

Academia Română

D ICTIONARUL G E N E R A L A L L I T E R A T U R I I R O M A N E

*Ediția a II-a revizuită
actualizată și extinsă la 21*

*Editura
Muzeei Literaturii Române*

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

D/G

Coperta: Mircia DUMITRESCU

Design grafic: Nicu ILIE

Tehnoredactare computerizată și pregătire pentru tipar: Carmen CORBU și Nicu ILIE

Iconografia dicționarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Național al Literaturii Române, precum și din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulțumim tuturor. Mulțumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, șef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Academia Română (București)

Dicționarul general al literaturii române / Academia Română.-
Ed. a 2-a, rev. - București : Editura Muzeul Literaturii Române, 2016-
8 vol.

ISBN 978-973-167-380-6

Vol. 3. : D-G. - 2017. - ISBN 978-973-167-429-2

82.09

Academia Română

D ICTIONARUL G E N E R A L A L L I T E R A T U R I I R O M Â N E

*Ediția a II-a revizuită
adăugită și adusă la zi*

*Editura
Muzeul Literaturii Române
București / 2017*

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Teodora DUMITRU
Victor DURNEA
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE	I. I.	Ion ISTRATE
A. N.	Andrei NESTORESCU	I. M.	Ioan MILEA
A. Sm.	Algeria SIMOTA	I. O.	Ionel OPRIȘAN
A. T.	Andrei TERIAN	I. R.	Ilie RAD
A. Td.	Adrian TUDURACHI	Il. M.	Ileana MIHĂILĂ
Al. G.	Alex. GOLDIȘ	L. Cș.	Lucia CIREȘ
Al. R.	Alexandru RUJA	L. H.	Laurențiu HANGANU
Al. S.	Alexandru SĂNDULESCU	L. Td.	Ligia TUDURACHI
B. B.-C.	Bianca BURȚA-CERNAT	L. V.	Leon VOLOVICI
C. C.	Constantin CIOPRAGA	M. C.	Mihai CIMPOI
C. D.	Crișu DASCĂLU	M. Dg.	Mihail DOLGAN
C. H.	Constantin HÂRLAV	M. I.	Mihai IOVĂNEL
C. M. B.	Cristina Martha BALINTE	M. Pp.	Mircea POPA
C. P.	Constantin PAIU	M. P-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
C. T.	Constantin TEODOROVICI	M. S.	Monica SPIRIDON
Cs. B.	Cosmin BORZA	M. W.	Magda WÄCHTER
Ct. C.	Constantin CUBLEȘAN	N. Bl.	Nicolae BILEȚCHI
D. B.	Doru BURLACU	N. Br.	Nicolae BÂRNA
D. C. M.	Dan C. MIHĂILESCU	N. F.	Nicolae FLORESCU
D. G.	Dan GRIGORESCU	N. M.	Nicolae MECU
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU	N. S.	Nicoleta SĂLCUDEANU
D. H. M.	Dan Horia MAZILU	O. K.	OLOSZ Katalin
D. M.	Dan MĂNUCĂ	O. S.	Oana SOARE
D. Mc.	Dumitru MICU	P. C.	Paul CERNAT
D. N. R.	Dorina N. RUSU	R. D.	Raluca DUNĂ
D. V.	Dumitru VLĂDUȚ	R. P.	Rodica PANDELE
E. P.	Eugen PAVEL	R. S.	Roxana SORESCU
E. S.	Eugen SIMION	R. Ș.	Rodica ȘUIU
F. F.	Florin FAIFER	R. Z.	Remus ZĂSTROIU
G. D.	Gabriela DRĂGOI	S. C.	Stănuța CREȚU
G. Dn.	Gabriela DANȚIȘ	S. I.	Stancu ILIN
G. O.	Gabriela OMĂȚ	S. V.	Stan VELEA
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU	T. D.	Teodora DUMITRU
I. C.	Ion CIOCANU	T. V.	Teodor VÂRGOLICI
I. D.	Iordan DATCU	V. D.	Victor DURNEA
I. H.	Ion HANGIU	V. T.	Valentin TAȘCU

Au mai colaborat

A. B. Alexandru BURLACU
A. Bn. Ana BANTOȘ
A.Ct. Alina CONSTĂNCEANU
A. D. R. Adrian Dinu RACHIERU
A. Gț. Anca GOȚIA
A. Ml. Andrei MILCA
A. S. Aurel SASU
Ad. S. Andrei SIMUȚ
B. C. Bogdan CREȚU
C. A. Carmen ANDRAȘ
C. B. Cristina BÂRSAN
C. Br. Carmen BRĂGARU
C. Bz. Constanța BUZATU
C. Dt. Cristina DEUTSCH
C. Pp. Corina POPESCU
C. R. B. Constantina Raveca BULEU
C. Ș. Cornelia ȘTEFĂNESCU
C. V. Cătălina VELCULESCU
D. B.-D. Doina BOGDAN-DASCĂLU
D. Bd. Delia BADEA
D. C.-E. Daniel CRISTEA-ENACHE
D. Mn. Doris MIRONESCU
D. Mr. Dana MARINESCU
E. H. Elena HOTINEANU
E. M. Emil MOANGĂ
E. O. Eugen ONU
F. M. Florin MIHĂILESCU
Gh. B. Gheorghe BULGĂR
Gr. B. Grigore BOTEZATU
I. Ct. Ioana COSTA
I. H. C. Ion H. CIUBOTARU
I. Ms. Ilie MOISE
I. Rp. Ioana REPCIUC
I. T. Ioana TĂMĂIAN
Il. C. Ileana CIOCĂRLIE
L. A. Lucian ALEXIU
L. Bc. Liliana BURLACU
L. C. Lucian CHIȘU

L. Cr. Liliana COROBCA
L. D. Livia DUMITRU
L. P. Laura PAVEL
L. P. B. Liviu P. BERCEA
M. A. Manuela ANTON
M. B. T. Mihai Bogdan TÂNASE
M. D. Marcel DUȚĂ
M. Dr. Magda DRAGU
M. Md. Mihaela MUDURE
M. M.-I. Marina MUREȘAN-IONESCU
M. Ș. Mihaela ȘCHIOPU
M. V. Mariana VARTIC
M. Vs. Marian VASILE
Mr. F. Mira FETICU
N. Bc. Nicoleta BORCEA
O. B. Olimpia BERCA
O. G. Ovidiu GHIDIRMIC
O. I. Ofelia ICHIM
P. Ct. Petruș COSTEA
P. P. Petru POANTĂ
R. B. Radu BÎLBÎIE
R. B. D. Rodica BERARIU DRAGHINCESCU
R. Vn. Radu VANCU
S. Mr. Silvia MARIN
S. P. Sava PÂNZARU
Sm. V. Smaranda VULTUR
Ș. A. Șerban AXINTE
T. Dn. Teodor DUNĂ
T. N. Tudor NEDELCEA
T. R. Tania RADU
V. F. Virgiliu FLOREA
V.P. Virginia POPOVICI
V. P. S. Valeriu P. STANCU
V. S. Vasile SPIRIDON
V. V. G. Victor V. GRECU
Vs. C. Vasile CIOCANU
*** În redacție

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociație literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincții românești și străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traduceri din opera autorului în discuție și, selectiv, traduceri din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției

– atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu și pentru cei în viață) se adaugă un tabel cronologic privind biografia și opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de față) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDI, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

**

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediție; ediția
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariție
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariție
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de...
j.	– județul
ms.	– manuscris
ms.rom.	– manuscris românesc
n.	– născută
pref.	– prefață
publ.	– publicat de...
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de...
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIȚII

Acterian, *Privilegiați* = Arșavir Acterian, *Privilegiați și năpăstuiți*, pref. Mircea Zăciu, Iași, 1992
 Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generația contemporană*, pref. Shaul Carmel, București, 2003
 Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, București, 1998
 Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, București, 1984
 Adamescu, *Contribuțiune* = Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească*, I–III, București, 1921–1928
 Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, București, 1913
 Aderca, *Contribuții* = F. Aderca, *Contribuții critice*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1983–1988
 Agache, *Lit. rom. țările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în țările vecine. 1945–2000*, Iași, 2005
 Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, București, 1979
 Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, București, 1971
 Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timișoara, 1977
 Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic și universal. India în conștiința culturală românească*, București, 1981
 Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși*, București, 1995
 Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iași, 1973
 Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iași, 1974
 Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, 1977
 Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie și istorie literară*, Iași, 1997
 Anestin, *Schiță* = Ion Anestin, *Schiță pentru istoria teatrului românesc*, București, 1938
 Anghel-Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, București, 1910

Angheliescu, *Creație* = Adrian Angheliescu, *Creație și viață*, București, 1978
 Angheliescu, *Vedere* = Adrian Angheliescu, *Vedere dinspre Eyub*, București, 1986
 Angheliescu, *Clasicii* = Mircea Angheliescu, *Clasicii noștri*, București, 1996
 Angheliescu, *Lectura* = Mircea Angheliescu, *Lectura operei*, București, 1986
 Angheliescu, *Mistificațiuni* = Mircea Angheliescu, *Mistificațiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastişe, pseudonime și alte mistificații în literatură*, București, 2008
 Angheliescu, *Preromant. rom.* = Mircea Angheliescu, *Preromantismul românesc*, București, 1971
 Angheliescu, *Scriitori* = Mircea Angheliescu, *Scriitori și curente*, București, 1982
 Angheliescu, *Textul* = Mircea Angheliescu, *Textul și realitatea*, București, 1988
 Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitați*, Cluj-Napoca, 1980
 Antonescu, *Scriitori și reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori și reviste din perioada interbelică*, Iași, 2001
 Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010
 Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iași, 1978
 Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, București, 1983
 Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficțiunii*, Cluj-Napoca, 1979
 Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909
 Ardeleanu, „A urî” = Virgil Ardeleanu, „A urî”... „A iubi”. *Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971
 Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, București, 1966
 Ardeleanu, *Mențiuni* = Virgil Ardeleanu, *Mențiuni*, Cluj-Napoca, 1978
 Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori și critici*, Cluj-Napoca, 1975
 Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poezilor*, București, 1969

- Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, București, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, București, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi și Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, București, 1994–2006
- Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
- Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, București, 1957
- Baconsky, *Poeți* = A.E. Baconsky, *Poeți și poezie*, București, 1963
- Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice și istorico-literare*, București, 1968
- Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978
- Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, București, 1971
- Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, București, 1976
- Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, București, 1969
- Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, București, 1974
- Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, București, 1970
- Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, București, 1981
- Balotă, *Umanități* = Nicolae Balotă, *Umanități*, București, 1973
- Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, București, 1976
- Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, București, 1978
- Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări și dialoguri literare*, București, 1974
- Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, București, 1975
- Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Coloșenco, București, 2000
- Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
- Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Răpeanu, București, 1977
- Bădăuță, *Note* = A. Bădăuță, *Note literare*, București, 1928
- Băileșteanu, *Abside* = Fănuș Băileșteanu, *Abside*, București, 1979
- Băileșteanu, *Aorist* = Fănuș Băileșteanu, *Aorist*, București, 1988
- Băileșteanu, *Refracții* = Fănuș Băileșteanu, *Refracții. Prozatori români contemporani*, București, 1980
- Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă și ideal*, București, 1975
- Bălan, *Condiția* = Ion Dodu Bălan, *Condiția creației*, București, 1968
- Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos și cultură sau Vocația tinereții*, București, 1972
- Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, București, 1988
- Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete și semnificații*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1987
- Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, București, 1969
- Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, București, 1987
- Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974
- Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, București, 2001
- Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, București, 2004
- Bârna, *Capșa–Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
- Bârsănescu, *Medalioane* = Ștefan Bârsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iași, 1983
- Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001
- Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicționarul botoșănenilor*, Iași, 1994
- Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno–maghiare*, București, 1972
- Berca, *Dicț. scriit. bănățeni* = Olimpia Berca, *Dicționar al scriitorilor bănățeni (1940–1996)*, Timișoara, 1996
- Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, București, 1943
- Biberi, *Eșouri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, București, 1985
- Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
- Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iași, 1980
- Bitte–Chiș–Sârbu, *Dicț. scriit. Caraș* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiș, Nicolae Sârbu, *Dicționarul scriitorilor din Caraș–Severin*, Reșița, 1998
- Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
- Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. și introd. G. Mihăilă, București, 1968
- Bogdan–Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan–Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeți munteni*, Cluj, 1923
- Bogdan–Duică, *Studii* = G. Bogdan–Duică, *Studii și articole*, îngr. și pref. Dumitru Petrescu, București, 1975
- Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Pitești, 2005
- Borbély, *Cercul* = Ștefan Borbély, *Cercul de grație*, Pitești, 2003
- Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
- Borbély, *Grădina* = Ștefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, București, 1995
- Borbély, *O carte* = Ștefan Borbély, *O carte pe săptămână*, București, 2007
- Borbély, *Xenograme* = Ștefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
- Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, București, 1966
- Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, București, 1970–1973
- Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri și note istorico-literare*, București, 1944
- Botez, *Pe marginea cărților* = Octav Botez, *Pe marginea cărților*, Iași, 1923
- Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977
- Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
- Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeți*, București, 1935
- Bradu, *Poeții* = Ioan Bradu, *Poeții și prozatorii bihoreni*, Beiuș, 1948

- Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
- Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
- Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, București, 1985
- Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism și tradiție*, Cluj, 1972
- Braga, *Tradiție* = Mircea Braga, *Recursul la tradiție. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
- Brateș, *Aspecte* = Radu Brateș, *Aspecte din viața Blajului*, Blaj, 1942
- Brateș, *Oameni* = Radu Brateș, *Oameni din Ardeal*, București, 1973
- Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I-II, București, 1957 – 1958
- Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze și ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, București, 1973
- Bratu-Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul și vremea lui*, București, 1959
- Brădățeanu, *Comedia* = Virgil Brădățeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970
- Brădățeanu, *Drama* = Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională (Perioada clasică)*, București, 1966
- Brădățeanu, *Istoria* = Virgil Brădățeanu, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului*, I-III, București, 1966–1982
- Brădățeanu, *Viziune* = Virgil Brădățeanu, *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, București, 1977
- Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română și comparată*, I-II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
- Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I-III, Craiova, 2003–2010.
- Buculei, *Prezențe* = Toader Buculei, *Prezențe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
- Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, București, 1973
- Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, București, 1982
- Bucur, *Poeți optzeciști* = Romulus Bucur, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90*, Pitești, 2000
- Bucuța, *Scrieri* = Emanoil Bucuța, *Scrieri*, I-II, îngr. Lucia Borș-Bucuța și Violeta Mihăilă, București, introd. Perpessicius, 1971–1977
- Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
- Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, București, 1971
- Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură și limbaj*, București, 1986
- Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, pref. Perpessicius, București, 1966
- Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I-II, Iași, 1915–1922
- Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chișinău, 1997
- Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chișinău, 2002
- Burlacu, *Texistențe* = Alexandru Burlacu, *Texistențe*, I-III, Chișinău, 2007–2012
- Burța-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, București, 2011
- Busuioc, *Scriitori ieșeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori și publiciști ieșeni contemporani*, ed. 2, Iași, 2002
- Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri și cărți*, București, 1922
- Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, [1944]
- Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I-III, îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1986–1992
- Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I-III, îngr. Paul Zarifopol, București, 1930–1932, vol. IV-VII, îngr. Șerban Cioculescu, București, 1938–1942
- Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, București, 1972
- Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, București, 1976
- Caraion, *Tristețe* = Ion Caraion, *Tristețe și cărți*, București, 1995
- Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, București, 1979
- Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, București, 1973, vol. II, Craiova, 1982
- Cartoian, *Cărțile pop.* = Nicolae Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, I-II, București, 1929–1938
- Cartoian, *Ist. lit.* = Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, I-III, București, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru și Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1996
- Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, București, 1957
- Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, București, 1986
- Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iași, 1978
- Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare și recenzii*, I-II, îngr. Andrei Rusu și Ion Bălu, București, 1991–1992
- Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I-II, îngr. Geo Șerban, București, 1973–1974
- Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, București, 1982
- Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. și pref. Al. Piru, Craiova, 1972
- Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I-XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, București, 2006–2012
- Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1968
- Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori și documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, București, 1979
- Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii și cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, București, 1966
- Călinescu și contemporanii = G. Călinescu și contemporanii săi (*Correspondență primită*), I-II, îngr. Nicolae Mecu, București, 1984–1987.
- Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1967

- Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1971
- Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, București, 1965
- Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, București, 1972
- Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, București, 1967
- Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, București, 1970
- Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
- Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, București, 1967
- Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfață Paul Cornea, București, 1999
- Cărturari brașoveni = Cărturari brașoveni (Sec. XV–XX). *Ghid bibliografic*, Brașov, 1972
- Căndrovanu, *Alfabet* = Hristu Căndrovanu, *Alfabet liric*, București, 1974
- Căndrovanu, *Aromânii* = Hristu Căndrovanu, *Aromânii ieri și azi*, Craiova, 1995
- Căndrovanu, *Lit. rom.* = Hristu Căndrovanu, *Literatura română pentru copii*, București, 1988
- Căndrovanu, *Poeți* = Hristu Căndrovanu, *Poeți și poezie*, 1980
- Căndrovanu, *Printre poeți* = Hristu Căndrovanu, *Printre poeți*, Cluj-Napoca, 1983
- Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei: primul val*, București, 2007
- Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, 2009
- Cesereanu, *Ipostaze* = Domițian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
- Cesereanu, *Permanențe* = Domițian Cesereanu, *Permanențe ale criticii*, București, 1968
- Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, București, 1990
- Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timișoara, 1982
- Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, București, 1925
- Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, București, 1905
- Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, București, 1924
- Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. și introd. Vasile Netea, București, 1969
- Chendi, *Schițe* = Ilarie Chendi, *Schițe de critică literară*, București, 1924
- Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeț și Ioan Spătan, București, 2001–2007
- Chihai, *Mărturisiri* = Pavel Chihai, *Mărturisiri din exil*, Iași, 1994
- Chinez, *Pagini* = Ion Chinez, *Pagini de critică*, îngr. și pref. I. Negoțescu, București, 1969
- Chioaru, *Noi dezvoltări* = Dumitru Chioaru, *Noi dezvoltări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010
- Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalității*, Cluj-Napoca, 2000
- Chiorean-Kocziány-Nițu-Ploșteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploșteanu, *Profiluri mureșene*, Târgu Mureș, 1971
- Chițimia, *Folcloriști* = I. C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, 1968
- Chițimia, *Probleme* = I. C. Chițimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, 1972
- Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chișinău, 1971
- Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011
- Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chișinău, 1969
- Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chișinău, 1997
- Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanță*, București, 1974
- Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar și fantastic în proza românească*, București, 1987
- Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timișoara, 1975
- Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernității*, I–II, București, 1977–1979
- Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela și povestirea contemporană*, București, 1967
- Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, București, 1982
- Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, București, 1972
- Ciobanu, *Cultura* = Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1923
- Ciobanu, *Ist. lit.* = Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1947; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 1989
- Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluție, ideologie*, București, 1946
- Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabeană*, Chișinău, 2004
- Ciocan, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chișinău, 1990
- Ciocan, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chișinău, 1973
- Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chișinău, 1998
- Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor și cititor*, Chișinău, 2006
- Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timișoara, 1995
- Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timișoara, 1983
- Ciocârlie, *Mari corespondențe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondențe*, București, 1981
- Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, București, 2003–2004.
- Cioculescu, *Amintiri* = Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, 1981
- Cioculescu, *Aspecte* = Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, București, 1972
- Cioculescu, *Itinerar* = Șerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, București, 1973–1989
- Cioculescu, *Poeți* = Șerban Cioculescu, *Poeți români*, București, 1982
- Cioculescu, *Prozatori* = Șerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, București, 1977
- Cioculescu, *Varietăți* = Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, București, 1966

- Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.* = Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, București, 1971
- Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, București, 1979
- Ciopruga, *Amfiteatru* = Const. Ciopruga, *Amfiteatru cu poeți*, Iași, 1995
- Ciopruga, *Efigii* = Const. Ciopruga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, București, 2008
- Ciopruga, *Lit. rom.* = Const. Ciopruga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, 1970
- Ciopruga, *Partituri* = Const. Ciopruga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
- Ciopruga, *Personalitatea* = Const. Ciopruga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, 1973
- Ciopruga, *Portrete* = Const. Ciopruga, *Portrete și reflecții literare*, București, 1967
- Ciopruga, *Propilee* = Const. Ciopruga, *Propilee. Cărți și destine*, Iași, 1984
- Ciopruga, *Ulysse* = Const. Ciopruga, *Între Ulysse și Don Quijote*, Iași, 1978
- Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
- Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, București, 1943
- Cistelean, *Al doilea top* = Al. Cistelean, *Al doilea top*, Brașov, 2004
- Cistelean, *Diacritice* = Al. Cistelean, *Diacritice*, vol. I, București, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, București, 2012
- Cistelean, *Poezie* = Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, București, 1987
- Cistelean, *Top ten* = Al. Cistelean, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
- Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I-IV, Cluj-Napoca, 1975-2003
- Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I-IX, Chișinău, 1993-2012
- Comșa-Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754-1948*, București, 1994
- Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinerețe*, București, 1984
- Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeți*, București, 1973
- Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeți români. 1950-1973)*, tr. Liliana și Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
- Constantin, *Despre poeți* = Ilie Constantin, *Despre poeți*, București, 1971
- Constantin, *Prozatori-critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori și critici*, Cluj, 1973
- Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. și pref. Cristian Popescu, postfață Șerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
- Constantinescu, *Mișcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mișcarea literară*, București, [1927]
- Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere și autori*, București, 1928
- Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I-VI, îngr. Constanța Constantinescu, pref. Victor Felea, București, 1967-1972
- Corbea-Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I-III, București, 1973-1984
- Cornea, *Alecsandrescu-Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, București, 1966
- Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele și departele*, București, 1990
- Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, București, 1984
- Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, București, 1974
- Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972
- Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, București, 1980
- Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, București, 1995
- Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, București, 1962
- Cornea-Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea și D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, 1962
- Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contemporane din România-Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I-III, București, 1909-[1914]
- Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, București, 1942
- Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, București, 1985
- Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945-1985*, vol. I, București, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
- Cosma, *Bănățeni* = Aurel Cosma, *Bănățeni de altădată*, Timișoara, 1933
- Costin, *Viața* = Lucian Costin, *Din viața scriitorilor*, I-II, București, [1937]
- Coșovei, *Pornind* = Traian T. Coșovei, *Pornind de la un vers*, București, 1990
- Cotruș, *Meditații* = Ovidiu Cotruș, *Meditații critice*, îngr. și introd. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1983
- Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
- Craia, *Fețele* = Sultana Craia, *Fețele orașului*, București, 1988
- Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, București, 1985
- Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnar, pref. Alexandru Cojan, București, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, București, 1996
- Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iași, 1997
- Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, București, 1980
- Crețu, *Constructorii* = Nicolae Crețu, *Constructorii ai romanului*, București, 1982
- Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, București, 1977
- Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, București, 1980
- Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, București, 1974
- Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
- Cristea, *Alianțe* = Valeriu Cristea, *Alianțe literare*, București, 1977
- Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992
- Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975
- Cristea, *Fereastră* = Valeriu Cristea, *Fereastră criticului*, București, 1987

- Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, București, 1970
- Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie și orgoliu*, București, 1984
- Cristea-Enache, *București* = Daniel Cristea-Enache, *București Far West*, București, 2005
- Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, București, 2001
- Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, București, 2009
- Cristofor, *Țara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Țara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
- Crișan, *Confesiuni* = Constantin Crișan, *Confesiuni esențiale*, București, 1977
- Crișan-Crăciun, *Literatura* = Constantin Crișan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, București, 1969
- Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, București, 1989
- Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994
- Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, 1984
- Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, București, 1957
- Crohmălniceanu, *Cronici și articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici și articole*, București, 1953
- Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001
- Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, București, 1972–1975; vol. I, ed. I, București, 1967
- Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română și expresionismul*, București, 1971
- Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, București, 1981
- Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane*, București, 2000
- Cronologia* = *Cronologia vieții literare românești. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012
- Cubleșan, *Civic-etic* = Constantin Cubleșan, *Teatrul între civic și etic*, Cluj-Napoca, 1983
- Cubleșan, *Miniaturi* = Constantin Cubleșan, *Miniaturi critice*, București, 1969.
- Cubleșan, *Teatrul* = Constantin Cubleșan, *Teatrul. Istorie și actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
- Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
- Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii și grupuri*, București, 1981
- Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii românești*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, 2006–2009
- Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)*, București, 1975
- Curticăpeanu, *Mișc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, 1968
- Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieșene*, I–IV, Iași, [1927]; ed. 2, Iași, 1928
- Dafin, *Iașul* = Ioan Dafin, *Iașul cultural și social*, I–II, Iași, 1928–1929
- Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
- Damian, *Direcții* = S. Damian, *Direcții și tendințe în proza nouă*, București, 1963
- Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, București, 1970
- Damian, *Mănușa* = S. Damian, *Aruncând mănușa*, București, 1999
- Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, București, 1997
- Dan, *Contribuții* = Ilie Dan, *Contribuții*, București, 1978
- Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, București, 1975
- Danțiș, *Bucolica* = Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000
- Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003
- Dascal, *Fascinația* = Mihai Dascal, *Fascinația exegezei. Exerciții de hermeneutică literară*, București, 1998
- Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literele române*, București, 2006
- Datcu, *Dict. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, ed. 3, București, 2006
- Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea etnologica*, București, 2010
- Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară și etnologie*, Târgoviște, 2011
- Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, București, 2002
- Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1975
- Dărăbuș-Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuș, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
- Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu și Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
- Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
- Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, București, 1898
- Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, București, 1920–1933
- Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Șerb și Florica Șerb, pref. Boris Cazacu, București, 1968–1985
- Diaconescu, *Condiția* = Romulus Diaconescu, *Condiția umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
- Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
- Diaconu, *Fețele* = Mircea A. Diaconu, *Fețele poeziei*, Iași, 1999
- Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iași, 1998
- Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Brașov, 2002

- Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iași, 2011
- Dicț. analitic = *Dicționar analitic de opere literare românești*, I–IV, coordonator Ion Pop, București, Cluj-Napoca, 1998–2003
- Dicț. Banat = *Dicționar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timișoara, 2005
- Dicț. biografic = *Dicționarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Pitești, 2006
- Dicț. Chișinău = *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chișinău, 2010
- Dicț. Echinox = *Dicționarul Echinox*, coordonator Horea Poenar, Cluj-Napoca, 2004
- Dicț. esențial = *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, București, 2000
- Dicț. lit. 1900 = *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănuță, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu, București, 1979
- Dicț. scriit. rom. = *Dicționarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, București, 1995–2002
- Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte și atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
- Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, București, 1977
- Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
- Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare românești*, București, 1962
- Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iași, 1982
- Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri și portrete literare*, București, 2003
- Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, București, 2004
- Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, București, 1983
- Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, București, 2000
- Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, București, 1977
- Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni și cărți*, București, 2008
- Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, București, 1978
- Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, București, 1970
- Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, București, 1990
- Dimisianu, *Schițe* = Gabriel Dimisianu, *Schițe de critică*, București, 1966
- Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, București, 1987
- Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, București, 1974
- Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares și Eros*, Iași, 1978
- Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, București, 1980
- Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, București, 1979, vol. II–III, Iași, 1981–1984
- Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, București, 1976–1983
- Doinaș, *Diogene* = Ștefan Aug. Doinaș, *Lampa lui Diogene*, București, 1970
- Doinaș, *Lectura* = Ștefan Aug. Doinaș, *Lectura poeziei, urmată de Tragic și demonic*, București, 1980
- Doinaș, *Măștile* = Ștefan Aug. Doinaș, *Măștile adevărului poetic*, București, 1992
- Doinaș, *Orfeu* = Ștefan Aug. Doinaș, *Orfeu și tentația realului*, București, 1974
- Doinaș, *Poezie* = Ștefan Aug. Doinaș, *Poezie și modă poetică*, București, 1972
- Doinaș, *Scriit. rom.* = Ștefan Aug. Doinaș, *Scriitori români*, București, 2000
- Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez și măiestrie artistică*, Chișinău, 1982
- Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee*, Chișinău, 2007
- Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realității*, București, 1978
- Dorcescu, *Metaforă* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, București, 1975
- Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, București, 1934
- Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, îngr. Z. Ornea și Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, București, 1969
- Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, București, 1943
- Drăgan, *Aproximații* = Mihail Drăgan, *Aproximații critice*, Iași, 1970
- Drăgan, *Clasici* = Mihail Drăgan, *Clasici și moderni*, București, 1987
- Drăgan, *Lecturi* = Mihail Drăgan, *Lecturi posibile*, Iași, 1978
- Drăgan, *Reacții* = Mihail Drăgan, *Reacții critice*, Iași, 1973
- Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle*, București, 1938
- Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română și comparată*, București, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, 1983
- Dumitrescu-Bușulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Itinerarii prin cultură*, București, 1982
- Dumitrescu-Bușulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, București, 1973
- Dumitriu, „Ambasadorii” = Dana Dumitriu, „Ambasadorii” sau Despre realismul psihologic, București, 1976
- Dunăreanu-Apostoleanu-Corcheș, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheș, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanța, 1997
- Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iași, 2011
- Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iași, 1999
- Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iași, 2011
- Duțu, *Cărțile* = Alexandru Duțu, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, București, 1972
- Duțu, *Coordonate* = Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, 1968
- Duțu, *Explorări* = Alexandru Duțu, *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969
- Duțu, *Modele* = Alexandru Duțu, *Modele, imagini, privațiuni*, Cluj-Napoca, 1979
- Duțu, *Sinteză* = Alexandru Duțu, *Sinteză și originalitate în cultura română (1650–1848)*, București, 1972

- Duțu, *Umaniștii* = Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974
- Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri și polemici*, București, 1942
- Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, București, 1965
- Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, București, 1939
- Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, București, 1992
- Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinerețe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, pref. Constantin Noica, București, 1996–2008
- Eliade și corespondenții* = Mircea Eliade și corespondenții săi, I–V, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1993–2007
- Encicl. istoriografiei rom.* = *Enciclopedia istoriografiei românești*, coordonator Ștefan Ștefănescu, București, 1978
- Encicl. rom.* = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
- Encycl. jud.* = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
- Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iași, 1997
- Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă și durată*, Iași, 1983
- Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iași, 1999
- Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești*, ed. 3, Iași, 2010
- Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iași, 2002
- Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, București, 1993
- Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
- Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, București, 1990
- Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj-Napoca, 1977–1984
- Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, București, 1965
- Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie și critică*, Cluj, 1971
- Felea, *Prezența* = Victor Felea, *Prezența criticii*, București, 1982
- Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, București, 1968
- Felea, *Secțiuni* = Victor Felea, *Secțiuni*, București, 1974
- Firan, *Macedonski-Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
- Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri și structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
- Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, București, 1985
- Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
- Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, București, 2009–2010
- Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, București, 1991
- Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrisilor*, București, 1998
- Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, București, 2003
- Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiție*, București, 1983
- Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini și cărți*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, București, 1980
- Gafița, *Fața lunii* = Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, București, 1974
- Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelean, Chișinău, 1999
- Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, 1971
- Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883.
- Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest” la „Adio, Europa”*. *Cercul Literar de la Sibiu*, Iași, 2003
- Gavrilov, *Reflecții* = Anatol Gavrilov, *Reflecții asupra romanului*, Chișinău, 1984
- George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, București, 2000
- George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizui*, București, 2003
- George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, București, 1997
- George, *Litere* = Alexandru George, *Litere și clipe*, Târgoviște, 2007
- George, *Petrecheri* = Alexandru George, *Petrecheri cu gândul și inducții sentimentale*, București, 1986
- George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizui*, București, 1999
- George, *Semne* = Alexandru George, *Semne și repere*, București, 1971
- George, *Sfârșitul* = Alexandru George, *La sfârșitul lecturii*, I–IV, București, 1973–1993
- Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, București, 1957–1958
- Georgescu, *Părerii* = Paul Georgescu, *Părerii literare*, București, 1964
- Georgescu, *Polivalența* = Paul Georgescu, *Polivalența necesară*, București, 1967
- Georgescu, *Printre cărți* = Paul Georgescu, *Printre cărți*, București, 1973
- Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, București, 1978
- Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, București, 1972
- Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiționate*, București, 1983
- Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească și vocația originalității*, Craiova, 1988
- Ghițulescu, *Istoria* = Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, București, 2000
- Ghițulescu, *O panoramă* = Mircea Ghițulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
- Giurescu, *Contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București, 1906
- Giurescu, *Noi contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene*, București, 1908

- Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
- Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, București, 1999
- Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, București, 1998
- Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, București, 1930
- Goldiș, *Critica* = Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
- Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, București, 1977
- Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generației șaizeci”*, București, 1982
- Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruța lui Moromete*, București, 2001
- Grigurcu, *A doua viață* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viață*, București, 1997
- Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, București, 1999
- Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, București, 1981
- Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iași, 2005
- Grigurcu, *Eminescu-Labiș* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, București, 1989
- Grigurcu, *Existența* = Gheorghe Grigurcu, *Existența poeziei*, București, 1986
- Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei și forme critice*, București, 1973
- Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iași, 1998
- Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Pitești, 2003
- Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
- Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, București, I–III, 1993–1999
- Grigurcu, *Poeți* = Gheorghe Grigurcu, *Poeți români de azi*, București, 1979
- Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iași, 2000
- Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, București, 1972
- Guțan, *Cercul Literar* = Ilie Guțan, *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificație și destin*, Sibiu, 1995
- Haneș, *Scriitorii* = Petre V. Haneș, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, București, 1942
- Haneș, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneș, *Studii și cercetări*, București, 1928
- Haneș, *Studii* = Petre V. Haneș, *Studii de literatură română*, București, 1910
- Haneș, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneș, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafița, București, 1970
- Hangiu, *Dicț. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790–2000)*, ed. 3, București, 2004
- Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri și de azi ai Blajului. Mic dicționar*, Blaj, 1994
- Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. și introd. Elena Beram, București, 1970–1975
- Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006.
- Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, 1989
- Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iași, 2003
- Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, București, 1987
- Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, București, 1983
- Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaților*, Iași, 1995
- Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, București, 1970
- Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, București, 1978
- Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
- Hrimiuc-Toporaș, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, *Atelier de istorie literară*, Iași, 1999
- Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iași, 2000
- Ianoși, *Romanul* = Ion Ianoși, *Romanul monumental și secolul XX*, București, 1963
- Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, 1920
- Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru și Al. Piru, pref. Al. Piru, București, 1974–1981
- Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, București, 1968
- Ibrăileanu, *Scriit. și curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori și curente*, Iași, 1909
- Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, 1909
- Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, București, 1930
- Ideologia 1848* = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, București, 1968
- Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, București, 1994
- Ierunca, *Românește* = Virgil Ierunca, *Românește*, București, 1991
- Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, București, 1995
- Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect și predicat*, București, 1993
- Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfață Mihai Gafița, București, 1974
- Ilie, *Dicț. poeziei ieșene* = Emanuela Ilie, *Dicționarul critic al poeziei ieșene contemporane*, Iași, 2011
- Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, București, 1985
- Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, 1972
- Indrieș, *Polifonia* = Alexandra Indrieș, *Polifonia persoanei*, Timișoara, 1986
- Indrieș, *Dimensiuni* = Elena Indrieș, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, București, 1989
- Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, București, 1979
- Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note și contranote*, tr. Ion Pop, București, 1992
- Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, București, 1934
- Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic și Aurel Sasu, București, 1992

- Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, București, 1976
- Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă și aspirație*, Cluj-Napoca, 1977
- Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I-II, Vălenii de Munte, 1908-1909; ed. 2, I-II, București, 1928-1930
- Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, ed. 2, I-III, București, 1925-1933
- Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I-II, București, 1934; ed. I-II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, București, 1985-1986
- Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904
- Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I-II, îngr. Barbu Theodorescu, București, 1969
- Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea - de la 1821 înainte*, vol. I-II, București, 1907-1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
- Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei românești de la primele începuturi până la 1916*, București, 1922
- Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I-IV, București, 1934-1939
- Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I-II, Vălenii de Munte, 1914-1916; ed. I-II, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979
- Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinerețe*, I-II, îngr. și pref. Barbu Theodorescu, București, 1968
- Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, București, 1976
- Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara și sigiliul*, București, 1982
- Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică și angajare*, București, 1981
- Iorgulescu, *Fireșcul* = Mircea Iorgulescu, *Fireșcul ca excepție*, București, 1979
- Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, București, 1985
- Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, București, 1974
- Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978
- Iosifescu, *De-a lungul* = Silviu Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, București, 1983
- Iosifescu, *Drumuri* = Silviu Iosifescu, *Drumuri literare*, București, 1957
- Iosifescu, *Proză* = Silviu Iosifescu, *Proză și luciditate*, București, 1974
- Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, București, 2012
- Ist. comp. Rom.* = *Istoria și teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima și Ovidiu Papadima, București, 1972
- Ist. filos. rom.* = *Istoria filosofiei românești*, I-II, București, 1972-1980
- Ist. lit.* = *Istoria literaturii române*, București, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
- Ist. teatr. Rom.* = *Istoria teatrului în România*, I-III, București, 1965-1973
- Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982
- Ivașcu, *Confruntări* = G. Ivașcu, *Confruntări literare*, I-III, București, 1966-1988
- Ivașcu, *Ist. lit.* = G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1969
- Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I-IV, București, 1980-1985
- Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
- Lația, *Cărturari* = Trandafir Lația, *Cărturari din Banat*, București, 1939
- Laurențiu, *Êseuri* = Dan Laurențiu, *Eseuri asupra stării de grație*, București, 1976
- Lazarovici, *Dicț. scriit. botoșăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicționarul scriitorilor botoșăneni. 1945-2000*, [Botoșani], 2000
- Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I-III, București, 1962-1968
- Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose și comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crișan și George Baiculescu, București, 1958
- Lăzărescu, *Prezențe* = George Lăzărescu, *Prezențe românești în Italia*, București, 1995
- Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, București, 1983
- Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii '60-'90. Critica literară*, Pitești, 2002
- Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Pitești, 2005
- Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Școala de la Târgoviște”*, Pitești, 2003
- Lefter, *Scriit. rom. '80-'90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80-'90. Dicționar biobibliografic*, I-III, Pitești-Brașov-București-Cluj-Napoca, 2000-2001
- Lefter, *5 poeți* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeți*, Pitești, 2003
- Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I-VI, Iași, 1970-1991
- Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I-II, Iași, 1984-1989
- Literatura* = *Literatura română. Dicționar cronologic*, coordonatori I. C. Chițimia și Al. Dima, București, 1979
- Lit. rom. cont.* = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, București, 1980
- Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viața imaginară*, București, 1982
- Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775-1918), în legătură cu evoluția culturală și politică*, Cernăuți, 1926
- Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I-VII, București, 1925-1929
- Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, I-III, București, 1924-1925
- Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I-VI, București, 1926-1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, București, 1937
- Lovinescu, *Maioreșcu post.* = E. Lovinescu, *T. Maioreșcu și posteritatea lui critică*, București, 1943
- Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, București, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, București, 1937
- Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I-IX, îngr. Maria Simionescu și Alexandru George, București, 1982-1992
- Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, București, 1921

- Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George și, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, București, 1993–2002
- Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. și introd. Eugen Simion, București, 1969–1982
- Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*, București, 1992
- Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, București, 1990–1996
- Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, București, 1965
- Lungu, *Școala Ardeleană* = Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, București, 1978
- Lupaș, *Cronicari* = I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941
- Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romana*, Firenze, 1955
- Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939
- Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. și introd. Tudor Vianu, București, 1939–1946
- Macrea, *Contribuții* = Dimitrie Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, 1978
- Macrea, *Lingviști* = Dimitrie Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959
- Maței, *Personalități* = Ionel Maței, *Personalități ieșene*, vol. I–VIII, Iași, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalități ieșene*, vol. IX–XII, Iași, 2001–2012
- Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1926–1930
- Maiorescu, *Opere* = Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, 1978–1988
- Mancaș, *Teatrul* = Mircea Mancaș, *Trecut și prezent în teatrul românesc*, București, 1979
- Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, București, 1984
- Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, București, 2010
- Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, București, 1980
- Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziție*, București, 1998
- Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, București, 1971
- Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011
- Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, București, 1980–1983
- Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, București, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Pitești, 2008
- Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, București, 1966
- Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Brașov, 2001
- Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, București, 1968
- Manolescu, *Poeți* = Nicolae Manolescu, *Poeți romantici*, București, 1999
- Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, București, 1971–1988
- Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generația războiului*, București, 1978
- Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste românești de poezie*, București, 1972
- Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne și contemporane*, București, 1982
- Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze și antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
- Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, București, 1985
- Marcea, *Concordanțe* = Pompiliu Marcea, *Concordanțe și controverse*, București, 1983
- Marcea, „Convorbiri” = Pompiliu Marcea, „Convorbiri literare” și *spiritul critic*, București, 1972
- Marcea, *Varietăți* = Pompiliu Marcea, *Varietăți literare*, Craiova, 1982
- Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Pitești, 2011
- Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000
- Marino, *Dicționar* = Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, I, București, 1973
- Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
- Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, București, 1968
- Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, București, 1977
- Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, București, 1974
- Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, București, 1981
- Martin, *Poeți* = Aurel Martin, *Poeți contemporani*, București, I–II, 1967–1971
- Martin, *Dicțiunea* = Mircea Martin, *Dicțiunea ideilor*, București, 1981
- Martin, *Generație* = Mircea Martin, *Generație și creație*, București, 1969
- Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, București, 1977
- Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, București, 1986
- Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari și cronici din țările române*, București, 1967
- Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, București, 1985
- Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei și despre alții*, București, 1973
- Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, București, 1961–1981
- Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976
- Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1984
- Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, București, 1996
- Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iași, 1999
- Mazilu, *Noi printre ceilalți* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalți sau Despre literatura peregrinilor*, București, 2003
- Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, București, 1986–1987
- Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, București, 1994–2000

- Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, București, 2005
- Mazilu, *Vocația* = Dan Horia Mazilu, *Vocația europeană a literaturii române vechi*, București, 1991
- Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive și structuri dramatice*, București, 1986
- Mănuță, *Analogii* = Dan Mănuță, *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, Iași, 1995
- Mănuță, *Argumente* = Dan Mănuță, *Argumente de istorie literară*, Iași, 1978
- Mănuță, *Lectură* = Dan Mănuță, *Lectură și interpretare. Un model epic*, București, 1988
- Mănuță, *Perspective* = Dan Mănuță, *Perspective critice*, Iași, 1998
- Mănuță, *Principiile* = Dan Mănuță, *Principiile criticii literare junimiste*, Iași, 2000
- Mănuță, *Scriit. jun.* = Dan Mănuță, *Scriitori junimiști*, Iași, 1971
- Mărcuș, *Thalia* = Ștefan Mărcuș, *Thalia română. Contribuții la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat și părțile ungurene*, postfață Petru Comarnescu, Timișoara, 1945
- Mecu, *Fapte-sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte și sens*, București, 2004
- Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Țara Banilor*, I-II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
- Mică *encicl.* = *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova*, București-Chișinău, 2005
- Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, București, 2010
- Micu, „Gândirea” = Dumitru Micu, „Gândirea” și gândirismul, București, 1975
- Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, 2000
- Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticității*, I-II, București, 1992-1994
- Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900-1916*, București, 1970
- Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi și păreri*, Cluj-Napoca, 1978
- Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, București, 1988
- Micu, *Literatură* = Dumitru Micu, *Literatură română la începutul secolului al XX-lea. 1900-1916*, București, 1964
- Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârșit și început de mileniu*, București, 2010
- Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I-II, București, 1984-1985
- Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, București, 1959
- Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărți, reviste*, București, 1980
- Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I-IV, București, 1994-1997
- Micu-Manolescu, *Literatură* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatură română de azi. 1944-1964*, București, 1965
- Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp și mod*, București, 1983
- Mihăilă, *Contribuții* = G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972
- Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori și filologi români (secolele XVI-XX)*, București, 2005
- Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, București, 1988
- Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatură română în postceaușism*, I-III, Iași, 2004-2007
- Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I-II, București, 1976-1979
- Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Pitești, 1999
- Miller-Săndulescu, *Evoluția* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluția scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, București, 1935
- Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, București, I-II, 1969-1971
- Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, București, 1986
- Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate română postbelică*, Constanța, 2000
- Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie și generație*, București, 1975
- Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, București, 1977
- Minea, *Letopisețele* = Ilie Minea, *Letopisețele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925
- Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900-1918*, II, Timișoara, 1972
- Mirodan, *Dicționar* = Al. Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I-II, Tel Aviv, 1986-1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
- Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816-1918)*, București, 1973
- Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, București, 1971
- Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*, I, București, 1985
- Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situațiilor dramatice*, București, 1978
- Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900-1918*, Cluj-Napoca, 1983
- Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
- Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, București, 2003
- Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, București, 2006
- Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilității*, București, 1996
- Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, București, 1981
- Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul și realitatea*, București, 1984
- Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, București, 1985
- Moraru-Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărțile populare laice*, partea I-II, București, 1976-1978
- Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, București, 1979
- Munteanu, *Panorama* = Basil Munteanu, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
- Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoș Munteanu, *Opera și destinul scriitorului*, București, 1972
- Munteanu, *Românii-Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951-2008)*, vol. I, Iulă, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009
- Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, București, 1975

- Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, București, 1966
- Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărți*, I–VII, București, 1973–1998
- Murărașu, *Ist. lit.* = D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, București, 1946
- Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focșani, 1999
- Mușat, *Strategiile* = Carmen Mușat, *Strategiile subversiunii*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2002
- Muthu, *Balkanismul* = Mircea Muthu, *Balkanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Pitești, 2008
- Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
- Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, 1976
- Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972
- Muthu, *Permanențe* = Mircea Muthu, *Permanențe literare românești din perspectivă comparată*, București, 1986
- Nedelcovici–Popescu–Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanța Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, București, 1975
- Negoieșcu, *Alte însemnări* = I. Negoieșcu, *Alte însemnări critice*, București, 1980
- Negoieșcu, *Analize* = I. Negoieșcu, *Analize și sinteze*, București, 1976
- Negoieșcu, *Engrame* = I. Negoieșcu, *Engrame*, București, 1975
- Negoieșcu, *Ist. lit.* = I. Negoieșcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1991
- Negoieșcu, *Însemnări* = I. Negoieșcu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970
- Negoieșcu, *Lampa* = I. Negoieșcu, *Lampa lui Aladin*, București, 1971
- Negoieșcu, *Scriitori* = I. Negoieșcu, *Scriitori moderni*, București, 1966
- Negoieșcu, *Scriitori contemporani* = I. Negoieșcu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994
- Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, 1977
- Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, București, 1978
- Negrici, *Imanența* = Eugen Negrici, *Imanența literaturii*, București, 1981
- Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, București, 1985
- Negrici, *Comunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, vol. II: *Proza*, București, 2002, vol. I: *Poezia*, București, 2003
- Negrilă, *Dicț. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicționarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997
- Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timișoara, 1987
- Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribuniști din perioada arădeană*, Timișoara, 1983
- Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, București, 1921
- Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul și plăcutul*, București, 1973
- Netea, *Maior–Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944
- Nicolescu, *Șc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Școala Ardeleană și limba română*, București, 1971
- Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, București, 1966
- Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, București, 1975–1984
- Nițescu, *Atitudini* = M. Nițescu, *Atitudini critice*, București, 1983
- Nițescu, *Poeți* = M. Nițescu, *Poeți contemporani*, București, 1978
- Nițescu, *Proletcultismul* = M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, București, 1995
- Nițescu, *Repere* = M. Nițescu, *Repere critice*, București, 1974
- Nițescu, *Scylla* = M. Nițescu, *Între Scylla și Charybda*, București, 1972
- Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate. Repere pentru o istorie a culturii românești*, îngr. și introd. Mircea Handoca, București, 1989
- Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, București, 1994–2004
- Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine și valori*, Cluj-Napoca, 1974
- Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, București, 1967
- Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, București, 1965
- Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timișoara, 1984
- Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)*, I–II, București, 2008
- Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală și editarea literaturii române vechi*, București, 1973
- Oprea, *Fața* = Al. Oprea, *Fața nevăzută a literaturii*, București, 1980
- Oprea, *Incidențe* = Al. Oprea, *Incidențe critice*, București, 1975
- Oprea, *Mișcarea* = Al. Oprea, *Mișcarea prozei*, București, 1967
- Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori ilustrați, 5 procese literare*, București, 1971
- Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera și autorul*, Pitești, 2001
- Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Pitești, 1993
- Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002
- Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, București, 1968
- Opriș, *Reviste* = Tudor Opriș, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei școlare românești*, București, 1977
- Opriș, *500 debuturi* = Tudor Opriș, *500 debuturi literare*, Galați, 1991
- Opriță, *Anticipația* = Mircea Opriță, *Anticipația românească*, ed. 2, București, 2003
- Opriță, *Cronici* = Mircea Opriță, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008
- Opriță, *Istoria* = Mircea Opriță, *Istoria anticipației românești*, Iași, 2007
- Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, București, 1985
- Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, București, 1981

- Ornea, *Confluente* = Z. Ornea, *Confluente*, București, 1976
- Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, București, 1977
- Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, București, 1988
- Ornea, *Înțelesuri* = Z. Ornea, *Înțelesuri. Medalioane de istorie literară*, București, 1994
- Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea și junismul*, București, 1975
- Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iași, 1997
- Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004
- Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, București, 1999
- Ornea, *Tradiționalism* = Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980
- Oțoiu, *Proza* = Adrian Oțoiu, *Proza generației '80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003
- Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenței*, București, 1983
- Paleologu, *Bunul simț* = Alexandru Paleologu, *Bunul simț ca paradox*, București, 1972
- Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, București, 1980
- Paleologu, *Simțul practic* = Alexandru Paleologu, *Simțul practic*, București, 1974
- Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul și litera*, București, 1970
- Pamfil, *Spațialitate* = Alina Pamfil, *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
- Panaiteescu, *Contribuții* = P.P. Panaiteescu, *Contribuții la istoria culturii românești*, îngr. Silvia Panaiteescu, pref. Dan Zamfirescu, București, 1971
- Panaiteescu, *Începuturile* = P.P. Panaiteescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965
- Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, I–II, București, 1943; ed. I–II, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1971
- Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii și lumea lor*, București, 1943
- Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, 1975
- Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii și înțeleșurile vieții*, București, 1971
- Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, București, 1983
- Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă și semn*, București, 1990
- Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros și utopie*, București, 1980
- Papahagi, *Exerciții* = Marian Papahagi, *Exerciții de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
- Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994
- Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
- Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, București, 1985
- Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noștri. Contribuție la ideea unui protocronism românesc*, București, 1977
- Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, București, 1986
- Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecții asupra unor clasici români*, București, 1989
- Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, București, 1967
- Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare românești*, București, 1983
- Papu, *Scriitori-filosoși* = Edgar Papu, *Scriitori-filosoși în cultura română*, Craiova, 1994
- Pascu, *Ist. lit.* = Gheorghe Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, București, Iași, 1924–1927
- Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
- Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971
- Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori și direcții literare*, I–II, București, 1981–1984
- Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*, București, 1990
- Păcurariu, *Dicț. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 1996
- Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, București, 1991–1994
- Pârvulescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, București, 1999
- Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în fața oglinzii*, București, 1989
- Perian, *A doua tradiție* = Gheorghe Perian, *A doua tradiție. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
- Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică și de istorie literară*, Târgu Mureș, 1998
- Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, București, 1996
- Perpessicius, *Alte mențiuni* = Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, I–III, București, 1961–1967
- Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, București, 1944
- Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
- Perpessicius, *Mențiuni* = Perpessicius, *Mențiuni critice*, I–V, București, 1928–1946
- Perpessicius, *Mențiuni ist.* = Perpessicius, *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948–1956)*, București, 1957
- Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, București, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaiteșcu, București, 1972–1983
- Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
- Petraș, *Cărțile* = Irina Petraș, *Cărțile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
- Petraș, *Lit. rom.* = Irina Petraș, *Literatura română contemporană*, București, 1994
- Petraș, *Panorama* = Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
- Petrașcu, *Figuri* = Nicolae Petrașcu, *Figuri literare contimpurane*, București, 1893
- Petrașcu, *Icoane* = Nicolae Petrașcu, *Icoane de lumină*, I–IV, București, 1935–1941
- Petrașcu, *Scriitori* = Nicolae Petrașcu, *Scriitori români contimporani*, București, 1898
- Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, București, 1936
- Petrescu, *Configurații* = Ioana Em. Petrescu, *Configurații*, Cluj-Napoca, 1981
- Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989

- Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
- Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate și romanesc*, București, 1969
- Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiției umane*, București, 1979
- Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români și străini*, Cluj, 1973
- Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice și estetice la scriitori transilvăneni*, București, 1997
- Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, București, 1992
- Petrescu-Paraschiva, *Dicț. lit. Dâmbovița* = Victor Petrescu, Serghe Paraschiva, *Dicționar de literatură al județului Dâmbovița. 1508–1998*, Târgoviște, 1999
- Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, București, 1995
- Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, București, 1991
- Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de știință, cultură și artă. Dicționar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
- Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, București, 1958
- Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, București, 1963
- Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, București, 1966
- Petroveanu, *Traietorii* = Mihail Petroveanu, *Traietorii lirice*, București, 1974
- Philippide, *Considerații* = Alexandru Philippide, *Considerații confortabile*, I–II, București, 1970–1972
- Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, București, 1976–1978
- Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1978
- Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, București, 1969
- Pillat, *Tradiție* = Ion Pillat, *Tradiție și literatură*, București, 1943
- Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize și sinteze critice*, Craiova, 1973
- Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici și metode*, București, 1989
- Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, București, 1981
- Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, București, 1987
- Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, București, 1970; *Istoria literaturii române de la începuturi până azi*, București, 1981
- Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, București, 1968
- Piru, *Permanențe* = Al. Piru, *Permanențe românești*, București, 1978
- Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, București, 1975
- Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe și interferențe*, Craiova, 1974
- Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, București, 1978
- Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, București, 1972–1973
- Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul original*, Cluj-Napoca, 1997
- Poantă, *Dicț. poeți* = Petru Poantă, *Dicționar de poeți. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
- Poantă, *Modalități* = Petru Poantă, *Modalități lirice contemporane*, Cluj, 1973
- Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
- Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
- Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origine evrească*, I–II, București, [1935–1936]
- Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș*, București, 1985
- Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990
- Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969
- Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, București, 1985
- Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, București, 1983
- Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
- Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generații*, Cluj, 1973
- Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
- Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
- Pop, *Viață* = Ion Pop, *Viață și texte*, Cluj-Napoca, 2001
- Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *Echinocliu. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
- Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturii române și literaturii ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, București, 1875–1876
- Popa, *Clasici* = Const. M. Popa, *Clasici și contemporani*, Craiova, 1987
- Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, București, 1975
- Popa, *Competență* = Marian Popa, *Competență și performanță*, București, 1982
- Popa, *Dicț. lit.* = Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, București, 1971; ed. 2, București, 1977
- Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, București, 1975
- Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, București, 2009
- Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele și exemple*, București, 1971
- Popa, *Convergențe* = Mircea Popa, *Convergențe europene*, Oradea, 1995
- Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
- Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, 2004
- Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, București, 1995
- Popa, *Inserții* = Mircea Popa, *Inserții*, Cluj-Napoca, 2003
- Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
- Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
- Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
- Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998
- Popa, *Semnul Franței* = Mircea Popa, *Sub semnul Franței*, Cluj-Napoca, 2006
- Popa, *Spații* = Mircea Popa, *Spații literare*, Cluj-Napoca, 1974
- Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, București, 1980
- Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009

- Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
- Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, București, 1987
- Popescu, *Cărți* = Titu Popescu, *Cărți cu ieșire la mare. Critica, memorialistica, literatura de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980
- Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
- Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
- Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969
- Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfață Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
- Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, București, 1988
- Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, București, 1997
- Prangati, *Dicț. oamenilor din Neamț* = Constantin Prangati, *Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamț, 1999
- Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugețarea”*, București, 1940
- Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
- Profiluri = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică și Simion Cibotaru, Chișinău, 1972
- Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, București, 1978
- Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, 1972.
- Pușcariu, *Călare* = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, București, 1968
- Pușcariu, *Cinci ani* = Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*, București, 1909
- Pușcariu, *Ist. lit.* = Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
- Rachieru, *Poeți Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Basarabia*, București – Chișinău, 2010
- Rachieru, *Poeți Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina*, Timișoara, 1996
- Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, 1986
- Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. și pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
- Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, București, 1982
- Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, București, 1980
- Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viață*, București, 1976
- Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, București, 1984
- Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului și experiența lecturii*, București, 1978
- Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, București, 1973
- Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. și pref. N. Tertulian, București, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1988–1989
- Rașcu, *Amintiri* = I. M. Rașcu, *Amintiri și medalioane literare*, București, 1967.
- Razba, *Personalități hunedorene* = Maria Razba, *Personalități hunedorene (sec. XV–XX). Dicționar*, Deva, 2000
- Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, 1981
- Răduică, *Dicț. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești. 1731–1918*, București, 1995
- Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, București, 1989
- Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură și istorie*, I–III, București, 1979–1989
- Râpeanu, *Interferențe* = Valeriu Râpeanu, *Interferențe spirituale*, București, 1970
- Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria și fețele timpului*, București, 1983
- Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi și cei dinaintea noastră*, București, 1966.
- Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, Cluj, 1973
- Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, 1986
- Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Nicolae Gheran și Nicolae Liu, introd. Al. Piru, București, 1968, vol. IV–XXIII, îngr. Nicolae Gheran, 1970–2005
- Regman, *Cărți* = Cornel Regman, *Cărți, autori, tendințe*, București, 1967
- Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976
- Regman, *Confluente* = Cornel Regman, *Confluente literare*, București, 1966
- Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică niște cronici...*, București, 1970
- Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, București, 1987
- Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar” spre „optzeciști”*, București, 1997
- Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitate imediată*, București, 1978
- Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, București, 1982
- Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, București, 1990
- Regman, *Selecție* = Cornel Regman, *Selecție din selecție*, București, 1972
- Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, București, 2000
- Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
- Românii = *Românii în știința și cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
- Rom. magy. ir. lex. = *Româniai magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, București, 1981–1994
- Rosetti, *Dicț. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor din România (1800–1898)*, București, 1898
- Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, București, 1971
- Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia* = Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
- Roșu, *Personalități Voivodina* = Costa Roșu, *Personalități românești din Voivodina (1734–2004)*, Pancevo, 2004

- Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, București, 1971–1987; ed. I–VI, Galați, București, 1994–2001
- Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, București, 1976–1983
- Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timișoara, 1994–1999
- Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărți – prin ani*, Timișoara, 2009
- Ruja, *Printre cărți* = Alexandru Ruja, *Printre cărți*, Timișoara, 2006
- Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timișoara, 1979
- Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco-române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano și Nestor Camariano, București, 1939
- Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicționar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, București, 2003
- Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga și alte studii literare și estetice*, București, 1981
- Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, București, 1969
- Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. și introd. I. Opreșan, București, 1969–1985
- Sadoveanu, *Cărți* = Izabela Sadoveanu, *Cărți și idei*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 2001
- Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, București, 1954–1973
- Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice și filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, București, 1968
- Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, București, 1903
- Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, București, 1920
- Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacționar*, București, 1921
- Sasu, *Dicț. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, București, 2001
- Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
- Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
- Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, 1976
- Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
- Satco–Pânzar, *Dicționar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
- Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind...*, București, 1973
- Săndulescu, *Constelații* = Al. Săndulescu, *Constelații literare*, București, 1998
- Săndulescu, *Continuități* = Al. Săndulescu, *Continuități*, București, 1976
- Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, București, 1972
- Săndulescu, *Memorialiști* = Al. Săndulescu, *Memorialiști români*, București, 2003
- Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, București, 1966
- Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete și analize literare*, București, 1982
- Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, București, 1983
- Sângeorzan, *Conversații* = Zaharia Sângeorzan, *Conversații critice*, Cluj-Napoca, 1980
- Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, București, 1923
- Scarlăt, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, I–IV, București, 1982–1990
- Scrisori – Camil Petrescu = Scrisori către Camil Petrescu, I–II, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 1981
- Scrisori – Densușianu = Scrisori către Ovid Densușianu, I–IV, București, 1979–1989
- Scrisori – Ibrăileanu = Scrisori către G. Ibrăileanu, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă și Al. Teodorescu, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966–1973
- Scriitori rom. – lit. străine = Scriitori români și în literaturile străine, coordonator Alexandru Ruja, Timișoara, 2010
- Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmbovițeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
- Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
- Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. și pref. Cornelia Ștefănescu, București, 1972
- Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. și introd. Cornelia Ștefănescu, București, 2002
- Seche, *Schiță* = Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexico-grafiei române*, I–II, București, 1966–1969
- Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească”*, București, 1966
- Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, București, 1992
- Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, București, 1984
- Simion, *Dimineața* = Eugen Simion, *Dimineața poezilor*, București, 1980
- Simion, *Ficțiunea* = Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, I–III, București, 2001
- Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, București, 1999–2009; vol. I, ed. 2, București, 1998
- Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, București, 2002; ed. I–II, București, 2008
- Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator–operă*, București, 1981; ed. 2, București, 1993
- Simion, *Mercușio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercurio*, București, 1993
- Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, București, 1965
- Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, București, 1974–1989; vol. I, ed. 2, București, 1978
- Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, București, 1985
- Simuț, *Arena* = Ion Simuț, *Arena actualității. Confidențe*, Iași, 2000
- Simuț, *Critica* = Ion Simuț, *Critica de tranziție*, Cluj-Napoca, 1996
- Simuț, *Diferența* = Ion Simuț, *Diferența specifică*, Cluj-Napoca, 1982
- Simuț, *Incursiuni* = Ion Simuț, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
- Simuț, *Reabilitarea* = Ion Simuț, *Reabilitarea ficțiunii*, București, 2004
- Simuț, *Revizuire* = Ion Simuț, *Revizuire*, I, București, 1995

- Simuț, *Vămile* = Ion Simuț, *Vămile posterității*, București, 2012
- Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, București, 1987
- Sorescu, *Biblioteca* = Marin Sorescu, *Biblioteca de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu și Virginia Sorescu, București, 1997
- Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influență*, București, 1969
- Sorescu, *Ușor cu pianul* = Marin Sorescu, *Ușor cu pianul pe scări*, București, 1985
- Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, București, 1979
- Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul și tragicul*, București, 1983
- Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, București, 2000
- Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iași, 1971
- Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, București, 1968
- Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iași, 1997
- Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, București, 2008
- Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I-II, București, 2011
- Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, post-modernism, apocaliptic*, I-II, Constanța, 2000–2001
- Spiridon, *Aparența* = Monica Spiridon, *Despre „aparență” și „realitatea” literaturii*, București, 1984
- Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea și ilustrarea criticii*, București, 1996
- Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
- Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenței*, București, 1989
- Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, București, 1993
- Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
- Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I-III, București, 1978–1988
- Stănescu, *Poeți și critici* = C. Stănescu, *Poeți și critici*, București, 1972
- Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
- Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
- Steinhardt, *Între viață* = N. Steinhardt, *Între viață și cărți*, București, 1976
- Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
- Stere, *Scrieri* = C. Stere, *Scrieri*, îngr. și introd. Z. Ornea, București, 1979
- Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie și culori*, București, 1984
- Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori și artiști*, îngr. și pref. Simion Bărbulescu, București, 1988
- Straje, *Dicț. pseud.* = Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, 1973
- Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, 1969
- Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I-II, București, 1968, vol. III-V, îngr. George Muntean, București, 1974–1977
- Streinu, *Versificația* = Vladimir Streinu, *Versificația modernă*, București, 1966
- Sturdza, *Familiile* = *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, I-II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, București, 2004–2011
- Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chișinău, 2005
- Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, București, 1928
- Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timișoara, 1940
- Suțu, *Iașii* = Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, I-II, Iași, 1923–1928
- Șchiau, *Cărturari* = Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
- Șerban, *Exegeze* = Geo Șerban, *Exegeze*, București, 1968
- Șerban, *Ispita* = Geo Șerban, *Ispita istoriei*, București, 1980
- Șiadbei, *Cercetări* = I. Șiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iași, 1939
- Șiulea, *Retori* = Ciprian Șiulea, *Retori, simulacre, imposuri*, București, 2003
- Șleahțițchi, *Cerc* = Maria Șleahțițchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iași, 2007
- Ștefănescu, *Dialog* = Alex. Ștefănescu, *Dialog în bibliotecă*, București, 1984
- Ștefănescu, *Istoria* = Alex. Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000*, București, 2005
- Ștefănescu, *Jurnal* = Alex. Ștefănescu, *Jurnal de critică*, București, 1980
- Ștefănescu, *Preludiu* = Alex. Ștefănescu, *Preludiu*, București, 1977
- Ștefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ștefănescu, *Prim-plan*, București, 1987
- Ștefănescu, *Momente* = Cornelia Ștefănescu, *Momente ale romanului*, București, 1973
- Șuluțiu, *Scriitori* = Octav Șuluțiu, *Scriitori și cărți*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 1974
- Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I-III, București, 1982–1987
- Tanco, *Dicț. lit. Bistrița* = Teodor Tanco, *Dicționar literar (1639–1997) al județului Bistrița-Năsăud. Autori-publicații-socetăți*, Cluj-Napoca, 1998
- Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, București, 1984
- Tașcu, *Incidențe* = Valentin Tașcu, *Incidențe*, Cluj-Napoca, 1975
- Tașcu, *Poezia* = Valentin Tașcu, *Poezia poeziei de azi*, Iași, 1985
- Teodorescu-Braniște, *Presă și lit.* = T. Teodorescu-Braniște, *Între presă și literatură*, I-II, București, 1989
- Teodorescu-Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generații)*, îngr. Aristița Avramescu și Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, București, 1980
- Terian, *A cincea esență* = Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esență*, București, 2009
- Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, București, 1968
- Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, București, 1972
- Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988

- Tihan, *Umanități* = Teodor Tihan, *Umanități și valori*, Cluj-Napoca, 2000
- Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, București, 1984
- Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timișoara, 1976
- Todor, *Confluente* = Avram P. Todor, *Confluente literare româno-maghiare*, îngr. și pref. Dávid Gyula, București, 1983
- Todoran, *Secțiuni* = Eugen Todoran, *Secțiuni literare*, Timișoara, 1973
- Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele românești. 1733–1830*, București, 1957
- Tomescu, *Ist. cărții rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești. De la începuturi până la 1918*, București, 1968
- Tomuș, *Carnet* = Mircea Tomuș, *Carnet critic*, București, 1969
- Tomuș, *Istorie* = Mircea Tomuș, *Istorie literară și poezie*, Timișoara, 1974
- Tomuș, *Mișcarea* = Mircea Tomuș, *Mișcarea literară*, București, 1981
- Tomuș, *Răsfrângerii* = Mircea Tomuș, *Răsfrângerii*, Cluj, 1973
- Tomuș, *Romanul* = Mircea Tomuș, *Romanul romanului românesc*, I–II, București, 1999–2000
- Tomuș, *15 poeți* = Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, 1968
- Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, București, 1983
- Trifu, *Cronica* = Constanța Trifu, *Cronica dramatică și începuturile teatrului românesc*, București, 1970
- Trifu, *Presa* = Constanța Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, București, 1974–1980
- Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1971
- Tuchilă, *Cetățile* = Costin Tuchilă, *Cetățile poeziei*, București, 1983
- Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea și cadrul*, București, 1988
- Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, București, 1973
- Tudor, *Mișcarea* = Iorgu Tudor, *Mișcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, București, 1976
- Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, București, 1977
- Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii și limbaje poetice*, București, 1989
- Țărcovnicu, *Contribuții* = V. Țărcovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780–1918)*, București, 1970
- Țepelea, *Amintiri* = Gabriel Țepelea, *Amintiri și evocări*, București, 1994
- Țepelea, *Opțiuni* = Gabriel Țepelea, *Opțiuni și retrospective*, București, 1989
- Țepelea, *Rememorări* = Gabriel Țepelea, *Rememorări de istorie, literatură și cultură națională*, București, 1994
- Țepelea, *Studii* = Gabriel Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970
- Țepelea-Bulgăr, *Momente* = G. Țepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluția limbii române literare*, București, 1973
- Țeposu, *Istoria* = Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, 1993
- Țeposu, *Viața* = Radu G. Țeposu, *Viața și opiniile personalajelor*, București, 1983
- Țirioi, *Premise* = Nicolae Țirioi, *Premise literare*, Timișoara, 1976
- Ulici, *Confort Procust* = Laurențiu Ulici, *Confort Procust*, București, 1983
- Ulici, *Lit. rom.* = Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promotia '70*, București, 1995
- Ulici, *Prima verba* = Laurențiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, București, 1975–1978, vol. III, Timișoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfață Ioan Es. Pop, București, 2004
- Ulici, *Recurs* = Laurențiu Ulici, *Recurs*, București, 1971
- Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, București, 1975
- Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi și secolul XIX)*, București, 1988
- Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi și rocade*, București, 1978
- Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, București, 1973
- Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopții*, Galați, 1996
- Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, București, 1978
- Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Pitești, 2003, vol. IV: *Banatul*, Pitești, 2005
- Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timișoara, 1980–1990
- Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Brașov, 2007
- Ungureanu, *La umbra cărților* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărților în floare*, Timișoara, 1975
- Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timișoara, 1995–2000
- Ungureanu, *Mitteleuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Iași, 2002
- Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, București, 1985
- Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză și reflexivitate*, București, 1977.
- Urechia, *Ist. șc.* = V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800–1864*, I–IV, București, 1892–1901
- Uricariu, *Ecorșeuri* = Doina Uricariu, *Ecorșeuri*, București, 1989
- Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, 1972
- Ursu, *Alte contribuții* = N. A. Ursu, *Alte contribuții de istoria culturii românești*, Iași, 2012
- Ursu, *Contribuții ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești*, Iași, 2002
- Ursu, *Contribuții ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997
- Ursu, *Contribuții sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea*, Iași, 2003
- Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, București, 1978
- Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generația „optzeci”*, Poezia, București, 2010
- Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă și comparată*, București, 1987
- Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul și oglinda*, București, 1982

- Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
- Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003
- Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010
- Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicționar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
- Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicționar de autori*, București, 2001
- Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, București, 1971
- Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, București, 1963
- Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete și analize literare*, București, 2001
- Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, București, 1970
- Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori și opere*, București, 1978
- Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere și oralitate*, București, 1988
- Velea, *Interferențe* = Stan Velea, *Interferențe literare româno-polone*, București, 1989
- Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme și retrospective literare*, București, 1974
- Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărților*, București, 1997
- Velea, *Universalști* = Stan Velea, *Universalști și compariști români contemporani*, București, 1996
- Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I-II, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1966
- Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri și forme literare*, București, 1946
- Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I-XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană și Vlad Alexandrescu, prefete și postfețe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu și George Gană, București, 1971-1990
- Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I-III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, București, 1970
- Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, București, 1965
- Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timișoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii”*, Timișoara, 2008
- Vintilescu, *Secvențe* = Virgil Vintilescu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880-1917)*, Timișoara, 1987
- Vișan, *Semnături* = Constantin Vișan, *Semnături în contemporaneitate*, București, 1986
- Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, București, 1971
- Vlad, *Analiză-sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză și sinteză*, Cluj, 1970
- Vlad, *Convergențe* = Ion Vlad, *Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
- Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
- Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, București, 1991
- Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoașterii*, București, 1977
- Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
- Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, București, 1975
- Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
- Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, București, 1972
- Vodă-Căpușan, *Accente* = Maria Vodă-Căpușan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
- Vodă-Căpușan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpușan, *Teatru și actualitate*, București, 1984
- Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iași, 1996
- Voncu, *Secvențe* = Răzvan Voncu, *Secvențe literare contemporane*, I-II, București, 2001-2002
- Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, București, 1968
- Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, București, 1940
- Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, I, îngr. Mihai Pop și Ioan Șerb, pref. Mihai Pop, București, 1975
- Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
- Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar. 1700-2000*, Satu Mare, 2000
- Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi și alte zile*, București, 1978
- Zaciu, *Bivuuac* = Mircea Zaciu, *Bivuuac*, Cluj-Napoca, 1974
- Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici și contemporani*, București, 1994
- Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
- Zaciu, *Cu cărțile* = Mircea Zaciu, *Cu cărțile pe masă*, București, 1981
- Zaciu, *Depart* = Mircea Zaciu, *Depart / aproape*, București, 1998
- Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
- Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, București, 1980
- Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi și zile*, București, 1975
- Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, București, 1967
- Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea și aventura*, Cluj, 1973
- Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, București, 1983
- Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania ...*, București, 1996
- Zaharia-Filipaș, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaș, *Retorică și semnificație*, București, 1993
- Zaharia-Filipaș, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaș, *Studii de literatură feminină*, București, 2004
- Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte și structuri neoromantice*, București, 1971;
- Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecției. Contribuții la studiul naturalismului românesc*, Timișoara, 1979
- Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, București, 1973
- Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, București, 1975
- Zalis, *Valori* = H. Zalis, *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, București, 1991
- Zamfir, *Cealaltă față* = Mihai Zamfir, *Cealaltă față a prozei*, București, 1988; ed. București, 2006
- Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, București-Iași, 2012

- Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, București, 1981
 Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, 1971
 Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, 1989
 Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, I-II, București, 2003
 Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii și articole de literatură română veche*, București, 1967
 Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, București, 1994
 Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I-II, îngr. Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, București, 1988
 Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. și postfață Al. Săndulescu, București, 1984
 Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I-II, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

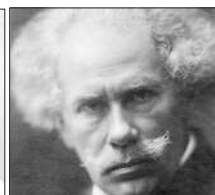
- AA = „Ardealul”, București, 1941 ș.u.
 AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, 1932 ș. u; din 1980 „Anuarul de folclor”; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor”
 AAR = „Analele Societății Academice Române”, București, 1867 ș.u.; din 1879 „Analele Academiei Române”
 AC = „Academica”, București, 1990 ș.u.
 ADLTR = Arhiva *Dicționarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
 ADV = „Adevărul”, București, 1888 ș.u.; 1990 ș.u.
 ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”, București, 1993 ș.u.
 AFT = „Amfiteatru”, București, 1966 ș.u.
 AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, 1921 ș.u.
 AIX = „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iași, 1964 ș.u.
 ALA = „Adevărul literar și artistic”, București, 1920 ș.u.; 1990 ș.u.
 ALIL = „Studii și cercetări științifice”, filologie, Iași, 1950 ș.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică și istorie literară”
 ALR = Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969
 AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj, 1958 ș.u.
 AMI = *Arborele memoriei. Antologia poezilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cărneci, pref. Roxana Sorescu, București, 1997
 ANB = „Analele Banatului”, Timișoara, 1928 ș.u.
 AO = „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1922 ș.u.
 APF = „Apostrof”, Cluj-Napoca, 1990 ș.u.
 ARG = „Argeș”, Pitești, 1966 ș.u.
 ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, București, 1941
 AST = „Astra”, Brașov, 1966 ș.u.
 ATN = „Ateneu”, Bacău, 1964 ș.u.
 AUB = „Revista Universității «C. I. Parhon»”, București, 1952 ș.u.; din 1956 „Analele Universității București”
 AUC = „Analele Universității din Craiova”, Craiova, 1972 ș.u.
 AUI = „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Iași, 1955 ș.u.

- AUT = „Analele Universității din Timișoara”, Timișoara, 1956 ș.u.; din 2000 „Analele Universității de Vest din Timișoara”
 BOR = „Biserica Ortodoxă Română”, București, 1874 ș.u.
 BRLR = *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice 1859–1918*, I-III, București, 1980–1985; *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944*, I-X, București, 1997–2009
 BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I-IV, București, 1984–1996
 BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I-IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, București, 1903–1944
 BSS = „Buletinul Societății Scriitorilor Români”, București, 1916 ș.u.
 BUC = „Buletinul cărții”, București, 1923 ș.u.
 BVS = „Buna Vestire”, București, 1837 ș.u.
 CAP = „Capitala”, București, 1936 ș.u.
 CC = „Caiete critice”, București, 1982 ș.u.
 CEL = „Cercetări literare”, București, 1934 ș.u.
 CF = „Contrafort”, Chișinău, 1994 ș.u.
 CFL = „Cercetări folclorice”, București, 1947.
 CGM = „Cuget moldovenesc”, Bălți, Iași, 1932 ș.u.
 CHRM = *Chrestomație română*, I-II, îngr. M. Gaster, Leipzig-București, 1891
 CI = „Cercetări istorice”, Iași, 1925 ș.u.
 CIL = *Contribuții de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I-III, publ. Tudor Vianu, București, 1956–1962
 CL = „Convorbiri literare”, Iași, București, 1867 ș.u.; Iași, 1970 ș.u.
 CLG = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 ș.u.
 CLI = „Cuvântul liber”, București, 1919 ș.u.
 CLT = „Cultura”, București, 2004 ș.u.
 CML = „Curentul magazin”, București, 1939 ș.u.; din 1940 „Curentul magazin literar”; din 1941 „Curentul literar”
 CN = „Contimporanul”, București, 1922 ș.u.
 CNP = „Contrapunct”, București, 1990 ș.u.
 CNT = „Contemporanul”, București, 1946 ș.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană”
 CPL = *Cărțile populare în literatura românească*, I-II, îngr. și introd. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, București, 1963
 CPV = *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, 1967
 CRC = „Cronica”, Iași, 1966 ș.u.
 CRE = „Curentul”, București, 1928 ș.u.
 CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires”, București, 1973 ș.u.
 CTC = „Cele trei Crișuri”, Oradea, București, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
 CU = „Cuvântul”, București, 1924 ș. u; București, 1990 ș.u.
 CVC = „Convorbiri”, București, 1907; din 1908 „Convorbiri critice”
 CZ = „Cosinzeana”, Orăștie, 1911 ș.u.
 D = „Datina”, Turnu Severin, 1920 ș.u.
 DAA = „Dacia”, București, 1941 ș.u.
 DCL = *Documente literare*, I-II, îngr. Gh. Cardaș, București, 1971–1973
 DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu și Virginia Isac, București, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieșene*, București, 1976

- DCS = *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaș și Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iași, 1999
- DEP = „Dreptatea”, București, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.
- DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, București, 1982
- DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
- DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
- DL = „Dacia literară”, Iași, 1840; 1990 ș.u.
- DM = „Dilema”, București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche”
- DML = *Documente și manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea și Elena Piru, pref. Al. Dima, București, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, București, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, București, 1981–1986, vol. VI, publ. și pref. Andrei Nestorescu, București, 1993
- DMN = „Dimineața”, București, 1904 ș.u.
- DMT = „Dilemateca”, București, 2006 ș.u.
- DR = „Dacoromania”, Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
- DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997
- DRO = „Dacoromania”, Freiburg, 1973 ș.u.
- E = „Euphorion”, Sibiu, 1990 ș.u.
- ECD = „Echidistanțe”, Iași, 1991 ș.u.
- ECH = „Echinox”, Cluj, 1969 ș.u.
- EL = „Előre”, București, 1953 ș.u.
- F = „Familia”, Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
- FCI = „Facla literară”, București, 1923 ș.u.
- FCL = „Facla”, București, 1910 ș.u.
- FDZ = „Foaia diecezană”, Caransebeș, 1886 ș.u.
- FF = „Făt-Frumos”, Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
- FK = „Filológiai Közlöny”, Cluj, 1961 ș.u.
- FLC = „Flacăra”, București, 1948 ș.u.
- FLR = „Flacăra”, București, 1911 ș.u.
- FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838 ș.u.
- FON = „Foaia noastră”, Budapesta, 1957 ș.u.
- FRZ = „Frize”, Brașov, 1934 ș.u.
- G = „Gândirea”, Cluj, București, 1921 ș.u.
- GBV = „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
- GL = „Gazeta literară”, București, 1954 ș.u.
- GR = „Gând românesc”, Cluj, 1933 ș.u.
- GT = „Gazeta de Transilvania”, Brașov, 1938 ș.u.
- HT = „A Hét”, București, 1970 ș.u.
- IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
- IGZ = „Igaz Szó”, Târgu Mureș, 1953 ș.u.
- IIȘ = „Însemnări ieșene”, Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
- IL = „Iașul literar”, Iași, 1955 ș.u.
- JL = „Jurnalul literar”, Iași, 1939; București, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
- KOR = „Korunk”, Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
- KR = „Karpaterndschau”, Brașov, 1958 ș.u.
- L = „Literatorul”, București, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
- LA = „Literatura și arta”, Chișinău, 1977 ș.u.
- LAI = „Litere, arte & idei”, supliment al ziarului „Cotidianul”, București, 1991 ș.u.
- LAR = „Literatură și artă română”, București, 1896 ș.u.
- LCF = „Luceafărul”, București, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață”
- LL = „Limbă și literatură”, București, 1955 ș.u.
- LR = „Limba română”, București, 1952 ș.u.
- LRC = „Limba română”, Chișinău, 1991 ș.u.
- LRM = *Literatura română medievală*, coordonator și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2003
- LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 1998
- LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. și introd. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, 1971
- LU = „Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, București, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
- LUP = „Lupta”, Iași, București, 1884 ș.u.
- LUT = „Lupta”, București, 1921 ș.u.
- MA = „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956 ș.u.
- MB = „Mitropolia Banatului”, Timișoara, 1951 ș.u.
- MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor”, București, 1987 ș.u.
- ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»”, Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
- MLI = „Minerva literară ilustrată”, București, 1909 ș.u.
- MM = „Mitropolia Moldovei”, Iași, 1925 ș.u.
- MMN = „Meșterul Manole”, București, 1939 ș.u.
- MO = „Mitropolia Olteniei”, Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
- MOM = „Le Moment”, București, 1935 ș.u.
- MOT = „Momentul”, București, 1945 ș.u.
- MS = „Manuscriptum”, București, 1970 ș.u.
- NL = „Neue Literatur”, Timișoara–București, 1956 ș.u.
- NRL = „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
- NRR = „Noua revistă română”, București, 1900 ș.u.
- NW = „Neuer Weg”, București, 1949 ș.u. (din 1993 supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”)
- NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlömények”, Cluj, 1957 ș.u.
- O = „Scrișul bănațean”, Timișoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont”
- OC = „Observator cultural”, București, 2000 ș.u.
- ORT = „Orizont”, București, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară”
- PAU = *Poezii și prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1936
- PBU = *Poezii și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1937
- PE = „Presa”, București, 1939 ș.u.
- PIL = „Prietenii istoriei literare”, București, 1931 ș.u.
- PL = „Preocupări literare”, București, 1936 ș.u.
- PLI = „Pagini literare”, Turda, 1934 ș.u.
- PND = *Primii noștri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, București, 1960
- POS = *Poezii de la „Sămănătorul”*, îngr. Petru Homocceanul, pref. Al. Piru, București, 1978
- PPR = *Publicațiile periodice românești*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, București, 1913–2003, t. V, partea 1–2, București, 2009–2012
- PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanța, 1998–1999
- PRL = „Propilee literare”, 1926 ș.u.
- PRP = Constantin Abăluță, *Poezia română după proletcultism*, vol. I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanța, 2000
- PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1962
- PRS = „Presa”, Craiova, 1930 ș.u.; din 1934 „Presa Olteniei”
- PRV = „Porunca vremii”, București, 1932 ș.u.
- PSS = „Poesis”, Satu Mare, 1990 ș.u.

- R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ș.u.; 1964 ș.u.
 RA = „Revista arhivelor”, București, 1924 ș.u.
 RAZ = „Raza literară”, București, 1932 ș.u.
 RC = „Revista clasică”, București, 1910 ș.u.
 RCM = „Revista cultului mozaic”, București, 1956 ș.u.
 RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
 REF = „Revista de folclor”, București, 1956 ș.u.; din 1964 „Revista de etnografie și folclor”
 REVR = „Revue roumaine”, București, 1946 ș.u.
 RFR = „Revista Fundațiilor Regale”, București, 1934 ș.u.
 RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, București, Iași, 1915 ș.u.
 RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, București, 1882 ș.u.
 RIR = „Revista istorică română”, București, 1931 ș.u.
 RITL = „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, București, 1952 ș.u.; din 1964 „Revista de istorie și teorie literară”
 RL = „România literară”, București, 1968 ș.u.
 RLRO = *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1974
 RLSL = „Limba și literatura moldovenească”, Chișinău, 1958 ș.u.; din 1989 „Revista de lingvistică și știință literară”
 RMB = „România liberă”, București, 1943 ș.u.
 RML = „România literară”, București, 1939 ș.u.
 RMZ = „Revista muzeelor”, București, 1964 ș.u.
 RP = „Rampa”, București, 1911 ș.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”
 RR = „Revista română”, Iași, 1995 ș.u.
 RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, București, 1985–1991
 RSE = „Revue des études sud-est européennes”, București, 1963 ș.u.
 RSL = „Romanoslavica”, București, 1953 ș.u.
 RVM = „Revista vremii”, Galați, 1934 ș.u.
 RVS = „Revista scriitoarei”, București, 1926 ș.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”
 RVTR = *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. Paul Cornea, București, 1970
 RVVR = „Revista vremii”, București, 1921 ș.u.
 SBR = „Sburătorul”, București, 1919 ș.u.
 SBZ = „Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ș.u.
 SC = „Studii clasice”, București, 1959 ș.u.
 SCB = „Studii și cercetări de bibliologie”, București, 1955 ș.u.
 SCD = „Studii și cercetări de documentare și bibliologie”, București, 1964 ș.u.
 SCIA = „Studii și cercetări de istoria artei”, București, 1954 ș.u.
 SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, 1950 ș.u.
 SDC = „Suplimentul de cultură”, Iași, 2004
 SDIR = *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, București, 1901–1913
 SDL = *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouțiu, București, 1931–1946
 SDM = „Societatea de mâine”, București, 1924 ș.u.
 SE = „Seara”, București, 1937 ș.u.
 SI = „Studii italiene”, București, 1934 ș.u.
 SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, București, 1968
 SILF = „Studii de istorie literară și folclor”, Cluj, 1951 ș.u.
 SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, București, 1969
 SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
 SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tinere-tului»”, București, 1981 ș.u.
 SLC = *Studii de literatură comparată*, București, 1968
 SLF = *Studii de limbă literară și filologie*, I–III, București, 1969–1974
 SLS = *Studii de limbă și stil*, îngr. G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, 1968
 SLU = „Studii de literatură universală”, București, 1956 ș.u.
 SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, București, 1962 ș.u.
 SPS = *Studii de poetică și stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti și Mihai Pop, București, 1966
 ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ș.u.
 STD = „Studii. Revistă de istorie”, București, 1948 ș.u.; din 1974 „Revista de istorie”
 STRS = *Structuri tematice și retorico-stilistice în roman-tismul românesc (1830–1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976
 SUB = „Buletinul Universităților «V. Babeș» și «Bolyai»”, Cluj, 1956 ș.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”
 SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958 ș.u.
 SXX = „Secolul 20”, București, 1957 ș.u.; din 2000 „Secolul 21”
 SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ș.u.
 T = „Transilvania”, Brașov, Sibiu, 1868 ș.u.; Sibiu, 1972 ș.u.
 TBR = „Tribuna României”, București, 1972 ș.u.
 TF = *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1971
 TIA = „Tribuna”, Cluj, Brașov, 1937 ș.u.
 TIL = „Timpul”, București, 1937 ș.u.
 TM = „Timpul”, București, 1876 ș.u.
 TMS = „Tomis”, Constanța, 1966 ș.u.
 TP = „Timpul”, Iași, 1990 ș.u.
 TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ș.u.; Cluj, 1957 ș.u.
 TTR = „Teatrul”, București, 1956 ș.u.; din 1990 „Teatrul azi”
 ȚA = „Țara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ș.u.
 U = „Universul”, București, 1884 ș.u.
 UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ș.u.
 UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ș.u.; Alba Iulia, 1968 ș.u.
 UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Căndro-veanu și Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Căndro-veanu, București, 1985
 UVR = „Universul literar”, București, 1888 ș.u.
 VAA = „Viața”, București, 1941 ș.u.
 VAN = „Vieța nouă”, București, 1905 ș.u.
 VBA = „Viața Basarabiei”, București, 1932 ș.u.; Chișinău, 2002 ș.u.
 VK = „Volk und Kultur”, București, 1956–1993
 VL = „Viața literară”, București, 1926 ș.u.
 VLT = „Viața literară”, București, 1906; din 1907 „Viața literară și artistică”
 VR = „Viața românească”, Iași, 1906 ș.u.; București, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
 VRA = „Vremea”, București, 1928 ș.u.
 VRP = „Versuri”, „Versuri și proză”, Iași, 1911 ș.u.
 VS = „Vestul”, Timișoara, 1930 ș.u.
 VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba și stilul scriitorilor)*, București, 1958
 VST = „Viața studentească”, București, 1956 ș.u.
 VTRA = „Vatra”, Târgu Mureș, 1971 ș.u.
 ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, Bucu-rești, 1992 ș.u.
 ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundelsheim, 1978 ș.u.

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

D

DABIJA, Nicolae
(15.VII.1948, Bișcotari,
azi Codreni-Cimișlia),
poet,
publicist, prozator.

Este fiul Cristinei (n. Dabija) și al lui Trofim Ciobanu, țărani. Școala primară a urmat-o în satul de baștină (1954–1958), iar liceul la Sagaidac și Cimișlia (1958–1966). Intrat la Facultatea de Ziaristică din Chișinău, este exmatriculat în 1969 pentru așa-zise „activități naționaliste”. Un an mai târziu se reînscris la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău, pe care o va absolvi în 1972. Primele versuri îi apar în 1965, în „Tinerimea Moldovei”. Între 1972 și 1975 este redactor la postul de televiziune din Chișinău. Intră apoi în gazetărie, la revistele „Nistru”, unde conduce redacția de poezie și critică (1975–1984), „Orizontul” (devenită „Columna”; 1984–1986) și „Literatura și arta” (din 1986), la ambele fiind redactor-șef. Membru din 1988 al Comisiei de Stat pentru Problemele Limbii, este unul dintre cei mai activi participanți la mișcarea de eliberare națională din stânga Prutului. Editează manuale școlare de literatură română și de istorie a românilor. E ales în 1991 președinte al Asociației Oamenilor de Știință, Cultură și Artă din Republica Moldova. A fost deputat în Parlamentul Republicii Moldova în mai multe legislaturi, începând cu anul 1990. Este, din 2005, președinte al Frontului Democrat al Românilor din Republica Moldova. Colaborează cu articole de atitudine politică, studii, eseuri, poezii la „Ateneu”, „Adevărul literar și artistic”, „Basarabia”, „Cronica”, „Glasul națiunii”, „Literatură”, „Moldova”, „România literară”, „Totuși iubirea” ș.a. Versurile sale au fost traduse în rusă, ucraineană, bulgară, sârbă, engleză, franceză, spaniolă, italiană, turcă etc. A fost distins cu numeroase premii, între care Premiul „Boris Glavan” (1977), Premiul de Stat al RSS Moldovenești (1988), Marele Premiu „Nichita Stănescu” (1992), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1993, 1999), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române (1993), Premiul „Titu Maiorescu” al Asociației Juriștilor din România (2000),

Marele Premiu „Sfântul Gheorghe” al Festivalului de Poezie din Uzdin (Serbia, 2006) ș.a. I s-au conferit Ordinul Republicii Moldova (1996), Ordinul Steaua României în grad de Comandor (2000). Din 2003 este membru de onoare al Academiei Române, iar din 2012 membru corespondent al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Fiind unul dintre reprezentanții șaptezeciştilor, care promovează esteticul, maximalismul etic și implicarea în lupta pentru renașterea națională, D. impune în lirica lui, vizionară și oraculară, o nouă poeticitate. El își asumă rolul mesianic de aed, care „speră cu un poem/ c-ar putea face lumea mai bună”. Placheta de debut, *Ochiul al treilea* (1975), propune o lirică de idei în care imaginarul, inclusiv acela nutrit de lecturi, prevalează asupra realului. Poetul se refugiază în estetic și în referințe culturale, explorând programatic spiritualitatea națională. În următorul volum, *Apă neîncepută* (1980), poezia se obiectivează prin deschiderea spre epic și spre conștiința colectivă. De la un lirism pur, ferit de frământările cotidianului, de la efuziunea incantatorie, bogată în definiții metaforice, se trece la evocarea și meditația elegiacă, înrămate în simboluri și parabole, în proiecții de legendă și de mit național. De acum înainte autorul va fi preocupat de matricea și etosul popular; lirismul „se radicalizează, iar spiritul elegiac își impune o morală severă” (Eugen Simion). Următoarele volume, *Zugravul anonim* (1985) și *Aripă sub cămașă* (1989), valorifică și mitizează, prin vocabule de coloratură cronicărească, literatura națională, basmele și legende populare. În cinstirea „zugravilor anonimi”, care au „înmoldovenit” veșnicile, precum și în păstrarea tradițiilor și a continuității spirituale, poetul, „virtuoz al unui grai de tonalitate moldavă [...] cu iz de limbă sfântă” (Dumitru Micu), întrevide unica șansă de dăinuire a neamului. *Dreptul la eroare* (1993), *Lacrima care vede* (1994), *Oul de piatră* (1995), *Fotograful de fulgere* (1998), *Cerul lăuntric* (1998), *Poezia, bucuroasă tristețe* (1998) ș.a. includ versuri pătimaș angajate (până la patetism) în frământările social-politice ale momentului. Dacă în unele cărți anterioare discursul liric era însoțit de un umor subtil, acum el abundă în ironie caustică și polemici volubile, capătă nerv publicistic și își intensifică tonalitățile oraculare. Poetul nu are dreptul la eroare, acesta este imperativul etic urmat consecvent. D. crede într-o religie a scrisului, în sacralitatea lui, ca esență esențială (în termenii lui Heidegger), ceea ce imprimă poemelor o constantă

tonalitate liturgică, psalmică, euharistică. Două axe sunt învederate în întreaga sa poezie: ritualul religios și recitativul baladesc, ceea ce asigură liantul între contingent și transcendent, între cercul cotidian „domestic” și ceea ce e în afara lui, între „cerul lăuntric” și cel de sus, între cloacă și mit (*Grădini în toamnă*), între tăcere și cuvânt, în definitiv între viață și moarte. Această îmbinare explică și formula ce conjugă disciplina clasică și libertatea romantică, dar și tenta expresionistă. Critica literară s-a referit la faptul că de la un timp lirismul pur e sacrificat „cu bună știință”, în favoarea socialului, fiind privilegiate proiecția lirică a miturilor naționale, rapsodismul, misionarismul. **D.** este și autorul unor cărți pentru copii (*Povești de când Păsărel era mic*, 1980, ș.a.), în care mizează pe alegoria ludică și pe jovialitate. *Daciada* (1991) și *Nasc și la Moldova oameni* (1992) au un caracter didactico-instructiv. Într-un susținut efort de cunoaștere a culturii poporului român, **D.** s-a documentat intens și a transpus fragmentar, din slavonă, polonă, vechea rusă, greacă și latină scrieri ale unor autori pe nedrept uitați sau altele necunoscute. Contribuții importante de istorie literară, cercetările lui au fost strânse în volumele *Pe urmele lui Orfeu* (1983) și *Antologia poeziei vechi moldovenești* (1986). **D.** s-a afirmat și ca publicist. Editorialele din „Literatura și arta”, înmănunchate în *Libertatea are chipul lui Dumnezeu* (1997), în *Icoană spartă: Basarabia* (1998), *La est de vest* (2001), *Basarabia – țară de răspântii* (2004), *Făclia credinței* (2012) ș.a., textele publicistice sau memorialistice incluse în volumele care alcătuiesc ciclul *Harta noastră care sângeră* cuprind pagini incisive, cu o retorică persuasivă, angajată deschis în afirmarea adevărului istoric și a demnității naționale, în fapt „o radiografie la fel de dramatică pe cât de onestă a lumii basarabene” (Al. Zub). Aproape o surpriză este romanul *Tema pentru acasă* (2009), care recuperează o zonă tabu în proza basarabeană, determinată de interdicția de a scrie despre deportările masive în Siberia, despre teroarea istoriei, care s-a exercitat asupra românilor din spațiul basarabean, rupt de întreg. Inocenta dragoste dintre cei doi protagoniști – Mihai Ulmu și Maria Răzeșu – se transformă, în ciuda tuturor obstacolelor, a distanței geografice, într-o dragoste puternică, mântuitoare, o dragoste romantică, totală. Ei au de înfruntat un destin tragic, pe care și-l privesc într-o oglindă ca un abis, ca un spațiu gol, concentrat specular. În această oglindă nu se reflectă decât o Siberie imensă, sălbatică, năpădită de ghețuri și geruri,

de frig și de frică, infiltrate, visceral, ca un tremur permanent al ființei. Pustiului geografic i se opune însă plinul sufletesc al celor doi, care umanizează natura, sfidând cruzimea celor care i-au condamnat la o condiție atroce, neomenească.

Legat prin mii de fire de fenomenul basarabean în complexitatea lui, tribun, rapsod și evocator, Nicolae Dabija continuă, alături de alții, cântul atât de repede întrerupt al lui Alexei Mateevici. Continuitate la nivelul altui timp și cu alte mijloace, dar o continuitate sui-generis, ca început perpetuu... Toate ideile de aici [din Aripă sub cămașă], cu rădăcini în abisal, orientează spre timpul sacru al națiunii, reactivat, reinvestit cu rezonanțe noi, iradiind speranță. Alteori, aripile poetului se lasă peste ființe, simbolizând lepădarea de sine, lângă întristări și umilințe. Nostalgie difuză, un anumit gen de smerenie, o discretă seninătate pe un fond reflexiv-liric iradiază din confesiunile de iubire ale romanticului însingurat, de o constantă gingășie a sentimentelor. Poezie de șoapte și rememorări care s-ar vrea citită sau rostită în acompaniament de harpe și flaute, în lumini catifelate, scăzute.

CONSTANTIN CIOPRAGA

SCRIERI: *Ochiul al treilea*, Chișinău, 1975; *Apă neînceptă*, Chișinău, 1980; *Povești de când Păsărel era mic*, Chișinău, 1980; *Pe urmele lui Orfeu*, pref. Pavel Boțu, Chișinău, 1983; ed. 2, Chișinău, 1990; *Alte povești de când Păsărel era mic*, Chișinău, 1984; *Zugravul anonim*, Chișinău, 1985; *Aripă sub cămașă*, Chișinău, 1989; *Moldova de peste Nistru – vechi pământ strămoșesc*, Chișinău, 1990; *Aripă sub cămașă*, îngr. Andi Andrieș, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1991; *Daciada*, Chișinău, 1991; *Domnia lui Ștefan cel Mare*, Chișinău, 1991; *Mierla domesticită*, Chișinău, 1992; *Nasc și la Moldova oameni*, Chișinău, 1992; *Dreptul la eroare*, Chișinău, 1993; *Lacrima care vede*, Iași, 1994; *Oul de piatră*, Chișinău, 1995; *Libertatea are chipul lui Dumnezeu*, Craiova, 1997; *Cercul de cretă*, Chișinău, 1998; *Cerul lăuntric*, Chișinău, 1998; *Fotograficul de fulgere*, pref. Eugen Simion, București, 1998; *Icoană spartă: Basarabia*, Craiova, 1998; *Între dragoste și moarte*, Timișoara, 1998; *Poezia, bucuroasă tristete*, Timișoara, 1998; *Harta noastră care sângeră*, Craiova, 1999; *Tăceri asurzitoare*, Galați, 1999; *La est de vest*, Craiova, 2001; *Vai de capul nostru!*, Craiova, 2001; *Așchii de stele*, Chișinău, 2002; *În căutarea identității. Istoria neamului românesc din Basarabia povestită pentru elevi*, București, 2002; *Însemnări de pe front (Scrisori din Basarabia)*, Craiova, 2002; *Doruri interzise*, București–Chișinău, 2003; *Răul în căutarea mării (Scrisori din Basarabia)*, Craiova, 2003; *Basarabia – țară de răspântii*, Craiova, 2004; *Bondari cu motor*, Chișinău, 2004; *Bezna vine de la Răsărit*, Craiova, 2005; *Fulger înrourat*, Pitești, 2005; *De ce limba noastră e română*, Chișinău, 2007; *Paznic pe înălțimi*, Craiova, 2007; *Deșțărați*, Craiova, 2008; *Maraton printre gloanțe*, Râmnicu Sărat, 2008; *101 poeme*, București, 2009; *Hoji*

de speranțe, Bacău, 2009; *Mesaje pentru supraviețuitori*, Craiova, 2009; *Tema pentru acasă*, Iași, 2009; *Priveghetori împăiate*, Alba Iulia, 2011; *Prutul are două maluri*, Bacău, 2012; *Făclia credinței*, Ploiești, 2012. **Antologii:** *Antologia poeziei vechi moldovenești. Modele și reconstituiri*, Chișinău, 1986. **Traduceri:** Federico García Lorca, *Romancero țigan*, Chișinău, 1983; Goethe, *Suferințele tânărului Werther*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Dolgan, *Crez*, 310–314; Eliza Botezatu, *Poetul și pasărea Phoenix*, „Nistru”, 1983, 11; Dan Mănucă, „Pe urmele lui Orfeu”, RL, 1991, 3; Ion Ciocanu, *Un poet născocit de poeme*, LRC, 1993, 2; Micu, *Scurtă ist.*, II, 393–394; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 224–225; Ana Bantoș, *Nicolae Dabija*, LRP, 533–543; Simion, *Scriitori*, IV, 298–303; Galaicu-Păun, *Poezia*, 58–62; Maricica Cioclea, *Nicolae Dabija. Biobibliografie*, Chișinău, 1999; *Dict. esențial*, 231–233; Cimpoi, *Critice*, III, 209–211; Ciopraga, *Partituri*, 219–229; *Mică encicl.*, 243–260; Dolgan, *Poezia*, 184–208, 468–474, 508–518; Eugen Simion, *Nicolae Dabija* 60, CLT, 2008, 30; Al. Zub, *Semne de lumină pe o hartă sângerândă*, CL, 2009, 12; *Romanul Marii Poezii a unei Mari Iubiri*, LA, 2010, 29 aprilie (grupaj special); Rachieru, *Poeți Basarabia*, 281–290; Nicolae Crețu, *Un roman-baladă (I–II)*, CL, 2011, 2, 3.

M.Dg.

DACIA, gazetă literară și politică apărută la Iași între 9 martie și 19 iunie 1861. Partea literară era redactată, după toate probabilitățile, de V.A. Urechia. Într-un articol nesemnlat, intitulat *Dacia*, se expune programul literar al gazetei, pus în relație cu programul politic. Ideea centrală este aceea că lupta pentru impunerea unei limbi literare și a unei literaturi naționale nu se poate susține fără corelarea cu activitatea politică, al cărei țel este unitatea națională a românilor. Acesta este scopul pe care și-l propun redactorii, situându-se astfel în curentul de idei politice și literare ce își are izvorul în programul „Daciei literare” (1840). La **D.** colaborează cu articole diverse sau cu modeste scrieri literare Sofia Cocea, D. Pop Marțian, Gh. Tăutu, I.V. Adrian, B.P. Hasdeu, T. Lateș și A. Șendrea. Gazeta se citea și în Transilvania, de unde se primeau corespondențe semnate, ca măsură de precauție, cu inițiale. Într-o serie de cronici V.A. Urechia discută oportunitatea reprezentățiilor cu lucrările dramatice ale lui Vasile Alecsandri – comedii și „cânticele comice”. Se reproșează acestor scrieri, căroră nu li se neagă valoarea și nici verva comică, încercarea de a generaliza semnificațiile unor stări de lucru, mai precis faptul că este criticat începutul unei reorganizări sociale înainte de a-i cunoaște rezultatele.

R.Z.

DACIA, publicație apărută la București, cu subtitlul „Ziar de dimineață”, între 23 noiembrie 1918 și 15 octombrie 1922, sub direcția lui Al. Vlahuță (până în noiembrie 1919, când poetul moare) și a lui I. Al. Brătescu-Voinești, director fondator fiind Șt. Zăvoianu. Își propune să spună „adevărul cu orice preț și împotriva oricui”, pentru a contribui astfel la „educația socială a maselor” și la cunoașterea realității printr-o atitudine obiectivă, cinstită. Cotidian de informații cu un tiraj semnificativ, **D.** găzduiește în paginile sale știri și rapoarte despre evenimente culturale, fără a le acorda însă o poziție privilegiată și fără a comenta extins pe marginea lor. În articolul *Amurg și zori* din primul număr, Al. Vlahuță crede că, în condițiile împlinirii idealului național, „înaintea noastră mijesc zorii zilei pe-o lume nouă”. I. Al. Brătescu-Voinești se referă la triumful democrației prin acordarea votului universal, la semnificația actului unirii Transilvaniei cu România la Alba Iulia în 1918. În numărul 146/1921 Simion Mehedinți semnează articolul *Alecsandri – Maiorescu*, în care salută inițiativa Academiei Române de a comemora cele două personalități ale culturii și literaturii române. Articole de fond mai semnează Marin Ștefănescu, I. Simionescu, Paul Bujor, D. Gusti, Al. Busuiocanu; versuri – I.U. Soricu; proză – I.C. Vissarion; cronică literară (sporadic) – Nichifor Crainic, Horia Petra-Petrescu. Alți colaboratori: G. Ionescu-Sișești, Al. Lepădatu, M. Șerban, V. Voiculescu. **I.H.**

DACIA, revistă trilingvă – spaniolă, italiană și română – editată la Barcelona, săptămânal, între 21 februarie 1929 și 2 ianuarie 1930, de Sociedad General Española de Librería, Diarios, Revistas y Publicaciones, sub îndrumarea lui Ribera-Rovira, președinte al Asociației Presei din Barcelona. Membru activ al redacției a fost Mihai Tican-Rumano. În cuvântul de salut din primul număr (*Saluto ai lettori di „Dacia”*) se spune că revista va servi idealului de comuniune și fraternitate între popoare și țări latine prin întărirea legăturilor culturale și economice dintre Spania, Italia și România. Se fac cunoscute progresele acestor țări în domeniile comercial, turistic, literar, teatral, sportiv, bancar etc. Se dau informații despre întâlnirile oficiale (vizita reginei Maria în Spania, prezența românească la Expoziția Internațională de la Barcelona, vizita unui grup de intelectuali români în Spania, Congresul Internațional de Agricultură etc.), despre legăturile artistice și

culturale (Ramon de Bastera scrie un articol despre N. Iorga, Mihai Tican-Rumano comentează schimbările intelectuale ș.a.). România turistică face obiectul mai multor materiale (*Las bocas del Danubio* de Juan Caralt y Roca, *Transylvania y Rumania, Impresii din București. Capitala latină din Orient* etc.), care sunt însoțite de numeroase fotografii înfățișându-i pe Mihai I, regina Maria, N. Iorga, Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Maria Filotti, Ionescu-Vion, președintele Sindicatului Profesional al Ziariștilor Români, Smaranda Gârbea Tomellini, Ion I.C. Brătianu, Ion Mihalache ș.a. Numeroși colaboratori spanioli, italieni și români contribuie la bogatele rubrici ale revistei: „Deportivas, cinematograficas, musica y teatros”, „Noticiaro rumano”, „Cronica italiana” ș.a. Printre ei se numără R. Martínez Torres, Manuel Cruz Romero, F. Martínez-Corbalan, Angel Dotor, José María Susaeta, Carlos Moral, Martin J. Planas, Juan Solanas, Carlo Alberto Lauri, Ramon Mora Masip, Paolo Boselli, Michele Soravia, Charles Normann, Alfonso Baombalere, Ettore Latronico, Enrico Bottini Massa, P. Zorzi, Valentino Piccoli, Ernesto Mancini, Luigi Giusti. Dintre români sunt de menționat Mihail Manoilescu, Tache Soroceanu, D. Gusti, Duiliu Marcu, C. Ene, C. Rîuleț, Al. Tzigara-Samurcaș, Stelian Popescu, Ștefan I. Nenițescu (*El Greco en Rumania*), Al. Marcu (*L'Italia in cerca della latinità*) ș.a. Articolele abordează subiecte diverse: stabilitatea monetară, activitatea literară și teatrală, frumusețile naturale ale Bucureștilor etc. Victor Eftimiu colaborează la primul număr cu povestirea *El haiduc Bujor*, urmată de *Kiriakitza* și *Una serenata*. I. Al. Brătescu-Voinești contribuie cu povestirea *Un accidente*. Din proza lui I.L. Caragiale se publică, în limba franceză, *O făclie de Paște* și *25 de minute*. Cezar Petrescu e prezent cu *El camin de Corcho* și *La aventura*, iar Liviu Rebreanu cu un fragment din *Ciuleandra* și cu articolul *Două latinități*. **M.Pp.**

DACIA, „revistă de propagandă culturală” apărută la București, lunar, din februarie până în mai 1931. Director: C. Popescu-Pasăre; prim redactor: (Mircea) Dem. Rădulescu. Subtitlul, modificat odată cu numărul 2 în „Organ de doctrină și informație culturală”, nu adaugă nimic cu privire la orientarea patriotic-tradiționalistă declarată odată cu primele pagini, ocupate de portretele regilor Ferdinand și Maria, aflate în succesiunea chipurilor celor mai proeminenți conducători, legiuitori și oameni politici de la Decebal până la făuritorii României Mari. Tipărită

în condiții grafice și poligrafice de excepție – format album, pe hârtie velină, cu paginile elegant chenăruite, rafinate de frontispicii ornate cu elemente florale stilizate ori de viniete, cu litere variate, **D.** are un conținut eclectic, „redeșteptarea sentimentului național și moral în cultură” fiind idealul care urma să-i structureze programul. În consecință, sumarele sunt anoste, colaboratorii făcând evident figură de complezență. Se detașează totuși Mihail Sadoveanu cu textul *Însemnări din războiul nostru*, preluat din volumul de război *File însângerate*, numele lui Emil Gârleanu cu bucata educativ-pedagogică *Dragoste de patrie* și cu povestirea *Căprioara* (ambele republicate), Liviu Rebreanu cu *Învățătorul* și Ion Marin Sadoveanu, autor al unor considerații despre frumusețea întinderilor de ape de pe tot pământul (*Nostalgii. Marine*). Un text cu scop evident propagandistic este *România în fotografii* – o raită prin câteva galerii bucureștene ce expuneau cicluri de imagini reunite sub genericul *Țările române văzute de artiștii francezi*, preluate după volumul cu acest titlu al criticului de artă George Oprescu. Cu versificări modeste se produc Ion I. Ciucurescu și George Gheorghiu; dar nici *Iubiți-vă* de Leontin Iliescu, nici chiar *Arătare* din placheta *Drumul spre stele* de Adrian Maniu nu reușesc să ridice nivelul revistei. Câteva cugetări extrase din scrierile lui Costache Negri, Ion Ghica, G. Bogdan-Duică, V. Conta, Voltaire ș.a. ocupă spațiile albe din pagini, după pilda tuturor publicațiilor timpului. O modestă tentativă de rubricare, introdusă prin „Curierul literar” și „Din vitrina librăriei”, este tot o imitație revuistică. Puzderia de reclame ce invadează integral ultimele pagini probabil rotunjește fondurile necesare finanțării revistei, care dispare după numai trei numere. Alți colaboratori: Alexis Nour, G. Lungulescu. **R.P.**

DACIA, publicație apărută la București, bilunar, între 15 aprilie 1941 și 1 mai 1942. Comitetul de direcție este format din Dan Botta, Emil Giurgiucă și Octavian C. Tăslăuanu (până la numărul 6/1941). Revistă de cultură și de literatură orientată spre tematica națională, **D.** intenționează să promoveze ideea de scriitor (sau de om de cultură, în general) ca „voce a cetății”, bard militant pentru renașterea națională și pentru restabilirea comandamentelor etice în artă. Publicația cuprinde producții poetice și în proză, însemnări, cronici și, mai ales, eseuri pe teme etnice și istorice, subsumate unor comandamente morale. Versurile tipărite în paginile **D.** se

revendică de la un filon postromantic și aderă la forme tradiționaliste, apelând la tematici istorice, rurale, naționaliste sau ortodoxiste. Colaborează cu poezie V. Voiculescu (*Inscripție pe o piatră de la Epidaur, Rugăciunea răniților, Alba Iulia*), Ion Pillat (*Credință*), Emil Botta (*Măiastra, Bărbat Voievodul, Rob Codru, Ca frunza, Mireasa Carpena*), Mihai Beniuc (*E slobod să mai cânt?, Despărțire de o garoafă roșie, Sub Casiopeea*), Ion Bălan, Emil Giurgiuca, N.I. Herescu, Virgil Nistor, Iulian Vesper, D. Ciurezu (*Păstorii*), Vlaicu Bârna (*Pe dealul Feleacului, Peisaj transilvan*). În numărul 1/1941 Basil Munteanu publică eseul intitulat *O nouă literatură românească*, care anticipează apariția în spațiul cultural autohton a unei literaturi bazate pe „expresia stilului românesc”, citând accepțiunile date acestui concept de către Lucian Blaga. Mai sunt prezenți cu studii de istorie și de sociopolitică Octavian C. Tăslăuanu, Dan Botta, Th. Capidan (cu o cercetare etnografică despre aromâni în numărul 2/1941), Mircea Vulcănescu, Sever Pop (semnatar al unui studiu intitulat *Unitatea limbii române*, în numărul 5/1941), N. Cartoian, Al. Busuioceanu, G. Murnu. În numărul 2/1941 apar fragmente din romanul istoric *Marcu Crăișorul* de Anton Balotă. Cronica literară este susținută de Dragoș Vrâncanu și de Emil Giurgiuca, iar cronica plastică de Ion Vlasiu și de V. Beneș. Mai colaborează Zevedei Barbu, Corneliu Coposu, Tudor Ciortea, Grigore Popa, Ioan Lupaș, Ion I. Nistor. Celebra polemică din epocă dintre Dan Botta și Lucian Blaga, legată de paternitatea asupra teoriei spațiului mioritic, atinge și paginile primului număr din **D.**, în care Botta reia, la sfârșitul articolului *Românii, poporul tradiției imperiale*, mai vechile acuzații de plagiat avansate anterior, voalat, în „Gândirea” (1935); polemica, purtată ulterior în publicațiile „Timpul”, „Tribuna”, „Sfarmă-Piatră” și luând proporții prin răspunsurile iritate și violente ale lui Blaga, va degenera într-o provocare la duel cu pistoalele din partea lui Botta, declinată de preopinientul său. ***

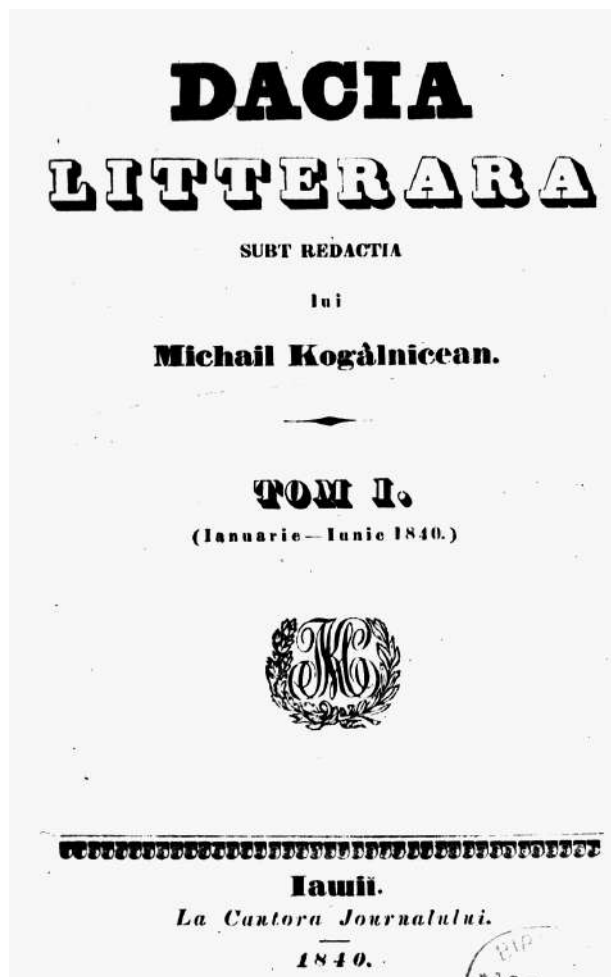
DACIA, revistă care a apărut la Rio de Janeiro, în Brazilia, între 1945 și 1959, avându-l director pe Grigore Arbore și redactor-șef pe Zamfir Tulniceanu. Primele numere îi menționează și pe membrii comitetului de organizare: Ion Velcescu, Nicolae Boldur, Smaranda Jianu, D. Dumbravă, C. Andrieșescu, St. Domnești; mai târziu cititorii sunt informați doar că revista „apare sub îngrijirea unei echipe”, iar pe frontispiciu e înscris numele

fondatorului – Stelian Bisocianu (5/1947). Publicație politică și literară cu apariție sporadică, **D.** a cunoscut două serii. Prima – de numai patru pagini și cu text redactat în cea mai mare parte, până la numărul 5/1947, în limba franceză, apoi cvasiintegral în românește – debutează cu un număr apărut clandestin la Paris, în decembrie 1945, „înscrind în istoria exilului prima manifestare anticomunistă, prima acțiune de redeșteptare a forțelor latente naționale de peste hotare”, după cum reiese din *Cuvântul înainte* al celei de-a doua serii, inaugurată cu numărul 8 din 1952. Tot într-un text al seriei a doua, semnat de Gr. Arbore („*Dacia*”, 12 ani de existență), sunt expuse greutățile cu care s-au confruntat, chiar în anul înfrângerii Berlinului, inițiatorii acestui demers antisovietic: „Limbajul presei internaționale era deosebit de ceremonios cu Moscova. Ca atare, apariția unei publicații ca «Dacia», cu un conținut atât de ofensiv la adresa comunismului, era considerată, la acea dată, cel puțin o îndrăzneală destul de riscantă, dacă nu o nebunie. Și totuși «Dacia» a apărut”. Sub deviza „Pro patria semper”, se vizează direct, uneori cu accente patetice, pe de o parte mobilizarea emigrației române într-o acțiune politică unitară pentru salvarea țării („Români, strigați către toate zările lumii: Libertate sau moarte”), iar pe de altă parte influențarea opiniei publice internaționale în problema teritoriilor românești ocupate și a pericolului comunist. Majoritatea articolelor sunt pledoarii pentru Basarabia și Bucovina, pentru salvarea independenței României. În același sens sunt selectate textele literare, fie că este vorba de reproducerea unor texte clasice (M. Eminescu, *Doina*, Al. Russo, fragmente din *Cântarea României*, N. Bălcescu, *Români de pretutindeni*, apelul din Paris, 1850, V. Pârvan, *Morții noștri*), fie că este vorba de compuneri originale, precum versurile lui Tudor Dava (*Cneazul, Voievodul, Dacii, Horia*), Al. Silistoreanu și Traian Silvestru, fragmentele de proză, studiile și articolele semnate de Zamfir Tulniceanu (*Idealul românesc*), D. Dumbravă (*Mărturisire din surghiun*), Al. Silistoreanu (*Gem închisorile*), Dan Simionescu (*Strămoșii noștri*), Ștefan Mărăscu (*Siberia, cimitirul popoarelor*) ș.a. Dintre poeții contemporani importanți figurează doar Tudor Arghezi cu poezia *Când veniră*, din ciclul *Letopisești*, și Aron Cotruș cu un medalion pe care i-l consacră, la șaizeci de ani, Faust Brădescu. Cu seria nouă (44–56 de pagini, text imprimat prin mimeografiere și având înscris

locul apariției – Rio de Janeiro), **D.** își propune să fie „o tribună de luptă românească exclusiv în slujba neamului și a intereselor superioare ale României” (*Cuvânt înainte*), care „nu va polemiza cu nimeni, sub nici un motiv. Va publica articole tratând problemele românești, ale tuturor scriitorilor și ziaristilor români în exil, indiferent de partidul politic căruia aparțin”. Dar publicația elimină acum paginile de literatură, acordând un spațiu larg momentelor aniversare și comemorative, în special celor referitoare la mișcarea legionară. **M.P.-C.**

DACIA LITERARĂ, revistă apărută la Iași, lunar, sub redacția lui Mihail Kogălniceanu, în trei numere duble (1–2, 3–4 și 5–6), corespunzătoare intervalului ianuarie – iunie 1840. O „ediție a doua”, cu trei stampe, reprezentându-i pe Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi și Vasile Alecsandri, și cu o prefață iscălită de C. Negruzzi, se tipărește în 1859, cu justificarea că tomul ajunsese o raritate și „lipsa [lui] se simțea”. Întors de la studiile berlineze, ce-i mijlociseră un amplu contact cu mișcările de idei din Occident, M. Kogălniceanu și-a pus în aplicare hotărârea luată acolo, de a demara în țară o acțiune de amploare, vizând „renașterea nației” pe calea „mai ușoară și mai scurtă” a literaturii (înțeleasă în sens larg, incluzând pe lângă beletristică și o parte din științe, precum și presa), acțiune implicând în chip necesar și multiple lovituri aduse regimului politic, în scopul destrucției, reformării lui. După ce e numit aghiotant domnesc, el îl convinge pe Gh. Asachi să-i încredințeze, în iulie 1838, redactarea suplimentului literar al gazetei „Albina românească” – „Alăuta românească”. Interzicerea acestuia, după numai cinci numere, precum și pedeapsa (o lună de arest „în casă”) nu îi temperează elanul. Conștient acum și de necesitatea unui așezământ tipografico-editorial propriu, în condițiile monopolului de care se bucura în domeniu mai vârstnicul Asachi, el face anevoioase demersuri, finalizate prin obținerea unei importante comenzi – tipărirea oficiosului „Foaia sătească” –, apoi, a direcției tipografiei deținute de Mitropolia Moldovei și, în sfârșit, concesionarea, în martie 1840, a două dintre „teascurile” ei. Mai înainte încă, la 24 ianuarie 1840, abia întors dintr-o călătorie la București, unde căutase litere noi, solicitase permisiunea de a scoate o revistă literară lunară, cu titlul simbolic **D.L.**, „de cinci, șase coale în 8°”, și aprobarea i se comunica la 8 februarie

1840. Ceruse totodată să i se precizeze și „dispozițiile pravilnice a cenzurei”, prin a căror respectare „să fie asigurat de orice întâmplare arbitrară [...] și prin vreo stavilă neprevăzută și nemeritată [...] să nu fie oprit în publicația foaiei”. Între timp îi scrisese și programul, care e datat „30 ghenarie 1840”. Bucurându-se de sprijinul lui C. Negruzzi și, deocamdată, de cel mai restrâns al lui Vasile Alecsandri, împreună cu care va prelua peste câteva luni și direcția Teatrului Național ieșean, Kogălniceanu era, foarte probabil, și în posesia unei bune părți din „material”, dar tipărirea va mai dura, ceea ce determină transformarea numărului prim în unul dublu, pe lunile ianuarie și februarie, apărut abia pe 19 martie 1840. Programul, sub un titlu potrivit mai curând unei cărți, *Introducere*, prezintă noua „foaie” ca o revoluție. Spre deosebire de primele încercări de a întemeia periodice românești, eșuate, dar și de întreprinderile ulterioare, încununate de succes, ale lui Ion Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi, G. Barițiu și ale altora, întreprinderi care se circumscriau în special presei cotidiene și care aveau „mai mult sau mai puțin o coloră locală”, **D.L.** urma ca, „părăsind politica”, „să se îndeletnicească numai cu literatura națională”, adică, „făcând abnegație de loc”, să se ocupe „cu producțiile românești, fie din oricea parte a Daciei, numai să fie bune”. Cele două căi preconizate – includerea „compunerilor originale a redactorilor și a conlucrătorilor săi”, precum și reproducerea „celor mai bune scrieri originale ce va găsi în deosebitele jurnale românești” – aveau să apropie obiectivul final: formarea „unui repertoriu general a literaturii românești, în carele, ca într-o oglindă, se vor vedea scriitori moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fieștecarele cu ideile sale, cu limba sa, cu tipul său”. Însurarea particularităților regionale nu era totuși, în fond, ținta finală, aceasta fiind dezvăluită mai departe, pornind strategic de la „datoriile redacției”. Între ele primul loc îl ocupă grija ca „moralul să fie [...] o tablă de legi și scandalul o urâciune gonită”, dar de aici se trece la o altă componentă, anume critica, pusă între paranteze cel puțin la început de Heliade-Rădulescu și de Gh. Asachi. Semnatarul *Introducerii* precizează astfel că, „vrăjmași ai arbitrarului, nu vom fi arbitrari în judecățile noastre”, că „vom critica cartea, iar nu persoana”, evitarea „discuțiilor ce ar putea să se schimbe în vrajbe” însemnând și evitarea pricinilor de „urâtă și neplăcută neunire”, absolut necesară

pentru „realizația dorinții ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți”. Dorința astfel exprimată întâmpina însă un obstacol mai important decât „vrajbele” între persoane, anume „dorul imitației [care] s-au făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național”. Forma de manifestare a acestuia ar fi fost îndeosebi mult prea numeroasele tălmăciri, care – crede redactorul D.I. – în genere „nu fac o literatură” și cu atât mai puțin când sunt, în majoritate, rele. În consecință, noua revistă „va primi cât se poate de rar traduceri din alte limbi”, pentru ca „mai toate coloanele” să-i fie umplute de „compuneri originale”. Pentru acestea, se atrăgea atenția, există izvoare suficient de bogate: „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre destul de pitorești și de poetice, pentru ca să găsim și la noi subiecturi de scris, fără să avem pentru aceasta

trebuință să ne împrumutăm de la alte nații”. Dezideratele formulate determină și structurarea revistei, ce „va cuprinde toate ramurile literaturii”, în patru „părți”: cea dintâi va fi destinată „compunerilor originale ale conlucrătorilor”; cea de-a doua se constituie ca „alegere din alte foi românești”; cea de-a treia se va ocupa cu „critica cărților nou ieșite în deosăbitele provincii ale vechii Dacii”, iar ultima, numită „Telegraful Daciei”, va da „înștiințări” despre cărți, „adunări a învățaților”, despre „literatorii noștri”, așadar despre „tot ce poate fi vrednic de însemnat pentru publicul nostru”.

Luată în parte, obiectivele stabilite nu erau cu totul noi. Formularea lor, pregnantă prin concizie, dar și prin plasticitate, asamblarea lor perfect congruentă și așezarea întregului într-un cadru istoric modern conferă, însă, *Introduției D.I.* o nemaîntâlnită forță persuasivă, probată și de aprecierea deosebită cu care o întâmpină „Albina românească” ori de imediata ei reproducere în „Curierul românesc” de la București și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” de la Brașov. În impunerea ei ca veritabil manifest al unei noi orientări literare un rol important l-au avut reiterearea, în mai toate secțiunile, a ideilor conținute, cu precizări și dezvoltări semnificative, precum și calitatea textelor ce le ilustrează. În acest sens, se cuvin menționate în primul rând „compunerile originale” pe care le aduce – capodopera care este nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul* a lui C. Negruzzi (apărută sub genericul *Scene istorice din cronicile Moldaviei* în primul număr dublu), poemul *Anul 1840* al lui Grigore Alexandrescu (în numărul 5–6), grupajul de fabule iscălit de Alecu Donici și balada *Gafița, blăstămată de părinți* a lui C. Stamati, importantă mai mult prin inspirarea ei dintr-un motiv popular, lucru reliefat într-un consistent comentariu al lui Constantin Hurmuzachi (în numărul 3–4), precum și *Scenele contimpurane* ale aceluiași C. Negruzzi (nuvelă cunoscută ulterior sub titlul primului „capitol” – *O alergare de cai. Scacica*) ori „suvenirele din Italia”, intitulate *Buchetiera de la Florența*, ale lui V. Alecsandri. În aceeași primă secțiune, a „compunerilor originale”, intră și eseurile de la rubrica „Scene pitorești din obiceiurile poporului (sau Moldaviei)” – *Nou chip de-a face curte* aparținând lui Mihail Kogălniceanu și *Cântece populare a Moldaviei*, text semnat de C. Negruzzi. Cel dintâi dă prilej autorului de a pune în antiteză lumea urbană („din Iași, din București”), mai exact

a protipendadei, și cea rurală, prima caracterizată de o „veche” și cvasitotală cădere în imoralitate (părăsirea cinstei, îmbrățișarea unor varii vicii, a lenei, a distracțiilor și a luxului), secunda având un comportament „nou”, tocmai pentru că e cel „primativ”, originar, al moralității naturale, ignorând pretenziile beneficii ale civilizației. Cel de-al doilea eseu, pornind de la ideea (preluată, pare-se, de la J. Mainzer) conform căreia „prin cântecele sale, el [omul] își zugrăvește gândul, năravurile, faptele, într-un cuvânt, toată ființa sa; cântecul este răsfrângerea sufletului său” sau, altfel spus, „muzica și poezia sunt potrivite cu firea pământului și caracterul locuitorilor”, prezintă principalele specii poetico-muzicale și coregrafice din Moldova – hora, cu obișnuitele strigături, „cântecele” („ostășesc sau istoric”, „religios”, „al dragostei și nunții”, „al codrului sau voinicesc”, doina), în paralel decelându-se trăsăturile etnice definitorii, atât cele profunde („istețimea, naivitatea și duhul satiric”), cât și cele de suprafață, de dată recentă (religiozitatea redusă și patriotismul aproape absent, ca urmare a „amestecării unui norod cu altele”). În secțiunea „compunerilor originale” este plasată, cu motivarea dată de interesul ei deosebit pentru toți românii, și traducerea unor ample fragmente din memorialul de călătorie al lui A. Demidoff în Valahia (în numărul 3–4) și în Moldova (în numărul 5–6). Comentariile tălmăcitorului, care este însuși redactorul responsabil, fie introductive, fie în note, îmbogățesc în fapt capitolul „Criticei”. În „partea” secundă a revistei – „Alegere din celelalte foi românești” – literatura artistică ocupă un loc redus. Practic, sunt reproduse doar schița *Riga Poloniei și prințul Moldaviei* de C. Negruzzi, din „Curierul românesc” (în numărul 1–2), și două fabule din „Albina românească” (în numărul 5–6). Restul e format din studii, articole și note pe teme diverse, toate însă de „interes național”. Sunt de notat astfel textele lui Heliade-Rădulescu – *Despre autori, Pseudonimele și Despre satiră* (în numărul 1–2) și memoriul relativ la „învățătura publică”, biografia lui Gheorghe Șincai de Mihail Kogălniceanu, din „Arhiva românească”, studiul lui George Barițiu consacrat „pământului moldo-românesc” (în numărul 5–6), precum și câteva considerente ale lui Gh. Asachi privitoare la îmbogățirea limbii. Mult mai săracă, la prima vedere, se prezintă secțiunea „criticei”, care, de altfel, lipsește în ultimul număr dublu. În cel dintâi, unde se ocupă de „tabloul” ce înfățișează pe Alexandru cel Bun,

aparținând lui Gh. Asachi, critica se reduce la aprecierea textului explicativ („o scriere serioasă, înaltă, plină de erudiție și de talent”), la care se adaugă o justificare a interesului acordat vechiului domnitor. Comentariul din numărul 3–4 e consacrat de asemenea, unei lucrări a lui Asachi, anume tabloul *Dochia și Traian*, cu „anexele” sale – omonima baladă-libret (e și „pusă pe muzică”) și un „itinerar al Muntelui Pion”. Componenta literară este, încă o dată, apreciată superlativ („tot este bun, frumos, sujetul, ideile, stilul”), aproape, s-ar zice, fără „spirit critic”. Acesta se exercită însă într-o rapidă și totală respingere a tabloului propriu-zis (a litografiei), dar mai ales în polemica disimulată cu Gh. Asachi, privitor la ce înseamnă critica și la modalitățile practicării ei. Reacțiile îi prilejuiesc lui Kogălniceanu mai multe considerații generale răspicate cu privire la necesitatea demersului critic, la obligatoria obiectivitate („nepărtinirea” și „dragostea adevărului”), la criteriile valorice cu care trebuie să se opereze (originalitatea, „tendența”, „principiul”, „planul patriotic”), la piedicile de învins – orgoliul și starea socială a artiștilor. Redactorul **D.I.** nu-și reprimă, de asemenea, criticile ori de câte ori i se ivește prilejul. Fără echivoc, el constată că „mai toate publicațiile de astăzi sunt fleacuri, spuma altor literaturi, fără principii, fără tendență, fără vreun plan patriotic”, taxează traducerea lui Grigore Pleșoianu (*Columbul*) și Mihail Stoianovici (*Hariton și Polidor*) ca fiind „niște maculaturi”, dar o laudă pe aceea a Simeon Marcovici (*Datoriile omului creștin*), judecă aspru „întreprinderea” teatrală a profesorului Theodor Stamati drept „păpușerie” și simplă „speculație”. Acestuia din urmă, care, într-o scrisoare deschisă găzduită de „Albina românească”, îi întoarce acuzația, Kogălniceanu îi dă un nimicitor „răspuns de la redacție”, excesiv de caustic și nedrept într-o măsură. Și stăpânirii – domnitorului Mihail Sturdza și dregătorilor săi – i se aduc critici, într-o manieră esopică sau mai direct. Astfel, se afirmă că în ceea ce a făcut marea și bunul nume al lui Alexandru cel Bun se află și faptul că „da o nepărtinitoare dreptate [...] și judecățile lui nu se vindea”, iar pe marginea relatărilor lui A. Demidoff se susține că toți străinii „cunosc că în noi este ceva mare, ceva statornic, pe care nici vremea, nici nenorocirile nu ne l-au putut smulge și că trebuie numai un bărbat mare, ca să fim iarăși un popor mare”. Ulterior, în comentariul aceluiași text, după o pledoarie de o ardentă pasiune contra

„xenomaniei”, „care ne-a stricat sistemul națională, sistemul politică, sistemul morală [...] și sistemul literar”, celui din fruntea statului și „celor mari” li se atrage atenția că au o mare vină, ei fiind cei ce dau exemplu. Acelorași li se reamintește că „sunt datori să înlesnească dezvoltarea inteligenței [unui popor]”, „să nu omoare duhul unei nații”, să acorde „protecție” celor care, prin „producțiile duhului”, le aduc „o mare parte a slavei lor”, protecție cu atât mai necesară, cu cât strădania nu le este răsplătită nici spiritual („Fama nu are încă trâmbețe pentru noi [...] urechile publicului sunt surde pentru producțiile literare ieșite în pământul său”), nici material.

Atitudinea critică incisivă din paginile **D.I.** va determina și interzicerea ei. Urmare a cererii lui Theodor Stamati, în iunie 1840, Epitropia pentru Învățătura Publică, în fruntea căreia se afla mitropolitul Veniamin Costache, „pofta pe cinstita comisie a țenzurii a porunci numitului redactor [...] conținerea expresiilor și noimelor ținătoare a atâtor dezbinări”, ceea ce numita comisie a și făcut. Două luni mai târziu, la 23 august 1840, „Marele Secretariat de Stat” cerea Postelniciei „a opri cu desăvârșire înaintirea publicației”, lucru motivat de repetatele „defăimări și prihăniri jignitoare bunelor rânduieli pe care se reazimă societatea”, dar și de faptul că revista, „culegând materiile sale din filele cele mai mârșave ale istoriei, s-au nimicit și s-au făcut vrednică de râs”. (Trimiterea era, negreșit, la nuvela *Alexandru Lăpușneanul*.) O mărturisire târzie a lui Mihail Kogălniceanu vorbește numai de „mâniera” lui Mihail Sturdza, în urma săgeților din comentariul la lucrarea lui A. Demidoff, „mâniera” ce a dus și la destituirea lui Kogălniceanu din postul de aghiotant domnesc. „Porunca” ar fi fost însă curând abrogată, întrucât cenzorul, secretarul de stat Iorgu Suțu, nu găsisese nimic reprobabil în numărul 5–6 și amenințase cu demisia sa și a rudelor sale. Revista nu a mai apărut totuși în a doua parte a anului, redactorul socotind probabil că e mai bine ca autoritățile să tragă consecințele abuzului comis. **D.I.** urma, desigur, a fi continuată printr-un nou periodic, cu o formă ușor modificată și sub alt titlu. Cum apariția acestuia a întârziat, s-a intensificat activitatea „cantorei” (editura înființată de Kogălniceanu) în spiritul preconizat în *Introducere* (sunt editate cărți de Alecu Donici, Mihail Cuciureanu, Dimitrie Ralet, Grigore Alexandrescu, Costache Caragiali, Al. Hrisoverghi ș.a.), prin amplificarea părții „de

învățătură și petrecere” din „Calendarul pentru poporul românesc”, unde sunt găzduite, îndeosebi în anii 1842 și 1843, primele „doine” ale lui V. Alecsandri, eveniment semnalat ca „începutul româniei poeziei”. O primă tentativă de continuare a **D.I.** cu un „Album literar” eșuează, dar, la începutul anului 1844, stăpânirea nu mai poate refuza scoaterea unui hebdomad sub „redacția răspunzătoare” a lui Vasile Alecsandri, Panait Balș, Ion Ghica și Mihail Kogălniceanu, cenzurându-i doar titlul „Propășirea”, în locul acestuia trebuind să figureze subtitlul inițial – „Foaie științifică și literară”. Programul, nesemnlat, pare să preia din *Introducere* din 1840 numai ideea excluderii politicii și dezideratul mărginirii la producțiile originale, implicit a respingerii traducerilor. Însă, ca și în cazul spațiului lăsat pentru ca titlul hebdomadului să fie completat de cititorii avizați, și formularea „menirii” secției a treia („să împărtășească cetitorilor o idee dreaptă și îndestulătoare a mișcării literare din Moldavia, Valahia și Transilvania”) și aceea a „tendinței noastre de căpitanie” („îndemnul și răspândirea cunoștințelor și literaturii”) se decriptau în sensul mai general, al deja exprimatei năzuințe către o limbă și o literatură comune pentru toți românii. „Propășirea” va fi mai mult decât o „continuatoare” a revistei lui Mihail Kogălniceanu din 1840 și la fel se arată, în 1855, „România literară”, condusă de V. Alecsandri. Sub stindardul *Introducerii* din 1840 s-au înscris și alte periodice, precum „jurnalul politic, literar și comercial” „Steaua Dunării” (înființat de Mihail Kogălniceanu în 1855), „Concordia” (București, 1857), „Buciumul” (întemeiat de Cezar Bolliac la Paris în 1857, scos apoi, în 1863, la București), „Revista Carpaților” (a lui G. Sion), „Revista română” (1861–1863 sub direcția lui A.I. Odobescu). O distanțare de programul **D.I.** va fi proclamată la începutul deceniului al șaptelea al secolului de Junimea, noua societate întemeiată la Iași. Deși revista lui Mihail Kogălniceanu nu era nominalizată, faptul era evident în respingerea, în primul moment, cel consacrat ofensivei, a întregii producții literare a epocii anterioare, „patruzecioptiste”, apreciată ca fiind în afara artei. Nuanțările și recunoașterea meritelor acestei etape vor veni ulterior. Mult mai târziu se relevă, prin intervenția lui G. Ibrăileanu, că organul de presă al Junimii, „Convorbiri literare”, a preluat, continuat și confirmat necesitatea spiritului critic, componentă fundamentală a programului de la 1840. **V.D.**

DACIA LITERARĂ, revistă apărută la Galați, lunar, de la 1 octombrie 1868 până la 1 martie 1869. Între omonima ei de la 1840 și publicația poetului Romulus Scriban există o vagă contiguitate, prin ideile, enunțate într-un ambițios articol-program, pe care revista gălățeană își propune să le slujească. Noua **D.L.** intenționa să facă din literatură un instrument de acțiune politică și națională, sprijinindu-se pe tradițiile istorice ale poporului. În același sens este definită și menirea scriitorului. Era nevoie, se afirmă într-un alt articol, de o literatură inspirată din „duhul românesc”, stimulatoare de elanuri patriotice. Versurile care exemplifică acest program politic și literar sunt de o valoare modestă. O excepție o constituie cele câteva *Nopti* scrise de R. Scriban sub influența poeziilor lui Grigore Alexandrescu. Tot R. Scriban publică aici analize de inscripții istorice și lungi comentarii etimologice, de interes strict istoric.

R.Z.

DACIA LITERARĂ, revistă apărută la Iași din 1990, inițial sub egida Uniunii Scriitorilor din România și cu ritmicitate neregulată (1990–1991), apoi trimestrial, sub triplul patronaj al Muzeului Literaturii din Iași, al Inspectoratului pentru Cultură al Județului Iași și al societății culturale Junimea (din 1992), și bilunar din 2010. În 1990 apare un singur număr, avându-i colaboratori pe Sorin Alexandrescu, Ana Blandiana, Florin Iaru, Andrei Pleșu, Al. Zub, Matei Vișniec ș.a.; redactor-șef e Val Condurache. În 1993 este inițiată o serie nouă, Lucian Vasiliu fiind coordonator și inițiator, iar Al. Zub director de onoare; corespondenți din străinătate sunt Matei Vișniec (Franța) și Paul Miron (Germania). După mai multe schimbări, redactor-șef devine Ștefan Oprea, iar ca redactori figurează Carmelia Leonte, Olga Rusu, Liviu Apetroaie. Colectivul redacțional se schimbă neîncetat, incluzându-i treptat pe Constantin Ciopraga, Elvira Sorohan, Liviu Papuc, Ioan Holban, D. Irimia, Em. Galaicu-Păun, Mircea Coloșenco, Constantin Coroiu, Al. Husar, Gavril Istratie, Petru Ursache, Florin Faifer, George Popa ș.a. Din 2010 se schimbă formatul și concepția grafică, iar în 2012, odată cu schimbarea subtitlului în „Revistă de

muzeologie și reconstituiri culturale”, tendința spre diversificare se accentuează prin adăugarea unor rubrici și colaboratori noi. Într-un articol programatic tipărit în primul număr din 1990 se precizează că noua **D.L.** se întoarce la „sursele spiritului critic”, dar „noul spirit va trebui să discearnă” și în cazul unui necesar „recensământ” al literaturii contemporane. Revista e deschisă spre istorie, filosofie, arte, spre literatura română contemporană, din țară și din diaspora, dar și spre literatura universală, printr-o serie de traduceri (din literatura belgiană, italiană, spaniolă, maghiară). Tot primul număr include o „prelecțiune” ținută la Casa Pogor de Andrei Pleșu, *Conștiința patriotică în cultura românească modernă*, iar Al. Zub, la rubrica „Politică și destin”, scrie articolul *Actualitatea lui Kogălniceanu*. În 1991 este editat un număr dublu, foarte divers, la care colaborează Mihai Șora (*Despre Europa sau Unitate în pluralitate*), Liviu Antonesei, Ștefan Aug. Doinaș, Nicolae Breban, Ovidiu Nimigean, Florin Faifer ș.a. La rubrica „Arca lui Noe” publică poezie Mircea Cărtărescu, Luca Pițu scrie despre „maternitate și paternitate în autorlăcul literar”, Aurel Dumitrașcu e prezentat de Lucian Vasiliu. În numărul 1–2/1992 apare un text de Ioan Petru Culianu, *Mircea Eliade și broasca țestoasă oarbă*, tradus din germană de Michael Astner. Rubrica de traduceri e notabilă în acești primi ani, cu texte de Thomas Hobbes, Robert Musil, Georges Bataille, Jean-François Lyotard. În paginile revistei Constantin Ciopraga scrie despre poezii basarabeni, iar Elvira Sorohan despre Panait Istrati. Câteva numere sunt dedicate unor teme ca literatura română din exil (2/1995), Basarabia (1/1996, texte de Al. Zub, D. Irimia ș.a.), Anul Eminescu (2–3/2000), Anul Caragiale (4/2002), cultura în secolul al XXI-lea (2/2001, semnează Al. Zub, Lucian Boia, Liviu Antonesei, Christian Schenk), argoul literar (5/2007, realizator George Astaloș), Balcic (3/2011). Din 2001 se remarcă o mai mare deschidere către literatura română contemporană: un dialog despre generația optzecistă între Nicolae Manolescu și Daniel Corbu (2/2001), interviuri cu Mircea Cărtărescu sau cu Emil Brumaru, un eseu despre postmodernismul românesc de Codrin Liviu Cuțitaru (2, 4/2004). Publică poezii Ioan Flora, Cezar Ivănescu, Ioanid Romanescu sau câțiva debutanți la concursurile organizate de societatea Junimea. Rubrica de cronică literară este punctul slab al revistei, multe cronici fiind dedicate scriitorilor moldoveni, mulți veleitari, într-un stil

encomiastic. Se remarcă rubrica semnată de istoricul Al. Zub, scriind despre Vasile Pârvan și Gh. Brătianu, despre generația pașoptistă sau despre Basarabia, despre identitatea națională în noul context european sau despre bilanțul dictaturii comuniste (6/2006). De interes sunt, de asemenea, rubricile dedicate istoriei literare, mai ales autorilor moldoveni (evocări ale unor autori ca C. Săteanu, George Lesnea, N. Gane, familia Teodoreanu), recuperărilor (jurnale, corespondență), istoriei orașului Iași. Sunt publicate o serie de documente literare care valorifică arhivele și iconografia muzeală locală (rubricile „Biblioteci junimiste” sau „Documentar junimist”), precum și inedite din scriitori mai vechi sau mai noi (Sextil Pușcariu, Petru Comarnescu, Lucian Blaga, Aurel Dumitrașcu). În ultimii ani se disting articolele de istorie literară ale lui Victor Durnea despre „Universul literar” sau despre Societatea Scriitorilor Români, rememorările lui Liviu Papuc (*Nicolae Gane*), cronicile semnate de Bogdan Crețu, Emanuela Ilie, Ioan Holban. De-a lungul anilor, rubricile încearcă să păstreze un echilibru între tradiția junimistă, historicistă, de formație clasică a revistei și deschiderea spre noutate și diversitate: „Ferestre luminate”, „Exilul și Împărăția”, „Istoria restaurării, restaurarea istoriei”, „Arca lui Noe”, „Junimea de ieri, Junimea de azi”, „Clepsi-dra umbrelor”, „Bibliofil” etc. Prezentarea grafică a revistei a inclus încă de la început ilustrații inedite sau aparținând unor artiști plastici de calitate, a inclus fotografii-document și material iconografic interesant, distingându-se, de pildă, numărul 30/1998, dedicat lui Constantin Brâncuși. **R.D.**

DACIA NOUĂ, publicație apărută la București, săptămânal, între 12 decembrie 1937 și 20 martie 1938, cu subtitlul „Săptămânal de energie tânără” (schimbat de la numărul 2 în „Săptămânal al tinerii generații”), sub direcția lui Aurel M. Alicu (pseudonimul lui Aurel M. Alexandrescu). Revistă de stânga, antifascistă, **D.n.** acordă evenimentelor culturale două pagini intitulate „Luminile orașului” și conținând note, informații, recenzii, cronică plastică și cinematografică, precum și, mult mai rar, producții literare. Deși beneficiază de colaborarea unor nume importante, publicația nu are un program cultural sau literar formulat cu limpezime, iar aceste colaborări rămân doar accente de prestigiu. În primul număr este inserată traducerea unui „avertisment către Europa” al lui Thomas Mann. În

numărul 4/1938 apare articolul *De la dadaism și suprarealism la realismul socialist* de Victor Iliu, în care autorul își exprimă opțiunea pentru realismul socialist, văzut ca soluție și reacție la o anume criză literară impusă de avangarde („Acesta-i realismul socialist sau *romantismul revoluționar* acceptat de Louis Aragon și ceilalți scriitori, iar nu romantismul suprarealiștilor, acea pseudoluptă împotriva realității”). Tudor Vianu semnează comentariul *Conceptul omului în filosofia d-lui profesor Rădulescu-Motru*, iar Anton Dumitriu apare în ultimul număr cu articolul *Luptăm pentru cultură*. Ștefan Popescu este autorul unei cronici la volumul *Țara fetelor* de Maria Banuș, L. Roșioni scrie despre spectacolul *Suflete tari* de Camil Petrescu, montat la Teatrul Național, iar Al. Șahighian publică fragmentul *Poveste de Crăciun*. Publică poezie Ilarie Voronca, V. Dobrian, Grigore Cluceru (Grigore Preoteasa). Alți colaboratori: G. Vlădescu-Răcoasa, M. Brătucu. ***

DACIA REDIVIVA, publicație apărută la București, lunar, din aprilie 1941 până în februarie 1944, cu subtitlul „Revistă de spiritualitate românească”, transformat în 1942 în „Revistă literară”. Director este I. Burlănescu-Begu, iar secretari de redacție Aurel Cosmoiu și Valeriu Anania. De la numărul 1/1942 comitetul de conducere este alcătuit din Aurel Cosmoiu (redactor responsabil), Pericle Martinescu, Mihai Isbășescu, Valeriu Anania. Cu numărul 6/1942 în comitetul de conducere este cooptat și Vasile Netea, care în 1943 devine redactor responsabil. În articolul-program *Act de prezență*, semnat Sarmis, se afirmă intenția ca revista să fie „o tribună de pe înălțimea căreia [...] să se audă glasul românesc al artei”, definindu-se astfel orientarea naționalistă a publicației. Poezie – grupată uneori în rubrica „Zbor” – publică George A. Petre (*Psalm, Seceriș, Atacul, Poem pentru suflet, Strigoiul*), Valeriu Anania (*Întoarcerea, Răzvrătitul, Cântecele sufletului însingurat*), Ion Ojog (*Împrișnăvărare în duminică*), Ștefan Aug. Doinaș (*Baladă, Schiță pentru un autoportret, Cântec*), Cicerone Theodorescu (*Câmp*), Ovid Caledoniu, Victor Stoe, Apriliana Medianu, Radu Gyr, Octav Sargețiu, D. Stelaru, Ben Corlaci, Iulian Vesper. Proză semnează Ion Vlasiu, Ion Țiu-gariu, Mihail Șerban, Gabriel Țepelea, Ioana Postelnicu, Ion Agârbiceanu, Cezar Petrescu, Liviu Bratoloveanu, N. Papatanasiu, Ionel Neamtzu. Teatru publică Romulus Vulcănescu și Radu Mărculescu, iar articole și studii dedicate literaturii române dau Petre

V. Haneș (*Mihai Eminescu și Transilvania*), Yvonne Rossignon (*Tânăra poezie română*), Dan Smântănescu (*Un poet necunoscut înainte de 1838: vornicul Dimachî*), Pericle Martinescu (*Gib Mihăescu, romancier al virilității*). Vasile Netea se ocupă de Ilarie Chendi, iar Ovidiu Papadima de Pavel Dan. Numărul 3–5/1941 este dedicat lui M. Eminescu (semnează Pan M. Vizirescu, Petru P. Ionescu, Aurel Cosmoiu, Octavian Neamțu, Maria Mihai, Cristofor Dancu, Vintilă Horia, Valeriu Anania), iar numărul 4/1943 lui Ion Petrovici (colaborează Constantin Micu, Vasile Netea, Pericle Martinescu, Romulus Vulcănescu). Despre literatura germană scriu Mihai Isbășescu (*Începuturile literaturii germane, Credință și mitologie germanică, Drama pascală germană în Evul Mediu, Minnesangul german*) și Petronela Negoșanu (*Specificul expresiei în romantismul german*). Alte studii de literatură universală publică Dragoș Vrânceanu (*Giovanni Papini*), Ovid Caledoniu (*Rainer Maria Rilke*), Victor Buescu (*Bimilenarul lui Titu Liviu*), Alexandru Marcu (*Carducci, poet al patriei*), N. Papatanasiu (*Francis Jammes*). Cronica literară este susținută de Pericle Martinescu, Const. Bărbulescu, George A. Petre, Aurel Cosmoiu; cronica plastică este asigurată de Radu Boureanu și Ion Vlasiu, iar cea dramatică de D. Ionescu-Morel. În paginile revistei Pimen Constantinescu traduce din D'Annunzio (*O, tinerețe*) și din Alinda Bonacci-Brunamonti, iar Alexandru Marcu transpune în românește versuri de Luciano Folgore. **M.V.**

DACIA TRAIANĂ, cotidian apărut la Sibiu între 22 februarie 1920 și 20 septembrie 1921, cu subtitlul „Ziar național independent”, sub direcția lui Ion Gorun (pseudonimul lui Alexandru I. Hodoș) și avându-l ca redactor pe Ion Băilă (până în 5 februarie 1921). În articolul redacțional *Dacia Traiană* din primul număr se arată că „în chestiuni sociale, economice, literare, religioase” publicația „va da loc părerilor obiective, căutând să înlăture orice discuții de personalități și certuri, care ar contribui la vrajbă și dușmănie între frați”. Rubrici de interes literar-cultural sunt „Foișoara”, „Litere-Artă-Știință”, „Informațiuni”, „Bibliografie”, „Poșta redacției”. Beletristica ocupă un loc important în sumar. Pentru poezie, se reține colaborarea Mariei Cunțan, a lui Al. T. Stamatiad și a lui Volbură Poiană (pseudonim al lui Constantin I. Năsturaș). Întrucâtva mai substanțial apare sectorul de proză, unde, alături de Constanța Hodoș (nuvela

Jurământul, un fragment din romanul *Din carnetul unui medic* etc.), pot fi întâlniți Ion Gorun, Al. Cazaban, Carmen Sylva, Coriolan Bărbat ș.a. Gala Galaction figurează cu povestirea *Hârcă pentru hârcă*, reprodusă din „Viața românească”. Este meritorie intenția redacției de a promova dramaturgia originală, dar, chiar publicând piesele Constanței Hodoș, dezideratul nu este împlinit. Aceeași scriitoare e prezența cea mai constantă în paginile ziarului, cu recenzii, cronici literare, teatrale (*O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale) și muzicale, articole pe teme culturale, educative etc. Mai semnează articole I. Lupaș, Enea Hodoș, compozitorul Timotei Popovici, Olimpiu Boitoș. Sunt evocați Petru Maior, St. O. Iosif și Ilarie Chendi, e consemnată moartea lui C. Dobrogeanu-Gherea, se abordează subiecte de istorie literară legate de V. Alecsandri și M. Eminescu. O recenzie elogioasă, nesemnată, despre *Ion* de Liviu Rebreanu apare în numărul 45/1921. Din literatura universală sunt comentați Dante, La Fontaine, Tagore. Între autorii traduși figurează Alphonse Daudet (*Smochina și leneșul*), Lev Tolstoi (*O luminare*), Maxim Gorki, Ivan Turgheniev. Enea Hodoș publică, din culegerea sa, poezii populare (în special ostășești). Apar, de asemenea, mostre din „folclorul mineresc”. **E.O.**

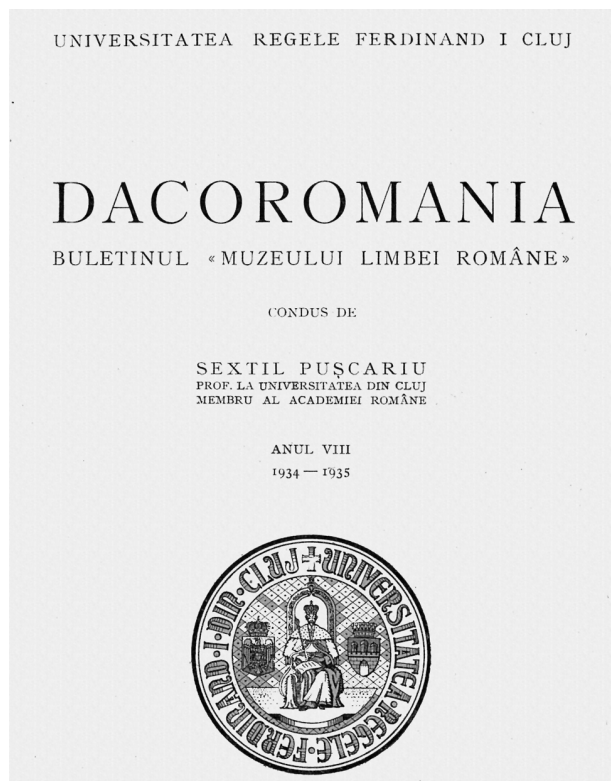
DACIA VIITOARE, revistă apărută bilunar la Paris, între 1 februarie și 1 aprilie 1883, și la Bruxelles, între 15 aprilie și 15 august 1883. Publicația era editată de un grup de militanți socialiști români aflați la Paris, din care făceau parte și Vintilă C.A. Rosetti, V.G. Morțun, C. Mille, I. Tanoviceanu, Al. Bădărău. Preocuparea principală este politica activă și în special propagarea ideilor socialiste printre tinerii intelectuali români din țară și din străinătate. Din acest punct de vedere, **D.v.** se găsește în sfera de influență a „Contemporanului”. Primul comitet de redacție e compus din Vintilă C.A. Rosetti, Al. Bădărău (semna Al. Andrieș) și Mihai Săulescu, iar în Belgia redactorii vor fi V.G. Morțun și C. Mille. Mai ales sub semnătura Spancioc (pseudonim al lui V.G. Morțun) sunt tipărite recenzii și cronici teatrale. Schița *O zi nefastă* de V.G. Morțun, cu o bună intuiție a psihologiei personajelor, face parte dintr-o serie de scrieri dedicate funcționarului modest, în care vor excela I. Al. Brătescu-Voinești și I.A. Basarabescu, iar nuvela *C.C. Petrache Sgângură* surprinde cu ascutime psihologia boierului depășit de mersul evenimentelor și închistat în obișnuințele

lui domestice, dar și politice. La 1 august 1883 articolul intitulat *Mihai Eminescu* comenta cu tristețe îmbolnăvirea scriitorului, numindu-l „cel mai mare poet al României”. Semnificația operei eminesciene, se arată în același articol, se va deschide limpede abia generațiilor viitoare. **R.Z.**

DACIA VIITOARE, gazetă politică și literară săptămânală apărută la București de la 3 iulie până la 16 octombrie 1894; începând cu numărul 10 devine bisăptămânală. Primele numere au și un editorial politic, scris în limba franceză, probabil de directorul gazetei, Bonifaciu Florescu. Acesta își asumă răspunderea atitudinii politice a gazetei, lăsând colaboratorilor dreptul de a se exprima potrivit credințelor literare proprii. Periodicul anunță un program independent, urmărind mai ales o propagandă cultural-națională, motiv pentru care, imediat după apariție, i se interzice difuzarea în Austro-Ungaria. **D.v.** se transformă destul de repede într-o revistă literară a unui cerc de gazetari din care, alături de B. Florescu, făceau parte Aureliu Candrea, Mircea Demetriade, N.G. Rădulescu-Niger, N. Țincu ș.a. Mai colaborează cu versuri Carol Scrob și se republică mai multe din poeziile lui Dimitrie Petrino. B. Florescu își tipărește o parte din cursul de istorie a literaturii franceze și tot el scrie câteva studii dedicate literaturii grecești de la sfârșitul secolului al XIX-lea, precum și articolul *Idealul lui Bălcescu*. Aureliu Candrea traduce versuri de Victor Hugo, Shelley și proză de Adelbert von Chamisso și Jean Richepin. Din Al. Dumas, Villiers de l'Isle Adam, Théodore de Banville, Paul Bourget, A. Silvestre și L. Boussenard tălmăcește B. Florescu, care traduce și un articol despre literatura lui Pierre Loti, câteva povești andaluze și o nuvelă a lui R. Töpffer. În mai multe numere D.A. Sturdza și Edgar Th. Aslan semnează o versiune în limba română a tragediei lui Sofocle *Oedip Rege*. **R.Z.**

DACOROMANIA, publicație apărută între 1920 și 1948 la Cluj (mutată temporar la Sibiu în 1943, în perioada refugiului Universității clujene), ca buletin al Muzeului Limbii Române, întemeiat de Sextil Pușcariu. Cu un profil preponderent filologic și lingvistic, secondat de cel istorico-literar, anuarul a totalizat unsprezece volume (treisprezece tomuri masive), care însumează aproximativ 9 000 de pagini. În articolul-program, intitulat *Muzeul Limbii Române*, Sextil Pușcariu, directorul instituției și în același timp al publicației, își propunea să găzduiască în cuprinsul acesteia studii „mai ales de natură metodică și principiară, material și notițe”, cu o adresabilitate „pentru specialiști și pentru toți cei ce se ocupă cu studiul limbii și literaturii noastre”. Cu toate că domeniile abordate vor fi, cu predilecție, lingvistica generală, istoria limbii române, fonetica și fonologia, gramatica, lexicologia, onomastica și dialectologia, profilul se va lărgi considerabil prin interesul acordat problemelor de filologie, istorie literară, etnografie și folclor, istorie a culturii. Vor fi publicate studii ample, unele cu caracter monografic, numeroase „articole mărunte”, recenzii și „dări de seamă” de o mare profunzime, precum și scurte note „pe marginea cărților”, o rubrică inițiată de fondator. Informațiile bibliografice asupra scrierilor de lingvistică, filologie și de istoria literaturii, tipărite în țară și în străinătate între anii 1921 și 1944, sunt prezentate în cadrul unei rubrici aparte, apărută sub diferite titluri pe parcurs: „Revista periodicelor”, „Bibliografia periodicelor”, „Bibliografia publicațiilor”, „Bibliografia publicațiilor privitoare la limba română”. În scurt timp de la apariție, **D.** a devenit o carte de vizită a școlii filologice clujene, câștigându-și renumele de „cel mai bun periodic de specialitate al epocii” (Iorgu Iordan). Colaboratorii revistei sunt, de regulă, lingviști, filologi și istorici literari, dintre care mulți s-au afirmat chiar în paginile acestei publicații: Vasile Bogrea, Ion Breazu, Theodor Capidan, Nicolae Drăganu, George Giuglea, Petre Grimm, Gustav Kisch, Constantin Lacea, Dimitrie Macrea, Ioan Mușlea, Teodor Naum, George Oprescu, Ștefan Pașca, Emil Petrovici, Sever Pop, Dimitrie Popovici, Al. Procopovici. Printre autori se numără și savanți străini, precum W. Meyer-Lübke, Giandomenico Serra, Petar Skok, Leo Spitzer, Carlo Tagliavini. Se disting studiile filologice consacrate literaturii și culturii române vechi, dintre care sunt de reținut cele semnate de

Nicolae Drăganu (*Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc, Catehisme luterane, Manuscrisul Liceului Grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești, Mihail Halici, Versuri vechi*), de Constantin Lacea (*Copiștii Psaltirii Scheiene, Cel mai vechi calendar românesc*), ca și studiul lui Ștefan Pașca despre catehismul *Pânea pruncilor*, apărut la Bălgrad în 1702, adevărate modele de critică textuală pentru perioada respectivă. Nicolae Cartoian publică un studiu aplicat și riguros despre *Rujdenița Popei Ion Românul* (1620), „cel mai vechi zodiac românesc”, însoțit de textul versiunii din *Codex Neagoeanus*, în timp ce Sextil Pușcariu descrie un nou exemplar descoperit din *Tetraevanghelul* lui Coresi (1561). Sunt valorificate texte inedite sau mai puțin cunoscute: *Cazania protopopului Popa Pătru din Tinăud (Bihor)* de George Giuglea, *Un „Tatăl nostru” necunoscut* (1684) de I. Mușlea, *Criptograme în cărți din Țara Oltului* de V. Literat, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească* de Vasile Grecu. Importante contribuții la bibliografia românească veche aduc Aurel Filimon și Constantin Lacea. Rămân actuale, de asemenea, studiile de istorie literară ale lui Ion Breazu despre literatura „Tribunei” (1884–1895),

ale lui D. Popovici, care analizează evoluția concepției literare a lui G. Bogdan-Duică, precum și notele lui Bitay Árpád despre o poezie necunoscută a lui Gh. Șincai, despre resorturile călătoriei spătarului Nicolae Milescu în China sau precizările legate de biografia lui Gheorghe Buitul. Din domeniul comparatisticii se detașează lucrările docte ale lui Petre Grimm (*Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*) și ale lui George Oprescu, prezent cu două titluri incitante: *Molière în România. Scurtă privire asupra traducerilor din Molière în românește, cu specială atențiune la „Misanthropul” lui G. Sion*, apoi *Eliade Rădulescu și Franța*. Etnografia și folclorul sunt reprezentate prin studiile dense scrise de Vasile Bogrea, strălucit etimologist (*Cercetări de literatură populară, Sfinții-medici în graiul și folclorul românesc*), ca și de Th. Capidan (*Românii nomazi. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei Balcanice*), G. Kristóf (*Influența poeziei populare române din secolul al XVI-lea asupra lui Balassa Bálint*), I. Mușlea (*Șcheii de la Cergău și folclorul lor*), Romulus Vuia (*Originea jocului de călușari*). Recenziile și „articolele mărunte” pe marginea unor chestiuni actuale de filologie, lingvistică și istorie literară sunt deseori veritabile studii în domeniu. Sunt remarcabile comentariile pe marginea unor exegeze de literatură română veche, printre care cele datorate lui Vasile Bogrea despre „excelenta monografie” *Alexandria în literatura românească* a lui N. Cartoian ș.a. O serie de recenzii pertinente sunt publicate de Nicolae Drăganu în legătură cu volume aparținând lui Mario Roques, Al. Procopovici, Sextil Pușcariu, N. Cartoian, Dan Simonescu, Vasile Grecu ș.a. Cu mult discernământ critic, Al. Procopovici respinge opiniile lui N. Sulică vizând modelul străin al *Catehismului* sibian și al celui coresian. Istoricul literar Ion Breazu comentează ediția fragmentară din *Cuvente den bătrâni* de B.P. Hasdeu, apărută sub îngrijirea lui J. Byck. La rândul său, Ștefan Pașca recenzează atent scrierile lui N. Cartoian, Dan Simonescu, Carlo Tagliavini sau ediția versiunii grecești a *Învățăturilor* lui Neagoe Basarab, realizată de Vasile Grecu. În aceeași notă sobră apare și cronica lui Sextil Pușcariu despre primul volum al lucrării lui N. Cartoian *Cărțile populare în literatura românească*. În fine, din ultimul volum al publicației poate fi menționată recenzia lui Liviu Onu despre cercetarea lui Ioachim Crăciun referitoare la catehismele luterane românești. În același

spirit analitic sunt recenzate lucrări de sinteză sau monografice consacrate perioadei moderne, între care se înscriu cronicile lui Ion Breazu, D. Caracosteia, Sextil Pușcariu sau D. Popovici. Din perioada contemporană, atenția comentatorilor se îndreaptă spre câteva lucrări notabile de critică și istorie literară sau de stilistică. Astfel, Ion Chinezu și N. Georgescu-Tistu recenzează *Memorii*, ca și volumul IX din *Criticele* lui E. Lovinescu, I.V. Constantinescu scrie despre *Arta prozatorilor români* a lui Tudor Vianu, Teodor Naum reflectează pe marginea *Anarhismului poetic* al lui Emilian I. Constantinescu, în timp ce G. Bogdan-Duică și Ion Breazu comentează lucrarea lui Ovid Densusianu *Literatura română modernă*. În spiritul instituit de publicația lui Sextil Pușcariu vor apărea ulterior revistele „Cercetări de lingvistică” (Cluj, 1956–1993) și „Dacoromania. Jahrbuch für östliche Latinität” (Freiburg im Breisgau și München, 1973–1991), cu un profil în exclusivitate lingvistic și filologic. Tot de la **D.** se revendică și noua serie a revistei, purtând același nume, care apare bianual, din 1994, la Cluj, sub egida Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”. **E.P., M.V.**

DACOROMANIA, publicație apărută în Germania, la Freiburg im Breisgau și la München, anual sau o dată la doi ani, din 1973 până în 1991 (opt tomuri). Redactor: Paul Miron, profesor de romanistică și de română la Universitatea din Freiburg; secretar de redacție: Elsa Lüder. Un al nouălea volum, consacrat mitropolitului Dosoftei, a rămas în faza de tehnoredactare. Subintitulată „Jahrbuch für östliche Latinität”, **D.** preia numele publicației fondate de Sextil Pușcariu, revendicându-se astfel de la seria interbelică apărută la Cluj între 1920 și 1948 în cadrul Muzeului Limbii Române. Studiile apărute în **D.** sunt semnate de nume prestigioase din țară și din străinătate și sunt redactate în limbile germană, franceză, engleză, italiană sau spaniolă, limba română predominând abia în ultimele două numere. Secțiunile revistei variază minimal la început, tematica studiilor fiind principiul ordonator: istorie, literatură, limbă, folclor, arheologie, filosofie. Scrisă de Paul Miron, prefața numărului inaugural arată că alegerea denumirii revistei este un omagiu adus operei lui Sextil Pușcariu, subliniind totodată importanța culturală, istorică și spirituală a latinității răsăritene, care va deveni, de fapt, tema centrală în studiile adunate de-a lungul anilor în **D.** Această temă se întâlnește

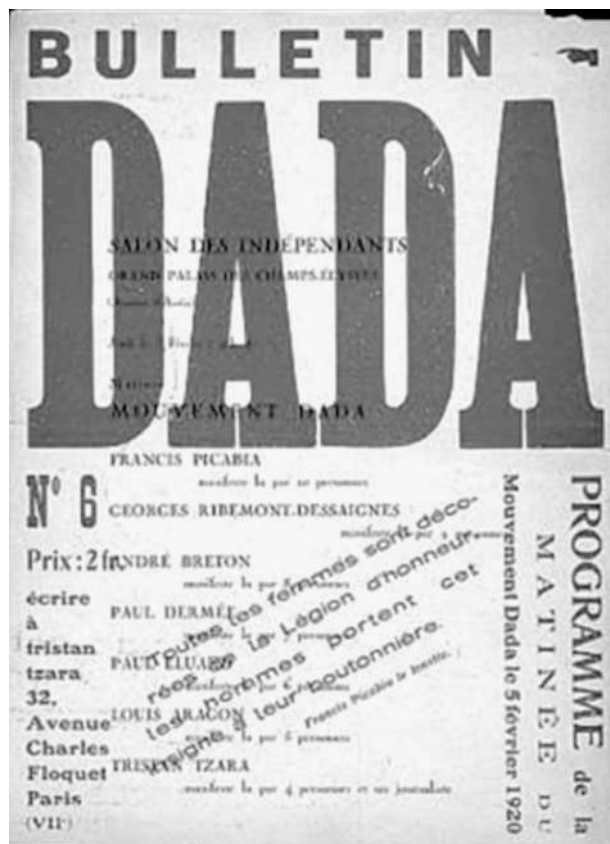
încă din primul număr al revistei, care cuprinde, în principal, comunicările ediției a noua, din decembrie 1971, a colocviului organizat la Freiburg de Societatea de Studii Germano-Română – Societatea Mihai Eminescu, înființată de Paul Miron. Subiectul supus dezbaterii, *Dacia de după Edictul lui Aurelian (271) și apariția românilor*, atrage istorici, arheologi, lingviști și etnologi reputați: Al. Rosetti cu un studiu despre formarea limbii române, Gottfried Schram cu o analiză a numelui românesc al Dunării, Șerban Papacostea cu o incursiune în conștiința romanității la românii din Evul Mediu, Tadeusz Zawadzki cu o investigare a ideii de recucerire a Daciei, Dumitru Pop cu o cercetare a moștenirii latine în folclorul românesc sau Karl Horedt cu o reconstituire a tabloului arheologic al elementelor romanice de după retragerea aureliană. Închinat lui Dimitrie Cantemir, numărul următor, din 1974, înmănunchează și el comunicările susținute în cadrul ediției a zecea a aceluiași colocviu, complexitatea operei și personalității domnitorului moldav fiind relevată în studii de Alexandru Duțu (*Dimitrie Cantemir și imaginea civilizației europene*), Al. Zub (*Despre cauzalitatea istorică în opera lui Dimitrie Cantemir*), Edgar Papu (*Dinamica destrucției în lumea ideilor lui Cantemir*), Mircea Malița (*Cantemir și Leibniz*), Nicolae Stoicescu (*Dimitrie Cantemir și Niccolò Machiavelli*), precum și prin incitante incursiuni hermeneutice în *Istoria ieroglifică*, realizate de Amita Bhose, Mircea Anghelescu sau Dragoș Moldovanu. Dimensiunea lingvistică a operei lui Dimitrie Cantemir este cercetată de Paul Miron, Cicerone Poghiric sau de Stela Toma, iar aspectele etnologice sunt investigate de Vintilă Mihăilescu, Viorel Cosma și de Petru Caraman, ultimul fiind autorul unui studiu vast, continuat și în numărul 3/1976, *Etnograful Cantemir și folclorul Orientului Apropiat*. Omagiindu-l pe Eugeniu Coșeriu, numărul 5/1979–1980 adună câteva dintre comunicările care ar fi urmat să fie susținute de lingviști români și străini în cadrul unui colocviu programat la Iași, care însă nu a mai avut loc. Lucrările unui alt colocviu, *Povestiri populare, legende și basme*, organizat la București între 28 februarie și 2 martie 1985, sunt publicate în numărul 6/1981–1982 (apărut doar în 1985). Ultimele două tomuri ale **D.**, din 1988 și din 1991, sunt de asemenea tematice. Cel dintâi, consacrat *Bibliiei de la București* (1688), armonizează studiile lingvistice ale lui Al. Rosetti, Eugen Munteanu sau Coman

Lupu cu cele teologice aparținând lui Dumitru Stăniloae (*Biblia din 1688 și tradiția patristică a Bisericii Ortodoxe Române*), Antonie Plămădeală (*Sfânta Scriptură în Biserica Ortodoxă*) sau Ion Bria (*Cuvântul lui Dumnezeu în limba română*), iar cel final, singurul dedicat lui M. Eminescu, aduce, în termenii introductivi ai lui Paul Miron, „sentimentul unei datorii împlinite”. Se propune aici o abordare complexă a operei eminesciene cu ajutorul unor colaboratori de renume: Rosa del Conte (*Sămânță de lumină*), Ioana Em. Petrescu (*Dialog cu „Oda în metru antic”*), Sergiu Al-George (*Melancolia la Eminescu*), Valeriu B. Anania (*Ipostaze lirice eminesciene*), Constantin Galeriu (*Chipul Mântuitorului în gândirea lui Eminescu*). Pluralitatea hermeneutică este consolidată și de alcătuirea unei microantologii exegetice care include texte de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Ungureanu, Mihai Cimpoi, N. Steinhardt, Petru Creția, Mircea Eliade, Andrei Pleșu. Interesul pentru literatura română al **D.** este, de altfel, o constantă. Revista publică, printre altele, analize filosofice și literare ale creației lui Lucian Blaga, precum „*Trilogia Cunoașterii*” și premisele unei hermeneutici românești (Irina Grigorevici sau *Motivul mării la Lucian Blaga* (Mihai Zamfir), și articole de istorie literară, între care „*Turco-Graecia*” lui Martin Crusius și circulația sa în literatura română (Mihai Moraru), *Coresi în spațiul românesc medieval* (Octavian Șchiau), *Mite Kremnitz scriitoare și importanța sa pentru relațiile culturale între România și Germania* (Georg Kremnitz). Alți colaboratori: Ion Glodariu, Răzvan Theodorescu, Wilhelm Nyssen, V. Cristian, A. Filimon, Helga Fessler, Klaus-Henning Schroeder, Vasile Drăguț, Ivan Petkanov, Jacques Goudet, Viorica Nișcov, Walter Scherf, Jens Tismar, Heinz Rölleke, Constantin Ciopraga, Mihai Pop, Virgil Căndea, Italo Ronca, Ștefan Ștefănescu.

C.R.B.

DADAISM. Mișcare artistică de avangardă, **d.** a fost lansat pe 5 februarie 1916 la Cabaretul Voltaire din Zürich, din inițiativa lui Hugo Ball, a partenerei sale Emmy Hennings (artistă de varietate cu stagii la Berlin, Moscova și București), a fraților Marcel și George Iancu, a lui Jean/ Hans Arp, Richard Huelsenbeck și Tristan Tzara. Lor li se vor alătura, pe parcurs, Arthur Segal (Aron Sigalu, pictor român originar din Iași), Otto van Rees, Marcel Slodki, Viking Eggeling, Vasili Kandinski, Hans Richter, Kurt Schwitters ș.a. Un fenomen înrudit s-a manifestat

la New York din 1913, în preajma Expoziției de Artă Modernă de la sala Armory Show, cu participarea artiștilor plastici Marcel Duchamp, Man Ray, Francis Picabia, Beatrice Woods, Arthur Cravan, Alfred Stieglitz sau Elsa von Freytag-Loringhofen. Tot în 1913 Marcel Duchamp lansa conceptul de „anti-artă”, adoptat mai târziu de întreaga mișcare (laolaltă cu alte concepte anti-: antiliteratură, antipictură, antimuzică etc.); patru ani mai târziu același Duchamp, influențat de extravaganta „baroneasă Dada” von Freytag-Loringhofen, va produce așa-numitele *ready made*-uri – obiecte recontextualizate drept creații artistice (de pildă, celebrul pisoar expus sub titlul *Fântână* în Grand Central Palace), iar în 1914 începe să lucreze la amplul său proiect vizual *La mariée mise à nu par ses célibataires, même*. Geneza **d.** rămâne totuși legată de laboratorul Cabaret Voltaire, în Elveția neutră din timpul Primului Război Mondial. Toți reprezentanții săi sunt emigranți, studenți străini și refugiați de război, care, într-un climat local ostil fluxului de expatriați, își mascau atitudinea anarhică, antiburgheză și antimilitaristă într-un protest carnalesc, de music-hall boem, punând de fapt în scenă, într-un exercițiu de provocare a publicului, apocalipsa unui vechi regim acuzat pentru toate masacrele și dezastrele războiului. Unii dintre fondatori sunt originari din România: artistul plastic Marcel Iancu și poetul Tristan Tzara făcuseră parte, înainte de război, din cercurile postsimboliste bucureștene; primul – fost elev al pictorului impresionist Iosif Iser – finanțase în 1912 revista „Simbolul”, la care debutaseră ca poeți prietenii săi Tzara (pe atunci, Samuel Rosenstock) și Ion Vinea (Ion Eugen Iovanache). În toamna lui 1915 Vinea și Tzara vor colabora la efemera revistă neutralistă, „Chemarea”, unde cel din urmă – aflat înaintea plecării la studii în Elveția – publică primele două poeme cu pseudonimul complet (*Vacanță în provincie, Furtuna și cântecul dezertorului*). Ca și alte versuri compuse înaintea expatrierii, ele au deja un caracter preavangardist; e de presupus că măcar unele vor fi performate pe scena cabaretului Voltaire; în tot cazul, secvențe și sintagme ale compozițiilor românești migrează, reconfigurate, în volume de versuri ulterioare. Grupului de artiști rebeli evrei-români i se va alătura mai târziu Arthur Segal (membru al grupării secesioniste berlineze). Într-un text din 1920 Tzara avea să mărturisească faptul că „începuturile lui Dada nu erau începuturile unei arte, ci ale

unei scârbe". Același primat al existenței asupra artei va fi afirmat, mai târziu, și de Huelsenbeck sau de Richter, care văd în **d.** un fel de protoexistențialism. Punerea în scenă a vieții, cu haosul și imprevizibilul ei, reprezintă un principiu de bază al mișcării. Însăși declanșarea războiului, cu atentatul de la Sarajevo și restul, se sustrăgea oricărei explicații raționale. În această mare răsturnare a valorilor vechii lumi, raționalismului scientist îi e contrapusă iraționalitatea pură, centralității – perifericul, marilor sisteme explicative – luarea în derâdere a oricărui sistem, ordinii – haosul, formei – antiforma, sensului – nonsensul, fixității – mobilitatea extremă, previzibilului – hazardul pur, aroganței intelectualiste – afișarea deliberată a deriziunii. Plurilingv, multiethnic și multicultural, deschis tuturor hibridizărilor și structural ostil oricărei identități fixe, **d.** se distinge de alte mișcări avangardiste prin negația ludică, umorul cabotin și relativismul absolut, manifestat prin împăcarea bufonă a contrariilor și denunțarea drept arbitrar a tuturor valorilor stabile, autoritare, normative. De la futurism preia eliberarea lexicală și tehnicile de promovare internațională, nu și retorica

bombastică sau ideologia războinică; de la cubism ia colajul abstracționist; iar cu expresionismul celor de la *Der Sturm* are în comun protestul împotriva rațiunii și logicii și elogiul spontaneității pure (există afinități cu stilul telegrafic al unor poeți precum August Stramm sau cu destructurarea din tablourile lui Oskar Kokoschka); cu dandysmul și decadentismul are în comun gustul pentru teatralitate, poză și mască, nu însă în cheie estetizantă, ci neoprimitivistă. Antitraditionalist și anticlasic, fenomenul trebuie privit ca unul de insolitare și dislocare radicală a tuturor convențiilor preexistente, vizând schimbarea regulilor de joc ale artei și ale condițiilor sale de existență. Între poemele postsimboliste – marcate de nevoia evadării dintr-o provincie sufocantă și dintr-o artă pe măsură – scrise de Tzara înaintea expatrierii și cele rostite de el pe scena Cabaretului Voltaire, diferența ține probabil doar de context și de interpretarea scenică („adieu, ma mère, adieu, mon père”). În spectacolele **d.** arta modernă cea mai avansată, mixată cu spectacolul popular, e înscenată ca acțiune într-un cocteil exploziv, în tradiția saturnaliilor romane sau a carnavalului medieval. Înstrăinarea (insolitarea) radicală se îmbină cu simultaneizarea, vizând aducerea laolaltă a tuturor culturilor, limbilor, registrelor, într-o babilonie generală, de natură să scandalizeze, dar și să amuze și să atragă un public în principiu ostil. Contestarea eurocentrismului canonic în favoarea refulatului periferic, a marginalului și „barbarului”, se traduce prin cultivarea masivă a artei „negre” sau „primitive”. Scena Cabaretului Voltaire fusese decorată cu măști africane de artiștii Marcel și George Iancu. Richard Huelsenbeck, Hugo Ball și Tristan Tzara performau poeme „maori” sau „din colonii”, alături de cântece din folclorul românesc de mahala (cum ar fi *La moară la Hârța-Pârța*); muzica populară elvețiană sau rusească sunt, de asemenea, promovate în serate speciale. Interesul lui Tzara pentru poezia aborigenilor din Africa și Oceania a fost unul profund și de durată. Prima piesă de teatru jucată pe scena Cabaretului și publicată în primul număr al revistei grupării, *L'Amiral cherche un maison à louer*, este un spectacol simultaneist și plurilingv care tematizează problemele oamenilor fără adăpost, permanent dislocați, aflate la ordinea zilei. Internaționalist și cosmopolit, **d.** implică în esență abolirea tuturor frontierelor, inclusiv a celor dintre artă și viață, dintre cult și popular, dintre formele de manifestare artistică. Artei centrate pe

cuvântul scris și contemplație îi sunt contrapuse acțiunea, gestualitatea și spectacolul sincretic subversiv. Separarea obiectului artistic de public, muzeificarea sunt rejectate în favoarea interactivității, a fuziunii nelimitate și a existenței nemijlocite. Marea descoperire a **d.** vizează în fapt caracterul contextual al artei și infinita ei permutabilitate. Ceea ce contează pentru dadaști este efemeritatea experienței, procesualitatea, energia provocării, nu forma închisă sau opera finită (și, cu atât mai puțin, capodopera). „Frumosul și adevărul în artă nu există; cea ce mă interesează este intensitatea unei personalități”, va declara în 1920 Tzara. Majoritatea așa-numitelor „arte contemporane” (*performance*, *happening*, instalații, acționism, artă conceptuală, *pop art*, Fluxus, *land art* ș.a.m.d.) își au originea în **d.**, care a reformulat și artele vizuale deja existente precum fotografia și fotomontajul (Man Ray, John Heartfield) sau filmul (Richter, Eggeling). Artele vestimentare (Sophie Tauber-Arp), dansul, muzica (în acompaniamente apropiate de jazz – cu pianiștii Nelly van Doesburg și toboșari precum Richard Huelsenbeck și, ocazional, Jean Cocteau) dețin, de asemenea, un rol semnificativ; printre compozitorii de muzică dadaistă trebuie amintiți, alături de precursorul Eric Satie, nume ca Georges Auric, Francis Poulenc, Georges Ribemont-Dessaignes, Francis Picabia, Alberto Savinio sau Erwin Schulhoff. Mai puțin caracteristice pentru **d.** sunt artele plastice (ilustrate în cadrul revistelor și expozițiilor de Amedeo Modigliani, René Magritte, Vasili Kandinsky, Paul Klee, Oskar Kokoschka, Max Ernst, Marcel Iancu, Viking Eggeling sau Giulio Evola – viitorul fascist ezoteric Julius Evola). Realizările lor pot fi, la fel de bine, subsumate futurismului, expresionismului sau abstracționismelor (într-o versiune grotesc-mecanomorfă). Poezia are în schimb un statut mai special. Poemul dadaist are un caracter haotic, absurd și interactiv, la limită glosolalic și *bruitist* (zgomot pur), naiv-infantil (*La Chanson d'un dadaïste* de Tzara) sau „primitiv” (ca *O gadji beri bimba*, performat de Hugo Ball pe scena Cabaret Voltaire), prefigurând poezia concretă sau *action poetry*. Mult-invocatul experiment propus de Tzara în capitolul *Ca să faceți un poem dadaist din Dada manifest despre amorul slab și amorul amar* („Luați un ziar/ Luați niște foarfeci./ Alegeți din acest ziar un articol având lungimea pe care presupuneți că o veți da poemului dumneavoastră./ Decupați articolul/ Decupați apoi cu grijă fiecare din cuvintele care alcătuiesc/acest

articol și puneți-le într-un săculeț./ Scuturați ușor./ Scoateți apoi fiecare tăietură una după alta./ Copiați cu conștiinciozitate./ În ordinea în care au ieșit din săculeț./ Poemul o să semene cu dumneavoastră./ Și iată-vă un scriitor nesfârșit de original și de o sensibilitate fermecătoare, deși neînțeleasă de vulg”) e de privit ca provocare conceptuală în care inițiativa creatoare a artistului se reduce la selecția și combinația aleatorie a unui set de cuvinte prestabilit. Acest hazard pur – mecanic – va fi redimensionat de suprarealiști, via psihanaliză, la nivelul hazardului obiectiv, provocat prin tehnici aleatorii de eliberare a subconștientului. Se poate vorbi, sub acest aspect, de o experiență-limită a artei, ca în cazul *ready made*-urilor lui Duchamp. Altfel, revistele asociate („Cabaret Voltaire”, „Nord-Sud”, „Dada”, „Dada Almanach”, „Club Dada”, „291”, „391”, „Littérature”, „The Blind Man”, „Rongwrong”, „The New York Dada”, „Der Dada”, „Mecano” etc.) publică poeți de toate orientările (ultra)moderne, de la Guillaume Apollinaire și Pierre Reverdy la Max Jacob și Philippe Soupault. Printre cei mai consecvenți pe linia elaborării unei poetici a **d.** rămâne Tristan Tzara, de la debutul său editorial (1916) cu *La Première aventure céleste de Monsieur Antipyrine*, ilustrată de Marcel Iancu, până la *Vingt-cinq poèmes* sau *De nos oiseaux*; cu aceleași rupturi semantico-sintactice și combinații permutaționale vor compune poeme Francis Picabia, Hans Arp, Kurt Schwitters (poeme sonore) ș.a. Tzara s-a ilustrat și ca unul dintre cei mai asidui autori dramatici ai **d.** (piesele *Le Cœur à Gaz*, *Le Mouchoir de Nuages*, *tragédie en 15 actes* ș.a.). Cea mai originală contribuție literară a mișcării o constituie însă – alături de artele vizuale – manifestele sale, unde, din nou, Tzara se vadește a fi principalul contributor. Histrionismul și talentul său promoțional îl ajută să se construiască și impună, treptat, ca *brand*. Începând cu *Manifestul domnului Antipyrine* (1916), rebelul originar din Moinești va produce o suită de texte programatice foarte personale, în care sloganul și pseudoreclama se îmbină, liber, cu discursul prozopoematic și cu eseul patafizic (în linia lui Alfred Jarry). Nu lipsesc, în același registru bufon, inserturile matematice, desenele copilărești sau jocurile tipografice. Rețin atenția, cu deosebire, definițiile („dada este un microb virgin”), logourile spontaneității și dezgustului („gândirea se naște în gură”) și mimarea reverențelor în fața „drăguțului burghez” („Pentru că veni vorba de logică, socot că sunt foarte simpatic”). Epatarea burghezului

– din care boema postromantică își făcuse un titlu de glorie – simulează, voit nesperios, flatarea lui. Important de precizat: un asemenea exercițiu atotdemolator, care-și face un titlu de glorie din compromiterea rațiunii și logicii, conține în subsidiar o etică a purificării, cu rădăcini în preocupările din adolescență ale lui Tzara pentru igienă („Tot omul să strige: o mare acțiune distrugătoare, negativă trebuie săvârșită. Să măturăm, să facem curățenie. Curățenia individului se afirmă după starea de nebunie, de nebunie agresivă, a unei lumi lăsate în mâinile bandiților care sfășie și distrug veacurile”). O etică a purificării prin distrugere și, totodată, a autodistrugerii programate, o „veselă apocalipsă” cu caracter mutant și viral, propagată în rețea pe plan internațional. Stilul manifestelor **d.** se va regăsi, câteva decenii mai târziu, în stilistica și atitudinea din volumul *Nu* al tânărului Eugen Ionescu și în piesele sale de teatru absurd (avangarda românească propriu-zisă va prelua tardiv și frugal filonul **d.** în experimentele revuistice din numărul unic al „75 HP” și în experimentele de la revista „unu”; un avatar târziu, manifestat după 1945, îl reprezintă lettrismul lui Isidore Isou, artist emigrat și afirmat la Paris). O caracteristică importantă a **d.** este – pe lângă deriziunea universală – autoderiziunea generalizată: „DADA rămâne în cadrul european al slăbiciunilor, e totuși un rahat, însă noi vrem să ne căcăm în culori felurite ca să împodobim grădina zoologică a artei cu toate drapelurile consulatelor”; „Dada nu-i nici nebunie, nici înțelepciune, nici ironie, uită-te la mine burghez dragălaș [...] arta nu-i serioasă, vă asigur”; „DADA DADA DADA, urlet al durerilor încordate, împletire a contrariilor și a tuturor contradicțiilor, lucrurilor grotești, inconsecvențelor: VIAȚA”; „Uitați-vă bine la mine!// Sunt un tâmpit, sunt un farsor, sunt un închipuit/ [...] Sunt urât, chipul meu nu spune nimic, sunt mic/ Sunt la fel ca voi toți! (Voiam să-mi fac puțină reclamă)”; „adevărații dada sunt contra lui DADA”; „dada lucrează din toate puterile la instaurarea idiotului pretutindeni. Însă în mod conștient. Și tinde el însuși să devină astfel din ce în ce mai mult. Dada e îngrozitor: el nu se mai înduioșează din pricina înfrângerilor inteligenței. Dada e mai degrabă laș, însă laș ca un câine turbat, el nu cunoaște o metodă sau un exces persuasiv”. Prefigurat de poetica nonsensului a lui Christian Morgenstern, de experimentele muzicale ale lui Eric Satie sau de comicul absurd al lui Alfred Jarry, situat în continuitatea unor curente avangardiste precum

futurismul italian, cubismul și abstracționismul, **d.** nu are – în pofida atitudinii sale antinaționaliste, antiburgheze și antimilitariste – un caracter politic manifest, cel puțin în prima sa fază; îl va dovedi în 1918, la Berlin, unde se apropie de comunism și de revolta spartacistă a lui Karl Liebknecht și a Rosei Luxemburg prin asocierea cu aripa de stânga a expresionismului (Hans Richter, Otto Dix, George Grosz, John Heartfield, Hannach Höch); la Hanovra și mai ales Köln (cu Arp, Max Ernst ș.a.). **d.** e apropiat stângii anarhiste, cu manifestări artistice frizând obscenitatea și atrăgând intervenția forțelor de ordine. Până atunci, în perioada „neutralității” elvețiene, **d.** se caracterizează printr-un individualism ludic extrem, fără „lideri”, dar cu numeroși animatori. Ținând mai curând de revoltă decât de revoluție, el opune burgheziilor naționaliste și statelor naționale un *modus vivendi* multicultural-anarhic, care trăiește din asumarea propriilor contradicții. Printre ele se numără clivajele identitare; a existat de timpuriu o tensiune între grupul de artiști germani (Richter, Huelsenbeck, Ball) și cel „balcanic”, originar din România (Tzara fiind acuzat adesea ca arivist plebeu, avid de reclamă). Tensiuni se vor produce și între dimensiunea „constructivă” a mișcării (Iancu, Richter, Eggeling, Arp) și cea „negatoare” sau între gruparea pariziană și cea venită de peste Ocean. Paternitatea onomastică a **d.**, atribuită când lui Tristan Tzara, când lui Hugo Ball (adevăratul inițiator al spectacolelor de la Cabaret Voltaire, cumpărat de la olandezul Jan Ephraim), este în realitate incertă, indeterminată, învăluită retrospectiv în legende ludice, cum ar fi cea a dicționarului deschis la întâmplare de Richard Huelsenbeck. Semnificația termenului e la fel de polivalentă ca și identitatea mișcării. În *Manifest Dada 1918* Tzara indică o serie de echivalențe elocvente în acest sens: „Aflăm din ziare că negrii Krou numesc coada unei vaci sfinte: DADA. Cubul și mama într-o anumită regiune a Italiei: DADA. Un cal de lemn, doica, dubla afirmație în rusește și românește: DADA”. Ele sunt în realitate mult mai numeroase (de la glosolalia copiilor mici la mărci de cosmetice și la sfinții mucenici Dada din calendarul ortodox și catolic). Indeterminarea constituie un adevărat *pattern* al **d.** (în măsura în care se poate vorbi de așa ceva). Există și o paradoxală spiritualitate dada, similibudistă prin identitatea contrariilor, asemănătoare paradoxurilor zen; unul dintre promotorii **d.** a fost predicatorul

Johanes Baader, artist plastic și arhitect din ramura berlineză a grupării, alături de Raoul Hausmann, Hans Richter ș.a.; anarhistul Hugo Ball a fost puternic legat de catolicismul social, iar după abandonarea **d.**, în 1917, s-a dedicat unei existențe monahale în Alpi. Exuberanța jovială a misticii hasidice, venită pe filiera artiștilor evrei din Europa Centrală (inclusiv din România), a fost deseori semnalată de istoricii și teoreticienii mișcării. Dincolo de toate aceste aspecte, **d.** definește o atitudine și o stare de spirit. „Spontaneitatea”, „dezgustul universal”, „umorul slab și umorul amar”, cinismul jovial și clovneria agresivă, negația (și afirmația) generală, plurilingvismul, pluriidentitatea și polifonia, colajul simultaneist, hazardul și ilogismul, autodenigrarea ca formă paradoxală de reclamă, refuzul oricărei forme și concepții fixe, persiflarea valorilor înalte, canonice, autoritare, rejectarea oricărei idei de ierarhie în favoarea unui *perpetuum mobile* carnavalesc, toate țin de o poetică a libertății fără limite și de o stare de graniță, de ruptură, imposibil a fi menținută pe termen lung. Atitudinea antiburgheză e marcată prin refuzul comercializării și al standardizării artei („Facem oare artă ca să câștigăm bani și să-i gădălim pe drăgălașii burghezi?”), ceea ce nu exclude ideea de reclamă, iar antiacademismul și antiformalismul sunt extinse inclusiv asupra precursorilor imediați, declarați depășiți sau, după caz, trădători („Ne-am saturat de academiile cubiste și futuriste: laboratoare de idei formale”). Opinia potrivit căreia actul creației ar trebui să pornească de la o *tabula rasa* este comună reprezentanților **d.** Sunt vizate toate cadrele instituționale proprii „vechiului regim” – muzee, școală, academii, sistem politic și economic, arta fiind, în fond, o punere în abis a acestora. În 1920 mișcarea își mută cartierul general la Paris, unde Tzara face joncțiunea – via Francis Picabia – cu gruparea artiștilor americani (Cravan, Man Ray ș.a.), căroră li se alătură André Breton, Paul Éluard, Georges Ribemont-Dessaignes, Philippe Soupault, Paul Dermée, Louis Aragon, Max Ernst, Pierre Reverdy, Marie Laurencin ș.a. **D.** parizian are un caracter preponderent literar (sau antiliterar, particula anti- fiind orientată împotriva canonicității tuturor artelor). Revistele-pilot ale grupării sunt, în această fază, „391” a lui Picabia (înființată la Barcelona, mutată apoi la New York și Paris) și, mai ales, „Littérature”. Demarate din 1917, turneele de promovare și expozițiile colective fac deja parte din strategia mișcării. După cucerirea

Centrului (Berlin, Paris) ele ajung atât în țări occidentale mari (Italia) sau mici (Belgia, Olanda), în țări ale Europei Centrale (Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia), stimulând și contaminând mișcări locale înrudite (poemele lui Lajos Kassák, Tibor Déri și Sándor Barta, afiliați revistei „Má”, zenitismul lui Liubomir Micić, poetismul praghez din cercul revistei „Pásmo”, revistele croate „Dada-Jok”, „Dada-Tank” și antologia *Dada-Jazz*); manifestări dadaiste apar inclusiv în Georgia (mișcarea „41 de grade” din Tbilisi), Rusia sovietică („neanțiștii” din Rostov pe Don), Japonia (grupul MAVO al lui Tomoyoshi Murayama și Masamu Yanase) sau Spania și America latină (ultraiștii, cu Vicente Huidobro și Guillermo de Torre); nu se întâlnesc însă în România și Bulgaria, unde condițiile receptării nu erau create, iar conflictul dintre Marcel Iancu și Tzara crea un factor suplimentar de blocaj; abia în 1925 revista „75 HP” va aduce un omagiu **d.** Replici tardive se înregistrează și în Olanda sau Anglia. La începutul anilor 1920 apar, în presă sau în volume individuale, mai multe versiuni, concurente, privind istoria grupării, aparținând unor fondatori ca Hugo Ball, Tristan Tzara, Richard Huelsenbeck sau unor simpatizanți

recenți precum Louis Aragon, Pierre de Massot ș.a. Marcat de acțiuni spectaculare, precum „procesul” împotriva lui Maurice Barrès, triumful **d.** anunță deja destrămarea. Către 1922 mișcarea se autodizolvă, după emergența disidenței constructiviste (preponderent germană și olandeză, dar la care s-a asociat și Marcel Iancu) și, mai ales, după cea supra-realistă (Breton, Éluard, Aragon, Ribemont-Dessaignes, Soupault ș.a., la care se adăugă, finalmente, însuși Tzara). Atât constructivismul, cât și suprarealismul corespundeau mult mai bine nevoii de raționalizare și disciplinare a revoltei, proprii perioadei de după război, în vreme ce **d.** fusese, în mod esențial, o cultură a rupturii și a exploziei anarhice efemere. Emblematic e cazul lui Marcel Iancu, fondator al mișcării care, după disputa ireconciliabilă cu Tzara, se apropie de constructivism și devine, după întoarcerea în România, inițiator al primei avangarde autohtone alături de foștii comilitoni Ion Vinea și Jacques G. Costin; manifestările de muzică și poezie ale grupării de la „Contemporanul” vor urma tiparul celor dadaiste, dar fără violența și imaginația provocatoare a acestora. Unda de șoc a **d.** („efemer, dar nemuritor”, potrivit unui „act de deces” din 1921) va supraviețui pe plan european și mondial, revenind sub diverse forme în multe dintre neoavangardele postbelice și în cadrul postmodernismului artistic; în tabelul din *The Dismemberment of Orpheus: Toward a Postmodern Literature* (1971) teoreticianul american Ihab Hassan apropia postmodernismul de patafizică și **d.**, în aceeași serie cu termeni precum antiformal deschisă, process/ performance/ happening, anarhie, deconstrucție, antiteză, absență, dispersie, refuz al interpretării, mutant, polimorfism, combinație, ironie, indeterminare, imanență. Se regăsește și în mitologiile culturii pop, de la David Bowie la formația Cabaret Voltaire. În România receptarea fenomenului la nivelul criticii literare, sub presiunea progresivei instituționalizări în spațiul francez, oscilează în anii '20–'30 între diabolizare din partea tradiționaliștilor naționaliști (care văd în el o artă degenerată și o patologie mentală subsumată unei subversiuni anarhice) și acceptare amabilă din partea criticii moderniste: „libertate saturnalică de sclav beat”, potrivit lui E. Lovinescu, în *Istoria literaturii române contemporane*, 1926; „trebuie să admitem [...] că dadaistii sunt niște farsori inteligenți, adesea cu multă cultură și pătrundere, care în farsele lor așa de odioase burghezilor pun măcar sub forma disocierii problemele estetice

capitale”, scria și G. Călinescu în *Curs de poezie*, 1939. Într-un articol din „Viața românească” (*Europeism și tradiționalism*, 1924) Mihai Ralea atrăgea atenția că „În timp ce făcea călătoria către noi, dadaismul murise în patria lui de origine [...]. E soarta tragică a provinciei față de Capitală: nu poate adopta simultan aceeași modă”. Prin intermediul lui Sașa Pană, avangardiștii interbelici vor mitologiza retrospectiv fenomenul, editând în 1931 „primele poeme” românești ale lui Tzara, dinaintea „insurrecției de la Zürich”. După interludiul stalinist, pe fondul canonizării internaționale a avangardelor, **d.** va fi recuperat pe linia precursoratului european al avangardei românești: deja în deceniul al treilea, Ion Vinea elogia exportul autohton de artă modernă, via Dada; la Paris, Eugène Ionesco îl va traduce pe Urmuz, pe care îl prezintă ca precursor al **d.**. După 1989 și mai ales după 2000, sub presiunea aceleiași legitimări externe, dar și pe filiera afinităților dintre avangarde și postmodernismul optzecist, **d.** devine subiect curent de exegeză, expoziții, evenimente publice, conferințe internaționale – semn de canonizare internă a unui fenomen eminemamente anticanonic.

Repere bibliografice: Călinescu, *Principii*, 17–22; Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969; Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969; Marino, *Dicționar*, 110–111; Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990; *L'Avant-garde roumaine et son contexte européen*, „Euresis”, 1994, 1–2 (număr special); Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, tr. Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, postfață Mircea Martin, București, 1995; Ov. S. Crohmălniceanu, *Eureii în mișcarea de avangardă românească*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001; Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor*, București, 2003; Marin Mincu, *Avangardismul poetic românesc*, Constanța, 2006; Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei: primul val*, București, 2007; Dan Gulea, *Domni, tovarăși, camarazi*, Pitești, 2007; Ovidiu Morar, *Avangardismul românesc*, București, 2010; Tom Sandqvist, *Dada Est. Românii de la Cabaret Voltaire*, București, 2010. **P.C.**

DAFIN, Ioan (pseudonim al lui Ion I. Alexandrescu; 7.I.1874, Iași – 30.VII.1936, Iași), gazetar, poet, prozator, traducător. Este fiul Anei și al lui Ion Alexandrescu. După ce și-a luat bacalaureatul, s-ar fi înscris la Facultatea de Litere a Universității din Iași, pe care din lipsă de mijloace n-ar fi putut s-o termine, fiind silit să intre în gazetărie. Între 1895 și

1898 este în redacția „Evenimentului”, în ale căruia pagini publică versuri, proză și articole diverse, iscăbind și I. Dafin, I. I. Alexandrescu-Dafin, Dionisie, Dion, Radu, Vlad. Este apoi secretar de redacție la „Propaganda” din Iași. Când aceasta își încetează apariția, **D.**, care mai colaborase și la „Adevărul ilustrat”, „Povestea vorbei” și își tipărise volumașul *Fără noroc* (1897), e adus la ziarul „Epoca”, unde mai folosește pseudonimele Raul și Beatrice. Student la Facultatea de Drept din București, pe care o va absolvi în 1903, publică, îndeobște versuri, în „Foaia populară”, „Familia”, „Arhiva”, „Tribuna familiei”, „Noua revistă română”, „Apărarea națională”, „Antisemitul”, „Secolul”, „Cronica”, „Jurnalul” ș.a. În 1902 era secretar de redacție la „Viitorul” și, poate, la „Gazeta Moldovei” din Iași. Ulterior scrie sporadic, dedicându-se mai mult activității politice. Își va tipări totuși volumele *De la alții. Reminiscențe și traduceri* (1915), *Povestea unui vis* (1925) și *Pe vremea mea. 1890–1915* (1925), ultimul cuprinzând o mare parte din poezii și tălmăciri. După ce alcătuiuse istoricul pinacotecii și al Școlii de Belle-Arte din Iași, publică *Figuri ieșene* (I–IV, 1927), *Alte figuri ieșene* (1929) și *Iașul cultural și social* (I–II, 1928–1929). Pentru Teatrul Național a tradus piesele *Pâinea altuia* de I. S. Turgheniev și *Catherine* de H. Lavedan.

Format în atmosfera ieșeană de pe la 1890, **D.** nu are o înzestrare lirică suficientă pentru a nu cădea victimă epigonismului eminescian. Nici încercările în spiritul artei „cu tendință”, nici adoptarea formulei coșbuciene nu duc la rezultate mai bune. La fel se întâmplă cu tălmăcirile; mai ales cele din J.-M. de Hérédia sunt departe de eleganța și subtilitatea originalului. Multe dintre schițele și nujelele lui rescru, în alt registru, încercările poetice. În unele narațiuni mai ample – *Din amintirile lui Vlad* și *Răzvrătire* (ce pare a fi un roman) –, rămase în paginile ziarelor, el încearcă să deseneze personaje mai complicate, cărora le împrumută din propriile experiențe, dar analiza e precară. Cursive, cu unele descrieri reușite și dialoguri vioaie, sunt „legende” unor locuri și amintirile despre personalități cunoscute. Acestea anunță medalioanele din *Figuri ieșene*, unde, fără să exceleze ca portretist, **D.** prinde liniile mari ale unei personalități, strecurând câteodată observații pătrunzătoare. O valoare deosebită ar fi putut avea lucrarea *Iașul cultural și social*, subintitulată *Amintiri și însemnări*, dar autorul a preferat o expunere „obiectivă”, cu rare

inserții propriu-zis memorialistice. Interesul este diminuat și de neglijarea cronologiei, de o anume părtinire și de unele ticuri în caracterizarea „figurilor ieșene”.

SCRIERI: *Fără noroc*, Iași, 1897; *De la alții. Reminiscențe și traduceri*, Iași, 1915; *Povestea unui vis*, Iași, 1925; *Pe vremea mea. 1890–1915*, Iași, 1925; *Figuri ieșene*, I–IV, Iași, [1927]; *Iașul cultural și social*, I–II, Iași, 1928–1929; *Alte figuri ieșene*, Iași, 1929.

Repere bibliografice: Virgiliu N. Cișman, „*Fără noroc*”, „Evenimentul”, 1897, 1234; Arald [C. Săteanu], „*Pe vremea mea*”, „Mișcarea”, 1925, 67; Arald [C. Săteanu], *Ion Dafin*, ADV, 1936, 16 112; Predescu, *Encicl.*, 250. **V.D.**

DAIAN, Paul (4.VIII.1954, Crișcior, j. Hunedoara), poet. Este fiul Martei Daian (n. Roman), contabilă, și al lui Vasile Filip, tâmplar; prenumele la naștere: Sergiu. A fost căsătorit cu poeta Angela Marinescu. În 1962 familia viitorului poet se mută la București, unde **D.** își continuă studiile începute în regiunea natală, absolvind Liceul „Dimitrie Cantemir” în 1974 (repetase clasa a XI-a din pricina unei tentative de sinucidere). Încearcă, fără succes, să intre la Facultatea de Psihologie. Va practica numeroase meserii și ocupații (strungar, lăcătuș-mecanic, electrician, electro-stivuator, sudor, bijutier, măturător de stradă, vidanjour, mănuiitor de cadavre, brancardier, ajutor de gestionar, gestionar, administrator de bloc, paznic, vitrinier decorator, om de serviciu, dispecer, corector, tipograf ș.a.), schimbând frecvent locul de muncă. A debutat cu poezie în „Flacăra” (1972). În anii '80 a frecventat ședințele Cenaclului de Luni și a fost inclus cu un ciclu de poeme în *Caietul debutanților 1982* al Editurii Albatros. Primul volum, publicat în 1987, este *Poeme soro-rale*, cu o prefață de Nicolae Manolescu. Încercând să protesteze în 1982 pentru că nu putea debuta editorial (s-a legat cu lanțuri de grilajul curții Uniunii Scriitorilor), **D.** a fost arestat și anchetat, apoi condamnat la închisoare. În 1984 a fost judecat pentru „subminarea orânduirii socialiste” și condamnat la un an și șase luni de închisoare, sentință casată de Tribunalul Suprem. Internările abuzive în spitale de psihiatrie, după alte tentative de protest, precum și tratamentul represiv care i s-a aplicat au determinat îmbolnăvirea psihică a poetului; s-a pensionat medical în 1997. A colaborat la „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Vatra”, „Viața românească”, „Caiete critice”, „Dreptatea”, „Amfiteatru” ș.a. După 1990, dintr-un histrionism

superior, și-a asumat, cu prilejul târgurilor de carte ori al altor manifestări cultural-mondene (festivități de premiere, lansări de carte etc.), cu ostentație, îndeletnicirea unui „măscărici” filosofic, herald malițios și „strigător de bâlci”, costumat carnavalesc, suflând într-o goarnă, adaptându-și intervențiile orale, de un umor acid sau absurd, la situația dată: ludic și pitoresc, demersul e grav și euristic, devenind, în ultimă analiză, o formă de artă, complementară cu poezia, profesată sub forma unei serii de *happening*-uri de factură personală.

D. este un poet cu o operă omogenă. „Biografismul”, recursul direct la biografic e definitoriu, dar nu elementele anecdotice și derizorii (precum la alți poeți ai generației optzeciste) sunt convocate în text, ci zbaterile profunde și tragice ale eului. Cititorul e confruntat direct cu delirul și suferința extremă, înscenate aievea. O poezie oarecum manieristă (în sensul bun al termenului), o poezie desigur viscerală (mai mult în recuzită), dar și critică, rece, distanțată până la înstrăinare. O poezie cristalină, dacă nu glacială, deși sub alte raporturi foarte fierbinte: e un paradox intrinsec, o situație oximoronică esențială, productivă ca expresivitate. La debutul lui **D.**, Nicolae Manolescu îi asemuia demersul cu „o calotă polară” și, pe de altă parte, identifica în poet un concettist atipic, nu baroc, ci clasic. Importantă e și o anumită „deschidere de viziune”, semnalată de Marin Mincu, manifestă odată cu volumul *Trei poeme* (1994). Relevante sunt, la scara întregii opere, anumite cronotopuri (cel concentraționar, carcera, spitalul), motive ori vocabule recurente, reluate obsesiv (varul, peretele, seringă, mână, creierul, plămâni, pielea, insectele, sexul ș.a.), dar îndeosebi motivele spintecării și tăierii, asociate prin definiție structurilor schizomorfe și tipologiei schizoide, descoperite firesc. **D.** i se adresează, într-o serie de poeme, direct „Zguduitorului”, divinității: „I-am spus Zguduitorului: când Te caut în var și nu Te găsesc/ Te caut în tencuială/ Când nu Te găsesc nici acolo Te caut/ în zid și când nici acolo nu Te aflui/ Te văd...dincolo. Tu pe mine unde mă cauți?/ unde mă găsești?” Unele poeme sau secvențe de text au valoarea unor arte poetice și, mai mult, a unui program existențial: „secretul deținut de voi/ poate fi mielul/ sau granița extremă/ a monologului// ade-vărata metafizică/ poezia” (*A șasea zi străină*). În altă parte, în *Johann* (1993), se poate citi: „ha și ay, mâine va fi ziua/ în care cuvântul va înlocui cerul”.

Este deseori invocată *Scrisoare deschisă*, aflată la începutul volumului *Cerul și ochii lui oblici* (1996): „să-ți spun ție în această noapte/ ție care stai la picioarele mele/ că sexul meu despre care atâția ani/ și erau ani de luptă ai vorbit/ ca despre o pierdere definitivă/ că rana aceea a creierului/ ce din când în când sângerează/ se deschidea și la apriga ta/ neputință în ale vieții/ că poezia pe care o trăim/ amândoi este pentru mine/ mântuirea și bucuria pe care/ Zguduitorul le-a uitat în/ pădurile copilăriei mele/ că sunt încă tânăr și am în sânge/ atâta timp cât infirmitatea mea/ nu mă va izola în locul bine știut/ la marginea orașului/ revolta umilința și poezia/ că vreau să fiu uneori/ dar până la capăt/ deținutul eliberat din penitenciar/ că mă zbat între boală și sinucidere/ datorie metafizică și vinovăție/ că pentru mine a fi bărbat/ înseamnă a fi un tigrul viril/ într-o cușcă ce nu se vede/ decât din interior/ să-ți spun ție că dacă aș simți/ o cât de mică distanță între/ viață și poezie aș renunța/ la cea din urmă ca la banii/ pe care îi dau cerșetorului/ de pe treptele catedralei”.

SCRIERI: *Poeme sororale*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1987; *Johann*, Constanța, 1993; *Trei poeme*, Constanța, 1994; *Turma de porci*, București, 1994; *Cerul și ochii lui oblici*, Constanța, 1996; *De astăzi beau sânge*, București, 1997; *Stângăcia în salut a femeii*, Pitești, 1999; *Mingea de păr a vieții*, București, 2000; *Softwin*, îngr. și pref. Nicolae Țone, București, 2001; *Liderul zidit în lapte*, Constanța, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Doi poeți*, RL, 1988, 10; Constanța Buzea, *Singurătatea își asumă poetul*, AFT, 1988, 3; Marin Mincu, *Doi poeți postmoderniști*, RL, 1988, 15; George Vulturescu, „Johann”, *alte zile străine*, PSS, 1993, 10–11; Andreea Deciu, *Exterminat în lagărul poeziei*, RL, 1994, 29; Poantă, *Scriitori*, 96–98; Costache Olăreanu, *De la poezie la trompetă*, ALA, 1997, 397; *Diç. scriit. rom.*, II, 3–4; Marin Mincu, *Paul Daian*, PRA, I, 227–231; Angela Marinescu, *Poetul aristocrat*, RL, 1999, 40; C. Rogozanu, „Stângăcia în salut a femeii”, OC, 2000, 9; Nicolae Bârna, *Poetul cu goarna în ediție cvasi-completă*, CC, 2003, 9–11; Ștefania Plopeanu, *Mingea de păr a vieții*, TMS, 2008, 2; Soviany, *Cinci decenii*, II, 51–57. **N.Br.**

DALLOCRIN (pseudonim al lui Nicolae Oprea Dinu; 9.IV.1877, Vulcana-Pandele, j. Dâmbovița – 4.VII.1943, Vulcana-Pandele, j. Dâmbovița), poet, prozator, gazetar. A folosit semnăturile Dalocrin, N.O. Dalocrin, Nèo Dalocrin. Dâmbovițean prin naștere, rezidând în baștina sa și în deceniile interbelice, când a fost activ în gazetăria locală

târgovișteană, **D.** a trăit o vreme – cam pe la începutul secolului, probabil până la Primul Război Mondial – la Craiova, unde a fost actor la Teatrul Național din localitate.

Considerat un „protoavangardist” sau un avangardist „pe cont propriu” (neafiliat vreuneia din grupările sau mișcările propriu-zis avangardiste), publicat postum, în 1946, în „Meridian”, și inclus în *Antologia literaturii române de avangardă* întocmită de Sașa Pană în 1969, poetul rămâne, sub aspect biografic, un cvasinecunoscut pentru posteritate. Personaj, pare-se, oarecum bizar, cu temperament vulcanic și reacții remarcate, el a fost portretizat – în registru comic și poate cu oarecare maliție – de Paul Constant, într-o bucată de proză scurtă cu substrat memorialistic: schița *Dalocrin*, publicată în „Provincia literară” în martie 1933 și inclusă în volumul *În litera legii*, apărut în același an, în care personajul este resuscitat ca un original pitoresc și coleric, boem și pletos, urmărit pe stradă de o ceată de puștani răutăcioși care-l apostrofează cu îndemnul: „Dalocrin, tunde-te!”. Informațiile despre **D.**, puține, provin mai ales din relatări memorialistice, subiective, literaturizate și nesigure. Certe sunt datele despre activitatea lui jurnalistică târgovișteană: în 1928–1931 a scris la Târgoviște „Legea lui Țepeș”, „ziar pentru primenirea morală”, care apărea „la 1 și 15 ale fiecărei luni”; în primele numere ale publicației era menționat „Nèo Dallocrin: redactor-șef responsabil”, iar de la numărul 3–4/ 1928 **D.** figura ca „director-proprietar”. Prezența poetului la gazetă consta fie în versuri de edificare morală, de omenie duios cuviincioasă, ilustrând convențional idealuri morale, umanitare, naționale, fără urme de frondă la nivelul expresiei, fie în versificări politice, pamfletare, pe teme locale, fără interes literar real. Între 1932 și 1934 **D.** a asigurat, ca redactor-responsabil și practic unic autor al textelor, apariția publicației „Gura Târgoviștei” (foaie de luptă pentru interese politice locale, în serviciul proprietarului ei, Dimitrie D. Athanasie-Tache, politician care nu semnează texte în propria publicație). **D.** ar fi avut și câteva volume de versuri, astăzi parțial intruabile. Bibliografiile menționează existența unei plachete de 84 de pagini intitulată *Odrasle de Dumbrăvița* și apărută în 1912 la București, ca și a altor cărți: *Imnuri japoneze* (1914), *Psalmii de foc* (1919), *Patria rondă* (1935); Paul Constant vorbește despre „un volumaș pe hârtie roaibă de învelit scrumbii, intitulat *Balade japoneze*”, din care oferă un ilariant citat: „Pe un cal cu tignafes/ Călărea un

japonez/ Dar nu era japonez/ Căci avea șalvari și fes/ Chestia e cu mecherez/ Indignat spre el mă-ndes/ Des/ Și-l întreb la un adică/ Pentru ce mă mistifică” etc., iar în numărul 34–35/1931 al gazetei „Legea lui Țepeș” însuși poetul inserează o cvinarie bizară – „Dar ei se duceau/ Înspre Sfântul Munte/ Să se recreieze/ Și mâncau de foame/ *Imnuri japoneze*” – în care, de la „*Imnuri japoneze*”, un asterisc trimite la nota de subsol următoare: „Celebrul și primul volum de versuri al lui NEO DALLOCRIN”, ceea ce pare să confirme existența volumului pe teme japoneze semnalat de Paul Constant. **D.** este și autorul micului roman (85 de pagini, format mic) *Inginerul Tinca*, cu subtitlul „portret de control administrativ”, apărut la Pitești, la Editura Dragonilor de Foc, în 1914. Scrierea anticipează procedări și rezonanțe care se vor regăsi ulterior în romanele lui H. Bonciu sau la Mircea Horia Simionescu. Cartea relatează biografia unui personaj pornit pe parvenire prin mijloace neoneste, în mediul unui oraș de provincie (se recunoaște Târgoviștea). „Fabula” în sine, natura și succesiunea celor istorisite n-ar fi cine știe cât de bizare, elementul de straniețe – protoavangardist, se poate zice – fiind constituit de bizareria, displazia, disproporția, eterogenitatea stilistică vădite la nivelul narării și a descripțiilor. „Expresionist”, șocant, frapant, dar și hazos prin neașteptate piruete umoristice ori volute lirice, textul reprezintă, în contextul epocii, la noi, o înfăptuire originală, generatoare probabil de oarecare perplexitate în rândul eventualilor receptori, dar, pe de altă parte, se situează cumva la limita amatorismului. „Romanul” pare un pamflet cu adresă precisă, dată fiind circumstanțierea uneori explicită și, totodată, caracterul prozaic și aleatoriu al diverselor pățanii. Adesea devine obositoare complacerea în caracterul săltăreț, forțat sprintar și glumeț al exprimării, ca și recurgerea la badinerii ironic-firoscoase. Se rețin totuși caricaturi grotești, crochiuri preurmuziene. În textul romanului sunt inserate ici și colo versificări precum „Noapte grea de orient/ Fără stele și segment!/ Noapte, lasă umbra ta/ Pe baronul pușlama!.../ Învelește-l, noapte, bine/ Căci ne face de rușine/ Învelește-l și-i declină/ Substantivul «muzelină»”. De fapt, notorietatea postumă a lui **D.** se datorează aproape în exclusivitate poeziei *Moartea pământului*, apărută în 1946 în „Meridian” și inclusă de Sașa Pană în antologia publicată în 1969: „Pe marginea mării, suspină în tăcere/ O găscă./ Cu coadă și coamă de cal,/ Și-o muscă ce-ar vrea să se ducă la bal,/ Dar n-are picere./ Alături suspină o rață

bătrână,/ Ce poartă-n mână/ Mănușe de lână./ Ar vrea să arunce, să rumege stele/ Dar n-are măsele./ Pe Ocean plutește-n tăcere/ O sticlă cu bere./ Iar Africa?/ Africa se arată mândră la mal/ Călare pe cal./ Pământul tresare, se zguduie, se ridică-n picioare./ Dar cade și moare./ El moare, și-l plânge duioase/ Trei broaște țestoase,/ Și-l plânge și peștii cu hohot./ În ceruri s-aude un sunet de clopot./ Iar vulcanii s-avântă și-aruncă în nori,/ Măslina cu flori./ El e dus la groapă, e dus cu cântare,/ La cap îi aprinde o babă lumânare,/ Și-n urma lui vine, cu multă sfială,/ O carte poștală”.

Scrieri: *Inginerul Tinca*, Pitești, 1914.

Repere bibliografice: Paul Constant, *În litera legii*, Sibiu, 1933, 71–80; Sașa Pană, *Dalocrin*, ALR, 199; Straje, *Dicț. pseud.*, 195–196; Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicționar de literatură al județului Dâmbovița*, Târgoviște, 1999, 73; Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor*, București, 2003, 171.

N. Br.

DAMASCHIN, Dan (pseudonim al lui Damaschin Hărdăuț; 10.I.1951, Prunișor, j. Arad), poet, istoric literar. Fiu al Veturiei-Lucreția (n. Bătrâna) și al lui Florian Hărdăuț, țărani, **D.** urmează liceul (1966–1970) la Sebiș, județul Arad, după care se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, secția română–latină, luându-și licența în 1974. Refuză să ocupe postul care îi fusese repartizat în învățământ și este șomer până în 1977, când se angajează ca muncitor necalificat la Centrul de Bibliotecă din Cluj, apoi ca vânzător și librar. Din 1988 este angajat lector la Editura Dacia, unde după 1989 devine redactor-șef. Între 1998 și 2001 a fost directorul Filialei Cluj a Editurii Paralela 45, revenind apoi la Editura Dacia. Din 2004 este cercetător la Centrul de Studii „Cercul Literar de la Sibiu–Cluj” al Facultății de Litere din Cluj-Napoca. Este doctor în filologie cu o teză dedicată Cercului Literar de la Sibiu (2009). A debutat cu poezie în 1967, în ziarul „Crișana” din Oradea. Primul volum de versuri, *Intermundii*, îi apare în 1975. În timpul studenției colaborează la „Echinox”. În această perioadă începe să semneze cu pseudonimul sub care se va face cunoscut. Mai colaborează la „Tribuna”, „Steaua”, „România literară”, „Vatra”, „Euphorion”, „Calende”, „Apostrof”, „Poesis”, „Unu” (Oradea), unde susține rubrica de eseuri „Acolade subiective”. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1975, 1985, 1995, 2002), Premiul Festivalului

„Lucian Blaga” (1991 și 2003), precum și cu Steaua României și cu Meritul Cultural (2004).

Deși conține în datele ei esențiale receptarea maleficului existențial („Pe muchia mileniului o leprozerie de poezi/ Contemplându-și făina propriilor mâini se încântă” – *Anul nimănui*), caracteristică spiritului răzvrătit al generației optzeciste, poezia lui **D.** se individualizează totuși prin viziunea tragică asupra destinului uman. Atitudinea îl apropie oarecum de Emil Cioran, fie și prin forma lapidar-aforistică pe care o ia versul, mai ales în volumele *A cincea esență* (1989) și *Kaspar Hauser* (1991). Poemele au o respirație amplă, epopeică, asupra genezei, la care omul este părtaș ca unealtă a răului („Triumf al Răului ce și-a ales sediul în spirit” – *Astrul nomad*), iar poetul se simte nevoit a ispăși „nevrednicia verbului” de a fi „părtaș la peanul luminii” și nesăbuiința de a se lua la întrecere cu vocile tenebrelor („*De plânge Demiurgos...*”). Orfismul, de care vorbea I. Negoitescu, se pliază pe expresia unor experiențe ritualice, într-o structură aparent (și formal) riguros articulată, dar minată din interior de nebulozitatea specifică dezagregărilor din imaginarul expresionist. Premoniția sfârșitului răsună obsesiv: „Cu ultimul răsuflet al muribundului mi-am amestecat respirația,/ Din sursele de pe urmă ale ființei își trage seva poemul meu” (*De mai puțină crezare*). Poezia lui **D.** tratează, în sumă, despre un nesfârșit martiraj al ființei. Chiar și în relația erotică expierea copleșeste trăirea sentimentului („Sunt locuit de tine ca de moarte” – *Nespusul*), totuși pasul apropierei de ființa iubită emană candoare și o emoționantă delicatețe („Cortul tău e o piramidă cenușie/ Al cărei lacăt îl deschid cu o floare” – *Mască*). Ulterior, în culegerea *Îndurările și alte poeme* (2002) și în antologia *Denecuprinsul* (2007), tonalitatea poeziei lui **D.** se schimbă întrucâtva, poetul „se raportează mereu la religiozitate ca la un reper fundamental al ființei umane” (Iulian Boldea). Lucrare amplă, bazată pe numeroase documente inedite, exegeza *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate* (2009) este o reconstituire atentă și empatică.

SCRIERI: *Intermundii*, București, 1975; *Reculegeri și alte poeme*, București, 1981; *Trandafirul și clepsidra*, București, 1985; *A cincea esență*, Cluj-Napoca, 1989; *Kaspar Hauser*, Cluj-Napoca, 1991; *Atotsfârșitul*, Oradea, 1995; *Cartea expierilor*, București, 1996; *Îndurările și alte poeme*, Cluj-Napoca, 2002; *Denecuprinsul*, Cluj-Napoca, 2007; *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism*

și universalitate, Cluj-Napoca, 2009. **Ediții:** I. Negoitescu, *Scriitori contemporani*, Cluj-Napoca, 1994, *Ora oglinzilor. Pagini de jurnal, memorialistică, epistolar și alte texte cu caracter confesiv*, Cluj-Napoca, 1997, *Despre E. Lovinescu*, Pitești, 1999, *Însemnările unui cosmopolit*, Pitești, 1999; „*Revista Cercului Literar*”, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2002; Wolf von Aichelburg, *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești*, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Ioan Milea).

Repere bibliografice: Constanța Buzea, „*Intermundii*”, AFT, 1976, 2; I. Negoitescu, [Dan Damaschin], VR, 1976, 5, T, 1990, 3; Marian Papahagi, *Despre „inocență”*, RL, 1986, 18; Al. Cistelean, „*Trandafirul și clepsidra*”, F, 1986, 5; N. Steinhardt, *Un poet luciferic*, VR, 1986, 9; Octavian Soviany, *Kaspar Hauser la curțile lui Dracula*, APE, 1991, 12; Roxana Sorescu, *Poezia ca ispășire*, LU, 1996, 47; Pop, *Pagini*, 221–225; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 190–194; *Dict. scriit. rom.*, II, 4–5; Poantă, *Dict. poeți*, 75–79; Milea, *Sub semnul*, 68–83; Cistelean, *Top ten*, 61–63; Irina Petraș, [Dan Damaschin], CNT, 2001, 1, TR, 2009, 166; Gheorghe Grigurcu, *Miza spirituală*, RL, 2008, 5; Ion Pop, *Dan Damaschin și „vocile crizei”*, RL, 2008, 42; Andrei Terian, *A treia dimensiune*, CLT, 2009, 229; Popa, *Ist. lit.*, II, 574–575; Iulian Boldea, *Fervori și apocalipse*, „Verso”, 2011, 96; Octavian Soviany, *Starea de reculegere*, „Verso”, 2011, 96; Dorin Ștefănescu, *Înțelegerea albă*, Pitești, 2012, 213–233. **Ct.C., M.Md.**

DAMASCHIN, episcopul (c. 1660, Voinești, j. Dâmbovița – 5.XII.1725, Râmnicu Vâlcea), cărturar, traducător. Cu numele laic Dumitru Voinescu, **D.** provenea dintr-o familie de moșneni care deținea o moșie și vaduri de moară în satul Voinești din Dâmbovița. S-a remarcat mai întâi ca dascăl la școala de slavonie din București, având însușirile unui adevărat polihistor, cunoscător al limbilor slavonă, greacă și latină. Se știe că a fost, de asemenea, preceptor al viitorului domn, Ștefan, fiul stolnicului Constantin Cantacuzino, precum și agent diplomatic al lui Constantin Brâncoveanu. A fost conducătorul unei delegații trimise la Curtea Imperială din Viena pentru a pleda în favoarea drepturilor Olteniei și a privilegiilor Bisericii Ortodoxe, știrbite de noua administrație austriacă. A activat în cercul lui Mitrofan, pe care îl secondase, probabil, la revizia *Bibliei* din 1688 și în locul căruia va fi ales, în 3 octombrie 1703, episcop de Buzău. În 14 aprilie 1708 îi succedea lui Antim Ivireanul în scaunul episcopal de la Râmnic. **D.** și-a asumat o serie de proiecte confesionale și culturale de răsunet în epocă, între care ridicarea Episcopiei Râmnicului la rangul de mitropolie, dependentă de Patriarhia

din Constantinopol, înființarea a două școli, una românească la Râmnic și alta latinească la Craiova, precum și răspândirea cărților ortodoxe tipărite în Muntenia dincolo de munți, în părțile Transilvaniei și ale Banatului. Mulți autori l-au identificat pe **D.** cu omonimul său, Damaschin Gherbest, xilograf al *Apostolului* din 1683, fără a aduce dovezi concludente în acest sens. Este inexplicabil, de pildă, de ce nu a utilizat episcopul xilogravurile de o calitate artistică superioară din cartea apărută în 1683 și în ediția *Apostolului* din 1704, de la Buzău, ilustrată de tipograful Ioanichie Bucov. Cei doi sunt, mai mult decât probabil, persoane diferite, iar o analiză grafologică a semnăturilor acestora ar putea fi edificatoare. De altfel, într-o scrisoare din 22 noiembrie 1725, prin care **D.** îi solicita generalului austriac Tige din Sibiu, „oberdirectorul” Olteniei, permisiunea de a tipări cărțile de cult pe care el însuși le tălmăcise din limba greacă și din slavonă, începând din 1715; între cauzele amânării erau menționate lipsa banilor necesari și imposibilitatea de a găsi un tipograf bun.

Episcopul **D.** își făcuse un plan vast de traduceri în limba „simplă” românească, pe care numai în mică parte a reușit să-l pună în practică, majoritatea manuscriselor sale fiind scoase la lumină de cei care i-au urmat. Cu toate acestea, el rămâne în conștiința posterității drept traducătorul prin excelență al cărților de ritual, un autentic creator de limbă literară, despre care Samuil Micu spunea, în *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, că „mai toate de pre slovenie le-au tălmăcit pre românie, carea tălmăcire și astăzi o ține toată biserica românească, așa acum toată slovenia cu totul o au scos din besericile sale”. Un elogiu îi aduce și Radu Tempea, care, în *Cuvântare înaintea la Gramatica românească*, apărută la Sibiu în 1797, remarcă tălmăcirile sale realizate „cu stil și graiu foarte luminat”. Principala activitate a lui **D.**, cea de „săvârșitor” al cărților sfinte, pare să fi fost mult mai extinsă decât s-a acreditat în istoria tiparului nostru. N. Iorga era convins că unele dintre tipăriturile a căror traducere era atribuită lui Antim Ivireanul, cum ar fi *Octoiul* din 1712 sau *Liturghiile* din 1713, ambele apărute la Târgoviște, i-ar fi aparținut, de fapt, tot lui **D.**, istoricul fiind contrariat de faptul că acesta „s-a învoit ca lucrările sale să treacă supt alt nume, ca pe vremurile când era numai un «dascăl»”. Antim a fost, neîndoind, editorul și finanțatorul acestor cărți, dar traducerea este opera lui **D.**, declinarea paternității putând fi chiar prețul

plătit de traducător pentru accederea la demnitatea arhierască. Cu trecerea anilor, foștii discipoli și urmașii săi îl vor repune în drepturile legitime, așa cum le va consemna și tradiția cărturărească. Unele traduceri vor fi tipărite mai târziu, precum cele diortosite de Lavrentie Dimitrievici, ieromonah la mănăstirea Hurezu, considerat, de către Al. Lapedatu, „clironomul” manuscriselor lui **D.** Acest adevărat moștenitor al lui **D.** va mărturisi într-o notiță din *Antologhionul* de la Râmnic din 1737 că s-a ghidat „după izvodul *Mineiului* celui rumânesc”, rămas de la înaintașul său, traducere care cuprindea pentru prima oară cântările bisericești în limba română. În 1778, în prefața *Mineiului pe noiembrie*, episcopul Chesarie al Râmnicului recunoștea, cu probitate, acea „desăvârșită podoabă” pe care **D.** o conferise multor scrieri lăsate nepublicate în urma sa. La fel, în prefața *Octoiului* tipărit în 1811, simultan la Buda și la Râmnic, episcopul Iosif Sevastias al Argeșului preciza că această carte a fost tălmăcită „dupre slovenie” mai întâi de către **D.**, episcopul Râmnicului, însă numai slujbele duminicale, corespunzătoare unui *Octoih mic*. Contribuția sa la naționalizarea serviciului liturgic rămâne, așadar, decisivă. Prin laborioasa sa activitate de traducător, nefructificată în întregime și aflată deseori în cvasianonimat, se explică acel hiatus care intervine între tipărirea *Apostolului* de la Buzău din 1704 și cea a *Ceaslovului* de la Râmnic din 1724. Pe lângă cărțile bisericești tipărite la Râmnic, după moartea sa, începând din 1731, moștenirea cărturărească a lui **D.** mai cuprinde traducerea unor scrieri precum *Tâlcuirea Apocalipsei* de Andrei al Cezareii Capadociei (datată 1704) și *Tâlcuirea Evangheliilor* de Teofilact al Ohridei, păstrate în manuscris, precum și un *Catehism*, care a fost editat în 1897.

Traduceri: *Octoih*, Buzău, 1700; *Psaltire*, Buzău, 1703; *Apostol*, Buzău, 1704; *Ceaslov*, Râmnic, 1724; *Învățăături pentru șapte taine*, Râmnic, 1724; *Psaltire*, Râmnic, 1725; *Triod*, Râmnic, 1731; *Antologhion*, Râmnic, 1737; *Penticostar*, Râmnic, 1743; *Ceaslov*, Râmnic, 1745; *Sfânta și dumnezeiasca Evanghelie*, Râmnic, 1746; *Molitvenic*, Râmnic, 1747; *Octoih*, Râmnic, 1750; *Catichismus*, pref. Gherasim Timuș, București, 1897.

Repere bibliografice: Al. Lapedatu, *Damaschin, episcopul și dascălul, traducătorul cărților noastre de ritual*, CL, 1906, 6–8; Ioan Bălan, *Limba cărților bisericești*, Blaj, 1914, 253–264; Iorga, *Ist. lit.*, II, 464–465; Iorga, *Ist. Bis.*, ed. 2, II, 99–104, 109–110; Mihail Regleanu, *Contribuții la cunoașterea episcopului de Râmnic, Damaschin*, „Hrisovul”, 1941; Barbu Teodorescu, *Episcopul*

Damaschin și contribuția sa la crearea limbii literare române, MO, 1960, 9–12; Duțu, *Coordonate*, 123–126; *Dicț. lit.* 1900, 259; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, II, București, 2006, 288–290. **E.P.**

DAMÉ, Frédéric
(29.III.1849, Tonnerre,
Franța – 30.IV.1907,
București), jurnalist,
cronicar dramatic.

Gazetar francez cu studii de drept, fondator al publicației literare „L'Avenir” (1868), colaborator la ziarele „Le Gaulois”, „Le Figaro” și redactor la „La Cloche” și „Le Corsaire” (în ale cărui pagini era prezent și Charles Baudelaire), **D.** publica, în 1870, poemul *L'Invasion*, și o carte asupra Comunei, *La Résistance*. Îl cunoștea pe poetul Isidore Ducasse, ce și-a semnat cunoscutul poem *Les Chants de Maldoror* cu pseudonimul Conte de Lautréamont (între cei cărora acesta le dedica volumul *Poésies* era și **D.**, menționat ca „director de revistă”). M. Eminescu îl acuza pe **D.**, care se exila în 1872 în România, unde avea o soră căsătorită cu avocatul C. Polizu, că i-ar fi trădat pe comunarzi (**D.** s-a apărut indignat, răspunzând că numai Pierre Tirard, primarul Parisului, al cărui secretar fusese, a trădat), dar lucrurile au rămas neclare. A fost cu siguranță atras de posibilitățile ce i se deschideau în România pe calea unei afirmări rapide. Însușindu-și foarte repede limba, a început o carieră de jurnalist liberal: secretar de redacție la „Românul” lui C.A. Rosetti, colaborator la „Le Journal de Bucarest” scos de un compatriot, Ulysse de Marsillac, și la „L'Orient”, devenit „L'Indépendance roumaine”. În 1874 conducea, la București, ziarul „La Roumanie contemporaine”. În asociere cu I.L. Caragiale a editat în 1877 „Națiunea română” și „Drapelul român”. În 1879 era alături de I.G. Bibicescu și Cristu S. Negoescu la direcția cotidianului „Renașterea” (cu o ediție franceză, bisăptămanală, „La Renaissance”), iar în 1887 scotea jurnalul „La Liberté roumaine”. Devenit conservator și un apropiat al lui G.Gr. Cantacuzino, șeful partidului, este susținut pentru a studia câțiva ani la Paris. În

1893 își ia doctoratul în litere la Universitatea din Fribourg. Întors la București, o vreme profesor de limba franceză la Liceul „Sf. Sava”, ocupă funcții în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice: șef al biroului de statistică, director al învățământului primar, inspector școlar. Până în 1907 e la cârma ziarului „La Roumanie”, făcând servicii conservatorilor. Semna cu pseudonimele Carillon, Fantasio, Lear, Cinel. Numeroasele lui tălmăciri din literatura franceză, care apar fără indicarea traducătorului în „Cimpoiul”, revistă pe care o scotea din 1882, îi aparțin fără îndoială.

Din bogata activitate publicistică desfășurată de **D.** în România, contribuția de cronicar dramatic (la „Românul” între 1875 și 1880, la „Cimpoiul” din 1882) trece în prim-plan, deși numele lui este legat îndeobște de rolul de detractor al lui I.L. Caragiale. Într-o cronică din „Românul” (1879) dramaturgul era acuzat de imoralitate, iar comedia *O noapte furtunoasă* calificată drept o „piesă de scandal”, plină de obscenități. Nedreapta critică s-a reluat în „L'Indépendance roumaine” (1884). Gazetarul, care prețuia teatrul eroic și avea cultul ideilor nobile și al „înălțării sufletului”, era iritat de ironia lui Caragiale față de „cele sfinte”, de scepticismul dramaturgului care nu aducea în scenă nici un personaj cinstit. O singură figură îi apărea aureolată de idealitate, cea a lui Rică Venturiano, deși, se pare, Caragiale îl imortalizase în personajul său chiar pe **D.**, satirizând stilul umflat, oportunismul și lipsa de substanță a multora din scrierile acestuia. Poziția lui **D.** față de teatru rămâne contradictorie. Pe de o parte, el proclamă că „un teatru național se naște din nevoile poporului”, pe de alta, îl consideră loc de „petrecere, odihnă intelectuală, uitare”. Aprecia ca binevenită influența traducerilor și localizărilor asupra unei dramaturgii tinere, dar, cronicar de formație clasicistă, privilegia capodopera, recomandând marele repertoriu universal: Shakespeare, Molière, Hugo. De o analiză nuanțată se bucură interpretările shakespeareane datorate trupelor Rossi și Salvini. Cultura, finețea judecății de valoare privind jocul actorilor – voce, dicție, mișcare scenică – sunt partea cea mai rezistentă a activității sale de cronicar. El judeca spectacolul ca entitate. Pe Vasile Alecsandri îl prețuia pentru „frumusețea senină”, clasică a operei, pentru fantezie și lirism, însă nu fără temei a formulat într-o amplă cronică din „Românul” consacrată piesei *Despot Vodă* rezerve cu privire la construcția și la unitatea dramei. De o teribilă opacitate suferă însă **D.** când devine el însuși autor dramatic. În

Țara și Mihnea-Vodă (1876), o „dramă națională”, în poemul alegoric *Le Rêve de Dochia* și în *Oștenii noștri*, din 1877, anul Războiului pentru Independență, sau în *Hatmanul Drăgan* (1880, în colaborare cu I.D. Malla), toate jucate de Teatrul Național bucureștean, **D.** a imprimat subiectelor istorice un aer de operetă, o falsitate stridentă, agravate în stil de amploarea declamației emfatică. Eminescu vedea aici o lipsă de pietate față de „nenorocirile țării”, Caragiale îl suspecta de plagiat (*Țara și Mihnea-Vodă* după *Patrie* de Victorien Sardou, comedia *Gheșeftarii*, 1876, după *Mercadet* de Balzac). Duiliu Zamfirescu îi traduce în românește opera lirică în trei acte *Haiducul*, reprezentată de Teatrul Național în stagiunea 1882–1883. Nuvelele *Mixandra* și *Casa spânzuratului*, romanul *Clucerul Mitică. Moravuri bucureștene*, scrieri rămase în bună parte în pagini de gazetă, sunt încercări fără valoare. Utilă a fost activitatea lui **D.** de popularizare a literaturii franceze prin articolele din „Românul” și prin tălmăciri (din Hugo, Balzac, Prosper Mérimée, Maupassant, Anatole France, Émile Zola, Jules Verne, Hector Malot, Al. Dumas, Paul Féval, Octave Feuillet, Ponson du Terrail, François Coppée ș.a.). A tipărit, de asemenea, manuale și un dicționar român–francez, francez–român, lucrare de referință în literatura de specialitate. După ce în volumul al cincilea din *Nouveau dictionnaire roumain–français*, publicat între 1893 și 1900, și urmând dicționarului din 1875–1876, integrase lexicul țărănesc, în 1898 **D.** a dat, cu trei sute de gravuri realizate de el, o *Încercare de terminologie poporană română*, pentru care a purtat susținute discuții filologice și o corespondență cu B.P. Hasdeu – îi tradusesese acestuia, în franceză, *Istoria toleranței religioase în România* (1876) și *Istoria critică a românilor* (volumul I, 1877) –, iar împreună cu Nicolae Densușianu a întreprins o cercetare asupra românilor din sudul Dunării. Și-a retipărit la Paris *Istoria României contemporane* (1901), scriere plină de erori, aspru criticată de N. Iorga. Postum, i-a apărut o istorie a Bucureștilor, *Bucarest en 1906* (1907).

SCRIERI: *Gheșeftarii. Țara și Mihnea-Vodă*, București, 1876; *Le Rêve de Dochia*, București, 1877; ed. 4 (*Visul Dochiei*), tr. D.C. Ollănescu [-Ascanio] și Th. Șerbănescu, București, 1879; *Oștenii noștri*, București, 1877; *Crima din strada Polonă*, f.l., f.a.; *Les Roumains du Sud Macédoine* (în colaborare cu Nicolae Densușianu), București, 1877; *Arta în timpul resbelului*, București, 1879; *Hatmanul Drăgan* (în colaborare cu I.D. Malla), București, 1880; *Mixandra*, București, 1880; *Încercare de terminologie poporană română*, București, 1898; ed. îngr. și pref. I. Opreșan,

București, 2006; *Istoria României contemporane*, București, 1901; *Bucarest en 1906*, București, 1907; ed. (*Bucureștiul în 1906*), tr. Lucian Pricop și Sânziana Barangă, îngr. și pref. Adrian Majuru, Pitești, 2007.

Repere bibliografice: Mihai Eminescu, *Despre cultură și artă*, îngr. D. Irimescu, Iași, 1970, 180–187; I.L. Caragiale, *Despre teatru*, îngr. și pref. Simion Alterescu, București, 1957, 140–141; Iorga, *Oameni*, I, 226–227; Paleologu, *Spiritul*, 25–45; *Dict. lit. 1900*, 259–260; Iolanda Berzuc, *Considerații critice asupra publicului de teatru în cronicile dramatice ale lui Frédéric Damé*, SCIA, 1987; Maria Basarab, *Frédéric Damé, „L'Histoire de la Roumanie” într-o bibliotecă franceză*, ST, 2003, 10–11; Ioana Pârvulescu, *Acum 100 de ani*, RL, 2007, 29; Simona Vasilache, *Bucureștiul începutului de veac*, RL, 2011, 44. **S.C.**

DAMIAN, George (24.III.1927, Zlătunoaia, j. Botoșani – 7.VIII.1998, Suceava), poet. După studii secundare la Liceul Comercial din Botoșani (1940–1947), urmează Facultatea de Drept din București (1949–1953). A lucrat ca judecător la Rădăuți, funcționar la Sfatul Popular din Gura Humorului, corespondent al Radiodifuziunii Române. A fost membru fondator al Societății Scriitorilor Bucovineni și redactor la revista „Bucovina literară”. A debutat la „Iașul nou” în 1950, iar editorial cu volumul *Din Nord*, apărut în 1972.

Prima și principala temă a poeziei lui **D.** este un puternic sentiment al tradiției. Cel dintâi volum o și conturează în datele ei caracteristice: „Nordul” bucovinean, cu istoria și geografia lui arhaică, cu o umanitate viețuind eminescian, înfrățită cu arborii și izbucnind în sângele poetului sau mocnind într-un prezent perpetuu, dătător de identitate și energie existențială („Străbunii vin și ne ocupă gândul”). **D.** e un cântăreț al armoniei cosmice, pe care o preia de la spiritul locului. În a doua carte, *Pădurea românească* (1976), strămoșii îi apar ca „un fel de pomi crescuți din glie”, codrul își are „rădăcinile crescute în strămoși”, femeile – din versurile erotice – „coboară din arbori” și sunt „ca niște frunze-ntrebătoare care pricep seninătatea morții”. Tema se contaminează totuși de clișeele epocii: exaltare găunoasă a „dacilor liberi”, a Basarabilor, Mușatinilor și a „nației române” etc., iar versurile alunecă adesea în convențional și circumstanțial. Dar **D.** e și un poet al suavității și purității florale, versurile din *Noapte de grație* (1982) fiind relevante, iar tema îngemănată cu aceea a feminității, al cărei devot este himericul. Fantastul rupe trandafiri din parcuri, îi împarte „femeilor frumoase/ Cu mers legănător, cu gene somnoroase”. Așadar, conchide cântărețul, „Mai sunt femei ce știu s-aprindă Luna!”. Menestrel și cavalier modern, poetul se acoperă cu fluturi, e invadat de visuri feerice,

hrănite din același spațiu al Nordului natal. O poezie muzicală a candorilor și evanescențelor, din care se nasc și versurile, și proza pentru copii pe care le scrie **D.**, de o naturalețe și „copilărire” autentice.

SCRIERI: *Din Nord*, Iași, 1972; *Vreți să aveți și voi un zmeu?*, Iași, 1972; *Acțiunea „Păstrăvul de argint”*, București, 1976; *Pădurea românească*, București, 1976; *Târziu în decembrie*, Iași, 1981; *Noapte de grație*, București, 1982; *Vânătorul de fluturi*, Iași, 1990; *Ospățul rechinilor*, Iași, 1994; *Portretul vânătorului de fluturi*, Suceava, 2005.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *A doua carte*, CL, 1976, 11; Adrian Popescu, „Pădurea românească”, ST, 1977, 5; Valentin Tașcu, „Noapte de grație”, CNT, 1983, 33; Zaharia Sângeorzan, „Noapte de grație”, CRC, 1985, 5; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 133–135; Emil Ianuș, *Amintirea lui George Damian*, „Bucovina literară”, 2007, 2–3. **N.M.**

DAMIAN, Liviu
(13.III.1935, Corlăteni-Bălți – 20.VII.1986, Chișinău), poet, publicist, traducător.

Este fiul Eufimiei Damian (n. Țurcanu) și al lui Ștefan Damian, intelectuali. Tatăl, condamnat politic, a fost deportat nouă ani în Siberia. **D.** a absolvit Facultatea de Istorie și Filologie la Universitatea de Stat din Chișinău (1960). Angajat în redacția ziarului „Tânărul leninist”, ulterior este redactor-șef adjunct al revistei „Nistru”, din 1968 redactor principal la Comitetul de Stat pentru Edituri, iar din 1971 consultant literar și din 1976 secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească. A fost distins cu Premiul „N. Ostrovski” (1967), cu Premiul de Stat (1984) și cu titlul Maestru Emerit al Artei (1985).

D. debutează în presă în 1951, apoi semnează versuri în culegerile colective *Glasuri tinere* (1954, 1957, 1959). Prima lui carte este *Darul fecioarei* (1963), în care, ca și în *Ursitoarele* (1965), se arată preocupat de poetizarea cotidianului, promovând estetica faptului „prozaic”. Volumele care urmează – *Sunt verb* (1968), *Partea noastră de zbor* (1974), *Mândrie și răbdare* (1977), *Altoi pe o tulpină vorbitoare* (1978), *Coroana de umbră* (1982), *Poezii și poeme* (1986) – încheagă imaginea unui poet al esențelor, deschis

spre formulele liricii moderne. Caracterizându-se prin îndrăzneala experimentului artistic și gravitatea ideilor, prin ineditul opticii și tensiunea „stărilor totale”, **D.** scrie o lirică meditativă, de o acută sensibilitate artistică, cu o viziune dramatic-polemică. „Prinț al imaginației”, așa cum s-a autodefinit, poetul s-a supus „caznei demonice” de a „mușca metafore” din sinele propriu. Universul poeziei se constituie din situații-limită, din disonanțe și sisteme de opoziții izbitoare, din îmbinarea firească a elogiului cu remarca polemică. Pe autor îl interesează nu atât lucrurile în sine, cât reacțiile, rezonanța la aceste lucruri, nu atât cauzele, cât efectele și aparențele care generează înțelesuri revelatoare. Pune un accent deosebit pe componenta imaginativ-rațională a actului de creație, explorează virtuțile prozei și ale eseului, apelează frecvent la metafora paradoxală și la mit, la fragmentarism și ambiguitate, la literalitate și intertextualitate. În concepția sa poetul modern „trebuie să stea între mit și reportaj, între notarea, pătrunderea faptului crud și încercarea de a ajunge prin suma acestor fapte la esențe, la un contur de nouă mitologie”, prezentând orice element disparat ca verigă a unui lanț continuu, parte componentă a unui întreg. Această perspectivă îl face să-i considere pe creatorii de frumos niște oameni care ar lucra la „țesătura unei singure pânze”. De aici, aspirația eului liric de a se contopi cu rădăcinile, cu izvoarele, cu etnia, ca în poemul despre Dimitrie Cantemir (*Ostat-ec al chemării tale*). Pe aceeași linie se înscrie și ciclul de versuri *Eminesciana*, din volumul *Inima și tunetul* (1981), gravă meditație lirico-filosofică asupra trecutului și prezentului. Ideea de legătură organică și de continuitate este exprimată prin metafora „altoi pe o tulpină vorbitoare” – imagine arhetipală, cu multiple ramificații în lirica lui, aflată sub semnul conjugării civicului cu intimul. **D.** are o contribuție semnificativă la dezvoltarea poemului contemporan de factură lirico-dramatică și de proporții ample, prin *Un spic în inimă* (1973), *Partea noastră de zbor*, *Melcul* (1981), *Cavaleria de Lăpușna* (1985), ultimul evocând anii de final ai domniei lui Ștefan cel Mare. A scris și pentru copii (culegerea de versuri *Comoara*, 1964), iar mai târziu și-a evocat copilăria dramatică în *De-a baba iarba* (1972) și în *Inima și tunetul*. Eseul *Pâinea* (1976), volumele de publicistică *Îngânduratele porți* (1975) și *Dialoguri la marginea orașului* (1980) dezbate cu vervă probleme de etică și cultură, de artă și literatură. O carte originală este aceea scrisă împreună cu poetul leton Imants Ziedonis, *Pâinea*

în două cânturi (I–II, 1984), o mărturie elocventă a apropierei spirituale între doi scriitori de naționalități diferite. Ca traducător, **D.** a transpus poezii și poeme aparținând lui Pablo Neruda, Iannis Ritsos, Imants Ziedonis, Vladimir Solouhin ș.a.

SCRIERI: *Darul fecioarei*, Chișinău, 1963; *Comoara*, Chișinău, 1964; *Ursitoarele*, Chișinău, 1965; *Sunt verb*, Chișinău, 1968; *Versuri*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1970; *Dar mai întâi...*, Chișinău, 1971; *De-a baba iarba*, Chișinău, 1972; *Un spic în inimă*, Chișinău, 1973; *Partea noastră de zbor*, Chișinău, 1974; *Îngânduratele porți*, Chișinău, 1975; *Pâinea*, Chișinău, 1976; *Mândrie și răbdare*, Chișinău, 1977; *Altoi pe o tulpină vorbitoare*, Chișinău, 1978; *Ultima noapte a lui Nicolae Stoica*, Chișinău, 1978; *Salcâmul din prag*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1979; *Dialoguri la marginea orașului*, Chișinău, 1980; *Maraton. În șapte ode, două digresiuni lirice și o elegie*, Chișinău, 1980; *Inima și tunetul*, pref. George Meniuc, Chișinău, 1981; *Melcul*, Chișinău, 1981; *Coroana de umbră*, Chișinău, 1982; *Pâinea în două cânturi* (în colaborare cu Imants Ziedonis), I–II, Chișinău, 1984; *Cavaleria de Lăpușna*, Chișinău, 1985; *Scrieri alese*, I–II, pref. Eliza Botezatu, Chișinău, 1985; *Poezii și poeme*, pref. Grigore Vieru, postfață Haralambie Corbu, Chișinău, 1986; *Aștept un arici*, Chișinău, 1988; *Sunt verb*, îngr. și pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1990; *Melcul și steaua*, Chișinău, 1996; *Rânduri de rând*, București, 2000; *Coroana de umbră*, pref. Mihai Cimpoi, București, 2002; *Un spic în inimă*, pref. Mihail Dolgan, Chișinău, 2002; *Saltul din efemer*, București–Chișinău, 2003; *101 poeme*, București, 2011. **Traduceri:** Pablo Neruda, *Patru anotimpuri ale inimii*, Chișinău, pref. Mihai Cimpoi, 1969, *O sută de sonete de dragoste*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău 1972; Iannis Ritsos, *Martorul*, Chișinău, 1977; Jules Verne, *Un căpitan de cinsprezece ani*, Chișinău, 1982.

Repere bibliografice: Dolgan, *Crez*, 81–84, 283–295; Ana Bantoș, *Creație și atitudine*, Chișinău, 1985, 91–104; [Liviu Damian], LA, 1986, 24 iulie (grupaj special); Mihai Cimpoi, *Piramida logică a lui Platon (Gânduri pentru un portret al lui L. Damian)*, „Nistru”, 1987, 7; Mihail Dolgan, *Creația scriitorilor moldoveni în școală*, Chișinău, 1989, 4–108; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 194–195; Ana Bantoș, *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*, pref. Constantin Ciopraga, București, 2000, 13–15, *passim*; Cimpoi, *Critice*, III, 229–232; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, 453–460; *Mică encicl.*, 261–278; Dolgan, *Poezia*, 388–406, 450–458, 529–532; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 251–258. **M.Dg.**

DAMIAN, Mircea (pseudonim al lui Constantin Mătușă; 14.III.1899, Izvoru, j. Olt – 6.VI.1948, București), prozator, gazetar. Era al treilea dintre cei șapte copii ai lui Radu Mătușă, țaran sărac. Deși orfan de mamă de la șapte ani, isprăvind clasele primare în satul natal, băiatul, căruia nu-i place viața la țară,

este înscris la Gimnaziul „Radu Greceanu” din Slătina. După absolvire (1916), urmează o școală de învățători; luându-și diploma, profesează scurt timp ca suplinitor. Înrolat la cavalerie, cu toate că nu se împacă defel cu disciplina militară – recalcitrant, bătos, el este ba încarcerat, ba mutat disciplinar –, se reangajează la sfârșitul stagiului ca sergent-instructor. Dar își leapădă curând și straietele ostășești, intrând slujbaş la Oficiul de Poduri și Șosele din Bistrița sau ca „impiecat” la un tribunal. Cum provincia i se pare prea constrângătoare pentru aspirațiile pe care le nutrește, se decide să descindă în București. Prozele lui trezesc imediat interesul – în primul rând al lui Camil Petrescu –, iar pamfletele, de o violență ieșită din comun, îl fac temut, dar îi aduc și necazuri. În urma unui proces de lezmaiestate (îl atacase violent, într-un articol ce a stârnit vâlvă, pe prințul Nicolae), agresivul condeier e aruncat în pușcărie, experimentând disconfortul temniței șaptezeci și cinci de zile și nopți, la Văcărești. Tot așa, când în 1941 Nichifor Crainic, ministrul Propagandei Naționale, se arată nemulțumit de orientarea ziarului „București”, **D.**, în calitate de prim-redactor, protestează în maniera lui insolentă, ofensatoare, încasând un an de închisoare corecțională. Popreala nu-l cumintește câtuși de puțin, oțărâțul campion al luptei împotriva corupției și a altor abuzuri continuându-și publicistica lui colțuroasă, care începe a-i procura oarecare avantaje. Cerbicia nu-l mai ajută însă în confruntarea cu o boală gravă, un cancer de gât pe care medicii l-au depistat prea târziu.

În schițele publicate înaintea venirii la București iese la iveală un **D.** aproape de nerecunoscut. Sub pseudonimul Delavarona (sau Costel Dumitrescu-Delavarona), umoristul extravagant și cinic peste puțină vreme comite niște istorioare teribil de sentimentale. Doar câte o bizarerie, când ici, când colo, îl antcipă pe zănatecul din prima secvență a carierei lui bucureștene. Își anunța, de altfel, o carte ce urma să se intituleze *Săptămâna unui smintit*. Fizionomia lui literară începe să prindă contur chiar în unele dintre textele apărute în „Clujul”, „Cosinzeana”, „Tribuna nouă”, „Biruina” ș.a., precum și în „Zări senine” (Bistrița, Dej, 1925–1926, Bacău, 1927), unde – împreună cu Ion Munteanu-Mio, apoi cu Gallia Tudor – a fost director și redactor, ori „Someșul” (Dej), la care din octombrie 1926 până în aprilie 1927 lucrează ca prim-redactor. În afară de proză, mai semnează cronici dramatice, recenzii încă stângace și alte consemnări în

care zvâcnește nervul de pamfletar. Punând picioarul în Capitală, cu gând s-o cucerească, îndârjitul Constantin Mătușa se metamorfozează (preluând sugestia lui I. Valerian) în Mircea Damian și accede numaidecât în coloanele diferitelor publicații: „Universul literar”, „Universul”, „Viața literară”, „Bilete de papagal”, „Vremea”, „Falanga literară și artistică”, „Nădejdea”, „Ultima oră”, „Gazeta literară”, „Adevărul literar și artistic”, „Gândirea”, „Excelsior”, „Facla”, „Dimineața”, „Seara”, „Porunca vremii”, „Azi”, „Cuvântul liber”, „Familia”, „Izbânda”, „Naționalul nou”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Floarea de foc”, „Lumea românească”, „Sfarmă-Piatră”, „Spectator”. Redactor la „Universul literar”, „Azi”, „Lumea românească”, **D.** a mai condus periodicele „Vitrina literară” (1929 – 1934), „Pumnul” (1932–1933), „gazetă săptămânală de polemică și pamflet”, „Fapta” (1943–1948), „ziar independent de luptă și dreptate”. Ca gazetar, **D.** are vână și chiar o doză de ferocitate, punctând apăsător prin violența sarcasmelor cu care îi izbește pe aceia care îi cad sub condei. Mereu încruntat, pus pe cârcotă, arțăgosul se arată, în articolele lui, ba scârbit, ba mânios, iar răutatea aceasta conține, parcă, și un grăunte de ură. În suita de „scrisori deschise”, ca și în ciclul, de cruntă batjocură, „Viața romanțată” (a unor politicieni ai momentului), el spune pe șleau ce are de spus „mahărilor”, „lichelelor” ori cutărui „găgăuță”, improșcându-i pe „dezmațați” și „profitori” cu expresii tari ce merg până la invectivă. Șarjele distrugătoare îndreptate împotriva lui Stelian Popescu le va strânge în broșura *Stelian Popescu din toate punctele de vedere* (1937), ce pune în relief virtuțile de pamfletar ale publicistului. Inclement se dovedește a fi și în cronicile lui dramatice. Afirmându-și cu duritate punctul de vedere despre aspecte la ordinea zilei, vorbește însă o altă limbă, aceea a compasiunii, în însemnările privind soarta necăjită a celor „desculți”, „flămânzi și goi”. Dar, în general, e neiertător și câteodată chiar căinos.

Formula pe care o practică **D.** în schițele lui „anapoda” din *Eu sau frate-meu?!...* (1929) și *Două și-un cătel...* (1933; Premiul Societății Scriitorilor Români) este aceea a unui umor sec (de influență americană, s-a zis), bazat pe gaguri trăsnite și alte ciudățenii. E, în aceste farse de un insolit cam tras de păr, un burlesc de brambureli, cu tumbe în neverosimil, în fantastic și în macabru. Nici urmă de implicație afectivă în reacțiile unor antieroi ce sălășluiesc, pândiți de halucinația dedublării, într-un univers al arbitrarului.

Le sare țandăra din nimica toată, se ceartă, se încieră, fac tărăboi, râd fără pricină, le vine chef să se sinucidă, își pun întrebări bazacoane, totul într-un amalgam de încurcături și potriveli funambulești. Un auster jurnal al detențiunii la Văcărești este *Celula nr. 13* (1932). Notațiile reci, denudate de orice artificiu, nu evită zonele întunecate ale traiului la gherlă, așa cum, prin excepție, lasă să le scape și câte un puseu de lirism elegiac, stârnit de priveliștea zilelor de toamnă. Scrutând mediul promiscuu, în care iese la iveală și ce e rău, și ce e bun în fiecare, scriitorul veșnic în răspăr ajunge la părerea că de multe ori cei închiși sunt victime ale societății și că, în orice caz, închisoarea nu-l îndreaptă pe păcătos, ci îl poate strica definitiv și pe cel recuperabil. Încondeind factorii represivi, adică bruta și obtuzul (de la gardieni până la director), atent la toată această lume amestecată care, printre speranțe, deznădejdi și resemnări, își omoară timpul ce abia se târaie, **D.** portretizează cu ascuțime. Sunt aici minori dedați viciului și nelegiuiți care nu au uitat să plângă, borfași detestabili și țicniți ilar-înduioșători și mai sunt condamnați la pedeapsa capitală, despre care autorul scrie rânduri dense. În aceeași linie, de comentariu tăios, pătrunzător, străin de contrafaceri, se înscriu însemnările din ultima reclusiune (Malmaison, Jilava, Văcărești), cuprinse în *Rogojina* (1945). Un vagabond famelic și încrâncenat este Marin Dogaru, picarescul protagonist al romanului de substanță autobiografică *De-a curmezișul* (1935). Cu pumnii încleștați și fălcile strânse, injurând cu năduf și înfuriindu-se întruna, ambițiosul acesta inadaptabil nu e un rebel fără cauză. Nemulțumirile, manifestate cu o brutală franchețe, au ca resort ostilitatea proletară împotriva celor ajunși, dar și voința trufașă de a răzbi într-o societate ale cărei legi le desfide. Ingrat și egoist, bătăran și gâlcevitor, el parcurge un șir de experiențe fără cine știe ce relevanță psihologică. Nici o tresărare mai profundă în atitudinile lui Marin Dogaru, care, la fel ca **D.**, nu râde niciodată din inimă. Doar în capitolul *Văcărești*, narațiunea, abătându-se de la cursul ei abrupt, capătă o despăgubitoare vibrație de omenesc. Confirmând deficitul de invenție epică, romanul *Gheorghe I. Marin* (1937) e, în fond, memorialistică deghezată. Puiul de oltean dintr-un sat care nu poate fi decât Izvoru (ediția a doua, din 1946, s-a intitulat *Viața unui băiat de țară*) e un copilandru cu personalitate mijindă, care și-a pus în cap să reușească în viață. Îndărătnic, stăruitor, el compensează absența bucuriilor vârstei prin satisfacția reușitei. Dar

frustrarea afectivă îl secătuiește lăuntric, resursele lui de emotivitate fiind și așa scăzute. Poate că romanul cu pretenții psihologice *Om* (1936) nu va fi fost doar urmarea unui pariu literar. Blocajul sau carența afectivității, puse în seama personajului feminin, constituie tema lui de profunzime. Patetizările neconvingătoare și ifosul filosofării artificializează însă un discurs narativ de o insuficientă performanță analitică. Un dram de poezie ar fi în evocarea toamnelor bucureștene. Anotimp care împânzește un abur de melancolie și în amplul reportaj monografic *București* (1935). Descripția, un lucru neobișnuit la **D.**, primește o tentă de romanțare, privirea bucureșteanului prin adopțiune îmbrățișând forfota colorată a unei urbe de o veselă balcanitate cu o simpatie care nu se dispensează de luciditatea ironică.

SCRIERI: *Eu sau frate-meu?!...*, Craiova, 1929; ed. îngr. Aurora Slobodeanu, pref. Dumitru Micu, Cluj-Napoca, 1976; *Celula nr. 13*, București, 1932; *Două și-un cățel...*, București, 1933; *București*, București, 1935; *De-a curmezișul*, București 1935; *Bolșevicul*, București, 1936; *Om*, București, 1936; *Gheorghe I. Marin*, București, 1937; ed. 2 (*Viața unui băiat de țară*), București, 1946; *Stelian Popescu din toate punctele de vedere*, București, 1937; *Rogojina*, București, 1945.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, II, 184–186; Barbu, *Opere*, II, 144–188; Constantinescu, *Scieri*, II, 365–378; Boz, *Anii*, 19–20; Călinescu, *Opere*, I, 917–918, II, 258–261, III, 17–18; Perpessicius, *Opere*, IV, 170–172, V, 296–298, VI, 214–217, VII, 110, 222–223, XI, 94–98, XII, 48–57; Streinu, *Pagini*, V, 224–231; Lovinescu, *Scieri*, VI, 247–248; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 843–844, *Ist. lit.* (1982), 929; I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, 1970, 64–69; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 304–305; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, 224–230; Ilea, *Mărturisirile*, 116–123; Al. Raicu, *Luminile oglinzilor*, București, 1974, 132–146; Antonescu, *Scriitori*, 150–161; Firan, *Profiluri*, I, 232–234; Negoiteșcu, *Ist. lit.*, I, 220–221; Micu, *Scurtă istorie*, II, 134–135, 217–218; Emil Manu, [Mircea Damian], ALA, 1995, 276, LCF, 1996, 36, 2001, 25, CNT, 2001, 7; *Dicț. scriit. rom.*, II, 5–7; Barbu, *Opere*, II, 144–188; Faifer, *Pluta*, 79–83; Simona Vasilache, *Orașe care au fost*, RL, 2007, 15; Dumitru Hîncu, *Un scriitor uitat: Mircea Damian*, RL, 2007, 50. **F.F.**

DAMIAN, Nicolae (16.X.1939, Sângătin, j. Sibiu – 19.X.1998), prozator. Este fiul Mariei și al lui Nicolae Damian. Școala elementară (1946–1952) și liceul (1953–1956) le-a făcut la București, unde va urma și Facultatea de Medicină, absolvită în 1962. Activează un timp ca medic psihiatru, apoi, din 1965, este cadru didactic la Institutul Medico-Farmaceutic din

București. A debutat cu proză în 1965 la „Tribuna”. Mai colaborează la „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul” ș.a.

Volumul de povestiri cu care tânărul medic debuta în 1969, *Diminețile bătrâne*, prefigura, ca manieră și tematică, coordonatele lumii investigate ulterior. Adept al tehnicii narative moderne, prozatorul abandonează aspirația „totalității” spre a surprinde doar zbaterea individului în limitarea eului. Mai mult, obsesia lui este de a releva momentul unic când normalul încalcă tărâmul patologicului. Subiectul navelor îl constituie tocmai înfruntarea dintre echilibrul, armonia spiritului uman și tenebrele halucinante ale subconștientului necenzurat, care, distrugând luciditatea, creează situații monstruoase de dedublare a personalității (*Diminețile bătrâne*) sau, dimpotrivă, de supunere inconștientă la un numitor comun (*Jonathan și Onofrei*). În cartea următoare, *Fete și băieți* (1971), D. propune o viziune inedită asupra relațiilor familiale, și anume o perspectivă răsturnată a raporturilor dintre membrii acestei celule sociale. Astfel, cotidianul este violentat de poznele părinților și bunicilor, iar copiii, ființe ce dețin secretul înțelepciunii totale, stăvilesc cu greu excesele prea venerabililor înaintași. Dar virtualitățile, anunțate și finalizate parțial în nuvele, își găsesc realizarea în romanul *Pribeți, noi visam* (1973). Fidel aceluiași crez al prozei discontinue, aspirând la autenticitatea maximă, ce nu poate fi obținută cu mijloacele „literaturizante” ale prozei tradiționale, autorul încearcă aici sondarea unui sentiment în genere penibil: gelozia. Asemănătoare până la un punct, așa cum s-a remarcat, cu romanele lui Camil Petrescu și ale lui Anton Holban, această carte descrie drama morală a sculptorului Emil, care, pornind de la premise false în privința femeii iubite, suferă că acestea nu se confirmă. Într-o perpetuă stare de suspiciune, el își inventează argumente pentru a-și întreține gelozia, dar faptele, puține câte sunt, par a contrazice sau în orice caz a diminua dimensiunea halucinantă pe care el le-o dă, astfel încât impresia ultimă este că protagonistul se lasă sedus de propriile-i prezumții, neîncurajate de existența reală. Romanul *Vara* (1976), secvență a unui ciclu intitulat *Viața lui Martin*, sondează aceleași sentimente: suspiciunea, neîncrederea, extinse acum la scara relațiilor sociale. Conceput ca o „anchetă psihiatrică” a cazului doctorului Martin, pentru scurt timp pacient al unui sanatoriu de boli nervoase, textul romanesc este biografia sui-generis a acestui personaj incert, ambiguu, care, în conflict cu

superiorul său ierarhic, nu are forța de a i se împotrivi fățiș, complăcându-se într-o rece expectativă. „Un realism al privirii” (Nicolae Manolescu), decuparea amănuntelor aparent nesemnificative, dar care, prin acumulare, declanșează criza, conferă romanelor lui D. veridicitate artistică, atestându-le capacitatea de a surprinde încheștarea dintre stihile interioare ale subconștientului și datele existenței obiective. *Macul galben* (1980) și *Cu drag, pentru Monica* (1991), culegere de nuvele pentru copii, se integrează parțial motivelor dominante ale prozatorului.

SCRIERI: *Diminețile bătrâne*, București, 1969; *Fete și băieți*, București, 1971; *Pribeți, noi visam*, București, 1973; *Vara*, București, 1976; *Macul galben*, București, 1980; *Cu drag, pentru Monica*, București, 1991.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Nașterea unui prozator*, RL, 1969, 50; Dan Laurențiu, „*Diminețile bătrâne*”, LCF, 1970, 7; Damian, *Intrarea*, 89–90; Cristea, *Interpretări*, 49–50; Dana Dumitriu, „*Fete și băieți*”, ARG, 1971, 7; Nicolae Manolescu, [Nicolae Damian], RL, 1973, 17, 1976, 44, 1980, 17; Sorin Titel, *A coborî privirea?*, LCF, 1973, 26; Dan Laurențiu, *O terapeutică a dragostei*, LCF, 1973, 43; Ciobanu, *Incursiuni*, 203–207; Mihai Ungheanu, „*Vara*”, LCF, 1976, 25; Liviu Leonte, „*Vara*”, CRC, 1976, 28; Valeriu Cristea, *Creație și experiment*, RL, 1976, 33; Doina Uricariu, „*Vara*”, romanul cu un personaj, LCF, 1977, 26; Iorgulescu, *Scriitori*, 196–197; Ștefănescu, *Jurnal*, 57–58; Ciobanu, *Opera*, 269–272; Laurențiu Ulici, *Timp interior*, RL, 1988, 9; Dicț. scriit. rom., II, 7–8; Popa, *Ist. lit.*, II, 786, 1095.

D.Gr.

DAMIAN, S.
(pseudonim al lui
Samuel Druckmann;
18.VII.1930, Alba Iulia
– 1.VIII.2012, Heidel-
berg, Germania), critic
literar, eseist.

Este fiul Pessiei Druckmann (n. Abraham) și al lui Carol Druckmann, funcționari. Urmează la București școala primară (1937–1941), liceele „Cultura” (1941–1948) și „Sf. Sava” (1948–1949), apoi, între 1950 și 1955, cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu” și Facultatea de Filologie a Universității din București (luând licența abia în 1972). A funcționat ca redactor la „Contemporanul” (1951–1954), „Gazeta literară” (1954–1968), „România literară”

(1968–1973), fiind redactor-șef adjunct la „Luceafărul” între 1973 și 1974. În 1976 se stabilește în Germania. Până în 1995 va predă la Heidelberg limba și literatura română în cadrul Seminarului de romanică al Universității locale. În această perioadă va colabora la revista „Dialog”, scoasă în Dietzenbach (Germania) de Ion Solacolu. A debutat în „Revista elevilor” (1948–1949).

Activitatea critică și eseistică a lui **D.** se compune din trei etape. Prima este realist socialistă. Volumul de debut *Generalitatea și individualitatea ideii operei literare* (1955) combate „tentativa estetizantă de a evita analiza orientării ideologice a operei” și pledează pentru ideea „unității indestructibile între generalitatea și individualitatea ideii artistice”, cu exemplificări din Petru Dumitriu (*Bijuterii de familie*), Marin Preda (*Desfășurarea*) Francisc Munteanu. *Încercări de analiză literară* (1956) valorifică publicistica din anii 1953–1956 în reviste ca „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Tânărul scriitor”, „Flacăra”. Sunt analizate convențional cărțile perioadei (*Meridiane sovietice* de Geo Bogza, *La cea mai înaltă tensiune* de Nagy István, *Campanie de primăvară* de Eugen Mandric, *Lauda patriei* de Victor Tulbure, *Față-n față* de Eugen Frunză), dar și scrieri mai vechi ale lui Mihail Sadoveanu (*Locul unde nu s-a întâmplat nimic*) și Ion Călugăru (*Copilăria unui netrebnic*). Apar și teoretizări aplicate pe teme de rigoare în epocă (eroul pozitiv, recidivele naturalismului), precum și conspecte din textul lui V.I. Lenin *Organizația de partid și literatura de partid*. În *Direcții și tendințe în proza nouă* (1963), **D.** încă mai invocă teza leninistă a spiritului partinic în literatură: „Îndrumarea de către partid a literaturii favorizează dezvoltarea aptitudinilor creatoare. [...] Varietatea stilurilor în proza nouă atestă justetea indicațiilor partidului”. O etapă nouă începe prin *Intrarea în castel*. *Încercări de analiză a prozei* (1970; Premiul Uniunii Scriitorilor), tot un volum de cronici. Pe lângă recenziile de rigoare la Preda și Zaharia Stancu, criticul scrie pozitivant și despre Alice Botez, Mircea Ciobanu, Mircea Horia Simionescu, Petru Popescu, Sânziana Pop ș.a. G. Călinescu romancier. *Eseu despre măștile jocului* (1971), dezvoltare a unei schițe din *Intrarea în castel*, este o incursiune tematică și tipologică, care problematizează noduri precum clanul, impostorii, iubirea, creația etc. *Fals tratat despre psihologia succesului* (1972) încearcă să fixeze „câteva tipuri de deviere a comportamentului la scriitori și critici literari, aflați

în faza debutului sau puțin după aceea”. **D.** scrie despre pronostic și diagnostic în critică, despre animatori literari, despre „nevoia de vasali” (împotriva rolului de subaltern al criticului în raport cu scriitorii). De regulă sibilinic și mai mult aluziv contra lui Marin Mincu lansează totuși un atac individualizat pentru „plimbarea cu arhetipul”, mai precis pentru tentativele de critică arhetipală anistorică și mistică (combinată cu tentative de recuperare a ideii de specific național de coloratură etnicistă) practică în *Critice II* (1971) pe marginea scrierilor lui Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Ion Barbu, V. Voiculescu. *Duelul invizibil. München XX sau Puterea de anticipare a artei* (1977) revine la tema orașului (de data aceasta capitala Bavariei), reflectată prin pictura lui Vasili Kandinski ori prin scrierile lui Bertolt Brecht, Thomas Mann, R.M. Rilke sau Franz Kafka. În fine, cea de-a treia etapă a scrisului lui **D.** se consumă după 1989. Criticul este acum un anticomunist neconcesiv. Tipică este polemica epistolară cu Ov. S. Crohmălniceanu și cu Radu Cosașu (reprodusă în *Aripile lui Icar*, 2004) pe tema raportării la comunism de pe pozițiile de dreapta asumate de **D.** după despărțirea de realismul socialist. Astfel, Cosașu e acuzat de „subiectivism de rău augur” și de atitudini idilizante – „apologet necondiționat” – cu privire la personaje ca Paul Georgescu ori Marin Preda (în *Autodenunțuri și precizări*, „nu ni se vorbește despre plaga iscată de năvala comunismului”). „Există în tine un (Nicolae) Moraru de dreapta!”, îi va replica, tot epistolar, Cosașu. Tot tipică este și re poziționarea față de G. Călinescu și Marin Preda, certați pentru compromisurile cu comunismul, pentru „actul de ploconire”. Eseistul nu uită nici păcatele fascismului, deschizând fronturi contra moștenirii lui Heidegger, Mircea Eliade ș.a. În această fază **D.** semnează numeroase texte polemice, adunate (unele de mai multe ori) în volumele *Scufița Roșie nu mai merge în pădure* (1994), *Replici din burta lupului* (1997), *Aruncând mănusa* (1999), *Pivnițe, mansasarde, nu puține trepte* (2002), *Trepte în sus, trepte în jos* (2006), *Păr de aur și păr de cenușă* (2006), *Zbor aproape de pământ* (2008), *Nu toți copacii s-au înălțat la cer* (2010). Calitățile lui **D.** nu se schimbă totuși prea mult de-a lungul timpului: prolixitate, determinism simplificator în relația dintre artă și ideologie, stil păslos și dinamică greoaie a ideii. A tradus din Bruno Apitz, Heinrich Böll (*Casa văduvelor*, 1965), Bertolt Brecht (*Povestiri din calendar*, 1967).

SCRIERI: *Generalitatea și individualitatea ideii operei literare*, București, 1955; *Încercări de analiză literară*, București, 1956; *Direcții și tendințe în proza nouă*, București, 1963; *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, București, 1970; *G. Călinescu romancier. Eseu despre măsurile jocului*, București, 1971; ed. București, 1974; ed. (*La ora 12, ziua*), București, 1995; *Fals tratat despre psihologia succesului*, București, 1972; ed. București, 1995; *Duelul invizibil. München XX sau Puterea de anticipare a artei*, București, 1977; ed. București, 1996; *Scufița Roșie nu mai merge în pădure*, București, 1994; *Replici din burta lupului*, București, 1997; *Aruncând mănua*, București, 1999; *Pivnițe, mansarde, nu puține trepte*, București, 2002; *Aripile lui Icar*, Iași, 2004; *Păr de aur și păr de cenușă*, București, 2006; *Trepte în sus, trepte în jos*, București, 2006; *Zbor aproape de pământ*, București, 2008; *Nu toți copacii s-au înălțat la cer*, București, 2010.

Repere bibliografice: Crohmălniceanu, *Cronici*, 342–352; Iosifescu, *Drumuri*, 269–276; Vlad, *Convergențe*, 131–138; Ciobanu, *Panoramic*, 290–293; Piru, *Varia*, I, 463–469; Stănescu, *Poeți și critici*, 223–226; Tomuş, *Răsfărângerii*, 189–196; Raicu, *Structuri*, 303–306; Dimisianu, *Valori*, 156–160; Ungureanu, *La umbra cărților*, 29–34; Ungheanu, *Arhipelag*, 393–401; Cristea, *Domeniul*, 368–373; Pillat, *Itinerarii*, 359–366; Dimisianu, *Opinii*, 257–260; Grigurcu, *Critici*, 503–507; Eugen Simion, „*Exaltarea autohtonă*”, L, 1991, 13; Ioana Pârvulescu, *Semnale de alarmă*, RL, 1994, 33; Gheorghe Grigurcu, [S. Damian], RL, 1996, 17, 2006, 50; Nițescu, *Proletcultismul*, 310–311; Mirodan, *Dicționar*, I, 9–21; Grigurcu, *Imposibila*, 373–382; I. Negoiteșcu, *Dialoguri după tăcere. Scrisori către S. Damian*, București, 1998; *Dicț. scriit. rom.*, II, 8–10; Grigurcu, *Peisaj*, III, 359–365; Dimisianu, *Lumea*, 376–381; Gelu Ionescu, *Galeria de portrete*, APE, 2007, 5. **M.I.**

DAMIAN, Ștefan (24.II.1949, Hodoș-Bodrog, j. Arad), prozator, traducător. Este fiul Melaniei (n. Rachici) și al lui Nicolae Damian, țărani. A absolvit în 1972 Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția română-italiană. A urmat stagii de pregătire la Universitatea pentru Străini din Perugia și la Universitatea La Sapienza din Roma. A fost redactor la ziarul „Făclia” din Cluj-Napoca, instructor la Casa de Cultură Cluj-Napoca, inspector la Comitetul Județean pentru Cultură și Educație Socialistă Cluj, după care trece în aparatul propagandei de partid. Din 1985 devine redactor la Editura Dacia din Cluj-Napoca, după 1989 cadru didactic la Universitatea din Alba Iulia, iar din 1996 la Facultatea de Litere a Universității clujene. Este președintele Societății „Dante Alighieri” din Cluj-Napoca și secretar general al Asociației Internaționale a Criticilor Literari. Debutază cu o schiță

în „Tribuna” (1968). În 1973 figurează în volumul colectiv pentru debutanți *Eu port această ființă*. Mai colaborează la „Steaua”, „Orizont”, „Amfiteatru”, „Familia”, „Echinoc”, „Luceafărul” etc.

Primul volum al lui D., *Portrete de familie* (1976), cuprinzând povestiri și nuvele, se înscrie pe o linie întrucâtva tradițională a prozei ardelenesti. Romanul *Nunta* (1980) va reprezenta un punct de reper în literatura sa. Inspirându-se din viața satului contemporan, D. este interesat mai mult de universul trăirilor intime, afective ale țăranilor, decât de transformările mediului rural. Bătrânul Irimie își presimte sfârșitul și, rămas de mult văduv, o cheamă pe Lucreția, fiica sa, de la oraș, ca să o revadă înainte de a muri. În așteptare, își rememorează frânturi din viață, oprindu-se mai cu seamă asupra relației cu Grațiera, fosta soție. Rememorarea este o reconstrucție într-un plan legendar, alegoric, cu atât mai mult cu cât efectul devastator al inundațiilor care trecuseră peste sat lasă impresia unui sfârșit de lume, în orice caz sfârșitul unei generații profund legate de pământ, de viața frustă. În finalul romanului apar confesiunile altor voci, rememorând episoade precum nunta celor doi bătrâni – o imagine cuprinzătoare metaforic a unui veac crepuscular. Romanul este condus cu plăcerea oralității marcate de accente regionale, ce dau culoare și farmec. Un alt roman, *Pisica de Eritreea* (1986), construit tot din perspectiva unei rememorări, este mai puțin reușit. În volumul de povestiri și nuvele *Sfârșit de vară* (1984) sunt transcrise momente de viață în manieră neorealistică: cadre austere, personaje ce se prăbușesc în singurătatea sinelui. Proza încearcă să ridice faptul banal la valențe alegorice, metaforice și simbolice, precum în *Prisma* (1982), în *La farfalla dalle ali bruciate* (2009) sau în *Arhanghelul de sticlă* (I, 2011), roman care, pe fondul istoriei unei comunități din perioada comunistă, redactează „un scenariu apocaliptic în care disoluția unei lumi este consecința desacralizării ei” (Petru Poantă). Ca italianist, D. este autorul unor exegeze și a unei antologii consacrate literaturii feminine din Cinquecento – *Biografie și poezie în Renașterea italiană* (2004), *Sonete feminine în Renașterea italiană* (2011) – sau al unor lucrări consacrate operei lui Federico Tozzi – *Federico Tozzi – una lezione contestuale* (2001), *Metamorfozele narațiunii în opera lui Federico Tozzi* (2004) –, dar și, mai larg, studierii relațiilor dintre culturile română și

italiană (*Privirea reciprocă*, 2009). Ca traducător din italiană, **D.** și-a manifestat preferințele pentru autorii contemporani, prozatori și poeți ca Rolando Certa, Oliver Friggieri, Federico Tozzi, Mimmo Morina ș.a. De asemenea, a tradus în italiană din scrierile unor poeți români contemporani (*Un copac de sunete – Un albero de suoni*, 2008).

SCRIERI: *Portrete de familie*, Cluj-Napoca, 1976; *Nunta*, București, 1980; *Prisma*, Cluj-Napoca, 1982; *Sfârșit de vară*, Cluj-Napoca, 1984; *Pisica de Eritreea*, Cluj-Napoca, 1986; *Federigo Tozzi – saggio monografico*, București, 2000; *Fantasticul povestirii*, Cluj-Napoca, 2001; *Federigo Tozzi – una lezione contestuale*, Cluj-Napoca, 2001; *Biografie și poezie în Renașterea italiană*, Cluj-Napoca, 2004; *Metamorfozele narațiunii în opera lui Federico Tozzi*, Cluj-Napoca, 2004; *Lettere dai tempi di guerra*, Cluj-Napoca, 2005; *La farfalla dalle ali bruciate*, pref. Bruno Rombi, Roma, 2009; *Privirea reciprocă*, pref. Ioan-Aurel Pop, Cluj-Napoca, 2009; *Arhanghelul de sticlă*, Cluj-Napoca, 2011; *Pe urmele unor moaște: Grigorie Decapolitul – Ioan de Capestrano* (în colaborare cu Filippo de Marchis), Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** Rolando Certa, *Surâsul Korei*, pref. Ioan Alexandru, postfață Eugen Dorcescu, Timișoara, 1987; Grazia Deledda, *Cenușa. Incendiu între măslini*, Cluj-Napoca, 1987 (în colaborare cu Lidia Lucidi-Drăganu); Michele Prisco, *Oglinda oarbă*, Timișoara, 1988, *Zilele scoicii*, Timișoara, 1993; Federico Tozzi, *Ferma. Cu ochii închiși. Egoiștii*, Cluj-Napoca, 1989 (în colaborare cu Ileana Damian), *Într-o seară lângă Tibru*, Craiova, 1991; *Poesia ligure contemporană – Poezia ligură contemporană*, ed. bilingvă, îngr. și trad. Bruno Rombi, pref. Francesco de Nicola, Craiova, 1994; Emanuele Gennaro, *Fragmente despre moarte*, pref. Irina Petraș, București, 1997; *Poeți piemontesi contemporanei*, pref. Elio Gioanola, Cluj-Napoca, 1998 (în colaborare cu Bruno Rombi); *Un copac de sunete. Poezie română contemporană – Un albero de suoni. Poesia romena contemporană*, Cluj-Napoca, 2008; *Sonete feminine în Renașterea italiană*, I, Cluj-Napoca, 2011; *Ofițerul negru. Antologie de proză italiană din secolele XIX–XX*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Exercițiul epic*, RL, 1978, 8; Eugen Dorcescu, „*Portrete de familie*”, O, 1978, 18; Cornel Ungureanu, „*Portrete de familie*”, RL, 1978, 19; Valentin Tașcu, [Ștefan Damian], CRC, 1981, 11, ST, 1984, 11; Mircea Muthu, *Orele prozei*, TR, 1982, 47; Poantă, *Radiografii*, II, 169–173; Mircea Popa, „*Pisica de Eritreea*”, CNT, 1987, 6; Ulici, *Lit. rom.*, I, 430–431; Cosma, *Romanul*, II, 164–165; *Dicț. scriit. rom.*, II, 10–12; Alex Goldiș, *Femeia în Renașterea italiană*, ST, 2004, 6; Elena Cărcăleanu, *Federigo Tozzi și redescoperirea narațiunii*, CL, 2005, 6; Adrian Popescu, *Privirea reciprocă a culturilor*, R, 2009, 9; Liviu Apetroaie, „*Privirea reciprocă*”, DL, 2009, 86; Popa, *Ist. lit.*, II, 753. **Ct.C., I.T.**

DAMIAN, Theodor (28.XII.1951, Botoșani), poet, eseist. Este fiul Dorei (n. Dumitriu) și al lui Gheorghe Damian, funcționar. Absolvent al Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț (1971), **D.** își ia licența la Institutul Teologic din București (1975), urmând aici și cursurile de doctorat (1975–1978). Din 1973 funcționează ca preot la Ibănești și Hănești, în județul Botoșani. În 1978 este numit protoiereu al protopopiatului Dorohoi, apoi preot paroh al catedralei orașului Dorohoi. Între 1979 și 1983 se află în Elveția, făcând studii la Institutul Ecumenic din Bossey și la Universitatea din Lausanne. În paralel, înființează la Lausanne Biserica Ortodoxă Română „Sf. Trei Ierarhi”, cenacul „Mihai Eminescu” (îi dedică în 2007, în colaborare cu Aurel Sasu, o antologie) și revista „Adu-su-mi-am aminte”, unde și debutează în 1980. Revenit în țară, din 1986 lucrează la Sibiu ca secretar de redacție la „Telegraful român” și la „Mitropolia Ardealului”. În 1988 călătorește în SUA, conferențiind în numeroase biserici prezbiteriene pe teme legate de cultura română și spiritualitatea ortodoxă. După un masterat la Princeton University, în 1993 își ia doctoratul la Fordham University din New York. În țară, în 1999 își va susține teza pentru un al doilea doctorat, la Facultatea de Teologie a Universității din București. În 1992 intră ca profesor adjunct la Audrey Cohen College for Human Services din New York; în 1993 este angajat prin concurs profesor titular la Catedra de filosofie și etică la același colegiu, predând și cursuri de psihologie socială și sociologie, din 1996 este coordonator academic al departamentului din Staten Island al aceluiași colegiu. A colaborat la „Săptămâna”, „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Tribuna”, „Vatra”, „Astra”, „Viața românească”, „Orizont literar contemporan” ș.a., iar în SUA la „Meridianul românesc”, „New York Magazin”, „Origini – Romanian Roots”, „Comuniunea românească”, „Credința” ș.a. A fondat și condus la New York revistele „Symposium”, „Buletinul Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă”, „Lumină lină – Gracious Light”, „Romanian Medievalia” (în colaborare cu George Alexe). Semnează și cu pseudonimul Gheorghe Brehuescu. I s-a decernat Premiul „Stelian Stănicel” de către Romanian–American Heritage Center (Jackson, Michigan, 2000), Premiul revistei „Convorbiri literare” (Iași, 2001), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2003) ș.a.

În volumul de debut al lui **D.**, *The Liturgy of the Word – Liturghia Cuvântului* (1989), relația cu transcendentul e literaturizată, construită livresc din paradigmele sacralului, citatul evanghelic fiind folosit pentru valorile lui existențiale. Ceea ce izbește în aceste versuri este atmosfera de reculeasă intimitate și de temperată ferveare psalmică. Aventura mereu repetată spre un „dincolo veșnic” amintește într-un fel dilema, la fel de dramatică, a lui Nichita Stănescu: „Ce singurătate/ să nu înțelegi înțelesul/ atunci când există înțeles”. Cartea următoare, *Lumina Cuvântului* (1995), face din bucuria jertfei (a înnoirii) prilej de „blândă disperare” și din simbolica transfigurării motivul așteptării înfrigate, alături de care întrebările fundamentale își găsesc răspuns prin râvna participării la ritualul tainic al desăvârșirii. Coborârea „înspre lumină” și arderea în „veșnicul acum” sunt cele două grădini înmugurite ale poetului, unde răstignirea dintâi și învierea de pe urmă alcătuiesc împreună „locuința nepieritoare” a celor ce vor veni. Realitatea poeziei lui **D.** începe în noaptea captivității, tulburată de ispita luminii. Spectacolul nestăvilitelor efuziuni sentimentale și retorica grav reflexivă a însingurării dau versurilor o notă, mai puțin cunoscută poeziei românești în ultimele decenii, de aspirație metafizică trimitând la Lucian Blaga. Apa vie din *Dimineața Învierii* (1999) este „ideea din idee” (taina tainei și adâncul din adânc) a celui ce contemplă, însetat de necunoscut, semnele pecetluite ale profetului Daniel. Schimbarea din *Rugăciuni în infern* (2000) nu e fundamentală: triumfă imaginile întunericului, ale extincției și înfrângerii, iar poetul pare actorul fericit să joace cu exuberanță rolul învinsului; nu să locuiască, ci să moară euforic în Cuvânt. Și versurile din volumele *Nemitarnice* (2005), *Semnul Isar* (2006) ș.a. cultivă starea de poezie în pragul revelației divine. Glosele din *Roua cărților. O hermeneutică teologică în context literar* (1998), subtile figurații metaforice, sunt, în cea mai mare parte, lungi colocvii cu secolul și oamenii lui. Temele mari ale exegezei teologice vin să evidențieze destine și să elibereze perspective, toate circumscrise unei experiențe a abisului, deschisă în aceeași măsură sentimentului și conștiinței. Purtătoare de mesajul mântuirii, scrierile comentate – Mircea Eliade, *Arta de a muri*, Dumitru Stăniloae, *Experiența lui Dumnezeu*, Mihail Crama, *Împărăția de seară* etc. – ilustrează, prin poezia profundizării lor, o literatură stând sub semnul dăruirii

evangelice („spiritualitate cu rădăcinile în cer”) și al identificării, prin visul de izbăvire, cu esența ei divină. Hermeneutica lui **D.** are solemnitate liturgică și o deosebită capacitate alegorică de a însuși ideile. Pentru el, cartea reprezintă modelul și mijlocul de îndreptare morală după litera și arhetipul frumuseții eterne.

SCRIERI: *The Liturgy of the Word – Liturghia Cuvântului*, ed. bilingvă, pref. Leonard Cain, Klamath Falls, Oregon (SUA), 1989; *Lumina Cuvântului*, pref. Virginia Carianopol, București, 1995; *Roua cărților. O hermeneutică teologică în context literar*, București, 1998; *Dimineața Învierii*, postfață M.N. Rusu, Botoșani, 1999; *Rugăciuni în infern*, pref. Nicolae Manolescu, Botoșani, 2000; *Calea Împărăției – The Door to the Kingdom*, ed. bilingvă, Iași, 2000; *Ispita rânii*, pref. George Alexe, Cluj-Napoca, 2001; *Pasiunea textului*, pref. Doina Uricariu, București, 2003; *Nemitarnice*, pref. Mircea A. Diaconu, Botoșani, 2005; *Poesias – Poezii*, ed. bilingvă, New York, 2005; *Răsăritul cel de sus*, București, 2006; *Semnul Isar*, postfață Vasile Andru, Pitești, 2006; *Introducere în istoria creștinismului – primul mileniu*, București, 2008; *Filosofie și literatură. O hermeneutică a provocării metafizice*, București, 2008; *Exerciții de înviere*, București, 2009; *Trăirea în cuvânt*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții, antologii:** M. Eminescu, *Mai am un singur dor*, New York, 1995; *Eminescu 2000. Aniversări newyorkeze*, Botoșani, 2000; *Lăuntru și departele – Antologia cenaclului literar „Mihai Eminescu” din New York*, Iași, 2007 (în colaborare cu Aurel Sasu).

Repere bibliografice: Gellu Dorian, *Plus. Minus*, CL, 1999, 8; Vasile Șelaru, „*Dimineața Învierii*”, AST, 1999, 11; Constantin Miu, „*Liturghia Cuvântului*”, TMS, 2000, 2; Nicolae Manolescu, *Theodor Damian*, „*Curierul românesc*”, 2000, 6; Ion Arieșanu, *Privind prin cărți în nopți tăcute*, O, 2001, 4; Sasu, *Dicț. scr. SUA*, 103–107; Mihaela Albu, „*Liturghia Cuvântului*”, CNT, 2002, 5; Maria Nițu, „*Liturghia Cuvântului*”, CRC, 2002, 9; Constantin Miu, *Conlucrarea sacralului cu profanul*, TMS, 2002, 12; Cimpoi, *Critice*, II, 113–119; Alina Lupșe Lungu, *Theodor Damian – un modern cu fața spre tradiție*, CL, 2007, 8; Ioan Holban, *Mi-e dor de un poet din țările calde*, DL, 2010, 91; Gheorghe Grigurcu, *Între credință și symbolism*, RL, 2011, 46. **A.S.**

DAN, Dimitrie (8.X.1856, Suceava – 25.V.1927, Cernăuți), folclorist. Este fiul Domnicăi, al cărei tată era preot în Straja, și al lui Nicolae Dan, cizmar. **D.** face studii gimnaziale la Suceava și, din 1876, an în care debutează la „Familia”, studii universitare de teologie la Cernăuți; în 1880 este hirotonit preot la Straja, precum și în alte localități bucovinene, iar din 1920 consilier consistorial. A fost membru al Comisiunii Centrale din Viena pentru cercetarea și conservarea monumentelor artistice. Devine în

1904, la propunerea lui I. Bianu, membru corespondent al Academiei Române.

Cu o operă mai restrânsă decât a prietenului său S. Fl. Marian, **D.** vădește aceeași sobrietate și seriozitate în consemnarea aspectelor etnofolclorice. A atras de altfel atenția asupra nevoii imperioase de înregistrare a documentelor folclorice românești autentice, „căci popoarele din împrejurul nostru ne impun pe nesimțite obiceiurile lor, iară timpul care dăruie și schimbă toate se atinge și de credințele și obiceiurile strămoșești și le modifică necontenit, deci avem datoria sfântă să conservăm cele ce ne-au mai rămas neschimonosite”. După *Doine din Bucovina* (1878), *Doine și hore din Bucovina* (1879) și *Poezii populare adunate în comuna Bilca* (1881), apărute în reviste („Șezătoarea”, „Aurora română”, „Gazeta Bucovinei”, „Junimea literară” ș. a.), publică monografia localității în care își desfășura activitatea de mai multă vreme, *Comuna Straja și locuitorii ei* (1897). Pe lângă capitolele privind istoria, situația localității, originea și caracterul locuitorilor, locuința, portul, ocupația și uneltele din gospodărie, sunt înfățișate datinile la naștere, nuntă și înmormântare, precum și alte credințe populare. Capitolele XIII–XV cuprind 54 de strigături, 11 bocete și 4 satire la adresa țiganilor. În volumul miscelaneu *Din scrierile lui Dimitrie Dan* (1902) interesează cu deosebire capitolele *Tradițiuni populare*, *Legende*, *Sărbătorile săptămânale ale românului*, *Documente istorice* (în care este inclusă și *O urare de Anul Nou*). **D.** consacră, ca și Raimund Frederic Kaindl (la care accentul principal cade pe grupul etnic german), studii grupurilor minoritare din Bucovina: *Țiganii din Bucovina* (1892), *Obiceiuri și credințe armene la naștere, nuntă și înmormântare* (1904), *Rutenii din Bucovina* (1913).

SCRIERI: *Țiganii din Bucovina*, Cernăuți, 1892; *Comuna Straja și locuitorii ei*, Cernăuți, 1897; *Din scrierile lui...*, Cernăuți, 1902; *Obiceiuri și credințe armene la naștere, nuntă și înmormântare*, Cernăuți, 1904; *Mănăstirea și comuna Putna*, București, 1905; *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, București, 1911; *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912; *Rutenii din Bucovina*, București, 1913; *Mănăstirea Sucevița*, București, 1923; *Stâna la românii din Bucovina*, Cernăuți, 1923; *Dosofoei, mitropolitul Moldovii*, Cernăuți, 1927; *Etnii bucovinene: armenii, evreii, lipovenii, rutenii, țiganii*, îngr. și pref. Ion Drăgușanul, Suceava, 2012. **Traduceri:** Wilhelm Hauff, *Cântăreața*, Gherla, 1889.

Repere bibliografice: *Dimitrie Dan*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903–1904; Ilarie Chendi, *Doi membri*

corespondenți ai Academiei, Enea Hodoș și Dimitrie Dan, „Sămănătorul”, 1904, 14; C. Loghin, [*Dimitrie Dan*], în *Scriitori bucovineni*, București, 1924, 209–215; C. Loghin, *Dimitrie Dan*, în *Antologia scrisului bucovinean*, II, Cernăuți, 1938, 138–147; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria-Luiza Ungureanu, București, 1970, 84–87; [*Dimitrie Dan*], DCL, II, 221–224; *Dicț. lit.* 1900, 260–261; *Simeon Florea Marian și corespondenții săi*, îngr. Eugen Dimitriu și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991, 118–120; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 141–142; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 297–298. **I.D.**

DAN, George (10.II.1916, Cadievu–Caliacra–5.I.1972, București), poet, traducător. Este fiul Călinei (n. Duilaș) și al lui Vasile Dan. După ce a absolvit Liceul „Știrbei Vodă” din Călărași, lucrează în marina militară, apoi în marina comercială, obținând brevetul de ofițer în 1940. După război se stabilește în București. În 1935 scoate la Călărași revista „Nenufar”. În „Revista scriitorilor români” (1936) poezia *Cufundare* e semnată George Danubia. Debutul editorial are loc în 1949 cu volumul de balade și poeme *Bună dimineța!*. Un timp frecventează cenaclul Sburătorul. Este redactor la „România liberă” (1946–1948) și la „Flacăra” (1948–1949). Mai colaborează la „Cruciada românismului”, „Preocupări literare”, „Viața românească”, „Istru”, „Festival”, iar mai târziu la „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Tomis”, „Astra”, „Familia”, „Ateneu” ș.a. Din 1966 călătorește mult pe mare, către destinații orientale și extrem-orientale. În același an participă la Teheran ca traducător la Congresul Internațional al Iranologilor, iar în 1971 la sărbătorirea a 2500 de ani de existență a statului iranian. Traduce poezie persană și indiană, dar și din Charles Baudelaire, Paul Verlaine, din E.A. Poe și poeții americani, precum și din literatura sovietică.

Cunoscut mai ales ca poet-traducător din poezia persană, **D.** este el însuși un poet prolific. După un episod conformist care se înscrie în ideologia proprie primului deceniu postbelic, versurile sale, de inspirație exclusiv marină sau dunăreană, mărturisesc pasiunea pentru meseria de navigator. Orientul și marea sunt cele două filtre esențiale prin care este văzută lumea: Dobrogea este o „Persie mică”, nalbele sunt flori orientale, versurile din *Barcagiul Barbălată* poartă drept motto un gazel, marea are „ochi de pisică siameză”. Și acuarelele dunărene sunt proiecții care au inflexiuni orientale: „Dintr-un fildes lucrat foarte proaspăt/ stârcul alb ia o găză în cioc;/ ce subțire-i al

smârcului oaspăt/despletindu-și penajul din coc!"; „Pe-o fragedă tipsie de smarald,/ un nufăr aburind în rouă, cald:/ ou despicat prin dur albuș,/ până-n polen de gălbenuș". Un număr important de versuri sunt scrise în călătoriile în jurul lumii, în întâlnirea cu alte civilizații. Exotismului locurilor i se adaugă o oarecare teatralitate a personajelor, precum și o grandilocvență a gesturilor acestora; rezultatul este o poezie în care totul se percepe cu un filon de patetism, dar și de umor: „La bar «La Calul Troii»/ se-ntorc din larg eroii/ cu pumnii-n buzunare,/ setoși de răzbunare". Această viziune este susținută structural de poeme lungi, balade, romanțe, în care **D.** versifică ușor, rostogolind cuvintele cu impetuoșitate și părând a se opri cu greu. Înruirii cu Ion Minulescu, semnalată de Mioara Apolzan, i se adaugă aceea cu Panait Istrati, atmosfera baladescă fiind uneori asemănătoare, cum remarca Ion Vinea. Revelația unui temperament poetic diferit, caracteristic pentru un **D.** al începuturilor și, posibil, și al maturității dacă fractura istorică nu ar fi existat, s-a produs însă postum. O carte în manuscris, *Oamenii din lande*, pregătită pentru tipar, distinsă cu Premiul „Ion Minulescu", a avut neșansa unei epoci în care nu putea fi publicată, fiind scoasă la lumină abia în 2011. În baladele și poemele de aici, piezișe, sarcastice, domină versul zgrunțuros, dur, imaginarul aproape apocaliptic. **D.** s-a îndreptat în cele din urmă și către traducerea de poezie „exotică", realizând traduceri din Saadi, Omar Khayyam, Firdousi, Rabindranath Tagore ș.a.

SCRIERI: *Bună dimineața!*, București, 1949; *Decorat cu Ordinul Muncii*, București, 1949; *Povestea tractorului de la minereu la brazdă* (în colaborare cu Nicolae Jianu), București, 1949; *Rapsodia marinarilor*, București, 1954; *Dunăre, Dunăre...*, București, 1955; *Flori de mare*, București, 1957; *Hamalii*, București, 1957; *Goarna și sirena*, București, 1959; *Pui de lună*, București, 1960; *Cântece de luptă*, București, 1962; *Fildeșul negru*, București, 1965; *Corabia cu cincizeci de catarge*, București, 1966; *Din ochiul ciclonului*, postfață Ion Vinea, București, 1968; *Fructe de mare*, București, 1970; *Mater nostra*, București, 1971; *Bună dimineața!*, îngr. și pref. Marcel Gafton, cu o însemnare de Ion Vinea, București, 1976; *Oamenii din lande*, îngr. și pref. M.N. Rusu, Cluj-Napoca, 2011. **Traduceri:** Konstantin Simonov, *Prieteni și dușmani*, București, 1949; Serghei Mihalkov, *Poezii*, București, 1957; Saadi, *Grădina florilor (Golestan)*, pref. Tudor Vianu, București, 1959; *Poeți persani*, pref. Tudor Vianu, București, 1963; Rabindranath Tagore, *Versuri*, pref. Zoe

Dumitrescu-Bușulenga, București, 1966, *Poeme*, pref. Radu Boureanu, București, 1967, *Luna în creștere*, București, 1968; Firdousi, *Șah-namè (Cronica Șahilor)*, pref. Virgil Cândea, București, 1969; *Privighetorile Persiei. Antologie de poezie persană (secolele X–XX)*, pref. Virgil Cândea, București, 1971; Omar Khayyam, *Catrene*, București, 1972.

Repere bibliografice: Geo Șerban, *Baladele lui George Dan*, GL, 1956, 26; Tudor Vianu, *Saadi în românește*, GL, 1960, 6; Teodor Vârgolici, *George Dan*, LCF, 1964, 7; Mircea Angheliescu, „*Fildeșul negru*", GL, 1965, 26; Valeriu Cristea, „*Fildeșul negru*", GL, 1965, 36; Aura Pană, „*Corabia cu cincizeci de catarge*", CRC, 1966, 30; Traian Stoica, „*Din ochiul ciclonului*", VR, 1968, 10; Dumitru Micu, „*Din ochiul ciclonului*", GL, 1968, 30; Piru, *Poezia*, I, 356–359; Mioara Apolzan, *George Dan*, în *Lit. rom. cont.*, I, 230–231; Victor Corcheș, *Poezia marinarilor – poezia marinăriei*, Constanța, 1984, 313–319; *Dict. scriit. rom.*, II, 12–13; Popa, *Ist. lit.*, I, 839. **C.B.**

DAN, Ilie (11.IX.1938, Pârteștii de Jos, j. Suceava – 23.III.2014, Iași), poet, istoric literar. Este fiul Veronicăi (n. Andronic) și al lui Gheorghe Dan. A absolvit liceul la Suceava (1955), apoi Facultatea de Filologie a Universității „Al.I. Cuza" din Iași (1961), la a cărei Catedră de limba română funcționează ca profesor până la pensionare, în 2001. În 1976 a obținut titlul de doctor în filologie cu o teză despre toponimia românească. În 1975–1978 a predat cursuri de limba și civilizația română la Universitatea din Aix-en-Provence (Franța). Debutează în „Iașul literar" (1963). Alături de lucrări de lingvistică, publică articole și studii de istorie literară, unele adunate în 1978 în volumul de debut *Contribuții*. Debutul poetic are loc în 1981 cu placheta *Cumpăna gândului*. A mai colaborat la „Argeș", „Ateneu", „Convorbiri literare", „Cronica", „Iașul literar", „Manuscriptum", „Ramuri", „Revista română", „Revue roumaine d'histoire", „Dacia literară", „Poezia" ș.a.

Ca poet, **D.** este un pillatian pendulând între notația pastelată grațios-caligrafică și fulgurația reflexivă. Catrenele și distihurile din *Cumpăna gândului*, *Semnul zăpezii* (1984), *Furtuna unui anotimp* (1989) ș.a. cuprind meditații prilejuite de amintiri și de presimțirea orizontului vespéral al vieții. Percepția proaspătă a lucrurilor nu e însă sufocată de asemenea evaziuni. Tot astfel, în peisajele poetului, nostalgica privire înapoi se îngână cu beatitudinea clipei prezente, rezultatul fiind crearea unui spațiu feeric. Lumina lunii, albul de

nea, parfumul florilor de măr sunt imagini recurente uneori în poemele erotice, având inflexiuni de romanță. Zăpada, iarnă a sufletului, e totodată „oracol sfințit cu alb și lună”, metaforă a evanescențelor momente de grație captate în capilarele distihurilor. Progresiv, sentimentul timpului devine obsedant, iar preferința pentru expresia simplă se conturează mai ferm. Renunțarea la metaforă și la imaginea bogată comportă însă și un risc: diluarea substanței și alunecarea în prozaic. Faptul devine foarte clar în *Crucea de gheață* și în *Insomnia ploilor*, ambele din 2009, unde, sub forma distihurilor cu veleități aforistice, sunt debitate locuri comune, în formulări fără relief, de regulă pe tema iubirii („Cum lumina împarte nopți de zi/ Și noi, fără iubire, n-am putea trăi!”). Ceva din efuziunile poetului trece în lucrările de istorie literară ale lui D., însă aici caracteristicile definitorii sunt documentarea serioasă, supunerea la obiect, claritatea expunerii. Cu sugestii metodologice din determinismul lui C. Dobrogeanu-Gherea (însă nuanțat) și G. Ibrăileanu, care induc raportarea la epocă sau la momentul literar și vizează „confluențe, înrâuriri, analogii”, istoricul literar se ocupă cu precădere de scriitori „de al doilea raft”: Nicolae Gane, I. Al. Brătescu-Voinești, G. Topîrceanu, I.I. Mironescu, Mihai Codreanu, Octav Botez, Al. Cazaban, D.D. Patrașcanu, tratându-i monografic. Studiul cel mai extins e consacrat lui I.I. Mironescu (1982), dar cel mai important rămâne monografia *Anton Pann* (1989), care definește tipul de scriitor ilustrat de cel ce uzează, ireductibil, de „poezie” – cu virtuțile și neajunsurile ei. Alte contribuții se referă la Jean Boutière (ca monografist al lui Ion Creangă), Sextil Pușcariu (ca istoric literar), Calistrat Hogaș (din perspectiva receptării), Mihail Sadoveanu și Panait Istrati (ambii urmăriți în popasul lor la Iași), cuprind rezultatul unor preocupări de filolog (revista de folclor „Șezătoarea”, Dante în „Convorbiri literare” etc.) ori se opresc la Barbu Delavrancea și Octavian Goga, într-o notă didactică și de popularizare. Lucrările despre marii scriitori nu excelează prin noutate. Astfel, lecturile eminesciene din *Contribuții* sunt o succesiune de clișee și de formule bombastice, altele asemenea revenind și în volume de mai târziu, ca *Nasc și la Moldova oameni* (2006), care reunește articole despre mari autori (M. Eminescu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu) sau despre scriitori de al doilea plan, la care D. s-a referit și anterior. Aici, ca și în *Din cărți și*

despre cărți (2010), perspectiva este acuzat didactică și vulgarizatoare, de rapsod popular al istoriei literare. Antologiile critice despre Creangă și Sadoveanu sunt însă lucrări probe, întocmite cu rigoare filologică – virtute caracteristică și prestației de editor a lui D. Acestor antologii li se adaugă editarea, în 1974 și 1976, a lucrărilor *Cercetări și studii* și *Limba română*, aparținând lui Sextil Pușcariu, dar și alte ediții, îndeobște din scrierile autorilor de care a fost preocupat ca istoric literar.

SCRIERI: *Contribuții*, București, 1978; *Confluențe*, București, 1980; *Cumpăna gândului*, București, 1981; *I. I. Mironescu*, Iași, 1982; *Semnul zăpezii*, București, 1984; *Anton Pann*, București, 1989; *Furtuna unui anotimp*, Iași, 1989; *Orga inimii*, Timișoara, 2000; *Pașii memoriei*, București, 2001; *Altfel de martori*, Iași, 2002; *Draperia de ceață*, Iași, 2003; *Mic dicționar de literatură universală* (în colaborare cu Anca Simireanu), Timișoara, 2003; *Probleme de filologie română. Orientări și repere*, Iași, 2003; *Popas printre oameni și cărți*, Iași, 2004; *Cascade*, Iași, 2005; *Clopotul din iarbă*, Botoșani, 2005; *Insula mirărilor*, *Amurg învins*, Iași, 2006; *Nasc și la Moldova oameni*, Iași, 2006; *Curcubeu de suflet*, Botoșani, 2007; *Retrospectivă și perspectivă*, Iași, 2007; *Contribuții filologice și istorice*, Iași, 2008; *Filologie și cultură*, Iași, 2008; *La mijloc și pe margine*, Iași, 2008; *Lingvistică și filologie*, Iași, 2008; *Taina albă*, Botoșani, 2008; *Vitralii brumate de lună*, Botoșani, 2008; *Crucea de gheață*, Botoșani, 2009; *Insomnia ploilor*, Botoșani, 2009; *Oameni, locuri, cărți*, pref. Nicolae Cărlan, Botoșani, 2009; *Din cărți și despre cărți*, Botoșani, 2010; *În „dulce târgul Ieșului”*, Iași, 2010; *În pridvorul Cerului*, Botoșani, 2010; *Nisipul din rouă*, Iași, 2010; *Omătul albului suspin*, Botoșani, 2010; *Cărarea viscolită*, Botoșani, 2011; *Surâsul înserării vinovate*, Botoșani, 2011; *Stejarul fulgerat*, Iași, 2012. **Antologii:** *Studii despre opera lui Mihail Sadoveanu*, pref. edit., București, 1977; *Studii despre Ion Creangă*, I–II, București, 1973; *Destinul unui clasic. Studii și articole despre Ion Creangă*, pref. edit., București, 1990. **Ediții:** Mihai Codreanu, *Scrieri*, I–II, introd. Constantin Ciopraga, București, 1968–1969 (în colaborare cu Constantin Ciopraga); I.I. Mironescu, *Scrieri*, pref. edit., București, 1968; Al. O. Teodoreanu, *Versuri*, pref. D.I. Suchianu, introd. Ion Rotaru, București, 1972, *Pahare și săgeți*, pref. edit., Iași, 2003; Al. Cazaban, *Chipuri și suflete*, pref. edit., București, 1973; Octav Botez, *Scrieri*, pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977; Nicolae Gane, *Scrieri*, pref. Șt. Cazimir, București, 1979, *Păcate mărturisite*, Iași, 2009; D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, pref. edit., Iași, 2000.

Repere bibliografice: Nae Antonescu, *O reparație necesară*, RL, 1983, 24; Ion Popescu-Sireteanu, „I.I. Mironescu”, *Forum*, 1983, 7–8; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 140–141; *Dicț. scriit. rom.*, II, 13–14; Liviu Papuc, „Altfel

de martori”, CRC, 2002, 8; Emilian Marcu, [Ilie Dan], CL, 2004, 5, 2007, 4, 12, 2008, 10; *Lingvistică și cultură* (volum omagial), coordonator Vasile Diacon, Iași, 2008. **N.M.**

DAN, Ioan (29.VI.1922, Deva – 31.X.2003, Los Angeles, SUA), prozator. Este fiul Elenei Carolina (n. Popa) și al lui Iona Dan, țăran. Urmează Școala Normală la Sighet și Focșani (1934–1941), dar își ia bacalaureatul abia în 1968, la București, deoarece are de suferit din cauza trecutului familiei sale, incriminată pentru simpatii legionare. Își va ispăși „păcatele” lucrând, pe rând, ca muncitor la o carieră de nisip (1941–1943), chelner la o ospătărie (1945–1950), ca meseriaș la o cooperativă de artizanat (1954–1965), tehnician topometrist (1965–1969) etc., fiind reabilitat la sfârșitul anilor '60. Emigrează în 1984 în RF Germania (unde publică în „Săptămâna müncheneză” și colaborează la Europa Liberă), în 1986 stabilindu-se în SUA, în apropiere de Los Angeles.

D. debutează în 1960 la „Luceafărul”, dar în volum publică abia în 1970 proza umoristică *Locatarii din Strada Fecioarei*. Notorietatea și-o va câștiga însă datorită genului de aventuri, intrigă și spionaj, adoptând o filieră franțuzească, de tipul romanelor de capă și spadă. Cele mai importante realizări ale scriitorului, evocări axate pe Evul Mediu românesc, centrate pe figurile lui Mircea cel Bătrân și Mihai Viteazul, dar și pe cele ale unor eroi „anoni” exemplari, adevărate modele de curaj și înțelepciune, sunt *Curierul secret* (1974), *Cavalerii* (1975), *Taina cavalerilor* (1976), *Cavalerii Ordinului Basarab* (1977), la care se adaugă în 1987 *Cavalerii râsului* (în colaborare cu Radu Bărbulescu), carte de schițe umoristice apărută la puțină vreme după stabilirea în SUA. Toate romanele sale „cavalerești” s-au bucurat de succes, tirajele epuizându-se rapid. Primele trei titluri constituie o trilogie de sine stătătoare, urmărind evenimentele petrecute între 1593 și 1601 în Țările Române, iar *Cavalerii Ordinului Basarab* este o saga de secol XIV. Deși poate fi încadrat în literatura de consum, scrisul lui **D.** este de un nivel stilistic peste medie, cărțile lui reprezentând un refugiu ficțional al adolescenților din anii '70 ai secolului trecut. Succesul este explicabil, cred criticii, și datorită resuscitării romanului istoric pe considerente naționaliste, „boierimea valahă” fiind pusă într-un mod aproape firesc „în rând cu protipendada europeană” (Marian Popa). Romanele despre cavalerii lui Mihai Viteazul și ai lui Mircea

cel Bătrân sunt un amestec insolit de adevăr și ficțiune, pe lângă chipurile simbolice ale domnitorilor apărând și o serie de bărbați puternici, luptători „legendari”, supradimensionați, un fel de Hercule, Ulise sau Ahile spadasini, dar și oameni de lume, adică niște figuri născute de imaginația autorului, pentru a deveni arhetipuri ale masculinității biruitoare. Căpitani Viteazului sunt, în paginile conturate după o rețetă bine însușită (intrigi, aventuri, cavalcade, dueluri, agenți secreți, dragoste, femei frumoase, onoare, răsturnări de situație, baluri strălucitoare și castele somptuoase), tot patru, ca și muschetarii lui Al. Dumas: Cae Indru, „nepotul secret” al voievodului, războinicul perfect în toate; Chirilă Zece Cuțite, specialist în arma care i-a dat porecla; Ducu cel Iute, ilustru „profesor” al spadei; limbutul Costache Caravană, maestru în folosirea pistoalelor. Cititorul e aruncat în mijlocul unor acțiuni furtunoase, pornind cu bătălia de la Călugăreni și sfârșind cu trădarea lui Mihai, cu puțin timp înainte de a fi ucis. Acțiunea istorică trece în plan secund, prim-planul fiind deținut de aceste figuri brave, Athos, Porthos, Aramis și D'Artagnan autohtoni, spioni inteligenți imposibil de contracarat sau de cumpărat, „săbii” aflate în spatele tuturor întâmplărilor. Pe lângă acești bărbați credincioși, curajoși, lovind din umbră (ca Nufărul-Alb – comitele Staicu, personaj central în *Cavalerii Ordinului Basarab*), supraviețuiește literar galeria personajelor comico-pitorești, cu nume bine alese, predestinate parcă: Toroipan, Gălușcă, Tufănel, Ciripoi, Sile Adormitu, Niță Praștie, părintele Grasa, călugărul Sima, care încurcă scripturile, sau „conchistadorul” Cotaie, niște Sancho Panza cu nimic mai prejos decât stăpânii lor. Dincolo de divertisment și (auto)ironia bine dozată (bunăoară, un anume Ioan Dan e menționat la un moment dat în carte drept fiu al fratelui domnului Mircea, „născut dintr-o dragoste tănuită”), romanele au și un anume farmec exotic când e vorba de personaje ce știu să mânuiască la fel de bine și arma, și pana, degajând un fior adolescentin deloc desuet. Paginile din *Jurnal de exil* (2000) urmăresc experiența lui **D.** în SUA și merg pe ideea evadării dramatice din România, o țară pe care nu o poate însă uita, deplângându-i soarta: „Nefericit este poporul căruia îi pleacă chiar și bătrânii”.

SCRIERI: *Locatarii din Strada Fecioarei*, București, 1970; *Curierul secret*, București, 1974; *Cavalerii*, București, 1975; *Taina cavalerilor*, București, 1976; *Cavalerii Ordinului Basarab*, București, 1977; ed. 2, I–II, München,

1985–1987; *Stăpânii golfului*, București, 1981; *Cavalerii răsului* (în colaborare cu Radu Bărbulescu), München, 1987; *Milionarii*, București, 2000; *Jurnal de exil*, București, 2000.

Repere bibliografice: Al. I. Friduș, „*Locatarii din Strada Fecioarei*”, CL, 1970, 2; Mircea Constantinescu, „*Curierul secret*”, RL, 1974, 13; Valentin Tașcu, *Arheologia spiritului sau Proza istorică*, ST, 1977, 1; Paul Dugneanu, *Roman istorico-umoristic*, LCF, 1977, 52; Mircea Constantinescu, „*Stăpânii golfului*”, RL, 1982, 3; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 107–109; Andrei Milca, *Ioan Dan, regele neîncoronat al genului de capă și spadă autohton*, „Cronica română”, 2002, 2922; Popa, *Ist. lit.*, II, 614; Manolescu, *Enciclopedia*, 239.

A.MI.

DAN, Mariana (2.VI.1955, București), poetă, critic și istoric literar, traducătoare. Fiică a Elenei Dan (n. Postempschi), arhitect, și a lui Mihai Dan, medic, **D.** a urmat etapele pregătirii școlare în București, absolvind Liceul „Mihai Viteazul” în 1974. Până în 1978 este studentă la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția engleză–hindi, a Universității bucureștene. Ulterior, la Facultatea de Filologie din Belgrad, își ia diploma de magistr (1983) și apoi de doctor în științele literaturii (1992), cu teza *Fantasticul în literatura română*, publicată în 1997 în limba sârbă. Lucrează inițial ca asistent de limba și literatura română la Facultatea de Filosofie din Novi Sad (1981–1988), în 1988 funcționează și la Belgrad, unde se transferă definitiv la Facultatea de Filologie, din 1993 fiind profesor și șef al Catedrei de limbă, literatură și cultură română. A debutat cu poezie în timpul liceului în revista „Cutezătorii”, însă consideră că adevăratul său debut a fost cu poeme în proză, sub influența clocotrismului, într-un grupaj colectiv intitulat *Nove situacije*, publicat în revista „Sinteze” în 1983. Editorial debutează în 1987 cu volumul de versuri în limba română *Crimă perfectă*. A mai colaborat la reviste din România („Caiete critice”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Convorbiri literare”, „Romanoslavica” ș.a.), din Serbia („Filološki pregled”, „Književna reč”, „Savremenik”, „Književna kritika”, „Libertatea”, „Letopis Matice srpske”, „Književnost”, „Politika”, „Borba” ș.a.) și din alte țări (Suedia, Irlanda, SUA). Totodată, a semnat numeroase recenzii și referințe critice despre cărțile scriitorilor români din Voivodina, majoritatea apărute în „Lumina” (Pančevo). Scrie în egală măsură în limba română și în limba sârbă. A mai semnat Mariana Dan-Mijović.

Din anii '80 ai secolului trecut **D.** este adeptă și teoreticiană a clocotrismului, mișcare de neovangardă din Belgrad inițiată de Adam Puslojić, Ioan Flora și Aleksandar Sekulić. Primul volum de versuri publicat în România, *Îngerii din stație* (2006), devine cartea de vizită a poetei, constituind o chintesență în spirit clocotrist a liricii sale de până atunci: „sunt mărgeaua de sticlă ce strălucește/ doar dacă prin ea trece lumina” (*magdalena sau jocul cu mărgelele de sticlă*). Deznădejdea viețuirii într-o lume desacralizată transpare în alăturarea unor noțiuni la prima vedere antinomice: „isus ne-a stins lumina pe scări/ ca noi să ducem o mai bogată viață interioară/ sfinții x și y/ se-nghesuie cu studenții la examene. [...] pe umăr îmi plânge/ un nou înger albastru/ de-abia ieșit din tv” (*pe umăr îmi plânge*). Imaginile sunt șocante prin îmbinarea de termeni și noțiuni cu un semantic diferit și, nu de puține ori, contrastant: „privită din interior/ lumea nu are pleoape/ zăpada roșie curge/ prin pădăile visului/ ce ne viscolește sălbatic –// cocoșii de luptă dorm/ cu capetele tăiate” (*din interior*), iar rezonanțele biblico-mitice alternează cu banalul cotidianului cenușiu: „ningea din clopotul bisericii/ cu fulgi de glorie –/ se naștea isus în păduri” (*albă-ca-zăpada*). O altă preocupare semnificativă la **D.** este cercetarea „canonului identitar”, așa cum reiese din volumul *Construcția și deconstrucția canonului identitar. Creație și identitate în literatura română din Voivodina* (2010), în care abordează scrisul lui Slavco Almăjan, Vasko Popa, Ioan Flora, Ion Miloș. De asemenea, a alcătuit și tradus antologii de poezie sârbească, iar în sârbă a tradus scrieri de Adrian Marino și Mircea Eliade. Spirit efervescent, **D.** se implică activ în relațiile culturale dintre comunitatea românească din Serbia și România.

SCRIERI: *Crimă perfectă*, Pančevo, 1987; *Fantastika u rumunskoj književnosti* [*Fantasticul în literatura română*], Belgrad, 1997; *Îngerii din stație*, postfață Eugen Simion, București, 2006; *Un kil de cer*, Pančevo, 2009; *Construcția și deconstrucția canonului identitar. Creație și identitate în literatura română din Voivodina*, postfață Silviu Angelescu, București, 2010. **Antologii:** *Arhipelagul dantelat. Antologia tinerilor poeți din Serbia*, Pančevo, 1988; *Razvoj rumunske književnosti od prvih pisanih spomenika do postmodernizma* [*Literatura română de la începuturi până la postmodernism*], Belgrad, 2003 (în colaborare cu Lucian Pavel). **Traduceri:** Adrian Marino, *Moderno, modernizam, modernost* [*Modern, modernism, modernitate*], Belgrad, 1997 (în colaborare cu Z.

Tomić), *Avangarda*, Belgrad, 1997 (în colaborare cu A. Mijović); Mircea Eliade, *Kod Ciganki. Noći u Seramporeu* [*La țigănci. Nopti la Serampore*], Belgrad, 1999, *Tajna doktora Honigbergera i druge novele* [*Secretul doctorului Honigberger și alte nuvele*], Belgrad, 2002 (în colaborare cu Zoja Tomić).

Repere bibliografice: Baba, *Compendiu*, 29–31; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 312–315; Catinca Agache, Valeriu Stancu, *Metafore românești din Iugoslavia*, II, Iași, 2000, 171–172; Geo Vasile, *Suprerealism umanizat*, RL, 2006, 49; Niculina Oprea, „Îngerii din stație”, PSS, 2006, 10–12; Gabriela Benga, *Văzute și nevăzute*, O, 2006, 12; Traian T. Coșovei, „Îngerii din stație”, TMS, 2006, 440; Petre Ciobanu, *Clocotism feminin*, R, 2007, 7–8; Iolanda Malamen, *Scris și de scris*, III, pref. Mihai Șora, Bistrița, 2007, 438–444; Vasile, *Mărci*, 123–125; Delia Badea, „Construcția și deconstrucția canonului identitar”, „Revista de studii banatice”, 2011, 1–2.

O.I.

DAN, Mihail (pseudonim al lui David Michael Werner; 24.I.1906, Târgu Frumos – 28.X.1950, Tel Aviv, Israel), poet. Este fiul lui Betty (n. Mendelovici) și al lui Hanina Werner, ceasornicar, și fratele mai mare al lui Leopold Werner, poet și cronicar muzical cunoscut sub numele Vasile Cristian. După absolvirea liceului, se pare la Turnu Severin, **D.** a locuit o vreme la Craiova, apoi la București, unde ar fi lucrat la o editură. Cunoscut ca aderent al Partidului Comunist și suspectat chiar a fi agent sovietic, emigrează în Palestina, probabil spre sfârșitul anului 1940. A servit ca translator în administrația engleză, iar după înființarea statului Israel, în armată, ca ofițer de contact responsabil de Locurile Sfinte. Se stinge din viață în urma unui atac de cord. Orientat de la început către avangardă, **D.** era în 1929, la Craiova, alături de C. Nisipeanu, la revista „Radical”. În același an semnează versuri în „Bilete de papagal” și în „Ramuri”. După instalarea în București, va frecventa cercul Sburătorul, concomitent apropiindu-se de grupul din jurul revistei „unu” (la care, în 1932, e redactor responsabil). Mai colaborează cu versuri, proze scurte, „reportaje”, note și traduceri din lirica lui Vladimir Maiakovski la „XY”, „SO₄H₂”, „Rod”, „Bobî”, „Omul”, „Caravana”, „Vitrina literară”, „Munca literară”, „Azi”, „Societatea de mîine”, „Caiet”, „Meridian”, „Reporter”, „Șantier” ș.a. În 1931 era anunțată tipărirea romanului *Triunghiul de foc*, ce ar fi fost scris în colaborare cu Emil Botta și Corneliu Temensky, probabil rămas în stadiul de proiect. Totuși, **D.** citește la Sburătorul, în afară de versuri, mai multe fragmente dintr-un

„roman de moravuri moldovenești”, intitulat *Conașii*. În 1933 i se joacă o adaptare după Molière, *Georges Dandin descătușat*, făcută în colaborare cu I. Ligeti, și tot atunci Sașa Pană îi includea în programul editurii sale o plachetă și un volum de traduceri din Maiakovski. În cele din urmă izbuște să dea la lumină doar placheta *Sens unic* (1935); alt volum de versuri, *Daphnis și Chloe*, deși anunțat, nu a apărut. După emigrare a continuat să scrie în românește, dar și în franceză, cel puțin un poem fiindu-i publicat în periodicul francez „La Marseillaise”.

D. și-a mărturisit în mai multe rânduri atașamentul deplin la suprerealism. În fapt, la un anume suprerealism, care nu recuză toată poezia anterioară și care subliniază necesitatea de „a organiza furtuna” (mișcarea subconștientului), cu termenii lui Roger Vitrac, puși ca motto plachetei *Sens unic*. Ca atare, „vederile” propriu-zis suprerealiste sunt, în unele poeme (*Cutie cu vise și șerpi*, *Aici*, *Premers adevărat*, *Sevă*, *Notații în clar major* ș.a.), încorsetate într-un tipar ermetic, amintind pe alocuri supărător de mult de Paul Valéry ori de Ion Barbu. Efectul este diminuat și de prezența unor neologisme incomplet asimilate ori chiar a unor barbarisme. În alte texte (*Promenoir*) reușita este asigurată de alternarea limbajului solemn cu cel colocvial, precum și de unele note de grotesc ori de umor, în genul practicat de Jean Cocteau și Paul Éluard. În lirica erotică (*Așa se întâmplă primăvara*, *Ria*) frapează imaginile insolite, încastrate în declamații ce trimit când la romantici, când la Maiakovski. Dicția acestuia din urmă, ca și amalgamul de egolatrie și solidaritate cu cei mulți sunt vizibile în *Poem cu fața către voi*, care, împreună cu *Fapt mărturisit*, relevă atât stângăciile, cât și calitățile autorului. Observațiile critice cu care a fost întâmpinat *Sens unic* îl vor fi ajutat pe **D.**, un nou ciclu (poate din proiectatul *Daphnis și Chloe*) impresionându-l plăcut, la lectură, pe E. Lovinescu. Singurul poem publicat ulterior în presă, în 1939, *Puncte de vedere*, confirmă în orice caz un progres.

SCRIERI: *Sens unic*, București, 1935.

Repere bibliografice: Constantin Micu, „*Sens unic*”, „Azi”, 1935, 2; Erasm [Petru Manoliu], „*Sens unic*”, „Credința”, 1935, 441; Mihail Sebastian, „*Sens unic*”, RP, 1935, 5229; Streinu, *Pagini*, I, 77–79; C. Panaitescu, *Două volume de versuri*, FCL, 1935, 1321; Octav Șuluțiu, „*Sens unic*”, F, 1935, 4; Constantinescu, *Scrieri*, VI, 91–92; Mircea Mateescu, „*Sens unic*”, „Cruciada

românismului”, 1935, 28; Pericle Martinescu, *Poezia în 1935*, „Reporter”, 1935, 78; Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*, RFR, 1935, 9; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, 308, *passim*; Geo Bogza, *Jurnal de copilărie și adolescență*, București, 1988, *passim*; Stolnicu, *Printre scriitori*, 188–189; Ion Caraion, *Jurnal*, II, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1998, 72–74; Mihail Dan, DCS, 49–50, 178; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, *passim*; Durnea, *Propuneri*, 239–264. **V.D.**

DAN, Pavel
(3.IX.1907, Tritenii
de Sus, j. Cluj –
2.VIII.1937, Cluj),
prozator.

Este fiul Nastasiei (n. Tescariu) și al lui Simion Dan, țărani. Începe școala în localitatea natală, iar din 1919 urmează liceul la Turda, fiind remarcat de profesorul Teodor Murășanu, care îi va publica ulterior câteva texte în „Pagini literare”. Ca elev, el însuși făcuse să apară în 1925 efemera revistă „Fire de tort”. Un conflict cu autoritatea școlară îl obligă să încheie liceul la Tulcea; bacalaureatul îl trece la Ismail (1927). Licențiat în 1932 al Facultății de Litere din Cluj, secția română–latină, o vreme bibliotecar și pedagog la liceul din Turda (1931), va fi apoi profesor de greacă și latină la Liceul „Sf. Vasile” din Blaj (1932). **D.** debutează la Cluj, în 1930, în revista lui Victor Papilian, „Darul vremii”, cu un comentariu la *Note și impresii* de G. Ibrăileanu. În revista „Blajul”, pe care o inițiază în 1934 împreună cu Nicolae Comșa ș.a., îi apar nuvelele *Îl duc pe popa*, *Întâlnire*, *La închisoare* ș.a., iar „Gândirea” îi publică *Priveghiul*. În 1935 își trece examenul de capacitate; în 1936 nuvela *Iobagii* e premiată de ziarul „România nouă”. A mai colaborat la „Gând românesc”, „Abecedar”, „Vatra” ș.a. La un an după moarte (fusese răpus de neoplasm), i se tipărea volumul *Urcan bătrânul*. Câteva din scrierile lui au fost traduse în 1945 în franceză de Gabrielle Cabrini și Eugen Ionescu; culegeri de nuvele s-au publicat ulterior în maghiară, germană și engleză.

La mai bine de șapte decenii de la dispariția timpurie a lui **D.**, situația operei lui în tabloul de valori

al literaturii naționale pare să nu fi fost încă definitiv fixată. Mulți dintre cunoscătorii ei, ca și exegeții ei cei mai atenți, îl plasează, fără ezitare, în rândul marilor scriitori, însă autorul pare a nu fi fost „canonizat” pe de-a-ntregul, la nivelul conștiinței comune. Deși „descoperit” și recomandat călduros de Ion Chinezu încă din anii '30, el pare să fi rămas un scriitor puțin citit și insuficient comentat. Totuși, citit a fost sau a putut fi: editată în volum în 1938, opera i-a fost reeditată în numeroase rânduri. Nici comentariile nu au fost puține: în periodice au apărut studii, eseuri, articole, cronici, mărturii etc., multe fiind rodul unor demersuri exegetice relevante și solide, semnate de nume prestigioase: Octav Șuluțiu, Mihail Sebastian, Cornel Regman, Nicolae Manolescu, Florian Potra, I. Negoieșcu, Nicolae Balotă ș.a. Într-o primă etapă i-au fost consacrate două cărți: monografia Monicăi Lazăr (1967) și, după aproape două decenii, eseu critic al lui Ion Vlad (1986). Nici studiile introductive sau prefețele (în special cele iscălite de Cornel Regman și de Sergiu Pavel Dan) ce au însoțit edițiile successive nu pot fi trecute cu vederea. Cu toate acestea, a persistat impresia că scriitorul e cumva nedreptățit, că importanța și, mai ales, originalitatea lui nu sunt pe deplin recunoscute. Totuși, după 2000 în special, s-a manifestat un interes crescut în ce privește comentarea și valorizarea acestui autor, i-au fost consacrate mai multe volume de critică și istorie literară, antologii comentate, antologii critice etc. Sunt, probabil, mai multe elemente care au împiedicat consacrarea lui timpurie ca personalitate de primă însemnătate a prozei românești interbelice și canonizarea lui. Scurtimea vieții și puținătatea operei (sub raport cantitativ), în primul rând. Autorul rămâne, forțamente, un „mare scriitor” virtual, care și-a dat măsura, dar nu a apucat să se realizeze în opere de mai mare amploare și impact. Apoi caracterul oarecum marginal al circulației scrierilor la vremea primei lor apariții. Înainte de toate, însă, probabil că originalitatea marcată și caracterul novator al prozei lui **D.** explică relativa dificultate cu care a fost recunoscută și prețuită. Opera acestuia e formată din texte prozastice de dimensiune mică ori medie: nuvele, povestiri, schițe, texte diaristice sau memorialistice, confesiuni lirice. Volumul din 1938 cuprinde șaptesprezece titluri; edițiile postbelice au recuperat și alte texte (inclusiv nebeletristice), fie inedite, fie apărute doar în periodice, dar și astfel augmentat, corpusul operei nu depășește

semnificativ trei sute cincizeci de pagini de carte. Nu toată proza se află la același nivel de temperatură artistică. Distincția, deja operată de exegeți, vizează, pe de o parte, piesele vădit „juvenile”, cu materie autobiografică de-abia literaturizată, situată în mediu orășenesc, de regulă studențesc sau școlar, cu accente de „dramoletă” (Cornel Regman), scrieri efectiv minore, și, pe de altă parte, scrierile construite pornind de la observarea universului rural, acestea din urmă fiind cele care interesează și astăzi. În seria de proze valoroase – unele adevărate capodopere, altele deosebit de puternice – se cuvine să fie reținute în primul rând nuvelele *Urcan bătrânul*, *Înmormântarea lui Urcan bătrânul*, *Ursita*, *Prievghiul*, *Copil schimbat*, *Uliana*, dar și piesele de mai mici dimensiuni *Precub*, *Jufa*, *Cârjă* și *Banii*, cărora le-ar putea sta alături și *Zborul de la cuib*, text cu tematică „mixtă”, investigând zona de contact dintre două moduri de viață, tema dezrădăcinării de fapt. Importantă este și o amplă nuvelă cu subiect istoric (vremea răscoalei lui Horea), *Iobagii*, admirabilă, dar mai puțin caracteristică pentru formula prin care s-a singularizat prozatorul. La aceste scrieri, desigur, se referă observațiile formulate de Eugen Ionescu în prefața la volumul *Le Père Urcan*, apărut în Franța, în 1945: scriind despre țărani, **D.** a fost preocupat de om, în sensul cel mai general, de investigarea condiției umane. Centrarea pe ființa umană în ceea ce are ea fundamental – marile provocări cu care omul e confruntat în trecerea lui prin lume: asigurarea subzistenței și a descendenței, lupta cu boala și cu spaima de moarte, dar și preocuparea pentru identificarea unui sens al vieții ori pentru dobândirea unui oarecare confort spiritual și moral, a unui sentiment, fie el iluzoriu, de libertate – îi ține proza departe de teritoriile strâmte ale oricărui „provincialism” cu coloratură „etnografică”. Lupta omului pentru a obține nu victoria – imposibilă, în fond –, dar măcar o soluție acceptabilă față cu provocările existenței, întruchipări ale acțiunii erozive a entropiei mundane, ostile dăinuirii umane, conține, în chiar sânul ei, și primejdia decăderii morale, aspect pe care scriitorul îl examinează cu deosebită luare aminte. Dar textul lui Eugen Ionescu, ca și împrejurarea în care a fost scris și publicat au o importanță cu totul particulară. Aflat în Franța cu însărcinări de atașat cultural al Legației Române, Eugen Ionescu, pentru a face cunoscută publicului francez literatura română contemporană print-un „eșantion” reprezentativ, a

avut inițiativa publicării unui volum de nuvele aparținând lui **D.**, unde sunt reunite, în traducere, textele *Urcan bătrânul*, *Înmormântarea lui Urcan bătrânul*, *Copil schimbat*, *Zborul de la cuib*. Știind să evite ispita oricăror prejudecăți antiruraliste, intuiția acestui spirit de o modernitate incontestabilă a depistat sensul major și valoarea de universalitate a scrierilor „despre țărani” pe care le alesese, în prefață sesizându-se cu justețe trăsăturile definitorii, calitățile și calitatea prozei recomandate. Eugen Ionescu recapitulează însușirile lumii țărănești, trecând în revistă elemente caracteristice: dramele care se desfășoară în jurul pământului, avariția, rapacitatea, dar și „ceva ca un crâmpiei de cer albastru”, „o duritate venind din profunzimi misterioase”, sentimentul armoniei lumii, visul, misterul, „prospețimea izvoarelor vii”, viața în afara istoriei, după un model neschimbător. El relevă, vorbind de lumea rurală, caracterul ei de lume închisă, ostilă orașului, de lume „a visului, a mitului, a fantasticului”, dar și de lume „a simțului practic” și totodată „a neliniștii”, de lume în sânul căreia „poate fi descoperit echivalentul aristocrației (vechile familii de țărani bogați), ca și al burgheziei hrăpărețe care se ridică, se îmbogățește și vrea să fie egală fostei elite.[...] Nobil e acela care posedă pământ. Urcăneștii vor să fie dintre aceștia. Ei iubesc sălbatic pământul, dar le place în aceeași măsură – am zice, chiar, mai mult – ca nimeni să nu îndrăznească să-și bată joc de ei”. Deținătorii valorilor spirituale, între țărani lui **D.**, remarca prefactorul, sunt săracii, care, imuni la patima chinuitoare a acumulărilor de pământ, constituie „sufletul și inima țărănimii”. Personajele, întâmplările, decorul și recuzita din textele lui **D.** nu se deosebesc semnificativ de cele curențe în proza rurală din epocă ori din perioade anterioare (amintind, de pildă, de prozele scurte ale lui Ion Agârbiceanu). Nuvelele, povestirile sau schițele nu sunt prin nimic extraordinare: înfățișează fie noduri conflictuale mai viguroase, generate de eternul subiect al averii și al acaparării ei, dar și de idiosincrazii și ostilități intrafamiliale sau intracomunitare, cu întemeiere complexă, dar comună în fond, în special în cele două mari nuvele, posibile fragmente ale unui roman proiectat (*Urcan Bătrânul*, *Înmormântarea lui Urcan Bătrânul*), fie diferite scene de gen și crâmpie de conflict, episoade familiale ori ale vieții obștii satești, în principiu tipice și obișnuite, însă cu un miez de dramatism uneori foarte marcat. În

În redacția revistei „Blajul”

Ursita un țăran grav bolnav, care trage să moară, în toiul iernii, e vegheat de familie, care nădăjduiește o miraculoasă însănătoșire, dar muribundul, cuprins de o irepresibilă pulsione tanatică, păcălește vigilența celor apropiați și fuge afară, ca să-și grăbească moartea; în *Priveghiul* un țăran, Toader, moare căzând în fântână, de fapt e vorba de o sinucidere, iar apoi, la priveghiul organizat după datină, un anume Șuta, personaj ciudat, un fel de „marginal”, contemplator ironic al luptei pentru existență și moralist necruțător, dezvăluie în chip scandalos, printr-un fel de recital de comedie satirică improvizată, printr-un monolog demascator plin de batjocură și sarcasm, probabilele rațiuni ale gestului suicidal al celui privegheat, stârnind astfel o încăierare sângeroasă între rubedeniile răposatului și cele ale văduvei sale. Alteori mici anecdote, incidente ori pățanii neplăcute sunt investite cu o expresivitate și un sens care depășesc banalitatea ori lipsa de importanță aparentă a întâmplării. În

Cârjă cel poreclit astfel, un tânăr țăran fără familie, copil găsit, ridicat prin propria vrednicie la un statut de relativă onorabilitate, se înfurie când e umilit fără pricină de un oarecare, la un iarmaroc, și ripostează aplicându-i o corecție contondentă strașnică; în *Jufa* un bătrân sătean sărac se duce la oraș să vândă un sac cu sămânță de in cu gândul să repare, cu banii astfel agonisiți, încălțăminte de iarnă a nevestei, însă, intrând într-o cârciumă să se încălzească după drumul anevoios prin zăpadă, descoperă cu delicii o bunătate necunoscută lui până atunci, cacaua caldă, și, ignorând prețul pipărat, comandă în neștire porție după porție, risipind astfel tot micul lui capital și în final luând drumul spre casă cu mâna goală; în *Precub* alt țăran sărac, pornit la târg ca să-și cumpere o junincă, e jefuit de toți banii printr-o escrocherie „clasică”, printr-o stratagemă perfidă urzită de niscăi tâlhari de iarmaroc etc. O situație aparte, sub raportul așa-zicând tematic, o are excepționala nuvelă *Copil*

schimbat, considerată una din capodoperele prozei noastre fantastice („cea mai izbutită compoziție de proză fantastică românească”, după opinia lui Ion Vlad). Aici, după cum relevă Sergiu Pavel Dan, „edificiul nuvelistic [...] se sprijină pe un eres, deci pe un produs șlefuit de timp al imaginației folclorice, dar asimilat individual, restituit ca o răscolitoare experiență trăită. Este credința străveche (amintind *Legenda Sf. Sisinie* din *Codex Sturdzanus*) în puterea diavolului de a substitui copii nedorți de părinții lor. Evenimentul e povestit la persoana întâi – de către un mocan «plecat pe țară, după bucate» și sosit în Câmpia Ardealului”. Lumea țărănească din scrierile lui **D.** nu e deloc idilică. Realismul oarecum brutal al prozatorului nu este în mod artificios unul al tonurilor sumbre, însă înclinarea către surprinderea – sau reconstituirea – predilectă a dramatismului lăuntric îl distinge net de realismul obiectiv canonic. E un realism liric, dar fără sentimentalitate searbădă, ci cu focalizare asupra etosului, dotat cu un energic subtext de comentariu și interpretare. Și înzestrat cu atribute recognoscibile ale expresionismului, după cum a remarcat critica. Confrunțați cu provocările existențiale elementare (subzistența, supraviețuirea etc.), țărani lui **D.** le răspund prin recursul la niște scheme de comportament, în fond simple și simplificatoare, constituite la nivel comunitar, apoi consfințite de tradiție. Acestea se dovedesc totuși inoperante când e vorba de rezolvarea neliniștilor individului, fiindcă ele nu pot da seama de întortocheatele resorturi psihologice abisale, de infinitatea determinărilor și comportamentelor individuale. Și cu atât mai puțin pot face față distorsiunilor legate de o evoluție socială rapidă, traumatizantă sau destabilizantă, proprie epocilor mai noi. Căci, fără a reitera exagerările sociologice, nu poate fi trecut cu vederea faptul că prozele nu proiectează o țărănime arhaică, atemporală ori programatic anacronică, ci țărănimea vremii contemporane autorului, o vreme de transformare și zbucium, deloc idilică. Investigând condiția umană în generalitatea ei, scriitorul a făcut-o referindu-se la un eșanțion uman concret, din Câmpia Transilvană. Dar nu a urmărit să facă operă documentară, de folclorist ori sociolog. Firește, culoarea locală, atmosfera specifică, valoarea testimonial-documentară, savoarea dialectală sunt prezente, fără a fi elemente definitorii. Cunoscând în detaliu resorturile vieții comunitare sătești, scriitorul a procedat, pe fundalul unui anumit peisaj etnologic și social, la investigarea

dramelor individuale. Literatura lui nu e una „a gloatei”, ci a individului, loc de manifestare a modernității. La **D.**, țăranul e un om cu o marcată complexitate lăuntrică, cu individualitate psihologică definită, ireductibil la marile categorii generice și la comportamentele cutumiare. Manifestă bizarerii, are reacții imprevizibile. S-ar putea spune că aici țăranul e „evoluat”, ca personaj literar bineînțeles. Afirmând că această lume e „atât de complexă, contradictorie și derutantă”, Eugen Ionescu mai observa că viziunea scriitorului „nu este una socială sau politică, ci filosofică, și destul de pesimistă”, sublinia că „nu o anumită parte a umanității trebuie să vadă cititorul lui Pavel Dan, ci problema întregii umanități în fața zădărniceii, a neantului, a morții” și conchidea că prozatorul, „într-un cadru exterior accidental țărănesc și românesc, înfățișează într-o viziune pesimistă, cu trăsături caricaturale îngroșate, mecanismele esențiale ale societății omenești și ale unei umanități obsedate de moarte și pradă forțelor răului. Dar el ne invită și la sărăcie, izvor de bogății spirituale, și la întoarcerea spre unitatea esențială a lumii”. Acest orizont al prozei lui **D.** fusese, de altfel, surprins în 1939 de Mihail Sebastian. Chiar dacă opiniile comentatorilor importanți au fost, de-a lungul vremii, diferite, ele converg către imaginea unui prozator complex, viguros, rafinat și modern, deși ori poate tocmai pentru că s-a ocupat de lumea țărănească. Au fost relevate – nu fără temei – afinități cu opera lui William Faulkner sau cu mari prozatori latino-americani afirmați în perioada postbelică (Gabriel García Márquez ș.a.). Dincolo de similitudinile care se pot depista, rămân impresionante în primul rând originalitatea, forța viziunii și a scriiturii, modernitatea și profunzimea lui **D.**, netributare vreunor modele ori influențe directe. El a descoperit în sufletul țăranului neliniști și tensiuni proprii epocii și care, fără mărturia lui literară, puteau să pară apanajul citadinilor. Personajele lui cu identitate țărănească sunt ființe evolute, cu mișcări sufletești contradictorii, uneori cultivând arta disimulării, ironia și contemplația, ca mai târziu la Marin Preda. Țăranilor nu le sunt indiferente, nici inaccesibile marile chestiuni existențiale, meditația și reflecția, dar nu le e străină nici abjecția sau grotescul, considerate atribute ale citadinului conform unei viziuni care postula țăranul ca ființă exemplară, idilică, echilibrată și „simplă”. Procedeele, tehnicile narrative, viziunea auctorială sunt comparabile cu acelea proprii literaturii pe teme citadine din epocă,

și, de fapt, prin modernitatea lor, sunt novatoare la scara prozei românești, indiferent de tematică. S-ar spune că **D.** era menit să reprezinte, într-un presupus lanț evolutiv, veriga de legătură între Liviu Rebreanu și Marin Preda. Printr-o operă minimă (ca întindere) el a oferit temeuri pentru spulberarea prejudecăților privind insuficiența estetică, simplismul prozei rurale și fatala rudimentaritate a țaranului ca personaj literar.

Romancier al țăranimii (căci, repetăm, cel puțin ciclul Urcăneștilor, semnalat și de d. Ion Chinezu, constituie un adevărat roman și deci termenul de „romancier” nu ni se pare exagerat), Pavel Dan nu este și nici nu se consideră romancier al unui mediu pitoresc sau al unei categorii sociale, în sens sămănătorist, ci romancier al unei mari realități omenești, valabilă mai mult prin dramele ei proprii, decât prin eventualele ei simboluri de ordin politic sau cultural. [...] Pavel Dan nu e un monografist al satului. El nu consemnează cu titlu documentar fenomene străine de el, ci le trăiește direct, prin participare personală, prin identitate de simțire. În alcătuirea aparent simplă și greoaie a țăranului, el atinge coardele groase și eterne ale sufletului omenesc: iubirea, moartea. Simplitatea de vorbire nu-i împiedică pe țăranii lui Pavel Dan să aibă o viață intimă intensă, cu atât mai dramatic intensă, cu cât nu ajung până acolo decât pasiunile mari, vitale, instinctive.

MIHAIL SEBASTIAN

Avem sentimentul că scriitorul este chiar lumea țărănească și nu numai exponentul acesteia. [...] El depășește, precum Lucian Blaga în poezia de meditație filosofică, stadiul recunoașterii descendenței mărturisite, proclamate retoric; este lumea însăși în manifestările ei plurale: vitalism și elan, frenezie și animare a Naturii, gravitate și sens tragic, existențial vorbind, fantastic și grotesc, coșmaresc și violent satiric precum universul reprezentat macro și microcosm. [...] Viziunea prozatorului descoperă dincolo de aparențe straturile mai adânci ale lucrurilor, de unde infuzia de lirism și gustul pentru fabulos, explorarea lumilor înteroare și revelarea unor alcătuiți arhaice, mitice. [...] De fiecare dată privirea trece spre laturile ascunse ale vieții, încât motive precum Familia, Satul, Natura, avatarurile unor existențe confruntate cu abaterile de la legea morală fixată, destinul Naratorului, transmis confesiv sau identificat – prin convenție – cu protagoniștii prozelor, câștigă un relief simbolic, în profunzime, și corespondențe cu miturile teritoriului explorat.

ION VLAD

SCRIERI: *Urcan bătrânul*, îngr. și pref. Ion Chinezu, București, 1938; ed. 2, București, 1944; *Iobagii*, cu chipuri desenate de A. Jiquid, București, 1944; *Le Père Urcan*, tr. Gabrielle Cabrini și Eugen Ionescu, pref. Eugen Ionescu, Marsilia, 1945; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Florian Potra,

București, 1956; *Scrieri*, îngr. și introd. Cornel Regman, București, 1965; *Urcan bătrânul*, îngr. și postfață Nicolae Balotă, București, 1973; *Jurnal*, îngr. și pref. Sergiu Pavel Dan, Cluj-Napoca, 1974; *Ultimul capitol*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, Cluj-Napoca, 1976; *Urcan bătrânul*, îngr. și pref. Sergiu Pavel Dan, Cluj-Napoca, 1987.

Repere bibliografice: Șuluțiu, *Scritori*, 213–218; Vintilă Horia, „*Urcan bătrânul*”, G, 1939, 1; Mihail Sebastian, *Un prozator ardelean: Pavel Dan*, RFR, 1939, 3; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 846, *Ist. lit.* (1982), 931–932; Ștefan Aug. Doinaș, *Teme și eroi la Pavel Dan*, CNT, 1957, 12; Nicolae Manolescu, „*Scrieri*”, CNT, 1965, 45; Negoieșcu, *Scritori*, 302–316; Regman, *Confluente*, 25–65; Monica Lazăr, *Pavel Dan*, București, 1967; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 311–315; Balotă, *Ion*, 251–256, 276–307; Stănuța Crețu, *Filon folcloric și neliniști expresioniste. Pavel Dan – proza fantastică*, ALIL, t. XXVIII, 1981–1982; Florescu, *Profitabila*, 180–218; Ion Vlad, *Pavel Dan. Zborul frânt al unui destin*, Cluj-Napoca, 1986; Valeriu Cristea, *Pavel Dan*, RL, 1987, 22; Holban, *Literatura*, I, 107–116; Vlad, *Lect. prozei*, 124–132; Simuț, *Revizui*, 150–155; Petrescu, *Studii transilvane*, 53–57; Dicț. analitic, I, 230–231, IV, 322–326; Dicț. esențial, 233–235; Amintiri despre Pavel Dan, îngr. Ion Buzași și Aurel Podaru, pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2003; Gabriela Chiciudean, *Pavel Dan și globul de cristal al creatorului*, București, 2007; Constantin Cubleşan, *Pavel Dan: prozatorul Câmpiei Transilvane*, Cluj-Napoca, 2007; *Pavel Dan și Blajul*, îngr. Ion Buzași, Sergiu Pavel Dan și Aurel Podaru, pref. Sergiu Pavel Dan, Beclean, 2007; *Pavel Dan. 1907–2007*, îngr. Petru Poantă și Victor Cubleşan, Cluj-Napoca, 2007; Valentin Vișinescu, *Pavel Dan și Turda*, Cluj-Napoca, 2007; Nicolae Bârna, *Ipostaze ale modernizării prozei rurale*, București, 2009, 53–89, *passim*; Valentin Vișinescu, *Țara lui Pavel Dan*, Cluj-Napoca, 2010. **N. Br.**

DAN, Sergiu
(pseudonim al lui
Isidor Sergiu Rottman;
29.XII.1903,
Piatra-Neamț –
13.III.1976, București),
prozator, publicist,
traducător.

Este fiul Ghizelei și al lui Simon Rottman. A urmat Școala Superioară Comercială. A debutat la „Cugetul românesc” în 1922. A mai colaborat la numeroase ziare și reviste din perioada interbelică: „Adevărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Bilete de papagal”, „Ceta-tea literară”, „Chemarea”, „Clipa”, „Contimporanul”,

„Dimineața”, „Dreptatea” (unde semnează cronică teatrală), „Flacăra”, „Herald”, „Lumea literară și artistică”, „Omul liber”, „Rampa”, „Reporter”, „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”, „Tempo!” (unde publică reportaje), „Țara noastră”, „Universul literar”, „Viața literară”, „Viața românească”, „Vremea” ș.a. A semnat și cu pseudonimul Ion Rozmarin. A tradus, singur sau în colaborare, din Gustave Flaubert, I.S. Turgheniev, Voltaire, Jerome K. Jerome, Louis Aragon, Anatole France, Elsa Triolet, Maurice Druon ș.a., în anii '50–'60 ai secolului trecut transpunând și din literatura sovietică.

Romancier cu o îndelungată activitate, **D.** debutează editorial în 1929 cu *Viața minunată a lui Anton Pann*, carte scrisă în colaborare cu Romulus Dianu și reluată în 1934 cu titlul *Nastratin și timpul său*. Genul vieților romanțate, foarte la modă în acea perioadă, este abandonat curând de cei doi autori. În 1931 **D.** publică *Dragoste și moarte în provincie*, ce ar fi putut deveni, după cum s-a remarcat, o versiune autohtonă a *Doamnei Bovary* dacă finalul nu ar fi fost ratat. Așa, romanul rămâne numai povestea unei iubiri în provincie, încheiată prin moarte. *Arsenic* (1934; Premiul Techirghiol–Eforie) e interesant mai mult prin tehnica narativă, decât prin țesătura epică sau încărcătura de idei. Scrisă la persoana întâi, cartea este concepută ca o fișă clinică întocmită de doctorul George Filimon cu privire la sine și la personajele ce vin în contact cu el. De aici, și o anume notă de detașare și autoironie. De fapt, e un text polemic la adresa literaturii care cultivă mitul eroului, fiindcă în viață, constată romancierul, compromisurile, lașitățile umbresc de multe ori, până la ștergere, idealul eroic. Astfel doctorul, ce se închipuie comițând gesturi cu consecințe fatale, dar păstrând apoi o atitudine demnă, nu e decât un biet laș, care întreține relații amoroase cu soția prietenului său; cum nu are curajul să-și înfrunte bărbătește rivalul, recurge la josnica răzbunare a injuriilor telefonice anonime. În *Surorile Veniamin* (1935; Premiul Societății Scriitorilor Români) romancierul continuă să facă investigații pe arii minore. Concentrându-se asupra vieții a două surori, el folosește metoda simetriilor contrare în construcția personajelor: Felicia – ștearsă, severă, posacă și instruită, Maria – frumoasă, exuberantă, superficială. Femeilor le corespund parteneri pe măsură: un militant comunist și un anost director general. Destinele lor, ce păreau perfect paralele, se întretaie brusc, cele două surori îndrăgostindu-se, fatal, de același bărbat: vajnicul

militant comunist. Tot conflictul decurge din acest joc de linii, izbutită fiind doar construcția. Un roman de o factură cu totul deosebită față de cele anterioare este *Unde începe noaptea* (1945). Renunțând la stilul foiletonistic și la analiza psihologică a individului, autorul descrie spaimele trăite de evrei în perioada legionară și în aceea a deportărilor. Văzând în ei un popor victimă a istoriei, **D.** consideră că destinul lor tragic se datorează unei vini ancestrale. Romanul are două părți distincte: prima înfățișează viața comunității evreiești la începutul războiului (când erau amenințați, hăituiți, dar se aflau totuși în libertate), cealaltă descrie lunga agonie a evreilor în lagăr (trăind terorizați de spectrul ultimei clipe). Surprinderea colectivității în asemenea momente-limită e realizată printr-o reușită individualizare a personajelor. Evreii nu sunt priviți ca o masă informă, nediferențiată, ci dimpotrivă, ca entități unice și nerepetabile, fiecare avându-și destinul său, dincolo de acela tragic, al tuturor. Același subiect este tratat și în *Roza și ceilalți* (1946), de data aceasta naratorul încercând să releve degradarea relațiilor umane sub tensiunea amenințării cu moartea. Firul epic este șocant de asemănător cu cel din *Bulgăre de seu* de Guy de Maupassant: la rugămințile coreligionarilor, Roza, o evreică tânără și frumoasă, cedează unui ofițer neamț, pentru a salva viața unor prizonieri evrei; este apoi repudiată de colectivitate și silită să se sinucidă. Deși preocuparea de a surprinde atmosfera de teroare există și aici, *Roza și ceilalți* nu mai reușește să impună figuri cu valoare de simbol, cum o făcuse romanul anterior. După o tăcere de doisprezece ani, **D.** revine cu o istorioară de dragoste, *Taina stolnicesei* (1958), a cărei acțiune, plasată în epoca lui Caragea vodă, constituie pentru autor pretextul de a crea un cadru pitoresc. Scrisă dezinvolt, cu o anume ironie, dar și cu un umor deseori facil, cartea face concesii evidente unui gust îndoielnic. În *Tase cel Mare* (1964) este abordată o temă de largă circulație la noi: soarta îmbogățitorilor de război. Protagonistul, Tase Trandafir, pornit de jos și ajuns unul din potențaii României interbelice, nu este, cum se credea, norocosul posesor al unei comori ascunse, ci un escroc lipsit de scrupule, care trimite la ocnă oameni nevinovați. Renunțând la introspectiva psihologică, scriitorul sondează medii sociale extrem de diferite, pe arii largi, conferind un caracter conflictual întâmplărilor, aproape de tipul intrigii unui roman polițist: apariții nocturne ce amenință cu moartea, seduceri în muzee, șantaj sentimental etc.

Apărut în 1970, romanul *Dintr-un jurnal de noapte* se deosebește fundamental de tot ce scrisese D. până atunci. Calitatea esențială, care îi fusese recunoscută de critică, era considerată buna cunoaștere a tehnicii romanești (construcția și dozarea efectelor). Aici el renunță la meșteșugul știut, ambiționând să-și transcrie amintirile fără să țină cont de cronologie, de epic, de legile narației. Totul pare pus pe hârtie la voia întâmplării, în fraze fără legătură unele cu altele; pe scurt, unsprezece oameni, într-o celulă de închisoare, fiecare cu ticurile, gândurile lui, transmise cititorului doar fragmentar, sincopat. „Povestirea” nu are flux continuu, nu există nici conflict, nici personaje care să unească crâmpiele de acțiune. Deseori, rarele „insule narative” sunt despărțite prin „aforisme”, de fapt fraze reluate din cărțile anterioare.

SCRIERI: *Viața minunată a lui Anton Pann* (în colaborare cu Romulus Dianu), București, 1929; ed. 2 (*Nastratin și timpul său*), București, 1934; *Dragoste și moarte în provincie*, București, 1931; *Arsenic*, București, 1934; *Surorile Veniamin*, București, 1935; *Unde începe noaptea*, București, 1945; *Roza și ceilalți*, București, 1946; *Taina stolnicesei*, București, 1958; *Tase cel Mare*, București, 1964; *Dintr-un jurnal de noapte*, București, 1970; *Serviciul de noapte*, îngr. și pref. Gabriel Gafița, București, 1980. **TRADUCERI:** Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, București, 1929, *Salammbô*, București, 1930; Pierre Benoit, *Prizonier în Germania*, București, 1933; I.S. Turgheniev, *Duelistul*, București, f.a.; Voltaire, *Fecioara din Orléans*, București, 1955; *Zeița de jad și alte povestiri chinezești*, pref. Sidonia Drăgușanu, București, 1956 (în colaborare); S.P. Podiacev, *Nușele și povestiri*, I–II, București, 1957 (în colaborare cu Ștefana Velisar Teodoreanu și Irina Andreescu); Jerome K. Jerome, *Fantoma lui Whibley*, București, 1957; Louis Aragon, *Săptămâna patimilor*, pref. Valentin Lipatti, București, 1960, *Clopoștele din Basel*, București, 1964, *Frumoasele cartiere*, București, 1966, *Călătorii din imperială*, București, 1969; Anatole France, *Crima lui Sylvestre Bonnard*, pref. Valentin Lipatti, București, 1960, *Povestiri*, București, 1963; Malek Haddad, *Ultima impresie*, București, 1961; Vera Ketlinskaia, *Altfel nu face să trăiești*, București, 1962 (în colaborare cu Vladimir Cogan); Theun de Vries, *Fata cu părul roșu*, București, 1962 (în colaborare cu H.R. Radian); Elsa Triolet, *Sufletul. Vârsta de Nylon*, București, 1964; Boris Polevoi, *Pe țărmul sălbatic*, București 1964 (în colaborare cu Mihail Cardaș); Henri Perruchot, *Viața lui Cezanne*, București, 1967; Maurice Druon, *Regii blestemați*, I–III, București, 1971; Michel Droit, *Ostașii din Pădurea Neagră*, București, 1972.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, 164–168, V, 49–52, VII, 128–130, XI, 240–245, XII, 374–389; Octav Șuluțiu, „*Viața minunată a lui Anton Pann*”, „Ultima oră”, 1929, 127; Cioculescu, *Aspecte*, 289–291, 476–478;

Constantinescu, *Scrieri*, II, 379–391; Petre Pandrea, „*Arse-nic*”, ALA, 1934, 703; Mihail Sebastian, *Un autor lucid: Sergiu Dan*, RFR, 1934, 9; Călinescu, *Opere*, II, 911–914; Streinu, *Pagini*, V, 242–245; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 684, VI, 266–267; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 713, *Ist. lit.* (1982), 797–798; Dumitru Solomon, „*Tase cel Mare*”, GL, 1965, 4; Piru, *Panorama*, 302–305; Eugen Simion, *Pagini dintr-un jurnal de noapte*, LCF, 1970, 42; Mircea Iorgulescu, „*Dintr-un jurnal de noapte*”, RL, 1970, 44; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 353–354; Corbea–Florescu, *Biografii*, I, 74–81; Șerban Cioculescu, *Sergiu Dan la 70 de ani*, RL, 1974, 2; Noica, *Semnele*, 314, 349–359; Mirodan, *Dicționar*, II, 25–36; *Dicț. scriit. rom.*, II, 17–19; Camelia Popa Caracaleanu, *Proza lui Sergiu Dan*, București, 1999. **D.Gr.**

DAN, Sergiu Pavel (27.VI.1936, Blaj), critic și istoric literar, eseist, traducător. Este fiul Georginei Dan (n. Giurgiu), bibliograf la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj, și al scriitorului Pavel Dan. Frecventează liceul în Cluj, iar din toamna anului 1953 este student la Facultatea de Filologie a Universității clujene. După licență (1958) este profesor secundar în Cluj, la liceele „G. Coșbuc”, „Emil Racoviță” și la Liceul nr. 14. În 1964 obține, prin concurs, postul de asistent universitar la Catedra de literatură română a Facultății de Filologie din Cluj, unde va ajunge profesor. În 1972 devine doctor în filologie cu o teză despre proza fantastică românească. Debutează în revista „Tribuna”, în 1964, cu studiul *Istoricul literar G. Bogdan-Duică*, iar editorial cu lucrarea *Proza fantastică românească* (1975; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR). A mai colaborat cu articole, eseuri și studii la „Gazeta literară”, „Steaua”, „Echinox”, „Viața românească”, „Manuscriptum”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, „Revue roumaine”, „Argeș”, „Vatra”, „Cotidianul”, „România liberă”, „Tribuna Ardealului” ș.a. A realizat ediții ale unor scrieri de Dem. Theodorescu, Ion Minulescu și Pavel Dan, iar împreună cu A.-B. Goorden a alcătuit volumul *Roumanie fantastique* (Bruxelles, 1983), o antologie a prozei fantastice românești. De asemenea, a colaborat la volume colective precum *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003) și a tradus din Walter Scott romanul *Woodstock sau Cavalerul. O poveste din anul 1651* (1993). După 1989 a mai semnat sporadic Juvenal Popescu sau Sever Arieșanu.

Proza fantastică românească, debutul editorial al lui D., reprezintă o sinteză de pionierat, elaborată cu intenția „de a oferi fantasticului românesc o perspectivă categorială unitară”. În secțiunea teoretică,

după o necesară disociere între gândirea fantastică și literatura fantastică, autorul își focalizează investigațiile asupra conceptului de literatură fantastică și asupra frontierelor literaturii fantastice, propunând nuanțări în definirea acestui „gen de artă distinct”. Punctul său de vedere este concurent (și în sens polemic) aceluia al lui Roger Caillois sau Tzvetan Todorov. **D.** concepe definirea frontierelor literaturii fantastice „în funcție de regimul său estetic particular” și desfășoară o suită de aproximări ale raporturilor cu „fabulosul feeric”, „miraculosul mitico-magic și superstițios”, „ocultismul inițiativ”, literatura științifico-fantastică, „proza poetică și alegorică”, „proza vizionară (de factură absurdă)”, literatura de aventuri, proza de analiză. În consecință, catalogul tematic secvent disocierilor teoretice identifică „trei tipuri generale de situații fantastice, corespunzătoare interacțiunii între normal și supranormal, mutației peste marginile firii, deci supranormale, a planului prim, respectiv apariției iruptive în normal a planului ultim”, enumeră „temele aferente, împreună cu motivele lor paradigmatic” și notifică „întruchipările lor literare mai cunoscute la scara literaturii române și universale”. A doua secțiune a cărții, *Orientări și profiluri*, este preponderent analitică, criticul evaluând tipologic și istoric paleta modurilor de exprimare a fantasticului: fabulosul feeric, ilustrat de cărțile populare, dar și de I. Creangă, I. Slavici, I.L. Caragiale, I. Minulescu, Oscar Lemnaru; miraculosul mitologiei autohtone – Gala Galaction, I. Agârbiceanu, M. Sadoveanu, Pavel Dan, Ștefan Bănuțescu; fantasticul ca revers inacceptabil al verosimilului – N. Gane, I.L. Caragiale, I. Minulescu, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Victor Papilian, Al. A. Philippide; fantasticul doctrinar – M. Eminescu, Mircea Eliade, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, V. Voiculescu; fantasticul „voinței de mister” – Mateiu I. Caragiale, Adrian Maniu, V. Beneș, Oscar Lemnaru, A.E. Baconsky ș.a. Fiecare capitol se încheie cu un tablou rezumativ al constantelor arhitectonice, tematice și tipologice ale categoriei de opere avute în vedere. Lucrare fundamentală în spațiul critic românesc, *Proza fantastică românească* are un ecou extern meritat: Louis Vax citează, în *Les Chefs-d'œuvre de la littérature fantastique* (Paris, 1979), tabloul sistematic pe care-l propune criticul român. De asemenea, A.-B. Goorden utilizează aceleași criterii teoretice de clasificare a fantasticului la prezentarea scriitorilor incluși în antologia *Roumanie fantastique*. *Spiritul independent* și, implicit, polemic, erudiția suplă,

rigoarea și coerența lecturii caracterizează următoarele două cărți ale lui **D.**, *Spiritul Romei* (1979) și *Visul lui Scipio* (1983), concepute în vădită orientare militantă și restauratoare, vizând moștenirea noastră latină. Eseurile din *Fiul Craiului și Spânul* (1998) atestă întemeierea clasică a reflexivității criticii. Cartea cumulează, în două secțiuni (*Repuneri în... și decăderi din drepturi* și *Acolade comparatiste și alte reevaluări*), o suită de investigații în zone nevralgice ale literaturii române și câteva intervenții de tematică politică. Demersul ordonat în jurul ideii de înfruntare dintre legitimitate și uzurpare, desprinsă din *Povestea lui Harap-Alb*, are drept țință un recurs la evaluări critice și istorico-literare eronate, deseori nedrepte, „certate” cu realitatea estetică și obiectivitatea raționamentului, așadar uzurpatoare. „Acoladele comparatiste” (*Natura ironiei la Walter Scott și Mihail Sadoveanu, Coincidența și substituirea contrariilor la Mircea Eliade și Bram Stoker*) examinează opere, legături „izomorfe” (pe cât de surprinzătoare, pe atât de fin identificate și argumentate), filiații spirituale și afinități, în proiecții critice remarcabile prin erudiție și forță analitică. Eseul *Experiența sadoveniană a povestirilor în ramă* prelungează o altă lucrare de pionierat în critica și teoria literară românească, *Povestirile în ramă. Ipostaze universale și românești ale unei structuri* (2001), la origine curs universitar ținut la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca. *Fețele fantasticului. Delimitări, clasificări și analize* (2005) reprezintă o resistemizare pe baze conceptuale regândite a cărții de debut (bunăoară, autorul abandonează clasa fantasticului absurd). Eseurile din volumele *Republică și uzurpare* (2007), *Cărările diversiunii* (2009) și *Răstimpul dezlănțuirilor politice* (2012) propun în principal discuții și polemici pe teme istorico-politice, susțin pledoarii promonarhice etc.

SCRIERI: *Proza fantastică românească*, București, 1975; *Spiritul Romei. O privire comparativă asupra gândirii și faptei unui popor* (Titus Livius, Cornelius Tacitus, Plinius cel Bătrân), Cluj-Napoca, 1979; *Visul lui Scipio. Istoria Romei ca poveste filosofică*, Cluj-Napoca, 1983; *Fiul Craiului și Spânul*, Cluj-Napoca, 1998; *Povestirile în ramă. Ipostaze universale și românești ale unei structuri*, Pitești, 2001; *Fețele fantasticului. Delimitări, clasificări și analize*, Pitești, 2005; *Republică și uzurpare*, Cluj-Napoca, 2007; *Cărările diversiunii*, Cluj-Napoca, 2009; *Răstimpul dezlănțuirilor politice*, Cluj-Napoca, 2012. **EDIȚII:** Dem. Theodorescu, *În cetatea idealului*, București, 1972; Ion Minulescu, *Cetiți-le noaptea*, pref. edit., Cluj, 1973; Pavel Dan, *Jurnal*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974, *Urcan*

Bătrânul, pref. edit., Cluj-Napoca, 1987, *Virrasztó* [*Priveghiul*], Cluj-Napoca, 1988. **Antologii:** *Roumanie fantastique*, introd. edit. (*Le Profil de la littérature fantastique roumaine*), Bruxelles, 1983 (în colaborare cu A.-B. Goorden). **Traduceri:** Walter Scott, *Woodstock sau Cavalerul. O poveste din anul 1651*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1993.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, „Proza fantastică românească”, LCF, 1975, 35; Alexandru George, *O cercetare meritorie*, VR, 1975, 10; Dumitru Micu, *Un studiu despre proza fantastică*, CNT, 1975, 46; Nicolae Manolescu, *Criteriul fantasticului*, RL, 1975, 51; Dimisianu, *Opinii*, 221–225; Ulici, *Prima verba*, II, 207–210; Mircea Opriță, „Spiritul Romei”, TR, 1980, 2; Adrian Marino, *Interpretarea literaturii fantastice*, T, 1982, 8; Adrian Marino, *Ideea latină*, TR, 1983, 27; Dana Dumitriu, *Un eseu despre istoria Romei*, RL, 1983, 40; Yvonne Goga, *O antologie a fantasticului românesc*, TR, 1984, 16; Iorgulescu, *Prezent*, 276–279; Rodica Lascu-Pop, „Roumanie fantastique”, „Marginale” (Bruxelles), 1985; N. Steinhardt, *Escale în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte*, București, 1987, 325–330; Dan C. Mihăilescu, „Woodstock sau Cavalerul” de Walter Scott, LAI, 1993, 203; *Dicț. scriit. rom.*, II, 19–20; Gheorghe Grigurcu, *O carte inconformistă*, RL, 1999, 2; Dan Mănucă, *Ipostazele unei structuri epice*, CL, 2000, 5; Doina Curticăpeanu, *Vara din noiembrie*, F, 2003, 3–4; Opriță, *Anticipația*, 532–533; Bogdan Crețu, *Fețele dilematice ale fantasticului*, CL, 2005, 6. **C.H.**

DAN, Vasile (8.V.1948, Chețani, Mureș), poet. Este fiul Mariei (n. Maier) și al lui Vasile Dan, țărani. A urmat școala elementară în comuna natală (1955–1961), apoi Liceul „George Barițiu” din Cluj (1961–1968). A absolvit Filologia la Institutul Pedagogic din Oradea (1972) și Facultatea de Ziaristică din București (1985). A fost profesor în Milășel, județul Mureș (1972–1973), metodist la Casa de Cultură Lipova (1974–1980), corector la ziarul „Flacăra roșie” din Arad (1977–1981), redactor la „Vatra” (1981–1982), bibliotecar la Biblioteca Medicală din Arad (1983–1989). Din 1990 este redactor-șef, fondator al revistei lunare „Arca”, iar în prezent președinte al Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor. A debutat la „Steaua” (1967) cu poemul *Clopote*, iar editorial, în 1977, cu placheta *Priveliștile*, pentru care a obținut Premiul Editurii Facla. A colaborat și la „Echinox”, „Familia”, „Amfiteatru”, „Orizont”, „Tribuna”, „22”, „Interval”, „România liberă”. Poeziile i-au fost incluse în câteva antologii tipărite în țară și străinătate. A mai fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara (1981), Premiul Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor (1997, 2000).

Începuturile literare ale lui D. stau sub influența atmosferei echinoxiste, temele dominante fiind ființa

ca entitate în univers, misterul relației cu natura, încercarea de a descoperi rădăcinile mitologice ale insului în mirificul peisajului: „Ți-e dor să scrii un poem despre/ ființa născătoare, mama florii/și-a ierbii despre:// zumzetul dintr-un stup adormit;/ pântecul, lumina incertă din care/ iată se trezește poetul” (*Ars poetica*). Un ceremonial de limbaj și imagini, precum și un anumit echilibru existențial se degajă din versurile care conturează o poetică a iubirii de cuvânt și lucruri. Ingenuitatea se amestecă uneori cu ironia și autoironia. Demersul liric se interiorizează în încercarea de a surprinde înlănțuirea vârștelor, trecerea spre crepuscul fiind un corolar firesc. Intuiția vegetalului, a vitalității rămâne dominantă, dar apare și imaginea unui univers autodevorator. În *Arbore genealogic* (1981), volum unitar tematic, novator, se simte distincția tonului, a frazării, a metaforei, dar și o ușoară schimbare de atitudine. Poetul se află la o vârstă a schimbărilor, indecizia alegerilor aduce cu ea o oarecare ambiguitate. Simțurile par obosite de atâta spectacol, un ușor prozaism se infiltrează încet. *Întâmplări crepusculare și alte poeme* (1984) învederează un poet de expresie modernă, un spirit elegiac, atent la ce se petrece cu sine și în jurul său, cu un dramatism ce răzbate în text: „Cineva te dă pe ușă afară din propriul tău trup/ zilnic de-o mie și una de ori./ Tu intri înapoi pe fereastră extenuat de spectacol,/ zilnic de-o mie și una de ori.//– imaginează-ți; Melcul din cochilie cu intuiția/ mereu corectă a zodiei, întră și iese/ sau hieroglifa surăzătoare, pentru o clipă, a fulgerului/ pe care acum o citești” (*Epifanii*). Poemele din *Elegie în grădină* (1987) aduc o înnoire a temelor, cumva în spiritul timpului, incluzând și versuri despre text, pe când *Drumul cu ființe* (1990) aparține deplin unui poet care se sincronizează cu generația textualistă. Gestul semnificativ, discursul ritualizat, efortul de a focaliza un sistem de „corespondențe” misterioase în raportul eului cu lumea și cu ceea ce se ascunde dincolo de ea rămân repere ale liricii lui D. Cu fiecare volum filonul naturist, atitudinea de beatitudine, care-l apropie de poezia lui Adrian Maniu ori de cea a lui Ioan Alexandru, lasă loc meditației asupra poemului ca act și mod de existență. *Un Li pe drumul mătășii* (1997) este un jurnal de călătorie, de fapt cartea unui poet, dominant fiind tonul liric, starea de poezie autentică produsă de contemplarea unei țări a contrastelor, o lume stranie și fascinantă. *Pielea poetului* (2000), răsplătită și cu premiile revistelor „Poesis”, „Familia” și „Observator” din München, reprezintă mărturia unei

alte călătorii – eul în căutarea propriei identități: „Te smulgi, din când în când, dintre trupuri. N-au chip. N-au nume. Nici tu nu ai chip./ Nici tu nu ai nume./ Te privești în ele avid ca-n rama goală/ a unei oglinzi sparte” (*Până se luminează*). Poemele sunt construite în crescendo, cuprinzând drumul unui solitar aflat într-o căutare fără sfârșit. *Carte vie* (2003) înseamnă o redescoperire a existenței, a simțurilor eliberate de constrângeri, pentru a putea percepe naturalul. Când și când experiența de zi cu zi e pretext pentru a admira frumusețea mereu nebănuită a lucrurilor, tema esențială fiind, în cele din urmă, timpul, călătoria dintre copilărie și moarte. În fine, în *Întâmplări crepusculare și alte poeme* (2011) autorul, un locuitor al versului, cu viața proiectată pas cu pas și multiplicată, ipostaziată în „capsula etanșă a textului (cuvânt, poem, carte)” (Ioan Holban), pare că se scufundă în timpul crepuscular, propice unei cunoașteri de un tip aparte, autodevoratoare. Volumul *Proza zilei* (2004) reunește articole publicate de **D.** în „Observator arădean” în perioada 1997–2003. Fiind vorba de publicistică, tematica e foarte variată, de la politic și evenimente istorice până la întâmplări culturale, cărți și personalități care au marcat mai ales spațiul arădean.

SCRIERI: *Privești*, Timișoara, 1977; *Nori luminați*, București, 1979; *Scara interioară*, Timișoara, 1980; *Arbore genealogic*, București, 1981; *Întâmplări crepusculare și alte poeme*, București, 1984; *Elegie în grădină*, București, 1987; *Drumul cu ființe*, București, 1990; *Un Li pe drumul mătășii (jurnal chinezesc)*, Arad, 1997; *Pielea poetului*, Arad, 2000; *Carte vie*, Arad, 2003; *Proza zilei*, Arad, 2004; *Poem vechi*, Cluj-Napoca, 2005; *Întâmplări crepusculare și alte poeme*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, 78–79; Cioabanu, *Însemne*, II, 201–203; Felea, *Aspecte*, II, 274–276; Moraru, *Textul*, 128–131; Grigurcu, *Existența*, 358–361; Cistelean, *Poezie*, 127–132; Cornel Ungureanu, *Vasile Dan*, O, 1991, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, 189–190; Ruja, *Parte*, I, 214–218; Gheorghe Grigurcu, [Vasile Dan], RL, 2003, 22, 2004, 20; Cistelean, *Al doilea top*, 19–21; *Dicț. Banat*, 223–225; Ioan Moldovan, *Poeme alese de poet*, F, 2006, 2; Bodiu, *Evadarea*, 30–35; Iulian Boldea, *Poezia lui Vasile Dan*, APF, 2009, 3; Ioan Holban, *Capsula etanșă a textului*, CL, 2011, 9.

A. Ct.

DANCIU, Dimitrie (6.X.1912, Săcel, j. Maramureș – 3.VI.1999, Cluj-Napoca), poet. Fiul al Nastacăi (n. Peter) și al lui Vasile Danciu, țărani, **D.** face școala primară în comuna natală și liceul la Vișeu de Sus și Iași. Din 1933 se află la București, unde urmează Școala de Arte și Meserii, absolvită în 1936, iar mai

târziu, în 1951, obține diploma de inginer la Institutul de Căi Ferate, lucrând apoi ca inginer la CFR până în 1972. Debutază în 1932 la Iași, în revista de stânga „Scânteia”. Tot la Iași îl cunoaște pe Mihail Sadoveanu, de la care primește primele îndrumări în privința scrisului. Între 1936 și 1939 redactează la Brașov împreună cu V. Spiridonici o revistă a scriitorilor tineri, „Front literar”. Se leagă spiritual de revista „Lanuri” din Mediaș, făcând parte din gruparea publicației în 1939, ultimul ei an de apariție. Mai colaborează cu poeme și însemnări literare la „Revista tinerimii”, „Convorbiri literare”, „Gândirea”, „Gând românesc”, „Familia”, „Pagini literare”, „Prometeu”, mai târziu la „Luceafărul”, „Orizont”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a. A îngrijit volumele de versuri *Zbor peste ape* de Ion Moldoveanu (1970), *Umbre și lespezi* de George A. Petre (1974), precum și, în colaborare cu Nae Antonescu, *Însemnări critice* de Romulus Demetrescu (1979).

Volumul de debut al lui **D.**, *Solitudini* (1939), poartă amprenta epigonismului eminescian târziu. Anii războiului îl află pe poet în plină afirmare, dar volumul de versuri *Lumini pentru vămi* e lăsat în manuscris din lipsă de mijloace editoriale. **D.** publică fragmente din acesta în revistele „Tribuna”, „Orizont”, „Steaua”, până în 1973, când cartea apare sub titlul *Poezii*. Versurile aparțin unui elegiac solitar; plaiurile maramureșene, unde scriitorul și-a petrecut copilăria și primii ani ai tinereții, sunt o temă predilectă. Caracteristic este sentimentalismul alimentat de melancolii vagi. Cântec al toamnei, versurile au o turnură de romanță sau de rugă duioasă și nostalgică, iar elementele figurației sunt împrumutate din universul cromatic și muzical al anotimpului preferat: „Cât mai avem din timp la îndemână/ și-amurgurile încă nu-s prea reci,/ Să rătăcim pe-afundele poteci / Cu umbrele pădurilor de mână”.

SCRIERI: *Solitudini*, Mediaș, 1939; *Poezii*, pref. V. Fanache, București, 1973.

Reper bibliografice: Constantin Fântâneru, „*Solitudini*”, UVR, 1940, 13; Ion Șugariu, „*Solitudini*”, MMN, 1940, 1–3; P. Precup, *D. Danciu la 60 de ani*, ST, 1972, 20; Teodor Tihan, „*Poezii*”, ST, 1973, 7; *Dicț. scriit. rom.*, II, 21–22; Poantă, *Dicț. poeți*, 80–81; Nicolae Scurtu, *Întregiri la biografia lui Dimitrie Danciu*, „Nord literar”, 2010, 1. **M.B.T.**

DANCIU, Ion Maxim (17.II.1948, Cluj – 6.X.2014, Cluj-Napoca), eseist, publicist. Este fiul Mariei Danciu (n. Maxim), profesoară, și al lui Petre

Danciu, inginer agronom. După absolvirea Liceului nr. 14 din Cluj, urmează Facultatea de Istorie–Filosofie a Universității „Babeș–Bolyai”, pe care o va termina în 1972 cu o teză de licență din domeniul sociologiei. În același domeniu își susține și doctoratul (1997). Între 1968 și 1972 este redactor la revista „Echinox”, unde și debutează (1970) cu un eseu, rămânând apropiat cercului echinoxiștilor. Între 1974 și 1977 este redactor la revista „Transilvania” din Sibiu, în 1978–1980 lucrează la Anticariatul din Cluj-Napoca, apoi este funcționar la Uniunea Artiștilor Plastici, Filiala Cluj, iar în perioada post-decembristă lucrează în redacția revistei „Tribuna” ca secretar general (1990–2002) și redactor-șef (2002–2012). Concomitent este cadru didactic, din 1994, la Facultatea de Științe Politice și Administrative, departamentul de jurnalism, a Universității „Babeș–Bolyai”. Mai colaborează cu eseuri și articole la „Steaua”, „Alethea”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Revue roumaine de sciences sociales”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Saeculum”, „Vatra” etc. Coordonează un volum colectiv despre Ioan Slavici (*Ioan Slavici în perspectiva criticii actuale*, 2006), altul despre sociologul clujean George Em. Marica (*Filosofia bunului simț*, 1998), fiind prezent cu studii în lucrări colective pe teme de filosofie, sociologie sau jurnalism, consacrate unor personalități ca Lucian Blaga, D.D. Roșca, Eugeniu Sperantia ș.a.

Articolul cu care **D.** debutează în „Echinox” anunță încă din titlu, *Existență și cunoaștere la Lucian Blaga*, preocupările principale, ce se vor regăsi și în prima sa carte, *Partea și întregul. Liniamente în antropologia filosofică românească* (1994): marile întrebări legate de specificul umanului, unicitatea omului ca existență creatoare și posibilitățile cunoașterii. Nucleul valoric al scrisului lui **D.** poate fi detectat în cărți dedicate antropologiei filosofice și sociologiei culturale, aceasta fiind constanta activității sale. *Partea și întregul* însumează ideile filosofilor și scriitorilor români care au fundamentat antropologia filosofică, analizând viziunea lor asupra omului și asupra naturii sale ireductibile. Investigația este continuată în volumul *În scorbura din oglindă* (1997), care completează sistemic panopia gândirii românești despre relația dintre om, spirit universal, cunoaștere și creație, acordând o pondere sporită celei din urmă prin modelul Eminescu. Acestuia i se consacră mai multe studii care schimbă unghiul analizei

(filosofic, politic, identitar etc.), reliefând influența ideilor eminesciene asupra mentalității noastre culturale și identificând liniile de gândire arhetipale. În alte cărți **D.** surprinde „liniamentele” principale ale reflecției despre om în cadrul filosofiei românești din prima jumătate a secolului trecut, reprezentate prin câteva nume importante: Eugeniu Sperantia, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Emil Cioran, Athanase Joja, Mircea Eliade ș.a. Alături de domeniul antropologiei filosofice, textele lui **D.** reflectă și preocuparea pentru sfera mass media și a jurnalismului cultural, fie că e vorba de editorialele publicate în „Tribuna” pe teme de actualitate și de implicare imediată, fie că sunt introduceri sistematice în problema teoriei comunicării, care propun abordări diacronice ale dezvoltării mijloacelor mass media sau ale jurnalismului românesc din perioada de tranziție – *Mass media, comunicare și societate* (2003), *Mass media. Modernitate, postmodernitate, globalizare* (2005). O similară radiografie a perioadei de tranziție și a temelor sale obsesive (reforme tranziției, conceptul Europa și integrarea în spațiul european etc.) este și *Punctum saliens. Despre actualitatea unor permanențe* (2011), care reunește editoriale și articole publicate mai ales în „Tribuna” în anii 1990–2005. Activitatea publicistică a lui **D.** se remarcă prin claritatea de sorginte „clasică” a judecăților asupra confuziilor și dilemelor lumii contemporane, conferită de distanța și echilibrul unei „pedagogii culturale”.

SCRIERI: *Partea și întregul. Liniamente în antropologia filosofică românească*, București, 1994; *În scorbura din oglindă*, Oradea, 1997; *Adevăr și interes din perspectiva sociologiei cunoașterii și antropologiei filosofice*, Cluj-Napoca, 2001; *Mass media, comunicare și societate*, Cluj-Napoca, 2003; *Mass media. Modernitate, postmodernitate, globalizare*, Cluj-Napoca, 2005; *Filosofia lui Eugeniu Sperantia*, Cluj-Napoca, 2010; *Punctum saliens. Despre actualitatea unor permanențe*, Cluj-Napoca, 2011; *Strada*, pref. Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Valeriu Axinte, *Ion Maxim Danciu*, ECH, 1994, 1–3; Mircea Muthu, „*Partea și întregul*”, TR, 1995, 10; Gheorghe Cordoș, „*Partea și întregul*”, ST, 1995, 4–5; Constantin Cubleşan, „*În scorbura din oglindă*”, TR, 1997, 27; Diana Adamek, *Transilvania și verile cu polen*, Pitești, 2002, 119–122; *Dict. Echinox*, 139–145; Letiția Ilea, *Mass media azi*, APF, 2006, 10; Aurel Bumbaș, *Era media*, TR, 2006, 93; Vianu Mureșan, *Amânarea, gest cultural*, TR, 2011, 203; Ovidiu Pecican, *Sperantia între redescoperire și respingerea suficientă*, TR, 2011,

211; Adrian Popescu, *Un publicist matur*, ST, 2012, 2–3; Flavia Topan, *Măsura cuvintelor*, TR, 2012, 247. **Ad.S.**

DANCIU PETNICEANU, Nicolae (14.IV.1936, Petnic, j. Caraș-Severin), prozator, publicist. Este fiul Ioanei (n. Dragomir) și al lui Nicolae Radu, căruțar. Urmează între 1951 și 1955 Școala Medie Siderurgică din Reșița, Institutul de Mine din Petroșani (studii neterminate), iar în anii 1957 și 1958 Școala de Ofițeri a Ministerului de Interne din București. Între 1961 și 1966 a urmat Facultatea de Filologie a Universității bucureștene, secția limba și literatura română, curs fără frecvență. Lucrează la început (1955–1956) ca ajutor de meșter la Combinatul Siderurgic din Reșița, iar după absolvirea Școlii de Ofițeri până la pensionarea sa în 1986, în diverse servicii componente ale Ministerului de Interne. Este fondatorul, în 1960, al cenaclului literar „Eftimie Murgu” din Orșova, al Societății Literar–Artistice „Sorin Titel” din Banat (1988), al cărei președinte devine în 1990. Se află de asemenea între cei care fondează revista „Anotimpuri literare”, inițiază seria nouă a publicațiilor „Vreera” (redactor-șef) și „Vestea”, „Eminescu” și „Icoane bănățene”, editează almanahul literar-cultural „Frăția”, îngrijește volumul colectiv *Primul lup de mare* (1996), consacrat centenarului Victor Vlad-Delamarina. Debutează în 1969 cu proză scurtă în „Orizont”, iar editorial în 1982 cu volumul de povestiri *Apa de duminică*. A mai colaborat la „Familia”, „Tribuna”, „Almanahul oștirii”, „Altarul Banatului”, „Contemporanul”, „Semenicul” ș.a.

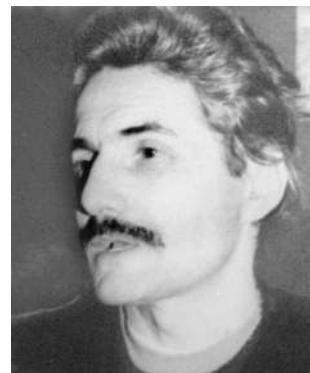
Volumul de debut al lui **D.P.**, *Apa de duminică*, cuprinde proze scurte având ca obiect de investigație sudul montan al Banatului din perioada post-belică, descris în impactul cu civilizația modernă. Tehnica narativă se constituie prin decuparea unor secvențe dintr-un „film” epic al cotidianului, iar reconstituirea lumii vizate se face prin apelul la elemente etnografice, etnologice și lingvistice. Pentru unii „stilul «ocoș» bănățenesc e trăsătura lor” (Cornel Ungureanu). Rememorările și evocările „colorează idilic și melodramatic materia cărții”, dar procedeul sugerării unor motive epice din unele povestiri „le salvează de la platitudine ori de la dulcegărie” (Laurențiu Ulici). Tehnica, zona umană aleasă se păstrează și în volumele de proză scurtă *Drumul de sănii* (1996) și *Stănuica* (1996), din care autorul a antologat în *Pripon pentru calul meu* (2005), unde a mai adăugat încă patru piese. În

romanul *Cantonul galben* (1983) **D.P.** oferă înainte de toate o radiografie a vieții cotidiene a ceferiștilor din aceeași provincie. Procedeul este cel al povestirii cu „sertare”, textul având mai multe filoane tematice. Romanul următor, *Când caii dorm în picioare* (1987), este o dezbatere asupra unui „caz”, efectuată prin formula metaromanescului. Alt roman, *Bigamul* (I–II, 2006), prezintă un destin uman de excepție, cel al soldatului bănățean Mihail Obreană, căzut prizonier în Primul Război Mondial în luptele împotriva Rusiei, dus în Siberia și revenit în locurile natale din Valea Sfârdinului după mai bine de douăzeci de ani. Se recompun de asemenea peisajul uman de aici cu notele lui specifice, atmosfera epocii, sunt implicate culoarea locală și valorile etnofolclorice. Spațiul epic mai înregistrează răsfrângeri ale politicului în conștiința comunității rurale într-o perioadă care începe cu prăbușirea Austro-Ungariei și sfârșește cu întoarcerea armelor împotriva Germaniei și intrarea soldaților ruși în locurile natale ale protagonistului. *Tot ce am pe suflet* (1996) este o radiografie a acțiunilor fostei Securități, precum și a vieții literare contemporane din Banat, multe pagini fiind consacrate evenimentelor din decembrie 1989. În *Peregrin prin Siberia* (2001) **D.P.** relatează cu mijloacele reporterului o călătorie întreprinsă cu un an înainte în regiunea Omsk, pe urmele bunicului, prizonier acolo din Primul Război Mondial. Descrierea locurilor, a oamenilor și a mediilor alternează cu reveniri asupra unor întâmplări petrecute pe Valea Sfârdinului, ținut al copilăriei, dar și al repatrierii prizonierului și familiei sale. Pe de altă parte, o seamă de rapsozi bănățeni ori de sportivi s-au aflat în centrul unor evocări mai mult sau mai puțin romanțate, după cum Avram Iancu intră ca erou în reportajele din *La Țebea cerul este tricolor* (1997) sau din *Cântece de pe spada Iancului* (2002). Volumul *Adio în septembrie* (1995) include „mărturisiri” și memorii al căror obiect este poetul Damian Ureche. Sunt puse la contribuție și poeme inedite ale acestuia, documente, facsimile, imagini necunoscute despre existența și opera poetului. **D.P.** a încercat și critica literară, mai întâi în *Octavian Goga și mesianismul* (1998), lucrare scrisă într-un limbaj didactic datat, dar însoțită de o bogată iconografie privind relațiile poetului ardelean cu Banatul, apoi în *Domnul Eminescu sosește iarna* (2000) și în *Voievodul Mihail* (2011), unde amestecă expresia literară cu limbajul critic excesiv

encomiastic. De reținut sunt îndeosebi interferențele biografiei eminesciene cu oamenii și locurile de cultură din Banat, ca și receptarea liricii poetului aici. În *Lumina de la Vărădia* (2008) se tinde către prezentarea vieții și operei lui Paul Iorgovici în contextul iluminismului românesc și european, cartea nefiind o biografie romanțată. **D.P.** a mai publicat ediții din scrieri ale lui Virgil Birou (1997, 2003), Ion Stoia Udrea (2001) și Nicolae Cena (2002) și a coordonat două lucrări privind istoria și cultura unor locuri din Banatul de munte.

SCRIERI: *Apa de duminică*, Timișoara, 1982; *Cantonul galben*, Timișoara, 1983; *Când caii dorm în picioare*, Timișoara, 1987; *Tangou la Piave*, București, 1990; *Tangou imperial*, Timișoara, 1994; *Adio în septembrie*, pref. Lucian Ervin Bureriu, Timișoara, 1995; *Drumul de sănii*, Timișoara, 1996; *Stănuica*, Timișoara, 1996; *Tot ce am pe suflet*, Baia Mare, 1996; *La Țebea cerul este tricolor*, Timișoara, 1997; *Octavian Goga și mesianismul*, Timișoara, 1998; *Legământul împăratului Băl-Alion*, Timișoara, 1999; *Domnul Eminescu sosește iarna*, Timișoara, 2000; *Lacrimă de taragot (Viața romanțată a lui Luca Novac)*, pref. Paraschiv Oprea, Ion Odrobot, Eugen Gal și Ștefan Cărăpăncănu, Timișoara, 2000; *Peregrin prin Siberia*, Timișoara, 2001; *Cântece de pe spada Iancului*, Timișoara, 2002; *Orfeu s-a născut în Banat (Viața romanțată a lui Luca Bănățeanu)*, Timișoara, 2003; *Mantu*, Timișoara, 2004; *Pripon pentru calul meu*, pref. Nicolae Țic, Timișoara, 2005; *Rapsodul din Țara Almăjului (Viața romanțată a rapsodului Dumitru Popovici-Iena)*, Timișoara, 2005; *Vrăjitorul din Almăj. Viața romanțată a violonistului Ion Stan Tănănușu*, Timișoara, 2005; *Bigamul*, I-II, Timișoara, 2006; *Comandorul*, Timișoara, 2008; *Lumina de la Vărădia*, îngr. Nicolae Sârbu, pref. Crișu Dascălu, postfață Paul Miclău, Timișoara, 2008; *Un cățelandru mușcând dintr-un nor*, Timișoara, 2011; *Voievodul Mihail*, Timișoara, 2011.

Repere bibliografice: Eugen Dorcescu, „*Apa de duminică*”, CL, 1982, 12; Crișu Dascălu, *Provincia în literatură*, O, 1983, 21; Laurențiu Ulici, *Alte povestiri din Banat*, RL, 1983, 21; Andrei Lillin, *Un roman al spațiului bănățean*, O, 1984, 5; Nicolae Bârna, „*Cantonul galben*”, RL, 1984, 38; Marian Odangiu, *În căutarea personajului*, O, 1988, 5; Adrian Dinu Rachieru, *Un roman antipitoresc*, LCF, 1988, 15; Virgil Vintilescu, „*Tot ce am pe suflet*”, *Vrerea*, 1995, 1; Constantin Dram, *Despre vremuri deja intrate în istorie*, CL, 1996, 9; Mircea Anghelescu, *Miticul autobiografic*, RL, 1997, 50; Ionel Bota, *Nostalgia arhaicului sau Triumful narațiunii. Eseu asupra prozei lui Nicolae Danciu Petniceanu*, Timișoara, 2002; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 194; Crișu Dascălu, *Un antuziast*, „*Viața de pretutindeni*”, 2008, 1–5; *Personalități de marcă din Timișoara, la Timișoara și noi la ele acasă*, II, coordonatori Pavel Petroman și Cornel Petroman, Timișoara, 2008, 180–184. **D.V.**

DANELIUC, Mircea
(7.IV.1943, Hotin),
prozator, dramaturg.

Este fiul Adelinei (n. Malinovschi) și al lui Zaharia Daneliuc. După terminarea Liceului „C. Negruzzi” din Iași, urmează cursurile Facultății de Filologie, secția limba și literatura franceză, a Universității „Al. I. Cuza”, absolvită în 1966. Se va înscrie apoi la Facultatea de Regie Film a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București, terminată în 1972, după care se lansează într-o carieră strălucită ca regizor, ilustrată prin filmele *Cursa* (1975), *Ediție specială* (1977), *Proba de microfon* (1980), *Vânătoarea de vulpi* (1980), *Croaziera* (1981), *Glissando* (1984), *Iacob* (1988), *A 11-a poruncă* (1991), *Tusea și junghiul* (1992), *Patul conjugal* (1993), *Această lehamite* (1994), *Senatorul melcilor* (1995), *Ambasadori, căutăm patrie* (1998–2003), *Sistemul nervos* (2004), *Legiunea străină* (2008), *Marilena* (2009), *Cele ce plutesc* (2009). Filmele i-au fost distinse cu premii la festivaluri naționale și internaționale, iar regizorului i s-au acordat în mai multe rânduri premii UCIN și ACIN. După cum mărturisește în interviuri, s-a apropiat târziu de literatură, într-un moment în care devenise imposibil să își finanțeze proiectele cinematografice. A debutat editorial cu *Pisica ruptă* (1997; Premiul ASPRO), publicând într-un timp scurt șapte romane, două volume de proză scurtă și mai multe piese de teatru. Majoritatea filmelor realizate după 2000 sunt ecranizări ale propriilor romane. A mai pus în scenă *Emigranții* lui Slavomir Mrozek (1977), *Regele desculț* de Paul Anghel (1978), *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale (1998) și o scurtă dramă personală, *Doi pinguri* (2006).

Intrarea târzie în literatură, după ce împlinise cincizeci de ani, când **D.** era nu numai impus ca regizor, ci și format ca scriitor, precum și productivitatea i-au creat reputația de autor inclasabil, greu de situat într-o școală sau o tradiție artistică. La aceasta a contribuit și relativul dezinteres al criticii față de

un autor suspectat în permanență că se legitimează prin succesul obținut în cinematografie: insistența cu care regizorul a subliniat continuitatea preocupărilor sale pentru literatură, teatru și film („între scriitor, cineast, regizor, romancier nu este decât o diferență de formă, nu de conținut”) a creat senzația unei pasiuni episodice pentru scris, a unei simple întreruperi a carierei de regizor în așteptarea unor ocazii favorabile revenirii. Prin formulă **D.** nu depășește orizontul romancierilor din anii '80 ai secolului trecut, de care îl leagă atât viziunea critică asupra moravurilor și asupra puterii, cât și oscilația între registrul realist și cel simbolic. Rămâne un observator al societății, care combină reprezentarea satirică și metafora cu ușurința și naturalețea cu care scriitorii „esopici” disimulau reprezentarea realității sub parabole; este un „întârziat” care proiectează asupra deceniilor de tranziție realismul încărcat de subterfugii și strategii aluzive al perioadei comuniste. Nota personală vine din adâncimea metafizică a negativității. Prozatorul aduce în ficțiunile sale o viziune a răului care depășește orice realitate istorică datorată proastei alcătuirii a societății sau a guvernării. El este ceea ce Antoine Compagnon numea un „antimodern”: un sceptic care așază un rău universal la facerea lumii, în legătură cu păcatul original, ca o determinare negativă inevitabilă. „Lumea e deja cauzal declanșată și sfârșită de mult”, spune personajul-narator din *Ora lanti* (2007), unul din romanele târzii ale scriitorului. Această reprezentare monocrom sumbră determină atât eșecul inevitabil al personajelor, destinul lor consumat de dinainte („totul e deja trăit”), precum și stilul vituperant al satirei sociale sau vehemența comentariilor auctoriale – pentru că descoperirea damnației nu se poate trăi fără indignare. La **D.** există sentimentul că literatura denunță cu violență un rău mult mai profund, aflat dincolo de aparențele realității. Clare în acest sens, fără complexitatea uneori prolixă a romanelor, sunt volumele de nuvele, povestiri și schițe *Două spălări pe cap* (2010), *Băiatul fără sprâncene* (2012). Crochiuri ale realității postdecembriste, aceste proze sunt populate cu o lume acționată exclusiv de pasiuni și motivații situate dincolo de cadrele moralității, pe care ochiul naratorului le urmărește cu ironie rece. Critica a vorbit de un filon caragalian, dar aici nu e în discuție atât reflectarea unei societăți corupte, cât posibilitatea de a evoca, sub pretextul satirei sociale, un rău distribuit uniform, fără nuanțe și mai ales fără

mântuire. Umorul, întotdeauna cinic, rezultă dintr-o coliziune a mai multor intenții în egală măsură negative: e un spectacol al răutății umilite, însă nu printr-un triumf al binelui, ci printr-o altă răutate. O avocată care încearcă să corupă prin favoruri sexuale un judecător e păcălită chiar de infractorul pe care trebuia să îl apere. Un pedofil e înșelat de victima lui, o fetiță de treisprezece ani, cu un alt pedofil. Pe anumite secvențe această tratare a realității în cheia amoralității poate lăsa impresia de profunzime, prelungind satira într-un plan mai larg de reflecție în marginea naturii umane. Dar în esență e doar efectul nivelant al unei perspective sceptice integrale, generând o proză „fără învingători” (Dan C. Mihăilescu). O perspectivă ce se anunța încă de la începuturile activității de romancier a lui **D.** sub forma unei memorialistici a eșecului personal. *Pisica ruptă* e o cronică a decepțiilor artistice ale unui regizor, făcută într-un regim incert, apropiat de cel al autoficțiunii, cu anecdote de platou, consemnări aproape documentare ale unor episoade legate de filmele *Glissando* sau *Croaziera* și transfigurări aluzive (Sergiu Nicolaescu apare ca Sergiu Colonescu). Specifică e de pe acum tema eșecului recurent: protagonistul nu se confruntă cu un singur obstacol, ci e silit să suporte, rând pe rând, constrângerile cenzurii comuniste, nerecunoașterea internațională și precaritatea financiară postdecembristă. E un destin care se articulează în funcție de o lungă serie de evenimente negative, „ruperea pisicii” devenind o metaforă a revoltei permanente și nicosodată deschizătoare de drumuri. Unele teme aveau să treacă ulterior, într-o formă sublimată, în *Petru și Pavel* (2003), care urmărește de asemenea destinul unui autor persecutat în regimul comunist și silit să suporte marginalizarea în epoca de tranziție. Deși a primit un prestigios premiu, nu *Pisica ruptă* a avut cu adevărat succes de critică, ci *Marilena și câteva voluptăți* (1999), în care s-a citit un portret arhetipal al femeii abuzate. E cea mai izbutită aplicare a formulei lui **D.** Combinarea unui registru realist, de critică a moravurilor, cu o articulație simbolică și parabolică permite aici o abordare a condiției feminine imediat generalizabilă. Cele trei „Marilene” din roman constituie o „dinastie” (C. Rogozanu), refăcând, la vârste diferite și în contexte diferite, aceeași existență torturată într-o lume a agresivității masculine. Prozatorul inaugurează astfel o serie epică dedicată tipurilor sociale predestinate eșecului și decăderii. Figura basarabeanului, a celui pe

care istoria l-a dislocat de mai multe ori din cauza schimbărilor geopolitice, e evocată în *Strigoi fără țară* (2001), în vreme ce figura imigrantului postrevoluționar, atras de mirajul Occidentului, apare în *Cele ce plutesc* (2009). De fiecare dată temele sociale sunt proiectate pe fondul unei negativități care transgresează condiționările istorice. Dacă *Strigoi fără țară* e și un roman al incestului, *Cele ce plutesc* e un roman al crimelor în serie. **D.** nu urmărește să constituie o amplă frescă a marginalității și a înfrânilor (de altfel, personajele, chiar în dimensiunea lor tipică, nu actualizează o categorie a inadaptatului), ci să pună la îndoială posibilitatea însăși a reușitei umane. În acest sens, *Ora lanti* reprezintă poate cea mai interesantă evoluție a prozei lui **D.** Evocând depresia ca tipologie a retragerii din lume și a regresivității în căutarea „originii” („aș vrea să văd undeva un mers cinstit îndărăt”), romanul deconspiră nimicul, iluzia consistenței realității. Depresivii sunt cei care au acces la adevărata natură a lumii, înțelegând mecanismul unei existențe silite să se desfășoare „lent”, în absența timpului și a experiențelor transfiguratoare, fără perspectiva evenimentului salvator și fără amintiri. „Nu simt c-am trăit”, mărturisește protagonistul. Tema realității ca iluzie se regăsea și într-o piesă apărută câțiva ani mai devreme, *Carlo Carlini, iluzionism* (2003), articulația cerebrală a reprezentării epice fiind influențată de maniera problematizantă a teatrului modern. Ca dramaturg, **D.** este autorul unor piese de mici dimensiuni – *Șchiopul binemiositor* (1999), *Doi pinguri* (2000) ș.a. – care abordează aceleași teme ale violenței generalizate și ale victimizării, punând totodată în evidență, prin limbajul epurat, caracterul repetitiv al eșecului și dinamica opresivă a raporturilor umane, în fond schema aproape dogmatică care susține acest univers de reprezentări ficționale.

SCRIERI: *Pisica ruptă*, București, 1997; *Marilena și câteva voluptăți*, București, 1999; *Șchiopul binemiositor. Antichități în două părți*, postfață Miruna Runcan, București, 1999; *Apa din cizme*, București, 2000; *Doi pinguri. Teatru într-o parte sau două*, București, 2000; *Strigoi fără țară*, București, 2001; *Carlo Carlini, iluzionism*, București, 2003; *Petru și Pavel*, Pitești, 2003; *Femei în ghips*, București, 2005; *Ora lanti*, București, 2007; *Cele ce plutesc*, București, 2009; *Două spălări pe cap*, București, 2010; *Băiatul fără sprâncene*, București, 2012.

Repere bibliografice: Al. Ioanide, *Acum ca și-atunci*, RL, 2000, 9; C. Rogozanu, *Pisici, cizme, voluptăți*, RL, 2002, 39; Constantin Dram, *Sub semnul textului lacunar*, CL,

2003, 3; Nicolae Oprea, *Destinul lui „Ilie fără țară”*, „Ziua literară”, 2003, 41; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, 176–191; Petre Ciobanu, *Antiprezentul sau Existența în ralenti*, R, 2007, 10; Cristina Chevereșan, *Pe repede înapoi*, O, 2007, 10; Alexandru Budac, [Mircea Daneliuc], O, 2010, 4, 2012, 7. **A.Td.**

DANIEL, Paul I. (pseudonim al lui Paul Ionescu-Daniel; 15.II.1910, București – 7.X.1983, București), prozator. A fost, după cum menționa el însuși într-un text parțial autobiografic, „feciorul mai mic al lui Ioan Ionescu, conțopist la un minister”, care „comitea și el, în secret, poezie”, și al Elisabetei (n. Georgescu). Urmează cursurile școlii primare și pe cele secundare la Liceul „Sf. Sava” din București. Autor precoce, editează, la începutul adolescenței, împreună cu alți câțiva de aceeași vârstă, revistele, efemere, „Țânțarul” și „Idealul tinereții”. La șaisprezece ani merge să se călugărească la mănăstirea Cernica și, după afirmațiile lui, l-ar fi atras și pe Al. Sahia, pe care-l cunoscuse anterior, către viața monastică. În 1929 publică în „Bilete de papagal”, la care colaborează în continuare și unde cunoaște numeroși scriitori din generația lui ori ceva mai vârstnici. A rămas cu studiile neterminate, deși a încercat, cu intermitențe, să le completeze. Lucrează în presă, fiind corector, secretar de redacție, redactor. Între 1929 și 1936 ocupă funcția de redactor la „Epoca”, ține pagina culturală la „Adevărul” și „Dimineața”; este secretar de redacție la „Argus”, redactor la „Timpul” (1940–1948) și la „România liberă” (1946–1948). În perioada următoare trece la ziarul „Agerpres”, care dispare, ulterior înființându-se agenția cu același nume, este, apoi, secretar de redacție la ziarul „Glasul armatei”, primind și gradul de maior. După 1951 lucrează la Editura de Stat pentru Imprimare și Publicații (ESIP) și la Editura Științifică de Stat, iar din 1953 se angajează la „Gazeta finanțelor” în calitate de secretar de redacție, timp în care publică o serie de reportaje satirice și schițe. Din 1968 se pensionează medical. Înainte de război, mai colaborează cu nuvele, schițe, povestiri, reportaje etc. la „Zodiac”, „Herald”, „Stânga”, „Cuvântul liber”, „Adevărul literar și artistic”, „Vremea”, „Vitrina literară”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români” ș.a., iar în perioada postbelică e prezent în „România literară”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Manuscriptum” ș.a. Folosește și pseudonimele P. Damian, Paul Damian, P. Dan, Alexandru Colțea, Pion ș.a. În 1935 se căsătorește cu Rodica, sora mai mică a lui B. Fundoianu. Călătorește în străinătate, are sejururi îndelungate în

Franța, unde îl cunoaște pe B. Fundoianu, cu care se împrietenește, notabil fiind, după decenii, rolul lui **D.** ca editor al acestuia. Participă la cenaclul literar al revistei „Cahiers du Sud”, întâlnește diferite personalități literare și artistice, cu unele legând relații strânse (între alții, cu sculptorul Constantin Brâncuși și cu actorul Louis Jouvet). În țară, din 1935 până în 1943, frecventează ședințele cenaclului Sburătorul, unde citește din propria producție literară. Debutează editorial în 1938 cu volumul de proză scurtă *Republica Barbă-Rasă* (cu o copertă ilustrată de J. Perahim), semnat Paul I. Daniel, căruia i se adaugă, în 1945, *Un sătul de viață*.

Autor de schițe și mici povestiri, **D.** e un umorist din a doua generație postcaragialiană. E comparabil – deși le rămâne inferior ca nivel estetic – cu predecesori precum I.A. Bassarabescu și G. Brăescu, scriitori față de care e mai „gazelăresc”, mai „ușor”, mai diluat. Se poate presupune că la rândul lui va fi servit – alături de alții – drept model pentru unii umoriști din perioada 1948–1989. Personajele din scrierile lui umoristice și (blând) satirice sunt înzestrate cu o pregnantă autenticitate; scriitorul a construit o mică lume, lumea mahalalei, configurată din observarea selectivă a realităților, înfățișată cu o „voce” proprie, chiar dacă pot fi depistate asemănări cu scriitori confrunțați biografic cu realități similare. Mahalaua lui **D.** este cea din primele decenii ale secolului al XX-lea și în special din perioada interbelică, adică mahalaua transpusă în literatură de alți autori în chip „expresionist”, dramatic, sumbru ori melodramatic sau sentimental. Din viața periferiei bucureștene mizere el observă și reține aspectele comice, nu neapărat „vesele”, narate mai degrabă cu bonomie, însă nu fără incisivitate și nerv, și nu fără o seriozitate de fond, ceea ce asigură calitatea umorului. Mahalaua – așa-numita „Republica Barbă-Rasă”, adevărat „stat în stat” – este una dosnică și nevoiașă, văduvită de binefacerile edilitar-urbanistice moderne. Observația pătrunzătoare a prozatorului vizează limbajul, mentalități și comportamente caracteristice, recuzita și practicile obișnuite ale traiului oamenilor de la periferie. Onomastica e de un pitoresc uneori poate șarjat prin supralicitare: personajele se numesc Duduveică, Falaștoacă, Bambulete, Gâjâitu, Tăchiță Cărăbiță, Iliuță Pufulete (numele-poreclă real al bunicului prozatorului), Năvârlie, Nenciu Penciu, rareori purtând nume neutre stilistic. Dintre scenele reconstituite cu vervă nu lipsesc nunta „cu dar”, încăierarea conjugală ori între vecini, expediția micilor

„șmecheri” pe bulevard, unde, păcălind diverși „fraieri”, văd un film, beau și mănâncă fără să plătească, apoi descinderea hingherilor în mahala și eșecul tentativei lor de a înhăța cățelul din curtea unui mitocan ș.a.m.d. Atmosfera de cârciumă ori de frizerie, specifică unui cartier mărginaș e resuscitată cu iscusință. Printre textele lui **D.** sunt câteva reușite ale genului, cum ar fi *Borsalino-veritabil*, în care un „adălmaș” luat între doi vecini, dintre care unul e controlor fiscal, deci „influent” pe lângă prăvăliași, îi înlesnise celuilalt cumpărarea avantajoasă a unei pălării noi, se transformă într-un șir de libații ruinătoare prin restaurante, care se întind vreo săptămână și la capătul cărora, constatându-se pierderea pălăriei a cărei cumpărare declanșase totul, e recuperată și dată la „întors” vechea pălărie uzată, prilej pentru un nou „adălmaș”. La fel proza intitulată *Care pe care*, unde un tânăr avocat, jefuit de un tâlhar de codru, își recuperează, prin vorbărie persuasivă, banii și bunurile, obținând, pe deasupra, o arvună pentru o făgăduită „rezolvare” a situației juridice a banditului, ori povestirea *Nu-ți dau, că n-am!*. După 1948 producția lui **D.** scade valoric, pe de o parte fiindcă scriitorul încearcă să se plieze comenzii politico-propagandiste a regimului, pe de altă parte pentru că ține să-și diversifice paleta și eșuează în registrele nou abordate (evocarea pitorească și sfătoasă, fantasticul, straniul). Verbozitatea se accentuează, incisivitatea nu mai este pregnantă, textele sunt fără poantă ori cu o poantă slabă.

SCRIERI: *Republica Barbă-Rasă*, București, 1938; *Un sătul de viață*, București, 1945; *Stradă liniștită*, București, 1958; *Borsalino-veritabil*, București, 1969; *Strada sabiei de lemn*, București 1980. **Ediții:** B. Fundoianu, *Priveliști și inedite*, introd. edit., București, 1974, *Poezii*, tr. Virgil Teodorescu și Dora Litman, introd. Mircea Martin, postfața edit., București, 1978 (în colaborare cu George Zărafu), *Poezii*, I–II, pref. D. Micu, București, 1983 (în colaborare cu George Zărafu), *Opere*, I, pref. Mircea Martin, postfață Ion Pop, București, 2011 (în colaborare cu George Zărafu și Mircea Martin). **Traduceri:** Hans Huenkel, *Pactul cu moartea*, București, [s.a.]; Radclyffe Hall, *Fântâna singurătății*, București, 1943.

Repere bibliografice: [Paul I. Daniel], RRI, II, partea I, 136–146; Vasile Damaschin, *Paul I. Daniel*, „Seara”, 1939, 363; Dan Petrașincu, „*Republica Barbă-Rasă*”, „România”, 1939, 240, 257; Emil Gulian, „*Republica Barbă-Rasă*”, FCL, 1939, 2195; Al. A. Philippide, „*Republica Barbă-Rasă*”, VR, 1939, 6; Mircea Pavelescu, „*Republica Barbă-Rasă*”, JL, 1939, 10; Dan Petrașincu, „*Un sătul de viață*”, „Dreptatea nouă”, 1945, 128; N. Papatanasiu, „*Un sătul de viață*”, „Drapelul”, 1945, 285; Al. Raicu, *Paul Daniel* – 70, RL, 1980, 7; I. Cremer, „*Strada sabiei de lemn*”, F, 1981, 9; *Dicț. scriit. rom.*, II, 22–24. **N.Bc.**

DANILOV, Nichita
(7.IV.1952, Climăuți,
j. Suceava), poet,
prozator, eseist.

Este fiul Nataliei (n. Ivanov) și al lui Ivan Danilov, țărani lipoveni. Urmează liceul la Iași (1967–1971), apoi, tot aici, o școală postliceală de arhitectură (1971–1973) și Facultatea de Științe Economice (1974–1978). Debutază cu poezie în „Convorbiri literare” (1977) și editorial cu volumul *Fântâni car-teziene* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor). Înainte de 1989 este, pe rând, stagiar la Studioul Cinemato-grafic Buftea, corector și redactor la revista „Con-vorbiri literare” (1982–1988), profesor la Liceul „Mihai Eminescu” din Iași și muzeograf la Casa Memorială „G. Topîrceanu” (1988–1990). Ulterior ocupă mai multe funcții la diverse teatre, ziare și reviste ieșene: între 1991 și 1992 este director al Tea-trului Luceafărul, apoi secretar general de redacție la „Dacia literară” (1992–1993), secretar literar la Teatrul Național „V. Alecsandri” (1993–1996), redac-tor-șef la Editura Nord-Est, șeful departamentului de cultură la ziarul „Monitorul” (1996–2000). După 2000 lucrează ca inspector pe probleme de cultură la Casa de Cultură „Mihai Ursachi” a Municipiului Iași (2001–2004), iar după această dată este director al aceleiași instituții. Intră și în diplomatie: consilier diplomatic pe probleme de cultură-presă la Chiși-nău (1998–2001), ambasador interimar al României în Republica Moldova (1999), director adjunct al Institutului Cultural Român din Chișinău (din noiembrie 2012). Colaborează la „Viața românească”, „Luceafărul”, „Cronica”, „România literară”, „Tri-buna”, „Dialog”, „Ziarul de Iași” ș.a. În 2004 a fost decorat cu Ordinul Cavaler al Artelor, de-a lungul timpului decernându-i-se numeroase premii.

Deși versurile de început ale lui **D.** stau sub semnul unui lirism de factură eminesciană, care se simte, difuz, și ulterior (muzicalitatea și sonoritatea versuri-lor, melancolia, unele motive), încă din *Fântâni carte-ziene* sentimentul lumii și al sinelui ca spectacol deri-zoriu, ca succesiune de măști îl anunță pe adevăratul

poet, cel al cortegiilor comic-funerare, al peisajelor cu arlechini și jucători de zaruri. „Soarele negru” al lui Gérard de Nerval și corbul lui Edgar Allan Poe sunt figurile tutelare ale acestor tablouri încremenite: totul e dublu („omul despicat în două” din *Abel*), lumea și sinele sunt imperii ale întinericului, iar răul (sugestia crimei e adesea prezentă) se repetă fără încetare. Con-știința revenirii acestui spectacol al răului și al absur-dului aduce, în plan estetic, ironia și livrescul, oscilând între umor și disperare. În *Câmp negru* (1982), mai multe poeme (*Arlechini la marginea câmpului*, *Finita la commedia*, *Poema porților*) continuă această linie a travestiurilor: jocul încremenit al identităților-măști – eul și dublul său – devine substanța poemului, care se reduce adesea la un joc de repetiții și dedublări: nu există revelație sau schimbare, „trecerea” e de fapt încremenire, „eu” și „celălalt” sunt totuna, șiruri de indivizi sau evenimente identice se substituie periodic într-un joc fără sens. Halucinantul *Câmp negru*, scris într-un registru dublu, amestec de oralitate și oracular, de aparent derizoriu și intens simbolism, este un poem paradigmatic despre trecerea spre nicăieri, adică în moartea percepută ca vid, ca moarte-în-moarte (aceeași percepție apare mai târziu la Ioan Es. Pop): „Mână lângă mână și pumn lângă pumn/ jucând zaruri și cărți pe un câmp de cenușă/ în timp ce apar eu pe o ușă inexistentă/ și care se deschide acum pentru prima oară/ [...] în timp ce încerc să pătrund înăuntru./ [...] – Cât să-i dau portarului? am întrebat chiar portarul,/ în timp ce acesta se făcea că nu-i el omul/ [...] – Trei sute de lei, mi-a răspuns,/ două pachete de țigări Kent sau Pall Mall/ și o sticlă de vodcă [...] / Am fost așezat pe un scaun înalt/ și întrebat dacă știu într-adevăr să joc./ Și am răspuns nu, pentru că într-adevăr nu știam jocul,/ deși jucasem cândva ceva asemănător./ [...] Am urlat toate astea tare, deși eram foarte calm,/ pentru a avea timp să le studiez reacțiile./ Deși ei jucau impasibili și indiferenți,/ cu mutrele sobre, cu cravate la gât/ din care lipsea tocmai gâtul. Cu manșetele albe/ ale cămășii suflecate peste mâneca neagră a costumului,/ din care lipseau tocmai mâinile și restul trupului./ Pentru că într-o parte mâinile lor/ împărțeau cărțile în timp ce/ trupul lor se zguduia de răs în altă parte./ Nu dispuneam de nimic, decât de cupa cu cenușă/ unde aveam o pereche de zaruri/ și-o pereche de mănuși negre”. Tot în volumul *Câmp negru* se află unul dintre cele mai frumoase poeme în proză din întreaga operă a lui **D.** și poate din câte s-au scris în anii '80: *Nouă variațiuni pentru orgă*. Textul (un fel de poem al repetițiilor în cerc) este o alegorie despre

neagra mântuire a poetului-călugăr închis în chilia – mormânt și fântână – a poemului, scris într-un limbaj de o simplitate și profunzime simbolice, amintind de o veche limbă ritualică: „Celălalt Ferapont seamănă pe jumătate cu mine, pe jumătate cu primul frate Ferapont. [...] Pe spate are o pereche de aripi și-o cruce care-l apasă greu înăuntru. [...] Are o față întunecată și nu l-am văzut zâmbind niciodată. E un adevărat gramatic. [...] El transcrie în aur psaltirea” (VII. *Celălalt Ferapont*); „Dedesubtul celuilalt Ferapont e celălalt Lazăr. Dedesubtul celuilalt Lazăr nu mai e nimeni. Cenușa picură pe rănilor lui și-i acoperă trupul. El nu scrie la nici o psaltire. E prea slab ca să mai poată scrie ceva. [...] Fiecare rană a lui e ca o fântână. Într-una din rănilor sale stau eu și-mi continui psaltirea. Fratele Daniel nu știe nimic din toate astea. [...] El îmi va continua psaltirea” (VIII. *Celălalt Lazăr*); „Se sfârșea luna april și începea luna martie. Daniel se apropie de fântână. [...] Era într-o noapte de vineri spre luni. [...] Luni stătu toata ziua și plânse aplecat peste fratele său Daniel. [...] Dedesubtul lui plângea celălalt Daniel. [...] Era o sâmbătă neagră, fără sfârșit” (IX. *Coborârea lui Daniel*). Dacă poezia autentică e „coborâre” în fântâna-infern, revelație și blestem, lepădare de sine, așa cum mărturisesc textele intitulate *Nouă variațiuni...*, din *Arlechini la marginea câmpului* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), viziunea poetului pare că se obiectivează: el privește și se privește oarecum din afară, cu detașare, poemele au un echilibru clasic, o tentă sentențioasă; „peisajele” sunt încremenite, Daniel (ipostază a poetului tânăr) rămâne undeva la marginea câmpului, nu coboară în „centru”, în sinele-fântână. Arlechinii sunt umbre, spectacolul trecerii lor e de un tragism și grotesc reținut. În *Poemul lunii* onirismul, una din constante, are specificul unui tablou al lui De Chirico: spațiul geometric, simetric, nemișcarea, de unde și senzația că straniețatea, absurdul nu intervin în realitate, ci se instalează ca unică realitate. Alte poeme cu puternice latențe tragice, *Portretul fratelui meu venind de pe front* sau *Ora funestă*, își armonizează tensiunile, expresioniste, în ritmuri și sonorități de veritabile „balade somnambule”. *Poezii* (1987) pare o carte de trecere, în care coexistă mai multe formule estetice: un D. melancolic și muzical, al rostirii grave, sentențioase și al mărturisirilor directe despre sine, unul romantic, în descendența *Odei...* eminesciene, cu învolburări stilistice prețioase („Sunt tristețea cea mai vastă, / cel mai dureros extaz” etc.), și un altul, pictor de peisaje înrămate, de tipul spectacol-în-spectacol, un poet vizual și vizionar, care trage

peste imaginile sale, de o intensitate dureroasă, cortina unei blânde ironii, pline de umor absurd ori negru. În volumul *Deasupra lucrurilor, neantul* (1991; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), indiferent de modalități (poezia alegorică și limbajul metaforic abstract sau poezia epică, ironică și absurd-ludică), discursul se articulează în jurul melancoliei: pe de-o parte melancolia care vine din sentimentul trecerii și al deșertăciunii lucrurilor, pe de altă parte teama de inconsistență, de „neantul de deasupra” și din interiorul „lucrurilor”. Poemele sunt populate de manechine moarte, arlechini „cu fața ridată de somn”, îngeri înveliți în ziare sau cu ochelari fumurii, lanuri de grâu care se hrănesc cu sânge și cresc pe străzile orașului, cai „ridicați din fotolii”, care „rumegă literele căzute în iarbă”. Este o lume apocaliptică, dar pusă sub semnul dublului, o apocalipsă a iluziei, a farsei și a nebuniei: „casa”, o corabie a nebunilor, condusă de „F. M. Dostoevski în uniformă de capitan”, și-a pierdut ferestrele și ușile și „plutește în aer, doar acoperiș și pereți: / prin ferestre ies palmele noastre, ca niște lopeți...” (*Secol*). Expresionismului exacerbat îi corespunde un sentiment (auto)ironic al derizoriului și al înscenării, componenta livrescă și intertextuală accentuându-se: „Cu craniul ascuțit ca un ou trece pe stradă marele poet Nichita Danilov / eu merg în urma lui și meditez / citindu-l pe Borges. / El își înclină capul, se oprește în loc și m-ascultă / transpus într-o lume ocultă. / Eu merg în urma lui și-i citez / un anumit pasaj din Borges” (*Portret al artistului la tinerețe*). În *Mirele orb* (1995) sentimentul sfârșitului (de lume și de „secol”) pare că se asociază unei oboseli dulci, o „lumină moartă” lăsându-se deasupra orașului; în peisaje vizionare, încremenite, strălucite dinăuntru de strania lumină a morții, amenințarea angoasantă, presimțirea vidului alternează cu o liniște și o armonie nefirești: „O singură femeie / fierbe duminică într-un cazan de aramă / hăinuțele celor o mie de copii orbi / Le clătește apoi seara / în albia dulce a râului / le stoarce și le întinde / la uscat pe sârmă / în livada de vișini. / În locul fiecărui cârlig / cântă albastra privighetoare” (*Peisaj cu îngeri orbi*). Poemele în proză – sau proza poetică, alegorică și poemele epicizate, cu „tramă” – continuă o linie foarte fertilă în opera lui D., desăvârșită, în *Suflete la second hand* (2000), de ciclul poetic *Fluture cap-de-mort*. Aici „drama morții” e folosită de autor ca materie poetică de mâna a doua, adică prin intermediul unui travesti epic parodic. Personajele și poveștile lor, desfășurate într-un Iași carnavalesc, au o savoare deosebită, poeziei îi priește de minune ancorarea într-un real

concret, sordid, în materia stufoasă a realității, pe care știe să o ridice, prin întortocheate volute simbolice ori prin incizii bruște, violente, la rangul unei viziuni tulburătoare, în zona tragicului absurd. Cele două volume de poeme inedite publicate în 2007 (*Centura de castitate*, Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Academiei Române) și în 2011 (*Imagini de pe strada Kanta*, Premiul revistei „Observator cultural”) au provocat o parte a criticii să se întrebe dacă nu este vorba despre un nou **D.**, datorită reformatării, pe alocuri, a stilisticii sale. Într-adevăr, parabola redată printr-un amestec de realism brut și metaforism concentrat, duritatea imaginărilor, dar și densitatea sa, ca și tematica proaspătă aduc un suflu inovator în lirica sa. Volumul conține poeme de excepție, lungi, narrative (*Nunta de câini*, *Stâlpi de înaltă tensiune*), sau concis-metaforice. Culegerile de articole și eseuri *Apocalipsa de carton* (1993) și *Urechea de cârpă* (1993) pun în valoare o vervă satirică debordantă, iar critica tranziției spre economia de piață și a racilelor comunismului în România trimite la un gen de scriitură caracterizat prin finețea observației și ironiei. *Portrete fără ramă* (2012; Premiul APLER pentru cea mai bună carte a anului), combinație de portretistică, memorialistică și eseistică, reunește portrete ale unor scriitori români contemporani, uneori analize ale unor opere, dar, cel mai adesea, proze în care scriitorii și memorialistul devin personajele unor istorii pe cât de reale, uneori pe atât de fabuloase (*Despre o întâlnire cu Guillaume*, alias Virgil Mazilescu, deschizând ciclul dedicat amintirilor cu optzeciști, este una dintre performanțele volumului). Viața noastră literară, câteva dintre figurile ei cele mai importante sau mai pitorești apar în acest volum într-o elocventă, personală desfășurare. Începând cu 2004, când apare *Șotronul*, primul volum din dilogia *Tălpi* (al doilea, *Locomotiva Noimann*, iese în 2008), **D.** pare că se orientează spre proză, publicând patru romane și două volume de proză scurtă (*Capete de rând*, 2006, *Mama Sonya*, 2008), primite cu rezervă de critică. În orice caz, trilogia și *Ambasadorul invizibil* (2010) l-au impus drept unul dintre prozatorii importanți ai ultimului deceniu. *Ambasadorul...* abordează în forță tema puterii, dintr-o perspectivă care mereu i-a fost proprie lui **D.**, probabil cel mai dostoevskian dintre scriitorii noștri. Acest dostoevskianism ca perspectivă tragică și absurdă asupra lumii este aplicat în roman unei filosofii a istoriei recente. Prozatorul amestecă alegoria, parabola, oniricul cu detalii minimaliste, extrem de precise, cronică evenimentelor istorice, realitatea politică recognoscibilă cu absurdul cel mai

atroce. Tema puterii subîntinde o temă morală și existențială, centrală în proza lui **D.** Chiar dacă înscrisă în decoruri stranii, onirice, intens simbolice și încărcate, care pot aminti de tablourile avangardei ruse, dilogia, și ea un amestec de suprarealism și realism, pune aceleași mari întrebări ale literaturii lui Dostoievski: existența lui Dumnezeu, raportul dintre bine și rău, problema conștiinței și a vinovăției umane. Atrasă iremediabil de viziuni funambulești, apocaliptice, proza lui **D.** rămâne însă mereu puternic ancorată în real, cu un limbaj deopotrivă oral, livresc și pitoresc, savuros în idiosincraziile sale, uneori tipice pentru limbajul de tranziție românesc, alteori cu parfum regional sau arhaic. Dilogia transplantează în lumea românească postdecembristă tema milenaristă a apocalipsei într-o scenografie personală, în care realismul și parabola par să se confunde, relansând tema religioasă și metafizică (mai puțin la modă în Occident) în proza românească. Dacă Mircea Cărtărescu, alt poet optzecist convertit la proză, a reușit să prindă în nuvelele și romanele sale „spiritul” unui București cvasifantastic, **D.** reușește în *Tălpi* să circumscrie spațiul unui Iași postrevoluționar, murdar, sărac, agresiv și plin de reclame, în care supraviețuiește însă Iașul cvasimitic al lui Cuza și al lui Kogălniceanu; e în același timp Iașul blândului Bahlui și al sfintei Parascheva, un Iași rusesc, gogolian și chagallian, scăldat în lumina unor asfințituri purpurii și populat de personaje memorabile. Dacă în *Mașă și extraterestul* (2005) problematica, atmosfera și scriitura par dintele autorului, în primul volum din *Tălpi*, ca și în continuarea sa, *Locomotiva Noimann*, personajul central reprezintă punctul forte al romanului. Bikinski, un soi de „spirit al locului”, unind sfîntenia și păcatul, credința și necredința, dar și Noimann, provin din galeria personajelor bânuite dostoevskiene, dar și gogoliene (Makanin și proza rusească contemporană poate constitui de altfel un model viabil): „eroul” mărunț, insignifiant, trăitor într-un underground ori margine, un „bicisnic” provincial, care, asemenea Mașei, gândește, visează sau chiar produce o revoluție (purificatoare sau nu) a sinei sau a umanității. Așii prozatorului **D.** sunt farmecul limbii, poezia, mirajul metamorfozelor narrative, care propulsează lumea sa aparent realistă într-una miraculoasă, vizionară, de o densitate simbolică rar întâlnită în proza actuală.

Monologurile și scenariile relevă sensibilitatea metafizică a lui Nichita Danilov, cultivată la școala romanticilor macabri, fanști, a suprarealiștilor, dar și la aceea a absurdului,

o sensibilitate înfiorată, neliniștită, revoltată chiar în fața tainelor care privesc identitatea ființei înainte de naștere și după moarte. [...] Deși scrie o poezie a formelor – există chiar un spectacol al formelor, hilare, grotești, simple mecanisme sau păpuși de carton, întruchipări ale golului –, lirismul lui Nichita Danilov este în cel mai bun înțeles un lirism al ideilor.

MIRCEA A. DIACONU

Nichita Danilov este o voce inconfundabilă în poezia de azi. El întoarce poezia tânără – neîncrezătoare în miturile Poeziei – la temele ei eterne. O corecție necesară, o revenire inevitabilă, pentru că poezia, cu sau fără majusculă, nu poate trăi multă vreme numai în comedia poeziei. [...] În Arlechini la marginea câmpului reîntâlnim marile simboluri (Verbul, Fapta, Balanța, Vestitorii, Marile Cețuri, Marea cea Arsă, Amurgul) alese, acum, cu precădere din sfera metafizicului și introduse într-o viziune predominant crepusculară: umbre grele, rătăcirii în Marile Cețuri, Nevăzutul care plânge... Spiritul nu-i, totuși, dezolant, o lumină nouă se aprinde în deserturile ființei și o rază de luciditate trece peste aceste câmpuri în care îngerii și arlechinii se țin de mână. În orice lucru este o moarte și un început, clopotele aduc vestirea, îngerii se prăbușesc din cer și poetul se naște între două neanturi. Escatologia romantică este tratată acum fără solemnitate, într-o notație aspră și cu un simț fin al universurilor impure. Punctul de plecare este aici ideea cunoscută a lui Nietzsche, reluată fără fast imagistic într-o viziune vag spiritualistă, cu alternanță de morți și nașteri, căderi și iluminări într-un timp nedeterminat. Nichita Danilov elimină din poem metafora, elimină (cu o singură excepție, cred) și muzica versului, poemul este o fișă a spiritului bolnav de singurătăți și înspăimântat de semnele sfârșitului.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Fântâni carteziene*, Iași, 1980; *Câmp negru*, București, 1982; *Arlechini la marginea câmpului*, București, 1985; *Poezii*, Iași, 1987; *Deasupra lucrurilor, neantul*, București, 1991; *Apocalipsa de carton*, Iași, 1993; *Urechea de cârpă*, Iași, 1993; *Mirele orb*, Iași, 1995; *Nevasta lui Hans*, Iași, 1996; *Nouă variațiuni pentru orgă*, pref. Mircea Mihăieș, Iași, 1999; *Suflete la second hand*, București, 2000; *Umbra de aur, melancolia*, postfață Mircea A. Diaconu, Botoșani, 2000; *Secol*, Iași, 2002; *Tălpi*, vol. I: *Șotronul*, Iași, 2004, vol. II: *Locomotiva Noimann*, Iași, 2008; *Ferapont*, Pitești, 2005; *Mașă și extraterestru*, Iași, 2005; *Capete de rând*, Pitești, 2006; *Centura de castitate*, București, 2007; *Băutorii de absint* (în colaborare cu Traian T. Coșovei, Ion Mureșan, Ioan Es. Pop și Liviu Ioan Stoiciu), Pitești, 2007; *Mama Sonya*, București, 2008; *Ambasadorul invizibil*, Iași, 2010; *Imagini de pe strada Kanta*, București, 2011; *Portrete fără ramă*, București, 2012.

Repere bibliografice: Dobrescu, *Foiletoane*, III, 54–59; Grigurcu, *Existența*, 466–469; Cristea, *Fereastră*, 288–292; Micu, *Limbașe*, 127–129; Simion, *Scriitori*, IV, 526–537; Eugen Simion, *Peisaj liric cu înger palid*, RL, 1991, 23; Negoiteșcu, *Scriitori contemporani*, 146–148; Liviu Leonte, *Alegorii și*

parabole, CRC, 1996, 1–2; Gheorghe Grigurcu, *Îngerul narcisiac*, RL, 1996, 10; Octavian Soviany, *Soarele negru*, APF, 1996, 3; Pop, *Pagini*, 165–170; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 131–133; *Dicț. analitic*, I, 57–58, IV, 613–615; *Dicț. scriit. rom.*, II, 24–25; Mircea A. Diaconu, *Nichita Danilov. Tablouri fără ramă*, CL, 1999, 8; Ștefan Borbély, *Spectacolul lumii (văzut dinspre crepuscul)*, APF, 2000, 10; Cistelean, *Top ten*, 33–35; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, 49–55; Bogdan Alexandru Stănescu, *Un secol în infern*, LCE, 2003, 21; Pop, *Viață*, 191–195; Buciu, *Panorama*, I, 188–192; Holban, *Portrete*, I, 86–90; Raluca Dună, *Magul Danilov (I–II)*, LCE, 2004, 1, 2; Cistelean, *Al doilea top*, 28–30; Lefter, *Flashback*, 327–338; Holban, *Ist. lit.*, I, 182–194; Claudiu Turcuș, *Un nou Danilov?*, CLT, 2007, 20; Paul Cernat, *Un poet metafizic*, OC, 2007, 118; Andrei Terian, *Goluri și plinuri*, CLT, 2007, 40; Alex. Ștefănescu, *Nichita Danilov, poet și prozator*, RL, 2008, 10; Mircea Bârsilă, *Problematika barocă în poezia lui Nichita Danilov*, ARG, 2008, 12; Manolescu, *Istoria*, 1308–1309; Bianca Burța-Cernat, *Povestiri crepusculare*, OC, 2009, 241; Raluca Dună, „Ambasadorul invizibil”, RL, 2010, 19; Antonio Patraș, *Duhul povestirii*, OC, 2010, 276; Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni*, Pitești, 2010, 151–158; Cosmin Ciotloș, *Sistematica poeziei*, RL, 2011, 42; Bogdan Crețu, *Radiografia puterii*, OC, 2011, 303; Soviany, *Cinci decenii*, I, 220–222; Daniel Cristea-Enache, *Desfășurarea*, OC, 2012, 379; Ștefan Baghiu, *Nichita Danilov sau Automatismul poetic*, ST, 2012, 1; Cistelean, *Diacritice*, II, 79–83.

R.D.

DANOVICI, Pătrașcu (sec. XVII), traducător. Boier moldovean cu funcții în cancelaria domnească între 1640 și 1665, lui D. i s-a atribuit traducerea unui cronograf grecesc. Dintre manuscrisele păstrate la Biblioteca Academiei Române, cel mai complet este *Hronograf den începutul lumii*, datat 1689, din care s-au tipărit fragmente în volumul al doilea din *Cărțile populare în literatura românească* (1963). Este o traducere după scrierea grecului Matei Kigalas *Nou compendiu de diferite istorii* (1637), contaminată cu părți din cronograful lui Dorotei al Monemvaziei. Manuscrisul românesc cuprinde, în cele 226 de capitole de istorie (începând cu *Facerea biblică*), și texte diverse, apocrife și legende, iar în final include învățături ortodoxe. Unele istorisiri s-au desprins și au circulat independent (*Istoria Troadei*, *Boierii curții bizantine* ș.a.). Alături de cărțile populare și de legende hagiografice, *Hronograful...* a constituit lectura predilectă în epoca veche a culturii românești și a avut o largă răspândire. Unele motive epice au fost asimilate de folclorul autohton.

Traduceri: *Povestiri din hronografe*, CPL, II, 241–265; *Cronograf tradus din grecește de Pătrașco Danovici*, I–II, îngr. și pref. Gabriel Ștrempel, introd. Paul Cernovodeanu, București, 1998–1999.

Repere bibliografice: *Catalogul manuscriselor românești*, întocmit de Ioan Bianu, Remus Caracăș și G. Nicolăiasa, vol. I, București, 1907, 181–192, 242–243, vol. II, București, 1913, 39–81, 348–351, 357, vol. III, București, 1931, 35–36, 45; Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 25–26, 51–52; Russo, *Studii istorice*, 87–100; Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, îngr. D. Bodin, pref. C.C. Giurescu, București, 1942, 111–186; Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală din Blaj*, Blaj, 1944, 52–63; Dan Simonescu, *Introducere la Povestiri din hronografe*, CPL, II, 237–240; *Ist. lit.*, I, 463–469; Doru Mihăescu, *Cronografele românești (cu privire specială asupra tipului Danovici)*, „Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte”, t. I, 1977–1978, t. II, 1979–1980; *Dicț. lit.* 1900, 261–262; Mircea Anghelescu, „Hronograful” lui Pătrașcu Danovici, LCE, 2000, 23; Alexandru Ruja, *Scrieri de peste ani*, 2000, 10; Ursu, *Contribuții sec. XVII*, 134–278. **C.T.**

DANȚIȘ, Gabriela (6.XI.1947, București), comparatistă, traducătoare. Este fiica Mariei Minculescu (n. Postolache), funcționară, și a lui Constantin Minculescu, avocat. Urmează Școala Medie nr. 5 „Mihail Sadoveanu” (1961–1965) și Facultatea de Limba și Literatura Română (1965–1970) a Universității din București, unde își va susține, în 1999, și doctoratul. Repartizată în sistemul editorial, va fi redactor la Editura Enciclopedică Română (1970–1975), Editura Științifică și Enciclopedică (1975–1990), Editura Științifică (1990–1997), Univers (1997–2001) și Polirom (2001–2005), editând lucrări de referință de diferite profiluri: enciclopedii și dicționare enciclopedice, dicționare domeniale sau bilingve, cărți de filologie și lingvistică, de stilistică, teorie și critică literară, de filosofie și estetică, literatură universală. Din 2005 devine cercetător principal la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, integrându-se, ca autor și revizor în colectivul *Dicționarului general al literaturii române* (IV–VII, 2005–2009), precum și în cel care a realizat *Dicționarul literaturii române* (I–II, 2012). Debutează în 1975 la „România literară”, iar editorial în 1980 cu antologia *Nicolae Filimon interpretat de...* Mai colaborează cu articole, cronici de literatură universală, comentarii, publicistică, traduceri la „Luceafărul”, „Cahiers roumains d’études littéraires – Euresis”, „Lettre internationale” ș.a. În 1991 a primit o bursă de studii la Goethe-Institut din Berlin. A fost distinsă cu Premiul special al Uniunii Asociațiilor Studențești din România (1969) și cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

Preocupată constant de literatura universală, **D.** coordonează dicționarul *Scriitori străini* (1981), lucrare de pionierat în lexicografia românească de

specialitate, totodată încercare temerară de a pune la dispoziția unui public larg un instrument de informare. Consultabil și astăzi, lexiconul (realizat în redacția Editurii Științifice și Enciclopedice, în colaborare cu Eleonora Almosnino/Nora Iuga și Rodica Pandelescu, cu o contribuție variabilă a autoarelor) acoperă, în linii mari, în cele peste 2 300 de intrări, toate literaturile lumii, până în cele mai îndepărtate zone, și toate epocile, din Antichitate până la scriitorii contemporani. Articolele cuprind o informație echilibrată, caracterizări succinte ale personalităților și operelor, pertinente în majoritatea cazurilor, cu unele inerente inegalități în tratare. Salutat cu moderație de critică, lexiconul s-a bucurat totuși de aprecieri favorabile (Romul Munteanu, Dan Grigorescu, Leon Levițchi ș.a.), deși nu au lipsit și unele obiecții, parțial justificabile la lucrările de acest fel, nemaifiind însă urmat până acum de altul similar și dovedindu-și din plin utilitatea pentru acel timp. Formația universalistă a lui **D.** se întrevede și în studiul *Poezia bucolică românească* (2000), bazat, la origine, pe o cuprinzătoare antologie tematică intitulată *Ceres și Pan* (1984). Abordând pentru prima oară la noi un gen atât de proteic, capabil de metamorfozare neconținută, înscris într-o tradiție bimilenară și dăinuind într-o varietate de atitudini și forme, autoarea și-a construit o argumentare teoretică și istorică susținută pe o considerabilă exegeză actuală. În definiția bucolicului urmează accepția dată de esteticianul elen Evangelos Moutsopoulos în cartea *Categoriile estetice*, ca variantă a idilicului și a prelungirilor sale, georgic și pastoral, fiindu-le comună dispoziția afectivă a creatorului, cât și tematica. În partea întâi se expune foarte concentrat o perspectivă amplă asupra genului pe trei paliere (terminologie, arte poetice, istoricul pe plan european până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când apar primele semne ale preromantismului), punându-se totodată în evidență fluctuațiile receptării de-a lungul timpului, cu sugestii fertile în descoperirea bucolicului, inspirate de teoria lui H.R. Jauss, potrivit orizontului de așteptare al fiecărei epoci. Definită contextual în partea a doua, într-un succint capitol incipient, bucolica românească e reconstituită în istoria ei, care începe cu lirica populară (model major: „apercepția pentru bucolic se sprijină în literatura română pe o puternică tradiție orală”), continuă cu lirica îndeobște livrescă din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și primele ale secolului următor (influențată de mica poezie neoclasică franceză, de cea neogreacă, precum și de clasicii

elini și latini) și cu cea a preromanticilor și a primilor romantici. Un loc important îl deține momentul referitor la „Dacia literară”, când are loc procesul de „conștientizare a spiritualității etnice”, vizibil și în poezia lui Vasile Alecsandri („maturizarea poeziei bucolice românești”), Eminescu (vizionarismul peisajului, încărcătura lui mitică și magică), G. Coșbuc („sinteză echilibrată a clasicității culte și folclorice” și deopotrivă moment al epuizării motivelor clasice ale idilei), St. O. Iosif, Octavian Goga („accent patriarhal supraindividual”), Al. Macedonski, apoi marii lirici interbelici, care înfăptuiesc sinteza estetică a tradiției cu inovația modernă, explorând resursele magice și htonic (Lucian Blaga, V. Voiculescu, Adrian Maniu, Ion Pillat), precum și unii minori (D. Ciurezu, N. Crevedia, V. Carianopol ș.a.), în fine, poeții postbelici (Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Florența Albu ș.a.). Preluând sugestii ale criticii lui Ernst Robert Curtius și ale exegezei topice ulterioare, precum și ale studiilor de tip *Stoffgeschichte*, în ultimele capitole **D.** realizează „o personală interpretare a poeziei bucolice românești” (cum a sesizat Cornelia Ștefănescu), prin analiza unor topoi, motive, teme precum *Et in Arcadia ego* și ipostazele sale (Arcadia și vârsta de aur, tărâmul pierdut, spiritualizarea Arcadiiei), *locus amoenus* și evoluția de la peisajul pastoral la cel ideal, *laus ruris* (elogiul vieții la țară), erosul bucolic ori motivele htonice, în eseuri de sine stătătoare ce demonstrează individualizarea bucolicii prin neconținută etnicizare. Astfel, *Poezia bucolică românească*, un studiu de erudiție aerisită și atractivă, cu interesante conexiuni și asociații, luminează una din coordonatele importante ale liricii românești, definită în context european, integrându-se și ca o contribuție comparatistă. Stilul riguros și exact, scrupulul proprietății termenilor și echilibrul judecăților caracterizează și celelalte cercetări ale lui **D.** Ca traducătoare, a transpus (și comentat), precumpănitor din literaturi de expresie germană, proză dificilă stilistic (Theodor Fontane, Christa Wolf, Thomas Bernhard), în care îi izbutește reconfigurarea ritmului interior al scrierilor, și cărți cu caracter cultural-enciclopedic, ce presupun o anume acomodare cu terminologia de specialitate (de pildă Carl Gustav Jung).

SCRIERI: *Scriitori străini* (în colaborare cu Eleonora Almosnino și Rodica Pandele), București, 1981; *Poezia bucolică românească*, București, 2000. **Antologii:** *Nicolae Filimon interpretat de...*, pref. edit., București, 1980; *Ceres și Pan. Antologie de poezie bucolică românească*, introd. edit., București, 1984. **Traduceri:** Theodor

Fontane, *Romane*, vol. I: *Altfel în stele ți-a fost scris* (*Schach von Wuthenow*), îngr. și pref. trad., București, 1995, vol. II: *Captivi ai clipei* (*Familia Poggenpuhl; Mathilde Möhring*), București, 1998; *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, coordonator Martin Bocian, București, 1996 (în colaborare cu Herta Spuhn); Christa Wolf, *Medeea*, postfața trad., Iași, 2002; Joachim Köhler, *Friedrich Nietzsche – Cosima Wagner*, Pitești, 2003; Alessandro Barbero, *Carol cel Mare. Un părinte al Europei*, București, 2005; Thomas Bernhard, *Vechi maeștri*, pref. trad., Pitești, 2005; Carl Gustav Jung, *Opere complete*, vol. XV: *Despre fenomenul spiritului în artă și știință*, București, 2007.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Filimon interpretat...*, I–II, 1980, 22, 25; Ion Dodu Bălan, *O antologie a exegezelor la Nicolae Filimon*, CNT, 1980, 51; Dan Grigorescu, *Sinteze necesare*, RMB, 1982, 11577; Romul Munteanu, „*Scriitori străini*”, RL, 1982, 4; Leon Levițchi, *Pe marginea dicționarului „Scriitori străini”*, CNT, 1982, 10; Ion Bălu, *Spiritul bucolic în lirica românească*, RL, 1984, 33; Grete Tartler, *Drăcușorul prejudecăților*, RL, 1995, 47; Cornelia Ștefănescu, „*Poezia bucolică românească*”, JL, 2001, 1–4; Nora Iuga, *Cine este această Medee?*, RL, 2003, 14; Alex. Ștefănescu, „*Dicționarul general al literaturii române*”, RL, 2005, 2; Luminița Marcu, *Există și bătrâni nonconformiști*, „Ziua”, 2005, 3503; Sorin Lavric, *Tehnica repetiției*, RL, 2006, 4; Ion Simuț, „*Dicționarul esențial Simion 2012*”, CLT, 2012, 43. **N.M.**

DARACUL, săptămânal apărut la București între 5 ianuarie și 26 martie 1869, 1 ianuarie și 7 iulie 1870, 6 și 31 ianuarie, 3 octombrie și 31 decembrie 1871, la 9 ianuarie 1872 și, după un interval de patru ani, între 18 iulie și 19 octombrie 1876. Apariția intermitentă mărturisește existența zbuciumată a gazetei, în concordanță cu aceea nu mai puțin neliniștită a redactorului, N.T. Orășanu. Camuflat în primii ani sub pseudonime diverse, acesta recunoștea în 1871 că redactează periodicul. Versurile și proza publicate aici se apropie de buna tradiție a scrisului satiric românesc ilustrată de Vasile Alecsandri, B.P. Hasdeu, Anton Bacalbașa și I.L. Caragiale. Ceea ce individualizează revista între publicațiile satirice ale vremii, în afara nivelului literar onorabil, este atitudinea politică. **D.** se situează într-o permanentă opoziție, criticând deopotrivă liberali și conservatori, boieri, ciocoi și burghezime, precum și pe prințul străin. În numerele 25 și 28 din 1870, sub două scrisori din Pitești în care se relatau brutalitățile comise de armată cu prilejul unor manifestații politice, apare semnătura Maior Teacă, și nu este exclusă posibilitatea ca viitorul personaj al lui Anton Bacalbașa să fi fost modelat, cel puțin parțial, după acest vajnic militar piteștean. **R.Z.**

DARIE, Pavel (6.XI.1930, Prajula – Soroca), poet, prozator, traducător. Provine dintr-o familie de țărani. Rămas orfan, crește într-un orfelinat. Mai târziu va absolvi Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1955), lucrând apoi la ziarele „Colhoznicul Moldovei” și „Cultura Moldovei”, iar din 1966 ca redactor și șef de redacție la Editura Cartea Moldovenească (ulterior Literatura Artistică). I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1987) pentru traducerea epopeii *Ramayana*.

La început **D.** s-a afirmat ca scriitor pentru copii, prin plachetele de versuri *Ce-a fost în pădure?* (1954), *Sputnicul – steluța noastră* (1959), *Povestea bobului de grâu* (1962), precum și prin volumele de proză *O scrisoare călătoare* (1960) și *În scrânciobul vântului* (1964). Cunoscător al sufletului infantil, scriitorul îi inițiază pe micii cititori – folosind calea ludicului – în tainele și rosturile lumii (*Dor de mamă*, 1967). În poezia pentru maturi – *Vase comunicante* (1969), *Am vrut să știu...* (1971), *Scrisoare către tine* (1973), *Revenire* (1977), *Cântece de iarnă* (1981), *Steaua cea din lacrimă* (1988) –, deși nu impune o formulă artistică pregnantă, el cucerește cititorul prin lirismul de factură meditativă și prin melodicitatea discursului bine articulat. Este, din ce în ce mai vizibil, o lirică suplă, izbutind tot mai mult să învingă filosofarea banală și compunerea plată. **D.** s-a ilustrat și ca traducător: a transpus epopeile indiene *Mahabharata* și *Ramayana*, sonetele lui Petrarca și Pierre Ronsard, din lirica lui Victor Hugo, Rabindranath Tagore, A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, L. Martînov, A.A. Prokofiev, V. Vinokurov.

SCRIERI: *Ce-a fost în pădure?*, Chișinău, 1954; *Sputnicul – steluța noastră*, Chișinău, 1959; *O scrisoare călătoare*, Chișinău, 1960; *Povestea bobului de grâu*, Chișinău, 1962; *În scrânciobul vântului*, Chișinău, 1964; *Dor de mamă*, Chișinău, 1967; *Vase comunicante*, Chișinău, 1969; *Viață de legendă*, Chișinău, 1970; *Am vrut să știu...*, Chișinău, 1971; *Scrisoare către tine*, Chișinău, 1973; *Cântece de iarnă*, Chișinău, 1974; *Revenire*, Chișinău, 1977; *Bob de grâu*, Chișinău, 1986; *Steaua cea din lacrimă*, postfață Tudor Palladi, Chișinău, 1988; *Frate drag*, Chișinău, 2011. **Traduceri:** I.S. Turgheniev, *Un cuib de dvoreni*, Chișinău, 1972; *Ramayana*, Chișinău, 1986; Petrarca, *Lirică*, pref. Nicolae Rusu, Chișinău, 1975; Victor Hugo, *Poezie*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1976; *Mahabharata*, pref. Lazăr Ciobanu, Chișinău, 1979; Rabindranath Tagore, *Versuri*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1979; A.A. Prokofiev, *Versuri*, Chișinău, 1980; Petrarca, Ronsard, *Cântec de inimă îndrăgostită*, pref. Nicolae Rusu, Chișinău, 1989.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Idee și imagine poetică*, Chișinău, 1971, 279–289; Mihail Dolgan, *Pavel Darie*, în *Profiluri*, 168–174; Ciocanu, *Itinerar*, 203–208; Tudor

Palladi, *Riscul și surpriza revenirii*, „Nistru”, 1979, 2; Tudor Palladi, *Între datorie și dorință*, „Moldova socialistă”, 1987, 22 decembrie; *Dicț. Chișinău*, 200–201. **M.Dg.**

DARUL VREMII, revistă apărută la Cluj, lunar, între februarie și octombrie 1930. Redactor responsabil: Ion Munteanu; de la numărul 4–5 director este Victor Papilian. În loc de articol-program, un *Bilanț ardelean* al lui Ion Chinezu încearcă definirea specificului cultural al provinciei prin enumerarea principalilor săi reprezentanți, de la Ion Budai-Deleanu la Lucian Blaga; concluzia: „Bilanțul Ardealului nu ni se pare deficitar. Blaga este crainicul generației ce se ridică și pe care o visăm de un românism ușurat de balastul comparațiilor tulburătoare, paralizante, ridicată deasupra «vegetativului etnografic», în regiunea unde acest etnografic sentimental va căpăta rezistență și mlădierea de oțel a ideii”. În mod nedeclarat, dar vizibil, revista urmărește promovarea valorilor locale. Principalele rubrici au ca titulari nume prestigioase: Ion Breazu, Ion Chinezu, Sextil Pușcariu (cronica literară); Aurel Ciupe, Victor Papilian, Aurel Decei (cronica plastică); Victor Papilian (cronica dramatică); M. Kernbach (cronica socială); Valeriu Pușcariu (cronica științifică). Rubricile „Mișcarea culturală din țară și străinătate” și „Cărți, reviste, însemnări” sunt susținute de Valeriu Bologa, Ion Breazu, Ion Chinezu, Ion Mușlea, Victor Papilian, Valeriu Pușcariu. Apărut în primul număr al revistei, un comentariu la *Note și impresii* de G. Ibrăileanu marchează debutul lui Pavel Dan. Poezia este ilustrată de Emil Giurgiuca (*Dimineață de primăvară*), Cornelia Buzdugan, George Retezeanu, Iustin Ilieșiu, Teodor Murășanu, I. Constantinescu-Delabaia, Augusta Dragomir, Traian Ieremici, Grigore Popa, J. Murgu. Proză semnează Ion Agârbiceanu (*În noapte, Fructul oprit, Solomon împărat*), Victor Papilian (*Un acuzat zâmbi*), Pavel Dan (*Ursita*), Ion Munteanu, iar Al. Ciura publică pagini de memorialistică (*În străini*, din ciclul *Amintiri din Blaș*). Revista mai conține studii și articole privind literatura română sau universală (Horia Teculescu, *Folclorul și literatura cultă*, Elena Văcărescu, *Mistica națională română în generația de la 1848*, Iulian Jura, *Cum ar trebui studiat Titu Maiorescu*, N. Iorga, *Ceva despre presa română după 1866*, Șt. Bezdechi, *Ovidiu și soția sa*), eseuri filosofice (Lucian Blaga, *Simboluri spațiale*, Nicolae Mărgineanu, *Cultură și națiune*). Petre Grimm traduce din Robert Browning (*Evelyn Hope, Iubirea printre ruine*), iar Const. Z. Buzdugan transpune în românește *Cântul III din Divina Comedie* a lui Dante, precum și poezia *Frumusețea* de Charles Baudelaire. **M.V.**

DASCAL, Mihai (31.XII.1946, Telega, j. Prahova – 11.II.2004, București), critic și istoric literar, editor, publicist. Este fiul Mariei (n. Ciută) și al lui Nicolae Dascălu, tâmplar. După absolvirea liceului la Câmpina și a Facultății de Limba și Literatura Română la Universitatea din București (1972), lucrează ca redactor la Editura Minerva, unde între 1979 și 1989 a coordonat seria „Introducere în opera lui...”. Din mai 1990 încearcă și o experiență de editor particular, cu o editură cu profil enciclopedic. În 2001 devine cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Debutază la revista „Viața studentescă” în 1968 cu publicistică pe subiecte culturale, din 1969 colaborând cu cronici și articole literare la „Viața românească”, „Universitas”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Echinox”, „Lucefărul”, „Orizont”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Dreptatea”, „România liberă”, „22”, „Cotidianul”, „Zum” (New York) ș.a. A fost distins cu Premiul pentru critică și eseistică în cadrul Colocviului Național Studentesc de Literatură (1970).

D. e cunoscut mai ales ca îngrijitor al primului tom dintr-o proiectată ediție critică a operei lui Cezar Petrescu (1985; Premiul revistei „Lucefărul”) cu care, de fapt, debutează semnificativ, și împreună cu Mircea Handoca, al primelor două volume din seria *Opere* de Mircea Eliade (1994–1997). A mai alcătuit „reper istorico-literare” la cărți apărute în seria „Patrimoniu” a Editurii Minerva, aparținând lui Titu Maiorescu, B. Delavrancea, E. Lovinescu, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, G. Călinescu, Tudor Vianu, Mihail Sebastian ș.a., a scris prefețe sau postfețe, susținând puncte de vedere originale. Volumul de studii și eseuri *Aventuri în Țara Imanenței. Exerciții de hermeneutică literară. Fascinația exegezei* (2003), prefigurat parțial în *Fascinația exegezei* (1998) atestă calitățile lui **D.**, critic și eseist preocupat îndeosebi de analiza prozei. Disponibilitățile sale merg către hermeneutică, interpretul recurgând la orice criteriu valabil operant considerat în contextul ideilor estetice, filosofice, socio-politice care generează opera. El se îndreaptă către construcția critică (precum în studiile *Prolegomene la tipologia romanului românesc din secolul al XIX-lea*, *Romanul romantic românesc. Ipostaze și avataruri*, *Paradoxul Istrati sau Romanul „Ciulinii Bărăganului” ca pamflet mito-poetic*, *Al. Philippide. Toposuri fundamentale* ș.a.) cu un ochi

atent la teoria literară, de ale cărei modele (psihocritică, tematismul lui J.-P. Richard etc.) beneficiază fără a le absolutiza. Dincolo de incursiunile critico-metodice, **D.** este însă și un excelent portretist, ca în „proza de original” pe care i-o schițează lui G. Topîrceanu sau în creionarea aventurii spirituale a lui Panait Istrati, dar și un istoric literar dezinhibat, care privește lucid pe deasupra clasificărilor de rutină, disociind cu finețe interpretativă, cu accente clar delimitate, și care reconfigurează colorat spații și epoci culturale, discerne coordonatele spirituale ale câte unui moment în contextul general al literaturii. Interesant este și studiul *Tudor Vianu, critic al actualității literare*, unde exegetul își propune să analizeze filioanele gândirii criticului, întrevăzute în conștiința sa modernistă („care-l situează în avangarda teoretică a momentului”), în „răspunderea morală” pentru cuvântul rostit („conștiința etică”) și în „meliorismul” său (atitudinea umanistă), configurând modelul de „imparțialitate” statuat de istoria literară. Familiarizarea cu opera lui Cezar Petrescu l-a condus pe **D.** la cercetarea unor aspecte mai puțin cunoscute ale prozei scriitorului, precum faptul că acesta descoperă psihanaliza, ale cărei revelații mito-poetice „îi deschide și hrănesc apetitul pentru fantastic”, ori tentația abordării existențialiste în unele romane, ca *Adăpostul Sobolia*. Deși întreruptă prematur, activitatea lui **D.** dă seamă de înzestrarea sa de istoric și critic literar.

SCRIERI: *Fascinația exegezei*, București, 1998; *Aventuri în Țara Imanenței. Exerciții de hermeneutică literară. Fascinația exegezei*, București, 2003. **EDIȚII:** Ion Agârbiceanu, *Nușele și povestiri*, București, 1982 (în colaborare cu G. Pienescu); Lucian Blaga, *Teatru*, I–II, București, 1984 (în colaborare cu Dorli Blaga); Cezar Petrescu, *Opere*, I, introd. Al. Piru, București, 1985, *Somnul. Simfonia fantastică*, pref. edit., București, 1988, *Adăpostul Sobolia*, pref. edit., postfață Perpessicius, București, 1989, *Omul din vis*, București, 1989; Barbu Delavrancea, *Nușele. Povestiri*, București, 1987 (în colaborare cu Emilia Șt. Milicescu); Mircea Eliade, *Opere*, I–II, pref. Ion Bălu, București, 1994–1997 (în colaborare cu Mircea Handoca); Amita Bhowe, *Eminescu*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 2001 (în colaborare cu Carmen Mușat-Coman).

Reper bibliografice: Nicolae Manolescu, *Tineri critici*, RL, 1975, 12; M.N. Rusu, *Climat și individualitate*, AFT, 1976, 10; Mircea Angheliescu, *Moștenirea lui Cezar Petrescu*, T, 1986, 2; Zaharia Sângeorzan, *Cezar Petrescu*, „Opere”, I, CRC, 1986, 14; Ovidiu Papadima, *Cezar Petrescu în ediție critică*, CNT, 1986, 37; Paul Dugneanu, *Straniul*

psihologic, LCF, 1986, 45; Alex. Ștefănescu, *Valori restituite*, RMB, 1986, 12 848; Teodor Vârgolici, *Ediția critică a operei lui Mircea Eliade*, ALA, 1995, 267; Gheorghe Glodeanu, *Ediția critică Mircea Eliade*, JL, 1998, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, II, 25–26; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, 149–151. **AL.S., G.Dn.**

DASCĂLU, Bogdan Mihai (20.XII.1977, Timișoara), prozator, dramaturg, poet, eseist, traducător. Este fiul Doinei Bogdan-Dascălu și al lui Crișu Dascălu, scriitori. Urmează Liceul „Nikolaus Lenau” din Timișoara (1992–1996), aici fiind și redactor-șef al revistei „Axis” (1994–1996), pe care a întemeiat-o. Este absolvent al Facultății de Litere, Filosofie și Istorie de la Universitatea de Vest din Timișoara, secția germană-franceză (2000). A fost asistent la Catedra de limba și literatura germană din cadrul acestei facultăți (2000–2002 și 2007), lector de limba și literatura română la Universitatea „Karl Ruprecht” din Heidelberg, Germania (2002–2006), din 2007 este cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Și-a susținut doctoratul la Facultatea de Litere a Universității din București cu teza *Imaginea lumii germane în literatura română* (2007) și a urmat din 2011 studii postdoctorale. A debutat cu versuri în „Orizont” (1987) și editorial cu *Opus nr. 1 pentru hârtie și creion* (1995; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara). Mai colaborează la „Allgemeine Deutsche Zeitung”, „Caiete critice”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Literatorul”, „Neue Banater Zeitung”, „Origini”, „Orizont”, „Poesis”, „Reflex”, „Revista de studii banatice”, „România literară”, „Rostirea românească”, „Scrisul românesc”, „Synthesis” ș.a. A mai semnat Daniel M. Brișan.

Cartea de debut a lui **D.** cuprinde piese de teatru și povestiri plasate sub semnul absurdului. *Minunata viață de câine a lui Adam* (2002) relevă o rafinare a mijloacelor expresive. *Iarna îngerilor* (2002) este romanul nașterii unui roman, într-o formulă în care autorul își retrace propriul comentariu din substanța epică, permițând astfel personajului central degajarea unui flux confesiv de tip diaristic. O dramă erotică se suprapune unei crize existențiale (sentimentul nerealizării profesionale într-o redacție condamnată la monotonie). *Fiul nisipurilor* (2010) reia în parte tehnicile narative din prozele anterioare, de care se desparte însă printr-un suflu poemat accentuat. Personajele de acum sunt evanescente, lăsându-se purtate prin decoruri

vag suprarealiste și participând la un șir de evenimente incerte, în care vagul graniței dintre real și imaginar se suprapune unei limite la fel de fluctuantă dintre vis și starea de veghe. Dramaturgia lui **D.** este scrisă într-o altă manieră. Dacă în primele piese fronda avangardistă se aliază cu varianta autentică a absurdului în cele următoare formula este abandonată în favoarea unui teatru a cărui rațiune de a fi este autocontemplarea. Astfel, *Lovitura de teatru* (2000) reprezintă desprinderea de registrul literar al absurdului și descoperirea unei formule de metateatru, caracterizată prin introducerea unui preambul situațional, unde sunt precizate circumstanțele viitoarei acțiuni, dar și prin acreditarea ca personaje a Publicului și a Autorului. Tehnica se regăsește în *Păcală* (2002), aplicată însă la lumea rurală și la literatura ei, ceea ce va fi exploatat în sensul stabilirii unor permanente relații intertextuale. În derularea pieselor devine pregnantă opțiunea pentru teatrul destinat exclusiv lecturii din cauza dificultăților voite de a fi transpus scenic. Pe de altă parte, prin *Germanitatea și literele române* (2006; Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române) **D.** abordează domeniul imagologiei. Eseul dezvăluie modalitățile adeseori complicate prin care scriitori români din secolele al XIX-lea și al XX-lea percep realitățile spațiului germanofon (austriac, german și helvetic). Rezultatul este o imagine complexă, neunitară, contradictorie. **D.** este și autorul uneia din primele exegeze asupra prozelor scurte ale Hertei Müller, scrisă în limba germană și apărută în Germania în 2004, cu aproape un deceniu înainte ca scriitoarei să-i fi fost decernat Premiul Nobel pentru Literatură. Tot în Germania i-a apărut și primul volum de versuri (*Der Duft, der Stadt*, 2004), urmat de al doilea (*Nisipuri*, 2012), editat în țară și scris de data aceasta în limba română. În amândouă autorul își dezvăluie apetitul pentru liricizarea realului și știința de a surprinde latența poetică a lucrurilor printr-o abilită colaborare a picturalului cu un discret sâmbure epic. Traducerile lui **D.** din limba germană, inaugurate în 2000 cu un roman al lui Joseph Roth, dau măsura înzestrării tălmăcitorului, îndeosebi prin ambițiosul proiect de a oferi în variantă românească toate scrierile, memorialistice și epice, ale lui Rainer Maria Rilke.

SCRIERI: *Opus nr. 1 pentru hârtie și creion*, Timișoara, 1995; *Un tort pentru un mort*, Timișoara, 1998; *Lovitura de teatru*, Timișoara, 2000; *Minunata viață de câine a lui*

Adam, Reșița, 2002; *Păcală*, Timișoara, 2002; *Iarna îngurilor*, Timișoara, 2002; *Der Duft der Stadt*, München, 2004; *Held und Welt in Herta Müllers Erzählungen*, Hamburg, 2004; *Sânge albastru*, București, 2005; *Germanitatea și literele române*, București, 2006; *Era măritată și se plictisea*, București, 2007; *Fiul nisipurilor*, București, 2010; *Nisipuri*, Timișoara, 2012. **Ediții:** Alexander Tietz, *Briefe von der Alm – Scrisori de la sălaș*, ed. bilingvă, București, 2000; Frații Grimm, *Märchen*, Timișoara, 2001; Ion B. Mureșianu, *Din trecutul slovei bănățene. 1500–1700*, Timișoara, 2012. **Traduceri:** Joseph Roth, *Tarabas. Un trecător pe acest pământ*, București, 2000; Rainer Maria Rilke, *Jurnal*, București, 2006, *Jurnale de tinerețe*, postfață Aura Christi, București, 2007, *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, București, 2008.

Repere bibliografice: Robert Șerban, *Macul Gore și mușcata Dora*, O, 1996, 3; Rodica Draghinescu, *Microsocietăți confidențiale*, TR, 1996, 22; Aura Christi, *Ex libris*, CNT, 2001, 17; Florin Corneliu Popovici, *Păcală redivivus*, CC, 2004, 12; Cornel Ungureanu, *„Held und Welt in Herta Müllers Erzählungen”*, O, 2004, 11; Vasile Spiridon, *Un om în oraș*, CL, 2006, 6; Dan Mănuță, *Imagologie germană*, CL, 2007, 9; Mara Magda Maftai, *Jurnalul unui poet*, CNT, 2007, 2; Suzana Lungu, *„Germanitatea și literele române”*, ST, 2008, 2–3; Livius Petru Bercea, *Scriitori și cărți*, Lugoj, 2008, 145–149; Ștefan Vlăduțescu, *Potențialul de comunicare al incomunicării*, R, 2011, 8. **D.Bd.**

DASCĂLU, Crișu
(11.V.1941, Balinț,
j. Timiș), poet,
critic literar.

Este fiul Ecaterinei Dascălu (n. Ehlinger), muncitoare, și al lui Dimitrie Dascălu, publicist. A absolvit liceul la Lugoj (1959) și Facultatea de Filologie, secția română–germană, la Universitatea din Timișoara (1964). Imediat după absolvire, devine cercetător la Sectorul de lingvistică din cadrul Bazei de Cercetări Științifice Timișoara a Academiei Române, ulterior director al Centrului de Științe Sociale (1984–1986) a Universității din Timișoara, funcție din care demisionează din motive politice. Din 1995 este directorul Institutului de Studii Banatice „Titu Maiorescu” al Academiei Române, și

profesor asociat la Universitatea Tibiscus și la Universitatea de Vest din Timișoara. Obține doctoratul în filologie cu teza *Limbaul poetic românesc. O analiză din perspectiva textualizării* (1979). Debutază cu versuri în „Scrișul bănățean” (1959) și editorial cu volumul *Mânie și marmură* (1968). Mai colaborează la „Ateneu”, „Caiete critice”, „Contemporanul”, „Limba română”, „Limbă și literatură”, „Literatorul”, „Lumina” (Pančevo), „Orizont”, „Piramida” (Zrenianin), „Revista de istorie și teorie literară”, „Revista de studii banatice”, „Ramuri”, „Reflex”, „România literară”, „Rostirea românească”, „Scrișul românesc”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Tribuna” ș.a. O ediție Paul Iorgovici, *Observații de limbă rumânească*, realizată în 1998 împreună cu Doina Bogdan-Dascălu, care îi este soție, ține de preocupările de filolog ale lui D., iar câteva traduceri se leagă de interesul pentru istoria culturală a Banatului.

Prima carte de versuri a lui D., *Mânie și marmură*, construiește o mitologie sui-generis, în care autorul se plasează în postura privilegiată de recreator al lumii prin cuvânt: „O mână mi-a rămas și-un ochi/ Pe care obosit îl voi ridica între degete/ Să vadă capătul drumului/ Pentru că cineva trebuie să fie acolo,/ Mâna să mi-o întindă”. Constante esențiale sunt acvaticul și cultura, aparent incongruente. Inventivitatea imagistică e valorificată și în volumele de versuri *Încercare asupra bucuriei* (1978; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) și *Cicatricele bucuriei* (1995). Componenta cerebrală și livrescă este aici prevalentă. Concepând limbaul poeziei drept „limbă pe cale de a deveni operă”, poetul se autodefineste în raport cu această realitate, ca „un monstru [...] lexicofag”, ca „fiul unui verb ursuz”. Ermetismul este o modalitate de apreciere discretă, neexplozivă, a lumii. Poetul, „locuitor de labirint,/ Cu tari pereți de alb argint,/ Fără ferestre necum prag”, este, la rândul-i, „constructorul” unui edificiu care-și validează viabilitatea doar dacă are deschideri către cititor („Sunt și zidar de tari zidiri,/ Umplute numai cu ieșiri!”). Sub expresia reținută, calmă, arareori exclamativă, proprie mai degrabă unui visător, se descoperă un explorator de spații, de preferință marine, dar și montan-silvestre, un nostalgic care nu ignoră nici semnificațiile civilizatoare ale burgului, cu turnuri, ziduri, statui, mansarde, și nici interioarele propriu-zise, uneori adevărate sanctuare, în care elementul dominant e oglinda. Poemele presupun o elaborare controlată,

fiind alcătuite din câte trei catrene, cu o circularitate în care un vers devine liantul strofelor, asigurând astfel regenerarea continuă a structurilor imagistice, mai ales în jurul unor sintagme preluate din clasici: „Când peste codri-apare blânda lună,/ Din ce în ce mai rar, în depărtare,/ Un vuiet care încă mai răsună,/ Furiș ascult în noaptea sunătoare./ Izvoare vii din vase stau să salte/ Împotrivite, aspre, solitare,/ Prin rumeni aburi, luna se arată/ În peșteri și firizi, nerăbdătoare./ Furiș ascult în noaptea sunătoare/ O noapte care întârzie,/ Când liniștea mă împresoară/ Ca luna, ca o stea, ca o pustie”. Maniera dezvoltată în *Cicatricele bucuriei* va fi abandonată formal în *Timpul absent* (2006), unde versurile condensează neliniștile și tragismul într-o tonalitate gravă, orizontul fiind ocupat de presentiment: „Prin pădurea/ Galbenă,/ Trece o pasăre/ Galbenă/ Și mă strigă pe nume./ Prin pădurea/ Roșie,/ Trece o pasăre/ Roșie/ Și te strigă/ Pe nume./ În pădurea/ Neagră,/ Stă o pasăre/ Neagră/ Și se uită/ La noi”. Subintitulat *Un poem*, volumul *Terra* (2011) se vrea a fi poemul absolut, în sensul că albul paginilor sale tinde să fie ocupat de un mozaic de citate din autori medievali, clerici și laici, ezoterici și filosofi, reproduse în limbile respective, în așa fel încât rezultatul este un text care se apără împotriva oralității, el neputând fi decât citit. O altă ipostază a lui D., cea de poetician-semiotician, nu face decât să aducă o mărturie în plus cu privire la cele două componente ale scrisului său. Eseul *Dialectica limbajului poetic* (1986) investighează raportul limbă-limbaj-poezie, constatând că textul poetic este ghidat semantic de un sens matricial, că poezia nu trebuie decodată în accepția matematică a termenului și că poeticitatea este element comun emițătorului și receptorului. Vocația de teoretician al limbajului poetic se confirmă și în scurtul eseu *Mutații paradigmatică în evoluția limbajului poetic românesc* (1998), dar mai ales în *Insurecția respectuoasă. Eseu despre individualul și supraindividualul poetic* (2000). Teza pe care D. o argumentează cu un număr substanțial de exemple este aceea că evoluția în cadrul căreia s-a produs diferențierea ansamblurilor poetice individuale a avut loc prin înscrierea marilor noștri poeți într-o matrice originară ce descinde din poezia eminesciană. În *O călătorie spre centrul poeticului* (2000) sunt interpretate, din diferite unghiuri, texte sau ansambluri de texte, demersul teoretic fiind însoțit și susținut de interpretări în care semiotica, hermeneutica și stilistica sunt perspectivele

dominante, ceea ce se reconfirmă în paginile din *Poetikon* (2007).

SCRIERI: *Mânie și marmură*, București, 1968; *Încercare asupra bucuriei*, Timișoara, 1978; *Dialectica limbajului poetic*, Timișoara, 1986; *Cicatricele bucuriei*, Timișoara, 1995; *Mutații paradigmatică în evoluția limbajului poetic românesc*, București, 1998; *Insurecția respectuoasă. Eseu despre individualul și supraindividualul poetic*, Timișoara, 2000; *Poezie și limbaj*, Timișoara, 2000; *O călătorie spre centrul poeticului*, Timișoara, 2000; *Gramatica poeziei române (1880–1980)* (în colaborare cu Doina Bogdan-Dascălu), București, 2002; *Timpul absent*, Timișoara, 2006; *Poetikon*, București, 2007; *Zei locuiesc lângă Olimp*, București, 2007; *Colivia belgrădeană*, București, 2008; *Terra. Un poem*, Timișoara, 2011.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Mânie și marmură*”, GL, 1968, 28; Florin Manolescu, „*Mânie și marmură*”, LCF, 1968, 30; Lucian Alexiu, „*Încercare asupra bucuriei*”, O, 1978, 44; Al. Graur, *Paul Iorgovici*, RL, 1979, 23; Marcel Pop-Corniș, *Crișu Dascălu – Poetul ca vizionar și lexicofag*, O, 1979, 29; Cornel Ungureanu, *Deschidere către Crișu Dascălu*, O, 1986, 2; Nicolae Manolescu, *Poezie și limbaj*, RL, 1986, 45; Al. Călinescu, *Un alt fel de a citi poezia*, CRC, 1986, 46; Livius Ciocârlie, *Dilema poeticianului*, O, 1987, 18; Vasile Popovici, *Exigențele rigorii*, O, 1987, 40; Mircea Borcilă, „*Dialectica limbajului poetic*”, CLG, 1987, 2; Ruja, *Parte*, I, 197–202; Andrei Grigor, „*Insurecția respectuoasă*”, „Antares”, 2002, 46–48; *Diç. Banat*, 225–227; [Crișu Dascălu], „Rostirea românească”, 2006, 4–6 (grupaj special); Constantin Dram, *Sensurile vieții*, CL, 2008, 9; Ștefan Vlăduțescu, *Crișu Dascălu: de la metodă la text și retur*, „Scrisul românesc”, 2010, 2. **L.P.B.**

DASCĂLUL PETREA (pseudonim al lui Petre Olariu; 28.VI.1881, Orlat, j. Sibiu – 26.V.1956, Sibiu), prozator, autor de piese de teatru. Fiu al Anei și al lui Vasile Olariu, țărani, D.P. urmează școala „grănicească” din Orlat, Preparandia de la Blaj, Institutul Pedagogic Teologic Ortodox din Arad și pe cel din Cluj, absolvit în 1901. Funcționează ca învățător în câteva sate din județele Cluj și Sibiu și, în cele din urmă, în comuna natală. După Unire a fost referent la Consiliul Dirigent – secția învățământul primar, director al Orfelinatlui „Principele Mircea” din Sibiu, președinte al Asociației Învățătorilor din județul Sibiu, întemeietor și președinte de onoare al Reuniunii Meseriașilor din Orlat, redactor al ziarelor „Cuvântul poporului” (Săliște, apoi Sibiu) și „Luceafărul social-cultural” (Sibiu). A colaborat la „Vatra școlară” (Sibiu), „Foaia școlastică” (Blaj), „Libertatea” și „Noutatea” (Orăștie), „Cosinzeana”, „Transilvania”, „Gazeta Jiului” (Petroșani),

„Comoara satelor” (Blaj), „Gazeta Transilvaniei”, „Luceafărul”, unde este responsabil în 1938–1939, precum și la numeroase calendare transilvănene. A semnat și Petru O. Orlăteanu, iar câteva scrieri i-au fost incluse în 1939 în *Antologia învățătorilor în literatură*, întocmită de B. Jordan.

D.P. s-a vrut dascăl nu numai pentru copii, ci mai ales pentru cei mari, lor fiindu-le destinată aproape întreaga sa literatură (schite, nuvele, scenete, piese de teatru etc.), în totalitate legată de lumea satului transilvănean. Popularitatea sa, fără egal în lumea rurală, s-a datorat îndeosebi ideilor vehiculate de acest cunoscător al sufletului țărănesc, dar și limbii cu iz popular, de o savoare aparte, în care sunt compuse mai toate scrierile sale. Având un pronunțat caracter moralizator și fiind ușor didactice, acestea se încadrează obiectivelor culturalizatoare ale Astrei. Numeroase pagini au fost publicate în calendarele populare ale vremii, ale căror rubrici de „învățătură și petrecere” erau semnate întotdeauna de **D.P.** Cele mai multe texte apărute aici, ca și altele, inedite, le-a strâns în câteva volume tipărite la Sibiu, în colecția „Bibliotecă populară a Asociațiunii”: *Din popor* (1920), *Icoane de la țară* (1924), *Oameni de pe la noi* (1925), *Din vremuri uitate* (1937), *Oameni și întâmplări* (1944) ș.a. Cât despre piesele sale de teatru – *Legea casei* (1940), *Tot omenia-i mai tare* (1934), *Stâlpii satului* (1935), *Să nu spui la nimeni* –, se poate spune că aproape nu a existat formație teatrală sătească în Transilvania care să nu i le joace. Ele au deschis și menținut gustul pentru teatru în satele ardelen, împreună cu optimismul, nădejdea și speranța de mai bine. **D.P.** a fost un harnic lucrător la temelia culturală pe care, mai târziu, s-a putut așeza marea literatură.

SCRIERI: *Din popor*, Sibiu, 1920; *Icoane de la țară*, Sibiu, 1924; *Oameni de pe la noi*, Sibiu, 1925; *Tot omenia-i mai tare*, Sibiu, 1934; *Stâlpii satului*, Sibiu, 1935; *Din vremuri uitate*, Sibiu, 1937; *Legea casei*, Sibiu, 1940; *Oameni și întâmplări*, Sibiu, 1944; *Între sat și oraș*, Săliște, f.a.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 256–257; Ilea, *Mărturisirile*, 161–166; Ilie Hașeganu, *Figuri din Mărginime*, II, București, 1976, 69–72. **I.Ms.**

DAȘCHIEVICI, Englantina (6.XI.1903, Tereblecea–Siret – 13.VI.1987, Chicago, SUA), poetă. Coborâtoare dintr-o familie boierească bucovineană, **D.** face școala primară la Tereblecea, în Bucovina, unde învață limba germană, urmând apoi cursurile Liceului „Carmen Sylva”. După studii de filologie la

Iași, paralel cu Conservatorul, se specializează la Sorbona, ca studentă a romanistului Mario Roques (1929–1931). Funcționează, între 1931 și 1948, ca profesoară la liceele „Regina Maria” și „Doamna Stanca” din București. În 1948 părăsește țara și se stabilește temporar în Austria (la Innsbruck) și ulterior la Paris. În 1956 emigrează în SUA, la Chicago, unde trăiește până la moarte.

Izvorâtă din dorul de țară și din gândul de vindecare a durerilor celor de acasă, poezia scrisă de **D.** se nutrește atât din nostalgia trecutului, cât și din aspirația împlinirii idealului național. Din păcate, vibrează mai mult sonul muzical decât clocotul ideilor și fantezia metaforică, astfel că textele poetice sunt doar un adjuvant al melodiilor pentru care, se pare, au și fost create. Gândurile nobile se văd adesea compromise de prozaismul versificării stângace, realizată într-o manieră narativ-nudă. Câteva scilipiri de har apar abia atunci când se împrumută cadența versului popular. Un prim volum intitulat *Țara mea* (1974) include și partiturile compuse de autoarea însăși pentru o bună parte din poeziile proprii; cel de-al doilea (1980) reia o parte din versurile primei plachete, într-o selecție „definitivă”. Câteva texte sunt dublate de traduceri în germană, franceză și engleză. **D.** a purtat o bogată corespondență cu unii dintre fruntașii exilului românesc, în 1978 figurând în Consiliul Național Român Provizoriu cu sediul la Paris.

SCRIERI: *Țara mea*, vol. I, Chicago, 1974, vol. II, pref. Nicolae Novac, Chicago, 1980.

Repere bibliografice: Popa, *Ist. lit.*, I, 94, 336; Manolescu, *Enciclopedia*, 185. **I.O.**

DA ȘI NU, revistă apărută la București, lunar, între 5 martie și 30 decembrie 1936. Redactor este Dan Smântânescu, iar administrator Paul Lahovary, de la numărul 3 ambii figurând ca directori. Începând cu numărul 2, subtitlul „Critică, artă, literatură, viață socială” este înlocuit cu „Revistă de critică”. Un succint articol-program al lui Dan Smântânescu pledează pentru necesitatea receptării obiective a producției artistice naționale: „Reînstatonnicirea adevărului pe toate planurile vieții culturale și sociale este o imperioasă nevoie, resimțită și de cei ce pot judeca drept și o pot spune, și de opinia publică supusă mereu torturii de a fi hrănită cu minciuni și mistificări”. Ca atare, scopul declarat al publicației este „de a fi o oglindă cinstită a mișcării spirituale contemporane”, încercând, „printr-o critică constructivă și loială, prin înlăturarea

oricărei fățarnicii”, să realizeze „rostirea adevărată ce trebuie societății actuale”. Conform acestui program, în cele nouă numere apărute, revista excelează prin spiritul polemic și printr-un ton tranșant, exprimând opinii fără echivoc, corespunzătoare antinomicelor „da” și „nu”. Ilustrativă în acest sens este îndeosebi pagina de mijloc, care găzduiește confruntarea unor puncte de vedere diametral opuse, grupând, sub genericul „Da”, opinii afirmative privitoare la problema în discuție, vehement combătute de luările de poziție plasate sub genericul „Nu”. De exemplu, chestiunea „*Este problematica tinerei generații o idee de import?*” este tranșată afirmativ de I.E. Torouțiu, în timp ce Petru Comarnescu avansează convingerea contrară. În dezbaterea „*cazului*” Tudor Arghezi, la întrebarea *Trebuie poezia să fie morală?*, intervenția lui Dan Smântânescu, situată sub semnul lui „Da”, este o filipică împotriva „putregaiului” arghezian, în vreme ce Paul Lahovary răspunde negativ, elogiind versul poetului. Alte dezbateri se referă la problema rasială: *Este noțiunea de rasă o realitate socială?* (Mitu Georgescu și Pavel Deleanu), poezia modernă (G. Murnu, Mihai Musceleanu, Cicerone Theodorescu), problema romanului românesc: *Trecem printr-o criză a romanului?* (Mihail Dragomirescu, Mircea Eliade, M.G. Constantinescu, Pericle Martinescu, Ovidiu Papadima). Sub titlul generic *Din aspectele unei generații*, Pericle Martinescu (*Conspecte*) și C.D. Pantazescu (*Impurii*) încearcă definirea coordonatelor spirituale ale generației postbelice. Același ton definitiv îl au și profesiunile de credință prilejuite de ancheta *În ce cred eu*, la care participă N. Iorga, S. Mehedinți, C. Rădulescu-Motru, Camil Petrescu, abatele Louis Barral. În paginile revistei sunt consemnate și opiniile prin care Emil Cioran și Petru Comarnescu răspund la ancheta *Între occidentalism și autohtonism*. Studii și eseuri cu caracter general semnează Dan Botta (*Despre arta poetului*), Dan Smântânescu (*Între criticism și determinism*), Dinu Roco (*Gând și exprimare*). Dan Smântânescu se ocupă de unele capitole ale literaturii române (G. Ibrăileanu, „Sămănătorul”, M. Eminescu), iar Octav Șuluțiu abordează problema traducerilor. Cronici literare și recenzii privind cartea românească scriu Octavian Șireagu (despre Emil Isac, *Poezie și idealism*, Aron Cotruș în *ungurește*) și Petru Comarnescu (despre Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, Dan Botta, *Limite*). De cartea străină se ocupă Paul Lahovary. Alte rubrici: plastică, muzicală, teatrală și cinematografică. **M.V.**

DATCU, Iordan

(10.VI.1933, Băcălești,
j. Teleorman),
folclorist,
istoric literar, editor.

Este fiul Radei (n. Lupu) și al lui Oprea Datcu, țărani. După absolvirea liceului la Roșiori de Vede (1944–1952), urmează Facultatea de Filologie la Universitatea din București (1952–1957). Este mai întâi profesor la școlile din Crângeni și Băcălești, din județul Teleorman, apoi redactor la Editura pentru Literatură (1963–1969) și la Editura Minerva (1969–1994). Ulterior e cercetător la Institutul de Filosofie al Academiei Române și din 1996 la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. Face parte din comisia de coordonare și revizie a *Dicționarului general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Este doctor în filologie cu teza *Balada românească* (1979). Membru în colegiul de redacție al „Revistei de etnografie și folclor”, mai este prezent în numeroase publicații literare. A primit Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române pentru ediția critică Artur Gorovei, *Literatură populară* (I–II, 1977–1985) și *ex aequo* Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române (2006). Este laureat al Fundației Culturale Ethnos pentru întreaga activitate editorială de restituire culturală a valorilor identitare ale spiritualității românești.

D. a elaborat *Dicționarul folcloriștilor* (I, 1979, în colaborare cu Sabina-Cornelia Stroescu; II, 1983), o lucrare de pionierat în domeniu. După două decenii revine cu o nouă ediție, îmbogățită cu trei sute de articole, intitulată *Dicționarul etnologilor români* (I–III, 1998–2001), iar în 2006 cu ediția a treia, de asemenea actualizată și amplificată. Printr-o documentare temeinică, cu o remarcabilă putere de sinteză și ascuțită percepție a trăsăturilor definitorii, autorul relevă concis și edificator profilul fiecărui folclorist sau etnolog român. Probabil plecând de la tipul de abordare din această lucrare, câtorva autori care au ilustrat domeniul (Gheorghe I. Neagu, Ioan Șerb, Ioana Andreescu, Sabina-Cornelia Stroescu) le consacră simultan

pagini alcătuind volume speciale. Dicționarul se definește, în bună măsură, și ca o lucrare de istorie literară, prezentând medalioane de scriitori precum I. Agârbiceanu, V. Alecsandri, Gh. Asachi, N. Bălcescu, Lucian Blaga, Ion Breazu, Dimitrie Cantemir, G. Călinescu, Ilarie Chendi, Timotei Cipariu, G. Coșbuc, I. Creangă, B. Delavrancea, Ov. Densusianu, Al. Dima, Mircea Eliade, M. Eminescu ș.a. După ce timp de trei decenii a cercetat scrierile lui Petru Caraman, le-a editat (I–III, 1987–1995, în colaborare cu Viorica Săvulescu) și a dat în 1999 *Introducere în opera lui Petru Caraman*, studiu dens în care propune un portret al marelui etnolog, precum și considerații asupra principalelor studii ale acestuia despre cântecele bătrânești, doină, colindat și descolindat, despre simbolistica eminesciană. Într-un alt studiu, *Un mit – Toma Alimoș* (1999), consideră că mitologia românească este reprezentată, pe lângă *Miorița* și *Meșterul Manole*, și de balada *Toma Alimoș*, al cărei protagonist, un *homo activus*, pedepsește exemplar trădarea, lașitatea. Totodată **D.** a îngrijit și comentat o gamă variată de ediții, de la cele destinate bibliografiei școlare până la cele academice, cu ample studii introductive, cu bogate note și comentarii. Dintre acestea sunt de menționat în primul rând ediția monografică *O capodoperă a baladei românești: „Toma Alimoș”* (1989, în colaborare cu Viorica Săvulescu), care este, după monografiile *Miorița* de Adrian Fochi și *Meșterul Manole* de Ion Taloș, a treia monografie despre un celebru cântec bătrânesc, apoi edițiile *Sărbătorile la români* de S. Fl. Marian (I–II, 1994) și *Sărbătorile la români* de Tudor Pamfile (1997). În domeniul istoriei literare a alcătuit în 1971 o ediție din *Mărturisiri literare*, anchete inițiate de D. Caracostea în anii 1932 și 1933 cu scriitori români reprezentativi din epoca interbelică. În 1973 a tipărit antologia *Zburătorul. Balade culte românești*, în care surprinde evoluția acestei specii poetice de la primele ei manifestări până în contemporaneitate. A readus la lumină scrieri ale lui N. Iorga grupate sub titlul *Neamul românesc în Basarabia* (I–II, 1995–1997). Pentru a contura o perspectivă cât mai completă asupra raporturilor marelui istoric cu realitățile social-politice, umane și spirituale din Basarabia, editorul a completat volumul al doilea cu pagini din aceeași sferă de preocupări, extrase din suita altor lucrări ale lui N. Iorga, *Oameni cari au fost* și *Sfaturi pe întunerec*, precum și cu articole, readuse pentru

prima dată în atenție, din „Neamul românesc” (perioada 1919–1940) și din „Neamul românesc pentru popor” (1932–1940). Pe lângă stabilirea textelor după criterii filologice, **D.** a alcătuit și o utilă bibliografie privind scrierile lui N. Iorga despre Basarabia.

SCRIERI: *Dicționarul folcloriștilor*, vol. I, București, 1979 (în colaborare cu Sabina-Cornelia Stroescu), vol. II, București, 1983; *Dicționarul etnologilor români*, București, I–III, 1998–2001; ed. 3, București, 2006; *Introducere în opera lui Petru Caraman*, București, 1999; *Un mit – Toma Alimoș*, București, 1999; *Sub semnul Minervei*, București, 2000; *Repere în etnologia românească*, București, 2002; *Contribuții la etnologia românească*, București, 2004; *Gheorghe I. Neagu, etnolog*, București, 2004; *Alte contribuții la etnologia românească*, București, 2005; *Ioana Andreescu. Eseu despre proza și studiile sale de antropologie*, București, 2005; *Ioan Șerb, poet, folclorist, editor*, pref. Eugen Simion, București, 2007; *Cartea de etnologie*, Craiova, 2009; *Tradiții din Maramureș*, București, 2009; *Miscellanea ethnologica*, București, 2010; *Pagini de istorie literară*, București, 2011; *Pagini de istorie literară și etnologie*, Târgoviște, 2011; *Sabina-Cornelia Stroescu, etnolog*, București, 2011. **Ediții:** *Miorița. Balade populare românești*, pref. edit., București, 1966; *Soarele și Luna. Balade populare românești*, București, 1966; Ion Bârlea, *Literatură populară din Maramureș*, I–II, pref. Mihai Pop, introd. edit., București, 1968; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, III–V, București, 1968–1970; Petru alias Dăncuș de Ieud, *Strigături, glume și basme culese din popor*, introd. edit., în Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1970, 287–392; Dumitru Stăncescu, *Sora Soarelui. Basme culese din popor*, pref. I.C. Chițimia, București, 1970, *Cerbul de aur. Basme culese din popor*, pref. edit., București, 1985, *Sur-Vultur. Basme culese din gura poporului*, București, 2000; *Mărturisiri literare (organizate de D. Caracostea în anii 1932–1933)*, introd. edit., București, 1971; *Zburătorul. Balade culte românești*, București, 1973; Artur Gorovei, *Literatură populară*, I–II, pref. edit., București, 1977–1985, *Credinți și superstiții ale poporului român*, introd. edit., București, 1995; Grigore G. Tocilescu, Christea N. Țapu, *Materialuri folcloristice*, I–III, introd. edit., București, 1980–1981; *Toma Alimoș*, pref. edit., București, 1986 (în colaborare cu Viorica Săvulescu); Petru Caraman, *Studii de folclor*, I–III, introd. edit., București, 1987–1995 (în colaborare cu Viorica Săvulescu); *O capodoperă a baladei românești: „Toma Alimoș”*, introd. edit., București, 1989 (în colaborare cu Viorica Săvulescu); Valer Butură, *Cultura spirituală românească*, pref. edit., București, 1992; *Colindă-mă, Doamne, colindă! Colinde populare românești*, I–II, pref. edit., București, 1992; S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, I–II, introd. edit., București, 1994, *Tradiții poporane din Basarabia*, pref. edit., București,

2000, *Trilogia vieții*, I–III, introd. edit., București, 2000; N. Iorga, *Neamul românesc în Basarabia*, I–II, pref. edit., București, 1995–1997; Grigore Botezatu, *Făt-Frumos și Soarele. Povești populare din Basarabia*, pref. edit., București, 1995; Ion Pop-Reteganul, *Zâna apelor. Povești ardelenesti culese din gura poporului*, pref. edit., București, 1997; Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români*, introd. edit., București, 1997, *Mitologie românească*, pref. edit., București, 2000; Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine cronologică*, I–II, introd. edit., București, 1998; *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, II, coordonator și pref. Adrian Fochi, pref. edit., București, 2002; Ion Mușlea, *Bibliografia folclorului românesc. 1930–1955*, pref. edit., București, 2003; Gheorghe I. Neagu, *Studii de etnologie*, pref. edit., Alexandria, 2004; I.C. Chițimia, *Studii și articole de folclor și folcloristică*, pref. edit., Drobeta-Turnu Severin, 2010 (în colaborare cu Isidor Chicet); Grigore Crețu, *Basme populare românești*, I–II, pref. edit., București, 2010 (în colaborare cu Ion Stănculescu).

Repere bibliografice: Adrian Fochi, *O antologie de balade populare*, LCE, 1978, 1; Ion H. Ciubotaru, *Un prețios instrument de lucru: „Dicționarul folcloriștilor”*, CRC, 1979, 36; Ovidiu Papadima, *O lucrare fundamentală de folcloristică*, RL, 1981, 35; Mihai Coman, *Elogiul unei ediții de folclor*, LCE, 1982, 13; Adrian Fochi, „Dicționarul folcloriștilor II”, RITL, 1984, 1; Ovidiu Papadima, *O viață pentru o idee*, ST, 1993, 7; Ion Șeuleanu, *A trăi printre și pentru cărți*, ST, 1993, 7; Paul H. Stahl, *Iordan Datcu*, „Études roumaines et aroumaines” (Paris), 1993; Teodor Vârgolici, S. Fl. Marian, „Sărbătorile la români”, ALA, 1994, 217; Anghelescu, *Clasicii*, 186–189; *Dicț. scriit. rom.*, II, 27–29; Ion Șeuleanu, *Imaginea în oglindă a etnologiei românești*, ST, 1999, 2; Ion Taloș, *Profil de editor*, RL, 2003, 23; Petru Ursache, *Un reper*, CL, 2003, 6; Al. I. Amzulescu, *Contribuție substanțială și perseverență*, CC, 2003, 6–8; Nicolae Constantinescu, *Iordan Datcu*, în *Dicț. etnolog.*, 299–302; *Iordan Datcu sau A trăi printre și pentru cărți*, îngr. Iulian Chivu, pref. Eugen Simion, București, 2012.

T.V.

DATINA, revistă apărută la Turnu Severin, lunar, între 1 ianuarie și aprilie 1920 și între ianuarie 1924 și decembrie 1932, purtând subtitlul „Foaia Societății Culturale «M. Eminescu»”; de la nr. 7–8/1924, subtitlul este „Literară și socială”, pentru ca, începând cu numărul 4–5/1925, să devină „Artistică – literară – socială”. Director: Mihail Gușiță; secretar de redacție (1930–1932): Al. Dima. Este o publicație de orientare tradiționalistă, continuând direcția sămănătorismului. La reapariție, în 1924, Mihail Gușiță reiterează crezul artistic al revistei, ca punct de echilibru între „năzuința de

primenire” care „stă în firea omului” și „legătura trainică de ceea ce a fost” (*Predoslovie*). În același număr, Simion Mehedinți somează: „Îndărăt spre poporul nostru!” (*Lozinca adevăraților români*). Programul este susținut atât de articole cu caracter doctrinar-ideologic, cât și de piesele literare selectate. Din prima categorie se remarcă paginile semnate de Mihail Gușiță (*Poezia noastră nouă*), Cezar Petrescu (*Despre o nouă boală a veacului*), C. Rădulescu-Motru (*Țăranul și revoluția, Spre un nou idealism, Valoarea tradiției, Școala satului*), Ion Petrovici (*Ideal și tradiție*), Const. C. Giurescu (*Un nou ideal*). În esență, acestea exaltă virtuțile „datinei” și ale autohtonismului, delimitându-se de arta novatoare a noilor generații, văzută ca produs mimetic de import. Printre principalii ideologi se numără Al. Dima, care afirmă în repetate rânduri ideile programatice ale revistei: „poziția pentru care D. s-a născut și a luptat totdeauna” înseamnă „specific național fundat pe tradiție” (*Specific național și tradiție*, 5–6/1927). Tot el denunță, în acord cu orientarea gazetei, „criza culturii românești”, remarcându-se și ca polemist contra ortodoxismului „Gândirii”. În 1929, în articolul *Depășirea etnicului? Asupra ideologiei actuale a „Gândirii”*, el susține că „spiritualitatea ortodoxă” e doar „un element component al tradiției noastre naționale”, convingere reluată și în *Problema mișcării ortodoxiste*. Poziții asemănătoare exprimă Mihail Gușiță (*Asupra ofensivei tradiționaliste a „Gândirii”*) și Ion Biberi (*Tradiția, principiu generator al culturii*). Literatura cultivată în revistă oferă o ilustrare estetică a acestor idei. Publică versuri de factură tradiționalistă Aron Cotruș (*În robia lor, Orașul copilăriei, În vasta sală a palatului, Un voinic flăcău trecea, Descălecarea, Cruci*), Al. Iacobescu (*Vraja tăcerii, Pe malul Nistrului, Nedumerire, Vraja, Et semper*), Emil Giurgiuca (*Biseri-cuță-ndurerată, Crâmpoie câmpenești, După fân, Mielul*), Radu Gyr (*Cununi uscate?, Leagăn mic, Grota din munte*), Ion Pillat (*Cocorii, Helada*). Mai semnează versuri I. Vania (care debutează aici în 1920; folosește mai târziu și numele Gherghinescu-Vania), G. Retezeanu, Iustin Ilieșiu, T. Ulmu (T. Păunescu-Ulmu), Constantin Goran, Fl. Stoenescu, G. Roiban, Alexandru Lascarov-Moldovanu, Șt. V. Ionescu, P. Corneliu, Eugen Constant, D. Iov, N. Jacotă, T. Dobreanu-Plăeșu, Ion Molea, Ilariu Dobridor, Tana Negură, I.D. Gârboveanu, Marcel Romanescu, Dinu Soare. Scrieri în

proză publică Cezar Petrescu (*Poveste*, fragmente din *Omul din vis*), Alexandru Lascarov-Moldovanu, Gheorghe Băgulescu (fragmente din romanul *Antiquitas rediviva*), George Acsinteanu (fragmente din romanul *Poarta neagră*), Iulian Predescu, G. Roiban (memorialistică de război), D. Motrișor, Constantin Cehan-Racoviță, Petre Stâncă, Dimitrie Sandu, Mihail Gușiță, D. Bodin, V. Damaschin, Nicolae Al Lupului, Radu Dorna, N. Bogescu, George Panciul, Vasile Borneanu, Teofil Steriad, Alexandru Bistrițianu, Al. Soare. Dramaturgia este ilustrată printr-un fragment din piesa istorică în cinci acte 1330 de A. Stătescu. Eseul filosofic este amplu reprezentat prin C. Rădulescu-Motru (*Cultura europeană, Personalism anarhic și personalism energetic, Perspectivele noii generații* etc. – unele texte reprezentând fragmente din *Personalismul energetic*), Al. Dima (*O schiță a stadiului actual al problemelor filosofice*, 9–10/1926) sau D. Bodin. Dima oferă și studii de estetică și de sociologie, precum *O știință a vremii noastre: sociologia, Între artă și realitate. Concepția artistică a lui André Gide, Între literatură și etică, Literatura evadării din actual*. Cât privește textele critice consacrate literaturii române, perspectiva tradiționalistă este evidentă. Scriitori precum C. Sandu-Aldea, Elena Farago, D. Anghel, Bucura Dumbravă, Cezar Petrescu, Ion Pillat se află în asentimentul publicației, în vreme ce poezia lui Al. A. Philippide din *Aur sterp* este aspru amendată. Numărul 7–9/1929 este închinat în întregime lui M. Eminescu, cu prilejul comemorării a patruzeci de ani de la moarte, prin texte semnate de Mihail Gușiță, Al. Dima, Ramiro Ortiz, M.W. Schroff, Septime Gorceix, N. Iorga, George Damaschin, G. Bogdan-Duică, D. Stoica. Cronica literară este susținută în special de Al. Dima (se ocupă de Lucian Blaga, Tudor Vianu, Gib I. Mihăescu, Gherghinescu-Vania, C. Stere, G. Călinescu), secondat de Const. D. Ionescu, Dimitrie Sandu, Pimen Constantinescu, D.C. Amzăr, Stanciu Stoian ș.a. **D.** conține, de asemenea, articole despre literatura străină de Const. D. Ionescu (*Anatole France, O carte genială în românește. Dante: „Infernul”, Rânduri pentru romantism*), Alexandru David (*Jan Kochanowski*), Ramiro Ortiz (*O academie nedreptățită: „Arcadia”*). Interesul revistei pentru fenomenul cultural universal este ilustrat și prin traduceri din lirica spaniolă (José Santos Chocano), italiană (Gherghinescu-Vania transpune din D'Annunzio și Carducci, iar Aron Cotruș din Giuseppe Ungaretti), neogreacă (Aimilia

Daphi), germană (Uhland), rusă (Mihail Kuzmin, Aleksandr Block – versiuni de Al. Iacobescu). Din Dante sunt tălmăcite în românește *Sonetul IX* din *Vita nuova* (Corneliu Prescurea) și fragmente din *Cântul XXX* al *Purgatoriului* (Alexandru Marcu). Din proza italiană traduc Pimen Constantinescu (Alfredo Panzini), Const. D. Ionescu (Renato Fucini), Al. Dima, sub pseudonimul D. Gerariu (Luciano Züccoli), I. Cetină (Giovanni Papini, Alfredo Panzini, Fausto M. Martini). Dimitrie Sandu traduce din Marya Kasterska, iar Al. David din proza sovietică. Ținuta grafică a publicației a fost asigurată prin desene și xilografuri semnate de Marcel Olinescu, G. Simionescu, D. Ghiață. Alți colaboratori: C. Șaban Făgețel, Istrate Micescu, Ion Simionescu. **M.W.**

DATINI, publicație apărută la București sub egida Centrului Național al Creației Populare și a Fundației Culturale Ethnos, mai întâi lunar, din aprilie 1993, apoi trimestrial, din 1995 până în 2001, sub direcția lui Victor Parhon. Din colegiul redacțional mai fac parte Oana Petrică (secretar general de redacție), Al. I. Amzulescu, Maria Bâtcă, Andrei Bucșan, Paul Drogeanu, Anca Giurchescu, Iosif Herțea, Paul Petrescu, Narcisa Știucă ș.a. Potrivit editorialului *Înainte de toate să folosească*, semnat în primul număr de Victor Parhon, **D.** își propune „cultivarea valorilor spirituale românești”, atât din țară, cât și de peste hotare, dar și ale minorităților naționale, precum și promovarea „datinilor, tradițiilor și moralei creștine”, în afara oricărui partizanat politic. Revista urmărește, într-un limbaj accesibil, nu doar o simplă consemnare a fenomenului folcloristic, ci și o situare a acestuia în dialog cu alte discipline, precum sociologia, antropologia, istoria literară, arta plastică sau muzicologia, în paralel cu reevaluarea cercetării etnografice din perspectiva schimbărilor postcomuniste. Astfel, în 1994 se inaugurează o rubrică cu titlul „Cântarea României sub lupă”, unde se analizează situația folclorului în comunism din perspectiva unor deviații ideologice specifice. Este luată în discuție, de asemenea, politica culturală de conservare a patrimoniului național și de difuzare a valorilor tradiționale peste hotare. În opinia lui Victor Parhon, este greu de conceput „o integrare europeană care să nu țină cont atât de identitățile naționale, cât și de identitățile regionale” (*Specificul național și integrarea europeană*). Printre rubricile mai importante se numără: „Lumină din lumină”, „Portrete de azi și

de ieri”, „Patriarhi ai culturii naționale”, „Restituiri”, „Documentele continuității”, „Lada de zestre”, „Sinteze”, „Istoria cetății”, „Religie și cultură”, „Școala lui Gusti”. În consens cu specificul său, **D.** publică ample cercetări etnologice și etnografice consacrate unor datini, obiceiuri, sărbători, așezăminte sau creații artistice populare, semnatari fiind, între alții, Iordan Datcu, Iosif Herțea, Maria Bâtcă, Ion Ghinoiu, Gheorghe Rotaru, Mihai-Alexandru Canciovici, Mihai Camilar, Sabina Ispas, Otilia Hedeșan, Sanda Larionescu, Olga Horșia. Un interes deosebit se acordă publicării textelor de literatură populară, ilustrate prin colinde, balade, strigături și descântece culese din diferite regiuni ale țării, însoțite uneori de studii consistente (*Cuza-Vodă în legenda populară* și *Legende populare românești ale Nașterii Domnului* de Mihai-Alexandru Canciovici, *Nicolae Iorga despre balada populară* de Al. I. Amzulescu ș.a). Apar, totodată, versuri de Radu Gyr (*Balada unui picior de plai*, inedită, 1/1993), Tristan Tzara (*Introducerea lui Don Quichote*, 2–3/1993, cu o prezentare de Ioan Dănilă), Ioan Alexandru, A.E. Baconsky și Al. O. Teodoreanu, alături de scrieri în proză de Petre Ispirescu (*Dreptatea lui Vlad Țepeș*), Fănuș Neagu (*Îmbrăcați în cămașa vinului*) și Dinu Săraru (*Iarna, de Crăciun, la Slătioara*). Celor câtorva portrete de scriitori – Ion Creangă, Ion Neculce sau V.A. Urechia – realizate de Narcisa Știucă și de Traian Cicoare – li se adaugă articolele cu valoare documentară ale lui Andrei Bucșan, Al. I. Amzulescu, Paul P. Dobrogeanu, Maria Bâtcă, care scriu despre Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Gala Galaction, Geo Bogza. În rubricile nepermanente „Semnal” și „Vitrina cărții” sunt prezentate unele noi apariții editoriale, prin colaborarea lui Iordan Datcu, Nicu Ploscariu și Corina Mihăescu. Publicistică și eseuri cu caracter istoric, etnografic, sociologic, religios, pe teme culturale și artistice semnează și Victor Ernest Mașek, Constantin Galeriu, Ion Sălișteanu, Lucia Berdan, Steluța Popa, Simona Dumitrescu, Elena Raicu, Mihail Mihalcu ș.a. Ana Hoțopan scrie articolul *Sărbători de primăvară și vară la românii din Ungaria* (1–4/2001). **D.** mai conține un dicționar de termeni de etnografie și folclor realizat de Andrei Bucșan, unul de terminologie a gospodăriei rurale tradiționale alcătuit de Monica Budiș, „File din calendarul popular” – rubrică de Ion Ghinoiu, discursuri ținute de înalți prelați cu ocazia sărbătorilor religioase, dezbateri, interviuri (cu Ioan

Alexandru), calendare creștine, ilustrații și scurte rezumate ale articolelor în limbi de circulație internațională. Numerele tematice din ultimii ani abordează subiecte precum arhitectura rurală, civilizația viticolă, ceramica populară românească, monografiile zonale, colindele sau obiceiurile de Crăciun și Anul Nou. Alți colaboratori: Valeriu Râpeanu, Radu Bogdan, Tudor Octavian, Radu O. Maier, Ilie Bădescu, Vasile Vetișanu, Alma Blănaru, Germina Comanici, Radu Stoian, Adrian Majuru. **M.W.**

DAUȘ, Ludovic
(19.IX.1873, Botoșani –
17.XI.1954, București),
poet, prozator,
dramaturg, traducător.

Este fiul Mariei (n. Negri) și al inginerului ceh Alfred Dauș (Dausch), stabilit în Moldova după răscoala poloneză din 1863, la care ar fi participat. Urmează liceul la Botoșani, Fălticeni și București. Va absolvi, în 1897, Facultatea de Drept din București, după care va profesa o vreme avocatura. Intrat în viața politică, este ales deputat și senator. De-a lungul timpului, este director al Imprimeriilor Statului, director al Teatrului Național din Chișinău, președinte al Ateneului Român, subdirector general al Societății Române de Radiodifuziune. Debutează ca elev, în 1892, cu versuri în revista „Doina”. În continuare, până la Primul Război Mondial, colaborează cu poezii, proză, lucrări dramatice și traduceri la „Curierul român”, „Revista nouă”, „Lumea ilustrată”, „Vatra”, „Țara”, „Universul ilustrat”, „Revista literară”, „Familia”, „Liga literară”, „Literatorul”, „Literatură și artă română”, „Epoca”, „Cronica”, „Sămănătorul”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Luceafărul”, „Minerva”, „Seara”, „Flacăra”, „Capitala” ș.a. În același interval, în afara unor broșuri iscălite Adina G., tipărește volumele de nuvele *Spre moarte* (1897) și *Satana* (1912), romanele *Străbunii* (1900), *Dușmani ai neamului* (1904) și *Iluzii* (1908), poemele dramatice *Eglè* (1901) și *Doamna Oltea, mama lui Ștefan* (1907), piesa *Blestemul* (1904) și volumul de poezii *În zări de foc* (1915). În periodice i-au rămas

alte romane (*Dor nebun*, 1903, *Vanghele Zioni Cațaonul*, 1906, *Apa de aur*, 1908), nuvele și cicluri lirice. Pentru teatru a mai scris poemele dramatice *Akmiutis* (1898) și *Moș Crăciun* și piesele *Vis pierdut* și *Cumpăna*, jucată în 1912, și a tradus *Greva făurarilor*, *Iacobiții*, *Părăsita* și *Trecătorul* de François Coppée, *Patru săbii*, *Căsătoria din dragoste* de A. Baumberg. În timpul conflagrației mondiale dă la iveală în ziarul „România” poezii, pe care le strânge în volumul *Drumul sângelui* (1919). Tot atunci apărea și poemul dramatic *Valea Albă*, ce va fi urmat de un altul, *Vlad Țepeș* (1931). După război colaborează sporadic la „Sburătorul”, „Răsăritul”, „Dreptatea” (Chișinău), „Adevărul literar și artistic”, „Gazeta ilustrată”, „Vremea”, „Familia”, „Reporter”, „Jurnalul Literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Viața” ș.a. De sub tipar îi vor ieși romanele *Drăceasca schimbare de piele* (1927), *Asfințit de oameni* (1932) și *O jumătate de om* (1937; Premiul Societății Scriitorilor Români), volumul de nuvele *Porunca toamnei* (1942) și piesa *Ioana* (1943), reprezentată anterior, în 1942, la Teatrul Național din București. Începând de prin 1908, în colecția „Biblioteca pentru toți”, pe care a și condus-o un timp, D. dă numeroase traduceri, printre care *Eugénie Grandet* de Balzac, *Doamna Bovary* și *Salammbô* de Gustave Flaubert, *Regele petrece* de Victor Hugo, *Bolnavul închipuit* de Molière, *Manon Lescaut* de Abatele Prévost, *Povestiri cu zâne* de Contesa de Ségur, *Prizonier în Germania* de Pierre Benoit, *Regele Lear* de Shakespeare, *Gulliver în țara piticilor* de Jonathan Swift, *Spovedania unui medic* de Arthur Conan Doyle, *Duelistul* de I.S. Turgheniev, *Povestiri fantastice* de E.T.A. Hoffmann, *Vechiul Heidelberg* de Wilhelm Meyer-Förster ș.a.

Nu fără o anume dexteritate, dovedită și în numeroase sonete, D. pastîșează pe rând toate formulele și manierele artistice, arătând oarecare atașament celei a lui François Coppée, din care traduce copios. Singurele sale plachete (*În zări de foc* și *Drumul sângelui*), deși pornesc din fapte trăite, alunecă repede într-un amestec de declamație patriotică, melodramă și prozaic. Aceleași defecte se regăsesc și în poemele dramatice. Doar *Eglè* a avut oarecare succes, datorat atmosferei tenebroase, amintind cumva de teatrul simbolist, însă descinzând, în fond, din *Burgravii* lui Victor Hugo. O înfrânare a retorismului e vizibilă în *Doamna Oltea, mama lui Ștefan* și în *Valea Albă*, care acuză de asemenea lipsa de originalitate. În ceea ce privește proza din prima etapă, cea mai mare parte

e turnată în tiparul romanului de senzație, al romanului-foileton. Abia după anii '20 din secolul trecut scrisul lui D., mai puțin grăbit, arată un progres. Dacă *Drăceasca schimbare de piele* atacă un subiect psihologic – o radicală metamorfoză comportamentală – ce depășește puterile autorului, relevând pe alocuri și un limbaj inadecvat, în schimb alte două romane, mizând mai mult pe latura socială, izbutesc să atingă un nivel onorabil. *Asfințit de oameni* constituie de fapt o versiune nouă a lui *Vanghele Zioni Cațaonul*, roman din presa anului 1906, din care s-a eliminat atât șarjarea protagonistului, inițial un soi de apaș levantin, cât și a boierimii botoșănene intrate în declin (o variantă a titlului era *Putrezi*). Vanghele Zionea devine acum un personaj viu, iar tabloul mediului reține atenția prin varietate și culoare. Și *O jumătate de om* reprezintă un roman deasupra mediei, deși debutează ca ilustrare a unei idei, anume că un caracter deficitar duce pe posesor la un deznodământ teribil. Traian Belciu e „o jumătate de om”, întrucât nu opune nicio rezistență când împrejurările îi pun în față soluții facile, însă contravenind moralei și legalității. Sfârșitul în fața plutonului de execuție, ca dezertor, are totuși drept cauză imposibilitatea de a justifica refuzul soldaților săi de a continua lupta, refuz omenesc motivat, gestul lui având astfel ceva eroic. Valoarea acestor două romane, câtă este, rezultă și din utilizarea unor elemente autobiografice. Savuroase, amintirile publicate în „Adevărul literar și artistic” (1925) și în „Jurnalul literar” (1939) îl arată ca un memorialist înzestrat.

SCRIERI: *Spre moarte*, București, 1897; *Akmiutis*, București, 1898; *Străbunii*, București, 1900; *Eglè*, București, 1901; *Blestemul*, București, 1904; *Dușmani ai neamului*, București, 1904; *Doamna Oltea, mama lui Ștefan*, București, 1907; *Iluzii*, București, 1908; *Cumpăna*, București, 1912; *Satana*, București, [1912]; *În zări de foc*, București, 1915; *Drumul sângelui*, București, [1919]; *Valea Albă*, București, 1919; *Drăceasca schimbare de piele*, București, [1927]; *Vlad Țepeș*, București, 1931; *Asfințit de oameni*, București, [1932]; *O jumătate de om*, București, [1937]; *Porunca toamnei*, București, [1942]; *Ioana*, București, [1943]. **Traduceri:** François Coppée, *Greva făurarilor*, București, f.a., *Iacobiții*, București, f.a., *Părăsita*, București, f.a., *Trecătorul*, București, f.a.; Jonathan Swift, *Pășaniile lui Gulliver*, București, 1902, *Gulliver în țara piticilor*, București, 1920; Molière, *Bolnavul închipuit*, București, [1906]; Victor Hugo, *Regele petrece*, București, 1907; I.S. Turgheniev, *Duelistul*, București, [1908]; Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, București, 1909, *Salammbô*, București, [1913]; E.T.A. Hoffmann, *Povestiri fantastice*, București,

[1909]; Wilhelm Meyer-Förster, *Vechiul Heidelberg*, București, [1909]; Arthur Conan Doyle, *Spovedania unui medic*, București, 1909; Honoré de Balzac, *Eugenia Grandet*, București, 1910; Contesa de Ségur, *Povestiri cu zâne*, București, [1911]; William Shakespeare, *Regele Lear*, București, [1911]; Abatele Prévost, *Manon Lescaut*, București, [1911]; Pierre Benoit, *Prizonier în Germania*, București, [1933].

Repere bibliografice: I.G. Sbiera, „*Spre moarte*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXI, 1898–1899; Iosif Vulcan, „*Străbunii*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIII, 1900–1901; I. Caragiani, „*Eglè*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIV, 1901–1902; G. Bogdan-Duică, „*Eglè*”, *poem dramatic*, CL, 1903, 12; Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română*, București, 1905, 217–222; Iosif Vulcan, „*Blestemul*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVII, 1904–1905; Sanielevici, *Încercări*, 90–97, 132–138; Chendi, *Fragmente*, 215–222; A. Naum, „*Iluzii*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXI, 1908–1909; Reboreanu, *Opere*, XII, 65–67; Vasile Savel, *Contemporanii*, Arad, 1920, 63–72; Perpessicius, *Opere*, II, 327–329, V, 330–334, XII, 519–529; Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, 108–109; Constantinescu, *Scieri*, II, 392–394; Călinescu, *Opere*, I, 1250–1256; Mihail Sebastian, „*Asfințit de oameni*”, „*România literară*”, 1932, 30, 33; Octav Șuluțiu, „*O jumătate de om*”, F, 1937, 6–7; Predescu, *Encicl.*, 257–258; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 834, *Ist. lit.* (1982), 919–920; Brădățeanu, *Istoria*, II, 91–92; *Dicț. scriit. rom.*, II, 29–31; Constantin Ciopraga, *Despre Ludovic Dauș*, DL, 2006, 67; Colesnic, *Basarabia*, II, 62–65; Simuț, *Vămile*, 427–428. **V.D.**

DAVID, Dan (pseudonim al lui Dan Constantinoiu; 11.X.1952, Berte, j. Prahova – 24.III.1990, Slănic), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Căldură) și al lui Ion Constantinoiu, țărani. **D.** a frecventat școala primară și gimnaziul în localitatea natală. Elev, din 1967, al unei școli profesionale de construcții, lucrează pe un șantier și urmează cursul seral al Liceului „C. Dobrogeanu-Gherea” din Ploiești. După stagiul militar revine pe șantier ca mecanic de utilaje, apoi trece în învățământ ca învățător la Berte, iar mai târziu ca profesor suplinitor la o școală din comuna Aluniș (județul Prahova) și responsabil al Bibliotecii Orășenești din Slănic. Ca elev, a frecventat cenaclul literar „Dimitrie Stelaru” de la Casa de Cultură a Sindicatelor din Ploiești și a debutat cu versuri în ziarul „Flamura Prahovei” (1972). Ulterior a citit versuri și proză la cenaclurile din jurul revistelor „Luceafărul”, „Săptămâna”, „Flacăra” și „Suplimentul literar-artistic al «Scântei tineretului»”, fiind prezent în paginile acestor publicații cu cicluri de versuri însoțite de recomandări semnate de Cezar Ivănescu, Eugen Barbu,

Adrian Păunescu ș.a. Primele proze, publicate în „România literară” (1978), sunt prezentate de Constantin Țoiu. A mai colaborat la „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Opinia studentescă”. Editorial, a debutat cu volumul de „poeme rock” *Eu vă iubesc pe toți*, apărut în 1982, în urma concursului organizat la Editura Eminescu, și distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Ultimii ani de viață îi sunt umbriți de suferințe, pe care nu le alinau retragerile în „podul cu fân” de la Berte.

Prezentările elogioase care au precedat debutul editorial al lui **D.** menționau similitudini cu începuturile lui Nicolae Labiș sau ale lui Mircea Dinescu. Două antologii colective, una editată la Ploiești – *Supremă iubire* (1977) – și alta la București, ca supliment al revistei „Luceafărul” – *Tineri poeți* (1976) –, conțin poeme care vor intra și în sumarul volumului *Eu vă iubesc pe toți*. Cartea a stârnit opinii critice numeroase, comentatorii ei căutând însă echilibrul evaluării prin identificarea trăsăturilor proprii unui „poet necomun și incomod”, „talent puternic și febril” (Laurențiu Ulici), greu de fixat într-o definiție. Cronicile consemnează dicționea torențială a poemelor, natura frustă a sensibilității, ingenuitatea structurală, un adevărat desfrâu metaforic, vizând frecvent oximoronul. Poetul plănuiește o mitologie proprie, reunind proiecția arhetipală a cotidianului cu metafora livrescă artificioasă. Atitudinea constantă pare a fi aceea a unei încrederi totale în forța verbului de a face din orice imagine a lumii o celebrare patetică a ei, încât în poeme își găsesc loc și expresia „frustă familiară, provincială sau argotică, și citatul prețios, enunțul grav, melancolic, desperat și chiuitura folclorică” (Cezar Ivănescu). **D.** cultivă, în consecință, ipostaze histrionice echivalând o criză a interiorității, configurată într-un exces retoric, dar care sublimază adesea într-un cântec ardent, patetic până la beatitudine și narcisiac până la autoironie: „eu vă iubesc pe toți, credeți-mă pe suflet, pe viață, pe cuvânt/ și spunând acestea am rămas deodată singur pe pământ” (*Iubirea ca lumina*). Atât antumele *Baladă pentru copilărie* (1982), *Lorelei* (1984), *Podul cu fân* (1988), cât și postumele *Soare cu dinți de lupoaică* (2000), și *Lacrima de câine* (2001) atestă un autor considerat de Mircea A. Diaconu „singurul poet labișian al generației sale”. Poemul *Omul invizibil nu e decât un indice...* ar putea oferi o perspectivă și pentru lectura cărții de proze *Șarpele cu clopoștii furați* (1984); „Sensul unui

text (zodie desenată în palmă) poate să fie difuz, incoerent, disperat –/ recuperez scheme, citate, le întorc pe dos, caut/ sufletul textului, rîd și textul se sperie”. Subintitulat *Concert pentru fericire și suferință*, „romanul” publicat tot acum este anunțat de autorul său ca fiind prima carte a unei trilogii, *Evangelia paradoxalia*, care urma să fie continuată de *Elegie într-un pod cu fân* și *Strâmba*. Difícil de încadrat genului altfel decât ca „roman poetic și de idei torențiale”, *Șarpele...* se alcătuiește ca un *mixtum compositum* în care își găsesc loc secvențe epice, poeme în proză, versuri, notații de jurnal, trimiteri la persoane și evenimente de actualitate, calambururi, sentințe citate sau create de un autor atras de asociațiile de cuvinte (sau de idei) cele mai neașteptate. Întâmplările unor personaje numite Aiurică, Stan Pățitu, Muiercea, Nastratin Cebeibre, Hoțianu, Spală Varză, Lipitoare se petrec în Fantasmagoria.

SCRIERI: *Eu vă iubesc pe toți: poeme rock*, București, 1982; *Baladă pentru copilărie*, București, 1982; *Lorelei*, București, 1984; *Șarpele cu clopoștii furați. Concert pentru fericire și suferință*, București, 1984; *Podul cu fân*, București, 1988; *Poeme torențiale*, București, 1994; *Soare cu dinți de lupoaică*, îngr. Constantin Manolache, Ploiești, 2000; *Lacrima de câine*, îngr. și pref. Constantin Hrehor, Botoșani, 2001.

Repere bibliografice: Constantin Țoiu, [*Dan David*], RL, 1978, 32; Cezar Ivănescu, *Numele poetului. Dan David*, LCF, 1981, 4; Laurențiu Ulici, *Febra poetică*, RL, 1982, 22; Daniel Dimitriu, „*Eu vă iubesc pe toți*”, CL, 1982, 6; Constantin Hârlav, „*Eu vă iubesc pe toți*”, TR, 1982, 34; Alexandru Condeescu, *Poeme „rock” și elegii*, LCF, 1983, 6; Al. Dobrescu, *Romane și nu tocmai*, CL, 1984, 9; Nichita Danilov, *Poezia, „atelier de măcinat cuvinte”*, CRC, 1990, 13, 14; Țeposu, *Istoria*, 93–94; Gheorghe Tomozei, *Scrisorile lui Dan David*, L, 1995, 38; Gellu Dorian, *Tineri poeți români de dincolo de Styx*, Iași, 1998, 73–85; Mircea A. Diaconu, *Poezia între cultură și natură*, CL, 2002, 8; Radu Săplăcan, *Exerciții de balistică*, îngr. Ioan Pinteș și Sorin Gârjan, Cluj-Napoca, 2003, 201–230; Ștefănescu, *Istoria*, 1078–1079; Popa, *Ist. lit.*, II, 502–503. **C.H.**

DÁVID Gyula (13.VIII.1928, Araci, j. Covasna), istoric literar, comparatist, traducător. După studii medii la Odorheiu Secuiesc, a absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Bolyai” din Cluj (1951). Doctorand și asistent universitar (1956), va fi închis între 1957 și 1964. După ieșirea din închisoare și până la reabilitarea politică din 1969 lucrează ca muncitor. Între anii 1970 și 1990 conduce redacția clujeană a Editurii Kriterion. Își susține doctoratul în filologie

în 1974. Debutază în revista „Utunk” (1949) și colaborează la revistele „A Hét”, „Igaz Szó”, „Korunk”. A semnat și cu pseudonimul Tolnai György. Specialist în istoria literaturii maghiare din secolul al XIX-lea, este autor al unor lucrări în acest domeniu.

Contribuția lui **D.** la istoria comparatismului din România se ilustrează mai ales prin volumul *Találkozások. Tanulmányok a román–magyar irodalmi kapcsolatok múltjából* (1976), alcătuit din studii consacrate unor scrieri privite în oglinzi paralele: moștenirea lui Petőfi Sándor în răsfrângeri românești, traduceri de St. O. Iosif din opera lui Petőfi, imaginea pe care și-a format-o cititorul maghiar despre M. Eminescu, *Tragedia omului* de Madách Imre în tălmăcirea lui Octavian Goga, opera lui Ady Endre și literele române, corespondențele poeziei lui Arany János cu poporanismul românesc. Cartea mai cuprinde evocarea unor personalități, lucrări și publicații care au jucat un rol însemnat în cercetarea și susținerea legăturilor cultural-spirituale româno-maghiare – Ács Károly, Bitay Árpád, Ion Chinezu, Kakassy Endre, revista clujeană „Cultura” din 1924, „Familia” din Oradea. Studiile deschid perspective noi asupra problemei. Pe lângă contribuțiile documentare, se pune accentul pe aspectele comparatiste, autorul căutând să aprofundeze climatul spiritual-literar care explică o anumită receptare sau, dimpotrivă, în alte cazuri motivează lipsa receptivității. Alte două lucrări, *Erdélyi irodalom* (2000) și *Írók, művek, műhelyek Erdélyben* (2003), se concentrează asupra literaturii și vieții literare din Transilvania. **D.** a mai colaborat la volumul colectiv *Probleme de literatură comparată și sociologie literară* (1970), în care schițează receptarea operei lui Petőfi Sándor de către publicul românesc, precum și la tratatul *Istoria și teoria comparatismului în România* (1972), unde semnează capitolele referitoare la contribuția comparatiștilor maghiari din România în perioada interbelică și între anii 1944 și 1970. Sub îngrijirea lui a apărut antologia *Confluente literare româno-maghiare* de Avram P. Todor (1983), restituire a operei comparatistului român risipită în periodice sau lăsată în manuscris. A tradus în limba maghiară, frecvent în colaborare, din proza lui Barbu Delavrancea, Ștefan Bănulescu, Alexandru Șahighian, Ioan Slavici, Romulus Cioflec, o lucrare de teorie literară a lui Adrian Marino ș.a. A publicat, în versiune maghiară, o selecție din studiile și „criticele” lui Titu Maiorescu (*Bírálatok, vitacikkek*,

tanulmányok, 1985), însoțită de un aplicat studiu introductiv, și a îngrijit câteva ediții și antologii de literatură maghiară din România.

SCRIERI: *Találkozások. Tanulmányok a román–magyar irodalmi kapcsolatok múltjából* [Întâlniri. Studii privind istoria relațiilor literare româno–maghiare], Cluj-Napoca, 1976; *Erdélyi irodalom – világirodalom* [Literatură transilvană – literatură universală], Csikszereda, 2000; *Írók, művek, műhelyek Erdélyben* [Scriitori, opere, ateliere în Ardeal], Csikszereda, 2003; **Ediții:** Avram P. Todor, *Confluente literare româno–maghiare*, pref. edit., București, 1983. **Traduceri:** Traian Șelmaru, *Riport az új Kínáról* [Reportaj din China nouă], București, 1953 (în colaborare cu Fáskerthy György); Barbu Delavrancea, *Novellák és elbeszélések* [Nuvele și povestiri], București, 1956 (în colaborare cu Nagy Géza); Ștefan Bănulescu, *Férfipróbák telén* [Iarna bărbăților], București, 1968; Alexandru Șahighian, *Az aranyisak* [Coiful de aur], București, 1968; Adrian Marino, *Bevezetés az irodalomkritikába* [Introducere în critica literară], București, 1979 (în colaborare cu Kántor Lajos); Ioan Slavici, *A világ, amelyben éltem. Viszaemlékezések* [Lumea prin care am trecut. Amintiri], București, 1980; Romulus Ciofleac, *Örvényben* [Vârtejul], postfața trad., București, 1983; Titu Maiorescu, *Bírálatok, vitacikkek, tanulmányok* [Studii și articole polemice], îngr. și introd. trad., București, 1985.

Repere bibliografice: Beke, *Fără interpret*, 473–486; Engel Károly, *Esszé és filológia határán*, KOR, 1977, 8; Oláh Tibor, *Túl a nyelvi határokon*, IGZ, 1978, 1; Kántor Lajos, *Dávid Gyula katedrája*, UTK, 1978, 32; Balotă, *Scriitori maghiari*, 492–497; Bálint Lajos, *Dávid Gyula*, „Helikon”, 2008, 16; Kántor Lajos, *Dávid Gyula olvasni*, „Helikon”, 2008, 16.

O.K.

DAVIDESCU, N.
[Nicolae] (1.XI.1886,
București – 12.VI.1954,
Ocnele Mari), poet,
prozator, critic literar,
publicist.

Este fiul Ecaterinei (n. Teodor) și al lui Nicolae Davidescu, inginer constructor. Profesia tatălui îl obligă să peregrineze vreme îndelungată prin țară împreună cu familia, ceea ce își pune amprenta asupra studiilor primului său născut. După școala primară **D.** face câteva clase la Gimnaziul „Tache Protopopescu” din Slatina, de unde este mutat în

1902, din cauza rezultatelor slabe, la Institutul Clinciu și Popa din București. Va absolvi Liceul „Mihai Viteazul” din București foarte târziu, în iunie 1913, tot atunci înscriindu-se la Facultatea de Litere și Filosofie. Cauza întârzierii se află, desigur, în preocupările extrașcolare ale tânărului. Unul dintre colegi, Al.T. Stamatiad, îl introducea încă din 1904 în cenaclul lui Al. Macedonski. Tot el îl ajută să debuteze, cu poezia *Adorare*, în septembrie 1905, în ziarul „Prezentul”. Din mai 1907 **D.** publică versuri, note și traduceri în „Vieața nouă” a lui Ovid Densusianu. Membru al Grupului Nostru, din jurul lui Ion Minulescu, el semnează în „Revista celorlalți”, „Viitorul”, „Convorbiri critice” și „Falanga”. Ulterior, până la izbucnirea Primului Război Mondial, colaborează mai asiduu la „Facla”, „Viața socială”, „Rampa”, „Flacăra”, „Noua revistă română”, „Insula”, „Teatrul”, „Simbolul”, „Revista idealistă”, „Minerva literară”, „Cultura românilor”, „Masca”, „Versuri și proză”, „Steagul”, „Capitala”, „Naționalul” ș.a. Concomitent, dă la tipar placheta *La Fântâna Castaliei* (1910), piesa *Iov* (1911), povestirea *Zâna din fundul lacului* (1912), precum și traduceri din Villiers de l’Isle Adam (*Nuvele*, 1911) și Théophile Gautier (*Arria Marcella*, 1911). Acestora li se adaugă, în preajma războiului, alte volume: unul de proză și teatru – *Sfinxul* (1915), unul de versuri – *Inscripții* (1916), noi traduceri din Villiers de l’Isle Adam (*Vestitorul*, 1915) și din Oscar Wilde (*Parabole*, 1916). Căzut prizonier la Turtucaia, sublocotenentul **D.** îndură aproape doi ani de reclusiune în lagărele din Bulgaria. Revenit în țară în vara anului 1918, va fi decorat cu Ordinul Turtucaia și cu Medalia Victoria. Scoate o efemeră revistă – „Opoziția” –, după care intră în redacția ziarului „Steagul”. În paralel mai colaborează la „Hiena”, „Sburătorul”, „Lectura pentru toți”, „Îndreptarea”, „Aurora”, „Flacăra”, „Gloria României”, „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul liber”, „Contemporanul”, „Clopotul”, „Propilee literare”, „Bilete de papagal” etc. Dă la iveală acum *Aspecte și direcții literare* (I–II, 1921–1924), o nouă ediție, îmbogățită, a *Inscripțiilor* (1922), monografia *Ernest Renan* (1923), romanul *Conservator & C-ia* (1924, Premiul „C.A. Rosetti”), culegerea de nuvele *Crima din Strada Noptii* (1925) și îngrijește volumul *Poeme* al lui Ștefan Petică. Spre sfârșitul decadei tipărește *Iudeea* (1927), prima parte a poemului ciclic *Cântecul Omului*, romanul *Vioara mută* (1928; Premiul „Ioan Al. Brătescu-Voinești”) și *Leagăn de cântece*

(1929). Ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români și premiat (1926, 1929), scriitorul este deosebit de activ și în deceniul al patrulea. Redactor la ziarul „Facla” (1932–1934), el iscălește frecvent și în „Ramuri”, „Orizonturi noi”, „Cuvântul” (aici și cu pseudonimul Aenius) și în noua serie, din 1933–1936, a „Cuvântului liber”. În acest periodic înseamnă, în 1935, primele două părți ale unui studiu asupra lui I.L. Caragiale, „cel din urmă ocupant fanariot”, cea de-a treia fiind publicată în „Familia”. Studiul marchează o apropiere de ideologia naționalistă, mai evidentă încă în articolele publicate în „Vremea” (1934–1938), multe referitoare la „iudaizarea” presei și a literaturii române, articole strânse apoi în broșurile *Naționalismul în presă* (1938) și *Primejdia iudaică* (1939). Publicistica intensă nu-i diminuează însă activitatea literară. La intervale regulate dă în „Revista Fundațiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Familia”, mai târziu în „Universul literar”, „Curentul magazin” și în „Revista română”, grupaje ample, aparținând poemului *Cântecul Omului*, din care se tipăresc *Helada* (1935), *Roma* (1936) și *Evul Mediu* (1937). Romancierul se manifestă cu *Fântâna cu chipuri* (1933). În anii 1938 și 1939 D. este numit director general al teatrelor naționale și secretar general în Ministerul Cultelor. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când este redactor la cotidianul „Acțiunea”, îi mai apar *Apocalips profan* (1941), poemele *Renașterea* (1942) și *Țara Românească* (1944), precum și „antologia critică” *Din poezia noastră parnasiană* (1943). Schimbarea de regim din august 1944 are ca urmare excluderea lui din presă; reușește să mai publice niște traduceri, împreună cu Elena Eftimiu, în „Revista literară”. În 1948 este însă arestat și condamnat pentru antisemitism la cinci ani de închisoare. A murit cu puțin timp înainte de a-și ispăși pedeapsa. Abia în 1975 se va reedita o selecție din contribuțiile lui critice, sub titlul *Aspecte și direcții literare*, urmată de alta, *Poezii. Teatru. Proză* (1977). La acestea s-au adăugat *Fântâna cu chipuri* (1990), cuprinzând și părți din două cicluri de poeme – *Crini albi*, scris între 1912 și 1916, și *Stări de suflet*, datând din intervalul 1938–1948, cicluri reeditate integral în volumul *Poezii inedite* (2005), precum și, în 2010, al treilea volum din *Aspecte și direcții literare*, pregătit de D. încă din 1935.

Fire analitic-reflexivă, cu o cultură întinsă, deși nu tocmai sistematică, D. și-a însoțit de la început scrierile lirice și epice cu un discurs metaliterar.

Multe texte adunate în cele două volume intitulate *Aspecte și direcții literare* sunt note, comentarii și eseuri pe marginea poeziei moderne, justificând propriile opțiuni. Unul dintre primele articole conturează esența inovației lui Stéphane Mallarmé – redarea „pe cale de sugestie a unor stări sufletești nedesluite”, a unor „reverii intelectualizate”, într-un vers fluid și muzical, dar de maximă condensare. Însă drept „profet moral” e recunoscut Charles Baudelaire, cel care a adus o poezie „cu adevărat omească”, profund lăuntrică, „simplă ca un cântec popular” și totuși intelectualizată până la „subtilități antice”. În acest sens e și definiția pe care D. o dă poeziei – „emoție intelectualizată”, cu singurul rost de a fi frumoasă. Intrat în arenă după ce luptele dintre grupările literare atinseseră punctul culminant, tânărul poet exprimă o viziune personală. Combătând etichetarea simbolismului drept decadentism, el aplică această noțiune oricărui epigonism. Esențială e considerată ecuația „artă = libertate = originalitate”, dar, în practică, atitudinea sa e moderată, căci recuză excesele futurismului. Idealul l-ar reprezenta mai degrabă clasicismul, prin care înțelege însă „consacrarea prin timp a deosebitelor formule succesive de artă”. Cu subtilitate, el distinge și „colaborarea vremurilor” la opera artistică, fenomen, în fond, contrar „mutației valorilor”. În primii ani de după război polemizează atât cu B. Fundoianu și cu E. Lovinescu, partizani și ei ai simbolismului, cât și cu G. Ibrăileanu. Criticul de la „Sburătorul” îi va amenda pretenția de a fi fost primul critic al simbolismului românesc, ca și teza potrivit căreia curentul în discuție este începutul literaturii române. Mai târziu D. va susține că Eminescu e un precursor al simbolismului. Gustul paradoxului și căutarea succesului public îl caracterizează, desigur, pe poetul-critic, însă microstudiile consacrate confrăților reprezintă un veritabil compendiu de istorie a liricii noastre moderne. Și după 1924 publică numeroase comentarii, note și recenzii. Polemici aprinse vor stârni studiile *Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderența lui la spiritul românesc* și *D. Tudor Arghezi, ca poet minor*. Cel dintâi, găzduit inițial în „Cuvântul liber”, periodic de orientare comunistă, a prilejuit acuzarea autorului său de o schimbare radicală a concepțiilor politice și estetice. Fără îndoială, aceste studii, ca și cele asupra „iudaizării” presei și a literaturii române, denotă o regretabilă alunecare spre naționalismul extremist. Însă negarea creațiilor celor doi scriitori, cărora li se

recunoștea totuși talentul, își avea punctul de plecare, de asemenea, într-o temperamentală „inadrență la spiritul satiric” (observată de Pompiliu Constantinescu) și în concepția sa inițială asupra „clasicismului” artei. Tendențioase și mult prea subiective, cele două studii n-au convins opinia publică. Un real folos a adus, în schimb, istoriei literaturii române antologia *Din poezia noastră parnasiană*. Scriitorul D. tăgăduia impulsul spre experimentul artistic ce i se atribuia și vorbea, la maturitate, de o desfășurare a virtualităților cu care se născuse, dovedită și prin faptul că prima sa carte i-ar fi conținut în germene toată opera. În *La Fântâna Castaliei* se acumula stări de spirit și imagini amintind de factura așa-zisilor *poètes maudits*: autoidentificări în registru macabru (*Ecce homo*, *Oboseală*, *Spleen*, *Sentimentalism*), atracție spre morbid (*Ruga unui bolnav*, *Nevroză*, *Seara*, *Concert*, *Cu gândul aiurea*), proiecții în demonic și titanice (*Titani*, *Cu senior Cristos de vorbă*, *Parafraza sărutării lui Iuda*, *Dæmonica poemata*, *Povestea celui ce s-a dus*) etc. Cerebralitatea discursului, cu răceala sa inerentă, îngrămădirea de cuvinte rare, cu parfum exotic, versul meșteșugit, dar adesea prea rigid, prea multele figurații artificioase au făcut ca placheta să contribuie la impunerea modernismului la noi, dar și să devină repede caducă. Poeziile adăugate în cele două ediții ale *Inscripțiilor* pornesc, ce-i drept, din stări similare sau înrudite, dar acestea sunt transpuse în imagini mai puțin șocante, cu excepția uneia, a adorării „sclipirii putrezitelor organe” din *Poză*, cu un contur puțin precis, lăsând câmp mai larg sugestiei. Propensiunea spre miniatură și ornament, vizibilă aici în câteva „arabescuri”, e valorizată complet abia mai târziu, în versurile din volumul *Leagăn de cântece*. În cele 122 de catrene duble simbolismul de suprafață este părăsit pentru un lirism mai decantat, în care adorarea eternului feminin se împletește cu o simțire aprofundată a naturii. Cizelarea poeziilor atinge de multe ori perfecțiunea, dar constanța atitudinilor dă impresia de repetiție, de saturație și chiar de registru minor. Această atracție spre arabesc coexistă încă din anii 1915–1916 cu alta, spre construcția monumentală. Fascinat de arhitectonica *Florilor răului*, apoi de a *Divinei Comedii*, a *Paradisului pierdut* ori a lui *Faust*, atras, pe de altă parte, de concepția lui Ernest Renan asupra civilizației umane sprijinite pe trei piloni principali (civilizația iudaică, cea greacă și cea romană), D. proiectează *Cântecul Omului*, care se va construi treptat, pe durata a trei

decenii. Primul poem, *Iudeea*, scris în mare parte înainte de Primul Război Mondial, aduce, în vers liber, o viziune sintetică, extrasă din paginile *Bibliei*. O senzualitate ardentă, străbătută de elanuri panteiste și de o religiozitate în care răsună unele accente protestante, în condițiile unei culori locale șterse, dau poemului o valență expresionistă, anticipând realizări din deceniul următor. Drumul este însă abandonat în ciclurile *Helada*, *Roma*, *Evul Mediu*, *Renașterea*. Viziunea devine acum analitică, figuri aparținând mitologiei sau istoriei, tipuri ghicite sau personaje ale unor opere artistice se învecinează fără să respecte vreun desen prestabilit, încercând să evoce atmosfera fiecărei civilizații. Izbutate secvențe parnasiene, în genul lui J.-M. Hérédia, îndeosebi în *Helada* și *Roma*, multe piese de un lirism curat stau lângă altele ce alunecă în livresc și prozaic, alunecare potențată de multiple experimente în versificație și dislocări în topica frazei. Ultimul ciclu, *Țara Românească*, diferă de cele precedente prin recursul masiv la folclorul național. Însă o parte din poemele în tipar folcloric n-au o semnificație mai profundă și nici nu reușesc să sugereze o spiritualitate caracteristică. Nerealizat ca poem de mari dimensiuni, *Cântecul Omului* rămâne doar prin câteva insule de poezie autentică. Urmându-i pe maeștrii săi francezi, Théophile Gautier și Villiers de l'Isle-Adam, D. încearcă uneltele prozatorului încă din prima sa fază de creație. În volumul *Sfinxul* sunt incluse două nuvele (*Ibolya* și *Nebunia lui Dugrès*), având în centru personaje cu o psihologie la limita patologicului, precum și dezvoltări ale unor episoade biblice (*Maria din Magdala*, *Femeile*), câteva povestiri fantastice (*Zâna din fundul lacului*, *Nitokris cu obraji de trandafir*), un eseu epic (*Duhovnicul și Don Quichotte*), fizionomii și pagini dintr-un jurnal de campanie. Același eclecticism caracterizează și antologia *Crima din Strada Noptii*, căreia i se adaugă nuvela de atmosferă poescă ori cea istorică, pe un motiv biblic (*Patriarhală*), povestirea cu nervuri onirice etc. Pe aceeași traiectorie, dar cu obiective mai ambițioase, se înscriu și romanele. Cel dintâi, *Conservator & C-ia*, a fost perceput la apariție ca o cronică obiectivă, dacă nu chiar ca un reportaj asupra unui eveniment politic major al epocii – degringolada unuiia din cele două partide de guvernământ. Dar accentul nu cade pe acțiune, ci pe analiza psihologică. Efectuată cu mijloace oarecum învechite, din perspectiva naratorului omniscient, aglomerând comentariile mentale ale personajelor

Desen de Marcel Iancu

și explicitarea meticuloasă, chiar cu iz didacticist, a comportamentelor și exprimărilor, analiza sfârșește prin a da impresia de cerebralitate excesivă, de uscăciune. Totuși, interioritatea personajelor se conturează clar, conferindu-le viabilitate. *Conservator & C-ia* reprezintă o treaptă superioară în evoluția scriitorului, ca și în aceea a genului în literatura română. Cel de-al doilea roman, *Vioara mută*, amplificare a povestirii *Biserica din Slatina*, este preponderent unul de analiză psihologică, mai ales datorită protagonistului, „popa” Luca Stroici, care ascunde înlăuntrul său un adevărat „labirint sufletesc”. El se simte un intrus în familia Postelnicilor (soția sa, Lucreția, copiii Ioan și Ana), ceea ce naște în chip neverosimil atât gesturi combative – autoizolare, adoptarea unei înfățișări de estropiat sau, încă mai direct, construirea unei biserici (construcție abandonată pe parcurs) –, cât și o spaimă ce-i provoacă halucinații terifiante. Nici reacțiile personajului colectiv reprezentat de locuitorii urbei de pe malul Oltului nu sunt întotdeauna cele firești. Mai complex este *Fântâna cu chipuri*, roman-eseu, roman al procesului de creație. Aproape toate figurile au un dublet fictiv sau trimit la un spațiu supraréal, excepție făcând doar cea principală, romancierul Pan Ioniță Drăcea, al cărui nume sugerează și el o existență simultană în planuri diferite. Această dedublare îi îngăduie autorului să dezvolte, prin intermediul

protagoniștilor săi, teorii asupra artei, în general, și a romanului, în special, asupra relațiilor interumane, asupra iubirii, dar și să consemneze reverii, experiențe onirice, precum trăirea în întregime „a Antichității grecești într-o noapte”, în pagini de autentică poezie. După 1933 prozatorul va mai da câteva povestiri satirice, o nuvelă, *Boresele din peșteră*, în care mediul tradițional al satului de munte este bine surprins, și două nuvele istorice, *Evocare* și *A doua întâlnire*, ambele de o artă superioară. Personalitate contradictorie, D. a lăsat o operă inegală, din care totuși rezistă o parte însemnată.

Critica d-lui N. Davidescu evoluează în cercul unor preocupări moderniste; cu tot excesul firesc unui scriitor ce operează în sânul propriei sale formule poetice, ea se menține, în genere, prin expresia sa abstractă, cenușie și masivă, într-o atitudine de relativă obiectivitate și de rezervă ce impune prin calitatea sa intelectuală și prin desăvârșita ei convergență spre o țintă precisă.

E. LOVINESCU

SCRIERI: *La Fântâna Castaliei*, București, 1910; ed. București, 1914; *Iov*, București, 1911; *Zâna din fundul lacului*, București, 1912; *Sfinxul*, București, 1915; *Inscripții*, București, 1916; ed. București, 1922; *Aspecte și direcții literare*, I–II, București, 1921–1924; ed. [I–III], îngr. Cătălin Davidescu, pref. Marin Beșteliu, București, 2010; *Ernest Renan*, București, 1923; *Conservator & C-ia*, București, 1924; *Crima din Strada Noptii*, București, 1925; *Cântecul Omului*, partea I: *Iudeea*, Craiova, 1927; *Vioara mută*, București, 1928; *Leagăn de cântece*, București, 1929; *Fântâna cu chipuri*, București, 1933; *Helada*, București, 1935; *Roma*, București, 1936; *Evul Mediu*, București, 1937; *Naționalismul în presă*, București, 1938; *Primejdia iudaică*, București, 1939; *Apocalips profan*, București, 1941; *Renașterea*, București, 1942; *Țara Românească*, București, 1944; *Aspecte și direcții literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1975; *Poezii. Teatru. Proză*, îngr. Margareta Feraru, pref. Const. Ciopraga, București, 1977; *Fântâna cu chipuri*, îngr. și pref. Cătălin Davidescu, pref. Șerban Cioculescu, Craiova, 1990; *Poezii inedite*, îngr. Cătălin Davidescu, pref. Marin Beșteliu, Craiova, 2005. **Ediții, antologii:** Ștefan Petică, *Poeme*, București, f.a., *Opere*, pref. edit., București, 1938; *Din poezia noastră parnasiană*, București, 1943. **Traduceri:** Villiers de l'Isle-Adam, *Nuvele*, București, 1911, *Vestitorul*, București, 1915; Théophile Gautier, *Arria Marcella*, București, 1911; Oscar Wilde, *Parabole*, București, 1916; Anatole France, *Domnișoara Roxana*, București, [1925]; Iaroslav Vrchlicky, *Poezii*, București, 1935 (în colaborare cu Elena Eftimiu); Cazimir Tetmaier, *Poezii*, București, 1947; Iaroslav Iesenski, *Poezii*, București, 1947.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, 518–519; Ovid Densusianu, „*La Fântâna Castaliei*”, VAN, 1914, 2; Trivale,

Cronici, 161–164, 318–319; I.M. Rașcu, „La Fântâna Castalei”, VRP, 1914, 4; N.[Nae] Ionescu, „Iov”, NRR, 1911, 1; Ovid Densusianu, „Inscripții”, VAN, 1916, 5; Aderca, *Contribuții*, I, 38–43, 555–558, II, 352–358, 670–675; Perpesicius, *Opere*, II, 275–277, 299–302, III, 92–97, 181–186, 316–320, VI, 339–343, VII, 99–103, 224–227, VIII, 116–126, IX, 288–294, 443–452, X, 133–145, XII, 80–82, 351–352, 491–492, 557–558; Lovinescu, *Scrieri*, II, 283–286, IV, 615–619, V, 167–168, 194–199, VI, 103–105, 252, 286–287; Sebastian, *Jurnal*, 187–189, 201–204; Constantinescu, *Scrieri*, II, 45–52, 400–416; Cioculescu, *Aspecte*, 34–45, 518–547; Călinescu, *Opere*, II, 829–834, III, 20–24, 975–980, IV, 834–844; Streinu, *Pagini*, I, 252–259, II, 90–93; Vianu, *Opere*, V, 291–293; Munteanu, *Panorama*, 203, 238–239, 290–294; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 618–622, *Ist. lit.* (1982), 697–700; Papadima, *Scritorii*, 238–247; Ion Șugariu, *Viața poeziei*, Timișoara, 1999, 43–47, 98–103, 342–346; Bote, *Simbolismul*, *passim*; Ciopraga, *Lit. rom.*, 742–743; Micu, *Început*, 476–478; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 229–230; Popa, *Estuar*, 71–78; *Dict. esențial*, 235–238; *Dict. analitic*, IV, 552–556; Constantin Beldie, *Memorii*, București, 2000, 158–161; Mirela Mitu, *Nicolae Davidescu. Viața și opera*, Craiova, [2009]. **V.D.**

DAVIDOGLU, Mihail (11.XI.1910, Hârlău – 17.VIII.1987, București), dramaturg. Este fiul Clarei (n. Kochen) și al lui Mihail Davidoglu, muncitor. După clasele primare, familia se mută la Galați, unde **D.** va absolvi liceul comunității israelite (1929), urmând apoi cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București (1929–1931). Funcționează o vreme ca învățător și profesor de limbi clasice, apoi ca funcționar în Ministerul Artelor (1945–1948). În mai 1936 i se difuzează la radio piesa *Marinarul smirniot*, scrisă (după propria mărturisire) la îndemnul lui Liviu Rebreanu, consilier la Societatea Română de Radiodifuziune; în februarie 1937 i se difuzează piesa *Ion Vodă*. Inspirându-se din viața pescarilor, scrie piesa într-un act *Semnul* (foarte apreciată de Haig Acterian). Locuiește un timp în Delta Dunării, unde va scrie drama *Delta*, devenită în 1944 *Omul din Ceatal*, cu acțiunea plasată în 1936; montarea ei va avea numeroase reprezentații la Teatrul Național din București (premiera: mai 1947), în regia lui Ion Șahighian, acordându-i-se Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RPR și Premiul de Stat. Va mai primi multe alte premii și distincții pentru spornica sa dramaturgie, începătoare întru realism socialist în primul deceniu de după august 1944.

Posedând un bun meșteșug al spectacolului teatral, **D.** preia și reprezintă de la început cerințele noii dramaturgii, realiste și populare: personaje

net conturate, „pozitive” (muncitorii conștienți de necesitatea făuririi noii societăți) și „negative” (burghezi, „foști”, care se opun, sabotează etc.), conflicte care se rezolvă optimist prin triumful „noului”, o abilitate, dar simplisimă retorică propagandistă, replici scurte și dure, un limbaj accesibil, pigmentat cu regionalisme și cuvinte specifice diverselor profesii. *Omul din Ceatal* (tipărită în 1948) aducea pe scenă o lume necunoscută până atunci teatrului, exotică nu numai prin localizare (Delta Dunării), ci și prin viața frustă, dură, prin conflicte puternice și deznodăminte crunte între oameni simpli și tari, instinctuali și hotărâți. Programul tânărului dramaturg era desigur tehist, chiar dacă bine disimulat, ulterior, pe scenă, prin jocul excelent al actorilor. Acțiunea amestecă indistinct oameni de etnii diferite – români, lipoveni, ruși, greci –, toți împinși de autor să „evolueze” spre conștiința de clasă și spre solidaritate; dramele personale se estompează astfel în marea „familie” comunitară. Cu piesa în trei acte *Minerii* (1949), autorul adâncește „tezele” momentului istoric, aducând un elogiu muncii până la sacrificiu a minerilor stahanoviști, care îl urmează pe maestrul Andrei Nastai în întrecerea de a da țării cât mai mult cărbune și în „demascarea” elementelor „dușmănoase” sau oscilante, ce se manifestă „nociv” în procesul „ascuțirii luptei de clasă”. În fine, făcând parte din trilogia *Neamul Arjoca*, piesa *Cetatea de foc* (1950) va deveni un model al dramaturgiei realist-socialiste, fiind mult jucată și intrând în antologii și chiar în manualele școlare. Aici ideea de familie muncitorească devine ideea de generație, continuitatea solidară a proprietății colective, a experienței și inovației se transformă în abnegație („Uzina mai presus de orice!”). Și cum acțiunea e plasată la Reșița, se exploatează conform politicii din epocă ideea că în Munții Semenicului există o „bandă” de „dușmani ai poporului”, sabotori, reacționari care vor să oprească mersul înainte al societății și economiei, să împiedice depășirea producției de oțel etc., ceea ce amintește de niște întâmplări de pe aceleași locuri, cu aceiași „bandiți”, din *Lazăr de la Rusca* (1949), „poemul” lui Dan Deșliu. Ceva mai târziu, în contextul ideologic al deceniilor următoare, dramaturgul încearcă să se metamorfozeze fie întorcându-se spre istorie, ca în *Horia* (1956), fie restrângând acțiunea la „dezbateră de idei”, cum procedează în *Platforma magică* (1973). Dar predominanța „problemelor

de producție”, chiar dacă trecute acum în seama inginerilor, tehnicienilor, intelectualilor, și mai ales concepția naiv-dihotomică a conflictului și personajelor datează și aceste piese, uneori foarte ambițioase, asimilându-le tot primului deceniu al dramaturgiei „noi”, pentru care **D.** a fost un reprezentant tipic.

SCRIERI: *Flăcăul de pe Ceanul Mare. Steagul celor de pe munte. Zăporul*, București, 1948; *Omul din Ceatal*, București, 1948; *Minerii*, București, 1949; *Cetatea de foc*, 1950; *Nunta*, București, 1950; *De trei ori ca la brigadă*, București, 1953; *În vizită*, București, 1953; *Schimbul de onoare*, București, 1953; *Inimă vitează*, București, 1954; *Teatru*, București, 1954; *Orașul în flăcări*, București, 1955; *Horia*, București, 1956; *Noi cei fără de moarte*, București, 1956; *Nemaipomenita furtună*, București, 1957; *Șoimul*, București, 1958; *Teatru*, București, 1959; *Baba Dochia și brigadierul*, București, 1962; *Piese într-un act*, București, 1962; *Trandafirul negru*, București, 1962; *Dansul fetelor și echipajul D. 685*, București, 1963; *Două fete și-o comoară. Meșterul Adam și ucenicii săi*, București, 1965; *Un om în noapte*, București, 1965; *Pe drumul fără întoarcere al iubirii*, București, 1967; *Tunelul*, București, 1969; *Teatru: Neamul Arjoca*, București, 1972; *Platforma magică*, București, 1973; *Măicuța*, București, 1981; *Cele trei Marii din Vale. Noi, cei din vale. Din pragul veșniciei*, București, 1983; *Suflete în furtună*, București, 1986.

Repere bibliografice: Simion Alterescu, *Concepția umanistă în dramaturgia lui M. Davidoglu*, VR, 1954, 12; Piru, *Panorama*, 453–458; Popa, *Dicț. lit.* (1971), 208–209; Brădățeanu, *Istoria*, III, 193–196; Faifer, *Dramaturgia*, 38–42; Mihail Davidoglu, DRI, II, 8–19; Mirodan, *Dicționar*, II, 42–48; *Dicț. scriit. rom.*, II, 35–37; Ghițulescu, *Istoria*, 192–195.

M.D.

DAVIDOVICI, Doru (6.VII.1945, București – 20.IV.1989, Bărăganu, j. Ilfov), prozator. Este fiul lui Etti Davidovici (n. Benchas), educatoare, și al lui Paul Davidovici, avocat, și frate cu scriitoarea Victoria Dragu. A urmat Liceul Militar din Breaza și Câmpulung Moldovenesc, Școala Militară de Aviație de la Buzău și Academia Militară din București. A fost pilot de vânătoare, obținând gradul de locotenent-colonel. A debutat publicistic la „Viața militară” în 1968, iar editorial în 1974 cu volumul *Caii de la Voroneț*, al cărui manuscris fusese premiat în 1973 la concursul anual de debut al Editurii Eminescu.

În scurtul răstimp cât i-a fost dat să trăiască (un accident aviatic i-a curmat viața), **D.** a reușit să scrie douăsprezece cărți (dintre care două apărute postum) de o impresionantă diversitate tematică

și stilistică: narațiuni pentru copii (*Insula nevăzută*, 1976), romane polițiste (*Ultima aventură a lui Nat Pinkerton*, 1975), proză SF (*Zeița de oricalc și Sferele verzi*, 1977) sau despre enigme neelucidate, precum fenomenul OZN (*Lumi galactice*, 1986), dar mai ales cărți dedicate piloților, bărbați aparent duri, în fond sensibili, sentimentali chiar, deseori vulnerabili: *Caii de la Voroneț*, *Culoarea cerului* (1981), *Aripi de argint* (1983), *V. de la Victorie* (1988). Experiența proprie, anii petrecuți la bordul avioanelor de vânătoare au contat în alegerea subiectelor, dar esențial rămâne stilul, atât de diferit de la o proză la alta și, totodată, atât de adecvat tematicii abordate. Apropiat frecvent de Antoine de Saint-Exupéry (și datorită similitudinii de destin), **D.** a alternat lirismul cu scriitura nervoasă, tehnica decupajului cinematografic cu amplitudinea construcției, lăsând impresia trăirii la maximă intensitate. Scrise de cele mai multe ori la persoana întâi, romanele se constituie ca un fel de jurnal unde persoanele și ființele dragi (mama, sora Toia și nelipsitul său prieten credincios – cockerul Tom) se integrează firesc în narațiune, devenind ele însele personaje. Duișoia, umorul, ironia (niciodată împinsă spre sarcasm), dialogul alert sunt doar câteva din caracteristicile acestor proze. Același caracter, de confesiune intonată discret, îl au versurile reunite postum, în 1991, în volumul *Dezmințire la mit*.

SCRIERI: *Caii de la Voroneț*, București, 1974; *Ultima aventură a lui Nat Pinkerton*, București, 1975; *Insula nevăzută*, București, 1976; *Intrarea actorilor*, București, 1977; *Zeița de oricalc și Sferele verzi*, București, 1977; *Celula de alarmă*, București, 1979; *Culoarea cerului*, București, 1981; *Aripi de argint*, București, 1983; *Lumi galactice*, București, 1986; *V. de la Victorie*, București, 1988; *Dezmințire la mit*, postfață Ion Țărălungă, București, 1991; *Ridică-te și mergi*, București, 1991.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *Planetă de tânăr*, LCF, 1974, 29; Ioan Adam, *O cantată a zborului*, „Scân-teia tineretului”, 1974, 29; Ulici, *Prima verba*, I, 177–178; Tudor-Anton, *Ipostaze*, 216–217; Iorgulescu, *Scriitori*, 197–198; Mircea Iorgulescu, *Zbor frânt*, RL, 1989, 17; Voicu Bugariu, *Davidovici*, LCF, 1989, 18; Dumitru Dorin Prunariu, *Doru Davidovici*, SPM, 1989, 18; Cornel Marandiuc, *Zborul salcâmului*, T, 1989, 8; Claudiu Constantinescu, *Rămânerea la Troia*, RL, 1991, 32; Radu Aldulescu, *Un scriitor, o carte, un zbor cu motorul defect*, RL, 1992, 2; Mirodan, *Dicționar*, II, 48–49; Dinu Moraru, *Zbor neîntrerupt*, „Lumea”, 2000, 10; Opriță, *Anticipația*, 438–440. **D.Gr.**

DAVILA, Alexandru
(12.II.1862, Golești,
j. Argeș – 19.X.1929,
București), dramaturg.

De origine incertă, probabil italiană dacă nu franceză, tatăl lui **D.**, generalul Carol Davila, nu a dezmințit niciodată legenda potrivit căreia ar fi fost fiul pianistului Franz Liszt și al contesei d'Agoult (scriitoarea franceză Daniel Stern). Pe linie maternă **D.** era o târzie mlădiță a unei spițe de voievod, mama lui, Ana Racoviță, nepoată a lui Dinicu Golescu, trăgându-se dintr-o familie domnitoare. A început să învețe în 1869 la școala comunală din Golești, trecând apoi la școala luterană din București și urmând cursurile gimnaziale (1873–1875) la Institutul lui V. A. Urechia. Trimis la studii în Franța, la Liceul „Louis le Grand” (1876–1880), el e un elev lipsit de ambiție, ratând bacalaureatul din cauza „discursului latin”. Revenit în București în 1881, este numit atașat supranumerar la Ministerul Afacerilor Străine, iar în anul următor atașat de legăție la Roma (1882) și ulterior la Bruxelles (1883–1884). Promitea o bună carieră, însă după moartea tatălui său (1884) se retrage din diplomație și, neașteptat, acceptă funcții cum ar fi aceea de inspector de poliție în București sau administrator al plasei Măcin; în 1891 era controlor la Serviciul arhitecturii de la Eforia Spitalelor Civile. Mai predase scurt timp, în 1882, literatura veche franceză la Azilul „Elena Doamna”. Cu una din eleve, Hortensia Keminger, se căsătorește în 1885, dar mariajul se desface după trei ani; fosta doamnă Davila va avea un rol în viața, sfârșită tragic, a lui A.I. Odobescu. În 1898 se îndrăgostește de Ana Pherekyde și un *Journal intime* e martorul tristeților și al nădejdelor lui cotropitoare. Având, cum s-a spus, teatrul în sânge, era fatal aproape să ajungă în fruntea Teatrului Național (1905–1908, 1912–1914). Inițiativele lui sunt ale unui reformator, la curent cu experiențele recente din teatrul apusean (Henry Irving, André Antoine, Firmin Gémier). Firea autoritară, impulsivă, maniera de a sfida cu superbie aristocratică

amenințările sau provocările îi aduc multe adversități. Au loc manifestații, chiar incidente grave, cum a fost acela din 13 martie 1906, din Piața Teatrului Național, când s-a cerut „franțuzitului” **D.** să nu mai îngăduie reprezentații în franțuzește. Hărțuit de numeroși neprieteni, Stăpânul, cum i se mai zicea, nu se pierde cu firea, luptându-se pentru modernizarea artei spectacolului. El inaugurează tradiția de a se deschide stagiunile cu o piesă românească, încearcă să echilibreze repertoriul făcând loc și scrierilor autohtone, imprimă un nou stil de interpretare, bazat pe realismul psihologic. Cu un fler care nu dă greș, promovează o pleiadă de tineri actori (Tony Bulandra, Lucia Sturdza Bulandra, Marioara Voiculescu, Maria Giurgea, Gh. Storin, Ion Manolescu), care îl vor urma atunci când, după primul directorat, își alcătuiește o trupă ce devine cunoscută sub denumirea Compania Dramatică Davila, inaugurată oficial în august 1909. Cu acest prilej, I.L. Caragiale trimite un instantaneu, *Începem!*.... În spectacolele companiei proprii directorul era uneori și actor, ba și electrician, mașinist, recuziter, pictor. Capabil să muncească încordat, până la uitarea de sine, se destinde în activități mondene și sportive (automobilism, vânatoare, petreceri, vizite la Curte). Membru fondator al Societății Scriitorilor Români (1909), este ales în 1911 în comitetul de conducere. În 1914 inițiază Cercul Bibliofil Român. În anul următor, la 5 aprilie, un servitor încearcă să-l omoare în timp ce dormea, înfigându-i un pumnal până în creier. Tudor Arghezi publică, în „Cronica”, un necrolog, semn că se răspândise vestea morții lui. Cu o constituție robustă, rănitul supraviețuiește, însă tot restul vieții va rămâne ținut într-un fotoliu, neputând să scrie și vorbind anevoios. O duce greu, Premiul Național pentru Teatru fiindu-i decernat când mai avea puțin de trăit. Ca o ironie a soartei, abia acum, în imobilizarea silnică la care e condamnat, i se oferă un răgaz pentru literatură. El dictează versuri, articole, amintiri. Din epistolele lui transpar deprimarea și amărăciunea unui „înving al Vieții”.

Primele încercări literare, nepublicate, ale lui **D.** sunt în franceză – versuri și proză, compuse fie dintr-o pornire spontană, fie ca exercițiu livresc. După debutul din 1885, în „Revista literară”, cu stihuri românești, va mai colabora la „Epoca”, unde se servește și de pseudonimul Bedecu, „Convorbiri literare”, „L'Indépendance roumaine”, la care folosește

și semnătura Théodore Floréscu, „Literatură și artă română”, „Sămănătorul”, „Adevărul de dimineată”, „România ilustrată”, „Noua revistă română”, „Rampa”, „Scena”, „Literatorul”, „Gândirea”, „Universul”, „Cultura poporului”, „Universul literar” ș.a. În 1896 editează „Revista sportivă”, iar în 1913, împreună cu N.D. Cocea, pune la cale reparația ziarului „Rampa”. În 1911 acceptă să facă parte din comitetul de redacție al gazetei „Țara nouă”. Singularitatea acestui scriitor mult timp controversat și contestat vine din aceea că, autor al unei capodopere a teatrului nostru istoric, *Vlaicu Vodă* (1902), restul producției lui literare pare, cu puține excepții, al unui diletant. Poet, uneori, în *Vlaicu Vodă*, poate și în *Sutașul Troian*, **D.** nu este, altfel, decât un tehnician al stihurii, dexter în combinații prozodice de o lejeră virtuozitate. Un oarecare ecou a avut *Balada strămoșilor*, în care „a neamului datină” și gloria străbună sunt exaltate cu o energică afectare. În memorialistica de tip anecdotic, două suveniruri, *Robert Laurent* și *Ahmed*, păstrează ceva din duhul scrisorilor lui Ion Ghica. Câteva amintiri din teatru nu puteau, desigur, să lipsească. În tușe repezi, sunt creionate portretele unora „dintre cei răposați” (Paul Verlaine, Vasile Alecsandri, I.L. Caragiale ș.a.). Sunt, între lacrimă și surâs, miniaturi în care se exteriorizează un anume complex afectiv. „Anecdotele”, de fapt mărunte evocări, au câteodată haz, mai mult în orice caz, decât „snoavele”, niște „mucalituri” cam nesărate. Înzestrat cu bun-gust, **D.** e un intuitiv care își valorifică în speculații pertinente o experiență trecută prin lecturi. Din cronicile lui dramatice, ca și din tratatul în formă epistolară *Scrisori către actorul X*, se desprinde o viziune marcată de idealism estetic: teatrul, ca manifestare a frumosului, trebuie să provoace o înălțare sufletească. Realismul pe care îl profesează, formulat convențional („imagea vieții”), se nuanțează („iluzia realității”). E de înțeles că se arată reticent față de devierile în irațional sau în „absurd” ale „școalei nordice” îndeosebi. Ceea ce îl interesează într-un text dramatic sunt coerența logicii conflictului, concizia și claritatea. În ceea ce privește interpretarea, cronicarul insistă asupra „intuițiunii dramatice”, precum și asupra rostirii, care trebuie să pară naturală, în așa fel încât spectacolul să dea impresia veridicității. În dezacord cu „paradoxul” lui Diderot, actorul este privit ca o „păpușă însuflețită”, ceea ce ar trimite la „actorul-marionetă” al lui Gordon Craig, dacă nu s-ar insista pe ideea că e „musai păpușa să aibă suflet”. În scrisul lui **D.**

aproape nimic nu prevestește și mai apoi nici nu confirmă o piesă cum este *Vlaicu Vodă*, moment de grație al unei inspirații ciudat de capricioase. Compuerile lui dramatice, mai toate, nu sunt decât niște improvizații facile, efemeride destinate unor reprezentații mondene. *Le Cotillon* (1900) e o frivolă, dar nu lipsită de grație „bluette”, lucrată cu tehnica fluentă a farsei de salon. *Basmul cu domnița din vis* („Adevărul de dimineată”, 1904) este o feerie muzicală, o pantomimă-balet cu personaje și ambianță de basm. Alte scenete („hora” *Duda și Mura*, *Vorbe de clacă*, „povestiri de altădată”) rămân străine și de teatru, și de poezie. Demnă de pana autorului lui *Vlaicu Vodă* apare, într-o măsură, doar tragedia în versuri *Sutașul Troian*, din care e dus la capăt un singur act (apărut în „Rampa”, 1911), de fapt o continuare a proiectatei trilogii *Mirciada* (în varianta inițială – *Român Gruie*), alcătuită din *Vlaicu Vodă*, *Dan Vodă*, *Mircea cel Bătrân* (ultimele două nescrise). Cu fulgerări metaforice și o cavalcadă a ritmului amintind de *Scrisoarea III* a lui M. Eminescu, în *Sutașul Troian* învolburarea sentimentelor forțează tiparele convenției clasice. *Vlaicu Vodă* este o piesă cu un destin sinuos și agitat, ca și al autorului ei. În ziua premierei dramaturgul împlinea patruzeci de ani, și acest debut târziu, precum și alte împrejurări din viața lui au făcut să izbucnească un violent scandal literar. După o notă strecurată în „Voința națională” (1905), unde era perfid insinuată presupunerea că autorul lui *Vlaicu Vodă* ar fi profitat de un manuscris al lui Odobescu, se naște ceea ce, în același ziar, Ilarie Chendi numește „legenda plagiatului” lui **D.** Detractorii se ivesc unul după altul (în „Viitorul”, „Flacăra”, „Dreptatea”), făcând „dezvăluiri” stupefiantе, dar fără vreo dovadă decisiv incriminatorie. Campania s-a potolit, însă **D.** va rămâne marcat. În corespondența lui chestiunea e obsesivă, el mascându-și cu greu un „complex” al paternității. Finețea piesei *Vlaicu Vodă* – construcție clasică în decor romantic – vine din rafinamentul psihologic, ca și din dozajul atent strunit al energiilor în conflict. Dialogul se transformă într-o abilă artă a eschivelor, a mișcărilor înșelătoare, îndelung premeditate. Voievod al unor vremuri de neguroasă restriște, Vlaicu se înfățișează, într-o proiecție arhetipală, ca un erou tragic al unor permanențe istorice. Nevoit, sub amenințarea unor grave primejdii, să acționeze cu prudență, cu o imaginație perspicace a șansei și a riscului, el valorifică, în tactica pe care o aplică, experiența poporului însuși, deprins de vitregiile

Al. Davila și I.L. Caragiale

istoriei să tacă și să rabde, în așteptarea unui prilej potrivit pentru ripostă. Sub semnul parabolei, drama evocă o adevărată, într-un fel miraculoasă știință a supraviețuirii, a rezistenței inteligente – o defensivă activă întemeiată pe clarviziune și înțelepciune a răbdării, pe un simț acut al conjuncturii și pe găsierea promptă a soluției izbăvitoare. „Machiavelismul” domnitorului presupune o suplețe continuă în fața realității ostile, un stil politic prevăzător, denudat de slăbiciuni („mila e un preget”), justificat printr-o preacurată finalitate („Sfânt se face orice mijloc pentru-a țării apărare!”). Întâmplările, plasate într-un vag cronologic („pe la 1370”), se desfășoară la Curtea de Argeș, cetatea de scaun a Țării Românești. După lupte victorioase împotriva rigăi Ungariei, Ludovic de Anjou, zădărnice printr-o uneltire a Doamnei Clara, mama vitregă a lui Vlaicu (Vladislav IV Basarab), acesta se vede silit să se retragă; mai mult, lăsându-și ca ostateci la Gomneș sora și cumnatul, aproape că își pierde orice libertate de acțiune. Cu un instinct de mare jucător, Vlaicu se repliază într-o indescifrabilă complezență,

contrariind până și pe cei mai apropiați, care ajung să-l suspecteze de trădare; însingurarea lui îndurerată ascunde însă cheia ingenioasei manevre la care părtaș va fi doar taciturnul sfetnic Român Gruie. Cu o mască – poate prea accentuată – de smerenie și falsă umilință, de resemnare și molatecă supușenie, Vlaicu își asumă rolul ingrat al unui domnitor aparent bisnic, temător și șovăielnic. Astfel poate urzi, la adăpost de rele, țesătura unui plan pe care îl înfăptuiește cu infinite precauții. Unitatea de timp, generatoare de tensiuni și reglând ritmurile piesei, este dată de cele trei zile obsedante („peste două zile, trei...”) pe care – refren temporizant – domnitorul le invocă mereu. E intervalul de care ostatecii sloboziți din captivitate au trebuință pentru a se înapoia teferi în țară. Fragilitatea părelnică a lui Vlaicu, docilitatea lui pusilanimă, măgulelile, la care nu se zgârcește, reușesc să înșele într-o măsură vigilența Doamnei Clara, a cărei trufie, congestionată în egolatrie delirantă, o face să-și piardă din când în când simțul realității. Agresivitatea insolentă a teribilei femei, maghiară de origine și catolică fanatică,

nu e doar urmarea unor prezumțioase veleități politice, exacerbate de o beție a puterii. Maștera este – ca și Vlaicu, de altfel – un personaj exponențial, și în consecință hipertrofic, ilustrând, cu accese de furibundă aroganță, tendințele expansioniste ale regatului maghiar. Pătrunderea, cu substrat politic, a catolicismului provoacă, firesc, replica pământenilor de credință ortodoxă. Desconsiderând cu infatuare „datina”, temei spiritual al existenței unui neam, Doamna Clara se lasă surescitată de visul nebunesc al oricărui agresor, amețit de iluzia invincibilității sale – acela de a dezmoșteni un popor de sufletul lui adânc: „năzuințe”, „doruri”, „vise”. Din spațiul închis de sumbre orizonturi, pândit de forțe potrivnice, tentaculare, cârmaciul valah nu se poate despresura decât contractând utile alianțe (în primul rând, căsătoria Ancăi, sora domnitorului și iubita lui Mircea Basarab, cu „kralul” sârb Simion Stareț), menite să întărească neatârarea țării, ocrotind de factorii neprielnici „crucea, neamul și moșia”. Politica lui Vlaicu e, în condițiile date, una de renunțări amare și de sacrificii bine chibzuite, „cugetarea” primând, cu oricât de sfâșietoare urmări, asupra „simțământului”. Dacă voievodul nu are de ales, dilema tânărului Mircea tinde să se rezolve într-un alt fel, din momentul în care dragostea lui și a Ancăi e jertfită, cu inevitabilă cruzime, întru reușita calculelor reci. Apariție surprinzătoare, „bătrânul” de legendă de mai târziu se înfățișează deocamdată ca un june cu un caracter incert, răscolit de patimi contrarii – când îmboldit de delicate, cavaleresti sentimente amoroase, când răvășit de „viziuni de mărire”, turmentat de elanuri tulburi, în care ambiția lui nestăpânită hrănește bezmeticia sediiunii și declanșează excitația subită a loviturii ucigașe. Pumnalul se oprește în pieptul lui Român Gruie, și Vlaicu, după ce își deplânge în fade lamentații devotatul slujitor și tovarăș, hotărăște ca asasinul să ia locul celui asasinat, ca Mircea, deci, să devină ceea ce fusese Român Gruie: „pavăza și brațul” său. Vlaicu, așadar, îl absolvă pe nesăbuit, pedepsit îndeajuns prin spasmele conștiinței și hărăzit oricum, fiind viță de Basarab, unui destin aparte. Înșirând chinurile și durerile țării urgisite, monologul din final („Chinuri?...”) e o izbucnire nestăvilită a unor trăiri îndelung comprimate. Inexistente în textul de la premieră și în acela al primei ediții, din 1902, aceste versuri de 16 silabe (întruire hugoliană) au fost compuse pentru cea de-a doua ediție, probă care a contat mult în „afacerea” tristă a paternității puse la

îndoială. O prezență enigmatică, dar de transparentă semnificație simbolică, este Român Gruie, „statornic reazăm” al domniei, acela care „pururi, cade jertfă”, întruchipând „strămoșeasca legătură dintre scaun și popor”. Prin acest personaj, persuasiv triumf al discreției, tot numai tăceri grele de înțeles, D. încearcă intuitiv să sporească, așa-zicând prin „amuțire”, posibilitățile de sugestie ale unui teatru altminteri discursiv. E ca o convertire dinspre retorism spre negația lui absolută – expresia pur gestuală, asimilată sistemului de semnalizări alegorice al dramei.

Vlaicu Vodă a creat, oarecum, tipul cel mai nobil și mai reușit al dramei istorice naționale și naționaliste, esențial patriotică, în versuri de evidentă factură romantică, prin care se vede bine că a trecut mai ales Victor Hugo și poate chiar și Edmond Rostand. [...] Modelul creat în Vlaicu Vodă a fost apoi urmat de toată dramaturgia noastră istorică – a lui Delavrancea, Mihail Sorbul, N. Iorga, Mircea Dem. Rădulescu, Victor Eftimiu, A. de Herz etc. –, centrată pe un identic conflict între vodă și zavistnicii lui sfetnici.

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Le Cotillon*, București, 1900; *Vlaicu Vodă*, București, 1902; ed. București, 1908; ed. București, 1929; ed. îngr. Ion Nistor și Constantin Ciuchindel, pref. Constantin Ciuchindel, București, 1988; ed. îngr. și postfață Teodor Vărgolici, București, 1997; *Duda și Mura*, București, 1917; *Din torsul zilelor*, vol. I–II, București, 1929, vol. III, îngr. V. Romano, București, 1939; *Correspondență inedită*, îngr. și pref. Marin Manu Bădescu, Cluj, 1973; *Vlaicu Vodă și alte scrieri despre teatru*, îngr. Dumitru D. Panaitescu, pref. Marian Popa, București, 1975.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, IV, 279–281, 341–345; Dragomirescu, *Scrieri*, 100–104, 180–182; Davidescu, *Aspecte*, 480–482; Lovinescu, *Scrieri*, I, 85–86, 108–110, VI, 301–304; Lovinescu, *Opere*, V, 366–374, VI, 283–286; Constantinescu, *Scrieri*, II, 417–419; Perpessicius, *Opere*, VI, 296–298, XI, 94–98; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 579–580, *Ist. lit.* (1982), 653–657; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 141–148; Călinescu, *Opere*, X, 886–889; Mihai Vasiliu, *Alexandru Davila*, București, 1965; Ciopraga, *Lit. rom.*, 603–611; Micu, *Început*, 532–539; *Ist. teatr. Rom.*, II, 69–72, 196–203, 387–393, 489–491; *Alexandru Davila*, îngr. și pref. Suzana-Carmen Dumitrescu, București, 1982; Vartic, *Modelul*, 299–301; Modola, *Dramaturgia*, 42–54, 307–308; Cioculescu, *Itinerar*, V, 494–500; *Alexandru Davila și teatrul*, îngr. și pref. Marin Manu Bădescu, București, 1996; Faifer, *Cordonul*, 55–80; *Dicț. esențial*, 238–240; Ghițulescu, *Istoria*, 30–34; Ionuț Niculescu, *Alexandru Davila*, București, 2001; *Dicț. analitic*, IV, 413–416; Manolescu, *Istoria*, 521–523; Zamfir, *Panorama*, I, 443–449. **FF**

DĂIANU, Elie (Ilie) (9.III.1868, Cut, j. Alba – 11.IX.1956, Cluj), gazetar. Este fiul Mariei și al lui Iosif Dăianu, țărani înstăriți (tatăl său era primarul satului). **D.** a făcut liceul la Sebeș, Sibiu și Blaj și studiile universitare – teologia și literele – la Budapesta și Graz, luându-și doctoratul cu teza *Vocalis nasalis în limba română* (1893). Reușește să se impună ca unul dintre cei mai prestigioși membri și conducători ai Societății „Petru Maior” din Budapesta. În aprilie 1894 participă împreună cu Valer Moldovan, Ilie (Miron) Cristea, Iuliu Maniu și Aurel Vlad la Congresul studențesc de la Konstanz (Elveția), iar în luna mai a aceluiași an face parte din Biroul de presă al procesului Memorandului, condus de Vasile Lucaciu și Septimiu Albini. Întorcându-se în țară, se stabilește la Timișoara, unde e redactor la ziarul „Dreptatea”. În 1895 Ion Rațiu, președintele Partidului Național Român, îi încredințează direcția „Tribunei” din Sibiu, pe care o conduce până în 1900, când rămâne văduv, cu doi copii, și se retrage la Blaj, unde este numit profesor de teologie morală și pastorală la Facultatea de Teologie. De la profesorii blăjeni a reușit să adune știri, amintiri, „aproape tot ce se putea ști despre petrecerea lui Eminescu la Blaj”. Părăsește Blajul în 1902, fiind numit paroh și protopop al Clujului, funcție pe care o va deține până la pensionare. În timpul Primului Război Mondial, „pentru sentimentele sale naționale”, a fost condamnat la un an închisoare, apoi, până la terminarea războiului, a fost întemnițat de guvernul maghiar la Șopron.

D. s-a impus în ochii contemporanilor atât prin demnitățile pe care le-a deținut – deputat și senator din partea Partidului Poporului (după Unire), membru în Comitetul Central al Astrei, în care vedea „o stea călăuzitoare a culturii românești”, om de încredere al Societății pentru Fond de Teatru Român, sprijinitor al Ligii Culturale –, cât și prin lucrările pe care le-a scris, prin publicațiile pe care le-a condus: „Tribuna”, „Steaua Transilvaniei”, „Dezrobirea”. O mențiune specială se cuvine pentru „Răvașul”, prima publicație pentru popor apărută la Cluj, la 4 aprilie 1903, în care a militat pentru o literatură popular-națională, de nuanță sămănătoristă. În spiritul generației care a pregătit Unirea din 1918, activitatea lui **D.** se sprijină pe convingerea că idealul unității culturale, sociale și politice se poate realiza doar prin colaborarea școală-Biserică-națiune. Studiile sale aduc în atenția cititorului simboluri ale luptei pentru

unitatea culturală și politică a României. Sunt de reținut, astfel, cele despre M. Eminescu (*Eminescu în Blaj. Amintiri de ale contemporanilor*, 1914), despre Gheorghe Șincai (1939), Timotei Cipariu (1937), „savantul graiului românesc”, și despre „cruciatul luptelor pentru limbă”, Ioan Micu Moldovanu (1937). Lui Cincinat Pavelescu, epigramist și „poet constructiv”, lui Vasile Militaru, poetul „veșnic risipitor de cântec românesc”, doctorului Amos Frâncu, „stegarul ideal”, lui Vasile Lucaciu, „preotul luptător și prigonit”, și pictorului Nicolae Grigorescu le închină volumul *Busturi suflețești* (1937). **D.** rămâne un reprezentant tipic al spiritului ce domnea în școlile blăjene la începutul veacului, al generației care a realizat Unirea de la 1918.

SCRIERI: *Biserica lui Bob în Cluj*, Cluj, 1906; *Ioan A. Anderco. Un scriitor maramureșan*, Cluj, 1907; *Asociațiunea noastră*, Sibiu, 1912; *Eminescu în Blaj. Amintiri de ale contemporanilor*, Sibiu, 1914; *Al doilea președinte al Asociațiunii: Vasile L. bar. Pop*, Sibiu, 1925; *Administrația și minoritățile*, București, 1925; *Un sfânt pribeag român: Ieremie Valahul. 1556–1625*, Cluj, 1926; *Zorile Unirii în Banat*, Lugoj, 1929; *Unirea cu Roma și revoluția lui Horia*, București, 1935; *Busturi suflețești*, Cluj, 1937; *Ioan Micu Moldovan, zis Moldovănuț*, Cluj, 1937; *Timotei Cipariu*, București, 1937; *Forțele latinătății regeneratoare. Un suflet eroic uitat: dr. Ioachim C. Drăgescu*, Cluj, 1938; *Gheorghe Șincai de la Șinca Veche*, Oradea, 1939; *M-am pornit la școală. Amintiri*, Cluj, 1939; *Însemnări din închisoare și exil (1917–1918)*, I–II, îngr și introd. Valentin Orga, Maria Aldea și Cosmin Budeancă, Cluj-Napoca, 2002–2003; *Scrieri*, îngr. și pref. Ilie Moise, Alba Iulia, 2010.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, 89–94; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, 124; Ilie Moise, *Cutul, eșantion de cultură și civilizație tradițională românească*, „Studii și comunicări” (Sibiu), 1990; Ion Buzași, *Mihai Eminescu și Blajul*, București, 1994, 65–66; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 144; Ion Buzași, *Un biograf al lui Eminescu*, RL, 2006, 44; Ilie Moise, *Ilie Dăianu și spiritul Blajului*, T, 2010, 5. **I.Ms.**

DĂNCIULESCU, Sina (Eufrosina) (28.IX.1934, Ciuperceeni Vechi, j. Dolj), poetă. Este fiica Elenei Dănciulescu (n. Boiangiu), profesoară de menaj, și a lui Virgil Dănciulescu, inginer silvic; prenumele la naștere: Eufrosina. Își ia licența la Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română (1957). Funcționează ca profesoară și metodistă (1957–1960), apoi predă istoria literaturii române la Institutul Pedagogic și la Universitatea din Craiova (1960–1987). Obține titlul de doctor în filologie cu o teză publicată sub titlul *Poetica minulesciană*

(1986). Debutază în 1957 în revista „Steaua”. Mai colaborează la „Ramuri”, „Scrișul bănețean”, „România literară”, „Viața românească”, „Analele Universității din Craiova” ș.a. Participă la volumele colective *Sub semnul revoluției* (1959), *Caiet de poezie* (1964), *Patos contemporan* (1965), *Împlinire* (1966), *Continuitate* (1970), *46 scriitori în dialog cu județul Dolj* (1977), „*Ramuri*” (1980), *Almanahul „Ramuri”* (1983). Semnează și Sina Leonte. Cartea *Zilele una cu alta* (2002) este distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova.

Volumul de debut, *Ploaie în aprilie*, apărut în 1964, este structurat pe motive lirice autobiografice sau social-istorice, într-o delicată poezie confesivă, care ascunde însă un potențial pasional exploziv. Dacă experiențele autentice sunt traduse la **D.** prin imagini concrete și vii, ecou al prospețimii senzațiilor, entuziasmul pentru efortul țăranilor sau al muncitorilor sondori sună în schimb fals, convențional. *Horă de mână* (1968) notează poezia vieții cotidiene și alcătuiește, cu unele accente folclorice, un pastel monografic oltenesc. Într-o lirică în care imaginile livrești jalonează izbucnirea sentimentului, *Sub umbrela mea roz* (1973) reține aspirația spre armonie a eului, măcinat de o tensiune permanentă. Versurile din antologia *Zilele una cu alta* (1982; Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova) reiau o mai veche neliniște existențială, cu un plus de reflexivitate și adâncime a meditației, dar cu un minus de concretețe sensibilă. În *Cum* (1984) poeta revine în sfera cotidianului și a experienței senzoriale. Și în interpretările critice dedicate poeticii lui Ion Minulescu percepția e ghidată concomitent de sensibilitate și intelectualism. *Umbra iepurelui* (2005) este un roman cu alură autobiografică despre o poetă boemă care caută să-și păstreze demnitatea în anii socialismului.

SCRIERI: *Ploaie în aprilie*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1964; *Horă de mână*, București, 1968; *Sub umbrela mea roz*, Craiova, 1973; *Zilele una cu alta*, postfață Const. M. Popa, Craiova, 1982; ed. Craiova, 2002; *Cum*, Craiova, 1984; *Poetica minulesciană*, Craiova, 1986; *Umbra iepurelui*, Craiova, 2005.

Repere bibliografice: D. Micu, *Semne noi în lirism*, GL, 1957, 36; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Profil: Sina Dănciulescu*, LCF, 1964, 4; Șerban Foarță, „*Ploaie în aprilie*”, O, 1964, 6; Nicolae Manolescu, *Cinci poeți în colecția „Luceafărul”*, CNT, 1964, 25; Firan, *Macedonski-Arghezi*, 143–144; Piru, *Poezia*, II, 216–217; Const. M. Popa, *Replay*, București, 1980, 85–86; Firan, *Profiluri*, I, 234–236; Jeana

Morărescu, *Sina Dănciulescu sau Textul paradoxal al metapoeziei*, CC, 1995, 8–9; *Dicț. scriit. rom.*, II, 40–42; Gheorghe Grigurcu, *Impresionism liric*, RL, 2004, 4. **A.C.**

DĂNILĂ, Simion (23.IV.1943, Belinț, j. Timiș), traducător, filolog. Este fiul Paraschivei (n. Novăcescu) și al lui Ioan Dănilă, țărani. A urmat școala elementară în Belinț (1950–1957), iar cursurile liceale la Lugoj (1957–1961). Absolvent al Facultății de Filologie din cadrul Universității din Timișoara, secția română-germană (1961–1966), a funcționat ca profesor la liceul (1966–1973), apoi la școala generală din Belinț (1974–2000). A fost director adjunct (1968–1971) și director (1971–1973) al liceului, apoi și al școlii generale (1990–1996). Din 2008 îndeplinește funcția onorifică de redactor șef-adjunct al revistei „Banat” din Lugoj. A debutat cu traduceri din poezia lui Hölderlin în 1968 la „Astra”, iar editorial în 1978 cu antologia de poezie *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă*. Mai colaborează la „Orizont”, „Echinoc”, „Familia”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Poesis”, „Limba română”, „Limba și literatura română”, „Limbă și literatură”, „Analele Banatului”, „Dacoromania” (Cluj-Napoca), „Studii de limbă, literatură și folclor”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Neue Banater Zeitung”, „Nietzsche-Studien” (Berlin–New York) ș.a. A mai semnat Sim. Novăceanu și Sim. Novăcescu. A fost distins ca traducător cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1998), Premiul Filialei Timișoara al Uniunii Scriitorilor (2004, 2008) și cu Premiul revistei „Poesis” (2010).

Cea mai importantă contribuție a lui **D.** se leagă de traducerea operei lui Friedrich Nietzsche, întâlnire care s-a produs de timpuriu, prin tălmăcirea versurilor din *Știința voioasă*, incluse în volumul *Poezii* (1980). În transpunerea scrierilor lui Nietzsche a folosit ediția critică realizată de Giorgio Colli și Mazzino Montinari. **D.** a depășit prejudecata că traducătorul trebuie să folosească un limbaj arhai-zant. O limbă cu o sinonimie dezvoltată, cum este limba română, cu o vastă posibilitate de folosire a neologismelor, oferă un spațiu lingvistic expresiv, poetic și simbolic pentru echivalarea subtilităților și sensurilor prinse în iureșul unei fraze ample, greu de stăpânit, într-o poezie ce vine dintr-un nebuloz al sufletului, dintr-un sentiment al libertății totale. A mai transpus din Frank Wedekind, Peter Jung ș.a., a realizat o antologie a liricii germane etc. Ca lingvist, **D.** și-a adunat în masivul volum *Sub fascinația*

lingvisticii bănățene (2012) studiile, comunicările susținute la diverse manifestări științifice, articolele, structurate în capitole care sugerează direcția și esența cercetării: onomastică, toponimie, antroponomie, dialectologie, lexicologie, literatură dialectală. Din capitolul referitor la antroponomie, partea cea mai consistentă este dată de textele referitoare la numele lui M. Eminescu, **D.** realizând un dosar pe această problemă controversată, pe care a urmărit-o și a cercetat-o cu consecvență de-a lungul anilor. Ca bun cunoscător al graiului din vestul României, a îngrijit, în colaborare, mai multe volume de literatură dialectală bănățeană.

SCRIERI: *Sub fascinația lingvisticii bănățene*, Timișoara, 2012. **Antologii:** *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă*, pref. Al. Jebeleanu, Timișoara, 1978; Gheorghe Alexandru Iancovici, *Cântecele lui Orpheus*, Lugoj, 1997; Dimitrie Acea, *Ninsă-i șura mea bătrână*, Timișoara, 2007, *Parc-aș fi ș-acuma zăne*, Lugoj, 2010 (în colaborare cu Gabriela Șerban); *Antologia literaturii dialectale bănățene. „Gura satului” la Radio Timișoara – 20 de ani. Contemporanii*, postfață Mihai Anghel, Timișoara, 2010 (în colaborare cu Ioan Viorel Boldureanu și Cornel Ungureanu); *Antologia literaturii dialectale bănățene (poezie, proză, teatru). 1891–2011*, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Ioan Viorel Boldureanu și Cornel Ungureanu); *Teatru în grai bănățean*, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Ioan Viorel Boldureanu și Cornel Ungureanu). **Traduceri:** Friedrich Nietzsche, *Poezii*, ed. bilingvă, îngr. trad., pref. Marian Popa, București, 1980, *Opere complete*, I–VI, îngr. trad., pref. Mazzino Montinari, Timișoara 1998–2005; Frank Wedekind, *Teatru*, pref. Ioana Mărgineanu, București, 1982; Andreas A. Lillin, *Vânzătorul de măști*, București, 1991; *Wanderers Nachtlied – Cântecul nocturn al călătorului*, ed. bilingvă, Timișoara, 1996; Peter Jung, *Du meine Heimat, mein Banat! – O, vatra mea, o drag Banat!*, ed. bilingvă, Timișoara, 2001 (în colaborare cu Nikolaus Horn); Hans Dama, *Launen des Schicksals – Capriciile destinului*, ed. bilingvă, pref. Cornel Ungureanu, Viena, [2007], *Im Schatten der Zeit – În umbra timpului*, ed. bilingvă, Viena, [2011].

Repere bibliografice: G. Nistor, *O antologie de lirică autumnală*, T, 1980, 5; Ioana Rauschan, *Poezia ca o auto-completare*, O, 1980, 31; Dan Grigorescu, [Simion Dănilă], CNT, 1980, 42, 1982, 47; Cornel Ungureanu, *Oameni fericiți, dacă observăm cu atenție*, CNT, 1982, 43; Eduard Schneider, *Frank Wedekind, „Theater”*, „Neue Banater Zeitung”, 1983, 6318; Darie Novăceanu, *Efectul oglinzii*, București, 1983, 262–265; Heidrun Henresz, [Simion Dănilă], „Banater Zeitung”, 1996, 129, 1999, 301; Grete Tartler, *Nici amor fără poezie*, RL, 1997, 2; Otto Aczel, *Banater Nietzsche-Übersetzer*, „Banater Post” (München), 1999, 6; Alexandru Ruja, *Poezia spiritelor libere*, O, 2000, 11; Cornelia Ștefănescu, *Erudiție și pasiune*, RL, 2003, 4;

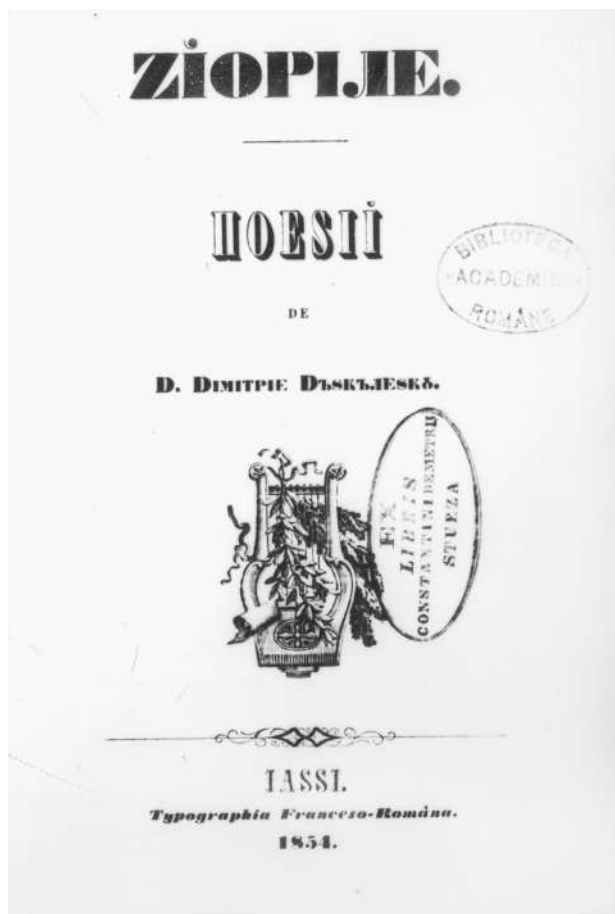
Elvis Dobrescu, „Aș zice că e un adevărat infern să-l traduci pe Nietzsche” (interviu cu Simion Dănilă), „Banat”, 2004, 6–8; *Dicț. Banat*, 227–230; Ștefan Munteanu, *Lingvistică și stilistică*, Timișoara, 2005, 263–270; Constantin Buiciuc, *Oglinda lui Narcis*, I, Timișoara, 2009, 330–332. **Al.R.**

DĂRMĂNESCU, Iordache Darie (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea), traducător. Ispravnic de Neamț (1772) și de Vaslui (1780), velpaharnicul **D.**, ajuns în 1796 mare ban, a fost unul din principalii adversari ai domnilor fanarioți Grigore Ghica și Dimitrie Moruzi, ceea ce i-a atras repetate surghiunuri și persecuții. Cărturar cu vederi înaintate pentru vremea sa, francmason, el este unul din primii propagatori ai literaturii franceze în cultura românească. A tradus sau a îndemnat pe altcineva să traducă, suportând cheltuielile, romanul neterminat al lui Vincent Voiture *Istoria lui Alfidalis și a Zelidiei* (1783), răspândit în mai multe copii manuscrise. Versiunea românească, realizată într-o limbă arhaică (cu turcisme și moldovenisme), dar pitorească și fluentă, are un capitol final (absent în originalul francez), compus poate chiar de el sau de copistul Alexandru Ciohoranul. Tot din inițiativa lui **D.** s-a tradus în românește, după Fénelon, *Întâmplările lui Telemac* (1772), păstrat într-o copie a lui Constantin Stăncescu.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 353; N.N. Condeescu, „*Istoria lui Alfidalis și a Zelidiei*”, AAR, memoriile secțiunii literare, t. V, 1931; Piru, *Ist. lit.*, II, 21; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, vol. I, partea I, 117–120; *Dicț. lit.* 1900, 262; Mazilu, *Recitind*, I, 275–276, 281. **L.V.**

DĂSCĂLESCU, Dimitrie (1827 – 28.IX.1863, Focșani), poet. Tatăl, Ștefan Scarlat Dăscălescu, era un om instruit, călătorise prin Europa și a lăsat interesante însemnări politice, iar mamă i-a fost Marghi-oala (n. Danu). Deși se prezenta în poezia *Eu sunt răzeș* ca parte din „clasul de jos al lăcuiitorilor”, **D.** a învățat de mic franțuzește și a fost trimis pentru studii la Berlin și Paris. S-a întors fără o diplomă universitară. Ajunge sameș în Iași, președinte de tribunal în Putna (destituit la 1856 pentru activitate prounionistă), administrator al districtului și deputat al județului Putna (avea moșie la Doaga), iar în 1860 era membru al Comisiei Centrale de la Focșani (unde activa și Grigore Alexandrescu).

D. este autorul unor modeste încercări poetice, apărute la Iași, în culegerea *Ziorile* (1854): fiziologii, cugetări sceptice, mici scene epice cu figurație terifiantă, epistole al căror model vizibil e Grigore

Alexandrescu (*Epistolă despre Duh*). Vede creația ca perpetuă suferință, „ce inima me roade ca altui Prometeu” (*Epistolă la G.S.*). Totuși el nu adaugă nimic nou motivelor în circulație, moralizează ori demască racilele sociale. Versurile publicate în „Steaua Dunării” și în *Poezii noue* din 1856, precedate de *Scrisori din Țara Țânțarească*, arată un satiric curajos, cu limbaj direct și viguros („la răi să dau oglinda câteodată în obraz”). Crezul său, transformat în laitmotiv și trecut în îndrăznețe diatribe (*Solonii noștri, Strigoii*), este Unirea Principatelor. Înfruntarea de mentalități – temerea de reforme raportată la ideile democratice ale timpului – susține corespondența, imaginată, dintre bătrânul boier Cinci-Țânțari și tânărul Hafiz-Țânțar, o alegorie în fond, căreia nu îi lipsește darul disertației agreabile. Dincolo de locul comun, abilitatea în versificație și exprimarea curată au fost apreciate de Alecu Russo.

SCRIERI: *Ziorile*, Iași, 1854; *Scrisori din Țara Țânțarească și Poezii noue*, Iași, 1856; *Scrieri*, ed. 2, îngr. Petre V. Haneș, pref. Alecu Russo, Craiova, f.a.

Repere bibliografice: Alecu Russo, *Scrieri*, ed. 2, îngr. și introd. Petre V. Haneș, Craiova, f.a., 330–332; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 245–247, *Ist. lit.* (1982), 262–264; Lucia Jucu-Atanasiu, *Un poet de tranziție – Dimitrie Dăscălescu*, AUT, științe filologice, t.V, 1967; *Ist. lit.*, II, 744–745; *Dict. lit.* 1900, 262–263; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 399–400; Sorescu, *Biblioteca*, 186–188; Iulian Marcel Ciubotaru, *Un poet al Unirii: Dimitrie Dăscălescu (1827–1863)*, „Poezia”, 2012, 2. S.C.

DÂMBOVIȚA, foaie politică și literară bisăptămânală apărută la București (cu întreruperi) între 11 octombrie 1858 și martie 1865. Și-a schimbat titlul în „Independința” (25 octombrie–29 noiembrie 1860 și 13 aprilie 1861–1 ianuarie 1862) și „Independința română” (22 noiembrie 1862–23 noiembrie 1863). În 1860, fiind suprimată, a fost înlocuită de „Uniunea română”, scoasă de Radu Ionescu (15 februarie–8 aprilie 1861). Redactor responsabil a fost Dimitrie Bolintineanu, urmat de Radu Ionescu, de Pantazi Ghica și de Gr. H. Grandea. D., apărută în focul luptei pentru Unire, își propunea „a sprijini nația și ideile progresiste potrivit cu trebuințele țării” și a dus o susținută campanie de lămurire a opiniei publice asupra importanței actului Unirii. Articolele erau scrise, majoritatea, de D. Bolintineanu. El deținea, ca și la „Popolul suveran”, rubrica „București” căreia, de la numărul 16, i-a dat titlul „Principatele Unite”. Alegerea de deputați pentru adunarea care urma să hotărască persoana domnitorului, lărgirea dreptului de vot, libertatea tiparului sunt subiectele principale. Gazeta a anunțat cu entuziasm știrea alegerii lui Al. I. Cuza ca domn al Moldovei, tipărind și discursul rostit de M. Kogălniceanu cu acest prilej. Când Al. I. Cuza este ales domn și în Țara Românească, Bolintineanu elogiază evenimentul (*O pagină frumoasă în istoria țării*). Publicația l-a susținut pe domnitor în toate reformele întreprinse (reorganizarea armatei, secularizarea moșilor mănăstirilor închinat, împrumutarea țăranilor), prin paginile lui Ion Ghica (*Reflecții politice*), Cezar Bolliac (*Unitatea României*), Radu Ionescu (*Unirea, o eră de progres*) și reluând studiul lui N. Bălcescu *Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*. Poezia publicată – Mihail Zamfirescu, C.D. Aricescu, Gr. H. Grandea, care debutează aici în 1859, I.C. Fundescu, G.G. Meitani, Gr. Serrurie – e angajată, direct legată de imperativele epocii, dar adesea deficitară sub raport artistic. N.T. Orășanu și G. Sion cultivă fabula, D. Bolintineanu tipărește relatarea unei călătorii în Bulgaria, câteva legende istorice (*Dumbrava Roșie, Dragomir și cetatea lui Radu Negru*), dialogul în versuri *Apa Dâmboviței către apa Oltului* și romanul

Doritorii nebuni, rămas neterminat, Radu Ionescu (semna Radion sau Quineva) vine cu balada *Ursitorile*, oda *Străbunii*, nuvela *O zi de fericire*. Sunt prezentate poezii de Gr. Alexandrescu și M. Zamfirescu. Apare romanul *Don Juanii din București* (nesemnat, atribuit ulterior lui Pantazi Ghica și deopotrivă lui Radu Ionescu), precedat de o scrisoare cu interesante considerații asupra genului. N. Filimon comentează spectacolele de operă ale teatrului italian, iar Radu Ionescu, N. Strădescu și Pantazi Ghica susțin rubrica „Teatrul Național”. În cadrul rubricii „Literatura română” Radu Ionescu prezintă scrierile lui G. Barozzi și traducerea lui C. Aristia din *Iliada* lui Homer. El condamnă moda dramelor „epileptice”, produse ale degradării romantismului, îl apreciază pe N.V. Gogol, dar și pe V. Alecsandri, pe care îl consideră singurul creator de tipuri din dramaturgia vremii; pledând în favoarea criticii literare și pentru încurajarea talentelor locale, cere o evaluare a operei pornind de la conceptul hegelian al frumosului ca aparență sensibilă a ideii (*Critica literară*). Câteva traduceri – din Adam Mickiewicz, Horațiu, Schiller – sunt datorate lui Gr. H. Grădăraș, Radu Ionescu, A. Stern. Apar, de asemenea, fragmente tălmăcite din Lessing, din *Principele* lui Machiavelli, din Goethe (*Herman și Dorothea*) și din E.A. Poe. S.C.

DÂMBOVIȚA, revistă din care a apărut un singur număr la București, la 22 martie 1870. D. Bolintineanu încerca, redactând și editând acest periodic, care trebuia să inaugureze o nouă serie a gazetei „Dâmbovița”, să-și creeze un mijloc de acțiune publicistică și literară. Nu izbutește însă, nu numai fiindcă îi lipseau fondurile necesare, ci și pentru că se schimbaseră condițiile sociale și chiar literare. Era o stare de fapt pe care o recunoaște și poetul, de vreme ce gândise revista ca pe un organ de republicări, începând cu fragmente din *Manoil*, roman imprimat cu aproape douăzeci de ani înainte. Articolele politice sunt și ele, deși compuse în 1870, ecouri ale unor realități sociale și politice depășite. Studiul *Poezii române. Demne de cele antice* expune câteva adevăruri în legătură cu poezia populară românească. Rubrica de critică literară și versurile unor colaboratoare ocazionale sunt lipsite de interes. R.Z.

DEACONESCU, Ion (7.III.1947, Târgu Logrești, j. Gorj), poet, prozator, traducător. Este fiul Auricăi (n. Stănescu) și al lui Marin Deaconescu, funcționar. Urmează la Craiova liceul (1961–1965) și Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic (1965–1968),

apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1968–1972). După mai mulți ani va absolvi și Facultatea de Drept (1977). Între 1968 și 1977 funcționează ca profesor în învățământul secundar, ulterior cadru didactic la Facultatea de Filologie din Craiova, unde în 1982 obține titlul de doctor cu teza *Teme și discurs narativ în proza română și iugoslavă în context european*. În 1993 trece la Facultatea de Drept a Universității craiovene, unde avansează până la gradul de profesor. Între anii 1984 și 1990 a fost lector de limbă, cultură și civilizație română la universitățile din Skopje, Novi Sad și Belgrad, iar din 1991 conduce Editura Europa. În 2000 a fost profesor invitat în Malta. Debutează în 1968, cu poezia *Pastel*, în ziarul „Înainte” din Craiova, dar adevăratul debut poetul consideră a fi în 1975, în „Flacăra” lui Adrian Păunescu. Mai colaborează la „Convorbiri literare”, „Manuscriptum”, „Oglinda literară”, „Orizont”, „Ramuri”, „România literară”, „Secolul 20”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a. Debutul editorial are loc în 1981, când va reuși să publice, în volumul colectiv *Unsprezece poeți*, ciclul *Aparat de fotografiat sufletul*, iar primul lui volum individual este *Vasul de brumă*, apărut în 1985. În această perioadă se va lansa într-o activitate culturală intensă, desfășurată îndeosebi în fostul spațiu iugoslav. Traduce din Aco Šopov, Boris Višinski, Sreten Petrovici, Petre Bakevski și își publică aici o serie de volume de poezii: *Strigătul memoriei*, 1985 (în macedoneană), *Mască pentru voce*, 1987 (în sârbă, croată) ș.a., iar unele în română. A fost distins cu Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor (1998, 1999) ș.a.

Poezia lui D. articulează o simbolistică dintr-un topos romantic. Un volum din 1995 poartă titlul *Retorica oglinzii*. Autorul consemna, într-un studiu dedicat lui G. Bacovia (*Monolog pe mai multe voci*, 1996), că oglinda, sub dubla ei funcție, de cunoaștere și de reflectare, simbolizează visul într-o fază conștientizată, narcisiacă și uneori angoasantă, aducând și imaginea omului scindat: „un intrus se află în corpul meu” (*Detaliu culpabil*). Esența poeziei sale izvorăște din spaimele și contradicțiile lumii contemporane. Încă din *Vasul de brumă* D. cocheta cu „viziuni pictate” în manieră parnasiană, cu rădăcini macedonskiene sau pillatiene, nu întâmplător un volum din 1986 intitulându-l *Eternitatea clipei*. În *Grădina din pustiu* (1997) se află elemente ce trimit la Lucian Blaga, într-un efort de depășire a locurilor comune. Treptat, D. părăsește „înfiorările livrești” (*Și dacă, Miss Pogany, Mirare,*

Recitindu-l pe Homer), mergând spre interogație și spre „strigătul” cunoașterii de sine, călcând în picioare propriile cuvinte, cum se exprimă într-un text cu valențe de artă poetică (*Vorbește, strigă, urlă*) din volumul *Sărbătoarea pierderii* (2001). O undă de tristețe îl încearcă pe poet, care cultivă simbolistica lacrimii în teama sa de însingurare: „Să fii oglindă/ și nimeni/ să nu privească în ea” (*Proba de singurătate*). În versurile târzii din *Osândirea poetului* (2011) dominantă rămâne teama de Cuvânt (în sensul biblic). Ca romancier, în *Ademenirea* (1995), ce pare să aparțină literaturii de sertar, D. exploatează o structură des vizitată: povestirea în povestire. Poetul, ajuns nu se știe cum în „umbra turnului Eiffel”, este un fel de confident, întâi al unui Doctor, apoi al unui Sculptor. Fiecare își deapănă amintirile, explicându-și stabilirea în Franța. Personajele feminine sunt toate apariții vapoaze și vulnerabile. O acțiune propriu-zisă nu există, iar figurile sunt abia schițate, totul legându-se în comentariul autorului care, fără a cădea în senzual, analizează traseele unor destine. Un volum de proză, *Garderobierul* (2009), este suprasaturat de lirismul funciar al scriitorului. D. a mai publicat studii privind limbajul politic, cultura politică, relațiile internaționale etc.

SCRIERI: *Vasul de brumă*, București, 1985; *Eternitatea clipei*, Craiova, 1986; *Poezie și epocă*, Novi Sad, 1988; *Gramatica întâmplării*, Craiova, 1991; *Ademenirea*, Brâncoveni, 1995; *Retorica oglinzii*, București, 1995; *Monolog pe mai multe voci*, Iași, 1996; *Retică. Oratoria greacă și latină*, Craiova, 1996; *Grădina din pustiu*, Craiova, 1997; *Cioran sau Mântuirea prin negare*, Craiova, 1998; *Rana întinericului*, Craiova, 1998; *Dacă m-aș fi aruncat în Sena...* (convorbiri cu Emil Cioran), pref. George Astaloș, Craiova, 2000; *Arheologia lecturii*, Craiova, 2001; *Mărturisiri recuperate*, Craiova, 2001; *Poeme*, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Sărbătoarea pierderii*, postfață George Astaloș, București, 2001; *Melancolia oglinzii*, Craiova, 2002; *Interferențe critice*, Craiova, 2003; *Ecoul inutil*, Craiova, 2004; *20 de poezii*, Pančevo, 2005; *Interferențe culturale*, Craiova, 2007; *Nada*, Craiova, 2007; *Garderobierul*, Cluj-Napoca, 2009; *Osândirea poetului*, Cluj-Napoca, 2011. **EDIȚII, antologii:** *Poeți olteni (1944–1980)*, pref. Marin Sorescu, Craiova, 1982; Emil Cioran, *Pseudopoeme*, Craiova, 1999; Slavco Almăjan, *Somnul oglinzii*, Craiova, 2003; *Spirala de piatră*, Craiova, 2003; *Antologia poeziei românești din Serbia*, Craiova, 2003; *Antologia poeziei europene contemporane*, pref. edit., Craiova, 2006 (în colaborare cu Aurel Rău). **TRADUCERI:** Aco Šopov, *Nașterea cuvântului*, Cluj-Napoca, 1981; *Poezie și umanitate*, introd. trad., pref. N. Matevski, Cluj-Napoca, 1986 (în colaborare cu Al. Căprariu); Boris Višinski, *Curcubeul*, pref. trad., București,

1989; Sreten Petrovici, *Moara de vise*, Craiova, 1989; Petre Bakevski, *Poeme*, Craiova, 1989; Florica Ștefan, *Experiența nonpoetică*, Novi Sad, 1990; George Astaloș, *Robespierre*, Drobeta-Turnu Severin, 1991; Mimmo Morina, *Morettime*, Craiova, 2000; Oliver Friggieri, *Ritual în amurg*, Craiova, 2001; Casimiro de Brito, *Caligrafii*, Craiova, 2001; Eugenio de Andrade, *Ruinele amintirii*, Craiova, 2001; Karol Wojtyła (Ioan Paul al II-lea), *Poezii*, Craiova, 2001.

Repere bibliografice: Blaje Koneski, *Ion Deaconescu. Spre zilele copilăriei*, CL, 1982, 5; Al. Raicu, *Viziuni pictate pe un vas de brumă*, R, 1985, 8; Bucur Demetrian, *Un univers al nostalgiei*, R, 1987, 4; Maria Tereza Lajolo, *Proba de singurătate*, „Arenaria” (Palermo), 1993, 25–27; Mihai Cantuniari, *La Gramática del acontecimiento*, „Nouvelle Europe” (Luxemburg), 1992–1993, 74–77; Iancu Tănăsescu, „Ademenirea”, ST, 1995, 4–5; Al. Lungu, *Poet polivalent*, „Argos” (Bonn), 1997, 15; Alexandru Pintescu, *Labirintul oglinzii*, PSS, 1997, 3–4; *Dicț. scriit. rom.*, II, 42–43; Voncu, *Secvențe*, II, 86–87; George Astaloș, *Ion Deaconescu*, „Oglinda literară”, 2003, 17. **S.I.**

DEAL, Alexandru (pseudonim al lui Alexandru Hegheș; 17.III.1946, Arad), prozator. Este fiul Profirei Hegheș (n. Rusu), coristă la Filarmonica Banatul, și al lui Alexandru Hegheș, profesor universitar. A urmat, în Timișoara, o școală profesională de arte (1960–1964) și Liceul de Arte Plastice la cursuri fără frecvență (1972–1974). A practicat diverse meserii: frezor, strungar, corector la Întreprinderea Poligrafică Banatul etc. A debutat în 1963 la „Amfiteatru” și a mai colaborat la „România literară”, „Orizont”, „Luceafărul” ș.a., publicând aici și pagini din romanul *Întoarcerea peregrinilor*, rămas în manuscris.

D. a debutat editorial cu un roman, *Nisip*, apărut în 1968, bine primit de critică, mai ales pentru distanțarea față de atitudinea și structura prozei oficiale a acelor ani. Personajul principal, Luca, este un tânăr în formare. Spre deosebire de fratele său, nu vrea să se conformeze mecanismelor administrative și sociale, devenind astfel un inadaptabil, mereu în conflict cu ceilalți. Locul în care trăiește, fie că e vorba de uzină sau de șantier, îi dă posibilitatea de a cunoaște oameni diferiți, care încearcă să-i impună valorile lor și adevăruri pe care el le respinge obstinat. Luca „este un străin, pentru că problema opțiunii, la el, pune în mișcare infinite mecanisme și resorturi lăuntrice, caracterizate printr-un soi de reticență și ezitare” (Al. Ruja). Din aceeași familie spirituală face parte și Octav, personajul în jurul căruia se construiește cel de-al doilea roman, *Lașii* (1971; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara). Protagonistul e un înstrăinat

în conflict nu doar cu profesorii, dar și cu propriul tată, ciudatul Golm, sau cu mama sa. Starea de contrarietate, furie și revoltă îi este caracteristică. Și el se află într-o continuă căutare, singura ce pare a-l înțelege fiind sora lui; schimbul epistolar dintre frați are nu doar rolul de a îmbogăți tehnicile narative, ci și pe acela de a separa mai clar cele două lumi, ale celor două vârste. Dar ambele romane sunt lipsite de un fir narativ clar, remarcându-se o tendință de a complica epicul, o intruziune a poematului, o pendulare între dialog și monolog, ceea ce face ca lectura să fie uneori dificilă. În *Anotimpul făgăduinței* (1975) autorul se orientează spre o proză de notație, personajul central fiind tot un individ care nu acceptă suficiența, conformismul și, în consecință, compromisul. **D.**, ale cărui romane sunt publicate pe parcursul a mai puțin de un deceniu, a vrut să transpună întreaga complexitate a unor situații și trăiri dilematice, fără a stăpâni totdeauna suficient tehnicile narative.

SCRIERI: *Nisip*, București, 1968; *Lașii*, București, 1971; *Anotimpul făgăduinței*, București, 1975.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Cronica debuturilor*, AFT, 1968, 34; Magdalena Popescu, „*Nisip*”, RL, 1968, 41; Mircea Muthu, „*Nisip*”, ST, 1968, 11; Sanda Radian, „*Lașii*”, VR, 1971, 9; Ciobanu, *Panoramic*, 206–210; Sorin Titel, *Un roman al vârstei tinere*, RL, 1975, 42; Eugen Dorcescu, *Proza lui Alexandru Deal*, O, 1977, 1; Iorgulescu, *Scriptori*, 189–199; Cosma, *Romanul*, I, 266–267; Ruja, *Parte*, I, 102–107; *Dicț. scriit. rom.*, II, 43–44; *Dicț. Banat*, 230–232. **A.Ct.**

DEBOVEANU, Aurel (5.VII.1929, Turnu Măgurele – 15.II.1999, București), prozator. Este fiul Niculinei și al lui Stan Dăboveanu, militar de carieră. Urmează cursul primar și gimnazial, apoi liceul comercial în orașul natal. Absolvent în 1953 al Academiei de Științe Economice din Leningrad, în 1967 își ia doctoratul în economie; funcționează apoi, până la pensionare, în Ministerul de Finanțe, iar în perioada 1969–1974 ca redactor-șef al „Gazetei finanțelor”. Debutează literar la „Tribuna” în 1963. Mai colaborează la „Iașul literar”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Cronica”, „Ateneu”, „România literară” ș.a.

Încă de la început **D.** se dovedește un prozator preocupat de contemporaneitate, oprindu-se la conflicte ce pot lua naștere într-o colectivitate dominată de lașitate și conformism. Primul volum, *Miss '65* (1967), alcătuit din schițe și nuvele, cuprinde în germene tematica abordată ulterior și în romanele *Vacanța mea la București* (1969) și

Luni, după viscol (1971), care reiau nu doar nuclele epice, ci, uneori, chiar și personajele din proza scurtă. Cumva, această circulație de la o carte la alta conferă scrierilor o unitate despre care, pe de o parte, ar fi greu să nu se vorbească, dar care, pe de altă parte, dă impresia de sărăcie imaginativă. *Vacanța mea la București*, roman scris alert, dezinvolt, narează avaturile unui proaspăt absolvent de liceu în efortul de a se integra într-un colectiv de muncă. Birocrația, conformismul, carierismul unor funcționari rutinați provoacă revolta (e drept, doar verbală) a protagonistului, care ar fi intrat într-un conflict acut cu direcția dacă un fapt de natură strict personală, familială, nu l-ar fi salvat. Deși întâmplările sunt grave, putând comporta consecințe dintre cele mai dramatice, tonul narativ este bonom, ironic jovial, justificat întrucâtva de vârsta personajului central. În *Luni, după viscol* autorul propune o posibilă continuare a primului roman. Protagonistul este de fapt, ca structură interioară și atitudine civică, fostul absolvent de liceu ajuns inginer. Specialist merituos, numit consilier economic al unui trust de construcții, el nu vrea să facă nici un fel de concesiune formalismului, birocrăției, devenind astfel o persoană indezirabilă într-o colectivitate coruptă și imorală. Retrogradat, calomniat, discreditat, dat afară din trust, părăsit de familie, în esență victimă a propriei sale consecvențe principiale, el trăiește acut sentimentul alienării, al neîncrederii în sine, dar mai ales în semeni. Finalul cărții încearcă, neconvincător, să sugereze posibilitatea reintegrării lui între cei ce și-ar fi recunoscut vina. Din păcate, fibra de prozator a lui **D.** s-a dovedit mai puțin puternică decât promitea.

SCRIERI: *Miss '65*, București, 1967; *Vacanța mea la București*, București, 1969; *Luni, după viscol*, București, 1971.

Repere bibliografice: Constantin Crișan, „*Miss '65*”, LCF, 1967, 28; H. Zalis, „*Miss '65*”, VR, 1967, 10; Magda Ursache, „*Vacanța mea la București*”, CRC, 1969, 15; Al. Dobrescu, „*Luni, după viscol*”, CRC, 1971, 17; Nicolae Balotă, „*Luni, după viscol*”, RMB, 1971, 23; Nicolae Balotă, „*Luni, după viscol*”, RL, 1971, 23; Popa, *Dicț. lit.* (1971), 184–185; Cristea, *Teleorman*, 142. **D.Gr.**

DECALOG, revistă apărută la București, bilunar, de la 5 aprilie 1936 până la 16 iunie 1940, cu subtitlul „Îndreptar creștin, politic și social”. Redactor responsabil este Vasile Fluieraș, apoi director este Eugen Potoran, înlocuit cu Coriolan Gheție. Din 24 decembrie 1936 publicația își schimbă titlul în

„Decalogul”, având subtitlul „Gazetă de atitudine creștină”. Din 10 aprilie 1937 periodicul, de orientare religioasă greco-catolică, devine săptămânal, iar din 15 iunie 1938 redevine bilunar. Rubrici mai importante: „Îndreptar”, „Probleme sociale”, „Documente”, „Politica”, „Străinătatea”. Publică poezie Ion Șugariu (*Tristeți de toamnă, Gând, Elegie, Sârg, Sonet tânăr, Geremia da Valacchia*), Ștefan Baci (*Plimbarea-n zi de vară*), Vintilă Horia (*Cântec de muritor*), Mihai Beniuc (*Apleacă-te lin*), V. Voiculescu (*Curcubeul*), Teohar Mihadaș (*Închinare*), Vasile Flueraș, Iulian Popa, George Petcu, E. Ar. Zaharia, Ion Crețu, Marcel Olinescu, Ioan Tudose, D. Karnabatt, Al. Tzigara-Samurcaș, George Dumitrescu. Proza este reprezentată prin Dumitru Rugină, Ioan Tudose, Vasile Flueraș. Constantin Noica publică eseu *O lecție pentru omul contemporan*, Al. Husar se ocupă de școala de la Barbizon, dar adresează și un îndemn privind întoarcerea la literatură; Victor V. Moiş referă despre simbolism ca „reacțiune antirațională”, iar Sabin Pop despre Iisus în cultura românească. De literatura română se ocupă Iulian Gr. Popa (*Mihai Eminescu, Octavian Goga, Nicolae Iorga*), Elie Dăianu (*Viața zburciumată a lui Gheorghe Șincai, Candela nestinsă a lui T. Cipariu, Timotei Cipariu, poet, Octavian Goga și „Tribuna”*), Coriolan Gheție (*Lucian Blaga*), D. Karnabatt (*Alexandru Macedonski, poetul*), Louis Barral (*Iulia Hasdeu*), Al. Husar (*Alexandru Vlașcu, Ion Creangă*), V. Flueraș (*Vasile Voiculescu*). Numerele 113–114/1940 publică fragmente din *O scrisoare a domnișoarei Elena Văcărescu*, care apără memoria Anei de Noailles de acuzele de neromânism. Se remarcă medalioanele dedicate de Laurențiu Fulga scriitorilor Lucia Demetrius, Radu Gyr, Emil Giurgiuca, Camil Petrescu, Ion Șugariu, Adrian Maniu, Aron Cotruș, Mihai Beniuc, Octav Șuluțiu, Ștefan Baci. De literatura universală se ocupă Gh. Frențiu (*Revoluția interioară a lui Manzoni, Contesa de Noailles, Chesterton, cavalerul crucii*), Coriolan Gheție (*Charles Péguy*), Ion Pillat (*Francis Jammes*), Radu Patrulius (*Romanul american*) și Barbu Brezianu (*Ronsard și România*). Cronica literară o susțin Ion Șugariu, Pompiliu Preca, Ioan Tudose, Pavel Zisu. Cartea străină face obiectul articolelor lui Ion Gh. Bădică, în timp ce Marcel Olinescu semnează cronica plastică, iar I.V. Suciucronica dramatică și cinematografică. Se publică în traducere un fragment din *Viața lui Iisus* de François Mauriac. Vintilă Horia dă o

versiune din Nicola Moscardelli (*Pârâul*), Ion Pillat și N.I. Herescu semnează transpuneri din Francis Jammes (*Doar muncile, Rugăciune ca să merg la rai cu asasinii*), iar Al. Husar traduce un sonet de Sainte-Beuve.

M.V.

DECUBLE, Gabriel H. [Horațiu] (29.V.1968, Sângeorzi Băi), poet, germanist, traducător. Este fiul Doinei Decuble (n. Pop), tehnician chimist, și al lui Victor Decuble, tehnolog chimist. Urmează la Onești școala generală și Liceul Industrial nr. 4 (absolvit în 1986), apoi cursuri de germanistică la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași și la Universitatea „Albert-Ludwig” din Freiburg im Breisgau, obținând licența în 1992 la Iași. Intră în învățământul universitar, la Catedra de germanistică de la facultatea absolvită, lucrând până în 2006, cu o întrerupere (1999–2001), când e lector de limba și literatura română la Institut National des Langues et Civilisations Orientales (Paris), apoi se transferă la Universitatea din București, Departamentul de Limbi și Literaturi Germanice, în calitate de lector; promovează conferențiar în 2012, când devine și directorul acestui departament. Beneficiază, în paralel cu activitatea didactică, de pregătire doctorală în studii de medievistică, germanistică modernă și limbi clasice la Universitatea „Albert-Ludwig” din Freiburg im Breisgau (1995–1999), unde își susține în 2001 teza în medievistică, și la École Pratique des Hautes Études din Paris (1999–2001), precum și de burse (printre care DAAD, Konrad-Adenauer-Stiftung, New Europe College) și stagii de perfecționare. Debutează la „Dialog” în 1988 cu ciclul *Sonete către cei din stirpea lui Diomedee*, iar editorial în 2001 cu volumul *Epistole... și alte poeme*. Mai colaborează la „Cronica”, „Timpul”, „Cuvântul”, „Observator cultural”, „Orizont”, „Vatra”, „Poesis International”, „Euresis”, „Transcarpathica. Germanistisches Jahrbuch Rumänien”, „Southeastern”, „New Europe College Yearbook”, „Archaeus”, „Jassyer Beiträge zur Germanistik” ș.a. Este membru al unor asociații precum Societatea Germaniștilor din România, Weimarer Goethe-Gesellschaft, Autorenkreis der Bundesrepublik ș.a. Reprezentant, din 1998, al ieșeanului Club 8, grupare a tinerilor scriitori, editează antologia de proze *Cartea roz a comunismului* (2004). A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (2001) și cu Premiul de Excelență al Centrului Goethe din același oraș (2001).

Formația cărturărească a lui D., a cărei devenire – mărturisită – se datorează lui Constantin Noica,

prin îndemnul la studierea germanisticii, a limbilor clasice și a filosofiei, își produce efectele și asupra poeziei sale. Esențial livești, în egală măsură asimilând experiența Antichității și a postmodernismului, poemele ascultă de „daimonul” interior, de afinități electivă intelectuale și temperamentale. Prima plachetă, *Epistole... și alte poeme*, pastșează formele antice, îndeosebi epistola și epigrama, în care se întâlnesc, cum s-a remarcat, erudiția și virtuozitatea textuală cu imixtiunea biograficului și păstrarea vechii prozodii latine: „nici doctus, nici vates, nici faber nu-mi sunt hipostază, / ci toate, deodată, le-ascund și le-arăt în nedumerită partidă cu măști, / reflex de punere-n scenă a justei de sine cunoașteri”. Histrionic, ascuns în spatele măștilor, eul liric desfășoară versatile rafinamente, între ludic și satiric, senzualitate și agresivități: „cu Eros să mă-ntrec în zaruri nu mi-am propus, Rhodope; / el te va dărui, știam, unui războinic aprig, / iar harfa mi-o va sfărâma de scuturi. / dar nu vedeam, naiv, acest prinos pe mâna unei cohorte-ntregi”. În *Eclectica* (2007) D. renunță total la formele vechi. Poemul, amplu, se dezarticulează, se deconstruiește, înglobând impresii și fragmente extrem de disparate, mizând pe virtuțile parodiei demitizante a clișeeilor de orice natură. Abundă aluziile savante, pentru inițiați, ca în ciclul *Poetologie apofatică* (de pildă, în *Dialogul surzilor*, se fac referiri la teoria receptării a lui Wolfgang Iser, în *Interviu* sunt invocați Martin Heidegger și Fritz Mauthner, filosof al limbajului, în alt text, *Intermort*, încercările „mamei omida” de a invoca duhul poetului sfârșesc hilar: „domnu’ istoric și critic literar, coane, / mai pune o sută, că nu răspunde...”). În genere, impresia e de eclectism manierist și vervă, de divertisment de cărturar ce-și îngăduie din când în când un răgaz. Ca germanist, D. se înscrie în avangarda cercetării românești de specialitate, investindu-se în domenii ce implică interdisciplinaritate, extremă curiozitate științifică, regândirea și reformularea unor teritorii deja „clasate” sau mult bătute. Lucrare de teorie a genurilor, *Die hagiographische Konvention. Die Konstituierung der Heiligenlegende als literarische Gattung. Unter besonderer Berücksichtigung des Alexius-Legende* (2002) aduce în discuție problema hagiograficului în definirea legendei ca specie, pe baza unui corpus de texte literare despre sfinți care îl au ca punct de plecare pe Alexius, subiect de circulație medievală europeană. Din decelarea, din perspectivă structuralistă, a inventarului ideologic

care alcătuiește *communio sanctorum*, precum și din luarea în considerare a stereotipurilor narative și semantice ca elemente ale constituirii speciei, se constată o continuă transformare a legendei hagiografice, în funcție de contextul istoric, în interacțiunile multiple cu mediul socio-literar. Convenția hagiografică, susține autorul, descrie mobilitatea legendei, combinarea segmentelor ei autonome ca joc de ansamblu între constante și variabile, fără a putea revendica însă statutul de model poetic, presupunând analizarea unor corpusuri hagiografice mult mai ample; ea funcționează ca un fel de *pro forma* a conceptului uzual de legendă. O „contribuție românească valoroasă” (George Guțu) se dovedește a fi studiul hermeneutic „*Und es immer schlimmer machen...*”. *Nietzsches philosophischer Entbildungsroman* (2012), în care D. deplasează accentul de la metafizică spre retorica, estetica și epistemologia scrierilor lui Nietzsche. Considerată ca roman antiinițiat (Entbildungsroman), în viziunea exegetului opera nietzscheană este argumentată prin conceptele negative conforme criticismului său (depersonalizare, despațializare, detemporalizare, delingualizare ș.c.l.), inspirate de apofatica teologico-mistică și realizate în forme literare deconstructive, precum aforismul, fragmentul, pseudoautobiografia ș.a. În capitolul final se face o consistentă analiză, actualizată și bibliografică, a receptării scrierilor filosofului și a consecințelor asupra literaturii și culturii mondiale. Pentru D., actul traducerii implică regândirea textului și interpretarea lui în limba-țintă, ținând seama de echivalența dintr-o limbă sintetică în una analitică precum româna. De pildă, talmăcind tratatele din germana medievală ale lui Johannes Eckhardt (*Despre omul nobil, cupa din care bea regele*, 2007), se confruntă, cum avertizează în nota introductivă, fie cu plasticitatea limbajului, riscul fiind acela „de a sacrifica metaforica luxuriantă a originalului în favoarea clarității”, fie cu repetiții, inacceptabile în românește, cu grija, în transpunerea variantelor, de a evita pleonasmul. Păstrează retorica patetică, motivată prin opera de predicator a lui Eckhardt (alternanțe bruște, stil direct, exortativ, anacolut), care dă expresivitate orală frazei. Preocupările pentru filosofia germană se concretizează și în realizarea unei antologii de texte eristice din Schopenhauer, idee în sine interesantă. De asemenea, este unul din cotraducătorii tratatului lui Theodor Adorno, *Teoria estetică* (2005). A mai transpus poeți

contemporani, de preferință novatori, precum austriacul Ernst Jandl, cunoscut pentru poemele sale dadaiste și expresioniste, experimentând deconstrucția limbajului; a alcătuit (în colaborare) o antologie din lirica lui Oskar Pastior, „virtuoz al paradoxului”, cum a fost numit.

SCRIERI: *Epistole... și alte poeme*, Iași, 2001; *Die hagiographische Konvention. Die Konstituierung der Heiligenlegende als literarische Gattung. Unter besonderer Berücksichtigung des Alexius-Legende*, Konstanz, 2002; *Eclectica*, București, 2007; „Und es immer schlimmer machen.” *Nietzsches philosophischer Entbildungsroman*, postfață George Guțu, București, 2012. **Traduceri:** *Dicționarul religiilor*, coordonator Alfred Bertholet, Iași, 1995 (în colaborare cu Hans von Campenhausen); Peter Huchel, *Der Garten des Theophrast – Grădina lui Theophrast*, ed. bilingvă, pref. Alexander Rubel, Pitești, 2004; Theodor Adorno, *Teoria estetică*, postfață și coordonare Andrei Corbea, Pitești, 2005 (în colaborare cu Andrei Corbea și Cornelia Eșianu); Peter Handke, *Don Juan (povestit de el însuși)*, Pitești, 2006 (în colaborare cu Corina Bernic); Rudolf Windisch, *Studii de lingvistică și filologie românească*, îngr. Eugen Munteanu și Oana Panaite, Iași, 2006 (în colaborare cu Dragoș Carasievici și Ioan Lihaciu); John Fante, *Drumul spre Los Angeles*, București, 2007; Johannes Eckhardt, *Despre omul nobil, cupa din care bea regele*, îngr. trad., pref. Anca Manolescu, București, 2007; Arthur Schopenhauer, *Arta de a avea întotdeauna dreptate sau Dialectica eristică*, îngr. și pref. trad., București, 2007; Reinhart Koselleck, *Conceptele și istoriile lor. Semantica și pragmatica limbajului social-politic*, București, 2009 (în colaborare cu Mari Oruz); Oskar Pastior, *Jaluzele deschise, jaluzele închise*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2010 (în colaborare cu Corina Bernic și Alexandru Al. Șahighian); Ernst Jandl, *Cele mai frumoase 100 de poeme*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2012.

Repere bibliografice: Mihai Vakulovski, *Poezia ca „știință” pe bune*, CF, 2002, 4–5; Radu Voinescu, *Clasicism și postmodernism*, LCF, 2002, 31; Luminița Boază, „Nici doctus, nici vates, nici faber”, VTRA, 2002, 11–12; Iulia Popovici, *Culoarea spectrală a amintirii*, „22”, 2004, 3 august; Paul Cernat, *Texte „reconstitutive” și zone de profunzime*, OC, 2004, 234; Al. Călinescu, *Exerciții de memorie*, ATN, 2004, 7; Codrin Liviu Cuțitaru, *Estetica lui Adorno*, RL, 2005, 30; Cosmin Ciotloș, [Gabriel H. Decuble], RL, 2006, 50, 2007, 47; Ovidiu Nimigean, *Inerții de tranziție, altruisme & bahluiuni literare*, București, 2006, 101–105; Andrei Terian, *Poezie după Auschwitz*, CLT, 2007, 47; Sorin Lavric, *Ticăloasa fire umană*, RL, 2007, 51–52; Thomas Reiser, *Doppelte Dissonanz und perpetuierte Demut*, „Mittelateinisches Jahrbuch”, Stuttgart, Bd. 42, 1. Heft, 2007; Al. Cistelean, *Poezie de cărturar*, CU, 2008, 2; Bodiu, *Evadarea*, 86–88; Marion Röbkes, *Genese und Entwicklung der Heiligenlegende. Am Beispiel*

der Alexiusvita, Berlin, 2008, 21–25; Ana-Maria Tăut, „Jaluzele deschise, jaluzele închise”, ST, 2011, 4. **G.Dn.**

DECUSARĂ-BOCȘAN, Crina (27.IX.1941, București), istoric literar, editoare. Este fiica Anei Rodica Decusară (n. Patriciu), profesoară, și a lui Constantin Decusară, ofițer. A absolvit la București liceul (1948–1959) și Facultatea de Filologie (1959–1964), devenind preparator la Institutul de Construcții și profesor la Academia de Tehnică Militară. Și-a susținut, în 1974, teza de doctorat, *Letopiseștele slavo-române înainte de Macarie*. În perioada postdecembristă a fost conferențiar (1990) și profesor (din 1998) la Universitatea Biblică din București. A debutat cu o recenzie în „Gazeta literară” (1964) și a mai colaborat la „Luminița”, „Contemporanul”, „Limbă și literatură”, „Arici pogonici”, „Cravatele roșii”, „Cutezători”, „Limbile moderne în școală” ș.a. Este redactor-șef (din 1992) al revistei „Mesaj literar”.

În afara câtorva încercări, târzii, de a publica proză și versuri, **D.-B.** a dovedit un interes statornic pentru cercetarea vieții și operei Iuliei Hasdeu, din scrierile căreia a tipărit mai multe ediții, i-a tradus în limba română paginile în limba franceză, a scos din arhive documente revelatoare, a scris cărți dedicate ei, a înființat și conduce Asociația Culturală „Iulia Hasdeu” și editura acestei asociații, a contribuit la amplasarea unor plăci comemorative pe imobile în care a locuit, la Paris și la București, autoarea volumului *Bourgeois d’Avril*. Esențial în demersul său critic este faptul că ia distanță atât față de opiniile prea „categorice și entuziaste” ale lui B.P. Hasdeu privind literatura fiicei sale, cât și față de biografiile romanțate scrise de C. Manolache, Ion Aurel Manolescu sau Ciprian Doicescu. Ediția *19 file de jurnal* (2000, revizuită și augmentată în 2010) abandonează însă ceea ce canonic ar fi rigorile restituirii științifice. Iulia Hasdeu nu a lăsat un jurnal de peste cinci sute de pagini, dar cartea a crescut în volum deoarece **D.-B.** nu s-a rezumat să restituie cele „19 file de jurnal”, ci a adunat din întreaga operă a Iuliei Hasdeu însemnări diverse, mai multe proiecții utopice, a făcut decupaje din corespondență, sporind astfel paginile unui „jurnal fantezist”.

SCRIERI: *Camille Armand – pseudonimul Iuliei Hasdeu*, București, 1974; *Povestiri despre Cuza Vodă*, București, 1983; *Caietul de citire*, București, 1986; *Iubirile Iuliei Hasdeu*, București, 1995; *Renașterea unui nume*, București, 2002; *Vlad Țepeș și a lui Țepă*, București, 2006; *De mână cu Iulia*, București, 2008; *Iulia Hasdeu – Camille Armand*

(1869–1888). *Biobibliografie*, îngr. Lidia Kulikovski, Chișinău, 2008; *Cățelușul meu iubit*, București, 2011; *Axioma turnului*, București, 2012. **Ediții:** Iulia Hasdeu, *Made-moiselle Maussade. Domnișoara Ursuză*, tr. B.P. Hasdeu, București, 1970, *Prințesa Fluture*, București, 1972, *Versuri. Proză. Corespondență*, pref. edit., București, 1976, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 1988, *Destăinuiri*, București, 1992, *Năzdrăvăniile Denisei*, București, 1997, *Fluierașul de os*, pref. edit., București, 1998, *Muguri de aprilie*, București, 1999, *Contes bleus et légendes – Basme și legende*, ed. bilingvă, tr. edit., București, 2000, *Bourgeois d'Avril. Fantaisies et rêves – Muguri de aprilie. Fantezii și visări*, ed. bilingvă, București, 2000, *19 file de jurnal*, pref. edit., București, 2000; ed. 2 (*Jurnal fantezist*), tr. și pref. edit., postfață I. Oprișan, București, 2010, *Teatru*, pref. edit., București, 2002, *Eseuri literare și reflecții*, tr. și pref. edit., București, 2003, *Epistolar*, I–III, tr. și pref. edit., București, 2003–2005, *Paralipomene. Romane pentru copii*, tr. edit., București, 2004 (în colaborare cu Lavinia Vasiliu Ignat), *Confidences – Destăinuiri*, tr. și pref. edit., București, 2010; B.P. Hasdeu, *Jurnalul unui iunker*, București, 1998; *Omăgiu. Iulia Hasdeu*, pref. edit., București, 2004.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Hasdeu și contemporanii săi*, T, 1982, 11; Teodor Vârgolici, *Centenar Iulia Hasdeu*, RL, 1988, 38; Mircea Popa, *Un destin literar – Iulia Hasdeu*, ST, 1989, 2; Saviana Stănescu, *Muguri de noiembrie*, ALA, 1993, 189; Mircea Coloșenco, „Iubirile Iuliei Hasdeu” – o monografie de ținută științifică, LCE, 1996, 12; Maria Ofrim, *Jurnalul Iuliei Hasdeu*, „Ecart”, 2001, 142; Ioana Părvulescu, *O fată aproape obișnuită*, RL, 2001, 27.

I.D.

DELAVRANCEA, Barbu
(11.IV.1858, București –
29.IV.1918, Iași),
prozator, dramaturg,
gazetar.

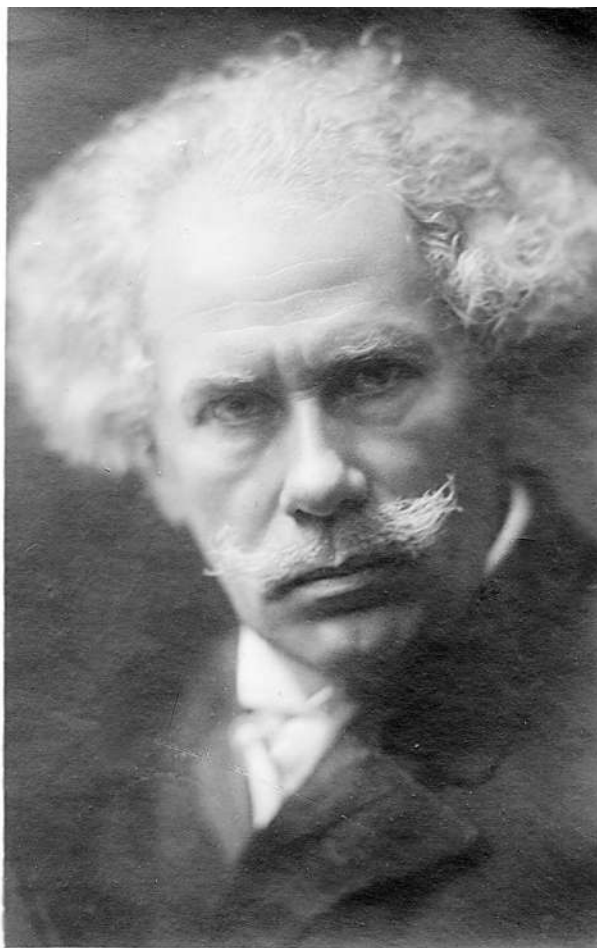

Trăgându-se dintr-o familie de obârșie vrânceană, **D.** era al nouălea copil al Ioanei (lanei, Anei) și al căruțașului Ștefan Tudorică Albu, care își părăsise ținutul și se stabilise în Bariera Vergului, la marginea Bucureștilor. Trece prin câteva școli, absolvind, ca bursier, Liceul „Sf. Sava”. Amintirile copilăriei, grefate pe o sensibilitate ascuțită, sporită de obsesia originii umile, vor urca mai toate în operă. În 1877 se înscrie la Facultatea de Drept din București. Este și anul

debutului literar al lui **D.**, cu o poezie publicată în „România liberă”, sub semnătura Barbu, folosită și pentru debutul său editorial, cu volumul de versificări *Poiana Lungă – Amintiri*, din 1878. Pleacă în 1882 în Franța, pentru a-și pregăti doctoratul în drept, dar arta, literatura, filosofia îl acaparează, experiența pariziană fiind trăită intens, cu o permanentă nevoie de exteriorizare patetică. Întors în țară după doi ani, se înscrie în Baroul de Ilfov, e profesor, conferențiar al Ateneului Român, redactor la „România liberă” și „Lupta”, prim-redactor la „Epoca”, director la „Lupta literară”, colaborator la „Revista literară”, „Familia”, „Drepturile omului”, „Românul”, „Literatură și știință”, „Vieața”, redactor la „Revista nouă”. Îi apar volumele *Sultănica* (1885), *Liniște* (1887), *Trubadurul* (1887), *Paraziții* (1892), *Între vis și viață* (1893) ș.a. Gazetarul aduce pretutindeni verva sa critică, pamfletară și o pasionată pledoarie pentru democrație. Ideile lui **D.** căpătau energie și putere de seducție prin impetuoasa desfășurare a unei logici dominant afective, elocința lui întreținând o foarte personală magie lirică. Mai întâi neînregimentat politic, în timp înscris în Partidul Liberal (a fost redactor la „Voința națională” și redactor-prim la „Democrația”), deputat de Prahova (1894), membru al Partidului Conservator (1898), primar al Bucureștilor (1899–1901), va schimba partidele încă de câteva ori, cedându-le, pe rând, beneficiile strălucitoarei sale oratorii. Două sunt chestiunile asupra cărora se concentrează: problema țărănească și cea națională. A fost desemnat deputat în mai multe rânduri, vicepreședinte al Camerei, ministru al Lucrărilor Publice, ad-interim la Culte și Instrucțiune Publică, ministru al Industriei și Comerțului. Făcând politică, **D.**, incapabil de sentimente moderate, se situa întotdeauna la extreme, ba pe culmile speranței, ba în cea mai compactă amărăciune. În 1912 este ales membru al Academiei Române, discursul de recepție intitulându-se *Din estetica poeziei populare*. Creatorul literar, intrat o vreme în umbră, revine în prim-plan, după pledoaria în apărarea lui I.L. Caragiale, în procesul acestuia cu C. Al. Ionescu-Caion (1902), cu trilogia alcătuită din piesele *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1910) și *Luceafărul* (1910), la care se adaugă, de data aceasta palid, câteva dramatizări ale unor nuvele mult laudate în momentul apariției: *Irinel* (1912) și *Hagi-Tudose* (1913). La izbucnirea primei conflagrații mondiale pledează înflăcărat pentru intrarea în război, gândind că țara va fi întregită prin eliberarea Transilvaniei. Semnarea unei păci

separate cu Germania i se pare umiltoare și îl determină să-și ceară demisia din guvern. Moare însingurat la Iași, unde venise târziu, printre ultimii refugiați din București.

Temperament ardent, excesiv, cu manifestări spectaculare, în care se vede voluptatea jocului de efect și surpriză, **D.** este o personalitate barocă, risipindu-se exuberant și contrazicându-se cu degajare, de vreme ce de fiecare dată crede în adevărul lui. În pofida belicoaselor lui afirmații teoretice din tinerețe și de mai târziu, el continuă un tip de literatură tradițională, nutrită de efluvii romantice, pornind de la creația populară, înclinată spre reflexivitate critică, semnificativă însă prin nuanțare și mai cu seamă prin interpretarea stilistică originală. În proză este un imagist care intuiește și stilizează poetic realitatea, fantasticul, cultivă plasticitatea și muzicalitatea limbajului. Obișnuitul, realul se transfigurează metaforic, hiperbola tinde spre hieratic sau dă contur terifiantului și patologicului. Cea dintâi nuvelă a sa, *Sultănica*, drama unei fete de la țară mistuită de dragoste și amărăciune, dar și *Bunicul*, *Bunica* evidențiază una din paradigme: univers patriarhal, lume pură, mirifică, cu eresuri și mistere, legi și soroace, în care intervin uneori drame, întâmplări de spaimă. Naturismul voluptuos duce spre pitorescul și armonia liniilor din pânzele lui Nicolae Grigorescu, iar filonul liric, când nu anticipă sentimentalismul sămănătorist, trimite la arta lui Mihail Sadoveanu sau la finețea senzitivă din proza poetică a lui D. Anghel. **D.** are gustul tainei, vocația fantasticului (chiar dacă uneori acesta e prea elaborat, cu puternice înrâuriri din E.T.A. Hoffmann și E.A. Poe), prefigurând factura scrierilor lui Gala Galaction și, poate, ceva din atmosfera povestirilor lui V. Voiculescu. Din același tărâm bântuit de fantasmele nedeslușite ale copilăriei vin basmele nuvelistice *Neghiniță*, *Norocul dracului*, *Stăpânea odată...*, *Depart, depart ori Palatul de cleștar*, unde stilizarea exagerată, lucrătura migăloasă, artificioasă, prolixă sunt imputabile. De altfel, în aceste zone fragile, vulnerabile, I.L. Caragiale, bun prieten și companion în nenumărate împrejurări, va găsi o sursă pe care o va exploata abundant în câteva parodii. Autorul însuși încearcă să se autocenzureze, renunțând, în a doua ediție a *Sultănicăi*, la ornamente în favoarea clarității și concentrării. Abia în *Fanta-Cella* și în *Sentino*, proze cu structură poemă și atmosferă exotică, sinestezia stilului, deplin adecvată, șterge impresia de prețiozitate și afectare calofilă. Aici se întâlnesc fericite alte ipostaze caracteristice scriitorului: meridionalul

impresionabil, vibratil, îndrăgostit nostalgic de mare și finul desenator cu sensibilitate de impresionist (mulți contemporani au văzut în **D.** și un artist plastic de talent). Tendinței de regăsire în patriarhal, natură și trecut îi răspund într-o bună parte a prozei propensiunea critică, cromatică apăsătoare, deseori sumbră. Sunt orientări antitetice, „între vis și viață”, care poartă sigiliul unei viziuni patetice, romantice. În *Domnul Vucea* și în *Bursierul* transpar amintiri dintr-o copilărie marcată de umilință și renunțare la iluzii, ca rod al brutalei întâlniri cu realitatea grosieră, promiscuă a școlii și a internatului. Protagonistul din *Trubadurul* are o existență tragică, halucinantă. Cu sensibilitatea lui maladivă, el este incapabil să dea un sens lumii în care se zbate și se întoarce în delir spre amintiri, cufundându-se într-o trăire voluptuos onirică. Cu mai accentuate note morbide, personajul din *Liniște* apare tulburat nu numai de drama lui sentimentală, ci și de conștiința fatalității, de neputința în fața firii. Alte nuvele (*Paraziții*, *Iancu Moro*,

Milogul) alternează perspectiva melodramatică și privirea lucid critică, sarcastică. Într-o galerie de portrete figurând ființe ratate sunt convocate înduioșarea, umanitarismul, dar și tușa groasă, utilizată în descrierea grotescului sau a patologicului. Remarcabilă în opera scriitorului, ca și în evoluția nuvelei românești, este *Hagi-Tudose*, nuvelă publicată în câteva versiuni, începând cu cea din „Lupta literară”, care purta titlul *Hagi* (1887). Într-un desen aproape clasic, labruyerian, **D.** realizează aici portretul caracterologic al unui avar. Scriitorul își strunește lirismul, își impune obiectivitate, o stilistică sobră. Din romanticism reține doar puterea simbolului, iar din naturalism elocvența detaliilor. Comparat cu modelele, cu avarii din literatura universală, de la Euclio al lui Plaut până la Grandet și Gobseck ai lui Balzac, Hagi-Tudose se individualizează printr-un tragism ce covârșește latura comică. Acest găitănar de mahala, fost băiat de prăvălie, care își adunase cu frenezie tăcută aurul, lipsindu-se de orice altă bucurie, își trăiește clipele din urmă într-o tensiune halucinantă, înspăimântat la gândul că averea i-ar putea fi micșorată ori furată. Desprins de restul lumii, închis ca într-o hrubă în camera lui mizeră, confruntat numai cu sine și cu vedeniile pe care le are, el transferă banului un soi de forță sacră, capabilă să-l ajute în a-și inhiba pornirile

firești și să-l facă să se căiască pentru momentele de slăbiciune. Personajul seamănă astfel marilor pose-dați. Moartea, care îl află îmbrățișându-și comoara, îi este un fel de apoteoză. Când, în 1912, prin dramatizarea nuvelei, Hagi-Tudose este adus pe scenă, el își pierde dimensiunea tragică. Scos din singurătatea sa, fărâmițat într-o serie de relații cu oamenii din jur, Hagi-Tudose devine un hapsân de rând, de unde nuvela îl prezentase ca pe un personaj aproape fabulos. Din pasiunea lui **D.** pentru teatru s-au născut și *Irinel*, dramatizare după propria-i nuvelă, reprezentată în 1911, dar și drama psihologică *A doua conștiință*, o interesantă anticipare a pieselor de factură lirică ale lui Mihail Sebastian și Victor Ion Popa, publicată fragmentar în 1914, iar integral abia postum, în 1923, precum și piesa *Războiul*, scrisă cu puțin înaintea morții și rămasă neterminată.

Ca dramaturg, **D.** își dă însă măsura în trilogia care reînvie istoria Moldovei din prima jumătate a secolului al XVI-lea, prin figurile domnitorilor Ștefan cel Mare (*Apus de soare*), Ștefăniță (*Viforul*) și Petru Rareș (*Luceafărul*). Continuând o tradiție de mai bine de o jumătate de secol a dramei istorice românești, în centrul pieselor se află motivul puterii, relația între puterea domnitorului și interesele țării. Dacă la B.P. Hasdeu, Vasile

Barbu Delavrancea și Al. Vlahuță

Alecsandri și Al. Davila apar pe rând trei posibile ipostaze simbolice, **D.** le reunește într-o galerie de portrete paralele sau mai degrabă într-un triptic. Conflictele dramatice se raportează la un simbol etic, ilustrat de personalitatea lui Ștefan cel Mare, ceea ce susține ideea complementarității celor trei piese. În viziunea dramaturgului Ștefan întruchipează identificarea domnului cu țara. Cu o intuiție remarcabilă sunt alese în *Apus de soare* clipele din urmă ale vieții și domniei lui Ștefan, când acesta este încercat de boală, tulburat de îndoieli, pândit de zavistnici. În orizontul trecerii, el se spovedește, își mărturisește, chiar dacă sibilinic, zburdălniciile tinereții, dorind iertare și înțelegere, purificare, ca orice bun creștin. Pe de altă parte, ca voievod rămâne neclintit în voința sa de a lăsa Moldova în mâini bune, așa cum fusese țara patruzeci și șapte de ani. Om și domn, Ștefan vrea ca după moarte numele să nu-i fie acoperit de hulă. El meditează la faptele sale, rememorate cu transfigurare, în rostiri adânci, elegiace, sacerdotale. Bătrân, obosit și hărțuit de dureri, știe să-și pecetluiască hotărârile prin gesturi de mare delicatețe față de cei pe care îi iubește și printr-un act ferm cu privire la destinul Moldovei: îi pedepsește aprig pe boierii uzurpatori și trece legatul credinței și slujirii țării unui urmaș investit în numele voinței domnitorului, una cu voința Moldovei. Ca și Mircea din *Scrisoarea III* a lui M. Eminescu, Ștefan își revelează concomitent simplitatea și grandoarea. *Apus de soare* devine astfel un poem dramatic cu inflexiuni de oratoriu. Alternând planul epic cu cel liric sau dramatic propriu-zis, piesa este o sinteză unică în evoluția teatrului istoric românesc, realizată sub semnul tutelar al romantismului și în care se produce armonizarea unor elemente aparent divergente. Înscenarea are autenticitate psihologică, istorică și, contrapunctic, aură mitică, hieratică, precum în eposul popular. Dramatismul fiind generat mai mult de atmosferă decât de acțiune, cuvintelor, țesute în largi monologuri ori în dialoguri repezi, li se acordă un rol esențial. Cuvântul, capabil să suscite trăiri, emoții intense, valorizat ca resort dramatic, apare folosit cu o știință desăvârșită a efectelor și în plan retoric. Cea de-a doua dramă a trilogiei, *Viforul*, îl prezintă pe Ștefăniță, domnitor despot, torturat de orgoliu și neputință, om bicisnic, sclerată, caracter aflat la antipodul lui Ștefan. Pentru a-și impune puterea, el are de luptat cu amintirea sfântă a bunicului său, cu boierii din

grupul lui Luca Arbore, bătrânul hatman care îl slujise cu credință pe Ștefan. Trebuie să înfrunte, de fapt, pe toți cei care îl mustră pentru nevrednicie, amintindu-i de vitejia și înțelepciunea lui Ștefan. Egocentric, obsedat de himera puterii, sfidător, nesăbuit și semeț, ajunge să săvârșească fapte odioase. Ca și Alexandru Lăpușneanu din nuvela lui C. Negruzzi, Ștefăniță este imaginat a-și primi o pedeapsă înfricoșătoare: moare otrăvit chiar de mâna soției sale. În *Viforul*, piesă construită după alte reguli decât *Apus de soare*, protagonistul nu mai este un erou. Aici **D.** optează pentru modelul dramei shakespeariene, al cărei spirit îl elogiase adesea. În preajma unui domn dezaxat, sanguinar, fiecare încearcă zadarnic să-și găsească liniștea. Prevestirile, amenințările se transformă cu repeziciune în fapte, tulburând ordinea firească a vieții. Ștefăniță însuși, ticlucitor și înfăptuitor al unor răzbunări sângeroase, este ros de neliniște, încordat uneori paroxistic, în pofida aerului calm, sfruntător. Astfel, sursa dramaticului se află, de data aceasta, în mișcarea tulbure a interiorității, în frământările sufletești și, concomitent, în întâmplările aduse drept consecință în scenă. Acțiunea se precipită, schimbul de replici e iute, aspru, tăios. Doar câteva personaje mai păstrează, ca purtători simbolici ai unei moșteniri prețioase, lirismul sentențios din *Apus de soare*. Ultima piesă a trilogiei, *Lucașfărul*, ilustrează altă fațetă a destinului în istorie: puterea dreaptă a domnitorului, aceeași cu a țării, este neputincioasă și se vede uzurpată prin mișelie și trădare. Acțiunea dramei, circumscriind timpul dintre venirea lui Petru Rareș în prima lui domnie și fuga forțată peste graniță, este lipsită de relief. O epocă și un personaj fără grandoare sunt transpuse în maniera, acum neadecvată, din *Apus de soare*. Sentimente nobile în expuneri declarative, într-un șir de tirade lirice trenante ori în obositoare pasaje narative, secvențe dezlănate, tablouri cu contururi șterse, totul duce spre impresia de imitație, de autopastaș. Doar câteva chipuri de oameni simpli, creionați în linia realismului simbolic, propriu scriitorului, atrag atenția. Cu toate imperfecțiunile ei, *Lucașfărul* nu poate fi desprinsă din tripticul dramatic al lui **D.**, virtuală meditație asupra istoriei românești. De altfel, se pare că dramaturgul avea între proiecte o altă trilogie, închinată de data aceasta lui Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș și Mihai Viteazul, domni ai Țării Românești.

Dar peste tot ce-i dase timpul său și exemplul înaintașilor recenți, Delavrancea rămâne el însuși prin mai multe însușiri ale imaginației sale și printr-o seamă de procedee ale realismului, pe care el le introduce mai întâi în proza noastră. Darul său vizual, adeseori remarcat, este incontestabil. Comparațiile și metaforele sale traduc o viziune totdeauna fragedă.

TUDOR VIANU

Delavrancea creează o ruptură cu modelul francez impus de Alecsandri, în favoarea lui Shakespeare [...]. Nu doar îl citește, ci îl asimilează pe Shakespeare [...]. Tehnicile sunt, în Apus de soare, la nivel de vocalize, dicțiune și articulație literară. Vorbele în doi peri ale lui Ștefan amintesc de vorbirea sibilinică a bufonilor shakespeareieni.

MIRCEA GHIȚULESCU

SCRIERI: *Poiana Lungă – Amintiri*, București, 1878; *Sultânica*, București, 1885; ed. București, 1908; *Liniște*, București, 1887; *Trubadurul*, București, 1887; *Petre Ispirescu*, București, 1887; *Carmen Sylva. Neagoe Basarab și Meșterul Manole. Carmen Sylva și românii*, București, 1892; *Paraziții*, București, 1892; ed. București, 1905; *Între vis și viață*, București, 1893; ed. București, 1903; *Cestiunea națională*, București, 1894; *Hagi-Tudose*, București, 1903; *Apus de soare*, București, 1909; ed. 2, București, 1912; *Stăpânea odată...*, București, 1909; *Vișorul*, București, 1910; *Luceafărul*, București, 1910; *Liniște. Trubadurul, Stăpânea odată...*, București 1911; *Irinel*, București, 1912; *Din estetica poeziei populare*, București, 1913; *Hagi-Tudose*, București, 1913; *Norocul dracului*, București, 1916; *Războiul și datoria noastră*, București, 1916; *A doua conștiință*, București, 1923; *Opere*, I–II, îngr. și pref. Aurel Martin, București, 1954; *Scrieri alese*, I–II, îngr. Elena Beram, pref. Al. Săndulescu, București, 1958; *Despre literatură și artă*, îngr. Elena Savu, pref. Zina Molcuț, București, 1963; *Opere*, I–X, îngr. și introd. Emilia Șt. Milicescu, București, 1965–1979; *Jurnal de război*, îngr. și pref. Emilia Șt. Milicescu, București, 1972; *Discursuri*, îngr. și postfață Constantin Călin, București, 1977; *Opere alese*, îngr. și introd. Emilia Șt. Milicescu, Chișinău, 1994; *Crochiuri și portrete. Articole politice*, îngr. Emilia Șt. Milicescu, București, 1996; *Discursuri parlamentare*, îngr. Emilia Șt. Milicescu, București, 1999.

Repere bibliografice: Petrașcu, *Figuri*, 65–115; Iorga, *Pagini*, I, 280–304; Chendi, *Pagini*, 134–144, 281–283, 488–498; Lovinescu, *Scrieri*, I, 111–114; Ovid Densusianu, *Barbu Delavrancea*, cu un răspuns de Ioan Bianu, București, 1919; Constantinescu, *Scrieri*, II, 420–421; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 339–346, II, 171–172; Călinescu, *Opere*, III, 394–407, IV, 564–572, VII, 813–814, IX, 63–67; Octav Botez, *Naturalismul în opera lui Delavrancea*, București, 1936; Munteanu, *Panorama*, 106–109; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 501–509, *Ist. lit.* (1982), 567–575; Vianu, *Arta*, I, 235–248; Emilia Șt. Milicescu, *Barbu*

Delavrancea. Studiu biobibliografic, București, 1959; Al. Săndulescu, *Delavrancea*, București 1964; *Ist. teatr. Rom.*, II, 203–211; *Ist. lit.*, III, 699–740; *Delavrancea interpretat de...*, îngr. și pref. Al. Săndulescu, București, 1975; Emilia Șt. Milicescu, *Delavrancea*, Cluj-Napoca, 1975; Săndulescu, *Continuități*, 106–140; *Dicț. lit.* 1900, 263–268; Petrescu, *Configurații*, 132–150; Piru, *Ist. lit.*, 174–177; Constantin Cubleşan, *Opera literară a lui Delavrancea*, București, 1982; Modola, *Dramaturgia*, 62–103, 337–349; Emilia Șt. Milicescu, *Pe urmele lui Delavrancea*, București, 1986; Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață*, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1987, *passim*; Negoîtescu, *Ist. lit.* I, 132–134; Aureliu Goci, *Trilogia Moldovei și devenirile arhetipului*, București, 1996; *Dicț. analitic*, I, 48–50, II, 121–123, 378–380, IV, 392–395; *Dicț. esențial*, 240–244; Ghițulescu, *Istoria*, 22–29; Manolescu, *Istoria*, 487–493; Zamfir, *Panorama*, I, 425–432. **G.D.**

DELAVRANCEA, Cella (15.XII.1887, București – 9.VIII.1991, București), prozatoare. Este fiica Mariei (n. Lupașcu) și a scriitorului Barbu Delavrancea. O mare influență asupra formației sale intelectuale și artistice au avut părinții, care i-au cultivat însușirile, deschizându-i noi orizonturi. Ambianța casei este evocată într-un interviu: „Am fost crescută într-o atmosferă în care se vorbea numai literatură, artă și muzică”. Considerată „copil minune” (I.L. Caragiale), cu o mare sensibilitate pentru muzică, debutează pe scena Ateneului Român, ca pianistă, la numai opt ani. Începe studiul pianului în familie, îl continuă la Conservatorul din București și pleacă apoi pentru a se perfecționa la Paris. Urmează o carieră de concertistă în toată Europa. Talentul ei a fost recunoscut de Ferruccio Busoni, de George Enescu, cu care a dat recitaluri de sonate. A funcționat, între 1950 și 1954, ca profesoară de liceu în București, din 1954 predând pianul la Conservator. Debutează literar în „Bilete de papagal”, în 1929. Din 1935 publică proză, amintiri sau susține cronică muzicală și plastică în „Le Moment”, „Cuvântul”, „Muzică și poezie”, „Timpul”, „Curentul”, „România literară” (1940), „Revista scriitoarei”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. După 1950 colaborează la „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Secolul 20”, „Caietele Mihai Eminescu” ș.a. Editorial, debutează în 1946 cu volumul de nuvele *Vraja*, premiat în manuscris de Editura Cultura Națională.

În nuvelele din volumul *Vraja* (1946) atmosfera pare a fi principalul personaj, căci **D.**, puțin interesată de întâmplări, cultivă stările sufletești, ritmate după canoane discret muzicale. Tema caracteristică

ar fi tocmai prelungirea existenței în spațiul artelor, corespondențele dintre arta sunetelor, plastică, literatură și elementele vieții cotidiene definind idealul moral. Situațiile nu sunt decât puncte de plecare ale unei atmosfere sufletești. Interesul scriitoarei este îndreptat înspre percepțiile și împrejurările favorabile „vrajei”. Ceea ce conferă narațiunii putere emotivă, dând nuvelor o notă gravă, este întorsătura dramatică pe care o iau lucrurile, în majoritatea cazurilor în final. Mereu prezent, motivul gemenilor subliniază permanenta pendulare a sensibilității autoarei între cei doi poli ai idealului elin. În *Geamăna*, „o capodoperă a nuvelisticii românești” (Perpessicius), Giulia și Aliki sunt cele două ipostaze ale feminității autoarei, un ideal al mișcării și unul al odihnei. Aceeași problemă a gemelării – tentația între doi poli – se întâlnește în romanul de dragoste *O vară ciudată* (1975). Alek (asemănarea acesteia cu Aliki din nuvela *Geamăna* este frapantă)

trăiește departe de lume, într-un idilism anacronic, și oscilează, în prima parte a romanului, între un prieten dispărut și soțul ei, iar în a doua parte, între acesta din urmă și un arheolog grec venit în vizită în România. Remarcabilă este scrutarea atentă a sufletului feminin în fața iubirii-pasiune, Alek alegând ca soluție finală întoarcerea la soțul ei, în ciuda pasiunii pentru arheologul Pandele. Cronicile din volumul *Arpegii în ton major* (1970) dezvăluie „cea mai pătrunzătoare inteligență muzicală” (Șerban Cioculescu) din scrisul românesc. Sunt cu siguranță unele dintre cele mai interesante cronică muzicale de la noi, corespondențele estetice găsite de autoare dând acestor pagini un farmec aparte. Remarcabile sunt cronicile despre concertele lui Wilhelm Furtwängler, Wilhelm Backhaus, Pablo Casals, George Enescu, Wilhelm Kempff sau Sviatoslav Richter. În studiul *Eminescu oglindit în Chopin* D. încearcă apropiere între cei doi, bizuindu-se pe talentul ei de a găsi corespondențe. Portretele, amintirile, notele de călătorie din *Mozaic în timp* (1973) sunt transcrieri ale unor impresii, disecate până la cele mai fine nuanțe. Cartea *Trepte muzicale* (1984) cuprinde texte radiofonice din perioada 1942–1944. Aceste texte, între care remarcabile sunt paginile despre sonatele beethoveniene, despre muzica pentru pian a lui Chopin și Schumann, prefațau concertele ei difuzate radiofonic. În volumul *Dintr-un secol de viață* (1987) apar, pe lângă paginile memorialistice, câteva portrete excepționale prin valoarea lor: Serghei Rahmaninov, Ferruccio Busoni, R.M. Rilke, Paul Valéry, Gabriel Fauré.

SCRIERI: *Vraja*, București, 1946; *Arpegii în ton major*, București, 1970; *Mozaic în timp*, București, 1973; *O vară ciudată*, București, 1975; *Scieri*, București, 1982; *Trepte muzicale*, București, 1984; *Dintr-un secol de viață*, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1987; *Scrisori către Filip Lahovari*, ed. bilingvă, tr. Dan Mateescu, îngr. și pref. Constantin Mateescu, București, 1998.

Repere bibliografice: I.L. Caragiale, *Opere*, III, București, 1965, 483–484; Șerban Cioculescu, „*Vraja*”, ADV, 1946, 27; Perpessicius, *Opere*, XI, 319–324; Streinu, *Pagini*, II, 245–248; Liviu Călin, *Portrete și opinii literare*, București, 1972, 110–116; Cioculescu, *Itinerar*, II, 346–350, IV, 168–174; Emilia Șt. Milicescu, *Personalitatea Călei Delavrancea*, TBR, 1979, 168; Ralea, *Scieri*, III, 55–57; Eugen Jebeleanu, *Cella Delavrancea*, RL, 1982, 51; Kalustian, *Simple note*, III, 177–179; Râpeanu, *Memoria*, 50–59; Ornea, *Actualitatea*, 155–158; Tania Radu, *Deasupra vremii: Cella Delavrancea*, FLC, 1987, 1–2; Iosif Sava, *Cella Delavrancea*, CNT, 1991, 33; Lovinescu, *Unde scurte*, V, 14–17;

Liana Cozea, *Cvartet cu prozatoare*, Oradea, 1997, 143–180; *Dicț. scriit. rom.*, II, 50–52; Gheorghe Grigurcu, *Amazoana artistă*, RL, 1999, 22; Faifer, *Faldurile*, 10–14; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 96–101; Dorina Arsenescu, *Cella Delavrancea, critic muzical*, București, 2010. **P.Ct.**

DEL CHIARO, Antonio Maria (1669, Florența – c. 1727), memorialist italian. Descendent al unei familii de evrei înstăriți originari din Livorno, la paisprezece ani s-a convertit la catolicism, schimbându-și numele – David Taglia – și adoptându-l pe cel al nașului său, nobilul florentin Leon Battista Del Chiaro. Și-a făcut studiile la colegiul toscan „San Salvatore” și la Universitatea din Padova. Poliglot (vorbea și latina, greaca, franceza, iar cât a trăit la București a învățat limba română), **D.C.**, secretar pentru limbile italiană și latină al lui Constantin Brâncoveanu și al succesorilor acestuia, Ștefan Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat, a stat în Țara Românească șapte ani, începând din primăvara lui 1710, și a scris, după ce s-a reîntors în Italia, *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia, con la descrizione del paese, natura, costumi, riti e religioni degli abitanti, con la tavola topografica di quella provincia*, imprimată la Veneția în 1718, de tipograful Antonio Bortoli, pe spezele autorului. Memorialul său este o lucrare personală (nu a cunoscut, spre exemplu, opera cronicarilor români), excelând prin bogăția de informații cu privire la geografia, istoria, etnografia, limba locuitorilor Țării Românești. Observator atent, autorul informează asupra așezării, hotarelor, vecinilor, florei, faunei, organizării administrative, Bisericii Țării Românești. Dă relații atât despre București, cu palatul domnesc (așezat lângă mitropolie și având o grădină în stil italian) și ceremonialul de la Curte, cu principalele lui străzi (poduri) și hanuri, cât și despre alte orașe (Târgoviște, Craiova, Câmpulung, Pitești, Râmnic, Buzău, Focșani). I-a cunoscut bine pe români, despre care spune că se trag din coloniștii romani, și le laudă calitățile de luptători, ca apărători ai țării în fața invaziilor otomane, apreciindu-i deopotrivă pentru agerimea minții și pentru ospitalitate. Cartea este o sursă bogată de informații pentru etnografi, fiindcă memorialistul a descris portul popular (îndeosebi îmbrăcămintea femeilor), interiorul caselor țărănești, prețuind talentul meșterilor populari („Valahii sunt foarte meșteri în orice meserie [...] Deprind ușor tot ce văd, și nu e o lucrare manuală să n-o imite, fie industrie turcă sau venețiană”), a notat obiceiurile de la nuntă și de la înmormântare, unele obiceiuri de peste an, ca paparudele, călușarii, irozii,

drăgaica, a consemnat existența teatrului popular de păpuși (cu două personaje, Cloanța și Unchiașul), stabilind asemănări între folclorul român și folclorul italian, pe care le consideră dovezi ale latinității poporului și limbii noastre. În sprijinul afirmațiilor sale privind latinitatea limbii române vine, în capitolul final al cărții, vocabularul intitulat *Breve alfabeto di alcune parole valache, le quali hanno corrispondenza colla lingua latina ed italiana*. Cartea lui **D.C.** este „unul dintre cele mai prețioase izvoare ale istoriei românilor”, „unul dintre cele mai prețioase daruri pe care le-a făcut Italia în domeniul cunoașterii trecutului nostru” (N. Iorga).

SCRIERI: *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia, con la descrizione del paese, natura, costumi, riti e religioni degli abitanti, con la tavola topografica di quella provincia*, Veneția, 1718; ed. îngr. N. Iorga, București, 1914; ed. (*Revoluțiile Valahiei*), tr. S. Cristian, introd. N. Iorga, Iași, 1929; ed. îngr. și introd. Mihail Stanciu și Gabriel Ștrempel, pref. patriarhul Daniel, București, 2012.

Repere bibliografice: Ramiro Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Romania*, București, 1916, 118–128; N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, II, București, 1928, 96–114; Octav Păun, *Anton Maria del Chiaro și folclorul românesc*, AUB, filologie, 1964; Constantin Boroianu, *Anton Maria del Chiaro*, în *Studia bibliologica*, III, București, 1969, 115–132; Constantin Boroianu, *Un memorialist italian din secolul al XVII-lea despre Valahia*, AUB, limba și literatura română, 1970, 1; Alexandru Popescu, *Interpretări etnologice la „Revoluțiile Valahiei” de Antonio Maria del Chiaro*, REF, 1978, 2; Corneliu Oneț, *Anton Maria Del Chiaro despre obiceiurile românilor*, „Memoria etnologica”, 2003, 8–9; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 308–309. **I.D.**

DEL CONTE, Rosa (10.IV.1907, Voghera, Italia – 3.VIII.2011, Roma), istoric și critic literar, traducătoare italiană. Licențiată în litere *magna cum laude* a Universității din Milano (1931), **D.C.** a fost profesoară de limba și literatura italiană la Universitatea din București (1945–1947), la Câmpulung și la Universitatea din Cluj (1947–1948), între 1948 și 1963 predând și la Universitatea Catolică Sacro Cuore din Milano limba și literatura română, curs continuat, între 1957 și 1978, la Universitatea La Sapienza din Roma. Ca și Ramiro Ortiz, a promovat cercetările de limba italiană în România și de limba română în Italia. I-a sprijinit pe Eugen Lozovan, Th. Onciulescu, Mircea Popescu, Marian Papahagi, Eta Boeriu și Al. Niculescu. Este *doctor honoris causa* al universităților din București (1972), Cluj-Napoca (1991) și Iași (1998), membră de onoare a

Academiei Române (din 1994). I s-a acordat Ordinul Steaua României (2003).

D.C. este un nume de seamă în românistică și în eminescologie, având contribuții majore la cunoașterea și dezvoltarea raporturilor culturale româno-italiene. A ținut, în Italia, cursuri despre folclor și cultura veche românească, ca și despre scriitori din secolul al XIX-lea (de la Vasile Cârlova și Ion Heliade-Rădulescu până la Al. Macedonski și George Coșbuc). În *Mihai Eminescu o dell'Assoluto* (1963), „cea mai vastă monografie închinată, într-o limbă străină, lui Eminescu” (Mircea Eliade), analizează întreaga operă a poetului, evidențiind temele liricii eminesciene, de la problema socială din *Împărat și proletar*, viziunile cosmogonice din *Rugăciunea unui dac*, *Scrisoarea I* sau *Luceafărul* până la modul cum este reflectat Iisus Hristos în opera poetului. Ultimele șase capitole ale monografiei examinează întruchipările timpului în poezia eminesciană: timpul demiurg, timpul biruit de poezie, sentimentul duratei și ambivalenței timpului, evaziunea din timp. Dense sunt și capitolele *Eminescu și tradiția; substratul autohton al culturii sale și Reflexe ale tradiției în câteva figuri ale limbajului eminescian*. Autoarea demonstrează, pentru prima dată în critica europeană care s-a aplecat asupra operei poetului, universalitatea liricii acestuia, unicitatea ei în contextul romantismului european. Exegeta a pornit de la constatarea că „Lipsește României [...] o operă care să examineze această poezie pornită din adâncimea poetului, pentru a-i identifica sămânța germinală unică, *sâmburele*, din care și pe care a crescut vigurosul său trunchi; cum de asemenea îi lipsește acel comentariu punctual față de text, pe care noi îl considerăm indispensabil chiar cititorului român, și care, fără a se suprapune expresiei poetului, să-i conducă și să-i lumineze înțelegerea”. **D.C.** este convinsă că pentru Eminescu problema „cea mai acută” a fost determinarea „raportului dintre Dumnezeu și lume, dintre existența definită ca temporalitate și Ființa identificată cu Eternul”. Pentru susținerea acestei teze s-a bazat mai ales pe postumele poetului, fapt care a trezit unele rezerve (Vladimir Streinu), o postumă ca *Învierea* fiind socotită „autenticul testimoniu liric a ceea ce numim religiozitate eminesciană”. Pe lângă meritul de a fi examinat toate componentele esențiale ale operei eminesciene, de a fi văzut-o „într-un tot de o impresionantă măreție,

corespunzând înseși amplitudinii gândului poetic eminescian” (Marian Papahagi), cartea mai are și meritul fundamental de a prezenta, în traduceri făcute cu multă știință, o bună parte din scrieri. Studiu de tip universitar, de concepție și expresie croceană, cartea depășește faza inițială de recepție europeană a poetului, reprezentată de Albert Thibaudet (care vedea în Eminescu un „șansonettist”) și de Fernand Baldensperger (care credea că poetul are origine ruteano-română). Dotată cu un extraordinar simț al limbii române, cum s-a remarcat adesea în critica noastră, transpunerile lui **D.C.** din marii poeți români (Tudor Arghezi, 1968 și 1983, Lucian Blaga, 1971, M. Eminescu, 1989, toate în ediții bilingve) se bazează pe analiza savantă a tuturor straturilor limbajului liric și a mijloacelor tehnice ale versificației, pe regândirea atentă, în comentarii ce însoțesc fiecare poem, a semnificațiilor profunde ale cuvântului. Cu rară acribie, dovădind cunoașterea temeinică a nuanțelor de finețe, ea procedează mai întâi la explicitarea amănunțită a textului, convinsă că „esența secretă a poeziei e incomunicabilă, fiind de natură muzicală, că este posibil doar un plan de lectură, corect cel puțin din punct de vedere filologic, iar datorită îndelungatului exercițiu critic asupra autorului, desigur și pe plan interpretativ”. Traducătorul poate oferi cel mult corespondențe (și nu echivalențe), îndeosebi în cazul lui Eminescu, a cărui muzicalitate „subtilă și complexă” e de natură incantatorie prin ritm melodic și cadență. În alegerea textelor eminesciene ale antologiei din 1989 (după ce în exegeza sa fundamentală parcursese întreaga creație lirică, punând pentru prima dată la dispoziția publicului occidental versiuni proprii din opera poetului), s-a orientat nu după preferințele personale, care ar fi mers în direcția postumelor, către poezia metaforică și vizionară, ci a optat pentru varietatea tematică și prezența diferitelor faze poetice, evitând totodată „să modernizeze” lexicul. Selecția cuprinde pe lângă numeroase antume (incluzând *Rugăciunea unui dac*, *Scrisorile*, *Sara pe deal*, *Luceafărul*, *Glossă*, *Sonete* ș.a.) și unele postume (*Memento mori*, *Dumnezeu și om*, *Stelele-n cer*, *Dintre sute de catarge* ș.a.), oferind o imagine reprezentativă asupra universului liric eminescian. În cazul lui Tudor Arghezi s-a oprit asupra poemului sociogonic *Cântare omului*, în vogă la noi în acel moment, a cărui transpunere a publicat-o în aceeași formulă de prezentare

Eugen Simion împreună cu Rosa Del Conte

hermeneutică a fiecărui poem, considerându-l pe autor un poet „interogativ și întotdeauna perplex”, semnalându-i componenta metafizică. De aceea, nu a ezitat să intre în polemică, la apariția tălmăcirilor lui Salvatore Quasimodo din 1966, a cărui antologie i s-a părut „cu totul întâmplătoare, iar prin fragmentarism, nesemnificativă”, reproșându-i, de asemenea, pierderea transferului sensurilor metaforice ale originalului (articolul „*Le brutte infedeli*” ovvero Quasimodo interprete di Arghezi, publicat în „Belfagor”, 4/1966). Noutatea viziunii lui Tudor Arghezi, socotește exegeta, este „esențial și ireductibil stilistică”, intens ambiguă, corespunzătoare naturii sale intime de *discordia concors*. Dacă versiunile ei din poezii române nu sunt întotdeauna congenere originalului ca realizare artistico-tehnică, ceea ce presupune nu numai înzestrare nativă, ci și har, ele s-au impus însă prin onestitatea și profunzimea tratării hermeneutice la toate palierele discursului liric. Se mai cuvin menționate eforturile lui D.C. de implicare în acțiunile unor comunități universitare și academice internaționale de susținere a candidaturii la Premiul Nobel, în 1955 și 1965, a celor doi

mari poeți români de talie europeană în viață pe atunci, Lucian Blaga (de care a fost legată prin prietenie și corespondență) și Tudor Arghezi, precum și nenumăratele articole consacrate scriitorilor noștri în dicționare și enciclopedii literare italiene și internaționale de renume (*Dizionario biografico degli autori* și *Dizionario letterario delle opere*, Bompiani, 1954; *Dizionario della letteratura moderna e contemporanea*, Mondadori, 1954; *Grande Enciclopedia De Agostini*, 1970–1986; *Dizionario della letteratura mondiale del Novecento*, 1980) sau valoroasele contribuții risipite în revistele de specialitate.

Cartea Rosei Del Conte [Eminescu sau despre Absolut] este construcție și viziune, o interpretare a operei eminesciene ce izbutește să împace în chip cu adevărat remarcabil parcurgerea „monografică” a repertoriului tematic eminescian (meditația romantică, titanismul, năzuința etică, problematica socială și religioasă, stratul metafizic al interogației asupra sensului existenței, intuiția grandioasă a cosmosului și a timpului, iubirea și moartea) cu integrarea tuturor „regiunilor” semnificative ale operei poetului într-un tot de o impresionantă măreție, corespunzând înseși amplitudinii gândului poetic eminescian.

MARIAN PAPAHAĞI

SCRIERI: *Lectura Dantis*, București, 1945; *Poetica e poesia del Dolce Stil Novo*, București, 1946; *Le „colinde” religiose nella letteratura popolare rumena*, Milano, 1950; *I „Perdoni” nell’atradizione del rito nuziale rumeno*, Milano, 1950; *Eminescu o dell’Assoluto*, Modena, 1963; ed. (*Eminescu sau despre Absolut*), tr. și pref. Marian Papahagi, cuvânt înainte Zoe Dumitrescu-Bușulenga, postfață Mircea Eliade, Cluj-Napoca, 1990; ed. 2, Cluj-Napoca, 2003; *Il periodo di transizione. Figure e momenti*, Roma, 1967. **Traduceri:** *Poeți italieni de azi. Eugenio Montale. Salvatore Quasimodo*, ed. bilingvă, introd. și îngr. trad., București, 1945; Elio Vittorini, *Oameni și neoameni*, București, 1947; *Dal Cârlova al Macedonski*, îngr. trad., Roma, 1967; Tudor Arghezi, *Inno all’uomo. Invito alla lettura di Arghezi*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., Roma, 1968, *Cartea cu jucării – Il borgo di cristallo*, ed. bilingvă, Milano, 1983; Lucian Blaga, *La lirica di Lucian Blaga. Poesie, 1919–1943*, ed. bilingvă, Roma, 1967, *Maestro Manole*, îngr. trad., Roma, 1974; M. Eminescu, *Poesie*, ed. bilingvă, introd. trad., Modena, 1989.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Lecturi*, 118–123; Streinu, *Pagini*, III, 299–303; Cornel Ungureanu, „*Eminescu sau Despre absolut*”, O, 1990, 27; Ioan Holban, *Viața și opera unei „irregolare”*, CRC, 1991, 3; Nicolae Mecu, „*Eminescu sau Despre absolut*”, LL, 1991, 1; Eliade, *Împotriva*, 215–222; Mircea Zăciu, *Scrisori nimănui*, Oradea-Târgu Mureș, 1996, 240–242; Constantin Cubleşan, *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, 130–131; Rusu, *Membrii Academiei*, 248; [Rosa Del Conte], ST, 2007, 4–5 (grupaj special); Ștefan Munteanu, *Rosa Del Conte despre absolutul eminescian (I–V)*, ATN, 2011, 5–10; Gisèle Vanhese, *Rosa Del Conte*, CC, 2011, 8; Al. Niculescu, *Profesoara Rosa Del Conte*, RL, 2011, 32; Doina Condrea-Derer, *Moștenirea Rosei Del Conte*, OC, 2011, 348.

I.D., G.Dn.

DELEANU, Andrei Ion (20.IV.1903, Constanța – 12.VI.1980, București), traducător. Este fiul Lizei (n. Golicher) și al lui Nathan Grünberg, comerciant. Urmează cursurile primare și Liceul „Mircea cel Bătrân”, în orașul natal. Absolvent al Facultății de Drept din cadrul Universității din București (1926), lucrează ca avocat în Capitală, secretar particular, șef de serviciu la Primărie (1929–1934) și funcționar în industria turismului; ulterior este scriitor liber profesionist. Debutază în 1942 cu transpunerea cărții lui I. Semionov *Averile pământului* și, până să-și semneze singur traducerile, este mult timp cotraducător. A dat versiuni din Joseph Conrad, J.B. Priestley, William Faulkner, Thomas Mann ș.a. Devine membru al The Shakespeare Association of America din Washington DC și în The International Shakespeare Association din Vancouver (1971).

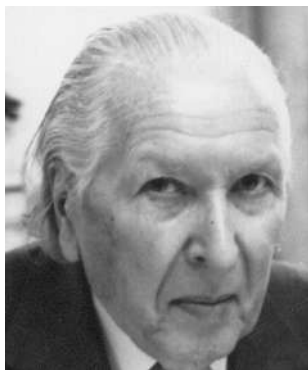
Stăpânind subtilitățile limbii engleze și ale limbii germane, după 1960 **D.** transpune în limba română (împreună cu Eugen Barbu, deoarece nu i se permitea publicarea traducerilor sub numele său), triologia lui William Faulkner – *Cătușul*, *Orașul* și *Casa cu coloane*, romanul *Doctor Faustus* al lui Thomas Mann, precum și alte câteva scrieri. Scurta deschidere politică și culturală de la sfârșitul anilor '60 îi va da posibilitatea să semneze singur traducerile a două volume de Joseph Conrad: *Nostromo* și *Victorie*. Spre sfârșitul vieții îi apare cartea *Doamna brună din sonete*, conținând traducerea a 28 de sonete shakespeariane, încununare a întregii sale activități și operă de mare erudiție. După cum mărturisea într-un interviu acordat lui Gabriel Gafița, metoda este una inovatoare și presupune renunțarea „la orice efort de a recrea poeticul pentru a respecta textul cu toată bogăția lui”. Traducerea este una filologică, literală, urmărind însă sensurile vizate de poetul englez și neîngăduind nici o intruziune a personalității celui care transpune textul shakespearian în altă limbă. Această nouă metodă este explicată de **D.** în introducere, alături de câteva notații despre misiunea traducătorului, dificultățile întâmpinate și psihologia creației. Traducerea este însoțită de un bogat comentariu lexical, de confruntarea variantelor din limba română și din alte limbi, de explicarea propriei opțiuni pentru un sens sau altul și de restabilirea conotațiilor unor cuvinte din engleza elizabetană, ceea ce face posibilă redarea ambiguității unei sintagme în limba română. Din această perspectivă, opera de traducător implică și una de critic literar, care comentează geneza sonetelor, restabilește ordinea intenționată de scriitorul englez, precizează corespondențele cu realitatea, considerând sonetele fragmente dintr-o „poveste” pe care o recompun. Demersul este multidisciplinar, pentru că la analiza lingvistică se adaugă discutarea unor probleme de istorie și sociologie. Formula a avut ecou în Germania și Elveția, fiind promovată în cadrul catedrelor de limba engleză de la trei universități. În același timp, la Tokio, articolul său în care își explica metoda este publicat în paginile revistei „Shakespeare Translation”. **D.** va începe și transpunerea în românește a lui *Ulysses* de James Joyce, proiect pe care însă nu va apuca să-l ducă la bun sfârșit.

Traduceri: I. Semionov, *Averile pământului*, București, 1942; Carl Crow, *China. 400 000 000 de clienți*, București, [1943]; Humphrey Cobb, *Cărările gloriei*, pref. Eugen Barbu, București, 1961 (în colaborare cu Eugen Barbu);

Hans Marchwitza, *Peter Kumiak și urmașii*, pref. Paul Langfelder, București, 1962 (în colaborare cu Eugen Barbu); J.B. Priestley, *Fundătura îngerilor*, pref. Matei Călinescu, București, 1964 (în colaborare cu Eugen Barbu); William Faulkner, *Nechemat în țărână*, pref. Radu Lupan, București, 1964 (în colaborare cu Eugen Barbu), *Cătușul*, pref. Radu Lupan, București, 1967 (în colaborare cu Eugen Barbu), *Orașul*, București, 1967 (în colaborare cu Eugen Barbu), *Casa cu coloane*, București, 1968 (în colaborare cu Eugen Barbu); Thomas Mann, *Doctor Faustus*, pref. Ion Ianoși, București, 1966 (în colaborare cu Eugen Barbu); Joseph Conrad, *Nostramo*, București, 1969, *Victorie*, București, 1972; M. Innes, *Misterul manuscrisului*, București, 1973; Shakespeare, *Doamna brună din sonete*, Cluj-Napoca, 1978; Panait Istrati, *Opere alese – Œuvres choisies*, ed. bilingvă, VIII, postfață Al. Oprea, București, 1983 (în colaborare cu Eugen Barbu).

Repere bibliografice: Aurel-Drăgoș Munteanu, „*Doamna brună din sonete*”, LCF, 1979, 3; Virgil Stanciu, *Shakespeare în 28 de sonete*, ST, 1979, 3; Nicolae Balotă, *Adevăr și poezie în sonetele lui Shakespeare*, RL, 1979, 21; Gabriel Gafița, *Doamna brună* (interviu cu A.I. Deleanu), ST, 1980, 3; Ștefan Stoenescu, *De la Hamlet la Ulysses. Permanența unui personaj shakespearean*, SXX, 1980, 7–9; *Dicț. scriit. rom.*, II, 52–53. **C.Dt., D.Mr.**

DELEANU, Horia
(25.XII.1919, Iași –
25.XII.1998, București),
teatrológ, dramaturg.

Părinții se numeau Malvina (n. Feller) și Arnold. **D.** a urmat gimnaziul și liceul în Iași; după doi ani la Medicină în orașul natal, își continuă studiile în București, la Facultatea de Litere și Filosofie, pe care a absolvit-o în 1946. Din 1950 este titular, pentru mulți ani, al Catedrei de istoria teatrului universal contemporan la Institutul de Teatru din București. Își dă doctoratul în 1971 cu o lucrare despre teatrul absurdului. Este redactor la revistele „Veac nou” (1945–1953) și redactor-șef la proaspăt înființata „Teatrul” (1956–1958). A tradus, singur sau în colaborare, dramaturgie sovietică și occidentală. Debutază editorial în 1948 cu *Impresii literare sovietice*.

Primele volume ale lui **D.**, *Impresii literare sovietice*, *Problemele realismului critic în literatură* (1950), *Aspecte din dramaturgia lui Gorki* (1954) ș.a., se ocupă doar de literatura realist socialistă. *Triumful lui Goldoni* (1957) este o biografie romanțată didactică, iar *Orașe și teatre. Germania, Italia '57* (1958) și *Puncte de reper în dramaturgia occidentală contemporană* (1962) sunt impregnate de același tezăism realist socialist. Treptat autorul tinde spre proiecte de sinteză, după cum arată *Istoria teatrului universal contemporan* (I, 1963) și *Dileme și pseudodileme teatrale* (1972), e interesat de teatrul modern și de limbajele specifice ale acestuia în *Teatru–antiteatru–teatru* (1972) și în *Modernitatea teatrului* (1983), unde discută problema modernității în teatru ca „noutate a continuității” și „reabilitare a cuvântului”, relația dintre spațiul de joc și spectator etc. Comentariile lui **D.** din anii '70 ai secolului trecut obțin o relativă deschidere ideologică în comparație cu orizontul îngust al scrierilor de început, vehiculând referiri la Sean O'Casey, J.B. Priestley, Karel Čapek, Bertolt Brecht, Jean Giraudoux, Albert Camus, Armand Gatti sau Peter Brook. Trilogia compusă din *Elogiu actorului* (1982), *Elogiu regizorului* (1985) și *Elogiu scenei* (1988) omagiază actori și regizori români importanți; ultimul volum, o culegere de cronici teatrale, prezintă spectacolele importante ale scenei românești din deceniul al nouălea din secolul trecut. După *Cazul Bennet* (1954) *Dialog despre dragoste* (1970) este tot o lucrare dramatică scrisă în colaborare cu Radu Boureanu, o piesă de idei, un dialog despre dragoste și teatru. Personajele sunt Scriitorul (El), Criticul (Ea) și Femeia. Procedul de construcție se apropie de textualism: „piesa” și realitatea se construiesc simultan, pe planuri temporale și ontologice în mod ambiguu distincte și care se vor uni în final. Povestea de dragoste (așa-zis „reală”) dintre Scriitor și Femeie se desfășoară paralel cu „scrierea”, care constituie celălalt plan al piesei, cealaltă poveste, tot de dragoste, fiind cea dintre Scriitor și Ea–Criticul. Scriitorul, autor de teatru, un fel de Don Juan insensibil, învață treptat să iubească. „Dascălii” lui sunt cele două femei, din viața reală și din cea livrescă: Femeia concretă, iubita, și Criticul, prietena platonică, de fapt ipostazele aceleiași principiu feminin, contopite în cele din urmă. *Întâlniri memorabile* (1995) reflectă interesul pentru piesele puse în scenă la Teatrul Evreiesc de Stat, spectacolele fiind prezentate în ample analize, iar *Rebelul* (1998) dezvăluie apetența pentru povestire a autorului.

SCRIERI: *Impresii literare sovietice*, București, 1948; *Maiacovski*, București, 1949; *Problemele realismului critic în literatură*, București, 1950; *Aspecte din dramaturgia lui Gorki*, București, 1954; *Cazul Bennet* (în colaborare cu Radu Boureanu), București, 1954; *Triumful lui Goldoni*, București, 1957; *Orașe și teatre. Germania, Italia '57*, București, 1958; *Puncte de reper în dramaturgia occidentală contemporană*, București, 1962; *Istoria teatrului universal contemporan*, I, București, 1963; *Regizorul și teatrul*, București, 1968; *Dialog despre dragoste*, București, 1970; *Dileme și pseudodileme teatrale*, București, 1972; *Teatru-antiteatru-teatru*, București, 1972; *Elogiu actorului*, București, 1982; *Nemurirea teatrului*, București, 1982; *Modernitatea teatrului*, Cluj-Napoca, 1983; *Elogiu regizorului*, București, 1985; *Arta regiei teatrale*, București, 1987; *Elogiu scenei*, București, 1988; *Întâlniri memorabile*, București, 1995; *Rebelul*, București, 1998. **Traduceri:** James Aldridge, *Al patruzeci și nouălea stat*, București, 1948 (în colaborare cu Mihail Calmăcu); August Iacobson, *Viața în citadelă*, București, 1948; Ilya Ehrenburg, *Leul din piață*, București, 1948; Leonid Leonov, *Un om obișnuit*, București, 1958.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, [Horia Deleanu], ST, 1972, 16, 1984, 6; Mircea Iorgulescu, „Dileme și pseudodileme teatrale”, *Teatru-antiteatru-teatru*, LCF, 1972, 29; Marian Popa, „Dileme și pseudodileme teatrale”, TR, 1972, 30; Marian Popescu, *Actorul și scena*, RL, 1982, 22; Iustin Ceuca, „Modernitatea teatrului”, TR, 1984, 38; George Chirilă, *Creatorii spectacolelor*, CNT, 1985, 44; Mirodan, *Dicționar*, II, 52–55; *Dicț. scriit. rom.*, II, 53–54; Popa, *Ist. lit.*, II, 869.

R.D.

DELEANU, Liviu (8.II.1911, Iași – 12.V.1967, Chișinău), poet, dramaturg. Născut într-o familie de evrei săraci, ca fiu al Rozei și al lui Sami Cligman, D. își întrerupe studiile liceale, începute la Iași, și pleacă la București, unde lucrează un timp ca tipograf și corector. În 1928 adoptă numele Liviu Deleanu în locul numelui de la naștere, Lipa Cligman. În 1940 s-a refugiat la Chișinău, de unde pleacă la Moscova, stabilindu-se apoi, în 1944, la Chișinău. Redactor la „Vitrina literară” (1927) și la „Prospect” (1928), va publica versuri în „Bilete de papagal” (1928), continuând să fie o prezență activă în reviste ieșene și bucureștene, precum „Dimineața”, „Ediția specială”, „Cuvinte literare”, „Vlăstarul”, „Floarea de foc”, „Șantier”, „Reporter”, „Viața literară”, „Hasmonaea”, „Adam”, „Facla” ș.a. Uneori a semnat și C.L. Deleanu, Cliglon, Luca Dan.

Volumele *Oglinzi fermecate* (1927), *Ceasul de veghe* (1937) și *Glod alb* (1940) au fost bine primite de critica epocii. Format în plin modernism și îndeosebi în vecinătatea lui Tudor Arghezi, D. scrie

o poezie aerisită, cu imagini insolite, construind pasteluri vitaliste. Melancolizând ușor, versurile lui imaginează spații stilizate, de o somptuozitate discretă, atinsă când și când de sordidul citadinismului. Versurile publicate după 1940 sunt tributare clișeelelor propagandei antiromânești duse de regimul sovietic bolșevic. *Krasnodon* (1950), poem amplu în genul celor compuse de Dan Deșliu, respecta cu strictețe retorica grandilocventă realist socialistă. Alte volume – *Dragostea noastră cea de toate zilele* (1966), *Cartea dorului* (1968) ș.a. –, fără a depăși întru totul banalitățile liricii erotice, reușesc să înscrie sentimentul de iubire într-un delicat registru meditativ. D. a tradus din Krîlov, Pușkin, Lermontov, Esenin, I. Groper, I. Manger ș.a.

SCRIERI: *Oglinzi fermecate*, Iași, 1927; *Ceasul de veghe*, București, 1937; *Glod alb*, București, 1940; *Poezii pentru copii*, Chișinău, 1947; *Krasnodon*, Chișinău, 1950; *Buzduganul fermecat*, Chișinău, 1951; *Nepoțica o învață pe bunica*, Chișinău, 1951; *Vremuri noi*, Chișinău, 1952; *Mi-i drag să meșteresc*, Chișinău, 1953; *La noi în ogradă*, Chișinău, 1954; *Poezii și poeme*, Chișinău, 1954; *Bucurii pentru copii*, Chișinău, 1956; *Cânturi de ieri și de azi*, Chișinău, 1958; *Stihuri alese*, Chișinău, 1958; *Licurici*, Chișinău, 1961; *Freamăt*, Chișinău, 1962; *Pic, pic, pic*, Chișinău, 1962; *Ieșire din legendă*, Chișinău, 1963; *Triluri vesele*, Chișinău, 1963; *Dragostea noastră cea de toate zilele*, Chișinău, 1966; *Versuri*, Chișinău, 1967; *Cartea dorului*, Chișinău, 1968; *De la mic la mare*, Chișinău, 1968; *Destăinuire*, îngr. Baca Deleanu, Chișinău, 1970; *Ala bala portocala*, Chișinău, 1972; *Scrieri*, I–II, pref. Simion Cibotaru și Eliza Botezatu, Chișinău, 1976; *Strigăt din mină*, Chișinău, 1976; *Cu cântări și flori pe plai*, Chișinău, 1980; *Și de n-ar fi cuvântul iubire*, Chișinău, 1982; *Mi-e drag*, Chișinău, 1988; *Poezii*, Chișinău, 1991; *O sută poezii de dragoste și dor*, Chișinău, 1996; *Epigrame cu adresă*, pref. Baca Deleanu, Chișinău, 1999; *Ciocârlia pentru copii*, Chișinău, 2000; *Răscolite tăceri*, îngr. Baca Deleanu, Vasile Romanciuc și Nicolae Rusu, Timișoara, 2001; *Vreme-n alte vremi topită*, pref. Mihail Dolgan, Iași, 2005.

Repere bibliografice: A.P. Samson, „Oglinzi fermecate”, RP, 1930, 3720; Călinescu, *Opere*, III, 865–866; Ștefan Popescu, *Critice*, București, 1947, 61–64; Vasile Coroban, *Liviu Deleanu*, în *Profiluri*, 181–190; Eliza Botezatu, *Liviu Deleanu: formulă poetică și expresivitate*, RLSL, 1991, 2; Baca Deleanu, *Drumeția noastră*, Chișinău, 1992; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 175, 394; Ciocanu, *Lit. rom.*, 93–102; Iulia Azriel, *Liviu Deleanu, un poet uitat*, CL, 2005, 9; *Mică encicl.*, 279–290; Ciocanu, *Vase comunicante*, 156–165; Dolgan, *Poezia*, 327–340; Adriana Cazacu, *Poezia lui Liviu Deleanu din perioada interbelică*, LRC, 2009, 5–6; *Dicț. Chișinău*, 207–209; Rachieru, *Poezii Basarabia*, 35–40.

D.M.

DELEANU, Marcu Mihail (21.II.1940, Boiu, j. Mureș), prozator, eseuist, folclorist. Este fiul Anicăi (n. Hegbeli) și al lui Mihail Marcu, țărani; tatăl a murit pe front, în decembrie 1941, la Sevastopol. Urmează școala generală în satul natal și liceul la Sighișoara (1953–1956). Prin adopție, din 1958 numele lui de familie va fi Deleanu. După absolvirea Facultății de Filologie din Timișoara (1963) este profesor la Școala Generală nr. 4 din Reșița (1963–1964), cercetător la Baza Academiei din Timișoara, sectorul de lingvistică (1964–1965), director al Casei Orășenești de Cultură din Reșița (1965–1968), vicepreședinte (1968–1979) și președinte (1980–1983) al Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Județului Caraș-Severin, director la două școli generale din Reșița (1984–2002), cadru didactic asociat (1998–2002), apoi conferențiar la Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița. Este doctor în filologie (1977) cu teza *Evoluția artistică a prozei ardelenice*. A debutat cu schița *Țaizăru* în „Orizont” (1980) și editorial cu *Glasul pământului. Stilistica motivului în proza literară* (1981). Mai colaborează la „Limbă și literatură”, „Semenicul”, „Studii de limbă, literatură și folclor”, „Transilvania”, „Tribuna” ș.a.

Proza scurtă din *Acvariu pe nisip* (1983) ilustrează vocația pentru dialog a lui **D.** și capacitatea de a sugera, cu mijloace stricte, destine. Romanul *Baraj* (1985) este mai puțin istoria unui șantier cât aceea a paralelismului dintre construirea barajului și scrierea romanului, evenimente ce se interferează sub ochii cititorului, nu fără complicități ironice. Îmbinarea ironiei și a realismului este continuată și în *Zodia berbecului* (1987), roman care evocă la suprafață viața crescătorilor de oi într-un timp al schimbărilor forțate, dar care semnifică într-un orizont mai larg și profită substanțial de viziunea modernă asupra discursului narativ ca intersecție de texte. Proza lui **D.** se reclamă, totuși, din cea mai bună tradiție a celei ardelenice, pe care o cunoaște detaliat și din interior; această adeziune este ușor de recunoscut și atunci când plasarea subiectului în plină actualitate l-ar fi putut tenta să urmeze altă cale decât cea a unei modernități cumpătate. *Glasul pământului. Stilistica motivului în proza literară* este un studiu metodic și documentat, care urmărește configurația și circulația unui motiv în toată variabilitatea lui semantică. **D.** este un intelectual cu o arie largă de preocupări, de la etnografie, folclor și istoria folcloristicii la istoria lingvisticii și la

dialectologie, domenii în care are contribuții originale, recunoscute ca atare de specialiști.

SCRIERI: *Glasul pământului. Stilistica motivului în proza literară*, Timișoara, 1981; *Acvariu pe nisip*, Timișoara, 1983; *Baraj*, Cluj-Napoca, 1985; *Zodia berbecului*, Cluj-Napoca, 1987; *Însemnări despre carașoveni. Interferențe lingvistice și culturale specifice Europei Centrale*, Reșița, 1999; *Reșița filologică*, Reșița, 1999; *Studii de stilistică*, Reșița, 1999; *Academicianul Simeon Mangiucă (1831–1890)*, Reșița, 2002; *Memorial istoric și etnolingvistic: grai, obiceiuri și folclor din Boiu*, Reșița, 2003; *Manuscrisul de la Prigor (1979–1980)*, Reșița, 2005; *Gustav Weigand și bănățenii*, Reșița, 2005; *Elemente de comunicare*, Reșița, 2006; *Memorial filologic*, Reșița, 2006; *Memorial etnofolcloric*, I–III, Reșița, 2008; *Et in Arcadia ego*, I–II, Reșița, 2010; *Memorial, documente și studii despre George Cătană*, Reșița, 2011; *Izvoare și preocupări dialectale în Banat*, I–II, Timișoara, 2012. **Antologii:** *Trandafir cu creangă-n apă*, Reșița, 1976. **Traduceri:** Anton Feren-schutz, *Generația de sacrificiu*, Timișoara, 1995.

Repere bibliografice: G.I. Tohăneanu, „*Glasul pământului*”, O, 1982, 15; Ion Lungu, *O interesantă analiză și pledoarie stilistică*, TR, 1982, 42; Silviu Guga, „*Stilistica motivului în proza literară*”, T, 1984, 4; Ioana Rauschan, „*Acvariu pe nisip*”, O, 1984, 6; Titu Popescu, *Jurnal de lectură*, T, 1986, 1; Tudorel Urian, *Romanul romanului*, O, 1986, 10; Serafim Duicu, *Un roman al romanului*, VTRA, 1986, 9; Dorin Murariu, *Etapale scriitorului*, O, 1988, 21; Anton Cosma, *Un moment metarealist?*, VTRA, 1989, 1; Ionel Bota, *În căutarea timpului-poveste*, Reșița, 2004; *Dicț. Banat*, 234–236; Titus Crișciu, *Identitate și destin cultural*, Oravița, 2008, 14–26; Viorel Marineasa, *Despre Banat, în registru normal*, Reșița, 2009, 180–187; *Marcu Mihail Deleanu: dor nestins*, coordonatori Gheorghe Popovici și Doina Chiș-Toia, Timișoara, 2010. **D.B.-D.**

DELEANU, Nicolae (16.IX.1903, București – 10.IV.1970, București), prozator, ziarist. Este fiul lui Ștefan Deleanu, muncitor. Își întrerupe studiile liceale în 1916, din cauza greutăților materiale; lucrează ca ucenic într-un atelier de armurărie. Se întoarce la liceu în toamna lui 1918 și este exmatriculat peste câteva luni pentru că participase la demonstrația de la 13 decembrie din acel an. A fost reînscris la intervenția lui N. Iorga, impresionat de figura adolescentului slăbuț și îmbrăcat sărăcăcios pe care îl întâlnea adesea în anticariatele bucureștene. A îndeplinit diverse munci pentru a-și putea plăti taxele școlare. În 1920 e angajat corector la „Anuarul economic al României”, iar peste un an va conduce librăria Casa Poporului de pe strada Brezoianu, loc de întâlnire al militanților socialiști și social-democrați. Aderă la Uniunea Tineretului Socialist, al cărei președinte

devine (1924–1926). Între 1923 și 1926 activează în gruparea studențească de stânga care edita publicațiile „Ideea universitară”, „Cultura nouă”, „Viața universitară” și, mai târziu, o anume perioadă, „Scânteia”. Debutază în 1922, cu articole în presa socialistă. Este redactor și redactor-șef la „Socialismul”, „Lumea nouă”, „Bányamunkás”, „Bergarbeiter”, „Tribuna porturilor și transporturilor”. Împreună cu Al. Sahia redactează rubrica referitoare la viața muncitorească a ziarelor „Dimineața” și „Adevărul” (1926–1937). După 1944 face parte din conducerea oficiului social-democrat „Libertatea” și conduce „Ultima oră” (1944–1948), ziarul de după-amiază al acestui partid. Alcătuiește anual (1925–1939) „Calendarul muncii”, editat de Partidul Social Democrat. La Congresul din octombrie 1947 al partidului, va face parte din gruparea ce se va pronunța pentru unirea cu comuniștii. După 1951 va fi câțiva ani conferențiar la Facultatea de Istorie a Universității din București și la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”, ținând cursuri referitoare la secolul al XIX-lea, cu un accent deosebit asupra evoluției ideilor socialiste de la falansterul din Scăieni și relațiile revoluționarilor de la 1848 cu socialiștii francezi până la mișcarea de la sfârșitul veacului. Este ales deputat în mai multe legislaturi între 1946 și 1969.

Activitatea literară a lui **D.** e sporadică. Ea începe în 1931, cu alcătuirea unei antologii, *Poezia muncii*, prima de acest gen în România, cuprinzând versuri ale poeților-muncitori; în comparație cu numeroasele culegeri ce se vor întocmi în anii '50, culegerea are calitatea de a se înscrie într-un orizont tematic mai larg, fără să-și propună o simplă ilustrare a ideilor politice. În 1932 va edita o formă revizuită (sub titlul *Cântecul muncii*), iar în 1934 *Robii*, un volum de povestiri – cele mai multe pornind de la întâmplări reale, de obicei, dramatice, cu puternice inflexiuni de factură naturalistă, în spiritul literaturii lui Carol Ardeleanu. Cartea sa cea mai cunoscută e romanul *Nedeia din Poiana Miresei* (I–III, 1955–1964). Investigațiile în arhive și în biblioteci l-au ajutat pe **D.** să creeze un cadru precis al narațiunii, inspirată de evenimente petrecute la începutul secolului al XIX-lea. Cu mijloacele tradiționale ale romanului realist, se dezvoltă o acțiune în mai multe planuri, uneori lipsită totuși de dinamism, în măsura în care scriitorul e ispitit de redarea amănunțită a dialogurilor construite pe idei sociale. *Nedeia din Poiana Miresei* – frescă a vieții și regiunii minerești de la începutul veacului

trecut, frescă a luptelor anului 1848 în acele părți de țară – rămâne un roman „de o trainică factură epică” aprecia Valeriu Râpeanu.

SCRIERI: *Robii*, București, 1934; *Nedeia din Poiana Miresei*, I–III, București, 1955–1964; ed. 2, I–II, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1968; *Scieri social-politice*, introd. Ion Felea, București, 1976. **Antologii:** *Poezia muncii*, București, 1931; ed. (*Cântecul muncii*), București, 1932.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, „*Nedeia din Poiana Miresei*”, GL, 1956, 6; Gh. Dinu (Ștefan Roll), *Un cronicar al Văii Jiului*, GL, 1957, 4; Const. Călin, „*Nedeia din Poiana Miresei*”, GL, 1964, 38; Valeriu Râpeanu, „*Nedeia din Poiana Miresei*”, „Scânteia”, 1965, 6490; Tudor Teodorescu-Braniște, „*Nedeia din Poiana Miresei*”, CNT, 1965, 20; Mircea Dumitrescu, „*Nedeia din Poiana Miresei*”, RMB, 1969, 7755; Popa, *Ist. lit.*, I, 926. **D.G.**

DEMETRESCU, Mihail (26.X.1857, Brăila – 15.VI.1926, București), prozator. Cu un doctorat în științe politice la Paris, **D.** a fost funcționar superior în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Debutază în 1880 la „*Literatorul*”, colaborând și la „*Pressa*” – cu nuvele și traduceri din La Bruyère, Volney, Hugo –, „*România literară*”, „*Timpul*”, „*Vatra*”, „*Revista literară*”. Majoritatea scrierilor sale sunt reunite în volumele *Izvoade. 1880–1890* (1892) și *Nuvele* (1896).

D. cultivă două genuri de proză: „copia după natură”, un fel de fiziologie în care domină observația tipologică, și textul care dezvoltă o narațiune lirică. Înzestrat pentru cea dintâi categorie, nuvelistul creionează cu ironie o serie de portrete: oameni de mahala, mici funcționari, avocați „fără pricine”. O lume pestriță, care își trăiește cu amărăciune eșecul. Din transcrierea oratoriei emfaticе, incoerente, a veleitarilor politici, sunt scoase câteva efecte comice notabile. Nuvele ca *Popa Timofte Bondoroagă* și *Chira* mențin un bun echilibru între tabloul de gen și intriga foiletonistică. Multe sunt însă năpădite de sentimentalism, de prolixе însăilări, de cugetări banale și acțiuni neverosimile, utilizând din plin clișeul romanțios și idilic. Cea mai ambițioasă, *Lake Buturugă*, nu era decât un plagiat după o nuvelă a lui André Theuriet. Dacă ar fi rămas la proza de observație caracterologică, în care portretul se concentra în câteva linii, cu o bună plasticitate verbală, **D.** ar fi putut să fie un scriitor demn de luat în seamă.

SCRIERI: *Izvoade. 1880–1890*, București, 1892; *Nuvele*, București, [1896].

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 203–204, II, 6–7; N. Iorga, *Literatura română necunoscută*, RFR, 1934, 9; *Dicț. lit. 1900*, 268. **G.D.**

DEMETRESCU, Romulus (10.XII.1892, Roman – 24.XII.1972, București), critic literar. Tatăl său, Gheorghe Em. Demetrescu, era funcționar la Fabrica de Zahăr din Mărășești. **D.** a învățat la o școală primară din orașul natal, apoi la Liceul Național din Iași, pe care l-a absolvit în 1913. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității ieșene, dar războiul îl obligă să amâne încheierea studiilor până în 1918. Doi ani mai târziu, după ce termină și cursurile Seminarului Pedagogic Universitar, își trece examenele de capacitate pentru limba română și filosofie. Obține un post la Liceul „G. Barițiu” din Cluj și devine asistent la Catedra de psihologie a profesorului Florian Ștefănescu-Goangă (în 1923), iar ceva mai târziu și la Seminarul Pedagogic (în 1930). Din 1925 este doctor în filosofie, titlu obținut cu teza *Teoria cunoașterii în istorie*. Evenimentele anului 1940 îl obligă să se refugieze la București, unde va fi profesor la Liceul „Spiru Haret” și inspector general în Ministerul Educației Naționale. A debutat încă din liceu (1910), în paginile revistei „Activitatea tinerimii” de la Ploiești, cu note și recenzii. După 1920 se integrează relativ repede în atmosfera culturală a Clujului, își face prieteni printre universitari și în mediul scriitoricesc, începe să colaboreze la revistele transilvănene. Prima carte, *Elemente de logică și metodologie*, de fapt un manual liceal, îi apare la Cluj în 1922. Va fi urmat de alte lucrări cu caracter didactic, manuale de limba română sau de logică, toate reluate în numeroase ediții până în 1947. Deși avea intenția să-și tipărească în volum și contribuțiile de critică literară, manuscrisul fiind pregătit în 1940, împrejurările i-au fost potrivnice. După 1944, potrivit mărturisirii făcute în prefața la *Tratatul elementar de logică* (1947, ediție revăzută și completată a manualului din 1922), lucra la „un mare *Tratat de logică*”. Din 1936 se numără printre membrii fondatori ai Asociației Scriitorilor Români din Ardeal. A publicat cronici și articole dedicate actualității literare în „Unirea”, „Ardealul nostru”, „Vieața noastră”, „Arhiva pentru știință și reformă socială”, „Cele trei Crișuri”, „Ramuri”, „Societatea de mâine”, „Transilvania”, „Familia”, „România literară”, „Abecedar”, „Pagini literare”, la care a făcut parte din comitetul de redacție, „Însemnări ieșene” ș.a.

Prin demersul său critic **D.** se situează între ultimii maioreșceni. Informația la care recurge, de sorghinte în primul rând germană, dar îmbogățită prin apelul la surse franceze, italiene etc., este utilizată cu discreție și adevărate. În același timp, se dovedește un

observator atent al spațiului literaturii autohtone, ținându-se la curent cu aproape tot ce se publică, urmărind cu detașare discuțiile și polemicile epocii, dar intervenind rareori. Cronicile, majoritatea analize extinse, construite cu echilibrul și metoda logicianului, aduc, alături de o netăgăduită adâncime a observației, argumentele unui spirit critic pe cât de ascuțit, pe atât de ponderat, de lucid. Interesul comentatorului este îndreptat mai ales spre scriitorii din Transilvania, cu atenție fiind privită și literatura din celelalte provincii românești. Dintre autorii la care se referă nu lipsesc Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Octavian Goga, Perpessicius, Șerban Cioculescu, Ion Minulescu, Mateiu I. Caragiale, dar îndeosebi ardeleni aflați, în deceniul al patrulea din secolul trecut, la început de drum: Emil Giurgiuca, George Boldea, Ion Șugariu, Teodor Murășanu, Mihai Beniuc, Ștefan Baciș ș.a. Un anume didacticism, detectabil în insistența demonstrației și în parantezele, rare totuși, care colecționează ezitățile de stil din scrierile discutate, nu împovărează discursul critic, remarcabil și, înainte de toate, individualizat prin ceea ce aduce profund și, adesea, nou.

SCRIERI: *Însemnări critice*, îngr. și pref. Nae Antonescu și Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979.

Repere bibliografice: V. Fanache, *Criticul Romulus Demetrescu*, ST, 1980, 3; Mircea Popa, *Profilul unui critic: Romulus Demetrescu*, TR, 1980, 41; Antonescu, *Scriitori*, 220–231; *Dicț. scriit. rom.*, II, 54–55. **R.Z.**

DEMETRESCU, Traian

(3.XI.1866, Craiova – 17.IV.1896, Craiova), poet, prozator, gazetar.

Radu Rafael Traian era al doilea din cei șapte copii ai Ioanei Anica și ai lui Radu Radulian Dumitriu (care și-a schimbat numele în Dumitrescu), cojocar și negustor de băuturi în Craiova. După cursul primar **D.** este dat să învețe meserie pe lângă un unchi, toptangiu de bumbac. Fuge însă și stăruie să fie trimis la școală. Urmează liceul la Craiova până în clasa a IV-a gimnazială. Se pare că a pregătit în

particular clasele a IV-a și a V-a. Publică încă din școală versuri în ziarele craiovene „Alarma” (unde îi apare prima poezie, *Durerei*, în martie 1883), „Vocea Doljului” (1883) și „Clopotul” (1883–1884). Remarcă de Al. Macedonski, își începe în 1884 colaborarea la „Literatorul” și scoate un prim volum, *Poezii* (1885), elogios prefăcut de acesta. În 1886 vine la București, locuiește la Macedonski și este redactor la „Revista literară”. Câștigă atât de puțin, încât trebuie să se întoarcă la Craiova. Mereu în așteptarea unei definitive stabiliri în București, D. își trimite colaborările la „Revista literară”, „Gutenberg”, „Analele literare”. La Craiova redactează aproape de unul singur gazeta „Amicul libertății” (1887) și, împreună cu Gr. D. Pencioiu, „Revista olteană” (1888–1890, 1892). Ambele publicații se situau în linia „Contemporanului”. Când, în 1890, vine din nou la București, apropierea lui D. de cercurile socialiste apare mai clară odată cu răcirea raporturilor cu Macedonski. Este frecvent prezent în „Adevărul” cu articole antidinastice și cronică literară, în „Ecoul Doljului”, „Clopotul”, „Economistul”, „Democrația socială”, „Viitorul”, „Revista independentă”, „Universul ilustrat”, „Luceafărul”, „Secolul”, „Reforma”. Din 1893 semnează în ziarul socialist „Munca”, apoi în „Lumea nouă” și „Evenimentul literar” (poezie, proză, cronică literară și politică). Este membru al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România și face parte din conducerea organizației locale craiovene. La 1 mai mergea în fruntea muncitorilor și s-a implicat în propaganda socialistă din țară. Semna Tradem, Drac, Elislav, Fux, Fabio, Intim, Longhin, Miop, Nerva, Pârjol, Scrib, Ulpiu, Un singuratic, Vedeade. A murit răpus de ftizie.

Primele volume ale lui D. – *Poezii*, *Freamăte* (1887), *Amurg* (1888), *Cartea unei inimi* (1890) – strâng o producție lirică minoră, sentimentală și decepționată, în stilul epocii, cu idei, cadențe, imagini din M. Eminescu și din François Coppée, poetul celor umili. O notă particulară se întrevăde în discreția sentimentului, în tonalitatea surdinizată a versului. Cu *Senzitive* (1894) și *Aquarele* (1896) autorul se dovedește un precursor direct al lui G. Bacovia și printre primii dintr-un lung șir de poeți ai nevrozei. Motivul putea fi împrumutat de la „decadenți sau simbolști”, însă a găsit un ecou real în sensibilitatea rafinată, ascuțită de boală și adesea ultragiată a visătorului, idealistului D. Poezia concentrează în mici tablouri o atmosferă de disperare mută, de teamă și pustiu

lăuntric. Confesiunea capătă tonul unei romanțe monotone, sfâșietoare. Peisajul – satul pustiu înecat într-o ninsoare-lințoliu, cimitirul cu corbi „în pâlc de doliu” – devine metafora unor stări depresive. Obsesia morții, sentimentalismul lugubru, filosofia deprimantă, unele imagini (plânsul nebunului, iubita cântând la clavier din Wagner, vedeniile descompunerii) vor reveni prin Bacovia. Atmosfera de visare vagă, chemarea misterioasă a Nordului, nostalgiile Antichității țin de simbolismul epocii. D., autor și de romanțe și idile, a rămas pentru mulți poetul socialist al epocii. Instantaneele din viața năpăstuiților, învinșilor, femeilor pierdute, încărcate de compasiune, au fost larg difuzate. În pofida influențelor și stângăciilor, el era un poet autentic în reușitele sale, simplu, muzical și concis. Romanele pe care le-a scris sunt și ele impregnate de lirism. În *Iubita* (1895) și *Cum iubim* (1896), personajele – intelectuali idealști, hipersensibili, victime ale mediului social și ale visului lor de iubire absolută – nu capătă consistență. *Intim* (1892) este un jurnal, cuprinzând notații ale stărilor interioare, impresii de natură, comentarii pe marginea cărților. Paginile de autoanaliză descoperă un singuratic ce află în natură un izvor de seninătate și de împăcare. Sufletul tăcut al arborilor și al florilor sugerează, ca la simbolști, melancolii aproape omenești. Expresia este poemătică. Raicu Ionescu-Rion și G. Ibrăileanu i-au reproșat intimismul mic-burghez. Volumul *Profile literare* (1891) se compune din impresii de lectură; autorii, români și francezi (D. Bolintineanu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, Al. Vlahuță, V.G. Morțun, Th. M. Stoeneșcu, J.M. Guyau, Louise Ackermann, Théodore de Banville), au fost selectați după criteriul afectiv. Intuițiile sunt sigure și gustul cultivat, dar cronicarul, discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea, apreciază mai ales literatura de „documente omenești”, pe Émile Zola, în special. Bogăția lecturilor (Lamartine, Ernest Renan, Hippolyte Taine, Jules Lemaître, Charles Baudelaire, Sully Prudhomme, Stéphane Mallarmé, Paul Verlaine, Jean Richepin, Paul Bourget, Pierre Loti, L.N. Tolstoi, F.M. Dostoevski ș.a.) impresionează. Cu *Lăutarul din Cremona*. *Pater* (1895), D. este un aplicat traducător în românește al teatrului lui François Coppée.

SCRIERI: *Poezii*, pref. Al. Macedonski, Craiova, 1885; *Freamăte*, Craiova, 1887; *Amurg*, Craiova, 1888; *Evoluțiunea în literatură*, Craiova, 1889; *Cartea unei inimi*,

Craiova, 1890; *Săracii*, Craiova, 1890; *Profile literare*, Craiova, 1891; *Intim*, Craiova, 1892; *Senzitive*, București, 1894; *Iubita*, Craiova, 1895; *Cum iubim*, Craiova, 1896; *Priveliști din viață*, Craiova, 1896; *Aquarele*, pref. A. Steuerman, Iași, 1896; *Simplu*, pref. G.D. Pencioiu, Craiova, 1896; *Nuvele postume*, Craiova, 1896; *Nuvele și poezii*, cu o scrisoare de Al. Vlahuță, București, 1916; *Pagini alese*, pref. M. Dragomirescu, Craiova, 1924; *Opere alese*, pref. Geo Șerban, București, 1951; *Scrieri alese*, îngr. și pref. C.D. Papastate, București, 1968; Traian Demetrescu, Elena Farago, *Correspondență*, îngr. C.D. Papastate, București, 1976, 9–116; *Între vis și realitate*, pref. Al. Macedonski, îngr. și postfață Marian Barbu, Craiova, 1996. **Traduceri:** François Coppée, *Între doi*, Craiova, 1888, *Lăutarul din Cremona*. Pater, Craiova, 1895; [Sully Prudhomme, François Coppée, William Wordsworth], în *Aquarele*, Iași, 1896.

Repere bibliografice: Raicu Ionescu-Rion, *Arta revoluționară*, îngr. și introd. Victor Vișinescu, București, 1972, 3–5; Ibrăileanu, *Opere*, V, 536–543, X, 108–122, *passim*; Chendi, *Impresii*, 202–205; Chendi, *Schițe*, 62–63; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 495–498, *Ist. lit.* (1982), 561–563; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 335–337; Emil Manu, *Traian Demetrescu*, București, 1956; C.D. Papastate, *Traian Demetrescu*, București, 1967; Bote, *Simbolismul*, *passim*; *Ist. lit.*, III, 813–819; *Dicț. lit.* 1900, 268–270; Zamfir, *Poemul*, *passim*; Al. Melian, *Traian Demetrescu*, Craiova, 1983; Holban, *Literatura*, I, 73–83; Ionescu, *Război*, II, 73–75; Mihai Ungheanu, *Adio, domnule Maiorescu!*, București, 1995, 28–43; *Dicț. scriit. rom.*, II, 55–57; Ioan Holban, *Singularitatea unui jurnal intim*, CL, 2001, 2,3; Adrian Majuru, *Traian Demetrescu, un cronicar al intimităților eșuate*, ALA, 2004, 708; Adina Mocanu, Elena Popescu, *Traian Demetrescu*, introd. Constantin M. Popa, Craiova, 2008.

S. C.

DEMETRIADE, Mircea C.

(2.IX.1861,
Ocnele Mari –
11.IX.1914, București),
poet, autor dramatic.

Dintr-o familie care a dat actori renumiți, fiu al Luxiței Saragea și al lui Constantin Dimitriade (om de teatru, autor dramatic) și frate vitreg al Aristizzei Romanescu, **D.** s-a pregătit la rândul său să devină actor. A urmat, cu întreruperi, cinci clase

liceale, apoi, la Conservatorul bucureștean, cursul de declamație al lui Ștefan Vellescu. Încă de pe acum Bonifaciu Florescu și Pantazi Ghica, prietenii ai tatălui său, îl îndemneau să scrie. Frecvențează gruparea de la „Literatorul”, unde debutează în 1880 cu „aquarele”. O nuvelă (*Victima societății*) îi apare tot atunci în „Portofoliul român”. Citea mult și fără metodă, călăuzit însă de intuiție și de gust. Cafeneaua literară a jucat un rol decisiv în formarea sa. La Fialkovski, la Bulevard și Kübler, într-un mediu boem frecventat de profesori, actori, scriitori, el ajunge să strălucească în arta conversației. „Vehement, paradoxal [...], entuziast” (cum îl portretizează Al. Macedonski), impulsiv și cabotin, ar fi avut momente când devenea un „vrăjitor al vorbei”. A rămas în amintirile contemporanilor nu atât poetul, cât noctambulul cu o agitată viață de cafea, ce făcea profesiuni de credință moderniste și sacrifică unui vis de artă posibilitățile unei cariere.

D. a colaborat cu versuri, teatru și traduceri la numeroase publicații ale epocii: „Literatorul”, unde în 1890 era redactor, „Portofoliul român”, „Fântâna Blanduziei”, „Revista literară”, „Revista orientală”, „Revista poporului”, „Analele literare”, „Biblioteca familiei”, „Telegraful român”, „Unirea”, „Românul”, „Naționalul”, „Binele public”, „Raiul”, „Ciulinul”, „Duminica”, „Forța morală”, „Liga literară”, „Peleșul”, „Pleiada”, „Vieața nouă”, „Generația nouă”, „Hermes”, „Românul literar” ș.a. Scria ușor (în periodice sunt răspândite peste o mie cinci sute de poezii), sub semnul unei remarcabile virtuozități stilistice. Risipea într-o țesătură anostă frumusețea stranie a vreunui vers, culoarea deosebită a unui epitet. Câteva poeme au însă o unitate și o originalitate pregnantă. Ca poet, a rămas discipolul lui Macedonski. Era familiarizat cu orientările noi ale liricii franceze și, sub influența lui Charles Baudelaire, se cristalizează una din temele dominante ale producției sale poetice, adunată în *Fabule* (1883), *Versuri* (1884), *Făt-Frumos. Forme noi. Pygmalion. Din albumul ei. Poezii 1883–1888* (1889): spleenul, invazia pustiiitoare a monotoniei și urâtului. Urâtul e, ca la Baudelaire, „fantasmă uriașă” devoratoare (*Urâtul*), viciile capătă coșmarești întruchipări bestiale (*Conștiința*). Poetul evocă un peisaj interior apăsător de monotonie, de spaimă și de moarte, în corespondențe care indică buna cunoaștere a tehnicilor simboliste. Cu insistență se perindă vedenii

ale pustiului, teritoriu înghețat sau deșert de nisip spulberat. Aici s-au pierdut „emiri fatidici”, simboluri ale unei vârste a iluziilor și îndrăzneții (*Spleen*; sonetul a fost considerat un posibil punct de plecare pentru *Noaptea de decembrie* a lui Al. Macedonski). Chiar dacă în cazul lui deseori este vorba de simplă poză, **D.** se numără între cei dintâi „nevrozați” ai literaturii noastre. El este un citadin și orașul îi apare drept un loc blestemat, spațiu al singurătății și căderii, unde oamenii se metamorfozează în soboli (*Cetate*). Grotescul, închipuirile macabre, hidoase, bizare, toată figurația poeziei decadente pătrund o dată cu „sinestezia și narcoza” în poezia erotică și chiar în poezia naturii. Poetul imaginează o „orgie a florilor” în care beția olfactică a înfloririi se amestecă cu exhalățiile descompunerii „ce-mbată și omoară” și, vrând să sfideze sentimentalismul poeziei de iubire din epocă și să scandalizeze, transcrie printr-un limbaj brutal senzualitatea violentă, instinctul nud (*Spasm*, *Deflorare*, *Demoni*). Jean Richépin (din care a și tradus), Baudelaire, Maurice Rollinat sau Stuart Merrill puteau oferi modele tablourilor sumbre ale dorinței animalice (*Vânătoare*). La celălalt pol se situează imaginea pură, de sorginte macedonskiană, a poetului – fanatic al visului, prins într-un zbor nestăvilit către ideal. Receptivitatea față de poezia simbolistă, vizibilă în tematică și în unele procedee de expresie, coexistă cu note parnasiane. Viziunile mitologice din *Pygmalion*, *Imn la Afrodita*, evaziunea exotică, cultul frumosului și exercițiul formelor fixe țin de idealul parnasian. **D.** a cultivat sonetul, a încercat rondo, pantumul, sonetul dublu, sextina. El este și autorul unui volum pus sub genericul *Opere dramatice* (1905), cuprinzând un basm versificat, *Dafin Făt-Frumos și frumoasa Ileana*, melopeea *Renegatul* și poemul dramatic *Visul lui Ali*, compuneri hibride, monotone și de un nivel artistic scăzut (deși *Visul lui Ali*, transpus în franceză, a fost trimis, spre a fi reprezentat, Teatrului Odéon din Paris). A tradus, cu talent și meșteșug, piese reprezentative din poezia preferată: *Cântecul toamnei* și *Colocviu sentimental* din Paul Verlaine, câteva din *Himerele* lui Gérard de Nerval, din Baudelaire dând *Abel și Cain*, *Urâtul*, *Femeia*. A adaptat – primul în literatura română – sonetul lui Arthur Rimbaud, *Voyelles*. Articolele sale, *Arta nouă*, *Literatură și artă* (1896), au fost, odată

cu cele ale lui Macedonski și Ștefan Petică, între puținele luări de poziție teoretice prosimboliste din acel moment de început al modernismului. Prin cea mai mare parte a poeziei, ca și prin traduceri sau prin modelele pe care le-a urmat, **D.** se înscrie, alături de Al. Macedonski, I.C. Săvescu, Al. Obedenaru, C. Cantilli, în prima serie a simbolistilor români, constituită în jurul revistei „Literatorul”.

SCRIERI: *Fabule*, București, 1883; *Versuri*, București, 1884; *Făt-Frumos. Forme noi. Pygmalion. Din albumul ei. Poezii 1883–1888*, București, 1889; *Renegatul*, București, 1893; *Opere dramatice*, București, 1905; *Visul lui Ali*, București, 1913.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Opere*, II, îngr. și pref. Adrian Marino, București, 1966, 382–383; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 469–470, *Ist. lit.* (1982), 532; Perpessicius, *Opere*, X, 134–135; N. Davidescu, *Din poezia noastră parnasiană*, București, 1943, 21–23; Ciorănescu, *Lit. comp.*, 237–240; Vianu, *Opere*, II, 679–683; Margareta Dolinescu-Georgescu, *Pătrunderi parnasiane în România*, SLC, 161–168; Bote, *Simbolismul, passim*; Micu, *Început*, 422–423; *Dicț. lit.* 1900, 270–271; Iliescu, *Poezia, passim*; Gabriela Duda, *Sinestezie și metaforă în simbolismul românesc*, SCL, 1991, 3–4; *Dicț. scriit. rom.*, II, 57–58; Andrei Oișteanu, *Narcotice în cultura română*, ed. 2, Iași, 2011, 169, 184, 186–187. **S.C.**

DEMETRIAN, Bucur (22.VI.1951, Craiova – 5.VIII.2013, Craiova), poet. Fiu al Mariei-Viorica Demetrian (n. Ionescu) și al lui Petre Demetrian, contabil, **B.** a absolvit Liceul „Nicolae Bălcescu” (1966–1970) și Facultatea de Filologie din Craiova, specialitatea română-franceză (1970–1974), lucrând apoi ca profesor de limba română la Școala Generală din Islaz (1974–1978), Școala Generală din Gângiova, județul Dolj (1978–1979), Școala Generală nr. 19 (1979–1987) și Școala Generală nr. 2 „Traian” din Craiova (din 1987). Debutază în 1972, la „Ramuri”, cu poezia *Ospăț livresc*, iar editorial prin includerea ciclului *Locuința poetului* în volumul colectiv *Cadran solar* (1986). Mai colaborează cu versuri și recenzii la „Convorbiri literare”, „Poesis”, „Familia”, „Eufhorion” ș.a. După 1989 devine redactor asociat la „Ramuri”. Volumele *Confesiuni* (1993), *Himera de hârtie* (1996) și *Deodată căderea* (2000) au fost premiate de Filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor. A îngrijit, în colaborare cu Ioan Lascu și Constantin M. Popa, *Sud-Vest. O antologie a scriitorilor contemporani din Oltenia* (1998).

Poezia lui **D.** prezintă proiecțiile unui eu definit prin melancolie și decepționism moderat, care explorează posibilitățile notației indecise și abulice, cu rol în mascarea sentimentalismului și a substratului patetic. Printre obiectele sale predilecte se numără oglinzi, ceasuri stricate, rame de tablouri, capete de sfoară, bandaje, draperii, compunând naturi semi-moarte ce cad pradă unor blânde putrefacții. Tematizată pretutindeni este ratarea autoportretului (poetul fiind și pictor), dar și a vieții în „oul stricat al provinciei”. Încă din ciclul de debut, formula lui **D.** este încheată – livrescă și delicată, adesea cu prețul desangvinizării: „umbră a mea întipărită/ pe suprafața bibliotecii/ țesătură de vieți închinată melancoliei/ într-o zi de noiembrie/ (mirosul florilor risipite se desprinde/ din pagina albă)// dar pot oare să construiesc silaba defunctă/ din care izvorăsc apele din care/ sângele strălucește la masa de scris// dar tu ascuns într-o lupă/ purtător al oglinzii petreci/ ceasuri de glorie în labirintul obscur” (*O zi obișnuită*). Plachetele următoare variază doar cantitativ formula. Din *Himere de hârtie* se reține un memento parizian: „Au trecut cămărilor sertarele/ cheiul Senei și buchiniștii/ vânzătorii de mărunțișuri/ tristețea purtată prin fața/ tablourilor// soarele mângâie ziua de toamnă/ cântărețul nebun/ în mulțime/ ce limbă descrie durerea?// tânărul Proust se pregătește/ de culcare” (*Au trecut*). Totuși, *Așezarea pe cruce* (2004), cel mai bun volum al poetului – incluzând și texte mai vechi –, valorifică mai sesizabil depășirea staticului melancolizant autodescriptiv prin incursiuni în zona neoexpresionismului: „toamna mătură frunzele/ ochii aruncați cu scârbă/ și cuvintele zdrențuite/ a rămas masca/ sperietoare în leagănul/ copiilor părăsiți” (*Masca lui Oedip*).

SCRIERI: *Confesiuni*, Craiova, 1993; *Himera de hârtie*, Craiova, 1996; *Catedrala și firul de iarbă*, Craiova, 1997; *Deodată căderea*, Craiova, 2000; *Așezarea pe cruce*, Craiova, 2004; *Bărbați în fața oglinzii*, Craiova, 2008.

Repere bibliografice: Constantin Sorescu, *Cadranul mediocrității. Excepțiile*, SLAST, 1986, 31; Nicolae Coande, [Bucur Demetrian], „Orient latin”, 1997, 12, R, 2000, 9; Nicolae Prelipceanu, *Poezii orașului Craiova*, RMB, 1998, 31 ianuarie; Gabriel Coșoveanu, *Ode închinată crepuscularului*, R, 1998, 3; Gabriel Chifu, [Bucur Demetrian], R, 2000, 9, LCF, 2009, 17; Constantin M. Popa, *Dascăl trist și înțelept*, LCF, 2002, 1; Geo Vasile, *Descrierea infernului*, RL, 2005, 19; Paul Aretzu, *Poeme dintr-o expoziție*, R, 2009, 3.

M.I.

DEMETRIESCU,
Anghel (5.X.1847,
Alexandria –
18.VII.1903, Karlsbad,
azi Karlovy Vary, Cehia),
teoretician și critic
literar.

Fiu al Chrysantei (n. Velleanu) și al lui Dumitru Simion, boiangiu, **D.** învață mai întâi la Alexandria, apoi la Gimnaziul „Matei Basarab” și la Liceul „Sf. Sava” din București, urmând o vreme și cursurile Facultății de Litere. În 1869 era profesor la cursul inferior al Liceului „Sf. Sava” și, mai târziu, director al internatului acestei școli. Prieten cu D. Aug. Laurian și cu Șt. C. Michăilescu, a colaborat la „Tranzacțiuni literare și științifice” și a fost în comitetul de redacție al „Revistei contemporane”. Face studii de limbă și literatură latină la Berlin (1877–1881), apoi, întors în București, după o încercare eșuată de a deveni profesor la Universitate, predă la cursul superior al Liceului „Gh. Lazăr”, la Seminarul „Nifon”, conduce Liceul particular „Sf. Gheorghe”. A fost membru și conferențiar al Ateneului Român, vicepreședinte al Ligii Culturale, fiind ales, în 1902, membru corespondent al Academiei Române. Scrisul era pentru acest cărturar cu bune cunoștințe clasice o manifestare într-un fel adiacentă rostului esențial, de dascăl, preocupat de gramatica greacă, de geografie, istorie ori de poetică. Era prețuit pentru erudiția și spiritul său sever, fiind omagiat cu gesturi de amicitie de scriitori precum Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță, I.L. Caragiale ș.a. Colaborarea la publicațiile din epocă, discontinuă, se caracterizează, la acest „risipitor” (Al. Dobrescu), prin diversitate și eclectism, dar sunt întotdeauna substanțiale și pline de vervă. În „Națiunea”, „Conservatorul”, „Timpul” ori „Epoca”, gazete de orientare conservatoare, publică articole politice. La „Tranzacțiuni literare și științifice” și la „Revista contemporană” se manifestă mai ales ca istoric, interesul pentru ideile lui Hippolyte Taine fiind relevant (*Domnul Taine*, 1876). Societatea Academică Română îi încredințează în 1876 traducerea *Istoriei romane* a lui Dion Cassius, tipărită „sub privegherea domnului G. Sion” în 1878,

lucrare pe care instituția academică o va și premia. După 1880 articole i-au mai apărut în „Revista literară”, „Literatorul”, „Epoca”, „Convorbiri literare”. Printre ele se află un studiu amplu, neterminat, despre Dimitrie Bolintineanu (1885) și o critică a piesei *Ovidiu* de Vasile Alecsandri. În „Literatură și artă română” tipărește, din 1897 până în 1903, mai multe lucrări de teorie literară, articole despre M. Eminescu, un studiu erudit asupra poemelor homerice ș.a. Mai dăduse, între timp, o bună ediție a discursurilor lui Barbu Catargiu (1886), tradusesse din limba engleză discursurile lordului Thomas Macaulay (1895), publicase portrete ale unor oratori și oameni politici români.

Înscrise în normele esteticii clasice, ideile lui D. despre artă și literatură instituie drept maeștri pe Aristotel, Lessing și pe Taine. De la acesta din urmă învățase să explice geneza operei prin influența factorilor de mediu și să înțeleagă opera propriu-zisă prin existența unei calități predominante. O planuită carte despre poetică ar fi introdus în capitolele ei multe din articolele de teorie literară publicate în presă. Cu un concept estetic dacă nu învechit, cel puțin inadecvat momentului literar căruia îi era contemporan, criticul accepta, de pildă, doar ideea unei literaturi „sănătoase”, refuza realismul lui Balzac ori se arăta opac la imaginația genial-romantică a lui Eminescu. De altfel, în istoria literaturii române D. a trecut multă vreme drept detractor al lui Eminescu, fiind identificat, fără temei, de N. Iorga, ca autor, sub pseudonimul Gr. Gellianu, al articolului *Poeziele d-lui Eminescu* (1875). Atribuire imposibilă din moment ce nimic din ce îl caracterizează pe cărturar – urbanitate, preocupare pentru motivare și argument, judecată, e drept, severă, dar articulată erudit, solemn, elegant – nu era prezent aici. În pofida unui comentariu contradictoriu, rigidizat în bună măsură de dogma clasicistă, studiul *Mihail Eminescu* („Literatură și artă română”, 1903) are câteva repere interesante: explicarea creației lui Eminescu prin predispoziții ereditare, temperament, educație și înrâuriri succesive, din cultura română și din cea germană. Criticul recunoaște că prin Eminescu poezia a primit „o viață mai intensivă și mai variată”, că limba română s-a îmbogățit, poetului fiindu-i relevată importanța. Nu lipsită de substanță este portretistica literară a lui D., în care afinitatea față de „stilul” unor personalități (Titu Maiorescu, Barbu Catargiu) sau, dimpotrivă, atitudinea sarcastică (Nicolae Flea), tonul

dezaprobator (când e vorba despre Mihail Kogălniceanu) contribuie la încheierea, în bună tradiție clasică, a unor „caractere”.

SCRIERI: *Opere*, îngr. și pref. Ovidiu Papadima, București, 1937; *Scrieri istorice și literare*, îngr. și pref. Al. Dobrescu, București, 2007. **Traduceri:** Dion Cassius, *Istoria romană*, București, 1878; Thomas Macaulay, *Discursuri*, București, 1895.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, I, 16–21; Călinescu, *Opere*, III, 1192–1206, 1340–1345; N. Petrașcu, *Anghel Demetriescu*, București, 1931; Perpessicius, *Mențiuni*, IV, 159–165; Sebastian, *Eseuri*, 420–425; Vianu, *Arta*, 206–209; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 479–480, *Ist. lit.* (1982), 542–543; Bucur, *Istoriografia*, 94–98; *Dicț. lit.* 1900, 271–272; *Dicț. scriit. rom.*, II, 58–61; *Detractorii lui Mihail Eminescu*, îngr. și pref. Al. Dobrescu, Iași, 2002, XX–XXXIII; Al. Dobrescu, [*Anghel Demetriescu*], IIS, 2004, 1, 2; Stancu Ilin, *Convergențe*, București, 2004, 101–104, 165–169, 178–183; Constantin Coroiu, *Reabilitarea unui „cretin”*, CLT, 2008, 25, 26.

G.D.

DEMETRIUS, Lucia

(16.IX.1910, București – 29.VII.1992, București),
prozatoare, autoare
dramatică, poetă,
traducătoare.

Este fiica Antigonei (n. Rabinovici) și a lui Vasile Dumitrescu (V. Demetrius ca scriitor); prenumele la naștere: Lucia Aurora. Prin intermediul tatălui, cunoaște de timpuriu lumea literară și cercurile de stânga din care acesta făcea parte; nașul său de botez fusese premierul liberal I.G. Duca. Urmează cursurile Școlii Centrale „Maria Brâncoveanu” din București, apoi se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Capitală, unde își ia licența în litere (1931) și în filosofie (1932). În paralel, între 1928 și 1931 urmează Conservatorul de Artă Dramatică la clasa lui Ion Manolescu; aici se atașează de profesoara Alice Voinescu. O vreme va fi actriță la compania dramatică Treisprezece și unu (condusă de George Mihail Zamfirescu) și la Teatrul Național din Cernăuți, unde ajunge prin intermediul lui Ion Marin Sadoveanu, dar va primi doar roluri secundare, ca și mai târziu la Brașov și București.

Debutază în 1923, la numai treisprezece ani, cu poezii în revista „Universul literar”, iar publicistic – cu un medalion despre actorul Alexandru Moissi – în „Vremea”. În 1934 pleacă la Paris cu o bursă, cu intenția de a urma École des Hautes Études Sociales și de a-și da un doctorat în estetică la Sorbona cu Charles Lalo. Aici realizează interviuri cu Ludmila Pitoëff, cu Jean Cocteau și Julien Green ș.a. Elvira Popescu, căreia îi solicitase o angajare, o deconsiliază însă în cariera dramatică. Revine în țară după doar câteva luni, bursa dovedindu-se nesigură, și începe să scrie nuvele, să publice articole, proze și cronici dramatice. Prin intermediul lui Camil Baltazar ajunge la cenaclul Sburătorul, condus de E. Lovinescu, pe care-l frecventează intermitent. În 1937 devine membră a Societății Scriitorilor Români. În același an se angajează la birourile industriașului Malaxa, care-i facilitează o călătorie în Italia. Frecventează mediile congenerilor, se împrietenește cu Emil Botta, Anton Holban, frații Acterian, Mihail Sebastian, C. Fântâneru, M. Blecher ș.a.; cu Eugen Ionescu polemizează, acuzându-l de misoginism. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial lucrează ca soră medicală la un spital de campanie din clădirea Școlii Centrale. După război, căsătorită cu actorul Cristel Costache, devine profesoară la Conservatorul Muncitoresc (1944–1949), prim-secretar de presă la Ministerul Informațiilor, autoare oficială (conduce multă vreme secția de dramaturgie a Uniunii Scriitorilor), regizoare la Sibiu, Brașov și Bacău.

D. debutează editorial, sprijinită de Camil Petrescu, la Editura Fundațiilor Regale cu romanul *Tinerețe* (1936), de notație liric-autenticistă. Întâmpinat în general favorabil de critică, acesta primește Premiul Divanului Meșterilor și Cărturarilor de la Hanul Ancuței, societate pentru stimularea tinereilor talente condusă de Mihail Sadoveanu, și Premiul Femina. Artificios, desfășurat într-un mediu cosmopolit parizian, erotic-exaltatul roman *Marea fugă* (1938) are o receptare mult mai puțin favorabilă. Spre deosebire de Lovinescu, care văzuse în **D.**, la debut, o „copilă de geniu”, Pompiliu Constantinescu și Perpessicius sunt mai rezervați, iar G. Călinescu e de-a dreptul ostil față de senzualismul literaturii sale. Versurile de notație confesivă, marcate de sentimentul claustrării, din placheta *Intermezzo* (1939) trec aproape neobservate; nu altă soartă va avea, după război, al doilea volum de poezii, *Flori de hârtie* (1947), cu o notă mai

apăsător umanitară. De o receptare bună beneficiază în schimb volumul de nuvele *Destine* (1939); pe aceeași linie, *Album de familie* (1945) confirmă înclinația pentru proza scurtă de observație moral-psihologică. Preocuparea pentru teatru se va deplasa treptat dinspre actorie și cronică dramatică spre dramaturgie, pe măsură ce **D.** înregistrează obstacole în râvnita carieră de actriță. În 1938 dramatizează împreună cu Marietta Sadova romanul lui Goethe *Suferințele tânărului Werther*, dar colaboratoarea ei își arogă integral meritele, publicând abuziv un fragment în presa de orientare legionară. Prima piesă originală semnată de **D.**, *Dramă burgheză*, este refuzată la publicare pentru motive obscure, iar în perioada legilor rasiale, efect al originii evreiești materne, numele îi este scos de pe un afiș unde apărea ca traducătoare. Nu va fi împiedicată, totuși, să participe la inaugurarea teatrului românesc din Odessa. *Turneu în provincie* (jucată în stagiunea 1945–1946) este o dramă a eșecului inspirată de culisele scenei și de moravurile dubioase ale actorilor. Afinitățile spontane – niciodată renegate, asumate idealist și entuziast – cu stânga militantă și cu promisiunile emancipatoare ale acesteia o fac, dincolo de „șovăielile” estetizante ale tinereții, să se afirme ca dramaturg de prim-plan al realismului socialist, alături de Horia Lovinescu, Mihail Davidoglu și Aurel Baranga. Investigația psihologică nu lipsește totuși nici din această producție, începând cu drama conștiinței din *Cumpăna* (1949), unde protagonistul, agent al naționalizării, cedează iubirii pentru soția fostului său patron. În următoarele piese, tratând despre colectivizare sau industrializare – *Vadul nou*, *Oameni de azi* (ambele distinse cu Premiul de Stat), *O noapte grea* ș.a. –, fără a mai vorbi de cele compuse pentru teatrul de amatori, comanda socială primează. Prin comparație, emblematica *Trei generații* (1956) – cea mai de succes piesă scrisă de **D.**, urmărind destinele a trei generații de femei de la afirmarea burgheziei la instaurarea comunismului – și mai complexa *Arborele genealogic* (1957), mai puțin *Cei care rămân singuri* (1959) sunt, dincolo de schema ideologică, realizări din „obsedantul deceniu”, definite prin adoptarea unei perspective feminine progresiste asupra istoriei. Frapante sunt similitudinile cu *Citadela sfărâmată* sau cu *Surorile Boga* de Horia Lovinescu și, prin tinerele eroine, cu idealismul camilpetrescian. Formula dramei burgheze și a

Pe rândul de jos: Teodor Scarlat, N. Crevedia, Anișoara Odeanu, Virgil Carianopol, Lucia Demetrius și Ovidiu Constantinescu

„cronicii de familie” (ambele recondiționate proletar) se asociază cu o structură clasică în care tipizarea caracterelor nu exclude autenticitatea, cu necesare note de romantism și umor satiric. O recădere în tezismul naiv se întâlnește în rurala *Vlaicu și feciorii lui* (1960). Volumele de proză scurtă apărute în această perioadă – *Premiera* (1952), *Oameni și jivine* (1956), *Oglinda* (1957), *Nunta Ilonei* (1960) – plătesc, de asemenea, tribut ideologiei momentului; ele conțin în general proze „de moravuri”, definite de confruntarea dintre „nou și vechi”, populate de eroi civilizatori (medici, intelectuali), idealști gata de sacrificiu; unele nuvele, precum elaborata *Ultima Tauber* (1956), nu sunt lipsite însă de pregnanță caracterologică. Având ca punct de plecare documentar reportajele propagandistice din *Cetatea de pe Târnave* (1955), stufosul roman *Primăvara pe Târnave* (I–II, 1960–1963), frescă de peste o mie de pagini a colectivizării într-un sat din secuime, conține, dincolo de conflictul maniheic vizând „trezirea conștiinței de clasă”, pagini de autentică observație socială și etnoculturală, cele mai credibile fiind, ca de obicei, personajele feminine. Incidental, fosta sburătoristă își redescoperă înclinații pedagogice (*Scrisoare către fetele tinere*, 1971). Odată cu abandonarea realismului socialist, va recondiționa retrospectiv latura

introspectivă atât în romane (*Lumea începe cu mine*, 1968, trilogia familială *Triptic*, 1981–1984, etc.), cât și în numeroasele culegeri de proză scurtă; intrată într-un con de umbră după succesul din anii '50, dramaturgia sa recurge acum la procedee mai sofisticate, post-pirandelliene, cu deschideri mediativ-simbolice (*După prăpăd*, *Grădina lui Dumnezeu*, *Răscrucea fără fântână* ș.a.). Obsesia timpului și a transformărilor pe care acesta le aduce în existența oamenilor devine tot mai acută. **D.** a fost așezată, uneori dintr-un automatism al criticii, în descendența, eventual epigonică, a Hortensiei Papadat-Bengescu. O anumită compatibilitate poate exista, mai ales în percepția maladivului, însă *Tinerețe*, cel mai original și mai rezistent roman al autoarei, ilustrează clar linia direct confesivă, diaristică a tinerei generații autenticiste, ca și sexualitatea anarhică, exacerbată din *Marea fugă*, iar nuvela *Ultimele zile din viața Ioanei Lazăr*, dincolo de trimiterea la *Moartea lui Ivan Ilici* de Lev Tolstoi, prezintă înrudiri cu proza de sanatoriu a lui M. Blecher. Dominanta acestor proze scurte o reprezintă, de la început, tensiunea dintre ideal și real, vis și realitate. Dacă blecherianismul din *Ultimele zile...* rămâne fără consecințe majore, *Casa din Strada Cetatea Veche*, cu atmosfera ei de burg decrepit, inaugurează o serie „transilvană” mai amplă, în

variante morbide sau, după caz, marcate de optimism social. La fel, tensionatele conflicte dintre „bătrâne” și „tinere” din *O zi plină*, *Generații* și *Destine*, cu ecouri inclusiv în piesele de mai târziu. Rememorarea unei tinereți frivole din perspectiva unei bătrâneți fără speranță (*La început a fost iubirea*), claustrarea spitalicească (*Pensiunea „Steaua magilor”*), morbiditatea adulterină cu accente neogotice (*Melopee*, *Fantezie romantică*), bovarismul erotic destabilizant (*Un an de reculegere*), drama conjugală inavuabilă (*Zi de noiembrie*, *Album de familie*), inadaptarea morală la tribulațiile unei vieți profesionale meschine (*Premiera*, corespondent nuvelistic al piesei *Turneu în provincie*) sau rolul transfigurator al artei într-o existență banală (ekfrastica *O călătorie ciudată*, 1965), se alătură unor motive care îi străbat scrisul până la târziile și mai estompatele *Te iubesc, viață!* (1984) sau *Plimbare în parcul liniștit* (1987). Modernitatea psihologizantă (cu accente psihanalitice), livrescul infuzat de lirism cu deschideri simbolice, grefate pe un fond naturalist nu lipsit de dramatism, pictura de medii sociale (cosmopolite chiar în contextul unei literaturi militant proletare) se asociază constant cu predilecția pentru atmosferă în narațiunile sale de un umanitarism sentimental. La peste un deceniu de la moartea autoarei, scriitorul Miron Bergmann (Dragu), vechi prieten și colaborator emigrat la Paris, îi va publica un consistent volum de *Memorii* (2005): nu foarte organizat, pus pe hârtie între 1973 și 1991, textul conține o bogată galerie de portrete și evocări ale mediilor literare interbelice și (în mai mică măsură) postbelice. Fără indiscreții, dar cu observații surprinzătoare (despre George Ranetti – prima ei iubire platonice –, Anton Holban, E. Lovinescu, „inumanul” Tudor Arghezi, Alice Voinescu, Mărgărita Miller-Verghi, surorile Marica și Florica Sion sau Tușki Caragiale, dar și Leny Caler, Valeria Sadoveanu, Wolf Siegfried, Aurel Baranga, Mia Groza) și cu evocări intens afective ale părinților, memoriile sunt redactate cu un patetism discret și au valoare de autopoortret moral; ca și unele dintre personajele proprii, vârstnica scriitoare privește înapoi fără mânie, dar cu amărăciunea de a constata că e aproape uitată. Contextul afirmării realist socialiste este evocat cu o seninătate greu de acceptat pentru receptarea anti-comunistă curentă („nu acuz acele timpuri de exce-sele lor [...] acea epocă [...] nu era pentru scriitor mai rea decât cea dinainte de 23 august”). Traducătoare asiduă și înainte de instaurarea comunismului, D. transpune în deceniul stalinist, mai curând ca mâna

a doua, cea care stilizează textul, din literatura universală licită (L.N. Tolstoi, I.S. Turgheniev, William Shakespeare ș.a.), pentru ca după 1965 să se axeze preponderent pe literatura franceză (Balzac, Victor Hugo, Guy de Maupassant, Gustave Flaubert).

SCRIERI: *Tinerețe*, București, 1936; *Marea fugă*, București, 1938; *Destine*, București, 1939; *Intermezzo*, Brașov, 1939; *Album de familie*, București, 1945; *Flori de hârtie*, București, 1947; *Cumpăna*, București, 1949; *Premiera*, București, 1952; *Teatru*, București, 1952; *Egală în drepturi și datorii*, București, 1954; *Marea noastră prietenă*, București, 1954; *O noapte grea*, București, 1954; *Cetatea de pe Târnave*, București, 1955; *Cei de mâine*, București, 1956; *Oameni și jivine*, București, 1956; *Primăvara în noiembrie*, București, 1956; *Trei generații*, București, 1956; *Ultima Tauber*, București, 1956; *Arborele genealogic*, București, 1957; *Oglinda*, București, 1957; *Și tu hotărăști!*, București, 1957; *Cei de mâine. Trei generații. Arborele genealogic*, București, 1958; *Cei care rămân singuri*, București, 1959; *O să fie nuntă mare*, București, 1959; *Nunta Ilonei*, București, 1960; *Primăvara pe Târnave*, I–II, București, 1960–1963; *Vlaicu și feciorii lui*, București, 1960; *Întâmplare de la târg*, București, 1962; *Limpezire*, București, 1962; *Pădurea de sălcii*, București, 1963; *Făgăduielile*, București, 1964; *Teatru*, București, 1964; *Drumul izvoarelor*, București, 1965; *O călătorie ciudată*, București, 1965; *Album de familie*, pref. Henri Zalis, București, 1967; *Colocviu sentimental*, București, 1967; *După prăpăd*, București, 1967; *Ce aduc zorile*, București, 1968; *Lumea începe cu mine*, București, 1968; *Anotimpuri*, București, 1970; *La ora cearului*, București, 1970; *Acuarele*, București, 1971; *Scrisoare către fetele tinere*, București, 1971; *Tinerețe*, București, 1971; *O femeie ca multe altele*, București, 1972; *Teatru (Răscrucea fără fântână)*, București, 1972; *O poveste ade-vărată*, București, 1973; *Sunt un pământean*, București, 1973; *Întoarcerea la miracol*, București, 1974; *Răspântiile*, București, 1976; *Întâlnire cu tinerețea*, București, 1977; *Trei generații*, București, 1977; *Fericita călătorie*, București, 1979; *Itinerariul iubirii*, București, 1981; *Triptic*, vol. I: *Oglinzi aburite*, vol. II: *Portretele au coborât din rame*, vol. III: *Ultimul vlăstar*, București, 1981–1984; *Te iubesc, viață!*, București, 1984; *Plimbare în parcul liniștit*, București, 1987; *Memorii*, îngr. Ion Nistor, pref. Gabriel Dimisi-anu și Miron Bergmann, București, 2005. **Traduceri:** Ivan Bunin, *Nuvele*, București, 1936; Louis Frédéric Rouquette, *Împărăția tăcerii albe*, București, 1937; Al. Dumas, *Acu-zatul*, București, 1938; Louis Blomfield, *Vin ploile*, I–II, București, 1941 (în colaborare cu V. Demetrius); Basile Gianbattista, *Povestea poveștilor*, București, 1943; Charles Perrault, *Povești*, București, 1943; Lev Tolstoi, *Învierea*, București, 1948 (în colaborare cu Elena Culacov), *Povești din campanie*, București, 1949 (în colaborare cu Elena Culacov); Ivan Turgheniev, *Nuvele*, București, 1948 (în colaborare cu Elena Culacov); William Shakespeare, *Cum*

vă place, București, 1949; K.S. Stanislavski, *Munca actorului cu sine însuși*, București, 1951 (în colaborare cu Sonia Filip); Victor Hugo, *Mizerabilii*, I–V, București, 1954–1955 (în colaborare cu Tudor Măinescu și Jacques Costin); Guy de Maupassant, *Nuvele și schițe*, București, 1956, *Bulgăre de seu*, București, 1960, *Mont-Oriol*, în Guy de Maupassant, *Opere*, I, București, 1966 (în colaborare), *Mont-Oriol*, București, 1971, *Moștenirea*, Craiova, 1992; N.V. Gogol, *Căsătoria*, București, 1957; A.S. Makarenko, *Povestiri și schițe. Articole despre literatură. Corespondența cu Maxim Gorki*, București, 1959 (în colaborare cu Rostislav Donici); Honoré de Balzac, *Crinul din vale*, București, 1967, *Oțică a Evei*, București, 1969, *Albert Savarus*, București, 1983 (în colaborare); Julien Green, *Miezul nopții*, București, 1970, *Manuel*, pref. Laurențiu Ulici, București, 1972; René Barjavel, *Tarendol*, București, 1974; Gustave Flaubert, *Educația sentimentală*, pref. Irina Mavrodin, București, 1976.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, 422–434; Sebastian, *Eseuri*, 380–384; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 313–314; *Scrieri*, II, 445–449; Perpessiciu, *Opere*, VII, 300–302, VIII, 85–88, 327, XI, 234–239; Călinescu, *Opere*, III, 248–250, 1446–1450, 1488–1490; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 850–851, *Ist. lit.* (1982), 936; Papadima, *Creatorii*, 354–356; Aurel Baranga, *Lucia Demetrius*, CNT, 1952, 40; Aurel Martin, *Despre dramaturgia Luciei Demetrius*, RITL, 1953; Eugen Luca, *De la comanda socială la realizarea artistică*, TTR, 1956, 2; Ion Vlad, „Arboarele genealogice”, „Făclia”, 1957, 2; Al. Săndulescu, *Virtuțile romanului*, GL, 1961, 18; Ion Apetroaie, „Nunta Ilonei”, IL, 1961, 5; Miron Dragu, *Analiza psihologică și cadrul istoric al acțiunii*, GL, 1964, 2; Ardeleanu, *Însemnări*, 119–122; Protopopescu, *Romanul*, 240–241; Brădăleanu, *Istoria*, III, 196–200; Al. Raicu, *Autografe*, București, 1983, 74–83; Titel, *Cehov*, 150–154; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 260; Lovinescu, *Unde scurte*, II, 162–165; Liana Cozea, *Cvartet cu prozatoare*, Oradea, 1997, 51–85; *Dicț. scriit. rom.*, II, 61–64; Ghițulescu, *Istoria*, 196–199; Paul Cernat, *Femei în fața oglinzii Partidului*, în *În căutarea comunismului pierdut* (în colaborare cu Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir), Pitești, 2001, 93–121; Micu, *Ist. lit.*, 284–285, 661–662; Zaharia Filipaș, *Studii*, 20–22, 135–139; Al. Săndulescu, *Între bună-credință și conformism*, RL, 2006, 6; Elena Ruxandra Petre, *Lucia Demetrius. Ascensiunea și declinul unei scriitoare*, Onești, 2009; Popa, *Ist. lit.*, I, 941–942, *passim*; Burța-Cernat, *Fotografie*, 193–225.

P. C.

DEMETRIUS, V. [Vasile] (I.X.1878, Brașov – 15.III.1942, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Elisabetei (n. Bratu Stinghe) și al lui Dumitru Ogea, sobar. **D.** a început școala la București, unde a fost înmatriculat cu numele de familie Dumitrescu. Starea materială precară a părinților l-a împiedicat să urmeze mai mult de patru clase primare și

l-a silit să practice felurite îndeletniciri: ajutor de librar, muncitor la o țesătorie, la o fabrică de zahăr, corector de ziar, învățător suplinitor, administrator de moșie, funcționar la Ministerul Domeniilor. Căsătorit cu Antigona Rabinovici, a avut o fiică, Lucia Demetrius, viitoare scriitoare. Era bun prieten cu N.D. Cocea, Gala Galaction și Tudor Arghezi și frecventa mediile socialiste. A debutat cu versuri în 1898, la „Adevărul”, semnând V. Demetrius, nume pe care îl va adopta de acum înainte. În același an începe să publice și în „Literatură și artă română”. Cu versuri și nuvele va mai colabora la „Sămănătorul” ori la „Sburătorul”, dar mai ales la „Viața socială”, „Flacăra”, „România ilustrată”, „Universul literar”, „Adevărul literar și artistic”, „Propilee literare” ș.a. Împreună cu Tudor Arghezi, scoate, în 1904, publicația „Linia dreaptă”, iar din 1923 conduce colecția „Biblioteca pentru toți”. În 1914 a fost decorat cu Bene Merenti clasa I; i s-au mai acordat Premiul Academiei Române (1916), Premiul Societății Scriitorilor Români (1928) ș.a.

Versurile lui **D.** au fost strânse într-un prim volum în 1901. Au urmat *Trepte rupte* (1906), *Sonete* (1914), *Canarul mizantropului* (1916), *Fecioarele* (1925) și *Cocorii* (1942). Dacă în cartea de debut poeziile vădese stângăcie a construcției, cu a doua se observă renunțarea la clișeu romanțios și încercarea de aflare a unui drum propriu. În peisajul începutului de secol, poetul se remarcă prin delicatețea sentimentului și prin discreția afirmării lui. În genere, iubirea a fost aceea care l-a călăuzit. Faptul se vedește mai ales în volumul *Sonete*, unde sunt incluse versuri rafinate, cu tentă simbolistă, care îmbină meditația cu aplecarea sentimentală către irizările florale. Autorul este un virtuoz al prozodiei și al rimei, posedând totodată arta condensării imagistice. Împreună cu Mihai Codreanu, el a contribuit substanțial la impunerea sonetului în literatura noastră. **D.** a fost și un prozator prolific. Nuvelist spornic, a început cu o culegere intitulată *Puterea farmecelor și alte nuvele* (1913). Paginile din *Cântăreața* (1916), *Școala profesională „Arhiereul Gherasim”* (1916), *Dragoste neîmpărtășită* (1919), *Strigoiul* (1920), *Pentru părerea lumii* (1921), *Vagabondul* (1922), *Norocul cucoanei Frosa* (1926) cuprind numeroase alte nuvele. Autorul lor este un povestitor înzestrat cu spirit de observație și cu abilitatea construcției epice. În genere dense, nuvelele decupează, în buna tradiție naturalistă, „felii de viață” din lumea celor defavorizați ori aflați mereu în inferioritate. Rareori se vizează alte sfere sociale, întrucât

scriitorul nu se îndepărtează de acele medii pe care le cunoștea nemijlocit. El reușește să surprindă, de regulă, automatismele și să creeze o galerie de figuri credibile. La aceasta contribuie și comprehensiunea pe care o arată față de personajele al căror destin nefericit îl cunoaște dinainte și a căror zbatere o urmărește cu o simpatie ce nu coboară niciodată în lacrimogen. Prin nuvelele sale a adus un spor de calitate prozei realiste din primele decenii ale secolului al XX-lea. **D.** a fost și un fecund romancier. *Tinerețea Casandrei* (1913), *Păcatul rabinului* (1920), *Orașul bucuriei* (1920), *Domnul colonel* (1920), *Domnul deputat* (1921), *Vieți zdrobite* (1926), *Monahul Damian* (1928) încearcă să realizeze o frescă de tip realist a societății. Mediile sunt diverse, de la politicieni și industriași la funcționari neînsemnați și femei decăzute. Observațiile sunt ale unui cunoscător avizat, deși înlănțuirea lor ia adesea turnură partizană. Scriitorul nu este însă un pamfletar. Construcțiile urmăresc logica epicului, chiar dacă aproape mereu finalul are o întindere disproporționată față de rest. Organizarea scenelor, succesiunea dialogurilor, aprecierile asupra personajelor, monologurile interioare constituie reușite ale romanelor sale. Le subminează totuși insistența asupra unor sensuri care nu totdeauna fortifică ansamblul. Cititorul timpului avea totuși, cu aceste romane, prilejul unor lecturi de calitate. **D.** a făcut numeroase, și corecte, traduceri din Balzac, Dickens, Blasco Ibañez, Dmitri Merejkovski, Shakespeare, Stendhal, Hippolyte Taine ș.a.

SCRIERI: *Versuri*, Buzău, 1901; *Trepte rupte*, București, 1906; *Puterea farmecelor și alte nuvele*, București, [1913]; *Tinerețea Casandrei*, București, 1913; *Sonete*, București, 1914; *Canarul mizantropului*, București, 1916; *Cântăreața*, București, [1916]; *Școala profesională „Arhiereul Gherasim”*, București, 1916; *Motanul ucigaș*, București, 1918; *Dragoste neîmpărtășită*, București, 1919; *Domnul colonel*, București, 1920; *Orașul bucuriei*, București, 1920; *Păcatul rabinului*, București, 1920; *Strigoiul*, București, 1920; *Domnul deputat*, București, 1921; *Matei Dumbărau*, București, 1921; *Paradisul rușinos*, București, 1921; *Pentru părerea lumii*, București, 1921; *Povești și povești pentru copii deștepți*, București, 1922; *Vagabondul*, București, 1922; *Unchiul Năstase și nepotul său Petre Nicodim*, București, 1923; *Fecioarele*, București, 1925; *Nuvele alese*, Arad, 1925; *Norocul cucoanei Frosa*, București, 1926; *Vieți zdrobite*, București, 1926; *Monahul Damian*, București, 1928; ed. îngr. și pref. Corneliu Popescu, București, 1991; *Cocorii*, București, 1942; *Versuri alese*, București, 1943; *Nuvele*, pref. I. Manole, București, 1952; *Scrieri alese*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1967; *Poezii*, îngr. și pref. Emil Manu, București,

1984. **Traduceri:** Paul Bourget, *Contesa de Candale*. Simona, București, 1886; Balzac, *Liturghia ateului*, București, 1911, *Neamul Marana*, București, 1916, *Jupân Cornelius*, București, [1943]; Vicente Blasco Ibañez, *În pădurea de portocali*, București, 1913, *Coliba blestemată*, București, 1918, *Floare de mai*, București, 1919, *Flămânzii*. *La Horda*, București, 1923, *O tragedie de pomină*, București, 1930, *Don Rafael*, București, [1937]; Shakespeare, *Hamlet*, București, 1913, *Macbeth*, București, 1936; Guy de Maupassant, *Horla*, București, 1914, *Răzbunarea*, București, 1916; Dmitri Merejkovski, *Moartea zeilor*, București, 1916, *Leonardo da Vinci*, București, 1920, *Învierea zeilor*, București, 1921, *Gioconda*, București, 1921, *Petru cel Mare*, București, 1923; Stendhal, *Schitul din Parma*, I–II, București, 1922–1923; W.A. Hoffmann, *O mireasă la loterie*, București, 1926; Charles Dickens, *David Copperfield*, I–III, București, 1928; Hippolyte Taine *Pictura Renașterii în Italia*, I–V, București, [1928], *Despre Balzac și despre Stendhal*, București, [1935], *Pictura în Țările de Jos*, București, [1949], *Sculptura în Grecia*, București, f.a.; William Somerset Maugham, *Din Oceanul Pacific*, București, 1930; Louis Bromfield, *Vin ploile*, I–II, București, 1941 (în colaborare cu Lucia Demetrius), *Un erou modern*, București, 1946, *Dragoste și destin*, București, 1993.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, II, 332–335; Davidescu, *Aspecte*, II, 43–45, 97–99; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 497–498, V, 177–179, VI, 117–118, 229–230; Aderca, *Contribuții*, I, 285–288, 351–352; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 645, *Ist. lit.* (1982), 726–727; Gala Galaction, *Oameni și gânduri din veacul meu*, București, 1955, 148–154; Camil Baltazar, *Contemporan cu ei*, București, 1962, 19–28; Eftimiu, *Portrete*, 215–222; Ciopraga, *Lit. rom.*, 548–550; Micu, *Început*, 554–555; Lucia Demetrius, *Amintiri despre „cel mai mândru timid”*, MS, 1976, 2; Dumitru Micu, *V. Demetrius*, L, 1992, 10; *Dicț. scriit. rom.*, II, 64–66. **D.M.**

DEMOCRAȚIA, cotidian politic și literar apărut la București de la 14 martie 1888 până la 11 martie 1890. Grupul „tinerilor liberali” editează **D.** în preajma demisiei guvernului I.C. Brătianu, pregătindu-se astfel pentru lupta din opoziție. Din comitetul de redacție fac parte, alături de câțiva politicieni aflați la începutul carierei, B. Delavrancea, care pare să îndeplinească responsabilitățile prim-redactorului, C. Dimitrescu-Iași și poetul I.S. Nenițescu. Articolul-program, intitulat *Lupta ce începem*, nesemnat, îi aparține lui Delavrancea și la fel articolul-bilanț, *Ultimul cuvânt*, publicat în numărul din 11 martie 1890. Gazeta este redactată îngrijit. Viața politică, mai ales aceea parlamentară, dar și activitatea guvernării junimiste din 1888 a lui Theodor Rosetti și a celei conservatoare a lui Lascăr Catargiu, care i-a succedat, sunt urmărite cu atenție, fervoarea critică a tinerilor comentatori atingând adesea cotele

polemicii înverșunate și ale pamfletului. Informații privind actualitatea culturală și literară autohtonă și europeană, cronici muzicale, plastice și literare, notițe și știri teatrale, o consistentă rubrică bibliografică se adaugă publicisticii politice. I.S. Nenițescu (semnează și Isn.) își publică aici câteva poezii (*Moartea lui Decebal* ș.a.). C. Dimitrescu-Iași dă articole politice, adevărate analize, în care cel ce aderase încă din 1878 la Junimea se delimitează politic de Titu Maiorescu sau de P.P. Carp, susținând programul liberal. Deși își începuse cariera de ziarist politic în 1881 la o gazetă apropiată de junimiști, „România liberă”, B. Delavrancea o continuase din 1885 în oficiosul liberal „Voința națională”. El are la **D.** ocazia de a-și perfecționa uneltele de analist și pamfletar politic: scrie practic număr de număr cel puțin un articol, începând cu acelea de fond și adăugându-le comentarii, note polemice, reportaje (*Întâia aniversare a „Revistei noue”*) ș.a., cel mai adesea fără să semneze, dar întrebuițând și pseudonimele Sic, Un cetățean, Viator. Tot Delavrancea pare a fi redactorul rubricilor de cultură, în care apar, nu prea des, alături de cronici literare sau dramatice, cronicile lui muzicale (iscălite Prele) sau cronicile plastice din ciclul *Salonul Atheneului*. Însemnările referitoare la stagiunile Teatrului Național din București, mai ales în timpul directoratului I.L. Caragiale, îi aparțin tot lui Delavrancea. Sunt analize în acord cu tonul general adoptat de cronicarii dramaticei ai vremii, adică foarte critice la adresa noului director general numit de Maiorescu. I se reproșează lui Caragiale precaritatea repertoriului, atitudinea față de marii actori (C.I. Nottara, Șt. Iulian, Aristizza Romanescu), chiar unele imprecizii în materie de administrație sau de protocol. Această adevărată campanie, într-o oarecare măsură îndreptățită, va continua până când Caragiale, după căderea guvernului junimist, își va da demisia. Și notele referitoare la ultimele zile ale lui Eminescu ori la moartea sa, sobre, irizate de o emoție reală, par a fi scrise de autorul lui *Hagi-Tudose*. Se republică, de asemenea, la 1 iulie 1889, din „Revista nouă”, necrologul scris de B.P. Hasdeu (*Eminescu*), însemnările lui Ioniță Scipione Bădescu, apărute în „Curierul Botoșanilor”, și alte articole traduse din ziarele vieneze „Neue freie Presse” ori „Deutsche Zeitung”. Delavrancea reia în **D.**, practic simultan cu tipărirea lor în „Revista nouă”, mai multe povestiri și nuvele: *Domnul Vucea*, *Bursierul*, *Sentino*, *Înainte de alegeri*. Adesea, în articolele sale, scriitorul recurge la procedeele prozei artistice. *Vise*

fericite, bunăoară, comentariu referitor la intențiile conservatorilor, este o adevărată schiță literară în care ironia stă fericit alături de portretul caricatural. Aproape de caricatură, sprijinită însă mereu și pe modalitățile pamfletului, se situează și seria de comentarii dedicată liderilor junimiști. Câteodată Delavrancea se lasă furat de jocul intereselor de partid, obiectivitatea cedând locul exagerării sau atacului necontrolat. Doar așa se poate explica de ce Maiorescu este numit „escrocul de cuvinte de la Instrucție”, P.P. Carp „grandomanul de la Țibănești”, iar Th. Rosetti „marele inchișitor de la Interne”. Altele însă, scriitorul, aflat încă în anii de început ai carierei, uită opțiunile politice și atunci umorul sau aluzia la slăbiciuni etern omenești colorează reușit un comentariu ori o schiță fizionomică. O adversitate greu de înțeles îi poartă condeiul și scriind despre A.I. Odobescu, contestat violent și nedrept când, în 1889, Academia Română îl premia. În câteva rânduri, și Al. Macedonski, care editase o gazetă filorusă, „Stindardul țării”, este o țintă a atacurilor din **D.** Poetul este acuzat că ar fi „unealta și năimitul” consulului rus Hitrovo, mânia celui care scrie articolul *Hitrovo și uneltele sale* fiind stârnită și de poezia *Înmânarea unui cavaler guard* din „România literară”, în care Macedonski se lauda cu o presupusă origine slavă. Din „Revista nouă” se reproduc și *Amintiri din pribegia după 1848* de Ion Ghica. Mai multe traduceri, din operele istoricului Theodor Mommsen (*Războaiele romanilor la Dunăre*), ale lui Luigi Capuana (*Scârba*), Ouida (romanul *Molii*), F.M. Dostoievski (*Femeia altuia*), Armando Palacio Valdès (*Puritani*), Edgar Allan Poe (*Inima revelatoare*) ș.a., sunt publicate în foileton. **R.Z.**

DEMOCRATIA, revistă apărută la București, săptămânal, între 8 octombrie 1944 și 15 iulie 1945. Avându-l director pe Anton Dumitriu și subintitulată „Săptămânal independent de orientare politică și culturală”, **D.** este una dintre publicațiile cele mai importante și mai reprezentative din perioada imediat următoare actului de la 23 august 1944. Numeroase materiale stabilesc oportunist punți de legătură cu ideologia și cultura din Uniunea Sovietică. Astfel, încă din primul număr este inițiată

rubrica „URSS în fața lumii”, unde vor apărea traduceri din Ilya Ehrenburg sau eseuri precum *Romanul românesc și influența rusească* de Dinu Pillat (este analizat *Rusoica* de Gib I. Mihăescu în opoziție cu „sterilele” romane scrise după modelul „alambicatei literaturi retrospective a lui Proust”). În al doilea număr Anton Dumitriu semnează articolul *Noi și URSS*, elogiu al modelului sovietic sub adagioul „să învățăm din experiența sovietică, ce ni se oferă astăzi deschisă...”. Mai târziu Sorana Gurian va oferi un elogiu lui Lenin: „Patria lui Ilici, dezrobită și puternică, se îndreaptă sub cârma unui om genial și bun spre limanul însoțit al păcii. Datorită lui Stalin și Armatei Roșii azi ne putem asocia la comemorarea aceluia care a fost pentru oamenii liberi – ceea ce e Stalin astăzi – Lenin” (*La comemorarea lui Lenin*). Un număr special este închinat pe 12 noiembrie 1944 aniversării revoluției bolșevice din 1917; răspund unei anchete privind importanța acesteia Constantin I.C. Brătianu, Iuliu Maniu („Încă din anul 1920 am susținut călduros necesitatea unei strânse legături prietenești a țării noastre cu Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice”), Lucrețiu Pătrășcanu, Victor Eftimiu, S. Stoilov, Gh. Oprescu, Ștefan Voitec, C.I. Parhon, Corneliu Coposu, Petre Pandrea ș.a. Chiar atunci când alinierea nu este explicită, numeroase texte vorbesc despre „democrație” într-un sens progresist recent descoperit. Astfel, Tudor Vianu semnează o meditație asupra „spiritului reconstrucției”, care „va trebui să fie în primul rând acel al Statului. [...] Inițiativa individuală va trebui să se încadreze într-un plan concentrat de muncă colectivă” (*Spiritul reconstrucției*), iar Camil Baltazar combate moderat „turnul de fildeș” (*Scriitorul în fața poporului*), ca și Al. Mironescu și Victor Eftimiu (*Menirea scriitorului*: „[Scriitorul] trebuie să-și ia locul ce i se cuvine în inima societății, în conștiința altor neamuri, în fruntea neamului său, pe care-l simte, îl cunoaște, îl adulmecă, îl stăpânește și-l iubește mai mult decât orice alt slujitor al cetății”). Nu lipsesc demascările scriitorilor reprobați acum ca fasciști. În timp ce F. Aderca lansează întrebări retorice (*Unde erau intelectualii?*), Radu Petre îi vitriolează la rubrica „Profiluri negre” pe I. Al. Brătescu-Voinești și pe Nichifor Crainic; Ilie Radu îi reproșează lui Ion Marin Sadoveanu că „a îmbrăcat fără mustrare de conștiință uniforma albastră a zisului Front al Renașterii Naționale, unde se puteau vâna situații, partid unic politic de

model nazist; iar un N. Rondell dă în vileag oportunismul lui Ion Caraion, acum semnat în presa de stânga, dar care mai înainte scrisese poezii legionare (*Ion Caraion, jos masca. Un „arhanghel” anacronic*). Nu în ultimul rând, Camil Baltazar vorbește în articolul *Scriitorii și politicul* despre „turbarea urii de rasă” împrăștiată „oral și prin scris” de Ion Fotti, N. Davidescu, Lucrezia Karnabatt, N. Crevedia, Radu Gyr, Romulus Dianu, Vasile Militaru, Const. Rîuleț, I.E. Torouțiu (ultimul denunțat mai pe larg ca antisemit). Din aceeași categorie face parte amplul text pe care Aderca îl îndreaptă la 21 ianuarie 1945 împotriva lui G. Călinescu, acuzat, cu trimitere la istoria acestuia din 1941, de „rasism” și de lipsa unui „adevărat caracter”, producând un „Babilon de graiuri încurcate de un suflet neîmpăcat” care „ne aruncă înapoi, la o critică națională educativă, culturală și chiar patriotică, de la începutul secolului trecut” (*Lupta de noapte. În jurul unei „Istории a literaturii române*). Acestui articol îi va răspunde Adrian Rogoz, cu argumente privind caracterul artistic, și nu obiectiv al *Istoriei*... în cauză: „lucrarea d-lui Gh. Călinescu este o operă de artă și cel mai remarcabil roman românesc” (*Simpotomul genialității*). Principalul merit pentru care **D.** va rămâne în istoria literară stă în seria de anchete „Lumea de mâine” inițiată de Ion Biberi la sfârșitul lui 1944, la care vor răspunde Tudor Vianu, Mihai Ralea, Mihail Sadoveanu, Gr. T. Popa, Tudor Arghezi, D. Gusti, F. Aderca, G. Călinescu, P.P. Negulescu, Al. Rosetti, George Enescu, I.D. Gherea, Alice Voinescu, Petru Comarnescu, Ion Sava, K.H. Zambaccian, F. Șirato, Anton Bibescu. Din această serie face *de facto* parte și convorbirea cu Basil Munteanu, deși aceasta, titrată *Un român în fața fenomenului francez*, nu apare la rubrica „Lumea de mâine”; de altfel, dialogul va fi inclus în volumul *Lumea de mâine*, care va ieși la sfârșitul lui 1945 și care va lăsa deoparte o convorbire cu Mihail Romniceanu apărută la aceeași rubrică, dar realizată de Gheorghe Bumbești. Cronici literare semnează de regulă același Ion Biberi. Mai scriu articole Eugen Schileru și Edgar Papu (cronica ideilor), Mircea Brucăr (cronica muzicală), N. Argintescu-Amza (cronici plastice), Marcel Mihail Avramescu (*Pentru reabilitarea libertății*), Lucian Boz (*Amintiri din Franța, pe vremea teroarei. La închisoarea din Moulins sub paza Gestapoului*), Ovidiu Constantinescu (*Sinclair Lewis și fascismul*), Cella Serghi (*Scrisoare deschisă către o femeie „inteligentă”*), Athanase Joja

(*Introducere la o estetică nouă*), Paul Dimitriu (*America și problemele europene*), Petru Comarnescu (*Portretul New-Yorkului*), I. Brucăr (*Amintiri despre I.A. Rădulescu-Pogoneanu*), Al. Mironescu (*Opoziția: termen al dialecticii sociale*: „Lumea democratică trebuie să ofere un peisagiu plural, divers, bogat în opinii, pentru că numai din confruntarea diferitelor convingeri scapără lucrul acela mai adevărat care determină în cele din urmă acea unitate în varietate, singura care corespunde unei realități comune mai adânci”). Isaiia Răcăciuni produce o adaptare după Bertolt Brecht (*Balada piraților*), Camil Baltazar traduce poezii de Franz Werfel, iar Constant Tonegaru din Guillaume Apollinaire, *Alcools*. De asemenea, oferă poezii Sanda Movilă, Camil Baltazar, Margareta Dorian, Ion Vinea (*Lauda urii*, „poem interzis de cenzură în 1942”), Ben Corlaci; Monica Lovinescu publică aici proza *Marionete* (dar și cronici dramatice), iar Petre Pandrea recenzează volumul *Zile de lagăr* al lui Zaharia Stancu: „Moftangiii de ultimă oră și de îngheșuală au memorie scurtă. Nu le mai plac ochii albaștri și glaciali ai lui Zaharia Stancu. Să le fie de bine! Se vor mai întâlni cel puțin douăzeci de ani în șir, de-acum înainte, cu acești ochi”. **M.I.**

DEMOCRAȚIA SOCIALĂ, periodic politic și literar apărut la Ploiești, săptămânal, de la 5 ianuarie până la 27 decembrie 1892. Director a fost Al. G. Radovici, iar prim-redactor Anton Bacalbașa. Nu trebuie pierdut din vedere nici rolul avut de C. Dobrogeanu-Gherea (care locuia atunci la Ploiești) în stabilirea Țelurilor politice și literare ale gazetei; acesta a colaborat cu mai multe articole politice. Mai puțin preocupată de dezbaterile ideologice propriu-zise, **D.s.** a publicat articole de popularizare a ideologiei marxiste, a principalelor teze ale socialismului, scrise, cele mai multe, de A. Bacalbașa, și a susținut poziția lui Dobrogeanu-Gherea în polemica purtată cu Titu Maiorescu. Gazeta urmărea viața politică din întreaga țară. Chestiunea țărănească, propaganda șovină, morala burgheză sunt, de asemenea, teme dezbătute în paginile periodicului socialist. Partea literară a gazetei era subordonată Țelurilor politice. În articolele sale Anton Bacalbașa pledează pentru o artă militantă care să reflecte frământările sociale. El folosea nu mai puțin de douăzeci și cinci de pseudonime pentru a semna articolele politice și literare, proza și versurile, recenziile și notele. Dintre acestea,

mai cunoscute prin frecvența întrebuințare și în alte periodice la care a colaborat sunt Kinderfus, Toni, Viator, Inot, Quidam. Alături de C. Dobrogeanu-Gherea, Al. G. Radovici și A. Bacalbașa, la **D.s.** au scris C. Mille, Sofia Nădejde, Ioan Nădejde, V.G. Morțun, Eugen Vaian, George Diamandy, D.A. Teodoru (sub pseudonimul C. Ramură), O. Carp și Traian Demetrescu. Se reproduc, postum, și câteva scrieri ale lui Mircea C.A. Rosetti, fragmente din *Scrisorile* către V. Alecsandri ale lui Ion Ghica, precum și traduceri din E.T.A. Hoffmann, Maupassant, Zola, Turgheniev, Jókai Mór, Th. Ghèze, E.I. Bedinghaus, Hector France. Recenziile și cronicile literare se ocupă de cărți precum *Din goana vieții* a lui Al. Vlahuță, *Intim* a lui Traian Demetrescu, *Note și schițe* a lui I.L. Caragiale. **R.Z.**

DENSUSIANU, Ovid
(29.XII.1873, Făgăraș –
8.VI.1938, București),
poet, critic și istoric
literar, folclorist.

Descendent al unei vechi familii ardelenice de origine țărănească (hunedoreană prin tată, brașoveană prin mamă), din care se ridicaseră o seamă de preoți, **D.** este fiul Elenei (n. Circa) și al cărturarului Aron Densusianu și nepot de frate al istoricului Nicolae Densusianu. A urmat cursul primar în Satu Lung, Făgăraș și Brașov, pe cel secundar la Iași, unde și-a făcut și studiile universitare, încheindu-le, asemenea lui N. Iorga mai înainte, după doar un an și jumătate și obținând în 1892 licența. Profesor de liceu pentru scurtă vreme la Botoșani, apoi la Focșani, din toamna anului 1893 studiază în străinătate: la Berlin cu Adolph Töbner, A. Brückner, E. Schmidt, și la Paris cu Antoine Meillet, J. Brunot și mai ales cu Gaston Paris, care exercită asupra lui o mare influență formativă. Audiază cursuri la Sorbona, la Collège de France, precum și la École Pratique des Hautes Études, unde, în 1896, își ia diploma cu o teză despre poemul medieval *La Prise de Cordres et de Séville*, pe care îl și editează după unicul manuscris existent. În revista „Romania”

publică în 1896 un studiu asupra altui poem anonim, *Aymeri de Narbonne dans la chanson du pèlerinage de Charlemagne*. În același an își trece doctoratul, prezentând în limba germană o scriere din secolul al XIV-lea, atribuită lui Jean Maillart, *Roman de la comtesse d'Aniou*. Din 1895 colaborează la publicații științifice franceze și germane: „Romania”, „Revue critique”, „Jahresbericht der Geschichts-Wissenschaft”. Acasă, în 1893, debutează în „Revista critică literară”, pe care, de altfel, o redactează, până în 1897, împreună cu tatăl său și cu Nicolae Densușianu. Profesor suplinitor, din 1897, la Catedra de limba și literatura română a Universității din București, în 1901 e titularizat, în urma unui concurs, la nou creată Catedră de filologie romanică. Va ține cursuri diverse, ilustrând toate domeniile lingvisticii (istoria limbii, gramatică istorică, dialectologie, toponimie, onomastică, fonetică) și cultivând în același timp istoria literară și folcloristica, cele două, în înțelegerea lui, încadrându-se în filologie. Stăpânit de năzuința spre totalitate, atras de spiritualitatea întregii romanități de la începuturi până în contemporaneitate, **D.**, după prezentarea literaturii române moderne (de la Școala Ardeleană la Grigore Alexandrescu), alternează imprezvizibil cursurile de limbă, literatură și folclor, introducându-și studenții în sardă și bască, plimbându-i prin toate limbile romanice, coborându-i în trecutul limbii materne, cu popasuri în secolele XVI–XVII până în cel de-al XII-lea și mai departe, învățându-i „cum trebuie înțeles folclorul”, instruindu-i asupra originii poeziei trubadurilor și, în general, asupra liricii din Evul Mediu, familiarizându-i cu poeți contemporani francezi, belgieni și spanioli, „cu literatura nouă” a întregului Occident latin, precum și, desigur, cu cea autohtonă. Pentru recoltarea informației dintr-o arie atât de vastă, el dispunea de toate mijloacele necesare: cunoștea nu doar latina și limbile derivate din ea, precum și greaca veche, ci și maghiara, turca, chiar graiurile iranice. Indiferent ce ar fi predat, profesorul opera în spiritul interdisciplinarității. Studiind, în ultimul deceniu de viață, limba din punct de vedere istoric, cu preocuparea de a-i dezvălui potențialul estetic, el parcurge întreaga literatură modernă și contemporană; amplul său curs *Evoluția estetică a limbii române* devine și o istorie a literaturii române din perspectivă estetică. Prelegerile de folclor îi prilejuiesc incursiuni în lingvistică, mai ales în dialectologie,

iar faptele de limbă și de literatură le cercetează în contextul epocii, apelând la sociologie și etnologie. Lista cursurilor sale este impresionantă: *Dialectele române din Istria*, *Fonetica limbii române*, *Dialectologie română*, *Poezii de azi ai lumii române*, *Graiul păstorilor din Provansa*, *Curs de morfologie romanică*, *Toponimie retoromană*, *Chestiuni folclorice în legătură cu probleme de filologie*, *Spiritul latin în manifestările sale critice*, *Din folclorul păstoresc*, *Graiul valahilor din Moravia și Silezia*, *Concordanțe lingvistice și folcloristice*, *Aspecte ale poeziei populare române*, *Aspecte lingvistice ale păstoritului* etc. Dedicată muncii didactice și științifice, viața lui **D.** e punctată de puține evenimente. Căsătorit în 1902 cu scriitoarea Elena Bacaloglu, divorțează în 1904; are un fiu, Ovid Densușianu, viitor scriitor. Colaborator, în primii ani ai secolului trecut, la „Noua revistă română”, „Revista politică și literară”, „Sămănătorul”, fondează în 1905 revista „Vieața nouă”, care va apărea până în 1925. Organ de luptă pentru „poezia nouă”, „monitor” al simbolismului (Vladimir Streinu), cu un aspect tehnico-grafic admirabil, acest periodic nu tipărește doar literatură critică și publicistică literară de actualitate, ci și studii savante de istorie literară, lingvistică, folclor, filosofie, chiar de sociologie și economie politică. În anii 1909–1910 **D.** organizează un ciclu de conferințe asupra simbolismului, pe care le ține împreună cu unii dintre colaboratori și care vor fi editate sub titlul *Conferențele „Vieței nouă”* (1910). Doi ani mai târziu, în 1912, el face să apară o anexă a periodicului creat în 1905, „Farul”. Unul dintre discipolii și admiratorii săi fervenți, Eugeniu Sperantia, scoate în 1913–1914, împreună cu câțiva elevi, o altă revistă-satelit, „Sărbătoarea eroilor”. **D.** însuși editează în 1919, apoi în 1936, ziarul „Înălțarea”. Înainte de Primul Război Mondial colaborează la „Revista idealistă”, „Revista celorlalți”, „Versuri și proză”, iar după anii conflagrației mondiale la „Poezia” și „Roma”. Efemer s-a implicat în politică, după război înființând chiar un partid-fantomă, independent. Autentice realizări pe plan organizatoric sunt cele de natură științifică: întemeierea, în 1905, a Societății Filologice Românești și a „Buletinului” acesteia; în 1913 înființarea Institutului de Filologie și Folclor, cu publicația „Grai și suflet” (1923–1934, 1937). Membru corespondent al Academiei Române din 1903, membru activ din 1918, savantul nu s-a simțit în largul său în acest for, a

preferat să muncească în afara lui și a refuzat să preia conducerea lucrărilor la dicționarul început de B.P. Hasdeu. În decursul anilor, ori de câte ori îi stătea în putință, el își acorda vacanțe de studiu în străinătate, mai cu seamă în Franța, unde frecventa biblioteci, răscolea arhive sau întreprindea cercetări lingvistice și folcloristice regionale, bunăoară în Pirinei. Anul 1917 l-a petrecut, din cauza războiului, la Moscova. În vâltoarea evenimentelor i-a dispărut manuscrisul unic al celui de-al doilea volum din *Histoire de la langue roumaine*, pe care s-a văzut constrâns să-l refacă. Solitar toată viața, înconjurat doar de studenții și foștii studenți devotați, **D.** a făcut totuși parte din câteva colective științifice. A fost membru al Comisiei Istorice a României, membru onorific al Societății de Etnografie din Cluj, membru al Societății de Lingvistică din Paris. În 1925 a organizat primul congres al filologilor români. A murit în timpul unei sesiuni de examene.

D. e autorul unor lucrări fundamentale de lingvistică și folcloristică, devenite clasice – *Histoire de la langue roumaine* (I–II, 1901–1938), cea dintâi istorie științifică a limbii naționale, *Graiul din Țara Hațegului* (1915), *Vieața păstorească în poezia noastră populară* (I–II, 1922–1923), culegeri de folclor, cea dintâi fiind *Graiul nostru* (I–II, 1906–1908), semnată împreună cu I.-A. Candrea și Th. D. Speranția, urmate de altele, printre care și *Flori alese din cântecele poporului* (1920). Ca teoretician al folclorului, propune delimitarea domeniului, definirea conceptului nu numai prin ceea ce ține de trecut, ci și de contemporaneitate. Consideră vitală cercetarea pe teren, studiile zonale, monografiile tematice, precum *Vieața păstorească în poezia noastră populară*, pe care o realizează el însuși, e preocupat de paradigma literaturii populare de la noi în contextul romanic ș.a. A publicat și importante studii de istorie literară, culminând cu *Literatura română modernă* (I–III, 1920–1933), după cum în numeroase articole, precum și în cursuri, s-a pronunțat asupra creației literare contemporane românești și străine. Produs al unui curs universitar ținut în 1898–1899, *Istoria literaturii române* este doar punctul de plecare al lucrării pe care o va edita peste decenii. Aceasta debutează cu o prezentare generală a Școlii Ardelene, intitulată *Școala latinistă*, urmată de capitole și paragrafe consacrate reprezentanților ei direcți (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior ș.a.)

și indirecti (D. Țichindeal), cărora le succedă imediat compartimentări incluzând „începuturile literaturii poetice” (Văcăreștii, Ion Budai-Deleanu ș.a.), ultimii cronicari, activitatea lui Gh. Lazăr și Gh. Asachi, cea a scriitorilor prin care se anunță spiritul modern, dar se prelungește și cel vechi (C. Conachi, C. Stamati, Iancu Văcărescu, Anton Pann ș.a.). În continuare sunt înfățișați Vasile Cârlova, „cel dintâi poet modern”, Ion Heliade-Rădulescu, ultimii continuatori ai „școalei latiniste” (G. Săulescu, A.T. Laurian, Timotei Cipariu, Aron Pumnul), Mihail Kogălniceanu și „Dacia literară”, N. Bălcescu, Costache Negruzzi, Alecu Russo, N. Filimon, Grigore Alexandrescu. Lipsesc Dinicu Golescu, Ion Codru-Drăgușanu, Ion Ghica, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, Andrei Mureșanu, C.A. Rosetti, și nu numai ei. Apologet al spiritului de înnoire, al europenizării, **D.** subestimează, totuși, în *Literatura română modernă*, contribuțiile în acest sens ale unora dintre cei ce l-au reprezentat. Meritul său primordial constă în adoptarea criteriului estetic în judecățile de valoare și, implicit, în stabilirea pozițiilor ierarhice ale scriitorilor. Spațiul acordat fiecărui autor e decis în funcție nu atât de întinderea operei, cât de valoarea literară pe care cercetătorul i-o atribuie. Nu sunt trecute însă cu vederea activitățile de ordin cultural. Personalitățile care s-au ilustrat în acest plan beneficiază de biografii consistente. Literar, ierarhizările au fost confirmate de viitorii istorici și exegeți ai scrisului beletristic. Cartea se impune și prin stilul discursului istorico-literar, într-un timp în care această disciplină își mai căuta limbajul propriu. Perioadele anterioare și ulterioare celor prezentate aici se vor reflecta îndeosebi în cursul *Evoluția estetică a limbii române* (I–V, 1924–1938). Primul volum examinează epoca veche și începuturile poeziei moderne (Ienăchiță Văcărescu, Ion Budai-Deleanu), analizând cu mare exigență atât limba cărților religioase, cât și scrierile istorice. Autorul atribuie valoare limitată primelor expresii ale lirismului laic, apreciind în schimb creația orală, în special doinele. Al doilea volum traversează deceniile din secolul al XIX-lea în care s-au afirmat scriitorii promovați de „Curierul românesc” și „Dacia literară”, subliniind cu deosebire însemnătatea poeziei lui Cârlova și Alecsandri, iar al treilea înfățișează câțiva autori din ultimele trei decenii ale veacului al XIX-lea, semnalând limitele Junimii și ale concepției literare maioreștiene, dar

recunoscând (în opoziție cu Aron Densușianu, de care se delimitase, de altfel, încă înainte de 1900) valoarea excepțională a operei lui M. Eminescu. Al patrulea volum pătrunde în secolul al XX-lea. În cuprinsul acestuia, pledând pro domo, **D.** reliefează acțiunea întreprinsă prin „Vieța nouă”, reafirmându-și orientarea antisămănătoristă și antipoporanistă, dar dezaprobă integral, cu o incomprehenșiune pe care cea a lui N. Iorga nu o întrece, toate formulele poetice ulterioare simbolismului. Chiar și din simbolism, de altminteri, admite doar modalitatea în favoarea căreia argumentase la începutul secolului și care, într-un anume sens, contrazicea estetismul simbolist. Reține doar câteva fragmente din Al. Macedonski, Ștefan Petică, Ion Minulescu și nimic din Tudor Arghezi și ceilalți moderniști interbelici. Lucian Blaga, Ion Barbu, Al. A. Philippide, Ion Vinea nu sunt nici măcar pomeniți. Dintre prozatorii contemporani, prețuiește îndeosebi pe I. Al. Brătescu-Voinești și pe Calistrat Hogaș, parțial pe Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, sau pe Liviu Rebreanu, pe care îi acceptă cu multe reticente. Observații mai plauzibil motivate, caracterizări edificatoare sunt acelea formulate cu privire la scriitorii din precedentul secol. Între lucrările privitoare la creația literară de peste hotare se remarcă *Sufletul latin și literatura nouă* (I–II, 1922), la origine curs universitar ținut în 1914–1916, care, operând o secțiune transversală în poezia simbolistă franceză și belgiană, familiariza nu doar studenții, dar, prin tipărire, și un public intelectual mai larg, cu poeți încă puțin cunoscuți la noi pe atunci, precum Émile Verhaeren, Paul Fort, Maurice Maeterlinck, Henri de Régnier, Francis Jammes. În tensionatul context al momentului istoric, un asemenea curs exprima, indirect, și o opțiune politică, reflectând permanenta situație a lui **D.** de partea latinității.

Prin editarea în 1905 a unui periodic de atitudine, **D.** și-a asumat funcția unui „director de conștiință”; prin zecile de articole cu caracter orientativ și polemic, semnate, vreme de două decenii, în „Vieța nouă”, el a devenit aproape un ideolog literar. Socotind lupta literară pe care a dus-o „numai un episod din lupta mai mare [...] pentru reînnoirea culturii noastre întregi”, profesorul de romanistică năzuia, înainte de orice, să contribuie la emaniciparea societății românești de „primitivismul carpato-dunărean”. Erau imperios necesare, după el, curmarea izolării de lumea civilizată, integrarea în climatul european, prin sincronizare cu mișcarea

Desen de Iser

intelectuală și artistică occidentală. Nutrită în chip firesc din seva tradițiilor autohtone, cultura noastră nu putea să rămână veșnic doar la acestea, trebuia să-și lărgască orizontul. Prin europenizare, ea nu numai că nu-și pierdea identitatea, cum pretindeau autohtoniștii radicali, dar își oferea tocmai șansa precizării acesteia. Ca urmași ai Romei, era în firea lucrurilor ca românii să fie legați de culturile latine, în special de cea mai bogată dintre ele, cultura franceză. Aproximarea de spiritul francez, susținea **D.**, „ar pune mai bine în lumină firea noastră de latini”. Un prim țel al angajării în acest sens era, în optica directorului „Vieții noi”, urbanizarea: „De ce – întreabă el, patetic, în primul articol de fond al revistei – numai ce e la țară ar fi adevărat românesc?”. Pledând cu înfocare pentru o literatură de inspirație citadină, mai afirmă (în *Sufletul latin...*) că „orașele, chiar în părțile lor urâte, au înainte ceva caracteristic, impunător, sunt expresiuni sufletești, condensări de viață, și aceasta le dă o valoare poetică”. Urbanizarea implică intelectualizarea. Adversar al „sentimentalismului ușor”, austerul savant a încercat să promoveze o poezie a emoției nu doar intelectualizate, ci intelectuale: „Creatoare de viață – argumenta el –, iubirea nu e toată viața. Pe lângă ea sunt atâtea sentimente

care fac să se cutremure sufletul nostru, și în artă trebuie să le dăm locul care li se cuvine”. În registrul stărilor sufletești comunicate de poezia simbolistă ar fi dorit să primeze avântul, înflăcărarea generată de năzuința spre progres, spre civilizație. Identificând, în mod cu totul forțat, doar în baza credinței lui Verhaeren, simbolismul cu „energetismul”, el pleda pentru „o poezie plină de vlagă, [...] viguroasă, energică”, prin care să se exprime „viața intensă”. O asemenea poezie a încercat să scrie el însuși. Sub pseudonimul Ervin, D. celebrează, în versuri libere și albe, eroii moderni, „neînfrânți sub stânca muncii, luptătorii/ Cu timpul și puterile dușmane”, aviatorii, „cutezători Icari”, „soli ai depărtărilor”, lansează contemporanilor chemări la luptă și încredere la viață: „Aprindeți candela nădejdei/ și fiți în voi încrezători!”. În timpul războiului de întregire i-a glorificat, în *Heroica* (1918), pe luptătorii de la Mărășești. În asemenea compuneri bardul ce se vrea modern nu reușește să fie decât retoric. Cerebralitatea se dovedește rău conducătoare de emoție. La lirism Ervin accede doar atunci când încalcă principiile instituite de critic și, trecând în universul rural, surprinde instantanee, precum oprirea unor cărauși năpăstuiți „la răspântia neagră”, sau portretizează, în *Alion ciobanul*, un păstor care își duce viața „departe de ce schimbă-n vârtejuri fața lumii”. Publicate inițial în „Vieța nouă”, versurile au apărut, după aceea, succesiv, în mai multe volume, semnate cu numele adevărat. D. a scris și piese de teatru, neglijabile. A întocmit numeroase manuale pentru învățământul mediu.

Format la școala romanistului Gaston Paris, Ovid Densusianu și-a însușit spiritul erudiției franceze, în care ordinea și știința, grația și limpezimea se uneau cu puterea de sinteză. Clasică lui Istorie a limbii române a rămas, până astăzi, un model al genului și o carte fundamentală a literaturii noastre științifice. [...] Venit după uluitoarea figură a lui Hasdeu, între lingviștii timpului, rupând definitiv cu improvizatia și romantismul, ca și cu erudiția ostentativă și fără obiect adesea a marelui său înaintaș, spirit tenace, prob, luminat de simf critic și de pasiunea adevărului, n-a cunoscut, în lunga și bogată lui carieră, decât satisfacția muncii și orgoliul artistocrat al savantului. [...] Ovid Densusianu a avut curajul să înfrunte intemperanța sămănătoristă, opunându-i o revistă de artă și de luptă, „Vieța nouă” (ce titlu dantesco!), și îndrumând teoretic poezia vremii, întârziată-n romantism epigonic, spre noi orizonturi literare.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Ieșind din bibliotecile Parisului după ce-și terminase munca zilei, de comparații de texte și clasări de manuscrise medievale, Densusianu dădea, în ziarele și revistele timpului, în cafenelele literare, peste poezia simbolistă și discuțiile stârnite în jurul ei. Cu spiritul lui de independență și de probitate științifică, nu se putea să nu recunoască ceea ce recunosc azi toți istoricii literaturii franceze: că simbolismul a cucerit pentru lirica contemporană domenii noi de inspirație și o altă tehnică poetică. [...] Densusianu, convins că simbolismul este expresia cea mai aleasă a geniului latin, că, prin împământarea lui în literatura noastră, se integrează în familia romanității occidentale și că aducea în același timp o reînnoire a liricii românești, se desparte de gruparea „Sămănătorului”, pentru a deschide, în 1905, cu revista „Vieța nouă”, un drum nou în cultura românească.

N. CARTOJAN

SCRIERI: *La Prise de Cordres et de Sébille*, Paris, 1896; *Aymeri de Narbonne dans la chanson du pèlerinage de Charlemagne*, Paris, 1896; *Istoria literaturii române*, București, 1898; *Un Essai de résurrection littéraire*, Paris, 1899; *Între două lumi*, București, 1899; *Histoire de la langue roumaine*, I–II, Paris, 1901–1938; ed. îngr. Valeriu Rusu, pref. Boris Cazacu, București, 1997; *Folclorul, cum trebuie înțeles*, București, 1910; ed. 2, București, 1937; ed. îngr. Iordan Datcu, București, 2009; *Poezia nouă*, București, 1911; *Limanuri albe*, București, 1912; *Păstoritul la popoarele romanice. Însemnătatea lui lingvistică și etnografică*, București, 1913; *Originea păstorească a „Cântării Cântărilor”*, București, 1916; *Heroica*, București, 1918; *Sub stânca vremii*, București, 1919; *Barbu Delavrancea*, București, 1919; *Literatura română modernă*, I–III, București, 1920–1933; ed. îngr. și introd. Ioan Șerb, București, 1985; *Dante și latinitatea*, București, 1921; *Salba clipelor*, București, 1921; *Sufletul latin și literatura nouă*, I–II, București, 1922; *Vieța păstorească în poezia noastră populară*, I–II, București, 1922–1923; ed. 2, București, 1943; *Raze peste lespezi*, Paris–București, 1924; *Evoluția estetică a limbii române*, I–V, București, 1924–1938; *În zorile vieții*, București, 1925; *Flori alese din cântecele poporului. Viața păstorească în poezia noastră populară. Folclorul, cum trebuie înțeles. Graiul din Țara Hațegului*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1966; *Opere*, I–VI, îngr. și pref. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Șerb și Florica Șerb, pref. Boris Cazacu, București, 1968–1985; *Scrieri literare*, București, 1998. **Culegeri:** *Graiul nostru*, I–II, București, 1906–1908 (în colaborare cu I.-A. Candrea și Th. D. Speranția); *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915; *Flori alese din cântecele poporului*, București, 1920.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, 435–444; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, 126–141, II, 242–254, III, 278–283; Perpessicius, *Mențiuni*, I, 142–143, IV, 357–363; Călinescu, *Opere*, I, 1345–1351, XI, 460–464; Al. Popescu-Telega, *Ovid Densusianu*, Craiova, 1934;

Munteano, *Panorama*, 84–87; Iorgu Iordan, *Ovid Densusianu*, RFR, 1939, 2; Ion Mușlea, *Ovid Densusianu*, AAF, 1939, 1–6; Al. Vasiliu, *Ovid Densusianu, scriitorul și criticul literar*, CEL, 1939, 9–12; N. Cartoian, *Ovid Densusianu*, CEL, 1939, 9–12; Al. Rosetti, *Ovid Densusianu*, București, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 605–606, *Ist. lit.* (1982), 684; Streinu, *Versificația*, 184–192; Marin Bucur, *Ovid Densusianu*, București, 1967; Boris Cazacu, *Ovid Densusianu*, București, 1968; D. Caracostea, *Poezia tradițională română. Balada populară și doina*, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1969, I, 16–18, 134–136, 167–169, 172–174, 180–182, 244–246, 252–255, 266–268, II, 459–461; Ciopraga, *Lit. rom.*, 156–161, 409–412, 740–742; Micu, *Început*, 121–125, 158–161, 431–435; Manolescu, *Poezia*, 37–39; Bârlea, *Ist. folc.*, 356–377, *passim*; Pillat, *Itinerarii*, 236–247; *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, îngr. Liviu Onu, Ileana Vărtosu și Maria Rafailă, București, 1979–1989; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 225–229, 270–271, 350–351; *Dicț. esențial*, 244–247; Marin Buga, *Ovid Densusianu, folclorist*, București, 2003; *Ovid Densusianu în amintirea și conștiința critică românească*, îngr. Ion Diaconu și Ioan Șerb, București, 2005; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 312–316.

D.Mc.

DENSUȘIANU, Aron

(19.XI.1837, Densuș, j. Hunedoara – 15.IX.1900, Iași), istoric literar, poet.

Fiu al Sofiei (n. Popovici) și al preotului greco-catolic Bizanțiu (Vizantie) Pop din Densuș și frate cu Nicolae Densușianu, **D.** începe școala primară la Hațeg (1846), apoi, între 1852 și 1860, urmează gimnaziul din Blaj (profesorii de aici i-au schimbat numele din Pop în Densușianu), iar între 1860 și 1864 e student la Academia de Drept din Sibiu. Ulterior s-a stabilit ca avocat la Făgăraș, devenind conducătorul opoziției politice din localitate. Activitatea publicistică, începută încă de când era la Blaj, la gazetele „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Amicul școalei”, „Aurora română”, cu articole politice, poezii, traduceri și articole de critică literară, este continuată și la almanahul „Muza românească”, la „Concordia”, „Albina”, „Familia”, „Federațiunea”, „Columna lui Traian”, „Transilvania”, „Revista literară și științifică”.

Din cauza persecuțiilor politice, trece la Brașov, unde scoate revista „Orientul latin” (1874–1875) împreună cu Teofil Frâncu și I.Al. Lapedatu, în 1881 mutându-se definitiv la Iași. Ocupă aici Catedra de limba latină la Universitate și, din 1883, și pe cea de limba română. Întemeiază în 1893 „Revista critică-literară”, sprijinit de fratele său, Nicolae Densușianu, și de fiul său, Ovid Densusianu. A fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1877. Ca publicist, a mai semnat cu pseudonimele Radu Năsturel, Radu Calonfirescu, I. Corban și N. Berea, iar un volum cu numele A.P. de Hațeg.

D. a fost unul dintre primii critici de profesie din literatura română, asupra căreia s-a aplecat cu perseverență și convingere. Bun cunoscător al literaturilor clasice, a practicat o critică doctă, profesorală, analitică, subminată însă de lipsa de gust. La 1868 și-a început în „Federațiunea” seria articolelor critice. Curând se angajează însă într-o polemică dură cu Titu Maiorescu și cu gruparea junimistă, dispută reluată peste două decenii și din care a ieșit categoric înfrânt. Principalele sale studii, adunate în volumul *Cercetări literare* (1887), sunt dedicate lui Ion Budai-Deleanu (**D.** a relevat, primul, însemnătatea *Ţiganiadei*), lui Andrei Mureșanu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri. Analizele, deși emise pe un ton savant, sunt rudimentare și suferă de dogmatism estetic, dar au meritul de a fi primele exegeze amănunțite, monografice – urmărind „ideile” și „forma” – asupra unor scriitori de valoare. D. Bolintineanu, socotit poet genial, și A. Mureșanu, pentru care a avut un adevărat cult, sunt elogiați fără măsură, în opoziție cu Gr. Alexandrescu și, mai ales, cu V. Alecsandri, contestați îndeosebi pentru neglijențe formale. Polemicile cu Titu Maiorescu vădesc un critic familiarizat cu estetica germană, dar lipsit de aptitudini speculative. Expunerea este lipsită de stil. Tonul familiar sau, dimpotrivă, pedant degenerază repede în trivialități sau injurii. Perspectiva deformată asupra scriitorilor reprezentativi domină și *Istoria limbei și literaturii române* (1885), care rămâne prima lucrare serioasă, informată, de acest gen, în cultura română. Ca și într-o altă încercare notabilă de sinteză, anterioară (*Regenerarea literaturii române*), pornind de la ideea că formarea literaturii române a fost subordonată unor obiective culturale și naționale, **D.** urmărește, cu inexactități și confuzii, dezvoltarea limbii române, literatura populară, literatura bisericească, istoriografia, literatura propriu-zisă, făcând și o periodizare,

în bună parte judicioasă. În ediția a doua a cărții (1894) introduce un capitol despre M. Eminescu, în care înșiră afirmații aberante despre lirica poetului, văzută ca expresie confuză a unui spirit bolnav și dezechilibrat. Obtuzele atacuri împotriva lui Eminescu, începute cu mulți ani în urmă și reluate în „Revista critică-literară” (*Literatură bolnavă*, 1894), au dus la compromiterea definitivă a lui D. ca istoric și critic literar, consfințită, încă din 1886, de execuția severă a lui Titu Maiorescu (*În lături!*). Totuși, a fost adeptul unei literaturi naționale, în sensul întemeierii ei pe mitologia și creația populară. A scris numeroase studii și articole (cuprinse, unele, în *Cercetări literare*, altele, apărute ulterior în „Revista critică-literară”), despre datini și credințe populare, însă cercetările sale etnografice și folclorice, foarte documentate, cuprind explicații și interpretări contradictorii. A cules și publicat poezii populare, printre care și o variantă a *Mioriței*, de o autenticitate contestabilă. A cerut insistent poezilor o epopee națională care să valorifice mitologia românească și trecutul istoric. Pledoaria pentru epopee era anacronică, dar interesul său pentru cele mai diverse forme ale creației populare a stimulat ulterior cercetări importante. Pe de altă parte, D. a fost un poet fecund, cult, dar lipsit de talent. A scris nenumărate poezii, din tinerețe până la sfârșitul vieții, adunate în parte în volumele *Hore oțelite* (1892) și *Valea vieței* (1892). În tradiția literară a Ardealului și având ca model pe Andrei Mureșanu, a compus multe versuri patriotice și sociale, unele direct legate de anumite evenimente politice și naționale. Fără valoare e lirica de dragoste, manieristă, înecată într-o retorică sentimentală. A compus și o epopee în douăsprezece cânturi, *Negriada* (I–II, 1879–1884), închinată întemeierii Țării Românești de Negru Vodă. Având ca model apropiat *Eneida* lui Vergiliu și poemele lui Torquato Tasso și Dante, el a încercat să reconstituie, fără a izbuti, o mitologie națională, în care eroi și divinități din folclorul românesc (Negru Vodă, Dochia, Sfânta Vineri ș.a.) se întâlnesc cu personaje din mitologia latină sau cu altele, inventate de autor. Lipsită de unitate, epopeea este hibridă și greoaie, fără suflu poetic. În manieră clasicistă a scris o tragedie în versuri, în cinci acte, *Optum* (1897). Acțiunea este plasată în anul 1031 d.Hr., la Curtea domnului Timișanei. Personajele, puse în situații dramatice neverosimile, declamă emfatic și fără convingere. D. a mai compus câteva poeme dramatice, lăsate în manuscris, nefinisate. A tradus *Arta poetică* a lui Horațiu (1882), versuri din Camões,

capitole din Dante (*Paradisul pământesc*) și Tasso (*Ierusalimul liberat*) și poezii din Silvio Pellico și Giacomo Leopardi. Transpunerile din poezii italieni sunt stângace, într-un limbaj neexpresiv. Fragmentele traduse din *Eneida* lui Vergiliu și din *Filipicele* lui Cicero au rămas, de asemenea, în manuscris.

SCRIERI: *Românii și maghiarii*, Brașov, 1875; *Să ne cunoaștem!* (*Răspuns d-lui G. Barițiu*), Brașov, 1879; *Negriada*, I–II, București, 1879–1884; ed. îngr. și pref. Georgeta Antonescu, Cluj-Napoca, 1988; *Aventuri literare*, București, 1881; *Câteva observări la raportul d-lui Nicolae Quintescu asupra „Negriadei” înaintat Academiei Române*, București, 1881; *Din razele coroanei*, București, 1881; *Semo sancus și sâmbеле*, București, 1882; *Istoria limbei și literaturii române*, Iași, 1885; ed. 2, Iași, 1894; *Cercetări literare*, Iași, 1887; *Hore oțelite*, București, 1892; *Valea vieței*, Iași, 1892; ed. îngr. și introd. Georgeta Antonescu, Cluj-Napoca, 1983; *Optum*, ed. 2, București, 1897; *Cercetări literare*, îngr. și introd. Georgeta Antonescu, Cluj-Napoca, 1983. **Traduceri:** Horațiu, *Arta poetică*, ed. bilingvă, pref. trad., Iași, 1882.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, III, 109–127; Claudio Isopescu, *Lo scrittore romeno Aron Densușianu*, Napoli, 1936; E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, II, București, 1940, 211–216; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 481, *Ist. lit.* (1982), 545; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 275–276; L. Volovici, „*Adversarii*” *Junimii* (1867–1880), ALIL, t. XIX, 1968; Manolescu, *Poezia*, 20–23; Bucur, *Istoriografia*, 80–84; Georgeta Antonescu, *Aron Densușianu*, Cluj-Napoca, 1974; Mircea Zăciu, *Densușienii*, TR, 1974, 8; *Dicț. lit.* 1900, 273–274; *Dicț. scriit. rom.*, II, 71–73; *Detractorii lui Mihai Eminescu*, îngr. și pref. Al. Dobrescu, Iași, 2002, XXVII–XL; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 316–317. **L.V.**

DENSUȘIANU, Nicolae (18.IV.1846, Densuș, j. Hunedoara – 24.III.1911, București), istoric, folclorist. Este fiul Sofiei (n. Popovici) și al preotului greco-catolic Bizanțiu (Vizantie) Pop și frate mai tânăr al lui Aron Densușianu. Viitorul istoric și-a început studiile la Hațeg, continuându-le la gimnaziul din Blaj, condus de Timotei Cipariu. Din 1865 până în 1869 a fost student al Academiei de Drept din Sibiu. După absolvire lucrează un timp în cancelaria de avocat a fratelui său, iar din 1872 practică el însuși avocatura mai întâi în Făgăraș, apoi, până în 1877, în Brașov. Încă din al doilea an de studenție începuse să colaboreze cu versuri la „Familia”, tot acolo publicând o nuvelă istorică, cu subiect exotic și senzațional (*Simonida*). Renunță însă repede la beletristică în favoarea cercetărilor etnografice, istorice și filologice, valorificate în articole apărute în „Familia”, „Telegraful român”, „Federațiunea” și „Orientul latin”. Din 1877

se stabilește la București și se dedică aproape exclusiv studiilor de istorie și adunării de documente din țară și din străinătate (Ungaria, Italia, Serbia) privitoare la istoria Transilvaniei și a celorlalte provincii românești, documente tipărite parțial în *Monumente pentru istoria Țerei Făgărașului* (1885) și în primele șase volume ale colecției Eudoxiu Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria românilor*. În colaborare cu Frédéric Damé, publică studiul *Les Roumains du Sud Macédoine* (1877). În 1880 este ales membru al Academiei Române. Din același an îl suplinește pe Ioan Bianu în postul de bibliotecar-archivar al Bibliotecii Academiei Române, iar din 1884 până la sfârșitul vieții a lucrat ca translator și bibliotecar pe lângă Marele Stat Major.

D. s-a afirmat, mai ales în studiile de istorie, prin erudiția sa (cunoștea elina, latina, germana, franceza, italiana, maghiara), lucrările lui impunând prin documentare riguroasă și soliditate a argumentării. Îndeosebi *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria. 1784–1785* (1884), premiată de Academia Română și rămasă multă vreme cea mai valoroasă și mai aprofundată reconstituire a evenimentelor, vedește un istoric cu un orizont larg, făcându-și un crez din „căutarea și expunerea adevărului”. Mai puternică decât vocația de istoric, dar cu rezultate inegale, pare să fi fost pasiunea, manifestată de timpuriu, pentru cercetarea folclorului și a tradițiilor populare din perspectivă istorică, pentru descifrarea, cu ajutorul mitologiei populare, a „tainelor” unor timpuri străvechi. Folclorul devine astfel – în linia unei mai vechi tendințe istorist-mitologizante inaugurate la noi de B.P. Hasdeu – suport pentru îndrăznețe ipoteze sau sinteze istorice (*Scrutări mitologice la români, Elementul istoric în poezia populară* ș.a.). Pornind de la premise juste privitoare la valoarea documentară a folclorului, **D.** a aplicat însă metoda deseori abuziv și fără precauția impusă de natura „documentului”, care a evoluat de-a lungul timpului și nu mai putea constitui un temei absolut pentru o concluzie de ordin istoric. În vederea realizării unor astfel de sinteze, dar și cu intenția salvării de uitare a multor creații populare, lansează în 1893 *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticități ale țărilor locuite de români*. „Tradițiunile istorice” pe care le vizează îndeosebi sunt cele legate de daci și romani, legende, denumiri de locuri, obiceiuri păgâne, religioase sau laice, ritualuri magice. Chestionarul, completat cu o nouă parte în 1895, este întocmit cu toată rigoarea, cuprinzând

întrebări foarte amănunțite, ce dovedesc o cunoaștere profundă a folclorului românesc. Interesante sunt și indicațiile precise, date pentru culegerea materialului: alegerea informatorului (de preferință cât mai vârstnic), notarea exactă, nestilizată, a narațiunilor etc. Răspunsurile primite (din 939 de localități), în urma răspândirii chestionarului, constituie o vastă colecție de folclor, de o deosebită valoare, atât datorită calității artistice și autenticității textelor, dintre care multe neîntâlnite în alte colecții, cât și prin informațiile etnografice care însoțesc și completează faptele de natură folclorică. Caracterul restrictiv al chestionarului, legat de obiectivele istoricului, a făcut ca în materialul adunat să predomine baladele, legendele, colindele și basmele (cu preponderența textelor culese din Dobrogea, sudul Munteniei și Oltenia), față de care producțiile genului liric au o prezență restrânsă. Lucrarea *Dacia preistorică* (apărută postum, în 1913, cu o introducere de C.I. Istrati) trebuia să încununeze activitatea de o viață în domeniul cercetării mitologiei populare și al reconstituirii pe această cale a unor perioade arhaice din istoria locuitorilor Daciei. Cartea, aproape unanim contestată de specialiști, reprezintă o încercare – impresionantă prin dimensiuni și erudiție, ca și prin ipotezele temerare – de a reface, cu ajutorul tradițiilor populare sau al urmelor arheologice (reale sau „descoperite” de imaginația istoricului), vechea civilizație a imperiului pelasg, al cărui centru s-ar fi aflat pe teritoriul Daciei. Aici s-ar fi găsit „leagănul civilizației ante-elene” și al întregii zone mediteraneene: monumentele „megalitice” ale imperiului sunt identificate în Munții Bucegi (Sfinxul, Omul, Babele), în Ceahlău, iar tradițiile populare, interpretate adesea eronat, devin pentru autor mărturie indubitabile asupra religiei pelasge, a zeităților și tradițiilor acesteia. Construcția ieșită din fantezia lui **D.** nu rezistă unei riguroase analize a faptelor; ea rămâne doar mărturia unei pasiuni extraordinare pentru cercetarea mitologiei românești și a unei viziuni aproape poetice asupra trecutului îndepărtat al locuitorilor Daciei.

SCRIERI: *Les Roumains du Sud Macédoine* (în colaborare cu Frédéric Damé), București, 1877; *Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungariei și ale Transilvaniei*, București, 1880; *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria. 1784–1785*, București, 1884; *Note critice asupra scrierii d-lui A.D. Xenopol „Teoria lui Rösler”*, București, 1885; *Monumente pentru istoria Țerei Făgărașului*, București, 1885; *Cestionariu despre tradițiunile istorice și*

antichitățile țărilor locuite de români, partea I, București, 1893, partea II, Iași, 1895; *Aniversarea de patru secole de la moartea lui Ștefan cel Mare*, București, 1904; *Domnii glorioși și căpitani celebri ai Țărilor Române*, vol. I: *Regatul României*, București, 1912; *Dacia preistorică*, introd. C.I. Istrati, București, 1913; ed. îngr. Victorela Neagoe, introd. Manole Neagoe, București, 1986; *Istoria militară a poporului român*, îngr. și pref. I. Opreșan, București, 2002. **Culegeri:** *Vechi cântece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „chestionarul istoric” (1893–1897)*, îngr. și introd. I. Opreșan, București, 1975; *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușianu*, îngr. și introd. Adrian Fochi, București, 1976; Vasile Filip, *Folclorul someșean în răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușianu*, Cluj-Napoca, 1977.

Repere bibliografice: *Encicl. rom.*, II, 130–131; C.I. Istrati, *Nic. Densușianu. Viața și opera sa*, București, 1912; Alex. Lepădatu, *Activitatea istorică a lui Nic. Densușianu*, București, 1912; Iorga, *Oameni*, I, 450–452; *Dicț. lit.* 1900, 274–275; Stelian Mindruț, *Contribuțiuni epistolare la biografia operei istoricului Nicolae Densușianu*, Deva, 1985; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 318–319; Mircea Vălcu-Mehedinți, *Nicolae Densușianu – omul și opera*, București, 2009. **L.V.**

DENSUȘIANU, Ovid, fiul (23.III.1904, București – 19.I.1985, București), prozator, traducător, publicist. Este fiul Elenei (n. Bacaloglu) și al lui Ovid Densușianu, fiind înscris în acte cu prenumele Ovid-Aron. Venit pe lume după desfacerea scurtei căsătorii a părinților, **D.** n-a fost recunoscut de tată nici în urma sentinței date în procesul de paternitate ce i s-a intentat. Împreună cu sora vitregă, fiică a poetului Radu D. Rosetti, **D.** își petrece copilăria mai mult în Italia, unde mama desfășura o intensă activitate întru strângerea legăturilor culturale cu România. Ajutat îndeosebi de unchiul său Const. Bacaloglu, profesor la Facultatea de Medicină din Iași, face școala primară într-un institut catolic din Roma, iar gimnaziul la Napoli, pentru cursul liceal fiind adus în țară. După bacalaureat se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Capitală, pe care o va absolvi în 1929. Ulterior, se pare, beneficiază de o bursă de studii la Paris, iar la întoarcere funcționează o vreme ca secretar literar la Teatrul Național din București. Încă student, debutează mai întâi editorial, în 1926, cu ampla povestire „*Filosoful*”, retipărită în 1943, împreună cu alte câteva proze scurte, sub titlul *Ceață*. Abia din 1928 colaborează destul de asiduu la „Universul” și „Universul literar”, la „Cele trei Crișuri”, condusă de George Bacaloglu, și la „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, cu

eseuri, impresii de călătorie, comentarii pe teme culturale, proză și traduceri din Roberto Bracco, Salvatore di Giacomo, Gabriele D'Annunzio, A.P. Cehov, Guy de Maupassant, André Dahl, Arkadie Avercenko ș.a. Intermitent, mai iscălește în „Convorbiri literare” și „Luceafărul”, precum și în ziarul „Porunca vremii”, în care dă la iveală, printre altele, tălmăciri – jurnalul de război al lui Benito Mussolini și o biografie a acestuia, apărute și în volum. În interval de sub tipar îi ies romanele *Stăpânul* (1937, dedicat tatălui – „strălucită pildă de muncă românească”) și *Furtuna* (1938), precum și un volum de proze scurte, *Amurguri pe culmi* (1940). În timpul războiului a lucrat, se pare, la Ministerul Propagandei. Dădea tiparului acum, sub titlul *Franța și Germania* (1941), „o convorbire cu Alphonse de Chateaubriant”, precum și volumul *Ce am văzut în Germania* (1942). După instaurarea regimului comunist, fiind condamnat politic, a dispărut din viața publică. A revenit abia în 1965 cu un medalion consacrat tatălui său, Ovid Densușianu, și, în anii 1981–1982, cu amintiri și precizări despre activitatea mamei sale.

Proza de debut a lui **D.**, „*Filosoful*” (sau *Ceață*), este povestea tristă a lui Roberto Castelli, coleg al naratorului la un internat din Napoli. Adolescentul, în urma morții mamei sale, care îl crescuse fără sprijinul fostului soț, scriitor cunoscut, trăiește sub amenințarea permanentă a eliminării pentru neplata taxelor. Nemaissuportând tensiunea, fuge de la școală și, întâmplător, își întâlnește tatăl, venit în oraș spre a susține o conferință. Acesta se arată însă cu totul dezinteresat de soarta fiului său, care, revenit la internat, bolnav de pneumonie, fără voința de a mai lupta, moare nu peste mult. Rețin atenția câteva portrete de profesori, unii cu porniri tiranice sau de o insensibilitate crasă, alții, dimpotrivă, atașați de învățăcei, precum torinezul Villani, care descoperă talentul literar al micului Castelli și îi îndrumă pașii. Genericul *De-a lungul unei generații*, sub care stau atât *Stăpânul*, cât și *Furtuna*, precum și textele ce le servesc drept introducere vorbesc de un ciclu romanesc hărăzit „a lumina o răzvrătire” împotriva „nemerniceii lumi fără suflet” și „a sluji o luptă înaltă”. Din ciclu trebuia să mai facă parte *Talionul* și *Renaștere*, anunțate în mod repetat în anii 1939–1943, dar netipărite până la urmă. Cele două romane publicate încearcă să așeze tema pe temelia unei teorii inspirate din filosofia „supraomului”, anume pe teoria „stăpânilor” sau a „marilor aventurieri”, definiți ca indivizi cu o mare forță interioară, ce se impun celorlalți,

întrucât sunt, ca și geniile, „complet liberi”, „spirite înalte și puternice, care au ca deviză să cunoști orice, să suferi orice, să riști orice”. Întruparea unui asemenea personaj depășea însă vizibil puterile lui **D.** „Ascensiunea sufletească” a protagonistului, pe nume Mircea Donici, nu e înfățișată epic, ci numai proclamată de el însuși în cuprinsul „spovedaniei” puse pe hârtie în timpul arestării sale pentru înșelăciune. Experiențele prin care cel ce trebuia să devină un „stăpân” trece în copilărie, la școală (urmată, ca și Castelli, în Italia), ca student al Universității bucureștene și ca licențiat șomer sunt în ultimă instanță dureroase, dar ele se „rezolvă” liric fie prin lamentări și meditații pesimiste, fie prin izbucniri de indignare și sarcasme. Câteva episoade din „spovedanie” și mai ales narațiunea în a cărei ramă este plasată arată că **D.** ar fi putut da un roman veritabil și destul de interesant dacă ar fi renunțat la tezimă și ar fi pus frâu lirismului. Primul cusur se păstrează și în *Furtuna*, ce ar fi trebuit să marcheze atingerea de către personaj a treptei supreme în „ascensiunea lui sufletească” și instalarea în fruntea generației ce pornește la luptă. În schimb, locul lirismului l-a luat stilul gazetăresc, adeseori în consemnarea și comentarea evoluțiilor din societatea românească de la sfârșitul celui de-al treilea deceniu al veacului trecut, recurgându-se la clișee și la expresii bombastice. Câteva părți sunt totuși notabile, între ele numărându-se aceea consacrată călătoriei în Italia a magistratului care îl judecă pe Mircea Donici, precum și romanul de dragoste avându-i în centru pe cel din urmă și pe Simone d'Aubry. În chip surprinzător, următorul volum al lui **D.**, *Amurguri pe culmi* (1940), aduce o suită de scurte povestiri în care parabola și formula sapiențială se împletesc cu poemul în proză.

SCRIERI: „*Filosoful*”, Iași, 1926; *Stăpânul*, București, [1937]; *Furtuna*, București, [1938]; *Amurguri pe culmi*, București, 1940; *Franța și Germania*, București, 1941; *Ce am văzut în Germania*, București, 1942; *Ceață*, București, [1943]. **Traduceri:** Franz Toussaint, *Cântece persane*, București, [1946].

Repere bibliografice: Ștefan George, „*Filosoful*”, „Gândul nostru”, 1926, 12; Mihai Niculescu, „*Stăpânul*”, U, 1937, 27; Const. Fântâneru, „*Stăpânul*”, U, 1937, 59; Alexandrina Mititelu, „*Stăpânul*”, GR, 1937, 4; C. Gerota, „*Stăpânul*”, CL, 1937, 1–5; Nic. Bogdan, „*Stăpânul*”, PRV, 1937, 659; G. Călinescu, *Anul literar*, ALA, 1937, 891; C. Fântâneru, „*Furtuna*”, U, 1938, 353; Alex. Anestin, „*Furtuna*”, „Ordinea”, 1938, 1502; C. Gerota, „*Furtuna*”, CL, 1938, 1–5; Stelian Segarcea, „*Amurguri pe culmi*”, „Ecoul țării”, 1940, 11.

V.D.

DEPĂRĂȚEANU,
Alexandru (25.II.1834,
Roșiori de Vede –
9.I.1865, București),
poet, autor dramatic.

Părinți i-au fost Elisaveta, fiica negustorului Altanlău din Șistov, și Petru Depărățeanu. Tatăl era orb din naștere. Copilăria și-a petrecut-o pe moșia cumpărată de bunicul său, pitarul Sandu Căpățână, măsurător de hotare la isprăvnicia județului Teleorman, în satul Deparați (prin 1829, pitarul luându-și oficial numele Depărățeanu). Școala primară **D.** o face la Roșiori de Vede, iar liceul în București, la „Sf. Sava”. Era poreclit Voltaire, din cauza bogatelor cunoștințe de literatură. Nu termină colegiul, intrând în trupa de teatru a lui Costache Caragiali. Urmează studii la Paris, nici acestea sistematice, și, pentru a se instrui, călătorește în Italia, Germania, Spania. Se întoarce acasă în 1859, fără vreun titlu universitar. Este subprefect al plasei Teleorman (1861), deputat în Camera Legislativă (1864) și colaborator la „Trompeta Carpaților”, „Seculul”, „Naționalul”. Moare pe neașteptate (diagnosticul: „volvulus intestinalis”). În 1861 îi apăruseră volumele de versuri *Ciocoii vechi și ciocoii noi* și *Doruri și amoruri*, iar în 1864 drama *Grigore Vodă, domnul Moldovei*.

D. a fost un liric interesant ca intenții și preocupări. Se remarcă între primii noștri poeți prin virtuozități formale, însă el este cel ce aduce extazul erotic în maniera „dulcelui stil nou”; amorul, „inefabil, imens, etern”, este chiar forța care împacă pe om cu Dumnezeu – „în el, o! al meu suflet te stingi ca roua în soare” (*Mi gloria por bien amar*). Fără abuzul neologic și facilitatea diminutivelor, ar fi fost un petrarhizat realizat. Poseda simțul picturalului, ca și pe cel al inefabilului. Siluete feminine suave – Lilla, „vergină, /De vermeliu și d-azur”, „un vis de aur, Ella” – sunt creionate în tonuri renaștentiste, într-un orizont de lumină și puritate (*Era-n albastru*). Rareori accente tânguitoare, ca de bocet („Străin în umbra deasă/ Străin în ceața udă.../M-ascunz, Ana mea lină...”), ori săltărețe și de cântec țigănesc („Fată mare, na paf-tale, /Pentru florile matală, /Na panglice și cercei/ P-ai

matale ghiociei”) se fac auzite în această erotică fixată în amintiri și repere culte: Hafiz, Teocrit, Petrarca, Muriello, Perugino. Marcat de anii trăiți în mijlocul naturii, poetul a rămas un statornic îndrăgostit de soare și culori, de viața câmpenească. Percepută în toată plenitudinea simțurilor viața ce aici „curge-n unde de cristal” este descrisă într-un cunoscut pastel, *Vara la țară* (postumă căreia G. Topîrceanu i-a dat o sprintă parodie), cu o grație a mișcării ce introduce în clasicismul senin al *Noptii de august* a lui Al. Macedonski și anticipează idilele lui Duiliu Zamfirescu („Spicul blond cu paie d-aur.../ Ondulează-n mii de valuri/ Între maluri/ De sulfina și d-aglici.../ Și prin holdele splendide/ Joc silfide/ Cu piciorul de copil...”). La polul opus, poezia de idei dezvoltă, mimetic, în atmosferă byronică, cugetările sarcastice ale unui Manfred autohton, „sombriu, teribil, rebel”, în fața „devastării” omului: morală („ți-e frică de tine, ca d-o fiară/ Ți-ești însuși inemic”) și socială (lumea fiind văzută în termeni platonicieni sau infernal-dantești: „cavernă”, „închisoare”, „turn unde-și devoră chiar filii – oroare!/ Infamul Ugolin”). Urmând înclinării sale spre dramatic și ieșind din modele, D. ajunge, în suita bufă din interesantul poem *Fantasma*, să pună în scenă substratul spectral, fantasmagoric al amărăciunii mizantropice. Este o excepție, căci tot ce arată trăirea, poate adevărată, a contrastului dintre avilirea omului și momentele de grație – iubirea, poezia, credința (*Isuse al meu*), naivitatea copilăriei – nu se poate salva de „gratuitatea”, ce arată o maturitate încă neajunsă, remarcată la el de G. Călinescu. D. s-a dovedit un versificator ingenios, stăpân pe o gamă ritmică și strofică variată: el a introdus alegra strofă 7-3-7//7-3-7, folosită de Ronsard, Hugo, Théophile Gautier, iar în rimă, pentru a realiza sonorități deosebite, a întrebuințat nume proprii exotice. Dar calitățile formale și instinctul poetic i-au fost copleșite de verbozitate și de greaua încărcătură neologică, franțuzită ori italianizantă. Drama Grigore Vodă, domnul Moldovei, prolixă, construită în manieră hugoliană, este una dintre primele piese istorice românești. Un vodevil, *Don Gulică sau Pantomimii miraculoși*, scris când era elev la „Sf. Sava” și apărut postum în „Revista literară” din 1892, pare o localizare. Prin câteva *Romanțe istorice și cavalierești din ispaniolește*, publicate în „Buciumul” (1863–1864), D. este cel dintâi traducător în românește din lirica spaniolă.

Versurile din Doruri și amoruri sunt scrise în anii '50 ai secolului al XIX-lea, într-un moment în care romantismul idilic și romantismul depresiv domină, știm bine, universul liric

romănesc. Nici Alexandru Depărățeanu nu scapă de influența lor, dar el amestecă râsurile cu plânsurile în poezia sa dezvoltată, cu referințe luate din toate sferile imaginarului. Admiră pe Petrarca și, după Conachi, este petrarchistul nostru cel mai abil și cu imaginația cea mai slobodă. Este un om cultivat, i-a citit pe francezi și pe spanioli, a frecventat muzeele de artă din Occident, în fine, el introduce masiv referința artistică în poem, odată cu reflecția lirică. Limbajul este uneori artificial și silnic („famă”, „blemă”, „arzinte”, „vilă”, „folastre”), dar unele din râsurile și plânsurile lui (un poem se cheamă așa) arată inteligență artistică și o ironie de om citit care iubește experimentul prozodic și lingvistic. Rimează pe Liszt cu trist și în loc de banalele „săgeți de amor” vorbește de „darde de amor”. Citise, probabil, pe Gautier și, în genere, pe parnasieni, dovadă minuția și plăcerea pe care o pune în descrierea podoabelor și sensibilitatea pe care o are pentru ceea ce este spectaculos în lumea realului. Poetul damelor gentile și al idilismului rural este, până la un punct, un poet al decorativului și al scânteietorului (atribute, cum se știe, ale parnasianismului).

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Ciocoi vechi și ciocoi noi*, București, 1861; *Doruri și amoruri*, București, 1861; ed. I–II, București, 1896; Grigore Vodă, domnul Moldovei, București, 1864; ed. introd. Constantin G. Dissescu, București, 1904; *Scrieri*, îngr. și pref. D. Bălăeț, București, 1980.

Repere bibliografice: Grigore Andronescu, *Poezii noastre. Alexandru Depărățeanu*, București, 1886; Constantin G. Dissescu, *Alexandru Depărățianu*, București, 1904; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 214–217; Apostolescu, *Înfl. romant.*, 247–266; Călinescu, *Opere*, III, 319–354, VII, 1022–1026; Al. Ciorănescu, *Alexandru Depărățeanu*, București, 1936; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 289–293, *Ist. lit.* (1982), 324–327; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, 294–298; Cornea, *Alecsandrescu-Eminescu*, 288–324; Streinu, *Versificația*, 135–137; Streinu, *Pagini*, II, 345–348; *Ist. lit.*, II, 761–763; *Dicț. lit.* 1900, 275–276; Piru, *Ist. lit.*, 93–94; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 394–396; Cioculescu, *Itinerar*, V, 99–104; *Dicț. scriit. rom.*, II, 74–75; Ioana Părvulescu, *Ce punem în raftul doi?*, RL, 2009, 42; Zamfir, *Panorama*, I, 274. S.C.

DERȘIDAN, Ioan (5. VIII. 1948, Vășad, j. Bihor), critic și istoric literar. Este fiul Mariei (n. Miheș) și al lui Ioan Derșidan, țărani. A absolvit Școala Generală din Vășad (1962), Liceul Teoretic din Marghita (1966), Institutul Pedagogic din Oradea (1969), apoi Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1973). A obținut doctoratul cu teza *Dinastia Caragiale și opera lui Mateiu I. Caragiale* (1996), coordonată de Mircea Zăciu. A activat în învățământul liceal și universitar, fiind profesor la Liceul Economic din Oradea (1975–1992), cadru didactic la Universitatea din Oradea, Facultatea de Litere (1992–2010), unde în 2003 devine

profesor, iar între 2000 și 2008 este decan, ulterior ocupând funcția de secretar științific în cadrul aceleiași facultăți. Debutează în revista studențească orădeană „Gaudeamus”. Mai colaborează la „Familia”, „Vatra”, „Transilvania”, „Limbă și literatură română”, „Aurora”, „Aletheia” ș.a.

Există două tendințe divergente care coexistă în critica literară a lui **D.**: didacticismul, cu poncifele și spiritul taxonomic-demonstrativ specifice, și tentația unei originalități eclatante la nivel conceptual și stilistic. Volumul de debut, *Primatul textului* (1992), armonizează analiza specializată cu studiile cu miză și finalitate didactică (despre Lucian Blaga, Mircea Eliade, Augustin Buzura, Ioan Groșan ș.a.). Prima carte consistentă și poate cea mai sistematică și documentată cercetare a lui **D.** este *Mateiu I. Caragiale. Carnavalescul și liturgicul operei* (1997). După ce epuizează vasta bibliografie mateină, autorul propune, într-un stil alert, digresiv și uneori excesiv de metaforic, explicarea operei, dar și a vieții, prin anumite concepte: carnalesc, liturgic, fantasticitate, transcendență, încadrând personajele mateine în tipul bizantin, gotic și roman. Lucrarea se vrea exhaustivă, abordează componenta heraldică din creația mateină, compară variantele, enunțând diferențele și asemănările dintre structurile narrative specifice lui Mateiu și lui I.L. Caragiale etc. Dacă prin liturgic **D.** înțelege „raporturile personajelor mateine cu transcendența, poziția lor metafizic/religioasă”, prin dimensiunea carnalescă se indică „raportul personajelor cu istoria [...] și căderea lor în temporalitate, nepăsare și dezordine”. Astfel, personajele ar ajunge prin intermediul carnalescului la liturgic. Acești doi termeni în jurul cărora gravitează textele cărții au o arie semantică pe care autorul o expandează până la hipertrofie, riscând astfel să-și piardă din claritatea necesară unui demers hermeneutic. În următoarele studii **D.** va încerca să găsească pentru mai toți scriitorii abordați – marii clasici constituie subiectul predilect – anumite sintagme simptomatice, din punctul său de vedere, pentru trăsăturile constitutive și particularitățile operei. În *Monologul dramatic eminescian* (2001), lucrare bine documentată, se lansează „concepte” precum „steaua ființei” sau „eul voievodal eminescian”, adică „emblemă a unei fascinante personalități romantice”, „preocupat de geneze și stingeri, de istorie și dragoste”. *Nordul caragialian. Periplul versiunilor* (2003) propune o lectură „meteorologică”, din perspectiva

„sensibilității climatice”, a prozelor lui I.L. Caragiale, analizându-se punctul de coliziune între eu și lume, acesta fiind încărcat cu potențial comic, fantastic sau tragic. Unul dintre elementele definitorii ale prozei caragialiene este, în opinia autorului, „crucișul lingvistic și atitudinal”, care se realizează textual prin utilizarea eufemismului și argoului. În ultimul și cel mai interesant capitol al cărții **D.** îl include pe Caragiale într-o familie de scriitori din care mai fac parte Urmuz, Eugen Ionescu, Emil Cioran sau Marin Sorescu, remarcând similitudini și influențe. Asocieri inedite, analize pertinente, dar și apropieri deconcertante între opere care par că refuză o comunicare reală, recursul la critica simbolică și la mitocritică sunt recurente în volumele de eseuri *Iconi și literatură* (2002) și *Viziera cavalerului* (2008). În *Catilinari și temperatori. Eminescu și Caragiale* (2010) lui Eminescu i se atribuie o natură catilinară, care corespunde, *mutatis mutandis*, „temperatoriilor” caragialieni. Acești termeni vizează relația polemică a celor doi scriitori, așa cum rezultă din literatura și publicistica lor, cu statul și instituțiile statului, într-o epocă de tranziție, reacția luând la Eminescu forma revoltei și devenind la Caragiale ironie sarcastică. Totuși, se remarcă la **D.** o efervescență care se metamorfozează uneori în prolitate, în exces bibliografic, ceea ce ocultează și subminează ideea.

SCRIERI: *Primatul textului*, Oradea, 1992; *Tranziții literare*, Oradea, 1995; *Mateiu I. Caragiale. Carnavalescul și liturgicul operei*, București, 1997; *Jurnal de casă*, Oradea, 1999; *Clasicii junimiști și învățământul*, București, 2000; *Monologul dramatic eminescian*, Cluj-Napoca, 2001; *Iconi și literatură*, București, 2002; *Nordul caragialian. Periplul versiunilor*, București, 2003; *Viziera cavalerului*, Oradea, 2008; *Catilinari și temperatori. Eminescu și Caragiale*, Cluj-Napoca, 2010; *Însemnări și dedicații pe cărți*, I–II, Oradea, 2011; *1900 – Literatură și societate* (în colaborare), Oradea, 2012.

Repere bibliografice: Al. Cistelean, *O carte pentru profesori*, LCF, 1992, 36; Barbu Cioculescu, *O nouă monografie Mateiu I. Caragiale*, VR, 1997, 11–12; Constantin Cubleșan, *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, 101–104, 206–209; Liana Cozea, *Povestea eseistului călător spre „steaua ființei”*, F, 2002, 3; Crenguța Năpristoc, „Nordul caragialian – periplul versiunilor”, OC, 2003, 173; Petraș, *Cărțile*, 280–283; Viorel Mureșan, *Caragiale și dinastia, temeiul unei monografii*, „Caiete silvane”, 2007, 3; Dan Mănucă, *Caragialiene*, CL, 2008, 3; Mihai Cimpoi, *Eminescu și Caragiale: tentația Centrului existențial*, „Metaliteratură”, 2011, 3–4; Alexandru Ruja, *Labirint critic*, O, 2012, 7. **T.Dn.**

DESCÂNTEC, specie folclorică exprimată printr-o formulă ce însoțește anumite practici magice destinate, cu precădere, înlăturării răului. **D.** constă în rostirea unor versuri rituale, în care imaginile fantastice abundă, indicând o mentalitate arhaică. Având origini străvechi (asiro-babilonienii îl practicau, iar grecii l-au cunoscut prin intermediul hitiților), **d.** prezintă aceeași intensitate și aceleași caracteristici formale la toate popoarele. Rostirea versurilor, însoțită de gesturi și practici rituale, participarea activă a celui descântat și recuzita folosită îi conferă caracter dramatic. Îl practică numai vârstnicii, mai ales femeile, și se aplică atât oamenilor, cât și animalelor. După scop, **d.** se împart în două tipuri principale: curative și vrăji sau farmece. Cele curative („de năjit”, „de orbalț”, „de uimă”) sunt strâns legate de medicina empirică și folosesc în general un text literar. Vrăjile sau farmecele, mai puțin răspândite și practicate după un ritual mai strict, sunt menite să provoace dragostea, urâtul, sărăcia, belșugul etc. „Facerile”, „desfacerile”, „descoperirea hoților” și alte practici de aceeași natură, de asemenea însoțite de **d.**, cunosc o răspândire restrânsă. Varietatea tipologică a **d.** decurge din folosirea lui în cele mai diverse situații, de fiecare dată acordându-i-se o funcție specială. Păgân la origine, **d.** a primit influențe creștine, personajele biblice înlocuindu-le adesea pe cele mitice. Uneori această influență a fost atât de puternică, încât, alături de **d.** propriu-zis, pot fi întâlnite rugăciuni-descântec. În folclorul nostru el poartă pecetea mitologiei autohtone. Caracterul magic al acestei specii a determinat conservarea unui mare număr de elemente străvechi. Structura **d.** apropie textul de epica rituală, recitarea amintește de incantație, apelurile către supranatural stabilesc relații cu poezia cultică, prezența fantasticului și finalul optimist trimit la basm, iar personajele din mitologia creștină la legendă etc. Valoarea artistică a speciei sporește datorită acumulărilor de experiență poetică din mai multe epoci. Cei care au practicat **d.** vreme îndelungată au căpătat o ușurință de improvizație generatoare de procedee noi: forma liberă a prozodiei, monologul și dialogul, alternarea fanteziei cu elemente de grotesc, coexistența caracterului arhaic (cifre fatidice, formule magice, conjurații demonice etc.) cu cel nou (scene, limbaj din viața obișnuită). Alături de tropi, de personificare, iterație, invocație, blestem („Aibă mersul racului/ Și casa gândacului/ Și odihna vântului”), se întâlnesc gradații ascendente și descendente, enumerații ș.a. Predominante

sunt exprimarea metaforică și abundența structurilor comparative. Bolii i se poruncește să iasă și să piară „Ca roua de soare,/ Ca spuma de mare”, duhurilor rele li se spune: „Vă duceți în gura vântului/ Să vă loviți de toarta pământului”, iar bolnavului i se urează „Să rămâie luminat/ Ca argintul cel curat,/ Ca aurul strecurat”. Prin puterea de expresie și bogăția reliefului verbal, **d.**, în care sunt păstrate nenumărate forme arhaice de limbă românească, a influențat poeți ca Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Barbu, V. Voiculescu, Tudor Arghezi. Ca formă de artă, această specie continuă să prezinte interes pentru creatorii literaturii culte.

Surse: G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; S. Fl. Marian, *Descânțetele poporane române*, Suceava, 1886; Dimitrie P. Lupașcu, *Medicina babelor. Adunare de descânțete, rețete de doftorii și vrăjitorii băbești*, București, 1893; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice*, I, București, 1900; Tudor Pamfile, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări, după datinile și credințele poporului român, adunate din comuna Țepu (jud. Tecuci)*, București, 1911; Enea Hodoș, *Descânțete*, Sibiu, 1912; A.M. Nour, *Descânțete și vrăji din popor*, Turnu Măgurele, 1912; Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915; Artur Gorovei, *Descânțetele românilor*, București, 1931; Al. Vasiliu, *Descânțete din Moldova*, București, 1934; Ion Bârlea, *Literatură populară din Maramureș*, II, îngr. și introd. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, București, 1968; *Folclor din Moldova*, I, București, 1969; Lucia Cireș, Lucia Berdan, *Descânțete din Moldova*, introd. Lucia Cireș, Iași, 1982; *Antologia descântecelelor populare românești*, îngr. și pref. Radu Răutu, București, 1998.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Considerațiuni critice asupra descântecului de „apucat” sau „încleștat”*, „Columna lui Traian”, 1875, 3; Gaster, *Lit. pop.*, 406–429; Mihai Canianu, *Din psihologia poporană. Descânțete, farmece și vrăji*, RIAF, 1893, fasc. 1; Ovid Densusianu, *Limba descântecelelor*, „Grai și suflet”, 1930, 2, 1931, 1, 1934, 1–2; Artur Gorovei, *Descânțetele românilor*, București, 1931, 7–197; I.-A. Candrea, *Folclorul medical român comparat*, București, 1944, 322–375; Gh. Pavelescu, *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*, București, 1945; *Ist. lit.*, I, 53–63; I.L. Popa, *Contribuții la studiul practicii magice în Banat*, în *Folclor literar*, I, îngr. Eugen Todoran și Gabriel Manolescu, Timișoara, 1967, 151–181; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București, 1968, 347–420; Petru Caraman, *Magia populară ca sursă de inspirație pentru poezia cultă*, în *Elogiu folclorului românesc*, îngr. Maria Mărdărescu și Octav Păun, pref. Octav Păun, București, 1969, 387–399; Al. Rosetti, *Limba descântecelelor românești*, București, 1975; *Dicț. lit. 1900*, 276–277; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, II, București, 1983, 7–59; Ștefania Cristescu, *Descânțete din Cornova*

– *Basarabia*, îngr. și pref. Sanda Golopenția-Eretescu, Providence (SUA), 1984; Aurora Liiceanu, *Povestea unei vrăjitoare*, București, 1996; Petru Caraman, *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat*, îngr. și postfață Ion H. Ciubotaru, Iași, 1997; Elena Florica Laurențiu, *Privirea lui Orfeu sau Puterea descântecului*, București, 1997; Nicoleta Coatu, *Structuri magice tradiționale*, București, 1998; Sanda Golopenția-Eretescu, *Desire Machines. A Romanian Love Charms Database*, București, 1998; Antoaneta Olteanu, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, București, 1998; Antoaneta Olteanu Școala de solomonie. *Divinație și vrăjitorie în context comparat*, București, 1999; Maria Purdela Sitaru, *Etnomedicină lingvistică*, Timișoara, 1999; Valeriu Bălțeanu, *Terminologia magică populară românească*, București, 2000; Camelia Burghel, *În numele magiei terapeutice*, pref. Nicoleta Coatu, Zalău, 2000; Amalia Pavelescu, *Poezia de ritual și ceremonial din Mărginimea Sibiului*, pref. Ion Ghinoiu, București, 2001; Sanda Golopenția-Eretescu, *Limba descântecelor românești*, București, 2007. **I.H.C.**

DESIDERIE, carte cu circulație monahală tradusă și adaptată în limba română după romanul alegoric catalan *Spill de la vida religiosa* (1515). Din punctul de vedere al izvorului traducerii, se așază prin proveniența sa cert apuseană alături de *Historia destructionis Troiae* de Guido delle Colonne, de *Fiore di virtù*, de *Criticon*-ul lui Baltasar Gracián, de *Horologii Principum* al lui Antonio de Guevara, de *Stimuli virtutum, fraena peccatorum* al lui Andreas Wissowatius, de *Mundus subterraneus* al lui Athanasius Kircher, texte de mare circulație, aparținând fondului culturii europene, transpuse și prelucrate integral sau parțial și în limba română. Ca tehnică literară, **D.** ar putea fi comparat cu *Fiore di virtù* prin schema de înfruntare dintre vicii și virtuți. Odată cu **D.** pătrunde însă în literatura română una dintre cele mai frumoase modalități de concretizare a acestei scheme, și anume cea din *Psihomachia* lui Prudentius. Virtuțile și viciile sunt întrupate de personaje feminine, primele de o frumusețe reală și exemplară, celelalte fie urâte, fie de o frumusețe înșelătoare. Cartea nu este deloc străină de imaginea care stă în centrul scrierii lui Dimitrie Cantemir *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea* și de reprezentarea de pe coperta ediției de la Iași (1698). La mijlocul secolului al XVI-lea un călugăr iezuit a scris în Spania *Espejo del religioso*, scriere alegorică despre drumul perfecționării spirituale. Frumos și bine alcătuită, cartea a fost curând tradusă în limbile italiană, franceză, germană, olandeză și latină. În 1598 s-a tipărit și o traducere în limba polonă, al

cărei titlu se reflectă, prin intermediar, și în limba română: *Desiderosus sau Drumul către dragostea lui Dumnezeu*. Din polonă romanul alegoric a fost tradus în slavona de redacție rusă și tipărit în anul 1688 la Moscova. Cea mai veche copie manuscrisă cunoscută a textului slavon se găsește într-un miscelaneu din prima jumătate a secolului al XVIII-lea de la schitul Poiana Mărului, alături de scrieri originale ale starețului Vasile, dar și de alte copii ale unor scrieri mai vechi. Deosebit de interesantă este așezarea unui îndrumar alegoric de ascetică occidentală alături de *Rugăciunea inimii* sau *Rugăciunea lui Iisus* în redactarea starețului Vasile și de traduceri ale unor vestite îndreptare ascetice răsăritene. Lucrul nu este neobișnuit, de vreme ce Ignățiu de Loyola enumera printre maeștrii săi spirituali pe Ioan Climax (Scărarul), iar lui Nicodim Aghioritul nu-i erau deloc străine „exercițiile” lui Ignățiu de Loyola. Miscelaneul slavon de la Poiana Mărului a circulat apoi la mănăstirile Neamț, Probota, Vorona, Dobrușa, Călărășanca și – la sfârșit – în Iași. **D.** a fost tradus în limba română, s-ar părea, de însuși Paisie Velickovski, bine cunoscut ucenic al starețului Vasile. Textul românesc este amplificat față de textul slavon, cuvintele mai rare sunt explicate și localizate, termenii de spiritualitate occidentală sunt redați prin termenii tradiționali românești, totul conferind prelucrării un farmec aparte. Modul de transmitere prin copii manuscrise dovedește că la Poiana Mărului, deși exista doar un schit, era organizat, în secolul al XVIII-lea, un adevărat *scriptorium*.

Ediții: *Desiderie sau Cărarea către dragostea lui Dumnezeu*, îngr. Paul Mihail și Zamfira Mihail, pref. Virgil Cândea, postfață Zamfira Mihail, București, 2000.

Repere bibliografice: Paul Mihail, *Două manuscrise necunoscute din secolul XVIII*, RSL, 1964; I.C. Chițimia, *Les Livres populaires dans les littératures slaves et la littérature roumaine, leur fonction littéraire nationale et l'importance en plan universel*, RSL, 1968; Paul Mihail, Zamfira Mihail, *Geneza manuscrisului românesc „Desiderie”, secolul al XVIII-lea, din Biblioteca Arhiepiscopiei Craiovei, fond „Mitropolit Firmilian”*, MO, 1979, 1–3; Paul Mihail, *Schitul Poiana Mărului – un centru ortodox cărturăresc, în Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, I, coordonator Antonie Plămădeală, Buzău, 1983, 355–384; Dario Raccanello, *La preghiera di Gesù negli scritti di Basilio di Poiana Mărului*, Alessandria, 1986, 244–251; ed. (*Rugăciunea lui Iisus în scrierile starețului Vasile de la Poiana Mărului*), tr. Maria Cornelia Oros și Ioan I. Ică jr., îngr. și introd. Ioan I. Ică jr., Sibiu, 1996. **C.V.**

DESSILA, Octav (4.XII.1895, București – 3.VIII.1976, București), prozator, dramaturg. Este fiul Aristiței (n. Gheorghiu) și al lui Iorgu Dessila, funcționar la CFR. Urmează Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu. Ofițer activ, cu unele funcții mai importante după Primul Război Mondial – ajutor de atașat militar la Legația Română din Viena (1921–1922), șef de cabinet la Președinția Consiliului de Miniștri (1926–1927) –, scriitorul a fost o prezență discretă în viața literară interbelică. Totuși, numele său avea o certă notorietate, romanele semnate de el bucurându-se de succesul de librărie care a dus la multe reeditări între 1930 și 1946. Fără colaborări în periodicele vremii, puțin comentat, rareori intervievat, **D.** se face prezent în publicistică doar prin schițele despre tipuri și moravuri din *Cartea cu minciuni* (1936), o viziune comună, dar exprimată cu umor, asupra tagmei scriitoricești.

Primele romane ale lui **D.** sunt încercări de valorificare epică a unor evenimente istorice recente. Anumite aspecte, cu accent pe tragedia conflictelor etnice din Transilvania de după Unirea din 1918, apar, agrementate cu episoade amoroase, în cea dintâi carte, *Dragomir valahul* (1927). Povestea fantezistă a unei nefericite aristocrate ruse, urmărită de bolșevici în România, prilejuiește autorului și o superficială evocare a societății rusești înainte și după revoluție (*Zvetlana*, 1930). Animat de vagi intenții etice, romancierul imaginează întâmplări care să dezvăluie realități sociale și morale susceptibile de critică. Dar drama unei tinere provinciale prinse în vârtejul desfrâului din marele oraș este relatată plat, cu amănunte banale și vulgare, în *București, orașul prăbușirilor* (1930). Oricât de justificate ar fi aspirațiile unei soții neglijate (de un soț cu preocupări superioare, de larg interes social), autorul o silește să plătească cu viața infidelitatea conjugală – *Neastâmpăr* (1934; Premiul Societății Scriitorilor Români). Intenționând să dea o frescă a mahalalei bucureștene, ca lume năclăită în propria meschinărie și amoralitate, **D.** nu realizează în *Porți fără număr* (I–II, 1946–1947) decât o aglutinare de descrieri și dialoguri terne, alcătuită o vedere fărâmițată, lipsită de semnificație. Intrigile amoroase nu lipsesc din romane, dar în unele erosul apare ca temă principală, ca destin al unor indivizi. În *Noroi* (1932) sau în *Turbă* (1936) personaje obsedate de dorințe sexuale rătăcesc oarbe prin viață, făcând inutile eforturile romancierului de a le încadra în diverse medii sociale, prin digresiuni superflue. În *Două chemări*

(I–II, 1938) iubirea nu este determinată fizic (protagoniștii se cunosc numai din scris), dar este la fel de puternică, mobilizând resurse psihice capabile să salveze de la moarte protagonistul și să conducă la o unire fericită. În larga ambianță a unui Iași macerat de nostalgii și de banalități provinciale, se nasc iubiri purificate de zgura fiziologică, între personaje de o factură deosebită, care evoluează cu oarecare grație în epicul celor trei volume ale romanului *Iubim* (1942–1943). Aici dragostea ca trăire spirituală apare drept singurul reper ce poate da sens și autenticitate într-o lume în continuă decădere. Evocările vremurilor de altădată, descrierile urbei și imaginea naturii au o vagă și desuetă poezie moldovenească, palidă imitație după Mihail Sadoveanu și după frații Teodoreanu. În ciuda digresiunilor și prolixității, a fragilității suportului epic, textul are oarecare pregnanță, un umor moderat, un ton șăgalnic, reușind să evite căderea în melodramă. Lăudat de unii, contestat de alții, **D.** rămâne un colecționar de fapte omenești, pe care le povestește fără discernământ, confundând arta cu hazardul vieții, creația literară cu relatarea liberă, dintr-o înțelegere simplistă a literaturii. În 1938 i s-a jucat la Teatrul Național din Iași piesa *Un om care dă palme vieții* (dramatizare a romanului *Neastâmpăr*), publicată în 1941 cu titlul *Nu poți înfrânge viața*. **D.** este și autorul „trilogiei dramatice” *Mihail Viteazul* (1967), minată de poncifuri și stilul triumfalist al epocii.

SCRIERI: *Dragomir valahul*, București, 1927; *Zvetlana*, pref. Octavian Goga, București, 1930; ed. București, 2004; *București, orașul prăbușirilor*, București, [1930]; *Noroi*, București, [1932]; *Neastâmpăr*, București, 1934; *Cartea cu minciuni*, București, 1936; *Turbă*, București, 1936; *Două chemări*, I–II, București, 1938; *Nu poți înfrânge viața*, București, 1941; *Iubim*, I–III, București, 1942–1943; ed. I–II, București, 1970; ed. I–III, ingr. Mihai Iovănel, pref. Dan-Silviu Boerescu, București, 2010; *Porți fără număr*, I–II, București, [1946–1947]; *Mihail Viteazul*, București, 1967.

Repere bibliografice: Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, 129–131; Ion Foti, „*Zvetlana*”, UVR, 1930, 13; Octav Dessila, RRI, I, partea II, 796–809; Al. Robot, „*Noroi*”, RP, 1933, 4511; Const. V. Gerota, „*Neastâmpăr*”, CL, 1934, 11–12; Șerban Cioculescu, „*Neastâmpăr*”, RFR, 1935, 1; Al. Piru, „*Turbă*”, IIS, 1937, 11; Al. Piru, „*Două chemări*”, JL, 1939, 24; Aurel Marin, „*Iubim*”, VBA, 1942, 4; Virgil Ierunca, *Literatura lui Octav Dessila*, CAP, 1943, 2147; Nina Cassian, *Ciupercile literaturii*, CNT, 1947, 2; Carianopol, *Scriitori*, II, 71–80; *Dicț. scriit. rom.*, II, 75–76; Adrian Majuru, „*București, orașul prăbușirilor*”, ALA, 2005, 767. **C.T.**

DESTIN, revistă de cultură apărută la Madrid între iunie 1951 și 1972, cu periodicitate neregulată (bianual, trianual, la interval de doi sau trei ani, dar adesea cu numere duble sau triple), în „caiete” (aproximativ 110 pagini) de formatul „Vieții românești”. Director: George Uscătescu. De la al doilea număr, pe pagina de titlu sunt menționați membrii comitetului de redacție: I.D. Coterlan, Nicolae Mariția, C.I. Popovici, Aureliu Răuță și George Uscătescu. Mai târziu (12/1962), în locul acestui comitet figurează Gruparea Destin, alcătuită din I.D. Coterlan, Vintilă Horia, Nicolae Mariția, C.I. Popovici, Horia Precup, Aureliu Răuță, Horia Stamat, Octavian Vuia și George Uscătescu. Din programul revistei, expus într-un *Cuvânt înainte*, se reține: „Inițiatorii [...] țin să mărturisească, înainte de orice, o atitudine pe care ei ar vrea s-o fixeze ca îndreptar al scrisului lor. Această atitudine constă în aceea că ei consideră fenomenul emigrației drept o atitudine spiritualmente stearpă. Elitele intelectuale românești constituie, pe măsura autenticității lor, nu simple mănunchiuri sau individualități, deplasate din spațiul lor normal de creație în spirit, ci adevărate frânturi de țară, reprezentând întreg universul românesc, am putea spune un fel de monade de viață și cultură românească”. În spiritul acestor convingeri, **D.** a reușit să reunească în paginile sale un număr impresionant de scriitori și intelectuali români din toate zonele diasporei, iar în ultimii ani și din țară: Dinu Adameșteanu, D.C. Amzăr, Valeriu Anania, L.M. Arcade, Ștefan Baci, Ion Barbu, Zevedei Barbu, Octavian Bârlea, Walter Biemel, C. Brăiloiu, Victor Buescu, Al. Busuiocanu, Nicu Caranica, Petru Comarnescu, I. Claudian, N.P. Comnen, Grigore Cugler, Mircea Eliade, Radu Enescu, Grigore Gafencu, Ana Giugariu, N.I. Herescu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Ionel Jianu, Monica Lovinescu, Ștefan Lupașcu, Paul Miron, Alexandrina Mititelu, Basil Munteanu, Grigore Nandriș, I. Negoitescu, Mihail Niculescu, Constantin Noica, Mircea Popescu, G. Racoveanu, Ion Rațiu, Mira Simian Baci, Horia Stamat, Pamfil Șeicaru, Octavian Vuia ș.a. Până la

numărul 10/1956 revista este consacrată în exclusivitate studiilor, comentariilor critice și recenziilor („aproape toate aplecate spre etosul românesc”), ceea ce-l va determina pe Nicu Caranica să declare într-un număr aniversar (15/1966): „Ceea ce respect adânc în viața acestei reviste este încăpățânarea cu care a știut să se împotrivească atâta vreme ispitei de a-și deschide porțile creației originale”. Preocuparea de a distinge constantele românești și caracterele românității în diferite manifestări ale spiritului este evidentă în toate caietele revistei; între altele, este publicat aici un amplu studiu al lui G. Uscătescu, *Caracterele culturii românești*. Sunt de menționat din sumarele primilor ani de apariție, structurate în patru secțiuni – „Studii”, „Note”, „Comentarii și documente” (inițial doar „Documente”), „Bibliografie românească” –, câteva texte fundamentale: Mircea Eliade, *Catastrofă și messianism. Note pentru o teologie a istoriei, Destinul culturii românești*; Vintilă Horia, *Eseu despre interpretarea ciclică a istoriei, Premisele unui revizionism românesc*; Pamfil Șeicaru, *Politica istorică*; C.I. Popovici, *Aspectul antropocultural al României, Problema viitorului culturii europene*; G. Uscătescu, *Sensul libertății, Revolta elitelor*. Se reține, din acest ultim studiu, scris în 1952, ideea „rebeliunii necesare a elitelor”, care „poate fi evenimentul cel mai important al timpului nostru”, idee determinată, pe de o parte, de constatarea că „niciodată elitele conducătoare ale unei societăți nu au trăit un sentiment mai profund de teamă și slăbiciune, o dorință de tranzacții culpabile, cum l-au trăit elitele conducătoare europene din clipa când, la orizontul vieții europene, au apărut masele, cu întreg balastul lor de energii destructive”, iar pe de altă parte de „condamnabila atitudine spirituală cu care o parte din elitele europene au acceptat, în deceniile din urmă, principiul-masă, invazia în istorie a drojdiei sociale”. De aici concluzia: „Numai ceea ce construiește poate fi operant în istorie, nu forța negativă ce destramă spiritul și sensul nobil al vieții”. Rubrica „Bibliografie românească” înregistrează riguros și comentează toate publicațiile românești ale exilului, de la volumele tipărite la Editura Cartea Pribegei ori în Colecția „Meșterul Manole” de la Buenos Aires până la ultimele apariții românești în librăria franceză. Începând cu numărul 10/1956, rubricile revistei se restructurează. „Marginalia” preia materia celor patru rubrici precedente de studii și comentarii, restul spațiului fiind consacrat creației originale. Ca și alte importante periodice ale exilului

(„Luceafărul”, „Ființa românească”, „Revista scriitorilor români”, „Limite” etc.), **D.** a încurajat toate orientările și tradițiile culturale și, „împăcând” – după expresia lui Vintilă Horia – noutatea cu tradiția, „continuitatea a putut fi posibilă”. În revistă apar acum poezii de Horia Stamatu (*Punta Europa*), Nicu Caranica și Al. Busuioceanu, proză de Mircea Eliade, Vintilă Horia și Grigore Cugler, pagini memorialistice de Gr. Nandriș etc. Colecția „Destin” publică, de asemenea, câteva din scrierile remarcabile ale deceniilor al șaselea și al șaptelea: Horia Stamatu, *Recitativ*, *Punta Europa*, Vintilă Horia, Mircea Eliade, *Nușele și Amintiri*, Nicu Caranica, *Povestea foamei și Nașterea tragediei*, Ștefan Baciuc, *Ukulele* (poeme) ș.a. La cincisprezece ani de la apariție (1966), Horia Stamatu putea astfel să constate că Gruparea Destin „a contribuit original și substanțial, alături de toți cei ce-au scris cu demnitate și spirit critic în tot acest timp, la opera distanțării românești de marxism-leninismul cultural” și că „într-o viitoare istorie obiectivă a scrișului românesc, această activitate se va însuma cu toată cinstea cuvenită”.

M.P.-C.

DEȘLIU, Dan
(31.VIII.1927, București
– 4.IX.1992, Neptun),
poet, traducător.

Este fiul Elenei (n. Săndulescu) și al lui Ștefan Deșliu, contabil la Compania Bulandra, ulterior administrator al Teatrului Muncitoresc. Începe studiile secundare la Liceul „Matei Basarab” din București, le continuă la Școala de Aeronautică din Medias și la Liceul de Construcții din București. La îndemnul lui Victor Ion Popa urmează Conservatorul de Artă Dramatică bucureștean, clasa Mariei Filotti, după care, între 1946 și 1948, e actor la Petroșani și București. Este redactor și reporter la revista „Flacăra”, redactor la „Scânteia”, redactor-șef la „Luceafărul” (1961–1962). Ca poet, debutează la revista lui G. Călinescu „Lumea” în 1945, iar editorial cu volumul *Goarnele inimii*, apărut în 1949. A murit înecat în Marea Neagră.

Primele versuri ale lui **D.**, incluse abia mai târziu în volum, arată înclinație spre confesiune și meditație: toamna, peisajul aburit al serii, melancolia tinereții fugare, în formele de expresie ale unui sentimentalism cenzurat. Începând cu 1948, **D.** se pune fără rezerve în slujba regimului comunist, devenind unul dintre rapsozii lui cei mai înfocați și mai recompensați (în 1949, 1950, 1951 e laureat al Premiului de Stat, în 1974 și 1978 e distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor etc.). Lungi compuneri epic-discursive exaltă lupta împotriva „dușmanilor poporului” (partizanii anticomuniști din munți), noile șantiere, modelul Rusiei bolșevice și utopia comunistă. Mult timp **D.** este valorizat exclusiv ca autor al poemelor *Lazăr de la Rusca* (1949) și *Minerii din Maramureș* (1951), intens mediatizate, impuse în programele școlare și în manuale ca modele ale noii literaturi. Clișeele limbii de lemn ale propagandei regimului sunt placate pe tiparele prozodice și lingvistice ale folclorului, hibridul fiind de un comic involuntar („Voi pe mine mi-ți pușca,/ da nu și credința mea”; „Tovarăși, după cum e știință,/ noi om avea ceva ședință”). Strident false în infrastructura lor ideologică și etică, *Prima baracă*, *Naționala nr. 7* și alte „reportaje lirice”, precum și reveriile utopiste din *Spre țara visată* conțin și pasaje de oarecare lirism și vervă și vădesc o anume ușurință a versificației – drept care autorul le menține în culegerile sale până la cea din 1980. Semnele de înnoire apar timid și pot fi identificate începând cu *Ceva mai greu...* (1958). Remarcabilă este evocarea copilăriei, vârstă a inocenței, dar și a unei înțelepciuni din perspectiva căreia sunt sancționate faptele celor maturi. Există apoi o poezie a vetustului, a lucrurilor defuncte, a căror evocare alcătuiește un „memorial al Desuetudinii”: „Înainte de Dimov, descoperă poezia podurilor cu amintiri, a vechiturilor, a fanteziilor adolescentine (*Inima din cufăr*), misterul străzilor «interzise», pe care copilul circulă cu un delicios sentiment de inconformism și de spaimă (*Ulița vrăjită*), miracolele de fiecare zi, uitate și regăsite, în sfârșit, jocurile adulților (*N-ați văzut o balenă albastră?*), atât de transparente pentru copiii înșiși, care le privesc cu o matură condescendență (*De-a Moș Crăciun*)” (Nicolae Manolescu). Prin opoziție cu acest univers miraculos, se prefigurează refuzul lumii în care poetul trăiește. Aceasta îi apare maculată și metafora ei este „zăpada ca un câine mort/ călcată de mașini pe stradă” (*Epitaf*). Poemele din *Visul și veghea* (1972) ilustrează și o sensibilă

primenire formală. Locul vechilor compuneri narative și declamative e luat de piese concentrate și elaborate (rondele, de exemplu), corectând, uneori bacovian, fostele elanuri juvenile. **D.** își ia dreptul de a-și revizui conștiința moral-poetică și de a prefera alinierii nonsubordonarea: „Să sfărâmăm,/ din când în când,/ formulele de-a gata, blestematul/ lanț al frazelor disciplinate,/ ca niște soldați la instrucție!// Hai, rupeți rândurile!” (*A avea și a nu avea*). Triumfalismul de odinioară cedează locul interogației atinse de dezamăgire. *Pavăză putredă* (1981) consemnează punctul terminus al acestei coborâri lucide. Cartea fixează imagistic coșmarul ultimului deceniu ceaușist. Limbajul esopic e atenuat de aspectul de cronică tranzitivă. Lumea fericirii în care crezuse tânărul devine o distopie lirică, fiind caracteristică, sub acest raport, *Dincolo de proverbe*, colecție de parimii întoarse ironic și sarcastic în negativul lor. Amplele poeme au acum o prozodie accidentată, aglomerând imagini disparate într-un spațiu absurd. Spre finele deceniului al nouălea **D.** trece la disidența declarată. În 1988 el îi trimite lui N. Ceaușescu o scrisoare de tranșantă atitudine împotriva cultului personalității și a dictaturii de clan, denunțând demolarea monumentelor trecutului etc. Scrisoarea e însă și mărturia unei drame personale: „Subsemnatul am pornit, încă din 1945, la un drum ce proclamase cu totul alt itinerar și alte obiective. [...] Dacă ar fi reieșit că drumul va duce la situația actuală, m-aș fi situat fără șovăire pe poziția contrară”. Ca urmare, poetul e persecutat, urmărit și agresat de oamenii Securității. Destinul lui apare astfel paradigmatic pentru falimentul unei iluzii și – semn al conștiinței morale – pentru curajul de recunoaștere a acestuia. „A rupt-o cu propriul trecut fără să se cruțe”, spunea Nicolae Manolescu. Autorul a mai scris reportaje, vioaie articole și eseuri pe teme sportive (el însuși practicând sportul), s-a încercat și în teatru (o farsă poetică), fără însă a persevera. Istoria literară îl reține ca poet cu o evoluție dintre cele mai spectaculoase și totodată ca pe un caz dramatic de conștiință.

SCRIERI: *Goarnele inimii*, București, 1949; *Cântec pentru Legea cea Mare*, București, 1949; *Lazăr de la Rusca*, București, 1949; *Poezii. Cântec pentru slava lui Gheorghe Dimitrov*, București, 1949; *În numele vieții*, București, 1950; *Minerii din Maramureș*, București, 1951; *Versuri alese*, București, 1953; *Cuvânt despre sergentul Belate Alexandru*, București, 1956; *Cântec de ruină*, București, 1957; *Ceva mai greu...*, București, 1958; *Lazăr de la Rusca*.

Minerii din Maramureș, București, 1959; *Poeme*, București, 1961; *Cercuri de copac*, București, 1962; *Poezii*, București, 1962; *Minunile de fiecare zi*, București, 1964; *În poartă, Voinescu!*, București, 1968; *Drumul spre Dikson*, București, 1969; *Luminile arenei*, București, 1969; *Regele X*, București, 1969; *Din țara lui Nu-mă-uita*, București, 1970; *În bătălia pierdută (1942–1969)*, București, 1971; *Visul și veghea*, București, 1972; *Sângele voinicului*, București, 1973; *Cetatea de pe aer*, București, 1974; *Premiera se amână*, București, 1977; *Un haiduc pe bicicletă sau Contra timp și spațiu cu Marin Niculescu*, Iași, 1978; *Visul și veghea*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1980; *Pavăză putredă*, București, 1981; *Roman imaginar*, Timișoara, 1991; *Un glonț pierdut*, București, 1991; *Vremuri de tinichea* (convorbiri cu Daniel Nicolescu), București, 1998. **Traduceri:** L. Kvitko, *Căluțul*, București, 1949 (în colaborare cu Irina Deșliu); S. Marșak, *Teatru vesel. Casa pisicii. Căsuța din câmpie*, București, 1949 (în colaborare cu Irina Deșliu); Alex. Bezîmenski, *Versuri de mânie*, București, 1950; Nahabed Kuceak, *Poezii*, București, 1963 (în colaborare cu Victor Tulbure); *Incertitudes*, îngr. trad., București–Montréal, 1992; Michel Déon, *Un taxi mov*, București, 1994 (în colaborare cu Alina Beiu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, IX, 846–854; Oarcăsu, *Opinii*, 81–85; Piru, *Panorama*, 199–200; Poantă, *Modalități*, 27–30; Constantin, *A doua carte*, 128–140; Cristea, *Un an*, 101–105; Piru, *Poezia*, II, 19–25; Grigurcu, *Poeți*, 102–107; *Lit. rom. cont.*, I, 271–275; Dobrescu, *Foiletoane*, II, 20–29; Munteanu, *Jurnal*, III, 79–99; Dimisianu, *Lecturi*, 171–175; Moraru, *Textul*, 107–111; Alex. Ștefănescu, *Fără iluzii*, RL, 1992, 3; Nicolae Manolescu, *A mai dispărut un poet*, RL, 1992, 28; Adrian Popescu, *Deșliu sau ieșirea din cerc*, ST, 1992, 10; Constantin, *Complexitatea*, 106–110; Cristea, *A scrie*, 70–77; Nicolae Manolescu, *Cazul Dan Deșliu*, RL, 1997, 36; *Dicț. scriit. rom.*, II, 77–78; Grigurcu, *Imposibila*, 347–351; Gabriel Dimisianu, *Cazul Dan Deșliu*, RL, 1999, 27; Grigurcu, *În pădurea*, 447–451; Popa, *Ist. lit.*, I, 38–40, *passim*, II, 231–233; Lucia Hossu-Longin, „Dreptatea nu are putere.” *Dosare închise, dosare redeschise (I–II)*, OC, 2010, 253, 255; Ioana Diaconescu, *Un destin tragic: Dan Deșliu*, RL, 2011, 28. **N.M.**

DEȘLIU, Valentin (9.IX.1927, Glăvani–Cetatea Albă – 25.IV.1993, București), traducător, poet. Este fiul Paraschivei (n. Balaban) și al lui Dumitru Deșliu, învățător. După studii liceale la Ismail, Pitești, București și Alexandria (cu bacalaureatul în 1946), urmează secția de limbi slave a Universității din București (1972–1975). Funcționează, în județul Argeș, ca pedagog și profesor suplinitor la Școala de Agricultură din Dobrogea, secretar la Primăria din Borlești, șef al Secției de cultură și artă a raionului Merișani. A fost redactor la revistele „Urzica” (1951–1952), unde debutează, și „Albina”

(1952–1957), translator la Ministerul Învățământului (1957–1962). A mai colaborat la „Viața românească”, „România literară”, „Secolul 20” ș.a., precum și la reviste literare din Bulgaria și din fosta Iugoslavie.

În versurile evocatoare, elegiace ale lui **D.** din volumul de debut, *Cântece uitate* (1971) – ale cărui caracteristici se regăsesc apoi și în *Chemarea pământului meu* (1972), *Strigătul tăcerii* (1974), *Pasăre fără somn* (1975) ș.a. – Ștefan Aug. Doinaș a găsit un „lirism autentic, întemeiat pe o mare încredere în limbaj”. Poemele se remarcă printr-o viziune clasicizantă, în care teme tradiționaliste – sacralitatea pământului natal, amintirea casei părintești, perindarea, însoțită de o ușoară nostalgie, a anotimpurilor, comuniunea cu înaintașii – sunt tratate în versuri limpezi, armonioase, în descendența lui St. O. Iosif și a lui Ion Pillat. Marcată de o anume naivitate, îndeosebi în ce privește tehnica lirică, într-un secol dominat de experiment și „tehnicisme” de tot felul, poezia lui **D.** năzuiește către o lume a constanțelor calme, în care neliniștile și temerile omului modern sunt lăsate în urmă: „Noi nu murim nicicând, nicicum./ Vorbim de moarte doar/ ca de un anotimp care ne-ntoarce/ cu fața spre amurgurile calme”. Partea cea mai însemnată a activității literare a lui **D.** este însă aceea de traducător, osârdia lui pentru transpunerea literaturii bulgare în limba română fiind răsplătită de statul bulgar cu Ordinul „Kiril și Metodiu” (1966).

SCRIERI: *Cântece uitate*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1971; *Chemarea pământului meu*, București, 1972; *Strigătul tăcerii*, București, 1974; *Pasăre fără somn*, București, 1975; *Sfere albastre*, București, 1976; *Ca să cresc mare și voinic*, București, 1980; *Sub cerul copilăriei noastre*, București, 1989; *Nevinovată – vinovată*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1994. **Traduceri:** *Pagini din proza bulgară*, București, 1959 (în colaborare cu Constantin Velichi și Claudia Pătrașcu); Pavel Spasov, *Hornarii albi*, București, 1961 (în colaborare cu Vasile Chiriță), *Rechinii*, București, 1962 (în colaborare cu Claudia Pătrașcu); *Țane și Zmeoaica. Basme populare macedonene*, București, 1967; Olivera Nikolova, *Zoki Poki*, București, 1968; *Din țara trandafirilor. Lirică bulgară contemporană*, București, 1970 (în colaborare); *Silijan cocostârc. Povestiri populare macedonene*, București, 1975; Elin Pelin, *Puterea necuratului*, București, 1978 (în colaborare cu Mihaela Deșliu); *Tânăra proză bulgară*, București, 1978 (în colaborare cu Mihaela Deșliu); *Lirică bulgară contemporană*, pref. trad., București, 1981.

Repere bibliografice: *Lit. rom. cont.*, I, 523–524; *Dicț. scriit. rom.*, II, 78–79.

L.H.

DEȘTEPTAREA, săptămânal literar, științific și umoristic apărut la Lugoj de la 25 decembrie 1879 până la 7 aprilie 1881. Redactor responsabil a fost Iosif Tempea. Modesta gazetă lugojeană încearcă, printr-un material publicistic și literar destul de variat, să contribuie la „cultivarea și petrecerea poporului român”. Pentru îndeplinirea acestui scop, **D.** publică sau republică poezii de V. Alecsandri, mai ales dintre cele cu caracter patriotic, versurile lui Petre Dulfu sau ale versificatorului local Pachomie Avramescu. Virgiliu Popescu traduce mici texte literare sau fragmente din scrierile lui Boccaccio, La Rochefoucauld, La Bruyère, Al. Dumas, iar Petru Popescu rezumă câteva piese ale lui Shakespeare. Gazeta încearcă să țină la curent cititorul bănățean cu viața literară din România, reluând din ziarele și revistele bucureștene articole și știri (polemicile Junimii cu B.P. Hasdeu, discuțiile de la ședințele Academiei Române ș.a.). Se tipăresc și versuri satirice, inspirate de aspecte sociale lugojene, anecdote populare, versuri umoristice scrise în graiul bănățean ș.a. Au mai colaborat Anastasia și Letiția Tempea, Leontin Simionescu și Mihail Besanu.

R.Z.

DETUNATA, săptămânal politic și cultural care apare la Alba Iulia între 14 martie 1943 și 25 decembrie 1944. Director este Ioan Popa-Zlatna, iar prim-redactor V. Copilu Cheatră. Gazeta își propune să fie o tribună de protest a populației din Transilvania împotriva ciuntirii țării, să dea glas voinței moșilor pentru reîntregire și progres. Compartimentată în numeroase rubrici („Războiul în 7 zile”, „De la Horea la Pelaghia Roșu”, „Straița lui Cârlig” etc.), **D.** are și o semnificativă pagină culturală. Publică poezie Aron Cotruș, Petre Bucșa, Al. Negură, V. Copilu Cheatră, Doru Mircea, Octavian Macavei, V. Sima, Iustin Ilieșiu, Ion Th. Ilea, N. Rusu, I.V. Spiridon, Ion Apostol Popescu, N. Boeriu, Al. Băeșan, Florica Ciura, Al. Raicu, D. Iov. Sunt evocate figuri istorice din Țara Moșilor (Horea, Pelaghia Roșu, Avram Iancu, Petru Dobra), trecutul Blajului, șezătorile patriotice de la Târnăveni, Blaj, Sebeș, Orăștie, Deva. Sunt recenzate cărți de Liviu Rebreanu (*Crăișorul*), V. Copilu-Cheatră (*Lângă hotare*), iar în secțiunea dedicată prozei apar texte de Fatma (pseudonimul Elenei Farago), V. Copilu Cheatră, M. Dunin. Publicistica este reprezentată de V. Netea, Ion Apostol Popescu, Liviu Ardelean, I.V. Munteanu ș.a.

M.Pp.

DIACONESCU, Ioana (21.VII.1948, București), poetă, traducătoare, istoric literar. Este fiica Justinei Diaconescu (n. Vlad) și a lui Ion Diaconescu, profesori. Urmează la București Liceul „Spiru Haret” și Facultatea de Filologie, secția română-italiană, absolvind-o în 1971. Lucrează între până în 1993 la Uniunea Scriitorilor, apoi, până în 1995, la publicațiile pentru străinătate, ulterior fiind redactor la Societatea Română de Radiodifuziune. A debutat (prezentată de Geo Dumitrescu) cu opt poezii la „Contemporanul” în 1965, iar în volum cu *Furăm trandafiri*, apărut în 1967. Are o bogată activitate publicistică, colaborând cu versuri, proză, traduceri, comentarii la „Contemporanul”, „Secolul 20”, „Convorbiri literare”, „Tribuna” ș.a. sau deținând rubrici permanente la „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”. În 1980 primește Premiul „Perpessicius” pentru ediția *Scrieri* de Emil Botta.

În poezia scrisă de **D.** temele, motivele se înlanțuie de la început parcă fără logică, într-o continuă fulgurație metaforică; versul liber strălucește semnificativ în ingambamente ingenioase, iar rima rară este aparent întâmplătoare și cu atât mai surprinzătoare. Caracteristică se învederează o anume tehnică a compunerii peisajului, straniu și fragmentar ca într-un caleidoscop al amintirii, alteori oniric ca sub o vrajă de basm. Imageria este medievalizantă – castele, creneluri, porți și ziduri uriașe, turniruri, infante, madrigaluri în *Amintiri neverosimile* (1983) – sau nostalgic pillatiană în *Amiaza* (1978). În fine, într-un timp istoric dur, al mizeriei realității cotidiene, totul coboară în banalul cenușiu, ca în *Poemul cu părul alb* (1994). Uneori imaginea se înalță spre idei printr-o poetizare voit colorată, stăruind să salveze banalitatea de uzură, să reîntoarcă sensul în exasperantele „locuri comune” (*Campioni ai speranței, Nu vă aplecați în afară, Discurs asupra metodei*). La început, odată cu descoperirea ingenuă a lumii, poeta își dorea „un suflet de bărbat”, adevărat Orfeu modern, dar erotica profundă, orgolioasă, descriind „caracatița sumbră a singurătății”, suferința nocturnă, extazul mistic și mai ales „înțelegera – pedeapsă și uitare” indică o coborâre în sinele feminității: „Nu pot să-mi iert/ Această îndrăzneală care mie/ Îmi pare umilință. Trec și pierd/ Iubirea ce-ar fi fost să fie”. Nod dureros de sensibilitate, ea „își petrece viața și moartea într-o cameră cu pereții mult mai subțiri decât chiar membrana timpanului”, soarta îi pare „cumplită-înseninare, chinuitoare limpezimi, îndurerate transparențe”. În curgerea

timpului încearcă oprirea clipei mirabile („Ascult cum bate valul fierbinte/ Pe-un țărm al mării ce arde, de foc/ și nu-mi găsesc starea-n lumina cea rece/ și caut starea pe loc”) și dorește să afle o cale a transfigurării: „Lutul din care sunt alcătuită/ Va deveni alăută” (*Alăuta*). În toată poezia sa **D.** cultivă un panteism al blândeții, făcând elogiul umilinței („dulce neștiință”) și al trăirii într-o „tristă vrajă”, dar și al dorului de lumină și căldură („Lucească soarele până la ardere,/ Pletele de foc pârjolescă-se/ La vâlvătaia sublimă a zilei”). Și chiar dacă uneori imaginile sunt abscons hermetice, o anume grație a sentimentului convertit în intelectualitate este transpusă mereu într-un vers armonic, cu repetiții ritmate dilematic și refrene muzicale. Odată cu deschiderea arhivelor CNSAS, **D.** a devenit unul din pionierii cercetării raporturilor intelectualilor cu aparatul represiv al Securității. O seamă de studii importante apar în volumul *Scriitori în arhivele CNSAS. Intelectuali urmăriți informativ, arestați, condamnați, uciși în detenție: 1946–1989* (2012), în care sunt studiați din perspectiva enunțată în titlu scriitori din țară și din exil, precum Lucian Blaga, Constant Tonegaru, Vladimir Streinu, V. Voiculescu, Dinu Pillat, N. Steinhardt, Sandu Tudor, Alexandru Marcu, Mircea Vulcănescu, Ion Petrovici, Petre Tușea, Petre Pandrea, Ernest Bernea, Nicolae Carandino, Ștefan Baci, Mircea Eliade, Emil Cioran; acestora li se adaugă investigații privindu-i pe A.E. Baconsky, Marin Preda, Al. Ivasiuc și Dan Deșliu.

SCRIERI: *Furăm trandafiri*, București, 1967; *Jumătate zeu*, București, 1970; *Adagio*, București, 1973; *Taina*, Cluj-Napoca, 1976; *Amiaza*, București, 1978; *Ceața*, București, 1978; *Poetica*, București, 1981; *Vârtejul și lumea*, București, 1982; *Amintiri neverosimile*, București, 1983; *Dumnealui, destinul*, București, 1984; *Uranus*, București, 1985; *Herb*, București, 1987; *Poemul cu părul alb*, București, 1994; *Sunetul trupului meu*, Timișoara, 1996; *Corp în cădere*, București, 1998; *Arcadia*, București, 1999; *Tratat de amintiri neverosimile*, București, 2000; *Caiet căzut pe mere*, București, 2001; *Poveste cu un vampir și două pisici*, București, 2001; *Roni cel viteaz și prințesa cu ghețe*, București, 2004; *Scriitori în arhivele CNSAS. Intelectuali urmăriți informativ, arestați, condamnați, uciși în detenție: 1946–1989*, București, 2012. **EDIȚII:** Emil Botta, *Scrieri*, I–II, pref. Al. Piru, București, 1980. **TRADUCERI:** Jovan Strezovski, *Tărâmul de la miazăzi*, pref. Dumitru M. Ion, București, 1979; Raúl Gómez García, *Poeme*, pref. Alexandru Calciu, Iași, 1980 (în colaborare cu Zaira Samharadze); Ana Kalandadze, *Duhul albastru*, Cluj-Napoca, 1983 (în colaborare cu Zaira Samharadze); Constantin Stoiciu,

Despre farmecul levantin, București, 1995; Jennifer Delgado, *Povești mai mari pentru copii mai mici*, București, 1996; Stéphane Mallarmé, *Divagații. Igitur. O lovitură de zaruri*, îngr. și pref. Mihnea Moroianu, București, 1997 (în colaborare cu Mihnea Moroianu).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Furăm trandafiri*”, CNT, 1967, 17; Constantin, *A doua carte*, 188–190; Piru, *Poezia*, II, 418–421; Dinu Flămând, *Izvorul Tainei*, AFT, 1976, 11; Cornel Moraru, *Lirica feminină*, FLC, 1978, 20; Iorgulescu, *Scriitori*, 52–53; Poantă, *Radiografii*, I, 281–284; Dimisianu, *Opinii*, 94–97; Cristea, *Faptul*, 186–188; Alex. Ștefănescu, „*Amintiri neverosimile*”, RL, 1984, 20; Tartler, *Melopoetica*, 49–52; Felea, *Aspecte*, II, 178–179; Daniel Dimitriu, „*Dumnealui, destinul*”, CL, 1985, 6; Sultana Craia, „*Uranus*”, LCE, 1986, 10; Steinhardt, *Monologul*, 141–144; *Dicț. scriit. rom.*, II, 80–81; Luminița Marcu, *Poeme cu zăpadă și ingeri*, RL, 1999, 49; Octavian Soviany, *Limba cântecului*, CNT, 2001, 45; Mircea A. Diaconu, *Meridiane feminine*, CL, 2003, 2; Petraș, *Cărțile*, 63–64; Ion Simuț, *Securitatea – arhivă de istorie literară*, CLT, 2012, 49; Daniel Cristea-Enache, *În plasă (I–II)*, OC, 2012, 384, 385. **M.D.**

DIACONESCU, Mihail (8.XI.1937, Priboieni, j. Argeș), prozator, critic și istoric literar. Este fiul Aureliei (n. Mârțu) și al lui Aurelian Diaconescu, preot și învățător. După Liceul „Gh. Șincai” din București (1955), a absolvit tot aici Facultatea de Filologie (1960), devenind în 1972 doctor în filologie la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași cu teza *Gib I. Mihăescu – Prezentare monografică*, valorificată editorial în 1973. În 1960 debutase publicistic în „Gazeta literară” cu un text despre Gala Galaction. Din acel an funcționează ca profesor de română, latină, logică și psihologie la Liceul „St. O. Iosif” din Rupea, județul Brașov. Din 1964 activează ca muzeograf la Muzeul Regional de Istorie și ca redactor la secția culturală a cotidianului „Drum nou” din Brașov, apoi, între 1965 și 1985, predă la Institutul Pedagogic din Pitești, după care se mută la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” (1985–1995), din 1993 fiind cadru didactic la Universitatea „Spiru Haret” din Capitală. Este redactor-șef al revistei Argeș” între 1966 și 1970, director din 2001 până în 2006. I s-a decernat Premiul „Mircea Florian” al Academiei Române pentru cea de-a doua ediție, revăzută și adăugită, a volumului *Prelegeri de estetica ortodoxiei* (2009).

După un prim roman, *Visele au contururi precise* (1963), mostră de realism socialist mărunț, **D.** se specializează în romane istorice în care ambiționează să ofere, cum emfatic declară, „fenomenologia narativă a poporului român”. Toate aceste volume pornesc de la teze naționaliste, protocroniste și

ortodoxiste privind poporul român. Fondul ideologic al „fenomenologiei narative” și supratema ei simbolică (reductibilă la drumul inițiat parcurs de varii personaje către inițierea în arcanalele poporului român; de aici și prezența străvezie a diverse mituri, de la Anteu până la Meșterului Manole și Faust) sunt acompaniate de povești senzaționaliste, precar încheiate și masive volumetric. Ambiția de „frescă” e constantă. Teze protocroniste sunt prezente în *Călătoria spre zei* (1982), în care grecul Arhidamos, trimis în misiune diplomatică la Burebista (ridicat de romancier la gradul de împărat al dacilor) pentru a obține pentru cetatea Apolonia o scutire de dări, este redirecționat apoi de „stră-luminatul împărat” dac la negocieri cu Cezar. Nu întâmplător, în 1980 fusese turnat filmul *Burebista*, afin ideologic. Alte personaje exemplare – de regulă artiști – sunt pictorul de biserici (în vremea lui Constantin Brâncoveanu) Pârvu Mutu în *Culorile sângelui* (1973); cărturarul Lucaci în *Adevărul retorului Lucaci* (1977), plasat în Moldova celei de-a doua părți a secolului al XVI-lea, în vremea lui Iancu Vodă Sasul, pe fondul încercării acestuia de a converti populația Moldovei la protestantism, într-o atmosferă amorală și cinică amintind de *Zodia Cănelor* de Mihail Sadoveanu; Ioan Căianu-Valachus, compozitor transilvănean din secolul al XVII-lea, autor al lucrării religioase *Magnus Cantus Caelestis*, în *Marele cântec* (1980); sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul, originar din Dobrogea, aflat cu misiuni diplomatice la Bizanț, Ravenna și Roma în *Depărtarea și timpul* (1986). În *Umbrele nopții* (1980) apare tot un artist, un sculptor român rămas în Germania după al Doilea Război Mondial, bântuit din acest motiv de „sentimentul straniu al lipsei de identitate” și întors în țară, unde se angajează într-un proces de duminire și lucrează la un monument pentru mormântul părinților săi. Un diptic unionist este format din *Speranța* (1984), despre pregătirea Unirii din 1859, și *Sacrificiul* (1988), dedicat Marii Uniri din 1918. După monografia dedicată lui Gib I. Mihăescu (simplu conspect inconsistent), **D.** se va specializa după 1989 în ilustrarea ideii protocroniste de „literatură străromână”. În *Istoria literaturii daco-romane* (1999) și *Antologie de literatură dacoromană. Texte comentate* (2003) el anexează literaturii române, sub conceptul de autori „străromâni” sau „proto-români”, scriitori precum Ovidiu: „Puține opere în istoria umanității sunt atât de importante precum unele creații realizate în epoca literară dacoromană.

Faptul că au contribuit activ și, în unele cazuri, în mod decisiv la formarea profilului spiritual al poporului român, al întregului continent european și al lumii creștine în general demonstrează din perspectiva universalității excepționala importanță a acestor opere literare”. Prin simplul fapt că a fost exilat la Tomis, Ovidiu devine „strămoșul” direct al autorilor români moderni: „Ovidiu este primul poet care a evocat liric peisajul țării noastre. El este strămoșul literar al unor autori ca Alecsandri, Eminescu, Blaga, Arghezi, Crainic, Gyr, Voiculescu, Pillat, Cotruș sau I. Barbu, care în pasteluri de o mare varietate tematică au interpretat relația indestructibilă și de o inepuizabilă complexitate dintre sufletul nostru, pururi însetat de frumos, și locurile unde trăim”. În linia protocronismelor lui Nicolae Densușianu, **D.** crede că „poporul român este unul dintre cele mai vechi neamuri creștine din lume. Creștinismul său este preroman și preoccidental, manifestându-se de-a lungul istoriei noastre din ultimele două milenii ca o imensă forță spirituală în acțiune”. În *Istorie și valori* (1994) este adunată o publicistică în aceeași cheie ideologică. E. Lovinescu este probozit pentru teoria imitației, care ar propovădui „atitudini umile și subalterne” și ar fi fost „vacuumatic umflată de câțiva panegiriști recenți ai săi”. Interviuurile acordate de autor apar în *Farmecul dialecticii și fenomenologia narativă* (2001). **D.** a mai semnat lucrările în manieră teologizantă ortodoxistă *Prelegeri de estetica ortodoxiei* (I–II, 1995–1996; compusă din volumele *Teologie și estetică* și *Ipostazele artei*), precum și *Biserici și mănăstiri ortodoxe. România – Orthodox Churches and Monasteries. Romania* (1998).

SCRIERI: *Visele au contururi precise*, București, 1963; *Culorile sângelui*, București, 1973; *Gib I. Mihăescu*, București, 1973; *Adevărul retorului Lucaci*, București, 1977; *Marele cântec*, București, 1980; *Umbrele nopții*, București, 1980; *Călătoria spre zei*, București, 1982; *Speranța*, București, 1984; *Depărtarea și timpul*, București, 1986; *Sacrificiul*, București, 1988; *Istorie și valori*, București, 1994; *Prelegeri de estetica ortodoxiei*, I–II, Galați, 1996; ed. 2, I–II, București, 2009; *Biserici și mănăstiri ortodoxe. România – Orthodox Churches and Monasteries. Romania*, ed. bilingvă, tr. Augusta Caterina Grundbock, București, 1998; *Istoria literaturii dacoromane*, București, 1999; *Farmecul dialecticii și fenomenologia narativă*, București, 2001; *Antologie de literatură dacoromană. Texte comentate*, București, 2003; *Nopți și neliniști. Pseudojurnal metafizic*, București, 2008; *Lainici, capodoperă a artei românești și europene*, București, 2011.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Visele au contururi precise*”, CNT, 1963, 24; Virgil Cândea, *Chipul interior al trecutului*, LCE, 1978, 18; Ioan Adam, „*Călătoria spre zei*”, CNT, 1983, 16; Constantin Ciopraga, „*Speranța*”, RL, 1984, 23; Florin Faifer, *Un roman monografic*, CRC, 1990, 23; Micu, *Scurtă ist.*, III, 138–139; *Dicț. scriit. rom.*, II, 81–82; Gh. Bulgăr, *Stil și artă literară în proza lui Mihail Diaconescu*, București, 2001; Valeriu Filimon, *Critica arhetipală și fenomenologia narativă*, București, 2004; Theodor Codreanu, *Mihail Diaconescu. Fenomenologia epică a istoriei românești*, București, 2004; Dumitru Radu, *Fundamentele teologice ale fenomenologiei narative*, Constanța, 2005; Ovidiu Drimba, *Valoarea sintezei istorice*, L, 2006, 33–35; Popa, *Ist. lit.*, II, 623; *Noi contribuții bibliografice la studiul operei lui Mihail Diaconescu*, pref. Ion Stoica, Onești, 2009; Ilie Bădescu, *Drama istorică a omului creștin în literatura lui Mihail Diaconescu. De la sociologia literaturii la fenomenologia narativă*, Onești, 2010. **M.I.**

DIACONESCU, Romulus (2.X.1942, Bălănești, j. Gorj – 28.II.2003, Craiova), prozator, teatrolog. Este fiul Leonorei (n. Pătrășcoiu) și al lui Sebastian Diaconescu, funcționar. A urmat școala elementară în Bălănești, liceul la Târgu Jiu (1956–1960) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1960–1965). A devenit doctor în teatrologie cu teza *Ipostaze ale condiției umane în dramaturgia postbelică*, susținută la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București. Lucrează ca redactor și șef de secție la ziarul „Înainte” din Craiova (1966–1974), redactor și redactor-șef adjunct la „Ramuri” (1974–2003). Din 2002 este cercetător la Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor” și profesor la Facultatea de Litere, secția teatru, din Craiova. A debutat la „Viața studentască” în 1963 și editorial în 1976 cu volumul de reportaje *Timpul din ziduri*. A mai colaborat la „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Teatrul”, „Vatra”, „Convorbiri literare”, „Spirit românesc”, „Mozaicul” ș.a.

Rezultat al unor călătorii în țară și în străinătate, reportajele reunite de **D.** sub titlul *Timpul din ziduri* se remarcă prin observațiile la fața locului, completate cu o amănunțită documentare. *Spații teatrale* (1979) anunță un veritabil cronicar dramatic, consacrat prin următoarele cărți. Sunt analizate aici dramaturgia lui Paul Anghel, Marin Sorescu, precum și „câțiva teatrologi”: Valeriu Râpeanu, Valentin Silvestru, Ion Zamfirescu, N. Barbu, Ion Cocora, Al. Olaru ș.a. **D.** face și cronici de spectacole, în care pune accent, pe lângă textul dramatic, pe spectacol,

realizare scenică și interpretare. Volumul *Dramaturgi români contemporani* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor) are în vedere „teatrul ca mișcare literară”, autorul considerând că piesa de teatru trebuie să fie viabilă și în afara scenei. Dramaturgii români sunt grupați și comentați sub diverse formule: *O epocă de tranziție* (Aurel Baranga, Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Tudor Popescu), *O viziune a destinului* (Horia Lovinescu, Marin Sorescu, D.R. Popescu), *De la radiografia cotidianului la tensiunea etică* (I.D. Sîrbu, Dumitru Solomon, Mircea Radu Iacoban, Paul Everac), *Între document și ficțiune istorică* (Mihnea Gheorghiu, Paul Anghel, Valeriu Anania, Dan Tărchilă, Mircea Bradu), *Fețele eseului dramatic* (Gellu Naum, Ecaterina Oproiu, Vasile Rebreanu, Iosif Naghiu, Theodor Mănescu, Radu F. Alexandru, Ion Coja ș.a.). Într-o epocă de dezbateri literare intense, când valorile sunt contestate cu sau fără argumente estetice, **D.** publică lucrarea *Condiția umană în dramaturgia postbelică* (2001), o dezvoltare a tezei sale de doctorat și, în același timp, încoronare a activității de cronicar dramatic. Este analizată aici, cu pertinentță și obiectivitate, dramaturgia lui Horia Lovinescu, Teodor Mazilu, Marin Sorescu, D.R. Popescu. În viziunea comentatorului, Horia Lovinescu se situează între realism și construcția de idei, la Teodor Mazilu este sesizată satira ca meditație, la Marin Sorescu sunt recunoscute „setea spiritului de cunoaștere” și folosirea istoriei ca pretext și parabolă, D.R. Popescu este interpretat ca reevaluator al adevărilor morale, de la metafizica spațiului închis la vibrația morală a istoriei. Volumul *Trebuie să se nască Brâncuși* (1981) reunește eseuri despre arta și personalitatea sculptorului, în care **D.** apelează la documente și argumente istorice, etnografice, de istoria artei românești și universale. Ca prozator, în romanul *Migrații fără sezon* (1984), cu note autobiografice, **D.** pune în dezbatere, prin destinul unui tânăr absolvent de filologie repartizat în provincie, problema generației de intelectuali din perioada socialistă. Și alt roman, *Neuitatele amurguri* (1988), radiografiază realitatea socială trăită de autor, în timp ce *De veghe pentru învingători* (I–II, 1987–1989), construit prin alternanța unor secvențe temporale situate în trecut și în prezent, restituie dramatismul anilor primei conflagrații mondiale.

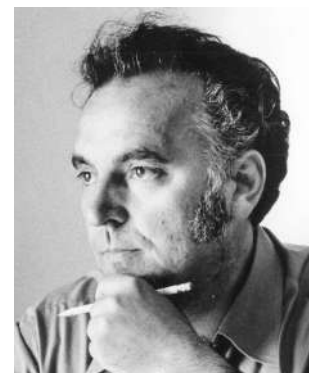
SCRIERI: *Timpul din ziduri*, Craiova, 1976; *Spații teatrale*, Craiova, 1979; *Trebuie să se nască Brâncuși*, București, 1981; *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983; *Migrații fără sezon*, București, 1984; *De veghe pentru*

învingători, I–II, București, 1987–1989; *Neuitatele amurguri*, Craiova, 1988; *O lume a dialogului*, București, 1998; *Condiția umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001.

Antologii: *Cartea „Ramurilor”*, București, 1997.

Repere bibliografice: Vasile Marian, *Istorie, civilizație, viață*, LCE, 1977, 24; Ulici, *Prima verba*, II, 193–194; Valeriu Râpeanu, *Dramaturgi contemporani în oglinzi paralele*, FLC, 1984, 4; Alex. Ștefănescu, *Noua dramaturgie*, RL, 1984, 28; Adriana Iliescu, *Biografie și transfigurare*, RL, 1989, 28; *Dicț. scriit. rom.*, II, 82–84; Luminița Marcu, *Dialoguri bine temperate*, RL, 1999, 16; Constantin M. Popa, *Efectul de rezonanță*, R, 1999, 3; Florea Miu, *Cuvinte și spațiu*, Craiova, 2001, 121–125; Roxana Răcaru, *Recapitulări, nu revizuiți*, RL, 2002, 37; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, II, Petroșani, 2002, 130–131, III, Craiova, 2004, 170; *In memoriam*, R, 2003, 3–4; *Evocare*, „Autograf MJM” (Craiova), 2010, 1–3.

T.N.

DIACONESCU, Traian

(14.VII.1939, Boghea, azi în Bălcești), poet, clasicist, traducător.

Este fiul Mariei (n. Preoteasa) și al lui Savu Diaconescu, țărani. Urmează cursul primar în satul natal din județul Vâlcea, apoi își continuă școala la București (1950–1953) și la Balș (1953–1958). Va absolvi în 1963 Facultatea de Filologie, secția limbi clasice, a Universității din București. Își susține doctoratul în 1974 cu teza *Metaforă și univers saturnalic în comedia lui Plautus*. Începând din 1963 parcurge treptele didactice până la gradul de profesor titular (1992) și șef de catedră (1990) la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Beneficiază de stagii de documentare la Perugia, Italia (1972), Freiburg im Breisgau, Germania (1985), Viena (1985), Atena (1992), Madrid (1994), Salonic și Ianina, Grecia (1995), Barcelona și Murcia (1996), Lerida, Spania (1998), Atena, Creta și Salonic (1999), Padova (2002, 2006), Florența și Veneția (2004). Cele dintâi articole le publică în 1965 la „Iașul literar” (*V. Alecsandri și marii poeți din epoca lui Augustus*) și la „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași” (*M. Eminescu și arta traducerii din poezii greco-latini*). Mai colaborează

la „Studii clasice”, „Anuarul de lingvistică și istorie literară”, „Cronica”, „Limba română” (Chișinău), „Studia antiqua et archaeologica”, „Convorbiri literare”, „Dacoromania” ș.a. I se decernează Premiul „Francesco Petrarca” (Avignon, 1979) pentru transpunerea în limba latină a poemei *Cântecul gintei latine* de V. Alecsandri, Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei Române (1984) pentru traducerea *Tragediilor* lui Seneca în română ș.a. Din 1980 este președinte al Societății de Studii Clasice din România, Filiala Iași.

Pe linia bunelor tradiții ale studiilor clasice (Aram Frenkian, N.I. Barbu, D.M. Pippidi, Cicerone Poghir, Theofil Simenschy, Petru Caraman), la școala cărora s-a format, **D.** prezintă, în ample sinteze, literatura greacă și latină într-o nouă perspectivă interdisciplinară, istorică și comparativă. *Metaforă și univers saturnalic în comedia lui Plautus*, prima sa lucrare de amploare, interpretează, pentru întâia oară, universul plautin drept un univers saturnalic, carnavalesc, dramaturgul latin apărând astfel ca un strălucit precursor al literaturii moderne. Studiile următoare sunt axate pe câteva direcții mari, urmărite cu stăruință. Precumpnitoare e receptarea Antichității greco-latine în cultura europeană, ca în contribuțiile din volumele colective *Eminescu și clasicismul greco-latin* (1982), *Antichitatea și moștenirea ei spirituală* (I–II, 1993). Remarcabilă e, de asemenea, preocuparea de a valorifica, prin studii și traduceri, textele latine și grecești medievale și renaștentiste scrise pe teritoriul românesc sau datorate unor români. Câteva tălmăciri – Johannes Sommer și Christianus Schesaeus, *Scrieri alese* (1988), Nicolae Milescu, *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului – Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens* (1997), Johannes Sommer și A.M. Grazianus, *Viața lui Despot Vodă* (1998), Petru Movilă, *Orthodoxa confessio fidei catholicae et apostolicae Ecclesiae Orientalis* (2001) ș.a. – deschid noi perspective nu numai istoricilor, ci și istoricilor literari, filosofilor și filologilor. Exegetul se arată preocupat și de teme controversate ale domeniului sau de cele mai puțin abordate, ca în *Motivația semantică a cuvântului românesc „Crăciun”*, *Christos creator mundi în colindele cosmogonice românești*, *Etnogeneza românilor*, *Revelația manuscriselor lui Eutropius*, *Historia Augusta. O nouă lecțiune a textelor lui Vopiscus*. Pline de nerv și de culoare sunt traducerele fabulelor lui Esop (1972, 2000) și tălmăcirile în

versuri ale tragediilor lui Seneca (I–II, 1979–1984). Dar cele mai frumoase, denotând o vie participare sufletească, rămân transpunerile în vers alb din antologia *Poeți latini postclasici, sec. III–VI e.n.* (2000), unde sunt restituite versuri din Anonymus, Pentadius, Ausonius, Ambrosius, Claudianus, Prudentius, Rutilius Namatianus, Orientius, Boethius, Fortunatus. Singulară se dovedește, de asemenea, strădania lui **D.** de a îmbrăca în haină latină unele capodopere ale literaturii române: *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Toma Alimoș*, *Soarele și Luna*, poeme de Alecsandri, Eminescu, Macedonski, Bacovia, Blaga, Arghezi, cu păstrarea în latină a metrului original al poezilor români. Deși **D.** a scris de-a lungul întregii sale vieți poezii, multă vreme n-a publicat decât ocazional din ele (în „Convorbiri literare” și „Cronica”). A scris poeme în manieră clasică pe cele mai diverse teme. Când a început să reverse abundența sa producție lirică, le-a lăsat deoparte pe cele de până în anii maturității și a dezvăluit o dicție cu totul nouă, în vers liber, de o factură specială, „orfică”, spune el, tributară, pe alocuri, ca formulă, lui Lucian Blaga, dar de o oarecare originalitate. Primele zece volume de „micropoeze” (dintr-o serie anunțată de douăzeci), *Anotimpul Acropolei* (2009), *Meridianul Socrate* (2009), *Clopote în Atlantida* (2010), *Flăcări în memorie* (2010), *Zodia clepsidrei* (2010), *Duh peste ape* (2011), *Drum spre Eleusis* (2011), *Pelerin la Tusculum* (2011), *Ferestre la solstițiu* (2012) și *Inelul lui Saturn* (2012), înlătură epicul și discursivitatea, reconectând lirica la un autentic fior. Vizând într-un anume sens disoluția poeziei pe tipar clasic, **D.** cultivă metafora nudă, senzația pură, generate de un vizibil simț metafizic. Scurgerea timpului – tema centrală – e întrezărită pretutindeni, de la dispariția vechilor civilizații și a monumentelor durabile până la apusul satului românesc, cu părinții și străbunii strecurați sub glie, și mai departe până la sesizarea propriei schimbări cu fiecare clipă. Micropoezele, care tind să se constituie în sentințe, maxime, formule foarte scurte, prin forța împrejurărilor nedepășind ramele unei fulgurante metafore, sunt uneori percutante artistic. Câteva exemple: „Gândul/ Prunc într-un sâmbure,/ Visează livezi”; „Viața?/ Râu care lasă în urmă/ Albii secate”; „Curcubeu,/ De la Tisa la Nistru,/ Sufletul meu”; „Viața,/ Arbore cu rădăcini/ În Styx” (*Flăcări în memorie*). Există la **D.** o veritabilă efervescență a asociațiilor stranie, imprevizibile, între planuri nebănuite.

SCRIERI: *Metaforă și univers saturnalic în comedia lui Plautus*, București, 1974; *Eminescu și clasicismul greco-latin* (în colaborare), Iași, 1982; ed. 2, Iași, 2009; *Istoria literaturii latine* (în colaborare), București, 1984; *Antichitatea și moștenirea ei spirituală* (în colaborare), I-II, Iași, 1993; *Prelegeri de literatură latină. Mari clasici latini*, Iași, 2001; *Anotimpul Acropolei*, Iași, 2009; *Meridianul Socrate*, Iași, 2009; *Clopote în Atlantida*, Iași, 2010; *Flăcări în memorie*, Iași, 2010; *Zodia clepsidrei*, Iași, 2010; *Drum spre Eleusis*, Iași, 2011; *Duh peste ape*, Iași, 2011; *Pelerin la Tusculum*, Iași, 2011; *Ferestre la solstițiu*, Iași, 2012; *Inelul lui Saturn*, Iași, 2012. **Traduceri:** Esop, *Fabule*, introd. trad., București, 2000; Seneca, *Tragedii*, I-II, introd. trad., București, 1979-1984; Horațiu, *Opera omnia*, ed. bilingvă, I-II, București, 1980 (în colaborare); Johannes Sommer, Christianus Schesaeus, *Scrieri alese. Poezie latină din epoca Renașterii pe teritoriul României*, ed. bilingvă, Iași, 1988; ed. Iași, 2005; Nicolae Milescu, *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului – Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., Iași, 1997; Johannes Sommer Pirnensis, Antonius Maria Gratianus, *Viața lui Despot Vodă – Vita Jacobi Despotae*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., Iași, 1998; *Poeți latini postclasiți, sec. III-VI e.n.*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., Iași, 2000; Petru Movilă, *Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale – Orthodoxa confessio fidei catholicae et apostolicae Ecclesiae Orientalis*, ed. bilingvă, introd. trad., Iași, 2001; *Etnogeneza românilor – The Romanians Ethnogenesis – L'Éthnogenèse du peuple roumain*, Noi lecțiuni din istoriografii latini, ed. plurilingvă, Iași, 2003 (în colaborare cu Gabriela Dima și Mirela Aioanei); Publilius Syrus, *Sententiae – Maxime*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., București, 2003; M. Eminescu, *Poezii – Carmina*, ed. bilingvă, pref. Constantin Ciopraga, postfața trad., Iași, 2005; G. Bacovia, *Versuri – Carmina*, ed. bilingvă, pref. Constantin Ciopraga, postfața trad., Iași, 2005; Lucian Blaga, *Poeme – Carmina*, ed. bilingvă, pref. Constantin Ciopraga, postfața trad., Iași, 2006; Al. Macedonski, *Poezii – Carmina*, ed. bilingvă, pref. Constantin Ciopraga, postfața trad., Iași, 2006; Cicero, *Artă oratorie*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., București, 2006, *Topica. Despre argument*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., introd. Constantin Sălăvăstru, Iași, 2010, *Paradoxa stoicorum – Paradoxurile stoicilor*, ed. bilingvă, îngr. și postfața trad., pref. Gh. Vlăduțescu, București, 2011; Marco Bandini, *Codex. Vizitarea generală a tuturor bisericilor catolice de rit roman din Provincia Moldova. 1646-1648*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., Iași, 2006; *Lettere alla Santo Sede – Epistole către Sfântul Scaun*, ed. bilingvă, pref. Ioan-Aurel Pop, îngr. și postfața trad., București, 2008 (în colaborare cu Giuseppe Munarini și Christian Tămaș); Tudor Arghezi, *Poezii – Carmina*, ed. bilingvă, pref. Constantin Ciopraga, postfața trad., Iași, 2007; *Balade populare – Magna carmina anonyma*, ed. bilingvă, pref. G.I.

Tohăneanu, postfața trad., Iași, 2007; Cato, *Distihuri morale, corectate și comentate de Erasmus din Rotterdam*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., București, 2008.

Repere bibliografice: N.V. Baran, *Esop, „Fabule”*, SC, 1973; Eugen Munteanu, *Teatrul lui Seneca în românește*, CRC, 1980, 1; Dan C. Mihăilescu, *Eminescu și Antichitatea greco-latină*, RITL, 1984, 1; Petru Zugun, *„Eminescu și clasicismul greco-latin”*, AUI, lingvistică, literatură, t. XXX, 1984; Gabriel Țepelea, *Un arhipelag puțin explorat*, RL, 1988, 33; Marius Alexianu, *Profil de traducător: Traian Diaconescu*, AUI, limbi străine, t. I, 1988; Ștefan Cucu, *„Viața lui Despot Vodă”*, AUC, t. XX, 1998, 1-2; Dorina Tărnăuceanu, *Publilius Syrus în vestmânt român*, CL, 2003, 11; N. Baran, *„Etnogeneza românilor”. Noi lecțiuni din istoriografii latini*, AC, 2004, 23; Liviu Franga, [Traian Diaconescu], OC, 2006, 51, 89, 91; Ștefan Cucu, *Poezia lui Eminescu în limba latină*, CL, 2009, 6; Sorin Lavric, *Sfârșitul oratoriei*, RL, 2009, 32; Ioan Dănilă, *Marco Bandini, „Epistole către Sfântul Scaun”*, ATN, 2012, 7-8; Marian Nencescu, *Traian Diaconescu – Fascinația clasicismului*, „Biblioteca București”, 2012, 5. **I.O.**

DIACONOVICI-LOGA,
Constantin (1.XI.1770,
Caransebeș –
28.XI.1850,
Caransebeș),
cărturar, traducător.

Se trăgea dintr-o familie originară din Oltenia: bunicul, Vasile Diaconu Loga, zugrav de biserică, venind de la Tismana împreună cu cincizeci de familii, întemeiau lângă Vârșet satul Srediștea Mare, cu o școală în care el predă „măiestria zugrăviei”; tatăl, Gheorghe, își va transforma numele în Diaconovici. **D.-L.** a învățat la Caransebeș și Lugoj. După studii de drept la Pesta, este translator la magistratura orașului, revizor și corector al cărților românești în Tipografia Universității de la Buda. Îl suplinește un timp pe Petru Maior, cenzor la Buda, și îl ajută să editeze *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Prin strădaniile sale, în 1808 s-a deschis prima școală a coloniei române din Pesta; aici a fost, până în 1812, învățător. Cantor la biserica ortodoxă din Buda, introduce serviciul religios în limba română. Din 1812, timp de optsprezece ani, a fost profesor la Școala Normală din Arad, director, din 1830, al

școlilor românești și sârbești de pe teritoriul regiunilor de graniță bănățene și unul din organizațiilor învățământului în limba română din Banat.

Activitatea de cărturar iluminist a lui **D.-L.** rămâne legată de răspândirea culturii în limba română. El este alcătuitor ori traducător de manuale și cărți de cult: *Octoih sau Catavasier* (Buda, 1826, reeditat în 1829 și 1846), *Viața domnului Isus Hristos... acum întâia oară din Sfânta Scriptură tradusă și cu învățături moralicești întocmită* (1831), *Tâlcuiala evangheliilor* (Buda, 1835), *Epistolariul românesc* (1841), autorul unui îndreptar ortografic – *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii române* (1818). Altă lucrare, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor* (1822), una dintre primele gramatici românești, depășește prin semnificație cadrul unui simplu instrument de studiu, fiind o pledoarie susținută pentru limba națională. Autorul ei încearcă să propună, cu destule stângăcii, o terminologie gramaticală românească, derivând formațiuni noi din rădăcini latine. *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor* (1821) conține un adevărat program de trezire a neamului prin cultură. Se cereau școli, cărți și bărbați luminați drept îndrumători. O înștiințare, apărută în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” din 1842, îl menționează pe **D.-L.** cu câteva scrieri, în manuscris, ce, fără a trăda interesul instructiv-educativ, ieșeau din sfera didactică: *Istoria romanilor de la zidirea Romei, Istoria Bibliei*, o traducere din Plutarh (*Plutarh pentru educația sau creșterea pruncilor*), precum și un roman, *Belisarie*, tălmăcit din Marmontel. Soarta acestor lucrări nu este deocamdată cunoscută.

SCRIERI: *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii române*, Buda, 1818; *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1821; *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822; ed. îngr. și pref. Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu, Timișoara, 1973.

Repere bibliografice: Densusianu, *Lit. rom.*, I, 84; Teodor Botiș, *Istoria Școalei Normale (Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox-Român din Arad*, Arad, 1922, 387–390; *Gramatica lui Constantin Diaconovici Loga*, Buda, 1822, și *Fragmente din viața și faptele lui*, Caransebeș, 1923; Traian Topliceanu, *Constantin Diaconovici-Loga*, Lugoj, 1929; Suci, *Lit. băn.*, 67–75; Vincențiu Bugariu, *Figuri bănățene*, Timișoara, 1942, 65–74; Popovici, *Studii*, I, 271–272; *Ist. lit.*, II, 106–109; *Constantin Diaconovici-Loga. Studii*, Timișoara, 1971; Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, 1977, 20–29; *Dicț. lit.* 1900, 277–278. **S. C.**

DIACONU, Dana (4.I.1948, Iași), hispanistă, traducătoare. Este fiica Mariei Zamfir (n. Băncilă) și a lui Gheorghe Zamfir, medici. Urmează Liceul „Mihai Eminescu” și Liceul „Mihail Sadoveanu” din Iași. După absolvirea studiilor liceale, din 1965 frecventează Facultatea de Limbi Romanice, secția spaniolă–franceză, la Universitatea din București. Obține titlul de doctor în filologie în 1982 cu teza *Costumbrismul – un curent literar de tranziție*, coordonată de Iorgu Iordan. După ce predă limba franceză la Școala Medie nr. 19 din Brașov și funcționează ca redactor la Agenția Internațională de Publicitate Publicom (București), devine profesor de limba și literatura spaniolă la Facultatea de Filologie (Litere) a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Ca profesor invitat, a predat studenților în Spania și Germania. Debutează în presă în 1977 și editorial în 1994 cu *Literatura spaniolă: enfoques críticos y comparativos*, studiu care va sta la baza volumului *Lecturi hispanice* (1995). Colaborează cu eseuri, evocări, medalioane, recenzii, traduceri, interviuri la „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași”, „Acta Jassysensia Comparationis”, „Iberoamericana” (Madrid), „Cuadernos del Matemático” (Madrid), „România literară”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Cronica”, „Notas. Reseñas iberoamericanas. Literatura, sociedad, historia” (Frankfurt) ș.a.

Abordând tematici hispanice puțin familiare culturii române, dintre care unele rămân litigioase inclusiv pentru istoricii literari din Spania, **D.** apelează la un discurs critic expozitiv, cu un vădit caracter didactic. Scopul declarat al cărților pe care le semnează este de a prezenta „originalitatea, complexitatea și valoarea” literaturii de limbă spaniolă, cunoscută de obicei doar prin câțiva reprezentanți majori din Europa sau din America de Sud. Tocmai de aceea, în *Lecturi hispanice* scriitori canonici precum Cervantes, Lope de Vega, Calderón de la Barca sau Federico García Lorca nu beneficiază de studii propriu-zise, iar capitolul dedicat latino-americanilor Jorge Luis Borges, Julio Cortázar și Mario Vargas Llosa este devansat cantitativ de secțiunile în care sunt schițate fie direcții și specii literare fără echivalent în alte literaturi, fie studii de caz inedite: analize comparative între costumbrism și sămănătorism sau între M. Eminescu și José de Espronceda („primul și cel mai important poet romantic spaniol”) ori Gustavo Adolfo Bécquer („poetul-geniu”, „romanticul târziu” al Spaniei). De altfel, cele mai importante cărți publicate de **D.** – *Costumbrismul sau Auto-imaginea Spaniei în literatură*

(1998) și *Ingeniozitate spaniolă – specii literare sui-generis* (2001) – sintetizează tocmai astfel de subgenuri, de orientări și problematici aparent marginale, care se dovedesc, în realitate, fundamentale pentru înțelegerea metamorfozelor literaturii și identității spaniole. Monografia consacrată curentului artistic de secol XIX al cărui nume e derivat de la *costumbres* („obiceiuri”, „moravuri”) propune chiar o „reabilitare a valorii sale estetice, negate sau minimalizate de un sector al criticii excesiv de sever și rigid”. Prin apelul la minuțioase analize naratologice și stilistice, **D.** nu doar detaliază și exemplifică trăsăturile distinctive (jocul perspectivistic, viziunea caricaturală, descrierea amănunțită, detaliul plastic, efectele comice ș.a.) care fac din costumbrism o etapă de tranziție de la romantism la realism, ci și explică de ce tablourile/ articolele de moravuri, schițele ori fiziologiile imaginate de Serafin Estébanez Calderón, de Ramón de Mesonero Romanos și de Mariano José de Larra devin lectură obligatorie pentru cine vrea să cunoască „ființa intimă a națiunii” spaniole. Tot astfel, „speciile literare sui-generis” schematizate în *Ingeniozitate spaniolă* îi oferă exegetei prilejul și de a-și etala propensiunea pentru panorame tipologice și de a aborda câteva moduri specific hispanice „de a vedea lumea”. Romanul picaresc, inaugurat de scrieri din secolele al XVI-lea și al XVIII-lea precum *Lazarillo de Tormes*, *Guzmán de Alfarache*, *La pícara Justina*, este citit drept o pseudoautobiografie a unui „păcătos” care își ispășește greșelile trecutului prin actul povestirii, specia confirmând orizontul de așteptare atât al protestantismului anticlerical, cât și al contrareforme catolice. Drama euharistică („el auto sacramental”), dusă la apogeu de Calderón de la Barca, recuperează plenar o ipostază a abisalității hispanice. Avansând în timp, așa-numitul „esperpento” („tragedia grotescă”), creat de Ramón María del Valle-Iclán, contrabalansează viziunile sacramentale, Spania proiectându-se ca o deformare rizibilă și absurdă a civilizației europene. Iar „greguería” (scriere aforistică umoristică) lansată de Ramón Gómez de la Serna și însemnarea carpetano-vetonică („el apunte carpetovetónico”) inventată de Camilo José Cela, conturând un fel de „balcanism spaniol”, completează imaginea ingeniozității artistice și identitare hispanice. Același tablou al Spaniei, pe cât de fluid și derutant, pe atât de fascinant, se configurează și în *Madrid 2000. Entreviuri – Entrevistas* (2003), cartea în care **D.** dialoghează cu personalități ale culturii spaniole mai puțin cunoscute în România. Pe de altă

parte, nu puține sunt traducerile hispanistei. Alături de câteva consistente antologii, fie de proză costumbristă (1992), fie alta consacrată poezilor spanioli contemporani (2000), se așază transpuneri din Miguel de Unamuno, Fernando Savater, Julián Marías ș.a.

SCRIERI: *Literatura española: enfoques críticos y comparativos*, Iași, 1994; *Lecturi hispanice*, Iași, 1995; *Costumbrismul sau Auto-imaginea Spaniei în literatură*, Iași, 1998; *Dos calas en la literatura española del Siglo de Oro*, Iași, 1999; *Ingeniozitate spaniolă – specii literare sui-generis*, Iași, 2001; *Madrid 2000. Entreviuri – Entrevistas*, ed. bilingvă, Iași, 2003. **Traduceri:** Joaquín Gutiérrez, *Să murim*, Federico, București, 1979; *Madridul sub clar de lună. Proză spaniolă din secolul al XIX-lea (literatură costumbristă)*, îngr. și pref. trad., București, 1992; Miguel de Unamuno, *Sfântul martir Manuel cel Bun*, București, 1996; Antonio Porpetta, *Antología poética – Antologie poetică*, ed. bilingvă, Timișoara, 1997 (în colaborare cu Dragoș Cojocar); Fernando Savater, *Etica pentru Amador*, Iași, 1997; Julián Marías, *Educația sentimentală*, Iași, 2000, *Spania în fața istoriei și a ei înseși (1898–1936)*, Iași, 2003; *Poetas españoles contemporáneos – Poeți spanioli contemporani*, ed. bilingvă, Iași, 2000.

Repere bibliografice: Grete Tartler, *Vise hispane*, RL, 1996, 33; George Bădărău, *Incursiuni în literatura spaniolă*, CL, 1997, 9; Rafael Pisot, *El costumbrismo o la autoimagen de España en la literatura*, „Notas”, 1999, 3; Andreea Vlădescu, *O perspectivă multiplă asupra Spaniei*, CL, 2000, 1; Constantin Coroiu, *Viața ca o postfață*, Iași, 2005, 228–237; N. Busuioc, *Scriitori și publiciști ieșeni contemporani*, ed. 3, Iași, 2009, 247–248; Constantin Coroiu, *Don Quijote poate ieși din fiecare casă*, CLT, 2011, 40. **Cs.B.**

DIACONU, Ion

(24.IX.1903, Spinești,
j. Vrancea – 9.XII.1984,
Iași), etnolog.

Este fiul Măriuței (n. Neagu) și al lui Ioan C. Diaconu, notar și dascăl de biserică. După studii liceale la Focșani (1915–1923), urmează Facultatea de Litere și Filosofie din București (1923–1926), unde îi sunt profesori Ovid Densusianu, care îi devine mentor, N. Cartoian și Charles Drouhet, în 1943 susținându-și doctoratul. Funcționează ca profesor de

limba și literatura română, limba și literatura franceză la Focșani, în special la Liceul Unirea (1926–1948), apoi la școli elementare până în 1952, când, fără a fi fost judecat de vreo instanță, este trimis ca deținut politic la Capul Midia. Eliberat în 1954, rămâne în afara sistemului public, dedicându-se exclusiv cercetării etnologice a ținutului natal. La Focșani, în perioada interbelică, înființează și conduce Muzeul de Etnografie și Istorie, este secretar al subsecției de conferințe a Fundației Culturale Regale (1934–1940), timp în care, în orașul de pe Milcov, conferențiază I.A. Bassarabescu, I.I. Cantacuzino, Mircea Eliade, C.C. Giurescu, Iorgu Iordan, S. Mehedinți, Leca Morariu, D. Murărașu, Cezar Petrescu, Ion Petrovici, Ion Pillat, Al. Procopovici, C. Rădulescu-Motru, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, I.M. Sadoveanu, Al. Tzigara-Samurçaș, conferințe pe care le va edita în *Tradiție și actualitate românească* (I–III, 1936–1937). Debutază în „Anuarul Societății Literare «Gr. Alexandrescu»” din Focșani (1921–1922) și editorial cu volumul *Ținutul Vrancei. Etnografie. Folclor. Dialectologie* (I, 1930). Face parte din colegiul de redacție al revistelor focșănene „Milcovia” (1930–1933, 1936), „Școala Putnei” (1932), „Căminul” (1932–1933), „Crinul” (1937) și conduce singur revista „Ethnos” (1941–1942). Mai colaborează la „Grai și suflet”, „Anuarul Arhivei de Folclor”, „Convorbiri literare”, „Însemnări ieșene” ș.a.

D. este autorul unor importante monografii folclorice: *Ținutul Vrancei, Folklor din Râmnicul Sărat* (I–III, 1933–1948; Premiul „Ion Heliade-Rădulescu” al Academiei Române, 1936), *Ținutul Vrancei. Etnografie. Folclor. Dialectologie* (I–IV, 1969–1989). Adept al școlii lui Ovid Densusianu (care a pus un deosebit accent pe metoda monografică în studiul graiurilor), cercetătorul realizează una dintre cele mai complete lucrări de acest tip, zona Vrancei fiind investigată dintr-o perspectivă largă, interdisciplinară. Particularitatea metodei sale începe de la modul de anchetare, care implică respingerea culegerii făcute de-a valma, în mod diletant, punându-se accent nu numai pe rigoarea, ci și pe cercetarea aprofundată pe teren, evitând aproximațiile folcloristicii de cabinet. Metoda lui **D.** se impune prin câteva dominante: selectarea fenomenelor semnificative și respingerea celor periferice, acribia în redarea aspectelor dialectale ale limbii, extinderea studiului asupra aspectelor geografice, istorice, aplicarea experimentului folcloric la informatorii talentați, perfecționarea anchetei (informatorii sunt chestionați în mai multe rânduri,

culegătorul urmărind să-l găsească pe interpret în dispoziția de a-i spune „forma întreagă – cea prototipică”), elaborarea unor norme metodologice (folosește racordajul folcloric încă din anii 1926–1927, fiind încurajat de Densusianu), completarea culegerilor cu un erudit aparat critic, care denotă buna cunoaștere a bibliografiei, și examenul critic neîndurător aplicat culegerilor improvizate. Când îi anhestează pe cei 12 600 de informatori (cifră nemaiaținsă de cineva), **D.** pune accentul pe aspectele originare, primitive ale folclorului vrâncean. Contribuția lui fundamentală în domeniul exegezei referitoare la *Miorița* se conturează, la dimensiunile ei reale, odată cu tipărirea volumelor III și IV din *Ținutul Vrancei*, care cuprind numărul record de 402 de texte din zonă, depășind tot ceea ce se realizase până atunci, în manuscris lăsând alte două volume, care cuprind celelalte genuri folclorice specifice locului, precum și textele-convorbiri, adunate în peste cinci decenii, privind obiceiuri, ocupații, port, locuință, dar și un amplu album fotografic documentar, intitulat *Vrancea pitorească și etnografică*. Faptul a fost posibil numai prin cercetarea adâncită, timp de o viață, a Vrancei etnografice, folclorice și dialectale. Studiu complex, a cărui importanță nu constă doar în comunicarea acestui impresionant corpus de texte, ci și în minuția cu care au fost consemnate și editate impune, totodată, prin pregătirea științifică a anchetatorului, prin numărul mare de subiecți, prin metoda de anchetare, prin bogata adnotare a textelor. Se precizează, la fiecare text, dacă este vorba de o plâsmuire autentică ori de una contaminată, asupra căreia și-a pus pecetea, într-o măsură mai mică sau mai mare, tipul literar al baladei, în varianta Vasile Alecsandri. **D.** rămâne nestrămutat pe poziția sa, argumentată repetat: „*Miorița* este o creație străveche vrâncenească, generată de realități ale vieții păstorești arhaice, care au dat naștere unui arhetip *Mioara*”. Peste acest arhetip s-au altoit, în numeroase texte, teme din varianta Alecsandri: „însurătoarea alegorică” și „cadru pătoresc”. În *Folklor din Râmnicul Sărat*, studiu de anvergură. **D.** atrage atenția asupra particularităților acestei zone, rezultat al unui „mozaic de populații”, asupra valorosului și variatului său folclor epic (balade, colinde), în cercetarea căruia și-a testat metoda de racordare a variantelor, urmărind circulația motivelor inclusiv în privința adaosurilor și variațiilor de formă și având în vedere în permanență criteriul estetic. În introducerile consistente ale celor trei volume, etnologul supune examinării

amănunțite cercetarea folcloristică românească de până atunci subliniind necesitatea stringentă a investigațiilor complete imediate, îndeosebi în regiunile specifice, căci „materialul folcloric e pe sfârșite”, făcând și o sumă de observații de primă însemnatate referitoare la valoarea dialectală a autenticității graiului, la cooperarea dintre text și muzică (el însuși colaborează cu etnomuzicologul Constantin Brăiloiu în 1937–1938 în anchetele de teren din Râmnic și Vrancea) și la determinarea originii și circulației temelor muzicale, la rolul individului în procesul de elaborare estetică, la problema lăutarului, deopotrivă creator de vocație, colportor sau destructor, într-o analiză solidă, polemică și echilibrată, a poziției acestuia în ansamblul cercetărilor românești. În *Cântăreți și povestitori populari. Câteva criterii asupra monografiei folclorice* (1980) **D.** nu se mai rezumă la texte poetice și își depășește spațiul predilect de cercetare, Vrancea, prin prelungiri în zona Ceahlăului și spre unele localități transilvănene apropiate. Ca și în celelalte studii, autorul angajează și aici aspecte etnografice și dialectale, iar despre textele-convorbiri crede că „pot înfățișa mai cuprinzător în latura etnopsihologiei mentalitatea țăranului român”, ca „depozitar al spiritualității naționale”.

SCRIERI: *Ținutul Vrancei. Etnografie. Folclor. Dialectologie*, vol. I, București, 1930, vol. I–II, București, 1969, vol. III–IV, îngr. și introd. Paula Diaconu Bălan, București, 1989; *Folclor din Râmnicul Sărat*, I–III, Focșani, 1933–1948; *Monografia județului Putna* (în colaborare), București, 1943; *Reflexiuni despre cântecul și versul popular*, Focșani, 1946; ed. îngr. Paula Diaconu Bălan, Iași, 2003; *Cântăreți și povestitori populari. Câteva criterii asupra monografiei folclorice*, București, 1980. **Ediții:** *Tradiție și actualitate românească*, I–III, Focșani, 1936–1937;

Repere bibliografice: N. Iorga, „Ținutul Vrancei”, RI, 1931, 1–3; Dan Simonescu, „Folclor din Râmnicul Sărat”, CL, 1935, 3–5; D. Murărașu, „Folclor din Râmnicul Sărat”, „Revista Societății Tinerimea Română”, 1936, 5; Petru Caraman, „Ethnos”, *revistă de grai, studiu și creațiune românească*, „Balcania”, 1943; Ion H. Ciubotaru, „Ținutul Vrancei”, ALIL, 1971; I.C. Chițimia, *Ion Diaconu* – 75, „Revista noastră” (Focșani), 1978; Ovidiu Papadima, *Un valoros cercetător al creației noastre populare*, RMB, 1980, 11 133; Ion Cuceu, „Cântăreți și povestitori populari”, AAF, 1983; Ion Șeuleanu, *Ion Diaconu (1903–1984)*, AAF, 1987; Nicolae Constantinescu, „Ținutul Vrancei”, LL, 1990; Dumitru Pop, „Ținutul Vrancei”, AAF, 1991–1993; Paula Diaconu Bălan, *Ion Diaconu. O viață dăruită Vrancei*, Iași, 1998; Lucia Berdan, *Ion Diaconu și mitul „Mioriței” vrâncene*, DL, 2003, 50; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 320–323.

I.D., G.Dn.

DIACONU, Marin (19.XII.1937, Daneți, j. Dolj), editor, istoric literar. Este fiul Mariei (n. Truică) și al lui Petre Diaconu, țărani. A urmat școala primară în satul natal, liceul în Craiova (absolvit în 1955) și, după un interval în care lucrează ca funcționar și învățător, Facultatea de Filosofie din București, absolvită în 1965. Devenit cadru didactic la Catedra de filosofie a Institutului Politehnic din București, a parcurs, până în 1999, treptele ierarhice până la gradul de conferențiar; din 1999 devine și cercetător la Institutul de Teorie Socială al Academiei Române. A obținut doctoratul în filosofie (1980) cu teza *Conceptul de ideal în filosofia românească interbelică*. Colaborează la „Viața românească”, „Jurnalul literar”, „Universul cărții”, „Literatură”, „Manuscriptum” ș.a.

Preocupat de filosofia sistematică și de istoria filosofiei, dar și – într-un mod devenit cu timpul precumpănitor – de confluența dintre filosofie, istoria literaturii, istoriografia și publicistica/eseistica literară, **D.** a editat lucrări biobibliografice, de terminologie și documentaristică, dintre care unele, precum *C. Rădulescu-Motru. Biobibliografie* (2000), *Dicționar de termeni filosofici ai lui Lucian Blaga* (2000), *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti* (I, 2000), „Viața românească”: *documentar 1906–2006* (2006), *Avatarii ale manuscriselor Eminescu* (2009, în colaborare) ș.a., ca și „portretele” asupra cărora se concentrează paginile din *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual* (2001), *Eugen Ionescu. Profil spiritual* (2010), interferează în mod substanțial domeniul istoriei literare, când nu intră chiar în cercetarea istorico-literară. Sunt lucrări realizate în urma unei munci perseverente, presupunând investigarea minuțioasă a surselor, în primul rând a presei, efort pe care **D.**, om de bibliotecă, știe să-l susțină ca puțini alții. De aceea, poate, activitatea în care s-a remarcat cu precădere, prin nu puține realizări de referință, este cea de editor, căruia i se datorează recuperarea asiduă, în premieră, și cu deosebit impact la începutul anilor '90, dar și mai târziu, mai cu seamă a publicisticii și eseisticii unor personalități interbelice proeminente, printre care Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Emil Cioran, C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Ion Petrovici, Mihail Antoniadă, Dumitru C. Amzăr. Câteva dintre consistentele antologii de publicistică – Emil Cioran, *Singurătate și destin* (1991), Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței* (1991), Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian* (1992), ca și versiunea, reîntregită, după manuscrisul original,

cu capitole absente în prima tipărire, din *Despărțirea de Goethe* (2000) ori paginile grupate sub genericul *Publicistică* (I–III, 1994–2004) sau textul intitulat *Neliniști metafizice* de Nae Ionescu – au fost în mod explicit înfăptuiri de etapă în perspectiva unor ediții complete din scrierile acestor autori. Mai multe volume ale seriei Nae Ionescu, *Opere* au și fost tipărite (1999–2012), după cum în 2005 s-a publicat ediția *Opere* (I–II) de Mircea Vulcănescu, iar în 2012 au apărut, în două volume masive, *Opere* de Emil Cioran. Cercetând temeinic arhive publice sau private – de pildă, un revelator număr omagial al revistei „Manuscriptum” (1–2/1996), care i se datorează, valorifică masiv inedite din arhiva Mircea Vulcănescu –, D. fructifică totodată și cunoașterea în detaliu a presei literare românești din prima jumătate a secolului trecut. Preocuparea pentru acest segment cultural și pentru o generație care include nume ce vor deveni ilustre se întregeste prin editarea anastatică a colecției revistei „Criterion” (1990), inaugurând readucerea în circuitul public a unor publicații oculate sau ignorate înainte de 1989.

SCRIERI: *Conceptul de ideal în filosofia românească interbelică*, București, 1998; C. Rădulescu-Motru, *Biobibliografie*, București, 2000; *Dicționar de termeni filosofici ai lui Lucian Blaga* (în colaborare cu Florica Diaconu), București, 2000; *Dicționar de termeni filosofici ai lui Constantin Noica* (în colaborare cu Florica Diaconu), București, 2000; *Scoala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, I, București, 2000; Mircea Vulcănescu, *Profil spiritual*, București 2001; *Istoria limbajului filosofic românesc*, București, 2002; „*Viața românească*”: *documentar 1906–2006*, București, 2006; Eugen Ionescu, *Profil spiritual*, pref. Eugen Simion, București, 2010. **Ediții, antologii:** „*Criterion. Revistă de arte, litere și filosofie*”, ed. anastatică, București, 1990; Emil Cioran, *Singurătate și destin*, pref. autorului, București, 1991, *Opere*, I–II, introd. Eugen Simion, București, 2012; Mircea Vulcănescu, *Logos și eros*, pref. edit., București, 1991, *Dimensiunea românească a existenței*, pref. edit., București, 1991, *Ultimul cuvânt*, București, 1992, *Pentru o nouă spiritualitate filosofică*, București, 1992 (în colaborare cu Zaharia Balinca), *Dimensiunea românească a existenței*, I–III, pref. Constantin Noica, București, 1992–1996 (în colaborare cu Zaharia Balinca), *Prolegomene sociologice la satul românesc*, pref. edit., București, 1997, *Conjuncturi internaționale. Cronici externe*, pref. edit., București, 1998, *Scoala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, pref. edit., București, 1998, *De la Nae Ionescu la Criterion*, București, 2003, *Bunul Dumnezeu cotidian*, București, 2004, *Cuvinte pentru fratele rămas departe. Conferințe radio. 1930–1940*, București, 2004 (în colaborare cu Anca Mateescu), „*Tânăra generație*”, pref. Dorin-Liviu Bâtfoi, București, 2004, *Opere*, I–II, introd. Eugen Simion,

București, 2005; Mihail Antoniadă, *Încercare asupra superficialității*, pref. edit., București, 1992; Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian*, București, 1992 (în colaborare cu Gabriel Liiceanu), *Introducere la bunătatea timpului nostru*, București, 1992 (în colaborare cu Gabriel Liiceanu), *Publicistică*, I–III, București, 1994–2004, *Semele Minervei*, București, 1994, *Între suflet și spirit*, I–II, București, 1996, *Echilibrul spiritual*, pref. edit., București, 1998, *Despărțirea de Goethe*, București, 2000; Grigore Popa, *Jurnal metafizic*, postfața edit., București, 1998, *Pentru tine, Sfântă Transilvanie (Poezii)*, București, 1998; *Pro și contra Emil Cioran. Între idolatrie și pamflet*, pref. edit., București, 1998; *Estetică și moralitate. Omagiu profesorului Ion Ianoși la 70 de ani de viață*, introd. edit., București, 1998; C. Rădulescu-Motru, *Etnicul românesc. Comunitate de origine, limbă și destin*, pref. edit., București, 1999, *Publicistică politică*, pref. edit., București, 2002, *Caracter și destin. Conferințe la radio. 1930–1943*, pref. edit., București, 2003; Nae Ionescu, *Opere*, I–IV, VI–IX, pref. edit., București, Brăila, 1999–2012 (în colaborare cu Dora Mezdrea); Dumitru C. Amzăr, *Gând, cuvânt și faptă românească*, București, 2001; *Laudă diferenței (Lui Henri Wald la 80 de ani)*, București, 2001; Sorin Pavel, *Krionis sau Treptele singurătății*, postfața edit., București, 2001; Ion Zamfirescu, *Spiritualități românești*, București, 2001; Ion Petrovici, *Talentul oratoric. Conferințe la radio. 1932–1943*, pref. edit., București, 2002; Paul-Costin Deleanu, *Ideea românească*, pref. Mircea Nicolau, București, 2007; *17 gânditori în autoprezentări subiective*, Craiova, 2008; *Avatarii ale manuscriselor Eminescu*, pref. Eugen Simion, București, 2009 (în colaborare cu Anca Silvia Bogdan); *Modelul cultural Noica*, I–II, pref. Eugen Simion, București, 2009; *Întâlniri cu Cioran*, I–II, pref. Eugen Simion, București, 2010–2011 (în colaborare cu Mihaela Gențiana Stănișor); Marya Kasterska, *Confluente spirituale româno-franco-poloneze*, Craiova, 2010 (în colaborare cu Virginia Marinescu); Dimitrie Gusti și colaboratorii, *Cornova 1931*, Chișinău, 2011 (în colaborare cu Zoltán Rostás și Vasile Șoimaru).

Repere bibliografice: Gh. Geană, *Filosofia pe scurt*, VST, 1978, 30; Z. Ornea, *Vulcănescu despre omul românesc*, RL, 1992, 17; Tania Radu, *Revenirea la Mircea Vulcănescu*, LAI, 1992, 19; Florin Grigoraș, *Mircea Vulcănescu, „Logos și eros”*, „Universul cărții”, 1992, 4; Octavian Soviany, *Mircea Vulcănescu, „Dimensiunea românească a existenței”*, „Universul cărții”, 1992, 4; Z. Ornea, *Filosoful Nae Ionescu*, RL, 1993, 21; Ornea, *Portrete, 191–195*; Z. Ornea, *Al doilea volum din publicistica lui Noica*, RL, 1997, 1; Jean Dumitrașcu, *Mircea Vulcănescu și editorul său*, ARG, 2002, 15; Constantin Schifirneț, *C. Rădulescu-Motru, intelectualii și politica*, ALA, 2003, 622; Monica Marinescu, *Portretul unui chip spiritual românesc*, CLT, 2005, 9; Sorin Lavric, *O lucrare de referință*, RL, 2006, 28; Ștefania Mincu, *O retrospectivă istorică*, VR, 2006, 6; Paul Cernat, *Către un Cioran în integrum*, OC, 2012, 382. **G.O.**

DIACONU, Mircea (24.XII.1949, Vlădești, j. Argeș), prozator. Este fiul Emiliei (n. Georgian) și al lui Nicolae Diaconu, învățător. Absolvă Liceul Pedagogic din Câmpulung Muscel (1967) și Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” (1971). Debutază ca actor în 1970, la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”, într-o piesă de Truman Capote. Joacă și pe scena altor mari teatre bucureștene, precum „Constantin Nottara” și Teatrul Național; de asemenea, deține roluri în zeci de filme realizate de regizori importanți, de la Dan Pița și Lucian Pintilie până la Nae Caranfil și Cătălin Mitulescu. În 1977–1978 este asistent universitar la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică, specializarea actorie, la clasa Olgăi Tudorache, iar între 1990 și 1996 este profesor la aceeași instituție, devenită Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”. După 1990 este ales vicepreședinte al Uniunii Teatrale din România (UNITER). A mai fost director al Teatrului „Constantin Nottara” (2004–2007), ministru al Culturii (timp de câteva săptămâni, în 2012), în cabinetul Victor Ponta. Se numără printre fondatorii Alianței Civice. În perioada 2008–2012 este senator al Partidului Național Liberal. În intervalul 1983–1985 are o rubrică permanentă în revista „Cinema”. Debutază cu proză scurtă, în 1977, în revista „Luceafărul”, iar editorial în același an cu o carte de povestiri, *Șugubina* (Premiul Uniunii Scriitorilor).

În *Șugubina* D. încearcă să recupereze – nostalgic, estetizant și cvasiautobiografic – imagini ale unei provincii simbolice, situată simultan (și paradoxal) în istorie și în afara acesteia. Nenumite, deși ușor recunoscutibile pentru biograf ori pentru istoricul literar, satul de la poalele munților și târgul modest, cochet, retras din calea „marilor” întâmplări ale vremii (Câmpulungul lui Tudor Mușatescu și al lui Mihai Moșandrei), cu caracteristicile figuri de oameni neînsemnați, aparent atemporal, capătă semnificația unor „locuri ale memoriei”, ale căror granițe se suprapun, în parte, unor falii istorice. În fundalul acestor proze se conturează trauma războiului, umilințele și micile nefericiri cotidiene de dinainte, preaomeneasca banalitate de după instaurarea comunismului, filtrate de conștiința unui personaj-copil sau a unui marginal, erou fără glorie. Atmosfera este retro, iar discursul prozastic – elaborat, calofil, fără a aluneca în prețiozitate. Unei formule asemănătoare i se subsumează și romanul din 1980, *La noi, când vine iarna*. Apărută la Editura Ion

Creangă, cartea a fost calificată superficial ca „literatură pentru copii”, chiar dacă, potrivit unei observații esopice a lui Sorin Titel, ea conține o poveste „gravă și profundă, duioasă și tristă, pe care «oamenii mari» trebuie neapărat s-o citească”, întrucât „prozatorul e un fel de specialist în arta disimulării: pare într-adevăr pornit pe șotii și pe glume, dar dacă privim puțin mai în adâncime, nu ne mai vine parcă să zâmbim”. *La noi, când vine iarna* este, la un prim nivel, o carte despre pierderea iluziilor copilăriei și despre o maturizare petrecută înainte de vreme, – în climatul tulbure al lumii românești de la sfârșitul anilor '50 și într-un sat de munte, dintr-o regiune cu partizani anticomuniști. Narațiunea se desfășoară din perspectiva unui copil care, în împrejurările unei convalescențe dificile și într-o stare subfebrilă ce-i acutizează trăirile, își amintește încercările prin care a trecut familia lui în ultimul an: între un revelion petrecut cu mătușile și unchiul simandicoși veniți „de la oraș” și iarna următoare, când, din anumite motive, nici una dintre rudele bine situate n-a mai vrut să treacă pragul casei de la țară. Pe un al doilea palier al romanului, comunicând direct cu primul, poate fi citită o poveste despre intruziunea brutală a politicului în viața unor inocenți aflați la vârsta iluziilor. Procesul psihologic prin care copilul ia cunoștință, de exemplu, de existența partizanilor anticomuniști din munți și de realitatea închisorilor politice se conturează firesc, convingător – fără tendențiozități, fără a suprapune abuziv perspectivei naratorului-copil o alta a maturului care „știe” și condamnă. *La noi, când vine iarna* conține, la un alt nivel, și o mică intrigă detectivistică, o aventură cu rezonanțe din Mark Twain, consumată însă într-o lume în care răzbat, s-ar zice, ecouri soljenitiene: în atmosfera de suspiciune generalizată a anilor '50, doi băieți, ajutați discret de informațiile unei mici tovarăse de joacă (memorabila Alunița Cristescu, fetița tunsă zero și purtând în urechi cercei de ață), merg pe urmele unei dubioase puști de vânătoare lăsate de o rudă în custodia familiei. Nu în cele din urmă, este vorba despre o carte de atmosferă, nostalgic-estetizantă, cvasi-călinesciană pe alocuri nu prin scriitură, ci prin atitudinea tandru-ironică față de trecut, între altele, ca și față de niște decoruri ori habititudini similiburgheze. Stilul e nervos, alegru, bine mulat pe gândirea naratorului-copil din unghiul căruia e privită – cu o remarcabilă aviditate – lumea. Fraza cu tăietură precisă reproduce verosimil candorile de expresie proprii copilului, cu inevitabilele reflexe

ale gândirii mitice și cu doza implicită de poezie. După *Scaunul de pânză al actorului* (1985), volum de schițe amar-șarjate despre lumea teatrului, dar și despre lumea ca teatru, **D.** n-a mai publicat decât un text care însoțește albumul de fotografii din Bucureștii de odinioară (1998), restul fiind reeditări târzii, dincolo de pragul anului 2010.

SCRIERI: *Șugubina*, București, 1977; *La noi, când vine iarna*, București, 1980; *Scaunul de pânză al actorului*, București, 1985; *În Bucureștii de odinioară cu Mircea Diaconu*, București, 1998.

Repere bibliografice: Ion Simuț, *Trei debuturi în proză: Ștefan Damian, Mircea Diaconu, Alexandru Vlad*, ECH, 1978, 1; Eugen Negrici, *Debuturi în proza scurtă*, R, 1978, 1; Constantin Crișan, „*Șugubina*”, CL, 1978, 4; Sultana Craia, *Farmecul „prozei scurte”*, LCF, 1978, 31; Al. Piru, *Prozele unui actor*, LCF, 1978, 24; Gheorghe Perian, *Starea prozei scurte (II)*, VTRA, 1979, 12; Sorin Titel, *Universul copilăriei*, RL, 1981, 6; Romulus Diaconescu, *Ochiul lucid al candorii*, R, 1981, 3; Costin Tuchilă, *Ecoul miniatural al suferinței*, LCF, 1981, 14; Andrei Roman, *O lume pentru toate vârstele*, LCF, 1981, 26; Doru Mareș, „*Scaunul de pânză al actorului*”, TMS, 1986, 1; Călin Stănculescu, *Farmecul discret al mirării*, LCF, 1986, 1; Ulici, *Lit. rom.*, I, 431–433; Cosma, *Romanul*, II, 199–200. **B.B.-C.**

DIACONU, Mircea A.

(2.X.1963, Ortăști, j. Neamț), critic și istoric literar.

Este fiul Ilenei (n. Tărăboanță) și al lui Aurel Diaconu, țărani. Învăță la școala din Drăgănești, apoi urmează Liceul de Filologie–Istorie „Calistrat Hogaș” din Piatra Neamț (1978–1982) și secția de Filologie Suceava a Institutului Politehnic din Iași, specializarea română–franceză (1982–1986). Își obține doctoratul în filologie la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași cu o teză despre mișcarea Iconar și literatura bucovineană interbelică (1998). A fost profesor de limba și literatura română la Odorheiu Secuiesc (1986–1990) și la Liceul „Petru Rareș” din Suceava (1990–1992). Ulterior este cadru didactic (din 2002, profesor) la Universitatea „Ștefan cel

Mare” din Suceava, unde predă cursuri de istoria literaturii române și de teorie literară. Este decan al Facultății de Litere și Științe ale Comunicării (2008–2012) și apoi prorector al Universității sucevene. Din 1996 este vicepreședinte al Societății Scriitorilor Bucovineni. A debutat publicistic cu poeme în revista „Pagini bucovinene” (1983) și editorial cu volumul *Poezia de la „Gândirea”* (1997). A mai colaborat la revistele „Convorbiri literare”, „România literară”, „Contrafort”, „Contemporanul”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. A fost redactor-șef al revistei „Bucovina literară” (1997–1998), iar din anul 2000 ocupă aceeași funcție în comitetul redacțional al revistei academice „Meridian critic”. A coeditat volumele unor conferințe internaționale organizate de Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava. A fost distins în mai multe rânduri cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași (1998, 2000, 2005, 2009, 2012) și a primit Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer (2004).

Dubitativă și autoreflexivă, refractară la militanțismul generaționist sau de grup, critica lui **D.** reprezintă o chestionare a subiectivității, întrucât, prin chiar menirea sa, criticul e obligat „să interpreteze o partitură străină” sau „să intre, asemenea unui actor, în pielea unui personaj”. Această tensiune perpetuă între subiectivitate și alteritate, între „autenticitate” și „rol” constituie nucleul criticii lui **D.**; de aici, interesul pentru marginalitate (geografică, tipologică și valorică), manifestat cu precădere sub forma unor demersuri recuperatoare în sfera a ceea ce Virgil Nemoianu numea „secundar”; de aici, în fine, preferința pentru autorii care constituie „cazuri” limitrofe, sinuoase și contradictorii, ce obligă la repunerea în discuție a instrumentelor critice curente (dar și riscul de transforma orice scriitor într-un asemenea „caz”). Cel mai clar se observă aceste trăsături în volumele pe care **D.** le-a consacrat fenomenului poetic. Astfel, *Poezia de la „Gândirea”* problematizează caracterul reduționist al binomului tradiționalism *versus* modernism aplicat liricii interbelice (simptomatic în acest sens e cazul expresionismului, care poate fi arondat cu argumente la fel de legitime ambelor paradigme) și propune o nouă lectură a poeziei gândiriste, bazată nu doar pe simplele declarații ale „gândirismului ideologic”, ci, înainte de toate, pe „constantele” discursului literar. Pornind de la această premisă, **D.** arată că, în realitate, au existat cel puțin două „gândirisme” (unul înțeles „din perspectivă etnică”, ca „localizare a mitului

christic” în spațiul autohton, celălalt presupunând, „din perspectivă estetică”, „contopire, prin creație, cu misterul creștin”), chiar dacă acestea comportă un repertoriu de trăsături comune (reflexivitate „cerebrală și obiectivă”, ipostazierea unor „eroi” sau „măști lirice”, „conceperea narativă a metaforei” ș.a.). Fără a fi originală în partea teoretică, *Poezia postmodernă* (2002) interesează îndeosebi prin analizele de text, ca și prin opțiunile canonice pe care autorul și le exprimă cu referire la postmodernismul autohton, stratificat de el pe două paliere (primul palier: Mircea Cărtărescu, Alexandru Mușina, Florin Iaru, Romulus Bucur, Ion Stratan, Cristian Popescu; al doilea palier: Magda Cârneci, Traian T. Coșovei, Nichita Danilov, Mariana Marin, Ion Mureșan, Liviu Ioan Stoiciu). *Fețele poeziei* (1999) și *Atelierele poeziei* (2005) cuprind comentarii dedicate unor autori și formule diverse, notele comune fiind de ordin cronologic (cu câteva excepții – M. Eminescu, Victor Valeriu Martinescu, Grigore Cugler, Nichifor Crainic, Virgil Carianopol, Nichita Stănescu ș.a. –, autorul coboară rareori sub pragul anului 1970) și metodologic (**D.** vizează nu atât verdicte, cât recuperări, reinterpretări și reîncadrări). De exemplu, secțiuni aparte le sunt dedicate autorilor din exil și poezilor basarabeni, iar lirica lui Nichita Stănescu este citită cu ajutorul „teoriei sistemelor *fuzzy*”, ca o „încercare de restaurare a adevărului, împotriva realului”, pe care și-o poate „anexa” astfel în chip legitim și postmodernismul. Nu înseamnă, totuși, că judecățile de valoare lipsesc, după cum o arată reacția criticului față de neglijențele lui Gabriel Chifu (în a cărui poezie se identifică „versuri ce aparțin parcă unui inocent, sedus puțin de o discretă tentă sentimental-patetică”) sau față de galimatias-urile Gabrielei Vrânceanu-Firea (un ansamblu de „clișee afectate cu sentimentalitate de liceană”). Mai puțin omogene tematic, *Instantanee critice* (1998) și *La sud de Dumnezeu* (2005) acoperă și alte epoci și genuri literare (critică, eseu, jurnal). Punctul forte al discursului rămâne însă, și aici, reinterpretarea (cum ar fi apropierea lui Ion Barbu de tradiționalism, prin intermediul lui Bolintineanu); în schimb, judecățile de valoare sunt mai puțin convingătoare, făcând loc uneori entuziasmelor factice (autorul afirmă despre *Cartea de bucăți* a lui Sergiu Ioanicescu că „într-o altă cultură [...] ar provoca mari dispute intelectuale”). Demersul recuperator prezidează și volumele dedicate de **D.** literaturii bucovinene, care constituie primele studii temeinice consacrate fenomenului în

perioada postdecembristă. Fără a exagera rolul literaturii provinciei, care, „valoric vorbind, [...] nu se situează în prima linie ierarhică, poate uneori nici în a doua”, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30* (1999) își probează utilitatea pe teren documentar (prin recuperarea figurilor lui Iulian Vesper, Traian Chelariu, George Drumur și Teofil Lianu), ca și prin analiza ideologică a unui câmp cultural problematic. **D.** explică succesul tradiționalismului interbelic și al naționalismului în Bucovina (și, în general, în provincii) prin „dorința de consolidare în spirit a Unirii din 1918”, dar în același timp observă acutizarea unui „complex al provinciei”, care „stimulează cultivarea diferenței, a propriei identități”. Această conjuncție de factori explică de ce, sub raport ideologic, scriitorii bucovineni au fost atrași de extrema dreaptă (în special de ideea unei „renașteri” românești), iar sub raport estetic au încercat să se diferențieze de centru, până la a cultiva o „poetică bucovineană”, în forma unui „dionisianism care se voia disperat”. Cel mai important autor al mișcării făcuse deja obiectul unei monografii separate (*Mircea Streinul. Viața și opera*, 1998), în care tripla ipostază de ideolog, poet și prozator a celui pus în discuție în carte este sintetizată ca „o cale de ridicare a identității naționale în sfera experiențelor divinatorii”. Problema identității (individuale, etnice, dar nu mai puțin creatoare) este dominantă și în celelalte monografii, ce abordează scriitori mai mult sau mai puțin canonici. Astfel, evitând capcana supralicitării obiectului, micromonografia *Cezar Baltag* (2000) radiografiază atent opera poetului șaizecist, atât sub raport structural, cât și evolutiv. Lecturile din *Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate* (2002) „nu sunt atât un excurs prin viața și opera lui Ion Creangă, cât mai ales unul prin interpretările despre humuleștean”. Noutatea abordării e cu precădere una de nuanță, vizând aspecte precum „histrionismul” prozatorului, relectura nuvelei *Moș Nichifor Coțcariul*, funcțiile modurilor de expunere, tipurile și procedeele comicului. Un parcurs similar urmează „eseul monografic” *Calistrat Hogaș* (2007), în care, panoramând receptarea critică a prozatorului, autorul optează pentru lectura lui Vladimir Streinu în detrimentul celei călinesciene. Subscriind acestei linii de interpretare livești („Fiind în permanență cultură, Hogaș dorește să fie natură”), monograful realizează, totodată, o circumscriere amănunțită a imaginarului culinar din opera prozatorului. Tema identității dobândește o importanță cardinală

în eseu *Cui i-e frică de Emil Cioran? Cioran străinul* (2008), unde D. își alege ca teren privilegiat de explorare a „adevărului” și a crizelor cioraniene scrisorile și „caietele sale nedestinate tiparului”. Analizând în detaliu obsesiile lui Cioran, eseistul conchide că îmbrățișarea cu voluptate a negației, a contradicției și a eșecului constituie, de fapt, o terapie existențială, schițând „legile unui cod al supraviețuirii”. Un regim similar al precarității tinde să guverneze și I.L. Caragiale. *Fatalitatea ironică* (2012). Cele mai bune secvențe ale cărții sunt acelea care problematizează transformarea textului în context, modul de funcționare a logicii, a semiotizării și a interpretării, „transcendența goală” a universului caragialian și rolul pragmatic al diverselor tipuri de discurs non-literar, în special al celui publicitar.

SCRIERI: *Poezia de la „Gândirea”*, București, 1997; ed. 2, București, 2008; *Mircea Streinul. Viața și opera*, pref. Constantin Ciopraga, Rădăuți, 1998; *Instantanee critice*, Iași, 1998; *Mișcarea „Iconar”*. *Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, 1999; *Fețele poeziei*, Iași, 1999; *Cezar Baltag*, Brașov, 2000; *Poezia postmodernă*, Brașov, 2002; *Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate*, Cluj-Napoca, 2002; ed. 2, Iași, 2011; *Studii și documente bucovinene*, Iași, 2004; *Atelierele poeziei*, București, 2005; *La sud de Dumnezeu*, Pitești, 2005; *Calistrat Hogăș*, Piatra Neamț, 2007; *Cui i-e frică de Emil Cioran? Cioran străinul*, București, 2008; *Studii bucovinene*, Iași, 2011; I.L. Caragiale. *Fatalitatea ironică*, București, 2012. **Ediții, antologii:** Simion Mehedinți, *Scrisori către Constantin Brătescu*, pref. edit., Iași, 2001; Iulian Vesper, *Glasul*, pref. edit., Iași, 2001; Mircea Streinul, *Drama Casei Timoteu*, pref. edit., Iași, 2001; Mihail Iordache, *Singurătatea și tristețea oglinzilor*, I-II, pref. edit., Iași, 2001; Lucian Valea, *Viața lui George Coșbuc*, Iași, 2011; Traian Chelariu, *Strada Lebedei nr. 8. Pagini de jurnal*, pref. edit., București, 2002, *În căutarea Atlantidei (fragmente noi)*, pref. edit., Iași, 2003, *Zilele și umbra mea*, I-II, pref. edit., București, 2007–2010.

Repere bibliografice: Cristian Livescu, *O nouă stație pe planeta „Gândirea”*, CL, 1997, 9; Florin Mihăilescu, *Concepte și nuanțe*, ST, 1997, 9–10; Gheorghe Grigurcu, *Revolta autorului împotriva operei*, RL, 1998, 20; Ion Simuț, *Cel mai tânăr istoric literar*, CU, 1998, 6; Dumitru Micu, *Studii bucovinene*, CC, 1998, 5–8; Nicoleta Cliveț, *Iluziile și deziluziile autenticismului critic*, VTRA, 1998, 12; Dan Mănuță, *Literatură și politică*, CL, 2000, 2; Sanda Cordoș, *Doi cronicari de poezie*, VTRA, 2001, 2–3; Mihaela Ursa, *Exercițiu de excelență într-o coajă de nucă*, ST, 2002, 8–9; Gheorghe Grigurcu, *Subistorie și supraistorie*, RL, 2003, 16, 17; Bogdan Crețu, *Farmecul discret al istoriei literare*, CL, 2005, 3; Boldea, *Vârstele*, 244–246; Holban, *Ist. lit.*, III, 227–230; Cistelean, *Diacritice*, I, 246–252; Cosmin Ciotloș, *Cui i-e frică de critica literară*, RL, 2008, 30; Mircea

Muthu, *„Întemeierea pe dos”*, APF, 2009, 1; Rita Chirian, *„Străinul Emil Cioran”*, E, 2011, 7–8; Paul Cernat, *Trăiriști bucovineni*, RL, 2012, 18; Alex Goldiș, *Critica supracalificată*, RL, 2012, 23; Cosmin Borza, *Caragiale și fatalitatea eseistică*, CLT, 2012, 25; Ștefan Borbély, *Teme și variațiuni*, CNT, 2012, 8; Elvira Sorohan, *Un Caragiale pe o idee de elecție*, CL, 2012, 11. **A.T.**

DIACONU, Nicolae (12.XI.1947, Țicleni, j. Gorj – 26.VII.2005, Târgu Jiu), poet, publicist. Este fiul Mariei (n. Digă) și al lui Ioan Diaconu, țărani. A urmat școala primară în localitatea natală, învață apoi la Târgu Cărbunești, iar din 1962 este elev al Liceului „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu. După bacalaureat (1966) a devenit student la Facultatea de Filologie, secția română-italiană, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. A făcut parte din cenaclul Echinox și din redacția revistei cu același nume (1970–1971). După licență, timp de un an, a fost profesor la Liceul Viticol din Isaccea (județul Tulcea). În 1972 s-a mutat la Târgu Jiu, unde a lucrat la început ca redactor la „Gazeta Gorjului”, iar din 1973 ca documentarist la Casa Corpului Didactic Gorj. După 1989 a fost consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Gorj. Este director fondator (din 1995) al revistei „Brâncuși” și al Editurii Fundației „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu. Primele poezii îi sunt publicate în revista „Ramuri” (1968); mai colaborează cu versuri, traduceri din Dante și Quasimodo, eseuri, articole și reportaje la „Tribuna”, „Steaua”, „Amfiteatru”, „Flacăra”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Coloana” (Târgu Jiu), „Literatorul”, „Gorjeanul” ș.a. Debutează în 1976 cu volumul de versuri *Călătorie spre ceilalți*. De asemenea, a inițiat sau a participat la realizarea unor antologii de literatură editate la Târgu Jiu: *Gorjul literar* (1975, 1977, 1980), *Hyperion* (I, 1980), colecția „Brâncușiana”.

D. a debutat editorial mai târziu decât poezii Adrian Popescu și Ion Mircea, colegii săi din primul grup echinoxist. După un stagiu în antologii precum *Gorjul literar* (1969 și 1975) sau *Caietul Editurii Eminescu* (1973), în care sunt cuprinse poeme din seria celor ce vor fi selectate pentru primul său volum, poetul este lansat de Editura Scrisul Românesc din Craiova. Deși alcătuită „în sensul unei viziuni totalizatoare” (Octavian Soviany), *Călătorie spre ceilalți* este o culegere cu diferențe vădite între ciclurile componente (*Șapte rondeluri*, *Locul geometric*, *Nox Orpheu* și *Călătorie spre ceilalți*). În dinamica lăuntrică a cărții rolul central, coagulant îl are Orfeu,

văzut ca model ideal al poetului. Acesta rostește un cântec venit dintr-o altă lume („infernul memoriei”), într-o stare de iluminare, de „somnie” (sau veghe) vizionară: „Cineva blând mă cutreieră – în somn/ Nu-i nici măcar o umbră cu margini înghețate/ De nu mai pot nicicum să dorm –/ Un ochi ce-ar sta întruna deschis pe jumătate” (*Chiar dacă ierburi străvezii de mare*). Într-o atare concepție, mai mult schițată decât cristalizată, poezia e „doar o transcriere” a unui cântec primordial, arhetipal. Poemul titular al cărții următoare, din 1990, *Doar o transcriere*, rămâne definitoriu pentru formula poetică a lui **D.** Reluând cadențele eminesciene din *Stelele-n cer*, poetul sugerează că versul său e în căutarea cuvântului esențial și a ceremoniei care să nască lumea prin cântec. De aici, tonalitatea de invocație, notație reflexivă și incantație: „Totul în tine/ ca-n întuneric,/ Până devine/ Curat și feeric –// Ca litere între/ Elitre și trup,/ Zile fără de soț/ În preajmă se rup// Cu sunet misterios/ Ca și cum ar cânta/ – Un zvon, cel dintâi,/ Te-a cucerit cândva,// Încât și acum/ Pe drumuri în jos/ Doar transcriere-i/ Mersul melodios”. Deseori dependentă de modele (M. Eminescu, Lucian Blaga, dar și Teohar Mihadaș, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru și Adrian Păunescu), poezia lui **D.** are în momentele ei privilegiate o configurație originală, mai ales în poemele marcate de o melancolie a descendenței, a imperfecțiunii.

SCRIERI: *Călătorie spre ceilalți*, Craiova, 1976; *Doar o transcriere*, Craiova, 1990; *În voia literaturii*, Târgu Jiu, 2000; *Noaptea lui Orfeu*, Târgu Jiu, 2010. **Antologii, ediții:** *Hyperion*, I, Târgu Jiu, 1980 (în colaborare cu Nicolae Dragotă); *Prima carte albă asupra capodoperei*, Târgu Jiu, 1997; *Brâncuși. Pași pe nisipul eternității*, Târgu Jiu, 1997; *Brâncuși, acum*, Târgu Jiu, 1997; Petre Pandrea, *Brâncuși. Amintiri și exegeze*, pref. edit., Târgu Jiu, 2000; *A doua carte albă asupra capodoperei*, Târgu Jiu, 2001.

Repere bibliografice: Victor Felea, [Nicolae Diaconu], ST, 1970, 3; Nicolae Manolescu, *Generația 47*, RL, 1972, 12; Constanța Buzea, „Călătorie spre ceilalți”, AFT, 1976, 12; Octavian Soviany, *Jocul cu mărgelile de sticlă*, ECH, 1976, 11–12; Ulici, *Prima verba*, II, 67–69; Piru, *Debuturi*, 219–220; Firan, *Profiluri*, I, 254–255; Adrian Tudurachi, *Nicolae Diaconu*, ECH, 1994, 1–3; Ion Pop, *Un poet „orfic”*: Nicolae Diaconu, ST, 2008, 11–12.

C.H.

DIACONU, Virgil (28.X.1948, Râmnicu Sărat), poet, eseist, gazetar. Este fiul Elisabetei (n. Gheorghiu) și al lui Gheorghe Diaconu, muncitor electromecanic la CFR. Absolvă, în 1974, o școală de proiectanți auto la Colibași, lucrând apoi la Arpechim

Pitești (1974–1989), iar după patru ani de șomaj este director de personal la Societatea Ritz-Guard din același oraș (1995–1997). Debutează cu poezie în revista „Argeș” (1968), colaborând de asemenea la „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Calende”, „Echinoc”, „Tribuna”, „Familia”, „Reflex” ș.a., iar în volum cu placheta de versuri *Departele Epimenides* (1976). A inițiat și a fost redactor responsabil la „Săgetătorul”, suplimentul cultural al ziarului „Argeș” (1997–2002), din 1999 fiind referent pentru presă și publicații la Centrul Cultural din Pitești, calitate în care a determinat realizarea, la Editura Paralela 45, a colecției „Scriitorii orașului Pitești” și apariția revistei „Cafeneaua literară” (2003), al cărei redactor-șef și director va fi. De asemenea, a fost director al publicației „Societatea literară”, supliment al cotidianului „Societatea argeșană” (2004–2006). Într-un volum colectiv dedicat lui Eminescu, pe care l-a și prefăcut, *Chipurile poetului* (2001), a publicat eseu *Receptarea actuală și destinul poeziei lui Mihai Eminescu. Celălalt Eminescu*. I s-au decernat numeroase premii, printre care cel al Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor (2005, 2007) și cel al Filialei Timișoara (2003), iar în 2008 și 2012 premii ale Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România.

Riscând un deficit de accesibilitate, iar după erupția textualismului postmodernist marginalizarea datorată unei poetici inactuale, **D.** a adoptat cu ostentație tipul de lirism gnomic, mitizant în notă arhaică, experimentat de Nichita Stănescu sau de Cezar Baltag. Emisia e solemn lapidară, poetul având fascinația tăblițelor cu înscrisuri cuneiforme și, ca Ion Gheorghe, a ocultelor litografii geologice. Un dublu demers, personalizare a unui discurs de factură didactic-sapientială și înalta impersonalizare a unui scenariu intim, dă nota specifică a primelor sale plachete de versuri. Solitară, atemporală, vocea lirică rostește o elegie austeră, încifrată inițiativ, despre suferința în lume, nenoroc, căutare de sine sau eros arzând sub semnul tragic al lui Orfeu: „sub mâna care te mângâie/ ți se deschide carnea/ ca sub cuțit un drum/ dintr-un tărâm/ în celălalt tărâm”. În *Departele Epimenides* **D.** își lansează tema predilectă, a „depărării lăuntrice”, niciodată abandonată (și care va deveni chiar titlul următoarei cărți de poeme): ea rezumă abstragerea din lume într-un lăuntru necuprins. Mari texte de metafizică mitică sunt parafrazate sau convocate prin

aluzii spre a gira exemplar atitudinea de interiorizare energetică și radicală. Volumele *Depărtarea lăuntrică* (1980) și *Discurs despre liniște* (1989) transferă în regimul erosului dialectica paradoxală („iubito ce-mi dăruie/un trup de înalt/ într-un trup de prăpăstii”) a lăuntrului spiritual care dezmărginește insul precar. *Deasupra tenebrelor* (2001) reia cicluri poetice din precedentele plachete, asociindu-le unor inedite anterioare debutului, cu o dicție lirică mult mai relaxată și mai alertă, dar ciclul titular este unul de parabole în proză, scrise între 1970 și 1999, în manieră oarecum soresciană (*Muntele, Don Quijote, Printre prieteni, Eminescu, Fericitirile, nefericitirile...* etc.). Fervoarea cerebrală, hieratismul ascetic și laconicele ecuații lirice oracular oximoronice din care **D.** și-a făcut o virtuozitate certă (uneori supralicitată) cedează, în *Opium* (2002), primatul unei rostiri desferecate, impetuoase, celebrând viața cu umor și „înseninare” exuberantă. Adesea patosul e minat de ironie și mai ales de spirit ludic, pretutindeni apar semnale că viața e un joc aleatoriu (un „zar” aruncat), trăirea o poetică, lumea un text, inima un *scriptorium*, iar iubita ispititor dezgolită e însăși „poezia așa cum a lăsat-o Domnul”. Prefigurat anterior și susținut îndeosebi în volumele *Diminețile Domnului* (2004), *Lepre și sfinți* (2007), *Prințesă cu fluture* (2012), cu reluări în culegerile de autor *Secol și Mahalaua îngerilor* (ambele apărute în 2011), discursul liric se radicalizează substanțial. O viguroasă poezie satirică, invadată de accente pamfletare, adesea vituperante, dă seama de rolul bardului în cetate, atent acum la realitatea dramatică din jurul lui, la țara alienată de „democrația de cabaret” și de mascarada politică, o țară împinsă la dezastru de interesele oneroase care atacă însăși fibra morală a societății. De pildă, în poemul *Occident*, dar și în multe altele (*Patria mea, Pagina de istorie, Secol, Tânăra coaliție, Absolutul, Reciclarea viselor, America, Fiara roșie, Cadavre electorale, Din orașul de fier*), radiografia nu cruță nimic din noua ordine a „democraturii”. Un mod de adresare mai direct, dezvoltat în largi perioade retoric-discursive, uzează de limbajul cvasijurnalistic, dar în plan ideatic menține opoziția ireconciliabilă dintre poet, admirator al valorilor eterne, și realitatea dură a prezentului. Polemica dusă cu acest prezent înregistrează nu o dată intensități sarcastice: „Cercul e-n toi. Și dacă ai răbdare poți vedea cum trece Istoria./ Iată aleșii națiunii

cocoșați de tresele și misia lor pe pământ./ Iată corul lăudătorilor cântând pe o singură voce./ Iată vulpile comunitare cum adună zi și noapte/ ouăle rămase-n cuibare. (*Pagina de istorie*). Ca o contrapondere, simbolistica personală a poetului – exponent al „partidului florii de cireș” – își desfășoară nestingherit viziunile, visele, iluziile, invocând frumusețea și puritatea, într-un elan naturist ce se păstrează într-o măsură și în erotica sa. Cartea din 2006, *Jurnal erotic*, supusă, ca și alte texte ale lui **D.**, unor modificări ulterioare ce merg în direcția concentrării expresive, propune o diversitate a ipostazelor iubirii, ce pendulează în principiu între sentimentul regenerativ al ființei și respingerea „poeziei carnivore”. Văzută generic ca o „Lolită a cireșelor” între inocență și atracție, iubita se apropie întrucâtva de iluzia fantasmatică a visului: „Și cum intri în grădina mea,/ În țara merelor roșii,/ de emoție, piatra dă în scânteie,/ noaptea dă în stea./ Râsul tău risipește distanțele/ dintre mine și rochia pe care o porți./ Chiar și orb de voi fi – te voi citi cu mâinile!/ Dacă ai să pleci – te voi vedea cu versul!” (*Acum, că zeul doarme...*). Într-un volum de eseuri, *Destinul poeziei moderne* (2008), **D.** își expune crezul artistic: „A ajunge la poezie înseamnă a ridica opera la concept, iar nu a a coborî la canon”. Un nu categoric spus poeziei postmoderniste epigonice și minimaliste. Acestei perspective îi corespund în plan existențial întrebări asupra sensurilor vieții, asupra fragilității ființei și condiției umane, asupra raporturilor omului cu sacralul, singurătatea și moartea. Unele poeme sunt „psalmi ai disperării” (Daniel Corbu).

SCRIERI: *Departele Epimenides*, București, 1976; *Depărtarea lăuntrică*, București, 1980; *Călătorie spre sine*, București, 1984; *Discurs despre liniște*, București, 1989; *Deasupra tenebrelor*, Pitești, 2001; *Chipurile poetului* (în colaborare), Pitești, 2001; *Opium*, Pitești, 2002; *Diminețile Domnului*, Pitești, 2004; *Libertate și destin*, București, 2005; *Jurnal erotic*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 2006; *Lepre și sfinți*, Iași, 2007; *Destinul poeziei moderne*, Timișoara, 2008; *Secol*, Râmnicu Sărat, 2011; *Mahalaua îngerilor*, Iași, 2011; *Prințesă cu fluture*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, 69–70; Alex. Ștefănescu, [Virgil Diaconu], „Săgetătorul”, 2001, 204, RL, 2012, 31; Gh. Mocuța, [Virgil Diaconu], „Arca”, 2001, 7–9, „Cafeneaua literară”, 2012, 9; Mircea Bârsilă, [Virgil Diaconu], „Calende”, 2002, 2, „Cafeneaua literară”, 2004, 8; Nicolae Oprea, „Tratatul despre întunerice” al poetului, „Calende”, 2002, 3–5; Ioan Moldovan, *Opiumul poemelor*,

F, 2002, 6; Lucian Vasiliu, „Opium”, CL, 2003, 6; Gheorghe Grigurcu, [Virgil Diaconul], RL, 2004, 17, 2012, 25; Radu Cange, *Carte pentru parlamentari*, PSS, 2005, 6–7; Adrian Dinu Rachieru, *Despre „poezia carnivoră”*, CL, 2007, 6; Ștefan Ion Ghilimescu, *Poezia ca sacrament al iubirii*, ARG, 2007, 11; Radu Voinescu, *Revoltă și amor*, „Revista nouă”, 2007, 6; Paul Aretzu, *Între infern și paradis*, CL, 2008, 11; Daniel Corbu, *Virgil Diaconu sau Fericirile și nefericirile unui orfic inițiat și oracular*, „Feedback”, 2012, 1–3; Paul Aretzu, *Un Weltanschauung*, R, 2012, 3; Tudor Cristea, *Partidul florii de cireș*, „Litere”, 2012, 4. **G.O.**

DIALOG, revistă care apare în Germania, la Köln, Frankfurt pe Main și la Dietzenbach, din noiembrie 1977 până în 2010. A fost publicația Cercului Democrat al Românilor din Germania, asociație recunoscută ca reprezentativă și sprijinită oficial de autoritățile germane. Bilunară până în 1984, lunară după acest an, **D.** a avut la început un caracter „mai mult parohial” (Ion Solacolu), înscriindu-se pe un declarat „drum nou” în aprilie 1982, când „își propune să devină nu numai o tribună liberă pentru exprimarea năzuințelor celor din țară, ce astăzi sunt în imposibilitate de a o face, ci și un sprijin pentru cei care, părăsind totul în urmă și pornind pe calea anevoioasă a exilului, reîncep o viață nouă în libertate” (*Continuăm, dar pe un drum nou*). Locul de apariție este acum Frankfurt pe Main, redactor responsabil devine Ion Solacolu (din 1982), redactor Duiliu Vinograschi, iar secretariatul e asigurat de Elena Chiriac. Revistă de cultură politică, **D.** își pune la dispoziție spațiul dezbaterilor de idei și promovează discuțiile libere în jurul problemelor ce interesează emigrația românească, respingând programatic spiritul polemic sau partinic. Primul număr al noii serii semnalează prezența în emigrația română a poetului Ion Caraion; i se publică textul cuvântării ținute la 27 martie 1982 în fața adunării generale a Asociației Internaționale pentru Drepturile Omului din Frankfurt, de fapt un apel către „încă așa de romanticii” intelectuali occidentali nutrind iluzii cu privire la comunism, cărora le este adresat avertismentul: „Cine nu crede va plânge și va muri îngropând cu sine ultima parte a unei civilizații amenințate de forțele răului” (*Sunt cel care se întoarce din moarte*). Rubricile devin din ce în ce mai bogate: „Cuvântul redacției”, „Documentar” (dedicat destăinuirilor despre închisorile comuniste), „Însemnări”, „Opinii”, „Cuvântul cititorilor”, „Din activitatea

E.D.R.”, „Actualități”, „Amintiri”, „Manifestări românești”, „Prezențe românești” (*Paul Goma la Darmstadt*, consemnând conferința scriitorului disident despre România sub regimul Ceaușescu, 28/1982), „Pentru noii veniți” ș.a. Apar aici nume prestigioase ale exilului românesc: Neagu Djuvara, Dinu Zamfirescu, Radu Câmpeanu, Ion Rațiu, Șerban Budișteanu, Doru Novacovici ș.a. De orientare anticomunistă, revista aduce în discuție, deopotrivă, chestiuni de interes general și comentarii de strictă actualitate: *Cacialmaua cu „desființarea” cenzurii*, *Problema poloneză*, *Cenzurile „Europa Liberă”*, *Yalta, un mit politic al secolului XX*, *Brațul lung al Securității* etc. Multe pagini sunt consacrate intervențiilor și dezbaterilor legate de infiltrarea în exil a agenților Securității. Paginile literare, răzlețe la început, sunt susținute, după 1982, mai cu seamă de Ion Caraion, care publică poezii (*Voi cetatea cea mare, cetatea cea tare* ș.a.) și „note de lector” (*Virgil Ierunca*, „Pitești”, *Paul Goma*, „Câini ai morții”). În numărul 27/1982, sub titlul *Honni soit qui mal y pense*, apare un documentar asupra cazului Caraion. Din 1986 Cornelia Visarion Mănuceanu supune atenției și aspecte ale vieții literare din România: *Ca la ușa cortului* (despre conflictul dintre Eugen Barbu și Adrian Păunescu), *Nichita Stănescu nu mai este*, *Toroipănușul în istoria literară* (disputa Eugen Barbu – Marin Sorescu) ș.a. Importantă este însă editarea, din octombrie 1982, a unui „Supliment de literatură, cultură și educație”, avându-l ca redactor responsabil tot pe Ion Solacolu. Suplimentul antologhează poezie română clasică și contemporană (de la M. Eminescu la Ileana Mălăncioiu), pagini de proză (Mircea Eliade, L.M. Arcade, Paul Goma), poezie populară. Într-un studiu despre Marin Preda, *Gestul discernătoarelor rețineri*, Ion Caraion stăruie asupra condiției scriitorului: „Un scriitor este ce afirmă (prin literatura lui, desigur). Dar un scriitor este și ceea ce neagă, și ceea ce refuză. Ajunge să-l gândim prin comparație, și nu precizez cu câți și cu cine, pe Marin Preda, spre a socoti câte lucruri s-a înfrânat să întreprindă, din câte refuzuri se compune statura sa literară”. Din decembrie 1983 Caraion deține o rubrică permanentă de comentarii critice, „Planete”, inaugurată cu „*Fata de la Suza*” de *Romulus Dianu*, urmată de studii despre Guillaume Apollinaire, Raymond Queneau, Jean Cocteau, Breyton Breytenbach, de însemnări despre revista „Ethos” (Paris) ș.a.

Începând cu numărul din iunie 1986, sunt editate în cadrul „Suplimentului...” unsprezece *Caiete Ion Caraion*, texte încredințate de poet lui Ion Solaclu, cuprinzând versuri și 61 de eseuri scrise în anii exilului. În revistă mai este prezent Wolf von Aichelburg cu pagini în limba germană, aici colaborează și participă la dezbateri Bujor Nedelcovici, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, George Astaloș, Nicolae Breban, Paul Barbăneagră, Dan Hăulică, Cicerone Poghiră ș.a. Din 1988 până în 1992 **D.** editează un alt supliment, „Caiet de literatură”, al cărui redactor este I. Negoitescu. Colaborează Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Virgil Nemoianu, Wolf von Aichelburg, Dumitru Țepeneag, Mariana Șora, Gelu Ionescu, Sanda Stolojan și mulți alții. După 1989 **D.** continuă să fie o publicație de valoare, dar importanța sa istorică rămâne legată de contextul opoziției la comunismul ceaușist. **M.P.-C.**

DIALOGUE, revistă semestrială apărută în Franța, la Montpellier, din 1978 până în 1991, purtând subtitlul „Revue d'études roumaines”; de la numărul 8 din 1982, subtitlul este „Revue d'études roumaines et des traditions méditerranéennes”. Publicație de factură academică, **D.** este editată în limba franceză de câțiva profesori care alcătuiesc Groupe d'Études Roumaines (GER) în cadrul Universității „Paul Valéry” – Montpellier III. Comitetul redacțional: Nicolae Crețu, Jacques Bouet, Marin Beșteliu, Jean Lacroix. În două articole introductive, *Ouverture latine*, semnat de André Martel, președinte al Universității din Montpellier, și *Une Noble initiative*, aparținând profesorului Mihai Todosia, rectorul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, se precizează că revista, ca și lectoratul român care o coordonează, reprezintă rodul eforturilor comune ale profesorilor de la cele două universități. Scopul publicației este „să facă mai bine cunoscute în Franța valorile spiritualității române, să contribuie într-o manieră concretă la dialogul cultural a două popoare apropiate prin legăturile lor și îmbogățite de «diferențele» dintre ele”. Numărul inaugural, a cărui apariție coincide cu împlinirea a șaiszeci de ani de la Unirea din 1918, este coordonat de Nicolae Crețu și se intitulează *Perspectives sur Rebreanu*. Studiile dedicate scriitorului, semnate de Nicolae Manolescu, Jean Lacroix, Nicolae Crețu, Gilbert Febre, Constantin Ciopraga, Marin Beșteliu,

Jacques Bouet, ocupă cea mai mare parte a spațiului. Și în continuare rubrica „Études” reunește colaboratori români și străini, fiecare număr fiind organizat în jurul unui scriitor sau al unei teme: *Lucian Blaga, poète* (2–3/1979), *Camil Petrescu et la conscience introspective* (4/1980), *Tradition orale roumaine* (5/1980, 6/1981), *Aspects roumains de l'avant-garde* (7/1981, cuprinde scriitori și poeme inedite ale lui Ilarie Voronca, documente inedite privitoare la B. Fondane), *Romanciers roumains contemporains* (9/1982), *Musique tsigane et paysanne* (12–13/1984) ș.a. Numărul 8 din 1982, coordonat de Jean Lacroix și Jacques Bouet, este consacrat integral lui Mircea Eliade, sumarul cuprinzând două secvențe: *L'interprétation des représentations mythiques* și *Regards sur l'œuvre littéraire*. Rubrica permanentă „Point de vue roumain sur...” vizează mai ales scriitori francezi: Raymond Queneau, André Gide, André Malraux, Gérard de Nerval, Guillaume Apollinaire. Alte rubrici: „Recherches sur la littérature orale”, „Rubrique de la traduction”, „Compte-rendu”, „À travers l'histoire roumaine”, „Convergences”, „Varia”. Mai colaborează Nicolae Balotă, Paul Miclău, Gisèle Crivella, Mariana Boffi, Al. Husar, Georges Barthouil, Al. Călinescu, Adrien Roig, Marianne Mesnil, Hélène Combes-Lenz, Carol Iancu, Ecaterina Negruți, Mac Linscott-Ricketts, Angelo Moretta, Elvira Sorohan ș.a. **M.P.-C.**

DIAMANDI, Sterie (22.VIII.1897, Aminciu-Mețova, Grecia – 11.VI.1981, București), eseist. Este fiul militantului aromân Vasile Diamandi-Aminceanul. A urmat școala primară în satul natal, apoi liceele în limba română din Salonic, Ianina, Bitolia și București, unde își încheie studiile secundare și este student al Facultății de Litere și Filosofie (1919–1922). După absolvire funcționează ca profesor la Turnu Severin (1923–1924), Roman (1924) și Iași, oraș în care predă pedagogia la Școala Normală „Vasile Lupu” (1925–1936) și este, mai mulți ani, membru în Consiliul Municipal. Din 1936 se transferă la Liceul „Aurel Vlaicu” din București. A debutat în 1921 cu note și recenzii în „Buletinul Institutului de Literatură” al lui Mihail Dragomirescu. Este prezent, de asemenea, cu articole referitoare la aromâni sau cu articole de cultură în „Anuarul Școlii Normale «Vasile Lupu»”, „Adevărul”, „Cuvânt dăscălesc” (unde, în 1924 și 1925, este și redactor), „Gândul vremii”,

„Cuget moldovenesc”, „Minerva”, „Peninsula Balcanică”, „Săgetătorul”, „Porunca vremii”, „Vremea”, „Vremea școlii” ș.a.

Începând din 1935 **D.** tipărește o serie de cărți în care probează calități incontestabile de analist politic și de portretist. *Galeria oamenilor politici* (1935) este o culegere de evocări bazate pe o documentare remarcabilă, în care faptul istoric își clarifică semnificațiile prin raportarea la acțiunile unor mari personalități. Personajele acestei diorame sui-generis, Take Ionescu, Ion I.C. Brătianu, C. Stere, N. Iorga, Iuliu Maniu sau regele Ferdinand, sunt urmărite în complexitatea individualității lor și, totodată, în relație cu mediul politic sau social. Caracterizările sunt cel mai adesea pregnante, obiective, precise, chiar emblematice. Și cărțile care au urmat, *Eroii revoluției ruse* (1937) sau *Galeria dictatorilor* (1938), au constituit la vremea lor succese de librărie. De data aceasta, interpretarea nu se mai sprijină pe impresii personale și pe documente autentice. Autorul face apel la un material informativ bogat, dar greu controlabil, iar judecata proprie își selectează argumentele după criterii subiective. Totuși, rezultatele sunt de asemenea notabile. Figurile celor trei conducători ai revoluției bolșevice, Lenin, Troțki și Stalin, sunt prezentate realist, iar evenimentele ulterioare au confirmat în bună măsură ipotezele și intuițiile lui **D.** Același lucru se poate spune și despre panorama dictatorilor europeni, Piłsudski, Atatürk, Mussolini, Salazar sau Hitler. Și aici creionul care schițează se dovedește sigur. Trăsături fizice, date oferite de analiza psihicului, fapte biografice relevante, nimic nu este uitat, totul este întrebuintat pentru a se obține un portret cât mai aproape de realitatea modelului. Cu *Oameni și aspecte din istoria aromânilor* (1940) **D.** se alătură lui N. Batzaria, Pericle și Tache Papahagi, adică acelor scriitori care s-au simțit datori, înainte de 1940, să contribuie și sub aspect literar, și sub aspect istoric ori etnografic la o cât mai bună cunoaștere a comunității din care fac parte. *Fiul lui Dumnezeu. Fiul Omului* (I–III, 1942–1943) aduce o schimbare atât în metodă, cât și în preocupări. **D.** aspiră să atribuie cercetării strict științifice o perspectivă străbătută de fiorul credinței. Viața lui Iisus și învățăturile sale sunt redescoperite de un comentator care adesea ezită între adevărul Cărilor Sfinte și propriile îndoieli. Tentativa se dovedește

temerară, și rezultatele o situează între contribuțiile, pe această temă, de neocolit.

SCRIERI: *Galeria oamenilor politici*, București, 1935; ed. București, 1991; *Eroii revoluției ruse*, București, 1937; ed. București, 1938; *Galeria dictatorilor*, București, 1938; *Oameni și aspecte din istoria aromânilor*, București, 1940; *Fiul lui Dumnezeu. Fiul Omului*, I–III, București, 1942–1943; ed. București, 2008; *Arca lui Noe*, București, f.a.

Repere bibliografice: Anton Balotă, „*Galeria oamenilor politici*”, CL, 1936, 1–3; Călinescu, *Opere*, III, 125–131; C.G. [Const. Gerota], „*Eroii revoluției ruse*”, CL, 1938, 1–5; Traian Gheorghiu, „*Oameni și aspecte din istoria aromânilor*”, IIȘ, 1940, 6; Th. Râșcanu, *Elementul aromânesc*, „Știrea”, 1940, 2365; G.R. [G. Radomir], „*Fiul lui Dumnezeu*”, „Macedonia”, 1942, 118–119; Al. Z. Ionescu, *O nouă carte despre Iisus*, „Tomis”, 1942, 8–9, 1943, 1–3; N. Mihăescu, *O carte despre Iisus*, „Acțiunea”, 1942, 637; [Sterie Diamandî], „Deșteptarea”, 1990, 7–8 (grupaj special); *Dicț. scriit. rom.*, II, 84–85. **R.Z.**

DIAMANDY, George

(27.II.1867, Idrici, j. Vaslui – 27.X.1917), dramaturg, prozator.

Părinții lui, Cleopatra Diamandy (n. Catargiu) și Iancu Diamandy, membru al Junimii, primar de Iași, senator, au ținut să-i dea o creștere aleasă. Încheind cursul primar la Bârlad, **D.** este înscris la Institutele Unite din Iași, unde recalitrantele îi conturează foarte devreme firea independentă, de frondeur. În ultima clasă de liceu scoate o „revistă” litografiată, „Culbecul”. După ce își ia bacalaureatul intră voluntar la artilerie, dar și aici are repetate ciocniri cu superiorii. Crezându-se mare arheolog, dă un timp semne că s-ar pasiona de această disciplină, care îi excită fantezia, și își publică în „Contemporanul” (1887) unele păreri. E și membru corespondent al Societății de Arheologie din Paris. În capitala Franței, unde își face studiile juridice, tânărul moșier cu febrilități reformiste (altminteri, monarhist) intră în contact cu cercurile socialiste. Cu banii

primiți de acasă, editează o revistă de profil marxist, „L'Ère nouvelle” (1893–1894), în paginile căreia sunt inserate texte ale unor personalități de rezonanță. Se afirmase și el întrucâtva, nu numai prin spiritul lui de farsă. La Bruxelles prezidează primul congres internațional al studenților socialiști. E prezent, cu puncte de vedere îndrăznețe, într-o seamă de publicații franțuzești de antropologie, sociologie, drept ș.a. Revenit în țară la finele anului 1894, după ce își luase licența în drept, va fi redactor al ziarului „Lumea nouă” (1898–1899). Acum se lansează excentricul gazetar într-un gen publicistic inedit la noi – interviul. Om de spirit, având întotdeauna ceva de spus, ia cuvântul cu destul succes la diferite întruniri publice. E rampa lui de lansare spre deputăție, **D.**, care a fost și prefect de Tecuci, evoluând în Parlament între 1901 și 1917, în toate legislaturile liberale. Între timp, în 1900, împreună cu grupul așa-numit al „generoșilor”, trecuse la liberali. Îi va părăsi mai târziu și pe aceștia, în timpul refugiului în Moldova, optând pentru Partidul Muncii, la întemeierea căruia participă. S-a numărat printre fondatorii Asociației Autorilor Dramatici. Din martie 1914 până în august 1915 deține funcția de director general al teatrelor. Intrat, în 1911, în Societatea Scriitorilor Români, în 1914 este ales președinte. Deși bolnav de inimă, pleacă pe front în campaniile din Primul Război Mondial. Încercat tot mai des de crize de anghină pectorală, se vede nevoit să se întoarcă la Iași, unde, cu cizmele sale de iuft și în cămașa de stambă roșie, aduce cu un agitator bolșevic. Urmând să plece pentru tratament în Anglia, face un popas la Petrograd, unde fratele lui, Constantin, era ministru. Se îmbarcă pe un vapor la Arhanghelsk, dar în timpul unei furtuni, „inima smintită” a lui **D.** nu mai rezistă. Trupul lui, potrivit obiceiului marinăresc, e aruncat în valuri, în dreptul insulelor Shetland, în Marea Nordului. După debutul la „Contemporanul” (1887) **D.** mai colaborează cu schițe, note de drum, comentarii politice, cu câte o scenă din piesele lui de teatru sau cu câte un mic eseu la „Munca”, „Voința națională”, „L'Indépendance roumaine”, „Viitorul”, „Rampa”, „Flacăra”, „Viața românească”, „Universul”, „Capitala”, „Noua revistă română”, „Rampa nouă ilustrată” ș.a. În 1910–1911 editează „Revista democrației române”, unde încurajează anchețele sociologice în mediul sătesc. A semnat și cu

pseudonimele Gh. Despina, Ion Marvila, Ne-om. În broșuri și-a tipărit discursuri ținute în Adunarea Deputaților, analize de politică externă, impresii de călătorie (*Impressions de Turquie*, 1910), precum și o clarvăzătoare luare de poziție privind „doctrina și tactica socialistă”.

În teatru **D.**, care e departe de a fi un virtuoz al tehnicii specifice, dă adesea curs înclinației de a diserta pe teme care îl preocupă, de la artă la politică și economie. De aici, o anume răceală a pieselor, cărora cerebralitatea dramaturgului le infuzează o bună doză de abstract. Personajele devin, în acest fel, agenții unei demonstrații, ceea ce le condiționează strict conduita dramatică. În rest, aplombul și scăpărarea unor replici întrețin o spectaculozitate de salon. „Schița dramatică” *Bestia* (1910) e, se poate spune, un studiu de caz. Peste măsură de rea și vanitoasă, Nineta apare ca o neurastenică pe care lecturi anapoda au dezechilibrat-o cu totul. Feminismul ei oțărât trădează un egoism maladiv, cu monstruoase excrescențe. Detestându-și soțul, considerat un agresor, ea refuză cu oroare condiția maternității, care i-ar anihila personalitatea. Nici o „enigmă” în toanele acestei isterice, care, chiar dacă se supune unei operații de mutilare, rămâne robită simțurilor, „bestiei” ce, potrivit tezei autorului, sălășluiește în mai fiecare. Bineînțeles că până la urmă binele triumfă, umilind răul întruchipat de o ciudată. O temperamentală fără simț moral, înrudită oarecum cu antieroina din *Bestia*, se agită patetic în *Dolorosa* (premiera în 1911; s-a publicat un scurt fragment în „Flacăra”, 1912). Tezistă și cu obișnuitul chef de teoretizări (despre soartă, rasă, credință), drama *Tot înainte* (1910) propagă efuziunile unui francofil, amator de soluții utopice. „Povestea vitejească” *Chemarea codrului* (1913) a recoltat, la premieră (1912), un ropot de aplauze. Se revelează în acest melanj de poem și baladă cu jocuri și cântece (ca într-o operetă) alt **D.**, unul care mizează pe sentimente, nu doar pe idei în conflict. După un prim act plasat într-un patriarhal Ev Mediu de convenție – acțiunea se petrece în vremea lui Petru Rareș –, aducând în scenă boieri și jupânese, stareți, răzeși, lotri, plăieși, partea a doua e o idilă (între Ioniță, nepotul domnitorului, și Anca, fiica pădurilor) plină de alinturi, emanând o poezie naivă. Din limbajul cu tentă arhaică și accent moldovenesc autorul obține și efecte comice. Dincolo de

lejerități și stângăcii, evocarea aceasta rapsodică are culoare și un anume fior. O cădere a fost, la premiera din 1919, comedia *Una dintr-o mie*, cu hazul ei căznit, poticnit în vulgarități. Satiră politică „în trei acte și un banchet”, *Rățiunea de stat* (o scenă s-a publicat în „Flacăra”, 1912) batjocorește, cu oarecare vervă bufă, demagogia cinică a unor politicieni veroși. Sceneta *Strună cucoane* și comedia-farsă *Hămăiță* nu s-au jucat, iar din „fantezia” *Regina Lia* a apărut un foarte scurt fragment în „Flacăra” (1914). *Gheorghe Făt-Frumos* este o „năzdrăvănie” pentru copii, muzica la acest libret fiind compusă de Alfonso Castaldi. Un umor livresc emană istorisirile de vânătoare și, tot așa, relațiunile de voiaj, unde, cu neastâmpărul și gustul lui pentru neprevăzut, **D.** surprinde amuzat un pitoresc văzut ca împetritare a realului, dar și ca reflex al unui insolit frapant. O nuanță de bizarerie există în volumul *Nuvele* (I, 1916), care amalgamează o sentimentalitate ținută în frâu cu îngândurări de intelectual ce cunoaște prețul iluziei. Femei pierdute, exaltați artiști boemi, rurali violenți până la crimă se perindă în aceste proze care cultivă contrastul și încearcă să speculeze conflictul dintre instincte și voința care nu este întotdeauna mai presus de impulsul irațional al patimii. O narațiune compozită, presărată cu sarcasme și paradoxuri, este *Ne-om* (1908), jurnalul convulsiv, tensionat al unui cardiac ce își trăiește suferința halucinant, ca pe o experiență-limită. Moartea stă la pândă, gata să-și înfigă gheara în biata ființă, pe care privilegiul cugetării scilicitoare nu o face mai puțin vulnerabilă.

SCRIERI: *Ne-om*, București, 1908; *Bestia*, București, 1910; *Tot înainte*, București, 1910; *Impressions de Turquie*, București, 1910; *Chemarea codrului*, București, 1913; *Nuvele*, I, București, 1916.

Repere bibliografice: Rebreanu, *Opere*, XII, 28–30, 225–231, XIII, 192; Lovinescu, *Opere*, V, 85–87; Ibrăileanu, *Opere*, II, 285–286; Aureliu Weiss, *Studii literare*, București, 1922, 1–48; Artur Gorovei, *Alte vremuri*, Fălticeni, 1930, 151–161; C.D. Anghel, *G. Diamandy – tribun și om de teatru*, București, 1933; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 313–314; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 580, *Ist. lit.* (1982), 657; Argezi, *Scrieri*, XXX, 267–269; Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, 1944, 131–147; Ciopraga, *Lit. rom.*, 628–629; Massoff, *Teatr. rom.*, IV, 369, V, 46–56; Brădățeanu, *Istoria*, II, 89–90; Kalustian, *Simple note*, I, 107–114; Modola, *Dramaturgia*, 137, 226–227, 256; Faifer, *Pluta*, 84–88.

FF

DIANU,
Romulus
(pseudonim al lui
Romulus Dima;
22.III.1905,
București –
25.VIII.1975,
București),
prozator, publicist.

Lucrător la Căile Ferate Române, Gheorghe Dima, tatăl viitorului scriitor, peregrinează cu soția sa, Virgilia (n. Maiorescu), și cei șapte copii prin numeroase localități din țară. Astfel, unicul lor băiat urmează școala primară și gimnaziul la Murfatlar, Buhuși, Dărmănești și la Bârlad, unde familia se refugiază în 1917. Aici, în casa unchiului său, poetul George Tutoveanu, adolescentul îi cunoaște pe Al. Vlahuță, V. Voiculescu, I.M. Rașcu ș.a. După război Gheorghe Dima își părăsește familia, care se întoarce la București. Cu ajutorul unchiului poet, **D.** intră la Colegiul „Sf. Sava”, pe care-l va absolvi în 1924. În revista elevilor, „Ramuri fragede”, debutează cu o poezie pe când era în clasa a VII-a. Înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, publică frecvent în „Rampa” versuri și notițe, iscălite, din resentiment față de tată, cu pseudonimul la care nu va mai renunța. Devenind apoi redactor al gazetei, ia numeroase interviuri personalităților lumii literare și artistice. Concomitent, colaborează la „Adevărul literar și artistic”, „Cotidianul” (Brăila), „Țara de Jos”, „Cetatea literară”, „Contemporanul”, „Universul literar”, „Bilete de papagal”. În redacția acestora se împrietenește cu Sergiu Dan, cu care scrie *Viața minunată a lui Anton Pann* (1929; a doua ediție, din 1934, se intitulează *Nastratin și timpul său*). La sfatul lui N. Titulescu, **D.** intră, după un scurt stagiul la periodicele politice „Dreptatea” și „Vlășia”, în redacția ziarului „Curentul”, în care, cu timpul, va ocupa un loc important. Foarte probabil lui îi revine răspunderea la săptămânalul „Curentul magazin” – „Curentul literar”, scos între 1939 și 1941. Semnează acum cronici literare, teatrale și muzicale, recenzii, tablete și articole social-politice. Prin apariția romanelor *Adorata* (1930), *Nopți la Ada-Kaleh* (1932) și a cărții *Târgul de fete* (1933), se consacră și ca scriitor. În deceniul al patrulea mai colaborează sporadic la „Săptămâna CFR”, „Viața literară”, „Vremea”, „Azi”, „Familia” ș.a.,

unde îi apar nuvele și fragmente din noi romane (*Regele Andrei Iacobi*, *Prințesa migrenelor*, *Sonata la Abelone*), rămase însă nedefinitivate. Poziția câștigată la „Curentul” îi va aduce un post în structura guvernului antonescian și decorarea cu Ordinul Coroana României. După 1944 este epurat din presă, exclus din Societatea Scriitorilor Români și deferit justiției cu al doilea „lot de criminali de război”. Deși nu poate fi acuzat decât de „instigare la agresiune contra URSS”, este condamnat la douăzeci de ani temniță grea, executându-și pedeapsa într-o mină de plumb, la Poarta Albă și la Gherla. După eliberare, în 1956, își câștigă existența cu dificultate, ca salahor, geamgiu, vânzător de cărți ambulant ori dând meditații. Din 1962 gazeta „Glasul patriei” (ulterior, intitulată „Tribuna României”), destinată de oficialități românilor de peste hotare, și-l face colaborator, dar reintrarea în viața literară se produce propriu-zis după 1968, când izbutește să publice mici studii, articole și proze scurte în „România literară”, „Luceafărul”, „Ramuri” și „Viața românească”. De sub tipar îi ies o nouă ediție din *Nopti la Ada-Kaleh* (1970), culegerea de nuvele și schițe *Trandafiri de octombrie și alte surâsuri* (1971) și *Fauna bufonă. Pseudozoologicon* (I–II, 1972–1975). I-au fost puse în scenă și piesele *Azi* și *Trenul de Adjud*. Predase editurilor și o plachetă de versuri, *Carmen miserabile*, care s-a pierdut, o nouă versiune din *Adorata* (tipărită postum, în 1984) și romanul *Esthera*, apărut tot postum, sub titlul *Fata de la Suza* (1982). După 1989 revistele „Argeș” și „Calende” au dat la iveală câteva nuvele și pagini memorialistice din perioada când fusese închis, reluate în cartea lui Ion M. Dinu dedicată scriitorului (1999), iar romanele au fost reeditate.

Ca publicist, D. s-a ocupat intens de literatură. Dar, deși poseda o cultură bogată, extinsă de la clasicismul greco-latin până la avangardă, precum și capacitate analitică, nu a ajuns un critic veritabil, cu autoritate. Cedând jurnalismului, el face cronică onorabilă, mărginindu-se la a-și informa publicul, cu minime judecăți de valoare, nu o dată de complezență. Prestigiul său se datorează îndeosebi interviurilor luate unor personalități, precum și interesului constant pentru aspectele sociale ale profesiei de scriitor. Influențat, poate, de ideile lui Camil Petrescu, al cărui cerc l-a frecventat, el propunea în 1926 un Bloc al Scriitorilor Tineri, iar în 1933 lansa inițiativa unei Asociații a Scriitorilor Independenți, inițiativă care, după un succes de moment, fiind

îmbrățișată mai ales în Transilvania, eșuează. Servituțile gazetăriei își pun amprenta și asupra scrierilor lui literare. Neîndoielnic, ca poet, nu era lipsit de talent. Versurile publicate între 1924 și 1927 sunt în nota producției colegilor de generație, ce-și căutau drumul propriu, dar tânărul le părăsește, fascinat de promisiunile romanului. Întâia încercare în acest domeniu, făcută în colaborare cu Sergiu Dan, este o biografie romanțată. Pentru aceasta autorii s-au documentat serios, dar, cu toate că *Viața minunată a lui Anton Pann* a fost lăudată la apariție, ea nu izbutește să resusciteze cu adevărat personajul și timpul său. Fraza este fluentă, arhaismele sunt relativ puține, iar umorul compensează întrucâtva schematismul narațiunii. O formulă mai potrivită firii sale găsește scriitorul în primul său roman. *Adorata* împletește relatarea la persoana întâi, autobiografică (scriitorul Octav Daniel e un alter ego al autorului), cu dosarul de existențe. În jurul celor trei grații de la Pădureni (Victoria, Tereza și Marcela), reprezentând trei tipuri ale eternului feminin, gravează o suită de personaje masculine, cu o personalitate bine conturată, șarjată oarecum în cazul unora (Gaby de Severin și Ernest Corodeanu). Pregnante, personajele trăiesc în paginile romanului, care, cu o construcție mai riguroasă, cu un final în logica narațiunii, iar nu expediat (și din cauza apropierei periculoase de schema epicului de senzație), s-ar fi putut număra printre realizările deceniului al treilea al secolului trecut. Târziu, după 1960, D. l-a „restaurat”, îmbogățind substanța epică, inserând multe comentarii de moralist, unele conformiste, în sensul ideologiei regimului acum la putere. Într-un fel, *Nopti la Ada-Kaleh* reprezintă un volet complementar al *Adoratei*. Nevoia cvasimaladivă a Victoriei de a fi iubită cu pasiune găsește aici o soluție aparent facilă – cea a „amantului imaginar”, practică de mondena soție a doctorului Colibașu. Și Cristina Cojocă o intuiește, dar cu o imaginație mai săracă, dorind mai mult să incite iubirea soțului prin gelozie, ea va sfârși prin a se sinucide. Cele două destine intră într-o acțiune cu multe fire laterale, desfășurată în cadrul exotic al insulei din mijlocul Dunării, populată cu ființe primitive (turcoaica Yllen ori contrabandistul Melinte). Și alte personaje episodice (Lina Soroceanu) sunt reușite, însă deficiențele din *Adorata* își fac simțită mai mult prezența. *Târgul de fete* conține un reportaj-eseu (era subintitulat „simplă călătorie mintală”), o nuvelă ce nu iese din mediocritate (*Moartea lui Decebal*) și „un jurnal de

Nicolae Titulescu și Romulus Dianu

arme” destul de banal. Excelente sunt însă paginile din *Regele Andrei Iacobi*, roman autobiografic rămas neterminat. Un fragment din acesta, intitulat *Ana Iacobi*, este inclus și în volumul *Trandafiri de octombrie și alte surâsuri*. Probabil și alte pagini de aici datează dinainte de 1945. Cele noi (*Sofora de pe Strei*, *Pădurea omenească* etc.) nu relevă o compoziție echilibrată, anumite părți (dialogurile, digresiunile) etalează o vervă impresionantă, muiată în satiră uneori, alteori cu infiltrații lirice. Potrivit mărturisirilor lui D., *Fauna bufonă* a fost scrisă într-o primă formă în 1942, fiind remaniată în 1957 și, din nou, atent corectată. Subintitulată *Pseudozoologicon*, cartea este o enciclopedie a curiozităților din lumea animalelor, dar și o suită de „moralități” a căror adresă ultimă este umanitatea. Constrânse la o concizie maximă, „medalioanele” animaliere beneficiază de un limbaj sugestiv, colorat de o ironie bine disimulată, dar nu mai puțin tăioasă. *Esthera* e un roman cu o scriitură modernă, polifonică: narațiunea istorică, inspirată din *Biblie*, dar și din documente istorice, la care se adaugă o imaginație productivă, se împletește cu subtile comentarii asupra puterii, asupra comportamentelor umane ori cu meditații alternând gravitatea cu umorul. Autorul vizează evident realitățile contemporane, sugerând posibilitatea ca Babilonurile noi să fie împlânzite, făcute mai puțin nocive de către robii lor, pe cale pașnică. Interpretarea episodului veterotestamentar în acest sens conduce însă acțiunea în domeniul neverosimilului. Multe reflecții, de asemenea, împrumută, desigur pentru a capta bunăvoința cenzurii, viziuni simpliste ale doctrinei materialismului istoric.

SCRIERI: *Viața minunată a lui Anton Pann* (în colaborare cu Sergiu Dan), București, 1929; ed. 2 (*Nastratin și timpul său*), București, 1934; *Adorata*, București, [1930]; ed. Craiova, 1984; *Nopți la Ada-Kaleh*, București, [1932]; ed. București, 1970; *Târgul de fete*, București, [1933]; *Trandafiri de octombrie și alte surâsuri*, București, 1971; *Fauna bufonă. Pseudozoologicon*, I-II, București, 1972–1975; *Fata de la Suza*, București, 1982; ed. (*Esthera*), îngr. Corneliu Popescu, postfață Paul Dugneanu, București, 1995; *Jurnal intim din timpul detenției comuniste. Pagini de proză inedite*, în Ion M. Dinu, *Romulus Dianu*, postfață Sergiu I. Nicolaescu, Pitești, 1999.

Repere bibliografice: Perpersicius, *Opere*, III, 164–168, IV, 240–244, V, 230–233, VI, 154–157; Adrian Maniu, *Romanul lui Anton Pann*, RP, 1929, 3400; Octav Șuluțiu, „*Viața minunată a lui Anton Pann*”, „*Ultima oră*”, 1929, 127; Mircea Damian, „*Viața minunată a lui Anton Pann*”, „*Bilete de papagal*”, 1929, 459; Tudor Arghezi, Al. V. Bratu, [*Romulus Dianu*], „*Cronicarul*”, 1930, 3; Camil Baltazar, *Romulus Dianu*, „*Tipărița literară*”, 1930, 6–10; Const. D. Ionescu, *Două romane autobiografice*, G, 1930, 8–9; Șerban Cioculescu, „*Adorata*”, ADV, 1932, 14 929; Cezar Petrescu, [*Romulus Dianu*], CRE, 1932, 1428, 1933, 1853; Mihail Ilovici, *Negativismul tinerei generații*, București, 1934, 151–158; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 712–713, *Ist. lit.* (1982), 796–797; Traian Stoica, „*Trandafiri de octombrie și alte surâsuri*”, VR, 1972, 3; Mircea Iorgulescu, „*Fauna bufonă*”, LCF, 1973, 15; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iași, 1978, 107–119; Cioculescu, *Itinerar*, III, 298–303; Ion Caraion, *Romulus Dianu*, RL, 1980, 13; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995, 126–128; Z. Ornea, *Un roman pe motive biblice*, RL, 1996, 25; *Dicț. scriit. rom.*, II, 85–88; *Romulus Dianu*, DCS, 97–98, 167, 208–209; Ion M. Dinu, *Romulus Dianu*, postfață Sergiu I. Nicolaescu, Pitești, 1999; Popa, *Ist. lit.*, II, 718–722. **V.D.**

DILEMA, hebdomadar apărut la București începând cu 14 ianuarie 1993, purtând subtitlul „Săptămânal de tranziție” și editat până la sfârșitul lui 2003 de Fundația Culturală Română, apoi, din 2004, când titlul devine „Dilema veche” de Dilema Veche SRL (Mircea Dinescu), ulterior de Adevărul Holding. Director este de la început Andrei Pleșu. Din primul consiliu editorial fac parte Ștefan Aug. Doinaș, Augustin Buzura, Mihai Botez, Z. Ornea, Mihai Oroveanu; ulterior vor fi cooptați Andrei Codrescu și Peter Gross. Elena Ștefoi este la început secretar general de redacție, apoi redactor-șef; funcția va fi preluată, începând cu numărul 301/1998, de Mircea Vasilescu. Redacția se compune inițial din Magdalena Boiangiu, Radu Cosașu, Bogdan Ghiu, Alex. Leo Șerban, acestora adăugându-li-se treptat Tita Chipier, Iaromira Popovici,

Adrian Cioroianu, Cristian Ghinea, Cezar Paul-Bădescu, Andrei Manolescu, Matei Martin, Simona Sora, iar în 2002 Mircea Iorgulescu, Al. Călinescu și Daniel Vighi. În 2004, în contextul transformării Fundației Culturale Române în Institutul Cultural Român, pus sub autoritatea președintelui țării, redacția își dă în corpore demisia și reînființează publicația sub titlul „Dilema veche”, ceea „ce nu vrea să spună altceva decât că ne vom strădui să păstrăm spiritul originar” (Mircea Vasilescu, *Argument*, 1/2004). O dispută privind drepturile morale asupra publicației se consumă între, pe de o parte, Augustin Buzura (președintele Fundației Culturale și apoi al Institutului Cultural), și, de cealaltă parte, Andrei Pleșu, Mircea Vasilescu, Mircea Dinescu. „Noua” redacție este alcătuită din Magdalena Boiangiu, Adrian Cioroianu, Radu Cosașu, Cristian Ghinea, Andrei Manolescu, Cezar Paul-Bădescu, Iaromira Popovici, Simona Sora, Dan Stanca (prezentare grafică), Alex. Leo Șerban și Mircea Vasilescu (redactor-șef). Redactor-șef adjunct a fost, din 2009, Andrei Manolescu, ca secretari generali de redacție au funcționat Ruxandra Tudor și apoi Dana Călinescu, iar ca secretari de redacție Matei Martin și Ruxandra Petrescu. De la început, **D.** dorește să ofere, pe o structură eterogenă de magazin intelectual, un model de revistă dinamică în paginile căreia să se regăsească, tratate într-o manieră sceptică („dilematică”), temele postcomunismului – politice, sociale, morale, comportamentale, economice, estetice; patronul spiritual al publicației este de la început I.L. Caragiale. În acest sens, sunt realizate, începând cu numărul 15 din 1993, numere tematice cu subiect dinainte anunțat, la care participă interlocutori din cele mai diverse câmpuri: scriitori, sociologi, istorici, oameni de știință, politicieni, ziaristi-comentatori, studenți ș.a. Se remarcă de-a lungul anilor dosare precum *Splendoarea și mizeriile mitocanului*, *Armata*, *Ce fel de bârfe bârfim*, *Violența*, *A fi sau a nu fi independent*, *Exilul românesc*, *Kitsch*, *Serialomania*, *Lumea interlopă*, *Vin americanii*, *Locul comun*, *Disciplina de partid*, *Modă și mode*, *Laic și religios*, *Subculturi*, *Scrisul & cititul*, *Specific național*, *identitate națională*, *Actualitatea lui Jung*, *Cum se mai moare*, *Closetul la nevoie se cunoaște* (număr festiv dedicat Zilei Mondiale a Toaletelor), *Spiritul critic și mania contestării*, *Radio „Europa Liberă”*, *Frică*, *teamă*, *fobie*, *Viața on line*, *Fericirea*, *Sexul în comunism*, *Clasa de mijloc*, *Holocaust și gulag*, *De la elitele disidente la intelectualii*

publici, *Cât de înapoiați suntem*, *Străinătate, că-i mai bună decât toate?* etc. Sunt prezenți, pe lângă membrii consiliului editorial sau ai redacției, Pavel Șușară, Nicolae Manolescu, Horia Bernea, Dan C. Mihăilescu, Horia-Roman Patapievici, Neculai Constantin Munteanu, Irina Nicolau, Teodor Baconsky, Mihai Zamfir, Costache Olăreanu, Mircea Dinescu, Stelian Tănase ș.a. Primul dosar care se ocupă în totalitate de literatură, sub titlul *Iară n-avem roman?*, apare în octombrie 1995. George Pruteanu susține până la mijlocul lui 1998 o „cronică literară de tranziție”, în care se oprește cu precădere asupra scrierilor de frontieră (memorialistică, jurnale, publicistică); rubrica va fi înlocuită de „Bon de lectură”, semnat prin rotație de mai multe nume. Titlarii cronicii literare pot fi însă considerați Marius Chivu (pentru cartea autohtonă) și Claudiu Constantinescu (pentru cartea străină); li se alătură Simona Sora. Un dosar dedicat lui M. Eminescu, îngrijit de Cezar Paul-Bădescu în numărul 265 din 1998, își propune să rediscute locul ocupat de poet în imaginarul colectiv. Se declanșează un scandal cultural de proporții, din cauza violenței care animă o parte a textelor: T.O. Bobe introduce conotații licențioase în comentarea imaginii lui Eminescu, Cristian Preda califică drept „nule” „rudimentele” de gândire politică ale gazetarului, Răzvan Rădulescu mărturisește că poezia eminesciană îl „lasă rece”, în timp ce proza i se pare „greoaie”, „discursivă, plicticoasă”, „sub nivelul minimei lizibilități”; Z. Ornea avertizează asupra „primejdioasei sanctificări a operei eminesciene”; Nicolae Manolescu pledează pentru „despărțirea” temporară de Eminescu, singura în măsură să permită o recuperare autentică; Mircea Cărtărescu schițează un portret grotesc al omului Eminescu, într-un text-colaj compus exclusiv din referințe negativ-„demitizante”, în care imaginea poetului este retușată prin acumularea de gros-planuri triviale identificate în textele unor contemporani („Titi cel păros” etc.). În numărul 266 apare o primă replică la aceste luări de poziție, a lui Sorin Șerb, care le acuză de „huliganism cultural”. Un alt număr reia, sub genericul *Dreptul anonimilor la opinie*, ideile din numărul 265, expunându-le într-o perspectivă autojustificativă. Profilul publicației nu se schimbă semnificativ după transformarea **D.** în **D.v.** și după modificarea statutului instituțional dintr-o revistă subvenționată de la buget într-o publicație aflată pe piața liberă. Devine mai pregnant, totuși, un anumit spirit neoconservator

inspirat și de evoluția lui Andrei Pleșu (acum doar director fondator) între relativismul ironic din anii '90 și certitudinile mai apăsate din anii 2000. Un număr de bilanț este 52/2005, construit în jurul temei *11+1 ani de Dilema*; cu acest prilej, Dan C. Mihăilescu mărturisește: „«Dilema» este, se știe, cea mai bine scrisă revistă din România. [...] Îmbibată cultural, gâlgâind de talent scriitoricesc, mucalită și savuroasă, cultivând aluzivul în foitaj, catifeaua și nu rindeaua, bunul elitism și bunul scepticism, nu optimismul nărod și nici fatalismul de tarabă” (*Misiuni pentru Narcis*). Într-un editorial din 2009 Andrei Pleșu constată totuși, nu fără regret, că spiritul caragialian al gazetei e pe cale să apună, alte tabuuri și permisivități imprimând publicației o altă orientare, de unde și propunerea unei schimbări de titlatură – *Dilema nouă*; va reveni asupra temei în 2010, când, observând că „dilematicii” de vocație rămân încă o raritate în România, prevede că „gazeta noastră e destinată să aibă viață lungă”. Printre noii semnatari se numără Șerban Foarță, Selma Iusuf, Constanța Vintilă-Ghițulescu, Sever Voinescu și Maria Iordănescu. Dosarul *De 18 ani printre dileme* (362/2011) reia analiza începuturilor, vorbind despre neîncrederea și nedumerirea care planaseră inițial asupra publicației. Dintre numeroasele rubrici se rețin: „Situatiunea”, „Pe ce lume trăim”, „Tâlc-show”, „Ieri cu vedere spre azi”, „La zi în cultură”, „Regimul artelor și munițiilor”, „La centru ... la margine”, „Locuri comune”, „Din polul plus”, „Mass-comedia”. La „Cronica cinematografică” scriu Alex. Leo Șerban și Andrei Gorzo, Alice Georgescu ține cronica teatrală, iar Matei Florian se ocupă de recenziile muzicale. Rubrica TV o asigură Cezar Paul-Bădescu. Numărul 90/2005 dezbate primele două volume din *Dicționarul general al literaturii române* (Paul Cernat, Ștefan Borbély, Ion Simuț). Marius Chivu coordonează tema *Cine mai crede în critica literară?*, avându-i semnatari pe Paul Cernat, Denisa Comănescu, Alexandru Matei, Dan C. Mihăilescu, Ioana Pârvulescu (163/2007). *De ce citim literatură?* este genericul temei din numărul 242/2008; numărul 314/2010 ia în dezbateră „starea limbii române”, pentru ca un an mai târziu, „cazul” Emil Cioran să facă obiectul numărului 385. Scandalul declanșat de proiectul *Freedom for Lazy People*, în cadrul Institutului Cultural Român din New York, nu trece neobservat, numărul 238/2008 abordând problema „adevăratei povești a Poneiului roz”. Deși rare, traduceri sunt totuși prezente. Dan Stanciu

oferă versiunea românească a zece poeme de Victor Brauner. În schimb, interviurile abundă. Andrei Pleșu se întreține cu Petre Roman pe marginea Revoluției din decembrie 1989, după ce, în același număr, Tita Chiper dialogase cu Lena Constante; Roxana Călinescu stă de vorbă cu Emil Brumaru, iar Alina Jantera cu regizorul Cristi Puiu. În 2009 Andrei Manolescu semnează interviuri cu prozatorul Filip Florian, cu Andra Rotaru și Sanda Golopenția, iar Cristina Hermeziu cu Magda Cârneci, iar mai târziu Nora Iuga răspunde întrebărilor Rodică Binder. Hebdomadarul propune și câteva suplimente: „Vineri”, „Cărțile copilăriei”, „Dilema studiilor postuniversitare”, „Dilemarh”, „Dilemateca”. Alți colaboratori: George Banu, Mihai Coman, Lucia Terzea-Ofrim, Lucian Mândruță, Codrin Liviu Cuțitaru, William Totok, Claude Karnoouh, Luca Niculescu, Daniel Dăianu.

V.T., D.B.

DILEMATECA, magazin cultural care apare la București, lunar, începând cu 25 mai 2006, ca supliment al revistei „Dilema veche”. Editori coordonatori: Simona Sora, Marius Chivu și Claudiu Constantinescu; senior editor: Mircea Vasilescu; secretar general de redacție: Matei Martin (până în 2008, când devine editor coordonator, lăsându-i locul lui Matei Pleșu). Prezentarea grafică a celor aproape o sută de pagini color îi aparține lui Dan Stanciu. Purtând subtitlul „Scrieri. Autori. Lecturi”, **D.** se înruțește cu revista franceză „Lire” prin promovarea jurnalismului cultural în detrimentul criticii academice ori ideologice, care, cum constată Mircea Vasilescu în articolul-program, ar caracteriza celelalte publicații literare din postcomunismul românesc: **D.** „se adresează celor cărora le place să citească. Nu face «cultură mare», nu pune pietre de temelie, nu ține tot timpul degetul la tâmplă, nu ridică literatura pe soclu. Încearcă să prezinte, viu și atractiv, scrieri și autori. E un fel de «călăuză» a cititorilor [...] nu-și declară vreun program, nici ideologic, nici estetic. Poate doar un program sentimental și cam idealist: să fie citită cu plăcere și folos”. Atât discursul analitic, cât și tematica articolelor sunt menite să susțină această filosofie editorială, adresându-se cititorului dornic de o informare variată. Dovezi în acest sens oferă dosarele, interviurile (cu Orhan Pamuk, Margaret Atwood, Amos Oz, António Lobo Antunes, John Barth, Salman Rushdie), precum și anchetele coordonate de Marius Chivu, cele mai multe etalând o atitudine nonconformistă, când nu

de-a dreptul eretică în raport cu *establishment*-ul cultural autohton. Numere dedicate relației dintre fotbal, film, muzică, medicină, internet și literatură, benzilor desenate, cărților pentru copii ori lui Moș Crăciun, erotismului, literaturii de consum și celei a minorităților etnice și sexuale, oamenilor „din umbră” ai industriei de carte (editori, traducători, corectori, graficieni, organizatori de târguri și de festivaluri) includ sau alternează cu răspunsuri ale scriitorilor români la întrebări privind cele mai insolite subiecte: tabieturi și metehne, animale de companie, cărțile pe care ar fi vrut să le scrie, credința în zodii și astre, trăsături comune cu proprii copii/părinți, partea favorită/detestată a corpului, versul/poemul eminescian preferat, desenele animate favorite, muzica din ipod-ul personal, primul televizor, cele mai atrăgătoare personalități/personaje din istoria literaturii române etc. Totodată, rubricile permanente urmăresc relativizarea câtorva dintre prejudecățile despre literatură sau despre receptarea sa. Astfel, la rubrica „Decupaje”, Al. Călinescu exemplifică relevanța unor problematici aparent minore sau marginale prin extrase memorabile din scrierile unor autori majori, sub genericul „Crai de Cartea-Veche” Ștefan Agopian descoperă cărți și creatori uitați prin anticariate, în „Recitiri” Matei Călinescu propune (auto)revizuii intrigante, iar Ion Vianu („Portrete interioare”) și Vasile Dem. Zamfirescu („Scriitori pe divan”) oferă mostre de critică psihanalitică, rareori întâlnită în presa culturală autohtonă. Texte incisive despre apariții editoriale debile estetic, dar finanțate din bani publici scrie Ioana Bot („Cărți de plastic”), iar Răzvan Petrescu („Cartea de noapte”) sancționează savuros prozele erotice sau pornografice promovate drept literatură valoroasă. De un exotism manifest sunt paginile despre diversele forme ale artei gastronomice, semnate de Sanda Nițescu („Preparate din carte”), sau cele în care Constantin Vică evaluează impactul cultural al noilor tehnologii („Tehnodrom”). Deși scrise în bună măsură de universitari și de cercetători științifici, recenziile apelează de obicei la un limbaj analitic accesibil, sunt preponderent pozitive în evaluări, reflectând cel mai adesea preferințele și recomandările de lectură ale autorilor. Despre literatura română și străină, despre critică, teorie și istorie literară, eseu și memorii se pronunță Sanda Cordoș, Paul Cernat, Luminița Corneanu, Alexandru Matei, Gabriela Gheorghisor, Florina Pîrjol, Adina Dinițoiu, Florin Irimia, Elena Crașovan, Alexandru Budac,

Gabriela Glăvan, Adriana Stan, Codrin Liviu Cuțitaru, Ștefania Mihalache, Bogdan Alexandru Stănescu. Alți colaboratori acoperă domenii cărora **D.** le oferă o atenție aparte: Adrian Cioroianu și Bogdan Murgescu – istorie, Alexander Baumgarten – filosofie, Bogdan Barbu – politologie, Victor Popescu – psihologie, Constanța Vintilă-Ghițulescu și Alexandru Ofrim – mentalități, Alice Popescu – spiritualitate, Michael Haulică – science-fiction, Adina Popescu – carte pentru copii. De o susținere consistentă beneficiază mai ales prozatorii și poeții asimilați generației douămiiste (Dan Lungu, Filip Florian, Matei Florian, Sorin Stoica, Răzvan Rădulescu, Lucian Dan Teodorovici, Radu Pavel Gheo, Dan Coman, Radu Vancu, Elena Vlădăreanu ș.a.), dar și scriitori consacrați ca Mircea Cărtărescu, Angela Marinescu, Gabriela Adameșteanu, Emil Brumaru, Cristian Teodorescu, Gheorghe Crăciun, Petru Cimpoeșu, Daniel Vighi, Radu Aldulescu, Ovidiu Nimigean ș.a. **Cs.B.**

DIMA, AL.
[Alexandru]
(17.X.1905, Turnu Severin – 19.III.1979, București), estetician, etnolog, istoric literar, comparatist.

Este fiul Terezei și al lui Alexandru Dima, mecanic la CFR. După liceul din orașul natal, urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității București, în 1929 obținând licența în filosofie și, complementar, în limba și literatura italiană. Activează ca profesor secundar la Râmnicu Vâlcea, pe urmă la Sibiu, unde în 1932 înființează Gruparea Intelectuală Thesis, al cărei îndrumător și, din 1934, președinte este. Asociația promovează ceea ce **D.** va numi „localismul creator”, mișcare încurajată prin întruniri și conferințe publice, expoziții cu cărțile autorilor sibieni din trecut și din prezent, editarea unui „buletin” precum și a unei colecții speciale, intitulată „Publicațiile Grupării Intelectuale «Thesis»”, în cadrul căreia își publică în 1935 micromonografia *Al. Odobescu* (construită pe teza că, încă de la *Viitorul artelor în România*, Odobescu se definește drept „ctitorul educației artistice a neamului”), iar în 1938 studiul

„Cei mai rodnici ani ai vieții” lui George Coșbuc. Poetul la Sibiu. **D.** este singurul menționat de Mircea Vulcănescu în conferința *Tendențele tinerei generații în domeniul social și economic* (20 februarie 1934) la capitolul „regăteni tineri cu rosturi deosebite în mișcarea culturală ardeleană”. În 1936–1937 la Berlin, apoi (1938–1939) la München, se specializează în estetică, istoria artelor și etnografie. Doctor în filosofie al Universității București cu teza *Conceptul de artă populară* (publicată în 1939), între 1942–1943 funcționează ca lector de limba și literatura română la Universitatea din Viena. Revenit în țară, este numit suplinitor (1944), apoi titular (1945) al Conferinței de estetică literară a Universității din Iași. În 1966 e transferat la Universitatea București ca titular al Catedrei de literatură universală și comparată. Este, de la înființare până în 1966, și director al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Academiei Române din Iași. Din 1967 până în 1973 conduce Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. Membru corespondent al Academiei Române și membru fondator al Academiei de Științe Sociale și Politice, este și redactor responsabil în comitetul de redacție al volumului II al tratatului *Istoria literaturii române*, apărut în 1968. A debutat în 1922, pe când era elev, în „Universul literar” cu un articol despre simbolism, dar semnificativ va fi prezența, începând din 1925, în revista „Datina” din Turnu Severin, din a cărei redacție avea să facă apoi parte (1930–1932). Notele de lectură, versurile, proza scurtă, memorialistica de călătorie ș.a. publicate în această revistă în anii 1925–1929 sunt semnate cu pseudonimele Dimitrie Sandu și D. Gerariu. În cuvântul introductiv la culegerea de studii și articole *Aspecte și atitudini ideologice*, din 1933, autorul menționează că în paginile revistei „Datina” „s-a desfășurat cu predilecție activitatea noastră în ultimii cinci, șase ani”. Va mai colabora cu studii și recenzii în revistele „Secolul”, „Roma”, „Provincia literară” (Sibiu), „Sibiul literar”, „Thesis”, „Viața românească”, „Transilvania” (1934–1940), publicație din a cărei redacție de asemenea a făcut parte o vreme, „Luceafărul”, „Ethos”, „Ramuri”, „Gând românesc”, „Familia”, „Pagini literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, iar după 1947 în „Contemporanul”, „Iașul nou” și „Iașul literar”, „Cronica”, „Gazeta literară”/„România literară”, „Tribuna”, „Steaua”, „Astra”, „Viața românească”, „Transilvania”, „Rumänische Rundschau”, „Cronica”, „Limbă și literatură”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Synthesis” ș.a.

Încă de la volumul *Aspecte și atitudini ideologice* **D.** s-a profilat ca un critic al ideologiilor culturale, abordate de pe poziții moderate și conciliante. Căutând o soluție de compromis între tradiționalismul autohtoniștilor și modernismul europeanizant, el intra însă în contradicție, afirmând pe de o parte, cu adresă polemică antilovinesciană, existența unei tradiții și pledând cauza „naționalizării” ei, pe de alta, constatând lipsa de conținut a tradiționalismului gândirist, atâta vreme cât, cum susține el, ortodoxia fusese apanajul doar al unei minorități cultivate, singura știutoare de carte slavonă. Contradicția nu a scăpat lui Mircea Vulcănescu, care o denunța cu amenitate în articolul *Tradiționalism fără tradiție sau Bonjurism gen 1934*. Oricum ar fi însă interpretată poziția sa în problema tradiționalism versus modernism, cert este că **D.** se afirmă de la bun început și se confirmă neîncetat ca un gânditor situat între extreme și care se manifestă ca un factor de mediere mai degrabă contemplativ decât ca unul mânat de activisme exclusivist-partizane. Problematika din această carte revine în 1938 în cea intitulată „Fenomenul românesc” sub noi priviri critice. Noua culegere, preponderent constatativă și rod al unui spirit sistematic și cu vocația didactică a esențializării, nu e totuși lipsită de accent axiologic, începând cu sintagma citată în titlu (**D.** crezând, ca și C. Rădulescu-Motru, de la care o preia, în existența unui „«fenomen românesc» specific”) și continuând cu prezentarea metodelor și teoriilor (la doctrinarul „românismului”, apoi la Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Camil Petrescu). Venind cu o formație solidă în filosofie și estetică (este probabil motivul esențial pentru care G. Călinescu, în *Istoria...* din 1941 va folosi formula „cultul profesor Al. Dima”), l-a preocupat componenta metafizică a operei lui Eminescu (*Motive hegeliene în scrisul eminescian*, 1934), afirmând, în opoziție cu G. Călinescu, existența unei influențe hegeliene active în epoca studenției și care, după 1874, se convertește într-un antihegelianism „global”, nu însă fără a conserva „anume idei hegeliene din tinerețe”: „concepția «etern-prezentului» în istorie, a incognoscibilității principiului lumii, a «vicleniei rațiunii» și mai ales ideologia sa politică, în speță filosofia statului”. Din preocupări similare a ieșit și studiul mai amplu *Afinități electice: Titu Maiorescu și Goethe*, publicat inițial în septembrie 1940 în „Revista Fundațiilor Regale”. La baza acțiunii de ecarisaj și de întemeiere a lui Maiorescu ar sta „primatul caracterului luptător”,

„neastâmpărul faustic”, moștenite de la marele german. Un accent în plus de teoretizare și sistematizare se află în cărțile sale de estetică de după 1940, putându-l interesa și astăzi pe istoricul ideilor literare românești, așa cum acestea sunt decelate de D. din gândirea preponderent aplicativă a lui G. Ibrăileanu, Paul Zarifopol, Mihai Ralea (plasați sub semnul „fragmentarismului estetic”), E. Lovinescu, G. Călinescu (ambii ilustrând, din pricini și în moduri diferite, „formele sceptice ale esteticeii”), Vasile Pârvan, Crainic, Blaga (tustrei ilustrând estetica „metafizică”), Tudor Vianu, care vine cu „perspectivele etice”, așadar cu conceptul artei, „ca formă exemplară a muncii și ideal general”. Autorul *Esteticii* este propus ca model în domeniu: „adevărat întemeietor”, Vianu „rămâne metodologic pilduitor pentru orice strădanie autentică pe tărâmul disciplinei noastre”. Au urmat, desprinse din același trunchi tematic și metodologic, sintezele *Probleme estetice* (1943) și *Domeniul esteticeii* (1947). În paralel cu aceste lucrări, sub influența școlii sociologice a lui Dimitrie Gusti ca și a unor autori germani contemporani, D. se orientează către cercetarea fenomenului etnofolcloric, dând mai întâi, în 1936, *Zăcămintele folclorice în poezia noastră contemporană* (distinsă de Comitetul pentru premierea scriitorilor tineri needidați, instituit de către Gusti ca ministru al Instrucțiunii). Lucrarea, subsidiar polemică în măsura în care vizează purismul estetic al criticii, își propune un exercițiu de „minier critic”, autorul fiind convins, într-un moment de maximă intelectualizare a liricii, că „și cea mai modernă sensibilitate și concepție artistică are posibilitatea de a-și selecta un material consonant din imensul și variatul tezaur folcloric”. Materialul explorat, prelevat în mare parte din lirica celor mai proeminenți poeți interbelici – Arghezi, Barbu, Blaga, Voiculescu, Maniu, dar și Nichifor Crainic –, este sistematizat urmând trei mari categorii de fapte folclorice: credințe, obiceiuri, literatură populară. Cercetătorul pornește de la imperativele tematico-stilistice ale poeziei moderne (vis, mister, vrajă, mistică, într-un cuvânt zona iraționalului) și le regăsește filonul în descântece, blesteme, bocete, medicină populară. Revendicată tot de la preferința pentru mister, poezia religioasă cultă, constată judicios D., „n-a cunoscut nicicând acea elevare transcendentă a misticii apusene”, așa făcându-se că „într-un moment atât de prielnic misticismului religios, poezia românească nu și l-a putut anexa, totuși,

decât sub forma unor lăudabile intențiuni programatice sau a unor realizări ce – sub impulsul folcloric – au devenit laice”. Se mai desprinde și „un anume primitivism cult și rafinat, uneori voit și simulat”, cum și folosirea folclorului ca „simplu element formal, [...] ca un instrument întru obținerea unor efecte emoționale”. Cercetarea din 1936, care rămâne un punct de referință în materie de relații între literatura cultă și creația populară, este urmată, în aceeași arie tematică, de *Conceptul de artă populară* (1939; Premiul „G. Vernescu” al Academiei Române): pe de o parte, lucrare marcat teoretică, cu vast fundament bibliografic la zi, preponderent german, pe de alta, bazată pe cercetări (anchete) de teren, ambele abordări urmărind separarea conceptului de artă populară de cel de artă cultă și de artă primitivă, totul într-un complex și nuanțat joc de întretăieri și disocieri, atât în privința funcțiunilor, cât și în cea a „dinamicii procesului” de creație și a circulației. Reperul din urmă, circulația, este considerat definitoriu pentru conceptul de artă populară, atât în faza lui „distructivă”, cât și în cea „constructivă”. Sub influența școlii sociologice a lui D. Gusti, autorul *Conceptului de artă populară* realizează și o solidă monografie de profil, bazată tot pe anchete de teren, dar cu accent pe temele etnofolclorice, despre satul făgărășan Drăguș (cartea apare în 1945). De numele lui D. se leagă conceptul „localism creator”, pe care în culegerea de studii *Fenomenul românesc* sub noi priviri critice îl definește drept „cunoaștere a realității și valorificare în creație a latențelor specifice și pitorești ale locului”. Materializarea conceptului vizează cu deosebire spațiul cultural transilvan, căci mai departe definiția „localismului creator” se întregește cu dezideratul „stimulării culturale a centrelor urbane, oferind astfel putericei ofensive minoritare opere ale spiritului nostru național”. Ca „justificare etică”, programul își propune de a-i „salva pe intelectualii provinciali de teribilul naufragiu al cotidienei profesionalizări”, a-i îndepărta de „spiritul cafenelei, ucigător de avânturi” și a le facilita deschiderea spre universal. Conceptul și programul, preluate de Gruparea Intelectuală Thesis, nu au rămas fără ecou în presa vremii din Transilvania (reacții favorabile în „Familia” și „Blajul”, reproduse în „Revista Fundațiilor Regale”) și din Capitală (Mircea Eliade le comentează în „Vremea”). Atât de promițător începută, confirmată de câteva lucrări de referință, cum și de acțiuni culturale realiste și viguroase, activitatea de după 1947

a lui **D.** i-a deservit imaginea. Pe de o parte, sub presiunea vremurilor și din conformism, el își părăsește vechile direcții de cercetare, atât ca metodologie (fatalmente limitată, mai ales în anii '50, la tezele marxismului, în versiunea lor trunchiată și restrictivă, stalinistă), cât și tematic. Vechea înclinație de abordare pozitivă și judicioasă a fenomenelor literare nu dispare (studiile de tip monografic despre Alecu Russo și G. Ibrăileanu stau măturie), însă e pusă în umbră de ideologizarea discursului istorico-literar. Pe de altă parte (componenta civilă devenind de neînlăturat în acest veritabil „caz” în care biografia a adus severe deservicii bibliografiei), imaginea îi este deteriorată de acceptarea unor funcții administrative care, comparativ cu antecesorii, îi depășeau statura și prestigiul: șefia Catedrei de literatură universală și comparată, condusă înainte de Tudor Vianu, și direcția Institutului de Istorie și Teorie Literară, deținută anterior de G. Călinescu, ambele funcții fiindu-i încredințate pe când congeneri ca Șerban Cioculescu sau Vladimir Streinu se aflau în plină activitate și glorie literară, iar un emul sensibil mai tânăr, Adrian Marino, producea lucrări într-un domeniu comun cu al lui **D.** cel de acum, comparatismul. Astfel formula difamantă „a venit la București pe două sicrie” s-a dovedit greu de șters – cum o arată multe din paginile de istorie literară și memorialistice incriminatorii apărute despre el după 1989 (de pildă, Marian Popa). Devenit principal purtător oficial de cuvânt al comparatismului românesc, elaborează și lucrări în domeniu: *Conceptul de literatură universală și comparată* (1967), *Principii de literatură comparată* (1969). Ca de obicei este vorba de cercetări bazate pe o solidă documentare în bibliografia românească și mai ales străină, întocmind o sinteză la zi sistematică, limpede și riguroasă a materiei, însă de data aceasta fără a aduce și noutăți de referință în domeniu. Mai originală este lucrarea *Aspecte naționale ale curentelor literare internaționale* (1973), la origine un curs special ținut la Universitatea București în 1971–1972. Demonstrația se axează pe sublinierea contribuției românești, care uneori deține prioritatea în plan european (nu trebuie să se deducă din asta că autorul e un protocronist *avant la date*), cum e cazul criticii deterministe marxizante a lui C. Dobrogeanu-Gherea. În ceea ce are ea mai original și mai valoros, opera lui **D.** se oprește însă la anul 1947.

SCRIERI: *Tradiționalismul lui Mihail Eminescu*, Turnu Severin, 1929; *Aspecte și atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933; *Motive hegeliene în scrisul eminescian*, Sibiu, 1934; *Al. Odobescu (privire sintetică asupra operei și personalității)*, Sibiu, 1935; *Zăcămintele folclorice în poezia noastră contemporană*, București, 1936; „*Cei mai rodnici ani ai vieții*” lui George Coșbuc. *Poetul la Sibiu*, Sibiu, 1936; „*Fenomenul românesc*” sub noi priviri critice, Craiova, 1938; *Conceptul de artă populară*, București, 1939; *Sibiu. Cu 55 figuri în text*, București, 1940; *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943; ed. îngr. și pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 2003; *Probleme estetice*, Sibiu, 1943; *Drăguș – un sat din Țara Oltului (Făgăraș)*, București, 1945; *Domeniul esteticii*, București, 1947; ed. îngr. și introd. Petru Ursache, Iași, 1998; *Conceptia despre artă a lui G. Ibrăileanu*, București, 1955; *Alec Russo*, București, 1957; *Studii de istorie a teoriei literare românești*, București, 1962; *Conceptul de literatură universală și comparată*, București, 1967; *Principii de literatură comparată*, București, 1969; *Arta populară și relațiile ei*, București, 1971; *Aspecte naționale ale curentelor literare internaționale*, București, 1973; *Dezbateri critice*, București, 1977; *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iași, 1982. **Traduceri:** Paul van Tieghem, *Literatura comparată*, pref. trad., București, 1966; *Epopeea lui Ghilgameș*, București, 1966 (în colaborare cu Virginia Șerbănescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 478, II, 314–319, III, 436–444, 1487–1488; Emil Cioran, „*Aspecte și atitudini ideologice*”, „*Azi*”, 1933, 3; Chinezu, *Pagini*, 247–251; Constantinescu, *Scieri*, II, 445–464; Mircea Vulcănescu, *Tradiționalism fără tradiție sau Bonjurism gen 1934*, CL, 1934, 2; Paul Zarifopol, „*Motive hegeliene în scrisul eminescian*”, RFR, 1934, 5; Paul Zarifopol, *Despre ideologia lui M. Eminescu*, RFR, 1934, 5; Mircea Eliade, „*Al. Odobescu*”, F, 1935, 3; Șuluțiu, *Scritori*, 359–361; Gh. Vrabie, „*Conceptul de artă populară*”, G, 1940, 1; Perpesiciu, *Opere*, IX, 316–317; D. Gusti, [Raport de premiere – „*Conceptul de artă populară*”], AAR, t. LXI, 1940–1941; Șerban Cioculescu, *Un suflet mare: Alecu Russo*, GL, 1957, 41; Liviu Rusu, „*Conceptul de literatură universală și comparată*”, VR, 1967, 12; Dan Grigorescu, „*Principii de literatură comparată*”, RITL, 1969, 4; Balotă, *Labyrinth*, 412–416; Adrian Fochi, „*Arta populară și relațiile ei*”, RITL, 1971, 3; Bucur, *Istoriografia*, 563–567; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, 446–447; Omagiu profesorului Al. Dima, coordonator A. Loghin, Iași, 1975; Paul Cornea, *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, București, 1978, 67–68; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 64–67; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 195–200; *In memoriam. Alexandru Dima*, coordonator I.D. Lăudat, Iași, 1979; Velea, *Universalități*, 39–48; Mănuță, *Perspective*, 198–210; Dicț. esențial, 248–250; Mircea Muthu, *Studii de estetică românească*, Cluj-Napoca, 2005, 60–67; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 324–325; Popa, *Ist. lit.*, II, 1061, *passim*. **N.M.**

DIMA, Simona-Grazia (7.X.1958, Timișoara), poetă, eseistă. Părinții, Valentina Dima și Simion Dima, sunt scriitori. **D.** a urmat la Timișoara Liceul „C. Diaconovici-Loga” (1974–1978) și Facultatea de Filologie, secția engleză-română (1978–1982). Traseul ei profesional include un an de profesorat la Variaș, în județul Timiș, apoi un an ca traducătoare la Electromotor Timișoara, după care, din 1984, a funcționat ca bibliotecară la Biblioteca Județeană Timiș. Din 1990 se angajează ca traducătoare la sucursala Timișoara a Institutului de Studii și Proiectări Energetice din București. În 2000 pleacă la București, în centrul aceluiași institut, dar peste un an intră în redacția revistei „Contemporanul – Ideea europeană”, iar în 2003 trece ca muzeograf, pentru scurtă vreme, la Muzeul Literaturii Române, fiind apoi redactor de rubrică la „Revista română de sociologie” („Romanian Journal of Sociology”), publicație a Institutului de Sociologie „D. Gusti” al Academiei Române. A debutat în „Almanahul literar” (1978) cu poemul *În lumina ce crește*, ulterior semnând în volumul colectiv de poezie *Caietul debutanților pe 1980–1981*. Prima carte personală, *Ecuație liniștită*, îi apare în 1985. De-a lungul anilor, a colaborat cu poeme, cronici, eseuri, traduceri la numeroase reviste. Este prezentă în antologii publicate în țară sau în străinătate. În 1998 i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timișoara. Ca secretar al PEN-Clubului Român (din 2006), a participat la diverse conferințe, festivaluri și congrese internaționale (Germania, Franța, Italia, Slovenia, Republica Macedonia, Ungaria, Slovacia, Serbia).

D. propune o poezie elaborată, de certă încărcătură livrescă, respectând echilibrul și solemnitatea discursului. În timp, descoperind „căile beatitudinii”, lirica ei câștigă temperat în pasionalitate. **D.** refuză sentimentalismul dulceag ori ludismul ironic-ingenios, nu agreează nici stilul aluziv, esopic, pe linie politică. Se refugiază într-un spațiu utopic, în speranța accederii la esențe. Probabil că *Noaptea romană* (1997) marchează explicit această detașare. Autoarea inventează un loc poetic, fiindcă Abstrus și Noremaion (ca „ținut imponderabil”) sunt termeni toponimici, dar, mai important, sunt două tărâmurii inevitabil complementare. Poeta reușește să privească „prin inima copilăriei” (norii sunt chiar „ochi ai bucuriei”) și în același timp să convoace „părinți sfătoși”, învăluind himericu-i ținut cu „o lumină sperioasă”. Convinsă că blândețea stăpânește lumea, încearcă mântuirea prin confesiune.

Sensibilă și instruită, mai degrabă retractilă, **D.** face din poezie „un crez trăit”. Cu mîgală de miniaturist, culege sunetul „păcatelor gândirii” și vrea să atingă o împăcare luminoasă, stăpînită de solaritate, grație, discreție și, neapărat, distincție. De o candoare creativă deloc mimată, poeta dovedește „un calm tensionat”. Marcel Pop-Corniș deslușește „unele sensuri cvasiezoterice” chiar în versurile ei de început și detectează acolo impersonalism și ample ritualuri cosmice, ceea ce conferă discursului „o formă euristică”. Îmbătățită de „urcușul divin al frazei”, poeta redescoperă mirabilul. „Fiecare por al lumii” îngână un cântec, o dăruită revărsare de lumină îmbracă lumea în tihnă, bunătate și îngăduință. O lume într-o zbatere, totuși, tensionată de un „miracol asimetric”, atentând la spiritul geometric, la acel glacial lirism intelectualizat, bântuit de un „clocot exuberant”. Într-un context răvășit de furii demitizante, poeta se încumetă să pledeze pentru resacralizare. Invocând o „altă vedere”, este încrezătoare în „văzul care niciodată nu pierе”, crede că „să știi să vezi e fericirea” (*Știința văzului*). Autoarea face naveta între doi poli (copilul „bezmetic” / râvnita înțelepciune „deplină”) și ezită fertil între o prospețime ludică și „focul ermetic”, aspirând la poemul cristalizat. O poezie de viziune, celebrând „iluminările”, etalând o dimensiune criptică, cum observa Radu Voinescu. Pe de altă parte, năzuind, prin lecturi ezoterice, spre „cartea ascunsă”, își citește cu atenție confrății, livrând calde exerciții de admirație și jurnale de lectură în *Labirint fără minotaur* (2008) sau în *Blândețea scorpionului* (2011). O antologie din 2006 (realizată în colaborare cu Aurelian Titu Dumitrescu), cuprinzând răspunsurile a 25 de scriitori cu privire la modelele poeziei franceze (Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé), și o traducere, *Ramana Maharshi sau Calea cunoașterii supreme* de Arthur Osborne (2003), îi completează bibliografia.

SCRIERI: *Ecuație liniștită*, București, 1985; *Diminețile gândului*, Timișoara, 1989; *Scara lui Iacob*, Timișoara, 1995; *Focul matematic*, București, 1997; *Noaptea romană*, Târgu Mureș, 1997; *Confesor de tigri*, Botoșani, 1998; *Călătorii apocrife*, Pitești, 2002; *Ultimul etrusc*, Timișoara, 2002; *Dreptul răni de a rămâne deschisă*, București, 2003; *Labirint fără minotaur*, postfață Mircea Horia Simionescu, București, 2008; *La ora fulgerului*, Cluj-Napoca, 2009; *Blândețea scorpionului*, București, 2011; *Interiorul lucrurilor*, București, 2011; *Unirea în duh* (în colaborare), București, 2011.

Repere bibliografice: Marcel Pop-Corniș, *Vă prezentăm un tânăr poet: Simona-Grazia Dima*, O, 1980, 29; Vasile Popovici, *O poetă*, O, 1986, 10; Adrian Dinu Rachieru, [Simona-Grazia Dima], AST, 1987, 7, LCF, 1995, 43, „Zburătorul”, 1997, 1–3, CNT, 2000, 17, 2011, 2, CL, 2004, 2; Coșovei, *Pornind*, 175–178; Al. Cistelean, *Scara grației*, LCF, 1995, 42; Ștefan Borbély, [Simona-Grazia Dima], PSS, 1997, 10, APF, 2012, 2; Cornel Ungureanu, *Simona-Grazia și paradisurile poeziei*, O, 1998, 2; Diaconu, *Fețele*, 170–175; Alexandru Lungu, *Veghe neaburită*, „Argo” (Bonn), 1999, 20; Grigurcu, *Poezie*, I, 555–557; *Dicț. Banat*, 243–246; Mircea A. Diaconu, *Atelierele poeziei*, București, 2005, 197–199; Radu Voinescu, *Subiecte I. Scriitori români contemporani*, București, 2005, 232–249; Ioan Moldovan, „Interiorul lucrurilor”, F, 2012, 6.

A.D.R.

DIMA, Ștefan (23.XI.1906, Fundeni-Zărnești, j. Buzău – ?), poet, eseist. Este fiul Smarandei și al lui Gheorghe Dima, țărani. Urmează Școala Normală la Buzău, iar la București termină în 1929 Liceul „Gh. Șincai” și în 1934 Facultatea de Litere și Filosofie, obținând diplome de licență la ambele profiluri. S-a specializat urmând studii de estetică la Viena. În perioada 1935–1970 a fost profesor secundar la Buzău, Alba Iulia și București. A debutat cu versuri la „Vlăstarul” (Buzău) în 1927, apoi a colaborat cu poezii și articole literare la „Litere”, „Discobolul”, „Cuvântul liber”, „Viața literară”, „Azi”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”.

Versurile din primul volum al lui **D.**, *Lumini în interior* (1934), par o consemnare aleatoare a propriei existențe sufletești, expresie sui-generis, modernistă și nonconformistă, a unei atitudini contemplativ-filosofice. Experiențe negative, revelații triste, imaginea lumii ca amestec de elemente disparate, evoluând haotic, perceperea vieții ca efect al unor jocuri absurde și, peste toate, obsedanta conștiință a sfârșitului alungă iluziile și provoacă o suferință profundă. Poetul vede un remediu doar în călătoria spre starea de dinaintea genezei, neclintită și nemăsurată de timp. Cu anii, angoasa se mai estompează, viziunea tenebroasă se mai limpezește și în următoarele volume – *Integrare în vis* (1967), *Al acestei memorii* (1984), *Clepsidra tăcută* (1988) – **D.** pare tot mai pătruns de armonia luminoasă a naturii, de consubstanțialitatea omului și a cuvintelor și are senzația deplinei integrări în existența generală. Memoria devine un „univers convergent”, o concentrare fantastică de imagini și sensuri. Eul poetic își afirmă credința că existența este posibilă și după sfârșitul pământesc, atenuându-și obsesia paralizantă a

morții. Pe aceste coordonate, extrem de ambițioase, evoluează poetul, care se prezintă de la bun început ca fiind logodit cu „vestala elegiei”, ca „mirele unei solitudini înalte”. De la poezia ca plâns abisal **D.** trece și încearcă a-i conferi un statut transcendent – „sensul lumii e poezia”. Sedus de teoria mallarmeană a creării unui limbaj poetic în sine, ermetic, sibilinic, dar și de demonstrațiile suprarealiste, care acordau prioritate întâmplărilor de la nivelul subconștientului și al visului, **D.** a scris numeroase texte situate la granița dintre originalitate și ermetism, pe de o parte, sau improprietate și neclaritate, pe de alta. De altfel, autorul lor recunoaște că are „imagini și cuvinte cu forme de nori”, schimbătoare, în combinații instabile, de unde și aspectul de poezie fără contururi precise, inconsistentă, artificială, fără forță de iradiere sau, cum singur spune, „elegii cu ferestre închise”.

SCRIERI: *Lumini în interior*, București, 1934; *Integrare în vis*, pref. Dumitru Petrescu, București, 1967; *Al acestei memorii*, București, 1984; *Clepsidra tăcută*, București, 1988; *Gândirea poetică și cuvintele*, București, 1992; *Introspecta poesis*, București, 1993; *Zilele care ne poartă*, București, 1995.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*Lumini în interior*”, VRA, 1934, 330; Matei Alexandrescu, „*Lumini în interior*”, „Litere”, 1934, 7; M.G. Constantinescu, „*Lumini în interior*”, U, 1934, 90; Nicolae Roșu, „*Lumini în interior*”, CRE, 1934, 2231; Al. Robot, „*Lumini în interior*”, RP, 1934, 4888; P. Mar. [Pericle Martinescu], „*Lumini în interior*”, „Munca literară și artistică”, 1934, 12; Ion I. Cantacuzino, „*Lumini în interior*”, CL, 1934, 4; Perpessicius, *Opere*, VII, 15–16; Marin Mincu, „*Integrare în vis*”, GL, 1967, 50; *Scrisoare de la Ștefan Dima*. 1980, ADLTR, D-38; Mariana Lazăr, „*Clepsidra tăcută*”, ST, 1990, 4; Dumitriu Istrate Rușețeanu, *Restituiri și referințe critice. Eseistul și poetul buzoian Ștefan Dima*, Buzău, 2010.

C. T.

DIMACHI, Neculai (c. 1777 – 16.X.1836, Iași), autor de versuri și autor dramatic. Coborător dintr-o familie de boieri de origine grecească, **D.** este fiul mare-lui vornic, iar mai târziu mare logofăt, Manolache Dimachi. În 1803, tânăr căminar, e primit în Divan. În opoziție sub domnitorul Ioan Sandu Sturdza, ajunge chiar să candideze la domnie, împotriva lui Mihail Sturdza, în 1834. Vel vornic, președinte al Tribunalului Apelativ în vremea Regulamentului Organic, se ocupă, când are prilejul, de negoțuri. Dintre cele trei fiice, cea mai mare, Catinka, potrivit unei legende îndoielnice, ar fi avut un amestec în aventura galantă ce ar fi grăbit sfârșitul poetului Al. Hrisoverghi. Cu puțin timp înainte de a muri, **D.**, care

renunțase la poezie încă din vremea primei tinereți, a vrut să-și distrugă manuscrisele. Într-o vreme el dobândise o anume notorietate prin stihurile lui – nepublicate – făcute pentru propria-i plăcere ori improvizate „din poronca” cine știe cui.

Lirica lui **D.**, preponderent erotică, nu se îndepărtează prea mult de aceea a lui Costache Conachi și Alecu Văcărescu. Sunt acrostihuri galante, în care, într-un chip convențional, se aduce un prinos amorului. Lamentațiile îndrăgostitului fără noroc nu sunt departe de tânguirile din cântecele de lume. Luna e o prezență aproape obsesivă, de obicei străină și neprietenosă, și un anume simț al naturii nu-i lipsește lui **D.** La fel cu poeții anacreontici sau petrarchiști, cultivă și el contrastul, însă într-o manieră artificială. Dintre producțiile lui poetice, mai cunoscută este *Piima lui Neculai Dimachi asupra vistierei Anica Roset*, care a circulat sub un titlu dedus din conținutul poemului, *Corabia pe valuri*. Înzestrat cu simț de observație și nu lipsit de umor, **D.** a compus și versuri satirice, mai izbutite decât cele elegiace. Sprințara scenetă *O adunare a trii cucoane*, unde sunt ironizate cochetăria și mania clevetelii, vădește predispoziții de autor dramatic. În colaborare cu Costache Conachi și cu Dumitrache Beldiman, scrie *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zâc Căbujan și Cavaler Cucoș*, unde e creionată figura grotescă a unui avar. I s-a atribuit și piesa *Sfatul familiei* (publicată de Șerban Cioculescu în 1961), una din primele comedii românești originale. Din câteva linii mai îngroșate, autorul știe să surprindă un profil.

SCRIERI: *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zâc Căbujan și Cavaler Cucoș* (în colaborare cu Costache Conachi și Dumitrache Beldiman), în *Începuturile teatrului românesc*, îngr. și pref. Tiberiu Avramescu, București, 1963, 40–46; *Poezii*, în *Poezia română clasică (De la Dosoftei la Octavian Goga)*, I, îngr. Al. Piru și Ioan Șerban, pref. Al. Piru, București, 1970, 103–106.

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, *Un poet moldovan pierdut*, VR, 1906, 3; Popovici, *Studii*, I, 422–424; Cioculescu, *Varietăți*, 93–121; *Ist. lit.*, II, 210–215; Piru, *Ist. lit.*, II, 280–287; Brădățeanu, *Comedia*, 31–36; Cornea, *Originile*, 129, 149–151; *Dicț. lit.* 1900, 278–279; Vasile Sandu, *Un observator al moravurilor*, MS, 1987, 1. **EF**

DIMA-DRĂGAN, Corneliu (25.XII.1936, Bacău – 16.XI.1986, Toronto, Canada), bibliolog, istoric literar. Este fiul Floricăi Dima-Drăgan (n. Popescu), asistentă medicală, și al lui Petru Dima-Drăgan, contabil. Începe școala primară la Bacău, o continuă la Tecuci, termină Școala Medie nr. 1 din Bacău

(1953) și Facultatea de Filologie din București (1958). În 1973 își susține teza de doctorat, *Biblioteci medievale românești*, sub conducerea profesorului Dan Simonescu. Funcționează ca bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară din București (1958), redactor la Editura de Stat (1958), inspector în Ministerul Culturii (1960–1962), bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat (1962), redactor la „Călăuza bibliotecarului” (1963), conferențiar la secția de biblioteconomie a Institutului Pedagogic din București (1963–1970), secție transferată la Universitatea din București, unde profesează până în 1977, când, după cererea de plecare definitivă din țară, i se desface contractul de muncă. În iulie 1979 emigrează la Toronto (Canada), unde preia conducerea Societății de Studii Românești, editează „Tricolorul” (1980–1986), cu suplimentul „Ethos românesc”, „Luceafărul” și relansează buletinul „Studia bibliologica”, inițiat la București în 1964. A fost asasinat în condiții neelucidate, o ipoteză fiind că ar fi încercat să renunțe la colaborarea, de mai mulți ani, cu Securitatea ceașistă. **D.** debutează în „Călăuza bibliotecarului” (1959) și editorial în 1966 cu *Scriitorii noștri clasici și problemele culturii de masă*. În manuscris a lăsat volumul de versuri *Silex înflorit*. Mai colaborează la „Îndrumătorul cultural”, „Revista bibliotecilor”, „Studii și cercetări de bibliologie”, „Revue roumaine d'histoire”, „Ateneu”, „România literară”, „Ramuri”, „Mitropolia Olteniei”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Luceafărul”, „Revue des études sud-est européennes” ș.a.

Format sub îndrumarea lui Dan Simonescu, **D.** devine un aplicat bibliolog și documentarist, lucrările sale fiind bazate pe surse arhivistice de primă mărime. Cu acribie, dar și cu multă pasiune, reconstituie biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino, apoi elaborează o documentată monografie, *Constantin Cantacuzino stolnicul, un umanist român* (1970, în colaborare cu Livia Bacăru). Despre scriitori, cărțile și manuscrisele lor, istorie, semnificația scrisului, organizare, circulație și destin postum al cărților sunt nenumărate informații erudite în alte lucrări, fiecare fiind un prețios vademecum: *Ex libris. Bibliologie și bibliofilie* (1973), *Biblioteci umaniste românești* (1974), *Manuscrise miniaturate franceze în colecții românești* (1978).

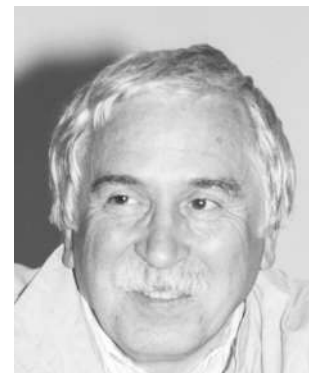
SCRIERI: *Scriitorii noștri clasici și problemele culturii de masă*, București, 1966; *Biblioteca marelui umanist român Constantin Cantacuzino stolnicul (1640–1716)* (în colaborare cu Livia Bacăru), pref. Virgil Cândea, București, 1966; *Constantin Cantacuzino stolnicul, un umanist român* (în colaborare cu Livia Bacăru), București, 1970; *Ex libris*.

Bibliologie și bibliofilie, București, 1973; *Bălcescu și alți deținuți politici la Mărgineni*, Bălcești pe Topolog, 1974; *Biblioteci umaniste românești*, pref. Gheorghe Cronț, București, 1974; *Bibliologie generală*, I, București, 1976; *Manuscrise miniaturate franceze în colecții românești* (în colaborare cu Gheorghe Buluță), București, 1978.

Repere bibliografice: Gheorghe Buluță, *O viață în și pentru bibliotecă*, „Biblioteca”, 1997, 2; Constantin Eretescu, *Lumea exilului (II)*, OC, 2002, 122; Alexandru Niculescu, *Exilații noștri*, RL, 2003, 25; Manolescu, *Enciclopedie*, 249–250. **T.N.**

DIMÂNDAREA, publicație apărută la București, lunar, între iunie 1937 și aprilie 1940, cu subtitlul „Revistă națională de educație și cultură”. Titlul înseamnă în dialect macedonean „Porunca”. Articolul-program semnat de directorul Ion Foti cere „o revenire la clasicism, la severa atitudine a unui Eschil sau Dante, o reînnoire a credinței în forțele morale adevărate ale omenirii”. Colaborează cu poezii G. Murnu, Nuși Tulliu, I.U. Soricu, N. Caratană, Virgiliu Cuffa, C. Scrima, Gh. Perdichi, Zicu Araia, N. Rădulescu-Niger, C. Constante, iar cu proză Dimitrie Cuculin, I.C. Vissarion. Se publică articole diverse, precum *Scrierile politice ale lui Eminescu* (1937), *Centenarul lui Titu Maiorescu* (1940), portrete și evocări ale lui Octavian Goga, I.U. Soricu, Ovid Densusianu. Un loc important îl ocupă textele despre limba, cultura și tradițiile românilor sud-dunăreni, cum ar fi: *Poezia populară la macedo-români* (Nuși Tulliu), *Românii macedoneni și colonizarea* (Spiru Bojgoli), *Pentru cine și alături de cine trebuie să luptăm noi, aromânii?* (P. Bucovalla), *Despre poetul H. Zalacosta* (V. Diamandi-Aminceanul), *Problema aromânilor* (I. Nica), *Macedo-românii în istorie* (Ion Foti), *Despre poetul Costa Crystalli* (Vasile Diamandi-Aminceanul), *Din istoria românilor balcanici* (G. Murnu), *Aromânii în lumina cântecelor populare albaneze* (Dimitrie P. Pascu), *Poezia pătimirii și a meliorismului în literatura aromânească* (I. Gh. Scrima), *Cântece populare aromânești după izvoare slave* (Vasile Christu), *Poezia armatolilor în literatura populară neogreacă* (Ion Scrima) ș.a. De o atenție deosebită beneficiază literatura neogreacă prin traducerile din Campanis, Mavlis, Eftaliotis, C. Palamas, Aristotel Valaoritis. O nouă serie apare din 1994, mai întâi trimestrial, apoi lunar (între 2003–2006), ca revistă de cultură editată de Fundația Culturală Aromână Dimândarea Părintească, supliment al revistelor „Frăția” din Tirana și „Deșteptarea” din București, sub direcția lui Hristu Cândroveanu.

M.Pp.

DIMISIANU, Gabriel
(25.I.1936, Brăila),
critic și istoric literar.

Este fiul Marioarei (n. Burtan) și al lui Iancu Dimisianu, librar. A urmat școala primară și Liceul „N. Bălcescu” din Brăila (1942–1953), iar studiile universitare la Facultatea de Filologie din București, absolvită în 1958. A fost corector și redactor la „Gazeta literară” (1958–1967), redactor-șef adjunct la „Amfiteatru” (1967–1968), redactor-șef adjunct la „România literară” (1968–1984), din 1990 redactor-șef, iar din 1993 până în 2009 director adjunct la aceeași revistă. A fost membru în Consiliul Uniunii Scriitorilor și membru în Comitetul Director. Debutază în presă în 1958, la „Gazeta literară”, cu o recenzie la o carte sovietică. A mai colaborat la „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Convorbiri literare”, „Steaua”, „Ramuri”, „22” ș.a. Este distins, între altele, cu Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române (2003) și cu Premiul Național de Literatură (2011), decernat de Uniunea Scriitorilor.

Debutul editorial al lui D. e reprezentat de *Schițe de critică*, volum apărut în 1966, ce se resimte, ca mai toate scrierile epocii, de pe urma sociologismului și a dogmatismului. În ciuda unor aprecieri conjuncturale, criticul se relevă ca un spirit penetrant, știind să distingă valoarea. Această culegere de cronici, ca și cele ce i-au urmat, are profilul „mențiunilor critice” ale lui Perpessicius, deși formulările sunt mai puțin ceremonioase. Începând cu volumul *Prozatori de azi* (1970), D. se angajează într-o luptă consecventă împotriva dogmatismului. Scriitorii pe care îi comentează, pe unii în repetate rânduri (Marin Preda, Ștefan Bănuțescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Nicolae Breban, Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Al. Ivăsiuc, D.R. Popescu, Sorin Titel, D. Țepeneag, Petru Popescu, George Bălăiță ș.a.), intră, observă criticul, în polemică implicită cu proza schematică și conformistă a anilor '50. Remarcându-le modernitatea, comentatorul constată că acești autori se dezinteresează de stricta „verosimilitate”, au

capacitate de sinteză, preferă adesea reprezentările metaforice și simbolice, deconstrucția, tehnica sugestiei, retragerea în parabolă și vizionarism, eseismul. Ei refac legăturile cu marea proză interbelică. În acest volum cronicile sunt organizate pe baza unor idei structurante (*Realismul complex, social și psihologic: Marin Preda, O tendință spre romanul „total”: Nicolae Breban* etc.), ceea ce dovedește nu numai aptitudinea criticului de a urmări fenomenul contemporan în evoluția lui, dar și comprehensiunea față de marea varietate a formulelor epice și ambiția de a le sistematiza într-o veritabilă istorie a prozei românești postbelice. Spirit lovinescian, **D.** e mereu atent la scara de valori, puțini fiind poezii și mai ales prozatorii și criticii despre care să nu fi scris. Se îndreaptă cu precădere spre deceniul al șaptelea, când și-a conturat el însuși personalitatea. După volumul *Valori actuale* (1974) urmează *Nouă prozatori* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor), unde se afirmă în deplina maturitate a mijloacelor sale criticul pasionat al actualității, care consacră mici studii monografice unor scriitori importanți despre care scrisese anterior, ca și altora la fel de importanți, precum Augustin Buzura. Investigând literatura cu un viu spirit analitic și condus aproape mereu de simțul valorii și al măsurii, autorul mănuieste un limbaj critic de o pregnanță stilistică foarte personală. Textul se citește nu numai cu interes pentru judecățile pertinente, dar și cu reală plăcere. *Opinii literare* (1978) se remarcă în special prin articolele mereu la obiect și, în genere, lipsite de complezență despre criticii și istoricii literari. *Lecturi libere* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor), ca și *Subiecte* (1987), alătură cronicilor și câteva articole despre clasici, cronicarul țintind și o panoramă istorico-literară. Dar cuvântul e tot al criticului, care face și următoarea profesiune de credință: „A urmări orientările, preferințele publicului, a veghea ca acestea să nu fie canalizate impropriu, ci îndreptate către adevăratele valori, iată țeluri ce slujesc interesele culturii naționale”. Și el s-a străduit ca aceste idei să definească permanent bogata sa activitate de cronicar. A comentat într-o mai mică măsură operele unor poeți ca Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Ana Blandiana, Adrian Păunescu, Petre Stoica, Ion Horea, Florența Albu, Mircea Dinescu, și într-o mult mai mare măsură pe acelea ale prozatorilor, precum, în afară de cei vizitați frecvent, Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Titus Popovici, Laurențiu Fulga, Paul Georgescu, Mircea Horia

Simionescu, Matei Călinescu, Marin Sorescu, Radu Petrescu, Petre Sălcudeanu, Bedros Horasangian, Ioan Groșan și numeroși alții. Aproape deopotrivă i-au atras atenția volumele criticilor și istoricilor literari Al. Piru, Adrian Marino, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu, Ov. S. Crohmălniceanu, Constantin Ciopraga, Cornel Regman, Nicolae Balotă, Mircea Zăciu, Z. Ornea, Alexandru George, S. Damian, Dumitru Micu, Mircea Tomuș, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu, Mihai Ungheanu, Mircea Martin, Ion Pop ș.a. Criticul literar a avut câteva „reper”, iar o carte a sa din 1990 se și intitulează astfel, fiind închinată spiritului junimist și maiorescian, de la care **D.** se revendică și pe care îl identifică la Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Perpessicius și Vladimir Streinu. Volumul este plin de substanță, conținând patru portrete critice bine individualizate. Pompiliu Constantinescu, cronicar al operelor la zi, diagnostician aproape fără cusur, vede „literatura ca organism”; Șerban Cioculescu e un raționalist, partizanul „criticii obiective”, pentru care judecata de valoare e obligatorie, înlesnind calea spre adevăr; Perpessicius s-ar caracteriza prin „centrismul estetic”, datorită imparțialității și echidistanței față de sămănătorism și modernism, iar Vladimir Streinu prin teoretizarea personalității creatoare, privită ca fiind unică, și prin oscilația între critica pură și cea istorică. Pe câteșipatru îi caracterizează, în esență, fidelitatea față de maiorescianism, ca principiu etic și estetic mereu în vigoare. **D.** are conștiința continuității acestei tradiții, în care se înscriu deopotrivă E. Lovinescu și G. Călinescu, ca și a aceleia mai larg literare, criticul întorcându-se nu o dată spre mari scriitori, precum Ion Ghica, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu și mai ales I.L. Caragiale, pe marginea operei căruia face observații întru totul notabile. Subliniind perspectiva istorică ce-l preocupă, a ținut să elaboreze un studiu mai amplu, atunci când a scris *Introducere în opera lui Constantin Negruzzi* (1984). Calitățile exegetului – spiritul analitic, observația percutantă, suplețea și finețea expresiei – își dau aici o întâlnire fericită. Cartea ilustrează excelent aplicarea stilului critic, îndelung exersat asupra fenomenului contemporan, la opera unui scriitor aparținând istoriei literare. Rămânând în actualitate și după schimbările politice și culturale post-1989, **D.** și-a strâns foietoanele din „România literară” în volumele *Lumea criticului* (2000; Premiul Filialei București a Uniunii

Scriitorilor) și *Fragmente contemporane* (2004), în care cardiograma tranziției este înregistrată cu aceeași amenitate tacticoasă ce-i este caracteristică. O atenție specială acordă recuperării secvenței literare dintre 1944 și 1948, de-a lungul căreia apăruseră scrieri importante de Pavel Chihaia, Mihail Fărcășanu (Villara), Constant Tonegaru, Mihail Crama ș.a. Cele câteva schițe confesive care încheiau *Lumea criticului* au trecut într-un volum memorialistic propriu-zis, *Amintiri și portrete literare* (2003), cuprinzând evocări ale mediului literar și ale câtorva scriitori. **D.** urmează un protocol bonom al rememorării, alegând de regulă partea pozitivă din trecut și tratând cu înțelegere chiar și cazurile mai întunecate. Delicatețea ține loc de psihologie și uniformizează parțial fundalul amintirilor, dar ansamblul, fie și edulcorat, rămâne tonic prin abilitatea de povestitor și de sinteză proprie autorului, atinsă ici și colo de umor și autoironie. Un jurnal din care **D.** a publicat prin reviste rămâne a fi revelat integral, dar nu pare a-i violenta profilul confesiv timid.

Comentator competent, cu o lungă practică, al prozei noastre contemporane, Gabriel Dimisianu nu s-a oprit de fapt niciodată, dacă îi observăm cu atenție critica, numai la momentul analizei. În recenzia cea mai modestă ca proporții el deschide larg fereastra meditației. [...] Metoda criticului, felul abordărilor lui țin de sinteză. Spre deosebire de adepții criticii de sondare, [...] Gabriel Dimisianu pare preocupat în primul rând de îmbrățișarea întregului. Ne întărește în această impresie scrisul lucid și disciplinat al autorului, fraza largă, complexă, bine articulată, făcută parcă anume ca să cuprindă fără grabă, cu răbdare, totalitatea fațetelor și a semnificațiilor unei cărți sau a unei întregi literaturi.

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Schițe de critică*, București, 1966; *Prozatori de azi*, București, 1970; *Valori actuale*, București, 1974; *Nouă prozatori*, București, 1977; *Opinii literare*, București, 1978; *Lecturi libere*, București, 1983; *Introducere în opera lui Constantin Negruzzi*, București, 1984; ed. (*Constantin Negruzzi*), București, 2007; *Subiecte*, București, 1987; *Repere*, București, 1990; *Clasici români din secolele XIX și XX*, București, 1996; *Lumea criticului*, București, 2000; *Amintiri și portrete literare*, București, 2003; ed. (*Oameni și cărți*), București, 2008; *Fragmente contemporane*, București, 2004.

Repere bibliografice: Raicu, *Structuri*, 343–345; Grigurcu, *Idei*, 197–201; Regman, *Colocvial*, 86–87; Cristea, *Domeniul*, 401–405; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 143–146; Raicu, *Critica*, 458–462; Iorgulescu, *Scriitori*, 295–297; Simion, *Scriitori*, I (1978), 739–742; Zăciu, *Lancea*, 179–189; Raicu, *Contemporani*, 204–208; Grigurcu, *Critici*, 360–366; Culcer, *Serii*, 115–120; Cristea, *Modestie*, 239–243; Cristea, *A scrie*,

107–112; Z. Ornea, *O vocație insuficient fructificată*, RL, 1997, 12; Grigurcu, *Peisaj*, II, 78–86, III, 333–352; Grigurcu, *Imposibila*, 352–359; *Dicț. esențial*, 250–251; Cristea-Enache, *Concert*, 304–310; Manolescu, *Lista*, III, 258–261; Mircea Iorgulescu, *Din Atlantida*, „22”, 2002, 6; Holban, *Portrete*, I, 330–334; Nicoleta Sălcudeanu, *Rescriptorul ideal*, CU, 2005, 3; Boldea, *Vârstele*, 90–94; Cristea-Enache, *București*, 459–465; Grigurcu, *De la un critic*, 159–169; Ștefănescu, *Istoria*, 765–772; Holban, *Ist. lit.*, III, 26–31; Simion, *Fragmente*, V, 322–324; Al. Cistelean, *Memorialistul senin*, CLT, 2008, 48; Manolescu, *Istoria*, 1229–1231. **AL. S.**

DIMITRESCU, Christea (Christu) N. (26.V.1878, București – 1956), poet, publicist. Fiu al Elenei (n. Slăniceanu) și al lui Nicolae Dimitrescu, funcționar, **D.** se îndreaptă spre o carieră publică și literară întocmai ca unchiul său, scriitorul Cristu S. Negoescu. A întreprins, pe urmele acestuia, studii în litere și drept (obține licența cu teza *Adopțiunea în dreptul roman și român*). Funcționar în diferite ministere (Justiție, Finanțe, Educație Națională) sau la Casa Artelor, director la Muzeul Comercial și Industrial, a practicat concomitent avocatura și a predat literatura la Academia de Muzică și Artă Dramatică, fondată de Th. M. Stoenescu. A fost căsătorit, între 1908 și 1911, cu poeta Claudia Millian.

D. își publică primele versuri în 1896, în „Revista literară” (recunoscută pentru afilierea la „Literaturul”) și în „Adevărul ilustrat”. Din lirica sfârșitului de veac poetul împrumută șabloane și convenții: minore lamentații și arpegii triste ori, „sub clare nopți de Pampelună”, mirajul unor „țări cu cerul violet”, emfază, declamații teatrale în notă epicureană, expansivă, contrariate de frisonul morții, „poze” nostalgice sau, la rigoare, bagatelizând idila cu un vioi accent, făcând mai tot discursul suspectabil. Sonorități exotice, livrești, afirmă pe alocuri relația cu o retorică impusă odată cu pleiada următoare, simbolistă, de poeți. Cu ezitări și obscurități, câteva tălmăciri (din Victor Hugo, Petőfi Sándor, Giacomo Leopardi sau Catulle Mendès) nu trec de faza sânguinței juvenile. Tenace, **D.** forțează intrarea în Parnas până în preajma celui de-al Doilea Război Mondial; cu înclinații de moralist, cultivă maxima și paradoxul, pastelul neoclasic, catrenul umoristic. Produce, cu elan artizanal, pantume îndeosebi (ceea ce speră, cu naivitate, să-l singularizeze în peisajul literar), rondeluri și sonete, modeste altfel și departe de turnura impecabilă pe care o pretinde genul. De regăsit frecvent în periodice, pseudonimul favorit, Cridim, e preluat și pe coperta culegerilor editate

compact întrucâtva după 1900, apoi la intervale tot mai mari; excepție face întâia carte, *Florile iubirei*, semnată Christ N. Dimitrescu, în 1901, an fast și pentru umorist, care ieșea la rampă cu cel dintâi volum din *Quatrene* (grafia din original reda titlul în nota prețios latinizantă vizibil agreată de poet). Cu ambele volume ale seriei (al doilea apare în 1903), nu pregetă să candideze la un premiu academic, gest dezinvolt, ce pune în vizibil dezacord pe doi dintre „nemuritorii” raportori. Continuă a-și exersa floreta în *Epigrame* (1908); rezistă mai ales cu hazul scos din lumea literară (gafele unor confrăți sunt „ținte” și pretexte predilecte) și trece printre „clasici” între urmașii breslei (Sofronie Ivanovici, N. Crevedia, A.C. Calotescu-Neicu îi află locul în antologiile ce se vor consacra, la noi, umorului, catrenului și autorilor de duh); G. Călinescu însuși rezerva epigramistului un paragraf în *Istoria literaturii de la origini până în prezent*. În schimb, poetul pragului de veac, vetust, dispăre, repede uitat, în valul marelui lirism adus de anii interbelici. În *Zale roșii* (1919) grupase versuri așa-zis „eroice”; o ultimă plachetă, anodină, *Aripi albe* (1932), pretinde să exprime, în serbede pastişe, trăiri subtile și extaze mistice. Sub nume propriu ori sub varii, fanteziste semnături–inițiale, prescurtări, multe ca variante la Cridim, sau Keops (Cheops), Kapa, Kapa-Ro, Aferim, Moș Cuminte, Lacrima Christi, Palma Christi, Stan Bostan, Virus, Critic etc., **D.**, poligraf școlit și gazetar de oarecare notorietate, colaborează, rutinier, la ziare și reviste dintre cele mai diverse din primele decade ale veacului trecut: „Moș Teacă”, „Foaia populară”, „Moda ilustrată”, „Apărarea națională”, „Epoca”, „Patriotul”, „Zeflemeaua”, „Forța morală”, „Tribuna literară”, „Cronica”, „Tribuna familiei”, „Observatorul”, „Duminica”, „Românul literar și politic”, „Revista albă”, „Țara”, „Biruința”, „Universul literar”, „Ileana”, „Dunărea de Jos”, „Gurița”, „Viitorul”, „Alandala”, „Versuri și proză”, „Săptămâna politică și culturală”, „Drepturile femeii”, „Noi pagini literare”, „Universul”, „România de mâine”, „Naționalul”, „Palatul de Justiție”, „Cronicarul”, „Literatorul”, „Politica”, „Teatrul de mâine”, „Democratul”, „Gazeta Capitalei”, „Dimineța”, „Răsăritul”, „Actualitatea”, „Lumea copiilor”, „Cultura poporului”, „Țara voievozilor”, „Veselia”, „Universul copiilor”, „Fântâna darurilor”, „Luceafărul literar și artistic”, „Omul liber”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Isis”, „Cuvânt bun”, „Ortodoxia”, „Gazeta”, „Duminica copiilor”, „Luceafărul literar și critic”, „Epigrama”, „Curentul magazin”, „Progresul

literar”, „Rapid”, „Glasul neamului”, „Curentul pentru copii și tineret” ș.a. (cifra finală însumând, probabil, peste o sută douăzeci de titluri). Prestația în fruntea unor publicații croite în tipar occidental, cu sprijinul unor cercuri mondene și artistice (în stilul consacrat de „L'Illustration” și cu o grafică de zile mari, asigurată de maeștrii Curții, Foto Julietta, Foto Buzdugan, Foto Royal), deschide un episod fertil în jurnalistica lui **D.**, poetul exersând după 1910 consecvent (odată cu numirea sa ca prim-redactor al revistei „Ilustrația”, apoi ca secretar sau director de redacție la „Ilustrațiunea națională”, „Ilustrația neamului nostru” ș.a.) și în postura cronicarului de artă; interesat de plastică îndeosebi, a mai lăsat și comentarii de spectacol, profile de actori, succinte prezentări de cărți ș.a. Perseverent, prob în consemnarea evenimentelor „la zi”, **D.**, mai curând un barometru al opiniei comune, va oferi, în cronicile sale impresioniste, în note, dări de seamă, bilanțuri, detalii numeroase și utile reconstituirii unor aspecte din mișcarea artelor în epocă. Comentatorul prinde pulsul sălilor de expoziții, reține noutățile care survin la Salonul Oficial, prestigiul unor expozanți (pe care îi va urmări în timp), cota în creștere sau în scădere a acestora la „bursa” vremii. Treptat, preocupările se diversifică, integrând sfera esteticii ambientale – arhitectură, grupuri sculpturale – sau artele așa-zise „minore” și decorative, în „vădit progres” (țesături, broderii, cusături naționale, ceramică, gravură, metaloplastie, mobilier). Când e spontan, dezinhibat, **D.** face constatări interesante (caricatura „este epigrama, umorul în pictură”, remarcă într-un text). Atent la toate generațiile de artiști, nu se abține să-și exprime opțiunea, preferințele, dar fără să ignore judecata dreaptă. Sunt prețuiți la justa lor valoare artiști „cu personalitate” din promoțiile „noi”, ca Th. Pallady („sobru și sombru” în pictură), Gh. Petrașcu, D. Șirato, N. Dărăscu („artist de seamă” și „de rasă”), D. Artachino, Iser, Kimon Loghi, sau sculptori: Oscar Han, Ion Jalea, Cecilia Cuțescu, Fr. Storck, D. Paciuirea (cu „viziunile” himerice) sau „tânărul” Constantin Brâncuși („primitiv”, aspirând spre originalitate).

SCRIERI: *Florile iubirei*, București, 1901; *Quatrene*, I–II, București, 1901–1903; *Epigrame*, pref. I.D. Caragiani, București, 1908; *Zale roșii*, București, 1919; *Aripi albe*, București, 1932.

Repere bibliografice: I.D. Caragiani, „*Florile iubirei*”, „*Quatrene*”, AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901–1902; D.C. Ollănescu [-Ascanio], „*Quatrene*”, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903–1904; Cincinat Pavelescu, *Versuri*,

epigrame, amintiri, corespondență, îngr. George Zaru și Victor Crăciun, București, 1972, 339–348; M. Carp, „*Epigrame*”, VR, 1908, 8; M.G. Holban, „*Epigrame*”, „*Revista idealistă*”, 1908, 7–8; Virgiliu Monda, „*Zale roșii*”, SBR, 1920, 38; Paul I. Papadopol, „*Aripi albe*”, „*Linia nouă*”, 1933, 6; Alexandrina Mititelu, *Traduceri românești din Leopardi*, SI, 1936; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 576, 913, *Ist. lit.* (1982), 650, 835; Manu, *Reviste*, 73–74, 165–166; Claudia Millian, *Cartea mea de aduceri aminte*, îngr. și pref. Mihai Gafița, București, 1973, 26–32, 154–162, 166, 240–245; Piru, *Ist. lit.*, 186–187; Petre Oprea, *Cronicari și critici de artă în presa bucureșteană a anilor 1911–1916*, RMZ, 1985, 8, 1986, 2; Șerban Cioculescu, *Dialoguri literare*, București, 1987, 300. **R.Ș.**

DIMITRIADE,
Constantin (1831,
București – 10.III.1885,
București),
autor dramatic,
traducător.

Fire aventuroasă, **D.** părăsește repede școala și după ce ucenicește la un tapițer, pleacă din țară cu o trupă italiană de circ, participând la spectacole ca gimnast și „dănțuitor”. Ajuns în Italia, se imbarcă mai întâi ca elev marinar, angajându-se apoi ca hamal, matelot, chelner pe mai multe vapoare, translator la Atena, voiajor comercial prin Marsilia, Paris și Londra. Se întoarce acasă în 1848, intră pentru o vreme în trupa de teatru a lui Costache Caragiali, joacă la București, la Craiova și la Iași, unde devine, în 1864, primul profesor de declamație al Conservatorului. Concesionându-i-se în 1866 Teatrul cel Mare din București, parcurge o etapă dificilă, din care iese ruinat, cu nervii zdruncinați. Se retrage din teatru în 1880, după ce se mobilizase totuși spre a înființa, împreună cu alții, Societatea Dramatică a Actorilor din București. Din nou tapițer, chinuit de boala de nervi, se sinucide, fiind găsit înecat în Dâmbovița. Actrița Aristizza Romanescu este fiica lui dintr-o primă căsătorie, iar poetul Mircea Demetriade fiu dintr-o altă căsătorie.

D. a fost o personalitate a scenei românești: actor remarcabil, specializat în roluri de tirani și intriganți, director de scenă exigent, adversar al diletantismului, promotor al repertoriului original, pledant pentru ameliorarea situației actorilor și a instituției teatrale.

Ca și alți actori, scrie ori traduce piese de teatru. Trei drame, *Frații din munte* (1856, în colaborare cu Eugeniu Carada și prelucrând un roman al lui E. Gonzalès), *Virtutea străbună* (1864) și *Blestemul* (1870), afirmă cu exaltare gloria trecutului, sacrificiul măreț întru dreptate. Într-o atmosferă apăsător romantică, la care participă și sceneria foarte complicată ori maniera discursiv-patetică a dialogului, distinctive apar câteva personaje chinuite de vinovăție, de îndoială, anticipând ceva din *Vișorul* lui Barbu Delavrancea. În tălmăcirea lui **D.** au fost reprezentate mai multe melodrame: *Căpitanul negru* de Victor Séjour, *Don Juan de Maraňa* de Al. Dumas, *Lucrătorii* de Eugène Manuel, *Acrobatul* de Octave Feuillet, *Ludovic al XI-lea* de Casimir Delavigne ș.a. Tot el a revizuit, mai târziu, o traducere din 1848 a lui Toma Bagdat, *Othello sau Maurul din Veneția* de Shakespeare, după versiunea lui Alfred de Vigny, și a transpus în românește *Curs de declamațiune* al lui Vicente Joaquim Bastus.

SCRIERI: *Frații din munte* (în colaborare cu Eugeniu Carada), București, 1856; *Virtutea străbună*, ed. 2, București, 1864; *Blestemul*, București, 1870. **Traduceri:** Vicente Joaquim Bastus, *Curs de declamațiune*, București, 1867; Paul Meurice, *Cavalerii spiritului. Cesara*, București, 1869; Al. Dumas-fiul, *Bărbatul-femeia*, București, 1872; Tiruvalluva, *Cartea datoriilor*, București, 1876.

Repere bibliografice: Lelia Nădejde, *Costache Dimitriade*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1965, 1; Ioan Massoff, *Costache Dimitriade, actor și tapițer*, TTR, 1973, 4; *Dicț. lit.* 1900, 280. **G.D.**

DIMITRIU, Daniel
(17.VII.1945, Simeria –
11.I.2017, Iași),
critic literar.

Este fiul Mariei (n. Zaharuc) și al lui Cristea Dimitriu, tehnician. A absolvit Liceul „Mihai Eminescu” din Iași (1963) și cursurile Facultății de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Al. I. Cuza” din același oraș (1968). A fost profesor de liceu, apoi redactor la revistele „Convorbiri literare” (1972–1990) și „Cronica” (1990–1991). În perioada 1970–1990 a condus cenaclul Junimea al Muzeului

Literaturii Române din Iași. Din 1992 este lector, apoi conferențiar la Catedra de literatură română și comparată a Universității ieșene. A mai colaborat la „Iașul literar”, „România literară”, „Ateneu”, „Luceafărul”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Tomis”, „Tribuna”, „Odglosy” (Polonia) ș.a.

Critica din volumul de debut al lui **D.**, *Ares și Eros* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor), preia simbolistica dragostei și a războiului pentru evidențierea celor două sfere tematice majore ale poeziei române contemporane: lirica insurgentă, cu tonalitățile sale dinamice (și nu rareori stridente în încercarea de a da veșmânt literar ideologemelor „implicării”), și lirica erotică, cu nesfârșitele sale metamorfoze prilejuite de schimbarea registrelor creatoare. De o parte stau – printre alții – Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiș, Geo Dumitrescu, de cealaltă se află Radu Cârnci, Nichita Stănescu și Marin Sorescu. Cartea este o izbutită panoramă a poeziei postbelice, în care judecăților estetice tranșante le corespunde în mod fericit un limbaj critic direct și obiectiv. *Singurătatea lecturii* (1980) extinde aria de preocupări ale criticului la unii dintre cei mai importanți clasici români (V. Alecsandri, Al. Macedonski, G. Bacovia), păstrând însă viu interesul pentru literele contemporane (în studii dedicate lui Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion sau Mircea Dinescu). În același timp, cartea schițează evoluția viitoare a scrisului lui **D.**: astfel, istoria receptării operei lui Bacovia reprezintă preludiul celor mai însemnate contribuții critice ale autorului ieșean – *Bacovia* (1981) și *Bacovia după Bacovia* (1998). Monografia din 1981 abordează opera poetului din perspectiva teoriilor moderne ale lecturii, încercând, prin „distilarea” judecăților critice precedente și redefinirea categoriilor estetice ale „monotoniei”, „anonimatului” și „banalității”, să ajungă la resorturile psihologice profunde ale creației bacoviene. Închis în propria singurătate, lipsit de orice apetență pentru publicitate sau celebritate, Bacovia îi apare exegetului ca având o dublă identitate: scriitor și cititor al propriei opere, poetul nu scrie pentru ceilalți, ci doar pentru sine – cititorul de mai târziu. Lirismul bacovian contopește astfel în vers funcțiile reflexivă și tranzitivă ale limbajului, proces în cadrul căruia cititorul (receptorul) impune scriitorului (emitentului) nu doar un simplu cod de comunicare, ci o paradigmă estetică. Aceasta este, afirmă criticul, una din sursele fundamentale ale estetismului bacovian, ale „artificialității” sale, observată de multă vreme fără a

i se da o explicație convingătoare. „Dubla perspectivă” derivată din mesajul operei, pe de o parte, și exigențele cititorului, pe de alta, conduc la identificarea a două teme majore: tema confesiunii, care relatează biografia autorului, și tema comuniunii, care urmărește respectarea unor modele de lectură. Criticul abordează și spinoasa problemă a apartenenței lui Bacovia la simbolism și se situează printre primii care afirmă superficialitatea acestei judecăți, susținând că între scrisul lui și simbolismul francez există „serioase incompatibilități”. Nu ezită să-l considere pe Bacovia „decadent” (titlatură pe care, de altfel, și-o acordă însuși poetul într-un interviu), identificând cheia de boltă a universului său liric în „joncțiunea dintre decadența naturală și cea estetică”. Punând permanent în lumină originalitatea poeziei bacoviene, **D.** redefinește, cu mijloace critice sigure, un univers liric a cărui complexitate, ascunsă în spatele unei aparente monotonii, nu poate scăpa unei judecăți atente. *Bacovia după Bacovia* reia istoria receptării critice a operei poetului, accentul punându-se de data aceasta pe virtuțile estetice ale „oboselii” lirismului bacovian: spre deosebire de criticii care interpretau reluarea unor teme și motive mai vechi ca semn al sterilității și istovirii forței creatoare, **D.** afirmă că s-ar afla aici o manifestare pe deplin conștientă, premeditată și dirijată. Astfel, pastişarea romanțelor eminesciene, devenite „ecouri de romanță” (două dintre poemele volumului *Comedii în fond* poartă chiar acest titlu), nu reprezintă simple imitații, ci sunt „viziuni întoarse”, prelucrări făcute în conformitate cu propriul program estetic. Originalul și copia se confundă doar la suprafață, în realitate ele sunt incompatibile: romanțele se transformă, în spiritul esteticii moderne, în antiromanțe. Studiul *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski* (1988) își propune să „facă ordine” într-o operă cu un caracter „de două ori compozit”. În opinia criticului, poezia lui Macedonski ilustrează ieșirea din romantism a literaturii române, fenomen datorat atât epuizării mijloacelor artistice ale curentului, cât și, mai ales, prezenței în stratul profund al liricii macedonskiene a unei dureroase scindări, care anunță viitoarele prefaceri moderne ale poeziei.

SCRIERI: *Ares și Eros*, Iași, 1978; *Singurătatea lecturii*, București, 1980; *Bacovia*, Iași, 1981; ed. 2, Iași, 2002; *Introducere în opera lui Ion Minulescu*, București, 1984; *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski*, Iași,

1988; Nichita Stănescu. *Geneza poemului*, Iași, 1997; *Bacovia după Bacovia*, Iași, 1998.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Însemne*, II, 308–311; Grigurcu, *Între critici*, 300–303; Radu G. Țeposu, „*Introducere în opera lui Ion Minulescu*”, CNT, 1989, 38; Al. Călinescu, *Spațiul macedonskian*, CRC, 1989, 5; Piru, *Critici*, 159–162; Monica Spiridon, *Mesajul și formele*, R, 1990, 8; Ulici, *Prima verba*, III, 35–37; Dumitru Micu, *Expresia eseistică*, L, 1997, 37–38; Daniel Cristea-Enache, *Mântuirea lui Sisif*, ALA, 1997, 388; Grigurcu, *Peisaj*, II, 277–292; Ion Pop, *Nichita Stănescu și facerea poemului*, VR, 1998, 7–8; Dan Mănuță, *Robinson și poezia*, CL, 1999, 10; *Dict. scriit. rom.*, II, 92–93; Dimisianu, *Lumea*, 456–460; Manolescu, *Lista*, III, 371–375; Grigurcu, *În pădurea*, 118–123; Holban, *Ist. lit.*, III, 174–177; Al Cistelean, *Daniel Dimitriu, criticul ca Robinson*, CLT, 2011, 11. **L.H.**

DIMITRIU, Eugen (1.X.1923, Sărata-Cetatea Albă), istoric literar, editor. Este fiul Varvarei (n. Samson) și al lui Vladimir Dimitriu, funcționari. După studii la Facultatea de Drept a Universității din Iași, este translator la câteva întreprinderi din Fălticeni și Suceava; din 1971 devine muzeograf și documentarist la Muzeul din Fălticeni, unde ctitorește „Galeria oamenilor de seamă” în casa Lovineștilor, muzeograf la Muzeul Județean Suceava, din 1978 conducând și organizând Fondul Memorial-Documentar „S. Fl. Marian”. Debutază cu un articol în „Zori noi” din Suceava (1964). A mai colaborat la „Crai nou”, „Suceava. Anuarul Muzeului Județean”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Manuscriptum”, „România literară”, „Dacia literară”, „Monitorul de Suceava”, „Familia”, „Ramuri”, „Limbă și literatură”, „Preocupări didactice”, „Ethos” (Suceava), „Filologie și istorie” (Suceava), „Tribuna”, „Țara Fagilor”, „Ateneu”, „Argeș”.

„Ultimul cunoscător complet” al spiritualității din zona Fălticenilor, cum se autorecomandă, „sârguincios benedictin al tezaurilor ascunse în biblioteci”, cum îl aprecia Vasile Lovinescu, **D.**, un împătimit al studierii tradițiilor literare, artistice și culturale ale orașului de pe Șomuz, și-a dăruit mulți ani de cercetări devotate punerii în lumină a acestora. Pentru constituirea „Galeriei oamenilor de seamă” a scotocit arhive, a purtat o întinsă corespondență, a adunat documente și le-a orânduit în casa memorială dedicată familiei Lovinescu. Cu o informație deosebită privind biografia personalităților fălticenene, **D.** a făcut o pasiune pentru urmărirea destinului familiei de cărturari care l-a dat pe marele critic literar de la „Sburătorul”, iar rodul

studiilor sale s-a concretizat în cartea *Lovineștii* (2001), unde cu franchețe declară că nu formulează aprecieri critice, dorința sa fiind doar aceea de a alcătui o cronică a acestei familii care a dat cinci scriitori. Accentul cade pe mărturisirile obținute de la urmași ai familiei, de la notabilități ale orașului, chiar de la oameni modești. Sunt aduse date necunoscute sau mai puțin cunoscute, care concură la evocarea epocii, a ambianței, a casei Lovineștilor. Un capitol substanțial este acela privind-i pe Profira și pe Vasile T. Lovinescu, părinții criticului, reconstituind atmosfera din sobra familie din Strada Sucevei a Fălticenilor. Vasile T. Lovinescu, pe lângă darurile de pedagog, este înfățișat și ca un bun părinte, grijuliu cu instrucția celor șapte copii ai săi, cărora le-a angajat și guvernantă, fiul Eugen având, spre exemplu, o guvernantă de origine elvețiană. Revelatoare sunt paginile despre tânărul E. Lovinescu, despre personajele feminine ale lui Anton Holban, nepot de soră al criticului, sau portretul făcut lui Vasile Lovinescu, frate mai mare al lui E. Lovinescu. Altă carte, *Orașul muzelor* (2002), subintitulată *Case și locuri memoriale la Fălticeni*, extinde cercetarea asupra unor personalități ca Mihail Sadoveanu, Anton Holban, Artur Gorovei, Virgil Tempeanu, Aurel George Stino, Nicolae Labiș ș.a. O preocupare specială are **D.** pentru Cazabani, familie din care fac parte scriitorii Al. Cazaban și Tudor Cazaban, actorul Jules Cazaban, muziciană Mansi Barberis ș.a., cercetările având drept rezultat câteva cărți masive: *Cazabanii. O cronică de familie* (2004), *Cazabanii de la Fălticeni* (2007). Pe investigarea vieții culturale din zona de nord a Moldovei și din Bucovina, cu o documentare riguroasă și o pasiune neistovită, se axează și paginile din volumele *Lumini fălticenene* (I–II, 2010) și *Lumini bucovinene* (I–II, 2011), în atenția lui **D.** intrând acum și Ion Creangă, Theodor V. Ștefanelli, Ion Dragoslav, G.T. Kirileanu, S.T. Kirileanu, Liviu Marian ș.a. Edițiile *Simion Florea Marian și corespondenții săi* (1991, în colaborare cu Petru Froicu) și *Simion Florea Marian în amintiri, mărturii, evocări* (1997) relevă, pe de o parte, universul preocupărilor etnologului bucovinean și, pe de alta, prețuirea de care s-a bucurat din partea a numeroși contemporani ai săi, după cum altă ediție, *Scrisori către Leca Morariu* (I–III, 2006–2007), restituie efervescența legată de numele celui care decenii în șir a fost un animator cultural al Cernăuților.

SCRIERI: *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic* (în colaborare), II–III, Suceava, 1983–1984; *Pagini bucovinene (1982–1986). Indice bibliografic* (în colaborare), Suceava, 1987; *Lovineștii*, îngr. și pref. Constantin Severin, Iași, 2001; *Orașul muzelor (Case și locuri memoriale la Fălticeni)*, îngr. Constantin Severin, pref. Constantin Ciopraga, Suceava, 2002; *Cazabanii. O cronică de familie*, îngr. și pref. Constantin Severin, București, 2004; *Sub cerul Basarabiei natale*, pref. Gheorghe Giurcă, Suceava, 2007; *Cazabanii de la Fălticeni*, Suceava, 2007; *Un album al viselor frumoase*, Suceava, 2009; *Lumini fălticenene*, I–II, Suceava, 2010; *Lumini bucovinene*, I–II, Suceava, 2011; *Virgil Tempeanu. Viața și opera* (în colaborare cu Vasile G. Popa), I–II, Iași, 2012. **Ediții:** *Simion Florea Marian și corespondenții săi*, pref. Iordan Datcu, București, 1991 (în colaborare cu Petru Froicu); *Simion Florea Marian în amintiri, mărturii, evocări*, introd. Ion Popescu-Sireteanu, postfață Nicolae Cârlan, Suceava, 1997; *Scrisori către Leca Morariu*, I–III, pref. Emil Satco, Suceava, 2006–2007.

Repere bibliografice: Emil Satco, „*Lovineștii*” – o excelentă carte de Eugen Dimitriu, „Monitorul de Suceava”, 2001, 26 martie; Iordan Datcu, *Pagini biografice despre Lovinești*, ALA, 2001, 592; Ion Beldeanu, *Privind dincolo de vreme*, CL, 2002, 12; Gheorghe Giurcă, „*Orașul muzelor*”, „Bucovina literară”, 2003, 1; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 327–328; Grigore Ilisei, *Letopiseșul Cazabanilor*, DL, 2008, 3; Datcu, *Pagini*, 118–122. **I.D.**

DIMITRIU, Gheorghe (30.X.1916, Tecuci–13.X.1999, Chișinău), poet, prozator. A urmat Conservatorul din București (1936–1938) și Academia de Arte Frumoase (1949). În 1956 s-a stabilit la Chișinău. A lucrat întâi ca pictor, apoi ca redactor la „Scânțea leninistă” (1958–1961), redactor literar la Teatrul de Operă și Balet (1961–1964), scenograf la Studioul Moldova–Film (1970–1976). A semnat scenografia filmelor *Lăutarii* și *Furtuni de toamnă*. I s-a acordat Premiul de Stat al RSS Moldovenești pentru libretul operei *Alexandru Lăpușneanu* de Gheorghe Mustea, montată la Teatrul de Operă și Balet din Chișinău în 1990. A scris și libretul oratorului *Dimitrie Cantemir* de Simion Lungu.

Scriitor autodidact, **D.** a debutat editorial târziu cu volumul *Aventurile unui cocostârc*, apărut în 1960. S-a îndreptat cu precădere spre lumea copilăriei și a adolescenților. Cărțile sale de versuri – *Albinuța* (1965), *Din traista lui Păcălici* (1967) –, precum și cele de proză – *Boxerul* (1960), *Tic-tac* (1966), *Visul* (1968) – vădesc o bună cunoaștere a psihologiei copilului, ca și a strategiilor narative ale folclorului, din care autorul preia tipuri de texte și formule consacrate (ghicitori, păcăleli, jocuri de

cuvinte ș.a.). Fiind și pictor, **D.** îi familiarizează pe cei mici prin povestirea *Meșterul Penel* (1981) cu noțiuni din domeniul artelor plastice. Romanele *Vlăstarul* (1981) și *Al patrulea* (1986) sunt grevate de „prescripțiile” realismului socialist.

SCRIERI: *Aventurile unui cocostârc*, Chișinău, 1960; *Boxerul*, Chișinău, 1960; *Scărița fermecată*, Chișinău, 1962; *Albinuța*, Chișinău, 1965; *Tic-tac*, Chișinău, 1966; *Încotro?*, Chișinău, 1967; *Din traista lui Păcălici*, Chișinău, 1967; *Visul*, Chișinău, 1968; *Semn*, Chișinău, 1977; *Meșterul Penel*, Chișinău, 1981; *Vlăstarul*, Chișinău, 1981; *Al patrulea*, pref. Alexandru Cosmescu, Chișinău, 1986; *Hai să numărăm*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Ștefan Lozie, *Gheorghe Dimitriu*, în *Profiluri*, 191–195; Vlad Zbârțog, *Așa ne vede și ne vrea*, LA, 2001, 15 noiembrie; *Dicț. Chișinău*, 210. **A.B.**

DIMITRIU, I.G. [Ion G.] (11.VIII.1900, Crețești, j. Ilfov – 12.III.1978, Nürnberg, Germania), istoric literar, folclorist, poet. Este fiul Ecaterinei (n. Pascal) și al lui Gheorghe Dimitriu. După liceul la Giurgiu și București (1912–1920), face studii universitare de filologie romanică (română, italiană, provenșală) la București (1920–1924), Rostock (1942) și la Hamburg (1947), aici luându-și și doctoratul în filologie cu teza *Die sprichwörtlichen Redensarten in der rumänischen Sprache*. Este, succesiv, profesor de liceu la Cernavodă, Giurgiu și București (1924–1935), lector de limba și literatura română la Universitatea Hanseatică din Hamburg (1945–1948), iar în Brazilia, la Rio de Janeiro, bibliotecar la Fundação Getulio Vargas și la Serviço de Intercâmbio e Catalogação (1949–1962), profesor agregat la Faculdade Nacional de Filosofia (1951–1962), profesor de filologie romanică la Facultatea de Filologie din cadrul Institutului Catolic „Santa Ursula” (1957–1958). Ulterior, stabilit în RF Germania, e docent la Spracheninstitut din Nürnberg (1965–1973). În capitala Braziliei a înființat în 1951, împreună cu Ștefan Baciș și Faust Brădescu, Cercul Cultural „Andrei Mureșanu”, a fost redactor al revistei „Înșir’te mărgărite”, care a apărut în același an. De-a lungul timpului a colaborat, în țară, la „Izbânda”, „Porunca vremii”, „Axa”, „Rampa teatrală”, „Cuvântul”, „Familia”, „Tribuna”, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Preocupări literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, iar în exil la „Luceafărul”, „Caete de dor” (Paris), „Vers” (Rastatt – RF Germania, New York, Chicago), „Drum” (Ciudad de Mexico), „Carpații” (Madrid), „Ființa românească”

(Paris), „Buletinul Bibliotecii Române” (Freiburg im Breisgau) ș.a.

Romanist, **D.** publică atât studii mai ample, cum sunt *Gheorghe Coșbuc. Viața și opera* (1925), *D. Bolintineanu. Viața și opera* (1941), *Doinele lui V. Alecsandri* (1952), cât și un număr apreciabil de articole despre G. Coșbuc, Lamartine, Lessing, Eminescu, Antioh Cantemir, Ion Creangă, Vasile Conta, spătarul Nicolae Milescu, Padre Augusto Magne, Serafim Pereira de Silva Neto, M. Bartoli, Ernesto da Faria Junior, Sever Pop, N. Cartoian, Sextil Pușcariu, G. Murnu, Pericle Papahagi, apărute în reviste din țară și din străinătate. A semnat, de asemenea, o serie de articole despre folclorul românesc, care au făcut cunoscute cercetătorilor străini aspecte ale spiritualității românești: *Le Roumain DOR et les portugais Dôr et SAUDADE* („Orbis”, Louvain, 1960), *Dieu dans la parémiologie roumaine* („Acta philologica et theologica”, 1964), *Volkstümliche rumänische Überlieferungen zum Weihnachtsfest* („Informations-Bulletin”, München, 1965), *Amintiri despre profesorul Nicolae Cartoian* („Ființa românească”, 1965), *Zidirea cetății Scutari și legenda podului de la Regensburg* („Buletinul Bibliotecii Române”, 1965), *Două mari valori românești: George Murnu și Pericle Papahagi* („Noul album macedo-român”, 1965), *Tradiții populare românești la Paști* („Informations-Bulletin”, 1967), *Doina, cântecul neamului românesc* („Buletinul Bibliotecii Române”, 1969–1970).

SCRIERI: *Gheorghe Coșbuc. Viața și opera*, București, 1925; *D. Bolintineanu. Viața și opera*, București, 1941; *Doinele lui V. Alecsandri*, Freiburg im Breisgau, 1952. **Traduceri:** A.S. Pușkin, *Boris Godunov*, București, 1937 (în colaborare cu Grigore Avachian).

Repere bibliografice: Horia Stamatu, *Un om ca oamenii*, „Revista scriitorilor români”, 1978, 15; Nicolae Novac, *Ion G. Dimitriu*, „Drum”, 1978, 1–3; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 326–327; Manolescu, *Enciclopedia*, 250–251. **I.D.**

DIMITRIU, Nicolae (11.XII.1902, Brăila – 20.V.1980, București), prozator. Fiu al unui funcționar și al unei institutoare, **D.** a absolvit în 1922 Liceul „N. Bălcescu” din Brăila și în 1925 Facultatea de Drept la București, unde a fost avocat și consilier juridic. A debutat cu epigrame în „Foaia tinerimii” (1924) și a continuat cu reportaje, proză scurtă, pamflete, articole, evocări în „Bilete de papagal” (unde a semnat și Nidim), „Mișcarea”, „Vremea”, „Secolul”, „Gazeta tribunalelor”, iar după 1966 în „Argeș” și „România literară”. Editorial, a debutat în 1970 cu volumul

Patru cravate. A frecventat cafeneaua literară bucu-reșteană, lăsând câteva mărturii despre scriitorii întâlniți (Al. O. Teodoreanu, Ion Pillat, Horia Furtună), în care consemnează și unele glume sau calambururi auzite.

Primele cărți ale lui **D.** – *Patru cravate*, *Experții veseli* (1972) – cuprind mai multe povestiri ale unor fapte diverse, nu neapărat hazlii, dar cu nucleu epic interesant, pe care atitudinea autorului îl face amuzant, sugerând o lectură în cheie comică. Detașat de semnificația reală a întâmplărilor (de multe ori nocive), naratorul nu pare afectat de relele lumii, fiind stăpânit de o umoare pozitivă, de o bonomie netulburată. Cu excepția secvențelor referitoare la mediul tribunalelor, „temele” prozelor sunt foarte diverse. O serie de povestiri și schițe tratează cu umor aspecte ale relațiilor dintre sexe – strategii matrimoniale sau de supunere a partenerului, tactici ale adulterului sau ale contracarării acestuia ș.a. Diferite conflicte iscate între indivizi capătă forme ilare, dar mai degrabă din lipsa unei percepții dramatice a existenței decât ca urmare a unei reprezentări comice propriu-zise a lumii. **D.** este dispus să (se) amuze din orice, chiar deturnând oarecum sensul normal, „morală” celor povestite. Totuși, câteva episoade au o structură comică de sine stătătoare. În *Experții veseli*, de pildă, doi actori, degustători infailibili, se dau drept niște străini interesați să achiziționeze vinuri și obțin o cantitate însemnată de mostre. Apoi pun întâmplarea în scenă și o joacă la un teatru. Văzând piesa, podgoreanul păcălit află cum a fost tras pe sfoară, dar totul se termină cu bine. Haz în sine au și relatările unor farse, replicile spirituale, perlele oratorice, dar și unele secvențe epice axate pe rezolvarea ingenioasă a unor situații oarecare (*Aria de la miezul nopții*, *Ninsoare de iulie*) sau care au ca scop inserarea unei poante. Nu lipsesc nici secvențele ușor ironice vizând eterne defecte omenești – naivitatea, ignoranța, prostia, lașitatea, aroganța, necinstea, avariția, cameleonismul. Rareori apar și unele tente satirice, abia sugerate, criticând moravuri sau servicii sociale defectuoase. Datorită culegerii *Voiaj de nuntă* (1975), autorul a fost considerat un discipol al lui Tudor Arghezi pe linia umorului absurd, dar inventivitatea sa, atât în planul fabulației, cât și în cel stilistic, este redusă. Mult mai evidente sunt influențele umoriștilor consacrați – Gh. Brăescu, I. A. Bassarabescu, D.D. Patrașcanu –, deosebindu-se, poate, de aceștia prin lipsa totală de resentimente și intenții demascatoare. În

general, umoristul e totuși destul de modest, deși este bine slujit de o exprimare exactă, la obiect, concisă, care facilitează lectura. După 1975 mai multe proze au fost scenarizate (deseori chiar de el) și prezentate la radio și televiziune.

SCRIERI: *Patru cravate*, postfață Petre Ghiață, București, 1970; *Experții veseli*, București, 1972; *Voiaj de nuntă*, postfață D. Micu, București, 1975; *Ninsoare de iulie*, București, 1979.

Repere bibliografice: D. Micu, „*Ninsoare de iulie*”, *Scântea tinereții*, 1979, 11 537; *Scrisoare de la Nicolae Dimitriu*, 1980, ADLTR, D-37; Petre Strihan, *Un umorist: Nicolae Dimitriu*, RL, 1982, 27.

C. T.

DIMITRIU, Ștefan (21.V.1938, Ibănești, j. Vaslui), prozator, dramaturg. Este fiul Atenei Dimitriu (n. Coatu) și al lui Ștefan Dimitriu, învățători. Trecut la „chiaburi”, tatăl a cunoscut pușcăriile vremii, inclusiv Canalul, iar fiul, după absolvirea a șapte clase în comuna natală, a fost obligat să-și câștige existența ca muncitor necalificat pe șantierul Rafinării Teleajen, urmând totodată și cursurile liceului seral din Ploiești, pe care l-a absolvit în 1955. Până în 1958 practică diverse îndeletniciri: croitor, dactilograf, laborant, librar, bibliotecar, metodist etc. Urmează, între 1962 și 1967, Facultatea de Limba și Literatură Română a Universității din București, perioadă în care a condus cenaclul „Mihai Eminescu” al Universității bucureștene și a fost angajat ca redactor la revista „Viața studentescă”. Este, din 1967, redactor al Televiziunii Române, cu o pauză între 1983 și 1989, când a lucrat la Radio, remarcându-se prin anchetele din cadrul emisiunii „Reflector”. În 1990 devine redactor-șef al Oficiului de presă și tipărituri al Radioteleviziunii Române și director al Departamentului de logistică și memorie. Conduce și editura particulară *Românul* (1990–1994). A debutat ca poet în 1957 în paginile ziarului „Flamura Prahovei”, iar în 1962 Miha Dragomir îl lansează cu două poezii în „Luceafărul”, la rubrica „Steaua fără nume”. Mai colaborează la „Tribuna”, „Contemporanul”, „Viața românească” ș.a. A semnat și cu pseudonimele Ștefan Ibănescu, Nicolae Boroda, Radu Iarnea. Este căsătorit cu scriitoarea Victoria Dragu.

Primul volum al lui D., *Drumuri ca-n palmă*, apărut în 1971, cuprinde scurte povestiri ce excelează prin concizie, analiză lucidă și o deosebită putere de sugestie. Varietatea mediilor investigate, precum și diversitatea modalităților stilistice, de la notația lirică la duritatea pasajului naturalist,

au determinat critica să remarce virtualitățile de romancier ale autorului, care în 1972 își tipărește cel dintâi roman, *Trapez*, cu o pronunțată tentă socială. Cartea evocă drumul contorsionat al devenirii unui tânăr, Mihai Olaru, descendent dintr-o familie de „foști”. Considerat „apropiat tematic și chiar valoric” de *Intrusul* al lui Al. Ivăsiuc (Val Condurache), romanul intenționează, pe de o parte, să radiografeze eteroclită lumea a unui șantier, iar pe de alta, să sugereze, prin simbolistica zborului la trapez, riscurile celui pornit în căutarea adevărului. După jurnalul de călătorie în Albania, intitulat *Țara lui Skanderbeg* (1973), și evocările reunite în volumul *Dealuri la Prut* (1977), D. publică romanul *Tinerețea lui Bogdan Irava* (1987), bine primit atât de critică, cât și de public. Concepută ca „roman al justiției, roman al puterii, cronică de moravuri și roman al formației și construcției” (Romul Munteanu), cartea a impus comentatorilor prin stilul alert, prin solida priză asupra realului și prin capacitatea autorului de a surprinde, cu o remarcabilă luciditate, modul insidios în care normalitatea e subjugată anormalității, un compromis aparent minor atrăgând după sine altele, din ce în ce mai grave. „Bulgărele odată pornit antrenează avalanșa pe care încercând apoi s-o oprești poți sfârși prin a fi strivit cu totul de ea.” Este rezumată în această frază întreaga dramă a tânărului procuror Irava, care abdicase încet, dar sigur, de la misiunea de slujitor al legii, pentru deveni o simplă marionetă în mâinile potentatilor. În ultimul moment, riscând disperat totul, el se întoarce la datele inițiale ale conștiinței sale, pentru care singura rațiune de a fi este a acționa doar în spiritul dreptății și al adevărului. De un succes, previzibil, s-a bucurat și romanul *Turnul nebunilor* (1993). Previzibil, fiindcă acest turn nu este altul decât turnul Televiziunii Române, acolo unde se „fabrică” (sau se mistifică) realitatea, acolo unde telespectatorul-lector nu are acces și, ca atare, prezența în roman a unor personaje care abia dacă ascund persoane publice reale e firesc să suscite interesul. În plus, problematica abordată – „misterele” Revoluției, descoperirea teroriștilor –, de extremă actualitate, reprezenta o garanție certă a succesului. Fiind și un fel de „monografie” a profesiei de ziarist de televiziune, romanul reconstituie, din perspectiva unui teleast, lumea aparte a impozantului edificiu, oferind astfel autorului posibilitatea de a etala calități de analist, de fin observator, ca și înzestrare de portretist. Protagonistul cărții – un împătimit căutător al adevărului

despre decembrie 1989 – plătește cu viața curajul de a nu fi acceptat varianta oficială. La fel și martorul Ilie Boțan, cel care, depășindu-și teama, își asumase riscul de a colabora pentru identificarea unor teroriști. În pofida câtorva neglijențe stilistice, cauzate de patosul jurnalistic demonstrativ, *Turnul nebunilor* rămâne un document al zbuciumatei epoci postdecembriste și un roman demn de a fi luat în seamă. Ca dramaturg, **D.** a semnat câteva piese, unele publicate inițial în revista „Teatrul” (*Când ai s-o cunoști pe Luiza*, 1988), altele difuzate în cadrul emisiunilor de teatru radiofonic (*Întâlnire în Marea Sarmatică*, 1987, *Cumpăr dog arlechin*, 1994) sau reprezentate pe „scena” teatrului TV (*Băgătorul de strâmbe*, 1994, *Stilul smuls*, 1994). Este, de asemenea, autor de scenarii radiofonice și scurt metraje cinematografice cu subiecte culturale.

SCRIERI: *Drumuri ca-n palmă*, București, 1971; *Trapez*, București, 1972; *Țara lui Skanderbeg*, București, 1973; *Dealuri la Prut*, București, 1977; *Tinerețea lui Bogdan Irava*, București, 1987; *Turnul nebunilor*, București, 1993; *Steaua păguboșilor*, pref. Romul Munteanu, București, 2003. **Traduceri:** Maitreyi Devi, *Dragostea nu moare*, postfață Mircea Handoca, București, 1992 (în colaborare cu Theodor Handoca); Fritz Wittels, *Freud. Omul, doctrina, școala*, București, 1994.

Repere bibliografice: Val Condurache, „*Trapez*”, CRC, 1972, 49; Iorgulescu, *Scriitori*, 199; Mihai Ungheanu, „*Tinerețea lui Bogdan Irava*”, LCF, 1987, 43; Tania Radu, „*Tinerețea lui Bogdan Irava*”, FLC, 1987, 48; Romul Munteanu, „*Tinerețea lui Bogdan Irava*”, FLC, 1987, 50; Alex. Ștefănescu, „*Tinerețea lui Bogdan Irava*”, RL, 1988, 12; Alex. Ștefănescu, *Televiziunea fără Paul Everac*, RL, 1994, 1; Gabriela Duda, *Televiziunea română în direct*, VR, 1994, 9–10; Roxana Sorescu, *Turn de veghe*, RMB, 1995, 1544; Liviu Grăsoiu, *Structuri tradiționale*, LCF, 2003, 43.

D.Gr.

DIMITRIU, Toma (? – c. 1775), traducător, autor de versuri. Toma, „al doilea logofăt”, s-a născut în satul Kripani din Kastoria (Grecia). Elev prin anii 1755–1756 la București, vine în 1758 la Iași, unde se întreține ca profesor de filosofie. În 1760 este numit de mitropolitul Gavriil Callimachi logofăt la Cancelaria Mitropoliei, fiind tot aici, se pare, și bibliotecar. Propria bibliotecă a fost donată de soția sa, Arghira, Academiei Domnești din Iași.

Prin activitatea de traducător **D.** se încadrează în mișcarea iluministă din Moldova. O primă traducere, pe care o motivează într-o explicație în versuri, are în vedere popularul roman grecesc *Theaghen*

și *Haricleea* al lui Heliodor, intitulat în tălmăcirea românească *A lui Eliodor istorie etiopicească*. Traducerea a circulat intens în Moldova, unde s-au păstrat paisprezece copii manuscrise, cea mai veche, din 1772–1773, fiind întocmită de pisarul Mitropoliei, Grigore Ilievici, viitorul logofăt al cancelariei Grigoraș, la cererea episcopului de Roman, Leon Gheuca, un mentor al traducătorului. La îndemnul și cu cheltuiala vistierului Ioan Cantacuzino, **D.** transpune, după intermediarul grecesc al lui Nichifor Theotochis, apărut la Leipzig în 1769, lucrarea unui autor convertit la creștinism, care atacă iudaismul, numită, în tălmăcirea tipărită la Iași în 1771, *Alcătuire înaurită a lui Ravvi Samuil jidovului, mustrând rătăcirea jidovilor*. Un indiciu al înclinațiilor literare ale versificatorului **D.** sunt și cele câteva zeci de „stihuri politicești” ce prefătează tălmăcirea, din care nu lipsește ideea, în spiritul epocii, că „a folosi patria sa” este fapta cea mai vrednică de laudă. Prin ordinul generalului P.A. Rumeanțev adresat mitropolitului Gavriil Callimachi, **D.** este însărcinat cu traducerea unei lucrări legislative, *Nacazul* (1767), care conținea o pledoarie în favoarea monarhului luminat, reprezentat de împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei. Tradusă după intermediarul grecesc al lui Evghenie Vulgaris, publicat la Petersburg în 1771, *Învățătură a însuși stăpânitoarei mării Ecaterinii II* s-a tipărit la Iași în 1773. În prefața laudativă este salutată apariția unei opere necesare „patrioților” pentru reglementarea juridică a relațiilor sociale într-o epocă de progres și domnie a rațiunii umane. Mai mult indirect, prin ideile izvoarelor folosite (Montesquieu, Cesare Beccaria, Samuel von Pufendorf), *Învățătură...* a reprezentat un text de bază pentru iluminismul românesc. Este posibil ca lui **D.** să-i aparțină și alte traduceri: *Îndreptarea păcătoșilor adică Învățătură către cel ce se pocăiește* (1768), transpusă din grecește și tipărită la Iași, cu ajutorul mitropolitului Gavriil Callimachi, precum și câteva traduceri anonime, păstrate în copii manuscrise. Tălmăcirile, realizate prin intermediare grecești, au în vedere scrieri de mare circulație în epocă: *Întâmplările lui Telemah* de Fénelon, *Teatron politicon, adevărată priveliște politicească*, după manualul de educație a principilor al lui Ambrosius Marlianus, și, sub titlul *Zăbava fantasiei*, zece capitole din *Gli scherzi geniali* a italianului Gian Francesco Loredano.

Traduceri: *Alcătuire înaurită a lui Ravvi Samuil jidovului, mustrând rătăcirea jidovilor*, Iași, 1771; *Învățătură a însuși stăpânitoarei mării Ecaterinii II*, Iași, 1773.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. Bis.*, II, 170; Cartoian, *Cărțile populare* (1938), II, 273; Maria Marinescu-Himu, *Romanul grecesc „Ethiopică” al lui Heliodor în traducere românească*, „Hrisovul”, 1945; Ariadna Cioran-Camariano, *Traducerile în limba greacă și română a „Nacazului” (Învățătura) Ecaterinii a II-a*, STD, 1958, 2; Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română*, SC, 1965; Dușu, *Coordonate*, 223–224, 252–253, 255; Nicos Gaidagis, *Contribuții la istoricul Bibliotecii Centrale Universitare din Iași*, AIX, t. XII, 1976; *Dicț. lit.* 1900, 280–281; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 185–210. **A.Sm.**

DIMITRIU-PĂUȘEȘTI, Alexandru (24.II.1909, Iași – 7.XI.1977, București), istoric literar, traducător. Este fiul Mariei Ana și al lui Gheorghe Dimitriu-Păușești, avocat. Își face studiile liceale și universitare în orașul natal, plecând apoi, cu o bursă, la Paris. Împreună cu Virgil Gheorghiu, Aurel Zaremba ș.a., inițiază la Iași revistele avangardiste „Prospect” (1928) și „XX literatura contemporană” (1928–1929). În paginile lor, ca și la „unu”, publică poezii și proză. Mai colaborează la „Bilete de papagal”, „Opinia”, „Lumea”, „Manifest”, „Jurnalul literar”, „Cuget moldovenesc”, „Vremea”, „Ecoul”, iar după 1950 scrie la „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Veac nou”, „Cahiers roumains d’études littéraires” ș.a.

Vreme de aproape două decenii profesor de franceză în învățământul liceal (din 1954 la Liceul „Gheorghe Lazăr” din București), autor de manuale, **D.-P.** va intra în 1960 la Catedra de limbă și literatură franceză a Facultății de Filologie a Universității din București, mai întâi ca lector, apoi conferențiar, cu doctoratul susținut în 1970 cu teza *Imaginea poetică a lui René Char*, ca titular al cursului de literatură franceză în secolul al XX-lea. Realizează prima sinteză universitară originală asupra acestui domeniu, până la el studiat doar fragmentar: *Istoria literaturii franceze. Secolul XX* (1968), „o vedere de ansamblu asupra creatorilor contemporani din literatura franceză, pe care îi trece prin filtrul unei sensibilități poetice deosebite” (Irina Mavrodin). Lucrarea va fi completată prin apariția, în 1971, a antologiei *La Littérature française moderne, de Rimbaud à nos jours*, alcătuită împreună cu Irina Mavrodin și Micaela Slăvescu. Va colabora la dicționarul *Scriitori francezi* (1978) cu articole ce se remarcă prin seriozitatea și noutatea informației, ca și prin amprenta personalității sale asupra interpretării operelor. Ca traducător, se apleacă mai cu seamă asupra epocii moderne și contemporane, publicând versiunea românească a unor romane: *Izbânda familiei*

Rougon de Émile Zola (1956), *Familia Thibault* de Roger Martin du Gard (I, 1962, în colaborare cu Vintilă Russu-Șirianu) ș.a.

SCRIERI: *Istoria literaturii franceze. Secolul XX*, București, 1968; *Scriitori francezi* (în colaborare), București, 1978.

Traduceri: Émile Zola, *Izbânda familiei Rougon*, București, 1956; Vladimir Pozner, *Locul supliciului*, București, 1961; Patrick Kessel, *Inamicii publici*, pref. Savin Bratu, București, 1962; Roger Martin du Gard, *Familia Thibault*, I, pref. Radu Popescu, București, 1962 (în colaborare cu Vintilă Russu-Șirianu).

Repere bibliografice: Rodica Marcu, *Alexandru Dimitriu-Păușești*, RL, 1977, 46; Irina Mavrodin, *Alexandru Dimitriu-Păușești, poetul, profesorul, omul*, în *Momente din istoria limbilor străine la Universitatea din București*, coordonatori Angela Ion și Elena Gorunescu, București, 1980, 179–182. **II.M.**

DIMOV, Leonid

(11.I.1926, Ismail – 5.XII.1987, București), poet, eseist, traducător.

Este fiul Nadejdei Dimov și a lui Naum Mordcovic; părinții nu erau căsătoriți, iar în 1941, în urma unei acțiuni judiciare inițiate de mama sa, viitorul poet a fost declarat fiu natural și a primit numele de familie al mamei, pentru a fi protejat de persecuțiile antisemite. Născut în sudul Basarabiei, într-un mediu multietnic, a învățat câteva limbi încă din copilărie (bunicul matern, care l-a crescut, era învățător și preda în română, rusă și turcă). Când **D.** avea trei ani, familia s-a stabilit la București, bunicul transferându-se în „suburbana Grivița”. A absolvit liceul în 1944, la Colegiul Național „Sf. Sava”, unde îl avusese profesor de română pe Șerban Cioculescu, cel care, după mai bine de două decenii, avea să-i publice câteva poeme în „Viața românească”. La vârsta studenției, biografia îi devine mai agitată: înscrieri și exmatriculări sau retrageri succesive la diferite facultăți; **D.** urmează fără să le încheie – succesiv, uneori în paralel – studii la Facultatea de Litere și Filosofie, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Drept, Facultatea de Biologie. Membru al Partidului Comunist din 1944,

este exclus în 1950, după ce în 1945 își depusese carnetul (era, se pare, apropiat de orientarea troțkistă a mișcării de stânga). Lucrează ca redactor la „Studentul român”, apoi la Agerpres, la Institutul Româno-Sovietic și la revista „Arta plastică”. În 1957–1958 este încarcerat la Jilava pentru „insulte la adresa lui Stalin”. Dat afară de la „Arta plastică”, rămâne câțiva ani fără serviciu. Ulterior, în epoca afirmării lui, este angajat ca salariat la Fondul Literar, mai târziu, în 1970, ca redactor la „România literară”, de unde este pensionat în 1975 din motive de sănătate. Ca poet, a debutat în 1943, la „Revista Colegiului Național «Sf. Sava»”, cu poeziile *Elegie* și *Leturghie*. De altfel, la maturitate va vorbi despre cele „trei debuturi” ale sale: cel juvenil, din anii '40, apoi tipărirea, în 1955, a unor poeme din ciclul *Litanii pentru Horia*, ulterior respins de la publicarea în volum, în sfârșit „adevăratul” debut, în 1965, la „Viața românească”. Prima carte, *Versuri*, îi este editată în 1966. Poetul frecventează, un timp, o anumită boemă literar-artistică bucureșteană, ostentativ marginală, cu preocupări bahice și ludice – cercul „singaporezilor”, alcătuit din Florin Pucă, Teodor Păcă, Tudor George ș.a. În 1959 îl cunoaște pe Dumitru Țepeneag: cei doi devin prieteni buni și, împreună, dezbate chestiuni de estetică și de practică a creației literare; după câțiva ani de „gestație teoretică”, către mijlocul deceniului al șaptelea, ei lansează ideea unui nou curent literar, opus în mod radical realismului socialist, și anume onirismul – onirismul estetic, considerat un curent de neoavangardă –, pe care îl fundamentează teoretic, îl ilustrează prin creațiile lor și îl promovează prin intervenții publicistice. În jurul ideii de onirism se constituie treptat „grupul oniric”, care reunește tineri scriitori novatori și neconformiști (Virgil Mazilescu, Vintilă Ivăncescu, Iulian Neacșu, mai târziu și Sorin Titel, Virgil Tănase, Emil Brumaru, Daniel Turcea, Florin Gabrea) și care avea să-și mențină coerența cam până prin 1971. Volume ale lui **D.** au fost distinse cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1979) ori cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1968, 1977, 1982).

Se impune astăzi ca incontestabil faptul că **D.** e unul din cei mai importanți poeți români ai perioadei postbelice și ai secolului al XX-lea. Autor cu un debut editorial tardiv, el s-a înfățișat publicului gata „format”, plasându-se de la primul volum la o cotă la care s-a menținut până la pretimpuria lui dispariție. Avea să se vorbească ulterior de așa-zisa monotonie a poeziei lui, de lipsa ei de „evoluție”. Unii se „reinventează” neconținut ori periodic, în chip radical uneori,

în vreme ce **D.**, matur artistic, încă de la debut, se arată egal cu sine de-a lungul întregii cariere poetice. Această lipsă de versatilitate îi este caracteristică, însă o examinare atentă poate depista subtile, nezugomotoase „evoluții”. Întârzierea debutului se explică prin contextul istoric: în perioada dictaturii realismului socialist, publicarea unor versuri ca ale sale ar fi fost de neconceput. Astfel, **D.** intră în literatură abia în perioada de relativă deschidere de la mijlocul deceniului al șaptelea, aproximativ odată cu – ori chiar după – poeți mai tineri (Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Marin Sorescu, Emil Brumaru ș.a.). În anii din urmă s-a afirmat uneori că, în timpul vieții, el ar fi fost marginalizat sau reprimat, rămânând un autor *underground*, ceea ce deformează totuși adevărul, de vreme ce critica de calitate a salutat și a comentat cu încântare poezia lui, iar publicul a frecventat-o și prețuit-o. Că **D.** nu a „ajuns” în manualele școlare sau în funcții ori posturi „vizibile” e într-un totuși explicabil. El a fost, în spațiul public, un revoltat structural, un insurgent (interiorizat, dar uneori cu gesturi spectaculoase și „necugetate”), a fost – în etapa onirismului militant – un contestatar pe plan estetic al dogmelor oficiale, iar în ultimii ani de viață un automarginalizat, dar nicidecum un necunoscut. Prestigiul i-a sporit postum și se află în creștere. Omul **D.** poate fi „reconstituit” ca un personaj de neuitat, de o amenitate și de o politețe desăvârșite, cumva de modă veche, cu un fason de cavaler medieval, cultivat, rafinat, dar mai presus de orice un om de o enormă bunătate, un campion al dreptății, al omeniei profunde. Iată o caracterizare, voit succintă și sobră, formulată de Dumitru Țepeneag: „Dimov era un om trist și plin de umor. Calambururile lui erau grozave. Ironiile lui mușcătoare. Veselia lui suna uneori ca o sfidare. În tot ce făcea era deosebit de ceilalți. Era elegant și inteligent. Profund și lejer. Umorului său i se poate aplica faimoasa formulă: umorul e politețea disperării”. Revenind la operă, se poate spune că **D.** a fost perceput la început mai degrabă ca un parnasian, *largo sensu*. Au impresionat perfecțiunea formală, prozodia riguroasă, lexicul bogat în elemente rare și „exotice”, eufonia de ansamblu, pregnanța tablourilor minuțios construite, alambicarea agreeabilă a exprimării. Au fost depistate, judicios, și ecouri – neepigonice – din Ion Barbu, dar și din Tudor Arghezi, după cum au fost identificate și alte afiliieri, afinități, înrudiri ori omologii cu orientări ori formule precum romantismul, suprarrealismul, baladescul, balcanismul, exotismul, cu poeți ca Al. A. Philippide,

Ion Minulescu ș.a. Toate aceste sugestii nu definesc, totuși, esența originalității poetului. Catalogarea ca (neo-)parnasian, de pildă, e în cele din urmă improprie: la el, cultivarea parnasianismului are doar statutul de componentă, de procedeu în impunerea unei viziuni care nu poate fi redusă la cea parnasiană. La fel stau lucrurile și în cazul celorlalte încercări de afiliere. Cert este că, în contextul epocii, lirica lui face figură aparte, nu vădește înrudiri ori convergențe evidente cu formulele dominante ale (neo-)modernismului șaizecist. În termeni de istorie literară, nodul chestiunii rezidă în faptul că **D.** a ilustrat, cu strălucire, un nou și original – chiar dacă efemer – moment literar, și anume onirismul estetic, al cărui principal fondator și teoretician a fost alături de prozatorul Dumitru Țepeneag. Definitiv pentru practica de creație onirică era recursul la vis. Deși visul mai fusese substanțial exploatat de-a lungul vremii (literatura barocului, literatura fantastică, romantismul, expresionismul, diferitele avangarde, suprarealismul ș.a.), onirismul românesc din anii '60 nu repeta vreuna din procedurile anterioare, situându-se polemic în raport cu ele; onirismul estetic se așeza sub semnul lucidității, înțelegând să folosească o tehnică și să valorizeze artificul în sensul bun al cuvântului. Respingând incoerența libertară a dicteului automat preconizată de suprarealismul literar, el își afirma afinitatea cu suprarealismul pictural, îmbrățișând și promovând tehnica figurativă a unor Giorgio De Chirico, Salvador Dalí, René Magritte, Victor Brauner, Yves Tanguy. Cultivând capacitatea de a sugera vizualitatea, oniricii o asociau cu o metodă proprie de structurare, dorită a fi omoloagă regulilor de structurare a visului. Visul era considerat ca un „îndreptar legislativ” (formularea îi aparține lui **D.**). Scriind, ei nu pretindeau că visează ori că descriu vise nocturne reale sau reminiscențe întâmplătoare ale acestora etc., ci aspirau să producă vise, să ofere texte compuse „după regulile” visului. Principalele puncte ale poeziei onirismului nu au fost proclamate în vreun manifest explicit, ci enunțate și susținute de cei doi principali reprezentanți ai curentului, **D.** și Țepeneag, în intervențiile lor publicistice și microeseistice găzduite de periodice. Un fragment dintr-un articol al lui **D.** din 1968 poate fi o cale către o înțelegere cât mai adecvată a poeziei acestuia: „Lumea obiectuală pe care o presupune arta onirică elimină limitele antagonice între fenomene, transmută valorile, adică include în calitate de obiect al artei și centrul și mahalaua, și curtea cu gherghine și terasele marilor palate *second empire*,

privește cu un ochi egal atât frescele sociale realiste, cât și poveștile cu zâne. Laică și iconoclastă, arta onirică are drept obiect realitatea pe care însă n-o reproduce conform unei formule prestabilite. «Noi am sanctificat realitatea», spunea De Chirico. [...] Problema nu stă însă în a interpreta lumea, ci în a găsi o modalitate de a aduce în cotidian semnele unor alte lumi, care, prin încărcătura lor de farmec, de ispită, de împlinire, adaugă unităților lumii reale un nimb osmotic, integrându-le în subiect și – paradoxal dar adevărat – eliminând nota de absurd, de inutil, a faptului curent”. Așadar, trebuie spus că **D.** e un poet oniric, cel mai important reprezentant, în poezie, al onirismului și cel mai tenace dintre onirici, cel care a ilustrat statornic estetica lui și după destrămarea mișcării în ipostaza sa militantă. De altfel, identitatea onirică a propriului discurs poetic e semnalizată explicit: al patrulea volum, de pildă, e intitulat *Carte de vise* (1969), titlurile unor cicluri trimit și ele la oniric: *Hipnagogice*, 7 proze, *La capătul somnului*, *Poeme de veghe*, ca și titlurile poemelor: *Vis autobiografic*, *Vis cu institute*, *Vis sezonier*, *Vis cu devisce-rații*, *Vis cu periplu*, *Vis matinal cu haltă* etc. Esența onirică e semnificată însă în chip definitiv de alcătuirea intimă, de imageria vehiculată. Considerată în ansamblul său, opera lui **D.** e compusă din poeme clasabile în două categorii: într-una se găsesc poeme scurte, de atmosferă, deseori statice și „rotunde” (uneori „rotunde” și sub aspect prozodic, fiind întocmite conform rigorilor unor forme fixe consacrate, cum ar fi rondelul), crochiuri aparent ermetizante, amintind de Stéphane Mallarmé, de Ion Barbu, dar și de Argezi-miniaturistul; în cealaltă intră poeme ample sau foarte ample, narative, așa-zicând epice, forfotitoare și caleidoscopice, îmbibate de mișcare, de personaje, de obiecte și peripeții, pline de culoare și pitoresc, dinamice și totodată panoramice, eventual pletoric și migălos picturale, baroc-peisagistice, dar și baladești, amintind, unele, fie de Argezi (cel din poemele epice), fie de Al. A. Philippide, fie de Ion Barbu (din *Riga Crypto și lapona Enigel*). Există și texte „mixte” ori intermediare între cele două categorii. Este însă vădit că se împletesc două filoane, corespunzătoare celor două „maniere” ale poetului. Ponderea poemelor din prima categorie scade treptat, astfel încât în ultimele volume predomină amplele narațiuni versificate, cu scenerie fantastă și heteroclită, trasată cu concretețe păstoasă, hiperrealistă, dar și învăluită de un bizar hieratism al neliniștilor difuze. Recepțarea critică a operat la început pe

coordonate istoriciste (asimilarea cu ermetismul lui Ion Barbu din *Joc secund*, cu parnasianismul etc.), dar a câștigat treptat în adecvare, intuind specificul viziunii estetice onirice, în general și în particular a lui **D.**, cât și originalitatea lor. Poetul a fost citit de la un moment dat ca un poet antimetafizic, așa cum s-a proclamat el însuși în articole, ca și, de pildă, în *Anti-metafizică*, socotit a fi o „artă poetică”. Un poet al imanenței, preocupat nu de interogații existențiale, de sondarea transcendentului, ci fascinat, pur și simplu, de existența lumii, a cărei complexă alcătuire a înțeles să o celebreze. El nu pare să-și pună, într-un limbaj încifrat sau eliptic, dar tranzitiv, marile întrebări asupra rosturilor existenței, ci „arată” doar – pe o subînțeleasă întemeiere stoică și agnostică – miracolul fascinant al acesteia, în poeme (aparent) absurd-jubilatorii, întotdeauna însă cu o undă de nostalgie și angoasă, temperată, și aceasta, de umor. Nici „palparea” abisului, eventual într-o abordare de inspirație psihanalitică, nu-l interesa pe poet. Se remarcă absența recursului la limbajul figural curent la contemporani, abținerea de la utilizarea metaforei, refuzul de a propune, conform unei uzanțe acreditate de modernismul canonic, o filosofie (criptată). Lirica lui apare ca o poezie literală, despre ea – cum observa Mircea Cărtărescu, poet optzecist care se revendică, în parte, din **D.**, identificat ca un precursor al post-modernismului – „nimic nu se poate spune [...] «cu alte cuvinte»”. Această literalitate, această imposibilitate de a explicita, prin comentariu, vreun „mesaj” e totuși relativă, în sensul că alegoria (difuză, opacă, ambiguă, nu limpede, lesnicios descifrabilă) e prezentă, este chiar caracteristică în ultima perioadă, la fel cum e prezentă și sugestia sensului simbolic (unul deloc transparent ori didactic, ci obscur, ca în cazul viselor), conceput să rămână pe tărâmul ambiguității, în termenii esteticii onirice. Mai mult decât atât: prin amplele texte narrative din ultima perioadă – în special prin cele din volumul *Veșnica reîntoarcere* (1982) – poetul reputat antimetafizic pare să facă operă de mitograf. Un poet baroc, ironic, oniric și ludic, care recurge la mit și schițează o fascinantă mitologie personală, și chiar o „mistică” proprie. S-a remarcat însă că mitografia lui e una ironică, burlescă, destructurantă, subversivă, parodică. Într-o enumerare a temelor predilecte ale miturilor de factură personală propuse de „ultimul” **D.** se pot înscrie fiorul ontofaniei, scenariul inițiatic, viziunea eshatologică (individuală sau colectivă), ispita dibuirilor soteriologice și, mai ales, eterna întoarcere. Teme

Desen de Florin Pucă

împletite într-un tablou de ansamblu coerent, chiar dacă distorsionat și lacunar, căruia anecdotică ludică și imageria insignifiant-familiară nu-i împuținează gravitatea. O poezie din categoria celor (relativ) succinte e intitulată chiar *Mit*: „Totul a fost întrerupt deoarece/ Prin încăpere trecuse un șoarece./ Dar, vă dați seama, nu era un șoarece obișnuit:/ Avea coada ruptă și dura la nesfârșit./ Trecerea lui plină de chițait și putoare/ Era foarte mare./ Iar noi, copiii cu funde galbene la gât,/ Stăteam lipiți de perete. Era urât/ Și nici nu ne băga în seamă./ Nouă, însă, ne era tare teamă/ Când trecea șoarecele pe lângă noi/ Fixându-ne cu ochiul ca un biloi/ Negru și sticlos./ Îl rugam frumos/ Să ne lase-n pace./ Să treacă./ Dar lui îi era a petrecere și a joacă/ Și ne trezeam, așa/ Chiuind pe spinarea lui: Mascară!/ O, era șoarecele nostru de dimineată/ Purtând lumină vânată pe mustață/ Și ne spunea povești și ghicitori/ Cu paraboloizi și privighetori/ Până când ne cădeau dinții./ Ne-ngropam jucăriile, părinții/ Și rămâneam în irizare și-n aură/ Să-l așteptăm, înlemniți, lângă gaură”. Nu e de suspectat că **D.** și-ar fi scris poemele având pe masă tomurile lui Mircea Eliade, James George Frazer, Gaston Bachelard sau bifând conștiincios „căsuțe” din tabloul simbolurilor și arhetipurilor întocmit de Gilbert Durand, după cum nici de naivitate totală nu

poate fi bănuat acest om erudit, cu studii filosofice și animat de fascinația livrescului. De fapt, el însuși a conturat coordonatele și mecanismul mitopoeiei personale într-un *Argument* la volumul *Veșnica reîntoarcere*. „După ce m-am documentat mi-am dat seama că viziunea veșnicei reîntoarceri nu are nimic comun cu mitul respectiv. Nu pentru că Dumnezeu nu are școală și nici părinți care să-i fi spus povești, ci pentru că mi-este strein până la scârbă procedeul inventării vide, al fantasticului întemeiat pe minciună pură. [...] Poemele ce urmează se desfășoară, deci, în încercuiri mult mai modeste decât mitul ancestral. Ele vizează iterația banală, diurnă ori nocturnă, ciclică ori sezonieră, în nădejdea identității cu cercurile concentrice generate de o piatră aruncată în apă: ultimul le înglobează pe toate, dar n-ar exista dacă primul nu s-ar fi născut”. Un poem ca *Dilema* a fost considerat ca o *Duhovnicească* tragicomică, iar *Baia* propune o „eternitate iterativă”, o eternă întoarcere, o inițiere ontofanică circulară și etern ratată: „Iară eu întrebai fetele ce-și loveau coatele:/ — Nu-i așa că-i Atoatele?/ — Nu, mi-au răspuns ele râzând,/ E pur și simplu un ins de rând,/ Dar bătrân și uscățiv,/ Ce te-a primit așa, fără nici un motiv./ O, cum am mai tresărit și cum mi-am/ Lipit nasul de geam:/ Afară,/ Stăpânea o noapte polară...”. În mod similar, alte poeme pot fi citite ca versiuni necanonice ale mitului faustic, ale periplului dantesc, ale coborârii *ad inferos*, ale trecerii în lumea de apoi, ale Judecării din urmă („...Oricine cutează/ Să se prezinte fără pregătire/ La marele examen de absolvire/ A răstimpurilor de glaciațiune și impas:/ Numai zgomote, minciună și galimatias/ Pentru a trece în ceea ce se cheamă —/ Nu vă neliniștiți, nu vă fie teamă —/ Se cheamă la târgurile noastre de joi/ Lumea de apoi” sau în altă parte: „Părea — toată acea forfotă nevino-vată,/ Inventată anume/ Pentru a face trecerea spre cealaltă lume”) ori ale motivului „tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte”. Paradigma cel mai amplu dezvoltată a acestui filon se găsește, probabil, în extraordinarul poem narativ *Pasărea de argint* (subintitulat de autor „povestire” și publicat în „Viața românească” în aprilie 1984), frescă ontologică asociind simfonic mai toate aceste motive de sorginte mitică. E adevărat că atunci când s-a arătat tulburat de gândul morții, preocupat de sondarea sensului ultim al vieții, de puțința vreunei mântuiri, de teme eterne precum „trecerea dincolo”, „marea plecare” și „lumea de apoi”, D. a făcut-o nu printr-o interogație retoric-patetică, ci cu ironie. Iar „metafizica” ori

chiar „mistica” lui pot fi descoperite în acea (pseudo-) mitologie burlescă, ludică și ironică, haotic-derizorie, deloc crispată sau convențional-înfricoșătoare, dar, tocmai de aceea, tulburătoare. Fiindcă exaltarea familiarului și a derizoriului, potențarea pitorescului caleidoscopic, cultivarea registrului carnavalesc, coborârea marilor chestiuni existențiale în sfera familiarului sunt pentru sensibilitatea contemporană căi eficace ale unui nou acces la sublim. Burlescă și pitorescă, deseori molcom euforică, o astfel de lirică — întruchipată de poeme ca *La cinematograful, Baia, O dimineată în curte, Povestea acarului și a miraculoasei călătore*, de cele din cartea *Veșnica reîntoarcere*, dar și de atâtea altele — este, simultan, în mod profund și pregnant, tragică. Tocmai prin revitalizarea miturilor și, în general, a „problemelor fundamentale” (cum se exprima chiar poetul), prin deriziune și în pofida învestmântării uneori ostentativ clasicizante ori manieriste, „vetuste”, a discursului, D. a fost, în cel mai înalt grad, un poet contemporan, aflându-se cu un pas înainte față de (simpla) modernitate. Refuzând gravitatea vizionar-filosofică a unei anumite lirici moderniste și laxitatea formală a poeziei de notație, el este vizionar, grav și autentic în alt fel. Poetul a avut și o deloc neglijabilă activitate publicistică și eseistică, vizând nu numai particularitățile onirismului, ci și varii chestiuni literare și estetice, a ținut cronică cinematografică etc. Ca traducător din franceză, rusă și italiană, i se datorează, între altele, atât excelente transpuneri din mari poeți precum Giambattista Marino, Gérard de Nerval, Mihail Lermontov ș.a., din scrieri ale unor prozatori ca Lev Tolstoi sau Curzio Malaparte, cât și versiunile românești ale unor importante eseuri de istorie și teorie literară (de R.M. Albérès, Marcel Raymond) a căror apariție, în anii '60–'70, a contribuit la sincronizarea învățământului academic și a cercetării de specialitate din țara noastră cu tendințele manifeste pe plan european.

Dintre poezii de azi, Leonid Dimov are, probabil, vocabularul cel mai bogat. Indiferent despre ce scrie, poemul devine o procesiune de obiecte. Nimicurile, mizeriile lumii capătă astfel splendori incalculabile. Banalitatea cea mai descurajantă pentru spirit este înfășurată, prin acest meșteșug, în purpuri regale și, vorba lui Ion Barbu (modelul autoritar), se căftănește.

EUGEN SIMION

Trezind în toată breasla cheful de a le comenta, ingeni-oasele și rafinatele poeme („proze”) ale lui Dimov au dus critica în ispita unui fel de beție a splendorii și a unei

emulații fascinate, epuizând-o și „plafonând-o” într-un timp relativ scurt. Încât a mai încerca în momentul de față o nouă caracterizare globală a acestei formule lirice după ce s-a vorbit atât de mult despre onirismul și barochismul poetului, despre pofta lui parnasiană de obiecte și culori, despre viclenia mecanismelor sale pseudoepice (narative), despre bizarele amalgamuri de cotidian și vis, despre fanteziile urmuziene, suprarealiste, despre pitorescul ceremonios, despre sintagme inedite, vocabule și rime rare, ironie și maliție, antecesorii și afini etc. ar fi, desigur, inutil. Astăzi un volum de versuri de Leonid Dimov mai poate să ofere criticului doar șansa analizei. Ne mai rămâne să ne îndreptăm privirea nu atât asupra poetului, cât – în mai mare măsură decât până acum – asupra poeziilor sale.

VALERIU CRISTEA

Lucidă și fantasmagorică, operă de meșteșugar opioman, bâlci al deșertăciunilor și voluptăților, inepuizabilă lexical și monotonă stilistic, domestică și exotică, stăpânită de un duh balcanic, antonpannesc, în pofida geografiei ei fără frontiere, poezia lui Leonid Dimov este una din cele mai vii expresii ale barocului din întreaga noastră literatură.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Versuri*, București, 1966; *7 poeme*, București, 1968; *Pe malul Styxului*, București, 1968; *Carte de vise* (în colaborare cu Florin Pucă), București, 1969; *Eleusis* (în colaborare cu Florin Pucă), București, 1970; *Semne cerești*, București, 1970; *Deschideri*, București, 1972; *A.B.C.*, București, 1973; *Amintiri* (în colaborare cu Mircea Ivănescu și Florin Pucă), București, 1973; *La capăt*, București, 1974; *Litanii pentru Horia*, Cluj-Napoca, 1975; *Dialectica vâstelor*, București, 1977; *Tinerețe fără bătrânețe*, București, 1978; *Spectacol*, București, 1979; *Texte*, pref. Mircea Iorgulescu, București, 1980; *Veșnica reîntoarcere*, București, 1982; *Carte de vise*, îngr. Marina Dimov, București, 1991; *Baia*, îngr. Marina Dimov, București, 1995; *Momentul oniric* (în colaborare cu D. Țepeneag), îngr. Corin Braga, București, 1997; *Versuri*, îngr. și postfață Nicolae Bârna, București, 2000; *Scrisori de dragoste (1943–1953)*, îngr. și introd. Corin Braga, Iași, 2003; *Pe malul Styxului*, îngr. Nicolae Țone, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 2003; *Onirismul estetic* (în colaborare cu D. Țepeneag), îngr. și pref. Marian Victor Buciu, București, 2007; *Opera poetică*, I–II, îngr. și pref. Ion Bogdan Lefter, Pitești, 2010.

Traduceri: R.M. Albérès, *Istoria romanului modern*, pref. Nicolae Balotă, București, 1968; Marcel Raymond, *De la Baudelaire la suprarealism*, pref. Mircea Martin, București, 1970; Curzio Malaparte, *Sodoma și Gomora*, București, 1970; Andrei Belii, *Versuri*, București, 1973; Artiom Vesioli, *Volga petrece*, București, 1973; Vladimir Piskunov, *Andrei Belii*, București, 1975 (în colaborare cu Tatiana Nicolescu și Madelaine Fortunescu); G. B. Marino, *Flori-legiu*, pref. trad., București, 1976; M.I. Lermontov, *Poezii*,

pref. trad., București, 1977; René de Solier, *Arta și imaginarul*, pref. Ion Pascadi, București, 1978 (în colaborare cu Marina Dimov); Gérard de Nerval, *Poezii*, pref. Vasile Nicolescu, București, 1979; L.N. Tolstoi, *Copilăria, adolescența, tinerețea*, București, 1980.

Repere bibliografice: Regman, *Cronicari*, 129–140; Constantin, *Despre poezi*, 88–94; Grigurcu, *Teritoriu*, 138–147; Caraion, *Duelul*, 42–44; Poantă, *Modalități*, 214–220; Raicu, *Structuri*, 242–246; Iorgulescu, *Rondul*, 80–89; Piru, *Poezia*, II, 228–242; Barbu, *O ist.*, I, 312–320; Laurențiu, *Eseuri*, 75–83; Raicu, *Critica*, 239–246; Ștefănescu, *Preludiu*, 40–46; Nițescu, *Poezi*, 179–209; Baltag, *Polemos*, 210–215; Grigurcu, *Poezi*, 440–447; Iorgulescu, *Critică*, 58–61; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 52–57; Bucur, *Poezie*, 271–287; Tuchilă, *Cetățile*, 16–43; Gheorghiu, *Reflexe*, 72–81; Simion, *Scriitori*, III, 265–297; Cristea, *Modestie*, 47–50; Pop, *Jocul*, 345–363; Grigurcu, *Existența*, 136–142; Regman, *De la imperfect*, 199–211; Cistelean, *Poezie*, 183–190; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, 439–447; Ancheta Leonid Dimov, CC, 1992, 3–4 (grupaj special); Simion, *Mercuțio*, 213–215; Negoitescu, *Scriitori contemporani*, 148–151; *Dicț. analitic*, I, 139–141, IV, 124–126, 187–189, 365–367, 375–377; [Leonid Dimov], F, 1999, 3 (grupaj special); Cărtărescu, *Postmodernismul*, 311–314; *Dicț. esențial*, 251–253; Viorel Mureșan, Traian Ștef, *Leonid Dimov*, Brașov, 2000; Bârna, *Comentarii*, 232–241; Cristea-Enache, *Concert*, 50–60, 360–363; Manolescu, *Lista*, I, 89–100; Lefter, *5 poezi*, 69–87; Grigurcu, *În pădurea*, 469–479; Corin Braga, *Poezia lui Leonid Dimov între Oneiros și Logos*, E, 2004, 154–155; Ciopraga, *Partituri*, 152–163; Andrei Terian, *Limburi imaginare*, CU, 2005, 6; Ștefănescu, *Istoria*, 461–468; Ion Pop, *Poezia lui Leonid Dimov*, VR, 2007, 10; Manolescu, *Istoria*, 1058–1060; Popa, *Ist. lit.*, II, 402–408; Soviany, *Cinci decenii*, I, 102–110, *passim*; Simuț, *Vămile*, 333–337.

N.Br.

DINCĂ, Dumitru Ion (15.VII. 1949, Clondiru, j. Buzău), poet, prozator, jurnalist. Născut într-o familie modestă, tatăl, Ion Dincă, fiind ceferist și mama, Maria (n. Gleveșanu), agricultoare, D. urmează cursurile școlii primare în comuna natală, frecventează Școala Generală nr. 8 din Buzău, unde intră apoi la liceu, pe care îl va continua la Mizil și îl va absolvi în 1967 la Ploiești. Ulterior are o perioadă în care ocupă diverse posturi, începând cu cel de muncitor necalificat, apoi lăcătuș CFR, recepționar la o bază de achiziție a sfeclei de zahăr în stația CFR Săhăteni, montator de poduri bascule gigantice. E student un an la Facultatea de Filologie a Universității din București și concomitent predă limba și literatura română la școala din Lapoș, județul Prahova. Se înscrie la Facultatea de Ziaristică a Academiei de Științe Sociale și Politice „Ștefan Gheorghiu”, pe care o va absolvi în 1974. În studenție

frecventează cenaclurile „Al. Sahia” și „Nicolae Labiș”. Obține în 1977 o bursă în Franța (la Antibes). În 1988–1989 își completează profilul universitar la Academia de Studii Economice din București. Intră în presă în 1969 la ziarul „Viața Buzăului” și promovează din funcția de corector la cea de redactor la secția de probleme cetățenești. Din 1978 este corespondent special al „Scânteii tineretului”, iar decembrie 1989 îl găsește ca publicist comentator la „Tineretul liber”. Din 1993 devine corespondent special la Agerpres, iar mai târziu ocupă funcția de redactor responsabil la revista „Carnet literar” (1997–1998). Debutază în 1968, în pagina literară a „Vieții Buzăului”, iar editorial în 1976 cu volumul de versuri *Marea de voievod a bărbatului*. Mai colaborează cu poezii și reportaje la „Contemporanul”, „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „România literară” ș.a.

Deși desfășoară o activitate literară variată, **D.** rămâne în primul rând poet. Prima lui carte atrage mai întâi atenția prin titlul incitant. Ca incipit are o „ars poetica”, unde cuvântul „patrie” se încorporează fără tonalitatea sforăitoare a epocii; un poet sigur pe repertoriul său propune metafore și o muzicalitate pe care și-o va păstra tot timpul. Spațiul explorat, satul și țara, adesea pare o singură realitate, dar e prezentă și dragostea timidă, respirând recunoștință pentru minunea întâmplată a iubirii. În *Scrisoare către satul românesc* (titlu împrumutat ulterior unui întreg ciclu de poezii) cel „plecat mai demult decât amurgirea zăpezilor” nu poate uita „vulpile ierbii” din Bărăganul natal. Mai consistent, volumul de poezie *Hiperpastoralia* (1986; Premiul „Scânteii tineretului”) afirmă încă o dată apartenența scriitorului la zona „pastorală”, căreia îi adaugă un oarece mod modern de transpunere lirică. Poetul, „armurier în orașul betonului”, înspăimântat de agresiunea citadină, închipuie „arme” de apărare împotriva oricărei intruziuni. Motivul lebedei-duh plutitor deasupra câmpului („Dar satul nu-i decât o lebdă mai blândă/ pierdut în Marea Lebdă a câmpului”) va reveni, obsedant, în versurile lui **D.**, întors mereu spre „neamul lui de bărăgane”. Ciclul *Rugile* (2001) restabilește relația cu divinitatea; știindu-și trupul tras în „cearcănușul păcatului”, omul ajunge, până la urmă și nu cu totul, la o împăcare cu sine. În fluxul versificației intervine, pe alocuri, versul scurt, modelat după descântecul popular. *Arheopterix* (2008) propune un alt fel de discurs poetic, autorul, „aripă

preistorică”, lăsându-se în voia unui modernism care nu convinge în totalitate. În paralel cu poezia, **D.** scrie reportaje. Volumul *Piramidele Bărăganului* (1983; Premiul CC al UTC) include figuri ale unor tineri care încearcă să aducă un suflu nou într-un sat condamnat la sărăcie și osificare. În pofida unor clișee și a tendinței de idealizare, textul este în bună parte credibil. **D.** rămâne în spațiul reportajului și în *Locul de lângă inimă* (1984), unde schițează, cu un realism uneori nuanțat, figuri de ceferiști sau de constructori de pe șantierul de la Siriu Buzău ori de la hidrocentrala Nehoiășu. O încercare romanescă, *Mai mult decât dragostea* (1988), se axează pe evocarea evenimentelor din august 1944, dar centrul de greutate al narațiunii nu se află în reconstituirea epocii, ci în realizarea personajului, cel care focalizează atenția romancierului. La bibliografia lui **D.** se adaugă lucrările *Scriitori buzoieni de azi* (2005) și *Considerații asupra literaturii buzoiene contemporane* (I–II, 2009), ambele într-o selecție personală. De menționat însă că notele biografice despre autori contribuie la îmbogățirea informațiilor despre literatura provinciei. Interesat de istoria literară, întreprinde, de asemenea, investigații documentare privitoare la opera lui A.I. Odobescu și Marin Preda.

SCRIERI: *Marea de voievod a bărbatului*, București, 1976; *Piramidele Bărăganului*, București, 1983; *Locul de lângă inimă*, București, 1984; *Nevăzuta față a Tezaurului de la Pietroasa*, București, 1985; *Hiperpastoralia*, București, 1986; *Mai mult decât dragostea*, București, 1988; *Arheopterix*, București, 1989; *Odobescu, fatalitatea operei*, Buzău, 1995; *Dosar Moromeții II*, Buzău, 1996; *Tratat de grațiere provizoriu*, București, 1998; *Biblice*, [București], 1999; *Rugile*, Buzău, 2001; *Secunda și riscul*, Buzău, 2004; *Scriitori buzoieni de azi*, Râmnicu Sărat, 2005; ed. 2, Râmnicu Sărat, 2007; *Arborele manuscris*, Râmnicu Sărat, 2007; *Din Poiana lui Iocan în Agora Căldărăștilor*, Buzău, 2007; *Arheopterix*, Buzău, 2008; *Considerații asupra literaturii buzoiene contemporane*, I–II, Buzău, 2009; *Caietul de dictando*, Buzău, 2010; *Primele aventuri ale lui Tomiță*, București, 2011; *File din jurnalul lui Tomiță*, București, 2012.

Repere bibliografice: Daniel Cristea-Enache, *Documentare și creație*, CC, 1997, 1–2; Geo Vasile, *Tratat de mimetism*, LCF, 1998, 43; Ion Roșioru, [Dumitru Ion Dincă], CL, 2000, 11, LCF, 2006, 12, 2007, 46–47; Vlad Sorianu, *Între deliricizare și feminitate. Un joc metapoetic*, ATN, 2002, 8; Marius Chelariu, *Jurnal de lector*, „Poezia”, 2005, 4; Florentin Popescu, *Sub semnul metaforei „cu cheie”*, VR, 2006, 8–9; Emilian Marcu, „Scriitori buzoieni de azi”, CL, 2008, 1.

N.Bc.

DINESCU, Mircea
(11.XI.1950, Slobozia),
poet, gazetar.

Este fiul Aureliei Dinescu (n. Badea) și al lui Ștefan Dinescu, muncitori. Urmează liceul la Slobozia (1965–1969) și Facultatea de Ziaristică a Academiei „Ștefan Gheorghiu” (1979–1984). Debutează publicistic în „Luceafărul” (1967), iar editorial cu volumul de versuri *Invocație nimănui* (1971; Premiul Uniunii Scriitorilor). Este angajat la Asociația Scriitorilor din București (1972–1976), apoi ca redactor la „Luceafărul” (1976–1982) și „România literară” (1982–1989). La finele unui deceniu în care desfășurase o activitate calificată drept disidență, în primăvara lui 1989 apare cu un interviu ostil regimului comunist în cotidianul francez „Libération”, iar în toamna aceluiași an publică în cotidianul vest-german „Frankfurter Allgemeine Zeitung” articolul *Mamutul și literatura* – acțiuni soldate cu o perioadă de arest la domiciliu, excludere din partid, interdicție de publicare și pierderea locului de muncă. După 1989 beneficiază de mai multe burse și premii în străinătate, devine președinte al Uniunii Scriitorilor (1990–1993), întemeiază săptămânalul satiric „Academia Cațavencu” (1990), al cărui director este până în 2000, după care trece la conducerea nou-înființatelor „Plai cu boi” (2000) și „Aspirina săracului” (2003); devine realizator de emisiuni TV și om de afaceri. Este fondatorul „portului cultural” de la Cetate (Dolj), unde găzduiește diferite festivaluri artistice,acompaniate de festinuri. A fost membru al Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. A primit de mai multe ori Premiul Uniunii Scriitorilor (1971, 1976, 1981), Premiul Academiei Române (1976), Premiul Internațional de Poezie (Rotterdam, 1989), Premiul Internațional Central European Time (Budapesta, 1998), Premiul Herder (1999), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (Botoșani, 2008).

Debutul lui **D.** cu *Invocație nimănui* se petrece în contextul recuperării modernismului, deschis în anii

’60 de poezia lui Nichita Stănescu. Formula preponderent metaforică, din zona miturilor și a simbolurilor înalte, spiritul liber, din spița dionisiacului vitalist, marcat de o febră a autoafirmării ofensive, aduc, în acest prim volum și în următorul, *Elegii de când eram mai tânăr* (1973), un tribut liricii românești din prima jumătate a secolului trecut, dar și tradiției rebele a Franței, de la François Villon la Arthur Rimbaud. Paradigma acestei poezii cuprinde un set restrâns de locuri comune curente în imaginarul liricii moderne, oscilând între asumarea lor modernistă, cinic-desacralizată, și o instrumentare de tip neoromantic, încrezătoare încă în capacitatea de a semnifica legătura cu un transcendent neieșit din uz. Apar metaforele-simbol ale unei corporalități juvenile și fertile, euforice și explozive pentru că se știe perisabilă (sângele, consubstanțial vinului, aripa, ochiul, trupul, carnea) sau ale unui continuum mineral–organic–cosmic (soarele, stelele, zăpada, cometa, „bulgări de lumină” etc.), precum și o serie de identități și acțiuni simbolice, cu valoare rituală, marcând primordialul relației dintre om și divinitate sau natură (vânătoarea, biciul, hățul, păcatul, șarpele, viermele, nașterea, sacrificiul, edenul, infernul etc.). Alături de câteva mituri fundamentale, creștine sau păgâne (de la Sisif la Christ), tot acest arsenal simbolistic, recurent în imaginarul romantic, situează poezia lui **D.** în sfera ofensivei prin care primii moderniști europeni semnalau alienarea tehnopozitivistă a lumii. Metafora centrală a tinereții fără alt obiect în afară de sine, crescută în linia angelic-satanicului arghezian și villonesc și prelucrând polemic imaginarul decadent al lui D. Iacobescu din poezia *Unei doamne* („Sunt tânăr, Doamnă, vinul mă știe pe de rost/ și ochiul sclav îmi cară fecioarele prin sânge” – *Sunt tânăr, Doamnă...*), dar și eul extrem de prezent, care afirmă, invocă, aruncă imprecății sau își declară neliniștea în tonul psalmistului ori al zicerii folclorice, scot însă această poezie din sfera modernismului înalt, impersonal. Emfaza juvenilă autentică e, de altfel, greu de disociat de ireverența arătată tradiției (romantice) printr-o formulă lirică (modernismul) devenită ea însăși tradiție, sau de influența pe care poezia anterioară celui de-al Doilea Război Mondial a avut-o cu adevărat asupra scrișului lui **D.** „Vulgarizarea” argheziană a clișeului înalt („Intră-n mine steaua până-n subțiori/ și-mi împinge parcă sufletul cu botul” – *Șah*; „un Dumnezeu eretic se oglindește-n smoală/ iar Crist pe cruce are și pernă și cearșaf” – *Hidalgo*) stă lângă poza și cantabilitatea ironică sau decorativ-parnasiană a lui Ion Minulescu,

Adrian Maniu sau Ion Barbu („Provincie prin care-mi fluier pașii/ din blăni de vulpi s-aprind un foc bengal,/ când trec spre lucruri rătăciți hăitașii/ privirii mele (toți greșim egal)” – *Vânătoare inversă*) și lângă tonul grav, autentic angoasat, al lui Lucian Blaga sau, din nou, al lui Tudor Arghezi („această putrezire mă-mbată ca un vin/ căci simt curgând printr-însa bunicile și unchi” – *Sunt tânăr, Doamnă...*; „Cum mi se face înăuntru frică/ îmi izbucnește iarna dintr-o mână,/ trupul coboară, ochiul se ridică/ și fructul verii încă se amână” – *Înserare*). Formele retro ale sintaxei și prozodiei, precum și metafora pe structură genitivă, de tip antropomorfizant, preferată și în volumele ulterioare („dantura toamnei”, „genunchii iernii”, „dinții” istoriei, „fructul verii”, „trompetele nimicului”), par prelucrări, la limita jocului conștient, din lirica unor minori (post)simboliști. Contragerea lumii în „lucruri”, insurgent minimalizatoare sau, dimpotrivă, purificatoare („bate vânt din lucruri...”) ori în geometrii fundamentale („Eden cu pârgii și cu sfere”) amintește de poetica epurată a lui Nichita Stănescu. Însă evazionismul fără obiect („sufletu-i o luntre”, „carnea dulce vâslă”), rebeliunea iarăși fără obiect („ghimpiei de îndrăzneală”, „sămânța rea în oase”) își vor abandona aura ambiguu metafizică în versurile din volumele următoare, convertindu-se într-o revoltă antisistem tot mai pronunțată spre finele regimului comunist. Din haiduc al neantului, temător sau nu de „gheara timpului” („Tânjesc departe și nu am casă/ piatra-nflorește dinspre genunchi/ și n-am iubită și n-am mireasă,/ numai cuțitu-nfipt în rărunchi” – *Baladă de pierdere*), eul liric va deveni denunțatorul cu adresă precisă al unui timp și al unui loc anume din *La dispoziția dumneavoastră* (1979) sau din *Democrația naturii* (1981). Germenii angoasei și ai revoltei – chiar la nivel stilistic elementar, al tiparului generativ al metaforei – există încă din volumul de debut. O imagine ca „subțire-n sânge o să-mi desenez/ un animal cu nările frumoase” (*Teamă cu ospăț*) va face, de pildă, pandant cu blănurile fictive „desenate” pe trupurile săracilor (în poemul *Peron* din *Rimbaud negustorul* (1985); scândura-„luntre” sau „vâslă” a trupului („ci mai atârni pe mărele rebele/ de scândura acestui trup ce-l port” – *Mai mult pământ*) va ținti posibilitatea unei treceri-evadări cu o geografie mult mai exactă. Pe măsură ce devine mai corpor(e)ală, mai limitată referențial și mai explicit socio-politică, poezia lui D. câștigă în identitate, originalitate, forță. Dacă în *Elegii de când eram mai tânăr* sensul revoltei apostrofante se distribuie egal către instanța feminină etern-desta-

Geo Dumitrescu și Mircea Dinescu

bilizatoare („Sub pașii tăi cad viermii în extaz/ se bălbăie salcâmii și fac spume” – *Când treci*) sau spre condiția universal precară a umanității („noi atârnam de sfârcul unei sfori/ mișcându-ne în teatrul sfintei glume” – *Spectacol*), în *Proprietarul de poduri* (1976) angoasa se cristalizează etic, mesianic sau oracular, cerând îndreptarea societății sau profețind pieirea ei. Sunt semnalate alienarea industrial-tehnologică, în tonul unui Marin Sorescu, dar și al tradiționaliștilor interbelici („Doamne-al mașinilor mai ai răbdare,/ lasă bătrânilor noștri să are/ măcar prin moarte c-un plug de brad” – *Plug de lemn*), (de)căderea miturilor („Maria își va vinde copilul în biserici/ mințindu-se de-a pururi c-un Dumnezeu bărbat” – *Candid*) și chiar alienarea divinului („o mână scoate-n ceruri un înger de reclamă/ o alta zvârle molimi pe turmele de miei” – *Actorul*). Extazul și oroarea, mărul și viermele se confundă, cerul e „îmbăcsit de vină”, „gloria-i vândută și stârvul poartă bici”. Elegiacul blagian al unui paradis în destrămare e străbătut de gestul saltimbanc, care încă pare dezmăț juvenil în fața unui Dumnezeu oțios („Dumnezeu își trăsese pălăria peste urechi/ în locul aureolei avea un ceainic sub presiune” – *Bună seara*) și o moștenire de prisos și derizorie, în care mai persistă, inertial, iluzia salvării: „Chipul zeilor demult s-a retras/ pe eticheta cutiilor de conserve/ [...] Noi stăm înghesuți cu vitele pe câmp/ și parcă pacheboturi elegante/ pe care nervii mării nu le mai suportă/ plutesc prin lanurile verzi lăsând/ doar urme de petrol și de petreceri.// Astfel ca niște pești fricoși pândim/ sub paradisul curgător frânghia/ ce-o să ne salte și pe noi pe puncte.// Dar nu-i nimic/ o altă lume trece/ prin dreptul altei lumi și nu se-ating” (*Pești*). Vinul și zarul semnalează irosirea villonescă (justițiară) sau plictisul baudelairian (fără obiect), dar și orașul tentacular al simboliztilor, abjurat de sămă-

nătorști. Obsesia etic-radicală a biciului sau a nuielui, dublată de sentimentul bălțirii în „oul impur și fără foc” al lumii, nu e incompatibilă cu obsesia beției, cu alienarea euforică sau cu euforia alienantă căutate de adolescentul strivit de perspectiva scadenței („Stau anii tunși în mine precum recruții-n tren” – *Adorm pe câmp*). Sentimentul trecerii se prefăce într-un sentiment al degradării nu lipsit de fibră etică, deși exprimat în metafore clișeizate, de folclor semiurban (metafora trenului sau a tramvaiului, a navigatorului minulescian), cu recuzita standard a simulacrului: actorul, circul, iluzia, spectacolul, paiața, clauzul, nebunul sau recrutul – înstrăinatul prin excelență, în folclor. Teatrul se radicalizează: apar abatorul, măcelăria, ghilotina și o natură ambiguă, corcită cu tehnologia, ca un „fierăstrău de maci”. Instanța lirică se pronunță agresiv, în fața unui public de „mamifere surde”. Amestecul de melancolie, de nesațiu fără nume și de revoltă tot mai precis direcționată construiește un personaj neoromantic cu tușe din Villon, Eminescu și Esenin. Eul liric își împrumută vocea unui Christ confruntat cu derizoriul, cu inutilitatea sacrificiului pe „crucea socială”: „Voi confundați norocul meu olog/ cu mânzul beat în ieslele divine/ dar undeva se moare de rușine/ și se consumă pâinea ca un drog.// [...] E timpul să cobori bunule tată/ nu lebedă ci călărind un tun” (*În piața unde plâng mașinării*). Când nu adună țândările mitului întoarse împotriva lui, eul liric rămâne insurgentul pur vocal („când eu nu tac tu mâine n-ai nici un drept să taci” – *Grâu păzit de maci*) și inamicul filistinilor („Eu sunt o pată de ulei pe geamurile înalte/ pe viața voastră scrobătită zilnic” – *Soare închiriat*). *La dispoziția dumneavoastră* atestă coborârea poeziei în stradă și în politicul concret. Miza recuperării modernismului antebelic, elită și ermetic, e acum inversată: a spune „cu cuvintele tribului” ceea ce tribul nu poate să comunice a devenit principalul interes al discursului liric. Incriminarea unui Occident esențialmente mercant („Sinuciderea nu mai rentează./ Ca să ajungi scriitor celebru în Europa/ trebuie să fii cel puțin canibal [...] țelul suprem e să te-nrudești cu petele de grăsime/ din supă,/ adică să stai totdeauna deasupra” – *Călătoria*) face loc și altor aluzii politice, ancorate în prezentul local, est-european: „amintește-ți de șahul absurd/ în care nebunul muta satele/ sacrificând mai întâi caii/ și-o mie de inși s-au grăbit să-l laude jocul” (*Șah absurd*); „presimt că zăpada ni se va distribui pe cartelă” (*Evoluția visului*) etc. Versurile din *Ora funcționarilor* și *Șansa melcilor* arată un poet care nu dorește să livreze „artă pentru

ceai”, adică pentru îndulcirea realității, aparent angajat în lupta realist socialistă contra imperialismului, denotativ și fără jocuri de metafore: „marinarii nu mai aruncă mesaje peste bord/ ci prezervative/ iar cei cu iahturi/ cei cu stridii în burtă [...] apoi cei lipiți ca niște gume de mestecat/ pe banchetele din clasa a treia/ revoltați de profesie/ vânători încercați – adică cei ce împușcă/ francul leul lira/ cu toții etajați în spuma cocktailului/ după binecunoscuta rețetă a lui Marx/ cer câte-o fărâma din Statuia Libertății drept suvenir” (*Șansa melcilor*). Însă *Inventar pentru lumea a patra* revelează gunoiul, impostura și barbaria universale, fără granițe: „Cei ce-n fața războaielor fac gargară cu mușețel [...] văxuitoarii de vorbe/ nu văd cum orașul se-nalță-n văzduh/ și urinează în mare [...] cum trec păduri nevrotice spre sanatorii/ la ora micului comerț cu fericirea popoarelor/ când acțiunea papă cântecul/ când noi murim aplaudând”. Astfel de diatribe cu forța incriminatorie a profetului biblic sau a biciului cristic din Templu funcționează însă și în decodaj socio-politic cu adresă locală, într-un context în care poezia renunță să mai fie în primul rând artă, devenind discurs civic. Angoasa difuză a eului juvenil se convertește aici în presiunea relației cu materialul despiritualizant, dar și în presiunea lipsei unui material anume, necesar subzistenței din ultimii ani ai comunismului românesc: „Când catedrale vechi produc șuruburi/ când bunătatea e un fel de câine/ de coama leului atârna struguri/ Venus din Millo ne împarte pâine” (*Dresaq*); „Nici-un vis!... Vis-à-vis mai degrabă/ unii schimbă viori pe cartofi/ alții fluturi din cap la tarabă/ nebuni gri nebuni verzi nebuni movi.// Ce extaz? Ce lichele mioape/ îmi citesc de pe limbă scrisori?/ Mâna-ți cade ca paiul pe ape/ crezi că mori și deodată chiar mori” (*Interogatoriu*). În volumele *Democrația naturii* și *Exil pe-o boabă de piper* (1983) se accentuează mesajul mobilizator, în aceeași formulă stilistică, servită de metafora larg accesibilă și exponențială („găinile n-aveau simțul politic prea dezvoltat/ cârâiau în surdina și-nchideau ochii la ce se-nțămplă/ [...] revoluția mirosea a cartof copt/ megafoanele înlocuiesc arta” – *Găinile*) și de scandarea cu impact în mentalul colectiv, sintetizabilă într-o critică a cartofului „moale și civil”. Răul cu aparențe metafizice („Dar din senin mă dușmănește sarea” – *Revelația scribului bolnav*) sau inapetența organică, o *accedia* urbană, ca la G. Bacovia („Afișe cad. Economii de clei. [...] Mă sprijin de-un perete – plouă var” – *Psalmul bețivului*) sunt permanent deconstruite prin vocea unei instanțe civice ultragiante de pasivitatea semenii-

lor. „Vinul” devine tot mai mult „spirt” – formol, conservant al unor entități inerte. Vag metafizică anterior, se acutizează aici obsesia rotirii anotimpurilor, a sorocului care se-amână, a lăncezelii fără acțiune și profit: „Mai jos de viermi unde se-mbracă/ focul în stamba din vulcani/ curge o țară mai săracă/ și-o briză fără damf de bani” (*Joaca zugravului*); „Se-amână revolta din cauza ploii/ se-amână copilul din pricina pâinii/ deși pe Maria n-o latră doar câinii/ deși coaptă-i steaua deși calzi-s boii” (*Se-amână*). Neconsolat-tenebrosul Nerval al noii epoci („fii cioara cu scripca nebunul hamalul/ ce cară-n decembre spre mugure clei” – *Exil pe-o boabă de piper*) mizează pe combinația simbolicului arhaic (prispă, streășina) cu „tehnologiile” asociabile regimului politic în vigoare (conserva, stamba, conducta, betonul, silozul, metalul, biserica „ambulantă” etc.). Albatros rizibil („și mă arată lumea cu degetul: «săracul/ el crede c-are aripi da’-i bate parpalacul»” – *Nedumiritul*), poetul constată că pricina tenebrelor nu stă – ca la Arghezi sau ca la Blaga – în dilatarea nopții cosmice asupra individului rupt din „zăriștea cosmică”, ci în criza petrolului, care afectează lumina lămpii. Trag la jugul tendinței civice toate clișeele și simbolurile gândirii mitice și ale transcendenței goale moderniste, „biciuite” să semnifice azi și acum, ca în acest pitoresc și sarcastic pasaj bacovian: „Dosarul meu crește ca pâinea bună/ se umflă, pâraie, dospește lin,/ iubită vom petrece împreună/ sub streșinile lui de vinilin” (*Vila artistului*). Bacovian e și „abatorul”, care-și păstrează potențialul macabru postromantic („Seara se-ncheagă-n arbori ca sângele de vită” – *La vin scăzut*), dând imagini de forță independente de context, însă priza adâncă la coordonatele *hic et nunc* nu dăunează câtuși de puțin acestei poezii eminamente concepute pentru impact asupra prezentului său socio-politic. O notă în plus este adusă de exploatarea balcanicului, care, prin deschiderea către mai multe zări, alimentează obsesia evadării. Dar e o exploatare în același regim al derizoriului sau al fantomaticului („turcul mucețit sub fes”), căci jovialitatea balcanică stă lângă delăsare și proasta modernizare (*Martor la Porțile Orientului* este, în acest sens, o deconstruire transparentă a *Isarlik*-ului lui Ion Barbu). Se impune imaginea fluidului acvatic, curgător, poartă a evadării, dar și smârc al inacțiunii: „Pe dealuri ară proștii. Bolnavii mai la vale/ cotrobăie-n femei și-n portocale./ Verzi de venin pe șanțuri stăm pripoșiți. La anu’/ stârnu pisicii va-ntâlni oceanu’/ sau va rămâne-n port să-l lingă peștii/ în timp ce ne-ngrășăm la fâța veștii” (*Panta rheii*). Departe de langoarea

Eugen Simion și Mircea Dinescu

exoticului simbolist obsesia „portuară” a lui D. are o bătaie imediată: „Dați-mi mie pe mână un ziar de provincie/ și-o baracă de scânduri cu o firmă soioasă/ și-n trei zile orașele vor duhni a vanilie/ și a porturi deschise” (*Ei?!).* Spiritul întreprinzător cade uneori în păcatul dezădejzii, semnând versuri care amintesc de Octavian Goga („Țară cu mierea migrând pe nouri/ lemn de corabie bun pentru jug/ iată țărani ies din tablouri/ cu patefoane din os de cuc” – *Țară*) sau, iarăși, de Bacovia: „Focul astenic și ud/ întră-n chilia cenușii/ unde pun capul aud/ morții bârfind ca nedușii.// Toți îmi sunt rude și vor/ lemne făină și arme./ Taci fiindcă trece un nor./ Plângi că nici unul nu doar-me” (*La vestitori*). Poeziile din *Rimbaud negustorul* continuă lupta cu moartea mitului. Transcendența e industrializată, meschină „sub apăsarea materiei” („maistrul Ioan Botezătorul/ sparge norma la barajul lacului de-acumulare” – *Vârsta zeilor*); arta e trădată și trădătoare („doamnă cerneală du-te-n pâraie/ fă-te pădure, doamnă hârtie” – *La berărie*; „Sub morminte Doamne iartă/ numai artă pentru artă” – *Sub morminte*). Fluvialul, pluvialul, flegma reprezintă medii ale evadării („Mai scobiți un canal mai lărgiți câte-un șanț/ flegmei noastre nu-i sece izvorul” – *Rimbaud negustorul*). Retic, se mizează pe locul comun, pe detonarea imediată a semnificației, pe consens, într-un stil de o oralitate ritmată, antrenantă. Starea de „ambulantă” sau de neașezare (poetul e ambulant, dar și bisericile sunt ambulante) face o curioasă pereche cu starea de evadare, ca în *Peisaj cu actor ambulant hălăduind prin nesfârșitele mațe ale câmpiei*. Corabia salvatoare – vasul care te duce dincolo – intră și ea într-un ciudat izomorfism cu „vasul cu spirt” – va-

sul din care nu te mai duci nicăieri („Într-un vas cu spirt/ v-aș fi putut întoarce spatele pentru totdeauna” – *Mică ceremonie la îngroparea unui submarin dintre cele două războaie*), cu „chitul”, decodabil și ca monștru al urbanizării forțate („orașul duduia vesel ca o batoză cu țărani în pântec” – *Moartea unei duminici*), sau cu „burta” istoriei care „parcă a uitat să ne mai nască”, din *Moartea citește ziarul*. Apărut într-o primă ediție în 1989, la Amsterdam, acest volum continuă cu mai multă vehemență, dar și cu sentimentul uzurii, balansul între înfierarea blazării („Experiența nu a reușit./ Omul e-un câine. Chiar dacă nu latră” – *Scrisoare către domnul Mihail Bulgakov*; „71 de picioare numărăi în vâltoarea metroului [...] 71 de picioare sincere, Dumnezeule,/ și-un obraz general/ în care n-am putut desluși mai nimic” – *Obrazul general*) și constatarea nemișcării ca decrepitudine iremediabilă. Decrepitudine a omului („între Dumnezeu și Genetică/ oasele,/ mă dor oasele” – *Ușă cu mort*) și decrepitudine a Istoriei, „unde Nebunul își clocește crima/ și ne omoară fiindcă ne iubește,/ când ne e foame desenează pește,/ când vine frigul arestează clima” (*Doamne-fereste*). După 1989 *O beție cu Marx* (1996) conservă retorica și recuzita revoltei, întrebuintată acum într-un alt tip de dezvrăjire: „«Bine-ai venit Societate de consum/ fă-ne și tu felul,/ ia-ne de proaspeți [...]»” (*Discurs la intrarea unei țări estice în Europa*). Memorabila *Scrisoare către Vaclav Havel, aruncată la coș* („Revoluțiile și-au mâncat copiii,/ disidenții șomează,/ protestatarii stau spășiți/ la coada chitului MacDonald’s”) arată că forța contestatară a poetului rămâne la post. Antologiile de publicistică – *Pamflete vesele și triste* (1996), *Nelu Santinelu, căprar la Cotroceni* (1998) și *Corigent la cele sfinte* (2003) – și volumul de versuri *Femeile din secolul trecut* (2010) atestă o disociere a instanțelor până atunci solidare: poetul nu mai scrie despre prezent, lăsând gazetarului și omului de televiziune dreptul de a-și exercita libertatea de exprimare.

Bântuit de talent, un extraordinar talent, cuvintele-șoc și metaforele percutante îi vin în cascadă, proaspete și nepăsătoare, cu încărcătură afectuoasă și cinică, brutal repetate și tandre, proletare și nobile, înscriindu-se laolaltă pe un traseu totuși bine determinat, spunând exact ce li s-a menit să spună, fără ezitări, fără ambiguități. [...] Darul acestei poezii este de a canaliza nemijlocit spre frumusețe și distincție expresivă tot ce-ar părea sortit să se exprime altfel, în limbajul mai curând al unui moralist exasperat de urâtul vieții.

LUCIAN RAICU

Mircea Dinescu debutează cu o poezie înfumurat melancolică, cu teribilisme de inger rural rătăcit în romantica orășenească. Invocație nimănui și, în 1973, *Elegii de când eram mai tânăr* l-au impus numaidecât în atenția generală. Surprindeau tonul direct și sincer al limbajului, tristețea și impertinența juvenilă a poemului reîntors, pe această cale, la tradiția confesiunii și a ceea ce se numește poezie de inimă. Poezii din generația lui M. Dinescu, veniți după N. Stănescu, Sorescu, A. Păunescu, complică enorm discursul liric printr-un proces de intelectualizare și abstractizare a limbajului. Autorul Invocației nimănui merge în sens contrar: reabilitează elegia sentimentală, introduce biografia în poezie, deschide imaginația lirică spre social și comentează, în stil când grav, când aluziv și sarcastic, istoria care îl asumă. Poemele lui au mereu un aer de suferință și provocare, sunt elegiace, străbătute de o neliniște de origine necunoscută și, în același timp, sunt cum nu se poate mai dezinvolte în imagismul lor turbulent.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Invocație nimănui*, București, 1971; *Elegii de când eram mai tânăr*, București, 1973; *Proprietarul de poduri*, București, 1976; *La dispoziția dumneavoastră*, București, 1979; *Teroarea bunului simț*, postfață Lucian Raicu, București, 1980; *Democrația naturii*, București, 1981; *Exil pe o boabă de piper*, București, 1983; *Rimbaud negustorul*, București, 1985; *Moartea citește ziarul*, Amsterdam, 1989; ed. pref. Sorin Alexandrescu, București, 1990; *O beție cu Marx*, București 1996; *Pamflete vesele și triste*, București, 1996; *Fluierături în biserică*, București, 1998; *Nelu Santinelu, căprar la Cotroceni*, București, 1998; *Corigent la cele sfinte*, București, 2003; *Femeile din secolul trecut. Poezii noi (2004–2010)*, București, 2010.

Repere bibliografice: Constantin, *A doua carte*, 265–268; Iorgulescu, *Scriptori*, 54–56; Raicu, *Practica scrisului*, 378–382; Regman, *Explorări*, 223–226; Poantă, *Radiografii*, I, 288–290, II, 55–62; Grigurcu, *Poeți*, 508–515; Munteanu, *Jurnal*, II, 170–180, IV, 190–192; Dimitriu, *Singurătatea*, 160–165; Raicu, *Contemporani*, 164–177; Doinaș, *Lectura*, 250–253; Dobrescu, *Foiletoane*, II, 61–69; Iorgulescu, *Critică*, 70–73; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 118–121; Iorgulescu, *Ceara*, 155–158; Simion, *Scriptori*, III, 399–414; Cristea, *Modestie*, 79–84; Iorgulescu, *Prezent*, 188–191; Negrici, *Introducere*, 77–81; Grigurcu, *Existența*, 421–425; Călinescu, *Biblioteci*, 201–211; Regman, *De la imperfect*, 172–185; Dimisianu, *Subiecte*, 171–178; Cristea, *A scrie*, 189–196; Negoșescu, *Scriptori contemporani*, 152–158; Pop, *Pagini*, 165–170; *Dict. analitic*, I, 284–287, III, 81–83; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 328–329; Grigurcu, *Amurgul*, 165–166; Cistelean, *Top ten*, 67–69; *Dict. esențial*, 254–256; Manolescu, *Lista*, I, 321–327; Ștefănescu, *Istoria*, 839–850; Holban, *Ist. lit.*, I, 82–91; Mircea Martin, *Mai scrie poezii, Mircea Dinescu!*, RL, 2008, 4; Manolescu, *Istoria*, 1089–1091; Popa, *Ist. lit.*, II, 233–236; Al. Cistelean, *News alert: Mircea Dinescu a refuzat Premiul Nobel*, CLT, 2011, 50. **T.D.**

DIN MOLDOVA, publicație apărută la Iași, bilunar, între 1862 și 1863, sub direcția și redacția lui B.P. Hasdeu. Începând cu numărul 10 din 1863, în urma unor acuze de separatism, și-a schimbat titlul în „Lumina”. Datorită lui Hasdeu, publicația are un solid sector de istorie, cu contribuții și în domeniile adiacente: diplomatica, arheologia, bibliologia, iconica, glosologia, chiar filologia, întrucât Hasdeu, care a avut, primul în cultura română, conștiința valorii filologice a textelor vechi și a prețuit savoairea stilului arhaic, sprijinea argumentarea istorică cu observații lingvistice. Spirit romantic, el nu separa istoria de literatură, cerându-i „espresiune”, „perspectivă”, „culori”, dimensiune epică (*Conceptul studiilor arheologice în legătură cu istoria universală și a românilor*). O contribuție deosebită prin bogăția informațiilor este studiul *Desfășurarea lui Petru Vodă Rareș*, la care lucrase – se pare – patru ani. Prodigioasă a fost editarea de documente și izvoare istorice, domeniu în care Hasdeu își depășea epoca. El traduce și comentează *Descrierea Moldovei și a Munteniei în versuri polone* de Miron Costin, face arhivistică, prezintă cărți rare (Martin Kraus despre Principatele Române, scrieri ale lui Amfilohie Hotiniul, *Legenda Sântei Parasceve patroanei Ieșului* de mitropolitul Dosoftei). În comentariile care însoțesc tragedia *Răposatul postelnic* Hasdeu își fixează ca țel să deslușească în istorie patimile naturii omenești (luând drept călăuze pe Sofocle și pe Shakespeare) și să dea plasticitate și specific local scenelor istorice prin incursiuni în folclorul și obiceiurile neamului. Studiul său *Mișcarea literelor în Ieși*, moment important în constituirea, la noi, a criticii literare, a apărut în **D. M.**, fără a fi terminat. Hasdeu definește, precedându-l pe Titu Maiorescu, și nu departe de spiritul acestuia, criteriile poeziei,

insistând asupra „imaginii pure sau ideii poetice”, „sâmburele” ei, ca și asupra rolului determinant al imaginației. Tot aici Hasdeu începe și polemica sa cu Maiorescu, pe care-l ironizează la rubrica „Tutti frutti”. Conflictul se adâncește în urma acuzei de imoralitate pe care Comitetul central de inspecțiune școlară (din care făcea parte și Maiorescu) o lansează la adresa revistei în care Hasdeu publicase nuvela *Duduca Mamuca*. În replică, *Apărarea redactorului* la procesul de presă ce i s-a intentat, scilicitoare prin argumentația logică și ironie, e și profesiunea de credință, realistă, a autorului, portretist al societății. Publicația a adăpostit articolul lui C. Negruzzi *Studii asupra limbei române*, versuri ale lui Hasdeu, încercările romantice ale lui Șt. G. Vârgolici, o baladă de V. Alecsandri și traduceri ale lui V. Pogor din Horațiu și Théophile Gautier. **S.C.**

DIN TRADIȚIILE POPULARE ALE ROMÂNILOR DIN UNGARIA, publicație apărută la Budapesta din 1975 până în 2008, inițial sub egida Secției naționalităților conlocuitoare, a Asociației Maghiare de Etnografie și a Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria. Tomurile ei, editate mai întâi o dată la doi-trei ani, apoi anual în 1993–1995, și din nou neregulat, au totuși continuitate, numerotarea fiind neîntreruptă. Subtitlurile variază în funcție de conținutul tomurilor: „Studii”, „Studii și recenzii”, „Studii și basme”, „Studii, basme, povești, snoave și creații muzicale” etc. Redactor-șef a fost, la început, președintele adjunct al Asociației, Iván Balassa, urmat mai târziu (de la numărul 6/1988) de Újvári Zoltán. Ca „redactor de serie” este menționat, la numerele 8 și 10, Epejessy Ernő. Redactorii propriu-ziși s-au schimbat de la număr la număr: Ágnes Kovács împreună cu Alexandru Hoțopan, Ágnes Kovács, Gheorghe Mihăiescu, Emilia Martin-Nagy. Publicația a avut, de-a lungul timpului, și o serie de lectori și referenți de specialitate, ca și traducători din maghiară în română (și în franceză, pentru rezumate). Cu toții au contribuit la menținerea unui nivel academic al textelor și la atingerea scopului declarat în *Cuvântul înainte* al lui Gyula Ortutay din primul număr: acela de a continua tradițiile etnografiei maghiare, care s-a străduit mereu „să cerceteze istoria, cultura și natura, deci etnografia tuturor popoarelor din patria maghiară”, adică să analizeze „ce fel de cultură au creat împreună unguirimea și naționalitățile conlocuitoare și cum s-a păstrat și dezvoltat fizionomia

lor național-populară și tradițiile lor populare”. Referindu-se la toate cele patru naționalități cărora Asociația Maghiară de Etnografie din Budapesta le-a rezervat câte un anuar, articolul o include implicit pe cea română. Iar publicația dedicată ei a asigurat, într-adevăr, tipărirea în limba română a unor studii întinse despre folclorul și etnografia românilor din Ungaria. Colaboratorii nu se mulțumesc cu simpla înregistrare documentară a faptelor folclorice, ci explorează, expun și interpretează pe larg, uneori monografic, obiceiurile, credințele și superstițiile populare românești legate de nuntă și înmormântare (Ana Simion, *Creații populare legate de nuntă și înmormântare în comuna Micherechi*, Emilia Martin-Nagy, *Credințe legate de moarte la românii din Ungaria*), de sărbătorile calendaristice (Elisabeta Magda, *Sfera credințelor și obiceiuri de iarnă la românii din Micherechi, Chitighaz și Bătania*, Mihaela Bucin, *Obiceiuri populare dintre Paști și Rusaliu*), de jocuri (Zoltán Ujváry, *Jocul turcii la românii din Ungaria*), de creșterea animalelor (István Lugosi, *Contribuții la datinile creșterii animalelor în comuna Bedeu*). Sunt monografiate, în atente studii etnografice, unele ocupații tradiționale (*Prelucrarea cânepii și arta țesutului la Micherechi* de Szabó Lórándné, *Țesături țărănești românești din Micherechi* de Maria Rocsin). Literatura populară este analizată în diferitele ei forme: Ana Hoțopan (*Poezia riturilor de naștere în folclorul românesc și Cântecul haiducesc în folclorul românesc, maghiar și bulgar*), Alexandru Hoțopan (*„Furatu și scosu fusălor” la șezătoare, „Umblatu cu furca” și, în repetate rânduri, despre tradiții legate de satul său natal, Micherechi*), Sámuel Domokos (*Povestitorul Vasile Gurzău și Horile morților ale lui Teodor Sava*), László S. Károly (*Bocete românești din Ungaria*). Cum se vede chiar din titluri, studiile valorifică, între altele, cunoașterea vie și creațiile a culturii populare pe care o dețin unii purtători remarcabili ai ei, cum ar fi povestitorii Mihai Purdi și Vasile Gurzău, dar și anumiți muzicanți de renume, a căror activitate o prezintă Alexandru Hoțopan (*Iancu, muzicantul micherechean*) și Eva Kozma Frățean (*Repertoriul muzical al românilor din Chitighaz*). Își găsesc loc în revistă și mici antologii folclorice inedite, cum este cea alcătuită de Alexandru Hoțopan în ianuarie 1993, intitulată *Date etnografice. Plugușor cu căluți urători*, sau creații separate precum basmul *Ficioru dă-m-părat Nuștiu*, cules de Lucia Borza de la o femeie

născută în satul Chitighaz. Prin toate aceste contribuții, înfăptuite grație dăruirii și meticulozității profesionale a numeroși autori, atât maghiari, cât și români, publicația și-a atins ținta fixată inițial, aceea de a face cunoscută, prin cercetare, o zestre culturală amenințată de dispariție. Alți colaboratori: Elena Csobai, Rozalia Sinkó-Laurinyecz, Gábor Lükő, Ladislau Martin, Zoltán Zsupos. **I.M.**

DINULESCU, Ioana (3.VII.1950, Craiova), poetă. Este fiica Elenei (n. Comisar) și a lui Dumitru Dinulescu, muncitor. A urmat la Craiova școala generală, Liceul de Filologie–Istorie și Facultatea de Filologie, secția română–franceză (1969–1973). A frecventat cenaclul revistei „Ramuri” și cenaclul studențesc Cadran. A fost, pe rând, profesoară de limba și literatura română la Balș, redactor la „Ramuri” (1975–1980), unde ține o cronică literară (în special de poezie), și la Studioul Teritorial de Radio Craiova, semnând comentarii literare, dramatice și de artă; după 1985 a fost câțiva ani profesoară la Casa Pionierilor din Craiova, iar după 1989 realizator de programe culturale la Radio Oltenia. Debutază cu poezie la „Ramuri” în 1971, iar editorial în antologia *Romanian Poets* (Iowa City, SUA, 1977). Debutul individual s-a produs abia în 1982 cu volumul *Călătorii de recunoaștere*. A mai colaborat la „România literară”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Steaua”, „Calende”, „Orizont”, „Familia”, „Tribuna” ș.a. A fost premiată de revistele „Luceafărul” și „Tribuna”, precum și de Filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor (1995, 1999).

Primul volum publicat de **D.**, *Călătorii de recunoaștere*, a reținut atenția comentatorilor; tributare unor modele recognoscibile (Nichita Stănescu, Mircea Dinescu îndeosebi), dar reformulate de un ego feminin expansiv, poemele, majoritatea de dragoste, exprimă o exuberanță aurorală, histrionic-degajată a descoperirii lumii prin simțuri („Pătrundeam între lucruri/ Ca într-o țară de nimeni altul călcată/ Ci eu, doar eu în pragu-i/ Eram cea așteptată”). Robustețea notației se asociază cu finețea unei sensibilități visătoare, viziunea lirică apărând ca o proiecție transfigurată a propriului trup. Frenezia vitală se domolește în *Legea și visul* (1987) și *Eu și lumina* (1988), lăsând locul rememorărilor nostalgice ale vârstelor dintâi și unei reflexivități sporite pe fondul asumării unui intimism domestic, cu rupturile și crizele sale. Poeta începe să ia distanță față de sine și învață să

se deprindă cu „legile toamnei” în poeme confesive despre „așteptare-melancolie-indiferență” în care universul exterior se lasă interiorizat prin metafore ale corporalității feminine. Identitatea lirică se precizează mai clar, afectivitatea tonului fiind dublată (și censurată discret) de luciditatea autoscopică. În fapt, toate versurile compun o autobiografie transfigurată, deschisă tot mai mult, cu trecerea timpului, către realul cotidian și existența contingentă. *Cortina în fața mării* (1995) și *Sufletul, această ficțiune* (1999), ultimul reluând titlul unui poem din *Eu și lumina*, orientează dramele intimității însingurate către dezabuzarea socială, cu accente protestatere și apocaliptice în *Steaua lui Ion* (1999), unde e înscenat și un dialog cu dublul identitar masculin (Ioana-Ion). Alter egoul este uneori degradat sarcastic până la condiția fratelui-porc („Mai înțeleaptă ca Iacob,/ ca îngerul,/ ca porcul Ion,/ scurm și eu în blidul comun,/ în caldele tărâțe/ măcinate sub astrul isteric,/ sub cocoasă istorică”), alteori înălțat până la nivelul „îngerului Ioan”: „Lasă-mă să greșesc, îngere Ioan,/ lasă-mă să-mi rup glezna de aur,/ să-mi mototolesc aripile de hârtie/ și rochia incoloră de văduvă trandafirie”. Lipsa de orizont metafizic a poetei „singure printre barbari”, definită de inaderența morală la mentalitățile Isarlăkului craiovean (blazon negativ preluat de la Ion D. Sîrbu, via Ion Barbu), se asociază cu persiflarea vaticinară a moravurilor lumii literare locale. Iubit și detestat, orașul natal, spațiu de exil interior, se impune, dincolo de titlul care poate contraria, ca personaj poetic central în *Orașul lui Heidegger* (2003) („Oraș la marginea câmpiei,/ în bătaia vânturilor roșii ale veacului./ drumetii i-au uitat de milenii/ numele/ cămilele nu i-au aflat niciodată fântânile”), alături de ipostaza „autumnală” a „văduvei tradafirii”, locatară la etajul opt al blocului cu numărul treisprezece bis și mare iubitoare de căței și pisici. Se regăsește aici, ca și în *Dumnezeu pe acoperiș* (2004), gustul histrionic al dedublărilor („alter egoul meu hlizitor” ipostaziat de „motanul vecinei de la nouă”). Dimensiunea religioasă capătă relief suplimentar în *Fereastra spartă* (2011), cuprinzând 33 de poeme, cu trimiteri clare la vârsta chistică. Poetă notabilă a urbei de provincie și a însingurării casnice, D. își compune o „sfântă treime” de uz personal (Ion/Ioana/Iona), „chitul” în burta căruia trăiește fiind același oraș obsedant. Sub semnul „spaimei și melancoliei” vârstei, poemele sunt secvențe ale unui jurnal

interior în care condiția deprimantă, repetitivă a singurătății provinciale capătă nu doar identitate, ci și intensitate lirică: „Vara asta a început/ ca o repetiție a verii trecute./ Același colb oltenesc se așterne/ peste orașelul în care încerc/ de-o mie de ani// să citesc, să scriu, să respir.// Aceleași siluete gheboșate,/ fanteze cenușii ale timpurilor/ zvelte de vara trecută,// întârzie fără niciun rost/ seara/ sub teii scuturați înainte/ de înfrunzire.// Îmi voi petrece vacanța/ citind cărți prăfuite/ de anul trecut. Îmi voi petrece/ vacanța/ privind filme de anul trecut.// Plimbând-o în lesa albastră/ pe calina Carina canina, voi pluti/ ca un absurd fulg de zăpadă/ deasupra trotuarelor vechi,/ desfundate ale Craiovei,// măcinate de târșăitul pașilor/ trecătorilor de anul trecut”.

SCRIERI: *Călătorii de recunoaștere*, Craiova, 1982; *Legea și visul*, București, 1987; *Eu și lumina*, Craiova, 1988; *Cortina în fața mării*, București, 1995; *Sufletul, această ficțiune*, București, 1999; *Steaua lui Ion*, Craiova, 1999; *Poeme*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Orașul lui Heidegger*, Craiova, 2003; *Dumnezeu pe acoperiș*, București, 2004; *Poeme de pe malul stâng*, Craiova, 2007; *Fereastra spartă*, Craiova, 2011.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, „Călătorii de recunoaștere”, AFT, 1982, 10; 3; Laurențiu Ulici, *Rece și cald*, RL, 1982, 41; Petru Poantă, „Călătorii de recunoaștere”, TR, 1982, 35; Eugen Simion, *Lecția de melancolie*, RL, 1982, 49; Constantin M. Popa, „Călătorii de recunoaștere”, R, 1983, 1; Nicolae Manolescu, *Poeți tineri*, RL, 1988, 15; Bucur Demetrian, *Poemul ca pasărea Phoenix*, R, 1995, 11–12; Al. Cistelean, *Exultanțe, melancolii, tângiri*, LCE, 1996, 6; Mircea Bârsilă, *Ioana Dinulescu sau Proba dedublării*, „Calende”, 1997, 3–4; *Dicț. scriit. rom.*, II, 101–102; Geo Vasile, [Ioana Dinulescu], RL, 2000, 16, 2005, 12, 2008, 41, CNT, 2003, 5; Bucur Demetrian, *Poetul și sufletul său*, R, 2000, 5–6; Lefter, *Scriit. rom.* '80–'90, I, 211–212; Gheorghe Grigurcu, *Feminitate versus provincie*, RL, 2003, 38; Adrian Dinu Rachieru, *Alți poeți din Craiova (II)*, CL, 2008, 6; Dan Cristea, *Un eu liric cu multe fațete*, LCE, 2008, 11; Gabriela Gheorghisor, „Fereastra spartă”, RL, 2012, 5; Daniela Firescu, *Chemarea Polymniei*, R, 2012, 3; Paul Aretzu, *Singurătatea exilate de la etajul opt*, R, 2012, 4. **P.C.**

DINULESCU, Puși (Dumitru) (27.VIII.1942, București), prozator, dramaturg, poet. Este fiul Elenei (n. Butunoiu) și al lui Dumitru Dinulescu, inginer. Licențiat al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității București (1965) și al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”, secția regie de film și televiziune (1973),

a fost bibliograf și redactor la „Revista nouă” din Ploiești (1966–1968), metodist la Casa de Cultură a Studenților din București (1968), redactor, apoi regizor la Televiziunea Română (1968–1970, 1990–1997), asistent de regie la Studioul Cinematografic București (1974), redactor la Radio București (1975–1977). Debutează la „Viața studențească” în 1966. Prima carte, *Robert Calul*, îi apare în 1968, în colecția „Luceafărul” a Editurii pentru Literatură. A regizat două lung-metraje, *Sper să ne mai vedem* (1985) și *Nuntă cu sirenă* (1998) – cel de-al doilea pe un scenariu propriu, scris în colaborare cu Celina Petrescu –, și câteva piese de teatru. A semnat Dumitru Dinulescu, dar din 1998 a adoptat semnătura Puși Dinulescu.

Înzestrat pentru cinematografie, **D.** a trăit drama cenzurii comuniste, de unde și ratarea lui ca scenarist. Cu un ochi necruțător, atent la detalii, la pitorescul când absurd, când lugubru al realității românești, beneficiar al unei prize la real de tip gogolian, scriitorul este înzestrat și cu o atașantă și succulentă tandrețe „cehoviană”. Egocentric, el își trăiește cu nesaț experiențele amoroase, situate invariabil la limita dintre sublim și grotesc, dintre realitatea cenușie și fantezmele ultracolorate, dintre excentricitatea aiuritoare, ironia autopersiflantă și conștiința acută a propriei inutilități. Îns boem, figură notorie a chefurilor din breasla scriitoricească a anilor '70 din secolul trecut, **D.** scrie la început cu euforie. Dacă prozele volumului de debut mai păcătuiesc prin subțirimea și lipsa de miză a narațiunii, prin cultivarea ludicului absolut, a gratuității nu o dată stupefiantă, odată cu *Linda Belinda* (1979; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și în special cu *Galaxia burlacilor* (1980) **D.** se instalează solitar și sigur în cuprinsul prozei fantezist-ironice a generației '70, cea care a supt îndeajuns din onirismul de la finele deceniului al șaptelea. Autobiografic, autoscopic, autonarativ, autoexemplar, personajul – care este autorul – își copleșește lectorul cu o inflație de figuri, situații a căror banalitate strigătoare la cer se salvează tocmai prin trăirea lor cu acea aiureală aburită, specifică acestui om invariabil mahmur, ghiduș, părăsit de toate iubirile, înșelat de prieteni, însă revenind în chip irepresibil mereu la punctul de plecare, dar și cu o serie de contemplații înregistrate când cu voluptate estetizantă, când cu amarul tipic veșnicului perdant. Acesta este Personajul, iar în jurul lui roiesc pitoresc clasicele tipuri de

gașcă și petreceri, nenumărate Monici, Gabriele, Consuele ce traversează în lung și-n lat cafenelele și restaurantele Bucureștiului; se bea masiv mai ales votcă, dar și șampanie răcită în cada de baie, se sirotează neconținut fizionomiile feminității dulci, uneori situațiile „erotice” sunt de un comic paralizant, într-un derizoriu înduioșător – precum cuplul de la ping-pong din proza ce deschide volumul *Eu și Robert Calul* (1982) –, după cum există proze de două rânduri, devenite celebre în lumea scriitoricească bucureșteană, așa cum este *Boul și Luminița*. În schimb, sleit de fantezie, în ciuda abuzului de fantezii, romanul *Îngerul contabil* (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor) este practic de necitit. Performanță stilistică, adevărat, dar exersată în gol, *Îngerul contabil* a fost corect calificat ca „roman fantasmagoric”: aventuri din Paris, București, Verona, dar și în cer, în Iad și în Rai, cu farfurii zburătoare, laboratoare spațiale și prânzuri pe Calea Victoriei, cu personaje precum Einstein, Niels Bohr, Max Planck, alături de Marta și coana Sofica, plajă la Costinești, Jacqueline, baruri de noapte, collapsarul x-35. În fine, o aiureală forțată și iute epuizantă, *Galaxia burlacilor* este de departe cartea reprezentativă a lui **D.**, figură insolită, într-un context narativ dominat de parabola politică, de romanul istoric cu sau fără chei și sertare. Volumul *Teatru* (2010) strânge piesele *Bani de dus*, *bani de-ntors*, *Nunta lui Puiu*, *Amanta mortului sau Noua și adevărata Casă cu Țoape*, *Pescărușul lui Hamlet*, *Săru' mâna tanti sau Pe pragul despărțirii* și *Serviciu cu infinit*. Influența comediei clasice românești – „Se vede de la o poștă cât de mult autorul îl iubește pe Caragiale, îi venerază pe Sebastian și Kirițescu, dar și că nu poate să-l uite pe Mazilu” (Ion Cocora) – este reală, însă rescrisă într-o manieră vehement caricaturală, grotescă, șarjată, obscenă, kitsch. **D.** și-a adunat poeziile de prin sertare în *Poezii bestiale* (2002), a publicat apoi versuri licențioase în *Frumoasa și lapovița*. *Poezii intraductibile și interzise tinerilor sub 16 ani* (2006): „Versurile mele zălude/ Cam impude,/ Cam imude/ Sau imunde”. O curiozitate vulgară și lipsită de umor, simptom al unei derive nu doar estetice, este pamfletul *Gașca și diavolul. Istoria bolnavă a domnului Manolescu* (2009), reacție a scriitorului la neincluderea într-o istorie literară.

SCRIERI: *Robert Calul*, București, 1968; *Linda Belinda*, București, 1979; *Galaxia burlacilor*, București, 1980; *Eu și Robert Calul*, București, 1982; *Îngerul contabil*, București,

1985; ed. 2, București, 1998; *Romanul Sfintei Mogoșoaia. Un roman-jurnal al golăniilor și simțirilor din anii 70*, București, 2001; *Două piese de teatru*, București, 2002; *Poezii bestiale*, București, 2002; *Crimă la circ. O antologie sau o ontologie de autor*, București, 2004; *Pescărușul lui Hamlet*, București, 2004; *Nunta lui Puiu*, București, 2005; *Frumoasa și lapovița. Poezii intraductibile și interzise tinerilor sub 16 ani*, București, 2006; *Gașca și diavolul. Istoria bolnavă a domnului Manolescu*, București, 2009; *Teatru*, București, 2010; *Burlacul*, București, 2011.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, „Robert Calul”, AFT, 1968, 29; Dimisianu, *Prozatori*, 164–167; Cornel Ungureanu, „Linda Belinda”, O, 1979, 17; Mihai Ungheanu, „Linda Belinda”, ST, 1979, 6; Rodica Florea, *Statornicie în formula prozei absurde*, VR, 1979, 8–9; Iorgulescu, *Critică*, 114–119; Moraru, *Semnele*, 159–163; Raicu, *Fragmente*, 387–392; Condurache, *Portret*, 34–36; Dana Dumitriu, „Îngerul contabil”, RL, 1986, 11; Ulici, *Lit. rom.*, I, 395; *Dicț. scriit. rom.*, II, 100–101; Grigore Traian Pop, *Puși contra Dumitru Dinulescu*, București, 2001; Mircea Ghițulescu, *De la Mazilu la Puși Dinulescu*, CL, 2002, 6; Geo Vasile, *Erototeca eșecului euforic*, CNT, 2004, 1; Ion Cocora, *Un comedigraf de modă veche*, LCE, 2008, 11; Popa, *Ist. lit.*, II, 919–921; Mircea Ghițulescu, *Radiografia insolenței*, CL, 2010, 10.

D.M.

DINUTZ, Mircea (24.IX. 1948, Bacău, – 19.II.2013, Focșani), critic literar, editor. Este fiul Paraschivei (n. Parascan) și al lui Petrea Dinutz, muncitor. După absolvirea Liceului nr. 3 din Bacău (1966) este student la Institutul Pedagogic din același oraș (1967–1970), apoi își termină studiile la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1971–1975), timp în care frecventează și cenaclul de critică literară condus de Eugen Simion. Ulterior e profesor la Liceul Minier din Rovinari, județul Gorj (1975–1976), muzeograf la Muzeul Județean de Istorie și Artă din Bacău (1976–1978), director al Casei de Cultură din Slănic Moldova (1979–1984), administrator la Întreprinderea Județeană Cinematografică Vrancea (1984–1986). Din 1987 revine în învățământ, funcționând la Liceul Industrial nr. 1 și la Liceul Economic din Focșani și la Școala Generală din Doaga până în 1990, când trece ca profesor la Colegiul „Al. I. Cuza” și apoi la Colegiul Național Unirea din Focșani, până în martie 2009, când se pensionează medical. Publică primele texte critice în revista băcăuană „Gaudeamus”, din al cărei colegiu redacțional face parte în anii 1969–1970. În 1970 debutează cu versuri în revista „Ateneu”, fără a persevera ca poet. Între octombrie 2002 și martie 2003 este redactor-șef al

revistei focșanene „Oglinda literară”, iar din 2008 al revistei „Pro Saeculum”.

În critica literară practică de **D.** prevalează interesul pentru prozatori, clasici (Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu) și contemporani (Marin Preda, George Bălăiță, Gabriela Adameșteanu ș.a.). În eseu *Marin Preda. Patosul interogației* (1997) examinează scrierile autorului avut în atenție din perspectiva întrebărilor esențiale pe care acesta și le-a pus, a convingerii lui că secolul în care a trăit „a strecurat în conștiința omenească îndoiala față de om”. Scriitorul s-a întrebat ce înseamnă să fii om, iar personajele, la rândul lor, întreabă și se întreabă, încercând astfel să îmblânzească lumea, pentru a trăi în mijlocul ei. Eseul urmărește nuanțat relația personajelor lui Marin Preda cu realitatea, de la cele din prozele sale de început, *Colina* și *Iubire*, spre exemplu, care sunt „incapabile să decodeze semnalele realității imediate, lăsându-se pradă unor stări obscure și incontrolabile”, la Ilie și Niculae Moromete, Cocosilă și Dumitru lui Nae din *Moromeții* și la Victor Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni*, pentru care cuvântul este o modalitate de a stăpâni lumea. Cu deosebire personalitatea lui Ilie Moromete este surprinsă în cele mai diverse stări: contemplativitate, reflexivitate, mirare, uimire, neliniște, perplexitate, disperare, ingenuitate, însingurare, derută. *Popasuri critice* (2001) este un volum cu pagini dense despre literatura lui George Bălăiță și a Gabrielei Adameșteanu. Proza celui dintâi, în concepția autorului ei „o istorie a sufletului și a rezistenței omului, a salvării și transformării lui”, este pentru interpret opera unui „moralist grav”, beneficiind de sugestii venite dinspre William Faulkner, James Joyce, Thomas Mann, dinspre scriitorii ruși și dinspre Gabriel García Márquez, înrâuriri „de recunoscut în spiritul lor și nimic mai mult”, cel mai important roman al lui George Bălăiță, *Lumea în două zile*, punând „într-o fericită cumpănă tradiția cu tehnicile moderne”. Proza Gabrielei Adameșteanu este văzută ca fiind preocupată deopotrivă de lucrurile mărunte și de cele cu relief pronunțat, personajele fiind „apăsate de neliniște și nereușită”. Între tehnici sunt remarcate monologul interior și discursul incontinent, ce par să fie „o formă de apărare a personajelor în fața singurătății și morții, dar și o formă de vitalitate, de justificare a propriei existențe prin cuvântul nesupravegheat, liber, în compensație față de un *modus vivendi* impus,

cenușiu și limitat”. Complementar, **D.** alcătuieste ediții și antologii, unele prefăcute de la un timp de câte o micromonografie, din opera unor scriitori din Vrancea, precum Duiliu Zamfirescu, G.M. Vlădescu, Virgil Huzum, Ion Larian Postolache ș.a.

SCRIERI: *Marin Preda*, *Patosul interogației*, Focșani, 1997; *Popasuri critice*, postfață Petre Isachi, Bacău, 2001; *Tablete de duminică*, pref. Constantin Călin, Focșani, 2008; *Ioan Dumitru Denciu*, pref. edit., Focșani, 2009; *Scriitori vrânceni de ieri și de azi*, Galați, 2011; *Anamneze necesare*, îngr. Constantin Marafet, Râmnicu Sărat, 2012; *D'ale democrației*, Târgu Mureș, 2012. **Ediții, antologii:** M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*, introd. edit., Galați, 1992; Duiliu Zamfirescu, *Lydda*, pref. edit., Galați, 1992, *Viața la țară*, pref. edit., Galați, 1992; *Virgil Huzum* (în colaborare cu Alexandru Deșliu), pref. edit., Focșani, 2005; *Ion Larian Postolache* (în colaborare cu Alexandru Deșliu), pref. edit., Focșani, 2006; *Florin Muscalu*, pref. edit., Focșani, 2007.

Repere bibliografice: Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni*, 59–60; Budău, *Bacăul lit.*, 628–630; Ion Roșioru, *Un temerar demers editorial*, LCF, 2006, 11; Emilian Marcu, „*Ioan Dumitru Denciu*”, CL, 2010, 1; Ionel Necula, *Spiritul vrâncan în lecturi electivă*, Râmnicu Sărat, 2010, 50–58; Grigore Codrescu, *Jurnalul criticului incomod*, Bacău, 2011, 77–82; Datcu, *Pagini*, 115–116; Adrian Țion, *Triumful marginii*, „Acolada” (Satu Mare), 2012, 10; Ion Adam, *Afinități selectivă*, Târgoviște, 2012, 162–168. **I.D.**

DIONISIE ECLESIARHUL (c. 1740, Stoenеști, j. Vâlcea – 1820, Craiova), cronicar, traducător. Dumitru, după numele mirean, era unul dintre cei patru copii ai familiei modeste a lui Alexie și a Aspaziei, ce va deveni Anastasia monahia. La școlile mănăstirești din zona vâlceană a deprins limbile slavonă, greacă, rusă, cunoștințe de toponimie, de istorie și geografie, meșteșugul caligrafiei și al miniaturii, arta gravurii și a picturii bisericești. Ucenic al episcopului Grigorie Socoteanu și preot de mir la biserica Episcopiei Râmnicului, se va călugări la Hurezu (1769). Va fi ieromonah (1770–1771) și, pentru scurt timp, egumen. Ca eclesiarh la Episcopia Râmnicului din 1786, lucrează la rânduirea și copierea arhivelor din mănăstiri și alte instituții bisericești. În timpul războiului turco-austriac (1788–1791) pornește în pribegie, ca și Naum Râmnicianu, alături de episcopul Filaret de Râmnic. În cronica pe care o va scrie apar însemnări despre călătoria făcută prin Banat, la cetatea sârbească Petrovaradin și mai departe, până la Buda. Se întoarce în țară înaintea păcii de la Șiștov (1791). Din cauza neînțelegerilor cu episcopul grec Nectarie, la Râmnic, este

nevoit să se retragă la mănăstiri – Sadova, Jitianu, Cozia, Govora, activând ca arhivar și caligraf. A mai fost eclesiarh la Bistrița (1795–1799) și egumen al schitului Mănăilești (1799–1801), unde se află portretul său în frescă. Eclesiarh mitropolitan la București între 1804 și 1813, **D.E.** a transcris în condici, admirabil caligrafiate, fonduri uriașe de documente istorice și bisericești. Scos din funcție de același Nectarie, ajuns mitropolit al Ungro-Vlahiei, se retrage la Craiova. Restul vieții trăiește modest, ca „dascăl slavonesc”, traducător de documente și caligraf.

Principala scriere a lui **D.E.** este un cronograf alcătuit din 1814. Cronicarul reia vechea specie bizantină într-o epocă târzie, de tranziție între veacuri și mentalități, hazardându-se a da, naiv și fan-tezist, o viziune europeană asupra evenimentelor istorice. Are la îndemână doar lucrări minore, de propagandă antifranceză, tipărite la Viena, Buda sau Moscova, buletine și „gazeturi” franțuzești și germane, o cronică a slovenilor, cronografe grecești. Surse interne sunt stolnicul Dumitrache, *Genealogia Cantacuzinilor* a lui Mihai Cantacuzino, scrisori și documente cunoscute de eclesiarh. Mai importantă este latura memorialistică a cronicii sale, aerul de autenticitate fiind dat de amintirile personale și de informațiile orale. Spirit balcanic, când înclinat spre fabulație și miraculos, când robit amănunțelor anecdote sau chiar prozaice (liste de prețuri sau „catastișele” ciocilor), narează savuros, într-un stil mai limpede decât Zilot Românul. El descoperă dialectica fatalistă, vag orientală, bazată pe ciclicitatea faptelor istorice – idee iluministă, îmbinată cu moralismul din *Eclesiarh*. Spațiul cronicii este sud-estul european, teatru de război a trei imperii. **D.E.** face portretul unor comandanți, dă amănunte strategice și pitorești despre mișcările de trupe și „secreturile” armamentului epocii. „Nemții” (austriei), ca și turcii, pradă Oltenia, ajungând până la București. Vizirul, copleșit de dușmanii împărătești, tratează direct cu Potemkin, ibovnicul împărătesei Ecaterina a II-a. În țară se succedă domniile scurte și repetate ale fanarioților: Ipsilanti, Mavrogheni, Moruzi, Suțu, Hangerli, Caragea. Tablouri plastice despre istoria socială și economică a țării completează portretistica. Vremea de acalmie, de bună „rânduială”, cu biruri moderate și trai ieftin, a domniei lui Alexandru Ipsilanti sau ordinea impusă de Nicolae Mavrogheni, conducător cu deprinderi justițiare ce umblă deghizat, în popor, nu durează.

Alexandru Moruzi, „maestru” în a strânge banii, înființează un spital la București, speriat de ciumă și cutremur. Calamitățile – ciuma, seceta, lăcustele – se repetă în istorie, și cronicarul, frisonat, le consemnează. Personaj de nuvelă istorică, Osman Pazvantoglu este bine caracterizat în ascensiunea sa de fost mercenar ajuns, prin uzurpare, stăpânul Vidinului. Pazvangi și cârjalii lui trăiesc din jafurile repetate prin Oltenia, de frica lor ajungând a se bejeni chiar și marii boieri. Capudan Hassan-pașa, care trebuia să-l prindă pe Pazvantoglu, petrece, la București, cu podărese și cârciumărese travestite în cucoane, într-o farsă, viu colorată, a viciului balcanic. Constantin Hangerli, ce istovise țara în biruri și dări, sfârșește tragic. Un joc viclean, bine gradat, cu virtuți scenice, se consumă între perfidia trimisului sultanului, ce tocmise ucigaș un harap „buzat”, și lașitatea boierilor, ce îl abandonează pe domn. Echilibrul de forțe se schimbă în panorama deșertăciunilor istoriei; în vremea lui Constantin Ipsilanti,

omul rușilor, apar generalii Bagration („Pangration”) și Miloradovici, care ajunge a se însura cu o „Filipească”, feldmareșalul Kamenski, cu un portret laudativ de om sobru, ce pune ordine în exce-sele ocupanților, sau Prozorovski, ce aruncă turcilor injurii pitorești. Cu mari digresiuni sunt narate luptele dintre turci și ruși din perioada 1806–1812. D.E. intercalează în cronică sa, după surse precare, istoria lungă și fantezistă a lui Napoleon Bonaparte. Despre revoluția franceză cronicarul dă explicații naive, în spirit neaș muntelesc. Cronică se încheie cu rezumatul campaniei lui Napoleon în Rusia. În plină epocă fanariotă scrierea anunță balcanismul literar, oferind pagini de proză de un crunt pitoresc, imagini pline de culoare, pe alocuri macabre. Expresivitatea involuntară ține de familiaritatea cu care cronicarul tratează marea istorie, de fantezia ce suplinește informația deficitară. Împietirea expresiilor populare cu neologismele încă nefixate lingvistic, coloratura unor turcisme și grecisme dau farmec limbii. În afara cronicii, D.E. a tradus, din slavonă, numeroase hrisoave domnești, acte și documente sau texte religioase, ca *Rugăciuni, rânduieli și învățături* (1819), carte ce a servit ca manual. Din rusește traduce *Stavrofilia sau Calea împărătească a crucii Domnului* (1793). O muncă uriașă a depus la cele peste 30 de condici de documente și 22 de pomelnice adunate din mănăstiri și biserici, cele mai multe din Oltenia, de la Episcopia Râmnicului și Mitropolia țării. În aceste opere „minore” se regăsesc preocupările sale pentru istoria țării și mărturii personale, strecurate în prefețe. A alcătuit condicile Episcopiei Râmnicului (I–III, 1779–1786), ale unor mari mănăstiri: Tismana (I–II, 1787), Cozia (1794), Bistrița (I–III, 1795–1796), Govora (1797) și ale altor așezăminte monahale: Strehaia, Sadova, Jitianu, Titireciu, Mănăilești. La București întocmește mai multe condici, cu moșiile Mitropoliei, risipite prin Muntenia, cu documentele mănăstirii Cotroceni (I–III, 1806–1808) și ale metocurilor ei, Văleni și Micșani. Revenit în Oltenia, mai dă condica mănăstirii Bucovăț/Coșuna (1813) și a mănăstirii Obdeanu din Craiova (1820) sau, pentru „case” boierești, condica vel paharnicului Constantin Almăjanu (1819). Aceste condici conțin un imens material documentar și sunt scrise cu o mână de maestru în arta caligrafică. Splendidele majuscule, scenele pe teme religioase, laice sau doar decorative, ca și portretele realizate de D.E. formează un capitol interesant în arta miniaturisticii românești.

Hronograful Țării Românești (1814)

SCRIERI: *Chronograful Țării Rumânești de la 1764 până la 1815*, în *Tezaur de monumente istorice pentru România*, II, publ. Al. Papiu-Ilarian, București, 1863, 159–236; ed. (*Chronograful Țării Rumânești*), îngr. și pref. C.S. Nicolăescu-Plopșor, Râmnicu Vâlcea, 1934; *Hronograf (1764–1815)*, îngr. Dumitru Bălașa, introd. Dumitru Bălașa și Nicolae Stoicescu, București, 1987.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 122–128; Ion Donat, *Dionisie Eclesiarhul – constatări și observații noi*, AO, 1934, 74–76; Aurelian Sacerdoțeanu, *Cronicarul Dionisie, eclesiarh al Mănăstirii Bistrița din Vâlcea*, AO, 1936, 86–88; Ion Vîrtosu, *Date noi despre Dionisie Eclesiarhul*, București, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 37–39, *Ist. lit.* (1982), 33–34; Popovici, *Studii*, I, 160–164; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 340–341; Piru, *Ist. lit.*, II, 166–176; *Ist. lit.*, II, 124–125; Emilian Bureștea, *Cuvinte de origine turcă și neogreacă în hronograful lui Dionisie Eclesiarhul*, București, 1970; Mircea Muthu, *La marginea geometriei*, Cluj-Napoca, 1979, 100–110; *Dicț. lit.* 1900, 282–283; Dumitru Bălașa, *Cronicarul Dionisie Eclesiarhul*, MO, 1982, 1–3, 7–9; Radu Constantinescu, *Dionisie din Pietrari miniaturist și caligraf*, București, 1982; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 221–236; *Dicț. esențial*, 256–257; Manolescu, *Istoria*, 138–139. **A.Sm.**

DIONISIE ROMANO

(29.VII.1806, Săliște,
j. Sibiu – 18.I.1873,
Buzău), cărturar,
traducător.

Originar dintr-o familie de țărani ardeleni, Marina și Ionaș Roman, Dimitrie se călugărește în 1823 la mănăstirea Neamț. Vine la București în același an și intră la tipografia de la Cișmeaua Mavrogheni, lucrând mai târziu ca zețar pentru Ion Heliade-Rădulescu. Dornic de instruire, va fi sprijinit de Eufrosin Poteca și de episcopul Ilarion al Argeșului. După „cursul normal” de pregătire a învățătorilor de la „Sf. Sava”, urmat în 1831, **D.R.** desfășoară o bogată activitate didactică și culturală la Buzău, ca profesor (1832–1843) și conducător al tipografiei Episcopiei, continuând la București (1843–1848), ca director la Seminarul Mitropoliei, funcție în care îi va însoți de câteva ori pe tinerii ortodocși trimiși la studii în Rusia. Militant al Revoluției de la 1848, va fi închis la Văcărești și expulzat în Transilvania. La întoarcere

viețuiește la mănăstirea Băbeni de lângă Râmnicu Sărat, apoi ca egumen (1850–1854) la Sadova, în Dolj, unde reorganizează școala mănăstirii, iar din 1855 ca stareț și „rector” al Seminarului de la mănăstirea Neamț; inițiază aici un ciclu școlar complet și deschide un gimnaziu la Târgu Neamț. Unionist convins, este numit în 1859 locțiitor de episcop la Buzău, eparhie în care revine – după ce fusese câteva luni locțiitor al episcopului de Huși – în 1865 ca episcop titular pentru tot restul vieții. Pentru bogata activitate în domeniul învățământului, tiparului și publicisticii și nu în ultimul rând pentru prețioasa donație făcută bibliotecii instituției academice la înființare, în 1868 va fi ales membru onorar al Societății Academice Române.

Luminător dârz, de ascendență ardeleană, influențat de mișcarea de redeșteptare națională de la „Sf. Sava”, monah pașoptist profesând idei liberale, **D.R.** depășește cu mult orizontul vieții mănăstirești. Activează constant, luând măsuri reformatoare, pentru emanciparea și culturalizarea clerului prin intermediul școlilor (fondate, reorganizate sau conduse de el), al tipăriturilor și presei. El scoate primele reviste religioase românești: „Vestitorul bisericesc” (Buzău, 1839–1840, în colaborare cu Gavriil Munteanu) și „Eho eclesiastic” (București, septembrie 1850–august 1852), cu suplimentul editorial „Biblioteca religioasă-morală”. A redactat, când n-a adaptat sau tradus, manuale pentru seminariile teologice sau pentru învățământul laic elementar, ca, de pildă, *Biblioteca tinerilor începători sau Culegere de întâile cunoștințe trebuincioase pentru învățătura copiilor ce încep a ceti* (1838). Tot o carte didactică este și traducerea din franceză intitulată *Imnuri în proză pentru copiii care încep a ceti* (1858). Pentru educația morală a învățăceilor, el alcătuiește *Principii generale de înțelepciune și datoriile tinerilor* (1871). Un manual de omiletică poate fi considerată lucrarea sa teoretică *Principii de retorica și elocuința amvonului* (I–II, 1859). Mare predicator al vremii – avea „o sabie în gură”, spuneau contemporanii –, **D.R.** a lăsat numeroase discursuri rostite la inaugurarea de școli și instituții, panegirice închinare unor personalități politice și ecleziastice, cuvântări funebre, gen în care excelează, etalându-și cultura și finețea oratorică. Bun cunoscător al limbii franceze, acest monah autodidact și „bonjurist” traduce importante scrieri moral-filosofice cu tangențe religioase. Tălmăcirea din Lamennais, *Cuvintele unui credincios*, ce face elogiul libertății, publicată anonim în 1848, cu o prefață în spiritul profetic și patriotic

al pașoptiștilor, a fost răspândită gratuit pe Câmpia Libertății și salută ca un eveniment de „Pruncul român”. Mai traduce din romanticul Chateaubriand *Geniul hristianismului* (I–II, 1850–1851), predici morale din L. Bourdaloue – *Cuvânt pentru conștiința greșită* (1841) sau meditații din iluministul J.-B. Massillon, incluse în *Mângăietorul celor întristați, celor bolnavi și celor bătrâni sau Adunare de meditații* (I–II, 1850). Selectează, de asemenea, două culegeri, *Din confesiile Sfântului Augustin* (I, 1851) și *Din meditațiile Sfântului Augustin* (I–III, 1851). Se adaugă *Proverbele lui Solomon* (1852) și *Ecclisiastul* (1852), traduceri modernizate lingvistic ale vechilor texte biblice. Încercând să împace monahismul cu viața societății, asceza cu slujirea nației, **D.R.** a cultivat numeroase relații cu personalități culturale, politice și ecleziastice sau cu diplomați străini, bine reflectate în bogata lui corespondență.

SCRIERI: *Principii de retorica și elocuința amvonului*, I–II, Iași, 1859; *Principii generale de înțelepciune și datele tinerilor*, Buzău, 1871; ed. 2 (*Vrei să fii înțelept?*), îngr. și pref. Onisifor Ghibu, București, 1916. **Traduceri:** L. Bourdaloue, *Cuvânt pentru conștiința greșită*, Buzău, 1841; ed. Iași, 1859; Lamennais, *Cuvintele unui credincios*, pref. trad., București, 1848; ed. Iași, 1859; *Mângăietorul celor întristați, celor bolnavi și celor bătrâni sau Adunare de meditații*, I–II, București, 1850; ed. Iași, 1859; Chateaubriand, *Geniul hristianismului*, I–II, București, 1850–1851; *Din confesiile Sfântului Augustin*, I, București, 1851; *Din meditațiile Sfântului Augustin*, I–III, București, 1851; *Proverbele lui Solomon*, București, 1852; *Ecclisiastul*, București, 1852; *Imnuri în proză pentru copii care încep a ceti*, Iași, 1858; ed. Buzău, 1869.

Repere bibliografice: Melchisedec, *Biografia prea sfințitului Dionisie Romano episcopul de Buzău*, București, 1882; Gh. Popescu, *Viața și activitatea lui Dionisie Romano, episcop de Buzău. 1859–1873*, București, 1898; Iorga, *Ist. Bis.*, II, 271–272; Onisifor Ghibu, *Ziaristica bisericească la români*, Sibiu, 1910, 7–15; Gabriel Cocora, *Tipar și cărțurari*, pref. Dan Zamfirescu, București, 1977, 192–203; *Dict. lit. 1900*, 284–285; Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Buzău, 1986, 159–163, *passim*; Mircea Păcurariu, [Dionisie Romano], AC, 2003, 15, T, 2003, 7; Epifanie, episcop al Buzăului, *Episcopul Dionisie Romano, promotor al culturii și al emancipării neamului*, Buzău, 2006. **A.Sm.**

DIPLOMATARIUM ITALICUM, publicație-anuar apărută la Roma, neregulat, între 1925 și 1939, în patru volume, ca periodic al Școlii Române din Roma. Are subtitlul „Documenti raccolti negli archivi italiani”. Director: Vasile Pârvan, apoi, din

1930, Emil Panaitescu. Publică documente și materiale inedite privitor la români, descoperite în arhivele din Roma, precum *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII* (G. Călinescu), *I Paesi Romeni in una serie di „Avvisi” della fin del Cinquecento* (N. Buta), *La contesa tra Gabrielle Báthori e Radu Șerban vista dalla Corte di Vienna* (Ion Moga), *Una relazione manoscritta italiana sulla rivoluzione di Tudor Vladimirescu* (D. Găzdaru) etc. Mai colaborează Virginia Vasiliu, Claudio Isopescu, Constantin Radu, Anton Mesrobeanu, Mihai Berza, Aurel Decei, Francisc Pall. **M.Pp.**

DISCOBOLUL, revistă apărută la București, lunar, între septembrie 1932 și mai 1933. Redacția era formată din Horia Liman, Dan Petrașincu și Ieronim Șerbu. Este o publicație literară de orientare moderat modernistă, dar subliniat contestatară în privința valorilor anterioare. Editorialul *Gong* conține un program destul de cețos („Descins în arenă, aruncătorul discului nostru nu aduce nici stridența unui extremism de jargon literar, nici ramolismenul burghez al unor tradiționale restricții estetice [...], el aduce numai realitatea vie a unor talente antrenate afirmării în timp”), din care transpare totuși orgoliul delimitativ al întemeietorilor. Luări de poziție ulterioare vor clarifica profilul revistei, a cărei principală direcție o va constitui negativismul. Dătător de ton este articolul *General* (2/1932), în care Eugen Ionescu își exprimă dubiile privind capacitatea de discernământ a intelectualului român, fenomen generator de confuzii valorice. Dintre numele consacrate, autorul lui *Nu recunoaște doar două: M. Eminescu și Titu Maiorescu; restul n-ar reprezenta decât niște „debutanți în cultură”, împotmoliți într-o „de nedepășit fază de început, de căutare în noapte”*. În *Criticii bătrâni și critica tinerilor*, același autor desființează dintr-un condei întreaga critică românească actuală, de la G. Ibrăileanu la Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu și Șerban Cioculescu, exprimând, în schimb, încrederea în „tinerețea și sănătatea spirituală” a noii generații. Atitudinea negativistă este susținută și de Mihail Ilovici (*Momentul nostru de răfuială*),

de Petre Boldur, care pledează pentru reînregimentare spirituală (*Despre spiritualitate*) sau de Horia Groza, care vorbește de „un catehism al tinerilor critici, bazat pe metafizica negației” (*Elemente*). În același spirit, corului contestatar i se adaugă semnăturile lui Mircea Eliade (*Originalitate și autenticitate*, *Un nou clasicism*) și Emil Cioran (*Despre vidul interior*, *Împotriva oamenilor inteligenți*), ambii detronând idei înrădăcinate, concepte, mentalități curente etc. Rubricile mai importante sunt „Paranteze sincronice”, „Puncte”, „Carnet”. Publică poezie Emil Botta (*Anotimp*, *Mineral*, *Centru*, *Comă*), Al. Robot (*Cerbii din liră*, *Nostalgie*, *Preistorie*, *Somn pe câmp*, *Romanță*), Virgil Gheorghiu (*Orientală*, *Luni*, *Vânătoare saxonă*, *Marea vânătoare*), Horia Stamatu (*Pastel*, *Oglinzi*, *Tombolă*), Eugen Ionescu (*Elegii*), Simion Stolnicu, Lucian Boz, Pericle Martinescu, Ștefan Dima ș.a. Ieronim Șerbu oferă mai multe fragmente din romanul *Virgin*, Horia Liman – pagini din romanul *Ulița cu epave*, Dan Petrașincu – câteva capitole din romanele *Sângele* și *Iubire bolnavă*, precum și un fragment de jurnal. Eugen Ionescu este prezent cu *Lateral*, „dintr-un roman ce va apare”, iar Arșavir Acterian semnează câteva pagini din *Jurnal*. În publicistică este combătut ermetismul cu orice preț, considerat „carapacea după care se ascunde incultura” (Ieronim Șerbu, „*Sfârâiacul*” sau *O anumită poezie modernistă*), producând confuzie în lirica română (Pericle Martinescu, *Despre anumite moduri poetice și anumiți poeți*). Edgar Papu abordează teme de estetică generală (*Note pe marginea problemei culturii*, *Sensul tehnice*, *Experiențe asupra frumosului*). Cronica literară este susținută de Horia Groza, care scrie despre *Lutul* lui C. Stere, *Iarmarocul metehnelor* de Dragoș Protopopescu, *Caietul verde* de Ion Pillat sau despre poezia lui Simion Stolnicu. În cadrul aceleiași rubrici, Ieronim Șerbu referă despre E. Lovinescu (*Bizu*), Liviu Rebreanu (*Răscoala*), Mircea Eliade (*Maitreyi*) și despre caracterul novator al prozei lui Camil Petrescu. Pericle Martinescu face cronica volumelelor de poezie *Fum de argint* de Petre Dinu, *Zbor alb* de Radu Boureanu și *Petre Schlemihl* de Ilarie Voronca. Mai semnează cronici și recenzii Dan Petrașincu, Petru Comarnescu, Mihail Ilovici, Liviu Teodoru. Cronica dramatică îi revine lui Horia Liman, iar de cea plastică se ocupă Petre Boldur. Eseurile lui Petru Manoliu (*Țara Șera*, *Vis cu morți*, *Glose pentru adevărata moarte*) reflectă și ele ideile

tinerei generații și sunt de o elevată ținută artistică. Traducerile sunt mai puțin reprezentate. Se remarcă tălmăcirile făcute de Eugen Jebeleanu din Klabund (*Cântec de curvă din Hamburg*, *Micul ucigaș*, *Pogrom*, *Balada cântăreților de stradă*) și din *Cântecele de spânzurătoare* ale lui Christian Morgenstern. Alexandru Westfried traduce două poezii de Rimbaud. Prin conținut, dar mai ales prin semnăturile unor celebrități în devenire, revista este demnă de tot interesul. **M.V.**

DISCOBOLUL, revistă apărută la Alba Iulia, lunar, mai întâi în 1990 (cinci numere), apoi din octombrie 1997 până în ianuarie 1999, după care își schimbă periodicitatea, ieșind o dată la două luni sau trimestrial. Membrii fondatori sunt Aurel Pantea, Eugen Curta, Mircea Stâncel, Cornel Nistea, Nicolae Drăgan, Emil Scrieciu și Iacob Mârza. Seria nouă îl are ca director de onoare pe Ion Pop, ca redactor-șef pe Aurel Pantea și ca secretar pe Eugen Curta (1997–2008), urmat de Gabriela Chiciudean (din 2008). De-a lungul timpului, din redacție fac parte Cornel Nistea, Mircea Stâncel, Mihai Dragoman (1997–1998), Nicolae Drăgan (1997–1998), Dorin Ovidiu Dan (1998–1999), Maria Ștefănescu (1998–2005), Nicoleta Sălcudeanu (din 1998), Gheorghe Jurcă (2004–2010), Ion Buzași (din 2006), Ioana Cistelean (din 2008), Adriana Teodorescu (din 2009). Purtând un nume inspirat de titlul volumului de aforisme publicat de Lucian Blaga în 1945 și reluându-l pe acela al revistei conduse de Horia Liman, Ieronim Șerbu și Dan Petrașincu între 1932 și 1933, **D.** își propune să devină principalul factor catalizator al integrării creației artistice locale și regionale în câmpul cultural românesc. Acest deziiderat, exprimat și de Ion Pop în articolul-program *Cuvinte de însoțire* prin metafora „metropolei interioare” clădite din „provincia reală”, este îndeplinit de multe dintre numerele apărute până în 2000. Alături de scriitori reprezentativi din Alba și Hunedoara, la **D.** colaborează, deținând inclusiv rubrici permanente, poeți, prozatori și critici prestigioși din Cluj, Bihor, Mureș ori Brașov. Alexandru Vlad și Al. Cistelean scriu articole de opinie cu tematică socio-politică, Alexandru Mușina, Aurel Pantea și Ioan Moldovan publică poezii, Ion Pop, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Perian sau Corin Braga semnează eseuri și cronici literare, Cornel Moraru dezvoltă seriale de microstudii despre filosofia lui Lucian Blaga, iar Radu Țuculescu domină secțiunea

dedicată memorialistici prin numeroase fragmente de „jurnal helvetic”. Demne de interes sunt și texte inedite aparținând lui Paul Goma (fragmente din romanul *Sabina II*) sau lui Vintilă Horia (scrisori), precum și cele recuperate de Mircea Popa în rubrica „Documenta”. Interviuurile cu Gheorghe Crăciun și Mihai Sin, recenziile arțăgoase ale Nicoletei Sălcudeanu, poemele Angelei Marinescu sau traducерile din Samuel Beckett, Henri Michaux, René Girard ș.a. completează imaginea unei publicații de referință pentru mediul cultural transilvănean, care tinde să atingă nivelul de influență al revistei „Vatra” din Târgu Mureș. Totuși, în intervalul 2001–2006, **D.** cunoaște o scădere a calității textelor publicate. Caracterul provincial, care în primii ani ai seriei noi constituia un aspect secundar sau cu totul marginal, începe să se facă simțit. Cronicile și rubrica „Teme la alegere”, care cuprinde adesea referate studențești, vizează preponderent cărți, autori și problematici de o relevanță strict locală, unora dintre redactori li se închină veritabile panegirice, colaboratorii sunt selectați aproape exclusiv din ceea ce avea să devină Filiala Alba-Hunedoara a Uniunii Scriitorilor. Un număr întreg este menit să recupereze figura Olgăi Caba, un altul transcrie comunicările simpozionului *Creștinismul popular între teologie și etnografie*, o anchetă se intitulează *Alba Iulia – „cronotop cultural”*, iar o alta adună elogii pentru Blajul istoric. Cu adevărat consistente sunt, în schimb, dosarul amplu *Scriitori din Basarabia* (46–48/2001) și rubrica „Traduttore, traditore?”, unde apar poeți macedoneni, cât și variante noi ale textelor lui Henry Miller, Jürgen Habermas, Karl Jaspers, Laurent Jenny ș.a. Un reviriment al **D.** începe de la finalul anului 2006, când sunt antologate intervențiile de la prima masă rotundă cu tematică literară (despre autoritatea critică) organizată de revistă. Ulterior, an de an, redactorul-șef Aurel Pantea prezidează *Colocviile romanului românesc*, așa încât numerele din ianuarie–martie 2007, din aprilie–iunie 2008, 2010, 2011 și 2012 ori din iulie–septembrie 2009 devin piese bibliografice importante pentru înțelegerea metamorfozelor prozei contemporane autohtone. La realizarea acestor dosare contribuie cu analize și mărturisiri originale mulți autori importanți ai perioadei postcomuniste, de la Nicolae Breban, Eugen Simion, Ion Pop, Al. Cistelean, Mircea Muthu, Ion Simuț, Petru Cimpoeșu, Ioan Groșan, Cristian Teodorescu, Radu Mareș, Florina Ilis, Radu Aldulescu până la criticii tineri Andrei Terian, Alex Goldiș, Paul

Cernat, Bogdan Crețu, Marius Miheț, Daniel Cristea-Enache. Emulație produc și „serile de poezie” sau anchetele tot mai inventive coordonate de redactorii **D.**, la care participă, printre alții, Ion Mureșan, Nora Iuga, Adrian Popescu, Viorel Mureșan, Claudiu Komartin, Gheorghe Grigurcu, Irina Petraș, Mihaela Ursa, Ștefan Borbély, Liviu Antonesei, Daniel Vighi, Bogdan Suceavă. În acest mod, revista contrabalansează și, indirect, dă valoare rubricilor menite să popularizeze creatorii locali (începând cu 2011 fiecare număr conține fișe bio-bibliografice ale autorilor din zona Alba-Hunedoara) ori să-i comemo-reze pe aceia marginalizați sau uitați: Mihai Beniuc, Pavel Dan, Ovidiu Bârlea, Teodor Murășanu, Ioan Miclea, Valer Butură ș.a. Un aport major la revigorarea **D.** îl are Al. Cistelean, căruia i se și dedică un număr omagial cu ocazia împlinirii a 60 de ani (166–168/2011). Puncte de reper ale revistei rămân, de asemenea, traducерile de o calitate constant ridicată, remarcabile fiind nu doar acelea din scrierile lui Paul Valéry, Pablo Neruda, Francis Jammes, René Char sau Jacques Prévert, ci și dosarul *Voci paralele. Din Carpați la Serra D’Alcoi* (163–165/2011), unde apar, în versiuni bilingve, opt poeți români și catalani: Ion Cristofor, Miquel Descot, Letiția Ilea, Christelle Enguix, Oana Cătălina Ninu, Maria Antònia Massanet, Aurel Pantea, Marc Romera. **Cs.B.**

DISTRACȚIA, revistă satirică și literară apărută la București, săptămânal, între 5 octombrie 1897 și 15 martie 1898. Era redactată de Const. V. Grigorescu și C. Muțescu, aceștia folosind, pentru a semna cronicile literare, recenziile, cronicile dramatice, parodiile, schițele umoristice și traducерile, o adevărată colecție de pseudonime: Costică Evidis, Costache Modestu, Modest, Fradiavolo, Conrad, Catadouche, Don Director, Dr. Sfătos, Don Salust, Vadim ș.a. Nu e însă exclus ca unele dintre aceste pseudonime să aparțină altor colaboratori, poate chiar unor scriitori consacrați, deoarece nivelul articolelor cu subiecte inspirate din viața literară și chiar atitudinea generală a revistei atestă prezența în redacție a unor oameni cu gust literar sigur. Se recurge, ca la orice revistă umoristică, la divertisment, glumă ușoară și calambur, dar există o atitudine literară anumită, menținută cu consecvență. **D.** atacă veleitarismul, critică moda în literatură, face o cronică a debuturilor, semnalând slăbiciunile scrierilor respective. Se intervine, de asemenea, în polemicile vremii în favoarea unor scriitori

cunoscuți (G. Coșbuc, Radu Rosetti). Printre începătorii recenzați cu atenție se numără N.D. Cocea și Tudor Arghezi. Între scriitorii străini traduși, aleși din categoria umoriștilor la modă atunci, figurează Georges Courteline și Alphonse Allais. **R.Z.**

DOBOȘ, Andrei (6.VIII.1984, Turda), poet. Este fiul Mariei (n. Călbază), croitoreasă, și al lui Constantin Doboș, inginer. Absolvent al Liceului „Dr. Lazăr Chirilă” din Baia de Arieș (2003), a urmat cursurile Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2003–2007). În timpul studenției a fost redactor la revista „Echinox”. A lucrat ca librar (2007–2009) și, ulterior, ca redactor al Editurii Casa Cărții de Știință. Debutează cu versuri în „Tribuna” (2007), iar editorial în același an, în urma concursului de debut al Editurii Vinea, cu volumul *Mănăstur story*, carte distinsă cu Premiul „Justin Panța” al Uniunii Scriitorilor, Filiala Sibiu. Mai publică poezie în „România literară”, „Familia” ș.a.

La apariție, critica s-a grăbit să reproșeze volumului de debut al lui **D.** tonalitatea minoră a notației lirice, înregistrând, ca un efect de generație, tendința spre „mizerabilism”. Inspirat de sugestiile epice ale titlului, Ion Pop descria *Mănăstur story* ca o „mică epopee de mahala”, acumulare de tablouri insignifiante ale unui cotidian de cartier. Într-un decor mobilat cu blocuri cenușii, un subiect pasiv („astăzi stau și mă uit la oamenii ăștia”), care alternează contemplativitatea cu somnolența, contabilizează modificările infime ale propriilor dispoziții fiziologice: „mă cam strânge căciula/ și am niște scame pe bluză”. Totuși notația nu este în sens strict „minimalistă”. Lirica lui **D.** continuă să vorbească despre lucrurile importante, despre iubire, despre emoție, despre fiorul morții, dar îl eliberează pe subiect de responsabilitatea lor. „Nu trebuie să faci absolut nimic” este deviza unui personaj care justifică prin apatie delegarea vibrației afective. Pasivitatea eului nu reprezintă așadar o atrofiere a energiilor sufletești, ci, mai degrabă, o exteriorizare a lor. Un subiect-satelit, hrănit cu sentimente care stăruie în afara lui, orbitează sfera de iradiere emoțională a unei alte ființe: „eu înghițind în gol și plesnindu-mi fruntea asudată,/ de teamă și nerăbdare/ el apropiindu-se din ce în ce, împrăștiind irizațiile furiei”. Universul liric se populează cu prieteni, cu băieți de cartier, cu femei zărite o singură dată ori cu străini care devin purtători ai fluxurilor afective, ca proiecții obiective

ale unor realități interioare; era firesc ca o asemenea poezie să nutrească reverii ale solidarității și ale efuziunii amicale, pe care poemul de final le deconspiră pe un ton naiv: „îmi iubesc din ce în ce mai mult părinții,/ îmi iubesc din ce în ce mai mult prietenii,/ îi iubesc din ce în ce mai mult pe necunoscuți”. Odată cu evoluția sensibilității lirice, acest mit al comuniunii va pierde din consistență. Cele câteva poeme din carnetul *Apă tulbure, anti-foane etc.* (2009), publicat ca supliment al revistei „Observator cultural”, nu reprezintă decât prelungirea previzibilă a unui bilanț negativ, notând cu minus percepția unei umanități diminuate: „suntem numai noi/ în fiecare zi mai puțini”. Însă abia *Inevitabil* (2011) va aduce o înnoire a recuzitei poetice. Locul efigiilor, al contururilor accentuate, al figurilor obsedante este luat de formele mărunte și în același timp subtile ale materiei. Printr-o schimbare de focalizare și o afectare a miopiei („cu atenție: continuu: fără exhibiție”), privirea caută, în magma biologică și anorganică în care se scaldă viața, foiala existențelor colective: sunt „furnici colectoare care răspândesc locul hranei în Teritoriu”, culturi microbiene care „între primăvară și iarnă/ explodează” ori „insecte de toate mărimile” care „zboară, mișună, se cațără”. Poezia redescoperă astfel o „natură” (Alex Goldiș) dar nu aceea pe care o clasifică Linné, cu forme stabile, cu „specii”, ci o natură a proprietăților mobile, a transferurilor între regnuri, a contaminărilor. Un poem intitulat semnificativ *Pojghițe* evocă circulația liberă a atributelor între formele vieții: „Există câini șoricari, urs furnicar/ însă pisica nu e șoricară”. Pentru subiectul care stă în centrul acestei lumi traversate de substanțe migratoare nu mai există drame identitare. Ființele, care se fac și se desfac într-un proces neîncetat de contagiune, primesc „infecția” microbiană ca pe un fenomen constitutiv organismului, expunând iritațiile epidermice senzual („Bube dulci, herpes/ pe buzele/ fetelor tinere”) – semn al irepresibilei disponibilități în fața lumii. Se poate remarca la **D.** capacitatea de reinvenție a unui subiect „slab” vindecat de traumele modernității și însuflețit de o nouă mitologie a imitației creatoare: „Când mă întâlnesc cu oameni trebuie/ să fiu atent/ să nu le preiau râsul, gesturile și/ dispoziția/ Rar mă pot abține”.

SCRIERI: *Mănăstur story*, București, 2007; *Apă tulbure, anti-foane etc.*, București, 2009; *Inevitabil*, București, 2011.

Repere bibliografice: Gellu Dorian, „*Mănăstur story*”, CL, 2007, 9; Rita Chiran, *Poetry in progress*, CLT, 2007, 47; Teodora Dumitru, „*Mănăstur story*”, CLT, 2008, 19; Daniel Cristea-Enache, *Căminul liric*, RL, 2008, 22; Ion Pop, *Viața și poezia ca „o chestie ok”*, APF, 2008, 10; Irina Petraș, *Poemul ca experiment ascetic*, RL, 2011, 44; Ion Pop, *Poeme noi de Andrei Doboș*, TR, 2011, 221; Alex Goldiș, *Chill-out în aer liber*, VTRA, 2012, 2.

A.Td.

DOBRE, Alexandru (15.V.1940, Fierbinți, j. Ialomița – 16.VI.2015, București), etnolog. Este fiul Vasilicăi (n. Dedu) și al lui Dumitru Dobre. Urmează, după studii liceale la București și Fierbinți, Facultatea de Filologie a Universității bucureștene (1958–1963). Lucrează, succesiv, ca director de cămin cultural în Fierbinți (1957–1959), ofițer activ (1963–1971), redactor la „Scânteia tineretului”, referent de specialitate la cancelaria Academiei Române (1977–1989). Este membru în comitetul de redacție al „Analelor Academiei Române” (1977–1989), membru în comitetul de redacție (1979), secretar responsabil de redacție (1980–1985) și redactor-șef (din 1986) al „Revistei de etnografie și folclor”, redactor responsabil adjunct al „Memoriilor Comisiei de Folclor” (1988). După 1989 este cadru didactic la Universitatea „Spiru Haret” din București. Și-a luat doctoratul cu teza *Folclorul taberei militare* (1994).

Primul volum al lui **D.**, *Idealul unității naționale în cultura română* (1988; Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei RSR), este de fapt o istorie a Academiei Române, însă cartea nu s-a putut intitula așa, fiindcă principalul for științific al țării era tot mai marginalizat și ocultat, regimul comunist contrapunându-i Academia de Științe Sociale și Politice. Lucrarea este, în prima ei parte, o istorie a spiritului de asociere în cultura română modernă, a rădăcinilor istorice ale Academiei Române, un excurs asupra societăților și asociațiilor cultural-științifice și literare care au premers-o. Autorul demonstrează că discuțiile purtate în aceste cadre, precum și în principalele publicații din epocă, pe marginea unor deziderate majore – elaborarea unui sistem ortografic unitar, întocmirea unei gramatici și a unui dicționar general – au condus la ideea înființării unei academii, care să concentreze activitatea învățaților epocii și să determine elaborarea acestor lucrări de interes național. În partea a doua se stăruie asupra înființării Academiei, a alegerii ca membri a marilor cărturari din toate provinciile locuite de români, asupra inițiativelor cărturărești și a participării

la acțiunile pentru înfăptuirea unității naționale, precum Pronunciamentul de la Blaj (1868), serbarea de la Putna (1871), mișcarea memorandistă (1882, 1887–1895), asupra acțiunilor de valorificare a moștenirii clasice: prima ediție a operelor lui Dimitrie Cantemir, tipărirea *Istoriei românilor supt Mihai Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu, a operelor complete ale lui Miron Costin ș.a. Scrisă de un cercetător care s-a aflat mulți ani în proximitatea arhivei Academiei Române, cartea a preluat direct de la sursă o multitudine de informații și documente, pe care le-a interpretat judicios. Alte două cărți privesc tot Academia Română, de data aceasta interesul mergând spre tradiția populară: *Folclorul și etnografia sub protecția Academiei Române* (I, 2002) și *Academia Română. Cercetarea și punerea în valoare a culturii populare tradiționale* (2004), amândouă la fel de bine informate. Cu un caracter de enciclopedie, implicit și de istorie a folclorului și a folcloristicii, întrucât privesc concomitent „cercetători, culegători, colecții, motive fundamentale, capodopere” sau fac un fel de „muzeologie etnologică”, sunt lucrările *Etnologia poporului român* (2007) și *Etnologi și etnologie* (2008), precedate de un prim volum de studii monografice intitulat *Enciclopedia culturii tradiționale românești* (2001). Un studiu aparte, *Folclorul taberei militare. Armata și războiul în folclorul românesc. O nouă abordare* (2001), părăsește tratarea tradițională, pe secvențe, în favoarea interpretării acestei categorii a folclorului în relație cu altele, fiindcă, precizează **D.**, formele diverse ale literaturii taberei militare „afectează toate genurile și speciile creației populare”. Altă noutate constă în prezentarea militariei ca mediu generator de cultură.

SCRIERI: *Idealul unității naționale în cultura română*, București, 1988; *Enciclopedia culturii tradiționale românești*, I, București, 2001; *Folclorul taberei militare. Armata și războiul în folclorul românesc. O nouă abordare*, București, 2001; *Folclorul și etnografia sub protecția Academiei Române*, I, București, 2002; *Academia Română. Cercetarea și punerea în valoare a culturii populare tradiționale*, București, 2004; *Etnologia poporului român. Cercetători, culegători, colecții, motive fundamentale, capodopere*, București, 2007; *Etnologi și etnologie. Muzeologie etnologică*, București, 2008; *Academia Română, înalt și reprezentativ așezământ cultural-științific*, București, 2009. **Ediții:** Mihail Canianu, *Studii și culegeri de folclor românesc*, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1999 (în colaborare cu Mihai M. Robea); Sal Segall, *Din folclorul poporului evreu. Credințe, datini și superstiții*, cu o scrisoare de Gala Galaction, pref. Dan Horia Mazilu, introd. edit., București, 2000; I.-A.

Candrea, *Iarba fiarelor. Studii de folclor. Din datinile și credințele poporului român*, pref. Dan Horia Mazilu, introd. edit., București, 2001; Lazăr Șăineanu, *Studii folclorice*, pref. Dan Horia Mazilu, introd. edit., București, 2003 (în colaborare cu Mariana Franga).

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *Academia Română și unitatea națională*, RL, 1989, 1; Ion Dodu Bălan, *Lucrări dedicate Unirii*, FLC, 1989, 9; Ilie Moise, *Idealul unității naționale și Academia Română*, T, 1989, 5; Adriana Rujan, „Numai cu istoria în mână”, ARG, 1989, 6; Ion Buzași, „Idealul unității naționale în cultura română”, ST, 1989, 7; Ion Cuceu, „Idealul unității naționale în cultura română”, AAF, 1991–1993; Nicolae Constantinescu, *Profesiunea sa – folclorul*, ALA, 2000, 517; Teodor Vârgolici, *Academia Română și cultura tradițională*, ALA, 2005, 757; Datcu, *Dicț. etnol.*, 329–330. **I.D.**

DOBRE, Aneta (14.XI.1939, Galați), istoric literar. Este fiica Eufrosinei (n. Decsiuc) și a lui Neculai Dobre, funcționar. A absolvit Facultatea de Filologie din București, secția rusă-română, rămânând la Catedra de filologie rusă a aceleiași facultăți. În 1977 a obținut titlul de doctor în filologie cu teza *Natura în poezia lui Serghei Esenin*. În 1978 a devenit lector, ulterior a parcurs celelalte trepte ierarhice la Catedra de limba și literatura rusă a Facultății de Limbi Străine, fiind și șefă a Catedrei. A colaborat cu studii despre Serghei Esenin, Ana Ahmatova, A.S. Pușkin, I.S. Turgheniev, Alexei Tolstoi, Osip Mandelștam, Innokenti Annenski, romantismul rus, simbolismul rus etc. la „Secolul 20”, „România literară”, „Studii de literatură universală”, „Analele Universității București”, „Romanoslavica” ș.a. Debutază editorial cu antologia *Lirica rusă a secolului XX* (1963). Participă la realizarea unor volume colective: *A.S. Pușkin în context cultural românesc* (1984), *Pușkin. Bicentenar* (2000), *Modernismul rus în contextul modernismului european* (2006), *Texte despre text* (2007) ș.a.

În studiul *Serghei Esenin. Textul lumii* (1984) **D.** își propune să pătrundă în conexiunile specifice de la nivelul structurilor intertextuale și extratextuale ale modelului realității, așa cum l-a conceput poetul rus. Este urmărit modul în care Esenin încearcă să-și găsească identitatea, povestindu-se pe sine prin „cuvântul” naturii; semnele existenței sunt atât de armonios încorporate în textul naturii, încât poetul își citește în el propriul destin. Autoarea apreciază că în lupta dramatică cu acest destin poetul se vede scriind împreună cu natura textul lumii. Ideea guvernăntă a volumului *Teme și variațiuni* (1994), care

trece în revistă istoria literaturii ruse, este aceea că, din perspectiva temporalității interne a culturii, operele se dispun într-o diacronie a dialogului între texte. Ceea ce se și demonstrează în paginile despre Boris Pasternak, Osip Mandelștam, Innokenti Annenski, Vladimir Maiakovski (poemele de până în 1917), Serghei Esenin ș.a. Studii aplicate, axate îndeosebi pe interpretarea poeziei ruse, în încercarea de a o privi din perspectiva modernității, se întâlnesc și în *Boris Pasternak. Poezia prozei și proza poeziei și Itinerare poetice*, ambele volume apărute în 1997, sau în textele din *Consonanțe. Poezia rusă modernă* (2007), unde se recuperează câteva „serii artistice, într-o diacronie a dialogului între texte”, pornind de la A.S. Pușkin și I.S. Turgheniev și ajungând până la Marina Țvetaeva.

SCRIERI: *Serghei Esenin. Textul lumii*, București, 1984; *Teme și variațiuni*, București, 1994; *Boris Pasternak. Poezia prozei și proza poeziei*, București, 1997; *Itinerare poetice*, București, 1997; *Consonanțe. Poezia rusă modernă*, București, 2007. **Antologii:** *Lirica rusă a secolului XX*, București, 1963; *Poezia rusă (secolul XX). Lirica*, București, 1977.

Repere bibliografice: Albert Kovács, *Disputa fundamentală*, RL, 1985, 45. **M. Vs.**

DOBRESCU, Alexandru
(5.IX.1947, Botoșani),
critic și istoric literar.

Este fiul Anei (n. Bucur) și al lui Tache Dobrescu, pictor și scenograf. Urmează Liceul „August Trebaniu Laurian” din Botoșani (1960–1965) și Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1965–1970). În 2001 a obținut titlul de doctor în filologie cu teza *Maiorescianismul în cultura română*. A funcționat ca redactor la „Cronica” (1970–1971), la „Convorbiri literare” (1971–1990), unde este apoi redactor-șef (1990–1995), ca profesor la Liceul „Mihai Eminescu” din Iași (1985–1990). Între 1995 și 1998 este redactor-șef al Editurii Mydo Center, ulterior cercetător științific la Fundația Academică „Petre Andrei” din Iași (1999–2000), director

al Muzeului Municipal din Iași (2000–2004), inspector la Casa de Cultură a Municipiului Iași (2004–2008), bibliotecar la Academia Română, Filiala Iași (2008–2011), redactor-șef la revista „Însemnări ieșene” (din 2009). În 2012 a fost numit director al Institutului Cultural Român de la Paris. A debutat la „Viața studențească” în 1969 și editorial cu volumul *Foiletoane* apărut în 1979. A mai colaborat la „Alma Mater” („Dialog”), „Steaua”, „Tribuna”, „Orizont”, „Familia”, „Tomis”, „Vatra”, „Ramuri”, „Viața românească”, „România literară”, „Adevărul literar și artistic” ș.a.

Deținând de-a lungul multor ani rubrica de critică a criticii și apoi cronică literară la „Convorbiri literare”, **D.** s-a impus încă de la început ca un spirit justițiar, de o franchețe și o intransigență a opiniilor care deseori au șocat. Strânse în trei volume, *Foiletoane* (1979–1984) au făcut încă o dată dovada unui critic iconoclast, gata să ia în răspăr aserțiunile predecesorilor sau să contrazică preconcepțiile confortabil instalate în conștiința publică. Astfel, în pofida aparențelor, nu Titu Maiorescu ar fi maestrul polemicii în perimetrul românesc, ci C. Dobrogeanu-Gherea, fiindcă, spre deosebire de cel dintâi, el știe să dialogheze cu adversarul: „Maiorescu e oracular, Gherea e socratic”. De asemenea, Perpessicius nu îi pare nici pe departe de o bunăvoință aproape universală (așa cum îl caracteriza E. Lovinescu), ci, dimpotrivă, el adresează o „curtenitoare invitație operei de a lua loc în somptuosul fotoliu sub a cărui catifea așteaptă un pumn de pioaneze”. Altor valori consacrate în domeniul criticii (Șerban Cioculescu, Al. Dima, Mircea Zăciu, Constantin Ciopraga, George Munteanu) **D.** le reproșează fie inconsistența demersului, fie erori de informație sau chiar de construcție. Stilul său ia uneori forme de o duritate extremă, ironia fiind împinsă până la sarcasm, ca în foiletonul dedicat lui I. Constantinescu. Rare sunt momentele când criticul nutrește o nedisimulată admirație pentru un confrate sau altul, dar chiar și atunci o mărturisește cu eleganță și măsură. Dacă în volumul de debut erau cuprinse mai ales cronici la cărțile de critică, în următoarele două din seria *Foiletoane* preocuparea se îndreaptă cu preponderență spre beletristică. Pornind de la ultima apariție a reprezentanților generației '60 în poezie, **D.** nu face o simplă cronică a cărții, ci, luând-o ca pretext al comentariului, întreprinde o radiografiere a întregii literaturi a autorului. Așadar, un fel de micromonografi, de cele mai multe ori pigmentate de comentarii caustice. Același dar al formulărilor laconice, aproape aforistice, care se va regăsi în monografiile ulterioare,

este prezent și aici, validând un critic cu opinii proprii, dar și cu un stil ușor recognoscibil. Mergând deseori împotriva curentului, el încearcă să ofere altă imagine decât cea cunoscută asupra scriitorilor comentați. Astfel, Ioan Alexandru a devenit un „imnograf neîndurat, ale cărui volume vor crește ca aluatul, până la proporțiile cărămizilor”; pe Dan Deșliu, având doar calitățile unui poet minor, „istoriile literare îl vor consemna, probabil, ca pe un Vlahuță al jumătății din urmă a acestui veac” etc. Tonul debutonat, dezinvolt, uneori chiar bătaios (ca în cronică demolatoare la o carte a lui Dan Zamfirescu, *Accente și profiluri*), se regăsește și în volumul al treilea din *Foiletoane*. Nici o inhibiție în fața valorilor consacrate, nici un rabat abaterii de la criteriul estetic. Sunt comentați mai ales scriitori de maximă rezonanță ai momentului: Eugen Barbu, D.R. Popescu, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Ion Băieșu, dar nu sunt ignorați nici autori aflați la început de carieră (Aura Mușat, Teodor Parapiru). Și aici criticul nu se mulțumește cu o cronică a cărții comentate, ci o încadrează fie în spațiul mai larg al operei (ca în cazul scriitorilor consacrați), fie în cadrul generației, în speță optzecismul, caracterizat succint prin „prozism acuzat, refuz (zgomotos) al întregului arsenal de efecte poetice în uz, ironie etc.” Câteva idei din *Foiletoane* se regăsesc în *Introducere în opera lui Titu Maiorescu* (1988). Într-un stil metaforic, uneori prea încărcat pentru „canonul” studiului critic („Apele receptării, o clipă transparente, se încarcă pe nesimțite de mълuri groase, prin care ochiul nu are cum pătrunde”), verdictul asupra „complexului” Maiorescu este totuși corect, pendularea între admirație și condescendență, recunoștință și ingratitude fiind făcută vizibilă de-a lungul anilor în receptarea operei și a vieții mentorului junimist. Accentele judicioase, observațiile pertinente (precum acelea referitoare la sporadica preocupare de critic literar, exacerbată de mai toți exegeții) sunt dublate de izbucniri „antimaioresciene”, **D.** suspectându-i pe criticii postlovinescieni (Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu), spre exemplu, de oportunism atunci când la centenarul junimistului și-au declarat deschis aderența la doctrina sa estetică. Dacă, de obicei, defectul unui exeget este prea marea apropiere, afecțiunea împinsă la idolatrie pentru subiectul abordat, nu același lucru se poate afirma despre **D.** Departă de a-l supraevalua pe Maiorescu, el selectează acele trăsături caracterologice puțin favorabile „portretului robot” pe care încearcă să i-l întocmească. Ambiția, dorința de a străluci, de a domina impunându-se mai totdeauna prin

opozitie fac din mentorul junimist, după opinia exegetului, un om lipsit de sentimente, de căldură, apreciat de semenii, dar nu și iubit. Dionisiac, Maiorescu s-a vrut apolinic: „Ardeleanul coleric s-a adăpostit în armura englezului flegmatic”. „Masca” pe care Maiorescu a oferit-o contemporanilor l-a modelat, dar l-a și mutilat, condamându-l la „suferință, iubire și ură”. Lucrarea va fi reluată în *Maiorescu și maiorescienii* (2004; Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române), îmbogățită cu un capitol de sinteză privind moștenirea maiorescianismului. Mai apropiat afectiv de subiect se dovedește **D.** în *Ibrăileanu – nostalgia certitudinii* (1989), carte cu un titlu bine ales, reflectând exact esența studiului. G. Ibrăileanu, acest „predispus psihologic la devotament”, este constrâns nu doar la inconsecvențe, dar și la inadvertențe față de propriile credințe. În plus, îndoiindu-se mereu de valabilitatea opțiunii, Ibrăileanu încearcă să obțină (indiferent în ce domeniu) o certitudine. De altfel, și în analiza romanului *Adela* – în epocă o adevărată revelație atât pentru critică, cât și pentru publicul larg – accentele cad tot pe nevoia de certitudine. Uneori (ce e drept, nu prea des), **D.** se lasă sedus de propriile speculații privind locul în literatură al femeii sau al bărbatului (în jurul căruia gravitează totul), paranteze parazitare care încarcă inutil pagina. Conștient de acest balast, criticul îl marchează cu umor: „Am închis paranteza din paranteză”. Acesta este stilul (îndeobște aproape oral) al unui critic ce se înscrie în seria „nonconformiștilor”, gata să atace tabuurile, să comute sau chiar să disloce locurile comune vehiculate cu insistență și intrate, ca atare, în conștiința receptorilor. Mai târziu, în primul volum din *Corsarii minții. Istoria ilustrată a plagiatului la români* (2007), **D.** demonstrează cu argumente laborioase că multe dintre textele întemeietoare ale literaturii române, cu autori de la cronicari până la Titu Maiorescu, conțin în proporții variabile plagiate. *S'avem pardon! Note civile* (2007) este o culegere de texte publicistice savuroase, apărute inițial în „Ziarul de Iași”, majoritatea putând constitui nucleele unor studii mai ample. **D.** i-a antologat în trei volume (2002–2008) pe „detractorii” ai lui M. Eminescu, incluzând sub această etichetă depreciativă și pe autorii unor critici articulate (deși în comentariile însoțitoare autorul face distincțiile necesare): Alexandru Grama, Aron Densușianu, Anghel Demetrescu, Gr. Gellianu, Petre Grădișteanu, N. Țincu, Nicu Xenopol, Al. Macedonski, B.P. Hasdeu, G.I. Ionescu-Gion ș.a.; în mod curios, ultimul volum din serie îi este consacrat mai curând lui Panait Istrati și doar incidental

lui Eminescu. Lui Anghel Demetrescu i-a dedicat în 2007 o amplă ediție recuperatoare.

SCRIERI: *Foiletoane*, vol. I, București, 1979, vol. II–III, Iași, 1981–1984; *Introducere în opera lui Titu Maiorescu*, București, 1988; ed. (*Maiorescu și maiorescienii*), București, 2004; *Ibrăileanu – nostalgia certitudinii*, București, 1989; *Butoiul lui Diogene. Eseuri despre omul din literatură*, Timișoara, 2003; *Legea lui Arhimede*, Timișoara, 2003; *Dicționar mitologic ilustrat*, Timișoara, 2004; *Corsarii minții. Istoria ilustrată a plagiatului la români*, I, Iași, 2007; *S'avem pardon! Note civile*, Iași, 2007. **Antologii, ediții:** *I.L. Caragiale, „Moftul român”*, pref. edit., Iași, 1991; *Detractorii lui Mihai Eminescu*, pref. edit., vol. I, Iași, 2002, vol. II, București, 2006, vol. III, Iași, 2008; Anghel Demetrescu, *Scieri istorice și literare*, pref. edit., București, 2007; *Iași de aproape și de departe*, Iași, 2008; Gr. T. Popa, *Scieri*, I, pref. edit., Iași, 2012. **Traduceri:** Jean-Marie Guyau, *Arta din punct de vedere sociologic*, București, 1991; Georges Maurevert, *Cartea plagiatelor*, București, 2005.

Repere bibliografice: Gheorghiu, *Reflexe*, 114–119; Gri-gurcu, *Între critici*, 297–300; Mircea Iorgulescu, „Complexul” Maiorescu, RL, 1988, 32; Adrian Marino, *Maiorescu, azi*, TR, 1988, 35; Piru, *Critici*, 280–283; Monica Spiridon, *Fatalitatea transparenței*, R, 1990, 4; *Dicț. scriit. rom.*, II, 104–106; Manolescu, *Lista*, III, 381–385; Nicolae Manolescu, *Critici și detractori*, RL, 2003, 10; Constantin Coroiu, [*Alexandru Dobrescu*], ALA, 2003, 659, CLT, 2007, 27, 28, 2008, 25, 26; Ion Simuț, *Plagiatul universal*, RL, 2007, 42; Teodora Dumitru, *Corsarii și găinari*, CLT, 2008, 8; Al. Cisteleanu, *Alexandru Dobrescu sau Spiritul polemic pe câmpul de luptă*, CLT, 2011, 12. **D.Gr.**

DOBRESCU, Caius
(22.I.1966, Brașov),
poet, prozator, eseist.

Este fiul Paulinei Dobrescu (n. Diaconu), asistentă medicală, și al lui Aristide Dobrescu, economist. După studii medii la liceele „Andrei Șaguna” și Unirea din Brașov, a urmat Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română-engleză, absolvită în 1988 cu o lucrare de diplomă cu titlul *Postmodernismul – un model intern și extern al schimbării*. A fost asistent asociat (1991–1992),

asistent (1992–1998), lector (1998–2004) și conferențiar (2004–2008) la secția de filologie a Facultății de Științe – ulterior Facultatea de Litere – a Universității Transilvania din Brașov. Din 2008 este profesor la Facultatea de Litere a Universității din București. În 2000 a primit titlul de doctor în filologie cu teza *Postmodernismul – o abordare teoretică din perspectiva unei definiții plurale și deschise a conceptului de „cultură burgheză”*. În 1998–1999 a fost director al Centrului pentru Formare Diplomatică și Relații Internaționale al Ministerului Afacerilor Externe și consilier al ministrului Afacerilor Externe, în 1999–2000 a fost membru în colectivul de redacție al publicației de opinie și dezbateri culturală și politică „Provincia” (Cluj-Napoca), iar în 1996–2004 a fost redactor-șef adjunct al periodicului de studii și analize culturale „Interval” (Brașov). A debutat în revista „Dialog” din Iași, în 1985. A făcut parte din „Grupul literar de la Brașov”, împreună cu Simona Popescu, Andrei Bodiu și Marius Oprea, alături de care a debutat editorial în volumul colectiv *Pauză de respirație* (1991). A frecventat Cercul Literar 19 din Brașov, precum și, în București, Cenaclul de Luni și cenaclul Universitas. Mai colaborează la „Echinox”, „Contrapunct”, „România literară”, „Dilema”, „Vatra”, „Familia”, „Poesis”, „Euresis. Cahiers roumanis d'études littéraires”, „Observator cultural”, „Caietele Echinox” ș.a. În 1990–1991 a beneficiat de o bursă Herder la Viena, fiindu-i acordate și alte burse: New Europe College (1995–1996, 2003–2004), Budapest Collegium (1996–1997), Fulbright (Chicago, 2002), Fundația Kulturfonds (2004), Ministerul Științei și Culturii al landului Bavaria, în cadrul Künstlerhaus, Bamberg (2005–2006). A primit Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov (1991), Premiul ASPRO (1994), Premiul Editurii Univers (1998), Premiul Orașului Münster pentru Poezie Europeană (2009).

Cele câteva poeme incluse în *Pauză de respirație* făceau deja vizibilă linia în care **D.** avea să evolueze – un lirism viguros, de o largă respirație, unind descriptivismul cel mai sec, ironia amplă, experimentalismul neînhibat și supratema conceptuală. Într-un interviu din 2003 scriitorul vorbea despre „mașscriism”, cuvânt compus prin care identifica poetica grupului brașovean în care se formase. Pornirea polemică față de literatura antecesorilor (în special a șaizeciștilor, dar și a optzeciștilor, cu toată prețuirea arătată în eseuri față de scriitori ca Alexandru Mușina și Gheorghe Crăciun) este tot

timpul activată, fie și în subtext, precum în poemul care deschide volumul *Efebia* (1994), intitulat *anii șaizeci au trecut*: „Noi stăm de vorbă în cofetărie/ Și bem cafea, și timpul nostru nu e/ Decât un biet produs artizanal,/ Un kitsch patent. Nu este timpul proaspăt/ De altădată”. Polemic este și un titlu ca *Spălându-mi ciorapii* (1994). „Nimic din ceea ce era dat ca scontat poetic nu mai apare aici”, nota Marin Mincu în prezentarea volumului; „se poate vorbi de o a-poeticitate”. Este cultivat un realism trivial, dublat de o reflecție politică: din poezia pe mai multe voci *nori singuratici pe fondul unui ger timpuriu* transpare trauma unei anchete, manifestată prin suspiciune și paranoia, în timp ce poemul *spălându-mi ciorapii* este o miniepopoe comic-fantastă, operațiunea banală numită în titlu căpătând apendice extrapolante ce valorifică succesiv narațiunea de aventuri, basmele arabe, biografism, meditații asupra timpului etc. Alt text, *o întâmplare neobișnuită*, oferă un coșmar eroicomic în stilul Bob Dylan. În *Deadevă* (1998), experimentul său poetic cel mai decis, **D.** oferă o primă încercare radicală de anexare a limbajul străzii intermediat de noile forme de socializare online (miRC etc.): „Desfund QVta adicaș/ vrea so, visez so. Apuc/ coada pompei, astancepe/ sămi dean/ redere. Desfund/ 1 laie./ Cnd:/ apă 1 dată, apa/ țșneștenapoi/ printro găurică/ d sub robinet./ Bg tare, mă simt/ bărbat. Coada d lemn/ dn mâna mea st kiar IEU,/ d esență tare” (*Dau pompe*). În *Odă liberei întreprinderi* (2009) lirica devine manifest discursivă, cuprinzând pasaje de felul: „Tu, Mână Invizibilă, jucându-te pe claviatura-n/ Evantai a Percepțiilor, când dincoace,/ când dincolo de Intellect. Tu,-mbrățișând ca un/ Calmar gigantic-benevolent, cu toate/ tentaculele de-odată, Cașalotul acestei lumi”. Discursivul capătă amploare în *Euro-morphotikon* (2010), roman în versuri ale cărui elaborare conceptuală și virtuozitate tehnică nu au egal în poezia postcomunistă decât în *Levantul* lui Mircea Cărtărescu. Intriga, tratată cu sarcasm swiftian și elaborată printr-un mixaj postmodern de discursuri, de genuri (între romanul politic și cel polițist) și de referințe, are ca obiect un flamboiant Congres European al Dragostei Abundente ce ar urmări adoptarea unei Declarații Comune și construirea din trupurile participanților a unei instalații artistice numite Alegorii Vii a Europei ca Dragoste Abundentă. **D.** a scris și romane propriu-zise. *Balamuc sau Pionierii spațiului* (1994),

Teză de doctorat (2007) și *Minoic* (2011) dublează nivelul unui realism caustic cu privire la moștenirea comunismului printr-un metarealism care trimite nu atât către subminarea primului realism, cât prin protezarea lui cu un aparat teoretic sofisticat. În *Balamuc sau Pionierii spațiului* planul realist urmărește cu o focalizare în cheie mizerabilistă peripețiile unei familii din comunism care se confruntă cu perspectiva unui avort dorit, dar ilegal; în timp ce planul metarealist are o componentă SF turată ironic, inclusiv prin poanta finală (voiajul navei spațiale către destinație din nivelul science-fiction reprezintă de fapt călătoria spermatozoidului către uter din secvența realistă). În *Minoic*, romanul cel mai bun al autorului, sunt jucate mai multe tipuri de miză. Miza cea mai mică ține de comic și de șarjă, exploatând următoarele elemente: un român aterizat în Statele Unite, ilustrând motivul insului picat din lună; un număr ridicat de personaje-șablon; secvențe care amintesc de comedii universitare ale lui David Lodge; un păienjenis conspiraționist tratat de sus de către un autor care, deși îl inventează, ia peste picior maculatura de gen. Toate aceste date țin de parametrii romanului comic, ceea ce *Minoic* și este, până la un punct. O a doua miză, în termeni de importanță, ține de convenția romanului cu cheie, prezentând în travesti onomastic personaje precum Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu sau Mihai Pacepa. Relația dintre Eliade și Culianu inspirase deja câțiva romancieri (Saul Bellow, Norman Manea ș.a.). La **D.**, poate și datorită acestei precedente, distorsiunile introduse în enciclopedia reală sunt ceva mai elaborate și potențează efectul comic al romanului. O a treia miză ține de abordarea genului thriller și are o calitate intertextuală și metatextuală. Deși toată recuzita de trimiteri ironice nu lipsește, autorul nu neglijează partea de *mystery*, mergând pe o combinație de thriller conspiraționist și de roman detectivistic. Conceptul este acela din primele două romane ale lui Umberto Eco, *Numele trandafirului* și *Pendulul lui Foucault*, care sintetizează și în același timp parodiază literatura de gen. În fine, a patra miză și cea mai importantă stă în transcenderea primelor trei mize – comerciale – într-un roman a cărui ofertă să nu fie epuizată de lectura rapidă în regim de divertisment. De altfel, în publicistică și eseuri, la fel ca Ion Manolescu, **D.** a pledat pentru eliberarea de exclusivismul modelului estetic și aspirația către un concept mai larg

de cultură, care să încorporeze valori sociopolitice într-un sens mai complex și mai adecvat vieții decât preeminența stilistic-metaforică (generația '60 este un cal de bătaie permanent, după cum și generația '80 este criticată pentru a nu fi se fi despărțit suficient de radical de conceptul de literatură de apartament); pentru un nou pact cu realitatea și pentru inventarea unui nou realism, mai cuprinzător. Alte teme din primele sale volume de eseuri, *Modernitatea ultimă* (1998) și *Inamicul impersonal* (2001), țin de valorificarea științelor sociale în discutarea literaturii și de pledoaria pentru valori liberale în sens angloamerican, precum și de critica modelelor interbelice și a nucleelor de putere culturală paternalistă, trăind din codificarea și transmiterea „aurei” – ținte constante sunt grupul de la Păltiniș (Gabriel Liiceanu ș.a.). Lucrările academice ale lui **D.** au aprofundat temele exprimate ficțional și publicistic. *Semizei și rentieri. Despre identitatea burgheziei moderne* (2001) este o investigație în istoria burgheziei, fiind rescrisă și dezvoltată ulterior în *Revoluția radială. O critică a conceptului de „postmodernism” dinspre înțelegerea plurală și deschisă a culturii burgheze* (2008), construcția teoretică cea mai însemnată a autorului – o încercare de integrare a postmodernismului în istoria burgheziei. Monografia *Mihai Eminescu. Imaginarul spațiului privat/ Imaginarul spațiului public* (2004), una dintre lucrările cele mai substanțiale dedicate scriitorului, pornește de la teza liberală a distingării între spațiul public și cel privat; discutarea prozei fantastice eminesciene valorifică teze ale lui Ioan Petru Culianu.

SCRIERI: *Pauză de respirație* (în colaborare cu Andrei Bodi, Marius Oprea și Simona Popescu), București, 1991; *Balamuc sau Pionierii spațiului*, București, 1994; *Efebia*, Timișoara, 1994; *Spălându-mi ciorapii*, Constanța, 1994; *Dragi tovarăși sau Recviem pentru anii '60*, București, 1995; *Modernitatea ultimă*, București, 1998; *Deadevă*, Pitești, 1998; *Inamicul impersonal*, Pitești, 2001; *Semizei și rentieri. Despre identitatea burgheziei moderne*, București, 2001; *Mihai Eminescu. Imaginarul spațiului privat/ Imaginarul spațiului public*, Brașov, 2004; *Teză de doctorat*, Iași, 2007; *Revoluția radială. O critică a conceptului de „postmodernism” dinspre înțelegerea plurală și deschisă a culturii burgheze*, Brașov, 2008; *Odă liberei întreprinderi*, București, 2009; *Euromorphotikon*, București, 2010; *Minoic*, Iași, 2011. **Antologii:** *Junii '03. Antologia tinerilor prozatori brașoveni*, pref. Andrei Bodi, Brașov, 2003 (în colaborare cu Andrei Bodi și Alexandru Mușina).

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Promoția '90*, I, 1991, 6; Sanda Cordoș, *Ritmul respirației*, TR, 1991, 37; Ioana Pârvulescu, *Un romancier promițător*, RL, 1995, 6; Galaicu-Păun, *Poezia*, 192–195; Bucur, *Poeți optzeciști*, 63–68; Paul Cernat, [*Caius Dobrescu*], OC, 2002, 102, 2005, 257; „Ceea ce contează pentru oamenii cu adevărat creativi este ceea ce vor realiza de aici încolo” (interviu cu Caius Dobrescu), CF, 2003, I; Ciprian Șiulea, *Noua lectură „politică”*, ALA, 2004, 715; Andrei Terian, „Politicile” imaginației, RL, 2005, 17; Boldea, *Vârstele*, 239–243; Ștefan Borbély, [*Caius Dobrescu*], OC, 2007, 376, APF, 2008, 3, CNT, 2011, 6, 7; Cistelecan, *Diacritice*, I, 252–259; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, 379–390; Ileana Receanu, *Cui i-e frică să-l citească pe Caius Dobrescu?*, CLT, 2009, 32; Raluca Dună, [*Caius Dobrescu*], OC, 2010, 532, 2011, 579; Borbély, *Existența*, 142–145; Mihai Iovănel, *Conspicomicării*, CLT, 2011, 10; Soviany, *Cinci decenii*, II, 69–73. **M.I.**

DOBRESCU, Ioan (26.I.1777, București – 1830, București), cronicar. Fiul al jocarului Dobre, **D.** s-a născut în mahalaua Batiștei. Învață meserie de la tatăl său, dar, ca om cu carte și înzestrat cu glas frumos, face și pe țârcovnicul. După 1820 începe a se îndeletnici și cu negoțul. Acum iscălește Ioan Dobrescu, dar mai înainte vreme, prin 1811–1812, își zicea „Ioan țercovnic sin Dobre jocar” sau „Ioan dascăl”, iar în timpul ocupației rusești Ioan Dobrevici (1813).

Cronica lui **D.**, cuprinzând însemnări personale, acoperă perioada dintre 1802 și 1830, în Țara Românească. Sincer și nu lipsit de pătrundere, meșteșugarul e un martor onest, chiar dacă sensul unor evenimente îi scapă, iar alteori tălmăcește faptele în stil mistic. Foarte curios de tot ce se petrece nu doar în țară, ci și în afara ei, el consemnează felurite știri privitoare la nefericita campanie rusească a lui „Napoleon Bunăparte” (numit și „Reaparte”), la politica europeană și la aceea a Imperiului Otoman, vești despre lupta de eliberare a grecilor. Abuzurile și jafurile turcești pe pământ românesc îl umplu de amărăciune și de indignare. Pe boieri nu-i are la inimă, îi compătimește însă pe țărani, exploatați crunt sub domnia rapacelui Ioan Gheorghe Caragea. Dacă îl bucură faptul că s-au pus bazele învățământului superior, în schimb teatrul („capiștea dumnezeilor elinești”) îi apare lui, suflet evlavios, ca o ispită păcătoasă; tot așa, unele apucături ale femeilor, portul franțuzesc, obiceiurile noi sunt năravuri rele, oploșite acolo unde nu mai există smerenie. În felul lui, **D.** e un moralist, presărându-și însemnările cu „învățăături”, așa cum face, pentru fiul său,

în *Cuvânt pentru fiul Toma*. Cutremurat de atâta necredință câtă dospește în juru-i, el vede în orice cataclism sau dezastru semne ale mâniei cerești. Violență, cruzime, jafuri, omoruri îngrozitoare, războaie peste războaie, secetă și foamete, incendii și revărsări de ape, cutremure, epidemii, stele cu coadă și alte grozăvii alcătuiesc, sub pana lui, un tablou sumbru, apocaliptic. Cronicarul e un terifiat, cu nervii mereu încordați, suspicios, neliniștit, cu o veșnică frică de ce va fi. Adeseori ingenuu în comentariul său, posedă un talent înnăscut de povestitor. Ceea ce scrie are viață, prospețime. Îndemânatic la desen, își ornamează manuscrisul cu portrete, chenare, miniaturi în culori. Nici boier, nici cărturar de curte, ca înaintașii, **D.** trage cortina peste o veche tradiție literară, aceea a cronicarilor.

SCRIERI: *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802–1830)*, publ. Ilie Corfus, „Studii și articole de istorie”, 1966, 320–398.

Repere bibliografice: *Ist. lit.*, II, 144–143; George Muntean, *Cercetări literare*, București, 1969, 132–139; *Dict. lit. 1900*, 287–288; Adrian Majuru, *Confesiuni despre o lume în schimbare*, ALA, 2005, 756. **F.F.**

DOBRESCU, Marius (23.IV.1951, Brăila), prozator, publicist, traducător. Este fiul Ștefaniei Ionelia Dobrescu (n. Dobrinescu), contabilă, și al lui Victor Dobrescu, revizor contabil. Frecventează Liceul „Nicolae Iorga” din Brăila (1966–1970), urmează un an la Facultatea de Istorie a Universității din București, optând apoi pentru studiul limbii albaneze la Facultatea de Litere a Universității din Tirana (1971–1975), unde îl are profesor și pe Ismail Kadare, cu care va păstra relații de prietenie. Întors în țară, va fi bibliotecar (1975–1990) la Biblioteca Centrală de Stat, devenită Biblioteca Națională a României în 1990, an în care este numit director general-adjunct, funcționând în această calitate până în 1997. În 1997–1998 este director la Direcția de Control a Oficiului Român pentru Drepturi de Autor, la care va mai reveni și în 2009–2011, în calitate de consilier superior. Intră în gazetărie, ca șef de departament la „Informația de prânz” (1998–2000), continuând la „Tribuna învățământului” (2000–2001) în funcția de director executiv, apoi e redactor la ziarul „Ora” (2001–2002) și redactor-șef la revista „Universul pădurii” (2002–2004). Numit șef al Cabinetului primarului de la sectorul 4 al Capitalei (2004–2007), va mai fi consilier superior la Agenția Națională pentru Consultanță Agricolă (2007–2009), iar din 2011

lucrează la Asociația Liga Albanezilor din România, unde este redactor-șef al publicației „Miku i shqiptari”, printre ai cărei fondatori (2001) se numără. Debutază la „Revista muzeelor și monumentelor istorice” în 1978, iar editorial în 1983 cu versiunea în românește a volumului *Cronică în piatră* de Ismail Kadare. Colaborează cu traduceri și articole despre scriitori albanezi la „România literară”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Ramuri”, „Contemporanul”, „Adevărul literar și artistic”, „Lettre internationale”, „Observator cultural” ș.a., la publicații din Albania, printre care „Koha jone”, „Panorama”, „55”, „Bota sot”, „Shekulli”, relatând despre cultura albaneză din România, precum și la ziarul „Dielli” al comunității albaneze din SUA. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (2003), Premiul „Penda e Argjendhtë” (Tirana, 2006), Premiul „Pena e Arte” al Societății Scriitorilor Albano-americieni (2010), iar în 2012 cu „Medalja e Mirenjohjes”, oferită de președintele Albaniei.

Specializat în albaneză, **D.** se dedică îndeosebi actului de tâlmăcire a acestei literaturi cvasinecunoscute la noi, încredințat că merită a fi promovată. Pe un loc privilegiat situează creația lui Ismail Kadare, prozator reprezentativ din a doua jumătate a secolului trecut și de la începutul veacului nostru, cunoscător profund al realităților dure ale țării sale, al istoriei și tradițiilor specifice și al firii populare (de pildă, respectarea *kanun*-ului, legea nescrisă a răzbunării, ca în romanul *Cronică în piatră* sau în povestirile din volumul *Florile înghețate din martie*), reconstituite într-o atmosferă memorabilă. Punând pe prim-plan povestirea, narațiunile lui Kadare intersectează palierele acțiunii, cu treceri numeroase din trecut în prezent, stăpânind perfect tehnica punctului de vedere al personajelor. Dincolo de realism, unele se constituie ca mari creații parabolico-alegorice ale sistemului totalitar sau ale Babelului balcanic (*Generalul armatei moarte*, *Anul negru*, *Vremea nebuniei*, *Palatul Viselor*). Fructuoasă colaborare dintre prozator și cel care i-a transpus peste douăzeci de cărți se bazează pe adânci afinități electivă, Kadare recunoscând în acesta pe unul din cei mai fideli și mai buni traducători ai săi. La rândul său, pe **D.** îl fascinează „traducerea ca muncă de creație”, un principiu de la care nu se abate fiind acela de a face ca „textul străin să pară că e scris în limba română”. La fel a procedat și cu alți prozatori albanezi contemporani, printre care Teodor Laço, Fahri Balliu ori Arbër

Ahmetaj sau cu poeți cuprinși în antologia bilingvă *Misterul rugăciunilor – Misteri i lutjeve* (2012). **D.** mai scris proză pentru adolescenți (*Întâlnirea de la plopul ars*), precum și texte publicistice (interviuri, reportaje, articole), prioritar cu tematică albaneză, construind o punte de legătură și înțelegere cu spațiul balcanic.

SCRIERI: *Întâlnirea de la plopul ars*, București, 1986; *Comoara lui Mitana*, București, 2005; *Timp de viață, timp de moarte. Studii, interviuri și reportaje cu și despre Ismail Kadare*, București, 2006; *Momente din istoria Albaniei*, București, 2011. **Antologii:** *Drumul speranței. O cronică a comunității albaneze din România, povestită de ea însăși*, ed. 3, București, 2009. **Traduceri:** Ismail Kadare, *Cronică în piatră*, București, 1983, *Cetatea*, pref. trad., București, 1987, *O capitală în noiembrie*, București, 1989, *Aprilie spulberat*, pref. trad., București, 1990, *Dosarul H. Monstrul*, pref. trad., București, 1999, *Shujbașul de la Palatul Viselor*, Iași, 2000; ed. (*Palatul Viselor*), București, 2007, *Generalul armatei moarte*, postfața trad., Iași, 2002, *Florile înghețate din martie*, postfața trad., Iași, 2003, *Piramida*, postfața trad., Iași, 2003, *Fiica lui Agamemnon. Succesorul*, postfața trad., Iași, 2005, *Anul negru*, postfața trad., Iași, 2006, *Umbra*, București, 2008, *Amurgul zeilor stepei*, București, 2009, *Mesagerii ploii*, București, 2010, *Accidentul*, București, 2011, *Cronică în piatră. Vremea nebuniei*, București, 2012, *Spiritus*, București, 2012; Teodor Laço, *Anul tristeții*, București, 1997; Emir Nika, *Nori reci – Re të ftohta*, ed. bilingvă, București 2008; Ramij Gijni, *Patria de zăpadă*, București, 2009; Fahri Balliu, *Panteonul negru*, București, 2009, *Arhitectul*, București, 2010; Arbër Ahmetaj, *Riva H.*, București, 2011; *Misterul rugăciunilor – Misteri i lutjeve. O antologie a poeziei albaneze de azi*, ed. bilingvă, îngr. trad., București, 2012.

Repere bibliografice: Grete Tartler, *Caută altceva, omule...*, RL, 2002, 31; Bogdan Crețu, *O distopie a totalitarismului*, ALA, 2002, 638; Vasile, *Lumea*, 169–173; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, 172–175; Silvia Dumitrache, *Oniricul înregimentat*, OC, 2008, 180; Elisabeta Lăsconi, *Antiutopii... Autobiografii...*, VR, 2010, 3–4; Maria Alexe, *Trecutul prin lupa prezentului*, LCF, 2010, 24; Ruxandra Cesereanu, *Bizanterii în proza străină*, VTRA, 2010, 10–11; Geo Vasile, *Europa în cincizeci de romane*, Iași, 2010, 165–170; Rodica Grigore, *Iubiri și accidente*, VR, 2012, 5–6; Marius Chelaru, „Generalul armatei moarte”, CL, 2012, 6. **G.Dn.**

DOBRIAN, Vasile (2.IX.1912, Rod, j. Sibiu – 29.IV.1999, București), poet, prozator. Este fiul Anei (n. Aldea) și al lui Nicolae Dobrian, țăran, a cărui familie se mută în București. După câteva clase de liceu la Sibiu, **D.** intră în „școala vieții” ca băiat de

prăvălie, tipograf, electrician, funcționar. Reușește totuși să urmeze și cursurile Academiei de Arte Frumoase din București, pe care le-a absolvit în 1934. S-a profilat apoi pe grafică și gravură, expunând în diferite saloane sau publicând desene în „Șantier”, unde în 1934 debutează și cu versuri, toate cu un pronunțat caracter de militantism social, și în „Cuvântul liber”. Împreună cu Aurel Mărculescu fondează Grupul Grafic (1940–1947). Sporadic, mai colaborează la „Lumea românească”, „Raza literară”, „Revista literară”, „Drum”, „Viața literară”, „unu”, „Litoral” ș.a., fiind în principal preocupat de editarea unor albume de gravură: *Domino* (1936), *Patimi omenеști* (1937) *Instantanee din viața orașului* (1938), *Patimi omenеști* (1939), *Ciclul morții* (1942), *Drumul unei vieți* (1946). Între 1949 și 1956, la Iași, a fost profesor și director de studii la Institutul de Arte Plastice. A ilustrat cărți de G. Bacovia, Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, Ștefan Baciuc. Influențat inițial de expresionism, a lucrat într-o tehnică modernă, caracterizată prin fantezie și inventivitate, fapt care i-a adus numeroase premii și invitații la expoziții în mai multe țări europene și latino-americane. În 1975 a înființat în satul natal Colecția de Artă Contemporană „Vasile Dobrian”. A fost distins cu Premiul G.E. Palade (1936), Premiul Ministerului Artelor (1943, 1946), cu titlul Artist Emerit al RPR și cu Ordinul Meritul Cultural.

Primele plachete de versuri ale lui D. – *Steaua inimii* (1939), *Umbra unei melancolii* (1946), *Alfabetul sângelui* (1946), *Jocuri în filigran* (1947) – corespund în general orientării avangardiste a grupării de la „unu”, în editura căreia au și apărut câteva dintre cărțile sale, marcate în special de tehnicile suprarealiste. Cuvintele cheie ale acestei poezii sunt „mirific”, „reverie”, „sogn”, „imponderabil”, creând o atmosferă de dematerializare și fluidizare a percepțiilor și trăirilor, topite într-un imagism frenetic, aleator și nebulos. Acest tratament oarecum experimental al stării lirice este continuat peste ani la alt nivel expresiv în *Un anumit anotimp* (1977), unde apar și unele reflexe filosofice, de nuanță existențialistă. Cum pentru poet viața este o călătorie onirică sub semnul veșnicei enigme a genezei, traversând un spațiu lipsit de repere, călătorie sfârșită cu „un naufragiu” „în toamnă și ceață”, iar „sensul poetic” „deformează cuvintele până la sânge”, textele au și ele o formă incoerentă și ludică. Aglomerări de enunțuri și imagini, uneori foarte îndepărtate ca sens, efect

etc., par expresia unei viziuni globale a diversității haotice a lumii. Puțin diferit, cu o opțiune stilistică ceva mai apropiată de modul obișnuit de a scrie poezie, este volumul *Crepuscul intim* (1969), în care amintirea iubitei pare să fie resortul asamblării cuvintelor, generatorul de tensiune lirică. Puterea și persistența dragostei sunt sugerate de avalanșe de imagini care au darul să perpetueze „prezența cotidiană” a celei plecate. Contururile se destramă, linia dintre material și imaterial dispărând. Întrucât „cuvintele izbucnesc/ din arterele deschise/ cu viteza meteorilor”, se naște o poezie în versuri albe, în respirații lungi, nemodulate, care dau senzația de copleșire și transă sau revelează alte ipostaze ale eului care, „în tăcerea de bronz”, încearcă sentimentul golirii de propria existență și călătorește, fără amintiri și regrete, spre depărtările lumii de vis. O oarecare preferință pentru rostirea transparentă, simplă se observă în *Arhipelag* (1989), în tentativa de poetizare a cotidianului. Dar psihologia senectuții este tot mai des acaparată de reprezentări ale morții. Din 1994 D. editează revista „Insula”, în care își publică versurile noi, tipărind apoi, în colecția care însoțește acest periodic, plachetele *Horoscop* (1995), *Sculptorul cu disc de aur* (1995), *Adevărul și numai adevărul* (1996), *Destin* (1996). Scriind și proză, D. include în volumul *Personagii secrete în trecutul imediat* (1947) un fel de fiziologii caricaturale, în manieră absurd-fantastică, în care se recunoaște „logica” narativă urmuziană. Mai toate personajele au preocupări ridicole sau bizare și par niște marionete animate de un iluzionist. Unul, „expert” în ticuri, este declarat „doctor honoris causa al mai multor facultăți mintale” și iese din când în când „din străfundurile existenței sale misterioase”, iar în final își strânge iluziile împrăștiate și dispare (*Doctorul Lynx*); un detectiv, „ajungând foarte departe cu imaginația”, trece dintr-un capitol în altul ca dintr-o încăpere în alta, până ce părăsește povestirea, „lăsând în urmă un val enorm de fum care îi acoperi complet existența” (*Intermezzo detectiv*). „Portretele” lui D. sunt încercări de a destructura o realitate ce părea solidă și motivată, pentru a-i arăta lipsa de noimă. Concomitent, se operează demontarea și ridiculizarea mecanismelor narative consacrate, discursul aparent logic fiind subminat prin combinații aleatorii, absurde sau insolite, prin trucuri verbale, conform programului de frondă socială și estetică al avangardei interbelice.

SCRIERI: *Steaua inimii*, București, 1939; *Umbra unei melancolii*, București, 1946; *Alfabetul sângelui*, București, 1946; *Jocuri în filigran*, București, 1947; *Personagii secrete în trecutul imediat*, București, 1947; *Crepuscul intim*, București, 1969; *Un anumit anotimp*, București, 1977; *Arhipelag*, București, 1989; *Horoscop*, București, 1995; *Sculptorul cu disc de aur*, București, 1995; *Adevărul și numai adevărul*, București, 1996; *Destin*, București, 1996; *Gestul mâinii și al memoriei*, București, 1998; *LUI. Monografii și prozopoeie*, îngr. și pref. Emil Manu, postfață Mădălina Barangă, București, 2002.

Repere bibliografice: V. Beneș, *Studiu critic*, în Vasile Dobrian, *Ciclul morții (gravuri)*, București, 1942; N. Argintescu-Amza, *Dobrian, un poet al gravurii*, București, 1943; Marina Vanci, *Vasile Dobrian*, București, 1968; *Vasile Dobrian*, ALR, 231–236; *Colecția de Artă Contemporană „Vasile Dobrian”*, București, 1975; Ion Pop, *Anotimpurile poeziei*, RL, 1982, 44; Ion Pop, *Miza simplității*, F, 1990, 4–5; *Dicț. scriit. rom.*, II, 106–107; Emil Manu, *Gravorul-poet Vasile Dobrian (1912–1998)*, ALA, 2002, 644; Emil Manu, *Poezie și gravură*, LCF, 2002, 51–52; Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor*, ed. 2, București, 2005, 193; Pavel Șușară, *Memoriile și memoria pictorului*, RL, 2008, 7. **C.T.**

DOBRIDOR, Ilariu (pseudonim al lui Constantin Iliescu Cioroianu; 31.X.1908, Dobridor, j. Dolj – 1968, București), poet, eseist. Este fiul Mariei și al lui Florea Cioroianu, țărani din Dolj. Cu o bursă a urmat, după școala primară din satul natal, Liceul „Frații Buzești” din Craiova și a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde a fost apreciat de Nicolae Cartoian, în timp ce el era fascinat de cursurile lui Nae Ionescu. Va fi ziarist (după ce debutase ca poet în „Ramuri” din 1928), scriind în „Bilete de papagal”, „Orizonturi noi”, „Reporter”, „Excelsior”, „Herald” și „Datina”, sub semnătura Ilariu Dobridor, dar și Ilie Constantin, N.D. Tomcea. Mai colaborează la „Curentul”, „Facla”, „Gândirea”, „Secolul”, „Floarea de foc”, „Azi”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Conștiința națională”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Sfarmă-Piatră”, „Gând românesc”, „Gazeta”, „Familia”, „Universul literar”, „Porunca vremii”, „Tribuna” ș.a. A fost redactor la „Dreptatea” (1934–1936), „Flamura verde” (1936) și „Poporul” (1943) și director la „Presa” (1939). În 1941 se afla pe front, soldat și reporter de război. Pentru atitudinea sa de dreapta, în 1945 este exclus din presă. A fost arestat în 1954 și a făcut zece ani de temniță la Craiova, Jilava și Aiud. După eliberare a avut o slujbă mărunță; în localuri ținea înflăcărâte discursuri anticomuniste. În ianuarie 1968 a fost găsit mort, după ce fusese bătut și încuiat cu lacătul pe dinafară în mansarda în care locuia.

Eseist susținut de bogate lecturi în domeniul filosofiei și caracterizat prin agresivitate polemică, **D.** analizează în *Decăderea dogmelor*, din care a apărut doar primul volum, *Cum au dizolvat evreii cultura europeană* (1941, cu o versiune germană în același an), ceea ce el numea distrugerea armăturii spiritualității europene, a idealurilor, certitudinilor, adevărilor moștenite și sintetizate din tradiția culturală greco-romană, prin valorile de ev crepuscular impuse de gânditori de origine iudaică. Bisexualitatea (studiată de Otto Weininger), intuiția (bază a bergsonismului), libidoul freudian, viziunea instabilă asupra spațiului din teoria einsteiniană a relativității, materialismul lui Karl Marx îi apar ca exacerbări ale forțelor obscure din om, sfidând spiritul (și creștinismul). **D.** a denunțat forme ale falsului în literatură și a negat, cu vădită orbire, în pamfletele strânse în volumul *Organizarea minciunii* (I, 1937), tot ce nu „țâșnea elementar” din realitățile noastre – scrisul lui Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Mircea Vulcănescu. Năzuind să dea „stihuri noi cu sensuri de filosofie” – *Versuri* (1934), *Vocile singurătății* (1937) –, **D.** este în poezie fie un cugetător cam naiv și prozaic pe motivul trecerii și fragilității omenești (*Panta rei*, *Zădărnice*, *Ceasornicele*), fie un erotic sedus de contrastul dintre bărbatul dedicat telurilor și chemărilor abstracte și femeia cu tipar „ca un ghimp” (*Reînviere*, *Depărtare*, *Dionisiacă*), totdeauna însă cu imagini și înțelesuri culese din lirica lui Tudor Arghezi, pentru care a nutrit o constantă prețuire.

SCRIERI: *Versuri*, Craiova, 1934; *Problema tinereții*, București, 1936; *Vocile singurătății*, București, 1937; *Organizarea minciunii*, I, București, 1937; *Decăderea dogmelor*, vol. I: *Cum au dizolvat evreii cultura europeană*, București, 1941; ed. introd. Răzvan Codrescu, Alba Iulia–Paris, 1999; *Oameni ridicați din țărâtime*, București, 1944.

Repere bibliografice: Papadima, *Creatorii*, 531–537; Streinu, *Pagini*, V, 133–135; Călinescu, *Opere*, III, 607–612; Petru Comarnescu, *Jurnal. 1931–1937*, pref. Victor Durnea, Iași, 1994, 134–135; *Dicț. scriit. rom.*, II, 107–108; *Ilariu Dobridor*, DCS, 148–149; Firan, *Profiluri*, II, 387–388. **S.C.**

DOBRIȘAN, Nicolae (17.IV.1938, Nemoiu, j. Vâlcea), arabist, traducător. Este fiul Sevastiței (n. Tarbalescu) și al lui Gheorghe Dobrișan, agricultori. Urmează școala generală în comuna natală, apoi Școala Pedagogică din Râmnicu Vâlcea (1951–1955), după absolvirea căreia va fi învățător la Crețeni (județul Vâlcea). Între 1958 și 1963 frecventează Facultatea

de Filologie a Universității din București, secția arabă-română, tot aici susținându-și doctoratul în 1982, sub îndrumarea lui Al. Graur. Cadru didactic din 1963 la Catedra de limbi și literaturi orientale a facultății pe care o frecventase, va parcurge toate treptele universitare, până la cea de profesor (1997), funcționând până în 2008; în paralel este profesor asociat la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității „Spiru Haret” (1992–2000). Își continuă activitatea didactică la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București. Va edita, singur sau în colaborare, cursuri de limbă și literatură arabă (*Limba arabă contemporană*, 1975, *Lexicologia arabă*, 1984, *Compendiu de dialectologie arabă*, 2012, ultimul în colaborare cu Roxana Mareș), dicționare bilingve (arab-român) precum și ghiduri de conversație și antologii de uz didactic. Debutază editorial în 1969 cu versiunea română a romanului *Zilele* de scriitorul egiptean Taha Husein. Colaborează cu articole, traduceri, cronici, comentarii, interviuri cu mari scriitori arabi contemporani la „România literară”, „Luceafărul”, „Secolul 20” și la publicații literare străine cu articole despre literatura și cultura română. De asemenea, semnează studii în „Analele Universității București”, „Romano-Arabica”, „Revista Academiei de Limba Arabă din Cairo”, în revista „ALECSO” din Tunis (correspondent arab al publicațiilor UNESCO) ș.a. Este prezent la congrese internaționale de arabistică și în volume colective cu studii privind lexicologia arabă, dar și aspecte ale contactelor culturale dintre țările române și spațiul oriental. În 1996 devine membru corespondent al Academiei de Limbă Arabă din Cairo, iar în 2002 al Academiei Siriene de Științe. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru *Antologia poeziei arabe clasice* (I–II, 1982, în colaborare cu Grete Tartler) și cu Medalia emisă cu ocazia Jubileului de Diamant al Academiei de Limbă Arabă din Cairo (2007).

Activitatea de traducător a lui **D.** nu poate fi desprinsă, ca și în cazul altor universitari, de aceea a filologului care are de recuperat spații importante pentru limba-țintă, mai cu seamă când e vorba de literaturi prea puțin cunoscute. În acest sens, defrișarea unor genuri se impune stringent, în scopul introducerii avizate a cititorului într-o arie culturală cvasiexotică. Efortul necesar unor întreprinderi precum *Antologia nuvelei arabe* (I–II, 1980), *Antologia poeziei arabe clasice*, *Antologia basmului arab* (I–II, 1990) sau *Antologie de proverbe, maxime și aforisme arabe* (1976)

constă nu numai în selectarea unui vast material din toate teritoriile arabe și din toate epocile (de pildă, pentru lirică au fost investigate perioadele preislamică, omeyyadă, abbasidă și andalusiană, genurile și formele de poezie specifică, structura versificației, inventarul canoanelor și al codificărilor exemplare în poetica medievală), ci și în transpunerea adecvată a textelor antologate, în realizarea de prezentări cuprinzătoare ale autorilor și de comentarii sugestive în aparatul critic și filologic. În egală măsură, unul din meritele lui **D.** este acela de a fi intuit, înainte de a i se fi acordat Premiul Nobel (în 1988), însemnătatea unui prozator egiptean precum Naghib Mahfuz – „un clasic al romanului” prin complexitatea abordărilor și unul din cei mai de seamă stilisti ai prozei contemporane arabe – și de a-i tălmăci mare parte din bogata sa operă: în 1984–1988 trilogia despre Cairo, ale cărei volume poartă numele unor străzi, cea mai reprezentativă creație a sa, apreciată atât în spațiul arab, cât și în cel european pentru fresca socială și umană și individualizarea puternică a personajelor, pentru măiestria revelării sugestive a stărilor sufletești și a atmosferei tradiționale a vieții de familie pe parcursul a trei generații, imprimând un caracter dramatic și cinematografic narațiunii; de asemenea, o selecție din nuvelistica scriitorului, iar în 2009, după apariția în librăriile egiptene în 2007, și romanul filosofico-religios *Băieții de pe strada noastră*, interzis aproape o jumătate de secol, cu motivația de blasfemie. Între preocupările lui **D.** sunt de menționat și transpunerile din alți prozatori contemporani arabi, precum și disponibilitatea pentru inițierea continuă asupra acestui spațiu specific al culturii mondiale.

Traduceri: Taha Husein, *Zilele*, îngr. și pref. trad., București, 1969; Naghib Mahfuz, *Prepelițele și toamna*, îngr. și pref. trad., București, 1974, *Bayna al-Qasrein*, I–II, îngr. și introd. trad., București, 1984, *Qasr as-Sawq*, I–II, îngr. trad., București, 1987, *As-Sukkariyya*, I–II, îngr. trad., București, 1988; ed. (*Trilogia Cairoului*, vol. I: *O plimbare în palat*, vol. II: *Palatul dorinței*, vol. III: *Strada Zahărului*), îngr. și introd. trad., Iași, 2011, *Băieții de pe strada noastră*, îngr. și pref. trad., Iași, 2009, *Pălăvrăgeală pe Nil*, îngr. trad., Iași, 2010, *Teba în război*, îngr. trad., Iași, 2010; *Antologie de proverbe, maxime și aforisme arabe*, pref. trad., București, 1976; *Antologia nuvelei arabe*, vol. I: *Taina apei*, vol. II: *Lacrimile pământului*, îngr. și pref. trad., București, 1980; *Antologia poeziei arabe clasice*, I–II, introd. Grete Tartler, îngr. trad., București, 1982 (în colaborare cu Grete Tartler); Muhammad Salih al-Jahiri, *Marea își risipește epavele*, îngr. și pref. trad., București, 1986; *Antologia basmului arab*, vol. I: *Noaptea neînfricăților*, vol. II: *Vânătorul și*

vrăjitoarea cu pălărie de pene, îngr. trad., București, 1990; ed. (Cele mai frumoase basme arabe), Iași, 2011; Alaa al-Aswani, *Blocul iakubian*, îngr. trad., Iași, 2007, *Chicago*, Iași, 2010, *Aș fi vrut să fiu egiptean*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Horia Doboș, *O nouă antologie de proză scurtă arabă*, „Meridian”, 1981, mai; Grete Tartler, *Recucerirea identității*, RL, 1981, 13; Rodica Firănescu, *Șapte secole de poezie arabă*, AFT, 1982, 10; Irena Ivănescu, *Deschiderea către un nou univers poetic*, CRC, 1983, 10; Fevronia Novac, *Basme din Orientul arab*, RL, 1992, 40; Marius Chelaru, *Alaa al-Aswani*, „Blocul iakubian”, CL, 2009, 5; Dana Pârvan-Jenaru, [Traducerile lui Nicolae Dobrișan], OC, 2010, 282, CLT, 2011, 11, 2012, 2; Geo Vasile, *Naghib Mahfuz: saga familiei Ahmad*, LCF, 2011, 20–21; Rodica Grigore, *Naghib Mahfuz. Alegorie și realism*, CLT, 2012, 35.

G.Dn.

DOBROGEA LITERARĂ, revistă apărută la Constanța, bilunar, între 1 aprilie și 24 aprilie 1927, ca „Supliment cultural al ziarului «Dobrogea jună»”. Din comitetul de redacție fac parte, între alții, Hortensia Papadat-Bengescu, Constantin Brătescu, N. Dunăreanu, Alexandru Gherghel, N. Țimiraș, Fausta Rădulescu, Silvia A. Constantinescu, Dragoș Protopopescu, N.I. Roman, O. Trafali. Publicația urmărea „strângerea energiilor” și reliefarea „notelor locale în sufletul național”, cultivând, cel puțin programatic, ideea stimulării vieții culturale a zonei. Primul număr se deschide cu un text semnat de Hortensia Papadat-Bengescu (*Preumblare dobrogeană*), însoțit de o notă biografică. Colaborează cu versuri D. Stoicescu (*Veghe, Teiul*), Al. Gherghel (*Insula uitării, Sonet, Balada unui cântec*), Grigore Sălceanu (*Prea mult senin*), Sandu Tudor (*Serenadă* – din placheta *Comornic*, recent apărută, și de unde Al. Gherghel, care îi dedică și o recenzie elogioasă, mai reproduce o sumă de versuri ilustrative). Pe ansamblu, proza, nesemnificativă ca pondere și inexpressivă stilistic, pe subiecte banale, aparține unor veleitari locali, scriitori din orgoliu (Silvia A. Constantinescu, *Poarta amintirilor*, Fausta Rădulescu, *Pârcălabul*), cu excepția lui N. Dunăreanu (*În noaptea de Vine-rea Mare*) și a unei selecții generoase „din amintirile unui bătrân dobrogean”, narate de gazetarul Alechimselian, pe numele real Alexandru Alecu. Revista inserează număr de număr cel puțin o traducere (unele înseriate, cum sunt „pericopele” lui Baltasar Gracian) semnată de N. Țimiraș (Uhland, *Viermele de mătase*), Ion Benteoiu (H. Heine, fragmente din proza *Călătorie în munții Harz, Cântece*), Alex. Șteflea (Rainer Maria Rilke, versuri), Dragoș

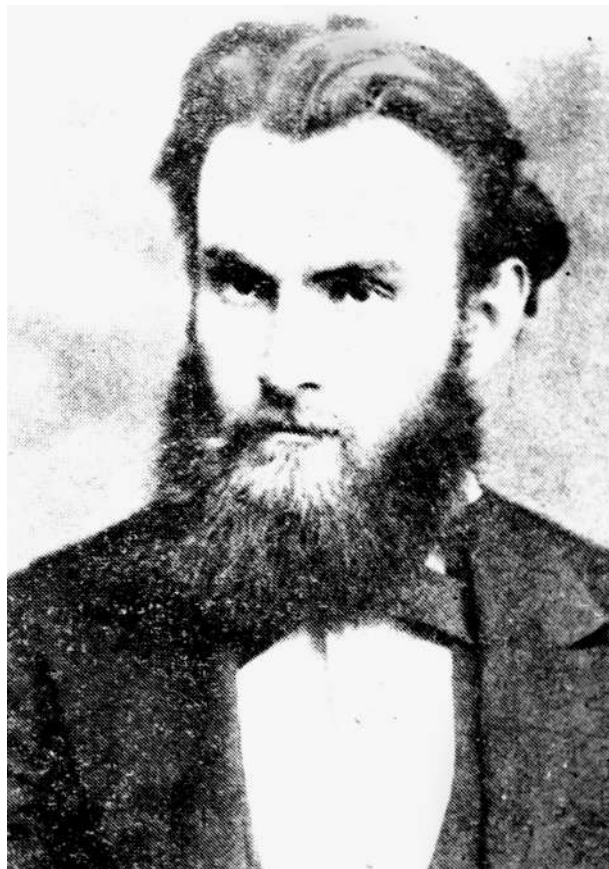
Protopopescu (Thomas Hardy, poezia *Copilul ce va să vie*), altele cu autorul nementionat sau atribuite unor pseudonime opace (Mirador, Dor Pribeag, Jean D'Agreve, Moan), din Tagore și Anatole France (*Le Jardin d'Épicure*). Proiectat ca omagiu tomitan adus poetului latin Ovidiu, numărul 4 conține o suită de considerații literare, un medalion (*Pentru Ovidiu*) datorat Hortensiei Papadat-Bengescu, tălmăcirea poeziilor *Către viitorime* și *Către soție* din ciclul de elegii *Tristia*, ilustrații elocvente, o listă bibliografică. Paginarea celor două file cu dimensiunea de ziar cotidian este una de o varietate repede sesizabilă atât prin diversitatea caracterelor tipografice, cât și prin dispunerea aleatorie a materialelor. De altfel, o notiță stingheră în rubrica „Redacționale” înștiințează colaboratorii că articolele „se așază în funcție de paginatie, și nu în ordinea importanței semnăturii sau a cuprinsului lor”. Inventivitatea artistică promovează și iscălitura autografă în josul tuturor bucăților originale. **D.I.** mai conține, în secțiunea critică literară, medalioanele *Hortensia Papadat-Bengescu*, *N. Dunăreanu* (supranumit „Ilustrul”), *N. Țimiraș*, *Petru Vulcan*, *Ioan N. Roman* și *Ion Jalea*. **I.H., R.P.**

DOBROGEANU-GHEREA, C. [Constantin]
(21.V.1855, Slavianka, Ucraina – 7.V.1920, București), critic și teoretician literar.

Provine dintr-o familie de mici negustori evrei, purtând inițial numele Solomon Katz. A făcut școala primară în târgușorul natal, iar gimnaziul la Ekaterinoslav. În 1872 pleacă la Harkov, unde își pregătește bacalaureatul și devine student audient al Facultății de Științe. Intrând în cercurile narodnice studențești, participă la acțiunile acestora și cutreieră satele făcând propagandă revoluționară printre țărani. Urmărit de poliția țaristă, în martie 1875 trece granița și se stabilește la Iași. În aprilie pleacă în Elveția, unde se aflau numeroși revoluționari ruși emigrați, în mai e din nou la Iași, luând parte la activitatea primelor cercuri de studenți și intelectuali cu orientare socialistă. Se căsătorește

cu Sofia Parcevschi, tânăra familie stabilindu-se apoi în București (1876). Aici lucrează într-un atelier de arămarie și participă la întemeierea primelor cercuri socialiste. În timpul războiului ruso-româno-turc din 1877–1878, este depistat de poliția țaristă care însoțea trupele rusești, mai târziu fiind răpit și transportat în Rusia. Purtat dintr-o închisoare în alta, în cele din urmă este încarcerat în faimoasa fortăreață Petropavlovsk, motiv de exaltată mândrie pentru tânărul „nihilist”. Este deportat în localitatea Mezen, lângă Oceanul Înghețat de Nord, de unde evadează curând și, după un ocol uriaș, prin Norvegia, Anglia, Franța, Austria, în septembrie 1879 ajunge din nou în România. Peste mulți ani, episodul răpirii și al evadării va fi evocat în *Amintiri din trecutul depărtat* (1916), care dovedește și talentul autorului pentru proza memorialistică. Participă la organizarea cercurilor socialiste și la editarea primelor publicații românești de orientare socialistă: „Besarabia” (1879), „România viitoare” (1880) și, îndeosebi, revista „Contemporanul” (1881). Odată cu obținerea concesiunii restaurantului gării din Ploiești (1882), situația materială a familiei sale se îmbunătățește radical. **D.-G.** a avut trei copii: Ștefania Gherea, pianistă, căsătorită cu criticul Paul Zarifopol, Alexandru Gherea, militant socialist și comunist, și Ioan D. Gherea, estetician și filosof. În 1890 primește în mod oficial „împămânținerea”. **D.-G.** a debutat în publicistica politică în 1883, sub pseudonimul Caiu Grachu, cu *Un răspuns d-lui prim-ministru Ioan C. Brătianu*, apărut în „Emanciparea”. În „Revista socială”, „Drepturile omului”, „Munca”, „Critica socială”, „Democrația socială”, „Lumea nouă”, „Lumea nouă literară și științifică”, „Socialismul”, semnând cu numele său, cu inițiale sau cu pseudonime (I. Vasiliu, Spartacus, Caiu Grachu), a colaborat cu articole de popularizare privind marxismul, mișcarea muncitorească internațională sau politica internă și externă a României. În repetate rânduri s-a aflat printre delegații Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România la congrese și consfătuiri internaționale. Era, de altfel, și principalul autor al programului partidului înființat în 1893, al cărui membru de seamă a rămas și după reînființarea sa, în 1910. Odată cu intrarea României în război, pleacă în Elveția, de unde se întoarce în 1919, nu cu mult timp înainte de a muri. Printr-o îndelungată și substanțială activitate publicistică, **D.-G.** a fost, la sfârșitul secolului al XIX-lea, principalul propagator al

marxismului și al ideilor socialiste în România. *Karl Marx și economiștii noștri* (1884), *Robia și socialismul*, *Ce vor socialiștii români* (1886), *Anarhism și socialism* (1887), *Concepția materialistă a istoriei* (1892), *Din ideile fundamentale ale socialismului științific* (1906) cuprind expuneri ample ale materialismului, ale cărui principii sunt prezentate și exemplificate totdeauna în comparație cu diferite curente ideologice sau filosofice opuse ori divergente (idealismul metafizic, anarhismul, nihilismul, poporanismul). De cele mai multe ori articolele au un ton polemic, iar atitudinea e a unui propagandist care încearcă să expună cât mai accesibil, cu numeroase exemple concrete și analogii, chestiuni abstracte și complicate. În *Neoiobăgia* (1910) și *Asupra socialismului în țările înapoiate* (1911) autorul aplică propria înțelegere a marxismului la analiza structurilor sociale autohtone, propunând câteva teze și concluzii astăzi în bună parte perimate, dar importante pentru istoria sociologiei românești.

Articolele de critică literară, care încep să apară din 1885 în „Contemporanul”, vor fi adunate în trei

volume intitulate *Studii critice*, între 1890 și 1897. **D.-G.** a scos și o revistă literară, „Literatură și știință”, din care n-au apărut decât două volume (1893 și 1894). Cu articole pe teme literare a mai colaborat la „Românul”, „Săptămâna ilustrată”, „Lumea nouă”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Adevărul”, „Evenimentul literar”, „Almanahul social-democrat”, „Gazeta săteanului”. În critica și estetica românească **D.-G.** aduce, pentru prima dată, o perspectivă socială asupra artei, desprinsă din determinismul lui Hippolyte Taine, din ideologia democrațiilor revoluționari ruși și din cea marxistă, încercând să fundamenteze o nouă viziune asupra artei și literaturii. Deși a adoptat de la început o atitudine polemică față de Titu Maiorescu și orientarea junimistă, criticul a avut în vedere, pe lângă perspectiva sociologică asupra artei, și criteriul estetic, maioreescian, relație subliniată mai ales în ultima fază a activității sale. În primele studii – *Personalitatea și morala în artă* (1886), *Asupra criticei* (1887), *Tendenționismul și tezismul în artă* (1887) – arta este privită ca un „product”, determinat de talent și de mediul social și natural din care artistul provine. Între artă și realitate, între artist și societate există relații sensibile de cauză–efect. Literatura, ca expresie a vieții sociale, reprezintă reflexul unei epoci, al unei societăți, dar, la rândul ei, influențează această societate. Din relația artă–societate, înfățișată la început prin determinări rigide, mecaniciste, **D.-G.** va pune în evidență moralitatea artei, susținută, mai ales, prin combaterea, excesivă, a teoriei lui Maiorescu despre impersonalitatea în artă. El crede că „înălțimea morală” a operei este condiționată (relație abordată, uneori, prea simplist) de moralitatea autorului, de unde datoria artistului de a fi o conștiință a epocii, un „artist-cetățean”, implicat direct în acțiunile politice, sociale, naționale ale contemporanilor. Menirea artei și înălțimea ei morală se află în legătură cu viața, cu gândurile, pasiunile și suferințele oamenilor. Literatura trebuie să exprime modul de a gândi și de a simți al unui popor și al unei epoci. Importanța acordată forței educative și moralizatoare a literaturii explică și interesul pentru studiul influenței operei literare asupra cititorului. Disputa dintre **D.-G.** și Titu Maiorescu (începută în „Contemporanul”, cu articolul *Către d-nul Maiorescu*; în volum: *Personalitatea și morala în artă*), fără a prezenta o importanță deosebită în sine, în ciuda ecoului coplesitor din publicistica vremii, s-a iscat din confruntarea, subterană, între două moduri diferite de a

considera arta. Asimilând criteriul estetic promovat de junimiști, **D.-G.** îl integrează unei concepții estetice deterministe și sociologice, continuând, prin unele principii, programul ideologilor pașoptiști. În privința moralității artei, opoziția sa față de Maiorescu a părut multă vreme ireductibilă, fără a fi în fapt. **D.-G.** nu a înțeles că, vorbind despre „înălțarea impersonală” (termen, totuși, ambiguu), Maiorescu se referea la ridicarea artistului deasupra accidentului, pentru realizarea ficțiunii artistice, în afara oricărei preocupări de moralizare sau de propagare a unor idei; **D.-G.** a revenit asupra termenului în liti-giu, definindu-l – în *Leconte de Lisle și poezia contemporană* – într-un fel apropiat, în esență, de înțelesul maioreescian. Mai târziu el va considera că opusă cu adevărat direcției maioreesciene este numai teoria artei „moralist-patriotice”, tezistă așadar. Ideile lui merg spre „sinteza superioară” care, lăsând deplină libertate creatorului, nu neglijează nici elementul moral și social al artei (în sensul ridicării artistului la înalte idealuri sociale), nici influența sa asupra cititorului. Explicațiile cauzale privind geneza și rolul artei îl preocupă în cel mai înalt grad pe teoretician. Orice manifestare artistică este condiționată de structura fizică, nervoasă și sufletească a artistului, care, la rândul lui, este un produs al mediului natural și al împrejurărilor sociale. Un mare poet receptează cu maximum de intensitate problemele epocii și le dă o expresie artistică determinată de „temperamentul” și „psihicul” său, de unde și prezența „tendinței” ca semn al personalității lui. Inevitabil, orice operă are o tendință socială, morală sau politică. Ea este implicită, de aceea opusă „tezei”, care, impusă din afară, este străină operei de artă. Într-o atare viziune, ce atribuie artei o menire importantă în viața socială, nu putea fi vorba nicidecum de supremația formei, pe care teoreticianul o subordonează „adâncimii simțirii”. La imaginea romantică a poetului profet și tribun **D.-G.** adaugă imaginea „artistului-cetățean”, a poetului de geniu angajat în viața cetății. Exemplele ilustre, prezentate pe larg în *Artiștii-cetățeni* (1894), sunt numeroase: Lessing, Schiller, Heine, Diderot, Voltaire, Rousseau, Hugo, Shelley, Byron, Burns, Alfieri, Leopardi, Mickiewicz, Pușkin, Lermontov, Șevcenko, Petőfi. Din nevoia de a reformula pe alte fundamente principiile moderne (sau „științifice”, cum le-a numit el), **D.-G.** a impus un nou concept de critică. O primă expunere a ideilor sale este făcută în *Asupra criticei* (în „Contemporanul”, 1887, apare cu

VIAȚA	OPERA
1855	mai 21 Se naște în târgușorul Slavianka din gubernia ucraineană Ekaterinoslav, într-o familie de negustori evrei, Solomon Katz; după stabilirea în România, numele va fi, pe rând, Constantin Dobrogeanu, I. Gherea și C. Dobrogeanu-Gherea.
1862–1871	Urmează școala primară la Slavianka și începe cursurile gimnaziale la Ekaterinoslav.
1872	Mutat la Harkov pentru a-și da bacalaureatul, va fi prezent și ca audient la Facultatea de Științe din același oraș.
1872–1875	Participă la activitatea cercurilor narodnice din Harkov. Urmărit de poliția secretă țaristă, este nevoit să pibegească, ajungând în cele din urmă la Chișinău.
1875	martie Trece Prutul în România și se stabilește la Iași, unde, pentru a se întreține, e nevoit să lucreze ca muncitor necalificat. Călătorește în Elveția, nucleu al mișcării narodnice, unde contactează mai mulți revoluționari ruși, îndeosebi de orientare bakuninistă. Revine la Iași cu misiunea de a asigura transportul literaturii ilegale din Occident în Rusia. Se căsătorește cu Sofia Parcevschi, fiica unui cârciumar ieșean cu origini poloneze.
1876	I se naște primul copil, Ștefania (Fany), viitoare pianistă și soție a lui Paul Zarifopol. Se stabilește la București, unde deschide un atelier de arămărie, mutat în același an la Ploiești.
1877	Își continuă activitatea de militant socialist, contribuind la organizarea mișcării autohtone. Este urmărit de poliția țaristă pentru un proces intentat în acea vreme narodnicilor nihilști. În contextul războiului ruso-turc, intuind pericolul reprezentat de instalarea Comandamentului armatei ruse la Ploiești, își schimbă identitatea și caută să se mute la București, unde ia în concesiune, pentru scurtă vreme, restaurantul hotelului Concordia. Nereușind să mențină afacerea, revine la Ploiești, unde își asumă riscurile unei afaceri mai consistente: devine antreprenorul unui lanț de spălătorii chiar pentru Crucea Roșie rusească.
1878	octombrie 31 I se înscenează o întâlnire în gara militară rusă de la Galați, este arestat și trimis peste Prut. Încarcerat la Sankt Petersburg, în

1879

închisoarea Petropavlovsk, va fi apoi deportat la Mezen, port la Marea Albă.

Reușește să evadeze din Mezen, ajungând, pe mare, în Norvegia, de unde, prin Anglia, Franța și Austria, revine la Ploiești în septembrie.

Între timp, în țară i se născuse un fiu, Alexandru (Sașa), viitor militant socialist și apoi comunist, executat în 1937, în timpul proceselor de epurare staliniste din URSS.

1880

Începe să se impună ca mentor ideologic al mișcării social-democrate românești. Participă la congresul organizat la Iași de mișcarea socialistă, unde sunt tatonate premisele adecvării discursului socialist la contextul autohton.

1882

După o serie de afaceri păguboase, reușește să obțină concesiunea restaurantului din gara Ploiești, care, sub conducerea sa, devine nu doar un local frecventat de societatea înaltă, de politicieni și de intelectuali, dar și un punct de refugiu al revoluționarilor urmăriți de ohrana țaristă și o modalitate de susținere financiară a mișcării socialiste.

Tot mai decis orientat spre socialismul de tip marxist, face eforturi pentru a-i convinge și pe socialiștii ieșeni de la „Contemporanul”, în frunte cu Ioan Nădejde, să adopte aceeași direcție. Poziția pe care alege să o susțină este una moderată, antianarhistă, antiradicală și legalistă, în linia social-democrației lui Karl Kautsky. Din această postură va acționa ca arbitru informal și conciliator al cercurilor socialiste de la Iași, Ploiești și București, aflate deseori în divergență.

1883

aprilie 15 Debutază în primul număr al revistei „Emanciparea” (editată din inițiativa sa) cu studiul *Un răspuns d-lui prim-ministru Ioan C. Brătianu*, semnat Caiu Grachu, apărut în același an și în broșură.

1884–1887

Publică intens în „Revista socială”, scoasă la Iași de Ioan Nădejde, articole cu caracter economico-sociopolitic și de orientare ideologică. Textele nu sunt semnate deoarece, nefiind cetățean român, autorul căuta să evite eventuale șicane și denunțuri ce s-ar fi putut solda chiar cu expulzarea. Aici apar *Karl Marx și economiștii noștri* (1884), *Robia și socialismul* (1886), *Ce vor socialiștii români? Expunerea socialismului științific și programul socialist* (1885–1886),

1885

Anarhism și socialism (1887) – scrieri care, reluate în volume, îl vor impune ca teoretician al mișcării socialiste românești, aflată la început de drum.

februarie Debutează în critica și în ideologia literară la „Contemporanul” cu un comentariu despre o schiță dramatică a lui V.G. Morțun, semnat I. Gherea.

Urmează, în aceeași revistă, studiile *Trei comedii ale lui I.L. Caragiale* și *DL. Brociner ca descriitor al vieții țărănești*, precum și alte articole, de mici dimensiuni, în „Drepturile omului” și în „Românul”.

1886

Începe polemica cu Titu Maiorescu prin articolul *Către d-nul Maiorescu*, apărut în „Contemporanul” (reluat la publicarea în volum cu titlul *Personalitatea și morala în artă*).

1887

Publică în „Contemporanul” *Decepționismul în literatura română și Eminescu* (primul studiu consistent consacrat la noi poeziei eminesciene), *Critica criticei* (în volum: *Asupra criticei*) și *Direcțiunea „Contemporanului”* (în volum: *Tendenționismul și tezismul în artă*).

1888

Publică *Schițe critice* (în volum: *Ceva despre clasicism și romantism*), eseu cu care își încheie activitatea la „Contemporanul”.

1889

16 decembrie Pentru a înlătura primejdia expulzării, solicită Parlamentului „împământarea”.

1890

Naturalizarea va fi aprobată de Adunarea Deputaților (19 mai) și de Senat (15 iunie), fiind sancționată de regele Carol I la 21 iunie.

I se tipărește primul volum din *Studii critice*, semnat I. Gherea (C. Dobrogeanu), volum care include și două studii inedite: *A. Vlahuță* și *I.L. Caragiale*. Ediția a doua apare în același an. Tot atunci publică, în mai multe numere din „Munca”, articolul *Chestiunea țărănească*, unde critică falsul reformism prin care conservatorii înțelegeau să amelioreze situația țăranilor răsculați în 1888.

1891

Editează al doilea volum din seria *Studii critice*, în care sunt introduse și patru studii inedite: *Asupra criticei metafizice și a celei științifice*, *Cauza pesimismului în literatură și viață*, „*Făclia de Paște*” și *Criticii noștri și „Năpasta”*. Propus pentru un premiu al Academiei, volumul este respins, odată cu volumele de teatru ale lui I.L. Caragiale.

Începe să semneze C. Dobrogeanu-Gherea, după ce anterior apelase la diverse pseudonime sau la semnăturile I. Gherea și I. Gherea (C. Dobrogeanu).

1892

martie În „Convorbiri literare” apare, cu o întârziere de șase ani, răspunsul lui Titu Maiorescu la studiile criticului de la „Contemporanul”, intitulat *Asupra personalității și moralității poetului* și integrat apoi în eseul *Contraziceri?* din volumul al treilea din *Critice*.

Colaborează la „Critica socială”, scoasă la Iași (aici publică *Rolul păturei culte în transformările sociale*), și la „Democrația socialistă”, scoasă de cercul socialist ploieștean.

I se tipărește în broșură conferința *Concepția materialistă a istoriei*.

1893

martie 31–aprilie 3 Participă la congresul de constituire a Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România (PSDMR), sub îndrumarea sa fiind elaborate documentele programatice ale noului partid.

aprilie Editează la București, sub conducerea sa, primul tom al revistei „Literatură și știință”, beneficiind de colaborări prestigioase: B. Delavrancea, Al. Vlahuță, N. Iorga ș.a. Aici publică studiile *Mișcarea literară și științifică*, *Idealurile sociale și arta* ș.a.

Studiul *Anarhia cugetării*, apărut în „Critica socială” cu un an în urmă, i se tipărește și în franceză, în publicația „L'Ère nouvelle”, cu titlul *Max Stirner*, de unde va fi citit și comentat favorabil de Friedrich Engels, Karl Kautsky, Paul Lafargue ș.a.

iulie 25–iulie 31 Se află în delegația română la Congresul al III-lea al Internaționalei Socialiste, care se desfășoară la Zürich. Insistă ca pe ordinea de zi să fie inclusă și „chestiunea agrară”, obținând votarea unei rezoluții.

1894

Apare tomul al doilea al revistei „Literatură și știință”, în care publică articolele *Artiștii-cetățeni*, *Polemice* și *Artiștii proletari intelectuali* (în volum: *Artiștii proletari culti*).

1895

iunie 17 I se naște al treilea copil, Ionel, viitor pianist, filosof și eseist, cunoscut sub numele Ioan D. Gherea.

1895–1896

Publică în „Lumea nouă” și în suplimentul ei științific și literar *Tendențele literaturii franceze actuale*, *Greutățile traducerii*, *Ce trebuie să traducem*, *Materialismul economic și literatura*, precum și o ultimă replică polemică la adresa unor tineri maiorescieni prea zeloși.

1897**1899–1900**

Destrămarea PSDMR și trecerea unor fruntași ai acestuia în Partidul Național Liberal, alături de Ion I.C. Brătianu, eveniment cunoscut și sub numele de „trădarea generoșilor”, îl mâhnesc profund și îi accentuează neurastenia de care suferă de mai multă vreme.

1900**1902****1906**

Încercările de refacere a mișcării socialiste îl găsesc gata să acorde acesteia ajutor ideologic și material.

mai 28 Susține la cercul România Muncitoare din București conferința *Din ideile fundamentale ale socialismului științific*, publicată și în broșură.

1907**1907–1908****1908**

Participă la o întrunire a socialiștilor ploieșteni, unde susține cauza votului universal.

1909

Tot aici tipărește substanțialul articol *D. Panu asupra criticei și literaturii*.

Apare al treilea volum din *Studii critice*, în care piesa de rezistență era studiul inedit *Poetul țărănimii*, consacrat lui G. Coșbuc.

În „Adevărul” i se publică eseu *Socialismul român este el o plantă exotică?*, unde analizează reușitele, dar și cauzele crizei socialismului din România.

Începe colaborarea la „România muncitoare”, mai intensă din 1905.

Publică în „Calendarul muncii pe 1907” scrierea autobiografică *Din trecutul depărtat. Un fragment din amintirile mele*, relatare a deportării sale din 1878–1879. Va fi reluată în volum în 1910 și în 1916.

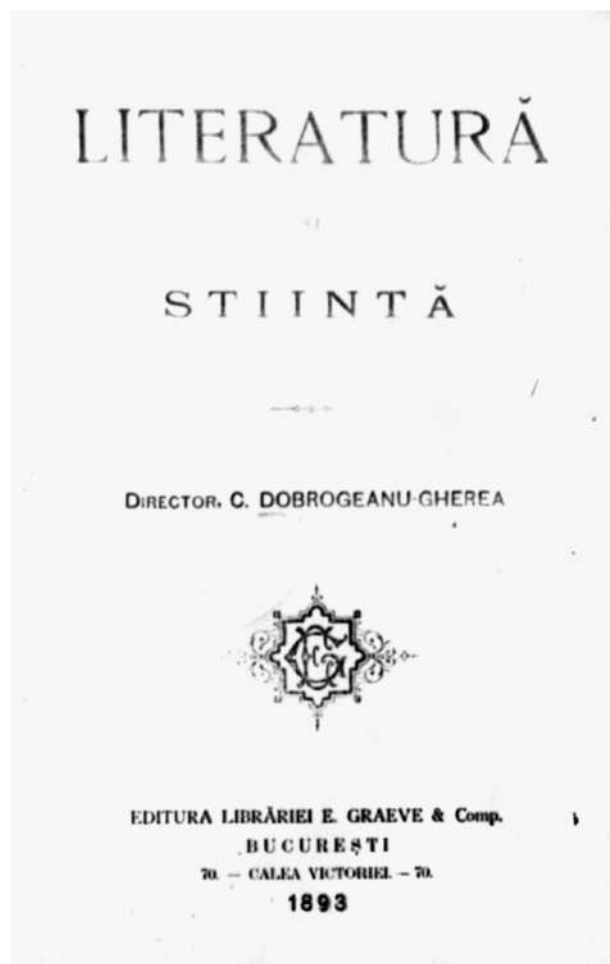
În revista ieșeană „Viitorul social” i se tipăresc o serie de articole polemice – *Judecata posterității și judecata contemporanilor*, *Un mic răspuns la o mică recenzie* și *Post-scriptum sau Cuvinte uitate* –, stârnite de studiul lui C. Stere *Social-democratism sau poporanism?*, apărut în „Viața românească”. În dezacord cu foștii socialiști deveniți poporaniști, susține că socialismul rămâne o opțiune valabilă în spațiul românesc, nu o „formă fără fond” sau o „plantă exotică”.

Își spune cuvântul în polemica generată de articolul *Foștilor mei amici politici*, scris de C. Mille, în care se repetau acuzațiile de trădare aduse „generoșilor” trecuți la liberali în 1899. Încredințează „Adevărului” o scrisoare deschisă către G. Ibrăileanu, în care susține punctele de vedere expuse de C. Mille.

	aprilie Este decorat cu medalia Bene Merenti clasa I, dar o refuză.	
1910		lese de sub tipar <i>Neoiobăgia</i> , cu subtitlul <i>Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare</i> , lucrare de pionierat în sociologia românească, a cărei notorietate va depăși granițele țării. Aici se aprofundează analiza (in)adecvării socialismului marxist la realitățile unui stat agrar.
1911		Ca postfață la versiunea în limba română a lucrării lui Karl Kautsky <i>Bazele social-democrației</i> , publică studiul <i>Asupra socialismului în țările înapoiate</i> , care continuă reflecțiile din <i>Neoiobăgia</i> .
1912	iunie Pleacă la Berlin împreună cu B. Delavrancea și Al. Vlahuță pentru a asista la înhumarea lui I.L. Caragiale. noiembrie Participă la conferința extraordinară a Internaționalei Socialiste de la Basel, ca delegat al social-democraților români.	
1914–1915		I se tipărește broșura <i>Război sau neutralitate</i> , în presa social-democrată apărându-i numeroase articole în care pledează pentru menținerea neutralității României.
1915	iulie la parte, la București, la a doua conferință social-democrată interbalcanică.	
1916	august 13 După decizia României de a intra în război alături de Antantă, prin urmare și alături de Rusia, evaluând riscurile de a intra iarăși în raza poliției secrete țariste, părăsește țara, stabilindu-se în Elveția, la Zürich.	
1919		Întors din exil, își exprimă, în „Lumea nouă”, satisfacția pentru introducerea votului universal și reflectează la destinul socialismului în condițiile economice și sociopolitice ale României abia ieșite din război, într-un articol-interviu scris la solicitarea lui I. Sion.
	noiembrie 3 Întovărașit de soția sa, revine la Ploiești. Își găsește afacerile ruinate, iar mișcarea social-democrată serios minată din interior de agitațiile viitorilor comuniști, pe care îi dezavua.	
1920	mai 7 În urma unei intervenții chirurgicale nereușite, C. Dobrogeanu-Gherea se stinge din viață la București, unde va fi și înmormântat la cimitirul Sfânta Vineri.	

titlul *Critica criticeî*). El respinge de la bun început critica literară curentă, căreia îi reproșează superficialitatea, caracterul parazită, tendința spre apologie sau denigrare, spiritul de gașcă literară sau politică, exclusivismul și, mai ales, absența unui crez literar și artistic. Orientării reprezentate de Maiorescu, numită aici „critica judecătorească”, i se recunosc mari merite istorice în promovarea valorilor și în respingerea nulităților din literatură, dar faza acesteia este considerată încheiată, depășită definitiv de noile cerințe ale evoluției culturii, filosofiei și esteticii. În centrul activității criticii, în înțelesul modern, se așază opera literară, un „organism” căruia interpretul trebuie să-i dea o explicație causală, să-i justifice apariția, raportând-o la creatorul ei (temperament, psihic, biografie) și la mediul social. Urmează analiza estetică a operei, adică a puterii ei de sugestie și a mijloacelor de realizare. Criticul nu este dator să se preocupe de toate aceste aspecte, însă **D.-G.** propune o perspectivă „totală” asupra literaturii, într-o încercare de a îmbina critica biografică și psihologică cu cea sociologică, deterministă și, abia în ultimul rând, cu cea estetică și stilistică. Accentul cade pe explicarea sociologică, având ca principale obiective relațiile dintre literatură și mediu, idealurile sociale și morale ale artistului. Este o critică de explicație și analiză, vizând cercetarea resorturilor operei. În primele studii se supralicitează aspectul scientist al metodei, prin exces de clasificări și prin detașarea ideologiei de cuprinsul operei. Odată cu aspectul social, teoreticianul insistă asupra determinării istorice a operei. A neglijat, însă, tradiția literară, istoria literară, ca element de explicare causală a fenomenului literar. Înscrierea operei într-o serie istorico-literară, înainte de a fi plasată în context social, nu se regăsește printre preocupările lui principale. El este conștient că metoda pe care o promovează se află la începuturile ei, că dificultățile sunt mari, riscul de a simplifica, de a exagera sau de a greși fiind greu de evitat. A atras atenția asupra pericolului fetișizării noii metode, asupra aplicării dogmatice, nediferențiate a unor principii generale, deși el însuși nu a putut ocoli totdeauna interpretările rigide sau explicațiile simpliste. În *Materialismul economic și literatura* (1895) progresul în acest sens este evident. **D.-G.** distinge acum mai multe straturi, „elemente”, ale creației literare: „partea estetică în general”, „partea atât de importantă, *personală*, specială fiecărui artist” și partea socială. Numai ultima s-ar afla într-o

legătură causală cu structura economică a societății. Va reveni, pe larg, asupra principiilor criticii moderne în *D. Panu asupra criticei și literaturii* (1896), polemizând cu G. Panu pe marginea suitei de articole apărute în „Epoca literară” sub titlul *Critica și literatura* (1896). Păstrând liniile principale de orientare, concepția sa apare, în această ultimă fază a activității, sensibil îmbogățită. Orizontul s-a lărgit: pornind de la operă și autor, critica poate studia și explica marile curente literare, ajungând la sinteze de filosofia istoriei și a artei. Dincolo de obiectivele și fundamentul științific al criticii, **D.-G.** distinge acum partea estetică a disciplinei, considerată un gen literar independent. Critica „reînviază” într-un fel propriu opera de artă, este expresia unei personalități intelectuale și artistice. De aceea, criticul „se naște”, el trebuie să aibă nu numai o vastă cultură, ci și o vocație înnăscută. Critica cere intuiție și gust, chiar inspirație. Reconstituirea universului operei

literare trebuie să fie însoțită de judecata de valoare, considerată numai o treaptă în realizarea sintezei – lucrare științifică și artistică în același timp. Principalele studii teoretice ale lui **D.-G.** au un caracter polemic, fiind legate de o confruntare de opinii cu esteticienii și criticii literari de altă orientare: cu Titu Maiorescu în *Asupra criticei și Asupra esteticei metafizice și științifice*, cu I.N. Roman în *Tendenționismul și tezismul în artă*, cu G. Bogdan-Duică în *Asupra criticei metafizice și a celei științifice*, cu A. Philippide în *Idealurile sociale și arta ori cu G. Panu în D. Panu asupra criticei și literaturii*. A preferat forma polemică pentru că o considera accesibilă unui cerc mai larg de cititori nespecialiști și mai potrivită pentru a pune în evidență propriile puncte de vedere în probleme estetice și literare. Pentru el polemica însemna o confruntare pe terenul ideilor, uneori foarte tăioasă, care nu excludea respectul pentru persoana adversarului; dimpotrivă, preopinentul trebuia convins, convertit. Tonul e volubil, degajat și ironic, expunerea, adesea prolixă, plină de digresiuni, pilde și analogii. Pasiunea ideilor, vioiciunea argumentării, verva incitantă a polemistului dau articolelor efervescență intelectuală.

Cele dintâi articole de critică literară propriu-zisă publicate de **D.-G.** au caracter polemic, respingând producții literare fără valoare, imagini falsificate ale realității, cum ar fi, de pildă, nuvela lui I. Brociner *Sanda* (în *D-l Brociner ca descriitor al vieții țărănești*, 1885) sau romanul lui Duiliu Zamfirescu *În fața vieții* (în *Pesimistul de la Soleni*, 1886). Scrierile sunt ridiculizate prin rezumarea ironică, afectând interesul, și prin mimarea malițioasă a stilului autorului. Cu totul altă structură au studiile dedicate marilor scriitori, dar a căror consacrare era încă „în mișcare”. Aplicându-și metoda și principiile la literatura română, **D.-G.** a realizat primele studii monografice asupra operei lui M. Eminescu, I.L. Caragiale și G. Coșbuc. Studiul *Eminescu* (1887) reprezintă cea dintâi încercare de analiză a creației poetului, având ca principală țintă desprinderea semnificației sociale a operei: tendințe și idealuri morale și sociale, explicarea psihologică și socială a pesimismului, definirea temperamentului artistic și a temelor caracteristice (critica socială, erotica, poezia naturii, idealizarea trecutului). În dezacord cu Maiorescu, **D.-G.** vede în poet o natură idealistă, optimistă, pesimismul liricii sale nefiind decât o rezultată a mediului social, a ideologiei conservatoare și a influențelor filosofiei lui Schopenhauer.

Contradicția dintre cele două „suflete” ale lui Eminescu – cel optimist și cel pesimist – ar explica contradicțiile descoperite în operă. Recunoscând valoarea artistică excepțională a liricii eminesciene, criticul încearcă să dovedească, totuși, că idealul social, moral și erotic al poetului este contestabil, ceea ce ar înrâuri nefavorabil poezia însăși. Analiza sociologică a acestor idealuri, izolată de rostul lor poetic, se arată în cele din urmă inadecvată, coborând până la comentariul vulgarizator (ca în însemnările referitoare la poemul *Luceafărul*). Despre G. Coșbuc **D.-G.** a scris, în 1897, un studiu amplu (*Poetul țărănimii*), care a însemnat consacrarea poetului ca valoare de primă mărime în literatura română. Mijloacele de analiză au evoluat aici, devenind mai subtile. Mai receptiv la lirismul lui Coșbuc decât la cel eminescian, criticul reconstituie universul „poetului țărănimii”, văzându-l ca pe o vastă epopee a unei comunități etnice și sociale, cu tradiții, ritualuri și mituri specifice, cu o străveche și imuabilă concepție de viață. Explicațiile de ordin social reprezintă numai punctul de plecare, studiul dezvoltându-se ca o pătrunzătoare introducere în lirica lui Coșbuc sub latura tematică. Pentru a marca originalitatea poetului, se apelează, cu mai multă aplicație decât în studiile anterioare, la analiza procedeele stilistice, a imaginilor specifice – toate aduse în discuție pentru a sublinia evoluția artistică a acestuia, consecința a modificărilor afective generate de schimbarea mediului social. Gustul lui **D.-G.** în poezie e, totuși, incert, fapt ușor de observat îndeosebi în studiul *A. Vlahuță* (1890). Atras de versificarea retorică și discursivă a unor idealuri sociale pe care le prețuia, el exaltă calitatea unor pastişe epigonic-eminesciene, puse mai presus de valoarea modelului. Lui I. L. Caragiale, de care îl lega și o mare prietenie, criticul i-a închinat un studiu (*I.L. Caragiale*, 1890) și câteva articole substanțiale: *Caragiale fluierat* (1885), „*Făclia de Paște*”, *Criticii noștri și „Năpasta”* (1891). Aspectul de satiră socială este cel care i-a atras, în primul rând, interesul. Comediile lui Caragiale sunt pentru el un prilej de a analiza societatea românească, cu tipurile sociale reprezentative, așa cum se reflectă în operă. Cele mai multe observații vor fi, deci, de natură sociologică. Sunt puse în evidență anomalile rezultate din introducerea „formelor” occidentale peste un „fond” autohton cu totul nepregătit pentru înnoiri. „Neajunsurile” semnalate în comediiile lui Caragiale (lipsa adâncimii psihologice, a

unui ideal social înalt, amoralismul) sunt, de fapt, neajunsurile interpretării sociologizante a criticului. Analize amănunțite, vădind finețe și spirit de observație în revelarea psihologiei personajelor, cuprind articolele despre *O făclie de Paște* și, îndeosebi, despre *Năpasta*, privită ca o dramă psihologică, cu personaje verosimile. Valabilitatea interpretărilor lui D.-G., îndeosebi aceea asupra lui Eminescu, a fost deseori contestată, cel puțin pe unele laturi. Explicațiile cauzale discutabile, moralismul, insuficiența receptării artistice a poeziei eminesciene, opacitatea față de semnificația general umană a comediilor lui Caragiale au erodat, în timp, valoarea acestor interpretări. Ele au fost însă primele modele de analiză coerentă, superioară, a creației marilor scriitori, primele încercări de a deduce de aici o viziune artistică asupra lumii, de a considera capodoperele literaturii române din perspectiva marilor probleme ale vieții sociale. Preocuparea de a pune în valoare semnificația unor scrieri se însoțește permanent cu încercarea de a le integra într-o arie mai largă de tendințe și curente literare din mișcarea artistică românească și europeană. Eminescu, Vlahuță, Delavrancea devin reprezentativi pentru „decepționismul” care ar fi cuprins literatura română odată cu destrămarea iluziilor pașoptiste – *Decepționismul în literatura română* (1887). Idealurile sociale generoase și literatura militantă au fost înlocuite, din cauza noilor factori sociali, cu pesimismul artiștilor și indiferența publicului – *Cauza pesimismului în literatură și viață* (1891), *Asupra mișcării literare și științifice* (1893). De asemenea, anomaliiile societății burgheze devin tot atâtea pricini ale pesimismului. Din studierea a ceea ce consideră a fi noua poziție socială a intelectualilor în România D.-G. dezvoltă teoria apariției „proletarilor intelectuali” și a „artiștilor proletari culti”, încercând să caracterizeze global literatura produsă de această categorie de creatori, reprezentată în primul rând de Eminescu – *Artiștii proletari culti* (1894). Tentativa de a grupa mai toți scriitorii (chiar și Maiorescu e socotit proletar intelectual prin origine) sub semnul unor trăsături comune este neconvingătoare prin exces de generalizare, iar termenul „proletar intelectual” e mai mult o metaforă, care nu acoperă o realitate socială. D.-G. a fost, prin excelență, un critic al literaturii contemporane lui. Scriitorii pașoptiști sunt elogiați pentru militantismul lor, dar niciodată analizați. Din tradiția literară românească a reținut

cu adevărat numai semnificația poeziei populare, de a cărei importanță pentru evoluția literaturii culte era pe deplin convins. În privința grupării junimiste, atitudinea lui este diferențiată: apreciindu-i meritele în lupta pentru limba literară și pentru promovarea valorii estetice a operelor, recunoscând, nu o dată, rolul lui T. Maiorescu, respinge ideologia politică a curentului, considerată cauza pentru care junimismul nu s-a transformat într-o amplă mișcare literar-artistică (*Idealurile sociale și arta*). În schimb, pe discipolii lui Maiorescu (P. P. Negulescu, D. Evolceanu, M. Dragomirescu) îi trata de sus, ca pe niște „critici voluntari”. E de remarcat că prozatorii și poeții adunați în jurul revistei „Contemporanul” sunt menționați, uneori elogios, cu epitete încurajatoare, numai în articole de sinteză, dar, cu excepția lui O. Carp, rareori supraapreciați. Deși se grupau, ideologic, sub același steag, criticul n-a făcut în privința lor concesii sub raportul exigenței artistice. Pentru lărgirea orizontului și sporirea valorică a literaturii române, vedea necesare orientarea scriitorilor spre teme

esențiale, vitale, de rezonanță socială și sincronizarea lor cu marile literaturi europene. În scopul educării estetice a publicului, el cerea un program de traduceri din literatura universală. Un ciclu de articole se ocupă de însemnătatea traducerilor, de dificultățile legate de selecția și de posibilitatea realizării unor tălmăciri artistice în limba română. A pus în circulație, în publicistica românească, numele lui Émile Zola, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant și ale scriitorilor ruși, care devin, mai ales datorită lui, familiare cititorilor români. A scris cu înțelegere și căldură despre Dostoievski (1885) și Turgheniev („*Generația nouă*” de Turgheniev, 1891), a tradus el însuși din A.N. Ostrovski (*Furtuna*, 1911), iar lui Taras Șevcenko i-a dedicat o evocare poematică (1908). Interesat de marile curente literare, a dat, în 1888, studiul *Ceva despre clasicism și romantism*, o încercare de definire a celor două curente și temperament artistice, pornind de la sintezele lui Hippolyte Taine și Heinrich Heine. Realismul romancierilor din secolul al XIX-lea, numit spre sfârșitul secolului „naturalism”, rămâne cel mai apropiat de gustul și preferințele sale – *O problemă literară* (1895), *Țăranul în literatură* (1897), dar nu este opac nici la poezia franceză, parnasiană și simbolistă, cum se poate observa în *Tendințele literaturii franceze actuale*, *Leconte de Lisle*. Charles Baudelaire nu-i era nici el necunoscut, dar rigorismul moral al criticului accepta cu greu imaginile șocante ale poetului francez. De o școală gheristă, în istoria criticii românești, se poate vorbi numai în ceea ce privește continuarea direcției sociologice pe care **D.-G.** o inaugurează. Sub aspectul criticii explicative și deterministe, influența lui e ușor de detectat în activitatea lui Raicu Ionescu-Rion, G. Panu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, H. Sanielevici, Mihai Ralea. Studiile lui critice au introdus un nou mod de a scrie despre autori și opere, întemeiat pe îmbinarea analizei cu sinteza, pe argumentarea pasionată și ingenioasă, susținută de o puțin comună vervă polemică.

Dobrogeanu-Gherea este mai informat decât contemporanii săi, știind multe și de toate în felurite limbi, dar se așază oriunde se duce, fie și cu blândețe, împotriva ordinii stabilite. Se adaptează cu o ușurință uimitoare mediului cu care însă nu voiește să se confunde, rămânând mereu un spirit instigator, subversiv, pe deasupra idealurilor restrânse ale unei națiuni.

G. CĂLINESCU

Împrejurarea că Gherea n-a făcut, propriu-zis, critică estetică nu poate umbri totuși faptul capital de a fi fost primul critic de la noi pentru care opera literară s-a impus ca o realitate ce urma să fie analizată ca atare. Prin această disociere a literarului de cultural, calea viitoare de evoluție a criticii românești fusese deschisă.

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *Studii critice*, I–III, București, 1890–1897; ed. 2, I–III, București, 1890–1897; ed. 3, vol. I–III, București, 1923, vol. IV–V, îngr. Barbu Lăzăreanu, București, 1925–1927; ed. îngr. și introd. George Ivașcu, București, 1967; ed. I–II, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1976; *Concepția materialistă a istoriei*, București, 1892; *Taras Șevcenko*, București, [1908]; *Neoiobăgia*, București, 1910; *Din trecutul depărtat*, București, 1910; ed. (*Amintiri din trecutul depărtat*), București, [1916]; *Scrieri social-politice*, îngr. și introd. Damian Hurezeanu, București, 1968; *Correspondență*, îngr. I. Ardeleanu și N. Sorin, București, 1972; *Asupra criticei*, îngr. și postfață Mircea Iorgulescu, București, 1973; *Opere complete*, I–VIII, București, 1976–1983. **Traduceri:** A.N. Ostrovski, *Furtuna*, București, 1911.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, 232–236; Maiorescu, *Critice*, III, 85–108; Sanielevici, *Încercări*, 1–16; Dragomirescu, *Scrieri*, 269–357; Lovinescu, *Scrieri*, I, 253–266; Ibrăileanu, *Note*, 149–165; Sanielevici, *Noi studii*, 187–196, 253–301; Călinescu, *Opere*, IV, 465–477, 496–498; E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, II, București, 1940, 279–288; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 484–488, *Ist. lit.* (1982), 549–553; Perpessicius, *Opere*, XII, 117–129; Dima, *Studii*, 64–66, 72–82, 270–278; Nicolescu, *Contemporanul*, *passim*; George Ivașcu, *Dobrogeanu-Gherea*, București, 1972; Damian Hurezeanu, *C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1973; *Ist. lit.*, III, 587–636; Gafița, *Fața lunii*, 475–508; *C. Dobrogeanu-Gherea interpretat de...*, îngr. și pref. Mircea Iorgulescu, București, 1975; *Dicț. lit.* 1900, 288–293; Iorgulescu, *Fișcul*, 57–106; Ornea, *Confluente*, 151–205; Ornea, *Contemporanul*, *passim*; Virgil Vintilescu, *Polemica Maiorescu-Gherea*, Timișoara, 1980; Z. Ornea, *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1982; Z. Ornea, *Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1983; Negoiteșcu, *Ist. lit.*, I, 123–125; Mihai Ungheanu, „*Adio, domnule Maiorescu!*”, București, 1995; *Dicț. esențial*, 257–259; Cristian Preda, *Staulul și sirena. Dilemele unui marxist român*, București, 2002; Manolescu, *Istoria*, 457–459; Zamfir, *Panorama*, I, 393–401. **L.V.**

DOBROȘINSCHI-MALAI, Elena (11.III.1898, Mana-Orhei – 6.XI.1971, Craiova), poetă. Este fiica Paraschivei (n. Harștea) și a lui Elisei Dobroșinschi. A făcut studii la școala eparhială din Chișinău. Încadrată din 1916 în învățământul primar, a participat activ la făurirea noilor destine ale ținutului natal în perioada interbelică. În 1939 s-a aflat între fondatorii Societății Scriitorilor din Basarabia, fiind

aleasă apoi și secretar al organizației. În 1944 s-a refugiat, împreună cu soțul ei, învățătorul Naum Malai, peste Prut, fiind relocați în Timiș, în Oltenia, apoi în Dobrogea. După pensionare s-au stabilit la Craiova.

D.-M. a debutat la douăzeci de ani, ulterior colaborând la numeroase publicații: „Cosinzeana”, „Societatea de mâine”, „Viața Basarabiei”, „Moldova de la Nistru”, „Răsăritul”, „Ardealul”, „România nouă”, „Școala basarabeană”, „Itinerar” ș.a. A scris o poezie descriptivă, pastorală, sub influența liricii populare, adunată în volumele *Picături de rouă* (1920), *Melodia mahnirii* (1930) ș.a. După opinia lui Adrian Dinu Rachieru, **D.-M.** vădește totuși și câteva „infiltrații de poezie modernă”.

SCRIERI: *Picături de rouă*, Chișinău, 1920; *Melodia mahnirii*, Chișinău, 1930; *Murmur de izvoare*, Chișinău, 1940; *Prințesa Andrada*, Craiova, 1995.

Repere bibliografice: *Scriptori de la „Viața Basarabiei”*, îngr. Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu, Chișinău, 1990, 54–55; Vasile Badiu, *Elena Dobroșinschi-Malai*, „Glasul națiunii”, 1994, 25; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 143; Colesnic, *Basarabia*, IV, 180–185; Iurie Colesnic, [Elena Dobroșinschi-Malai], „Basarabia”, 2003, 1–3, 2007, 2–3; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 88.

E.H.

DOBROTĂ, Eugeniu (23.XII.1893, Poiana Sibiului, j. Sibiu – 11.XII.1973, Poiana Sibiului, j. Sibiu), prozator, culegător de folclor. Este fiul Elisabetei și al lui Nicolae Dobrotă, preot. Și-a început învățătura în localitatea natală, a continuat la gimnaziul românesc din Brașov și la Facultatea de Medicină, mai întâi la Cluj, în 1912–1913, apoi la Budapesta în 1917–1918 și din nou la Cluj în 1919–1921. Pentru a nu fi trimis în război, urmează și cursurile Facultății de Teologie din Sibiu. Între 1921 și 1925 funcționează ca asistent la Facultatea de Medicină din Cluj, pentru ca ulterior să ocupe postul de medic-șef al dispensarului din Poiana Sibiului, pe care nu-l va mai părăsi decât pentru scurt timp, în perioada 1948–1953, când este transferat în localitățile Slimnic (județul Sibiu) și Lisa (județul Brașov).

Volumul de debut al lui **D.**, *Lăcrămioare* (1917), un mănunchi de „cântece de război culese de la fetele din Poiana Sibiului”, a fost tipărit pe cheltualia autorului, ca de altfel toate cărțile sale. Textele, autentice, sunt însoțite de indicații privind numele și porecla informatoarelor. „Lăcrămioarele” culese – majoritatea doine – se înscriu între contribuțiile

transilvănene meritorii la valorificarea poeziei tradiționale „de război”. Călător de elită, amintind de Dinicu Golescu și de Ion Codru-Drăgușanu, **D.** își așterne pe hârtie impresiile culese din lungile peregrinări prin Europa, Orientul Mijlociu sau Africa. Pretutindeni pe unde-l poartă pașii – de la Assuan la Ierusalim, de la Paris la München sau Viena – duce cu sine dorul după pământul de-acasă, după Carpați. Inevitabilele comparații cu realitățile românești îl dor și, nu o dată, îi produc dezamăgiri. *Soarele din Piatra Albă* (1940), subintitulat „roman din Carpați”, volum cu puternice accente autobiografice, vrea să fie o pledoarie pentru revenirea la natură și în natură. Intenția autorului, mărturisită într-o scurtă prefață, a fost aceea de a atrage atenția „adevăraților români”, că „neamul... nu mai poate progresa” decât printr-o reîntoarcere la valorile perene ale satului – unica sursă și șansă a „însănătoșirii” societății românești. Personalitatea doctorului **D.** lărgeste registrul de figuri culturale din Mărginimea Sibiului.

SCRIERI: *Spre soarele de la Assuan*, Poiana Sibiului, 1935; *Ierusalim–Paris*, Poiana Sibiului, 1935; *În țara sfântă*, Poiana Sibiului, 1935; *Soarele din Piatra Albă*, Poiana Sibiului, 1940. **Culegeri:** *Lăcrămioare*, Poiana Sibiului, 1917.

Repere bibliografice: Ion Mariș, *Un poienar străbate lumea: dr. Eugeniu Dobrotă*, TR, 1994, 3.

I.Ms.

DOCHIA, revistă apărută la București, lunar, din mai 1896 până în aprilie 1898. Adela Xenopol, sora istoricului A.D. Xenopol, redactează această publicație în scopul susținerii revendicărilor femeiste și pentru a promova o mișcare culturală în acest sens. Au colaborat A.D. Xenopol, V.A. Urechia, Cincinat Pavelescu, Virginia Micle-Gruber, Maria Cunțan, Cornelia din Moldova, J.B. Hétrat, D. Karnabatt, Elena Sevastos, Smara. De fapt, Adela Xenopol scria, întrebuițând numeroase pseudonime (Stanca, Zina Bucov, D. Elgard ș.a.), aproape întreaga revistă. Din literatura Elenei Văcărescu, a Iuliei Hasdeu, a Louisei Ackerman se traduc versuri. **D.** a publicat și multă literatură populară, dar fără preocupări științifice. Încercările de critică literară ale Adelei Xenopol, mai ales o analiză a prozei lui B. Delavrancea (*Depănătura*. „*Liniștea lui Delavrancea*”), care o arată adversar convins al naturalismului, și câteva vii portrete literare (V. Alecsandri, M. Eminescu, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni) sunt de menționat.

R.Z.

DOCLIN, Octavian (pseudonim al lui Octavian Chișăliță; 17.II.1950, Doclin, j. Caraș-Severin), poet. Este fiul Mariei (n. Olariu) și al lui Ioan Chișăliță, țărani. Școala elementară o urmează în comuna natală (1957–1965), iar liceul în comuna Grădinari (1965–1969). Este absolvent al Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic din Oradea (1972). Predă limba și literatura română și limba franceză la Bixad, județul Satu Mare (1972–1977). Ulterior e referent de specialitate (literatură, teatru) la Centrul Județean al Creației Populare Caraș-Severin. La Reșița este președintele Fundației „Octavian Doclin”, redactor-șef al revistei „Reflex”, care apare din 2000, director al Editurii Modus. Debutează ca elev, în revista liceului din Grădinari (1968), iar editorial în volumul colectiv *Ritmuri din Țara lui Iovan Iorgovan* (1970); prima plachetă individuală, *Neliniștea purpurei*, îi apare în 1979. Colaborează la „Arca”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Discobolul”, „Familia”, „Knijevni život”, „Luceafărul”, „Meridianul Timișoara”, „Orizont”, „Poesis”, „Poezia”, „România literară”, „Semenicul”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Vatra”, „Viața românească” ș.a. Este deținătorul mai multor premii, printre care Premiul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor (1992, 1996), Premiul Uniunii Scriitorilor (1998, 2001), Premiul „C.S. Anderco” la Frontiera Poesis (1999) pentru întreaga activitate poetică. În 2004 i s-a decernat Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Placheta de debut a lui **D.**, poet ulterior extrem de prolific, este, în spiritul vremii, un imn închinat țării și oamenilor, cinstind „mâna roditoare-a țărânului/ preacurată de atâta țărăină” (*Greu încărcat de lumină*). Pe fond de peisaj străvechi, se intonează, în pofida tematicii convenționale, o poezie ce pendulează între neprihănit și solemn (*Bucură-te, tu, Descântec întors, Măinile, Neliniștea purpurei*). Volumele, ce s-au succedat cu o ritmicitate susținută, *Ființa tainei* (1981), *Muntele și Iluzia* (1984), *Curat și nebiruit* (1986), sunt alcătuite din poeme exprimând comuniunea cu natura: „te voi iubi atât de frumos/ cum numai un voievod/ ține în brațe o mănăstire” (*Pe râu în jos*). Ca timp, debutul lui **D.** coincide cu intrarea în scena literaturii a poezilor generației '80, și el aflându-se în căutarea propriei formule. *Cu gândul la metaforă* (1986), *A te bucura în eroare* (1992), *În căutarea poemului scurt* (1993), *Agresiunea literei pe hârtie* (1996) îl reprezintă pe autor într-o neobosită explorare a cuvântului, el fiind mereu altul, cu fiecare poem, dar rămânând,

în esență, același. Dacă în *Dubla eroare* (1999) **D.** insistă pe experiența care a făcut din poezie povestea vieții sale, tot aici încearcă să redea poemului inocența primordială. Reducția purificatoare, semnalată anterior chiar în titlul *În apărarea poemului scurt*, este operată acum la nivelul ultim al mijloacelor de expresie, fiind eliminat tot ceea ce ar putea părea îndepărtare de esența ideii. La apariția cărții *Poeme duminicale* (1998), critica, pusă în fața unei noi experimentări – poetul și cultura lui religioasă –, acceptă că este vorba de un nou program, deși în dialogul cu Dumnezeu **D.** reia în alt limbaj preocuparea dintotdeauna: supunerea propriei liricii unui examen critic reînnoitor. În același stil și pe aceeași temă se manifestă poetul în calitatea lui de personaj unic al discursului său. Cele 33 de poeme intitulate *Esau* (1997) sunt străbătute de motivul pierderii dreptului primului născut, însușit din *Vechiul Testament*, și de stăruința de a reface itinerarul poeziei, de astă dată pe fundal filosofic. Noul registru este auster, criptic, existențialist. În *Poemele dinaintea tăcerii* (1999) și *Între pereții de plută sau Moartea după Doclin* (1999) se produce o altă schimbare. Discursiv, impetuos, retoric, orgolios, **D.** își construiește mental zbuciumul agoniei. Aici este folosit, când sugerat, când direct, decorul camerei de spital, într-un scenariu patetic, vizual. În *Pârğa* (I–III, 2004–2006), *Urna cerului* (2008) și *Aquarius* (2009) poetul încearcă a se reinventa o dată în plus. Transformă discursul autoreferențial în practică sistematică și chiar în principala miză a poeziei, cultivă cu ostentație fragmentul (*Sfârșit de poem*), notația epigrafică, sentențioasă (*Poemul minim – o definiție, Poemul scurt*), identifică un spațiu protector („cortul poemei”), o geografie mundană („noul Domeniu”) și una celestă („urna cerului”), sfârșind prin a propune un fel de decalog al poeziei: „Nu-ți vorbi niciodată de rău poemul/ după ce l-ai ridicat/ nu lua din cortul poemei/ ce nu-ți aparține// nu cântări cu valori diferite dragostea jertfitoare/ pentru poem și poemă” (*Poruncile*).

SCRIERI: *Neliniștea purpurei*, Timișoara, 1979; *Ființa tainei*, Timișoara, 1981; *Muntele și Iluzia*, Timișoara, 1984; *Curat și nebiruit*, București, 1986; *Cu gândul la metaforă*, București, 1986; *Ceasul de apă*, îngr. și postfață Lucian Alexiu, Timișoara, 1991; *Metafore gândite-n stil pentru când voi fi copil*, Reșița, 1991; *A te bucura în eroare*, Timișoara, 1992; *În apărarea poemului scurt*, Timișoara, 1993; *Agresiunea literei pe hârtie*, Timișoara, 1996; *Esau*, postfață Adrian Dinu Rachieru, Reșița, 1997; *Poeme*

duminicale, Reșița, 1998; *47 Poeme despre Viață, Dragoste și Moarte*, Reșița, 1998; *Dihorul din grădina lui Laur*, Iași, 1999; *Dubla eroare*, Timișoara, 1999; *Între pereții de plută sau Moartea după Doclin*, Timișoara, 1999; *Poeemele dinaintea tăcerii*, Reșița, 1999; *Urma pașilor în vale*, Timișoara, 2001; *Nisip, ape de odihnă*, pref. Cornel Ungureanu, postfață Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2002; *Carte din iarna mea*, postfață Olimpia Berca, Timișoara, 2003; *Pârگا*, [vol. I], Timișoara, 2004, vol. II, Reșița, 2004, vol. III, pref. Mircea Martin, Reșița, 2006; *55 de poeme*, îngr. Ada D. Cruceanu, Reșița, 2005; *Locomotiva și vrabia*, îngr. Ion Cocora, pref. Mircea Martin, București, 2006; *Urna cerului*, Timișoara, 2008; *Aquarius*, pref. Zenovie Cârlogea, Timișoara, 2009; *Sălașe în iarnă*, îngr. Lucian Alexiu, pref. Gheorghe Grigurcu, Timișoara, 2010; *Docliniană (55+5 poeme)*, Cluj-Napoca, 2010; *Nata-Ioana vrea păpuși*, Reșița, 2011; *Față în față* (în colaborare cu Ada D. Cruceanu), Timișoara, 2012. **Antologii:** *20 + 1 poeți din Banatul montan (județul Caraș-Severin)*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Marcel Pop-Corniș, „*Neliniștea purpurei*”, O, 1979, 14; Liviu Papadima, „*Muntele și Iluzia*”, TBR, 1984, 267; Constantin Hârlav, *O vârstă poetică*, CNT, 1985, 12; Mircea Mihăieș, *Numărătoarea inversă*, O, 1986, 50; Cornel Ungureanu, *Viața de toate zilele a poetului*, O, 1987, 15; Al. Cistelean, *Despre un poet de cortegiu*, LCF, 1992, 25; Ionel Bota, *Muntele și poezia. Eseu asupra poeziei lui Octavian Doclin*, Reșița, 1997; *Dicț. scriit. rom.*, II, 111–112; Cornelia Ștefănescu, *Melancolia lucidității*, RL, 2001, 18; Doru Timofte, *Apoloogia lui Esau. Eseu asupra poeziei lui Octavian Doclin*, Timișoara, 2001; Ruja, *Parte*, I, 304–307, II, 191–198; *Dicț. Banat*, 257–261; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 187–195; Constantin Buiciuc, *Oglinda lui Narcis*, vol. I, Timișoara, 2009, 101–111, vol. II, Timișoara, 2011, 115–122; Ion Pop, „*Sălașe în iarnă*”, RL, 2010, 15; Popa, *Prezențe*, 82–86; Marin Breiu, Gabriela Pachia, *Lirica bănățeană pentru copii*, Timișoara, 2011, 51–58. **C.Ș., L.A.**

DOHOTARU, Adrian (2.IV.1939, Oradea – 1.IX.1995, München, Germania), poet, dramaturg, gazetar. Este fiul Eufrosinei și al lui Nuțu Dohotaru, funcționar CFR. După absolvirea Facultății de Istorie-Filosofie a Universității din Cluj în 1959, devine redactor la revista „Viața studentescă” (1960–1968) și redactor-șef adjunct la „Amfiteatru” (1971–1974), însă notorietatea de gazetar (reporter) și-o câștigă la „Flacăra” (1973–1981, 1983–1985), între 1981 și 1983 lucrând la revista „Viața cooperăției meșteșugărești”. Din 1985 până în 1989 este redactor la revista „Actualități românești”, în 1990 este director general adjunct la Agerpres, apoi, din același an, intră în diplomatie ca subsecretar de stat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, unde începând din 1992 este secretar de

stat, șef al Departamentului cultură, presă și relații cu diaspora. În 1990 face public faptul că deține un grad important în francmasonerie: Mare Maestru al Marii Loje Naționale din România.

Caz ciudat și trist de destin menit împlinirii, retezat nedrept de repede și violent, **D.** poate fi analizat ca eșantion perfect de ratare a vocației din cauza presiunilor politice. Poeziile debutului editorial *Ora 24* (1978) indicau o severitate lucidă, cultivând vocabule dure, irizații sticloase și reci („zăpezi de radium”, „lumina de meninge”), nu fără puseuri blagiene („inimile somnului”), cu dor de pământ și mirosuri fragede. Un aer de Maramureș adie uneori printre versurile, altminteri reci, artificiale. O neli-niște înghețată, cu tonuri ca la Ioan Alexandru și nostalgiei expresionist-rurale: „Aș fi putut să rămân fiu nebun de arcași prin păduri/ Între coarne de zimbri ca într-un mare amurg fumegând./ Aș fi putut să rămân fiul domnilor mei, voievozi/ Între Iza și Mara, lângă tatăl și mama, frumoși și cărunți”. *Privire liberă* (1980) aduce un plus considerabil de insurgență; textul se abstractizează, poetul meditează asupra captivității, a compromisului politic devastator de conștiințe: „Desigur, noi putem fi înlocuiți/ [...] Cineva ne acuză acum de înaltă trădare/ În fața copiilor/ Pentru că am făcut compromisuri și am ridicat din umeri,/ Cu un aer tragic de vagabonzi eterni. Sau am plâns uneori/ Prin spitale pline de condamnați la moarte și la tristețe”. După 1980 reportajele lui **D.** din „Flacăra” atrag tot mai mult cititorii. Un talent amintind de F. Brunea-Fox, exersat prin mahalalele sordide ale Bucureștiului în plină devastare arhitecturală, prin metroul cu cerșetori, prin creșe fără omenie ș.a.m.d. În același timp apare dramaturgul **D.** cu *Anchetă asupra unui tânăr care nu a făcut nimic*, reprezentată în premieră în 1980, la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”, apoi cu piesele *Insomnie* și *Îndrăgostiții de la nouă seara*, prima pusă în scenă la Teatrul „C. I. Nottara” de regizorul Alexandru Dabija în 1982, cu zeci de replici tăiate sau modificate la multele vizionări oficiale. Cu punct de plecare într-o poezie din *Privire liberă* („Cineva trebuie să-și asume un risc, nemaisuportând/ Tensiunea și dezacordul dintre cuvinte și gest./ Cineva trebuie judecat, trebuie pedepsit pentru inconștiența/ De a crede că i se poate permite orice”), *Insomnie* îl are în centrul acțiunii pe inginerul Sabin Pop, om incomod, care „se află într-o permanentă stare de revoluție”. „Împotriva sa se coalizează fricoșii, lașii, lichelele,

profitorii”, e un păgubos, conchide dramaturgul. Refuzat ulterior sistematic de teatre, **D.** avea să intre în atenția publicului ca demnitar după 1989, într-un context – iarăși – destul de puțin favorabil împlinirii scriitoricești. Poetul „pierdut”, gazetarul obosit și dramaturgul copleșit de realitate avea să moară după un accident de mașină, lăsând în urmă doar câteva cărți.

SCRIERI: *Ora 24*, București, 1978; *Privire liberă*, București, 1980; *Insomnie. Îndrăgostiții de la nouă seara*, București, 1985.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Starea poeziei (IV)*, RL, 1978, 24; Al. Cistelean, „*Ora 24*”, F, 1978, 7; Nicolae Ciobanu, *Un fel de Robinson Crusoe*, LCF, 1978, 32; Romulus Guga, „*Anchetă asupra unui tânăr care nu a făcut nimic*”, TTR, 1981, 6; Ulici, *Lit. rom.*, I, 262–263; Iosif Naghiu, *Ca o flacără albă*, L, 1995, 37; Tudor Mărăscu, *Lecție de istorie*, L, 1995, 37; Dan Grigorescu, *Adrian Dohotaru*, L, 1995, 39; *Adrian Dohotaru*, DRI, II, 86–91; *Dicț. scriit. rom.*, II, 113–114; Popa, *Ist. lit.*, II, 887. **D.C.M.**

DOINA, revistă săptămânală scoasă la București, prima serie între 22 ianuarie 1884 și 5 mai 1886, iar a doua de la 1 octombrie până la 1 noiembrie 1886. Proprietarul, directorul și animatorul acestei publicații este Constantin Bărcănescu, bun cântăreț, amator de muzică, dar și actor ocazional, cunoscut și datorită relațiilor cu I.L. Caragiale. Scurte perioade direcția revistei a fost girată de C. Gebauer (5 februarie–5 mai 1886) și G.I. Ionescu-Gion (1 octombrie–1 noiembrie 1886). I.I. Roșca, și A. Lupu-Antonescu au îndeplinit pe rând funcția de redactor literar. La **D.** au colaborat cu versuri, alături de I.I. Roșca și Al. I. Șonțu, I.C. Drăgescu, Al. Candiano-Popescu, Carol Scrob. Se republică rândurile scrise de N. Filimon, cu mulți ani înainte, despre teatrul românesc, sau o nuvelă, *Sorcova*, a lui B. Delavrancea, reprodusă din „Drepturile omului”. Cronicile lui D.C. Ollănescu-Ascanio sunt simple divagații asupra artei, iar schițele semnate Lucreția parodiază cu bune efecte comice literatura sumbră și fals romantică la modă atunci. I. Moșoiu tipărea o comedie de moravuri, parțial realizată, intitulată *Corpul delict*. Câteva traduceri, din H. Heine și Adolphe Adam, și foarte multă literatură populară, însoțită adesea de prezentarea competentă a lui Lupu-Antonescu, sunt de asemenea menționabile. Revista se ocupă și de literatură pentru copii, cerând să se publice, alături de cărțile despre Aladin sau Gulliver, fabulele lui D. Țichindeal și Grigore Alexandrescu, versurile lui

D. Bolintineanu, basme culese de Petre Ispirescu. Cronică dramatică este dedicată unor piese traduse și calității traducerilor, care sunt comparate cu versiuni din alte limbi. Spectacolul de teatru se discută ca un complex (text–punere în scenă–interpretare), dar se comentează cu precădere jocul actorilor. Viața literară este urmărită cu atenție, în special activitatea junimiștilor bucureșteni, despre ședințele cărora I.I. Roșca publică dări de seamă amănunțite. Cu un interes deosebit se comentează activitatea lui I.L. Caragiale. La începutul anului 1885 **D.** anunță că dramaturgul lucrează la o nouă comedie, intitulată *Nuntă la Tirchilești*. **R.Z.**

DOINA, revistă care a apărut la București, lunar, între mai și noiembrie 1914; până în august 1914 are subtitlul „Revistă tradiționalistă”. Publică versuri I.U. Soricu (*Închinare*, dedicată Ardealului), Volbură Poiană-Năsturaș, Panait Cerna, A. Mândru, Nichifor Crainic, Ion Sângiorgiu, G. Botez-Gordon, Mihail Săulescu, Vasile Stoica. Sunt inserate *Cugetări inedite* de M. Eminescu, iar N. Zaharia vorbește despre „reportajul literar”, Radu Dagnea semnează articolele *România într-o nouă fază politică* și *Metoda istorică și metoda estetică în critica literară*, iar Nichifor Crainic este autorul textului comemorativ *La 25 de ani de la moartea lui M. Eminescu* și Ion Dragoslav e prezent cu un fragment din romanul *Brâul cu picățele roșii*. În domeniul istoriei literare se remarcă un studiu despre Barbu Paris Mumuleanu și un altul cu titlul *De la Mahabharata indică la doina românească* de Jan Urban Jarník. Mai colaborează Paul I. Papadopol, Ion Chiru-Nanov, Ștefan Meteș, D.N. Ciotori, N. Dunăreanu, Ion Dragu. **M.Pp.**

DOINA DOINELOR, revistă apărută la Mărgineni-Munteni (în județul Bacău), săptămânal, între 17 februarie și 23 iunie 1902, ultimul număr indicând însă pe frontispiciu că apare lunar. Din 24 februarie 1902 directorul periodicului a fost G. Marinescu. Se publică sau se reproduc versuri de Alex. St. Vernescu, Elena Sevastos, Nely Cornea, G. Marinescu, N. Beldiceanu, Radu D. Rosetti, Const. Gh. Damaschin, Adrian Sulcină, D.I. Bontea, Gheorghiu Dem., N.A. Bogdan, Gr. Lupu, Corneliu Moldovanu. Republicări sunt și poezia *Numai una* de G. Coșbuc sau transpunerea lui St. O. Iosif din Petőfi, *Soarele*. De remarcat un început de traducere din *Odissea*, semnat de Hristian N. Țapu, și multă literatură populară. **M.Pp.**

DOINA, Jela (1.III.1951, Vadu, j. Constanța), prozatoare, publicistă, traducătoare. Este fiica Tudorei (n. Gămălan) și a lui Ion Enache, contabil. Urmează cursurile elementare și medii în Vadu, Lumina și Năvodari, apoi Facultatea de Limbă și Literatură Română a Universității din București, secția română-franceză (1970–1974). După absolvire predă româna și franceza la școala medie din Valea Dacilor (1974–1985), apoi este profesoară de limba franceză la mai multe școli generale din Constanța (1985–1990) și redactor la revista „Tomis” (1990–1993); locuiește doi ani în Franța (1994–1996). Ulterior colaborează ca traducător cu Editura Humanitas, unde devine, din 1997, redactor, coordonator al colecțiilor „Procesul comunismului” și „Memorii, jurnale”, precum și al seriei „Istorie”. Debutază la revista „Luceafărul” cu proza *Pauza de masă* (1979). După 1989 e prezentă cu recenzii, note de lectură, articole și interviuri luate unor foști deținuți politici (între ei, pentru prima oară în presa din țară, Ion Ioanid, dar și I. Negoïtescu, Teohar Mihadaș, Constantin Ionașcu) la „Tomis”, „România literară”, „Contemporanul”, „Amfiteatru”, „Familia”, „22”, „Arca”, „Observator” (München), „Vatra”, „Adevărul literar și artistic”, „Observator cultural”, „Cultura”. În volum debutează cu două texte (*Correspondent de război și Dinspre drumul cu plopi*) în antologia *Vânzătorul de enigme* (1993), debutul individual constituindu-l romanul *Cazul Nichita Dumitru. Încercare de reconstituire a unui proces comunist. 29 august – 1 septembrie 1952* (1995); Asociația Internațională a Scriitorilor și Oamenilor de Artă Români, cu sediul la Washington DC, a acordat cărții Premiul de Onoare. Traducerile, centrate mai cu seamă pe investigarea comunismului, le semnează frecvent Doina Jela Despois.

D. cultivă proza nonfictivă, în speță romanul de reconstituire, jurnalul intim și documentarul-anchetă, apelând energic la tehnicile literaturii. Un filon puternic reactivat este literatura interbelică a „autenticității”, cu recurs la transcrierea-colaj de documente (memorii, corespondență, dosare de arhivă) și depoziții verbale neprelucrate stilistic. „Romanul nonfictiv” *Cazul Nichita Dumitru* reconstituie înscenarea judiciară din procesul Canal Dunăre–Marea Neagră (1952), prin a cărui sentință un muncitor a fost condamnat la moarte și executat din rațiuni terorist-propagandistice: „stârpirea sabotajelor” regimului, „sabotori”, de altfel, reabilitați, tot propagandistic, de N. Ceaușescu în 1968. Dincolo de radiografia unui/unor destine tipice epocii, **D.** întreprinde și o analiză drastică a discursului ideologic al anilor '50, de la temele obsedante

la limbaj, imagini-pilot și sofisme juridice. *Telejurnalul de noapte* (1997), un decupaj de pagini diaristice din intervalul 1979–1989, propune o mostră de „literatură de sertar”, cu însemnări din ultimul deceniu, sumbru și delirant, al ceaușismului. *Această dragoste care ne leagă. Reconstituirea unui asasinat* (1998) este o anchetă-eseu care supune din nou reflecției un destin tragic, de astă dată al unei intelectuale septuagenare, Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, soția lui E. Lovinescu și mama Monicăi Lovinescu, arestată, în mai 1958, în scopul șantajării fiicei sale, crainică la Europa Liberă. După ce a respins oferta de a se salva cerându-i fiicei sale să revină în țară, a fost asasinată în închisoare, prin tortură psihică și refuzul îngrijirilor medicale, și înmormântată într-o groapă comună. Spectrul uman al personajelor culminează, în *Drumul Damascului. Spovedania unui fost torționar* (1999), care va sta la baza filmului *După-amiaza unui torționar* în regia lui Lucian Pintilie, cu portretul, de substanță dostoevskiană, dar unicat între cazurile reale cunoscute, al unui mărunț torționar care, covârșit de revelația târzie a propriei ticăloșii, se căiește, implorând să fie judecat și pedepsit. Sarcasmul destinului lui Franț Țandără este generat de persistența ocultă, dar activă a speței sale profesionale, astfel încât deconspirarea, într-un proces, a unei întregi rețele malefice este sistematic blocată, iar personajul rămâne condamnat să-și poarte povara teribilă pe „Drumul Damascului”. În *Lexiconul negru. Unelte ale represiei comuniste* (2001), un dicționar al anchetatorilor, temnicerilor și torționarilor comuniști din România, conținând 1 700 de nume, **D.** a încercat să expună, din nou cu varii mijloace literare (Al. Cistelean a evidențiat „arta dramatică a reconstituirii” și „peripeția documentării”, utilizată ca „una din tramele epice ale cărții”), o vastă serie de portrete ale unor funcționari din sistemul represiv comunist. Miza a fost o „istorie națională a infamiei” în spirit borgesian. *Afacerea Meditația Transcendentală* (2004) restituie o înscenare propagandistică ce a zguduit lumea intelectuală în ultimul deceniu comunist, pe când *O sută de zile cu Monica Lovinescu* (2008) este o carte de memorialistică, iar *Oleg Danovski. Omul, artistul, legenda* (2011) o biografie a unui marcant coregraf român.

SCRIERI: *Cazul Nichita Dumitru. Încercare de reconstituire a unui proces comunist. 29 august–1 septembrie 1952*, București, 1995; *Telejurnalul de noapte*, Iași, 1997; *Această dragoste care ne leagă. Reconstituirea unui asasinat*, București, 1998; ed. 2, București, 2005; *Drumul Damascului. Spovedania unui fost torționar*, București, 1999; *Lexiconul negru*.

Unelte ale represiunii comuniste, București, 2001; *Afacerea Meditația Transcendentală*, București, 2004; *Ungaria 1956. Revolta minților și sfârșitul mitului comunist* (în colaborare cu Vladimir Tismăneanu), București, 2006; *O sută de zile cu Monica Lovinescu*, București, 2008; *Cum am spânzurat-o pe Emma Bovary*, Iași, 2009; *Oleg Danovski. Omul, artistul, legenda*, București, 2011. **Traduceri:** Stéphane Courtois, *Cartea neagră a comunismului*, București, 1998 (în colaborare), *O noapte atât de lungă*, București, 2008; Boris Souvarine, *Stalin*, București, 1999; *Omul grec*, coordonator Jean-Pierre Vernant, București, 2002; Nancy Huston, *Amprenta îngerului*, București, 2003; Vladimir Bukovski, *Reușești sau mori*, București, 2003 (în colaborare); Marguerite Yourcenar, *Lovitura de grație*, București, 2004; Nina Berberova, *Afacerea Kravcenko*, București, 2005.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Jurnalul*” poeziei, RL, 1997, 47; Mircea Mihăieș, *Vivisecții catodice*, CU, 1997, 11; Gheorghe Grigurcu, *Un jurnal antisubiectiv*, RL, 1998, 5; Alexandru George, *Duelul cu toată lumea*, LCF, 1998, 15–16; Alexandru George, *Tragedie și absurditate*, LCF, 1998, 21; George Pruteanu, *O pată de sânge intelectual*, DM, 1998, 276; Al. Cistelean, *Arta (dramatică) a reconstituirii*, VTRA, 1998, 7; Z. Ornea, *Cum a fost asasinată mama Monicăi Lovinescu*, RL, 1998, 31; Alexandru Niculescu, *Despre indiferență, despre eroi*, VTRA, 1998, 9; Virgil Ierunca, *Torționarul torturat*, RL, 1999, 25; Ioan Mușlea, *Oroarea în stare pură*, VTRA, 1999, 9; Mircea Mihăieș, *Asasini din toate țările, uniți-vă!*, CU, 2001, 2; Monica Lovinescu, *Diagonale*, București, 2002, 20–22, 85–87, 209–211; Tania Radu, *Un portret răscolitor*, „22”, 2008, 10 septembrie. **G.O.**

DOINAȘ, Ștefan Aug.
[Augustin]

(26.IV.1922, Caporal
Alexa, j. Arad, azi în
Sântana – 25.V.2002,
București), poet, eseist,
prozator, traducător.

Este fiul Floriței (n. Laza) și al lui Augustin Popa, țărani înstăriți, tatăl având simpatii politice liberale. A urmat cele dintâi cursuri școlare în satul natal, apoi Liceul „Moise Nicoară” din Arad, terminat în 1941, unde l-a avut ca profesor de română pe Alecu Constantinescu, tatăl viitorului scriitor Paul Everac. Devine student al Facultății de Medicină (întreruptă după un timp) și al Facultății de Litere și Filosofie a Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj, transferată în refugiu la Sibiu, revenită la Cluj după retrocedarea Transilvaniei de

Nord; va absolvi în 1948. În perioada studenției, când i-a avut profesori, între alții, pe Lucian Blaga și pe Liviu Rusu, s-a numărat printre membrii marcantă ai Cercului Literar de la Sibiu și printre semnatarii *Manifestului* din 1943 al grupării, ostil autohtonismului. Debutase cu poemul *Optsprezece ani...* în numărul 50 din 1939 la „Jurnalul literar” al lui G. Călinescu. Va fi găzduit tot cu versuri, în intervalul 1940–1943, la „Universul literar” și la „Curentul literar”, unde i se publică și câteva articole de opinie. Va scrie la „Revista Cercului Literar” (1945); mai iscălește în „Națiunea română” (ziar apropiat PNL, pe linia lui Mihai Fărcășanu). După absolvirea facultății a fost, șapte ani, profesor în satul natal (1948–1950), în comunele Hălmagiu (1950–1953) și Gurahonț (1953–1955). În această perioadă, aflat sub interdicție de semnătură din motive politice, scrie ciclurile de poeme *Sonetele mâniei* și *Ovidiu la Tomis*, ca și piesa de teatru *Brutus și fiii săi* (parabolă antitotalitară). Cu excepția poemelor din *Ovidiu la Tomis*, celelalte vor fi tipărite abia în anii '90 ai secolului trecut. Anterior scrierii acestora, în intervalul 1949–1952, **D.** acceptase să publice sub pseudonimul unui elev al său din Arad (Ion Motoarcă) mai multe poeme realist socialiste în „Almanahul literar” din Cluj. Dincolo de conformismul ideologic, ele vădesc virtuozitate în versificarea pe teme date. Stabilizat la București, în 1956–1957 va fi angajat redactor la revista „Teatrul”, unde ajunge grație intervenției lui Radu Stanca. Va publica, în paginile ei, articole și cronici dramatice în care subtilitatea judecăților își face loc printre jaloanele dogmatice. În 1957 primește de la Ov. S. Crohmălniceanu un referat favorabil în vederea publicării unui volum de poezii, care însă nu mai apare: autorul va fi arestat și condamnat sub acuzația de „omisiune de denunț” la adresa lui Marcel Petrișor, în urma evenimentelor revoluționare din Ungaria anului 1956. Eliberat din detenție în 1958, se căsătorește cu prim-balerina Irinel Liciu. După o perioadă de șomaj, în care încearcă fără rezultat să revină în viața literară publicând articole și poeme conforme cu ideologia momentului, este angajat de George Ivașcu corector la revista „Lumea” (1963). În 1969 devine redactor-șef adjunct, iar din 1993 redactor-șef la „Secolul 20”. Cariera lui literară, reluată în 1964 cu volumul *Cartea mareelor*, va cunoaște o continuă ascensiune. Tradus în mai multe limbi, e distins cu numeroase premii, între care șapte ale Uniunii Scriitorilor, Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (1968), Medalia Institutului „Goethe” din München (1982), Premiul

Alexandru Paleologu, Ștefan Aug. Doinaș și Dan Deșliu

European pentru Literatură (Vârșeț, Iugoslavia, 1990), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (1997), Premiul Asociației Scriitorilor Români din Israel (1997). În anii '80 și după căderea regimului comunist s-a impus ca un reper intelectual și moral al breslei scriitoricești, protestând în repetate rânduri împotriva imixtiunii politicului discreționar. S-a numărat, în toamna lui 1989, printre semnatarii „scrisorii celor șapte” scriitori, acuzând arestarea la domiciliu a poetului Mircea Dinescu. După 1989 devine membru al Academiei Române, președinte al Fundației Culturale Secolul 20, director al Centrului Cultural Pluridisciplinar „Paul Valéry” din România, *doctor honoris causa* al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, director onorific al revistei sibiene „Euphorion”, președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor. A desfășurat o intensă activitate civico-politică anticomunistă, cu un masiv debușeu publicistic. A ocupat, între 1992 și 1996, funcția de senator în Parlamentul României din partea Partidului Alianței Civice. Postum, imaginea publică a lui **D.** a făcut obiectul unor controverse după deconspirarea colaborării sale, ca agent de influență, cu poliția politică a regimului comunist, colaborare începută în închisoare și întreruptă definitiv în 1985.

La opt ani de la debutul în presă, **D.** a primit, din partea cenacului Sburătorul – condus, după dispariția mentorului, de Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu – Premiul „E. Lovinescu” pentru manuscrisul volumului *Alfabet poetic*, care nu va mai fi editat;

autorul își va reuni sub același titlu, într-o antologie din 1978, atât poemele de tinerețe, cât și texte mai noi. Urmare a interdicției de semnătură și a detenției politice din deceniul stalinist, debutul editorial îi va fi amânat până în 1964. Chiar și așa, tributul ideologic a fost unul în consecință: *Cartea mareelor* cuprinde doar două dintre baladele de tinerețe și numeroase texte conformiste. Compromisurile se efasează în *Omul cu compasul* (1966), a cărui secțiune finală include mai multe balade din anii '40, și dispar cu totul în *Seminția lui Laokoon* (1967), unde abilitatea autorului de parabole lirice reușește să integreze, în scenarii mitologice sau cultural-istorice din Antichitatea elenă, semnificații etice subversive, pe fondul unui ceremonial liric elevat. Pentru cvasiunanimitatea comentatorilor, centrul de greutate al poeziei lui **D.** este dat de baladele scrise în anii '40, capodopera-fanion, intrată în conștiința publicului, fiind *Mistretul cu colți de argint*. Baladescul de aici, ca și cel al lui Radu Stanca, ilustrează la cote înalte programul „euphorionist” al cerchiștilor, recuperând, sub semnul unui lirism „obiectiv”, narativitatea și dramaticul. Parabolă a condiției „vânătorului de himere” ucis de idealul pe care-l caută obstinat, textul a fost privit ca o replică la *Erk König* de Goethe; în cadrul poeziei românești, e comparabil cu barbianul *Riga Crypto și lapona Enigel* și cu *Noaptea de decembrie* a lui Alexandru Macedonski. Neoclasicism modern din familia lui Paul Valéry sau (dintre compatrioți) a lui Al. A. Philippide, Ion Pillat ori A.E. Baconsky, format la școala lui Lucian

Blaga, Ion Barbu sau Tudor Arghezi, **D.** este un autor paradoxal și multivalent: fiu de țăran, dar intelectual cu o cultură umanistă vastă și o conștiință estetică pe măsură, el este, în același timp, un spirit baroc, proteic și labirintic, dar și un apolinic goethean, iubitor al formelor perfecte și al Ideii platonice; un poet al cărui gust histrionic pentru metamorfoze și măști se traduce, de regulă, prin afectarea unor ipostaze „eleate”, solemne și distante. Apolinismul atitudinii e dublat în subsidiar de obsesiile romantice ale dionisiacului „nocturn” și „demonic”. Demonicul, inclusiv în varianta sa „faustică”, e, în fapt, o ipostază inferioară a daimonismului creator, de sursă socratic-platoniciană. El a fost teoretizat de timpuriu de **D.** ca substitut modern al tragicului antic în lucrarea de licență, publicată, sub titlul *Tragic și demonic*, ca addenda la volumul de eseuri *Lectura poeziei* (1980); realizat sub coordonarea profesorului Lucian Blaga, al cărui *Daimonion* l-a stimulat, decisiv, pe studentul sibian, acest studiu de filosofia culturii este debitor modelului umanist al lui Goethe. Adept al primatului intelectului asupra „inspirației” iraționale și a expresiei brute, **D.** e prin excelență un *poeta artifex* și un *poeta doctus*, un virtuoz pentru care arta înseamnă meșteșug superior, *techné*, iar poemul – un angrenaj hermeneutic complex, programat până în cele mai fine articulații de luciditate și ingeniozitate artistică a creatorului. Cu precizarea că nu doar meșteșugul sau disciplina supunerii la canon, ci cultura în sensul ei cel mai înalt definește specificul acestei poezii „alexandrine”, spiritul cărturăresc și intertextualitatea fiind subordonate reflecției vizionare. Sesizând și dezordinea acolo unde alții au văzut doar ordinea, Virgil Nemoianu a atras atenția, încă din anii '60, asupra imperfecțiunilor stilistice ale poetului, în care nu vedea decât un meșteșugar de primă instanță, sedus de legile Frumosului, Binelui și Adevărului. Pentru **D.**, poezia „se hrănește din poezie”, mai exact din diferitele tipuri de discurs înrudit cu ea: cel filosofic (cosmologic), cel mitologic, cel simbolic și cel religios. Este vorba, în fapt, de un discurs indirect, refractat, proiectat sistematic în sfera general umanului pe linia unor alegorii culturaliste, istorice sau mitologice. Consemnarea directă a contingentului servește cel mult ca rampă de lansare a contemplației abstracte, transistorice; *Întâlnirea de la Bruxelles*, de pildă, include, retrospectiv, secvențe dintr-un fel de jurnal de călătorie, iar segmentele din *Trei ipostaze ale mării* au ca punct de plecare o notă de jurnal estival la Marea Neagră. Realul frust, plebeu, e important doar în măsura în care conține în datele lui

„parabole ale destinului”, sesizabile prin exercițiul hermeneutic: „Nu mi-a plăcut nicicând./ Căderea serii/bătea, întâi, în streășină pe grajdul/care forma o latură a țarcului./ Strunga. Doi păcurari ținând gălețile/ între picioare. Oile. Gunoiul/ zvârlit din grajd pe ușa de deasupra/ Și ziua acră – bălegar al vârstei/ ce fornica-n treaga/ parabolă? Destinul ia, din joacă,/ înfățișarea de copii, nuaia/ înlocuiește zarul invizibil)” (*Mulsul oilor*). La sfârșitul anilor '80 poetul a cochetat, demonstrativ, și cu formula jurnalului intim, asumată ca „exercițiu” autoimpus și ca pretext pentru o eseistică superioară în marginea ei (*Micro-jurnal anti-jurnal*). O ipostază surprinzătoare a acestui autor grav, iubitor de măști aristocratice antice sau medievale, dar intim legată de histrionismul său profund, este cea goliardică, prezentă în câteva texte de juventute (*Crai de Ghindă*). Publicată în „România literară” din februarie 1970, autoparodia *Cercul cu zimți de argint* se constituie într-o satiră savuroasă la adresa moravurilor lumii literare din epocă și a adversarilor Cercului Literar de la Sibiu: „Un Bard din Levant, îndrăgind pricopseala/ prin parcuri și-alese locante trecea,/ Sugându-și cu sânge din pocale cerneala,/ trântea parodii de sezon și zicea:/ – Veniți să vânăm prăfuite hârtoage/ și Cercul cu zimți de argint, fioros,/ ce zilnic, cu schimbul, mă scoate din doage/ rotind prin reviste profilu-i sticlos [...]. Dar Bardul trecea duduind înainte,/ pândeia printre rânduri, atent la confrăți,/ lăsând să dospească-n culcuș de cuvinte/ pe toți cei născuți mai la sud de Carpați./ La Capșa îi pică șalăul din gură:/ – Priviți cum înfulecă Cercul, zbanghiu,/ sonete, eseuri, creveți și friptură./ Veniți să-l lovim c-un viclean interviu!/ Maestre,-i Doinaș, un elin printre thraci,/ zicea un discipol șagalic zâmbind./ Dar el răspundea întorcându-se: – Taci!.../ Și Șt. Aug. tăcea ca un cerc de argint”. Critica a identificat mai multe faze ale creației poetului, diferența dintre ele ținând mai mult de atitudine decât de formula adoptată; pentru Nicolae Manolescu, „poetul a îmbrăcat trei veșminte succesive”: primul ar fi cel al baladelor și versurilor scrise (nu și publicate) până în 1960, anume ciclurile *Manual de dragoste*, *Mistrețul cu colți de argint*, *Ovidiu la Tomis* și *Anul scufundat*, incluse în antologia *Foamea de Unu* (1987); al doilea este al „poemelor abstracte” din deceniile al șaptelea și al optulea, pentru ca de la *Vânătoare cu șoim* (1985) să se poată vorbi despre o poezie „polemică și moralistă”. Există și alte decupaje posibile. Un sector distinct îl reprezintă poezia religioasă din psalmii de senectute,

după cum altul e dat de textele ocazionale: cele sub pseudonim din „Almanahul literar”, cele din perioada debutului editorial sau, în alt registru, versurile pe teme patriotice din *Locuiesc într-o inimă* (1978). Valorificând, în versuri de 10, 12 sau 14 silabe, simboluri heraldice şi subtexte hermetice, prin intermediul unor naraţiuni transfigurate liric, baladele de tinereţe – inaugurate prin *Forma îngerului*, apărută în primul număr din „Revista Cercului Literar” – conţin, cu deosebire, piesele de excelenţă ale lui D.: *Crai de Ghindă*, *Trandafirul negru*, *Sfântul Gheorghe cel fals* sau *Balada celor trei puncte de vedere*. Influenţate în parte de Schiller, ele celebrează întâlnirea Nordului cu Sudul, în definitiv a contrariilor. Atracţia Septentrionului, comună şi „balcanicului” Ion Barbu, încorporează frecvent referinţe „sudice”, „eline”, „romane” sau „levantine”, ca în *Mistreful cu colţi de argint* („Un prinţ din Levant îndrăgind vânătoreea/ Prin inimă neagră de codru trecea...”), unde reflectarea selenară devine prefigurare a morţii („Şi luna sclipea ca un colţ de mistref”). Altfel decât la Goethe, elementul solar, mediteranean se refugiază în mitologia „selvatică” germană până în tundra polară, potenţată fiind de o fantezie lexicală luxuriantă: „La Polul Nord, aproape de osia furtunii,/ printre arbuşti de sticlă ce-ajung doar la genunchi,/ pe care ard albastre poleiurile lunii/ ca nişte muşchi de fosfor pe fiecare trunchi,/ şi unde urşi de bură nestingheriţi se plimbă/ prin mari licheni şi ferigi ca printr-un labirint,/ iar hermelinul roşu întocmai ca o limbă/ apare şi dispăre-ntr-o gură de argint” (*Viţa de vie la paralela 80°*). În *Sfântul Gheorghe cel fals*, bunăoară, „trimisul diavolului pe pământ” ia chipul sfântului şi-i joacă rolul în lupta cu balaurul, sfârşind însă prin a cădea victimă iubirii pentru călugăriţa Cecilia. Tonul oracular şi ceremonios, sintaxa alambicată (pe care Ov. S. Crohmălniceanu a apropiat-o de *Jugendstil*), torsionarea versurilor în forme prozodice „perfecte” se aliază adesea cu sentenţiozitatea „gnomică”, într-o poezie a „statuarului” şi a „antichităţilor” (cum remarca Eugen Simion). Nu doar balada este cultivată de tânărul D., ci şi oda, epitaful, sonetul sau invocaţia; un loc aparte îl ocupă poemele de dragoste (*Poem*, *Amanta*, *Astăzi ne despărţim*, *Tatuaj pe sânul stâng*, *Don Juan în delir*), unde erosul robust e sublimat prin estetizare. Predomină, apoi, dezvoltările alegorice ale ipostazelor umanului, ca în *Omul cu compasul*, unde ideea lumii ca metamorfoză iluzorie a Neschimbatărilor indică sensul unei întregi viziuni poetice: „Atunci, lovind cu vârful în nisip,/ acelaşi semne vor luci în soare/ păstrând în forma lor

eternul chip/ al lucrurilor lumii trecătoare”. Refugiul în trecut poate fi înţeles şi ca refuz al prezentului degradat sau ca metaforă a exilului (în ciclul *Ovidiu la Tomis*, elaborat în anii '50). Aceasta însă în producţia literară păstrată în sertar. În cea publică poetul face, o vreme, concesii inclusiv în planul baladescului (*Balada şoferului de troleibuz*, *Balada străzii liniştite*). Mai estompată în anii '70 şi tot mai radicală pe parcursul deceniului al nouălea, dimensiunea subversivă, esopică, este o prezenţă continuă, *Vânzarea lui Platon ca sclav la Egina*, *Reportaj din sac* sau versurile din *Născut în Utopia* (1992) fiind doar câteva exemple notabile. Chiar dacă nu dispar cu totul în volume precum *Anotimpul discret* (1975) sau *Hesperia* (1979), baladele devin în această epocă tot mai esenţializate, sub forma unor şarade graţioase (*Mică baladă cu bufniţe*, *Balada celor doi sfetnici*, *Balada prinţului nesărutat*). Fără a renunţa la obişnuitele proiecţii distante în mitologie sau în istoria veche, radicalizarea politică devine manifestă în *Vânătore cu şoim*; de remarcat, dincolo de trimiterea transparentă la *Poetul cu şoimul pe umăr* de Nichita Stănescu, recurenţa motivului „artistocratic” al vânătoriei. Aici poemele, stratificate polifonic, exhibă mecanismele groteşti ale puterii totalitare. Moralismul politic alegorizat devine, cu trecerea timpului, tot mai schematic, contaminat, în perioada postdecembristă, de o publicistică adeseori atinsă de emfaza locurilor comune, cum se întâmplă în „lamentaţiile” din *Poetul cu pumnul în gură*, cu trimiterile la „inexpugnabila capitală a Golaniei”, sau în satira din *Aventurile lui Proteu* (1995). Stimulaţi de traducerea a cincizeci de psalmi ai lui David în marginea *Bibliei* lui Şerban Cantacuzino, *Psalmi* (1997) indică o depăşire salutară a eticului şi politicului către metafizic şi religios, regăsind direcţea şi plenitudinea rostirii din baladele tinereţii. Geneza lor, influenţată şi de Irinel Liciu, a fost evocată de D. însuşi într-o convorbire cu Emil Şimăndan. Alături de psalmii arghezieni, cu care au de altfel puţine elemente în comun, sunt probabil cei mai izbutiţi din literatura română. Tema predilectă este dată de relaţia creatorului („maimuţă a Domnului”) cu Creatorul, marcată de nevoia „penitenţei” şi a exorcizării păcatului trufilei într-o lume degradată şi desacralizată; spre deosebire de textul lui Arghezi, accentul cade mai mult pe reflecţia morală, „potrivnic amoroasă” în raport cu Dumnezeu: „Nu, Doamne! Sunt prea mândru ca s-accept/ destinul Tău: să cântăresc ce-i drept/ şi ce e strâmb – nimic nu mă-mbie./ Ursita Creaturii-i să-L învie/ pe Creator. Ca un ocnaş în zeghe/ ce-aşteaptă graţiarea,

stau de veghe/ lângă bușteanul Tău cu cioturi tari/ până-ți vor crește, Doamne, noi lăstari” (*Psalmul I*). Iarăși spre deosebire de Arghezi, ca și de V. Voiculescu și, mai nou, de Ion Horea, dar și de alexandrinismul arhaizant al traducerilor lui Șerban Foartă, lexicul este pigmentat modern, neologistic, iar meditația personală primează („Doamne, maimuțărindu-te mereu/ Te voi iubi. Acesta-i rolul meu”). Chiar atunci când „se retrage din noi”, divinitatea nu apare invocată ca pierdere de eul poetic exilat în lumea sublunară, ci ca prezență, într-un exercițiu continuu de umilință al ființei materiale, imperfecte. O dimensiune esențială, integratoare a *Psalmilor* este relația dintre divinitate și scriitură, pentru poetul-mediator și traducător al sensului suprem: „Tu n-ai să-mi fii, Divinule, aproape/ cât timp, citind ce-am scris, nu Te descopăr/ ca literă a mea [...] Ce sens secret tot pâlpâie întruna/ sub scriitura mea? Sunt palimpsestul/ ființei Tale răzuită aprig/ de pe bătrânul pergament al lunii/ Cum să Te fac încă citit și astăzi/ de ochii celor fără de vedere?” (*Psalmul XXX*). Există de la început la **D.** o conștiință acută a convenției scripturale care, fără a face neapărat din poet un premergător al postmodernismului autohton, indică, în orice caz, o compatibilitate cu adepții acestuia, pe linia unui textualism metafizic: „Vedeți cum autorul sau poate un copist/ n-a pus nici măcar virguli în textu-acesta trist” (*Text și comentariu*). Modernul este la **D.** locul geometric ce unește clasicismul, manierismul și, într-un fel, postmodernismul, iar refugiul în lumile și formele tradiției pare a fi mai degrabă un efect de perspectivă, o privire de sus și din afară, menită să redimensioneze în plan general uman prezentul, actualitatea, contingentul. Pentru

autorul eseurilor din *Orfeu și tentația realului* (1974), realul poetic nu este unul „obișnuit”, ci remodelat, mitul orfic oferind, în lectura sa, o imagine a crizei lirismului modern. Tensiunea dintre Unu și Multiplu, dintre principiul generativ și determinațiile sale, este rezolvată prin intermediul „măștii” într-o teorie personală a poeziei, expusă elocvent în eseu *Măștile adevărului poetic*, inclus în 1992 în volumul cu același titlu: „Grație acestor măști care reprezintă – paradoxal – principiul însuși al lirismului, eul profund și creator al poetului devine multiform, ni se prezintă ca indice al unei unități în pluralitate”, cu o definire a lirismului drept „limbaj deviat”, confesiune de sine mediată artistic: „Reconfortantul paradox al poeziei lirice ar putea să fie formulat astfel: lirismul devine adevărată confesiune de sine, valabilă artistică numai atunci când apare sub forma unui artificiu care întreține inviolabilul secret al ființei personale și al Ființei în genere”. Devierea, dar și medierea lingvistică, capătă însă la **D.** accepții mai complexe, vizând dialogul și întâlnirea între culturi, pe linia – din nou goetheană – a literaturii universale.

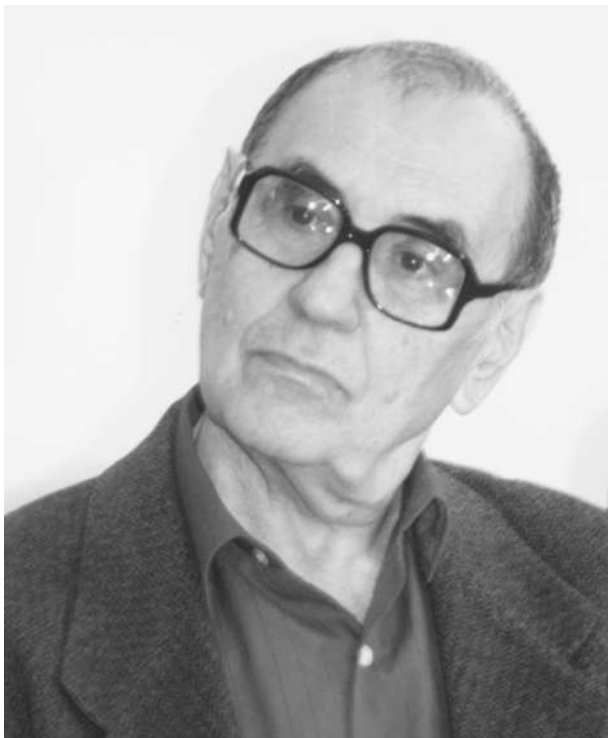
Grupată, începând din a doua jumătate a anilor '60 din secolul trecut, în mai multe volume – *Lampa lui Diogene* (1970), *Poezie și modă poetică* (1972), *Orfeu și tentația realului*, *Lectura poeziei, urmată de Tragic și demonic*, *Măștile adevărului poetic*, *Eseuri* (1996), *Poeți români* (1999) –, eseistica lui **D.** se distinge printr-o importantă dimensiune filosofică și hermeneutică, greu accesibilă celor mai mulți critici profesioniști ai momentului. Nici un poet român major nu a excelat într-o asemenea măsură în meta-discursul critic sau teoretic, deopotrivă elevat și adecvat, sensibil la particularitățile autorilor discutați. Stilul e, și aici, întotdeauna „clasic”, de o limpezime aulică, fără prețiozități analitice și fără abuz de terminologie modernă, iar temele sunt relevante: probleme ale limbajului, statutul ontologic al actului poetic, relațiile artistului cu evenimentialul, importanța experimentului, teatrul ca „regim de criză”, raporturile poeziei cu realul și moda. Frapează rigoria și eleganța conceptuală, de o disciplină aflată la antipodul oricărei rigidități. Comentarii aprofundate, rareori ocazionale, privesc po(i)etica unor autori mai mult sau mai puțin afini din literatura (poezia) română și universală, cum ar fi, între alții, Lucian Blaga, Ion Barbu, Al. A. Philippide, Ion Pillat, Tudor Arghezi, Eugen Jebeleanu, Radu Stanca, Geo Dumitrescu, Nina Cassian, Nichita Stănescu, Matei Vișniec, Dante, Goethe, Nietzsche, Stéphane Mallarmé, Paul

Ștefan Aug. Doinaș și Zoe Dumitrescu-Bușulenga

Valéry, Wallace Stevens, e.e. cummings, Eugenio Montale, Giuseppe Ungaretti, Jorge Gullién, Rubén Darío, Paul Éluard, Paul Celan, Ingeborg Bachmann, Jorge Luis Borges. Un loc aparte îl dețin textele dedicate poeziei traducerilor de poezie (proprii, dar și ale altora), cărora li se adaugă excursuri deloc banale în gândirea estetică a unor critici precum G. Călinescu sau congenerul Ovidiu Cotruș, incursiuni în istoria și morfotipologia liricii expresioniste autohtone (complementare demersurilor lui Ov. S. Crohmălniceanu) sau germane postbelice, paralele ontotipologice între Martin Heidegger și Lucian Blaga, comentarii în marginea teoriilor despre exotism ale lui Victor Segalen sau a ambivalențelor lui Ernst Jünger, despre Faust ca *homo europaeus* sau despre dimensiunea paideică a *Jurnalului de la Păltiniș*. Necesară ca grund pentru apariția valorilor autentice, moda poetică este văzută de D. – într-un lung serial publicat în „Familia” între 1968 și 1971 – ca „fenomen parazitar de mimetism artistic, cantonat în stricta actualitate și, deci, trecător, care – refuzând modelele înaintașilor și vânând cu ostentație noul – propune mereu alte fetișuri, urmărește succesul în locul valorii, confundă originalitatea cu noutatea, cultivă maniera și clișeu în dauna conținutului de substanță, constituind astfel o școală a facilității și a imposturii”; experimentul poetic, dacă nu are un caracter „creator”, e pândit de primejdia sterilității pur formale, iar autenticismul brut nu accede la demnitatea mării poezii, care este, în chip esențial, indirectă, transfigurare a realului și, la limită, tinde către metalimbaj. Dacă, în spirit maioreșcian, comentatorul sancționează sistematic, cu numeroase exemple din producția literară a noilor promoții, ceea ce consideră a fi principalele maladii în poezia românească a momentului: „cuvintele-capcană” (care „se poartă”), „delirul verbal”, „beția de imagini”, „disprețul pentru formă”, „falsa profunzime” sau „teribilismul juvenil”, concepția asupra dialecticii tradiție–inovație îl apropie, mai mult decât de Ion Pillat și Al. A. Philippide, de T.S. Eliot. Și apropierea de A.E. Baconsky, care acuzase și el abuzul de metaforizare în lirica momentului, se impune de la sine, fiind de altfel asumată de autorul însuși. În ipostaza de critic de poezie, autorul *Lămpii lui Diogene* a încurajat talentele tinere, în curs de afirmare. Structural, nu a agreat însă avangardele, suprarealismul (deși a scris lucruri decisive despre Gellu Naum sau despre Virgil Teodorescu), evitând, în genere, „poezia leneșă”, plebee sau exhibiționistă, lipsită de rigoare constructivă și atrasă de capcanele facilității. Deviată

preponderent către poem, altă ipostază a lui D., ținând de preocupările de estetică teatrală, nu s-a materializat decât accidental în dramaturgia propriu-zisă. Singurul text de acest tip (tragedia *Brutus și fiii săi*) a fost scris în perioada de exil interior a anilor '50 și publicat abia în anii '90. Concepută ca succesiune de tablouri declamative în siajul retorismului romantic, piesa îl are ca protagonist pe consulul Lucius Iunius Brutus, predecesor al asasinului lui Cezar, care-și ucide prin decapitare fiii conspiratori în favoarea monarhiei și împotriva tinerei republici romane. Acțiunea constituie însă doar un pretext. Discursul despre *virtus romana* primează asupra faptelor, supuse indecidabilului opțiunii între cele două tipuri de guvernare. Pe de altă parte, scrise și editate spre sfârșitul vieții, dar elaborate, după propriile mărturisiri, din 1975, prozele superior ludice din volumul *T de la Trezor* (2000) nu datorează aproape nimic poetului, deși dezvoltă teme ale acestuia. Ele vădesc un metafictionar ingenios, exploatarea cu ironie și meșteșug marea tradiție a fantastului livresc, de la E.T.A. Hoffmann la Jorge Luis Borges. Prima jumătate a culegerii e alcătuită dintr-o serie de texte-parabolă – sapiențiale sau politic-subversive – de mici dimensiuni; în a doua parte narațiunile devin ample și elaborate. Proza-titlu explicitează „tâlcul” întregii cărți, ca alegorie a relației magice dintre Putere și Limbaj. Sedus de lectura unui manuscris ezoteric al unui anume Eugeniu Scriban (toate numele sunt predestinate aici), T, ajuns trezorier la Fondul Național de Cuvinte, contemplă lumea dintr-un minaret și practică ritualul „teist” T, programând, împreună cu un sfetnic demonic, lingvistul Ben Corneli, modificarea realului prin deturnarea sensului cuvintelor, având drept ultim scop cucerirea Puterii discreționare. Uzurparea, falsificarea și manipularea politică a Logosului implică inclusiv renumirea grotescă (Nomberòne) a fostului conducător (Number One). Narațiunea poate fi citită și ca parabolă orwelliană despre cenzură, echipele de filologi ale lui Cornell programând, abil, întreaga producție de texte literare. Altă povestire, *Ultimul Geminat*, este compusă în jurul unei meditații gnostice despre întemeierea lumii, legată de un episod al celei de-a șaptea cruciade (fondarea Ordinului Geminatilor); protagonistul, un italian, moare după contemplarea propriului dublu, în raport cu care se dovedește a fi un fals. Acest triumf al simulacrelor, al copiilor sau, după caz, al falsurilor asupra realului constituie una din supratemele povestirilor: într-una naratorul joacă șah cu

Afrodită care trișează, iar în alta un fluture evadează dintr-o pictură și-i ucide, pedepsitor, pe cei doi prea atenți privitori ai săi. **D.** a scris și literatură pentru copii sub forma unor basme în versuri – *Povești cum altele nu-s* (1974), *Povestea celor zece frați* (1976). Pe de altă parte, utile pentru biograf, evocările, portretele și confesiunile memorialistice din anii '90 rețin atenția în special prin virtuțile lor caracterologice. Doar interes documentar prezintă publicistica sa politică. Poet și eseist de vârf al literaturii române postbelice, **D.** a fost, nu mai puțin, un eminent traducător și teoretician al traducerii. Chiar dacă, inițial, versiunile sale din germană au avut nevoie de colaborarea cu (mai) buni cunoscători ai limbii din care transpunea, cum ar fi Wolf von Aichelburg sau Virgil Nemoianu, odată asumate pe cont propriu, unele vor deveni puncte de reper în acest domeniu. Tălmăcirea din *Faust* de Goethe (1982), comparabilă cu cea a lui Lucian Blaga și, prozodic, superioară acesteia, ilustrează o concepție proprie asupra traducerii ca act cultural complex (teoria „discursului mixt”), sintetizată în *Cum l-am tradus pe „Faust”*: „Traducerea de poezie nu e o simplă translație dintr-o limbă în alta, căci nu traducem dintr-o limbă în altă limbă, ci dintr-o poezie națională în altă poezie națională, adică din cultura poetică a unui popor în cultura poetică a altui popor. Asta înseamnă, în al treilea rând, că ceea

ce se vehiculează dintr-o cultură în altă cultură, ca bagaj tipic cultural, nu e o sumă de semnificații ideatice desprinse de expresia verbală transfigurată ce le conține, ci tocmai această expresie înțeleasă ca «punere în figură» estetică a lor... Rezultă, în al patrulea rând, că traducerea poeziei universale în românește nu constituie numai o îmbogățire a sensibilității și gândirii noastre cu conținuturi spirituale noi, ci – mai ales – trezirea, în structurile creatoare ale limbii române, a unor valențe poetice care dormitau, ca simple potențialități, și actualizarea lor ca valori expresive concrete [...]. În fine, al cincilea principiu [...] o traducere autentică este repetarea creatoare a unei experiențe poetice, datată istoric și localizată geografic într-un alt timp și într-un alt loc [...]. Eu cred că, asemenea poetului, orice traducător-poet trebuie să lucreze cu gândul la această clipă unică; dar nu așteptând-o pasiv, ca intuiție pură și simplă a textului pe care-l traduce, ci provocând-o în mod deliberat, căutând acea formare prin artă”. **D.** a mai realizat traduceri de referință din Dante Alighieri (*Opere minore*) Friedrich Nietzsche, Friedrich Hölderlin (tălmăcit integral, inclusiv cu versurile din perioada întunecării minții), Stéphane Mallarmé sau Paul Valéry.

Cred că este important ca, pe lângă buni poeți ai tradiției, pe lângă buni poeți înnoitori, să avem și poeți care să ilustreze viu cum tradiția și inovația se pot nu numai împlini, se pot chiar identifica. Modernă este nu debandada imagistică sau sentimentală, ci poezia care, însușindu-și toată complexitatea lumii în care trăim, o restituie sub forma unui întreg coerent, supus controlului rațiunii și frumosului. Ea caută mereu să deslușească în lucruri sensul filosofic, care să dea măsura adevăratei lor adâncimi și greutatei. De aceea poezia lui Doinaș mi se pare modernă în înțelesul cel mai deplin al cuvântului. Ea ne arată că pentru a fi actual trebuie mai întâi să fii durabil și să construiești în perspectiva marilor poeme ale omului, eterne și actuale totodată.

VIRGIL NEMOIANU

Comentariile lui Doinaș n-au nimic impresionist. Deși vin de la un poet, ele se abțin să prelungească fantezia altora și să sprijine caracterizările pe sugestii metaforice. Doinaș scrie despre Goethe și Hölderlin, Blaga ori Celan nebzuindu-se doar pe instinctul său creator; ci căutând să facă inteligibil misterul artei acestora. Procedează în contact cu lirica lor mai „științific” ca Negoîtescu, critic de meserie. Și-a construit un concept al poeziei, eșafodându-l rațional, cât este posibil, și se ține de el.

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Baladele din tinerețe și Psalmii, scriși mai târziu, constituie vârful creației lui Ștefan Aug. Doinaș, un poet care, cum ar spune Ion Barbu, a vrut să-și încerce custura talentului său

pe toate marile teme ale liricii. Un Doinaş care [...] se apropie primejdios de Argezi şi reia, din alt punct şi cu altă stare de spirit, temele lui. Argezi este desigur, la noi, cazul cel mai elocvent, fiind în acelaşi timp un model atipic, când este vorba de poezia religioasă, dar există mari poeţi ca Eminescu şi Blaga care se apropie de religie prin metafizica poeziei. L-aş apropia pe Doinaş, păstrând proporţiile, de această direcţie. El se apropie de Dumnezeu nu cu umilinţa credinciosului dornic să comunice şi să se izbăvească, ci cu toate orgoliile (mari şi provocatoare) ale artistului.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cartea mareelor*, Bucureşti, 1964; *Omul cu compasul*, Bucureşti, 1966; *Seminţia lui Laokoon*, Bucureşti, 1967; *Ipostaze*, Bucureşti, 1968; *Alter ego*, Bucureşti, 1970; *Lampa lui Diogene*, Bucureşti, 1970; *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte*, Bucureşti, 1972; *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, 1972; *Versuri*, pref. Virgil Nemoianu, Bucureşti, 1973; *Cai în ploaie – Pferde im Regen*, ed. bilingvă, tr. Wolf von Aichelburg, Bucureşti, 1974; *Orfeu şi tentaţia realului*, Bucureşti, 1974; *Papirus*, Bucureşti, 1974; *Poveşti cum altele nu-s*, Bucureşti, 1974; *Anotimpul discret*, Bucureşti, 1975; *Povestea celor zece fraţi*, Bucureşti, 1976; *Alfabet poetic*, pref. Aurel Martin, Bucureşti, 1978; *Locuiesc într-o inimă*, Bucureşti, 1978; *Hesperia*, Bucureşti, 1979; *Lectura poeziei, urmată de Tragic şi demonic*, Bucureşti, 1980; *Poeme*, Bucureşti, 1983; *Vânătoare cu şoim*, Bucureşti, 1985; *Foamea de Unu*, Bucureşti, 1987; *Interiorul unui poem*, Bucureşti, 1990; *Arie şi ecou*, Cluj-Napoca, 1992; *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992; *Născut în Utopia*, Bucureşti, 1992; *Lamentaţii*, Bucureşti, 1993; *Aventurile lui Proteu*, Bucureşti, 1995; *Brutus şi fiii săi*, Bucureşti, 1996; *Poeţi străini*, Bucureşti, 1997; *Psalmi*, Bucureşti, 1997; *Ad usum Delphini*, Bucureşti, 1998; *Ovidiu la Tomis: versuri din „exil”*, Craiova, 1998; *Templul memoriei. Ştefan Aug. Doinaş în dialog cu Emil Şimăndan*, Arad, 1998; *Paradis-cocktail*, ed. plurilingvă, Timişoara, 1999; *Poeţi români*, Bucureşti, 1999; *Opere*, I–III, Bucureşti, 2000; *Scriptori români*, Bucureşti, 2000; *T de la Trezor*, Bucureşti, 2000; *Arta dialogului*, postfaţă Ion Vianu, Bucureşti, 2003; *Evocări*, Bucureşti, 2003; *Jucătorul de şah*, postfaţă Mircea A. Diaconu, Piteşti, 2010; *Trandafirul negru. Poeme rostite la radio. 1970–2002*, pref. Marius Chivu, Bucureşti, 2012. **Traduceri:** Werner Bossert, *Poezii*, Bucureşti, 1965; Leonardo Sciascia, *Codicele egiptean*, pref. trad., Bucureşti, 1966; Rubén Darío, *Versuri alese*, Bucureşti, 1967; *Poezia germană modernă de la Stefan George la Enzensberger*, II, îngr. şi pref. Petre Stoica, Bucureşti, 1967 (în colaborare); Gerhard Hauptmann, *Clopotul scufundat*, în Gerhard Hauptmann, *Teatru*, II, Bucureşti, 1968; Giovanni Papini, *Un om sfârşit*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1969; *Sunete fundamentale*, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu I. Negoiescu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel ş.a.); Pierre Emmanuel, *Poeme*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Ion Caraion); Dante Aligheri, *Opere minore*, Bucureşti, 1971 (în colaborare); Friedrich Hölderlin, *Poezii*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu I. Negoiescu şi Virgil Nemoianu), [Scrieri], vol.

I: *Hyperion. Moartea lui Empedocle*, pref. Wolf von Aichelburg, vol. II: *Imnuri şi ode*, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Virgil Nemoianu); I.A. Bunin, *Versuri*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Igor Block); Stéphane Mallarmé, *Poezii*, pref. trad., Bucureşti, 1972; Gottfried Benn, *Poeme*, pref. Wolf von Aichelburg, introd. Virgil Nemoianu, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Virgil Nemoianu); Wolf von Aichelburg, *Poeme – Gedichte*, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Horia Stanca); Roberto Sanesi, *Alter ego şi alte ipoteze*, Bucureşti, 1977; Jorge Guillén, *Poeme*, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Andrei Ionescu); Goethe, *Faust*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 1982; ed. 2, Bucureşti, 1983, *Viaţa-i un lucru bun*, Bucureşti, 1999; Cîril Zlobec, *Prizonier al corpului*, pref. trad., Bucureşti, 1985 (în colaborare); *Atlas de sunete fundamentale*, îngr. şi postfaţa trad., Cluj-Napoca, 1988; Paul Valéry, *Poezii. Dialoguri. Poetică şi estetică*, pref. trad., Bucureşti, 1989 (în colaborare cu Marius Ghica şi Alina Ledeanu); Martin Buber, *Eu şi tu*, pref. trad., Bucureşti, 1992; Friedrich Nietzsche, *Aşa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toţi şi nici unul*, introd. trad., Bucureşti, 1994; ed. 3, Bucureşti, 2000; Michel Deguy, *Poeme*, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Aurel Rău, Virgil Mazilescu şi Dumitru Ţepe-neag); *Antologie de poezie universală*, îngr. şi postfaţa trad., Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, III, 34–36, 56–57; Regman, *Cărţi*, 13–18; Martin, *Poeţi*, I, 134–147, II, 104–109; Regman, *Cronicari*, 82–95; Felea, *Poezie*, 61–71, 199–203; Niţescu, *Scylla*, 149–171; Constantin, *Despre poeţi*, 57–61; Grigurcu, *Teritoriu*, 47–62; George, *Sfârşitul*, I, 309–323; Raicu, *Structuri*, 228–232; Andriescu, *Relief*, 110–119; Barbu, *O ist.*, I, 169–175; Negoiescu, *Engrame*, 20–54; Piru, *Poezia*, I, 304–315; Ungureanu, *La umbra cărţilor*, 149–155; Laurenţiu, *Eseuri*, 84–93; Raicu, *Critica*, 218–224; Regman, *Colocvial*, 186–188; Ciobanu, *Însemne*, I, 169–199; Manu, *Eseu*, 298–306; Baltag, *Polemos*, 167–172; Regman, *Explorări*, 61–72; Ciopraga, *Ulysse*, 154–158; Simion, *Scriptori*, I (1978), 141–152; Niţescu, *Poeţi*, 47–71; Grigurcu, *Poeţi*, 51–71; Dimitriu, *Singurătatea*, 105–115; Moraru, *Semnele*, 41–51; Grigurcu, *Critici*, 535–540; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 21–44; Bucur, *Poezie*, 254–270; Paleologu, *Alchimia*, 81–87; Cotruş, *Meditaţii*, 207–228; Pop, *Lecturi*, 63–67; Grigurcu, *Între critici*, 123–126; Manolescu, *Teme*, VI, 9–14; Grigurcu, *Existenţa*, 37–42; Călinescu, *Biblioteci*, 256–262; Regman, *De la imperfect*, 215–219; Cistelean, *Poezie*, 172–178; Ştefănescu, *Primplan*, 121–127; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 25–28; Indrieş, *Dimensiuni*, 199–229; Constantin, *Complicitatea*, 82–86; Negoiescu, *Scriptori contemporani*, 158–168; Virgil Nemoianu, *Surâsul abundenţei. Cunoaştere lirică şi modele ideologice la Ştefan Aug. Doinaş*, Bucureşti, 1994; Borbély, *Grădina*, 62–69; Ierunca, *Semnul*, 179–183; Borbély, *Xenograme*, 88–92; Dicţ. analitic, I, 23–25, 72–74, III, 212–215; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 301–304; Cistelean, *Top ten*, 96–98; Dicţ. esenţial, 259–263; Virgil Nemoianu, *România şi liberalismele ei*, Bucureşti, 2001, 261–263;

Manolescu, *Lista*, I, 54–69; Ștefan Aug. Doinaș, SXX, 2003, 1–6 (număr special); Gavril, *Cercul Literar*, 103–184; Ciopraga, *Partituri*, 29–39; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 355–357; Simuț, *Reabilitarea*, 390–400; Ștefănescu, *Istoria*, 453–460; Holban, *Ist. lit.*, I, 12–15; Aurel Pantea, *Ștefan Aug. Doinaș*, Cluj-Napoca, 2007; Manolescu, *Istoria*, 921–923; George Neagoe, [Ștefan Aug. Doinaș], CLT, 2010, 14, 2011, 9, 37, 2012, 5, 10, 21, 38, T, 2010, 6, 2011, 2, RL, 2010, 40, 2011, 6, E, 2011, 56, 2012, 5–6; Diana Ioana Ureche, *Poezia lui Ștefan Aug. Doinaș. Modernitate și clasicitate*, Timișoara, 2011; Ștefan Aug. Doinaș. *Repere critice*, coordonator Iulian Boldea, Cluj-Napoca, 2011. **PC.**

DOINĂ, formă a cântecului popular liric, constituită ca specie aparte numai din punct de vedere muzical. Termenul a fost impus de Vasile Alecsandri prin culegerea sa din 1866 și, după el, de Jan Urban Jarník și Andrei Bârseanu, pentru Transilvania. În mediul folcloric termenul nu a fost folosit decât pe o arie restrânsă în Moldova, **d.** fiind denumită și cu alți termeni: „de dragoste”, „de codru”, „de frunză”, „horă lungă”, „de urât”, „de jale” ș.a. Etimologia cuvântului a stârnit multe controverse. Dimitrie Cantemir crede că este numele unui zeu războinic dac; I. Malinescu îl pune în legătură cu *Danubius* și cu *Diana*, Ion Heliade-Rădulescu îl derivă din *Diana* plus *oda*, A.T. Laurian și T.C. Massim, ca și Aron Densusianu, de la verbul *doleo* („a dura”), iar A. Cihac de la sârbescul *dvoinița* („fluiet dublu”). Un alt grup de etimologii apropie termenul de verbele *a legăna* și *a alăpta* (I.-A. Candrea, A. Philippide, Aug. Scriban, D. Caracostea). B.P. Hasdeu, identificând unele corespondențe în limbile celto-irlandeze, în persană, sanscrită, zendică și lituaniană, consideră că și la noi forma veche era *daina* și că **d.** a existat încă de pe vremea dacilor. El invocă chiar **d.** ca un argument pentru a susține continuitatea poporului român pe teritoriul nord-dunărean. De altfel, cuvântul *daina*, pe care H. Tikin îl socotește o exclamație elegiacă, apare și azi în refrenele unor **d.** ori ale unor cântece rituale de nuntă și cântece de leagăn. **D.** a denumit multă vreme, impropriu, întreaga lirică populară, dar cercetări mai noi limitează conținutul său la creațiile cu ton grav, câteodată de revoltă socială. Există în aceste confesiuni câteva permanențe, ca dorul, jalea, urâtul, cu valori simbolice, constituind un univers poetic specific românesc. Se exprimă o infinitate de sentimente și nuanțe, o spiritualitate sobră, reflecții asupra existenței sociale, dar și frământări sufletești intime. **D.** are o funcție catarctică măturătoare: „Că doinele-s stâmpărări / La omul cu supărări”. Singura corespondență ce se poate stabili între **d.**

și lirica altor popoare este cu acele cântece spaniole numite *soledades*, deși elemente ale stilului muzical al **d.** se întâlnesc și la popoarele balcanice, la ucraineni și orientali, iar unele cântece lituanienesc și letone poartă numele *daina*. **D.** are o melodie mult ornamentată, deschisă fanteziei improvizatoare. Ritmul este liber (*tempo rubato*), spre deosebire de ritmul de obicei regulat al cântecului (*tempo giusto*), alternând recitative (*parlando*) cu elemente cantabile; se cântă numai solo și cere cântărețului calități muzicale deosebite, prin dificultățile de interpretare impuse. Se pot constata diferite stiluri regionale, unele reprezentând stadii diferite de evoluție sau ilustrând influențe diferite. Se pare că **d.** a avut cândva o răspândire mult mai largă. Astăzi se mai păstrează doar în nordul Olteniei, în Muntenia, nordul Moldovei și al Transilvaniei și parțial în Banat, fiind tot mai des influențată sau înlocuită de melodiile de cântec propriu-zis. Pe melodiile ei se cântă uneori și balade, bocete, cântece rituale, cântece de leagăn sau chiar colinde. Părerile în legătură cu originea și evoluția **d.** sunt diverse și contradictorii, pentru că au avut în vedere fie numai forma de manifestare artistică, fie numai melodia, fie numai conținutul, consemnat de puțină vreme. Unii cercetători (Ovid Densusianu, N. Iorga, Tache Papahagi, Ion Diaconu, Ovidiu Papadima) optează pentru originea păstorească autohtonă a **d.**, fără a încerca datarea apariției sale. Având în vedere prezența în spații îndepărtate, fără posibilități de interinfluență, muzicologii propun o poligeneză independentă. Gh. Vrabie, referindu-se numai la materialul poetic, îi fixează apariția în Evul Mediu. Originea dacică a fost susținută, în afară de B.P. Hasdeu, V. Alecsandri, Barbu Delavrancea, și de Lucian Blaga, care invocă necesitatea primă de cunoaștere poetică. O teorie originală creează D. Caracostea, care este convins că **d.** a fost izvodită de femeile înstrăinate prin căsătorie, în timp ce-și legănau copiii, dar mai ales de cele ce slujeau la stăpâni. În felul acesta, dorul de cei de acasă și jalea unui trai greu se îmbină cu duioșia maternă în discrete elegii. Certă pare a fi doar periodizarea care consideră că primul strat folcloric ar fi fost constituit de genurile rituale și că **d.**, alcătuind un al doilea strat, ar fi apărut ulterior. Compoziția liberă a textului literar, corespunzând melodiei libere, permite îmbinarea motivelor în cele mai neașteptate formule și improvizarea. Lirismul ia forma unor reflecții cu caracter generalizator sau a unor dialoguri imaginare cu elemente din natură, considerate confidenți ideali. Sintaxa este specifică întregului gen liric, abundând în construcții de tipul:

propoziție subiectivă urmată de una explicativă; propoziții interogative, exclamative, condiționale. Foarte frecvente sunt și personificările, rezultate din colocviul cu mediul, și hiperbolele. Printre scriitorii care au prețuit **d.**, socotind-o motiv de mândrie națională, sunt V. Alecsandri, M. Eminescu, George Coșbuc, St. O. Iosif, Octavian Goga.

Surse: Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866; S. Fl. Marian, *Poezii populare române*, II, Cernăuți, 1875; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și vioarele*, Gherla, 1884; Jan Urban Jarník, Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, 1885; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; Mihail Canianu, *Poezii populare. Doine. Culese și publicate întocmai cum se zic*, Iași, 1888; Victor Onișor, *Doine și strigături din Ardeal*, Iași, 1890; Enea Hodoș, *Poezii populare din Banat*, I, Caransebeș, 1892; Ștefan Munteanu, *100 doine și strigături culese din gura soldaților români din Țara Ardealului*, Brașov, 1892; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I–II, București, 1900; Gh. Alexici, *Texte din literatura populară română*, II, îngr. și pref. Ion Mușlea, București, 1906; Al. Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1906; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1908; Iosif Cioca, *O sută și șase doine culese de pe Pogonici*, Brașov, 1908; Béla Bartók, *Cântece populare românești din comitatul Bihor*, București, 1913; N.I. Dumitrașcu, *Flori de câmp. Doine oltenești*, Bârlad, 1914; Horia Teculescu, *Pe Murăș și pe Târnave. Flori înrourate (doine și strigături)*, Sighișoara, 1929; Vasile Bologa, *Poezii populare din Ardeal*, Sibiu, 1936; Eugen Nicoară, Vasile Netea, *Murăș, Murăș, apă lină*, I, pref. Ion Agârbiceanu, Reghin, 1936; Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, 1940; Gh. Cernea, *Doine de jale*, Sibiu, 1941; Gh. Ciobanu, Vasile Nicolescu, *200 cântece și doine*, pref. Al. I. Amzulescu, București, 1955; Al. I. Amzulescu, G. Ghiță, *Doine, cântece, strigături*, București, 1955; Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare românești din Maramureș*, București, 1957; Constantin Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cântece și jocuri din Năsăud*, București, 1958; Al. I. Amzulescu, Paula Carp, *Cântece și jocuri din Muscel*, București, 1964; *Folclor din Transilvania*, I–IV, București, 1962–1969; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I–V, București, 1967–1970; Tiberiu Brediceanu, *Melodii populare românești din Banat. Din colecția „810 melodii populare românești din Banat”*, îngr. și introd. Constantin Zamfir, București, 1972; Alexiu Viciu, *Flori de câmp*, îngr. și introd. Romulus Todoran și Ion Talos, Cluj-Napoca, 1976; *Cântece populare de dragoste*, îngr. și pref. E.V. Junghietu, Chișinău, 1977; Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, „*Bătrâneasca*”. *Doine, bocete, cântece și jocuri din ținutul Rădăuților*, Iași, 1979; *Antologie de lirică populară românească*, îngr. și introd. Ligia Bârgu-Georgescu, București, 1980; Gheorghe Gh. Pop, *Folclor muzical din Maramureș*, Baia Mare, 1982; Al. Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, îngr. Vasile

D. Nicolescu și Cristina Rădulescu-Pășcu, introd. Cristina Rădulescu-Pășcu, București, 1990.

Repere bibliografice: D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. Gh. Guțu, îngr. D.M. Pippidi, introd. Maria Holban, București, 1973, 341; B.P. Hasdeu, *Studii de folclor*, îngr. Nicolae Bot, pref. Ovidiu Papadima, Cluj-Napoca, 1979, *passim*; Barbu Delavrancea, *Opere*, V, îngr. și introd. Emilia Șt. Milicescu, București, 1969, 441–450, 465–497; G. Breazul, *Patrium Carmen. Contribuții la studiul muzicii românești*, Craiova, 1941, *passim*; D. Caracostea, *Poezia tradițională română. Balada populară și doina*, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, II, București, 1969, 445–571; Emilia Comișel, *Preliminarii la studiul științific al doinei*, REF, 1959, 1–2; Mariana Kahane, *De la cântecul de leagăn la doină*, REF, 1965, 5; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București, 1968, 13–228; Gh. Ciobanu, *Lăutarii din Clejani. Repertoriu și stil de interpretare*, București, 1969; Eugenia Cernea, *Despre evoluția doinei bucovinene*, REF, 1970, 2; Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, București, 1970, 375–395; *Ist. lit.*, I, 135–150; Florin Bucescu, Viorel Bârleanu, *Un tip de doină specific Moldovei de Nord. Contribuții la cunoașterea cântecului popular românesc*, ALIL, t. XXIV, 1973; Mihai Pop, Pavel Ruxândoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, 344–346; *Dicț. lit.* 1900, 293–294; Sabina Ispas, Doina Truță, *Lirica de dragoste. Index motivic și tipologic*, I–IV, București, 1985–1989; Al. I. Amzulescu, *Cântecul popular din Muscel – monografie folclorică zonală*, MCF, 1990, partea II; Gheorghe O. Oprea, *Doina – concept și stil muzical*, MCF, 1995; Pavel Ruxândoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, 2001, 544–547; Mariana Kahane, *Doina vocală din Oltenia: tipologie muzicală*, îngr. Marian Lupașcu, București, 2007. **L. Cș.**

DOLÂNGĂ, Nicolae (18.IX.1942, Dalboșeț, j. Caraș-Severin – 19.XII.2016, Timișoara), poet, publicist, etnolog. Este fiul Elenei (n. Budescu) și al lui Ștefan Dolângă, miner. Urmează școala elementară în satul natal (1949–1953) și la Bozovici (1953–1956), liceul la Orșova (1956–1960) și e student la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, secția română-germană (1960–1965). Își ia doctoratul în etnologie la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. În perioada 1966–1985 lucrează ca redactor la Studioul de Radio Timișoara, apoi este șeful secției de etnografie de la Muzeul Banatului din Timișoara. Revine la Radio Timișoara odată cu reînființarea postului, ocupând funcțiile de redactor-șef și director (1990–2006). Aici a realizat timp de patruzeci de ani (1967–2007) emisiunea bilunară de etnografie și folclor „Izvoare fermecate”. A debutat cu poezie la „Scrișul bănațean” în 1962, iar editorial cu volumul de versuri *Țărnuțul cuvântului* apărut în 1974. Mai

colaborează la „Orizont”, „Ramuri”, „România literară”, „Iașul literar”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Viața studentască”, „Radio București”, „Plural” ș.a.

Poezia lui **D.** dezvoltă sentimentul naturii ca dominantă a meditației poetice, în spiritul unui expresionism rural generat de dorința reîntoarcerii la un spațiu matrice. Lucrările sale vizând mitul și pluralitatea timpului vin tot din foarte buna cunoaștere a spațiului rural, în care a știut să găsească simboluri și să descopere sensuri nedescifrate. **D.** a găsit armonia poeziei și șansa regăsirii de sine în măreția naturii, în ritualul muncilor, în frumusețea Almăjului și a Nerei natale, în noblețea cetății, în muntele, același dintotdeauna, spre deosebire de vremelnicia și mereu schimbătoarea câmpie. Pentru el natura nu este un cadru, cât „un dor nemărginit”, un permanent izvor de întremare: „Unde sunteți, voi, lucruri fără pată/ Și voi copaci și case și-ntrebări?/ Suntem atât de puri când ninge în cetate/ Că alergăm spre cei ascunși în noi”.

SCRIERI: *Țărnușul cuvântului*, Timișoara, 1974; *Simple miracole*, Timișoara, 1981; *Veghe solară*, București, 1981; *Cea mai frumoasă uitare*, Timișoara, 1986; *Repere etnografice și etnologice*, Timișoara, 1994; *Țara Nerei. Mit și pluralitatea timpului*, București, 1995; *Orologii de iarbă*, Timișoara, 1997; *Țara Almăjului*, Timișoara, 2000.

Repere bibliografice: Al. Jebeleanu, *O nouă afirmare lirică*, O, 1962, 4; Ulici, *Prima verba*, I, 83–86; Brândușa Armanca, „*Veghe solară*”, O, 1981, 2; Cornel Ungureanu, *Între poezie și reportaj liric*, O, 1981, 21; Ion Arieșanu, *Satul ca temă eternă*, O, 1981, 50; Viorel Horj, „*Veghe solară*”, F, 1982, 2; Elena Tacciu, „*Veghe solară*”, RL, 1982, 2; Adrian Popescu, *Adevărat și onestitate*, ST, 1987, 1; Olimpia Berca, *Nicolae Dolângă*, O, 1989, 32; Ruja, *Parte*, I, 229–234; *Dicț. Banat*, 261–263; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 332. **AL.R.**

DOLĚNGA, Lotis (pseudonim al Elisabetei Eliad; 10.IX.1905, Brătușeni, j. Bălți – 1961, București), poetă. Descendentă dintr-o familie de nobili români și lituanieni, era fiica Elizei (n. Gafenco) și a lui Iosif Șișco. Și-a petrecut copilăria și a început să învețe în Franța, continuându-și studiile în România. Până în 1940 a fost profesoară la liceul de fete din Bălți, refugiindu-se apoi la București.

D. a colaborat la „Glasul Moldovei” (unde, probabil, a și debutat cu versuri, în 1932), la „Adevărul literar și artistic”, „Cele trei Crișuri”, „Itinerar”, „Viața Basarabiei”, „Bugeacul”, „Poetul” ș.a. A publicat cărțile de versuri *Simfonia amurgului* (1937), *Petale de crizanteme* (1937), *Cartea ultimelor vise* și *Picături de tristețe* (ambele în 1940), *Slove de jar* (1941), *Flori albastre*

(1942). Nostalgică și meditativă, lirica vădește urme ale simbolismului, transpuse în peisaje de sugestie locală. Influența lecturilor transpare în metaforismul abundent și, uneori, căutat. Versurile scrise în franceză au fost adunate în trei plachete, apărute, probabil, în 1929 (*Le Luth brisé, L'Idylle d'un poète* și *À l'Inconnu*), iar cele scrise în rusește, în placheta *Zavitki hrizantemî* (1937). **D.** este și autoarea romanului *În ghearele vulturului* (1937), o încercare destul de naivă de a acredita întâmplări și drame utilizând formula jurnalului, iar în 1941 anunța că avea gata de tipar volumele *Lacul himerelor*, *Cei de prisos* și *Cetatea lui Arald*. A tradus versuri de Rabindranath Tagore.

SCRIERI: *Le Luth brisé*, București, [1929]; *L'Idylle d'un poète*, București, [1929]; *À l'Inconnu*, București, [1929]; *Simfonia amurgului*, București, 1937; *Petale de crizanteme*, Bălți, 1937; *În ghearele vulturului*, Bălți, 1937; *Zavitki hrizantemî*, Bălți, 1937; *Cartea ultimelor vise*, București, 1940; *Picături de tristețe*, București, 1940; *Slove de jar*, București, 1941; *Flori albastre*, 1942.

Repere bibliografice: Al. Bardier, *Lotis DolĚnga*, „*Raza*”, 1939, 384; Sergiu Matei Nica, „*Simfonia amurgului*”, „*Din trecutul nostru*”, 1937, 40–45; Radu Cosmin, „*În ghearele vulturului*”, U, 1937, 279; Al. Bardier, „*În ghearele vulturului*”, „*Gazeta Basarabiei*”, 1937, 593; Margareta Popescu, „*Simfonia amurgului*” și „*Slove de jar*”, F, 1942, 3–4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 125–126; Colesnic, *Basarabia*, II, 144–149; *Lotis DolĚnga*, în *Femei din Moldova*, coordonator Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, 100–101; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 201–204; Aliona Grati, *Privirea Euridicei*, Chișinău, 2007, 163–171; *Dicț. Chișinău*, 215; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 85–86. **D.M.**

DOLGAN, Mihail (5.II.1939, Rediul Mare–Soroca – 2.V.2013, Chișinău), critic și istoric literar. Este fiul Irinei și al lui Dumitru Dolgan. A studiat la Chișinău, urmând Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat între 1958 și 1963. După absolvire lucrează la Institutul de Limbă și Literatură (ulterior Institutul de Filologie) al Academiei de Științe, unde din 1983 a condus secția de literatură contemporană. Și-a luat doctoratul în 1970, devenind doctor habilitat în 1991. Profesor universitar în 1994, conduce Catedra de literatură română a Universității de Stat din Republica Moldova (din 1995). Este ales membru corespondent (2000), apoi membru titular (2007) al Academiei de Științe din Republica Moldova. I s-au acordat, pentru lucrările individuale sau pentru cele pe care le-a coordonat, medalii, ordine, premii etc.

Editorial, **D.** debutează cu monografia *Idee și imagine poetică* (1971), cuprinzând analize și interpretări

estetico-stilistice ale poeziei contemporane, genul liric devenind obiect de studiu principal. El practică sistematic critica poeziei, punând pe primul plan, cel puțin în textele mai noi, criteriul estetic și aplicându-l în discernerea valorilor de nonvalori, după ce, timp de aproape două decenii, s-a conformat și a susținut ideologia literară oficială, în virtutea căreia scrie despre „poezia sovietică moldovenească”. Investigațiile sale critice vizează tendințele procesului literar contemporan din partea stângă a Prutului și din România, statutul estetic al imaginii poetice și al liricii cu tematică socială și națională, aspectele artei la unii scriitori, evoluția sistemului imagistic, metaforic și simbolico-mitologic, relația dintre adevărul vieții și adevărul artistic, individualitatea creatoare și tipologia eroului liric, diversitatea formulelor și a stilurilor, rolul „autoexprimării” în lirică, măiestria literară ș.a., chestiuni abordate în volumele *Marginalii critice* (1973), *Metafora poetică și semnificațiile ei în poezia sovietică moldovenească* (1974), *Conștiința civică a poeziei contemporane* (1976), *Crez și măiestrie artistică* (1982), *Poezia moldovenească de azi și problemele vieții* (1987), *Poezia: adevăr artistic și angajare socială* (1988), *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee* (2007) ș.a. A dezvoltat și aprofundat observațiile lui Tudor Vianu asupra metaforei, urmărind în poezia contemporană o evoluție a tropului de la parțial la global, de la local la universal, de la metafora asemănărilor la metafora deosebirelor, iar de la aceasta până la mitul personal de factură paradoxală. În genere, **D.** este receptiv la formulele moderne, susținând căutările și experimentele novatoare. Se poate observa că după 1989 s-a îndreptat cu deosebire spre reevaluarea și reconsiderarea literaturii postbelice din Basarabia, câteva volume având o explicită abordare polemică: *Polemici literare sau Pledoarii întru apărarea poeziei autentice* (2005), *Poezia de opoziție din Republica Moldova în perioada de „stagnare”* (2008). Pe **D.** îl preocupă, de asemenea, și probleme ce țin de istoria, metodologia și evoluția științei și criticii literare, mai ales în *Responsabilitatea cuvântului critic* (1987), precum și literatura pentru copii sau metodică predării literaturii artistice în școală. A participat, frecvent și în calitate de coordonator, la elaborarea a numeroase lucrări colective, precum *Istoria literaturii moldovenești* (1989), *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări* (1998), *Orientări artistice și stilistice în literatura contemporană* (I–II, 2003), *Opera lui Ion Druță: univers artistic, spiritual, filosofic* (I–II, 2004) ș.a. În colecția

„Scriitorii moldoveni în școală” a editat micromonografiile despre Nicolai Costenco, Emilian Bucov, Liviu Deleanu, Petru Zadnipru, Aureliu Busuioc, Grigore Vieru, Liviu Damian ș.a.

SCRIERI: *Idee și imagine poetică*, pref. Simion Cibotaru, Chișinău, 1971; *Marginalii critice*, Chișinău, 1973; *Metafora poetică și semnificațiile ei în poezia sovietică moldovenească*, Chișinău, 1974; *Conștiința civică a poeziei contemporane*, Chișinău, 1976; *Poezia sovietică moldovenească din anii '20-'30*, Chișinău, 1979; *Creația lui L. Corneanu în școală*, Chișinău, 1981; *Crez și măiestrie artistică*, Chișinău, 1982; *Creația lui L. Deleanu în școală*, Chișinău, 1983; *Poezia militantă și imperativul vremii*, Chișinău, 1983; *Creația lui G. Vieru în școală*, Chișinău, 1984; *Creația lui P. Cruceanu în școală*, Chișinău, 1986; *Creația lui Em. Bucov în școală*, Chișinău, 1987; *Poezia moldovenească de azi și problemele vieții*, Chișinău, 1987; *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987; *Poezia: adevăr artistic și angajare socială*, postfață Nicolae Bilețchi, Chișinău, 1988; *Creația lui Damian și P. Zadnipru în școală*, Chișinău, 1989; *Creația lui N. Costenco și A. Busuioc în școală*, Chișinău, 1990; *Grigore Vieru, adevăratul*, Chișinău, 2003; *Polemici literare sau Pledoarii întru apărarea poeziei autentice*, Chișinău, 2005; *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee*, Chișinău, 2007; *Eminesciene, druțiene, vierene*, Chișinău, 2008; *Fețele nevăzute ale manuscriselor pe poezie*, Chișinău, 2008; *Poezia de opoziție din Republica Moldova în perioada de „stagnare”*, Chișinău, 2008; *Metafora este poezia însăși*, pref. Constantin Popovici, Chișinău, 2009; *Eminescu: arta și filosofia iubirii*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Bilețchi, *Imaginea liricii în obiectivul criticii*, „Nistru”, 1973, 4; Sergiu Moraru, *În obiectiv – metafora poetică*, „Nistru”, 1975, 4; Eliza Botezatu, *Să întronăm în critică logica și gustul artistic*, LA, 1980, 3 aprilie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 273; Dan Mănucă, *Un nou model integraționist*, RL, 1998, 42; [Mihail Dolgan], LA, 1999, 4 februarie (grupaj special); Ion Șpac, *Mihail Dolgan. Biobibliografie*, pref. Anatol Codru, Chișinău, 1999; Burlacu, *Texistențe*, I, 128–133; Mihail Dolgan: *polifonismul creativității (Conștiința civică și estetică a poeziei)*, coordonator Constantin Popovici, Chișinău, 2010. **S.P.**

DOLJUL, gazetă politică apărută la Craiova în aprilie–mai 1879 și în aprilie–mai 1883. Publicație efemeră, scoasă prima dată la 18 aprilie 1879 în cadrul campaniei electorale a Partidului Conservator, **D.** a fost redactată de I.L. Caragiale, chemat special de la București pentru a întări rândurile publiciștilor conservatori din capitala Olteniei. Nu s-a păstrat nici un număr din gazetă, dar s-au conservat alte mărturii ale rolului pe care scriitorul l-a avut cu acest prilej: o carte de vizită prin care își asumă răspunderea

pentru tot ce se va publica în **D.** (1879) și nu mai puțin de șapte comenzi înregistrate în scriptele Tipografiei Samitca pe numele lui I.L. Caragiale, ca redactor al ziarului (1883).

R.Z.

DOMAN, Dumitru Augustin (29.VIII.1953, Șovarna, j. Mehedinți), prozator, publicist. Este fiul Elenei (n. Opișan) și al lui Iulică Doman, muncitor necalificat. A absolvit Liceul „Emil Racoviță” din Iași (1971). Până în 1989 a practicat diverse meserii: muncitor, funcționar, paznic de noapte, profesor suplinitor, lucrător comercial. Din 1990 a fost, succesiv, redactor la „Zigzag”, „Expres magazin”, „Evenimentul zilei”, apoi redactor-șef la revista literară „Calende” (1996–2000), înființând apoi un cotidian local, „Argeș Expres”, pe care l-a abandonat la numărul 1 000. Din 2008 este redactor-șef la mensualul „Argeș”. În 1973 a debutat în „Orizont” cu o povestire. A mai colaborat la „Acolada”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Discobolul”, „Familia”, „Manuscriptum”, „Ramuri”, „România literară”, „Vatra”, „Viața românească” ș.a. În 1985 debutează editorial, alături de Tudor Stancu și Dan Petrescu, în volumul colectiv *Proze*, unde e prezent cu un grupaj intitulat *Povestiri cu contrapunct* (încununat cu Premiul Editurii Albatros, care a publicat cartea).

Povestirile cu contrapunct au în comun cu jurnalistica identificarea și exploatarea faptului cotidian – care însă la **D.** nu stă sub nota senzaționalului, ci în cea a banalității și a automatismelor vieții. Seria figurilor și a existenței comune e „contrapunctată” de aceea a unor personaje bizare și ciudate, solitare, introvertite, superioare moral și cultural: profesorul din *Lotru*, fetița din *Iura* (replică feminină a lui Niculăiță Minciună), scriitorul din *Omul străzii* – un fel de Irimia, cel din zicală, cum este și retracitul și lipsitul de simț practic narator din *Condiția de outsider*, proiecție a autorului, care se autodefineste drept „un om cu șansa a doua, mereu cu șansa a doua”. **D.** a fost remarcat de la bun început ca un fin observator moral, în linia realismului clasic, cu care mai are în comun economia, rigoarea și acuratețea stilului. Un observator ironic și autoironic, dublat, într-o manieră discretă, de un reflexiv nostalgic și sentimental, liric (nu întâmplător, prozatorul preferat e rusul desțărât Ivan Bunin). Tehnica construcției aparține însă unui realist și moralist adus la zi, care a asimilat lecția timpului său. Biologic și literar, el se înscrie în generația '80, despre care a dat o carte de interviuri, *Generația '80 văzută din interior* (2010). Trebuie spus

însă că procedeele sale, postmoderne sau nu (inserția biografică, intertextul, comentariul textualist sau tehnica finalurilor deschise ori neașteptate, narațiunea la persoana a doua, fraza extinsă pe pagini întregi etc.), nu sunt deloc exhibate, după cum nici în intervențiile sale teoretice autorul nu le supralicitează, conștient fiind că acestea contează numai în măsura în care survin în prezența substanței. Care rămâne una a tradiției prozei realiste. Ștefan Borbély i-a subliniat tocmai „această forță interioară de a debuta împotriva curentului, printr-un clasicism regăsit [...], post-experimental, susținut de un talent nativ”. Proza lui **D.** de după 1989 îl confirmă pe debutant în toate laturile. Privirea îi rămâne fixată pe social, însă, devenită liberă, își poate exercita acum întreaga putere de cuprindere și de pătrundere, în același timp lăsând să se destindă până la capăt arcul ironiei și al satirei. Astfel, micul roman *Sfârșitul epocii cartofilor* (1999) poate fi interpretat (și) ca o „defulare”. Tot ceea ce fusese comprimat în evocarea cotidianului amorf și teroriza(n)t al epocii totalitare este denunțat abrupt, eșantionul social constituindu-l colectivul unui mare depozit de cartofi din preajma Capitalei, care dezvăluie comportamentul tiranic cu subalternii și poltron cu superiorii al ștabilor comuniști de diferite trepte, corupția generalizată, lașitatea obștească, surrogatele triviale ale salvării din marasm și, deasupra a toate, imaginea stagnării și a stereotipiei cotidiene. Excesiv intitulată „roman”, narațiunea oferă totuși o imagine concisă a ultimilor ani ceaușiști, puși în oglindă: șeful tiranic al depozitului, care se proclamă un Ceaușescu al locului, sfârșește linșat chiar în ziua fugii dictatorului. Cartea e și o replică la romanele oficiale care au idilizat „epoca de aur”; în ultimă analiză, o distopie. **D.** nu idealizează însă nici prezentul, cu zarva de libertăți ale proverbialei „tranziții” spre democrație și capitalism. Noile realități îi potențează resursele de observator acid aflat mereu la pândă și care acum descoperă alte fețe ale absurdului. Expresia completă a acestei viziuni este culegerea de proze scurte *Concetățenii lui Urmuz* (2007), care încheagă un caleidoscop de figuri și scene decupate chirurgical. Autorul își găsește timp pentru a scrie scurt, și nu puține sunt schițele de nici măcar o pagină întreagă. Acută, satira nu devine aici a unui mizantrop intratabil. Trăitor în orașul de baștină al lui Urmuz, el își agrementează absurdul cu măcar un dram de umor și de dispoziție ludică, așa încât oricât de strigătoare la cer ar fi malformațiile morale ale tranziției, acestea nu fac din autor un profet al Apocalipsei. Și, deși timpul

nu pare a mai avea răbdare cu aberațiile noii epoci, naratorul deține destulă paciență spre a nu deveni un cioranian, chiar dacă nihilistul româno-francez se numără printre autorii lui favoriți. Lucrul se vede bine în cărțile așa-zicând tanatice: *Meseria de a muri* (2001) și *Moartea noastră cea de toate zilele* (2008). Scriitorul nu se cutremură nici de moartea în sine, nici de veșnicia ei, și nu este nici un filosof al liniștii de dincolo. Moartea drept „constituent al existenței” și ca „permanență difuză ca o umbră” (mottoul cules din jurnalul lui Radu Petrescu – un alt model al său) este ceea ce-l preocupă. În ultimă analiză, **D.** se vedește un vital și un activ.

SCRIERI: *Proze* (în colaborare cu Tudor Stancu și Dan Petrescu), București, 1985; *Sfârșitul epocii cartofilor*, Pitești, 1999; *Meseria de a muri*, București, 2001; *Concețenii lui Urmuz*, postfață Radu Aldulescu, București, 2007; *Moartea noastră cea de toate zilele*, Iași, 2008; *Generația '80 văzută din interior*, București, 2010; *Cititorul de roman*, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: *Trei, adică doi*, VTRA, 1985, 12; Constantin Dram, *(Ultra)scurte povestiri despre contemporanii noștri*, CL, 2007, 9; Gheorghe Grigurcu, *Un cimitir vesel*, RL, 2008, 39; Radu Aldulescu, *Scriind-contabilizând meticulos...*, VR, 2008, 10; Gabriela Gheorghisor, „Generația '80 văzută din interior”, RL, 2010, 25; Ion Zubașcu, *Generația '80 la 60 de ani*, VR, 2010, 7–8; Dan Perșa, *Curtea miracolelor scriitoricești*, ATN, 2011, 1; Magda Ursache, *Citind un cititor*, „Acolada”, 2012, 9. **N.M.**

DOMINIC, A. (pseudonim al lui Avram Reichman; 1.XII.1889, București – 4.XII.1942, București), poet, dramaturg. Originar dintr-o familie relativ înstărită, **D.** învață la școala evreiască Moira și la liceul evanghelic (de limbă germană) din București. După bacalaureat (1906) pleacă la Bruxelles și, obligat de părinți, urmează cursurile Facultății de Științe Juridice, obținând titlul de doctor în drept. Trece apoi la Paris, unde, pe cât se pare, va fi susținut și licența în litere, iar după unele informații chiar doctoratul. Dar perioada pariziană îi oferă și ocazia unei activități publicistice. Scrie destul de mult în periodicele moderniste, debutul său fiind legat de revista „La Société nouvelle” (1907). Pentru a-și iscăli colaborările recurge la semnăturile A. Boumy, Marc Heina sau Konowalow. În țară primul său text va fi tipărit în cotidianul „Adevărul” în 1908. După Primul Război Mondial practică avocatura, dar fără convingere, situația materială îngăduindu-i să se dedice literaturii. O primă plachetă de versuri, *Revolte și răstigniri* (1920), în care sunt antologate versuri scrise între 1916 și 1919, este

urmată de drama *Sonata umbrelor* (1921), pe care Teatrul Național din București o reprezintă în stagiunea 1920–1921 în regia lui C.I. Nottara, și interpret al rolului principal alături de Lily Popovici-Dominic, soția autorului. Textul, tradus în limba germană de Max Hochdorf, va fi pus în scenă de Heinz Goldberg la Neues Theater am Zoo din Berlin, aici rolurile principale fiind jucate de Conrad Veidt și Else Heim, soția lui Max Reinhardt. Dar ambele înscenări nu vor înregistra decât un succes de stimă. Câțiva ani mai târziu este secretar de redacție și scurt timp director la „Mișcarea literară” (1924–1925), revistă condusă o perioadă de Liviu Rebreanu și la care colaborează E. Lovinescu, Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, G. Bacovia ș.a. Versurile publicate aici sau în alte periodice – „Cronica” lui Tudor Arghezi, „Flacăra”, „Capitala”, „Cugetul liber”, „Literatorul”, „Salonul literar”, „Puntea de fildeș”, „Sburătorul” ș.a. – vor fi adunate, parțial, în cartea *Clopote peste adâncuri* (1927). Cu articole este prezent în „Lumea evree”, „Ora” lui Pamfil Șeicaru, „Gândirea”, „Umanitatea”, „Cultura” ș.a. În diferite ocazii a afirmat că ar avea terminate dramele *Golgotha* și *Iuda Iscarioteanul* și romanul *Oameni de azi și de totdeauna*, dar după 1930 nu a mai dat tiparului nici un volum.

Deși a frecventat câțiva ani cenaclul revistei „Sburătorul”, **D.** poate fi alăturat ca poet mai curând „neosimbolismului” (Mircea Scarlat). Întrăurite de lirica deceniului 1910–1920, versurile din reviste sau acelea alese pentru a fi incluse în cele două cărți ale sale reflectă, într-o transcriere poetică uneori inspirată, alteori copleșită de tezism, preocupări specifice în primul rând intelectualității evreiești a epocii. Unele, care depășesc totuși acest orizont de percepție lirică, mai pot fi citite cu interes. Nu întâmplător, N. Iorga remarcă poemul *Cântecul pomului*. **D.** își compunea poezia cu precădere pentru a fi recitată. Temele abordate sunt în chip predilect cele sociale, văzute din perspectiva propriei experiențe: libertatea individului, egalitatea dintre oameni sau dintre rase etc. Este o lirică a clamării, a nemulțumirii și neliniștii, străluminată adesea de accente vizionare. E. Lovinescu o caracteriza adecvat, ca „un pumn crispat spre necunoscut”. Dar energia necontrolată a protestului, relația prea directă, chiar prozaică, dintre discurs și faptul actual, împreună cu o oarecare lejeritate a lexicului tind adesea să împingă rostirea poetului spre discursiv și banal. Drama *Sonata umbrelor* este centrată pe o problematică aproape uzată încă de atunci: soarta artistului de geniu într-o societate puțin dispusă ori

inaptă să-l înțeleagă și să-l prețuiască. Autorul se pricepe să-și însușească personajele, compozitorul orb Ivan Nour, soția acestuia, Elena, șovăitoare, nedreaptă, și îmbogățitul de război Traian Pandrea, necinstit, abuziv. Dialogurile, vii, incitante în mare măsură, însă lipsite de un gram de umor, succesiunea evenimentelor explică suficient interesul oamenilor de teatru pentru acest text. Dar și aici lipsește surdina pusă demonstrației exagerate, maniheismul îngrădind vizibil posibilele deschideri și semnificații.

SCRIERI: *Revolte și răstigniri*, București, 1920; *Sonata umbrelor*, București, 1921; *Schattensymphonie*, tr. Max Hochdorf, Potsdam, 1922; *Clopote peste adâncuri*, București, 1927.

Repere bibliografice: I.C. [Ion Călugăru], „*Revolte și răstigniri*”, SBR, 1920, 2; Șerban Bascovici, „*Revolte și răstigniri*”, SBR, 1921, 37; Liviu Rebreanu, *Teatrul Național*: „*Sonata umbrelor*”, SBR, 1921, 51; „*Sonata umbrelor*” la Berlin, „*Ilustrația*”, 1922, 4; Perpessicius, *Opere*, III, 40–42; Pompiliu Constantinescu, „*Clopote peste adâncuri*”, VL, 1927, 65; O.B. [Octav Botez], „*Clopote peste adâncuri*”, VR, 1928, februarie; Nichifor Crainic, A. Dominic, G, 1928, 8–9; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 286–287; Podoleanu, 60 scriitori, 93–98; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 126; Camil Baltazar, *Scriitor și om*, București, 1946, 47–55; Ciopraga, *Lit. rom.*, 274–277; I. Peltz, A. Dominic, RCM, 1971, 251; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, 25–26, *passim*; Nae Antonescu, *Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu*, București, 1985, 65–68; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 44; Mirodan, *Dicționar*, II, 111–132. **R.Z.**

DOMNUL DE ROUĂ, revistă care a apărut la Caracal, lunar, între 1 decembrie 1936 și octombrie 1937, sub conducerea unui comitet, având redacția și administrația la Liceul „Ioniță Asan”. *Cuvântul înainte* din primul număr este semnat de preotul I. Florescu, apoi, în numărul 3/1933, Aristide Popovici clarifică programul revistei în articolul *Ce vrem să fie „Domnul de rouă”*. Se publică poezii de Doina Bucur, Leontin Iliescu, Coca Farago, Radu Pârvulescu, Dimitrie Stănculescu, Victor Revent, I.C. Popescu-Polyclet, Ion A. Magnea (Ion Potopin), St. Mardaloescu, Paul Constant, Nellu Cristescu, Emil Vora, Sultânica Ionescu; cu proză scurtă intră în sumar Adrian Maniu, Lazăr Iacob, Mihail Lungianu, Sabina Papilian, St. Mardaloescu, iar cu fragmente de roman Victor Revent (*Gina Salcie*) și Doina Bucur (*Ionică*). Se mai publică folclor, traduceri din literaturile italiană (Renato Fucini) și franceză (Leconte de Lisle), critică literară (despre Ion Creangă, G. Topîrceanu sau despre romanul *Fără limită* al lui Victor Papilian).

M.Pp.

DOMOKOS János (14.X.1921, Macea, j. Arad – 23.VII.1987, Budapesta), traducător maghiar. Și-a început studiile secundare la Arad, luându-și bacalaureatul la Győr (Ungaria, 1941). Înrolat în 1944, dezertează și, după o scurtă carieră politică la Győr, Debrețin și Budapesta (1945–1950), lucrează, din 1951, la diferite edituri din Budapesta, pentru a rămâne definitiv la Editura Új Magyar (devenită în 1956 Európa), unde este mai întâi redactor-șef (din 1956), apoi, din 1965, director. Din inițiativa lui D. au luat ființă colecțiile „Clasicii literaturii universale”, „Biblioteca modernă” și „Cartea milioanelor”, în care au apărut și peste o sută de opere literare românești transpuse în limba maghiară.

Ca traducător, D. s-a dedicat prozei românești din secolul al XX-lea, în special scrierilor lui Panait Istrati, Mihail Sadoveanu și Mihail Sebastian. Operele lui Panait Istrati au devenit accesibile cititorilor de limbă maghiară în transpunerea lui D., care, începând cu anul 1961, a realizat mai multe ediții din proza acestuia. Edițiile, apărute sub titluri diferite, la Budapesta sau la București, conțin trei, patru sau mai multe povestiri și romane ale lui Istrati; romanele *Codin*, *Cosma*, *Ciulinii Bărganului* și povestirile *Direttissimo*, *O noapte în bălți* sunt publicate în versiunea lui D., iar *Chira Chiralina* apare întotdeauna în versiunea maghiară realizată de Horváth Henrik încă din 1926. Din proza lui Mihail Sadoveanu D. transpune romanul *Locul unde nu s-a întâmplat nimic* (1962) și câteva nuvele (*Ochi de urs*, *O mică cercetare*, *Hoțul*, 24 iunie), apărute întâi în diferite periodice sau volume, apoi adunate într-o ediție de opere alese realizată în colaborare (I–III, 1966). Din scrisul lui Mihail Sebastian a tălmăcit în 1965 romanul *Accidentul*.

Traduceri: Mihail Sadoveanu, *Medveszem* [*Ochi de urs*], Budapesta, 1960, *Kisvárosi csendélet* [*Locul unde nu s-a întâmplat nimic*], Budapesta, 1962, *Virágöböl* [*Nada florilor*], postfața trad., Budapesta, 1963 (în colaborare cu Lőrinczi László și Réz Ádám), *Válogatott művek* [*Opere alese*], I–III, îngr. trad., București, 1966 (în colaborare cu Ignác Rózsa și Kacsir Mária), *A balta. Kisvárosi csendélet* [*Baltagul. Locul unde nu s-a întâmplat nimic*], București, 1967 (în colaborare cu Lőrinczi László); Panait Istrati, *Pusztai bogáncok* [*Ciulinii Bărganului*], București, 1961, *Kyra Kyralina*, Budapesta, 1965 (în colaborare cu Horváth Henrik); *Román népdalok és népdalok* [*Balade și cântece populare românești*], București, 1961 (în colaborare cu V. András János); Mihail Sebastian, *Menedék* [*Accidentul*], Budapesta, 1965.

Repere bibliografice: Veres Péter, *A Baragán költője*, „Nagyvilág”, 1962, 6; Kakassy Endre, *Csöndes kisváros*, UTK, 1963, 32; Lendvay Éva, *Kisvárosi csendélet*, IGZ, 1963, 10; Baróti Pál, *Mihail Sadoveanu*, „Válogatott művek”, UTK, 1966, 40; Beke, *Fără interpret*, 344–351. **O.K.**

DOMOKOS Sámuel (16.III.1913, Ciugudu de Jos, j. Alba – 12.III.1995, Budapesta), istoric literar, folclorist, bibliograf maghiar. Absolvent al Facultății de Filologie la Universitatea din Cluj, **D.** este profesor de liceu la Năsăud (1940–1944), Debrețin (1945–1946) și la Budapesta (1947). Din 1948 este asistent, lector, apoi conferențiar, șef de catedră, profesor la Catedra de limba și literatura română a Universității „Eötvös Loránd” din Budapesta. De aici s-a pensionat în 1978, dar a predat până în 1983 istoria literaturii române din secolul al XX-lea. Colaborează cu studii, articole și recenzii din domeniul literaturii române la revistele din Ungaria „Filológiai Közlöny”, „Világirodalmi Figyelő”, „Helikon”, „Nagyvilág”, „Élet és Irodalom”, „Ethnographia”, „Studia Slavica”, „Acta Litteraria”, „Libertatea noastră”, „Foaia noastră”, „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria”, precum și la „Revista de folclor”, „Viața românească”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Steaua”, „România literară”.

D. cercetează literatura română din secolul al XIX-lea, folclorul românesc și est-european, legăturile literare româno-maghiare și traduce în limba maghiară din proza și dramaturgia românească – Nicolae Bălcescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Ion Agârbiceanu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Marin Preda, Nicolae Velea. În antologia literaturii universale, redactată de Kardos László, selectează textele și semnează notele biografice ale scriitorilor din secolul al XIX-lea și al XX-lea, prezentând douăzeci și opt de autori români. Sub redacția și îngrijirea sa, însoțite de studii introductive, au apărut în limba maghiară antologii de versuri alese din A. Toma, Tudor Arghezi, Alexandru Macedonski, Lucian Blaga, Ion Pillat ș.a. La realizarea acestor volume au contribuit cu traduceri poeți de frunte ai literaturii maghiare, cum sunt Áprily Lajos, Jékely Zoltán, Kányádi Sándor, Illyés Gyula, Szemlér Ferenc, Szilágyi Domokos, Garai Gábor, Kiss Jenő, Nagy László. După o serie de studii parțiale, în 1971 își publică monografia *Octavian Goga, a költő és műfordító*, lucrare din care apare în 1978 un extras și în limba română (*Octavian Goga. Anii studenției. Traducerile*). A descoperit o serie de date

noi, îndeosebi corespondența lui Goga cu Ioan Lupaș, documentele din arhiva cercului studențesc „Petru Maior” și, mai ales, procesele verbale ale ședințelor la care a luat parte poetul, documentele de înființare și cele privind activitatea redacțională a revistei „Luceafărul”, notele la corectura traducerii sale după *Tragedia omului* de Madách Imre. De un interes documentar deosebit este lucrarea *Tipografia de la Buda* (1994), cu informații și date noi despre tipărirea cărților în limba română în intervalul 1780–1848. De asemenea, **D.** a contribuit la cunoașterea relațiilor literare româno-maghiare cu cele două volume ale bibliografiei maghiare a literaturii române, *A román irodalom magyar bibliográfiája*. Primul, editat în 1966, prelucrează materialul adunat din intervalul 1831–1960, cel de-al doilea, publicat în 1978, cuprinde datele dintre anii 1961 și 1970. Tot de legăturile literare româno-maghiare se ocupă culegerea de studii *Magyar-román irodalmi kapcsolatok* (1985). Ca folclorist, cu o teză de doctorat susținută în 1946, tratând comparativ balada haiducească de la noi în context est-european, **D.** a întocmit o antologie a baladelor haiducești din estul Europei (*Betyárok tüzenél*, 1959), a publicat o broșură (1963) și apoi un volum de basme populare culese de la povestitorul bilingv Vasile Gurzău din comuna Méhkerék (Micherechi), comitatul Békés (*Vasile Gurzău magyar és román nyelvű meséi*, 1968). Prezentând pentru prima oară repertoriul unui povestitor bilingv, textele oferă posibilități, necunoscute până atunci, de cercetare a relațiilor folclorice româno-maghiare, de analiză a metodei și psihologiei povestirii bilingve și, totodată, de studiere a rolului și importanței unei personalități în păstrarea și înnoirea tradițiilor populare. Tot compuneri ale unui rapsod popular sunt „iertăciunile” la morți incluse în lucrarea *Horele morților ale lui Teodor Sava* (1989).

SCRIERI: *A román irodalom magyar bibliográfiája* [Bibliografia maghiară a literaturii române], I–II, București, 1966–1978; *Octavian Goga a költő és műfordító* [Octavian Goga poetul și traducătorul], București, 1971; ed. (O. Goga. *Anii studenției. Traducerile*), tr. Dan Culcer, pref. I.D. Bălan, București, 1978; *Magyar-román irodalmi kapcsolatok* [Legături literare maghiaro-române], Budapesta, 1985; *Tipografia din Buda: contribuția ei la formarea științei și literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea*, tr. Maté Gábor și Maria Voia, Gyula, 1994. **Culegeri:** *Méhkeréki néphagyományok. Vasile Gurzău meséi* [Tradiții populare din Méhkerék. Povestite de Vasile Gurzău], Budapesta, 1963; *Vasile Gurzău magyar és román nyelvű*

meséi [Povești povestite în limbile maghiară și română de Vasile Gurzău], Budapesta, 1968; *Horele morților ale lui Teodor Sava*, Budapesta, 1989. **Ediții:** Nicolae Bălcescu, *Válogatott írásai* [Scrieri istorice], Budapesta, 1950 (în colaborare cu Köpeczi Béla); Tudor Arghezi, *Testament* [Testament], introd. edit., Budapesta, 1961; Alexandru Macedonski, *Titkos ország* [Țara secretă], introd. edit., Budapesta, 1963; Lucian Blaga, *Mágikus virradat* [Mirabila sămânță], introd. edit., Budapesta, 1965; Ion Pillat, *Pogány álmok* [Poemele păgâne], introd. edit., Budapesta, 1966; Lajos Áprily, *Tavaszi tüzek. Román költők versei – Focuri de primăvară. Culegere de poezie românească*, ed. bilingvă, București, 1969; Al. Mitru, *Az Olimpiosz legendái* [Legendele Olimpului], tr. și introd. edit., București, 1983.

Repere bibliografice: Szalatnai Rezső, *Betyárok tüzésénél*, „Nagyvillág”, 1960, 1095–1097; Vita Zsigmond, „A román irodalom magyar bibliográfiája”, KOR, 1966, 12; Vasile Adăscăliței, *O carte despre un povestitor bilingv*, IL, 1970, 4; Gáldi László, „Vasile Gurzău magyar és román nyelvű meséi”, „Filológiai Közlöny”, 1970; Nagy Béla, *Les Contes de Vasile Gurzău en langue hongroise et en langue roumaine*, „Acta Litteraria”, 1970, 12; Bustya Endre, *Uttörő monográfia és ami kimaradt belőle*, UTK, 1972, 5; Beke, *Fără interpret*, 269–283; Nagy Pál, „A román irodalom magyar bibliográfiája”, IGZ, 1978, 11; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 419–420; Balotă, *Scriitori maghiari*, 455–462; Gavrila Scridon, *Finis coronat opus*, ST, 1995, 7–8; Otilia Hedeșan, *Dublu discurs folcloric*, O, 2003, 9; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 333; Munteanu, *România–Ungaria*, II, 147–148. **O.K.**

DOMȘA, Aurel C. (26.IX.1868, Blaj – 22.XI.1938, Blaj), prozator. Este fiul Anei (n. Balint) și al lui Isidor Domșa, compactor la tipografia seminarială blăjeană. Urmează în orașul natal cursurile școlii primare și ale liceului, pe care îl termină în 1885. Din 1889 este și absolvent al Seminarului Teologic, un an mai târziu fiind hirotonisit preot. Cancelist mitropolitan, apoi contabil al Administrației Centrale Capitulare, „catehet” la Școala de Fete (1894–1905), tânărul cleric urcă încet treptele ierarhice pentru a fi numit, în 1922, protopop al Blajului. Din 1891 începe să scrie la gazeta bisericească „Unirea”, iar între 1900 și 1912 o conduce în calitate de redactor responsabil și editor. Pentru articolul *Aniversară*, publicat în mai 1906, în care sublinia semnificațiile politice ale Adunării Naționale de pe Câmpia Libertății din 3/15 mai 1848, este condamnat la opt luni de închisoare și la o amendă de 1 200 de coroane. A condus timp îndelungat despărțământul blăjean Astra și, la înființarea, în 1935, a Sindicatului Ziariștilor Ardeleni, devine membru de onoare al acestuia. S-a numărat,

de asemenea, printre membrii Consiliului Național Român din 1918.

D. a colaborat la „Familia” (semnând unele contribuții cu pseudonimul Moise), la „Minerva” din Bistrița, la „Vatra”, „Cultura creștină”, „Calendarul revistei «Lumea ilustrată»”, „Calendarul «Unirii»”, „Tribuna” din Sibiu ș.a. Publicistica lui, alcătuită din articole politice și culturale și destinată să susțină, în termeni ponderați, cu argumentare pertinentă, drepturile românilor transilvăneni, nu și-a păstrat, cu trecerea timpului, interesul pe care îl trezea în anii de la începutul secolului trecut. O „disertație”, *Poetul Coșbuc*, din 1897, este demnă de menționat prin faptul că **D.** încearcă, între primii comentatori, o privire generală asupra activității scriitorului. „Schițele ușoare”, cum potrivit își caracterizează singur proza strânsă în volum sub titlul *Floricele de câmp* (1904), sunt tablouri sumar trasate ale satului românesc de pe valea Târnavelor. Situate mai aproape de povestirea folclorică decât de aceea cultă, au reținut atenția prin inserția de autentic, de experiență trăită, de relatare directă. Dar expresia nu este supravegheată suficient, prozatorul ezită între intuiții promițătoare și soluții facile, ratând adesea acolo unde ar fi putut să izbândească. Disponibilitățile omului de cultură, ale prețuitorului de literatură s-au dezvăluit însă fericit în relațiile cu scriitorii din Regat, dar mai ales cu cei transilvăneni. Prieten cu George Coșbuc, cu Octavian Goga ș.a., el era apreciat de I.L. Caragiale, pe care l-a și găzduit, sau de N. Iorga. În această ipostază, influența lui asupra numeroaselor serii de absolvenți ai Seminarului, care au împânzit satele ardelene, unii alegând și calea scrisului, a fost incontestabilă.

SCRIERI: *Poetul Coșbuc*, Blaj, [1897]; *Floricele de câmp*, Blaj, 1904.

Repere bibliografice: Nicolae Cosma, *Dascălii Blajului*, 1940, 128; Brateș, *Oameni*, 89–90. **R.Z.**

DONGOROZI, Ion (4.I.1894, Tecuci – 19.V.1975, București), prozator. Este fiul Ecaterinei și al lui Dionisie Dongorozi. A absolvit în 1913 Liceul „V. Alecsandri” din Galați și a urmat, după război, Facultatea de Litere și Filosofie din București, obținând licența în litere și filosofie. Este profesor la Colegiul Național „Carol I” și la Liceul Militar „D.A. Sturdza” din Craiova. În 1926 și 1927 a îndeplinit funcția de director al Teatrului Național craiovean, prilej de a încerca măsuri ambițioase de îmbunătățire a repertoriului. Prefect, scurt timp, al județului Caraș, s-a arătat preocupat de cultură și a condus revista „Vatra Banatului”, apărută la Oravița,

în 1932. A fost apoi profesor în București, precum și consilier în Ministerul Educației. **D.** a devenit, după Primul Război Mondial, unul din animatorii vieții culturale și literare craiovene. A participat la întemeierea periodicelor „Foaia pentru popor” (1921–1922) și „Năzuința” (1922–1929). Împreună cu Al. C. Calotescu-Neicu și C.Ș. Făgețel, a fost director al publicației „Vatra” (1929–1930). Ajutat de câțiva profesori din Craiova, a editat în 1930–1931, „Școala secundară”. A publicat numeroase articole pe teme de pedagogie și învățământ. În literatură **D.** a intrat în 1920, când a început să publice în „Ramuri”, apoi în „Convorbiri literare”. A continuat să colaboreze, în special cu nuvele și schițe, la „Adevărul literar și artistic”, „Cultura poporului”, „Universul literar”, „Duminica poporului”, „Viața literară”, „Cele trei Crișuri”, „Scrișul românesc”, „Curentul” ș.a. După al Doilea Război Mondial a publicat în „Libertatea” ș.a. Prima carte, *Cum s-a despărțit tanti Veronica*, îi apare în 1922.

Prozator de respirație scurtă, **D.** s-a remarcat prin numeroase schițe și nuvele, adunate într-o impresionantă serie de volume. După *Cum s-a despărțit tanti Veronica* au urmat *Filimon Hâncul* și *La hotarul dobrogean* în 1924, apoi, într-o cadență spornică, *Însăilări* (1925), *Signor Berthelotty* și *Socoteli greșite* (1926), *Examen de bacalaureat* (1928), *Ancheta* (1930), *Monumentul eroilor* și *Țucu* (1931), *Reprezentatie de adio* (1932), *Belfer îndrăgostit* (1934). Scriitor moralist, autorul apelează frecvent la satiră. Cele mai reușite povestiri sugerează eșecul inocenței, motiv care îl apropie de I. Al. Brătescu-Voinești. De acesta îl deosebește totuși accentul pus pe ironie și sarcasm. Personajele sunt antrenate în intrigi meschine, prozaice, cele care nu se pot adapta fiind excluse. Grotescul se datorează cel mai adesea unilateralității caracterologice. Prozatorul este atras de situațiile comune și descrierile exacte. Biografia personajului este prezentată în amănuntele ei dizgrațioase, în comportamentele duplicitare sau acțiunile veroase. Domină dialogul, pentru care prozatorul atestă o înzestrare deosebită: schimburile de replici sunt vii, deși nu o dată cad în verbiage. Creator de atmosferă, **D.** are în vedere mai ales defectele politicianismului, așa cum se vădesc ele în lumea orașului. A scris și un roman, *Văltori* (1958), subminat însă de inconsistență și de falsitatea tramei epice. În anii '50 a tradus din limba rusă, în colaborare, din L. Davidov și Boris Galin.

SCRIERI: *Cum s-a despărțit tanti Veronica*, Craiova, 1922; *Filimon Hâncul*, București, 1924; *La hotarul dobrogean*, Craiova, 1924; *Surpriză*, București, f.a.; *Pacosteia*,

București, 1924; *Însăilări*, Craiova, 1925; *Povestirile lui Conu Costaki Stupcan*, Craiova, 1925; *Signor Berthelotty*, Arad, 1926; *Socoteli greșite*, Craiova, 1926; *Examen de bacalaureat*, Craiova, 1928; *Amintiri*, București, f.a.; *Ancheta*, Craiova, 1930; *Monumentul eroilor*, București, 1931; *Țucu*, Craiova, 1931; *Reprezentatie de adio*, Craiova, 1932; *Belfer îndrăgostit*, Craiova, 1934; *Escapada*, Craiova, 1935; *Castelul preutesei*, Craiova, 1942; *Chipuri de copii*, București, 1944; *Împăcare*, București, 1947; *A deraiat un expres*, București, 1957; *Văltori*, București, 1958; *Stea de cinema*, îngr. și postfață George Muntean, București, 1971.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, V, 76–77, 203; Perpessicius, *Opere*, II, 266–267, 303–305, IV, 29–33, 168–170, XII, 223–224, 493–494; Constantinescu, *Scrieri*, II, 465–470; Călinescu, *Opere*, I, 820–821; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 838, *Ist. lit.* (1982), 923; Gh. Anca, *Ion Dongo-rozi*, LCE, 1967, 28; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 375–376; George Muntean, *Ion Dongo-rozi octogenar*, RL, 1974, I; Ornea, *Tradiționalism*, 487–489; Firan, *Profiluri*, I, 269–271; *Dicț. scriit. rom.*, II, 118–121. **D.M.**

DONICI, Alecu
(Alexandru) (19.I.1806,
Bezin, azi Donici –
Orhei – 20.X.1865,
Piatra Neamț), fabulist,
traducător.

Născut într-o familie boierească, **D.** este unul din cei patru copii ai Elenei (n. Lambrino) și ai lui Dimitrie Donici (frate cu Andronache, vestit pravilist). Învăță acasă, cu dascăli tocmiți anume, iar în 1819 este trimis la Liceul Militar din Petersburg. Prin 1821–1822 familia se mută la Chișinău, unde se găsea, în exil, și Pușkin. În pofida legendei, e puțin probabil ca **D.** să-l fi cunoscut pe autorul poemului *Țigani*, poem pe care avea să-l transpună în românește. Absolvind liceul după cinci ani, cu gradul de sublocotenent, este repartizat la un regiment din Ekaterinburg; la începutul lui 1826 își dă demisia. În 1829 era funcționar în administrația civilă, iar după doi ani asesor la Judecătoria Civilă din Chișinău. În 1835 se mută la Iași, unde lucrează pentru Epitropia Școlilor, după care, în 1841, se stabilește la Piatra Neamț, ulterior la Iași. De acum înainte va îndeplini diferite funcții în magistratură (asesor al Curții de Apel din Iași, președinte al Divanului de Întărituri),

devenind și membru al Divanului Obștesc. Nepărtaș la mișcarea de la 1848, aga e, în schimb, activ în viața culturală a Moldovei. În 1855 este numit, împreună cu C. Negruzzi și Gh. Asachi, în comitetul de conducere al Teatrului Național din Iași. Pregătise pentru tipar o ediție amplă din fabulele sale, care nu a mai apărut.

Fabulist prin excelență, înclinat spre umor și ironie, **D.** datorează nu puțin contactului cu literatura rusă. Opera lui e alcătuită îndeosebi din traduceri, adaptări, localizări, făcute cu aplicație. Era un versificator îndemnatic, având și momente de virtuozitate. În versuri este și cântecelul *Căruța poștei*, care avea să circule mult, fiind pus și pe note. Atribuită lui Pușkin, poezia pare mai curând o traducere după un scriitor rus încă neidentificat. A mai tălmăcit, trimițând-o revistei „Dacia literară”, povestirea romantică *Tunsul* de A.F. Veltman (semnată cu pseudonimul Radu Curălescu); tălmăcirea va apărea integral în „Calendarul pentru poporul românesc”. Iscăind A. Dio, transpune o nuvelă a scriitorului polonez Osip Senkowski, *Toată viața femeiască în câteva ceasuri* (1840). În cooperare cu C. Negruzzi, traduce, cu unele libertăți față de original, *Satire și alte poetice compuneri* de Antioh Cantemir (1844). **D.** a fost un scriitor popular, mai ales datorită stilului său vioi, clar și accesibil. Era un colaborator apreciat al publicațiilor epocii: „Albina românească”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Dacia literară”, „Curierul românesc”, „Curier de ambe sexe”, „Propășirea”, „Zimbrul”, „Almanah pentru învățătură și petrecere”, „România literară”, „Revista română”. Poeziile lui, cu accent patriotic, satiric sau meditativ, sunt lipsite de pretenții. O comedie originală, nesemnată și netipărită, compusă prin anii 1835–1840, îl poate așeza pe autor printre primii noștri dramaturgi. Consacrat ca fabulist, **D.** se bucură în timpul vieții de multă prețuire; M. Eminescu, în *Epigonii*, îl numește „cuib de-nțelepciune”. Se pare că prepara pentru tipar o culegere din opera lui I. A. Krilov. A prelucrat și a localizat fabule aparținând lui A.E. Izmailov și I. I. Dmitriev. De multe ori impresia de creație originală se impune: ambianța devine în bună parte una a realităților autohtone, morala e schimbată uneori în sensul dorit de autorul român, care, în plus, folosește expresii și proverbe autohtone în locul celor rusești. Fabulele neîndatorate cuiva sunt puține (cinci la număr) și deloc mai reușite decât cele localizate. Greoi în primii ani, cu o exprimare zgrunțuroasă și cam în afara regulilor prozodiei, **D.** se impune treptat ca un fabulist agreabil, cu stilul său familiar și curgător, concis și de o atrăgătoare simplitate.

SCRIERI: *Fabule*, I–II, Iași, 1840; ed. 2, I–II, Iași, 1842; *Fabule*, pref. C. Negruzzi, Iași, f.a.; *Culegere de fabule*, București, 1895; *Fabule*, pref. Emil Boldan, București, 1950; *Fabule*, îngr. Valeriu Ciobanu, pref. Emil Boldan, București, 1956; *Opere*, îngr. Isac Grecul, introd. Gheorghe Bogaci, Chișinău, 1966; *Opere*, introd. Lazăr Ciobanu, Chișinău, 1975; *Fabule*, îngr. și postfață Pavel Balmuș, Chișinău, 1988; *Scrieri*, Cluj-Napoca, 2007. **Traduceri:** A.S. Pușkin, *Țigani*, București, 1837; Osip Senkowski, *Toată viața femeiască în câteva ceasuri*, Iași, 1840; Antioh Cantemir, *Satire și alte poetice compuneri*, Iași, 1844 (în colaborare cu C. Negruzzi); A.F. Veltman, *Tunsul*, în *Scrieri*, Cluj-Napoca, 2007, 293–325.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 249–251, *Ist. lit.* (1982), 279; Haneș, *Scriitorii*, 26–35; Popovici, *Romant. rom.*, 443–444; G. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962, 282–285; Gheorghe Bogaci, Isac Grecul, *Alexandru Donici*, Chișinău, 1966; Gheorghe Cincilei, Vasile Ciocanu, *Donici, cuib de-nțelepciune*, Chișinău, 1968; *Ist. lit.*, II, 401–404; Gheorghe Bogaci, *Pagini de istoriografie literară*, Chișinău, 1970, 38–48; *Dicț. lit.* 1900, 295–296; Sanda Radian, *Măștile fabulei*, București, 1983, 98–103, *passim*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 342–343; *Dicț. esențial*, 263–264; *Dicț. Chișinău*, 221–222; Ursu, *Alte contribuții*, 309–334. **FF**

DONICI, Leon

(5.VI.1887, Chișinău –
26.V.1926, Paris),
prozator, publicist.

Este fiul Domnicăi (n. Donici) și al lui Mihail Dobronravov, secretar al Consistoriului din Chișinău; e frate cu traducătorul Radu Donici. Familia lui **D.** număra câteva generații de clerici și era cunoscută pentru sentimentele și activitățile pro-românești. Pe linie maternă viitorul scriitor se înrudea cu fabulistul Alecu Donici. Înscriș în matricolele școlare cu numele Dobronravov Leonid, se va lansa și se va impune ca literat sub semnătura Leon Dobronravov-Donici. După absolvirea școlii parohiale din Chișinău, continuă studiile la Seminarul Teologic din Sankt Petersburg (1901–1907) și la Facultatea de Drept din Iurievsk (Dorpat), absolvind însă la Sankt Petersburg, unde obține în 1912

licența. Ziarist la Sankt Petersburg, simpatizant al partidelor Socialist Revoluționar și Cadet, publică o serie de satire politice privitoare la protagoniști și la evenimente legate de revoluția rusă. În 1917 i se interzice revista pe care o conducea, „Bez lișnih slov”, și la începutul lui 1919 este nevoit să emigreze, cu destule peripeții, în România, mai întâi la Chișinău, din 1922 la București. Începe să scrie în limba română, pe care o vorbea din copilărie, colaborând, între 1919 și 1925, cu proză, memorii, portrete literare, cronici artistice, traduceri la mai multe periodice, între care „Adevărul literar și artistic”, „Basarabia”, „Cugetul românesc”, „Cuvântul”, „Dreptatea” (Chișinău), „Flacăra”, „Gândirea”, „Hiena”, „Sfatul Țării” (Chișinău), „Țara noastră”, „Universul”, „Viața românească” ș.a. La Chișinău face parte din direcția Teatrului Național și i se reprezintă câteva piese. În august 1924 pleacă la Paris, unde scrie în ziarele emigrației ruse și conduce, alături de Grigori Alexinski, ziarul „Rodnaia zemlia” („Le Pays natal”), apărut în 1926. Moare la doar treizeci și nouă de ani, în spitalul Saint-Louis din Paris. Nichifor Crainic, sprijinit de Octavian Goga, întreprinde demersurile necesare ca trupul lui **D.** să fie adus și reînhumat la Chișinău, potrivit dorinței scriitorului.

D. debutează cu o povestire, *În căutarea veșnicului adevăr* (1909, în limba rusă), publicată în revista „Ruski palomnik” din Sankt Petersburg. În scurt timp devine cunoscut și apreciat în cercurile literare petersburgheze, consacrarea aducându-i-o nuvela *Mon plaisir*, scriere manifest anticlericală apărută în 1911, în presa de limbă rusă și tradusă apoi în germană. Anul 1913 se dovedește a fi unul fast pentru **D.**: el obține un succes răsunător cu romanul *Novaia bursa*, în care continuă, cu accente de critică incisivă, rechizitoriul la adresa moralității dubioase a clerului rus. Cronici elogioase, între care cele semnate de A.G. Plehanov și Maxim Gorki, un interes fără precedent manifestat de cititori, care determină apariția a șaptesprezece ediții, toate epuizate, transpunerea întâi în germană și polonă, apoi și în alte limbi, îl situează printre scriitorii de renume. Tălmăcit în limba română de G.M. Ivanov și prefăcut de Adrian Maniu, romanul va fi tipărit la București în 1929. Urmează tot un roman în limba rusă, *Apele mici*, tipărit în „Zaveti” (1914), interzis de autorități, iar în 1915 culegerea de nuvele *Floare amară* (transpunerea în românește, aparținând tot lui G.M. Ivanov, se editează în 1930) și volumul de publicistică *Funingine și fum* (1917). Dintre nuvelele apărute

în revistele din România, rețin atenția cu deosebire *Marele Archimedes* (citită în cenaclul Sburătorul și publicată în „Viața românească”, iunie 1922), surprinzătoare, necruțătoare proiecție preorwelliană a societății sovietice din primii ei ani, *În drum spre Emaus* („Dreptatea”, 1921), interpretând cu sugestivă simplitate un episod biblic, *Părintele Maurichie* („Flacăra”, 1922), *Anticrist* („Flacăra”, 1923). E o proză care valorifică deopotrivă realitatea și visul, beneficiind de o scriitură alertă, s-ar spune modernă. **D.** mai publică, în „Îndreptarea”, un fragment din comedia *Nuvela de comandă*, scrisă împreună cu Vasile Savel. Piesa va fi înaintată Comitetului de lectură al Teatrului Național din București în 1925, dar nu este consemnată reprezentarea ei. În 1924, într-o scurtă ședere la Chișinău, traduce în limba rusă *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. Dintre scrierile în limba română ale lui **D.** cea mai importantă rămâne *Revoluția rusă. Amintiri, schițe, impresii*, apărută în 1923. Este o carte-document, cuprinzând memorii, mărturii și comentarii despre oameni și întâmplări din timpul revoluției ruse. Modalitatea de relatare reportericească este preponderentă. Faptele sunt folosite ca argumente în demonstrația net antisovietică a autorului, oamenii sunt definiți prin caracterizări oscilând între fișă de stare civilă și anecdotă, prin aprecieri incisive, prin portrete trasate nervos, uneori caricatural. Sunt surprinse cu relevabilă forță de evocare imaginea coșmaresc-apocaliptică a dezagregării unei societăți, procesul de compromitere a noțiunilor elementare de civilizație, proliferarea violenței, a jafului și imposturii, instaurarea unei pseudoordini întemeiate pe delațiune, abuz, corupție, declarativism calp. Este etalată o paradă a principalilor plenipotenți, de la Lenin și Troțki până la Kerenski („Napoleon fără un sfert de oră”, parvenitul al cărui prim gest revoluționar a fost să se mute în palatul imperial), consemnându-se și conflictele de idei dintre „moderații” gen Plehanov și „excesivii” gen Maxim Gorki. Calitățile literare ale acestei scrieri cu caracter memorialistic sunt relativ modeste, însă gradul de interes durabil pe care îl prezintă nu poate fi pus la îndoială. Alt roman, început în Rusia cu titlul *Monahul* și continuat la Paris sub noul titlu *Cneazul veacului*, despre care familia fusese anunțată că a fost încheiat, nu s-a păstrat decât fragmentar. Lucrarea își propunea un amplu portret de caracter al aproape legendarului Pobedonosțev, prim-procuror al Sfântului Sinod rus.

SCRIERI: *Revoluția rusă. Amintiri, schițe, impresii*, București, 1923; ed. 2, București, 1928; ed. pref. Iurie Colesnic, Chișinău, 1992; ed. îngr. Rodica Pandele, postfață Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1996; *Noul seminar*, tr. G. M. Ivanov, pref. Adrian Maniu, București, 1929; *Floare amară*, tr. G.M. Ivanov, București, 1930; *Marele Archimedes*, îngr. și pref. Ana-Maria Brezuleanu, București, 1997.

Repere bibliografice: E. Lovinescu, *Moartea lui Leon Donici*, SBR, 1926, 6; Iorga, *Oameni*, III, 225–227; Ibrăileanu, *Opere*, X, 365–367; Perpessicius, *Opere*, XII, 365–369; Călinescu, *Opere*, I, 452–455; George Dorul Dumitrescu, *Viața și opera lui Leon Donici*, Chișinău, 1936; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 883, *Ist. lit.* (1982), 969; G. Bezviconi, *Scriitorul Leon Donici*, Iași, 1942; Colesnic, *Basarabia*, I, 42–51; Mircea Angheliescu, *Martorul revoluției*, LCF, 1996, 12; Ana-Maria Brezuleanu, *Istoria unei cărți*, RL, 1996, 24; Sava Pânzaru, *Leon Donici-Dobronravov (1887–1926). Schiță de portret*, RLSL, 1997, 2; Alexandru George, *Iarăși un triptic*, LCF, 1997, 46; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 89–91; Liviu Grăsoiu, *Recuperare târzie, dar necesară*, VR, 1998, 7–8; Teodor Vârgolici, *Leon Donici, redivivus*, ALA, 1998, 428; *Dicț. scriit. rom.*, II, 122–124; Cimpoi, *Critice*, II, 105–108; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 152–161; L. Porubin, *Taina Marelui Archimedes. Eșeu despre proza lui Leon Donici*, Chișinău, 2009; Nicolae Scurtu, *Câteva noi contribuții despre Leon Donici*, „Litera”, 2010, 5–6; **C.P.**

DONICI, Radu (Rostislav) (1.VIII.1908, Sankt Petersburg – ?), traducător. Este fiul Domnicăi (n. Donici) și al lui Mihail Dobronravov, secretar al Consistoriului din Chișinău; e frate cu prozatorul Leon Donici. A tradus mult, îndeosebi din literatura rusă și sovietică, publicând în „Ilustrațiunea română”, „Adevărul literar și artistic”, „Universul”, „Sfarmă-Piatră”, „Viața Basarabiei”, „Porunca vremii”, „Idea liberă”, „Vremea”, „Gazeta Basarabiei”, „Universul literar”, „Timpul”, „Seara”, „Viața”, „Papagalul”, „Magazinul copiilor” ș.a. Autorii din care tâlcuiește sunt, printre mulți alții, Arcadi Avercenko, Konstantin Balmont, Aleksandr Blok, Ivan Bunin, F.M. Dostoevski, Ilya Ehrenburg, Serghei Esenin, Konstantin Fedin, Vsevolod Garșin, Vladimir Kataev, Aleksandr Kuprin, Dmitri Merejkovski, V. Nemirovici-Dancenco, Lidia Seifulina, Mihail Zoscenco, dar și Karel Čapek, Fenimore Cooper, Knut Hamsun, Branislav Nusić, Stanislav Przybyszewski, Kazimierz Tetmayer. A transpus în românește comediile *Bani turbați* (împreună cu Al. Kirițescu), *Femei în robie*, *Sărăcia nu e viciu*, *Vinovați fără vină* de A.N. Ostrovski, *Tinerețe* de Vladimir Șkvarkin. În volum i-au apărut tâlmăcirii din N.V. Gogol, Lev Tolstoi, N.S. Leskov, Vladimir Korolenko, A.P. Cehov, Maxim

Gorki, A.N. Tolstoi, Mihail Arțibașev, Aleksandr Ceakovski, Iuri Efremov, Anatoli Kalinin, Aleksandr Korneiciuk, Xenia Lvova, A.S. Makarenko, Vladimir Nabokov-Sirin, Aleksandr Peregudov, Natan Rîbac, K. Treniov, V.V. Veresaev. Preferatul lui **D.** este Arcadi Avercenko. Din alte literaturi realizează, singur sau în colaborare, versiuni ale unor scrieri de Hervey Allen, Martin Andersen Nexö, Krishan Chandar, Upton Sinclair. Deși li s-a reproșat că păstrează întorsături de frază din originalul rusesc sau mai șchioapătă în folosirea timpurilor, versiunile lui **D.** au meritul fidelității și o anume acuratețe. A mai tradus cărți de muzicologie, arhitectură, pedagogie, medicină.

Traduceri: Upton Sinclair, *Iubire*, ed. 2, București, 1926; Arcadi Avercenko, *Povestirile unui cinic*, București, 1937, *Manual pentru leneși*, București, 1938, *Serviciu prietenesc*, București, 1939; A.P. Cehov, *Bârfeala*, București, 1939, *Ghinion*, București, 1945; Vladimir Korolenko, *Muzicianul orb*, București, 1939; Vladimir Nabokov-Sirin, *Camera obscură*, București, 1940; Mihail Arțibașev, *Familia Diki (Săbaticii)*, București, 1941; Fenimore Cooper, *Leii de mare*, București, 1942; Hervey Allen, *Cavalcada*, București, 1942; N.V. Gogol, *Portretul*, București, 1944, *Mantaua. Povestiri din Petersburg*, pref. Tati-ana Nicolescu, București, 1962 (în colaborare cu Eusebiu Camilar și Ada Steinberg), *Suflete moarte*, ed. 5, pref. Nina Vucolov, București, 1987 (în colaborare cu Tudor Arghezi, Ionel Țăranu și Iancu Linde); Aleksandr Korneiciuk, *Misiunea lui mr. Perkins în țara bolșevicilor*, București, 1945; K. Treniov, *Liubov Iarovaia*, București, 1945; Anatoli Kalinin, *Cazacii*, București, 1945; Maxim Gorki, *Copiii soarelui*, București, 1945, *Varenka Olesova și alte nuvele*, București, 1945 (în colaborare cu Livia Storeescu); Aleksandr Ceakovski, *A fost la Leningrad...*, București, 1946; Alexei Tolstoi, *Petru I*, I–III, pref. Silviu Iosifescu, București, 1946–1948, *Opere alese*, I, București, 1957 (în colaborare cu Al. St. Medeleni); Ilya Ehrenburg, Vasili Grosman, Lev Ozerov, Vladimir Lidin, *Cartea neagră*, I, București, 1948; N.S. Leskov, *Sentinela*, București, 1949; Iuri Efremov, *Cornul alb*, București, 1949; Iuri Gherman, *Povestiri despre Felix Dzerjinski*, București, 1949; A.S. Makarenko, *Cartea pentru părinți*, București, 1950, *Steaguri pe turnuri*, București, 1950, *Proză și scenarii literare*, București, 1958, *Povestiri și schițe. Articole despre literatură. Corespondența cu Maxim Gorki*, București, 1959 (în colaborare cu Lucia Demetrius); V.V. Veresaev, *Însemnările unui medic*, București, 1951 (în colaborare cu Livia Storeescu); Xenia Lvova, *Crește pădurea...*, București, 1952; L.N. Tolstoi, *Ana Carenina*, I–II, pref. Mihai Novicov, București, 1950 (în colaborare cu Mihail Sevastos); Martin Andersen Nexö, *Nuvele*, București, 1953 (în colaborare cu T. Aurelian), *Biletul de loterie*, București, 1956

(în colaborare cu Elena Turtureanu); Natan Ribac, *Rada din Pereiaslav*, pref. Eugen Schileru, București, 1954 (în colaborare cu Al. St. Medeleni); Aleksandr Peregudov, *În anii de demult*, București, 1956 (în colaborare cu Mircea Alexandrescu); Krishan Chandar, *Când vorbesc statuile*, pref. Al. Săndulescu, București, 1956 (în colaborare cu Irina Negură); Liubov Solovțova, *Giuseppe Verdi*, București, 1960.

Repere bibliografice: Florin Faifer, *Traducătorul*, CL, 1999, 4. **FF**

DONNA, Gabriel (pseudonim al lui Nicolae N. Urdăreanu; 20.VI.1877, Iași – 1944), poet, traducător. Este fiul Nataliei și al lui Nicolae Urdăreanu, locotenent. Și-a început studiile secundare în București, la Colegiul „Sf. Sava”, continuându-le în Craiova, la Liceul „Carol I”, unde îi are colegi pe N.M. Condiescu și pe Victor Anestin. A terminat până la urmă liceul militar și s-a înscris apoi la școala de ofițeri. În 1913, pe când era administrator-căpitan, demisionează din armată, devenind inginer hotarnic. Primele versuri, iscălite R. Urdăreanu și Romulus U., îi apar în 1895, în revista liceenilor craioveni „Freamătul”. Cu pseudonimele Gabriel Donna și, mai rar, Serafitus și Seraphitus, colaborează la reviste patronate de Al. Macedonski – „Vieața nouă”, „Literaturul”, „Carmen”, „Ileana”, „Hermes”, dar și la „Foaia populară”, „Epoca”, „Noua revistă română”, „Convorbiri critice”, precum și la unele periodice conduse de Victor Anestin – „Tribuna familiei”, „Țara literară și populară”, „Orion”, „Tribuna” ș.a. Placheta de debut, *Câteva strofe*, apărută în 1898, este urmată de *Sonete Uraniei* (1902) și de *Marginalia* (1911). Anunța tot atunci alte volume de versuri (*Ad Coelum*, *Pensieri prohibiti*) și de schițe (*Peisagii sufletești*), un roman (*Confeșiunea lui Cantemir*) și tălmăciri. Dar abia peste trei decenii văd lumina zilei versiunile la *Sonete de Shakespeare* (1940) și florilegiul *Poeme romantice. Sonete Uranii și altele* (1942). Acestea, dar mai ales prezentarea lui **D.** în antologia *Din poezia noastră parnasiană* a lui N. Davidescu, în 1943, determină o adevărată redescoperire a poetului.

D. este inclus de Alexandru Macedonski, în „Vieața nouă” din 1898, printre cele „cinci frumoase stele” de curând ivite (alături de Gr. Pișculescu – Gala Galaction, Nelly – N.D. Cocea, Iuliu Dragomirescu și Mihail Sadoveanu), dar *Câteva strofe*, cuprinzând juvenilă lirică erotică, nu se detașează în fapt de producția minoră a vremii. O anume acuratețe a versificării releva totuși

travaliu, dovedit apoi și în traduceri din Leconte de Lisle, E.A. Poe, Paul Verlaine. Un incontestabil progres aduce volumul *Sonete Uraniei*. Autorul vedește o sensibilitate deosebită față de lumea astrelor, față de imensitatea cosmică și de misterele ei, iar studiile astronomice, întreprinse cu patimă, îi vor îmbogăți lexicul cu sonorități insolite, dar și cu percepții noi, ce vor da substanță reflexivității sale. De aceea, nu de puține ori, descriptivul, în formă îndelung cizelată, parnasiană, se convertește în sugestie, simbolistă, a unui spațiu infinit, misterios, clocotind de energie în aparența lui inertă, precum în *Mi Cephei*, *Orionul*, *Palidul Selene*, *Nebuloasa din Andromeda*, ori a unui fascinant „Nord letargic”, iluminat de fastuoase aurore boreale. Ulterior **D.** a încercat să-și diversifice inspirația în câteva elegii erotice și meditații, îndeobște discursive, diluate. Notabile mai sunt câteva sonete (*Lui Ludovic II al Bavariei*, *Învinsul*, *Semper idem...*) și poemul *Statuia*, deseori antologat. Traducerea sonetelor shakespeariene este și ea meritorie, în ciuda câtorva deficiențe, ca o etapă intermediară spre desăvârșita lor transpunere în românește.

SCRIERI: *Câteva strofe*, Buzău, 1898; *Sonete Uraniei*, București, 1902; *Marginalia*, București, 1911; *Poeme romantice. Sonete Uranii și altele*, București, 1942. **Traduceri:** Shakespeare, *Sonete*, București, [1940].

Repere bibliografice: Arghezi, *Scieri*, XXIII, 322; N. Davidescu, *Gabriel Donna*, în *Din poezia noastră parnasiană*, București, 1943, 61–62; Perpessicius, *Opere*, X, 133–145; Caracostea, *Scieri*, II, 283–288; Ciopraga, *Lit. rom.*, 258; Piru, *Ist. lit.*, 259; *Dicț. scriit. rom.*, II, 124–125. **V.D.**

DONOS, Arcadie (I.III.1923, Rughi–Sorocea–19.XII.2000, București), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Paraschivei Donos și al lui Gheorghe Donos, funcționari. A făcut școala primară, Liceul Comercial (șase clase) și Institutul Pedagogic la Bălți, studiind apoi la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică (1945–1948) și la Institutul de Teatru din București. A fost actor la Teatrul Alhambra, solist la Teatrul Muzical, apoi, din 1950, actor la Teatrul Mic din București, unde interpretează sute de roluri până în 1975. Debutează cu proză poetică în 1940 la revista școlară „Crenguța” din Bălți. Colaborează la „Raza”, „Basarabia literară”, „Tribuna poporului”, „Familia”, „România literară”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Săptămâna” ș.a.

Poezia din volumele *Sunete arse* (1974), *Cântarea verbului a fi* (1979), *Cetățile de rouă* (1985), ... și *punctum* (1989), *Rugi basarabene* (1994) ș.a. se înscrie în registrul retoric al unei convorbiri evlavioase cu Dumnezeu, în care **D.** folosește atât ruga și implorația, cât și blestemul și invectiva împotriva uitării și înstrăinării. Tema iubirii pământului natal, ca și a României este predominantă, Marin Sorescu apreciind că există aici „accente autobiografice, nostalgii, reflecții cotidiene, însă mereu în zona poeticului”. Proza din volumul *Să vii acasă pe un nor...* (1989), oralizantă, biografică, de sorginte populară, este structurată în episoade parabolice, având în centru pe un moș Carp, rostitor de pilde. Drama *Viforul* (1942) va fi inclusă peste decenii într-un volum colectiv publicat în 1996. Alte piese, precum *S-a întâmplat la seceriș* (1956), *Bogata la telefon* (1965), s-au jucat la Teatrul Mic. **D.** este și autor de scenarii radiofonice sau de film (*Zbor paralel*, 1982, ș.a.) ori de texte pentru spectacolele formațiilor artistice de amatori. O carte de memorialistică îi apărea în 1996, revizuită și adăugită în 1998. Pagini de întoarcere spre anii și locurile copilăriei, întâmplări mari și mici, unele cu haz, dar nu numai, secvențe din viața de actor și chipuri din lumea scenei, întâlniri și corespondență cu oameni de teatru și de condei se succedă domol, fără emfază și fără griji calofile. **D.** s-a implicat și în editarea la București a volumului *Rădăcina de foc* (1988), reunind poeme și confesiuni ale lui Grigore Vieru, precum și a unei antologii a poezilor din stânga Prutului (*Constelația lirei*, 1989).

SCRIERI: *S-a întâmplat la seceriș*, București, 1956; *Sunete arse*, pref. Marin Sorescu, București, 1974; *Cântarea verbului a fi*, București, 1979; *Cetățile de rouă*, București, 1985; ...și *punctum*, București, 1989; *Să vii acasă pe un nor...*, București, 1989; *Rugi basarabene*, București, 1994; *Aduceri aminte: de pe Nistru și Dâmbovița*, București, 1996; ed. (*Noaptea vesel, ziua trist: de pe Nistru la Dâmbovița*), București, 1998; *Carré de ași* (în colaborare cu Elis Râpeanu, Ioan Tecșa și Geo Călugăru), București, 1996; *Tablete antistres și vorbe spuse la priveghi*, București, 1998; *Rugi: versifică și alte închinări*, București, 1999; *În voia valurilor. Simple aduceri aminte*, pref. Iurie Colesnic, 2000.

Repere bibliografice: Miron Blaga, „Cetățile de rouă”, *F*, 1986, 2; Costin Tuchilă, „Cetățile de rouă”, *LCE*, 1986, 24; Arcadie Donos, *ADLTR*, D-74; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 142; Efimia Țopa, *Copilărie neterminată*, LA, 1998, 1 martie; Geo Filișanu, *Perenitatea iubirii de patrie*, VR, 1999, 10–11; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 86–87; *Dicț. Chișinău*, 227–228.

M.C.

DONOSE, Vicențiu (6.II.1942, Bogdănești, j. Vaslui – 16.VII.2001, Iași), prozator. Este fiul Sofiei (n. Gâlea) și al lui Constantin Donose, profesor. A urmat clasele primare în comuna natală, fiind înscris apoi la Școala Generală din Costești. După terminarea liceului, la Vaslui (1955–1959), a devenit student al Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1963–1968). A lucrat ca metodist la Centrul de Îndrumare a Creației Populare din același oraș (1968–1977), redactor la Editura Junimea (1977–1990), bibliograf la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” (din 1990), al cărei director adjunct a fost un timp. După debutul din 1966 la revista „Cronica”, a mai colaborat cu nuvele și fragmente de roman la „Convorbiri literare”, „Neamul românesc”, „Flacăra Iașului”, „Opinia” ș.a., la Radio Iași, Radio București. A scris, în colaborare, scenarii radiofonice. Împreună cu Nicolae Busuioc, a elaborat monografia *Biblioteca „Gh. Asachi” – 80. O istorie de suflet și de minte* (2000).

Înzestrat prozator de stirpe moldovenească, imaginativ și cu șartul glăsurii, **D.** s-a învăluit în viața de zi cu zi într-o discreție care i-a menținut și scrierile într-o nemeritată penumbră. Prima lui carte, culegerea de nuvele *Vara cu tei nebuni* (1970), urzită într-o formulă pe care, din păcate, nu a stăruit să o cultive, era plină de făgăduieli. Descrierile, cu gălgâiri de lirism, împânzesc o atmosferă de febre și de ciudățenii, în care se produc întorsături șocante și explodează înțelesuri neașteptate. Lepădând orice complezență, scrutarea reacțiilor unor copii înrăiți de foame, sub arșița unei veri nemiloase, denotă finețe psihologică (*Năframa albastră*). Ingenioase, dezvăluind iscusințe de strategie narativă, sunt prozele în care unda realului se interferează cu aceea a ficțiunii. Infiltrarea de straniu și propulsia în fantastic imprimă scriiturii iradierii de parabolă. Viața imediată și arta, cu plâsmuirile ei care, ca prin farmec, prind să hălăduiască prin lume, pentru a încremeni în final pe pânza unde penelul pictorului le înveșnicește, sunt componentele unui joc magic, cu volute de livresc (*Focul e dincoace*). Plăcerea de a povesti, sub un, mereu repetat, „îndemn la vorbă lungă”, se răsfață îndeosebi în romanele istorice ale lui **D.** Înțesate de tot felul de întâmplări, ele au o desfășurare alertă, pe alocuri captivantă, mizând pe neprevăzutul suitei de aventuri, ca și pe un limbaj cu sugestii de vechime – *Cetatea* (1972), *Vremea lupilor* (1980), *Lăpușneanu și Patrupăcate* (1984). Evocările, cu

un aer de poveste (Pădurea Molohului, în care se spune că ar pândi un monstru înfiorător, se mai numește „pădurea cu povești”), așază în cadru o Moldovă pentru care slăvitul Ștefan cel Mare rămâne icoana tutelară. Supusă presiunilor turcești și pătîmind din cauza năvălirilor hoardelor de nohai, țara e măcinată pe dinăuntru de veșnicele lupte pentru putere. Într-o viziune atinsă de maniheism, boierii, care, cu rare excepții, apar ca fiind lași, vicleni și trădători, îi poartă gând rău cârmuitorului. Tocmai de aceea, voievodul caută și găsește un sprijin în oamenii din popor, păstrători ai multor temeinice virtuți. O anume derivă în schematism și în idilism este contracarată întrucâtva de umorul licărind în pasaje ce respiră bunsimț și o înțelepciune străveche. Intenția unei portretizări mai complexe se întrevade mai ales în figura domnitorului (fie el Ștefan sau Lăpușneanu), care poate fi încercat de teribile impulsivități, împinse până la cruzime, sau impune prin vitejie și prin clarviziune pe câmpul de bătaie, ca și printr-un neclătinat simț al dreptății, dublat de un ager instinct al vredniciei. Ca într-una dintre nulele de început, în vremea secetei de după război este plasată și tema romanului *Gura lumii* (1982). Vipia care pârjolește totul îi secătuiește de puteri pe locuitorii unui sat din Moldova și, torturați de foame, ei se sting pe picioare sau se descurcă fiecare cum poate. Un misticism degradat reactivează arhaic eresuri, descântecele caută să îmbuneze natura ostilă, zvonuri anapoda sunt propagate, din gură în gură, de inși prepuielnici, clevetitori, arțăgoși. O geantă burdușită cu milioane, aruncată dintr-un tren, generează, ca într-un blestem, un șir de nenorociri (atentate, crime), dar totodată determină importante mutații în cugetul personajului principal, Lisandru, care se pune, mai naiv sau mai orientat, în slujba „adevărului”, așa cum înțelege el lucrurile și cum, de la o vreme, îi dictează conștiința. Șarje ironice vizează un ipochimen, procurorul, ițit parcă din maculatura realismului socialist, dar, așa cum obișnuiește să procedeze, scriitorul oferă o șansă unor tipuri (plutonierul major, boierul) osândite de constrângătoarele canoane de altcândva. În rest, același nesaț de a povesti. În opera cumpănită și decentă a lui D. romanul *Limpede chip al dimineții* (1986) distonează. Tentată de un senzațional ieftin, narațiunea, a cărei acțiune se petrece în preajma și imediat după întoarcerea armelor din vara lui 1944, păstrează tarele unui

conformism pe care clișeele (și lozincile) presărate ici și colo îl fac și mai flagrant. Dacă potențaii, legionarii („bande de gușteri”), reprezentanții regimului pe ducă au parte de zugrăviri în tonuri critice și câteodată în tușe caricaturale, de cealaltă parte a baricadei, ilegaliștii, „tovarășii” angajați în misiuni de sabotare a mașinăriei de război nemțești, „partizanii” sunt, firește, eroii pozitivi, proiectați cu ingenuitate în prototipul comunistului („Hristos era tot un comunist”), investit cu har auroral. Primenindu-și la un moment dat registrul, prozatorul abordează și genul științifico-fantastic în *Insula cu amintiri de acasă* (1978), închipuind o călătorie în Cosmos, spre Planeta Roșie. Astronauții sunt trei tineri cu firi romantice, stângaci disimulate, care, între flashurile souvenirurilor nostalgice și fantasmemele visării, ajung să se descopere pe ei înșiși. Un fel de sosie a Aviatorului din *Micul Prinț* de Antoine de Saint-Exupéry descinde, în romanul *Justițiar din alte lumi* (1998), în împărăția forfotitoare a păsărilor, plină de triluri, cârâieli, ciripituri. E o fantezie năstrușnică, surzătoare, cu sclipet alegoric, promovând printre lumini și umbre, ca și întreaga proză a lui D., valorile sufletești.

SCRIERI: *Vara cu tei nebuni*, Iași, 1970; *Cetatea*, Iași, 1972; *Insula cu amintiri de acasă*, Iași, 1978; *Vremea lupilor*, Iași, 1980; *Gura lumii*, Iași, 1982; *Lăpușneanu și Patrupăcate*, Iași, 1984; *Limpede chip al dimineții*, Iași, 1986; *Justițiar din alte lumi*, Iași, 1998; *Biblioteca „Gh. Asachi”* – 80. *O istorie de suflet și de minte* (în colaborare cu Nicolae Busuioc), Iași, 2000.

Repere bibliografice: Gheorghe Drăgan, *Despre fascinația realului*, IL, 1969, 2; N. Barbu, „*Vara cu tei nebuni*”, IL, 1970, 5; Viola Vancea, „*Cetatea*”, RL, 1972, 18; Ioan Holban, „*Gura lumii*”, CRC, 1982, 42; Val Condurache, *Un poet și un prozator*, CL, 1985, 1; Constantin Dram, *Povestirea, între inocență și convențional*, CL, 1999, 2; Florin Faifer, *Nesațul povestirii*, RR, 2001, 2; Elena Bordeianu, *Am debutat în „Cronica”: Vicențiu Donose*, CRC, 2009, 2. **F.F.**

DORA D'ISTRIA (pseudonim al Elenei Ghica; 3.II.1828, București – 17.XI.1888, Florența, Italia), eseistă, prozatoare. Mama, Ecaterina (Catinca) (n. Facca), nutrită cu literatură franceză, a tradus o lucrare a scriitoarei Jeanne-Louise de Campan, sub titlul *Pentru educația copiilor* (1839), de orientare iluministă, în care se susținea educația sobră și instructivă a fetelor. Tatăl, Mihail Ghica, frate al domnitorilor Grigore Dimitrie Ghica și Alexandru Dimitrie Ghica, mare ban și mâna dreaptă a ultimului, făcea parte din boierimea cultă, palatul său

din București fiind un adevărat muzeu înțesat cu opere de artă, cărți, incunabule, manuscrise, hărți. **D. d'I.** primește o educație aleasă, printre dascălii săi numărându-se învățatul grec Gregorios Pappadopoulos, ulterior profesor de istorie și arheologie la Universitatea din Atena, care o va introduce în studiul limbilor clasice și al istoriei, studiază franceza cu J.-A. Vaillant, ia parte la întruniri artistice și literare, cunoscându-i pe scriitorii timpului, printre care pe Ion Heliade-Rădulescu. La sfârșitul domniei lui Alexandru Dimitrie Ghica, familia pleacă în exil la Berlin, Dresda, Viena, Veneția, prilej pentru tânără de a-și desăvârși instrucția. La Veneția ia lecții – moștenise vocea frumoasă a mamei sale – cu muzicieni iluștri (Angelo Ciccarelli, Franceschina Persiani, M.W. Balfe) și de pictură cu Felice Schiavoni. Revenită scurtă vreme în țară, în februarie 1849 se căsătorește, împotriva sfaturilor familiei, cu prințul Alexandre Koltzoff-Massalsky, pe atunci adjutant al atașatului militar al Legației ruse în Principate, și îl urmează la Petersburg. Motive diferite (neînțelegeri în căsnicie, atmosfera apăsătoare de la Curte, față de care își exprimase opiniile liberale, intrând în dizgrație) o determină să părăsească Rusia pentru totdeauna, fără însă a divorța, beneficiind de legile imperiale care îi permiteau să-și administreze singură averea din țară, ceea ce îi asigură o relativă independență economică, îngăduindu-i să ducă „o existență modestă și retrasă” (cum îi scria fratelui său Gheorghe Ghica), dedicată studiului și călătoriilor. Întrucât își pierduse între timp părinții, se decide pentru exilul european, oprindu-se mai întâi, în 1855, în Elveția germană; va locui apoi la Lugano (până în vara lui 1856), la Aarau (1856–1857) și la Veytaux (între 1858 și 1860), cu scurte vizite și în alte locuri (în Belgia, la Ostende, sau la Paris). În iunie 1855 încearcă să escaladeze masivul Jungfrau din Alpii bernezi și îl marchează cu steagul Valahiei, experiență pe care o va relata în scrierea *La Suisse allemande et l'ascension du Moench* (I–IV, 1856), deși, în pofida afirmațiilor sale și a atestatului (fals!) primit – contribuție la propriul mit –, nu ajunge decât până la poalele vârfului Mönch, din cauza vremii nefavorabile și a condiției fizice precare. Prima lucrare, *La Vie monastique dans l'Église Orientale*, apărută în anul precedent, semnată cu pseudonimul care o va consacra, o impune atenției publice europene. Începe o serie de colaborări publicistice, mai întâi la revista „Il diritto” din Torino, în care militează pentru cauza Principatelor, în articole pe

Desen de Felice Schiavoni

teme istorice, culturale, de actualitate politică, continuate cu schițele portretistice intitulate *Gli eroi della Rumenia*, dedicate figurilor fondatoare ale țărilor române (Radu Negru, Ion I Basarab, Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara), reunite târziu în volum (1887). În 1858 inițiază colaborarea la prestigioasa „Revue des deux mondes”. Cu apariția scrierii *Les Femmes en Orient* (I–II, 1859–1860), continuată cu *Des Femmes par une femme* (I–II, 1865), se înscrie în avangarda dezbaterii intelectuale europene în chestiunea feminină. În 1860 face o lungă vizită în Grecia, în compania fostului său profesor Gregorios Pappadopoulos. Se va implica tot mai mult în revoltele unor popoare împotriva Imperiului Otoman, susținându-le cauza în diferite publicații, printre care „L'illustration” (Paris). În 1861 se stabilește în Italia, la Livorno, în 1866 la Veneția (la Archivio dei Frari îl cunoaște pe viitorul ei biograf și traducător, Bartolomeo Cecchetti) și apoi la Torino, în 1869, pentru a studia documente în legătură cu strămoșii Ghiculești. Din toamna lui 1870 se mută definitiv la Florența, unde achiziționează o vilă (care devine între timp o adevărată curte intelectuală) de la Angelo De Gubernatis, inițiatorul ei în orientalistă, la ale cărui reviste va colabora intens („Rivista contemporanea”, „Rivista orientale”, „Rivista europea”, „La Revue internationale”). Spre sfârșitul vieții **D. d'I.** lăsa imaginea – creionată cu oarecare cinism de același Angelo De Gubernatis

– unei persoane austere, arogante, neadmițând nici o contradicție, pierzându-și din popularitate prin aerul sentențios de infailibilă superioritate, încât ar fi fost repede uitată după moarte, imagine contrazisă, însă, de faima internațională de care s-a bucurat în ultimele două decenii. Conform dorinței testamentare va fi incinerată. A fost membră titulară sau de onoare a zeci de academii și societăți științifice din Franța, Italia, Germania, Grecia, Turcia, Austria, Spania, SUA, Argentina ș.a., a figurat în numeroase dicționare europene, începând cu cel al lui G. Vapereau, unele state i-au oferit distincții, regele Carol I conferindu-i Ordinul Bene Merenti clasa I (1876). Fără a fi propriu-zis un „om de acțiune”, **D. d'I.** a fost totuși o „predicatoare de crez luptător” (N. Iorga), prin ideologia intens pusă în circulație contribuind la schimbarea mentalităților vremii. Ea practică, pe lângă jurnalism, notații de călătorie cu caracter mai mult sau mai puțin literar, dar și o substanțială eseistică. De pildă, *La Poésie grecque dans les Îles Ioniennes*, publicat în 1858 în „Revue des deux mondes”, inaugurează o serie de etnopsihologie a popoarelor de inspirație marcat herderiană. Exemplul este urmat de *La Nationalité roumaine d'après les chants populaires* (1859), mostră de analiză, după colecția baladelor tipărite la Paris de Vasile Alecsandri, a caracteristicilor spiritualității românilor („latinii de la Dunăre”) oglindite în creațiile lor orale, prilej de a prezenta *Miorița* și *Meșterul Manole*, indicând unele filiații în aria balcanică, *Soarele și Luna*, *Kira Kiralina*, cântece haiducești ori balade fantastice, nu fără anume mândrie patriotică. Seria este completată de studii similare pentru sârbi, albanezi, elenii din insule, bulgari, maghiari, turci orientali (nume generic pentru populațiile turcice asiatice). În privința populațiilor balcanice, ea susține faimoasa teorie pelasgică a fondului comun balcanic-iliric-italic (îmbrățișată și de Nicolae Densușianu ori de alții), pledând – utopic – pe lângă Garibaldi în favoarea unei uniuni statale de ambele părți ale Adriaticii.

Scrise exclusiv în limba franceză, cărțile **D. d'I.** au o structură deconcertantă. Prima lucrare, *La Vie monastique dans l'Église Orientale*, concepută în mare parte în Rusia, se ocupă de chestiunea monahismului, considerată pe atunci de interes universal, în fapt, un studiu polemic asupra interdependenței între religie, politică și societate, „nou în panorama culturii Europei occidentale din acei ani”, după aprecierea unui avizat exeget al zilelor noastre (Antonio

D'Alessandri). Adresată „fraților mei români”, *La Suisse allemande et l'ascension du Mœnch* pornește de la premisa modelului elvețian, pe care **D. d'I.** îl consideră demn de urmat în Principate. Opera sa cea mai întinsă, de asemenea scrisă parțial anterior, e un lung jurnal de călătorie intersectat de meditații cu evident caracter eclectic, însă puternic dominat de idei liberale. Cu adevărat originală prin problematică și cuprindere – și unică la acea vreme în Europa – este abordarea condiției feminine. În această privință, **D. d'I.** este o deschizătoare de drum. Cele două opere fundamentale ale sale se completează, *Les Femmes en Orient* referindu-se la Peninsula Balcanică (inclusiv la Principate) și la Rusia, cu toate populațiile ce țineau pe atunci de Imperiu, până în îndepărtatele stepe ale Asiei, iar *Des Femmes par une femme* la societățile romanice și germanice. Un capitol de peste o sută de pagini îl consacră compatrioatelor sale, investigând toate straturile societății. **D. d'I.** nu este o „feministă” în accepția dată de secolul al XX-lea, ci o luptătoare pentru emanciparea femeii – sintagmă care, altminteri, îi repugnă –, pentru respectarea (sau/și dobândirea) drepturilor ei, ca cetățean al lumii, în deplină egalitate cu bărbatul, ca pe vremea propovăduirii cristice, de asumare a demnității sale, de condiția ei depinzând viitorul omenirii. Poziția sa este moderată, ba chiar conservatoare în sens tradițional, ea critică deschis morala libertină propagată, de pildă, de George Sand ori de fourierism, saint-simonism sau de oricare altă formă de „socialism” împotriva căsătoriei – ceea ce nu ar însemna progres, ci întoarcere la „vârsta de aur”, infantilă, a speciei umane –, matrimoniul și familia trebuind să se afle la baza societății. Expuneri asupra istoriei femeii, fără a eluda statutul ei juridic, în răsăritul și în apusul Europei, implicând cercetarea interdisciplinară în cele mai diverse domenii, aceste lucrări de referință pentru secolul al XIX-lea anticipează „studiile moderne de gen” din veacul următor (Antonio D'Alessandri). Totodată sunt și întâile studii de imagologie feminină: perindarea atâtor populații, surprinse în stratificarea lor socială, îi oferă scriitoarei nebănuite posibilități de comparație între culturi atât de diferite. Variata exegeză a **D. d'I.** mai cuprinde și o impunătoare istorie a familiei sale, intitulată *Gli Albanesi in Rumenia. Storia dei principi Ghika nei secoli XVII, XVIII e XIX* (1873), fundamentată pe documente inedite din arhive publice și particulare, un exemplu de acribie, dar și de devotament de castă, nelipsit nicidecum

de *parti-pris*. În ceea ce privește studiile literare ale **D. d'I.**, pe lângă numeroasele pasaje referitoare la folclorul sau la literatura cultă a feluritelor națiuni, incluse în studii mai ample (sau integrate în seria *La Nation...*), se constată și preocuparea pentru acest gen, mai cu seamă în ultimele decenii de activitate. Invitată de Angelo De Gubernatis să colaboreze la „*Rivista orientale*”, inaugurează o serie de articole intitulată *Littérature roumaine*, în care îi prezintă, în 1867, pe Ion Heliade-Rădulescu, pe Gheorghe Șincai și pe George Crețeanu. Risipită în diferite publicații, proza literară a **D. d'I.** se compune din impresii și relatări de voiaj, amintiri și descrieri peisagistice, în genere inspirate de călătorii (spre exemplu, cele apărute în „*L'illustration*”, *Paysage et souvenirs de la Suisse italienne. Une visite au couvent de Bigorio* în 1860, *Un Été au bord du Danube. La vue de la Borgia. Roumanie* în 1861, *Promenades en Toscane, Tour du monde, Le Golfe de la Spezia* în 1866, sau *Ricordi del Canton Ticino și La Veneziana* în „*Illustrazione universale*” din Milano în 1867 ș.a.), câteva povestiri sau fragmente de „roman”, pe care intenționa să le scrie. Preocupată de studiile sale, ce presupuneau o mare investiție de documentare și de timp, nu a mai revenit asupra lor. Singurul volum de literatură, *Au Bord des lacs helvétiques* (1861, tradus și în italiană în 1866), cuprinde două texte din tinerețe, *Éléonora de Haltingen* (publicat anterior în „*Revue des deux mondes*” sub titlul *Mlle de Haltingen. Souvenirs de la Cour de Dresde*) și *Ghislaine*. Prima nuvelă, cu evidente reminiscențe autobiografice, relatează istoria unor iubiri neîmplinite, în care sunt implicate personaje din cosmopolita aristocrație europeană. Mai melodramatică este cealaltă nuvelă, pe aceeași temă, de data aceasta ilustrare moralizatoare a unui adulter eșuat în societatea înaltă, încheiată tot cu moartea protagonistei și decepția tuturor. În fine, dacă substanțiala corespondență a **D. d'I.** a fost doar în mică măsură publicată, jurnalele sale intime își așteaptă încă editorul.

Dora d'Istria nu trebuie uitată, cum a făcut-o atâta vreme incapacitatea mai multor generații de a ceti, a înțelege și a respecta o inteligență multilaterală îndreptată către toate marile întrebări ale timpului.

N. IORGA

SCRIERI: *La Vie monastique dans l'Église Orientale*, Paris–Geneva, 1855; ed. 2, Paris–Geneva, 1858; *La Suisse allemande et l'ascension du Mœnch*, I–IV, Geneva, 1856; *Les Femmes en Orient*, I–II, Zürich, 1859–1860; *Au Bord des lacs helvétiques*, Paris–Geneva, 1861; *Excursions en Roumélie*

et en Morée, I–II, Zürich–Paris, 1863; *Des Femmes par une femme*, I–II, Paris, 1865; ed. 2, I–II, Paris, 1869; *Gli albanesi in Rumenia. Storia dei principi Ghika nei secoli XVII, XVIII e XIX*, îngr. și tr. Bartolomeo Cecchetti, Florența, 1873; *Operile doamnei Dora d'Istria*, I–II, tr. Grigorie G. Peretz, introd. Bartolomeo Cecchetti, București, 1876–1877; *La Poésie des Ottomans*, ed. 2, Paris, 1877; *Gli eroi della Rumenia*, pref. Paolo Mantegazza, Florența, 1887.

Repere bibliografice: Radu Ionescu, *D-na Dora d'Istria (I–III)*, „*Revista română*”, 1861–1862; Armand Pommier, *La Comtesse Dora d'Istria. La vie et ses œuvres sur la Russie & sur l'Orient*, Bruxelles, 1863; Angelo De Gubernatis, *Dizionario biografico degli scrittori contemporanei*, Florența, 1879, 386–387; Angelo De Gubernatis, *Dora d'Istria*, „*Revue internationale*”, 1889; G.I. Ionescu-Gion, *Portrete istorice*, București, 1894, 133–154; Paolo Mantegazza, *Le donne del mio tempo. Una principessa*, Roma, 1905; Claudia D.C. Zaharia, *Dora d'Istria. Viața și opera sa*, Bistrița, 1932; Magda Nicolaescu Ioan, *Dora d'Istria*, pref. N. Iorga, București, [1932]; Gh. Pavelescu, [*Dora d'Istria*], T, 1938, 17, 18; Petre Ciureanu, *Dora d'Istria*, „*Revue des études roumaines*”, 1954, 1957; Iordan Datcu, [*Dora d'Istria*], AAR, memoriile secției de filologie, literatură și arte, t.X, 1988; Koli Xoxi, *Franca Sipas Dore d'Istrias*, Tirana, 1997; Cornelia Bodea, *Dora d'Istria Through American Eyes*, „*Revista româno-americană*”, 1998, 1; Liviu Bordaș, *Etnologie și orientalism romantic în noile state Italia și România*, CL, 2004, 12; Cristia Maksutovici, *Dora d'Istria*, pref. Georgeta Filitti, Cluj-Napoca, 2004; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 334–335; Antonio d'Alessandri, *Il pensiero e l'opera di Dora d'Istria fra Oriente europeo e Italia*, pref. Francesco Guida, Roma, 2007; ed. (*Gândirea și opera Dorei d'Istria. Între Orientul european și Italia*), tr. Mara Chirițescu și Cerasela Barbone, pref. Francesco Guida, postfață Ștefan Delureanu, București, 2011; Irina Mavrodin, *Dora d'Istria, o doamnă de Staël a României*, „*Scrișul românesc*”, 2012, 3–5.

G.Dn.

DORCESCU, Eugen (18.III.1942, Târgu Jiu), poet, eseist, prozator, traducător. Este fiul Alexandrei Berca (n. Dorcescu) și al lui Eugenie Berca, învățători. După liceul urmat la Craiova (1961), a absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea din Timișoara (1966), luându-și în 1975 doctoratul în filologie cu lucrarea *Structura metaforei în poezia română modernă*, valorificată în volumul *Metafora poetică* (1975). Debutază cu o proză poetică în „*Viitorul*” (Turnu-Severin) (1969), iar editorial cu volumul de versuri *Pax magna* (1972). Inițial cercetător la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu” din Timișoara (1966–1985), a activat ulterior ca redactor, redactor-șef și director la Editura Facla (1985–1990),

redactor la Editura de Vest (1991–1995), apoi redactor-șef la Editura Amarcord. A tradus din literatura franceză și spaniolă. I s-au acordat mai multe premii și distincții, între care Premiul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor (1982, 1993, 2000, 2009), aceeași instituție decernându-i în 2012 Premiul Opera Omnia.

Cu *Pax magna*, **D.** se situează în descendența lui Ion Barbu și a barbienilor de tot felul – de pildă Eugen Jebeleanu din *Inimi sub săbii*. El produce strofe muzicale, perfect rimate, în sonorități parnasiene, într-un stil manierat, mimetizant-clasicizant și elegiac. Atemporalitatea unui arsenal clasicizant (Orfeu, Icar) oferă fundalul poeziei din această etapă, continuată prin volumele *Desen în galben* (1978), *Arhitectura visului* (1982) și *Culegătorul de alge* (1985): „Deschide poarta unui alt tărâm,/ S-ascuți, stropit cu rouă grea pe gene,/ Copitele ce râd în caldarâm/ Și zvonul din dumbrăvile elene./ Târziu efeb, cu lănci de borangic,/ În amfiteatrul gol să-ți tângui mersul,/ Croind o țintă nouă din nimic. Și amuțind în mușchiul verde versul” (*Olimpiada*). Metaforele afișează distincție, fiind uneori doar banale („păianjenul nopții”, „argintul amurgului”, „pasărea uitării”, „floarea sângelui”). Recuzita de imagini conține cu precădere oglinzi, ape (un „Râu” arhetipal), în general un repertoriu retro. Maniera livrescă nu este disimulată: „O, mări livrești, cu valuri argintate!”, exclamă poetul la un moment dat. După un volum de tranziție, *Epistole* (1990), care renunță la rimă, oferind o alternativă mai puțin melodi-oasă și în general prea discursivă, prin placheta *Cronică* (1993) debutează o etapă religioasă a poeziei lui **D.** (de altfel, simbolistica religioasă nu lipsise nici până acum). Deocamdată, este denunțată îndepărtarea de esențe: „Depart de esențe viețuim,/ Asemeni unor fiare ce se strâng/ În țarcul lor nevolnic și nătâng,/ Rupându-se, urându-se, mâncând/ Aceeași scârnă râncedă, pe rând,/ Cu ochii injectați, cu trupul plin/ De moarte, de duhori și de venin”. *Abaddon* (1995) mută către poemul escatologic, amplu, care denunță realitatea despiritualizată a lumii materiale: „În săli părăsite se vorbește intens despre/ bani și cultură./ Și-n timp ce vorbesc,/ vorbitorilor le țâșnesc muște verzi și miasme din/ gură./ Tramvaiele taie noaptea-n firave felii verticale./ Macazul îi leagănă pe copiii ce dorm,/ ca niște libărci, prin canale”. *Exodul* (2001) conține un

fel de psalmi; acum în manieră se regăsește mai mult Tudor Arghezi decât Ion Barbu. Seria compusă din *Psalmii în versuri* (1993), *Ecclesiastul în versuri* (1997), *Pildele în versuri* (1998) și *Biblice* (2003) prelucrează material sacru canonic. După *Elegii* (2003), o întoarcere la poezia din *Epistole*, urmează un volum care poetizează travaliul doliului, *Moartea Tatălui. O cântare a treptelor* (2005). În prefața volumului *În Piața Centrală* (2007) Virgil Nemoianu vedea în **D.** „unul din cei mai însemnați și mai valoroși poeți actuali ai literaturii române”, apropiindu-l de lirica lui Ioan Alexandru, dar și de T.S. Eliot. Sub pretexte turistice mai mult sau mai puțin exotice, *Drumul spre Tenerife* (2009) și *Elegiile de la Bad Hofgastein* (2010) prezintă același repertoriu elegiac de zbatere anxioasă între vizibilul material și invizibilul spiritual. *Omul de cenușă* (2002) este o antologie. **D.** a practicat și critica literară. *Metafora poetică* (1975) și *Embleme ale realității* (1978), reluate parțial în *Poetica non-imanenței* (2009), investighează, printre alte probleme teoretice, chestiunea metaforei, conspectând din Tudor Vianu, G. Călinescu ș.a. Apar judecăți apodictice de felul: „Muzica este expresia cea mai adâncă a umanului; este preconcepția creației. Poezia este expresia lui cea mai deplină”. Cronicile la poeți de regulă afini (Mircea Ciobanu) oferă descifrări subtile. **D.** a publicat și proză pentru copii în volumele *Dodoacă și Biciușcă* (1986), *Castelul de calcar* (1988), *Căsuța fermecată* (1989), reluate în culegerea *Basme și povestiri feerice* (2005).

SCRIERI: *Pax magna*, București, 1972; *Metafora poetică*, București, 1975; *Desen în galben*, Timișoara, 1978; *Embleme ale realității*, București, 1978; *Arhitectura visului*, Timișoara, 1982; *Culegătorul de alge*, Timișoara, 1985; *Dodoacă și Biciușcă*, Timișoara, 1986; *Castelul de calcar*, București, 1988; *Căsuța fermecată*, Iași, 1989; *Epistole*, Cluj-Napoca, 1990; *Cărarea din insulă*, Timișoara, 1991; *Cronică*, Timișoara, 1993; *Psalmii în versuri*, Timișoara, 1993; *Abaddon*, Timișoara, 1995; *Piticul arămiu*, Timișoara, 1995; *Ecclesiastul în versuri*, Timișoara, 1997; *Pildele în versuri*, Timișoara, 1998; *Poezii despre și pentru Raluca*, Timișoara, 1998; *Scrisori la un prieten*, Timișoara, 2000; *Exodul*, Timișoara, 2001; *Omul de cenușă*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2002; *Biblice*, pref. Valeriu Anania, Timișoara, 2003; *Elegii*, Timișoara, 2003; *Basme și povestiri feerice*, Timișoara, 2005; *Moartea Tatălui. O cântare a treptelor*, pref. Ion Arieșanu, Timișoara, 2005; *În Piața Centrală*, pref. Virgil Nemoianu, Timișoara, 2007; *L'Histoire d'une névrose*, Timișoara, 2007; *Drumul*

spre Tenerife, Timișoara, 2009; *Poetica non-imanenței*, Timișoara, 2009; *Elegiile de la Bad Hofgastein*, Timișoara, 2010. **Ediții:** Constantin Diaconovici Loga, *Gramatica românească*, Timișoara, 1973 (în colaborare cu Olimpia Șerban-Berca). **Traduceri:** Michel Tardieu, *Maniheismul*, Timișoara, 1995 (în colaborare cu Olimpia Berca); Pierre Loti, *Doamna Crizantema*, Timișoara, 1998; Coriolano Gonzáles Montañez, *Călătoria*, Timișoara, 2010; Rosa Lentini, *Tsunami și alte poeme*, Timișoara, 2011; Andrés Sánchez Robayna, *Umbra și aparență – La sombra y la apariencia*, ed. bilingvă, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „Pax magna”, LCF, 1972, 41, 2; Daniel Dimitriu, „Pax magna”, CL, 1973, 8, 9; Gheorghe Grigurcu, *Între serie și unicitate*, VR, 1975, 10; Cornel Ungureanu, „Embleme ale realității”, O, 1979, 11; Costin Tuchilă, „Desen în galben”, LCF, 1979, 37; Paul Miclău, „Culegătorul de alge”, O, 1988, 2; Adriana Babeți, „Psalmii în versuri”, O, 1993, 10; Ruja, *Parte, I*, 171–179, II, 81–87; Ulici, *Lit. rom.*, I, 194–195; Adriana Iliescu, *Psalmii și Ecclesiastul în versuri*, PSS, 1998, 103–104; *Dicț. scriit. rom.*, II, 125–126; *Dicț. Banat*, 263–268; Ruja, *Printre cărți*, 221–232; Iulian Boldea, *Litanii în Piața Centrală*, APE, 2008, 2; Ion Arieșanu, *Printre înțelepți*, Timișoara, 2008, 11–16; Grațiela Benga, *Poezie și rugăciune*, VR, 2008, 6–7; Mircea Lăzărescu, *Poezia lui Eugen Dorcescu la vremea re-lecturii*, „Banat”, 2009, 1; Popa, *Ist. lit.*, II, 469–471; Ruja, *Prin ani*, 49–56; Andrés Sánchez Robayna, *Eugen Dorcescu între esență și existență*, O, 2012, 3; Alexandru Ruja, *Lecturi – Cărți – Zile*, Timișoara, 2012, 121–129. **M.I.**

DORIAN, Dorel

(6.V.1930, Piatra Neamț
– 5.XI.2014, București),
dramaturg, prozator,
eseist.

Tatăl se numea Mendel Iancovici și era expert contabil, iar mama Tonia Margareta (n. Bitman). Va urma, în anii '40, Liceul Teoretic Evreiesc din Piatra Neamț, apoi, la București, Liceul „Cultura Max Azriel” și Liceul „Matei Basarab”, pe care îl va absolvi în 1948. Debutază în 1946 la „Tinerețea”, apoi colaborează cu articole și reportaje în periodice de stânga, precum „Revista elevilor”, „Tânărul muncitor” și „Scânteia tineretului”. În aceeași perioadă i se transmit primele adaptări pentru emisiunile de teatru radiofonic (după *Fata căpitanului* de A.S.

Pușkin și *Așa s-a călit oțelul* de N.A. Ostrovski). Din 1948 urmează cursurile Institutului Politehnic din Kiev, Facultatea de Electrotehnică, specialitatea energetică, absolvindu-le în 1953. Se angajează în producție, lucrând ca inginer pe șantierul termocentralei Paroșeni (1953–1956) și la Trustul Electromontaj din București. Experiența în producție va cauționa materialul narativ din care sunt alcătuite primele povestiri, în bună măsură nedesprinse de reportaj, din volumul de debut *N-au înflorit încă merii*, apărut în 1955. Între 1956 și 1959 va fi redactor la „Viața studentescă”, apoi la „Știință și tehnică”, „Tehnium” și, din 1974, la „Magazin”. După 1989 se remarcă prin activitatea sa de reprezentant al comunității evreiești în Parlamentul României. Devine, din 1995, redactor-șef al revistei „Realitatea evreiască”. Implicat în mai multe programe dedicate identității culturale a evreilor din România, participă la promovarea patrimoniului evreo-român prin manifestări clasice, dar și printr-un site pe internet. În 2001 a fost distins cu Premiul Federației Comunităților Evreiești din România.

Dacă primele povestiri ale lui **D.** reluau fără îndrăzneli canoanele realismului socialist al anilor '50 din veacul trecut, personajele nefiind în nici un fel conturate dincolo de tiparele psihologice impuse de o propagandă care masca până la desfigurare realitățile epocii, în schimb piesele de teatru se vor bucura de succes, chiar dacă unul conjunctural. În 1959 va fi montată la Teatrul Municipal din București piesa *Dacă vei fi întrebat...*, a cărei primire entuziastă va determina introducerea, aproape imediat, în repertoriul Teatrului Național din Cluj și a Teatrului „Constantin Nottara” din București a unei alte piese, *Secunda 58*, anterioară ca redactare. În contextul literaturii acestui moment piesele lui **D.** vor realiza o sinteză, prompt încununată de favoarea publicului și a criticii, între ancheta psihologică de tipul literaturii polițiste și reconstituirea trecutului personajelor printr-o ingenioasă utilizare scenică a analepsei, preluată din lumea filmului. Astfel, conturarea personajelor depășește, adesea, cel puțin la nivelul spectacolului, clișeele epocii, introducând o nuanțare a viziunii maniheiste. Ritmul alert, marcat prin suspans, buna folosire a experienței directe pe care i-o oferea autorului stagiul său pe șantier și în uzină, inventivitatea în organizarea caracterelor și a elementelor unei intrigi nu atât complexe, cât uneori complicate

prin fragmentare sau, mai cu seamă, prin accentuarea elementului dramatic, au dat imaginea unei anumite emancipări față de bariera ideologică. Dramaturgul a continuat pe aceeași linie, dar fără să-și mai poată diversifica paleta de opțiuni scenice. Următoarele piese reiau cu din ce în ce mai puțin interes pentru spectator problematica dramelor etice care frământă conștiința reprezentanților noii societăți. În condițiile unei liberalizări, fie ea și controlată, dar nu mai puțin vizibilă a climatului cultural, filonul tematic al pieselor lui **D.** nu mai poate oferi satisfacția unei depășiri, chiar iluzorii, a festivității triumfal oficial. Întoarcerea personajelor din piese mai vechi, „după douăzeci și cinci de ani”, în *Cu toată dragostea* (1986) și în *Confesiune târzie* (1986), încercare vădită de a aplica un clișeu de efect în roman, nu putea da rezultate în dramaturgie, mai puternic ancorată în efemerul receptării. Inedită e *Foc în Calea Văcărești* (1999), o „evocare dramatică după viața și opera lui I. Peltz”, înscrisă în repertoriul Teatrului Evreiesc de Stat din București. În schimb, exploatarea cu succes a schemelor literaturii polițiste, condimentată de elementele unui decor futurist, în linia literaturii de anticipație, confirmă în **D.** un bun mânuitor al clișeelelor de succes. Astfel, volumul *Ficțiuni pentru revolver și orchestră* (1970), introducând figura superdetectivului Teo Celan, secondat (după modelul romanelor lui Isaac Asimov) de un robot, include o paletă ingenioasă de opțiuni narative, realizate sub aspectul unui stil alert, cu tușe de umor. După 1970 **D.** elaborează și câteva scenarii de film: *Regăsire* (1976, în colaborare cu Anca Arion și Gheorghe Robu) și *Avaria* (1980). O serie de piese într-un act și texte pentru spectacole de televiziune, reprezentate în anii '80 sub alte nume, i-au fost recunoscute ca proprietate intelectuală în 2001. Preocuparea pentru futurologie se va concretiza și în eseurile din *Mileniul II, ultimul sfert de oră* (1988), în paginile de „controverse, seducții, sfidări” din *Paranormal 2000* (2000) sau în povestirile din volumul *Anchetatorul SF și forțele oculte* (1995), în care interesul pentru progresele științei închide oarecum peste timp o buclă pentru inginerul atras de cântecul de sirenă al literaturii.

SCRIERI: *N-au înflorit încă merii*, București, 1955; *Dacă vei fi întrebat...*, București, 1959; *Secunda 58*, București, 1960; *De n-ar fi iubirile...*, București, 1961; *Ninge la Ecuator*, București, 1963; *Oricât ar părea de ciudat*,

București, 1964; *Corigență la dragoste*, București, 1967; *Joc dublu*, București, 1968; *Minciuni adevărate*, București, 1969; *Teatru*, București, 1969; *Ficțiuni pentru revolver și orchestră*, București, 1970; *Teatru cu bile*, București, 1970; *Dacă vei fi întrebat... Joc dublu. Teatru cu bile*, București, 1978; *Cu toată dragostea. Confesiune târzie*, București, 1986; *Mileniul II, ultimul sfert de oră*, București, 1988; *Anchetatorul SF și forțele oculte*, București, 1995; *Foc în Calea Văcărești*, București, 1999; *Paranormal 2000*, București, 2000.

Repere bibliografice: Vicu Mîndra, *Pe marginea unui „experiment”*, GL, 1962, 27; Dan Rebreanu, *„Ficțiuni pentru revolver și orchestră”*, TR, 1970, 36; Brădățeanu, *Viziune*, 229–233; Manolescu, *Literatura SF*, 81–82; Faifer, *Dramaturgia*, 43–46; Ghițulescu, *O panoramă*, 302–303; Victor Ernest Mașek, *„Cu toată dragostea. Confesiune târzie”*, RL, 1987, 12; Alex. Ștefănescu, *S.F.-ul ca joc intelectual*, RL, 1995, 17; Victor Bărlădeanu, *Dorel Dorian și contribuția evreilor la SF-ul românesc*, „Realitatea evreiască”, 1995, septembrie; *Dorel Dorian*, DRI, II, 96–103; Mirodan, *Dicționar*, II, 137–143; *Dicț. scriit. rom.*, II, 126–128; Ion Țugui, *O altfel de abordare a paranormalului*, „Magazin”, 1999, 10; Oprea, *Anticipația*, 221–224. **IL.M.**

DORIAN, Emil (16.II.1891, București – 10.VI.1956, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Ernestinei (n. Picher) și al lui Herman Lustig; prenumele la naștere: Isidor. A început să publice versuri originale și traduceri în „Noua revistă română” (1912–1913), semnând Castor și Pollux, pe când era student la Facultatea de Medicină din București. După războiul din 1916–1918, la care a participat ca medic militar, a fost remarcat de E. Lovinescu, care îi publică în „Sburătorul” (1921–1922) versurile ce vor constitui placheta *Cântece pentru Lelioara* (1923), apreciate superlativ de critic. Continuă să colaboreze la „Adevărul literar și artistic”, „Adam” ș.a. și să editeze noi volume de versuri și proză. Între 1933 și 1938 redactează revista „Tribuna medicală”, în care, pe lângă articole profesionale, scrie, în „Pagina literară și artistică” sau la rubrica „Însemnări”, note literaturizate despre viața medicală, comentarii și informații literare, semnate Dr. Otorin, Dr. Knock sau nesemnate. E prezent în „Cultura”, iar după 1939 face parte din redacția ziarului „Înfrățirea”, unde susține rubrica „Jocuri de nisip” și publică versuri, iar mai târziu (1945–1947), la „Unirea”, îngrijește pagina culturală, în care îi apăreau articole literare, în special despre autorii din care traducea. Câteva volume de proză și de sexologie au fost tipărite sub pseudonimul Dr. Michail Prunk; alte

iscălituri: Eugen Rodie, Dr. Trefneac, Dr. Urzică. În tot acest timp **D.** a practicat medicina, deținând și funcții importante în conducerea corpului medical din România și a comunității evreiești din București.

În *Cântece pentru Lelioara D.* încearcă să dea expresie lirică trăirilor poetului-tată, care dorește să zămislească trupul de cuvânt al copilului din imagini animate, scăldate în unda fierbinte a dragostei paterne. Inefabilul farmec al miniaturalei făpturi, măruntele întâmplări ale vârstei sunt descrise sau sugerate cu gingășie, dar și cu destulă forță plastică. Versurile din placheta *În preajma serii...* (1924) se vor o definiție metaforică a unui timp-spațiu poetic care favorizează retragerea eului în sine, având ca efect reverii sau anxietăți din care se nasc „cântece-n surdină”, mângâietoare pentru sufletul îndurerat. *De vorbă cu bălanul meu* (1925) este o cronică în versuri a participării autorului la campania militară, prilej de ironie subțire, disimulată într-o inocentă nedumerire, la adresa abuzurilor și absurdităților generate de război. În proză, după un roman ratat – *Profeți și paiațe* (1930) –, unde un oarecare interes îl prezintă doar relatările despre mediul și problemele evreilor din București, **D.** publică altul, *Ora sexuală* (1932), în care urmărește starea sufletească a unei adolescente bogate care trece cu naturalețe prin criza erotică, intenția autorului fiind de a minimaliza importanța sexualității în viața unui tânăr echilibrat. Volumele de proză scurtă *Bărbați fără femei* (1932), *Femei și doctori* (1933) conțin fie relatarea spirituală a unei aventuri imaginare menite să reveleze un tip de atitudine, fie un fel de anecdote mai ample, inspirate din practica medicală, consemnate cu umor și cu ironie fină. Mai substanțial este romanul *Otrava* (scris în 1937, dar publicat în 1947). Condiția evreilor din România după Primul Război Mondial este abordată matur și coerent, fiind ilustrată de un personaj viabil, care constituie un model de echilibru. Capacitatea de înțelegere a existenței infantile stă la baza literaturii pentru copii a lui **D.**: „romanul pentru tineret” *Vagabonzii* (1935), *Memoriile greierului* (1937), broșurile *Primăvară nouă* (1948), *Bună dimineața* (1953), *O familie de porțelan* (1954). În manuscris a lăsat însemnările zilnice începute în 1937, din care au fost publicate târziu două volume, primul, mai întâi în traducere engleză, în SUA, *The Quality of Witness* (1982), apoi în română, în 1996, sub titlul *Jurnal din vremuri*

de prigoană, urmat de *Cărțile au rămas nescrise* (2006). În acord cu vremurile trăite, conținutul lor este foarte diferit; din perioada 1937–1944 diaristul consemnează cu o calmă, încremenită oroare, dar păstrându-și echilibrul și luciditatea, persecuții și atrocități antisemite, iar despre anii 1945–1948, apoi despre perioada 1949–1956 aduce mărturia unui om care respinge compromisul, în bună parte încrezător, în pofida vremurilor tulburi, în evoluția României într-o nouă ordine socială. O preocupare constantă încă de la debut a fost pentru **D.** traducerea de scrieri în versuri și proză din Heine, publicate, în principal, într-un cuprinzător volum, după 1945. A tipărit și transpuneri în românește din autori mai puțin cunoscuți, iar în 1947 volumul *Fabule* după Eliezer Steinbarg, autor pe care îl prezintă într-o prefață admirativă. A mai tălmăcit din literatura idiș multe alte texte, fie publicându-le în periodice, fie alcătuind două antologii, *Umorul evreiesc* (1924) și *Idișul cântă*, aceasta din urmă editată postum, în 1996.

SCRIERI: *Cântece pentru Lelioara*, București, 1923; *În preajma serii...*, București, 1924; *De vorbă cu bălanul meu*, București, 1925; *Profeți și paiațe*, București, 1930; *Bărbați fără femei*, București, 1932; *Ora sexuală*, București, 1932; *Femei și doctori*, București, 1933; *Vagabonzii*, București, 1935; *Memoriile greierului*, București, 1937; *Otrava*, București, 1947; *Primăvară nouă*, București, 1948; *Steagurile inimii*, București, 1949; *Bună dimineața*, București, 1953; *O familie de porțelan*, București, 1954; *The Quality of Witness*, Philadelphia, 1982; ed. (*Jurnal din vremuri de prigoană*) îngr. Marguerite Dorian, pref. Z. Ornea, București, 1996; *Cărțile au rămas nescrise*, îngr. și cuvânt înainte Marguerite Dorian, pref. Valentin Protopopescu, București, 2006; *Cu fir negru de arnici. Jurnal 1949–1956*, îngr. Marguerite Dorian, pref. Valentin Protopopescu, București, 2012. **Traduceri:** Heinrich Heine, *Sarcasm și melancolie*, București, [1913], *Cartea cântecelor*, București, 1915, *Cântece și romanețe...*, București, [1947]; *Umorul evreiesc*, București, 1924; H.H. Ewers, *Vrăjitoarea*, București, 1925; Edmond Haracourt, *Cealaltă...*, București, 1925; Bodo Vildberg, *Cazul ciudat al doamnei Buroff*, București, 1926; Eliezer Steinbarg, *Fabule*, pref. trad., București, 1947; *Idișul cântă*, îngr. și pref. Marguerite Dorian, București, 1996.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Opere*, IX, 65, 116–119; Lovinescu, *Scieri*, IV, 529–530, VI, 127–128; George Baiculescu, „De vorbă cu bălanul meu”, ALA, 1925, 233; Perpessicius, *Opere*, II, 164–166; I.M. [Ioan Massoff], „Bărbați fără femei”, RP, 1933, 4617; M. Gr. [Miron Grindea], *Romanul greierului*, „Adam”, 1937, 99; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 766–767, *Ist. lit.* (1982), 850–851; Ov. S.

Crohmălniceanu, „Otrava”, CNT, 1947, 64; Paul Georgescu, *Otravă și antidot*, FLC, 1948, 2; Mihail Petroveanu, *Emil Dorian*, GL, 1956, 24; Veronica Porumbacu, *Emil Dorian, poet și traducător*, RCM, 1973, 310; Iosef Eugen Campus, *Emil Dorian*, „Minimum” (Tel Aviv), 1997, 120, 121; Mirodan, *Dicționar*, II, 144–165; *Dicț. scriit. rom.*, II, 128–129; Ionel Savitescu, *Recuperarea unui jurnal*, CL, 1999, 8; Iosef Eugen Campus, *Deschizând noi orizonturi*, București, 2002; I, 48–54, 129–132, II, 166–172; Paul Cernat, *Jurnalul unei iluzii*, OC, 2006, 70. **C.T.**

DORIAN, Gellu (13.X.1953, Botoșani), poet, romancier, eseist, dramaturg. Este fiul Mariei (n. Robu) și al lui Dumitru Borfotină, administrator silvic; prenumele la naștere: Gheorghe; și-a oficializat pseudonimul în 1993. După absolvirea Liceului „A.T. Laurian” din Botoșani (1968–1972) a urmat studii de arte plastice, abandonate, și cursuri de biblioteconomie și jurnalism. Între 1983 și 1990 este colaborator permanent la revista „Caiete botoșănene”, iar din 1990 redactor-șef al revistei „Hyperion–Caiete botoșănene”. Începând din 1990 activează ca referent de specialitate la Centrul Creației Populare Botoșani și, din 1995, este redactor-șef la Editura Axa din același oraș. Debutază în 1972 cu poeme, sub pseudonimul George Dor, în „România literară”, iar prima apariție editorială va fi placheta *Liniștea neliniștii* (1979). A coordonat colecțiile de carte de poezie „La steaua – poeți optzeciști” și „Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie «Mihai Eminescu»”. *Opera Prima* (1998–2008)”. A fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) și cu numeroase premii literare.

Indiferent de registrul adoptat, exercițiul imaginativ al lui **D.** trădează un amestec de umilință și orgoliu care duce la însingurarea scriitorului încrezător în himere. Poemele au o tonalitate difuză. Poetul se confesează psalmodic, așa cum se întâmplă în amplul poem *Singur în fața lui Dumnezeu* (2001). Existența, căreia poezia („bobul de cristal”) îi conferă deopotrivă fragilitate și consistență, e conectată la sursele afectivității și așezată sub semnul imperativelor morale. În volumele *Poeme introductive* (1986), *În căutarea poemului pierdut* (1995) ori *Poesia mirabilis* (I–II, 1999–2000) e reiterată ideea că poemul scapă celui care îl modelează. Poezia rămâne expresia vulnerabilității și a unui summum textual al lumii. Poetul se simte predestinat și vede în vers un prilej de expiere, de damnare și suferință.

El găsește satisfacții simbolice în afara pragmatismului relațiilor sociale. Orașul, teritoriu al pierderii esenței umane, infestază ființa cu virusul crizei de identitate, o suită de vizite la New York permițându-i autorului să se definească defensiv (*Un poet la New York*, 2002). Altă carte, *Elegiile după Rilke* (1993; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași) își găsește centrul de gravitație în texte „satelit” brodate în variațiuni după model, fără a împiedica rezolvarea personală a interogațiilor. Dacă în succesiunile de sonete și de lungi poeme din *Cafeneaua Kafka* (2003) se glosează pe tema incomunicabilității, singurătății și suferinței, în volumul din același an, *Eranos. Scena din viața și opera Poesiei*, „protagonista” Sophia aduce nostalgie și speranța unei prezențe în absență („sunt un om/ singur cu o singură femeie în gând”). Aceeași tonalitate de confesiune terapeutică se continuă în *Elegiile de la Dorweiller (Cartea Sophiei)* (2008), unde alternanța evocare/invocare ritmează orfismul viziunii cu inflexiuni creștine. În succesiunea plachetelor, temele devin recurente, dar există o sesizabilă modificare a tonalității în funcție de motivele abordate. Ca romancier, **D.** scrie în tradiția prozei realiste, într-un stil neutru, construindu-și simetric narațiunile prin raportare la o lume fără culoare în afară și cu multe nuanțe în interior. Condiția omului este proiectată în romanul *Cartea fabuloasă* (2003) printr-o reducere demitizatoare a sentimentelor pioase. Lectorul este condus într-o lume a abjecției. Mediul monastic nu este al „celor eterne”, ci al înșelătoarelor chipuri cu mască cuernică, al divorțului dintre falsa smerenie și nărvurile laice. Incinta mănăstirii adăpostește o lume care reflectă și concentrează păcatele lumii seculare: ipocrizie, minciună, lăcomie, viciu purulent. În romanul *Sfârșitul sau momente din viața unui om falsificat* (2003), autorul încearcă să elucideze dacă acțiunile naratorului-personaj, de profesie procuror, sunt sau nu incompatibile cu exigențele meseriei, care îi cere mereu să „procure” dovezi. Un alt protagonist, pictor, este victima propriului demers spiritual, a reconceptualizării realului prin artă. Ambele personaje vor să-și păstreze nealterată structura inflexibilă și încearcă să-și mențină libertatea de gândire în condițiile unei experiențe sociale nivelatoare. **D.** se dovedește un atent explorator al culoarelor memoriei, al regăsirii timpului interior consumat deja, acțiune restauratoare ce se înfăptuiește în romanul *Împotriva*

noastră (2005), care vorbește despre inadaptabilitatea unei întregi generații născute în anii '50 din secolul trecut. *Insula Matriochka* (2005) transcrie, prin intermediul introspecțiilor personajului, deriva unei lumi ce încearcă să refuze adevărul unic impus de dogmă. Miza romanului stă în negarea oricăror practici sociale utopice. Viața adevărată, deloc idilică, năvălește în paginile din *O lume de lepădat (Bleadiușka și Stafia) (romane siameze)* (2009), unde evoluează personaje viciate de sexualitate, mercantilism, corupție și delațiune. *Casa Gorgias* (2011) reprezintă o veridică „biografie” romanțată a orașului Botoșani (cărui a se declară dragoste și în *Zece poeme exemplare din Târgul în care, cică, nu se întâmplă nimic*, 2011). Volumul *Cațavencii* (2001) însumează piese de teatru într-un act, eseuri dramatice, scenarii etc. Discursul cu turnură realistă sau absurdă revine în culegerea *Confort Freud* (2011). Canapeaua freudiană pare a fi singura în măsură să asigure pacienților măcinați de frustrări confortul necesar aspirației către fericire. **D.** urmărește constant, în calitate de cronicar de întâmpinare, fenomenul literar actual, judecățile sale critice fiind mai mereu temperate (*Cititorul de poezie*, 2008).

SCRIERI: *Liniștea neliniștii*, Botoșani, 1979, *Esopia*, București, 1982; *Poeme introductive*, Iași, 1986; *Pașii poetului* (în colaborare cu Emil Iordache), postfață Constantin Ciopraga, București, 1989; *Elegiile după Rilke*, Iași, 1993; *În absența iubirii*, Timișoara, 1996; *În căutarea poemului pierdut*, Botoșani, 1996; *Scriptorul*, Timișoara, 1996; *Infernul migrator*, Botoșani, 1997; *Poeme golănești*, București, 1997; *Poesia mirabilis*, I–II, Iași, 1999–2000; *Cațavencii*, Iași, 2001; *Singur în fața lui Dumnezeu*, Timișoara, 2001; *Un poet la New York*, Cluj-Napoca, 2002; *Cafeneaua Kafka*, București, 2003; *Cartea fabuloasă*, București, 2003; *Eranos. Scene din viața și opera Poesiei*, Iași, 2003; *Sfârșitul sau Momente din viața unui om falsificat*, Cluj-Napoca, 2003; *Cartea tăcută*, postfață Mircea A. Diaconu, București, 2004; *Insula Matriochka*, Pitești, 2005; *Împotriva noastră*, București, 2005; *Cititorul de poezie*, Iași, 2008; *Elegiile de la Dorweiller (Cartea Sophiei)*, postfață Alexandru Cistelecan, Pitești, 2008; *Alungând tristețea ca Paganini*, Timișoara, 2009; *O lume de lepădat (Bleadiușka și Stafia) (romane siameze)*, Cluj-Napoca, 2009; *Poetul*, Iași, 2010; *Abatorul umbrelor*, Iași, 2011; *Casa Gorgias*, București, 2011; *Confort Freud*, Iași, 2011; *Criză și melancolie*, postfață Vasile Spiridon, Cluj-Napoca, 2011; *Zece poeme exemplare din Târgul în care, cică, nu se întâmplă nimic*, București, 2011.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Esopia*, RL, 1982, 32; Diaconu, *Instantanee*, 242–246; Galaicu-Păun, *Poezia*, 186–191; Diaconu, *Fetele*, 141–143, 197–202; Gurgurcu, *Poezie*, I, 425–437; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, 61–64; Holban, *Ist. lit.*, I, 223–229; Cistelecan, *Gellu Dorian: religia poeziei*, F, 2008, 3; Emil Iordache, *Poeme fără mască*, CL, 2008, 12; Mircea A. Diaconu, *Poezia, o exegeză a absenței*, CL, 2009, 1; Grete Tartler, *Elegiile risipirii*, RL, 2009, 29; Constantin Dram, *Romane siameze după „O lume de lepădat”*, CL, 2010, 8; Vasile, *Mărci*, 154–158; Ioan Holban, *Ficțiunea bibliotecii*, „Bucovina literară”, 2012, 5–6. **V.S.**

DOSOFTEI (26.X.1624 – 13.XII.1693, Zolkiew, azi Nesterov, Ucraina), cărturar, poet, traducător.

Originar de prin părțile Sucevei, viitorul ierarh, pe numele laic Dimitrie, coboară se pare din neam de mazili, ca fiu al Mariei, zisă și Misira, și al lui Leonție Barila (Bărilă sau Borălă). Doi frați ai săi, Chiriace și Vasile, sunt atestați la 1673 ca locuitori ai Sucevei, iar unei surori, căsătorită cu un Șerbu, **D.** îi dăruia pe la 1680 un exemplar al *Psaltirii slavo-române*. Misira se va fi înrudit cu ramura macedoneană Papară din Galiția, de unde și presupunerile privitoare la o mai îndepărtată obârșie aromână a familiei. Sunt puțin lămurite împrejurările în care **D.** îmbrățișează cariera ecleziastică: decisiv poate să fi fost însă impulsul celor dintâi înclinații cărturărești. Răzlețe, parvin din epocă și informațiile ce îngăduie reconstituirea primei perioade a formării sale spirituale, ca și, mai târziu, a condițiilor ce vor fi favorizat desăvârșirea culturii sale umaniste. Opinia potrivit căreia **D.** ar fi învățat la Iași, la Școala Domnească de la „Treierarhi”, ar fi susținută și de mărturia documentară ce confirmă prelungirea șederii sale în orașul de reședință ca ierodiacon la Mitropolie. Aici se va fi simțit întâi atras și înrâurit de personalitatea mitropolitului Varlaam, ale cărui inițiative culturale le va prelua, făcându-le să triumfe mai târziu deplin. Cunoștințele sale în domeniul limbilor clasice (elină, latină) sau al unor

limbi și culturi moderne (polonă, ucraineană, rusă, neogreacă) ar justifica ipoteza unor eventuale studii continuate în Polonia, cum se crede, la Lvov, la școala Frăției Ortodoxe. După un răstimp petrecut ca ieromonah la Probota (Pobrata), unde prezența sa este semnalată în 1649, **D.** se impune, urcând treptele ierarhiei bisericești. În 1658 se afla în fruntea Episcopiei de Huși, iar în 1659 este episcop de Roman. În epoca păstoririi la Roman se naște probabil prietenia sa cu Miron Costin, precum și aceea cu Dosithei Nottaras, viitorul patriarh al Ierusalimului, pe care îl întâlnește în 1664, la Curtea din Iași a domnitorului Eustratie Dabija. După 1665 începe să versifice **D.** și psaltirea ce va fi tipărită la Uniev în 1673. Ajuns mitropolit al Moldovei în 1671, el va sprijini în anii următori politica antiturcească a lui Ștefan Petriceicu. Împreună cu domnitorul silit să părăsească țara după lupta de la Hotin (11 noiembrie 1673), se refugiază în Polonia, în februarie 1674. La începutul anului 1675 el revine în Moldova, unde, după o detenție de câteva luni în mănăstirea „Sf. Sava” din Iași, redobândește scaunul de mitropolit, probabil la intervenția lui Dosithei Nottaras pe lângă domnitorul Dumitrașcu Cantacuzino. Urmează pentru **D.** un deceniu de intensă și sistematică activitate de traducere și tipărire a cărților de cult în limba română. Necesitatea consacrării limbii poporului în serviciul liturgic este înțeleasă de el, ca și, mai înainte, de Varlaam, din perspectiva acelui râvnit progres cultural, menit a risipi ignoranța („să-nțeleagă creștinii svintele taine” – deziderat promovat în acord cu imperativele veacului, cu argumente reținute din tradiția *Scripturii*) și a face accesibilă cartea, adresată întregii seminiții „rumânești” („tutinderea ce să află într-această limbă pravoslavnică”), mijloc de edificare a conștiinței naționale. În Polonia, la Uniev, se tipăresc în 1673 *Psaltire a svântului proroc David*, cunoscută ca *Psaltirea în versuri*, și *Preacinstitul Acatist și Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*, prelucrat după traduceri românești anterioare, conținând numeroase pasaje de proză ritmată. Lui **D.** i s-au atribuit însă, mai de curând, și o traducere anterioară a *Paraclisului Precistii*, scoasă de sub tipar la Iași, probabil între anii 1645 și 1649, împreună cu două fragmente biblice, *Cuvinte și jele la robie Ierusalimului, când din Ierusalim la Vavilon i-au mutat Navuhodonosor împărat, și pomenire și de năpaste ce-au năpăstuit acei doi giudecători pre Susana*,

tălmăcite din slavonă, și o introducere de 48 de versuri originale; din această perspectivă este reconsiderată și data debutului său literar. De sub tiparul reînființat la Iași, la „Trei Ierarhi”, cu ajutorul meșterului Vasile Stadnicki din școala tipografilor de la Uniev, apare apoi, în 1679, pentru început în condiții modeste, *Dumnezăiasca liturghie*, tradusă din grecește. Prin intermediul lui Ionașcu Bilevici, sol al domnitorului Gheorghe Duca în Rusia, **D.** obține sprijinul lui Nicolae Miclescu și al patriarhului Moscovei, Ioachim, pentru cumpărarea unei noi tipografii. După cum rezultă și din scrisorile schimbate între Iași și Moscova în 1679, Miclescu, deși „despărțit prin spațiu”, se dovedește a fi rămas legat sufletește de înfăptuirile din țară, iar patriarhul Ioachim elogiază acum „mintea aleasă”, „înțeleapta ocârmuire” și îndrăznețele proiecte culturale ale mitropolitului. Prin strădaniile lui, susținute de Duca, în capitala Moldovei (unde, în 1680, va fi instalată și o tipografie grecească, patronată de patriarhul Dosithei al Ierusalimului), vor continua să se editeze *Psaltirea de-nțăles a svântului împărat proroc David (Psaltirea slavo-română)* în 1680, un *Molităvnic de-nțăles* (1681), *Viața și petrecerea svinților*, în patru tomuri, dintre care doar trei apărute integral, între 1682 și 1686 (tradusă, începând din 1658, după izvoare grecești și medioslave, îndeosebi după *Mineiele* lui Maximos Margunios și ediția venețiană Glykis a *Mineielor* bizantine), ediția a doua a liturghierului, *Svânta liturghie* (pentru tipărirea căreia căpătase acordul patriarhului ecumenic din Alexandria, Partenie Prohoros) și *Parimiile preste an* în 1683, poate și un *Octoih* rămas neterminat, atribuit de asemenea lui **D.** În ianuarie 1684, în timpul scurtei reveniri în scaunul țării a lui

Dosoŭtei, Psaltirea, BAR, ms. rom. 446

Ștefan Petriceicu, mitropolitului i se încredințează o misiune diplomatică în Rusia, de unde, pregătit să accepte suzeranitatea țarului, domnitorul nădăjduia să primească în schimb ajutor împotriva turcilor. **D.** este reținut însă la Kiev, unde, invocată fiind carantina împotriva unei epidemii de ciumă, este interogată și constrâns să aștepte răspunsul la petiția adresată țarului. Declarația pe care o face în fața autorităților kievene îl arată hotărât, apărându-și cu stăruință cauza (exprimându-și rezerva față de promisiunile polonezilor „nestatornici”, **D.** atrăgea atenția asupra dezavantajelor ce le-ar prezenta pentru Rusia consolidarea puterii militare a turcilor în Moldova), pătruns de soarta țării, amenințată de „pierzarea cea din urmă”, și luptând să înlăture stavila ce-i închidea călătoria. Între timp vizitează Lavra Pecerska și, la cei șaiszeci de ani ai săi, se minunează cu o candoare neprefăcută de miracolul conservării moaștelor adăpostite în peșteră, impresii ce vor declanșa și o rememorare cu virtuți literare, într-o notă, pe un volum din *Viața și petrecerea svinților*. Cu aceeași neclintită speranță în izbânda popoarelor creștine asuprite în luptă comună împotriva „agarenilor” întâmpină **D.** campania din Moldova a regelui polon Jan Sobieski, în 1686, an ce va marca însă dramatic ultima perioadă a existenței sale. Expediția eșuează și mitropolitul, care, spre deosebire de domnitorul Constantin Cantemir, trecuse fățiș de partea polonilor, este nevoit să se retragă și el odată cu oștile regelui, ce părăsesc la 15 septembrie capitala Moldovei, incendiată. La plecare lua cu sine, poate din ordinul regelui polon, moaștele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, precum și tezaurul și arhiva Mitropoliei. Deși în Polonia **D.** le asigura, precaut, printr-un act de inventariere legiferat cu martori în octombrie 1686, ele se vor rătăci definitiv în afara țării, în Moldova revenind, după demersuri repetate ale oficialităților, doar moaștele Sf. Ioan, un secol mai târziu. Refugiul la Stryj și Zolkiew se transformă treptat într-o semicaptivitate, despre care relatează corespondența sa cu Dositheu al Ierusalimului din ianuarie 1691 și februarie 1693. Zădărnicită de planurile, mereu nerealizate, ale lui Jan Sobieski, care nu renunță la campaniile sale în Moldova, pentru a-i constrânge pe turci la o pace cât mai defavorabilă, întoarcerea lui **D.** (a cărui prezență în Polonia pare a-i conveni la un moment dat regelui în raporturile, lipsite de cordialitate, cu Constantin Cantemir) nu va mai fi cu putință. Anii din urmă îi sunt

umbriți de numeroase suferințe: grija pentru tezaur, somațiile repetate ale domnitorului Constantin Cantemir de a reveni în patrie și imposibilitatea de a le da ascultare, anatema patriarhului Constantinopolului (după sinodul convocat la Iași în 1688, **D.** este excomunicat și depus din treaptă), ostilitatea clerului catolic și unit din Zolkiew, nesigurările și lipsurile traiului zilnic și, mai presus de toate, dorul de țară. Scrisorile sale din această vreme sunt cu adevărat patetice. Soli ai mitropolitului pribeag, ieromonahul Iona și chelarul Andrei călătoresc în Rusia, aducându-i câte vreun dar în bani sau în blăni de samur din partea țărilor și încurajările patriarhului Ioachim. Pentru a nu le rămâne dator prietenilor, talmăcește, din greacă în rusă, lucrări de interes teologic, ca *Istoria bisericească și Vedenia tainică* a patriarhului Gherman al Constantinopolului (în 1690), *Împotriva ereziilor* de Simion, arhiepiscopul Tesalonicului (în 1691) sau *Epistolele* lui Ignatie Teoforul, arhiepiscopul Antiohiei, pe care le trimite mitropolitului kievean Varlaam Iasinski și patriarhului Ioachim, dovadă că el intervine, cu prestigiul erudiției, în polemica dogmatică ce împărțea la acea dată cercurile ortodoxe de la Kiev și Moscova în reprezentanți ai curentului latin și ai celui grec, tradiționalist. În 1693 oferea, de asemenea, țărilor ruși Ioan și Petru Alekseevici, într-o antologie intitulată *Despre prefacerea sfintelor taine*, câteva traduceri din clasici ai literaturii patristice, ca Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul, Atanasie Sinaitul, în speranța că ele ar putea fi tipărite. În Polonia traduce și un fragment de tragedie renascentistă, cunoscută de el într-o prelucrare neogreacă, preocupările sale pătrunzând acum, surprinzător și decisiv, în sfera culturii laice, mai aproape întrebărilor existenței, neliniștitoare. Într-o stare de spirit ce se stabilizează cu trecerea timpului pe linia fragilă dintre așteptare și dezamăgire și care minează încet acel optimism delicat, ce s-ar putea bănuși ca aparținând temperamentului său, mitropolitul se stinge curând, departe de țară.

Ctitor al tiparului, înnoitor al cultului, promotor al culturii și literaturii în limba națională, **D.** reprezintă în Moldova, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, asemenea lui Miron Costin, o conștiință umanistă. Teologia (patristică și dogmatică), istoria, filologia și poezia sunt discipline pe care le slujește statornic – ca om de Renaștere – cu voință de a cunoaște și dor de perfecțiune. Îl citise pe Grigore

Ureche și analele în limba slavonă. Pătruns de valoarea documentului, a cărților rare, el pune la îndemâna lui Miron Costin un uric din 1392 privitor la întemeierea Romanului, împrumutată pentru a studia, de la mănăstirea Krilos de lângă Halici, un tetraevanghel scris la 1144 și alcătuită, în temeiul consultării riguroase a izvoarelor, un informat istoric al Probotei, cu prilejul închinării mănăstirii, în 1677, patriarhiei Ierusalimului. Pentru Mitropolie **D.** cumpără istorii universale, ca de pildă tratatul în limba latină al lui Johannes Nauclerus și Nicolae Baselius. Exemplarul, intrat, mai târziu, în posesia stolnicului Constantin Cantacuzino, cuprinde observațiile de lectură ale lui **D.** – atente, uneori ușor amuzate, ironice, naive câteodată, dezvăluind însă, cel mai adesea, un cititor pătrunzător. Mitropolitului i s-ar datora și o traducere din limba greacă a cronografului lui Matei Kigalas, transmisă, într-o copie manuscrisă de la 1732, sub titlul *Hronograf al împăraților. Nouă adunare de osebite istorii*. Conform unei ipoteze mai noi, **D.** ar fi autorul de fapt al versiunii românești a cronografului lui Kigalas, atribuită lui Pătrașcu Danovici (însoțită, în unele copii manuscrise, de un număr de 26 de „stihuri predoslovii” și de o traducere din *Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*), precum și al celei dintâi transpuneri în limba română a *Istoriilor* lui Herodot. Manuscrisul din 1732 conține, de asemenea, *Stihurile la luminatul herb a Țării Moldovei*, ce precedă toate tipăriturile lui **D.**, începând cu psaltirea din 1673. Într-o manieră sugerată parcă de tiparul „clasic” al vechilor pomelnice mănăstirești, **D.** evocă apoi, în una din primele versificări originale ale literaturii române medievale – poemul cronologic despre domnia Moldovei, apărut mai întâi în *Molităvnic...*, în 1681, și reeditat în *Parimii...* – pe voievozii-ctitori, începând cu Dragoș „descălecătorul”, urmând cu cei din neamul Mușatinilor, până la „Ștefan cel Bun” cu fiii săi Bogdan și Rareș, și neuitându-i pe contemporani, de la Vasile Lupu și Eustratie Dabija până la Gheorghe Duca și Constantin Cantemir. Abia în versiunea manuscrisă, autografă, din 1690, autorul își îngăduie a stăruii și asupra luptelor purtate de Ioan Vodă pentru a „scăpa Moldova turcilor din brâncă”. Glosele mitropolitului la *Viața și petrecerea svinților*, interpolările sale din textul cronografului sau unele precizări în marginea poemului închinat domnilor Țării Moldovei probează interes pentru istoria universală – a Bizanțului, a Poloniei

sau a Rusiei. Încă din 1673 el traducea și edita în cuprinsul psaltirii de la Uniev câteva versuri alcătuite inițial, probabil în limba polonă, de Miron Costin, afirmând originea romană a românilor. În același timp, una din notele traducătorului la psalmul 86 se referă la o epocă precreștină din istoria poporului, ce se număra altădată între „limbile păgâne”. La originea latină a limbii „rumânești”, „de bun neam”, „rudă-mpărătească”, trimit versurile poemului cronologic, asupra ideii romanității și unității poporului **D.** revenind, în 1690, într-un comentariu în care stăruie asupra obârșiei comune a locuitorilor celor trei state românești – Moldova, Ardealul și Țara Românească – pe teritoriul „Misiei” (Moesia) de odinioară. Acum el semnalează și existența românilor sud-dunăreni, „rumâni din rădăcina cea bătrână”.

Un lapidar vers al psaltirii din 1673 („Limba în voi face condei de scrisoare”) pare a prelungi ecoul *Cuvântului* de introducere al mitropolitului, mărturisind osârdia de a fi tâlcuit psalmii „vreme-ndelungată, precum am putut mai frumos”, în scopul cointerăsării cititorului („să poată trage hirea omului către cetitul ei”). Propunându-și a face din cuvânt instrument de expresie, **D.** întrezărea, nu doar intuitiv, scrisului său o finalitate estetică. În cea de-a doua prefață a *Psaltirii în versuri*, lectorul este îndemnat a discerne, dincolo de înțelesul dogmatic al *Scripturii*, o valoare parabolică („ca ciumi-liturile, când altă grăiești și altă să-nțalege”), simbolică („să-nțaleagă cuvântul dintr-altă sămnătură de poveste”) sau metaforică („pre mutare”) a textului, autorul stăpânind așadar câteva esențiale noțiuni de poetică și hermeneutică, ce făceau, încă din 1664, obiectul discuțiilor sale cu Dositheia Nottaras. Întemeietor la noi al poeziei culte, **D.** se va dovedi, ca traducător al psalmilor, un inițiat al legilor prozodice (mitropolitul este, în *Viața și petrecerea svinților*, cel dintâi creator de versuri safice – „iambi-cești” – din literatura română), el fiind și un bun cunoscător al versificației populare și al limbii vorbite. *Psaltirea în versuri* se caracterizează printr-o diversitate a măsurii și ritmurilor, prin varietatea și, uneori, prin sonoritățile rare ale rimei, în genere printr-un limbaj poetic evoluat, uzând de comparație și metaforă, metonimie, hiperbolă, paralelism, interogație, antiteză, dar și de unele procedee stilistice sau lexicale specifice creației orale ori preluate din literatura religioasă sau din cea istorică. Au fost remarcate la el frecvența dislocării sintactice,

prezența termenilor populari, regionali sau arhaici și a seriilor sinonimice, spontaneitatea lexicală, originalitatea metaforică. Eforturile prin care **D.** desăvârșește transpunerea românească, din slavonă, în proză, a psalmilor (versiune ce apare în ediția bilingvă a *Psaltirii slavo-române* din 1680) au premers celor cinci ani consacrați de el versificării psaltirii. Autorul *Psaltirii în versuri* a consultat, cum se crede, traduceri românești de până atunci ale psalmilor, *Psaltirea Scheiană* și *Psaltirea* lui Coresi în primul rând, poate și o ediție grecească a *Vulgatei*. Operă de Renaștere, psaltirea versificată în Polonia, în 1579, de umanistul Jan Kochanowski (*Psalterz Dawidów*) va fi constituit, apoi, un stimulent în revelarea de sine a poetului român, în a cărui tălmăcire psalmii descoperă un univers, recreat în marginea textului biblic cu ingeniozitate plastică, ingenuitate și prospețime. Peisajul, impregnat de sunetul difuz al lamentației psalmistului, se modifică treptat, fastuoșității exotice a psalmilor îi ia locul abundența bucolică, sugerând medii familiare, în care harfele devin „buciume” autohtone, alăuta este substituită cu „cetera”, munții biblici cu „măgurile” Moldovei, taurii cu „inorogii” fantastici ai cârților populare. Versuitorul pare a preamări uneori același tărâm al abundenței – vegheat de astre-„n hoarbă”, apărat de semnul bourului, populat cu cirezi și turme și prisosind de „vipturi” – cântat și de *Stihurile la luminatul herb a Țărâi Moldovei*; sustrase, prin forța sau grația unor imagini, convenționalismului speciei și întregite în manuscris, în

1689–1690, versurile „la stemă” ajung să constituie cea mai reprezentativă compunere originală a mitropolitului, superioară poemului cronologic. Darurile de merinde divină iscă în pustiu oște pe prelungite, generoasa dispunere a culorii, frustețea, primitivitatea, în sens preclasic, a tabloului evocând belșugul „cămărilor cerești”: cârduri de crâstei, făină de grâu, „unt în stride”, „pepeni și slănină”. Înfațișarea demiurgului abia trezit din somn, „rumân” la față și, ca de vin, „aburit și șumân”, aduce cu cea a Dabijeii vodă, iar modalitatea, bonom-caricaturală, anunță ceva din farmecul de mai târziu al portretului craiului „cu barba-n noduri” din poemul eminescian *Călin (File din poveste)*. „Gadinile” unui bestiar fabulos, vasiliscul și inorogul, „leul și zmaul”, chiți, bouri și coluni, vipere și aspidi, cerbi, iepuri și „hulpi”, revin adesea în simbolistica psalmilor lui **D.** – care încearcă, în câteva rânduri, s-o descifreze, cu stângăcie, pentru cititor – ca reprezentări alegorice, într-o viziune căreia i se subsumează, succesiv, metafora vânătorului sau a „gonaciului”, a „izvoarelor părăsite” și a „câmpiilor de dumbravă”, a „puilor de corb ce zbiară”, a omătului „ca lâna” sau a negurii spulberate, „ca cenușa”, peste pământ. Înțelepciunea, „învățăturile bune” sunt repere pe care versificatorul psalmilor le oferă stăruitor veacului său, în nestatornicia tulburătoare a lumii („Că lumea aceasta-i ca o miză mică, / Omul cât de-a hirea este o nemică”), condiția umană împlinindu-se în confruntarea dintre „firea omenească” și „firea dobitocească”, într-o existență precară, presărată cu taine și ispite („Văzui pre spurcatul suindu-să buor, / S-agiungă ca chedrii tămâiei, la nuor”), cărora li se opune un ideal etic, drumul „pre căi vârtoase / pietri-ascuțate și sâmceloase”. Tendințele moralizatoare caracterizează, de asemenea, alte două încercări originale în versuri ale lui **D.**, incluse în *Psaltirea* din 1673: *Apostroful* (atribuit de unii cercetători lui Miron Costin), proslăvind agonisita sufletească în dauna averii de „pre lume”, strânsă în deșert, și epigrama la psalmul 132, elogiind pacea, „turnurile de frăție” ce apropie oștirile învrăbite. Moralismul psalmilor, versificați adesea de **D.** cu mijloacele prozodiei populare, pare a fi favorizat, între altele, ulterior, circulația manuscrisă independentă a multora dintre ei, precum și răspândirea lor în folclor – ca orații, colinde, bocete –, cel mai frecvent întâlniți regăsindu-se în colecția lui Anton Pann *Versuri sau Căntece de stea ce să cântă la nașterea Domnului nostru Isus Hristos*. Imnuri înălțate

demiurgului, creației și existenței, psalmii îi dezvăluie tălmăcitorului bogăția de nuanțe a registrului lor liric: de la elanul și exuberanța naivă a invocației din zori („Scoală-te, psăltire și dulceată”), de la ruga necontrariată, de o vibrație aproape modernă („Cu a ta putere,/ Grije când am multă,/ Tu, Doamne, mi-ascultă/ Ruga din tăcere”) la strigătul, frânt, al celui „încungiurat de adâncuri”, lunecând într-o tăcere a „smârcurilor”, „fără poduri”, cu fosforescențe înșelătoare. Spaimele primordiale se materializează în imaginea fiarelor cu „căscate guri”, „giunci și tauri”, lei, „ce apucă și zbiară”, sau într-o viziune grotescă, terifiantă, a clevetirii („Mă-mprohită cineș mă zărește,/ Buze mișcă, cu capul clătește”). Asupra „păgânilor” se rostogolește impetuos imprecăția, vigoarea lexicală anticipând sonorități arheziene. Sunt conjurate, spre pieirea „ticăițească” a vrăjmașilor, inutilitatea apei vărsate, slăbiciunea arcului „moale”, focul ce „topește” ceara, soarele ce arde culbecii, vântul care „seacă” păducelii. În altă tonalitate, profund elegiacă, precum într-o recunoaștere a mitului, presimțind întoarcerea celui „risipitor”, se rememorează blestemul abătut asupra fiilor „streinatici”: „Să li să vechească haine-n căi departe/ Și să șchiopeteze cu călcăie sparte”. Tălmăcind, **D.** regăndește poetic temele și motivele cântării dintâi, uneori până la retrăirea stărilor lirice fundamentale. Cu mult mai generos decât în cazul poeziei moralizatoare a psalmilor, triumfă acum expresia originală a poetului român. Prin câteva rare intuiții poetice, unele tablouri ale genezei, evocarea mării, a unor cadre de feeric nocturn, prin câteva imagini grațios filigranate (roua risipită pe munți din „cămări multe”, colunii însetați, adăpați „fără scumpete”) sau prin unele accente de nesfârșită însingurare și melancolie, lirismul lui **D.** prevestește, în câteva rânduri, neașteptat, intensități eminesciene. Stăpânind peste „unda mării”, „craiul țării” – divinitatea umanizată de o metaforă cu reverberații folclorice – face să tacă, într-un psalm, zbuciumul interior, dăruind aspirația spre necuprinsă odihnă: „Că pre tot craiul potoale,/ Ca spuma mării cea moale”. Accentuat, un element de mișcare – zbaterea valurilor – figurează suferința lăuntrică, intensificată de mânia divină: „Ț-ai pusu-ț asupră-mi mânia ta svântă/ Preste mine valuri trec de nu s-alintă”. O metaforă a glacialității sugerează teama, distanța incomensurabilă, cu stranii ecouri, din nou, într-o elegie eminesciană: „Unde-m vine-amine de svânta ta față,/

Mi să varsă-n suflet răceală de gheață”. Plângerea Ecclesiastului, motivul perisabilității lumii – străvechiul topos *ubi sunt* al liricii antice și medievale – se regăsește în psalmii lui **D.**, ca și la contemporanul său Miron Costin, autorul poemului *Viața lumii*. Rezonanțe de bocet interferează acum lamentația psalmistului, sentimentul trecerii nu întunecă, ci atrage doar o melancolie senină. În imaginea petrecerii pe pământ a omului, aidoma unui ciclu vegetal („Ca otava ce să trece/ De soare și de vânt rece,/ De deminează-i cu floare,/ Sara-i veștedă de soare./ A doua zî să usucă,/ Ca-n cup-tori când o aruncă”), contradicția vremelnice – perenitate se estompează într-un proces de superioară înțelegere a continuității și devenirii perpetue. Asupra motivului nestatorniciei sorții **D.** va reveni în anii exilului său polonez, când traduce prologul tragediei *Erophile* a poetului și dramaturgului cretan Gheorghe Chortatzis, creație a barocului, cu sugestii din Torquato Tasso, dar mai cu seamă din Giambattista Giral di Cinzio, autorul tragediei *Orbecche* (1541). Versurile ample, de 15 silabe, în metru iambic, ale traducerii, prefătează subiectul unei istorii în care dragostea înfruntă și sfidează, fie și pentru puțină vreme, moartea, devenită în *Prolog* personaj alegoric adus pe scenă pentru a-și rosti sumbrul monolog. Defilează trist în ultima traducere a lui **D.**, ca într-o arhaică versiune a *Panoramei deșertăciunilor*, alaiul fantomatic al „chesarilor” de altădată invocând visul de glorie al cetăților spulberate în țărână, Semiramida și „Machidon”, „Râmul” și „Atina”, piramidele și turnul lui Nemrod, nu „câmpiile asire”, ca mai târziu la Eminescu, ci „scripturile calde”, nunțile tragice, întreaga „frumsețe” efemeră a lumii, ca o „scrisoare pre nășap, pre margine de mare”. Câteva stihuri aparținând traducătorului deplâng în finalul prologului soarta protagoniștilor tragediei (Filogon împărat, fiica sa, „ghizdava” Ierofila, și „fiul de împărat neștiut”, Panaret). Avertismentului crud și moralizator al morții i se replică totuși – prin recunoașterea „nesocotinței” eroilor ca fiind, cea dintâi, aducătoare de nenorocire. Este concepția preluată de la tragicii greci de scriitorii umaniști ai Renașterii. Traducerea din *Erophile* a circulat în Moldova (în manuscris), ca și multe din tipăriturile lui **D.**, între care îndeosebi *Psaltirea în versuri* pentru poezia sa și *Viața și petrecerea svinților* pentru conținutul legendar-hagiografic s-au bucurat de o receptare largă pe întreg teritoriul locuit de români, fiind

cunoscute, în următoarele două secole, deopotrivă în Țara Românească, în Transilvania sau în Banat. **D.** însuși dăruia în 1687 un exemplar al *Vieții și petrecerii svinților* unei mănăstiri ardelene (din Petrid). Asupra limbii traducerilor religioase ale epocii brâncovenesti se exercită într-o măsură influența limbii tipăriturilor lui **D.** O serie de argumente pledează în favoarea participării sale efective la tălmăcirea în limba română a *Vechiului Testament* (cu aproape două decenii înaintea integrării acestuia în *Biblia de la București* din 1688), **D.** fiind identificat cu unul din principalii revizori ai versiunii inițiale a textului, aparținând lui Nicolae Milescu. *Viața și petrecerea svinților* a servit apoi la întocmirea ediției *Mineielor* din 1698, apărute sub supravegherea lui Mitrofan al Buzăului, fostul episcop de Huși și colaborator al lui **D.**, care, după părăsirea mitropolitului moldovean în Polonia, își va relua și continua activitatea tipografică în Țara Românească. Cele dintâi contacte cu psalmii versificați de **D. M. Eminescu** le datorează probabil anilor de gimnaziu la Cernăuți și *Leptura-riului rumânesc* al lui Aron Pumnul. Mai târziu, în 1874, Eminescu va achiziționa pentru Biblioteca Centrală din Iași *Psaltirea în versuri* și *Viața și petrecerea svinților*, ambele cărți rare, purtând însemnările autografe ale poetului.

Munca lui Dosoftei, atât cât o avem, reprezintă în istoria culturii noastre vechi un mare pas înainte. El, cel dintâi dintre vlădicii Principatelor, a deschis drumul limbii românești către altarul bisericii. Străduințele lui vor fi continuate mai târziu, în Țara Românească, de mitropolitul Antim Ivireanul. Prin traducerea Psaltirii în versuri Dosoftei a așezat temeliele versificației în literatura noastră cultă, iar prin Viețile sfinților a dăruit sufletului românesc din veacul al XVII-lea o bogată literatură de imaginație, împletită cu elemente miraculoase, plină de pietate și uneori înviorată de grație naivă.

N. CARTOJAN

SCRIERI: [Stihuri la luminatul herb a Țărâi Moldovei], în *Psăltire a svântului proroc David*, Uniev, 1673, reed. în *Dumnezăiasca liturghie*, Iași, 1679, în *Psaltirea de-nțăles*, Iași, 1680, în *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681, reed. (Stihuri pre herghia Moldovei) în *Viața și petrecerea svinților*, Iași, 1682, în *Parimiile preste an*, Iași, 1683, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. I. Bianu, București, 1887, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N.A. Ursu, Iași, 1974; [Epigrama la psalmul 132], în *Psăltire a svântului proroc David*, Uniev, 1673, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. I. Bianu, București, 1887, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N.A. Ursu, Iași, 1974; *Apostrof*, în *Psăltire a svântului proroc David*, Uniev, 1673, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. I. Bianu,

București, 1887, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N. A. Ursu, Iași, 1974; [Domnii Țării Moldovei], în *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681, reed. în *Parimiile preste an*, Iași, 1683, reed. în *Cronicele României sau Letopiseștele Moldovei și Valahiei*, III, publ. M. Kogălniceanu, București, 1874, 526–529, reed. în CPV, 49–53; [Epigramă omagială către Ionașcu Bilevici], în *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681; [Epigramă omagială către Ioachim, patriarhul Moscovei], în *Parimiile preste an*, Iași, 1683; *Opere*, I, îngr. N.A. Ursu, introd. Al. Andriescu, București, Minerva, 1978; *Opere poetice*, îngr. și postfață Pavel Balmuș, Chișinău, 1989; *Versuri alese*, îngr. și pref. N.A. Ursu, Iași, 1994; *Selecțiuni din opera poetică a mitropolitului Dosoftei*, îngr. și pref. N.A. Ursu, Iași, 2003. **Traduceri:** *Psăltire a svântului proroc David*, pref. trad., Uniev, 1673; ed. 2 (*Psaltirea în versuri*), îngr. și introd. I. Bianu, București, 1887; ed. 3 (*Psaltirea în versuri*), îngr. N.A. Ursu, pref. I.P.S. Iustin Moisesescu, Iași, 1974, reed. în *Opere*, I, București, 1978; *Preacinstiul Acatist și Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*, Uniev, 1673; *Dumnezăiasca liturghie*, Iași, 1679; ed. 2, Iași, 1683; ed. îngr. N.A. Ursu, introd. I.P.S. Teoctist, Iași, 1980; *Psaltirea de-nțăles*, Iași, 1680; ed. îngr. și introd. Mihaela Cobzaru, Iași, 2007; *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681; *Viața și petrecerea svinților*, I–IV, Iași, 1682–1686, reed. fragm., București, 1895, 1903; ed. îngr. Rodica Frențiu, Cluj-Napoca, 2002; *Parimiile preste an*, Iași, 1683; ed. îngr. și introd. Mădălina Ungureanu, Iași, 2012; Gheorghios Chortatzis, *Erofilii (Prolog)*, publ. N.A. Ursu, în Dosoftei, *Opere*, I, București, 1978.

Repere bibliografice: Densusianu, *Ist. lit. rom.*, 322–357; Iorga, *Ist. lit. relig.*, 178–200; Ștefan Ciobanu, *Dosoftei, mitropolitul Moldovei, și activitatea lui literară*, tr. Ștefan Berechet, Iași, 1918; Iorga, *Ist. lit.*, I, 369–391; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 53–55, *Ist. lit.* (1982), 48–49; Cartoian, *Ist. lit.*, II (1942), 115–126; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), 321–329; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 197–208; Piru, *Ist. lit.*, I, 181–193; *Ist. lit.*, I, 317–318, 323–324, 406–417, *passim*; Rosetti-Cazacu-Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 133–167; Găldi, *Introducere*, 80–89, *passim*; Mazilu, *Barocul*, 145–147, 283–306, *passim*; Andriescu, *Stil*, 79–109; Negrici, *Expresivitatea*, I, 44–54; Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, II, București, 1977, 293–299; *Dicț. lit.* 1900, 296–302; Virgil Căndea, *Rățiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, București, 1979, 165–172, 345–346; Istrate, *Barocul*, 219–241; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 85–93; Manolescu, *Istoria*, I, 13–18; Mazilu, *Recitind*, I, 370–375, 407–415, II, 34–39, *passim*; Andriescu, *Studii*, 1–89; Dan Horia Mazilu, *Introducere în opera lui Dosoftei*, București, 1997; Sorohan, *Introducere*, 320–331; *Dicț. esențial*, 264–266; Dan Buciumeanu, *Dosoftei poetul. O hermeneutică a „Psaltirii în versuri”*, Drobeta-Turnu Severin, 2001; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 134–263; *Dicț. analitic*, IV, 686–689; Ursu, *Contribuții sec. XVII*, 134–222; Mihai Dinu, *Bătrânul poet dintâi*, București, 2007; Manolescu, *Istoria*, 31–35; Zamfir, *Panorama*, I, 17–27. **R.Ș.**

DOUĂMIISM. Termenul a apărut și funcționează pentru a desemna orientarea pe care au vădit-o ori căreia i s-au raliat noile promoții literare afirmate în jurul anului 2000, mai precis din ultimii ani ai deceniului al zecilea din secolul trecut până către 2005. I s-a reproșat caracterul vag, imprecis sau prea cuprinzător, s-a încercat să fie redus la o simplă „convenție lingvistică”; s-a putut opina și că va fi apărut oarecum în virtutea inerției, din tentația de a perpetua o obișnuință a etichetării decenale, date fiind precedentele „șazecism”, „șaptezecism”, „optzecism”, „nouăzecism”. Totuși, termenul era necesar și are acoperire. **D.** privește în primul rând – și aproape exclusiv – poezia, pentru că proza tinerilor iviți în perioada în chestiune înregistrează evoluții proprii, cumva decalate și difuze, mai greu de regрупat și sistematizat ca manifestând o orientare coerentă. Generația 2000 a dat autori remarcabili și în critica literară, însă îndeobște **d.** se referă rareori la critici. Vectorul **d.** poetic este identificat în așa-numita „generație 2000”, care include scriitori născuți cam între 1975 și 1985, majoritatea în jurul anului 1980. Atât în coagularea, cât și în impunerea orientării, un rol deloc neglijabil l-au jucat aspectele instituțional-organizatorice și de promovare: activitate cenaclieră, prezențe publicistice, grupări și manifeste, dezbateri publicistice (anchete, dosare tematice, mese rotunde etc.), lecturi publice, festivaluri, tabere de creație etc., antologii. În privința cenaclurilor care au găzduit afirmarea ecloziunii douămiiste, se cuvine să fie menționat cenaclul de la Facultatea de Litere a Universității bucureștene, condus în a doua jumătate a ultimului deceniu din secolul trecut de Mircea Cărtărescu, aici remarcându-se, între alții, Marius Ianuș, Angelo Mitchievici, Cecilia Ștefănescu, Domnica Drumea, Ioana Nicolae, Sorin Gherguț, Alexandru Vakulovski, Alexandru Matei. De asemenea, sunt de amintit atelierul literar de la Biblioteca „I.L. Caragiale”, condus de poeta Nina Vasile, cenaclul „Gellu Naum” al Uniunii Scriitorilor, condus de Nora Iuga în perioada 1999–2001, de care se leagă începuturile literare ale unor autori ca Adela Greceanu, Elena Vlădăreanu, Andrei Peniuc, Adrian Urmanov, Răzvan Țupa, Elena Pasima, Claudiu Komartin, Constantin Virgil Bănescu, cenaclul Euridice, aflat din 2002 sub conducerea criticului Marin Mincu, cenaclu care a funcționat până la sfârșitul anului 2003 sub egida Uniunii Scriitorilor, fiind găzduit din ianuarie 2004 de Muzeul Literaturii Române, ulterior de

Biblioteca Municipală „Mihail Sadoveanu” din București, rămânând activ și după decesul lui Marin Mincu și primind numele criticului. Importanța acestuia din urmă în afirmarea fenomenului poetic douămiist va fi fost hotărâtoare, vădind o receptivitate cu totul specială față de foarte tinerii autori. Aici au activat, în „perioada de glorie” a anilor 2003–2004, autori reprezentativi pentru generația 2000: Elena Vlădăreanu, Mircea Țuglea, Constantin Virgil Bănescu, Bogdan Iancu, Elena Pasima, Dan Bogdan Hanu, Andrei Peniuc, Adela Greceanu, Ionuț Chiva, Claudiu Komartin, Dan Mircea Cipariu, Ioana Băiețica (care ulterior avea să semneze Baetica), Cosmin Perța, Dan Coman, Denisa Mirena Pișcu, Adrian Urmanov, Ovia Herbert, Ruxandra Novac, Domnica Drumea, Xenia Karo, Oana Cătălina Ninu, Ștefan Manasia, Iulia Argint, Dan Sociu, Teodor Dună, Miruna Vlada, Bogdan Perdivară ș.a. Alte instanțe care au contribuit la formarea și eclozarea viitorilor douămiiști au fost cenaclul „Pavel Dan” din Timișoara, atelierele de scriitură brașovene conduse de Alexandru Mușina, Andrei Bodiu, Gheorghe Crăciun, cel organizat de Octavian Soviany etc. Se cuvine consemnată și importanța activității editoriale neoficiale, artizanale, cu profil de samizdat, promovată de Un Cristian, care i-a editat pe unii poeți douămiiști înainte de debutul lor în volum. Trăsăturile, coordonatele esteticii **d.** poetic au fost consistent analizate de critica literară sau de scriitorii înșiși. Au apărut și manifeste poetice, încercări de autodefinire și programe de acțiune emanând de la autorii douămiiști, tentative de a genera și consacra curente literare în toată regula. Cele mai notabile ar fi manifestele „himerismului”, lansate de Vasile Baghiu în 1998–2006, apoi manifestul „fracturismului”, publicat de Marius Ianuș și Dumitru Crudu în octombrie 1998, în „Monitorul de Brașov” și, într-o formă augmentată, în „Vatra” din 2001. Mai sunt de semnalat și „utilitarismul”, inițiat de Adrian Urmanov în 2003, în revista „Paradigma”, și manifestul „deprimismului”, lansat de Gelu Vlașin. O vreme se părea că **d.** în afirmare (sau „milenarismul”, cum i se mai spunea) se confunda cu fracturismul. Ceea ce s-a dovedit inexact, lucrurile fiind ceva mai complicate: fracturiștii vor fi fost, desigur, cei mai „vizibili” douămiiști, dar patrimoniul poetic specific dat de reprezentaii generației 2000 nu se reduce la fracturism. Oricum, manifestele și programele proclamate public nu sunt nicio dată descripții exacte ale realităților textuale pe care

le suscită. Portretul-robot al generației în chestiune s-a configurat din mai multe intervenții și dezbateri găzduite în paginile unor reviste literare. S-a mers de la proclamarea hotărâtă a unei schimbări de paradigmă literară până la cvasicontestarea originalității și relevanței producției douămiiste. Totuși, anumite particularități definitorii au fost identificate. Într-o analiză aplicată se înregistrează, în poezia douămiistă, „renunțarea la «identificarea eroică» a creatorului”, înlocuită de „identificarea prozaică sau de-a dreptul negativistă, aducerea în prim-plan a traumatismului personal”, se constată că „pulsivitatea și agresivă sau regresivă devine normă”, se relevă cvasiomniașprezența unor traume fără vindecare și faptul că „soluția creativă e căutată înspre niște «energii primare ultime» (sexul, afirmarea violentă sau, dimpotrivă, placiditatea neutră, retragerea în boală, rezistența pasivă)”, „fenomene de «criză» care nu mai anticipează creația, ci tind chiar să o substituie”. Comentariul Ștefaniei Mincu surprinde judicios elementele esențiale de legitimare ale unei modalități poetice prin excelență radicală, dinamitară și iconoclastă. În general, e consemnat și subliniat caracterul radical al demersului douămiist, postura rebelă, ruptura, „fractura”, „fisura” pe care acesta o instituie. Au fost însă remarcate și alte trăsături: vizionarism, (neo)expresionism, în general neoavangardism (*de facto*, spontan, fără cultul „tehnicii” și experimentului din avangardismul istoric). Unii, precum Claudiu Komartin, el însuși poet douămiist, au identificat în interiorul **d.** mai multe orientări: una mizerabilistă și revanșardă, alta neoexpresionistă, cu o latură „civică”, în fine, una care se subsumează poeziei cotidianului etc. Poetul Ștefan Manasia a identificat răspicat „patru mărci” (de fapt enunțându-se cinci): biografismul, sentimentul maculării, stilistica imprecăției și a scâncetului, scriitura rece, relaxată, postumană, vizionarismul cotidianului, alte interpretări fiind, în nu puține cazuri, contradictorii. Chestiunea consistenței și unității (relative) a **d.** poetic rămâne totuși una deschisă, chiar dacă i-au fost consacrate analize nuanțate. Una i se datorează lui Cosmin Borza, care, detaliind atât fundamentele așa-zicând doctrinare ale fenomenului, cât și relieful ocurenței lui concrete, formulează numeroase observații ori concluzii fondate, precum aceasta: „Agresivi, nonconformiști, deznădăjduiți, fracturați interior de o societate represivă, mutilatoare, ei își strigă revolta anarhistă, subminând atât

prelungirile tentaculare ale mentalității comuniste, cât și degenerările aduse de consumerismul capitalist”, pentru a proceda apoi la prezentarea minuțioasă a particularităților diferitelor curente interne, grupări sau aripi ale contingentului poetic douămiist. De asemenea, Octavian Soviany, în volumul al doilea din al său „compendiu de poezie românească actuală” intitulat *Cinci decenii de experimentalism* (2011), își organizează analiza în subcapitole cu titluri grăitoare: *Generația lui Proteu, Corpusul teoretic, Lirica marginii. Autenticiștii, Deprimiștii, Starea de cvasi. Lirica extrauterinității, Asianicii, manieriștii, fanștii, vizionarii, Umoriștii, Lirica de limbaj*.

Caracteristică pentru scriitori care aparțin **d.** este puternica lor angajare existențială – formulare care, repetată și iarăși repetată, a devenit un fel de clișeu, dar unul cu acoperire, perfect adecvat. Se vădesc în textele lor o dezarmantă directețe și propensiunea manifestă către o reformare a convențiilor (radicală, chiar dacă ori poate tocmai pentru că nu pare pregătită prin savante și sofisticate strategii premeditate, ci lăsată pe seama spontaneității). Autenticismul și biografismul ar mai fi alte trăsături definitorii ale acestor poeți, cel puțin ale unora dintre ei. Aparent surprinzător – de fapt, perfect explicabil – e un anumit „paseism” al unor douămiști: diferențiind-se de predecesorii imediați (în special de optzeciști, sistematic și viguros dezavuați ca evaziونيști și superficial-livrești), ei fac uneori un salt înapoi, la formule ale avangardei istorice ori la experiența unor poeți dinamitarzi din trecut, clasicizați ca atare, la Geo Bogza, cel din *Poemul invectivă*, la „primul” Gherasim Luca, la Geo Dumitrescu ori chiar la Vladimir Maiakovski. Dintre autorii contemporani mai vârstnici, douămiiștii îi selectează drept afini și îi prețuiesc pe cei care reprezintă un model de radicalitate ori de negativitate, modelele fiind, în principiu, răzvrătiții și radicalii („biografici” și/sau „literari”) din toate timpurile, de la François Villon la Jarry, de la Urmuz la Geo Bogza, Gherasim Luca, Gellu Naum, Geo Dumitrescu, Mircea Ivănescu, Virgil Mazilescu, Mariana Marin, Sylvia Plath, Aglaja Veteranyi, Angela Marinescu, Paul Daian ș.a. Aparențele de autenticism frust și caracterul așa-zis minor al multor poeme douămiiste, platitudinea arborată uneori agresiv, cultivarea înșelător complezentă a anostului, amoralismului și a decepționismului defetist, ca și accentele neoexpresioniste ori minimalismul etc.

sunt, paradoxal, accesoriile unei revitalizări, de fapt, a lirismului. Un ingredient efectiv vital – nici acesta total inedit – se pare a fi ceea ce se poate numi gestionarea lucidă a deziluzionării perpetue, instalarea în disconfortul decepției ori al depresiei ca într-o stare firească, deloc îndrăgită, dar îndurată cu un stoicism pe cât de viguros, pe atât de neconvențional (în dinamică și în expresie), susținut tainic de nostalgia plenitudinii și a fericirii. Deprimismul sau decepționismul acestor autori se înfățișează, în chip paradoxal, ca un decepționism victorios. Absența patosului găunos, zgomotos, compromis, grandilocvent și convențional e compensată de un autentic patos implicit. Renunțarea la orice autocenzură lexicală sau imagistică pudibondă, aplecarea către scandalos, cultivarea sordidului și cultivarea exprimării fără perdea fac parte din panoplia de procedări care vizează obținerea acelui paradoxal patos neconvențional. Unul din atributele poate cele mai caracteristice ale poeziei acestor tineri autori ar fi moralitatea ei. Un fel de maximalism moral, aparent contrastant cu ceea ce este considerat la ei cinism și obscenitate. Un moralism voalat ori ascuns chiar, din decență și/sau anticonvenționalism programatic, sub violența și dominantă sumbră, sarcastică ori decepționistă a exprimării, dar autentic. Douămiștii sunt tineri poeți al căror discurs – după cum bine observa Octavian Soviany – răsună „mânios din prea multă sete de puritate”. Câteva antologii au contribuit la consacrarea **d.**, dacă nu ca orientare unitară și disciplinată, atunci ca fenomen literar de neeludat. Trei sunt cele mai importante. Prima, datorată lui Marin Mincu, publicată în 2004 și intitulată *Generația 2000*, include texte de poezie sau de proză aparținând unor autori care au activat în cenaclul Euridice, plus, ca addenda, o bogată selecție de texte publicistice, critice, luări de poziție etc., privind dosarul afirmării **d.** Alta, întocmită de Daniel D. Marin, cu titlul *Poezia antiutopică: o antologie a douămiismului poetic românesc* (2010), regrupează texte de Constantin Virgil Bănescu, Zvera Ion, Doina Ioanid, Răzvan Țupa, Adrian Urmanov, Andrei Peniuc, Teodor Dună, Dan Coman, Ștefan Manasia, Dumitru Crudu, Domnica Drumea, Ruxandra Novac, Miruna Vlada, Diana Geacăr, V. Leac, T.S. Khasis, Gabi Eftimie, Constantin Acosmei, Cosmin Perța, Rita Chirian, Linda Maria Baros, Șerban Axinte, Radu Vancu, Ofelia Prodan și Daniel D. Marin. Cea de-a treia, *Compania poeților*

tineri în 100 de titluri alese de Dan Coman și Petru Romoșan (2011), cuprinde texte de Constantin Acosmei, Gabi Eftimie, Teodor Dună, Ruxandra Novac, Ștefan Manasia, Marin Mălaicu-Hondrari, Claudiu Komartin, Radu Vancu, Dan Sociu, Adrian Urmanov, V. Leac, Florin Partene, Elena Vlădăreanu, val chimic, Dan Coman, plus două prefețe ale celor doi antologatori și o pertinentă bibliografie, atât de opere, cât și de texte critice privind **d.** În pofida vizibilității fenomenului și a ecoului suscitiat, există și opinii care resping fie existența ca atare, fie originalitatea sau specificitatea lui, fie unitatea și consistența lui internă (din punct de vedere al esteticii etc.). O observație a lui Radu Vancu, de pildă, fără să-l conteste, îi învederează diversitatea: „Generația 2000 nu e un grup compact, făcut coeziv de un manifest, ci o sumă de grupuscule care gândesc, trăiesc și scriu diferit, având ca unic termen mediu comun vârsta – criteriul cel mai puțin important și, bineînțeles, în exact aceeași măsură, cel mai important”. Iată și o remarcă de un scepticism temperat, ambiguu-amabil, a lui Al. Cistelean, extrasă din prezentarea, prudentă, dar finalmente reținut favorabilă, pe care o publică pe coperta antologiei întocmite de Daniel D. Marin: „Nu știu dacă generația «2000» stă mai bine decât cele de la '60 și '80. Dar în curând va sta și ea rău. Poate chiar mai rău decât predecesoarele. Pentru că are o scriitură prea imediat recognoscibilă. Pentru că are un stil al generației. Și nimic nu face ravagii mai mari decât stilul de generație”.

Repere bibliografice: Marin Mincu, „*Fracturismul*” poetic – o negație neoavangardistă a optzeciștilor, LCF, 2001, 7; Mircea A. Diaconu, *Poezie și anarhie*, CL, 2001, 2; Marius Ianuș, Dumitru Crudu, *Manifestul fracturist*, VTRA, 2001, 2–3; *O nouă generație literară? Cenaclul Euridice*, „Paradigma”, 2003, 1–2 (grupaj special); Elena Vlădăreanu, „*Ia-ți târfa și pleacă*” sau *Câteva cuvinte despre ostilitate*, LCF, 2003, 9; *Poezia tânără underground*, VR, 2003, 3–4 (grupaj special); Elena Vlădăreanu, *Generația 2000, victimă a invidiei și a provincialismului?*, LCF, 2003, 30; Adrian Schiop, *Generația 2000*, ALA, 2004, 736; Claudiu Komartin, *Performatismul*, ALA, 2004, 746; Marin Mincu, *Generația 2000*, Constanța, 2004; [*Generația 2000*], CC, 2005, 2–3 (grupaj special); Ion Pop, *În jurul generației 2000*, RL, 2005, 18–20; Gheorghe Grigurcu, *Douămiștii*, RL, 2005, 34; Marin Mincu, „*Eu voi fi atent la valori, dar dacă acestea nu se ivesc, nu voi avea ce sprijini...*” (interviu realizat de Daniel D. Marin), SDC, 2006, 91; Octavian Soviany, *Promoția 2000 în manifeste*, LCF, 2007, 10; Ștefania Mincu, *Douămiismul poetic românesc*.

Despre starea poeziei, Constanța, 2007; Bogdan Crețu, *Douămiismul, o găselniță critică*, ST, 2008, 1; *Bilanțul douămiismului*, VTRA, 2009, 3 (grupaj special); *Dosarul programatic al 2000-ismului*, CU, 2009, 5; Felix Nicolau, *Manifeste literare nouăzeciste și (post)douămiiste*, LCE, 2009, 28; Cristea-Enache, *Timpuri noi, passim; Poezia, din nou la răscruce?*, „Paradigma”, 2010, 1–2 (grupaj special); Marius Chivu, *Douămiism la purtător*, DM, 2010, 341; Paul Cernat, *Douămiismul la ora (auto)antologării*, OC, 2010, 536; Irina Petraș, *Divagări (in)utile despre generații*, RL, 2010, 14; Ștefan Manasia, *Diamantul uitat. Câteva cuvinte despre noua poezie română*, TR, 2010, 194; Daniel D. Marin, *Poezia antiutopică: o antologie a douămiismului poetic românesc*, Pitești, 2010; Bogdan Coșa, *Cazul 2000 sau Ultima generație de creație în literatura română*, OC, 2011, 571; *Douămiismul par lui-même. Anchetă „Cultura”*, CLT, 2011, 20; Adrian Dinu Rachieru, *Despre douămiism, cu rigoare*, CL, 2011, 9; *Compania poezilor tineri în 100 de titluri alese de Dan Coman și Petru Romoșan*, pref. edit., București, 2011; Soviany, *Cinci decenii*, II, 79–212. **N.Br.**

DRACU, periodic umoristic și literar apărut la București, săptămânal, între 6 decembrie 1896 și 30 aprilie 1897. La această publicație au colaborat Carol Scrob, Th. D. Speranția, Ion Păun-Pincio, George Coșbuc, V.D. Păun, M. Gregoriady de Bonacchi și Mihail Sadoveanu, care semna Mihai din Pașcani. Se republică, de asemenea, versuri și proză aparținând lui Vasile Cârlova, Gh. Tăutu, Gr. H. Granda și câteva dintre basmele lui Petre Ispirescu. Poezia lui Vasile Alecsandri *Dă-mi o zi din viața ta* purta indicația „inedită”. Mihai din Pașcani tipărește o schiță (*Domnișoara M.*.* din Fălticeni*), un poem intitulat pretențios *Homo* și anecdote, semnate, de data aceasta, Un drac din Fălticeni. În numărul 17 din 1897 Mihai din Pașcani este trecut printre cei care rezolvaseră șaradele publicate de revistă, iar în numărul 19 din același an i se răspunde la „Poșta redacției”. **R.Z.**

DRAGHINESCU, Rodica (29.XI.1962, Buziaș), poetă, prozatoare, eseistă, traducătoare. Este fiica Anei-Steluța Draghinescu, muncitoare, și a lui Pavel Draghinescu, mecanic. A absolvit la Timișoara Liceul de Filologie–Istorie, secția limbi străine, și Facultatea de Filologie, secția franceză–română. A urmat studii doctorale la Universitatea de Vest din Timișoara și la Universitatea „Paul Verlaine” din Metz. De asemenea, a efectuat studii postuniversitare la Universitatea din Stuttgart, secția franceză–italiană, iar între 2000 și 2002 a fost bursieră la Akademie

Schloss Solitude din Stuttgart. Din 1992 este cercetător științific la Institutul de Cercetări Socio–Umane „Titu Maiorescu” al Academiei Române. După ce rămâne cinci ani în Germania, unde e redactor la revista „Matrix” și colaborează la Radio Deutsche Welle din Köln, **D.** se mută în Franța, unde locuiește și în prezent, considerându-se într-un fel de „exil cultural”. A debutat în 1986 cu critică literară în revista „Astra” și cu poezie în „Convorbiri literare” și „Orizont” (în aceeași săptămână), iar editorial cu volumul de poeme *Aproape cald*, apărut în 1993. Mai e prezentă în „Luceafărul”, „Tribuna”, „Familia”, „Vatra”, „Tomis”, „Calende” ș.a., în reviste literare din Franța, Italia, Belgia, Marea Britanie ș.a. Este editoare a revistei electronice „Levure littéraire” (2010). De altfel, și câteva cărți i-au apărut în ediții on-line. A tradus din lirica franceză contemporană, din poezia belgiană, italiană, luxemburgheză, polonă. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1998), Premiul Asociației Scriitorilor din București (2001) ș.a.

S-a observat încă de la debut că poezia publicată de **D.** e una antisistem, ignorând decis contextul literar și sfidându-i convențiile. Chiar și în cea mai puțin nonconformistă dintre cărțile ei, care e, întrucâtva surprinzător, chiar prima, *Aproape cald*, autoarea nu are nimic în comun cu literatura în vogă, ceea ce îl face pe Mircea Mihăieș să afirme că „nu tehnica și nu familiaritatea cu diversele postmodernisme ale clipei dau consistența acestei poezii, ci ignorarea lor nonșalantă”. Dacă în *Aproape cald* sfidarea era întrucâtva temperată, mai ales că supratema cărții e copilăria, implicit și încercarea recuperării ei în prezent, cu cel de-al doilea volum, programatic și provocator intitulat *Fiecare avem sub pat niște fotografii de care ne este rușine* (1995), poeta declanșează un război total cu sistemul literar. Unii critici au crezut că pot detecta aici remanența unei fronde avangardiste târzii: „Cititorul de poezie blazat tresare descoperind versuri de un nonconformism agresiv, nu lipsit de o anume candoare, ca pe vremea primului val avangardist” (Alex. Ștefănescu). Ce nu s-a observat e că **D.** nu militează pentru temele avangardei interbelice, ci pentru acelea specifice activismului feminist, care în anii '90 ai secolului trecut aveau în Occident o tradiție notabilă, beneficiind de suportul unor scriitoare de prim rang. La noi, cu excepția parțială a Angelei Marinescu, nici o altă scriitoare nu se atașase cauzei feministe până la apariția literaturii tinerei timișorence, având drept urmare un

scandal contextual care a reprezentat o criză de creștere a mediului literar autohton. Este întru totul simptomatic că din 1995 până în 2000, adică în doar un lustru, critica își sincronizează instrumentarul studiilor feministe astfel încât, departe de a mai provoca reacții adverse, cărți precum cele publicate de **D.** sunt receptate ca literatură, iar nu ca instanțe de scandal feminist. Catrinel Popa, de pildă, notează: „Perspectiva poetei este șocantă, nu are nimic de-a face cu discursul feminin tradițional [...], dar are multe în schimb cu discursul feminin postmodern (de tipul celui inaugurat în literatura americană postbelică de Sylvia Plath, de pildă)”. Într-un fel ironic, eficiența acțiunii poetice asumate de **D.** e cuantificabilă în diminuarea progresivă a scandalului care i-a însoțit apariția cărților. Atunci când textele ei au încetat să mai șocheze, a fost semnul maturizării sistemului literar, apt să accepte temele feminității agresive și ale feminismului militant. Și poetele douămiiste, furioase și preocupate obsesiv de sexualitate, îi datorează modul în care au fost primite cărțile lor. E plauzibil și că această stare de fapt e responsabilă pentru tăcerea poetei vreme de un deceniu, din 2001 până în 2009; atunci când sistemul nu s-a mai lăsat provocat, provocatoarea și-a pierdut interesul pentru el. *Zâna dracilor*, romanul-jurnal din 2009, inspirat de o ședere ca bursieră în castelul Solitude, a încercat să provoace la fel de radical mediul literar precum la mijlocul anilor '90. N-a fost așa, reacțiile dovedindu-se sensibil diminuate. Sistemul nu se mai lasă provocat tocmai pentru că reacția la cărțile anterioare i-a permis să-și dezvolte anticorpii.

SCRIERI: *Aproape cald*, Bacău, 1993; *Fiecare avem sub pat niște fotografii de care ne este rușine*, Timișoara, 1995; *Distanța dintre un bărbat îmbrăcat și o femeie așa cum e*, Timișoara, 1996; *Obiect de lux ascuțit pe ambele părți*, București, 1997; *Ah!*, pref. Al. Cistelean, postfață Nicolae Țone, București, 1998; *Craun*, Pitești, 1999; *Gâteau de terre*, pref. Maurice Couquiaud, București, 1999; *EU-genia*, București, 2000; *Tangouri pe trambulină*, *Yes-euri*, Pitești, 2001; *Phänomologie des geflügelten Geschlechts*, tr. Edith Konradt, Dieter Schlesak și Helmut Seller, Stuttgart, 2001; *La Poussière du soir*, Rodez (Franța), 2001; *Passages*, Rodez, 2001; *Peut-être hier*, Rodez, 2001; *La Lune n'est pas un simple mouchoir*, Paris, 2003; *Fauve en liberté*, Marsilia, 2003; *Entretiens*, Marsilia, 2004; *Zâna dracilor*, pref. Andra Soare, Paris-București-Ierusalim, 2009; *Ra(ts)*, introd. Julien Blaine, pref. Cécile Oumhani, Béziers (Franța), 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Avangardism târziu*, RL, 1995, 12; Al. Cistelean, *Junimea antiarghezi-ană*, VTRA, 1996, 1; Romulus Bucur, *Călătorie printre cuvinte*, VTRA, 1996, 1; Iulian Boldea, *Rodica Draghinescu – Transcendență și frustrare*, VTRA, 1996, 1; Mircea Mihăieș, *Rodica Draghinescu*, CNT, 1996, 27; Cornel Munteanu, *„Fiecare avem sub pat niște fotografii de care ne este rușine”*, PSS, 1996, 3; Alexandru George, *De la sinele autorului la minele cititorului*, LCF, 1997, 1; Iulian Boldea, *Intoleranță și idealism*, „Discobolul”, 1998, 1; Gheorghe Grigurcu, *Amorul sacru și amorul profan*, RL, 1998, 34; Vasile Baghiu, *Stilulepatant*, PSS, 1998, 7–8; Nora Iuga, *Poezia care pălmuiește*, RL, 1998, 40; Galaicu-Păun, *Poezia*, 214–217; Catrinel Popa, *„Gâteau de terre”*, OC, 2000, 5; Catrinel Popa, *„Tangouri pe trambulină”*, OC, 2001, 74; Gellu Dorian, *Rodica Draghinescu*, CL, 2001, 3; Rodica Binder, *Amprente lirice românești în Germania*, OC, 2001, 93; Ștefănescu, *Istoria*, 1135; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 36–38; Soviany, *Cinci decenii*, II, 48–51. **R.Vn.**

DRAGNEA, Radu (pseudonim al lui Radu S. Popescu; 28.IV.1893, Tătărai, j. Prahova – 31.III.1954, Ploiești), critic literar, eseist. Fiu al Chirei și al preotului Paraschiv Popescu, **D.** și-a declarat întotdeauna atașamentul față de tradiție. Până în 1916 avea luat bacalaureatul și, începându-și serviciul militar, va lupta în Primul Război Mondial, fiind rănit la Azuga. În 1921 este ales în comitetul Sindicatului Ziariștilor Români din Ardeal și devine membru activ al Societății Scriitorilor Români, din al cărei comitet va face parte începând din 1929. Aflat inițial în grațiile lui N. Iorga, se radicalizează în direcția extremismului de dreapta, apropiindu-se de A.C. Cuza și, în cele din urmă, de mișcarea legionară. Secretar de presă la Legația Română din Varșovia, în iunie 1930 se numără printre cei patru români prezenți acolo la congresul PEN-Clubului. Face parte, de asemenea, din „comitetul de o sută” al ardelenilor, iar în 1939 era trimis din nou în străinătate, ca atașat de presă. În 1940–1941 îndeplinește la Ministerul Propagandei funcția de comisar al guvernului pe lângă agenția Orient-Radio (Rador). În 1945 este exclus din ziaristică, ajungând apoi să cunoască duritatea represiunii și a detenției comuniste. A murit în închisoare.

Contribuția literară cea mai însemnată a lui **D.** o constituie eseurile publicate în câteva reviste de prestigiu ale vremii. Debutează la „Românul” din Arad în 1911, semnând apoi Radu S. Dagnea articole în mai multe reviste și ziare din Ardeal și din Regat: „Cosinzeana”, „Tribuna poporului”, „Glasul satelor”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Neamul

românesc literar”, „Unirea”, „Lumina poporului” ș.a. Nu avea să mai mire așadar pe nimeni elegantul condei de jurnalist care se afirma la „Ramuri” în anul 1913. Cu eseuri literare și recenzii e prezent în perioada imediat următoare la „Doina”, „Credința”, „Drapelul”, „Lumina literară”, „Capitala”, „Solia” (1916, la care e redactor), „Luceafărul” ș.a. În 1921 debutează editorial la Cluj cu monografia *Mihail Kogălniceanu*, atentă cercetare a personalității celui ce întruchipa „aspirația către o cultură românească originală”. Ediția a doua, scoasă la București în 1926, se încheie cu un eseu în care autorul concentrează o mare parte din ideile pe care se va întemeia publicistica sa dintre cele două războaie mondiale. Pentru autor este neîndoielnic că spiritul critic apare „în slujba și în ipostasul tradiționalismului”, iar cultura românească își are sursele în ortodoxie. Tot în 1921 publică eseu *Creatorul naționalismului*. Scris în contextul omagierii lui N. Iorga, textul afirma întâietatea savantului, „creator de curent”, în privința întemeierii naționalismului ca doctrină culturală și politică. Profilul de teoretician al tradiționalismului se va definitiva în acești ani, când **D.** face parte din comitetele de redacție ale revistelor „Patria” (1919–1920), „Gândirea” (la a cărei întemeiere, în 1921, contribuie, făcând parte din gruparea revistei până în 1933), „Societatea de mâine” (1924–1925), „Ramuri” (1928), „Ideea românească” (1939), este director al revistei sibiene „Înălțarea” (1941) și dă articole politice la cotidianul „Calendarul”, condus de Nichifor Crainic. E prezent, de asemenea, în „Cultura poporului”, „Țara noastră”, „Cuvântul”, „Scri-sul românesc”, „Vitrina literară”, „Axa”, „Secolul”, „Curentul”, „Ideea națională” („revistă de doctrină naționalistă”), „Cuget moldovenesc” (Bălți) ș.a. **D.** este un important ideolog al curentului ortodoxist, ca ramură a tradiționalismului profesat de gruparea de la „Gândirea”. Încă din 1919, în articolul *Dogmatismul național* („Luceafărul”), se pronunța în favoarea unui tradiționalism identificat cu ortodoxia, „element pivot al etnicității în artă” și unică sursă de specificitate. În concepția înfocată apologet al ortodoxismului, viața neamului românesc poate fi împărțită în „ere creatoare”: epoca primilor voievozi, urmată de „vârsta ortodoxiei dogmatizate” (secolele XVII–XVIII). Bunăoară, *Mărturisirea ortodoxă* a mitropolitului Petru Movilă ar constitui un act reformator ortodox de valoare egală cu doctrinele lui Calvin sau

Luther. Corespondentul în literatura populară al acestui act ar fi *Miorița*, iar „spiritul mioritic” și ortodoxia ar constitui un „fundament de cultură originală” (*Spiritul românesc creator*). Cu o relativă consecvență, celelalte articole semnate în „Gândirea” (*Trecerea între generații*, *Veșnic și universal*, *Întregiri* etc.) se construiesc pe aceeași temelie ideologică. În sfârșit, eseistul întocmește și un act de naștere pentru „realismul integral”, situat valoric mult deasupra „realismului etnic” al sămănătoristilor și ilustrat exemplar de opera lui F.M. Dostoevski. După 1920 el vede conturându-se în literatura română „generația nouă”, a spiritualizării prin ortodoxism, a depășirii etnicului prin spiritual. Ar exista, astfel, „proza nouă” (Liviu Rebreanu, Gib I. Mihăescu, Cezar Petrescu și Mateiu I. Caragiale) și „lirica nouă” (Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Tudor Arghezi). Tradiționalist, opunându-se criticii pozitivistă, dar și atitudinilor promoderniste, demersul critic al lui **D.** este unul relativ moderat, chiar dacă uneori sunt vizibile excesele și lipsa de nuanță.

SCRIERI: *Mihail Kogălniceanu*, Cluj, 1921; ed. 2, București, 1926; ed. 3, îngr. și pref. Victor Rizescu, Iași, 2005; *Creatorul naționalismului*, în *Omagiu lui Nicolae Iorga*. 1871–1921, Craiova, 1921; *Supunerea la tradiție*, îngr. Emil Pintea, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1998.

Repere bibliografice: Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 92–93, 97; Micu, „Gândirea”, 130–151, *passim*; Ornea, *Tradiționalism*, 134–137, *passim*; Valentin Chifor, *Radu Dragnea*, F, 1991, 3; *Dict. scriit. rom.*, II, 133–134; Nae Antonescu, *Radu Dragnea*, ST, 1999, 10; *Radu Dragnea*, DCS, 25–26.

V.P.S.

DRAGOLEA, Mihai (13.II.1955, Petroșani), critic literar, prozator. Este fiul Floarei Dragolea (n. Cismaru), economistă, și al lui Ioan Dragolea, jurist. A frecventat școala elementară și liceul în orașul natal, iar după absolvire și după stagiul militar devine în 1975 student al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Participă la cenaclul Echinox și se integrează grupului de tineri scriitori din jurul revistei studențești cu același nume, în paginile căreia debutează cu eseu *Caragiale în patru timpuri* (1977). După licență (1979) este repartizat profesor în comuna Mușata (județul Vaslui). Redactează revista manuscris „Mușetelul”. Din toamna lui 1981 este profesor la Liceul Industrial Minier din orașul Vulcan, până în 1984, când se

mută la Cluj-Napoca. Lucrează în continuare în învățământ fiind profesor la Beliș, Gherla, Sânnicoară, Dezmir. Metodist, între septembrie 1987 și decembrie 1989, la Centrul Județean de Îndrumare a Creației Populare, se transferă la începutul anului 1990 la Studioul Teritorial de Televiziune Cluj, fiind întâi redactor, apoi secretar general de redacție (1994–1997) și realizator de emisiuni. Mai colaborează cu cronici literare, eseuri, proză și publicistică la „Tribuna”, „Steaua”, „Vatra”, „Familia”, „Viața românească”, „Apostrof”, „Contrapunct”, „Euphorion”, „Observator cultural” și la Radio Cluj. Debutază editorial cu volumul *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Târgoviște* (1992; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj). Este doctor în filologie al Universității din Cluj-Napoca cu teza *Literatura fragmentară*, susținută în 1998.

În volumul *În exercițiul ficțiunii*, întâia monografie dedicată Școlii de la Târgoviște, D. abordează scrierile lui Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Petru Creția și Alexandru George din perspectiva unor concepte de poetică a prozei. Fixat, totuși, mai mult pe evoluția prozei lui M.H. Simionescu, studiul se prezintă ca o suită de examinări, vizând, simultan, un tablou al temelor definitorii pentru operele acestor scriitori. Criticul le analizează scrierile sub raportul genului și al speciei, atent la concordanțe și diferențe, și caută o cale de acces spre zona de adâncime a fenomenului. El observă statutul paradoxal al „școlii”, una mai curând a „afinităților descoperite odată cu publicarea volumelor și nicidecum una a asemănărilor dictate prin norme prealabile”. Dacă nu se sprijină suficient pe motivațiile de istorie literară necesare (cronologia constituirii grupului, aportul protagoniștilor la fondul doctrinar comun, modul de participare individuală și diferențele implicite etc.), în schimb interpretarea scrierilor „târgoviștenilor” are o formulă colocvială, suplă, ingenioasă, echilibrat distribuită între rigoarea supunerii la obiect și digresiunea confesivă. Criticul investighează nuanțat modurile particulare și formele predilecte ale prozatorilor analizați de a se raporta la lumea literaturii („catalogul de imagini”, „lista”, „repertoarul de teme”, „jurnalele”, „autoportretele”). Felul de a proceda din acest studiu este continuat în *Arhiva de goluri și plinuri. Literatura fragmentară* (1998; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor), încercare

de a aproxima rolul poeziei fragmentului în proza românească din deceniile al șaselea–al nouălea. La origine teză de doctorat, lucrarea examinează în principal trei specii de frontieră (jurnalul, epistolarul și dicționarul), chemate „să producă argumentele necesare și să constituie probele irefutabile ale vitalității discursului literar fragmentar”. De-a lungul a trei capitole (*Scrisorile și viața dintre ele, Anatomii ale ficțiunii, Viața dicționarului*), criticul se întoarce în „interiorul literaturii intermitenței”, ilustrat de scrisul ultimelor trei decenii din secolul trecut. Lectura critică panoramează epistolarele (Ion Barbu, C. Noica, Radu Stanca, I. Negoitescu, Al. Rosetti, G. Călinescu, I.D. Sîrbu), jurnalele (*Școala de la Târgoviște*, Marin Mincu, I.D. Sîrbu), dicționarul, catalogul (M.H. Simionescu și Radu Petrescu) în ipostaza lor literară. Complementar lucrărilor critice, D. s-a manifestat ca autor de proză scurtă în *Călătorii spre muchia de cuțit* (1999), *Colecția de mirări* (2005), *Funcționar la singurătăți sau Contabilul de imagini: proze de dimensiuni variabile* (2007) ori în *Epiderma de bazalt. Colecția de mirări 2* (2011), acute adnotări cehoviene în marginea realității triviale, investigate de un birocrat al detaliilor anoste, traversat însă de ironii cvasicriptice. De asemenea, a publicat romanul *De departe spre aproape* (2001), mostră de realism mărunț reconstituind din cioburi banale, pornind de la o relație adulterină de provincie, o biografie fără vreun sens vizibil, inițiată în comunism și continuată în tranziție; sunt inserate, ca adjuvant camilpetrescian de autenticism, fragmente de jurnal.

SCRIERI: *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Târgoviște*, Cluj-Napoca, 1992; *Arhiva de goluri și plinuri. Literatura fragmentară*, Cluj-Napoca, 1998; *Călătorii spre muchia de cuțit*, Pitești, 1999; *De departe spre aproape*, Pitești, 2001; *Colecția de mirări*, Cluj-Napoca, 2005; *Funcționar la singurătăți sau Contabilul de imagini: proze de dimensiuni variabile*, Pitești, 2007; *Epiderma de bazalt. Colecția de mirări 2*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Al. Cistelean, *Despre scriitura lejeră*, LCE, 1992, 35; Ion Vlad, *Despre estetica fragmentului*, TR, 1992, 40; Al. Cistelean, *Mihai Dragolea*, ECH, 1994, 1–3; Simuț, *Critica, 190–195*; Ruxandra Ivănescu, *Farmecele povestitorului*, VTRA, 2000, 3; Cornel Moraru, *Un prozator*, VTRA, 2000, 3; Petraș, *Panorama, 273–274*; Catrinel Popa, *Un roman al ratării*, RL, 2002, 18; Nicoleta Sălcudeanu, *Iar ca sentiment, un cristal*, VTRA, 2002, 1–2; Lefter, *Critica, 384–387*; Petraș, *Cărțile, 289–291*; Boldea, *Vârstele, 216–219*; Victor Cubleşan, *Detalii, cotidian, ironie, povestiri*, ST, 2007, 10–11; Borbély, *Existența, 203–206*. **C.H.**

DRAGOMIR, Caius (16.VII.1939, Slatina), poet, eseist. Este fiul Polixeniei Dragomir (n. Negreanu), profesoară de menaj, și al lui Coriolan Dragomir, medic veterinar; prenumele la naștere: Caius Traian. Urmează liceul la Slatina, absolvindu-l în 1956, și cursurile Facultății de Medicină din București între 1957 și 1963. În 1971 obține titlul de doctor în științe medicale. Face o carieră de medic și cercetător în domeniul medicinei: asistent universitar, șef de laborator la Institutul „Victor Babeș” din București (1971–1989), cercetător, director (din 1999) al aceleiași instituții, director general al Institutului „Ana Aslan”, profesor de biopsihologie la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” (1995–1997) și la Universitatea „Spiru Haret” (1997–1999). Între 1985 și 1987 beneficiază de o bursă Fulbright pentru studii de filosofie științei la North Carolina University din SUA. Participă la conferințe și simpozioane în străinătate. Este autorul a numeroase articole de specialitate, publicate în reviste din țară și de peste hotare. Din 1998 este membru al Academiei de Științe Medicale. După 1989 desfășoară și o activitate politică și publică intensă: secretar de stat, șeful Departamentului de Informații Publice al Guvernului României (1991–1992), candidat independent la președinția României (1992), senator (1992–1994), ambasador al României în Franța (1994–1997) și în Republica Elenă (2001–2005), organizator al unor simpozioane politice naționale (1992–1994), participant la manifestări politice internaționale, publicist și editorialist la câteva periodice românești. A fost decorat cu ordinul brazilian „Rio Branco” în grad de Cavaler pentru dezvoltarea relațiilor culturale dintre Brazilia și România, cu Ordinul Național Pentru Merit în grad de Ofițer și cu distincția Mare Ofițer al Ordinului Național al Republicii Franceze. Debutază în revista „Steaua”, debutul editorial constituindu-l volumul de poezie *Intimitatea verbului*, apărut în 1981. A mai colaborat la „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Caiete critice”, „România literară”, „Steaua” ș.a. În perioada 1998–2006 este redactor-șef al revistei „Viața românească”.

Intimitatea verbului anunță un lirism reflexiv, livresc, abstractizant, de care **D.** nu se va despărți nici în cărțile următoare. Temele predilecte sunt destinul, dragostea, cunoașterea, adevărul, memoria, moartea, timpul, idealul/realul, tăcerea etc., toate puse interogativ sub semnul principiului

coincidenței contrariilor („Drumul în sus și drumul în jos sunt unul și același?”). Poemele, cu o ritmică muzicală, au o logică sinuoasă, oscilând între afirmația și negația metaforică, adesea cu o structură de tipul premise–concluzie, premisele având forma unor povești-alegorii cu personaje simbolice, cu ambigue implicații livrești, biografice ori filosofice. *Tratat de tehnica renunțării* (1982) cuprinde proză poetică: poeme în stil aforistic, variațiuni eseistice despre muzică și reverberațiile ei sufletești, „istorii”, false povești-parabole abstracte cu personaje emblematice (filosoful și zeita), în timp ce *Scrisoarea lui Hipparc* (1984) este un lung poem ermetic-filosofic în douăsprezece capitole, un babilon livresc scris într-un limbaj abstract, neologic, în cadențe largi, amintind de sonurile peanilor antici. În volumul *Pluralitate* (1988) se remarcă al treilea ciclu de poeme, cu versuri scurte, distihuri ori terține, în care aceleași teme sunt tratate într-un limbaj care abandonează abstracția pură, optând pentru definiția metaforică. *Aspecte naturale* (1989) propune un lirism mai degrabă evaziv, ambiguu, impresionist. Prozele poetice din ciclul *Așteptare și hotărâre* și lungul poem în proză *Orlando*, animat de un viziionarism febril, amintesc de un rimbaldian anotimp al „semnelor”. Limbajul condensat, lirismul reflexiv, discursiv, retorica filosofic-livrescă rămân mărcile stilistice ale poemelor și prozelor poetice ale lui **D.** *Odele morții și alte poeme* (1991), volum de proză poetică, este un arabesc impresionist-vizionar de imagini și reflecții. În cinci volume numite generic *Eseuri* (1992–1997) și intitulate *Psihologia libertății și psihologia sclaviei*, *Tranziția politică actuală*, *Corpul și spiritul indiscriminabile*, *Iosif și Ruben*, *Semnificație și valoare*, dar și în extrem de numeroasele pagini semnate ulterior în presă, sunt abordate, dintr-o perspectivă interdisciplinară, istoria, religia, politica, morala, cultura, psihologia individului și cea colectivă, complexe naționale (românești în context comparat), în general metamorfozele sistemelor de semnificații umane. În autorul eseurilor conviețuiesc fertil medicul, psihologul, psihianalistul, poetul, omul politic și publicistul. **D.** are o perspectivă enciclopedică integratoare și o viziune pozitivă, propunând, de fiecare dată, o posibilă „terapie”.

SCRIERI: *Intimitatea verbului*, București, 1981; *Tratat de tehnica renunțării*, București, 1982; *Scrisoarea lui Hipparc*, Cluj-Napoca, 1984; *Pluralitate*, Cluj-Napoca, 1988; *Aspecte naturale*, București, 1989; *Argument pentru o*

estetică a științei – teoria cunoașterii, Cluj-Napoca, 1990; *Odele morții și alte poeme*, București, 1991; *Eseuri*, vol. I–II, Cluj-Napoca, 1992, vol. III–V, București, 1992–1997.

Repere bibliografice: George Muntean, „*Tratat de tehnica renunțării*”, RL, 1984, 20; Ion Cristofor, „*Scrisoarea lui Hipparc*”, ST, 1985, 7; Toma Roman, *Între Freud și Fukuyama*, RL, 1992, 32; *Dicț. scriit. rom.*, II, 134–135. **R. D.**

DRAGOMIR, Mihai (24.IV.1919, Brăila – 9.IV.1964, Giurgiu), poet, traducător. Este fiul Octaviei-Olimpia Dragomirescu (n. Rădulescu) și al lui Constantin Dragomirescu, învățători; prenumele la naștere: Mihail. După cursurile primare și începutul celor secundare la Brăila (Liceul „N. Bălcescu”), e transferat la Liceul „Gh. Șincai” din București (1933), apoi înscris la Liceul Comercial „Petre Băncotescu” din Brăila (1933–1936; absolvit, după o eliminare, în 1939). Între 1939 și 1942 urmează în paralel, la București, Academia Comercială (o va absolvi în 1948), Conservatorul de Artă Dramatică (un an) și, la Bacău, Școala de Ofițeri în Rezervă (1940–1941). E mobilizat, dar nu și trimis pe front. Încă elev în clasa a III-a primară, editează revista „Lumea copiilor”, iar în 1937 înființează, tot la Brăila, revista „Flamura”. Publicistic, debutează în „Revista tineretului creștin” (1933), iar cu literatură în „Valuri dunărene” (1936). Mai colaborează la „Universul literar”, „Luceafărul”, „Cadran”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. În 1936 îi apare culegerea de poezii și poeme în proză *Gânduri prăfuite*, semnată, ca și volumul următor, *Rugă de ateu* (1938), Mișu Constantin Dragomirescu. După război scrie la „Orizont” (revista lui Sașa Pană), la „Flacăra”; în 1946 e prim-redactor la ziarul „Înainte” din Brăila. Împreună cu Gh. Climantiano publică în 1947 *Manifest poetic* – profesiune de credință a poetului militant. În 1951, ține cursuri la Școala de Literatură „M. Eminescu”, lucrează, încă de la înființare (1951), ca redactor-șef al revistei „Tânărul scriitor”, joacă un rol important în transformarea acesteia în „Luceafărul” (1958), unde deține rubricile „Mic dicționar poetic”, „Dintre sute de catarge” și „Steaua fără nume”, consacrate debutanților, al căror generos sprijinitor este. A mai fost redactor la „Viața românească” (1948–1954) și redactor-șef la secția de scenarii a Centrului Cinematografic București (1956–1958). A făcut parte din conducerea Uniunii Scriitorilor.

Versurile adolescente din *Gânduri prăfuite* sunt ale unui romantic sentimental de o desuetudine asumată. În schimb, *Rugă de ateu* arată opțiunea pentru

poezia socială, contestatară, fiind mai reprezentativă pentru spiritul tânărului **D.**, care e un insurgent boem, sensibil la mutațiile pe care generația sa poetică le pregătește. Profilul i se precizează însă în *Înger condeier* (1939) și în celelalte cicluri de poeme scrise până în 1946 și apărute postum, prin grija Chirei Dragomir (soția poetului), în volumele *Dor* (1969), *Minutar peste netimp* (1974), *Noapte calmă* (1980); foarte puține dintre aceste poeme fuseseră publicate de autor, la vremea lor, în reviste ca „Pre-poem”, „Luceafărul”, „Tineretea”, „Adonis”, „Cadran”. Anii de până la sfârșitul războiului sunt cei mai productivi din întreaga activitate a acestuia. Tânărul poet se formase la școala lui Eminescu, Arghezi și Minulescu, la aceea a lui Panait Istrati (declarat „maestru, frate, tată”), însă supremul model pe care îl recunoaște este E.A. Poe, asociat cu descendența lui europeană, decadentă (Baudelaire, Verlaine). *Înger condeier* e spovedania unei generații cu destin vitreg, iar autorul ciclurilor *Mlaștina cu nuferi*, *Antares*, *Paznicul florilor*, *Alcool* și *Edgar Allan Poe* își mărturisește aderența la o poetică a cotidianului, a notației autobiografice, a tristeților provinciale, totul privit din perspectiva epatantă a boemului, a „poetului blestemat”: „Pe strada Griviței,/ poetul renegat de intelectuali/ colindă toate străzile și se salută/ cu hingheri, căruțași și hamali”. Mediul surprins de el e cârciuma sordidă, unde „Toți bețivanii sunt murdari, soiși/ Toți poeții au păduchi și sunt pletosi”. Mesajul tânărului scriitor e limed: poeziile nu se mai scriu pe mătase și în odăi de lux, ci „Le urlă când te întorci beat, târziu, sau în pivnița poliției le mângâi încet”. Spectrul morții (al războiului) domină, de pildă, *Carnet de campanie*: „În evantaliile de noroi,/ moartea înșiră mărgele spre noi.” Bogat reprezentată este și erotica, pasional-carnală, dar și angelică, spiritualizată, în cheie elegiacă (*Fecioară în negru*). Întreagă această orientare lirică e deturată după 1946, când **D.** devine unul din heraldii realismului socialist. *Prima șarjă* (1950) și celelalte volume, încununate cu mari premii oficiale, cântă retoric revoluțiile, comunismul, pacea, asaltul cosmosului (succesele sovieticilor), figuri din istoria națională, patria. În mare măsură ratate artistic, aceste versificări de ocazie lasă, pe alocuri, la vedere pe poetul cântător absolut, autorul însuși fiind conștient, în chip dramatic, de pierderea busolei valorice: „Am și hulit,/ și mi-am sculptat din clipă zei,/ voi știți mai bine ce-am iubit,/ prieteni, prietenii mei” (versuri apărute postum). Din mormanul de

discursivității teziste se salvează imaginile terifiante din poemul *Războiul* (1954), poemele finale din *Vis planetar* și elegiacele versuri din *Șarpele fantastic* (1965), poezia locurilor natale din *Poveștile bălții* (1959), ca și un număr remarcabil de erotice, cutreierate de himera Neranțulei și a Chirei Chiralina – figuri ale mitologiei brăilene ce se aștern peste propria aventură a iubirii. Conformarea la imperativele comuniste, de care acest entuziast impenitent s-a lăsat sedus, ca și dispariția lui prematură au făcut ca **D.** să nu-și valorifice decât prea puțin potențialul revelat de ciclurile tinereții, care indicau un liric de speță pură. Complementar, a tradus din E.A. Poe, din Vladimir Maiakovski și alți poeți ruși, din proza lui John Steinbeck și H.G. Wells, el însuși încercându-se în povestirea SF, însă fără succes notabil.

SCRIERI: *Gânduri prăfuite*, Brăila, 1936; *Rugă de ateu*, Brăila, 1938; *Înger condeier*, București, 1939; *Edgar Allan Poe*, București, 1940; *Prima șarjă*, București, 1950; *Stelele păcii*, București, 1952; *Războiul*, București, 1954; *Tudor din Vladimiri*, București, 1954; *Pe struna fulgerelor*, București, 1955; *Versuri alese*, București, 1956; *Odă pământului meu*, București, 1957; *Pe drumuri nesfârșite*, București, 1958; *Întoarcerea armelor*, București, 1959; *Poveștile bălții*, București, 1959; *Povestiri deocamdată fantastice*, București, 1960; *Stelele așteaptă pământul*, București, 1961; *La început a fost sfârșitul*, București, 1962; *Poezii*, pref. Perpessicius, București, 1963; *Inelul lui Saturn*, pref. I.D. Bălan, București, 1964; *Șarpele fantastic*, postfață Aurel Martin, București, 1965; *Pământul cântecului*, îngr. și pref. Aurel Martin, București, 1967; *Dor*, îngr. și pref. Aurel Martin, București, 1969; *Minutar peste netimp*, îngr. Chira Dragomir, pref. Aurel Martin, București, 1974; *Noapte calmă*, îngr. Chira Dragomir, București, 1980; *Sărbătorile poetului*, îngr. Chira Dragomir, pref. Mircea Scarlat, București, 1987. **Antologii:** *Poeți de la „Flamura”*, Brăila, 1940; Alexandru Macedonski, *Poezii*, pref. edit., București, 1955. **Traduceri:** A. Surkov, *Poezii*, București, 1951; Vladimir Maiakovski, *Cum se fac versurile?*, București, 1953 (în colaborare cu I. Kișinevski); A.S. Pușkin, *Oaspetele de piatră*, în A.S. Pușkin, *Micile tragedii*, ed. 2, București, 1957; Konstantin Simonov, *Poezii*, pref. Tatiana Nicolescu, București, 1961; ed. (*Să m-aștepți*), Timișoara, 1995; *Antologia poeziei chineze clasice*, îngr. Romulus Vulpescu, București, 1963 (în colaborare); H.G. Wells, *Primii oameni în lună*, în *Opere alese*, II, București, 1963 (în colaborare cu C. Vonghizas); E.A. Poe, *Poezii și poeme*, București, 1964, *Scrieri alese*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, București, 1968 (în colaborare cu Ion Vineanu, Emil Culian, C. Vonghizas); John Steinbeck, *Iarna vrajbei noastre*, București, 1967 (în colaborare cu Tatiana Malița).

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *Poezie și narațiune*, VR, 1955, 3; D. Micu, „*Pe struna fulgerelor*”, RMB, 1955, 1

septembrie; Mihai Gafița, *Poeziile lui Mihai Dragomir*, GL, 1956, 49; Ion Oarcăsu, „*Odă pământului meu*”, TR, 1958, 20; Călinescu, *Opere*, IX, 828–837; Cornelia Ștefănescu, „*Stelele așteaptă pământul*”, VR, 1961, 6; Șerban Foarță, „*Povestiri deocamdată fantastice*”, O, 1963, 3; Valeriu Cristea, „*Inelul lui Saturn*”, GL, 1964, 35, 1965, 22; Gabriel Dimisianu, „*Dor*”, FLC, 1969, 31; *Lit. rom. cont.*, I, 231–235; Emil Manu, [*Mihai Dragomir*], RL, 1989, 16, LCF, 2000, 19; *Dicț. scriit. rom.*, II, 135–137; Lucian Chișu, *Mihai Dragomir. Metamorfozele creației*, București, 2000; Opriță, *Anticipația*, 142–146, 472–473; Popa, *Ist. lit.*, I, 815–817. **N.M.**

DRAGOMIR State (26.XII.1870, Coștangalia–Cahul – 16.II.1920, Iași), dramaturg, prozator, poet, publicist. Familia lui **D.** era relativ înstărită, căci tatăl, Gheorghe Dragomir, fusese primar al localității natale, iar la moarte îi lăsa fiului „o mică răzășie”. Pentru a nu fi educat într-o atmosferă străină, copilul va fi trimis la învățătură peste Prut, unde a frecventat mai întâi un institut particular, apoi gimnaziul din Galați, absolvit în 1886. Și-a continuat studiile la mult mai renumitul Liceu Național din Iași, unde a putut urma concomitent și Conservatorul, la clasa lui Mihail Galino. După terminarea liceului și susținerea bacalaureatului, în 1889, basarabeanul, care își continua pregătirea la Conservator, s-a înscris și la Facultatea de Litere și Filosofie ieșeană, pe care o va frecventa și grație unei burse obținute la Școala Normală Superioară, unde îi are colegi pe Spiridon Popescu, G. Ibrăileanu, Raicu Ionescu-Rion ș.a. Alături de aceștia și de C. Stere, tocmai atunci stabilit la Iași, ia parte la „mișcarea cultural-națională” a studenților ieșeni, de coloratură poporanistă. Asupra unor manifestări dă seama în ziarul ieșean „Evenimentul”. În interval, după ce debutase în 1890 pe scena Teatrului Național ieșean, se încumeta chiar să-l întrupeze, sub propria direcție de scenă, pe Hamlet. Promovat „societar clasa a III-a” în 1895 și clasa a II-a un an mai târziu, slujea teatrul și prin mai multe tălmăciri din autorii străini și își încerca puterile scriind drama *Actor sau nebun* și comedia *Cilibi Moise*, aceasta din urmă pusă în scenă abia în 1905. După ce susține examenul de licență în litere în 1897 i se încredințează cursul „de declamațiune” la Conservator. Decorat cu Ordinul Coroana României în grad de Cavaler (1897), mai predă (până în aprilie 1901) ore de filosofie și română la liceul pe care-l absolvise. În 1902 publică în revista „Arhiva” (apoi, și separat, ca broșură) un veritabil curs universitar – *Programul clasei de declamațiune de la Conservator*, precum și un studiu intitulat *Hamlet – interpretarea artistică*. În anii următori iscălea relativ frecvent, cu

numele său ori cu pseudonimele Roșianu, De la Roșcani, Ispas, Nid Luhac [Din Cahul], Costa N. Galia, Din Lărguța, poate, de asemenea, Roman Mușat, Chrysale ș.a., în „Artă”, „Carmen Sylva”, „Gazeta Moldovei”, „Artă românească”, „Sânziana” etc., dar și în cotidianul „Evenimentul”, al cărui redactor și, probabil, chiar prim-redactor este în intervalele 1905–1906 și 1914–1916, alte texte teoretice ori analize critice ale repertoriului de la Teatrul Național ieșean, cronici dramatice și literare, medalioane de artiști. Mai încredința periodicelor câteva reminiscențe din anii de liceu, având în centru pe autorul *Luceafărului* (în revista „Mihai Eminescu”, 1903), amintiri din copilăria basarabeană, povestiri, fragmente de roman, o amplă însemnare a unei călătorii la Cahul („*Din Basarabia*”, 1908, iscălită Ispas, tipărită și ca volum), poezii și o transpunere în versuri a poemului *Cântarea României*. Tot acum dădea la lumină și o serie de lucrări menite scenei. După drama *Regina Draga* (scrisă în 1903 și publicată în presă în 1906), **D.** aborda drama istorică în versuri prin *Ștefan Vodă* sau *Moartea lui Ștefan Vodă* (jucată în 1904), *Ștefăniță Vodă* (1909–1910) și *Ioan Vodă cel Cumplit* (1913–1914). Acestora li se adaugă două adaptări din opera eminesciană – *Sărmanul Dionis* (1909) și „feeria națională” *Făt Frumos din lacrimă* (1913–1914). Fără pretenții, pentru elevi, erau „scenele” *Uniforma* (1906), *Într-ajutor* și *La război*, ambele tipărite în 1913. În anii neutralității, prin nenumărate editoriale, a polemizat cu grupul de la „Viața românească”, îndeosebi cu C. Stere, pledând pentru alăturarea României la Tripla Înțelegere. Cu sănătatea deteriorată de lipsurile îndurate în anii războiului, **D.** este pensionat prematur în septembrie 1918, ceea ce l-a afectat profund; curând se și stingea din viață.

D. a dat, în ipostaza de actor, o seamă de interpretări remarcabile în roluri dificile, complexe, din piese de William Shakespeare, F.M. Dostoievski, Bjørnstjerne Bjørnson, Hermann Sudermann, Oscar Wilde, I.L. Caragiale ș.a. Printre cei dintâi a fost și ca regizor, întrucât a înțeles că punerea în scenă nu e o simplă „imitație a naturii”, ci materializare a unei viziuni generale a spectacolului teatral, realizabilă prin coordonarea atentă a tuturor componentelor sale. În sfârșit, profesorul s-a distins punând la temelia formării tinerelor talente „un program” și propovăduind studiul aprofundat al rolurilor. Printre elevii lui s-au numărat C. Ramadan, Miluță Gheorghiu, George Calboreanu, N. Șubă, Costache Antoniu ș.a. Realizările acestea au căpătat un relief deosebit și datorită prestației lui publicistice, de o bogăție rar

întâlnită în epocă. „Programului” elaborat pentru disciplina predată și studiului asupra interpretării lui Hamlet li s-au alăturat de-a lungul anilor alte texte teoretice (*Public și direcție, Subiect și decor, Uniformizarea pronunției, Concepția artistului dramatic, Stil și gândire, Cursuri de dicțiune, Localizările, Artă lui Novelli, Expresia și vorba. Novelli și Kean, Război stelelor* etc.), medalioane consacrate unor oameni de teatru (*Ibsen, Corneille, V. Alecsandri și G. Ibrăileanu, Sonnenthal și Manolescu, Marthe Brandès, Mihailache Arceleanu, Fanny Tardini, Th. Popescu, P. Liciu, Marioara Voiculescu*), cronici teatrale, precum și nenumărate intervenții critice relative la conducerea instituției teatrale ieșene. Completitudinea omului de teatru a fost asigurată și de preocuparea intensă pentru compunerea unor lucrări dramatice și pentru tălmăcirea altora din repertoriul internațional. Câteva piese – *Ștefan Vodă, Cilibi Moisi* – i s-au jucat cu oarecare succes atât pe scena Teatrului Național din Iași și pe cea a Teatrului Național din București, cât și în lungi turnee prin orașele din țară, dar ulterior au căzut în uitare, întrucât bogata sa experiență pe scenă n-a izbutit să compenseze absența unui mare talent. Fără capacitatea de a construi o intrigă originală și de a individualiza personajele principale, fără o deosebită îndemânare în versificare, dramele rămân departe de modelul lor, *Vlaicu Vodă* de Al. Davila. Probabil că, totuși, ar mai fi „făcut săli pline” dacă n-ar fi apărut tot atunci piesele lui B. Delavrancea. Mai potrivite puterilor sale erau drama „modernă” în proză și chiar comedia. Dar în această direcție n-a îndrăznit să „creeze”, recurgând la subiecte oferite de actualitate (*Regina Draga*) sau de tradiție (*Cilibi Moise*). Un pariu pierdut l-au constituit adaptările după prozele eminesciene *Sărmanul Dionis* și *Făt Frumos din lacrimă*, aici vina purtând-o, dimpotrivă, prea marea libertate asumată față de original. De real folos teatrului, în perioada 1890–1916, au fost, în schimb, traducerea lui din dramaturgia străină. În mod paradoxal, mai rezistentă decât piesele de teatru ale lui **D.** se arată proza sa. Povestirile *Popa din Roșcani, Castelana, Tot așa, Norocul lui Ion rețin* prin ceea ce recuperează din mirifica vârstă a copilăriei pe târâmurile basarabene, în timp ce altele („*C dur*”, *Ochii tatei, O enigmă, Poclitul, Pustiul Sfântului Dumitru* ș.a.) conturează destul de pregnant câteva personaje, dintre care două (Cristea și Onu), recurente, par a fi dintr-un roman în pregătire. În marginea acestui sector se situează o suită de însemnări de călătorie – *Pe Ciudamir, Ioana Știrbei, Târgu*

Bujor, cea dintâi îndeosebi prin înregistrarea impresiilor profunde lăsate de peisajul montan străbătut. O însemnare de călătorie este și aceea intitulată „*Din Basarabia*”. Rod al drumului întreprins în primăvara anului 1908 pe ruta Iași–Chișinău–Bender–Reni–Cahul, lucrarea conține pagini descriptive (peisaje prinse în fuga trenului, tablouri din capitala „guberniei” ori din târgurile provinciale), precum și câteva pasaje strict memorialistice, între care o rețrăire a momentului instalării administrației rusești în satul natal, în urma războiului de la 1877–1878, precum și alta, a plecării copilului nevârstnic la învățătură, peste Prut. Nici zugrăvirea unor locuri, nici recuperarea „timpului pierdut” nu sunt urmărite cu precădere, autorul intenționând în primul rând, cum și declară în introducere, o anchetă asupra gradului în care mentalitatea locuitorilor dintre Prut și Nistru e încă una comună cu a celor din Regat. Cu abilități formate în școala actoriei (memorie, capacitate de a dialoga), autorul înregistrează convorbirile purtate în tren, pe stradă, la teatru, în restaurant, în case particulare, cu parteneri de toate vârstele și categoriile sociale, moldoveni, dar și ruși, polonezi ori evrei, convorbiri ce debrușează câteodată în veritabile și pasionante discuții de idei. Ceea ce impresionează este efortul făcut de „reporter” de a surprinde o imagine cât mai obiectivă, în condițiile în care nu-și ascunde *parti-pris*-ul funciar, patriotismul. Ca atare, „*Din Basarabia*” poate fi așezată fără rezerve alături de cărțile tipărite de D.C. Moruzi (*Rușii și românii*, 1905) și de N. Iorga (*Neamul românesc din Basarabia*, 1905), precum și de „scrisorile din Basarabia” date la iveală, între 1906 și 1910, în „*Viața românească*” mai ales de C. Stere, Pan Halippa și Alexis Nour.

SCRIERI: *Programul clasei de declamație de la Conseruator*, Iași, 1902; *Ștefan cel Mare*, Iași, 1904; ed. Iași, 1916; *Uniforma*, Iași, 1906; „*Din Basarabia*”, [Iași], 1908; *Sărmanul Dionis*, [Iași], 1909; *Ștefăniță Vodă*, Iași, 1910; *Într-ajutor*, Bârlad, 1913; *La război*, Bârlad, 1913; *Făt Frumos din lacrimă*, [Iași], 1914; *Cântarea României*, Iași, 1919.

Repere bibliografice: As. [A. Steuerman – Rodion], *Hamlet. A doua reprezentație*, „Jurnalul” (Iași), I, 1895, 75; Styx, *Figuri actuale: State Dragomir*, „Noutatea” (Iași), 1897, 58; M.M. [Mac-Mahon], *În jurul piesei „Regina Draga”*, „Cronica”, 1903, 881; A. Steuerman, „*Cilibi Moise*” pe scenă, „Evenimentul”, 1905, 203; Mircea Aldea [Al. Mavrodil], „*Cilibi Moise*”, „Evenimentul”, 1905, 206, 210; Rinaldo [Mihail Sevastos], *State Dragomir*, „Mișcarea”, 1913, 98; Const. Cehan-Racoviță, *State Dragomir*, „Bucovina”, 1919, 205; Eduard Caudella, *State Dragomir*, „Evenimentul”, 1919, 226; Alfred Hefter, *State Dragomir*,

„*Lumea*” (Iași), 1920, 457; Suțu, *Iașii*, II, 397–400; Dafin, *Figuri*, I, 76–79; Aglae Pruteanu, *Amintiri din teatru*, Iași, [1929], 74–78, 85–86, 184; N. Barbu, *Dicționarul actorilor Teatrului Național din Iași*, în *160 ani de teatru românesc*, Iași, 1976, 181–182; Aurel Curtui, „*Hamlet*” în *România*, București, 1977, 147–150; Colesnic, *Basarabia*, VI, 54–65; Irina Scutariu, *State Dragomir, elev al Conseruatorului din Iași*, „Colocvii teatrale”, 2008, 7. **V.D.**

DRAGOMIRESCU, Laura (19.I.1893, Craiova – 5.I.1981, București), traducătoare. Este fiica Elenei (n. Coandă) și a moșierului Grigore Feraru. A făcut studii liceale la Craiova și universitare la București. A fost soția lui Mihail Dragomirescu. Debutază cu schițe în „*Dunărea*” din Galați (1916) și este admisă în Societatea Scriitorilor Români în 1921.

D. a impresionat prin performanța de a tipări în cinci ani (1940–1944) mai multe volume cuprinzând traduceri din Goethe, între care unele apăreau atunci pentru prima dată în românește. Comentând tălmăcirile din *Faust* (I–II, 1940–1942; Premiul „*Udriște-Năsturel*” al Academiei Române), Perpessicius credea că ele „sunt cele mai aproape de litera și spiritul originalelor goetheene, precum și cele mai artistice și poetice”. Mai târziu, examinând întregul demers al traducătoarei, Ion Roman era de părere că **D.** „traduce, totuși, în genere curat, atentă la sensul textului original, dar tocmai datorită unei insuficiente stăpâniri a limbii poetice nu obține decât rareori plasticitatea corespunzătoare”. Se cuvin menționate, de asemenea, transpunerile mai multor piese ale lui Henrik Ibsen în anii 1921–1923 (*Rața sălbatecă*, *Hedda Gabler*, *Femeia mării*, *Rosmersholm*), tălmăcirile din Theodor Storm (realizate împreună cu Frida Papadache), Jules Verne, Georg Büchner, Christoph Martin Wieland (versiune semnată în colaborare cu Aurel Covaci) ș.a.

Traduceri: Henrik Ibsen, *Rața sălbatecă*, București, 1921, *Hedda Gabler*, București, 1922, *Femeia mării*, București, 1922, *Rosmersholm*, București, 1923; J.W. Goethe, *Faust*, I–II, București, 1940–1942, *Hermann și Dorothea*, București, 1941; ed. pref. Ion Roman, București, 1978, *Egmont*, București, 1943, *Torquato Tasso*, București, 1944, *Teatru*, București, 1964 (în colaborare cu Al. A. Philippide), *Poeme epice*, București, 1990 (în colaborare cu Iulia Murnu și Grete Tartler); Theodor Storm, *Iezerul albinelor*, pref. Val Panaitescu, București, 1961 (în colaborare cu Frida Papadache), *Cronica despre Grieshuus*, pref. Val Panaitescu, București, 1972 (în colaborare cu Frida Papadache); Hertha Ligeti, *Stelele nu apun*, București, 1962; Jules Verne, *Doi ani de vacanță*, București, 1962; André Maspépain, *Grota urșilor*, București, 1966; Georg

Büchner, *Pagini alese*, introd. Livia Ștefănescu, București, 1967; J.-H. Rosny Aîné, *Lupta pentru foc*, București, 1969; Christoph Martin Wieland, *Oberon*, pref. Dan Grigorescu, București, 1978 (în colaborare cu Aurel Covaci).

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 298; Perpessicius, *Noi traduceri din Goethe*, RFR, 1942, 3; Mihai Isbășescu, *Faust în literatura română*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii 76 de ani*, București, 1958, 437; Ion Roman, *Ecouri goetheene în cultura română*, București, 1980, 357–360; Alice Georgescu, *O realitate suprareală*, TTR, 1990, 3. **LD.**

DRAGOMIRESCU,
Mihail (22.III.1868,
Cucuieți, j. Călărași –
25.XI.1942, București),
estetician, critic literar,
prozator.

Fiu al Mariei Plătăreanu și al învățătorului Moise Dragomirescu, **D.** a fost căsătorit cu traducătoarea Laura Dragomirescu. Primele clase le face în satul natal, mutându-se apoi, din 1881, la București pentru a urma gimnaziul la „Gheorghe Lazăr” și liceul la „Sf. Sava”. Din 1889 devine student al Facultății de Litere și Filosofie bucureștene, absolvită în 1892 cu o teză despre filosofia lui Herbert Spencer. Remarcat de Titu Maiorescu, intră în cercul de apropiați ai profesorului și frecventează ședințele cenaclului Junimea. La insistențele lui Maiorescu și cu ajutorul influenței politice de care se bucura societatea junimistă, obține în 1894, alături de P.P. Negulescu, o subvenție pentru o călătorie de studii în Franța și Germania, precum și, un an mai târziu, numirea la Catedra de estetică a Universității din București. Cu unele intermitențe cauzate de schimbările politice, avea să funcționeze pentru câțiva ani ca suplinitor, fiind ulterior titularizat conferențiar (1901) și profesor (1906). De-a lungul unei lungi cariere universitare (se retrage în 1938), a devenit una dintre cele mai importante figuri ale Facultății de Litere bucureștene. I se datorează înființarea celei dintâi instituții de cercetare literară românească, Institutul de Literatură, subvenționat de stat, cu editură și cu revistă proprii („Ritmul vremii”, apărută între 1925 și 1929 și în martie 1930, sub conducerea lui **D.**, căruia i se

alătură apoi și George Murnu), care a înglobat Seminarul de Literatură, fondat în 1915 în cadrul Facultății de Litere. Structura s-a desprins de Universitatea din București în 1932, ca Noul Institut de Literatură. Începuturile carierei publicistice ale lui **D.** sunt legate de „Convorbiri literare”, unde debutează în 1892 cu un poem în proză (*Seninătate*) și unde se implică mai apoi prin câteva studii în polemica dintre Titu Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea. Din 1895 este redactor și principal responsabil de destinul revistei până la despărțirea de Titu Maiorescu din 1906. Cu vocație de îndrumător cultural, a fondat mai multe publicații, cea mai importantă rămânând „Convorbiri”, devenită după un an „Convorbiri critice” (1907–1910), pentru rolul pe care l-a jucat în rezistența față de curentele naționaliste. A tutelat, de asemenea, „Buletinul Institutului de Literatură” (1921–1929). Alte periodice care îi poartă numele pe frontispiciu, cum e „Falanga” (apărută într-o primă serie în 1910 și relansată în 1926 și 1929), precum și colaborările sistematice la ziare și reviste („Ordinea”, „Voința națională”, „Cele trei Crișuri” etc.) țin de implicarea sa în campanii culturale sau politice, dintre care cea mai cunoscută a fost desfășurată împotriva lui Nicolae Iorga într-o serie de foiletoane din „Viitorul” în 1922–1923. În viața politică **D.** s-a angajat mai întâi alături de cercurile conservatoare din jurul lui Take Ionescu, devenind membru al Partidului Conservator Democrat (1908), pe listele căruia a candidat la alegerile din 1911. După Primul Război Mondial migrează spre Partidul Național Liberal, aspirând la o poziție ministerială și candidând fără succes pentru un scaun de senator. Scrisul său conține, pe lângă lucrări de critică, estetică și teorie literară, și câteva texte memorialistice în care relatează călătoria în Rusia făcută ca reprezentant al Universității din București – *Amintiri din propaganda în Rusia* (1917) (1928) –, romane de inspirație autobiografică (*Copilul cu trei degete de aur*, I–IV, 1932–1936), *Focul* (1934), *Sănducul* (1935), și *Război și biruință* (1936), fabule semnate cu pseudonimul Radu Bucov, traduceri din Sofocle și Shakespeare, precum și numeroase manuale de literatură scrise în colaborare cu Gheorghe Adamescu, I.A. Rădulescu-Pogoneanu și Iosif Frolo. În 1938 este primit în Academia Română ca membru de onoare.

Este întrucâtva greu de înțeles de ce activitatea și personalitatea lui **D.** au suscitât reacții de

respingere atât de violente din partea contemporanilor. Cel despre care Tudor Vianu avea să spună că a încarnat „tipul omenesc al criticului literar” a oferit în cultura română un model de acțiune urmat de mai multe generații. Felul în care criticii literari au înțeles să își practice profesia în perioada postbelică a fost, cel puțin în spiritul său, mai apropiat de viziunea lui **D.**, chiar și atunci când modelele asumate explicit au fost G. Călinescu sau E. Lovinescu. Autorul *Științei literaturii* (I, 1926) a fost primul dintre scriitorii români care a privit critica literară ca o „meserie”, definită nu numai prin reguli specifice, ci și prin propriul domeniu științific, a cărui legitimitate era asigurată de credința în existența valorilor estetice ca obiect de cunoaștere. Într-o epocă în care criticii literari își foloseau discursul ca o formulă mixtă de mediere socială, prin care practicile de lectură erau puse în slujba unor imperative etice sau naționale, lui i se datorează autonomizarea prestației critice, atât în sensul profesionalizării instrumentelor de interpretare, cât și în cel al instituționalizării. Rolul său în legitimarea studiilor literare în toate domeniile vieții publice românești a fost decisiv. În sfera universitară a contribuit la emanciparea literaturii din complexul studiilor filologice sau istorice; în învățământul gimnazial și liceal a furnizat singurele modele

aplicabile de predare analitică a literaturii; în sfârșit, a avut ideea organizării cercetării literare în institute specializate cu câteva decenii înainte ca aceasta să devină o politică de stat după model sovietic sau francez. Semnificația acestei acțiuni trebuie percepută pe fondul unui proces de tectonică culturală, în condițiile desprinderii literaturii române de statutul pe care i l-a asigurat viziunea romantică, istorică și relativistă, asupra spiritului național. **D.** a debutat în critică în 1895 cu o polemică împotriva „metodei istorice” (*Critica științifică și Eminescu*). În sens profund, această atitudine critică nu vizează doar biografismul lui Sainte-Beuve sau determinismul lui Hippolyte Taine, ci și încrederea lui Herder în dimensiunea istorică a spiritului național sau viziunea Doamnei de Staël asupra determinărilor conjuncturale ale caracterului etnic: este respingerea unei culturi literare definite de proprietățile ei relative, prin înscrierea în vicisitudinile unui timp și particularitățile unui loc. În contrapondere, **D.** promovează un spațiu absolut al valorilor estetice, văzut însă nu ca o formă de universalizare, ci ca o expresie alternativă a unității culturii românești. Așa cum literatura franceză sau cea italiană se identifică, din perspectiva memoriei literare, prin geniile lor, nu prin specificitatea geografică sau istorică, tot așa și literatura română

Printre alții: Mihail Dragomirescu (centru, jos), Ion Minulescu, Radu D. Rosetti, Ion Dragoslav, Corneliu Moldovanu, G. Rotică, Al. T. Stamatiad, Dimitrie Nanu

trebuie să poată fi gândită ca un corpus estetic pur, constituit exclusiv din capodopere. Pledoaria sa pentru estetic nu vizează o știință abstractă a frumosului, ci constituirea unei noi sfere de valorizare a producției literare românești. Capodopera nu e pentru el o formă a excepționalității, ci un mod de a privi scrierile românești ca rezultat al aplicării legilor eterne ale esteticii la materia etnică. Astfel trebuie înțelese listele lungi și derutante de „opere geniale” în care criticul îi introduce pe Panait Cerna, Emil Gârleanu și Cincinat Pavelescu alături de Liviu Rebreanu sau de I.L. Caragiale. De la cursul pe care îl propunea în 1902 la Facultatea de Litere sub numele, neobișnuit în epocă, *Estetica unită cu studiul literaturii române contemporane* și de la volumul de poetică *Teoria poeziei cu aplicare la literatura română* (1906) până la sinteza târzie asupra literaturii moderne concepută la începutul anilor '30 ca *Istoria spiritului românesc în secolul XX* și publicată în 1934 sub titlul *Sămănătorism, poporanism, criticism*, D. încearcă să impună o perspectivă anistorică asupra patrimoniului literar, ca o colecție statică de opere valoroase estetic. Rezultatul acestor tentative de interpretare a

literaturii române nu e o dinamică evolutivă, ci o ordine de tip enciclopedic-lexicografic, în care operele se situează în același plan, indiferent de contextul în care au fost create. Ideea de a proiecta o vastă „clasificare” exprimă nevoia de a privi literatura română ca o sferă autonomă a cunoașterii, în același timp emancipată de factorii istorici care au produs-o și comparabilă cu patrimoniul culturilor literare majore. Acest deziderat avea să îl conducă și în activitatea politică. Implicarea lui la începutul anilor '20 alături de Partidul Național Liberal în campania pentru câștigarea unui loc de senator a fost justificată ideologic printr-o extensie a teoriilor estetice asupra temelor identitare ale dezbaterii publice. Conceptul „stat cultural”, aflat în centrul foiletoanelor pe care le va relua în *De la misticism la raționalism* (1924), presupunea ideea de lege spirituală a spațiului românesc: „Statul cultural, adică o organizare autonomă a culturii române, analoagă cu organizările autonome ale minorităților”. În raport cu minoritățile germană și maghiară, intrate în structura demografică a României după Pacea de la Versailles și reprezentante ale unor culturi deschise spre planul internațional, D. concepe o politică menită să asigure „autonomia” spiritului românesc: colecții complete de traduceri în română ale capodoperelor, un sistem complex de enciclopedii, un program de populare a muzeelor românești cu mulaje după operele plastice universale etc., totul pentru a situa în orizontul de acțiune și de gândire al societății românești producțiile naționale și universale. Autonomia esteticului devine astfel suportul în sens larg al activității naționale, un principiu de organizare a creației, circulației și consumului cultural în spațiul public. Ca și Lovinescu sau precum Călinescu, D. își desfășoară reflecția în marginea valorilor estetice ale literaturii naționale din mai multe perspective, implicând și o dimensiune politică, și una legată de etosul românesc. Îl diferențiază însă, determinând probabil și destinul nefericit al ideilor sale, insistența de a fonda această reflecție pe baze filosofice. Ceea ce s-a numit „sistem” dragomirescian a fost de fapt suma unor evoluții acumulate de-a lungul întregii cariere a criticului. Punctul de plecare îl constituie distincția dintre personalitatea artistică și cea umană, pe care o lansează în 1895 studiul *Critica științifică și Eminescu*. Pe autorul lui îl interesează posibilitatea de definire a condiției de existență a operelor într-un plan distinct atât de biografia și psihologia

comună a scriitorului, cât și de contextul istorico-social. Prin „personalitate artistică” criticul încearcă să circumscrie un nivel psihologic definit ca suspendare a oricărui tip de cauzalitate și a tuturor explicațiilor deterministe. Concretizarea acestei prime (și vagi) intuiții îi va lua mai mult de trei decenii de reflecții laborioase, dar desfășurate în absența unui dialog cu abordările din studiile literare ale epocii. De fapt, „sistemul” dragomirescian e un caz rar de necomunicare intelectuală. **D.** avea să rezolve problema statutului operei literare aproape exclusiv cu mijloacele raționamentului filosofic, părăd să ignore dezbaterile de idei cu care era contemporan: dezvoltarea psihologiei abisale la începutul secolului, apariția unei noi perspective asupra semnului lingvistic, revitalizarea teoriilor ficțiunii în spațiul anglo-saxon etc. Opacă la toate evoluțiile exterioare, reflecția criticului se va desfășura prin invenții terminologice și improvizații conceptuale care dau expresiei un aspect rebarbativ și netransparent. Preocupările lui, expuse într-o serie de cursuri universitare (*Teoria poeziei, Principii de literatură*) și în tratatul *Știința literaturii*, se vor concentra în două direcții: pe de o parte, spre circumscrierea unui nivel de adâncime „mistică”, adică irațional și afectiv, în care își are originea opera de artă; de cealaltă parte, spre elaborarea unui plan „psihofizic” ca suport ontologic al capodoperei. În dialogul filosofic *Integralismul* (1929), ultima expresie majoră a „sistemului” dragomirescian, criticul va căuta să justifice transferul în planul psihic al unor categorii specifice lumii fizice (geologie, geografie, biologie etc.) pentru definirea unor „concrete” imateriale, existente în planul spiritului, dar având proprietățile stabile ale obiectelor fizice. „Psihofizicul” denumește de fapt un spațiu al reprezentărilor psihologice împărtășite, obținut prin reunirea mai multor percepții subiective în jurul unei realități comune. Posibilitatea unei existențe autonome a capodoperei se va rezolva astfel prin situarea într-un plan al lecturii, în cadrul unui corp al receptărilor, prin însumarea percepțiilor succesive ale cititorilor: „Capodopera nu trăiește ea în ea, ca un singur individ, ea trăiește în indivizi deosebiți, în conștiința oamenilor care au luat cunoștință de ea”. Este cel mai important rezultat al reflecției târzii a criticului, angajând în gândirea obiectului artistic temele, în continuare actuale, ale teoriilor receptării. Promisiunile ideilor lui **D.** au fost mult mai mari decât influența sa

efectivă asupra gândirii literare în prima parte a secolului al XX-lea. Recuperată în perioada „dezghețului” ideologic din a doua jumătate a anilor '60, în același moment în care au reintrat în circuitul cultural E. Lovinescu sau Titu Maiorescu, opera teoreticianului a avut parte de câteva lecturi entuziaste de-a lungul deceniului următor, care au încercat să-i armonizeze ideile cu noul val de teorii structuraliste. Prin preocuparea pentru definirea organică a capodoperei a fost apropiat de studiile formaliste; prin interesul pentru formele de supraviețuire a operei în lecturile ei multiple a fost văzut ca un premergător al teoriilor receptării, iar prin încercarea de a pune pe același palier producțiile românești și cele ale literaturii universale a fost privit ca un model al comparatismului modern. Totuși, în practică, nici una dintre tendințele dominante ale anilor '80 din spațiul românesc nu s-a sprijinit pe concepte, reprezentări sau dispozitive interpretative împrumutate din opera lui **D.** În plan internațional ideile sale au intrat în circuit prin traducerea în franceză a *Științei literaturii*, amplificată sub titlul *La Science de la littérature* (I–IV, 1928–1938), fără ca editarea seriei să fi fost încheiată. Lucrarea a fost recenzată pe larg în publicațiile francofone, cu o insistență particulară pe vocația metodologică a demonstrației. Comentariul cel mai cunoscut, pe care i l-a dedicat Benedetto Croce în *Poezia* (1936), rămâne insensibil la intuițiile subtile ale criticului, sancționând ipotezele hazardate. În perioada postbelică *Știința literaturii* a intrat în bibliografia obligatorie a domeniului, fiind menționată în câteva texte fundamentale ale anilor '50, cum e tratatul *Teoria literaturii* (1949) al lui René Wellek și Austin Warren. Ulterior numele lui **D.** a devenit expresia atitudinii antiistoriste manifestate în cadrul congresului de la Budapesta din 1931, sintezele de metodologie literară continuând să îl înregistreze până în anii '90. Cu toate ecurile modeste ale teoriilor dragomiresciene, figura criticului nu iese diminuată. Depășind încercarea de a face din **D.** unul din puținii critici de „sistem” din cultura română, semnificația sa trebuie raportată la scara mai amplă a factorilor care au modelat într-un anumit moment istoric evoluția culturii literare în România. Lipsit de un mediu de dialog și de rezonanță a teoriilor sale, atât în afara, cât și în interiorul câmpului literar românesc, **D.** a eșuat ca gânditor; a reușit însă să își impună viziunea asupra instituției criticii și asupra locului literaturii în

educație și în societate. Rolul său, incert în cadrul unei tradiții locale a teoriei literare, se va vedea, poate, pe deplin, într-o istorie sociologică a practicilor literare din secolul al XX-lea.

Ideea autonomiei esteticului, adică ideea despre dreptul creației estetice de a fi prețuită în ea însăși, fără raportare la o valoare de alt ordin, este principiul care asigură d-lui Dragomirescu posibilitatea de a fixa un tip nou în cultura românească. Față de o artă autonomă, devenea posibilă o critică autonomă, o critică guvernată de singurele principii estetice. Trăgând aceste consecințe, se poate spune că d-l Dragomirescu este primul critic literar român care nu vrea să facă decât critică literară.

TUDOR VIANU

Fără îndoială, desconsiderarea istoricului în geneza frumosului, exagerațiile teoriei capodoperei, dogmatismul esteticii normative, schematizarea metodologică a mijloacelor analitice, asamblate într-o construcție greu de străbătut și investită cu puteri suverane nu pot fi azi acceptate. Dar nici nu poate fi acceptat blamul greu ca o lespede pe care mulții (și prestigioșii) săi adversari l-au așezat pe o operă atestând și astăzi viabile puncte de vedere interesante și de incontestabilă utilitate metodologică.

Z. ORNEA

SCRIERI: *Relațiunea dintre premisele și ultimele concluziuni ale filosofiei lui Herbert Spencer*, București, 1892; *Critica științifică și Eminescu*, București, 1895; ed. 2, București, 1906; ed. 3, București, 1925; *Estetica unită cu studiul literaturii române contemporane*, București, 1901; *Teoria elementară a poeziei (Introducere în poetică)*, București, 1902; *Critică dramatică, I*, București, [1904]; *Dramaturgie română*, București, 1905; *Teoria poeziei cu aplicare la literatura română*, București, 1906; *Curs de literatură română*, partea I: *Metoda istorică și metoda estetică*, București, 1913; *Literatura română. Teoria genurilor literare*, București, 1915; ed. București, 1927; *Poezia română*, partea I: *Teoria poeziei*, București, 1915; ed. 2, București, 1927; *Metodologie literară. Armonia capodoperei*, București, 1920; *Introducere în metodologia literară*, Craiova, 1923; *Estetica literară*, București, 1924; *De la misticism la raționalism*, București, 1924; *Directive literare*, București, 1925; *Enciclopedia operei literare*, București, 1925; *Poezia lirică*, București, 1925; *Nuvelistica română*, București, 1926; *Știința literaturii*, vol. I: *Introducere în știința literaturii. Estetică generală. Estetică literară*, București, 1926; *Critică, I-II*, București, 1927–1928; *Amintiri din propaganda în Rusia (1917)*, București, 1928; *Fabule*, București, 1928; *La Science de la littérature*, I–IV, Paris, 1928–1938; *Poezia dramatică*, București, 1928; *Poezia lirică românească*, București, 1928; *Versuri. Proză. Fabule*, București, 1928; *Capodopera, opera de talent și opera de virtuozitate*, București, 1929; *Curs de enciclopedie literară și clasificări literare*, București, 1929; *Dialoguri filosofice. Integralismul (Prolog. Principii*

Lumea fizică. Lumea sufletească), București, 1929; *În ce constă cursul de literatură românească?*, București, 1930; *Enciclopedie literară*, București, 1931; *Nouveau point de vue dans l'étude de la littérature*, București, 1931; *Le Système philosophique de l'intégralisme*, vol. I: *Les Principes*, București, 1931; *Primul congres de istorie literară din Budapesta*, București, 1931; *Copilul cu trei degete de aur*, I–IV, București, 1932–1936; *Focul*, București, 1934; *Sămănătorism, poporanism, criticism*, București, 1934; *Principii de literatură*, vol. I: *Capodopera*, București, [1935]; *Sănduc*, București, 1935; *Război și biruință*, București, 1936; *Eminescu, poet universal*, București, 1941; *Scrieri critice și estetice*, îngr. Z. Ornea și Gheorghe Stroia, introd. Z. Ornea, București, 1969; *Mihai Eminescu*, îngr. Leonida Maniu, Iași, 1976; *Critica dramatică*, îngr. și introd. Constantin Măciucă, București, 1996. **Ediții:** M. Eminescu, *Poezii (ediția Institutului de Literatură)*, București, 1937. **Traduceri:** Sofocle, *Antigona*, București, 1896; *Edip rege*, București, 1925; Shakespeare, *Romeo și Julieta*, București, 1922, *Othello*, București, 1923, *Macbeth*, București, 1925.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Opere*, IV, 247–263, V, 115–116, VI, 271–272, VIII, 201–203, IX, 195–197; Aderca, *Contribuții*, II, 44–56, 576–579, 655–656, 773–775; Perpessicius, *Opere*, VI, 9–13, IX, 471–475, X, 128–129, XI, 411–413, 436–437; Constantinescu, *Scrieri*, II, 471–483; Călinescu, *Opere*, I, 96–99, 174–176, 1010–1012, II, 1010–1016, III, 674–676; *Omagiu lui Mihai Dragomirescu*, București, 1928; Zarifopol, *Eseuri*, 105–107; Streinu, *Pagini*, IV, 168–184; Munteanu, *Panorama*, 87–90; Tudor Vianu, *Mihail Dragomirescu*, București, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 571, *Ist. lit.* (1982), 643–644; Dima, *Gândirea*, *passim*; Tudor Vianu, *Trei critici literari: Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu*, București, 1944; Popovici, *Studii*, VI, 43–55; Ovidiu Papadima, *Estetica lui Mihail Dragomirescu*, RITL, 1966, 2; Z. Ornea, *Trei esteticieni: M. Dragomirescu, H. Sanielevici, P.P. Negulescu*, București, 1968; Ciopraga, *Lit. rom.*, 725–731; Micu, *Început*, 171–175, 494–497; Titu Popescu, *Mihail Dragomirescu, estetician*, București, 1973; Dumitru Matei, *Mihail Dragomirescu. Privire critică asupra sistemului filosofic și estetic*, București, 1974; Alexandru Tudorică, *Mihail Dragomirescu, teoretician al literaturii*, București, 1981; Leonida Maniu, *Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu*, București, 1983; Angheliescu, *Lectura*, 157–162; Micu, *Scurtă ist.*, I, 336–338; *Dicț. esențial*, 266–268; Adrian Tudurachi, *Destinul precar al ideilor literare. Despre instabilitatea valorilor în poetica lui Mihail Dragomirescu*, Cluj-Napoca, 2006; Terian, *A cincea esență*, 477–486; Oana Fotache, *Divanul criticii. Discursuri asupra metodei în critica românească postbelică*, București, 2009, 166–168; Monica Fekete, *Echi del pensiero crociano nella cultura romena. B. Croce e M. Dragomirescu*, SUB, Philologia, 2012, 1. **A.Td.**

DRAGOSLAV, Ion (pseudonim al lui Ion Ivaciuc; 14.VI.1875, Fălticeni – 4.V.1928, Fălticeni), prozator, poet. Este unul dintre numeroșii copii ai Dominicăi (n. Ciuca) și ai lui Vasile Ivaciuc Sumanariu, țărani bucovineni stabiliți la Fălticeni. Părinții scriitorului, tatăl – mare povestitor de „brașoave”, iar mama – pricepută la doftoricit și descântat, aveau o situație materială bună. **D.** urmează la o școală din Fălticeni patru clase, absolvite în 1892, când devine elev la gimnaziu și coleg de clasă cu E. Lovinescu. După un an renunță însă la învățătură și va fi, pentru puțină vreme, „scriitor” la primărie, apoi la percepție sau slujitor la un boier pe valea Șomuzului. Mihail Sadoveanu, încă de atunci unul dintre prietenii săi, îi va născoci numele literar. În 1897 pleacă la București, având drept bagaj, așa cum mărturisea mai târziu, un caiet cu versuri. Frecventează cenaclul lui Al. Macedonski și începe să publice versuri prin reviste și gazete, semnându-le mai întâi I. Ivaciuc sau I.V. Ivaciuc. De prin 1903 se alătură un timp grupului de tineri care colaborau la „Sămănătorul”, unde îi apar mai multe poezii, modeste sub toate aspectele. Primele schițe și povestiri i le tipărește Emil Gârleanu în revista „Făt-Frumos” de la Bârlad, apărută în 1904. Fără vreo slujbă sigură în București, mereu în căutare de bani, mereu bătând la ușile redacțiilor sau ale editurilor, purtând cu el o servietă înțesată de manuscrise, expunând cu patos prin cafelele teorii sociale și artistice naive, **D.** devine, între 1900 și 1914, un personaj al boemei literare, privit de cele mai multe ori cu îngăduință. Totuși, Mihail Dragomirescu îl aprecia chiar excesiv, considerându-l egal, ca povestitor, lui Ion Creangă. Dar Titu Maiorescu, în două rapoarte de premiere la Academia Română, complet negative, îi evaluează cu exactitate scrierile. De altă părere va fi Duiliu Zamfirescu, al cărui raport referitor la *Povești de Crăciun* (1914) și la *Povestea trăsnitului* (1911) le recomandă, supralicitând, pentru Premiul „Adamachi”. **D.** va primi o parte din acest premiu în 1915, an în care scrierile lui Calistrat Hogaș sunt respinse. După război va locui mai mult la Fălticeni, unde din 1918 scoate, pentru puțin timp, „Glasul Sucevei”, „publicație de propagandă culturală și cetățenească”. În 1909 s-a numărat printre membrii fondatori ai Societății Scriitorilor Români. În personajul Pitarcă, din romanul *Mângâierile panterei* de Mihail Sorbul, **D.** poate fi recunoscut cu întreținutul său cortegiu de ciudățenii.

Revistele și gazetele la care a colaborat **D.** sau care l-au republicat sunt numeroase. Proza lui, schițe, povestiri, nuvele, fragmente memorialistice închinat copilariei, dar și versurile sau o serie de articole politice, datând din preajma intrării noastre în Primul Război Mondial, au apărut în „Telegraful român”, „Arta” (Iași; semnează I. Ivaciuc), „Ramuri”, „Convorbiri critice”, „Opinia” (Iași), „Deșteptarea” (Brașov), „Cosinzeana”, „Flacăra”, „Luceafărul” (Sibiu), „Dobrogea jună”, „Universul literar”, „Gazeta poporului” (Suceava), „Sburătorul”, „Adevărul literar și artistic”, „Glasul Bucovinei”, precum și în multe altele. Și-a strâns în mai multe culegeri, începând cu volumul *La han La trei ulcele* (1908), scrierile în proză, încercări de resuscitare a atmosferei pe de o parte rurală, pe de alta conservând ceva din pitorescul moravurilor de la marginea orașelor moldovenești sau ale mahalalei bucureștene. Este o lume indistinctă, amestecată, de țărani necăjiți, păstrători ai vechilor obiceiuri, retractili în fața unor realități pe care nu le înțeleg, și de târgoveți ori mahalagii, mici funcționari, polițai, negustori, muncitori cu ziua, unii plini de ifose, alții trăindu-și cu simplitate dramele. Deși Ion Trivale sau Mihail Dragomirescu cred că pot descoperi originalitate și prospețime a viziunii în această proză, în realitate este vorba de o pastişă, mai mereu nereușită, a literaturii lui I.L. Caragiale sau a lui Mihail Sadoveanu. Nuvela *La han La trei ulcele*, bunăoară, reia, în linii mari, într-un registru inferior, drama din *La hanul lui Mânjoală*. La fel, *Povestea copilariei* (1909) reface cu mijloace incomparabil mai sărace decât cele ale lui Creangă, alunecând în banal sau în prolix, ambianța unui sat de sub munte, așa cum o percepce un copil. Dar evenimentele selectate sunt nesemnificative, în vreme ce desfășurarea narațiunii se poticnește adesea în stângăcii de stil sau de construcție. Mai izbutite, păstrând pe alocuri ceva din ingenuitatea, din culoarea și din fluiditatea povestirii populare, împreună cu un umor de asemenea de sorginte țărănească, sunt prelucrările sau izvodirile proprii cu aspect folcloric din *Facerea lumii* (1908), o istorisire a legendelor biblice, sau din *Flori și povești* (1911). Dar nici aici **D.** nu depășește marginile unei literaturi de o modestie a mijloacelor atotstăpânitoare.

SCRIERI: *Pe drumul pribegiei. Versuri* (1896–1903), București, 1903; *Facerea lumii*, București, 1908; *Fata popei*, București, 1908; *La han La trei ulcele*, București,

1908; *Povestea copilăriei*, București, 1909; *Novele*, București, 1910; *Povestiri alese*, București, 1910; *Flori și povești*, București, 1911; *Învățați și meserii*, pref. Ion Kalinderu, București, 1911; *Povestea trăsnetului*, București, 1911; *Codreanu căpitan de haiduci*, Orăștie, 1912; *Împăratul Rogojină*, Orăștie, 1912; *Volintirii*, Orăștie, 1912; *Povești de sărbători*, Orăștie, 1913; *Povești de Crăciun*, București, 1914; *Sărăcuțul*, București, 1915; *Bucovina*, București, 1916; *Firimiturile lui Dalib*, București, 1916; *Jurământul*, București, 1916; *Cântecul eroilor*, Fălticeni, 1918; *Novele și schițe*, București, 1921; *Povestea cucului*, București, 1921; *Novele și povestiri pentru copii*, București, 1922; *Odiseia bătăliei de la Mărășești*, București, 1923; *Codreanu haiducu*, București, 1924; *Icoane vechi și noi*, București, 1924; *Nuvele și povestiri*, București, 1924; *Povestea crinului*, București, 1924; *Poveștile florilor*, I-II, București, f.a.; *Povestiri biblice populare*, îngr. Roxana Cristian, București, 1994.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, [*Cronici literare*], CVC, 1907, 4, 13, 1909, 11, 1910, 12; Sadoveanu, *Cărți*, I, 74–75; I.D. Caragiani, Titu Maiorescu, Duiliu Zamfirescu, [*Rapoarte pentru Premiul „Adamachi” al Academiei Române*], AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXI, 1908–1909, t. XXXII, 1909–1910, t. XXXVII, 1914–1915; Mihai Carp, „*Flori și povești*”, VR, 1911, 5; Chendi, *Schițe*, 75–80; Trivale, *Cronici*, 81–85; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, 190–191, XXXIV, 719–721; Perpesicius, *Opere*, III, 137–140; Lovinescu, *Scrieri*, II, 9, IV, 408, V, 49–52, 191–192; Iorga *Ist. lit. cont.* (1934), II, 183; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 644, *Ist. lit.* (1982), 726; Sadoveanu, *Opere*, XVI, 564–565; Ciopraga, *Lit. rom.*, 517–519; *Dicț. scriit. rom.*, II, 142–143.

R.Z.

DRAGOȘ, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Răcănel; 3.XI.1938, Cleșnești, j. Gorj), poet, jurnalist. Este fiul Anei (n. Serafim) și al lui Sever Răcănel, tâmplar. Urmează Liceul „Traian” din Turnu Severin, absolvit în 1955, și Facultatea de Filologie a Universității din București, luându-și licența în 1960. Repartizat în învățământ, e profesor la Târgu Cărbunești, după care, în 1962, începe o lungă carieră în presă: redactor la „Viața studentescă”, redactor-șef la „Scânteia tineretului” (1963–1969), șef de secție la „Scânteia” (1969–1974), redactor-șef la „Luceafărul” (1974–1980), redactor-șef adjunct la „Scânteia” (1980–1989), apoi redactor-șef adjunct la „Ordinea” (1994–2000), lector la Facultatea de Drept a Universității Ecologice din București (1999–2003). A debutat în „Luceafărul” (1959), iar în volum cu *Moartea calului troian* (1968). A mai colaborat la „România literară”, „Ramuri”, „Contemporanul” ș.a. În afară de poezii, a scris (în colaborare cu Mihai Stoian) romanul *Drumeț în calea*

lupilor (1987), a realizat scenarii de film, a publicat antologia *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi* (1981) și a făcut câteva traduceri, în special din limba rusă. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul CC al UTC și Premiul revistei „Săptămâna” (ambele în 1975), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (1985).

D. scrie o poezie de factură tradițională atât prin tematică, cât și prin modalități de expresie, nefiind preocupat de inovații sau de încifrări stilistice, ci mai curând de accesibilitatea versului. Volumul *Moartea calului troian* cuprinde, alături de câteva pasteluri (*De primăvară*, *Pastel comemorativ*), și lirică de dragoste (ciclul *Zăpezi interzise*), versuri meditănd asupra creatorului de artă, condamnat veșnic să caute perfecțiunea și desăvârșita exprimare de sine (*Până la uitare*, *Statuie*, *Copac*). Acestei ipostaze reflexive, *Coloană de-a lungul* (1971) îi adaugă o tonalitate nostalgică (*Autoportret*, *Printre*, *Amurg de toamnă*). În cărțile ulterioare, *Zăpezi fără întoarcere* (1973), *Ritualuri intime* (1978), *Scutier la umbra clipei* (1982) ș.a, meditația devine mai gravă, întrebările sunt puse cu o luciditate resemnată, răspunsurile au „poleiul îndoielii”, tăcerile iau locul credinței orgolioase în puterile omului (*Etcetera*, *Minune*). Poetul este obsedat de vulnerabilitatea ființei umane („Duce scoica vremii-n sine/ răzbunatul univers/ luna trudnică revine/cu profil în aur șters// Joc de doi, fără-n-cetare/ drum prea vesel, drum prea trist/ răpind ochiul din izvoare/ din sclipiri de ametist// ... mai exist? nu mai exist?” – *Răpind ochiul din izvoare*). În calea timpului poezia este o armă tăioasă, ce se vrea înnobilită de reflecția stoică și dăruirea artistică („Încărunțit de gând/ să locuiești într-un cuvânt/ palat princiar/ cu ferestre de azur/ să auzi de demult/ stele tremurând/ prelungul zăpezilor/ clinchet pur// cuvântul/ sabie vremii/ să lungece-n/ oțelită lumină/ pe-ale lumii/ lunge milenii/ sania lunii/ lină să vină// încărunțit de gând/ să locuiești/ într-un cuvânt” – *Poezia*). Dintre ipostazele eului liric, cea de structură bacoviană, amestec de melancolie și ironie, apare în ciclul *Catedrala ingenuncheată*. Alături de sensibilitatea este apropiată de poezia populară, care influențează structurile unor teme și expresia prozodică (*Ritual*). Dar **D.** scrie cu obediență, pe tiparul ideologic al vremii, și multă așa-zisă poezie patriotică, civică și militantă, promovată și recunoscută oficial în epocă. În afara volumelor axate exclusiv pe această temă – *La*

stema țării (1977), *Cu inima curată* (1977) și *Pentru eterna vatră românească* (1983) –, versuri de acest gen conțin majoritatea cărților lui, vorbind emfatic de istorie și strămoși.

SCRIERI: *Moartea calului troian*, București, 1968; *Coloană de-a lungul*, București, 1971; *Zăpezi fără întoarcere*, București, 1973; *Scut de etern*, București, 1974; *Scrisoare în sat*, București, 1975; *Cu inima curată*, București, 1977; *La stema țării*, București, 1977; *Ritualuri intime*, București, 1978; *Îngândurat ca pietrele munților*, București, 1979; *Scutier la umbra clipei*, București, 1982; *Pentru eterna vatră românească*, București, 1983; *Fabule cu sau fără morală*, București, 1984; *De veghe la anotimpuri*, București, 1985; *Drumeț în calea lupilor* (în colaborare cu Mihai Stoian), București, 1987; *Fântâna din oglinzi*, București, 1988; *Poeme dintr-un sfert de veac*, pref. C. Stănescu, București, 1989; *Cartea cu litere*, București, 1994; *Vânătoria de culori*, București, 1995; *Zbor printre flori*, București, 1995; *Alfabetul din grădina lumii*, București, 1997; *O viață ca un cântec*, București, 1997; *Copacul din vis*, Târgu Jiu, 1998; *Colivia cu păsări*, București [1999]; *Cartea cu litere și alte minunății*, București, 2000; *Poeme lapidare*, București, 2000; *Amintirea ca viață*, București, 2001; *Valul și malul*, București, 2001; *Autobuzul de seară*, București, 2005; *Din livada lui Arghezi – versuri să le pască iezii*, București, 2005; *Fabule din două veacuri*, București, 2006; *Cuvinte despre cuvânt*, București, 2007; *Clipe din clipa cea repede*, București, 2008; *Ultima călătorie a lui Ulise*, cu ilustrații de Mircea Dumitrescu, București [2008]; *Călător spre nevăzute umbre*, București, 2009; *Păcate lumești sub „baldachinul cu... povești”*, București, 2010.

Repere bibliografice: Dan Laurențiu, „*Moartea calului troian*”, R, 1968, 7; Barbu, *O ist.*, I, 148–151; Mincu, *Poezie*, 62–65; Piru, *Poezia*, II, 310–314; Ungheanu, *Arhipelag*, 258–260; Voicu Bugariu, *Expresivitate și elocință*, RL, 1977, 47; Iorgulescu, *Scriitori*, 57–58; Baltag, *Polemos*, 243–247; Laurențiu Ulici, *Sentimentul locului*, CNT, 1979, 32; Mircea Popa, *Patosul militant al poeziei*, TR, 1979, 39; Șerban Cioculescu, „*Îngândurat ca pietrele munților*”, FLC, 1979, 45; *Lit. rom. cont.*, I, 590–594; Martin, *Paranteze*, 98–105; Paul Dugneanu, „*Pentru eterna vatră românească*”, LCF, 1983, 4; Edgar Papu, *Intensitate armonioasă*, FLC, 1985, 35; I.D. Bălan, *Pietre pentru templul lor*, București, 1985, 363–369; Adriana Iliescu, *De veghe la anotimpuri*, RL, 1989, 18; *Dicț. scriit. rom.*, II, 143–144; Ioan Mihuț, *Memoria timpului*, București, 1999; Costin Tuchilă, *Sonetele amintirii*, ALA, 2001, 580; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, 240–244. **II.C.**

DRAGU, Ioan (pseudonim al lui Ioan I. Drăgescu, 5.XI.1889, Constanța – 2.XI.1977, București), prozator, memorialist, publicist. Este fiul lui Ioan (Ioachim) C. Drăgescu, care avusese relativ intense

preocupări literare. Termină liceul la Craiova, unde tatăl era medic șef al districtului Dolj, și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Capitală. Debutează în martie 1910, la „Universul literar”, cu proza *Pe drumul nebuniei...*, urmată de alta, intitulată *Carmel*. În luna iulie a aceluiași an G. Ibrăileanu îi găzduiește în „Viața românească” un amplu text, *Spre țara lui Khem*, care, consideră criticul ieșean, „dacă nu datorește altora decât ceea ce datorește un discipol modelelor sale”, atunci „literatura română poate să serbeze apariția unui mare talent”. O lună mai târziu Ibrăileanu anunță însă descoperirea „plagiatorului” după *La Mort de Phylae* de Pierre Loti. Cel în cauză a respins acuzația, declarând că nu citise cartea prozatorului francez și observând că, oricum, pasajele cu reale similitudini nu depășeau o pagină și jumătate din cele peste treizeci. **D.** a continuat să dea la iveală nuvele, schițe, povestiri și „scenete” în „Noua revistă română”, „Ramuri”, „Rampa”, „Căminul”, „Lumina literară”, „Cosinzeana”, „Viața literară” (Craiova), „Gazeta politică și literară”, „Versuri și proză”, „Helios”, „Capitala” și, îndeosebi, în intervalul 1914–1916, în „Universul literar”. În 1913 debuta și editorial cu volumașul *Nada*. Între timp devine redactor la ziarul „La Politique”, în care semnează și recenzii ori articole pe teme culturale. Tiparului îi este încredințat acum și volumul *Profils parlementaires* (1916). Combatant pe front cu gradul de sublocotenent (va fi decorat cu ordinele Steaua României și Coroana României), tipărește la București, în 1918, în condițiile ocupației germane, cărțile *Drumuri de sânge*, *Moartea albă* și *Pe urmele bolșevicilor*. După remobilizare **D.** scrie la periodicele „La Victoire”, „Cronicarul”, „Dacia”; împreună cu Paul Prodan, compune alegoria *Raze de soare*, reprezentată pe scena Teatrului Național din București. În virtutea ascendenței sale ardelene, probabil, e numit secretar al biroului de presă al Consiliului Dirigent și, totodată, redactor la nou înființatele ziare clujene „Patria” și „Înfrățirea”. Ulterior colaborează cu texte literare sau articole pe teme culturale la „Gândirea”, „Luceafărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Beiușul”, „Familia”. Între 1924 și 1926 este secretar de redacție la „Cuvântul”, apoi, în 1928–1929, redactor la „Curentul”, aici semnând și cu pseudonimul I. Darie. Primit în Societatea Scriitorilor în 1922, este „radiat” în 1926, cauza fiind abandonarea literaturii în favoarea diplomației, odată cu numirea lui ca atașat de presă la ambasada din Varșovia; acesteia

i-au succedat cele din Atena, Ankara ș.a. În 1939 îndeplinea funcția de director al Presei, apoi pe cea de secretar general în Ministerul Propagandei, iar în 1940–1945 e atașat de presă la Ambasada României din Paris. Rămâne după încheierea războiului în Franța, unde inițiază o asociație a ziariștilor români din diaspora.

Între prozele publicate de **D.** în intervalul 1910–1916 *Pe urmele nebuniei...* conține secvențe de jurnal intim ce consemnează minuțios, perfect rațional la prima vedere, progresia demenței, iar *Agonie lentă* are în centru o eclipsă, fatală, a lucidității: în jungla africană un vânător experimentat își pierde cumpătul în fața unei primejdii, rătăcește îndelung și sfârșește în cele din urmă la doi pași de râul salvator. Perfect verosimilă e construită și „acțiunea” nuvelei *Nada*, constând în conștientizarea de către personajul-narator a tendinței suicidare moștenite de la tatăl său. Alte povestiri – *Fantoma*, *Semnul întrebării*, *Vocația domniței*, *Ferigele moarte* – se dezvoltă în jurul irupției în prezent a unor ființe trăitoare în alt timp, pe când *Movila celor trei surori* sau *Puterea dorinței* se concentrează asupra dobândirii unor puteri „supranaturale”, precum cea de a feri un sat de ciumă ori chiar de a zbura în clipa căderii într-o prăpastie. Cu timpul, **D.** abordează și alte teme, doar „fantaziste”, precum în *Culegătorul de fluturi*, în *Păianjenul roș* etc., ori de-a dreptul realiste, precum în *Pallida mors*, *Acarul*, *Patru scriitori*, *Papucii*, *Simțiri de copii*. Pe lângă acestea, colaboratorul asiduu la „Universul literar” dă și texte de factură eseistică, la granița dintre proză și gazetăria propriu-zisă (*Scriitori către nepot*, *Tipuri și caractere*. *Vizitii*, *Bucureștii petrec*, *Memoriile unui diamant*, *Vasul*, *Chiostecarul*, *Interviul lui Moș Crăciun*, *Răzbunarea soarelui*). Sunt încercate de asemenea specii dramatice, precum sceneta (*Moștenitorii*, *În așteptare*, *Cuibul*, *Două capitale*) și farsa într-un act (*Spaima*). Peste tot frapează în primul rând bogăția și precizia descrierii, fie că e vorba de peisaje din natură, fie de interioare, apoi introspecția, psihologia personajului, când acesta se suprapune naratorului-autor. Aceste calități se văd și în trilogia consacrată „campaniei anilor 1916–1918” – *Drumuri de sânge*, *Moartea albă* și *Pe urmele bolșevicilor*. Prezența armatelor inamice la București i-a impus lui **D.** ca în cea dintâi să nu realizeze un memorial propriu-zis, ci să se rezume la „aspecte de ansamblu, viziuni fugare,

note răzlețe și întâmplări din război” și, mai mult, la partea lor cea mai atroce. Această imagine este completată de al doilea volet al trilogiei, *Moartea albă*, subintitulat *Schițele unui spectator și senzațiile unui exantematic în Moldova*, un fel de jurnal al biruinței asupra teribilei boli ce a secerat viețile a zeci de mii de combatanți, episod ce își lărgeste semnificația într-o confruntare general omenească cu o experiență limită. Abia cu *Pe urmele bolșevicilor* trilogia ia aspect de adevărat memorial de campanie. Însă, de fapt, unitatea ofițerului scriitor străbate traseul Iași – Ungheni – Strășeni – Chișinău – Bender – Reni – Galați fără nici o luptă, circumstanță în care spiritul de observație al lui **D.** se proiectează asupra fețelor naturii, asupra localităților rurale și urbane – îndeosebi asupra Chișinăului – , asupra oamenilor, încercând să discearnă cât mai exact nota caracteristică și reușind de cele mai multe ori. Astfel, sub un titlu ce nu mai acoperă conținutul, *Pe urmele bolșevicilor* zugrăvește cu o pensulă bogată în culori, dar și în linii fine un tablou al Basarabiei anului 1918, care se relevă, totodată, și o exactă radiografie. Experiența războiului stă și la baza „schiței dramatice” *Hanul durerilor* (1926), titlu utilizat mai întâi în *Drumuri de sânge*, unde metafora desemna un spital de front. În „schiță” s-au folosit și multe observații și reflecții din memorial, ceea ce n-a putut ține loc de conflict dramatic. De altfel, după 1920 **D.** a dat și în proză doar câteva variațiuni pe temele cultivate anterior, pentru ca apoi să renunțe definitiv la literatură și să se consacre gazetăriei și activității diplomatice.

SCRIERI: *Nada*, București, 1913; *Profils parlamentaires*, București, 1916; *Drumuri de sânge. Aspecte de ansamblu, viziuni fugare, note răzlețe și întâmplări din război*, București, 1918; *Moartea albă. Schițele unui spectator și senzațiile unui exantematic în Moldova*, București, 1918; *Pe urmele bolșevicilor. Notele, impresiile și indiscrețiile unui ofițer român în Basarabia*, București, 1918; *Hanul durerilor*, București, 1926. **Traduceri:** Edgar Allan Poe, *Fantezii humoristice*, București, [1924] (în colaborare cu Radu Drăgescu).

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, 366, 368–369; Pamfil Șeicaru, *Un portretist*, „Naționalul”, 1916, 139; Nichifor Crainic, „*Moartea albă*”, „Revista critică”, 1918, 2; T.V. [Tudor Vianu], „*Moartea albă*”; „*Pe urmele bolșevicilor*”, L, 1918, 5, 9; D. Karnabatt, „*Moartea albă*”, „Renașterea”, 1918, 53; Caion [Const. Al. Ionescu-Caion], *Cronică literară*, „Cronicarul”, 1918, 15; Andrei Brăniște [Tudor Teodorescu-Brăniște], *Literatura frontului...*,

„Cuvântul liber”, I, 1919, 9; Al. Al. Busuioceanu, *Cărțile lui Ioan Dragu*, LU, 1919, 3–4; Emil Nicolau, „*Raze de soare*”, *alegorie în cinci tablouri*, U, 1919, 106; Petronius [Grigore Tăușan], „*Moartea albă*”, „*Patria*”, 1919, 19; Emil Samoilă, *Ziaristica*, București, 1932, 258–259; Predescu, *Encicl.*, 290; Sevastos, *Amintiri*, 288–289. **V.D.**

DRAGU, Victoria (pseudonim al Victoriei Davidovici; 27.I.1944, București), poetă, prozatoare, eseistă. Este fiica lui Etti Davidovici (n. Benchas), educatoare, și a lui Paul Davidovici, avocat; este soră cu scriitorul Doru Davidovici și soția lui Ștefan Dimitriu. A absolvit la București Liceul „Petru Groza” în 1961 și Facultatea de Limba și Literatură Română în 1966, fiind colegă de promoție cu Nicolae Baltag, Maria-Luiza Cristescu, Dana Dumitriu, Mircea Iorgulescu, Laurențiu Ulici. Din 1966 lucrează ca redactor la Radiodifuziunea Română. Debutează în 1960 la „Scânteia tineretului” cu poezii. Debutul în volum are loc în 1969 cu *Iliada, din nou*. Mai colaborează la „Viața studențească”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Terra” (rubrică permanentă: „Arhipelagul București”), „Ecart” ș.a. Semnează și Victoria Dragu Dimitriu. A fost distinsă cu Premiul pentru reportaj al revistei „Viața studențească” (1961) și al „Scânteii tineretului” (1963).

Primele versuri publicate de **D.** aduceau în peisajul liric al momentului o autoare formată, fără șovăielile și stridențele începutului de drum, care își descoperise tema principală, ce va rămâne aceeași în toate scrierile ficționale: tema responsabilității morale și a ecourilor afective ale șocului etic. O ingenuitate bine temperată alterna cu un gust polemic și ironic inclus în text și etala o spontaneitate metaforică devenită cu timpul o caracteristică a scriitoarei: „De ce atâta tăcere, surâs vinovat și umil,/ De ce nu mă privești drept în față?/ În sufletul vostru nu-i nici un copil?.../ Cercetați dacă mai sunteți în viață”. La **D.** se păstrează tot timpul o căldură a comunicării spontane și știința de a formula memorabil situații cotidiene: „Toate cărțile mari/ Îmi trec în inimă prin ochelari”, dar și adevăruri mai grave: „Cine-o să spună împăratului cât e de gol?/ Împăratul e gol și se crispează de frig...”. Altele replică este o trimitere directă la un text anterior, în speță la un poem al Ninei Cassian – model al autoarei în etapa de început – despre caișii înfloriți prea devreme, și acela prelucrare a ideii din *După melci* de Ion Barbu. Numai că **D.** găsește justificarea

sacrificiului: „Și-aduc primăvara mai devreme/ pomii aceștia nebuni”. *Amnios* (1977) reunește poeme în versuri și poeme în proză. Este o „carte de învățătură pentru fiul meu Andrei”. Mama îi prezintă și îi făgăduiește lumea fiului încă nenăscut, prunc plutind în lichid amniotic ca într-o mare de lacrimi: „Nu vei fi niciodată mai aproape de mine ca acum, când nu pierd nici o mișcare a ta, când respir, mănânc și beau pentru tine, umblu, privesc și mă tem pentru tine.../ Când tot ce văd este ceea ce ție îți va părea demult cunoscut./ Nu stă nimic între noi, nu ne desparte decât durerea. Vei mai fi vreodată atât de departe?”. Romanele scrise de **D.** sunt de asemenea axate pe problematica responsabilității morale în lumea contemporană, cu o atenție specială pentru reacția și comportamentul feminin. Personaje figurate între intelectuale – actrițe, jurnaliste, medici, savante – trăiesc în banalitatea cotidiană un șoc care declanșează o reacție de criză sau de adaptare. Criza descoperirii adevărului, a adevărului personal și a adevărului celuilalt, la toate vârstele – de la adolescență la maturitate, este narată fluent, în scene echilibrate, cu un dar remarcabil al revelării amănuntului semnificativ. Cel mai reușit roman al autoarei este *De ce dracu' plângi?* (1994), al cărui titlu familiar-detașat maschează o viziune funciar tragică a existenței. Romanul e construit printr-o punere în abis: o scriitoare se împrietenește cu o tânără asistentă socială care, stimulată de dorința de a străluci în ochii prietenei, scrie și ea un roman; scriitoarea, care își trăiește propriile drame (reîmpăcarea cu soțul dezertor, educația fiului adolescent, o iubire târzie și fără perspective pentru un protestatar), devine cititoare a romanului, ale cărui protagoniste sunt două prietene adolescente care descoperă la rândul lor compromisul moral sau refuzul lui, iubirea născută din iluzii sau refuzul ei. Jocul proiectării eului în trecut, al imaginației care pornește de la real deformându-l, reacțiile cititoarei profesioniste rafinează scriitura, fără a o încălca cu analize insuportabile cititorului postmodern. Câteva reflectări ale situațiilor morale din societatea contemporană sunt remarcabile: adolescența care descoperă că părinții i-au ascuns, prin omisiune, adevărul despre opoziția reală față de lumea în care trăiește; adolescența care descoperă, pe rând, ipocrizia părinților prea bine adaptați și a iubitului inconsistent psihic; formele împotrivrării – bătrânul evreu botezat în închisoare care refuză compromisul (modelul Steinhardt este lesne de recunoscut),

bătrâna savantă care ocrotește pe medicul protestatar ce-și părăsește profesiunea pentru a nu face concesii; scriitoarea amatoare, îndrăgită de har, care-și distruge opera scrisă pentru a nu fi cunoscută decât de un singur cititor; naratoarea însăși, cu inteligența ei mereu vie și refuzul ironic al oricărui patetism. **D.** are darul conturării unui personaj dintr-un gest și o replică, o scriitură alertă și o știință a construcției care ar fi trebuit să-i asigure în fața criticii literare un loc mai însemnat. A mai publicat cărți pentru copii – *Versuri noi despre mâțe și cotoi* (2003) și *Versuri tandre despre câini și cățelandre* (2011). Începând cu volumul *Povești ale doamnelor din București* (2004), a deschis o lungă serie dedicată Capitalei, ale cărei străzi, case și personaje sunt reconstituite prin intermediul unor istorii orale.

SCRIERI: *Iliada, din nou*, București, 1969; *Amnios*, București, 1977; *Mater priensis*, București, 1987; *Profil pierdut*, București, 1987; *De ce dracu' plângi?*, București, 1994; *Versuri noi despre mâțe și cotoi*, București, 2003; *Povești ale doamnelor din București*, București, 2004; *Povești ale domnilor din București*, București, 2005; *Alte povești ale doamnelor și domnilor din București*, București, 2006; *Poveștile unui domn din București: Dinu Roco*, București, 2007; *Doamne și domni la răspântii bucureștene*, București, 2008; *Povești cu statui și fântâni din București*, București, 2010; *Versuri tandre despre câini și cățelandre*, București, 2011; *Povestea unei familii din București: Grecenii*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ileana Mălăncioiu, „*Iliada, din nou*”, LCE, 1969, 11; D. Micu, „*Iliada, din nou*”, RL, 1969, 15; Nicolae Baltag, „*Iliada, din nou*”, „Scânteia tineretului”, 1977, 4; Liviu Grăsoiu, [Victoria Dragul], LCE, 1987, 44, 1989, 9, 2007, 22, CL, 2005, 7, 2006, 3; Laurențiu Ulici, *Găsirea locului*, RL, 1988, 1; Alexandru Horia, *Orizont contemporan*, LCE, 1989, 15; Elisabeta Isanos, *Romanul feminității*, „Bucovina literară”, 2001, 8–9.

R.S.

DRAM, Constantin (20.X.1958, Războieni, j. Neamț), critic literar, eseuist, prozator. Este fiul Rucsandei (n. Nacu) și al lui Spiridon Dram, țăran. Urmează școala elementară la Războieni, apoi cursurile Liceului „Petru Rareș” din Piatra Neamț (1973–1977). Are studii superioare de filologie la facultatea de specialitate (secția română-italiană) a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, absolvite în 1982. Funcționează ca profesor de limba și literatura română la Liceul Industrial nr. 1 din Pașcani, până în anul 1990. În decembrie 1990 este angajat la Editura Junimea din Iași, unde funcționează ca redactor, redactor-șef (din 1996) și apoi director

(1997–1999). Din 1998 intră ca lector în Catedra de literatură comparată și estetică a Universității „Al. I. Cuza” (profesor din 2009). Devine doctor în filologie în anul 2002, susținând teza *Poetica „istorisirii” de dragoste la Mihail Sadoveanu*; teza este publicată în același an sub titlul *Mihail Sadoveanu. Modelul istorisirii de dragoste*. A debutat în 1981 cu versuri în „Cronica”. Debutul editorial a fost reprezentat de volumul de proză *Fuga marelui regizor* (1992). Ca student, a publicat în revistele „Opinia studentescă” și „Dialog”, apoi și în „Collegium” (unde este redactor-colaborator între 1987 și 1989), „Timpul”, „Ateneu”, „Contrapunct”, „Contrafort”, „Luceafărul” ș.a. Din 1996 semnează rubrica „Critica prozei” în „Convorbiri literare”. Este unul din fondatorii revistei social-culturale „Renașterea” din Pașcani (1990). A fost distins cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor pentru *Muzeul de imagini* (2012).

Volumul de debut al lui **D.**, *Fuga marelui regizor*, este o culegere de proze scurte care, fără să prezinte continuitate de acțiune, se regăsesc reunite într-un fel de „roman în fărâme” sau, mai degrabă, într-o galerie de nuclee ale unor virtuale romane. Prozatorul își poetizează discursul și dezvoltă abundant în registrul fabulosului folcloric. Prozele se subsumează formulei realismului magic. Împletirea de SF, de fantastic „cult” și alegoric și de împrumuturi din patrimoniul erezurilor rurale tradiționale determină instalarea straniului (pilduitor, revelator) în orizontul existenței comune și banalizate din epocă. Dicțiunea prozastică a autorului este recognoscibilă și în următorul volum publicat, romanul *Milionar la marginea Imperiului* (1998), deși cu unele evoluții și prefaceri. Romanul vizează întâmplări din amurgul regimului ceaușist și din primii ani ai tranziției postdecembriste, cu accente grotești și pamfletare. Volumul *Lumi narative* (1998) deschide o serie ce va fi completată, până în 2009, de alte două apariții similare. Volumele cuprind în principal cronici publicate în „Convorbiri literare”. Destul de des, cronica tinde să se reducă la descripția și parafrizarea rezumativă, cu o succintă remarcă finală. În *Mihail Sadoveanu. Modelul istorisirii de dragoste*, potrivit lui Liviu Leonte, prin recursul la „metodologia tradițională complinită cu concursul naratologiei moderne” **D.** „schitează o monografie a erosului în creația sadoveniană”. Criticul a publicat și un volum monografic,

redactat în registru eseistic, referitor la poezia în limba română a lui Ion Miloș: *Omul miloșian. 11 metamorfoze urmate de căderea în oglindă* (2008). Volumul *Devenirea romanului. Începuturi* (2003) se înfățișează ca un studiu tematic de literatură universală, de teorie literară aplicată unor producții textuale examinate în ordinea cronologică a creării lor. Un amplu capitol introductiv, istorico-teoretic (*Eros și condiție umană, Implicații în devenirea romanului*) este urmat de desfășurări analitice și comentarii hermeneutice vizând istoria lui Nala și Damayanti din *Mahabharata*, *Daphnis și Chloe* de Longos, *Satyricon* de Petronius, *Măgarul de aur* de Apuleius, romane medievale curtenești (*Lancelot, Tristan și Isolda*), *Don Quijote* de Cervantes, *Robinson Crusoe* de Defoe. Oarecum în continuarea acestei cercetări se situează volumul eseistic *Ordinea iubirii. De la „Banchetul” la „Robinson Crusoe”* (2009), în care atenția autorului se focalizează asupra romanului cavaleresc și a iubirii curtenești, a modului de circulație a codurilor acestora (prin agenții specifici: trubaduri, barzi, goliarzi). În *Muzeul de imagini*, figuri feminine celebre din literatura universală sunt convocate și exploatate convingător, cu un spor sensibil de dispoziție burlescă și de vervă. **D.** mai publică o antologie de proză scurtă, *De la I. Creangă la V. Voiculescu* (2003), precum și două volume de adaptări literare – *Viețile și suferințele sfinților* (1997) și *Povestiri din istoria neamului românesc* (1997), ultima republicată ca *File din istoria neamului românesc* (2002).

SCRIERI: *Fuga marelui regizor*, Iași, 1992; *Povestiri din istoria neamului românesc*, Iași, 1997; ed. (*File din istoria neamului românesc*), Iași, 2002; *Viețile și suferințele sfinților*, Iași, 1997; *Milionar la marginea Imperiului*, Iași, 1998; *Lumi narrative*, I–III, Iași, 1998–2009; Mihail Sadoveanu. *Modelul istorisirii de dragoste*, Iași, 2002; *Devenirea romanului. Începuturi*, Iași, 2003; *Omul miloșian. 11 metamorfoze urmate de căderea în oglindă*, Iași, 2008; *Ordinea iubirii. De la „Banchetul” la „Robinson Crusoe”*, Iași, 2009; *Muzeul de imagini*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Emil Iordache, [Constantin Dram], CL, 1998, 4, 9; Georgeta Drăghici, *Instantanee epice*, RL, 1998, 37; Iulian Ciocan, *Un dram de (r)evoluție*, CF, 1998, 9–10; Mircea A. Diaconu, *Constantin Dram – un Don Quijote milionar*, CRC, 1999, 1; Dan Mănucă, *Devenirea romanului*, CL, 2004, 2; Liviu Leonte, *O nouă carte despre Mihail Sadoveanu*, CRC, 2004, 2; Petru Ursache, *Cu „d” de la moarte*, CL, 2005, 5; Mircea Tomuș, *Omul miloșian*, CL, 2009, 5.

N.Br.

DRAPELUL, gazetă politică și literară editată la Iași, săptămânal între 18 septembrie 1888 și 2 ianuarie 1892; după 9 septembrie 1890 are o apariție neregulată. Ca proprietar figurează I.N. Roman, care este și principalul redactor politic și literar. **D.** are în principal scopuri politice și electorale, fiind purtătorul de opinii al grupului național liberal disident ieșean condus de Vasile Gheorghian. Țintele spre care își îndreaptă cu predilecție criticile, cu unele observații îndreptățite, dar și cu numeroase exagerări, sunt fracțiunea conservatoare junimistă, cel mai puternic adversar politic de la Iași, și conducătorul ei de fapt, Titu Maiorescu. Aproape toate editorialele, articolele, comentariile și analizele politice, unele nesemnate, îi aparțin lui I.N. Roman (*Patriotismul junimiștilor, Să fie legenda?, Un ultim răspuns* ș.a.). Tot el este autorul unui serial (*Un răspuns d-lui I. Gherea*), în care polemizează cu C. Dobrogeanu-Ghera în legătură cu obiecțiile pe care criticul le făcuse pe marginea broșurii lui Roman *În contra direcțiunii literare de la „Contemporanul”* în două numere din 1887 și 1888 ale revistei în discuție. De asemenea, semnând mai ales cu pseudonimele Inero, Morna, Tiflă și cu inițiala R., este autor de articole și cronici literare (*Dl. Maiorescu și Eminescu, Maiorescu și Gherea*), cronici dramatice referitoare la spectacolele Teatrului Național din Iași sau la turneele teatrelor din București, de versuri (*Lasă lumea..., Cale bună!..., Mariei* ș.a.), numeroase schițe satirice cu adresă politică (*Tudorache Pătlăgică la expoziție, Cea dintâi noapte a lui Miron Costin la Iași* ș.a) și traduceri, după versiunile în limba franceză, din F.M. Dostoievski (*Crimă și pedeapsă*) și I.S. Turgheniev (poemele în proză *Baba, Rosa* ș.a.). O vreme din redacție a făcut parte și poetul Artur Stavri, autor de cronici dramatice (*„Doi sergenți” de Roti, Don Juan de Molierè, Hamlet* ș.a.), iscălite cu inițiala A., sau de versuri pe care le subsemna Arth. St. (*Din lume, Vino, Ție* ș.a.). Tot cu versuri sunt prezenți Traian Demetrescu (*Femeie și prelucrarea Lumea după Théophile Gautier*), Miron Pompiliu (*Cocostârcul rob*), Giordano (*Eri, azi, mâni*), Lucreția Suciu Rudow (*În vis*) și Iosif Vulcan (*Lui Alecsandri*). **D.** republică și poezii de Vasile Alecsandri (*Seguidilă. Cântec popular spaniol*), M. Eminescu (*Freamăt de codru*), Al. Vlașcu (*Nu căta*). Periodic se discută situația teatrului ieșean (Inero, *Teatrul Național din Iași* – articol în care se critică modul în care primarul junimist Vasile Pogor s-ar ocupa de noua clădire a teatrului;

R., *Teatrul nostru* – constatând nivelul nemulțumitor al repertoriului și al trupei), a Școlii de Belle Arte, care nu ar avea rezultatele așteptate (articol de Inero, ce provoacă replica polemică a unui cititor care iscălește Un amator), se face loc unor cronici muzicale (*Concertele lui T. Burada* ș.a.), sunt semnalate plagiate (S. Carmen – probabil un pseudonim al lui Carol Scrob, *Plagiatorii*: S.N. Suto este, în revista „Familia”, semnatarul unei poezii, *Te-am iubit*, plagiată după o alta de Carol Scrob; Grigore H. Grandea are în revista „Universul literar” poezia *Hristos a înviat*, plagiată după V. Alecsandri). Corespondență din Bucovina, în care se urmărește mai ales mișcarea culturală românească, trimite periodic Dionisie C. Olinescu, iar o rubrică de informații bibliografice este rezervată prezentării unor reviste („Școala nouă” de la Bârlad, „Revista literară” a lui Teodor M. Stoenescu, „Fântâna Blanduziei” din București, „Arhiva Societății Științifice și Literare” din Iași). În texte adecvate ca stil împrejurărilor comentate, I.N. Roman semnalează înțetarea din viață a Veronicăi Micle, a „cunoscutului literat popular” Ion Creangă și a lui V. Alecsandri, „o figură mare și în veci nepieritoare”. **R.Z.**

DRAPELUL, cotidian politic și literar care apare la București între 10 mai 1897 și 1 decembrie 1900. Editorialul din primul număr precizează că linia politică urmată va fi aceea a Partidului Național Liberal. Dar unele elemente ale programului avansat de comitetul de inițiativă condus de P.S. Aurelian, alături de care se aflau, între alții, Emil Costinescu, Barbu Delavrancea, C. Dimitrescu-Iași, Petre Grădișteanu, G. Dem. Teodorescu, V.A. Urechia, Andrei Vizanti, N. Xenopol, reprezintă o orientare specifică, aproape o disidență. Acesta este, de altfel, motivul pentru care „aurelianiștii” editează **D.** la concurență cu „Voința națională”, gazeta liberală oficioasă. Noul periodic va avea o structură modernă, variată, rubricile politice fiind într-un echilibru judicios cu acelea culturale și literare. Dintre redactori, alături de câțiva ziariști profesioniști (Vasile Cristopol, Nicolae Barzon), fac parte mai mulți scriitori tineri (Dimitrie Nanu, Vasile Pop, Ludovic Daus), dar și alții cu experiență (C. Dimitrescu-Iași, G. Dem. Teodorescu). Atunci când meandrele vieții politice o vor pretinde, vor fi prezenți cu articole de atitudine sau polemice, V.A. Urechia, B. Delavrancea, P. Grădișteanu ș.a. O rubrică de pe prima pagină, intitulată „Coloana

V-a”, era dedicată actualității culturale. Aici scriu alternativ V.A. Urechia (semnează și U.V., Vau), C. Dimitrescu-Iași (cu pseudonimul Faust), Th. D. Speranția, Smara, D. Nanu (este posibil să fi semnat și Leandru), V. Pop (între alte contribuții, un interviu cu scriitorul rus V.G. Korolenko), C. Rădulescu-Motru, Ludovic Daus, Zaharia Bârsan ș.a. V.A. Urechia dă pentru „Coloana V-a” schițe memorialistice, contribuții de istorie socială și recenzii ample. Tot aici se comentează, uneori în articole ne semnate, evenimente artistice, literare sau științifice: premi- era nereușită la un teatru din Dresda a unei drame de H. Sudermann (*Penele de șoim*), discuțiile din mediile literare franceze privind romanul *Helbeck of Bannisdale* de Humphry Ward, ecourile prilejuate de susținerea la Sorbona a doctoratului lui Pompiliu Eliade, apariția studiilor despre „nebuni și criminali în literatură” ale lui Cesare Lombroso (notele îi aparțin, pe cât se pare, lui C. Rădulescu-Motru) ș.a. În **D.** sunt tipărite și discursurile parlamentare ținute de B. Delavrancea, începând cu cele din toamna și iarna anului 1897 și sfârșind cu acelea din prima parte a anului 1900, precum și articolele lui polemice (*Un răspuns „Constituționalului”* etc.), unele ne semnate, în care respinge acuzații cu caracter personal avansate de ziarul conservator. Un spațiu larg este consacrat, din primele numere, ideilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea (modul în care înțelege și comentează literatura română; sursele teoretice ale sistemului său critic; raportul dintre orientarea lui politică și aceea critică etc.). De fapt, discuția are un caracter mai general și urmărește viața literară în ansamblul ei (posteritatea lui Eminescu, valoarea poeziei lui Coșbuc), plecând de la contribuțiile critice ale lui Gherea. Autorul acestor adevărate studii, înțesate de observații ascutite, cu idei originale, sprijinite pe o informație literară și estetică de prima mână, dar nu scutite de unele exagerări, de unele interpretări subiective, este C. Dimitrescu-Iași, care le semnează cu pseudonimul Faust. Spre sfârșitul anului 1897 la **D.** va colabora și I.L. Caragiale. Această colaborare are două explicații. Prima este aceea că unul dintre conducătorii gazetei este prietenul său C. Dimitrescu-Iași. Apoi, retrăgându-se la sfârșitul lunii septembrie din redacția cotidianului „Epoca” (așa cum anunță și **D.** în 8 octombrie), scriitorul era în căutarea unei alte gazete la care să publice. Gazeta în cauză va fi, pentru un scurt răstimp, **D.**, care face din venirea lui Caragiale un

adevărat eveniment. Depozitarii din provincie, se spune într-un comunicat redacțional din 16 noiembrie, sunt rugați „să comunice numărul de foi ce va trebui să le expediem din numerele care vor cuprinde articolele d-lui I.L. Caragiale”. Câteva zile mai târziu, la 18 noiembrie, se înserează un alt anunț: „Măine vom publica, la rubrica «Cronica literară», primul articol al d-lui Caragiale. Articolul poartă titlul *Pâinea noastră cea de toate zilele*”. Textul apare, într-adevăr, în ziua următoare, și va fi urmat de alte două, *Coloana V-a* (la 23 noiembrie), în care Caragiale schițează un succint program al intențiilor sale, din nefericire rămas doar un proiect, iar după mai multe zile, *O săptămână* (la 4 decembrie), comentariu obiectiv al tragicului duel dintre G. Em. Lahovary și N. Filipescu. Din motive încă necunoscute, dorința scriitorului de a prelua parțial responsabilitățile unei eventuale pagini culturale, așa cum sugera articolul *Coloana V-a*, nu s-a realizat, iar prezența lui în sumarul ziarului se oprește aici. Nuvela *La hanul lui Mânjoală* (apărută în trei numere consecutive, între 24 și 26 octombrie 1900) este doar o republicare. Fără a fi oglinda unui program anume, cronica dramatică din **D.**, redactată câteodată de C. Dimitrescu-Iași (semnată F), altă dată de D. Nanu (N. sau Stal), merită să fie semnalată pentru observațiile adecvate, pătrunzătoare și ponderate. Este discutată situația Teatrului Național (repertoriu, calitatea trupei, problemele bugetului etc.), sunt analizate spectacolele din stagiunile curente, dar și turneele trupelor străine (jocul celebrei actrițe franceze Réjane în *La Douleoureuse* de Maurice Donnay) sau modul în care este interpretat pe scenele autohtone teatrul lui Shakespeare. În foileton se publică scrieri literare accesibile, în traduceri îngrijite, din operele lui Charles Dickens (*Vălul negru*), Samuel Smiles (*Self-help*), Louis Reybaud (*Jérôme Paturot*), Paul Bourget (*Dramele familiei*) sau André Theuriet (*Floare de Nizza*, *Copilul martir*). **R.Z.**

DRAPELUL, gazetă subintitulată „Organ național-politic”, apărută la Lugoj, bisăptămânal (miercuri și sâmbătă) între 1 ianuarie 1901 și 30 decembrie 1901, de trei ori pe săptămână (marți, joi și sâmbătă) între 1 ianuarie 1902 și 1 octombrie 1919 și zilnic (mai puțin duminică) între 1 octombrie 1919 și 8 iunie 1920. Proprietar-editor și director a fost Valeriu Braniște. Începând cu 20 aprilie 1919, administrația revistei e asigurată de un consorțiu,

pentru ultimele numere poziția de director fiind ocupată de Mihail Gașpar (2 septembrie 1919–26 mai 1920). Redactori responsabili sunt Corneliu Jurca (1901–1907), George Noaghea (1 ianuarie 1908–16 martie 1908), Nicolae Jugănar (18 martie 1908–30 decembrie 1908; 1912, 1914–1920), Atanasie Bogățian (1909–1911). În 1914 redactor-șef e Caius Brediceanu, iar în 1919 N. Brânzeu. **D.** a fost tribuna intelectualității bănățene în perioada de pregătire a Unirii din 1918. În programul-cadru gazeta se prezintă ca rezultat al inițiativei unui „grup de prieteni în principii”, „aderenți necondiționați ai Partidului Național Român”. Concepută ca „un organ de publicitate național, independent și strict pe baza programului de la 1881, curat în principii și onest în executivă”, publicația ține să se delimiteze de mișcările radicale (de „tonul agitatoric”), insistând mai degrabă pe consolidarea coeziunii etnice, pe apărarea „bisericilor noastre” și pe cimentarea „legăturilor firești între toate păturile poporului nostru”. Urmărind o atitudine moderat naționalistă, pe linia pasivismului politic, **D.** caută să armonizeze interesele locale și nevoia de reprezentare a unei comunități regionale cu dezideratele naționale, fără a avea „ambitiunea de a deschide căi noi sau a inaugura vreo direcție nouă”. Făcând parte din constelația de publicații ce gravitează în jurul Partidului Național Român, alături de „Tribuna poporului” și de „Românul”, gazeta lasă să se întrevadă tensiunile interne ale mișcării naționaliste transilvănene. Grăitoare este, de pildă, seria de articole polemice care marchează, în 1911 și apoi în 1919, reticența față de acțiunile politice ale lui Octavian Goga (Valeriu Braniște, *Lui Octavian Goga*). „Foița «Drapelului»”, păstrată de-a lungul întregii apariții a gazetei, e rezervată exclusiv literaturii. De două ori pe an, în numerele speciale de Paște și de Crăciun, „Foița” e înlocuită de un „Supliment literar”. Publicată în primii ani aproape exclusiv sub pseudonim, literatura are un caracter ocazional, fiind legată de dezbaterile politice sau culturale contemporane. În „Foiță” apar o polemică în versuri cu revista „Tribuna” din Sibiu (Bogdan Florea, *Răspuns „Tribunei” monarhiste*), o fantezie de voiaj la Marea Baltică, semnată „Regele Suediei și Norvegiei, Oscar”, proze scurte dedicate unor chestiuni lingvistice (*Istoria unui „Contre”*) sau „cântece de corteș” (creații versificate produse în timpul alegerilor, descrise astfel de redacție: „Pentru fiecare candidat se fabrică cântece speciale, care se cântă mai

ales pe melodii cunoscute, pentru însuflețirea maselor”). În timpul războiului publicația găzduiește relatări anonime de pe front, restituind mărturiile scrise ale soldaților (*De pe câmpul de luptă. Impresii ale unui martor ocular, Versuri din război* – de „Traian Bogdan, tunar”, „țăranul nostru Simion Muntean din Herendești”), iar mai târziu, în contextul dezbatelor publice din preajma Unirii, numeroase materiale sub semnătură anonimă („un plugar”, „un lugojan”, „un țăran”, „concetățeanul”), exprimând caracterul democratic al noii ordini politice. Ca publicație regională, reflectând interesele și aspirațiile unei comunități locale, **D.** acordă o atenție particulară activității asociațiilor culturale, diverselor manifestări publice și chiar reuniunilor cu caracter monden ale societății lugojene. În 1905 P. Bandu semnează un serial intitulat „Tipuri și reflecții”, reconstituind atmosfera unor adunări populare, iar Petru din Obad oferă, în același spirit, o serie de mici texte intitulate *De la adunare. Icoane și clipe*. Este reproduș, în 1912, pamfletul lui I.L. Caragiale *Congresul cooperativ român*, publicat inițial în „Moftul român”. Alte câteva rubrici țin de asemenea de viața socială: „Concertul nostru”, „După concert” (dare de seamă asupra concertelor organizate local), „Din vieață” (o cronică a șezătorilor de la sate), „Varietăți” (dedicată dansurilor de societate specific românești), „La șezătoare” (deținută o vreme de Tiberiu Brediceanu, cronică a spectacolelor de teatru din Sibiu) și – cea mai rezistență dintre toate – „Petreceri”, menținută pe tot parcursul apariției lui **D.** și consacrată adunărilor generale locale („Bocșana”, „Lugojana” etc.). Interesul pentru realitățile locale și etnografice se reflectă și în importanța acordată folclorului, mai marcată după 1910, și deschisă spre tradițiile altor popoare (arabi, turci, greci, finlandezi, vedele indice). Culegerile de folclor sunt completate de studii lingvistice și dialectologice (Iosif Popovici, *Filologie și lingvistică*, Athanasie Marienescu, *Dialectul român bănățean*), etnologice (Partenie Cosma, *Blândețea românului*, *Doina la Caransebeș*, S. Fl. Marian, *Peștii pământului. Din mitologia română*) și etnografice (Artur Gorovei, *Logodna*, George Cătană, *Monografia unei comune din România*, D.C. Moruzi, *Țăranul basarabean*, G. Vâlsan și G. Giuglea, *Românii din Serbia*). Valeriu Braniște deține o rubrică cu titlul „File din trecut”, semnează texte de opinie politică sau de analiză filologică („*Cumpăna apelor*” – *dreptul unei vorbe*), o serie de *Impresii și amintiri*, editează și

îngrijește câteva poezii inedite ale lui Andrei Mureșanu (*15 mai 1848, Către un trandafir veșted, Ironie, Om și vită-n paralel*); Mihail Gașpar publică succesiv fragmente din romanele istorice *În slujba altarului, Din vremuri de mărire, Romanul unei fete, Pântece*, dar și capitole dintr-o carte despre Japonia și amintiri. În domeniul literaturii **D.** ilustrează gustul începutului de secol, fără opțiuni exclusive de școală sau de direcție, dar cu o preferință pentru reprezentanții curentelor naționale și pentru scriitorii „vechi”. Între prozatori se regăsesc câțiva sămănătoriști și poporaniști – Ion Gorun, N.N. Beldiceanu, M. Lungianu, C. Sandu-Aldea (*Un duel, Vedenia*), I. Ciocârlan –, alături de D. Izverniceanu, Nicolae Gane, George Urzica, George Cătană (schife umoristice), N. Pora, Tudor Pamfile (*Șperlă voinicului*) ș.a. Cu versuri sunt prezenți I. Pribeag (Ion Cernescu), Mircea Rădulescu, G. Bălțean, Valeriu Bora, N. Vulovici, Cassian R. Munteanu, George Gârdea (poezii în dialect bănățean). Mai slab ilustrat e teatrul, cu numai câteva piese în cele două decenii de apariție a gazetei: Ioan Baciș (o dramă istorică, *Petru Rareș sau Detronarea lui Ștefăniță-Vodă*), Cassian R. Munteanu (*Hoțul. Farsă ocazională*). Printre cei prezenți sistematic în sumar se numără și mulți scriitori consacrați: Emil Isac, figurând cu proză (*Ostașul regelui. Tablou, Din carnetul unui pesimist, The Bells*) și cu versuri (*Către liră*), Mihail Sadoveanu (*Petrea Străinul, Șcigal*), Ion Agârbiceanu (*Căprarul, Plutașii*), Al. Vlahuță (*Din tainele copiilor, Nerăbdarea, Împăratul avar, Din caietul unui plugar, Cremene*), Victor Eftimiu (*Reîntors*), I. Al. Brătescu-Voinești (*Întâmplare, Magheranul*), Emil Gârleanu (*Uitat, Morminte*), H. Stahl (*De la manevre*), Petre Dulfu și Al. Davila cu câte o poveste versificată (*Noroc sec, Ileana Cosânzeana*), Ludovic Dauș (*Când e să fie...*), V. Demetrius (*Lupii, Dragoste de înger*), Al. Cazaban (*Un neisprăvit*), V.A. Urechia (*Frații care se înțeleg, Răzbunare din dragoste*) sau St. O. Iosif, din opera căruia se publică versuri (*Pânea cea de toate zilele, Când..., Câmpul libertății*), traduceri din Heine (*Doi frați*) și o proză scrisă împreună cu D. Anghel (*Trandafirii roșii*), multe dintre acestea fiind reproduceri. Dintre toți, frecvent promovat e G. Coșbuc, căruia i se preiau versuri (*Lacul de smoală, Bradul, Floarea-soarelui și macul, Dunărea și Oltul, Prințul Nicolae*), proză (*Ileu și Nicovală, Voievodul Ciabor, Fecior de popă, Tablouri păgâne*) și texte de opinie (*Legende mănăstirilor noastre*). Ocazional, **D.** relatează

conținutul unor discursuri festive: sunt reproduse intervențiile lui Alexandru Lahovari la dezvelirea monumentului lui Tache Ionescu și la comemorarea lui Alecsandri, textul unei conferințe a lui Al. Tzigara-Samurcaș în Lugoj (*Sufletul de artist al poporului român*), un cuvânt al lui Iosif Vulcan în deschiderea unei adunări din Bistrița (*Arta și adevărul*); se rezumă prelegerile lui V. Pârvan ținute la Vălenii de Munte în 1911 (*Romanizarea tracilor din Nordul Dunării*). În 1914 un articol al lui G. Bogdan-Duică se referă la atmosfera pregătitoare a Unirii (*Semne de dragoste*). Un bogat montaj de texte marchează dispariția reginei Carmen Sylva în 1916 (din opera căreia revista publicase de-a lungul anilor mai multe scrieri: *Petre Cercel*, *Dragomira*, *Bucur*, *Insula șerpilor*, *Constantin Brâncoveanu*, *Rezolvarea chestiunii feminine*, *Cea mai frumoasă zi a anului*). În „Foiță” apar în mod sistematic traduceri din literatura universală: din Lev Tolstoi (*Dumnezeu vede adevărul, dar așteaptă*), Ivan Turgheniev (*Cântăreții*, *Întâlnirea*, *Bătrâna*, *Cerșitorul*, *Cei doi avuți...*, *Țară albastră*), A.P. Cehov (*O călătorie*, *Nervozitatea*, *Dușmanii*), Maxim Gorki (*În temniță*, *O poveste de Crăciun*, *Iemilian Piliai*), M.I. Lermontov, Henryk Sienkiewicz (*Toată binecuvântarea să se așeze pe tine*, *Păzitorul farului*), din Alphonse Daudet (*Două hamuri*, *Omul cu creerii de aur*, *Stelele*), Pierre Loti, C. Flammarion, Guy de Maupassant (*Pribeagul*, *Cine știe?*), J.M. Guyau (*Educația copilului*), Stendhal (*Despre amor*), François Coppée (*Cea dintâi iubire*), Edgar Allan Poe (*Cotoiul negru*), precum și din Henri Barbusse, Marcel Prévost, Paul Bourget, Arthur Conan Doyle. **L.Td.**

DRĂGAN, Daniel (20.XII.1935, Glodeni, j. Dâmbovița – 25.III.2016, Brașov), prozator, poet. Este fiul Floricăi (n. Nițescu) și al lui Ion Drăgan, comerciant, petrolist și brutar. Frecventează școala primară din satul natal, apoi Colegiul Național Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. Între 1949 și 1952 este elev al Liceului „Ienăchiță Văcărescu” din Târgoviște și colaborează cu poezii, recenzii, reportaje la gazeta „Chemarea”, unde și debutează în 1950. Orfan de tată, este nevoit să lucreze ca muncitor necalificat la Sovromtractor din Brașov, perioadă când participă la activitățile cenaclului literar de la clubul uzinei. Timp de trei ani (1953–1955) este elev la Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. Întors în Brașov, este încadrat redactor la ziarul „Drum nou” (1955–1958) și, din nou,

muncitor necalificat la Uzina de Tractoare. Revine ca redactor la ziarul „Drum nou” (1960–1966, 1968–1980), lucrând din 1966 la revista „Astra”, ca secretar general de redacție. Se înscrie și urmează Facultatea de Ziaristică din București (1978–1983). În 1982 este numit redactor-șef al revistei „Astra”, de unde se retrage în 1990. A inițiat și condus seria nouă a revistei „Brașovul literar și artistic” (1979–1981, 1986), iar mai târziu, în regim privat, revista „Coresi” (1990–1993) și Editura Arania (1991), unde își tipărește și propriile cărți. Este ales președinte (1994) al Societății Patronilor de Edituri din România, între 1996 și 1999 îndeplinind funcția de președinte de onoare al aceleiași societăți. După începuturile, ca licean, la Târgoviște, publică versuri în revista „Tânărul scriitor” (1953). Mai colaborează la „Luceafărul de ziuă” (Brașov), „Viața românească”, „Contemporanul”, apoi, după 1960, la „Argeș”, „Cronica”, „Ramuri”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Tomis”, „Ateneu” ș.a. Ca editor, după 1989, se preocupă de publicarea postumelor lui Darie Magheru, precum și a altor opere importante ca, de exemplu, romanul lui Hans Bergel, *Dans în lanțuri*. În 1978 îi apare prima carte, romanul *Doi ori doi*. I-au fost oferite Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov (1984, 2003), Premiul Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor, Filiala Brașov (2006) ș.a.

În intervalul de aproape trei decenii de la debutul publicistic până la apariția romanului *Doi ori doi*, D. a publicat versuri, a practicat gazetăria și a scris libreturile de operă *Trandafirii Doftanei* (1964, muzica de Norbert Petri) și *Idolul sfârâmat* (1968). Tatonările în căutarea formulei scrisului și probabilele „accidente” de parcurs ale ziaristului ar putea explica amânarea (întârzierea) debutului editorial propriu-zis cu aproape două decenii față de congenerii săi, căci, după apariția primului roman, scriitorul se arată prolific. *Doi ori doi* este urmat de alte două romane, *Oceanul* (1980) și *Podul* (1982), în fapt un ciclu, o trilogie încadrabilă cumva în tradiția monografiei epice a unui mediu socio-profesional, reprezentată în perioada interbelică, de exemplu, de Carol Ardeleanu. Autorul îmbină aici observarea realității cu ficțiunea. Apropierea de reportaj este mereu vizibilă în stil și atitudine, în cadrul epic realist-documentar, cu evenimente și personaje recunoscutibile din Brașovul industrial al anilor '60–'70. În același timp, se vădește preferința prozatorului pentru un fel de roman-biografie (a

unei uzine sau a unui șantier și a oamenilor de aici, personaje construite maniheist, după canonul ideologic al epocii), elemente ale trilogiei de început fiind de regăsit în alte romane, publicate în anii '80: *Ursa mică* (1985), *Tare ca piatra* (1987), *Ursa mare* (1988), *Presimțirile* (1989). Tendința de a imagina biografii exemplare este marcată prin punerea lor în contrast, sub aspectul vârstelor (implicând clasicul conflict între generații), al temperamentului sau al dimensiunii morale. Volumul de povestiri și nuvele *Măgele roșii* (1984) produce o breșă în orientarea prozei lui D. Autorul se arată preocupat de profilul artistic al textului, în care dobândesc pondere spiritul analitic, sondajul psihologic, tentația parabolei și a fantasticului. Narațiunea capătă fluentă și vivacitate prin liricizare sau prin contrapunctul ludic. După 1989 și-a editat în volume bilingve povestirile pentru copii – *Cherry din Dover* (1992), *Zgubilici și Scândurica* (1992), a publicat culegeri de versuri – *Hohote mari auzind* (1995), *Clipa de Apoi. Discurs mistic* (2000), *Continental Whitman* (2002), *Perimetru magic* (2010), volume de povestiri – *Drum spre Arania* (2005), *Ultima tinerețe a Mariei Suru* (2006), *Fantoma* (2009) și mai multe romane: *Caravana* (2004), *Subreta* (2010), *Biedermeier* (2011), *Mehmed* (2011). Volumul *Dincolo de Arania* (1996) este versiunea definitivă a romanului *Ursa mare*, în timp ce *Stăpânii lumii*, apărut în 1999, dar scris în deceniul anterior, e un roman cu tentă istorică, de factură tradițională, obiectivă, având ca protagonist un parvenit în linia lui Dinu Păturică, proiectat însă pe fundalul anilor de instalare a comunismului în România. Dimensiunea sarcastică este vizibilă în turnura realist-naturalistă a narațiunii. În *Părintele Thom* (2002) D. abordează tema deportării sașilor după al Doilea Război Mondial. *Ciuma boilor* (2005), *Diavolul, aproapele nostru* (2006) și *Umbra Marelui Protector* (2008) compun o nouă trilogie, plasată în Logofania (deghizare șarjată pentru România din perioada de tranziție), textul fiind un amestec de realism satiric, fantastic și grotesc. Literatura pletorică a autorului s-a revărsat și în teatru – *Revelion cu Paloma Blanca* (2003) și în memorialistică – *Firele de iarbă ale Americii* (2002) și *Apel la memorie* (2007).

SCRIERI: *Doi ori doi*, București, 1978; *Oceanul*, București, 1980; *Podul*, București, 1982; *Măgele roșii*, București, 1984; *Ursa mică*, Cluj-Napoca, 1985; *Tare ca piatra*, București, 1987; *Ursa mare*, Cluj-Napoca, 1988; ed. (*Dincolo de Arania*), Brașov, 1996; *Presimțirile*, București,

1989; *Cherry din Dover – Cherry de Dover*, ed. bilingvă, tr. Romanița Rusu și François Mattei, Brașov, 1992; *Zgubilici și Scândurica – Kuschelkopf und Frauschen*, ed. bilingvă, tr. Reimar-Alfred Ungar, Brașov, 1992; *Hohote mari auzind*, Brașov, 1995; *Stăpânii lumii*, Brașov, 1999; *Clipa de Apoi. Discurs mistic*, Brașov, 2000; *Continental Whitman*, Brașov, 2002; *Firele de iarbă ale Americii*, Brașov, 2002; *Părintele Thom*, Brașov, 2002; *Revelion cu Paloma Blanca*, Brașov, 2003; *Caravana*, Brașov, 2004; *Ciuma boilor*, Brașov, 2005; *Ultima tinerețe a Mariei Suru*, Brașov, 2005; *Diavolul, aproapele nostru*, Brașov, 2006; *Drum spre Arania – Weg nach Arania*, ed. bilingvă, tr. Liana Corciu, Brașov, 2006; *Apel la memorie*, Brașov, 2007; *Umbra Marelui Protector*, București, 2008; *Fantoma*, pref. Adrian Lesenciuc, Brașov, 2009; *Zodia interogației*, Brașov, 2009; *Perimetru magic*, pref. Mona Mamulea, M.N. Rusu, Niadi Cernica, Adrian Lesenciuc, Brașov, 2010; *Subreta*, Brașov, 2010; *Biedermeier*, Târgoviște, 2011; *Mehmed*, Brașov, 2011.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, *Un roman din viața uzinei*, TMS, 1979, 4; Piru, *Debuturi*, 115–117; Ioan Holban, *Între credibil și imposibil*, CRC, 1982, 29; Constantin Crișan, *Romanul uzinei*, LCF, 1983, 29; N. Steinhart, „Măgele roșii”, F, 1984, 6; G. Nistor, *Nivelurile realului și metafora epică*, VR, 1986, 11; Tuchilă, *Privirea*, 245–251; Petru Poantă, *Romanul unui mediu*, LCF, 1990, 19; Ulici, *Prima verba*, III, 180–181; Alexandra Vrâncianu, *Revoluția animalelor*, RL, 1992, 36; Ulici, *Lit. rom.*, I, 396–398; *Dicț. scriit. rom.*, II, 144–145; Simion Bărbulescu, *De la poezie la roman*, LCF, 2000, 8; Tudorel Urian, *Duhul lui Ceaușescu*, RL, 2009, 37; Laurențiu-Ciprian Tudor, *Adevărul are coaja tare: convorbiri cu scriitorul Daniel Drăgan*, Brașov, 2009; Popa, *Ist. lit.*, II, 856–857; Victor Petrescu, *Daniel Drăgan – 75 de trepte*, Târgoviște, 2010. **C.H.**

DRĂGAN, Gabriel (8.VI.1904, Nicorești, j. Galați – 11.II.1981, Nicorești, j. Galați), prozator. Este fiul Soltanei (descendentă a unui neam de răzeși) și al lui Panaite Drăgan (mort pe front, în 1917). A urmat școala primară în satul natal și liceul în Focșani și în Piatra Neamț. Absolvind *magna cum laude* Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1929), a fost mai întâi profesor suplinitor în Diciosânmărtin, Dumbrăveni, Aiud, apoi funcționar în Ministerul de Externe, condus de Nicolae Titulescu. În 1923 debuta cu versuri în ziarul „Reformatorul” din Piatra Neamț; aici este și redactor la „Telegraful” (1923–1924) și director al revistei literare „Freemătul” (1925, 1927). Mai colaborează cu poezie, cronică literară, fragmente din monografiile pe care le începuse despre Ștefan Petică și Artur Enășescu la „Tribuna nouă”, „Floarea soarelui”, „Târnava”, „Universul literar”, „Universul”,

„România literară”, „Convorbiri literare”, „Provincia literară” (Sibiu), „Foaia interesantă”, „Izbânda”, „Luceafărul literar și critic”, „Munca literară”, „Cuget clar”, „Îndreptar”, „Frământări”, „Banatul literar”, „Propășirea”, „Preocupări literare”, „Basarabia”, „Provincia” ș.a. În 1933 și în 1935 a scos, la București, „Reacțiunea literară”. A semnat și Petru Șoltuz sau Savel Bornar. Părăsind Bucureștiul pentru a se retrage în satul natal, din 1963 până în 1967 a fost profesor de limba română în Nicorești.

De la romanul *Pe frontul Mărășești învie morții...* (1934; reeditat în mai multe rânduri) – frescă încrâncenată a războiului pentru întregire și satiră a anilor postbelici, indiferenți față de cei ce s-au jertfit atunci, indiferență pe care protagonistul, voluntar pe front, apoi doctor în filosofie și cercetător al lui Henri Bergson, o înregistrează cu o revoltă dusă până la nebunie – la polemica din *Istoria literaturii române* (1936), care elimină modernismul ca „negație” a tradiției, de la versurile strânse în volumul *Trofee de aur* (1937), duioase idile sub cer moldav ori viziuni romantice ale smulgerii din captivitatea „smârcului” prin mistica creației, la galeria de portrete istorice din *Forțele naționalismului creator* (1937), scrisul lui D. este acaparat de adeziunea (de cele mai multe ori prea locvace și nesuștinută artistic) la idealul naționalist al epocii.

SCRIERI: *Pe frontul Mărășești învie morții...*, București, 1934; ed. 6, București, 1974; *Istoria literaturii române*, București, 1936; *Forțele naționalismului creator*, București, 1937; *Pajiști de mărgean. Moarte și ideal. Ceașlov cu adorații*, București, 1937; *Trofee de aur*, București, 1937.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, „*Pe frontul Mărășești învie morții...*”, G, 1935, 2; Romulus Demețescu, „*Pe frontul Mărășești învie morții...*”, PL, 1935, 12; Costin, *Viața*, II, 96–98; A. Brăescu, *Gabriel Drăgan, scriitor nicoreștean*, „Tecuciul”, 1990, 6; *Dicț. scriit. rom.*, II, 145–146; Nicolae Chiscop, *Gabriel Drăgan (1904–1981)*, „Tecuciul literar-artistic”, 2007, 3–4. **S.C.**

DRĂGAN, Gheorghe (9.IV.1943, Viișoara, j. Bacău), poet, prozator, eseist. Este fiul Elenei (n. Stoian) și al lui Neculai Drăgan, țărani, și frate al criticului Mihai Drăgan. Între anii 1958 și 1961 este elev al liceului din Târgu Ocna, urmând apoi cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1961–1966). După ce obține licența în limba și literatura română, intră în redacțiile revistelor „Iașul literar” și „Convorbiri literare” (1966–1969). Între 1970 și 1990 este lector la Editura Junimea din Iași.

Câțiva ani (1990–1992) va fi redactor la Studioul de Radio Iași, iar în 1992 și 1993 editează la Chișinău „Meridianul 28”. Ulterior se întoarce la vechea sa profesiune de editor, lucrând la Institutul European și fiind, în același timp, corespondent la RTV Europa Nova. În 1999, la Universitatea ieșeană, și-a luat doctoratul în filologie. Debutează la „Tribuna” cu versuri încă din timpul studiilor liceale (1960), fiind apoi prezent constant în „Iașul literar”, „Cronica”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Tomis” ș.a. În 1972 îi apare primul volum, *Corabia argonauților*, alcătuit din eseuri și articole, urmat de o carte de versuri, *Titlul la alegere* (1981), și de o alta de povestiri și schițe, *Ioana din primăvară* (1986). În 1989 tipărește primul volum din *Poetică eminesciană*. Este distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1999), cu Premiul Festivalului „Mihai Eminescu” (Suceava, 2001) ș.a.

Volumul de debut al lui D., *Corabia argonauților*, este numai aparent alcătuit aleator. Eseul principal, care dă și titlul cărții, se sprijină pe două metafore: corabie–carte și argonauți–cititori. Criticul este un autor bine informat, care stăpânește metodele moderne de abordare a literaturii, îndeosebi teoria receptării, rezultatul fiind structurarea unui stil propriu. Astfel, se exprimă mai ales prin „parabole critice” atunci când vorbește de argonauți (cititorii), cu starea lor veșnică de căutători ai unei iluzii (lâna de aur), de „ultimul argonaut” sau de „omul pasăre”. O paralelă interesantă se desenează, în capitolul *Eriniile lui Hitchcock*, între nuvela fantastică *Păsările* de Daphné du Maurier și ecranizarea ei, cu decelarea dimensiunii cuplului etern. Criticul este totuși fundamental poet. Se vede aceasta și din metaforismul stilului acestor texte. Primul volum de poezii, *Titlul la alegere*, îl va tipări relativ târziu. Debutul în presă cu versuri sau predilecția critică pentru Charles Baudelaire și M. Eminescu ori pentru mit și poezia modernă erau semnale despre preocupările sale poetice. D. caută regresivitatea: „Zbor invers, în roci, în mări/ presupuse din defuncte ere” (*Peisaje*). Cultivă o poezie a firescului, participă la sărbătoarea naturii, caută „ceas de mulțumire”, ascultă ecourile muzicii copilăriei, cu miturile ei, se joacă cu „rime în in”. Tonul predominant este cel elegiac, poetul fiind un retracțil, căruia nu îi plac larma festivă și nici versurile encomiastice, încorsetarea de orice fel fiindu-i străină. În *Muncă și sacrificiu*, de pildă, vituperează încercările de înregimentare în turmă: „Ritmice, vei

trăi, vei mânca, vei iubi”, la fel în *Bucolică*: „Armură grotescă e versul când se prăvale/ lângă soclul sta-tuilor bombardate cu festivale” și, în fine, în *Bod*, unde ironizează indicațiile de genul: „De astăzi treci la regim pe deplin vertical”. Cu toată simplitatea ei aparentă, poezia este marcată de interogațiile existenței și destinului omului, în linia lui Tudor Arghezi. Volumul de povestiri *Ioana din primăvară* se bazează pe virtuțile amintirii și ale evocării, specifice mai cu seamă scriitorilor din Moldova. De semnalat arta autorului de a face o mișcare de translație dinspre trecut înspre prezentul cotidian, creionând câteva portrete satirice memorabile: activistul obtuz sau responsabilul de cadre bicisnic. Sub titlul *Poetică eminesciană*, D. publică rezultatul unor îndelungi cercetări asupra operei lui Eminescu, un prim volum fiind *Temeiuri folclorice*, în care-și propune să definească „miezul și rațiunea de a fi a artei lui Eminescu în spațiul folclorului românesc”. Investigațiile au cunoscut o turnură decisivă în 1983, la un secol de la prima mențiune privind caracterul folcloric al temei *Luceafărului*, în lucrarea lui M. Gaster, *Literatura populară română*. Sunt abordate teme eminesciene fundamentale, precum „natura – supremul dascăl”, „antitezele sunt viața”, „pre-texte cromatice”, „poetica dorului”. Un capitol, intitulat *Culori și stiluri*, abordează aproape pentru prima oară în exegeza eminesciană aceste aspecte. Semnificativ este că anterior acestui studiu a apărut o ediție fundamentală, îngrijită de D., a lucrării lui Petru Caraman *Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene* (1984), în care sunt cercetate, istoric și comparat, simbolurile eminesciene cu substrat arhaic. O lucrare doctă și totodată cu o stilistică accesibilă, chiar relaxată uneori, *Modele culturale comparate* (2005), inițial destinată studenților, propune un excurs din Antichitate până în Renaștere, într-o abordare interdisciplinară care încearcă să pătrundă în mecanismele ce transformă un om într-un model. „Un labirint de texte și un carusel al perspectivelor auctoriale” (Ioan Holban), la limita dintre ficțiunea autobiografică și un text diaristic care stă sub semnul lui pseudo-, este *Jurnalul lui P. H. Lipa* (2010), încasând două (dar posibil mai multe) povești de dragoste.

SCRIERI: *Corabia argonauților*, Iași, 1972; *Titlul la alegere*, Iași, 1981; *Ioana din primăvară*, Iași, 1986; *Poetică eminesciană*, vol. I: *Temeiuri folclorice*, Iași, 1989; ed. 2, Iași, 1999; *Contemporanii noștri*, Iași, 2000; „... așa se scrie istoria!” – documentar 1944–2002, Iași, 2003;

Modele culturale comparate, Iași, 2005; *Jurnalul lui P. H. Lipa*, Iași, 2010. **Ediții, antologii:** *Cerul în apă. Antologie a debutanților*, I–II, pref. edit., Iași, 1970–1971; Petru Caraman, *Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene*, pref. edit., Iași, 1984; Mihai Drăgan, *Eminescu tânăr sau „A doua mea ființă”*, postfața edit., Iași, 1999; *Balada cultă*, Iași, 2003 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Corabia argonauților*”, LCF, 1972, 44; Al. Dobrescu, *Critica criticii*, CL, 1972, 22; Al. Protopopescu, „*Corabia argonauților*”, TMS, 1973, 5; Teohar Mihadaș, „*Titlul la alegere*”, TR, 1981, 41; Nicolae Turtureanu, *Demitizând, ironizând...*, CRC, 1981, 49; Valentin Tașcu, „*Titlul la alegere*”, ST, 1982, 6; Al. Călinescu, *Povestiri, schițe, momente*, CRC, 1987, 7; Ioan Holban, [Gheorghe Drăgan], RL, 1987, 23, CRC, 1989, 30, LCF, 2011, 34; Al. Piru, „*Poetică eminesciană*”, SLAST, 1989, 29; Anca Noje, „*Poetică eminesciană*”, ST, 2000, 5–6; Nicoleta Sălcudeanu, *Cei doi Drăgan*, VTRA, 2001, 1; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 164–165; Grigore Codrescu, *Poli-valență creativă și culturală – Gheorghe Drăgan*, „Plumb” (Bacău), 2009, 32. **S.I.**

DRĂGAN, Ioana (10.VIII.1969, București), prozatoare, eseistă. Este fiica actriței Ioana Drăgan și a regizorului de film Mircea Drăgan. Absolventă a Liceului de Filologie–Istorie „Zoaia Kosmodemianskaia” (1987), își ia licența la Facultatea de Litere a Universității din București (1993). Din 2001 este doctor în filologie cu teza *Romanul popular în România. Literar și paraliterar*. Lucrează ca bibliotecar la A.T.F. (1988–1991), apoi ca redactor la revista „Moftul român” (1991–1993), profesor de limba și literatura franceză la Școala Centrală din București (1993–1995). Din 1995 devine redactor, iar din 2003 realizator de emisiuni literare și culturale la Societatea Română de Televiziune. În 2012 este angajată în funcția de expert la Institutul Cultural Român. Debutează cu o proză satirică în „Mangafaua” (1990), la îndemnul lui Valentin Silvestru, colaborând apoi cu articole de atitudine, eseuri și proză la „Literatură”, „Moftul român”, „România literară”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Convorbiri literare”, „Apostrof”, „Tomis”, „Familia”, „Cronica”, „Euphorion”, „Caiete critice”, „Viața românească” ș.a. Debutul editorial are loc în 1997, cu volumul de proză scurtă *Vietăți și femei*, în urma câștigării concursului de debut în proză al Asociației Scriitorilor din București. Același volum obține Premiul Uniunii Scriitorilor. Romanul *Mafalda* (2009) a primit Premiul Asociației Scriitorilor din București.

Proza scrisă de D. se integrează în mișcarea mai largă a noului realism postcomunist, determinat

de recâștigarea libertății de expresie și favorizat prin „dezghețul” realității din jur. Aceasta intră în nuvele sau în romane cu toate culorile și aromele ei, nu rareori respingătoare, iar scriitorul extrage semnificații simbolice din materia epică numai la finele unui lung traseu existențial al protagonistului. De respirație mai scurtă, povestirile din *Vietăți și femei* surprind prin răceala cu care autoarea își efectuează introspecțiile. Personajele sunt disecate (la figurat, dar uneori și la propriu) cu mult calm narativ ori sunt lăsate să suporte brutalitățile și sadisme ale altora, preponderent masculine. Vietățile și femeile devin astfel victime predilecte, pe un fundal al mizeriei materiale și morale, desenat aproape naturalist. Prozatoarea are un auz fin, vorbele „eroilor” relevându-le pregnant condiția socială și intelectuală, esența tipologică. *Poveștile Monei* (1999) e o construcție mai ambițioasă și mai matură, ilustrând talentul epic și disponibilitățile autoarei. Trei secvențe, trei „povești”, au în centru câte o Monă cu ochi albaștri: una la vârstă și experiențele dulci-amare ale maturizării erotice, alta, tot tânără, expusă mizeriei și degradării, cu interludiul de vis al unei călătorii în Turcia, iar a treia, vârstnică și grav bolnavă, epavă a unei existențe eșuate. Personajele sunt complexe, cu zone de lumină și umbră, fapt care le conferă verosimilitate. *Mafalda* apare un deceniu mai târziu, după ce autorii unei noi generații impuseseră o proză pe de o parte dezinhibată și detabuizantă, ego-centrată și autenticistă, iar pe de alta rafinat-ficțională, în construcții epice mai ample și mai rotunjite. De mici dimensiuni, *Mafalda* iese, atât prin întindere, cât și prin formulă, din această subîmpărțire. Frustrările și bârfele cotidiene ale gospodinilor tipice din postcomunism formează cadrul pentru experiențele, progresiv dramatice, ale mai tinerei și intelectualizatei Cristina. Personaje reale, în frunte cu președintele țării, sunt translate cu o minimă ficționalizare în microroman, prozatoarea rulând diferite strategii narative, cu o evidentă stăpânire a mijloacelor sale. Exagerările senzaționaliste sunt voite, fiind desprinse din studierea metodică a literaturii de consum. De altfel, în *Romanul popular în România. Literar și paraliterar* (2001) D. investigase sistematic acest subdomeniu al literaturii, intens frecventat în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Analizele de aici sunt pertinente și, mai ales, savuroase prin prisma acelei „expresivități involuntare” (Eugen Negrici) pe care o prezintă

aceste scrieri cu mari ambiții, dar fără suport estetic. Experiența din sfera televiziunii este utilizată de D. în volumul *Bibliotecile din oglindă. Ex-libris de scriitor* (2007), în care dialogurile din fața camerei sunt trecute pe hârtie.

SCRIERI: *Vietăți și femei*, București, 1997; *Poveștile Monei*, București, 1999; *Romanul popular în România. Literar și paraliterar*, Cluj-Napoca, 2001; ed. 2, Cluj-Napoca, 2006; *Bibliotecile din oglindă. Ex-libris de scriitor*, București, 2007; *Mafalda*, București, 2009.

Repere bibliografice: Regman, *Ultime explorări*, 119–121; Dimisianu, *Lumea*, 498–502; Tudorel Urian, *Femei în războiul cotidian*, CU, 2000, 1; Bogdan Popescu, *Trei femei numite Mona*, CC, 2000, 2–3; Nicoleta Sălcudeanu, *Literatura unisex*, VTRA, 2000, 9; Nicoleta Cliveț, *Ieșiri din decor*, VTRA, 2000, 9; Irina Petraș, *A treia femeie*, APF, 2001, 2; Cristea-Enache, *Concert*, 266–278; Catrinel Popa, *Epoca romanțului*, RL, 2002, 5; Daniel Cristea-Enache, *Oracol la Cotroceni*, CLT, 2009, 51.

D.C.-E.

DRĂGAN, Mihai

(6.XII.1937, Viișoara, j. Bacău – 1.XI.1993, Iași), istoric și critic literar.

Este fiul Elenei (n. Stoian) și al lui Neculai Drăgan, țărani, și frate cu scriitorul Gheorghe Drăgan. A urmat școala elementară în satul natal și la Târgu Ocna, unde, între 1952 și 1955, frecventează și liceul, după terminarea căruia se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, absolvind în 1960. În același an este șef de cabinet la Catedra de literatură română a acestei facultăți, devenind profesor în 1991. Și-a luat doctoratul în 1972. A fost membru în comitetele de redacție la revistele „Alma Mater”, „Limba română” (Chișinău), „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, seria literatură (1972 și 1989). A debutat în „Iașul literar” (1958), colaborând apoi cu studii, articole și cronici literare la „Convorbiri literare”, „Cronica”, „România literară”, „Luceafărul”, „Manuscriptum”, „Revue roumaine”, „Steaua”, „Viața românească”, „Literaturul”, „Tribuna” ș.a. Prima carte, *Aproximații critice*, îi apare în 1970.

Istoric literar prin formație și structură, **D.** își concepe monografia *B.P. Hasdeu* (1972; Premiul Uniunii Scriitorilor), după dihotomia tradițională viață–operă. Reprezentând cea dintâi cercetare amplă asupra lui Hasdeu, lucrarea beneficiază de o documentare deosebit de serioasă, iar concluziile la care ajunge autorul după explorarea întinselor și variatelor teritorii pe care savantul le-a străbătut sunt frecvent judicioase. Exegetul analizează detaliat și competent activitatea de istoric, scriitor și filolog a lui Hasdeu, aflând punctele lor comune și constantele revelatorii pentru spiritul hasdeean. O atenție aparte a acordat **D.** vieții și operei lui M. Eminescu. A fost coordonatorul colecției „Eminesciana”, scoasă de Editura Junimea din Iași, în care au apărut peste cincizeci de exegeze eminesciene, atât reeditări ale unor studii consacrate, cât și valoroase lucrări noi. În afara a numeroase studii incluse în diverse publicații de specialitate, a tipărit două volume de interpretări critice (1982 și 1986) – dintre care primul a fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași –, dedicate operei de tinerețe a poetului. Cercetarea se înscrie, programatic, în ramele unui comentariu aflat la confluența dintre critica modernă și cea tradiționalistă, cu predilecție evidentă pentru cea de-a doua, pentru cumpătarea ei. Istoricul literar e un adversar tenace, îndârjit al exagerărilor protocroniste, precum și al acelor care urmăresc reevaluări radicale. Reluând o veche dispută referitoare la valoarea postumelor și a antumelor eminesciene, **D.** înclină net în favoarea textelor antume, considerate singurele care au primit cu adevărat girul creatorului. Opera eminesciană este studiată cu ajutorul a două modalități: una istorică (în care, totuși, biografia este subsumată operei) și una tematică (unde locul de căpetenie revine laitmotivelor obsedante). Istoricul literar îmbină sugestiile biografice cu jaloanele oferite de operă, precum apariția unui motiv definitoriu sau atitudinea față de limbaj. El investighează cu deosebire căile prin care Eminescu se detașează de precursori, pentru a dobândi ceea ce se numește „identitatea ascunsă a personalității creatoare”. Crede că poetul a respectat principiile unei estetici romantice. În consecință, analiza creației are în vedere mai ales concordanțele cu aceasta. Investigarea diacronică este unul dintre elementele esențiale ale criticii lui **D.**, ceea ce conferă interpretărilor sale atributele unei serioase istorii a închipuirilor eminescianismului. **D.**

a studiat atent, de asemenea, opera lui Titu Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea și G. Ibrăileanu, fie în monografiile separate (*G. Ibrăileanu*, 1971, *Lecturi posibile*, 1978), fie în capitole din alte volume (*Clasici și moderni*, 1987). A îngrijit și prefăcut ediții din scrierile lui B.P. Hasdeu, G. Ibrăileanu, Vladimir Streinu, M. Eminescu. A semnat prefete la volume din B.P. Hasdeu, Mihail Sadoveanu, V. Alecsandri, Pompiliu Constantinescu ș.a. Tentat și de instrumentarul criticului de întâmpinare, scrie cronici literare, reunite în două volume, *Aproximații critice* și *Reacții critice* (1973). În această ipostază, înțelege abordarea literaturii ca o „formă a pasiunii”, de unde înclinația către fraza polemică, punitivă, îndreptată mai ales către derapajele pe care le consideră pretins novatoare.

SCRIERI: *Aproximații critice*, Iași, 1970; *G. Ibrăileanu*, București, 1971; *B.P. Hasdeu*, Iași, 1972; *Reacții critice*, Iași, 1973; *Lecturi posibile* (*T. Maiorescu, G. Ibrăileanu*), Iași, 1978; *Mihai Eminescu. Interpretări*, I–II, Iași, 1982–1986; *Clasici și moderni*, București, 1987; *Eminescu tânăr sau „A doua mea ființă”*, îngr. și postfață Gheorghe Drăgan, Iași, 1999. **Ediții:** B.P. Hasdeu, *Pagini alese*, pref. edit., București, 1968; G. Ibrăileanu, *Campanii*, pref. edit., București, 1971, *Mihai Eminescu*, pref. edit., Iași, 1974, *Studii literare*, introd. edit., Iași, 1986 (în colaborare cu Lenuța Drăgan); Vladimir Streinu, *Eminescu*, pref. edit., Iași, 1989; M. Eminescu, *Poezii*, introd. edit., Iași, 1995.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, „*Aproximații critice*”, RL, 1970, 36; Alex. Ștefănescu, „*B.P. Hasdeu*”, TMS, 1972, 8; Ciobanu, *Panoramic*, 320–322; Nicolae Ciobanu, *O nouă exegeză*, LCF, 1982, 24; Nicolae Manolescu, *Poziționismul și metodele noi*, RL, 1987, 21; Gh. Bulgăr, „*Clasici și moderni*”, ST, 1988, 2; Ioan Holban, *Portretul criticului la maturitate*, CRC, 1992, 23; Ion Apetroaie, *Mihai Drăgan – profesorul și criticul*, CRC, 1993, 22; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății*, I, Chișinău, 1994, 45–60; Gurgu, *Peisaj*, II, 266–269; Maței, *Personalități*, VI, 150; *Dicț. scriit. rom.*, II, 146–148; Nicoleta Sălcudeanu, *Cei doi Drăgan*, VTRA, 2001, 1; Lenuța Drăgan, *Mihai Drăgan. Bibliografie*, pref. Pavel Florea, Bacău, 2002. **D.M.**

DRĂGAN, Radu (9.IX.1955, București), poet, eseist. Este fiul Gabrielei și al lui Constantin Drăgan. Urmează, la București, Liceul „Tudor Vladimirescu” (1970–1974) și Institutul de Arhitectură, absolvit în 1982. Publică versuri în „Amfiteatru” și „Luceafărul” și debutează editorial cu volumul *Marea transparență* (1979; Premiul Editurii Albatros). Între 1982 și 1990 practică arhitectura la Romproiect și Proiect București și este, din 1990, cadru didactic la Universitatea de Arhitectură și Urbanism

„Ion Mincu”. În ianuarie 1990 fondează revista „Arhitect” și publică aici, ca și în „Arhitectura” și la „Revista de istorie și teorie literară”, eseuri și critică literară. Mai scrie la „Dilema” („Dilema veche”), „Contrapunct”, „Tribuna”, „Cotidianul” ș.a., fiind și colaborator permanent la „Jurnalul literar”, unde publică articole în marginea actualității. Lucrând în mai multe agenții de arhitectură și decorațiuni interioare, face, la Paris, un doctorat în antropologie socială și etnologică la École des Hautes Études en Sciences Sociales și altul în știința religiilor (1996–2000) la École Pratique des Hautes Études, susținut cu teza *La Pierre Dieu. Espace et matière dans les traités alchimiques de la fin de la Renaissance*. Se stabilește în cele din urmă la Paris, unde conduce propria agenție de arhitectură.

Poemele din volumul de debut al lui D., *Marea transparentă*, se alcătuiesc într-un imaginar încărcat de îngeri, unde „sămânța se naște din abur”, iar cuvântul „se-așază pe inimă suav”. Natura vizionară a lirismului și aspirația spre transcendență, care se vădese și în raporturile cu limbajul poetic, sunt definitorii: „A trebuit să-nvăț acel grai pământesc/ întreb piatra și ea nu-mi răspunde/ întreb mierla și ea tace/ nedumerită/ Norul se furișează tiptil/ Vulturul mă ciocănește disprețuitor/ – Descoperă tu cuvântul, spune el/ Află cuvântul care nu se spune și ne ține pe toate/ să nu ne prăbușim” (*Cerșirea limbii*). În același spirit reflexiv se compun și se succedă în volumul *Vară sălbatică* (2006) secvențe ale imaginarului și ale amintirii, într-un spectacol baroc, ce desfășoară înțelesuri ducând nu o dată spre o viziune a destrămării. O primă culegere de eseuri, *Ființa și spațiul: pentru o hermeneutică a spațiului sacru* (1992, în colaborare cu Augustin Ioan), dezvăluie preocuparea predilectă a autorului. *Muntele înflorit. Contribuție la o hermeneutică a imaginarului* (1998) este o cercetare analitică a spațiului simbolic din mai multe texte alchimice de la sfârșitul Renașterii. Fără nici o tendință spre tracomanie, patru din cele cinci studii de aici se referă la mitul magului Zalmoxis: *Muntele și peștera, Barbarul în imperiu, Mitul renascentist al Magului Zalmoxis, Muntele înflorit*. Informațiile despre cultul lui Zalmoxis se ordonează într-o serie ce relevă structurile care au produs mitul. Și în *Piatra filosofală. Spațiu, spirit și materie în tratatele alchimice de la sfârșitul Renașterii (1595–1624)*, carte din 2010, eseistul examinează erudit contribuția alchimiei la schimbarea perspectivei asupra

raporturilor dintre câteva concepte fundamentale. Încercând „să dea viață unui mod de gândire fără șanse de resuscitare actuală”, exegetul e „înzestrat cu har interpretativ și cu răbdare arhivistică” (Sorin Lavric). *Lumile răsturnate* (2000), traducere a cărții *La Représentation de l'espace de la société traditionnelle. Les Mondes renversés*, apărută la Paris–Montreal în 1999, este o analiză comparativă a spațiului ca reprezentare socială, pe baza cercetărilor autorului în satele vâlcene. D. nu este preocupat doar de spațiul „construit”; el abordează problemele legate de complementaritatea a două entități: lumea de aici și lumea de dincolo, făcând din *Lumile răsturnate*, potrivit opiniei lui Paul-Henri Stahl, o carte greu de înscris într-o disciplină anume. Volumul *Meteorologie* (2008) reunește articole și eseuri politice publicate în primele două decenii postrevoluționare. Voce sigură, echilibrată, formată în contactul cu istoria culturii, D. nu cade niciodată în entuziasmele conjuncturale, relevând mai degrabă reflexele trecutului asupra epocii contemporane.

SCRIERI: *Marea transparentă*, București, 1979; *Ființa și spațiul: pentru o hermeneutică a spațiului sacru* (în colaborare cu Augustin Ioan), București, 1992; ed. (*Symbols and Language in Sacred Christian Architecture*), tr. Cristina Iliana Sălăjan, Lewiston, 1996; *Muntele înflorit. Contribuții la o hermeneutică a imaginarului*, București, 1998; *La Représentation de l'espace de la société traditionnelle. Les Mondes renversés*, pref. Michel Meslin, Paris–Montreal, 1999; ed. (*Lumile răsturnate*), tr. Roxana Pitea, pref. Paul-Henri Stahl, București, 2000; *Vară sălbatică*, Constanța, 2006; *Meteorologie. Articole politice 1990–2007*, București, 2008; *Piatra filosofală. Spațiu, spirit și materie în tratatele alchimice de la sfârșitul Renașterii (1595–1624)*, tr. Stela Gheție, București, 2010.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, „*Marea transparentă*”, AFT, 1979, 10; Laurențiu Ulici, *Universul poetic*, RL, 1980, 3; Dorin Ștefănescu, „*Muntele înflorit*”, VTRA, 1999, 4; Baptiste Coulmont, [*Radu Drăgan*], „Archives des sciences sociales des religions” (Paris), 1999; Anne Vergati, *Ethnologie française*, Paris, 2000, 647–648; Marius Vasileanu, „*Cred că sunt un fel de vestigiu nereușit al mitului omului universal*” (interviu cu Radu Drăgan), ALA, 2007, 878; Emilian Marcu, „*Vară sălbatică*”, CL, 2007, 8; Sorin Lavric, *Simboluri în firidă*, RL, 2011, 4. **M.P.-C.**

DRĂGANU, Nicolae (18.II.1884, Zagra, j. Bistrița-Năsăud – 17.XII.1939, Cluj), istoric literar, filolog. Este fiul Dochiei (n. Manu) și al lui Teodor Drăganu, învățător. După absolvirea școlii „triviale” din comună, urmează, între 1894–1902, cursurile Gimnaziului Superior Fundațional din Năsăud.

Obține apoi o bursă din fondurile grănicerești și studiază filologia clasică și limba română la Universitatea din Budapesta. Își susține doctoratul în 1906 cu o lucrare despre compunerea cuvintelor românești, scrisă în limba maghiară, publicată în același an. Este încadrat ca profesor „suplent” la Gimnaziul Superior Fundațional (devenit Liceul Român Grăniceresc) din Năsăud, iar în 1908, după primirea atestatului în specialitățile limba și literatura latină, greacă și română, este promovat profesor „ordinar” definitiv. Obține în 1916 abilitarea ca docent la Universitatea din Cluj, pentru ca, imediat după Marea Unire, să se implice în reorganizarea acestei instituții de învățământ superior. În 1919 devine profesor la Catedra de limba și literatura română II (Istoria limbii și literaturii române vechi) de la Facultatea de Litere și Filosofie. Deține pentru o perioadă funcțiile de prorector și rector girant al Universității „Regele Ferdinand I” și pe aceea de decan. Face parte, concomitent, din echipa Muzeului Limbii Române, înființat de Sextil Pușcariu, la Cluj, în 1919, unde participă, împreună cu Theodor Capidan, Constantin Lacea, Constantin Diculescu, Teodor Naum, Ștefan Pașca ș.a., la elaborarea *Dicționarului limbii române*. Este ales membru corespondent al Academiei Române în 1923 și membru activ în 1939, precum și președinte al secției literare a Astrei și al Societății Române de Lingvistică (1939). În intervalul 1933–1938 a fost primar al Clujului. Debutază publicistic ca elev, în anul școlar 1901–1902, în revista „Musa someșană” a Societății de Lectură Virtus Romana Rediviva din Năsăud, cu câteva „observări critice” asupra poeziei *Moartea lui Fulger* de George Coșbuc. Începe să colaboreze cu articole și recenzii la „Revista Bistriței”, „Nyelvtudomány” și „Lupta”, ultimele două din Budapesta, iar primul studiu mai amplu, intitulat *Limbă și istorie*, este publicat în 1909 în „Transilvania” din Sibiu. În 1914, la recomandarea lui A. Philippide, Academia Română îi editează lucrarea *Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, o primă afirmare a vocației sale filologice. În paralel, continuă să fie prezent cu numeroase studii de istorie a limbii, lexicologie, toponimie, antroponimie și istorie literară în reviste precum „Luceafărul” (Sibiu), „Pagini literare” (Arad), „Societatea de mâine” (Cluj), „Arhiva someșană” (Năsăud), „Junimea literară” (Cernăuți), „Revista filologică” (Cernăuți), „Anuarul Institutului de Istorie Națională” și, cu precădere, în

„Dacoromania”. Volumele consacrate onomasticii și sintaxei completează profilul unui dintre reprezentanții de frunte ai școlii lingvistice clujene.

Studiul vechilor texte românești a fost o constantă a exegezelor lui D., ilustrate în primul rând de ediția din 1914 consacrată celor două miscelane nord-transilvănene, *Todorescu și Marțian*, în al cărei preambul filologul scria: „Chestiunea priorității între tipăriturile și manuscriptele cele mai vechi ale noastre este de o importanță capitală, căci cu cât se vor descoperi mai multe manuscripte vechi, din cari se va putea reconstrui prototipul originalului, respectiv al traducerii originale, cu atât mai ușor se va rezolvi definitiv și se va putea constata data când am început a scrie, respectiv a traduce cărți în românește”. Contribuțiile de istorie literară ale lui D. au, mai întâi, o componentă filologică, textologică, complinită de o perspectivă comparatistă și culturală. Principalele sale studii consacrate perioadei vechi sunt aplicative și cuprind, de regulă, în subsidiar, transcrieri de texte, reproduceri de filigrane, facsimile sau glosare. Pot fi enumerate câteva titluri de referință: *Calvinismul și literatura românească* (1916), *Un pasaj din Evangheliarul de la 1560-61 al lui Coresi rău înțeles până acum* (1921), *Critica științifică în filologia noastră actuală* (1922), *Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc* (1922), *Catehisme luterane* (1922), *Cea mai veche carte rákóczyană* (1922), *Pagini de literatură veche* (1923), *Manuscrisul Liceului Grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești* (1923), *Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, voievodul Moldovei* (1925), *Despre ce Psaltire și Liturghie vorbește Pavel Tordași la 1570?* (1926), *Versuri vechi* (1926), *Cea mai veche „slavoslovie” (doxologie) românească* (1929), *Un manuscris calvino-român din veacul al XVII-lea* (1936), *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea?* (1938), *Transcrierea textelor chirilice* (1941) ș.a. O solidă cercetare monografică, apărută în 1926 în „Dacoromania”, este dedicată umanistului ardelean Mihail Halici, cu un subtitlu semnificativ: *Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII. D.* întreprinde aici un excurs amplu în literatura barocă transilvană, în care se examinează biografia acestei familii de cărturari români, cântecele calvine și psalmii versificați copiați de Mihail Halici senior în jurul anului 1640, încercările literare ale lui Mihail Halici fiul, cel care se considera „nobilis romanus civis”,

precum și raporturile acestuia cu Valentin Franck von Franckenstein și cu Francisc Páriz Pápai. Studiarea dicționarului *Anonymus Caransebensiensis*, căruia îi găsește un model latino-maghiar, îi sugerează exegetului o serie de argumente în favoarea atribuirii textului aceluiași Halici junior, deși își dă seama că „mai plutește o mică umbră de îndoială” asupra acestei paternități. Apetența pentru medievalistica literară și-a găsit confirmarea prin publicarea, în 1938, a micului tratat intitulat *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, redactat inițial în română. Lucrarea constituie o retrospectivă a literaturii medievale și premoderne transilvănene, privită în contextul fenomenului cultural național. Istoricul își propune, astfel, să realizeze o panoramă reprezentativă, ale cărei repere se situează între primele manifestări de „literatură bizantină mijlocită de lumea slavă” și până în jurul anului 1780, „dată la care se poate fixa începutul literaturii nouă românești”. Un posibil model este *Istoria literaturii române. Epoca veche* a lui Sextil Pușcariu. **D.** va îmbrățișa din aceeași perspectivă „evoluționistă”, ca și predecesorul său, studiul istoriei literare, concepută în strânsă interdependență cu dezvoltarea limbii literare. Sunt repuse în discuție aspecte susceptibile de interpretări în privința originilor scrișului în limba română, precum și a rolului pe care l-au avut o serie de centre culturale în dezvoltarea tiparului. Este surprinsă, totodată, și activitatea de promovare a cărții manuscrise, atât a textelor religioase, cât și a literaturii populare. În același timp el reevaluează figuri de cărturari, cvasianonimi până atunci, ignorați, în general, de istoriografia noastră literară, între care Ioan Zoba din Vinț, Gheorghe Buitul, Gavril Ivul, Mihail Halici, Teodor Corbea, Radu Tempea, Gherontie Cotorea sau Dimitrie Eustatievici Brașoveanu. Preocupat de elucidarea unor probleme de filiație a textelor românești sau a ecourilor influenței calvine în literatura veche, autorul pune în evidență, cu probitate, interferențele culturale româno-maghiare care au favorizat ecloziunea fenomenului autohton. Trebuie remarcat faptul că formația sa și-a pus amprenta, în planul descriptiv-analitic, asupra modului de concepere a acestei sinteze, istoria literară constituind, pentru **D.**, „o formă de cultură filologică” (Marin Bucur). El se angrenase, de fapt, încă de la primele sale studii, în febra discuțiilor din epocă, nu o dată polemice, în legătură cu localizarea și

datarea textelor rotacizante, precum și cu identificarea curentului cultural care a determinat apariția primelor traduceri de cărți religioase în limba română. Este interesant că autorul și-a revizuit, pe parcurs, unele opinii, fără să rămână adeptul închistat al unei teorii unice, imuabile. Astfel, dacă la începuturile sale aderase la teoria husită, lansată de N. Iorga și împărtășită, mai apoi, de Sextil Pușcariu, I.-A. Candrea, Al. Procopovici și I. Bianu, **D.** renunță, în volumul din 1938, la această opțiune și admite o „conciliere” a diverselor teorii. De asemenea, în privința locului în care s-a efectuat transpunerea textelor rotacizante, el adoptă, în 1914, o soluție de compromis între punctele de vedere exprimate de N. Iorga și de Sextil Pușcariu. Mai târziu, în 1924, într-o amplă recenzie tipărită în „Dacoromania”, **D.** atribuie traducerea celor mai vechi texte românești unui sas din regiunea Bistriței, refugiat apoi în Moldova, pentru ca în *Histoire...* să opteze pentru un traducător din sudul Transilvaniei. **D.** susține că textele rotacizante ar fi copii moldovenești după originalele sud-ardelenesti, fără rotacism, din care descind, deopotrivă, și tipăriturile coresiene. De menționat că localizarea în Moldova a copiilor a fost validată, în parte, de cercetările ulterioare. Datarea vechilor texte este discutată mai precaut de **D.**, traducerea celor rotacizante fiind plasată aproximativ în prima jumătate a secolului al XVI-lea, iar a unora dintre cărțile coresiene (*Tetraevanghelul*, *Apostolul*, *Psaltirea*) la sfârșitul deceniului al șaselea al aceluiași secol. Există și ipoteze mai puțin credibile emise de profesorul clujean, dar multe au fost legitime de studiile actuale. Fenomenul cultural vechi românesc este abordat, așadar, dintr-o perspectivă predominant filologică, în care se face în permanență apel la realitatea textuală. Faptul de limbă este adus adesea în sprijinul ipotezelor și a datelor de istorie literară. De altfel, într-un capitol introductiv, rămas nepublicat, la *Cursul de istorie a literaturii române vechi*, **D.** își expune principiile metodologice, prin integrarea istoriei literare în filologie, căreia îi conferă, în spirit neogramatic, o sferă atotcuprinzătoare: „Istoria limbii și a literaturii fac parte din filologie. [...] Când studiem deci istoria limbii și a literaturii pe bază de texte pe care le colaționăm, stabilim, interpretăm și criticăm, întrebuițăm metode filologice, facem filologie, fie

că o înțelegem pe aceasta în sensul ei obișnuit, ori în cel mai strâmt”.

SCRIERI: *Istoria școalelor năsăudene* (în colaborare cu Virgil Șotropa), Năsăud, 1913; Mihail Halici (*Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*), Cluj, 1926; George Coșbuc *la liceul din Năsăud și raporturile lui cu grănicerii*, [Bistrița], [1927]; *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, București, 1938; ed. bilingvă (*Istoria literaturii române din Transilvania de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea – Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*), îngr. și pref. Octavian Șchiau și Eugen Pavel, Cluj-Napoca, 2003. **Ediții:** *Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, București–Leipzig–Viena, 1914; George Coșbuc, *Povești în versuri*, Sibiu, 1929.

Repere bibliografice: N. Cartoian, „Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc”, AIN, 1923; Al. Rose-tti, „Manuscrisul Liceului Grăniceresc «G. Coșbuc» din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești”, „Grai și suflet”, 1925, 1; N. Iorga, „Mihail Halici (*Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*)”, RI, 1926, 10–12; N. Cartoian, N. Drăganu, CEL, 1940; D. Popovici, *Nicolae Drăganu*, GR, 1940, 1–4; Sextil Pușcariu, *Nicolae Drăganu*, DR, 1941; Iorgu Iordan, *Nicolae Drăganu. 1884–1939*, „Societatea Română de Lingvistică”, 1942, seria I, memoriul 1; Romulus Todoran, *Nicolae Drăganu*, T, 1942, 12; Perpessicius, *Opere*, X, 89–90; Bucur, *Istoriografia*, 184–187; Macrea, *Contribuții*, 348–364; Octavian Șchiau, *Nicolae Drăganu – filolog și istoric literar*, CLG, 1984, 2; Nicolae Florescu, *Istoriografia literaturii române vechi*, I, București, 1996, 19–20; Mihai Gherman, *Nicolae Drăganu – filolog*, DR, 1998–1999, 1–2; Pavel, *Arheologia*, 138–147.

E.P.

DRĂGĂNOIU, Ion
(6.I.1943, Brașov –
23.V.2003, București),
poet.

Este fiul Elenei (n. Moraru) și al lui Gheorghe Drăgănoiu, funcționar. Învăță mai întâi în orașul natal, unde în 1960 termină liceul, și e student la Facultatea de Filologie din Cluj până în 1964, absolvind în 1965 Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, secția jurnalistică. Între

1965 și 1970 funcționează ca redactor la Radioteleviziunea Română, iar până în 1984 ca redactor la „România liberă”. Un timp liber profesionist, conduce după 1989 agenția I.D. Press International. A debutat în 1966 la revista „Luceafărul”, iar prima carte de versuri, *Aproape sonete*, îi apare în 1969. Pentru *Scene de vânătoare* (1981) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar pentru *Starea provizorie* (1984) cu Premiul Asociației Scriitorilor din București, un premiu al aceleiași asociații obținând și în 2000. I s-au mai acordat premii la festivalurile internaționale de la Varșovia, Sarajevo, Smederevo. A colaborat la mai toate revistele literare din țară și a semnat și cu pseudonimul Speusip.

Cu *Aproape sonete* D. încearcă să reimpună forma fixă de poezie într-un moment în care versul liber aproape se clasicizase. Gestul nu este polemic, cum ar putea să pară, ci dovedește o intuire exactă a propriilor disponibilități. Bun meșteșugar al versului, el se arată preocupat exclusiv de forma lor, imaginarul liric limitându-se la câteva obsesii: plecarea, întoarcerea, trecerea ireversibilă a timpului, nostalgia amintirilor, tristețea iubirii pierdute. Tonul discret de cantilenă e întrerupt de enunțuri ce se vor grave, dar care, prin frecvența folosirii, se banalizează. Cel de-al doilea volum, *Discurs împotriva metodei* (1971), surprinde prin schimbarea stilului și a manierei. E o poezie prin excelență discursivă, în care nu se mai întrezărește nimic din grija excesivă pentru formă, ci, dimpotrivă, izbitoroate e încercarea de exprimare nudă a ideii. Dacă în placheta de debut D. ermetiza în maniera Ion Barbu, acum, ca și în *Poeme mecanice* (1973), spiritul tutelar se dovedește a fi Nichita Stănescu, depistabil încă de la titlurile poemelor: *Ceea ce se vede*, *Ceea ce abia se mai vede*, *Ceea ce se aude*, *Ceea ce nu se poate mânca* etc. Odată cu *Grădina de iarnă* (1980), poetul reușește desprinderea de modele, oferind un teritoriu liric propriu, în care grădinarul, „poarta fecioarei”, grădina sunt doar câteva simboluri ce revin cu obstinație. Așa cum în *Scene de vânătoare* „regele parcului”, un personaj misterios, dă unitate întregului volum, în *Camera albă* (1982) metafora cheie o constituie legiunile interioare care „mărșăluiesc neobosit” sau „se apropie de ultimul cerc”. Versurile din *Starea provizorie* nu fac decât să accentueze ceea ce Mircea Iorgulescu remarcase în urmă cu câțiva ani: „Indiferent însă de atitudinea stilistică adoptată, Ion Drăgănoiu este un sentimental obosit, cu emoții destrămate

și muzicale, fugar melancolice”. A mai semnat și reportajele din *Fotografii fără retuș* (1974, în colaborare cu Mihai Creangă) și din culegerea *Convorbirile de joi* (1988), ce cuprinde textele radiodifuzate în cadrul emisiunii cu același titlu.

SCRIERI: *Aproape sonete*, București, 1969; *Discurs împotriva metodei*, București, 1971; *Poeme mecanice*, Cluj, 1973; *Fotografii fără retuș* (în colaborare cu Mihai Creangă), București, 1974; *Grădina de iarnă*, Cluj-Napoca, 1980; *Scene de vânătoare*, București, 1981; *Camera albă*, București, 1982; *Starea provizorie*, București, 1984; *Convorbirile de joi*, Cluj-Napoca, 1988; *Alice în țara noțiunilor*, București, 2000; *Claudia-san sau Poemul celular*, București, 2000; *Noapte iugoslavă*, pref. Lucian Raicu, București, 2001; *I fedeli d'amore*, pref. Octavian Soviany, București, 2001.

Repere bibliografice: Dan Laurențiu, „*Aproape sonete*”, LCF, 1969, 16; Nicolae Baltag, „*Aproape sonete*”, „Scân-teia tineretului”, 1969, 6212; Dumitru Micu, „*Aproape sonete*”, RL, 1969, 43; Corina Popescu, „*Discurs împotriva metodei*”, RL, 1972, 3; Daniel Dimitriu, „*Poeme mecanice*”, CL, 1973, 2; Iorgulescu, *Scriitori*, 59–60; Dinu Flămând, *Sub un clopot de sticlă*, AFT, 1980, 4; Laurențiu Ulici, *Clima poetică*, CNT, 1980, 4; Petru Poantă, „*Grădina de iarnă*”, TR, 1980, 14; Dana Dumitriu, *Un volum convingător și original*, RL, 1980, 17; Valentin Tașcu, „*Camera albă*”, CRC, 1983, 4; Dumitru Radu Popa, „*Starea provizorie*”, TBR, 1984, 279; Raicu, *Fragmente*, 293–295; Tartler, *Melopoetica*, 162–164; *Dicț. scriit. rom.*, II, 148–149; Cistelean, *Al doilea top*, 82–84. **D.Gr.**

DRĂGESCUL, Ioan (Ioachim) C. (8.IX.1844, Blăjel, j. Sibiu – 21.IV.1915, București), autor de versuri, prozator. Cu gimnaziul și liceul făcute la Blaj, înscris un timp la Facultatea de Drept din Pesta, urmând apoi medicina la Viena, **D.** își desăvârșește studiile în Italia și își ia, în 1872, doctoratul în medicină. A fost medic în Craiova, medic primar de județ la Tulcea și Constanța, medic-șef al districtului Dolj. În timpul războiului din 1877 a plecat pe front. Preocupat de educația sanitară a populației, publică mai multe cărți în domeniu.

Activitatea literară a lui **D.**, restrânsă, discon-tinuă și mai cu seamă modestă ca valoare, debu-tează în timpul studiilor la Pesta (colaborări la „Concordia” și, mai intens, la „Familia” lui Iosif Vulcan) și continuă la Viena, unde ia parte la întrunirile literare ale Societății România, devenită ulter-rior România Jună. În Italia, la Torino, i-au apărut culegerea de poezii *Amor și Patria* (1869), semnată Brutu Catone Horea, și volumul *Doruri și speranțe* (1871). Versurile glorifică eroii trecutului, invocă

demnitatea în restriște, aruncă blesteme împila-torilor străini. În pofida sentimentelor frumoase care le animă, poeziile sunt artificioase, prolix, prozaice și stârnesc ironia lui Titu Maiorescu, criti-cul junimist considerându-le de-a dreptul rizibile. Dintr-o perioadă de junețe datează și romanul *Noapțile carpatine sau Istoria martirilor libertății*, tipărit la Pesta, în 1867. În încercarea de a-și mobi-liza contemporanii, autorul evocă momente sem-nificative din istoria Transilvaniei, precum răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan. De fapt, în „roman” sunt dispuse succesiv mai multe povestiri, reme-morări înscenate romantic pe parcursul câtorva „nopti carpatine”. Episoadele narative devin însă pretexte pentru niște discursuri emfatic, cu frază pletorică, chestiunea viabilității personajelor neintrând aici în discuție. Târziu, în 1903, mai apare culegerea de nuvele *Dezmoșteniții*, iar în 1913 *Pro Patria*, o povestire ce romanțează vremea colo-nizării romane în Dacia. Utile, oarecum intere-sante, mai ales pentru că se adresau cititorilor din Ardeal, sunt sentimentalele impresii de călătorie în Italia, Elveția și Franța, publicate în „Familia” (1868–1872). **D.** împărtășește idei mazziniene, cul-tivă relații cu oameni politici și publiciști italieni, trece în limba italiană fragmente de poezie popu-lară românească. A tradus un cânt din *Infernul* de Dante („Familia”, 1877) și a mai a publicat broșura *Publiu Ovidiu Nasone* (1887).

SCRIERI: *Noapțile carpatine sau Istoria martirilor liber-tății*, Pesta, 1867; *Amor și Patria*, Torino, 1869; *Doruri și speranțe*, Torino, 1871; *Martirii libertății*, Râmnicu Sărat, 1884; *Publiu Ovidiu Nasone*, Constanța, 1887; *Iluzii și dezamăgiri*, Constanța, 1891; *Dezmoșteniții*, București, 1903; *Pro Patria*, Craiova, 1913.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 180–182, 185, 187; Pop, *Conspect*, II, 197–199; Elie Dăianu, *Forțele lati-nității regeneratoare. Un suflet eroic uitat: dr. Ioachim C. Drăgescu*, Cluj, 1938; *Dicț. lit.* 1900, 302–303; Popa, *Tec-tonica*, 198–201; Faifer, *Semnele*, 96; *Dicț. scriit. rom.*, II, 149–150; Popa, *Penumbra*, 23–35. **G.D.**

DRĂGHICESCU, Alexandru G. (27.X.1862, Bucu-rești – ?), poet. Este fiul Theodorei și al lui Gheorghe Drăghicescu. Elev al Școlii Militare de Infanterie și Cavalerie (1877–1879), va fi ofițer de carieră, căpi-tan în 1907, ulterior avansat maior, comandant de regiment în august 1916, demobilizat în 1918.

D. a fost, în lumea literelor, un diletant per-severent și cu veleități. A colaborat cu versuri la „Oltul”, „Războiul”, „Amicul familiei”, „Recreațiuni

literare”, „Curierul Olteniei”, „Independentul”, adunându-le apoi în volumele *Flori singuratice* (1887) și *Flori veștejite* (1908). Sentimentale și romanțioase sau fals meditative, în spiritul liricii minore de la sfârșitul secolului al XIX-lea, poeziile mimează, uneori până la pastişă, atitudini lirice pașoptiste (Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu) sau eminesciene. Legende de lui Bolintineanu sunt și modelul poemelor dramatice închinat lui Mihai Viteazul – *Bătălia de la Călugăreni* (1892) și *Moartea lui Mihai Vodă Viteazul* (1908). Textele, convenționale, notabile totuși pentru fluiditatea monologurilor versificate, cu unele scene nu lipsite de dramatism, eșuează în cele din urmă în stridente exaltări patriotice. Ușurința de a versifica este vizibilă și în traducerea, în cadențe cam săltărețe, a tragediei *Cidul* de Corneille, în 1883. Pentru „junimea studioasă” D. a alcătuit *Tratat de literatură* (1887), cuprinzând noțiuni de stilistică, retorică și poetică, precum și un capitol despre „facultățile literare” (geniu, talent, imaginație), toate exemplificate cu pasaje din clasici francezi și din scriitori români. Capitolul final, consacrat istoriei literaturii române (cu date foarte sumare), este însoțit de o selecție de texte din proza și poezia românească.

SCRIERI: *Flori singuratice*, București, 1887; *Tratat de literatură*, București, 1887; *Bătălia de la Călugăreni*, București, 1892; *Moartea lui Mihai Vodă Viteazul*, București, 1908; *Flori veștejite*, București, 1908. **Traduceri:** Corneille, *Cidul*, București, 1883; Lamartine, Hugo, [Versuri], în *Flori veștejite*, București, 1908.

Repere bibliografice: Sasu, *Retorica*, 173–180; *Dicț. lit.* 1900, 303. **L.V.**

DRĂGHICI, Manolachi (1801, Iași – 1887, Iași), memorialist. Cel dintâi născut al vornicului Iordachi Drăghici, D. învață la Școala Domnească din Iași. E, de timpuriu, căminar, în 1824 primește rangul de spătar, iar în 1828 pe acela de postelnic. În 1830 intră în magistratură, fiind, în continuare, președinte al Tribunalului din Dorohoi (1834), oraș unde a fost și ispravnic, și al Tribunalului de Comerț din Galați (1839). Om vechi, rămas în urma vremurilor pe care nu le mai poate înțelege, în ultimii ani ai vieții trăiește izolat și nebăgat în seamă.

Înzestrarea lui D. a fost pentru memorialistică. A scris însă și versuri, publicate în „Alăuta românească” (1837). Cunoscător de limbi străine,

a tradus o carte intitulată *Iconomia rurală și dumesnică* – una dintre primele lucrări de știință economică la noi –, un cod comercial și o culegere de rețete gastronomice, *Rețete cercate* (1846). Între 1849 și 1855 scoate mai multe „acatiste”. Optica prin care D. privește evenimentele în *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre* (I–II, 1857) e aceea a clasei sale, optică tendențioasă, fără ca autorul să fie un om de rea-credință. Acest cronicar întârziat e un spirit conservator, atașat de legea și de obiceiurile din vechime. Istoria Moldovei începe, în evocarea lui, cu descălecatul și se continuă, după o prezentare generală a provinciei și a originii locuitorilor, cu firea și obiceiurile lor, cu o recapitulare a domnitorilor, de la Dragoș Vodă până la Grigore Al. Ghica. Alte evenimente care își găsesc loc în cronică sunt războiul ruso-turc (1768–1774), luarea Bucovinei, ocupația rusească din 1806–1812, zilele de „zaveră” (1821), revoluția de la 1848. Câtă vreme se bizuie doar pe scrisul altora (Grigore Ureche, Dimitrie Cantemir, Dionisie Fotino ș.a.), expunerea e austeră. Când evocarea se apropie de vremea sa, stilul se însuflețește, prinde culoare. Nostalgia trecutului se desprinde din cronica lui D., conștient totuși de neajunsurile vechiului regim, pe care le pune însă, în mare parte, pe seama „streinizmului”, condamnând „stăpânirea grecilor”. El are destulă simpatie și înțelegere pentru țărâtime, după cum nu vede cu ochi buni luxul și trândăvia mării boierimi, care și-a pierdut „simțul patriotismului”. Aprobă ceea ce ar putea ajuta la propășirea economică și culturală a Moldovei, dar în general e sceptic, chiar ironic față de tendințele înnoitoare din viața politică și socială. Mișcarea de la 1848 este zugrăvită în tente oarecum caricaturale. Din punct de vedere literar, asemenea momente, când detașarea face loc sentimentelor personale, intervenției aprinse, chiar și nedrepte, sunt cele mai convingătoare. Câte o fizionomie de domn fanariot ori episoade dramatice, cum este acela al asasinării lui Grigore Ghica, rețin iarăși atenția prin precizia descrierii. D. are darul de a povesti unele întâmplări ca și cum el ar fi fost de față la săvârșirea lor.

SCRIERI: *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre*, I–II, Iași, 1857.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, 40–51; Andrei Pippidi, *Un cronicar întârziat: Manolachi Drăghici*, București, 1967; *Dicț. lit.* 1900, 303–304; Constantin Ostap, *Citind o carte veche...*, DL, 2001, 39. **F.F.**

DRĂGHICI, Marian (25.II.1953, Osica de Sus, j. Olt), poet, publicist. Este fiul Alexandrei (n. Mustăță) și al lui Mihai Drăghici, apicultor. După absolvirea liceului urmează doi ani la Facultatea de Bibliotecă și Documentare a Universității din București (1972–1974). Până în 1989 are diverse slujbe: în învățământ, la Uzina de Aluminiu din Slatina, la Casa de Cultură din Cernavodă și pe șantierele din aceeași localitate. La Radio Europa Liberă Virgil Ierunca dă citire câtorva dintre poemele sale, apărute în „Viața românească”. Debutează publicistic în 1972 la „Steaua” și „Luceafărul”, semnând cu pseudonimul Marian Luca. Debutul editorial, anunțat în 1983, cu o prefață de Ștefan Aug. Doinaș, i se amână până în 1988, când cartea apare, însă cu titlul inițial – *Descriere despre altă natură* – schimbat în *Despre arta poetică* și fără prefață; în 1985 fusese premiată de revista „Ramuri” ca „volum în manuscris”. După 1989, după colaborări sporadice în presă și în sistemul editorial, devine secretar general de redacție la „Ziua literară” (2005–2006), suplimentul cotidianului „Ziua”, unde semnează rubrica „Cronica Cenaclului Uniunii Scriitorilor din România”, și secretar al secției de poezie a Asociației Scriitorilor din București. Din 2006 funcționează ca secretar general de redacție și apoi redactor șef-adjunct la „Viața românească”.

Despre arta poetică se hrănește dintr-un modernism plecat din Stéphane Mallarmé, grefat pe o mistică a creației și a ideilor înalte – „amara artă/ a surâsului pe pământ și-a înălțării/ mai mult pe vârfuri/ la cunoașterea fără obiect” (*Despre arta poetică*). Meditația asupra liricului se identifică la D. cu o meditație asupra omului, ca emanat al unei divinități când manifeste, când oculte, condiție pe care poezia e capabilă s-o surprindă, ca o fotografie a transcendentului: „urma care rămase pe locul acela bătătorit în om, după plecarea intempestivă a îngerului, e poezia./ Lucrarea mea de o viață: să fac fotografia, marea fotografie –/ în fapt, să prezerv un sâmbure de îngeritate –, înainte de a se șterge cu totul/ din memoria locului urma pâlâirii lui Dumnezeu în om”. Poetul – călăuză a „lumilor” în „haosul multifoliu” – face, în momentele sale de grație, fuziunea planurilor ontologice, privind spre esențe ca spre indeniabile realități imateriale: „în nopți de iarnă cu rămureaua de scaiete/ plimbam la scâldătoare/ lumile, câte sunt” (*Autoportret cu rămureaua de scaiete*); „e vremea un cristal să ai în minte, o absență/ plină de lacrimi [...] paharul

din goluri se umplu, să-și vadă calea/ ochiul lăuntric, divinatoriu” (*Poem pauper*). Imaginarul tinde, de altfel, spre soluții de dizolvare a mundanului în diafan, în fum sau în eter, în spectral („în mine se desfoaie daimonul, clarul/ ca varul pe zidiri se-aprinde harul/ varul pe zidiri/ varul” – *Se desfoaie daimonul*) sau în „gradul zero” al existenței terestre. Este exploatată o atracție a golului afină unui „extaz întunecat, din aceeași familie cu soarele negru nervalian” (Mircea Iorgulescu). Tema „stelei duble” – ca reflexie a două lumi –, chintesențiala „roză mentală”, laitmotiv al întregii opere a lui D., „șerpeasca bătaie de aripi a nimicului”, „sporii de har”, „absența umană” ori „starea de imponderabil” participă la aceeași ofensivă a degrevării de real sau a investiției acestuia (inclusiv a limbajului) cu funcția unică de interludiu spre o altă lume: „Extrem de rar am trecut totuși marea./ Mare după mare lumea densă, umană/ fără un strop/ de apă (în lumina de zi scepticul aprinse lampa/ șoptii:/ încet, vino către mine ca fumul peste coline, violet)// La gradul zero al dezrobirii acum/ însă nici o prezență. Munca e/ a celui ce se-ntoarce din moarte/ cu inima albă/ aici – departe. *Unde tandra indiferență a lumii/ leagănă fără cuvânt/ oul porumbiței în aer/ anii mei de ospetie pe pământ*” (*Poemul ca o sabie japoneză sau Anii mei în ospetie pe pământ*). Oul, arborele, himera, fructul („Fructul din ramă, subit/ cade în hăul de-afară” – *Poemul după Albrecht Dürer*) și elementele unei arhitecturi presocratice a lumii (aerul, apa, focul) concură spre un etos de mistică medievală și în același timp de epurare modernistă a liniilor. Primul volum de după 1989, *Partida de biliard din pădurea rusească* (1995), dedicat soției dispărute, redimensionează relația cu lumea și cu poezia: „Poate că totuși există/ ceva mai real decât neantul, domnule Beckett/ iubirea unei femei care nu mai este”. Evanescențele și filiațiile moderniste nu dispar („Aprinse țigara cum ai aprinde o rămășiță a timpului”, sună un vers din *Ziua de lucru a lui René Char*), însă în discursul liric își face loc o realitate iscodită mai amănunțit, în imediatul ei. „Coadă șarpelui cu penaj roșu-roșu interminabil” din *Despre arta poetică* devine aici calvarul pieței făcute „la cozi interminabile”; apare o atitudine mai decis etică, identitatea lirică se rupe între „eul meu mistic și batracianul ateu”. Revenirea la „uneltele scrisului” și visul scrierii unui „poem dumnezeiesc” sunt contrapunctate de *flash*-urile

unui eros necenzurat și totuși livresc. *Lunetistul* (1996), reeditat în același an cu titlul *Lunetistul & cocoșul de tablă*, inițiază tranziția formulei lirice a lui D. dinspre (neo)modernism spre un post-modernism formal, exprimat în texte lungi, narative, cu dialoguri și personaje, cărora nu le sunt străine intertextul, aluzia culturală, micile inserții autoparodice, alternarea registrelor grav și derizoriu, ironia, invazia cotidianului și a biografiei în mit și viceversa. Totuși, atașamentul față de cultul înalt al poeziei scrutaătoare de esențe se păstrează, dobândind o formă mai insidioasă, oblică, dar nu mai puțin marcată. Poem amplu, deschis într-o atmosferă de bar, prin cugetările motanului Carl Gustav („domnilor în fond/ nu merită povestite/ decât acele întâmplări prin care existența/ eternă pătrunde în existența efemeră, nu?”), *Lunetistul* poate fi citit ca parabolă a camuflării sacrului în profan (Alexandru Matei) sau ca poem al „bătrâneții morții resemnării”. *Caracal, Sighișoara mea, Ukulele* sau *Nimic decât poezia. Țața balcanică & femeia lui Iov* sunt astfel de poeme lungi, cu aparența tranzitivă a postmodernilor, în care notația pedestră e dublată însă de știutul fior mistic și de semnele unei supralumi ascunse: „Ce să mai spun despre gustul melancoliei/ seara la o grădină între poate doi poate trei/ bărbați la o masă bând & fumând/ aproape în tăcere aproape cu reli-/giozitate păhăruțul până la fund/ în densa rumoare balcanică duhnind a/ mititei&urină&clor” (*Nimic decât poezia. Țața balcanică & femeia lui Iov*). În fine, *Harrum, cartea ratării* (2001) și *Negresa. Poeme din Epocalipsă* (2005) recontextualizează versuri anterioare, într-un proces de continuă stratificare a „vocației iluminării”, care-l apropie pe D. de lirica lui Aurel Pantea sau de a lui Ion Mureșan (Al. Cistelean).

Scrieri: *Despre arta poetică*, București, 1988; *Partida de biliard în pădurea rusească*, București, 1995; *Lunetistul*, Constanța, 1996; ed. (*Lunetistul & cocoșul de tablă*), București, 1996; *Harrum, cartea ratării*, postfață Al. Cistelean, București, 2001; *Negresa. Poeme din Epocalipsă*, București, 2005.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Descriere după altă natură*, RL, 1988, 52; Al. Cistelean, *Cu și fără bilețele de recomandare*, VTRA, 1989, 5; Andrei Bodi, *Lumea, din barul Lima*, VTRA, 1997, 5; Aurel Pantea, „*Partida de biliard din pădurea rusească*”, VTRA, 1997, 5; Grigurcu, *Poezie*, I, 438–445; George Vulturescu, „*Harrum, cartea ratării*”, PSS, 2001, 12; Mircea A. Diaconu, *Marian*

Drăghici. Cartea ratării?, CL, 2001, 12; Vasile, *Poezia*, 84–88; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Cartea ratărilor*, ALA, 2005, 787; Alexandru Matei, *Ludicul și autoironia*, RL, 2005, 4; Gheorghe Grigurcu, *Un nou balcanic*, RL, 2005, 43; Cristea-Enache, *București*, 229–235; Bodi, *Evadarea*, 83–85; Dan Cristea, *Poezia vie*, București, 2008, 281–287; Soviany, *Cinci decenii*, II, 34–36. **T.D.**

DRĂGOI, Gabriela (25.VIII.1942, Cristian, j. Brașov), istoric literar. Este fiica Mariei (n. Pană) și a lui Teodor Preotu, tehnician constructor. Urmează școala primară la Moreni, în județul Dâmbovița, iar celelalte clase ale cursului ementar și liceul, pe care îl termină în 1959, la Târgu Ocna. Anii de studenție îi parcurge la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, luându-și diploma în 1964. Cercetător la Centrul de Lingvistică, Istorie literară și Folclor (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) al Filialei Iași a Academiei Române, se impune curând ca un bun specialist în domeniul istoriei literare. Din 1994 devine coresponsabil al Departamentului de istorie literară, iar din 2003 este cercetător în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București. În publicistică s-a manifestat cu oarecare parcimonie, dar niciodată fără relief. Cu studii, articole, cronici și recenzii a colaborat la „Anuar de lingvistică și istorie literară” (unde debutează în 1965, fiind între 1988 și 1996, în colegiul de redacție), „Iașul literar”, „Cronica”, „Ateneu”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Basarabia”, „Echidistanțe”. D. s-a consacrat cu perseverență unor proiecte colective: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei), în care figurează cu peste o sută de studii monografice despre scriitori, reviste, societăți culturale etc., fiind totodată membru al echipei de coordonare și revizie; *Dicționarul literaturii române în secolul al XX-lea*, partea I (1900–1950), literele A–B, la care, în afara unor operațiuni de revizie istorico-literară și de coordonare, contribuția ei constă în elaborarea a numeroase restituiri (lexicon rămas în faza predării la tipar); *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române pentru primele două volume), lucrare în a cărei comisie de revizie și coordonare este și pentru care a pregătit alte numeroase articole; *Dicționarul literaturii române* (I–II, 2012). S-a implicat, ca revizor, și în realizarea unui *Dicționar*

enciclopedic ilustrat (Chișinău, 1999). I s-a acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

Aproape nimic din sfielele sau ezitățile începătorului nu se regăsește în scrisul, de o neașteptată maturitate, al deținătoarei rubricii „Critica criticii” din „Iașul literar” (1966–1967), în spațiul căreia **D.** își exersează spiritul de discernământ. E un discurs bine strunit, cu accente de fermitate și cu un judicios mod de a cântări și a pune în pagină argumentele, probând o vocație de cercetător. Structură cerebrală, cu o fire în care orgoliul și discreția coexistă, în incursiunile de istorie literară **D.** cultivă incidental frazarea cu ștaif literar, grațiozitățile metaforei, mizând în schimb pe exactitate, măsură, acuratețe. Circumspectă, dar nu lipsită de îndrăzneală în formularea unor ipoteze, riguroasă până la pedanterie și pertinentă în intențiile atent centrate, practică o investigație densă, impulsivă și de pasiunea documentării. O preocupă ecurile, „modelele”, efectele înrăurilor, cu un cuvânt filiațiile scriitoricești (de pildă, între Al. Hâjdeu și B.P. Hasdeu), ca și relațiile fluide dintre „structura sufletească” a unui autor și opera lui, dintre „viața trăită” și „viața ficțiunii”. Se poate lesne sesiza înclinația de a reconstitui portretul artistului la tinerețe (A. I. Odobescu, B. Delavrancea), „traectoria” lui, ce conduce la configurarea unei individualități complexe (contradictoriul A. I. Odobescu, deconcertantul Ion Barbu ș.a.), fie și nerecunoscută (cazul lui V. A. Urechia). Temperat polemică pe alocuri, cochetând, rar, cu palierul teoretic, **D.** se dedă și exercițiului comparatistic (*Vârstă și model în cultură: Heliade și Maiorescu*). Alteori obține, conlucrând cu șansa, unele performanțe aparent de amănunt, dar prețioase pentru istoria literară (date noi privitoare la biografia lui Daniil Scavinschi, Al. Hâjdeu ș.a.). Dacă nu ar fi pus atâta statornicie în devotamentul ei pentru construcția lexicografică, **D.** ar fi putut, cu siguranță, realiza câteva cărți de exegeză istorico-literară. Stau mărturie articolele despre B. Delavrancea, Nicolae Filimon, B.P. Hasdeu, Nicolae Milescu, A.I. Odobescu, Anton Pann ori despre F. Aderca, Emanoil Bucuța, Al. Cazaban și multe altele. În toate acestea se ilustrează printr-un stil elaborat, lipsit de artificii sau piruete care să ia ochii, dar eficient prin finețe, precizie, scrupul documentar și echilibru. Neconcesivă cu nonvalorile (sentințele, tranșante în esență, recurg uneori la diplomația ironiei piezișe), cercetătoarea își propune, când e

cazul, să pună în relief câtimea de originalitate a unor autori, fie și mărunți, cărora le decupează – și printr-o complexă situare în context – profilul. În pofida strășniciei efortului de obiectivare, fizionomia cercetătoarei capătă, în filigran, un avantajos contur.

SCRIERI: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), București, 1979.

Repere bibliografice: Al. Duțu, „*Dicționarul literaturii române*”, RL, 1979, 49; Alex. Ștefănescu, *O mare sinteză*, CNT, 1979, 51; *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; George Pruteanu, „*Dicționarul de la Iași*”, CL, 1985, 7; Cornea, *Semnele*, 23–28, 267, 310–311; Florin Faifer, *Devotamentul ca sacrificiu*, CRC, 2002, 8; Alex. Ștefănescu, „*Dicționarul general al literaturii române*”, RL, 2005, 2; Ion Simuț, *Dicționarul esențial Simion 2012*, CLT, 2012, 43. **EE**

DRĂGUȘANU, Sidonia (4.VIII.1908, București – 3.V.1971, București), prozatoare, autoare dramatică, traducătoare. Este fiica Matildei și a lui Leon Drăgușeanu. A urmat școala primară și apoi Institutul Francez Choisy-Mangâru la București (1919–1932). Debutază în revista „Reporter” (1933) și va colabora, până spre sfârșitul vieții, la un număr relativ mare de periodice, cu proză, teatru, reportaje, foiletoane, tablete sau comentarii pe teme diferite, prioritate având dialogul cu cititorii tineri. Frecventează sporadic cenaclul Sburătorul, condus de E. Lovinescu. Semnează cu numele întreg, dar și cu pseudonimele Dona Si, Donna Sy, Junona, Sid. D., Luiza, Sid, Catrinel, în „Dimineața copiilor”, „Adevărul”, „Almanahul școlarilor”, „Femeia și căminul”, „Femeia”, „România liberă, Magazin”, „Magazinul copiilor”, „Curentul pentru copii și tineret”, „Pogonici”, „Teatrul” ș.a. Între 1951 și 1955 este redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, ulterior lucrând la Radio și la Televiziune.

În 1934 **D.** publică romanul *Într-o gară mică*, recompensat de Editura Cugetarea cu mențiunea pentru „cel mai frumos roman de adolescență”. Este povestea unei prietenii între două adolescente, legată întâmplător, într-o călătorie cu trenul, și supusă, în timp, avatarurilor provocate de dragostea lor pentru același bărbat. Calm, normal, fără răsturnări imprevizibile în raporturile dintre personaje și fără a excela prin calități stilistice sau analitice, romanul rămâne agreabil la lectură datorită ritmului susținut al povestirii și al acțiunii, ca și acurateții dialogului, frecvent utilizat. Motivul

central, dragostea, prilejuiește incursiuni interesante în interioritatea protagoniștilor, înfățișate cu măsură, echilibru și discreție. După încă o încercare romanescă, *Una din noi e de prisos* (1946), iscălită Catrinel, în 1957 **D.** dă la iveală alt roman, *Jurnalul Aurorei Serafim*, despre traseul vieții unei femei care, după o dezamăgire în dragoste, se dedică îngrijirii și educării copiilor dintr-un cămin de orfani. Autoarea exersează aici psihologismul, atenția sa focalizându-se asupra prospectării și conturării caracterului personajului central. Între iubirea trădată și descoperirea dragostei pure a copiilor, Aurora Serafim trăiește un proces de autoregăsire, încheiat cu o stare de înțeleaptă contemplare a vieții. Câteva povești și povestiri adresate copiilor, scrieri originale sau prelucrări, sunt tipărite între 1945 și 1955. Tonul acestora este simplu, stilul cizelat; subiectele, atractive și dinamice, sunt împrumutate din întâmplările legate de primul contact cu lumea înconjurătoare. Sunt elogiate declarativ calități morale și comportamentale – dreptatea, bunătatea, corectitudinea, generozitatea, răsplata binelui făcut. Personajele nu aparțin unei lumi a închipuirilor, ele se aliniază, în perimetrul îngăduit de basm, legilor de conviețuire din realitatea zilnică. Din această categorie de lucrări fac parte *Moața, Creața și Grasu la bal* (1945), *Cu Țândărică spre mările Sudului*, după Erick Kästner (1946), *Mia, Lia și Cuțache* (1947), *Paznicul florilor* (1955) ș.a. Un alt capitol al literaturii scrise de **D.** îl reprezintă dramaturgia. Debutază cu o piesă bine primită de critică, *Seara răspunsurilor*, în 1958, construcție reușită sub raportul compartimentării faptelor, cu un dialog viu, cursiv, spiritual. Personajele, antrenate într-un turnir al confruntării dintre adevăr și mistificare, se mișcă în mediul actoricesc al unui teatru de provincie, ilustrând, prin radiografiere, confortul sufletesc minor căruia îi cad victime în primul rând cei care n-au tăria să reziste agresiunii psihice. Piesa *Fiicele* (1963) debutează tezist chestiuni de etică familială, în aceeași manieră fiind prezentată și replica decisă a colectivității chemate să judece „devierile” de comportament în *Zizi și formula ei de viață* (1964). De asemenea, *Întâlnire cu îngerul* (1965) comentează, în registre vag ironice, variante posibile ale unor crize conjugale, adăugând moralizarea aferentă. Ultima scriere dramatică, *Sentimente și naftalină* (cu titlul inițial *Valsul*), reprezentată postum, în 1980, este o satiră alimentată de contemplarea uzurii și

deteriorării în relația femeie-bărbat, unde se pot recunoaște înrâuriri venind dinspre *Micul infern* de Mircea Ștefănescu. Câteva dintre aceste piese au fost cuprinse, în 1971, în volumul *Teatru*. În anii '50-'60 ai secolului trecut **D.** a realizat, singură sau în colaborare, mai multe traduceri, printre care și pagini din proza lui Émile Zola (1963), din teatrul lui Balzac (1964), dar s-a oprit mai cu seamă asupra câtorva piese ale lui Henrik Ibsen: *Un dușman al poporului*, *Femeia mării*, *Hedda Gabler*, *Construcătorul Solness*, versiuni publicate în 1966.

SCRIERI: *Într-o gară mică*, București, 1934; *Moața, Creața și Grasu la bal*, București, 1945; *Cu Țândărică spre mările Sudului*, București, 1946; *Una din noi e de prisos*, București, 1946; ed. 2, București, 1947; *Mia, Lia și Cuțache*, București, 1947; *O javră, un câine și un copil*, București, 1947; *Catrinel se spovedește*, București, 1948; *Mache, rățoiul încălțat*, București, 1952; *Anișoara și Chiuș-Chiuș*, București, 1955; *Hoțul din grădină*, București, 1955; *Paznicul florilor*, București, 1955; *Jurnalul Aurorei Serafim*, București, 1957; *Părinți și copii* (în colaborare cu Adriana Kiselef și Tania Lovinescu), București, 1957; *Seara răspunsurilor*, București, 1958; *Dragoste rea*, București, 1960; *Fiicele*, București, 1963; *Zizi și formula ei de viață*, București, [1964]; *Întâlnire cu îngerul*, București, [1965]; *Teatru*, București, 1971; *Doamna cu ochelari negri*, București, 1974; *Sentimente și naftalină*, București, f.a.

Repere bibliografice: Izabela Sadoveanu, *Prietenie și dragoste la fete foarte tinere*, ALA, 1934, 711; Paul Daniel, „Într-o gară mică”, „Epoca”, 1934, 1654; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 851, *Ist. lit.* (1982), 936; Boris Buzilă, „*Jurnalul Aurorei Serafim*”, RMB, 1957, 3896; Ion Apetroaie, „*Dragoste rea*”, IL, 1961, 6; Eugenia Tudor, *Personaje anacronice*, GL, 1961, 16; *Dicț. scriit. rom.*, II, 150–151; Popa, *Ist. lit.*, I, 945. **C.P.**

DRĂGUȚA, Simion (17.IX.1920, Mesici, Serbia – 25.II.1993, Vârșeț, Serbia), poet, prozator, jurnalist. Este fiul Carolinei (n. Varadianu) și al lui Eugeniu Drăguța, țărani. Școala primară o termină în satul natal, unde rămâne până în toamna lui 1944, când se înrolează în armată și luptă pe front. Ulterior își termină școala generală, iar din 1949 până la ieșirea la pensie e jurnalist la săptămânalul „*Libertatea*” din Vârșeț. Debutază înainte de cel de-al Doilea Război Mondial cu versuri scrise în manieră populară la ziarul „*Nădejdea*”, iar în 1945 cu reportaje de pe front în „*Libertatea*”. Primul volum, *Ultimele luni de luptă*, îi apare în 1953. Mai colaborează la „*Bucuria copiilor*”, „*Calendarul popular*”, „*Dnevnik*”, „*Femeia nouă*”, „*Letopis matice srpske*”,

„Lumina”, „Pančevac”, „Satul”, „Slobodna Voivodina” ș.a., precum și la periodice din România. Este prezent în mai multe antologii de poezie și proză românească din Voivodina, apărute de o parte și de cealaltă a Dunării.

D. este un reprezentant de seamă al tradiționalismului din Voivodina. Scrie o poezie în care totul are drept ax satul natal, își amintește cu nostalgie de „tălănița” făcută de bunici, de „mălaiul dospit” și de rețeta străveche a plăcintei, invocă prima dragoste și jocurile ei, într-un timp al seninătății și bucuriei. Întoarcerea în satul natal fiind „un ritual unic”, lirica lui **D.**, afirmă Ștefan N. Popa, e „o poetică a etnicului autohton”, „scrisă în maniera retoricii folclorice”. De asemenea, povestirile despre locurile natale alcătuiesc o frescă a vieții rustice, a oamenilor și întâmplărilor de aici. Istorisirile din război, de pe front, cu vădite accente autobiografice și documentare, sunt, ca și portretele familiilor de țărani din satele din jurul Vârșetului, ca și anii copilăriei, realizate cu fior liric și cu implicare. Autorul descrie sărbători, obiceiuri, amintește istorii personale, legende și credințe, încât scrisul său devine un document despre locuri, despre trecut și prezent. Adesea recurge la regionalisme și expresii specifice, capabile să sugereze și ele mentalitatea și viața comunității rurale românești din Banatul sârbesc.

SCRIERI: *Ultimele luni de luptă*, Pančevo, 1953; *Versuri* (în colaborare), Pančevo, 1962; *Gutuiul din inimă*, pref. Emil Filip, Pančevo, 1978; *Urciorul*, Pančevo, 1982; *Vara obișnuită*, Pančevo, 1986; *Fântâna lupilor*, Pančevo, 1990.

Repere bibliografice: Miodrag Miloš, *În loc de omagiu. Prezent pe toate fronturile vieții*, „Libertatea”, 1978, 14 octombrie; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 22–26; Baba, *Compendiu*, 33–34; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 109, 167; Brândușa Juică, *Literatura română din Voivodina (1945–1989)*, Zrenianin, 2012, 108–111; Marina Ancaitan, *Rostirea continuă*, Pančevo–Sebeș, 2012, 117–122; Carmen Dărăbuș, Virginia Popović, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca–Novi Sad, 2012, 221–230.

V.P.

DREAPTA, gazetă care a apărut la București, săptămânal, din 13 decembrie 1931 până în 26 martie 1932, din 4 decembrie 1932 până în 28 martie 1933 și între 1 august și 20 noiembrie 1934, având inițial subtitlul „Foaie de cultură, informație și luptă”, schimbat apoi, de la numărul 1/1932, în „Foaie de cultură, informație și luptă naționalistă”. De la

numărul al doilea director este Traian Cotiga, iar redactor responsabil E. Horescu. Făcând precizarea că este gazeta Centrului Studențesc, publicația își propune să urmeze „fiorul a două idei vitale: naționalismul și monarhia”, scopul său fiind „triumful inteligenței” cu ajutorul studenților, chemați să constituie „un front unic și solidar în sprijinul «Dreptei»” (*Spre orientare*). **D.** face parte din revistele întemeiate de tână generație care se afirmă în primii ani ai deceniului al patrulea. Revista marchează radicalizarea ideilor naționaliste promovate în cadrul curentului gândirist, anunțând afilierea la mișcarea de extremă dreapta. Justificată inițial drept contrapondere la acțiunile Partidului Comunist și ca reacție la bolșevism, această mișcare cultural-politică se dovedește, în cele din urmă, o prelungire a ideologiei fasciste în spațiul românesc. Revista reflectă tendințe legionare, fie și într-o formă incipientă. După ce „ediția” anterioară fusese confiscată, împreună cu cea a unei alte gazete, „Cuvântul studențesc”, numărul 10 din 1931 (o nouă „ediție specială”) este consacrat luării de atitudine împotriva suspendării revistei „Calendarul”, publicație militantă de dreapta sub direcția lui Nichifor Crainic. Este, de asemenea, condamnat ministrul de Interne C. Argetoianu pentru măsurile represive luate împotriva studenților legionari care manifestaseră la Tutova în sprijinul candidatului lor. În repertoriul conceptual al revistei intră naționalismul, elitismul, mesianismul și moralismul, respectul ierarhiei și al autorității, cultul față de tradiție. Sunt evidente simpatiile față de mișcarea legionară și aderarea la principiile acesteia: fundamentalism ortodox, purificare morală, dimensiune mistică, militarism, tendințe vizibile în programul literar și cultural al revistei. Rubricile publicației sunt „Carte”, „Cronica dramatică”, „Revista revistelor”, „Film” (susținute de obicei de Ovidiu Papadima, cu pseudonimele D. Pala și P. Opal), „Probleme – oameni – comentarii”, „Viața studențească”, „Cronici și fapte”, „Curier literar”, „Viața culturală”, „Literatură și artă”, „Revista presei” (Mircea Vulcănescu). Colaborează cu articole Constantin Noica (*Despre ne-simțirea românească, Oameni fără agonie*), Anton Golopenția (*Datoria jertfei de liniște*), Mircea Vulcănescu (*Cele două Români*), Ovidiu Papadima, Nichifor Crainic, Nicolae Andrieș, Horia Sima (*La Russie sous les Juifs*), Eugen Radian, Ernest Bernea. Poezie semnează Aron Cotruș (*Strămoșesc pământ, Către*

plugari, Casă de țară), Mihai Novac, Constantin Miu-Lerca. Proză publică T.C. Stan și Traian Mateescu. Lui Nicolae Andrieș îi aparține o cronică la volumul lui Tudor Arghezi *Flori de mucigai*, iar lui Șt. C. Ionescu una la volumul *Țara de peste veac* de Nichifor Crainic. Literatura străină este ilustrată printr-un amplu fragment tradus din romanul lui Maurice Barrès *L'Appel au soldat*. Mai colaborează Petre Onescu, Șt. Corbu, G.N. Mugur, Radu Costăchescu, Arșavir Acterian ș.a. Sociologul H.H. Stahl își anunță în 1933 încetarea colaborării la **D.** pe motiv că în această publicație fusese discreditat N. Iorga, invocându-se și dorința de a nu aparține unei orientări politice, de stânga sau de dreapta. Sociologul Octavian Neamțu, în schimb, declară că optează pentru extrema dreaptă, argumentându-și atitudinea într-o retorică patetică. **C.A.**

DREPTATEA, cotidian politic și literar care apare la Timișoara de la 1 ianuarie 1894 până la 31 decembrie 1897. La 25 decembrie 1893 s-a tipărit un număr de probă. În primul an editor și director este Corneliu Diaconovici, iar redactor responsabil Valeriu Braniște, în timp ce Elie Dăianu îndeplinește funcția de redactor. Din 20 octombrie 1894 va figura ca editor V. Braniște care, din 16 martie 1895, cedează sarcina de redactor responsabil lui George Cătană. Vor mai fi redactori responsabili Adrian P. Deseanu, Aureliu Trif și D. Voniga. Ca și în cazul altor gazete românești din Austro-Ungaria, desele schimbări ale redactorilor responsabili sunt urmare a numeroaselor procese de presă intentate. **D.**, care reprezenta în cadrul Partidului Național Român punctul de vedere al grupului mocionist, avea și un program de acțiune culturală, definit de V. Braniște și C. Diaconovici în editorialul primului număr. Ei își propun să publice „scrieri originale și traducțiuni alese”, prin care să realizeze „educațiunea politică, literară și economică a poporului”. Totodată publicistica gazetei trebuie să sprijine așezămintele culturale și școlare naționale din Banat. Între colaboratorii literari ai ziarului s-au numărat Viora Magdu, Elena din Ardeal, Victor Onișor, Silvestru Moldovan, Enea P. Bota, Aurelia Păcățian-Rubenescu, Emil Sabo, Aurel Ciato, Maria Baiulescu ș.a. O traducere (semnată Sextil) și o *Odă la jubileul de 30 ani al profesorului Ioan Popea* (în anul 1895) aparțin lui Sextil Pușcariu. Lui G. Coșbuc i se republică scrierea în proză *Cele trei marșuri* (din „Epoca”) și câteva poezii. Prin intermediul

foiletonului din **D.** și-a tipărit Victor Vlad-Delamarina pentru prima dată o bună parte din notele de călătorie și din poeziile sale. Ziarul a publicat și multe traduceri din operele unor scriitori ca Prosper Mérimée, Émile Zola, Guy de Maupassant, F.M. Dostoievski, Lev Tolstoi, G. Ebers, Friedrich Wilhelm Weber, H. Zschokke, Leopold von Sacher-Masoch, E.A. Poe, Rudyard Kipling, M. Milanov, K. Popovici, Mikszáth Kálmán și Jókai Mór. **R.Z.**

DREPTATEA, ziar apărut la București, ca organ central al Partidului Național Țărănesc, între 17 octombrie 1927 și 16 iulie 1947, în trei serii, delimitate de cele două perioade (din 7 noiembrie 1938 până la 26 august 1944 și din 10 martie 1945 până la 4 februarie 1946) în care a fost interzis. De-a lungul celor aproape 14 ani de existență, directori au fost Virgil N. Madgearu (1927–1928), George Ștefănescu (1928–1930), Petre Ciorăneanu (1930–1932), Constantin Gongopol (1933–1934), Mihai D. Ralea (1934–1938), Demostene Botez (1938), Ion Livianu (1944), Ion Livianu și Nestor Badea (1944–1945), Nestor Badea (1946) și, în sfârșit, un comitet de direcție format din N. Carandino, Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu (1947). Conform memoriilor lui Carandino, el a fost conducătorul efectiv pe toată durata penultimelor două serii, în ultima fiind secondat ca prim-redactor de Em. Serghie. **D.** ia ființă în condițiile în care, după ce în septembrie–octombrie 1926 are loc fuziunea partidelor conduse de Iuliu Maniu (Partidul Național Român din Transilvania) și de Ion Mihalache (Partidul Țărănesc), noua formațiune se lansează în campania de accedere la guvernare. Ca atare, preocupările de precizare și de propagare a doctrinei proprii, coagulate în jurul ideii „statului țăărănesc”, se împletesc cu polemica, nu o dată foarte aspră, dusă cu Partidul Național Liberal și cu Partidul Poporului. În ambele direcții, activi sunt liderii partidului și specialiștii săi în diverse domenii – Virgil N. Madgearu, Ion Mihalache, Mihail Ghelmegeanu, Grigore Gafencu, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod, Mihai Popovici, Ernest Ene, Ion Răducănu, un enigmatic Ignatus ș.a. Lor li se alătură redactorii Mihail Sevastos, Sergiu Dan, H. Blazian, Vasile Savel, Ion Livianu (iscăbind și L.I. Vianu), Romulus Dianu. Aceștia contribuie și la partea culturală a publicației, nu foarte bogată, prin însemnări, note și comentarii, recenzii, cronici teatrale și plastice, îndeobște inserate la foileton, precum și la rubrica

„Mișcarea culturală și artistică”. Colaborări relativ asidue au Sărmanul Klopstock (*Sfântul, omul și mârtoaga, Opera, criticul și publicul*, 1927), Ion Vineanu (*Racul, broasca și o știucă, Întâmplare cu îngeri, Note despre arta „nouă”, Pe drumurile Basarabiei*, 1928), N.N. Tonitza (despre pictură), I. Ștefănescu (despre arhitectura veche, muzee, expoziții), Eugen Todie, Dragoș Protopopescu (axat în genere pe teme engleze), Paul Zarifopol (cu eseurile *Din estetica tipurilor sociale*, 1927, și *Coincidențe conciliante*, 1928), P.V. Haneș, I.I. Livescu (cu eseuri despre teatru și rolul său formativ), Constantin Pelmuș (cu recenzii și cronici), Emil Gulian, Em. C. Grigoraș (cu studii relative la Dimitrie Cantemir, la *Țiganiada* ori la „opera” din Craiova). În completare se dau reproduceri din periodice românești și străine. Numerele apărute de sărbători mai cuprind, republicate, poezie și proză din clasici, la care se adaugă și inedite aparținând unor scriitori precum Victor Eftimiu (câteva *Însemnări săptămânale*), Ion Pillat (*Miniatură persană*), Liviu Rebreanu (fragmente din *Răscoala*), Tudor Arghezi (tableta *Moș Crăciun*, un psalm, *Scrisoare unui cititor de-o șchioapă*), Demostene Botez (poezia *Schiță de iarnă*, nuvela *Mânzul lui Cosma*, 1934; nuvela *La goană*, 1935; un fragment din romanul *Ghiocul*), Ionel Teodoreanu (fragment din *La Medeleni*), Otilia Cazimir, Alexandru Bilciurescu (*Primăvara*), Simona Basarab (alias Vladimir Corbasca), F. Aderca (cronică la *Ciuleandra* lui Liviu Rebreanu, tableta *Flori*, un capitol de roman, intitulat *Un fugar în Noaptea Învierii*, 1931), Radu Rosetti (nuvela postumă *Jupânul Berl*, 1931). Se mai dau povestiri ale lui Ion Livianu, precum și ale Julietei Lupașcu-Blazian. O Zoe Gartene furnizează interesante interviuri cu Paul Hazard și Max Jacob (1928), iar un redactor anonim o convorbire cu N. Titulescu. În 1928 se publică în foileton începutul romanului *Simon* de G. Vlădescu-Albești, iar în 1932 se organizează un concurs de roman care este câștigat de *A fost o năpastă* al lui Theodor Râșcanu. În paginile ziarului mai văd lumina și texte memorialistice, notabile fiind câteva ale lui Filimon Taniac (*Luptele de la Mărășești, Amintiri de acum 10 ani* etc.), dar și un jurnal de bord, în fapt „amintiri din războiul cel mare” ale unui aviator ce iscălește T.B. și Traian. Deși PNT ajunge la guvernare în noiembrie 1928, spațiul acordat culturii în D. nu se mărește. Înainte chiar ca Romulus Dianu, Mihail Sevastos, H. Blazian și Sergiu Dan să plece la alte

publicații, în redacție vin Tudor Șoimaru (cu articole pe teme diverse, cronici teatrale și literare), Barbu Brezianu (cu prezentări de reviste și cărți), N. Tatu (preocupat de „mișcarea ideilor”), apoi Petre Pandrea (iscălind la început P. Marcu). Autor de articole sociologico-istorice, dar și de cronici teatrale și literare ori de însemnări, fostul semnatar al *Manifestului crinului alb* se ilustrează și în campania dusă tot mai virulent împotriva curentelor naționaliste din țară și a celui ajuns la putere în Germania, îndeosebi prin o suită de „scrisori din Berlin”. Destul de asiduu colaborează în 1932–1933 și al doilea autor al *Manifestului crinului alb*, Sorin Pavel, precum și sociologul Traian Herseni (un studiu mai amplu, *Problema unităților sociale*, în mai–iunie 1933). Odată cu venirea lui Mihai Ralea la direcție, în redacție intră Demostene Botez (care folosește și pseudonimul D. Razu și pare a fi redactorul-șef), apoi Ilariu Dobridor, Octav Livezeanu, C.N. Negoită. Articolele politice ale acestora, împreună cu cele ale lui Ralea și ale altor colaboratori mai vechi combat acum partidele extremei

drepte aproape la fel de vehement ca acelea din presa de stânga. Nu de puține ori respingerea ideilor coabitează cu izbucniri pamfletare și atacuri la persoană. Așa procedează Ilariu Dobridor (*Un foarte oarecare: Mircea Eliade, Un croncănit de corbi, Sandu Tudor – pângăritorul de altare, Iisus între tâlhari*, 1934, serialul *Trădarea intelectualilor* în 1935) ori Octav Livezeanu, ce se ilustrează și el prin atacuri îndreptate contra lui Octavian Goga. În pauze acesta din urmă dădea și niște însemnări de călătorie, sub titlul *Itinerar mediteranean*. Pe tema școlii și a educării țărănimii sunt îndeobște colaborările lui V.V. Stanciu și Stanciu Stoian. De sărbători, ziarul găzduiește acum proză (*Mihai*) și poezii de Demostene Botez (*Carnet de tranșee, Vacanța de Paști*), povestiri ale lui Ioan I. Mironescu (*Vechilul, În drum spre Braniștea*), un „fragment din opera postumă” a lui Jean Bart (*Pace vouă!*), o proză de Ion Călugăru (*Moartea bunicului*), poezii de Eusebiu Camilar (*Cântau doi copii..., Ora pentru voi*), George Gregorian (*Metempsihoză*), N. Davidescu (*Așteptare*), Virgil Carianopol (*Către tata*), D. Corbea (*Vin Paștile*), Horia Furtună (*Balada vinului*). Din 1936 începe să lucreze ca redactor Ștefan Tita, care iscălește pe lângă articole politice, recenzii, cronici și însemnări pe marginea cărților. Mai colaborează pe teme de literatură ori de cultură N. Cristinoiu, D. Corbea, Virgil Carianopol, V. Ghețea, O. Han (cu note privind soarta artiștilor plastici, apoi și articole politice). B. Sârcu furnizează cronici muzicale. E găzduită o cronică a lui Vladimir Streinu la volumul *Cuvinte de dincolo* al lui Demostene Botez. Odată cu desființarea partidelor și instaurarea dictaturii regale, **D.** se depolitizează, abordând, ca și celelalte oficioase, îndeosebi chestiuni sociale și economice ori comentând situația internațională. Pe acest fond sporește și spațiul acordat culturii. Astfel, după câteva articole politice publicate în 1937 (*Semnificația unei biruințe, Che bella voce!, Secretarul general și nul major*), Șerban Cioculescu își asumă cronică literară încă de la sfârșitul lunii ianuarie 1938 (când mai multe ziare de stânga sunt interzise). În fapt, abordează probleme de actualitate (*Critica structurală și judecata de valoare, Condițiile scrisului românesc, O nouă tradiție literară, Literatura și școala, D'Annunzio între morală și artă, Structura lirică și limbajul comun* etc.), șarjează acid (*Mitică și Ionică. Un dialog la Columna lui Traian; Intervertit, inversat sau... învârtit. Închinare d-lui T. Pisanî*), dar își comunică și puternica

emoție resimțită când poetul ajuns prim-ministru se stinge din viață (*Octavian Goga în fața morții*). Texte comemorative semnează, de asemenea, C.N. Negoită și Gh. Popp, pentru Ovid Densusianu și Panait Istrati. Spațiul este umplut și cu proze aparținând noului director Demostene Botez (*Primăvara la țară*) ori ale redactorilor Ion Livianu și Tudor Șoimar. E de reținut și colaborarea lui Vasile Lovinescu-Rădășeni, cu articole despre învățământ (*Sate și școli*), dar și despre pomicultură și cooperatie. Chiar în aceste condiții, ziarul are de la 1 iulie 1938 doar două pagini, iar la începutul lui noiembrie se încearcă un nou format, redus. Peste câteva zile însă își încetează apariția. Va ieși din nou la trei zile după 23 august 1944, un rol important jucându-l N. Carandino. Acesta a mărturisit că, fiind redactor atunci la „Curentul familiei”, a procedat „revoluționar” „confiscând” depozitul de hârtie și „luând comanda în tipografia lui Pamfil Șeicaru, „intrată în anarhie”, fiindcă proprietarul nu mai era în țară. El va da zilnic, vreme de aproape doi ani, câte un concis articol, multe note nesemnate, notițe, însemnări. Alți redactori sunt Sergiu Dan („La ordinea zilei”), Oscar Lemnaru (cu rubrica „Perna cu ace”, devenită apoi „La stâlpul infamiei” și în fine „De la apus la răsărit”, unde mai iscălește și Styx), Lazăr Iliescu (Miron Volbură). Câtva timp cronică teatrală este iscălită de Ovidiu Constantinescu, iar cea muzicală de Coletta Bruteanu. Între cei ce colaborează frecvent la partea politică se mai numără Corneliu Coposu, apoi Zaharia Boilă (Gh. Ohăbeanu), acesta din urmă mai ales după ce ziarul clujean pe care îl conducea, „Patria”, este suspendat, D. V. Țoni ș.a. În primele luni de după 23 august **D.** este la unison cu periodicele partidelor ce organizaseră evenimentul atât în condamnarea celor ce slujiseră dictaturile succesive, cât și în elogierea aliaților și în special a Uniunii Sovietice. Chiar directorul Ion Livianu jertfește cultului stalinist (*Stalin biruitorul*), iar Sergiu Dan salută cu entuziasm Armata Roșie ori comentează relația dintre „noi” și Uniunea Sovietică. Și N. Carandino, și Sergiu Dan, și Oscar Lemnaru semnalează organelor specializate pe cei „epurabili”, pe alții („criterioniștii”, filosoful Lucian Blaga, George Gregorian, Corneliu Moldovanu) doar zeflemisindu-i pentru „derapajele” lor ideologice. Mai multă atenție și vervă se acordă foștilor colegi de partid ce slujiseră regimurile dictatoriale carlist, legionar și antonescian, și acum se înscriaseră în Partidul Comunist ori în formațiunile

satelit. Între acești „transfugi” se numără N. Lupu, Mihai Ralea, Octav Livezeanu, Ilariu Dobridor. Transfugi, într-un sens mai larg, sunt pentru redactorii **D.** și C.I. Parhon, M. Sadoveanu, Victor Eftimiu, G. Călinescu, D.I. Suchianu ș.a. Oportunismul lor este veștejit în zeci de note, dar și în articole întinse. Sunt de remarcat și două scrisori ample ale profesorului universitar N. Șerban, ce îl blamează pe Al. Rosetti atât ca director de editură, cât și ca istoric al limbii române, precum și pe cel ce îi ia apărarea, G. Călinescu. Totuși, către sfârșitul lui octombrie 1944, N. Carandino, care era și membru în „Comisia de epurare a ziariștilor”, cere „să nu se compromită opera de justiție” prin exagerare și prin răzbunări individuale, iar Corneliu Coposu remarcă acid „excesul de dușmani ai poporului”. În rubrica lui Oscar Lemnaru mai frapează drastica judecată a încercărilor literare ale Monicăi Lovinescu, „victimă a numelui pe care îl poartă”. Învinuit că ar satiriza într-o caricatură armata, dar și noua aliată, printr-o aluzie la divizia „Tudor Vladimirescu”, dat în judecată de ministrul de Război, ziarul național țărănist contraatacă, dezvăluind un derapaj mai grav, al „Vieții românești”, care publicase o scrisoare din Paris, expediată de Eugen Ionescu, extrem de denigratoare la adresa unor instituții ca armata, biserica, magistratura etc. Autoritățile au fost nevoite în cele din urmă să se sesizeze și Eugen Ionescu a fost condamnat în lipsă. Între colaboratorii tineri ai **D.** se numără I.A. Terebești (Nae Antonescu), Traian Gheorghiu (*Scrisoare deschisă d-lui M. Sadoveanu*), Ion N. Voiculescu. La scurt timp după instalarea guvernului Petru Groza, **D.** își încetează apariția, pentru a o relua în februarie 1946, după ce Marile Puteri hotărâsc la Moscova ca opoziția românească să participe mai intens la viața politică. Bazându-se pe această convenție, ziarul purcede la o campanie mai ascuțită împotriva „fenedelei” (FND), formată din comuniști și aliații lor. Acum semnează Gh. Popp, Emil Hațieganu, Ionel Popp, I. Hudiță, Corneliu Coposu, V.V. Haneș, Eugen Crăciun, T. Grigorcea ș.a. Caustice sunt și o parte din textele lui Profilo (Ion Lolu). Foarte curajoase sunt și cele semnate L.O. Carp (Leon Proca): unul va fi cauza unui proces intentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar altul, ce abordează, la sfârșitul anului 1946, tema tabu a reparațiilor de război, determină o suspendare a ziarului ce durează aproape toată luna ianuarie 1947. Demne de atenție sunt pledoariile pentru

libertatea scrisului (*Scrisul liber* de N. Carandino, *Anarhizarea culturii* de Lazăr Iliescu, *Cărturarii și opresiunea* de A.B., *Manifestul libertății* de M.C., *La moartea unui om liber* de Pompiliu Constantinescu, *Comunizarea culturii* de Miron Volbură etc.). Incisivitate, dar și spirit relevă articolele lui Corneliu Coposu contra lui Zaharia Stancu (*A apărut „tovarășul Zaharia”*), a lui Mircea Damian (*Omul zilei: „democratul” fenedist*) ori a lui Vasile Luca (*Să ascultăm Evanghelia de la Luka, teolog progresist*). Substanțiale sunt unele biografii și eseuri iscălite de Victor Iancu (*Romul Boilă, Criza ideii de om, Un portret al domnului Iuliu Maniu, Prof. dr. Gheorghe Popovici*), de Ștefan I. Nenițescu, de Ion Pogan (*Un fel de spiritualitate*), de Constant Tonegaru (*Poezia și libertatea, Obsesia purității*, februarie 1947) ori de Petre Pascu. Puiu Cristea semnează scurte cronici teatrale. Pentru scrieri literare lipsește spațiul. Se fac puține excepții, una fiind constituită de poezia simbolistă *Ninsoare* a lui Lazăr Iliescu (1946). După ispășirea pedepsei din ianuarie 1947 se încearcă o revigorare a ziarului prin cooptarea lui Vladimir Streinu și a lui Șerban Cioculescu în comitetul de direcție. Cel dintâi preia și cronica literară, cel de-al doilea își asumă „cronica ideilor”. Contribuțiile lor, foarte interesante (*Valoarea ideilor, Poeți proletari, Critică și metodă, Contra spiritului de metodă, Cella Delavrancea, prozatorul* – Streinu; *Considerări, Stânga și dreapta, Privilegiul școalei, Scriitorul în societate* – Cioculescu), nu continuă decât ceva mai mult de o lună. În condițiile întăririi puterii comuniste, **D.** nu mai poate face decât o palidă opoziție. Chiar și așa, guvernării au fost nevoiți să recurgă la o diversivitate (incidentul „Tămădău”) pentru ca, odată cu întemnițarea liderilor partidului, să suprimă definitiv ziarul.

V.D.

DREPTATEA – THE JUSTICE, publicație care apare la New York, lunar, între aprilie 1974 și decembrie 1985, „sub conducerea unui comitet de redacție”; a reapărut în 1988. De la numărul 82 din 1981 este menționat numele directorului și editorului: Dean Milhovan-Mitu, iar de la numărul 101 din 1984 apare și numele „redactorului pentru Europa”: Vasilichia Beza. De fapt, comitetul inițial de redacție este alcătuit din George Roman și Dean Milhovan-Mitu. Aceștea li se adaugă ulterior Eugen Caraghiaur-Enea, Tiberiu Humiță și Vasilichia Beza. Deși subintitulată „Organ independent

de informare al românilor din America”, publicația este profund partizană. În primul rând luptă împotriva forțelor „malefice” locale, întruchipate de episcopul Valerian D. Trifa, iar în al doilea rând, împotriva ponegritorilor șefului Partidului Național Țărănesc. La unsprezece ani de la apariția publicației, Dean Milhovan-Mitu consideră că principalele obiective – combaterea falsului episcop și reabilitarea lui Iuliu Maniu – au fost atinse și reafirmă direcțiile de fond urmărite: informarea românilor asupra adevărului; promovarea prieteniei americano-române; întărirea unității spirituale a românilor de pretutindeni; apărarea și promovarea intereselor naționale românești. În slujba acestor idealuri – comune majorității publicațiilor exilului românesc de peste Ocean – Dean Milhovan-Mitu induce o vibrație specială paginilor revistei. Literatura, cultura și arta în genere devin arme importante pentru **D.** Inserate, la început, la întâmplare și după nevoie, poezia, pamfletul, narațiunea și memorialistica, foarte acide, cronica literară și recenzia de semnalare sau de atitudine sunt grupate în rubricile „Colțul literar” și „Pagina culturală” ca prezențe permanente. Spre deosebire de celelalte publicații ale exilului, aici se apelează mai puțin la textele clasice, reproducându-se poeme și fragmente de proză doar din M. Eminescu, Al. Hâjdeu, Vasile Alecsandri, Panait Cerna, George Coșbuc, Octavian Goga și Tudor Arghezi. Partea literară e susținută îndeosebi de membrii colegiului redacțional: Dean Milhovan-Mitu, Eugen Caraghiaur-Enea, Tiberiu Humiță, precum și de colaboratori: Gina Gogoiu, Constantin Antonovici, Ion Nicolae, I. Brăileanu, N. Ion, D. Ichim, Marcel Hodărnău, I. Ardeleanu, Honoria Șerban Popescu, Constantin Berbec, Elena Răduță de Ușlar, Elena Grigoraș, Corneliu Coposu (cu traduceri în versuri din Rudyard Kipling și articole polemice). Pe lângă poemele lui D. Ichim, pot fi semnalate și polemicile contra lui Eugen Ionescu, Mircea Eliade și Paul Goma, precum și pledoaria pentru impunerea *Mesei tăcerii* de Constantin Brâncuși sub denumirea ei originală, *Masa apostolilor* sau *Cina cea de taină*. Alți colaboratori: George Beza, Ion Crișan, Ion Popa, Dumitru Stancu, Nicolae Baciuc, Nicolas Nagy-Talavera, Alexandru Micle, Anton Crihan, N. Carandino, Alexandru Ghika, Iustin Ilieșiu, Ion Isaiu. Se republică scrieri semnate de Șt. Pascu, Ana Blandiana, Vasile Netea. Unii colaboratori nu-și dezvăluie numele. Fiind o revistă

eminamente polemică, **D.** a avut un larg ecou în presa exilului, dându-i-se mereu replica sau fiind recenzată partizan. În literatură ea contează ca promotoare a valorilor clasice naționale și ca un for de promovare a unor talente. **I.O.**

DREPTURILE FEMEII, revistă lunară care apare la București între ianuarie 1912 și iulie 1916, apoi între 24 septembrie și 12 octombrie 1924, sub direcția Eugeniei de Reus Ianculescu. Publicația reflectă eforturi de democratizare a societății române, în contextul afirmării mișcării feministe în Apus. În perioada în care apare revista feminismul nu reprezenta o mișcare semnificativă în România. Doar după 1918 extinderea sufragiului va deveni subiect de dezbatere publică, odată cu afirmarea unor voci de autoritate din rândurile feministelor. Până atunci discursul feminist a urmat mai degrabă coordonate etice decât social-politice, însușindu-și adesea argumente ale discursului politic patriarhalist specific vremii. Dacă feministele militau pentru accesul nelimitat la resursele educaționale, aceasta se întâmpla pentru că se considerau ele însele doar agenți ai educației morale, și nu factori activi în sfera publică. Iată de ce, în articolul de fond inaugural, semnat de Eugenia de Reus Ianculescu, nu se solicită drepturi politice pentru femei, precum autonomia și sufragiul universal, ci dreptul la educație, pentru a-i putea forma, la rândul lor, pe fiii țării. Femeile puteau fi „alături în luptă pentru a învinge natura și neștiința” (asociate până atunci feminității), nu prin calitățile lor individuale, ci prin condiția lor de mame și soții, solidare „pentru a alcătui familia și patria”(1/1912). Femeia ocrotitoare, păstrătoare a tradițiilor și a valorilor morale, femeia devotată familiei și țării, firavă dar tenace, este figura centrală în contribuțiile literare ale revistei, într-o aură sentimentalist-romantică, fie că e vorba de colaborări sau de republicări: versuri semnate de Victor Eftimiu (*Sonet, Iarnă*), Christu N. Dimitrescu (Cridim), Smaranda Andronescu-Gheorghiu (Smara), Eugenia de Reus Ianculescu, Adina Lăzărescu, Constanța Zissu, Mia Vlad (Mia Frollo), Olimpia Teodoru; nuvele și fragmente de roman semnate de Maria Costa, Al. G. Doinaru (Radames), Adina Lăzărescu, Eugenia de Reus Ianculescu, Mărioara Veleanu. Articolele sunt dedicate istoriei și descrierii principiilor mișcării feministe, precum și unor personalități feminine ale culturii române, ca Iulia

Hasdeu. În general, conținutul revistei nu reflectă activismul social caracteristic discursului politic al sufragismului, ci o timidă încercare de a contribui la afirmarea și emanciparea femeii în România la început de secol XX, fără a intra însă în conflict cu tendințele patriarhaliste ale societății. **C.A.**

DREPTURILE OMULUI, gazetă politică și literară apărută la București, zilnic, seria întâi de la 1 februarie până la 11 decembrie 1885, iar seria a doua de la 15 septembrie 1888 până la 3 aprilie 1889; pentru scurte perioade s-a editat săptămânal. Prima serie a fost condusă de un comitet de redacție alcătuit din Constantin C. Bacalbașa, Al. Brăescu, C.A. Filitis, Emil Frunzescu, Constantin Mille (până la 4 mai 1885), Ioan Nădejde, Paul Scorțeanu și Al. G. Radovici. Prim-redactor al seriei a doua este C. Mille, care își întrerupsese colaborarea la „Lupta” lui G. Panu. Principalul țel al gazetei va fi popularizarea și explicarea ideilor socialiste și, în relație cu acestea, critica societății și a instituțiilor burgheze (administrație, armată, presă). Rubrica literară e susținută adesea de C. Dobrogeanu-Gherea (care semnează și cu pseudonimul Spartacus). Gazeta se ocupă de evenimente culturale importante, cum a fost premiera comediei *D-ale carnavalului* a lui I.L. Caragiale. În 1888 și 1889 C. Mille continuă la **D.o.** foiletonul *Săptămâna literară* (redactat anterior la „Lupta”), unde discută relația dintre politică și literatură, cu argumente luate din H. Taine, dar și cu altele din ideologia socialistă. Tot el publică versuri, inspirate din realitatea socială, și schițe, dintre care unele reluate în volumul *Feciorul popei*. Un articol despre naturalism și o severă, dar nedreaptă critică a poeziei lui Al. Macedonski, semnate Emil, îi aparțin, probabil, tot lui C. Mille. La partea literară sunt prezenți, de asemenea, Constantin C. Bacalbașa și Ioan Nădejde. **R.Z.**

DRIMBA, Lucian (4.XI.1929, Lugașu de Jos, j. Bihor – 3.V.1997, Oradea), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Samuilă) și al lui Eugen Drimba, învățător, și frate cu Ovidiu Drimba. A urmat Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, secția limba și literatura română (1948–1952). În 1971 a obținut titlul de doctor în filologie cu o teză despre Iosif Vulcan, publicată în 1974. A funcționat ca profesor la diferite licee, devenind ulterior cadru didactic la Institutul Pedagogic din Oradea, apoi la Universitatea din același oraș. A fost președinte al Societății Scriitorilor și Oamenilor de Știință din Bihor.

D. s-a dedicat studierii și editării operei lui Iosif Vulcan, celebru mai ales datorită revistei „Familia”, dar prea puțin cunoscut prin propriile sale scrieri. Solida monografie pe care a consacrat-o animatorului cultural transilvănean se bazează pe o vastă și temeinică documentare în arhive și publicații, care reconstituie rolul important jucat de Vulcan în mișcarea literară transilvăneană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Exegetul analizează cu discernământ critic opera lui prolifică, de o derutantă diversitate, netrecând cu vederea valoarea artistică modestă a scrierilor, dar apreciind aportul la umplerea unor goluri în literatura și în presa din epocă. **D.** și-a fructificat documentarea și într-o ediție cuprinzătoare a scrierilor lui Iosif Vulcan. După primul volum (1987), conținând poezii, proză și teatru, scrieri apărute mai înainte de sine stător, cel de-al doilea tom (1989) oferea pentru prima dată o amplă selecție din publicistica scriitorului, rămasă în periodicele vremii. Același caracter inedit îl au și următoarele două volume (1994, 2002), care includ însemnări de călătorie și corespondență, ediția remarcându-se prin rigoarea științifică a stabilirii textului și prin bogăția notelor istorico-literare. **D.** a reconstituit și prezența lui M. Eminescu la publicația lui Iosif Vulcan în *Eminescu la „Familia”* (1974), lucrare analitică, bibliografică și antologică care are meritul esențial de a reuni pentru prima dată toate elementele referitoare la prezența poetului în coloanele revistei de-a lungul a patru decenii, de la debutul din 1866 până în 1906, când publicația își încetează apariția. Cu aceeași riguroasă metodă filologică, cercetătorul a editat în 1983 prima piesă de teatru românească păstrată integral din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, reprezentativă pentru barocul literar românesc din epocă.

SCRIERI: *Iosif Vulcan*, București, 1974; *Eminescu la „Familia”*, Oradea, 1974. **EDIȚII:** *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1983; Iosif Vulcan, [*Scrieri*], I–IV, introd. edit., București, 1987–2002.

Repere bibliografice: Bucur Țincu, „*Iosif Vulcan*”, RITL, 1975, 2; Rodica Florea, „*Eminescu la «Familia»*”, RITL, 1975, 3; Mihai Moraru, „*Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*”, MS, 1984, 4; Teodor Vărgolici, *Călătoriile lui Iosif Vulcan*, ALA, 1995, 4; Mircea Anghelescu, *Alt peregrin transilvan*, LCF, 1995, 31; Cornelia Ștefănescu, *Un entuziast: Iosif Vulcan*, RL, 2003, 28. **T.V.**

DRIMBA, Ovidiu
(3.IX.1919, Marginea,
j. Bihor – 29.IV.2015,
București), istoric
literar, comparatist,
traducător.

Este fiul Mariei (n. Samuilă) și al lui Eugen Drimba, învățător, și frate cu Lucian Drimba. Urmează Liceul „Emanuil Gojdu” din Oradea (1930–1938), apoi se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (1938–1942). În perioada mutării Universității la Sibiu a scris la revista „Curțile dorului”, a făcut parte din Cercul Literar „Octavian Goga” și s-a aflat între inițiatorii, în 1943, ai Cercului Literar, fiind unul din semnatarii scrisorii-manifest către E. Lovinescu, act de legitimare a grupării. Își ia licența în literatura franceză (principal) și italiană (secundar); în 1948 va obține și licența în filosofie. În 1948 și 1949 este asistent al lui Lucian Blaga, răstimp în care își susține teza de doctorat *Les Premières influences du symbolisme français sur la poésie roumaine*. După ce predă câțiva ani literatura universală și comparată la Facultatea de Filologie și Istorie din Cluj, se transferă în 1955 la Institutul de Teatru din București, ca profesor titular la Catedra de literatură universală, al cărei șef va deveni (1962–1968). În paralel, între 1962 și 1968, conferențiază și la Universitate, la catedra condusă de Tudor Vianu. Cei trei mentori spirituali recunoscuți, Lucian Blaga, Tudor Vianu și D. Popovici, vor lăsa amprente vizibile în formația istoricului literar. Din 1968 până în 1979 este detașat în Italia ca șef al Catedrei de limbă și literatură română de la Universitatea din Torino, predând și la Universitatea Catolică din Milano. Este, din 1978, președinte al Centrului interuniversitar pentru studierea raporturilor dintre Italia și alte țări și, din 1974, vicepreședinte al Academiei Internaționale „Leonardo da Vinci”. În 2006 a fost distins cu titlul *doctor honoris causa* al Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București.

D. debutează editorial cu studiul pozitivist *Filosofia lui Blaga* (1944), intenționând să îndrepte în primul rând erorile de interpretare anterioare și să prezinte limpede coordonatele reale ale filosofiei

blagiene. Asemănătoare ca scop și metodologie este lucrarea *Însemnări despre teatrul lui Ibsen* (1956), o exegeză a dramaturgiei scriitorului scandinav din unghiul esteticii materialiste. Dintre studiile sale se remarcă, prin importanță și amploare, *Istoria literaturii universale* (I–III, 1963–1971; ediția definitivă în 1997). Elaborată pe baza unui curs universitar, ea păstrează caracteristicile unei lucrări didactice în concepție, organizare și expresie. Conceptul de literatură universală, care determină principiile de selectare și structurare a materialului, este înțeles într-un sens apropiat de cel al lui Goethe. Autorul se oprește așadar numai asupra acelor curenți și autori care au răsfrânt cu mai multă forță artistică spiritualitatea unor colectivități, pledând mai convingător și folosind cu mai multă strălucire limbajul artei în afirmarea idealurilor. Epoci întregi de la Antichitatea din care nu lipsește Orientul îndepărtat până la vremea noastră, curenți hotărâtoare în istoria culturii, scriitori și opere de prim rang se înlanțuie convergent într-o sinteză densă, al cărei nivel o situează între manualul de popularizare și tratatul doct. Cursul universitar iese astfel îmbogățit din punct de vedere documentar și superior stilistic unei oralități spontane. Aceeași origine, concepție, structură și același mod de a relata se observă în *Teatrul de la origini și până azi* (1973), de fapt un al patrulea volum al *Istoriei literaturii universale*. Fără a insista asupra unor aspecte lăturalnice, **D.** abordează și aici probleme în litigiu și încearcă să aducă un plus acolo unde erau lacune teoretice. Literatura dramatică este urmărită în procesualitatea și determinările ei istorice, spațiul comentariului sporind odată cu înflorirea creației și evoluția tot mai complexă a fenomenului teatral. Adresându-se viitorilor actori, această scurtă istorie a teatrului universal prezintă și aspecte specifice profesiei scenice. În alte lucrări judecata de valoare este exprimată cu mijloacele eseului, pozitivismul istorist frecventat de autor împiedicând totuși devierea discursului spre efecte strălucitoare. În *Pagini despre cultura europeană* (1945) stilul, tinzând spre factura sentențioasă, lua forma unor aserțiuni generalizatoare, în evidențierea unor însușiri distinctive ale culturii engleze, stilului spaniol sau în exercițiul comparatist dintre culturile franceză și germană, de pildă. Astfel de zboruri entuziaste se vor calma cu timpul, metodologia tradițională a istoriei literare, împletită cu cea a literaturii comparate, eliminând treptat flambaianța expunerii. *Eseuri de literatură străină*

(1976) ori *Scriitori scandinavi și alte eseuri* (1980) o dovedesc cu prisosință. Armonioase interferențe de metodă realizează exegetul și în monografii: *Leonardo da Vinci* (1957), *Ovidiu, poetul Romei și al Tomisului* (1960), *Rabelais* (1963) și *Federico García Lorca. Rapsodul* (1981). Menținându-se între istoria literară și literatura propriu-zisă, primele trei monografii cvasiromanțate sunt construite cronologic, viața artistului monografiat derulându-se cursiv într-un cadru sociocultural care o explică; perioadele mai sărace în documente probante sunt completate eseistic cu supoziții existențiale, înfățișate cel mai adesea la nivelul interogației nu numai retorice. Scrierile furnizează, însă, cele mai multe informații și sunt analizate ca atare, închegând devenirea intelectualului și a omului. Cartea despre García Lorca prezintă unele accente mai deosebite, privind valențele remanente și în actualitate. După 1980 **D.** și-a concentrat eforturile exclusiv în elaborarea unei lucrări monumentale, *Istoria culturii și civilizației* (I–IV, 1984–1995), prima de acest gen la noi. Menită să ofere informații esențiale privind apariția și evoluția marilor civilizații, evidențiind specificul fiecăreia și principalele influențe pe care le-a primit sau le-a exercitat, cartea acoperă dezvoltarea umanității de la epocile preistorice până la Renaștere inclusiv; lucrarea este, cu drept cuvânt, exemplară prin volumul imens al datelor conținute. Complementar, **D.** a și tradus, preponderent din literaturi romanice.

SCRIERI: *Filosofia lui Blaga*, București, 1944; ed. București, 1995; *Pagini despre cultura europeană*, București, 1945; *Don Quijote. Sensul eroului și semnificația operei*, București, 1955; *Însemnări despre teatrul lui Ibsen*, București, 1956; *Leonardo da Vinci*, București, 1957; ed. (*Leonardo da Vinci, titan al Renașterii*), București, 2009; *François Villon și opera lui*, București, 1960; *Ovidiu, poetul Romei și al Tomisului*, pref. Tudor Vianu, București, 1960; ed. (*Ovidiu, marele exilat de la Tomis*), pref. Tudor Vianu, București, 2001; *Istoria literaturii universale*, I–III, București, 1963–1971; ed. definitivă, I–II, București, 1997; *Rabelais*, București, 1963; ed. (*Rabelais și Renașterea europeană*), București, 2003; *Scriitori, cărți, personaje*, București, 1969; ed. București, 2002; *Ovidiu, Roma, 1971; Teatrul de la origini și până azi*, București, 1973; ed. (*Istoria teatrului universal*), București, 2000; *Eseuri de literatură străină*, Cluj-Napoca, 1976; *Scriitori scandinavi și alte eseuri*, Cluj-Napoca, 1980; ed. (*Scriitori scandinavi în cultura lumii*), București, 1997; *Federico García Lorca. Rapsodul*, București, 1981; *Istoria culturii și civilizației*, I–IV, București, 1984–1995; ed. 2, I–XIII, București, 1998–2008; *Incursiuni în civilizația omenirii*, București, 1993; *Scrieri din trecut*, Oradea,

1997; *Literatură, cultură, civilizație*, București, 2004; *Symbolismul în România*, Oradea, 2004; *Studii și eseuri de literatură universală*, București, 2006; *Geniul Spaniei*, București, 2007. **Traduceri:** Elsa Triolet, *Cuceritorul*, București, 1946; Selma Lagerlöf, *Cartea legendelor*, București, 1946; Renata Vigano, *Vine barza!*, București, 1955 (în colaborare cu Florin Chirișescu); J. Pereira Gomes, *Esteiros*, București, 1956; Jules Verne, *Mathias Sandorf*, București, 1957; Leonardo da Vinci, *Scrieri literare*, îngr. și introd. trad., București, 1976; *Eseiști spanioli*, îngr. și introd. trad., București, 1982.

Repere bibliografice: Barbu Solacolu, „Leonardo da Vinci”, VR, 1972, 10; Dana Dumitriu, „Leonardo da Vinci”, RL, 1972, 33; Artur Silvestri, „Teatrul de la origini și până azi”, RL, 1974, 10; Constantin Daniel, „Istoria culturii și civilizației”, LCF, 1984, 39; Francisc Păcurariu, „Istoria culturii și civilizației”, RL, 1985, 8; Velea, *Universaliști, 177–186*; Răzvan Voncu, *Tradiția enciclopedică*, L, 1997, 51–52; *Dicț. scriit. rom.*, II, 151–153; Liviu Grăsoiu, *Noblețea erudiției*, LCF, 2003, 33; Ioan Derșidan, *Ovidiu Drimba*, F, 2003, 10; Adrian Voican, *Cărțile savantului*, CRC, 2006, 3; Teodor Vârgolici, *Spiritul enciclopedic al lui Ovidiu Drimba*, ALA, 2006, 834; Liviu Grăsoiu, *Erudiție și nu numai...*, LCF, 2006, 45; Dragoș Varga, *Vocația enciclopedismului*, T, 2009, 1. **S.V.**

DROGEANU, Paul P. (4.VI.1948, București), etnolog. Este fiul Doinei (n. Dobo) și al lui Paul Drogeanu, profesor universitar. După absolvirea Liceului „M. Eminescu” (1966) și a Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București (1972), va fi cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București. Între 1991 și 1994 urmează o specializare postuniversitară la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris. Este membru al Comisiei de etnologie a Academiei Române, al Societății de Antropologie Culturală din România ș.a. Colaborează cu articole și studii pe teme de etnologie și antropologie culturală la „Arta”, „Revista de etnografie și folclor”, „România literară”, „Sfera politică”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Viața românească” ș.a., face parte din colegiul de redacție al revistei „Datina”.

Practica fericirii. Fragmente despre sărbătoresc (1985; Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei RSR și Premiul Uniunii Scriitorilor), eseu scris de **D.** cu sufețe analitică și structurat pe o bogată bibliografie, este „o încercare de a înțelege locul pe care-l ocupă în cultură paradoxul social, tradiționalul miracol obișnuit pe care-l constituie sărbătoarea”. Nu mai este vorba de niște descrieri etnografice romantice, maniera în care examinau sărbătorile S. Fl. Marian și Tudor

Pamfile este abandonată, deoarece pe **D.** nu-l interesează complexele festive, ci „semnificația unui principiu contagios”. Din perspectiva sa, sărbătorescul este „o stare care se transformă în calitate”, „un mod de a fi valoare”, un principiu cultural iradiant. De aceea este preocupat mai ales de conturarea unei etnologii a fericirii, subscriind opiniei lui Karl Kerényi, care spusese, încă din 1938, că sărbătorescul a „scăpat cu totul etnologului”. Autorul investighează așadar comportamentul festiv, pentru că esența sărbătorii este „sărbătorescul de dincolo de o anume sărbătorire”. Contează, în viziunea sa, „modul de viață sărbătoresc”, „principiul cultural al sărbătorescului”, sărbătorescul fiind „esențialitate a gestului festiv și sentiment al lui”. Vede în spiritul sărbătorii ceva mai înalt decât plăcerea, decât distracția și relaxarea, și anume profilarea, dincolo de cotidian, a unei lumi fericite. Capitole foarte dense tratează cele câteva moduri de a fi ale sărbătorescului: paradoxalul, kairoticul, agalmaticul și agonisticul. Paradoxalul este ilustrat de călătorii care, în spații străine, se miră de latura exoterică a ceremonialurilor și iau drept sărbători unele comportamente sociale, neștiind să discearnă între sacru și profan, să perceapă autenticul din spectacolele văzute. Prin kairotic, la origine concept al moralei presocratice, autorul definește prilejul nimerit în care are loc o sărbătoare, timpul, spațiul și contextul social favorabile acesteia. Prin agalmatic înțelege deopotrivă celebrarea supraumanului și ilustrarea omenescului. În fine, prin agonistic înțelege acea ficțiune a violenței, acea exorcizare a ei în cadrul conflictelor ceremoniale ce au loc, de pildă, între cetele de călușari sau între alaiurile de măști din cadrul malancei bucovinene. *Practica fericirii* este o modernă și erudită lucrare, „o aventură unică în antropologia culturală, nu numai românească” (Paul Petrescu), ilustrând deopotrivă competențele teoretice ale autorului. De-a lungul timpului, **D.** participă la elaborarea unor volume și atlase care pun în circulație *Corpusul de documente etnografice românești*, oferind mii de informații despre cultura materială (habitatul, arhitectura vernaculară) și răspândirea teritorială a practicilor și obiceiurilor populare autohtone, toate alcătuind un tezaur documentar de mare valoare.

SCRIERI: *Practica fericirii. Fragmente despre sărbătoresc*, București, 1985; *Habitatul*, vol. III: *Transilvania* (în colaborare cu Alina Ioana Ciobănel), București, 2011. **Antologii:** *Emil Botta interpretat de...*, pref. Doina Uricariu, București, 1986 (în colaborare cu Doina Uricariu).

Repere bibliografice: Marian Papahagi, *O istorie a sărbătorii*, TR, 1986, 22; Mihai Coman, *Un nou val în etnologia românească*, SLAST, 1986, 30; Paul Petrescu, *Despre practica fericirii*, „Arta”, 1986, 10; Dinu Flămând, *O pledoarie pentru fericire*, AFT, 1986, 7; Alexandru Popescu, „*Practica fericirii*”, CREL, 1986, 7; Silviu Angelescu, *Etnologia sărbătorii*, TBR, 1986, 323; Paul H. Stahl, „*Practica fericirii*”, „Études et documents balkaniques et méditerranéens” (Paris), 1987, 13; Marin Marian, „*Practica fericirii*”, REF, 1989, 3; N. Steinhardt, *Primejdia mărturisirii. Convorbiri cu Ioan Pinteș*, Cluj-Napoca, 1993, 49; Datcu, *Dict. etnolog.*, 341–342; I. Oprișan, *La hotarul dintre lumi*, București, 2006, 446–448. **I.D.**

DROUHET, Charles (22.I.1879, Bârlad – 8.I.1940, București), istoric literar, comparatist. Este descendent al unei familii franceze expatriate – Natalia (n. Olivari) și Pierre Drouhet –, care se stabilise în jurul anilor 1860 în România, la Bârlad. În 1884 tatăl lui **D.** obține naturalizarea; între 1869 și 1899 preda limba și literatura franceză la liceul din orașul de adopție; în 1868 publica la Iași, la editura societății Junimea, *Précis de versification spécialement rédigés pour les cours de langue française dans les lycées*. În această ambianță formația și alegerea carierei lui **D.** sunt previzibile. A urmat Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad și apoi Colegiul „Sf. Sava” din București, susținând bacalaureatul în 1896. Își ia licența în filologie modernă la Facultatea de Litere bucureșteană în 1900. Elev, tot aici, al Școlii Normale Superioare, obține agregția de română în 1903 și agregția de franceză în 1904. În 1903 i se acordă cetățenia română. Din septembrie 1904 este numit profesor titular la Gimnaziul „Dimitrie Cantemir” din Capitală. Va pleca însă curând la Paris, având și concediu de studii pentru doctorat; îl va susține la Sorbona (1909) cu o teză despre François Mainard, poet din secolul al XVII-lea. După întoarcere, tot în 1909, este profesor suplinitor la Catedra de franceză a Facultății de Litere din Iași, devenind titular în 1910; din ianuarie 1915 îi va succeda lui Pompiliu Eliade la Catedra de limba și literatura franceză a Universității din București. A fost membru în Consiliul Permanent al Ministerului Instrucțiunii Publice.

Începând să publice din 1906 în revista „România”, unde e prezent cu un studiu de filologie, și în „Convorbiri literare”, cu un amplu studiu despre Leconte de Lisle, **D.** se definește de pe acum ca având o dublă apartenență, la cultura franceză și la cea română, cât și o dublă vocație, de lingvist și de critic literar. Va publica sistematic în reviste românești și

franceze: „Revue d'histoire littéraire de la France”, „Le Correspondant”, „La Minerve française”, „Mercure de France”, „Viața românească”, „Vieața nouă”, „Convorbiri literare”, „Ideea europeană”, „Flacăra” ș.a. Activitatea lui se va organiza pe două planuri principale: cel didactic, pe de o parte, cel al cercetării în domeniul istoriei literare, pe de alta. Se poate, de asemenea, vorbi de două etape distincte: prima coincide cu pregătirea doctoratului, timp în care se dedică în exclusivitate studiilor franceze; cea de-a doua, după numirea în învățământul universitar, este orientată spre studii româno-franceze de literatură comparată. Ca discipol fidel al lui Gustave Lanson, **D.** este adeptul metodei pozitivistice, limitată la terenul sigur al faptelor istorice și evitând orice construcție speculativă. Comentariile sale sunt cele ale unui tehnician, atent la geneza, natura și compoziția operelor analizate. Nu lipsesc nici ecorurile din Sainte-Beuve și Hippolyte Taine, din care împrumută cu multă prudență, formulând uneori rezerve. Detaliile biografice, câteodată anecdotice, din viața scriitorului studiat sunt luate în considerare pentru că ele „aruncă oarecare lumină asupra operei sale”. **D.** acordă un loc însemnat factorilor sociali în evoluția fenomenului literar, conferind însă rolul hotărâtor celor psihologici; operele trebuie privite, după părerea sa, „în legătură cu conțințentele de timp, de loc, în care s-au produs”. În domeniul comparatisticii viziunea sa este tot de sorginte franceză; ea stă sub semnul unor nume de referință: Fernand Baldensperger, Paul Hazard, Paul Van Tieghem ș.a. Datorită studiilor lui **D.**, Vasile Alecsandri va fi altfel citit și înțeles ca imitator, localizator și poet original (*Vasile Alecsandri și scriitorii francezi*, 1924). Treptat aria preocupărilor comparatiste se extinde la raporturi mai ample, de ansamblu, între cele două culturi, precum în *La Culture française en Roumanie*, *Le Roumain dans la littérature française* ș.a. Se va situa pe poziții diferite față de cele ale lui Pompiliu Eliade, din *De l'Influence française sur l'esprit public en Roumanie* (1898), potrivit cărora în literatura secolului al XIX-lea românesc totul e influență franceză, concluziile predecesorului său pârându-i-se excesive. Excelent profesor, **D.** a tratat în numeroase cursuri (multe redactate în limba română) toate epocile literaturii franceze. Le va completa prin mai multe „cursuri de comentarii”, în buna tradiție franceză a explicației de text. Toate aceste contribuții sunt un model de scrupulozitate didactică și științifică. Se adaugă

mai multe manuale de limba franceză, alcătuite în colaborare. Activitatea lui reprezintă un moment de netăgăduită importanță în istoria învățământului românesc de limbă franceză. Meritele și contribuția îi sunt recunoscute, atât în țară, cât și în Franța, prin mai multe distincții: Premiul „Bordin” al Academiei pentru teza de doctorat *Le Poète François Mainard* (Paris, 1909), Ordinul Coroana României pentru meritele ca profesor universitar la Iași (1911), brevetul Chevalier de la Légion d'Honneur (1922), Ordinul Coroana României (1922). Figură de umanist modern, erudit, spirit metodic, deschizător de drumuri în multe privințe, **D.** sintetizează foarte productiv elemente de bază ale celor două spații culturale și de mentalitate cărora le aparține deopotrivă: român și francez.

SCRIERI: *Les Manuscrits de Mainard conservés à la bibliothèque de Toulouse*, Paris, 1908; *Tableau chronologique des lettres du poète François Mainard*, Paris, 1909; *Le Poète François Mainard*, Paris, 1909; *Istoria poeziei franceze în sec. al XIX-lea*, București, 1915; *Istoria teatrului clasic francez*, București, 1916; *Curs de literatură franceză. Secolul al XVIII-lea*, București, 1919–1920; *Teatrul francez în sec. al XVII-lea*, București, 1923–1924; *Villon. Montaigne*, București, 1923–1924; *Vasile Alecsandri și scriitorii francezi*, București, 1924; *Anatole France*, București, 1925; *Ronsard*, București, 1925; *Începuturile romantismului francez*, București, 1927–1928; *Literatura franceză în secolul al XVIII-lea*, București, 1934; *Poezia lirică în Evul Mediu și comentarii din Charles d'Orléans și François Villon*, București, 1934; *Boileau și Voltaire, critici literari*, București, 1934–1935; *Preromantismul francez (1761–1820)*, București, 1934–1935; *Romantismul*, București, 1937; *Umanismul. Renașterea și Rabelais*, București, 1937; *La Chanson de Roland. Poezia lirică medievală. Trubadurii. François Villon*, București, 1937–1938; *Teatrul romantic, romanul romantic, ivirea spiritului realist în epoca romantică*, București, 1937–1938; *Poezia franceză în secolul al XVI-lea*, București, 1938–1939; *Realismul*, București, 1938–1939; *Studii de literatură română și comparată*, îngr. și postfață Silvia Burdea, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1983.

Repere bibliografice: George Baiculescu, „Vasile Alecsandri și scriitorii francezi”, ALA, 1925, 243; Maria Alexandrescu, *Bibliographie des articles et des études et ouvrages de M. Ch. Drouhet*, București, f.a.; N.I. Popa, *Activitatea literară a lui Charles Drouhet*, IIS, 1940, 9; *Mélanges d'histoire littéraire et de littérature comparée offerts à Charles Drouhet par ses amis, ses collègues et ses anciens élèves*, București, 1940; Gh. Stănescu, *Charles Drouhet și opera sa*, AUB, literatură universală și comparată, t. XIX, 1970, 2; Bucur, *Istoriografia*, 260–264; Valentina Agrigoroaiei, *L'Étude de la langue – préoccupation*

constante du professeur Charles Drouhet, AUI, lingvistică, t. XXVII, 1981; *Dicț. scriit. rom.*, II, 153–155; Vasile Spiridon, *Charles Drouhet*, ATN, 2010, 1. **M.M.-I.**

DRUM, revistă care apare în Statele Unite ale Americii și în Mexic, între septembrie 1963 și decembrie 1983. Publicație a scriitorilor români din exil, fondată de Vasile Posteuca, sub îngrijirea Asociației Enciclopedice Române din Mexic, apoi a Asociației pentru Literatură și Cultura Românească în America, **D.** cunoaște în cele două decenii de apariție numeroase schimbări în colegiul redacțional, dar și în ceea ce privește locul de apariție, periodicitatea și formatul. Prima serie (redactori Vasile Posteuca și Nicolae Petra) apare într-un format mic de revistă, ilustrată cu desene de Eugen Drăguțescu, N. Petra, Ștefan Tănăsescu. Facsimilul poeziei *Drumuri* de Aron Cotruș, imprimat pe coperta numărului inaugural, sugerează proveniența titlului, ca și condiția celor care elaborează publicația. Anunțată cu apariție bilunară, în realitate fără o strictă periodicitate din cauza neajunsurilor de tot felul pe care le întâmpină o publicație în exil, această serie, tipărită în atelierele ziarului „America” din Cleveland, se încheie cu numărul din ianuarie–martie 1967, odată cu închiderea tipografiei. O serie nouă, un ziar de 8–12 pagini, începe cu numărul din aprilie–decembrie 1967 (ulterior apariție trimestrială). Redactori sunt acum Vasile Posteuca, Nicolae Petra și Nicolae Novac; pentru scurt timp, în redacție intră Ion Cârja în locul lui N. Petra; apoi V. Posteuca și N. Novac redactează revista până în 1972, când ea trece sub conducerea unui comitet având ca director pe Posteuca. După moartea acestuia, John Halmaghi readuce, din 1975, **D.** la formatul inițial, păstrat până la ultimul număr, lansând în articolul-program o „invitație la cavalerism”, în ideea că „numai cavalerii biruiesc în istorie, niciodată mișei și lașii”. În editorialul primului număr din 1963, *Crestături* (titlu ce va fi atribuit și rubricii permanente a autorului), N. Petra deschidea revista cu o profesiune de credință, dezvăluind în tonalități aforistice ținuta morală pe care inițiatorii o impun: „Chiar pentru cei ce se pare că nu se mișcă și nu fac nimic, singurul lucru care se poate pune deoparte pentru socoteala de la sfârșit este cum mergi. Nici unde mergi, nici de ce mergi, nici chiar dacă mergi. Este felul cum îți întorci foile vieții, de la un ceas la altul, de la un loc la altul, cum privești la cer și la semenii tăi, cum ții pumnul strâns sau mâna

deschisă, cum știi să zâmbești, să râzi, să ierți sau să batjocorești”. Ideea care guvernează demersul editorial al lui V. Posteuca și N. Petra este susținerea rezistenței spirituale a românilor: „În tot ce facem și credem, noi avem datoria de a ne uita înspre Carpați, înapoi acasă... Tot mai singuri, dar pentru aceasta tot mai convinși de adevărul luminii, și mai tari și împăcați interior de certitudinea că servim o cauză etern invincibilă” (V. Posteuca, *Cum stăm*, 1967). Declarată de orientare românească și creștină, **D.** este totodată o revistă de constantă atitudine anticomunistă. Alături de semnatarii permanenți ai textelor ideologice (V. Posteuca, N. Petra, John Halmaghi), Horia Stamatu susține ultima serie a publicației cu o suită de eseuri și pamflete pe marginea situației economice, politice și sociale din România ceaușistă (*Scrisoarea unui european, Altă revoluție culturală, Independență, libertate, cultură, Cum se anunță desființarea literaturii*). Spiritul incisiv polemic al autorului se convertește deseori într-unul reflexiv, pentru a evalua consecințele și a descoperi soluția salvării: „un lucru este sigur: numai prin ceea ce va supraviețui în spirit de la țărani români va asigura supraviețuirea poporului român, popor prea puțin numeros pentru a avea altă posibilitate de supraviețuire decât în spirit” (*Țăranii*, 1976). Paginile literare cuprind grupaje de versuri, proză și comentarii istorico-literare, mai toate vădind un interes deosebit pentru spațiul cultural bucovinean, căruia i se consacră chiar o rubrică, „Pagini bucovinene”, devenită „Chenar bucovinean”, apoi „Figuri bucovinene”. Numeroase pagini critice și memorialistice sunt dedicate grupării din jurul revistei „Iconar”, din care V. Posteuca a făcut parte, precum și lui Mircea Streinul. Alături de poezie și proză, revista include în sumarele sale rubricile „Cronica literară” și „Cronica edițiilor”, „Pagini americano-române”, breviarul cultural „Iconar”, semnat de V. Posteuca și John Halmaghi (pentru ultima serie), „Însemnări și cărți”, „Carnet”, cu știri culturale, comentarii despre cărți și publicații din exil, semnate de N. Novac, și calendarul cultural „Pe răboj”, susținut de Lucia A. Popovici. Cele mai numeroase contribuții aparțin, cum este firesc, scriitorilor români de pe continentul american, fără a fi excluși însă cei din zona europeană. Poeții frecvent prezenți sunt N. Petra, V. Posteuca, N. Novac, I. Iancu Păltinișeanu, Vasile Gherasim, Dorina Ienciu, Doina Oșteanu, Sergiu Grossu, Zahu Pană, I. Cârja, Matei Sberga, Leonida Lututovici

ș.a. Sporadic, publică versuri Ștefan Baciuc și Vintilă Horia. **D.** prezintă, de asemenea, mari grupaje de poezii scrise în închisorile comuniste, multe nesemnate. Paginile de proză sunt semnate de Mira Simian, Toader Ionaș, John Halmaghi, Mardarie Popinciuc, Viorica Stăvilă ș.a. Cu mențiunea că a fost scris pentru un post de radio, apare aici și un text sub semnătura lui Mircea Eliade, intitulat *Maica Domnului* (1980). Uneori revista reia lucrări sau fragmente din texte clasice și contemporane românești: M. Eminescu, C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Dan Botta, V. Voiculescu ș.a. Comentariile la cărți și recenziile semnate de Aron Grămadă, Octavian Buhociu, V. Posteuca, Titus Bărbulescu se opresc mai ales la literatura exilului, dar au în vedere și edițiile și studiile istorico-literare apărute în România (Aron Grămadă, *Lucian Blaga și cultura oficială*, 1978). Vintilă Horia comentează câteva „exegeze politico-literare”, ieșite „nu din realitate, ci din întâlnirea acesteia cu ideologia” („*Gândirea și gândirismul*”, 1976). Adesea **D.** nu a reușit să evite patetismul și exaltările naționaliste. **M.P.-C.**

DRUMARU, Paul (pseudonim al lui Paul-Toma Deutsch; 5.XII.1938, Alba Iulia – 21.I.2016, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Magdalenei (n. Rosner) și al lui Francisc Deutsch, comerciant. Urmează școala elementară și liceul la Alba Iulia și Oradea. Vreme de doi ani își câștigă existența făcând diverse munci: tehnician atașamentist la Hunedoara, contabil și bibliotecar la Biblioteca Regională Oradea, frezor, scriitor de vagoane. În 1958 se înscrie la Institutul „Maxim Gorki” din București, de unde e exmatriculat în același an. Frecventează apoi cursurile Facultății de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secția limbă și literatură română, absolvind în 1966. În 1964 constituise aici grupul Lunar 11 împreună cu poezii Emil Brumaru, Mihai Ursachi, Ion Chiriac, Ion Covaci, Adi Cusin, cu pictorul Petre Aruștei și compozitorul Sabin Păutza. Va fi, succesiv, corector la revista „Cronica”, referent literar la Teatrul Național din Iași, apoi, la București, redactor la Editura Kriterion (1971–1998). Debutează în 1957 la ziarul „Crișana” și editorial în 1968 cu placheta *Ochii necesari*. Mai colaborează la „A Hét”, „Ateneu”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Iașul literar”, „Lettres internationales”, „Luceafărul”, „Magyar Naplo” (Budapesta), „Provincia” (Cluj-Napoca), „Secolul 20”, „Tribuna”, „Viața

românească”, „Dilema veche”, „22” ș.a. I se acordă mai multe premii ale Uniunii Scriitorilor pentru traduceri din limba maghiară (1972, 1976, 1981, 1986), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1996), iar în Ungaria, tot pentru traduceri, Premiul Artisjus (1977), Premiul „Déry Tibor” (1987) și diploma Pro Cultura Hungarica (1997).

Inegală ca valoare, placheta cu care debutează **D.**, *Ochii necesari*, reține atenția criticii prin evocarea unei nostalgii a încrezutului, amintind, într-o măsură, de poezia *După melci* a lui Ion Barbu. Ochii sunt „necesari” nu atât pentru „vedere” ori pentru evadarea în viziune, cât pentru retragerea, prin somnolență, într-o mișcare infinit retrogradă ce tinde spre recuperarea unei stări de pură latență. „Cred că atunci când dorm mă schimb total./ Îmi cade pielea obosită de lumină”, notează autorul într-un poem intitulat *Dorm*. E un onirism moderat, receptat mai degrabă prin sensibilitatea la limbajele lirice din epocă. Cele mai multe versuri se hrănesc din descoperirea unor ritmuri și forme de viață vegetativă („Și brațele i se-ndoiau neputincioase/ Și îi treceau prin ochi culori subțiri/ Precum prin geamurile unei case”) sau se exprimă prin caligrafia delicată a unor scene cotidiene atrase prin contagiune într-un somn universal. *Somnoroșii*, poate cel mai reușit text din volum, surprinde, într-o descriere aproape picturală, oboseala muncitorilor opriți la frizeria gării, bărbați, „uciși” de osteneală și negri de gudron, care trag totul în somnul lor: „Când vin parcă și ușile adorm./ Ce liniște-ntre foarfeci tremurată/ Cum ai lua pe degete furnici!/ Stau somnoroșii duși pe lumea cealaltă”. **D.** e și autorul a două romane: *Făptura* (1975) și *Vizionarea* (1980), traduse și în limba maghiară, dar rămase aproape fără ecouri critice. Cel dintâi e un bildungsroman din care a fost eliminată coerența narativă, relatând viața unui copil, Roșcatul, prin jocuri de fragmentare a temporalității, amestecând episoadele existențiale și multiplicând – schizofrenic – ipostazele protagonistului (Roșcatul–Bec–Laurențiu–Dezideriu–Gabriel). Tot un proces de disoluție identitară proiectează și *Vizionarea*, pe fundalul unei istorii despre pregătirea punerii în scenă a unei piese expresioniste. Cu prezența implicită a motivului lumii ca teatru, romanul se construiește dual, opunându-i pe anonimi („figuranți”, „suplinitori”, „pitici”, „tălmaci”) figurilor individualizate din conducerea teatrului (Florian, directorul adjunct, cu pregătire de inginer,

tovarășul Petrovici, regizorul „polonez” Janesz Grosu), ca reprezentanți ai unei puteri discreționare și abuzive. De fapt, în romanele lui **D.** crizele identitare susțin alegorii ale puterii sau chiar aluzii transparente la constrângerile politice ale regimului totalitar. Bunăoară, „tatăl-dezertor”, personaj esențial pentru definirea parcursului fracturat al copilului din *Făptura*, dispăre misterios după ce așezase pe fereastra atelierului său trei poze decupate din reviste, reprezentându-i pe Churchill, pe Stalin și pe regele Mihai. Definitorie pentru profilul literar al lui **D.** este însă activitatea de traducător. Scriitorul e unul dintre cei mai importanți și mai rafinați mediatori ai culturii maghiare în spațiul de limbă română. I se datorează transpunerea poeziei lui Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós, Pilinszky János, Szilágyi Domokos, Király László, Méliusz József, Kányády Sándor, a prozelor lui Konrád György, Örkény István, Csiki László ș.a.; e și un traducător dedicat al literaturii lui Markó Belá. O culegere apărută sub titlul *Transland. Poezii mei maghiari* (I–II, 1999) propune nu doar o viziune esențializată asupra poeziei maghiare, ci și o selecție de gust, prin reluarea „îndrăgostită” a câtorva din traducerile sale mai vechi.

SCRIERI: *Ochii necesari*, București, 1968; *Făptura*, București, 1975; *Vizionarea*, București, 1980. **Traduceri:** Bálint Tibor, *Trandafirii Sodomei*, București, 1969, *Mai-muța plângăreață*, pref. Eugen Barbu, București, 1972; Kemény Janos, *Vrăjitoarea apelor*, București, 1970; Ady Endre, *Poeme*, pref. Marin Sorescu, postfață Szemlér Ferenc, București, 1972; Tóth Sándor, *Gaál Gábor*, pref. Ion Ianoși, București, 1974; Méliusz József, *Poeme*, pref. trad., București, 1975, *Destin și simbol*, pref. Ion Vlad, București, 1978; Örkény István, *Gloria. Jocul de-a pisica. Familia Tót*, București, 1976; Salomon Ernő, *Pilda copacului de rezonanță*, pref. Geo Bogza, București, 1978; Csiki László, *Bunicul vândut*, pref. Mircea Ciobanu, București, 1980; Király László, *Oastea uitată*, pref. Grigore Arbore, București, 1981; Kányády Sándor, *Monolog interior cu ușa deschisă*, pref. Ioan Alexandru, București, 1982; Deák Tamás, *Istorisiri nemaiauzite*, București, 1984; Szilágyi Domokos, *Aterizare forțată*, pref. trad., București, 1985; Mózes Attila, *Epilog la un adio*, postfață Mircea Ciobanu, București, 1986; Vászárhelyi Géza, *Șarja de cavalerie*, pref. trad., București, 1987; Farkas Árpád, *Cântec de fluier*, București, 1988; Markó Belá, *Despre natura metaforelor*, pref. trad., București, 1989, *A Kert erotikája – Erotica grădinii*, ed. bilingvă, București, 2010, *Az egyhangúság dic-sérete. Lauda monotoniei*, ed. bilingvă, București, 2012; József Attila, *32 poeme*, București, 1995, *Poeme*, București, 1996, *100*, ClujNapoca, 2006; *Fannibál idő – Timp*

canibal – Kannibalzeit – A Cannibal Time. Poezii maghiari din România, ed. plurilingvă, îngr. Ferenc Zsuzsanna, București, 1998 (în colaborare); Konrád György, *Vizitatorul*, pref. Cornel Ungureanu, București, 1998, *Călătoria*, pref. Daciana Branea, Iași, 2003; *Transland. „Poezii mei maghiari”, I–II*, București, 1999; *Travers. Válogatás az Erdély magyar irodalomból – Travers. O antologie a literaturii maghiare din Transilvania*, ed. bilingvă, coordonatori Balázs Imre József și Ciprian Vâlcă, Iași, 2002 (în colaborare); Kertész Imre, *Kadiș pentru copilul nenăscut*, București, 2005.

Repere bibliografice: Nicolae Stoian, *Un nume nou: Paul Drumaru*, LCF, 1964, 11; Eugen Simion, *Poezia tinerilor și locul ei în lirica actuală*, LCF, 1964, 16; Dumitru Micu, *Poezia: Paul Drumaru*, RL, 1968, 12; Adi Cusin, „Lunar 11”, CRC, 1969, 23; Kovács János, *Beszélgetés*, EL, 1971, 2 iunie; Nicolae Balotă, *Cuvântul lui Ady Endre*, RL, 1973, 8; Szász János, *Fordítható-e Ady? Paul Drumaru, Ady-fordításairól*, „Kortárs”, 1976, 6; Silvia Urdea, *Debut în roman*, VTRA, 1976, 7; Ulici, *Prima verba*, II, 180–181; Földeák Iván, *Paul Drumaru*, „Új Tükör”, 1984, 4; Kántor Lajos, *Szilágyi Domokos románul*, UTK, 1986, 23 mai; Cseke Gábor, *József Attila Két Nyelven – A Budapesti könyvnapokra*, „Magyar Szó”, 1995, 31 mai; Ion Pop, „Ha történet és szó egymásra talál...”, UTK, 1987, 42; Popa, *Ist. lit.*, II, 851. **L.Td.**

DRUM DREPT, revistă apărută la Vălenii de Munte, lunar, între ianuarie 1913 și decembrie 1914, având subtitlul „Revistă literară”, apoi la Craiova, săptămânal, din 1 ianuarie 1915 până în 7 august 1916, și la Iași, din 10 martie până în 15 iulie 1917; în perioada 1915 – 1917 fuzionează cu revista „Ramuri”, editându-se cu același titlu, „Drum drept”. Pe frontispiciu se precizează din primul număr: „condusă de N. Iorga”. Redactori au fost C.Ș. Făgețel, D. Tomescu și, ulterior, I.U. Soricu. Publicația substituie foaia „Neamul românesc literar” (1908–1912). În articolul-program (*Două cuvinte pentru cine are nevoie de ele*), N. Iorga afirmă că misiunea prioritară a revistei este „păstrarea bunelor tradiții, care nu sunt nici noi, nici vechi, ci logice, necesare, eterne, și îndrumarea tinerelor talente pe această cale a bunelor tradiții sănătoase”. Titlul simbolizează legătura directă cu modelele culturale și istorice ale trecutului, așa cum au fost acestea promovate de sămănătorism, autorul invocând motivele pentru care

publicația „își părăsește titlul de la început”: „pentru a face să ajungă, cu aceleași solii ca ale vechiului «Sămănător», batjocorit astăzi de arivismul lărmuitor al tuturor «tinerilor de viitor», cuvinte de prețuire dreaptă și pagini de sănătoasă cetire românească și în părțile unde orice amintește «Neamul românesc» e total oprit de a pătrunde...”, dar și „pentru ca în această țară, unde politica nu trezește emulații, ci dușmăanii, neiertătoare uri, nimeni dintre colaboratori și cititori să nu se împiedice de un nume care, în alt domeniu, înseamnă război drept, – dar neiertător”. Păstrând nealterat crezul de a „reînsănătoși” literatura (1/1915), **D.d.** continuă orientarea tradiționalistă, paseistă și autohtonistă a sămănătorismului, manifestându-și ostilitatea atât față de cosmopolitism și raționalism, cât și față de procesele de industrializare, urbanizare și de preluare a modelelor instituționale și culturale din Occident. Revista își propune să promoveze cultura și literatura de tip rural, ca unică sinteză adecvată între permanență și valoare. Atât literatura tipărită aici (proză, poezie, teatru), cât și articolele de istorie și critică literară sunt în concordanță cu orientarea culturală și politică a publicației. Rubrica permanentă „Cronica”, susținută de N. Iorga, apoi de D. Tomescu, analizează „convingerile pe care le servește talentul domnului T. Arghezi”, dar și „actul de autoritate al Academiei Române” prin care se interzice reprezentarea piesei *Ringala* de Victor Eftimiu. Colaborează cu versuri Nichifor Crainic (*Căderi, De profundis, Patriarhală, Excelsior*), Teodor Naum, Volbură Poiană-Năsturaș, Eugenia H. Ionescu (Ada Umbră), Ion Sân-Giorgiu ș.a., iar N. Iorga inserează „versuri noi” de Ienăchiță și Alecu Văcărescu (*O rugăciune către Sf. Fecioară, Stihuri la Cișmeaua din Cotroceni*). Proza este semnată de George Vâlsan (G. Iederă), H. Stahl (*Călătoria în Lună a unui român*), Dumitru Moruzi, I. Ciocârlan ș.a. N. Iorga contribuie și cu articole istorice (*Până când s-a întrebuițat limba română oficială în Basarabia*), tot lui aparținându-i o suită de cinci conferințe despre Veneția. Mai scriu Panait Cerna (*O nouă epistolă a lui Mihail Eminescu*), D. Caracostea (*Un examen de conștiință literară în 1915*), Radu Dragnea, N. Cartojan, Ștefan Meteș, I.E. Torouțiu, Eugen Cialăc ș.a. N. Iorga publică și teatru, dramele sale (*Omul care ne trebuie* și *Constantin Brâncoveanu*) având mai mult o valoare documentară. N. Bănescu tipărește câteva scrisori

inedite ale lui Grigore Pleșoianu. Revista oferă traduceri din Teocrit, Baudelaire, Byron, Goethe, Turgheniev, Edmondo de Amicis, Juvenal, Goethe, Racine, Victor Hugo, Alfred de Musset. Alți colaboratori: D. Furtună, Virgil Tempeanu, Apostol D. Culea, Constantin Al. Ștefănescu, Vintilă V. Parascchivescu, Anghel Marinescu, Mihail I. Pricopie, Eugeniu Revent, Ștefan Bezdechi, P. Papazissu, Petru Chirica, Em. Bucuța.

C.A., L.Bc.

DRUMEA, Domnica (26.VIII.1979, Râmnicu Vâlcea), poetă, traducătoare. Este fiica Anei Drumea (n. Crișan) și a lui Zosim Drumea, ingineri constructori. A urmat școala elementară în Făgăraș, Colegiul Național „Radu Negru” din aceeași localitate și Facultatea de Litere, secția română-engleză, a Universității din București, absolvită în 2002. Între 2003 și 2004 predă limba și literatura română la Școala Centrală din Capitală, apoi colaborează ca redactor de carte și ca traducător la mai multe edituri. Debutează la revista „Litere nouă” a Facultății de Litere din București în 1999, iar editorial în volumul colectiv *40238 Tescani* (2000). *Crize* (Premiul Asociației Scriitorilor din București), primul său volum individual, apare în 2003. Traduce, singură sau în colaborare, din literatura americană: Anthony Burgess, Tennessee Williams, Carson McCullers, Charles Bukowski, Allen Ginsberg (*Howl și alte poeme*, 2010, împreună cu Petru Ilieșu; Premiul Fundației „Andrei Bantaș”). A publicat câteva poeme sub pseudonimul Irma H. A fost căsătorită cu poetul Marius Ianuș.

Volumul *Crize*, deși nu a fost remarcat de critica momentului, reprezintă unul dintre cele mai puternice debuturi ale tinerei generații douămiiste. Provenind din grupul fracturist, coagulat la Facultatea de Litere din București în jurul lui Marius Ianuș, **D.** se va desprinde treptat de retorica agresivă a debutului. Dar chiar și în *Crize*, o carte care vine din lumea halucinantă și mizeră a sfârșitului anilor '90 (primul poem se intitulează *Partidului*), politizată în exces, mustind de o disperare în primul rând socială, scriitura e suficient de personală pentru a o distinge de contextul generaționist al grupului fracturist. După debut scriitura poetei se rafinează, iar disperarea se interiorizează, se distilează, printr-un efect voit de depersonalizare, de îmblânzire prin împietrirea emoției, în *Not for sale* (2009). În *Crize*, ca și în alte cărți de poezie publicate la sfârșitul anilor '90 și începutul anilor 2000

de către nouăzeciști și fracturiști (Daniel Bănulescu, Mihail Gălățanu, Dumitru Crudu, Marius Ianuș), politicul și sexualitatea se intersectează, într-o viziune a degradării umane, amuzantă, parodică sau întunecată, sfâșietoare. **D.** aduce în poezia tânără efluvii din tragismul feminin, încărcat de fiziologie, al Sylviei Plath: „o gheară neagră îmi închide ochii mi-i/ scoate/ e noapte acum, mi-e bine/ după o hemoragie de toată frumusețea/ sunt proaspătă, baby/ sunt împietrită/ mă iubești/ așa cum stau chircită aici/ la poarta clinicii de ginecologie/ izbind cu ciocul hohotind/ implorând serul vostru fiziologic, mila” (*Acum e liniște e noapte aici*). În imaginarul acestor versuri dominate de negru, ca și cele din volumul de debut al Ruxandrei Novac, lumea nu este doar tragică, ci și invaziv grotescă: „iar noaptea ca un înger negru ca o ciupercă cheală ca/ Loredana Groza/ ne ridică la cer” (*Prin bălțile cu benzină*). Iubitul e „clown”, eul liric este cel al unei „curve bete”, iar visul american – al unei țări de heroină (*o ultimă primăvară*). În *Not for sale* criza se atenuează la nivelul limbajului, lirismul tinde spre minimalism în exprimarea emoției: „habar n-are/ cât sunt/ de singură/ habar/ n-are/ că nu-mi/ mai pasă/ eu știu/ să dansez/ încet și/ provocator/ sub picioare/ asfaltul/ încet/ mi se topește/ habar n-are/ ca o mlaștină/ mă înghite” (*vară*). Poemul ia forma unui discurs interior, monologic, dialogic sau polifonic, încercând o punte de comunicare (posibilă, dureroasă, pierdută, absurdă etc.) cu celălalt: „dacă nu vorbesc acum cu cineva/ dacă nu ies acum/ pe stradă să-mi lipesc/ corpul de al lui/ să-l sărut delicat pe gât/ să mergem undeva/ undeva să dansăm/ dacă nu” (*delicat*). Alteori tragismul țâșnește din această masă de imagini și emoții cvasiipietrificate în poeme ale disperării, cu tușe îngroșate, melodramatice: „tu îmi vei fi coșmarul și mântuirea valul de lumină/ care mă va înghiți/ la sfârșit.../ dragostea mea ghem de sârmă și sânge acum/ ai fi avut aproape 10 ani –/ ești ultima petală a trandafirului vrăjit/ din poveste ești nisipul cel mai fierbinte ești zăpadă/ și mă întrebi de ce te-am/ pierdut...” (*disco night*). În cele câteva poeme cu „fetița mea” se cucerește o zonă mai echilibrată, în care emoțiile se purifică de autenticismul mizerabilist, iar scriitura biografică se înfășoară în aura

unui fel de (neo)expresionism feminin-infantil, în care se presimte o voce nouă.

SCRIERI: *Crize*, București, 2003; *Not for sale*, București, 2009. **Traduceri:** Anthony Burgess, *Portocala mecanică*, București, 2003 (în colaborare cu Carmen Ciora); Tennessee Williams, *Primăvara la Roma a doamnei Stone*, București, 2003; Carson McCullers, *Răsfrângeri într-un ochi de aur*, București, 2003; Charles Bukowski, *Factotum*, Iași, 2004, *Cea mai frumoasă femeie din oraș și alte povestiri*, București, 2008; Michel Faber, *Sub piele*, București, 2005; Allen Ginsberg, *Howl și alte poeme. Antologie 1947–1997*, Iași, 2010 (în colaborare cu Petru Ilieșu).

Repere bibliografice: Cristian Tudor Popescu, *Lolitele înțepate*, ALA, 2004, 699; Nicoleta Cliveț, *Crize fracturiste*, ALA, 2004, 711; Gellu Dorian, „Crize”, CL, 2004, 2; Cistelecan, *Al doilea top*, 176–177; Cristea-Enache, *București*, 604–609; Radu Vancu, „Not for sale”, RL, 2010, 6; Tudor Crețu, *Explozii, spargerii, țâșniri*, O, 2010, 2; Gabriela Gheorghisor, *Probleme personale by Domnica Drumea*, LCF, 2010, 4; Soviany, *Cinci decenii*, II, 102–105. **R.D.**

DRUMEȘ, Mihail (pseudonim al lui Mihail V. Dumitrescu; 26.XI.1901, Ohrida, azi în Republica Macedonia – 27.II.1982, București), prozator, dramaturg. Este fiul sârboaiicei Despina (n. Gero) și al meseriașului macedonean Vasile Dimitrie, devenit Dumitrescu după ce s-a stabilit în România. Era elev la liceul din Balș când scotea o revistă școlară, „Licăriri” (1915–1916), în care publica versuri și proză semnate Mihai V. Demetrescu. După război își continuă studiile la Caracal și Craiova (liceul) și la București, unde urmează Facultatea de Filosofie și Litere, absolvită în 1928. Colaborează cu articole despre teatru și cu proză la „Știrea”, „Flamura”, revistă care i-a editat volumul de debut în 1927, pe când **D.** era secretar de redacție, „Rampa”. Ca funcționar în Ministerul Învățământului (1928–1937), a continuat să publice proză în „Dimineața”, „Convorbiri literare”, „Universul literar” și în volume. Succesul obținut cu romanul *Invitația la vals* (1936) îi permite să-și asume conducerea Editurii Bucur Ciobanul, unde, în special în perioada 1942–1947, va iniția un amplu program de tipărire a cărților pentru copii și tineret. Principalul furnizor de texte era **D.** însuși, care a rezumat biografii de oameni celebri (Dante, Gutenberg, Magellan, Mozart, Nobel ș.a.), a întocmit relații despre mari invenții și realizări (locomotiva, telegraful, automobilul, avionul, Canalul Suez etc.), a făcut prelucrări din folclorul românesc,

indian, arab, grec, german, danez, francez sau a repovestit capodopere literare aparținând lui Homer, Defoe, Swift, Schiller, Goethe, Gogol, Mark Twain, Sienkiewicz. Zeci de astfel de broșuri au fost publicate sub pseudonimul Moș Ene, iar altele au fost semnate Barbu Apelevianu, Mihaela Deleanu, Raul Dolfineanu, Dinu Gherghel, Ilarie Magheru, Romulus Burghilea, Unchiul Victor, Lelia Zavideanu, Matei Zavideanu etc. Multe prelucrări i-au fost difuzate și la radio. După o lungă pauză revine cu noi romane și cu versiuni modificate ale celor vechi, iar în câteva periodice (în special în „Oltul”) îi apar mărturisiri autobiografice și proză istorică. Deși cu un deosebit succes la public – romanele sale, cu precădere *Invitația la vals*, au cunoscut zeci de reeditări –, scriitorul a fost ignorat de criticii importanți. Prăpastia dintre receptarea de către cititori și cea critică pare dificil de explicat, **D.** ilustrând mai degrabă cazul unui condamnat fără proces.

Volumul de debut – *Capcana* (1927) – conține proză scurtă și a stârnit interesul comentatorilor prin relativa noutate epică, prin calitatea descrierii unor procese psihice. Romanul *Sfântul Părere* (1930), retipărit mai târziu (1942) cu titlul *Cazul Magheru*, are o versiune mult modificată și amplificată în 1971. Este o abordare sui-generis a devenirii personalității umane de excepție, prin relatarea unor momente biografice aparent disperate, intenția fiind de a demonstra rolul subconștientului în paralel cu rațiunea. Accentul epic cade pe relatarea unei experiențe senzaționale, care determină o activare extremă și o purificare a psihicului protagonistului (un medic), având ca efect revelarea unei neobișnuite puteri terapeutice. Un roman al orgoliilor excesive și al pasiunilor contrariate este *Invitația la vals*. Condușe de o falsă imagine despre sine, cu o teamă exacerbată de a nu fi subordonate și umilite, personajele ajung, în pofida sentimentului de dragoste care le leagă, să se distrugă reciproc. În prim-plan se află reconstituirea unui proces de autocunoaștere, cu efecte de care protagoniștii devin conștienți abia în final, când din pragul morții privesc înapoi. **D.** știe să capteze atenția cititorului prin intensificări ale trăirilor generatoare de dramatism și tensiuni, creând cu abilitate un fel de miraj al nefericirii implacabile. Dar calitatea demersului analitic, a discursului literar este de un nivel mediu, vizibilă fiind și intenția demonstrativă. O anume lipsă de

orizont, formula compozițională insuficientă, rostirea deseori simplificatoare, comună dau, într-o măsură, senzația de mediocritate și artificiu literar. Și ediția definitivă, din 1982, a romanului *Scrisoarea de dragoste*, apărut în 1938, este mult amplificată prin introducerea unei noi părți, constituită din scrisorile personajului central feminin. Eșecul tragic al arivistului (modelul Julien Sorel este menționat în text), care sacrifică iubirea pentru a parveni, sunt potențate prin contrapunerea confesiunilor personajului feminin. Epistolarul protagonistei, diferit net ca atitudine și stil de relatările celuilalt, dezvăluie o fermecătoare personalitate. Spre final narațiunea deviază către un romanesc ieftin și precipitat, cu exagerări ale ficțiunii, aici ancorată în senzațional. Două părți inegale are și *Elevul Dima dintr-a șaptea* (I–II, 1945, ediție definitivă în 1968). În prima parte personajul-narator notează reacții și trăiri firești, provocate de un nou mediu școlar – mici și suave naivități și mirări, înfripirea relațiilor cu colegii – sau de tulburări erotice și de aspirațiile exaltate spre frumosul și misterele vieții. Partea a doua este o înșiruire de mici aventuri și se depărtează de sensul celei dintâi. Totuși, în general, se țese o poezie a adolescenței, bine controlată de narator. Dialogurile, adesea colorate de argoul școlăresc, sunt simpatice reușite stilistice și tipologice. Volumul *Se revarsă apele* (1961), o proză ratată compozițional, aduce relatări interesante despre satul oltenesc de la începutul secolului al XX-lea, despre modul de a vieții al țăranilor. Documentarul *Arde Prahova* (1974) e o concesie evidentă făcută realismului socialist. Cât despre dramaturgie, de la șaisprezece ani **D.** a prezentat diferite piese de teatru unor persoane și instituții abilitate, dar abia în 1934 i se va juca pe o scenă bucureșteană comedia *O crimă pasională* (publicată în 1941), o șarjă prea dezlănțuită, ce viza moravuri sociale capabile să întoarcă lumea pe dos. Lăudată pentru inventivitate și curaj de unii cronicari, piesa (montată și la Cluj) i-a scandalizat pe alții. Altă satiră – *Codrul Vlăsiei*, refuzată cam în același timp de Teatrul Național din București – a fost pusă în scenă la Galați abia în 1966. *Ioana d'Arc* (1937), *Năluca* (1940, o dramatizare a subiectului din *Scrisoarea de dragoste*) au fost numai publicate, iar piesele din volumul *Trei comedii* (1940) au fost difuzate radiofonic. La hotarul dintre beletristică și literatura de popularizare stă, ca și multe alte prelucrări ale lui **D.**,

Povestea neamului românesc (I–II, 1978–1979). Informația istorică este completată și animată cu ajutorul ficțiunii, în texte atractive, fără excese ținând de didacticism. Principalele romane ale lui D. au fost traduse în franceză, germană, spaniolă, slovacă, bulgară, turcă, fiind editate în câteva țări din Europa și din America Latină.

SCRIERI: *Capcana*, Craiova, 1927; *Sfântul Părere*, București, 1930; ed. (Cazul Magheru), București, 1942; ed. București, 1971; *Invitația la vals*, București, 1936; ed. pref. Florea Firan, Craiova, 1986; *Ioana d'Arc*, Vălenii de Munte, 1937; *Scrisoarea de dragoste*, București, 1938; ed. pref. Florea Firan, Craiova, 1982; *Năluca*, București, 1940; *Trei comedii*, București, 1940; *O crimă pasională*, pref. Teodor Scarlat, București, 1941; *Teatru*, București, 1942; *Vrăjitorul*, București, 1942; ed. (Edison), București, 1972; *Elevul Dima dintr-a șaptea*, I–II, București, 1945; ed. pref. Ion Dodu Bălan, București, 1968; *Se revarsă apele*, București, 1961; *Codrul Vlăsiei*, București, 1966; *Arde Prahova*, București, 1974; *Mari invenții*, București, 1977; *Povestiri despre cutezători*, București, 1977; *Povestea neamului românesc*, I–II, București, 1978–1979; *10 cărți celebre repovestite de...*, Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: G.B. [G. Baiculescu], „*Capcana*”, PRL, 1927, 13; D.V. Barnoschi, „*Capcana*”, ALA, 1928, 415; A. Bădăuță, „*Sfântul Părere*”, G, 1930, 5; Izabela Sadoveanu, „*Sfântul Părere*”, ALA, 1930, 495; Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, 198–200; D.I. Suchianu, „*Sfântul Părere*”, VR, 1930, 6; Mihail Drumeș, RRI, I, partea II, 846–859; I. S. [Izabela Sadoveanu], „*Invitația la vals*”, ALA, 1937, 854; C. Fântâneru, [Mihail Drumeș], UVR, 1938, 45, 1941, 17; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 847, *Ist. lit.* (1982), 932; Mihail Ilovici, „*Invitația la vals*”, CL, 1942, 1–2; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, Craiova, 1980, 137–143; Miron Scorobete, *Moartea unei legende*, TR, 1982, 13; Cornelia Cârstea, *Mihail Drumeș*, Craiova, 1982; Firan, *Profiluri*, I, 282–291; *Dict. scriit. rom.*, II, 155–157. C.T.

DRUM NOU, gazetă apărută la Turnu Măgurele, lunar, între 20 octombrie 1921 și 12 noiembrie 1922, între 15 februarie 1923 și 20 iunie 1926, între 27 ianuarie 1930 și 20 februarie 1948. De la numărul 6 din 1922 publicația va avea format de ziar, purtând subtitlul „Literar. Artistic. Științific”. Ulterior își schimbă de mai multe ori subtitlul: „Foaie pentru luminarea poporului” (29 aprilie 1923), „Politic-cultural” (18 noiembrie 1923 – 5 februarie 1924), „Ziar popular independent” (22 martie 1936 – 15 ianuarie 1939), „Ziar popular săptămânal” (31 ianuarie 1939 – 20 aprilie 1943), „Ziar de informație și cultură” (30 aprilie 1943 – 20 februarie 1948). Redactor este C. Nedelescu-Zlotești. Are rubricile

„Mișcarea literară”, „Cărți”, „Cartea”, „Revista presei”, „Cronica literară”, „Editori – autori – cititori”, „Cărți și reviste”, „Pagina literaturii străine”, „Arena publicațiilor”, „Curiozități”, „Poșta redacției”, precum și un spațiu în care se retipăresc pagini din scrierile „marilor dispăruți”. D.n. este o publicație democratică, dorește să evite accentele extremiste și să propage „un curent de adevărată literatură, un curent care să mai strivească unele patimi încuibate adânc în mințile rătăcite”, după cum afirmă C. Nedelescu-Zlotești în articolul-program *Un fel de prefață* (2/1921). După august 1944 D.n. va lua fără ezitare o orientare procomunistă, propunându-și să militeze pentru „democrația sinceră, cinstită, adevărată”, pentru prietenia cu URSS. Mai bine de două decenii a fost însă o publicație de popularizare a acelor valori literare, artistice și sociale ce reflectă atașamentul față de tradiție, patriotism și convingeri democratice. Lipsită de un program cultural bine definit, preia din alte publicații, cu puține excepții, o literatură cu caracter tradiționalist și autohtonist: poezii de Octavian Goga, Nichifor Crainic, Al. A. Philippide, Zaharia Stancu, Maria Cunțan, proză de Camil Petrescu (*Soldatul care păzește satul*), Gala Galaction, Duiliu Zamfirescu, George Mihail Zamfirescu, Al. Cazaban, F. Aderca. În paginile revistei C. Nedelescu-Zlotești inserează romane în foileton. Articolele, de asemenea preluate, tratează subiecte de istorie și critică literară, aspecte ale vieții culturale și sociale din toate provinciile românești, de pildă, cele semnate de E. Lovinescu (*Ultimul număr al „Sburătorului”*), Camil Petrescu (*Tradiționalism, europeism*), Septimiu Popa (*Scriitori din Ardeal*). Comentariile pe teme literare sunt iscălite de C. Nedelescu-Zlotești, Tudor Teodorescu-Braniște, Ștefan Ivanovici (Terențiu), Anton Marinescu-Nour (A. Nour) ș.a. Revista conține traduceri din literatura universală (J.-J. Rousseau, Ivan Turgheniev, Gogol, Guy de Maupassant, Romain Rolland și Henri Barbusse, ultimii trei figurând într-un grupaj intitulat *Împotriva războiului de ieri și de mâine*), poezie romantică (Alfred de Musset, Byron) și proză realistă și naturalistă. Alți colaboratori: Dimitrie Iov, Vasile Cazan (Vladimir Corbasca), Cezar M. Stratulat, George A. Petre, M.G. Samarineanu, D.I. Boureanu, Iustin Ilieșiu, Em. Papazissu, George Voevidca, Alice Gabrielescu, Elvira Bengescu, G.M. Vlădescu, Ion Dongorozi, Teodor Maiorescu (Theo Maiorescu). C.A.

DRUMUR, George (pseudonim al lui George Pavlescu; 14.III.1911, Horecea Mănăstirii – Cernăuți – 7.VI.1992, Timișoara), poet. Este fiul Ilenei (n. Antonovici) și al lui Cozma Pavlovici, țărani. Urmează Școala Normală (1929–1933) și Liceul „Aron Pumnul” la Cernăuți (1933–1941), absolvind apoi Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din același oraș, Institutul Regal de Științe Administrative al României (1938), Facultatea de Matematică–Fizică (începută la Timișoara) din București (1957). Funcționează ca profesor în Cernăuți (până în 1944), Brezoi, județul Vâlcea (1944–1946) și Timișoara (1946–1957), prim-redactor al revistei „Bucovina literară” (1943–1944) și ca secretar literar muzical la Opera de Stat din Timișoara (1958–1972). Debutează la „Junimea literară” în 1931. Mai colaborează la numeroase reviste literare dintre cele două războaie: „Iconar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Glasul Bucovinei”, „Viața socială a Bucovinei” (București), „Argonaut” (Rădăuți), „Gând românesc” (Cluj), conduce revista „Bucovina” etc. Este autorul mai multor versiuni românești pentru librete de operă (*Norma* de Bellini, *Orfeu în infern* de Gluck, *Pescuitorii de perle* de Bizet ș.a.). Traduce în presă din literaturile germană, franceză, italiană, rusă, cehă și slovacă.

D. debutează editorial cu volumul de versuri *Solștiții* (1936). Poetul se menține pe linia autohtonismului, proiectând o lume de vis în perfectă consubstanțialitate cu lumea reală. Trecutul voievodal al nordurilor moldave țese drumuri imaginare între două lumi istorice. Înrușinat temperamental și, uneori, stilistic cu Eugen Jebeleanu al începuturilor, **D.** se diferențiază de acesta prin dominanța autohtonului și prin lipsa unui hermetism avansat, ca manieră tehnică. Cum remarca Mircea A. Diaconu, „tablourile, de factură expresionistă, obsedate de regresivitatea în medieval, de imaginarul popular, de târâmurii uitate și bănuite, approximate în metafore confuze și, adeseori, obscure, sfârșesc nu o dată în imagini care mediază trăirea acută a unei crize a ființei („Înnebunesc furtunile pe Rhin, spre munți”), temperată însă de cele mai multe ori în contemplație”. În *Suflete în azur* (1940) autorul se cufundă în propria-i realitate sufletească, bogată, vădind resurse inepuizabile, tenta dominantă fiind totuși tânguirea neliniștită. Imaginile sunt atât de delicate, de feminin construite, atât de abstracte uneori, încât își pierd aproape funcția plastică, sugerând o atmosferă evanescentă,

tainică. Pe alocuri se întrevăd amprente ale înrâuririi lui Lucian Blaga. Întâlnirea cu natura devine o permanentă bucurie, în care se topesc marile neliniști. Partea cea mai rezistentă o formează însă poemele de atitudine care, în *Vatra cu stele* (1942), poartă însemne ale luminozității nordice, dar și evidente reminiscențe mioritice. Un lexic succulent îndeamnă retoric spre amintirile copilăriei, spre ieșirea din tristețe și durere, spre imnificarea gliei străbune, cu întreg cortegiul ei de frumuseți baladești și de fapte eroice. Cuvinte ca „baladă”, „legendă”, „stele” și „toamnă” sunt aici simboluri ce conturează obsesiile simțirii. În *Însemnele anilor* (1973) este evidentă încercarea poetului de a se regăsi pe sine și întregul său parcurs. Lirica din acest volum retrospectiv reușește să surprindă esența gravă din care i s-au plâsmuit de-a lungul anilor versurile. În timp ce amintirea copilăriei stăruie, detașându-se unele motive semnificative pentru un destin, autorul creează și câteva rezonante imagini citadine, punctări expresive ale ideii poetice. Mica antologie *Neodihna cuvintelor* (1986) este expresia celui ajuns la vârsta senectuții, când simte, cu spaimă și cu liniște în același timp, apropierea sfârșitului. Părinții și prietenii de odinioară revin nostalgic, drama existențială conferind textelor un aer de meditație din care a dispărut tensiunea („Doar liniștea albă mai pâlpâie-n jur/ Și curge-nserarea prin filtre de-azur”). Sacerdot fidel al pământului și al istoriei, exponent al unei generații pline de energie creatoare, **D.** cultivă prozodia clasică, dar nu-i rămâne permanent fidel, ci, depășind-o, dovedește disponibilități poetice multiple. Remarcat de G. Călinescu încă din anii de început, poetul bucovinean se relevă ca un îndrăgostit de natură, cu o certă vocație a simplității stilistice.

SCRIERI: *Solștiții*, cu gravuri de Rudolf Rybiczka, Cernăuți, 1936; *Suflete în azur*, București, 1940; *Vatra cu stele*, Cernăuți, 1942; *Însemnele anilor*, pref. George Muntean, Timișoara, 1973; *Neodihna cuvintelor*, Timișoara, 1986.

Repere bibliografice: Mircea Streinul, *Poeți tineri bucovineni*, București, 1938, 46–57; C. Fântâneru, „Suflete în azur”, UVR, 1940, 49; Ion Șugariu, „Suflete în azur”, MMN, 1940, 1–3; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 823, *Ist. lit.* (1982), 907; Olimpia Berca, *Portrete – George Drumur*, O, 1975, 18; Octavian Nestor, *Dicționar*, „Pagini bucovinene”, 1984, 10; Cornel Ungureanu, *George Drumur și cei de la „Iconar”*, O, 1990, 12; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 157–158; Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, 1999, 165–173, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, II, 157–158. **R.B.D.**

DRUMUR, Marian (pseudonim al lui Marian Ștefan Pavelescu; 6.VIII.1943, Cernăuți), prozator. Este fiul Aspației Pavelescu (n. Coșara), cântăreață de operă, și al poetului George Drumur. După absolvirea, la Timișoara, a liceului (1957–1961) și a Facultății de Mecanică din cadrul Institutului Politehnic (1962–1967), este inginer în Timișoara și Pitești (1968–1971), cercetător științific la Institutul Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara (1971–1976) și, tot aici, profesor de specialitate la Grupul Școlar Industrial pentru Transporturi Auto.

D. debutează cu proză în „Orizont” (1966) și editorial cu volumul *Omul dublu* (1980), care cuprinde douăzeci și patru de povestiri. Narațiunile, cu personaje și conflicte lipsite de spectaculozitate, surprind o lume dominată de mecanismele elementare ale supraviețuirii sociale, în care locurile comune ale limbajului și ale comportamentului sunt rareori contrazise. Prozatorul construiește mici întâmplări ce se petrec, de preferință, în mediul muncitoresc, adunând fișe despre existențe neînsemnate și folosind, de regulă, stilul notației fidele, nu lipsit de intuiții psihologice. Atmosfera este omogenizată de intervențiile naratorului, mai accentuate în prozele scrise la persoana întâi, dar prezente și în textele scrise în manieră obiectivă. În *Povestiri* (1997) autorul prezintă o panoramă simbolică a orașului, populată cu personaje liniștite și răbdătoare, provenind din felurite medii. Prozele lui **D.** manifestă și apetență pentru dialog, iar altele sunt apropiate, din punct de vedere stilistic, de eseu. Volumul *Într-o singură dimineață* (1999) cuprinde povestiri, în genere de câteva pagini, între care sunt dispuse „antracte” propunând moduri de reorientare a lecturii. Ariile de interes aparțin, și aici, realității imediate, citadine sau semirurale, fără localizări; temporal, narațiunile lui **D.** trimit vag la sfârșitul perioadei comuniste și la începutul tranziției. Povestirile au, în general, o structură liniară, explorând trăirile obscure ale unor ființe obișnuite, ale unor oameni „fără însușiri”, gravitând la limita dintre microrealism și suprarealism („oameni de piatră”, „oameni de cauciuc”, „femei-balansoar” etc.). Dând personajelor caractere și nuanțe variate, utilizând detalii insolite, autorul își exprimă disponibilitatea spre fantastic și irațional, ca alternativă la alunecarea în patetism. Povestirile au și o morală mistică sau filosofardă (unele poartă, de pildă, titluri ca *Precizarea iluziei*, *Excursie la templul desăvârșitei limpezimi* etc.), care nu depășește

însă nivelul unor cogitații de tipul „lumea era ca o negură, asimilabilă cu un fond pe care sclipeau rudimente de gânduri”. Antractele reprezintă elemente de meditație, hibride și concentrate, care pot trece și drept pasaje lirice.

SCRIERI: *Omul dublu*, București, 1980; *Povestiri*, Timișoara, 1997; *Într-o singură dimineață*, Timișoara, 1999; *Soldatule, mergi îndărăt*, Timișoara, 2004; *Dascălii, dascălii*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Traian Liviu Birăescu, *Proză scurtă*, O, 1981, 1; Voicu Bugariu, *A privi cu răbdare lumea*, LCF, 1981, 7; Ion Marin Almăjan, *Panorama existenței unui oraș*, „Renașterea bănețeană”, 1997, 2216; Nicolae Havriliu, *Joc între iluzie și realitate*, „Anotimpuri literare”, 1997, 20; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 344–346; Ioanid Deleanu, „*Soldatule, mergi îndărăt*”, „Bucovina literară”, 2006, 2–3.

R.B.D.

DRUȚĂ, Ion

(3.IX.1928,
Horodiște–Sorocea),
prozator, dramaturg,
eseist.

Născut dintr-o mamă cu origini ucrainene, Sofica, și dintr-un tată zugrav de biserici, Pentelei, **D.** urmează o școală de tractoriști, una de silvicultură și devine secretar la Sovietul Sătesc din Ghica Vodă (1947). Debutază în 1951 cu schițe în revista „Octombrie” și editorial în 1953 cu volumul *La noi în sat*. Ulterior va absolvi cursurile superioare ale Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1957). După o activitate efervescentă și diversificată la Chișinău, unde publică proză și dramaturgie, cărți pentru copii, scenarii de film, dar mai cu seamă în urma unor grave acuze aduse de critica de partid, **D.** se mută la Moscova; de acum încolo va scrie și în română, și în rusă. După 1969 își consolidează cariera de prozator și dramaturg cu volume traduse în mai multe limbi și piese jucate în teatrele din URSS și din alte țări. Este ales președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1987) și deputat în Sovietul Suprem al URSS (1989), conduce „Glasul”, prima revistă cu grafie latină din stânga Prutului (1989).

Devine membru de onoare al Academiei Române (1990) și membru al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1992). E recompensat cu premii și titluri prestigioase, printre care Premiul de Stat al RSS Moldovenești (1967), titlul Scriitor al Poporului din RSS Moldovenească (1988), Ordinul Lenin (1988), Ordinul Republicii (1993) sau Premiul de Stat al Republicii Moldova (2008). **M.C.**

D. este una din figurile reprezentative ale literaturii basarabene de după al Doilea Război Mondial. Proteismul scrisului său e atenuat de un univers imaginar particular și de o constelație fixă de teme. *La noi în sat*, prima culegere de nuvele, conține, în nuce, întreaga sferă tematică dezvoltată ulterior: respingerea civilizației în favoarea elementarității ancestrale, descoperirea ruralității ca spațiu sacru, reautentificarea existenței prin apelul la valori și credințe revolute (folclor și magie). Din cauza acestui set de valori implicite, apariția volumului de debut a putut fi considerată subversivă într-o epocă dominată de clișeele literaturii staliniste. Fragmentele de proză scurtă din *La noi în sat*, dar și din *Piept la piept* (1964) vădesc apropieri stilistice de clasicii literaturii ruse. De la A.P. Cehov preia prozatorul tehnica „creării unei lumi într-un spațiu restrâns”, după cum mărturisește în eseu *Lumea lui Cehov* (1959). Laconismul și capacitatea de a vehicula detaliul sunt calități centrale ale schițelor și nuvelor, rămase până azi în prim-planul valoric al operelor lui **D.** Aceste micronarațiuni dau măsura unui cehovianism sui-generis, transplatat în mediul rural al Basarabiei de secol XX. Felii banale de viață și personaje anodine ale satului dobândesc un caracter enigmatic datorită stilului concis și ambiguu, fără teză sau deznodământ: într-un fragment tânărul Ionică merge pentru prima oară la pețit, însă n-are curajul să întrebe de fată și rămâne „cu ulcica în mână și cu Zina în gând” (*La fete*); altundeva doi consăteni se confruntă „piept la piept”, pentru că niciunul nu vrea să-și dea căruța la o parte din mijlocul unui drum îngustat, dar se împacă apoi, la fel de inexplicabil (*Piept la piept*). Aluziile la psihologia abisală a lumii rurale trimit la *Întâlnirea din Pământuri* a lui Marin Preda: în *Pădureanca* Ileana lui Sănduță își reprimă bocetul când îi arde casa, însă plânge tocmai când satul îi reconstruiește una nouă. Nu lipsesc din nuvele nici trimiterile polemice la absurdul sistemului socialist, drapate, însă, într-o simbolistică densă: în *Sacii de grâu* un țăran e

acuzat de furt pentru că a aruncat peste propriul gard un sac din avuția colhozului pentru care muncise el însuși. O aluzie politică cu ecouri în critică e de aflat în fragmentul *Povestea furnicii* din cartea cu același titlu (1963), parabolă despre „îndobitocirea prin muncă” (Lucreția Bârlădeanu). Caracterul melodramatic al subiectului – eforturile unei furnici aflate în căutare de hrană sunt zădărnicate de venirea ploii – e contrabalansat de comportamentul naratorului, rămas impasibil până la final: „Poate a ajuns furnica acasă, poate s-a pierdut undeva în mijlocul miriștii”. Cu adevărat subversivă e, în schimb, nuvela *Toiagul păstoriei* (1984), unde simplul fapt al forței naturale și al independenței unui cioban care refuză să coboare din vârful dealului e considerat de autorități un delict, fiind pedepsit ca atare. Deși prozatorul s-a revendicat deschis de la tradiția literaturii ruse, sunt evidente afinitățile stilistice cu proza lui Ion Creangă, Mihail Sadoveanu sau Eusebiu Camilar. Valențele orale ale scriiturii, precum și subminarea omniscienței narative de către o serie de voci empaticе sunt trăsături tipologice specifice acestui povestitor. În nuvela cu caracter autobiografic *Horodiște* (1975) **D.** se așază, vizibil, în siajul narativ al amintirilor lui Creangă. Rememorarea biografiei de până la intrarea în maturitate reprezintă un prilej de monografiere a satului basarabean într-o perioadă istorică instabilă, dar și de exersare a talentului portretistic: tatăl și mama, ca și frații mai mari sau învățătorul satului sunt învăluiți de ironie nostalgică și umor. Centralitatea povestitorului popular rămâne pregnantă și în scrierile de lungă întindere. Aflate la jumătatea distanței dintre epos și narațiunea modernă, romanele lui **D.** mizează pe capacitatea de fabulație a unui povestitor ingenuu. De aici, permanenta alternanță a formulelor narrative, care glisează, în paginile aceluiași roman, dinspre perspectiva detașată a naratorului spre cea a colectivităților sau spre cea individuală, a personajelor. „Lirismul” sesizat de întreaga receptare se datorează modificărilor bruște ale comportamentului naratorial în funcție de mizele de moment ale povestirii. Vocea supraindividuală a Horodiștei sau a Ciuturi (spații sacre ale romanelor lui **D.**), personificată, adesea, printr-o stilistică tributară încă prozei de secol XIX –, devine la fel de pregnantă precum vocile protagoniștilor, influențându-le în mod direct acțiunile. În *Frunze de dor* (1957) ingenua poveste de dragoste dintre Gheorghe Doinaru

și Rusanda Cibotaru se destramă treptat sub presiunea mizelor sociale divergente. Fata are aspirații de învățătoare, în timp ce Doinaru se înrolează în armată. Departe de a fi tezist, romanul păstrează intactă enigma acestei neîmpliniri erotice printr-o bună gestionare a psihologiei personajelor și prin diseminarea dramei centrale într-o serie de istorii particulare vii. *Frunze de dor* reține, în fundalul poveștii erotice, ecourile istoriei mari în viața satului moldovenesc imediat după al Doilea Război Mondial. Teza înstrăinării de valorile elementare, asimilată în descendență narodnicistă sau sămănătoristă, devine evidentă pe măsura evoluției prozei lui D. dinspre etapa cehoviană spre cea tolstoiiană, a romanului fluviu cu mize narative și existențiale sporite. Reîntoarcerea în paradisul pierdut al miturilor și al datinilor arhaice reprezintă o modalitate indirectă de a respinge ideologiile totalitare ale secolului al XX-lea. *Povara bunătății noastre* (1968; prima parte, intitulată *Balade din câmpie*, apăruse în 1963), cea mai cunoscută carte a prozatorului, e parabola rezistenței pasive la agresiunile istoriei. Romanul reface monografic viața comunei Ciutura într-o perioadă de contorsiuni istorice: Al Doilea Război Mondial, cu mutarea graniței Basarabiei; foametea și deportările; persecuțiile religioase și colectivizarea silită. Miza de substrat constă în a descoperi oaze de umanitate neatinse de morbul distructiv al istoriei, iar reușita estetică rezidă în a nu pune niciodată reflectorul asupra acestora, ci în a le urmări consecințele în viața de zi cu zi a oamenilor. Onache Cărăbuș, comparabil ca structură existențială și construct literar cu Ilie Moromete, e un exemplu de rezistență prin repliere asupra existenței elementare. „Ară și samănă și vei avea dreptate” rezumă filosofia de viață a unui personaj aflat „în permanent război cu ceilalți” (Valeriu Cristea) și capabil să se disocieze de apropiatii înregimentați politic: nu întâmplător, relațiile cu Mircea, ginerele său, se deteriorează pe măsură ce acesta își asumă apropierea de orânduirea sovietică. La nivelul compoziției efectul de distanțare față de un context politic încărcat se realizează prin apelul la dimensiunea mitică a existenței, extrasă din vechi legende românești: cățeaua Molda veghează, ca un spirit tutelar, asupra ciuturenilor, ferindu-i de catastrofe deopotrivă naturale și ideologice. Specificitatea imaginarii romanesc a lui D. e de aflat în sugestia că în spatele calamităților naturii sau al psihologiilor

sucite se ascund, de fapt, răul istoriei și înstrăinarea de tradiție. Sugerată în *Povara bunătății noastre*, această ecuație imaginară devine vizibilă până la tezism în următoarele romane ale prozatorului. În *Clopotnița* (1972) forțele malefice ale istoriei se materializează în figura directorului de școală din comuna Căpriana (situată între Prut și Nistru), Nicolai Trofimovici Balta, care încearcă să distrugă o clopotniță construită, conform folclorului local, de oștenii lui Ștefan cel Mare. Acțiunile lui sunt zădărnicate de Horia Holban, tânăr profesor al comunei, gata să ia pe cont propriu rescrierea istoriei sacre a locului. Aspectul programatic al romanului, în direcția militantismului naționalist și de conservare a tradiției, e diminuat de diversificarea tehnicilor narative. *Clopotnița*, cel mai modern roman al lui D., mizează pe ambiguizarea mesajului prin apelul la prolepse și analepse, la racursiuri psihologice sau la interferența planurilor narative. O structură imaginară antitetice, tipică romanelor de idei, e de observat și în *Biserica Albă* (1988). Sinteza de document și de fabulație mitică, specifică prozatorului, pune față în față istoria războaielor ruso-turce din timpul Ecaterinei a II-a cu legenda paisianismului basarabean, două orizonturi existențiale în opoziție. Lumii corupte, pline de ambiții și de fast a împărătesei și a comandantului ei, Grigori Potiomkin, i se contrapune tărâmul unei spiritualități fruste și ingenuie, reprezentată de Paisie Velickovski, părintele Ioan sau de Ecaterina („cea mică”). Hiperbolizări simbolice dublate de simetrii narative se resorb în aspectul de metaroman istoric, precum *Creanga de aur* al lui Mihail Sadoveanu, în care detaliul livresc suplinește deficitul compozițional. Pe de altă parte, imaginarul din piesele de teatru ale lui D. nu părăsește toposurile și modalitatea de construcție a prozei. De altfel, câteva fragmente dramatice (*Horia*) au devenit romane (*Clopotnița*), în timp ce nuvele (*Întoarcerea țărânilor în pământ*) sau romane (*Povara bunătății noastre*, *Biserica Albă*) au fost rescrise în variantă dramatizată. Din cauza caracterului inevitabil schematic, piesele de teatru ale lui D. sunt și mai predispuse la demonstrativul din ciocnirile de idei și la abstragerile alegorice. Drama *Casa mare* (pusă în scenă începând din 1961) ilustrează dilema văduvei Vasiluța între erosul instinctual față de Păvălache, „flăcău tomnatic”, și datoria de a păstra memoria soțului pierdut în război. În ciuda complicațiilor intrigii, care contribuie, indirect, la impresia de

psihologie complexă a personajelor, piesa rămâne o pledoarie pentru respectarea ordinii morale, îngroșată în simbolul „casei mari” – spațiu sacru al căminului tradițional. Lui Onache Cărbuș sau Vasiluței li se alătură, în calitate de purtători de cuvânt ai tradiției, Tudor Mocanu din drama *Doina* (1968), personaje din drama *Tot ce-avem mai sfânt* (jucată începând din 1976), mătușa Ruța din *Păsările tinereții noastre* (reprezentată pe scenă din 1972, publicată în 1974) sau Ghiță din *Cervus divinus* (1987). În ultimele două piese conflictul arhaic – modern, specific întregului imaginar al lui D., e pus în slujba aluziilor la adresa sistemului totalitar. Protagonistul din *Păsările tinereții noastre*, Pavel Rusu, un președinte de colhoz cu față umană, apostrofă el însuși de Omul cu Ochelari al regimului pentru gesturile de umanitate față de populație, rămâne totuși agentul central al desacralizării. Gestul compromisului ideologic e redat, în cuvintele mătușii Ruța, drept o calamitate naturală: „Tu ne-ai lăsat fără cucostârci [...] pe la sfârșitul verii te-au făcut pe tine președinte, da toamna, cum s-au dus sărmanele păsări, nu s-au mai întors”. Limbajul simbolic fuzionează cu cel esopic și în *Cervus divinus*, unde „o mârtoagă cu zurgălău” e prezentată de autoritățile comuniste drept animal sacru. Dimensiunea bufă a „comediei tragice în două părți” nuanțează schematismul aflat la baza construcțiilor anterioare, transformând-o într-una dintre cele mai complexe texte ale dramaturgiei lui D. Piese, mai mult decât romanele scriitorului, demonstrează că opțiunea pentru lumea arhaică presupune, în subsidiar, refuzul sistemului totalitarist. După 1990, când conținutul ideologic al operelor se estompează, i se reproșează scriitorului modalitățile vetuste de compoziție: pariul strident pe lirism și simbolic, dublat de pledoaria univocă pentru valorile tradiționale. Scapă acestui tipar, din încercarea scriitorului de a se reinventa, *Maria Cantemir, ultima dragoste a lui Petru cel Mare* (2008), piesă de teatru care demantelează cu umor culisele legăturii erotice dintre țar și fiica domnitorului român. Poveștile apocrife și personaje inventate alcătuiesc laturile cele mai credibile ale operei. „Epopoea istorică” bufă demonstrează că, deși dramaturgul nu renunță la sursele de inspirație tradiționale, acestea părăsesc caracterul emfatic al simbolului în favoarea anecdotei și a *bric-à-brac*-ului senzaționalist. În ceea ce privește memorialistica, ea a reprezentat de la început o modalitate

artistică încriptată în scrierile de ficțiune și în esistica autorului. Nu doar nuvela *Horodiște* se hrănește din biografia autorului, ci și eseuri precum *La umbra cuvântului* (1987) sau *Pământul, apa și virgulele* (1987). Prozatorul suprapune experiențe livești cu date existențiale reale, fie că e vorba de traume naturale precum moartea mamei, traversarea secetei din 1946–1947 („Secetele s-au ținut de noi ca o umbră”) sau de contexte în care tânărul intră în contact cu regimul (efectuarea stagiului militar, activitatea la Sovietul rusesc ori absolvirea cursurilor de literatură de la Moscova). Romanul *Povara bunătății noastre* surprinde și el atmosfera încărcată de la începutul celui de-al Doilea Război Mondial. Când recurge la discursul memorialistic propriu-zis, în *Îngerul supraviețuirii. Mărturii și spovedanii* (2011), scriitorul speculează cu detașare coincidențele dintre istoria mare – întotdeauna prezentă în fundal – și istoria mică. În ziua când Consiliul de Coroană stabilește cedarea Basarabiei, „pășteam vaca în Valea Răutului, astfel încât mutarea graniței de pe Nistru pe Prut s-a produs fără participarea mea directă sau indirectă”. *Îngerul supraviețuirii*, menit să descrie parcursul existențial-scriitoricesc al lui D., reprezintă atât un elogiu mistic al „instinctului creației”, cât mai ales o modalitate de renegociere a poziției intelectualului în societate, disputat de dubla afiliere culturală: cea basarabeană și cea moscovită. Cartea descrie raportul complex al scriitorului cu puterea din cele două sisteme literare. Aspru criticat și cenzurat în Moldova sovietizată pe motiv de reabilitare a patriarhatului folcloric în defavoarea ideii progresului socialist – pentru *Povara bunătății noastre* și *Casa mare* –, scriitorul încearcă să se conecteze la marea tradiției a literaturii ruse, privită ca centru iradiant al literaturii. În spațiul cultural al URSS-ului, în schimb, romanul *Biserica albă* e taxat de ideologi drept „antirusesc”. La adăpostul autonomiei estetice, scriitorul se apără de orice *parti-pris* identitar: „Nu am scris în viața mea nici antirusesc, nici antimoldovenesc, nici antiromânesc”. Cu toate acestea, mutarea timpurie la Moscova, încercarea de consacrare simbolică printr-un amplu program de traduceri ale propriilor scrieri în limba rusă, dar și publicistica de după 1990, care acuză România de a nu fi contribuit la „supraviețuirea” culturală a Basarabiei, au făcut ca scriitorul să fie acuzat de „trădare” și „antiromânism”.

Fără ascuțitul tragism al scrierilor lui Cinghiz Aitmatov, proza numai aparent domoală a lui Ion Druță cunoaște multiple tensionări, exprimate în ample scene tolstoiene, de o mare încărcătură emoțională.

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *La noi în sat*, Chișinău, 1953; *Poveste de dragoste*, Chișinău, 1954; *Frunze de dor*, Chișinău, 1957; *Dor de oameni*, Chișinău, 1959; *Cenușica*, Chișinău, 1962; *Balade din câmpie*, Chișinău, 1963; *Povestea furnicii*, Chișinău, 1963; *Piept la piept*, Chișinău, 1964; *Trofimaș*, Chișinău, 1966; *Casa mare*, Chișinău, 1967; *Povara bunătații noastre*, Chișinău, 1968; *Osânda căutării*, Chișinău, 1969; *Bobocel cu ale lui*, Chișinău, 1972; *Clopotnița*, Chișinău, 1972; *Balada celor cinci motănași*, Chișinău, 1973; *Păsările tinereții noastre*, Chișinău, 1974; *Ultima lună de toamnă*, Chișinău, 1975; *De la verde pân' la verde*, Chișinău, 1982; *Daruri*, Chișinău, 1983; *Clopotnița. Mozart la sfârșitul vieții. Plecarea lui Tolstoi*. *Horodște*, îngr. Elena Siupiur, Chișinău, 1984; *Scrieri*, I-II, Chișinău, 1986-1987; *Biserica Albă*, Chișinău, 1988; *Clopotnița*, îngr. Elena Siupiur, București, 1988; *Scrieri*, I-IV, îngr. Valeriu Guțu și Eugen Lungu, Chișinău, 1989-1990; *Povara bunătații noastre*, I-II, pref. Mihai Cimpoi, București, 1992; *Căderea Romei*, Chișinău, 1995; *Ora jertfirii*, Chișinău, 1998; *Apostolul Pavel*, Chișinău, 1999; *Harul Domnului*, Chișinău, 2001; *Pomul de la răscruce*, Chișinău, 2003; *Merele, harbujii și albinele*, Chișinău, 2005; *Vatra blajinilor*, Chișinău, 2007; *Maria Cantemir, ultima dragoste a lui Petru cel Mare*, București-Chișinău, 2008; *Opere*, I-VIII, pref. Haralambie Corbu, postfață V. Ciubuciu, Chișinău, 2008-2009; *Îngerul supraviețuirii. Mărturii și spovedanii*, București, 2011.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *Ion Druță*, în *Profiluri*, 196-211; Anatol Gavrilov, *Reflecții*, 19-34; Mihai Cimpoi, *Creația lui Ion Druță în școală*, Chișinău, 1986; Andrei Hropotinschi, *Problema vieții și a creației. Studiu critic despre opera lui I. Druță*, Chișinău, 1988; *Aspecte ale creației lui Ion Druță*, coordonatori Mihail Dolgan și Haralambie Corbu, Chișinău, 1990; Ciocanu, *Critică*, 254-267; *Druțiana*, Chișinău, 1990; Mircea Popa, *Ion Druță. „Glasul” redeșteptării*, ST, 1991, 1; Val Condurache, *Reintrarea în istorie*, RL, 1991, 16; Florin Manolescu, *Din literatura basarabeană*, LCF, 1992, 29; Valeriu Cristea, [Ion Druță], L, 1992, 20, 22-24, 26-27, 1995, 5, CC, 1994, 1-3, 12; Micu, *Scurtă ist.*, III, 61-69; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 177-182; Cosma, *Romanul*, II, 422-433; *Dicț. esențial*, 268-270; Lucreția Bărlădeanu, *Emblemă a moldovenismului*, LCF, 2002, 45-46; Cimpoi, *Critice*, II, 109-111; *Opera lui Ion Druță: univers artistic, spiritual, filosofic*, I-II, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 2004; *Mică encicl.*, 291-312; Ion Simuț, *Cântarea Basarabiei*, RL, 2006, 51-52; Ciocanu, *Vase comunicante*, 175-202; Nicolae Bilețchi, *Analize și sinteze critice*, Chișinău, 2007, 79-176; Șleahțișchi, *Cerc*, 19-34; Haralambie

Corbu, *Fața ascunsă a cuvântului*, Chișinău, 2007, 385-404; *Academicianul Ion Druță – prozatorul, dramaturgul, eseistul. Biobibliografie*, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 2008; *Druțiana teatrală*, Chișinău, 2008; *Fenomenul artistic Ion Druță*, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, 1096-1097; Apetrei, *Atitudini*, 90-95; Anatol Moraru, *Ion Druță. Opera epică și dramatică*, Chișinău, 2010.

A.L.G.

DUCA, I.G. [Ion G.] (20.XII.1879, București – 29.XII.1933, Sinaia), memorialist. Este fiul Mariei, descendentă din familia Ghiculeștilor, și al lui Gheorghe Duca, descendent al unei vechi familii de răzeși, director general al Căilor Ferate Române, precum și director al Școlii de Poduri și Șosele din București. Școala primară și primele două clase de liceu le-a urmat în particular, clasa a III-a și a IV-a la Liceul „Dimitrie Cantemir”, iar cursul superior la Liceul „Sf. Sava” din București. Aici este coleg și prieten cu Gala Galaction și cu N.D. Cocea, cărora li se adaugă apoi Tudor Arghezi. Pleacă la Paris, unde face studii juridice și, după examenul de licență, își susține doctoratul în drept cu teza *Les Sociétés coopératives en Roumanie* (1902). A fost mai întâi judecător, apoi subdirector la Casa Centrală a Cooperației, subdirector general al Creditului Agricol și al Casei Centrale a Băncilor Populare. A debutat în politică după răzcoalele din 1907, fiind ales deputat liberal. Ministru în câteva cabinete, la Culte și Instrucțiune Publică (1914-1918), Agricultură și Domenii (1918-1919), Externe (1922-1926), Interne (1927-1928), devine președinte al Consiliului de Miniștri în noiembrie 1933. Fiind cunoscut ca un mare democrat și deci dușman al partidelor și regimurilor totalitare, dar și pentru că semnase la începutul lui decembrie 1933 scoaterea în afara legii a Gărzii de Fier, este asasinat, în ultimele zile ale aceluiași an, de un comando legionar, pe peronul gării din Sinaia. Debutază în presă în 1899, în ziarul „Universul”, cu un articol de politică externă, *Chestia insulelor Samos*. Rămâne, până în 1914, colaborator permanent al ziarului, dar va fi prezent și în „Viața românească” (1906-1911), unde semnează cronica externă; articolele apărute în cele două publicații vor fi editate postum, în 1994. Este, un timp, codirector al oficiosului liberal „Viitorul”, colaborează la „Curentul” și conduce, în calitate de președinte, Sindicatul Ziariștilor.

D. a publicat numeroase scrieri politico-economice, dar și câteva volume de memorialistică, între care *Portrete și amintiri* (1932). A

cultivat stăruitor și cu talent acest gen, lăsând în manuscris o foarte interesantă serie de memorii ce fixează o perioadă istorică importantă, adică anii neutralității (1914–1916) și anii de război (1916–1919), serie publicată postum, în mai multe volume, mai întâi la München (1981–1982), ulterior și în țară (1992–1994). Firește, paginile sunt revelatoare în primul rând pentru istoria acelei epoci foarte zbuciumate și au o maximă însemnătate pentru descifrarea vieții politice din ajunul și din timpul Primului Război Mondial. Ele dezvăluie, alături de precizia, concretețea însemnării faptelor, și calitățile unui scriitor, ale „unui literat rătăcit în politică”, așa cum s-a spus, care știe să nareze captivant, să observe detaliul semnificativ, să reînvie dramele oamenilor, să evoce momente de înălțare patriotică și, mai presus de orice, să deseneze portrete memorabile, fie și sub semnul unei subiectivități care poate venera sau, dimpotrivă, micșora statura unui om, dar într-o manieră din care lipsește agresivitatea. Dintre numeroase scene descrise cu un exersat condei de povestitor este de menționat, de pildă, aceea a depunerii jurământului de către guvernul I.I.C. Brătianu în fața regelui Carol I, care, deși slăbit și îmbătrânit, ținându-se drept în uniforma lui prea lungă, „pășea totuși apăsat după moda caracteristică ofițerilor prusaci”. Personajul va păstra până la sfârșit o rigiditate în ținută și maniere, „ca o reminiscență a Parade-Marsch-ului cu care se obișnuise încă din tinerețe prin regimentele de la Berlin și Potsdam”. Felul de a vorbi românește (cu un prea vizibil accent german), de a se îmbrăca în tunici învechite (semn de zgârcenie), formația lui intelectuală și gustul său estetic (inexistent, nu-i plăcea decât muzica militară) sunt numai câteva dintre trăsăturile consemnate. Ca un prozator de vocație, **D.** știe să descopere amănuntul revelator, capabil să dea întreaga măsură a personajului. Bunăoară, Carol I era afabil, dar ținea pe toată lumea la distanță, nu întindea decât un deget, cel arătător de la mână dreaptă. Și rolul acestui detaliu devine determinant în definirea unei psihologii în care noblețea regală se însoțește cu sobrietatea și cu o anume severitate de castă. Ilustrativ pentru finețea portretistului este și „eseul” *Măinile*, din volumul *Portrete și amintiri*, de o expresivitate surprinzătoare fiind, de pildă, secvența despre relația mâini–personalitate consacrată lui Titu Maiorescu.

SCRIERI: *Ion C. Brătianu*, București, 1932; *Portrete și amintiri*, București, 1932; ed. îngr. și pref. Stelian Neagoe, București, 1990; *Amintiri*, București, 1933; *În memoria lui D.A. Sturdza*, București, 1933; *Raporturile unui ministru tânăr cu regele Carol I*, București, 1933; *Amintiri politice*, I–III, pref. Georges I. Duca, München, 1981–1982; *Memorii*, I–IV, îngr. Stelian Neagoe, București, 1992–1994; *Lumea la început de veac*, îngr. și post-față Damian Hurezeanu și Nicolae C. Nicolescu, București, 1994.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 1355–1361, II, 539–543; Constantin Kirițescu, *Ion. G. Duca*, București, 1934; Gheorghe Selten, *Viața și opera lui I.G. Duca*, București, 1935; Iorga, *Oameni*, III, 374–375; I.G. Duca, *ASO*, 189–191; Gala Galaction, *Jurnal*, îngr. Mara Galaction Țuculescu și Teodor Vârgolici, I, București, 1973, 10, 525–527, 552–553, 574–579, 652–656, *passim*, II–III, București, 1980, *passim*; Al. Zub, *Legendă și istorie în opera lui I. G. Duca*, AIX, t. XXII, 1985, 2; Z. Ornea, *I.G. Duca portretist*, RL, 1990, 48; *Dicț. scriit. rom.*, II, 158–159; Săndulescu, *Memorialiști*, 119–127; Valeriu Râpeanu, *I.G. Duca*, București, 2004. **A.I.S.**

DUCHINŚKA, Seweryna (1816, Koszajec, Polonia – 21.VIII.1905, Paris), traducătoare, publicistă poloneză. Din 1847 se stabilește la Varșovia, activând pe mai multe planuri: organizează un salon literar-muzical, între 1856 și 1863 scoate periodicele „Rozrywki dla molodocianego wieku”, scrie versuri, publică în revistele vremii. În 1863, după înăbușirea răscoalei de eliberare națională, la care luase parte, se mută la Paris, de unde va trimite regulat corespondențe periodicelor din țară, la „Biblioteka warszawska” îndeosebi.

Poeziile proprii, multe preluând ecouri din operele tălmăcite, sunt lăsate în umbră la **D.** de traduceri propriu-zise (*Cântecul lui Roland*, *Cidul* ș.a.) și de publicistică. Cu literatura română vine în contact încă din 1870, relatând entuziast, în numeroase cronici și articole, despre mișcarea culturală a epocii sau traducând nu o dată din Vasile Alecsandri și din alți scriitori. Semnificative sunt informațiile bogate și temeinice din studiul *Piesni narodu rumunskiego* (1875), care atestă, în selecție și aprecieri, viziunea romantică asupra literaturii populare ca depozitar al tradițiilor naționale.

Traduceri: *Piesni narodu rumunskiego* [*Cântecele poporului român*], Varșovia, 1875.

Repere bibliografice: Maria Ilnicka, *Seweryna Duchinśka*, „Bluszcz”, 1884, 27–28; Ion Petrică, *Confluente culturale româno-polone*, București, 1976, 214–218. **S.V.**

DUDA, Gabriela (30.VI.1946, Iași), stilistician, semiotician, traducătoare. Este fiică a Casandrei și a lui Ioan Duda, inginer silvic. A absolvit liceul în Galați (1964), apoi, la Universitatea din București, Facultatea de Limba și Literatura Română (1969) și Facultatea de Filosofie (1981). Este doctor în filologie din 1991. De la absolvirea studiilor filologice a fost cadru didactic la Universitatea din București, iar din 1973, la Institutul de Petrol și Gaze din Ploiești. Din 1998 este conferențiar la Catedra de filologie a Facultății de Litere și Științe de la Universitatea din Ploiești. Este membră a Societății de Literatură Comparată din România și a Asociației ESSE. A debutat în „Revue roumaine de linguistique” (1970) și a fost prezentă în numeroase reviste filologice și literare: „Studii și cercetări lingvistice”, „Limbă și literatură”, „Synthesis”, „Analele Universității București”, „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, „Revue roumaine de linguistique”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Revista de istorie și teorie literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Viața românească” ș.a. A publicat studii, prefețe, cronici și recenzii de carte, volume de poetică, stilistică și teorie literară. Debutul editorial l-a constituit lucrarea colectivă *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, sub coordonarea lui Paul Cornea (1976), unde a semnat studiul *Unitate și diversificare prozodică în poezia romantică românească*. Începând din 1997, au urmat cărțile proprii, iar în 2009 o lucrare colectivă, *Limbajul politic românesc actual*.

Preocupată de cercetarea literaturii din perspectiva metodologiilor moderne care descind din poetica lingvistică, stilistică și semiotică, **D.** și-a consacrat studiile atât fenomenului literar românesc (poezia, cu precădere), cât și problemelor teoretice referitoare la statutul retoricii, la codurile poetice, la raportul convenție–invenție în literatură. *Metafora în poezia românească simbolistă. Reflecții asupra formelor analogice* (2002) examinează poezia simbolistă sub unghiul stilisticii conjugate cu poetica diacronică. Studiul e atent deopotrivă la inerția formelor poetice, care plasează simbolismul românesc în trena unui epigonism postromantic, dar și la elementele care anunță poezia modernistă din primele decenii ale secolului al XX-lea. Cercetând ansamblul formelor analogice definitorii pentru poetica simbolistă (comparația, metafora, personificarea, alegoria, simbolul, sinestezia), autoarea demonstrează că simbolismul

a reprezentat în evoluția poeziei românești un moment de tranziție, în care coexistă tipul de scriitură romantică și elementele de deconstructurare a acestei scriituri, perceptibile în construcția imaginii, în tratarea sensurilor figurate, în tendința generală antimimetică. **D.** s-a remarcat și cu traduceri, de probitate și finețe, publicate în presa literară (Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Tristan Tzara, Roger Caillois, Michel Tournier, Albert Camus), ca și în volume semnate individual sau în colaborare (Marin Tarangul, Jean Burgos, Henri Michaux).

SCRIERI: *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)* (în colaborare), îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976; *Introducere în teoria literaturii*, București, 1998; *Analiza textului literar*, București, 2000; *Metafora în poezia românească simbolistă. Reflecții asupra formelor analogice*, București, 2002; *Stilistica limbii române. Stilistică lingvistică și stilistică literară*, Ploiești, 2004; *Limbajul politic românesc actual* (în colaborare), coordonator Domnița Tomescu, Ploiești, 2009. **Antologii:** *Literatura românească de avangardă*, pref. și postfața edit., București, 1997. **Traduceri:** Jean Burgos, *Pentru o poetică a imaginarului*, pref. edit., București, 1988 (în colaborare cu Michaela Gulea); *Cuvinte de har. Antologie de poezie religioasă*, București, 1993 (în colaborare cu Mihaela Voicu); Marin Tarangul, *Prin ochiul lui Nichita*, București, 1997 (în colaborare cu Michaela Gulea); Henri Michaux, *Mișcări ale ființei interioare*, îngr. și pref. trad., București, 2000.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Studii despre romantismul românesc*, RL, 1976, 22; Ion Simuț, *Studii despre romantism*, LCF, 1976, 31; Șerban Cioculescu, *Breviar*, RL, 1985, 15; Marius Chivu, *În căutarea ființei interioare*, RL, 2001, 38; Liliana Corobca, *Totul despre metaforă*, JL, 2004, 17–20.

G.O.

DUDA, Virgil (25. II.1939, Bârlad – 2.IX.2017), prozator.

Este fiul Ucăi Leibovici (n. Solomon), funcționară, și al lui Carol Leibovici, mic comerciant, și frate cu criticul Lucian Raicu. **D.**, al cărui nume la naștere este Rubin, face clasele primare (1945–1952) și

liceul (1952–1955) în orașul natal, după care urmează cursurile Facultății de Drept la Universitatea din București (1956–1960). Lucrează ca jurist-consult la Baia Mare și Ploiești (1961–1970), apoi ca redactor (1970–1972) și producător delegat la Studioul Cinematografic București și la Casa de Filme 1 (1972–1987). După stabilirea în Israel, în 1988, este bibliotecar la Tel Aviv și redactor la ziarele de limba română „Viața noastră” și „Ultima oră”.

D. debutează în „Gazeta literară” cu schița *Un sentiment* în 1964, iar în volum în 1967 cu *Povestiri din provincie*, culegere de schițe și nuvele axate pe reconstituirea, din trăiri mai mult decât din evenimente, a lumii copilăriei, tentativă susținută de capacitatea autorului de a fixa prin precizia evocării conținutul sentimental. Tripticul nuvelor mai ample (*Grijile, Vinovatul, Legendă și mit*) aduc în prim-plan figura inginerului Burghel, reluată ulterior în *Catedrala* (1969; Premiul CC al UTC), prezentare retrospectivă, din unghiuri multiple, de tip bildungsroman, ce implică varietatea modalităților narative, a biografiei acestuia: un personaj ambiguu a cărui reușită socială, întemeiată pe calități reale sau închipuite, îl determină să se conformeze imaginii despre el însuși oferite de cei din jur. Problema relativității adevărului și a cunoașterii este aprofundată în *Anchetatorul apatic* (1971), roman care valorifică vocația analitică a prozatorului în înfățișarea unei anchete judiciare desfășurate în plan preponderent psihologic și moral de un personaj dilematic, interesat mai degrabă de speculație decât de decizie, până la a deveni victima propriilor șovăieli, cu consecințe asupra întregii sale vieți, inclusiv a celei sentimentale. În *Deruta* (1973) existența vidă a unui funcționar care trăiește cu intensitate disproporționată micile drame ale experienței cotidiene, întotdeauna mediocră (încurcături birocratice, aventuri galante, o promovare în funcție), este privită cu un amestec de compasiune și detașare ironică de un narator sensibil la ridicolul, dar și la tragismul insului anonim, incapabil să-și depășească propria condiție. Romanele de analiză psihologică ale lui **D.** au un fundal bine precizat, căci autorul se arată interesat cu deosebire de răsrângerile existenței sociale în conștiințele individuale. În *Al doilea pasaj* (1975) întâmplări neobișnuite dereglează existența mecanică a unor muncitori navetiști, pentru a evidenția resorturile interioare ale personajelor, iar în *Cora* (1977) problemele vieții într-un mare combinat se

inserează în experiența unei iubiri „naive” sortite eșecului. Problematika, personajele și tehnicile narative favorite se regăsesc și în *Măștile* (1979; Premiul Asociației Scriitorilor din București), roman al educației afective, în care ancheta orchestrată de un narator-martor, înzestrat cu fervoare analitică, declanșează confesiuni și rememorări care tind spre asumarea responsabilității morale într-o lume amenințată de proliferarea apatiei. Ciclul de romane cu ecouri autobiografice alcătuit din *Războiul amintirilor* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Hărțuiala* (1984) și *Oglinda salvată* (1986) evocă, într-o formulă narativă ce polemizează cu clișeele prozei despre perioada anilor '50 din secolul trecut, adolescența și studenția unui tânăr oscilând între nevoia angajării și tentația evaziunii erotice. La **D.** experiența personală marchează și romanele scrise după plecarea lui din țară. *Alvis și destinul* (1993) propune reconstituirea, poate insuficient exploatată epic, a existenței unui evreu martor la transformarea României după al Doilea Război Mondial. Tema dramei iudaice petrecute în spațiul românesc este reluată de autor, care conștientizează tot mai acut statutul său de supraviețuitor a două regimuri represive – fie direct, fie ca urmaș al victimelor de odinioară – în romanul *A trăi în păcat* (1996), sondare a atitudinilor individuale și a comportamentelor colective din timpul pogromului de la Iași din vara anului 1941. Transfigurarea în ficțiune a elementelor autobiografice apare și în *Viață cu efect întârziat* (1998), unde se recompune biografia personajului central, scriitor român emigrat în Israel, care încearcă, într-un efort autoscopic minuțios și perseverent, să descifreze premisele gravei sale nevroze actuale, soldată cu două tentative de sinucidere, în amprenta genetică și în experiențele personale sau sociale traumatizante din trecut: de la un eveniment tragic, ieșit din comun, ca omorul involuntar comis în tinerețe, până la faptele mărunte din existența ternă de zi cu zi. Observator atent al lumii comuniste, ca și al celei postdecembriste, cu care se confruntă cu prilejul unei întoarceri temporare în România, și totodată fin examinator al mecanismelor psihologice complexe, protagonistul romanului împărtășește dubla vocație a autorului pentru real și pentru introspecție. Luată în totalitate, proza lui **D.** se impune mai ales printr-o pătrunzătoare, chiar dacă uneori fastidioasă, capacitate analitică. Romanul *Șase femei* (2002; Premiul Asociației Scriitorilor din București)

reconstituie existența cotidiană din România anilor 1960–1970, îndeosebi în mediul boem și artistic al Capitalei, prin intermediul biografiilor unor femei cu vârste și psihologii diferite, care se definesc prin relațiile stabilite cu bărbații din jurul lor. *Despărțirea de Ierusalim* (2005), *Ultimele iubiri* (2008) și *Un cetățean al lumii* (2011) se înscriu în seria romanelor cu protagoniști care pot fi socotiți alter ego-uri ale autorului, intelectuali evrei din România stabiliți în Israel la vârsta maturității. Cel mai reușit, *Ultimele iubiri*, se desfășoară pe mai multe paliere: analiza minuțioasă a unei povești de dragoste începută la tinerețe în România și reluată peste ani în Israel implică evocarea adesea nostalgică a lumii românești din anii '60, ca și explorarea realității social-politice israeliene, iar meditația asupra avatarurilor bătrâneții este dublată de asumarea inadaptării la lumea modernă. În ipostaza de publicist, D. semnează volumul *Evreul ca simbol* (Mihail Sebastian și alții) (2004), în care reunește articole apărute în presa de limbă română din Israel axate cu precădere pe raporturile dintre cultura română și cea iudaică. Mereu lucid, echilibrat și nuanțat în aprecieri, el evocă mari artiști de origine evreiască, de la Mihail Sebastian și B. Fundoianu la Franz Kafka și Raymond Aron, omagiază scriitorii care au dovedit toleranță sau simpatie pentru evrei, cum au fost Gala Galaction sau Tudor Arghezi, ori sancționează excesele antisemite ale lui M. Eminescu sau ale lui Mircea Eliade.

Înainte de a fi altceva, romanul lui Virgil Duda [Viață cu efect întârziat] este cronică unei nevroze, a unei destrucțiuni psihice urmărite minuțios și nemilos, în toată desfășurarea ei mereu agravată, chiar de acela care îi suportă efectele, eroul-povestitor. Autoscrutarea acestuia constituie elementul de cel mai mare interes al romanului și prin el Virgil Duda li se poate alătura, fără complexe, acelor prozatori ai noștri care au descins îndrăzneț în spațiile maladivității și au fost preocupați de condiția individului bolnav. Mă gândesc la M. Blecher, Anton Holban, Gib I. Mihăescu și, bineînțeles, la Hortensia Papadat-Bengescu. Literatura preocupată de patologic urmărește îndeobște felul în care îmbolnăvirea trupului condiționează comportamentele psihice, le modifică și prea adesea le degradează. Răul fizic reverberează nefast, de cele mai multe ori, în plan sufletesc și moral. Este drumul obișnuit de la cauză la efect. Neobișnuită este răsturnarea succesiunii, ca în cazul eroului cărții lui Virgil Duda, a cărui îmbolnăvire fizică e precedată și cauzată de îmbolnăvirea sufletului.

GABRIEL DIMISIANU

SCRIERI: *Povestiri din provincie*, București, 1967; *Catedrala*, București, 1969; *Anchetatorul apatic*, București, 1971; *Deruta*, București, 1973; *Al doilea pasaj*, București, 1975; *Cora*, București, 1977; *Măștile*, București, 1979; *Războiul amintirilor*, București, 1981; *Hărțuiala*, București, 1984; *Oglinda salvată*, București, 1986; *România, sfârșit de decembrie*, București, 1991; *Alvis și destinul*, București, 1993; *A trăi în păcat*, București, 1996; *Viață cu efect întârziat*, București, 1998; *Șase femei*, București, 2002; *Evreul ca simbol* (Mihail Sebastian și alții), București, 2004; *Despărțirea de Ierusalim*, București, 2005; *Ultimele iubiri*, Iași, 2008; *Un cetățean al lumii*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Cristea, *Interpretări*, 123–128; Dimisianu, *Prozatori*, 170–175; Nicolae Manolescu, *Vocația romancierului*, RL, 1973, 11; Georgescu, *Printre cărți*, 157–163; Iorgulescu, *Rondul*, 219–225; Dimisianu, *Valori*, 96–104; Cristea, *Domeniul*, 265–272; Titel, *Pasiunea*, 69–72; Dimisianu, *Nouă prozatori*, 44–63; Dana Dumitriu, *Un roman de dragoste*, RL, 1978, 9; Georgescu, *Volume*, 38–45; Iorgulescu, *Scriitori*, 199–203; Apolzan, *Casa*, 185–220; Moraru, *Semnele*, 239–246; Eugen Simion, [Virgil Duda], RL, 1982, 19, 1984, 24, 1986, 38; Vlad, *Lectura rom.*, 148–152; Cristea, *Modestie*, 182–190; Manea, *Contur*, 74–81; Cristea, *A scrie*, 167–172; Mirodan, *Dicționar*, II, 180–189; *Dicț. scriit. rom.*, II, 159–162; Gabriel Dimisianu, *Cronica unei nevroze*, RL, 2000, 33; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, 61–66; Cristea-Enache, *Concert*, 169–178; Mircea Iorgulescu, *Plecări, întoarceri, prezențe*, „22”, 2003, 715; Tudorel Urian, *Femeile anilor '60*, RL, 2003, 11; Holban, *Portrete*, I, 196–200; Marian Victor Buciu, *Proza lui Virgil Duda*, RL, 2004, 36; Tudorel Urian, *Relații în lumea nouă/veche*, RL, 2005, 29; Cristea-Enache, *București*, 70–74; Bianca Burța-Cernat, *Între două lumi*, OC, 2008, 191; Popa, *Ist. lit.*, II, 850–851; Manolescu, *Enciclopedia*, 261–262; Paul Cernat, *Legături fără frontiere*, „22”, 2012, 2.

A.C.

DUDAȘ, Florian (19.III.1947, Tăgădău-Beliu, j. Arad), istoric, bibliolog. Este fiul Floricăi (n. Mihoc) și al lui Florian Dudaș, țărani. A urmat Facultatea de Istorie la Oradea și Cluj (1960–1965), după care a lucrat în calitate de cercetător la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, precum și ca redactor responsabil al revistei „Lumina” și director al Editurii Lumina din același oraș.

Cercetător asiduu al istoriei culturale transilvănene, D. valorifică numeroase mărturii documentare, începând din zorii Evului Mediu și din timpul voievodatelor până la sfârșitul epocii moderne. Autorul își îndreaptă atenția în primul rând asupra culturii scrise, urmărind circulația cărții românești, manuscrisă și tipărită, din zona Transilvaniei, a Bihorului mai cu seamă, dar se oprește și asupra

culturii orale, în măsura în care aceasta păstrează amintirea unor personaje istorice semnificative (Horea, Avram Iancu). **D.** a cercetat, totodată, legăturile culturale dintre cele trei provincii românești, de pildă în Transilvania circulația unor cărți precum *Cazania* lui Varlaam sau călătoriile în aceeași provincie ale celor din Muntenia și Moldova, dar și traseul cărților „călătore”, precum și însemnările pe cărți și manuscrise vechi, îndeosebi din fondurile bisericilor, adnotări în care descoperă atât informații istorice, relevante pentru istoria mentalităților, cât și virtuți literare. În anii din urmă a studiat legăturile dintre reprezentanții Școlii Ardelene și Oradea, orașul căruia **D.**, un erudit și pasionat cititor al memoriei vechilor cărți românești, i-a dedicat întreaga activitate.

SCRIERI: *Carte vechi românească în Bihor. Sec. XVI–XVII*, Oradea, 1977; *Vechile tipărituri românești din bisericile Bihorului. Sec. XVI–XVII*, Oradea, 1979; *Contribuții privind cartea românească în epoca Luminilor*, Oradea, 1979; *Zărandul, Chipuri și fapte din trecut*, București, 1981; *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, pref. Virgil Cândea, Cluj-Napoca, 1983; ed. Timișoara, 2005; *Răscoală lui Horia în tradiția poporului*, București, 1984; *Manuscrisele românești din bisericile Bihorului*, I–II, pref. Vasile Coman, Oradea, 1985–1986; *Manuscrisele românești medievale din Crișana*, Timișoara, 1986; *Vechi cărți românești călătore*, I, București, 1987; *Avram Iancu în tradiția poporului român*, Timișoara, 1989; *Memoria vechilor cărți românești. Însemnări de demult*, Oradea, 1990; *Însemnări pe bătrâne cărți de cult*, Oradea, 1992; *Vasile Sturze Moldoveanu, pelerinul transilvan (1693–1730)*, Oradea, 1993; *Românii din Oradea în epoca Luminilor*, Oradea, 1996; *Misterioasa miniatură „Madona Română” din Biblioteca Vaticanului*, Oradea, 1997; *Cărturari și artiști din Muntenia și Moldova peregrini în Crișana (sec. XIV–XVIII)*, Timișoara, 2003; *Urme din trecutul Transilvaniei*, Timișoara, 2004; *Odoarele vechii Catedrale Ortodoxe a Bihorului. Cea mai veche bibliotecă românească din Oradea*, Oradea, 2005; *Catastrofe naturale în Transilvania: în lumina însemnărilor scrise pe cărțile românești vechi între anii 1500 și 1900*, Timișoara, 2006; *Vechile manuscrise românești din Țara Bihorului*, I–II, Oradea, 2007; *Vechile tipărituri românești din Țara Bihorului*, I–II, Timișoara, 2007. **Ediții:** *Lucreția Rudow-Suciu, Logodnica contelui Stuart*, Oradea, 1993; *Floarea darurilor sau Cartea patimilor omenești*, Oradea, 1997; *Vămile văzduhului. Scrisori inedite de la Lucreția Suciu (1891–1900)*, Oradea, 2004.

Repere bibliografice: Eugen Pavel, „*Cazania lui Varlaam în Transilvania*”, CLG, 1985, 2; Alexandru Mareș, „*Cazania lui Varlaam în Transilvania*”, LR, 1985, 2; Dan Simonescu, *Eveniment editorial bihorean*, F, 1988, 5; Teodor

Vărgolici, *Memoria cărților de cult*, ALA, 1993, 164; Sever Dumitrescu, *Un tânăr savant român: Florian Dudaș*, „Crișana Plus”, 1996, 1 martie; Mircea Popa, „*Vămile văzduhului*”, F, 2004, 9.

C.V.

DUGNEANU, Paul (23.IV.1951, Cluj), critic și istoric literar. Este fiul Victoriei Dugneanu (n. Antipa) și al lui Petre Dugneanu, profesori. A urmat liceul la București, unde a absolvit și Facultatea de Filologie, secția română–franceză (1974); și-a luat doctoratul în 1988 cu teza *Opera poetică a lui Ion Heliade-Rădulescu*. Este, succesiv, profesor de limba și literatura română în județul Ilfov (1974–1975), București (1975–1978), redactor pentru versiunea franceză a revistei „Cărți românești” (1979–1990), redactor-șef la „Universul cărții” (1991–1995), redactor-șef adjunct la „Revue roumaine”, conferențiar (1999–2004), apoi profesor la Universitatea „Ovidius” din Constanța și profesor la Colegiul Național „Sf. Sava” din București (1993–2007). În 1977 i s-a acordat Premiul revistei „Luceafărul”.

Critic cu o frază suplă, funcțională, cu judecăți critice exacte și expresive, **D.** a debutat în 1973 la revista „Amfiteatru”, colaborând apoi la „Contemporanul”, „Caiete critice”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Noua revistă română”, „Saeculum”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a., iar în mod constant la „Luceafărul”. Primul său volum, *Universuri imaginare*, apărut în 1981, cuprinde eseuri și articole concepute din unghi tematic și arhetipal, dar apelând și la mijloacele criticii foilotevistice, despre poezie de la G. Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi până la Ștefan Aug. Doinaș, Nichita Stănescu și Marin Sorescu. În ansamblu, comentariile ilustrează „inteligență critică, orizont intelectual și capacitate analitică” (Pompiliu Marcea). Cea de-a doua carte, *Forme literare: între real și imaginar* (1993), este consacrată în întregime literaturii contemporane, incluzând texte despre prozatori și poeți: Mircea Eliade, Nicolae Breban, Mircea Ciobanu, Tudor Țopa, Mircea Nedelciu, Cezar Ivănescu, Daniel Turcea, Marius Robescu. Demersul și metoda critică s-au consolidat, punând în evidență un mod de abordare bazat pe decelarea resorturilor și semnificațiilor profunde ale scrierii avute în vedere. În aceeași arie se înscriu și *Incursiuni critice* (I–III, 2001–2005), și *Glose despre poezia contemporană* (2010), selecții din articolele, cronicile și eseurile publicate de-a lungul deceniilor, alcătuind un itinerar critic în geografia literaturii române moderne

și contemporane, vădind un mod franc de a spune lucrurilor pe nume. Pornind de la o carte, **D.** conturează, dincolo de radiografierea esențială a discursului, profiluri relevante de poeți, prozatori, critici. De asemenea, susținut de o serioasă, dar neostentativă armătură teoretică (tematism, semiotică, textualism), criticul procedează frecvent la numeroase asocieri și referințe într-un larg cadru cultural. Altă serie de texte abordează și aspecte de istorie literară, văzute printr-o grilă modernă. În această categorie se înscriu studiul *I. Heliade-Rădulescu, un Atlas al poeziei* (1995) și, precedat în 1989 de o antologie de texte comentate, eseul *Eminescu după Eminescu* (2002), în care e ilustrată modernitatea poeziei eminesciene prin elementele sale simboliste, raportate la poezia lui Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud și Stéphane Mallarmé. Apropiindu-se de altă vârstă a literaturii, interesul lui **G.** pentru istoria avangardismului este vizibil în studiul *Suprarealismul poetic românesc* (2005, amplificat în a doua ediție, 2011), care se axează pe o perioadă de început a mișcării, inclusă de comentator în intervalul 1928–1942. Încapsulați în capitole ce vor să definească și să disocieze (*Suprarealismul puternic, Suprarealismul minor*), după ce se operase o contextualizare în avangardism, autorii beneficiază de un comentariu aplicat, adesea cu elemente puțin vehiculate, mai ales în cazul celor din planul secund. O carte reprezentativă pentru critic este *Al doilea val. Generația Hyperion*, cu un prim volum, *Poezia anilor '70* (2001), ce analizează un important segment de istorie literară contemporană. Criticul se referă la o a doua promoție („val”) a unei generații ilustre, ce cuprinde nume precum Virgil Mazilescu, Marius Robescu, Emil Brumar, Ioanid Romanescu, Vasile Vlad, Adrian Popescu, Nicolae Ioana ș.a. „Mașină hermeneutică” (Adrian Dinu Rachieru) funcționează și de această dată cu eficiență, argumentând originalitatea, valoarea poezilor interpretați. Acestor pagini li se adaugă în 2007 un eseu monografic intitulat *Gheorghe Pituț – devenirea poetică*, o formă de reconsiderare a acestui scriitor.

SCRIERI: *Universuri imaginare*, București, 1981; *Forme literare: între real și imaginar*, București, 1993; *I. Heliade-Rădulescu, un Atlas al poeziei*, București, 1995; ed. 2 (*Poezia lui Ion Heliade-Rădulescu între romantism și clasicism*), București, 2002; *Al doilea val. Generația Hyperion*, vol. I: *Poezia anilor '70*, București, 2001; *Incursiuni critice*, I–III, București, 2001–2005; *Eminescu după Eminescu*, București, 2002; *Suprarealismul poetic*

românesc. Prima perioadă: 1928–1942, București, 2005; ed. 2, București, 2011; *Gheorghe Pituț – devenirea poetică*, București, 2007; *Glose despre poezia contemporană*, București, 2010. **Antologii:** *Camil Petrescu interpretat de...*, pref. edit., București, 1984; *Liviu Rebreanu interpretat de...*, pref. edit., București, 1987; *Eminescu. Texte comentate*, pref. edit., București, 1989.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, „*Universuri imaginare*”, LCF, 1981, 19; Pompiliu Marcea, *Un debut critic promițător*, LCF, 1981, 24; Valentin F. Mihăescu, *5 argumente în favoarea valorii*, LCF, 1981, 52; Nicolae Ciobanu, „*Universuri imaginare*”, LCF, 1982, 18; Nicolae Manolescu, *Camil Petrescu și critica*, RL, 1985, 14; Șerban Cioculescu, *Liviu Rebreanu*, RL, 1987, 32; Alexandru Condeescu, *De veghe în linia întâi*, „Ora”, 1993, 25 iunie; Adrian Dinu Rachieru, *Nevoia de ordine*, „Meridian”, 1993, 7 iulie; Octavian Soviany, *Criticul ca Doctor Angelicus*, CNT, 1993, 30–31; Ștefan Ioanid, „*Al doilea val*”, „Curierul românesc”, 2002, 9; Hristu Căndroveanu, *Magistratura actului critic*, ARG, 2002, 13; Vasile Bardan, „*Suprarealismul poetic românesc*”, „*Incursiuni critice*”, III, CC, 2006, 5; Horia Gârbea, „*Gheorghe Pituț – devenirea poetică*”, LCF, 2008, 6.

Hr.C.

DUH, revistă de cultură apărută la Arad, lunar, de la 1 octombrie 1934 până în ianuarie 1935 (trei numere). Director este economistul Tiberiu Borneas-Maier, iar din colegiul redacțional fac parte artistul plastic și etnologul Marcel Olinescu, jurnalistul Tiberiu Dragoș, viitorul sociolog marxist Miron Constantinescu, student în anul I la Literele bucureștene. Purtând subtitlul „Revistă de artă, critică literară și filosofie”, **D.** își propune să dezvolte o direcție culturală alternativă în raport cu tradiționalismul promovat de „Hotarul”, cea mai influentă publicație arădeană a vremii. Acest obiectiv este anunțat în trei texte cu caracter programatic. Pe frontispiciu apare sloganul: „Vrem criticism nou obținut prin sudarea modernismului adevărat și logic la tradiția selectată și dezbărată de prejudecăți”, iar în articolul-program propriu-zis, intitulat sugestiv *Inutilitatea tradițională*, adeziunea la modernism se rostește prin formulări aproape avangardiste: „Programele sunt țărcuri îngrădite cu sârmă ghimpată! Nouă ne trebuie câmpul larg deschis. [...] Vrem viață, mobilitate, agitație! Vrem inconsecvențe! Fapte! Viață! Și pe acestea numai tinerețea le poate da!”. Repudierea falsului atașament față de valorile locale caracterizează și editorialul lui Tiberiu Dragoș, *De ce apărem?*. Nici asigurarea colaborărilor din partea unor nume frecvente în ziarele bucureștene nu-l încântă pe redactorul care promite, în schimb,

crearea unei „ambianțe pur intelectuale” prielnice cosmopolitismului, fiindcă „regionalismul nu trebuie să se mărginească numai la dialect sau nuanțe etnografice”. Încetându-și timpuriu apariția, **D.** nu poate onora temerarul proiect cultural. Dacă poeziile publicate de Radu Gyr, Virgil Carianopol, Teodor Scarlat, Virgil Gheorghiu, Petre Pascu, Yvonne Rossignon, George G. Miron (pseudonimul lui Miron Constantinescu) sunt vag simboliste sau avangardiste, eseul *Devalorizarea intelectului* al lui Marcel Olinescu (semnând Ion Păgănu) dezvăluie o atitudine de-a dreptul conservatoare, imputând generației tinere iraționalismul, deruta și starea de nevroză. De asemenea, prozele lui Tiberiu Vuia și Ovidiu Constant par încercări ocazionale. Neconcludente rămân și cronicile scrise de Miron Constantinescu, de vreme ce Camil Baltazar este plasat, alături de Lucian Blaga, Ion Barbu și Tudor Arghezi, în vârful ierarhiei liricii contemporane, iar romanul lui Ury Benador *Ghetto veac XX* beneficiază de evaluări encomiastice. Mai demnă de interes se dovedește rubrica „Glose”, realizată de Matei Aron, unde apar informații de actualitate, formulate într-un stil alert, uneori chiar memorabil: note de lectură despre romanele lui Gib I. Mihăescu, comparații între traduceri din poezia lui Rainer Maria Rilke oferite de Eugen Jebeleanu și de Maria Banuș, prezentări ale cărților lui Mircea Eliade *India* și *Lumina ce se stinge* („o temelie a literaturii românești contemporane”), precum și un rezumat al polemicii stârnite de romanul lui Mihail Sebastian *De două mii de ani*. **Cs.B.**

DUICU, Serafim (6.VIII.1938, Tismana, j. Gorj – 19.X.1996, Târgu Mureș), istoric literar, editor. Este fiul Elenei (n. Răcoina) și al lui Serafim Duicu, tâmplar. A urmat școala elementară în satul natal. După cursuri pedagogice la Târgu Jiu și Craiova, absolvite în 1956, face studii universitare de filologie la Cluj (1956–1961). Funcționează ca profesor la Blaj (1961–1964), asistent universitar la Târgu Mureș (1964–1974), redactor la „Vatra” (1974–1978), profesor la Institutul de Teatru din Târgu Mureș (din 1978), consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură al Județului Mureș (1990–1992), secretar de stat în Ministerul Culturii (1995), director general al Teatrului Național din Târgu Mureș, redactor la revista „Școala Ardeleană” (1992–1993). Colaborează la „Steaua”, unde a debutat în 1967, „Tribuna”, „Steaua roșie” (Târgu Mureș), „Familia”, „Vatra”,

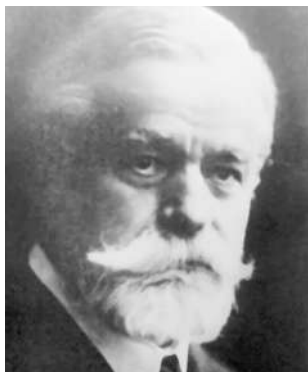
„Transilvania”, „Orizont”, „Cuvântul liber” (Târgu Mureș), „Ateneu”, „România literară”, „Cronica” ș.a.

Principala lucrare de istorie literară a lui **D.**, *Vladimir Streinu. Critic, istoric literar, estetician al poeziei și poet* (1977), la origine teză de doctorat, este structurată pe o bogată informație, însă nu exhaustivă, neintrând în atenția autorului multe scrieri care se aflau încă în paginile revistelor unde fuseseră publicate. Criticul și esteticianul Vladimir Streinu este apreciat ca „un neoclasic printre moderni”, deși a practicat o critică severă, modernă. Alte trei lucrări, despre Gheorghe Șincai (1983), Samuil Micu (1986) și Petru Maior (1990), nu sunt, ca multe apărute în seria „Pe urmele lui...” a Editurii Sport-Turism, doar agreabile descrieri ale peregrinărilor celor evocați, ci lucrări temeinice, datorate unui bun cunoscător al operei și vieții personalităților studiate. Cu valoare și funcție de informare accesibilă elevilor, studenților etc., *Dicționar de personaje dramatice* (1994) selectează figuri semnificative și cu rezonanță culturală din Antichitate până în timpul nostru. Pornind de la preocupările de istorie literară, **D.** a alcătuit, singur sau în colaborare, ediții din scrierile lui Ion Pop-Reteganul, Septimiu Bucur, Iosif Blaga, Al. Papiu-Ilarian ș.a. A mai îngrijit două culegeri de folclor. Un volum postum, *Paralaxe critice* (2006), pregătit pentru tipar cu decenii în urmă, în 1975, dar respins pentru editare, reunește cronici, recenzii, articole ce pot da seama, în felul lor modest, de viața literară a epocii.

SCRIERI: *Vladimir Streinu. Critic, istoric literar, estetician al poeziei și poet*, Craiova, 1977; *Pe urmele lui Gheorghe Șincai*, București, 1983; *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, București, 1986; *Pe urmele lui Petru Maior*, București, 1990; *Dicționar de personaje dramatice*, București, 1994; *Paralaxe critice*, îngr. Valeria Duicu, Târgu Mureș, 2006. **Ediții:** *Mureș, pe marginea ta...*, introd. Ovidiu Papadima, Târgu Mureș, 1969 (în colaborare cu Lazăr Lădăriu); Ion Pop-Reteganul, *Amintirile unui școlar de altădată*, introd. edit., București, 1969 (în colaborare cu Ion Apostol Popescu); Vasile Buțiu, *Du-te, dor, cu Mureșul...*, introd. edit., Târgu Mureș, 1976; Septimiu Bucur, *Banchetul lui Lucullus*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1978; Ion Antonescu și „Garda de Fier”. *Pe marginea prăpastiei* (21–23 ianuarie 1941), I, pref. edit., Târgu Mureș, 1991; Emil Gârleanu, *Din lumea celor care nu cuvântă*, pref. edit., Craiova, 1994; Iosif Blaga, *Teoria dramei, cu un tratat introductiv despre frumos și artă*, introd. edit., Craiova, 1995; Octavian Goga, *Rugăciune*, Craiova, 1995; Elena din Ardeal, *Poezii și poeme în proză*, pref. edit., Târgu Mureș, 1995; Vasile Moldovan, *Memorii din 1848–49*, introd. edit., Târgu Mureș, 1995; Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superoară*, pref. Ștefan Pașcu, Târgu Mureș, 1996.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Itinerar*, III, 249–253; Mircea Popa, „Pe urmele lui Petru Maior”, ST, 1991, 2–3; Andrei Grigor, *Cartea cu personaje*, L, 1995, 42–44; *Dicț. scriit. rom.*, II, 162–163; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 342; N.N. Tomoni, *Serafim Duicu (1938–1996)*, „Oglinda literară”, 2009, 95, 96.

I.D.

DULFU, Petre (10. III.1856, Tohat, j. Sălaj – 31.X.1953, București), poet, traducător.

Fiu al Agapiei (n. Bran) și al lui Nichifor Dulfu, intelectual al satului, **D.** urmează liceul la Baia Mare și la Cluj, în orașul de pe Someș făcând și studii universitare, în 1881 luându-și doctoratul cu o teză, scrisă în limba maghiară, despre activitatea lui Vasile Alecsandri. Este profesor, pentru scurt timp, la Școala Normală din București, profesor și director al Școlii Normale din Turnu Severin, profesor la Azilul „Elena Doamna” din București, la Școala Normală a Societății pentru Învățătura Poporului Român, din 1884 fiind și profesor suplinitor de limba română la Școala Normală de Băieți; în 1893 primește numirea de profesor definitiv. În 1918 se retrage de la Școala Normală de Fete „Elena Doamna”, iar în 1921 de la Școala Normală de Băieți. A alcătuit și a publicat un număr apreciabil de manuale școlare, multe în colaborare. A debutat cu versuri în „Familia” (1874), colaborând apoi și la „Amicul familiei”, „Cărțile săteanului român”, „Gutinel”, „Ideea pedagogică–literară–socială”, „Luminătorul”, „Revista nouă”, „Românul”, „Șezătoarea”, „Tribuna” ș.a. Devine membru al Societății Scriitorilor Români în 1911.

Scrierile lui **D.**, alcătuite din lirică personală și prelucrări ale eposului popular românesc, au stat, încă de la debut, sub semnul marii admirații pentru Alecsandri. Bardul de la Mircești i-a apreciat primele încercări poetice, pe care i le trimisese, în manuscris, profesorul clujean Grigore Silași. Tânărul poet, opina Alecsandri, avea „în suflet scânteia sacră și sub condei o limbă armonioasă pe care știe s-o mlădie sub cerințele

ritmului”. Atracția pentru zăcămintele folclorice s-a datorat exemplului lui Alecsandri, însă, spre deosebire de acesta, el nu a fost decât în mică măsură un colecționar de la sursă. Izvorul lui de inspirație pentru „epopeile populare” *Isprăvile lui Păcală* (1894) și *Gruia lui Novac* (1913), ca și pentru altele, au fost creații culese de alții, surse pe care de altfel le numește încă din subtitlu. Posedând o remarcabilă iscusință de a relata accesibil fondul subiectelor pe care le recrează nu în stihuri populare, ci în versuri de 14–16 silabe, **D.** și-a dobândit o mare popularitate în rândurile cititorilor fără mari pretenții, dovadă și numeroasele ediții pe care le-au cunoscut, până spre mijlocul deceniului al cincilea al veacului trecut, principalele sale scrieri: *Isprăvile lui Păcală* – 18 ediții, *Gruia lui Novac* – 13, *Povestea lui Făt-Frumos* (1919) – 10. A fost prețuit, totodată, și de Academia Română, care a distins cu Premiul „Eliade Rădulescu” *Isprăvile lui Păcală* (ediția din 1907). Operă de folclorist a făcut o singură dată, trimițând ca răspuns la chestionarul lingvistic (1884) al lui B.P. Hasdeu o colecție de lirică populară din Gârceiu, județul Sălaj; aici aproape toate textele se caracterizează, opinează Ovidiu Bârlea, printr-o „șlefuire rar întâlnită, care le face deosebit de atractive”. **D.**, care cunoștea câteva limbi străine, s-a remarcat și ca traducător din dramaturgia elină. *Ifigenia în Aulida* (1879) și *Ifigenia în Taurida* (1880), transpuse din Euripide, au fost distinse, la ediția a doua (1902), de Academia Română cu Premiul „Adamachi”, prilej în care clasicistul Nicolae Quintescu afirma că aceste versiuni sunt „o adevărată operă literară, excelentă sub toate punctele de privire”, talmăcirea, în ansamblu, fiind „din cele mai bune” din câte se făcuseră până atunci din literatura clasică antică.

SCRIERI: *Alexandri. Vazul müködése a román irodalom terén* [Activitatea lui Alecsandri pe terenul literaturii române], Cluj, 1881; *Princesa fermecată*, Sibiu, 1887; *Etica sau morala filosofică*, București, 1889; *Noțiuni de estetică*, București, 1891; *Isprăvile lui Păcală. Epopee populară în 24 cânturi*, cu ilustrații de Jiquid și Hlavsa, București, 1894; ed. București, 1907; *Legenda Țigănilor*, cu ilustrații de Hlavsa, București, 1896; *Folosele învățăturii*, București, 1902; *Din lumea satelor*, București, f.a.; *Snoave*, București, 1909; *Cântece și povești*, București, 1910; *Gruia lui Novac. Epopee. Alcătuită din cântecele de vitejie ale poporului român*, cu ilustrații de A. Murnu, București, 1913; *Povestea lui Făt-Frumos*,

București, 1919; *Visuri împlinite*, București, 1919; *Faptă și răsplată*, București, 1920; *Iisus Mântuitorul*, București, 1921; *Ion Săracul*, București, 1923; *Odinioară*, București, 1923; *Păcală argat*, București, 1924; *Răzbu-narea Lenuței*, București, 1925; *Zâna florilor*, București, 1926; *Povestea unui orfan*, București, 1931; *Povestea României Mari*, București, 1931; *Cei doi feți logofeți cu părul de aur*, București, 1936; *Scrieri*, îngr. Viorica Florea și Victor Crăciun, introd. Victor Crăciun, București, 1971. **Traduceri:** Euripide, *Ifigenia în Aulida*, Cluj, 1879, *Ifigenia în Taurida*, Gherla, 1880.

Repere bibliografice: *Omagiu profesorului Petre Dulfu cu prilejul sărbătoririi sale la 29 mai de către foștii săi elevi și colegi*, București, 1927; Gh. Cardaș, *Petre Dulfu*, „Albina”, 1936, 17; Ion Mușlea, Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu*, București, 1970, 58; Petre Pușcașu, *Vasile Alecsandri și Petre Dulfu*, „Buletin științific”, seria A, Baia Mare, 1971; *Dicț. scriit. rom.*, II, 163–164; Laura Temian, *Petre Dulfu*, Baia Mare, 2003; Maria Bîlțiu, *Snoava populară și Petre Dulfu*, „Memoria etnologica”, 2006, 18–19; Ion Buzăși, *Petre Dulfu și snoava populară românească*, ST, 2006, 7–8; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 343–344. **I. D.**

DUMA, Radu (a doua jumătate a sec. XVIII), traducător, cronicar. Fiu al preotului Dimitrie Duma din Șcheii Brașovului, **D.** a fost cântăreț bisericesc și dascăl al copiilor din parohia șcheiană între anii 1772 și 1790. Fiind „foarte cuvios și vrednic”, a tălmăcit mai multe scrieri religioase din limbile greacă, latină, sârbă, aproape toate lăsate în manuscris, între care *Livada duhovnicească* de Ioanes Mosh, *Piatra zmintelii* de Ilie Miniati și *Pășunea oilor celor cuvântătoare*. Doar *Preoția sau Îndreptarea preoților*, lucrare a patriarhului Callinic, a fost tipărită în 1789. I s-au atribuit, cu argumente destul de nesigure, și câteva texte istoriografice păstrate într-un miscelaneu și publicate de Em. E. Kretzulescu în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie” (1910–1911) sub titlul generic *Codex Kretzulescus*. În ordinea cronologică a evenimentelor relatate, primul text este *Cronica Țării Ardealului*, evocând o istorie care ar începe cu anul 744. Tot de la origini, din anul 1393, pornește *Cronica bisericii Sf. Nicolae și a românilor din Schei (Brașov)*. Textul cel mai substanțial, și din punct de vedere literar, este *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăției moscalilor oaste*, care se referă la războiul ruso-turc din 1768–1774. Atribuirea, ca și afirmația că originalele redactate

de **D.** s-au pierdut, păstrându-se numai copii (fragmentare) în miscelaneu, au fost contestate de N.A. Ursu, care demonstrează că aceste cronici aparțin celui considerat îndeobște copistul culegerii, Simeon Hârs, al cărui nume a fost greșit descifrat de Em. E. Kretzulescu și transcris Simeon Hiară.

SCRIERI: *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăției moscalilor oaste*, publ. Em. E. Kretzulescu, RIAE, vol. XI, 1910, partea I; *Cronica bisericii Sf. Nicolae și a românilor din Schei (Brașov)*; *Relațiuni despre biserica română greco-orientală din Ungaria și Transilvania*; *Turburări în biserică*, publ. Em. E. Kretzulescu, RIAE, vol. XI, 1910, partea II; *Cronica Țării Ardealului. Războaiele dintre Casa Austriei cu Franca, Saxonia și Prusia. Iosif II*, publ. Em. E. Kretzulescu, RIAE, vol. XII, 1911, partea I. **Traduceri:** Patriarhul Callinic, *Preoția sau Îndreptarea preoților*, Sibiu, 1789.

Repere bibliografice: *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700–1783)*, I, îngr. Sterie Stinghe, Brașov, 1901, 66–71, 173–174, 177, 188, 191; Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov*, Brașov, 1902, 8–9, 15; Em. E. Kretzulescu, *Codex Kretzulescus*, RIAE, vol. XI, 1910, partea I; I. Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului*, „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, t. I–II, 1958–1959; *Ist. lit.*, I, 643–644; *Dicț. lit.* 1900, 306; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 237–268. **C. T.**

DUMBRAVĂ, Bucura (pseudonim al lui Fany Seculici; 28.XII.1868, Bratislava – 26.I.1926, Port Said, Egipt), prozatoare. Mama, Louisa (n. Hanno), era de origine slovacă, iar tatăl, Július Seculici, era tot slovac, evreu creștinat. Regele Carol I îl invită, în 1873, pe Július Seculici să contribuie la modernizarea țării în calitate de director al Societății de Asigurări Dacia Română. **D.** studiază la un pension german din București, învățând aici câteva limbi: germană, franceză, engleză, apoi română. La vârsta de paisprezece ani, ea atrage atenția reginei Elisabeta prin versurile ei. Devine una din pupilele regale, iar mai târziu chiar apropiată a poetei și egeriei Carmen Sylva. În 1905, împreună cu alte doamne din anturajul de la Peleș, înființează Societatea Chindia, în vederea valorizării portului, dansului și muzicii populare românești. Fascinată de frumusețea peisajului montan, ajunge o pasionată alpinistă. A escaladat masivul Matterhorn, ghețarul La Buée din Mont Blanc și este prima femeie care a urcat pe vârful Omu. Alături de Take Ionescu, Simion Mehedinți, Emanoil

Bucuța, Mihai Haret, a fost membră fondatoare a mai multor societăți interesate în dezvoltarea turismului în România: Societatea Carpatină din Sinaia (1895), Asociația Hanul Drumeților (1921). Ca recunoaștere a meritelor sale, unul din vârfurile din Bucegi a primit numele ei. A debutat editorial cu romanul *Der Haiduck* (1908) și a colaborat la periodice precum „La Revue roumaine”, „Éclair des Balkans”, „Lumina”, „Curentul nou”, „Idea europeană”, „Convorbiri literare”, „Dimineața”, „Democrația”, „Foaia noastră”, „Lamura”, „Cele trei Crișuri”, „Calendarul povestirii”, „Cugețul românesc”, „Tribuna nouă”, „Căminul”, „Orientul” ș.a. Spre sfârșitul vieții este atrasă de spiritism și teosofie, iar în 1925 fondează prima lojă teosofică din România, a cărei președintă a fost. Împreună cu Martha Bibescu, Agepsina Macri-Eftimiu și Claudia Milian, în 1923 înființează prima lojă masonică feminină din România. Preocupările ei au făcut să fie privită de membrii elitelor culturale ale timpului fie cu un respect rezervat (Mircea Eliade), fie cu ironie (I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale). Cunoaște personalități ale teosofiei mondiale și participă la două congrese în domeniu. Convinșă că Jiddu Krishnamurti este noul mare Învățător așteptat de omenire, i-a tălmăcit în românește cartea *La picioarele Învățătorului* (1924). La întoarcerea de la un congres ținut în decembrie 1925 la Adyar (India), moare de friguri într-un spital din Port Said (Egipt). Însemnările din ultima ei călătorie, în care îl cunoscuse și pe Krishnamurti, apar postum, sub titlul *Pe drumurile Indiei. Cele din urmă pagini. Scrisori* (1927), unde dimensiunea esoterică marchează fericit aceste pagini diaristice. Un jurnal care acoperă perioada 1917–1919 a fost lăsat în manuscris.

Atașată istoriei și tradițiilor românești, **D.** recrează în primul ei roman, *Der Haiduck*, figura legendară a lui Iancu Jianu, văzut ca un om care își transcende limitele, dezicându-se de clasa socială căreia îi aparține. Cartea este bine primită de critică și de public, fiind tradusă în românește, tot în 1908, de Teodor Nica și beneficiind de numeroase reeditări; textul a fost și ecranizat de Horia Igiroșanu, în 1928, sub titlul *Iancu Jianu*, iar în 1942 Ion Șahighian îl pune în scenă la Teatrul Național din București pe baza dramatizării realizate de Const. N. Mihăilescu. Autoarea s-a oprit asupra unei perioade tulburi, complicate, acțiunea petrecându-se în anul 1816,

după un război ruso-turc. Iancu e întrupat ca un erou romanțios, fiind un bărbat cu o nefericită poveste de dragoste. Ileana Golfineanu, iubita sa, este răpită și violată de lubricul serdar Parvanoglu; rămâne însărcinată și se retrage la mănăstire pentru că doar acolo găsește înțelegere. Iancu va fi salvat de la jocul nemilos al luptei pentru putere și al urii numai de iubirea Sultanei, prietena de suflet a domniței Ralu Caragea. **D.** plănuise o amplă trilogie (*Sfărâmătorii de valuri*), dar, din păcate, manuscrisul părții a treia, *Sarea norodului*, care îl evoca pe pașoptistul Ion Câmpineanu, s-a pierdut. În 1912 publică în limba germană *Der Pandur*, partea a doua a proiectului ei românesc, o evocare a lui Tudor Vladimirescu. În același an Elisa I. Brătianu le oferă cititorilor versiunea românească, care se bucură de asemenea de succes. Personajele, printre care se remarcă portretul unei curtezane grecoalice, sunt mult mai numeroase și creionate cu simțul pitorescului istoric. Slugerul Tudor Vladimirescu capătă dimensiuni de epopee prin eroismul cu care își acceptă ursita. Reconstituiri se bazează pe o documentație solidă: colecția Hurmuzachi, arhiva familiei Jienilor, scrierile lui Ion Heliade-Rădulescu, Ion Ghica, C.D. Aricescu, A.D. Xenopol, N. Iorga, doine ori balade haiducești din culegerea lui Simion Florea Marian. Romanele publicate de **D.** nu pot fi separate de strategia sa existențială. Scriitoarea nu excelează prin profunzimea analizei psihologice, dar impresionează prin identificarea cu idealurile naționale românești. Picturalul, excesiv uneori, trădează efortul de a-și declara integrarea la țara de adopțiune și, deși evită kitschul, pastelul denotă un sentimentalism de sorginte sămănătoristă. Patina timpului este realizată și datorită plăcerii cu care autoarea descrie locuri, moravuri, ambianță, veșminte etc. **D.** va scrie și în românește. Cu o structură compozită, *Cartea munților* (1920) reunește, sub semnul curiozității și al admirației față de armonia și miracolele naturii, amintiri de călătorie, fragmente narative și eseistice, informații botanice sau geografice, un „îndreptar” pentru excursioniști, dar și o recuperare simbolică a fiecărei întâmplări trăite. Aflată în descendența lui Al. Vlahuță și a lui Calistrat Hogaș, **D.** a fost apreciată în epocă pentru reușita reprezentării literare a naturii. Alte povestiri, publicate parțial în periodice și traduse în românește de **D.** vor fi reunite în

culegerea *Ceasuri sfinte* (1921). În 1927 Emanoil Bucuța încerca să publice o nouă ediție, adaugând povestirile care ar fi trebuit să alcătuiască un al doilea volum și schimbând titlul în *Cartea îngerilor. Ceasuri sfinte*. Sentimentale, uneori excesiv de patetice, narațiunile reiau episoade din *Vechiul* sau din *Noul Testament*, ilustrează lupta dintre bine și rău, dintre trup și suflet, idealizează personalitatea reginei Elisabeta, reînvie trecutul medieval.

SCRIERI: *Der Haiduck*, Regensburg, 1908; ed. (Haiducul), tr. T.N. [Teodor Nica], București, 1908; *Der Pandur*, pref. Carmen Sylva, Regensburg, [1912]; ed. (*Pandurul*), tr. Elisa I. Brătianu, București, 1912; ed. îngr. și pref. Ileana Manole, București, 1981; *Cartea munților*, București, 1920; ed. București, 1924; ed. pref. Emanoil Bucuța, București, 1943; ed. îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1970; *Ceasuri sfinte*, tr. autoarei, București, 1921; *Pe drumurile Indiei. Cele din urmă pagini. Scrisori*, București, 1927; *Cartea îngerilor. Ceasuri sfinte*, îngr. Nicoleta Gheorghe, pref. Emanoil Bucuța, București, 2002.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, 429–431; Marcel Montandon, *Lettres roumaines*, „Mercure de France”, 1908, 270; C.Ș. Făgețel, *Credințe literare*, Craiova, 1913, 113–118; Dragomirescu, *Scrieri*, 187; Mihail Iorgulescu, „Cartea munților”, SBR, 1920, 9; Perpessicius, *Opere*, IX, 238–240, 245–246; Gala Galaction, *Bucura Dumbravă*, ALA, 1926, 270; Emanoil Bucuța, *Scritori care nu mai sunt*, G, 1927, 1; Romulus Dianu, *Marea umbră*, RP, 1928, 3159; Miller-Săndulescu, *Evoluția*, 319–324; Cio-praga, *Lit. rom.*, 591; Cezar Petrescu, *Evocări și aspecte literare*, îngr. și pref. Mircea Popa, Timișoara, 1974, 219–220; Mihai Haret, *Călător prin munți*, București, 1976, 69–71; *Dicț. scriit. rom.*, II, 164–165; Liviu Bordaș, *Românii în istoria drumului spre Indii (II)*, CL, 2005, 2; Paul D. Popescu, *Bucura Dumbravă*, „Prahova”, 2008, 5132; Luiza Marinescu, *Bucura Dumbravă: escalade et littérature*, „Philologica Jassyensia”, 2012, 1; Mihaela Mudure, *Bucura Dumbravă sau Transnaționalismul mimetic*, TR, 2012, 241; Constantina Raveca Buleu, *Bucura Dumbravă și teozofia*, CNT, 2012, 7.

M.Md.

DUMBRĂVĂ, Lucian (11.XII.1931, Pârâu Negru, j. Botoșani – 19.VIII.2007, Iași), critic literar. Fiul al Ancuței (n. Nistor) și al lui Constantin Dumbravă, țăran, **D.** urmează primii ani de școală în comuna natală, după care pleacă la Cernăuți pentru a-și continua studiile la Liceul Militar „Ștefan cel Mare”, ulterior la liceul din Dorohoi, unde susține și bacalaureatul. Din 1950 urmează cursurile Facultății de Filologie la Universitatea din Iași, al cărei absolvent devine în 1954. După

mai puțin de un an se angajează ca redactor la revista „Iașul literar”, unde activează până în 1970, apoi la „Convorbiri literare”, unde ocupă funcția de redactor principal până în anul 1991, când se pensionează. A mai colaborat cu recenzii și articole pe teme culturale la „Cronica”, „Dacia literară”, „Bucovina literară”, „Colocvii”, „Albina”, „Neamul românesc” și la ziarele ieșene „Opinia”, „Opinia Moldovei”, „Flacăra Iașului”, „24 ore”, „Independentul” și „Evenimentul”.

Articolele publicate de **D.** în periodice, care nu au fost niciodată reunite într-o carte, dovedesc un spirit critic înclinat spre deslușirea elementelor definitorii ale unei opere literare prin analiza fragmentului. Atunci când, în anii realismului socialist, comanda social-ideologică este presantă, comentatorul încearcă nu o dată să evite compromisul prin tratarea aproape nudă, detașată, a unor fenomene. Pare-se că avea conștiința înzestrării sale modeste în interpretarea literaturii, ceea ce l-a făcut să rămână cantonat într-o zonă de minorat a criticii. Volumul târziu *Ei, care au scris* (2001), aduce în atenție în esență o serie de documente inedite privind activitatea Asociației Scriitorilor din Iași într-o perioadă tulbură, acoperind deceniul 1949–1959 și consemnează numeroase mărturii despre sinuoasa viață culturală ieșeană și protagoniștii ei, textul fiind „ca un roman viu...” (Valeriu Stancu). Acestui op îi urmează *Abstracționism și sugestie în poezia lui Constantin Mănuță* (2003), lucrare ce se dovedește utilă pentru o mai bună cunoaștere a unui scriitor puțin frecventat de cititori și de critica literară. Documentaristul e și aici superior hermeneutului. **D.** a mai îngrijit o ediție I.M. Marinescu în care include mai multe „portrete istorice” păstrate în manuscris, iar în colaborare cu Horia Zilieru a editat pagini din scrierile lui George Mărgărit.

SCRIERI: *Ei, care au scris*, Iași, 2001; *Abstracționism și sugestie în poezia lui Constantin Mănuță*, Iași, 2003. **Ediții:** George Mărgărit, *Vulturii amiezii*, Iași, 1970 (în colaborare cu Horia Zilieru); I.M. Marinescu, *Străini vestiți în luptele din Roma veche*, pref. edit., Iași, 1983.

Repere bibliografice: [Lucian Dumbravă], „Evenimentul”, 2001, 2881 (grupaj special); Constantin Coroiu, [Lucian Dumbravă], ALA, 2001, 554, 555, CLT, 2008, 36; Valeriu Stancu, *Documentul, ca un roman viu...*, CRC, 2001, 2; Vlad Sorianu, *O monografie potențială*, ATN, 2001, 10; Cassian Maria Spiridon, *Din vremea proletcultismului în floare*, CL, 2002, 5; Constantin Mănuță, *Lucian Dumbravă*, RR, 2008, 2.

Ș.A.

DUMBRĂVEANU,
Anghel (21.XI.1933,
 Dobroteasa,
 j. Olt – 12.V.2013,
 Timișoara),
 poet, prozator,
 traducător.

Este fiul Elenei (n. Nițulescu) și al lui Teodor Bacșiș, țărani. Face gimnaziul la Liceul „Radu Greceanu” din Slatina (1946–1949), apoi urmează la Timișoara Școala Pedagogică (1949–1953) și Facultatea de Filologie (1962–1968). Angajat în 1953 redactor la revista „Scrisul bănățean” (devenită „Orizont”), rămâne aici până în 1990; între timp va fi secretar general de redacție și redactor-șef adjunct al publicației. O lungă perioadă secretar al Asociației Scriitorilor din Timișoara (1969–1990), va fi ales și membru în Consiliul Uniunii Scriitorilor din România (1972–1990). Între 1990 și 1994 editează și conduce ca redactor-șef revista „Meridianul Timișoara”. Întreprinde numeroase călătorii în fosta Iugoslavie (îndeosebi), SUA, Rusia, Grecia, Italia, Cuba etc. Ele se vor materializa, printre altele, în însemnările de călătorie adunate în volumul *Chemarea mărilor* (1976) și vor lăsa urme durabile în poezia și în biografia poetului. Disponibilitatea pentru prietenii literare va contribui la închegarea grupului căruia Nichita Stănescu îi va dedica volumul *Belgradul în cinci prieteni* (1972) și din care mai făceau parte Petre Stoica, Adam Puslojić și Srba Ignjatović. După 1989 funcționează câțiva ani ca director în Ministerul Culturii, iar din 1995 a fost redactor, apoi, din 1996, redactor-șef al revistei „Rostirea românească”. Colaborează la majoritatea publicațiilor literare și culturale din țară și la numeroase reviste străine (din Iugoslavia, Suedia, Macedonia, SUA, Canada, Austria, Germania, Rusia, Grecia, Belgia, Australia, India, Polonia etc.). A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1973, 1982), Marele Premiu al Festivalului Internațional „Nichita Stănescu” (1986), Premiul Special al Festivalului Internațional de Poezie „Lucian Blaga”, Premiul Internațional de Poezie de la Kruševac (1998) și cu Premiul Academiei Române (1997).

După o juvenilă tentativă revuistică (scrie singur, ca gimnazist, o revistă care va rămâne în manuscris), **D.** debutează cu versuri în „Scrisul bănățean” (1952) și editorial cu volumul *Fluviile visează oceanul* (1961), marcat, aidoma celui intitulat *Pământul și fructele* (1964), de înregimentarea în linia ideologică oficială. În rest, deși despre poet s-a scris mult și insistent, criticii nu s-au putut sustrage unei seducții simplificatoare, ce privește atât anumite obsesii tematice (marea, iubirea), cât și afectarea calofilă. În realitate, ca și colegii săi de generație, la un moment dat poetul s-a văzut în fața unei duble îndatoriri: să reînnoade o tradiție literară brutal și nemeritat întreruptă și să denunțe, cu mijloace poetice, pseudopoezia anilor '50 din veacul trecut, pe care el însuși o continuase un timp. De aceea, monotonia, câtă există, trebuie privită în sens bacovian, iar preocuparea pentru estetizarea expresiei – înțeleasă ca o reacție la dezinteresul arătat în această privință de versificatorii de rând ai epocii. Impresia că după 1970 lirica lui **D.** s-ar fi schimbat simțitor este numai parțial întemeiată. Într-adevăr, volumele *Fața străină a nopții* (1971) și mai ales *Singurătatea amiezii* (1973) indică mai puțin o schimbare de univers, cât mai ales de atitudine. Două modificări sunt, totuși, evidente. Dacă până aici temele și motivele erau tratate separat, în texte distincte, grupate, la rândul lor, în cicluri, acum se produce o modificare a procedurii poetice, care nu este alta decât o tehnică a congruenței, adică aclimatizarea celor mai diferite stări, atitudini și afecte, împreună cu referențialitatea care le-a generat și le întreține în spațiul ospitalier al aceluiași text. Ulterior se constată o permanentă întretăiere a tot ce alcătuiește substanța poeziei, astfel încât nimic nu mai poate surprinde, întrucât totul a devenit surprinzător. Cea de-a doua noutate rezidă în adoptarea unor poziții opuse în raport cu același „obiect” poetic: singurătatea doare și, totodată, încântă; moartea, suferința, trădarea etc. devin inofensive prin poetizare; caducitatea, vicisitudinea vremelniceii sunt tot atâtea prilejuri de nostalgică mirare, dar și trepte către Țara Himerei, căci mirajul însuși devine mai prietenos în măsura în care suferă, omenește, de temporalitate: „Se face târziu în iluzii”. Apoi marile spații neptunice și uranice sunt aduse la dialog cu mărunțul, insignifiantul, umilul, într-un spirit conciliator, oarecum arghezian. Erosul însuși este asumat arhetipal, ca

principiu unificator, capabil să șteargă hotarul dintre moarte și zămislire, dintre zori și amurg, dintre mișcare și încremenire. **D.** este un poet al stărilor contrare, dar nu extreme. El nu pendulează între panică și extaz, ci alunecă doar de la îndoială la uimire, stăpânește adică un univers al contrariilor pașnice. *Predica focului* (1993) pare să anunțe o nouă etapă, cea ironică, perceptibilă mai puțin în limbaj (neașteptat de aspru, chiar sarcastic pe alocuri), și mai degrabă în plăcerea distanțării de sine și de ceilalți, distanțare ce ia forma adecvat-carnavalescă a ascunderii într-o alteritate, Axios Tracul, prezență poetică atât de interesantă, încât, până la urmă, e greu de decis dacă e vorba de disimularea într-o identitate străină sau de o lepădare a măștii. Într-adevăr, aici **D.** „personalizează tema crizei, dezvăluindu-ne fața necunoscută a realității subminate de propriile ei contradicții” (Marcel Corniș-Pop). Bun cititor al propriei poezii, el și-a scrutat cu severitate paginile atunci când a purces la alcătuirea numeroaselor sale antologii. Având renume bun și peste hotare, multe cărți i-au fost transpuse în alte limbi, mai cu seamă în țară, traducători fiind Irene Mokka, Horst Fassel, Irina Grigorescu, Marcel Corniș-Pop, Robert J. Words, Paul Miclău, Ion Miloș ș.a., pe când în Serbia versurile îi sunt tălmăcite mai cu seamă de Adam Puslojić. La rândul lui, singur sau în colaborare, **D.** a dat versiuni în românește îndeosebi din literatura de limbă sârbă, predilectă fiind opțiunea pentru poezia contemporană. Poet rămâne și atunci când scrie proză, așa cum o dovedesc romanul *Piatra de încercare* (1976), devenit prin rescriere și adăugiri *Călătorie neterminată* (1988), *Capcane și visuri* (1992) ș.a.

SCRIERI: *Fluviile visează oceanul*, pref. Ion Bănuță, București, 1961; *Pământul și fructele*, București, 1964; *Iluminările mării*, București, 1967; *Oase de corăbii*, București, 1968; *Delte*, București, 1969; *Fața străină a nopții*, București, 1971; *Poeme de dragoste*, cu un medalion de Nichita Stănescu, București, 1972; *Singurătatea amiezii*, Timișoara, 1973; *Chemarea mărilor*, Cluj-Napoca, 1976; *Piatra de încercare*, București, 1976; *Diligența de seară*, București, 1978; *Poeme*, pref. Mircea Tomuș, București, 1979; *Intrarea în cetate. Timișoara – poeme și priveliști* (în colaborare cu Iosif Costinaș), Timișoara, 1980; *Tematica umbrei*, București, 1982; *Fonetica astrelor*, Timișoara, 1986; *Iarna imperială*, pref. Marcel Corniș-Pop, București, 1986; *Călătorie neterminată*, București, 1987; *Curtea retorilor*, București, 1989; *Capcane și visuri*, Timișoara, 1992; *Predica focului*, Cluj-Napoca, 1993; *Dragoste*

și iarnă, Timișoara, 1995; *Diamantul de întuneric*, Cerașu-Prahova, 1997; *Războiul estetic*, postfață Crișu Dascălu, București, 1998; *O ireală bucurie de a aștepta*, Timișoara, 1999; *Viața de fiecare zi a poetului*, București, 1999; *Begoniile de la mansardă*, Timișoara, 2002; *Ceva pentru care merită să pierzi o corabie*, îngr. și introd. Alexandru Ruja, Timișoara, 2003; *Fenomenul Nichita Stănescu*, Timișoara, 2003; *Diamantul de întuneric*, Craiova, 2007; *Măsura lucrurilor*, Cluj-Napoca, 2008; *Retorica și umbra ninsorii*, îngr. Violeta Dumbrăveanu, pref. Mircea Tomuș, postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 2008. **Ediții, antologii:** *Uneori zborul*, pref. edit., Timișoara, 1973; George Suru, *Noaptea semințelor*, pref. edit., Timișoara, 1989; Nichita Stănescu, *Fel de scriere. Poeme inedite*, ed. 2, postfața edit., Timișoara, 1998, *Belgradul în cinci prieteni*, ed. bibliofilă, București, 2003. **Traduceri:** 65 de povestiri, Pančevo, 1970 (în colaborare cu Dușan Petrovici); Michael Babinka, *Unde se nasc cețurile*, Pančevo, 1972 (în colaborare cu Pavel Roskoš); Vladimir Ciocov, *Poemele candorii*, pref. Andrei A. Lillin, București, 1972 (în colaborare cu autorul); *Poeți sârbi și croați contemporani*, pref. Mircea Tomuș, București, 1973 (în colaborare cu Slavco Almăjan); Kurt Kusenberg, *Unde este unchiul Bertram?*, București, 1980 (în colaborare cu Horst Fassel); Irene Mokka, *Un cântec fără sfârșit*, București, 1983 (în colaborare cu Horst Fassel); Alexander Tișma, *Fata din vis*, Novi Sad, 1988 (în colaborare cu Neboișa Popovici); Miodrag Pavlovici, *Adunarea câinilor la Cnossos*, Timișoara, 2006 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [Anghel Dumbrăveanu], CNT, 1964, 2, 22; Alexandra Indrieș, *Mijloace de cosmicizare a lirismului în poezia lui Anghel Dumbrăveanu*, O, 1969, 7; Georgescu, *Părerii*, 226–231; Ovidiu Cotruș, „Singurătatea amiezii”, O, 1973, 24; Șerban Foartă, *Maturitatea amiezii*, RL, 1975, 15; Barbu, *O ist.*, I, 356–359; Mincu, *Poezie*, 69–70; Raicu, *Critica*, 327–329; Crișu Dascălu, *Himerogonia*, O, 1978, 30; Mircea Iorgulescu, *Ceremonii poetice*, RL, 1978, 33; Ruja, *Valori*, 189–197; Eugen Dorcescu, *Poezia lui Anghel Dumbrăveanu*, O, 1979, 44; Ungureanu, *Imediata*, I, 166–168, II, 187–210; N. Steinhardt, *Intra muros*, O, 1982, 44; Mircea Ivănescu, *Tratat despre melancolie*, T, 1983, 2; Marcel Pop-Corniș, *Melancolia învinsă*, RL, 1983, 48; Ciocârlie, *Eseuri*, 81–86; Gheorghiu, *Reflexe*, 52–55; Ștefan Aug. Doinaș, *Monotonia și surprizele poetului*, RL, 1986, 50; Poantă, *Scriitori*, 40–43; Ruja, *Parte*, I, 189–197; *Dicț. scriit. rom.*, II, 165–167; Ioana Bot, *Iarna imperială a poetului*, TR, 1998, 28; Radomir Andrić, *Un înger veghează fântânile Serbiei*, „Al cincilea anotimp” (Belgrad), 1998, 5; *Tratat despre melancolie*, îngr. Violeta Dumbrăveanu, pref. Mircea Tomuș, Timișoara, 2001; *Dicț. Banat*, 274–282; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 180–183; Romulus Bucur, „Diamantul de întuneric”, „Arca”, 2008, 7–9; Popa, *Ist. lit.*, II, 390–391; Adrian Dinu Rachieru, *Anghel Dumbrăveanu, un poet uitat?*, CNT, 2012, 5. **C.D.**

DUMBRĂVEANU, Victor (20.VIII.1946, Corlăteni-Bălți – 5.XII.2011, Chișinău), prozator, publicist. A absolvit Universitatea de Stat din Chișinău în 1968 și a activat timp îndelungat în presă, pornind de la funcția de corespondent la diferite publicații și ajungând redactor-șef adjunct la „Tinerimea Moldovei” (1972–1977), redactor-șef la revista „Orizontul”, ulterior „Columna” (1986–1991), redactor-șef adjunct la „Curierul de seară”, redactor-șef la „Știința” (1991–1996) ș.a. Scurtă vreme (1996–1997) a fost consilier în Ministerul Culturii.

Activitatea de reporter a lui **D.** s-a răsfrânt asupra majorității scrierilor sale. Chiar din cartea de debut, culegerea de nuvele *Insula de coral* (1975), este vădită predilecția pentru problemele etice ale tinerilor din comunitățile citadine. Sondajul psihologic îl tentează în alte volume de proză, *Fratele* (1976) și *Strigătul de pe celălalt țărm al dragostei* (1977). **D.** este și autorul unor romane, modeste ca valoare, precum *Numește fericirea altfel* (1981), *File de adio* (1981), *Nesomnul bărbăților* (1985), *Păsărea din noi* (1987), *Galopul cailor de lut* (1991), *Trăim ultima dată* (2002) ș.a. Probleme etice și sociale mai complicate abordează **D.** în romanul *Casa cu fața spre ispită* (1993); un roman cu priză la adolescenți este *Îngerii de ceață* (2008). Contribuții nuvelistice notabile se află mai târziu în paginile cărților intitulate *Lecția de amor* (2010), unde sunt reunite „unsprezece nuvele de dragoste”, în *Primăvara fără noi* (2010) sau în *Bedna albă* (2011). Mihai Cimpoi opina că **D.**, „fără folosi formule narrative sofisticate, pseudo-livrești”, își axează narațiunile pe trăirile omului simplu, „notate cu lirism, umor” și cu o specială dorință de a le comunica tot simplu, accesibil. O călătorie în Franța, survenită în 2002, îi dă prilejul scrierii unui jurnal de „impresii, note, opinii”, apărut în 2007 și intitulat, cu oarecare ironie și mai ales cu autoironie, *La Paris, la neamuri*.

SCRIERI: *Insula de coral*, Chișinău, 1975; *Fratele*, Chișinău, 1976; *Strigătul de pe celălalt țărm al dragostei*, Chișinău, 1977; *Orele de dimineață*, Chișinău, 1978; *Trenul ce aduce primăverile*, Chișinău, 1980; *Numește fericirea altfel*, Chișinău, 1981; *File de adio*, Chișinău, 1981; *Plecăciune în fața izvorului*, Chișinău, 1983; *Minunile meșterului Întreze-Timp*, Chișinău, 1985; *Nesomnul bărbăților*, Chișinău, 1985; *Păsărea din noi*, Chișinău, 1987; *Vornicel la nunta badei*, Chișinău, 1988; *Dor de casă*, Chișinău, 1989; *Nunțașii*, Chișinău, 1991; *Galopul cailor de lut*, Chișinău, 1991; *Casa cu fața*

spre ispită, Chișinău, 1993; *Trăim ultima dată*, Chișinău, 2002; *La Paris, la neamuri*, Chișinău, 2007; *Îngerii de ceață*, Chișinău, 2008; *Goangele Dădiței*, Chișinău, 2009; *Păunița sau Pasărea din noi*, Chișinău, 2009; *File de adio*, Chișinău, 2010; *Lecția de amor*, Chișinău, 2010; *Primăvara fără noi*, Chișinău, 2010; *Bedna albă*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Dialog continuu*, Chișinău, 1977, 237–239; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 215–216; Ciocan, *Incursiuni*, 79–84; Victor Dumbrăveanu, *Biobibliografie*, Chișinău, 2006; Leo Bordeianu, *Încă o dată despre dragoste*, „Florile dalbe”, 2010, 13 mai; *Dicț. Chișinău*, 236–238. **I.C.**

DUMINECA, revistă-magazin din constelația suplimentelor cotidianului „Universul”, apărută la București, apoi la Urlați, săptămânal, de la 1 ianuarie 1905 până la 13 septembrie 1915 și de la 31 iulie până la 16 septembrie 1921. Redactori: A. Nora, Const Rhétoridy, Const Nutzescu ș.a. Articolul-program *Către cetitori* prezintă în detaliu un proiect revuistic promițător prin varietatea domeniilor cultural-sociale abordate, toate de larg interes. Astfel, „pe lângă o bogată materie literară – romane, nuvele, poezii, anecdote, biografii ale oamenilor celebri etc. –, toate alese astfel încât să vorbească deopotrivă inimii și minții, cititorul va mai găsi [...] sfaturi de ordin practic, igienice și medicale, sfaturi pentru diversele trebuințe casnice, toate chestiunile și întâmplările de actualitate, comunicarea noilor invenții din domeniul științei, al industriei și al artelor, tălmăcirea noilor probleme științifice ori ale marilor fenomene ale naturii – totul scris în cuvinte simple și lesne de înțeles. [...] Numeroase ilustrații vor însoți textul, dând și vederii partea ei de plăcere”. Proza este reprezentată cu predilecție de schițe și nuvele de I. Chiru-Nanov (semnează și I. Crângu; *Pus pe rele, Pierdut, Streinî*), Vasile Pop (*Dragoste fără noroc*), Petru T. Gâdei (*Pe lac, Din vremuri trecute*), dar mai ales de neostenitul Victor Eftimiu (*O dramă la*

vânătoare), acesta din spatele unei puzderii de semnături (Athanas, V. Grecu, Macedoneanu, Eftimiu Barbu, V.E. Grecu, Vegrecu, Ef. Barbu), regăsibile și sub poeziile – multe sonete – *Iulia, O întrebare, De-aș putea* etc. Doar incidentale sunt versurile provenind de la Alice Călugăru (*Unui fluture, Plânsul izvoarelor*), Al. St. Vernescu (*Celei pierdute*), Const. Nutzescu (*Scrisoare*), Vasile Militaru (*Sonet, Seara*), Constanța Dunca-Schiau (*Codrul*), Cridim (Christea N. Dimitrescu) (*Contrast*), Leontin Iliescu (*Toamna-codru*), I.G. Ionescu-Quintus, Smara, Jean Moscuna, Șerban Basco-vici, Carmen Sylva. O selecție bine orientată valoric în literatura europeană de la pragul secolelor al XIX-lea – al XX-lea aduce în paginile **D.** poezii și fragmente din proza Adei Negri, a lui A.P. Cehov, Gabriele D'Annunzio, Alphonse Allais, F.M. Dostoevski, în traduceri îngrijite. Cu aceeași pricepere sunt alcătuite portretele pereche – text/imagie – care deschid fiecare număr, ce prezintă figuri importante ale societății românești: pictorii Ștefan Popescu și Nicolae Vermont, scriitorii Sofia Nădejde, Mihail Sadoveanu, Alice Călugăru, I.L. Caragiale, H.G. Lecca, unii colaboratori ai redacției. Paginarea pe trei coloane, păstrarea fără schimbări conjuncturale a rubricilor „Nuveleta”, „Cronica”, „Din reviste”, „Aforisme”, „Sfaturi literare” și poșta redacției, inedit intitulată „Telefonul nostru”, sunt susținute grafic de penița deja notorii artiști Iser și N. Vermont. Numărul 51 din 30 decembrie 1907 ocrotește debutul timpuriu, la numai 14 ani, al lui Dimitrie Iacobescu, cu poezia *Crăciun trist*. La o listă destul de cuprinzătoare a colaboratorilor statornici, consacrați deja în diverse alte publicații (N. Țimiraș, Ana M. Holda, Gr. Grigoriu-Rigo, Mihail Săulescu, Emil Maur), se adaugă o suită de criptonime azi de nedeslușit (Anton Bucureșteanu, Diable Rouge, Nae din Olimp, Alro, Harap Alb), care multiplică semnăturile reale sau transparente – I.M. Rașcu (I. Cim, I. Raș-Cim, I. Cimbru-Ieronim), I.D. Nicolescu (Idnic, Ion Dincă), I. Niculescu-Chic (Chic), Lucia Dincă (Lucie d'Acmid), Keanu (N. Vaschide), Mihail Alexandru (Fattima).

R.P.

DUMINICA, revistă care a apărut săptămânal la București între 1 octombrie 1890 și 24 februarie 1891, sub conducerea lui Iuliu Cezar Săvescu și a lui Bonifaciu Florescu. Au publicat aici Traian Deme-trescu, Mircea C. Demetriade, Ana Ciupagea, Caton

Theodorian, Elisabeta M.Z. Ionescu, C. Drăguli-nescu, Vladimir Macedonski. Prea puțin o „gazetă a familiei”, cum se subintitula, **D.** și-a asigurat prin colaboratori trecuți, cei mai mulți, prin cenaclul lui Al. Macedonski, o ținută literară modernă, la nive-lul epocii. Revista intenționa chiar a face școală în teoria și practica versificației. Este evidentă influența formalismului macedonskian în nume-roasele exerciții de versificație apărute în paginile **D.**: dactili (Iuliu Cezar Săvescu), sextine (Bonifa-ciu Florescu), anapeste, sonet dublu (Mircea C. Demetriade), sonet răsturnat (Z. Stoican). B. Flo-rescu teoretizează asupra sonetului și amestecu-lui ritmurilor și, alături de Demetriade, experi-mentează poemul în proză. Pe lângă anecdotele versificate ale Anei Ciupagea și stanțele de album ale Elisabetei M.Z. Ionescu sau vetustele reluări pe teme clasice ale lui B. Florescu, s-au publicat, număr de număr, versurile lui I.C. Săvescu, încercări într-o poezie cu langori verlainiene, imagistică macabră și fabulă simbolică. Traducerile, ames-tecate, trădează totuși preferințe pentru înnoire: Charles Baudelaire (*Urâtul, Femeia*, tălmăcite de Mircea C. Demetriade), Maurice Rollinat (din *Nevroze* dă o versiune românească B. Florescu), Gérard de Nerval, E.A. Poe (*Umbra*, traducere de I.C. Săvescu). Aici Catulle Mendès, J.-M. de Héré-dia, Jules Lemaître, H.W. Longfellow apar alături de Robert Burns, Petőfi Sándor, Thomas Moore, Vol-taire, Alexander Pope, J.L. Runeberg.

S.C.

DUMINICA POPORULUI, publicație care a apărut la București, săptămânal, între 14 septembrie 1914 și 14 august 1916 și între 23 septembrie 1918 și 15 decembrie 1933, inițial cu subtitlul „Foaie săptă-mănală”, devenit, de la numărul 6/1914, echiva-lentul unui program: „Foaie săptămănală pentru ridicarea norodului stând la îndemână societă-ilor preoțești; societăților de învățători, institutori și profesori; societăților de plugari (soc. națio-nale de agricultură, sindicatelor agricole, bănci-lor populare, etc.), precum și tuturor celor ce au de spus un cuvânt cinstit pentru învățătura nea-mului românesc în viața de toate zilele”. Director este Simion Mehedinți (Soveja). Gazeta se dorește independentă de orice orientare politică, fiind „a poporului românesc, nu a partidelor în care își fac mendrele și destui neromâni”, atitudine confir-mată în articolul *De vorbă cu cititorii* (1–2/1923): „Pentru a spori numărul celor buni, «Duminica

poporului» va spune fățiș adevărul gol, iar cine va crede că greșim, să ne mustre și să arate el adevărul, – dar adevărul ne trebuie cu orice preț, căci altfel pierim cu toții”. Are rubricile „Știri din țară”, „Gospodărie”, „De vorbă cu cititorii”, „Cartea săptămânii”, „Revista revistelor”, „Noutăți editoriale”. Este o revistă tradiționalistă, cu o valoare literară redusă. Se reproduc poezii de Alexie Mateevici (*Lumina cea de seară*, *Eu cânt*, *Fie voia ta*, *Cântec de leagăn*) și N.I. Herescu (*Cântecul scripcarului bătrân*). Publică folclor, în special poezie populară, snoave, ghicitori, vorbe cu tâlc. Conține recenzii, de pildă la *Istoria literaturii române moderne* de G. Bogdan-Duică, apărută în 1923. Proza este slab reprezentată (patru fragmente reproduse din *Istoria prea înțeleptului Arghir* de Anton Pann etc., *România pitorească* de S. Mehedinți). Mai apar traduceri din Sf. Ambrosie, dar și numeroase piese destinate teatrului sătesc. Printre colaboratori se mai numără C. Papacoste-Pajură și Minerva Alexandrescu. **C.A., L.Bc.**

DUMINICA UNIVERSULUI, supliment al cotidianului „Universul”, apărut la București, săptămânal, între 4 ianuarie și 28 iunie 1931, cu subtitlul „Revistă ilustrată”, amplificat odată cu numărul 3 în „Revistă culturală ilustrată”, dar dispărut definitiv după încă două numere. Redactori responsabili sunt Al. Lascarov-Moldovanu, Gh. D. Mugur, Al. P. (Popescu) Necșești și V. Voiculescu. **D.U.** era concepută ca publicație recreativ-instructivă de week-end, destinată familiei. „Am crezut că e bine să dăm familiei românești o revistă de duminică, în care toți ai casei să găsească la un ceas de răgaz o lectură bună, odihnitoare și întăritoare de suflet” – dezvăluie Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul”, într-un preambul inaugural (*Către abonații și cititorii noștri*). Rubricația este atent configurată de la început: „Cărți și reviste” – cu recenzii sumare, semnalări și cronici de întâmpinare – ținută de Emanoil Bucuța (cu predilecție sub criptonimele I.G.O., I. Gr. O., A.L.M.), miscelanea „Cronica”, girată de T. Păunescu-Ulmu, și similara „Curier” – colecție de noutăți culturale adunate din țară și din străinătate; „Cronica dramatică”, concurată de „Teatru”, este sporadică, dar se bucură de opiniile a trei viitori importanți oameni ai scenei: Victor Ion Popa și Mircea Ștefănescu, regizorul Vlad Mugur. În rubrica „Vitrina. Cărți vechi despre țara noastră” A. Pomescu Gilly

alcătuiește o istorie a țărilor române compusă din însemnări de călătorie ale unor diplomați, canonici și cronicari, călugări iezuiți și secretari de cancelarie imperială sau secretari particulari, teologi și cărturari prodigioși, literați și istorici. Constantă și bine documentată e rubrica dedicată drumețiilor prin țară („Turism și sport”) semnată de A. Bădăuță, suplinită sporadic de geologul I. Simionescu. Apar interviuri cu Marcu Beza (despre activitatea de propagator al literaturii și culturii române în Anglia), E. Lovinescu (despre estetism în raport cu „avangardismul”), Ion Marin Sadoveanu (despre mișcarea teatrală a momentului), Emanoil Bucuța, Ion Marin Sadoveanu, Mihail Dragomirescu, Nichifor Crainic ș.a. Poezii prezente în revistă sunt V. Voiculescu, Ion Pillat, Adrian Maniu, Nichifor Crainic, Victor Eftimiu, Radu Gyr, Cincinat Pavelescu, Zaharia Stancu și mai puțin cunoscuții O. Carp, Al. Robot, G. Talaz, Al. Baiculescu. Fragmente de roman sunt selectate din *Comoara regelui Dromichet* și din *Baletul mecanic* de Cezar Petrescu, însă primează proza scurtă, schițe și nuvele semnate de I. Agârbiceanu – cele mai multe (*Puterea apei*, *La moartea Veronicăi*), Tudor Mușatescu (*Vinerea Mare* și *Biblie* – schițe vesele), Gib I. Mihăiescu (*Grefa*), Ion Marin Sadoveanu, Gala Galaction, V. Voiculescu, Jean Bart. Traducerile sunt o secțiune bine susținută prin condeiele lui Zaharia Stancu (pentru versuri) și a lui St. Baljalarski (pentru fragmentele din proza lui A.P. Cehov, I.S. Turgheniev, Arkadi Avercenco). Fără să exceleze în analize teoretice, în sumarul **D.U.** se remarcă o pledoarie a lui Dem. Theodorescu în favoarea protejării creației populare sub toate formele ei (*Folklorul*) și un fragment din cuvântul de întâmpinare adresat de scriitorul Horia Furtună romancierei franceze Colette, venită într-o vizită în România. Un gest de curtoazie le face **D.U.** artiștilor plastici care îi împodobesc paginile cu reproduceri după creațiile lor, dedicând fiecăruia câte un articol de omagiere: *Pictorul Teodorescu-Sion* de Nichifor Crainic, *Pictorul S. Mützner* de Gh. D. Mugur, *Pictorul Pallady* de Tudor Mușatescu, *N. Grigorescu* de G. Petrașcu etc. Alți colaboratori: Eugen Boureanu, Apriliana Medianu, Adrian Hurmuz, D. Iov, Sărmanul Klopstock, N. Plopșor (C. Nicolăescu-Plopșor), Al. Popescu-Telega, Traian Mateescu, George Gregorian, Florea Călin, Alfred Moșoiu, Jean Bart, Al. Călinescu. **R.P.**

DUMITRAȘCU, Aurel

(21.XI.1955, Sabasa,
j. Neamț – 16.IX.1990,
București), poet.

Este fiul Mariei (n. Ana) și al lui Petre Dumitrașcu, silvicultor. A urmat școala elementară și liceul în Borca. După absolvire (1974) lucrează ca merceolog și profesor suplinitor. Între 1983 și 1987 urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași; lucrarea de diplomă este dedicată lui Virgil Mazilescu și lui Daniel Turcea, doi poeți cu care autorul are afinități biografice și structurale. Este profesor în Borca și muzeograf la Complexul Muzeal Județean Neamț, iar după decembrie 1989 consilier la Inspectoratul Județean pentru Cultură Neamț. Debutează cu un grupaj de poeme în „Tomis” (1976) și editorial cu *Furtunile memoriei* (1984), volum distins cu Premiul „Mihai Eminescu” al Asociației Scriitorilor din Iași. A mai colaborat la „Dialog”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Cronica”, „România literară”, „Tribuna” ș.a. În 1987 i s-a acordat din nou Premiul Asociației Scriitorilor din Iași.

Prima carte a lui **D.**, *Furtunile memoriei*, dezvoltă coordonatele tematice și stilistice care vor fi regăsite, cu ne semnificative modificări de nuanță și tonalitate, în *Biblioteca din Nord* (1986) și în volumele postume *Mesagerul* (1992), *Tratatul de eretică* (1995), *Fiara melancolică* (1999) ș.a. **D.** este un neoexpresionist adeseori teatral, o voce dedublată, prinsă într-un iremediabil conflict între irealitate și realitate, livresc și autentic, între moarte (cuvinte) și viață (iubire), între tragismul, prozaicul și absurdul existenței, explorând, asumând și refuzând oricare dintre ipostazele eului său: „Eu sunt viu eu sunt mort eu rămân” (*Aurel Dumitrașcu citit de o zână*). Deopotrivă colocvial și ceremonios, vizionar și livresc, **D.** este actor, regizor și spectator al propriei drame: „într-o viață umblam într-o alta scriam” (*Oraș cu Maria*). Relevant pentru această mistică a poemului care nu exclude autoironia, ludicul și

livrescul este poemul *Tânărul artist face mici precizări*: „Am scris și poeme în care am fost fericit. Grecii perșii/ latinii au spus: glorie acestui bărbat glorie lui./ Mama mea a spus: glorie fiului meu glorie fiului meu fericit./ I-am lăsat pe toți să vorbească am lădat înțelepciunea/ ingenunchind în acele cuvinte am fost fericit. Zile întregi/ împreună am petrecut zile întregi./ Dintr-o carte veche m-a speriat/ un hohot de plâns”. Se configurează o ambiguă soteriologie, pentru că, pe de o parte, cuvântul este dătător de fericire, salvator, iar pe de altă parte, este malefic, ucigător. Construcția poemului urmează uneori principiul optzecist al hibridizării, mai ales la nivelul sintaxei, dar **D.** nu este un optzecist tipic, el nu (de) construiește la rece, demonstrativ, ci urmărește descrierea unei emoții, prinderea unei viziuni, în fond tragice, chiar dacă tragismul este camuflat de calofilie, retorică și livresc. Din acest punct de vedere, pot fi surprinse similarități structurale cu poezia lui Virgil Mazilescu sau cu cea a lui Mircea Ivănescu. Multe poeme au o structură dialogică, asemenea celor ale lui Mazilescu: eul liric este o voce, un personaj, un „el” care se desparte și apoi se unește ambiguu cu „eu”, poemele, mai ales cele din volumele antume, încep invariabil cu o linie de dialog și conțin mărci ale adresării (uneori către cititor). Deseori există o tramă epică, uneori în genul biograficului anodin al lui Mircea Ivănescu, dar și în „genul” optzeciștilor, dar alteori trama epică aduce mai degrabă a scenariu simbolic, tragic-aluziv, amintind de Georg Trakl. Unele poeme sunt baroce, aluvionare, obscure, discursive, altele de o concentrare și limpezime geometrice. Se regăsesc în poezia lui **D.** multe tehnici optzeciste: metoda textualistă, stilul ostentativ intelectual, limbajul neologic, folosirea unor cuvinte sau expresii în engleză ori franceză, alternând cu limbajul colocvial, cu oralitatea sau cuvântul regional, cu ostentația neoromantică sau neoexpresionistă. Diferența rezidă în subordonarea textului poetic față de o semnificație mai adâncă și față de o emoție: „Tu nu știi că metoda filosofică ține de căzătura/ din pat a bunicii aglaia? avem mișcare? avem./ avem gândire? avem. avem concepte? avem./ pe dracu’ – zise lîftierul – privighetorile/ sunt închise în alt salon” (*Privighetorile*). Poemul este o sumă de întâmplări, mai mult sau mai puțin relevante, de impresii sau imagini dispartate, așezate prin juxtapunere

într-o ordine bulversantă. Acest discurs spart, care pare că se frânge pe alocuri, nu vizează însă producerea unui șoc la lectură (avangardist) sau hibridizarea (optzecistă) a spațiului poetic, ci urmează doar logica (illogică) a producerii revelației. Poezia țâșnește dintr-o emoție vizionară, pe care autorul încearcă să o disimuleze, să o reprezinte printr-o delicată derealizare-obiectivare, într-un scenariu retoric, uneori labirintic, barochizant, alteori limpede, din care, de obicei în versul sau versurile finale, se desprinde, fulgurantă, viziunea. **D.** este totuși inegal, poate și din cauza faptului că multe pagini au fost publicate postum, fără ca autorul să le poată revizui, pe lângă texte care l-ar plasa printre liderii generației sale aflându-se și altele mediocre. Poetul Adrian Alui Gheorghe, vreme de douăzeci de ani prieten apropiat, s-a îngrijit de editarea manuscriselor și a publicat câteva antologii, între care un volum conținând corespondența sa cu **D.**, *Frig* (2008), și *Poeme inedite. Lebăda care închide infernul* (2006). Aceste „poeme recuperate din anii 1981–1983”, selectate dintr-un dosar-atelier cu versuri în lucru și eliminate de cenzură din cartea de debut, adaugă câteva modulații profilului lui **D.** Un erotism evaziv, ironic, acuitatea percepției vizuale, calofilia asociată unei concreteți extreme a limbajului, excesiv substantivizat și adjectivizat, poeme (mai slabe) discursive, cu accente sociale și filosofice de revoltă, alte câteva, reușite, animate de un fior romantic și de un symbolism ostentativ: „– Prea curând liliacul orbește în măști singur/ halucinând înșelat. De cine, pietre bolnave? De cine,/ puhoai de colivii? De cine, noblețe a omului?/ Privesc minunându-mă ieșirea femeilor din măcelării./ Îmbujorate ușor sau nu șovăind./ Sînt singurul bărbat singur din acest mare oraș/ eu înșel toată lumea eu tremur pe cer cu o orhidee în gură/ Eu mă plimb noapte de noapte orb/ ca un rege tehui” (*Orb între cer și măcelării*). Paginile din *Carnete maro. Jurnal 1982–1990* (I–IV, 2001–2005) aduc un document emoționant prin felul în care un intelectual-poet trăiește în comunism, în „realitatea” unei vieți terne, ca profesor într-un sat din munți, Borca, apărându-se de mediocritate prin cărți, dragoste și prietenie, printr-o dăruire și deschidere neîncetată către ceilalți. Jurnalul este adesea o formă de revoltă socială și o formă de libertate personală, un exercițiu de sinceritate cu un „eu” devenit „tu”.

D. își scrie jurnalul la persoana a doua, linia de dialog, care precedă aproape fiecare paragraf, ca și în cazul multora dintre poemele sale, indică același ambiguu dialogism: eu se adresează celui alt eu, pe care îl numește „tu”, dintr-o nevoie profundă de comunicare cu sine (în lipsa unui interlocutor real), dar și de distanțare, de obiectivare față de sine însuși. Teatralizarea „comunicării” se simte în pagini care ori exagerează sentimentul, emoția, ori o cenzurează: uneori o anume artificialitate plângăcioasă (paginile melodramatice despre moartea lui Nichita Stănescu), alteori o rigiditate de intelectual orgolios, inflexibil și egotist, puseuri de cinism și misoginism (amintind de personajele lui Anton Holban, de care diaristul recunoaște că se simte atras), contrabalansate de naivitate, melancolie sau notații livrești. *Carnetele...* conțin doze egale de lirism, poezie, cinism, copilărie, senzualitate, provincialism, revoltă, inadaptabilitate și un soi de egotism destul de straniu, dublat de nevoia de dăruire, multă singurătate, îndulcită de bucuria iubirii. Există și un patetism factice și un fariseism inconștient în latura aceasta a biografiei sale, dată de contradicția dintre absolutul ideii de iubire enunțat și realitatea relațiilor sale amoroase. În paginile ultimelor două volume ale *Carnetelor...* drama politică a tânărului intelectual dintr-un sat de munte este tot mai evidentă, realitatea urmăririi poetului de către Securitate devine tot mai apăsătoare (**D.** află că este „turnat”), rețeaua sa de prietenii literare, sinceritatea și amărăciunea politică, mărturisite în epistole, fiind probabil mai mult decât incomode pentru sistem. Jurnalul este interesant și pentru că oferă o imagine a lumii literare a anilor '80 din secolul trecut din perspectiva unui marginal și provincial, mărturia unei alternative existențiale până la urmă exemplare prin neadeziunea la sistem, mărturie întărită prin includerea, în jurnal, a unor fragmente de scrisori trimise sau primite de **D.**; printre corespondenți se numără Luca Pițu, Liviu Ioan Stoiciu, George Bălăiță, Octavian Paler, Gheorghe Grigurcu, Cristian Livescu, Adrian Alui Gheorghe ș.a.

SCRIERI: *Furtunile memoriei*, București, 1984; *Biblioteca din Nord*, București, 1986; *Mesagerul*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, Iași, 1992; *Tratatul de eretică*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, Iași, 1995; *Mesagerul*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, pref. Emil Iordache, postfață Gheorghe Grigurcu, Iași, 1997; *Fiara melancolică*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, Botoșani, 1999; *Carnete maro. Jurnal 1982–1990*, I–IV,

îngr. și pref. Adrian Alui Gheorghe, Iași, 2001–2005; *Scene din viața poemului*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, postfață Vasile Spiridon, Piatra Neamț, 2004; *Divina Paradoxalia*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, postfață Gheorghe Grigurcu, Pitești, 2006; *Poeme inedite. Lebăda care închide infernul*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, București, 2006; Aurel Dumitrașcu – Adrian Alui Gheorghe, *Frig*, pref. Irinel Antoniu, Piatra Neamț, 2008; *Cine merge în Paradis*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, Piatra Neamț, 2010; *Cartea neterminată*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, Cluj-Napoca, 2011; *Prăvălia cu fete moarte*, îngr. Adrian Alui Gheorghe, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „Furtunile memoriei”, RL, 1984, 51; Cristian Livescu, „Furtunile memoriei”, CRC, 1985, 8; Al. Călinescu, *Elegii, reverii, întâmplări*, CRC, 1987, 23; Nichita Danilov, *Despre întoarcerea berzelor sau Despre poemul de aur*, CRC, 1990, 39; Coșovei, *Porbind*, 97–101; George Vulturescu, „Mesagerul”, PSS, 1992, 12; Țeposu, *Istoria*, 102–103; Mircea Bârsilă, „Mesagerul”, „Calende”, 1993, 2; *Dicț. scriit. rom.*, II, 167–169; Cistelecan, *Top ten*, 43–46; Grigurcu, *Poezie*, I, 446–451; Mincu, *Poeticitate*, 430–432; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, 56–60; Raluca Dună, *Un alt fel de optzecist: Aurel Dumitrașcu*, VR, 2003, 3–4; Ion Pop, *Poezia lui Aurel Dumitrașcu*, ST, 2005, 5; Cristea-Enache, *București*, 218–223; Elvira Sorohan, *Jurnalul altui „albatros ucis”*, CL, 2006, 9; Holban, *Ist. lit.*, I, 156–158; Popa, *Ist. lit.*, II, 482; Borbély, *Existența*, 262–265; Mircea A. Diaconu, *Aurel Dumitrașcu. Metafora și poezia politică*, OC, 2011, 310; Soviany, *Cinci decenii*, I, 229–232; Răzvan Voncu, *Jurnalul risipitorului de iubire (I–II)*, RL, 2012, 11, 12; Gheorghe Grigurcu, *Un jurnal postum*, VR, 2012, 5–6. **R.D.**

DUMITRESCU, Aurelian Titu (15.II.1956, Caracal), poet. Este fiul Mariei (n. Chirca) și al lui Adrian Dumitrescu, maestru mecanic. **D.** urmează Liceul „Ioniță Assan” din Caracal, după absolvirea căruia lucrează ca metodist la Casa de Cultură din Slatina (1976–1978) și ca metalurgist la Întreprinderea de Aluminiiu din același oraș (1978–1980). Între 1980 și 1984 este student la Facultatea de Ziaristică a Academiei de Științe Sociale și Politice din București. Chemat de Adrian Păunescu, ca redactor, la „Flacăra” (1984–1985), mai activează în redacțiile publicațiilor „Rebus” (1985–1987) și „Filatelia” (1987–1989). A colaborat la „Familia”, „Luceafărul”, „România literară”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”. În 1990 înființează și conduce revista „Europa”. Între anii 1990 și 2000 este redactor, secretar de redacție și redactor adjunct la „Viața românească”. Din 2000 lucrează în Ministerul de Interne, în calitate de consilier în cadrul Serviciului de asistență religioasă. Debutază la

„Convorbiri literare” în 1973, prima sa apariție editorială fiind volumul *Iubire de pietrar* din 1982.

Primele cărți ale lui **D.** indică o structură barocă, tensionată în căutări și trăiri și exuberantă stilistic. Confesiunea malaxează imagini, metafore și simboluri luxuriante, ample comparații și compuneri oximoronice, într-o gesticulație de mari ceremonialuri, cu o dicție solemn-sacerdotală. E o poezie care „reuşeşte să reunească «contorsionile» din versul lui Ion Gheorghe cu «iluminările» din lirica lui Virgil Mazilescu” (Octavian Soviany). *Antumele* (1985–1987) sunt gândite ca un sistem a cărui matrice tematico-stilistică poate fi considerată amplul poem cu care se încheie primul volum al seriei, intitulat *Despre viața mea și a tatălui meu*. Îndeosebi *Antumele 4* și *Antumele 5* sunt construcții ingenioase ale unui manierist care, deconcertând prin asociațiile insolite și dezinvoltura (auto)producerii textului, provoacă realul să ia chipul anamorfozelor memoriei. Compozițiile sunt muzicale, contrapunctice, folosind laitmotivul. Decupajul în contingent alternează cu plâsmuirile imaginației deformante, normalitatea/anodinul cu fantasticul, suavitatea arcadică cu violența expresionistă, utopia cu demistificarea ei amară sau ironică – adevărat „bâlc cosmic”, observă Radu G. Țeposu. Poezia scrisă după 1989 urmează însă cu preponderență calea spre depășirea concretului, către tărâmurii ale transcendenței. În poezie își face tot mai mult simțită prezența seducția sacrului. O ipostază a acestuia o reprezintă eternul feminin, în *Mono-loguri* (1991): „Femeia fecundează lumina, oricât de trează ar fi raza./ Obscuritatea e a bărbatului”; frumusețea femeii e „singura religie care uimește înțelepciunea” etc. Lungi poeme (volume întregi nefiind decât un asemenea unic text, compus muzical) sunt expresia chinului spiritual și a slavei (*Aproape tac, aproape plâng, aproape sunt*, 1995), a „melanholiei deșertăciunilor” (amplul poem din 1996), a graniței subtile dintre ființă și neființă – totul, acum, sub dominanta aspirației spre mântuire: „mă desprind de mine însumi cu o ușurință necunoscută/ și vreau plăcerea de a trăi a păsărilor puternice. [...] Și încep să plâng de bucurie [...] Dumnezeu îmi binecuvântează plăcerea de a muri;/ plângând, aş lumina oglinda,/ în care se privește îngerul” (*Acolo unde plânsul nu atinge moartea*, 1997). *Noaptea de apoi* (2006), culegere nu întâmplător prefațată empatic de Vasile Andru,

reunește ample poeme inițiatice, de fior mistic în fața morții și a vieții de dincolo. Poetul convoacă o seamă de repere sacre (între ele, Dumnezeu, ca instanță supremă) sau sacralizate (mama, femeia iubită), care să-i asiste drumul și să-i dea sentimentul participării la totalitate. Versurile au un sunet sapiențial și aforistic, galvanizat de incandescenta trăirilor, într-o dicțiune afină celei din sonetele voiculesciene: „Nu lupt cu focul și n-ascult de el,/ n-ascult de nimeni, dar mă mișc din plin/ ca fluturile de mătase-n larva sa,/ din care păsări ciugulesc în zbor./ Și, dincolo de mama, -mi este frică”. Tema morții revine în poemul *Zăbava* (2009), unde sunt reluate și alte teme vechi ale poetului, însă, cum observă Ioan Es. Pop, acestea „sunt într-atât de esențializate, încât povestea nu mai relatează întâmplări, autobiograficul s-a topit în ceața luminescentă a unei făpturi necotidiene”. Rostirea lirică este aici încă mai simplificată, oraculară și aforistică. Într-unul dintre „cânturi” apare Nichita Stănescu, călăuză și magistru mereu viu („Nichita îmi rumenește spusele,/ ca pe niște plăcinte/ întinse copiilor săraci”), făptură atinsă de îngerete: „Nichita tace o dată cu îngerii/ și vorbește întotdeauna după ei/ pentru a-i arăta omului/ ceea ce îngerii nu pot să spună”. Poetul care „conspira cu îngerii/ pentru o lume mai bună” sau „așeza zeii cu mâna/ și-i creștina cufundându-i în abis,/ luându-i de pe Olimp/ și aducându-i/ în apa cea mai sărată/ și cea mai putrezită de glorie./ Ave!” a rămas pentru D. o prezență, zeitate tutelară în panteonul lui intim: „De când a murit Nichita,/ nu am mai putut trăi singur:/ bătrânul veghează/ și eu nu mă mai pot sustrage/ veghii sale”. Figura marelui poet nu apărea însă pentru prima oară în mitologia personală a lui D. În 1985 el publica *Antimetafizica*, o prețioasă carte de inițiere – prin dialog cu poetul – în starea de poezie și dezvăluind resorturi intime ale creației lui Nichita Stănescu: experiențe și intuiții originare, revelații, meditații, lecturi. Cartea face pandant cu o alta, *Nichita Stănescu, atât cât mai știm noi* (1989), conținând mărturii, provocate, ale unor apropiați ai scriitorului, între care poeții Ioan Alexandru, Cezar Baltag și Florin Mugur, criticul Eugen Simion și traducătorul Aurel Covaci; două titluri de neocolit din bibliografia lui Nichita Stănescu.

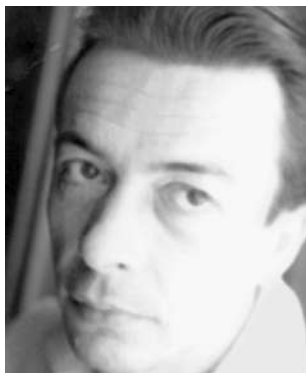
SCRIERI: *Iubire de pietrar*, pref. Dan Grigorescu, Craiova, 1982; *Antimetafizica. Nichita Stănescu însoțit de Aurelian Titu Dumitrescu*, București, 1985; ed. 2, pref.

Alexandru Paleologu, postfață Dan-Silviu Boerescu, București, 1998; *Antumele*, București, 1985; *Antumele 4. Antumele 5*, pref. Radu G. Țeposu, București, 1986; *Quasimodo. Antumele 6*, București, 1987; *Nichita Stănescu, atât cât mai știm noi*, București, 1989; *Poeme*, București, 1989; *Încercare de înșurubare în real*, București, 1991; *Monologuri*, pref. Cezar Baltag, București, 1991; *Mi s-a culcat moartea pe inimă*, pref. Cezar Ivănescu, București, 1992; *Aproape tac, aproape plâng, aproape sunt*, București, 1995; *Deșertăciunea șterge fața morții*, București, 1996; *Melanholia deșertăciunilor*, București, 1996; *Acolo unde plânsul nu atinge moartea*, pref. Dan Grigorescu, București, 1997; *Trei tipare*, pref. Alexandru Paleologu, București, 1998; *Antumele*, pref. Nora Iuga, București, 1998; *Îngerul poverii. Sonetele sufletului*, București, 1998; *Sfânt îndârjit*, București, 1999; *Scrisori către părintele Niculae*, București, 2000; *Capul și pajura*, Botoșani, 2001; *Maranatha*, București, 2001; *Motiva-rea sinelui (convorbiri cu Aurelian Titu Dumitrescu)*, realizate de Niculae Constantin, pref. Ionel Durlea, București, 2001; *Ceremonii nocturne*, București, 2002; *Ghiaurele*, București, 2002; *Îngerii îndepărtați*, București, 2002; *Epistolar târziu*, București, 2003; *Forme de liniște*, Slatina, 2003; *Puntea suspinelor și închisoarea*, Slatina, 2003; *Viața la zi. Cronologia unui amalgam*, vol. I–II, București, 2003–2006, *Viața la zi*, vol. III, pref. Paul Aretzu, București, 2011; *Nichita Stănescu, Nicolae Labiș, Mihai Eminescu, Cristian Popescu. Dialoguri Nicolae Țone cu Aurelian Titu Dumitrescu*, București, 2004; *Antumele*, I–II, pref. Nora Iuga, București, 2006; *Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, modele pentru scriitorii români contemporani. Anchetă literară*, București, 2006 (în colaborare cu Simona-Grazia Dima); *Miltiade*, București, 2006; *Noaptea de apoi*, pref. Vasile Andru, București, 2006; *Zăbava*, pref. Ioan Es. Pop, București, 2009; *Unirea în duh* (în colaborare), București, 2011.

Antologii: *Limbă, literatură, stil*, București, 2001; ed. 2, București, 2007.

Repere bibliografice: Nichita Stănescu, [Aurelian Titu Dumitrescu], SLAST, 1981, 5, LCF, 1981, 30; Dan Grigorescu, *Un poet*, SLAST, 1983, 29; Daniel Dimitriu, „Antumele”, CL, 1985, 6; Laurențiu Ulici, *Melancolia inteligenței*, CNT, 1986, 10; Ion Pop, *Dialoguri cu Nichita Stănescu*, ST, 1986, 4; Dan C. Mihăilescu, *O cu totul altă înserare*, RL, 1988, 52; Eugen Simion, *Biografia poetului*, RL, 1989, 19; Coșovei, *Pornind*, 75–79; Alex. Ștefănescu, *O voință ieșită din comun*, RL, 1991, 48; Gheorghe Grigurcu, *Înșurubare în real*, VR, 1992, 10–11; Țeposu, *Istoria*, 90–92; Munteanu, *Jurnal*, V, 197–199, VII, 209–214; *Diț. scriit. rom.*, II, 169–170; Octavian Soviany, *Duritatea și moliciunea*, „Civica”, 2000, 1; Ciprian Chirvasiu, *Ateliere în paragină*, București, 2002; Paul Aretzu, [Aurelian Titu Dumitrescu], VR, 2006, 11–12, CNT, 2009, 2. **N.M.**

DUMITRESCU, Geo
(17.V.1920, București –
28.IX.2004, București),
poet, traducător.

Este fiul Aureliei (n. Buiculescu) și al lui Vasile Oprea (care își schimbă numele în Dumitrescu), cizmar și proprietar al unui magazin de încălțăminte pe Calea Griviței din București. **D.** (al cărui prenume la naștere era Gheorghe) face la București cursul primar la Școala „Regina Margherita” și la Școala nr. 28, apoi studii secundare la Liceul „Marele Voievod Mihai” (1930–1939). În clasa a VI-a, împreună cu Marin Sârbulescu și cu alți colegi, alcătuiește revista „Licăriri”, unde publică primele versuri. Facultatea de Filosofie și Litere din București, începută în 1939, o va absolvi în 1944, fără licență. Debutează semnificativ în 1939, la „Cadran”, cu poemul *Cântec*, semnat Vladimir Ierunca. În 1939–1940 colaborează la revistele „Prepoem”, „Tribuna tineretului” și „Curentul literar”. La 10 martie 1941 scoate (împreună cu un grup) revista „Albatros”, în care semnează cu pseudonimele Felix Anadam și Ion Călimară. Cu cel dintâi își semnează și placheta de debut, *Aritmetică*, apărută în 1941. La 1 noiembrie 1942 alcătuiește, împreună cu grupul de la „Albatros”, la care se adaugă Ion Caraion, un număr din seria nouă a revistei, sub titlul „Gândul nostru”. Din același an până în 1944 este redactor la „Timpul”, din 1944 până în 1946 redactor la „Victoria”, colaborează la „Vremea”, frecventează cenaclul Sburătorul și publică pasager în „Kalende” și „Fapta”. După august 1944 este numit inspector în Direcția Generală a Teatrelor, unde rămâne până în 1950. În 1946 publică volumul *Libertatea de a trage cu pușca*, premiat de Editura Fundațiilor Regale, după ce, în 1943, sub titlul *Pelagă*, acceptat de Editura Prometeu, fusese respins de cenzură. După război scrie la „Revista Fundațiilor Regale”, „Viața românească”, „Tribuna poporului”, „Veac nou”, „Scântea tineretului”, „Orizont”, „Meridian”. Director în 1946 al Teatrului Național din Craiova, între 1947 și

1950 este redactor, apoi redactor-șef adjunct la „Flacăra”. În 1950 îl înlocuiește pe Miron Radu Paraschivescu la conducerea „Almanahului literar” din Cluj, pregătind transformarea acestuia în revista „Steaua”. Transferat pe șantierul hidrocentralei de la Bicaz, editează aici în 1952–1953 ziarul „Zorii socialismului”. În 1953–1954 este numit redactor la „Iașul nou”, fără a funcționa efectiv. Înscris în 1946, se vede exclus în 1954 din Partidul Comunist, pentru a fi reprimis în 1963. Până la „reabilitare” se întreține colaborând la rubrica „antiimperialistă” a revistei „Urzica” și traducând, stilizând și întocmind antologii de poezie pentru Editura Cartea Rusă. În 1966 devine secretar al centrului românesc al PEN-Clubului. Este primul redactor-șef al „României literare” (1968–1970). A semnat consecvent și cu ecou în epocă rubrica „Poșta redacției” la „Flacăra”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul” ș.a., conferindu-i o personalitate inimitabilă. În 1993 a fost primit membru corespondent al Academiei Române. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1963, 1968, 1999), cu premiul de Excelență oferit de revista „Adevărul literar și artistic” (2003) ș.a.

Câteva teme prezente în *Aritmetică* și în *Libertatea de a trage cu pușca*, cartea care l-a consacrat pe **D.** ca voce particulară în cadrul generației sale și al grupului de la „Albatros”, apar conturate încă din „caietul de adolescent” alcătuit din versuri scrise îndeosebi în 1939 și 1940. Predomină, ca o supratemă, starea de oboseală existențială, de inutilitate a oricărui gest („de la o vreme toate sunt de prisos, nimeni nu se mai întreabă: cine? / ci «cum» mai poate fi mai frumos”), sentimentul declinului general. Declin al rostirii poetice inclusiv (un poem se intitulează simptomatic *Amurg literar*) și încercare de revigorare a poeticității printr-o turnură anticalofilă, care – încă de pe acum – nu este pur exercițiu de frondă, ci presupune, structural, o anume viziune: regalul soare îi pare „putrefact și ceșos”, carnea roșie a cireșelor este răstălmăcită simbolic, sugerându-i hemoptizia adolescenților tuberculoși etc. Placheta, nepublicată, din 1943 și volumul *Libertatea...* pun mai insistent și mai marcat în valoare temele și discursul liric al debutantului, care a fost receptat dintotdeauna drept un discurs antiliric, antipoetic sau, mai exact, ca una din tentativele cele mai originale și consistente de înnoire a lirismului prin depășirea abstracțiunii și

Geo Dumitrescu și Constantin Țoiu

a ermetismului, ca și a problematicii excesiv solip-siste. Din această rebeliune a rezultat o poezie a gestului concret cotidian, a expresiei simple, directe, nu o dată brutale, cât și a acțiunii orientate (și) în afară. Caracterul ei turbulent și insurgent s-a tradus printr-o demitizare de amploare, care poate fi considerată axul unui program liric. Demitizare a naturii: stelele sunt „buhăite și murdare”, luna – „obeză și colerică”, „patroană” a unui „bordel selenar”, cerul se supune unei „aritmici sentimentale”, iar marea nu mai e bună decât ca recipient pentru „elanurile și urina” poetului. Deposedat de atributele lui tradiționale și coborât într-un registru opus, șocant, apare și erosul. Femeia, având „hoitul important”, îi ciocănește în dreptul inimii „cu degete de zaraf” sau, în ipostază castă, e coborâtă – cu un cinism pervers, sadic – în registrul trivial, culinar și agrest. Există, desigur, o anumită poză teribilistă în toate acestea. La baza gesturilor și retoricii antiretorice a frondei se află o stare de spirit mai profundă, mai gravă. Mai întâi, poza teribilismului stă pe o ambivalență, care îi va întovărăși poetului mai toate ipostazele insurgențelor: demascare, dezvăluire ironică/ autoironică, dar și restituire a unui lirism proaspăt, epurat de zgura strălucitoare a convențiilor și a sclifoselilor stilistice. Poetica originară a lui **D.** nu e aceea a tiflei sterilizante, ci a demistificării în numele unei estetici a vitalului. Drama lui este de a fi căzut într-un veac impropriu elanurilor vîguroase, pure. Nu atât romantismul ca atitudine literară e denunțat, cât acest ev în care visul și poezia devin anacronice și caraghioase. Luna, primăvara, iubirea și celelalte – sugerează poetul – nu au fost corupte

atât de clișeele limbajului („poetic”), cât de secolul acesta violent, nevrozat, robotizat, de înclinația lui către oroare (poemul *Libertatea de a trage cu pușca* vorbește de o stare de beligeranță atavică și generalizată) și către înstrăinare. „Omul nou”, produsul unui astfel de timp, refuză visul și gratuitatea, a pierdut gândirea vie și darul de a se mira de lucrurile simple: „Tu ești și mare, și practic,/ și util, ca Majestatea Sa Cărbunele,/ Omule nou – cap de nucă!”. Antipoezia lui **D.** este în primul rând reacție la „veac[ul] stupid al tuturor elanurilor grave și puerile”, în care nici un „romantism” (titlul unui poem) nu mai e posibil sau apare, de fapt, răsturnat. Că poemele din *Libertatea...* nu se rezumă la pura frondă, ci sunt semnul unei resurecții lirice o dovedește revenirea la certitudinile simple și stenice, mărturisită în ultimul poem al volumului. După 1946 urmează un hiat de aproape două decenii până la volumul următor. În răstimp poetul este vizitat chiar de gândul că filonul creativității sale a secăt. Tăcerea aceasta trebuie înțeleasă ca refuz al unei istorii la care poetul tânăr aderase sincer, dar care se dovedise cu totul alta decât se iluzionase el a o evalua prospectiv, precum și ca refuz al rețetei realismului socialist. Versurile din *Aventuri lirice* (1963) nu sunt scutite de conformisme (obligatorii, spre a putea apărea cartea), dar, în cadrul dat al momentului, ele au putut perpetua imaginea insurgentului, a cârtitorului (nu întâmplător, unele au fost refuzate de redacțiile revistelor, iar apariția a fost tergiversată). Chiar titlul volumului este, în epocă, revoluționar, reabilitând în intenție lirismul și libertatea poeziei. Dacă se admite ipoteza că **D.** este dintru început un poet vital, căzut însă în lumea „omului nou”, se va înțelege că între versurile tânărului și cele din 1963 nu există o ruptură nici sub acest aspect. Acum el exaltă energiile telurice, declară că scrie cu pământ, e sedus de tumultul cosmic și de frenezia constructorilor (amplele imnuri închinat „macaralelor”, hidrocentralei de la Bicaz etc.), se proclamă inamic al „stagnării”. La vremea apariției lor unele poeme au putut părea subversive; de pildă, *Problema spinoasă a nopților* e o pledoarie implicită pentru statutul inalienabil al poetului și poeziei, iar Ieremia, din poemul omonim apărut în volumul *Nevoia de cercuri* (1966), dând cu oîștea-n gard, este instituit ca simbol al interogației, al încercării și erorii fertile și pus în opoziție cu „ticăloasa spiță a moluștelor grave/ a celor ce nu dau cu

nimic în nimic/ de frica îndrăzelii și a înnoirii”: personaj emblematic („un caz de remitzare” – Eugen Simion) pentru situarea poetului, care ia distanță față de certitudini și dogme, plasându-se într-un interval al relativului, ceea ce înseamnă, cu vorbele lui, intervalul lui „poate”/„parcă”, „oare”, „totuși”. Din conștiința relativității se naște și ironia reactualizată original în cele două cărți. Există în ele și multă discursivitate, dar aceasta ilustrează doar aparent și în parte conformarea la imperativele oficiale ale poeziei pe înțelesul tuturor. „Muntean”, „bucureștean”, „Mitică” (așa cum i s-a spus), pentru D. agorafilia, oralitatea/locvacitatea, anecdotismul parabolic (uneori și numai tezigist-didactic), dedublarea de tip ironic, cultivarea poantei etc. presupun un anumit spațiu de manevră și o plasmă în care această materie poetică poate să ia naștere și să se miște, dar și prin care poetul ajunge să distragă atenția de la adevăratele ținte și semnificații. În fine, acestea sunt mijloace de neutralizare a elanurilor și patetismelor proprii. Neașteptată este poezia erotică din *Nevoia de cercuri*, adunată în amplul ciclu

Furtună în marea serenității. Dacă nici poezia din tinerețe, cu tot teribilismul ei demitizator, nu era văduvită de vibrația autentică a trăirii/rostirii, acum poetul e răvășit de prezența invadatoare a iubitei, care cotropește și universul natural înconjurător. Însă, aproape sistematic, asemenea stări se văd dublate de o reacție adversă, strecurată de demonul lucidității salvatoare, (auto)ironice, (auto)parodice. Mișcarea se petrece pe terenul deconspirării și dezamorsării trăirilor patetice, a retoricii suferinței și a formulilor uzate. Un rol însemnat în temperarea avânturilor îl joacă intertextualitatea (cu efecte parodice), ca în încântătoarele *De după Lamartine* și *Cântec de nucă verde*, dar de cele mai multe ori ea nu dispersează gravitatea decât momentan și înșelător. În poemul *Singur-lună* îndrăgostitul pătîmește „singur-lună”, deoarece „mai lipsea cineva/ ca să fim doi”, zice el deja ghiduș-dramatic. Dar singurătatea, luna, poezia toamnei/ Doamnei se lovesc de clișeele ucigașe, drept care poate fi văzut cabrându-se teribil și candid într-o sugrumare din față a mitului: „Ei bine, dacă vreți cu tot dinadinsul,/ nu sufăr, nu e toamnă,/ nu e lună – nu-i nimic... «toate trec, durere sau noroc,/ nimic nu ține viața-n loc», pam-pam!...” etc. În final însă, când te aștepti mai puțin, după această spornică bravadă, întorsătura: „O lacrimă. Stop. Totuși, toamnă./ Mai lipsea cineva ca să fim doi”. Secretul unor asemenea poeme (reprezentative) este că diversiunea parodică și în genere (auto)ironică potențează lirismul autentic, iar confesiunea devine, în urma ei, mai apropiată și mai credibilă, după o rețetă pe care poetul o deține în exclusivitate. Creația originală a lui D. este însoțită de o meritorie muncă de traducător (din Rafael Alberti, Irving Stone, Curzio Malaparte ș.a.) și de antologator: culegerea bilingvă Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal* – *Florile răului*.

Geo Dumitrescu și-a format, încă de la început, un stil, și stilul său poetic s-a impus. Este stilul unei generații și stilul unei personalități care refuză să se clasicizeze, să se ia – cum se spune – în serios, făcând opoziție literaturii din interiorul literaturii. Prin acest continuu exercițiu al contestației, stilul, ca și omul, refuză să îmbătrânească. Cu aerele lui băiețești și cu ironia pătrunzătoare, Geo Dumitrescu este unul dintre poeții cei mai importanți de azi.

EUGEN SIMION

Multe din poemele Libertății de a trage cu pușca ilustrează, într-un fel, acest mecanism al contrapunerii noii recuzite a „firescului” existențial, „Literaturii” cu majusculă. Pentru a se regăsi pe sine, cel autentic, debarasat de

orice convenție, poetul trebuie să reînsceze spectacolul Literaturii în care rolul său este din nou, ca în bunele vremuri avangardiste, acela de tulburător al ceremonialului liric, de negator al lui.

ION POP

SCRIERI: *Aritmetică*, București, 1941; *Libertatea de a trage cu pușca*, București, 1946; *Aventuri lirice*, București, 1963; *Bicazul ieri, azi, mâine*, București, 1963; *Nevoia de cercuri*, București, 1966; *Jurnal de campanie*, București, 1974; *Africa de sub frunte*, pref. Eugen Simion, București, 1978; *Versuri*, pref. Lucian Raicu, București, 1981; *Aș putea să arăt cum crește iarba*, pref. Eugen Simion, București, 1989; *Libertatea de a trage cu pușca și celelalte versuri*, București, 1994; *Căinele de lângă pod*, București, 2000; *Poezii*, pref. Eugen Simion, București, 2000; *Poezii*, pref. Daniel Cristea-Enache, București, 2002. **Antologii:** 1917. *Antologie lirică*, București, 1957; Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, București, 1967; ed. introd. Vladimir Streinu, București, 1968. **Traduceri:** Rafael Alberti, *Între garoafă și spadă*, București, 1957, *Poezii*, pref. Mihai Beniuc, București, 1964 (în colaborare cu Veronica Porumbacu); Irving Stone, *Bucuria vieții*, București, 1962 (în colaborare cu Liana Dobrescu), *Agonie și extaz*, I–II, pref. Dan Grigorescu, București, 1966 (în colaborare cu Liana Dobrescu); Ivo Cipiko, *Păianjenii*, București, 1964 (în colaborare cu Milivoi Gheorghievici); Eduardas Mieželaitis, *Omul*, București, 1964; Curzio Malaparte, *Soarele e orb*, pref. trad., București, 1967.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VII, 36–40; Călinescu, *Aspecte*, 253–273; Simion, *Orientări*, 99–106; Negoitescu, *Scriitori*, 401–409; Regman, *Cărți*, 19–24; Piru, *Panorama*, 162–165; Grigurcu, *Teritoriu*, 36–41; Raicu, *Structuri*, 184–191; Poantă, *Modalități*, 269–274; Petroveanu, *Traectorii*, 132–142; Piru, *Poezia*, I, 257–263; Laurențiu, *Eseuri*, 94–99; Regman, *Colocvial*, 6–12; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 242–247; Raicu, *Critica*, 193–197; Dimisianu, *Opinii*, 50–55; Poantă, *Radiografii*, I, 121–125; Dimitriu, *Ares*, 37–49; Simion, *Scriitori*, I (1978), 121–135; Ciopraga, *Ulysse*, 147–153; Grigurcu, *Poeți*, 329–334; Munteanu, *Jurnal*, II, 161–169; Raicu, *Contemporani*, 79–86; Ion Bălu, *Nostalgia absolutului*, București, 1981; Moraru, *Semnele*, 24–32; Pop, *Lecturi*, 51–56; Raicu, *Fragmente*, 206–210; Ștefănescu, *Dialog*, 162–169; Pop, *Jocul*, 197–202; Iorgulescu, *Prezent*, 173–176; Grigurcu, *Existența*, 47–57; Manolescu, *Teme*, VI, 9–14; Ștefănescu, *Prim-plan*, 89–94; Ștefan Aug. Doinaș, *Geo Dumitrescu și antipoezia*, RL, 1990, 20; Poantă, *Scriitori*, 26–31; Simion, *Fragmente*, I, 187–188; *Diç. analitic*, I, 74–75, II, 373–374; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 306–307; *Diç. esențial*, 270–272; Cristea-Enache, *Concert*, 3–17; Manolescu, *Lista*, I, 49–53; Mircea Iorgulescu, *Poetul sub trei dictaturi*, „22”, 2002, 656; Ciopraga, *Partituri*, 40–49; Ștefănescu, *Istoria*, 469–474; Manolescu, *Istoria*, 936–939; Popa, *Ist. lit.*, II, 304–310; Corneliu Vasile, *Scriitorul vremii, vremea scriitorului*, București, 2010. **N.M.**

DUMITRESCU, George (22.IV.1901, Cocioc, j. Ilfov – 30.X.1972, București), poet. Fiu al lui Toma Dumitrescu, funcționar la CFR, **D.** a urmat liceul la Ploiești, fiind remarcat (în special datorită compunerii textului pentru imnul școlii) de profesorul I.A. Bassarabescu, care îl va introduce, după ce va deveni student al Facultății de Litere și Filosofie din București (absolvită în 1924), în cercul revistei „Convorbiri literare”, al cărei secretar de redacție va fi o vreme. Se impune și atenției lui Mihail Dragomirescu și este numit în 1925 asistent la Catedra de literatură română și estetică literară, dar nu va face carieră universitară, ci va fi profesor de liceu în Capitală, iar în 1938 va obține și titlul de doctor în litere al Universității bucureștene cu teza *Poezia lui Cerna*. A debutat cu versuri în „Revista copiilor” (1914), colaborând apoi la numeroase periodice, între care „Gazeta cărților”, „România viitoare”, „Mișcarea literară”, „Ritmul vremii” (e în redacție între anii 1925 și 1929) și „Falanga” (la care a fost redactor al seriei a doua, între 1926 și 1929), ambele conduse de Mihail Dragomirescu, „Gândirea”, „Vremea”, „Universul”, „Liceul” (din al cărei comitet de redacție a făcut parte între 1935 și 1941). Pe lângă versuri, a publicat și articole, unele adunate în volumul *Opinii literare* (1927), care nu certifică o înzestrare pentru comentariul de acest gen. Prima plachetă – *Poezii* (1920) – a fost urmată de altele, astfel încât în 1928 este admis membru al Societății Scriitorilor Români.

În primele culegeri ale lui **D.** – *Primăveri scurrate* (1924), *Cântece pentru madona mică* (1926; Premiul Academiei Române), *Priveliști* (1928) – predomină încercările de autodefinire a eului liric în lume, având ca principală marcă a identității durea, o durere fără cauze concrete, care e un fel de a doua natură. Ce se află în jur este un simplu cadru pentru un suflet iremediabil bolnav. Împietrit, „tot mai pierdut în durere”, poetul simte că totul îi este străin, că se face „tot mai frig și mai pustiu”, ceea ce conduce la o desfășurare textuală monotona, jalonată de titluri elocvente: *Destrămare*, *Pustiu*, *Suflet tulbure*, *Litanie*, *Părăsire*, *Amurg*, *Stingere*, *Întunecare*. Dezorientarea, lipsa oricărei speranțe, egala trecere a timpului intensifică senzația de a fi sorbit de „vâltorile neantului”. Deși câteva „priveliști” oferă prilejul evadării în exterior și al realizării unor imagini cu suficiente virtuți plastice, semn al trăirilor pozitive, ca efect al receptării frumuseții luminoase, inevitabil ochiul se întoarce spre

interior, „peștera ființei mele”, în care „e negură nebiruită”. Un moment biografic (moartea soției, care a determinat și confesiunea în proză *Pietate*, 1930) acutizează și mai mult stările negre ale celui torturat de amintirea iubitei, generând în volumele *Cenușă sfântă* (1930; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Elegii* (1933; Premiul Societății Scriitorilor Români și Premiul Academiei Române), *Zăpezi și purpură* (1936) tânguioase evocări și invocări, lamentații ale celui înfricoșat și doritor de moarte. Existența seamănă cu un permanent exercițiu de magie neagră: „Tot ferec și desferec peste vreme/ Trecutul care fumegă și geme”. La acest nivel, „nu-i soare și nici negură nu este,/ E un imens pustiu fără iertare”, un spațiu-timp poetic în care „ca un ocnaș în salină/ Am săpat blocuri de cleștar și lumină”. După o pauză de peste douăzeci de ani, în care i-au apărut totuși câteva plachete cu versuri pentru copii nu lipsite de prospețime și vioiciune prozodică și imagistică, precum și câteva traduceri, îndeobște din scrieri în limba rusă, pentru cei mici, inedite din volumul antologic *Poeme* (1965) se distanțează, în general, de tonalitatea sumbră și lamentuoasă în care **D.** se exprimase anterior. Doar în câteva mai persistă imaginea celui cu „inimă rănită”, „suflet ulcerat”, minte „bântuită și bolnavă” și care poartă pe „fruntea arsă” „tristețea ca un nimb crepuscular”. În rest, o serie de încercări de a fixa crâmpie și momente din natură, în diferite ipostaze, preponderent descriptive, dar și cu inserții meditative. Acestea capătă o pondere mai mare în următoarele cărți – *Cireș amar* (1967), *Călător fără vâlvă* (1969) –, în care capătă teren aspirația spre o existență echilibrată, senină. Dar extazierea în fața naturii, a forței vitale eterne, este umbrită de meditații despre îmbătrânire și moarte, cu rostiri înțelepte, eticiste. O altă temă recurentă este condiția și soarta poetului și a poeziei. Se trece de la imaginea unei „jertfe absurde” inutile la aceea a unui „blestem” care chinuie și alienează, privându-l pe poet de bucuriile vieții simple, dar care îl poate transforma într-un fel de Crist, oferindu-se ca „sfântă azimă”. În paralel, **D.** dă glas îndoielilor cu privire la perenitatea poeziei sale, văzută ca o palidă expresie a unor intense trăiri, dar și ca un „joc de icoane și zvonuri rare”, ca o „pasăre vie” care străbate „cerul veciei”. Critica vremii a relevat caracterul elegiac al acestei poezii izvorâte dintr-o tristețe nedeterminată, autenticitatea emoției, delicatețea trăirilor, dar i s-au reproșat exprimarea

prea directă, câteodată naivă, o anume artificialitate și un ușor convenționalism imagistic ori prezența unor elemente incongruente. Chiar dacă avea posibilități modeste, **D.** reprezintă un caz de atașament stăruitor față de poezie.

SCRIERI: *Poezii* (1915–1919), pref. I.A. Bassarabescu, Ploiești, 1920; *Primăveri scuturate*, București, 1924; *Cântece pentru madona mică*, Craiova, 1926; *Opinii literare*, București, 1927; *Priveliști*, București, 1928; *Cenușă sfântă*, București, 1930; *Pietate*, București, 1930; *Elegii*, București, 1933; *Zăpezi și purpură*, București, 1936; *Poezia lui Cerna*, București, 1939; *Amiază*, București, 1942; *Zvon și joacă de copii*, București, 1955; *Ce mai faceți, florilor?*, București, 1957; *Glasuri limpezi*, București, 1961; *Frăgezimi*, București, 1964; *Poeme*, pref. Al. Piru, București, 1965; *Cireș amar*, București, 1967; *Călător fără vâlvă*, București, 1969.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, 169–170, IV, 156–158, V, 24–25, VII, 271–272, XII, 315–317, 522; Bădăuță, *Note*, 14–16; Constantinescu, *Scrieri*, II, 484–490; I.A. Bassarabescu, „*Cântece pentru madona mică*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1926–1928; Radu Gyr, „*Priveliști*”, „*Ritmul vremii*”, 1928, 6–7; Constantin Orăscu, *Poetul George Dumitrescu*, „*Ritmul vremii*”, 1928, 12; Ionescu, *Război*, I, 161–162; G. Murnu, „*Elegii*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1933–1934; Boz, *Cartea*, 181–184; Sebastian, *Eseuri*, 248–249; Streinu, *Pagini*, V, 77–78; Octav Șuluțiu, „*Zăpezi și purpură*”, F, 1936, 5; Călinescu, *Opere*, III, 428–433; Papadima, *Scriitorii*, 268–270; N. Mihăescu, *Oameni și idei*, București, 1937, 159–163; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 770–771, *Ist. lit.* (1982), 855; Nicolae Roșu, „*Amiază*”, G, 1943, 3; Florin Manolescu, „*Călător fără vâlvă*”, RL, 1970, 11; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 343–345, 620–621; Micu, „*Gândirea*”, 662–665; *Dicț. scriit. rom.*, II, 173–174. **C. T.**

DUMITRESCU, George Dorul (14.I.1901, Ceptura, j. Prahova – 1985, București), prozator. Este fiul Mariei (n. Dumitrescu) și al lui Gheorghe Dumitrescu, preceptor fiscal; prenumele la naștere: Gheorghe. La București urmează din 1916 liceul și din 1925 Facultatea de Litere și Filosofie. După ce câțiva ani a fost profesor suplinitor la Liceul Militar „Regele Ferdinand” din Chișinău, obține o catedră la o școală de meserii din București. În 1935 a predat la liceul din Sfântu Gheorghe. A îndeplinit un timp și funcția de referent în Ministerul Propagandei. Până să fie cooptat, în 1934, ca membru al Societății Scriitorilor Români, se făcuse cunoscut prin proza (la început de filiație sămănătoristă) și însemnările din ziare și reviste precum „Universul literar”, „Revista poeziei”, „Flacăra”, „Adevărul literar și artistic”, „Neamul

românesc literar”, „Viața literară”, „Tribuna”, „Facla”, „Azi”, „Viața românească”. Avea să mai publice în „Gazeta Basarabiei”, „Țara noastră”, „Viața”, „Veac nou”, „Vremea”, „Universul”, „Curentul magazin”, „Însemnări ieșene”, „Pan”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Sfarmă-Piatră”, „Porunca vremii” ș.a. A fost redactor la „Brazde adânci” (1921), „Pagini basarabene” (Chișinău, 1936) și „Veac nou” (1938). A mai semnat George Doru, G. Dumitrescu, Gogu Dumitrescu, Gogu Dumitrescu B., George D. Dumitrescu, George Dumitrescu-Urziceni, G.D. Gheslăniceanu, Dimitrie Gherasim, George Nanu Dumitrescu, G.U., G. Urz, George Urzin, Ghiță Urziceanu, Ghiță de Urziceni.

Cu sporadice recenzii, răzlețe stihuri sentimentale, articole, între care gesticulante sunt cele de atitudine politică (exaltând frăția de arme dintre soldatul german și ostașul român în „războiul sfânt” împotriva bolșevicilor), câteva traduceri (din Leonid Andreev, Arcadi Avercenko, A.P. Cehov, Al. Kuprin), **D.** nu-și modifică fizionomia literară, care rămâne aceea a unui prozator. Nuvelele și schițele din *La fetița dulce* (1933) – carte încununată cu Premiul Societății Scriitorilor Români – sunt, de fapt, un „jurnal basarabean”, în care un lirism cu estompă și ironia învăluită dau tonul fluentelor notații. În modulările unei melancolii din când în când surzătoare, regășeanul surprinde agonia lentă a unui prăfos târg basarabean, în care timpul curge leneș și plictisul împăienjenește ritmul precar al unei vieți lipsite de orizont. Mici întâmplări pitorești, mai o bârfă, mai o ciorovăială colorează stins o ambianță deprimantă, care devine ucigătoare atunci când peste orașelul somnolent ploile de toamnă șiroiesc fără conținere. O adolescentă fizică se stinge, un ins se sinucide absurd pentru o prostituată și în liniștea mortifiantă abia dacă vibrează, în tremur vătuit, un duios acord de clavier. Un fior de prospețime aduce schița *O stea din Carul Mare*, unde, într-un decor de amprentă sadoveniană, un june trăiește emoțiile învălmășite ale unei îmbrățișări de inițiere. Mai puțin îi izbutește prozatorului șarja, lucrată în pastă groasă. Aceeași atmosferă în *Orașul din amintire* (1944). Pecetluit de inerții maligne, sfâșiat de contraste, Chișinăul pare „cel mai trist oraș din lume”. În descrierea alert monografică a urbei se insinuează și sugestia poetică, **D.** – care, fapt semnificativ, și-a spus și Dorul – fiind

un prozator ce compensează insuficiențele epicului prin discrete respirări lirice.

SCRIERI: *La fetița dulce*. Jurnal basarabean, București, [1933]; *Viața și opera lui Leon Donici*, Chișinău, 1936; *Orașul din amintire*, București, 1944.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*La fetița dulce*”, VRA, 1933, 285; Nicolae Roșu, „*La fetița dulce*”, CRE, 1933, 1901; Călinescu, *Opere*, II, 261; George Mihail Zamfirescu, *George Dorul-Dumitrescu*, „Progresul social”, 1933, 6; Perpessicius, *Mențiuni*, V, 251–254; Ion M. Negreanu, *Cronici literare*, Craiova, 1938, 71–76; Gh. Tomescu, *Etnicism și literatură*, Bârlad, 1939, 107–116; Predescu, *Encicl.*, 295–296; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 845–846; *Ist. lit.* (1982), 931; Straje, *Dicț. pseud.*, 240–241; *Dicț. scriit. rom.*, II, 174–175; *George Dorul Dumitrescu*, DCS, 71–72. **F.F.**

DUMITRESCU, Mariana (27.VIII.1924, București – 4.IV.1967, București), poetă. Este fiica Eufrosinei (n. Ștefan) și a lui Nicolae Șerban, funcționar. La București a absolvit Liceul „Regina Maria”, apoi Facultatea de Litere și Filosofie (1946) și Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică (1947). A lucrat scurt timp ca actriță și asistent de regie la Teatrul Național din Capitală. În 1947 s-a căsătorit cu compozitorul Ion Dumitrescu. A debutat la doisprezece ani, cu o scurtă povestire, în revista „Mugurașul” (1936), colaborând în continuare la publicații ale elevilor, precum și la radio, unde i s-a difuzat poemul dramatic *Din durerile neamului*. A scris scenarii și a tradus librete de operă. În arhiva poetei se păstrează, de asemenea, eseuri, nuvele fantastice și o bogată corespondență cu muzicieni, în special cu Mihail Jora, și scriitori. Editorial, debutează în 1942 cu volumul de versuri *Viorile primăverii*, având pe copertă mențiunea „Mariana Șerban, clasa VIII A, Liceul «Regina Maria», București”. Celelalte cărți i-au apărut postum.

Volumul publicat de **D.** poartă, firește, amprenta vârstei adolescentine. Cele patru cicluri care îl compun sugerează, chiar de la titluri, disponibilitățile poetei, căile posibile pentru desfășurarea energiei sale literare: *Viorile primăverii*, *Cântece pentru copii*, *Cântec pentru Bucovina* (*Din durerile neamului*, poem dramatic), *Traduceri* (din Ovidiu, Horațiu, Goethe, Heine, Shelley, Robert Burns, John Milton, Alfred Tennyson). Mai mult decât aspectul de album personal, paginile au o dimensiune de laborator, de atelier literar, însumând exerciții scriitoricești elocvente pentru tipul de sensibilitate al poetei, deschis către celebrarea plenitudinii vitale. Următoarele două culegeri, *Poezii* (1967) și *Iarba timpului* (1968),

sunt mărturia poetică a unei vieți în confruntare cu suferința, cu presimțirea morții. Poemele, tipărite postum, își trag seva, cum s-a observat, „din încordata veghe a minții și a sufletului, ostatecii unui trup condamnat să-și convertească prea devreme dorințe și bucurii de tot felul în neliniști, în presimțiri și sumbre chemări dinspre abisurile neființei” (Geo Șerban). Suferința sublimată devine, în proiecție poetică, laudă melancolică a vieții. Versurile configurează un lirism al șoaptei, al discreției, în pasteluri transparente, în cântece de leagăn, în notații succinte, în delicate alegorii miniaturale. Într-un discurs poetic marcat de pudoarea simțirii și a expresiei, „lebdă” e simbolul sufletului însingurat, „nacela” devine simbolul înălțării la cer, ființa alunecând inexorabil în „marele somn”. Sunt detectabile aici câteva ecouri din Lucian Blaga. Poeta citește în semnele lumii „semnele trecerii” și, ca într-un jurnal tainic al suferinței, descifrează „meandrele ciclice”, inexorabila trecere către „grădina de dincolo” sau către „livezile de apoi”. Câteva zeci de poeme scrise de **D.** au fost transpuse în muzică de compozitorii importanți ca Mihail Jora, Tudor Ciortea, Carmen Petra-Basacopol ș.a., atrași de prospețimea și directetea expresiei și disponibilitatea pentru cântec a dicțiunii poetice. *Chiot, Incantație, Rugămintea* („O timp,/ prietene timp,/ Dăruiește-mă cu o primăvară nouă...”), *Către purgatoriu* („Bună dimineața,/ Bună dimineața/ Iubitule.../ Sus genele prinse-n vrăjile somnului...”) ș.a. au îmbrăcat firesc haine muzicale.

SCRIERI: *Viorile primăverii*, București, 1942; *Poezii*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1967; *Iarba timpului*, cu un desen de Theodor Pallady, pref. Ion Brad, București, 1968.

Repere bibliografice: Emil Manu, „*Poezii*”, AST, 1967, 2; Vladimir Streinu, *Stâlp de poetă*, LCE, 1967, 21; Marin Tarangul, „*Poezii*”, GL, 1967, 35; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, „*Iarba timpului*”, „Scânteia”, 1969, 8123; Geo Șerban, *Mariana Dumitrescu*, TR, 1971, 39; Piru, *Poezia*, I, 265–266; *Lit. rom. cont.*, I, 351–353; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Mariana Dumitrescu*, RL, 1983, 21; *Dicț. scriit. rom.*, II, 178–179; Emil Manu, *Generația literară a războiului*, București, 2000, 168–170; Ciopraga, *Efigii*, 21–26. **C.H.**

DUMITRESCU-BISTRIȚA, Gheorghe N. (15.IX.1895, Bistrița, j. Mehedinți – 2.II.1992, Bistrița, j. Mehedinți), folclorist. Este fiul Alexandrei (n. Gămănescu) și al lui Nicolae Dumitrescu. Urmează un an la Liceul „Traian” din Turnu Severin, apoi va absolvi Seminarul „Sf. Nicolae” de la Bistrița, județul Vâlcea (1916). Devine inițial învățător

suplinitor la Bistrița, județul Mehedinți, învățător la Cârjei, pentru ca în final să se stabilească în comuna natală, unde va fi preot (hirotont în 1922). Prin dârzenie, tenacitate, și-a înzestrat localitatea, într-un avânt înrudit cu spiritul acțiunilor lui Spiru Haret, cu casă de citire, cămin cultural, farmacie, muzeu, bancă populară și cooperativă de consum. Ca să-și susțină activitatea de culturalizare, a achiziționat în 1929 o tipografie, unde a editat atât revista „Izvorașul” (1919–1939), cât și periodicele „Opațul satelor” (1927–1931), „Alarma satelor”, calendare, cărți.

D.-B., acest „alt Coresi” (cum l-a numit Ion Simionescu), a făcut din localitatea sa mehedinteană „un templu al culturii, al folclorului, al istoriei naționale” (Gh. Bulgăr). „Izvorașul”, revistă de muzică, artă și folclor, apărută în aproape o mie de numere, a fost primită cu interes nu doar de colecționarii de folclor, cei mai mulți învățători și preoți, ci și de personalități precum Simion Mehedinți, George Enescu, N. Iorga, I.G. Duca, D. Cuclin, Ioan Bianu, Gh. Murgoci, N. Cartojan, Vasile Pârvan, G. Țițeica, Octavian Goga, I.-A. Candrea, D. Gusti, M. Dragomirescu, G. Murnu, P.P. Negulescu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Gala Galaction, Tudor Vianu. Bunăoară, D. Cuclin a afirmat că revista bistrițeană era „cea mai dragă publicație din țară”, iar N. Iorga a calificat-o drept una dintre „cele mai utile publicații românești”. Meritul revistei, ca și al culegerilor pe care le-a tipărit **D.-B.** – *Cântece populare* (1919), *Cântece naționale* (1921), *Cântece patriotice, religioase și școlare* (1932) –, a fost acela de a fi colecționat și dat la lumină nu exclusiv ceea ce era mai valoros sub raport estetic, ci ceea ce era specific perioadei interbelice. Pe de altă parte, bogata corespondență a lui **D.-B.** cu personalități ale epocii contribuie la cunoașterea mișcării de idei privind creația populară.

Culegeri: *Cântece populare*, București, 1919; *Cântece naționale*, Bistrița – Mehedinți, 1921; *Cântece patriotice, religioase și școlare*, Bistrița – Mehedinți, 1932; 127 *doine și cântece din folclor*, Craiova, 1960; *Doine, cântece și strigături din Oltenia*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, III, București, 1968; *De la Severin la vale*, Drobeta-Turnu Severin, 1972.

Repere bibliografice: „Izvorașul”. *Douăzeci de ani (1 iunie 1919 – 1 iunie 1939) de activitate muzicală, publicistică și culturală*. *Glasuri de pretutindeni pentru „Izvorașul”*, Bistrița – Mehedinți, 1939; Sabina Stroescu, Gheorghe Ciobanu, *Un neobosit folclorist*, REF, 1957, 2; Gh. N.

Dumitrescu-Bistriţa (1895–1995), Drobeta-Turnu Severin, 1995; *Tezaur epistolar „Izvoraşul”*, I–II, îngr. Nicolae Chipurici, Drobeta-Turnu Severin, 2001–2002; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, 348–349; Constantin Catrina, *Pr. Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa şi revista „Izvoraşul”*, Goleşti, 2009; Emil Istocescu, *Folcloristul Gheorghe N. Dumitrescu-Bistriţa în relaţii cu Vâlcea*, pref. Ioan St. Lazăr, Râmnicu Vâlcea, 2009; Datcu, *Miscellanea*, 312–314. **I.D.**

**DUMITRESCU-
BUŞULENGA, Zoe**
(20.VIII.1920,
Bucureşti – 5.V.2006,
Iaşi), critic şi istoric
literar, comparatistă.

Este fiica Mariei (n. Apostol) şi a lui Nicolae Dumitrescu, jurist. A absolvit Şcoala Centrală de Fete din Bucureşti şi a urmat, tot aici, studii muzicale la Conservatorul Pro Arte. Şi-a susţinut la Universitatea bucureşteană licenţa şi doctoratul la Facultatea de Drept, a făcut studii filologice (engleză-germană), obţinând doctoratul cu teza *Renaşterea – Umanismul – Dialogul artelor* (1970). Între 1948 şi 1957 va fi, concomitent, redactor de editură şi cercetător la Institutul de Istorie Literară şi Folclor. Din 1948 îşi începe, ca asistentă, cariera didactică la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, promovând în 1971 profesor, iar în 1975 şef al Catedrei de literatură universală şi comparată. În 1973 este numită director al Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”, funcţie pe care o va îndeplini până în 1993. În 1972 a fost *visiting professor* la Universitatea din Amsterdam, iar între 1991 şi 1997 a condus Accademia di Romania de la Roma. Devine membru corespondent (1974), apoi titular (1990) şi vicepreşedinte (1990–1994) al Academiei Române. Preşedinte al Comitetului Naţional Român de Literatură Comparată (1975), va fi membru şi în Comitetul Executiv al Asociaţiei Internaţionale de Literatură Comparată (1973–1979), membru în Académie Européenne des Sciences et des Arts (1990), membru în Accademia Europaea (1993, Londra). Deputat în Marea Adunare Naţională (1975–1985), a fost membru titular şi vicepreşedinte al Academiei de Ştiinţe Sociale şi

Politice de la înfiinţare. A condus „Revista de istorie şi teorie literară” şi „Synthesis”, a făcut parte din colegiul revistelor „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Studii de literatură universală”, a colaborat la „România literară”, „Secolul 20”, „Manuscriptum” ş.a. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1986, 1989), Premiul Herder (1988) ş.a. A fost decorată cu Meritul Cultural (1971), Ordinul „23 August” (1974), Ordinul Naţional pentru Merit în grad de Ofiţer (2003), cu Ordine al Merito della Repubblica Italiana în grad de Comandor (1978) şi în grad de Grande Ufficiale (1996), cu Ordinul bulgar „Sf. Kiril şi Metodiu” (1977). Spre sfârşitul vieţii s-a călugărit, la mănăstirea Văratec, sub numele maica Benedicta, experienţă pe care a consemnat-o în cărţile *Văratec. Dependenţa de cer* (2002) şi *Locuri de epifanie: de la Putna la Văratec* (2008).

Adevăratul debut editorial are loc pentru **D.-B.** în 1963, când apar monografiile *Ion Creangă* şi *Mihai Eminescu*. Mai înainte, un capitol inserat în *Contemporanul şi vremea lui* (1959, în colaborare cu Savin Bratu) reconsidera descriptiv o literatură înrăurită de ideologia socialistă, fără a da cu adevărat măsura intelectuală a autoarei. Cele două monografii conturează o zonă distinctă a preocupărilor sale – istoria literaturii române. Cartea dedicată lui Ion Creangă este ca intenţie o monografie a creaţiei, deoarece demersul ei nu poate fi înţeles ca simplă reconstituire a vieţii. Interpretând basmele şi poveştile, povestirile şi amintirile lui Creangă, **D.-B.** subliniază etosul, umanismul şi realismul lor de provenienţă şi factură populară, pentru a conchide că izvoarele şi procedeele împrumutate din literatura anonimă îl plasează pe autor mai degrabă în vecinătatea realismului renescentist decât a celui critic, viziunea satirică şi mijloacele clasice ale comicului satiric apropiindu-l mai mult de Boccaccio şi Rabelais decât de Slavici şi Caragiale. Tot prin asocieri comparatiste este definit şi ludicul ca trăsătură diferenţială a prozei humuleşteanului. De la alte premise conceptuale porneşte volumul despre M. Eminescu, biografie stilizată cu argumente analitice legate de viaţă şi creaţie. Frecvenţa precumpănitoare a postumelor este evidentă în studiu, antumele ilustrând doar evoluţia personalităţii răsfrântă în operă. Expunerea, abundând în fapte şi idei, surprinde devenirea intelectuală, exemplul etic şi estetic al vieţii şi activităţii

Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Dan Hăulică
și Alexandru Balaci

eminesciene. De altfel, Eminescu o va preocupa pe **D.-B.** în mai multe studii: *Eminescu. Cultură și creație* (1976), *Eminescu și romantismul german* (1986), *Eminescu. Viață, creație, cultură* (1989), autoarea ambiționând să deslușească resorturile arhetipale și impulsurile catalitice ale genialității. Comentariul, folosind instrumentarul cercetării moderne, construiește o amplă rețea de conotații care angajează relația individ-cosmos în imagini primordiale, integrându-l organic pe marele romantic român în devenirea culturii naționale și europene. Vocația libertății absolute, tensionată dramatic de interdicțiile înfăptuirii în realitate, se manifestă în procesul cunoașterii, în dorul nicoară ostoit de reconstituire a ființei, ca și în trăirea spirituală a iubirii, în realizarea căreia Eminescu parcurge întreaga istorie a liricii europene. Conceptul de melancolie, sensibil lărgit, întrepătrunde inedit scepticul și demonicul în proiectarea stărilor sufletești. Drumul îngerului căzut este refăcut în sens invers. Salvarea lui s-a produs prin mijlocirea visului investit cu funcții cognitive, singura posibilitate de comunicare între lumea Luceafărului, veșnicia astrelor, și aceea pământeană a muritoarei Cătălina. Universul motivelor, ipostazierea imagistică și filosofică ori corespondențele cu romantismul european și îmbogățirea acestuia cu noi reliefuri plastice și ideatice sunt analizate pentru a configura o operă pătrunsă de motivele grave, fundamentale, legate de soarta cosmosului, dându-le o turnură romantică. Intuind în arheul exprimat la nivelul fragmentului unitate existențială pierdută, ce tânjește într-un impuls dramatic spre refacerea ei, exegeta trimite spre un Eminescu creator total, expresie

integrală a sufletului românesc, consubstanțială spiritualității universale. Instrumentele analitice, orchestrarea a numeroase surse și maniere de argumentare atestă și unele mutații metodologice, exprimând evoluția autoarei de la discursul istorico-literar spre comentariul de idei în zone abstracte, luxuriant eseistic, cu ample deschideri speculativ-comparative. În aria literaturii universale o primă monografie semnată de **D.-B.**, *Surorile Brontë* (1967), reprezintă o introducere în opera celor trei romaniere engleze. Captivantele biografii lirice trimit spre operă sugestii revelatoare, epilogul critic și istorico-literar evidențiind locul lor în ansamblul romanului englez. *Sofocle și condiția umană* (1974) conturează acele permanențe care conferă modernitate celui mai interesant analist al omului dintre marii tragici elini. *Renașterea. Umanismul și destinul artelor* (1975), ediție întregită a unei versiuni mai vechi (1971), conține una din cele mai împlinite imagini elaborate la noi a fenomenului renescentist urmărit în întreg perimetrul european. Cunoașterea literaturilor de mare circulație – engleză, germană, franceză și italiană – permite autoarei întemeierea aserțiunilor generale pe exemplificări convergente, convingătoare. Debutând cu un studiu erudit asupra umanismului, considerat o permanență născătoare de filosofii antropocentrice, cartea înfățișează varietatea și procesualitatea întrupărilor lui în capitole comparatiste despre poezie și artă, literatura platonizantă și cea burlescă, dezvoltate sub influența filosofiei umaniste, potrivnică păgubosului *hybris*. Metoda comparatistă își delimitează mai precis sfera și scopul în *Valori și echivalențe umanistice* (1973), impunând trăsătura distinctivă, anunțată în subtitlu: excurs critic și comparatist. Organizată în trei diviziuni, materia își păstrează unitatea, în pofida diversității tematice și a criteriilor interpretative aparent derutante. În fiecare studiu, tratând despre interferențe și paralelisme între curente, scriitori, opere, idei etc., **D.-B.** descoperă tănuite linii de forță, hotărâtoare pentru evoluția culturii române, ca să le proiecteze apoi în plan universal. Rostul acestor apropieri între fenomene și culturi este și definirea originalității literaturii române, prin racordarea la fluxul spiritualității europene și prin fixarea locului și contribuției autohtone la constituirea patrimoniului universal, prin demonstrarea circulației și a transferului reciproc de valori.

Un exemplu doveditor este Eminescu, care tinde să realizeze sinteza naţional-universal şi folclor-poezie cultă, primind impulsuri şi din alte arii de cultură pentru a-şi releva mai expresiv latenţele propriului talent. Depăşind formalismul asociativ în direcţia formulării judecăţilor estetice, studiile de acest fel rotunjesc profilul istoricului literar, oferindu-i mijlocele necesare cercetării moderne, pluridisciplinare. Exegeta va reveni cu interesante glose în cartea, dedicată profesorului său Dragoş Protopopescu, *Alte „Pagini engleze”* (2001), precedată de un cvasijurnal al întâlnirilor ei cu Anglia, excursuri printre personajele dramelor shakespeariene şi retorica lor persuasivă ori despre Geoffrey Chaucer, unul din ctitorii acestei literaturi, precum şi despre memorialistul Samuel Pepys ori despre surorile Brontë, toate „figuri cu contur mai deosebit, autori de opere ilustrând specii variate, foarte expresive pentru epocile respective”. Către sfârşitul vieţii **D.-B.** lasă un fel de ediţie definitivă, *Contemporanii mei. Portrete* (editată în 2008), mărturie a contactelor spirituale cu importante personalităţi ale veacului pe care l-a străbătut. E o amplă galerie a elitei intelectuale româneşti (şi, pe alocuri, străine), din toate domeniile, preocupător afirmată în perioada interbelică, evocări, portrete sau eseuri analitice despre semnificaţia creaţiei acestora (Constantin Brâncuşi, Mircea Eliade, Dimitrie Cuclin, Nicolae Iorga, Vasile Băncilă, George Uscătescu, V. Voiculescu ori Ioan Alexandru). De cele mai multe ori aceste medalioane critice ilustrează, cu o erudiţie mereu actuală, originalitatea operei lor în context naţional şi universal. Alteori, în cazul apropiierii

Zoe Dumitrescu-Buşulenga şi Şerban Cioculescu

de personalităţile în cauză, imaginea omului e schiţată pregnant, nu numai ca portret fizic, ci şi moral, cu o intensă vibraţie participativă, păstrând deopotrivă altitudinea privirii (Dumitru Stăniloae, Gala Galaction, Tudor Vianu, Gheorghe Brătianu, Al. A. Philippide, G. Călinescu ori Al. Rosetti). Curgerea stilistică avântată învederează expresivitatea virtualităţilor intelectuale, luminând cu îndrăzneală şi rigoare bogăţia de sensuri, tumultul ideilor.

Deşi consacrate unor scriitori foarte diferiţi între ei, monografiile Ion Creangă, 1963, Mihai Eminescu, 1964, Surorile Brontë, 1967 se suprapun şi se completează până la a compune un singur portret, al scriitorului ideal. E ca şi cum adevăratul scop al exegetei ar fi nu reconstituirea precisă, diferenţiată a personalităţii unor autori cu o existenţă atestată istoric, ci regăsirea propriei ei personalităţi, a propriilor ei aspiraţii în reprezentările oferite de istoria literaturii. Aşa se explică dubla natură – lirică şi imperativă – a monografiilor. Prin ele Zoe Dumitrescu-Buşulenga se destăinuie şi, în acelaşi timp, propune un model de existenţă spirituală.

ALEX. ŞTEFĂNESCU

SCRIERI: *Contemporanii şi vremea lui* (în colaborare cu Savin Bratu), Bucureşti, 1959; *Ion Creangă*, Bucureşti, 1963; ed. Bucureşti, 2000; *Mihai Eminescu*, Bucureşti, 1963; ed. (*Eminescu – Viaţa*), Bucureşti, 2000; *Surorile Brontë*, Bucureşti, 1967; *Renaşterea. Umanismul şi dialogul artelor*, Bucureşti, 1971; ed. (*Renaşterea. Umanismul şi destinul artelor*), Bucureşti, 1975; *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, 1973; *Sofocle şi condiţia umană*, Bucureşti, 1974; *Eminescu. Cultură şi creaţie*, Bucureşti, 1976; ed. (*Eminescu. Creaţie şi cultură*), Bucureşti, 2000; *Istoria literaturii române. Studii* (în colaborare), Bucureşti, 1979; *Periplu umanistic*, Bucureşti, 1980; *Itinerarii prin cultură*, Bucureşti, 1982; *Literatur Rumäniens 1944 bis 1980. Einzeldarstellungen* (în colaborare), Berlin, 1983; *Eminescu şi romantismul german*, Bucureşti, 1986; ed. Bucureşti, 1999; *Muzica şi literatura* (în colaborare cu Iosif Sava), I–III, Bucureşti, 1986–1994; *Eminescu. Viaţă, creaţie, cultură*, Bucureşti, 1989; *Alte „Pagini engleze”*, Bucureşti, 2001; *Itinerar cultural european*, Bucureşti, 2001; *Portrete*, Bucureşti, 2002; ed. (*Contemporanii mei. Portrete*), îngr. Elena Docsănescu, postfaţă Valeriu Răpeanu, Bucureşti, 2008; *Văratec. Dependenţa de cer*, Bucureşti, 2002; *Locuri de epifanie: de la Putna la Văratec*, îngr. Elena Docsănescu, Bucureşti, 2008. **Ediţii:** Costache Negruzzi, *Pagini alese*, pref. edit., Bucureşti, 1958; Ion Creangă, *Amin-tiri din copilărie*, pref. edit., Bucureşti, 1960; C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, pref. edit., Bucureşti, 1963; M. Eminescu, *Poezii – Poems – Poésies – Gedichte – Stihy – Poesias*, ed. plurilingvă, pref. edit., Bucureşti, 1971, *Poezii*, I–II, pref. edit., cuvânt înainte Tudor Arghezi, Bucureşti,

1977; *Miorița. Versiunea Vasile Alecsandri*, ed. plurilingvă, pref. edit., București, 1972; *Meșterul Manole. Versiunea Vasile Alecsandri*, ed. plurilingvă, București, 1976.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *Două cărți despre Eminescu*, LCF, 1964, 4; Vladimir Streinu, „*Ion Creangă*”, VR, 1964, 2; Munteanu, *Atitudini*, 300–305; Vlad, *Lecturi*, 94–101; Ioan Alexandru, *Eminescu în spațiul românesc*, LCF, 1977, 2; Aurel Martin, *Ethosul echilibrului*, CNT, 1982, 22; Ov. S. Crohmălniceanu, *Umanismul și arta amphionului*, RL, 1982, 25; Mihai Zamfir, *În sfârșit, monografie!*, VR, 1987, 1; Constantin Cubleşan, *Un triptic monumental*, ST, 1990, 6; Ovidiu Ghidirmic, *Hermeneutică și comparatism*, L, 1992, 3, 4; Dan Grigorescu, *Umanismul cârturarului*, RITL, 1995, 3–4; Velea, *Universaliști*, 131–139; *Dicț. esențial*, 272–274; *Omagiul acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga la 80 de ani*, îngr. Ileana Mihăilă, București, 2001; Artur Silvestri, *Zoe Dumitrescu-Bușulenga, opera încoronată*, București, 2005; Ștefănescu, *Istoria*, 727–732; Mihai Zamfir, *Doamna Zoe*, RL, 2006, 20; Diana Câmpăan, „*Periplu umanistic*”, VR, 2006, 3; Elis Răpeanu, *Lumină din lumină... Marea profesoară Zoe Dumitrescu-Bușulenga*, Ploiești, 2007; [Zoe Dumitrescu-Bușulenga], „*Caietele de la Putna*”, 2008, 1 (număr special); Sorin Lavric, *Ritmuri memoriale*, RL, 2009, 48; Simion, *Fragmente*, VI, 191–195; Cornel Ungureanu, *O șansă a culturii române*, IIS, 2010, 1. **S.V.**

DUMITRESCU-MOVILEANU, Ion (c. 1830 – 28.XII.1912, București), autor dramatic, prozator. A studiat, pe cât se pare, la Paris. Întors în țară, ia parte la mișcarea revoluționară de la 1848 și, drept urmare, va avea de suportat unele consecințe. Actor el însuși, la București și la Craiova, **D.-M.** se apucă să scrie teatru. Piesele lui, care s-au bucurat de succes în deceniile al cincilea și al șaselea ale secolului al XIX-lea, îl recomandă ca pe un cunosător perspicace al realităților sociale și politice ale vremii. Comedia *Două sute de galbeni sau Păhărnica de trei zile* (1848) surprinde cu luciditate reacțiile diferitelor pături sociale față de schimbările aduse de revoluție. Unele replici îl anunță parcă pe I.L. Caragiale. **D.-M.** mai scrie canțonete comice, care nu s-au păstrat, farse și vodeviluri ușoare, de un comic ieftin, speculând pitorescul moral, însă cu unele aluzii satirice. *Logofătu satului* (1852) este o dulceagă poveste amoroasă, cu tentă moralizatoare, conținând și unele accente critice la adresa arendașilor. Încă o dată arendașii sunt luați în răspar în vodevilul *Zmărândița sau Fata pândarului* (1855), piesă care dezvăluie în autorul ei un prounionist. Ținând de comedia de moravuri, *Badea Deftereu sau Voi să fii actor la Iași* (1849) ori

farsa *O toaletă neisprăvită sau Obrăznicia slugilor* (1852) iau în derâdere slăbiciuni omenești ca vanitatea, cochetăria și altele, accentuând pitorescul moral. Mai superficiale decât prima lui comedie, aceste din urmă scrieri vădesc, în schimb, mai mult aplomb și chiar o plasticitate sporită sub aspectul limbajului. Neizbutită este piesa, de sursă istorică, *Radul Calomfirescu* (1854). Romanul *Radu Buzescu* (1858) brodează pe canavaua unei intrigii amoroase, cu personaje exaltate și fantomatice, o suită de peripeții pe cât de senzaționale, pe atât de neverosimile, în maniera foiletoanelor franțuzești.

SCRIERI: *Două sute de galbeni sau Păhărnica de trei zile*, București, 1848; *Badea Deftereu sau Voi să fii actor la Iași*, București, 1849; *Logofătu satului*, București, 1852; *O toaletă neisprăvită sau Obrăznicia slugilor*, București, 1852; *Radul Calomfirescu*, Iași, 1854; *Zmărândița sau Fata pândarului*, București, 1855; *Radu Buzescu*, București, 1858.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Un autor dramatic necunoscut*, T, 1922, 1; *Ist. lit.*, II, 620–622; Brădățeanu, *Comedia*, 62–66; *Dicț. lit.* 1900, 307–308. **F.F.**

DUMITRIU, Dana
(9.IX.1943, București –
10.X.1987, București),
prozatoare, critic și
istoric literar.

Este fiica Elenei (n. Ionescu) și a lui Ilie Dumitriu, cofetar. După terminarea Liceului „Petru Groza” din București (1961) urmează tot aici Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română (1961–1966), devenind succesiv redactor la Radiodifuziunea Română (1966–1967), la „Munca” (1967–1968), „România literară” (1968–1985), „Secolul 20”. Are o activitate publicistică permanentă și la „Luceafărul” (1968), „Argeș” (1969–1973). Prima ei carte, culegerea de nuvele *Migrații*, apare în 1971, iar primul volum de critică, „*Ambasadorii*” sau *Despre realismul psihologic*, în 1976.

La **D.** exercițiul critic constant, atent la tematica modernă și disociativ în ceea ce privește tehnica narativă, și-a pus amprenta nu numai asupra cronicilor literare și asupra amplei analize dedicate

Valeriu Cristea, Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Dana Dumitriu și Alex. Ștefănescu

prozei lui Henry James, ci și asupra construcției propriiei literaturi de ficțiune. Ca prozatoare, corectează întotdeauna bovarismul funciar al personajelor sale – majoritatea femeii memorabile printr-o luciditate ce amendează ironic nevoia de confesiune, prin descoperirea de sine într-un proces de analiză pe cât posibil detașată. În exegeza critică a folosit frecvent noțiunea „realism psihologic” auto-revelarea personajului printr-o conștiință fluidă, nedeterminată, negând fixitatea unui caracter dat, vibrând la evenimentele exterioare trecute prin filtrul unei sensibilități obișnuite să analizeze intelectual faptele. La debutul său în proză **D.** numea „migrare” această stare de pendulare între mișcarea spre interior, spre sine, și tendința de detașare, de mișcare înspre exteriorul care permite supravegherea și analiza. „Migrațiile” vor conferi matrice spirituală celor mai pregnant realizate personaje, indiferent de epoca istorică în care le va situa narațiunea. Tematica predilectă este de două tipuri: modern-existențialistă, a definirii sinelui autentic, mutilat de raporturile cu ceilalți și cu istoria (definire realizată de obicei prin confesiune sau prin monologul interior al personajului la limita raționalului), și tematică existențialist-istorică, a

descoperirii autenticului, a revelării elementului uman nefalsificat în figurile marilor oameni ai istoriei naționale (realizată prin narațiune tradițională, prin relatare din unghi omniscient auctorial). Tehnicile narative combină monologul cu intersectarea unghiurilor de vedere, pe care uneori le corectează prin intervenția autorului omniscient, având a juca rolul personajului-martor principal, focalizant al perspectivei (conform teoriei narative a lui Henry James), în proza cu subiect contemporan, și cu descrierea comportamentistă a unor figuri istorice cărora li se atribuie psihologii moderne, în ficțiunea istorică. **D.** a creat câteva personaje feminine care tind să se aglutineze într-o imagine a femeii contemporane ce contrazice tipologia tradițională: „femeia cultivată, misterioasă, de o agerime remarcabilă a minții, nu lipsită de voință și orgoliu și cu toate acestea nefericită, candidată la ratare” (Eugen Simion). Se adaugă o fină ironie, subiacentă în toate narațiunile. Tipuri concludente: adolescenta din *Madrigal* (în volumul *Migrații*) – ce evadează în ficțiunea cu aspecte realiste – se vede pe sine, în antiteză cu Doamna Bovary, ca o făptură urâtă, nevoită să-și îngrijească bunica paralizată, dar salvată de un bărbat misterios care, printr-un gest de duioșie,

a învățat-o să se cunoască și să se prețuiască; Marta, soția inteligentă din *Masa zarafului* (1972), adulteră, îndrăgostită cu „ură duioasă” de un medic ce ratează descoperirea unui leac miraculos, femeie care își construiește „ipocrizia cu luciditate”; Dora din *Duminica mironosițelor* (1977), ce înțelege să-și apere intimitatea, de fapt, pentru ea, rușinea de a fi fost obiectul unui virtual viol, folosindu-și și ea inteligența pentru a construi, pentru ceilalți, o imagine falsă, în timp ce încearcă să și-o reveleze, numai pentru sine, pe cea autentică; Ghighi din *Sărbătorile răbdării* (1980), profesoara-gospodină care se eliberează de soț, spre a intra în subordinea fiicei, detestându-și subordonarea, dar trăind-o „cu devotament”. Deși acțiunea propriu-zisă, conflictul care organizează fluxul epic nu există la **D.** decât ca reflex în conștiință, de unde o anume libertate în organizarea faptelor și un subiectivism care devine mai important pentru narațiune decât realismul ei, se pot discerne câteva motive obsesive: relația tensionată părinți-copii, mutilarea psihică săvârșită de un părinte detestat, relația ambiguă cu un personaj masculin-manipulator de conștiință – stăpânul, amiralul, bărbatul-victimă a împrejurărilor, a celorlalți, refugiat în nonacțiune sau absent pentru că e închis; o pereche feminină alcătuită din două personaje complementare (fie surori, fie soție și amantă ale aceluiași bărbat) – sensibilă și vulgară, interiorizată și petrecăreața, lucida și senzuala. Cea mai realizată scriere este romanul *Prințul Ghica* (I–III, 1982–1986), epică modern-existențialistă pe fundal istoric. Sunt narate evenimentele politice petrecute între 1858, când Ion Ghica, bei de Samos, „conservator și progresist în același timp”, revine în România, și 1866, când se produce detronarea lui Cuza, la care Ion Ghica are o contribuție importantă, urmând a fi prim-ministru în guvernul următor. Marile evenimente istorice sunt descrise pe temeiul unei documentări minuțioase, în care sunt puse la contribuție mai ales izvoarele istorice private: scrisori, jurnale personale, relatări de călătorie. Pe acest fundal alcătuit din elemente obiective se proiectează personaje istorice cunoscute – C.A. Rosetti, Mihail Kogălniceanu, I.C. Brătianu, Barbu Catargiu, Dimitrie Bolintineanu, dar mai ales Alexandru Ioan Cuza – cărora li se atribuie psihologii moderne, deduse din operă, ca și din informațiile de „petite histoire”. Așa cum romanele existențialiste scrise de **D.** erau latent polemice față de bovarism, romanul ei istoric este polemic față de

falsa atribuire de virtuți eroice, frecventă în epocă. Evenimentul demitizat este Unirea Principatelor, figura istorică redusă la modeste dimensiuni umane este cea a lui Alexandru Ioan Cuza. Alegerea ca domnitor în ambele principate a acestui obscur personaj, care nici măcar nu figurase pe lista posibililor candidați la domnie, apare ca rezultat al luptelor pentru putere între diversele partide boierești. Intrigile de culise, sforăria bizantino-fanariotă sunt reconstituite într-o strălucită panoramă ficțională a vieții de salon, de cafenea, de alcov și din Camera Deputaților. Finețea conversațiilor aluzive, inventate în spiritul istoriei, este probabil fără egal în romanul istoric românesc, iar analogiile cu situații reale și situații ficționale cunoscute operează permanent în mintea cititorului avizat. Iată-l pe Pantazi Ghica, primul nostru gidian: „Ești un burghez înrăit! – Ce-i rău în a fi burghez? – N-ai simțul gratuității și plăcerea autodistrugerii”. Înțelepciunea luptelor politice: „Uneori un dușman detestabil este un factor de solidarizare mai eficace decât un conducător ambițios”. Raporturile cu Occidentul Europei și perpetua chestiune a sincronizării: „Dumneata vorbești de parcă ai trăi în vestul Europei! Aici, la noi, trecutul se uită foarte repede și se repetă foarte des”. Personalitatea proteică, fascinantă în permanenta ei adaptabilitate a lui Ion Ghica: „Jean Ghica est de ces morts qu'il faut tuer sans cesse. Crezi că l-ai strivit o dată și reappare de două ori mai puternic”. Ion Ghica este de altfel nu numai personajul central, ci și *raisonneur*-ul narațiunii: „Cuza a învins fără să vrea să învingă și doar pentru că nu are un program politic, social...”. El înfăptuiește, filosofează și se bucură de existență cu egală și inteligentă umoare. Miza reală a narațiunii este însă superioară romanului de reconstituire istorică propriu-zisă: scriitoarea își dorește – și reușește – să ofere un prototip al luptelor interne pentru putere, al mecanismelor exercitării puterii și al „regimului personal”, al dictaturii unei persoane mediocre, care își alcătuiește un guvern din rude și oameni de casă, fără a reuși să domine situația, până când este ea însăși înlăturată de coaliția secretă a celor îndepărtați de la puterea efectivă. Analogiile cu situația României sub dictatura lui Nicolae Ceaușescu sunt ușor de făcut, uneori previziunile unor situații și probleme strict contemporane sunt frappante. Dar „la noi trecutul se repetă des”. Tensiunea dintre duritatea rivalităților și rafinata aparență a vieții publice și mondene este una din

sursele interesului neslăbit al lectorului. O subtilă artă a organizării narațiunii domină povestirea: relatarea naratorului omniscient alternează cu mici monologuri interioare, cititorului fiindu-i oferite simultan cel puțin două unghiuri de vedere: din exteriorul și din interiorul unei psihologii. Capitolele dinamice, relatând inițiative publice sau scene din interior, se încheie cu mici scene ce sunt adevărate poeme în proză cu semnificație deschis simbolică, sugestivă pentru starea de spirit a unui personaj. O trăsură care trece în noapte, o veveriță cățărându-se într-un copac deschid istoria spre atemporal și permanente psihice. *Prințul Ghica* rămâne unul din cele mai bine scrise romane istorice din literatura română. Iar protagonistul prezintă numeroase analogii cu **D.**, autoare și a unui jurnal (din care s-au publicat fragmente), înțesat de observații amare și ironice la adresa contemporanilor.

În *Prințul Ghica* prozatoarea încearcă să împace realismul psihologic cu exigențele romanului istoric. O experiență pe care o încercase, în *Un om între oameni*, și *Camil Petrescu* înlocuind concretul psihic cu concretul istoric. Efectele epice sunt, se știe, discutabile. *Dana Dumitriu* alege o variantă nouă răspândită în proza din ultimele decenii, și anume aceea care ia istoria ca obiect de reflecție și face din romanul istoric o parabolă și o cercetare spirituală. Multe din mijloacele prozei tradiționale reintră, pe această cale, în roman, în primul rând cronică evenimentelor exterioare. Perspectiva „inteligentei centrale” nu mai este, în acest caz, suficientă și prozatoarea revine fără complexe la romanescul tradițional. Faptele sunt văzute din afară (din perspectiva creatorului auctorial) și cu ochiul interior al personajului-narator, în cazul de față un om politic și un scriitor cunoscut. Romanul urmărește biografia lui între 1858 și 1866, de la întoarcerea din exil până la detronarea lui Cuza. Și cum biografia lui *Ion Ghica* se leagă puternic de unele fapte istorice cum ar fi *Unirea Principatelor*, alegerea lui Cuza, luptele dintre conservatori și liberali și rotirea guvernelor, reforma agrară inițiată de *Kogălniceanu*, în fine, conspirația oamenilor politici și abdicarea domnitorului, prozatoarea narează aceste evenimente și prezintă, în situațiile cele mai variate, pe oamenii care le-au animat. Care este, în aceste condiții, șansa realismului psihologic, a notării fluxului interior? Foarte mică, dacă prozatorul ține să dea o imagine a lumii din afară. *Dana Dumitriu* o face chiar cu un exces de erudiție, lărgind enorm sfera de cuprindere a romanului.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Migrații*, București, 1971; *Masa zarafului*, București, 1972; „*Ambasadorii*” sau *Despre realismul psihologic*, București, 1976; *Duminica mironosițelor*, București, 1977; *Întoarcerea lui Pascal*, București, 1979; *Sărbătorile*

răbdării, București, 1980; *Prințul Ghica*, I–III, București, 1982–1986; ed. 2, București, 1997; *Introducere în opera lui C.A. Rosetti*, București, 1984.

Repere bibliografice: Cristea, *Domeniul*, 297–301; Georgescu, *Volume*, 83–87; Iorgulescu, *Scriitori*, 203–204; Mugur, *Profesiunea*, 276–283; Ștefănescu, *Jurnal*, 58–59; Culcer, *Serii*, 170–177; Grigurcu, *Critici*, 575–578; Al. Călinescu, *Istorie și ficțiune*, CL, 1984, 6; Raicu, *Fragmente*, 376–381; Iorgulescu, *Prezent*, 234–238; Dimisianu, *Subiecte*, 224–286; Holban, *Profiluri*, 277–286; Tia Șerbănescu, [*Dana Dumitriu*], RL, 1988, 16, 1990, 48, 1997, 40, 2007, 39; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 11–17; Simion, *Scriitori*, IV, 239–259; Grigurcu, *Peisaj*, II, 127–130; Liana Cozea, *Dana Dumitriu. Portretul unei doamne*, postfață Nicolae Manolescu, Pitești, 2000; *Dicț. esențial*, 274–275; *Dicț. analitic*, III, 417–419; Holban, *Portrete*, I, 211–216; Zaharia-Filipaș, *Studii*, 144–146; Ștefănescu, *Istoria*, 1059–1061; Holban, *Ist. lit.*, II, 120–126; Ioana Părvulescu, *După 20 de ani*, RL, 2007, 39; Manolescu, *Istoria*, 1189–1194; Popa, *Ist. lit.*, II, 617–619; Micu, *Critici prozatori*, 420–445.

R.S.

DUMITRIU, Petru

(8.V.1924, Baziaș

– 6.IV.2002, Metz, Franța), prozator, dramaturg, eseist.

Tatăl său, Petre Dumitriu (născut în 1890), se trăgea dintr-o familie țărănească din județul Ilfov. Străbunul scriitorului era fierar, pe bunicul său îl chema Nicolae Dumitru și era, se pare, mic negustor. Negustorul și-a dat copilul la școală și, cu această ocazie, Dumitru a devenit Dumitriu. Tatăl lui **D.** a îmbrățișat cariera militară, a făcut războiul, a fost decorat și a avansat până la gradul de colonel. Mama, Theresa (născută la București, 10 septembrie 1894), este fiica Ecaterinei și a lui Carol von Debretzy, inginer secui din Sfântu Gheorghe. Era protestantă, de cultură germană și franceză. A moștenit de la părinți o casă și o vie la Baziaș. Aici îl cunoaște pe tânărul ofițer de grăniceri Petre Dumitriu. Limba lor comună a fost, la început, franceza. Primul lor născut, Petru, viitorul prozator, este botezat în religia tatălui (ortodox). La fel al doilea copil, Carolina (Lia), născută în 1926, la Turtucaia,

în Cadrilater. În privința limbii, mama – fire voluntară – tranșează: „Copiii mei sunt copiii soțului meu; el e român, copiii vor fi români; n-am să-i învăț ungurește”. **D.** începe școala primară la Orșova (1930). Tot aici urmează și prima clasă de gimnaziu; în 1935 este înscris la gimnaziul și, în 1938, la Liceul „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu, pe care îl va absolvi în 1941; prima experiență erotică („fata din Baziaș”) e întreruptă brutal de autoritară Theresa, mama viitorului scriitor (o fantasmă reluată în *Proprietatea și posesiunea*, 1991). Începându-și studiile de filosofie la Universitatea din București, obține o bursă Humboldt și, în baza ei, se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din München (1941). Asistă la epurarea profesorilor „nearieni”. Unul din ei, Kurt Huber, a fost decapitat de naziști. Întrerupe studiile în 1944; pregătea o teză despre Jakob Böhme. Întors în țară, încearcă să se înscrie la Facultatea de Drept din București. Nu reușește. Face gazetărie la „Fapta”. În 1943 debutase cu proza *Nocturnă la München* în „Revista Fundațiilor Regale”. Începuse să scrie în 1938, în franceză: *Les Trois combats avec l'Hydre* (text pierdut) și o piesă în versuri, *Meșterul Manole* (text de asemenea pierdut). Este remarcat de D. Caracostea, apoi de Camil Petrescu. Publică în „Revista Fundațiilor Regale”, în 1944, povestirile *Niobe* și *Argonautica sau Fabuloasa aventură*, cea de-a doua fiind distinsă de revistă cu premiul pentru cea mai bună proză a anului. Din juriu fac parte prozatoarea Henriette Yvonne Stahl (cu ea, **D.** va avea mai târziu o legătură sentimentală puternică, încheiată, în 1956, cu o căsătorie), Victor Eftimiu, Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, F. Aderca. În 1945 reușește să publice în „Revista Fundațiilor Regale” piesa *Preludiu la Electra*, cu note autobiografice, și scrie altă piesă, *Greșala sau Procurorul tiranului*, lăsată în manuscris, comentată favorabil de Petru Comarnescu în „Universul literar”. În 1946 publică în „Caiet de poezie”, supliment al „Revistei Fundațiilor Regale”, un ciclu de șapte poeme însoțite de o prezentare elogioasă făcută de Tudor Arghezi: „Asemăn poema *Cetitorule* cu o perlă care crește în straturi concentrice; dar cu cât se adaugă cuvinte mai depărtate în timp de cele care au tradus emoția generatoare, cu atât este mai puțin poemă. Ai gusta, desigur, textul nemijlocit, forma primă. Dar multora li s-ar părea această formă haotică, și emoția, de nerecunoscut fără frază, numai cu ajutorul succesiunii de imagini; și pe bună dreptate. Elaborarea

textului este asemănătoare cu demersul esențial al științei, care consistă în a introduce înțelesuri în datele brute ale realității. Așa, eu întâi am copiat fluxul mental, apoi am încercat să leg imaginile între ele, prin sensuri. Cetitorule, vei continua cum îți place operațiunea aceasta: vei adăuga sensuri; vei adăuga mai ales vibrația emoțională specifică ție”. Peste un an **D.** scoate primul volum, *Euridice. 8 proze*, consemnat de G. Călinescu în „Națiunea”: „Nu-i lipsit de grația condeiului și de paletă; clasicitățile sale sunt revopsite în culori vii”. În 1948 intră redactor la „Flacăra”, trece apoi la „Viața românească” (în 1953 ajunge redactor-șef). Tot în 1948 publică în „Viața românească” fragmentul *Dușmănie*, care va intra ulterior în romanele sale, și *Bedros din Bazargic* (în „Contemporanul”), iar în 1949 nuvelele *Bijuterii de familie*, *Vânătoare de lupi*, *Noaptea din iunie*. Tipărește acum și broșura *O sută de kilometri*. În 1950 încep să-i apară în „Contemporanul” și în „Viața românească” fragmente din romanul *Drum fără pulbere* (editat în 1951), având ca temă construirea Canalului Dunăre – Marea Neagră. Va fi compromisul cel mai mare pe care îl face tânărul prozator. A încercat, va explica el mai târziu, să încheie un pact cu diavolul pentru a trece puntea. Puntea a trecut-o, compromisul moral și estetic a rămas. **D.** a plătit pentru el cu 42 de ani de exil. În 1952 începe să tipărească fragmente din alt roman, *Pasărea furtunii*, cu un conflict și în stilul realismului socialist, dominant atunci. Câteva pagini de evocare rămân. Are o intensă activitate publicistică în revistele vremii, unde justifică ideologia regimului comunist și tezele lui privitoare la literatură. *Pasărea furtunii* apare în volum în 1954. Tot acum semnează culegerea de articole *Despre viață și cărți* (cu însemnări din perioada 1948–1954) și fragmente epice din ceea ce, în 1956, va deveni trilogia *Cronică de familie*. În 1955 i se joacă piesa *La ora 6* (scrisă în colaborare cu Sonia Filip). Continuă publicarea unor episoade (*Aquarium*, 1956) ce vor intra în trilogie. E tipărită, sub numele său, traducerea din *Hamlet* de Shakespeare; în realitate, aceasta îi aparținea, cum va mărturisi **D.** mai târziu, lui Ion Vinea, care avea interdicție de a publica. La Congresul Uniunii Scriitorilor din 1956 se detașează de formula „literatură de partid”, susținută de ideologii literari ai momentului, susținând că literatura trebuie să fie realistă. În același an, la Éditions du Seuil, iese o ediție prescurtată din *Cronica de familie* sub titlul

Les Boyards. În 1957 apare volumul *Noi și neobarbarii* (eseuri și articole publicate în „Gazeta literară” și „Contemporanul”). Divorțează între timp de Henriette Yvonne Stahl. Începe să scrie o continuare a *Cronicii de familie* sub o formă intitulată *Colecții de Biografii, Autobiografii și Memorii contemporane*; primele texte apar în „Steaua” din 1956. Un proiect epic vast pe care nu l-a încheiat; multe narațiuni rămân necunoscute. **D.** se căsătorește în 1956 cu Irina Fotino (n. Medrea), ilegalistă, originară din Transilvania. Éditions du Seuil îi republică, în două volume, *Les Boyards*. În martie 1959 i se naște primul copil, Irina-Ileana. Intră în conflict cu Mihai Beniuc și cu Leonte Răutu (atotputernicul șef al direcției de propagandă al CC al PMR). Este dat afară de la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, unde era director, și i se oferă un post onorific la Consiliul Superior al Editurilor. În februarie 1960 i se permite să facă o călătorie, cu soția, în țările socialiste, în vederea unei documentări. Evadează din Berlinul de Est în Berlinul de Vest prin punctul de frontieră Charlie. În mașină **D.** are ascunse manuscrisele sale (îndeosebi note, însemnările din *Colecția de Biografii, Autobiografii și Memorii contemporane*). Lasă în țară un copil. Îi scrie lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, cerându-i să-i trimită, pe adresa domnului Gallimard, copilul rămas ostatic. Trimite o solicitare și Ambasadei Franței din Bonn, dar nu i se dă răspuns timp de doi ani. Părinții și sora sunt arestați. Irina-Ileana, fiica, ajunge, sub alt nume, într-un orfelinat. În 1961 **D.** primește cetățenia germană. În același an iese de sub tipar *Rendez-vous au Jugement Dernier*; aici și în romanul *Incognito* (scris inițial în limba română, text din nefericire pierdut) introduce elemente din *Colecția de Biografii...* Se stabilește la Frankfurt într-un apartament modest. Tot atunci i se naște a doua fiică, Carolina. Sora lui **D.** (medic ortoped) este eliberată din închisoare și trimisă să lucreze la Sana-toriul Dobrița din Gorj. Sunt eliberați și părinții. În 1962 apare la Paris *Incognito*, romanul cel mai important scris de **D.** în exil, iar scriitorul este propus pentru Premiul Academiei Franceze. În 1964 se editează *L'Extrême-Occident*, roman autobiografic, despre dezamăgirea pe care i-o va provoca, după cum va spune el mai târziu, „imperiu-l frigului” (Occidentul), după ce fugise de „socialis-mul tătarăsc” (comunismul răsăritean). În același an își recapătă fiica rămasă în România. **D.** lucrează ca agent de publicitate pentru Beethmann Bank. Îl

cunoaște pe Samuel Fischer, editor la „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, unde e prezent cu articole despre lumea pe care o părăsise. Scrie mult. Publică în 1966 romanul *Les Initiés*, cu o temă germană, apoi, *Le Sourire sarde* (1967), despre tema alienării individului; în 1968, începe o trilogie romanescă, *L'Homme aux yeux gris*, *Retour à Milo* și *Le Beau voyage* (ultimele două apărute în 1969), un roman istoric cu tema căutării lui Dumnezeu. Trece prin-tr-o puternică criză existențială și psihică și are o tentativă de sinucidere în 1970; repetă gestul în 1975 și în 1978. Distruge versiunea românească a *Biografiilor...* Timp de zece ani nu scrie nimic, ani întregi nu iese din casă. Un vechi prieten din vremea studiilor la Universitatea din München, Ernst Teves, devenit industriaș, îl va susține materi-alicește. În 1978 începe să redacteze confesiunea *Au Dieu inconnu* (apărută în 1979), o autobiografie spirituală. În 1981 moare prietenul și binefăcătorul său Ernst Teves, iar **D.** se convertește la catolicism. Publică acum *Zéro ou Le Point de départ* și *Comment ne pas L'aimer!* – un eseu biografic despre viața lui Iisus, pornind de la *Evangelia* lui Marcu. Propoziția acestuia – „Cred, Doamne, ajută necre-dinței mele” – va fi punctul de plecare în toate con-fesiunile spirituale ale lui **D.** În 1982 călătorește la New York. Anul următor tipărește eseuul autobio-grafic *La Liberté* (despre condiția individului în Est și în Vest), apoi un volum de povestiri, *Mon sembla-ble, mon frère*, și, din nou, o confesiune, *Walkie-Tal-kie*, cu subtitlul *Marcher vers Dieu, parler à Dieu*. În 1987 îl părăsește soția. **D.** scrie un roman despre tinerețea sa îndepărtată, *La Femme au miroir* (1988), apoi *La Moisson* (1989), carte dedicată Françoisei Mohr, alsaciană din Metz, profesoară de filosofie la un colegiu catolic. O cunoscuse cu un an înainte; se stabilește la Metz. Lucrează mult, își găsește un oarecare echilibru. În 1990 publică volumul de povestiri *Les Amours singulières*, cu tema metempsihozei. Reia legăturile cu viața lite-rară românească. În 1991 îi reapar *Euridice* și, din seria *Biografii...*, micul, excepționalul roman *Pro-prietatea și posesiunea*. Este vorba despre alt stil și altă anvergură intelectuală în proza lui. În 1993 se reeditează la București *Cronica de familie* și este tradus romanul *Incognito*. **D.** o duce, materiali-cește, greu. Traduce din germană în franceză (1994) cartea lui Eugen Drewermann, *Das Mädchen ohne Hände*, o interpretare de tip psihanalitic a unei povestiri a Fraților Grimm. Scrie în engleză eseu

Non credo, oro, lăsat în manuscris. În martie 1993 Eugen Simion are cu el, la Metz, o convorbire care va fi publicată într-o primă variantă în 1994. În noiembrie 1996 îl întâlnește din nou, de data aceasta la Strasbourg, și continuă discuția. În 1998 apare ediția a doua, mult amplificată, a cărții *Convorbiri cu Petru Dumitriu*. Scriitorul vorbește despre exilul „câinos” prin care a trecut. Își deconspiră modelele filosofice, are curajul să spună că nu-i place James Joyce. „Am fost un Galilei, n-am fost Bruno.” Promite să scrie din nou în românește. În 1996 se întoarce, după 36 de ani, în România, la invitația președintelui Ion Iliescu. Scriitorii români îl primesc, cu mici excepții, cu ostilitate, amintindu-i vechile lui compromisuri. Numit consilier cultural itinerant de președintele Ion Iliescu, D. își pierde funcția (și sprijinul material) când se schimbă guvernul, în 1997. Moare în spitalul din Metz. Urna funerară a scriitorului este depusă în cimitirul din Jussy, în capela familiei Mohr.

Euridice. 8 proze constituie, alături de *Întâlnirea din Pământuri* (1948) de Marin Preda, unul din debuturile cele mai interesante ale anilor '40 în proza românească. O proză barocă, mitologizantă, în interiorul unor narațiuni parabolice. Ideea de a actualiza miturile este în spiritul epocii (Jean Cocteau, Jean Anouilh, Jean Giraudoux). *Niobe* sugerează cruzimea geloziei divine și singurătatea tragică a femeii. D. imaginează, în marginea mitului, un scenariu epic mai apropiat de necesitățile prozei moderne. Cei doisprezece copii ai mândrei Niobe capătă în acest fel o anumită identitate: unul este negustor, altul (Alfenor) își inițiază elevii în cultul solar, Lamippe și Melia, gemene, se alătură lui Dionysos și dispar într-o infinită orgie, Melibeea și Xanthos încalcă legea morală (complexul oedipian) și, după ce păcătuiesc, se sinucid. O fiică, Eunoia, măsurată și liniștită, pierde într-o căsnicie mediocră. Un fiu, Amfion, scrie poeme și acesta ar putea fi un simbol al scriptorului care înregistrează tragedia. Nu se salvează însă nici el, pentru că poemele sale sunt pure jocuri ale unui spirit pustiit. Niobe își pierde, rând pe rând, copiii și ultima ei reflecție în fața tragediei care o lovește de douăsprezece ori arată resemnare și scepticism. Textul este departe de spiritul tragediei antice și mai aproape de scepticismul omului modern: „Nu știu cine mi i-a luat, o, străine, zice Niobe. Nu voi încerca să mă amăgesc, clădindu-mi lumi fantastice, unde ne-am putea regăsi. A fost o întâmplare totul; repetată de

douăsprezece ori, și de infinite ori înaintea mea”. *Argonautica* este „jurnalul mincinos” al unei călătorii fabuloase. Înainte de a căuta aur, Iason caută un zeu unic în care să creadă. Ajunși la Templul Cabirilor și al Tuturor Zeilor, argonauții participă la o dezbatere despre „Zeul inexistent”, zeul ideal, așa cum și-l imaginează oamenii. Armenida vede în el un zeu casnic, pedagogic, model pentru copii. Asiana, sora ei, îl gândește ca pe un „Domn al inimilor rănite și îmbucătățite”, mai apropiat, așadar, de viziunea creștină, altul (Euphnes) îl imaginează ca o întruchipare perfectă a metafizicii („părintele și rațiunea lucrurilor ultime, a celor fără cauze”). Marele Preot recomandă însă taina, tăcerea etc. Stilul acesta vine, evident, de la filosofi și scriitorul îl va folosi în aproape toate narațiunile din *Euridice* pentru a da o idee despre complexitatea pasiunilor oarbe din om. Iason este un spirit al datoriei, patimile lui sunt calculate. Îndrăgostit de Amazoana și refuzat, se servește de implacabila Medeea pentru a pune mâna pe aurul Colhidei. Fiica lui Aites

sacrifică totul pentru o pasiune irațională și, fugind cu Iason, se simte purtată în mijlocul universului de „puteri dulci, dar teribile și nemăsurate”. Natura ei tragică este abia schițată și narațiunea se încheie înainte ca mitul să arate răzbunarea teribilă a femeii înșelate. Cea mai complexă narațiune din *Euridice* – și cea mai reușită estetic – este *Metamorfoza lui Sebastian Românul*. Eroii trăiesc în Pasargarda, unul din ei pleacă în Bactrania, altul ajunge într-un ținut în care oamenii sunt închiși după culoarea ochilor. Motiv absurd care sugerează teroarea politică a epocii. Sebastian o salvează pe Armanda printr-o căsătorie umanitară, o evită ca femeie, apoi, când se îndrăgostește de-a binelea de ea, descoperă o ființă înstrăinată și retractilă. Ce urmează este o intrigă veche în circumstanțe noi: Armanda îl atrage pe scepticul Prospero și, după ce acesta descoperă bucuria simțurilor, fuge în lume, lăsându-le celor doi câte o scrisoare justificativă. Scuzele ar fi că greșeala lui mică se pierde în marea de greșeli a lumii. Experiența îl maturizează pe Sebastian și-i deschide calea spre inimă și trupul împietritei Armanda. Naratorul, de față la toate acestea, comentează metamorfoza lui Sebastian Românul și bucuria lui obosită și ironică. Epica este, aici, mai legată și simbolurile slujesc bine parabola. Textul este complex, prozatorul vizionar este dublat de un analist de multe ori pătrunzător. Efortul este de a prinde nu numai culorile unei lumi în apocalips, ci și mișcarea imprevizibilă a psihologiei individului în situații capitale (suferința erotică, sentimentul trădării, voluptatea etc.). De aici vor ieși, mai târziu, creatorul de atmosferă și portretistul admirabil din *Cronică de familie* și *Incognito*. După acest debut, consemnat între alții de G. Călinescu, D. schimbă complet stilul epic, adoptând – sub presiunea circumstanțelor – schemele „unicei metode de creație” (cum spun ideologii literari ai momentului), adică schemele realismului socialist. Faptul se vede limpede (și extrem de deprimant pentru spiritul critic) în nuvelele *Dușmănie*, *O sută de kilometri*, *Noaptea din iunie*, *Vânătoare de lupi*, *Dreptate*, *Povești adevărate*, *Din tată în fiu*, *Focul nestins* și, într-o formă și mai pregnantă, în romanele *Drum fără pulbere* și *Pasărea furtunii*. Se asociază la aceste scrieri un număr mare de articole din ziarele și revistele vremii, strânse, parțial, în volumul *Despre viață și cărți*. Aici prozatorul își exprimă, într-o manieră brutal ideologică, ceea ce în limbajul gazetăresc din acea vreme se cheamă „concepția de viață” și

„gândirea artistică”. Gândirea artistică nu are mari complicații, ca și concepția de viață. Amândouă respectă, în chip ortodox, principiile realismului socialist care, în domeniul epicii, trebuie să unească performanțele realismului din secolul al XIX-lea cu noua ideologie a clasei muncitoare. O alianță cel puțin bizară într-o ideologie care se revendică din „materialismul dialectic și istoric” al lui Marx. D., nevoit – cum va justifica el mai târziu (în convorbirile cu Eugen Simion și cu George Pruteanu) – să supraviețuiască el, ca scriitor, le ilustrează pe toate în narațiunile din această fază, scriind despre „lupta de clasă” din lumea satului, despre dușmanii puterii populare care uneltesc neîncetat, despre „bogătanii”, care, în mod fatal, sunt „oameni cu păcat” și despre „lupii” vânați de reprezentanții ordinii publice, în fine, despre „marile construcții ale socialismului”. Este greu de reținut ceva valabil din punct de vedere estetic din aceste texte dramatic conformiste: câteva pagini descriptive (peisajul dobrogean din povestirea *Bedros din Bazargic*) sau mesajul ascuns din *Scrisoare de pe mare*, o mică narațiune pe care Ion Vartic o socotește „o capodoperă a prozei scurte românești”. *Drum fără pulbere* concentrează toate fantasmagoriile literaturii angajate (variantele staliniste) și ale „metodei unice de creație”. Masivul roman de peste 600 de pagini poate fi socotit, din acest punct de vedere, o performanță, un model negativ. Totul a început, explică prozatorul, printr-o vizită de documentare. Un mare proiect se anunță: un canal care să străbată și să fecundeze pământul sterp al Dobrogei și să lege, totodată, Dunărea de Marea Neagră, facilitând, astfel, circulația pe marele fluviu (ideea nu este nouă, se discuta încă din timpul Regulamentului Organic). Gheorghiu-Dej, stimulat, se pare, de Stalin, a folosit acest proiect pentru a-și lichida adversarii politici (reprezentanții aristocrației și ai burgheziei, oamenii politici din vechiul regim, intelectualii refractari ș.a.). Literatura, obedientă, a exaltat latura eroică a șantierului. D. mărturisește că abia după ce a publicat primele capitole din roman (în „Viața românească”) a aflat că „măreața construcție” este, în fapt, un loc de exterminare a prizonierilor politici. Și, când a aflat, n-a mai putut să abandoneze romanul. Fapt sigur este că *Drum fără pulbere* e un execrabil roman politic care falsifică totul: tipologia, psihologia de clasă, datele esențiale ale epocii. Viziunea gazetărească partizană și, încă o dată, mistificatoare este evidentă. Excepție fac câteva pagini descriptive (despre stea

	VIAȚA	OPERA
1924	mai 8 Se naște în Baziaș (județul Caraș Severin) Petru Dumitriu, fiul Theresei (născută von Debreczy) și al lui Petre Dumitriu, maior, care va promova ulterior până la gradul de locotenent-colonel; în familia ofițerului se va mai naște Lila, în 1926.	
1931–1934	Urmează la Orșova clasele primare (primele trei în particular).	
1934–1938	Urmează clasa a V-a la Gimnaziul Mixt din Orșova, iar clasele VI–IX la Liceul „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu.	
1938–1941	Își dă în particular clasele X–XII (cu mențiunea că trece clasele X–XI într-un singur an). La examenul de bacalaureat din 1941 obține media 9,60.	
1941	Se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din București. Primește o bursă Humboldt și pleacă la München să studieze filosofia la Ludwig-Maximilians-Universität.	
1943		Debutează literar cu <i>Nocturnă la München</i> , text apărut în „Revista Fundațiilor Regale”, nr. 6.
1944	Întors în țară fără a-și fi finalizat studiile, stă la Târgu Jiu, cu familia, apoi pleacă la București. Lucrează la ziarul „Fapta”.	Apar noi proze în „Revista Fundațiilor Regale” (<i>Niobe, Argonautica sau Fabuloasa aventură</i>).
1945		Proza <i>Argonautica sau Fabuloasa aventură</i> e premiată de un juriu din care face parte scriitoarea Henriette Yvonne Stahl, viitoarea lui soție. Apar în „Revista Fundațiilor Regale” piesa <i>Preludiu la Electra</i> și povestirile <i>Euridice</i> și <i>Arlechin</i> .
1946		Îi apare în „Revista Fundațiilor Regale” un grupaj intitulat <i>7 poeme</i> .
1947	E angajat la „Flacăra”, unde va desfășura o activitate publicistică în slujba noului regim.	Debutează în volum cu <i>Euridice. 8 proze</i> la Fundația Regală pentru Literatură și Artă.
1948	E angajat redactor la „Viața românească”. Este arestat Petre Dumitriu, tatăl său.	Apare în broșură <i>Dușmănie</i> , navelă publicată anterior în revista „Viața românească”.
1949	E extrem de activ ca scriitor angajat în prefacerile impuse de comunism (colectivizare etc.). Tatăl său este eliberat la finele anului.	Apar în „Viața românească” nuvelele <i>Bijuterii de familie</i> (publicată și în volum la sfârșitul anului), <i>Vânătoare de lupi</i> , <i>Noaptea din iunie</i> (reluată editorial în 1950).
1950	E ales membru în Comitetul Uniunii Scriitorilor.	„Viața românească” începe să publice în foileton „romanul Canalului” – <i>Drum fără pulbere</i> .
1951	Obține, pentru nuvela <i>Noaptea din iunie</i> , Premiul de Stat clasa a II-a (la recomandarea Anei Pauker, după cum va mărturisi ulterior scriitorul).	leze filmul <i>În sat la noi</i> , regizat de Victor Iliu și Jean Georgescu, pe un scenariu având la bază <i>Noaptea din iunie</i> .

1951

Se editează romanul *Drum fără pulbere* (ediția a doua în 1952), volumul *Nuvela*, precum și broșurile *Dușmănie*, *Să vii să-ți dau pâine*, *Sărbătoare în zi de lucru*.

1953

E numit redactor-șef la „Viața românească”.

Apar *Din tată-n fiu*, volum de publicistică, și *Povești adevărate*, reportaje.

1954

Primește Ordinul Muncii, clasa a II-a.
Călătorește în URSS.

Apare romanul *Pasărea furtunii* și culegerea de articole pe teme literare *Despre viață și cărți*.

1955

I se acordă Premiul de Stat pentru *Pasărea furtunii*.
Călătorește în China.

În „Viața românească” e publicată nuvela *Davidă*.
Se editează volumele *Cronică de familie* (o variantă preliminară, „săracă”), *Cronică de la câmpie*, *Focul nestins*.

1956

E numit director la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (ESPLA), care deține monopolul editorial.

Apare, în trei volume, *Cronică de familie*. Romanul va fi tradus în franceză și, pe baza versiunii franceze, în mai multe limbi europene.

Este unul dintre oamenii cei mai puternici a zilei – măcar în spațiul cultural –, având parte atât de recunoașterea ca scriitor cât și de putere efectivă.

Iese volumul *Aquarium*.

Are loc căsătoria cu Henriette Yvonne Stahl (cu care era împreună de mai bine de zece ani), după care urmează divorțul; căsătoria de formă urmărește ca Henriette „să beneficieze de situația unei «foste soții» a lui Petru Dumitriu, în condițiile dificile pe care le avea de traversat atunci fosta aristocrație și intelectualitate din România” (Ecaterina Țarălungă).

La sfârșitul anului se căsătorește cu Irina Enrieta Medrea-Fotino.

1957

Publică volumul de eseuri *Noi și neobarbarii*.
Are loc premiera filmului *Pasărea furtunii*, în regia lui Dinu Negrescu, turnat după scenariul scriitorului.

1958

În decembrie este înlocuit la conducerea ESPLA.

Iese ediția a doua din *Cronică de familie*.
Lucrează la un nou proiect, *Colecție de Biografii, Autobiografii și Memorii contemporane*, din care publică fragmente în „Steaua”.

Are loc premiera filmului *Bijuterii de familie*, regia Marius Teodorescu.

1959

Primește Ordinul Steaua Republicii Populare Române clasa a III-a.

Apar în presa literară noi fragmente din *Colecția de Biografii....*

Se naște Irina-Ileana, primul său copil.

1960

Rămâne în Occident, trecând cu soția din Berlinul de Est (unde se afla într-un voiaj de documentare) în cel de Vest (22 ianuarie).

Într-o scrisoare către Gheorghe Gheorghiu-Dej își cere copilul rămas în țară. Ajunge la Frankfurt am Main.

Intenția lui de a nu se întoarce devenind clară, familia îi e arestată (vor fi eliberați în decembrie anul viitor). În urma presiunilor Securității, Henriette Yvonne Stahl, arestată și ea, declară public, în scris, că este autoarea reală a romanului *Cronică de familie*.

Cere azil politic în Franța, dar este refuzat. Obține cetățenia germană.

1961

Se naște Carolina, al doilea copil.

1962**1963**

Găsește o slujbă de lector la Editura Samuel Fischer din Frankfurt am Main.

1964

E concediat de la editură.

În „Le Monde” îi apare o scrisoare deschisă în care își cere fiica rămasă în țară. Scrisoarea are un efect imediat: scriitorul își primește copilul, care petrecuse ultimii ani într-un orfelinat.

Lucrează ca agent de publicitate.

1965**1966****1967****1968****1969****1970**

Trece printr-o criză de identitate, încearcă să se sinucidă.

Aproape zece ani nu scrie nimic. Experiență mistică.

1979**1980**

Încercarea de a reveni în țară nu reușește.

februarie În România apar totuși, în „Viața românească” și „Gazeta literară”, fragmente ample din *Proprietatea și posesiunea*, roman ce face parte din *Colecție de Biografii... și operă de vârf a autorului* (alături de *Cronică de familie*).

Se editează în Franța romanul autobiografic *Rendez-vous au Jugement Dernier* (tradus în germană și în Statele Unite în 1962), având ca subiect și miză evenimentele recente.

Se publică în Franța romanul *Incognito*, care rescrie *Rendez-vous au Jugement Dernier*; va fi tradus în SUA în 1964.

Apare în Franța *L'Extrême-Occident*, roman autobiografic scris în franceză.

Se editează în germană culegerea de eseuri *Die Transmoderne. Zur Situation des Romans*.

Apare în Franța romanul *Les Initiés*.

I se tipărește romanul *Le Sourire sarde*.

Publică în Franța romanul *L'Homme aux yeux gris*, primul volum din trilogia omonimă din care vor mai apărea *Retour à Milo* și *Le Beau Voyage*, ambele în 1969.

Îi apare romanul *Le Repos ou l'Asie intérieure*, publicat sub pseudonimul Pierre Travel.

Iese, după o lungă tăcere – ascunzând o criză ca scriitor și ca individ exilat, amenințat de ratare –, romanul cu tematică religioasă *Au Dieu inconnu* (versiunea americană în 1984).

1981	Se convertește la catolicism.	Publică volumele <i>Zéro ou Le Point de départ</i> și <i>Comment ne pas L'aimer! Une lecture de L'Évangile selon Saint-Marc</i> , de asemenea cu tematică religioasă-spirituală.
1983		Editează <i>La Liberté</i> și <i>Walkie-talkie. Marcher vers Dieu, parler à Dieu</i> , eseuri în linia ultimelor volume, precum și volumul de povestiri <i>Mon semblable, mon frère</i> .
1984		Apare <i>Je n'ai d'autre bonheur que Toi. Essai de dévotion moderne</i> .
1987	Soția îl părăsește.	
1988	Se stabilește la Bad Godesberg, localitate lângă Bonn, unde stă în condiții de maximă austeritate.	Publică <i>La Femme au miroir</i> , cu miză autobiografică.
1989	Locuiește împreună cu Françoise Mohr, profesoară de filosofie, la Metz.	Apare <i>La Moisson</i> , carte de asemenea autobiografică.
1990		Publică volumul de povestiri <i>Les Amours singulières</i> .
1991		În țară este reeditat volumul de debut, <i>Euridice</i> . 8 proze.
1992		Apare <i>Proprietatea și posesiunea</i> , roman inedit editorial (prefață și ediție Geo Șerban).
1993		Apar versiunile românești la <i>Ne întâlnim la Judecata de Apoi</i> și <i>Zero sau Punctul plecării</i> . Este reeditată trilogia <i>Cronică de familie</i> , cu o postfață de Nicolae Manolescu.
1994–1995		Apare versiunea românească din <i>Incognito</i> . Se publică volumele de convorbiri realizate de Eugen Simion (<i>Convorbiri cu Petru Dumitriu</i>) și de George Pruteanu (<i>Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu</i>).
1996	Vine în țară, la invitația lui Ion Iliescu, președintele României. Date fiind circumstanțele electorale ale vizitei, este privit cu ostilitate de lumea scriitorilor și a intelectualilor.	Apare în traducere trilogia <i>Omul cu ochi suri</i> .
1999		Se editează, sub îngrijirea lui Ion Vartic, volumul <i>Vârsta de aur sau Dulceața vieții (Memoriile lui Totò Istrati)</i> .
2002	aprilie 6 Petru Dumitriu se stinge din viață la Metz.	

dobrogeană, cartierele pitorești ale Constanței), care amintesc că în această scriere propagandistică, imensă și falimentară, se află un scriitor autentic. Și, cum va dovedi mai târziu, chiar un mare scriitor. Scriitorul adevărat se putea observa, în aceeași perioadă de confuzie și obediență, în excelenta nuvelă *Bijuterii de familie*, cuprinsă ulterior în

trilogia *Cronică de familie*. **D.** folosea aici alte mijloace epice. Dar până să le utilizeze deplin, el mai scrie un roman politic, *Pasărea furtunii*, ceva mai coerent decât *Drum fără pulbere*. Schema realismului socialist rămâne însă dominantă: pescarii dintr-un sat din Deltă, aflați pe vaporul „Steaua lui Octombrie”, reușesc să dezamorseze acțiunea de

sabotaj pusă la cale, evident, de adversarii regimului socialist. Eroul pozitiv în această operetă realist-socialistă este Adam Jora, onest și inteligent activist de partid, provenit din rândurile pescarilor. Ce urmează se poate ghici. O abatere de la schemă se observă în capitolul liminar (descrierea reușită a unei furtuni pe mare) și, în final, în prezentarea inspirată a unei scene apocaliptice: omul singur (în cazul de față, Adam Jora) în luptă cu stihiiile mării. Din nou autorul amintește că talentul lui, remarcabil, are nevoie de altă viziune și de alt stil epic pentru a se ilustra în plenitudinea lui. Prilejul i-l oferă ampla scriere romanească *Cronică de familie*, cu 24 de părți și 335 de personaje. Un proiect ambițios ridicat pe alte fundamente sociopsihologice și cu alte performanțe epice. Ca formulă epică, scriitorul folosește ceea ce s-ar putea numi, inspirați chiar de titlul cărții, „cronica romanească”, formulă pe care au utilizat-o și realiștii de tip Balzac, aceia care studiau „comedia umană” în evoluție. **D.** observă lumea românească pe o perioadă de aproximativ o sută de ani (cronica familiei Cozianu începe propriu-zis la 1862 și se termină în 1954), dar în preambulul narațiunii sunt povestite întâmplări de la 1848 și, în continuare, din 1850, când Alexandru Cozianu dăruie casele vechi de pe ulița Culmea Veche și ridică o casă nouă „potrivită cu marea lui avere”. Unii comentatori (Dumitru Micu) văd în *Cronică de familie* o replică la ciclul Comăneștenilor al lui Duiliu Zamfirescu și, în genere, la proza sentimentală despre lumea aristocrației românești (de la N. Filimon la Mihail Sadoveanu și Mateiu I. Caragiale). Faptele epice pot fi judecate și așa, însă ambițiile și posibilitățile epice ale lui **D.** sunt de altă natură. El i-a citit, se vede clar, pe realiștii secolului al XIX-lea, dar îl știe bine și pe Marcel Proust, așa încât „balzacianismul” de care s-a vorbit în cazul lui este cu mult mai complex. Este trecut, ca și în cazul romanelor lui G. Călinescu, prin experiența realismului psihologic, intelectualizant, din secolul al XX-lea. **D.** folosește o metodă complexă de a picta epoca și indivizii care o ilustrează: cronică socială, portret interior, analiza pasiunilor, descrierea vieții intelectuale și a mondenităților lumii politice, dar și a cruzimilor și lașităților, instabilității ei morale. Stilul narațiunii este liber, decomplexat, prozaic, ironic când este nevoie, stil de prozator cultivat care știe că pasiunile se pot fixa printr-o analiză rece și elocventă. Iese, la urmă, o tipologie care se ține minte. Davida Cozianu, fată inteligentă, nu prea frumoasă,

îl iubește în taină pe amantul mamei sale, Șerban Vogoride. Din ură, pune la cale asasinarea lui, folosindu-se de iubirea lui Anghel Popescu, fiul popei Agapit, reprezentantul clasei care se ridică. Acest amestec de ură și pasiune este bine analizat. Conflictul sentimental se deschide spre conflictele din lumea politică (conspirația revoluționarilor, complicitatea guvernului, lupta politică dintre partida Cuza-Kogălniceanu și partida conservatoare a lui Vogoride, confruntările din Camera Deputaților etc.). Lăscăruș Lascari trece în partida lui Kogălniceanu și, șantajând-o pe Davida (știe de implicarea ei în complotul împotriva lui Vogoride), se căsătorește cu ea și ajunge guvernatorul Băncii Naționale. Davida naște cinci copii și se închide într-o ură devastatoare. Prozatorul îi face, întâi, un portret la tinerețe și altul înainte de moarte. Linii puține, pregnante, dure: „Există un portret al ei din 1860, o fotografie făcută după metoda, părăsită de atunci, a lui Daguerre. Și o altă fotografie din 1889, la un an înainte de moarte. Prima arată o fată de vreo optsprezece ani, în crinolină și cu fâșii subțiri de dantele la gât și la mâneci. Fața îi e îngustă, copilărească; Davida își ține capul sus, cu o mândrie feroce, iar ochii ei mari și negri privesc ca spre o soartă eroică și spre o lume în care ființa aceasta are toate drepturile și va stăpâni totul și pe toți, după bunul ei plac și poftele ei. A doua fotografie e a unei femei trecute de patruzeci de ani, colțuroasă, slabă, cu gura suptă și ochii încercânați: pare încăpățânată, uscată și dură, iar privirea ei e pustie, plină de deznădejdea ostenită a unui om care nu înțelege, n-a înțeles și nu va înțelege niciodată”. În această manieră sunt executate și celelalte portrete. Stil de realist iscoditor și rece, scene reușite (ca aceea în care Elena, fiica Davidei, ascultă la ușă ce se petrece în camera părinților), descrieri bune de interioare, prezentarea vestimentației de epocă, conflicte sentimentale și momente de explozie a simțurilor, portrete care vin și revin, chiar după ce personajele au murit. O fotografie veche, o întâmplare de demult, o casă în care a locuit altă generație de Cozieni, toate aceste coincidențe sunt folosite de prozator pentru a redefini, îngroșa, îmbogăți tabloul de familie. Centrul acestei lumi imaginare este orașul N., oraș din câmpia dunăreană. Cleopatra trăiește cu bătrânul Lăscăruș, Eustațiu – soțul încornorat – consultă cărțile de astrologie pentru a vedea dacă pierde sau nu procesul cu țărani din Dobrunu. Nu-i ocolit, în această frescă a societății românești, momentul

răscoalei. **D.** este, aici, aproape de viziunea lui Liviu Rebreanu. Eustațiu Cozianu este omorât, iar senzuală, desfrânata Cleopatra își duce mai departe destinul ei. Dar până atunci apare, agresiv, Bonifaciu, al doilea frate al Davidei, un personaj memorabil. Om dur, fără scrupule, o posedă cu violență pe Cleopatra, pe altă femeie din înalta societate (Doamna Ascherliu) o repede cu vorbe mahalagești („hai sictir, putoare”), în fine, se lansează în politică și ajunge deputat. Este rapace și de un cinism primitiv. O lume care se epuizează, fără perspectivă istorică și morală. Romancierul îngroașă această idee și, în ultima parte, intervine cu neinspirate reflecții politice despre decăderea neamurilor (veche temă din literatura nuvelistilor de la 1900, tratată acolo cu duioșie și resemnare). Alte tipuri memorabile: Elena Vorvoreanu, una dintre fiicele Davidei (Davida este, se poate zice, personajul-matrice în *Cronică de familie*), își ucide sora pentru a-i lua bijuteriile; Dimitrie Cozianu, mic geniu financiar, membru al grupului „Corupția română” (din care fac parte profesorul Fănică Niculescu, Ghighi Duca, Titel Negruzzi, Cezar Lascari), abil politician; sculptorul Pius Dabija, un alter ego posibil al prozatorului (oricum, cu multe date din biografia lui), cel care se salvează prin artă de eșecul social al clasei sale etc. Apare și un Petre Dumitriu (numele real al tatălui scriitorului), care trece printr-o întâmplare despre care **D.** a vorbit în mai multe rânduri (tânăr ofițer, Petre Dumitriu refuză să împuște niște țărani bulgari). Spre sfârșit, această cronică a lumii care petrece, țese intrigi, trădează, combină, face carieră și se destramă, este supusă de narator unei critici directe, vădit partizane. El renunță la stilul obiectiv, mult mai potrivit, de până acum și, ca să liniștească, probabil, suspiciunile cenzurii, condamnă propagandistic o clasă socială care dăduse, totuși, mari personalități. Valoarea estetică a romanului scade considerabil în asemenea momente. „Mă plictisesc de moarte! – strigă Ghighi Duca – Nimic de făcut. Whisky și pe urmă cavoul familiei.” „Căderea neamurilor” este ilustrată, între altele, prin exacerbarea sexualității. Prea fățiș și în forme prea grotești pentru a convinge epic. E limpede că **D.** îi sancționează, politic și moral, ca grup social, așa cum va face și G. Călinescu în *Scrinul negru*. Totuși, *Cronică de familie* este, în laturile ei fundamentale, un mare roman, printre cele mai bune (alături de *Moromeții*, *Bietul Ioanide*, *Cel mai iubit dintre pământeni*) date de literatura română după 1945. **D.** impune un stil

epic și stilul se bazează pe renunțarea la lirismul, viziunea mitică, umorul, fabulosul, dominante până atunci în proza românească. În linia Hortensia Papadat-Bengescu – Camil Petrescu – G. Călinescu, el orientează romanul spre studiul de caractere și creația de tipuri, cum cerea G. Călinescu în *Sensul clasicismului*. Cronică socială se transformă, în acest caz, într-o suită de portrete și de pasiuni definite bine, într-un limbaj prozaic și exact, apropiat de acela al codului penal. Personajele au acces la idei și, chiar dacă ideile nu sunt totdeauna memorabile, efortul prozatorului de a introduce experiența intelectuală în epică este de luat în seamă. Pius Dabija și Rafael Gheorghiu discută despre artă și ascultă *Passacaglia* de Bach. Caracterele se nuanțează în funcție de opțiunile lor artistice.

În finalul *Cronicii de familie* **D.** anunță *Colecția de Biografii, Autobiografii și Memorii contemporane*, cu sugestia că va continua cronică comediei umane românești prin noi episoade. Este ceea ce, în parte, a realizat printr-o serie de fragmente publicate în revistele vremii (*Nexus* – 1958; *Viața și moartea lui Constantin Andreica* – 1958; *Viața și moartea unui om fără acte de identitate* – 1958; *Din autobiografia lui Panait Petre* – 1959; *Memoriile lui Toto Istrati ori Vârsta de aur sau Dulceața vieții* – 1959; *Memoriile lui Prosper Dobre. Optimist* – 1959). Altele le-a lăsat în manuscris. Tipologia și temele de aici reapar în *Incognito*, *Rendez-vous au Jugement Dernier* și în alte scrieri din exil. În 1997, într-un proiect de prefață la ediția *Opere* (ediție ce nu a fost înfăptuită), **D.** notează referitor la *Colecția de Biografii...*: „Am scris cu inima grea, între mârâiturile piticului sinistru Beniuc și acreala de sus a călăului literaturii române Răutu”. Valoarea estetică a acestor fișe epice diferă de la un fragment la altul. Unele, ca *Proprietatea și posesiunea*, sunt excepționale, peste nivelul epic al *Cronicii de familie*. Micul roman face parte, după cum avertizează autorul, din *Memoriile* lui Erasmus Ionescu, născut în 1922, în orașul N. Un roman de familie, roman psihologic, cu o tematică gidiană. Datele esențiale: în casa magistratului Ionescu din N. păstorește peste un soț docil și greoi, disprețuit pe față, și peste cinci copii cu firi diferite, din care patru băieți, o femeie autoritară, „frumoasă și clasică, ca o Medee de Anselm Feuerbach” – zice naratorul într-un stil portretistic care unește observația directă cu referința culturală, stil frecvent în proza

Eugen Simion și Petru Dumitriu

modernă. Medeea din N. se fixează afectiv asupra fiului celui mic, Cristian, și are cu ceilalți relații tensionate. A trecut prin trei crize nervoase grave (indicii pentru o ascendență încărcată și pentru o natură psihică labilă) și, în spațiul cuprins de roman, mai cunoaște una, manifestată prin izbucniri aprige de plâns, fuga de acasă și baricadarea într-o cameră de hotel. Pe fiul cel mare, Sebastian, îl urăște în chip irațional, pe Erasmus (naratorul) îl socotește mediocru și nu-l bagă în seamă, cu Fili (Filip), tânăr cu gusturi homosexuale, raporturile sunt, tot așa, de ostilitate. Atmosfera unei familii – bine prinsă în roman. Apar la lectură relațiile dintre părinți și copii în mediul românesc, aducând în discuție și sugestii din câmpul psihanalizei. Sebastian este imaginea răzvrătită a tânărului care, ieșit din adolescență, vrea să scape de tutela unei mame posesive. El ia apărarea tatălui mediocru și onest și, când conflictul nu mai poate fi evitat, pleacă de acasă, înrolându-se voluntar în armată. Trimis pe Frontul din Răsărit, face acte de cruzime, apoi se arată plictisit („peste tot mi-e urât”) și, dezamăgit de ipocrizia generală, dispare nu se știe unde. Filip este artist și tablourile lui arată un număr de fantasme erotice care indică, pentru un ochi expert, un grav complex interior. Complexul este discutat, pe față, de mama freudiană atunci când fiul îi face

portretul. Privind învâlmășeala de forme bărbătești și femeiești de pe pânză, de o lubricitate intensă, madam Ionescu este la început scandalizată, apoi, înțelegând mesajul ascuns al tabloului, își judecă sever fiul: „E în toată mângâleala ta un erotism absolut dezgustător, parc-ai fi obsedat! Da, da, ești obsedat, nu te mai gândești la altceva decât la coadă. Fă dușuri reci”. Băiat frumos și inteligent, Fili are succes erotic, două ciobănițe se bat pentru el, apoi, din relatarea unui oarecare Matejko, cititorul află că pictorul obsedat de sex a optat pentru pederastie. Trăiește oarecare vreme în Italia și, când revine la N., are o morală deja formată. Ea se bizuie, în sensul personajelor lui André Gide, pe ideea libertății și a plăcerii nelimitate. Discuțiile dintre inteligentul și concupiscentul pederast și fratele său, Erasmus (naratorul, rămas la plăcerile normalității), sunt edificatoare în acest sens. Teoria lui Fili este că miturile erotice (Tristan și Isolda, Romeo și Julieta etc.) nu sunt pure și nici esențiale. Esențiale sunt doar plăcerea și puterea de a stăpâni, prin relații, societatea spiritelor fine. România îi pare un loc prea mic pentru a-și realiza proiectele („țară înapoiată semibarbară; n-am ce face aici, nu mă încapă [...]); cel mai mare om de aici e un om de mână a treia sau a zecea în lumea largă și mare”). Nu există în românește, se plânge el, un cuvânt care să exprime o senzualitate deplină. Filip vrea, de aceea, să plece, dar în altă direcție și cu alt scop decât fratele Sebastian. Soluția lui este succesul monden obținut prin abilitate și dăruire fizică. Are un program în acest sens și programul prevede coruperea bătrânilor cu avere și a babelor disponibile. Strategie veche, morală mai mult decât discutabilă. Iată în ce termeni exprimă el dorința de a cuceri lumea mondenă a Occidentului: „Am douăzeci și doi de ani, am citit, am văzut, știu: și sunt *gata și doritor să aflu orice*. Pe urmă, am un fizic care place la toate sexele și vârstele. Chiar dacă atracția pe care-o simt când mă văd, sau îmi vorbesc, nu e de ordin neapărat erotic; deși evident, în fond asta e. Se încălzesc când mă văd, femei, bărbați, bătrâne, tinere, bătrâni, tineri. Și am o artă nemaipomenită să nu trezesc gelozii, iritația concurenților mai slabi. De la sine îmi vine, și mă feresc, îi previn, mă retrag ca un țipar, pușor! Ca un țipar foarte vioi. Și pe urmă, am talent de artist, ceea ce nu importă însă chiar atât; esențialul *este să te protejeze o clică sau un domn bătrân* care poartă un colier de perle sub cămașă. Babele sunt,

nu știu de ce, mai dezonorante față de opinia publică. Și pe urmă, o babă e una singură, pe când un domn bătrân subînțelege mii de alți domni bătrâni, maturi sau tineri, în lungul și-n latul Europei, toți activi, toți mondeni, toți amestecați cu artele, distracțiile, plăcerile și chiar și banii. Deci, e de preferat calea aceasta”. Îi lipsește acestui erou matein finețea gândirii și chiar finețea viciului. Teoriile lui sunt primitive în latură intelectuală și nu au credibilitate, din pricina brutalității lor, în ordine psihologică și, deci, epică. Pare de aceea un Tănase Scatiu al perversității. Rămâne doar intenția prozatorului de a crea un personaj dominat de un conflict psihanalitic. El este, sub acest aspect, relativ nou în proza noastră, foarte pudică atunci când e vorba de complicațiile vieții sexuale. Fili moare în urma unui bombardament și visul lui de a cucerii lumea mondenă europeană dispăre în mod absurd. Normalul, modestul Erasmus Ionescu are funcția de martor imparțial și, în conflictul din interiorul familiei, rolul lui e neînsemnat. Trece și el prin tulburări erotice ale vârstei (sugestia ar fi că el practică viciul solitudinii juvenile), dar suferințele sale nu interesează pe nimeni și nu complică în nici un fel viața familiei. Este ipostaza banală a fiului cuminte și înțelept, respectuos față de părinți, solidar cu frații săi. El își asumă rolul de a fi cronicarul onest al familiei provinciale și de a nota, în niște memorii lipsite de ambiții literare, evenimentele prin care trec în timpul războiului o Medee de la Dunăre și cei patru fii ai săi. E de reținut însă și cel mai tânăr dintre acești adolescenți, Cristian, băiatul preferat al posesivei mame freudiene. Ea îl iubește cu o pasiune care depășește relația normală de afecțiune. Când fiul aduce în casă o frumoasă nemțoaică, Elisabeth-Charlotte, mama, având sentimentul frustrării, trece printr-o criză teribilă. Momentul acestei drame sentimentale, cu multe cauzalități obscure, este notat cu subtilitate. Femeia se simte părăsită, trădată și încearcă să-i separe pe cei doi tineri care în mod evident se iubesc și urmează legile naturii. Ea ascultă disperată noaptea la ușă, îi pândește și, când nu mai poate face nimic, plânge în neștire. Elisabeth-Charlotte înțelege resorturile acestui comportament și, după o luptă discretă și tenace pentru a-și câștiga bărbatul de partea ei, se întoarce în Germania. Pleacă numaidecât și Cristian și, în urma lor, părăsește casa magistratului din N. și Erasmus, martorul liniștit și cuminte al

istoriei. Mama își pierde, astfel, toți fiii; spiritul prea mare al posesiunii a dus, inevitabil, la pierderea proprietății. Romanul are o deschidere socială mai largă și, în jurul dramei de familie, există alte evenimente pe care naratorul, decis să privească lucrurile în relație unele cu altele, le consemnează cu mare acuitate. Există, de pildă, un frumos roman de dragoste în *Proprietatea și posesiunea* și el are ca fundal o Germanie devastată de război. Pentru a scăpa de militărie, Erasmus și Cristian sunt trimiși de părinți la studii în Germania și ajung la Universitatea din Altfurt. Pretext bun pentru o proză realistă de a înfățișa o veche civilizație amenințată de dezastru. Erasmus, serios și solitar, asistă la cursurile de filosofie și, cum e și naratorul romanului, înregistrează totul cu exactitate: interioarele, stilurile arhitecturii, discuțiile din seminar, mișcarea străzii etc. Proza este, și sub acest aspect, substanțială și cei care cred că informația intelectuală din interiorul narațiunii ar fi parazită greșesc pentru că, fiind vorba de niște tineri instruiți sau dornici de a se instrui, elementele de cultură intră în preocupările lor. Cristian, fiul adorat, se îndrăgostește de fiica profesorului Faber, frumoasa și incoruptibila Elisabeth-Charlotte, și idila lor, cu prelungite momente de exaltare, este notată în amănunt. Cristian, aflat la prima lui experiență erotică (o experiență care îl eliberează într-o oarecare măsură de vechiul complex), îi povestește fratelui celui bun și înțelept emoțiile sale, iar fratele, îndrăgostit în secret de aceeași

Elisabeth-Charlotte, ascultă cu loialitate și suferă în tăcere. Drama sentimentală este urmărită, apoi, în orașul N. și în casa de vacanță a familiei. Apar situații inedite, cum ar fi gelozia aprigă a mamei și încercarea ei de a-și îndepărta rivala. Reușește. Elisabeth-Charlotte, nemaiputând suporta ura soacrei, acceptă sacrificiul și dispare. Romanul se încheie cu aceste plecări în lanț și cu sugestia că nici una din cele patru soluții n-a fost bună. Medeea, prin iubirea ei sugrumătoare, autoritară, și-a pierdut fiii și a provocat un șir de tragedii ireversibile. Romanul, substanțial, cu mult peste valoarea prozei din epocă, aduce în literatura română un tip nou de conflict și sondează, curajos, psihologia tulbură a unei vârste dificile: sfârșitul adolescenței și începutul tinereții.

Atmosfera, multilateralitatea și concentrarea acestui debutant de 19 ani te lasă gânditor. Este nostalgia spre culmile pe care nu le avem încă. Din complexul acestui debut de originală reviviscență modernă a lumii antice, un critic pripit s-ar grăbi să alcătuiască și o nouă formă de îndrumare și valorificare critică, să zicem pe tema împământării românești a miturilor eline...

D. CARACOSTEA

În mediile erudite s-au fabricat clasici „travestiți”. Pentru ca cineva să rădă de parodiarea Eladei, trebuie să cunoască pe Homer. Încât veselia e rezervată numai oamenilor de bibliotecă. P. Dumitriu a făcut ceva în felul lui Topîrceanu, alegându-și ca pretext pagini clasice. Pentru un începător chiar astfel de jocuri sunt scuzabile și tânărul nostru autor, care pare a avea o pregătire filosofică, promite.

G. CĂLINESCU

Incognito se află în aceeași linie cu Doctor Jivago, printre marile romane implicate în actualitatea fundamentală a acestui veac. Asemenea romancierilor de marcă, Petru Dumitriu are geniul Epicii.

PIERRE-HENRI SIMON

Petru Dumitriu este un fel de vizionar uriaș, capabil să asambleze vaste romane patetice, un pamfletar, un clarvăzător, o ființă nesătulă, a cărei vocație ar fi aceea de a traversa epoca noastră cu biciul în mână, dacă nu cu un exploziv, rătăcind lucid dintr-o țară în alta spre a smulge contemporanilor săi secretul adevărului.

LUCIEN GRUISSARD

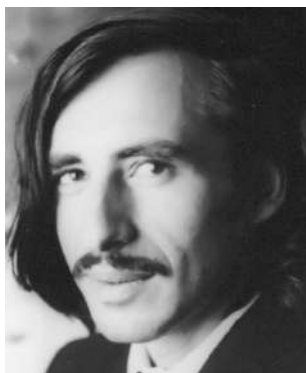
SCRIERI: *Euridice*. 8 proze, București, 1947; ed. (*Euridice*. 8 proze. *Preludiu la Electra*), București, 1991; *Dușmănie*, București, 1948; *Bijuterii de familie*, București, 1949; *Noaptea din iunie*, București, 1949; *O sută de kilometri*, București, 1949; *Primăvara lui șaptezeci și unu*,

București, 1950; *Wolfsjagd*, București, 1950; *Drum fără pulbere*, București, 1951; ed. 2, București, 1952; *Nuvela*, București, 1951; *Sărbătoare în zi de lucru*, București, 1951; *Dreptate*, București, 1952; *Prietenul Sava*, București, 1952; *Din tată în fiu*, București, 1953; *Povești adevărate*, București, 1953; *Despre viață și cărți*, București, 1954; *Pasărea furtunii*, București, 1954; ed. 2, București, 1955; *Pentru demnitatea și fericirea omului (Note dintr-o călătorie în Uniunea Sovietică)*, București, 1954; *Cronică de la câmpie*, București, 1955; *Focul nestins*, București, 1955; *Cronică de familie*, București, 1955; ed. I-III, București, 1956; ed. (*Les Boyards*), tr. Constantin Borănescu-Lahovary și Mariana Vitoreanu, Paris, 1956; ed. I-II, Paris, 1958-1959; ed. 2 (*Cronică de familie*), I-III, București, 1958; ed. 3, I-III, postfețe Nicolae Manolescu și Geo Șerban, București, 1993; *Aquarium*, București, 1956; *La ora 6* (în colaborare cu Sonia Filip), București, 1956; *Noi și neobarbarii*, București, 1957; *Romanticii* (în colaborare cu Sonia Filip), București, 1957; *Rendez-vous au Jugement Dernier*, Paris, 1961; ed. (*Ne întâlnim la Judecata de Apoi*), tr. Andriana Fianu, București, 1992; *Incognito*, Paris, 1962; ed. tr. Luminița Brăileanu și Delia Vasiliu, pref. Geo Șerban, București, 1993; *L'Extrême-Occident*, Paris, 1964; ed. tr. Luminița Brăileanu, pref. George Pruteanu, București, 1996; *Les Initiés*, Paris, 1966; *Le Sourire sarde*, Paris, 1967; *L'Homme aux yeux gris*, vol. I: *L'Homme aux yeux gris*, vol. II: *Retour à Milo*, vol. III: *Le Beau voyage*, Paris, 1968-1969; ed. (*Omul cu ochi suri*), I-III, tr. Magdalena Popescu, București, 1996; *Au Dieu inconnu*, Paris, 1979; *Zéro ou Le Point de départ*, Paris, 1981; ed. (*Zero sau Punctul plecării*), tr. Maria Vodă Căpușan și Horia Căpușan, București, 1992; *Comment ne pas L'aimer! Une lecture de l'Évangile selon Saint Marc*, Paris, 1981; *La Liberté*, Paris, 1983; *Mon semblable, mon frère*, Paris, 1983; *Walkie-Talkie. Marcher vers Dieu, parler à Dieu*, Paris, 1983; *Je n'ai d'autre bonheur que Toi. Essai de dévotion moderne*, Paris, 1984; *La Femme au miroir*, Paris, 1988; *Les Amours difficiles*, Lausanne, 1989; *La Moisson*, Paris, 1989; *Les Amours singulières*, Paris, 1990; *Proprietatea și posesiunea*, îngr. și pref. Geo Șerban, Cluj-Napoca, 1991; *Vârsta de aur sau Dulceața vieții (Memoriile lui Toto Istrati)*, îngr. și pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1999; *Opere*, I-III, îngr. Ecaterina Țarălungă, pref. Eugen Simion, București, 2004.

Repere bibliografice: D. Caracostea, *Critica debuturilor*, RFR, 1944, 3; Petru Comarnescu, *Scriitorul Petru Dumitriu sau De la neoclasicism la realismul antifascist*, UVR, 1945, 18; Călinescu, *Opere*, VII, 92-96, 863-870; S. Damian, *Încercări de analiză literară*, București, 1956, 93-101, 112-136; Crohmălniceanu, *Cronici*, 113-150; Georgescu, *Încercări*, I, 143-157, II, 187-193; Petroveanu, *Pagini*, 79-98, 211-237; Micu, *Romanul*, 221-263; Dosar Petru Dumitriu, APF, 1990, 1; Valeriu Cristea, *Un Procopiu din Cezarea al nomenclaturii*, CC, 1992, 3-4; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 78-84; Negoțescu,

Scriitori contemporani, 168–170, 510–512; Petraș, *Lit. rom.*, 7–16; Eugen Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, Iași, 1994; ed. 2, București, 1998; Ungureanu, *La vest*, I, 140–164; George Pruteanu, *Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu*, București, 1995; Radu Aldulescu, *Cel mai mare romancier român*, ALA, 1997, 356; Cosma, *Romanul*, II, 362–380; *Dicț. analitic*, I, 242–245; Alex. Ștefănescu, [Petru Dumitriu], RL, 1999, 18, 2001, 51–52, 2003, 35–36; Glodeanu, *Incursiuni*, 129–142; Grigurcu, *Amurgul*, 167–171; *Dicț. esențial*, 275–284; Simion, *Fragmente*, IV, 315–330, VI, 10–16; Manolescu, *Lista*, II, 93–105; Pavel Țugui, *Tinerețea lui Petru Dumitriu*, Cluj-Napoca, 2001; Negrici, *Comunism. Proza*, 123–129; *Remember Petru Dumitriu*, CC, 2003, 3–5 (număr special); Manolescu, *Istoria*, 965–970; Oana Soare, *Petru Dumitriu & Petru Dumitriu*, București, 2008; Popa, *Ist. lit.*, I, 483–484, 888–901, *passim*; Florescu, *Aristarc*, II, 90–107; Manolescu, *Enciclopedia*, 265–272. **E.S.**

DUMITRU, M. Ion
(26.IX.1947, Brătești,
j. Argeș),
poet, prozator,
traducător, editor.

Este fiul Corneliiei (n. Gheorghiu) și al lui Mihai Dumitru, preot. Urmează o școală de meserii la Șuici și la Curtea de Argeș (1961–1962), apoi învață la liceul din același oraș (1962–1966). După absolvire se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București, iar din 1967 la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”, secția critică de film și teatru, pe care îl va absolvi în 1971. Participă la cenaclul „Nicolae Labiș”, condus de Eugen Barbu. Între 1982 și 1988 beneficiază de o bursă de doctorat la Universitatea „Kiril și Metodiu” din Skopje (Macedonia). Ulterior, în calitate de cronicar teatral, va susține rubrici permanente și va avea colaborări la mai multe periodice. În 1991 înființează Editura Orient–Occident, publicând mai ales carte de poezie, iar în 1997 fondează, împreună cu soția sa, Carolina Ilica, Academia Internațională Orient–Occident, care organizează anual Festivalul Internațional Noptile de Poezie de la Curtea de Argeș, ale cărui antologii de versuri **D.** le editează. Debutează în 1960 într-un ziar local,

iar poezie și proză publică în „Gazeta literară” și în „Luceafărul”. Debutul editorial are loc în 1967 cu volumul *Iadeș*. A fost distins cu Premiul Asociației din București a Uniunii Scriitorilor (1972, 1983), cu Premiul Uniunii Scriitorilor și al Uniunii Traducătorilor din Macedonia (1982, 1986, 1989, 1991), Premiul Scriitorilor și Artiștilor Greci (1998) ș.a. Este membru al unor asociații și academii din țară și de peste hotare. A optat pentru o semnătură identică cu numele din catalogul școlar.

Temele și tonalitatea poeziei lui **D.** se conturează încă de la începutul carierei sale. Autor cu un debut precoce – volumul *Iadeș* adună versuri scrise între 14 și 17 ani –, **D.** menține multă vreme în lirica sa un anume teribilism juvenil și o preocupare constantă pentru efectele lexicale și stilistice. Poetul are gustul imaginii șocante și al asocierilor aleatorii de cuvinte, mizând pe incongruențe și pe coliziunea planurilor reprezentării. În cazul său, critica a vorbit despre suprarrealism sau despre manierism (Ion Pop), despre balcanism (Marian Popa), dar și despre expresionismul unei poezii care, în esență, are o factură tradiționalistă (Mircea Iorgulescu). Dificultatea clasificării nu ține de abundența acestei lirici, ci mai degrabă de o nelimperezire a sensurilor sale. Astfel, „vânătoarea”, adevărat mit personal, temă recurentă și în proza lui **D.**, capătă semnificații diverse, neordonate de vreo viziune. Uneori e vânătoarea interioară, metaforă transparentă a unei căutări a sinelui; alteori o alegorie a actului scrierii, precum în *Fals tratat de vânătoare* (1973), care speculează intertextual o relație cu textul omonim al lui A.I. Odobescu, pentru a face din ritualul vânătoriei simbolul unei rătăcirii fără scop în spațiul formelor. Vânătoarea poate fi și un semn al situării ambigue între afirmare și negare („S-afirmi, să negi: vechi joc de vânătoare”) sau doar un simplu pretext pentru a introduce spații și animale exotice în cadrul unor scenarii mitice. O serie de poeme din *Vânătorile* (1981), ale căror titluri sunt construite pe structura *Vânătorile de.../Vânătorile cu...* („de prietenie”, „de înviere”, „de o clipă”, „de sărbătoare”, „de casă”, „de iarnă”, „de întristare”, „cu mâinile amândouă” etc.) imaginează vânătoarea ca „însoțire” între urmăritor și urmărit: o „însoțire” în creștere ori în pierdere, în bucurie, în anotimp etc., făcând din ea cadrul unei succesiuni naturale a vieților și a generațiilor. În câteva poeme din volumul *Ioan metafora* (1986), reluat în 1997 cu titlul, și mai explicit,

Evangelia după Ioan Metafora, D. sugerează că o asemenea abundență metaforică ar ține de o retorică „sublimă” care potențează și suprimă în același timp valoarea cuvintelor, o retorică a „florilor ofilite” („Ce dor mi se făcuse de tine, Io/ Ioan Botezătorul Ioan,/ Ioan scărarul Ioan, Ioan Fără Țară Ioan,/ Ioan cel Groaznic Ioan,/ Ioan Lumina Lumii Ioan [...] / Îți aduceam flori ofilite în mâini”). Izbutite cu adevărat sunt câteva texte din două cicluri „balcanice” (*Noile balcanice* și *Vânătorile*), incluse în antologia *Vânătorile*, unde expresia se simplifică și aleatoriul asocierilor scade. Lui D. îi reușesc efecte de fină estetizare, cu irizări barbiene („S-a-mpurpurat pe drum fecioara-fragă/ Visând un pom cu șoareci, ros în fruct”), unele reprezentări ale plăcerii erotice („Coteț cu ornament – găinile fecioare/ Așteaptă craii șubrezi înfășurați în vulpe”), ale unei leneviri orientale („Voi sta ascuns cu lene pe burta de caic”; „Mă lăfăiam cu vizantin dichis”) ori ale unor răsfături levantine ale simțurilor („Din morți când iese luna voi dășăua șalvarii/ Și-n goliciunea vie voi sta în floarea ierbii”). La începutul anilor '70 poetul a scris și două volume pe linia propagandei comuniste, cu versuri închinete patriei și partidului: *Poezii de douăzeci de ani* (*Covor românesc*) (1972) și *Imnuri* (1974). Cât despre prozele și romanele lui D., cele mai multe sunt apropiate de specia poemului în proză: o proză de stare în *Paștele cailor* (1970, publicat mai târziu cu titlul *Ultimul Aber*), o proză mitică și fabuloasă, uneori pe tiparul basmului, în *Vânătoare de tigri în Sakartvelo* (1976), o proză fantastică în *Babilonul* (1981), miniromane de mister în ciclul *Logodnicul Ioan* din *Elfi la Brusa* (1979). D. a scris, de asemenea, texte de notație frustă a cotidianului, în formula reportajului, precum și literatură pentru copii (*Farfurii zburătoare*, 1969, *Sir și Elixir*, 1973, *Meteoritul care a uitat să cadă*, 1977 ș.a.). Traducător prodigios (cca 150 de titluri), D. a editat și a transpus, singur sau în colaborare, din poezia și proza română contemporană, dar mai ales din poezi ai spațiului balcanic (macedoneni, sârbi, bosniaci, muntenegreni, turci etc.), precum și din afara acestuia (armeni, georgieni, chinezi, spanioli), activitate recompensată cu numeroase premii decernate în țară și peste hotare.

SCRIERI: *Iadeș*, București, 1967; *Vânătorile*, București, 1969; *Farfurii zburătoare*, București, 1969; *Balcanice. 100 balade*, București, 1970; *Paștele cailor*, București, 1970; *Templul otrăvii*, București, 1970; *Poezii de douăzeci de*

ani (*Covor românesc*), București, 1972; *Povestea minunatelor călătorii*, București, 1972; *Fals tratat de vânătoare*, București, 1973; *Orgolii* (1968–1973), București, 1973; *Sir și Elixir*, Iași, 1973; *Culoare și aromă. Melanholii*, București, 1974; *Imnuri*, București, 1974; *Vânătoare de tigri în Sakartvelo*, București, 1976; *Meteoritul care a uitat să cadă*, București, 1977; *Elfi la Brusa*, București, 1979; *Babilonul*, București, 1981; *Vânătorile*, postfață Al. Condeescu, București, 1981; *Scribul și închipuirea*, București, 1984; ed. București, 2009; *Ioan Metafora*, București, 1986; ed. (*Evangelia după Ioan Metafora*), București, 1997; *Faraonul*, București, 1996; *Diavolul la Sfântul Ștefan*, București, 1998; *Faraonul* (*fragmente din secolul XX*), Iași, 2002; *Drumul pierdut*, București, 2005; *În orașul Farniente*, București, 2005; *La gurile râului*, I–II, Curtea de Argeș, 2012. **Antologii:** *Antologia poeziei gruzine* (*sec. XII–XIX*), îngr. trad., pref. Marcel Petrișor, București, 1974; *Antologia poeziei chineze*, I, tr. Liu Yu-Giu, pref. Mihaela Guga, București, 1980 (în colaborare cu Liu Yu-Giu); ed. I–II, București, 1996 (în colaborare cu Liu Yu-Giu); *Lingurița de aur. Antologia poeziei din Republica Moldova*, pref. edit., Skopje, 1993. **Traduceri:** Blaje Koneski, *Poeme*, pref. Dinu Flămând, București, 1975; Besiki [Besarion Gabașvili], *Oștile tristeții*, pref. Fanny Djindjhasvili, postfață Dinu Flămând, Iași, 1977; *Antologie de poezie armeană clasică și contemporană*, îngr. și pref. Sergiu Selian, București, 1981 (în colaborare cu H. Grănescu și Carolina Ilica); Moris Pothișvili, *Pasărea meditației*, Iași, 1981; Ante Popovski, *Macii*, București, 1981; Mihail Rengiov, *Poezia și Fluturile*, București, 1981, *Intrarea în Ierusalim*, București, 1996; Radovan Pavlovski, *Maya*, București, 1981; *Poezii romantice georgieni*, pref. Marcel Petrișor, București, 1985; Petre Andreievski, *Deniția. Laude și plângeri*, București, 1985; Taško Gheorghievski, *Sămânța neagră*, București, 1986 (în colaborare cu Carolina Ilica), *Calul roșu*, București, 1997; Petar Boškovski, *Așternutul de spini*, Cluj-Napoca, 1987 (în colaborare cu Carolina Ilica); *Falanga. Lirică macedoneană*, pref. trad., Chișinău, 1990 (în colaborare cu Carolina Ilica); Dimitris P. Kraniotis, *Dune*, București, 2007; Edvino Ugolini, *Poezii risipite*, București, 2012 (în colaborare cu Carolina Ilica).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poezie*, CNT, 1968, 19; Dumitru Micu, „*Vânătorile*”, RL, 1969, 21; Magdalena Popescu, „*Vânătorile*”, RL, 1969, 27; Dan Laurențiu, „*Vânătorile*”, LCF, 1969, 51; Popa, *Modele*, 256–259; Tudor, *Pretexte*, 238–241; Cristea, *Un an*, 226–230; Ungheanu, *Arhipelag*, 218–220; Piru, *Poezia*, II, 413–418; Barbu, *O ist.*, I, 143–148; Raicu, *Critica*, 375–379; Iorgulescu, *Scriitori*, 60–62; Grigurcu, *Poeți*, 494–499; Papahagi, *Interpretări*, 144–148; *Dicț. scriit. rom.*, II, 194–196; Paul Dugneanu, *Al doilea val. Generația Hyperion. Poezia anilor '70*, I, București, 2001, 95–122; Popa, *Ist. lit.*, II, 457–459.

L.Td.

DUNĂ, Teodor (6.III.1981, Tâncăbești, j. Ilfov), poet. Este fiul Monicăi Dună (n. Neagu), profesoară de limba latină, și al lui Ion Dună, critic și istoric literar, profesor de literatura română. Urmează clasele primare în satul natal (1988–1992), cele gimnaziale la Colegiul Național „Ion Creangă” din București (1992–1996), iar liceul la Colegiul Național „Mihai Viteazul” (1996–2000). Devine student la Facultatea de Litere a Universității din București, al cărei absolvent va fi în 2004. Își continuă studiile cu un masterat de literatură contemporană în cadrul aceleiași facultăți (2004–2005). Între 2007 și 2009 a fost redactor la revista „Cuvântul”, iar din 2011 este redactor la Editura Tracus Arte din București. Debutază cu poezie în revista „Poesis” (2000). A mai colaborat la „România literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Euphorion”, „Convorbiri literare” ș.a. Pentru volumul de versuri *Trenul de treieșunu februarie* a fost distins cu Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Prima, acordat de Memorialul Ipotești (2002).

Încă de la volumul de debut **D.** s-a impus drept una din vocile importante ale generației două-miiste. Poezia lui pune în act nu atât nevoia de ruptură, evidentă la colegii de generație, ci asimilarea unor poetici anterioare. Nichita Stănescu, Marin Sorescu sau Mircea Ivănescu sunt nume invocate de receptarea critică, însă presiunea cea mai vizibilă o exercită modelul neoexpresionist din anii '90 ai secolului trecut. **D.** se revendică de la imaginarul lui Cristian Popescu atât în plan tematic, prin configurarea unei istorii apocrife a familiei, în care banalul cotidian se amestecă până la indistinție cu oniricul, cât și în plan formal, prin aspectul cvasinativ al discursului. În schimb, de la Ioan Es. Pop se preiau (până la asimilarea unor sintagme sau scenarii lirice) predilecția pentru spațiile claustre și relația convulsivă a personajului liric cu exterioritatea. Specificitatea constă însă în raportul contradictoriu dintre gravitatea imaginarului, grevat de problematica morții, și discursivitatea formulei poetice. „Nonșalanța oralității” (Al. Cistelean), manifestă în permanenta dispută fantasmatică cu exteriorul și cu sine, e pusă în slujba vizionarismului neoexpresionist. De aici jocul complex dintre tragic și comic, dintre tranzitiv și reflexiv, dintre registrul înalt și cel prozaic. Poezia lui **D.** e lipsită de mutații majore în volumele următoare. Indecizia temporală transpusă într-o instabilitate existențială, dispariția frontierelor dintre viață și moarte,

precum și asumarea într-o notă burlescă a unor episoade biblice exemplare sunt doar câteva dintre elementele care ilustrează predispoziția metafizică a liricii lui. Mizând pe discursivitate în defavoarea figurilor de stil și pe omogenitatea proiectului în dauna pieselor individuale, **D.** compune o suită de parabole cu substrat vizionar. De aici și abundența scenariilor simbolice, în care cele mai nesemnificative gesturi cotidiene sunt transpuse în adevărate ritualuri inițiatice. Dinamica existenței familiale e redusă la câteva gesturi fondatoare, proiectate, prin repetiție, într-un cadru oniric: „mama se îmbrăca în mireasă ori de câte ori venea noaptea”; „s-a trezit bunicul în mijlocul nopții/ și a început să taie toți copacii”. Comportamentul nu e radical distinct de cel al personajelor biblice, care populează până la saturație intertextuală discursul poetic. În acest „spațiu al intermundiilor și al licențelor temporale” (Ștefania Mincu), eul liric însuși pare să proceseze realitatea dintr-o „perspectivă postumă”. De aceea, fie că e vorba de fenomene naturale sau de evenimente sociale (poemul *zăpezile* trimite la Revoluția din 1989), toate se încarcă de conotații apocaliptice. Câteva poeme din deschiderea volumului de debut reiau, la persoana întâi, parabola cristică a învierii doar pentru a o răsturna în farsă: „câteodată trei zile înseamnă mult/ poate n-a trecut nici una cu siguranță vor trece toate și el va veni/ să mă dezgroape [...] dar acum e liniște îmi spun că trei zile pot trece foarte greu/ și la ce bun să mai deschid ochii/ și număr a pustiu/ din ce în ce mai rar/ ca un clopot/ unu/ unu/ unu” (*unu*). Versurile din *Catafazii* (2005) și *de-a viul* (2010) recondiționează până la autopastisă retorica și imaginarul întâlnite anterior. Preocuparea tot mai accentuată pentru caligrafia neoexpresionistă în detrimentul încărcăturii existențiale e evidentă în contragerile tematice din *Catafazii*, unde poetul speculează din unghiuri diferite un număr limitat de simboluri. Deși motivate prin aluzia la simptomele catafaziei, repetițiile stilistice trădează alunecarea poeziei lui **D.** în manierism. O evadare măcar parțială din mecanica neoexpresionistă e de regăsit în volumul *de-a viul*. Chiar dacă preocuparea pentru subiectele sumbre rămâne aceeași (ciclul *destrupări* e ilustrativ), o notă de (auto)ironie începe să însoțească subtil discursul principal. Poemul *înverzirea* imaginează o apocalipsă întoarsă, în care „destrupării” sărbătorească împreună cu cei vii regenerarea biologică: „înfașurați de ierburi, ies din pământul reavăn toți/

destrupații/ ca dansatoarele goale și împletite în bare de fier,/ urcă prinși de ierburi destrupații”. *de-a viul*, poemul titular, celebrează, în descendența imagisticii impetuoase și aurale a lui Nichita Stănescu, recuperarea unui „eu înspăimântător de viu”. Meritul central al versurilor de acum constă în sugerarea unui paradoxal expresionism solar, în care gravitatea viziunii e contrabalansată de o recuzită imaginară stenică. La decorul „mortului-viu” care se confesează în poeme iau parte marea, pădurea, „orașul de sare”, patul „înverzit” – semn că percepția subiectivă a lumii se extinde asupra unor orizonturi puțin explorate mai înainte. Aici se recapitulează însă și câteva dintre deficiențele de construcție ale cărților anterioare: diluarea discursivă prin redundanța simbolurilor, supralicitarea livrescă, transparența referințelor intertextuale.

SCRIERI: *Trenul de treieșunu februarie*, pref. Mircea Ivănescu, București, 2002; *Catafazii*, București, 2005; *de-a viul*, București, 2010.

Repede bibliografice: Octavian Soviany, *Jocul cu noaptea*, LCF, 2003, 4–5; Cistelean, *Al doilea top*, 105–108; Cristea-Enache, *București*, 593–598; Teodora Dumitru, *La două degete sub piele*, CLT, 2006, 8; Cosmin Ciotloș, *Un creator de limbaj*, RL, 2006, 13; Andrei Terian, [*Teodor Dună*], CLT, 2006, 42, RL, 2010, 11; Ștefania Mincu, *Douămiismul poetic românesc*, Constanța, 2007, 109–114; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, 329–333; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 107–110; Alexandru Matei, *Poetica locuirii*, DMT, 2010, 47; Cezar Gheorghe, *Trupul înverzit*, OC, 2010, 262; Adina Dinițoiu, *Poezia ca forță de mișcare*, OC, 2010, 262; Paul Cernat, *De-a poezia*, „22”, 2010, 1051; Rita Chirlian, *Anestezice*, E, 2010, 5–6; Adriana Stan, *Diferență și repetiție*, VTRA, 2010, 5–6; Irina Georgescu, *Jocul de-a viul*, OC, 2010, 279; Soviany, *Cinci decenii*, II, 167–169. **AL.G.**

DUNĂREA DE JOS, revistă care a apărut la Galați, lunar, între 7 septembrie 1908 și 15 august 1910, cu un ultim număr pe 1 martie 1912, sub auspiciile Societății de Gimnastică, Tir, Scrimă și Muzică Sentinela Română. Deviza comună: „Mens sana in corpore sano”. Membrii acestei societăți fac parte și din Cercul cultural. De la numărul 1 din 1909 apare sub egida Cercului Literar-cultural Dunărea de Jos, cu subtitlul „Revistă literară-culturală”. Publicația va fi continuată, în mai–noiembrie 1919, de „Dunărea”, condusă, ca și **D.J.**, în primul rând de C.Z. Buzdugan. În articolul intitulat *Descentralizare*, acesta susține necesitatea ca provincia „să-și cucerească și ea dreptul la o viață literară și culturală proprie”, apreciind ulterior că revista este dedicată celor

„cărora nu le repugnă propășirea prin cultură a maselor populare”, propășire ce trebuie „stimulată prin înrăurirea curentelor cultural-poporaniste ce se formează în jurul unor publicații ca «Viața românească» și altele” (*Partizanii descentralizării*). Printre rubricile permanente se numără „Mișcarea culturală”, „Bibliografii”, „Recenzii”, „Revista generală”, „Mișcarea literară și de idei”, „Cărți și reviste”, „Știri și fapte”, „Cronica teatrală, științifică, politică”, „Din literatura străină”. Prin temele abordate și prin literatura tipărită, publicația își menține, în tot cursul apariției, orientarea tradiționalist-autohtonistă. Numărul din noiembrie 1909 consemnează, astfel, prezența lui D. Anghel, Cincinat Pavelescu, E. Lovinescu, I. Minulescu la prima șezătoare literară a Societății Scriitorilor Români, desfășurată la Galați sub președinția lui Mihail Sadoveanu, al cărui discurs, *Scriitorii tineri înaintea publicului românesc*, este reprodus. Împlinirea a douăzeci de ani de la moartea lui M. Eminescu este comemorată printr-un număr omagial (10/1909), sub îngrijirea lui Al. Bădescu și C.Z. Buzdugan. Colaborează cu poezie C.Z. Buzdugan, Corneliu Botez, George Angelescu, Teodora Crețescu, Mihai Adam, Ion Drăgănescu, George G. Orleanu (G. Cinaru), Emil Maur, Claudia Millian, Radu D. Rosetti. Proza este semnată de Gr. Crețescu, Jean Bart (*Scrisori din război*), M. Brateș, Claudia Millian. Articolele dedicate unor scriitori români sau străini, reflectând gustul pentru valori clasice și tradiționale, aparțin lui M. Sadoveanu, Gh. Forțu, Iosif Nădejde, G.N. Munteanu, Al. Chirițescu. În articolul *Cum scriau clasicii noștri* G.G. Orleanu identifică modelul piesei *Muza de la Burdujani* de C. Negruzzi în *La Sapho de Quimpercorentin* de Théodor Leclercq; tot el publică versurile lui M. Kogălniceanu *Când la Sfântul paraclis*, descoperite la mănăstirea Văratec. C.Z. Buzdugan semnează mai multe eseuri, între care *Poezia feminină*, despre scriitoarele Carmen Sylva, Elena Farago (Fatma), Maria Baiulescu, Natalia Iosif, Riria (Coralia Xenopol), Maria Mavrodin, Maria Cunțan, și *Scrierile doamnei Sofia Nădejde*. I.C. Beldie abordează într-un studiu literatura epitaforilor, iar Elisa C.Z. Buzdugan „pesimismul lui Ibsen”. La rubrica „Cronica” Duiliu Zamfirescu, cel „care pretinde că se trage din împărații bizantini”, este sancționat pentru „ieșirea împotriva poporanismului” prin atacul „contra lui Coșbuc și Goga”. Literatura străină este ilustrată prin traduceri din Corneille (*Cid*, 10/1909), Shakespeare (*Macbeth*, 5/1910), Lenau, La Rochefoucauld. Ca și „Gazeta

săteanului”, **D.J.** propune, alături de articole de cultură, și numeroase informații practice de interes pentru locuitorii din mediul rural. Alți colaboratori: Elena Farago, C. Ramură (C.A. Teodoru), H. Sanielevici, D.V. Țoni, Constantin Graur, I. Nisipeanu, Christea N. Dimitrescu (Cridim), Pavel I. Papadopol, Zamfir C. Arbore, Ioan Băjescu-Oardă. **C.A.**

DUNĂREANU, Nicolae (29.VIII.1881, Galați – 17.X.1973, București), prozator. Pavel Perju, zis Dunăreanu, mecanic-șef în Marina Militară, de loc din județul Tutova, și Emilia (n. Zender), de asemenea fiica unui mecanic de marină, sunt părinții lui **D.** Urmează școala primară și câteva clase de gimnaziu în orașul natal, transferându-se apoi la Iași, unde va fi coleg de clasă cu N.N. Beldiceanu, de care îl va lega o durabilă prietenie. Prin intermediul acestuia îl cunoaște pe Mihail Sadoveanu. Lipsa de mijloace materiale îl obligă să se retragă de la liceu. Pleacă la București, prin 1900 locuiește, pentru un timp, împreună cu Sadoveanu, începe să lucreze și își va completa studiile liceale în particular. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Capitală și în 1903 trece examenul de licență. Concomitent, urmează cursurile unei școli „de tir și gimnastică” și pe cele ale Seminarului Pedagogic Universitar din Iași, devenind profesor de gimnastică. Suplinitor mai întâi la gimnaziul din Huși, se mută la Dorohoi, apoi la Alexandria. Dar nu pierde contactul cu cercurile literare din București, dând fuga, de câte ori avea prilejul, pentru a se întâlni cu Sadoveanu, Al. Antemireanu, I. Adam, Ion Costin ș.a. În 1909 funcționa ca magistrat stagiar la Drânceni, însă va renunța la o carieră spre care nu îl atrăgea nimic. O vreme s-a imbarcat, potrivit propriilor mărturisiri, pe o navă comercială. Subjugat însă de farmecul Dunării și, mai ales, de al Deltei, obține un post de profesor la Tulcea, unde va locui, cu intermitențe, până după Primul Război Mondial. Tot aici îl cunoaște pe scriitorul rus V.G. Korolenko. Va fi rănit grav în timpul luptelor de la Mărășești. Din 1920 este pentru o perioadă de timp șeful serviciului activității extrașcolare din Directoratul Instrucțiunii Publice al Basarabiei, după care se va stabili la București. Cât a stat la Chișinău, a scos, împreună cu Liviu Marian, gazeta „Renașterea Moldovei” (1920–1921) și a fost redactor la „Soarele” (1921–1922). Cu același prieten alcătuiește creștomația *Prozatorii noștri* (I–II, 1921), tradusă concomitent în rusește. Debutase, pe cât se pare, cu

versuri în „Galații” lui Timoleon Nebunelli înainte de 1900. Frecventând mediile artistice și cafenelele bucureștene, începe să colaboreze, cum făceau și partenerii săi de discuții, la gazetele și revistele epocii. Proza lui, oarecum neobișnuită, este influențată, probabil, de lecturi din opera unor scriitori ruși citați, atunci, nu numai de el (Lev Tolstoi, V.G. Korolenko, Maxim Gorki), de asemenea de scrierile lui Victor Crășescu sau Jean Bart (era comandantul tatălui său), la care, cu siguranță, se adaugă înrăurirea, mereu vizibilă în alegerea temelor și într-o anumită atmosferă a narațiunii, a literaturii lui Mihail Sadoveanu. Schițe, povestiri și nuvele, dar și versuri de factură sămănătoristă îi sunt tipărite în „Adevărul”, „Arta” (Iași), „Ancora” (Galați), „Sămănătorul”, „Făt-Frumos” (Bârlad), „Dobrogea jună” (și „Dobrogea literară”), „Convorbiri critice”, „Foaia ilustrată” (Budapesta), „Ramuri”, „Ecoul Tulcei”, „Minerva literară ilustrată”, „Lupta” (Tulcea), „Flacăra”, „Bucovina” (Cernăuți), „Sburătorul”, „Școala Basarabiei” (Chișinău), „Universul literar și artistic”, „Pagini basarabene”, „Curentul”, „Gazeta literară”, „Viața românească” și încă multe altele din Arad, Blaj, Botoșani, Chișinău, Craiova, Dorohoi. Prima carte, *Chinuții. Nuvele și schițe din viața de port*, îi apare în 1907. Urmează *Răsplata* (1908), *Nuvele și schițe* (1909) ș.a. până la izbucnirea războiului. Ulterior absorbit poate de preocupările profesionale, scrie și publică tot mai rar. *Vremuri cernite* (1920) însumează însemnări de călătorie și impresii din Basarabia, iar în *Nădejdi spulberate* (1928) face o selecție din nuvele și amintiri mai vechi. A tradus din proza lui N.V. Gogol, A.P. Cehov și V.G. Korolenko. La București și Craiova, teatrele naționale au pus în scenă traduceri ale lui din *Revizorul* (1909) de Gogol, *Cererea în căsătorie* (1909) și *Aniversarea* (1912) de Cehov.

Proza lui **D.** este circumscrisă unui spațiu bine determinat, acela al Dunării de Jos și, în primul rând, al Deltei. În întâii ani ai secolului al XX-lea era un teritoriu pitoresc, chiar exotic, încă necunoscut, presărat de locuri pustii, canale, ghioluri, insule și păduri, în care oamenii pătrundeau cu dificultate. Scriitorul l-a străbătut singur sau împreună cu prietenii de vânătoare – Mihail Sadoveanu, Al. Cazaban ș.a., intrând în contact direct cu oameni și cu stări de lucru insolite. Viziunea lui este una realistă, directă, irigată de înțelegere, de simpatie, de o percepție a frământărilor sufletești doar aparent lipsită de adâncime. Unele personaje ale

nuvelor din cărți precum *Chinuții* sau *Răsplata*, un Ion Picioară, nefericitul adolescent Lavrenție sau hamalul Vulpe, sunt „oameni sărmani”, cu „nădejile spulberate”, împovărați de destin, condamnați să fie înfrânți. Indiferența celor din jur, relațiile sociale văduvite de compasiune, de comunicare sau, în cazul cuplului Vania – Duniașa (din nuvela *Vania*), prejudecățile religioase se dovedesc necruțătoare. Alții, însingurați, aflați în pragul revoltei sau bântuiți de violență, trăind în situații deseori fără ieșire, încearcă să se opună, dar obstacolele ridicate de cei din jurul lor ori de un mediu natural vrăjmaș – viclenia apelor Dunării, furtunile și forța copleșitoare a mării – sunt de netrecut. Totul e relatat cu un remarcabil simț al proporțiilor și al culorii, într-un ritm al povestirii aproape întotdeauna supraviețuitor. Cu nuvela *Cantonul lui Macrea D.* obține o adevărată performanță de construcție tensionată și de suspans. Descrierea canalelor tainice, a locurilor întunecate, cețoase, a stuărișurilor nesfârșite, bântuite de sălbăticiuni, fără a prisosi, intervine de câte ori desfășurarea textului o pretinde, sprijinită de amănuntul relevant. Iar modul de a vorbi al personajelor, dialogurile spontane, rezumându-se la esențial, contribuie eficient la refacerea unei atmosfere cu totul particulare. Nu-i mai puțin adevărat că o discretă, dar prezentă uniformitate planează peste narațiuni, provenită, poate, din sfera prea restrânsă a datelor de viață, a evenimentelor sau chiar a elementelor de peisaj selectate. De aici, și o monotonie a procedeelelor stilistice, o impresie de repetare, de autocitare care, fără îndoială, există, dar nu domină o literatură ce nu pare datată, nu se refuză lecturii.

SCRIERI: *Chinuții*. Nuvele și schițe din viața de port, București, 1907; *Răsplata*, București, 1908; *Nuvele și schițe*, București, [1909]; *Din negura vieții*, București, [1912]; *Din împărăția stufului*, București, [1914]; *Vremuri cernite. Călătorind prin Basarabia*, Chișinău, 1920; *Nădejdi spulberate*, Chișinău, 1928; *Nuvele și schițe*, București, 1952; *Oameni și fapte*, pref. Demostene Botez, București, 1961; *Frumoasa Paulină*, București, 1972. **Antologii:** *Prozatorii noștri*, I–II, Chișinău, 1921 (în colaborare cu Liviu Marian). **Traduceri:** A.P. Cehov, *Nuvele alese*, București, 1908, *Nuvele*, București, 1910 (în colaborare cu A. Morozov); N.V. Gogol, *Poveste. Pentru ce s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nichiforovici*, București, 1909, *Revizorul*, București, 1909; V.G. Korolenko, *Visul lui Macar*, București [1912].

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, [*Cronici literare*], CVC, 1907, 8–9, 1909, 4; N. Iorga, [*Cronică*

literară], NRL, 1910, 2; G. Ibrăileanu, „*Din negura vieții*”, VR, 1912, 3; Chendi, *Pagini*, 411; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 408, V, 60–61; Lovinescu, *Opere*, IX, 108; Anestin, *Schiță*, 101, 104; Predescu, *Encicl.*, 297; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 566, *Ist. lit.* (1982), 638; Vianu, *Opere*, V, 184–185; Sadoveanu, *Opere*, XVI, 538; Tatiana Nicolescu, *Opera lui Gogol în România*, București, 1959, 65–66; Baconsky, *Marginalii*, 175–178; Camil Baltazar, *Oameni și fapte*, GL, 1962, 17; Ciopraga, *Lit. rom.*, 547–548; Micu, *Început*, 262–264; Sorin Titel, „*Frumoasa Paulină*”, RL, 1972, 11; Al. Raicu, *Nicolae Dunăreanu*, LCF, 1973, 43; Corbea-Florescu, *Biografii*, II, 230–238; Carianopol, *Scriitori*, II, 62–70; *Dicț. scriit. rom.*, II, 196–197. **R.Z.**

DUNĂREANU, Ovidiu (pseudonim al lui Ovidiu Petcu; 21.II.1950, Arad), prozator, publicist. Este fiul Angelei (n. Banu) și al lui Stan Petcu, subofițer de grăniceri, epurat de comuniști din armată, lucrând apoi în contabilitate. Copilăria și-o petrece în satul Ostrov, pe malul Dunării. Absolvă Liceul Teoretic din Ostrov (1967) și Facultatea de Filologie, secția biblioteconomie, a Universității din București (1971). Va fi bibliograf principal la Biblioteca Județeană Constanța (1971–1990), redactor (1990–1999), redactor-șef adjunct (1999–2002) și redactor-șef (2002–2003) al revistei „Tomis” din Constanța, din octombrie 2003 redactor-șef la revista „Ex Ponto”, iar din iunie 2012 director al Editurii Ex Ponto. Debutează în 1970, la „Luceafărul”, cu povestirea *Herghelia*, în cadrul rubricii „Cei mai tineri autori”, când Ștefan Bănulescu și Sânziana Pop îi fixează și pseudonimul literar. Se numără printre câștigătorii celei de-a patra ediții a concursului de debut al Editurii Eminescu, fiind prezent editorial cu un grupaj de proze scurte intitulat *Grădina lui Ieronim* în deschiderea volumului colectiv *Preludii epice* (1990); primul volum individual este *Cu bucuria în suflet*, apărut în 1995. Mai colaborează la „Suplimentul literar-artistic al «Tineretului liber»”, „ArtPanorama”, „Observator” și „Archenoah” din München, „Literatura și arta” și „Limba română” din Chișinău, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Hyperion”, „Bucureștiul literar și artistic” ș.a. A fost președinte al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor (2005–2009). I s-au acordat Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor (1995, 2003, 2005), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) ș.a.

Întreaga activitate a lui **D.** este dedicată spațiului dobrogean. Paginile din volumul *Cu bucuria în suflet* reprezintă nucleul din care se vor desprinde

narațiunile lui ficționale. Fiind, aparent, o culegere de reportaje, însemnări de călătorie, eseuri, mici texte memorialistice, cartea își dezvăluie gradat coerența. Dacă *Priveliștile dobrogene* ale lui Mihail Sadoveanu fixau în memoria culturală nordul dobrogean, cu lumea lipovenilor, a marilor lacuri, a Deltei și a munților hercinici, **D.** explorează spațiul Dobrogei de sud-vest, de pe malul Dunării, pe care îl va numi într-un interviu „comitatul său literar”. Păcuiul lui Soare, Ostrov, Esichioi, Alamaș, Cerchez, Urluia, dar și Histria sau Constanța sunt reperele unei geografii care, treptat, depășește contururile obiective și migrează către fabulos, legendar. Dacă informațiile geografice, istorice, etnografice încheagă un spațiu amestecat, cu etnii diferite, cu un trecut tulbure, supus unui provizorat politic permanent, tonul nostalgic provenit din atașamentul autorului față de lumea copilăriei sale începe să capete prioritate. Textele se mută din registrul jurnalistic sau epic în cel liric, reportajul devine poem în proză, cu o mare densitate și plasticitate a imaginilor. Autorul descoperă permanent semne ale vechimii, un spațiu-palimpsest, în care caută „Dobrogea eternă”, ceea ce ar face posibil accesul la „sâmburele inefabil al lucrurilor”. **D.** colecționează mici întâmplări stranii, notează conștiințios credințe, ritualuri ale locului, colaționează legende, superstiții, pe care le montează într-un cadru care nu rămâne unul strict realist. Cartea atrage atenția și prin virtuozitatea stilistică, autorul ei fiind un orfevru, așezând minuțios fiecare cuvânt la locul lui și păstrând specificul lexical al lumii descrise. Fraza este densă, trădând nu spontaneitate, ci o disciplină care îl desparte de Fănuș Neagu, în a cărui familie stilistică a fost plasat insistent. Povestirile din *Întâmplări din anul șarpelui* (2003) provin în mod direct, uneori până la preluarea ca atare a unor pasaje, alteori prin dezvoltarea unor mici nuclee epice, din prima carte a autorului. Diferența constă în convenția tranșant ficțională. Spațiul este același, „lumea apelor”, a ostroavelor, cu potențialul ei magic. Autorul intră astfel în tradiția unor prozatori precum V. Voiculescu sau Ștefan Bănuțescu. Atmosfera este de fiecare dată marcată de încordare, de mister. În *Mânzul* Tudor Fermecatu decide să vâneze un mânz alb, care e de fapt o nălucă. În *Soare topit* firul epic e continuat: despre un armăsar alb care iese ca un duh din apă se crede că ar strânge în el

toate sufletele înecaților. În *Vaporul de la amiază* există o ambarcațiune care nu se vede, care apare subit, neprevăzut, învăluită într-o pâclă luminoasă, mirosind a flori de sălcioară, având pe punte zeci de cupluri de tinere mirese și feciori; e o imagine a tinereților pierdute. În *Năluci fulgerând inserarea* doi săteni se țin de rivali din cauza unei femei care se scaldă în Dunăre când se lasă seara și dispare în adâncuri, paralizând toată suflarea apelor, pe pescari mai ales, care iscă legende despre ea, considerând-o o nălucă, o „faraoncă”. Prozele nu au un final decis, ci unul poetic. Lumea satului este mereu perturbată de mici evenimente care sparg poijghița normalității. Proza cea mai elaborată și cea mai întinsă, care dă titlul volumului, e o colecție de astfel de întâmplări. Se conturează astfel o lume arhetipală, atemporală, care nu face distincția între ceea ce ar trebui să fie normal și ceea ce este fabulos. Pe străzile satului plouă cu pești mari, argintii; Neagu Coțofană supraveghează ulițele din jur dintr-un cuib de barză; pe obrazul unui mort se prelinge o lacrimă; o mreană evadată din heleşteul unui colonel dă naștere unor legende coborâte din vremurile începuturilor și, când e capturată, îi adorme pe toți cu privirile ei vrăjite; în luna mai doi săteni plecați la vânatoare de iepuri încă de la Bobotează, considerați morți, se întorc la „pomana crapului” degerați, cu promoroacă pe hainele jerpelute, marcând un fel de ieșire din timp; un flăcău venit în peșit se preface în șarpe. Șirul „faptelor fără noimă”, cum le numesc sătenii, sunt fără sfârșit. Satul le acceptă fără să protesteze, fără să se mire, ca o componentă a vieții sale; fabulosul este o realitate a lumii satului de pe malul Dunării, ca atâtea altele. Strategia narativă nu este însă ostentativă, ci mizează pe discreție, pe sugestie. Întâmplările sunt, de fapt, epifanii, izbucniri ale sacrului în profan. Începând din 2008, prozatorul publică în presă și fragmente dintr-un roman intitulat *Lumina îndepărtată a fluviului*, în care se poate întâlni o sinteză a acestor teme și procedee. **D.** are o contribuție importantă și la promovarea literaturii și a spațiului cultural de la malul mării. *Vânzătorul de enigme* (1993) este o antologie care reunește „eșantioane epice ale celor mai reprezentativi prozatori dobrogeni contemporani” grupați în jurul revistei „Tomis”: Pavel Chihaia, Ștefan Dumitrescu, Doina Jela, Eugen Lumezianu, Ernesto Mihăilescu, Nicolae Motoc, Constantin Novac,

Valentin Șerbu, Florin Șlapac ș.a., în timp ce *Scriitori de la Tomis* (1997) este un util dicționar bibliografic dedicat autorilor tomitani membri ai Uniunii Scriitorilor, Filiala Dobrogea. *Convorbiri pontice* (1998) adună interviuri luate unor scriitori, istorici, artiști plastici, actori, precum Pavel Chihaia, Gheorghe Caruțu, Lucian Iancu, Liviu Manolache, Constantin Novac, Nicolae Motoc, Dan Perșa, Enache Puiu, Florin Șlapac ș.a., multe întrebări vizând reconstituirea unor momente-cheie ale culturii dobrogene. *Corabia de fildeș. Poeți ai sudului* (2000), realizată împreună cu Victor Corcheș, reprezintă o antologie însoțită de un dens aparat istorico-literar, care restituie grupe consistente din opera unor autori mai puțin cunoscuți, interbelici sau aparținând „generației pierdute”, legați nu numai prin biografie, dar mai ales prin temele operei lor, de Dobrogea: Alexandru Gherghel, Dumitru Olariu, Dimitrie Batova, Liuben Dumitru, Vasile Culică, Boris Deșliu. Și volumul de publicistică *Vitralii* (2006) ține de același demers recuperator, cu intenția mărturisită de a configura identitatea culturală a provinciei dintre Dunăre și mare, pe când *Țara lui Poseidon* (2009) recuperează „lirica mării” într-un orizont mai larg, pornind de la Ovidiu, trecând de la romantici și simbolști, români și străini, la Tudor Arghezi, V. Voiculescu, Nicolae Labiș, Marin Sorescu, Nichita Stănescu ș.a.

SCRIERI: *Cu bucuria în suflet*, pref. Ștefan Cucu, Constanța, 1995; ed. 2, pref. Alex. Ștefănescu, postfață Angelo Mitchievici, Pitești, 2008; *Scriitori de la Tomis*, Constanța, 1997; ed. 2, Constanța, 2000; *Convorbiri pontice*, Constanța, 1998; *Întâmplări din anul șarpe-lui*, postfață Carmen Raluca Șerban, Constanța, 2003; *Concert la patru mâini* (în colaborare cu Liviu Lungu, Dan Perșa și Florin Șpalac), îngr. Ioan Popișteanu, pref. Vasile Spiridon, Constanța, 2005; *Vitralii*, București, 2006. **Antologii:** *Vânzătorul de enigme*, Constanța, 1993 (în colaborare); *Corabia de fildeș. Poeți ai sudului*, pref. Corina Apostoleanu, Constanța, 2000 (în colaborare cu Victor Corcheș); *Țara lui Poseidon. Antologie din lirica mării*, pref. Angelo Mitchievici, Constanța, 2009 (în colaborare cu Arthur Porumboiu).

Repere bibliografice: Nicolae Motoc, *Cu vinovăție*, TMS, 1990, 6; Ion Roșioru, *Starea de minunare*, TMS, 1995, 8; Alexandru Spânu, „Cu bucuria în suflet”, LCF, 1996, 9; Constantin Dram, *Lumi narrative*, I, Iași, 1998, 19–21; Paul Cernat, „Scriitori de la Tomis”, OC, 2001, 51; Ileana Marin, *Prozatorul Dunării mitice*, LCF, 2003, 37; Mircea Muthu, *Zile de aur și cai negri*, „Ex Ponto”, 2004, 2; Bogdan

Popescu, *Cai, nemurire, lumină și vis*, CC, 2004, 4; Dan Perșa, *Sâmburele veșniciei*, E, 2004, 7–8; Nicolae Rotund, *Critica de la margine la centru*, Constanța, 2005, 161–166; Ștefănescu, *Istoria*, 1119; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, 520–522; Angelo Mitchievici, *Povestășul dobrogean*, CL, 2008, 12; Vasile Spiridon, *Înscrierea pe orbită*, Iași, 2008, 205–221; Dragoș Varga, *În căutarea naratorului perfect*, Iași, 2011, 109–113. **B.C.**

DUR, Ion (26.V.1950, Poiana, j. Gorj), eseist. Este fiul Elenei (n. Barbu) și al lui Grigorie Dur, agricultori. A studiat la Liceul Real nr. 3 din Craiova (1968–1972), iar în perioada 1974–1978 a urmat cursurile Facultății de Filosofie a Universității din București. În 1996 devine doctor al aceleiași universități, cu o teză despre publicistica de tinerețe a lui Constantin Noica. Lucrează ca profesor de științe sociale și filosofie la diferite licee din Craiova (1978–1989), iar între 1990 și 1992 este redactor la „Dimineața”, primul cotidian postcomunist din Sibiu. În 1992 devine lector, iar în 1999 profesor la Facultatea de Litere, Istorie și Jurnalistică a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. A fost șef al Catedrei de Jurnalism și Filosofie (2000–2005) și decan al Facultății de Jurnalistică din Sibiu (2005–2011). Debutază publicistic simultan, în revistele „Transilvania” și „Ramuri” (numerele 4 din 1981), cu recenzii, iar editorial cu volumul *Exerciții de recunoaștere. Identitate și valoare în cultura românească de azi* (1992). A mai colaborat la „Revista de filosofie”, „Steaua”, „Viața românească”, „Discobolul”, „Euphorion”, „Euresis”, „Revue roumaine de science sociale”, „România literară”, „Luceafărul”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a. A inițiat și condus revistele „Continent” (1990–1992), „Sibiul universitar” (1993–1994) și „Saeculum” (serie nouă; din 1995). Volumele sale au fost distinse cu Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor (1999, 2000, 2007, 2010), iar în 2012 i s-a acordat Premiul Opera Omnia din partea aceleiași filiale.

Eseistica lui **D.** se caracterizează prin situarea într-un sistem de afinități electivă al cărui centru de greutate se află în perioada interbelică și ale cărui extreme sunt marcate prin operele lui Constantin Noica și Emil Cioran. Pentru eseistul sibian, cei doi reprezintă nu doar autori favoriți de reflecție, ci și modele discursive, care determină, prin contaminare, un anume profil al comentatorului. Un prim aspect al acestui profil este oscilarea programatică între literatură, publicistică și filosofie, demers menit să evidențieze

interferențele și, mai ales, frontierele fluide între aceste domenii discursive. Cea de-a doua trăsătură e de ordin stilistic și se concretizează printr-o scriitură bipolară, în care registrul aulic-sapiențial (via Noica) se întretaie cu acela polemic și sarcastic (via Cioran). De altfel, stilul lui **D.** pare să fi moștenit atât avantajele, cât și carențele celor două maniere: densitate ideatică și specularitate autoreferențială, pe de o parte; prolixitate și piruete verbale facile, pe de alta. O a treia notă distinctivă rezidă în fragmentarismul abordării, pe care autorul și-l asumă încă din prefața volumului de debut, *Exerciții de recunoaștere*, unde afirmă că, în sfera culturii cel puțin, fragmentul are „funcția [...] unui element care arată *cum* se face sau care *indică* într-un fel propriu calea unui întreg care neîncetat se întregeste”. Această poziție, care se ghidează după „lectura prin «eșantionare» ca strategie hermeneutică”, reverberează și în modul de construcție a cărților lui **D.**, în care capitole și fragmente migrează adeseori dintr-un volum în altul, lăsând astfel impresia unei continue *work in progress* (de exemplu, eseul despre „eul etic” și „echilibrul spiritual” la Noica se regăsește, cu minime modulații, în trei volume, iar *Ciorne și zile* (2012) cuprinde o secțiune în care sunt antologate toate prefețele volumelor anterioare). Nici volumele monografice nu se sustrag acestei perspective fragmentare, în care părțile aspiră, la modul metonimic, să simbolizeze întregul. Astfel, *Noica între dandysm și mitul școlii* (1994) avansează ipoteza că „ființa de hârtie” a gânditorului e modelată de o dualitate constitutivă, în care „mitul școlii” și „calea lui Dicitur” alternează cu „hipostaza camusiană a dandy-ului, dar și [cu] o abil mascată revoltă metafizică”. Meritul cărții este de a pune în lumină mai ales această ultimă ipostază a lui Noica, pe care **D.** o evidențiază printr-o analiză detaliată a raportării lui Noica la Tudor Arghezi, G. Călinescu și Julien Benda. Principala noutate pe care o aduce *Noica – portretul gazetarului la tinerețe. De la etica lui „nu” la reclusiunea spirituală* (1999) este o evaluare obiectivă și netendențioasă a episodului legionar din biografia și creația filosofului. Astfel, **D.** semnalează că „politic vorbind, Noica nu a fost un personaj marginal”, de vreme ce publicistul de la „Buna Vestire” „s-a transformat temporar în «cronicarul» activității Legiunii”, care „interpreta doctrina pe înțelesul tuturor”; totuși, monograficul

respinge ipoteza că legionarismul ar fi o consecință firească a filosofiei lui Noica, considerând-o drept „o etică de *circumstanță*, o atitudine *louche*, sașie, [...] una care privește într-o parte, dar vede într-alta”. *Noica. Vămile gazetăriei între dandysm și mitul școlii* (2009) sintetizează și rescrie cele două volume anterioare, care sunt completate cu două secvențe privind raportarea gânditorului român la Aristotel și Kant. Situată explicit în descendența celor două cărți anterioare despre Noica, *Hârtia de turnesol* (2000) continuă explorarea interbelicului prin analiza eseisticii și a publicisticii lui Nae Ionescu și Emil Cioran. Optica monografului este aici mult mai permisivă, trecând sub tăcere anumite episoade delicate din evoluția celor doi autori (ipoteza plagiatului comis de Nae Ionescu nu doar că nu este discutată nicăieri, dar ideologului i se atribuie, în epocă, un neverosimil „rol maioreșcian”) sau instrumentând o cazuistică străvezie pentru a le edulcora derapajele (aventura legionară a lui Cioran este privită ca o „capcană [...] orchestrată de structura înșelătoare a politicului”). Mai puțin focalizate tematic, celelalte volume de eseuri – *De la Eminescu la Cioran. Semne ale spiritului românesc* (1996), *Cariatide* (2007), *Maculatorul cu spirală* (2010), *Ciorne și zile* (2012) – urmează, în general, o formulă-standard, care începe cu texte programatice, continuă cu eseuri mai ample dedicate unor personalități ale culturii române și se încheie cu un ansamblu de cronici, urmate, eventual, de câteva reflecții fragmentare, pe care **D.** le denumeste, cu modestie, „fișe”, „ciorne”, „addenda” sau note de „in-formator”. Dintre articolele programatice, simptomatic este *Gâlceava criticului cu lumea operei* (din *Exerciții de recunoaștere*), care pledează pentru o „critică filosofică” de tip fenomenologic și postulează că „rezistența în timp a criticii, longevitatea judecăților ei de valoare sunt condiționate de armătura ei filosofică”. O atare poziție, potrivit căreia critica e menită să intuiască în operă „o anumită viziune asupra lumii”, determină și natura abordărilor lui **D.**, unde forma discursului se află mereu în umbra conținutului său. De exemplu, manuscrisele eminesciene lasă să se întrevadă, dacă nu un sistem filosofic, cel puțin o „*concepție*” (despre natura relației între cunoaștere și adevăr, despre limbă, despre „ființa metafizică” sau chiar „ideea depășirii sistemului spre o specifică *sinteză sub cupola căreia se ascunde*

și ne-sistematicul”), Camil Petrescu „concepe realitatea într-o viziune structuralist-modernă”, iar modul de argumentare al lui Liviu Rebreanu din *Adam și Eva* este „unul nespecializat și lipsit de doctrină”. O manieră de abordare similară se întâlnește și în cazul cronicilor semnate de **D.** în presă, cu rezultate remarcabile în volumul de debut (unde sunt discutate cărți de Adrian Marino, Eugen Simion, Mircea Tomuș, Nicolae Manolescu, Mircea Anghelescu, Irina Mavrodin și Eugen Negrici), dar din ce în ce mai discutabilă în tomurile următoare, unde se observă progresiv indulgența arătată scriitorilor sibieni. Din „marginaliile” eseistului, se remarcă îndeosebi acelea care, în *De la Eminescu la Cioran*, problematizează statutul intelectualului în noua societate postcomunistă: „*Intelectualul va avea o forță cât mai mare cu cât va sta departe de putere. Cu condiția însă de a o supraveghea permanent*”.

SCRIERI: *Exerciții de recunoaștere. Identitate și valoare în cultura românească de azi*, Craiova, 1992; *Noica între dandysm și mitul școlii*, București, 1994; *De la Eminescu la Cioran. Semne ale spiritului românesc*, Craiova, 1996; *Noica – portretul gazetarului la tinerețe. De la etica lui „nu” la reclusiunea spirituală*, Sibiu, 1999; *Hârtia de turnesol. Emil Cioran – inedit. Teme pentru acasă*, Sibiu, 2000; *Cariatide*, Sibiu, 2007; *Noica. Vămile gazetăriei – între dandysm și mitul școlii*, pref. Gh. Vlăduțescu, Iași, 2009; *Maculatorul cu spirală*, Sibiu, 2010; *Ciorne și zile*, Sibiu, 2012. **Traduceri:** Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, București, 1994 (în colaborare cu Mircea Ivănescu), *Crizele republicii*, București, 1999 (în colaborare cu D.-I. Cenușer).

Repere bibliografice: Dan-Silviu Boerescu, *Cum să re(-)cunoaștem lucruri cu cuvinte*, LCE, 1993, 8; Constantin Cubleşan, *Exerciții de recunoaștere*, ST, 1994, 1–2; Adrian Niță, „[Ion Dur]”, *Revista de filosofie*, 1994, 5, CNT, 2000, 25, TP, 2008, 12; Dan C. Mihăilescu, „*Noica – între dandysm și mitul școlii*”, LAI, 1994, 27; Dan-Silviu Boerescu, „*Dandysm și/sau „Mitul școlii”*”, LCE, 1994, 13; Adriana Cean, *Schiță de portret*, TIA, 1995, 20; Ilie Guțan, *Lectura ca „act de semnificare”*, „Saeculum”, 1996, 1–4; Mircea Braga, „*De la Eminescu la Cioran*”, *Tribuna Sibiului*, 1997, 7 martie; Marin Diaconu, *Pe calea către școala filosofică a lui Nae Ionescu*, VR, 2001, 3–4; Gabriel Popescu, *Emil Cioran și Nae Ionescu într-o lectură derridian-logocentrică*, „Saeculum”, 2005, 2; Grigurcu, *De la un critic*, 311–319; Gheorghe Grigurcu, *Breviar Cioran*, Cluj-Napoca, 2007, 117–128; Sorin Lavric, *În contra presei de estradă*, RL, 2008, 23; Andrei Terian, *Chesțiunea zilei*, E, 2008, 7–8; Vianu Mureșan, *Intenție și metodă în cercetarea lui Noica*, TR, 2010, 198.

A.T.

DURNEA, Victor
(26.X.1951, Zăicești,
j. Botoșani),
istoric literar, editor.

Este fiul Mariei (n. Zăiceanu) și al lui Dumitru Durnea, miner. A făcut clasele primare la Vulcan (județul Hunedoara), unde a absolvit și liceul. Între 1970 și 1974 urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Repartizat în învățământul gimnazial, predă la o școală generală din orașul studenției sale până în 1980, când devine cercetător la Centrul de Lingvistică și Istorie Literară (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) din Iași. Studios și tenace, cu o putere de muncă deosebită, **D.** își consolidează pregătirea în cele câteva stagii de perfecționare efectuate în Germania Federală și în Franța. În 1999 și-a susținut doctoratul cu teza *Idei estetice și literare în anchetele din presa românească a perioadei 1900–1950*. Încă elev, publică versuri și însemnări literare în foi școlare de cultură, în a căror redactare se implică. Încercările poetice, în dicție livrescă, practicând mica emfază a aluziei mitologice, surprind prin gravitatea unor îngânduări. În studenție **D.** colaborează la „Dialog” și „Opinia studentescă”, semnătura lui reapărând după un timp în „Arlechin”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Viața românească”, „Revista de lingvistică și știință literară” (Chișinău), „Echidistanțe”, „Moldova”, „Mesagerul” (Chișinău) ș.a. În 1992 i s-a încredințat funcția de secretar de redacție al „Anuarului de lingvistică și istorie literară”, deținută până în 2009; în 1995–1996 a fost redactor-șef adjunct la „Echidistanțe”, iar din 1997 până în 2005 și-a asumat răspunderea de redactor-șef al „Revistei române”. A mai semnat cu inițiale și cu pseudonimul V.D. Zăiceanu. Pentru editarea romanului *În preajma revoluției* al lui C. Stere i s-a atribuit Premiul „Perpessicius” (2010), iar pentru volumul de publicistică al scriitorului basarabean (I, 2010) a fost răsplătit cu Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române. I s-a acordat și Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

Cu profesionalismul care îl caracterizează, **D.** a redactat pentru *Dicționarul literaturii române în secolul al XX-lea*, partea I (1900–1950), literele A–B, câteva zeci de articole. Din 1995 s-a implicat în elaborarea *Dicționarului general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române pentru primele două volume), fiind membru în comisia de revizie și coordonare; a alcătuit pentru noua lucrare lexicografică un lot de consistente și documentate medalioane despre N.D. Cocea, Nichifor Crainic, Ludovic Dăuș, N. Davidescu, Romulus Dianu, C. Fântâneru, Emil Gulian, Radu Gyr, P.V. Haneș, Cora Irineu, Al. Lascarov-Moldovanu ș.a., unele incluse și în *Dicționarul literaturii române* (I–II, 2012). Experiența i-a folosit în demersurile istorico-literare pe care le-a întreprins, o parte dintre studii fiind strânse în volumul *Orizonturi regăsite* (1999). Riguros, cultivând o precizie severă a verbului, laboriosul cercetător evită să pășească pe căi bătătorite. El se angajează în investigații meticuloase, reexaminând chestiuni aparent tranșate sau explorând cu luare-aminte zone încă nefrecventate. Nimic superficial, nimic excesiv în pertinentele incursiuni. Scrutând în adâncime, inițiind un joc circumspect de întrebări și răspunsuri, detectând „recurențe” semnificative, **D.** are momentul său de interiorizată jubilație atunci când descoperă „chei” pentru descifrarea unor noi, de luat în seamă, înțelesuri. Un cerebral distinguo domină aceste analize impulsionate de o nevoie de certitudini, ipotezele de lucru fiind plasate într-o rețea de paradigme ce dezvăluie o înclinație spre teoretic. Sugestiile împrumutate din critica franceză, îndeosebi, deschid promițătoare piste interpretării, dar creează întrucâtva și un raport de dependență ce poate stânjeni libertatea de mișcare. Un atu este spiritul polemic, intratabil, un pic scorțos, care îi înlesnește autorului accesul spre teme controversabile, susținându-l în emiterea unui punct de vedere propriu, scos în relief de formulări bine gândite. Refuzând dezinvoltura spectaculoasă a eseisticii, analistul își desfășoară demonstrațiile ambițioase într-o manieră echilibrată, cu o tentă de profunzime dată și de referirile la context („circumstanțele” sociale și politice, „liniile de forță” ale mișcării de idei dintr-o epocă sau alta), într-un exercițiu de sociologie literară. Protocolul argumentației se sprijină și pe un „dosar” al receptării critice, uzitat cu discernământ. O cercetare doctă

își propune să probeze inaderența lui Titu Maiorescu la febrele modernității. Evocat cu un condei de monograf, D. Anghel este văzut, dincolo de tocitul clișeu de „poet al florilor”, prin prisma sensibilității moderne, ultimele sale proze prefigurându-l pe Urmuz. De asemenea, Ion Anestin, a cărui portretizare se axează pe însușirile de umorist, este una dintre restituirile meritorii înfăptuite de **D.**, la fel ca și Gheorghe Banea, scriitor urmărit parcă de un blestem în destinul-i mult încercat. În dezacord cu G. Călinescu – ale cărui opinii le contreză de câte ori are prilejul –, exegetul filtrează printr-o logică personală „contradicțiile”, marcate de ciudățenii, ale lui Mateiu I. Caragiale. Și Emil Botta, bântuit de angoase, în transa unor frenezii halucinante, face obiectul unui comentariu ce dă măsura aptitudinilor de critic de poezie ale lui **D.** Apropiindu-se și de dramaturgie, criticul detectează în „temele-obsesii” din unele piese ale lui Horia Lovinescu o sursă existențialistă. Cea mai surprinzătoare imagine este aceea desprinsă din scrisorile lui V. Alecsandri, mirceșteanul fiind înfățișat nu ca un epicureic, răsfățându-se într-un regim de confortabilă luminozitate, ci ca o fire încercată de neliniști și exasperări ascunse, un poet trăind adevărate „drame ale creației”, pe care caută să le depășească printr-un subtil „ritual” de provocare a Muzei. Contribuții prețioase, centrate pe alte investigații și zone de interes istorico-literar adeseori ignorate, sunt scrierile semnificativ intitulate *Propuneri de recurs* (2011) și *Noi propuneri de recurs* (2011), la fel ca și *De la Societatea Scriitorilor Români la Uniunea Scriitorilor din România* (2009). De o acribie fără cusur și contând pe un exersat fler detectivistic, **D.** s-a afirmat și ca un editor pe care se poate conta. Toaleta filologică a textelor pe care le îngrijește este ireproșabilă, de remarcat fiind și glosările de escortă, unde își fac loc atribuiți, rectificări, câteodată (re)descoperiri (cum ar fi, de pildă, o prelucrare a lui D. Anghel după Lermontov). Cele mai interesante ediții ale sale sunt cele care decurg dintr-o opțiune proprie: *Scrieri despre teatru* de Ion Anestin și, mai ales, *De ce scrieți?*, amplă și incitantă culegere de anchete literare din prima parte a secolului al XX-lea, proiectată și întocmită împreună cu Gh. Hrimiuc-Toporaș. Sub același orizont și cu același coechipier, se distinge volumul *Anchete literare în perioada 1890–1914* (2005). Și ca traducător, **D.** demonstrează că nu îl sperie dificultățile, oprindu-se

asupra unor nume ca Hermann Keyserling, cu *Analiza spectrală a Europei* (1993) și cu *Jurnalul de călătorie al unui filosof* (I–II, 1997–1998), sau Nikolai Berdiaev cu *Destinul omului în lumea actuală* (1993). Tălmăcirii răzlețe, din franceză și germană, i-au apărut și în periodice (Jean-Claude Chesnais, Antonin Artaud, Konrad Lorenz). Cariera științifică a lui **D.** se împlinește sub semnul unei nedeazămințite, incorruptibile seriozități.

SCRIERI: *Orizonturi regăsite*, Iași, 1999; *De la Societatea Scriitorilor Români la Uniunea Scriitorilor din România*, Iași, 2009; *Propuneri de recurs*, Iași, 2011; *Noi propuneri de recurs*, Iași, 2011. **Ediții, antologii:** Ion Anestin, *Scrieri despre teatru*, pref. edit., București, 1989; Petru Comarnescu, *Jurnal. 1931–1937*, pref. edit., Iași, 1994; Aurel Leon, *Cafeaua de dimineață*, pref. Ioan Holban, Iași, 1995; Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, I–II, introd. Lucia Berdan, Iași, 1998; Vasile Alecsandri, *Pasteluri. Dan, căpită de plai*, Iași, 1998 (în colaborare cu Silvia Durnea); *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, pref. edit., Iași, 1998 (în colaborare cu Gh. Hrimiuc-Toporaș); N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ed. 2, introd. Andrei Pippidi, Iași, 1999 (în colaborare cu Andrei Pippidi); *Anchete literare în perioada 1890–1914*, pref. edit., Iași, 2005 (în colaborare cu Gh. Hrimiuc-Toporaș); *Scrisori către N.I. Herescu*, pref. edit., 2005 (în colaborare cu Vasile Pop-Luca); Sorana Gurian, *Zilele nu se întorc niciodată*, introd. edit., Iași, 2006; Ioan Missir, *Fata moartă*, introd. edit., București, 2006; C. Stere, *Opere*, vol. I–II: *În prejma revoluției*, introd. Eugen Simion, postfață Mihai Cimpoi, București, 2010, *Publicistică*, I–II, Iași, 2010–2012. **Traduceri:** Nikolai Berdiaev, *Destinul omului în lumea actuală*, introd. Anton Carpinschi, Chișinău, 1993; Hermann Keyserling, *Analiza spectrală a Europei*, Iași, 1993, *Jurnalul de călătorie al unui filosof*, vol. I: *India*, postfață Tudor Vianu, Iași, 1997, vol. II: *China. Japonia. America*, Iași, 1998; Daniel Combes, *Epopoea vinului (De la Noe la anul 2000)*, Iași, 1996; Guy Petitdemange, *Filosofi și filosofii ale secolului al XX-lea*, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Noemi Bomher, *Carnet de editor (Aventuri și editori)*, RR, 1998, 3; Nicolae Turtureanu, *Anchete literare de-altădată*, „Monitorul” (Iași), 1999, 45; Nicolae Manolescu, *Decescrieți?*, RL, 1999, 28; Constantin Coroiu, *Scriitorul și porumbeii englezești*, ALA, 1999, 463; Nicolae Turtureanu, *Orizonturi literare*, RR, 1999, 4; Al. Călinescu, *Anchete literare*, ATN, 1999, 7; Z. Ornea, [Victor Durnea], RL, 1999, 46, 2000, 30; Alex. Ștefănescu, „Dicționarul general al literaturii române”, RL, 2005, 2; Lazarovici, *Dicț. scriit. botoșăneni*, 76–77; Răzvan Voncu, *Lungul drum al recuperării lui C. Stere*, RL, 2010, 32; Ion Simuț, *Dicționarul esențial Simion 2012*, CLT, 2012, 43. **FF**

DUȚESCU, Dan
(21.X.1918, București –
26.IX.1992, București),
anglist, traducător.

Este fiul Eleonorei (n. Palatini) și al lui Constantin Duțescu, ziarist. A urmat cursurile Liceului „Gh. Șincai” din București (1929–1937) și ale Facultății de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, secția limba și literatura engleză (1937–1941). În liceu s-a bucurat de prețuirea profesorului de limba română, Ion Negoescu, care i-a publicat versurile în revista școlii (1934), iar în facultate a fost unul dintre studenții preferați ai lui Dragoș Protopopescu. După 1944 a urmat o lungă perioadă în care **D.** a avut o existență plină de privațiuni: din motive politice, i se refuză orice slujbă pe măsura meritelor sale de eminent cunoscător al limbii engleze; vreme de peste un deceniu, singurele lui surse de venit erau onorariile meditațiilor (pe atunci, prost plătite) și, foarte rar, ale traducerilor unor cărți care, potrivit mărturiilor sale, nu îl atrăgeau în nici un fel. În 1961 intră în învățământul universitar, fiind cadru didactic la Catedra de limba și literatura engleză a Universității din București până la pensionare. În 1964–1965 este lector de limba română la Londra, iar din 1971 până în 1973 la Cambridge. Colaborează îndeosebi la „Romanian Review” și la publicații din străinătate. A fost distins pentru traducerile sale cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1976, 1978).

Recunoașterea însușirilor de traducător ale lui **D.** va veni târziu, la mijlocul anilor '50, odată cu cooptarea în colectivul care, la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, pregătea prima versiune românească a întregii opere dramatice a lui Shakespeare. Și, tot în aceeași perioadă, el a publicat în transpunerea sa o selecție din *Povestirile din Canterbury* ale lui Geoffrey Chaucer. Peste câțiva ani, în 1969, când apărea tălmăcirea integrală a acestei capodopere a Evului Mediu englez, se impune ca unul dintre cei mai de seamă traducători de poezie din țara noastră. Dificultățile lexicului englez vechi, ale construcției sintactice, erau sporite aici și de formele prozodice fixe, de sistemul

complicat al rimei, caracteristice poeziei medievale. Textul lui D. nu are însă deloc aerul unei traduceri, ci e de o mare prospețime, dând impresia că a fost compus direct în românește de un poet înzestrat cu un simț ascuțit al pitorescului și cu o mare știință a jocului de cuvinte. Tonul variază, ca și în originalul englez, de la gravitatea din *Povestirea cavalerului până la umorul suculent din Povestirea târgoveței din Bath* sau din comentariile hangului. Datorită lui D., româna e una din foarte puținele limbi moderne în care a fost tălmăcită în întregime opera celui mai mare poet al Angliei medievale. Calitățile sale remarcabile de traducător se văd și în versiunile românești ale dramaturgiei renascentiste, îndeosebi în acelea ale teatrului shakespeareian; intensitatea tragică din *Hamlet*, patetismul aspru din *Henric al IV-lea*, cruzimea din *Titus Andronicus* sau efectele de un comic spumos din *Comedia erorilor* sunt păstrate cu o știință precisă a echivalențelor lexicale și a tehnicii versificației. De asemenea, traducerile în engleză din poezia noastră sunt realizate cu o mare exactitate a rezonanței lirice. D. a fost și un excelent pedagog; în afara orelor sale de la Facultatea de Limbi Străine a Universității bucureștene, pe care foștii lui studenți le țin minte ca pe niște întâlniri pline de căldură, care nu excludeau seriozitatea actului didactic, el a întocmit, împreună cu bunul său prieten Leon Levițchi, un manual, *Să învățăm limba engleză fără profesor* (1965), care s-a bucurat de mare succes, fiind reeditat în mai multe rânduri. A continuat și singur acest demers, începând din 1976, cu *Engleza fără profesor*, lucrare didactică de referință. A mai publicat, în mai multe ediții, *Manual de conversație în limba engleză* (în colaborare cu Liliana Mareș). De asemenea, a fost unul din primii care a folosit emisiunile radiofonice pentru organizarea unor lecții de limbă engleză, la care i-a invitat constant să colaboreze pe studenții săi.

Prin tălmăcirile lui Dan Duțescu, opera lui Geoffrey Chaucer capătă drept permanent de cetate în cultura românească: fidelitatea și frumusețea poetică a traducerii constituie un exemplu de înțelegere subtilă a originalului.

VLADIMIR STREINU

Traduceri: Upton Sinclair, *Balaurul*, I–II, București, 1946 (în colaborare cu L. Leu [L. Levițchi]); Peter Cheyney, *Misiunea cea mare*, București, 1946; E. M. Remarque, *Arcul de Triumf*, București, 1947 (în colaborare cu Florian Nicolau); Howard Fast, *Clarkton*, București, 1950; Shakespeare, *Comedia erorilor*, în Shakespeare, *Opere*, I, București, 1955 (în colaborare cu Ion Frunzetti), *Henric al IV-lea*, partea I, în Shakespeare, *Opere*, IV, București, 1957, *Titus Andronicus*,

în Shakespeare, *Opere*, V, București, 1958, *Timon din Atena*, în Shakespeare, *Opere*, X, București, 1962 (în colaborare cu Leon Levițchi), *Hamlet, Richard al III-lea*, în Shakespeare, *Teatru*, București, 1964 (în colaborare cu Leon Levițchi), *Antologie bilingvă – Bilingual Antology*, București, 1964 (în colaborare cu Leon Levițchi); Geoffrey Chaucer, *Povestirile din Canterbury*, București, 1956; ed. București, 1969, *Troilus și Cresida*, București, 1978, *Legenda femeilor cinstite și alte poeme*, București, 1986; John Webster, *Diavolul alb*, în *Teatrul Renașterii engleze*, I, București, 1964; Thomas Kyd, *Tragedia spaniolă*, în *Teatrul Renașterii engleze*, II, București, 1964 (în colaborare cu Leon Levițchi); *Beowulf*, București, 1969 (în colaborare cu Leon Levițchi); Jack London, *Lupul de mare*, București, 1970; J.K. Jerome, *Trei pe două biciclete*, București, 1972; *Master Manole*, București, 1976; *Antologie de poezie americană*, I–II, pref. Dan Grigorescu, București, 1977–1978 (în colaborare); *Balade populare românești – Romanian Popular Ballads*, ed. bilingvă, București, 1980 (în colaborare); *Antologie de poezie engleză*, I–IV, înr. Leon Levițchi și Tudor Dorin, pref. Dan Grigorescu, București, 1981–1984 (în colaborare); *Romanian Poems*, București, 1982; Ana Blandiana, *Poeme – Poems*, ed. bilingvă, pref. D. Micu, București, 1982; Ileana Mălăncioiu, *Peste zona interzisă – Across the Forbidden Zone*, ed. bilingvă, pref. Valeriu Cristea, București, 1985; *Like Diamonds in Coal Asleep. Selections from 20th Century Romanian Poetry*, București, 1985 (în colaborare cu Andrei Bantaș și Leon Levițchi); John Elsom, *Mai este Shakespeare contemporanul nostru?*, postfața trad., București, 1994; Maria Banuș, *Demon între paranteze – Demon in the Brackets*, ed. bilingvă, pref. Nicolae Manolescu, București–Londra–Boston, 1994; Geo Dumitrescu, *Libertatea de a trage cu pușca – The Freedom to Pull the Trigger*, ed. bilingvă, pref. Lucian Raicu, București, 1996; *Romanian Poetry. Roots and wings – Poezie românească. Rădăcini și aripi*, ed. bilingvă, înr. și pref. Veronica Focșeanu, București, 2001 (în colaborare cu Leon Levițchi).

Repere bibliografice: Ștefan Avădanei, *Ana Blandiana în limba engleză*, CL, 1982, 8; Mariana Neț, „*Like Diamonds in Coal Asleep*”, CREL, 1986, 2; Andrei Bantaș, *Un spirit fermecător*, RL, 1992, 31; Dan Grigorescu, *Domnul Dan Duțescu*, L, 1992, 42; *Dicț. scriit. rom.*, II, 197–198; Mihaela Anghelescu Irimia, *Profesorul „fără profesor”*, RL, 2002, 41; Anda Maxim, *Domnului Profesor cu dragoste*, RL, 2002, 41; Monica Bottez, *O prezență spirituală*, RL, 2002, 41; Monica Pillat, *Eleganța unui fel de a fi*, RL, 2002, 41. **D.G.**

DUȚESCU, Mihai (10.II.1941, Sibiu), poet, prozator. Este fiul Ioanei și al lui Dumitru Duțescu. Urmează liceul la Craiova (1953–1957) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1958–1963). Funcționează ca profesor la Bârca, județul Dolj (1963–1965), redactor și secretar de redacție al revistei „Ramuri” (1965–1982), director al Teatrului „Ion Vasilescu” din Giurgiu (1982–1988) și al Teatrului Liric din Craiova

(1988–1991), consilier șef al Inspectoratului pentru Cultură Dolj (1994–1997), director al Muzeului Olteniei din Craiova (1997–2005), redactor-șef al ziarului „Momentul” și director al Editurii „M. Duțescu” din același oraș, președinte al Societății Scriitorilor Olteni. Debutază în 1962 la revista „Luceafărul” cu poezia *Împlinire*, iar editorial în 1967 cu piesa într-un act *Când dă liliacul în floare*.

Scriitor prolific, atras de variate tipuri de expresie artistică, **D.** se remarcă printr-o ingenioasă fluiditate formală, pe fondul unei relative monotonii tematice. Ca poet, este egal cu sine însuși în pofida diversității de registre adoptate, neoromantice, simboliste și suprarealiste. Înclinat deopotrivă către versificația clasică și cea modernă, către elegia stinsă și dicțiunea imnică, către perspectiva detașată, ironică și tonalitățile declarative ori romanțioase, **D.** rămâne un poet al suprafețelor, nu într-un totuș lipsit de talent. Prima sa plachetă, intitulată *Noaptea nunții* (1969), conține versuri „intimiste” de inspirație avangardistă, saturate de imagini de o gratuitate căutată: „s-au năruit sub privighetori/ câteva cetăți,/ câteva păduri, câteva suflete/ marmura și-a tăiat vinele/ dar david a refuzat să vorbească// cineva coboară în mare/ cu sufletul legat de picioare/ mâine e zi de toamnă”. Mai realizate, poemele ciclului *Ceaiul de la ora cinci* din volumul *Scrisori de dragoste* (1971) cultivă o viziune ludică de efect, în alternanță cu tonul ceremonios. În cărțile următoare, *Dulcea pierdere* (1974), *Imnuri orfice* (1975) sau *Pavăză de crini* (1976), predomină versul artificios și locvace. Scriitorul evocă grandilocvent trecutul de glorie, locuri și personalități culturale, primăvara „ca o stemă a unui județ/ de iubire”, dar și, minulescian, trupul „de absint” al iubitei sau crizantemele „încinse de lună”. O interiorizare a expresiei se observă odată cu placheta *Veneția* (1980), impregnată de un anumit farmec vetust, pe același fond sentimental, nostalgic, cu sincope de prozaism ironic. Teme predilecte, precum iubirea, visul, memoria, trecerea timpului, refugiul în cuvinte etc., sunt fie transpuse în decoruri fastuoase (care persane, corăbii, oglinzi venețiene), fie vag sugerate în versuri albe, transparente: „bolnav de melancolie,/ tânjind după visele/ nevisate,/ trupul meu se refugiază în cuvinte”. După o nouă schimbare de registru, de data aceasta unul conformist ideologic în culegerea *Patrie comunistă* (1989), cuprinzând o colecție prolixă, compromisă și poetic, de elogi închinat partidului comunist și conducătorului său, în mod convenabil **D.** revine în *Melancolia* (1997), *Frumoasele doamne din provincie*

(1998), în *Samuraiul* (2005) sau în *Mecanica visului* (2009) la vechiul lirism elegiac cu inflexiuni simboliste și suprarealiste. Într-un registru nostalgic, cântă cu glas stins, în imagini nu lipsite de fast, moartea „cu gust de vanilie”, albatroșii uciși, „țărături fosforescente”, adoptând, sporadic, postura poetului damnat. Alteori, mai puțin inspirat, deplânge trecerea timpului în pastişe după Nichita Stănescu: „Mai lasă-mă o secundă,/ mai lasă-mă un fulg/.../ Mai lasă-mă o flacăra/ mai lasă-mă o silabă”. Ca romancier, **D.** tratează fluent temele poetice preferate, precum raportul dintre realitate și imaginație, dintre prezentul tern și potențialul infinit al memoriei subiective sau idealitatea iubirii. În *Această iubire* (1979), *Viață personală* (1981), *Izgonirea neguțătorilor* (1983), *Un om, într-o zi* (1987), alcătuite prin tehnica povestirii în ramă, a colajului sau a romanului în roman, narațiunile reprezintă mai curând meditații lirice prin prisma unor personaje prototip, alter ego-uri ale autorului, nu construcții epice propriu-zise. „Meritorie prin intenții și prin resuscitarea unor procedee de efect” (Ioan Groșan), proza lui **D.** este, asemenea versurilor, efectul unei voințe de afirmare în câmpul literaturii, dar realizările sunt insulare.

SCRIERI: *Când dă liliacul în floare*, Craiova, 1967; *Noaptea nunții*, București, 1969; *Prăvălia cu canari*, Craiova, 1970; *Scrisori de dragoste*, București, 1971; *Dulcea pierdere*, București, 1974; *Imnuri orfice*, București, 1975; *Pavăză de crini*, București, 1976; *Darul de a iubi*, Craiova, 1978; *Această iubire*, București, 1979; *Veneția*, București, 1980; *Viață personală*, Craiova, 1981; *Să nu uiți, să nu mori*, Craiova, 1982; *Izgonirea neguțătorilor*, Craiova, 1983; *Muzeul de ceară*, București, 1983; *Autoportret*, București, 1985; *Un om, într-o zi*, Craiova, 1987; *Zborul săgeții*, București, 1988; *Patrie comunistă*, Craiova, 1989; *Melancolia*, București, 1997; *Frumoasele doamne din provincie*, Craiova, 1998; *Scrisori din Infern*, Craiova, 1999; *Ultimul carnaval*, Craiova, 2001; *Spiritualitatea elenă în Oltenia* (în colaborare), Craiova, 2002; *Premiul Nobel*, Craiova, 2003; *Samuraiul*, Craiova, 2005; *George Angelescu Montecarlo și oboiul său fermecat*, Craiova, 2007; *Mecanica visului*, Craiova, 2009.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „Noaptea nunții”, RL, 1969, 40; Liviu Grăsoiu, „Noaptea nunții”, ATN, 1970, 2; Barbu, *O istorie*, I, 192–194; Ioan Groșan, „Această iubire”, RL, 1979, 41; Ecaterina Țărălungă, „Viață personală”, CNT, 1981, 34; Ion Dur, *Un jurnal al memoriei*, R, 1981, 6; Artur Silvestri, *Autoportret*, LCF, 1986, 20; Firan, *Profiluri*, I, 311–315; Ulici, *Lit. rom.*, I, 265–267; *Dicț. scriit. rom.*, II, 198–200; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, I, București, 2001, 31–32, II, Petroșani, 2002, 50–53; Ovidiu Ghidirmic, [Mihai Duțescu], „Lamura”, 2002, 3–4, „Scrișul românesc”, 2006, 1–2; Popa, *Ist. lit.*, II, 430. **M.W.**

DUȚESCU-DUȚU, Teodor (8.XI.1870, Vârzaru, j. Argeș – 8.XII.1949, București), dramaturg, poet. Fiu de țăran, **D.-D.** a făcut cursul primar în satul natal, după care a urmat cursurile unei școli comerciale din București, absolvită în 1885. În 1894 se căsătorește cu Eugenia Burelly, fiica mezină a arhitectului Gaetano Burelly și sora Alexandrinei, soția lui I.L. Caragiale. Acum lua în antrepriză, împreună cu al său cumnat, restaurantul gării Buzău, care, inevitabil, avea să dea faliment în mai puțin de un an și să fie executat silit de creditor. Din 1904 îndeplinește la Casa Școalelor funcția de conferențiar și inspector al cercurilor culturale de la sate, până în aprilie 1907, când, în toiul răscoalelor țăărănești, Spiru Haret îl înlocuiește cu Mihail Sadoveanu. Începe să publice versuri în 1894, în revista „Vatra”. Continuă să colaboreze, mai ales cu poezii, dar și cu schițe, editoriale sau eseuri scurte, în felurite publicații: „Vieața”, „Lumea nouă literară”, „Activitatea”, „Deșteptarea”, „Epoca”, „Familia”, „Noua revistă română”, „Rampa nouă ilustrată”, „Telegraful român” ș.a. Rareori semnează și T. Duțu.

D.-D. își face debutul editorial în 1896 cu volumul de versuri *Crâng și luncă*, reeditat de două ori în următorii doi ani. În ciuda unei tehnici poetice aproape fără cusur și a faptului că o oarecare unitate există în plan stilistic, textele rămân mediocre. Nici în cel de-al doilea volum, *Freamăt* (1898), cu o prefață laudativă semnată de Alexandru I. Hodoș (Ion Gorun), autorul nu se înalță cu adevărat la poezie. Într-o *ars poetica* fără prea mult spirit, *Scrisoare*, alcătuită după modelul epistolelor eminesciene, se afirmă valorile vieții și sunt sancționați ironic pesimiștii declarați. Scriind despre iubire, stihuitorul tresaltă de sentiment și se extaziază în fața frumuseților naturii. Apar, de asemenea, chiar dacă mai rar decât în primul volum, poezia revoltei și scenele dramatice versificate. Reînnoind o tradiție ce părea de mult timp pierdută, autorul compune un soi de versuri la stemă, cu caracter ocazional – *Închinare praznicului adormirii de patru veacuri a lui Ștefan-Vodă-Cel-Mare și Sfânt* (1904), dar și balada *Carol-Vodă-Fătfrumos* (1907), ș.a. **D.-D.** a dobândit faimă mai ales pentru piesele sale, scrise toate împreună cu Vasile Leonescu, actor al Teatrului Național din București. Întâiul fruct al colaborării lor este „legenda națională în versuri în cinci acte” *Jianu* (1900). Aici autorii versifică voinicește, replicile au fluentă, iar atmosfera nu suferă acut de artificialitate. Succesiunea tablourilor arată dorința de evidențiere a spectaculosului: nuntă țăărănească, divan de judecată, ceață de haiduci în pădure, revoluția lui Tudor la București.

Compunând febril situații care să legitimeze exaltarea sentimentului eroic și declamația ieftină, autorii neglijează personajele, care rămân neindividualizate. Parada patriotismului a gustat-o publicul și la spectacolele cu *Peneș Curcanul*, „dramă războinică” în patru acte, jucată cu mare succes la Teatrul Național din București (1901), scrisă tot în colaborare cu Vasile Leonescu. Caracterele sunt aici ceva mai pregnante, în bună măsură se evită prețiozitățile, dar scenele declamative, în continuare prezente, scad valoarea textului. Când renunță la retorica patriotardă, cei doi autori aduc pe scenă piese reușite. *Zavistie*, dramă în patru acte reprezentată în 1901–1902, constituie o variantă a mitului justițiar țăărănesc, ilustrat, la alt nivel, de *Năpasta* lui I.L. Caragiale. *Zavistie* apare în volumul *Două drame țăărănești* (1903) alături de drama în trei acte *Ucigă-l crucea*, produs al aceluiași tandem. Accentele sociale capătă întindere aici: sătenii bogați și-au însușit averile altora prin înșelăciune sau crimă, iar dreptatea vine fie de la om, fie de la puteri aflate dincolo de acesta. Ultima piesă scrisă de **D.-D.** împreună cu actorul Vasile Leonescu se deplasează spre mediul urban, pătrunzând în culisele cercurilor politice. Jucată de mai multe ori din 1912 până în 1916 la Teatrul Național din București, piesa *Oricum!* este o izbutită satiră cu savuroase accente comice. Protagonistul, Dinu Roteanu, un escroc capabil să-și înlăture rivalii fie și prin crimă, ajunge ministru. Personajele, creionate burlesc sau sentimental, au mai multă viață, cu toate că suferă acut de lipsă de profunzime. Pe alt plan, cunoscător al mediului sătesc, **D.-D.** încearcă să lămurească probleme legate de specificul etnic și de situația țăranilor. Așa apare în 1903 broșura *Avem cu ce să ne mândrim*. În capitole despre grai, cântec și moșia strămoșească, schița de istorie și teorie etno-folclorică a românilor este bogat ilustrată cu fragmente de cântec popular. Perioada tulburărilor țăărănești din 1907 avea să-i inspire alte două texte: *O părere în chestia țăărănească* (1907), în care, nepărtinitor, preconizează rezolvarea crizei prin reforme culturale și administrative, și *Din vatra unui sătean cuminte* (1911), proză de oarecare abilitate epică, pledoarie nedisimulată în favoarea culturalizării satelor. **D.-D.** tinde să elaboreze și comentarii mai ambițioase, după cum o dovedește un prim volum din *Considerațiuni critice asupra poeziei noastre poporane*, intitulat *Doine* (1903). Într-un proiect erau anunțate alte patru volume, despre doinele „voinicești-haiducești”, „de străinătate”, despre balade, cântece haiducești și strigături. Autorul delimitează „folklorele” de „știința

folklorelui”, analizează comparativ diferite colecții (V. Alecsandri, G. Dem. Teodorescu, Gr. G. Tocilescu) și, oarecum amatoristic, evidențiază deformările din variantele doinelor, propunând soluții pentru culegerea folclorului autentic. În afară de un libret propriu, reușit, la opereta în trei acte *Dora*, compusă de Ionel G. Brătianu, **D.-D.** mai traduce libretul operetei *Lăutarul* de Kalman și pe cel al operetei *Noaptea în Veneția*.

SCRIERI: *Crâng și luncă*, București, 1896; ed. 2, București, 1897; ed. 3, București, 1898; *Freamăt*, pref. Alexandru I. Hodoș, București, 1898; *Jianu* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1900; *Peneș Curcanul* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1901; ed. 2, București, 1903; *Avem cu ce să ne mândrim*, București, 1903; *Considerațiuni critice asupra poeziei noastre populare*, vol. I: *Doine*, București, 1903; *Două drame țărănești* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1903; *Închinare praznicului adormirii de patru veacuri a lui Ștefan-Vodă-Cel-Mare și Sfânt*, București, 1904; *Prolog în 16 cântări la „Povestea neamului de la Traian la Carol I. 106–1906” de Alexandru Davila*, București, 1906; *Versuri din „Povestea neamului”* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1906; *Carol-Vodă-Fătfrumos*, București, 1907; *O părere în chestia țărănească*, București, 1907; *Din vatra unui sătean cuminte*, București, 1911; *Contra Austriei*, București, 1915.

Repere bibliografice: Ioan Bogdan, „*Considerațiuni critice asupra poeziei noastre populare*”, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903–1904; Chendi, *Pagini*, 597–598; Sanielevici, *Încercări*, 98–101; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 140; Mîndra, *Jocul*, 108–109; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 353–354. **V.P.S.**

DUȚU, Alexandru
(2.IX.1928, București –
15.I.1999, București),
comparatist, istoric
al culturii.

Este fiul Elenei Duțu (n. Negoescu), medic, și al lui Nicolae Duțu, jurisconsult. Urmează la București Liceul „Matei Basarab”, dându-și bacalaureatul în 1947, apoi Facultatea de Drept și Facultatea de Litere și Filosofie, obținând licența la cea din urmă în 1951. Funcționează un timp ca bibliograf și cercetător la Biblioteca Academiei (1951–1963), după care se transferă la Institutul de Studii Sud-Est Europene, unde în 1974 este numit redactor-șef adjunct al

revistei institutului. Între timp, în 1970, dobândește titlul de doctor în filologie cu teza *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, publicată mai întâi în limba franceză, în 1971, apoi în română, în 1972. Din 1990 este director al Institutului de Studii Sud-Est Europene. În paralel, lucrează ca profesor titular la Facultatea de Științe Umaniste a Universității din București. Membru al Societății Franceze pentru Studiul Secolului al XVIII-lea (din 1975), **D.** a făcut parte din Biroul Asociației Internaționale de Literatură Comparată (din 1979), a fost secretar al Comitetului Național de Literatură Comparată (din 1974), membru în Comitetul Național al Istoricilor Români (din 1980) etc. A făcut parte, de asemenea, din conducerea publicațiilor „Revue des études sud-est européennes”, „Synthesis”, „Studii de literatură universală” și „South-East Europe” (Arizona, SUA). A colaborat la „Tribuna”, „Steaua”, „Viața românească”, „România literară”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a. A fost distins cu Medalia Meritul Științific (1966) și cu Ordinul „Kiril și Metodiu”, oferit de Guvernul Bulgariei (1977). Lucrarea *Umaniștii români și cultura europeană* (1974) a fost distinsă cu Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR, iar în 1997 i s-a acordat din partea Republicii Franceze titlul Chevalier des Palmes Académiques.

Divergente și eterogene la prima vedere, studiile publicate de **D.** se ordonează pe axa unor preocupări științifice cu tematică, situate în timp și finalități comune. Cu excepția eseului bibliografic *Shakespeare în România* (1964), toate celelalte lucrări plasează în context european literatura română veche, îndeosebi în interferențele ei, sincrone sau nu, cu cea universală. Fără a stăruie în descrierea influențelor străine, în *Explorări în istoria literaturii române* (1969) autorul dezvăluie modul în care tradițiile culturale românești au asimilat creații de prestigiu, cel mai adesea remodelându-le. Pornind de la enciclopedismul cărturarilor români, de la desprinderea de slavonă și greacă, exegetul subliniază mutațiile importante, tranzitorii, din secolul al XVIII-lea. Deși experiența spirituală se menține în forme colective, devin sesizabile intențiile de individualizare a creației literare, care se vor manifesta eficient la finele secolului și în veacul următor, anul 1848 marcând un moment de vârf în racordarea la mari curente occidentale. O cercetare mai întinsă și mai ferm delimitată întreprinde **D.** în *Les Livres de sagesse dans la culture roumaine* (1971), o temeinică introducere în istoria mentalităților sud-est europene. Comentate interdisciplinar

și relaționate comparatist cu altele din aceeași zonă, cărțile de comportament contribuie la fixarea unor etape în devenirea culturii. Urmărind liniile distinctive ale speciei în istoria literaturii și a mentalității românești, autorul studiază două categorii de scrieri: unele destinate „creștinilor și cetățenilor”, altele educației principilor, abordându-le din cât mai multe unghiuri – origine, conținut, destinatari, circulație, interferențe culturale, valori etice, estetice, filosofice etc. Se demonstrează astfel că literatura română a trecut pragul secolului al XIX-lea cu o viziune bine definită despre om și lume, consolidată și cu ajutorul ideilor cultivate în cărțile de înțelepciune. O primă încercare de a desprinde trăsături diferențiale de ansamblu conține volumul *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea* (1968), în fapt o antologie de texte reprezentative, însoțite de vaste studii analitico-explicative, ce dovedesc continuitatea preocupărilor de la umaniști la iluminiști, iar de la aceștia la romantici. La îngemănarea secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea literatura se desprinde de istoriografie, apetența pentru raționalismul ortodox sporind curiozitatea de tip erudit. Model al culturii orale, cartea capătă acum o autonomie ce va consolida literatura modernă. Separate și între ele, genurile își conturează treptat sferile proprii, iar cuvântul scris se detașează de elocința orală, afirmând domeniul creației estetice independente. Aceeași perseverență definire a mentalităților face și obiectul volumului *Eseu în istoria modelelor umane. Imaginea omului în literatură și pictură* (1972). Cu ilustrații tipologice italiene, franceze și engleze din preajma Renașterii sau de la finele ei, din clasicism, iluminism și romantism, personajele propuse ca modele, în epoci și din colectivități diferite, întrupează vrerile și gândirea oamenilor din anumite momente în raport cu tipul perfect, ideal, al umanității. Concentrând mari aspirații sociale – binele, adevărul și demnitatea –, ele pot reapărea de multe ori, investite cu semnificații noi în istoria civilizației, căci devenirea modelelor umane este doar o parte a istoriei culturii, cu acuzate finalități educaționale. După acest itinerar instructiv în spațiul culturii universale, **D.** revine la aria românească, evidențiind direcțiile istoriografiei culturale de la noi – istorică, filologică, estetică, de idei ș.a. Schițând jocul permanențelor și al modelelor, autorul conchide că înclinația spiritului românesc spre sinteza umanistă, potențată de ideologia Luminilor, a subsumat influențe orientale și occidentale, hotărând o particularitate a culturii noastre. Tehnica relației fragment-întreg

guvernează metodologic și alte lucrări, precum *Umaniștii români și cultura europeană* (1974), *Cultura română în civilizația europeană modernă* (1978), *Humanisme, baroque, Lumières. L'exemple roumain* (1984), care converg sau derivă, într-un fel, spre și din ideile formulate în volumul *Sinteză și originalitate în cultura română (1650–1848)* (1972). Utilitatea cercetării comparate a istoriei mentalităților, a integrării aportului lor în înțelegerea și înfățișarea mai clară a unității și diversității culturilor se arată astfel în afara oricărei discuții, iar eforturile investigației lui **D.** se cheltuiesc aproape exclusiv în acest sens.

SCRIERI: *Ecouri iberice și hispano-americane în România*, București, 1959; *Shakespeare in Romania*, introd. Mihnea Gheorghiu, București, 1964; *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, 1968; *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969; *Les Livres de sagesse dans la culture roumaine. Introduction à l'histoire des mentalités sud-est européennes*, București, 1971; ed. (*Cărțile de înțelepciune în cultura română*), București, 1972; *Eseu în istoria modelelor umane. Imaginea omului în literatură și pictură*, București, 1972; *Sinteză și originalitate în cultura română (1650–1848)*, București, 1972; *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974; *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, 1978; *Modele, imagini, priveliști*, Cluj-Napoca, 1979; *Literatura comparată și istoria mentalităților*, București, 1982; *Humanisme, baroque, Lumières. L'exemple roumain*, București, 1984; *Călătorii, imagini, constante*, București, 1985; *Dimensiunea umană a istoriei. Direcții în istoria mentalităților*, București, 1986; *État des lieux en sciences sociales* (în colaborare), Paris, 1993; *Histoire de la pensée et des mentalités politiques européennes*, București, 1997; *Political Models and National Identities in „Orthodox Europe”*, București, 1998; *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*, București, 1999; *Lumea dinăuntru și lumea dinafară*, îngr. și introd. Laurențiu Vlad, București, 2009. **Ediții:** George Coșbuc, *Despre literatură și limbă*, pref. edit., București, 1960, *Comentariu la „Divina Comedie”*, I–II, introd. edit., București, 1963–1965 (în colaborare cu Titus Pârvolescu); N. Iorga, *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor*, I–III, pref. edit., București, 1968; Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România*, pref. edit., tr. Aurelia Creția, București, 1982; *Alexandria ilustrată de Năstase Negrule*, text Mihail Sadoveanu, introd. edit., București, 1984. **Traduceri:** G.K. Chesterton, *Înspăimântătoarele amintiri ale căpitanului Brown*, pref. trad., București, 1966, *Detectivul în sutană*, București, 1993, *Omul care a fost joi*, București, 1994; Victor-Lucien Tapié, *Barocul*, pref. trad., București, 1969.

Repere bibliografice: Al. Piru, *O culegere de texte din secolul al XVIII-lea*, RL, 1969, 15; Mircea Angheliescu, „Cărțile de înțelepciune în cultura română”, RL, 1972, 21; Ioana Em.

Petrescu, *Umanismul românesc în contextul cultural european*, TR, 1975, 8; Rodica Florea, *Deschideri noi în comparatism*, VR, 1979, 12; Adrian Marino, „Literatura comparată și istoria mentalităților”, CNT, 1982, 44; Al. Zub, *Istorie și comparatism*, CRC, 1983, 10; Mircea Anghelescu, *Scriș și imagine în vechea „Alexandrie”*, RL, 1984, 50; Al. Zub, *Oriзонt mental și comparatism*, VR, 1984, 12; Sorin Antohi, *Pentru o geografie a mentalităților*, CRC, 1985, 46; Velea, *Universaliști*, 177–186; Dicț. scriit. rom., II, 200–201; Cornelia Ștefănescu, *Seninătatea rațiunii*, RL, 1999, 7; *Pouvoir et mentalités. À la mémoire du professeur Alexandru Duțu*, îngr. Laurențiu Vlad, București, 1999; Ioan Stanomir, *Conștiința conservatoare*, București, 2009, 149–194; *La Dimension humaine de l'histoire: l'héritage intellectuel de Alexandru Duțu*, îngr. Laurențiu Vlad, Iași, 2012. **S.V.**

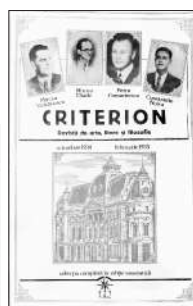
DVOICENCO-MARKOVA, Eufrosina (Efrosinia) (17. III.1901, Ocertino, Ucraina – 7.X.1980, Moscova), istoric literar. Învață la liceul de fete din Odessa, pe care îl termina în 1919, fiind apoi institutoare în Basarabia. Mai târziu a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1930), unde și-a susținut și doctoratul (1932). Este bursieră a statului român la Școala Română din Franța până în 1935. Întoarsă la București, funcționează ca profesoară la limba rusă la Academia Comercială, concomitent fiind asistentă onorifică la Catedra de istoria și cultura slavilor a Universității bucureștene. Din 1937 lucrează în calitate de cercetător științific la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, coordonând și organizarea secției de slavistică la Muzeul Fundațiilor Regale. A părăsit România în 1939, îndreptându-se spre Paris. Emigrează în 1940 în SUA, unde a participat, împreună cu profesorul Henri Gregoire, la înființarea unui seminar de limbă și literatură română pe lângă École Libre des Hautes Études. După un timp pleacă în URSS, în 1957 stabilindu-se la Moscova. Până aproape de sfârșitul vieții a fost cercetător științific la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” al Academiei de Științe a URSS. Debutază în 1929 la „Revista istorică”. Până la plecarea din România mai colaborează la „Adevărul literar și artistic”, „Viața românească”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Preocupări literare”, „Balcania”, „Revue des études slaves” ș.a.

Preocuparea prioritară pentru **D.-M.** a constituit-o studierea relațiilor literare româno-ruse. Debutând cu studiul *Influența literaturii ruse asupra scriitorului Constantin Stamati*, în 1933 semnează monografia *Viața și opera lui Constantin Stamati. Contribuțiuni după izvoare inedite*, iar în 1936 dă la iveală lucrarea *Începuturile literare ale lui B.P. Hasdeu*, introducând în circuitul informației și comentariului istorico-literar date și aspecte necunoscute sau puțin frecventate până atunci. După 1957 își lărgeste aria de investigație centrată pe literatura secolului al XIX-lea, beneficiind acum și de documente aflate în arhivele rusești. În 1966 editează la Moscova studiul monografic *Russko – rumânskie literaturnîe sviazi v pervoi polovine XIX veka*, lucrare de referință în domeniu, cuprinzând capitole consacrate lui Al. Hâjdeu, C. Stamati, Gh. Asachi, B.P. Hasdeu, Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, A.I. Odobescu și altor scriitori români care au fost legați, esențial sau sporadic, de cultura rusă. În 1979 îi apare, tot la Moscova, studiul *Pușkin v Moldavii i Valahii*, care se așază în continuarea unor cercetări mai vechi, editate în limba română, precum *Pușkin și România. Viața și opera lui Pușkin în Basarabia și influența sa asupra scriitorilor români* (1937). În afara acestor cărți, au rămas neadunate în volume personale zeci de articole apărute în culegeri colective sau în periodice din Moscova, Kiev și, în special, din Chișinău, texte în care a abordat variate aspecte ale contactelor scriitorilor români cu literatura rusă și ale prezenței tematicii românești la scriitorii ruși.

SCRIERI: *Viața și opera lui Constantin Stamati. Contribuțiuni după izvoare inedite*, București, 1933; *Începuturile literare ale lui B.P. Hasdeu*, București 1936; *Pușkin și România. Viața și opera lui Pușkin în Basarabia și influența sa asupra scriitorilor români*, București, 1937; *Russko–rumânskie literaturnîe sviazi v pervoi polovine XIX veka*, Moscova, 1966; *Pușkin v Moldavii i Valahii*, Moscova, 1979.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, 555–560; Paul Cornea, *Știri noi despre Asachi, Negruzzi, Kogălniceanu, Hasdeu etc. și relațiile literare româno-ruse în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, VR, 1966, 12; Gheorghe Barbă, *Prelegeri de literatură rusă și relații literare româno-ruse*, București, 1995, 221–230; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 276–277. **Vs.C.**

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

E/

ECHINOX, revistă de cultură apărută la Cluj, lunar din decembrie 1968 până în 1993, iar apoi, din 1994, trimestrial. În peisajul publicistic postbelic **E.** s-a individualizat treptat prin factura multiculturală (cuprinzând pagini nu doar în limba română, ci și în maghiară și germană, ulterior și în alte limbi, de pildă franceză, din octombrie 1991). Redactată preponderent de studenți ai Universității „Babeș-Bolyai”, a continuat să funcționeze ca o „școală deschisă” de-a lungul a cel puțin trei promoții literare. Primul număr are următoarea formulă redacțională: Eugen Uricaru (redactor-șef), Rostás Zoltán și Petru Poantă (redactori-șefi adjuncți), Vincențiu Iluțiu (secretar de redacție), Dinu Flămând, Radu Mihai, Olimpia Radu, Virágh Dénes, Ioan Maxim Danciu, Peter Motzan, Marcel Constantin Runcanu, Grigore Călugăreanu (redactori). Odată cu al doilea număr (apărut abia în martie 1969), redactor-șef este numit Ion Pop, în timp ce Eugen Uricaru devine redactor-șef adjunct, iar Petru Poantă redactor. În următorii ani în redacție intră Marian Papahagi (în 1970) și Ion Vartic (în 1972), pentru ca începând cu numărul 5–6/1973 revista să apară, vreme de un deceniu, având la conducere „tripleta” compusă din Ion Pop (director), Marian Papahagi (redactor-șef) și Ion Vartic (redactor-șef adjunct). În 1983 întreaga conducere e destituită pe considerente ideologice, iar **E.** va fi condusă până în decembrie 1989 de către Aurel Codoban, inițial ca redactor-șef, ulterior ca director, din ianuarie până în iulie 1990. După această dată directori vor fi Dan Șăulean (1990–1993), Ștefan Borbély și Corin Braga (1993–2001), Horea Poenar (2001–2009) și Rareș Moldovan (din 2009). Responsabili cu paginile germane au fost, succesiv, Peter Motzan, Werner Söllner, Helmut Britz, Georg Aesch, Edit Konradt, Anton Seitz, Klaus Schneider, Maria Schullerus, Ute Roth, Elena Maria Ganciu, iar cu cele maghiare Rostás Zoltán, Kereskényi Sándor, Egyéd Péter, Cselényi László, Némethi Rudolf, Beke Mihály András, Bréda Ferenc, Bretter Zoltán, Lörincz Csaba, Horvát István, Hodor Adél ș.a. Editată peste două decenii de Universitatea „Babeș-Bolyai”, publicația trece în 1997 sub egida Fundației Culturale Echinox, înființată în anul precedent de un grup de „veterani” ai revistei.

Din 2004 apare cu sprijinul Consiliului Local Cluj-Napoca, iar mai târziu cu cel al Fundației Soros România. În paralel, proiectul **E.** a inclus, încă de la început, un cenaclu prin care au trecut majoritatea scriitorilor clujeni importanți ai epocii, iar după înființarea Fundației s-au întreprins o serie de activități conexe, printre care și conferințe destinate publicului larg (invitați: Eugen Coșeriu, Nicolae Balotă, Nicolae Manolescu, Sorin Alexandrescu) sau editarea, din 2001, sub conducerea lui Corin Braga și Ștefan Borbély, a publicației academice „Caietele Echinox”. S-a vorbit adeseori despre **E.** ca expresie a unei grupări sau chiar a unei direcții literare distincte: echinoxismul. Coeziunea grupării este evidentă și s-a manifestat prin cutuma de a-i menține în caseta redacțională și pe foștii redactori (indiferent de vârstă), prin întâlnirile aniversare organizate o dată la zece și, mai nou, la cinci ani, ca și prin volumul impresionant de autoexegeză (din perspectivă critică sau memorialistică) pe care l-au produs echinoxistii. Mai problematică este circumscrierea echinoxismului ca direcție distinctă, dat fiind că, sub acest raport, criteriul tipologic se confruntă, cum s-a remarcat, cu absența unui „program explicit” și, mai ales, cu variațiile generaționiste. Printre constantele atribuite echinoxismului (în special de către reprezentanții săi) se regăsesc, totuși, caracterul evazionist în raport cu regimul politic al epocii, conjuncția dintre etic și estetic, erudiția și enciclopedismul, seriozitatea cu accente grave (dar și cu impulsuri ludice și boeme, pe măsura trecerii anilor), pluralismul și multiculturalismul. Într-o oarecare măsură, asemenea trăsături se explică și prin racordarea la modelul „euphorionist” al Cercului Literar de la Sibiu, ca și prin influența – mai degrabă modelatoare decât catalitică – a unor personalități tutelare ale vieții literare clujene din anii '60–'70 (în principal Mircea Zăciu și Adrian Marino). Echinoxismul nu poate fi totuși redus nici la așa-zisa promoție șaptezecistă, nici la neo- sau tardo-modernismul autohton, dat fiind că longevitatea revistei a făcut ca ea să traverseze mai multe epoci, curente și vârste culturale. Din această perspectivă, schimbările în conducerea **E.** marchează o vizibilă oscilație între „angajare” și abstragere din actualitate – fapt reperabil, în stare latentă, încă din rubricatura inițială a revistei, care cuprindea secțiuni precum „Cronica literară”, „Cronica plastică”, „Cronica teatrală”, „Cartea străină”, „Interviuri”, „Ancheta noastră”, „Vitrina”, „Arhiva”, „Texte

din exil”, „Note de drum”, „Informații”. Echilibrul între astfel de exigențe a fost cel mai bine menținut în perioada Ion Pop – Marian Papahagi – Ion Vartic, când cronicile de carte sunt contrabalansate mereu de reconstituirile și de restituirile istoriografice, iar publicația își permite, în limitele epocii, numeroase gesturi de frondă. Printre acestea se numără includerea, încă din primul număr, a unei traduceri din Martin Heidegger (*Ce este filosofia*, în transpunerea lui Radu Mihai), iar, ulterior, în 1981, a scenariului la filmul *De ce bat clopotele, Mitică?*, într-un moment când filmul lui Lucian Pintilie era interzis de cenzură. Alt moment definitoriu pentru existența revistei este găzduirea anchetei „Dreptul la timp” (11–12/1979), la care au participat Dumitru Chioaru, Magdalena Ghica (Magda Cârneci), Emil Hurezeanu, Marta Petreu, Virgil Rațiu, Eugen Suciu, Mircea Cărtărescu, și care va fi considerată unul dintre actele de naștere ale generației '80. După 1983, în perioada în care E. îl are la conducere pe Aurel Codoban, interesul față de actualitate se diminuează, însă reculul este compensat printr-o mai mare deschidere interdisciplinară, cu precădere către filosofie, sociologie și lingvistică, dar și spre științele exacte. În schimb, din 1990 devine, asemenea tuturor revistelor culturale românești, o publicație „de atitudine”, care, deși nu pierde din vedere fenomenul cultural, acordă un număr sporit de pagini comentariilor socio-politice. În septembrie 1993 iminența unui reviriment îi îndeamnă pe redactori la o analiză a cauzelor care au dus la diminuarea prestigiului revistei. Se pronunță, în numărul dedicat „crizei” E., Mircea Zăciu, Ștefan Borbély, Corin Braga (*O privire în conul de umbră*), Alexander Baumgarten (*Tehnica discipolilor fără maestru*) ș.a. Sub conducerea tandemului Ștefan Borbély – Corin Braga, E. aspiră la condiția unei publicații de factură academică, apărând în numere multiple (de regulă, trimestriale) și concentrându-se asupra dosarelor tematice, consacrate unor concepte-cheie ale culturii contemporane și proiectate dintr-o perspectivă transliterară, cu accente de tip *cultural studies* (*Un alt Ev Mediu?*, *Supraviețuiri antice*, *Integralismul lingvistic*). După 2001 noul director, Horea Poenar, își va stabili drept obiectiv principal reinscrierea în actualitate, fapt greu de realizat, fie și numai din cauza periodicității reduse (*Un a fi al „Echinoxului”*). În 2010 E. își modifică formatul, moment în care Bogdan Odăgescu, redactorul-șef, anunță o „nouă abordare a fenomenului

cultural viu”, promițând aceeași preocupare pentru traduceri, cinematografie, literatura română contemporană. Alături de rubricile permanente: „Cronici”, „Literatură”, „Pagini maghiare”, apar numeroase dosare tematice: „Film românesc”, „Literatură pentru copii”, „Muzică”, „Workshop”, „Games as art”, revista păstrând tradiția anchetelor (*Optzecismul. Ziua Judecării*), ultima, *Note de subsol*, fiind preocupată de interacțiunea dintre autor și muzica pe care acesta o ascultă/sușține și de „efectele unui text gândit/construit/exprimat prin această lume”. Interviuurile reprezintă o altă constantă a publicației. Cele inițiate de Ion Pop și Aurel Sasu deschid seria întâlnirilor cu personalități ale culturii românești precum Ana Blandiana, Gheorghe Grigurcu, Al. Paleologu, Augustin Buzura, Alexandru George, Ștefan Augustin Doinaș, D.R. Popescu, Romulus Vulpescu, Mircea Zăciu, Edgar Papu, Nicolae Breban, Norman Manea, Nichita Stănescu, Mircea Horia Simionescu, Marin Sorescu, Livius Ciocârlie, Vintilă Horia. Până în 1985 revista găzduiește, la rubrica „Arhiva”, un număr impresionant de inedite, majoritatea din corespondența scriitorilor români (Alexandru Vlahuță, Octavian Goga, E. Lovinescu, Sextil Pușcariu, Tudor Arghezi, Nicolae Iorga, Cezar Petrescu, Simion Stolnicu, Alexandru Sahia, Mihail Săulescu, G. Topîrceanu, Lucian Blaga, G. Călinescu, Bazil Munteanu), dar și poezii (*Post-scriptum* de Radu Stanca), maxime și reflecții (Vasile Bogrea) sau documente (Iosif Vulcan și „Familia”). Cu proză au colaborat între alții: Eugen Uricaru, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Gheorghe Crăciun, Stelian Tănase, Paul Goma, Marcel Runcanu, Dumitru Radu Popa, Mircea Opriță, Mircea Ghițulescu, Adrian Marino (*Jurnal portughez*), Ovidiu Pecican, Vasile Sălăjan, Constantin Zărnescu. Literatura universală este ilustrată prin traduceri din poezia franceză veche (Șerban Foarță), poezia veche spaniolă (Monica Nedelcu), din Cesare Pavese, Eugenio Montale (Marian Papahagi), Tom Clark, Marvin Bell (Dan Brudașcu), Roger Caillois (Ion Pop), Julio Cortázar (Petre Ciorbea), Ezra Pound (Mircea Ivănescu), Gabriel García Márquez (Anca Neamțu). De-a lungul apariției sale E. a constituit o rampă de lansare pentru nume reprezentative ale literaturii române contemporane. Echinoxisti sunt, dintre poeți, Adrian Popescu, Ion Mircea, Dinu Flămând, Horia Bădescu, Dan Damaschin, Ion Mureșan, Ioan Moldovan, Andrei Zanca, Aurel Pantea, Marta Petreu, Mariana Bojan,

Dumitru Chioaru, Octavian Soviany, Letiția Ilea, Viorel Mureșan, Traian Ștef, Ruxandra Cesereanu, Ștefan Manasia. În proză a propulsat autori precum Ioan Groșan, Alexandru Vlad, Mihai Dragolea, iar printre criticii literari formați în paginile revistei se numără Radu G. Țeposu, Al. Cistelecă, Virgil Podoabă, Ion Simuț, Nicolae Oprea, Mircea Ghițulescu, Iulian Boldea, Ioan Milea, Sanda Cordoș, Laura Pavel, Ioana Bot, Corin Braga, Andrei Simuț, Alex Goldiș, Cosmin Borza ș.a. Tot echinoșiști sunt și regizorul Radu Afrim, filosoful Alexandru Baumgarten și istoricii Sorin Mitu și Ovidiu Ghitta. La școala E. s-au format și scriitori de expresie germană sau maghiară precum Peter Motzan, Egyed Péter, Szócs Géza sau Kovács András Ferenc.

A.T., L.Bc.

ECONOMISTUL, gazetă politică, economică și literară săptămânală editată la Craiova între 17 noiembrie 1891 și 15 iulie 1892. În lunile mai–iulie 1892 E. tipărește ca supliment „Revista olteană”, care de fapt continuă periodicul literar craiovean cu același nume apărut între anii 1888 și 1890. Publicistul N.N. Popp ocupă funcția de director al gazetei, scrisă, în bună parte, de Traian Demetrescu, redactorul rubricilor literare. Mai colaborează cu proză Scarlat C. Moscu și, sub pseudonimul Ulpiu, N.N. Popp; Carol Scrob, Caton Theodorian și Traian Demetrescu dau versuri de factură sentimentală, iar Mihail Strajanu și M. Stăureanu articole cu informații de teorie literară. Număr de număr, Traian Demetrescu scrie însemnări, cronici, recenzii, note bibliografice, articole literare și teatrale (*Senzațiuni de artă și literatură*, „*Legende române*” de V.A. Urechia, *Craiova și teatrul*, *Farmecul vorbelor* ș.a.) sau politice, unele dintre ele semnate Tradem, altele Nerva. Într-un articol el încearcă o definiție a criticii literare în spiritul ideilor lui Hippolyte Taine, discutând din acest unghi de vedere și critica românească. Deși dedicat poetului francez Sully Prudhomme, articolul devine un elogiu adus activității de critic a lui C. Dobrogeanu-Gherea. Pline de interes prin informațiile autobiografice pe care le conțin sunt amintirile lui Traian Demetrescu, după cum schițele sale intitulate *Foi risipite* sau *Foi în vânt* impresionează prin sinceritate și realism. **R.Z.**

ECOUL, revistă bilunară apărută la București între 15 martie și 1 iunie 1895. Este una dintre numeroasele publicații literare scoase de Ilie Ighel-Deleanu.

Cu poezii colaborează D. Teleor, Elisabeta M.Z. Ionescu, Lucreția Suci-Rudow, Charles-Adolphe Cantacuzene (versuri în limba franceză). Proză umoristică publică D. Teleor, iar A. Alexandrescu-Dorna, Laura Vampa și Timoleon Pisani nuvele și schițe rămase, ca și versurile poezilor din paginile revistei, fără ecou. Gr. Goilav traduce din Byron și Heine, I. Ighel-Deleanu din Carmen Sylva și Th. Andebrand; Edgar von Hertz tălmăcește în limba germană *Luceafărul* lui M. Eminescu. Mai vie este rubrica de cronici literare, datorită scrisului alert și opiniilor îndrăznețe ale lui Șt. Orășanu, care, semnând cu pseudonimul Z. Miron, discută, printre altele, despre teatrul în versuri sau despre implicațiile morale ale debutului literar. **R.Z.**

ECOUL, publicație culturală apărută la București, săptămânal, între 6 octombrie și 8 decembrie 1929, cu subtitlul „Teatral–literar–plastic–muzical–critic–cinematografic–politic”, apoi între 20 aprilie 1930 și 25 ianuarie 1931, când își schimbă formatul și renunță la subtitlu. Direcția îi aparține lui Radu Mislea. Revistă eclectică, E. conține texte semnate de oameni de litere, filosofi, sociologi și istorici cu varii orientări de dreapta, de la adepții conservatorismului junimist până la noua generație a deceniului al patrulea, membri și colaboratori ai revistei „Gândirea”, de pildă. Periodicul își propune să abordeze problemele vieții culturale, politice și economice într-un spirit critic obiectiv și constructiv, respingând tradiția „angajamentelor solemne” și a „cuvintelor sforăitoare” din programele altor publicații (*Înscripții pe stindard*). În acest sens, este invocat exemplul lui Mihail Dragomirescu, teoretician al autonomiei artei, conducător al „Convorbirilor critice”, unde „a format o școală nouă, născută ca o conștiință reprezentativă a unui întreg curent literar” (Savin Constant, *Mihail Dragomirescu*). Victor Eftimiu crede că, indiferent cărei școli literare i-ar aparține scriitorul, „haina este numai exterioară, asemenea unei ape curate, orice albie ar îmbrăca, adevărata poezie rămâne pură, luminoasă și curgătoare”. Cultivând spiritul național și specificitatea etnică, Constantin Noica pledează pentru cunoașterea de sine, condiție a intrării în actualitate: „Necunoscându-ne, noi nu știm care act trebuie trăit și care gest trebuie efectuat ca expresii firești ale naturii noastre” (*Specifică noastră seninătate*, 1929). Publicația cuprinde rubricile „Critică literară” (susținută de Constantin Orăscu), „Mișcarea

literară”, „Cronica teatrală” (Isaia Răcăciuni, G.M. Zamfirescu, Barbu Brezianu), „Gânduri” (Victor Eftimiu), „Vitrina librăriei” (Arșavir Acterian, Ionel Jianu, G. Murnu, Barbu Dănciulescu, Gh. Dumitrescu), „Cronica filmelor”, „Cronica muzicală”. La rubrica „Efigii” se succedă medalioane despre Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Cezar Petrescu, Pamfil Șeicaru, Octavian Goga ș.a.; Octav Șuluțiu apreciază la Rebreanu „autohtonismul” și „sinteza de cerebralitate și sensibilitate”, iar Vladimir Spătaru îl caracterizează pe Blaga ca pe un „filosof de temei, admirabil ziarist”. Se tipăresc versuri de Aron Cotruș (*Sonet, Cântec*), D. Nanu, V. Militaru, V. Demetrius, Raul Teodorescu, Cincinat Pavelescu, Radu Gyr (*Seară de totdeauna, Balada păianjenului*), Victor Eftimiu, I.U. Soricu, Volbură Poiană-Năsturaș, Mihai Codreanu, Alfred Moșoiu, Emil Isac; cu proză apar Victor Eftimiu, Al. Biliurescu, I.A. Bassarabescu, Mihail Polihroniade; articole semnează Lucian Blaga (*Weltliteratur*), M. Dragomirescu, N. Iorga, Simion Mehedinți, C. Rădulescu-Motru („Cristalizarea” lui *Stendhal*), G. Bogdan-Duică, Savin Constant, I. Dongoroz, I.G. Duca, G.M. Zamfirescu, I. Agârbiceanu, Arșavir Acterian, Horia Petra-Petrescu, Ion Sân-Gorgiu. Dragoș Protopopescu traduce din Oscar Wilde (*Asupra artei pentru artă*), iar Raul Teodorescu din Leconte de Lisle (*Nox*). Publicația propune, alături de numeroase interviuri cu artiștii vremii (Agepsina Macri-Eftimiu, Elena Zamora, Mărioara Zimniceanu), și o anchetă privind curentul integralist în România, la care răspunde Mihail Dragomirescu. I. Simionescu vorbește despre „luminarea prin cultură” ca o „trebuință neapărată” (*Cultura mulțimii*), în timp ce G. Bogdan-Duică pledează pentru „cultura profesională” (*Cultură și feluri de cultură*). Alți colaboratori: G. Talaz, Radu Niculescu, Sărmanul Klopstock.

C.A.

ECOUL, cotidian politic și cultural apărut la București între 19 decembrie 1943 și 14 septembrie 1944, sub direcția lui Mircea Grigorescu. Afișând o orientare politică de centru-stânga, democratică și progresistă, ziarul promovează literatura consacrată, clasică și modernă, și critica profesionistă care să se pronunțe „curajos împotriva erorilor sau confuziilor înstăpânite în opinia publică” și „să înfrunte prejudecățile, falșii scriitori” (Șerban Cioculescu, *Cuvânt înainte*, 3/1943). Pagina a doua a ziarului, dedicată literaturii și artelor, conține rubricile

„Cronica literară”, susținută de Șerban Cioculescu și de Miron Radu Paraschivescu, „Cronica teatrală”, semnată de Dem. Theodorescu, „Cronica plastică” (G. Ivașcu), „Recenzii” (Al. Piru, Ov. S. Crohmălniceanu și B. Elvin sub pseudonimul Paul Scorțeanu), „Cartea franceză” (Virgil Ierunca), „Cronica muzicală”, „Cronica filmului” (Sorin Carnabel) și „Catalog”. Ion Marin Sadoveanu deține rubrica „Foiletonul de miercuri”. Miron Radu Paraschivescu scrie un ciclu de articole intitulat *Drumurile poeziei naționale. Funcțiuni și scopuri*, în care argumentează necesitatea implicării scriitorilor în viața politică a țării, atunci când „interesele de viață și de moarte” o cer. Ion Mihăileanu se referă, în *Orientarea intelectualității românești*, la obligația colaborării dintre toți intelectualii români pentru a încuraja „tânăra și subreda noastră cultură”. Șerban Cioculescu este de părere că lirica lui G. Bacovia de după 1916 prezintă doar un „interes documentar”, fără să aducă o contribuție de nouitate valorică pe lângă aceea din *Plumb*. În articolul *La moartea lui Liviu Rebreanu* (256/1944) Miron Radu Paraschivescu îl acuză pe romancier de atitudini profasciste. La rubrica „Medalion” Virgil Ierunca prezintă personalități românești și străine: G. Călinescu („barometru de sensibilitate, de gust și organizare”), Ioan Inocențiu Micu-Klein, Gheorghe Șincai, A.I. Odobescu, Ștefan Petică, Paul Verlaine, Jean Giraudoux, Thomas Hardy, în timp ce Ion Caraion dedică medalioane scriitorilor G. Bacovia, Miron Costin, Grigore Alexandrescu, George Coșbuc, Gheorghe Asachi, iar Lucia Demetrius creionează portretul lui George Ranetti. Mircea Zăciu debutează cu un medalion despre Duiliu Zamfirescu. Tot aici Mihnea Gheorghiu și Doina Peteanu (Anișoara Odeanu) colaborează cu articole dedicate literaturii engleze și americane; Ov. S. Crohmălniceanu debutează scriind despre Vachel Lindsay, iar B. Elvin cu un medalion despre G.B. Shaw, semnat Paul Scorțeanu. Proză publică Mihail Sadoveanu (*Amintiri din anii de ucenicie literară*) și Gala Galaction, ultimul sub genericul „Chipuri și popasuri” (*La icoana dăruită, Un vlădică surghiunit, La bisericuța din Răzoare*). Șerban Cioculescu restituie *Din corespondența lui Caragiale. Câteva inedite* (105/1944), un alt articol al său, *Asociația „Prietenii operei lui Camil Petrescu”* (44/1944), suscitând o lungă „precizare” în „Timpul” din partea scriitorului. Lui Adrian Marino îi aparține cronica la cartea lui G. Călinescu *Șun*. Sunt incluse traduceri din Jack

London, A.P. Cehov, Jules Romains, Jean Giraudoux, Giovanni Papini, Anatole France, E.T.A. Hoffmann, Guy de Maupassant, Edgar Allan Poe, Paul Valéry, Aldous Huxley, Charles Baudelaire. Se inițiază un concurs de poezie (*Premiile literare ale ziarului nostru*), al cărui juriu este alcătuit din Gala Galaction, Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Octavian Neamțu. Alți colaboratori: G. Călinescu (*Ce mai așteaptă Hitler?*), Tudor Mușatescu, Nina Cassian (care debutează aici cu traduceri, sub pseudonimul Maria Veniamin), Emil Isac, Al. Dimitriu-Păușești, Mircea Damian, Iorgu Iordan, Horia Furtună. **C.A.**

ECOUL DOLJULUI, publicație săptămânală apărută la Craiova între 2 august 1892 și 2 iulie 1893, sub conducerea unui comitet. Adresa redacției este acasă la Traian Demetrescu, poetul fiind, în realitate, principalul, dacă nu singurul redactor al gazetei, pe care în bună parte o și scrie, de la articolele de atitudine politică, favorabile guvernării conservatoare și prefectului de Dolj, la acelea de critică literară ori dramatică sau la poeziile și schițele proprii. El ține, de asemenea, o rubrică destinată cărților recent apărute, mai ales franceze (*Cauchemars* de Jean Richepin, *Le Pessimisme* de Louis Jouvin ș.a.), în care glosează, de pildă, cu aplicație în jurul operei lui F.M. Dostoievski, plecând de la o traducere tipărită la Paris (*Les Étapes de la folie*). Nu neglijează nici literatura autohtonă (*Opere complete* de Anton Pann, *Legende române* de V.A. Urechia ș.a.) și se arată interesat de producțiile literare sau științifice locale (traducerea Elenei Baitler după tragedia *Jocelyn* de Lamartine, manualul de geografie al profesorului și ziaristului G.T. Buzoianu). Într-o *Notiță bibliografică*, nesemnată, face observații pertinente, invocând apariția în Editura Șaraga a cărții *Poezii complete* de M. Eminescu, în legătură cu starea socială a scriitorilor români, mai ales a poezilor. Nonconformismul, concepțiile sale estetice îndrăznețe, novatoare le afirmă în articolul polemic *O chestie de pudoare*, în care răspunde la criticile făcute de unii publiciști craioveni ideilor susținute într-un alt articol al său, *Copilul*. Tot el comentează critic, sub titlul comun *Teatrul nostru*, activitatea teatrului craiovean și dă mai multe poezii (*Krist*, *Inima noastră*) sau schițe (*Mimi*, *Paltoane vechi* ș.a.). Lui Tradem i s-au alăturat în coloanele **E.D.**, publicând însă mult mai rar, At. D. Damianoff și Mihail Strajanu cu încercări

critice, iar cu proză și versuri Carol Scrob, Elena Baitler, Adrian Millan, P. Georgescu. **R.Z.**

ECOUL EXPOZIȚIEI, publicație apărută la București, săptămânal, între 11 iunie 1906 și 7 ianuarie 1907, cu subtitlul „Literatură și dări de seamă de-ale Expoziției”, sub direcția lui Mihail Leonte. Ultimele două numere poartă titlul „Ecoul României”. În cuprinsul gazetei predomină știrile privitoare la cele mai importante manifestări cu caracter cultural, științific, economic și comercial organizate în cadrul Expoziției Naționale amplasate pe dealul Filaretului. Numărul 5 din 1907 anunța „Serbările latine”, constând în concursuri literare și artistice „în ideea latinității comune”; în cadrul lor este evocat poetul Vasile Alecsandri, premiat la manifestarea similară de la Montpellier pentru *Cântecul gintei latine*. Sunt anunțate și proiecții după tablouri celebre la secția cinematografică a Expoziției, acolo unde putea fi văzută „ultima invențiune a secolului, «cinematograful vorbitor»”. Se relatează că la Palatul Artelor erau expuse manuscrise eminesciene sau obiecte personale care aparținuseră unor scriitori ca Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. Cititorii află că, în afară de concursurile de creație literară și artistică la care participau români de pretutindeni, în cadrul Expoziției se putea audia povestea neamului de la Traian până la Carol I, se admira „cortegiul istoric” al costumelor populare din toate provinciile locuite de români sau se vizionau spectacole teatrale. Alte puncte de atracție erau pavilioanele țărilor participante, Pavilionul regal, Pavilionul etnografic, casele țărănești și culele boierești, ospătăria românească și restaurantul austriac, turnul lui Vlad Țepeș, hipodromul vienez ș.a. Expoziția se vedea elocventă pentru noua mentalitate burgheză în curs de afirmare. Revista mai publică articole, poezii, epigrame, schițe, anecdote, maxime și curiozități de largă circulație. Sunt prezenți în sumar St. O. Iosif, Al. Vlahuță, N. Țincu, Radu D. Rosetti, G. Tutoveanu, Carmen Sylva (*Mama poporului*, în traducerea Elenei Poenar), Petru Vulcan. **C.A.**

ECOUL ROMÂNIEI, revistă apărută la New York în martie 1988 (un număr), sub redacția lui Constantin Aronescu (Aronesco)-Bărgăan. Congeneră cu publicația „Miorița noastră”, este difuzată împreună cu aceasta. Prin jurământul înscris pe frontispiciu („Jurăm să ducem lupta mai departe cum moși-strămoși, de mii de ani, jertfitu-s-au ca să

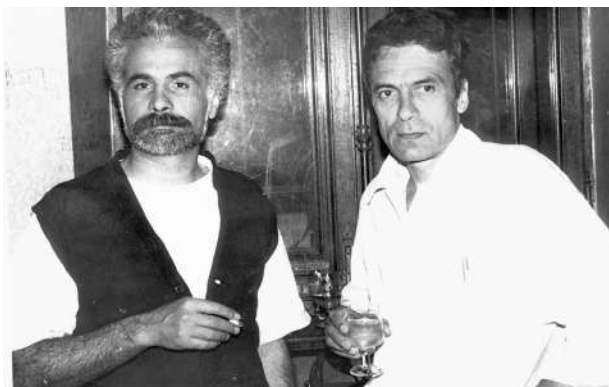
păstreze pământul trac, daco-roman”), dar mai ales prin conținut, **E.R.** se vrea un instrument de luptă împotriva dictaturii din țară și a ponegritorilor neamului. Literatura și critica ocupă un loc însemnat în paginile revistei, care cuprinde nuvela *Patru ore a „scriitorului disident”* Bujor Nedelcovici, reproducerea poemei *Unde sunt cei care nu mai sunt?* de Nichifor Crainic, necrologurile cu valoare de portret *Mircea Șeptilici* de Constantin Aronescu și *Constantin Noica. 1909–1987. Clipe și fapte* de Duiliu Sfințescu. Interesante sunt textul memorialistic *Pod peste Oceanul Atlantic. Din boema bucureșteană* și paralela *Eminescu și Shakespeare. Izbitoare asemănare biografică de creație și destin*, ambele semnate de C. Aronescu. De fapt, aproape întreaga revistă e scrisă de redactorul ei.

I.O.

ECOVOIU, Alexandru (3.XI.1943, București), prozator. Este fiul Elenei (n. Mincă) și al lui Constantin Ecovoiu, tehnician. Urmează liceul la București. Ulterior va fi muncitor, funcționar, proiectant, intendent de muzeu, apoi scriitor liber profesionist. Debutază în 1979 la „Viața studentască”, iar editorial în 1984 cu *Fuga din Eden*. Mai este prezent în „Contemporanul”, „Viața românească”, „România literară”, „Luceafărul”, „Contrapunct” ș.a.

Cele două volume publicate de **E.** în anii '80, *Fuga din Eden* și *Călătoria* (1987), au trecut ignorate de critică. *Fuga din Eden* conține două micro-romane. Primul, *Îndârjirea*, prezintă evoluția către așa-zisa conștiință proletară a minerilor din Târgu Rece, „așezare cu peste opt mii de suflete”, în contextul imediat următor războaielor din 1907. Elementul catalizator al procesului este Dan Potra, agent în localitate al unei societăți germane de exploatare minieră și filosof amator în timpul liber, care lucrează la un tratat numit *Filosofia privată a individului*. Din instrument neutru al capitalului străin, Potra trece prin stadiul de „educator” al minerilor, pentru a sfârși ca luptător în primele rânduri și chiar ca victimă a represiei ce urmează. Relevabilă pentru codurile epocii este relația dintre temă (introducerea în roman a unor personaje miniere era potențial subversivă în anii de după revolta din Valea Jiului în 1977) și tratarea ei ortodox-marxistă. Sunt urmărite trecerile de la societatea patriarhală, condusă de un sfat al bătrânilor, la una rudimentar industrializată, definită de munca salarială, concurență și exploatare nemiloasă. Caracterul parabolic, tipic literaturii lui **E.**, se

remarcă deja aici; scena este redusă, dar pretențiile ei de reprezentare sunt maxime. Acțiunea se compune mai mult din episoade secundare, prin care sunt introduse, cu o intenție tezistă de exhaustivitate, tipologii umane și relaționale, iar stângăcia e vizibilă în primul rând prin lipsa de individualizare a materialului (la nivel istoric-cultural, dar și stilistic) și prin cauzalitățile prea forțate. *Fuga din Eden*, al doilea microman al cărții, este compus secvențial, într-o cheie asociativ-noncronologică, în stilul lui Anton Holban; tema ar fi aceea a aspirațiilor artistice ale unui ins care le ratează pe rând, pentru a se reorienta către dragostea matrimonială, paternitate și natură; ratând din nou, se întoarce la scris. Volumul următor, *Călătoria*, include de asemenea două proze. Cea care dă titlul pune un subiect de almanah sub o presiune simbolică: doisprezece călători într-un compartiment de tren în noaptea de Anul Nou. Mai interesantă – nu ca literatură – este prima proză, micromanul *Ispita*, plasată la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea și care, în interiorul tipologiei autohtone a parvenitului, inventează un personaj negativ cu idei nietzscheene transpunând în mecanismul parvenirii un sistem propriu, aproximabil prin darwinismul social. Gavril Albu e și el un filosof amator al cărui tratat este de această dată propria viață. Albu urmărește un scop dublu: să se elibereze, prin avere, de mecanismul social și să se transforme din personajul perceput de sine și de ceilalți ca „rău” într-un om mai bun. Primul obiectiv va fi îndeplinit parțial prin talentul în afaceri al personajului, care construiește o mare avere și devine „stăpân”, nu și liber: dimpotrivă, banii îi deturnează alienarea, focalizând-o pe acumularea compulsivă de capital („ispita”). Al doilea obiectiv va fi ratat prin ratarea dragostei lui pentru învățătoarea Ana. Starea de lucruri se optimizează abia când Albu își pierde averea și, debarasat astfel de „ispită”, o câștigă pe Ana; dar mirajul nu durează, întrucât moare ucis de un fost servitor. Tendința ideologică a miniromanului – simplă variantă sămănătoristă recadrată similimarxist – este evidentă. Cartea care îl va impune pe **E.** este *Saludos* (1995; Premiul Uniunii Scriitorilor), unde sunt identificabile elemente tematice și de construcție ce alcătuiesc marca autorului: distopii, naratori necreditabili prin care sunt disimulați autori încapsulați în stil Matrioșka, teoria conspirației, oculte planetare, textualism, speculări ale relației text – realitate: textul care se

Marian Drăghici și Alexandru Ecovoiu

transformă în realitate, realitatea care se transformă în text, textul care se amestecă până la indistinct cu realitatea. *Saludos* funcționează în baza a doi naratori-personaje; cel dintâi, un fotograf, îl întâlnește la Paris pe Sey Mondy, unul din ultimii supraviețuitori ai concursului Tardif-Globe-Trotter, ale cărui reguli le inversează pe acelea din *Testamentul unui excentric* de Jules Verne: câștigător este cel care ajunge nu primul după ce a ocolit Pământul, ci ultimul. Sey se transformă în Șeherezada unor „întâmplări extraordinare”, care constituie „substanța” romanului și care poartă ascultătorul din Franța și Spania până în Statele Unite, Mexic, Brazilia, pampa chiliană, India ș.a. Sfârșitul rupe narațiunea lui Mondy și introduce o conspirație planetară, „Rațiuni Superioare”, ce ar fi urmărit „edificarea societății perfecte” prin impunerea unui „sistem educațional perfect”, într-o limbă unică, mo. Fără să fie o deturnare senzaționalistă a traseului anterior al romanului, apariția „Rațiunilor Superioare” finalizează de fapt o construcție minuțioasă și subtilă, în care diferențele dintre ficțiunea lui Sey și realitatea în care o performează încep să se șteargă. Natura Oculte este de altfel sibilinică, fiind disputată între mai multe variante: fie o simplă proiecție schizofrenică a minții fotografului-ascultător, stimulată de călătoriile extraordinare ale lui Sey, fie o distorsiune introdusă în realitate de puterea poveștilor lui Sey, fie o realitate de aceeași factură cu aceea a celor doi naratori (ambii, oricum, necredibili). *Saludos* este cartea cea mai bună a lui E. și, cu un an înaintea întâiului volum din *Orbitor* de Mircea Cărtărescu, unul dintre primele romane românești de după 1989 care prelucrează relevant voga occidentală a teoriei conspirației. Cărțile de mai târziu ale autorului vor multiplica și autopastașa rețeta, cu

rezultatul predictibilității și al caricaturizării modelului inițial. Deservicii îi aduce lui E., pe lângă semnele uneori stridente ale autodidacticismului său, și lipsa de versatilitate a stilului, redus la propoziții scurte, multe eliptice, și în care variațiile sunt minime, indiferent de tipul de narațiune sau de narator. Distopia formulată în *Stațiunea* (1997; Premiul Academiei Române) este pretextul pentru un neotextualism parabolic care experimentează transformarea textului în realitate și invers. Romanul vine din suprapunerea unui scenariu și a unui metascenariu. În scenariu *Stațiunea*, provincie minusculă a unui Regat, este condusă de un Magistrat ce acționează ca un dictator și care, împreună cu alte personaje generice – Filosoful, Romancierul, Eremitul, Eroul –, monologhează pe tema puterii și a controlului. Aceste monologuri sunt adnotate – în metascenariu – de un Autor desemnat și prin inițialele A.E., care își proclamă suveranitatea asupra Stațiunii și asupra locuitorilor ei, anticipează recenzii literare, psihologice și sociologice ale romanului *Stațiunea*, face referire la personaje plătuite în altă parte (inclusiv la Sey Mondy din *Saludos*) și sfârșește, complicat, prin a confunda realitatea unde își scrie ficțiunea cu realitatea din ficțiune, fiind internat la balamuc; se va declara simulant, dar doctorul schizofrenic în mâinile căruia a încăput experimentează la rândul-i, tratându-l ca și cum ar fi un nebun autentic etc. *Cei trei copii-Mozart* (2001) e o culegere de povestiri scrise de E. în anii '80 (la câteva face aluzii *Stațiunea*), majoritatea fantastico-parabolice. Caracteristică este povestirea *Caligraful*: virgula adăugată de un scrib într-un tratat încheiat între două cetăți rivale forțează instaurarea păcii eterne între beligeranți. Caligraful va plăti eroarea cu viața, dar scrisul său va influența istoria. Privite într-o perspectivă mai largă, delicatele proze ale lui E. suferă de un deficit de personalitate. În *Sigma* (2002; Premiul Asociației Scriitorilor din București) construcția este aceeași din *Saludos* sau din *Stațiunea*, în sensul că exploatează dialectica scenariu – metascenariu. În primul plan, databil cândva după Reformă, Mentorul, membru al unei oculte ce îl lansase în istorie pe Martin Luther, plănuiește să demistifice *Evangheliile*, pe care le interpretează „realist”: Iisus ar fi avut un frate geamăn care îi preluase rolul după crucificare și moarte. Episoadele acestei ficțiuni religioase alternează cu episoadele metatextuale ale „scrierii” ei. Apare, la fel ca în

Stațiunea, un Autor care sfârșește prin a fi contaminat de propria-i ficțiune: ajunge să se creadă Saul și moare într-un spital de nebuni, crucificat de pacienți. Probabil că există o motivație pentru oscilarea romanelor lui E. între mai multe niveluri de realitate ficțională și incapacitatea autorului de a-și data și localiza scrierile, dar și de a produce efect de realitate. Comparația cu diverse *thrillers* occidentale ce prelucrează neortodox teme biblice sau gnostice asemănătoare nu poate fi făcută pentru că, dincolo de palidele coincidențe ale subiectului, *Sigma* trenează mai mult în metadiscurș decât într-un discurs tranzitiv care să facă transparentă o acțiune oarecare. Tema puterii, prezentă în toate cărțile lui E., reapare în romanul *Ordinea* (2005) în sensul immanent al politicului. Filip, care și-a ratat prin alcoolism toate marile însușiri cu care fusese dăruit, se reactivează în preajma vârstei hristice ca ideolog al Ordinii pe care vrea să o impună unei societăți măcinate, slabe, dezorganizate și corupte. Și aici pot fi inventariate, pe rând, personajul autodidactului (Filip ca politician), tema distopiei (totalitarismul pe care îl proiectează același Filip) și a Ocultei (numită de această dată Comitetul), amestecul de lumi și identități narrative. Privind cel din urmă aspect, Filip imaginează țara Virto – de la virtual < *virtus*, sau anagramă pentru „vitro” – care ar urma să se substituie lumii reale; dar cum România este numită constant, „cu cheie”, Virto, romanul ar putea fi „opera” lui Filip – acesta nefiind altfel singurul „autor” prezent ca personaj în carte: sunt de amintit alchimistul Johan și scriitorul Ieronim. În rest, cartea e mai mult un „roman-eseu”, cum îi spune Ion Simuț, blocat în stadiul unor nesfârșite discuții între personaje în jurul unor chestiuni precum ordinea, libertatea, dictatura, drepturile omului. Părțile de roman cu cheie au fost poate influențate de ficțiunile lui Ioan Petru Culianu despre „jormani”. Dacă acestea din urmă erau rele literar dar relevante speculativ, la E. și nivelul „discuțiilor” este inferior, stabilizat la zona filosofiei de Cișmigiu. În rarele ocazii când iese din eseu romanul e cu totul pueril. În fine, *După Sodoma* (2012) deși cu o premisă promițătoare (donator de spermă în tinerețe, un profesor de etică pleacă în căutarea copiilor la a căror concepere contribuise), cedează cu totul eseismului vag narativizat, diletant, apos geografic și caracterologic.

SCRIERI: *Fuga din Eden*, București, 1984; *Călătoria*, București, 1987; *Saludos*, București, 1995; *Stațiunea*, București, 1997; *Cei trei copii-Mozart*, București, 2001; *Sigma*, București, 2002; *Ordinea*, pref. Ion Simuț, Iași, 2005; *După Sodoma*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Romul Munteanu, *Alexandru Eco-voiu și plăcerea de a povesti*, „Azi literar”, 1995, 28; Ioana Pârvulescu, *Cel din urmă va fi cel dintâi*, RL, 1995, 38; Michel Wattremez, *Experiența unui roman*, RL, 1997, 30; Laurențiu Ulici, „*Stațiunea*”, „Privirea”, 1997, 78; Regman, *Ultime explorări*, 77–86; Mihai Iovănel, [Alexandru Eco-voiu], ALA, 2001, 561, 590, 2002, 643; Cristea-Enache, *Concert*, 205–211; *Dicț. analitic*, IV, 75–76; Bârna, *Prozas-tice*, 122–138; Simuț, *Reabilitarea*, 360–362; Andrei Terian, *Puterea, Ordinea și Jocul*, CLT, 2007, 27; Manolescu, *Istoria*, 1401–1403; Popa, *Ist. lit.*, II, 808–809; Alex Goldiș, *Un roman neterminat*, RL, 2012, 36. **M.I.**

EDITURĂ. În înțelesul modern, **e.** este o întreprindere de sine stătătoare care „efectuează lucrările de tipărire și de răspândire a unei cărți și publicații”. În Țările Române **e.** a apărut în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Odată cu sporirea numărului știutorilor de carte, dezvoltarea învățământului, promovarea literaturii naționale și apariția presei, activitatea tipografiilor, al căror număr a crescut, a cunoscut mutații noi și, ca o consecință, s-au înregistrat și cele dintâi preocupări editoriale. Ele au fost susținute de o serie de cărturari, pentru care publicarea de cărți în limba română constituia un act menit a contribui la ridicarea culturală a poporului. Astfel, Gheorghe Asachi a reușit să transforme institutul său tipografic de la Iași, Institutul Albinei, într-o întreprindere rentabilă, sub egida căreia au ieșit numeroase lucrări originale ori traduceri din literatura universală; Mihail Kogălniceanu a pus, la rândul său, bazele unei tipografii și a unei **e.** proprii, Cantora Daciei Literare sau Cantora Foaiei Sătești, în care au apărut scrieri literare și istorice ale unor autori din ambele Principate Române (Vasile Alecsandri, Alecu Donici, Nicolae Bălcescu, Grigore Alexandrescu, Alexandru Hrisoverghi ș.a.). În Țara Românească Ion Heliade-Rădulescu, care era și proprietarul unei tipografii, a desfășurat o intensă muncă editorială, lui datorându-i-se, între altele, lansarea proiectului unei „Biblioteci universale”, prin care urmărea traducerea și editarea sistematică a principalelor opere filosofice, literare și istorice din Antichitate până în epoca modernă. Sporirea numărului tipografiilor a făcut ca multe dintre acestea să se transforme temporar în **e.**, așa cum a

fost cea a librarului Frederic Walbaum, deschisă în 1837, cu utilaj adus din Germania (Tipografia Walbaum), cumpărată în 1846 de C.A. Rosetti și E. Winterhalder; ulterior, în 1858, ei vor conduce o altă tipografie, în care se vor edita numeroase cărți, cu deosebire literare, Tipografia Românul, după numele principalei publicații care se tipărea aici, ziarul „Românul”. Între 1844 și 1854 a funcționat și tipografia înființată de Anton Pann, care s-a ocupat cu scoaterea unor cărți cerute atunci de cititori, a textelor literare „de la lume adunate și iarăși la lume date”. Între tipografiile cu o activitate editorială semnificativă în epocă s-au remarcat cele din București conduse de Zaharia Carcalechi și de pitarul Constantin Pencovici, cea din Craiova aparținând lui Iosif legătorul (Iosif Samitca) sau tipografiile din Iași: una aparținând lui Gheorghe Săulescu, unde a apărut, de pildă, prima ediție în limba română din *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* de Dimitrie Cantemir (I–II, 1835–1836); Tipografia Buciumul Român, înființată de P. Cazimir, Theodor Codrescu, Dimitrie Gusti, Theodor Stamate și Gheorghe Săulescu, dar rămasă doar în proprietatea lui Th. Codrescu, în care, între altele, a ieșit seria numeroaselor volume din *Uricaru sau Colecțiune de diferite acte care pot servi la „Istoria românilor”*, publicate de Th. Codrescu; Tipografia Junimii, aparținând societății literare cu același nume ș.a. Trep-tat, inițiativele particulare în domeniu s-au înmulțit, între acestea impunându-se cea a negustorului George Ioanid, considerat primul editor modern din Țările Române. De numele său se leagă nu numai o foarte intensă activitate editorială (între 1852 și 1860 scotea peste douăsprezece volume anual), ci și introducerea reglementării dreptului de autor și a celui de traducător după numărul de coli realizate, ca și inițierea uneia din primele colecții populare europene, „Biblioteca litteraria”, în care au apărut traduceri din Chateaubriand, George Sand, Al. Dumas, Walter Scott ș.a., lucrări difuzate prin abonamente. O activitate editorială deosebită a desfășurat și Ion M. Răureanu, care în 1867 a conceput „Biblioteca de lectură pentru tinerimea română de ambe sexe”, prima colecție destinată tineretului, în care a publicat peste douăzeci de broșuri cu istorioare și povești educative grupate în trei serii, corespunzătoare vârstei copiilor. Începând din deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea, o susținută activitate editorială a desfășurat Ion V. Socec, care în 1856 și-a deschis chiar o librărie proprie. El

și-a îndreptat atenția mai întâi spre editarea manualelor școlare; în 1873 a inițiat o colecție pentru copii („Mica bibliotecă ilustrată pentru copii”), în care au intrat povești traduse din alte limbi, în broșuri împodobite cu gravuri colorate, pentru ca din 1875 să înceapă marea operă de editare a scrierilor autorilor români. Continuând tradiția din perioada anterioară, unele tipografii au devenit și **e.**, impunându-se în epocă, între altele, Tipografia Statului, devenită, prin fuziunea cu cea de la Colegiul „Sf. Sava” și cu Tipografia „Nifon Mitropolitul”, Impri-meria Statului, una dintre cele mai mari tipografii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unde s-au imprimat numeroase texte oficiale, manuale școlare, lucrări literare și științifice. Dintre tipografiile care desfășoară și o bogată activitate editorială se impun cele conduse de Carol Göbl și Ștefan Răsidescu, Tipografia Lucrătorii Asociați, transformată în Noua Tipografie a Laboratorilor Români, care din 1877 a purtat numele de Tipografia Societății Academice, precum și Tipografia Arhidiecezană de la Sibiu, ale cărei baze au fost puse de mitropolitul Andrei Șaguna, Tipografia Librăriei Diecezane din Arad, unde începând cu 1916 s-a tipărit „Sămănătorul. Bibliotecă de popularizare literară și științifică”, din care timp de un deceniu au apărut 170 de numere. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea învățământului, cu sporirea numărului de lucrări literare și științifice, vechile **e.** și-au consolidat și extins activitatea. Totodată s-au înfiripat noi așezăminte editoriale, cea mai puternică **e.** românească a timpului fiind Editura Socec (condusă de Emil I.V. Socec), ce dispunea de ateliere tipografice, litografice și de legătorie proprii, dotate cu mașini dintre cele mai moderne, dar și de o fabrică de hârtie la Câmpulung. Și-a organizat sucursale în întreaga țară, reușind să constituie o vastă rețea de **e.** și librării, în care se tipăreau și se difuzau atât cartea școlară, cât mai cu seamă scrieri reprezentative ale literaturii române, în ediții separate sau în colecția „Opere complete”. Aici s-a editat în 1883 volumul *Poezii* de M. Eminescu, apărut prin grija lui Titu Maiorescu, și tot de aici au ieșit *Opere complete* (I–IV) de V. Alecsandri, *Scrieri în versuri și proză* de Gr. Alexandrescu, *Scrieri complete* (I–VI) de Iacob Negruzzi. Într-o perioadă Editura Socec a îndeplinit rolul de oficiu editorial al Academiei Române, imprimând o parte din lucrările elaborate sub egida acestui for: B.P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*

(I–IV, 1886–1898), colecția de documente Hurmuzaki, *Bibliografia românească veche* ș.a. În 1898 a luat ființă Editura Minerva, ca o asociație grafică și editorială sub conducerea meșterului tipograf G. Filip (fost șef al Tipografiei L'Indépendance Roumaine). S-a consacrat îndeosebi prin lansarea colecției „Biblioteca scriitorilor români” („Biblioteca Minerva”), în care au ieșit ediții frumos ilustrate și îngrijit tipărite din operele lui M. Eminescu (*Geniu pustiu*), Mihail Sadoveanu (*Dureri înăbușite* și *Șoimii*), Ion Creangă (*Opere complete*). Alături de aceste două mari e., existau și unele de mai mici dimensiuni, a căror activitate s-a orientat treptat spre anumite domenii. Așa, de pildă, inițiativa editării de lucrări juridice, direcție încununată cu publicarea *Codului general al României* întocmit de Constantin Hamangiu, a aparținut Editurii Leon Alcalay, proprietate temporară a Editurii Viața Românească, reorganizată după 1923. Gloria acestei e. a constituit-o însă preluarea, în 1920, și continuarea colecției „Biblioteca pentru toți” inițiată în 1895 de Editura Librăriei „Carol Müller” din București, cea mai importantă colecție de cultură generală din țara noastră, care a cuprins scrieri semnate de Liviu Rebreanu, Simion Mehedinți, Barbu Delavrancea, Tudor Arghezi, Emil Gârleanu, St. O. Iosif, Ion Agârbiceanu, Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Cezar Petrescu, E. Lovinescu, Ion Petrovici, Mihail Dragomirescu ș.a., precum și o serie de traduceri. Editarea cu prioritate a manualelor școlare, a cărților populare, a scrierilor literare și, mai rar, a celor științifice a revenit e. lui Theodor Ioannițiu, dar și celei conduse de librarul Constantin Sfetea. La rândul său, librarul H. Steinberg s-a dedicat cu deosebire editării de povești haiducești și cărți religioase, cea mai de seamă realizare a sa fiind însă publicarea colecției „Căminul. Bibliotecă literară, științifică”. Împietirea activității de librar cu aceea de editor era o practică obișnuită a timpului. Ea se întâlnește și la Iași, ca în cazul fraților Samoil și Elias Șaraga, inițiatorii unei colecții de popularizare puse la dispoziția cititorilor la prețul de doar un leu, primele numere ale colecției fiind dedicate unor scrieri de Al. Vlahuță (*Nuvele*), Elena Sevastos (*Povești*), N. Beldiceanu (*Poezii*), N. Iorga (*Schițe din literatura română*), I.L. Caragiale (*Teatru, Schițe*), Vasile Conta (*Teoria undulațiunii*) ș.a. Aceeași e. a scos poeziile lui M. Eminescu într-un tiraj de 20 000 de exemplare, epuizat imediat. Principala operă culturală înfăptuită de Editura Șaraga a fost însă tipărirea

monumentalei lucrări a lui A.D. Xenopol *Istoria românilor din Dacia Traiană* (I–XIII, 1896–1912). La rândul său, în 1880, Al. Ciurcu din Brașov, în e. proprie, a început publicarea colecțiilor „Biblioteca istorică populară”, „Biblioteca poporului” și „Biblioteca copiilor”. O activitate editorială însemnată a depus și Astra din Sibiu, care în afară de „Biblioteca populară a Asociațiunii” a tipărit și numeroase lucrări de valoare, între care *Enciclopedia română* (I–III, 1898–1904), întocmită sub îndrumarea lui Corneliu Diaconovici. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul celui următor eferveșcența editorială a fost determinată și de atragerea spre această activitate a unor ziare și reviste care și-au organizat propriile e.: Flacăra, înființată în 1910, care a publicat cu deosebire scriitorii grupați în jurul revistei, dar și colecțiile „Biblioteca Flacăra”, în care s-au înseriat opere din literatura română și universală, și „Biblioteca istorică”, prin intermediul căreia s-au popularizat, sub forma unor povestiri romanțate, unele dintre cele mai de seamă

Clădirea Editurii Fundațiilor Regale

evenimente ale istoriei românilor; de asemenea, două mari cotidiane „Adevărul” și „Universul”, și-au creat propriile **e.**, după cum, în jurul publicațiilor periodice pe care le iniția și conducea, N. Iorga a creat la Vălenii de Munte un adevărat trust tipografico-editorial, denumit Neamul Românesc, ulterior Datina Românească, unde vor fi editate, în primul rând, dar nu exclusiv, multe din scrierile marelui istoric, care a mai publicat însă și la alte **e.** și tipografii: Ramuri, Pavel Suru, Cultura Națională, Fundația Regală pentru Literatură și Artă etc. Activitatea editorială de la cumpăna secolelor XIX–XX urmărea să îmbine nevoile culturale ale societății românești cu interesele materiale ale proprietarilor. Este perioada în care s-au constituit unele dintre cele mai de seamă colecții ale Academiei Române: „Publicațiile Fondului Adamachi”, „Din viața poporului român”, colecția de documente Hurmuzaki ș.a. O amplă activitate a avut în această perioadă Editura Casa Școalelor, înființată în 1896, care, în urma inițiativelor lui Spiru Haret și ale lui Mihail Sadoveanu, și-a extins sfera de activitate de la materialele didactice și manuale la cărți, povestiri, piese de teatru, incluse în colecțiile „Biblioteca populară”, „Biblioteca traducerilor clasice”, „Biblioteca pedagogică”, „Biblioteca cărților didactice”, „Biblioteca cursurilor universitare” ș.a. Prin unirea mai multor întreprinderi de tradiție, în 1919 a luat ființă Editura Cartea Românească, al cărei program era structurat pe câteva mari colecții, urmărind „editarea și tipărirea lucrărilor necesare la întinderea și adâncirea culturii naționale”. S-a realizat o colecție de largă audiență intitulată „Cunoștințe folositoare”, în patru serii tematice, aici fiind scoase ediții ilustrate din operele lui V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, Al. Vlahuță, Calistrat Hogaș, Petre Ispirescu ș.a. S-au tipărit, printre multe alte lucrări de valoare, *Dicționarul enciclopedic ilustrat* de I.-A. Candrea și Gh. Adamescu (1931), precum și *Divina Comedie* a lui Dante în tălmăcirea lui G. Coșbuc, ediție excelent realizată din punct de vedere tipografic. În 1920 Petre C. Georgescu-Delafraș a înființat la București Editura Cugetarea; orientată inițial spre literatura științifico-fantastică, a publicat și unele dintre scrierile lui Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Ion Pillat, Damian Stănoiu, Cezar Petrescu, Zaharia Stancu ș.a. Tot aici a apărut *Enciclopedia „Cugetarea”* (1940), alcătuită de Lucian Predescu. O altă instituție editorială de prestigiu, care a tipărit cărți de valoare într-o prezentare

grafică modernă, a fost Editura Cultura Națională, înființată în 1920; la rândul ei, a inițiat mai multe colecții: „Biblioteca scriitorilor români”, în care au intrat operele scriitorilor clasici (Gr. Alexandrescu, B. Delavrancea, Ioan Slavici, I.L. Caragiale ș.a.), „Biblioteca scriitorilor români de azi”, unde au fost incluși Cezar Petrescu (*Întunecare*), Camil Petrescu (*Versuri*), Ion Minulescu (*Romanțe pentru mai târziu*), Ionel Teodoreanu (*Ulița copilăriei*), Ion Pillat (*Pe Argeș în sus*) ș.a., „Biblioteca oamenilor celebri” (sub îngrijirea lui Marin Simionescu-Râmnicianu), „Biblioteca «Țara noastră»”, „Biblioteca universitară”, „Țări și civilizații contemporane”, „Biblioteca «Clasici antici»” (îngrijite de Vasile Pârvan), „Biblioteca «Orașele noastre»” (îngrijită de Ioan Bianu), „Biblioteca juridică” (îngrijită de Corneliu Botez), „Biblioteca economică” (îngrijită de Aristide Blank), „Biblioteca activității științifice” și „Biblioteca «Bogățiile noastre»” (îngrijite de Gh. Țițeica), „Biblioteca manualelor științifice” (îngrijită de Octav Onicescu), „Biblioteci populare” (îngrijită de Sextil Pușcariu), „Biblioteca agricolă” (îngrijită de C. Sandu-Aldea), „Biblioteca politică”, „Biblioteca socială” și „Biblioteca filosofică” (îngrijite de Dimitrie Gusti). Editura Cultura Națională a fost condusă între anii 1930 și 1938 de Al. Rosetti, care a continuat programul de editare a autorilor contemporani: Tudor Arghezi (*Cartea cu jucării, Flori de mucigai*, ambele în 1931), Ion Barbu (*Joc secund*, 1930), Mircea Eliade (*Maitreyi*, 1933), B. Fundoianu (*Priveliști*, 1930). Din 1933 și-a început activitatea Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, sub conducerea aceluiași Al. Rosetti, care a structurat producția de carte în cadrul unor colecții bine delimitate. Astfel au fost inițiate peste douăzeci de serii și colecții: „Scriitori români vechi și moderni”, „Scriitori români contemporani”, „Biblioteca de filosofie românească”, „Biblioteca enciclopedică” ș.a. Au apărut ediții critice din scrierile lui B. P. Hasdeu (I–II, 1937, ediție îngrijită de Mircea Eliade), I. L. Caragiale (I–VII, 1930–1942, ediție îngrijită de Paul Zarifopol și apoi de Șerban Cioculescu), Ion Heliade-Rădulescu (ediție îngrijită de D. Popovici) ș.a. În „Biblioteca enciclopedică” au intrat lucrări ale lui Constantin C. Giurescu (*Istoria românilor*), Al. Rosetti (*Istoria limbii române*), Barbu Slătineanu (*Ceramica românească*), N. Cartojan (*Istoria literaturii române vechi*), Sextil Pușcariu (*Limba română*) ș.a. Literatura contemporană este reprezentată de cărțile a numeroși scriitori,

eseiști, istorici și critici literari: Lucian Blaga (*La curțile dorului*), G. Bacovia (*Poezii*), N. Iorga (*Oameni cari au fost*), E. Lovinescu (*Titu Maiorescu*) ș.a. În colecția de filosofie s-au tipărit lucrări semnate de D. D. Roșca, P. P. Negulescu, Lucian Blaga, Mihai Ralea, Tudor Vianu ș.a. În această **e.** a apărut monumentală operă a lui G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941), într-un tiraj de 3000 de exemplare, și tot aici au ieșit, în 1939–1944 primele trei volume din ediția critică a operelor lui M. Eminescu îngrijită de Perpessicius. Continuând tradiția întreprinderii Samitca, Institutul de Editură și Arte Grafice Scrisul Românesc de la Craiova promova îndeosebi manualele școlare din toate domeniile. Sub conducerea istoricului literar N. Cartoian a ieșit colecția „Clasici români comentați”, însumând peste cincizeci de volume, printre care scrieri de Mihail Sadoveanu și Petre Ispirescu îngrijite de N. Cartoian, lucrări ale stolnicului Constantin Cantacuzino editate de Dan Simonescu, scrieri ale lui M. Eminescu îngrijite de D. Murărașu ș.a. Dintre **e.** care s-au mai remarcat în perioada interbelică sunt: Ancora S. Benvenisti, unde au apărut lucrările lui E. Lovinescu, *Critice* (I–X), *Istoria civilizației române moderne* (I–III, 1924–1925) și *Istoria literaturii române contemporane* (I–VI, 1926–1929), scrieri aparținând lui Pompiliu Constantinescu, Hortensiei Papadat-Bengescu, lui F. Aderca, G. Bacovia; Editura Gorjan (1939–1948), în care, între altele, au fost scoase *Șun sau Calea neturburată* (1943) de G. Călinescu și volumul *Balade* (1944) de Radu Gyr; Editura Iconar de la Cernăuți, înființată în 1933, al cărei scop era de a „imprima un ritm accelerat în mișcarea literară a tinerei generații”.

Perioada de după al Doilea Război Mondial reprezintă o etapă de tranziție spre socializarea completă a cărții și tiparului. Prin naționalizarea din 1948 **e.** particulare au fost desființate, iar tipografiile și librăriile au trecut în proprietatea statului. În 1949 s-au fondat marile **e.** de stat, cele departamentale, precum și ale unor organizații obștești cu profil distinct, între care Editura de Stat pentru Literatură și Artă, Editura în Limbi Străine, Editura Academiei, Editura Tehnică, Editura Tineretului, Editura pentru Cultură Fizică și Sport (Editura Stadion din 1962; Editura Sport-Turism din 1973), Editura Militară. De asemenea, a fost creată, în același an, Direcția Generală a Editurilor, Întreprinderilor Poligrafice și Difuzării Cărții. După 1950 tendința

de specializare și diversificare s-a accentuat, încât, prin reorganizări succesive (constituirea unor redacții în **e.** de sine-stătătoare, contopirea unor **e.** etc.), s-au înființat Editura de Stat pentru Literatură Didactică și Pedagogică (1951), Editura Agro-Silvică de Stat (1953, Editura Ceres din 1970), Editura Muzicală (1957), Editura Medicală (1958), Editura Științifică (1960), Editura Enciclopedică Română (1968). În 1960 Editura de Stat pentru Literatură și Artă s-a scindat în Editura Meridiane, Editura pentru Literatură Universală (din 1969 Editura Univers), Editura pentru Literatură. O nouă reorganizare a sistemului editorial a avut loc în decembrie 1969, când se înființează Editura Minerva (profilată pe valorificarea moștenirii literare), Editura Eminescu, Editura Cartea Românească (a Uniunii Scriitorilor) și Editura Kriterion (pentru literatura în limbile naționalităților conlocuitoare). La rândul ei, Editura Tineretului s-a scindat în Editura Albatros și Editura Ion Creangă, destinate literaturii pentru tineret ori pentru copii. Diversificarea tematică a fost însoțită totodată și de una teritorială, în câteva centre cu vechi tradiții culturale fondându-se Editura Dacia (Cluj-Napoca) și Junimea (Iași) în 1969, Scrisul Românesc (Craiova) și Facla (Timișoara) în 1972. Dintre acestea, cele mai multe **e.** erau direct coordonate de Centrala Cărții, iar celelalte depindeau de unele organisme de stat. Noua orientare a sistemului, după „dezghețul” din 1964, a fost aceea de recuperare a tradițiilor culturii, științei, literaturii și artei românești, precum și încercarea de sincronizare cu Occidentul, orientare concretizată mai ales după reorganizarea din 1969–1970. În recuperarea literaturii românești clasice s-a distins Editura Minerva (sub îndrumarea lui Aurel Martin și a lui Z. Ornea), prin colecțiile „Scriitori români”, „Restitutio”, „Momente și sinteze”, „Universitas”, „Introducere în opera lui ...”, „Patrimoniu”, „Arcade”, „Meșterul Manole”. Colecția centenară „Biblioteca pentru toți”, mai cu seamă sub îndrumarea lui Mihai Șora și a lui Tiberiu Avramescu, a continuat programul de editare a celor mai valoroși scriitori români și străini, clasici și contemporani și a fost difuzată în tiraje de masă. În promovarea literaturii române contemporane rolul cel mai însemnat l-au avut Editura Cartea Românească (sub direcția lui Marin Preda și ulterior a lui George Bălăiță) și Editura Eminescu (sub conducerea lui Valeriu Râpeanu). Editura Cartea Românească a publicat scriitori reprezentativi români din toate generațiile.

Vreme de două decenii au fost în atenția publicului și colecțiile, și seriile Editurii Eminescu: „Poeti români contemporani”, „Prozatori români contemporani”, „Biblioteca critică” – ale cărei volume antologau referințele critice despre autori din bibliografia școlară și universitară –, „Biblioteca de filosofie a culturii române”, „Biblioteca Eminescu”, „Istoriile literaturii române”, „Thalia”, „Rampa”, „Masca”. Editura Univers (în special sub direcția criticilor Vladimir Streinu și Romul Munteanu, cât și a redactorului-șef Dumitru Mazilu) a avut ca obiectiv publicarea literaturii și a criticii literare străine, în colecții de prestigiu, asigurând deopotrivă valorificarea clasicilor și sincronizarea cu literaturile lumii: „Clasicii literaturii universale”, „Clasicii literaturii moderne”, „Romanul secolului XX”, „Romanul istoric”, seria de poezie bilingvă „Orfeu”, „Correspondențe, memorii, jurnale”, colecția „Meridiane” – profilată pe literatură contemporană –, seriile de critică „Studii” și „Eseuri”, care aduc ultimele contribuții importante ale momentului. Specializată în cartea de și despre artă, Editura Meridiane (mai ales sub conducerea lui Ion Frunzetti, Dan Grigorescu, Vasile Nicolescu și Modest Morariu) s-a afirmat prin colecțiile de albume „Clasicii picturii românești”, „Clasicii picturii universale” și prin colecția de studii „Biblioteca de artă”, cu seriile „Arte și civilizații”, „Artă și gândire”, „Artă. Imaginar Mentalități”, „Biografii. Memorii. Eseuri” ș.a. În publicarea cărții pentru copii și tineret s-au remarcat Editura Ion Creangă și Editura Albatros, aceasta din urmă sub direcția lui Petre Ghelmez și apoi a lui Mircea Sântimbreanu, prin colecțiile „Lyceum”, „Cele mai frumoase poezii” (și în ediție germană și maghiară), „Dicționarele Albatros”, „Contemporanul nostru” ș.a. În profil științific s-a impus, pe lângă Editura Academiei, a cărei activitate o constituie publicarea cărții din toate domeniile, atât a membrilor forului academic, cât și a cercetătorilor din institutele subordonate, Editura Științifică și Enciclopedică, rezultată în 1975 din contopirea Editurii Științifice cu Editura Enciclopedică Română. Creată în special pentru elaborarea instrumentelor de lucru, Editura Științifică și Enciclopedică numără printre realizările sale editarea *Micului dicționar enciclopedic*, a unor serii de mici dicționare și enciclopedii, de cele mai multe ori alcătuite pentru prima dată la noi, din cele mai diferite domenii ale științei și culturii. În sfera literaturii s-au editat dicționare de scriitori, de literatură generală sau cronologice, de

asemenea, bibliografii despre personalități și publicații, precum și *Bibliografia românească modernă*. Un sector important a fost acela consacrat lucrărilor filologice și de studiere a limbilor străine, inclusiv a dicționarelor bilingve. Au apărut cărți de referință, în colecții precum „Clasicii filosofiei universale”, „Biblioteca de filosofie”, „Filosofia universală contemporană”, „Bibliotheca Orientalis” (coordonată de Idel Segal).

După 1989, datorită schimbării mecanismelor economice, manifestată prin dezintegrarea monopolului centralizat și prin apariția a numeroase inițiative private, vechile e. de stat au intrat într-o degringoladă care s-a accentuat treptat, în pofida încercării lor de adaptare la noile condiții. Nemaiexistând constrângeri ideologice și nici de natură organizatorică, are loc la început o explozie aproape haotică a producției de carte de toate genurile. Se afirmă însă și e. care, de la înființare, urmăresc cu rigurozitate un program de perspectivă: Humanitas, Polirom, Univers Enciclopedic ș.a. Treptat, paralel cu creșterea fără precedent a numărului de e., se remarcă și o organizare tot mai sistematică, prin crearea unor grupuri și a unor holdinguri (Grupul Editorial Corint, Grupul Editorial Art, Adevăru Holding). Se constată atât diversificarea, cât și specializarea din ce în ce mai accentuată, uneori până la ocuparea unor discipline de nișă. Totodată, cresc nivelul și calitatea producției editoriale, aptă să corespundă oricăror solicitări atât în plan tematic, cât și al modului de prezentare grafică a cărții ca obiect comercial. În privința diversificării tematice s-a atins un grad cu greu imaginabil până atunci, vechile direcții și tendințe structurale de dezvoltare anexând și alte domenii spirituale, puțin frecventate ori ignorate înainte (calculatoare, informatică, literatură SF, literatura exilului, psihiatrie, psihologie, istoria religiilor, teologie, esoterism, paranormal, studii de gen ori memorialistică și jurnal etc.), cărora li s-au consacrat uneori e. specializate exclusiv (Nemira, Trei, Herald, Anastasia, Vremea, Hasefer ș.a.). Diversificarea are și un aspect geografic, atingând, uneori cu ecou național, aproape toate capitalele de județ ori localitățile mai cunoscute, fără a fi asociate cu necesitate unor universități și instituții de cultură (muzee, biblioteci, fundații, asociații profesionale, institute ori publicații). E. au răspuns din ce în ce mai mult, mai cu seamă cele cu profil marcat didactic, cerințelor diferitelor niveluri de învățătură, de la cartea pentru preșcolari și

copii, adesea prevăzută complementar cu un bogat material auxiliar, corespunzător deopotrivă în plan didactic și în acela al realizării grafice, inclusiv carte beletristică pentru copii și adolescenți, până la nivelul superior, academic, unele constituindu-și departamente educaționale specializate (grupurile editoriale All, Humanitas, Polirom, Corint, Paralela 45, Art ș.a.), altele consacându-se în totalitate domeniului didactic (Teora, Niculescu). Multe **e.** și-au continuat profilul generalist și enciclopedic de la înființare (Univers Enciclopedic, All, Polirom, RAO, Saeculum I.O., Semne, Litera ș.a.), precum și, concomitent, programul beletristic. Dacă în primul deceniu și jumătate după evenimentele din 1989 au predominat traduceri din literatura universală, creându-se colecții esențiale și serii de autor, departamente și chiar **e.** în cadrul unor grupuri și holdinguri („Biblioteca Polirom”, Humanitas Fiction, Editura Leda, în cadrul Grupului Editorial Corint, Editura Allfa, pe lângă Grupul Editorial All și multe altele), **e.** încep să acorde un interes crescând literaturii naționale, principalele demersuri de susținere a scriitorilor tineri aparținându-le Editurii Nemira în anii '90 prin colecția Purgatoriu și Grupului editorial Polirom, care în 2004 lansează, sub sloganul „Votează literatura tânără”, numeroși prozatori cvasidebutanți, ce se vor afirma destul de rapid peste hotare grație politicii de traduceri inițiate în 2006 de Institutul Cultural Român. **E.** își îndreaptă tot mai mult atenția către valorificarea tezaurului românesc fundamental (literar, etnologic, istoric, documentar-arhivistic, memorialistic etc.), în parte inedit. Astfel, Fundația Națională pentru Literatură și Artă, înființată pe lângă Academia Română în 1998, la inițiativa și sub coordonarea lui Eugen Simion, continuă programul edițiilor critice al fostei Edituri Minerva cu seria de referință „Opere fundamentale”, numărând circa 150 de volume până în 2012, în care sunt reunite, în condiții grafice deosebite, creațiile definitorii ale celor mai de seamă scriitori români. Unele **e.** își dezvoltă sectoare de istorie și critică literară (Paralela 45, Polirom, Cartea Românească, Casa Cărții de Știință, Scrisul Românesc), altele se specializează în literatura contemporană (Cartea Românească, Vinea, Tracus Arte) sau se dedică întregii literaturi (Editura Muzeul Literaturii Române). De-a lungul ultimelor decenii s-au mai remarcat Editura Fundației Culturale Române (devenită Editura Institutului Cultural Român în 2003), Institutul European,

Amarcord, Grai și Suflet – Cultura Națională, Bibliotheca, Brumar, Curtea Veche, Paideia, Pandora, Ideea Europeană, Meronia, Omonia, Casa Radio, Helicon, Limes, Tritonic, Vellant, Idea Design & Print, Tact și multe altele. Unele grupuri editoriale și-au putut permite crearea unor importante departamente digitale (carte electronică, audiobookuri, video etc.). Concomitent, și situația difuzării s-a îmbunătățit simțitor, datorită generalizării sistemului de achiziție on-line. La principalele târguri naționale (Bookarest, Bookfest, Gaudeamus) au participat între 200 și 400 de entități editoriale, de mărime și importanță variabilă, atestând interesul sporit pentru carte și mijloacele adiacente, situație neatinsă vreodată în trecut; de asemenea, a crescut și participarea la marile saloane literare și târguri internaționale, contribuind la o mai bună cunoaștere și difuzare a producției românești de carte.

Repere bibliografice: I. Simionescu, *Cartea Românească*, București, 1938; I. Massoff, *Strădania a cinci generații. Monografia familiei Șaraga*, București, 1941; Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, București, 1968; Dan Simonescu, Gheorghe Buluță, *Pagini din istoria cărții românești*, București, 1981; Virgil Olteanu, *Din istoria și arta cărții. Lexicon*, București, 1992, 124–128; Ghidul editurilor din România, București, 1994; Gabriel Ștrempel, *Activitatea editorială a Academiei Române între anii 1868 și 1948*, „Memoriile Secției de științe istorice și arheologice”, t. XXIII, 1998; Nicolae A. Andrei, Gabriela Braun, Albert Zimble, *Institutul de Editură și Arte Grafice Samitca din Craiova*, Craiova, 1998; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000; Dumitru Micu, *Cartea și rolul ei în societatea românească*, în *Istoria românilor*, VIII, București, 2003, 653–661; Doina Florea, *Edituri și colecții*, Iași, 2004; Anca Sârghie, *Edituri și colecții editoriale*, Sibiu, 2004; Ion Simuț, *Fundația Națională pentru Știință și Artă*, RL, 2007, 10; *Catalogul editurilor din România*, București, 2007; *Editura Scrisul Românesc. 85 de ani de existență*, îngr. și introd. Florea Firan, Craiova, 2007; Letiția Constantin, *Literatură și propagandă. Editura Cartea Rusă*, RL, 2009, 25; Dan C. Mihăilescu, *20 de ani de Humanitas*, RL, 2010, 5. **D.N.R.**

EFTIMIE (mijlocul sec. al XVI-lea), cronicar. Se crede că a fost egumen al mănăstirii moldovene Căpriana. Continuă cronică în limba slavonă (în prima ei redactare) a lui Macarie, scrisă din porunca lui Petru Rareș, domnul Moldovei. Evenimentele alese spre istorisire cuprind perioada dintre 1541 și 1554, adică a doua domnie a lui Rareș, domniile fiilor lui, Iliaș și Ștefan, precum și câțiva ani din prima domnie a protectorului său, Alexandru

Lăpușneanu. Stilul este încărcat de retorisme, chiar dacă în mai mică măsură decât al lui Macarie, episcopul de Roman, care apelase la întreaga recuzită stilistică a lui Constantin Manasses, autor al unui cronograf bizantin, binecunoscut în acea vreme. Întregul text servește intenției lui E. de a oferi cititorului un model voievodal creștin, întruchipat de Lăpușneanu. Ascensiunea acestuia se leagă de sfârșitul dramatic al doamnei Elena Rareș, pe a cărei fiică o luase în căsătorie. Letopisețul lasă să transpară resentimentele noului domn față de familia Mușatinilor. Dacă ultimii ani ai lui Petru Rareș sunt înfățișați într-o manieră echilibrată, în ceea ce-i privește pe fiii acestuia, perspectiva se modifică. Iliș reprezintă prototipul „renegatului” (Dan Horia Mazilu) care abdică de la creștinism pentru a deveni mahomedan. Este un bun prilej pentru cronicar să sublinieze abaterea, fărădelegea, puse pe seama înrăuririi lui Satan, al cărui agent „de trei ori blestemat” este turcul Hadar: „Unul dintr-înșii, cel mai înșelător și plin de răutate mai ales în toate meșteșugurile diavolești și în vrăjitorie, Hadar era numele lui, era pervers prin moravuri și mai pervers cu sufletul”. Nici Ștefan cel Tânăr nu are o evoluție mult diferită de a fratelui său, deși începutul domniei fusese dătător de speranțe. Dar, după cum afirmă cronica lui E., el nu reușește să-și disimuleze personalitatea și se dovedește a fi „întru totul ca fratele, cu unele chiar să-l întrecă”. Moartea violentă (e asasinat la Țuțora în 1552) este percepută ca o plată dreaptă pentru existența lui infamă. Odată cu intrarea în scenă a lui „Alexandru voievod cel viteaz și cel nou” (proiectat ca un alt Alexandru Macedon), tonul narațiunii devine encomiastic. E. utilizează pentru partea a doua a letopisețului aceleași procedee retorice la care recursese predecesorul său, Macarie. Faptele istorice sunt abandonate în favoarea portretului literar (cum remarcă Ștefan Ciobanu), alcătuit din nenumărate clișee. La urcarea pe tronul Moldovei Lăpușneanu își iartă adversarii, îi scoate din temnițe pe nevinovați, arătând un suflet milostiv, astfel încât oamenii îl socotesc izbăvitorul țării. Fără îndoială, cronicarul aplică aici o parte a scenariului hagiografic consacrat de literatura religioasă. Întâmplările, puține, care urmează vorbesc despre implicarea domnitorului în politica Țării Românești (contribuția la aducerea în scaun a lui Pătrașcu Vodă în locul lui Mircea Ciobanu) și despre ctitorirea mănăstirii Slatina. Cronica lui E. nu a fost continuată, rămânând necunoscută

atât lui Azarie, cât și celorlalți istoriografi care i-au succedat. Textul lui E. se păstrează la Kiev într-un sbornic ce cuprinde, alături de mai multe texte de inspirație religioasă, cronici anterioare ale Moldovei, între care și varianta scurtă a cronicii lui Macarie (anii 1504–1541). Pe filele manuscrisului se află consemnat și numele unuia dintre copiiști: Isaia de la Slatina, cel care în 1572 va ajunge episcop de Rădăuți.

SCRIERI: *Cronica lui Eftimie*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ioan Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, București, 1959, 109–125, în LRV, I, 192–203.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, 335–346, 363–373 *passim*; Iorga, *Ist. lit.*, I, 156–157; Cartojan, *Ist. lit.* (1996), 73–74; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 20, *Ist. lit.* (1982), 15; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), 121–124; P.P. Panaitescu, *Cronica lui Eftimie*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ioan Bogdan*, București, 1959, 106–109; Piru, *Ist. lit.*, I, 35–36; *Ist. lit.*, I, 261–264; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 85–87; G. Mihăilă, Dan Zamfirescu, *Cronica egumenului Eftimie*, LRV, I, 191–192; Mihăilă, *Contribuții*, 104–163 *passim*; *Dicț. lit. 1900*, 310–311; Mazilu, *Lit. rom.*, 305–321; Mazilu, *Noi*, 99–100.

S.Mr.

EFTIMIU, Victor
(24.I.1889, Boboștița,
Albania – 27.XI.1972,
București),
dramaturg, poet,
prozator, traducător.

Este fiul Marinei (fiica preotului Theodor Cocu din Boboștița, numit și Economu) și al lui Ghergo Ceavo (care, venit pentru comerț în București, își schimbă în 1894 numele în Gheorghe Eftimiu, după prenumele tatălui său, Eftimie). Face primele clase în limba greacă (1895–1897), pentru ca de la vârsta de opt ani să învețe în București, unde a absolvit cursurile Liceului „Mihai Viteazul”. După colaborări timpurii la diverse publicații, stabilit la Sibiu, participă, în 1908 și 1909, ca secretar de redacție, la editarea revistei „Țara noastră”, condusă de Octavian Goga și Ilarie Chendi. În primăvara anului 1909 se îndreaptă către Paris, zăbovind câteva luni la Budapesta și Viena, orașe din care trimite impresii și scrieri originale mai multor reviste din țară. De

prima ședere la Paris îl vor lega amintiri ce revin mereu în scrieri, traiul fără înlesniri fiind răscum-părat de încântarea cu care străbate Cartierul Latin și de întâlnirile cu prieteni precum Radu Baltag, O. Goga, E. Lovinescu ș.a. În 1910 se întoarce în țară și, punându-și în valoare exercițiul literar parizian, obține un neașteptat succes cu piesa *Înșir-te mărgărite* (1911). În 1913 este numit director al Teatrului Comedia, iar în anul următor se căsătorește cu actrița Agepsina Popovici Macri, pe care o cunoscuse la Paris. În 1911 devine membru al Societății Scriitorilor Români, în 1917 face parte din comite-tul de propagandă românească de la Lausanne și obține cetățenia română în 1919. Îndeplinește funcția de director al Teatrului Național din Bucu-rești (1920–1922), ulterior fiind însărcinat și cu direcția generală a Asociației Române pentru Cine-matografie Artistică. Este membru al Societății Autorilor Dramatici Români (1923) și al Ateneului Român, iar în intervalul august – decembrie 1927 funcționează ca director al Teatrului Național și al Operei Naționale din Cluj, de unde demisionează invocând ca motiv lipsa de subvenții. Present

adesea în salonul Sburătorului, cu o faimă de om de teatru mereu în creștere, călătorind frecvent prin capitalele europene, E., autorul dramatic cel mai reprezentat al timpului, se bucură și de oarecare succes în politică: membru al Partidului Național Țărănesc, este ales deputat în 1928. Se află din nou la conducerea Teatrului Național din București în cursul anului 1930, doi ani mai târziu i se acordă Premiul Național pentru Literatură, iar în 1933 este ales președinte al PEN-Clubului Român, mandat pe care îl va primi și în 1936. Începuse între timp să colaboreze tot mai intens la presa de dreapta și în 1941 este menționat ca membru al masoneriei românești. În timpul dictaturii antonesciene pie-sele de teatru nu i se mai joacă și este trimis de două ori în lagărul de la Târgu Jiu pentru atitudine anti-războinică. Din septembrie 1944 ocupă (pentru o vreme simultan) fotoliile de director general al tea-trelor, operelor și spectacolelor, de director al Tea-trului Național și al Operei din București (până în 1945) și de președinte al Societății Scriitorilor Români (până în 1948). Demisionează din Partidul Național Țărănesc, iar în 1948 devine membru al

Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Soare Z. Soare, A. de Herz și alții

Academiei RPR. După o perioadă de eclipsă este ales în mai 1972 președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor și se bucură de aprecierea oficială. În cazul lui E., omul îl copleșește pe scriitor. În 1903 începe să publice versuri naive în „Luceafărul”, semnând cu pseudonimul Athanes. În 1904 tipărește cu mijloace proprii primul număr al revistei școlare „Speranța”, urmat de alte patru numere, la a căror realizare îl ajută câțiva colegi. Publică aici nu numai articole-program, ci și proză și poezii fără alte calități literare în afara unui oarecare simț al formei, pseudonimele preferate ale momentului fiind Eftimie Eftimiu, V. Gheorghe, V.E. Grecu, Ciubuc Spionu, Ionică Chiriașul, Cleon, Mercador. Însă adevăratul debut și-l face la „Viața literară” în 1906, cu poezia *Amurg*, semnată cu numele Victor Eftimiu, folosit pentru întâia oară. În câteva rânduri conduce reviste culturale: bisăptămânalul „Gazeta noastră ilustrată” între 1928 și 1931, „Dreptatea nouă” între 1945 și 1947. Face parte din comitetele de redacție ale publicațiilor „Prezentul”, „Bibiloitul”, „Țivil-cazon” (1906), „Lectura pentru toți” (1918–1920) ș.a. Însemnată rămâne colaborarea susținută, timp de câteva decenii, cu versuri, cronici rimate, scrieri în proză, însemnări de călătorie, note și cronici de teatru, evocări și aforisme – adunate mai târziu în volume –, traduceri și articole diverse, la presa vremii, fiind prezent și în „Acțiunea”, „Adevărul” (mai ales între 1910 și 1935), „Adevărul literar și artistic” (unde deține rubrici permanente), „Almanahul literar”, „Almanahul Societății Scriitorilor Români”, „Cele trei Crișuri”, „Cetiți-mă”, „Comedia”, „Contimporanul”, „Convorbiri critice”, „Cortina”, „Cosinzeana”, „Culisele”, „Cultura poporului”, „Curentul artelor”, „Cuvântul liber”, „Dimineața”, „Dreptatea”, „Dumineca”, „Ecoul”, „Evenimentul zilei”, „Hiena”, „Jurnalul literar”, „Literaturul”, „Noua revistă română”, „Omul liber”, „Pământul nostru”, „Propilee literare”, „Rampa”, „Rampa nouă ilustrată”, „Ramuri”, „Raza literară”, „Reporter”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista literară”, „Revista noastră”, „Revista pentru toți”, „Revista română”, „Românul”, „România literară”, „Sburătorul”, „Scena”, „Spectator”, „Teatrul”, „Teatrul Național”, „Tempo”, „Toamna”, „Tribuna”, „Tribuna poporului”, „Universul literar”, „Victoria”, „Vremea”, „Ziarul meu”, „Zorile” ș.a. Mai ales în primii ani de publicistică, E. semnează cu pseudonimele Antartu, Ion Arcuda, Balcanicu, Nae Cucuvea, Victor Eolyanul, Elynicul Rhapsod, Eunobius, V. Greceanu,

Grecu, At. Grecu, V. Grecu, V. Grecu-Athanes, Labraș-effendi, Macedoneanu, Matador, Neutralis, Axentie Sandomirsky, Veg Vegrecu, Victorius, Daniel Vodena ș.a. În 1927 introduce fraudulos în repertoriul Teatrului Național din Cluj, sub semnătura Ion Dinu, propria-i piesă, *Un escroc sentimental*.

Scriitor cu o fantezie scânteietoare, cu un însemnat simț al formei și al combinațiilor de efect, E. a publicat mii de pagini de teatru și de proză, a strâns în volume sute de mii de versuri, numeroase pagini de memorialistică, o mulțime de aforisme și scrieri pentru copii și a tradus din marea literatură a lumii. Ușurința cu care scria și valoarea inegală a producțiilor sale justifică ironia confrăților, care au vorbit despre o „epocă Eftimiu” și l-au parodiat în nenumărate rânduri. El însuși are un prim succes poetic cu o parodie, *Romanța celor trei sarmale*, după Ion Minulescu („Belgia Orientului”, 1907), care a circulat în mediile literare odată cu numele inventivului parodist. În teatru, latura cea mai reprezentativă a literaturii sale, E. vede o artă totală, în care primatul trebuie să-i revină textului și care nu se poate îndepărta de specificul educativ, modelator. De aceea, poate, el pune adesea în relief intenția didactică, imprimând discursului dramatic cât mai mult din propriile idei regizorale; tot astfel își găsește justificare și obiceiul autorului de a explica în prolog sensurile unei piese. Din complicata sa „industrie dramaturgică”, multe scrieri nu mai rezistă ca literatură autentică, amploarea cantitativă constituind poate singura trăsătură lipsită de oscilații a acestei întinse opere. În 1956 E. a întocmit o clasificare a propriilor lucrări după un criteriu tematic. Primul ciclu, și cel mai important, cuprinde *Legende românești: Înșir-te mărgărite, Strămoșii* (1912), *Cocoșul negru* (1913), *Ringala* (1915), *Meșterul Manole* (1925), *Haiducii* (1949) și *Pană Lesnea Rusalin (Răscoale)* (1956). Elaborat în bună parte în timpul primei șederi la Paris, „poemul feeric în cinci acte” *Înșir-te mărgărite* se apropie de formula teatrului de poezie al lui Edmond Rostand. Inspirată din basmul românesc și îmbinând motive ale erosului idealizat, feeria oferă un punct de vedere insolit asupra legendarului Făt-Frumos și reabilitează figura Zmeului, tradițional compromisă. Făt-Frumos, frivol ca un Don Juan, o caută pe Ileana Cosânzeana pentru că ea reprezintă idealul feminin, în timp ce răzvrătitul simbolic, Zmeul, țintește la stăpânirea lumii „fără trudă”. În scena de la început, inteligent concepută, cele trei fete ale lui Alb-Împărat trebuie să-și aleagă

miri dintre tineri cu nume sugestive. Sorina, fata cea mai mică, se opune tradiției și dorinței tatălui și îl refuză pe viteazul Buzdugan, pentru că e îndrăgostită de Făt-Frumos, care, la rândul lui, o iubește pe Ileana Cosânzeana, fără să știe că aceasta se simte atrasă de răpitorul ei, Zmeul. Rezolvarea conflictului contravine logicii dramatice, dar se supune schemei populare: Făt-Frumos îl învinge pe Zmeu, iar „revoltații” și nonconformiștii revin la sentimente comune și pozitive. Declamația este viguroasă, dar tiradele descurajante; de pe acum se constată o ușurință suspectă în versificare, deși totul se păstrează în limitele unei „povestiri” firești. În altă piesă cu succes la public, *Cocoșul negru*, „fantezie dramatică în șase acte”, simbolul central se aseamănă izbitor cu acela al „mistrețului cu colți de argint” de mai târziu, în variantă pur folclorică, dar lipsit de tensiune și de profunzime poetică. Și aici guvernează o viziune maniheistă asupra personajelor, cu nuanța că întruchipările binelui se fac antipatice prin mediocritate, iar opusele lor au cel puțin un mod inteligent de a vedea lumea. Voievodul Nenoroc, posibil omolog al lui Faust, se compromite prin precaritatea revoltei sale: el încheie un pact cu diavolul în schimbul unor banale privilegii lumești și pare a ezita permanent între bine și rău. Experiențele prin care trece personajul sunt pentru dramaturg prilejuri excelente de a exersa arta creării de atmosferă și de a etala tehnici moderne de construcție. Finalul rămâne deschis, după moartea lui Nenoroc găsindu-se alt tânăr care să continue ciclul diabolic. În drama istorică *Ringala* (vehement contestată și scoasă de pe afișele teatrelor în 1916 pentru încălcarea adevărului istoric), autorul învie lumea ceremonialurilor domnești de pe vremea lui Alexandru cel Bun. Maria Jagelona, tânăra soție a voievodului, plănuiește catolicizarea Moldovei și aservirea față de poloni, punând în planul ei inteligență și tărie de caracter, trăsături care o apropie de Doamna Clara și de Vidra. Dorindu-se o lecție de patriotism, piesa nu este însă suficient încheată, deoarece se bizuie pe schimbări de situație și pe episoade inutile, scrise doar pentru deliciul publicului. În *Meșterul Manole* tendința către spectaculos, dizolvarea mitului și privarea motivului de virtuțile simbolice explică eșecul în plan literar. Rămâne numai ipostaza unui Manole inițiat în tainele masoneriei, dar lipsit de relief interior. În celelalte cicluri dramatice stabilite de E. se înscriu și piese mai puțin reușite, afectate de

manierism și de accentuarea spectaculosului. Din ciclul *Tragediile eline*, *Prometeu* (1919) vizează grandiosul, dar expresia bombastică și situațiile facile duc la ratarea intenției. Discursul este limpede, însă fără profunzime, „ideea jertfei presupuse de înfăptuiri” nu se mai întemeiază pe nimic substanțial, iar revoltatul Prometeu ilustrează o simplă atitudine declarativă. Este totuși interesantă în sine metamorfozarea originală a zeilor antici în sfinți creștini corespunzători. Piese *Thebaida* (1924) și *Atrizii* (1939), combinări îndrăznețe de nuclee mitice, acumulează în replici o oarecare tensiune dramatică, aceasta stingându-se însă înainte de vreme în declamație sau în ezitări de limbaj și de prozodie. În alt ciclu, *Drame medievale*, dramaturgul realizează colaje generoase de scene istorice și fapte exemplare din mitologia slavă (*Theochrys*, 1933), de legende burlești (*Poveste spaniolă cu Don Juan*, *Don Quijote, bufonul și moartea*, 1938, în varianta inițială, din 1922, cu titlul *Don Juan sau Tragedia iubirii*) ori de ipostaze artificioase ale aceluiași personaj (Faust-alchimistul și filosoful, Faust-cuceritorul și Faust-Păcală în *Doctor Faust, vrăjitor*, 1957). Doar *Glafira* (1926) mai amintește de forța autorului de a da viață unor personaje puternice și originale, evoluând tragic sub semnul destinului neiertător. Ciclul *Satire bucureștene* cuprinde puține piese, scrise înainte de 1944 și părănd caligrafiate cu un condei de școală sămănătoristă. Se disting prin articularea dramatică mai coerentă *Dansul milioanelor* (1922) și *Marele duhovnic* (1929), celelalte suferind de un tezism dezarmant. Fie că sunt facile fabule moderne într-un act (*Ariciul și sobolul*, 1912) sau farse ce acuză dezumanizarea celor prea avuți (*Sfârșitul pământului*, 1919), fie că mizează pe construcția mai amplă, cu acțiuni alertă, situații insolite și dialog firesc, pentru a înfiera politicianismul și a înfățișa debusolarea individului, ca în *Omul care a văzut moartea* (1928), piesele incluse în ciclul *Comedii provinciale* dovedesc în mod surprinzător, prin afirmațiile din prologuri, o înțelegere cât se poate de exactă a artei dramatice și a elementelor perisabile ale creației. Motivele literare din *Tragicomedii țărănești*, piese scrise în proză – *Crăciunul lui Osman* (1913), *Akim* (1914) și *Comoara* (1922), apropiate întrucâtva de fantastic, văduvite însă de substanță, trec cu ușurință în epica lui E., mai ales în genul scurt. Ultimul ciclu dramaturgic este numit *Piese cu subiecte de peste hotare*, din acesta făcând parte *Mireasa roșie*

(1912), *Ave, Maria!* (1913), *Napoleon I* (1914), *Scamatorii* (1942), *Sylvette* (1944) și *Fantoma celei care va veni...* (1922). Cea din urmă piesă, un interesant „roman teatral”, cuprinde scene reușite, deși predomină și aici livrescul, iar în final este împinsă în față ostentativ semnificația. E. mai scrie piesa *Cele două Agripine* (în colaborare cu Jean Bacheville) și semnează mai multe prologuri versificate: *Teatrul* (1911, în colaborare cu D. Anghel), *Cinematograful* (1912), *O sală nouă...* ș.a. „Marile sentimente clasice” și temele fundamentale ale creației se găsesc atât în teatrul lui E., cât mai ales în poezia sa, care exhibă totuși o estetică nediferențiată de cea a teatrului. Versificator prolific (a publicat peste două sute de mii de versuri) în genul tradițional, el rămâne în literatura română ca autor al recordului amar de a fi scris mai bine de o mie de sonete fără esență poetică, la fel cum tot el a compus și cele mai multe piese de teatru, dintre care valoroase rămân doar câteva „feerii naționale”. Asemănându-și destinul cu acela al lui Antim, talentatul predicator venit din Iviria, prolificul poet făcea o profesiune de credință într-un sonet: „Nu știu, în veac, răsplata ce-am s-o capăt,/ Dar voi sluji, cucernic, pân-la capăt,/ Înalta Doamnă, limba românească” (*Închinare lui Antim Ivireanul*). Virtuoz al versului,

căutător de rime noi și de expresie cizelată, E. se conduce după principiile unei estetici desuete. Odată cu volumul *Poemele singurătății* (1912) se remarcă influențe simboliste și parnasiene, în general fiind vorba de exerciții *à la manière de...*, în care tema se străduiește să se adapteze la forma canonică. Poetul confundă starea de tulburare a ființei cu însăși esența poeziei și crede că, pentru a se manifesta, poeticitatea nu ar mai avea nevoie decât de forma corectă. Așa scrie sute de poeme despre Parisul tinereții sale, despre vârstele trecute ale fericirii, despre soarta celor nedreptățiți – *Lebedele sacre* (1920), *Cântecul mlei* (1923). Potrivite pentru declamația în ritm de canțonetă, unele versuri au circulat intens, devenind refrene: „Alcătuire de cuvinte românești,/ Îți văd prin veacuri înnoita bogăție” (*Oda limbei române*, 1927). Epicul capătă drept de cetățenie poetică fără să potențeze lirismul, mai ales în volumele *Noaptea subterană* (1933) și *Cântecul mamei și al copiilor* (1935), iar elementele dramatice se insinuează și ele în *Oglinzile* (1939). Văzând în poezie o ocazie pentru experimente retorice și artizanat lingvistic, grefând notația modernistă pe structuri literare învechite, E. nu reușește să iasă prin lirică din aria mediocrității. După 1945 începe să cânte binefacerile „evului nou” comunist, „mâna muncitoare” și figurile istorice „reprezentative”. Un capitol aparte îl constituie sonetele: „V-am scris, din amintiri și spovedanii,/ Romanul vieții mele în sonete”, mărturisește poetul. Acestea cântă femeia iubită, evocă peisaje, atmosfera Bucureștilor sau a Parisului, reînvie mituri sau personaje medievale, se încarcă de note cvasitestatementare, elogiază mintea omenească ori libertatea de tip nou, totul într-o „recoltă de sonete”, aspirând la „forme cât mai multe”, căci – scop și cauză – „Citindu-mă, cei mulți mă pricepură” (*Îndrăgostit de poezia pură...*).

Proza lui E. este adesea un caz de autopastișă, un soi de intertext intern caracterizat prin recurența motivelor și prin întinderea supradimensiionată. În nuvele, schițe și povestiri, adunate în zeci de volume, multe situații contrazic așteptările cititorilor, onomastica este adesea forțată („sir Mack Dollaryngthon” ș.a.), iar soluțiile de rezolvare a conflictului contravin uneori logicii narației. Ficțiunea înglobează elemente din biografia autorului (*Risto Darda*, 1922, ș.a.), ia forma confesiunii (*Spovedania unui clown și alte nuvele*, 1913) sau își asumă viziunea unui fantastic de sorginte patologică (*Comorile*

lui Dragodan, 1920). Există și exerciții în genul lui Urmuz, parodii la limita absurdului lingvistic (*Pitirim cu părul de ametist. Povestire ultramodernistă*), precum și numeroase narațiuni dramatizate, cu note de feerie. Cât despre romane, paisprezece la număr, acestea au aceeași materie ca și sonetele sau ca unele piese de teatru și, simple culegeri de situații-surpriză, lasă impresia unei nesfârșite experimentări a genului, fără câștig pentru literatură. Un prim roman, *Două cruci* (1914), rescrie câteva fragmente despre viața comunităților de români macedoneni, publicate în 1907 în ziarul „Prezentul”. Senzaționalul cu orice preț (*Dragomirna*, 1930), loviturile de teatru și personajele în travesti în spațiul parodic al unui roman feeric polițist (*Kimonoul înstelat*, 1932) s-au bucurat în epocă de aprecierea cititorului mediu. Un ciclu romanesc, *Omul fără nume* (1940), include scrieri anterioare pronunțat autobiografice, avându-l ca protagonist pe regizorul și omul de teatru Venceslas Strzsky: *Tragedia unui comedian* (1924), *Principesa Simonof* (inițial *Principesa Moruzof*, 1925) și *Spre sursele tragediei* (1935; inițial capitol în romanul *Le Nain du Théâtre Français*, tipărit la Paris în 1931). Acest roman despre teatru devine primul dintr-o trilogie pe aceeași temă, alături de *Lora Mirandy* (1941) și *Scadența* (1944), toate constituind un corpus românesc cu miez inconsistent. Autorul obține însă peste hotare un oarecare succes de stimă, scrieri ale sale fiind traduse în mai multe limbi. De mai mare însemnătate prin puterea de evocare a personalităților și a momentelor culturale pe care le cunoscuse în mod direct sunt volumele de memorii și confesiuni intitulate sugestiv *Fum de fantome* (1940), *Amintiri și polemici*, *Magia cuvintelor* și *Spovedanii* (toate din 1942) ș.a. Pana memorialistului nu se mulțumește să dea viață trecutului, ci se străduiește să inventeze și forma de impact puternic asupra receptorului. Obiectul unor succesive permutări textuale l-au constituit basmele, poveștile pentru copii, texte nu lipsite de farmec, în pofida unui livresc ce le subminează naturalețea: *Corabia cu pitici* (1919), *Șarpele fermecat* (1922, modificat în *Păunașul Codrilor*, 1952), *Făt-Frumos din lacrimi...* (1922), *Omul de piatră* (1966) ș.a. Maxime (*Vorbe... vorbe... vorbe*, 1914), spirituale atât cât îngăduie înțelepciunea comună, adaugă câteva scânteieri inteligente operei. E. a fost, de asemenea, un foarte activ traducător, mai ales din limba franceză. Din 1909 traducea pentru diverse reviste din operele

lui Charles Baudelaire, Guy de Maupassant, Émile Verhaeren, Anatole France, Jules Lemaître, Alfred de Musset, A.S. Pușkin, fragmente din piesa *Cum vă place* de Shakespeare (1912), piesa *Păpușile* de P. Wolff (1912, împreună cu Mihail Săulescu), *Răul de mare* de A.I. Kuprin (1925), mai târziu *Parsifal* de Richard Wagner ș.a. În 1933 traduce scenariul filmului *Trenul fantomă*, după A. Ridley, iar în 1943 tălmăcește, într-o manieră în general corectă, tragedii eline: *Eumenidele* de Eschil, *Oedip rege* de Sofocle, *Elena* de Euripide, iar în anii '50 transpune *Boris Godunov* de A.S. Pușkin, dar și piese de Corneille și Molière.

Înșir-te mărgărite rămâne o încântătoare și fericită producție a teatrului nostru. Nu se poate închipui o mai juvenilă explozie de poezie fabuloasă, o mai înlesnită maturitate a versificației. Versurile au destulă somptuoșitate ca să placă în sine, dar și necesara fluiditate pentru a nu îngreua declamația. Călin Nebunul al lui Eminescu, puțin scurs de miere, dar încă păstrând miresmele, a trecut pe aici. Peste tot plutește o jovialitate sănătoasă, un umor gras de poveste, inimitabile.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Dar de nuntă și alte schițe*, București, 1911; *Fără suflet*, București, 1911; *Înșir-te mărgărite*, București, 1911; ed. îngr. Mircea Braga, București, 1974; ed. cu ilustrații de Vasile Socoliuc, București, 2004; *Rapsozii*, București, 1911; *Ariciul și sobolul*, Brașov, 1912; *Cinematograful*, București, 1912; *Mireasa roșie*, București, 1912; *Poemele singurătății*, Orăștie, 1912; *Strămoșii*, București, 1912; *Ave, Maria!*, București, 1913; *Cocoșul negru*, București, 1913; ed. București, 1966; *Crăciunul lui Osman*, București, 1913; *În temnițele Sтамbulului*, București, 1913; *Războiul* (în colaborare cu D. Anghel), București, 1913; *Spovedania unui clown și alte nuvele*, București, 1913; *Akim*, București, 1914; *Două cruci*, București, 1914; *Napoleon I*, București, 1914; *Poveste de Crăciun*, Brașov, 1914; *Vorbe... vorbe... vorbe*, București, [1914]; *Candele stinse*, București, 1915; *Poveștile focului*, București, 1915; *Ringala*, București, 1915; *Ca doi străini*, București, 1917; *Contes roumains*, adaptare de Marc Varenne, Paris, 1918; *Cel din urmă albanez*, București, f.a.; *Corabia cu pitici*, București, 1919; *Prometeu*, București, 1919; *Sfârșitul pământului*, București, 1919; *Comorile lui Dragodan*, București, 1920; *Lebedele sacre*, Craiova, 1920; *Pe vremea haiducilor*, București, 1920; *Rasputin*, București, 1920; *Dansul milioanelor*, București, 1922; *Don Juan sau Tragedia iubirii*, București, 1922; *Fantoma celei care va veni...*, București, 1922; *Făt-Frumos din lacrimi...*, București, 1922; *Înșir-te mărgărite. Strămoșii. Rapsozii*, București, 1922; *Katalina*, București, 1922; *Minunea Sfântului Ilie*, București, 1922; *Pădurea ursitoarelor*, București, 1922; *Pățania călugărului Gherasim*, București, 1922;

Risto Darda, București, 1922; *Spre țara cea nouă*, București, 1922; *Șarpele fermecat*, București, 1922; *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, București, 1922; *Trei îngeri*, București, 1922; *Comoara*, București, 1922; *Alina-Linda*, București, 1922; *Cântecul milei*, București, 1923; *Comoara. Akim. Ave Maria!*, București 1923; *Kiriachița. Risto Darda. Mormântul de pe țărmul mării*, București, 1923; *Vin sărbătorile*, București, 1923; *Povestiri din Orient*, București, 1923; *Prometeu. Prologuri. Fragmente*, București, 1923; *Voievodul dreptății*, București, 1923; *Tragedia unui comedian*, București, 1924; *Poemele singurătății. Candelă stinsă. Lebedele sacre*, București, 1924; *Thebaida*, București, 1924; *Elfiona*, București, 1925; *Meșterul Manole*, București, 1925; *Principesa Moruzof*, București, 1925; *Glaful*, București, 1926; *Ionică prostul*, București, 1927; *Oda limbei române*, București, 1927; *Un asasinat patriotic*, București, 1927; *Băiatul cel pierdut*, București, 1928; *Omul care a văzut moartea*, București, 1928; *Omul și Dracul*, București, 1928; *Strămbă-lemn și Sfarmă-piatră*, București, 1928; *Vestitorii*, București, 1928; *Marele duhovnic*, București, 1929; *Dragomirna*, București, 1930; *Le Nain du Théâtre Français*, Paris, 1931; *Vulturul de argint*, București, 1931; *Discurs la Mesaj și o comunicare*, București, 1932; *Kimionoul înstelat*, București, 1932; ed. București, 1970; ed. îngr. Constantin Mohanu, București, 1991; *Noaptea subterană*, București, 1933; *Theochrys*, București, 1933; *Arhanghelul cu aripi de ceară*, București, 1934; *Cântecul mamei și al copiilor*, București, 1935; *Spre sursele tragediei*, București, [1935]; *Jos laba de pe tricolor!*, București, 1936; *Rapsozii. Prologuri. Fragmente*, București, 1936; *Regele munților*, București, 1936; *Teatru în versuri*, București, 1936; „*Totul pentru țară*”. 1. *Tragedia de la Drajna*, București, 1936; *Omul lui Dumnezeu*, București, 1937; *Poveste spaniolă cu Don Juan. Don Quijote, bufonul și moartea*, București, 1938; *Atrizii*, București, 1939; *Oglinzile*, București, 1939; *Focuri pe Bărăgan*, București, 1940; *Fum de fantome*, București, 1940; *Gânduri*, București, 1940; *Omul fără nume*, București, 1940; *Lora Mirandy*, București, 1941; *Amintiri și polemici*, București, 1942; *O dragoste la Viena*, București, 1942; *Magia cuvintelor*, București, 1942; *Scamatorii*, București, 1942; *Spovedanii*, București, 1942; *Priviri peste veacuri*, București, 1944; *Scadența*, București, 1944; *Sylvette*, București, 1944; *Noi și sovietele*, București, 1945; *Tragediile eline: Prometeu, Thebaida, Atrizii*, București, 1947; *13 decembrie și alte poeme*, București, 1947; *Legende românești: Înșir-te mărgărite, Cocoșul negru, Meșterul Manole*, București, 1948; *Haiducii*, București, 1949; *O nuntă aristocratică*, București, 1952; *Păunașul Codrilor*, București, 1952; *Împăcare*, București, 1953; *Poveste haiducească*, București, 1953; *Prichindel*, București, 1953; *Iepurașul de turtă dulce*, București, 1954; *Akademos*, București, 1955; *Basme*, București, 1955; *Focul. Legenda lui Prometeu*, București, 1956; *Teatru*, București, 1956; *Doctor Faust, vrăjitor*, București, 1957; *Odă limbei*

române. *Poezii. 1906–1956*, București, 1957; *Pe urmele zimbrului*, I–VI, București, 1957; *Inspectorul broaștelor*, București, 1958; *Copiii din China*, București, 1959; *Hala-tul alb*, București, 1959; *Parada*, București, 1960; *Povestind copiilor*, București, 1960; *Poveștile lui Moș Cocoloș*, București, 1960; *Soliile terestre*, București, 1961; *Un an întreg*, București, 1961; *Teatru*, I–II, postfață Radu Popescu, București, 1962; *Omuleș*, București, 1963; ed. cu ilustrații de Viniciu Gafița, București, 1992; *Poezii*, pref. Constantin Măciucă, București, 1964; *Povestea pomului de iarnă*, București, 1964; *Versuri*, pref. Demostene Botez, București, 1964; *Oameni de teatru*, pref. Constantin Măciucă, București, 1965; *Portrete și amintiri*, București, 1965; *Dreptatea lui Ion Vodă*, București, 1966; *Om de piatră*, București, 1966; *701 sonete*, București, 1966; *În gloria patriei*, București, 1967; *Din vremuri voievodale*, București, 1968; *Opere*, vol. I–V, București, 1969–1973, vol. VI–XX, îngr. Constantin Mohanu, București, 1975–2007; *Tengri*, București, 1970; *Cosmos*, București, 1971; *Negutătorul de idei*, București, 1971; *Om*, București, 1973. **Traduceri:** A.I. Kuprin, *Răul de mare*, București, 1925; Richard Wagner, *Parsifal*, București, f.a.; *Trei clasici: Eshylos – „Eumenidele”, Sofokle – „Edipos-tiran”, Euripides – „Helena”*, București, 1943; A.S. Pușkin, *Boris Godunov*, București, 1950; Pierre Corneille, *Horatius*, *Nicomed*, în Pierre Corneille, *Teatru*, pref. Cezar Petrescu, București, 1956 (în colaborare cu Petru Manoliu); Molière, *Amphitryon*, în Molière, *Opere*, III, București, 1956 (în colaborare cu Petru Manoliu), *Burghezul gentilom*, în Molière, *Opere*, IV, București, 1958.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, 258–260, 329–330, 561–563, 590–593; Pompiliu Constantinescu, „*Dragomirna*”, *VRA*, 1930, 148; Perpessicius, *Opere*, IV, 297–300, XI, 430–434; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 119, 282–283, 335–341; Călinescu, *Opere*, IV, 528–598, VIII, 1114–1119, XI, 225–228; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 633–639, *Ist. lit.* (1982), 713–719; Vianu, *Opere*, XI, 276–279, XII, 383–387; Ciopraga, *Lit. rom.*, 241–248, 612–625; Micu, *Început*, 544–552; *Ist. teatr. Rom.*, III, 150–153, 176–177, *passim*; Modola, *Dramaturgia*, 54–62, 171–176, 203–210, 335–337; [Victor Eftimiu], *TTR*, 1973, 1 (grupaj special); Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 117–118; *Dicț. analitic*, II, 257–260; Constantin Mohanu, Victor Eftimiu, pref. Gelcu Maksutovici, București, 1999; *Dicț. esențial*, 285–288; Popa, *Inserții*, 59–63; Florin Faifer, *Un virtuos al discursului scenic*, *RR*, 2002, 1; Geo Șerban, Victor Eftimiu, senior de salon, *OC*, 2012, 365.

V.P.S.

ELIADE, Irina (5.II.1920, Ploiești – 24.IX.1998, București), traducătoare, prozatoare. Este fiica Mariei (n. Ștefănescu) și a lui Petru Hanciu, economist. A absolvit în 1938 cursurile Institutului Pompilian din București, iar un an mai târziu s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din

București, unde obține licența *magna cum laude* (1943), având specializările limba franceză–limba engleză. Din 1945 este și absolventă a Institutului Pedagogic Universitar. Între 1946 și 1948 lucrează ca translator și traducător în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, iar în perioada 1963–1965 este interpret la Misiunea Română de la ONU. Activitatea didactică și-o începe în 1948, până în 1953 funcționând în învățământul preuniversitar, iar ulterior făcând parte, până în 1975, din corpul profesoral al Catedrei de limba și literatura franceză a Facultății de Limbi Străine din București.

Romanul *Linie moartă*, prezentat în 1947 în cenacul Sburătorul și distins cu premiul „E. Lovinescu” de un juriu alcătuit din Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu și Camil Petrescu, ar fi putut reprezenta debutul scriitoarei dacă din cauza schimbării regimului politic publicarea lui nu ar fi rămas un proiect neîmplinit. Adeptă a unui alt tip de literatură decât cea supusă condițiilor ideologice, E. se refugiază în domeniul traducerilor, realizând echivalări de referință pentru texte din literatura universală a ultimelor două secole (Guy de Maupassant, André Gide, Aldous Huxley, André Malraux, Colette). Volumul ce marchează debutul editorial (1965) al autoarei este traducerea unui roman de Camille Lemonnier, sub titlul *Sfârșitul familiei Rassenfosse*. La toate acestea se adaugă numeroase studii referitoare la tehnica traducerii, manuale, cursuri și lucrări didactice auxiliare, lucrări de lexicologie, majoritatea întocmite în colaborare. Odată cu publicarea unui volum de proză scurtă în 1987, intitulat *Ziduri, ferestre, grădini*, E. se detașează de statutul de creator secund, propriu traducătorului, asumându-și-l pe cel de autor. Constructul narativ rezultat, în a cărui formulă se simt influențe din Marcel Proust și Henry James, se caracterizează prin dezvoltarea unor mici nuclee epice izolate din cotidian și proiectate în trecut, cu precădere în perioada interbelică, nuclee purtând o sugestivă încărcătură fantastică. Același personaj-narator, o femeie aflată la apusul existenței și la capătul unei îndelungate experiențe de viață, relatează istoria pe care un obiect sau un fapt aparent banal o poartă în sine. Chiar dacă uitarea s-a transformat într-un „zid” ce obstrucționează descifrarea semnificației acestui fel de legendă personală, odată găsit stimulul potrivit (brățara, tandafirul, șalul, ciorapul, evantaiul, pălăria, bazinul – obiecte alese drept titluri pentru nuvelele cuprinse

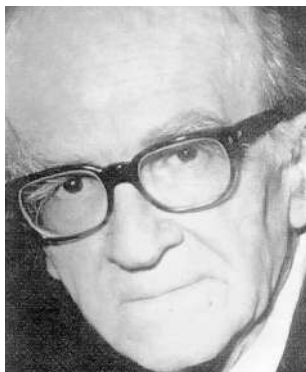
în volum), se declanșează proustiana memorie involuntară, „fereastră” trimițând spre „grădini” cu o arhitectură nebănuită: brățara din portretul unei femei misterioase devine pretext pentru relatarea unei iubiri nefericite dintre un pictor interbelic specializat în reprezentări feminine și o frumoasă tânără de pe o moșie de la țară; în noaptea de Anul Nou, printre acorduri de muzică pop și romanțe, o bătrână doamnă, surprinsă de uluitoarea asemănare a unei invitate cu o cântăreață de operă renumită cu o jumătate de secol mai înainte, re trăiește drama pierderii unicului fiu într-un accident de prin anii '30, din cauza unei neînțelegeri amoroase. Dincolo de intriga siropoasă a nuvelor, se evidențiază capacitatea autoarei de a prezenta în mod detaliat decorul, de a crea atmosferă și de a corela tipologiile umane cu ambientul, ca spațiu de mișcare al acestora. Romanul *Un an fără echinoxuri* (1991) reia într-o construcție mai amplă strategiile narrative și tematica prozelor anterioare, aducând însă și o mai pronunțată dimensiune autobiografică. Același narator, femeia vârstnică despre care se spune că era profesoară universitară având ca specializare semantica, se cufundă în amintiri odată cu primirea unui telefon din partea unui fost iubit și încearcă, analizând retrospectiv, să aplice vechii relații una dintre teoriile reciprocității actului de comunicare, prin care să definească ideea de „a fi împreună”. Din nou, valoarea descrierilor amănunțite, a mărturiilor privitoare la unele evenimente istorice (bombardamentul din 4 aprilie 1944) sau la unele obiceiuri casnice (explicația folosirii râșniței din Delft) o depășește pe cea a romanului în sine, stângaci construit, autoarea pierzându-se deseori în teorii lingvistice, în aplicații pe text, în argumentații mult prea lungi.

SCRIERI: Marcel Proust, București, 1974; *Ziduri, ferestre, grădini*, București, 1987; *Un an fără echinoxuri*, București, 1991. **Traduceri:** Camille Lemonnier, *Sfârșitul familiei Rassenfosse*, București, 1965; Guy de Maupassant, *Povestiri*, București, 1966; André Gide, *Școala femeilor. Robert*, București, 1968, *Tezeu. Din „File de toamnă”*, București, 1971; Jean Giraudoux, *Romane*, București, 1969; Colette, *Hoinara. Duo*, București, 1969, *Sido. Cârceii de viță*, București, 1982; Aldous Huxley, *Orb prin Gaza*, București, 1974; André Malraux, *Oglinda de la hotarul ceții. Lazăr*, București, 1978, *Condiția umană*, București, 1993, *Antimemorii*, I–II, București, 1994 (în colaborare cu Olga Mărculescu și Modest Morariu); André Frossard, *Întrebări despre Dumnezeu*, București, 1992; Ted Albeury, *De o parte și de alta a frontierei*, București, 1996.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Fabulație? Imaginație?*, RL, 1987, 37; Dan Radu Stănescu, *Linia continuă*, VR, 1987, 12; Mihai Iacob, *Albumul de familie*, RL, 1991, 16; I. Negoitescu, „*Ziduri, ferestre grădini*”, VTRA, 1992, 6; Annie Bentoiu, Al. Paleologu, O „*Doamnă interbelică*”, RL, 1998, 40; *Dicț. scriit. rom.*, II, 206–207. **C.M.B.**

ELIADE, Mircea

(28.III.1907, București
– 22.IV.1986, Chicago,
SUA), prozator, eseist,
memorialist, istoric
al ideilor.

Este al doilea fiu al Ioanei (n. Stoian Vasile) și al ofițerului Gheorghe Eliade (numele de familie inițial, schimbat în 1899, era Irimia). Face școala primară la Cernavodă (1913–1914) și la București (1914–1917), aici frecventând apoi școala de pe strada Mântuleasa și Liceul „Spiru Haret” (1917–1925). Debutează literar în clasa a IV-a de liceu cu o proză fantastică (*Cum am găsit piatra filosofală*), trimisă la un concurs al „Ziarului științelor populare și al călătoriilor” (1921). Tot acolo publică în 1922–1923 un ciclu intitulat *Convorbiri entomologice*. Instalat la mansarda casei părintești, ține un jurnal personal (la treisprezece ani), înregistrând cu precădere experiențele sale de entomolog. Sunt notațiile unui adolescent care pune experiența lui de observator al micilor viețuitoare într-un scenariu epic: „Mișcai un lemn de stejar și văzui că între coajă și lemn e un spațiu mic, gol. Din el curgea o pulbere fină de lemn. Încercai să cojesc lemnul [...] însă ce văzui? Niște omizi albe, fără păr, formate din inele...”. La cincisprezece ani este deja conștient, ca Titu Maiorescu, de personalitatea sa și a jurnalului pe care îl ține; scrie pe coperta caietului secret: *Mon journal d'école* și fixează în opt puncte un program de viață: să cunoască concepțiile dialectice pentru a le putea combate, să citească zilnic o carte românească, să traducă tot zilnic dintr-o carte nemțească, să învețe în fiecare dimineață trei cuvinte franțuzești, să scrie în fiecare zi cel puțin zece pagini de literatură sau de știință, să nu negligeze pianul și fanfara, seara, înainte de culcare, să citească o pagină de teologie etc. Nu exclude posibilitatea de a-și redacta memoriile.

Are convingerea că este destinat să scrie „cu multă imaginație și libertate”. Nu se bizuie pe Dumnezeu, ci pe voința proprie. Lucrează deja la un roman fantastic (*Memoriile soldatului de plumb*) și la proza autobiografică *Romanul adolescentului miop* (1924–1925, neterminat). În 1925 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene (licența în 1928). Scrie la „Revista universitară” (1926), suprimată după cinci numere, ca urmare a unui articol negativ (*Sinteza istorică a d-lui Iorga*), pe care îl semnează, despre o lucrare a lui N. Iorga. Colaborează la „Cuvântul” (1926), mai târziu la „Universul literar”, „Adevărul literar și artistic”, „Lumea”, „România literară”, „Vremea”, „Viața literară”, „Sinteza”, „Azi”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. Începe să scrie *Gaudeamus*, alt roman rămas în manuscris, călătorește în Italia, unde îi vizitează pe Giovanni Papini, Alfredo Panzini, Giovanni Gentile ș.a. La Roma pregătește teza de licență cu subiectul *Filosofia italiană de la Marsilio Ficino la Giordano Bruno*. Citește, în timpul șederii în Italia (martie–aprilie 1927, aprilie–iunie 1928), *A History of Indian Philosophy*, opera profesorului Surendranath Dasgupta, și se hotărăște să plece în India. Îi scrie în acest sens lui Dasgupta și, în același timp, maharajahului Manindra Chandra Nandy de Cossimbazar, care sprijinise debutul lui Dasgupta. Acesta din urmă îi acordă o bursă de studii. E. pleacă (20 noiembrie 1928) spre India. Vizitează în drum Egiptul și Ceylonul. La 21 decembrie ajunge la Madras (aici îl întâlnește pe Dasgupta), apoi se instalează la Calcutta într-o pensiune anglo-indiană, situată pe Ripon Street la numărul 82 (pensiunea apare în *Maitreyi* și în *Șantier*). Studiază sanscrita și se inițiază în practicile hinduse, călătorește la Benares, Allahabad, Agra, Jaipur (martie 1929), apoi la Darjeeling și Sikkim (iulie 1929). Scrie în acest răstimp un roman (*Isabel și apele diavolului*, terminat în august același an), cu intrigă, tipologie și atmosferă indiană, prima carte dintr-o serie cu această tematică. Cartea apare peste un an la București. În ianuarie 1930 se mută în casa mentorului său, profesorul Dasgupta, și sub supravegherea acestuia face zilnic analiză de text. Tot acum își fixează tema lucrării de doctorat: *Istoria comparată a tehnicilor yoga*; publică în „Revista de filosofie” (București) și în „Ricerche religiose” (Roma) primele studii privitoare la spiritualitatea indiană; în septembrie 1930 intră în conflict cu Dasgupta (conflict reluat sub formă de ficțiune în romanul

Maitreyi) și pleacă spre Hardvar, în Himalaya Occidentală; se instalează într-un „kutiar”, la Rishikesh, și timp de șase luni face exerciții de yoga îndrumat de Swamy Shivananda. Îi vizitează pe yoghinii de la Lakshmanjula. În aprilie 1931 se întoarce la Calcutta; lucrează o vreme (aprilie– noiembrie) la biblioteca de pe lângă Asiatic Society of Bengal și se împrietenește cu bibliotecarul, tibetanistul Johan van Manen. În decembrie 1931 pleacă în România pentru a-și efectua serviciul militar; este încorporat într-un regiment de artilerie antiaeriană din București (ianuarie–noiembrie 1932); începe să traducă în românește teza sa de doctorat, redactată în engleză. Este deja cunoscut în mediul intelectual românesc prin articolele publicate în presa timpului, prin studiile savante privitoare la filosofia și religia indiană și prin romanul tipărit în 1930. În 1931 apar în „Cuvântul” fragmente dintr-un roman joycean (*Lumina ce se stinge*). Experiențele epice merg paralel cu studiile indiene (o premieră în cultura românească). În 1933 i se editează *Maitreyi*, nutrit ca și cel precedent din experiența indiană. Romanul are un mare succes de public și de critică (comparat cu *Le Grand Meaulnes* de Alain-Fournier și fixat într-o serie epică mare: *Manon Lescaut*, *Paul et Virginie*). În 1932 E. obținuse doctoratul în filosofie la Universitatea din București cu teza *Psihologia meditației indiene* (comisia este formată din Dimitrie Gusti – președinte, P.P. Negulescu și C. Rădulescu-Motru) și în noiembrie 1933 este numit asistent la Catedra lui Nae Ionescu, profesor de logică și metafizică, modelul intelectual al lui E. și, în genere, al generației tinere (numită ulterior de unii publiciști „generația criterionistă”, apoi „generația în pulbere”). Legăturile spirituale și afective cu Nae Ionescu sunt puternice și așa vor rămâne pentru E. până la sfârșit. „Dacă am fost sincronici cu Europa – va spune el mai târziu – am fost prin cursurile lui Nae Ionescu.” Deschide la Universitatea din București cursul său cu o temă inedită pentru învățământul românesc, *Problema răului în filosofia indiană*. Colaborează la „Credința” sub pseudonimul Ion Plăieșu. În 1934 se căsătorește cu Nina Mareș și publică patru cărți: un volum de articole (*Oceanografie*), o carte de amintiri (*India*) și două romane: *Întoarcerea din rai* și *Lumina ce se stinge*. Deschide în noiembrie 1934 un curs nou, cu tema *Salvarea (mântuirea) în religiile orientale*, ține apoi (1935) un seminar despre *Docta ignorantia* a lui Nicolaus Cusanus, iar în 1934 dă la iveală studiul *Alchimia*

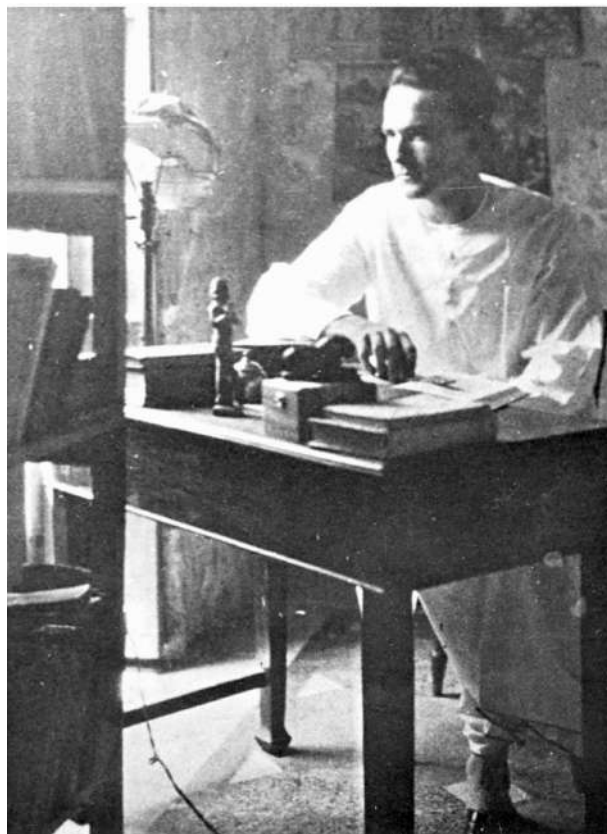
asiatică și *Șantier*, un jurnal intim despre experiența indiană. Prozatorul nu ezită să vorbească despre lucruri despre care, de regulă, scriitorul român nu vorbește niciodată. Are, în continuare, o producție literară uluitoare: *Huliganii* (I–II, 1935), *Domnișoara Christina* (1936), *Șarpele* (1937), *Nuntă în cer* (1939), *Secretul doctorului Honigberger* (1940), paralel cu opera lui de știință: *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne* (1936), *Cosmologie și alchimie babiloniană* (1937), ediția critică B.P. Hasdeu (*Scrieri literare, morale și politice*, I–II, 1937) și opera eseistică: *Soliloquii* (1932), *Oceanografie, Fragmentarium* (1939) și *Insula lui Euthanasius* (1943), unde își formulează ideile despre culturile arhaice și moderne, despre roman și despre misiunea spirituală a generației tinere. De aici și din alte articole, rămase în presa din epocă, pot fi deduse filosofia și modelele intelectuale ale „trăirismului”, varianta românească a existențialismului european, precum și ideile politice ale tânărului E., obiect de controversă și azi. Citite acum toate, de la articolele din ciclul *Itinerariu spiritual*, când autorul avea douăzeci de ani, până la eseurile savante din *Insula lui Euthanasius*, se vede că pe E. îl urmăresc câteva fantasmе (ale lui și ale generației pe care o reprezintă). Clară este la el obsesia înnoirii prin experiența spiritului. Jurnalistul exprimă de o mie de ori această idee, la începuturi și mai târziu, în articolele din anii '30, mult mai coerente și cu o bătaie filosofică mai lungă. În faza din *Itinerariu spiritual*, întocmește un repertoriu de teme (generația tânără, experiența mistică, desmarginalizarea culturii române, valorizarea creștinismului răsăritean, descătușarea energiilor tinere, despărțirea de stilurile și ritmurile generațiilor anterioare, complexe, înapoiate, provincializate) și le dezvoltă în propoziții nervoase, dezarticulate de multe ori, agresive și juvenil profetice. Ce uluiește azi la lectură este credința tânărului de douăzeci de ani că odată cu el se naște o generație care va înnoi totul, o mare generație spirituală, o generație întemeietoare. Ea va scoate cultura română din inerțiile răsăritene și-i va aduce filosofia care îi lipsește. Articolele scrise după întoarcerea din India au mai multă coerență și se concentrează asupra câtorva teme: contestarea politicianismului românesc, primatul spiritului, cultul tinerilor (vârsta când spiritul obține contactul cu mitul), dorința panică de a trăi, respingerea spiritului de resemnare, elitele creatoare ale nației, soterie și „sympathie” etc. Sunt și

alte (interesul, de pildă, față de stilul sau „formularea” românească) în concordanță cu preocupările metafizice ale generației. Mircea Vulcănescu și Constantin Noica descoperă ființa românească în limbaj. E. o caută în mituri și judecă aspru lipsa de stil în politică. Tânărul mistic coboară mai des decât învățații săi colegi din sfera speculației în câmpul istoriei imediate. De aici suspiciunea, care l-a urmărit până la moarte, de a nu fi un veritabil filosof. Filosof sau nu, el vrea să creeze un stat cultural și este de părere că adevărații eroi ai nației sunt creatorii ei. Este alergic la ideea despre primul politicului în societate, și când este să-și spună o părere despre politica românească, mânia lui nu mai cunoaște margini. Ce arătăm noi străinilor? Întreabă el și tot el răspunde: „Inconștiență politică, țigănie electorală și conștiințe care se cumpără ieftin”. Nici viața intelectuală românească nu-i place: parazitism, o gazetărie cu pretenții intelectuale, „alexandrinism fără erudiție”, „diletantism fără mobilitate interioară”, „feminism cerebral fără resurse sentimentale”. Sunt și alte idei. De pildă, el este, în epocă, unul dintre teoreticienii „autenticității” și ai „experienței”. Cea mai limpede definiție se află într-o însemnare din *Fragmentarium*: „Autenticitatea tinde întotdeauna să exprime «concretul»: este deci o tehnică a realului, o reacțiune împotriva

schemelor abstracte (romantice sau pozitivist), împotriva automatismelor psihologice. «Autenticitatea» este un moment în marea mișcare către «concret», care caracterizează viața culturală a ultimului sfert de veac (succesul fenomenologiei, Proust, noul hipocratism în medicină, valoarea acordată «experienței iraționale» în cercetarea religiilor, interesul pentru etnografie și folclor). «Autenticitatea» nu poate fi integrată mentalității secolului XIX, căci nu confundă «realul» cu «pipăibilul». Acordă importanță documentelor, experiențelor, numai pentru că acestea participă la «real»; evită, astfel, automatismele, schemele formale, iluziile. Departe de a trăda o atitudine antimetafizică, autenticitatea exprimă o puternică sete ontologică de cunoaștere a realului”. Romanul, așa cum îl gândeste tânărul E., trebuie să pornească de la această formă de cunoaștere și de la trăirea actelor fundamentale în sfera existențialului și a vieții spiritului. Ce înseamnă, mai exact, acest lucru poate fi aflat în eseurile din *Soliloquii*, *Oceanografie*, *Fragmentarium*, *Insula lui Euthanasius* și în interviurile date la apariția romanelor sale. Unele idei sunt originale, altele sunt curente într-o epocă în care este descoperit Proust și începe să fie cunoscut Joyce. E. aduce în discuție și experiența romanului italian (Italo Svevo, Papini). Sintetizând opiniile sale în această direcție, se poate alcătui următorul repertoriu de idei: a) Romanul este o carte cu oameni. Personajul predilect în romanul modern este acela care are „o conștiință teoretică a lumii” (*Weltanschauung*); asta înseamnă că individul trebuie să aibă conștiința propriului destin, fapt ce nu se întâmplă în romanul românesc, după opinia lui E.: „Nu știm dacă există în literatura românească un singur personaj care s-a sinucis din disperare sau din simpla dramă metafizică. Sunt multe însă care s-au sinucis din dragoste sau din plictiseală, sau de foame. În romanul românesc nu există nici un mistic, nici un exaltat, nici un cinic. Drama existenței nu se coboară până la rădăcinile ființei”; b) În relația directă cu tema de mai înainte se pune, în chip inevitabil, problema „romanului de idei”. E. o discută în două mici eseuri din *Fragmentarium* și o reia accidental în altele. În primul (*Teorie și roman*) pornește de la ideea că „epicul pur este o prostie” și că marea creație (de la Rabelais și Laurence Sterne până la Dostoievski) nu ignoră mijloacele de cunoaștere ale epocii. În consecință, este absurd să ceri unui romancier să nu facă teorii și să nu lase

personajele să aibă idei în toate chestiunile și să discute idei. E. citează, între alții, cazul Proust. Își ia totuși o măsură de precauție: teoria dăunează când e „zvârlită cu lopata” în roman, când rămâne „nemistuită” (parțial, cazul Balzac). Teorie înseamnă înainte de orice cunoaștere, și cunoașterea poate spune ceva esențial despre un om și o epocă. Din aceste comentarii se înțelege care sunt autorii pe care îi citește tânărul E., acela care vrea să înnoiască romanul românesc și să sincronizeze spiritul românesc cu spiritul universal: Gide, Papini, Ortega y Gasset, Kierkegaard, Heidegger, Italo Svevo, Huxley, Joyce, Dos Passos, Unamuno. Discutabilă este în această frenezie creatoare a tânărului șef de generație atitudinea lui politică în anii '30, atunci când în Europa se confruntau două sisteme totalitare: bolșevismul și fascismul. Acuzația ce i se aduce lui E. (între altele, într-un studiu publicat de Alexandra Laignel-Lavastine în 2002) este că într-o serie de articole din 1937–1938 el a susținut Garda de Fier, o mișcare politică de extremă dreapta. Articolele în discuție (în număr de șapte) au fost strânse de Mircea Handoca, împreună cu altele care privesc viața politică românească. Alte informații privitoare la această temă se află în *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, prietenul din tinerețe al lui E., el însuși elev al lui Nae Ionescu și stârnind controverse în epocă (pentru că a acceptat să publice romanul *De două mii de ani...* însoțit de o prefață semnată de Nae Ionescu). Citind cu obiectivitate aceste texte de tinerețe, se poate constata, mai întâi, că E. detestă politica și are despre clasa politică românească o părere catastrofală. Nu este singurul în generația lui. „Politicianismul” va fi contestat de toți acești oameni tineri, bine instruiți, cu bune lecturi filosofice, disperați că trăiesc într-o democrație balcanică falimentară. E. propune, acum și mai târziu, primatul spiritului în locul primatului politic (*Convertire la românism*, „Cuvântul”, 22 septembrie 1933). Este, de aceea, „contra dreptei și contra stângii”, cum precizează într-un articol din „Credința” (14 februarie 1934): „Ce căutăm noi la dreapta sau la stânga n-am înțeles niciodată. Cum putem noi imita hitlerismul care persecută creștinătatea sau comunismul care incendiază catedralele (vezi telegramele de la Paris de acum două zile) – îmi stă mintea în loc, dar nu înțeleg. Huligani și barbari sunt și comuniștii incendiatori de biserici, ca și fasciștii prigonitori ai evreilor. Și unii, și alții calcă în picioare omenia, credința intimă pe care e liber s-o

În India, la masa de lucru

aibă fiecare individ. Și unii, și alții se răscoală teluric contra sâmburelui dumnezeiesc din fiecare om, contra credinței și omeniei lui. Priviți dreapta: oameni decapitați în Germania, gânditori prigonii în Italia, preoți creștini schingiuiți în Germania, evrei expulzați. Priviți stânga: preoți creștini puși la zid în Rusia, libertatea de gândire pedepsită cu moartea, huliganismul comuniștilor de la Paris, acei bravi comuniști francezi care militează pentru un înalt ideal umanitar și-și inaugurează evul incendiind catedralele. Frumos ideal! Frumoase perspective!”. În „Vremea” (22 iulie 1934) E. ia apărarea lui Mihail Sebastian în chestiunea volumului *De două mii de ani...* și, totodată, îl apără pe profesorul lor, Nae Ionescu, de suspiciunea de a fi antisemit, aducând argumente, discutabile, de ordin teologic. În articolele din „Buna Vestire”, „Vremea”, „Iconar”, „Cuvântul”, „Sânziana”, din 1937–1938, apără, într-adevăr, legionarismul, văzând în această mișcare politică o revoluție spirituală și creștină. Printre argumente: scopul acestei revoluții este să creeze un om nou și să mântuiască

neamul românesc. Reia, aici, ideea primatului spiritual și crede că legionarismul, bazându-se pe creștinism, întemeiază libertatea individului. Alte valori legionare în traducerea lui E.: eroismul, sfințenia, pedagogia luptei cinstite, bărbăția și sinceritatea, oroarea față de politicianism, lichelism, calomnie și sforărie. Scopul mișcării religioase ar fi triumful iubirii, iubirea care îl face pe om liber și curajos: „Cred în biruința Mișcării Legionare pentru că cred în dragoste. Dragostea singură prefăce bestia în om, înlocuind instinctele în libertate. *Dilige et quod vis fac*, spunea Fericitul Augustin: «Iubește și fă ce vrei». Cel care iubește cu adevărat e liber. Dar dragostea transfigurează pe om și libertatea pe care și-o dobândește insul iubind nu va stânjeni pe nimeni, nu va face să sufere pe nimeni. Legionarii nu sunt numai camarazi, sunt frați. Și este atât de puternic valul de dragoste, încât dacă n-ar fi decât el singur, și tot ar trebui să nădăjduim în învierea neamului românesc, adică în biruința Mișcării Legionare. Cred în destinul neamului nostru; cred în revoluția creștină a omului nou; cred în libertate, în personalitate și în dragoste. De aceea cred în biruința Mișcării Legionare, într-o Românie mândră și puternică, într-un stil nou de viață, care va transforma în valori spirituale de universală circulație bogățiile sufletului românesc”. Din nefericire, legionarismul n-a fost numai ceea ce credea E. în 1937–1938 că este; a fost o mișcare politică extremistă, a folosit – ca armă politică – asasinatul și a cultivat, sub ideea primatului spiritual, xenofobia, antisemitismul, intoleranța față de valorile umaniste. Acelea pe care E. le-a apărât totdeauna în vasta lui operă. În *Jurnal* a încercat să explice simpatia politică față de legionarism în faza 1937–1938 prin admirația lui față de profesorul Nae Ionescu (devenit la un moment dat conducătorul spiritual al Gărzii de Fier), văzând două faze în cronologia acestei mișcări politice: una religioasă (la care, afectiv, E. a aderat) și alta brutal politică, totalitară, apărută după moartea lui Corneliu Zelea Codreanu, șeful mistic și mitic al legionarismului. Această disociere n-a convins și nu convinge pe adversarii inflexibili ai lui E., care văd în el un exponent al extremismului politic european. Chiar și în studiile despre alchimia asiatică și babiloniană sau în cursurile despre *Upa-nișade* și budism s-ar ascunde, după acești comentatori, idei legionare. O interpretare, evident, aberantă, programatic ostilă și, prin toate acestea, neconvingătoare. Cronica vieții lui E. cunoaște în

această perioadă agitată (1935–1940) câteva momente dificile: în 1937 este eliminat din Universitate pe motiv că este autor de „literatură pornografică”; din 1938 este reintegrat; la 14 iulie în același an este arestat și dus în lagărul de la Miercurea Ciuc, unde se afla și Nae Ionescu, alături de alți membri ai Gărzii de Fier. Începe să redacteze aici *Nuntă în cer*. Al. Rosetti și alți intelectuali de marcă intervin pe lângă autorități și reușesc să-l scoată din lagăr. Tre-când peste acest derapaj politic, E. continuă să-și facă opera, în dubla ei ipostază: literară și științifică. În 1938 scoate la Paris primul număr din revista „Zalmoxis” (revistă de studii religioase), în colaborare cu R. Pettazzoni, J. Przyluski, Ananda Coomaraswamy, Carl Clemen, C. Hentze, B. Rowland (al doilea număr apare în 1939, al treilea în 1940–1942). În martie 1940 este numit atașat cultural la Londra, iar în 1941 este transferat consilier cultural la Lisabona, unde rămâne până în 1945. Ține aici un jurnal (*Jurnalul portughez*), publicat postum. Alt jurnal, început după întoarcerea din India, a fost încredințat în 1940 unui prieten din țară și s-a pierdut. În 1944 moare Nina, prima lui soție. În 1945 se stabilește la Paris. În fapt, E. alege exilul, unde rămâne până la sfârșit. Georges Dumézil, marele lui prieten, specialist eminent în culturile vechi, îl invită să țină un curs liber la École Pratique des Hautes Études pe teme de istoria religiilor (1946–1948); colaborează la publicațiile „Critique”, „Revue de l’histoire des religions”, „Comprendre”, „Paru” ș.a., în 1947 ține un curs despre *Le Mythe de l’éternel retour*, care va lua forma unei cărți editate în 1949; în 1948 Éditions Gallimard îi publică *Techniques du Yoga*; în același an se căsătorește cu Christinel Cotescu, cu care va rămâne până în final. Intrat în cercul orientaliștilor și al istoricilor religiilor, este invitat la Ascona, unde îi întâlnește pe C.G. Jung, Gerardus van der Leeuw, Louis Massignon. La Paris se împrietenește cu Henry Corbin, Jean Daniélou, R.P. Jean Bruno. Mai înainte (septembrie 1945) își regăsise vechii prieteni din țară (Emil Cioran și Eugen Ionescu); întâlnirea s-a petrecut în Place Fürstenberg; după douăzeci și doi de ani (1977) se vor reîntâlni în același loc pentru a face o fotografie care, ulterior, va căpăta un caracter emblematic: cei trei români deveniseră, între timp, celebri în Occident. E. nu este întâmpinat, în Franța, totdeauna cu mare simpatie în mediile intelectuale postbelice, dominate de o stângă dornică de răzbunare; ca și Cioran, el are de întâmpinat ostilitatea celor care îi reproșau atitudinea lui politică din 1937–1938.

VIAȚA

OPERA

1907

martie 13 Se naște la București Mircea Eliade, al doilea fiu al Ioanei (născută Stoian) și al ofițerului Gheorghe Eliade.

Primele amintiri vor fi legate de Râmnicu Sărat, unde tatăl se mută cu garnizoana la câteva luni după nașterea lui Mircea. Despre familia lui oferă date în *Memorii*: „Fratele meu, Nicolae Remus, se născuse cu un an mai înainte, iar după patru ani a venit pe lume Cornelia. Tatăl meu era moldovean din Tecuci și, înainte de a-și schimba numele în Eliade, se numise Ieremia. Dicționarul francez-român pe care l-am folosit tot timpul liceului era semnat: Gheorghe Ieremia. Tata era cel mai mare din patru copii. Al doilea băiat, Costică, era, ca și tata, ofițer; dar făcuse Școala de Război, ajunsese ofițer de stat-major și a înaintat până la gradul de general de divizie, în timp ce tata, mai înțelept sau mai nepriceput, n-a reușit să treacă de gradul de căpitan. Fratele cel mai mic, Pavel, după aventuri despre care familia nu vorbea niciodată, intrase funcționar la Căile Ferate. Ultima oară când am aflat vești despre el, ajunsese șef de gară. L-am întâlnit de foarte puține ori. Era brun, ca și tata, dar nu-și pierduse părul și părea mai frumos. Singura lor soră murise curând după ce se căsătorise cu un învățător. N-am știut niciodată cum arătase, unde trăise și ce făcuse. [...] N-am știut niciodată de ce tata și cu unchiul Costică și-au schimbat numele din Ieremia în Eliade, nici de ce celălalt frate s-a încăpățânat să rămână Pavel Ieremia. Tata spunea că au făcut-o din admirație pentru Eliade-Rădulescu”. Cât despre familia mamei, „[străbunicul] venise de copil la București, muncise câțiva ani argat la grajdurile de la barieră, ajunsese vizitiu de diligență, apoi geambaș, și în cele din urmă cumpăraseră nu știu câte hectare de grădină și-și clădise hanul. Nimeni nu știa exact să-mi spună de unde venise străbunicul. De la Dunăre, spunea unchiul Mitache. De la Olt, pretindea una din mătuși, și-mi spunea chiar numele satului: Arvirești”.

1912

Tatăl este mutat la Cernavodă (unde familia va rămâne până în 1914, când se întoarce în București).

Urmează în această localitate clasa I.

- 1917–1925** Este elev la Liceul „Spiru Haret”. Își descoperă pasiunea pentru științele naturii, dar rezultatele la învățătură sunt mai degrabă mediocre și oscilante (în primul an de liceu rămâne corigent la română, franceză și germană). În 1919–1920 își improvizează un laborator de chimie în mansardă.
- 1921** **21 mai** Debutează cu articolul de popularizare științifică *Dușmanul viermelui de mătase*, publicat în „Ziarul științelor populare și al călătoriilor” sub semnătura Eliade Gh. Mircea. Tot în această perioadă primește premiul I al „Ziarul științelor populare și al călătoriilor” pentru povestirea *Cum am găsit piatra filosofală*. Începe să scrie *Romanul adolescentului miop*, sub influența lui Giovanni Papini.
- 1925** Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie. Îi va avea profesori pe P.P. Negulescu, Constantin Rădulescu-Motru și pe Nae Ionescu, care îi devine mentor.
- 1926** Începând cu noiembrie e angajat de Pamfil Șeicaru redactor la ziarul „Cuvântul”, unde scrie și Nae Ionescu. Aici desfășoară o publicistică abundentă și agresivă.
- 1927** În primăvară călătorește în Italia, unde îl întâlnește pe Giovanni Papini.
- 1928** **octombrie** Obține licența cu o teză despre filosofia Renașterii.
20 noiembrie Pleacă spre India, unde primește o bursă de la maharajahul Manindra Chandra Nandy de Kassimbazar. Ajuns la sfârșitul lui decembrie la Calcutta, începe să studieze gramatica sanscrită și filosofia hindusă sub îndrumarea profesorului Surendranath Dasgupta.
- 1930** Se mută în casa lui Dasgupta; aici o cunoaște pe Maitreyi, fiica profesorului. În septembrie se produce ruptura de Dasgupta, provocată de povestea de dragoste dintre Eliade și Maitreyi. Pleacă în Himalaya, unde se adăpostește până în martie 1931 în câteva mănăstiri.
- 1931** Revenit la Calcutta, părăsește India în decembrie pentru a efectua în țară serviciul militar. Plănuiește să se întoarcă.
- 1932** Apare volumașul de eseuri *Solilocvii*.
- 1933** **mai** Iese de sub tipar romanul *Maitreyi*, transformat rapid în bestseller. Romanul câștigase un concurs de manuscrise, fiind ales de o comisie formată din Perpessiciu, Cezar Petrescu, Mihai Ralea, Șerban Cioculescu, G. Călinescu.

	iunie Își susține doctoratul la Universitatea din București cu lucrarea <i>Yoga. Psihologia meditației indiene</i>, primind calificativul <i>magna cum laude</i>. Din noiembrie e suplinitorul lui Nae Ionescu la Facultatea de Litere și Filosofie, de unde va fi îndepărtat în 1936.	
1934	ianuarie „Cuvântul” este interzis, în urma asasinării de către legionari a prim-ministrului I.G. Duca, iar Nae Ionescu, directorul publicației, considerat instigator moral al crimei, e arestat. Se însoară cu Nina Mareș.	Publică volumele de eseuri și studii <i>Oceanografie, India și Alchimia asiatică</i>, precum și romanele <i>Lumina ce se stinge</i> și <i>Întoarcerea din rai</i>.
1935		Apar <i>Șantier</i>, „roman indirect” sub formă de jurnal, și <i>Huliganii</i> (I–II), continuare la <i>Întoarcerea din rai</i>.
1936		Se publică la București–Paris, cu titlul <i>Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne</i>, lucrarea de doctorat care fructifică studiile indiene. Apare romanul cu vampiri <i>Domnișoara Christina</i>, care îi va atrage autorului acuzația de pornografie și îndepărtarea din învățământ.
1937	Sub influența lui Nae Ionescu, alunecarea lui Eliade spre extremă dreapta, începută înainte, se accentuează.	Îngrijește, în două volume, <i>Scrisori literare, morale și politice</i> din opera lui B. P. Hasdeu, în care vede un model, precum și culegerea <i>Roza vânturilor</i>, o amplă antologie din publicistica lui Nae Ionescu, adăugându-i o consistentă postfață. Apare în volum nuvela <i>Șarpele</i>; de asemenea, iese de sub tipar volumul științific <i>Cosmologie și alchimie babiloniană</i>.
1938	14 iulie Este arestat și, pentru că refuză să se desolidarizeze public de mișcarea legionară, închis în lagărul de la Miercurea Ciuc, alături de Nae Ionescu și de numeroși alți legionari. 25 octombrie Este eliberat din motive medicale. 29 octombrie Semnează totuși o declarație în care se desolidarizează de mișcarea legionară; episodul nu va fi amintit în <i>Memorii</i>.	
1938–1939		Apare, la sfârșitul anului, <i>Nuntă în cer</i>, scris, potrivit legendei, pe hârtie igienică în lagăr. Editează la Paris revista „Zalmoxis” (care va continua la București în 1940–1942)
1939		Publică volumul de eseuri <i>Fragmentarium</i>.
1940		Apar <i>Secretul doctorului Honigberger</i> și <i>Noaptea la Serampore</i>.
1941–1944	martie Pleacă la Londra ca atașat cultural. Din februarie 1941 este consilier cultural în Portugalia, la Lisabona. Asupra acestei perioade dă seama <i>Jurnalul portughez</i>, publicat pentru prima oară în limba română în 2006.	

1942

Publică *Mitul reintegrării* și scrierea de propagandă *Salazar și revoluția din Portugalia*.

1943

Sunt editate *Comentarii la Legenda Meșterului Manole* și *Insula lui Euthanasius*.

1944

Moare Nina Eliade.

1945–1946

Neputând să se întoarcă în țara ocupată de sovietici, de teama represaliilor pentru trecutul său de „dreapta”, ajunge la Paris în septembrie. Ține un curs la L'École des Hautes Études, în urma invitației lui Georges Dumézil. Prelegerile, neretribuite, încep efectiv în februarie 1946, cu Eliade anxios că franceza sa „nu e bună nici la o școală primară”, contractul fiind încheiat însă abia în ultima parte a anului la presiunile oficialităților române care denunță trecutul fascist al conferențiarului. Perioada aceasta este extrem de critică din punct de vedere material.

1946–1949

Are numeroase contribuții în publicațiile științifice pariziene.

1948

Îi apare la Editura Gallimard din Paris *Techniques du Yoga*.

1949

Publică la Paris *Traité d'histoire des religions*, lucrarea sa de căpătâi și pilonul sistemului său teoretic. Începe să lucreze, în limba română în care a continuat să scrie literatură, la romanul *Noaptea de Sânziene*.

1950

Se căsătorește cu Christinel Cotescu. Desfășoară, acum și în anii următori, o bogată activitate internațională de conferențiar, fiind invitat la numeroase universități, congrese și seminare.

Iese de sub tipar *La Nuit Bengali*, traducerea în franceză după *Maitreyi*.

1951

Apare monografia *Le Chamanisme et les techniques archaïques de l'extase*.

1954

Publică în Franța *Le Yoga. Immortalité et liberté*.

1955

Apare traducerea în franceză a romanului *Noaptea de Sânziene*, cu titlul *Forêt interdite*; cartea, socotită de autor capodopera lui literară, va apărea în limba română abia în 1971, într-o editură a exilului, fiind publicată în România abia în 1991, în îngrijirea lui Mircea Handoca, devotatul biobibliograf al lui Mircea Eliade.

1957

Ajunge la Chicago ca *visiting professor*. Va rămâne aici profesor titular până la moarte, continuând însă să-și petreacă o parte a anului la Paris.

Apare în germană, sub titlul *Das Heilige und das Profane*, versiunea originală din *Sacru și profanul* (traducerea franceză va fi publicată în 1965).

1959

Iese de asemenea *Mythes, rêves et mystères*. Scrie nuvela *La țigănci*, care va fi publicată în 1962, în revista „Destin” din Madrid, iar în România în 1967, în „Secolul 20”.

1963		La Gallimard se publică <i>Aspects du mythe</i> . La Madrid îi apare în română un volum intitulat <i>Nușele</i> , cuprinzând și <i>La țigănci</i> .
1966	Este ales în Academia Americană de Arte și Științe și devine <i>doctor honoris causa</i> al Universității Yale.	La Madrid apare în română primul volum din seria de memorii, <i>Amintiri: Mansarda</i> .
1967		În noiembrie termină lunga nuvelă (sau miniromanul) <i>Pe strada Mântuleasa</i> , începută în 1955 și apoi abandonată; tipărită în românește în 1968, la Paris, va apărea în traducere germană în 1972 (<i>Auf der Mântuleasa Strasse</i>), iar în franceză, cu mare succes de librărie, în 1977 (<i>Le Vieil homme et l'officier</i>).
1968		În România îi apare, în revista „Luceafărul”, un interviu acordat lui Marin Sorescu.
1969		Continuă recuperarea românească a exilului: la București îi apar volumele <i>Maitreyi</i> . <i>Nuntă în cer</i> , cu o prefață de Dumitru Micu, și antologia de proză fantastică <i>La țigănci și alte povestiri</i> , cu un amplu studiu introductiv de Sorin Alexandrescu; în sumar figurează textele <i>Domnișoara Christina</i> , <i>Șarpele</i> , <i>Secretul doctorului Honigberger</i> , <i>Nopți la Serampore</i> , <i>Un om mare</i> , <i>Douăsprezece mii de capete de vită</i> , <i>Fata căpitanului</i> , <i>Ghicitor în pietre</i> , <i>La țigănci</i> , <i>Adio!</i> și <i>Podul</i> .
1972		În revista „Contemporanul” apare un amplu interviu luat de Adrian Păunescu; deși autoritățile comuniste depun eforturi pentru a-l convinge pe savant să viziteze România, interviul este cenzurat, fapt care îi stârnește furia.
1973		La Gallimard se publică primul volum din jurnalul său (<i>Fragments d'un journal, 1945–1969</i>); volumul al doilea va apărea în 1978, iar al treilea în 1986.
1976	Devine <i>doctor honoris causa</i> la Sorbona.	Se editează în franceză primul volum din <i>Histoire des croyances et des idées religieuses</i> (volumul II, 1978; volumul III, 1983); traducerea românească a trilogiei, semnată de Cezar Baltag, se publică la București între 1981 și 1988.
1977		Se tipărește la Paris, în română, la o editură a emigrației, <i>În curte la Dionis</i> , culegere de nuvele fantastice.
1978		În România este publicată traducerea <i>Aspecte ale mitului</i> . În franceză apar o traducere după <i>Șarpele</i> și volumul <i>L'Épreuve du labyrinthe</i> , convorbiri cu Claude-Henri Rocquet.

1980		Apare la București traducerea – realizată de Maria și Cezar Ivănescu – <i>De la Zalmoxis la Genghis Han</i> . În franceză e publicat primul volum de memorii (<i>Mémoires, I (1907–1937). Les Promesses de l'équinoxe</i>); versiunea engleză apare în 1981 cu titlul <i>Autobiography</i> . E publicat la o editură română din Paris miniromanul <i>Nouăsprezece trandafiri</i> .
1981		La București apare masiva antologie <i>În curte la Dionis</i> , cu o postfață de Eugen Simion. Din cuprins fac parte, pe lângă câteva texte deja incluse în culegerea editată în 1969: <i>Pe strada Mântuleasa</i> , <i>Les trois grâces</i> , <i>Șanțurile</i> , <i>Ivan</i> , <i>Uniforme de general</i> , <i>Incognito la Buchenwald</i> , <i>În curte la Dionis</i> și <i>Tinerete fără tinerețe</i> .
1985	Catedra de istoria religiilor din Chicago capătă numele lui Mircea Eliade.	
1986	22 aprilie Mircea Eliade se stinge din viață la Chicago, fiind incinerat a doua zi. În cadrul ceremoniei funerare citesc fragmente din opera lui apropiatii săi Saul Bellow, Paul Ricœur, Wendy O. Flaherty și Ioan Petru Culianu.	
1987		În Franceză de sub tipar cele 16 volume din <i>The Encyclopaedia of Religions</i> , pe care le-a coordonat și îngrijit în calitate de editor în ultimii ani ai vieții.
1988		Apare în franceză al doilea volum din <i>Memorii</i> .
1989		Este publicat la București un volum cuprinzând scrierile de tinerețe <i>Romanul adolescenței miop</i> și <i>Gaudeamus</i> .
1990		În România începe acțiunea de recuperare sistematică a operei sale beletristice și științifice, difuzată în sute de mii de exemplare.

Lucrează enorm în condiții materiale foarte modeste. Jurnalul intim din acea perioadă dă informații elocvente în acest sens. Conferențiază la Roma, Padova, Strasbourg, München, Freiburg, Uppsala și reușește să publice câteva studii ce-i aduc celebritatea în lumea specialiștilor: *Le Chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (1951), *Images et symboles* (1952), *Le Yoga. Immortalité et liberté* (1954), *Forgerons et alchimistes* (1956) ș.a. Redactează, în același timp (1949–1954), un roman care vrea să fie capodopera lui: *Noaptea de Sânziene*, reluând un roman mai vechi, abandonat (*Apocalips*), o continuare a *Huliganilor*. Elaborare

greă, cum se deduce din jurnalul intim. E. începuse ceva mai devreme, în 1945, un nou ciclu epic, și în 1963 reușește să publice într-o editură românească din Madrid (Destin) volumul *Nuvele*, în care intră câteva povestiri excepționale, adevărate capodopere ale genului (de pildă, *La țigănci*). Împreună cu *Noaptea de Sânziene* (publicată întâi în 1955, în traducerea franceză a lui Alain Guillerrou, sub titlul *Forêt interdite*) formează ciclul narațiunii mitice. În septembrie 1956 E. pleacă în Statele Unite, dând curs unei invitații făcute de Universitatea din Chicago; în 1957 devine *visiting professor*, apoi titular al Departamentului de istorie a religiilor, funcție pe

care o va îndeplini până la retragerea sa din învățământ. În 1959 i se editează tot la Gallimard *Naissances mystiques*; în 1958 călătorește în Japonia; vacanțele și le petrece în fiecare an la Paris. Scoate împreună cu prozatorul german Ernst Jünger, pasionat entomolog, revista „Antaios” (Stuttgart, 1960–1972). În anii următori îi apar, în traducere engleză, mai toate studiile publicate în Franța. Primește numeroase titluri științifice, participă la congrese, marile universități îi acordă diploma *doctor honoris causa* (inclusiv Sorbona, 1976). Continuă să scrie prozele, memoriile și jurnalele în limba română, cu dorința expresă de a rămâne scriitor român. Publică, la Madrid, Paris și München, *Amintiri* (I, 1966), micul roman *Pe strada Mântuleasa* (1968), *Noaptea de Sânziene* (I–II, 1971), *În curte la Dionis* (1977), *Tinerete fără tinerețe* (1978–1979), *Nouăsprezece trandafiri* (1980). Acestea încep să apară, cu intermitențe, și în România. Povestirile lui au un mare ecou în cercurile de prozatori tineri și creează realmente o școală a epicii fantastice (Ștefan Bănuțescu, D.R. Popescu, mai târziu optzecistul Tudor Dumitru Savu). La o vârstă destul de înaintată, E. începe o mare sinteză a studiilor sale despre credințele religioase și mituri: *Histoire des croyances et des idées religieuses* (I–III, 1976–1983). Tot acum coordonează o altă lucrare dificilă: *Encyclopaedia of Religions* (16 volume). În ultimii ani are mari probleme de sănătate. Cea mai mare neliniște a sa este că lucrează din ce în ce mai greu. Scrisorile lui arată o grafie chinuită, abia lizibilă. Este un om prietenos, răspunde la toate scrisorile primite, citește aproape tot ceea ce se scrie în țară despre el, când este la Paris primește mulți intelectuali români, în interviurile pe care le dă (unul dintre ele a devenit o carte indispensabilă: *L'Épreuve du labyrinthe*, 1978)

Mircea Eliade și Haig Acterian

elogiază cultura română și spune că, dacă a devenit un specialist cunoscut și în lume, acest fapt se datorează Universității bucureștene. Acum își publică memoriile: *Mémoires I* (1907–1937). *Les Promesses de l'équinoxe* (1980), al doilea volum, *Les Moissons du solstice*, cuprinzând intervalul 1937–1960, fiind publicat postum, în 1988. Încă din 1937 (în postfața la *Roza vânturilor* de Nae Ionescu), se înscrie, singur, în linia „organiciștilor” din cultura română: Cantemir, Hasdeu, Iorga, Nae Ionescu, nu în aceea a „raționaliștilor” de felul lui Maiorescu. Este mai potrivit poate să se spună că E. este un spirit al amplitudinii sau, cum zice prietenul său Cioran, „un om al procesului, nu al fragmentului”. Catedra de istoria religiilor de la Universitatea din Chicago, pe care E. o slujise, capătă numele lui.

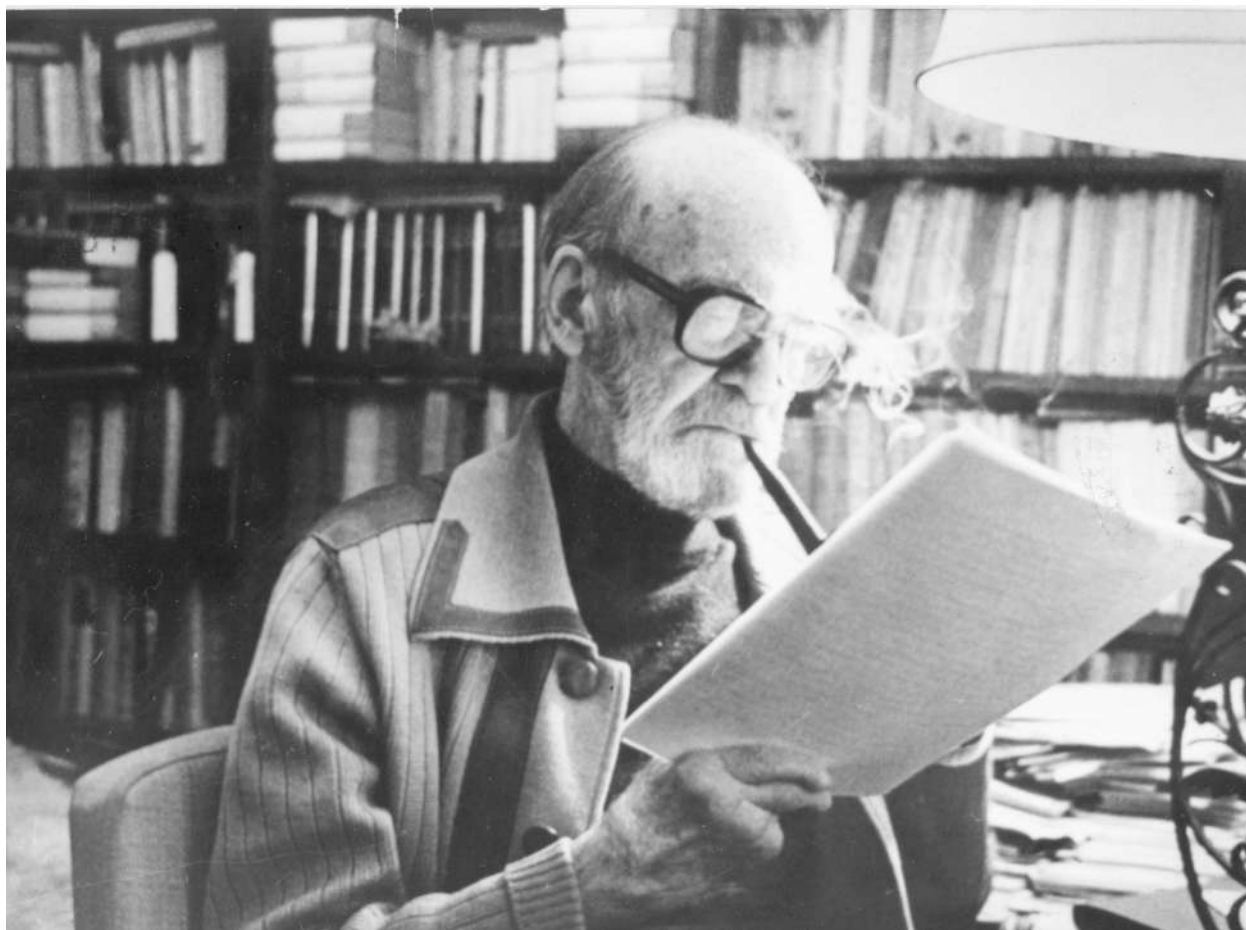
Citind jurnalele lui E., vechi (*India, Șantier*) și noi (*Fragments d'un journal*, I–III, 1973–1986), sau scrierile memorialistice, interviurile, se observă că în formația lui intelectuală și artistică există două surse. Prin Gide, Joyce el este sincron cu spiritul literar european; prin interesul pentru mituri și, în genere, pentru comportamentul omului arhaic el se separă de generația lui și de ceea ce altă dată va numi „egocentrismul culturii europene”. Un fenomen de *coincidentia oppositorum*, despre care va vorbi în mai multe rânduri. Simplificând, s-ar putea spune că există mai multe niveluri, mai multe axe stilistice în proza lui. Critica din deceniul al patrulea al veacului trecut a recunoscut două: una realistă (*Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi*, *Întoarcerea din rai*, *Huliganii* ș.a.), alta inițiată, fantastică, mitică (*Domnișoara Christina*, *Secretul doctorului Honigberger* ș.a.). Pe cea dintâi G. Călinescu o consideră întruparea fidelă a gidismului în literatura noastră, pe cea de-a doua o suspectează de lipsă de profunzime. Adevărul este că ambele direcții se revendică din estetica autenticității, îmbrățișată în epocă de mulți prozatori tineri. Ei vor să substituie conceptului de originalitate (de sursă romantică) ideea de autenticitate, care, la rândul ei, se bazează pe ideea de experiență. Camil Petrescu, teoreticianul noului stil epic, împinge experiența până în zona retoricii. El inițiază un mic terorism anticalofil, luând ca model nu pe Gide, ci pe Proust. E. vrea înnoirea romanului pe alt plan, dezinteresându-se propriu-zis de retorică. Prin trăirea autentică și spiritualizarea conflictelor el vrea să schimbe tipologia și problematica epicii. Prozele „indice” se deschid spre o lume de mituri și practici

C.G. Jung și Mircea Eliade

magice îndepărtate de spiritualitatea noastră. Narațiunile mai direct realiste (*Întoarcerea din rai*, *Huliganii* ș.a.) analizează criza de valori prin care trece tânăra generație și propun soluții neobișnuite pentru cititorul român: revoltă și erotism, experiența tragicului, filosofia disperării etc. E. este cel dintâi care introduce în literatura română o problemă de tip existențialist. Straturile prozei sale trebuie citite altfel. După o primă fază „indică” (*Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi*), în care modelul epic este mai degrabă anglo-saxon (o fază în care spiritualismul caută alianța unui erotism fervent, luxuriant), urmează o fază existențialistă – un existențialism incipient, tradus printr-un sentiment de criză totală a valorilor morale și intelectuale (*Întoarcerea din rai*, *Huliganii* ș.a.). Între aceste două experiențe se situează *Lumina ce se stinge*, un roman „aproape joycean”, scris pentru a se elibera de obsesia Indiei și pentru a-și regăsi propria identitate spirituală. Învinse, alungate, obsesiile din primele cărți revin în proza fantastică de mai târziu (un fantastic de tip erudit), care oscilează între două tipuri de simboluri: unul folcloric (*Domnișoara Christina*, *Șarpele*), altul indic (*Secretul doctorului Honigberger*, *Nopți la Serampore*). „Indic” este un fel de a spune, pentru că E. nu-și părăsește nici aici temele. Numai decorul este mai exotic, problematica este peste tot aceeași. Experiența doctorului Zerlendi (disparația în Shambala pe baza tehnicii yoghine) din *Secretul doctorului Honigberger* are loc la București, devenit mai târziu un adevărat centru inițiativ în literatura lui E.

Volumul *Nuvele*, urmat de *Pe strada Mântuleasa*, *În curte la Dionis*, *Tinerețe fără tinerețe*, *Nouăsprezece trandafiri*, marchează o nouă vârstă a fantasticului lui E. Toate nuvelele se grupează în jurul unei teme fundamentale – relația dintre sacru și profan – și recomandă, ca soluție pentru spirit, ceea ce prozatorul numește „lecția spectacolului”. Locul magicului este luat de o forță spirituală mai complexă (miticul), care continuă să se manifeste în existența omului modern. Dezvoltând un număr de teme care trec de la o narațiune la alta, scriitorul creează o tipologie memorabilă și un spațiu imaginar care este numai al lui. Este spațiul bucureștean: un oraș plin de semne, epifanii, un oraș inițiativ, cu străzi care ascund mistere vechi și indivizi care poartă cu ei, fără să știe, mituri. E o altă față a spațiului din proza lui I.L. Caragiale. E. sacralizează lumea lui Mitică, orașul toropit de căldură e un vast labirint de semne, Mitică însuși, omul care se grăbește mereu, dar părăsește rareori cafeneaua, devine un erou mitic. Fărămă (*Pe strada Mântuleasa*), Iancu Gore (*Douăsprezece mii de capete de vite*), Gavrilescu (*La țigănci*) trec prin întâmplări ciudate, lumea bucureșteană este plină de secrete, pivnițele caselor ascund comori, cârciuma este un loc unde se revelează mari simboluri (*În curte la Dionis*). Un oraș, așadar, sacru, ca o veche așezare elenică, o sursă inepuizabilă de mituri – acesta este Bucureștiul lui E. O geografie sacră și în interiorul ei niște indivizi care n-au deloc sentimentul sacrului. Ei trăiesc într-un continuu paradox temporal fără să-și dea seama, trec peste linia subțire ce desparte viața de moarte, iarăși fără să știe. Participă, în fine, la un mare spectacol și întruchipează, ei înșiși, mituri celebre, având o credință aproape mitică în normalitatea existenței. O primă caracteristică a personajelor este următoarea: indivizi comuni intră fără voia lor în situații anormale și, în fața tuturor evidențelor, continuă să creadă în normalitatea, în coerența existenței. Gavrilescu n-are deloc sentimentul că și-a părăsit de mulți ani casa, Iancu Gore nu observă discontinuitățile existenței, credința lui este că totul are o logică și o determinare. Ei suferă de o misterioasă amnezie. Se va vedea (în narațiunile din volumul antologic *În curte la Dionis*, 1981) ce semnificație are această dublă amnezie pentru existența individului profan. Modul personajelor de a se apăra în fața invaziei de semne (semne ale unei existențe paradoxale, anormale) este fabulația. „A povesti” (a imagina) este

un verb esențial în opera lui E. El înseamnă cel puțin două lucruri: a prelungi într-o existență profană întâmplările mari narate de mituri și a apăra individul de ceea ce E. numește „teroarea istoriei”. Despre primul aspect vorbește prozatorul însuși în *L'Épreuve du labyrinthe*, acolo unde definește literatura, în totalitate, ca „fiică [a] mitologiei”, iar interesul pentru narațiune ca făcând parte din modul de a fi al omului în lume. Așadar, viața omului, chiar și cea mai banală, este o suită de probe inițiatice. Mai mult, omul se face, se construiește printr-o serie de inițieri conștiente sau inconștiente, el trăiește într-un labirint, condiția lui este definită de această succesiune de morți și reînvieri. Mai complex este romanul inițiativ *Noaptea de Sânziene*, care voia să fie, în intenția autorului, corespondentul românesc al romanului tolstoian *Război și pace*. Personajul său, Ștefan Viziru, dorește să iasă din Timp și să devină sfânt pentru a-i iubi pe toți oamenii. Rostul lui pe lume

este să caute. „Ce trebuie să caut?” – îl întreabă Ileana, femeia de care se îndrăgostește în noaptea de Sânziene. „Să scapi de Timp. Să ieși din Timp. Privește bine în jurul tău: ți se fac din toate părțile semne. Încrede-te în semne. Urmează-le” – îi răspunde bărbatul inițiat. Există în *Noaptea de Sânziene* două fire epice centrale: unul care urmărește destinul unui tânăr curios, Ștefan Viziru, căutător de înțelegeri ascunse, purtător de mituri și erou tragic într-un roman erotic în care se amestecă socialul (istoricul) și metafizicul; celălalt, mai redus, pierdut în narațiunea mitică dinainte, înfățișează un aventurier continental, fiul unui onest învățător de țară, tipul clasic al mitomanului dâmbovițean, impostor și vorbăreț (Vădastra). Între ele se află un spațiu epic vast, în care se mișcă un număr enorm de destine, mari și mici, într-o istorie însângărată de evenimente capitale pentru societatea românească: mișcarea legionară, războiul, intrarea rușilor în București, apariția

primelor semne ale totalitarismului. Pe acest imens fundal istoric se fixează destinele personajelor. Biriș, prietenul lui Ștefan, este profesor de filosofie, citește pe Heidegger și face remarci inteligente despre existențialism. Ideea lui este că scrisul te confiscă pe dinăuntru și te împiedică să trăiești. Este fizic și se îndrăgostește fără speranță de Cătălina, o actriță care anunță în fiecare an că se va sinucide la o dată fixă. Actrița, exaltată și mitomană, îl iubește mai întâi pe Dan Bibicescu, actor cabotin și autor dramatic plagiator, apoi pe un colonel care-și pierde vederea, Băleanu. E violată de ruși și moare în apropierea zilei fatale. La îndemnul lui Ștefan, Biriș vrea să fugă în Franța, este prins la graniță, arestat, torturat și moare fără să deconspire mesajul din labirint. Personalitatea lui este complexă și, ca personaj de roman, Biriș este unul dintre cele mai reușite din *Noaptea de Sânziene*. E un Mercutio care se sacrifică pentru o cauză străină. Poartă un mesaj al cărui sens nu-l cunoaște și, ca individ, este un om fragil (există o veritabilă obsesie a omului vulnerabil purtător de mesaje în proza lui E.). Întrebat de torționar de ce vrea să ajungă la Paris, el îl citează pe Sartre și, în genere, face trimiteri inoportune la filosofii existențialiști. Argument jumătate ironic, jumătate tragic: „Voiam să-i întâlnesc, să stau de vorbă cu ei, să le explic cam ce înseamnă în partea asta a Europei să fii «en situation» și să ți se pună «le problème du choix»... Pe mine mă pasionează filosofia, adaugă el încercând să râdă. Până mai acum un an am fost profesor de filosofie. Dar acum sunt un filosof privat, cum spunea Kierkegaard. De aceea mă atrage atât de mult existențialismul”. Frica este viciul lui cel mai puternic și filosoful privat încearcă să se salveze prin umilință. Biriș moare recitând versuri din *Miorița*. Al doilea scenariu în roman este mitic și erotic. El urmărește, în stilul lui E. (o cronologie a simbolurilor cu numeroase semne și întâmplări nedesluite), iubirea dintre Ștefan Viziru, bărbatul inițiat, omul confundat mereu cu altcineva, și Ileana, femeia întâlnită în noaptea de Sânziene (timp cu valoare magică) în pădurea Băneasa. Ștefan s-a căsătorit cu Ioana, logodnica scriitorului Ciru Partenie, și iubește în taină pe Ileana, femeia stranie care apare și dispăre din calea lui. Drama eroului este că iubește în același timp două femei și nu poate să renunțe la nici una. Este dilema mai veche a lui Pavel Anicet, văzută acum metafizic. Preocuparea omului căruia îi apar semne de peste

tot este eliberarea din pântecul materiei, salvarea în spirit. Sentimentul lui este că trăiește, condamnat de istorie, în burta unui chit, ca biblicul Iona. El vrea să fie însă un sfânt, în afara timpului. În viața de toate zilele este un Tristan care, în așteptarea mitului, trece prin numeroase aventuri profane. Întors la București, caută semne de la Ileana și, neaflându-le, are impresia că a trăit o viață falsă, viața celuilalt (Ciru Partenie, scriitorul care vrea să salveze proza modernă prin infuzia de narațiuni mitice), că ursita i-a fost potrivnică. Când, în fine, o reîntâlnește pe Ileana în pădurea de lângă Royau-mont, eliberarea din cercul materiei se produce, dar prin moarte. Tristan nu se însoțește cu Isolda decât în beatitudinea sfârșitului. *Noaptea de Sânziene* nu e o capodoperă, dar e un roman substanțial, cu mai multe straturi epice și mai multe rânduri de simboluri și are ceea ce, de regulă, romanul românesc nu are: un românesc al ideilor, un substrat metafizic, o deschidere spre marile teme ale existenței individului. Opera lui E. cuprinde și un bogat compartiment confesiv: *Șantier*, *Amintiri*, *Memoarii*, *Fragmente de jurnal*, *Proba labirintului*. Nu el a inventat jurnalul intim, dar este scriitorul care a dat acestui gen, socotit neesențial pentru literatură, o anumită legitimitate. Mai mult: a avut chiar curajul să-și publice jurnalul intim în timpul vieții. L-a definit ca „un roman indirect” (*Șantier*), ceea ce este corect. Totdeauna într-un jurnal sunt ascunse un roman de epocă, un roman de familie, în fine, un roman de moravuri. În cazul lui E. este vorba de un roman erotic și de unul exotic (*Șantier*). Celălalt jurnal (început în 1940) nu este cunoscut decât parțial. Există apoi un jurnal de 5 000 de pagini (1940–1986), din care E. a selectat circa 1 500 de pagini în *Fragmente de jurnal*. O idee clară despre valoarea acestor pagini confesive se va putea constitui atunci când vor fi publicate integral scrierile sale intime. Într-un eseu cuprins în volumul *Briser le toit de la maison* (1986) E. distinge două modele în literatura diaristică: modelul Paul Léautaud (spontaneitate, istoria faptelor mărunte, dezinteres pentru stil, indiscreție) și modelul Ernst Jünger (jurnalul redactat cu grijă, pregătit pentru întâlnirea cu un cititor exigent, eludarea micului infern interior etc.). În *Șantier* nu-și cenzurează prea sever intimitățile, așa că modelul spre care tinde este Léautaud. În jurnal schimbă stilul, temperează ardoarea confesiunii, elimină faptele prea intime, lasă loc teoriilor și

preocupărilor sale intelectuale. Optează, așadar, pentru modelul Jünger. Jurnalul lui E. este, tot indirect, și istoria unui mare destin intelectual într-un secol în care violențele istoriei se țin lanț.

E neîndoios că istoria literară românească va păstra cartea aceasta [Maitreyi] pentru nenumărate argumente de ordin artistic. Într-o epică plină de averi, arendași, revoltați sociali de stil sămănătorist, cucoane sentimentale și eroi superiori ratați în provincie, într-o asemenea epică, oamenii, culorile, situațiile, portretele lui Mircea Eliade însemnează o puternică și decisivă revoluție. Lucru pe care l-am remarcat și altă dată, când am vorbit despre tulburătoarea domnișoară Roth din Isabel. Paul Sterian îmi spunea de curând că plecarea lui Mircea Eliade în Indii echivalează pentru romanul românesc cu plecarea lui Delacroix în Algeria pentru plastica franceză. Comparația mi se pare neasemuit de fericită. Cine a văzut vreodată o colecție Delacroix va verifica această apropiere. Mircea Eliade îi deschide romanului românesc ținuturi umane noi, îi aduce prin ferestre brusc deschise un alt cer, o altă lumină, alte culori de o intensitate până la el neștiută, psihologii, siluete, drame și momente care nu creează numai un mare scriitor, dar inaugurează un alt drum în arta noastră literară.

MIHAIL SEBASTIAN

Maitreyi este una din acele cărți cu destin de miracol în cariera unui scriitor și chiar a unei generații. Se va cita romanul d-lui Eliade, în istoria noastră literară, ca un moment de grație al autorului, viitorul rezervând operei o situație analoagă cu Manon Lescaut, cu Paul et Virginie sau cu acea încântătoare poveste de iubire a Evului Mediu, Le Roman de Tristan et Iseult. Tragicul episod din Maitreyi participă la ardența pasională și la aureola de mit a romanticilor, care au evocat profunda deznădejde și iluminata poezie a celui mai devastator sentiment uman.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Apropiată, prin problematică, de principalele nuvele „fantastice” este cea mai complexă și izbită scriere amplă a lui Mircea Eliade, romanul Noaptea de Sânziene. [...] Ca în toată proza lui Mircea Eliade, oamenii sunt, și în acest roman, aproape toți intelectuali prin predestinare: spirite devorate de probleme, însetate de cunoaștere.

Construit altfel decât Isabel... și Maitreyi (spre a nu mai pomeni încercările juvenile pretimpurii), romanul Noaptea de Sânziene are, totuși, comună cu ele – și cu toate celelalte producțiuni „epice” – propensiunea spre eterogenitate, tendința de ramificare excesivă. În toată cariera sa literară Eliade nu a dovedit preocupări deosebite pentru exemplaritatea compoziției, nu a năzuit la construcția – epică, dramatică sau de altă natură – impecabilă. Nu a fost condus, în materie de compoziție și stil, de idealul clasic, racinian. Drept urmare, și în Noaptea de Sânziene,

ca în alte romane (și chiar nuvele), ca (sau aproape ca) în Lumina ce se stinge..., mai cu seamă, materia epică se revarsă uneori peste marginile firești ale subiectului; apar episoade excentrice, gratuite, parazitare, se produc complicații inutile, cu efecte de senzațional facil, de atmosferă bizară la modul Cezar Petrescu. [...] N-ar fi exclus, însă, ca acțiunea multora dintre narațiunile lui Eliade să fie deliberat stufoasă, încălțită. Spre a se sugera și pe aceasta cale că personajele traversează labirinturi! „Labirintul” fiind una dintre obsesiile scriitorului...

DUMITRU MICU

În nuvelistica fantastică postbelică a lui Eliade, prezența lui Balzac e atât de evidentă încât puțini o văd. Ambiția literară a lui Eliade, încă din Noaptea de Sânziene, e de a recrea la nivelul României comuniste cercurile infernale balzaciene, cu accentul însă pe posibilitățile de salvare. Ca într-o Comedie umană la scară redusă, anumite personaje circulă dintr-o ficțiune în alta.

MATEI CĂLINESCU

SCRIERI: *Isabel și apele diavolului*, București, 1930; *Soliloquii*, București, 1932; *Într-o mănăstire din Himalaya*, București, 1932; *Maitreyi*, București, 1933; ed. (*La Nuit bengali*), tr. Alain Guillerrou, Paris, 1950; *Întoarcerea din rai*, București, 1934; ed. 2, București, 1943; *Lumina ce se stinge*, București, 1934; *Oceanografie*, București, 1934; *India*, București, 1934; ed. îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991; *Alchimia asiatică*, București, 1934; *Șantier*, București, 1935; *Huliganii*, I–II, București, 1935; *Domnișoara Christina*, București, 1936; *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne*, Paris–București, 1936; *Șarpele*, București, 1937; *Cosmologie și alchimie babiloniană*, București, 1937; *Nuntă în cer*, București, 1939; *Fragmentarium*, București, 1939; *Secretul doctorului Honigberger*, București, 1940; *Mitul reintegrării*, București, 1942; *Salazar și revoluția din Portugalia*, București, 1942; *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, București, 1943; *Insula lui Euthanasius*, București, 1943; *Os Romanos, Latinos do Oriente*, Lisabona, 1943; *Techniques du Yoga*, Paris, 1948; *Le Mythe de l'éternel retour*, Paris, 1949; ed. (*Mitul eternei reîntoarceri*), tr. Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, 1999; *Traité d'histoire des religions*, Paris, 1949; ed. (*Tratat de istorie a religiilor*), tr. Mariana Noica, București, 1992; *Le Chamanisme et les techniques archaïques de l'extase*, Paris, 1951; ed. (*Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*), tr. Brândușa Prelipceanu și Cezar Baltag, București, 1997; *Iphigenia. Teatru*, Valle Hermoso (Argentina), 1951; *Images et symboles. Essais sur le symbolisme magico-religieux*, Paris, 1952; ed. (*Imagini și simboluri*), tr. Alexandra Beldescu, pref. Georges Dumézil, București, 1994; *Le Yoga. Immortalité et liberté*, Paris, 1954; ed. (*Yoga. Nemurire și libertate*), tr. Walter Fotescu, București, 1993; *Forêt interdite*, tr. Alain Guillerrou, Paris, 1955; ed. (*Noaptea de*

Sânziene), I–II, Paris, 1971; ed. I–II, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991; *Forgerons et alchimistes*, Paris, 1956; ed. (*Făurari și alchimiști*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1996; *Das Heilige und das Profane*, tr. Ernesto Grassi, Hamburg, 1957; ed. (*Le Sacré et le profane*), Paris, 1965; ed. (*Sacru și profanul*), tr. Rodica Chira, București, 1992; ed. tr. Brândușa Prelipceanu, București, 1995; *Mythes, rêves et mystères*, Paris, 1957; ed. (*Mituri, vise și mistere*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1998; *Naissances mystiques*, Paris, 1959; ed. (*Nașteri mistice*), tr. Mihaela Grigore Paraschivescu, București, 1995; *Méphistophélès et l'Androgyne*, Paris, 1962; ed. (*Mefistofel și Androginul*), tr. Alexandra Cuniță, București, 1995; *Patañjali et le Yoga*, Paris, 1962; ed. (*Patañjali și Yoga*), tr. Walter Fotescu, București, 1992; *Aspects du mythe*, Paris, 1963; ed. (*Aspecte ale mitului*), tr. Paul G. Dinopol, București, 1978; *Nuvela*, Madrid, 1963; *Amintiri*, vol. I: *Mansarda*, Madrid, 1966; *Témoignages sur Brancuși* (în colaborare cu Petru Comarnescu și Ionel Jianu), Paris, 1967; ed. (*Mărturii despre Brâncuși*), tr., îngr. și pref. Nina Stănculescu, Târgu Jiu, 2001; *Pe strada Mântuleasa*, Paris, 1968; *Maitreyi. Nuntă în cer*, introd. Dumitru Micu, București, 1969; *La țigănci și alte povestiri*, pref. Sorin Alexandrescu, București, 1969; *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, 1970; ed. (*De la Zalmoxis la Genghis-Han*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, pref. Emil Condurachi, București, 1980; *La Nostalgie des origines*, Paris, 1970; ed. (*Nostalgia originilor*), tr. Cezar Baltag, București, 1994; *Coloana nesfârșită*, Paris, 1970; ed. (*A vedea lumea ca în ziua dintâi a creației*), îngr. Mircea Handoca, București, 2001; *Australian Religions*, Ithaca, 1973; ed. (*Religii australiene*), tr. Walter Fotescu, București, 2012; *Fragments d'un journal*, I–III, tr. Luc Badesco, C. Grigoresco și Alain Paruit, Paris, 1973–1986; ed. (*Jurnal*), I–II, îngr. Mircea Handoca, București, 1993; *Histoire des croyances et des idées religieuses*, I–III, Paris, 1976–1983; ed. (*Istoria credințelor și ideilor religioase*), I–III, tr. Cezar Baltag, București, 1981–1988; *Occultism, Witchcraft and Cultural Fashions*, New York, 1976; ed. (*Ocultism, vrăjitorie și mode culturale*), tr. Elena Bortă, București, 1997; *În curte la Dionis*, Paris, 1977; *L'Épreuve du labyrinthe. Entretiens avec Claude-Henri Rocquet*, Paris, 1978; ed. (*Încercarea labirintului*), tr. Doina Cornea, Cluj-Napoca, 1990; *Tinerețe fără tinerețe*, München, 1978–1979; ed. Paris, 1980; ed. (*Le Temps d'un centenaire, suivi de Dayan*), tr. Alain Paruit, Paris, 1981; *Nouăsprezece trandafiri*, Paris, 1980; ed. (*Les Dix-neuf roses*), tr. Alain Paruit, Paris, 1982; ed. (*Nouăsprezece trandafiri*), îngr. Mircea Handoca, București, 1991; *Mémoires I (1907–1937). Les Promesses de l'équinoxe*, tr. Constantin N. Grigoresco, Paris, 1980, *Mémoires II (1937–1960). Les Moissons du solstice*, tr. Alain Paruit, Paris, 1988; ed. (*Memorii*), I–II, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991; *În curte la Dionis*, îngr. și postfață Eugen Simion, București, 1981; *Contribuții la*

filosofia Renașterii, îngr. C. Popescu-Cadem, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1984; *Briser le toit de la maison. La créativité et les symboles*, tr. Alain Paruit, Paris, 1986; *Despre Eminescu și Hasdeu*, îngr. și pref. Mircea Handoca, Iași, 1987; *Romanul adolescentului miop*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1988; *Dictionnaire des religions* (în colaborare cu Ioan Petru Culianu), Paris, 1990; ed. (*Dicționar al religiilor*), tr. Cezar Baltag, București, 1993; *Profetism românesc*, I–II, îngr. Alexandru V. Diță și Nicolae Georgescu, pref. Dan Zamfirescu și Nicolae Georgescu, București, 1990; *Nuvela inedite*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991; *Biblioteca maharajahului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Victor Crăciun, București, 1991; ed. (*La Bibliothèque du maharajah*), tr. Alain Paruit, Paris, 1996; *Drumul spre centru*, îngr. Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu, București, 1991; *Eseuri. Mitul eternei reîntoarceri. Mituri, vise și mistere*, tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1991; *Proză fantastică*, I–V, îngr. și postfață Eugen Simion, București, 1991–1992; *Taina Indiei*, îngr. Mircea Handoca, postfață Horia Nicolescu, București, 1991; *Împotriva deznădejzii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, București, 1992; *Psihologia meditației indiene*, îngr. C. Popescu-Cadem, introd. Charles Long, *Epilog de Ioan Petru Culianu*, București, 1992; *Morfologia religiilor. Prolegomene*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1993; *Mircea Eliade și corespondenții săi*, I–V, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1993–2007; *Erotica mistică în Bengal*, îngr. și pref. Mircea Handoca, cuvânt înainte Mircea Vulcănescu, București, 1994; *Opere*, I–II, îngr. Mihai Dascal și Mircea Handoca, pref. Ion Bălu, București, 1994–1997; *Jurnal de vacanță*, îngr. Mircea Handoca, 1995; *Maddalena*, îngr. Mircea Handoca și Nicolae Florescu, postfață Nicolae Florescu, București, 1996; *Coloana nesfârșită. Teatru*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1996; *Scrieri de tinerețe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, București, 1996–2008; *Lucrurile de taină*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1996; *Europa, Asia, America... Corespondență*, I–III, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1999–2004; *Viața nouă*, îngr. Mircea Handoca, 1999; *Aristocrația solilocvială a dialogului*, îngr. și pref. Mircea Handoca, 2000; *Dubla existență a lui Spiridon V. Vădastra*, îngr. și pref. Mircea Handoca, postfață Nicolae Florescu, București, 2000; *Textele „legionare” și despre „românism”*, îngr. și pref. Mircea Handoca, Cluj-Napoca, 2001; *50 de conferințe radiofonice*, îngr. Andrei Dimitriu, București, 2001; *Diario portugués*, tr. Joaquín Garrigós, Barcelona, 2001; *Note asupra simbolismului acvatic*, îngr. Georg Lecca, tr. Lucia Zaharescu, pref. Marcel Tolcea, Cluj-Napoca, 2002; *Dialoguri întrerupte: corespondență Mircea Eliade – Ioan Petru Culianu*, îngr. Tereza Culianu-Petrescu și Dan Petrescu, pref. Matei Călinescu, Iași, 2004; *Jurnalul portughez și alte scrieri*, I–II, îngr. Sorin Alexandrescu,

tr. și pref. Sorin Alexandrescu, Florin Țurcanu și Mihai Zamfir, București, 2006; Mircea Eliade, Henry Pernet, *Correspondență 1961–1986. Dragul meu prieten*, tr. Mihaela Gligor și Călin Cristian Pop, îngr. Mihaela Gligor, pref. Mac Linscott Ricketts, introducere Henry Pernet, postfață Mihaela Gligor, Cluj-Napoca, 2011; *Postlegomena la Felix Culpa: Mircea Eliade, evreii și antisemitismul*, I, îngr. Mihaela Gligor și Liviu Bordaș, Cluj-Napoca, 2012. **Ediții:** B.P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale și politice*, I–II, introd. edit., București, 1937; Nae Ionescu, *Roza vânturilor. 1926–1933*, postfața edit., București, 1937. **Traduceri:** T.E. Lawrence, *Revolta în deșert*, I–II, București, 1934; Pearl Buck, *Înger luptător*, București, 1939.

Repere bibliografice: Sebastian, *Jurnal*, 282–315; Constantinescu, *Scrieri*, II, 491–533; Perpessicius, *Opere*, IV, 231–235, VI, 177–181, VII, 37–39, 145–146, 212–214, VIII, 261–266, XII, 378–379; Călinescu, *Opere*, I, 995–998, II, 1018–1023, 1173–1179, III, 283–289, 484–491; Cioculescu, *Aspecte*, 273–277, 287–289, 422–425; Ionescu, *Nu*, 173–197; Șuluțiu, *Scriitori*, 219–224; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 296–298; Munteanu, *Panorama*, 194, 195, 196, 254–257; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 868, 870–874, *Ist. lit.* (1982), 954, 956–960; Balotă, *Euphorion*, 412–448; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 485–495; Simion, *Scriitori*, II, 319–326; Ioan Petru Culianu, *Mircea Eliade*, Assisi, 1978; ed. tr. Florin Chirițescu și Dan Petrescu, postfață Sorin Antohi, București, 1995; Mircea Handoca, *Mircea Eliade. Contribuții bibliografice*, București, 1980; Ion Lotreanu, *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, București, 1980; Adrian Marino, *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, București, 1980; Micu, *Scriitori*, 242–291; Manolescu, *Arca*, II, 188–219; Al-George, *Arhaic*, 123–220; Florescu, *Profitabila*, 220–257; Steinhart, *Critică*, 26–41; *Mircea Eliade*, CC, 1988, 1–2 (număr special); Mac Linscott Ricketts, *Mircea Eliade. The Romanian Roots. 1907–1945*, I–II, New York, 1988; ed. (*Rădăcinile românești ale lui Mircea Eliade*), tr. Virginia Stănescu și Mihaela Gligor, București, 2004; Noica, *Istoricitate*, 197–247; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 112–114, 158–163, 212–214, 484–486, II, 13–14, III, 231–235, 275–280, IV, 277–283, V, 50–55, VI, 187–192, 243–248; Maria Vodă Căpușan, *Mircea Eliade. Spectacolul magic*, București, 1991; Mircea Handoca, *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice*, București, 1992; Petru Ursache, *Camera Sambô*, Iași, 1993; Radu Enescu, *Mircea Eliade sau Repere ale spațiului cultural românesc*, Jagstzell (Germania), 1995; Eugen Simion, *Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii*, București, 1995; ed. 4 (*Mircea Eliade: nodurile și semnele prozei*), București, 2011; Cornel Ungureanu, *Mircea Eliade și literatura exilului*, București, 1995; Cristian Bădiliță, Paul Barbăneagră, *Întâlnirea cu sacralul. Șapte interviuri cu și despre Mircea Eliade*, Botoșani, 1996; Ion Bălu, *Mircea Eliade*, București, 1996; Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935–1944*,

îngr. Gabriela Omăt, pref. Leon Volovici, București, 1996, 32, 40, *passim*; Mircea Handoca, *Mircea Eliade. Biobibliografie*, I–III, București, 1997–1999; Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, București, 1998, *passim*; Mircea Handoca, *Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*, București, 1998; *Dicț. analitic*, I, 314–316, II, 140–144, 215–218, 342–346, 360–363, III, 16–20, 49–51, 136–139, 165–168, IV, 186–187, 189–191, 659–662; „*Dosarul*” *Eliade*, I–XV, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1998–2011; Florescu, *Întoarcerea*, 141–176; Spiridon, *Interpretarea*, 13–72; *Dicț. esențial*, 289–292; Mircea Handoca, *Viața lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, 2000; Richard Reschika, *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, tr. Viorica Nișcov, București, 2000; Ileana Scipione, *Borges și Eliade. Alchimia livrescului*, București, 2000; Marius Lazurca, *Zeul absent: literatură și inițiere la Mircea Eliade*, Timișoara, 2001; Simion, *Ficțiunea*, III, 220–251; *Mircea Eliade în conștiința contemporanilor săi din exil*, îngr. Gabriel Stănescu, Norcross (SUA), 2001; Matei Călinescu, *Despre Ioan Petru Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții*, ed. 2, Iași, 2002; Ilina Gregori, *Studii literare*, București, 2002, 135–207; Alexandra Laignel Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco. L'oubli du fascisme*, Paris, 2002; ed. (*Cioran, Eliade, Ionesco. Uitarea fascismului*), tr. Irina Mavrodin, București–Paris, 2004; Florina Rogalski, *Evoluția fantasticului. Aspecte ale genului în proza lui Mircea Eliade*, pref. Eugen Simion, București, 2002; Arșavir Acterian, *Cioran, Eliade, Ionesco*, îngr. Fabian Anton, pref. Mihai Șora, Cluj-Napoca, 2003; Ștefan Borbély, *Proza fantastică a lui Mircea Eliade. Complexul gnostic*, Cluj-Napoca, 2003; Dumitru Micu, *Mircea Eliade. Viața ca operă, opera ca viață*, București, 2003; Mac Linscott Ricketts, *Former Friends and Forgotten Facts*, îngr. Gabriel Stănescu, Norcross (SUA), 2003; Florin Țurcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*, tr. Monica Anghel și Dragoș Dodu, pref. Zoe Petre, București, 2005; Sorin Alexandrescu, *Mircea Eliade, dinspre Portugalia*, București, 2006; Culianu, *Studii rom.*, I, 211–399, II, 127–167, 211–219, 241–247; Sabina Fînar, *Eliade prin Eliade*, ed. 3, București, 2006; Mihaela Gligor, *Mircea Eliade. Anii tulburi. 1932–1938*, pref. Liviu Antonesei, București, 2007; Andrei Oișteanu, *Religie, politică și mit: texte despre Mircea Eliade și I.P. Culianu*, Iași, 2007; Manolescu, *Istoria*, 854–869; Popa, *Ist. lit.*, II, 754–768; Natale Spineto, *Mircea Eliade, istoric al religiilor*, tr. Șerban Stati și Magdalena Ionescu, București, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, 281–299; Simona Galațchi, *Biblioteca lui Mircea Eliade*, București, 2011; Marta Petreu, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură română*, Iași, 2011, 361–387, 441–454; Iovănel, *Evreul*, 62–72, 107–113; Mirela Ioana Lazăr, *Literatura ca armă ideologică: „romanul angajat” românesc și spaniol în anii tulburi ai fascismului și două studii de caz: Mircea Eliade și Camilo José Cela*, Cluj-Napoca, 2012; Marcel Tolcea, *Eliade, ezotericul*, ed. 2, București–Paris, 2012. **E.S.**

ELIADE, Pompiliu
(13.IV.1869, București
– 24.V.1914, București),
critic și istoric literar,
comparatist.

A urmat școala primară, liceul și Facultatea de Litere și Filosofie la București, luându-și licența în 1891 cu teza *Silogismul și adversarul său Herbert Spencer*, publicată în același an. Între 1892 și 1895 studiază la École Normale Supérieure din Paris cu o bursă Hillel, obținută – se pare – cu ajutorul lui Titu Maiorescu. În 1898 își susține doctoratul la Sorbona, cu disertația *De l'Influence française sur l'esprit public en Roumanie. Les origines*. Întors în țară, va fi profesor suplinitor de franceză (1900), agregat (1901) și definitiv (1904) la Universitatea din București. În 1908 va fi numit director general al teatrelor, iar în 1912 va deveni membru corespondent al Academiei Române. A colaborat la importante reviste culturale ale vremii – „Vieața nouă”, „Revista idealistă”, „Literatură și artă română” –, precum și la reputata „Revue des deux mondes” de la Paris.

E. s-a format sub puternica influență a profesorului său, Titu Maiorescu; în primii ani de activitate va publica frecvent în „Convorbiri literare”, va participa și la alcătuirea volumului omagial tipărit în 1900, la împlinirea a șaizeci de ani ai mentorului junimist. În timpul studiilor pariziene se remarcă îndepărtarea rapidă de principiile maioresciene și adeziunea la cele ale școlii franceze. De altminteri, la scurt timp după întoarcerea în România, în 1899, E. va conferenția la Ateneul Român despre cei doi reprezentanți impunători ai acestei școli: Hippolyte Taine și Ferdinand Brunetière. Semnificativ e, în această privință, cursul ținut la Facultatea de Litere a Universității bucureștene în 1900–1901, publicat în 1903 sub titlul *Ce este literatura? Condițiunile și limitele acestei arte*. Alexandru George constată că E. „vrea să scoată studiul literaturii din sfera de dominație a gramaticii și filologiei [...] și să-i confere un statut de independență, dar, în același timp, analiza sa debutează cu o drastică discriminare între domeniul artei și cel al științei. Primul are în vedere

realitatea individuală, cel de-al doilea generalizează scoase din studiul realității: arta e personală, știința impersonală; arta are nevoie de o întrupare sensibilă, știința nu folosește decât pentru rolul lui în comunicare”. Concluzia lui E. seamănă cu aceea formulată de unii membri ai Grupului de la Médan (de pildă, de Henry Céard, în *Une Belle journée*, din 1881), concluzie potrivit căreia arta, adresându-se sentimentului, deci unei calități general umane, e prin definiție democratică, pe când știința e aristocratică, pentru că inteligența științifică e un dar pe care nu îl primește decât o categorie limitată de oameni. Criteriile judecății de valoare sunt însă la E. de factură clasicizantă, insistându-se exclusiv asupra formei poetice. Așa se face că el îi reproșează lui Eminescu faptul că ar fi „nesocotit rima”, că ar fi „sfărâmat-o”, dând o importanță disproporționată conținutului. Sau – element amintit nu numai de adversarii săi – reproșurile adresate teatrului lui I.L. Caragiale. Cauza acestor erori de gust ar trebui, fără îndoială, căutată în rigorile formației clasiciste; în nici un caz ele nu provin – așa cum s-a spus câteodată – din lecția criticii lui Brunetière care, dimpotrivă, nu accepta teoria „artei pentru artă”, pentru că ea nu ținea seama de scopul moral al creației poetice. Oricum, rămâne faptul că un intelectual care cunoștea atât de bine mișcarea de idei literare din Franța ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea înțelegea atât de puțin din poezia simbolistilor, a lui Baudelaire sau a lui Rimbaud și că, pentru el, modelul suprem continua să fie Victor Hugo. În 1912 va publica totuși un eseu solid articulat despre Maeterlinck. Se cuvine, de asemenea, relevată, mai cu seamă în *Ce este literatura?* și în teza de doctorat, o contribuție esențială la construcția unei perspective istorice, care face din opera lui fondatoarea unei tradiții în critica românească modernă. Mai convingătoare în privința deschiderii unei noi perspective este expunerea din lucrarea *De l'Influence française sur l'esprit public en Roumanie. Les origines. Études sur l'état de la société roumaine à l'époque des règnes phanariotes*, publicată la Paris în 1898 (și la București după mai bine de optzeci de ani, în 1982, într-o excelentă îngrijire datorată lui Alexandru Duțu). Apariția ei a fost considerată a marca „data de început propriu-zis a comparatismului românesc” (Al. Dima). Astăzi, fără îndoială, cartea lui E. e mai curând un document de istorie a culturii, pentru că atât sursele de informație pe care tânărul cărturar le avea la îndemână la

sfârșitul secolului al XIX-lea, cât și viziunea interpretării nu mai corespund exigențelor studiului literaturii comparate. Dar, plasată în timp, lucrarea se prezintă ca „un pas considerabil înainte” pe care îl făcea această disciplină, „deschizând un făgaș pe care aveau să se angajeze nu numai universitarii, ci și istoricii și criticii literari” (Alexandru Duțu). Concluziile ei, împreună cu cele conturate în scrierea care i-a urmat, *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle* (I–II, 1905–1914), au devenit bunuri câștigate pentru istoria literară și comparatismul românesc. **E.** risca, de fapt, mult îndreptându-și atenția spre o perioadă privită în general cu nedisimulată aversiune de mulți intelectuali de la noi – vremea domniilor fanariote, asociate de obicei cu o epocă a spoliei țării și a unei corupții înspăimântătoare. Într-o carte care se adresa cititorilor din străinătate, autorul, folosind mijloacele noi ale literaturii comparate, pune în lumină evoluția mentalităților, „voința de modernizare a unei întregi societăți” (Alexandru Duțu). El a fost unul dintre cei dintâi cercetători europeni care și-au dat seama că investigarea relațiilor culturale trebuie întreprinsă neapărat într-un ansamblu al istoriei culturii. În acest principiu – e drept, încă neconfigurat cu suficientă precizie – se pot descoperi începuturile unei discipline care își căuta pe atunci, în întreaga Europă, un drum propriu. E limpede că **E.** era înzestrat cu însușirile unui bun comparatist și că moartea lui timpurie a privat literatura comparată românească de un reprezentant cu autentică vocație. Se cuvin amintite de asemenea cronicile sale literare și dramatice care, după ce fuseseră publicate în „*L'Indépendance roumaine*”, au fost strânse în trei volume, intitulate *Causeries littéraires* (1903). Comentariile dovedesc largă disponibilitate intelectuală a tânărului critic: cuprinzând deopotrivă analize ale unor scrieri românești – de la Al. Vlahuță și St. O. Iosif până la Al. Davila și Ronetti-Roman – și franceze – Molière, Al. Dumas-fiul, Edmond Rostand –, ele dau măsura unui gust evoluat și a unei culturi bine asimilate. Lipsa de receptivitate față de poezia eminesciană și față de comediile lui Caragiale au fost adesea argumente cu care unii comentatori au respins cu totul demersul critic al lui **E.** Raportată însă la epoca în care a fost scrisă, critica lui conține elemente ale unui spirit modern ce nu pot fi ignorate și care nu reprezentau pe atunci un fenomen de amploare în cultura românească.

SCRIERI: *Silogismul și adversarul său Herbert Spencer*, București, 1891; *Quomodo fiat syllogismus. Quidque valeat*, Paris, 1898; *De l'Influence française sur l'esprit public en Roumanie. Les origines. Étude sur l'état de la société roumaine à l'époque des règnes phanariotes*, Paris, 1898; ed. (*Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*), îngr. și pref. Alexandru Duțu, tr. Aurelia Creția, București, 1982; ed. tr. Aurelia Dumitrașcu, București, 2000; *Filosofia lui La Fontaine*, București, 1901; *Ce este literatura? Condițiunile și limitele acestei arte*, București, 1903; ed. îngr. și pref. Alexandru George, Cluj-Napoca, 1978; *Causeries littéraires*, I–III, București, 1903; *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle*, I–II, Paris, 1905–1914; *Teatrul Național din București în 1908–1909*, București, 1909; *Cu privire la Maurice Maeterlinck*, București, 1912.

Repere bibliografice: Mario Roques, „*De l'Influence française sur l'esprit public en Roumanie*”, „*Revue critique d'histoire et de littérature*”, t. XLVII, 1899; A. D. Xenopol, *Dare de seamă asupra lucrării „De l'Influence française sur l'esprit public en Roumanie”*, „*Arhiva*”, 1899; Șt. Orășanu, *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade*, București, 1901; N. Iorga, *Socoteală definitivă cu dl. Pompiliu Eliade*, București, 1903; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, 108–110; Charles Drouhet, *Activitatea literară a lui Pompiliu Eliade*, VR, 1915, 1–3; A. de Herz, *Pompiliu Eliade*, „*Scena*”, 1917, 27; I. Petrovici, *Pompiliu Eliade*, SB, 1918–1919, 1–2; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, 26, 198–200; Paul I. Papadopol, *Ce a scris Pompiliu Eliade?*, UVR, 1927, 3, 4, 6; Basil Munteanu, *Metoda și personalitatea în studiul literaturii*, RFR, 1941, 2; I. Oprișan, *Comparatismul dogmatic, de descendență franceză*, în *Ist. comp. Rom.*, 127–132; Eftimiu, *Portrete*, 66–78; Mîndra, *Clasicism*, 110–114; Bucur, *Istoriografia*, 136–139; George, *Sfârșitul*, II, 158–165; Poantă, *Radiografii*, II, 176–181; Ioana Vușdea, *Pompiliu Eliade*, București, 1985; Piru, *Discursul*, 167–170; Dicț. esențial, 292–294; Ovidiu Pecican, *Spiritul public*, OC, 2009–2010, 249–250. **D.G.**

ELIN, Mihai (pseudonim al lui Mihai Egli; 25.II.1941, Brașov – 31.I.2010, București), poet, traducător. Este fiul Floricăi (n. Vasilcoi) și al lui Ioan Egli, muncitori. Tatăl, care provenea dintr-o familie de țărani din Maramureș, de origine germană, a fost deportat în 1944–1947 în URSS. **E.** a urmat liceul la Brașov (1954–1959), apoi, Universitatea din București, Facultatea de Filologie, secția limba și literatura franceză (1959–1964). A debutat cu poeme în „*Luceafărul*” (1960). Prima carte de versuri, *Treaz între două cadrane*, îi apare în 1968. A lucrat sporadic în presă, ca redactor la „*Scânteia tineretului*” în 1970–1971, de unde pleacă prin demisie, și ca

redactor la „Tribuna României” în 1989, dar mulți ani și-a asigurat existența ca liber profesionist, fiind profesor de limbi străine, traducător din franceză, engleză, italiană, spaniolă. În anii '90 devine director al Editurii Agni, unde vor apărea numeroase cărți de interes enciclopedic (politică, paranormal, ghiduri de comportament etc.), majoritatea în transpunerea lui E.; va semna versiunea românească a unui gen asemănător de scrieri, cărora li se adaugă câteva romane, și la Editura Humanitas. A colaborat la diferite reviste literare, în anii '70 în special la „Luceafărul”, unde a publicat traduceri de Dylan Thomas, T.S. Eliot, din poeți francezi și americani contemporani.

Poet puțin prolific sau extrem de sever cu sine, E. lasă să treacă opt ani între debutul în revistă și volumul *Treaz între două cadrane*, iar până la cel de-al doilea, *Vremea călătoriilor* (1989), în care se află inclusă integral placheta de debut, la care se adaugă un poem amplu, *Desprinderea de pământ*, și un ciclu nou, *Întregul meu astăzi*, alți douăzeci și unu de ani. După 1989 nu a publicat vreun nou volum, ci doar, cu parcimonie, poeme în periodice, dar și traduceri. S-a putut vorbi, pe drept cuvânt de „autoexigență”, „autocenzură”, „disciplină lăuntrică”, „răbdare”. Remarcat ca poet de certă valoare și afiliat unei „școli” ilustrate de Ioan Alexandru, Gheorghe Pituț, Mircea Ciobanu, George Alboiu, E. este dotat, incontestabil, cu originalitate. Au impresionat cu deosebire „seriozitatea” liricii sale, patosul conținut, comunicat nu prin mijloace grandilocvente, ci prin intensitatea austeră a notației. A fost privit ca un romantic întârziat sau „modernizat”, ca un inadaplat înclinat către lamentație, dar și ca un antiromantic prin excelență, ca un spirit modern, opunând visului și fanteziei trezia și luciditatea. Cvasiunanim, criticii au înregistrat în lirica lui elemente expresioniste. Deși diferă de expresioniștii „istorici”, E., ca poet al epocii sale, marcat de reflexivitate, se distinge prin fervoarea combustiei lăuntrice. Limbajul lui, economic și auster, este expresiv prin intensitatea implicării eului poetic. Frustetea rostirii, aparența de ariditate reprezintă nu insuficiențe, ci semne ale autenticității. „Crisparea e, la Mihai Elin, un semn de putere” (Mircea Iorgulescu). Preocuparea majoră a poetului e de natură ontică, existențială și morală. Tema timpului ocupă un loc central. Titlul primului volum – în tâlcuirea lui D. Micu „cele «două cadrane» sunt ceasul nașterii și acela al morții: două nopți între care curge existența

umană” – rezumă perfect sensul general al acestei lirici a lucidității dureroase. Terifiat de curgerea ireversibilă a timpului, de perceperea existenței universale ca o goană absurdă către neant, către „noaptea lungă” spre care „curg/ întunecimile scunde”, îndurerat de perspectiva tot atât de sumbră a vieții umane ca luptă încrâncenată și necruțătoare pentru existență (un poem-alegorie înfățișează încleștarea feroce a unor câini care se sfâșie între ei disputându-și resturi de la abator etc.), poetul își semnaleză năzuința unei posibile emancipări, sub semnul eticului, de sub tirania absurdului și domnia cruzimii animalice („Oh, de-am putea să ne naștem din nou/ Într-o mai limpede alcătuire”; „Ce vad prin lume să tai/ spre a trece cât mai puțin pângărit?”). În solilocviul liric se pot recunoaște elemente existențialiste – alienarea, conștiința absurdului, angoasa existențială –, dar nimic livresc sau factice nu vine să atenueze vigoarea tratării lor, care frapează prin dramatismul implicării. Poemele noi din a doua carte indică o anumită evoluție în direcția sporului de reflexivitate, a obiectivării și, în același timp, la nivelul vehemenței enunțului, în sensul radicalizării. Poetul contemplă „priveștiștea lumii amenințate de un pericol cosmic sub semnul lui Marte” (Al. Piru) și clamează insuficiența cuvintelor („Otrava unei lumi cum s-o ții/ sub niște biete cuvinte?”), fiind tentat de pasul riscant, de pariul imposibil al transcenderii limitei dintre literatură și viață („Am spart învelișul vorbirii”). E. a realizat, cu competență și talent, numeroase traduceri, unele publicate și în volum, între care, câteva scrieri science-fiction, iar în 1971 lucrarea de teorie și filosofie a artei *Puissances de l'image* de René Huyghe și după 2000 romane ale scriitoarei belgiene Amélie Nothomb ș.a.

SCRIERI: *Treaz între două cadrane*, București, 1968; *Vremea călătoriilor*, București, 1989. **Traduceri:** René Huyghe, *Puterea imaginii*, București, 1971; Auguste Villiers de l'Isle-Adam, *Viitoarea Evă*, pref. Ion Hobana, București, 1976; Edmond About, *Omul cu urechea ruptă*, pref. Ion Hobana, ClujNapoca, 1977; Richard Canal, *Atac la I.A. Étoile*, București, 1995; Giovanni Filoramo, Marcello Massenzio, Massimo Raveri, Paolo Scarpi, *Manual de istoria religiilor*, București, 2004; Amélie Nothomb, *Mercur*, Iași, 2004, *Sabotaj din iubire*, Iași, 2005, *Cosmetica dușmanului*, Iași, 2006, *Peplum*, Iași, 2007; Niccolò Ammaniti, *Mie nu mi-e frică*, București, 2006; Almudena Grandes, *Vârstele lui Lulú*, București, 2007; Jack London, *Ciuma stacojie. Aventura*, București, 2008 (în colaborare cu Nicu Gecse).

Repere bibliografice: D. Micu, „*Treaz între două cadrane*”, GL, 1968, 11; M.N. Rusu, „*Treaz între două cadrane*”, LCF, 1968, 23; I. Victor [Victor Ivanovici], „*Treaz între două cadrane*”, AFT, 1968, 8; Doinaș, *Diogene*, 160–161; Caration, *Duelul*, 47–51; Iorgulescu, *Scriitori*, 62–64; George Alboiu, *Un poet care se ignoră*, LCF, 1981, 48; Laurențiu Ulici, *După douăzeci de ani*, CNT, 1989, 23; Al. Piru, *Doi poeți remarcabili*, SLAST, 1989, 24; Eugen Simion, „*Să curgi în năpustirea de lucruri*”, RL, 1989, 26; Gheorghe Grigurcu, *Cochilia poeziei*, ST, 1989, 8; Vasile Petre Fati, *Tensiunea limitelor*, VR, 1990, 1; Ulici, *Lit. rom.*, I, 138–140; *Dicț. scriit. rom.*, II, 215–216; *In memoriam Mihai Elin*, APF, 2010, 12.

N.Br.

ELVIN, B.

(24.VIII.1927, Moinești
– 18.IX.2011, București),
critic literar, prozator.

Este fiul Relei (n. Braunstein) și al lui Herman Bernstein, proprietar al unei distilerii de petrol; prenumele la naștere: Elvin. La București a urmat Liceul „Cultura Max Aziel” și a absolvit Facultatea de Filosofie (1950). În intervalul 1948–1989 a funcționat ca redactor la Editura Tineretului, la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, ulterior la „Viața românească”, apoi ca secretar literar la Teatrul de Comedie și la Teatrul Național din Capitală. A fost cronicar dramatic acreditat pe lângă manifestările artistice din Berlinul de Vest, editor al revistei „Caietul Teatrului Național” (cumulând, între 1969 și 1989, patru milioane de exemplare). După 1989 este coeditor al revistelor „Arc” și „Litere”, redactor-șef al ediției române din „Lettre internationale”. Debutază în „Ecou” (1944) cu un medalion despre G.B. Shaw, sub pseudonimul Paul Scorțeanu, colaborând apoi și la „Teatrul”, „Contemporanul”, „Steaua”. Prima lui carte este studiul critic *Geo Bogza* (1955).

Traseul biografic al lui E. și al cărților scrise de-a lungul unei jumătăți de veac este, din mai multe puncte de vedere, reprezentativ pentru destinul unei întregi generații. Pentru tinerii formați în plin război și mai ales pentru cei care din cauza originii lor evreiești erau în mod direct expuși „soluției

finale” hitleriste, apolitismul se dovedea imposibil, ceea ce a făcut ca victimele propriu-zise ori potențiale ale extremei drepte să se apropie de stânga comunistă. Ulterior însă, odată cu progresia comunismului, intelectualul de stânga va parcurge un proces în care conștiința individuală se distanțează tot mai mult de minciuna oficială, precum și de anumite episoade din faza entuziasmului total. La E., ca și la Ov. S. Crohmălniceanu sau Z. Ornea, Radu Cosașu ori Nina Cassian, fiecare carte scrisă după etapa realismului socialist obligatoriu face parte, într-un fel sau altul, dintr-o autoexaminare morală expusă cu sinceritate și luciditate în fața cititorului. Paginile din a doua etapă le chestionează și completează, le revizuiesc (explicit ori implicit) pe cele mai vechi, care capătă, într-o privire retrospectivă, rolul unor documente de epocă. Astfel se citesc și primele cărți ale lui E.: studiul critic dedicat lui Geo Bogza (scriitorul și reporterul excepțional, cu acea „liniște care trezește fiori”), cel tot din 1955, *Teatrul lui Mihail Sebastian* (scriitor cu care criticul are în mod vizibil afinități), monografiile *Anatole France* (1957) și *Anton Pavlovici Cehov* (1960), cu un indice de romanțare, dar totodată bine documentate. Studiul *Camil Petrescu* (1962), unde semnele epocii se văd încă, la nivelul concepției și al expresiei, expune mai bine calitățile criticului, acuitatea lui analitică și o erudiție pe care cărțile următoare o vor confirma cu prisosință. Definitorii sunt curiozitatea intelectuală mereu vie și capacitatea de a descifra „simbolistica” noilor orientări și curente literare, formele artistice abia coagulate în largul câmp cultural frecventat (preponderent cel occidental). Teatrul, ca operă dramatică și spectacol pus în scenă, este spațiul privilegiat al criticului-cronicar, domeniul în care își manifestă disponibilitatea reflexivă și asociativă. În eseu *Modernitatea clasicului I.L. Caragiale* (1967), un întreg capitol urmărește relația dintre Caragiale și literatura absurdului, cu notarea similitudinilor, dar și a deosebirii esențiale dintre viziunea caragialiană și cea a lui Eugen Ionescu. Clasicul e astfel adus în spațiul modernității, iar modernitatea e legitimată de critic și prin confruntarea, prin relația deschisă și fecundă cu operele din patrimoniul deja constituit. *Teatrul și interogația tragică* (1969), volum dens, aduce în pagină noile evoluții literare și experimente dramatice, anume pe acelea care se deschid problematizării și care, pornind de la drama ori tragedia omului (sau ajungând la ele), orientează teatrul spre un „proces

generalizat al lumii”. Antologia *Dialogul neîntrerupt al teatrului în secolul XX* (I–II, 1973) reunește contribuții ale unora dintre cele mai mari personalități ale dramaturgiei și ale spectacolului: de la Caragiale la Bertolt Brecht și de la Federico García Lorca la Peter Brook. Dacă piesele lui H. Ibsen și A.P. Cehov, I.L. Caragiale și Maxim Gorki se află – în termenii criticului – „la originea expansiunii și cuceririlor teatrului în secolul nostru”, operele lui Pirandello și Brecht fac posibil „un nou start”, al modernității de viziune și expresie, cu relevanță axiologică. În mod analog, proza lui E. urmărește din unghi epic acumularea unei tensiuni și decantarea ei în considerații, reflecții și dezbateri morale. Primul roman, *După o lungă și grea suferință* (1973), ia chiar forma unui caz, a unui dosar de judecată, sub ale cărui date seci se caută freamătul și problematica existenței umane. Secvențe și experiențe din lumea teatrului sau din cea literară, cu actorii și actanții lor, vor fi trase din biografie în ficțiune în narațiunile romanești din *Partea mea de comedie* (1974), *Hotarul imaginar* (1980), *În continuare* (1982) ș.a., dramatizând la propriu și la figurat conflicte desfășurate de obicei pe două planuri. Cadrul exterior (atmosferă, personaje, fapte și întâmplări, detalii de *petite histoire* și evenimente la scara istoriei mari) este relevant pentru autor în măsura în care el formează, conturează sau explică formula unei individualități. Protagonistul este un intelectual în căutarea motivațiilor și a libertății interioare, câștigându-le pas cu pas, decupând din timpurile în care i-a fost dat să trăiască și din vârstele prin care a trecut un anume echilibru moral, greu de obținut în context, și deci cu atât mai prețios. Intelectualistă, problematizantă, existențialistă în sensul tare al termenului, proza lui E. se intersectează cu eseistica și critica sa în acele puncte în care viața și literatura, lumea înconjurătoare și lumea de hârtie se suprapun, modelându-se reciproc.

SCRIERI: Geo Bogza, București, 1955; *Teatrul lui Mihail Sebastian*, București, 1955; *Anatole France*, București, 1957; *Anton Pavlovici Cehov*, pref. Tamara Gane, București, 1960; *Camil Petrescu*, București, 1962; *Modernitatea clasicului I.L. Caragiale*, București, 1967; *Teatrul și interogația tragică*, București, 1969; *După o lungă și grea suferință*, București, 1973; *Partea mea de comedie*, București, 1974; *Prin ce se deosebește această noapte?*, București, 1977; *Hotarul imaginar*, București, 1980; *În continuare*, București, 1982; ed. 2, București, 2003; *Colțurile cercului*, București, 1985; *Patru și un absent*, București, 1988;

Numărătoare inversă, București, 1997; *Datoria de a ezita*, București, 2003. **Antologii:** *Dialogul neîntrerupt al teatrului în secolul XX*, I–II, postfața edit., București, 1973.

Repere bibliografice: D. Micu, *O carte nouă despre Cehov*, GL, 1960, 18; Georgescu, *Încercări*, II, 202–206; Al. Călinescu, *Două studii despre Caragiale*, IL, 1967, 10; Titel, *Pasiunea*, 118–129; Georgescu, *Volume*, 88–91; Radu Petrescu, „*Prin ce se deosebește această noapte?*”, VR, 1977, 11; Paul Georgescu, *Vicleniile eului*, RL, 1980, 15; Sorin Titel, *O poveste de dragoste*, RL, 1983, 3; Laurențiu Ulici, *Bărbatul în oglindă*, CNT, 1985, 30; Mircea Iorgulescu, [B. Elvin], RL, 1986, 3, 1987, 36, „22”, 2003, 717; Ov. S. Crohmălniceanu, „*Patru și un absent*”, ATN, 1989, 6; Dan C. Mihăilescu, *Eu în umbra Celuilalt*, T, 1989, 8; Mirodan, *Dicționar*, II, 219–232; *Dicț. scriit. rom.*, II, 216–218; Daniel Cristea-Enache, *Supraviețuiri*, ALA, 2003, 695; Geo Șerban, [B. Elvin], OC, 2007, 129, 2011, 335; *In memoriam B. Elvin*, „Lettre internationale”, 2011, 79; Adrian Mihalache, *Spații seducătoare: in memoriam B. Elvin*, București, 2011. **D.C.-E.**

EMANCIPAREA, revistă politică și literară bilunară editată la București între 15 aprilie și 15 august 1883. Constantin Bacalbașa, G. Kernbach (Gheorghe din Moldova) și Emil Frunzescu, membri ai Cercului socialist din București, formau comitetul de redacție al publicației, din care au apărut șapte numere. Ca și „Contemporanul” sau „Dacia viitoare”, E. va populariza materialismul și, în plus, va căuta să aplice ideile teoretice socialiste la realitatea din România. Problema țărănească, prezentată în cele mai variate aspecte, problema națională și necesitatea realizării unității naționale prin eliberarea Transilvaniei de sub stăpânirea Imperiului Austro-Ungar, critica proprietății private, propaganda ateistă sunt principalele teme dezvoltate de colaboratori, printre care se numără C. Dobrogeanu-Gherea (semna și Caiu Grachu), Anton Bacalbașa (sub pseudonimul Batony), Constantin Bacalbașa (sub pseudonimul Bacon), Emil Frunzescu (Fremy). Anton Bacalbașa publică o traducere prescurtată a primului volum din *Capitalul* lui Karl Marx, înlocuind uneori exemplele originale cu altele, caracteristice pentru starea de lucruri din țara noastră. Versuri cu caracter social semnează Gheorghe din Moldova, iar Mircea C. Demetriade trimite fabule. Atractive prin vioiciunea descrierilor și mai ales prin aciditatea observațiilor de ordin social sunt *Însemnările de vagabondaj* ale lui Anton Bacalbașa, iscălite cu pseudonimul A. Vagabond. Emil Frunzescu, într-un arti. col intitulat *Poezia și poetul*, critică artistul indiferent la frământările celor săraci și „arta pentru artă”. **R.Z.**

EMANDI, Lucian (15.II.1920, Pecica, j. Arad – 19.II.1998, Arad), poet. Este fiul Draghinei (n. Arădan) și al lui Gheorghe Emandi, țărani. A urmat școala primară în Pecica și Școala Normală din Arad, absolvind în 1941. A studiat apoi la Academia Teologică Ortodoxă Română din Arad (1941–1945), luând licența în 1949 la Institutul Teologic din Sibiu. Nu a funcționat ca preot. În intervalul 1943–1945 a fost redactor responsabil la „Tribuna română” (Arad). Ulterior a ocupat diverse funcții administrative în Arad, la Episcopia Ortodoxă, la Banca Agricolă și la Institutul Pedagogic. Din 1961 a fost profesor la Școala Profesională din Pecica, iar din 1968 până în 1981, bibliotecar. A debutat cu poezia *Mama* în 1937 la „Hotarul” (Arad) și editorial cu volumul *Cântarea fiului pierdut* (1940). A mai colaborat la „Universul literar”, „Curentul”, „Gândirea”, „Litera”, „Biserica și școala”, „Curțile dorului”, iar după război la „Familia”, „Orizont”, „Contemporanul”, „Arca”, „Cariatide” și „Relief” (Arad) ș.a.

La E. poezia de început este supusă influențelor, cu evidente inflexiuni religioase, de căutare a unui reazem în haosul lumii pământene. Sunetul este, adesea, prea apăsător argezian („Te caut, Doamne, tot mereu în depărtări”). Profilul poetului se conturează diferit, peste câteva decenii de tăcere impusă, în ultimele volume: un spirit echilibrat, atras de formele fixe, cultivând cu precădere sonetul, manieră în care se apropie de teme vaste. În acest echilibru este structurat volumul *Lumina inimii* (1977), semnificative fiind poemele *Terra Blacorum*, *Durată*, *Lumina inimii*, *Umbra anotimpurilor*. Versul lui E. e un elogiu adus poeziei, o meditație asupra creației poetice, o expresie a multiplelor relații dintre arta sa și ipostaze diverse ale artistului, punând sub semnul interogației rolul și rostul poeziei. Atenției acordate limpezimii formale i se datorează câteva trăsături: metafora poetică este disciplinată riguros, tensiunea lirică e strânsă într-un spațiu limitat. În esență, la E. poezia se substituie vieții. Altfel spus, poetul își ascunde propria viață și tinde să fie reprezentat doar de vers; un transfer secret, o metamorfoză subtilă producându-se de la realul vieții la imaginar. Poetul e un „îmblânzitor de taine”, cuvântul își dezvăluie mereu forța, misterul, dar și noi sensuri: „Sigil virgin pe fagure de cer/ Veghează infinituri prin finit,/ Cuvântul – rădăcină de mister –// Îmbie chei spre lacăte de mit,/ Cu pași striviți prin colb de dimineți/ Se surpă taine și se frâng peceți”. În *Torsul monadelor* (1997) tot sonetul este

forma lirică predilectă, dar acum în sunetul versului pătrund temeri și îndoieli, neliniști și întrebări proiectate spre orizontul mării treceri.

SCRIERI: *Cântarea fiului pierdut*, Arad, 1940; *Pescarii de năluci*, Arad, 1942; *Lumina inimii*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, Timișoara, 1977; *Îmblânzitorul de taine*, post-față Ovidiu Papadima, Timișoara, 1980; *Mănăstirea Hodoș-Bodrog* (în colaborare), Arad, 1980; *Drumul pe ape*, Timișoara, 1985; *Torsul monadelor*, Arad, 1997.

Repere bibliografice: Marieta Popescu, „*Cântarea fiului pierdut*”, F, 1941, 1; Al. Jebeleanu, „*Pescarii de năluci*”, VS, 1943, 2992; Ion Maxim, „*Lumina inimii*”, O, 1977, 24; Virgil Nistor, „*Lumina inimii*”, ST, 1978, 12; Carmen Odangiu, *O reflexivitate îmblânzită*, O, 1981, 19; Ilie Măduța, „*Drumul pe ape*”, F, 1985, 12; Valeriu Drumeș, *Un caligraf delicat*, O, 1986, 27; Simion Dima, *Rolul târziu al unui poet*, O, 1986, 32; Ruja, *Parte*, I, 50–54; *Dicț. Banat*, 285–286. **AL.R.**

EMANUEL, Paul (pseudonim al lui Mircea Gh. Niculescu; 14.II.1940, București – 20.X.1989, Los Angeles, SUA), poet, eseist. Absolvent al Facultății de Teologie din Sibiu, E. emigrează în 1980 în Statele Unite ale Americii, unde în 1984 este hirotonit preot. Discret în viață, ca și în opera sa restrânsă, publicată până la plecarea din țară, își găsisese afinități culturale și poetice cu mai vârstnicul A.E. Baconsky, pe care îl frecventa asiduă, asumându-și astfel consecințele pricinuite de urmărirea informativă a confratelui său.

E. debutează cu volumul *Existența și cuvintele* (1971), care prin profunzimea și siguranța versurilor lasă impresia unui poet deja format. Poemele, deși atent lucrate, par la prima vedere modeste, neavând nimic spectaculos, pentru ca treptat să-și dezvăluie frumusețea. Cu simplitatea și siguranța unui inițiat, E. pătrunde până în miezul lucrurilor și le face transparente, pure, luminoase. De altfel, poemele din cartea de debut, ca și cele din următoarea, *Astă-seară* (1976), au o aură, ca și cum ar fi scăldate într-o lumină ireală; sufletul pare că se plimbă nestingherit printre obiecte spiritualizate, care nasc o muzică suavă, perceptibilă doar unei urechi sensibile la ritmurile cosmice. E. este un poet înfiorat de „existență și cuvinte” ca și Lucian Blaga, de care este profund influențat: „Nu-i ușor să fii poet în trupul tău. / Te sfâșie cu gheare de lumină demonul sublim”. Poemele meditative, cu ecouri din R.M. Rilke, au sonorități de psalmi, marile întrebări ale existenței fiind puse parcă în șoaptă, discret. Poetul se arată ca un înțelept singuratic, un „schimnic bătrân”, reflexiv și sensibil, care, împăcat

cu sine și cu divinitatea, simte că singura atitudine potrivită în așteptarea integrării universale este „să toropești ca un lămâi palid/ sau ca o tufă de mentă pe/ terase mistuite-n amurg”. E un autor cultivat, care meditează la destinul său și al lumii, „mereu învățând din cartea scrisă-n nisipuri” și uimit de miracolul existenței.

SCRIERI: *Existența și cuvintele*, București, 1971; *Astă-seară*, București, 1976; *Solilocvii. Însemnări și aforisme* (1972–1977), București, 1978. **Traduceri:** Jean-Paul Crespelle, *Viața în Montparnasse în timpul marii epoci 1905–1930*, pref. Raoul Șorban, București, 1980.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Panoramic*, 334–336; Cristea, *Un an*, 270–273; Felea, *Secțiuni*, 298–300; Dinu Flămând, „Astă-seară”, ST, 1976, 4; Paul Dugneanu, „Astă-seară”. *Cultul formelor limpezi*, LCE, 1976, 23; Nicolae Manolescu, „Astă-seară”. *Mimetism și originalitate*, RL, 1976, 28; Gabriel Stănescu, *Poezia ca jurnal*, AFT, 1978, 12; Iorgulescu, *Scriitori*, 64–65; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 124–125; Ioana Diaconescu, *Un poet emblematic*, VR, 2010, 7–8; Manolescu, *Enciclopedia*, 299. **C.Br.**

EMILIAN, Ion Valeriu (14.XII.1906, Craiova – 6.VII.1985, Fürstenfeldbruck, Germania), memorialist, jurnalist. După absolvirea Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu, urmează cursurile Facultății de Drept a Universității din București, perioadă în care activează politic, devenind conducătorul organizației de tineret Liga Apărării Național Creștine. Cariera și-o începe ca avocat în Baroul de Ilfov, dar interesul pentru manifestările dreptei îl determină curând să se integreze în formațiunea politică a lui A. C. Cuza, ajungând în 1938, sub însemnele acestui partid, prefect de Piatra Neamț. În iunie 1941 pleacă pe Frontul de Răsărit ca locotenent major de cavalerie; este avansat la gradul de căpitan, decorat cu Ordinul Mihai Viteazul. După întoarcerea armelor, aflându-se în Slovacia, în fruntea unui regiment de cavalerie, se predă armatei germane. După 8 mai 1945 este arestat și internat în lagărul de la Ebensee și apoi transferat în lagărul de lângă Linz, în Austria. După ieșirea din lagăr va rămâne definitiv în Occident. La Linz, în 1948, scoate publicația periodică „Roșu, galben și albastru” (devenită „Vestitorul”), cu fondurile exilului românesc anti-comunist. Acum, dar și mai târziu, folosește pseudonimul Emil Ionescu. Colaborează, de asemenea, cu oarecare regularitate, la publicația müncheneză „Patria”, organul de presă al Ligii Românilor Liberi din Germania, apărută în 1949 sub direcția generalului Ion Gheorghe. În 1953, stipendiat probabil

o vreme și de serviciile secrete germane, în slujba cărora va fi în intervalul 1958–1973, înființează la Innsbruck „Stindardul”, publicație care a apărut apoi la München, cu unele intermitențe, până la moartea redactorului ei.

În 1974 E. încredințează tiparului, după ce mai întâi publicase în românește o serie de fragmente în foiletonul „Stindardului”, versiunea franceză din cartea lui de memorii din război, *Les Cavaliers de l'Apocalypse*. Traducătorul Jean Marcilly relatează în prefața volumului, publicat la Édition de la Pensée Moderne din Paris, rezervele cu care editorii francezi primiseră cartea. Autorul fiind calificat abuziv drept „fascist”, traducătorul are parte și el de incidente menite să-l intimideze. Jean Marcilly afirmă: „Prin însăși existența sa, I.V. Emilian amintește tuturor că România este *altceva*. El mărturisește elocvent că un român nu acceptă niciodată sclavia. Recunoaște noblețea poporului său, venerează pământul natal și pe țăranii care îl fac să rodească prin munca lor. Nu se îndoiește de eliberarea și de reînvierea poporului [...] care va ridica piatra tom-bală, cea roșie, cu care comuniștii au crezut că au pecetluit mormântul destinului lor”. Dincolo de valoarea documentară a demersului memorialistic, ceea ce impresionează cu adevărat aici este capacitatea autorului de a retrăi războiul ca o aventură spirituală, ca o necesară jertfă impusă de un destin ce a implicat România în cel mai crunt dezastru politic și istoric al ei. E. își convoacă amintirile cu luciditatea retrospectivă a vârstei, dar și cu pasiunea devastatoare a luptătorului pentru o cauză pierdută. Este remarcabil talentul de a reconstitui nu doar confruntări de masă, teatrul întreg al unor operațiuni militare în care este cuprins atât ca actor, cât și ca spectator profund angajat sufletește. Fraza simplă, directă, percutantă elimină orice ispită sentimentală sau tentație de interpretare autoflatantă, plasând în prim-plan elogiul tulburător dedicat ostașului român, țăranului silit să-și apere țara dincolo de hotarele ei. Ca într-un veritabil roman autentic, personaje reale sunt aduse la rampă pentru a ilustra prin drama lor marea tragedie a înclăștării unei lumi haotice, devastată de sânge și moarte, dominată de revanșă și lipsită de ideal. Sensul inițial al „cruciadei” se pierduse treptat și totul sfârșește lamentabil tocmai atunci când era de sperat că va fi în stare să renască. Autorul își încheie relatarea cu cuvintele pe care i le spusese locotenentul în rezervă Caliopol în decembrie 1941, înainte de

a cădea în luptele din Crimeea: „Dacă nu câștigăm această cruciadă împotriva comunismului, nu trebuie să disperăm. Au existat și sfinți care au pierdut cruciada. Noi nu suntem sfinți. Vom fi înlocuiți de alții. Mai devreme sau mai târziu ei vor învinge, dacă vor avea tăria să se jertfească”. *Les Cavaliers de l'Apocalypse* nu este cartea unei înfrângeri.

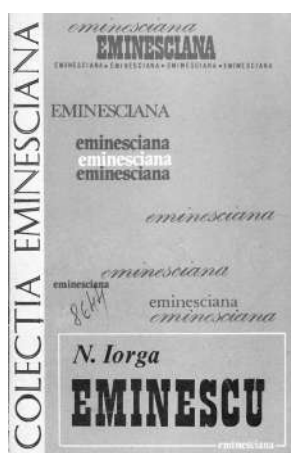
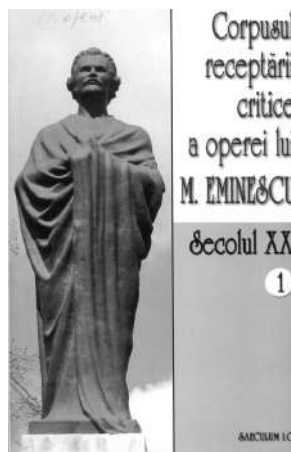
SCRIERI: *Les Cavaliers de l'Apocalypse*, tr. și pref. Jean Marcilly, Paris, 1974.

Repere bibliografice: *Une Chanson de geste roumaine: „Les Cavaliers de l'apocalypse”*, „Stindardul”, 1975, martie; Ion Valeriu Emilian. *In memoriam*, „Stindardul”, 1985, noiembrie; *România*, 133–134; Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, II, București, 2002, 414–415; Florescu, *Menirea*, 243–246; Manolescu, *Enciclopedia*, 299–300, 661–662. **N.F.**

EMINESCOLOGIE. Dacă despre oricare mare scriitor român există câte o bibliotecă a „vorbirii despre”, termenul s-a impus numai cu privire la M. Eminescu. Conceptul **e.** nu a rămas însă necontroversat. G. Călinescu l-a contestat pentru că ar exprima „prohibiția pentru alții a oricărei apropiere de Eminescu”, iar lui Șerban Cioculescu manifestările de sectă închisă ale „eminescologilor” îi ofereau un „spectacol degradant”. Termenul s-a consacrat totuși ca o categorie pozitivă, semnificând tot ce s-a scris despre Eminescu de-a lungul timpului. Exegeza fiind determinată strâns de accesul la operă, logic este să fie trecute în revistă mai întâi edițiile. Cea dintâi, cu titlul *Poezii de Mihail Eminescu*, a fost publicată de Titu Maiorescu în decembrie 1883 (pe copertă 1884) la București, în Editura Librăriei Socec. Până în 1913 a avut 11 reeditări, cu un sumar lărgit treptat de la 61 de poeme la 73. Ediția cuprindea, în ordinea stabilită de critic, 38 din cele 40 de poeme apărute în „Convorbiri literare”, 6 în „Familia” din 1883 și 17 inedite. În notița introductivă Maiorescu menționa că textele „nu sunt [...] revăzute de Eminescu și sunt prin urmare lipsite de îndreptările ce avea de gând să le facă, cel puțin în cele vechi...”. În 1983 ediția a fost reprodusă anastatic de Muzeul Literaturii Române, în finalul volumului Petru Creția adăugând „toate corecțiunile, ale altora și ale noastre, care întrunesc consensul editorilor”. Contextul biografic și cultural al acestei prime ediții, statutul autorului și intervențiile editorului au devenit teme recurente ale **e.** Dintre edițiile de până la I. Scurtu, cea a lui V. G. Morțun din 1890 include pentru prima dată și poeziile de început din

„Familia”, cea din 1893 întocmită de A. D. Xenopol dispune cronologic antumele, iar culegerea din 1891 a lui Grigore Păulescu e cea dintâi cuprinzând și publicistică (articolele din „Timpul” pe anii 1880–1881). Data de 25 ianuarie 1902 marchează un eveniment cu consecințe epocale în orientarea exegezei: Titu Maiorescu predă Academiei Române „lada” cu manuscrisele poetului. Manuscrisele au produs revelația care a nutrit pledoaria lui N. Iorga pentru ediția integrală, convins fiind că „orice rând din Eminescu merită să fie tipărit”. Nu altfel vor gândi G. Călinescu și Perpessicius. Spre finalul anilor '60 Constantin Noica pornește o campanie de unul singur în vederea facsimilării „caietelor”, acest „haos germinativ” definitiv pentru „omul deplin al culturii românești”. Filosoful nu apucă să-și vadă visul împlinit; ideea rămâne însă, și la încheierea ediției academice Petru Creția enunță dezideratul însoțirii ei de „o ediție integrală facsimilată”. Visul de un secol devine realitate în 2004, când apare primul tom dintr-un total de 38 (grupate în 24 de volume), câte vor fi până în 2009, cuprinzând întreaga operă manuscrisă. Inițiativa a aparținut lui Eugen Simion, președintele de atunci al Academiei Române, care a și coordonat întregul proiect. Tehnica folosită de artistul plastic Mircia Dumitrescu, îmbogățită prin inovații personale, a făcut ca pagina facsimilată să devină mult mai lesne de descifrat decât originalul. Volumul din 2009 intitulat *Avatarii ale manuscriselor Eminescu* le descrie întreaga odisee. Odată cu accesul la manuscrise, se deschisese o fază editorială nouă. Un mare impact asupra exegezei îl are volumul – socotit de Perpessicius ca „inegalat” (1964) – *Scieri politice și literare* publicat de I. Scurtu în 1905, cuprinzând „manuscrise inedite și culegeri din ziare și reviste” din anii 1870–1877. Apreciată pentru valoarea ineditelor – drame și cronici teatrale – a fost și ediția lui A. C. Cuza din 1914, *Opere complete*, chiar dacă transcrierea textelor lăsa mult de dorit, iar pentru poezia antumă, ediția lui Constantin Botez (1933). Primul volum al monumentalei ediții *Opere* apare în 1939, la Fundațiile Regale pentru Literatură și Artă, pe hârtie de lux, cu semnătura poetului în filigran etc. Dusă de Perpessicius până la volumul VI, ediția cuprinde poezia antumă, postumele originale și poezia populară, fiecare segment al operei fiind însoțit de note, comentarii și variante. E o „ediție critică” definită de editor astfel: „A prezenta vârstele fiecărei poezii în parte, de la cea mai informă până la cea definitivă,

urmărind șirul filiațiilor succesive, și o dată cu aceasta, a înfățișa imensul travaliu de laborator, prezent în nu mai puțin imensele cantități de variante, mi se pare a fi cerința de căpetenie a oricărei «ediții critice», și ediția noastră aceasta s-a străduit tot timpul să realizeze». După moartea lui Perpessicius, ediția e continuată de un grup de la Muzeul Literaturii Române coordonat de Petru Creția, care s-a ocupat în mod special de partea filologică, cea de istorie literară căzând în sarcina lui D. Vatamaniuc. După apariția volumului VII, de proză literară, ediția întâmpină serioase probleme de tipărire, mai ales la volumele IX–XIII (1980–1985), de publicistică. Impasul este depășit în bună măsură grație lui Al. Oprea – responsabil administrativ al ediției, ca director al instituției și personaj bine situat politic. În 1999, odată cu volumul XVII, de bibliografie, ediția se încheie. În 1964–1965, la Editura pentru Literatură, apare în cinci volume o ediție alternativă, conținând-o, într-o formă sever redusă a aparatului critic, pe cea începută în 1939 de Perpessicius. Revăzută de D. Vatamaniuc și cu un studiu introductiv de Eugen Simion, ediția Perpessicius, continuată la Muzeul Literaturii Române, va fi reluată, tot cu restrângerea aparatului critic, la Editura Univers Enciclopedic în 1999–2003, în condiții tehnice superioare, tip „Pléiade”. Înainte de a intra în ediția inițiată de Perpessicius, proza lui Eminescu face obiectul unei ediții critice separate, apărută în 1964 sub îngrijirea lui Eugen Simion și a Florei Șuteu. E prima editare filologică a acestui segment al operei eminesciene, cea mai cuprinzătoare culegere de proză apărută anterior, întocmită de Al. Colorian în 1943, respingând din principiu exigența filologică. După ce în 1936–1938 publicase *Literatura populară*, D. Murărașu vine în 1970–1972 cu o ediție în trei volume a poeziei originale. Noutatea ei, remarcabilă, stă în punerea la un loc a antumelor și postumelor, inclusiv – acum – a celor de inspirație folclorică, restituite astfel creației originale. Ordinea cronologică prezintă marele avantaj că lasă să se vadă evoluția întregii creații lirice. Ediția vine cu peste 50 de lecțiuni diferite de cele de la Perpessicius, tabloul variantelor este însă selectiv în raport cu cel de acolo, foarte bogate sunt în schimb notele și comentariile, ulterior exploatate într-un volum autonom. Ediția simplificată a lui Perpessicius de la Editura pentru Literatură (1964–1965) este continuată în 1978–2000 de Aurelia Rusu, care, pe lângă alternativele de lecțiune și îngrijire a textelor deja

publicate, editează tratatul lui E. Th. Röscher *Arta reprezentării dramatice* și o serie de texte dramatice. Înainte de a fi cuprins în ediția academică, *Dicționarul de rime* este editat în 1976 de Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan. Editorii dau și ocurențe ale unor rime în poezia pașoptistă și postpașoptistă, cum și în cea eminesciană. În ediția academică Oxana Busuioceanu va continua operațiunea printr-un foarte util dicționar al rimelor textuale. Două ediții separate publică manuscrisele neliterare înainte ca ele să fie incluse în ediția academică. Prima este *Lecturi kantiene. Traduceri din „Critica rațiunii pure”* (1975), alcătuită de Constantin Noica și Alexandru Surdu, cealaltă, *Fragmentarium* (1981), îngrijită de Magdalena Vatamaniuc, reunește scrieri disperate, pe cele mai diverse teme. Ediția de teatru publicată de Petru Creția în 1990 cuprinde, potrivit editorului, „partea cea mai împlinită și mai înaltă a operei dramaturgice a lui Eminescu”, adică piesele *Decebal*, *Bogdan-Dragoș*; *Cornul lui Decebal*,

Alexandru Lăpușneanu. În prelungirea unui punct de vedere al lui George Munteanu, editorul avansează ideea că dacă ar fi apărut la vremea lor, aceste piese ar fi „dat un alt curs dramei istorice în versuri în cultura română”. Bun cunoscător al manuscriselor, editorul identifică în haosul lor fragmente înrudite tematico-stilistic, pe care le sudează plauzibil, refăcând astfel întregul. Procedul, riscant, nu a trecut fără să iște nedumeriri și controverse. Același editor publică în revista „Manuscriptum” (1/1991), tot după manuscris, 52 de poeme, între care 24 total inedite, reia un număr de 16, publicate în periodice în 1989–1990 ca inedite, adăugând 12 „reconstituiri și autonomizări”, 5 dintre ele fiind inedite. Tot aici se publică „versiunea maximală a vorbirii demiurgului” (*Luceafărul*), „autonomizarea” *Odă către Napoleon* și lungul poem *Mușatin*. În 1992 Petru Creția editează integrala *Sonetelor*, cu 32 de reproduceri după manuscrise. O ediție critică a poemelor din „caietul vienez” (constelația *Ondinei*) și a altora din aceeași perioadă publică în 2003 Cristian Livescu. Paralel cu valorificarea editorială a operei, s-au constituit o teorie și o critică a editării, devenite astăzi îndeajuns de substanțiale pentru a permite să se vorbească de o veritabilă editologie eminesciană. Lăsându-i deoparte „preistoria”, aceasta devine considerabilă odată cu Perpessicius (*Din jurnalul unui editor, Rectificări și contrarectificări la edițiile poeziilor lui Eminescu* ș.a.). Cu excepția lui G. Călinescu, dintre ceilalți critici ai celei de-a treia generații postmaioresciene, Șerban Cioculescu urmărește mai sistematic fenomenul, făcând din el obiect de acribie și prilej de desfătare pentru ochiul său acut filologic, trăind deopotrivă voluptatea faptului de istorie mare și a celui de *petite histoire*. Cea mai meticuloasă și mai delectabilă lectură o oferă cele opt scrisori trimise lui Perpessicius, după ce îi citise în manuscris volumul IV al ediției, cel cu poezia postumă. Cioculescu mai întâi pigulește erorile de tipar, își mărturisește „nedumeririle de natură filologică asupra unor cuvinte sau expresii neinteligibile”, trecând apoi la felul – pentru el superfluu – în care editorul „armonizează versul eminescian pentru urechile fruste”, punând accent și tremă, respinge irefutabil folosirea vocalelor scurte *î, ă, ă, ă*, discută și apostroful, pledând cauza „trăsorii de unire”. Pentru ochiul expert, un adevărat regal de filologice, de o amenitate ce nu face concesii. Logistica editologică a lui Al. Piru e mai puțin filologică și mai mult de istorie literară

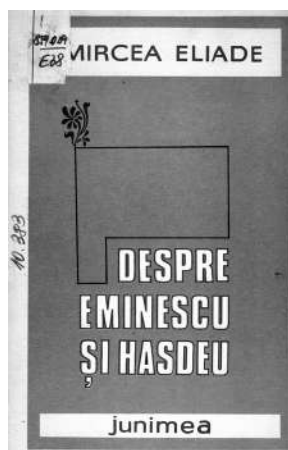
pozitivă (iarăși: mare și mică), „intervențiile”, de rutină sau de urgență, stau sub semnul esențializării, ironiei scurte și reducerii la absurd. Accidental, pozitivismul sagace și voios face loc imaginației (întrebându-se „cum și-ar fi publicat Eminescu poeziile dacă ar fi trăit astăzi”, răspunde întocmind un plan contrafactual pentru șase volume, cu materia orânduită pe epoci de creație). În serialul intitulat *Rectificări la edițiile lui Eminescu* din „Limba română” (1960), pornind de la interesul crescut pentru limba poetului, I. Crețu disecă critic ediția Perpessicius, obiectându-i „literarizarea”. Ultimul capitol al serialului discută și problema celor patru strofe absente și din *Luceafărul* în ediția Perpessicius, concluzia fiind că scoaterea lor din versiunea din „Convorbiri literare” „este opera exclusivă a lui Eminescu și reprezintă o treaptă superioară de realizare față de versiunea apărută anterior în «Almanah»”. Tot din perspectivă riguros lingvistică redeschide problema editării Ion Gheție într-un studiu publicat în volumul III (1975) al *Caietelor Mihai Eminescu*, apelând la distincția făcută de poet între limba literară și limba literaturii artistice. Pe prima Eminescu o respectă în publicistică, în poezie și proza artistică folosind deliberat moldovenisme. Invocând și alte argumente, Gheție susține alcătuirea unei noi ediții a poeziei, bazată pe principii lingvistice. De altfel, dosarul acestei pledoarii era deja substanțial, înregistrând și depozițiile mai vechi ale Florei Șuteu (*Literaturizare, modernizare și critică de text în editarea poeziilor lui Eminescu*, în *Studii de limbă și filologie*, I, 1969), ale lui Gh. Bulgăr (*Sinteze critice pentru o nouă ediție a poeziilor lui Eminescu*, în „Limba română”, 1974). Subtextual, nu altă finalitate are rigurosul istoric al editării întocmit de Gavril Istrat în *Studii eminesciene* (1987), unde identifică și descrie și un număr de ediții necunoscute, semnalând de asemenea erori în transcrierea textelor. Ultimele decenii sunt marcate de contribuția editologică a lui Petru Creția, care a căpătat o formă definitivă în *Testamentul unui eminescolog* (1998). Sinteza critică a editologiei de până la el, punând în centru ediția Maiorescu și proiectul lui Perpessicius, cartea conține idei ce schimbă înțelesul tradițional al termenilor „antum” și „postum”, ca și al raporturilor dintre ele. Creția anulează falia ce le desparte, de vreme ce între postume există texte încheiate, iar pe cele publicate în reviste poetul nu le-a considerat definitive și perfecte. O secțiune aparte formulează propuneri pentru noi

instrumente de lucru. O preocupare specială pentru istoria și critica edițiilor dovedește N. Georgescu într-o teză de doctorat cu acest subiect, publicată în 2000 în două volume, poposind mai ales asupra ediției Maiorescu. Unele supoziții vor fi însă spulberate de Petru Creția. Mai recent Georgescu a discutat cu osârdie apostroful și tipurile de cratimă, silaba lungă și silaba scurtă. Trecând la **e.** biografică trebuie spus că, după încercările modeste ale lui N. Petrașcu (1892), I. Scurtu (o „viață” în limba germană publicată în 1903), Gala Galaction (1914) ș.a., *Viața lui Mihai Eminescu* publicată de G. Călinescu în 1932 vine ca un eveniment de mult așteptat. Biografia era anticipată prin câteva articole teoretice cu valoare de program, pe tema reconstituirii biografice. Evitând deliberat abordarea pozitivistă, pur documentaristică, cum și genul, prolific și popular în epocă, al vieții romanțate, biografia lui Călinescu nu se sprijină mai puțin pe documente. Din sinteza creatoare a acestora cu sugestiile operei a rezultat un portret moral ce actualizează un destin, prins în efigie de secvența finală, *Masca lui Eminescu*. Programatic și polemic, biografia „repune viața poetului în marginile sale istorice”, epurând-o de „melodramă” și de „legende”, începând cu demontarea obârșiei fabuloase și a tezei familiei „ciudate”, continuând cu desființarea „legendei vieții proletare” a gazetarului, cu rediscutarea – nu fără accente misogine – a relației cu Veronica Micle. Rediscutate sunt și raporturile dintre poet și Maiorescu („singurul intelectual de pe atunci înrudit cu poetul”), cu Junimea și cu „bivolul genial” Ion Creangă. Confirmată – uneori cu rețineri și amendamente privind latura erotică a existenței poetului – de criticii nearondați **e.**, cartea este aprig contestată de eminescologii din jurul „Buletinului Mihai Eminescu”, în frunte cu Leca Morariu și I. E. Torouțiu. Fără a deține pregnanța și nici rezonanța cărții lui Călinescu, al doilea moment important în domeniul biografiei este marcat de *Hyperion*, volumul I: *Viața lui Eminescu* (1973), de George Munteanu, unde sunt revizuite câteva teme: relația cu tatăl (un „romantic”), experiența erotică originală (valoarea arhetipală a iubitei de la Ipotești), rolul formativ al lui Mihai Păscaly, pedagogia descoperitorului de talente, relația cu Junimea, cu Veronica Micle; e demontată legenda „mizeriei nemaîntâlnite” și a „boemiei extreme” de după îndepărtarea din revizoratul școlar în 1876. O nouă biografie de referință anunța Ion Roșu (stins prematur) cu primul volum, *Originile* (1989),

dintr-o investigație de proporții: *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu*. Examinând amănunțit genealogia poetului pe linie paternă și maternă, „Iminoviceștii din Ardeal”, „Eminoviceștii din Bucovina”, biografia lui Vasile Eminovici (întemeietorul ramurii bucovinene), a fraților și surorilor lui Gheorghe Eminovici, apoi „neamul Iurăscenilor”, Roșu argumentează că „Eminescu este de origine etnică română”. Tema va fi reluată pe baza unui spor de documente de către D. Vatamaniuc (*Eminescu și Transilvania*, 1995), care continuă cercetările lui Vasile Gherasim axate pe Călineștii lui Cuparencu, precum și investigarea documentelor privitoare la Iminovicii din Blaj. O serioasă „biografie documentară” publică Ion Crețu în 1968, iar despre prezența poetului în „documente de familie” mărturisește un substanțial volum scos de Gh. Ungureanu în 1977. *Eminescu la Ipotești* (1979) de I. D. Marin aduce date noi despre cuplurile Vasile Iurașcu–Paraschiva și Gheorghe Eminovici–Raluca, în special despre legăturile poetului cu Ipoteștii. Credincios și voluptuos soldat al amănuntului adesea infinitezimal și/sau lateral, când nu de-a dreptul superfluu, Augustin Z. N. Pop a adus contribuții de reținut îndeosebi cu privire la Veronica Micle. O adevărată senzație (comparată cu cea a evenimentului din 1902) a provocat apariția în anul 2000 a volumului îngrijit de Christina Zarifopol-Illias, *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit*, cuprinzând un număr de 108 scrisori inedite: 93 ale poetului și 15 ale Veronicăi Micle. Remarcabilă în materie de **e.** a fost considerată Ilina Gregori în *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze* (2008): reevaluează perioada berlineză (1872–1874) și episodul 28 iunie 1883 („Să împrusc pe rege”). Cercetătoarea contribuie astfel la clarificarea unei zone biografice sensibile, în jurul căreia s-a scris mult, nu întotdeauna documentat, și nici cu o bună situare deontologică. De altfel, boala și moartea poetului s-au constituit treptat într-un capitol special al **e.** Prima consemnare a maladiei, și încă în stare de simptom, se găsește în jurnalul lui Titu Maiorescu, sub 11 iunie 1883 („Eminescu, început de alienație mentală, după impresia mea”). Problema este reluată pe larg în 1932 de un medic, C. Vlad, în *Eminescu din punct de vedere psihanalitic*, unde se vrea analizată „schiza structurii mentale”. Documentația necritică și demersul psihanalitic greoi urmăresc să argumenteze ipoteza schizoidiei, și chiar a schizofreniei. G. Călinescu spulberă lucrarea, dar păstrează teza de circulație

obștească a „nebuniei”, pusă de el pe seama unei „infecții luetice”. Teza e menținută și în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) și în compendiul *Istoriei...* (1945), ceea ce îi potențează gradul de impact în mentalul public. George Munteanu acceptă ideea sifilisului congenital, pus de el pe seama moștenirii materne. Cercetări ulterioare arată inconsistența acestor ipoteze. În 1972 un alt medic, Ion Nica, demonstrează lipsa de temei a diagnosticului „demenței ereditare” și, în consecință, a etiologiei sifilitice, argumentând că poetul „a evoluat ca un maniaco-depresiv, reeditând ciclic o simptomatologie mixtă caracteristică”. La aceeași concluzie ajunge neuropatologul Ovidiu Vuia (*Despre boala și moartea lui Eminescu. Studiu patografic*, 1997). Mai recent, un grup de eminente specialiști confirmă ipoteza lui Nica și Vuia, vorbind de o „psihoză maniaco-depresivă” (sau „tulburare afectivă bipolară”) și arătând că tratamentul cu mercur, dovedit apoi impropriu și dăunător, nu poate fi imputat medicilor care i l-au administrat, acesta fiind – atunci, la noi – singurul practicat. După 1989 în jurul bolii și morții lui Eminescu au apărut și proliferază contagios teorii dintre cele mai fanteziste și denigratoare. Marele vinovat: Titu Maiorescu, care, de conivență cu ceilalți lideri ai Partidului Conservator și cu liberalii, ar fi pus la cale internarea poetului, gestionând și „asasinarea” lui. „Complotul” i-ar fi implicat și pe regele Carol și, mai mult, Puterile Centrale, deranjate de publicistica ostilă lor din „*Timpu*”. Principalii zelatori ai teoriei „complotului” și ai „conspirației” sunt N. Georgescu, Theodor Codreanu, Constantin Barbu, Cătălin Cernăianu, primii doi având, totuși, unele merite în e. Revenind la documentarea serioasă, un important izvor l-a reprezentat memorialistica. Piesa de bază pentru anii 1870–1889 este jurnalul și epistolarul lui T. Maiorescu, ponderea notațiilor lui de o „brevitate lapidară” și totodată memorabil formulate nefiind de nimeni egalată. Urmează cele două memoriale de bază ale Junimii, *Amintirile...* lui G. Panu și Iacob Negruzzi. De prim ordin, amintirile lui Ioan Slavici depun mărturie pentru stagiul vienez, serbarea de la Putna, „casa de nebuni” de la Trisfete, anii de la „*Timpu*”, accidental și despre cei ai bolii. Pentru stagiul cernăuțean ca și pentru cel vienez – T. V. Ștefanelli, iar pentru popasul prelungit de la Blaj – mărturiile lui Șt. Cacoveanu, N. Petrescu ș.a. Prudent exploatate, „amintirile fugare” scrise de Mite Kremnitz s-au dovedit și ele o sursă

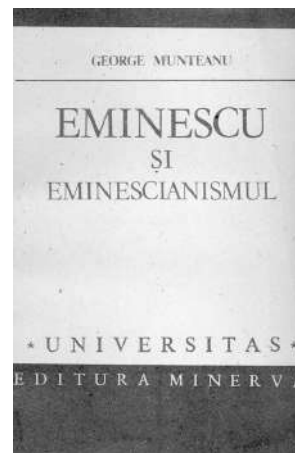
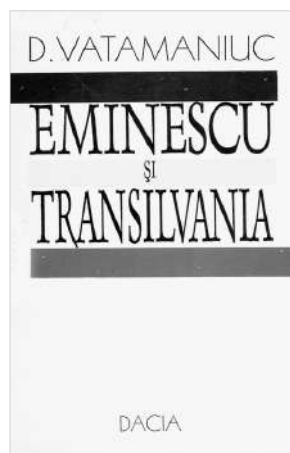
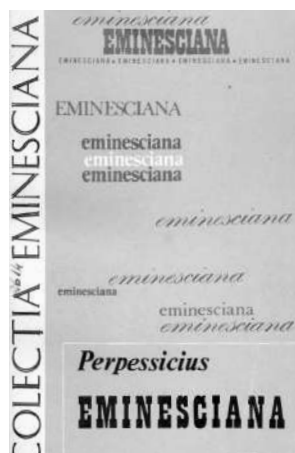
prețioasă pentru cunoașterea psihologiei poetului, și tot așa, cu circumspecție folosite, evocările lui Al. Vlahuță, N. Petrașcu și ale celorlalți contemporani târzii, deja marcați de presiunea mitului (excepție nu face nici Iorga – în ipostaza strictă a evocatorului). O sursă de preț, cu coeficientul de credibilitate conferit de statutul ei ontologic, rămâne corespondența interjunimistă, strânsă de I. E. Torouțiu în volumul IV din *Studii și documente literare* (1933), unde sunt reproduse scrisori către/ și de la familie, Maiorescu, Negruzzi, Al. Chibici-Râvneanu, Vasile Burlă, P. Th. Missir ș.a. Depozitul documentar a constituit un reper de bază și pentru categoria biografistă ilustrată de romanele avându-l protagonist pe Eminescu, scrise de Cezar Petrescu și E. Lovinescu. Chiar dacă documentat, popularul *Luceafărul sau Romanul lui Eminescu* (I–III, 1935–1936) nu obține sufragiile criticii, nereușind să împlinească dezideratul de principiu al genului: congruența dintre adevărul istoric, al documentului, și cel al ficțiunii, artistic. Nici romanele lovinesciene *Mite* (1934) și *Bălăuca* (1935) nu izbutesc s-o facă edificator. Scrise de un critic literar, ele asumă, ca miză capitală, un portret al geniului opus diametral celui călinescian (vital și teluric), adică un Eminescu abstras, situat în descendența profilului fixat de Maiorescu. Cu totul diferit conceput este masivul *Eminescu – roman cronologic*, dat în 1974 de Petru Vintilă. Invenția, minimă, se limitează la introducerea și relaționarea documentelor, prin al căror montaj se urmărește și reconstituirea cadrului familial, social, politic, cultural și de mentalitate. Cea mai originală și realizată piesă a genului e docuficțiunea Florinei Ilis: *Vieți paralele* (2012), bazată pe o informație riguroasă. Efectul ei vine din întrefeserea subtilă, uneori abia

sezisabilă, a biografiei cu „viața” lui Eminescu în posteritate, cu accent pe primele decenii de comunism. E o sinteză reconstitativă postmodernă, vegheată de ochiul discret, dar vigilent al autorului-regizor: prudent, complice, ironic, putând privi din toate unghiurile și nivelurile, inclusiv din cel care permite biografiei particulare să gliseze într-una generică a geniului tragic, acronic și atopic.

Trecând la exegeza operei, **e.** debutează cu apariția în „Convorbiri literare” la 15 mai 1871 a primei părți din studiul lui Titu Maiorescu *Direcția nouă în poezia și proza română*. Indiferent de bemolii puși atunci, sintagme ca „om al timpului modern”, „blazat în cuget”, „iubitor de antiteze”, „reflexiv”, „farmecul limbajului (semnul celor aleși)”, „concepție înaltă”, „înțelegerea artei antice” vor reveni, modulate conținutistic și valoric, pe întregul parcurs al **e.** Au urmat demersul de strategie literară din *Poeți și critici* (1886), apoi articolul *Eminescu și poeziile lui* (1889), care a fixat tiparul personalității geniale, cu caracteristicile melancolia și „seninătatea abstractă”. Chipul clasic al poetului avea să funcționeze și să acționeze în timp, indiferent de alternativele ce i-au fost opuse. Portretul transcendent compus de criticul Junimii îl presupunea, însă, încă din pornire, pe celălalt, diametral opus și față de care criticul intervenise polemic: un Eminescu prins tragic în determinările imanentului. Și nimeni altul nu putea creiona acest alt chip decât I.L. Caragiale, marele maestru al vibrațiilor imediatului. Dacă primul lui articol, *În Nirvana* (1889), îl anticipa cu câteva luni pe cel maiorescian, *Ironie* (1890) trăgea prima tușă a celui alt portret. Perspectiva lui Caragiale se regăsește, întemeiată doctrinar, în „critica științifică” a lui C. Dobrogeanu-Gherea, al cărei

fundament teoretic era determinismul social. Deși mai slab decât portretul canonic maioreescian, va funcționa și o tradiție a acestei versiuni, exacerbată și supraideologizată decenii mai târziu, în perioada realismului socialist. Pe această linie se înscrieseră ediția din 1934 a lucrării lui N. Petrașcu *Mihail Eminescu*, care în prima ediție (1892) era îndatorată liniei maioresciene. Perspectiva transcendentă revine însă la alți descendenți ai Junimii. Între ei, ultrapozitivistul G. Bogdan-Duică, neobosit căutător de surse (mai ales germane) ale operei și devenit legendar prin rubrica sa „Multe și mărunte despre Eminescu”, prin care, adunate, visa să alcătuiască o biografie „definitivă”. Celălalt este abstractivul cu bosă științifică Mihail Dragomirescu, adversar ca și Bogdan-Duică al interpretării gheriste. În ultimii ani ai veacului al XIX-lea și în primii din următorul Eminescu devine astfel „măr al discordiei dintre critica metafizică și critica științifică, așa cum au înțeles-o și au practicat-o maioreșciani și gheriști” (Pompiliu Constantinescu). Sincronic cu ofensiva de impunere a poetului apar și opozițiile, care urcă pînă în jurul lui 1900. Cele dintâi, făcând corp comun cu contestarea „direcției noi”, vin în 1873 din partea publicației bucureștene „Revista contemporană”, nemulțumită îndeosebi de plasarea tânărului poet îndată după Alecsandri. Poezia lui Eminescu este, zice Petre Grădișteanu, unul din conducătorii publicației, „un asortiment de greșale grosolane de gramatică, de prozodie, de logică”. Și mai categoric, Gr. Gellianu numește calificativele date de Maiorescu „pur efect al imaginațiunii criticii”, de vreme ce poetul „înșiră cuvinte fără nici-un sens”, produce cacofonii, rime greșite, iar subiectul din *Împărat și proletar* este „bizar și

dificil”, sfârșind într-un „mare galimatias”. De o mult mai mare rezonanță a avut parte cartea lui Alexandru Grama, *Mihail Eminescu*, apărută în 1891 la Blaj. Autorul, canonic, contestă poezia eminesciană de pe pozițiile moralei creștine. În consecință, condamnă influența „pesimismului sălbatic” preluat de la Schopenhauer, „iubirea sexuală rabiata” și „peste măsură vulgară, pentru că e carnală și sălbatică”, absența oricărui „ideal nobil și moral”, omul poetizat de Eminescu fiind o pură „bestie”. A urmat, în „Revista critică literară” din 1894 și 1896, severa contestație a lui Aron Densușianu. Acum exigența etică și pedagogică provenea nu din *Biblie* și din Biserică, ci din spațiul profan și laic: tinerele țări românești aveau nevoie de o literatură „sănătoasă”. Or, poetul e incriminat tocmai ca principalul autor român de „literatură bolnavă” (acesta e și titlul amplului studiu. Cel ulterior, al lui Anghel Demetrescu din „Literatură și artă română” (1903), este o combinație de imputații (în genere luate din repertoriul deja existent și reformulate) și de elogii. Obiecțiile par a fi dictate de un set de norme clasiciste. Istoria literară i-a trecut pe acești opozanți la capitolul detractorilor, Lucian Blaga ajungând să facă pe cel mai celebru dintre ei personaj arhetipal, întemeietorul „galaxiei Grama”. În studiul introductiv la antologia *Detractorii lui Mihail Eminescu* (I–III, 2002–2008), Al. Dobrescu se întreabă dacă obiecțiile acestor antecesorii pot fi socotite reacții de detractor și dacă nu cumva sensul termenului ar trebui reexaminat. Limitată la sensul de dicționar, orice contestare sau critică severă va fi o detractare. Dacă „detractor” admite însă ca note de diferență specifică pe „gelos”, „invidios”, „cu intenții de uzurpator al poziției celui negat”, „mânat de un interes personal”, într-un atare caz M. Eminescu are în veacul său un singur detractor: Alexandru Macedonski. Pe de altă parte, din punctul de vedere al efectelor, categoria detractorilor se învecinează bine cu cea a falsificatorilor de tipul „necroforului eminescian” Octav Minar, care se dovedește și mai nocivă, pentru că nici astăzi nu se poate discerne până la capăt ce e adevărat și ce e trucat în documentația sa. Dar oricum ar sta semantica problemei, cert este că negațiile formulate de „detractori” își au origini mai adânci decât conjunctura vieții literare imediate. Ca și majoritatea junimiștilor, ei vin cu un concept de poezie românească total diferit de cel propus de Eminescu la 1870. Negatorii poetului, mai ales cei din

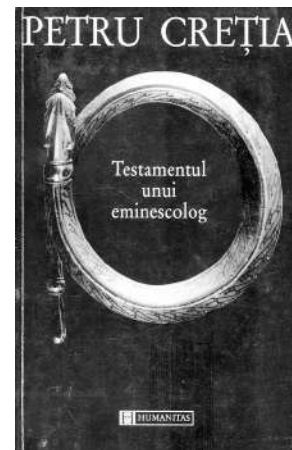
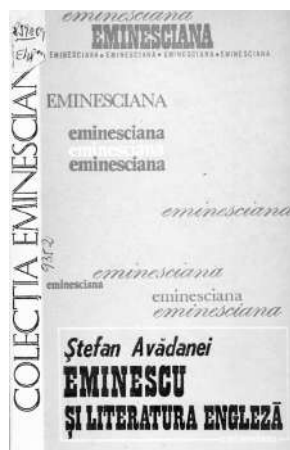
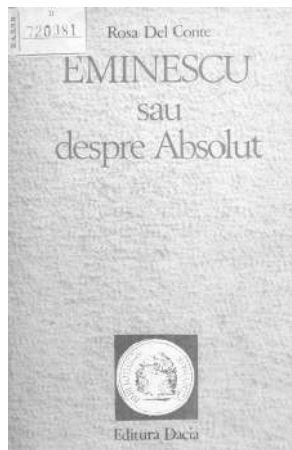
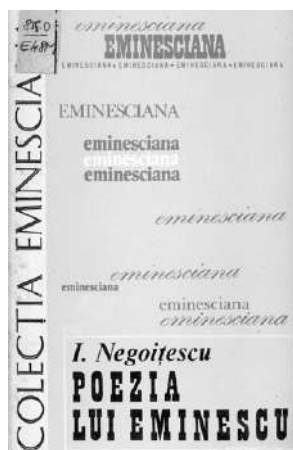
Ardeal, dețineau un concept nu numai „realist”, dar și etic, didactic și național (adesea și religios) de poezie, de natură a sprijini „deșteptarea României” și a asigura o propășire „sănătoasă”, mai ales a tineretului. Nu puțini dintre ei sunt, apoi, oameni serios cultivați. Ei sunt primii sau printre primii „comparațiști” ai e., raportându-l pe poetul român – chiar dacă în defavoarea lui – la Leopardi, Schiller, Lenau, Heine și Byron sau, în contextul general al discuției, evocându-i pe Homer, Vergiliu, Ovidiu, Dante, Shakespeare, Alfieri, Goethe și în plus menționând o sumă de romantici germani minori. Revenind la momentul 1900 al receptării, paralel cu polemica dintre „maioresciani și gheriști”, intră în prim-plan discuția în jurul postumelor, odată cu revelarea publică a manuscriselor: de o parte stau adepții fără rețineri ai publicării lor, de cealaltă contestatarii dreptului moral de a o face. Simplificând în termeni onomastici: N. Iorga versus G. Ibrăileanu. Apreciind că postumele poetului sunt o „comoară de mari lucruri neisprăvite, amânate sau uitate”, Iorga a militat neîncetat pentru o ediție integrală, „monument național”, apreciată de el drept „condiția primordială a oricărui studiu care caută a fi întemeiat și complet” și în care antumele și postumele să formeze un tot organic, iar textele să fie dispuse în ordinea cronologică a apariției și a elaborării lor. Conceptul lui Iorga este calificat de ultimul mare editor și editolog eminescian, Petru Creția, drept „uluitor de modern”. E. îl reține pe Iorga nu la capitolul strict al exegezei de text, ci pentru această pledoarie legată de integralitate, la care se adaugă două teme ce se suprapun parțial cu aceea a eminescianismului. Întâi, el reconstituie în imagini memorabile nașterea mitului Eminescu: „A fost atunci pentru noi un drum al Damascului. Mergeam ca Saul, acela care nu înțelegea Cuvântul. Și deodată a venit acea inexorabilă lumină și cu toții ne-am lăsat la pământ în fața zeului care trecea”. Apoi Iorga vorbește pentru prima oară de „omul complet”, reprezentând „întruchiparea conștiinței românești una și nedespărțită”, „expresia integrală a sufletului românesc”, „simbolul poporului românesc din vremea sa”, iar opera e considerată „cea mai vastă sinteză făcută de vreun suflet de român”. Era „tot ce s-a rostit mai impresionant despre Eminescu de către o conștiință românească”, va aprecia mai târziu C. Noica. Memorabilă la Iorga este și evocarea impactului produs de editarea publicisticii, când „un nou Eminescu apărură”; opera socială și

politică a gazetarului devine după 1903 piatra de temelie a platformei și acțiunii sămănătoriste și, mai departe, a doctrinei naționale a lui Iorga, prin toate acestea el urmărind unirea spirituală a românilor și resurecția lor morală în vederea unificării politice. De cealaltă parte, G. Ibrăileanu a respins *de plano* ideea publicării manuscriselor și a intervenit cu vehemență atunci când a fost pusă în practică. Un refuz pe considerente etice, viitorul autor al *Adelei* găsim „ceva nedelicat în această exhibare a intimității bieților morți” și o violare a liberului arbitru: „Eminescu nu e, nu poate fi altul decât a voit să fie el însuși”. Contribuția lui Ibrăileanu nu se limitează însă la litigiul antum-postum. El este autorul primei abordări ideologice a publicisticii politice. În capitolul *Critica socială extremă: M. Eminescu din Spiritul critic în cultura românească* (1909), plecând de la ideea că publicistica politică, socială și economică a poetului reflectă „interesele” țărănimii, răzeșilor și meseriașilor, ajunge la încheierea că „«reacționarismul», ca și «antistrăinismul» lui Eminescu, la aceste interese se reduce!”. De numele lui Ibrăileanu se leagă și alte teme ale *e.*, între ele, analiza formală a unor poeme, prin care îl anticipă, fără emfaza epistemologică proprie aceleia, pe D. Caracostea – *Eminescu (note asupra versului)* (1929). Nu există în *e.* un moment E. Lovinescu, deși o carte despre Eminescu a fost unul dintre marile visuri secrete ale criticului. Lovinescu a scris despre proze, socotindu-le „puncte de plecare sau de tranziție în ascensiunea lui spirituală” și s-a referit la „filosofia” poetului, rezolvând chestiunea estetic, maioreșcian (pentru ca apoi adversarii să-l acuze de defăimarea poetului). Apoi, pornind de la Eminescu a polemizat cu G. Ibrăileanu, M. Dragomirescu, D. Caracostea, N. Davidescu și G. Călinescu. Mai insistent și mai pe larg s-a oprit asupra ideologiei jurnalistului, pe care în *Istoria civilizației române moderne* (I–III, 1924–1925) o judecă din perspectiva liberalismului clasic, ajungând să-i constate o „mentalitate reacționară, inadaptabilă progresului”, un „misticism țărănesc”, și astfel adâncind distanța – văzută și de Ibrăileanu – din „cercul relativ cosmopolit al Junimii” și naționalismul publicistului, care „nu putea duce decât la xenofobie”: idei mai adâncite în *T. Maiorescu și contemporanii lui* (I–II, 1943–1944). În materie de *e.*, cea de-a treia generație postmaioreșciană este dominată masiv de aportul lui G. Călinescu. Cu el și pentru o singură dată, *e.* își schimbă spectaculos

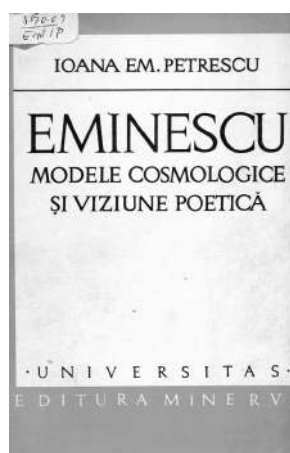
statutul, devenind punctul central al strategiei întregii sale opere de critică și istorie literară: „Pentru a înțelege pe Eminescu aveam trebuință de o istorie literară, și pentru a scrie o istorie literară trebuia neapărat a avea monografia celui mai de seamă poet român. Un adevărat cerc vițios pe care l-am rezolvat pornind simultan din centru și de la periferie”. Înaintarea a fost așadar simultană, și asta încă din 1927, când criticul publică primul articol despre poet, și până în iunie 1964, când îi apare ultimul. Cele cinci volume ale monografiei operei, legate organic cu *Viața lui M. Eminescu*, pornesc (iarăși situație unică în *e.*) de la lectura integrală a manuscriselor, din care Călinescu editează masiv în presa anilor '30. După ce ridică „harta ideologică” și culturală a operei (secțiunile despre „filosofia teoretică” și cea „practică”, apoi cea intitulată „Cultura”), monografistul întârzie pe „descrierea operei”, prea puțin cunoscută în partea ei rămasă în „caiete”. Era astfel revelat un Eminescu „plănuind mai multe compoziții lirice și dramatice, un poet cu năzuința grandiosului și a organicului”. Penultimul volum cuprindea „cadrul psihic” și „cadrul fizic”, urmate de secțiunea despre „tecnică”, iar ultimul conținea „analize”. Rostul acestora din urmă era în primul rând de a scoate anumite poeme de sub presiunea tradiției deformatoare și a le restitui în puritatea lor aurorală: „Oricare alt poet ar putea fi criticat sintetic, prin zboruri ușoare pe deasupra operei. Eminescu nu. Asupra fiecăruia din stihurile lui prejudecata păzește ca un câine. De aceea trebuie să fim, în privința lui, pedanți și lipsiți de pietate, ca să omorâm în noi plăcerea oarbă, orgoliul românesc, obișnuința, și adevărata poezie eminesciană să poată fi trasă fără drojdii în paginile istoriei literare”. Prima ediție a monografiei va fi resimțită totuși ca imperfectă. Observându-i „lipsa diviziunilor necesare sugerând înlănțuirea ideilor critice”, Călinescu a refăcut studiul, „scriindu-l din nou”, „în bună parte cu aceleași fraze, altfel distribuite și curățite”. Gata de tipar în 1947, ediția a doua avea să apară postum, ceea ce i-a întârziat cu peste două decenii impactul asupra noilor cercetări de *e.* Meritele monografiei sunt însă uriașe. Era mai întâi prima cercetare integrală și sistematică a operei. Punea, pe urmă, la punct o serie de „legende” și clișee, începând cu imaginea unui Eminescu ca „prototipul tuturor însușirilor și virtuților umane”: „Pentru aceia care au tendința de a ne înfățișa un Eminescu «a toate știutor», fântână de înțelepciune

și profet, Aristot medievalizat, concluzia e aceasta: foarte cultivat ca poet, Eminescu n-a putut să fie și n-a fost un «*monstrum eruditionis*». Monografia întocmea, într-o manieră modernă și anticipatoare și cu un limbaj pe cât de insolit pe atât de adecvat, repertoriul marilor teme și simboluri ce structurează din abisuri universul eminescian, personalizându-l inconfundabil. Exegeza călinesciană s-a impus nu numai ca principalul reper al e., dar și ca piatră de hotar. „Nimeni nu poate studia pe Eminescu fără a-și asimila mai întâi temeinic *Opera lui Mihai Eminescu*”, va aprecia Petru Creția. În timpul realismului socialist, dincolo de orice derapaje ale interpretării, explicabile în contextul istoric, exegetul continuă să înregistreze și să valorifice documente nou apărute, să regândească principiile *Vieții...* din 1932, ca într-un articol din 1958, fundamental sub aspect teoretic, *Despre biografie*, să-și lărgască unghiul percepției (*Realistul și fantastul, Eminescu, făuritor al limbii literare, Despre măiestrie și metaforă*) și, peste tot și toate, să apere imaginea autentică a poetului. Fapt revelator, ultimul său studiu, intitulat *M. Eminescu, poet național* (1964), revine, *mutatis mutandis*, la platforma hermeneutică și axiologică din monografie și din *Istoria...* (1941). Aportul în materie de e. al celorlalți critici din proeminenta generație estetică interbelică începe cu prestația lui Tudor Vianu. În 1930 el publică *Poezia lui Eminescu*. Buzuindu-se, polemic-programatic, pe antume (după el, deplin realizate, față de postume, fragmentare și nefinisate), studiul vizează mai întâi poezia de tinerețe, observând armonizarea contrariilor acolo unde Dobrogeanu-Gherea văzuse un raport de opoziție ireconciliabilă. De altfel, percepția lui Vianu excelează în identificarea factorilor unificatori ai tensiunilor și contradicțiilor și în găsirea și exploatarea hermeneutică a paradigmei oximoronice ca fundament al universului liric: „voluptate și durere”, „pesimism și natură”, analiza poemului *Luceafărul* – văzut ca sinteză deplină a lirismului eminescian –, capitolul-sinteză despre „armonia eminesciană”. Un capitol special, după D. Popovici cel mai bun al cărții, analizează relația poetului cu filosofia lui Schopenhauer (înțeleasă mai ales ca drum de acces la doctrinele eleată, stoică, buddhistă) și diferențierea lui de celelalte pesimisme europene, Eminescu fiind „poetul sideral, dacă cuvântul poate exprima ideea înregistrării răului cu seninătatea constatării binelui”. A doua contribuție importantă a lui Vianu

e de natură stilistică. Anunțată în 1941 de capitolele despre poet din *Arta prozatorilor români*, preocuparea se accentuează mai apoi, căpătând cea mai mare relevanță în studiul despre epitetul eminescian din volumul *Probleme ale metaforei și alte studii de stilistică* (1957), care propune o sistematizare devenită clasică alături de comentariile despre „scuturarea podoabelor”. În sfârșit, sub redacția lui Vianu s-a întocmit *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, apărut în 1968 și prezentat ca „instrument de lucru” al viitoarelor cercetări de poetică eminesciană. Din aceeași generație estetică, Șerban Cioculescu s-a remarcat, pe lângă critica de amănunt filologic aplicată îndeosebi edițiilor, prin intervențiile de punere la punct a interpretărilor aberante, precum aceea despre „nepăsarea” lui Titu Maiorescu față de poet (în realitate, el fiind „singurul junimist care nu confunda proza rimată cu poezia” și „singurul temperament cu aderențe la conceptul poetic eminescian”) sau cea despre cauza finală a jurnalisticii politice, al cărei scop principal este, după critic, unul economic, nu politic. Glosele despre câteva motive poetice mai puțin comentate („lumină lină”, bourul și zimbrul) și notele pe marginea unor cărți despre poet întregesc imaginea acestui apărător al dreptei socotințe și al rigorii în materie de e. Un glosator mai puțin consecvent a fost Vladimir Streinu. Dincolo de cele câteva cronici, remarcabile sunt studiile *Eminescu, poet dificil*, „*Floare albastră*” și *lirismul eminescian*, cea mai amplă „eminesciană” a lui Vladimir Streinu, care se înscrie în modelul studiilor genetice. Pe de altă parte, constatând „valoarea de mit, forța afectivă și fluxul de rezonanță lirică” proprii prozei politice, Pompiliu Constantinescu opinează că aceasta nu a avut o valoare „științifică” cu implicații în social, ci una „afectivă”. Cel mai important studiu de e. al criticului rămâne însă *Eros și daimonion* (1939). Ușor de înțeles de ce mult mai bogată și mai diversă este contribuția în e. a lui Perpessicius. Fie că sunt articole de întregire a biografiei stricte a poetului (*Eminescu și teatrul*) și în același timp a personalelor implicate în existența sa (*Conferința lui Alecsandri, Eminescu și contemporanii*), uneori și în viața operei (*Carolina Patti sau una din „artiste”*), corpolente studii micromonografice asupra unor secțiuni din operă (*Proza literară a lui Eminescu, Eminescu și folclorul, Sonet și cântec de lume la Eminescu*), recenzii și cronici (la Călinescu–biograful, Murărașu–comentatorul publicisticii

naționaliste, Lovinescu–romancierul, Ibrăileanu–editorul), toate se disting prin excursia erudită și neostentativă, de enciclopedia totdeauna vertebraț de tema eminescologică. Mai poate fi semnalată preocuparea lui Mircea Eliade pentru opera eminesciană. Volumul său de eseuri din 1943 poartă titlul unui extins text din sumar, *Insula lui Euthanasius*, în care amintește interpretarea lui Călinescu privind perspectiva regresivă din *Cezara* și, aplicându-și cunoștințele de teoretician, istoric al mitului și simbololog, găsește în spațiul locuit de erou o ilustrare a insulei ca „manifestare”, „centru în jurul căruia s-a creat lumea întreagă”, locul „reintegrării în arhetip”. Pe urmele lui Eliade, discipolul său Ioan Petru Culianu reface topografia insulei. Cât despre **e.** în sensul ei de preocupare specială și persistentă, urmează, în epoca interbelică, momentul D. Caracostea–D. Popovici. Caracostea urmărește pozitivarea **e.** dintr-o perspectivă structurală, determinată definitiv de epistema germană (Dilthey și continuatorii). Primul aspect ce-l interesează este personalitatea, înțeleasă ca entitate mediană: „Între biografie și operă – afirmă el în 1926 – stă personalitatea, care nu poate fi lămurită deplin decât prin controlul reciproc al amândurora”. Mai departe, demersul urmează schema tripartită: personalitatea artistică, „forma internă a viziunii despre lume” și opera ca „totalitate”, urmărită, aceasta din urmă, sub un dublu aspect, al genezei („creativitatea”) și al formei („plăsmuirea”). Dominanta personalității și a creației poetului stă în „tendința către nemărginit, setea de absolut”, ilustrată suprem de *Luceafărul*: „absolutul cerului” și „absolutul patimii”, „elan al vieții” și „sete de luciditate”, „absolutul vieții” și „absolutul

conștiinței”. Astfel definit, eul creator este pus în relație de opoziție cu „cercul strâmt” al relativului, de unde o altă tensiune specifică. Pentru analiza „plăsmuirii”, stilisticianul pleacă de la simbolismul fonetic al lui M. Grammont, aplicat structural. Ca regulă generală, „o trăsătură stilistică își are corespondențe în tot țesutul plăsmuirii” (*Arta cuvântului la Eminescu*, 1938). Pentru autorul *Expresivității limbii române*, Eminescu încorporează la nivel suprem vocația limbii noastre de a domestici dionisiacul de sursă traco-ilirică prin disciplina apolinică a „tiparelor romanice”. Concepută și ca replică polemică la „impresionismul” lui G. Călinescu, dar neputându-l evita în totalitate, **e.** lui D. Caracostea, novatoare ca metodă, nu s-a bucurat de ecoul celei a rivalului său mai tânăr, avantajat major de geniul expresivității. Înainte de a fi evocat și invocat, sporadic, de exercițiile structuraliste ale anilor '70 din secolul trecut, altminteri neconvingătoare, lecția stilisticianului este preluată, nu fără inovații,

de cel mai valoros ered al său, D. Popovici. Înainte de a-și spune propriul cuvânt în materie, el procedează la o istorie critică a e. din perspectiva stilisticii lui D. Caracostea, cel mai valoros exeget eminescian al tuturor timpurilor, în vreme ce G. Călinescu e drastic minimalizat din cauza „impresionismului”. În cursul *Poezia lui Eminescu* poate fi recunoscut istoricul literar din înnoitoare, ca metodă și rezultate, studii despre luminismul și pașoptismul românesc și care, în plus, a asimilat original lecția criticii genetice a lui Caracostea, menită a descoperi „formula de reacțiune a scriitorului față de materialul extern pe care îl manevrează”. „Configurația intelectuală” a poetului, rezultată din contactul dintre „anumite predispoziții”, viața lui afectivă și experiențele intelectuale: fenomenul este ilustrat printr-un extins comentariu al poemului *Mortua est!*. Popovici acordă o atenție deosebită cuplului titan – geniu, în a cărui devenire descifrează însăși evoluția lirismului eminescian. În 1964 Matei Călinescu redeschide original dosarul acestei teme centrale. Metoda lui D. Popovici va fi preluată în chip mărturisit de Aurel Petrescu în *Eminescu. Originile romantismului* (1983). Tot în epoca interbelică se înregistrează o serie de abordări din perspectiva filosofiei. Primele în timp au fost cele axate pe cercetarea influențelor: studiile lui Tudor Vianu despre Kant, Hegel și Schopenhauer, Al. Dima despre Hegel, Cezar Papacostea despre filosofii Antichității clasice și cele indiene și G. Călinescu în monografia sa, cu deosebire în a doua ediție. Mai târziu sunt conspectele și glosele lui Constantin Noica (referitoare la „Hegel în manuscrisele germane ale lui Eminescu” etc.), însă un capitol major al preocupărilor sale privește tema „Eminescu și Kant”. Comentând traducerea *Criticii rațiunii pure*, contrar opiniei minimalizante a lui I. A. Rădulescu-Pogoneanu care o citise încă din 1906, Noica afirmă că „este traducerea celui care putea deveni cel mai mare filosof al țării noastre dacă nu se întâmpla să fie cel mai mare poet al ei” și, pe de altă parte, că reexaminarea relației poetului cu filosofia lui Kant duce la o regândire și a aceleia cu Schopenhauer. Împreună cu Al. Surdu, filosoful „devenirii întru ființă” transcrie și adnotează în cunoștință de cauză manuscrisul traducerii. Între comentariile sale, o excepțională analiză a poemului *Luceafărul*, pusă în tandem cu aceea a basmului *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, ambele înțelese în termeni ontologici. Ținând

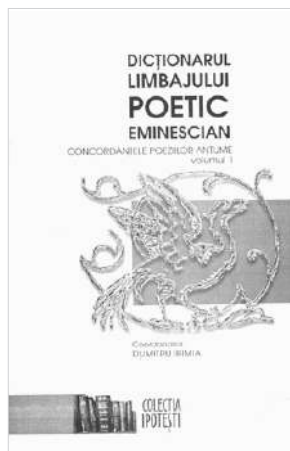
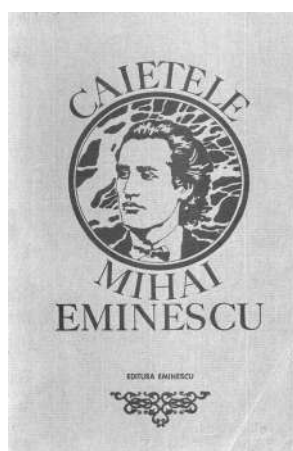
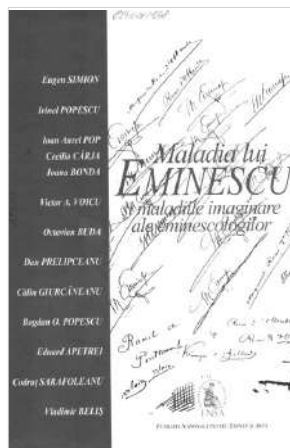
seamă de paradigma tematică, pot fi reținute tot aici lucrări mai recente. O lectură din perspectivă ontologică, de puternică înrăurire heideggeriană și într-un stil fragmentarist și eseistic, face Svetlana Paleologu-Matta în *Eminescu și abisul ontologic* (1988), axată pe „existențialii”. Comentând *Luceafărul*, autoarea folosește sintagma „căderea în sus, în abisul luminii, sub forma dialogului cu sine”. *Intrarea în infinit sau Dimensiunea Eminescu* (1992) de Marin Tarangul, de asemenea o carte de observanță heideggeriană, înțelege drumul către miezul poeziei eminesciene ca pe o inițiere prin „submersiune”. Revenind la interbelicul filosofic românesc, entitatea Eminescu capătă în gândirea lui Lucian Blaga o dimensiune etnică metafizică, transcendând mai vechea revendicare sămănătoristă și poporanistă. Evocat în secțiunea centrală a *Trilogiei culturii* (1944) ca încorporare supremă a conștiinței etnice românești, chipul „voievodal” al poetului este înțeles, polemic, nu ca expresie a unor „biete reminiscențe schopenhaueriene-buddhiste” sau a unor „motive brute, călătoare, care îl arată tributar romantismului timpuriu”, ci ca materializare a unor „personanțe” ale unor structuri inconștiente”. În acest context abisal, Blaga enunță aforistic: „Există o «Idee Eminescu», iar aceasta s-a zămislit sub zodii românești”. Odată cu instalarea puterii comuniste, receptarea lui Eminescu intră sub incidența masivă a procesului de „reconsiderare critică” a tradiției literare din perspectiva realismului socialist. Ținzând, spre a și-l anexa, să facă din el un precursor, ideologiei noului regim produc o dublă estropiere. Secționând maniheist biografia și opera într-o parte „progresistă” și alta „reaționară”, ei deformează partea „pozitivă” a vieții și operei făcând-o să illustreze „critica regimului burghez-moșieresc” și în același timp o demonizează, o ignoră sau o pun sub interdicție pe cea „negativă”. Exemplară pentru această strategie este cartea lui I. Vitner din 1955, *Eminescu*, recomandată drept „capitol din *Istoria literaturii române* pentru clasa IX”. Apărut separat și având dimensiunile unui volum de mărime aproape medie, „studiul” devine manualul unic impus tuturor cititorilor lui Eminescu, inclusiv criticilor literari. Vitner desparte drastic opera de tinerețe, dominată de un „puternic optimism”, de cea de maturitate, înrăurită negativ de influența Junimii, și prin ea a Occidentului putred: „Apropierea de cercul Junimii a constituit pentru Eminescu izvorul marilor nefericiri ale

existenței sale și s-a soldat cu influențe ideologice ale coaliției burghezo-moșierești prezente în opera sa ca umbre aruncate asupra țelurilor unei activități creatoare atât de luminoase”. Vitner înfierează „comportarea odioasă a Junimii față de poet, în toată ticăloșia ei”, reflectând un cinism tipic dușmanilor poporului”. Despre o revenire la normalitate în **e.** nu se poate vorbi decât o dată cu „dezghețul ideologic” survenit către jumătatea deceniului al șaptelea, când apar primele semne ale criticii estetice. Ele se vor amplifica, impunându-se valoric și surclasând produsele liniei oficiale, care se îndreaptă tot mai evident spre anexarea poetului dintr-o dublă perspectivă: a ideologiei comuniste și a celei naționaliste. Fuziunea, paradoxală, a celor două linii se produce după 1974–1975 în fenomenul protocronist, care în materie de **e.** va însemna revenirea la vechile exagerări, incriminate cel mai rezonant, la vremea lor, de G. Călinescu. În ce privește revenirea criticii la estetic, primele ei manifestări editoriale în **e.** sunt legate de doi critici tineri, din generația '60, Eugen Simion și Matei Călinescu. Cartea celui dintâi, *Proza lui Eminescu* (1964), e o reluare revăzută și augmentată a studiului introductiv la ediția din același an publicată împreună cu Flora Șuteu. În cealaltă, *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu* (1964), opera era radiografiată, în evoluția ei, în funcție de cele două concepte care îi jalonează devenirea substanței filosofice și a stilului. Cartea lui Eugen Simion îmbrățișa pentru prima dată întreaga operă în proză, într-o amplă cercetare separată. Bazată (și) pe lectura directă în manuscris și apelând la o bibliografie din care nu lipsesc cărțile fundamentale despre romantismul european, lucrarea lui Eugen Simion propune o tipologie ce s-a dovedit viabilă: „demonism și titanism” (*Geniul pustiu*), „proza fantastică și filosofică” (*Umbra mea, Sărmanul Dionis, Archaeus*), „fantasticul erudit” (*Avatarii...*), „fabulosul popular în ipostaze romantice” (*Făt-Frumos din lacrimă*), „fiziologii realiste din perspectivă romantică” (*Aur, mărire și amor* etc.) ș.a. Proza eminesciană, aceasta este concluzia, definește momentul „structurării estetice și al dimensiunii spirituale a romantismului românesc”, pe care-l deschide spre fantastic și filosofic. Cu *Poezia lui Eminescu* de I. Negoitescu (scrisă la începutul anilor '50, dar apărută în 1968) filiația călinesciană e recunoscută deschis, încă din dedicație. Este vorba de acel Călinescu care a revelat opera postumă, din care urmașul face suportul

cvasiexclusiv al demonstrației. Miza o constituie găsirea „sensurilor lirismului eminescian pur”, al cărui „sunet original” este aflat într-un vers manuscris din variantele poemelor *Rugăciunea unui dac* și *Scrisoarea I*: „De plânge Demiurgos doar el aude plânsu-și”. În care, comentează Negoitescu, zace „sâmburele ontic” al melancoliei emiesciene; în alți termeni, germenul zonei „plutonice” a poeziei eminesciene. „Fața lui Eminescu este dublă: privește o dată spre noaptea comună, a vegherii, a naturii și umanității, iar altă dată spre noaptea fără început a visului, a vârstelor eterne și a geniilor romantice” (în variantă: „(un) „profil [...] neptunic, născut din spuma amară și din ape tânjind spre orizonturile lumii, celălalt plutonic, învăpăiat de focul original”). Primul profil este revelat „în general” de secțiunea antumelor, „clasicizată prin tradiție” și „echivalentă micului romantism german”, celălalt fiind afirmat de marile compuneri postume, „corespunzând marelui romantism al viziunilor, explorator de domenii abisal metaforice”. În capitolul consacrat poetului în *Istoria literaturii române* (I, 1991) Negoitescu atenuează radicalismul opoziției valorice postume–antume, punând și problema publicisticii politice, pe care o înțelege ca produs al unei creativități monolitice: „lirismul plutonic eminescian și ideea lui publicistică rămân pe de-a-n-tregul solidare cu puritatea și unitatea originală a romanticului absolut”. Pe lângă continuarea liniei estetice, **e.** anilor '70–'80 se distinge prin predilecția pentru identificarea nucleului operei, a elementelor ce o articulează și îi conferă universalitatea și identitatea ireductibilă. Lucrările de acum au ca numitor comun căutarea elementelor care generează sau/și articulează ireductibil universul eminescian. Edgar Papu (*Poezia lui Eminescu*, 1971) le găsește în câteva „categorii”: „departele” și „aproapele”, femininul, „interiorul domestic”, grotescul. Cartea, de un comparatism savant, nu e scutită de judecăți de încadrare și de evaluare exagerate, de felul celor care peste doar câțiva ani vor ilustra excesele protocroniste: Eminescu – cel mai mare poet universal al „departelui”, *Oda (în metru antic)* – anticipare a curentului existențialist etc. De mai mici dimensiuni, eseul lui Ștefan Cazimir din 1975 *Stelele cardinale* propune alte repere germinative și constitutive. Pornind de la caracterul „sferic” (nu „liniar”) al oricărei mari creații, autorul asertează că „nu într-un punct definit al unei opere trebuie căutat nucleul ei, ci într-o configurație stabilă de

elemente, capabilă să iradieze și să se deschidă ea însăși progresiv unui vast cuprins de imagini și de sensuri”. Aceasta fiind premisa epistemologică, coroborată cu afirmația că „în planul temelor esențiale [...] Eminescu nu devine, ci *este* el însuși de la început până la sfârșit”, „stelele cardinale” eminesciene, în număr de patru ca și virtuțile, sunt: plânsul, cântul/cântecul, visul și gândul/gândirea. Ioana Em. Petrescu a dat două cărți fundamentale ale **e.**: *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică* (1978) și *Eminescu și mutațiile poeziei românești* (1989). La baza demonstrației stă o schemă teoretică investită cu funcție de *analogon*: „model platonician” versus „model kantian”. Celui dintâi, care corespunde aproape fără rest poeziei de tip pașoptist și e tematizat în *Ondina*, îi corespund în general poemele de început, a căror figură caracteristică este bardul, uneori și copilul; modelului kantian îi corespund poemele crizei conștiinței, sentimentului rupturii și pierderii patriei cosmice, a credinței în raționalitatea lumii și a istoriei, conștiința „absurdității existenței”, „timpul solstițial”. Personajul caracteristic este acum demonul. Acțiunea distrugătoare a timpului este corectată fie prin negarea existenței, fie prin plâsmuirea de „universuri compensative”: poezia, somnul, moartea, magia, sentimentul patriei și al epocilor aurorale ale istoriei, iubirea – tot atâtea căi de reintrare în starea de „farmec” proprie timpului „echinoxial”. A treia ipostază cosmogonică, a pluralității de lumi (imaginile cosmologice din *Luceafărul*), desfășoară un univers „cufundat într-o tăcere înghețată”. Este ipostaza „existenței tragice”, a cărei figură simbolică, Cezarul, „moștenește voința de ordine a bardului și luciditatea demonului”, dar și „singurătatea absolută a zeului și destinul creatorului de lumi”. Elementele analogiei din *Eminescu. Modele cosmice și viziune poetică* sunt translate în cealaltă carte, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, sub forma „vedere” versus „viziune”: de o parte spectatorul neimplicat și organizarea „topografică” a spațiului, de cealaltă „schema spațiului mitic și derealizarea prin oglindire”. Concluzia din capitolul liminar consacrat lui Eminescu: „«oglină» este metafora, poate, centrală în opera eminesciană”. În descendența mutației săvârșite de Eminescu (instituirea vizionarismului) va sta marea poezie română modernă, din această perspectivă fiind comentați Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu și Nichita Stănescu, ultimul fiind simetric pus în oglindă cu

autorul *Odeii* (în *metru antic*). Câteva lucrări importante axate pe fenomenul original eminescian sunt tot de dată mai recentă. Analizând *Luceafărul* pe parcursul unei cărți, Marin Mincu apasă pe dimensiunea arhetipală a oniricului. Pentru Theodor Codreanu, cel din *Eminescu – dialectica stilului* (1984), acesta se află în conceptul unificator „Archaeus”, Cristian Tiberiu Popescu îl găsește în antiteză (titlul cărții din 2000), Elena Tacciu se oprește asupra „poeziei elementelor” (1979), Felicia Giurgiu selectează câțiva topoi cu valoare întemeietoare și unificatoare: labirintul, haosul, grădina, subterana, iar Constantin Ciopraga rediscută „arhetipuri și metafore fundamentale” (1990). George Gană, într-una din cărțile-reper ale **e.**, *Melancolia lui Eminescu* (2002), demonstrează că nucleul personalității și operei eminesciene este melancolia, în felurite ipostaze și grade, formele sale metafizice radicale fiind „mișcarea circulară” viață – moarte (poem-pivot: *Se bate miezul nopții*), echivalența cu sentimentul morții (*Melancolie*) și „nihilismul ontologic” din câteva mari postume, analizate anterior și de I. P. Culianu dintr-o perspectivă înrudită, aceea a romantismului „acosmic”. În funcție de harta melancoliei, Gană reanalizează reperele imaginarii eminesciane: orficul, magicul, miticul, oniricul, solitudinea. Consistentă este și perspectiva stilistică, ilustrată de o serie de lucrări docte semnate de reputați specialiști. Ocolind cu abilitate capcanele realismului socialist, românistul maghiar Ladislau Gáldi, într-un studiu masiv intitulat *Stilul poetic eminescian* (1964), analizează din acest unghi un număr de texte reprezentative pentru tematica sau specia lor. Între ele, *Memento mori*, *Luceafărul*, *Odă (în metru antic)*, *Mai am un singur dor*, sonetele (cu un excelent comentariu al sonetului *Veneția*). Complexe studii în domeniu a lăsat G. I. Tohăneanu. Cercetările sale subîntind toate perioadele de creație, într-o analiză pe verticală a structurilor expresive și urmăresc totodată impactul acestora în posteritate ori legăturile lor cu poezia înaintașilor. În același domeniu se înscriu studiile despre expresivitatea eminesciană ale lui Ștefan Munteanu, diseminate în culegerile sale de teorie și practică a stilisticii, apoi cele ale lui Gh. Bulgăr despre limba literară a lui Eminescu și evoluția de la cuvânt la metaforă în variantele poeziilor. Un sector aparte îl formează studiile de lingvistică ale lui Iorgu Iordan și Al. Rosetti despre limba poeziilor, locul și rolul lui Eminescu în evoluția limbii literare. Din generațiile

mai noi, Ștefan Badea e preocupat de semnificația și stilistica numelor proprii, ambiționând și o „biografie a poeziei”. *Dicționarul limbii poetice eminesciene* este reluat cu o altă metodă – care recurge și la tehnica electronică – de lingvistul și stilisticianul Dumitru Irimia în *Dicționarul limbajului poetic eminescian* (2002–2012) și luând în studiu atât poezia antună și postună, cât și proza. E. mai nouă s-a îndreptat și către teritorii din operă insuficient abordate anterior. Este mai întâi cazul dramaturgiei, pe urmele lui G. Călinescu, primul care atrăsese atenția asupra valorii ei și o introdusese în zona majoră a operei. În studiul introductiv la volumele de teatru ce continuă ediția Perpessicius, George Munteanu duce mai departe operațiunea de valorizare și plasare a dramaturgiei în ansamblul operei. Munteanu demonstrează că dramele, scrise în adolescență și prima tinerețe, imprimă întregii opere obsesia temei naționale și, stilistic, un grad ridicat de „dramaticitate”. Cercetarea e reluată de Petru Creția în

introducerea și analizele finale ale ediției sale de teatru din 1990. Dramaturgia lui Eminescu – aceasta este ideea esențială – deține o mare valoare în sine, iar dacă ar fi fost editată la vremea ei, ar fi modificat radical evoluția dramei românești. Dacă încă de la primele ei ediții publicistica a dovedit o mare putere de impact în mentalul colectiv, studiile despre ea au venit mult mai târziu, fiind practic interzise pe aproape întregul interval comunist. După ce Al. Oprea s-a aplecat asupra ei tocmai din necesități tactice, pentru a-i face posibilă apariția în ediția academică, și după ce s-a reușit în sfârșit acest lucru, D. Vatamaniuc și-a resistemizat în lucrarea *Publicistica lui Eminescu* (I–II, 1985–1996) bogata informație de istorie culturală și literară pozitivă desfășurată în notele și comentariile de la ediție, dând imaginea completă a temelor și a contextului biografic și istoric al subiectului. În 1994, în *Eminescu. O anatomie a elocvenței*, Monica Spiridon cercetează pentru prima oară publicistica poetului dintr-o perspectivă estetică adecvată, a retoricii, dezvăluindu-i complexitatea tehnică. Lucrarea identifică mijloacele de persuasiune prin care articolele poetului „au contribuit decisiv la profesionalizarea elocinței”, împreună cu proza de idei a lui Titu Maiorescu. Alte cercetări particulare vizează relevanța unor epoci de creație, cum se întâmplă în cea publicată în 2011 de Cristian Livescu, *Eminescu și enigmele caietului vienez. Strategii textuale ale debutului literar*. Un compartiment bogat reprezentat în ultima jumătate de veac este cel al comparatisticii. După ce în anii '30 I. M. Rașcu lumina legăturile poetului cu limba, cultura și literatura franceză, mai ales după 1970 perspectivele se multiplică, un loc proeminent ocupându-l cultura și literatura germană. În urma rigurosului studiu *Eminescu și Novalis* publicat de Viorica Nișcov în volumul IV din *Caietele Mihai Eminescu*, examenul comparatist din *Eminescu și romantismul german* (1986) de Zoe Dumitrescu-Bușulenga pornește de la premisa că „influențele pe care Eminescu le-a primit au fost [...] eminamente catalitice în sens blagian, și nu modelatoare”. În consecință, lucrarea va avea o dublă finalitate: de a identifica în opera eminesciană genul proxim, adică ceea ce o leagă de marele romantism german și european, și de a desprinde ceea ce îl separă de acesta și-i face „profilul inconfundabil național și individual”. Încadrarea comparatistă a poetului român capătă amploare în deceniile al optulea și al nouălea, când vechile propoziții privind legăturile dintre Eminescu și literatura universală sunt reluate

la dimensiunea unor cărți: componenta byroniană a scrierilor de tinerețe și legăturile ei cu byronismul pașoptist și postpașoptist (Ileana Verzea), reevaluarea critică și polemică a relațiilor poetului cu literatura engleză (Ștefan Avădanei), Eminescu și Leopardi ca ilustrări ale pesimismului „istoric” (nu „metafizic”, ca la Schopenhauer) și ale unei „vocații tragice” (I. Cheie-Pantea), sensurile demoniului la Eminescu și Lermontov (Elena Loghinovski) și din nou Eminescu și Novalis (Ștefan Melancu). Un capitol special al comparatismului privește relația cu India. Sesizate încă de la finele secolului al XIX-lea, raportările poetului la cultura veche indiană și afinitățile lui cu spiritul indic vor sta apoi în atenția lui G. Călinescu și Lucian Blaga, Rosa Del Conte și Constantin Noica, până la exegeți mai noi, ca Svetlana Paleologu-Matta, Ștefan Munteanu ș.a. Un loc aparte e deținut de Amita Bhose, stabilită la București pentru a se consacra studiului poetului. După ce a tradus în limba bengali un număr de poeme, ea a cercetat, în cartea *Eminescu și India* (1978), influențele din textele vedice, apoi „întâlnirea cu buddhismul”, considerat „un aliat al geniului român”. În spiritul vechii orientări comparatiste *Stoffgeschichte*, autoarea a identificat numeroase teme și motive comune, îndeosebi în textele clasicizate ale poetului. Cel care depășește în chip radical sursologia proprie istoriei literare și comparatismului de formulă pozitivistă este orientalistul Sergiu Al-Gorge. *Eminescu – Arhetipul* (în volumul *Arhaic și universal. India în conștiința culturală românească*, 1981), studiu fundamental, pleacă de la premisa că „izvoarele externe nu spun nimic [...] dacă nu sunt raportate la o precunoaștere” și că rostul acestora e de a „trezi, printr-o vibrație euritmă, marile rezonanțe interioare”; apoi, că tema Indiei trebuie căutată la nivelul viziunii, „încifrată în mituri și simboluri”. Astfel, dacă melancolia eminesciană depășește pura negativitate din filosofia lui Schopenhauer (aceasta fiind „o viziune distorsionată a gândirii indiene, în care absolutul acesteia devenea neant”), faptul se datorează asimilării profunde a lecției indiene. E. numără și o serie de lucrări investigând sistematic orizontul de cunoaștere și creativitate extraliterară și chiar extraumanistă al poetului. Tema s-a dovedit mai delicată decât altele, dat fiind riscul nu atât de minimalizare sau ocultare, cât de supralicitare a erudiției și de exagerare a tendinței poetului spre specializare – de unde reacțiile lui G. Călinescu în anii '30 și, mai recent, ale lui Șerban Cioculescu și Al. Piru. Nu lipsesc totuși lucrările

echilibrate, supuse programatic obiectivării, cum e cea a lui I. M. Ștefan (filolog dublat de istoric al științelor), *Eminescu și universul științei* (1989). O situație deontologică asemănătoare adoptă și Vasile G. Nechita într-o carte despre gândirea economică a lui Eminescu, publicată după ce autorul întocmise o culegere de texte economice eminesciene apărute sub titlul *Economia națională*. Corectând supralicitările de derivație protocronistă, Nechita ajunge la concluzia că poetul jurnalist era familiarizat cu doctrinele sociale, politice și economice; mai mult, că a fost original cu privire la „teoria în acțiune” și că jurnalistul economic „n-a privit înapoi, ci înainte, n-a pledat pentru întoarcere, ci pentru continuitate organică și modernitate”. De sociologia eminesciană s-a ocupat în 1994 tot un profesionist, Ilie Bădescu, ale cărui aserțiuni trebuie luate cu prudență, date fiind prestațiile sale protocroniste. Contribuția în e. a românilor din provinciile românești ocupate, ca și a celor din diaspora și din exil stau sub temperatura afectivă și etică a rupturii. Pentru toți Eminescu înseamnă înainte de toate principalul reper compensator, simbol și garanție a rezistenței și unității românești în istorie. Caracteristice rămân cuvintele comparatistului Alexandru Ciorănescu: „Eminescu ne unește cu patria pierdută, pe care am vrut-o așa cum a visat-o el. Prezența lui este înainte de toate un simbol. El ne întărește și ne îmbărbătează în dorul nostru”. Relevant este în același sens cultul păstrat poetului în Basarabia devenită republică sovietică. Numele poetului devine sinonim cu ideea de român, de limbă română și de latinătate, iar pentru un poet ca Grigore Vieru este divinitatea absolută a panteonului național și instanță supremă: „De avem sau nu dreptate, / Eminescu să ne judece”. Epoca de după căderea comunismului înregistrează frenetica ascensiune a e. în Republica Moldova, îndeosebi prin inițiativele culturale și lucrările criticului și istoricului literar Mihai Cimpoi, inițiator și organizator la Chișinău al congreselor anuale internaționale de e. Exegeza străină se individualizează prin statutul situației ei față de poetul român, care îi conferă o pronunțată dimensiune imagologică, îngemănată cu una comparatistă; intențională sau nu, aceasta din urmă este inerentă privirii din afară, care nu pornește din vid, ci din canonul unei/unor literaturi, de regulă majore. Perspectiva e fertilă și deoarece corectează vederi ale exegezei autohtone sau dimpotrivă, confirmă, întărește și (a) creditează judecăți de existență și de valoare enunțate timid, fără aplomb, fie din cauza „complexului

Europei”, fie, dimpotrivă (dar de fapt pornind din același complex), din teama de a nu cădea în ridicolul exaltărilor de tip protocronist. Considerate dinspre un atare statut, exemplare sunt trei cărți. Prima este cea publicată la Roma în 1963 de Rosa Del Conte, *Mihai Eminescu o dell'Assoluto* (tradusă în 1990 de Marian Papahagi). Cartea dezbatte teme majore, guvernate de cea cosmogonică, girată de „imaginația cosmică” a poetului, și de cea a timpului ambivalent (cosmic, deci vital, și terestru-existențial, deci al morții). Componenta culturală autohtonă (termenul autoarei: „substratul autohton”) în formarea și creația eminesciană nu trecuse neobservată nici de exegeza autohtonă, dar aceasta acordase de obicei o pondere superioară și un interes exegetic superior influenței culturii occidentale. Or, pentru cercetătoarea italiană acest „substrat” reprezintă matricea și mediatorul influențelor externe: „Prima sa formație [...] se desfășoară în climatul spiritualității ortodoxe, așa cum se reflectă atât în tradiția religioasă cultă (care, dacă s-a alimentat la izvoarele celei mai vechi literaturi patristice, nu este totdeauna străină de influențele neoplatonice și gnostice), cât și în tradiția folclorică, ce reflectă atâtea aspecte ale «pietății» populare slavo-bizantine. Și acestea aveau să-l facă în chip natural predispus să se insereze mai târziu atât în climatul magic al filosofiei și al poeziei romantice germane, cât și în cel mitic al gândirii orientale”. Esențiale întru ilustrarea acestui aspect sunt capitolele *Răsfrângeri ale tradiției culturale* în câteva figuri ale limbajului și *Eminescu și gnoza*. Lectura cărții italiene l-a făcut pe Mircea Eliade să afirme că prin ea „geniul lui Eminescu ni se revelează încă și mai excepțional decât îl cunoșteam până acum”. A doua lucrare aparține universitarului sorbonard Alain Guillerrou: *La Genèse intérieure des poésies d'Eminescu* (1963; traducere românească de Gh. Bulgăr și Gabriel Pârvan, în 1977). Autorul francez dovedește polemic că poeziile lui Eminescu „cresc din solul nutritiv specific: sufletul, imaginația, geniul poporului român”. De pildă, în privința pesimismului: „În loc de a vedea în el mai mult discipolul unui maestru care să-l fi învățat din afară pesimismul, e mai exact să-l considerăm drept reprezentant român al unei tendințe – generală la scriitorii și gânditorii de pe la mijlocul secolului – meditănd asupra lui Dumnezeu, asupra omului, asupra sensului destinului uman, pentru a încheia această meditație cu vederi decepționiste”, sursele acestei „tendințe” fiind „temperamentul lui propriu”, experiențele copilăriei și apoi meditația asupra națiunii sale și

asupra iubirii. Dar scopul principal al lucrării lui Guillerrou e de a demonstra că, pas cu pas, „Eminescu imită pe Eminescu”. Procedul, asimilat „butășirii”, are următorul înțeles specific: „exploatarea făcută de Eminescu asupra unui pasaj al operei: el îl detașează din ansamblul căruia îi aparținea mai întâi, îi conferă autonomie, nu fără a-i da o semnificație mai mult sau mai puțin nouă”. A treia carte exemplară e culegerea de studii *„Luceafărul” de Mihai Eminescu: portrait d'un dieu obscur*, apărută în 2011 la Dijon sub semnătura românistei Gisèle Vanhese, profesor la Universitatea Cosenza – Calabria. Reluând chestiunea genealogiei poemului, autoarea descoperă similitudini „tulburătoare” cu postuma *Peste codri sta cetatea*, considerată de Perpessicius un „capriciu”, un „divertissement”. Poemul acesta până acum ignorat e comparat cu *Silful* lui Victor Hugo. Alte comentarii au ca obiect masculinul eminescian, fețele demonice, hierogamia umbrei și a luminii sau pun în paralel *Luceafărul* cu nuvela lui Mircea Eliade *Șarpele*. Relevabile sunt și descifrarea de structuri eminesciene în poezia Veronicăi Micle și rediscutarea legăturii dintre ea și poet. Cercetarea românistului german Helmuth Frisch, pusă sub titlul *Sursele germane ale creației eminesciene* (I–II, 1999), continuă operațiunea începută în 1975 de D. Vatamaniuc în *Caietele Mihai Eminescu*, de identificare a gazetelor nemțești din care publicistul român și-a scos majoritatea informației. Sursele, din care un număr de 80 sunt date ca sigure, indică între altele locul de origine al versurilor citate de Eminescu din câteva zeci de poeți germani, romantici în genere minori, și, într-o mult mai mare cantitate, sursa fragmentelor de proză (nuvele, roman), preluate de el mai ales din recenzii. Semn al unei valorizări fără egal, de-a lungul timpului s-a conturat și o **e.** așa-zicând managerială și celebrativă. Astfel, pe lângă contribuțiile individuale, au apărut și inițiative instituționalizate, având ca menire reunirea energiilor disperate și gruparea lor în jurul unor direcții ale cercetării. Cu un asemenea scop în 1930 a fost înființat la Cernăuți „Buletinul «Mihai Eminescu»”, care a apărut sub conducerea lui Leca Morariu. „Buletinul...”, care aspiră să strângă tot ceea ce se referă la viață și operă ca geneză și receptare, devine curând o instanță exclusivistă, de unde și polemicile sale acerbe, derapând uneori în pamflet, cu toți cei care imaginau sau agreau un alt chip al poetului (de pildă, lungul război cu G. Călinescu). Fără să se înscrie programatic în tradiția buletinului cernăuțean, *Caietele Mihai Eminescu*, inițiate și îngrijite de

Marin Bucur, îl continuă ca factor de coagulare a contribuțiilor în **e**. Structura publicației diferă însă, ca de altfel și epistema, foarte deschisă: istorie, istorie literară tradițională și documentaristică, critică estetică sau de aplomb filologic, filosofie, poetică matematică, lingvistică structuralistă, literatură comparată. Fenomenul de solidarizare a forțelor sub cupola unei inițiative instituționalizate este ilustrat prodigios de Editura Junimea din Iași. La începutul deceniului al optulea din secolul trecut ea înființează colecția „Eminesciana”, destinată a găzdui contribuțiile valoroase mai vechi sau mai noi despre viața și opera lui Eminescu. Colecția, coordonată de Mihai Drăgan, apoi de Gheorghe Drăgan, a devenit o veritabilă bibliotecă specializată în **e**. Statuând că „Eminescu este astăzi o instituție națională”, „însăși mărturia supremă a existenței noastre ideale” și „una din marile justificări ale existenței de român”, în 1940 Pompiliu Constantinescu postula, cu o notă patetică rară la el, înființarea Catedrei Mihai Eminescu. Dezideratul criticului interbelic a părut că devine realitate la începutul anilor '70, când la Facultatea de Filologie a Universității din București ia ființă Catedra, condusă de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, asistată de poetul Ioan Alexandru. Noua instituție, de la început firavă, a dispărut peste câțiva ani, după o activitate cu ecouri modice. În ceea ce privește dimensiunea celebrativă, în 2010 Parlamentul României a legiferat propunerea ca la 15 ianuarie să fie sărbătorită anual Ziua Culturii Naționale. Foarte productivă ca apariții editoriale, **e**, de după căderea comunismului a cunoscut dezbateri aprinse în presă. Efect al revenirii, după aproape cinci decenii de cenzură, a libertății de opinie și reacție la vacuitatea manifestărilor oficiale din comunism care au dus și la o gravă distorsionare a imaginii poetului, discuțiile de după 1989 au pus mai întâi problema despărțirii de formalismul și clișeele epocii totalitare și a cinstirii poetului în primul rând prin întoarcerea la operă. Nu au lipsit vocile care au cerut, mai mult sau mai puțin retoric, sistarea oricărei celebrări înainte ca imaginarul și obișnuințele colective să se fi curățat de reziduurile vechii mentalități. Simultan cu despărțirea de atari practici, se dezbate intens tema influenței lui Eminescu, și mai ales a jurnalisticii lui politice, în cultura română de la 1900 până în prezent. Un reper al discuțiilor pe această temă poate fi considerat articolul lui Virgil Nemoianu *Despărțirea de Eminescu* („Astra”, 1990), care se înscrie în paradigma conceptului „autocritică culturală”. Aprinse polemici a stârnit numărul

265/1998 al săptămânalului „Dilema”, care își propunea să răspundă la întrebarea „Ce a mai rămas din Eminescu astăzi, după ce a fost mortificat și folosit în interesul tuturor...?”. Pe lângă judecăți mature și echilibrate, revista publica și câteva intervenții în care judecățile negative (formulate uneori cu aplombul expertului suprem) contrastează violent cu ignoranța autorilor în materie de Eminescu și de cultură în genere, cu confundarea domeniilor și a criteriilor și cu interpretări bazate pe scoaterea din context. Nu au întârziat reacțiile chemând la dreapta socotină. Eugen Simion scrie în concluzia unei intervenții în presă: „Există, adevărat, o «mediocritate a elogiilor» (cum zice cineva în «Dilema») care asfixiază opera vie a poetului, dar trebuie să recunoaștem că, în aceeași măsură, este și o «mediocritate a contestației» lui Eminescu. Tot atât de intolerantă, fudulă și parazitară... Soluția este să nu ne despărțim de Eminescu, ci să-l apărăm de cele două rele care se abat, periodic, asupra lui: a) excesul de adorație care paralizează spiritul critic [...] și b) excesul de indignare al detractorilor, zeflemitorilor, crizele de pubertate ale literaturii române care se manifestă aproape ritualic”. **N.M.**

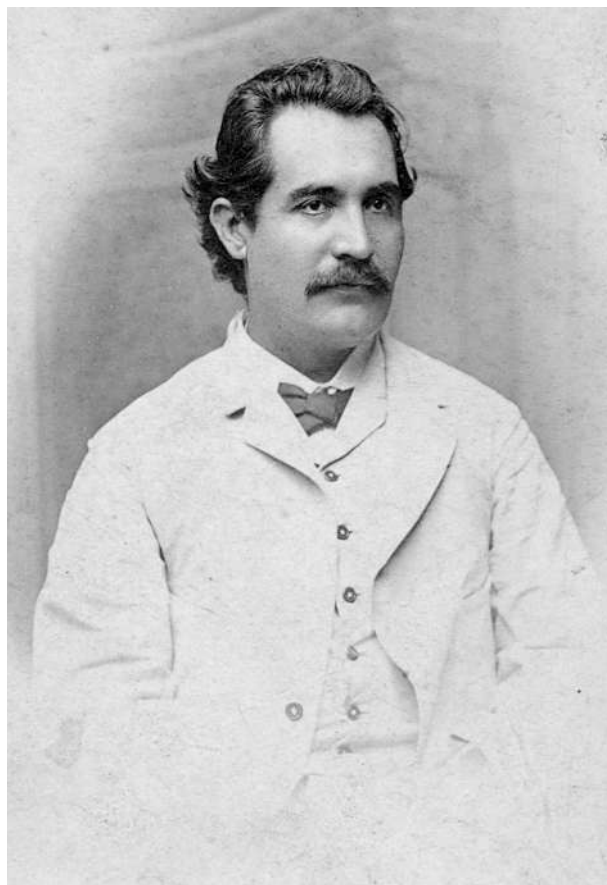
EMINESCU, M. [Mihai]
(15.I.1850, Botoșani –
15.VI.1889, București),
poet, gazetar, prozator,
dramaturg.

Este al șaptelea copil al Ralucăi (fiica stolnicului Vasile Iurașcu și a Paraschivei Donțu, originari din Hotin) și al căminarului Gheorghe Eminovici; prenumele la naștere era Mihail. Eminovicii provin pe linie paternă din Transilvania. Bunicii poetului, Vasile (1780–1844) și Ioana (1782–1844), se stabilesc în localitatea Călinești, lângă Suceava. Gheorghe Eminovici, tatăl, făcuse studii la Suceava și lucrează ca administrator de moșii în Moldova. Era un om relativ instruit, știa puțin franțuzește, scria curgător nemțește (spun cei ce au consultat documentele familiei), vorbea ucraineana, rusa, polona și chiar idiș, în fine, în biblioteca lui se aflau, în traducere,

Istoria cavalerei de Abatele Prévost, *Alzira sau Americanii* de Voltaire, drama *Antoni* de Dumas, *Moartea lui Socrate* de Lamartine, *Mizantropul* de Molière, scrieri de Marmontel și George Sand. În 1841 este înălțat la rangul de căminar de domnitorul Mihail Sturdza, ca răsplată pentru slujbele pe care le îndeplinise „sub vremelniceasca cărmuire”. Decretul îi dă dreptul de a se iscăli și de a fi cunoscut de obște cu rangul de căminar. Căminarul și Raluca (Ralu, Rarița) Iurașcu au avut unsprezece copii: Șerban (1841–1874), Nicolae (1843–1884), Gheorghe (1844–1873), Rucsandra (1845, moartă de timpuriu), Ilie (1846–1862), Maria (1848, moartă la șapte ani), Mihail (1850–1889), Aglaia (1852–1906), Henrieta (sau Harieta, 1854–1889), Matei (1856–1929), Vasile (despre care se știe doar că a murit la un an și jumătate). Mulți dintre cei care au supraviețuit mor tineri de fizie sau se sinucid. Șerban, medic, se stinge la Berlin, la treizeci și trei de ani. Nicolae studiază dreptul la Sibiu, se stabilește apoi la Timișoara; bolnav, se sinucide la Ipotești când nu împlinise patruzeci de ani. Gheorghe alege cariera militară, face studii strălucite la Academia Militară din Berlin; un tânăr cu o fire închisă; moare la douăzeci și nouă de ani. Ilie urmează medicina ca și fratele cel mare, se îmbolnăvește de tifos și moare foarte tânăr. Aglae are o viață mai lungă, depășind cincizeci de ani. Henrieta are o infirmitate gravă și moare uitată de toată lumea. Matei, al zecelea născut, face studii la Institutul Politehnic din Praga și ajunge căpitan în armata română; prin 1923 trăia la Turnu Severin ca ofițer pensionar. Gheorghe Eminovici, om aprig, iute la mânie, încearcă să-și dea băieții la școală, însă ei nu arată multă silință pentru carte. Rămân repetenți, fug de la școală (ca Mihai, viitorul poet), iar tatăl este silit să umble după ei și să-i ducă din nou la școală. Dorința lui este să-i chivernisească. Nu prea reușește. Intervine și fatalitatea, care lovește fără milă această numeroasă familie. Au fost multe speculații despre originea poetului (rutean, turc, armean, rus etc.). E. le va spulbera mai târziu, zicând că „tot ce pomenește despre originea mea sunt pure minciuni iscodite din fantezia bolnăvicioasă”. Își petrece copilăria la Botoșani („târgul glodos”) și Ipotești, unde Gheorghe Eminovici își cumpărase în 1848 o sfoară de moșie. Un prim portret al viitorului poet se află în cererea întocmită de tatăl său în 1857 către postelnicul de Iași, pentru a obține pașaportul de trecere în Bucovina (aflată sub austrieci): „Totodată rog să se înscrie în pașaport pe al cincilea fiu al

meu, Mihail, care este în vârstă de 7 ani. Statul crescătoriu, părul negru, ochii negri, nasul potrivit, fața smolită, având și acesta a urma studiile”. E. este înscris în clasa a III-a la National-Hauptschule (școala primară ortodoxă orientală) din Cernăuți; la sfârșitul anului se clasifică al 15-lea din 72 de elevi, iar în clasa a IV-a ajunge pe locul 5 din 83 de elevi. Nu se știe unde a urmat primele două clase primare, probabil la un pension particular din Botoșani sau Cernăuți. La National-Hauptschule are ca învățător pe Ioan Litviniuc, autor de manuale școlare. Continuă studiile la Ober-Gymnasium, liceul german din Cernăuți, unde învață și frații săi Șerban și Nicolae. În 1860 se înscrie în prima clasă de liceu. Aici, printre profesori, se află Aron Pumnul, autorul unui faimos mai târziu *Lepturariu rumânesc...*, tipărit la Viena între 1862 și 1865, în patru volume. E. termină prima clasă cu note bune. În clasa a II-a are ca profesor de română pe I.G. Sbiera, suplinitorul lui Aron Pumnul. Rămâne repetent, întrucât nu obține note de trecere la matematică și latină. În jurul inerției școlare a lui E. circulă o legendă, în parte susținută de fapte reale. Este sigur că el fuge în mai multe rânduri de la Cernăuți și că Gheorghe Eminovici este furios că trebuie să-și lase treburile gospodărești de la Ipotești pentru a-l duce „pe tâlharul ista la școală”. „Tâlharul” evadează din nou, și tatăl trimite oameni călări să-l prindă. Școlarul recalcitrant se apără de mânia părintească susținând că „eu sunt învățat și fără Cernăuți”. Argument care nu-l convinge pe proprietarul Ipoteștilor. În septembrie 1862 E. nu are încotro și se înscrie din nou în clasa a II-a, iar în aprilie 1863 se retrage ca „privatist” (elev particular). Solicită, în februarie 1864, bursă de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru a-și continua studiile; nu o primește. În toamna aceluiași an este angajat de Consiliul Permanent al județului Botoșani ca „scrietor al cancelariei”, de unde demisionează în martie 1865, cu motivația că dorește să urmeze „studiile colegiale din Gimnaziul Plenariu din Bucovina”. E. debutează în ianuarie 1866 cu versuri dedicate lui Aron Pumnul, publicate în broșura *Lăcrimioarele învățăcelilor gimnaziști din Cernăuți la mormântul preaiubitului lor profesoriu Arune Pumnul*. Broșura apare din inițiativa și sub supravegherea lui I.G. Sbiera. E., care semnează „M. Eminoviciu (privatist)”, scrie versuri solemne și întristate ca acestea: „Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,/ Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta;/ C-acuma din pleiada-ți auroasă și senină/ Se stinse

un luceafăr, se stinse-o dalbă stea”. „Dalbă stea” este o formulă care circula în versurile lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu. În același an (25 februarie/9 martie), „Familia”, revista lui Iosif Vulcan, tipărită la Pesta, publică poezia *De-aș avea...*, însoțită de următoarea notă: „Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trămise nouă ne-a surprins plăcut”. Poezia este semnată M. Eminescu. Iosif Vulcan va lămuri mai târziu că el a românizat numele poetului. Modificare norocoasă, botez providențial. Tot aici îi vor apărea în cursul anului 1866 *O călărire în zori*, *Din străinătate*, *La Bucovina*, *Șperanța*, *Misterele nopții*, iar în foaia „Umoristul”, scoasă tot de Iosif Vulcan, *Asta vreau, dragul meu*. În „Familia” apare și „novelele svedice” *Lanțul de aur* de Onkel Adam, tradusă din germană. Tot în 1866 face prima călătorie în Transilvania (mai–octombrie). În ianuarie–mai 1867 este la Cernăuți și se ocupă de biblioteca elevilor români adăpostită în casa lui Aron Pumnul; publică, în acest răstimp, poemul *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* în „Familia”, iar în iunie trimite poemul *La Heliade*. În același an se află în trupa lui Iorgu Caragiali, iar peste puțină vreme (martie–aprilie 1868) trece în trupa lui Mihail Pascaly, ca „sufleur II și copist”; în mai–septembrie însoțește trupa Pascaly în turneul din Transilvania și Banat (Brașov, Sibiu, Lugoj, Arad și Oravița). Publică în „Familia” *La o artistă* și *Amorul unei marmure* și traduce, la îndemnul lui Mihail Pascaly, tratatul *Die Kunst der dramatischen Darstellung* de Heinrich Theodor Röttscher, rămas în manuscris. Pascaly, care îl ajută să intre ca sufleur la Teatrul Național din București, îl prezintă pe E. ca „un tânăr, român din Moldova [...] foarte cult, foarte studios, cu cunoștințe minunate de literatură germană și română [...] sărac și pe drumuri”. Din 1869 datează și romanul, rămas în manuscris ca multe alte scrieri, *Geniul pustiu*. E. are optsprezece ani și ambiția de a face un studiu social și istoric asupra societății timpului său. Studiul intră în schema unui roman care, inițial, trebuia să se numească *Naturi catilinare*. Titlul amintește de acela al unei scrieri de Friedrich Spielbergen, *Problematische Naturen* (1860). E. mărturisește într-o scrisoare trimisă din Viena în februarie 1871 lui Iacob Negruzzi că n-a cunoscut acest roman: „Am scris multe coale dintr-un studiu de cultură, în care cerc a veni cu mine însumi în clar asupra fenomenelor epocelor de tranziție în genere și asupra mizeriilor generațiunii prezente în parte. Scrierea e

complectă ca roman, ce s-atinge de scenele de sentiment, de descrierile locurilor etc., necomplectă ca studiu, astfel încât cartea mea de notițe e plină de cugetările cu care cerc a mă clarifica pe mine însumi și cărora le-am destinat de pe-acuma locul în scheletul romanului. E intitulat *Naturi catilinare*. Astfel, deși el poartă signatură timpului, totuși am cercat a pune în el și un simbur care să fie mai consistent decât părțile ce se așază împrejurul lui”. Cam tot în această perioadă (toamna 1868 – toamna 1869) se consumă și iubirea poetului pentru Eufrosina Popescu, o actriță de mână a doua, frumoasă – se spune – și cu ochi alunecoși. S-a creat o veritabilă legendă și în jurul acestei pasiuni, și unii istorici literari (între ei chiar și G. Călinescu) identifică pe zburdalnica Eufrosina cu personajul Poesis din *Geniul pustiu*. Mai mult, unele urme din această istorie s-ar regăsi în poezia *Venere și Madonă*. Supoziții. Poezia are, în mod sigur, alte cauzalități. Peregrinările teatrale ale tânărului nu sunt, evident, pe placul lui Gheorghe Eminovici. Când trupa Pascaly ajunge la Botoșani (1869), tatăl reușește să-i dea de urmă

sufleurului și-l aduce la Ipotești, unde, spun istoriograful, fu ținut dezbrăcat până ce trupa părăsi ținutul. Toți comentatorii sunt de acord că aceste peregrinări l-au ajutat pe E. să cunoască regiunile locuite de români (el însuși recunoaște acest fapt) și totodată să-i dea gustul de a scrie teatru. Colaborarea cu „Familia” continuă în 1869, când îi apar *Junii corupți* și *Amicului F.I.* La 1 aprilie 1869, alături de un grup de tineri avându-l în frunte pe Gr. H. Grădăraș, devine membru al societății literare Orientul, care avea menirea să strângă folclor și documente istorice. El este repartizat pentru asemenea acțiuni în Moldova. Contemporanii îi fixează chipul de „artist”: „Eminescu la 1868/1869 era un tânăr de 19 ani. Statură mijlocie, bine legat. Frunte înaltă, trăsături frumoase și regulate, păr bogat și negru dat înapoi pe umere, cum poartă artiștii. C-un cuvânt, un tip roșcovan foarte frumos” (Ștefan Cacoveanu). Turneele cu trupa lui Pascaly (Iași, Cernăuți) sunt întrerupte de tatăl său, care insistă ca fiul să urmeze cursurile universitare la Viena, unde se afla majoritatea colegilor săi cernăuțeni, promițându-i o bursă regulată. În semestrul de iarnă 1869–1870 este student „auditor extraordinar” la Universitatea din Viena; îi citește pe Confucius, Spinoza, Hegel, Zoroastru, Buddha, Schiller, Büchner, Cantemir, Ricardo, vechile scrieri indiene *Vede*, *Sacuntala* (notele de lectură și reflecțiile proprii sunt adunate într-un *Fragmentarium*); în octombrie 1869 se înscrie în Societatea Literar-Socială România, iar în 1871 în Societatea Academică Social-Literară România Jună, unde ia parte la pregătirea sărbătoririi a patru sute de ani de la sfîntirea mănăstirii Putna, ctitoria lui Ștefan cel Mare. În gazeta „Federațiunea” din Pesta, editată de Al. Roman, E. publică în 1870 articolul *Să facem un congres*, susținând solidaritatea românilor cu popoarele oprimate, urmat de articolele *În unire e tăria*, semnat Varro, în care atacă fundamentele constituționale ale dualismului austro-ungar (îl numește „o ficțiune diplomatică”), și *Echilibrul*. Publică la 15 aprilie 1870 în revista „Convorbiri literare” poemul *Venere și Madonă*, urmat în numărul din august de *Epigonii*. Se poate spune că acum își găsește stilul propriu și că poezia lui devine eminesciană. Într-o scrisoare adresată lui Iacob Negruzzi în iunie 1870 E. aduce lămuriri asupra temei poemului *Epigonii*, vorbind de *Weltschmerz* (sentimentul dominant ce bântuie tânăra generație de poeți) și de forța morală, tăria de cuget a generației anterioare: „Dacă în *Epigonii* veți vedea laude

pentru poeți ca Bolliac, Mureșan și Eliade, acelea nu sunt pentru meritul intern al lucrărilor lor, ci numai pentru că într-adevăr te mișcă acea naivitate sinceră, neconștiută cu care lucrau ei. Noi, cești mai noi, cunoaștem starea noastră, suntem trezi de suflarea secolului – și de aceea avem atâta cauză de-a ne descuraja. Nimic – decât culmile strălucite, nimic – decât conștiința sigură că nu le vom ajunge niciodată. Și să nu fim sceptici? Atâta lucru, cele mai multe puteri sfărâmându-se în van, în lupte sterile, cele puține descurajate, ameteite de strigătul gunoierului ce înoată asupra apei”. „Ideea fundamentală – explică mai departe poetul – e comparațiunea dintre lucrarea încrezută și naivă a predecesorilor noștri și lucrarea noastră trezită, dar rece. Prin operele liricilor români tineri se manifestă acel aer bolnav, deși dulce, pe care germanii îl numesc *Weltschmerz*. Așa Nicoleanu, așa Schelitti, așa Matilda Cugler – e oarecum conștiința adevărului trist și sceptic, învins de cătră colorile și formele frumoase – e ruptura între lumea bulgărilor și lumea ideei. Predecesorii noștri credeau în ceea ce scriau, cum Shakespeare credea în fantezmele sale; îndată însă ce conștiința vine [și arată] că imaginile nu sunt decât un joc – atuncia, după părerea mea, se naște neîncrederea sceptică în propriile sale creațiuni. Comparațiunea din poezia mea cade în defavorul generațiunei noi, și – cred – cu drept”. Publică tot în revista junimistă basmul *Făt-Frumos din lacrimă* (noiembrie 1870), urmat în 1871 de *Mortua est!*, *Înger de pază* și *Noaptea*, iar în 1872 de *Egiptul* (octombrie) și de nuvela fantastică *Sărmanul Dionis* (decembrie 1872 – ianuarie 1873). Nuvela, redactată la Viena, cum reiese dintr-o scrisoare a lui Ioan Slavici către Iacob Negruzzi, a fost citită de E. în ședința de la 1 septembrie 1872 a Junimii. Lectura a produs o impresie de extravaganță în rândurile „caracudei”. George Panu, memorialistul societății ieșene, spune că efectul acestei „elucubrațiuni filosofice” a fost catastrofal: „Și dacă n-ar fi fost limba – acea limbă frumoasă a lui Eminescu –, însă limba cu pretenție și emfatică în *Sărmanul Dionis* –, nuvela ar fi fost considerată o extravaganță a unui ascet torturat de foame, de sete și de abstenență și slăbit de flagelațiuni zilnice”. Maiorescu o acceptă și o recomandă pentru publicare. În august 1871 are loc serbarea de la Putna (Slavici este președintele Societății România Jună, iar poetul e secretar), urmată de congresul studențesc care lansează ideea unității culturale și politice a românilor. E. se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din

Viena, audiind cursurile din semestrul de iarnă 1871–1872 și în semestrul de vară 1872. Este interesat de istoria filosofiei (Robert Zimmermann), dreptul roman (Rudolf von Ihering), pedagogie și logică (Theodor Vogt), istoria dreptului (Heinrich Siegel), fiziologia și anatomia microscopică, anatomia descriptivă și topografică. La Viena o întâlnește în 1872 pe Ana Câmpăneanu, cunoscută sub numele Veronica, căsătorită în 1864 cu profesorul de fizică și chimie Ștefan Micle, o vreme rector al Universității din Iași. Se înfiripă între ei o dragoste care, trecută prin poezie și pecetluită de moartea aproape concomitentă a eroilor, va intra în mitologia românească; mitul a căpătat dovezi noi prin publicarea, după mai bine de o sută de ani, a unui număr mare de scrisori necunoscute. Tot în 1872 E. primește de la cel mai important critic al epocii recunoașterea talentului său excepțional. În *Direcția nouă în poezia și proza română* Maiorescu îl menționează după Alecsandri și-i face următoarea caracterizare: „Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până acum așa de puțin format încât ne vine greu să-l cităm îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului, este dl Mihail Eminescu. De la d-sa cunoaștem mai multe poezii publicate în «Convorbiri literare», care toate au particularitățile arătate mai sus, însă au și farmecul limbajului (semnul celor aleși), o concepție înaltă, și pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri) iubirea și înțelegerea artei antice”. În decembrie 1872 se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din Berlin; Titu Maiorescu, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, îi acordă o bursă pentru a-și pregăti doctoratul, cu gândul de a-l numi la Catedra de filosofie a Universității din Iași. La Berlin E. frecventează, în semestrul de iarnă 1872–1873 și de vară 1873, cursurile de filosofie ținute de Eugen Dühring, de istoria filosofiei (Eduard Zeller), filosofia hegeliană (C.N. Althaus), istoria modernă (Johann Gustav Droysen), istoria Egiptului (Karl Richard Lepsius). Audiază și prelegeri de fizică și științele naturii. În semestrul de iarnă 1873–1874 frecventează cursurile lui Hermann Bonitz (istoria filosofiei grecești) și Heinrich Dernberg (istoria Imperiului Roman). Traduce (februarie 1874) fragmente din *Critica rațiunii pure* de Kant. Audiază în semestrul de vară 1874 pe Eugen Dühring (economie națională), istoria romană (Wilhelm Nitzsch), geografia fizică (J.C.

Poggendorff). Nu ocolește prelegerile despre „psi-hologia popoarelor”. Se păstrează în manuscrisele sale notele de curs. Se hotărăște să treacă doctoratul și scrie în acest sens lui Maiorescu (mai 1874), apoi renunță. Călătorește (august același an) la Königsberg, Cracovia și Lemberg. În 29 august 1874 Consiliul de Miniștri îl numește, la recomandarea lui Maiorescu, bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași. Tot junimiștii îl ajută să devină revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui; face propuneri pentru organizarea școlilor rurale din județele pe care le controlează. Iacob Negruzzi spune despre revizorul E.: „Călătorea din când în când, avea raporturi continue cu învățătorii, cu primarii, cu țăranii, și se întărâta tot mai mult în dragostea sa pentru poporul de jos”. Cunoaște în aceste împrejurări pe Ion Creangă, cu care se împrietenește. La îndemnul poetului, acesta pune pe hârtie *Soacra cu trei nurori*, care, citită la Junimea, trezește entuziasm. Prietenia lor a devenit legendară. Un mare poet, un metafizician care tradusese pe Kant și îl știa bine pe Schopenhauer, și un „bivol de geniu” (cum l-a numit G. Călinescu), fără multă știință de carte, iată o ecuație paradoxală. Scrisorile arată însă o afecțiune frumoasă și statornică între ei. E. intuiește geniul de povestitor al humuleșteanului și îl introduce la Junimea. D. Petrino întocmește în martie 1876 un raport prin care îl învinuiește pe E. de „sustracțiune” din avutul instituției (Biblioteca Centrală din Iași). Instanțele judecătorești nu dau curs acestor acuzații. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii (fără Maiorescu, care demisionase) îl destituie totuși din funcția de revizor. Poetul devine redactor la „Curierul de Iași”, foaia publicațiilor oficiale ale Curții Apelative din Iași. Semnează aici, până la mijlocul anului 1877, cronici dramatice, articole, publică nuvela *Cezara* și schița *La aniversară*. Moare la 13 august 1876 Raluca, mama sa. Îi apar în „Convorbiri literare”, după alte colaborări cu versuri și recenzii, poeziile *Melancolie*, *Crăiasa din povești*, *Lacul*, *Dorința*, *Călin* (*File din povești*) și *Strigoii*. Un contemporan (I.S. Ionescu) îl descrie în acest chip: „Eminescu în vremea aceea era un tânăr cam de 28–29 ani, bine făcut, potrivit de înalt, cu fața lungăreață înalată, cu mustața neagră, plete lungi și negre îi cădeau pe spate, o redingotă neagră cam ponosită, cu o cravată măslinie și cu puchiței albi, rotunzi, ieșea bulbucată din jiletca sa vineție-neagră, închisă cu două rânduri de limbi”. La sfârșitul lui octombrie 1877 se vede nevoit să plece din Iași, vine la București și

intră la „Timpul”, ziarul „partidei conservatoare”. E coleg cu Slavici și mai târziu cu I.L. Caragiale. Începând din noiembrie are o activitate publicistică intensă. Ideile despre „statul natural”, adversitatea radicală față de „fantasmagoriile” „roșilor” (liberalii adepți ai „formelor fără fond”) și întreaga lui concepție despre societatea românească se definesc în această perioadă de publicistică ardentă. Munca extenuantă de la „Timpul” nu-l împiedică să aibă și o viață pasională, în afara relației durabile cu Veronica Micle. Este cunoscută idila cu Cleopatra Poenaru, fiica pictorului Constantin Lecca, femeie – se spune – nu prea frumoasă, dar înzestrată spiritual. Romanța *Pe lângă plopii fără soț* ar fi fost inspirată de ea, însă faptele nu sunt sigure, întrucât o altă legendă fixează plopii fără soț în Iași. Veronica Micle ar fi fost, în acest caz, inspiratoarea poemului. Lucru, iarăși, nesigur. O cronică sentimentală ar cuprinde și pe Mite Kremnitz, cumnata lui Maiorescu și, se pare, una dintre iubirile ilicite ale criticului; *Atât de fragedă...* ar fi fost scrisă pentru ea. În amintiri Mite Kremnitz se referă la acest episod în care intră și un cast sărut și o prietenească ridicare

în brațe, urmate de o lectură din *Cântul V* din *Infernul* lui Dante (acela în care e vorba de iubirea, mijlocită de lectură, dintre Paolo Malatesta și Francesca da Rimini). Apropierea platonică nu are urmare. E. se întoarce la vechile lui fantasmagorie. Gazetăria îi solicită aproape toate forțele spiritului. În 1881 îi sunt publicate în „Convorbiri literare” patru din cele cinci *Scrisori* (a cincea apare postum, în 1890). În aprilie 1882 citește la Junimea (bucureșteană) *Luceafărul* (publicat în 1883 în „Almanahul Societății Academice Social-Literare România Jună” din Viena). În iunie 1883 se declanșează boala. Este declarat alienat mintal și internat la Sanatoriul Caritas al doctorului Alexandru Suțu. În iulie același an apare în „Convorbiri literare” poezia *Doina*. Prin grija lui Maiorescu E. este trimis la Viena și internat la Institutul Ober-Döbling (20 octombrie 1883). Este însoțit de un vechi prieten, Alexandru Chibici-Râvneanu. În decembrie 1883 îi apare volumul *Poezii*, cu o prefață de Titu Maiorescu, la Editura Soccec din București. Volumul cuprinde șaizeci și patru de poezii publicate între 1870 și 1883. Maiorescu le pune într-o anumită ordine pentru a le da o mai mare

Casa de la Ipotești

relevantă. Este mulțumit de ceea ce obține, căci iată ce scrie Emiliei Humpel, sora sa: „Poeziile, așa cum sunt orânduite, sunt cele mai strălucite din câte s-au scris vreodată în românește și unele chiar în alte limbi”. În ianuarie 1884 Maiorescu îl vizitează la Ober-Döbling; la 9 ianuarie încetează din viață Gheorghe Eminovici. E. părăsește Viena în februarie și călătorește în Italia. Întors în țară, revine pentru o scurtă perioadă la București, apoi la Iași, unde e găzduit de Miron Pompiliu și ulterior de Vasile Burlă. În august–septembrie 1885 poetul se află lângă Odessa, la tratament, în 1887 este la Hall, în Austria, tot pentru tratament; mai înainte (noiembrie 1886) fusese internat în ospiciul de la mănăstirea Neamț. Continuă să-i apară, în această perioadă dificilă, poezii în „Convorbiri literare”, scrise mai înainte. Stă o vreme la Botoșani, cu sora sa Henrieta, în aprilie 1888 pleacă la București cu Veronica Micle. Traduce din Émile Augier (*Le Joueur de flûte*) și încearcă să-și reia activitatea publicistică, scriind în „România liberă”, ziar junimist, și în „Fântâna Blanduziei”. În februarie 1889 este internat în spitalul Mărcuța, apoi la Caritas. Joi, 15 iunie 1889, poetul moare. Peste câteva săptămâni, la 3 august 1889, moare și Veronica Micle. Legenda iubirii lor se pregătește să intre în eternitate. E. este înmormântat în după-amiaza zilei de sâmbătă, 17 iunie, în cimitirul Bellu din București. Printre cei care îl însoțesc se află prim-ministrul Lascăr Catargiu, Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu, Th. Rosetti, D. Aug. Laurian. La 31 decembrie, același an, se stinge din viață și Ion Creangă. S-a discutat mult în epocă și se discută și azi despre cauzele care au dus la dispariția, la numai 39 de ani, a poetului. Au apărut studii de specialitate despre acest subiect (notabile sunt acelea ale medicilor I. Nica și I. Vuia) și nu de puține ori istoricii și criticii literari au cercetat publicistica timpului și au emis ipoteze, unele demne de a intra într-un roman polițist – de pildă ideea fantezistă că, din cauza poziției sale politice, manifestată în articolele din „Timpul”, Eminescu ar fi fost lichidat de către serviciile secrete austriece, în complicitate cu cele românești. În fruntea acestei conjurații s-ar fi aflat chiar Titu Maiorescu, protectorul poetului. Bazându-se pe ceea ce au spus medicii care l-au tratat pe Eminescu, G. Călinescu a acceptat ideea că Eminescu a fost răpus de lues. Ulterior, teoria medicală acceptată în comunitatea științifică, produsă prin cercetarea documentelor, fișelor clinice, a datelor anato-mo-patologice, este că Eminescu n-a suferit de lues,

ci de o patologie de natură afectivă (sindrom mani-aco-depresiv); tratamentul cu mercur ar fi agravat boala și ar fi grăbit sfârșitul vieții poetului. Maiorescu va dona peste câțiva ani, în 1902, Academiei Române manuscrisele lăsate de E., care însumează mii de pagini. Scrierile postume încep să fie tipărite la începutul secolului de Nerva Hodoș și Ilarie Chendi (1902), editarea continuând până în anii '30, când G. Călinescu va face în cele cinci volume din *Opera lui Mihai Eminescu* (1934–1936) o prezentare critică generală a operei antume și postume a poetului. Perpessicius începe să pregătească ediția completă a operei, iar primul volum apare în 1939 la Editura Fundațiilor Regale, ultimul pe care îl realizează, al șaselea, fiind editat în 1963. Au preluat ediția alți eminescologi, astfel că după mai bine de un secol de la moartea poetului există o ediție integrală a operei sale. Fundația Națională pentru Știință și Artă a publicat (sub îngrijirea lui D. Vatamaniuc) o ediție tip Pléiade a operei integrale a scriitorului (I–VII, 1999–2003). Paralel, câteva generații de eminescologi au încercat să-i descifreze sensurile, de la Titu Maiorescu, cel dintâi care a intuit geniul eminescian, până la N. Iorga și G. Ibrăileanu și, de la ei, la generațiile mai noi de eminescologi, Perpessicius, G. Călinescu, Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, D. Murărașu, D. Caracostea, Rosa Del Conte, Alain Guillerrou, Constantin Noica, D. Popovici, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Edgar Papu, George Munteanu, I. Negoitescu, D. Vatamaniuc, Eugen Todoran, Ioana Em. Petrescu, Petru Creția ș.a. Un eveniment important în cunoașterea laboratorului de creație a lui Eminescu este editarea în facsimile, între 2004 și 2009, de către Academia Română și Fundația Națională pentru Știință și Artă, în 24 de volume (unele cu două părți), a celor aproximativ 15 000 de pagini lăsate de E. Un proiect imaginat în anii '70 de C. Noica, pentru care s-a luptat mai bine de un deceniu (articolele, memoriile, conferințele lui au fost strânse în 1992 în volumul *Introducere la miracolul eminescian*). Publicarea manuscriselor a stârnit protestul unor publiciști și chiar mai mult decât atât: reclama penală a coordonatorului acestui proiect, Eugen Simion. Odissea caietelor lui Eminescu din 1902 – când ele au fost donate de Maiorescu Bibliotecii Academiei Române – până în 2009, când au fost tipărite, poate fi urmărită în volumul *Avatarii ale manuscriselor Eminescu* (2009), îngrijit de Ana Silvia Bogdan și Marin Diaconu. E. continuă să fie proba de încercare a criticului și istoricului literar român.

VIAȚA**OPERA****1850**

ianuarie 15 Se naște la Botoșani Mihail, fiul Ralucăi (n. Iurașcu) și al lui Gheorghe Eminovici, căminar din Ipotești. „Străbunicul dinspre tată, țăranul iobag Petrea Iminovici (1736–?), Vasile (1780–1844), fiul acestuia, care deveni cântăreț de strană și pătrunse în tagma răzeșească, apoi cei șapte copii ai săi – între care Gheorghe, întâiul născut (1812–1884), era părintele poetului, sunt menționați mai bine de un secol în registrele parohiale ale satului Călinești din Bucovina. Pe linia maternă, știrile sigure încep tot de la străbunicul poetului, boiernașul de țară Ion Iurașcu, continuând cu fiul său, stolnicul Vasile Iurașcu din Joldești, și sfârșind cu una dintre numeroasele fiice ale stolnicului, Rareșa (1816–1876), sau Raluca, Ralû, cum îi ziceau cunoscuții – «dulcea mamă».” (George Munteanu).

Copiii familiei Gheorghe Eminovici sunt numeroși: Șerban (n. 1841), Nicolae (n. 1843), Gheorghe (n. 1844), Ruxandra (n. 1845), Ilie (n. 1846), Maria sau Marghioala (n. 1848), Mihail, Aglaia (n. 1852), Harieta (n. 1854), Matei (n. 1856), Vasile (?); Ruxandra, Maria și Vasile mor la vârste foarte fragede, pe când ceilalți, cu singura excepție a lui Matei, mor tineri și în câteva cazuri alienați mintal. O explicație, oferită întâi voalat de Titu Maiorescu, acela care vorbise în articolul din 1889 *Eminescu și poeziile lui* de o „fatalitate ereditară”, și preluată de G. Călinescu și de alți cercetători ulteriores, vorbește de un sifilis ereditar, teză mai târziu contestată în anulare de pe poziții de autoritate medicală.

1858

octombrie Este înscris în clasa a III-a la National-Hauptschule din Cernăuți; primele două clase fuseseră trecute probabil în particular. Școala primară o termină anul următor, în 1859.

1860

Frecventează liceul german din Cernăuți, Ober-Gymnasium, unde studiaseră sau studiau frații săi Șerban, Nicolae și Gheorghe. Va avea profesor de română pe Aron Pumnul, autorul crestomației de texte românești în patru volume *Lepturariu rumânesc*.

Are dificultăți la matematică și latină.

1862

Rămâne repotent în clasa a II-a.

1863 **aprilie** Renunță la Ober-Gymnasium. Situația sa școlară va rămâne neclară.

decembrie Moare fratele său cel mai iubit, Ilie.
1864 **noiembrie –1865, martie** Lucrează ca „scrietor al cancelariei” la Consiliul permanent al județului Botoșani.

1866

ianuarie Debutează cu poezia *La mormântul lui Aron Pumnul*, inclusă în volumașul *Lăcrămioarele învățăceilor gimnasiaști din Cernăuți la mormântul prea iubitului lor profesor Arune Pumnul răpăusat într-a 12/24 ianuarie 1866*.

februarie 25 Un al doilea „debut” are loc în revista „Familia” a lui Iosif Vulcan, scoasă la Pesta, cu poezia *De-aș avea*. Poezia, semnată M. Eminescu, e însoțită de următoarea notă a lui Iosif Vulcan, „nașul” său literar: „Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trimise nouă ne-a su[r] prins plăcut”.

aprilie–octombrie Călătorește în Transilvania, ajungând la Târgu Mureș și apoi la Blaj.

mai–noiembrie Apar în „Familia” poeziile *O călărire în zori*, *Din străinătate*, *La Bucovina*, *Speranța*, *Misterele nopții*, precum și *Asta vreu, dragul meu!*, publicată în „Umoristul”, revistă scoasă tot de Vulcan. De asemenea, „Familia” îi publică în numerele 33–37, în octombrie–noiembrie, traducerea *Lanțul de aur. Novelă svedică de Onkel Adam* (va fi editată în volum în 1927 cu titlul *Lanțul de aur, novelă svedică*).

1867 În prima parte a anului se află la Cernăuți.

octombrie Se găsește în trupa de teatru a lui Iorgu Caragiale, fiind un fel de secretar.

aprilie–iunie Apar în „Familia” poeziile *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* și *La Heliade*.

1868

Publică în „Familia” poeziile *La o artistă* și *Amorul unei marmure*.

martie–septembrie Face parte din trupa lui Mihail Pascaly, ca „sufleur II și copist”; ajunge din nou în Transilvania, împreună cu teatrul.
septembrie Sosește în București, unde se angajează sufleur la Teatrul Național.

1869

Apar în „Familia” *Junii corupți* și *Amicului F.I.*, iar într-o foaie volantă *La moartea principelui Știrbey*.

1869

octombrie Se înscrie la Facultatea de Filosofie din Viena ca „auditor extraordinar”. „La Viena el trăi în strâmtorare veselă ca toți studenții români, cunosc pe Slavici, urmă cursurile eclectic (filosofie, istorie, drept, economie politică, anatomie), citind mai mult în casă” (G. Călinescu).

1870

Un coleg vienez din această vreme și-l amintește: „Eminescu, când scria, se închidea în casă și nu-i părea bine dacă venea vrun cunoscut la dânsul. Dacă însă intra acesta, îl întreba într-un mod brusc: «la ce ai venit». Respectivul nu putea să petreacă mult la poet și din cauză că atmosfera în locuința lui Eminescu era infernală, căci lui îi plăcea prea mult cafeaua neagră și când lucra, mașina funcționa fără întrerupere. Mirosul cafelei, al spirtului de la mașină împreună cu fumul tutunului, care împlea casa cu o ceață de nu puteai vedea obiectele cele mai aproape din casă, îl alunga pre fiecare curând de la Eminescu. Adese l-am văzut în această situațiune imblând neîntrerupt prin casă și cântând. Dacă îl întrebam ce cugetă când cântă, îmi răspundea: «Măi! Să știi când cânt melodiile vesele, gândesc poezie, iară când cânt marșuri, atunci gândesc istorie.» Renunța la mâncare, dacă avea numai cafea neagră. Lucrul principal ce-l făcea când primea banii de acasă era că-și cumpăra cafea și tutun pentru oarecare timp”.

1871

aprilie 1 Se înființează la Viena Societatea Academică Social-Literară România Jună, asociație studențească în cadrul căreia e ales „bibliotecar”, adică secretar, Ioan Slavici fiind președinte.

Începe să scrie romanul *Geniu pustiu*, rămas neterminat.

aprilie 15 Începe colaborarea la „Convorbiri literare” cu poezia *Venere și Madonă*.

Tot acolo apar *Epigonii* și basmul *Făt-Frumos din lacrimă*. Junimea și „Convorbiri...” vor avea un rol esențial în biografia poetului.

mai 15 – 1872 octombrie 1 Titu Maiorescu publică în „Convorbiri literare”, în foileton, studiul *Direcția nouă în poezia și proza română*, în care îl socotește „cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până

1872

august 26–28 Participă la Putna la o mare serbare și un congres pe care le organizează studenții români aflați în Viena la 400 de ani de la sfințirea mănăstirii.

octombrie Se înscrie la Facultatea de Drept din Viena.

În primăvară o cunoaște la Viena pe Veronica Micle (sau o cunoscuse în 1870, după alți cercetători).

decembrie Primind o bursă de la Ministerul Cultelor și Instrucției Publice, condus de Titu Maiorescu, se înscrie la Facultatea de Filosofie din Berlin. Există încă anumite controverse privind în ce condiții și dacă Eminescu își trecuse totuși bacalaureatul.

1873

Se sinucide la Ipotești fratele său Gheorghe, ofițer.

1874

Renunță să-și dea doctoratul, cum îi cerea cu insistență Maiorescu.

Întors în țară, este numit, printr-un ordin al Consiliului de Miniștri, director la Biblioteca Centrală din Iași.

Moare la Berlin, tuberculos, fratele său Șerban, medic de profesie.

1875

Este schimbat din postul de la Biblioteca Centrală, fiind numit revizor școlar. „De curând se pripășise la Iași D. Petrino, poet pe atât de considerat în unele cercuri, pe cât de lipsit de talent, dar făcând parte din înalta noblețe bucovineană și primit din această pricină cu multă atenție în societatea bună ieșeană. [...] Pentru a i se da o sinecură, îi fu oferită direcția Bibliotecii Centrale, deținută de Eminescu, pe care o ceru – zice-se – îndemnat de Andrei

acum așa de puțin format încât ne vine greu să-l cităm îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului [...]. De la d-sa cunoaștem mai multe poezii publicate în «Convorbiri literare», care toate au particularitățile arătate mai sus, însă au și farmecul limbajului (semnul celor aleși), o concepție înaltă și pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri) iubirea și înțelegerea artei antice”. Act de mare curaj critic, alăturarea unui autor doar al câtorva poezii de Alecsandri, instituția literară a momentului, va stârni scandal.

septembrie Citește la Junimea nuvela fantastică *Sărmanul Dionis* (primită mai mult negativ) și poemele *Egipetul*, *Înger și demon* și *Floare albastră*; toate vor fi publicate ulterior în „Convorbiri literare”.

În perioada berlineză redactează o narațiune amplă, nefinalizată, editată târziu de G. Călinescu sub titlul *Avatarii faraonului Tlă*.

Începe să traducă din *Critica rațiunii pure* de Immanuel Kant.

Vizanti, liberal îngust și pătimăș [...] și dușman înverșunat al lui Titu Maiorescu [...]. Titu Maiorescu a acceptat această machinațiune ce trebuia să izbească Junimea și a numit, drept compensațiune, pe Eminescu, pe ziua de 1 iulie 1875, revizor școlar pe două județe, Iași și Vaslui, [...] scoțându-l dintr-o funcțiune tihnită și propice studiilor și dându-l drumurilor de țară și incertitudinilor luptei de partid. [...] Cu tot scepticismul în privința trăinicieii noii slujbe, Eminescu se așază la lucru cu o strășnicie așa de lipsită de diletantism, cu atâta clarviziune pedagogică și socială și spirit administrativ, încât acest an reprezintă, pe o suprafață mică, în istoria învățământului rural înainte de Haret, cel mai ridicat nivel al conștiinței culturale naționale. [...] Pentru această muncă extinsă, dar nicidecum odioasă unui intelectual, Eminescu era retribuit cu salariul de c. 500 lei noi (212,5 de fiecare județ), sumă foarte considerabilă pe acele vremi" (G. Călinescu).

1876

Este demis din funcția de revizor de guvernul liberal nou instalat.

Este acuzat de furtul unor cărți și a unor piese din mobilierul bibliotecii ieșene de către D. Petrino, cel care i-a urmat la conducerea instituției. Va fi absolvit în instanță.

Intră în redacția ziarului „Curierul de Iași”, „foaia vitelor de pripas”, cum o desconsideră.

În „Curierul de Iași”, printre articole de toate felurile, va strecura nuvelele *La aniversară* și *Cezara* sau traducerea (în colaborare cu Veronica Micle) a nuvelei lui Edgar Allan Poe *Morella*.

În „Convorbiri literare” apar poeziile *Melancolie*, *Crăiasa din povești*, *Lacul*, *Dorința*, *Călin*.

Scrierile lui sunt departe de a trezi o admirație unanimă; fără a mai vorbi de literații de la reviste și grupări rivale Junimii, chiar Iacob Negruzzi, editorul de la „Convorbiri literare”, manifestă scepticism într-o scrisoare trimisă lui Maiorescu: „Cât despre versurile lui [Eminescu], eu unul tot nu împărtășesc părerea ta. Cu tot talentul, românul nu va primi niciodată idei obscure în formă obscură. Dar apoi gramatica? El va avea câțiva admiratori răzleți, dar publicul cel mare nu-l va ține în seamă de nu se va îndrepta”. De asemenea, N. Gane, alt membru al Junimii, îi scrie tot lui Maiorescu: „În privința lui Eminescu am să te rog (între noi) să fii ceva mai zgârcit cu laudele, fiindcă se smintește băietul. De când prin scrisorile tale îi trimeți ici, colo câte o vorbă de încurajare, s-a făcut nesuferit în Junimea, nu mai admite nici o critică, și se crede mai presus de toți ceilalți muritori. Mi-e

1877

august 13 Moare în urma unui cancer Raluca, mama sa.

octombrie Părăsește forțat, în urma unui conflict, „Curierul de Iași”. Atmosfera din fosta capitală a Moldovei o găsește sufocantă, după cum i se plânge lui Maiorescu într-o scrisoare tot din octombrie: „pentru mine o evadare din Iași ar fi fost bine venită. Căci nimic nu întrece mărginirea provincială a Iașului, șicana de vorbe înrădăcinată la Junimea, felul de a discuta, îndeajuns de stufos, cu care onorata societate întâmpină de la o vreme orice lucrare. [...] În ce mă privește cred că am făcut câțiva pași înainte, Junimea susține că aș fi dat înapoi”.

Curând i se găsește un post de redactor la ziarul bucureștean „Timpul”, organ politic conservator unde e redactor Slavici (la care poetul va locui o vreme, după ce va schimba mai multe gazde). Se mută la București, desfășurând în anii ce urmează o bogată și intensă activitate publicistică.

Ziarul, își va aminti I. Slavici mai târziu, nu avea un buget stabil, trăind de pe o zi pe alta. Tot Slavici povestește despre atmosfera din redacție: „[Eminescu] era un fel de bibliotecă ambulantă, încât nu era cu puțință să se pună la ordinea zilei vreo cestiuie, asupra căreia nu era orientat, și nu era în stare să-și deie părerea mai înainte de a se fi dumerit în toate amănuntele. Înzestrat cu o memorie uimitoare, el nu uita niciodată ceea ce știa și se folosea cu ușurătate de știința lui în ceea ce privește faptele și oamenii. Poeții sunt, în genere, slabi prozatori, fiindcă, scriind în proză, nu au cuvenita băgare de seamă în ceea ce privește alegerea, întrebuințarea și așezarea vorbelor. Eminescu era un prozator până-n ziua de azi încă neîntrecut la noi. Deși scria răpede, își măsura vorbele cu multă grijă, și numai la mare zor publica ceea ce a scris fără ca să fi citit cuiva manuscriptul, niciodată fără ca să-l fi recitit el însuși. Eram în redacțiune el, Caragiali și eu, și o duceam în necurmate discuțiuni gramaticale, în care Eminescu era totdeauna foarte simțitor. «Nu scriem – ne zicea el – nici pentru bucureșteni, nici pentru munteni și moldoveni, ci pentru

frică să nu-și iasă din țâțână, mai ales că nici până acum nu prea calcă pe pământ sănătos”.

toți românii și nu numai pentru cei de azi, ci și pentru cei viitori.» Ținea dar să ne alegem, întrebuințăm și așezăm vorbele așa cum românii sunt pretutindeni deprinși a le alege, întrebuința și așeza, căci deprinderea cea mai generală e aceea care se va păstra. Urmarea firească era că eu scriam puțin, iară Caragiali făcea mereu corecturi în manuscriptul său și ajungea să publice puțin, încât Eminescu le făcea adeseori el singur toate. Om foarte muncitor și conștiințios, el era totdeauna la locul lui. Deși pierdut mereu în gânduri ori adâncit în studii, încât uita să mănânce ori se lipsea de tigna somnului, el nu-și pierdea niciodată din vedere datoriile și, chiar bolnav dac-ar fi fost, venea regulat la redacțiune, se interesa de toate și ținea să fie totdeauna la curent”.

1879 Moare Ștefan Micle. Relația cu Veronica re-începe, trecând prin momente în care cei doi plănuiesc să se căsătorească, dar și prin perioade de ruptură; corespondența amoroasă (conținând câteva din paginile de proză cele mai mișcătoare ale poetului) va fi publicată integral abia în 2000, în îngrijirea Christinei Zarifopol-Illias, urmașa Veronicăi Micle.

1880 Este numit redactor-șef la „*Timpul*”.

1881

1882 **ianuarie** În urma unor mișcări în politica Partidului Conservator (apropierea unor membri importanți de Partidul Liberal), la „*Timpul*” este numit redactor-șef Grigore G. Păucescu; poetul este marginalizat în cadrul redacției.

1883

iunie Se declanșează criza nervoasă în urma căreia Eminescu e declarat nebun și internat, cu concursul financiar al lui Maiorescu, la Sanatoriul Caritas al doctorului Alexandru Suțu. Știrea produce o puternică emoție. Al. Macedonski, care profită de prilej pentru a publica o nefericită epigramă la adresa marelui său adversar („Un X... pretins poet, – acum/ S-a dus pe cel mai jalnic drum.../ L-aș plânge dacă-n balamuc/ Destinul său n-ar fi mai bun/ Căci până ieri a fost năuc/ Și nu e azi decât nebun”), este linsat moral în spațiul opiniei publice.

Sunt publicate în „*Convorbiri literare*” poeziile *De câte ori, iubito*, *Rugăciunea unui dac*, *Atât de fragedă*, *Afară-i toamnă*, *Sunt ani la mijloc*, *Când însuși glasul*, *Freamăt de codru*, *Revedere*, *Foaia veștedă*, *Despărțire*.

Apare poezia *O, mamă* în „*Convorbiri literare*”. Tot în „*Convorbiri literare*” publică *Scrisoarea I*, *Scrisoarea II*, *Scrisoarea III*, *Scrisoarea IV*.

aprilie 24 Citește la Junimea poemul *Luceafărul*.
aprilie Publică *Luceafărul* în „*Almanahul Societății Academice Social-Literare România Jună*” din Viena.

noiembrie 1 Însoțit de vechiul prieten Alexandru Chibici-Râvneanu, este trimis la Viena, la Institutul de la Ober-Döbling al doctorului Oberstein.

decembrie Apare la Editura Socec, în îngrijirea și cu prefața lui Maiorescu, volumul *Poesii* – primul și singurul tipărit în timpul vieții lui. „Colecția de față cuprinde toate poeziile lui Eminescu publicate în «Convorbiri literare» de vreo doisprezece ani încoace, precum și cele aflate până acum numai în manuscris pe la unele persoane particulare. Publicarea se face în lipsa poetului din țară. El a fost întotdeauna prea impersonal și prea nepăsător de soarta lucrărilor sale, pentru a fi putut fi înduplecat să se îngrijească însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor săi literari. Poeziile, așa cum se prezintă în paginile următoare, nu sunt dar revăzute de Eminescu și sunt lipsite de îndreptările ce avea de gând să le facă, cel puțin la cele vechi”. Multă vreme s-a crezut că Maiorescu este unicul arhitect al volumului. Cercetări mai recente vor să acrediteze ipoteza că Maiorescu a preluat în bună parte o ediție deja lucrată și construită de Eminescu.

Cea mai mare parte a poeziilor lui Eminescu rămân în manuscrisele aflate în păstrarea lui Maiorescu; donate de acesta Academiei, în 1902, cele aproximativ 14 000 mii de file, cuprinzând note dintre cele mai eterogene, conpecte, dar și lungi poeme, proiecte de teatru ș.a. vor fi deslușite și publicate la câteva decenii după moartea poetului, schimbându-i și adâncindu-i imaginea lăsată de antume.

Volumul *Poesii* se bucură de un mare succes și îi construiesc autorului acea imagine evocată de N. Iorga, adolescent pe atunci: „Era prin 1886. Între noi, școlarii de curs superior de la liceul din Botoșani, Neagu aduse cel dintâi vestea unei noi *Evanghelii* pentru tineret. Mai mare decât noi, având acum sufletul său de bărbat, cu toate coardele din el vibrând, el *înțelegea*. Peste un an, la liceul din Iași, noi, cei din clasa a VI-a, *înțelegeam* cu toții. Era, de fapt, nu o citire, întovărășită de simpatie, de entuziasm chiar, a unui poet, ci o inițiere, aproape religioasă, o prefacere sufletească a unor tineri [...]. Această poezie minunată din cele o sută de

1884

ianuarie Moare Gheorghe Eminovici, tatăl său. Boala dă semne de ameliorare.

februarie Însoțit tot de amicul Chibici-Râvneanu, pleacă într-o călătorie prin Italia. Se sinucide fratele său Nicolae.

La sfârșitul anului este numit în funcția de bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași.

1885

Al. Vlahuță, care îl întâlnește în această perioadă, și-l va reaminti astfel: „Era de-o tristețe și de-o melancolie sfâșietoare, blând ca și-nainte, dar silnic la vorbă, vecinic dus pe gânduri și lipsit de orice voință. Avea deplina aducere aminte a oamenilor, a lucrurilor și-a tuturor întâmplărilor din urmă. Mă-ntreba cu interes de cunoscuii lui din București și-arăta o nespusă milă pentru cei săraci. Apoi iar, ca și cum și-ar fi adus aminte de-o nenorocire mare, se scufunda în gânduri și nu mai spunea nimic câte-o jumătate de ceas. Numai își ridica ochii din când în când, și împreunându-și mâinile ofta de ne-neca plânsul: «Of, Doamne, Doamne!...». Și iar pune ochii în pământ, și tăcea. Avea convingerea puternică că e pierdut, că pentru el nu mai e chip de trăit și că într-o zi are să moară de foame. Ideea că n-are cu ce trăi îl chinuia și zi și noapte. De multe ori mi-a spus, blând, încet, c-un glas ce părea că vine dintr-o altă lume: «Tare aș vrea să-adorm odată, și să nu mă mai deștept»”.

1886

Boala revine către sfârșitul anului. Este internat la ospiciul mănăstirii Neamț, administrat de Epitropia Sf. Spiridon și unde „Serviciul medical lăsa mult, chiar foarte mult de dorit, de vreme ce medicul Spitalului din Tg. Neamț nu venea nici măcar o dată pe săptămână după cum era obligat. Timp de 40 de ani, adică până în 1898, acest ospiciu atât de important, n-a avut medicul său propriu: conducătorul de fapt a fost intendentul; partea medicală era încredințată unui profan cu titlul de medic

pagini ale cărțicei albe ne ridica spre ideal în iubirea care mijea în sufletele slabe, în taina tuturor depărtărilor și înălțimilor”.

Sunt publicate poeziile *Doină* (în „Convorbiri literare”) și *S-a dus amorul, Când amintirile, de-acum, Ce e amorul?, Pe lângă plopul fără soț, Și dacă....* (în „Familia”). Poeziile sunt dinaintea crizei, ca toate versurile ce vor mai apărea sub semnătura lui până la sfârșitul vieții.

Apar poeziile *Diana* (în „Convorbiri literare”) și *Din noaptea* (în „Familia”).

În „Convorbiri literare” se publică *Sara pe deal*.

În „Convorbiri literare” apare *La steaua*, în bună parte traducere nesemnaltă după o poezie de Gottfried Keller (*Der Stern*); este departe de a fi unicul caz în care poetul adaptează texte străine fără să specifice acest lucru: *Egiptul, Făt-Frumos din tei, Veneția, Mai am un singur dor, Kamadeva*.

secundar, care de cele mai multe ori nu știa să deie decât chinină, bromură, cămașă de forță, închisoare la pivniță și bătaie, aceasta cu prisosință și fără economie. Datorită acestui nenorocit sistem, nevinovații nefericiți, a căror îngrijire reclama poate cea mai sfântă și devotată sollicitudine medicală, găsesc la ospiciul de la Neamț nu un loc de vindecare, ci un locaș de tortură, și tocmai în megieșia mănăstirii, locaș de îngăduință, blândetă, bunătațe și jertfă. [...] vindecarea unui alienat de la acest ospiciu era o minune”.

1887

ianuarie Îi scrie de la mănăstirea Neamț lui Vlahuță, care voia să-i vină în ajutor deschizând o listă de subscripție: „Dragă Vlahuță, nu te pot încredința îndestul cât de odioasă e pentru [mine] această specie de cerșetorie, deghizată sub numele de subscripție publică, recompensă națională etc. E drept că n-am bani, dar aceasta e departe de a fi un motiv pentru a întinde talgerul în public. Te rog dar să desistezi cu desăvârșire de la planul tău, oricât de bine intenționat ar fi, de-a face pentru mine apel la public. Mai sunt destule alte mijloace onorabile pentru a-mi veni în ajutor, iar cel propus de voi e desigur cel din urmă la care aș avea vreodată recurs”.

Leșind după câteva luni de la mănăstirea Neamț, se mută la Botoșani, în grija surorii sale Harieta. „Trecea pe stradele lașului un om greoi, gros, cu mustățile rase, rău îmbrăcat, împiedicat în mișcări, care-și smulgea firele de păr de pe față și apuca de turnure pe femeile care-i plăceau. Mulți se țineau de dânsul – Doamne iartă-i! – distrându-se. Noi întorceam capul de la el, cum l-ai întoarce de la trupul neînsuflețit, ajuns hidos prin impia descompunere a unei ființe respectate și iubite. În Botoșani intra apoi, așteptat de o seamă de lume, lângă Harieta, nici tristă, nici veselă, ci nemișcată în alba ei figură liniștită, același om gros, fără vârstă, pe buza de sus a căruia se desfăcea acum o mustață groasă neagră. Acasă la el veneau acum des prietenii, ca să afle vești, care ajungeau pe urmă în presă. Odată, lângă piața cea mare, îl întâlneai, târându-și greu picioarele bolnave, cu ochii pironiți în jos. S-a uitat lung la acela care-i salutase geniul, ca și cum n-ar fi fost la mijloc

ceața nenorocirii, și apoi picioarele bolnave târără mai departe pe acel care fusese Mihai Eminescu” (N. Iorga).

1888

Reîncepe să publice în gazete: câteva articole în „România liberală” și în proaspăt înființata publicație „Fântâna Blanduziei”.

aprilie Se întoarce la București, alături de Veronica Micle.

Iacob Negruzzi cere în Camera Deputaților acordarea unei pensii viagere poetului.

1889

februarie E internat din nou la ospiciul Mărcuța și apoi la Caritas.

iunie 15 M. Eminescu se stinge din viață la Ospiciul Caritas din București.

„În după-amiaza zilei de sâmbătă, 17 iunie, la orele 6, cortegiul, însoțit de un număr mare de studenți, gazetari și prieteni, în fruntea cărora se aflau primul-ministru Lascăr Catargiu, Titu Maiorescu, M. Kogălniceanu, Th. Rosetti, Aug. Laurian și alții, porni spre cimitirul Bellu, trecând pe Calea Victoriei, Calea Rahovei și Câmpia Filaretului. O ploaie mărunță pica din cerul peste tot acoperit de nouri. Pe drum, în dreptul Universității și la mormânt, se ținură cuvântări îndurerate și banale, după care, pe înserate, coșciugul fu coborât în groapă, între un tei și un brad” (G. Călinescu).

Nu este critic, spunea G. Călinescu, cine n-a scris un studiu acceptabil despre poet. În ultimele decenii au apărut semne de iritare față de opera și cultul eminescian. Revista „Dilema” a publicat un număr (265/1998) în care câțiva publiciști tineri declară că E. îi plictisește și că, în genere, este un poet depășit, un prozator inexistent și un publicist nul. Este expresia unui proces mai general, vizibil și în domeniul istoriei, de demitizare a valorilor naționale, pe motiv că acestea au fost exagerate în regimul comunist și, în consecință, trebuie revizuite pentru a putea să fim, astfel, acceptați în Europa. Însă E. este, el însuși, prin cultura lui și prin deschiderea mare a poeziei sale, un european din Răsărit. Ideea, pusă din nou în circulație cu acest prilej, cum că E. nu ar fi un poet național pentru că ar avea o gândire paseistă, nu progresistă, este, iarăși, falsă. Problema este și modul în care unii politologi și chiar critici literari judecă naționalismul lui Eminescu,

identificându-l cu extremismul politic și xenofobia. Astfel, I. Negoițescu aprecia în 1991 că răul românesc pornește de la E., „un om politic execrabil [...], un protolegionar, ideile lui stau la baza ideilor politice ale lui Cuza, Nae Ionescu, Codreanu, Sima” („Baricada”, 25 iulie 1991). Însă articolele politice ale gazetarului arată altceva: un gânditor politic format la școala umanismului european, care apără în epoca lui (anii '70–'80 ai secolului al XIX-lea) tânărul stat național român și tradițiile lui spirituale și morale, cum fac, de altfel, mulți din intelectualii marcanți ai epocii, nu numai în țările românești. Unele exagerări identitare trebuie judecate în acest context. De asemenea, mistificările, excesele politicii și publicisticii ulterioare, care se revendică din proza politică a lui E., nu trebuie să ducă la culpabilizarea ideologică a poetului. Calitatea poeziei nu ține nici de progresismul, nici de conservatorismul ideilor, ci de cu totul altceva. **M.C.**

Opera lui E. este vastă și cuprinde aproape toate genurile literaturii. G. Călinescu a făcut în primul volum din *Opera lui Mihai Eminescu* o descriere amănunțită a lucrărilor, transcriind masiv din manuscrisele rămase de la poet. Multe dintre aceste scrieri au rămas în stadiu de proiect. Ele constituie lotul masiv de postume în care unii critici văd, în cazul versurilor, un poet mai interesant decât acela din antume. Un punct de vedere care nu se susține. Originalitatea lui E. se observă în totalitatea operei sale. Al. Piru a compartimentat această operă în patru faze și a numărat paginile scrise în cei șaptesprezece ani activi ai poetului. Cea dintâi (1866–1869) stă sub influența lui Alecsandri, Bolintineanu, Heliade (aceia pe care îi laudă în *Epigonii*): a scris 43 de poezii, a publicat 12, adică 28 de pagini din 92 câte însumează toate poemele; trebuie asociate aici și proiectele dramatice (*Amor pierdut – viață pierdută. Emmi*, după o poezie de Alecsandri) și romanul *Geniu pustiu*. A doua fază (1870–1874) ocupă anii de studii la Viena și Berlin. E. începe să publice la „Convorbiri literare”, scrie aproximativ 200 de pagini de poezie (printre ele poemele *Feciorul de împărat fără stea*, 844 de versuri; *Memento mori*, 1302 de versuri), din care tipărește doar 35 de pagini. Faza a treia (1875–1879) însumează 316 pagini de poezie, fiind reținut pentru tipar doar un sfert. Se remarcă prin vastitatea lor *Călin Nebunul* (727 de versuri), *Fata în grădina de aur* (487 de versuri), *Miron și frumoasa fără corp* (540 de versuri). Accentele lirice superioare se află însă în altă parte, în micile poeme erotice. În ultima fază (1880–1883) îi apar *Scrisorile*, *Luceafărul*, un număr de elegii și *Kamadeva* (ultima poemă publicată, 1887); scrie însă mai multe versuri (202 pagini), publicând doar jumătate. Adunând paginile, Al. Piru spune că E. a scris 800 de pagini de poezie și a publicat în timpul scurtei sale vieți doar o pătrime. O socoteală aproximativă, desigur, pentru că pagina nu-i un obiect de măsură pentru judecarea poeziei. Datele sunt totuși utile pentru că arată cel puțin un fapt: E. scrie mult și selectează puțin. Se adaugă la aceste 800 de pagini alte câteva mii, câte însumează toate articolele, proza, proiectele dramatice, traducerile, prelucrările, adaptările sale, de la schița unei gramatici sanscrite la un dicționar de rime. Nu în toate este excepțional (ideea unui E. „monstru de erudiție”, protocronist în toate, inclusiv în termodinamică și matematică, a fost ironizată de G. Călinescu), dar toate aceste încercări arată o minte iscoditoare și o

voință într-adevăr uriașă de a stăpâni multe domenii. În această perspectivă formula lui C. Noica – E., „omul deplin al culturii românești” – are o noimă.

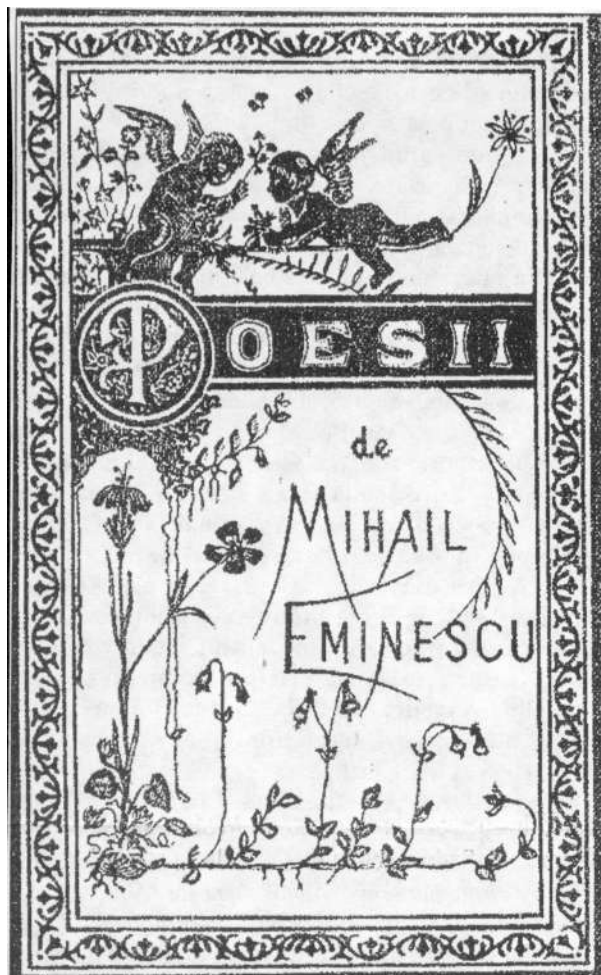
Sigur este că E., legat în tinerețea sa de teatru, a voit să scrie un „dodecameron dramatic” centrat pe destinul Mușatinilor. Un ciclu de tragedii care ar fi trebuit să cuprindă episodul *Dragoș Vodă*, apoi *Alexandru cel Bun*, *Ștefan cel Mare*, *Bogdan cel Chior*, *Ștefan cel Tânăr*, *Petru Rareș*, *Alexandru Lăpușneanu* ș.a. Proiectul nu a fost realizat decât fragmentar. Au rămas câteva tablouri dramatice din care a extras apoi, separat, câteva poeme. Intenția de a aduce istoria pe scenă este mai ambițioasă și începe cu dacii. *Decebal*, o dramă istorică scrisă, probabil, în epoca berlineză, imaginează atmosfera de la Curtea regelui dacilor în preajma confruntării cu armata romană. Decebal tocmai i-a învins pe iasigi și face elogiul vitejiei poporului său („La moartea noastră/ Popoare-ntregi privesc ca la o stea”) și visează o conspirație universală împotriva Romei: „Marea întreagă s-a mișcat cu mine./ Din codrii-antici și din pustii de gheață,/ De sub lumina aurorei boreale/ Și din dumbrăvi de laur, din pustia/ Egiptului vechi, a Libiei arse,/ Porniți de constelații sângeroase,/ Cu mintea-aprinsă de preoți bătrâni/ Popoarele pornesc în contra Romei”. Dochia este însă mai sceptică și, în stilul poemelor lui E., vorbește despre chinul care domnește în lume, de moarte și de nemurire. Unele versuri trimit la începuturile lumii, când nu era nici ființă, nici neființă: „Nu marea aerului, nu auzul,/ Nimic cuprinzător, nimic cuprins,/ Nu era moarte, nemurire nu/ Și fără suflet răsufla în sine/ Un ce unic ce poate nici n-a fost!”. Ultimul act îl arată pe Decebal înfrânt, răătăcitor, meditănd shakespearian asupra destinului său și al Daciei: „Sunt eu ori nu mai sunt eu e-n-trebarea?/ [...] Și-acum alerg dezmoștenit de tro-nu-mi,/ Un biet bătrân sărac, necunoscut,/ Unde-i mărirea lumii? Unde-i?/ Oare este?”. Alte fragmente duc acțiunea la Roma (*Pacea pământului vine s-o ceară*, din aceeași epocă berlineză). Împăratul (Traian) discută cu Celsius, profet, care-l sfătuiește să nu-i atace pe daci. Este începutul creștinismului (care amenință Roma), și Celsius îl definește astfel: „Această religie a tăcerii și a suferinței, a iubirii și a milei este un *Nu* pus pe cartea istoriei întregi”. Mai coerentă și mai aproape de conflictele specifice teatrului este *Bogdan-Dragoș*. Aici apare infernala Bogdana, o Lady Macbeth moldavă, care în complicitate cu Sas otrăvește pe bătrânul voievod Dragul

și vrea să-l ucidă și pe Bogdan, urmașul desemnat. Sas este fiul care trebuie să urmeze, după datină, la tron. Bogdana face teoria răului care triumfă în lume, reproducând versuri pe care E. le-a mai folosit în alte poeme: „Au crezi tu cum că lumea făcută-i pentru bine?/ Ne-o spun aceasta popii și cărțile lor vechi;/ De mii de ani ne sună povestea în urechi./ Nu vezi ce răsplată virtutea are-n lume:/ Un giulgi și patru scânduri – Pentru așa comoară/ Treci însetat pe lângă a vieții vii isvoară”. Salvat, tânărul Bogdan recită unei Ana versuri pe care E. le-a publicat ulterior sub titlul *Atât de fragedă*... Un proiect din 1868–1869, *Mira*, se referă la epoca lui Ștefan cel Tânăr. „O metafizică delirantă se răsfață copilărește pretutindeni”, zice G. Călinescu. Autorul însuși se arată nemulțumit de această dramă într-o scrisoare către Iacob Negruzzi, deși ambiția inițială fusese mare: „De-ar fi fost să fie, apoi ar fi fost în maniera lui *Faust*, deși nu totuși”. Sunt aici note din *Memento mori* și *Mureșanu*. Unele versuri (drama este scrisă în versuri și proză) au trecut în *Melancolie*, așa cum piesa *Alexandru Lăpușneanu* (din epoca bucu-reșteană, 1879–1881) anunță prin câteva versuri *Scrisoarea III*. Modelul este aici, au observat toți comentatorii, *Timon din Atena* de Shakespeare. Informațiile istorice sunt luate însă din *Fragmente din istoria românilor* de Eudoxiu Hurmuzachi. Sunt și alte proiecte dramatice care n-au decât o importanță strict documentară. Ele arată obsesiile naționale ale lui E., cea dintâi fiind dorința de a construi, în versuri și în teatru, o epopee a românilor, luând-o de departe, de la daci și romani.

Dacă sunt lăsate deoparte poemele pregătitoare de început, poate fi întâlnit, odată cu publicarea poemelor *Venere și Madonă*, *Mortua est!* și *Epigonii*, un poet care tratează într-o manieră proprie temele romantismului de care poezia europeană se despărțise. În 1857 apăruseră deja *Florile răului* de Baudelaire, iar Rimbaud cerea „să fim absolut moderni și să îngropăm definitiv arborul binelui și al răului”. E. nu este propriu-zis „un ultim romantic” european, cum s-a zis, așezat la coada unui mare curent poetic, este un poet care reformulează dintr-o perspectivă proprie miturile romantismului în pragul modernității și le îmbogățește cu experiența culturală a altei lumi (răsăritene). Fără a mai vorbi de propria experiență și de propriile fantasme, care fac din el un mare creator care vede lumea prin fereastră melancoliilor și reveriilor sale. *Epigonii*, poem didactic și polemic, cu o retorică ce pare

obosită, încântă și azi la lectură prin accentele lui vizionare. Indignarea din partea a doua atinge accente puternice și lirismul sarcastic, cu nuanțe biblice, este copleșitor. Este, poate, la mijloc și obișnuința, dar când privirea cade pe versul bine știut: „Iară noi? Noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite”, mecanismele interioare ale imaginației noastre se pun în mișcare și spiritul critic este uluit de forța cu care se rostogolesc în ritmuri accelerate imaginile unei teribile mâinii. Nu mai contează banalitatea dialectală a cuvântului „răpejune” când există versul extraordinar „Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri”. Și încă altele care au intrat în memoria noastră și revin acum, în timpul lecturii, proaspete și culpabilizante ca versetele din *Vechiul Testament*. O formidabilă retorică a negației însușește această antiteză, reluată în *Scrisoarea II* și în *Scrisoarea III* și, sub forme mai voalate, în numeroase alte poeme, acolo unde trecutul și prezentul stau, ireductibil, față în față. Scepticismul coboară până la rădăcinile existenței și atrage totul într-o negație vehementă, demonstrativă, pierdută într-o uriașă scârbă de lume: „Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită/ Unor lucruri nexistente; carte tristă și-ncălțită,/ Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra./ Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate,/ Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate,/ Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea”. Cu *Venere și Madonă* și *Mortua est!* E. intră în ceea ce Maiorescu și G. Călinescu considerau a fi – după vorba celui din urmă – „materia de temelie” a poetului, adică vocația uranică și frica de disoluție. Însă ce se simte întâi este tonalitatea lirică nouă. Este prima oară când ea se exprimă elocvent într-un poem integral realizat estetic. Se pot descoperi aici un stil al construcției lirice, o muzică inconfundabilă a versurilor, un număr de simboluri și, desigur, o relație specifică între ele. E. începe să devină cu adevărat eminescian. În *Venere și Madonă* discursul se bazează pe o antiteză abstractă: Venera („ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este”), îndumnezeită de artă (Rafael), devenită astfel arhetip al femeii sublime cu contingențe mistice, pe scurt „Madona Dumnezeie”, și femeia stearpă, „fără suflet, fără foc”, produs imperfect al realului. Mai este un subiect în acest discurs, și anume poetul îndrăgostit, în fapt, autorul discursului amoros și tăgăduitor. Confesiunea lui are tonalități variate și o organizare aproape didactică: definirea arhetipului în culori

divine, după care urmează momentul negației; este celălalt termen al comparației, femeia crudă și seacă peste care, neștiutor, îndrăgostitul a aruncat „vălul alb de poezie”. Ca totdeauna la E., negația are o mai mare forță lirică. Portretul bacantei adună toate invectivele lumii și prin contrast (acesta este elementul esențial al poemului) se simte artistul, detașarea lui de nimicurile vieții, atitudinea hiperioniană, în fașa aici. Negația este dublată și într-un anumit sens subminată de orgoliul creatorului care a făcut dintr-o femeie coruptă o sfântă, dintr-o bacantă o madonă, dintr-o palidă ființă cu suflet de venin o zeităte. Orgoliul merge atât de departe, încât cel ce pune în scenă contradicția fundamentală dintre artă și obiectul ei din sfera realului riscă o comparație pe care artiștii ezită, de regulă, s-o facă: „O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie”. O înfumurare însă acceptabilă, o închipuire care ridică mica dramă sentimentală într-un plan superior al negației. În fond, vina femeii este aceea de a nu se potrivi cu mitul făurit de timpurile îndepărtate și reluat de marea artă. O indignare, s-ar putea spune, sublimă, o învinuire care nu descalfică obiectul și, după ce antiteza s-a consumat și demonstrația a fost făcută, discursul vine cu negarea negației și propune ideea izbăvitoare și purificatoare a iubirii. Efectul liric este remarcabil. După atâtea tensiuni acumulate, după o demonstrație nimicitoare, acuzația este retrasă și tăgăduitorul cere în genunchi iertare. Demonul capătă acum înfățișări sublime și îndrăgostitul face jurământ de credință: „Plângi, copilă? – C-o privire umedă și rugătoare/ Poți din nou zdrobi și frânge apostat-inima mea?/ La picioare-ți cad și-ți caut în ochi negri-adânci ca marea,/ Și sărut a tale mâne, și-i întreb de poți ierta.// Șterge-ți ochii, nu mai plânge!... A fost crudă-nvinuirea,/ A fost crudă și nedreaptă, fără razem, fără fond./ Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire,/ Și ador pe acest demon cu ochi mari, cu părul blond”. G. Călinescu este de părere că numai aceste două strofe sunt „întrucâtva vrednice de poet, deși sufocate de vorbe inutile”. Nu are dreptate. Poemul în totalitate este demn de talentul poetului și place și azi la lectură prin amestecul de naivitate și indignare, de cântare plângătoare și manifestare juvenilă a orgoliului. Versurile sunt admirabil tăiate și micile aglomerări de epitețe nu tulbură curgerea lor muzicală. În celălalt poem, *Mortua est!*, vocația uranică de care vorbește G. Călinescu este palidă

și convențională (copila moartă se ridică la ceruri și trece pe sub arcuri zidite din stele și prin râuri de foc cu poduri de-argint). În schimb, viziunea morții cosmice este pregnantă. Ea anunță o linie puternică și roditoare în lirismul eminescian. I se asociază neîncrederea în perfecțiunea creației divine și, consecință firească, negația lumii. Moartea este un act absurd și, dacă este absurd, asta înseamnă că lumea nu are sens. Dumnezeu este absent, așadar, din lanțul cauzalităților sau s-a retras din lume, căci semnele lui nu se văd. Poetul ajunge la o teribilă apostazie: „A fi? Nebunie și tristă și goală;/ Urechea te minte și ochiul te-nșală;/ Ce-un secol ne zice, ceilalți o deszic./ Decât un vis sarbăd, mai bine nimic”. Este de observat că în această fază în care eminescianismul explodează pur și simplu în poezie, aducând un mare număr de mituri și fantasmă până atunci necunoscute în literatura română, sunt câteva motive și scenarii lirice care se

repetă. Este foarte greu de compartimentat o operă lirică atât de vastă, dar, dacă se acceptă că orice împărțire este imperfectă și nu are alt rost decât acela de a facilita studiul, se poate spune că poezia lui E. se concentrează în jurul câtorva mituri care vin și dispar pentru a reapărea, în alte poeme, sub înfățișări și cu conotații schimbate. Ele comunică între ele și adeseori fără de veste își schimbă locul într-un discurs în care realul este observat din unghi cosmic. Este, întâi, mitul nașterii și al morții universului, acela din *Memento mori*, *Mureșanu*, *Gemenii*, *Rugăciunea unui dac*, *Scrisoarea I* ș.a. „Mașinăria lumii” este văzută de sus, filosofic, începând cu momentul genezei și încheindu-se cu stingeră imaginată de un poet al apocalipsului. Al doilea mit, legat de cel dinainte, este mitul istoriei. „Mașinăria lumii” este judecată acum în perspectivă istorică și cu criterii morale. De la *Epigonii* și *Împărat și proletar* până la *Scrisoarea III*, poemele explică mersul lumii și sunt organizate pe ideea unei incompatibilități fundamentale: aceea dintre plenitudinea și înțelepciunea trecutului și decăderea prezentului. Un E. satiric, vizionar, poet al unei imense scârbe sau, dimpotrivă, înflăcărat apărător al valorilor tradiționale, un liric mesianic ardent se manifestă în interiorul acestui vast spațiu liric care adună un număr mare de teme și fantasme. În raport cu miturile anterioare este și al treilea, mitul dascălului (înțeleptul, magul) care știe să citească semnele „înțoarse” din cartea lumii și apără legea veche. El este urmașul zeilor din timpurile mitice și trăiește într-o peșteră misterioasă sau în umbra zidurilor egiptiene. Aici își află loc (aici și în vecinătatea celorlalte două mituri) metafizica negației absolute din *Rugăciunea unui dac*, blestemul din *Gemenii* sau rugăciunea teribilă din *Mureșanu*, sub presiunea răului universal și a corupției istorice. Al patrulea este mitul erotic, cu nuanța idilizantă din micile poeme bucolice și cu aceea filosofică din *Luceafărul*. Expresia lui este variată, și într-un loc sugerează voluptatea adormirii, în altul melancolia incompatibilității dintre bărbat și femeie, nostalgia neîmplinirii, chinul dulce, oximoronic. Urmează mitul oniric, și el însușește poemele și prozele care imaginează lumile posibile, spațiile cosmice, tărâmurile în care stăpânește altă ordine și crește altă floră. Aici se desfășoară existențele paradisiace care scapă de mașinăria lumii istorice (ca în *Sărmanul Dionis*). Celui de-al șaselea mit, acela care sugerează existența unui spațiu de securitate pentru

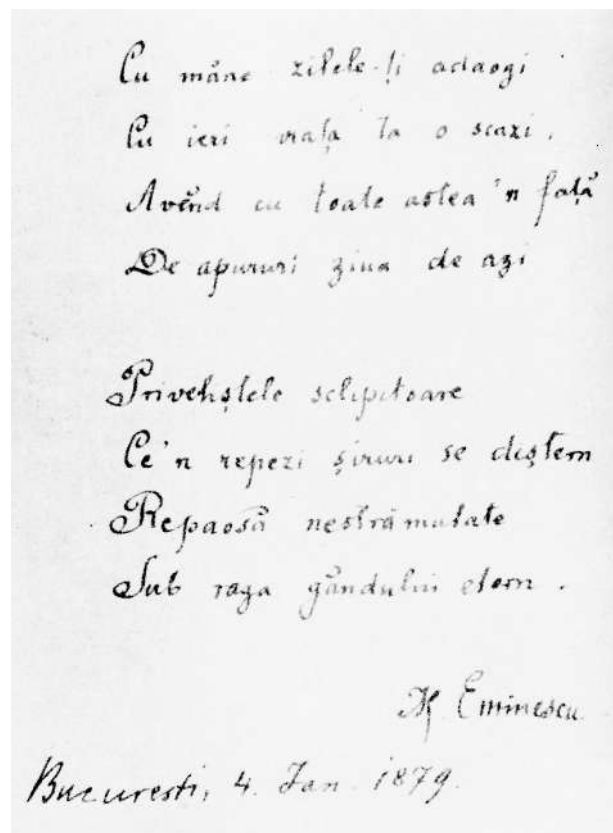
spiritul romantic bolnav de nemărginire, ostil față de limitele existenței mărunte, i se poate spune mitul reîntoarcerii la elemente, bazat pe ideea „recosmicizării” omului fiind un punct de reper în acest sens insula lui Euthanasius din *Cezara*. Codrul este un element recurent în acest posibil spațiu de securitate. Peisajul nu e numai o stare de suflet, este și locul în care spiritul romantic regăsește ritmurile marelui univers. Legat de mitul reîntoarcerii, mult mai vast, cuprinzând aproape toate celelalte mituri, este în imaginarul eminescian mitul naturii, proiectat, risipit într-un imens discurs al naturii, în poezia și proza lui. Natura este, ca la toți romanticii, nu doar o descripție lirică frumoasă sau un pur „referent spațial”, cum zic reprezentanții geocriticii, ci și un loc personal, un geniu al locului („genius loci”), un „idiotop” (Jean-Pierre Richard) care sugerează în opera lui E. mai mult decât o stare de suflet, exprimă imaginarul și identitatea unei națiuni culturale. De aceea, natura trebuie citită ca un element esențial al lirismului său, ca un mit, fundamental al eminescianismului, nu doar ca un simplu cadru decorativ, menit să înobileze estetic o temă. Este o temă-cheie, etnocentrică, o egogeografie personală, inconfundabilă, pe scurt un mit liric ce trebuie descifrat în ramificațiile lui spațiale și, totodată, în adâncimile lui metafizice. Următorul mit (al optulea) exprimă poziția și rostul creatorului în raport cu toate celelalte experiențe ale spațiului: mitul creatorului, deci și filosofia lui de existență. *Odă (în metru antic)* și *Luceafărul* sunt poeme tipice pentru această categorie, deși formele lor lirice sunt atât de diferite. Este vorba de mitul creatorului și de condiția geniului în existența comună. Se sugerează, în fine, și un mit al poeziei, care se manifestă sub două înfățișări: prima e directă, explicită (poezia ca temă de reflecție în poem; poetul care pune „haine de imagini pe cadavrul trist și gol”), iar a doua – și aceasta este esențială – este indirectă, ca expresie a unei muzicalități interioare profunde, un orfism generalizat, o muzică inconfundabilă, care devine semn de identitate al eminescianismului; ideile, stările de suflet, un mod de a fi în lume, viziunile, miturile, toate vin și se pierd într-un discurs esențialmente muzical. Obiectele materiale trec, înainte de a ajunge în poem, printr-o invizibilă „cameră de muzică”. Dar poezia este înainte de orice o muzică încorporată în limbaj. Universul există ca să justifice apariția acestei „cărți a sunetelor” care se armonizează.

Poemele pot fi privite prin fereastra acestor mituri fundamentale. Adevărul este că mai toate simbolurile se amestecă în poemele ample, și chiar în micile poeme ocazionale miturile se aglomerează. Pentru aceasta orice pretext este bun. *La moartea lui Neamțu* (1870) este, în chip evident, un poem ocazional. O meditație în marginea unui eveniment trist. Poetul îl folosește însă pentru a judeca „mașinăria lumii”. Și o face în termenii unui lirism vizionar, superior sarcastic, cu o negație abstractizată, filosofică. Ce este omul, ce valoare are existența lui, ce a rămas din tot ce a fost bun și frumos? La aceste întrebări simple E. găsește definiții tulburătoare pentru spirit („moartea e un caos de lumină”, „de lemnoasa mân-a morții inima e stoars-acum”) și, din reflecția în jurul nimicului și a neputinței de a înțelege mecanismele mari ale lumii scoate versuri memorabile. Ele se grupează în final în jurul unei idei cu o largă circulație în literatura europeană – viața este vis, lumea este un vis al morții eterne: „În zădar ne batem capul, triste firi vizionare,/ Să citim din cartea lumii semne ce noi nu le-am scris,/ Potrivim șirul de gânduri pe-o sistemă oarecare,/ Măsurăm mașina lumii cu acea măsurătoare/ Și gândirile-s fantome, și viața este vis”. Formulări care capătă extindere și se manifestă în vaste panorame în poemele ulterioare. Tema „mașinării lumii” este cercetată în mai multe feluri, de la ironia metafizică (râsul filosofic al romanticilor) la viziunea stingerii lumii. Un scenariu este acela din *Epigonii*, reluat în *Scrisoarea II*, în *Scrisoarea III* ș.a. Altul, mai descriptiv, hugolian, se desfășoară în ritmurile unui mare fluviu. Este formula din *Panorama deșertăciunilor*, *Povestea magului călător în stele*, *Strigoii*, *Gemenii* și din alte poeme ample, cu elemente epice, cu personaje-simboluri sau personaje-mituri, plasate în mai multe spații culturale și în mai multe mitologii, de la zeii egipteni la zeii nordici. Nu este ignorat Zamolxis și, în *Luceafărul*, este adus în scenă chiar Demiurgul. Când sunt recitate acum, aceste poeme sincretice, în care se găsesc mai toate fantasmalele unui romantism spiritualizat, sensibilitatea noastră vibrează mai tare în fața momentelor de negație. Ea este surprinsă de forța și originalitatea lirică ce există în fragmentele despre moartea universului. Spre exemplu, ultima parte din *Memento mori*. Este o imagine fastuoasă a morții: în doma cerurilor vuiesc tunete, stele cad și în cădere dezagregă alte lumi, clopote de jale bat asurzitor, în catapeteasma lumii soarele

se îngălbenesc, fulgerele îngheață în aer. Pe scurt, „bătrâna lume” se năruie și ea provoacă un spectacol poetic măreț: „C-a venit domnia morții, sfărâ-mând bătrâna lume –/ Stele cad și în cădere alte lumi rup cu lovire;/ Într-a cerurilor domă tunetele să vuiască/ Ca mari clopote de jale, fulgere să stră-lucească/ Ca făclii curate, sfinte pe pământu-nmormântat.// Marea valur’le să-și miște și să tremure murindă,/ Norii, vulturii mariumbrii, a lor aripi să-și aprindă,/ Fulgeri rătăciți s-alerge spintecând aerul mort;/ În catapeteasma lumii soarele să-ngăl-benească,/ Ai peirii palizi îngeri dintre flacăre să crească/ Și să rupă pânz-albastră pe-a cerimei întins cort.// Fulgerele să înghețe sus în nori. Să amortească/ Tunetul și-adânc să tacă. Soarele să pâlpâiască,/ Să se stingă... Stele-n ceruri tremurând să cadă jos;/ Râur’le să se-nfioare și-n pământ să se ascundă/ Și să sece-a lumii față, să se facă neagră. Frunze/ Galbene, uscate, cerul lumile să-și cearnă jos.// Moartea-ntindă peste lume uriașele-i aripe:/ Întunericul e haina îngropatelor risipe./ Câte-o stea întârziată stinge izvorul ei mic./ Timpul mort și-ntinde membrii și devine veșnicie./ Când nimic se întâmpla-va pe întinderea pustie/ Am să-ntreb: Ce-a rămas, oame, din puterea ta? – Nimic!”. Se vede că tabloul acestei stingeri cosmice îl prefațează pe acela, mai concentrat și mai șlefuit poetic, din *Scrisoarea I*. Extincția este sugerată prin aceleași elemente (planetele îngheață și, scăpați de frâiele luminii, cad haotic în spațiu, catapeteasma lumii se înnegește, totul se pregătește să reintre în eterna pace printr-o progresivă, ireversibilă ruinare. O metaforă este aici memorabilă: aceea a timpului mort care se dilată și devine eternitate: „Timpul mort și-ntinde membrii și devine veșnicie”. Înainte de a fi extincția universului (mitul morții) este în poezia lui E. mitul creației universului și al creației materiale, ca atare, adică al naturii din afară. Un mit liric fundamental, care însumează toate preocupările spiritului, de la filosofie până la morală și, de aici, la percepția materială a lucrurilor din afară. Faptul este evident în versurile erotice, dar și în marile poeme filosofice, acolo unde E. rescrie, din unghiul său liric, Cartea creației. Urmărind imaginea spațialității în proză și poeme, se observă că fantezia poetului se mișcă liber între Egiptul antic și peisajele înghețate ale nordului, între stâncile sure, sălbatice unde trăiesc magii și înțelepții vechi, cei care citească mersul lumii din cărți numai de ei știute, până la Oceanul în care înoată,

incendiată de o senzualitate incontrolabilă, Cezara. În proză această spațialitate sau, mai bine spus, acest limbaj al spațiului, se vede și se aude mai bine. Pe unde trece imaginarul poetului descoperă paradisuri terestre și onirice sau, după caz, peisaje vaste ale descompunerii și dezolării lumii materiale. O vastă geografie poetică se configurează în această imprevizibilă călătorie a fanteziei în spațiu și în timp. Toma Nour rătăcește prin ghețurile siberiene și descoperă o feerie în infinite culori sublime care fixează, pe un vast tablou, o viziune a nordului: „Adesea răsare lumina polară cu înmiitele și sublimale sale colori și se răsfrânge asemenea [unui] luminos vis ceresc în valurile verzi și întunecate ale mării înghețate. Stâncile se-mbracă cu raze de diamant și zefir, valurile par a trăi, neaua cea îndelungă a câmpurilor de gheață ia colori fantastice, și prin acea feerie lungă, frumoasă, teribilă zboară lunecând o singură ființă vie, palidă ca o umbră, visătoare ca în nopți, cântând doine de primăvară... eu!”. Aici, ca peste tot în opera „descriptivă”, natura scânteietoare este locul în care se refugiază sufletul pustii al eroului, spațiul ce adăpostește – în cazul

eroului din *Geniu pustiu* – durerea amorului înfrânt. „O, atunci îmi place să trec prin lume cu ochii închiși și să trăiesc sau în trecut sau în viitor [...] să mor pentru pământ ca să trăiesc în cer”, spune el. Moare, altfel zis, în lumea realului, ca să trăiască în cerul reveriei sale, adică al imaginației, visului. Visul romantic, universul oniric, care este proprietatea exclusivă, în romantismul românesc, a lui E. Spațiu de refugiu moral, dar și spațiu în care pasiunea erotică află împlinirea deplină pentru că pasiunile sunt singuratic, scria Chateaubriand, și „a le duce în deșert înseamnă a le înapoia în împărăția lor”. În *Umbra mea* eroul lui E. își cheamă iubita-lună pentru a trăi, acolo, fericiți, „neconturbați de nimeni [...] prin ninsoarea de stele și prin ploii de raze”, departe de pământul, „nenorocit și negru”. În *Cezara* și în *Sărmanul Dionis* pot fi întâlnite peisaje lunare memorabile, cu adevărat magice, în sensul pe care îl dă Albert Béguin imaginației onirice romantice: „manifestarea unei realități invizibile și expresia unei conștiințe superioare, accesibilă magiei poetice și destinată a rezolva contradicțiile fundamentale ale vieții”. Heinrich von Ofterdingen, eroul lui Novalis, vedea în vis un mesaj divin, o formă de apărare a spiritului și a sufletului de regularitatea (mecanică), banalitatea existenței: „Fără vise, noi am trăi, cu siguranță, prea repede”. În *Miradoniz* și în *Sărmanul Dionis* peisajul lunar este un eden romantic în care armoniile, geometriile terestre și cerești se cheamă și se întâlnesc. Palatul în care locuiește zâna Miradoniz are o arhitectură magică la care contribuie tot universul: palatul este de stânci, streășina constituită de codrul bătrân, munții formează colonadele, iar scările sunt săpate în granit, florile sunt înalte ca arborii, crinii au forma și mărimea urnelor antice, lumina este aromată. Un peisaj estetic, creat, cu adevărat, din artificii ale unei arte obsedate de fantasmale sublime: „Tufe de roze sunt dumbrăvi umbroase / Și verzi-întunecoase, presărate / Cu sori dulci înfoiați, mirositori – / E o florărie de giganți, într-un loc / Crăpată-i bolta de granit, de cauți”. În *Sărmanul Dionis*, Dan / Dionis și Maria – prototipul îngerului blond care-l însoțește în evaziunea onirică – trăiesc o idilă heruvimică într-un peisaj paradisiac. Este spațiul erotic predilect, locul în care iubirea devine o rugăciune și o petrecere sublimă a simțurilor. Fără iubire, spune Dionis, „raiul ar fi pustiu”. În *Cezara* acest peisaj de sublimități diafane capătă mai multă substanță literară și, punându-le laolaltă cu altele din proză și

poeme, se configurează în geografia literară a lui E. un teritoriu nou, pe lângă borealismul și neptunismul determinate de G. Călinescu, și anume serafismul, care identifică această extraordinară concentrare de spații feerice, magice – terestre sau onirice. Conceptul poate fi întâlnit la toți marii poeți romantici. Autorul lui *Călin* (*File din poveste*), *Miradoniz*, *Cezara*, *Sărmanul Dionis*, *Dacă treci râul Selenei...* etc. are predilecție pentru natura sărbătorească, amestec colosal de culori și parfumuri, murmure de izvoare, completate de portrete diafane de crai rătăcitori și de copile ce așteaptă, în palate izolate în codrii poetici, întoarcerea lor. Serafismul este starea lirică ce însoțește, în clipele de extaz erotic, desprinderea de contingent, dorința cuplului de a trăi un amor ideal într-un spațiu ideal; ea exprimă, în subtext, nostalgia de paradis, ce nu s-a pierdut definitiv din om și care se manifestă nu numai religios (prin starea mistică), dar și prin formele și în faza primordială a iubirii. Discursul erotic, esențial în poezia lui E., este dublat de un discurs al naturii magice, dacă nu mai corect ar fi să se spună că acesta din urmă se substituie adesea discursului îndrăgostit. Oricum, îl însoțește în toate situațiile, începând cu *Cezara*, narațiunea ce a creat, în proza românească, un mit (mitul erotic într-un spațiu insular paradisiac) și toposul romantic al iubirii în singurătăți extatice, într-o spațialitate (o insulă, un loc ascuns de ochii profanatori ai realului social) în care până și lumea vegetală este cuprinsă de o stare de senzualitate. *Cezara* – o narațiune scrisă în stilul romantismului magic al lui Jean Paul și al lui Novalis – cuprinde, în esență, trei discursuri ce se întrepatrund și se condiționează într-un anumit chip în scenariul epic: este, mai întâi, la suprafața textului, discursul înamorat (discursul erotic, care însușește și o teorie despre femeie și dragoste, cu punctul de plecare în Schopenhauer), vine apoi un discurs ideologic în care poetul concentrează ce crede despre lume, cu zădărniciile realului și realitățile artistului și ale filosofului, și, în fine, cel mai important și mai bine reprezentat în nuvelă, discursul asupra naturii, adică acela ce sintetizează viziunea autorului despre estetica și funcția purificatoare a naturii. În aceste discursuri în care ideile se amestecă inextricabil cu pasiunile trupului, sociologia cu scenele de o sălbatică senzualitate și filosofia lui Schopenhauer cu pictura unei naturi explozive, edenice (o natură, ea însăși, îndrăgostită, voluptuoasă) se mișcă câteva personaje-simbol.

Trei sunt notabile. Mai întâi Ieronim și Cezara (întruchipare în lumea profană a cuplului edenic) și, în spatele lor, Euthanasius, bătrânul sihastru, retras din lume într-o insulă în care el și-a pregătit din vreme reintegrarea în formele și ritmurile existenței cosmice. Insula este idiotopul esențial din geografia literară a lui E. și, totodată, ea prefigurează un personaj-simbol memorabil în literatura noastră. Și în poeme natura nu este un simplu suport al ideilor (sau nu în primul rând), ci, potrivit lui G. Călinescu, „o ființă metafizică”. La E. nu-i numai frumusețea peisajului ca atare – frumusețea estetică a descrierii –, ci și starea lirică din interiorul descrierii, conjuncția secretă, abstrusă a imaginilor, sugestia de plenitudine și solidaritate a universului vegetal. Un peisaj fabulos, o utopie naturalistică la care participă întregul univers vegetal și o întinsă populație de fluturi, albine și alte insecte, în *Călin* (*File din poveste*). Aerul înmiresmat ia parte la o nuntă cosmică: „De treci codri de aramă, de departe vezi albind/ Și-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint./ Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,/ Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;/ Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,/ Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă./ Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint/ Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;/ Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,/ Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,/ Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,/ În cuibar rotind de ape, peste care luna zace./ Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine/ Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,/ Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare/ A popoarelor de muște sărbători murmuitoare”. Un colț de rai terestru, reluat, completat, nuanțat în numeroase alte variante în poemele lui E. *Scrisoarea I* aduce o transpunere lirică a cărții creației divine. Universul apare dintr-un punct ivit în haosul neființei, necunoscutului, întunericului primordial și infinitului, atras de un „dor nemărginit”: „Pe când luna strălucește peste-a tomurilor braciuri,/ Într-o clipă-l poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri,/ La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă,/ Pe când totul era lipsă de viață și voință,/ Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns.../ Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns./ Fu prăpastie? Genune? Fu noian întins de apă?/ N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă”. O imagine a nașterii din neant a universului, urmată de ideea

efemerității vieții și a impurității, nimicniciei morale („muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul”), și, în încheierea acestei cronologii, a ivirii și lătirii lumii, apare sugestia întoarcerii în haosul primordial, revenirea la starea indistinctei eternități, stingerea universului sub lumina splendidă și impasibilă a lunii. Aceeași care veghea și începutul creației: „Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,/ Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare!// Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate/ [...] Și toți ce-n astă lume sunt supuși puterii sorții/ Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții”. Între „teoria” despre nașterea și extincția universului și reflecțiile despre imoralitatea lumii e greu de spus ce domină în acest poem în care timpul se spațializează și apoi se pregătește să reintre în neant. Imaginile materiei se prind, ca boabele de ramură, de ideea nașterii și rotirii universului într-o eternă noapte adâncă. Poemul este o oglindă ce se plimbă deasupra acestor „sure văi de chaos pe cărări necunoscute”, imaginile se adună și apoi se destramă, căci ele, avertizează poetul, nu reproduc decât „un vis al neființii” care la rândul lui exprimă „universul cel himeric”. Retic vorbind, peisajul sugerează tocmai acest univers himeric, ieșit din tâmpelile bătrânului dascăl care încearcă să dezlege „noaptea adâncă a veșniciei”. Peisajul himeric este însă justificat, exprimat liric printr-o concentrare extraordinară de elemente luate din sfera materială. O combinație pe care E. o folosește des în pictura spațiului. Scenariul din *Scrisoarea I* reapare, în întruchipări mai terestre, în *Povestea magului călător în stele*, dar și în alte poeme, mai concentrate. Revine în ele mitul bătrânului dascăl, cititor în cărți vechi în care sunt notate, cu litere arăbești, legile și semnele universului. Magul stă într-o peșteră înconjurată de stânci prăvălite de râuri cumplite și de stejari frânți și îngrămădiți. O sălbăcie infernală care are însă partea ei de mister și farmec în peisagistica eminesciană. Poetului îi place să pună pe pânză asemenea priveliști cu stânci, arbori și ape spumegoase. Domină aici decorativul mai mult decât în alte evocări în care reflecția lirică dă mai multă substanță versurilor. În contrast cu aceste peisaje, apare în alte poeme natura în starea ei mirifică, natura magică, spațiul erotic predilect, acolo unde îndrăgostiții caută, metaforic vorbind, starea de beatitudine a adormirii. Este un mit estetic al naturii, o figură a plenitudinii și armoniei terestre, în fine, un loc personal în

care esențele materiei se întâlnesc și se împrietenesc. În poemul *Dacă treci râul Selenei* se află un asemenea spațiu – i-ar zice Blaga – mirabil, în care aerul este vioriu, codrul măreț, roadele odorante, iar florile expiră parfumuri adormitoare. Poetul concentrează, din nou, esențele fine ale lumii materiale, lărgind cadrele utopiei naturiste: „Aerul e vioriu, miroasele florilor mândre/ Adormitor se ridică din oștile florilor mândre;/ Într-un codru măreț, unde arbor legat e de arbor,/ De liane ce spânzură-n aer snopii de flori/ [...] Mari cireși cu boabele negre, cu frunza lor verde,/ Crengile-n doae de greul dulcilor, negrelor boabe,/ Meri cu merele roșii ca fața cea dulce-a aurorei,/ Mișcă în vânt frumoasele, mari, odorantele roade”. Este o figură elocventă a serafismului eminescian, variantă terestră a angelismului din poezia lui Vigny și, în genere, din poezia romanticilor sensibili, de regulă, la acest univers de inefabile. Din geografia poetică a lui E. fac parte și alte elemente, unele contrastante, într-o curioasă simbioză: natura euforizantă din *Călin* (*File din poveste*), *Miradoniz*, *Dacă treci râul Selenei* și încă multe altele din poemele scrise în tinerețe, dar și „geologia sălbatică” (G. Călinescu), natura primordială, din *Scrisoarea I* și din *Povestea magului călător în stele*, stânca sură – loc de retragere a sihastrului care citește și dezleagă cartea universului –, apoi valea (simbol romantic recurent în poezia europeană), poiana înmiresmată din mijlocul codrului și, evident, codrul ca atare – un reper principal în această geografie fabuloasă în care visul și percepția materialității se întâlnesc și se despart aproape ritualic. Natura eminesciană este prin toate aceste nuanțe un *genius loci*, o veritabilă țară imaginară, cu o faună și o floră, o geologie și o mitologie fabuloasă în diversitatea și semio-logia ei lirică. Mitul naturii (rousseauismul lui E.) cuprinde mai multe discursuri lirice și morale. Unul pornește de departe, de la începuturile indistincte, sugerând nașterea din haos a universului și se încheie cu imaginea morții cosmice. Altul este un discurs despre răul imanent, pe care îl strecoară mai mereu în versuri. Un discurs moral și metafizic. Imaginea sclipitoare a agoniei cosmosului și a des-facerii mașinării lumii din *Memento mori* are un evident suport filosofic. Comentatorii i-au arătat sursele. Lumea este condusă de rău și de ură (tabloul dramatic *Andrei Mureșanu, Împărat și prole-tar, Preot și filosof*), lumea este un vis și visul este proiecția morții implacabile și veșnice, oamenii

sunt „copiii nimicniciei”, urmașii lui Cain, arta înfrumusețează și sublimează nimicul, femeia e calpă, contingentul mizerabil. Dacă răul este „colțul vieții” și „ținta lumii este rea”, iar universul întreg este praf, vizionarul sumbru Mureșanu, „sfărâmat de lume”, cere moartea gînte sale. Decît o soartă rea, mai bine o dispariție glorioasă: „Decît o viață moartă, un negru vis de jele,/ Mai bine, stinge, Doamne, viața gîntii mele,/ Decît o soarte aspră din chin în chin s-o poarte,/ Mai bine-atingă-i fruntea suflarea mării moarte!”. De aceste dezastre „profită”, în continuare, poezia. E. silește limba română să primească marile viziuni, miturile, conceptele esențiale și să le traducă într-o figurație lirică formidabilă chiar și în poemele lui demonstrative, didactice (*Memento mori*, *Gemenii*, *Scrisori*). *Rugăciunea unui dac* reprezintă capodopera acestui nihilism filosofic teribil, contrazis de vitalitatea și originalitatea lirică din interiorul expresiei lirice, care detensionează poemul. Se înțelege de ce poemul place scepticului Cioran („expresia exasperantă, extremă, a neamului valah, a unui blestem fără precedent”). Este o călătorie a spiritului romantic la capătul negației. Este punctul cel mai înaintat într-o metafizică a haosului și a disperării. Setea de repaus se însoțește cu un extraordinar blestem întors spre rădăcinile ființei: „Să blesteme pe-oricine de mine-o avea milă,/ Să binecuvânteze pe cel ce mă împilă,/ S-asculte orice gură ce-ar vrea ca să mă rădă,/ Puteri să puie-n brațul ce-ar sta să mă ucidă,/ Și-acela între oameni devină cel întâi/ Ce mi-a răpi chiar piatra ce-oi pune-o căpătâi.// Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,/ Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrimi e sec,/ Că-n orice om din lume un dușman mi se naște,/ C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște,/ Că chinul și durerea simțirea-mi a-mpietrit-o,/ Că pot să-mi blestem mama, pe care am iubit-o –/ Când ura cea mai crudă mi s-a părea amor.../ Poate-oi uita durerea-mi și voi putea să mor.// Străin și făr' de lege de voi muri – atunce/ Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce,/ Și-aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,/ Ce-o să asmuțe câinii ca inima-mi s-o rumpă,/ Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față,/ Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci viață!// Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțumesc/ Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc./ Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,/ Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec,/ Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă/ Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!”.

În chip surprinzător, versurile acestea, puternice, sfâșietoare în neagra lor mizantropie, îi par lui G. Călinescu declamatorii și abstracte, „de o vorbărie absurdă”. Le prefera pe acelea din *Gemenii*. Este o judecată aspră, căci nu poate fi „vorbărie absurdă” această deznădejde împietrită în sarcasm, acest psalm întors, cotropit de zădărniciile și cenușa lumii. În *Gemenii* blestemul lui Sarmis este, într-adevăr, remarcabil și îl anunță pe Argezi: „Ș-acum la tine, frate, cuvântul o să-ndrept,/ Căci voi să-ngălbenească și sufletu-ți din piept/ Și ochii-n cap să-ți sece, pe tron să te usuci,/ Să sameni unei slabe și străvezii năluci,/ Cuvântul gurii proprii, auzi-l tu pe dos/ Și spaima morții între-ți în fiecare os./ În orice om, un dușman să știi că ți se naște,/ S-ajungi pe tine însuși a nu te mai cunoaște,/ De propria ta față, rebel, să-ți fie teamă/ Și somnul – vameș vieții – să nu-ți mai ieie vama./ Te miră de gândirea-ți, răsai la al tău glas,/ Încremenește galben la propriul tău pas,/ Și propria ta umbră urmând prin ziduri vechi,/ Cu mâinile-ți astupă sperioasele urechi,/ Și strigă după dânsa plângând, mușcând din unghii/ Și când vei vrea s-o-njunghii, pe tine să te-njunghii!.../ Te-aș blestema pe tine, Zamolxe, dară vai!/ De tronul tău se sfarmă blăstemul ce visai./ Durerile-mpreună a lumii uriașe/ Te-ating ca și suspinul copilului din fașe./ Învață-mă dar vorba de care tu să tremuri,/ Sămănător de stele și-ncepător de vremuri”. O imaginație lirică foarte productivă. E. introduce toate acestea într-o metafizică tipic poetică, aceea care pune în discuție fundamentele lumii. Ea se desfășoară aici într-un scenariu epic și atinge un mit răspândit la romantici: mitul lui Cain, problematica dublului, fantasma damnării individului. În același fel este tratat și alt mit (Orfeu și Euridice) în *Strigoii*, cu note de eres popular, tablouri întunecate, fugi și reverii romantice și, la urmă, cu filosofia preotului-mag, un sol al înțelepciunii vechi și durabile. Acest strat al lirismului eminescian nu s-a învechit, chiar dacă spiritul nostru, corupt de modernități, primește cu dificultate succesiunea atâtor scene doveditoare, amplă desfășurare de fapte lirice. În contrast, de pildă, cu lirismul grav și adeseori oniric este poezia erotică din *Floare albastră*, *Făt-Frumos din tei*, *Lacul*, *Dorința*, *Atât de fragedă...* ș.a., în care domină fragilitatea și transparențele lumii materiale. O poezie mozartiană, în ritmuri alerte, alteori o poezie îngândurată, melancolizată, în tonalități moi. Poate fi determinată aici o posibilă poetică a

grațiosului și poate fi determinat chiar un spațiu de securitate caracteristic pentru lirismul lui E. Cu tot ceea ce asociază el: codrul ocrotitor, lacul, somnia și reintrarea în ritmurile cosmosului. Purificată, eliberată de alianțele epice și de o filosofie uneori prea apăsător formulată, poezia merge acum spre esențe, spiritualizează emoția și dă un sens specific noțiunii „dor”, de abstragere din lume și de suferință romantică. La capătul acestui lirism existențial se află melancolia și singurătatea geniului din *Odă (în metru antic)*. Poem extraordinar, din care pleacă, probabil, poezia românească modernă: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată;/ Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,/ Ochii mei nălțam visători la steaua/ Singurătății, // Când deodată tu răsăriși în cale-mi,/ Suferință tu, dureros de dulce.../ Pân-în fund băui voluptatea morții/ Nendurătoare. // Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus,/ Ori ca Hercul înveninat de haina-i;/ Focul meu a-l stinge nu pot cu toate/ Apele mării. // De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,/ Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări.../ Pot să mai reviu luminos din el ca/ Pasărea Phoenix? // Piară-mi ochii turburători din cale,/ Vino iar în sân, nepăsare tristă;/ Ca să pot muri liniștit, pe mine/ Mie redă-mă!”. Este un poem cu altă tonalitate și în alt stil decât acelea cu care ne-a obișnuit E. Nichita Stănescu spunea într-o „respirare” a lui că din versul liminar al *Odei...* (care arată și o performanță prozodică, o înlănțuire de trei verbe) începe „poezia metalingvistică”, adică aceea care nu se mai bizuie pe morfologia sau pe sintaxa versului, ci pe altceva, nedefinit și straniu, un fel de a numi simplitatea maiestuoasă a unui limbaj rece și impunător ca marmura. Cu o formulă care a fost folosită în cazul lui Paul Valéry: „un uragan înmărmurit”. Este impresia pe care o lasă și *Oda...* eminesciană, care a pornit prin a-l celebra pe Napoleon, un erou al armelor, și a devenit o odă a geniului singur, mistuit de propriul vis, o rugă abstractă. Stilisticienii (precedați de G. Ibrăileanu și stimulați de Tudor Vianu) semnaleză, în legătură cu structura poemului, trecerea de la stilul figurat din lirica explozivă de tinerețe la un discurs în care dominante sunt ceea ce în limbaj structural se cheamă „figurile gramaticale” (figurile de structură). O schimbare se petrece, dovedește Ioana Em. Petrescu, și în privința limbajului. În faza *Odei (în metru antic)* epitetul morale și fizice sunt abandonate și încep să devină recurente valorile negative, un prim semn de modernitate. Poemul, de o simplitate

nefirească, tulbură întâi prin mândra lui suferință, prin expresia unei superioare întâlniri a spiritului cu „nepăsarea tristă”. Asta semnifică abstragerea geniului, triumful spiritului care își învinge, prin chiar faptul de a-l gândi și a-l cuprinde, tragicul existenței. Mai este ceva ce scoate în prim-plan acest poem: indeterminarea obiectului liric. Cine urmărește evoluția *Odei...* în variantele date de Perpessicius observă progresiva ei detașare de o cauzalitate precisă și de un obiect de referință determinat. Forma ultimă este de o ambiguitate perfectă. Ca sursă a acestei dureri atât de adânci și așa de copleșitoare se poate bănuși că ataraxia (nepăsarea tristă) are o cauză lumească. O iubire neîmpărtășită, trădată sau pierdută ar putea fi punctul de plecare al acestei însingurări cosmice. Implicarea erosului este posibilă, dar, urmărind cu mai mare atenție accentele poemului, se vede că durerea rece și mândră, dorința de a intra în repaosul etern, voluptatea morții și toate celelalte nuanțe duc gândul spre o suferință de ordin ontologic având cauzalități misterioase. Este în discuție poate chiar tragicul existenței și în mod cert nu este absentă

nici varianta hiperioniană a suferinței întâlnite în mai toate versurile din această perioadă. Nu scapă, apoi, paradoxul pe care este construită această *Odă...*, și anume nepotrivirea între sensul enunțului și expresia lirică. Poemul reclamă o mare combustie interioară („Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări...”), suferințe insuportabile, un chin fără capăt, în timp ce limbajul care exprimă toate acestea este bine măsurat, fără ornamente, abstract și rece ca flăcările albastre ce se ridică din comorile ascunse în pământ. Sau ca și când peste o groapă de jărat ai arunca plăci groase de marmură. Nimic nu răzbate la suprafață din temperatura interioară. Acest contrast este izbitor în poem și întărește impresia de confesiune purificată, spiritualizată. Prin ea E. deschide cu adevărat (avea dreptate Titu Maiorescu) o poartă spre lirica secolului al XX-lea. El aduce ceva nou, ireductibil în poezia romantică (în fapt, o sinteză a miturilor romantice) și este autorul unui lirism care vrea să cuprindă totul, de la nașterea universului la tema căderii morale a prezentului. Amestecă, de pildă, într-un poem erotic (*Icoană și privaz*, scris în 1876), ideea divinității femeii cu neliniștile poeziei. Apare aici prima oară formula de lirică modernă („acel desemn prea șters din lirica modernă”), nu într-o accepție favorabilă pentru că, în pofida modelelor din vechime, poezia modernă nu ar face decât să înfrumusețeze urâtul, răul, frumoasele nimicuri. În loc de a nega femeia superficială și trădătoare, E. neagă acum poezia. Poetul însuși face parte, prin menirea lui, dintr-o sectă aleasă și infelice: „Și eu, eu sunt copilul nefericitei secte/ Cuprins de-adânca sete a formelor perfecte”. De la această poziție pesimistă, radical romantică (prin maniheismul cu care privește lumea), trece la atitudini mai apropiate de estetica modernă, aceea care încearcă să valorifice urâtul, răul din existență. Iată poemul *Iar fața ta e străvezie*, care în sfera liricii erotice se remarcă prin profeția lui întunecată. Fantasma cadavrelor, prezentă în mica elegie, trimite, desigur, la Baudelaire, așa cum sincretismul din *O, mamă...* și recurența motivului oniric justifică, în baza acelui discurs romantic comun (intertext), o apropiere de Nerval, deși este puțin probabil ca E. să-l fi citit. În prima parte sunt rulate determinările eminesciene cunoscute: fața străvezie ca alba ceară, ochii tulburați de umbra unor misterioase dureri negre, femeia este, în fine, un idol cu „chip chinuitor de dulce” (figură retorică obișnuită la E.). Urmează versuri convenționale pe

tema „de-ai rămânea pe veci frumoasă”, după care, în ultimele două strofe, poetul introduce imaginea degradării fatale. Un motiv pe care l-a tratat și pictura în diverse rânduri. Este cunoscută acea pânză în care o splendidă femeie tânără se uită în oglindă și își vede hârca. E. prefigurează într-un limbaj neobișnuit de crud (neobișnuit pentru el) această fatală evoluție: „Dar în curând și nici o umbră/ Din frumuseța ta n-a fi –/ Trei zile numai vei fi astfel/ Apoi... apoi vei putrezi.// Pământ nesimțitor și rece,/ De ce iluziile sfermi?/ De ce ne-arați că adorăm/ Un vas de lut, un sac de viermi?”. Dintr-un cu totul alt unghi este privit în *Luceafărul* motivul erotic. Sunt câteva mituri lirice care se întâlnesc în acest poem socotit de mulți capodopera lui E. Oricum, este ultimul mare acord liric al poetului pândit de o boală ce-l va răpune curând: este, întâi, mitul erotic ca atare asociat cu mitul cosmogonic (la acest conflict erotic participă însuși Creatorul universului) și, în legătură cu cel dinainte, este mitul geniului, menționat chiar de autor într-o notă: geniul nu-și găsește loc în viața comună, nu este fericit și nu aduce fericire. „El nu are moarte, dar nici noroc”. Tentativa de a amesteca planurile și de a schimba identitatea condiției sale eșuează. Geniul rămâne, după această încercare, nemuritor și abstras, prizonier și el al altor legi, implacabile. Este vechiul mit romantic al omului superior (geniul, creatorul, în speță poetul) care suferă de incompletitudine, nu este înțeles și trăiește în lumea himerelor sale. Această dimensiune alegorică a fost deseori exploatată în mai multe feluri de comentatorii mai vechi. Ea este reală totuși, nu unică în poem. Interpreții mai noi au căutat alte simboluri și, dacă au căutat, au și găsit. Trebuie spus că, înainte de orice, *Luceafărul* este o frumoasă poveste de dragoste pusă în versuri care, intrate în manualele școlare, s-au fixat în memoria colectivă. Scenariul este relativ simplu, și E. l-a preluat din basmul *Fata în grădina de aur*, cules în 1861 de germanul Richard Kunisch. Filosofia despre destinul geniului trimite la Schopenhauer. Miturile poemului sunt totuși mai complexe, au mai multe învelișuri care la lectură întrețin misterul poemului. Cătălina, frumoasă, mândră și visătoare, cu ascendență împărătească, trăiește izolată într-un castel negru (decor romantic întâlnit des la E.) și se îndrăgostește de luceafărul care strălucește pe cer în fiecare noapte. Hyperion nu rămâne insensibil la chemările fetei și se întrupează o dată din ape (mitul

neptunic) și a doua oară din ceruri (mitul uranic). Sunt, în limbajul mitologic al poeziei, primele două probe inițiatice din basm. La chemarea Cătălinei (acceptarea identității omenești, supunerea la legile firii, adică des-nemurirea geniului) vine chemarea lui Hyperion: visătoarea fată mândră, cu chip divin („Cum e Fecioara între sfinți/ și luna între stele”) să renunțe la condiția ei omenească și să accepte alta, cosmică, nemuritoare. Cum Cătălina nu vrea să urmeze un mire himeric, cu ochii plini de întuneric, minunat dar mort, Hyperion decide să treacă și cea de-a treia probă (inițiatcă), proba supremă: îi cere Creatorului (lui Dumnezeu) să-l dezlege de blestemul nemuririi și să-i dea altă soartă, în stare a trăi „o oră de iubire”. Călătoria luceafărului prin haosul cosmic este partea cea mai puternică, liric, din poem: o viziune cosmogonică formidabilă în care intră văi haotice, izvoare de lumină, mai multe straturi de stele și ceruri suprapuse, goluri care se nasc de pretutindeni, mișcate, toate, de o sete care „soarbe” și prăbușite într-un adânc asemănător (asociere stranie) cu o oarbă uitare. Numai Helia-de-Rădulescu mai încercase într-un poem despre căderea îngerilor să înfățișeze această geografie tulbură a universului prăbușit. E. îi dă o notă de măreție și singurătate, iar în dialogul final dintre Creator și Hyperion, de incomunicabilitate între universuri: „Porni luceafărul. Creșteau/ În cer a lui aripe,/ Și căi de mii de ani treceau/ În tot atâtea clipe.// Un cer de stele dedesupt,/ Deasupra-i cer de stele –/ Părea un fulger nentrerupt/ Rătăcitor prin ele.// Și din a chaosului văi,/ Jur împrejur de sine,/ Vedeă, ca-n ziua cea de-ntâi,/ Cum izvorau lumine;// Cum izvorând îl înconjur/ Ca niște mări, de-a-notul.../ El zboară, gând purtat de dor,/ Pân’ pierie totul, totul;// Căci unde-ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaște,/ Și vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște.// Nu e nimic și totuși e/ O sete care-l soarbe,/ E un adânc asemenea/ Uitării celei oarbe.// – «De greul negrei vecinicii,/ Părinte, mă dezleagă/ Și lăudat pe veci să fii/ Pe-a lumii scară-ntreagă;// O, cere-mi, Doamne, orice preț/ Dar dă-mi o altă soartă,/ Căci tu izvor ești de vieți/ Și dătător de moarte;// Reia-mi al nemuririi nimb/ Și focul din privire,/ Și pentru toate dă-mi în schimb/ O oră de iubire...// Din chaos Doamne-am apărut/ Și m-aș întoarce-n chaos.../ Și din repaos m-am născut,/ Mi-e sete de repaos.»”. Încheierea acestei sublimă parabole lirice: Creatorul nu acceptă modificarea sortii, și în sprijinul acestei decizii vine și

Cătălina, care urmând legile firii se consolează cu șăgalnicul Cătălin, „viclean copil de casă”. Morala poemului este anunțată explicit în final: destinul nu poate fi schimbat, geniul este nemuritor și fără noroc, el nu se poate amesteca în cercul strâmt al existenței comune. Nu lipsește din această teribilă replică divină un accent misogin, prezent și în alte poeme: femeia este nestatornică, ea urmează instinctele, nu reveriile astrale: „– «Ce-ți pasă ție, chip de lut,/ Dac-oi fi eu sau altul?// Trăind în cercul vostru strâmt/ Norocul vă petrece,/ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece.»”. Repetarea, popularizarea acestor versuri în școală și prin școală le-a scurs ceva din misterul și frumusețea lor, dar oricât de sastisit ar fi cititorul, nu poate să nu vadă că *Luceafărul* atinge, în schema lui simplă, marile teme lirice, și mecanica impecabilă a versurilor muzicale produce mari emoții. Este, în fond, un poem despre destinul existențial al creatorului și totodată despre partea lui cerească, nemuritoare, aducătoare de glorie, dar și de nenoroc; în fine, *Luceafărul* aruncă din spațiul unei idile sentimentale o privire metafizică asupra geometriei inflexibile a rânduielilor cosmice. Nu trebuie ignorat nici poetul de atelier. Un E. care încearcă rimele și uneori se joacă logodind vorbe imposibile. Poetul este, în momente de grație, un caligraf ludic, și o strofă din 1879 (*Cristalografie*) surprinde prin perfecțiunea, gratuitatea și, desigur, ironia ei, anunțându-l pe Ion Barbu: „Când aduce blonda Liză/ Socoteala unei vedre,/ Universul cristaliză/ Hexacontetraedre!”.

Proza, rămasă în cea mai mare parte în manuscris și publicată după ce poetul devenise deja un mit național, a fost primită cu multe ezitări, uneori cu ostilitate, chiar și de cei care, precum G. Ibrăileanu, aveau un cult pentru E. Motivațiile diferă de la caz la caz. Ovid Densusianu o consideră „greoaie, chinuită [...], ceva de improvizatie de multe ori” și din aceste pricini ar diminua reputația poetului. E. Lovinescu, adept al epicii obiective, o respinge pentru patosul ei livresc și lipsa de psihologie („Nu știe crea pe dinăuntru un om cu o psihologie determinată și nu-l poate, mai ales, planta în mijlocul unei ambianțe sociale cu raporturi multiple de coexistență”). În fine, G. Ibrăileanu, plecând de la prejudecata că un mare poet nu poate fi și un mare romancier, consideră publicarea *Geniului pustiu* „o impietate și o mistificare a publicului”. Numai N. Iorga, dintre criticii primei generații postmaioresciene, este mulțumit de această proză lirică și

filosofică scrisă de același condei care a dat marile poeme: „Sentimentul adânc al naturii, pe care o însuflețește cu geniul său, arătând pretutindeni adevărul cuvântului că orice tablou din natură e o stare suflătoare [...], o imaginație de o putere halucinatorie și un sentimentalism dulce însuflețesc și dau o figură distinctă producțiilor sale de proză”. Cel care o pune în valoare și-i află modelele estetice și metafizice este G. Călinescu în *Opera lui Mihai Eminescu*, unde și reproduce destul de multe fragmente (între ele *Avatarii faraonului Tlâ*) aflate în manuscris. S-a putut constata că proiectele epice – multe din faza de tinerețe a poetului – anticipează sau dublează temele sale lirice fundamentale și deschid proza românească spre idei și concepte metafizice pe care nu le încercase până atunci nimeni. E. introduce masiv speculația filosofică în fanteziile sale epice și nu ezită să ficționeze, cum s-a zis mai târziu, ideile sale despre „statul natural” sau despre „fantasmagoriile” civilizației moderne. Fragmentele epice fac parte dintr-un proiect mai vast și participă la o mitologie pe care E. a dorit s-o creeze în lirică, în proză, în teatru și pe care a expus-o într-o oarecare măsură chiar și în publicistica sa vehementă. El nu ascunde intenția de a reprezenta literar „creațiunea pământului după o mitologie proprie română”, pornind de la „mumele” goetheene, de a crea, cu alte vorbe, o mitologie universală, în care modelele istorice și miturile naționale să fie integrate într-o imensă panoramă a istoriei zădărniciilor lumii. *Genaia, Rugăciunea unui dac, Mureșanu, Memento mori* și atâtea alte poeme prefigurează această mitologie care trece și prin spațiul geto-dacic, acolo unde se află Sarmizegetusa lui Decebal, cea „întrădăcinată-n munții de piatră/ cu murii de granit, cu turnuri gote”. Epica participă într-un chip special la realizarea acestei vaste mitologii – epopei – sociogonii literare, atingând două spații: unul fantastic și filosofic (*Avatarii faraonului Tlâ, Umbra mea, Sărmanul Dionis, Archaeus* ș.a.) și altul istoric, aproximativ realist (*Geniu pustiu, Aur, mărire și amor* ș.a.). Granița dintre ele nu este așa de precisă, pentru că E. nu este spiritul care să nu amestece metafizica într-o dezbatere politică și să nu încalce compartimentele genurilor literare. Această combinație de stiluri face parte de altfel din poetica romantică, bazată pe un lirism fundamental, cu radiații în toate genurile, și pe ideea că faptul mărunț participă la viața cosmosului. Novalis exprimă limpede această convingere

a omului romantic: „Noi suntem în relație cu toate părțile universului tot așa cum suntem cu viitorul și trecutul. Depinde de direcția și de durata atenției noastre pentru ca noi să stabilim astfel un raport predominant, încât el să ne pară important și eficient”. Ambițiile lui E. merg în aceeași direcție, cu observația că el face din speculația metafizică și speculația ideologică un instrument de persuasiune în narațiune. Unii comentatori socotesc că filosofia nu este suficient rafinată, digerată, asimilată în proză și că de fapt aceste fragmente nu sunt decât niște exerciții juvenile. Există și acest aspect, dar chiar și în exercițiile, improvizațiile unui mare creator pot fi depistate fantasmale, miturile, punctele de rezistență ale spiritului său. Este cazul prozei eminesciene, inegală, fragmentară, pe alocuri brutal ideologică sau, dimpotrivă, sentimentală, melancolizantă, onirică. Epica lui are totuși o oarecare unitate prin temele și miturile pe care le repetă și, evident, prin stilul ei. G. Călinescu e de părere că aici se remarcă două direcții: una sociologică și evocativă în stil Costache Negruzzi și alta romantică. În realitate sunt mai multe stiluri sau, mai bine zis, mai multe spații epice în aceste fragmente pe care spiritul romantic, bolnav de incompletitudine și de aceea decis să recosmicizeze lumea realului, le umple cu fantasmalele lui. În proza lui E. se pot depista cinci sau șase direcții cu temele și stilurile adecvate. Este întâi o epică tipic romantică, în care sunt tratate plenitudinile și contradicțiile omului romantic, cu laturile lui demonice (faustiene) și titanice, în fine, o proză în care reflecția politică și morală stă în același rând cu descripția istorică și încercarea de studiu tipologic (*Geniu pustiu*). Ar fi direcția confesivă (romanul cuprinde și un jurnal al personajului), dominată de romanescul de tip romantic, flexibil, „impur” (în sensul că nu respectă regulile genului), cu un capăt deschis spre marile concepte, cu altul spre politică și istorie. Istoria, socialul, realul constituie rampa de pe care decolează spiritul romantic cu toate complexele, neli-niștile și visele sale. Nu este de ignorat în această proză caracterul programatic, tezist. Prin „naturile catilinare” scriitorul vrea să surprindă tipologia unei lumi și totodată acel tragic pe care G. Călinescu îl numește „imposibil și somnolent, ce pare a fi al naturii noastre, împăciuite cu eterna întoarcere a roții cosmice”. Ar fi apoi proza fantastică și metafizică (*Umbra mea, Sărmanul Dionis, Archaeus*), pur speculativă și demonstrativă și ea, dar în direcție

filosofică și cu o finalitate incertă, între reprezentarea onirică (visul romantic), ironia filosofică („râsul filosoficesc”, *Witz-ul*) și traducerea epică a marilor concepte (arheii). Aria geografică și istorică a reprezentării lor este, ca în toată opera lui E., foarte întinsă. Arheii săi încep în India și Egiptul faraonilor, ajung pe tărâm dacic, și de aici, printr-un salt istoric spectaculos, poposesc în vremea lui Alexandru cel Bun; se deplasează apoi în timp și spațiu și ajung în Walhalla sau se pierd în ghețurile polare însoțiți mereu de vaste panorame cosmice și de reflecții care pun în discuție fundamentele lumii și morala istoriei. Nimerit ar fi, poate, să fie numită această epică fantezistă, conceptualizantă, descriptivă, folosind limbajul lui E., epica arheică, dacă n-ar urma al treilea spațiu care preia ideea migrației arheilor și poetul n-ar studia-o separat, metodic, cu o documentație bogată în perimetrul unui fantastic erudit, diferit de fantasticul oniric și conceptualizat. Este proza din *Avatarii faraonului Tlă* și *Fragment*, unde se ilustrează teoria metempsihozei, punând accent pe culoarea locală, pe moravuri, exotism și pe ceea ce Albert Thibaudet numește „sensul istoriei și revelația trecutului, ca a treia dimensiune” în gândirea romantică. Novalis, vorbind de armonia dizarmoniilor, de aparenta lipsă de logică a narațiunii, de faptul că romanticii sfărâmă unitatea clasică de timp, loc și acțiune, observă: „O povestire e ca un vis fără raporturi logice; e un ansamblu de lucruri și de evenimente minunate, ca o fantezie muzicală sau ca suitele armonice ale unei harfe eoliene ori ca natura însăși”. De precizat că narațiunea *Avatarii faraonului Tlă*, rămânând neîncheiată, nu atinge acest grad de armonie și perfecțiune pe care îl reclamă Novalis, dar că sugestia de vis fără determinări logice este facilitată la E. chiar de ideea migrației arheului în timp și spațiu, de reîncarnarea imprevizibilă a individului. Proză în stilul unui romantism nebulos sincretic, în cea mai mare parte livresc liric, învecinat (dar niciodată confundat) cu fantasticul arheologic din *Salammbô* de Gustave Flaubert. Un model mai apropiat (și dovedit ca atare) este Théophile Gautier cu *Le Roman de la momie* și alte scrieri în care marile iubiri romantice se desfășoară în decoururi faraonice. Alte paradigme ale epicii eminesciene sunt fabulosul popular (*Făt-Frumos din lacrimă*), fiziologiile realiste în tradiția moralistilor din epoca '48 (*Aur, mărire și amor*, *La curtea cuconului Vasile Creangă*, *Visul unei nopți de iarnă*,

Părintele Ermolachie Chisăliță, *Moș Iosif*). Este vorba de crochiuri, portrete, scene de viață din istoria apropiată sau mai îndepărtată, sugerând ideea „statului ca produs natural”, stat istoric, stat etnic, în esență țărănesc, cu legi bune (legile pământului) și oameni ce trăiesc în armonie cu Dumnezeu, cu natura și cu ei înșiși. Ceea ce E. apără în articolele din „Timpul” exprimă, mai întâi sau paralel, în aceste fragmente epice realiste, cu o tipologie previzibilă și cu fizionomii în care lirismul este comprimat și cruzimea realistă din pamflete se află încă în stare incipientă. În sfârșit, se profilează și un alt spațiu epic unde autorul concentrează reveriile lui pământene, viziunile paradisiace, pe scurt, rousseauismul lui. El se găsește peste tot în opera lirică, în teatrul și chiar în publicistica poetului, dar în *Cezara* notele se acumulează pentru a sugera ceea ce s-ar putea numi o filosofie de existență sau un model de existență. Modelul asociază două sentimente esențiale la romantici, iubirea și natura (peisajul) ca stare de spirit și, în cazul lui E., ca univers imaginar și spațiu de securitate. În paradisul terestru din *Cezara* are loc ceremonia sublimă a erosului liber, natural, animalic (în sens original, adică fără opreliștile și ipocriziile ce domină societatea) și tot aici individul se reintegrează ritmurilor cosmice. O iubire sublimă și o moarte apoteotică în sunetele unei orgi uriașe (orga naturii) și într-un spațiu în care elementele se conjugă și evoluează după ora universului. Izgonit din rai și reîntrupat în alte ființe, cuplul original își regăsește pe pământ, departe de furia, nebunia și stricăciunile lumii sociale, un nou paradis. Recitind azi aceste proze fantastice, intelectualizante, ardent ideologice, pline de concepte și mai totdeauna puse sub semnul unei metafizici de tip romantic, și comparându-le cu ceea ce oferise până atunci proza românească, se constată că ele nu s-au învechit decât prin limbajul lor uneori idilizant și, poate, prin speculațiile nu totdeauna suficient asimilate epic. Rămâne însă solid fondul epic reflexiv în narațiune și rămân paginile de o scilpitoare originalitate prin care E. se revelează un mare creator oniric și totodată un mare poet al peisajului „stelos”, cum zice el, un poet al diafanului spiritualizat. Ca prozator fantastic, el nu merge în linia lui E.A. Poe (din care a tradus), ci introduce simbolicul și spiritualul în vaste parabole care vor să cosmicizeze realul și să reconstituie sensurile filosofice ale lumii. Este, apoi, limba acestor narațiuni, într-un moment în care limba română

face un efort uriaș de a prinde și formula marile concepte filosofice. Nu poate fi trecută cu vederea – are dreptate Tudor Vianu – arta acestor însemnări, în ciuda tinereții, ezitărilor și imperfecțiunilor ei: „Câteva din frumusețile cele mai de seamă ale artei românești de a povesti au căzut din condeiul poetului [...], valori noi își află aici începutul drumului lor prin lume”. În fine, rămâne și efortul lui E. de a crea o tipologie în lumina și cu dimensiunile omului romantic. Toma Nour, Dionis, Cezara, Ieronim, Euthanasius, chiar personajele exotice din *Avatarii faraonului Tlă* fac parte din aceeași familie morală și spirituală și participă la crearea unei mitologii originale în care intră, pe lângă notele comune romanismului european (în varianta germană), și multe elemente răsăritene, difuzate prin filiera fabulosului popular. Ambiția lui E. este să reflecte creația universului și epopeea lumii într-o oglindă românească. O mitologie fragmentară, imperfectă, un șir de proiecte și o suită de fragmente epice în care metafizicul se însoțește nu de puține ori cu gazetăria și foiletonul senzational, ca în *Cezara*, de pildă.

Publicistica lui E. a fost totdeauna obiect de controversă în cultura română. Ideologii, oamenii politici, sociologii, criticii literari au cultivat-o sau, dimpotrivă, au repudiat-o în funcție de interesele lor. Rareori a fost examinată din unghi strict estetic (G. Călinescu este un exemplu) pentru a-i putea prețui nu atât ideile, care se regăsesc și în scrierile contemporanilor (în primul rând la Titu Maiorescu), cât imaginația ideilor, talentul polemic, coerența și forța discursului politic. Acest fapt se explică în bună măsură chiar prin radicalismul ideologic al poetului care, îmbrățișând cauza conservatorilor, atacă, cu o cruzime rar întâlnită, pozițiile „roșilor” (liberalii). Ar fi însă o greșală să se vadă în E. un simplu executant politic. Ideile despre stat, progres social, civilizație și cultură au o justificare mai profundă și, cum a dovedit G. Călinescu în capitolul *Filosofia practică*, angajează în cel mai înalt grad formația intelectuală și temperamentul poetului. Un argument este și faptul că temele, fantasmale, obsesiile din articolele publicate în „Timpul” pot fi regăsite sub forme și cu conotații adecvate în poemele vehement ideologice și morale (*Epigonii*, *Scrisoarea III* și, în genere, în versurile care vorbesc de mașinăria întoarsă a lumii). Semn că E. are ceea ce se numește o viziune asupra lumii și o poziție clară în privința societății românești. El pornește, desigur, de la câteva modele, cel dintâi fiind tot Schopenhauer. Din articole se vede

însă că avea o cultură politică mai întinsă și puterea lui de invenție în sfera politică și sociologică este considerabilă. Îi citează pe Montesquieu, Malthus, Darwin, Marx, John Stuart Mill, este la curent cu studiile istorice și sociologice din epocă, încearcă el însuși analize „craniscopice” pentru a determina comportamentul social și psihologia grupurilor rasi-ale, în atacurile lui împotriva „bizantinilor” (liberalii) aduce argumente istorice, geografice și morale, dă informații statistice și filosofice, într-un cuvânt publicistul are suficiente cunoștințe teoretice și de specialitate pentru a duce o polemică, și când nu le are, știe unde să le caute. Cum au demonstrat cercetătorii recent, multe dintre aceste idei ajung la el prin intermediul gazetelor nemțești pe care, de altminteri, le citează la tot pasul. Oricum, vehemența publicistă este la curent cu teoriile politice ale timpului și nu ezită să dea judecăți limpezi despre evenimentele internaționale. „Reacționarul” E. (cum îi spune E. Lovinescu în *Istoria civilizației române moderne* și cum îl socotesc, în genere, ideologii liberalismului, socialiștii, europeniștii, internaționaliștii, globaliștii etc.) are păreri în toate domeniile importante ale vieții românești și își construiește o teorie a statului ca „product natural” pe care o apără apoi în toate împrejurările. Cât privește originalitatea acestor idei, G. Călinescu, primul care face o descriere completă a spiritului eminescian și încearcă să-i descopere rădăcinile metafizice și istorice, spune că E. este „un simplu împrumutător, original numai acolo unde dintr-o premisă adoptată trage unele concluzii de ordin practic”. Dar tot el scrie: „Ridicată dar pe o schelă solidă de idei cu toate treptele emotivității, caricaturizând abstractiv și speculând concret, gazetăria lui Eminescu e o operă poetică totodată, traianică tot atât cât și poezia”. Contradicție într-o oarecare măsură, pentru că este greu de acceptat ca „un simplu împrumutător” de idei să poată da o operă ideologică durabilă tot atât cât e opera lui poetică. Contradicția este, în fapt, rezultatul a două judecăți făcute din unghiuri diferite asupra aceluiași obiect: o dată, publicistica e examinată în raport cu modelele ei posibile (o judecată de existență) și, a doua oară, în funcție de valoarea ei estetică. Este limpede că ambele aspecte sunt importante, pentru că o personalitate se definește nu numai prin ceea ce creează, dar și prin ideile pe care le împrumută. E. își formează într-un timp relativ restrâns o concepție coerentă despre „mașina lumii”, pe care o aplică ulterior în polemicele sale cu „Românul”, îndeosebi cu C.A.

Rosetti, oaia neagră a acestei proze mesianice, violente și colorate. Prima observație care poate fi făcută este că proza lui politică se bazează pe o veritabilă poetică a refuzului, dublată de altă poetică, a mitizării. O utopie în doi timpi și două culori, într-o poetică de tip maniheic. Bun este trecutul pentru că avea domn autoritar și legi naturale, rău este prezentul pentru că merge după legi străine; bun este țăranul pentru că ară, seamănă și culege, rău, fătarnic, stricător din toate punctele de vedere este liberalul care maimuțărește legi străine și nesocotește legile țării; bună, morală era justiția obștei, rea, coruptă este justiția modernă – dominată de ceata de avocați –, pentru că strică obiceiurile nației; respectabilă este aristocrația istorică (formată din „boierii de țară”, „boierii de neam”), coruptă până în măduva oaselor este falsa aristocrație (fanariotă) care cumpără și vinde totul, distrugând țara; progresul social nu e posibil decât pe cale de evoluție naturală și în respectul legilor nației, nu prin introducerea formelor fără fond; bună, eficientă este instrucțiunea care are la bază studiul culturii antice, catastrofal este sistemul introdus de liberali pentru că se orientează după legile împrumutate de la străini; românii nu o vor scoate la capăt dacă nu-și vor proteja instituțiile și formele tradiționale și nu vor pune stavilă agresiunii „nulițărilor catilinare”, strategiei stricătorilor de lege și de datini, în fine, dacă nu vor elimina pe „roșii”, care smintesc rânduilele unei rase vechi și mândre. Latin și ortodox, poporul român are o misie istorică și chiar o misie divină: „Noi, poporul latin de confesie ortodoxă, suntem în realitate elementul menit a încheia lanțul dintre Apus și Răsărit; aceasta o simțim noi înșine, se simte în mare parte de opinia publică europeană, aceasta o voim și, dacă dinastia va împărtăși direcția de mișcare a poporului românesc, o vom și face. Oricât de adânci ar fi dezbinările ce s-au produs în timpul din urmă în țara noastră, când e vorba de legea părinților noștri, care ne leagă de Orient, și de aspirațiunile noastre, care ne leagă de Occident și pe care sperăm a le vedea întrupate în dinastie, vrăjmașii, oricare ar fi ei, ne vor găsi uniți și tot atât de tari în hotărârile noastre ca și în trecut”. Iată, în avanpremieră, ideea punții spirituale românești între culturile Orientului și culturile Occidentului, reluată de mulți și dezvoltată teoretic mai târziu de Mircea Eliade. În utopia lui socială E. are, uneori, intuiții extraordinare. De aceea, discursul său politic nu trebuie luat ca un simplu program de guvernământ. El trebuie văzut în complexitățile sale, care de regulă pornesc

de la ideologie și ajung la metafizică și la ceea ce sociologii moderni numesc cultura (în sens larg) unei națiuni. De oriunde ar porni, filosoful politic sau filosoful practic (cum îi zice Călinescu) ajunge la trecut (istorie) și la statul natural. Iubirea trecutului este „semnul dumnezeiesc” prin care se deosebesc adevărații reformatori de panglicarii care vor să ia ochii nației cu scamatoriile și fantasmagoriile lor. În sprijin, aduce pe Iisus Nazarineanul, pe Luther, Matei Basarab și pe Tudor Vladimirescu, toți iubitori de lege veche, eroi pacificatori, modele etice în vasta utopie eminesciană. Lăsând deoparte alte exemple și alte aspecte, apare limpede că E. este un tradiționalist, un „reacționar” (în termenii ideologiei liberale), în fine, un conservator, cum îl socotea C. Dobrogeanu-Gherea și cum îl văd, în genere, europeniștii, sincroniștii. Dar a judeca articolele sale din unghiul practicii sociale este o eroare de situație. E. nu era actual, din această perspectivă, nici în 1877, nu este nici mai târziu. Soluțiile lui sunt impracticabile, judecățile sale politice sunt uneori nedrepte, ceea ce nu înseamnă că proza politică este irelevantă și de aceea trebuie repudiată, ridiculizată. Există două aspecte care trebuie luate în seamă când se analizează proza aceasta incendiară, profetică, virulent polemică și vehement patriotică: îndreptățirea ei istorică, dacă e raportată la momentul în care este scrisă, și calitatea ei literară. Îndreptățirea, desigur relativă, poate fi explicată prin circumstanțele de la 1880. E. scrie într-o epocă de tranziție de la un sistem la altul și într-un moment în care tânărul stat român modern își caută o identitate și își construiește un mecanism de funcționare. Ceea ce înseamnă instituții, legi, reforme etc. Identitatea privește în primul rând nația ca atare, abia scăpată de lunga dominație otomană. Este firesc ca în aceste condiții E., ieșit din mica boierime pământeană și format la școala tradiționalismului spiritual, să pună cu anumită fermitate în articolele sale problema naționalității, vechimii, justificării istorice. Are toate motivele să apere ceea ce el consideră a fi durabil și sănătos în lumea românească (limba și cultura, miturile, modelele, tipul de relații etc.) și face acest lucru cu pasiunea, cultura și talentul său. În vremuri de cumpănă asemenea accente și asemenea utopii sunt inevitabile. E. aduce în susținerea lor nu numai credința sa sinceră, dar și genialitatea lui nutrită de o filosofie de existență sprijinită pe modelele clasicității. De aici vine oroarea față de reformatorii liberali și tot de aici iese fantasma străinului care îl obsedează pe publicistul E. Politic

vorbind, cei care au dreptate sunt cei care vor să modernizeze Principatele introducând drumul de fier, sistemul bancar, justiția modernă, încurajând comerțul, sincronizând învățământul, construind spitale și sistemul serviciilor publice etc. România nu putea rămâne la legile pârclabilor și la civilizația carului cu boi. Bizantinii, fanarioții, „roșii” antipatici au ales, oricât ar protesta junimiștii, calea cea bună și, cum a demonstrat Lovinescu, „formele” lor împrumutate din Occident au rodit aici, în inerția răsăriteană. Visul lui E. de a opri evoluția limbii pentru a o feri de stricăciuni sau de a crea un stat român modern pe legi naturale nu este, practic, posibil. Rămâne utopia acestei idei și rămâne forța epică a discursului ideologic care însoțește această uriașă utopie. Mai este ceva, și anume faptul că forma nouă aduce cu sine, fatal, și o impostură nouă. Asupra acestei noi imposturi se năpustește geniul polemic eminescian. El are dreptate să vitupereze demagogia noii clase politice, incultura, irespectul față de tradițiile spirituale, graba de a dărâma ceea ce este vechi, adică durabil și esențial, în lumea romanității orientale. Tot ceea ce ține de tradiționalismul spiritual este sfânt, intușabil pentru E., și el este îndreptățit să gândească astfel pentru că este totdeauna ceva ce trebuie ocrotit în evoluția socială și anume modelele, arheii, aceia care asigură continuitatea și identitatea unei națiuni. Pe scurt: nu se pune problema acceptării sau respingerii teoriilor lui sociale (legate de realitatea și mentalitățile secolului său), este vorba să fie înțelese și judecate în marginile adevărului istoric și în structura lor, în cele din urmă, metafizică. I se reproșează și azi poetului că nu a fost un spirit progresist. Nu a fost, dar progresul social are totdeauna nevoie de o critică a progresului pentru a-l ține sub stare de alertă și pentru a-i corecta excesele. Și apoi, când este vorba de teoriile unui mare creator, nu mai are importanță progresismul sau conservatorismul său. Importanță are doar creația din interiorul sistemului ideologic. Creația poate transforma o teorie discutabilă într-o utopie acceptabilă estetic. Este și cazul lui E. Dar oricâte învinuiri s-ar aduce gândirii sale sociale, un rol trebuie recunoscut publicistului necruțător polemic de la „Timpul”, și anume că utopia lui este construită pe fantasma unei Români profunde și eterne, iar conservatorismul său exprimă ceea ce tradiționaliștii de mai târziu (C. Rădulescu-Motru, de pildă) au numit „tradiționalismul spiritual românesc”. E. se fixează, în fond, într-o linie a evoluției noastre ideologice, aceea pe care Petre Pandrea o numea, în

Ilustrație de Ligia Macovei la poemul Luceafărul

Portrete și controverse, „curentul creator”; creator sau organicist, reprezentat de Kogălniceanu, Eminescu, Bărnăuțiu, Iorga, Pârvan, Rădulescu-Motru, Brâncuși, Arghezi. Aceștia ar purta în ei „blestemul neliniștii lăuntrice” și au o concepție istorică și realistă, spre deosebire de un alt curent de gândire, pornit de la pașoptiști, continuat de junimiști, iar de aici regăsindu-se la I.L. Caragiale și reluat de poporaniști. Petre Pandrea îi spune „curentul criticist”. Acesta, în special de sursă franceză, vrea să pună bazele statului juridic, celălalt, pornind de la tradiții, vrea să construiască statul istoric. Schema „localistului” Petre Pandrea se întâlnește într-o oarecare măsură cu aceea a lui Nae Ionescu și a elevilor săi (mai puțin Cioran), care imaginau un stat cultural românesc bazat pe ortodoxie și pe miturile autohtone. Ce este sigur în astfel de speculații e că E. susține doctrina unui stat istoric și că tradiționalismul său cuprinde toate laturile societății, de la artă la organizarea juridică. Într-o privință, el se deosebește de Maiorescu și de junimiști, dar în multe alte idei se întâlnește cu ei (cu precădere în teoria formelor

fără fond, este esențială în judecata ideologică; în atitudinea față de pașoptiști și de ideologia lor reformatoare, occidentalizantă). Judecate estetic, articolele sale surprind prin nota lor pamfletară și, în același timp, mesianică. O combinație rară. Pamfletarii elimină de regulă profetismul, sunt zeflemiști ca I.L. Caragiale sau ca Argezi și construiesc o mitologie sau o utopie neagră, cu personaje care se îndepărtează de modelele reale. E. este, dimpotrivă, puțin interesat de efectele artistice, el este preocupat în cel mai înalt grad de demonstrația ideologică și sociologică, este fanatizat de o idee și de aceea este intolerant și pustiitor ca profeții *Vechiului Testament*. Gândeste lumea reală în funcție de o schemă ideală (statul arhaic, statul natural, țărănesc, etnic) și nu arată nici o îngăduință față de celălalt (adversarul, străinul, „roșul” fanariot, liberalul care strică datinile și seamănă imoralitatea, omul formelor fără fond, care introduce rele legi străine și nesocotește bunele legi tradiționale). Repetate până la obsesie, aceste fantasmе prefigurează și ele o mitologie sau, mai degrabă, două mitologii distincte și ostile: una negativă, foarte pregnantă, în care intră adversarii statului natural și, în genere, ai nației române, și cealaltă, în care își află locul clasele pozitive (aristocrația istorică, clasa țărănească, oamenii Bisericii naționale, breslașii și intelectualii fixați în spiritul tradiției). Acest maniheism este evident în totalitatea articolelor și în fiecare în parte. Oriunde îți arunci privirea, dai peste această antiteză care opune, în o mie de forme, pe bătrânii cumpătați, „cu trecut”, „inele în lanțul continuității”, față de tinerii nesocotiți, stricați de calpa cultură modernă. O ramură de nuc ce vrea să se prindă pe un trunchi de stejar. Parabola vegetală este foarte productivă, cum se poate constata. Până la 1848, crede E., românii aveau simț istoric. Din clipa în care au acceptat (la 1848) ideea de a imita formele occidentale, ei au pierdut acest sănătos instinct de orientare în istorie. Teribilă și, în parte, nedreaptă judecată: „Generația trecută a țării românești, binevoitoarea, patriotica generație care forma floarea țării românești înainte de 1848. De la anul acesta începând, românii au pierdut simțul istoric. Cuvinte nouă, fără cuprins, oameni noi, fără trecut și fără valoare, o limbă păsărească în locul vrednicei limbi a strămoșilor, instituțiuni nepotrivite cu trebuințele modeste ale țaranului dunărean au înăbușit frumosele și spornicele începuturi ale unei literaturi într-adevăr românești, ale unui naționalism nu de fraze banale, ci d-un cuprins real. Nu-i minune

dacă în mijlocul unei dezvoltări care cu suflarea sa nelegiuită au rupt fir cu fir toate tradițiile istorice, au risipit piatră cu piatră vechea comoară a averii sufletești și materiale a poporului românesc, oamenii mai vechi s-au dat uitării, încât abia se mai auzea de ei, și că vin a reîmprospăta numele lor în memoria unor urmași nedemni prin tristul și ultimul act de iubire către neamul lor, prin testament”. Apoi, tinerii fii de ciocoi trecuți prin lupanarele Parisului, dominați de o „rară lipsă de pietate față cu nestrămutata vrednicie a lucrurilor strămoșești”, sau fanarioți „novisimi” care, ieșiți din zonele peninsulare pestrițe și ajunși în nordul Dunării, îngroașă rândurile păturii superpuse, element de disoluție în societatea românească: „În București și în orașele de pe marginea Dunării s-a ivit un element etnic cu totul nou și hibrid, care ne-a furnizat generația actuală de guvernanți. Acestea sunt rămășițele haimanalelor de sub steagurile lui Pasvantoglu și Ipsilant și resturile numeroase ale cavalerilor de industrie din Fanar. Din această seminție nouă fac parte oameni ca Giani, Carada, C.A. Rosetti, Pherekydis, Serurie ș.a. Toată spuma asta de fanarioți *novisimi*, cari s-au pripășit în țară de 50–60 de ani încoace, formează naturalmente elementul de disoluțiune, demagogia României”. Frazele, aici și pretutindeni în gazetăria lui E., bat învolburate, dezlănțuite, pline de un sarcasm negru în zidurile acestor fantasmе care îl obsedează. Negația, încă o dată radicală, se asociază cu un pesimism de sfârșit de lume, cu un sentiment de dezolare cosmică, așa cum se întâmplă și în poemele de meditație. Un pesimism însă activ, dacă i se poate spune astfel, saturat de invective colorate și sprijinit pe o imaginație colosală, care transfigurează totul și face din fanariotul detestat un personaj de schiță fantastică, bătând spre absurd. Puținele și, la drept vorbind, neesențialele note xenofobe se pierd într-o mitologie care vrea să întoarcă stricata mașinărie a lumii în alt timp și în alt spațiu. Un timp pierdut undeva într-un fabulos Ev Mediu răsăritean și într-un spațiu paradisiac („sănătoasa barbarie”), în care se mișcă și se desfășoară o lume și o ordine naturale, rămase în afara cruzimilor istoriei. Curios este că, în reveria lui, E. crede că ar fi posibil să existe un asemenea stat natural fără „adunarea de gheșeftari din Dealul Mitropoliei”, fără „potaea de gazetari”, fără „cultura frazelor”, fără pătură suprapusă, fără sistem judecătoresc, fără sufragiu universal, un stat cu bărbați vrednici și cu femei care să stea la locul lor, nu să se amestece în treburile sociale, cu pârcălabi drepți, cu boieri gospodari și, mai cu

Statuia lui Eminescu din fața Ateneului Român. Sculptură de Gheorghe Anghel

seamă, cu țărani iuți la minte și buni la treabă, o lume care progresează încet, după legile ei, nu după legi străine. Ce dă savoare și ridică aceste însemnări gazetărești la nivelul artei este limbajul lor. S-ar fi putut ca, devenit gazetar și nevoit să scrie aproape zilnic, poetul să-și orneze discursul și să-l înăbușe în metafore de preț. Nu se întâmplă acest lucru, și aici se văd luciditatea și capacitatea spiritului eminescian de a-și adecva instrumentele comunicării la subiect. Limbajul prozei lui ideologice este direct, demonstrativ, „prozaic” în cel mai înalt grad, capabil să exprime conceptele de care are nevoie și, în același timp, să reproducă savoea faptului concret. Când nu există încă în limbă cuvântul trebuitor, E. îl inventează. Fenomenul se vede mai limpede în *Dicționarul de rime*, insuficient studiat de filologi sub acest aspect. Limbajul este, oricum, exact și percutant, cu „un humor de idei”, zice G. Călinescu, nu lipsit, cu toate acestea, de o anumită gravitate și înălțime a stilului. Unele cuvinte sau construcții verbale s-au învechit sau au ieșit pur și simplu din limba vie, cum ar fi „rusnicește” sau „țărmurene” (orașele țărmurene), „îndealtmintrelea”, „ele înde ele”, „catilinare” (o derivație pe care limba literară n-a preluat-o), „diurnașii”, „tremurătorii după amenzi”, „pasiuni slăbitoare”, „merit și nemerit” (iată o sursă a „necuvintelor” lui Nichita Stănescu), „sâmburul chestiunii de controversă”, „galimație”, „sofismă”, „buchile gheboșite de bătrânețe”, „bezbărbătate” etc. Este, apoi, în discursul lui politic un număr mare de proverbe și, în genere, demonstrația economică sau istorică are și o notă pedagogică, sfătoasă. Morala lui se bizuie pe o înțelepciune ancestrală care rimează bine cu ideea despre o rasă veche și mândră și cu ideea statului natural diriguit de arhei. Nu trebuie exagerată importanța practică a acestei filosofii politice, legată de ideile epocii, dar trebuie recunoscut cu franchețe că proza politică a lui E. este eminentă, creatoare (în sens literar) în cel mai înalt grad, plină de idei și colorată de o emotivitate și o imaginație pe care puțini gazetari români au putut-o egala. Poate fi citită ca o superioară epică de idei, în care conceptul și invectiva împart confortabil același compartiment.

Pe cât se poate omeneste prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile genului lui, și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.

TITU MAIORESCU

Astfel se stinse în al optulea lustru de viață cel mai mare poet pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va veșteji pe cer în depărtări până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale.

G. CĂLINESCU

Eminescu nu-și iubea literatura, poziția cea mai corectă față de sine a unui artist care nu-și culege miresmele din câmpul de putregaiuri ale zădărniceii. Eminescu iubea strădania de a ajunge la formă, dar odată atinsă, din câmpul visat o fracțiune, cred că era, ca și în dragoste, decepționat.

Între ce vrea poetul și lucrul făcut e pentru văzul lui adevărat o diferență, întotdeauna, care-l smerește. În perspectivă divină, e foarte firesc că Eminescu a refuzat să-și scoată versurile în volum. Tipărirea unei cărți de poezie implică răspunderi în ordinea esențială de care poetul și-a dat bine seama când prietenii lui stăruiau să-i fie poezia publicată. N-am putea ști ce părere avea Eminescu despre Luceafărul lui. Luceafărul trebuie socotit însă că face parte din Sfintele Scripturi, după Apocalips.

TUDOR ARGHEZI

Un drum prin Daedalul manuscriselor eminesciene e o călătorie din cele mai aventuroase. Însă la capătul ei te așteaptă, ca-n cel mai somptuos basm oriental, comorile norocosului Aladin. Nu-ți trebuie vreo lampă fermecată. Din fiecare pagină o flăcără jucăușă îți arată și drumul, și tezaurul. Aibi numai încredere. Apropie-te cu smerenie, și sufletul poetului, prezent în fiecare silabă și-n fiecare stih oricât de tainic, îți va vorbi și va pune capăt îndoielilor tale. Nimic din ce-a căzut pe paginile acestea sacre n-a fost zvârlit la întâmplare. Aici și piatra e fertilă. Orice sămânță germinează. Apleacă-te și-i vei culege rodul.

PERPESICIUS

O altă constelație spirituală este introdusă odată cu Eminescu și ea asociază gândul metafizic cu sentimentul naturii, exotismul cu muzica: o îmbinare de tradiții deosebite de acelea întrunite în constelația apuseană și latină, singura pe care intelectualul român din veacul trecut o cunoștea înainte de Eminescu, dar care, după el, a revelat șirului de generații adăpate la izvorul adâncii și turburătoarei inspirații noi prezența unui univers moral deosebit. Această subită răsturnare de perspectivă a eliberat în sufletul nostru o provizie de forțe subiective, puternice și proaspete. Ceea ce s-a numit deci, îndată după moartea poetului, „răul eminescian” e mai degrabă o criză de creștere.

TUDOR VIANU

Acea cultură europeană, acea „modernitate” care îi năucea pe contemporanii lui, pe care și-o vor însuși ca pe o superficială și uneori caraghioasă travestire, se altoiește pe o sedimentare culturală autohtonă, pe care el a acumulat-o

printr-o memorie prodigioasă și o emotivitate mereu receptivă și vibrantă încă din anii cei mai tineri. [...] Dubla tradiție de spiritualitate și cultură la care am făcut aluzie și care se răsfrânge în sincretismul de amprentă răsăriteană al gândirii sale se oglindește și în limbaj și devine elementul caracteristic al formei. Noutatea mesajului eminescian coincide, așadar, cu însăși arhaicitatea sa.

ROSA DEL CONTE

Dacă străbatem creația eminesciană în toată scara alcătuirilor ei, de la zona filosofică până la cea lingvistică, ne întâmpină o infrangibilă unitate. Poetul nu s-a văzut niciodată constrâns să recurgă la vreo operație de ajustări forțate și nu s-a străduit să acomodeze întreolaltă date incongruente, ci și-a dirijat neîntrecuta laboriozitate artistică numai către prinderea din adânc a armonioaselor sale bătăi lăuntrice, care îmbinau într-un sunet unic ideea cu tonul verbal. Această unitate ireductibilă, neinterceptată de duriități și obstacole între diferitele planuri ale creației sale, unitate care, dimpotrivă, plutește unduitor peste ele toate, ne dă indiciul unei autenticități excepționale chiar în aria universală a poeziei.

EDGAR PAPU

„Optimismul” viziunilor platoniciene din începuturile creației lui Eminescu și „pesimismul” schopenhauerian caracteristic celei de-a doua etape își pierd sensul din perspectiva finală a operei, care cucerește, dincolo de pesimism sau optimism, o conștiință tragică a existenței într-un univers în care zeii s-au refugiat în neființă, dar condamnă lumea să existe, făurindu-și, prin gândire, chipul și istoria.

IOANA EM. PETRESCU

SCRIERI: *Poezii*, pref. Titu Maiorescu, București, 1884; ed. 2, București, 1885; ed. 3, București, 1888; ed. 4, pref. și notiță biografică (*Poetul Eminescu*) de Titu Maiorescu, București, 1889; ed. 6, cu o notiță biografică și un post-scriptum de Titu Maiorescu, București, 1892; *Proză și versuri*, îngr. V. G. Morțun, Iași, 1890; *Culegere de articole apărute în „Timpul” în anii 1880 și 1881*, pref. Grigore Păucescu, București, 1891; *Poezii (complete)*, pref. A.D. Xenopol, Iași, [1893]; ed. 2 (*Poezii complete*), Iași, [1894]; *Din scrierile lui...*, I, București, 1894; *Nuvela*, Iași, [1894]; *Diverse*, pref. I.L. Caragiale, Iași, [1895]; *Opere complete*, vol. I: *Literatura populară*, îngr. Nerva Hodoș și Ilarie Chendi, pref. Ilarie Chendi, București, 1902; *Poezii postume*, îngr. Nerva Hodoș, București, 1902; *Geniu pustiit*, îngr. și pref. I. Scurtu, București, 1904; *Scrieri politice și literare*, I, îngr. și introd. I. Scurtu, București, 1905; *Bogdan Dragoș*, pref. Iuliu Dragomirescu, București, 1906; *Poezii*, îngr. I. Scurtu, București, 1908; *Proza literară*, îngr. și introd. I. Scurtu, București, 1908; *Lumină de lună*, îngr. I. Scurtu, București, 1910; *Opere complete*, îngr. și introd. A. C. Cuza, Iași, 1914; *Poeziile lui ...*, I–II, îngr. N. Iorga, București, 1922; *Poezii filosofice, sociale și satirice*, introd. Lucian Blaga, București, 1923; *Poezii lirice*, introd. Lucian Blaga,

București, 1923; *Poezii*, îngr. G. Bogdan-Duică, București, 1924; *Poezii*, îngr. G. Ibrăileanu, București, 1930; *Poezii*, îngr. Constantin Botez, București, 1933; *Poezii*, îngr. și pref. G. Călinescu, București, 1938; *Opere*, I–IV, îngr. I. Crețu, București, 1938–1939; *Opere*, îngr. și introd. Perpessicius, vol. I–III: *Poezii tipărite în timpul vieții*, București, 1939–1944, vol. IV–V: *Poezii postume*, București, 1952–1958, vol. VI: *Literatura populară*, București, 1963, vol. VII: *Proza literară*, îngr. Petru Creția, D. Vatamaniuc, Anca Costa-Foru, Eugenia Oprescu, introd. Perpessicius, București, 1977, vol. VIII: *Teatrul original și tradus*, îngr. Petru Creția, Aurelia Creția Dumitrașcu, Oxana Busuioceanu, D. Vatamaniuc, introd. Petru Creția, București, 1988, vol. IX–XIII: *Publicistică*, coordonatori D. Vatamaniuc și Al. Oprea, introd. Al. Oprea, București, 1980–1985, vol. XIV: *Traduceri filosofice, istorice și științifice*, îngr. Petru Creția, Aurelia Creția, D. Vatamaniuc, Anca Costa-Foru, introd. Al. Oprea, București, 1983, vol. XV: *Fragmentarium. Addenda*, îngr. Oxana Busuioceanu, Anca Costa-Foru, Petru Creția, Aurelia Creția, D. Vatamaniuc, București, 1993, vol. XVI: *Corespondență. Documentar*, coordonator D. Vatamaniuc, București, 1989, vol. XVII: *Bibliografie. Viața – Opera*, coordonatori Gabriel Ștrempel și Victor Vișinescu, București, 1999; *Opere alese*, vol. I–III, îngr. și pref. Perpessicius, București, 1964–1965, vol. IV–IX, îngr. Aurelia Rusu, București, 1978–2000; *Proză literară*, îngr. Eugen Simion și Flora Șuteu, introd. Eugen Simion, București, 1964; *Despre cultură și artă*, îngr. Dumitru Irimia, Iași, 1970; *Poezii*, I–III, îngr. D. Murărașu, București, 1970–1972; *Lecturi kantiene. Traduceri din „Critica rațiunii pure”*, îngr. Constantin Noica și Alexandru Surdu, București, 1975; *Dicționar de rime*, îngr. Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan, pref. Marin Bucur, București, 1976; *Teatrul*, îngr. și pref. Petru Creția, București, 1990; *Poezii inedite*, îngr. Petru Gaftă, București, 1991; *Constelația Luceafărului. Sonetele. Scrisorile*, îngr. Petru Creția, București, 1994; *Eminescu în corespondență*, vol. I–III, îngr. și pref. D. Vatamaniuc, postfețe Lucian Chișu, București, 1997–1998, vol. IV–V, îngr. și postfețe Lucian Chișu, București, 1998–2001; *Opere*, I–VII, îngr. D. Vatamaniuc, introd. Eugen Simion, București, 1999–2003; *Dulcea mea Doamnă! Eminul meu iubit (Scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea)*, îngr. și pref. Christina Zarifopol-Illias, Iași, 2000; *Versuri lirice (Opera poetică)*, pref. Alexandru Condeescu, îngr. Oxana Busuioceanu și Aurelia Dumitrașcu, București, 2000; *Poemele Ondinei. Caietul vienez și alte poezii*, îngr. și introd. Cristian Livescu, Piatra Neamț, 2003; *Poeme necunoscute*, reconstituite de Petru Creția, alese de Mircea Cărtărescu și rostite de Adrian Pinte, București, 2003; *Manuscrisele Mihai Eminescu*, I–XXIV, coordonare și pref. Eugen Simion, București, Iași, 2004–2009.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 170–173, III, 129–156; Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, 61–123; Iorga, *Pagini*, I, 167–191; Dragomirescu, *Scrieri*, 269–356; Lovinescu, *Scrieri*, I, 197–218; Ibrăileanu, *Scriitori și curente*, 24–97; Ibrăileanu, *Spiritul*, 149–188, 200–206; G. Ibrăileanu,

Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Eminescu, Iași, 1913; G. Ibrăileanu, *Mihai Eminescu*, îngr. și pref. Mihai Drăgan, Iași, 1974; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, II, 139–153; Vianu, *Opere*, II, 231–259, 367–471, 633–659, III, 403–412, 481–484, V, 83–90, 394–468, 481–494, VII, 277–284, IX, 719–722, X, 246–249, XI, 281–316, 416–425; Constantinescu, *Scrieri*, I, 146–149, II, 205–209, 452–457, 534–580, III, 183–194, 357–366, IV, 127–129, 211–224, 229–232, 305–319, VI, 53–56, 105–119, 130–134; D. Caracostea, *Personalitatea lui M. Eminescu*, București, 1926; Călinescu, *Opere*, I–IX, *passim*; Perpessicius, *Opere*, VIII, 8–10, 54–56, 220–223, 231–235, 247–253, 325–327, 374–376, IX, 220–223, 253–256, 453–459, X, 9–11, 134–136, 216–220, 310–315, XI, 270–272, XII, 120–122, 124–126, 165–174, 390–396, 521–523; G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, 1932; ed. îngr. Ileana Mihăilă, introd. Eugen Simion, București, 2002; Ovid Densusianu, *Evoluția estetică a limbii române*, București, 1932, 128–146; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 124–166, 230–239, 280–286, 291–301; G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I–V, București, 1934–1936; ed. I–II, îngr. Ileana Mihăilă, București, 1999–2000; D. Murărașu, *Comentarii eminesciene*, București, 1967; D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu*, București, 1938; Munteanu, *Panorama*, 49–66; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 385–418, *Ist. lit.* (1982), 443–477; Streinu, *Clasicii*, 107–155; E. Lovinescu, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, I, București, 1943, 115–276; Tudor Arghezi, *Eminescu*, București, 1943; D. Caracostea, *Creativitatea eminesciană*, București, 1943; D. Caracostea, *Studii eminesciene*, îngr. Ion Dumitrescu, pref. George Munteanu, București, 1975; Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1944, 313–331; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 216–236; D. Popovici, *Poezia lui Eminescu*, pref. Ioana Em. Petrescu, București, 1969; Rosa Del Conte, *Mihai Eminescu o dell'Assoluto*, Modena, 1963; ed. (*Eminescu sau Despre absolut*), tr. și pref. Marian Papahagi, cuvânt înainte Zoe Dumitrescu-Buşlenga, postfață Mircea Eliade, Cluj-Napoca, 1990; Alain Guillemeu, *La Genèse intérieure des poésies d'Eminescu*, Paris, 1963; ed. (*Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*), tr. Gh. Bulgăr și Gabriel Pârvan, pref. Gh. Bulgăr, Iași, 1977; Ladislau Gáldi, *Stilul poetic al lui Mihai Eminescu*, București, 1964; Matei Călinescu, *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, București, 1964; Eugen Simion, *Proza lui Eminescu*, București, 1964; G.I. Tohăneanu, *Studii de stilistică eminesciană*, București, 1965; Streinu, *Pagini*, III, 171–192, 258–271, 299–303, 417–422, 442–452; Liviu Rusu, *Eminescu și Schopenhauer*, București, 1966; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, 265–324; I. Negoitescu, *Poezia lui Eminescu*, București, 1968; *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, îngr. Tudor Vianu, București, 1968; I.A. Kojevnikov, *Mihail Eminescu i problema romantizma v rumânskoi literature XIX v.*, Moscova, 1968; ed. (*Mihai Eminescu și problema romantismului în literatura română*), tr., îngr. și pref. Ariton Vraciu, Iași, 1979; Edgar Papu, *Poezia lui Eminescu*, București, 1971; Zamfir, *Proza poetică*, 207–246; Ion Dumitrescu, *Metafora mării în poezia lui Eminescu*, București, 1972; Ion

Nica, *Mihai Eminescu. Structura somatopsihică*, pref. Const. Ciopraga, București, 1972; Eugen Todoran, *Eminescu*, București, 1972; *Caietele Mihai Eminescu*, I–VI, îngr. Marin Bucur, București, 1972–1985; George Munteanu, *Hyperion*, vol. I: *Viața lui Eminescu*, București, 1973; Șt. Cazimir, *Stelele cardinale. Eșeu despre Eminescu*, București, 1975; Constantin Noica, *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești*, București, 1975; G.I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Timișoara, 1975; *Bibliografia Mihai Eminescu (1866–1970)*, vol. I: *Opera*, coordonatori Nicolae Liu și Valeria Trifu, pref. Șerban Cioculescu, București, 1976; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu. Cultură și creație*, București, 1976; Amita Bhose, *Eminescu și India*, Iași, 1978; Ioana Em. Petrescu, *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică*, București, 1978; ed. (*Eminescu, poet tragic*), îngr. Ioana Bot, Iași, 1994; Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, București, 1978; Mihai Cimpoi, *Narcis și Hyperion. Eșeu despre poetica și personalitatea lui Eminescu*, Chișinău, 1979; Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian*, Iași, 1979; Elena Tacciu, *Eminescu. Poezia elementelor*, București, 1979; Rusu, *Eminescu–Blaga*, 11–159; G. Bogdan-Duică, *Mihai Eminescu*, îngr. și pref. Ecaterina Vaum, Iași, 1981; Al-George, *Arhaic*, 7–15, 233–254; Zamfir, *Poemul*, 160–190; Mihai Drăgan, *Mihai Eminescu. Interpretări*, I–II, Iași, 1982–1986; ed. (*Eminescu tânăr sau „A doua mea ființă”*), îngr. și postfață Gh. Drăgan, Iași, 1999; Dan C. Mihăilescu, *Perspective eminesciene*, București, 1982; Elvira Sorohan, *Ipostaze ale revoltei la Heliade Rădulescu și Eminescu*, București, 1982; *Mihai Eminescu*, I–III, îngr. și pref. Gh. Ciompec, București, 1983–1990; Petru Caraman, *Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolisticii eminesciene*, îngr. și pref. Gh. Drăgan, Iași, 1984; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 37–135, IV, 135–139; Șerban Cioculescu, *Eminesciana*, București, 1985; D. Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu*, vol. I, Iași, 1985, vol. II, București, 1996; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu și romantismul german*, București, 1986; Mircea Eliade, *Despre Eminescu și Hasdeu*, îngr. și pref. Mircea Handoca, Iași, 1987, 3–56; George Munteanu, *Eminescu și eminescianismul*, București, 1987; Felicia Giurgiu, *În eminescianul univers*, Timișoara, 1988; Svetlana Paleologu-Matta, *Eminescu și abisul ontologic*, pref. N. Steinhart, Aarhus (Danemarca), 1988; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu. Viață, creație, cultură*, București, 1989; Aurel Petrescu, *Eminescu. Limbajul simbolic*, București, 1989; Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989; Ion Roșu, *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu*, I, București, 1989; Constantin Ciopraga, *Poezia lui Eminescu. Arhetipuri și metafore fundamentale*, Iași, 1990; Cornea, *Aproapele*, 300–346; Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian*, îngr. Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu, București, 1992; Al. Piru, *Eminescu, azi*, București, 1993; Radu Enescu, *Eminescu. Universul cel himeric*, Madrid, 1994; Monica Spiridon, *Eminescu. O anatomie a elocvenței*, București, 1994; ed. (*Eminescu. Proza jurnalistică*), București, 2003; Constantin

Cubleșan, *Eminescu în perspectivă critică*, Oradea, 1997; Petru Creția, *Testamentul unui eminescolog*, București, 1998; *Dicț. analitic*, I, 70–72, 166–168, II, 23–25, 49–51, 76–78, 104–107, 206–207, 380–383, III, 10–12, 51–54, 62–64, 106–109, 196–198, 375–378, IV, 78–84, 94–98, 106–109, 487–489; George Munteanu, *Eminescu și antinomiile posterității*, București, 1998; D. Vatamaniuc, *Caietele Eminescu. Mitologie și document*, București, 1998; *Corpus Eminescu*, I–XI, pref. Eugen Simion, București–Chișinău, 1998–2000; *Cazul Eminescu. Polemici, atitudini, reacții din presa anului 1998*, îngr. Cezar Paul-Bădescu, Pitești, 1999; Dan Mănucă, *Pelerinaj spre ființă. Eșeu asupra imaginarului poetic eminescian*, Iași, 1999; Nicolae Balotă, *Eminescu, poet al inițierii în poezie – Eminescu, poète de l’initiation à la poésie – Eminescu, als Poet der Einweihung in die Poesie*, ed. plurilingvă, București, 2000; Al. Ciorănescu, *Eminescu sub fiorul timpului*, pref. Nicolae Florescu, postfață Andrei Ionescu, București, 2000; Danțiș, *Bucolica*, 86–88, 136–139, 147–153, *passim*; *Dicț. esențial*, 294–305; N. Georgescu, *Eminescu și editorii săi*, I–II, București, 2000; Marin Mincu, *Paradigma eminesciană*, Constanța, 2000; Cristian Tiberiu popescu, *Eminescu. Antiteza*, București, 2000; Ion Stanomir, *Reacțiune și conservatorism. Eșeu asupra imaginarului politic eminescian*, București, 2000; *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu. Secolul XIX*, I–III, îngr. I. Oprișan și Teodor Vârgolici, București, 2002; *Dicționarul limbajului poetic eminescian*, coordonator Dumitru Irimia, *Concordanțele poeziei antume*, I–II, Botoșani, 2002, *Semne și sensuri poetice*, I–II, Iași, 2005–2007, *Concordanțele poeziilor postume*, I–IV, Iași, 2006, *Concordanțele prozei antume*, I–II, Iași, 2009–2012; *Detractorii lui Mihai Eminescu*, I–III, îngr. și pref. Al. Dobrescu, Iași, București, 2002–2008; Caius Dobrescu, *Mihai Eminescu*, Brașov, 2002; George Gană, *Melancolia lui Eminescu*, București, 2002; Grigurcu, *În pădurea*, 5–60; *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu. Secolul XX*, I–XXXIII, îngr. I. Oprișan, București, 2004–2012; Dumitru Micu, *Eminescu în „raza gândului etern”*, București, 2005; Culiănu, *Studii rom.*, I, 27–138, 193–195, II, 169–182; Iulian Costache, *Eminescu. Negocierea unei imagini*, București, 2008; Iliana Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze*, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, 377–409; Ioana Vasileoiu, *Receptarea critică a lui Mihai Eminescu până la 1930*, București, 2008; *Avatarii ale manuscriselor Eminescu*, îngr. Ana Silvia Bogdan și Marin Diaconu, București, 2009; Dan C. Mihăilescu, *Despre omul din scrisori: Mihai Eminescu*, București, 2009; Mircea Cărtărescu, *Eminescu. Visul chimeric*, ed. 2, București, 2011; Cristian Livescu, *Eminescu și enigmatul caietului vienez. Strategiile textuale ale debutului literar*, pref. Mihai Cimpoi, postfețe Dan Mănucă, Vasile Spiridon, Piatra Neamț, 2011; Radu Vancu, *Eminescu*, Sibiu–Cluj-Napoca, 2011; Gisèle Vanhese, *„Luceafărul” de Mihai Eminescu: portrait d’un dieu obscur*, Dijon, 2011; Ioana Bot, *Eminescu explicat fratelui meu*, București, 2012; Zamfir, *Panorama*, I, 317–342. **E.S.**

EMINESCU, Roxana (15.II.1947, București), critic și istoric literar, traducătoare. Este fiica Yolandei Eminescu, juristă, descendentă a lui Matei Eminescu, frate mai mic al lui Mihai Eminescu, și a lui Ștefan Stătescu, medic oftalmolog. După ce a absolvit Liceul „Gheorghe Lazăr” din București, E. urmează cursurile Facultății de Limbi Clasice, Romanice și Orientale a Universității din București, secția limba și literatura franceză, luându-și licența în 1971. În același an este trimisă la specializare în limba și civilizația portugheză la Universitatea din Coimbra. Între 1971 și 1975 este cercetător la Institutul de Istoria Artei, secția teatru, iar între 1975 și 1981 ocupă același post la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Din 1973 până în 1981 predă, în paralel, cursuri de istoria civilizației portugheze la Facultatea de Limbi Străine a Universității bucureștene. În 1978 își susține doctoratul cu o teză despre poetul Fernando Pessoa. Obține în 1981 un post de *visiting professor* la Universidade Nova și la Facultatea de Litere din Lisabona. Din 1984 se stabilește în Franța. Este secretar de presă la „Deutsches Grammophon” din Paris (1986–1987) și ulterior face secretariat și muncă de redacție la revistele „Esprit”, „L'Autre journal”, „Encore” etc., dar și predă limba și literatura portugheză la Facultatea de Literatură și Științe Sociale „Victor Ségalen” a Universității Bretoniei de Vest din orașul Brest.

E. debutează în revista „Studii și cercetări de istoria artei” (1973). Mai colaborează la „Viața românească”, „Secolul 20”, „România literară”, „Synthesis” ș.a. Debutul editorial îl reprezintă eseul *Preliminarii la o istorie a literaturii portugheze* (1979). La Lisabona îi apare studiul *Novas coordenadas no romance português* (1983), iar la Paris i se editează *Catalogue des traductions du portugais en français* (1994). Buzuindu-se pe o informație amplă, realizată în bibliotecile din Portugalia, *Preliminarii la o istorie a literaturii portugheze* este o sinteză originală, alte abordări similare vizând doar aspecte parțiale. Într-un prim capitol E. încearcă definirea specificității unei literaturi în competiție, dar și în intercomunicare cu hispanismul. Cultura portugheză este caracterizată mai curând prin „irumperi discontinue” decât printr-o linie directoare progresivă. La două sau trei generații, se naște aici o mișcare de regenerare care vrea să ia totul de la capăt, fără rupturi ireparabile, dar cu tendința propensiunii spre

universal. Un asemenea moment este reprezentat de Luis de Camões, a cărui capodoperă, *Lusiada*, este „poem epic, cronică istorică, elegie și fabulă mitologică, epopee maritimă și odă geografică, în fine, discurs politic, într-o coeziune stilistică admirabilă, înscriindu-se în literatura universală ca maximă expresie renașcentistă a eposului”. Odată descoperită și afirmată, „constanta spirituală” a culturii portugheze ajunge la apogeu în stilul baroc, atât de controversat în toate țările europene, stil cultural însă, nu istoric, care la scriitorii portughezi este continuu concurat de clasicism. Autoarea procedează, în continuare, metodic, abordând critic, rând pe rând, vechile cronici, teatrul, proza și poezia portugheză. De remarcat mai ales ultimul capitol, *Poezia*, având în centru personalitatea și opera lui Fernando Pessoa, poetul cu multiple fațete (a avut treizeci de heteronimi), unul din marii lirici europeni moderni. De la *Canțonerele* din secolele al XII-lea–al XIV-lea, umanistul Sá de Miranda, cu versuri în *dolce stil nuovo*, liricul Renașterii portugheze, apoi la Camões, lirica barocă, postromanticul Antero de Quental până la „baudelaireanul” Cesário Verde și simbolistul Camilo Pessanha, toată evoluția liricii portugheze este valorizată prin prisma poeziei pessoane. După Pessoa, exegeta procedează la alcătuirea unei antologii sui-generis a poeziei portugheze de azi. Datorită dublului destinatar, cititorul portughez și cel român, cercetătoarea a optat pentru perspectiva locului unde sinteza a fost scrisă, referințele la scriitorii români fiind numeroase. Traducerile realizate de E. îi complinesc activitatea de specialist în lusitanistică, opțiunile mergând tot spre Fernando Pessoa (*Ploaia oblică*, 1980; Premiul Uniunii Scriitorilor), dar și spre Eça de Queirós, Aquilino Ribeiro ș.a.

SCRIERI: *Preliminarii la o istorie a literaturii portugheze*, București, 1979; *Novas coordenadas no romance português*, Lisabona, 1983; *Catalogue des traductions du portugais en français*, Paris – Lisabona, 1994. **Traduceri:** Aquilino Ribeiro, *Casa mare din Romarigães*, București, 1974; Walter Zanini, *Tendențele sculpturii moderne*, București, 1977; Fernando Pessoa, *Ploaia oblică*, București, 1980; Eça de Queirós, *Mandarinul*, București, 1981.

Repere bibliografice: George Munteanu, „*Preliminarii la o istorie a literaturii portugheze*”, RL, 1979, 27; *Dicț. scriit. rom.*, II, 232–233; Manolescu, *Enciclopedia*, 300; Roxana Eminescu în dialog cu Oana Popescu, CLT, 2007, 20.

S.I.

ENĂȘESCU, Artur (12.I.1889, Botoșani – 4.XII.1942, București), poet. Se numea Constantin Artur Enășescu și era fiul Olgăi (n. Nacu), înrudită cu N. Leon, și al lui Alexandru Enășescu, dirigintele oficiului poștal din Botoșani. Orfan de mamă la doi ani, E. va fi crescut în bunăstare de bunica sa, căsătorită a doua oară cu Dimitrie Scarlat Miclescu, om politic și ministru sub Alexandru Ioan Cuza. Învăță la Liceul „A. T. Laurian” din Botoșani și la Liceul Național din Iași. Nu terminase școala când, din cauza unei afecțiuni pulmonare, este trimis de familie la Nisa. În 1912 se afla la Paris, audiind, se pare, cursuri de filosofie. Debutase la „Convorbiri critice” în 1910 cu un sonet; din Paris trimite la „Flacăra” și „Rampa” epigrame, iar revistei „Moldova” din Botoșani un alt sonet. Întors în țară, își ia bacalaureatul în 1914 și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Publică poezie în „Convorbiri literare” (1914–1916). În prima conflagrație mondială se află pe front. Apare apoi cu articole și amintiri de război în ziarul botoșănean „Îndrumarea”, cu versuri și cronică literară în „Junimea Moldovei de Nord”, în „Luceafărul” (1919), la care era și redactor, în „Răsăritul” din Chișinău și în „Cuvântul liber” din București. Comenta debutul lui Lucian Blaga cu *Poe-mele luminii*, scria despre G.B. Shaw, evoca figura lui Al. Vlahuță, îl portretiza polemic pe N. Iorga, era preocupat de problemele generației războiului, de relația dintre societate și cultură. În 1920 suferă primul atac al bolii de nervi ce-l va chinui până la sfârșit. Este internat la Sibiu, dar fuge, întorcându-se la București. Prietenii îi strâng versurile în volumul *Pe gânduri* (1920). Revenindu-și în răstimpuri, publică în „Clipa”, „Universul literar”, „Rampa”, „Propilee literare”, „Familia”, „Cristalul” (Găești), „Idea literară”. Societatea Scriitorilor Români îi acordă în 1927 Premiul „Ion Pavelescu” pentru sonetul *Afro-dita* și o pensie lunară. Pe o carte de vizită în 1934 se prezenta drept doctor în filosofie, laureat al Premiului Societății Scriitorilor Români, „fără domiciliu, gol și flămând”. Cu mintea întunecată, alcoolic, prăbușit, E. își va continua existența vagabondând până în ultima sa clipă și improvizându-și câte un adăpost în subsoluri mizere.

Dincolo de popularitatea pe care i-au adus-o două poezii devenite romanțe (*Țiganca*, *Balada crucii de mesteacăn*) și de virtuozitatea formală afirmată și cucerită prin sonet, puțini au văzut în E. un reflexiv mai interesant decât Panait Cerna, întrucât își întemeiază demersul pe paradox și pe

Desen de Marcel Iancu

răzvrătirea titaniană a spiritului. Căci pentru E., forța însăși a păcatului determină înălțarea Mântuitorului (*Lui Crist*). Și chiar prin chin, prin „talazul” trăirii sfârșitului omul se plasează în centrul dramei cosmice și se simte „mai sus de zei și cer”: „Fulgerătoare săbii de creste viu se sparg;/ Pe axa lor toți sorii se poticnesc o clipă/ Iar moartea-și desfășoară năpraznica-i aripă...” (*Clipa din urmă*). După cum, statornic cântăreț al iubirii, el o percepe în esența-i obscură. Vede legătura adâncă până la dualism dintre patimă și moarte, astfel că plasticitatea, parnasiană uneori, a portretului feminin e tulburată de fiorul tanatic: „Iar cum îi arde trupul sub zările toride/ Un trandafir de sânge la pieptu-i se deschide” (*Cleopatra*). Elegia clare Antichități (*Pe un țărm elenic*), visul lumilor polare (*Sonet*) duc tot la motivul obsedant al ruinării și încremenirii vieții. Conceptual și deseori îndatorat lui M. Eminescu, E. are imagini viguroase, într-o poezie senzuală și elevată totodată.

SCRIERI: *Pe gânduri*, București, 1920; *Revolta zeului*, pref. Ștefania Stâncă, București, 1946; *Poezii*, îngr. și pref. Mihail Straje, introd. Radu Boureanu, București, 1968.

Repere bibliografice: Nichifor Crainic, *Poeziile domnului Artur Enășescu*, „Luptătorul” 1920, 58; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, 389–391; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 477; Perpessicius, *Mențiuni ist.*, 17–28; Vianu, *Opere*, I, 223–226; Ciopraga, *Lit. rom.*, 258–261; Florin Steriade, *Artur Enășescu*, București, 1972; Al. Cerna-Rădulescu, *Ultima invazie*, București, 1996, 116–122, 293–294; Teodor Vârgolici, *Nefericitul Artur Enășescu*, ALA, 1997, 388; *Dicț. scriit. rom.*, II, 234–235; Victor Petrescu, *Artur Enășescu – un destin tragic*, „Litere” (Găești), 2008, 8–9.

S.C.

ENE, Gheorghe (16.X.1950, Căldărăști, j. Buzău – 9.V.2011, Căldărăști, j. Buzău), prozator, poet, publicist. Este fiul Smarandei și al lui Neagu Ene, țărani. După terminarea liceului la Buzău, se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română-franceză, absolvind în 1973. În anii studenției participă la numeroase activități literare: membru fondator al grupului Noii din cadrul cenaclului Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu, redactor și colaborator al revistei-afiș „Noii” (1970–1973), alături de Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova. Debutază tot atunci la „Luceafărul” cu poezii de factură modernistă. Deși figurează în antologiile *Tineri poeți* (1969) și *Semnul că nu cunoaștem eclipsa* (1978) și în volumul colectiv de proză scurtă *Desant '83*, își publică prima carte, placheta de poezii *Intrarea în Europa sau Târfa și sertarul*, abia în 1992. Preocupările sale literare sunt continuate mai ales la nivel local, în cenaclurile „Viața Buzăului” și „Vasile Voiculescu”. Colaborează sporadic și la „România literară”, „Luceafărul”, „Echinox”, „Contrapunct”, „Vatra”, „Adevărul literar și artistic”. După 1989 devine redactor-fondator al săptămânalului „Cerevasăzică” (Buzău), redactor la ziarele „Opinia” și „Muntenia”, la revista „Școala buzoiană”. Este profesor de limba și literatura română la Liceul Teoretic din Pogoanele, județul Buzău, membru-fondator al Asociației Scriitorilor Profesioniști din România, membru al Asociației Scriitorilor și Ziariștilor Profesioniști din Buzău. Între 2003 și 2011 editează revista „Dincoace de pod” pentru tinerele talente. În 1984 revista „Echinox” îi decernează Premiul pentru Proză Scurtă; în 1999 volumul *O spovedanie a textului* primește Premiul Asociației Scriitorilor Profesioniști din România.

Ansamblul scrierilor lui E., cuprinzând grupaje de poezie – *Intrarea în Europa sau Târfa și sertarul*, *Starea de dizgrație* (1995), antologia *Eu, dizgrațiatul* (1997), *Portret în picături de rouă* (2004) ș.a. și experimente narative, realizate fie în genul scurt al prozei (*O spovedanie a textului*), fie în registru romanesc – *Aromanul Trandafirului* (2000) –, își datorează existența „exercițiului recuperator” pe care „povara” („presiunea”) condiției de „scriitor de sertar” îl impune. Victime conjuncturale, rătăcite prin edituri în așteptarea aproape descurajantă a vremurilor propice, textele autorului sunt adesea însoțite de câte o secvență lămuritoare asupra aventurosului parcurs editorial. Indiferent de genul căruia îi aparțin, ele se caracterizează printr-o flexibilitate remarcabilă a jongleriilor cu vocabulele, asociind ori decupând ingenios termeni și familii lexicale, mizând pe efectul paradoxurilor semantice, acționând subversiv prin deconstruirea procedeele tradiționale de a suda un text, în așa fel încât acesta să fie capabil de a „spune o poveste”. Nu doar volumele de versuri, dar și cele de proză stabilesc drept principală voce a discursului vocea „textului”, insistând asupra unui metatextualism care sabotează sistematic și autoritar orice încercare de a deplasa ponderea de pe latura de tehnicitate pe cea de conținut. Acest efort stilistic, materializat într-un formalism a cărui austeritate se atenuează prin extinderea modalității de expresie către compartimentul ludic al limbajului, presupunând, în acest caz, suite de calambururi, echivocuri generatoare de ironii, se permanentizează și devine mecanism general de creație, prin care textul „se zice” pe sine ori pune în discuție majoritatea elementelor ce intervin în actul scrierii: autorul, „eul metonimic”, contextul („Intru formal pe o ușă formală/ și o voce în formă îmi întinde de formă/ o mână formată și forte”; „Trăiesc derivând./ Derivez conștient/ în conul de umbră al derizoriului meu”; „Poetul e un gunoier/ el strânge constrânge cuvintele uzate/ să stea împreună în coșul acesta”; „Intru în poveste pe dos. Iau loc în acest ascunziș care m-adună de pe unde am figurat ca personaj cu dosarul la zi”). Secvențele *Text în oglinda textului*, *O spovedanie a textului*, *Înfățișare*, *Un text de o zi*, incluse în volumul din 1999, se bazează pe același discurs autoreferențial, pe asumarea diferitelor „puncte de vedere” (al naratorului, al textului însuși, al personajului) și pe introducerea aluzivă a unor indici culturali,

trimițând „inițiatii” la referințe teoretice (Jacques Derrida, Gianni Vattimo). *O spovedanie a textului*, integrând „literatură de sertar” alături de reluările textelor publicate în *Desant '83*, reușește să îi aducă lui E. o recunoaștere (destul de târzie) a meritelor literare. *Aromanul Trandafirului* reprezintă un alt experiment narativ, un roman atipic (întocmit pe baza aceluiași principiu al „recuperării”, de această dată a unor texte-pamflet apărute în periodicele buzoiene), un „a-roman” a cărui formulă provocatoare se apropie de jocul măștilor auctoriale din notele de subsol ale *Țiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu. Într-un spațiu alegoric numit Zăbuza, ce printr-o Drăcovenie tocmai fusese eliberat de dictatura lui Scaraoschi, a Scaraoschinei și a „clicii lor de draci împielitați și îmbârligați”, se pun bazele unei „societați cu adevărat dracocratice”, iar a-romanul urmărește timp de doi ani aventurile ideologice ale lui Rozel (personajul principal) și ale altor oameni de partid, aflați sub semnul Trandafirului. Instanța auctorială se multiplică, ascunzându-se sub diverse măști (Zvonoculegătorul, Sumbreto Eco, Sevilian Barbaresco, Emanologul de întâmpinare, C. A. Ninosu, B. R. Voiosu, Prozel și Aprozeli), speculațiile semantice, calambururile, anagramele devin elemente definitorii pentru fiecare specie publicistică introdusă aici (comunicate de presă, anunțuri publicitare, scrisori anonime sosite pe adresa redacției, catrene ocazionale). Textul, în ansamblul său, deși limitat prin conținut la o perioadă istorică bine determinată, cu evenimentele și personajele sale, este deschis ca formulă narativă unei continuări. Volumele *Vorba!* (2005) și *Texte de dincoace* (2007) combină și recuperează altfel scrieri de sertar. Versurile, poemele în proză, fragmentele confesiv-autoironice aparțin „experimentului”, structurînd, din perspectiva anilor postdouămiiști, o biografie a operei în care intră „probe” – cum le numește E. – prevalente din proiectul textualist.

SCRIERI: *Intrarea în Europa sau Târfa și sertarul*, Buzău, 1992; *Starea de dizgrație*, Buzău, 1995; *Eu, dizgrațiatul*, Buzău, 1997; *O spovedanie a textului*, Pitești, 1999; *Aromanul Trandafirului*, Pitești, 2000; *Portret în picături de rouă*, Buzău, 2004; *Vorba!*, Râmnicu Sărat, 2005; *Texte de dincoace*, Pogoanele, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Proza de mână*, RL, 1983, 52; Cornel Ungureanu, „*Desant '83*”, O, 1984, 3; Cornel Moraru, *Încarnarea în literă*, VTRA, 1996, 6; Cristina Ionică, *Gravitate și joc*, OC, 2000, 15; Ion Bogdan Lefter, *Textul: acțiune și spovedanie*, OC, 2000, 34; Gheorghe

Crăciun, *Ene și o jumătate de veac*, OC, 2000, 34; Ion Bogdan Lefter, *Asalt/desant reluat*, OC, 2000, 39; C. Rogozanu, *Dar Gheorghe Ene?*, RL, 2001, 18; Traian T. Coșovei, *Spovedania lui Ene*, TMS, 2008, 1; Constantin Stan, *Gheorghe Ene, mereu dincolo de pod*, OC, 2011, 316. **C.M.B.**

ENE, Virgiliu (8.IV.1929, Pitești – 18.VI.1997, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Ioanei Ene (n. Băcanu) și al lui Ion Ene, contabili. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității din București în 1953. Imediat după terminarea studiilor universitare intră în sistemul editorial, fiind, pe rând, redactor, șef de secție la Editura Tineretului și la Editura Albatros, iar spre sfârșitul carierei lector la Centrala Editorială din București. A debutat în presă cu schițe satirice în 1953, iar debutul editorial îl va reprezenta o ediție din scrierile lui Cezar Bolliac (*Poezii și articole*, 1955). Colaborează cu articole la „Contemporanul”, „Cronica”, „Gazeta literară”, „Iașul literar”, „Limbă și literatură”, „Luceafărul”, „Manuscriptum”, „Revista de istorie și teorie literară”, „România literară”, „Viața românească” ș.a.

Munca de editor și istoric literar va prevala în activitatea lui E., care a reușit să publice un număr mare de volume – monografii, studii de critică și istorie literară, ediții, antologii. El investighează cu prioritate o anumită zonă a literaturii române, literatura ilustrată de personalități formate în preajma revistelor socialiste de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. Constantă este preocuparea pentru opera și personalitatea lui N.D. Cocea, așa cum se proiectează ele în epocă. În 1966 îi apare un amplu studiu, *N.D. Cocea*, pe care îl va dezvolta în teza de doctorat din 1973, pentru ca în 1979 să publice o evocare a scriitorului. Editează în 1969 și 1970 două volume de scrieri ale lui N.D. Cocea, iar în 1982 tipărește o substanțială selecție *Scrieri alese*. Studiind documentele de arhivă, E. reface biografia unui gazetar modern, un clasic al pamfletului românesc, dar și profilul scriitorului care, în romanele sale, rămâne un nostalgic neoclasicist, ispitit adesea de șarja naturalistă. În cea mai bună proză a lui N.D. Cocea, *Vinul de viață lungă*, comentatorul distinge o împletire paradoxală de spirit faustic și donchiotism. Cu aceeași probitate științifică, în studiul *Anton Bacalbașa* (1975) cercetează viața și activitatea altui militant de la începuturile mișcării socialiste în țara noastră, analizând textele publicistice și literare care au rezistat timpului, îndeosebi cele din perioada colaborării lui Bacalbașa cu I.L. Caragiale

la „Moftul român”. În *Alexandru Vlahuță* (1976) E. este preocupat de ideologia literară și de funcția culturală a operei, fără a ocoli exacta ei situație valorică. Frecventând cu precădere maștri ai pamfletului, satirei și umorului – de aici și micromonografia G. Topîrceanu (1969) –, istoricul literar a avut în vedere și studierea unei specii din această arie în *Satira în literatura română* (I–II, 1972), analiză reluată cu dezvoltările necesare în *Scriitori satirici români* (1982). Aceste preocupări atestă puncte de convergență cu propriile încercări literare – schițe, nuvele și povestiri adunate târziu în volumele *Armăsarul negru* (1984), *Romantici odinioară* (1985), *Un băiat vesel* (1989). Bine primite de critică au fost volumele de folcloristică ale lui E., mai ales suita de portrete *Folcloriști români* (1977).

SCRIERI: N.D. Cocea, București, 1966; G. Topîrceanu, București, 1969; *Satira în literatura română*, I–II, București, 1973; Anton Bacalbașa, București, 1975; *Alexandru Vlahuță*, București, 1976; *Folcloriști români*, Timișoara, 1977; N.D. Cocea, București, 1979; *Unirea Principatelor Române oglindită în literatură*, Iași, 1979; *Scriitori satirici români*, Iași, 1982; *Armăsarul negru*, București, 1984; *Romantici odinioară*, București, 1985; *Un băiat vesel*, București, 1989. **Ediții:** Cezar Bolliac, *Poezii și articole*, București, 1955; Emil Gârleanu, *Pagini alese*, București, 1956; *Cronicari munteni*, pref. Al. Piru, București, 1961; Anton Bacalbașa, *Scrieri alese*, I–II, introd. edit., București, 1965; Jean Bart, *Jurnal de bord*, București, 1965; G. Topîrceanu, *Versuri și proză*, București, 1968; N.D. Cocea, *Scrieri*, I–II, introd. edit., București, 1969–1970, *Scrieri alese*, introd. edit., București, 1982; Dumitru Stănescu, *Basme*, București, 1980; Alexandru Vlahuță, *Versuri și proză*, introd. edit., București, 1981; M. Eminescu, *Literatura populară*, pref. edit., Galați, 1993; Anton Pann, *Povestea vorbeii*, Galați, 1993. **Antologii:** *Studii eminesciene*, București, 1971 (în colaborare cu Ion Nistor).

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, „N. D. Cocea”, LCF, 1967, 1; Dan Zamfirescu, „N. D. Cocea”, GL, 1967, 25; Laurențiu Ulici, „Alexandru Vlahuță”, CNT, 1976, 52; Mircea Vaida, *Vlahuță – o interpretare monografică*, TR, 1977, 5; Nicolae Sorin, *Un strălucit reprezentant al publicisticii moderne și al pamfletului*, LCF, 1980, 48; Hristu Căndroveanu, „Scriitori satirici români”, RL, 1983, 23; Ion Nistor, *Virgiliu Ene – editor și istoric literar*, ALA, 1997, 379. **S.I.**

ENESCU, Radu (2.V.1922, București), eseist, prozator. Este fiul arhitectului I.D. Enescu, președinte al Societății Arhitecților Români, subsecretar de stat la Finanțe în guvernul Octavian Goga, apoi la Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale din iulie 1943, în guvernul Ion Antonescu, arestat

după război de regimul comunist și înțemnițat la Aiud. E. a absolvit Liceul „Gheorghe Lazăr” din București și a urmat Facultatea de Drept a Universității din același oraș, înscriindu-se în 1946 ca avocat în Baroul de Ilfov. Un an mai târziu părăsește clandestin țara. Până în 1949 frecventează cursuri de filosofie la Paris și participă la „grupul de epistemologie” al lui Gaston Bachelard de la Sorbona. În 1950 emigrează în America de Sud și își continuă studiile la Buenos Aires, iar în 1955 se stabilește în Peru, ca profesor la Universitatea Catolică, la Universitatea „San Marco” și la Institutul „Riva Agnero” din Lima. În 1961 se întoarce în Europa și devine cetățean spaniol. În 1983 face parte dintre membrii fondatori ai Fundației Culturale Române din Madrid, colaborează la presa literară a exilului și semnătura îi apare cu oarecare regularitate atât în „Revista scriitorilor români”, cât și în „Destin”, „Cuvântul românesc”, „Bună Vestire” sau, după 1990, în „Casa”, unde din 1994 este și director onorific. Concomitent desfășoară o întinsă activitate publicistică în limbile spaniolă, franceză și engleză, cu articole politice și cu microeseuri culturale.

Studiul *Don Juan sau Evoluția unui personaj* (1957) constituie o interesantă investigație de literatură comparată, E. urmărind evoluția interferențelor de la Tirso de Molina până la Montherlant. În 1965 mai publică un eseu semnificativ intitulat *Ortega y Gasset, filosofia politică*. Cea mai importantă lucrare a sa rămâne însă *Istoria analitică a gândirii grecești*. Cartea, care a cunoscut trei ediții, inițial titlul ei fiind *Leagănul gândirii* (1971), indică pregnant preocuparea autorului pentru valorificarea gândirii presocratice. Expunerea, extrem de limpede, pornește de la Thales și Școala ionică ajungând la sofisti și la Socrate. Al doilea volum, anunțat, nu a mai apărut. Autorul încearcă să descopere la presocratici elementele fundamentale ce au dus la dezvoltarea științelor moderne, demersul său înscriindu-se printre cele mai fructuoase în sfera acestei problematice. Deoarece lucrarea valorifică unul din cursurile universitare ținute de E. la Lima, nuanțele didactice sunt evidente. În alt curs, restructurat în *Omul – ființă culturală* (1994), ideile de bază nu depășesc expunerea metodică a temei. Pagini relevante a scris E. despre Mircea Eliade, Vintilă Horia, Nae Ionescu, Pamfil Șeicaru, Horia Stamatu, adunate în volumul *Mircea Eliade sau Repere ale spațiului cultural românesc* (1995). Remarcabil este și eseu *Eminescu. Universul cel*

himeric (1994). E. este, de asemenea, autorul unei nuvele, *Mușuroiul* (1971, în volum în 1994), și al unui roman inspirat de mitologia biblică a primilor ani de creștinism, „... *et j'envelopperai de ténèbres la Terre en plein jour*” (1981), care nu atestă însă o certă înzestrare de prozator.

SCRIERI: *Ortega y Gasset, filosofia politică*, Jagstzell (Germania) – Madrid, 1965; *Leagănul gândirii*, Roma, 1971; ed. 3 (*Istoria analitică a gândirii grecești*), București, 1999; *Divagații pe o temă heideggeriană*, Madrid, 1971; „... *et j'envelopperai de ténèbres la Terre en plein jour*”, Paris, 1981; *Eminescu. Universul cel himeric*, Jagstzell, 1994; *Omul – ființă culturală*, Jagstzell, 1994; *Mușuroiul*, Jagstzell, 1994; *Mircea Eliade sau Repere ale spațiului cultural românesc*, Jagstzell, 1995.

Repere bibliografice: Sanda Stolojan, „... *et j'envelopperai de ténèbres la Terre en plein jour*”, „Limite” (Paris), 1981, 32–33; Titu Popescu, *Convorbiri despre exil și literatură*, București, 2001, 113–131; Pavel Chihaia, *Scieri din țară și din exil*, II, București, 2007, 21–24; Manolescu, *Enciclopedia*, 301.

N.F.

ENESCU, Radu

(12.VII.1925, Satu Mare
– 22.VII.1994, Oradea),
eseist.

Este fiul Ilenei (n. Steiger) și al lui Gheorghe Enescu, director de bancă. După ce urmează în Brașov Școala Germană Evanghelică și Liceul „Andrei Șaguna” (finalizat în 1944), a absolvit în 1948 Facultatea de Litere și Filosofie, specialitatea filosofie, a Universității din Cluj, apoi, în același oraș, a fost asistentul lui D.D. Roșca (1948–1949), bibliotecar la Biblioteca Universității (1949–1951), profesor de sport la o școală tehnică (1952–1955), redactor la „Tribuna” (1957–1965), la „Steaua” (1965) și, în Oradea, la „Familia” (1966–1988), unde este redactor-șef adjunct din 1971. Semnează primele articole în 1945 la „Revista Cercului Literar” de la Sibiu și la „Tribuna” brașoveană. A mai colaborat la „România literară”, „Secolul 20”, „Lucașfăruș”, „Cahiers roumains d'études littéraires” ș.a, iar după 1989, la „Gazeta de Vest” și „Noua Gazeta de Vest”.

Indisociabil legat de Cercul Literar de la Sibiu, numele lui E. dă seamă, o dată mai mult, de împlinirea prin eșec a „euphorionismului”. Chiar dacă mulți cerchiști au devenit nume de prim-plan în literatura contemporană (Ștefan Aug. Doinaș, I. Negoitescu, Radu Stanca, I.D. Sîrbu) sau reprezintă referințe sigure într-un domeniu sau altul (de la Eta Boeriu la Nicolae Balotă, de la Dominic Stanca și Ioanichie Olteanu la Cornel Regman, Eugen Todoran ș.a.), nu se poate spune că această structură continuatoare a „tinerei generații” interbelice și-a putut da adevărata măsură. Zeci de proiecte au rămas în stadiu incipient, zeci de traduceri și sinteze de maximă importanță au fost condamnate la eșec din capul locului, fiecare exponent a rămas cu o sincopă de destin, cu un compromis amar, cu o ruptură în carieră, cu o ratare fie pe plan existențial, fie, mai ales, profesional. E. reprezintă un caz tipic al elanului „euphorionic” retezat de mai multe ori și „odihnindu-se” în final printre numele total necunoscute marelui public și aproape total neglijate de specialiști. Format în spirit german la școala de filosofie a Clujului lui Lucian Blaga, E. încearcă mai multe experiențe umilitoare de viață în deceniul al șaselea din secolul trecut, debutând editorial târziu, în 1968, cu o carte despre Franz Kafka (Premiul revistei „Secolul 20”), îndatorată celor mai noi, pe atunci, „cuceriri” în domeniu, dar nu numai: cu toate că bibliografic exegeza kafkiană îi este cunoscută la zi, ambiția demersului depășește nu o dată subiectul în favoarea dimensiunii filosofice, antropologice în speță. Kafka nu devine, desigur, un pretext, însă opera lui, ca și biografia simbolic-exemplară, oferă destule piste de decolare pedanteriei analitice și comparatismului sinuos. Calitățile și defectele acestei eseistici de tip german (hermeneutică, fenomenologie, stilistică, antropologie) se vor vădi și în culegerea de studii și recenzii *Critică și valoare* (1973), unde este prezent atât fostul student care traducea în anii '50 din filosofia lui Heidegger, cât și cronicarul de la „Tribuna” și „Familia”. După alți ani de așteptare, eșuare și automarginalizare orădeană, E. publică *Ab urbe condita. Eseuri despre valoarea omului și umanismul valorilor* (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor), cartea sa cea mai reprezentativă după monografia dedicată lui Kafka. Libertate de spirit, abilitate în mânăuirea erudiției, argumente istorice și intuiționism unificator în texte despre Kafka și Albert Camus, despre *Sein und Zeit*, despre *Elada sau Dreptul la eroare*, despre

Esența hispanității sau Fascinația stilului. Oglinzi focalizante aduc într-o simultaneitate a gândirii spații și epoci îndepărtate în timp (mayașii, budismul, lumea precreștină). Alexander von Humboldt și Aldous Huxley sunt reuniți în jurul civilizației maya, în vreme ce eseul despre Elada devine o pledoarie pentru raționalism și hedonism, după cum asociativitatea și instinctul ludico-subversiv dublează frecvent rigoarea informativă și morală. Lumea ca bibliotecă și lumea ca festival feeric, acestea sunt cele două axe ale eseisticii lui E. Cum spune autorul, eseistii „surprind în amănunt semnificația generală, sunt înclinați să stabilească temperatura morală a locurilor cercetate, iar prin însuși statutul lor hibrid, recuzați de literați ca filosofi, respinși de aceștia pentru apartenență literară, sunt niște calofili ai ideii”. Nu altul va fi specificul cărții despre America, *Între două oceane* (1986). Călătoria în „țara lui Tocqueville” E. a făcut-o în 1978, ajutat de o bursă Fulbright, dar din varii motive descrierea ei avea să-și aștepte aproape zece ani tipărirea. Într-un domeniu reprezentat cu brio la români, de la Petru Comarnescu la Romulus Rusan, America lui E. este mai puțin preocupată de turismul pur ori de politică, și mai mult de natura umană, de peisajul moral. Cele șapte capitole (*Virginia & D.C., Georgia, Louisiana, Arizona & Nevada, California, Massachusetts & Connecticut, Illinois & New York*) mărturisesc prejudecățile europeanului față de uriașa „ciudățenie” americană. Tonul este marcat de un soi de sfătoșenie ironică în căutare de informație și educație, departe de „complexul Dinicu Golescu” al literaturii române, iar atitudinea intelectuală și etică se întemeiază pe conservatismul compact al europeanului școlit la virtuțile goetheene ale armoniei. Pentru acesta, Statele Unite înseamnă pitoresc fără tradiție, continuă provocare inovațională, dar „fără alt Dumnezeu decât profitul”, adaptabilitate, viteză, osmoză a contrariilor, însă fără gust, într-o estetică a aleatorului și hibridării, pentru care finalitatea destinului nu poate fi decât alienarea. „E agreabil să călătorești prin State – sună ultimul paragraf al cărții –, îndrăgești multe și mulți. Dar să trăiești acolo mi se pare imposibil. Cine încearcă o face cu prețul de neînlocuit al fericirii. Am îndrăgit America, dar la valorile ei am simțit întotdeauna că nu pot adera. Vorba lui Arghezi: logodnică de-a pururi, soție niciodată.” Nu se știe în ce măsură acest final a fost lipit din considerente de tactică, pentru a adormi cenzura comunistă; cert este

faptul că inaderența eseistului ardelean la spectacolul postmodern al Americii se dezvăluie la tot pasul în carte. Volumul postum *Orizonturi literare* (I, 2005), compus din articole publicate între 1966 și 1993, acoperă o arie largă de subiecte preponderent teoretice, de la reflecții din anii '60 asupra realismului (cu plecare de la Roger Garaudy) ori asupra kitschului și a culturii de masă până la un text asupra postmodernismului, publicat în 1988. Apreciind că Mircea Cărtărescu este „unicul postmodernist «în stare pură»” din poezia optzecistă, E. propune termenul transmodernism, inspirat de poetica lui Mircea Dinescu, arhetipală, existențială și agonală față de postmodernismul ludic, nostalgic și epigonal; pentru ilustrarea conceptului transmodernist mai sunt citați Magda Cârneci, Ion Stratan, Mariana Marin și Nichita Danilov. Alte volume postume sunt *Despre arhitectură* (2003) și *Orizonturi speculative* (2004); ultimul cuprinde un incitant eseu comparatist asupra raportului dintre iubire și cunoaștere, interpretat cu o erudiție penetrantă.

SCRIERI: *Franz Kafka*, București, 1968; *Critică și valoare*, Cluj, 1973; *Ab urbe condita. Eseuri despre valoarea omului și umanismul valorilor*, Timișoara, 1985; *Între două oceane. Note de călătorie în Statele Unite ale Americii*, București, 1986; *Despre arhitectură*, îngr. Marin Chelu, Oradea, 2003; *Orizonturi speculative*, îngr. Marin Chelu, Oradea, 2004; *Orizonturi literare*, I, îngr. și pref. Marin Chelu, Oradea, 2005.

Repere bibliografice: „*Critică și valoare*” (masă rotundă), TR, 1974, 2; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 234–239; Dumitru Velea, *Banchetul*, București, 1984, 188–192; Liviu Franga, „*Ab urbe condita*”, VR, 1985, 9; Nicolae Oprea, „*Ab urbe condita*”, VR, 1985, 9; Virgil Podoabă, „*Între două oceane*”, F, 1987, 1; Negoitescu, *Scriitori contemporani*, 173–175; *Despărțirea de Radu Enescu*, ST, 1994, 9 (grupaj special); *Dicț. scriit. rom.*, II, 235–236; Cristina Chevereșan, *Radu Enescu: itinerar spiritual*, O, 1999, 6; Ion Davideanu, *Amintiri despre Radu Enescu*, Oradea, 1999; Ion Simuț, *Eseul corupt*, RL, 2004, 44; Al. Cistelean, *Radu Enescu*, CLT, 2010, 297.

T.R.

ENGEL Károly (pseudonim al lui Köllő Károly; 25.IX.1923, Sudrigiu, j. Bihor – 12.VIII.2002, Cluj-Napoca), istoric literar, traducător. După studii medii la Oradea și universitare la Cluj, funcționează ca profesor de liceu la Oradea, bibliotecar la Aiud, redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj și la filiala clujeană a Bibliotecii Academiei Române. Colaborează la revistele „Nyelv-és

Irodalomtudományi Közlemények”, „Korunk”, „Utunk”, „Művelődés”, „Igaz Szó”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, „Limbă și literatură”, „Studii de istorie literară și folclor”, „Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu”. Publică frecvent și sub numele real, Köllő Károly.

Activitatea lui E. este centrată pe istoria interferențelor literare, culturale și spirituale româno-maghiare, urmărind paralelisme dintre literatura română și cea maghiară. A cercetat receptarea ideologiei secolului al XVIII-lea, interacțiunile literar-culturale din epoca Luminilor, în studii și materiale privind versiunea românească, prin intermediar maghiar, a poemului eroi-comic *Batrahomihia*, unele aspecte din viața și activitatea lui Ion Budai-Deleanu, Gheorghe Șincai și Samuil Micu. Sunt semnificative, de asemenea, cercetările privind cântecele de lume românești dintre secolele al XVI-lea–al XIX-lea păstrate în manuscrise maghiare, precum și rolul lor în dezvoltarea poeziei maghiare. E. a avut o contribuție substanțială la aflarea unor date noi privitoare la viața și activitatea lui Mihail Halici. Preocupările lui se extind și asupra secolului al XIX-lea: studiază astfel activitatea lui Zeyk János, culegător de basme populare românești, primul traducător în maghiară al poeziilor lui Iancu Văcărescu, analizează circulația cărților franceze în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, insistă asupra artei teatrale ca verigă de legătură între popoare, semnează studii și articole în care analizează imaginea românilor în operele prozatorilor maghiari Jósika Miklós, Mikszáth Kálmán și Benedek Elek, se ocupă de receptarea de către publicul cititor maghiar a operei lui M. Eminescu și I.L. Caragiale sau de ecoul românesc al lui Csokonai-Vitéz Mihály în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Evidențiind paralelisme între cele două culturi, a scris despre Iosif Vulcan și revista „Familia”, despre idei înrudite la Coșbuc și Madách, depistate în notițele și însemnările lui Coșbuc pe un exemplar german al *Tragediei omului*. De numele lui E. se leagă schițarea contribuției comparatiștilor maghiari din Transilvania (până la Primul Război Mondial) la tratatul *Istoria și teoria comparatismului în România* (1972), precum și amplul studiu introductiv la bibliografia *Literatura maghiară în limba română*, redactat de Réthy Andor și Váczy Leona (1982). Studiile și materialele sale cele mai semnificative privind domeniul legăturilor literar-culturale

româno-maghiare au fost adunate în volumele *Két irodalom mezsgyéjén* (1984) și *Confluențe literare. Studii de literatură comparată româno-maghiară* (1993). E. a transpus în limba maghiară o selecție din scrierile lui C. Negruzzi, piesele *Sânziana și Pepelea* și *Chirița în Iași* de V. Alecsandri, un volum din proza lui V. Alecsandri, fragmente din notele de călătorie ale lui N. Filimon și din *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale. În colaborare cu Cselényi Béla și Debreczeni József, a tradus din latină *Descriptio Moldaviae* de Dimitrie Cantemir.

SCRIERI: *Két irodalom mezsgyéjén. Tanulmányok a román-magyar irodalmi kapcsolatok körténetéből* [La hotarul literaturilor. Interferențe literare româno-maghiare], București, 1984; *Confluențe literare. Studii de literatură comparată româno-maghiară*, tr. Pap Francisc, pref. Adrian Marino, București, 1993. **Traduceri:** Costache Negruzzi, *Válogatott művei* [Opere alese], postfața trad., București, 1957 (în colaborare cu Marconi Mathe Irma); Vasile Alecsandri, *Világszép Ilonka és Árva Jancsi* [*Sânziana și Pepelea*], pref. Kakossy Endre, București, 1960 (în colaborare cu Sz. Nagy Géza și Veress Zoltán), *Chirița Jászvásáron* [*Chirița în Iași*], în Vasile Alecsandri, *Színművek* [Teatru], postfața trad., București, 1961 (în colaborare cu Sz. Nagy Géza și Veress Zoltán), *Séta a hegyekben. Válogatott prózai írások* [O primblare la munți. Scrieri în proză], introd. trad., București-Budapesta, 1965; Dimitrie Cantemir, *Moldva leírása* [Descrierea Moldovei], București, 1973 (în colaborare cu Cselényi Béla și Debreczeni József); Al. Piru, Vasile Alecsandri, București, 1987.

Reper bibliografice: Dávid Gyula, *Contribuții ale comparatiștilor maghiari din România în perioada 1944–1970*, în *Ist. comp. Rom.*, 282; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 474–476; Gaál György, „*Két irodalom mezsgyéjén*”, NYRK, 1985, 1; Valentin Tașcu, „*Confluențe literare*”, NYRK, 1994, 1. **O.K.**

EPIGONII, publicație apărută la Iași, lunar, între 25 noiembrie 1903 și ianuarie 1904 (trei numere), cu subtitlul „Revistă de sociologie, știință și literatură”. Scoasă de Spiru Prasin, prim-redactor al ziarului „Evenimentul”, susținând și ea politica antiliberală, E. își propune, totuși, să promoveze critica literară și socială obiectivă. Asemeni altor publicații, revista include pagini consacrate literaturii române și traduceri din literatura universală în măsura în care ele afirmă valori culturale și morale ce pot constitui modele pentru români. Rubricile obișnuite sunt „Literatură”, „Cronica literară”, „Anchete literare”, „Sociologie-știință”, „Cronica muzicală”. Este dat publicității un proiect de monument pentru Al. I. Cuza, Spiru Prasin prezentând și documente

oficiale inedite cu privire la detronarea domnitorului Unirii. C. Săteanu (sub pseudonimul Arald) deplânge într-un articol destinul dramatic al lui M. Eminescu. În numărul al doilea sunt publicate scrisori inedite ale poetului din anii 1872–1873, destinate părinților săi. Mihai Codreanu include facsimilul ultimului sonet al lui François Coppée, datat noiembrie 1903. În cadrul rubricii „Anchete literare”, G. Panu se pronunță împotriva poeziei noi, considerând că „versul a devenit prea artificial, prea copilăresc, iar poezia este pe cale a se îndruma astăzi sub alte vestimente decât cele ale vechii versificații”; Tudor Arghezi îi va răspunde în revista modernistă „Linia dreaptă”, prin articolul *Vers și poezie*, atrăgând atenția că între poezie și proză există o deosebire fundamentală și că trebuie să se țină seama de faptul că noțiunile „poezie” și „versificație” sunt „două realități separate și independente”. Alți colaboratori: A. Steuerman, Paul Bujor, J. Lewin, Gh. Silvan, N. Leon. **C.A.**

EPIGONII, periodic apărut la Iași, bilunar, între 25 decembrie 1911 și aprilie 1912, sub conducerea Elenei Prasin. Fondator: Spiru Prasin. Publicația continuă programul revistei „Epigonii” (1903–1904), fiind editată tot de ziarul „Evenimentul”. Are rubricile „De-ale teatrului”, „Recenzii”, „Notițe literare”, „Reviste”, „Săptămâna politică și literară”. Versuri semnează B. Nemțeanu, G. Vlădescu-Albești, G. Rotică, proză scriu G. Tutoveanu, Rudolf Suțu, iar traduceri din Lev Tolstoi și Lenau face Iorgu G. Toma. Se republică aici câteva scrieri ale lui Spiru Prasin. Numărul al doilea conține un medalion I.L. Caragiale la împlinirea a șaizeci de ani, revista exprimându-și părerea de rău că „acela care a dat literaturii naționale atâtea capodopere a luat de atâția ani drumul exilului” și a fost apoi uitat în propria țară. Mai colaborează Liviu Marian, Al. Vițianu, I.N. Pârăulescu, Constantin Doboș, Dumitru Gorgos. **C.A.**

EPIGRAMA, revistă apărută la București din decembrie 1938 până în decembrie 1943. Subintitulată „Buletin lunar al epigramei românești”, publicația e condusă de Virgiliu Slăvescu și își propune să promoveze epigrama ca gen literar și în mod special creația epigramistică românească, ai cărei clasici sunt considerați I.L. Caragiale, Radu Rosetti, A.C. Cuza, G. Topîrceanu, I. Gr. Periețeanu. Sub deviza „Epigrama, un zâmbet al inteligenței”, revista îl va invoca adeseori ca spirit tutelar pe

Cincinat Pavelescu și va publica epigrame semnate de Tudor Măinescu, Const. Rîuleț, N. Crevedia, Octav Sargețiu, însoțite de caricaturile și desenele lui I. Anestin, Nicol ș.a. În articolul *Este epigrama un gen literar?* (14/1940) Șt. Ivanovici-Terențiu va încerca să-i răspundă lui G. Călinescu, care, într-o recenzie la *Antologia epigramei românești* alcătuită de A.C. Calotescu-Neicu și N. Crevedia, negase dreptul epigramei de a fi inclusă în literatură. Paul I. Papadopol semnează articolul *O cenușăreasă: epigrama*, făcând un excurs istoric de la epigramele la greci și la romani (Marțial), epigrama modernă (la francezi) la cele dintâi epigrame românești și la perioada contemporană. Sunt evocați epigramiștii de la „Moftul român”, printre care Dimitrie Teleor și Toma Florescu, și se publică texte inedite: o epigramă din 1778, aflată în manuscrisele Bibliotecii Academiei Române, epigrame de Antioh Cantemir, Costache Bălăcescu ș.a. Nu sunt uitați nici autorii străini care au cultivat genul, comentarii evocatoare fiind dedicate poetului latin Marțial, lui Piron (la 250 de ani de la naștere), lui Voltaire sau lui Clément Marot ca autor de madrigaluri. O rubrică permanentă la care participă mai toți epigramiștii de seamă ai epocii se intitulează *Războiul epigramei*. De menționat că începuturile literare ale lui Eugen Barbu, care semnează aici cu pseudonimele Eugen Rabé și Eugen Baraba, sunt legate de E., ca și de „Gluma”, „Veselia” și „Păcală”. **M.Ș.**

EPOCA, cotidian care a apărut la București și la Iași din 1885 până în 1938, în mai multe serii, ca organ al Partidului Conservator: la București de la 16 noiembrie 1885 la 14 iunie 1889, când fuzionează cu „România liberă” sub titlul „Constituționalul”, și de la 2 noiembrie 1895 la 22 noiembrie 1916, la Iași de la 18 septembrie la 1 decembrie 1918 și din nou la București de la 2 decembrie 1918 la 19 august 1923, de la 2 februarie la 22 aprilie 1926 și de la 5 februarie 1929 la 15 iulie 1938. Din comitetul de redacție anunțat în 1885 și condus de Grigore G. Păucescu, în calitate de director politic, făceau parte, între alții, N. Filipescu, Al. Vlahuță și B. Delavrancea, care era

prim-redactor. La începutul anului 1886 N. Filipescu devine proprietar și director. În urma unor divergențe de ordin politic, Delavrancea și Vlahuță se retrag din redacție în prima jumătate a aceluiași an, iar în septembrie prim-redactor este numit ziaristul și autorul dramatic Gr. Ventura. Alcătuirea părții literare a ziarului a revenit la început lui Delavrancea și lui Vlahuță. Publicistica lor, precum și beletristica promovată în E. se mențin în cadrul orientării literare postpașoptiste, pentru care militaseră în anii precedenți și în coloanele „României libere”. Ei afirmă cu fiecare prilej valoarea artistică a literaturii populare, cât și datoria scriitorilor de a studia și de a folosi ca sursă de inspirație creațiile folclorice și tradiția istorică. În scrisul lui Delavrancea se manifestă însă și influența naturalismului. El tipărește aici *Zobie*, *Trubadurul*, *Din memoriile trubadurului-Noaptea*, *Văduvele*. Vlahuță colaborează cu poezii, unele cu caracter antimonarhic, cu proză – *Vișan* (*Amintiri*), *O schiță*, *De-a baba oarba*, *Din durerile lumii*, *Cassian* – și continuă polemica sa cu Al. Macedonski (articolele *Monstruoziități literare* și „*Revista literară*”), discută spectacolele lui Matei Millo, recenzează publicații literare („*Anale literare*”) și scrie, ca și Delavrancea, articole polemice la adresa liberalilor (*Visul d-lui Brătianu*) sau a lui Carol I (*Visul regelui*). Un colaborator consecvent, la această primă serie, este și Dimitrie R. Rosetti-Max, care își publică sub titlul general *Cronice*, schițele sale, bazate pe urmărirea realității sociale dintr-o perspectivă apropiată de aceea a conservatorilor, uneori alunecând spre șarjă, alteori păstrându-se într-o notă umoristică de bun nivel. La 1 ianuarie 1886 a apărut un supliment literar, „Epoca ilustrată”, având colaborarea lui Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, B.P. Hasdeu; aici s-a publicat și un fragment din *Scrisoarea V* a lui M. Eminescu, intitulat *Dalila*. La sfârșitul anului 1889 și începutul lui 1890, în numărul de duminică al gazetei se publică proză, versuri și articole de critică literară, dar inițiativa este repede abandonată. A doua serie a gazetei este condusă de la apariție de N. Filipescu. El imprimă cotidianului un aspect modern, după modelul ziarelor franceze ale vremii. Și de data aceasta munca propriu-zisă va fi îndeplinită de gazetari profesioniști. Din noiembrie 1895 până în martie 1896 prim-redactor este Anton Bacalbașa. Colaborarea lui se mărginește însă la articole politice, pe care le semna cu pseudonimul Demagog (*Zaiafetul geanabeților*, *Persecuțiile d-lui Fleva*, *Jos cu alegerile libere!* ș.a.). O amplasare

deosebită se dă rubricilor literare și artistice, redactate de Al. Antemireanu, care utilizează și pseudonimele Alan, E. Miron, Lys, Zara sau cu inițiale. I se va alătura în 1897, dar pentru o scurtă perioadă, St. O. Iosif. Până la 1903 Antemireanu va scrie, practic zilnic, articole politice și culturale în notă junimistă, cu dese trimiteri la ideile politice și estetice ale lui T. Maiorescu (*Ă vol d'oiseau*, *Tinerimea de azi*, *Copilărie și copilării*, răspuns la un articol al lui Constantin Bacalbașa din „Adevărul”, *Zgomote de criză*, în care analizează starea literaturii noastre după dispariția lui M. Eminescu, *Critică și adevăr* ș.a.). El va susține și o activă rubrică de cronici literare, în care discută cărți de Alexandrina Mihăescu (*Flori de zăpadă*), Th. D. Speranția (*Anecdote afumate*), Dimitrie R. Rosetti-Max (*Dicționarul contimporanilor*) ș.a. Revista propune ancheta intitulată *O cercetare literară* (în 1897), prin care I.L. Caragiale, inițiatorul ei, încearcă o prospectare a vieții literare românești, a sistemului ei de valori și a curentelor literare ale epocii, pe care le numea naturalist, romantic și idealist. Rubricile „Tribuna literară” și „Litere, științe, arte”, pentru care selecția materialului (știri, note, unele polemice, prezentări de cărți și recenzii, scurte articole referitoare la viața teatrală, la actualitatea muzicală sau plastică) este făcută de Antemireanu, sunt însoțite de alta, intitulată „Bibliografie”, în care sunt anunțate cu promptitudine noi apariții de cărți și reviste. La aceste rubrici au colaborat, între alții, Oscar Spirescu (autor de cronici muzicale și de articole vizând noutăți muzicale europene: *Richard Wagner* ș.a.), Th. D. Speranția (cu publicistică referitoare la învățământ, cu contribuții de istorie literară *Predoslovie lui Ureche* și note etimologice), George Coșbuc, cu serialul *Zicători explicate*, George Madan cu *Din literatura rusească* și, sub pseudonimul Biron, jurnalistul François Robin – *O amintire de teatru*, *Ce știau francezii la 1712 despre noi?* ș.a. La E., după 1895, se formează și un grup de tineri scriitori, care își publică aici încercările literare. Alături de G. Coșbuc (*Moartea lui Gelu*) și St. O. Iosif (*Suprema consolatio*, *Visul lui Aeneas*, *Baladă*, *Copil*), versuri dau D. Nanu (*Bardul*, *Imposibila moarte*, *Fantezie*, prelucrare după o poezie de Elena Văcărescu, *Claca* ș.a.), Th. D. Speranția (*Broșa*), Al. Obedenaru (*Rondele*, *Ileana*), Vasile Podeanu (*Prizonier* ș.a.), Radu D. Rosetti (*Când am primit*, *Un vis*, *Jurământ*, prelucrare după Sully Prudhomme ș.a.), N. Gr. Mihăescu-Nigrim (*Venus*). Proza publicată (schițe și nuvele) aparține lui I. A. Bassarabescu

(*Cu diplomă, Obuzul*), G. Ionescu-Gion (*Vizite de bacalaureat, Sunt doi – Ce deosebire!*), Emanuil Grigorevitz (Comisarul regal), Al. Antemireanu (*Iubita mării, Toreador, în gardă*, fragmentul de roman *Paștile fără prihană* ș.a.). Tot Antemireanu se va îngriji și de alegerea autorilor străini – mai ales francezi – din ale căror scrieri se va traduce. Cele mai multe versiuni în limba română îi aparțin, de altfel, lui. Aproape în fiecare zi se tipărește o schiță de Catulle Mendès sau de François de Nion, Paul Rouget, Ludovic Halévy și alți prozatori activi atunci în gazetele pariziene. Dar nu lipsesc nici tălmăcirii din opera de N. V. Gogol (romanul *Taras Bulba*), Lev Tolstoi (*Un vis de fericire*), I. S. Turgheniev (*Frica*), V. Korolenko (*Pe malurile Dunării*, traducere de G. Madan ș.a.), Schiller (*Mănușa, Copila din străini*, traduceri de St. O. Iosif), Heine (*Primăvara nouă, Ca visurile 'ntunecate* ș.a.), Leconte de Lisle (*Cain*, „traducere liberă” de Al. Antemireanu), Al. Dumas (*O noapte în Florența sub Alexandru de Medicis*), François Coppée (*Spre bine*), H. Sienkiewicz (*Inimă de copil*), Petőfi Sándor (*Trei feciori, Vântul*, traduceri de St. O. Iosif). Sub pseudonimul comun Matei Corbora, colaborau la E., la 19 și 20 martie 1898, și doi tineri scriitori aflați la începutul carierei, Tudor Arghezi și Gala Galaction, cu cronică *Expoziția de artă a Societății Ileana*. Sub direcția lui Filipescu, mai ales spre 1900, se accentuează tendințele de combatere a direcțiilor novatoare ale vieții politice și culturale. În această perioadă își fac loc în gazetă exagerări naționaliste, mistice sau teoriile, împrumutate din Franța, ale „noului idealism” profesat de Fernand Brunetière. În prima jumătate a anului 1896 E. editează un supliment literar duminical intitulat „Epoca literară”, condus de I.L. Caragiale și având ca secretar de redacție pe St. O. Iosif și redactor pe Al. Antemireanu. După zece numere, suplimentul își încetează apariția, dar Caragiale și Iosif își continuă colaborarea la E., primul cu editoriale și schițe literare (*Garda civică, Boborul, Răsplata jertfei patriotice* ș.a.), cel de-al doilea, care era și unul dintre corectorii gazetei, cu publicistică literară și versuri originale (*Cu genele plecate, Baladă, Copil*) sau traduse din Schiller (*Tabloul din Saïs*), Heine (*Cavalerul Olaf, Mi-e inima tristă, Noi ne iubirăm* ș.a.), Petőfi (*Trei feciori, Vântul*). La E. și-a trimis N. Iorga o parte din studiile de istorie literară și din articolele de critică de până la 1900. Mai târziu, din 1904, un colaborator obișnuit al rubricilor literare și culturale va fi E. Lovinescu, care își va aduna intervențiile din E. în

volumul *Pași pe nisip* (1906). În anii premergători Primului Război Mondial revista va adăposti publicistică militantă a lui Octavian Goga. Aici Caragiale a întrebuințat și pseudonimul Ion, Delavrancea a semnat și Fra, Fra Barbaro, Ignotus, Mirmidon (împreună cu Al. Vlahuță), iar Iosif și-a iscălit unele traduceri M. Pătru sau M. Petru. După 1918 E. devine organul politic și de informații al grupului conservator strâns în jurul lui Grigore N. Filipescu, dar care se alăturase Partidului Democrat; din 1926, deși nu se specifică orientarea politică, gazeta va susține, cu rare trimiteri la doctrina conservatoare, punctele de vedere ale Partidului Național, iar în anii '30 va fi apărătoarea opiniilor așa-numitului Partid Conservator condus de Grigore N. Filipescu. În întreaga perioadă interbelică nota dominantă va fi aceea politică. Finanțată aproape în totalitate de Grigore N. Filipescu, acesta fiind și director al gazetei, E. va apărea doar în patru pagini, dintre care trei rezervate în întregime campaniilor politice ale directorului, antiliberal convins, iar una, pagina a doua, destinată parțial și actualității culturale, artistice și literare. De o situație specifică în mișcarea de idei și în general în viața intelectuală postbelică, în aceste condiții, nu poate fi vorba. Totuși o atitudine care amintește de direcția imprimată înainte de 1900 cotidianului de Grigore C. Păucescu și continuată, între alții, de B. Delavrancea sau de Al. Antemireanu se face simțită atât în alegerea colaboratorilor, cât și în indiferența manifestată în raport cu noile orientări literare sau artistice. În același timp, E. nu și-a propus și nu a avut șansa de a atrage acum în rândul redactorilor a unor scriitori de talia lui I.L. Caragiale, B. Delavrancea sau St. O. Iosif. Dintre redactorii părții politice se vor alege și cei în sarcina cărora va intra alcătuirea rubricilor culturale. Este vorba, începând din 1918, de Eugen Titeanu, Alexandru Kirițescu, Mircea Ștefănescu sau Ramiro Neculau; în anii următori li se vor alătura, mai ales după 1930, și Dinu Rocco, Paul Daniel, Dan Smântănescu, Virgil Treboniu, N. Constantinescu, Maria Mateescu. În mod obișnuit ei își vor semna cronicile literare, dramatice și de artă, recenziile sau notele cu pseudonime: Maria Mateescu utilizează pseudonimul Aida Vrioni pentru cronicile dramatice, notele de lectură și publicistica feministă; Sandomir este, pe cât se pare, o iscălitură utilizată fie pe rând, fie în comun, în calitate de cronicari dramatici, de Alexandru Kirițescu, care recurge și la iscălitura Cadet Rousell pentru notele polemice, mai ales de factură

politică, de la rubrica „Balta cu broaște”, și de Mircea Ștefănescu. Alți comentatori ai vieții teatrale sunt Nikon (N. Constantinescu), Ramirez (Ramiro Neculau), Albion (pseudonim neidentificat), toți interesați în primul rând de spectacolele Teatrului Național din București, dar și de cele ale unor teatre particulare: Teatrul „Regina Maria”, Teatrul Mic (Puiu Iancovescu) sau Teatrul „Maria Ventura”. Li se alătură, de la Iași, Alexandru Nichita, care urmărește activitatea Naționalului local, și de la Cernăuți Erast Vicol, acesta uneori foarte critic la adresa directorilor și a comitetului de administrație de la Naționalul cernăuțean, vizând calitatea punerilor în scenă, dar și selecția repertorială. În ansamblu, intervențiile cronicarilor discută obiectiv, analiza urmărind valoarea și semnificațiile textului dramatic, contribuția regizorului (o noutate în anii '20), demersul actoricesc. Uneori, precum în cazul interpretării Mariei Ventura în rolul titular din *Sfânta Ioana* de George Bernard Shaw, observațiile, justificate, au o severitate care face abstracție de celebritatea actriței. Alteori piesele jucate sunt ținta unei analize tot atât de severe: N. Iorga (drama *Un domn pribeag*), Alexandru Kirițescu (*Lăcustele*), Victor Eftimiu (*Ploaia de aur*). În intervenții echilibrate, informate, se examinează și starea generală a teatrului românesc (Ramirez, *Teatrul la noi*) sau aceea a comentariului teatral (*Cronicele dramatice* de Ramirez, luare de poziție prilejuită, în 1921, de un articol al lui Ion Sân-Giorgiu din periodicul „Aurora”). Nu tot atât de consistentă va fi oferta ziarului în materie de literatură originală, de traduceri sau de oglindire a vieții literare. S-au publicat puține poezii, de N. Davidescu (*Amurg de iarnă*), Mihail Munteanu (*Mozaic de toamnă*, *Pioșii romantici*, *Cântec profan* și altele, adunate apoi în cartea *Cântecul vieții*), Alexandru Carussy sau Alexandru V. Căzimir. Proza este reprezentată de câteva schițe și nuvele de Gheorghe Brăescu (*Sonda de la Moreni*), Virgil Treboniu (*Suflet de diavol*, *Sfârșit de artist*, *Icoana unui vis* ș.a.), Paul Daniel (în rubrica „Clișee după natură”: *La Moși*, *Gura lupului*, *Mahalaua Cățelu*), Grigore Ancu (*Ofticosul*). E. nu a avut nici în redacție și nici printre colaboratori, după 1918, o personalitate comparabilă cu I.L. Caragiale, N. Iorga, E. Lovinescu sau chiar cu Al. Antemireanu, cei care au ilustrat, în postura de comentatori ai mișcării literare, cotidianul înainte de 1900 și de 1918. În primii ani după război Eugen Țiteanu își asumă rolul de critic literar, utilizând și pseudonimul Stilet („*Versuri eroice*” de Mircea Rădulescu, „*D-atunci și d-acolo*” de George Ranetti,

Tradiționalismul ș.a.). I se alătură Mircea Ștefănescu (Adrio Val, „*Poètes roumains*”, cartea Henriettei Sava-goiu, poetă stabilită la Paris, *Răsfoind pe Topîrceanu*, în care discută *Strofe alese*. *Balade vesele și triste* ș.a.). În texte nesemnate sunt luate în discuție și alte cărți: *Răzbunarea lui Moș Antohi* de A. Mândru, *Aspecte și direcții literare* de N. Davidescu, *Ion* de Liviu Rebreanu. Nu se poate observa, însă, un criteriu de selecție sau o încercare de ierarhizare în aceste intervenții critice, situație caracteristică pentru toată perioada postbelică de apariție a E. Alte încercări critice, mai curând recenzii și prezentări decât cronici propriu-zise sunt semnate de Paul Daniel (*Opera lui Caragiale*, cu privire la ediția lui Paul Zarifopol, *Casa Thuringen* de Panait Istrati ș.a.), Dinu Rocco (*Mihail Sadoveanu la împlinirea a 50 de ani*), George Iancu Ghidu (*Zări noi, zări senine*, în care glosează pe marginea publicării unor cărți de Mihail Sadoveanu – *Baltagul*, Gala Galaction – *Roxana*, Victor Eftimiu – *Dragomirna*; alte intervenții se referă la opera unor scriitori străini, ca Francis de Miomandre și Henri Massis, sau la *Romanul popular oriental în Occident*), Margareta Nicolau (*Și zilele grăiesc* de Aida Vrioni), Virgil Treboniu (*O picătură de parfum* de Tudor Măinescu, *Literatura noastră dramatică* ș.a.), Dan Smântânescu (*Creanga de aur* de Mihail Sadoveanu, *O iubești?* de Mihail Sorbul, *Cu undița* de I. Al. Brătescu-Voinești ș.a.). Mai vii, mai aplicate la actualitate sunt rubricile „Cărți noi” și „Vitrina”, în care Paul Daniel, Dan Smântânescu, Vladimir Tudor, I.M. Negreanu ș.a. semnalează apariția unor cărți de N. Crevedia (*Bulgări de stele*), Damian Stănoiu (*Ucenicii Sfântul Antonie*), Tudor Vianu (*Istoria estetice de la Kant până azi*), Mircea Eliade (*Întoarcerea din rați*). O notă de vitalitate, o evadare din locurile comune ale articleriei politice au adus gazetei colaborarea aproape zilnică a arhimandritului Iuliu Scriban (*Gavril Muzicescu*, *Ziaristica cu ochii închiși*, *Cartea în școală*, *Cât suntem de români*, *În librăria italiană*, *Limba românească pe mâna uliței*), aceea cu articole de fond a lui Alexandru Kirițescu (*Armata – protest justificat la criticile nedrepte pe care Henri Barbusse le adresa în cotidianul comunist francez „L'Humanité” în 1926 participării României la Primul Război Mondial*, *Groparii victoriei* ș.a.) sau publicistica lui Theodor Râșcanu (*Amvonul sau tribuna...*, note polemice inspirate de un articol al lui Gala Galaction, *Intellectualii și politica*, ș.a.), a Aidei Vermont (rubrica „Spicuri” din 1938), a lui Dinu Rocco (rubrica „File de blok-notes”) și a lui Dimitrie Cuclin. **R.Z.**

EPOCA LITERARĂ, periodic care a apărut la București, săptămânal de la 15 aprilie până la 17 iunie 1896, ca supliment al cotidianului conservator „Epoca”. Într-o scrisoare datată 4 aprilie 1896 și adresată lui N. Filipescu, directorul „Epocii”, I.L. Caragiale propunea ca numărul de duminică al ziarului să fie transformat într-o revistă de literatură. Scrisoarea cuprinde și o schiță de program. Caragiale intenționa să publice numai contribuții ale scriitorilor consacrați, iar partea literară să o încredințeze unor colaboratori competenți. Directorul oficiosului conservator primește propunerea și la jumătatea aceleiași luni iese de sub tipar, sub conducerea lui Caragiale, avându-i pe St. O. Iosif ca secretar de redacție și pe Al. Antemireanu ca redactor, noul hebdomad, a cărui apariție se va opri însă după numai zece săptămâni. Motivul întreruperii poate să fie faptul că munca în redacție îl obosise pe Caragiale, așa cum rezultă dintr-o scrisoare către C. Dobrogeanu-Gherea. Se adaugă și împrejurarea că scriitorul nu obținuse, în calitatea lui de conducător al publicației, autonomia necesară, **E.I.** rămânând într-un prea strâns raport de dependență cu gazeta tutelară. În primul număr Caragiale semnează un articol de fond intitulat *Câteva cuvinte*, în care face precizări în legătură cu rolul revistei în viața literară. **E.I.** ar fi trebuit să devină, printr-o „dreaptă linie de purtare profesională”, un factor de concentrare a celor mai buni scriitori și critici. În ciclul de articole *Critica și literatura* G. Panu avansează ideea resuscitării interesului pentru literatura scriitorilor din prima jumătate a secolului. El vede în aceasta o datorie a criticii, pe care o acuză că-și restrânge preocupările la „a îmbrățișa un timp de câțiva ani” și un număr mic de autori. Mai mult, Panu reproșează publicisticii literare atenția pe care o acordă poeziei lui M. Eminescu, poezie care, crede el, ar avea o influență negativă asupra evoluției literaturii române. Se republică versuri și proză aparținând unor scriitori ca Dinicu Golescu, Iancu Văcărescu, Gr. Alexandrescu, C. Bălăcescu, C.A. Rosetti, Anton Pann, V. Alecsandri ș.a. Uneori Caragiale face și o prezentare a unor scriitori (*Cilibi Moise*, *Gheorghe Baronzi*). S-au mai retipărit poezii de N. Nicolescu, fragmente din proza lui N. Filimon, nuvela *Micuța* a lui B.P. Hasdeu. Între colaboratorii revistei se numără George Coșbuc, St. O. Iosif, B. Delavrancea, Alceu Urechia, Petre Dulfu și A. Toma. Articole de critică literară, de estetică și filosofie au dat Mihail Strajanu, Anghel Demetriescu și C. Rădulescu-Motru (un ciclu despre Nietzsche).

Caragiale scrie însă cea mai mare parte din revistă. Îi apar aici *Scrisorile unui egoist*, *Poetul Vlahuță*, *Schiță*, basmele *Lungul nasului* și *Norocul și mintea*, *Minciună*. Din *snoavele populare*, „reminiscentă” *Șah și mat*, parodia *Ab irato*. *Sonet parnasian* (reprodusă din „Lumea veche”), precum și numeroase articole (*Plagiatul Zola – Bibescu*, *Un nou plagiat Zola*, *Literatură patologică*), note critice (*Un articol regretabil*, *Pomada fermecată*, *Un dicționar român*), recenzii („*Răzbunarea lui Anastase*”). **R.Z.**

ERA NOUĂ, publicație apărută la Iași, săptămânal între 8 octombrie 1889 și 25 iunie 1900, cu unele întreruperi (30 iunie 1896 – 10 noiembrie 1896, 29 iunie 1897 – 19 octombrie 1897, 28 iunie – 11 octombrie 1898 și 4 iunie – 3 octombrie 1899). Organ politic al grupării junimiste, gazeta a fost întemeiată și condusă de Petru Th. Missir, A.C. Cuza, Nicolae Volenti și Eugen Ionescu. **E.n.** și-a ales un titlu inspirat de un discurs politic din 1888 al lui P.P. Carp. Publicația a acordat o atenție deosebită susținerii și răspândirii principiilor și acțiunilor junimiste, cu deosebire prin articolele de fond datorate lui Missir. În afară de articole cu caracter politic sau de câteva articole-eseu ale lui C. Stere (care semnează numai cu inițiale C.), sunt incluse multe texte literare și de critică literară. Au scris aici I.L. Caragiale (*Om cu noroc*, *Norocul culegătorului*), I. Al. Brătescu-Voinești și Simion Mehedinți (semnând S.O.V.). Colaborator constant al ziarului este N.A. Bogdan, cu versuri, drame, legende lirice, precum și cu amintiri din teatru. Elena Sevastos dă povestiri în gen popular, cântece și anecdote culese din diverse părți ale Moldovei. Povești și anecdote populare fără mare însemnătate semnează Dim. Bodescu și I.S. Ionescu, acesta din urmă fiind și autorul unor note de călătorie. Din „Convorbiri literare” sunt reproduse texte ilustrative pentru orientarea politică a junimiștilor. O atenție deosebită se acordă scriitorilor membri ai Junimii, în special lui M. Eminescu și Ion Creangă. La moartea lui Alecsandri gazeta face loc unei ample relatări, datorată, probabil, lui A.C. Cuza (și semnată A.). Prin diverse comentarii și articole, **E.n.** a ținut trează atenția cititorilor asupra operei lui Eminescu și Creangă, iar Caragiale a fost apărut de numeroșii săi detractori. Cronicile dramatice, scrise cu gust și competență, sunt semnate cu diverse pseudonime (Rim, Un spectator ș.a.). În general, fie prin A.C. Cuza, fie prin P. Th. Missir, publicația a promovat punctele de vedere junimiste. **D.M.**

ERA NOUĂ, publicație apărută la București, între 1 februarie și aprilie 1936 (trei numere), cu subtitlul „Revistă lunară de filosofie, literatură, știință”. Director este N.D. Cocea. Într-un *Cuvânt înainte* acesta afirmă orientarea de stânga a revistei și intenția de a trata problemele ideologice ale vremii prin prisma materialismului dialectic. **E.n.** se dorește a fi „o publicație de analiză și sinteză științifică în domeniul economic, filologic, social și cultural al realității societății românești”, denunțând „criza generală și acută a culturii și ideologiei capitaliste”: „Proletariatul reprezintă interesele vitale și culturale ale omenirii. Progresul acestei clase coincide cu progresul general al umanității. Ideea asupra lumii a proletariatului industrial este obiectivă – față de ideologia falsă și sterilă a lumii capitaliste care e condamnată la moarte”. Colaborează cu proză Al. Sahia (*Șomaj fără rasă*), Ion Călugăru (*Pane, dă-mi fata!...*) și cu poezie Virgil Teodorescu (*Oboseala*), Paul Păun (*Poem pentru dragostea de viață*), Florea Al. Crețeanu (*Cântec din brazdă*), Al. Voitin (*Plecarea*). Articolele tratează diverse aspecte ale realității prin „metoda nouă” a materialismului dialectic; în primul număr al revistei Ghiță Ionescu opune culturii fasciste, căreia îi schițează genealogia, marxismul, „singura filosofie a vieții între toate aceste Lebensphilosophie și Existenzphilosophie”. Prezintă texte ample Andrei Șerbulescu/Belu Zilber (*Tendințe fundamentale în economia românească*), Petre Năvodaru (*Situația economică a Germaniei la începutul anului 1936*), I. Constantinovski (*Bilanțul economic al anului 1935 în URSS*), Artur Dumbravă (*Depresiunea economiei mondiale în 1929–1935*), H. Rosenberg (*Criza științei*), Lucrețiu Pătrășcanu (*„Statul țărănesc” – un nou tip de stat?*), Șt. Voicu (*Rentabilitatea în agricultură*), Silvian Iosifescu (*Natura și perspectivele psihanalizei*). În articolul *Reîntoarcerea la epic* D. Trost demască decadența literaturii apusene, dând ca exemplu literatura sovietică, purtând „sigiliul sănătății, vigoriei, energiei de muncă, aspectelor colective” și aducând „un epic puternic, nestăvilit, prin care trece un suflu de viață reală, nefalsificată”. La rândul său, Paul Păun critică atât acea „poezie asocială și inumană”, cu „un fond liric căutat, exagerat, bolnav”, cât și falsa poezie proletară, lipsită de „măsura aceea interioară, echilibrul din care se varsă numai prea plinul” (*Pentru poezie*). Miron Radu Paraschivescu pledează pentru cunoașterea „directă și veridică a realităților din jurul nostru, a literaturii popoarelor vecine”, în locul căreia „am primit traduceri

din Bourget, din Dekobra, Pittigrilli și Lawrence”, acestea oferind „oglină în artă a burgheziei” (*Literatura vecinilor*). Recenzii și sinteze culturale prezintă Miron Constantinescu (*Ludendorff, „Războiul total”*), Adrian Schileru (despre *Sfânta mare nerușinare* de G.M. Zamfirescu), D. Trost (despre *Copilăria unui netrebnic* de Ion Călugăru), Silvian Iosifescu, care debutează în **E.n.** (*Ilya Ehrenburg și sensul literaturii noi*), Radu Popescu (*Romain Rolland și victoria intelectualului*), Ștefan Roll (*Cinematograf, aniversând „15 ani de cinematograf sovietic”*) și M.R. Paraschivescu. Acesta din urmă scrie în primul număr al revistei despre romanul *Huliganii* de Mircea Eliade, obiectându-i autorului o serie de „neajunsuri”, precum „evoluția dialectică [...] întreruptă, eșuată, întoarsă îndărăt, pe drumuri lipsite de orizont”: „I-ar trebui d-lui Mircea Eliade o reexaminare a materialului de viață, o cunoaștere exactă, științifică am spune, a vremii pe care o trăiește”, pentru că eroii săi „n-au nici o preocupare socială”. Tot M.R. Paraschivescu recenzează – „cu sentimentul penibil, cu scârba gestului cu care se aruncă la coș o murdărie” – *Fortul 13* de Dragoș Protopopescu, „romancierul dreptei românești”. Literatura străină este ilustrată cu traduceri din Heinrich Heine (semnate de A. Toma) și din scriitorul bulgar Geo Milev (prezentat și transpus în română de Ștefan Roll). **C.A., M.I.**

ERA NOUĂ, publicație apărută la București între 3 octombrie 1944 și 17 septembrie 1947, inițial cu subtitlul „Cotidian independent”, devenit, de la numărul 101/1945, când își schimbă și formatul, „Cotidian independent democrat”. Direcția le aparține lui N.N. Petrașcu și lui Alex. Vișan, în 1947 rămânând la conducere doar ultimul. **E.n.** își propune să fie un ziar de informație care să reflecte „«Era nouă» a libertății în lume”, proclamată odată cu victoria aliaților asupra Germaniei. Oferind informații despre viața politică, socială și economică internă și internațională, **E.n.** își va menține orientarea de centru-stânga, detașându-se de alte publicații ale vremii. Periodicul dorește să promoveze un model de dezvoltare socială și culturală care să integreze România în comunitatea țărilor europene și este reprezentativ pentru mentalitatea generației tinere de scriitori ai anilor '40 (în parte fondatori ai Cercului Literar de la Sibiu), nonconformiști, care respingeau constrângerile sociale și valorile societăților închise, fie comuniste, fie naționalist-fasciste, preferând individualismul și liberalismul politic și cultural.

Atât literatura, cât și studiile critice incluse în **E.n.** tind să pună în acord modernitatea și tradiția, valorile autohtone și cele universale, inovația și măsura clasică. Studiile și articolele sunt o dovadă a profesionalismului și a competenței, iar traducerile din literatura universală reflectă orientarea nu numai spre sfera de influență franceză sau germană, ci și spre cea americană. Printre rubricile permanente se numără „1001 fapte”, „Însemnări”, „Realități, realități”, „Buletinul politic”, „Viața economică”, „Toate sporturile”, „Creionări feminine” (Aida Vermont), „Ultima oră”. Relevantă cultural este însă cea intitulată „Teatru–Artă–Muzică”, ce găzduiește recenzii, cronici literare, dramatice, muzicale, filosofice, dar și noutăți editoriale. De la numărul 811/1947 este inaugurată o pagină dedicată în exclusivitate literaturii, intitulată „Imagini literare” și îngrijită de Mihai Arcan. Monica Lovinescu semnează la „Cronica literară” cu pseudonimul Monica Dan. Colaborează cu poezie Ștefan Aug. Doinaș (*Aniversare*), Radu Stanca (*Spada regelui*), Magda Isanos, Al. Lungu, George Dan, Barbu Cioculescu, Eugen Relgis, Dimitrie Stelaru, iar articole scriu H. Blazian, Anatol Vieru, Mugur Mardan, Emil Riegler-Dinu, Alexandru Baciuc. Sunt incluse traduceri din poezia universală, semnate de Isaiia Răcăciuni și George Dan („Antologia de buzunar”), după ce Eugen Relgis oferă o tălmăcire din Rabindranath Tagore (*Unire între Orient și Occident*, 402/1946). Sunt evocați, în portrete și medalioane, scriitori români (Ion Minulescu, G. Topîrceanu, Victor Eftimiu, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Demostene Botez, Lucian Blaga, B. Fundoianu) și străini (Anatole France, Henri Barbusse). Se mai publică un interviu cu Al. Rosetti (*Proiecte literare*), *Note despre roman* de Eugen Relgis, *Mateiu Ion Caragiale* de Alexandru Baciuc, *Odessa văzută de Eminescu* de Octav Minar. La ancheta literară despre „tendențele actuale ale literaturii române” răspund Gala Galaction și Sașa Pană. Este menționată intenția lui Tudor Arghezi de a debuta ca autor dramatic cu piesa *Siringa*, urmărindu-se ulterior ecourile evenimentului (*Tudor Arghezi și medicii*). M.A. Renert abordează tema traducătorilor în franceză ai *Făcliei de Paște* de I.L. Caragiale. Este semnalată apariția revistei „Agora”, îngrijită de Ion Caraion și Virgil Ierunca. Sunt anunțate premiile „E. Lovinescu”: pentru roman – Irina Hanciu (Irina Eliade), pentru nuvelă – Ada Orleanu, pentru poezie – Ștefan Aug. Doinaș, precum și laureații premiilor „Ion Minulescu” (Al. Lungu, George Dan, Barbu Cioculescu).

C.A., L.Bc.

ERBICEANU, Constantin

(5.VIII.1838, Erbiceni,
j. Iași – 7.III.1913,
București), istoric
literar.

Fiu al Zoiței și al preotului Ioan Ionescu, E. va învăța la școala primară din comuna Sârca, apoi va urma Seminarul „Veniamin Costachi” din Iași, Facultatea de Teologie și Facultatea de Litere în același oraș. După absolvire, în 1865, va fi trimis, spre a-și lua doctoratul, la Atena, unde studiază, până în 1868, teologia și literele. Întors în țară, devine profesor la Seminarul „Veniamin Costachi” din Iași până în 1886, când pleacă la București ca profesor la Seminarul Central până în 1892, apoi la Facultatea de Teologie, unde între 1896 și 1900 este și decan. Un timp, între 1897 și 1904, suplinește Catedra de limba și literatura elină la Facultatea de Litere bucureșteană. A condus „Revista teologică” (Iași, 1883–1887) și a făcut parte din comitetele de redacție ale altor reviste bisericești. Membru corespondent al Academiei Române din 1890, va deveni membru activ în 1899.

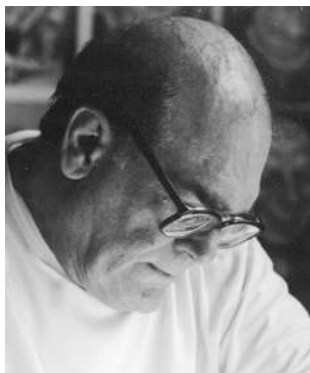
O bună parte a activității lui E. a fost consacrată istoriei Bisericii Române, în special celei din Moldova, studiată în lucrări bine documentate: *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a catedralei mitropolitane din Iași* (1888), *Istoricul Seminarului Veniamin din monastirea Socola* (1885) ș.a. A făcut și istorie literară în studii care, fără a fi întotdeauna supuse exigențelor domeniului, au adus uneori informații noi și utile, precum în *Mihai Viteazul după o scriere greacă a lui Gheorghe Palamid de la 1607*, în *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Râmnicăneanu* (discursul de recepție la Academie, publicat în 1900) sau în mai multe lucrări privitoare la cronicari greci, profesori, scrieri grecești din epoca fanariotă. El „a chemat atenția asupra unor resurse a căror nesocotire bloca programul istoriografiei românești și a trezit vocații”, afirmă Andrei Pippidi. E. a mai editat, fără acuratețe filologică, texte românești vechi, între altele și un *Tetraevangel* al lui Coresi, *Didahiile* lui Antim Ivireanu, *Procanonul* lui Petru Maior. De asemenea, a tradus

din grecește și a publicat cuvântările bisericești ale lui Ștefan Brâncoveanu, precum și texte ale cronicarilor greci referitoare la Principatele Române.

SCRIERI: *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, ed. bilingvă, București, 1888; ed. anastatică, postfață Andrei Pippidi, București, 2003; *Scurte notiți biografice asupra vieții și activității marelui patriot și distins cetățean Mihail Cogălniceanu*, București, 1891; *Viața, activitatea și scrierile Prea Sfințitului Filaret Scriban*, București, 1892; *Ulfula. Viața și doctrina lui sau Starea creștinismului în Dacia Traiană și Aureliană*, București, 1898; *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Râmnicianu*, București, 1900; *Priviri istorice și literare asupra epocii fanariote*, București, 1901; *Bibliografia greacă sau Cărțile grecești imprimate în Principatele Române în epoca fanariotă și dedicate domnitorilor și boierilor români*, București, 1903; *Bărbați culti greci și români și profesorii din Aca-demiiile de Iași și București din epoca zisă fanariotă (1650–1821)*, București, 1905; *Viața mea. Scrisă de mine după cât mi-am putut aduce aminte*, îngr. și pref. Ilie Teodorescu, București, 1913; *Scrieri alese*, introd. Mihail Daniiliuc, postfață Andrei Pippidi, Cluj-Napoca, 2011. **EDIȚII:** Antim Ivireanul, *Didahiile ținute în Mitropolia din București*, I–II, pref. edit., București, 1888–1889, *Sfătuiri creștine politice*, tr. edit., București, 1890; Coresi, *Tetraevanghel*, pref. edit., București, 1889; *Poeziile protosinghelului Naum Râmnicianu asupra zaverei*, București, 1890; Petru Maior, *Procanonul*, București, 1894. **TRADUCERI:** Ștefan Brâncoveanu, *Patru cuvinte bisericești*, București, 1891; Ioan Cariofil, *Efemeridele lui...*, București, 1892; Epaminonda I. Stamatiade, *Biografiile marilor dragomani*, București, 1897.

Repere bibliografice: Vasile Pârvan, *In memoriam. Constantin Erbiceanu*, București, 1914; Iorga, *Oameni*, II, 92–96; Teodor N. Manolache, *Constantin Erbiceanu*, MO, 1963, 3–4; *Dicț. lit.* 1900, 334; *Dicț. scriit. rom.*, II, 237; Leonidas Rados, *Un deschizător de drumuri în studiile neogrecești: Constantin Erbiceanu*, CRC, 2000, 6. **D.M.**

ERETESCU,
Constantin (21.V.1937,
Cetatea Albă), etnolog,
prozator, eseist.

Este fiul Alexandrei Eretescu (n. Cuharski), bibliotecară, și al lui Petre Eretescu, grefier; numele tatălui (de etnie armeană) era Bedros Eretphohan,

rusificat în Piotr Eretphov și românizat din 1943 când, în urma ocupării Basarabiei de către sovietici, familia se refugiază la București. E. a absolvit Liceul „Mihai Eminescu” și a urmat, din 1955, cursurile Facultății de Filosofie a Universității bucureștene. Exclus din UTM în 1956 pentru „crima” de a fi declarat că Basarabia este „pământ românesc ocupat de sovietici”, exmatriculat din facultate în 1959, își reia studiile la Facultatea de Filologie, pe care o va absolvi în 1961. Profesor de limba română, între 1961 și 1964, la o școală elementară din Copăceni, județul Ilfov, este cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor din București între 1964 și 1980 și secretar de redacție la „Revista de etnografie și folclor”. Publică numeroase studii de specialitate, fiind considerat unul dintre cei mai importanți cercetători etnologi. În 1976 își ia doctoratul cu teza *Elemente mitologice în folclor. Cu referire specială asupra legendelor populare*. Predă, *ca visiting professor*, la Indiana University din Bloomington, Statele Unite ale Americii (1971). Emigrat în 1980 în Statele Unite, împreună cu soția sa, Sanda Golopenția, se stabilește la Providence, în Rhode Island, spațiu privilegiat pentru cultura română, unde E., cunoscut până la plecarea din țară pentru contribuțiile în domeniul folcloristicii, se afirmă și în literatură. Este profesor asociat la Brown University (1981–1983), profesor de antropologie culturală și folclor la Rhode Island School of Design (1986–1996) și redactor-editor pentru America al revistei „Lupta” (1983–1992); de asemenea, e membru în comitetul redacțional al publicației „Origini – Romanian Roots” (Norcross), membru al Academiei Româno–Americane de Arte și Științe. Colaborează cu articole (cele mai multe având caracter politic), eseuri, cronici, proze scurte și romane în publicații ale exilului românesc din Statele Unite și Canada („Lumea liberă”, „Cuvântul românesc”, „Drum”, „Agora”, „Luceafărul”, „American–Romanian Academy Journal”, „Providence Journal”), dar și în periodice din Germania și Franța. După 1989 numele lui re apare în presa culturală din România cu articole, interviuri, eseuri („Orizont”, „Adevărul literar și artistic”, „România literară”, „Viața românească”, „Secolul 20”, „Secolul 21”, „Observator cultural” ș.a.). E. a început să scrie literatură în clasele elementare – „poezii publicate în gazeta de perete a școlii”. În anii studenției frecventează cenaclul „D. Th. Neculuță”, unde citește proză. Debutază în 1967 cu povestirea onirică

Tramvaiul, inclusă alături de texte ale lui Sorin Titel și Dumitru Țepeneag într-un volum de proză modernă editat în Austria. Alte povestiri sunt difuzate la postul de radio Deutsche Welle. Onirismul, pe atunci mijloc de eludare a rigorilor și a „rețetelor admise”, se regăsește și mai târziu în scrierile lui.

Romanul cu caracter antiutopic *Noaptea*, publicat în 1988, constituie debutul editorial individual al lui E.. Până la această apariție publicase însă în „Lupta”, în foileton, alte trei romane cu intrigă polițistă: *Party cu un ceas mai devreme* (1983–1985), *Ultima naștere* (1985–1986) și *Mat în trei mutări* (1986–1988, în colaborare cu Al. Calais), roman cu subtext politic, elaborat și dat spre tipărire – fără succes – înainte de plecarea din țară. Tot în „Lupta” (1983–1984) a apărut inițial și *Pensiunea Dina. Jurnal de emigrație*, scriere publicată în volum în 1995, unde sunt consemnate emoțiile și impresiile primelor zile de exil, de la plecarea din țară până la îmbarcarea pentru America. Cartea cuprinde o suită de schițe comportamentale ale românilor porniți spre lumea liberă și cărora autorul le surprinde reacțiile la „statul-major al emigrației românești”, pensiunea Dina din Roma, el fiind ultimul, împreună cu Sanda Golopenția, din grupul care se îmbarcă pentru New York. *Fețele lui Ianus* (2001), însumând texte din revistele exilului ori difuzate la posturile de radio Europa Liberă și Vocea Americii, este o carte despre Lumea Nouă privită de un om de cultură european, „pentru cei de acasă”, dar și pentru sine. A văzut-o cu ochii specialistului, fără prejudecăți și fără aroganță, ca unul care trebuie s-o înțeleagă. Este interesat de folclor, obiceiuri, tradiții, orașe și grupuri minoritare, abordează problema integrării și a asimilării, a păstrării și a pierderii identității etnice și culturale și apreciază calea de mijloc, adică „privilegiul de a trăi simultan în cultura a două lumi”. Proza lui E. este proza unui intelectual care a trăit și experiența opresiunii comuniste, și pe cea a exilului. Protagonistii romanelor și ai prozelor scurte au, așadar, toate neliniștile omului modern, amplificate de probleme de conștiință. Psihicul le este marcat de obsesia propriului traseu existențial, pe care îl examinează neconținut, încercând să-l clarifice, disecând evenimente și situații, reproșându-și slăbiciunile și câteodată trădările. Cel mai reprezentativ în acest sens este Martin Husar, personajul central al romanului *În căutarea Alexandrei* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor), român emigrat în America. Martin

se întoarce în țară ca să participe la parastasul de șapte ani al mamei sale, Alexandra. Cele șapte zile petrecute în România sunt zile de confruntări cu prezentul și cu trecutul deopotrivă. Este urmărit pas cu pas de oamenii Securității, dar și de vecina „binevoitoare”. Alte multe personaje configurează lumea românească a anilor '80 din secolul trecut, o lume în derivă, încercând să supraviețuiască, într-un fel sau altul, cataclismului comunist. Acțiunea se desfășoară și în alt plan, acela al unei relații a lui Martin Husar, la New York, cu Madeleine, frumoasa portorică a cărei existență, ca și aceea a Alexandrei, pe care el caută acum s-o dezlege, este plină de necunoscute. Construcția romanului, de factură modernă, este realizată cu multă știință și finețe. Cele două planuri ale narațiunii se întrepătrund și se suprapun, evoluând pe urzeala reflecțiilor și neliniștilor protagonistului. Când o pierde pe Alexandra, Martin o găsește pe Madeleine, într-un sens dublura mamei, celălalt pol al universului său predestinat, și care, de asemenea, sfârșește asasinată. În *căutarea Alexandrei* este „romanul unei experiențe care înseamnă și o devenire, deci o inițiere” (Mircea Anghelescu), dimensiune subliniată de încărcătura de simboluri relevabile aici, ca și în alte scrieri ale lui E.. Pornind de la motivul manuscrisului găsit, *Jurnalul unui optimist și jumătate* din volumul *Pasărea de fier și fluturii* (2001) este o bună proză existențialistă. Scriitorul acoperă cu un strat de amară ironie existența banală a unui tânăr intelectual, fiu de țărani transplantat în București, existență marcată de suspiciune și teamă, cum o definește alt personaj: „Trăim în întuneric, cu frica lângă noi. Nu facem nimic. N-avem puterea să scăpăm de frică, n-avem curaj să ne obișnuim cu ea. Dar asta nu-i ceva nou, decât că uneori simți cum îți suflă rece în ceafă”. Obsesia unei epoci întunecate, în care individul se salvează numai în vis, rămâne dominantă în proza cu adânci semnificații a scriitorului de la Providence. Elaborat pe parcursul unui deceniu (aprilie 1999 – aprilie 2009, Providence), *Dragă Maria...* (2009) este un roman sentimental al exilului. Titlul și adresările romanțioase, ca și simbolistica personajelor (cuplul la distanță Anghel Spiridon–Maria, bărbatul trimițând la ipostaza de înger căzut, iar femeia la o himeră cu sugestii mariologice) indică o melodramă, deși intenția e a unui roman crud, dramatic. Ajuns în America, Anghel păstrează legătura cu iubita de departe printr-un epistolar transformat în jurnal de azilant

care ia contact cu rigorile noii existențe și cu oameni de pe toate continentele, chiar și aventurile erotice devenind multietnice. Autorul își valorifică aici experiența de antropolog urban, însă rezultatul dezamăgește prin nota de senzaționalism facil. Emfaza lirică diluează și încercarea ficțională din *A doua naștere* (2012), în care exilul lasă locul tribulațiilor unui deținut politic din România anilor '50. Scene de lagăr și deportare în Delta Dunării alternează cu imersiuni în viața mondenă dintr-un București vechi care supraviețuiește diminuat. Cea mai validă componentă a narațiunii e legată de mecanismele represiei (se rețin îndeosebi personajele-gardieni), ratată fiind intriga sentimentală. Supratema e, pe de altă parte, evazionistă; protagonistul încearcă eliberarea pe toate căile, prin fuga aventuroasă din captivitatea în care a ajuns printr-un concurs de împrejurări nefavorabile, prin dragoste sau „visare”, eșuând însă de fiecare dată. Se adaugă la proza lui E. volumul memorialistic *Periscop. Mărturiile unui venetic* (2003), conținând amintiri din copilărie și adolescență, cu bune pagini de atmosferă despre experiențele refugului și ale stabilirii la București, cu stop-cadre acute despre dramele familiei, cu crochiuri evocatoare și portretistice expresive despre anii de școală și de universitate (inclusiv persecuțiile și demascările anilor '50), despre profesorii de la Filologie și colegii de la Institutul de Etnografie și Folclor (Al. Rosetti, Mihai Pop, Ovidiu Bârlea, Adrian Fochi). Mai terne sunt secvențele despre lumea literară și boema bucureșteană a anilor '60–'70. Paginile despre experiența americană ridică însă din nou cota de expresivitate a cărții. Ochiul de antropolog citește mentalități pornind de la împrejurări aparent derizorii – graffiti studențești pe zidurile Universității, filme, întâlniri cu oameni ciudați (precum chinezul Chen) etc. „Mai mult decât un mod de viață, nomadismul este o stare maladivă”, notează autorul reflectând asupra destinului său de peregrin prin lume, cu și mai ales fără voie. Experiențele expatriatului vor fi reluate, de pe alte coordonate și cu alte mijloace, în compozitul *Cu ochii în zare. Exilați, emigranți, pribegi* (2011), cu reflecții despre „exilul ca inadecvare” în prima parte și cu portrete relevante, colorate afectuos-anecdotice și dezvoltate eseistic despre varii personalități, precum Constantin Virgil Gheorghiu, Vintilă Horia, Aron Cotruș, Ștefan Baciuc, Horia Ion Groza în secțiunea a doua. Sumarul e completat prin eseuri

despre Mircea Eliade, Constantin Noica, Constantin Brâncuși, Alexandru Mironescu sau Mihai Botez și prin câteva convorbiri cu Maica Alexandra, Ștefan Baciuc, Gabriel Stănescu. Paralel cu beletristica, E. a publicat mai multe volume de antropologie urbană, mitologie și folclor. *Vrăjitoarea familiei și alte legende ale orașelor lumii de azi* (2003) reunește și sistematizează pe categorii tematice 250 de istorisiri și anecdote urbane culese cu sprijinul unor studenți de la Rhode Island School din Providence între 1986 și 1996. Cu un caracter didactic și expozitiv, pigmentat de savoarea exemplelor, *Folclorul literar al românilor* (2004), subintitulat „o privire contemporană”, grupează pe cicluri cele mai importante genuri și specii ale folclorului comunităților românești din mediile rurale și urbane. Oarecum pe aceeași linie, dar cu exemple „exotice”, se înscrie *Cerbul din Cadillac. Folclor urban contemporan* (2010), pe când *Mission en Roumanie. Culegerea de folclor românesc a lui Hubert Pernot (1928)* (2009) recuperează din unghi imagologic un caz de mediere culturală interbelică franco-română. Grupând, în secțiunea *Anexe*, peste 500 de mostre ilustrative culese din diverse regiuni ale României, *Fata Pădurii și Omul Noptii. În compania ființelor supranaturale* (2007) este o monografie antropologică dedicată unor figuri mitice din folclorul autohton, ca și *Știma apei*, apărută în același an. La frontiera mobilă dintre antropologie și proza literară se situează culegerile de „povești” *Urișul Guguza și alte povești actuale* (2007) și *Visul lui Owen. Întâmplări, superstiții, povești vechi și noi* (2009).

SCRIERI: *Noaptea*, Providence (Statele Unite), 1988; *Pensiunea Dina. Jurnal de emigrație*, București, 1995; *În căutarea Alexandrei*, București, 1999; *Dezvăluirile târzii ale unui pretins martor ocular*, București, 2000; *Fețele lui Ianus*, București, 2001; *Party cu un ceas mai devreme*, București, 2001; *Pasărea de fier și fluturii*, București, 2001; *Periscop. Mărturiile unui venetic*, București, 2003; *Vrăjitoarea familiei și alte legende ale orașelor lumii de azi*, București, 2003; *Folclorul literar al românilor – o privire contemporană*, București, 2004; *Fata Pădurii și Omul Noptii. În compania ființelor supranaturale*, București, 2007; *Știma apei*, București, 2007; *Urișul Guguza și alte povești actuale*, Cluj-Napoca, 2007; *Visul lui Owen. Întâmplări, superstiții, povești vechi și noi*, București, 2009; *Mission en Roumanie. Culegerea de folclor românesc a lui Hubert Pernot (1928)*, București, 2009; *Dragă Maria...*, București, 2009; *Cerbul din Cadillac. Folclor urban contemporan*, București, 2010; *Cu ochii în*

zare. *Exilați, emigranți, pribegi*, București, 2011; *A doua naștere*, București, 2012.

Repere bibliografice: Alexandru Sincu, *Ieșirea la lumină*, „Luptă” (Paris), 1988, 3; Marcel Corniș-Pop, „Noaptea”, „American-Romanian Academy Journal” (Davis, SUA), 1990, 12; Eugenia Tudor-Anton, *Un jurnal de emigrație*, RL, 1997, 3; *Dicț. scriit. rom.*, II, 237–238; Mircea Anghelescu, *Căutarea ca inițiere*, RL, 1999, 27; Ștefan Stoenescu, *Sindromul lui Javert*, „Origini – Romanian Roots” (Norcross, SUA), 1999, 25–26; Mihaela Albu, *Proza lui Constantin Eretescu sau În căutarea timpului... trecut*, „Romanian Journal” (New York), 2000, 165; Mircea Goilav, *Aspecte și realități americane*, „Ararat”, 2001, 17; „Fețele lui Ianus”, ALA, 2001, 569 (grupaj special); Mircea Anghelescu, *Un huron în America*, DM, 2001, 25; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 125–127; Ștefan Stoenescu, *Eretescu – 2001*, „Origini – Romanian Roots”, 2002, 61–62; Mircea Iorgulescu, *Vieți și destine*, „22”, 2003, 716; Tudorel Urian, *Șansa nefericirii*, RL, 2003, 41; Nicolae Constantinescu, *Mostre din folclorul zilelor noastre*, LAI, 2004, 4–5; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 200–202; Petru Ursache, *Dispare/nu dispare*, CL, 2005, 2; Iordan Datcu, [Constantin Eretescu], RL, 2005, 21, 2007, 25, 2009, 50, „Răstimp”, 2005, 3, 4, 2010, 1; Popa, *Ist. lit.*, II, 851; Cristina Manuc [Paul Cernat], *Un nou roman de Constantin Eretescu*, „Ararat”, 2010, 4; Manolescu, *Enciclopedia*, 304–306; Mihaela Albu, *Din exil, privind*, R, 2012, 4. **M.P.C., P.C.**

ERNU, Vasile (I.II.1971, Odessa), eseist. Este fiul Mariei Ernu (n. Manoli), asistent farmacist, și al lui Andrei Ernu, economist. A absolvit Școala nr. 32 din Chișinău în 1988, apoi Facultatea de Filosofie la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1996) și un masterat de filosofie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1997). A fost redactor fondator al revistei „Philosophy & Stuff” și redactor asociat al revistei „Idea artă+societate”. A lucrat la editurile Idea și Polirom. A mai colaborat la „România liberă”, „Timpul”, având rubrici permanente la „Noua literatură”, „Suplimentul de cultură” și „Observator cultural”. A debutat cu volumul *Născut în URSS* (2006; Premiul revistei „România literară”, Premiul Uniunii Scriitorilor din România). A coordonat, împreună cu C. Rogozanu, Ciprian Șiulea și Ovidiu Țichindeleanu, volumul *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu* (2008).

Născut în URSS a contrariat numeroși cititori în momentul apariției prin tandrețea cu care sunt evocate copilăria și cetățenia sovietică ale autorului (prima recuperată prin scris, a doua pierdută definitiv după desființarea Uniunii în 1991). **E.** înlocuiește anticomunismul *de rigueur* din postcomunism cu

o perspectivă comparată de Sorin Antohi, postfațătorul cărții, cu fenomenul „ostalgiei” literare de pe teritoriul fostei Germanii de Est. Strategia de revizitare ironică, fără mânie, a comunismului ar fi fost în fond banală dacă nu ar fi contrastat puternic cu tradiția post-1989 a genului. **E.** este un „provocator” care vorbește cu afecțiune despre sutele de detalii socioculturale ale vieții din comunism: locuințele în comun – „komunalka”, prima pereche de blugi, cărțile pentru copii (*Buratino*, *Habarnam*), bancurile politice, vedetele marelui ecran, reprezentarea sexului în cinema, propaganda, consumul de băuturi alcoolice, educația școlară, pasiunea pentru șah, Ostap Bender (eroul lui Ilf și Petrov) ș.a. Pe lângă efectul literar produs prin combinația de umor calm și de falsă naivitate, evocarea unor astfel de episoade are un scop politic transgresiv vizibil, bunăoară, în punctul unde **E.** compară senin reprimarea politică din comunism cu cea economică din capitalism. *Ultimii eretici ai Imperiului* (2009) împinge mai departe provocarea, de această dată sub forma cvasiromanescă a schimbului de epistole dintre un bătrân disident comunist și un tânăr scriitor. Sunt puse sub semnul întrebării multe clișee privind comparația dintre comunism și capitalism, sunt forțate până la punctul de rupere numeroase obsesii ținând de „vulgata bunului român” (H.-R. Patapievici). Tot pe un format epistolar este gândit volumul *Ceea ce ne desparte. Epistolarul de la Hanul lui Manuc* (2010), în care **E.** discută cu Bogdan-Alexandru Stănescu pe teme literare, culturale și ideologice; punctul de plecare stă în „cearta” privind cine este mai mare între Gogol și James Joyce. *Inteligența rusă azi* (2012) este un volum de interviuri cu intelectuali ruși, continuând la alt nivel operațiunea începută în *Născut în URSS*.

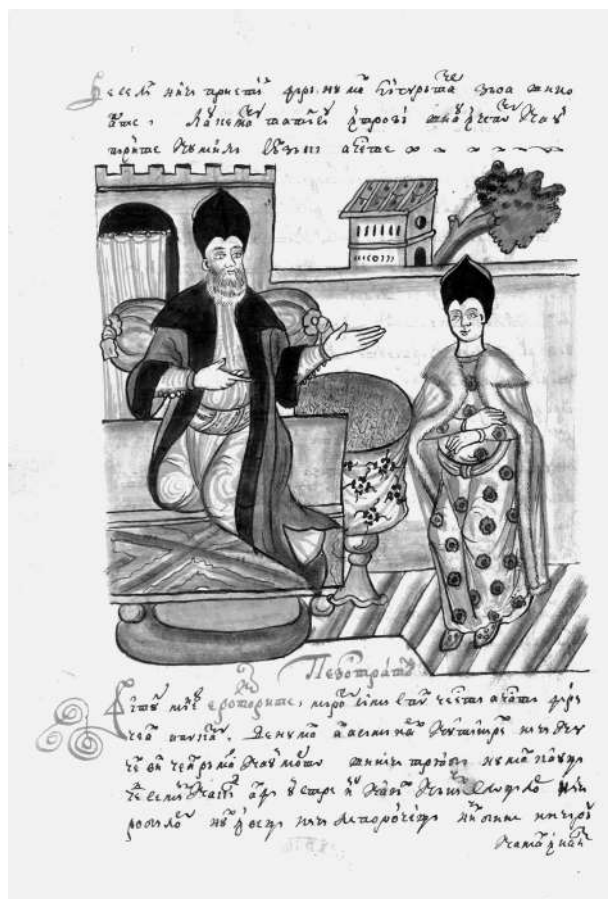
SCRIERI: *Născut în URSS*, postfață Sorin Antohi, Iași, 2006; *Ultimii eretici ai Imperiului*, Iași, 2009; *Ceea ce ne desparte. Epistolarul de la Hanul lui Manuc* (în colaborare cu Bogdan-Alexandru Stănescu), pref. Radu Cosașu, Iași, 2010; *Inteligența rusă azi*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Mihai Iovănel, *Natural born communists*, CLT, 2006, 27; Ovidiu Țichindeleanu, *Născut în URSS, trăiesc în România*, OC, 2006, 328; Vitalie Ciobanu, [Vasile Ernu] CF, 2006, 9, 2010, 1–2; Alex Goldiș, [Vasile Ernu], ST, 2006, 9, CLT, 2011, 9; Alex Cistelean, [Vasile Ernu], VTRA, 2006, 10, 2009, 12; Iulia Popovici, [Vasile Ernu], OC, 2009, 497, 2010, 552; Paul Cernat, [Vasile Ernu], OC, 2009, 501, DM, 2011, 421. **M.I.**

EROTOCRITUL, carte populară din seria romanelor cavalierești de dragoste. Are la origine o scriere rafinată a literaturii cretane, anume un roman în versuri atribuit lui Vincenzo Cornaros, membru al unei familii de nobili venețieni împământeniți în Creta. Înfloritoarea cultură din insulă, reunind două tradiții, bizantină și italiană, trăia sub amenințarea invaziei armatelor turcești. Victoria apusenilor la Lepanto (1571) nu a oprit înaintarea otomană în Mediterana, astfel încât locuitorii insulei se vedeau tot mai izolați și mai expuși pericolului. De aceea, atunci când, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, își scrie poemul, Vincenzo Cornaros preia, printr-o traducere italiană, modelul romanului provençal *Paris et Vienne*, dar nu se oprește doar la intriga sentimentală legată de iubirea dintre Aretusa și Erotocrit, ci accentuează latura eroică, tipică de altfel romanelor medievale. Două episoade – cel al *giostrei* și cel al „războiului cu vlahii” – sunt esențiale pentru dezvăluirea intențiilor autorului. Nu mai puțin de o cincime din întinderea lucrării este dedicată descrierii *giostrei*, întrecere cavalierească unde autorul reunește, într-o atemporalitate voită, pe fiii tuturor conducătorilor principatelor sau regatelor grecești existente cândva, toate dispărute în vremea sa, cu excepția Cretei. Singurii loviți mortal în această întrecere sunt, în chip semnificativ, cei doi luptători care simbolizează puterea otomană. Înfrățirea lor sălbatică se aseamănă doar cu chipul „domnului Sclavuniei”. O altă cincime din poem este dedicată luptei dintre atenieni și „vlahii” conduși de Vladistratos. Asupra identificării și localizării acestor „vlahi” s-au emis păreri diferite. La începutul secolului al XIX-lea ei erau considerați drept reflex în literatură al aromânilor (cuțovlahii) din sudul Dunării. Se pare că poetul cretan a văzut în „vlahii” regelui Vladistratos un adversar demn de gloria Atenei. Pe vlahi i-a ajutat în luptă Aristos, prototip al cavalerului perfect, provenind din regatul Franciei și nepot de soră al regelui Vladistratos. În acest chip simbolic, Cornaros a desemnat apartenența vlahilor la comunitatea popoarelor neolatine. Ca și *giostra*, înfruntarea vlahilor cu atenienii reflectă vechi și răspândite motive literare (în cazul din urmă, înfruntarea dintre „latini” – numiți alteori „frânci” sau „alemani” – și greci – numiți eleni, romei). Vincenzo Cornaros a accentuat elementele de cultură orală existente chiar în romanul cavaleresc provençal ce i-a slujit ca model. Traducerea românească, prelucrare în proză a poemului grecesc cu versuri de 15 silabe, sporește

apropierea de cultura orală a textului cretan. Începând din 1770–1780, traducătorii români ai romanului *Erotocrit* (în varianta prescurtată sau în cea integrală) au fost de asemenea receptivi la mesajul celor două episoade „eroice” și le-au acordat locul pe care îl dețineau inițial. După cum se știe din soarta altor scrieri, fragmentele ce nu corespundeau interesului și „așteptării” noilor cititori erau fie prescurtate, fie eliminate. Preluarea integrală dovedește că la mijlocul secolului al XVIII-lea scrierea lui Cornaros însemna pentru publicul românesc ceva mai mult decât un simplu roman de dragoste. Grăitoare pentru impactul avut în rândurile cititorilor români sunt ilustrațiile logofătului Petrache, miniaturist din Țara Românească, deopotrivă atent cu eroii *giostrei* sau ai războiului dintre atenieni și vlahii lui Vladistratos și cu personajele implicate direct în conflictul declanșat de iubirea lui Erotocrit cu Aretusa. Mărturie a unui alt tip de receptare este prelucrarea versificată în neogreacă a lui Dionisie Fotino, realizată în

Filă din *Erotocritul*. BAR, ms. rom. 3514

Țara Românească și tipărită la Viena în 1818. Ilustrațiile acestei prelucrări, aflată evident sub semnul neoclasicismului, rețin doar personajele implicate în romanul de dragoste, neglijând figurile episoadelor eroice. Către noua receptare, doar a romanului de dragoste din poemul lui Cornaros, merge și *Noul Erotocrit* (I–V, 1837, prelucrare în versuri românești făcută de Anton Pann după o traducere în proză a ediției vieneze. La începutul secolului al XIX-lea, când e posibil ca o versiune a *Erotocritului* să fi fost realizată de Alecu Văcărescu, hipertrofierea atenției acordate „patimii” este împinsă până la anularea celorlalte sensuri, astfel încât *Erotocritul* își pierde semnificația de elogiu adus eroismului. Pe măsură ce din gustul cititorilor români începe să dispară, după mijlocul secolului al XIX-lea, înclinarea spre patetismul sentimental, scrierea lui Cornaros rămâne între paginile uitate. Un rol deloc neglijabil în această alunecare revine limbajului traducerii și mai ales formelor de limbă introduse prin recopieri și prelucrări succesive, astfel încât de la parfumul tipic pentru poezia Văcăreștilor s-a ajuns la o exprimare apropiată de aceea a personajelor lui I.L. Caragiale. Romanul cretan nu s-a stins totuși fără urmași. Aproape un secol, întâi prin copii manuscrise, apoi prin prelucrarea tipărită a lui Anton Pann, s-au citit în românește pasaje de o frumusețe cuceritoare, descinzând din poemul cretan, recunoscut astăzi drept o capodoperă. Unele fragmente versificate au trecut în circulație orală independentă, dar mai importantă rămâne, probabil, contribuția scrierii la cultivarea figurii ideale a eroului invincibil, fără pată și prihană, precum și la prețuirea unui tip delicat de sensibilitate.

Ediții: [Istoria lui *Erotocrit cu Aretusa*], în N. Cartoian, *Poema cretană „Erotocrit” în literatura românească și izvorul ei necunoscut*, AAR, memoriile Secțiunii literare, t. VII, 1934–1936; ed. CPL, II, 33–84.

Repere bibliografice: Vasile Grecu, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească*, DR, I, 1920–1921; N. Cartoian, *Poema cretană „Erotocrit” în literatura românească și izvorul ei necunoscut*, AAR, memoriile Secțiunii literare, t. VII, 1934–1936; Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 344–359; Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, 29–32; *Ist. lit.*, I, 676–680; Moraru – Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, 197–210; Gheorghe Popescu-Vâlcea, *Erotocritul logofătului Petrarhe*, București, 1977; *Dicț. lit.* 1900, 334–336; Walter Puchner, *Romanische Renaissance und Barockmotive in schriftlicher und mündlicher Tradition Südosteuropas*, în *Europäische Volksliteratur. Festschrift für Felix Karlinger*, Viena, 1980, 122–137; Felix Karlinger, *Rumänische Märchen*

außerhalb Rumäniens (în colaborare cu Ovidiu Bârlea), Kassel, 1982, 64–76, 123; Eugenia Dima, *Alecu Văcărescu, traducător al „Erotocritului”*, LR, 1984, 6; Cătălina Velculescu, *Cărți populare și cultură românească*, București, 1984, 164–179; Velculescu, *Scriere*, 112–127. **C.V.**

ESINENCU, Nicolae (13.I.1940, Chițcanii-Vechi-Orhei), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Ecaterinei (n. Țopa) și al lui Gavril Esinencu, țărani. Lucrează la Școala republicană de cultură fizică (1959), fără a-și finaliza studiile universitare. În 1973 va absolvi cursurile superioare de pe lângă Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova. La Chișinău colaborează la revista „Femeia Moldovei” și e redactor la Editura Lumina și la Studioul Moldova-Film, secretar, apoi consilier la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova (1989–2006). Este laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova (1991, 1995, 2002), iar în 2010 i se acordă Ordinul Republicii.

E. debutează editorial în 1968 cu placheta de versuri *Antene* și cu o culegere de nuvele, *Sacla*, care îl anunță ca pe un scriitor nonconformist, prea puțin împăcat cu locurile comune din literatura epocii. Cele două cărți vădesc tendința autorului de a atenua lirismul prozei și de a estompa elanul exagerat al liricului spre epic. Tendința începe să capete contururi mai clare în volumul de povestiri *Portocala* (1970) și mai ales în microromanul *Toi* (1972), alcătuit din scurte fragmente, izolate prin asteriscuri, comunicând între ele eliptic, texte care, aidoma epicului nuvelistic, anulează impresia caleidoscopică și o generează pe aceea de întreg organic. Aceeași structură lirico-epică o au și volumele de poezie *Sens* (1971) și *Dealuri* (1974), ca și prozele din *Era vremea să iubim* (1977) și *Nunta* (1980). Scriitorul trece la adoptarea explicită a principiilor sale programatice în povestirea *Doc* (1989), consacrată tinerei generații a anilor '80 din secolul trecut. Este înfățișată aici polemica deschisă dintre două moduri de a concepe opera literară: unul osificat, axat pe un istorism exagerat, pe o linearitate subliniată, pe o grandomanie totalitară, mod propriu rețetei realismului socialist, și un altul descătușat, deschis spre cele mai proaspete experiențe artistice, caracteristic literaturii postmoderniste. Volumele *Copilul teribil* (1979), *La furat bărbați* (1982), *Roman de dragoste* (1984), *Cuvinte de chemat fetele* (1986), *Tunul de lemn* (1988), *Disciplina mondială* (1995), *Vin chinezii* (2009) ș.a., conținând texte fie în versuri, fie în proză, confirmă de fiecare

dată altfel insurgența autorului. Dincolo de formele rigide, anchilozate, decretate îndeobște imuabile, viața cu problemele ei grave (ecourile războiului, risipirea și anihilarea valorilor morale, pericolul ecologic etc.) își dezvăluie în cărțile lui E. caracterul paradoxal, aspectul carnavalesc, masca de bâlci, solicitând procedee artistice de obicei marginalizate, precum satira populară, cuvântul argotic ș.a. Cum remarca Adrian Dinu Rachieru, „arlechinesc, navigând între grandoarea funambulescă și tragismul întreținut de o filosofie amară, iscând, spectaculos, verva diatribelor, textul lui Esinencu se desfășoară la granița (fragilă, volatilă) care separă trăirea sinceră de jocul mimetic”. Când amarul pare să nu se sfârșească, un vers poate suna așa: „Viitorul aleargă/ Înaintea ta./ Pe catalige aleargă,/ Rănit,/ Ca și noi,/ De moarte” (*Viitorul rănit*). Semnificativ, critica literară l-a numit pe E., după titlul unei culegeri de versuri, „copil teribil” și a evidențiat faptul că „sfidează starea de «normalitate» a limbii și acceptă numai paradoxul”, dar și existența unui fond grav, „viziunile grotesti, de esență kafkiană” (Mihai Cimpoi). În pofida unor remanente ale poncifelor realismului socialist care persistă pe alocuri, proza lui câștigă atunci când îmbină echilibrat tradițiile clasice cu procedee de factură postmodernistă, precum în povestirile *Copacul care ne unește*, *Doc*, *Fumatul interzis!*, *Alo, Teo*, *Tălpile verzi*, romanul *Un moldovean la închisoare* (1990) ș.a. E., un personaj histrionic, iubitor de spectacol, interlocutor spumos, paradoxal, caustic, a scris și piese de teatru – *Grand Prix*, *Fumuarul*, *Să ne facem amintiri*, *Oameni de paie* ș.a., scenarii de film – *Tunul de lemn*, *Căruța*, *Ce bine era în Elada*, *Trenul pleacă în California*, *Vâltoarea* ș.a., dar și cărți pentru copii – *Harbuzul lui Fănel* (1972), *Bună dimineața* (1977) ș.a. Interesante ca perspectivă, novatoare ca formă aleasă, unele cărți au relevat tangențe cu căutările artistice ale literaturii din dreapta Prutului, „formula sa poetică” fiind „la intersecția a trei modalități înrudite: Geo Dumitrescu, Marin Sorescu și Mircea Dinescu” și având „câte ceva din calitățile și defectele fiecăruia: predispoziția epică de la cel dintâi, ironia, colocvialitatea și regia textului de la cel de-al doilea, atenția la public și spiritul polemic specifice celui din urmă”, comună fiindu-le însă „specularea ludică a anecdoticului” (Ion Simuț). Grație acestorași calități, unele scrieri ale lui E. au fost traduse în limbile rusă, engleză, franceză, spaniolă, georgiană, lituaniană ș.a.

SCRIERI: *Antene*, Chișinău, 1968; *Sacla*, Chișinău, 1968; *Portocala*, Chișinău, 1970; *Pânza cerului*, Chișinău, 1971; *Sens*, Chișinău, 1971; *Trompeta*, Chișinău, 1971; *Harbuzul lui Fănel*, Chișinău, 1972; *Toi*, Chișinău, 1972; *Dealuri*, Chișinău, 1974; *Bună dimineața*, Chișinău, 1977; *Era vremea să iubim*, Chișinău, 1977; *Copilul teribil*, Chișinău, 1979; *Lumina albă a pâinii*, Chișinău, 1980; *Nunta*, Chișinău, 1980; *Făt-Frumos*, Chișinău, 1981; *La furat bărbați*, Chișinău, 1982; *Stai să-ți mai spun*, Chișinău, 1983; *Roman de dragoste*, Chișinău, 1984; *Copacul care ne unește*, Chișinău, 1985; *Cuvinte de chemat fetele*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1986; *Tunul de lemn*, Chișinău, 1988; *Contra-probă*, Chișinău, 1989; *Doc*, Chișinău, 1989; *Ce facem cu cerul*, Chișinău, 1990; *Un moldovean la închisoare*, Chișinău, 1990; *Gaura*, Chișinău, 1991; *Borcan cu aer*, Chișinău, 1992; *Cu mortul în spate*, Chișinău, 1993; *Disciplina mondială*, Chișinău, 1995; *Carul cu mere*, Chișinău, 1996; *De ce au murit dinozaurii*, Chișinău, 1997; *Copacul care ne unește*, Chișinău, 1997; *Frig*, Chișinău, 1999; *Copilul teribil*, București-Chișinău, 2004; *Scrișoare mareșalului*, Chișinău, 2004; *Scrieri alese*, I–VI, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1999–2004; *Vin chinezii*, Chișinău, 2009.

Repere bibliografice: Gheorghe Chira, *Nicolae Esinencu*, în *Profiluri*, 212–216; Mihail Dolgan, *Conștiința civică a poeziei contemporane*, Chișinău, 1976, 233–246; Ion Cioicanu, *Măsura adevărului*, Chișinău, 1986, 82–102; Emilian Galaicu-Păun, *Trebuie să poarte un nume*, „Basarabia”, 1995, 6; Ioan Nistor, „*Disciplina mondială*”, PSS, 1996, 3; Andrei Țurcanu, *Bunul simț*, Chișinău, 1996, 59–65; Ioan Holban, *Nicolae Esinencu „pamfletarul”*, CL, 1997, 1; Vlad Sorianu, *Nevoia de exorcizare*, CL, 1997, 10; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 206–207; Cimpoi, *Critice*, III, 258–260; *Mică encicl.*, 313–322; Ion Simuț, *Inconformistul subversiv*, RL, 2006, 31; *Dicț. Chișinău*, 240–241; Rachieru, *Poezii Basarabia*, 308–322; *Nicolae Esinencu. Spectacolul operei literare*, îngr. Vitalie Răileanu, Chișinău, 2011. **N.BI.**

ESINENCU, Nicoleta (17.XII.1978, Chișinău), dramaturg. Este fiica Antoninei (n. Varfolomei) și a scriitorului Nicolae Esinencu. A studiat dramaturgie și scenaristică la Universitatea de Arte din Chișinău. Piesa *A șaptea kafana* (2001), scrisă în colaborare cu Mihai Fusu și Dumitru Crudu, a fost pusă în scenă în Republica Moldova, România și Suedia. A lucrat ca dramaturg la Teatrul „Eugène Ionesco” din Chișinău (2002–2005). A scris piesele *Fuck You*, *Eu.ro.Pa!* și *Zuckerfrei* în timpul unei burse oferite de Akademie Schloss Solitude din Stuttgart (2003–2005). *Fuck You*, *Eu.ro.Pa!*, câștigătoare a concursului dramAcum în 2004, a fost reprezentată la Chișinău, în România (Galați, Brașov, Cluj), la New York, Moscova, Nancy (Franța), Kanasawa (Japonia), Žilina (Slovacia). Prezentarea piesei în cadrul Pavilionului României de

la ediția din 2005 a Bienalei de la Veneția a provocat scandal politic în Republica Moldova și în România. A fost bursieră la Couvent des Recollets, Paris (2006). Pieseile i-au mai fost montate la Graz (Austria), Düsseldorf și Stuttgart (Germania).

E. scrie o literatură cu un caracter mixt – dramatic, poetic, eseistic – ce poate fi asimilată ca aer de familie fracturismului din România, în special poeziei Elenei Vlădăreanu. Autori ai unui cuvânt-înainte la volumul antologic româno-german *A(II)Rh+ A zwei positiv* (2007), Marius Babias și Sabine Hentzsch remarcă, „tonul viguros și agresiv” și „critica procesului de remaniere identitară din Republica Moldova și România, de trecere de la statul unitar comunist la societatea postcomunistă, proces cu o fațadă democratică în dosul căreia persistă vechile relații de putere și inegalitatea dintre sexe”. Nici una dintre cele două calități nu este „estetică”: ambele pot califica un text de teorie sociopolitică sau de jurnalism. La nivel de concept, textele lui **E.** sunt o instalație de zgomot, manevrând agresiv un limbaj și teme încărcate de violență (socială, sexuală, birocratică); ele încearcă să provoace, pe lângă expunerea problemelor sursă, deconstruirea lor prin supraexpunere. Este o literatură foarte relativă, legată esențial de efectele ei. Textele mizează pe violența răspunsului (produsă de pildă prin scandalul politic care a însoțit piesa *Fuck You, Eu.ro.Pa!*), încercând prin direcționarea mesajului împotriva simbolurilor naționale și împotriva tabuurilor de tot felul să identifice o anumită conștiință reacționară și să o provoace la reacție. Pe lângă monologuri și scenete, *A(II)Rh+* cuprinde texte-confesiune directe, fără mediere ficțională: „Intellectualitatea de azi este intelectualitatea de ieri. [...] Tradiționalul predomină și devine din ce în ce mai agresiv. Acuzând mereu tinerii de pornografie și ginecologie [...] chișinăuienii preferă să cumpere un bilet la Muzeul Național de Istorie doar pentru că intrarea la muzeu este mai ieftină decât intrarea la un veceu public” (*Chișinău – un oraș al durerilor de cap!*).

SCRIERI: *A(II)Rh+ – A zwei positiv*, ediție bilingvă, tr. Marius Babias, îngr. și pref. Marius Babias și Sabine Hentzsch, Cluj-Napoca, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Morariu, *Provocarea emoției, stimularea meditației*, E, 2005, 7–8; Mircea Ghițulescu, *Un marș metaforic*, TTR, 2005, 11–12; Mihai Vakulovski, *7 ruble pentru Europa*, ARG, 2006, 1; Iulia Popovici, [Nicoleta Esinencu], OC, 2007, 390, 2008, 437, 453, 2009, 470–471, 486; Magdalena Boiangiu, *O voce din Basarabia*, ALA, 2008, 935.

M. I.

ESOPIA, carte populară. Viața și pildele sclavului Esop, personaj real din Grecia secolului al VI-lea î.Hr., spirit excepțional înzestrat, au fost țesute în legendă după moartea sa. Cel mai vechi autor cunoscut al *Vieții lui Esop* este călugărul grec Maximos Planudes (începutul secolului al XIV-lea), care, probabil, a prelucrat motive mai vechi din folclorul elen. Scrierea a avut o răspândire europeană rapidă, deși a fost tipărită în Occident abia în secolul al XIX-lea. Însă o altă variantă, care conținea și fabulele, a fost imprimată în 1479 la Milano. Primul manuscris românesc conținând *Istoria lui Isoop* datează din 1703 și aparține dascălului Costea din Brașov, iar cel cu *Pildele lui Isop cu toate jiganiile* a fost copiat în 1717. Ulterior apar în toate provinciile țării o serie de copii, cuprinzând de obicei ambele părți ale cărții, după o traducere din cultura bizantină târzie (venită prin filieră rusească). În 1795 este tipărită la Sibiu *Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, reeditată, cu unele schimbări, în Transilvania, Țara Românească și Moldova în tot cursul secolului al XIX-lea. *Esopia* este romanul legendar al fabulistului, însoțit de pilde ce au rolul de a-i ilustra istețimea și înțelepciunea. Sclav al lui Iadmon, Esop știe să se apere de diverse acuzații și îi ridiculizează pe oaspeții filosofi ai stăpânului său prin subtilitate lingvistică și logică. În urma „citiirii” corecte a unui semn oracular, el este eliberat din sclavie, câștigând o mare faimă prin strălucirea minții. În culmea gloriei, Esop stârnește mânia cetățenilor din Delfi, care îlucid de teama că le va face un nume rău. Narațiunea firească, simplă a *Esopiei* desenează în linii drepte, apăsate, de o expresivitate frustă, portretul unui om excepțional. Fabulele, pline de tâlc, aveau efecte revelatoare, îndrumând spre mari adevăruri ale vieții: trădătorii sunt pedepsiți, lucrul nechibzuit dăunează, cine sapă groapa altuia cade singur în ea, nevoia învață pe om, lăcomia aduce numai rău și multe altele. Totodată, defecte omenești sunt ironizate cu bonomie, *Esopia* fiind un adevărat tezaur literar care adună învățături de veacuri ale mai multor popoare. Unele motive au o circulație foarte largă. În literatura română *Esopia* are un specific anume, dat în primul rând de modul propriu de a povesti, portretiza și tâlcui. Portretul lui Esop, foarte pitoresc, amintește, bunăoară, de cronicari. Variantele manuscrise prezintă elemente și mai accentuate de autohtonizare. Pătrunderea și asimilarea acestei cărți populare în cultura română este atestată și de

faptul că unele fabule sau motive au fost publicate drept folclor românesc, iar alte teme au fost prelucrate de Anton Pann sau de Grigore Alexandrescu. În 1909 Mihail Sadoveanu tipărește o versiune stilizată a variantei de la Sibiu, asigurându-i o și mai largă circulație.

Ediții: *Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, Sibiu, 1795; *Esopia sau Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, îngr. Mihail Sadoveanu, Fălticeni, 1909; *Esopia sau Viața și pildele prea înțeleptului Esop*, București, 1923; *Esopeia. Din fabulele lui Esop*, îngr. Ion Pillat, București, 1943; *Esopia*, îngr. și pref. I.C. Chițimia, București, 1956; *Esopia*, CPL, I, 111–225; *Din viața și pildele lui Esop*, București, 1966; *Esopia*, în *Cărți populare*, îngr. Isai Cârnu, Chișinău, 1998, 156–244.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 182–196; Carțoian, *Cărțile pop.*, II, 253–268; Piru, *Ist. lit.*, I, 440–445; Lăudat, *Ist. lit.*, II, 224–240; *Ist. lit.*, I, 663–667; Chițimia, *Probleme*, 365–384, 397–402; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, 211–232; *Dicț. lit.* 1900, 336–337; Violeta Barbu, *Viața lui Esop*, București, 1999. **C.T.**

ETHNOS, publicație apărută la Focșani în 1941 și 1942 (două fascicule), cu subtitlul „Revistă de grai, studiu și creație românească”, redactată de Ion Diaconu. În numărul inaugural Simion Mehedinți semnează articolul *Ethnos*, dar articolul-program, *Revizuire culturale*, îi aparține lui Ion Diaconu. Deplorând superficialitatea, maculatura și reclama, pe care le apreciază ca mari neajunsuri ale scrisului vremii, redactorul își propune să tipărească „numai ce este valoros în cultură”, cultură pe care o vede ca „suma tuturor permanențelor etnice”. Trebuia ca textele ce urmau să fie tipărite să exprime „fenomenul românesc în chipurile lui particulare de alcătuire”, privit și în legăturile sale cu „celelalte aspecte etnice vecine” și universale. Program ambițios, pe care revista, în scurta ei apariție, nu l-a realizat decât parțial. Editată de un folclorist, E. a cuprins multe din contribuțiile acestuia, colecții de creații populare (*Folclor din Râmnicul Sărat*, *Folclor din Vrancea*), studii (*Poezia populară de „militărie” în războiul nostru din 1941*) și bibliografii. Alte culegeri de folclor tipăresc Mihail C. Gregorian (*Folclor din Oltenia de Sud*), Constantin Brăiloiu (*Crivățul – transcriere muzicală*), Mircea Tomescu (*Graiul din județul Olt*). Totodată, publicația înseamnă studii și articole de C. Rădulescu-Motru (*Destinul românismului*), Vasile Băncilă (*Regionalism și metafizică*), Iorgu Iordan (*Graiul putnean*), Leca Morariu (*Graiul – corectiv stilistic*), Gh. I. Brătianu

(*România lui Ferdinand I*, Nicolae Iorga, apărător al drepturilor românilor), Cezar Petrescu (*Roman și realitate*). Apar aici și două sonete de Ion Pillat. La ancheta *Care e menirea literaturii române?* răspund S. Mehedinți, Mihail Dragomirescu, C. Rădulescu-Motru și Mihail Sadoveanu. Rubrica de recenzii și cea de note bibliografice sunt susținute în cea mai mare parte de editorul revistei. **I.D.**

ETHOS, publicație trimestrială apărută la Iași (ianuarie–martie 1944; iulie–decembrie 1945 și ianuarie–iunie 1947), Alba Iulia (aprilie și decembrie 1944) și București (ianuarie–iunie 1945), cu subtitlul „Revistă de teorie a culturii”. Are ca directori pe N. Bagdasar și Șt. Bârsănescu, iar ca redactori pe I. Didilescu și Jean Livescu. Inițiată de un grup de universitari specializați în filosofia și teoria culturii, E. se dorește a fi nu doar „o revistă de răspunsuri la marile probleme ale culturii”, ci și una „de adeziuni la anumite concepții și principii”, „rolul de susținere a credinței în valori” rămânând primordial, alături de cel formator (*La apariție*). Intenția de a reprezenta „tribuna unui umanism elevat”, în „succesiunea de prestigiu” a „Convorbirilor literare”, „Vieții românești” și „Minervei”, este confirmată în articolul-bilanț *După doi ani*. Studiile reprezintă cea mai importantă contribuție, rubricile „Însemnări” și „Recenzii” completând sumarul publicației. E. contestă „pozitivismul scientist” și publică cercetări și interpretări erudite asupra „faptelor de cultură”. Articolele, traduse sau originale, se concentrează asupra problematicii cunoașterii de sine și a cunoașterii alterității din perspectivă interdisciplinară: filosofie, psihologie, sociologie, antropologie și etnologie. Se pornește de la premisa existenței unui „caracter național” sau „popular”, care pretinde cercetarea identității în planul psihologiei colective. Asemenea teorii iau în considerare caractere biologice moștenite și caută să definească „firea”, „geniul” sau „sufletul” popoarelor. Revista aspiră să analizeze „constantele” sau „dominantele” spiritului românesc, o trecere în revistă a acestora se face în studiul *Încercare asupra spiritului românesc* de Șt. Bârsănescu, concluzionându-se că „spiritul românesc devine creator numai în anumite condiții: prin luarea de contact cu o cultură mare, în cadrul unei școli de disciplină a muncii și într-un regim de libertate națională”. Sunt prezentate și cercetări recente de istoria mentalităților, antropologie culturală americană, psihologia și fenomenologia

culturii, psihologia și fenomenologia cunoașterii, analiza funcțiilor simbolice ale gândirii (E. Cassirer), a relației intenționale dintre subiect și obiect (F. Brentano), a psihologiilor colective (C.H. Blondel), a filosofiei spiritualiste și intuiționiste (H. Bergson), cu aplicarea lor în critica literară și în estetică. Mai colaborează cu studii și articole Octav Botez (*Ideologia literară a lui Ștefan Petică*), N.I. Popa (*Un bilanț al romantismului francez*), Al. Dima (*Încercare de întemeiere ontologică a esteticii, Obiectul poeticii*), Tudor Vianu (*Fazele portretului moral*), Emil I. Diaconu (*Shakespeare și concepția lui despre viață*), Liviu Rusu (*Tragicul în poezia noastră populară*), Edgar Papu, Andrei Oțetea, M. Bantaș, Iorgu Iordan, Dan Bădărău, Al. Claudiu, Gh. Vrabie, Constantin Balmuș, Dan Simonescu.

C.A.

ETHOS, revistă apărută la Paris, fără periodicitate fermă, între 1973 și 1986 (șase caiete). La primele trei (1973–1982) redactori au fost Ioan Cușa și Virgil Ierunca, iar la următoarele (1983–1986), după moartea lui Ioan Cușa, numai Virgil Ierunca. Articolul-program *Un cuvânt* precizează poziția acestei noi publicații românești într-un moment când la București se intensifica politica de „ademenire” a exilului „pentru a da impresia că regimul se confundă cu țara însăși”. E. aparține „exilului secund”, cel care refuză categoric colaborarea. Se recunoaște ușor în structura și atitudinea revistei – amintind „Ființa românească”, a cărei apariție încetase în 1968 – prezența lui Virgil Ierunca, stăruința lui de a face să apară la Paris o revistă „în românește pentru a omeni și în felul acesta verbul nostru cel de toate zilele și pentru a mărturisi astfel voința noastră de a rămâne, aici și acum, credincioși dimensiunii românești a existenței”. Primele trei caiete, însumând fiecare câteva sute de pagini, consacră jumătate din spațiu beletristicii – poezie, proză, eseu, jurnal; cealaltă jumătate, rezervată studiilor critice, noutăților editoriale și culturale este departajată în mai multe rubrici: „Roza vânturilor” (ce urmărește mai ales creația românească în exil), „Semne” (consacrată fenomenului literar din țară), „Zodia Cancerului” (susținută de Monica Lovinescu, care înregistrează presiunile politice exercitate în viața literară românească asupra libertății cuvântului, precum și oscilațiile scriitorimii din țară de la rezistență până la compromis) și „Însemnări”. Un autoportret Mircea Vulcănescu și mai multe portrete de G. Tomaziu (Mircea Eliade, Ioan Cușa, Al. Soljenițin,

Sergiu Celibidache) ilustrează paginile primelor trei caiete. În ultimele trei, de un format mai mic și cu un număr de pagini mult redus, rubricile dispar, singurele secțiuni fiind „Antologia rușinii” (caietul 4), inclusă anterior în rubrica „Zodia Cancerului”, și „Bibliografie”, care înregistrează numeroase cărți ale românilor din exil. Dintre scriitorii importanți ai exilului românesc colaborează Mircea Eliade, prezent în fiecare număr cu pagini de proză (nuvelele *Uniforme de general, Incognito la Buchenwald, Pelerina, La umbra unui crin*), cu fragmente din volumul al doilea din *Memorii* și cu un articol omagial, *Trepte pentru Mircea Vulcănescu*, Emil Cioran (*Lettre sur Mircea Vulcănescu*) și Vintilă Horia, care se concentrează asupra literaturii memorialistice și publică mai multe fragmente de jurnal (*Carnet românesc*), precum și *Note pe un fond de memorii* („Mi-au trebuit mulți ani și multe surpări interioare ca să înțeleg că un creator nu poate să stea decât în opoziție, că orice încercare de a pactiza cu puterea, oricare ar fi și de orice nuanță, chiar cea mai demnă de a fi sprijinită, constituie un act de trădare și poate dezlănțui înfiorătoare confuzii”). Pagini de jurnal publică și Virgil Ierunca, textul constituindu-se într-o valoroasă sursă documentară asupra vieții literare și a confruntărilor de idei care au frământat intelectualitatea românească din exil. În spațiul rezervat prozei mai pot fi întâlnite texte semnate de Grigore Cugler (*Amintiri din copilărie, Cronică, Un om ca toți oamenii*), Sanda Stolojan (*Neostenita plecare, Peisaj ocolit*), Paul Goma (fragmente din romanul *Ostinato*). Eseurile și studiile istorice și literare poartă iscălitura lui Gh. I. Brătianu (*În jurul întemeierii statelor românești*), Lucian Bădescu (*Mircea Vulcănescu*), Al. Ciorănescu (*Despre sfințenia românească*), Mihai Cismărescu, Florica Elena Lorinț, Mircea Popescu (*Mazzini și Transilvania*), Mihai Niculescu, Mihai Dim. Sturdza, Emil Turdeanu, Sandu Tudor. Trebuie subliniată și prezența scriitorilor din țară. Alături de textele lui Paul Goma, cunoscut deja în Occident ca disident, și Ioan Petru Culianu, se inserează în caietul din 1975, sub pseudonimul Nicolae Niculescu, *Secretul „Scriitorii pierdute”* de N. Steinhardt, subtilă analiză a ceea ce autorul numește „lumea minunată a echilibrului românesc”. În caietul din 1986 N. Steinhardt semnează studiul *Eugen Ionescu, antiabsurdul*. Versuri de Ion Caraion și Ștefan Bănulescu întregesc sumarul secțiunii de poezie, unde se întâlnesc numeroase semnături: Ioan Cușa, Miron Kiropol, Nicu

Caranica, Ilie Constantin, Magdalena Constantinescu, Valeriu Buga, Al. Lungu, Yvonne Rossignon, Horia Stamatu, Stela Vinițchi, G. Tomaziu ș.a. Studiile și comentariile asupra literaturii române, cuprinse în trei rubrici speciale – „Roza vânturilor”, „Semne”, „Însemnări” –, investighează deopotrivă vitrina literară pariziană și pe cea din România. De un firesc interes se bucură noile cărți ale lui Mircea Eliade apărute la Gallimard sau la Editura Ioan Cușa, cărțile lui Emil Cioran, fie că este vorba de scrieri recente, fie de republicări, poemele lui Ștefan Baciu, volumele despre Eugen Ionescu, prozele lui Dumitru Țepeneag ș.a. Cărțile din țară sunt, în cea mai mare parte, comentate de Monica Lovinescu. Autoarea se oprește, între altele, la *Insomniile* lui Marin Sorescu („Aceeasi privire nouă pe care Marin Sorescu o plimbă prin lume de parc-ar vrea, de fiecare dată, să-i asigure o nouă geneză, o regăsim aici pentru cărți, statui, tablouri, oameni și situații. O originalitate care este ca și respirația firească, nemirându-se că respiră”), la *Etica* lui Mircea Ciobanu („ale cărui cărți dovedesc o ardere și o rană ce nu pot aparține numai literaturii”), la *Scriitori români de azi* a lui Eugen Simion (ca să constate că „Principalele scăderi ale cărții [...] aparțin vremurilor sub care stă criticul, calitățile ei majore, criticului care a rămas consecvent criteriului estetic luptând cu știință și conștiință în inima unei citadele din ce în ce mai împrejmuite”), la *Cartea de la Metopolis* de Ștefan Bănuțescu, la *Versuri* de Emil Botta etc. Virgil Ierunca analizează, de asemenea, câteva noi apariții editoriale românești, definind succint esența cărții sau a unei personalități. Astfel, I. Negoțescu este „un critic al înnoirilor”, pentru că la el „asistăm la o voință justificativă de înnoire, în care sensibilitatea modernă nu este siluită, ci chemată să «vadă» în trecut ceea ce aparține de fapt viitorului”. „Însemnări”, rubrică de consemnări ale evenimentelor literare și culturale românești din exil, acordă un loc special receptării acestora în spațiul cultural francez. Alături de Șerban Cristovici și Mircea Popescu (cele mai frecvente semnături ale rubricii), Sanda Stolojan și Matei Cazacu urmăresc în paginile presei franceze ecourile fiecărei apariții editoriale ori spectacol aparținând autorilor consacrați, ca și destinul românilor mai de curând intrați în atenția Occidentului (Dumitru Țepeneag, Paul Goma, Miron Kiropol, Andrei Șerban, Lucian Pintilie, Costin Miereanu, Camilian Demetrescu ș.a.). În fine, rubricile Monicăi Lovinescu, „Zodia Cancerului” și

„Antologia rușinii”, se fixează pe stricta actualitate culturală din țară, unde directivele de partid dirijează viața literară și în bună măsură etica scriitorilor: „Se poate înregistra în literele românești o sete de parvenire socială fără precedent [...]. Reacțiile la Tezele din iulie au dezvăluit un fenomen cu incalculabile consecințe, ștergerea hotarelor între generații. Curajul în opoziția la Teze, ca și lășitatea în cedare au fost egal distribuite” (*Sub zodia Tezelor din iulie*). Bogatele „roade” ale cedării în favoarea regimului comunist sunt „antologate” în două secțiuni, alături de scriitori din țară acordându-se spațiu și pentru „românii deplasați”, formulare a cărei ambiguitate sugerează atitudinea realizatorilor revistei față de acea parte a exilului românesc care a răspuns chemării ceaușiste la colaborare. Caietul din 1983, dedicat memoriei lui Mircea Vulcănescu, prezintă integral un document inedit, *Ultimul cuvânt, rostit în apărarea sa de Mircea Vulcănescu în ziua de 15 ianuarie 1948, în fața Curții de Apel din București, secția a IX-a Criminală, în procesul celui de al doilea lot al foștilor miniștri și subsecretari de stat din guvernarea mareșalului Antonescu*, document ce reprezintă „testamentul spiritual și politic” al gânditorului. Virgil Ierunca, prefăcătorul textului, relevă că acesta „ne oferă și o îndrumare ultimă: memoria este, ca și libertatea, indivizibilă”, iar importanța lui excepțională ar sta în aceea că „procesul lui Mircea Vulcănescu depășește cadrul formal al unei instanțe pentru a se insera în spațiul simbolisticii întunecate a totalitarismului românesc”. Un document la fel de semnificativ, de data aceasta pentru atitudinea protestatară a poetului Dorin Tudoran față de regimul lui Nicolae Ceaușescu, figurează în caietul din anul 1984: *Frig sau frică sau Despre condiția intelectualului român de azi*, „fără îndoială cel mai îndrăzneț text pe care l-a trimes peste hotare un scriitor român de la Paul Goma încoace”, după cum precizează nota redacțională care însoțește textul. Cel de-al șaselea caiet este închinat memoriei lui Mircea Eliade. **M.P.-C.**

ETIOPICA, carte populară. Reprezintă traducerea din limba greacă a unui roman scris în secolul al III-lea de Heliodor din Emesa. Romanul circulă în manuscris până în secolul al XVI-lea, când este tradus în limba franceză de Jacques Amyot, devenind o lectură a Curții lui Henric al II-lea. După un manuscris provenind din biblioteca din Buda a lui Matei Corvin, s-a tipărit întâia oară, în limba

greacă, la Basel, unde în 1552 apare și o traducere în latină datorată umanistului polonez Stanisław Warszewiecki. În apusul Europei *Etiopica*, cunoscută de scriitori ca Rabelais, Racine, Tasso, Calderón de la Barca, Cervantes, Shakespeare, a influențat romanul cavaleresc medieval, pe cel francez din secolul al XVIII-lea și a dat naștere la mai multe prelucrări în teatru. Circulând în mediile poloneze, romanul lui Heliodor (amintit în corespondența uneia dintre fiicele lui Ieremia Movilă) se face cunoscut și în Țările Române prin secolul al XVII-lea. Creație a unei epoci de tranziție, *Etiopica* îmbină tendințele novatoare cu reminiscențe ale literaturii clasice grecești. O acțiune amplă, susținută de o intrigă complicată, mobilizează personaje numeroase, dintre care unele implicate permanent. Conform schemei romanului erotic grecesc, interesul este polarizat de cuplul de eroi înzestrați cu însușiri excepționale, Teaghen (Teagnes) și Haricleea, constrânși să-și apere iubirea în împrejurări neobișnuite și dificile. Peripețiile prin ținuturi adesea exotice (cadrul constituindu-l succesiv Etiopia, Grecia, Delta Nilului, cetatea Memfis din Egipt), surprizele, răsturnările de situație, abia în final favorabile eroilor, alcătuiesc materia abundentă a romanului, din care fiecare epocă a selectat conform gustului său. Fiica regelui Hidaspes al Etiopiei, născută albă ca și străbuna greacă Andromeda, este îndepărtată, de teamă, de la Curte chiar de Persina, mama sa. Aceasta nu uită însă să-i însemne originea pe o eșarfă și să-i dăruiască un colier și un inel împodobit cu pantarbă (piatră cu puteri miraculoase). Copila este dusă în Egipt de credinciosul Sosimitres, apoi este crescută în Grecia de preotul Haricles, care o adoptă. De o frumusețe fără seamăn, Haricleea devine mai târziu preoteasă a zeiței Artemis, la Delfi. Aici, în timpul jocurilor pytice, o zărește Teaghen, nobil tesalian, câștigător al întrecerilor. Cuprinși de o iubire pe cât de fulgerătoare pe atât de profundă, cei doi tineri izbutesc să fugă din Delfi cu ajutorul preotului egiptean Calasiris, venit să consulte oracolul. După ce descifrează inscripția dezvăluind originea Haricleei, Calasiris ascultă îndemnul oracolului care îi cere să-i ducă pe tineri în Egipt. Urmează călătoria pe o corabie feniciană până în Zakynt, un popas curând întrerupt, o urmărire pe mare de către piraiți, apoi căderea în captivitate a celor trei fugari. Haricleea, primejduită de o căsătorie cu conducătorul piraiților, este salvată prin iscusința lui Calasiris, care îi

Pagină de titlu la A lui Iliodor istorie etiopicească, BAR, ms. rom. 355

Ilustrație la Etiopica, BAR, ms. rom. 4837

învrăjbește pe tâlhari. Ospățul de nuntă se transformă într-un măcel în care hoții pier, iar Teaghen este rănit. Mai târziu cei doi tineri cad în mâinile piraților bucolieni și se despart de Calasiris, rămas liber. Haricleea amână acum, cu abilitate, nunta cu Tiamis, căpetenia corsarilor din Bucolia. Survine atacul unui al treilea grup de hoți, al cărui prizonier devine Tiamis. Teaghen și Haricleea, ascunși o vreme într-o peșteră, sunt prinși de o garnizoană de ostași egipteni care urmează a-i preda satrapului Oroondates, la Memfis. După alte peripeții Haricleea ajunge în casa negustorului Nausicles din Hemis. Aici ea îi reîntâlnește pe Calasiris, apoi pe Cnemon, un grec, tovarăș de captivitate în Bucolia. Între timp Teaghen, care trecea drept fratele Haricleei, este eliberat în drum spre Memfis chiar de Tiamis, care reușise să scape și se afla acum în fruntea războinicilor păstori din satul Bessa. Împreună pornesc spre Memfis o expediție de luptă, dar în cetatea egipteană Tiamis se va împăca, recăpătându-și demnitatea de mare preot, cu fratele său Petosiris. Ajunge la timp, pentru a interzice lupta între frați, tatăl celor doi rivali, preotul Calasiris, cel care plecase să consulte oracolul din Delfi în legătură cu o primejdie ce-i amenința casa. Cu el sosește în cetate și Haricleea, care îl regăsește astfel pe Teaghen. Acum ei înfruntă persecuțiile reginei Arsace, soția lui Oroondates, îndrăgostită de Teaghen, precum și uneltirile confidentei sale, bătrâna doică intrigantă Cibelee. Condamnată la ardere pe rug, Haricleea este salvată de flăcări datorită inelului miraculos pe care îl purta cu sine. Înștiințat de ce se petrece la curte, Oroondates, aflat departe de Memfis, în război cu etiopienii, ordonă să-i fie aduși tinerii. În drum spre tabăra satrapului ei devin însă prizonierii unui grup de războinici etiopieni și, de aici, evenimentele se precipită spre deznodământ. După izbânda regelui Hidaspes, Teaghen și Haricleea, cei dintâi prinși de război, aduși în cetatea Meroe, capitala Etiopiei, urmează a fi jertfiți zeilor protectori ai cetății. Chipul și purtarea lor aleasă îi impresionează pe regi, care le deplâng soarta, rămânând însă neclintii în hotărârea de a împlini sacrificiul tradițional. Haricleea dezvăluie însă taina originii sale, confirmată de Persina, și Hidaspes își regăsește astfel fiica, despre care credea că murise. După alte două probe de vitejie pe care împrejurările i le impun lui Teaghen și în acest ultim episod, cei doi tineri se pot căsători în sfârșit. Firul

principal, cvasipicaresc, al acțiunii este dezvoltat prin ramificații ce aduc la un moment dat în prim-plan istoriile unor personaje ca Haricles, Calasiris, Cnemon, Tiamis, Nausicles, Tisbe. Cu un anumit prilej, fiecare expune un șir de peripeții, trăite sau auzite, după un procedeu specific și prozei orientale (arabe). Dincolo de stufărișul intrigii, obositoare uneori, povestirea captivează, o atmosferă de farmec narativ se țese, eroii înșiși cad pradă acelei stări dintre vis și veghe, ascultând cu aviditate întâmplările istorisite până la ceasuri târzii. Procedeul povestirii în povestire amintește, de asemenea, de Homer, cel elogiat într-o pagină a cărții. Influența epopeilor homerice este de altfel vădită, memoria zeilor și eroilor Antichității este vie încă în acest roman de la începuturile erei creștine, în care episoade întregi sunt create plecând de la vechile modele. Demaineta, a doua soție a tatălui lui Cnemon, trimite cu gândul la Fedra, urmărirea lui Petosiris de către Tiamis în jurul cetății Memfis evocă lupta dintre Ahile și Hector din *Iliada* ș.a.m.d. Se modifică însă concepția despre destin. Forța implacabilă care lovește pe oameni în spațiul tragic al anticilor devine acum, conform doctrinei creștine, putere justițiară răsplătind virtutea și pedepșind viciul. Este ceea ce a imprimat *Etiopiceii* caracteristica de roman popular îndeosebi în Evul Mediu. Romanul cavaleresc apusean va reține în primul rând din scrierea lui Heliodor motivul „probei”, al rezistenței în timp a sentimentelor. La noi vor fi atras mai mult însușirile excepționale ale eroilor, aura exotică și legendară, numele neobișnuite de ținuturi îndepărtate, procurând un fel de nebuloasă și iluzorie cunoaștere a lumii. Unele întâmplări miraculoase inserate în povestire și o anume înțelepciune, amestec de încredere, îngăduință și scepticism, ale cărei precepte, menite să îndrume, dar și să aline, vorbesc despre viitorul învăluit în ceață, de neputința medicilor de a vindeca neliniștea sufletului ori despre suferința nemărturisită care întreține răul. Răspândită în Moldova și sub numele de *Iliodor* (cel al autorului de fapt), *Etiopica* este citată întâia oară de Dimitrie Cantemir, care, în prefața la *Istoria ieroglifică*, afirmă că a împrumutat în scrierea sa de la autorul grec o anumită tehnică a compoziției. Manuscrisele *Etiopiceii* care au circulat în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea (cel mai vechi, o copie de la 1772–1773) reproduc traducerea făcută la Iași de logofătul Toma Dimitriu la îndemnul lui Leon Gheuca. Două

manuscrise au ajuns mai târziu în posesia lui M. Eminescu. *Etiopica* a fost cunoscută de asemenea de Mihail Sadoveanu, care o va imagina ca lectură preferată a personajului său Nicoară Potcoavă. În traducerea din secolul al XVIII-lea, suficient de confuză, pe alocuri cu stângăcii în stabilirea echivalenței unor termeni, Sadoveanu va fi remarcat totuși tonul ceremonios, modul inteligent de a dialoga și de a se cerceta reciproc al personajelor, întorsăturile arhaice ale frazelor sau încărcătura lor metaforică. Din *Etiopica* (*Istoria lui Teaghen și a Haricleii*) talmăcește Ecaterina Chinezu în 1866 în „Icoana lumei”. În 1970 a apărut o traducere modernă, integrală, a romanului lui Heliodor, datorată Mariei Marinescu.

Ediții: *A lui Eliodor istorie etiopicească* (fragm.), CPL, II, 129–170; *Teaghen și Haricleea*, tr. și pref. Maria Marinescu, București, 1970.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 126–128; Cartoian, *Cărțile pop.*, I–II, 269–283; Maria Marinescu-Himu, *Romanul grecesc „Etiopica” al lui Heliodor*, „Hrisovul”, 1945; Piru, *Ist. lit.*, I, 452–454; Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, 125–127; *Ist. lit.*, I, 672–674; Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română*, SC, 1965; Eugen Cizek, *Evoluția romanului antic*, București, 1970, 41–43; Moraru-Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, 335–343; *Dicț. lit.* 1900, 337–339.

R.Ș.

EUPHORION, revistă apărută la Sibiu, lunar din aprilie 1990, apoi trimestrial din 1996 și din nou lunar din 2002, sub conducerea lui Dumitru Chioaru (1990–1992; din 2002), Vladimir Munteanu (1992) și Iustin Panța (1993–2001). Din colectivul redacțional mai fac parte Radu Țurcanu, Ștefan M. Găbrian, Mircea Stănescu, Ioan Radu Văcărescu, Marian Florea, Teodor Fleșeru, Joachim Wittstock și Andrei Terian. Continuitatea publicației cu Cercul Literar de la Sibiu, afirmată programatic și confirmată pe tot parcursul apariției sale, este marcată prin prezența lui Ștefan Aug. Doinaș și a lui Nicolae Balotă ca directori onorifici, cel dintâi în intervalul 1990–2003, iar cel de-al doilea din 2003. Intim legată de „Revista Cercului Literar”, apărută în 1945 la Sibiu și desființată în același an din considerente politice, **E.** simbolizează, în maniera tradiției euphorioniste, „tot ce e nou pe plan spiritual”, îngemănând „spiritul grecesc, apolinic” și „faustic modern al europeanului” (Ștefan Aug. Doinaș, *Inițială*, numărul 1/1990). Născut la interferența a două lumi, în plan politic și cultural deopotrivă, euphorionismul, ca doctrină de orientare

modernistă, lovinesciană, preponderent estetică, se regăsește în structura noii publicații, înființată la inițiativa lui Ștefan Aug. Doinaș. Dacă manifestul Cercului Literar de la Sibiu, publicat în 1943 în ziarul „Viața”, pleda pentru primatul valorilor artistice, pentru universalism și antiprovincialism, noua revistă își propune să păstreze același spirit novator și cosmopolit, în acord cu proiectul euphorionist inițial, cunoscut din corespondența dintre I. Negoitescu și Radu Stanca. Pe urmele scriitorilor cerchiști, publicația postdecembristă intenționează să se remarce prin „încercarea îndrăznească de a renova, atât la nivelul grafic, cât și al textului literar, conceptul tradițional de revistă” (Dumitru Chioaru, *Cercul și spirala*). Totuși, în pofida continuității mărturisite cu Cercul Literar de la Sibiu, noul **E.** nu se vrea o copie fidelă a proiectului cerchist, ci expresia unui nou program estetic, în acord cu timpurile postmoderne: „Euphorionismul lor nu este și programul nostru, deși prin primatul esteticului și rolul constructiv al criticii, ca și prin europenism și cosmopolitism, aș vrea să cred că le suntem demni urmași”, afirmă Dumitru Chioaru într-un interviu acordat în 2009 lui Andrei Terian. Din 1997, când revista începe să fie structurată tematic, euphorionismul se bucură de numeroase exegeze, din varii perspective, istorico-literare, filosofice și artistice. Orientarea multidisciplinară, transculturală este, de altfel, o trăsătură definitorie a noului proiect revuistic. Alături de vechii cerchiști, Ștefan Aug. Doinaș, Nicolae Balotă, Wolf von Aichelburg sau Cornel Regman, se întâlnesc în **E.** personalități culturale aparținând mai multor generații, domenii sau spații geografice. Și profilul tematic, consacrat analizei unor concepte foarte diverse, confirmă această deschidere. Timpul, naționalismul, feminismul, limbajul, modernismul, proza, teatrul, poezia, critica literară, fenomenologia, imaginarul, avangarda, optzecismul sau personajul literar sunt doar câteva dintre acestea. Fie că este vorba de versuri, proză, studii sau eseuri, **E.** manifestă o egală apetență pentru tradițional și modern, clasic și novator, publicând texte atât ale scriitorilor consacrați din țară și din diaspora, cât și ale unor tineri debutanți. Poezii semnează Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Ivănescu, Geo Bogza (*Mesaj*, inedit, 9–10/2007), Alexandru Mușina, Gheorghe Izbănescu, Andrei Zanca, Iustin Panța, Constantin Abăluță, Dieter Schlesak, Emil Hurezeanu, Aurel Pantea, Mircea Petean ș.a., alături de numeroși reprezentanți ai cenacului

organizat de revistă. Nuvelele, povestirile, fragmentele de roman sau scrierile memorialistice publicate aici aparțin lui Nicolae Balotă, Gheorghe Crăciun, Daniel Vighi, Mircea Ghițulescu, Ioanei Postelnicu, lui Gheorghe Schwartz, Ioan Radu Văcărescu, Dan Perșa, Mircea Matei Popa, Corin Braga, iar dramaturgia lui Matei Vișniec sau lui Alexandru Uiuiu. Cronica literară, susținută de Dumitru Chioaru, Daniel Deleanu, Radu Țurcanu, Nicolae Oprea, iar mai târziu de Andrei Terian, Dan Bogdan Hanu, Paul Aretzu sau de Rodica Grigore („Cartea străină”), se remarcă, la rândul său, printr-un spirit neprovincial, nepărtinitor, receptiv la toate expresiile fenomenului literar. Nu lipsesc nici studiile consistente de istorie și estetică literară, semnate de Ion Negoitescu, Nicolae Balotă (*Expresionismul*), Ilie Guțan sau Ion Dur. Numerele tematice, focalizate asupra unor concepte, curente, grupări sau personalități literare, precum Mircea Eliade (6/2007), Eugen Ionescu (11–12/2009), Nichita Stănescu (11–12/2008), Ștefan Aug. Doinaș (2/2002), Nicolae Balotă (5–6/2010), Mircea Ivănescu (3–4/2006), beneficiază de colaborarea multor critici prestigioși, ca Matei Călinescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ion Pop, Virgil Nemoianu, Mircea Martin, Marin Mincu, Ștefan Borbély, Cornel Moraru, Ion Bogdan Lefter și Gheorghe Grigurcu, între alții. Un veritabil dialog interdisciplinar, deschis către valorile postmoderne din spațiul românesc, european sau de peste Ocean, vădesc și studiile și eseurile pe teme filosofice, lingvistice, religioase sau artistice. În numerele rezervate lui Emil Cioran (3–4/2005) sau lui Constantin Noica (11–12/2007), problemei limbajului (3–4/2000), a relațiilor literaturii cu filosofia sau cu religia, **E.** atrage colaborarea unor personalități marcante din aceste arii disciplinare conexe reflecției literare. Același spirit sincretist și multiculturalist îl reflectă și traduceriile găzduite de revistă. Sunt publicate poeme de Rainer Maria Rilke (în tălmăcirea lui Dumitru D. Ifrim și Dan Dănilă), dar și versuri, însoțite de scurte prezentări, ale unor poeți americani contemporani mai puțin cunoscuți, scrieri în proză de Gabriel García Márquez în traducerea Rodică Grigore, sau de Vladimir Nabokov în versiunea Veronicăi D. Niculescu, alături de texte teoretice dintre cele mai ilustrative pentru reflecția culturală, literară și filosofică a secolului al XX-lea. Pot fi citite aici studii de Roger Caillois, Carl Gustav Jung, Gaston Bachelard, Roland Barthes, Tzvetan Todorov, Pierre Emmanuel, Richard

Rorty și Emanuel Lévinas, transpuse în românește de Dumitru Chioaru, Adrian Iancu, Simina-Maria Dan și Rodica Grigore. Semnificative pentru profilul cosmopolit al publicației sunt și paginile în limbi străine de la rubrica „English...Deutsch...Français...”, unde apar versuri, eseuri și studii ale unor scriitori români și străini în versiune bilingvă. **E.** găzduiește, astfel, traduceri din lirica lui Lucian Blaga, George Bacovia, Ion Barbu sau Nichita Stănescu în limbi de largă circulație. Încă din primele numere publicația se bucură de interesul unor scriitori și critici precum Paul Cornea, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, Cezar Baltag, Mircea Cărtărescu, Dumitru Țepeneag sau Sorin Alexandrescu, care acordă și interviuri, realizate de Dumitru Chioaru, Andrei Terian, Dora Pavel și Teodor Fleșeru. Se remarcă, de asemenea, câteva documente, unele inedite, din corespondența lui Constantin Noica (8–9/1990, 11–12/2007) și a lui Emil Cioran (1/1994), precum și un discurs al lui N. Steinhardt din 1988 (8–9/1990). **E.** mai cuprinde o foarte consistentă cronică plastică susținută de Liviana Dan, una teatrală aparținând lui George Banu, articole aniversare, consemnări ale cencurilor, simpozioanelor și colocviilor organizate de fundația publicației și o revistă a revistelor. Alți colaboratori: Peter Quince, Vasile Chifor, Paul Goma, Mihai Nasta, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Horia-Roman Patapievici, Adrian Popescu, Ovidiu Pecican, Daniel Cristea-Enache, Caius Dobrescu, Al. Cistelean, Corina Grüber, Mihai Posada, Claudiu Komartin, Rita Chirian.

M.W.

EUROPA, publicație apărută la București, săptămânal, din 22 noiembrie 1935 până în 31 mai 1936. Director: Camil Ring. Scoasă într-un tiraj declarat de 9 000 de exemplare, **E.** este alcătuită în cea mai mare parte din articole preluate sau adaptate din presa internațională (inclusiv cotidianul moscovit „Izvestia”), factorul de coeziune fiind o politică antifascistă manifestă. Sunt publicate totuși și articole originale, având de asemenea ca obiect scena globală, între care unele semnate Geo Bogza (*Încercarea de jefuire a Abisiniei*: „Între invazia vechilor hoarde cu părul în vânt, urlând ca niște fiare, străbătând spațiile pe cai sălbatici atrași de podoabele Romei, și actuala expediție de expansiune în Etiopia cu avioanele care rad tot de pe suprafața pământului, pentru a-i lăsa numai petrolul și minereurile, este drumul pe care popoarele

l-au parcurs de la jaful pur și simplu până la jaful imperialist”), Ion Călugăru (*Băieții lordului Grey*), H. St. Streitman (*Ducelui nu-i e teamă*), G. Spina (*D. Laval a biruit*). **M.I.**

EUROPA, anuar de literatură, limbă, cultură și istorie, purtând subtitlul „Balcanica–Danubiana–Carpathica. Annales. Cultura–Historia–Philologia” și editat la Budapesta cu începere din 1993, de fapt neregulat, de Catedra de limba română de la Universitatea „Eötvös Loránd”. Publicația este condusă de Miskolczy Ambrus (redactor-șef) și András János (redactor-șef adjunct), secondată de un comitet de redacție. Ultimul număr, 4/2010, este coordonat de Miskolczy Ambrus și Florin Cioban. Revista conține articole în română și maghiară, precum și colaborări în franceză, germană, engleză, italiană. Cuvântul-program *Ad lectorem!*, semnat de Miskolczy Ambrus, afirmă că împreună cu altă publicație a Catedrei, „Encyclopedia Transylvanica”, E. va reprezenta o „tribună a deschiderii și nicidecum a exclusivismului”, pentru inițiatori „interdisciplinaritatea fiind un program”. Numărul inaugural este închinat lui M. Eminescu. Compartimentat în trei secțiuni, „Studia”, „Discussiones” și „Documenta”, volumul beneficiază de colaborarea unor specialiști din SUA (Keith Hitchins, *Eminescu and Romanian Intellectuals between the World Wars*, Katherine Verdery, *Protochronism and Romanian Cultural Politics: the Poet as Proto-Marxist*), Germania (Wolf von Aichelburg, *Eminescu auf deutsch. Übersetzungsprobleme*, Cornelius R. Zach, *Rumänien, Fremde, Nachbarn in der politischen Prosa von Mihai Eminescu*), Cehia (Libuše Valentová, *La Réception de l'œuvre poétique de Mihai Eminescu en Bohême*), Rusia (Iuri Kojevnikov, *Despre ipostazele eminesciene*), România (Al. Zub, *Prolegomene la istoria unei lacrimi*, I. Negoieșcu, *M. Eminescu. 1850–1889*, Victor Iancu, *Eminescu: căutarea de sine prin limbaj*, Mihai Cazacu, *Eminescu și istoria națională*). Alte contribuții discută despre Eminescu și simbolism (Fried István), titan și titanism în poezia eminesciană (Losonczy Gyula), *Glossa eminesciană* în transpuneri maghiare (Radicsné Ruzsa Ilona), receptarea lui Eminescu în cultura maghiară (Köllő Károly, Lőrinczi László), opera religioasă a lui Eminescu (Ioan Octavian Rudeanu), necrologurile consacrate poetului în Ungaria (Domokos Sámuel), atitudinea lui Eminescu față de revoluția maghiară de la 1848–1849 (Köpeczi

Béla). Ultimul autor pedalează pe „antimaghiarismul” și xenofobia poetului, ceea ce îi atrage replica lui Victor Iancu în articolul *A fost Eminescu anti-maghiar?*. Interesante sunt planurile cursurilor de filosofie predate la Blaj de Aron Pumnul, descoperite de Miskolczy Ambrus, ca și bibliografia *Eminescu în limba maghiară*, realizată de György Béla și Somogyváry Gyula. Cel de-al doilea număr al E. a apărut în 1995. Din păcate, numărul colaboratorilor români din cadrul Catedrei s-a redus simțitor, iar preocupărilor literare și filologice le-au luat locul cele istorice. Nucleul volumului îl constituie materialele prezentate la conferința internațională Conviețuirea Confesiunilor în Principatul Transilvaniei, consacrată Dietei din 1568 de la Turda. Sunt de menționat studiile *Noul Testament de la Bălgrad* (Emilian Birdaș), *Noul Testament de la Bălgrad și teologia lui* (Ioan Octavian Rudeanu), *Câteva probleme și întrebări privind ediția a 2-a a Noului Testament de la Bălgrad din anul 1648* (Miskolczy Ambrus), *Funcții sacre și laice ale Bisericii în satul românesc din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea* (Simion Retegan). Alte contribuții au în vedere epoca lui Nicolaus Olahus (Ion-Aurel Pop), problemele Reformei în Transilvania, izvoarele poloneze cu privire la tragedia domnitorului Constantin Brâncoveanu, problemele ortodoxiei române (Dumitru Stăniloae), ideea Daciei în gândirea istorică și politică maghiară din secolele al XV-lea și al XVII-lea (Köpeczy Béla), convergențele culturale în Transilvania în epoca Reformei (Victor Neumann), propaganda catolică în secolul al XVI-lea (Maria Teodor Crăciun), libertatea și conviețuirea religioasă în vremea lui Bocskai István și Bethlen Gábor etc. Numărul 3 a apărut în 1998. Printre cele mai importante contribuții se numără articolul lui Kerényi Ferenc despre interferențele istorice dintre maghiari și români, evocarea lui Simion Bărnuțiu de către Ioan Chindriș, prezentarea promotorilor antisemitismului cultural în România de către Victor Neumann, eseul lui Wolf von Aichelburg despre Cercul Literar de la Sibiu, studiul lui Gelu Neamțu despre contactele politicianului Alexandru Roman cu Irányi Dániel (1870) și cu Mocsáry Lajos (1888). Glück Jenő prezintă noi aspecte ale istoriei românilor din Ungaria, iar Köpeczy Béla analizează atitudinea lui Ioan Slavici față de maghiari între 1871 și 1873. Szász Zoltán, Miskolczy Ambrus și Gheorghe Petrușan polemizează pe tema activității literare și politice a lui Iosif Vulcan. Un important

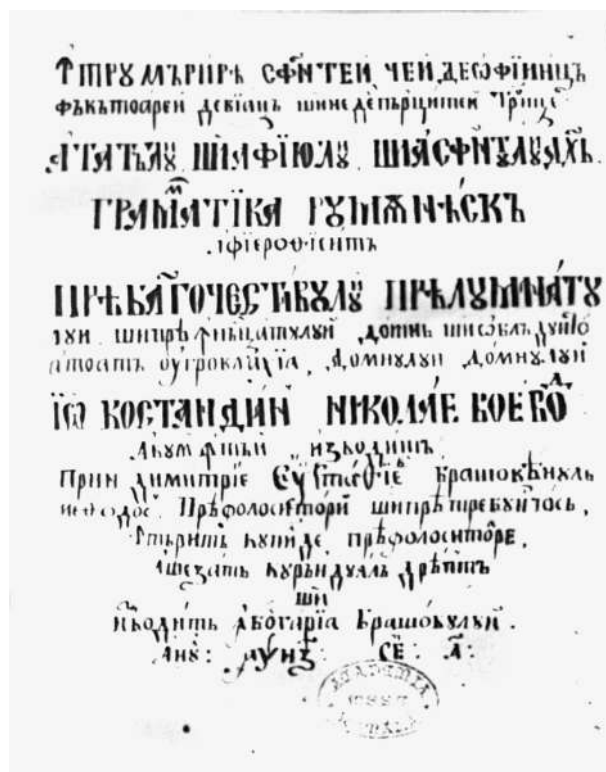
sector al acestui număr este dedicat evocării unor personalități precum Gyulay Lajos, Bem Jozsef, Miko Imre și Veress Endre. Numărul 4/2010, este dedicat memoriei lui Inokai Tóth Zoltán, decan al Facultății de Litere budapestane, ucis în împrejurări încă neelucidate în timpul revoluției din 1956. Stelian Mândruț scrie despre studenția clujeană a lui Tóth Zoltán, iar Gheorghe Gorun îl situează în contextul istoriografiei Bisericii Greco-Catolice din Transilvania. Mai multe articole oferă interesante exerciții comparatiste: Ion Simuț îi asociază pe Norman Manea și Kertész Imre, Corneliu Crăciun se ocupă de mitologiile minei la Jókai Mór și Ion Agârbiceanu, iar Cristina Balinte analizează proza lui Attila Bartis și György Dragomán. Alți colaboratori: Ioan Derșidan, Hergyán Tibor, Kese Katalin, Marius Miheț, Eleonora Sava.

M.Pp.

EUSTATIEVICI, Dimitrie (c. 1730, Brașov – 27.V.1796, Brașov), filolog, traducător. **E.** (în alte variante ale numelui: Eustathiadis, Dumitru Eustatu, Dimitrie Evstatiev Brașoveanul, Dimitrie Statievici), descendent al unei familii de români macedoneni stabiliți în zona Făgărașului, este fiul lui Eustatie Grid (Gridovici), protopop în Șcheii Brașovului, apărător al libertăților religioase ale ortodocșilor ardeleni. După școala română din Șchei urmează, până în 1753, studii teologice și umaniste (în slavonă, greacă și latină) la Academia din Kiev. Ulterior activitatea lui pedagogică și cultural-religioasă îl încadrează în mișcarea iluministă transilvăneană. Refractor „uniației”, E. participă la mișcarea de opoziție din 1759–1761, provocată de presiunile Bisericii Catolice asupra românilor ortodocși, ceea ce îi atrage admonestrările autorităților. Aceeași atitudine o manifestă și în funcția, îndeplinită cu intermitențe între 1762 și 1785 la Șchei, apoi la Rășinari și Sibiu, de interpret și secretar al episcopilor sârbi Dionisie Novacovici, Sofronie Chirilovici și Ghedeon Nichitici, când militează pentru impunerea oficială a Bisericii Ortodoxe în Transilvania. Bogata activitate desfășurată din 1786 ca director al „școalelor neunite naționalcești” – deschiderea unei preparandii la Sibiu pentru formarea învățătorilor și a dascălilor bisericești, înființarea unor școli în sate și în orașe, în special la Brașov, redactarea de manuale didactice – îi asigură un loc important în istoria învățământului românesc.

Cea mai importantă operă a lui E. rămâne *Gramatica rumânească*, redactată între 1755 și 1757, dar needitată antum. Autorul se inspiră din modele străine (gramatica slavonă a lui Meletie Smotrițki în ediția de la Râmnic, 1755, gramaticile grecești ale lui C. Lascaris și A. Catiforos) și, cu un instinct sigur, apelează la *Elementa grammaticae latinae* de Gregorius Molnar, tipărită la Cluj în 1556. După dedicația encomiastică pentru domnitorul Constantin Mavrocordat, în a cărei politică culturală ar fi putut găsi sprijin pentru tipărirea lucrării, E. își completează lucrarea cu o prefață în spirit iluminist. El supralicitează importanța învățaturii, capabilă a stârpi relele sociale (injustiții, războaie), a îmbunătăți moravurile și a favoriza progresul societății. Gramatica este pentru el, ca și pentru vechii umaniști, o „cheie” pentru studiul filosofiei, retoricii sau teologiei; atent la spiritul veacului, îi accentuează importanța în dezvoltarea limbii și literaturii naționale. Pentru instruirea cititorilor, exemplifică normele gramaticale cu citate morale culese din *Biblie* și autori religioși sau din antici iluștri (Homer, Aristotel, Platon, Herodot).

*Pagină de titlu la Gramatica rumânească,
BAR, ms. rom. 583*

Gramatica are patru părți: ortografia (importantă azi pentru interpretarea fonetică a textelor vechi), etimologia (de fapt, morfologia), sintaxa (limitată la părțile de propoziție) și prozodia, tratate catihetic și urmate, fiecare, de o „tehnologie”, în care se repetă noțiunile expuse. Gramatica conține și unele inexactități cauzate de o analogie prea apropiată a structurii limbii române cu aceea a modelelor folosite (slav, latin); **E.** nu menționează existența articolului, găsește cinci genuri ale numelor, păstrează ablativul ș.a. Importante pentru funcția artistică a limbii și analiza figurilor de stil sunt capitolele *Pentru împodobitul sintaxis* și *Pentru sintaxisul cel închipuitori*. Ultima și cea mai interesantă parte a lucrării este *Pentru prosodie*, mic tratat de versificație în care sunt deslușite noțiuni generale de metrică (stih, picior, „tăiere” – cezură, ritm, rimă), exemplificate stângaci de autor, conștient însă de „artificiile” barocului, prin creații poetice personale. În încercarea meritorie de a crea sau adapta în limba română o terminologie lingvistică și stilistică, filologul alătură calcuri și perifraze greoaie, ce fac exprimarea obscură, termeni bizari și numeroase neologisme din neogreacă și latină, introduse în forma fonetică originală (*antiteton*, *pleonasmos*, *imnos*) sau adaptată („anacreonticesc”, „epicesc”). Deși netipărită, gramatica lui **E.** a fost utilizată ca izvor, printr-o copie manuscrisă din 1774, de Franz J. Sulzer în istoria consacrată românilor și limbii lor și de Ioan Alboteanu în cursul de limba română predat la Seminarul de la Socola din Iași. Lui **E.** i s-au atribuit și niște „însemnări de cronică” (editate de N. Iorga după un miscelaneu), scrise la Brașov, între 1780 și 1782, de un autor mai puțin instruit, rămas anonim. Pentru necesități didactice, **E.** a prelucrat câteva manuale, mai ales cu profil moral-religios, tipărite de Petru Bart la Sibiu. Din germană preia *Ducere de mână sau povățuire către aritmetică sau socoteală* (1789). Din 1790 datează un comentariu mai pretențios, *Dezvoaltele și tâlcuile evangheliei a duminicilor, a sărbătorilor și a oareșcăroră zile*, în prefața căruia sunt expuse unele chestiuni de metodică în predarea textelor religioase. Urmează după un an un „sinopsis” biblic și în 1792 *Scurt izvod pentru lucruri de obște și dechilin în scrisori de multe chipuri*. **E.** a lăsat și traduceri propriu-zise, din sârbă și rusă: *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor* după Petru Grimovski, scoasă la Timișoara în 1765, și, în manuscris, *Economia lui Florin cel Mare* și

Analie besericești a lui Baronius, ultima fiind o reluare a traducerii începute de preotul Ștefan Ioanovici din Brașov.

Ediții: *Gramatica rumânească*. 1757. *Prima gramatică a limbii române*, îngr. și introd. N.A. Ursu, București, 1969.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, 223–225; N. Iorga, *Însemnări de cronică ale clericilor din Șcheii Brașovului*, „Buletinul Comisiei Istorice a României”, 1932; Popovici, *Studii*, I, 176–178; Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, 209, 226, 229–232, 243, 280–289; Candid C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, II, Brașov, 1946, 149–152; Diomid Strugaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, RSL, 1960; N.A. Ursu, *Modelul latin al gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul*, LR, 1967, 5; Pervain, *Studii*, 193–208; *Dicț. lit.* 1900, 339–340; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 103–105; Nagy Béla, *Viața și activitatea lui Dimitrie Eustatievici*, Budapesta, 1987; Vasile Oltean, *Școala românească din Șcheii Brașovului*, București, 1989, 70–77; Mazilu, *Recitind*, I, 421–423; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, II, 324–331. **A.Sm.**

EUSTRATIE Logofătul (? – c. 1646), traducător. Probabil cu numele întreg Dragoș Istratie, **E.** a fost diac și tretilogofăt (din 1630), răsplătit de domnitorul Moise Movilă cu o moșie. Informații incerte, nesusținute de dovezi, îl indică pe **E.** ca autor al unui letopisetz moldovenesc sau al unor adnotări la cronică lui Grigore Ureche. Activitatea sa este certă în domeniul traducerilor. Din 1632 datează *Pravila aleasă*, după o compilație grecească din lucrări de drept civil și canonic. Scrierea, lăsată în manuscris, este unul dintre cele mai vechi texte ample din Moldova, fiind folosită și la alcătuirea pravilei lui Matei Basarab (*Îndreptarea legii*, 1652). Altă tâlmăcire, *Șiapte taine a besearecii* (1644), are ca scop inițierea în esența ortodoxismului, aducând precizări menite a-i feri pe credincioși de erezii. Cea mai importantă este traducerea cu titlul *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe* (1646), realizată la porunca lui Vasile Lupu, după o culegere de lucrări juridice grecești. Înaintea textului propriu-zis este tipărită prefața *Toți ceia ce sânt creștini pravoslavnici, cine va ceti, ca să înțeleagă*, scrisă de **E.**, care arată importanța cărții, amintind strădaniile mai multor învățați de a tâlmăci „tocmelele cele bune”. Indirect, *Carte românească...* dă o imagine generală a stării sociale și a moravurilor din Moldova aceluși timp. Textele juridice au fost alese în funcție de realitățile interne care se impunea să fie reglementate. Devenind „codul penal” al țării, lucrarea a avut o mare circulație.

Carte românească de învățătură..., Iași, 1646

Traducerea aduce o contribuție deosebită și în dezvoltarea limbii, aici fiind, față de textele religioase sau istorice, un domeniu nou de exersare a posibilităților de exprimare, o sursă de îmbogățire a terminologiei. Alături de mitropolitul Varlaam, E. are, pentru prima jumătate a secolului al XVII-lea, un aport însemnat la întemeierea culturii românești scrise.

Traduceri: *Șiapte taine a besearecii*, pref. mitropolitul Varlaam, Iași, 1644; *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe*, pref. trad., Iași, 1646; ed. îngr. G. Sion, Botoșani, 1875; ed. îngr. și introd. P.P. Panaitescu, București, 1961.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. relig.*, 157–161; C.A. Stoide, *Contribuție la biografia lui Eustratie Logofătul*, „Arhiva”, 1933, 3–4, 1934, 1–2; Cartoian, *Ist. lit.*, II, 108–109, 112–115; P.P. Panaitescu, *Introducere la Grigore Ureche, Letopiseșul Țării Moldovei*, București, 1958; *Ist. lit.*, I,

353–364; Liviu Onu, *Studiu introductiv la Grigore Ureche, Letopiseșul Țării Moldovei*, București, 1967; Chițimia, *Probleme*, 244–253; *Dicț. lit.* 1900, 340–341; *Dicț. esențial*, 305–306. C.T.

EU ȘI EUROPA, revistă apărută la Deva, bilunar, între 1 septembrie 1936 și aprilie 1939. Este o publicație „înjghebată” de Ion Th. Ilea și Nicolae Rusu, care figurează ca redactori de la numărul 3 din 1936; cu numărul 1 din 1937, Ion Th. Ilea devine director, iar Nicolae Rusu rămâne redactor; subtitlul „Tribună de slovă și gând românesc” se modifică de la numărul 2–3 din 1939, când „slovă” e înlocuit de „cuvânt”. Orientarea publicației reiese dintr-un text intitulat *Mesaj* pe care Romulus Dianu îl „expediază” poetului Ilea: „Consider că acest spirit de maimuțoi de a ne remorca numaidecât la tradiție, fără un examen prealabil al posibilităților de care dispunem, nu este nici sensul unei discipline spirituale, nici acela al unei adânci convingeri. Cine o face o face din lene”. Revista, salutată de Emil Isac, I. Valerian ș.a., se dorește a fi una pamfletară, menită „să mai scuture moaștele din somnul lor de veacuri” (George Dorul Dumitrescu). Rubricile mai importante sunt „Culise, măști, manechine”, „Punctul pe i...”, „Răfuiele”, „Vignete, note, însemnări”, „Breviar de carte românească”, „În vârf de peniță”, „Opinii”, „Sport”, „Redacționale”. Se publică versuri de Radu Stanca, Ștefan Baciu, Vintilă Horia, Aron Cotruș, Virgil Carianopol și proze de N.N. Beldiceanu, Vintilă Horia, Paul Constant, George Acsinteanu. Compartimentul publicisticii este cel mai bine reprezentat. Astfel, sub titlul *O eroare istorico-literară*, Nicolae Albu contestă paternitatea fabulelor lui D. Țichindeal, atribuindu-le lui Mihai Roșu (Martinovici). Septimiu Bucur, una din prezențele cele mai des întâlnite în paginile revistei, glosează pe marginea conceptului „românism”, tot el oprindu-se asupra personalității lui Nichifor Crainic. De fapt, numărul 4 din 1936 este dedicat în întregime mentorului „Gândirii”, despre care mai scriu Vintilă Horia, Ion Moldoveanu, Horia Nițulescu, Valeriu Bora, Vladimir Dogaru ș.a. Septimiu Bucur atacă problema „atitudinii românești” în literatură, în vreme ce George Drumur scrie despre „dialectica lirică a provinciei”. Decis să-și scoată cititorii din „imitație și vegetație”, Valeriu Bora își intitulează un articol *Imperialismul dac*. George Popa „citește” semnele înnoirii în „noua zodie a literaturii ardelene”, în

vreme ce Vintilă Horia e convins că „sub putregaiul democrației românești” nu se mai pot ascunde „comori artistice inestimabile” (*Umila noastră carte*). N. Rusu se oprește asupra locului ocupat de Radu Moga în sculptura ardeleană. Aprigul căpitan N. Braica scrie articolul *Cobaiul comunismului*, Teodor Popa semnează notele intitulate *Unio trium nationum*, iar V. Copilu-Cheatră trimite un „mesaj pentru schimbarea la față a Munților Apuseni”. Mișcarea legionară incită condeiele lui I.L. Cigăreanu, George Drumur, Ion Șugariu, Vintilă Horia, Gh. Minovici, în vreme ce N. Ladmiss-Andreescu, sub titlul *Disciplinare, nu anarhizare!*, scrie despre necesitatea creării „unei spiritualități literare în sens național (nu numai naționalist)”, drept replică la fenomenul „anarhizării postbelice a literaturii (care de la Gherea începe)”. Cu numărul 12 din 1937 demarează și cronică literară, Silviu Cernea recenzând romanul lui Mircea Damian *Om*. Un portret al lui Nicolae Roșu oferă Teodor Scarlat, N. Albu propunând tot aici câteva amintiri despre Anton Holban și Bogdan Amaru. Este de menționat și articolul lui Al. Dima *Condiția psihologică a creației artistice populare* (1939). În revistă figurează foarte puține traduceri. Astfel, Vasile Christu tălmăcește din lirica lui Emanoil Pop Dimitrov, Octavian Șireagu din literatura maghiară, Pimen Constantinescu din Paolo Apostaliti (*Literatura italiană de azi*), iar Ionel Neamtzu un fragment din romanul *Schangai Lilly*, sub titlul *Orașul nordic*. Alți colaboratori: C. Miu-Lerca, Sever Stoica, Yvonne Rossignon, Al. Gregorian, C.S. Anderco, E. Ar. Zaharia, Elisabeta Hențiu, Ion Potopin. **D.B.**

EVENIMENTUL LITERAR, revistă socială și literară care a apărut la Iași, apoi la București, săptămânal, de la 20 decembrie 1893 până la 24 octombrie 1894. Din comitetul de redacție fac parte Sofia și Ioan Nădejde, Raicu Ionescu-Rion, G. Ibrăileanu – secretar de redacție, Emil D. Fagure și C. Stere. La jumătatea lunii februarie 1894 Sofia Nădejde primește direcția publicației, dar nu va figura pe frontispiciu în această calitate decât de la 2 mai. După ce în vara aceluiași an Sofia și Ioan Nădejde se mută în Capitală, revista apare din 18 iulie la București. Cu puțin timp înainte de a se tipări primul număr din „Lumea nouă”, oficios al mișcării socialiste, **E.I.** își întrerupe apariția, redactorii săi trecând mai toți în redacția noului ziar și a suplimentului său literar. S-a afirmat uneori că **E.I.** ar fi fost un supliment

al cotidianului liberal „Evenimentul” din Iași. Este adevărat că Emil D. Fagure, unul din inițiatorii revistei, precum și alți doi colaboratori constanți, I. Glücksman și Eugen Herovanu, făceau parte din redacția „Evenimentului”, ziar la care colaborase și C. Stere, și, probabil, ei au ales titlul noului periodic literar. **E.I.** se delimitează însă de această gazetă politică, situându-se prin program și prin caracterul contribuțiilor publicistice în rândul periodiceilor socialiste. Orientarea estetică a **E.I.** nu poate fi dedusă din cele câteva editoriale care au încercat, la început de drum, să definească, ezitant și vag, un program de perspectivă. Această poziție a fost depășită prin contribuția ulterioară a principalilor colaboratori. Opțiunile lor politice și estetice își află sursele în ideologia de la „Contemporanul”. **E.I.** face însă trecerea de la tipul de publicație care se adresa unui cerc restrâns de cititori („Contemporanul” sau „Literatură și știință”) la tipul de mai largă difuzare al suplimentului literar și cultural („Munca științifică și literară”, „Lumea nouă științifică și literară”). Fără să fie o revistă de directivă ideologică, prin scrisul lui I. Nădejde, Raicu Ionescu-Rion, G. Ibrăileanu și C. Stere revista a pus în circulație noțiuni de estetică materialistă. Două sunt temele dezbătute cu prioritate. Prima este aceea a raportului dintre artă și societate. Tendenționismul literaturii, combaterea teoriei „artă pentru artă”, condiționarea socială a artistului, locul acestuia și al intelectualului în societate sunt chestiuni care revin mereu în articolele *Menirea artei* sau *Arta tendenționistă și arta realistă* de I. Nădejde, *Arta tendenționistă și Iobăgie intelectuală* de Raicu Ionescu-Rion, în seria de comentarii *Psihologia de clasă* a lui C. Vraja (G. Ibrăileanu) sau în alta, intitulată *Arta și poporul*, datorată lui C. Stere. De pe aceeași poziție de susținere a determinării sociale a artei este pornită și polemica răsunătoare și nu totdeauna obiectivă cu revista „Vieța” a lui Al. Vlahuță, sunt recenzate scrierile lui Traian Demetrescu, se discută critic orientarea de la „Convorbiri literare”. Foarte mult s-a scris în chestiunea decadentismului, termen prin care erau denumite curentele literare noi, în primul rând simbolismul. Poezia lui Charles Baudelaire sau cea a lui Paul Verlaine, iar din literatura noastră versurile lui Al. Macedonski sunt definite, cu un exclusivism juvenil, drept „amestec gol de sunete amețitoare”. Opera literară, cred G. Ibrăileanu sau Raicu Ionescu-Rion, trebuie să aibă o finalitate imediată și, prin accesibilitatea

ei, o acțiune educativă directă. Scriitori exemplari ar fi, din acest punct de vedere, doar Lev Tolstoi sau Henric Ibsen. În cadrele literaturii autohtone, pilda care trebuie urmată este oferită de scriitorii pașoptiști și, mai aproape de 1890, de M. Eminescu, poet pentru care colaboratorii revistei au un adevărat cult. În întregul ei, atitudinea estetică a criticilor de la **E.I.** înregistrează un progres față de aceea afirmată în paginile „Contemporanului”. Cea de-a doua temă abordată cu asiduitate, mai ales în contribuțiile teoretice și în articolele de critică literară ale lui C. Stere, este aceea a poporanismului. **E.I.** va fi astfel, după „Adevărul” și „Evenimentul”, a treia gazetă în care Stere își continuă campania de propagandă poporanistă, prin intervenții precum *Limba literară*, *Poporanismul*, „*Poporul*” în artă și literatură ș.a. Caracterul de doctrină politică activă al poporanismului, așa cum este discutat în **E.I.**, se estompează în bună măsură, ceea ce predomină fiind un amalgam de idei socialiste și poporaniste, un umanism vag, de esență burgheză, îndemnul la acțiune culturală. Sub această formă, influența lui Stere se va face simțită și la Ionescu-Rion, G. Ibrăileanu sau la Ioan și Sofia Nădejde. Alături de ei au mai fost prezenți cu publicistică militantă sau cu recenzii și cronici literare C. Mille, Emil D. Fagure, Z.C. Arbore, Gh. Ghibănescu, L. Ghelerter (sub pseudonimul M. Văleanu), I. Glücksman (sub pseudonimele Radu Lascăr, Dr. Rotopan, Dr. Ygrec). Articolul *Genii necunoscute* și un fragment dintr-un studiu despre G. Coșbuc, care va fi inclus integral în „Literatură și știință”, îi aparțin lui C. Dobrogeanu-Gherea; acesta s-a arătat, de altfel, reticent față de mai tinerii comilitoni de la **E.I.**, probabil și din cauza modului în care ei polemizau cu Al. Vlahuță. Literatura promovată în revistă are o valoare modestă. Nota dominantă nu o dau autorii care mai târziu au fost alăturați poporanismului, cum sunt Spiridon Popescu (cu pseudonimul N. Tofan) sau M. Carp (cu pseudonimul M. Dafin), ci colaboratorii obișnuiți ai publicațiilor socialiste: N. Beldiceanu, Traian Demetrescu, D. Nanu, O. Carp, Sofia Nădejde, C.Z. Buzdugan, I. Păun-Pincio, I.N. Roman, Virgiliu N. Cișman, A. Steuerman, C.A. Teodoru (cu pseudonimul C. Florea), Eugen Herovanu, Gh. Nădejde (cu pseudonimul Leon Gârbea). Mai sunt prezenți V.G. Morțun, C. Mille, Al. Vlahuță (două epigrame), Al. Macedonski (un fragment de nuvelă) și I.L. Caragiale (scenele V și VIII din comedia *O soacră*). Literatură străină s-a

tradus relativ puțin și nu din scriitorii recomandați drept modele de criticii revistei. Poezii de H. Heine sunt tălmăcite de O. Carp și Gr. D. Pencioiu, iar A. Steuerman traduce tot din Heine, precum și din Lenau și Lermontov. Gr. N. Lazu dă transpuneri, cele mai multe neizbutite, din Longfellow, făcute probabil prin intermediar francez. Se mai tipăresc adaptări ale versurilor lui Théodore de Banville, François Coppée, Sully Prudhomme, A.S. Pușkin, S.I. Nadson, Petőfi Sándor ș.a. În mod obișnuit, publiciștii cei mai însemnați ai revistei scriu sub pseudonim. C. Stere semna C. Șărcăleanu, G. Ibrăileanu folosea pseudonimele C. Vraja, Auditor, Verax (utilizat și de C. Stere sau de I. Nădejde) și inițialele C.V., iar Raicu Ionescu-Rion se ascundea sub iscăliturile V. Rion și Th. Bulgarul. **R.Z.**

EVENIMENTUL ZILEI, cotidian apărut la București, de la 16 martie 1939 până la 24 august 1944, în câte două ediții, respectiv „orele 12” și „orele 6 seara”. Axat îndeosebi pe publicistica socială, economică și politică, **E.Z.** se dorește a fi „o gazetă de stil occidental, de amplă dar precis controlată informație”, cu o largă accesibilitate în rândul cititorilor, reflectând „situația cea mai exactă a momentului” și îmbrățișând „tot ceea ce se petrece în lume”. Intenția sa mărturisită este de a rămâne „un ziar independent”, a cărui unică politică să fie aceea a „binelui public și a înaltelor reguli creștinești de omenie și de iubire între oameni” (*Sărbătoarea noastră. Doi ani de la apariția „Evenimentului zilei”, 667/1941*). Într-un context politic extrem de frământat, marcat de evenimentele celui de-al Doilea Război Mondial, această misiune asumată se dovedește însă a fi extrem de dificilă, așa cum remarcă, de pildă, Ion Vinea într-unul din numeroasele sale texte de atitudine. În atari împrejurări tulburi, notează poetul, referindu-se voalat la dictatura legionară antonesciană, gazetăria devine „o artă primejdioasă și grea”, unde „fiecare cuvânt trebuie cântărit și dozat și pus în frază la locul lui, cu atenția meticuloasă și gravă a farmacistului măsurând cele mai variate și mai toxice substanțe” (*Artă poetică*, 715/1941). Publicist activ, autorul *Paradisului suspinelor* își exprimă în repetate rânduri convingerea că gazetele „sunt cea mai limpede oglindă a societății”, ce redau imaginile după „natura construcției lor, adică a mentalității unei epoci”, iar gazetarii – agenții cei mai activi într-o societate, cei care „propagă ideile, răspândesc adevărul, spun cu grai răspicat ceea ce masele de-abia

murmură indistinct, avertizează, devenind purtători de cuvânt ai simțămintelor și părerilor anonime” (*Scris și realitate*). În pofida pretensei orientări echidistante, ziarul vădește o certă poziție filogermană pe tot parcursul apariției sale. Deși mult mai moderat din punct de vedere ideologic decât alte publicații similare din epocă, **E.Z.** își declară totuși limpede opțiunile politice de dreapta, prin elogi adreseate mareșalului Ion Antonescu, considerat de Nichifor Crainic „cea mai de seamă personalitate politică din sud-estul Europei”, precum și prin reproducerea unor discursuri ale lui Hitler și Mussolini, însoțite uneori de ode închinete cauzei legionare (până la rebeliunea din ianuarie 1941). Evidente sunt și afinitățile publicației cu ziarul „Curentul”, sub al cărui patronaj apare. Directorul acestuia, Pamfil Șeicaru, este numit într-un articol semnat de D. Karnabatt „cel mai mare gazetar al presei românești din zilele noastre”. Texte precum *Orient și Occident*, unde publicistul de la „Curentul” își afirmă adeziunea la cauza fascistă, sunt publicate în chip programatic. Pe parcurs însă cotidianul își tempează tonul inițial, rezumându-se la a promova o politică prooccidentală, antisovietică. „Pentru noi”, scrie Ion Vinea în 1941, „Moscova a însemnat totdeauna primejdia cea mai mare, de dispariție și de moarte”, „vrăjmașul de neîmpăcat și adevăratul străin de care nu te poți apropia, pe care nu-l poți înțelege” (*În lupanarul moscovit*). Alte articole similare militează fervent împotriva cedării Basarabiei, prin vocea lui Radu Tudoran, colaborator constant. Alături de rubricile consacrate evenimentelor sociale și politice din țară și străinătate, precum „Ultima oră”, „Jurnal de război”, „Ecouri”, „File de calendar”, „Zig-zag”, „De toate pentru toți”, există și secțiuni ce cuprind știri și comentarii din actualitatea culturală, ca „Viața unei zile”, „Cărți-reviste”, „În fiecare zi”, „Linii și puncte”, unde Radu Tudoran, alături de Miron Radu Paraschivescu, Nicolae Jianu și D. Ursulescu, semnează eseuri, portrete sau recenzii la principalele apariții editoriale și revuistice. **E.Z.** are, de asemenea, meritul de a oferi nu doar informații din actualitatea imediată, ci și numeroase producții literare, în intenția explicită de a contribui la promovarea culturii, în ciuda condițiilor istorice potrivnice. Astfel, într-o rubrică sporadică intitulată „Antologie” sunt republicate versuri de Tudor Arghezi (*Despărțire*), Ion Barbu (*Cântec de rușine*), Octavian Goga (*Oltul, Clăcașii*), Mateiu I. Caragiale (*Trântorul*), Alexandru

Macedonski (*Plecare*), George Bacovia (*Sonet*), Ion Minulescu (*Toamna*), Adrian Maniu, Ion Pillat, Camil Petrescu, Duiliu Zamfirescu, Aron Cotruș, N. Davidescu, Traian Demetrescu, Vladimir Streinu, Emanoil Bucuța, Perpessicius, Eugen Ionescu, G. Tutoveanu, D. Anghel, Otilia Cazimir și mulți alții. Schițe, povestiri sau fragmente de roman semnează Ion Vinea, Henri Stahl, D. Karnabatt, Ovidiu Constantinescu și D. Iov. Într-un număr dedicat sărbătorii de Crăciun din 1941 pot fi citite câteva scrieri memorialistice aparținând lui Mihail Sadoveanu (*Minunea*), Cezar Petrescu (*O amintire din alte vremuri*), Hortensia Papadat-Bengescu (*Crăciunul copilăriei mele*), Ion Minulescu (*Un Crăciun în cafenelele Bucureștilor de altădată*) și Victor Ion Popa. Radu Tudoran încredințează publicației un fragment dintr-un roman anunțat sub titlul *Naufragiatul*, pe lângă numeroase eseuri, recenzii și note critice, în cadrul rubricilor „Cetea gândului”, „În fiecare zi” sau „Linii și puncte”. Nu o dată scriitorul se remarcă prin intervenții critice ironice ori polemice la adresa unor autori de prim rang. În numărul 774/1941, de pildă, sunt criticate versurile lui Ion Minulescu, dar și unele opinii ale lui Tudor Arghezi privind definiția romanului, formulate în cadrul unei anchete a revistei „Curentul literar”. Precumpănit însă în comentariile literare nu este tonul polemic, ci atitudinea obiectivă, în consens cu profilul preponderent informativ al cotidianului. Acesta urmărește și prezintă succint, aproape constant, ultimele apariții editoriale, în cronici și recenzii de Șerban Cioculescu, Victor Kernbach, Al. Mironescu, Ovidiu Constantinescu, B. Iordan, Octav Sargețiu, Victor Bercescu sau Th. Râșcanu. Nu lipsesc nici studiile de istorie literară închinete unor autori ca Miron Costin, M. Eminescu sau Ion Creangă, aparținând lui D. Karnabatt, ori eseurile pe teme literare de C. Cristobald, M. Paciurea, T. Iacobescu, Ion Lungu, Nicolae Jianu, Constantin Suter și C. Sava. Sunt recenzate, de asemenea, volume de filosofie, istorie sau lingvistică de C. Rădulescu-Motru, N. Iorga și Sextil Pușcariu, sub semnătura lui Al. Mironescu. La acestea se adaugă articolele comemorative dedicate lui Octavian Goga, George Coșbuc, Panait Istrati, N. Iorga sau M. Eminescu, considerat „nu numai un mare poet, dar și un mare precursor politic”, care „a dat primul semnal de luptă românească, de luptă națională” (*90 de ani de la nașterea lui Mihail Eminescu*). Dar un obiectiv important al publicației rămâne reflectarea fenomenului cultural

al momentului în relația cu evenimentele social-politice. Mărturie stau anchetele, extrem de interesante, la care participă personalități din diverse arii culturale, scriitori, critici, artiști plastici, oameni de teatru. Astfel, Liviu Rebreanu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Victor Ion Popa, Ion Pillat, Ion Minulescu, Mihail Dragomirescu, Emanoil Bucuța, Al. T. Stamatiad sunt doar câțiva dintre repondenții anchetei consacrate raportului dintre artă și război, realizată de Radu Tudoran și Miron Radu Paraschivescu. Problemele abordate vizează implicarea oamenilor de litere în război și modul cum acesta se răsfârge în artă și în literatură, printr-o posibilă viitoare prevalență a reportajului asupra ficțiunii ori prin eventualitatea apariției de noi curente literare. Tudor Vianu, de pildă, adept al „literaturii de răspundere”, în defavoarea „mandarinismului intelectual”, remarcă înflorirea romanului românesc după prima conflagrație mondială, dar și preferința pentru documentul viu într-o epocă în care „realitatea depășește ficțiunea”. Vladimir Streinu, la rândul său încrezător în posibilitățile de regenerare a artei dincolo de ororile războiului, consideră că „reportajul care va umbri ficțiunea literară va înceta de a mai fi reportaj, devenind ficțiune”. De pe poziția prozatorului realist, Liviu Rebreanu vede în reportajul de război o sursă prețioasă de inspirație, un document care „poate să dea o viziune mai completă și mai clară a câmpului de luptă decât participarea însăși la bătălie”. El însă nu va putea pune în umbră literatura, fiindcă, „înainte de aceasta, literatura îl va consuma”. O clasicizare a valorilor artei ar trebui să fie, în opinia lui Ion Pillat, consecința în plan estetic a războiului, privit ca o „luptă a ordinei împotriva dezordinei și a stărilor sociale constituite împotriva anarhiei”. În timp ce poetul aspiră, idealist, la o „Internațională a spiritului” realizabilă prin această posibilă clasicizare a valorilor, Mihail Dragomirescu se declară sceptic în privința influenței „depri-mante” a războiului asupra literaturii și artei. În opinia sa, literatura de front, scrisă sub presiunea evenimentului, este inevitabil superficială, marcată de primatul voinței de creație asupra sensibilității. „Până acum”, concede totuși ironic adeptul esteticii integraliste, „războiul a săvârșit o minune. A făcut să înceteze versurile nevertebrate atât de preferate unor critici. E un câștig și e posibil să se nască un nou clasicism”. Într-un interviu însoțit de un text

aniversar, la împlinirea vârstei de șaizeci de ani, E. Lovinescu își exprimă bucuria că încă mai există interes pentru literatură, nu fără a deplânge numărul extrem de modest de opere beletristice apărute în ultimul timp. Cât despre situația criticii, mentorul „Sburătorului” crede că aceasta a părăsit zona militantă specifică generației Maiorescu-Gherea, îmbrățișând acum criterii pur estetice: „Nu mai sunt școli, ci o singură școală, nu mai sunt reviste de curente, nu mai sunt ciocniri ideologice”, iar „rezervele iau nuanțe imperceptibile pentru marele public și sunt înțelese doar de inițiați” (Nicolae Jianu, *Astăzi ne vorbește D. Eugen Lovinescu despre actualități și perspective literare*). În cadrul unei anchete mai sumare, ce vizează preferințele și interesul publicului pentru literatură, Nicolae Jianu observă apetența scăzută a cititorului român pentru producțiile autohtone, precum și profilul necultivat al acestuia (*Despre școlari, dudui și bătrâni și romane englezești...*). Tot aici mai pot fi amintite convorbirile inițiate de Ovidiu Constantinescu cu Șerban Cioculescu, Gala Galaction, Octav Șuluțiu, Șerban Basco-vici și George Dumitrescu pe tema grupărilor literare, sau cele referitoare la creația memorialistică, sub genericul *De ce nu vă scrieți amintirile?*. Printre repondenții la diferitele anchete se mai numără Tudor Arghezi, Anișoara Odeanu, Ioana Postelnicu, Anton Dumitriu, Al. O. Teodoreanu, Dragoș Protopopescu, Ion Manolescu ș.a. **E.z.** are, cu intermitențe, și o secțiune de traduceri, unde pot fi citite versuri de Dante, Stéphane Mallarmé, Paul Verlaine, în tălmăcirea lui Ovidiu Constantinescu, Aurel Tita și Ion H. Săvulescu, alături de scrieri în proză de Ch. Goddard (romanul *Învingătorii destinului*, în foileton), André Maurois (*Relele bătrâneții*, în românește de Mihail Dragomirescu), Giovanni Papini, Luigi Pirandello sau Charles Péguy, în versiunea lui M. Constantinescu și Miron Radu Paraschivescu. Rod firesc al colaborării unui număr impresionant de scriitori, publicistica se remarcă printr-o bogată coloratură culturală. Printre semnatarii cel mai frecvent întâlniți sunt Ion Vinea (*Omul politic, Școala războiului, Despre critică, Războiul în ficțiune, Generația de foc, Mizeria muncii intelectuale, Școala românismului* etc.), Radu Tudoran, Al. Mironescu, N. Carandino, Nicolae Jianu și C. Cristobald. Notabile sunt, de asemenea, câteva tablete ale Luciei Demetrius din 1943 (*Eugen Lovinescu, așa cum ne-a părăsit, Gânduri inutile*), reportajele lui Const. Virgil Gheorghiu, Henri Stahl, Al. Ionescu, George

Pavelescu sau Dinu Moroianu, notele de călătorie aparținând lui Octavian Goga și D. Karnabatt, precum și câteva epistole de Panait Istrati, G.M. Zamfirescu și Nae Ionescu. Sporadic, sumarul include o cronică dramatică de Al. Mironescu, N. Carandino, M. Paciurea, Aurel Tita, Lucia Demetrius și Interim, una plastică de D. Karnabatt, una muzicală de Virgil Gheorghiu și Ovidiu Constantinescu, precum și una a revistelor de George Florian. **E.z.** mai cuprinde programe ale diverselor manifestări culturale din Capitală, discursuri, declarații, decrete, comunicate, iar spre finele apariției sale aproape numai articole cu caracter informativ și cronici de război.

M.W.

EVERAC, Paul
(pseudonim al lui
Petre Constantinescu;
23.VIII.1924, București
– 18.X.2011, București),
dramaturg, prozator,
eseist, poet.

Este fiul Eugeniei Constantinescu (n. Morărescu) și al lui Alexandru Constantinescu, profesori secundari la Arad. Urmează studiile primare și medii (la Liceul „Moise Nicoară”) din Arad, iar în 1942 devine student al Facultății de Drept din București, licențiat în 1947, și al Facultății de Filosofie, absolvită în 1948. În prima perioadă a studenției se angajează în presă, la ziarul „Curentul”. După absolvire este cantaragiu („scriitor de sfecă”) la fabricile de zahăr din Arad (1948) și Satu Mare (1953), șef de secție la Agenția CEC din Hălmașgiu, județul Arad (1949), muzeograf la Buzău și Sighișoara (1951–1952), jurisconsult la Întreprinderea Forestieră din Mălini, județul Suceava (1954–1955). În deceniile următoare ocupă mai multe funcții publice: șef de protocol la Marea Adunare Națională (1956–1958), membru în biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor, președinte și secretar al secției de dramaturgie din cadrul Asociației Scriitorilor bucureșteni. Din anii '80 își amenajează un domeniu personal în localitatea Podu Dâmboviței (Argeș), ornat cu sculpturi și ansambluri statuare, unde va găzdui și patrona numeroase manifestări artistice, ca președinte al Fundației Steaua Carpatină. În 1993 și 1994 este

președinte-director general al Televiziunii Române, deținător al unei rubrici controversate, „Tableta”, difuzată zilnic la ore de maximă audiență; o parte a acestor secvențe moralizator-polemice vor intra în componența unor volume. A fost director al Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistă „Nicolae Iorga” din Veneția (1995–1997). A publicat în „Tânărul scriitor”, „Scânteia”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Tribuna”, „Românul”, „Curierul național” ș.a. În anii comunismului a primit numeroase premii din partea unor instituții culturale de stat, între care Uniunea Scriitorilor, Academia RSR, Ministerul Culturii ș.a.; în 1986 fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate.

E. debutează ca elev de liceu cu poezia *Toamnă*, în revista arădeană „Hotarul” (1936). Potrivit propriilor declarații, pseudonimul i-ar fi fost sugerat de nuvela unui coleg. Debutul ca prozator a avut loc în 1949 cu schița *Generalul*, apărută în revista „Tânărul scriitor”. Concepută pentru brigăzile artistice ale teatrelor de amatori din întreprinderi, prima piesă de teatru – poemul dramatic *Robinson* –, elaborată în 1948, a fost publicată abia în 1989, în volumul *Aventura umană (de la „Robinson” la „Remiza”)*, debutul dramatic efectiv constituindu-l piesa într-un act *Poarta*, apărută mai întâi în „Iașul literar” (1958) – o „dezbateră etică” despre destinul țărănimii colectivizate, având un model în *Vlaicu și feciorii lui* de Lucia Demetrius. **E.** este probabil cel mai prolific dramaturg român postbelic și, alături de Aurel Baranga, cel mai jucat din perioada 1965–1989, autor a peste 140 de piese, multe într-un singur act, destinate teatrului de amatori și litografiate, altele reprezentate în numeroase rânduri – cu distribuții prestigioase – pe aproape toate scenele din țară. Lider al dramaturgiei partinice din anii național-comunismului, a fost un continuator al comediilor antibirocratice ale lui Aurel Baranga (la un nivel sensibil inferior) și al „dramaturgiei furnalelor” brevetate de Mihail Davidoglu. Într-o „schiță autobiografică” de la începutul anilor '70 inclusă în volumul *Paul Everac interpretat de...* (1984), își asumă gravitatea discursivă abundentă, de „pedagog al națiunii” socialiste: „...situația mea, venind după comediograful Aurel Baranga, e destul de gravă. Sunt un scriitor grav. Fac figură de profesor. Am opinii, teze, dăscălesc lumea. În plus, am și mania asta de a face piese lungi...” Miza „dezbatelor etice” este una declarat antifilistină, orientată în vederea optimizării sistemului. Un idealism

împrumutat de la „sufletele tari” camilpetresciene și adaptat tezigist-propagandistic noii ideologii oficiale îi orientează personajele, fie că e vorba de șantieriști civilizatori, ingineri agronomi trimiși întru ridicarea satului socialist, medici și asistente medicale gata de sacrificiu, șefi de colectiv apăsați de dileme existențiale, intelectuali sau intelectuale confrunțați cu slăbiciuni și ispite burgheze. Sunt, crede autorul lor, „drame ale conștiinței omului nou” în confruntare cu slăbiciunile celui „vechi”. E. a scris, pe lângă teatru scurt, piese care au fost adaptate pentru film și mai ales pentru teatru TV sau radiofonic (E. fiind, ocazional, regizor și autor a cinci scenarii de film). Ilustrare abilă a hrusciovismului literar – diversitate de stiluri, variațiuni pe temele ideologiei partinice, sisteme de ecuații dramatice cu același *happy end* obligatoriu, care consacra valorile sistemului politic – producția industrială a acestui autor asigură o interfață între propaganda pură și *mainstream*-ul estetic. Faptul explică, în parte, atenția acordată pieselor nu doar de reprezentanții oficialității, ci și de profesioniști neînregimentați ai domeniului, ca și prezența textelor lui în manuale – la „lecturi suplimentare” – nu numai în anii '70-'80 ai secolului trecut, ci și în primii ani din postcomunism. Majoritatea producțiilor suferă de aceleași deficiențe, devenite în timp mărci înregistrate: moralismul pseudo-idealist, didacticismul vioi, pigmentat mucalit, simbolistica demonstrativ politizată. În 1959 lui E. i se reprezintă simultan patru piese: *Poarta* la Teatrul Național din Iași, iar în Capitală *Ferestre deschise* (la Teatrul Mic), *Explozie întârziată* (la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”) și *Descoperirea* (la Teatrul Giulești), care-l impun atenției ca dramaturg „pe linie”, propagandist inventiv și mitograf rutinat. Axată pe împrejurările elaborării primului cocs românesc la uzinele din Hunedoara, drama muncitorească *Ferestre deschise* are în prim-plan însingurarea progresivă a inginerului Vladimir Calistrat, confiscat de muncă în defavoarea vieții personale; *Explozie întârziată* este o dramă de familie axată pe destabilizarea unui cuplu aparent solid (medicul Cristea și soția lui, Fana) de apariția unui fost ilegalist comunist, care o confruntă, intempestiv, pe femeie cu „rătăcirile” propriului trecut. Problema dislocării ordinii naturale prin construirea hidrocentralei de la Bicaz face obiectul piesei *Ochiul albastru* (1961), ecranizată sub titlul *Omul de lângă tine*; *Simple coincidențe* amorsează „drama de probleme”, cu

confruntări spumoase între dialectica Partidului și practica vieții de zi cu zi, iar *Ștafeta nevăzută* atacă o temă ce va reveni frecvent în dramaturgia lui E.: criza cuplului scindat între etica datoriei față de Partidul Comunist și „ispitele” hedonist-burgheze; în final eroina ispitită, Margareta Dobrian, „învie sufletește”, având revelația integrității morale a soțului (Anghel). Introducerea de elemente insolite și oralitatea populară hătră sunt menite să facă agreabil și atractiv tezismul propagandistic. În *Costache și viața interioară* (1962), „dramă și comedie în trei acte și șase tablouri”, un cuplu intrat în criză de comunicare cu oamenii după încheierea activității pe un șantier își exteriorizează „viața interioară” confesându-se unui măgar (numit Costache) înainte de a-și regăsi pe cont propriu umanitatea și de a se reintegra în colectiv. Cu un titlu care-l reia, nemărturisit, pe cel al volumului de debut al lui Paul Goma, *Camera de alături* pune în scenă revolta antifilistină a unor tineri devotați idealului comunist, iar *Subsolul* (*Patimi*, într-o primă versiune) ipostiază un caz de conștiință al unui țăran dezrădăcinat (Matei Rizea), atras de mirajul muncii pe șantier și ajuns în „subsolul” lumii citadine. Formula devine aici mai sofisticată, cu elemente de teatru în teatru, monologuri interioare, glisări simbolice de planuri. Construită în jurul unui model etic de lider-salvator al colectivității din calea stihilor (Timotei), *Ape și oglinzi sau Lupta unui comunist român* (1971) este un ecou al inundațiilor din 1970. Reprezentată în 1972 la Teatrul Național „I.L. Caragiale” și apărută în volum doi ani mai târziu, *Un fluture pe lampă* rămâne o piesă oficială-reper (comparabilă cu *Puterea și adevărul* a lui Titus Popovici), sinteză critică a „ispitelor” infernului capitalist (cu trimiteri la exilul intelectual parizian și la filosofia interbelică), imagine a exilatului ispitit de cântecele de sirenă ale Occidentului în anii Războiului Rece. Nu puține alte piese conexe abordează critic „abundența” societății capitaliste, ispita „bunului trai” și a „luxului” corupător (*Paharul cu sifon*, *A cincea lebădă*, *Bill optimistul*, *Dulapul*, *Salonul* etc.). Având în prim-plan un Iov comunist, șef de instituție fidel cauzei până la anularea de sine, trimis în Harghita după cutremurul din 1977, *Cartea lui Ioviță* e o problematizare elocventă a societății socialiste românești, confruntată cu propriile limite. Pretutindeni asistăm la ciocnirea (din nou dialectică) dintre individ și colectiv, fie el profesional sau familial. Cele mai

multe piese ale lui E. nu fac decât să ilustreze ca standarde mitologia comunismului „naționalizat” și „liberalizat” de după 1960, în pofida unor calități dramatice (dynamism situațional, conflict bine condus, vervă a dialogurilor, cu elemente de oralitate populară) și a „nuanțarilor” psihologico-morale. Prizoniere ale contextului de producere, ele nu mai prezintă azi, cu puține excepții, decât un interes cultural-istoric. E. este departe de elevația ideatică și compozițională a lui Horia Lovinescu sau de inteligența comedilor antibirocratice ale lui Aurel Baranga. În fapt, piesele acestui „director național de conștiință” reformulează ideologic conflictul dintre datorie și pasiune; explicitările țin locul subtilității, iar încărcarea ostentativă se substituie complexității. Și după căderea comunismului E. rămâne captiv al aceleiași formule dramatice, încercând să surprindă satiric principalele fenomene ale „tranziției” (*Delirul și plăcinta cu mere*, *Gunoierul*, *Lichidarea*, *Portocale din Granada* etc.). Personajele lansează diatribe sarcastice sau cinice despre inversarea valorilor, corupția și impostura generalizate, degradarea moravurilor, aculturația occidentalizantă. Pudibonderia anterioară e întoarsă pe dos în favoarea unei debutonări demonstrative, melodramatic-vulgare, simptom al aceleiași nevoi de impunere a propriilor teze unui public nostalgic, cu educație estetică aproximativă. În piesele istorice – imagini simbolice ale „specificului național”, ilustrând ideea premodernă a „omului sub vremi” și a poporului român aflat „în calea tuturor răutăților” – formula devine totuși mai elaborată. Piesele scurte, între care se disting *Iancu la Hălmagiu* (1967, despre rătăcirile ultimului Avram Iancu) sau *Urme pe zăpadă* (1971, despre trădarea lui Horea și Cloșca), oferă prilejul unor retrospectivii reflexive ale eroilor și unor meditații dezabuzate asupra destinului uman. Ultima încheie o trilogie de piese într-un act (*Contrapuncte*), din care mai fac parte *Ifigenia în Tauris* și *Ana*, rescrieri ale unui mit antic și ale unui mit folcloric (Meșterul Manole), asociate mitului istoric. O altă trilogie dramatică – a secolului al XVII-lea românesc –, axată, sub semnul lui *vanitas vanitatum*, pe o „metafizică patriotică” (Mircea Ghițulescu), e alcătuită din piesele *Drumuri și răscruci* (problematizare sapiențială a vieții și morții lui Miron Costin), *Solul* („povestire dramatică” despre manipularea idealismului misionar în timpul cruciadelor) și „epopeea”

martirologică a lui Constantin Brâncoveanu (nu lipsită de un discret substrat genealogic) din *Cos-tandineștii*, reunite în volumul *Viața lumii* (1982). Registrul este acum baroc-arhaizant, cu adoptarea unei retorici bisericești sau (după caz) țărănești „de epocă”, nu lipsită de anume savoare. În registrul comediei de moravuri E. se află în schimb la nivelul său cel mai de jos, fie că e vorba de scenete șantieriste gen *Chirița pe șantier* sau de piese „de familie” cu tentă burlesc-satirică precum *Ordinatorul*, *Piatra la rinichi* ș.a. Mult mai puțin reliefat decât dramaturgul este prozatorul satiric: anecdotic, truculent, minor. Microromanul *Don Juan din Grădina Icoanei* (1968) dezvoltă, prin prisma unui narator necreditabil, trucurile unui seducător dublat de un veleitar, iar prozele satirice („schife și tablete”) din *Ședința balerinelor* (1978) și *Funigei peste Alpi* (1987) nu depășesc nivelul unor secvențe pentru revistele umoristice („Tovarăși, am ascultat cu atenție raportul și mi se pare în cea mai mare parte just. Alături de succesele din celelalte sectoare se constată și la tovarășele balerine și la tovarășii balerini o creștere a nivelului profesional și de conștiință, o lichidare sistematică meritorie a unor rămăneri în urmă ce au grevat multă vreme asupra acestei instituții...”). Scris în 1986, dar publicat după 1989, romanul *Câteva feluri de dragoste* este o frescă realistă „de familie”, cu abundență de personaje și medii sociale, scrisă cu vervă caracterologică; o replică în oglindă sunt nuvelele tragicomice din *Câteva feluri de moarte* (1993). Și aici mobilitatea formulelor e subminată de facilitate. E. s-a exersat și ca poet – discursiv, după cum mărturisește chiar titlul unui volum din 1972. Versurile din *Poeme crepusculare* (1995), *Nevolnice tâlcuri și rime* (2006), *Acomodări* (2009) ș.a. sunt, de regulă, confesiuni și reflecții versificate emfatic, irelevante literar. În ipostaza de memorialist, autorul își romantează persiflant biografia; de la perspectiva comică, autoironică din *Revelionul: șotii și pozne ale unui dramaturg serios... în loc de memorii* (2000) la meditațiile ultragiante asupra istoriei recente din *Discursul unui septic sceptic* (2011) degradarea stilistică e evidentă. Cea mai elocventă extensie a dramaturgiei lui E. o constituie eseistica și publicistica acestuia. Laterale în anii 1960–1970, *Reflecții despre inteligență* (1967) sau „atitudinile și polemicile din viața de teatru” reunite în *Încotro merge teatrul românesc?* (1975) combină pledoariile pro domo cu considerații pretențioase despre

fenomenul artistic contemporan, sancționând „nuanțat” evazionismul estetic și lipsa de aderență la public a teatrului. Subtitlul cărții *Dialoguri contemporane* (1971), cu texte publicate în foileton în „Contemporanul” între 1966 și 1969, e preluat de la „modelul” Camil Petrescu; volumul cuprinde 71 de dialoguri (pe model platonician) care abordează „chestiuni vitale” precum Autenticitatea, Morala, Cultura, Frumosul etc. În *Trei piese-eseu* (1973), darea pe față a dimensiunii eseistice devine ostentativă (ca și discursivitatea în *Poeme discursive*): *Subsolul* e subintitulat, emfatic, „eseu despre organicitate”, *Camera de alături* – „eseu despre personalitate”, iar *Ape și oglinzi sau Lupta unui comunist român* – „eseu despre libertate”. Autorul rămâne consecvent cu propriile opțiuni politice și după 1989, când se erijează – cu o directețe sarcastică – în avocat al vechiului regim. Treptat, piesele de teatru încep să lase locul „tabletelor” și unei publicistici politice inflamate, ca într-o reducere la esență a strategiilor de comunicare publică. Revenit pentru o vreme în funcții oficiale, E. își afirmă arogant condiția de bătrân „reacționar” (un reacționar de stânga), sistematizându-și viziunea asupra actualității și istoriei recente într-o puzderie de volume vaticinare. Nostalgia ceaușismului apare expusă franc în articolele din „Românul” (1990–1992), cu argumente sintetizate în „eseul moral-politic” *Reacționarul* (1992); textul, care a generat indignarea lui H.-R. Patapievic, are aspectul unui tratat polemic la adresa noului occidentalism anti-comunist, în care cauza pierdută a socialismului național e pledată cu aplomb și cu trimiteri copioase la mentalitățile autohtone. Reține atenția, cu deosebire, ideea „materializării” de către N. Ceaușescu a dezideratelor lui Emil Cioran din *Schimbarea la față a României*. Idei precum pericolul maghiar și complotul capitalist occidental, cupiditatea noilor elite, distrugerea moștenirii antedecembriste etc. vor fi reluate redundant, cu același moralism apocaliptic, în *Mai are România vreo șansă?* (1995), *69 tablete vechi și noi* (1998), „*Iară noi, noi democrații...*” (2000), *La poarta din dos a Europei* (2000), *Mic tratat despre corupție* urmat de *Apel către tâmpiți* (2002), *Nația în perindări tragice* (2004), *Construim cu succes elitismul unilateral dezvoltat* (2006) ș.a. Toate acestea oferă analiștilor un material documentar util înțelegerii poziției „nostalgicilor” față de vechiul regim. În anii 2000, retras din arenă, E. mai publică excursuri confesive

din refugiul muscelan, alături de eseuri memoria-listice dezabuzate, fantezii minore în proză și reflecții despre teatru, literatură și artă ale unui „dinozaur cultural” asumat.

SCRIERI: *Logodna*, București, 1962; *Cântec din fluier*, București, 1963; *Ferestre deschise*, București, 1963; *O întâlnire neobișnuită: (câteva halbe cu rom)*, București, 1964; *Simple coincidențe*, București, 1964; *Cinci piese de teatru (Poarta, Explozie întârziată, Ochiul albastru, Ștafeta nevăzută, Simple coincidențe)*, București, 1967; *Iancu la Hălmașu*, București, 1967; *Reflecții despre inteligență*, București, 1967; *Don Juan din Grădina Icoanei*, București, 1968; *Dialoguri contemporane. Teze și antiteze*, București, 1971; *Urme pe zăpadă*, București, 1971; *Poeme discursive*, Cluj-Napoca, 1972; *Trei piese-eseu*, pref. Mihai Gafița, București, 1973; *Zestrea*, București, 1973; *Invitație* (în colaborare cu Smaranda Everac), București, 1974; *Un fluture pe lampă*, București, 1974; *Încotro merge teatrul românesc? Atitudini și polemici din viața de teatru*, București, 1975; *Teatru*, București, 1975; *Teatru pentru amatori: zece piese într-un act*, București, 1977; *Ședința balerinelor*, București, 1978; *A cincea lebadă*, I–II, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1982; *Viața lumii*, București, 1982; *Parabole dramatice*, Cluj-Napoca, 1983; *Martor cu păreri proprii*, Iași, 1984; *Râpa cu cartofi*, București, 1984; *Teatru*, București, 1984; *Funigii peste Alpi*, București, 1987; *Aventura umană (De la „Robinson” la „Remiza”)*, București, 1989; *Reacționarul*, București, 1992; *Câteva feluri de dragoste*, București, 1993; ed. 2, București, 2002; *Câteva feluri de moarte*, București, 1993; *4 Everac: piese ale tranziției*, București, 1993; *Celălalt român*, București, 1994; *Delirul și plăcinta cu mere*, București, 1994; *Încotro? – patru piese inedite*, București, 1995; *Mai are România vreo șansă?*, București, 1995; *Poeme crepusculare*, București, 1995; *69 tablete vechi și noi*, București, 1998; „*Iară noi, noi democrații...*”, București, 2000; *La poarta din dos a Europei*, București, 2000; *Mic breviar despre lume și viață: didahiile unui bunic*, București, 2000; *Revelionul: șotii și pozne ale unui dramaturg serios... în loc de memorii*, București, 2000; *Întâmplările vieții celui de-al doilea paharnic*, București, 2001; *Mirador*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2001; *Călare peste mileniu*, București, 2002; *Ciupercuțe de sezon la Podul Dâmboviței (incurs fito-fungo-glypto-literar)* (în colaborare cu Smaranda Everac), București, 2002; *Mic tratat despre corupție. Apel către tâmpiți*, București, 2002; *În final*, București, 2003; *Repetatele violuri*, București, 2003; *Resurse și ispite în Țara Muscelului* (în colaborare cu Ioan Dobrescu), București, 2003; *Robinson*, București, 2003; *Thalia zurbagie sau Teatrul în tranziție: experiențele unui dinozaur*, București, 2003; *Libertatea mult așteptată și fiicele sale*, București, 2004; *Nația în perindări tragice*, București, 2004; *Mic breviar despre politică în 21 de propozițiuni*, București, 2005;

Construim cu succes elitismul unilateral dezvoltat, București, 2006; *Nevolnice tâlcuri și rime*, București, 2006; *Ce rămâne dintr-un întreg: lamentații apostazice*, București, 2007; *Armonia plăcerilor*, București, 2008; *Scrisori*, București, 2008; *50 de pamflete*, București, 2008; *Acomodări: poeme, poezii, cuplete*, București, 2009; *Piesa Don Juan urmată de alte patru capcane ale idealismului*, București, 2009; *Recreația din urmă: 77 poante și vuvuzele*, București, 2010; *Discursul unui septic sceptic*, București, 2011; *Inimi de femei iubind*, București, 2011.

Repere bibliografice: Dinu Săraru, *Al treilea gong*, București, 1973, 123–126; Radu Popescu, *Cronici dramatice*, București, 1974, 85–89; Valentin Silvestru, *Caligrafii pe cortină*, București, 1974, 95–98; Brădățeanu, *Viziune*, 177–200; Barbu, *Momente*, 276–280; Valeriu Râpeanu, *O antologie a dramaturgiei românești*, I, București, 1978, 518–523; Brădățeanu, *Istoria*, III, 223–235; Faifer, *Dramaturgia*, 47–56; Laurențiu Ulici, *Confort Procust*, București, 1983, 220–223; Paul Everac interpretat de..., îngr. și pref. Suzana Carmen Dumitrescu, București, 1984; Lovinescu, *Unde scurte*, II, 55–58; H.-R. Patapievic, *Cerul văzut prin lentilă*, pref. Virgil Ierunca, București, 1995, 186–192; Paul Everac, *DRI*, II, 189–225; *Dicț. scriit. rom.*, II, 239–241; Ghițulescu, *Istoria*, 234–247; Angelo Mitchievici, *Un fluture pe lampă sau Lumea de dincolo*, în *Explorări în comunismul românesc* (în colaborare cu Paul Cernat, Ion Manolescu și Ioan Stanomir), Iași, 2005, 351–453; Popa, *Ist. lit.*, 944–945; Horia Gârbea, „*Acomodări*”, *LCE*, 2010, 30; Ion I. Brătianu, *Paul Everac – ultimul gong*, București, 2011.

P.C.

EVOLCEANU, Dumitru (1.X.1865, Botoșani–28.VII.1938, Timișoara), critic literar. După ce a urmat liceul la Iași, terminându-l în 1886, s-a înscris, tot acolo, la Facultatea de Litere, pe care o va absolvi în 1889. Este numit profesor de gimnaziu la Bârlad, dar obține o bursă în străinătate. A făcut studii de filologie latină la Paris, la École des Hautes Études (1889) și la Collège de France (1891), continuându-le la Bonn (1891–1892) și Berlin (1892–1894). La întoarcerea în țară i s-a creat, prin grija lui Titu Maiorescu, un post de conferențiar la Facultatea de Litere a Universității din București. Numit agregat în 1902, este titularizat profesor în 1906, succedându-i la catedră lui N. Ch. Quintescu și funcționând până la pensionare, în 1935. Ca profesor de limba și literatura latină, E. a tipărit un prim volum din *Istoria literaturii latine*, intitulat *Literatura latină arhaică* (1899), mai multe manuale de limba latină pentru liceu, două lucrări de gramatică latină, precum și numeroase studii de specialitate apărute mai ales în revista „Orpheus” între anii 1924 și 1927.

În istoria literaturii române E. este cunoscut mai ales prin activitatea sa de cronicar literar, desfășurată aproape un deceniu în „Convorbiri literare”. Criticul s-a impus atât prin finețea gustului, cât și prin incisivitatea judecății. Tip de critic partizan, a apărat principiile estetice junimiste și i-a combătut, uneori în mod excesiv, pe adversarii acestora, îndreptându-și atacurile mai ales contra scriitorilor teziști. Procedeele sale polemice sunt tipic maioresciene, E. punându-și adversarii în inferioritate printr-o ironie de calitate. Totuși, uneori, excesul de ironie transformă cronicile în adevărate pamflete. Unitatea operei, considerată o condiție esențială pentru existența ei, este dedusă din unitatea sentimentului care a inspirat-o, iar acesta din forța cu care artistul trăiește evenimentele descrise. Împărțind operele în sincere și nesincere, criticul i-a condamnat cu vehemență pe imitatorii poeziei eminesciene. Tocmai pentru că a găsit în G. Coșbuc un poet original, i-a urmărit cu simpatie și înțelegere evoluția, făcând observații dintre cele mai judicioase asupra creației sale. A fost adeptul artei care să se adreseze unor largi categorii de cititori. S-a manifestat ca un adversar constant atât al naturalismului, cât și al curentelor

poetice postromantice, acuzându-le că se adresează unui grup restrâns de rafinați. Metoda critică a lui E. este adesea modernă. El încearcă să afle sensul unei poezii sau al unei opere, judecând apoi acea operă în funcție de măsura în care respectă acest sens. Spre a convinge, criticul recurge la ample argumentări extrase din analiza extrem de minuțioasă, aproape textuală, didactică pe alocuri, a scrierii literare.

SCRIERI: *Istoria literaturii latine*, vol. I: *Literatura latină arhaică*, București, 1899.

Repere bibliografice: N.I. Herescu, Maria Himu, *Prof. Dumitru Evolceanu*, RC, 1934–1935; E. Lovinescu, *D. Evolceanu*, ASO, 265–276; Lovinescu, *Maioreescu post.*, 89–100; Perpessicius, *Opere*, XI, 412–413; T. Maioreescu și prima generație de maioreșceni. *Correspondență*, îngr. Z. Ornea, Filofteia Mihai și Rodica Bichis, pref. Z. Ornea, București, 1978, 250–257, 572–608, 761–762; *Dicț. lit.* 1900, 342–343; *Dicț. scriit. rom.*, II, 241–242. **D.M.**

EVOLUȚIA, periodic apărut la Cluj, bilunar, de la 15 noiembrie 1921 până la 5 aprilie 1922 și în 1 februarie 1923, inițial cu subtitlul „Literară, artistică, socială”, devenit ulterior, de la numerele 7–8/1922, „Revistă pentru literatură, artă, știință”. Director-proprietar este Alexandru Mureșian, iar secretar de redacție Iustin Ilieșiu; ultimul număr apare sub îngrijirea unui comitet de redacție. Scopul, asumat programatic, este „răspândirea operelor de artă” prin toate mijloacele: „poezie, roman, teatru, știință, cronici de interes social, traduceri din toate limbile, copii după tablourile pictorilor noștri și după frumusețile naturale ale teritoriului românesc”. În ciuda intențiilor de a iniția îndeosebi o mișcare literară menită să răspândească „tot ce este frumos, tot ce este artă, indiferent de școală sau curent” și să grupeze pe toți scriitorii distinși ai neamului, E. rămâne o revistă de interes restrâns, cu un caracter tradiționalist, didacticist, de popularizare a culturii. Cultivă o literatură descriptivă, în care predomină peisajul rural, evocări ale trecutului patriarhal și ale solidarității naționale. Rubrici permanente precum „Teatru” și „Cărți–Reviste” oferă, alături de numeroase cronici despre repertoriul Teatrului Național, observații privind gusturile publicului clujean, dar și o recenzie la monografia lui Radu Dagnea *Mihail Kogălniceanu*. Rubrica „Însemnări” cuprinde comentarii cu privire la deținătorii Premiului Nobel, fiind reprodus interviul acordat de Anatole France la Stockholm cu această

ocazie. Sunt publicate versuri de Aron Cotruș (*Singurătate, Câinele negru*), Vladimir Streinu, Iustin Ilieșiu, Vasile Militaru, Emil Isac, G. Tutoveanu, Volbură Poiană-Năsturaș, Vasile Al.-George, M.G. Samarineanu, Ecaterina Pitiș, Ovidiu Hulea, proză de Ion Agârbiceanu (*Om cu nărav, Învierea morților*), Emil Isac (*Ardealul*), G.M. Zamfirescu, articole și studii semnate de George Baiculescu (*Literatura poporană nescrisă*), G.Bogdan-Duică, Al. Ciura, Septimiu Popa, Horia Petra-Petrescu, N. Drăganu. Sunt consemnate câteva aniversări și comemorări (Dante, Rabelais, Petőfi, Flaubert, Molière), literatura străină fiind ilustrată prin două traduceri: *Gloria cumpărată*, povestire de scriitorul rus A.E. Zarin în foileton (2/1921–5/1922), și *Povestea zânelor* de Sarah Bernhardt.

C.A., L.Bc.

EVSEEV, Ivan
(11.VIII.1937, Tulcea –
1.V.2008, Timișoara),
semiotician,
antropolog, etnolog.

Este fiul Elisavetei și al lui Iosif Evseev, pescar. După absolvirea gimnaziului în Tulcea, urmează Școala Pedagogică cu limba de predare rusă din București. Se înscrie în 1952 la Institutul Pedagogic „Maxim Gorki” din București, iar după primul an de studii ajunge bursier la Universitatea din Leningrad. A fost elevul folcloristului de factură structuralistă V.I. Propp. În 1960 obține licența în slavistică, iar în 1971 doctoratul în filologie. Devine cadru didactic la Catedra de limbi slave a Universității din Timișoara, fiind profesor din 1981 și, ulterior, prodecan și decan al Facultății de Filologie. Debutează cu un volum de lingvistică intitulat *Semantica verbului* (1974). Publică studii și articole în revistele „Orizont”, „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, „Analele Universității din Timișoara”, „Studii de lingvistică”, „Forum”, „Caiete de semiotică”, „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Helicon”, „Revista de etnografie și folclor”, „Anabasis”, „Ateneu”, „România literară” ș.a. Complementar, a realizat mai multe

ediții, unele legate de cultura rușilor ortodocși de rit vechi, altele de datinile românești; a mai transpus din rusește scrieri de o factură înrudită. A fost distins cu Premiul Ethnos pe anul 1998, Premiul Opera Omnia (2000), cu Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor pentru cartea *Gândurile și tristețile unui rus lipovean* (2005), precum și cu Premiul de Excelență al Asociației Patrimoniului pentru România (2006). În 2002 i s-a acordat Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler.

Perspectiva interpretativă pe care E. o adoptă în volumele sale de studii, precum și în dicționarele de simboluri folclorice și de arhetipuri îmbină, într-un complex dialog interdisciplinar, semiotica, antropologia culturală și formula hermeneutică a mitocriticii. Simbolul, considerat de autor ca fiind „purător al unei informații categoriale, universal valabile și puternic axiologizate”, este deopotrivă un obiect privilegiat al cercetării și un cod care posedă o „vocație a intertextualității culturale” (*Cuvânt-simbol-mit*, 1983). Adept al analizei structurale, E. descrie ambivalența simbolului prin „dedublarea semnificantului”, simptomatic fiind, de pildă, figura mitopoetică a șarpelui sacru, care „întruchipează în sine dialectica binelui și răului universal”. Imaginea șarpelui benefic se oglindește antagonic în cea a șarpelui malefic, această polaritate fiind ilustrată prin ideograma generică a celor doi șerpi inversați de pe caduceul lui Hermes. Funcția simbolică, specifică diverselor tipuri de semne, devine un argument pentru a demonstra înrudirea dintre mit, simbol și ritualul magico-religios. E. evidențiază procesul semiotic prin care lucrurile lumii înconjurătoare dobândesc valoare simbolică, fiind astfel valorificate sub raport axiologic. Investiția simbolică vine în întâmpinarea unei predispoziții sau potențialități expresive a lumii fizice, ea însăși prototip al lumilor imaginare. Simbolismul arhetipal are o „determinare ontologică”, căci „realitatea în care ființează omul este, în ultimă instanță, modalitatea primară de a fi a simbolicului”. În *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale* (1994), apărut concomitent cu traducerea la noi a *Dicționarului de simboluri* al lui Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, fructificat masiv, E. identifică, în caracterul polivalent al simbolului, o condiție a arhetipalității acestuia. Pledând pentru polivalența limbajului simbolic, semioticianul se raportează critic, în schimb, la stereotipia discursului ideologic de tip totalitarist. În preambulul

Dicționarului de simboluri (2007), o ediție adăugită a celui din 1994 și 2001, autorul denunță reducționismul și caracterul clișeizat al simbolului acceptat în epoca totalitară, când, „din semn polivalent, el se transformă într-o simplă alegorie, emblemă sau însemn oficializat, sărăcit de conținut și devenit un mijloc de comunicare stereotip”. Perspectiva etnologiei structurale, asumată în *Jocurile tradiționale de copii. Rădăcini mitico-rituale* (1994), se asociază adeseori cu analiza antropologică și cu arhetipologia imaginarului. Reperele sale teoretice și metodologice sunt, pe de o parte, studiile structuraliste și genetice asupra narațiunii fantastice a basmului și a diverselor teme mito-folclorice datorate lui V.I. Propp și lui Claude Lévi-Strauss, iar, pe de altă parte, istoria religiilor și mitocritica lui Mircea Eliade, precum și mitanaliza lui Gilbert Durand. În radiografia arhetipurilor mitopoetice E. recurge nu doar la o abordare universalistă și esențialistă, ci și la contextualizări antropologice de finețe, menite să decanteze diferența specifică a culturii noastre, cu precădere a celei populare. De altfel, autorul se revendică de la tradiția studiilor asupra folclorului românesc inaugurată de Dimitrie Cantemir și preluată de pleiada de reprezentanți ai etnologiei și simnologiei din secolul al XIX-lea, între care B.P. Hasdeu, Simeon Mangiuca, Sim. Fl. Marian, Tudor Pamfile, Lazăr Șăineanu, G. Coșbuc, Elena Niculiță-Voronca. Dovedindu-se un „spirit cu tentație enciclopedică” (Livius Ciocârlie), E. construiește o amplă viziune epistemică asupra gândirii simbolice. În centrul operei sale mitocritice și lexicografice stă, așadar, procesul transfigurării simbolice a lumii, considerată o „devenire semiotică” prin care tensiunea contrariilor este depășită, creativitatea artei ajunge complementară aceleia a științei, iar realitățile etnoculturale moderne își regăsesc rădăcinile arhaice.

SCRIERI: *Cuvânt-simbol-mit*, Timișoara, 1983; *Simboluri folclorice. Lirica de dragoste și ceremonialul de nuntă*, Timișoara, 1987; *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, 1994; ed. 2, Timișoara, 2001; ed. (*Dicționar de simboluri*), București, 2007; *Jocurile tradiționale de copii. Rădăcini mitico-rituale*, Timișoara, 1994; *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, 1997; *Componenta mitologică a vocabularului românesc*, București, 1999; *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Timișoara, 1999; *Gândurile și tristețile unui rus lipovean*, îngr. Anișoara Denis Condrat, București, 2005; *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Timișoara, 2007.

Traduceri: Boris Nikolaevici Sergunenkov, *Urciorul*, Timișoara, 1990; Vasili Poliektovici Aleksandrov, *Letopiseșul tulcean*, București, 2002.

Repere bibliografice: Pia Teodorescu Brânzeu, *Închiderile și deschiderile simbolului*, O, 1984, 6; Crișu Dascălu, „Cuvânt-simbol-mit”, „Caietul Cercului de Studii”, 1985; Livius Ciocârlie, „Cuvânt-simbol-mit”, în *Folclor literar*, VI, 1985, 221–224; Aurel Turcuș, *Recuperări ale sensurilor originare*, O, 1987, 46; Vasile Popovici, *Limbaul uitat*, O, 1988, 13; Mihai Coman, *Simbol și arhetip*, CNT, 1988, 36; *Dicț. Banat*, 294–297; Onufrie Vințeler, *Portrete și cărți*, Cluj-Napoca, 2005, 182–193; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 369–370; *Un om, un simbol. In honorem magistri Ivan Evseev*, București, 2007; Cornel Ungureanu, *Ivan Evseev – final de etapă*, O, 2008, 5; Datcu, *Miscellanea*, 200–201, 247–248. **L.P.**

EVU, Eugen (10.IX.1944, Hunedoara – 20.X. 2017, Hunedoara), poet, publicist. Este fiul Clarei (n. Bud) și al lui Constantin Evu, muncitor. După absolvirea Școlii Profesionale de Metalurgie (1962), urmează liceul (1962–1967) și o școală tehnică de termotehnică la Hunedoara (1968–1970). A fost muncitor, pedagog, funcționar, salvamar, solist instrumentist și vocal, instructor-metodist la Casa Municipală de Cultură din Hunedoara, referent al Secției de cultură și artă a Consiliului Municipal Hunedoara și după 1989 fondator al publicațiilor locale „Renașterea Hunedorei” (1990), „Bufnița” (1991), „Kilometrul zero” (1997), „Constelația Dragonului” (1994), care în 1997 apare cu titlul „Ardealul literar și artistic”, iar din 2007 se numește „Ardealul literar”, „Semne” (1998). Debutază în 1969 la cotidianul „Drumul socialismului” din Deva; în 1970, la revista „Familia”, versurile îi sunt prezentate de Ștefan Aug. Doinaș, iar în 1974 figurează printre autorii volumului colectiv *Toate iubirile*, apărut la Timișoara. Mai e prezent în „Luceafărul”, „România literară”, „Orizont”, „Astra”, „Tribuna”, „Vatra”, „Steaua”, „Transilvania”, „Convorbiri literare”, „Argeș”, „Cronica” ș.a., iar după 1989 în publicații precum „Poesis”, „Cetatea culturală” ș.a. La „Vitriliu hunedorean” (1997), „Provincia Corvina” (1997), „Nova Provincia Corvina” (2005) și la „Viața de pretutindeni” (2005) a fost/este redactor-șef.

Poet al simplității și al cadențelor melodice, **E.** propune o tematică variată, mergând de la o lirică a naturii și versuri de inspirație folclorică, cum sunt doinele din *Muntele mioritic* (1976), sau de la elegiile erotice până la abordarea unor subiecte istorice, precum poeziile *Sarmizegetusa Regia* și *Sancțuar dacic* din volumul *Țara poemului meu* (1983),

ciclul *Cântece pentru Iancu* din volumul *Aur heraldic* (1986) ori volumul *Elegiile corvine* (1998). Acuratețea stilului, simplitatea expresiei sunt evidente în special în încercările de valorificare a melosului popular: „Bată vântul duhul serii!/ Codrul sună și rămâne/ Timpul are gustul mierii/ Trandafir bogat e Măine”. Preluarea unor motive populare se face în imagini uneori expresive: „Laptele stelelor picură-n ierbi/ șerpilor din vânt se îngroașă./ Noptile tremură săpate în cerbi/ beți de izvoare în fașă” (*Domnia-Sa Pădurea*). **E.** se imaginează pe urmele unor precursori iluștri ca Lucian Blaga sau G. Bacovia, al căror epigon se recunoaște adesea: „Rămas-am singur ca-ntr-o elegie/ a domnului Bacovia, un poet/ ucis în veac de-aceeași nostalgie/ de galben și de cancer violet” (*Vis cu Bacovia*). „Nostalgile” bacoviene sunt evidente și în unele titluri de poeme, în special din volumul *Țara poemului meu: Pluvială, Amurg medieval, Vis cu Bacovia, Septembrie* ș.a. Mai accentuată pare totuși influența lui Blaga: „Să nu dau vămii risipind nemernic/ Ce-i viu în suflet și neîntrerupt/ Nici zare-n carne nici (pe dedesubt)/ Freaticul zenit; sunt zeu puternic/ Doar mie însumi, ciclic rostuind/ Temeiul ființei care mă conține” (*Artă poetică*); „Îmi rezerv, iată, dreptul copacului/ Statornic pentru a trăi și drept/ Să-mi cadă frunzele din piept/ Aici, în vârtejul veacului” (*Drept la tristețe*). Pe de altă parte, *Grădinile semantice* (1999) continuă, în același registru cvasiepigonic, tradiția ermetismului modernist autohton, de la Ion Barbu la Nichita Stănescu: „Răsaduri au fost pictograma și rune/ Hierogramas sublimându-se din Logos în/ Semănatul cuvânt./ Înflorim o Explozie./ Subtile, inefabile punți refac structurile/ Originare. Fără odihnă în geneză continuă/ Fluctuantă, vibrându-ne ființele și chemând duios/ Totul – din Fiecare – în Unul”. **E.** va încerca, într-o producție industriosoasă, să se adapteze mereu unei actualități poetice în continuă schimbare, fapt care face dificilă anexarea la o anumită generație literară, cu atât mai puțin raportarea sa la un sistem de valori estetice specifice unui grup. În „autoportretul liric al artistului ajuns la vârsta senectuții”, schițat în *Penultimul romantic* (2012), Tudorel Urian va reuși să descopere, „pe lângă forme de expresie specifice generației '70”, altele „care țin de textualismul anilor '80 (citatele și aluziile culturale, *clin d'œil*-ul, autoreferențialitatea poemului, ironia și autoironia, sugerate de chiar titlul cărții), dar și teme și soluții stilistice ce țin de postmodernismul

actual". Formula „fără formulă” a lirismului profesat de E. de-a lungul timpului s-a dovedit astfel una de un eclectism larg sub toate aspectele. A mai semnat versuri pentru copii (*Aventurile lui Miron Paparuda și alte povestiri*, 1996, *Cartea de sub brad*, 1997, ș.a.), iar alte genuri și specii abordate sunt eseul, pamfletul (*Luceafăr din lacrimă*, 2000), satira (*Baalamuc*, 2009), jurnalul, meditația, antologate în *Tresărirea focului* (I–III, 2002–2008).

SCRIERI: *Muntele mioritic*, Timișoara, 1976; *Cu fața spre stea*, Timișoara, 1978; *Dragă omule*, Deva, 1978; *Soarele de andezit*, București, 1981; *La lumina mâinilor*, Timișoara, 1982; *Țara poemului meu*, București, 1983; *Aur heraldic*, București, 1986; *Ram cu oglinzi*, Timișoara, 1988; *Omul de zăpadă și omul de cărbune*, București, 1988; *Acasă, în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1988; *Amarul mierii*, Deva, 1994; *Jurnalul de război al lui Avram Iancu. Tinda și Sabia*, Deva, 1995; *Aventurile lui Miron Paparuda și alte povestiri*, Deva, 1996; *Mierea sălbatică*, Timișoara, 1996; *Cartea de sub brad*, Deva, 1997; *Elegiile corvine*, Deva, 1998; *Strugurii întunericului*, Timișoara, 1998; *Grădinile semantice*, Deva, 1999; *Luceafăr din lacrimă*, Timișoara, 2000; *Plângea să nu se nască*, pref. Magdalena C. Schlessak, Timișoara, 2000; *Mic manual pentru copii talentați*, Hunedoara, 2001; *Sărutul cu privirea*, Timișoara, 2001; *Tresărirea focului*, I–III, Timișoara, Deva, 2002–2008; *Port rânile tale*, Oradea, 2003; *Stăpânul jocului*, Deva, 2004; *Rezerva de duiosie*, Arad, 2004; *Purpura iarna*, Timișoara, 2006; *Neauzit de lumină*, Deva, 2007; *Cartea întâlnirilor*, Deva, 2008; *A doua carte a întâlnirilor*, Deva, 2008; *Poeme din Transilvania*, Deva, 2008; *A treia carte a întâlnirilor*, Deva, 2009; *Baalamuc*, Deva, 2009; *Meandre – oglinzile lui Niram*, Arad, 2009; *Vânătoarea de curcubeie*, Timișoara, 2009; *Beția de timp*, Vulcan, 2010; *Despărțiri de plural sau leșiri din sistem*, Deva, 2010; *Gnoze și descoperiri*, Orăștie, 2010; *Ochiul săgeții*, Deva, 2010; *Aumbré*, Târgoviște, 2011; *Poeme medicinale*, Cluj-Napoca, 2011; *Psihoteca*, Râmnicu Sărat, 2011; *Suferința verde*, Deva, 2011; *Ludice preludice*, Cluj-Napoca, 2012; *Motoare de căutare sau Cartea ca vietate*, Râmnicu Sărat, 2012; *Ordinea ascunsă sau Pelroma*, Râmnicu Sărat, 2012; *Penultimul romantic*, pref. Tudorel Urian, București, 2012; *Poeme interminabile*, Târgoviște, 2012.

Repere bibliografice: Sultana Craia, *Poezie și echilibru*, LCF, 1978, 46; Adrian Popescu, *Eugen Evu*, ST, 1979, 2; Ulici, *Prima verba*, II, 76–78; Piru, *Debuturi*, 154–155; Petru Poantă, „Țara poemului meu”, ST, 1983, 9; Olimpia Berca, *Eugen Evu*, O, 1989, 36; Ruja, *Parte*, I, 280–282; Al. Cistelean, *Un poet în derută: Eugen Evu*, LCF, 1996, 7; *Dicț. scriit. rom.*, II, 242–243; Constantin Stancu, *Poetul de la castel: pretexte critice și eseuri la opera lui Eugen Evu*, Vulcan, 2010; Ladislau Daradici, *Teme fundamentale ale liricii lui Eugen Evu*, Deva, 2010.

D.Bd.

EVU, Ioan (19.II.1953, Peștișu Mare, j. Hunedoara), poet. Este fiul Clarei și al lui Gheorghe Evu. După absolvirea liceului la Hunedoara, a urmat cursurile unei școli de perfecționare în domeniul utilajelor de calcul din București. Debutează cu versuri, simultan, în „Preludiu”, suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”, și în revista „Familia”, la poșta redacției (1970), iar în volum cu placheta *Preaiubire* (1978). Mai colaborează la „Ardealul literar” (Deva), „Arca”, „Astra”, „Contemporanul”, „Discobolul”, „Flacăra”, „Foaia noastră” (Gyula, Ungaria), „Luceafărul”, „Orizont”, „Ramuri”, „Ritmuri” (Hunedoara), „Observator” (München), „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Viața studențească” etc. Pentru *Însoțitorul umbrei* (2003) a fost distins cu Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor.

Prin registrul metaforizant și prin definiția înaltă dată poeziei, lirica lui E. trădează un modernism epigonic și oarecum întârziat în momentul debutului, la sfârșitul anilor '70 ai secolului trecut. Calificat de la primele volume ca poet „vechi” (Laurențiu Ulici) sau „desuet” (Alexandru Condeescu), scriitorul reține cu sensibilitate muzicală acorduri și imagini din marea tradiție poetică românească: orașul de provincie e medieval și gotic, pătruns de o solemnitate romantică în genul cerchiștilor sibieni, starea de somnolență a lumii sau imaginea paradisului pierdut evocă recuzita liricii blagiene, sentimentul elegiac al morții trimite la eminesciana *Odă (în metru antic)* etc. Însă ceea ce articulează această poezie nu e atât universul ei tematic, cât preocuparea pentru condiția poetului și a creației. Numeroasele plachete, editate cu regularitate, se hrănesc dintr-o disciplină religioasă a poeziei („eu prefer/ sentimentul acesta de siguranță/ pe care mi-l dă obiceiul desuet/ de a-mi ascuți creioanele/ cu grijă/ Zilnic”), dedicația pentru valorile lumii ideale fiind reafirmată constant. „Dar noi vom cânta mai departe”, avea să noteze E. la aproape un deceniu de la debut. Caracteristică e tensiunea, tipic modernistă, dintre actul creator și trivialitatea realității. Exprimată fie prin reprezentarea vulnerabilității în fața simțului comun (*Fără armură*, 1984), fie prin reverii ale retragerii (*Somnul în munte*, 1986), ea presupune agravarea sentimentului de pierdere a unei armonii originare. Într-o derulare previzibilă a scenariului poetic, lirica târzie a lui E. (*Poet de bunăvoie*, 1996, *Cetatea moartă*,

1998) devine nostalgică și paseistă, evocând dispariția stării de grație („Adio cerneală a sângelui meu!/ În tine înotam fericit ca delfinii”) și închiderea într-o rutină dezvrăjită a creației: „Cărțile ghitară mașina de scris/ puțină zăpadă la tâmpile/ iată întreaga avere a mea”. Plachetele de acum nu aduc de altfel decât evoluții neglijabile ale liricii. Odată cu ciclul *Însoțitorul umbrei*, scrisul lui E. se impregnează cu poncife ale actualității, versificând, la limita prozaicității, frânturi din discursul cotidian: „Rămân aici/ pe gura de rai prea preacurvit/ turcit de mitici cu lăntug/ și belciug – din limuzinele lor/ coboară femeia decapotabilă”. Nu e vorba de descoperirea unui nou limbaj, nici de explorarea resurselor lirice minimaliste ori mize-rabiliste contemporane. Tonul vituperant, caricatura și șarja sunt generate de același sentiment de înstrăinare și de inaderență la vulgaritatea realului, trăit în numele unei vocații pure a poeziei. Asprimile cu inflexiuni argheziene („Însă aștept să mai dospească verbul/ cum crește pâinea frântă în grijanii”) sau exercițiile de simulare a oralității („fain țâșnesc textele din tine/ ca dintr-o cișmea spartă jeturi/ puhoai de apoftegme mantre/ hai-ku-uri dar las-o mai moale mah”) nu sunt decât variațiuni pe tema deziluziei, a inspirației secătuite și a paradisului pierdut, motive constante ale acestei poezii. Solist de muzică folk, compozitor și textier, E. a fost inclus înainte de 1989 în câteva antologii locale ale Cenaclului Flacăra (*Însemne noi pe vatră veche*, 1971, *Pasărea de foc*, 1973, *Pri-vind prin flacăra*, 1981). Este de, asemenea, auto-rul unui volum de versuri pentru copii, *Amintirile unui pitic din vremea când era mai mic* (2006).

SCRIERI: *Preaiubire*, Deva, 1978; *Fereastră de apă*, Timișoara, 1982; *Fără armură*, București, 1984; *Somnul în munte*, Timișoara, 1986; *Poet de bunăvoie*, București, 1996; *Cetatea moartă*, Timișoara, 1998; *Însoțitorul umbrei*, Botoșani, 2003; *Amintirile unui pitic din vremea când era mai mic*, Deva, 2006; *Cenușă vorbitoare*, Deva, 2006; *Elogiu furtunii*, Iași, 2012. **Traduceri:** Thomas Bernhard, *Biografia durerii*, Deva, 2009 (în colaborare cu Theresia Haas).

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „*Fereastră de apă*”, RL, 1982, 43; Alexandru Condeescu, „*Fereastră de apă*”, LCE, 1982, 31; Carmen Blaga, „*Fără armură*”, O, 1984, 45; Valeriu Bărgău, „*Somnul în munte*”, CNT, 1986, 26; Miron Blaga, „*Somnul în munte*”, F, 1986, 12; Ion Roșioru, „*Poet de bunăvoie*”, TMS, 1998, 3; Vasile, *Poezia*, 96–98; Dumitru Hurubă, *Forța creatoare*, LCE, 2007, 34; Lăcră-mioara Stoie, „*Elogiu furtunii*”, AST, 2012, 1–2. **A.Td.**

EXCELSIOR, almanah de teatru, literatură, artă și muzică apărut la București în martie 1918, sub îngrijirea lui I. Tedescul (pseudonim al lui Isac Kaufman) și a lui Emanoil Cerbu. Secțiunea literară include un fragment din actul al doilea al piesei *Moartea lui Dante Aligheri* de Al. Macedonski, poezii de B. Nemțeanu și D. Karnabatt, proză de A. de Herz, Karl Pauli, A. Nora, Jacques Burg. În partea consacrată teatrului își rememorează debutul scenic actorii Ion Brezeanu, Tony Bulandra, Maria Filotti, N. Leonard, Ion Manolescu, C.I. Nottara, G. Storin, Marioara Ventura și Marioara Voiculescu. „Cronica de teatru” îi aparține lui I. Tedescul. Este semnificativă „nota statistică” semnată de Thespiș, *Zece ani de teatru românesc original*, care cuprinde toate piesele originale jucate în București între anii 1907 și 1917, consemnând totodată stagiunile și numărul de reprezentații. Sunt de semnalat caricaturile lui Gruia dedicate colaboratorilor (Al. Macedonski, A. Nora, A. de Herz, B. Nemțeanu, D. Karnabatt, Emanoil Cerbu) și altor scriitori, în special dramaturgi. **C.A.**

EXCELSIOR, publicație apărută la București, cu subtitlul „Gazetă săptămânală, politică, literară, artistică”, între 7 noiembrie 1930 și 16 mai 1931, sub direcția lui Bogdan Varvara (până la numărul 13) și a lui A.G. Grama. Revistă eclectică, E. respinge orice subordonare vreunui „soi de sectarism – politic ori cultural”, redactorii declarând că nu vor renunța la „experiența și înțelepciunea celor mai vârstnici” și că tineretul de talent va găsi în redacție „înțelegera ce i se cuvine” (*Program*). Rubricile mai importante sunt „Vitrina librăriei”, „Aspecte științifice”, „Cartea franceză”, „Pentru dumneavoastră, doamnelor...”, „Din literatura străină”. Se publică nuvele, fragmente de roman, cronici literare și dramatice, interviuri, note ș.a. În primul număr apar *Două lumi* – primul capitol din romanul *Răs-coala* de Liviu Rebreanu – și *Fata cu obraz verde, la Vulcan*, din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu. Al doilea număr include un fragment (*În singurătatea chiliei mele*) din romanul *Roxana* de Gala Galaction și un interviu acordat de acesta lui Cicerone Theodorescu. G. Topîrceanu publică fragmente din *Scri-sori fără adresă (Despre duel)*, iar Tudor Arghezi, din *Poarta neagră*, proza *Iancu nebunul*. În sumar mai figurează cu proză Mihail Sadoveanu (*Măria sa Puiul Pădurii*), Cezar Petrescu (*Comoara regelui*

Dromichet), Anton Holban (*Rica*, fragment din *O moarte care nu dovedește nimic*), F. Aderca (*Defila-re-a mujicilor*), Ion Pas (*Milă și silă, Coca, O femeie*, fragment din romanul *Veșnicul învins*), Lucian Boz (*Pathmos*), G.M. Zamfirescu (*Plânset peste milenii*), Mircea Damian, Alice Danielescu, Horia Furtună, N.D. Cocea, Tudor Teodorescu-Braniște. Publicis-tica poartă semnăturile lui Camil Petrescu (*Drep-turi de autor, Crăciun gazetăresc, Sufletul național, Regia*), E. Lovinescu (*Psihologia literaturii memori-alistice*), F. Aderca (*Drama lui Mussolini, Elita inte-lectuală*), Scarlat Struțeanu, Eugen Radian, Ovidiu Papadima (*M. Sadoveanu și riscul evadărilor lite-rare*). Sub genericul „Jurnal basarabean”, George Dorul Dumitrescu publică mai multe nuvele și schițe. I se alătură E. Lovinescu cu fragmente din *Memorii*. Numerele 4–7 găzduiesc jurnalul de călă-torie al lui Camil Petrescu, *Rapid–Constantinopol–Bioram*. Tot aici apare piesa *Adonis. Parabolă cu o haimana, o portocală și un vis* de G.M. Zamfirescu. Rubrica „Literatura străină” conține traduceri din W. Somerset Maugham, A.P. Cehov, Pierre Louÿs, Upton Sinclair, Arkadi Kuprin, F.M. Dostoievski, M. Bontempelli, Móricz Zsigmond, Boccaccio, Sinclair Lewis, A. Avercenko. Rubricile „Chipuri, probleme, comentarii”, „Teatru – cinema”, „Cele 4 arte” sunt consacrate criticii literare, drama-tice, cinematografice și de artă. Comentariile cri-tice ale lui Scarlat Struțeanu vizează romanele lui Camil Petrescu (*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), M. Sadoveanu (*Baltagul*), Gala Galaction (*Roxana*), Ion Vinea (*Paradisul suspine-lor*). Articole de critică și istorie literară semnează Cicerone Theodorescu, Ovidiu Papadima, Eugen Ionescu (*Adrian Maniu, „Drumul spre stele”*), Radu Costăchescu (*Avalanșa generațiilor. Un deceniu de literatură postbelică*). „Cronica dramatică” este susținută de Ion Dumitrescu, Bogdan Varvara, I. Iarbașu, iar cronica cinematografică de Ion I. Can-tacuzino. Două interviuri rețin atenția: Cicerone Theodorescu cu Gala Galaction și Horia Dragu, cu D.V. Barnoschi, despre „amestecul bisericii în literatură”. Alți colaboratori: Eugen Relgis, Mircea Grigorescu, Emil Gulian, A. Dominic, Octavian Neamțu, G.M. Cantacuzino. **O.K., D.B.**

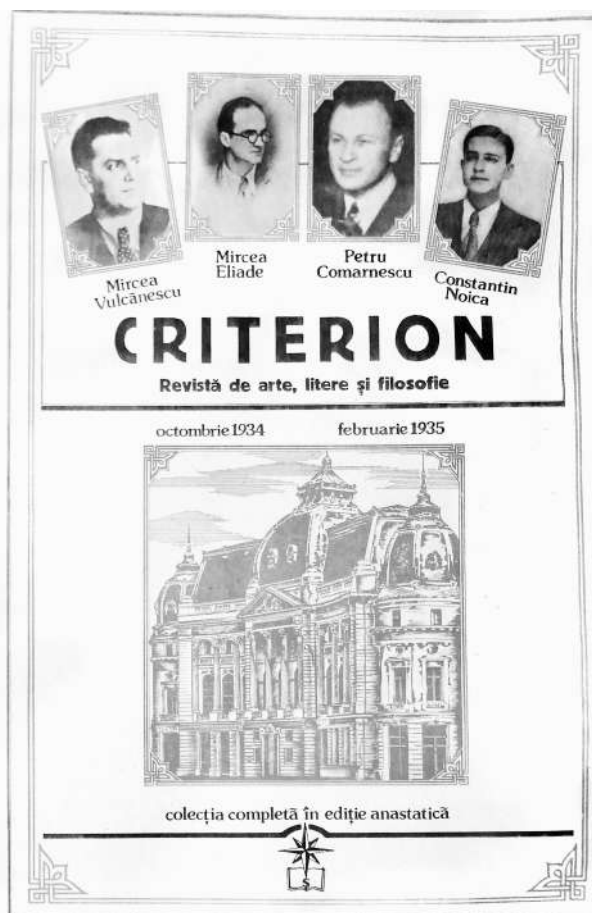
EXIL, buletin al Cercului Cultural „Andrei Mureși-anu”, apărut la Rio de Janeiro, cu subtitlul „Litera-tură. Critică. Artă. Revista scriitorilor români exi-lați”, în două numere: octombrie–decembrie 1952

și ianuarie–martie 1953. Redactori au fost Ștefan Baciuc și Faust Brădescu. Revista, imprimată prin mimeografiere după pagini dactilografiate de Mira Simian și Faust Brădescu, continuă „Buletinul Cer-cului Cultural «Andrei Mureșianu»”. Un cuvânt introductiv ține locul articolului-program, infor-mând cititorii că buletinul „nu va face nici un fel de politică, pentru a fi și pe mai departe ceea ce a fost până în prezent: o tribună literară a tuturor scriito-rilor care luptă în exil pentru o Românie indepen-dentă și eliberată”. Fiecare număr cuprinde, alături de colaborări românești, salutul și aprecierile unei personalități literare braziliene. E. este în exclusi-vitate o revistă literară, în care se publică versuri, proză, pagini memorialistice, cronici și critică literară. Cel mai larg spațiu este acordat poeziei și prozei, dincolo de care materia este structurată în trei rubrici: „Cronica literară”, „Roza vânturilor” și „Note și informații”. Emblematic sunt pentru poezia publicată aici versurile lui Vintilă Horia (*Scrisoare pentru un tânăr poet*, răspuns la poemul *Generația de aur* de Ștefan Baciuc, apărut în revista „Înșir’te mărgărite”), Ștefan Baciuc, Faust Brădescu, Al. Busuioceanu, N.S. Govora, Asti Ivanovici, Nico-lae Novac, Vasile Posteuca, Al. Petru Silișteanu, Ion Țoltescu. Paginile de proză sunt semnate de Gri-gore Cugler (*Autobiografie*), Mircea Eliade (*Din-tr-un jurnal balzacian*), Faust Brădescu (*Pretexte, nuvelă*), Antoaneta Iordache (Antoaneta Bodisco), N.S. Govora, I. Marinescu, J.N. Manzatti, Basil Munteanu (*Moare Eminescu*, omagiu la centena-rul nașterii poetului), Mihai Niculescu, C.L. Popo-vici, Eugen Relgis, Pamfil Șeicaru (*Academia Bâr-lădeană* – pagini memorialistice din refugiu și din timpul Primului Război Mondial, evocând cenacul literar condus de Al. Vlahuță). Ștefan Baciuc și Faust Brădescu comentează la „Cronica literară” cărți ale exilului românesc de pretutindeni. Sunt analizate ultimele lucrări apărute la Editura Cartea Pribe-giei (Teodor Scorțescu, *Magie albă*, G.V. Bumbescu, *Cerul era putred*, Emil Cioran, *Syllogismes de l’amertume*, Ion Sân-Giorgiu, *Grișa* ș.a.). Aceiași redactori se-mnalează la rubrica „Roza vânturilor” alte apariții românești, protestând totodată față de sfidarea cu care sunt primite uneori aceste modeste, sub raport tipografic, publicații (Ștefan Baciuc, *Încă un cuvânt despre mimeograf*). Mira Simian semnează o cro-nică plastică. Succinte note și informații culturale și editoriale completează sumarul revistei. **C.A.**

EXISTENȚIALISM. Curent al gândirii moderne afirmat în Europa în perioada 1920–1950, **e.** a fost centrat de la început pe primatul existenței și al experienței subiective nemijlocite asupra categoriilor abstracte. Postulatul central, general acceptat, este acela potrivit căruia „existența precedă esența”. Consacrat terminologic de Jean-Paul Sartre în 1945, după o primă utilizare filosofică notabilă la Gabriel Marcel în 1927 și o minimalizare polemică ulterioară, **e.** constituie, în sens restrâns, o adaptare a filosofiei existențiale care s-a manifestat către jumătatea secolului al XIX-lea și a fost cultivată de Søren Kierkegaard. Termenul „existențial” fusese lansat la 1840 de scriitorul norvegian Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven. În principiu, gândirea existențialistă refuză filosofia de sistem în beneficiul „filosofării”, a „gândirii vii”, prin cultivarea confesiunii și a stilului fragmentar. Limbajul existențialist refuză, adesea, structurile formalizate, denunțate drept rigide, inadecvate realului și devitalizate, în favoarea spontaneității „literare”. Subiectiv prin excelență, **e.** se exprimă nu doar prin intermediul textului filosofic, ci și prin intermediul romanului, teatrului sau poeziei, discursul filosofic însuși împrumutând adesea formula prozei (meditației) confesive, a eseului sau a jurnalului (intim sau de idei). Este vorba, prin urmare, de un fenomen de interfață, implicând subiectivizarea filosofiei, ontologizarea literaturii și refundamentarea „experiențială” a religiosului. Printre scrierile caracteristice ale **e.** se numără nu doar opusuri ca *Existență și obiectivitate* de Gabriel Marcel, *Ființă și timp* de Martin Heidegger sau *Ființa și neantul* de Jean-Paul Sartre, ci și *Greața și Muștele* aparținând tot lui Sartre sau *Căderea și Străinul* de Albert Camus. Produs al unui climat de criză a modernității, **e.** se prezintă ca o gândire de frontieră și de fuziune între diferitele domenii ale spiritului. Emergența sa are loc pe fondul delegitimării raționalismului pozitivist și al falimentului marilor sisteme universale de reflecție filosofică, confruntate cu pierderea „temeiurilor” metafizice (nietzscheanul „Gott ist tot!”) și cu emanciparea progresivă a individului confruntat cu propriile limite. Dacă Kierkegaard aparține filonului creștin al **e.**, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea încep să apară gânditori existențiali necreștini, agnostici sau atei, „gânditori privați” (Emil Cioran) sau „aventurieri ai gândirii”. Principali reprezentanți: F.M. Dostoievski

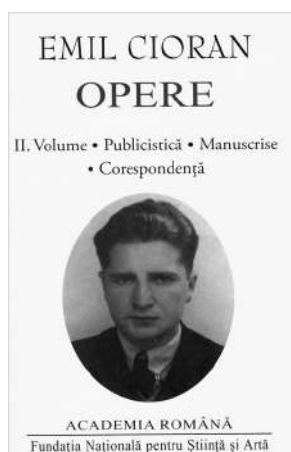

Nae Ionescu

(în roman) sau Friedrich Nietzsche (în filosofie). Literatura abisală a celui dintâi, alături de aceea a lui Lev Tolstoi, va stimula reflecția lui Lev Șestov (*Revelațiile morții. Dostoievski–Tolstoi*) sau pe cea a lui Nicolai Berdiaev (*Filosofia lui Dostoievski*). Un filon important al **e.** îl reprezintă, după 1900, filosofia germană a vieții (*Lebensphilosophie*), ilustrată, între alții, de Ludwig Klages, alături de iraționalismul intuiționist al lui Henri Bergson, de gândirea fenomenologică și de perspectiva existențială tragică, de nuanță catolică, a lui Miguel de Unamuno, discipol al lui Kierkegaard. Prin ontologia lui Martin Heidegger (*Was ist Metaphysik?, Sein und Zeit*), ontoteologia și filosofia limitei ale lui Karl Jaspers, dialogismul de extracție hasidică al lui Martin Buber (*Ich und Du*), „înțelepciunea practică” a lui Hermann von Keyserling, apofatismul lui Lev Șestov (*Kierkegaard și filosofia existențială*) și al discipolului său Benjamin Fondane (*La Conscience malheureuse*), reflecția ortodoxă a lui Nicolai Berdiaev (*Cinci meditații asupra existenței*), personalismul lui Emmanuel Mounier sau filosofia creștină a existenței elaborată de Gabriel Marcel (*Existence et objectivité*), **e.** se constituie, în anii 1910–1940, ca orientare polemică în raport cu tradiția raționalismului occidental, postcartezian și postbaconian. În general, problematica existențial(ist)ă implică, într-o formă sau alta, raporturi directe, nemediate ale subiectului cu divinitatea și (sau) cu istoria: neliniștea metafizică și angoasa în fața morții, disperarea „agonică”, alienarea/solitudinea, absurdul, autenticitatea, experiența, tensiunea dintre identitate și alteritate, angajarea în istorie, exilul, transgresiunea, libertatea și alegerea individuală, păcatul originar, ființa și neantul.

Identitatea **e.** ca grupare filosofică distinctă se afirmă ca atare în Franța anilor 1940–1947 prin intermediul lui Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir sau Albert Camus – filosofi, scriitori și intelectuali publici aparținând stângii antifasciste. Un text exponențial, cu valoare de manifest, este *L'Existentialisme est un humanisme* al lui Sartre (1943), alături de *Le Mythe de Sisyphe* al lui Albert Camus, unde centrală este problematica absurdului și dezbaterea privind relația dintre liberul arbitru și sinucidere. Ceea ce-i datorează **e.** lui Kierkegaard nu exclude combinații aparent derutante, cum ar fi aceea între ontologia lui Heidegger și filosofia lui Karl Marx, ca la Sartre în *L'Être et le Néant*. O direcție semnificativă a **e.**, manifestată îndeosebi în literatură, vizează punerea în scenă a absurdului existenței (de la Franz Kafka la Albert Camus, Arthur Adamov, Samuel Beckett și Eugène Ionesco), implicând un absurd al limbajului și al comunicării. Alternativele **e.** la nihilismul absolut țin, după caz, de imperativele angajării în istorie (cazul **e.** marxist la Sartre sau la Jean Wahl, dar și al **e.** etnic) și de soluția religioasă, pe linie protestantă (Kierkegaard, Karl Jaspers, Paul Tillich), catolică (Gabriel Marcel, Georges Bernanos), ortodoxă (Dostoievski, Vladimir Soloviev, Nicolai Berdiaev), sau de altă natură (Martin Buber, Lev Șestov, Benjamin Fondane în *Le Lundi existentiel et le Dimanche de l'histoire*). Fie că este vorba însă de un **e.** nihilist sau ateu (la Sartre „temeiul” transcendent e aprioric negat, ca și existența unei naturi umane „date”), fie de un **e.** religios, primatul aparține întotdeauna experienței umane concrete, cotidiene. Pentru gândirea existențialistă, care preia, în acest sens, tipare ale gândirii gnostice (Hans Jonas

sau Ioan Petru Culianu), omul este un rezultat al căderii, un fruct al păcatului originar, aruncat și abandonat în lume. De asemenea, e o „ființă-pentru-moarte” (Heidegger) aflată într-un perpetuu „exil” (o „neafare acasă”) și care ia act de propria „esență” prin experiența fricii sau angoasei. Este practic imposibilă subsumarea exclusivă a **e.** unui curent politico-ideologic; unii existențialiști adoptă, conjunctural, poziții de dreapta (chiar radicale), de stânga (inclusiv comunizante) sau se situează undeva la centru. Se poate vorbi, totuși, despre o dominantă „antiburgheză”, comună atât **e.** marxist, cât și celui creștin, iudaic sau nihilist. Preocuparea pentru recuperarea „gândirii originare” este consubstanțială filosofiei **e.**, care – pe urmele romantismului – proclamă eliberarea individului de „falsificarea” și „alienarea” modernă, ceea ce înseamnă înstrăinarea față de propria natură. Depășirea dilemelor alegerii între „absolutele” binelui și răului va fi rezolvată de Sartre prin intermediul acțiunii, efect al angajării responsabile. Dimensiunea etică este, nu doar în accepție sartriană, centrată pe liberul arbitru al persoanei și, implicit, pe raportarea sa autonomă la morală. Pentru Sartre, omul este „condamnat să fie liber”, el „se face” pe sine ca proiect și sumă a alegerilor sale. Autonomia individului față de morală poate merge până la imoralism, ca la Nietzsche, în vreme ce pentru Kierkegaard „contrariul păcatului nu e virtutea, contrariul păcatului este libertatea”. **E.** este un umanism în măsura în care, asumându-și singularitatea și autonomia, omul redevine măsura tuturor lucrurilor.

O derivație a **e.** ține de așa-numita ontologie etnică, înțeleasă ca extrapolare a ontologiei

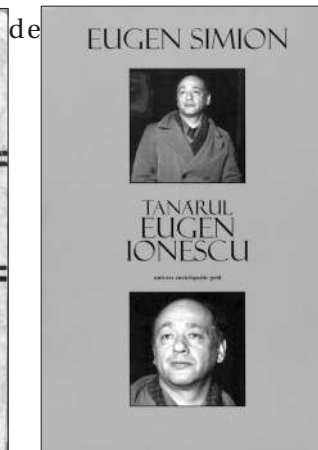
personale la nivelul comunității etno-naționale, precum în cazul hispanității la Miguel de Unamuno sau al românității la discipolii lui Nae Ionescu. În România o variantă particulară de **e.** s-a constituit la finele anilor '20 ai secolului trecut prin intermediul tinerei generații criterioniste. Fenomenul este cunoscut sub numele „trăirism”, transpunere peiorativă a termenului *Lebensphilosophie*, lansată în epocă – de pe poziții raționaliste – de Șerban Cioculescu. Generic, trăirismul, ca variantă autohtonă de **e.**, tinde să desemneze un spiritualism ortodoxist, vitalist și mistic, influențat de filosofia iraționalistă, cu orientare politică fascizantă. Sursele sale intelectuale sunt, deopotrivă, interne (creștinismul răsăritean, opus de Nae Ionescu raționalismului și pragmatismului occidental catolico-protestant) și internaționale (Nietzsche, Unamuno, Șestov, Berdiaev ș.a.). Deși bine reprezentat în cadrul acestei generații, ortodoxismul nu este totuși un ingredient definitoriu; e întâlnit în mică măsură la Mircea Eliade, spre exemplu, și deloc la Emil Cioran. O influență semnificativă, mai puțin discutată, vine dinspre futurismul italian, prin disidenți ai acestuia, precum Giovanni Papini și Julius Evola, cu debușeu etico-politic în fascismul lui Mussolini; se regăsesc aici gerontofobia „virilă”, mitologia tinereții biologice și amorale, trăirea periculoasă și revoluționarismul etnic (cu ambiții imperiale, expansioniste). Se poate vedea în trăirism și o formă de **e.** al periferiei, marcat de complexul depășirii condiției de „cultură minoră”. Totuși, **e.** tinerei generații interbelice din România nu se identifică total cu trăirismul, și cu atât mai puțin cu ideologia fascistă sau legionară. Dimensiunea „experiențialistă” sau „energetistă”, de pildă, e un atribut transideologic; unul din teoreticienii „experiențialismului” a fost, în epocă, Petru Comarnescu, mentor al grupării Criterion – un adept al umanismului neoclasic și al unei linii politice moderate, centriste. Autenticismul (și autenticitatea) reprezintă, de asemenea, o opțiune caracteristică. Raționalismului pozitivist și cunoașterii abstracte, intelectualiste, tinerei existențialiști îi preferă trăirea intensă a experiențelor, asumarea organică a culturii ca fapt de viață, angajarea în cotidian, aventura cunoașterii, confruntarea cu limita. Autonomiei valorilor îi e, apoi, contrapusă o cultură vitalistă, agresivă și transgresivă, definită de primatul spiritualului asupra politicului, acesta din urmă fiind înțeles îndeosebi ca

politicianism liberal, parlamentarist și contractualist. Un reflex – etic și (anti)estetic totodată – al acestei atitudini și concepții îl constituie predilecția pentru discursul confesiv sau nonficțional, adică „autentic”, apt să surprindă la modul necontrafăcut pulsul vieții moderne: eseu confesiv, reportaj, jurnal intim, jurnal de idei, roman autobiografic. Atitudinea antisistem, predilecția pentru informal, refuzul filosofiei de catedră ș.a. se combină cu refuzul complexelor localist-provinciale și afirmarea specificului etno-cultural. În jurnalul său din 1945 Mircea Eliade compară, retrospectiv, fizionomia generației sale criterioniste cu **e.** francez al momentului, insistând asupra caracterului intuitiv, nonsistemic, ca și asupra handicapului unei limbi fără circulație: „Membrii grupării Criterion se manifestau pe multiple planuri: conferințe publice, articole în reviste săptămânale sau în ziare de mare tiraj, romane, filosofie, critică literară și dramatică, eseuri. Criterion a marcat depășirea «momentului» universitar în cultură, coborârea intelectualilor în arenă, contactul direct cu publicul, îndeosebi cu tineretul, exact ceea ce au încercat și izbutit să realizeze existențialiștii parizieni. Sartre are și își impune un «sistem de filosofie», noi nu aveam, dar majoritatea criterioniștilor erau un fel de existențialiști care se ignorau. Ceea ce îi interesa era «autenticitatea», experiența imediată, concretul de ordin autobiografic, de unde pasiunea pentru jurnalele intime, pentru confesiuni și «documente». Dacă Criterion ar fi avut alt instrument de expresie decât limba română, ar fi fost considerat drept cel mai interesant precursor al existențialismului francez de azi”. Ar mai fi de adăugat că, spre deosebire de cel parizian, **e.** românesc interbelic este, în general, spiritualist, non- sau antimarxist, apropiat de „disperarea agonică” a lui Kierkegaard, de apofatismul lui Șestov și de profetismul apocaliptic al lui Berdiaev sau de „sentimentul tragic al vieții” din gândirea lui Unamuno. Principalii protagoniști ai generației vor fi, prin urmare, antisartrieni, în schimb îi vor valoriza, în plan spiritual, pe Gabriel Marcel și, în plan etic, pe Camus. Kierkegaardian și nietzschean, dar puternic marcat inclusiv de Blaise Pascal sau, dintre contemporani, de Șestov, este tânărul Emil Cioran în *Pe culmile disperării* (1934), dar și în cărțile următoare, mai puțin în *Schimbarea la față a României* (1936), unde realizează un „salt istoric” din „stadiul etic” al ființei în cel „etnic”. În afara

nucleului dur al generației se situează D.D. Roșca, aflat în proximitatea **e.** prin lucrarea *Existența tragică* (1934), unde creația de valori este privită ca depășire „pozitivă” a tragismului existenței umane; de asemenea, un număr de esești trăiriști mai puțin frecvențați, precum Petru P. Ionescu în *Ontologia umană și cunoașterea* (1939) sau Grigore Popa în *Existență și adevăr la Søren Kierkegaard* (1940), *Existențialismul* (1943). Pot fi identificate, în linii generale, mai multe **e.** în interiorul generației criterioniste, principalele tendințe fiind: un **e.** „colectivist”, definit de etno-ontologie sau, după caz, de adeziunea naționalist-etnicistă prin argumentul „logicii colectivelor”, pornind de la reformularea biblică a ideii „mântuirii neamurilor” – Nae Ionescu, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran din *Schimbarea la față a României* și în publicistica pro-fascizantă, o parte a publicisticii lui Mircea Eliade și a romanelor „ideologice” ș.a.; un **e.** „individualist”, în care drama „omului singur” nu-și găsește nici o posibilitate de transcendere, politică sau metafizică, precum la Eugen Ionescu, Jeni Acterian, parțial la Emil Cioran și Alice Botez. Între reprezentanții **e.** etnic, personalitățile cele mai importante sunt cele ale lui Mircea Vulcănescu în *Dimensiunea românească a existenței* (1943) și Constantin Noica. Ambii s-au străduit să elaboreze, printr-o adaptare „idiomatică” și speculativă a lui Heidegger, o ontologie a românității pornind de la specificul limbii. Ar mai fi de remarcat și o altă dublă tendință, în plan literar de această dată: pe de o parte – consemnarea directă a experienței trăite, prin intermediul „pactului autobiografic”; pe de altă parte – o punere în scenă (teatralizare) histrionică a acesteia, cu o conștiință a absurdului existenței umane și a condiției sale de „marionetă” a unui Demiurg „ascuns” sau „rău”. Teatralizarea autenticității se manifestă și în filosofarea neconvențională de la cursurile „socraticului” Nae Ionescu și asemuite, într-o rememorare târzie, de N. Steinhardt unor happening-uri filosofice, prin refuzul tradiției scolastice și coborârea filosofiei în arenă, ca înțelepciune practică și angajare în chestiunile-limită ale existenței concrete. Cele mai pure și mai substanțiale (în ordine intelectuală) manifestări filosofice ale existențialiștilor români se regăsesc însă, cu precădere, în volumele publicate de câțiva dintre ei în limba și cultura franceză după expatriere (exilare) și după adoptarea unei noi identități lingvistice. Altfel

spus, prin trecerea de la un **e.** „periferic” la un **e.** „al expatrierii/exilului”, așadar prin schimbarea surseilor „alienării” social-culturale. Între acestea: *La Conscience malheureuse, Le Lundi existentiel et le Dimanche de l'histoire, Baudelaire et l'expérience du gouffre* de Benjamin Fondane (asimilabil gândirii **e.** după întâlnirea pariziană cu Lev Șestov), *La Tentation d'exister, Le Mauvais démiurge și L'Inconvenient d'être né* de Cioran, *La Cantatrice chauve, Les Chaises, La Leçon, Journal en miettes* de Eugène Ionesco, sporadic *De Dialogue intérieur ou Fragments d'une anthropologie métaphysique* de Mihai Șora. În legătură cu Fondane, e de reținut o distincție pe care o face Mircea Martin între „gânditorii existențiali”, cărora Fondane le aparține, caracterizați de primatul existentului asupra cunoașterii, și filosofii existențialiști, precum Jaspers, Sartre sau Heidegger, în cazul cărora se poate vorbi de o preeminență a cunoașterii asupra existentului. **E.** filosofic și eseistic al generației tinere din anii '30 are, în România, și o dimensiune prozastică semnificativă. Cunoscută, îndeobște, ca „literatură a autenticității și experienței” (Ov. S. Crohmălniceanu), ea beneficiază, într-un eseu din 1988 al lui Mihai Zamfir (*Maestrul din umbră*, inclus în volumul *Cealaltă față a prozei*) de o descriere structurală sintetică. Proza existențialistă din deceniul al patrulea al secolului trecut e privită ca „matrice” și definită la nivel de excelență prin *Întâmplările în irealitatea imediată* de M. Blecher, despre **e.** prozei acestuia scriind, de asemenea, I. Negoieșcu și Radu G. Țeposu, iar **e.** romanelor „generaționiste” ale lui Mircea Eliade fiind comentat, în repetate rânduri, de Eugen Simion. Trăsăturile ei definitorii ar fi, în optica lui Mihai Zamfir, „indeterminarea individualității” existențiale, adică „imposibilitatea ontologică de definire a realității și a propriei persoane”; „boala ciudată” înțeleasă ca „stare ontică universală, la care individul participă în virtutea situației lui de existent”; „sexualitatea aberantă”, transgresivă, depășind fiziologia pură; „lumea obiectelor” în același timp „derizorii și semnificative”, indicând un proces de „reificare a realității”, de irealizare sau derealizare a existenței ca „bâlci al deșertăciunilor”; „obsesia thanatică” („boala de moarte” kierkegaardiană), formând o „constelație fermă” împreună cu sexualitatea și boala în faza ultimă, conjurată, aparent, prin „apologia tinereții” și a vitalității biologice. Se adaugă „amoralitatea”, cultul „actului gratuit” ca „sfidare etică fundamentală”, totul subsumat „nevoii

surprindere a experienței totale”, cultivând „forma confesiunii sau a mărturisirii esențiale”, abandonarea epicului în favoarea unei narațiuni „fără subiect”, abstractă sau teoretică, tendința spre „jurnalul filosofic” (dar și spre valorificarea jurnalului intim) și meditația existențială sau apariția incidentală, fără determinare precisă, a personajelor în desfășurarea aleatorizată a narațiunii. Altă trăsătură caracteristică ar fi transformarea provinciei în „spațiu al existentului”, proza existențialistă a anilor '30 vădind o tendință de reabilitare (și de „esențializare”) a provinciei și a orașul mic în numele „valorilor sale universale” și în ideea că „nu există periferie sau centru, că orice loc poate deveni spațiu, simbol al cadrului existenței”. Pe lângă romanele lui Blecher, trăsături existențialiste determinante au fost identificate în romanele ideologice și „generaționiste” ale lui Eliade (*Întoarcerea din rai, Huliganii*), ale lui C. Fântâneru (*Interior*) sau în cele ale lui Mihail Sebastian (*De două*

mii de ani...), dar și în poezia cu măști a lui Emil Botta. Preocuparea pentru jurnalul intim centrat pe meditația existențială, ca și transformarea acestuia în arhigen literar, valorificat deopotrivă în roman, poezie, critică, eseu și în discursul filosofic, reprezintă un alt element important pentru această *forma mentis*. Un document intim major al **e.** românesc este *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*, semnat de Jeni Acterian. Aproape întreaga operă eseistică și dramaturgică, românească și pariziană, a lui Eugen Ionescu se situează sub semnul **e.**, culminând cu teatrul deriziunii sau al absurdului, dar fără a minimaliza punerea în scenă a angoasei din *Nu* (1934) ca „autenticitate” a culiselor criticii literare – critică pe care o deconstruiește pornind de la „absolutul” morții și de la relativitatea absolută a existenței. Și foiletonistica lui Mihail Sebastian are un caracter personalizat, marcat-confesiv, tributar mentalității existențialiste. Alt tip de **e.**, deprimant, claustrant și imploziv, lipsit de agresivitatea trăirismului și de exuberanța creativă eclectică a criteriismului, poate fi întâlnit în scrierile unor reprezentanți ai așa-numitei „generații a războiului” din anii '40, în romanele „adolescentine” ale tânărului Dinu Pillat (*Tinerețe ciudată, Moartea cotidiană*) sau în romanul „de sertar” al lui Alexandru Vona *Ferestrele zidite*. Nici proza lui Marin Preda nu a rămas străină de lecția **e.**, vădind profunde afinități cu atitudinea etică umanist-angajată a lui Albert Camus, de sfidare a absurdului și a alienării existențiale proprii omului modern „aruncat în lume”. Atât *Străinul* (cu un titlu el însuși camusian), cât și *Moromeții II, Marele singuratic, Intrusul* sau *Cel mai iubit dintre pământeni*, fără a uita eseistica din *Creație și morală* sau din *Imposibila întoarcere* vin (și) pe un filon de gândire existențialist. Ecouri ale **e.** se găsesc și în critica românească postbelică, la Lucian Raicu, spre exemplu (*Critica, formă de existență*), sau la Eugen Simion (în jurnalul parizian *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* sau în eseurile din *Întoarcerea autorului*), manifestate îndeosebi prin „existențializarea” morală și/sau „rebiografizarea” literarului, inclusiv a actului critic. Despre **e.** s-a vorbit frecvent în legătură cu poezia și proza lui G. Bacovia; unii comentatori (precum C. Noica în *Marginalii la un vers*, 1970) au identificat un fel de protoexistențialism chiar la M. Eminescu, în prima jumătate a unui vers dintr-un manuscris: „Ca o spaimă împietrită, ca un vis încremenit”, în care ultima jumătate anunță „depășirea” curentului.

Elemente existențialiste apar inclusiv în teatrul românesc al anilor '60–'70, mai ales la Marin Sorescu în *Iona* și *Paracliserul*, ca și în poezia generațiilor postbelice, de la același Marin Sorescu și Mircea Ivănescu la Virgil Mazilescu și Mariana Marin – posibil reflex al angoasei captivității într-un univers sufocant, discreționar, absurd.

Repere bibliografice: Eugen Ionescu, *Nu*, București, 1934; D.D. Roșca, *Existența tragică*, București, 1934; Benjamin Fondane, *La Conscience malheureuse*, Paris, 1937; ed. (*Conștiința nefericită*), tr. Andreea Vlădescu, București, 1993; Petru P. Ionescu, *Ontologia umană și cunoașterea*, București, 1939; Grigore Popa, *Existență și adevăr la Søren Kierkegaard*, Sibiu, 1940; Grigore Popa, *Existențialismul*, București, 1943; Mihai Șora, *Du Dialogue intérieur ou Fragments d'une anthropologie métaphysique*, Paris, 1947; ed. (*Despre dialogul interior. Fragment dintr-o antropologie metafizică*), tr. Mona Antohi și Sorin Antohi, postfață Virgil Nemoianu, București, 1995; Doina Uricariu, *Apocrife despre Emil Botta*, București, 1983; Mircea Martin, *Introducere în opera lui B. Fundoianu*, București, 1984; Mircea Eliade, *Jurnal 1941–1969*, I, îngr. Mircea Handoca, București, 1993; Zamfir, *Cealaltă față, passim*; Ioan Petru Culianu, *Les Gnosés dualistes d'Occident. Histoire et mythes*, Paris, 1990; ed. (*Gnozele dualiste ale Occidentului*), tr. Tereza Petrescu, postfață H.-R. Patapievic, București, 1995; Nae Ionescu, *Curs de metafizică*, îngr. Marin Diaconu, București, 1995; Radu G. Țeposu, *Suferințele tânărului Blecher*, București, 1996; Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. IV: *Cioran, Noica, Eliade, Mircea Vulcănescu*, București, 2000; Mircea Vulcănescu, *Opere*, I–II, îngr. Marin Diaconu, pref. Eugen Simion, București, 2005; *Modernism și antimodernism*, îngr. Sorin Antohi, București, 2008; Eugen Simion, *Mircea Eliade, nodurile și semnele prozei*, ed. 3, București, 2011; Emil Cioran, *Opere*, I–II, îngr. Marin Diaconu, introd. Eugen Simion, București, 2012; Eugen Simion, *Tânărul Eugen Ionescu*, postfață Paul Cernat, București, 2012. **P.C.**

EX PONTO, revistă de cultură care apare la Constanța, trimestrial, începând din octombrie 2003, cu subtitlul „Text/Image/Metatext”. Afiliată Editurii Ex Ponto (director Ioan Popișteanu), revista apare cu susținerea Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor și a Universității „Ovidius” din Constanța (până în ianuarie–martie 2012), având sprijinul ROMDIDAC S.A. (din ianuarie 2009). Redactor-șef este Ovidiu Dunăreanu, iar poziția de redactor-șef adjunct este ocupată mai întâi de Ileana Marin (până în iunie 2005), apoi de Nicolae Rotund (din iulie 2005). Ca redactori figurează Angelo Mitchievici, Nicolae Rotund (între 2003 și 2005), Cătălin

Balica (2004), Dan Perșa (2003), Olimpiu Vladimirov (2004), Ileana Marin (din 2005), Sorin Roșca (între 2007 și 2011, apoi din 2012), Lăcrămioara Berechet și Olimpiu Vladimirov (ambii din 2012). Publicația este inaugurată de Eugen Uricaru, în calitate de președinte al Uniunii Scriitorilor (*Un fapt de cultură necesar*), de Nicolae Breban, ca vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor (*Un nou mesager al Dobrogei*), și de Ovidiu Dunăreanu (*Pornirea spre larg*). Cele trei texte de deschidere insistă asupra faptului că o nouă revistă de cultură la Constanța întărește prezența românească la Marea Neagră, într-un moment în care tocmai se celebraseră 125 de ani de când Dobrogea redevenise pământ românesc. Publicația urmărește definirea unui specific local al „zonei între ape” (Nicolae Breban), a „marginii dedulcite prin tradiție la negustorie și la o cronică lenevire balcanică” (Ovidiu Dunăreanu), aspirând în același timp să depășească „inhibițiile și complexe provinciale”. Pe lângă editorialul asumat de Ovidiu Dunăreanu, dar ocazional și de Gheorghe Istrate și Angelo Mitchievici, revista are trei mari secțiuni care reiau termenii din subtitlu: text, imagine, metatext. În cadrul celei dintâi se publică literatură, în rubrici stabile de poezie, proză și memorialistică (unde sunt recuperate pagini de jurnal inedite de Pericle Martinescu). Segmentul iconografic ilustrează creațiile școlii de pictură dobrogene, fiecare număr tratând monografic un profil, cu reproduceri și comentarii. Se scrie despre plasticienii Constantin Grigoruță, Eugeniu Barău, Constantin Găvănea, Eusebio Spănu, Alexandru Ciucurencu, Nicolae Makovei, George Culea, Gheorghe Caruțiu, Daniela Țurcanu, Cicerone Ciobanu, Gheorghe Constantin ș.a. Destinată textelor de reflecție și analiză literară, secțiunea „Metatext” cuprinde rubrici precum „Interpretări” (Liviu Grăsoiu), „Cronică literară” (Nicolae Rotund), „Lecturi”, „Cronica literaturii străine”, „Vivisecții”, „Istorie literară”, „Eseu”, „Clasici ai literaturii române”, „Balcanistică” (Nistor Barbu), „Etnosofie” (Petre Ursache), dar și o rubrică muzicală (Florența Marinescu, Mariana Popescu, Ileana Marin). Unele numere conțin un „profil” (de pildă, Nicolae Breban și Gabriela Melinescu, Solomon Marcus, Gheorghe Pituț), însă cele mai multe focalizări monografice sunt realizate prin interviuri oferite, de-a lungul timpului, sub mai multe generice („Invitat Ex Ponto”, „Convorbiri Ex Ponto”, „Dialoguri Ex Ponto”, „Interviu Ex Ponto”). Sunt

intervievați numeroși scriitori consacrați: Mircea Dinescu, Sorin Alexandrescu, Dinu Flămând, Mariana Sipoș, Pavel Chihaia, Gabriel Ștrempel, Nicolae Breban, Leo Butnaru, Fănuș Neagu, Cassian Maria Spiridon, Daniel Corbu, Ștefan Caraman. Formula „dialogului” revine și în cadrul rubricilor „Balcanistică” și „Scriitori contemporani” (interviu cu Ana Blandiana). Multe studii publicate în revistă sunt dedicate unor teme regionale referitoare la spațiul dobrogean, cu istoria, vestigiile și literatura sa specifică: istoria locală între 1918 și 1944 (Stoica Lascu), evoluția demografică a zonei între 1878 și 1916 (Niculina Ursu), prezența monedelor din orașele vest-pontice în colecțiile particulare (Gabriel Talmațchi). Enache Puiu avansează fragmente din *Istoria literaturii din Dobrogea*, pusă în dezbatere la apariție, în 2005, de Nicolae Rotund (*Excesele literaturii regionale*) și Ion Roșioru (*Sub zodia justițiarității*). În același spirit, în 2007, la 2050 de ani de la naștere, i se consacră un grupaj de texte lui Ovidius, în care sunt inserate secvențe din *Metamorfoze* (în versiunea lui Traian Lazarovici) și din *Amores I* (în versiunea Florentinei Nicolae), precum și comentarii și contribuții documentare (Ștefan Cucu, Livia Buzoianu). Alături de scriitorii care gravitează în jurul revistei (Florin Șlapac, Constantin Novac, Arthur Porumboiu, George Chirilă, Iulia Pană, Dan-Bogdan Hanu, Traian Pop Traian, Dan Ioan Nistor, Ion Codrescu, Marian Dopcea, Șerban Codrin), revista atrage și colaborări din țară sau din Basarabia și Serbia, atât din rândul poezilor (Liviu Ioan Stoiciu, Nicolae Prelipceanu, Mihai Ignat, Doina Ioanid, Leo Butnaru, Emilian Galai-cu-Păun, Adam Puslojić, Radu Vancu, Ion Stratan, Constantin Abăluță), cât și din cel al prozatorilor (Tatiana Slama-Cazacu, Marius Tupan, Gheorghe Schwartz). În paginile de reflecție literară, câțiva exponenți ai noii generații de critici (Paul Cernat, Bianca Burța-Cernat, Angelo Mitchievici, Doris Mironescu ș.a.) își publică fragmente din cărțile în pregătire. Periodicul susține și un program de traduceri orientate spre literatura contemporană și dedicat cu precădere culturilor marginale. Se traduc, astfel, un fragment din romanul *Unicornul* al argentinianului Manuel Mujica Lainez și versuri din creația maltezului Oliver Friggieri și a turcului Cengiz Bektaş. Din literatura franceză recentă sunt selectate texte de Gérard Augustin, Philippe Pujas și Gérard Noiret (traducător Constantin Abăluță) și de J.M.G. Le Clézio (Mădălina Roșioru). Leo

Butnaru e prezent cu tălmăciri din literatura avangardei ruse (Daniil Harms, Boris Pasternak, Leonid Dobîcin, Vladimir Maiakovski, Velimir Hlebnikov). Nu lipsesc nici versiuni în limbi străine ale unor scrieri din literatura română contemporană: Florin Șlapac și Ileana Mălăncioiu sunt traduși în franceză, Petre Stoica și Ovidiu Dunăreanu în germană, Lucian Vasiliu, Gellu Dorian și Marius Chelaru în engleză.

L.Td.

EXPRESIONISM. Curent apărut la începutul secolului al XX-lea în artele vizuale, extins apoi în literatură, teatru și artele spectacolului, **e.** este legat de emergența unor grupări și mișcări artistice inovatoare din spațiul german și austriac. Primele manifestări se leagă de mișcarea Secession (sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea), care a impus o ruptură de arta oficială patronată de Academie și deschiderea către experimentele impresionismului și postimpresionismului, care și-i revendică drept precursori pe Paul Gauguin și pe Vincent Van Gogh. Secesiunea berlineză reunește artiști precum Lovis Corinth, Ernst Barlach, Edvard Munch, Max Beckmann. În 1905, la Dresda, ia naștere gruparea Die Brücke, promotoare a experimentelor radicale contemporane (cubism, fauvism), care militează pentru întoarcerea picturii către primitivism, emoții violente și contraste, iar în 1911, la München, Wassily Kandinsky, Alexei von Jawlensky, Franz Marc, August Macke inițiază gruparea Der Blaue Reiter, care promovează o artă spontană, intuitivă, dar și spirituală. Literatura expresionistă începe să se contureze în al doilea deceniu al secolului al XX-lea, la început animată de un elan inovator, revoluționar, reacție la climatul social și cultural extrem de rigid din timpul monarhiilor absolutiste ale lui Wilhem II, în Germania și ale lui Franz Joseph în Austria. Declanșarea Primului Război Mondial, soldat cu înfrângerea Imperiului Austro-Ungar și a Germaniei, va aduce cu sine un sentiment general al dezastrului și al (auto)distrugerii, reflectat curând și în literatură. Poeții, dar și dramaturgii vor construi viziuni sumbre, groțesti, apocaliptice, vor scrie despre spaimă și deznădejde, vor condamna civilizația care duce la dezumanizare, propunând drept alternativă salvatoare întoarcerea la natură, la elementul arhaic, elementar, la „izvoare”. Discursul liric este vaier (la Georg Trakl) sau strigăt halucinat (la Georg Heym), cu tonuri de plângere sau

de exaltare profetică, întotdeauna cu inflexiuni tragice și tinzând către violența „tipătului” (titlul unui faimos tablou de Edvard Munch). Dintre expresioniștii care pătrund printre primii în spațiul cultural românesc, în anii 1920 (citată de Mihai Ralea), Kasimir Edschmid afirmă despre scopul poeziei într-o conferință din 1917: „Suntem nevoiți să construim realitatea în noi [...]. Artistul expresionist își transfigurează mediul”. Poeții transfigurează acum realitatea, ei citesc semnele, caută semnificația pierdută, revelează „ideile” din spatele lucrurilor, caută „fenomenul originar”, arhetipul, într-un efort de a investi o realitate opacă, denaturată, cu un sens ascuns și o semnificație spirituală. De aici și tendința spre schematizare și abstractizare, desconsiderarea trăsăturilor individuale sau supradimensionarea unor detalii simbolice, cu alonjă spre fabulos sau grotesc, în teatru, cultivarea figurației stihiale și preponderența personajelor-Idée, încarnarea unor categorii ontologice sau sociale: Bărbatul, Femeia, Tatăl, Mama, Fiul, Soldatul, Doctorul etc. Scriitorii reprezentativi sunt poeții Georg Trakl, Georg Heym, Ernst Stadler, dramaturgii Walter Hasenclever, Fritz von Unruh, prozatorii Heinrich Mann, Franz Kafka. În 1933 Adolf Hitler va interzice **e.**, considerat artă degenerată. După 1960 literatura austriacă și germană se reaşază în matca unui (neo)expresionism sau postexpresionism de diverse nuanțe și tendințe, care nu înseamnă doar reluarea **e.** antebelic, ci și mixajul subtil cu supra-realismul postbelic și în genere cu mișcărilor de neoavangardă.

În presa din România ecourile **e.** se resimt abia în 1919, în reviste de limbă germană („Ostland”, „Das Ziel”, „Der Nerv”, „Das Licht”, „Frühling”, „Klingsor”), apoi în reviste în limba română precum „Ideea europeană”, unde articolul *Expresionismul* de Tudor Vianu e publicat în 1920. „Gândirea” semnalează opere din spațiul cultural german, publică literatură română cu deschidere sau afinități pentru **e.**, reproduce plastică și grafică. „Contimporanul”, ca revistă de avangardă, e receptivă față de noul curent, întreține relații cu reviste germane radical moderniste precum „Der Sturm” (în paginile „Contimporanului” apar creații grafice de Hans Arp sau dramaturgice de August Stramm). În 1922, în „Cugetul românesc”, Oscar Walter Cisek, prieten cu Lucian Blaga și romancier de succes în Germania, formulează teza asemănării dintre Georg Trakl și George Bacovia. Este o idee importantă

pentru istoria literară românească, reluată de Mihail Petroveanu în monografia *Bacovia* (1969), apoi de Ștefan Aug. Doinaș într-un studiu din numărul dedicat **e.** de revista „Secolul 20” în 1969. Deși „estetica țipătului”, deformarea, violența constituie trăsăturile definitorii ale mișcării originare, teoria din jurul **e.** românesc se coagulează în jurul ideii de poezie metafizică, filosofică, vizionară sau cosmicizantă, cu înclinație spre lirismul tradiționalist (Aron Cotruș, Adrian Maniu), la opusul ideii de avangardă sau experiment, deși câțiva avangardiști români, unii asociați grupării de la „Contimporanul” au practicat cu obstinație grotescul și absurdul: Ion Vinea, Ilarie Voronca, Ion Călugăru, F. Aderca, H. Bonciu. Grotescul vizionar, sarcasmul, utopia sau parabola neagră, tipice **e.**, apar și în romanul lui Tudor Arghezi *Cimitirul Buna-Vestire* (1936), dar fără a inaugura o linie în proza românească, deși astfel de elemente, combinate cu cele suprarealiste, se vor regăsi în proza lui A.E. Baconsky (*Biserica neagră*), George Bălăiță (*Lumea în două zile*) sau la Nichita Danilov (trilogia *Tălpî*). Ov. S. Crohmălniceanu, în monografia *Literatura română și expresionismul* (1971), susține că nici un critic român nu a receptat favorabil **e.**: pentru G. Călinescu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, acesta nu capătă dimensiunea unui curent definitoriu pentru modernismul european sau românesc. Lovinescu atinge problematica doar atunci când îl comentează pe Lucian Blaga, iar dincolo de acesta aprecierile iau o „turnură depreciativă”. În ceea ce-l privește pe G. Călinescu, Crohmălniceanu constată „neîncrederea” acestuia față de **e.**, asociat cu stilizarea și schematismul, idee preluată de la Wilhelm Worringer, teoretician influent al curentului. Dacă Worringer acuza în articolele sale din anii '20 ai secolului trecut că scriitorii expresioniști au transformat promisiunea unei „noi elementarități” într-o estetică obosită, decorativă, G. Călinescu acuză dramaturgia lui Blaga de schematism și susține că teatrul lui e nereprezentabil scenic. Pe de altă parte, G. Călinescu, dar și Tudor Vianu asociază **e.** spiritului german, cosmicului, metafizicului. Criteriul etnic (național) este unul covârșitor atât la Vianu, cât și la Călinescu: tot ce vine din spațiul germanic se animă de idealism, de misticism, de aspirație spre absolut – idee preluată de critica postbelică. În micul său studiu despre **e.**, inclus în *Fragmente moderne* (1925), Tudor Vianu pleacă de la Van Gogh și discută raportul cu impresionismul;

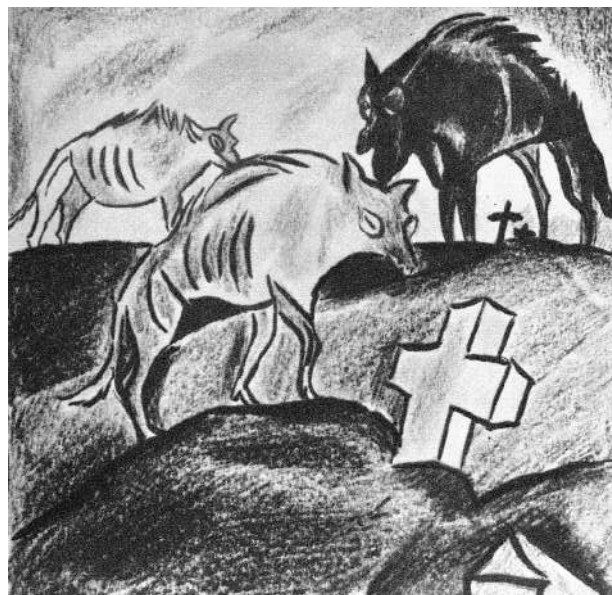
Edvard Munch, Țipătul (1893)

despre Worringer scrie un alt text, comparându-l cu Nietzsche, iar în *Notă despre litografia lui Ed. Munch „Camera mortuară”* descrie și comentează subtil lucrarea din 1896 a pictorului norvegian. Cele mai pătrunzătoare (deși unilaterale) interpretări ale **e.** din perioada interbelică îi aparțin lui Lucian Blaga: este vorba de considerațiile despre „noul stil” din *Filosofia stilului* (1924) și *Fețele unui veac* (1925). În înțelegerea lui Blaga esențial pentru acest stil este faptul că, sub puterea lui, „tensiunea interioară” a operei „transcendează” văzul, îl „întrece”, „trădând relațiuni cu cosmosul, cu absolutul, cu ilimitatul”. Articolele despre **e.** reflectă „anii de ucenicie” la Viena; în această perioadă Blaga înțelegea prin **e.** o „exagerare a notelor individuale” pentru a obține un „spor de expresie”, o „viziune realizată printr-o exagerare a naturalului”, care depășește individualul. Eseistica de tinerețe a lui Blaga e dominată de „apocaliptic”, noțiune abandonată în vocabularul ulterior al filosofului. Influența lui Worringer rămâne formatoare pentru Blaga, care citează din *Formprobleme der Gotik*:

Ernst Ludwig Kirchner, copertă a Cronicii grupării artistice Die Brücke, xilogravură (1913)

Iosif Iser, Hienele (1911)

apropierea goticului de **e.** („amețeala simțirii”, „beția” prin care e provocat „fiorul eternității”) echivalează cu o înțelegere particulară a curentului, mai ales la nivel formal. Concepția lui Blaga este una anistorică, o atracție a artei către absolut, care se poate manifesta prin liniște sau urlat, prin mișcare sau nemișcare deopotrivă. Ceea ce explică și propensiunea, în creația sa literară, spre un anume **e.** exaltat, dar epurat de fiziologie, de un vitalism mai liniștit, în care criza lumii sau a eului este împlânzită de percepția unui cosmos neliniștitor, dar fundamental armonios. Creația literară a lui Blaga, poezia și piesele de teatru, reprezintă realizarea cea mai importantă a **e.** românesc interbelic. În *Poeemele luminii* (1919) se resimt lecturile din Nietzsche, din expresioniștii germani contemporani și mai ales din precursorii acestora (Richard Dehmel, Alfred Mombert, Theodor Däubler), frenezia unui patos vital nestrunit, redat stilistic prin hiperbolizări imense și prin imagini stihiale. Găsind că „trecătorul trup” e neîncăpător pentru „năpraznicul suflet”, cere munților și mărilor să-i dea un altul, atotcuprinzător (*Dați-mi un trup, voi munților*). Culegerile *În marea trecere* (1924) și *Lauda somnului* (1929) reunesc poeme cu viziuni de sfârșit de lume, contrapunctate, în *La cumpăna apelor* (1933), de priveliști edenice, plasate într-un spațiu atemporal, într-o lume de sat românesc mitic. Adoptând **e.**, Blaga l-a individualizat substanțial, creând un stil inedit. Spectacolul dezagregării cosmice îi provoacă poetului sentimentul de „sfâșiere” exprimat nu prin țipăt, ci printr-o jelanie în tradiția liricii ardelene elegiace (Octavian Goga) și a folclorului românesc. În majoritatea pieselor de teatru (*Zamolxe*, *Tulburarea apelor*, *Cruciada copiilor*, *Arca lui Noe*) Blaga valorifică zăcămintele neexploatate ale arhaicului autohton, pătrunse de „duhul eresului”. Un personaj încarnează Duhul Pământului, sintagmă utilizată anterior, ca titlu al unei drame, de Frank Wedekind. În contrast violent cu tonalitățile blagiene apare timbrul care particularizează poezia socială a lui Aron Cotruș, impetuoasă, vrednică de activismul tipului de discurs al **e.**, numit „noul patos”. Prin Adrian Maniu poetica proprie **e.** își asumă picturalul, realizat cu figurație preluată tot din folclorul ezoteric, puternic stilizat, în volumele de versuri și în piesa *Meșterul*; un patos tragic și spectacular caracterizează și piesa *Lupii de aramă*. Alte moduri ținând de **e.**, operând cu mijloace din arsenalul grotescului adesea combinate

cu unele din aria constructivismului, pot fi identificate la scriitori din gruparea „Contemporanului” și, în genere, din mișcarea de avangardă: Ion Vinea, Ilarie Voronca, Ion Călugăru, F. Aderca, H. Bonciu. Un contemporan al lui Blaga care percepe caracterul de avangardă al acestei mișcări este Mihai Ralea. În *Scrisori din Germania* („Viața românească”, 1922) el citează nu din Worringer, ci din Kasimir Edschmid, pe care îl consideră „teoreticianul cel mai autorizat”. Ralea are o viziune istorică asupra **e.**, înțelegându-l ca opoziție la „tradițional” și la „vechi”, ca asociere cu „exoticul, insolitul, nepermisul”, ca atracție pentru noul cu orice preț, exprimat prin negație. Percepția lui Ralea este complexă: tinerii scriitori germani au o atitudine etică și politică, arta lor fiind animată de activism, fără să existe o disciplină de școală. **E.** devine în presa vremii un subiect de dezbatere, conotat politic, raliat discuției mai largi despre înnoirea literaturii române. Germanistul Ion Sân-Giorgiu, secretarul lui N. Iorga, publică la Leipzig în 1928 o carte despre lirica germană contemporană; în articolul *Expresionismul dramatic*, inclus în *Cercetări critice* (1923), el scrie despre **e.** cu un entuziasm mesianic, folosindu-se de metafora scoicii bolnave, din care se va naște „mărgăritarul poeziei viitoare”. F. Aderca, într-un articol publicat în „Lupta” din 1922 (*Expresionismul*), contestă înnoirea de profunzime a viziunii pe care o aduce **e.** și își mărturisește aderența doar la noul „stil”, explicând că înainte de 1915 „nu se pomenea în poezie de expresionism”, dar că a devenit „ultima noutate estetică”, o modă care „a prins foarte ușor la noi” și datorită montărilor de succes ale regizorului german Karlheinz Martin, în iarna lui 1921, la Teatrul Regina Maria din București. În teatrul românesc stilul **e.** a pătruns nu doar prin piesele lui Blaga și Adrian Maniu, ci și prin cele ale lui G.M. Zamfirescu, I.M. Sadoveanu, G. Ciprian, Isaiia Răcăciuni, F. Aderca, fiind experimentat și de V. Voiculescu, în special în poemul dramatic *La pragul minunii* (1934). Ca artă a spectacolului, **e.** a fost practicat îndeosebi de Ion Sava. În artele plastice din România au fost semnalate caractere ale **e.**, de adâncime sau de suprafață, la Iosif Iser, Camil Ressu, Nicolae Tonitza, Hans Mattis-Teutsch, Ion Țuculescu ș.a.

După 1944, **e.** re apare la suprafață treptat, până în anii '70, când criticii sunt de acord că deja s-a format un stil (neo)expresionist în literatura română, practicat de poeți mitizanți, folclorizanți,

mistici sau rurali, precum Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Gh. Pituș, de mai tinerele poete Ileana Mălăncioiu sau Angela Marinescu, dar și de dramaturgi ca Marin Sorescu (*Iona*, reprezentat cu succes, în regia lui Andrei Șerban, în toamna lui 1968, este un amestec de **e.** și teatru al absurdului). Ioan Alexandru, hrănit cu lecturi din Hölderlin, Heidegger, folclor și ezoterism, propune o lirică a miracolelor, frenetică, în care angoasa existențială se dizolvă în aspirația spre simbol și spre sacralitate: „A cosmiciza este pentru tânărul poet însăși esența liricii” (Eugen Simion); treptat, obsedat de origini, se îndreaptă spre un soi de **e.** rural, cu tentă națională și mitic-folclorică. Ion Gheorghe exaltă și el originile, misterele dacice, într-un lirism al semnelor, profetic și exaltat, o versiune de autohtonism cosmologic în acord cu teoriile contemporane ale protocronismului. Ileana Mălăncioiu exploatează linia unui **e.** elementar, al sângelui și al misterelor morții, al copilăriei și al iubirii, într-un amestec de cerebralitate și visceralitate întunecată. Nu era departe de **e.** nici mai vârstnicul Ion Caraion, prin apocalipticul viziunilor sale din anii '40 (*Panopticum*, 1943, *Omul profilat pe cer*, 1945, *Cântece negre*, 1946), continuate și în poezia de la sfârșitul anilor '60 (*Eseu*, 1966, *Dimineața nimănui*, 1967, *Cârțița și aproapele*, 1970). Marcat fundamental de experiența războiului și a închisorii, Ion Caraion, unul dintre poeții generației pierdute, are stampat în fibra sa filonul unui **e.** de substanță, după 1960 amestecat și cu elemente de neosuprarealism și de neorealism. În studiul *Atitudini expresioniste în poezia românească*, inclus în revista „Secolul 20” (numărul 11–12 din 1969, dedicat **e.**), Ștefan Aug. Doinaș oferă exemple de poeți, comentați succint: Mihail Săulescu, Aron Cotruș, Adrian Maniu, G. Bacovia, H. Bonciu, parțial Tudor Arghezi (pe care îl vede înrudit cu Gottfried Benn, prin sarcasmul negru), Lucian Blaga (receptat în latura sa antiintelelectualistă, prin prisma „excesului de sensibilitate” și a identificării cu „naturalul”), dar și Camil Petrescu. „Atitudini” ținând de **e.** se mai întâlnesc și la V. Voiculescu, Ion Barbu sau la Al. A. Philippide. În genere, lista expresioniștilor noștri din anii 1920–1945 e întrucâtva canonică, opiniile coincid (Ov. S. Crohmălniceanu face o selecție similară). La finalul studiului său din 1969 Doinaș dă și câteva exemple din „noua noastră lirică”, unde „constată o marcată prezență a unor atitudini expresioniste” în opera lui Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Nichita

Leon Alex, Înfometatul (1935)

Stănescu, Gh. Pituș, George Alboiu ș.a. Este de reținut nu doar prezența lui Nichita Stănescu, dar și precizarea că e vorba de „atitudini”, nu de un curent propriu-zis. (Neo)-expresionismul are două posibilități de realizare în anii '60-'80: una continuă lirica de dinainte de al Doilea Război Mondial, lirică a fiorului metafizic (blagian), a blândeii sau a violentei întunecări (Aron Cotruș, Adrian Maniu, B. Fundoianu); cealaltă linie, inovatoare, preia, prin intermediul traducerilor, **e.** originar, de tip avangardist și modele precum Rainer Maria Rilke, Georg Trakl, Bertolt Brecht, trecuți prin suprarealismul european sau autohton. Un alt model intern pentru linia experimentală, de *underground*, a (neo)expresionismului este poezia poezilor germani din Banat: mișcarea Aktionsgruppe Banat din anii '70-'80, antologia din 1981 editată de Dieter Schlesak *Vânt potrivit până la tare* și revista „Neue Literatur” sunt probabil cele mai importante manifestări. Ca o reacție la **e.** cu tentă națională al anilor '70, mulți scriitori și critici optzeciști sau promotori ai postmodernismului vor ataca virulent constituirea unui model sau a unor linii (neo)expresioniste în poezia postbelică. Respingerea modelului blagian se exprimă clar în *Postmodernismul*

românesc (1999), lucrarea lui Mircea Cărtărescu: chiar dacă optzecismul postmodernist respinge modelele modernismului „pur”, precum Ion Barbu sau Lucian Blaga, acesta din urmă devine un „adevărat antimodel pentru ei”. Repulsia criticii optzeciste (Gheorghe Crăciun) față de șaizeciști și șaptezeciști ar proveni din faptul că generația care îl descoperise pe Blaga preluase și formula perimată a **e.** acestuia, anume proiectarea în mit, în simbol sau dimensiunea metafizică a poeziei. Și Nicolae Manolescu manifestă rețineri față de poeți ca Ion Caraion sau Angela Marinescu: pe primul îl definește clar ca aparținând **e.** trecut prin suprarealism, însă nu pare impresionat de coșmarescul și dezarticulările poemelor sale, acuzându-l de manierism, iar poezia Angelei Marinescu, comparată cu iconicul țipăt al lui Munch, este apreciată reținut sau în registru negativ și explicată prin prisma bacovianismului. După 2000 modelele **e.**, refuzate de optzecism, revin în forță în poezie, în special prin Angela Marinescu și Virgil Mazilescu. Optzecistul Ion Mureșan, plasat de Cărtărescu în trena lui Nichita Stănescu, devine și el modelul tinerilor poeți de după 2000, alături de nouăzecistul Ioan Es. Pop, și el continuator al aceleiași linii poetice, în care mistica, marile teme moderniste, vizionarismul coexistă cu absurdul, grotescul și parodia. La celălalt pol al nouăzecismului se află Cristian Popescu, poet inclasabil, dar apropiat structural de **e.**, inițiatorul liniei vizionarismului negru, în registru minor, tragic-(auto)parodic. Optzecista Mariana Marin este și ea, fundamental, o expresionistă, prin explorarea până la paroxism a tragismului corporalității, o constantă a liricii (neo)expresioniste feminine. Împreună cu Angela Marinescu, Mariana Marin ilustrează cel mai bine poetica (auto)mutilării și a violenței corporale; li se pot adăuga Marta Petreu și unele poete care debutează în anii 2000, Elena Vlădăreanu, Miruna Vlada sau Ruxandra Novac. Treptat, din anii 1980 până în 2000, **e.** revine, promovat nu doar de poeții optzeciști și nouăzeciști din provincie, mai ales din Transilvania, dar nu numai, între care livrescul melancolic Aurel Dumitrașcu sau întunecatul Aurel Pantea, cel care, după unii critici, oferă exemplul „celui mai negru lirism” de după Bacovia din poezia noastră, dar și de critici ardeleni (Ion Pop, Al. Cistelean ș.a.) care percep susținerea **e.** drept o „datorie” morală față de Blaga sau ca pe o ieșire din grila de valori optzecist-postmoderne impusă de la

centru. Atât Al. Cistelean, cât și Ion Pop remarcă în câteva nume ale generației 2000, precum Marius Ianuș, Dan Coman, Claudiu Komartin, Teodor Dună și Ștefan Manasia, renașterea și continuitatea **e.** vizionar în poezia română actuală.

Repere bibliografice: Oscar Walter Cisek, *Georg Trakl*, „Cugetul românesc”, 1922, 6; Aderca, *Contribuții*, I, 486–497; M. Ralea, *Scrisori din Germania*, VR, 1922, 9; Sân-Giorgiu, *Cercetări*, I, 85–139; Lucian Blaga, *Filosofia stilului*, București, 1924, 41–78; Tudor Vianu, *Fragmente moderne*, București, 1925, 21–28; Lucian Blaga, *Fețele unui veac*, Arad, 1925, 100–127; I.E. Torouțiu, *Modernismul. Simbolism–impresionism–expresionism*, București, 1926; Mario de Micheli, *Avangarda artistică a secolului XX*, tr. Ilie Constantin, București, 1968; Dieter Schlesak, *Introducere la Amurgul Imperiului*, I, București, 1968, V–LVI; Dan Grigorescu, *Expresionismul în literatură și artă*, București, 1969; SXX, 1969, 11–12 (număr special); Ov. S. Crohmăniceanu, *Literatura română și expresionismul*, București, 1971; ed. București, 1978; Doinaș, *Poezie*, 51–87; Al. A. Philippide, *Puncte cardinale europene*, București, 1973, 238–284; Balotă, *Arte*, 350–361; Amelia Pavel, *Expresionismul și premisele sale*, București, 1978; Simion, *Scriitori*, I (1978), 226–233; Dan Grigorescu, *Istoria unei generații pierdute: expresioniștii*, București, 1980; Cotruș, *Meditații*, 229–244; *Expresionismul în literatura română. Cercetare bibliografică*, îngr. H. Zalis, București, 1985; Ion Mariș, *Lucian Blaga. Clasicizarea expresionismului românesc*, Sibiu, 1998; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 153, 388–391; Adriana Iliescu, *Expresionism și autenticitate în literatura română*, București, 1999; Manolescu, *Lista*, I, 70–75, 283–284; Ion Pop,

În jurul „generației 2000”, RL, 2005, 18–20; Raluca Bostan, *Drama expresionistă de la Strindberg la Zografi*, Iași, 2005; Alexandra Denisa Igna, *Receptarea liricii expresioniste germane în literatura română*, București, 2007; Al. Cistelean, *Bilanțul douămiismului*, VTRA, 2009, 3; Georgeta Moarcăș, *Disonanțe. Studii asupra expresionismului în poezia contemporană*, Brașov, 2011.

R.D., D.Mc.

EXPRESS-ISMAIL, revistă apărută la Ismail, bilunar, între 14 aprilie și 18 august 1929, sub direcția lui B. Jordan. Cele opt numere ale periodicului au formatul „Biletelor de papagal” și se înscriu în aria revistelor de avangardă. Articolul-program, *Express*, este semnat de B. Jordan, care anunță că revista va fi „exponentul bufonic al atâtor efortări de refacere pentru orașul stepelor fără hotar [...]”. Un serviciu special de garsoni va servi pe tăvi de argint picanterii de satiră și pilule de polemică ușoară pentru digestii scurte (expresul nostru nu oprește în fiecare stație)”. Se publică poezie de Eugen Jebeleanu, Al. G. Doinaru, B. Jordan (care mai semnează și B. Ioan), Const. R. Crișan, Costel I. Caranfil, V. Hondrilă, Pavel Nedelcu, Lambru Stoica, Geo Bogza (*Viețuiri*). Proza este reprezentată de B. Jordan, D.I. Dogaru, Ștefan Balaban, Pavel Nedelcu, Sașa Pană (*Apa*), Serghei Barteniev, Ion Iorășteanu. Sunt recenzate volumele *Jurnal de sex* de Geo Bogza și *Schituri sub soare* de Eugen Jebeleanu și se anunță apariția volumului *Vitrina cu păpuși de porțelan* de B. Jordan.

M.Pp.

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

F

FABIAN, Romulus (30.XI.1902, Vărădia, j. Caraș-Severin – 19.X.1975, București), poet, prozator. Este fiul Floarei (n. Boraci) și al lui Iosif Fabian, mic meșteșugar. Face școala primară în comuna natală, urmează apoi liceul la Oravița și Lugoj, absolvindu-l în 1919. Din 1922 până în 1925 este student la Seminarul Teologic din Blaj și la cel din Lugoj. Între 1925 și 1945 este preot de confesiune greco-catolică în Lugoj; după scoaterea în afara legii a Bisericii Unite, lucrează la Reșița în domeniul contabilității, până în 1957. Debutează în 1924 cu versuri publicate în ziarul „Progresul” din Oravița; editorial, pătrunde în lumea literară în 1933 cu volumul de poezii *Din țara cu bobi de aur*. Mai colaborează la „Societatea de mâine”, „Scrișul bănățean” („Orizont”), „Flamura roșie”, „Drapelul roșu”, „Vatra” ș.a.

Scriitor care se integrează, prin atitudine tradiționalistă, subiecte și stil impregnat de regionalisme, unei tendințe interbelice de afirmare a localismului, F. găsește ca prim cadru de expresie registrul poetic. Volumele *Din țara cu bobi de aur*, *Drumuri cu lună* (1936), *Carte din pustă* (1942) grupează versuri ce acoperă o arie tematică largă (noaptea, câmpia, luna, grâul, iubita, revolta față de asupritori, singurătatea), integrate în contexte artistice eterogene, variind de la idilism pastoral și romantism până la simbolism, poezie socială și religioasă. În tot acest amalgam se observă atât naivitatea exprimării, cât și incapacitatea de a scăpa de clișeizarea imaginilor, mai cu seamă în lirica despre natură și dragoste. De cealaltă parte, în poeziile care exprimă revolta (*Împilatorilor*, *Flămând*, *Petrarul*) sau prin care se încearcă transmiterea fiorului mistic (*Cristos a înviat*, *Cruce*, *Rugăciunea păstorului*, *Potop*), stângăciile determină efecte contrare celor așteptate, adesea ridicole din cauza patetismului exagerat: „Înzdrăvenit de-alt gând, pornesc,/ Pe cel sătul să-l întâlnesc:/ Să-l strâng de gât și să-l silesc/ Din ce-are mult și mie-un dram/ Să-mi dea – să am!”. Majoritatea compozițiilor nu sunt altceva decât simple versificări. La jumătatea anilor '70 autorul revine la literatură, de data aceasta ca prozator, odată cu editarea romanelor autobiografice *Eu și ai mei* (1973) și *Cei care au plecat* (1975). Ambele caută să aducă în prezent, într-un mod cât mai cuprinzător, o atmosferă socială, dar și percepția individuală a unor întâmplări din anii copilăriei, petrecuți într-un sat bănățean. *Eu și ai mei* evocă o primă etapă a vieții naratorului, Romolos, desfășurată într-un cadru strict delimitat de îndeletniciri vechi (cultivarea pământului, culesul

porumbului, paza strugurilor copti), de tradiții, obiceiuri, ceremoniale specifice, care dăinuie până la intervenția bruscă a evenimentului major, Primul Război Mondial, implicând, prin plecarea la luptă a bărbaților satului, pierderea coeziunii comunitare. *Cei care au plecat* continuă, tot într-o structură narativă la persoana întâi, relatarea întâmplărilor petrecute ulterior, tema plecării căpătând trei niveluri de semnificație, posibile indicii asupra grilelor de lectură ce se pot aplica textului: plecarea la război a bărbaților din sat, plecarea după pricopseală în America sau în Regat, desprinderea de satul natal în scopul continuării studiilor. În romanul *Răsucirea*, apărut postum (1980), este evocată tot viața satului bănățean. Formula aleasă e de roman obiectiv, cu o structură apropiată de cea proprie romanelor lui Liviu Rebreanu, dar utilizarea în exces a regionalismelor dăunează lizibilității, paginile lui F. având, mai ales, valoare documentară. În 2001, prin străduința membrilor familiei, a fost publicat volumul *Psalmii disperării*, alcătuit între anii 1950 și 1970, într-o perioadă a conflictelor interioare, cauzate de dificultatea redefinirii personale în lumea nouă a comunismului. Sub forma clasicizată a poeziei-suport de rugă, psalmistul cere să îi fie acordat darul înțelegerii, metaforizată prin „lumină”, și echilibrul încrederii în posibilitatea unui viitor care să le aducă dreptatea celor abandonați de prezent: „Eu scriu psalmii ăștia, Doamne/ Deși n-ajung la lumină,/ Da-i scriu fiindcă știu că ochii-ți/ Văd și-unde ea nu-i deplină”; „De-acum, Doamne, cruce largă peste tot ce-a fost și este!/ Răbda-vom numărând anii și-așteptând un semn ca veste./ Dar știind că dirigi toate (și dracii-ți știu, doar, de frică!)/ Te-am ruga ca, pân' atunci, s-apuci pe-unii mari de chică”.

SCRIERI: *Din țara cu bobi de aur*, Lugoj, 1933; *Drumuri cu lună*, Timișoara, 1936; *Carte din pustă*, Timișoara, 1942; *Eu și ai mei*, București, 1973; *Cei care au plecat*, București, 1975; *Răsucirea*, îngr. Lucian Alexiu, pref. Sorin Titel, Timișoara, 1980; *Psalmii disperării*, București, 2001.

Repere bibliografice: P. Barbu, „*Din țara cu bobi de aur*”, „Hotarul” (Arad), 1934, 3; Aurel Contrea, „*Drumuri cu lună*”, „Luceafărul” (Timișoara), 1937, 3–4; D. Gherghinescu-Vania, *Însemnări*, TIA, 1942, 399; Petru Comarnescu, *Cei unsprezece...*, TIL, 1942, 2018; Perpessicius, *Opere*, IX, 464–465; Cornel Ungureanu, „*Eu și ai mei*”, O, 1973, 29; Lucian Alexiu, *Detășare de pitoresc*, O, 1975, 30; Titel, *Pasiunea*, 37–42; Lucian Alexiu, *Romulus Fabian*, O, 1990, 30; Dicț. scriit. rom., II, 245–246; Ioan-Nicolae Cenda, *Romulus Fabian*, Oravița, 2002; Popa, *Ist. lit.*, II, 861.

C.M.B.

FABIAN-BOB, Vasile (31.XII.1795, Rusu Bârgăului, j. Bistrița-Năsăud – 7.IV.1836, Iași), poet. Este fiul Anisiei, fiica preotului Toader Bob din Copalnic-Mănăstur și al lui Petre Rău, caporal în regimentul grăniceresc. Adoptat de bunicul său din spre mamă, i-a purtat numele. A învățat în comuna Maieru, la școala militară germană din Năsăud și la gimnaziul românesc din Blaj. Cu o bursă acordată de Ioan Bob, episcopul Făgărașului, văr cu bunicul său, urmează liceul romano-catolic din Cluj și tot aici face studii juridice și de filosofie. În ultimul an este pedepsit, se pare pe nedrept, de conducerea școlii. Părăsește școala și pierde sprijinul bănesc al episcopului Bob, care îi cere imperios să se facă preot. Pentru a încheia studiile juridice, încearcă, fără succes, să-și asigure ajutorul lui Samuil Vulcan. Își schimbă numele în Fabian, care e traducerea latinească pentru Bob. Cu o situație materială nesigură, primește în 1820 invitația lui Gh. Asachi și vine la Iași ca profesor al Seminarului de la Socola. Câteva luni după deschiderea cursurilor, școala se închide din cauza mișcării eteriste. **F.-B.** rămâne la Iași, predând în diferite case boierești, și, după un timp, este chemat la Chișinău de Gh. Asachi, care se refugiase acolo în timpul răzmeriței. Îl cunoaște, cu acest prilej, pe poetul C. Stamati. În 1828, când își deschide cursurile Gimnaziul Vasilian din Iași, este numit profesor de limba latină, matematică și geografie. Devine apoi profesor al Academiei Mihăilene, unde ținea un curs de algebră. Îl sprijină pe Gh. Asachi în munca de organizare a învățământului în Moldova. A fost și unul din redactorii publicației „Albina românească”. Transpunea texte românești în franceză (când ziarul apărea în ambele limbi), tălmăcea noutăți din gazetele străine, redacta articole, făcea corecturi. Pentru trebuințele școlii a prelucrat un tratat de geografie, *Elementele gheografiei* (1831), și a tradus o lucrare de teologie. În manuscris a lăsat câteva manuale școlare, o aritmetică, o gramatică latino-română. În 1835 căpătase rangul de paharnic.

F.-B. a scris versuri în limba latină: *Carmen onomasticon* și *Allusio*, poezii ocazionale compuse după modele clasice. În limba română a compus două poeme inspirate de mișcarea eteristă, *Moldova la anul 1821* și *Moldova la anul 1829*, iar cu puțin înaintea morții, o meditație intitulată *Suplement la Gheografie*, toate apărute postum în „Foaie pentru minte, inimă și

literatură” din 1839 și reproduse ulterior de Aron Pumnul în *Lepturariu rumânesc*.... Cu împrumuturi din *Tristele* lui Ovidiu, în versuri nu lipsite de umor, Eteria este, la **F.-B.**, un cataclism cosmic, dar și o răsturnare ilară a ordinii naturale. Câteva stihuri din *Moldova la anul 1821* sunt cunoscute datorită prelucrării lor în poemul eminescian *Epigonii* („S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capu-n gios/ Și merg toate dimpotrivă, anapoda și pe dos”). *Moldova la anul 1829* aduce elogiul păcii, reșezarea vremurilor fiind văzută ca o revenire a veacului de aur. *Suplement la Gheografie* conține o descriere de un relief artistic pronunțat a fantasticului tărâm al morții. Deși se apropie tematic de lirica preromantică a mormintelor, meditația lui **F.-B.** nu este tributară izvoarelor străine, ci imaginarului popular.

SCRIERI: [Poezii], în *Lepturariu rumânesc cules den scriitori rumâni*, publ. Aron Pumnul, III, Viena, 1862, 512–517, PAU, 79–83.

Repere bibliografice: Ioan Rațiu, *Vasile Fabian-Bob*, Blaj, 1907; Densusianu, *Lit. rom.*, II, 35–36; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 111–112, *Ist. lit.* (1982), 110–111; Popovici, *Romant. rom.*, 329–330; Piru, *Ist. lit.*, II, 299–301; *Ist. lit.*, II, 215–216; Anghelescu, *Preromant. rom.*, 198–199; Cornea, *Originile*, 300–301, 402–404; *Dicț. lit.* 1900, 344; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, VII, Cluj-Napoca, 1993, 23–40; Micu, *Scurtă ist.*, I, 129–130; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 444–446; *Dicț. scriit. rom.*, II, 244–245; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, 148–151; Niculae Vrășmaș, *Moștenirea lui Vasile Fabian-Bob*, „Mișcarea literară”, 2005, 3–4; Manolescu, *Istoria*, 98–99; Ursu, *Alte contribuții*, 196–198. **S.C.**

FACA, Costache (Constantin) (c. 1800, București – 7.III.1845, București), autor dramatic, fabulist. De origine grecească, antecesorii lui **F.** – al treilea din cei cinci copii ai Mariei (n. Hrisoscoleo) și ai clucerului Constantin Faca – erau boieri de condiție mijlocie. Se instruieste în limba greacă, acasă și, probabil, la Academia din București. Melancolic, spiritual, fără a fi exuberant, prețuind vorba de duh, găsea adesea în ceata veselă a lui Anton Pann un bun prilej de destindere. Se apropie și de Ion Heliade-Rădulescu, mai ales că devine membru al Societății Filarmone, înființată în 1833. Om cu înclinații liberale, simpatizează cu opoziția, ajungând chiar unul din fruntașii ei, deși se înrudea cu domnitorul Alexandru D. Ghica. Până să primească rangul de clucer (1844), fusese, cu zece ani mai înainte, vtoripostelnic, apoi paharnic. A fost deputat în Obșteasca

Adunare a țării (1838), președinte al Tribunalului de Comerț din București (1842) și, un an după aceea, procuror la Înalțul Divan. Câteva zile înainte de a fi răpus de o pneumonie, **F.**, încercat de gânduri funeste, își presimțise sfârșitul în niște versuri simple, înfiorate de spaima unui „rău” nedeslușit.

Cu modestia și discreția care îl caracterizau, **F.** s-a ignorat ca scriitor și numai prin grija lui Heliade opera lui, cu totul restrânsă, a putut fi salvată de uitare, fiind adunată într-un volum postum (1860). Fire delicată, ar putea să pară ciudată preferința lui **F.** pentru satiră. El este în stihurile lui un ironist nepătimăș și elegant care, șfichiind subțire, are aerul că se amuză. Dar sunt și clipe când nu-și poate reprimă amărăciunea și nici dezgustul. Scrisă sub impulsul ideilor propagate în Societatea Filarmonică, piesa *Comodia vremii* (interpretată în 1835 de elevii clasei de declamație) ia în derădere franțuzomania – motiv pentru care Heliade îi va schimba denumirea în *Franțuzitele* –, deschizând o serie de succes în dramaturgia satirică pașoptistă. Întrăurită de *Les Précieuses ridicules* a lui Molière, comedia se inspiră din realitățile românești. Anti-bonjurist, autorul persiflează apucăturile cosmopolite ale generației tinere, sesizează ridicolul

încercărilor mici boierimi și ale burgheziei ajunse de a mima obiceiurile protipendadei. Comicul vine din caricarea nu atât a gesturilor, cât a limbajului. Din împerecheri de arhaisme, neologisme și expresii populare, **F.** știe să obțină efecte de o anume savoare. Jargonul împestrițat cu franțuzisme al celor două „prețioase ridicole” din mahalaua Bucureștilor, Elenca și Luxandra, anunță, prin nostima lui bizarerie, vorbirea fistichie a Chiriței lui Vasile Alecsandri.

SCRIERI: *Din ale lui Costache Facca*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Diverse*, vol. V: *Poezii inedite*, București, 1860; *Comodia vremii (Franțuzitele)*, îngr. și pref. Vasile Vârcol, București, 1906, reed. în PND, 51–76; *Conversații*, PND, 77–81.

Repere bibliografice: Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, 240–248; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 187–188, *Ist. lit.* (1982), 195–197; Popovici, *Romant. rom.*, 84–91; *Ist. teatr. Rom.*, I, 277–280; *Ist. lit.*, II, 302–303; Brădățeanu, *Comedia*, 40–42; *Dicț. lit.* 1900, 344–345; *Dicț. scriit. rom.*, II, 246–247. **F. F.**

FACLA, publicație apărută la București, săptămânal între 13 martie 1910 și 15 iunie 1913, apoi zilnic între 5 octombrie 1913 și 2 noiembrie 1914, din nou săptămânal în perioadele 1 ianuarie – 14 august 1916 și 6 ianuarie – 29 decembrie 1923, zilnic în intervalele 26 aprilie 1925 – 19 aprilie 1926 și 18 februarie 1930 – 20 aprilie 1930, săptămânal între 28 aprilie 1930 și 1 august 1932, apoi iarăși zilnic între 10 august 1932 și 9 septembrie 1940. De-a lungul timpului a avut mai multe subtitluri: „Revistă săptămânală”, „Revistă literară, politică, economică și socială”, „Literară”. Componenta redacției nu e indicată în primii ani decât sporadic. Abia în numărul 27/1910 se specifică, printr-o notă, că director este N.D. Cocea, în 45/1911 se revine cu o precizare potrivit căreia „apare sub îngrijirea d-lor N.D. Cocea, Toma Dragu și Iosif N. Teodorescu”, iar în numărul 12/1912 e menționat următorul comitet redacțional: N.D. Cocea, Toma Dragu, Tudor Arghezi, Constantin Graur, Em. Argin (S. Labin) și Iosif Nădejde. Cel dintâi va fi director și la seria din 1923, ca și, temporar, la aceea inițiată în 1925, când, de la numărul 60/1925, prim-redactor este Ion Vinea. De la numărul 163/1925, în care se anunță încarcerarea lui N.D. Cocea, direcția este asigurată, până la 19 aprilie 1926, de tatăl acestuia, generalul Dumitru Cocea, pentru ca mai târziu, la reparația din februarie 1930 și până la sfârșit, în septembrie 1940, publicația să fie condusă de Ion Vinea. La ilustrație au contribuit artiști ca Jean

Steriadi, Iosif Iser, Camil Ressu, Francisc Șirato, Marcel Iancu, Victor Brauner. Traversând o agitată epocă istorică, în care tumultul evenimentelor a fost însoțit permanent de acela al luptelor ideologice, *F.* s-a angajat mereu, cu elan și îndrăzneală, în dezbaterile și în bătăliile social-politice românești. A refuzat să fie una dintre acele gazete ce își dovedesc „inutilitatea” prin „sărăcia lor de ideal” și a promis că „va agita flacăra unui ideal de neînvins”, „va zgudu toate energiile, va trezi toate conștiințele, va arde putregaiurile inutile cari înăbușă viața politică, intelectuală și socială a acestei țări”. Această promisiune patetică, făcută într-un text inaugural fără titlu și nesemnăt, se va articula abia mai târziu în câteva articole-program propriu-zise. Astfel, în *Activitatea noastră* (26/1910), N.D. Cocea arată că, „pornită într-un moment de entuziasm”, *F.* își propune să lupte „împotriva partidelor istorice, cari n-au istoric în trecutul lor decât jaful și exploatarea nemiloasă”, „împotriva bălăriei naționaliste, care amenință să asfixieze [...] forțele vii ale acestui popor” și „împotriva acelor cari, ca indivizi, încearcă să profite de nepăsarea și tembelismul nostru oriental ca să se strecoare fără inteligență, fără suflet și fără muncă la situații nemeritate”. Deși insistă că „nu e socialistă” (*Ce este „Facla”?*, 36/1910), că „n-a apărut ca să propage socialismul științific sau altfel de socialism” (*Răspuns d-lui Rădulescu-Motru*, 28/1910) și că insurgența ei e de ordin mai general (*Bilanțul unui an*, 52/1912), publicația își vădește, în primii ani mai cu seamă, orientarea radical-socialistă, cu clare porniri anarhiste. Socialismul ei transpare din natura militantă sau doctrinară a multor texte: manifeste, relatări partinice despre lupta sindicală și despre greve, medalioane dedicate unor socialiști români și străini, dar și scrieri analitice precum *Studiu critic asupra socialismului din România* (reprodus în numerele 23–27/1910) și *Neoioabăgia* de C. Dobrogeanu-Gherea (33/1910). Mai mult, *F.* se implică direct, prin apeluri electorale, în alegerile din epocă, directorul și unii dintre cei care scriu în *F.* (Toma Dragu sau Cristian Racovski) fiind de fapt candidați. Pe acest fond ideologico-politic s-a exersat spiritul polemic și pamfletar al revistei, care a dus campanii de presă intense, cu obiective tactice și strategice bine stabilite. Amenințarea că „nu vom cruța nimic și nu vom ierta pe nimeni” s-a concretizat în nenumărate atacuri menite să discrediteze adversarii ideologici, partidele politice,

dar și autoritățile și instituțiile statului în general, considerate a fi instrumente ale oligarhiei atotstăpânitoare (monarhia, guvernul, justiția, poliția, armata și chiar universitatea). Toate sunt supuse unui tir neîncetat în articole separate, în numere tematice și într-o rubrică de însemnări numită chiar „Polemici”, extrem de virulentă în anecdotică ei tendențioasă. De critici batjocoritoare, bazate pe învinuiri de corupție, au parte îndeosebi liberalii lui Ionel Brătianu („dinastia”, „mafia”, „caracatița brătienistă”), dar nu sunt scutite de ele nici diversele facțiuni, considerate deviaționiste, ale stângii: cea reprezentată de „odiosul imbecil” Ioan Nădejde și cea a vechilor poporaniști, în frunte cu C. Stere și G. Ibrăileanu, ultimul calificat drept fost „socialist stacojiu, azi simplă sentimentală mironosiță ex-socialistă”. Principalul cal de bătaie al revistei este însă, ani la rând, naționalismul lui A.C. Cuza și N. Iorga, furibunda campanie împotriva celor doi

ducându-se atât pe terenul disputei ideologice, cât și pe acela al atacurilor la persoană. Numiți până și „Katheder-huligani”, aceștia sunt priviți ca șefii reacționari și antisemiți ai unei mișcări întemeiate „pe resentimente de rasă”, care „stă în calea democrației românești”. O altă țintă fixă este monarhia, asaltată de toți „făclierii” de frunte, ascunși totuși, adesea, sub pseudonime ori sub inițiale fictive: N.D. Cocea (Nicoară al Lumei, Lux, Lex, Anatema, Doctor Mistigri, Ion Făclău), Const. Graur (P. Crainic), Toma Dragu (Justus, Gr. Făclieru), S. Labin (S. Albin, Em. Argin, Em. A.), Dem. Theodorescu (Fidelio). Lor li se alătură, tot sub diverse semnături, Tudor Arghezi (ierodiaconul Iosif N. Theodorescu, Ex-ierodiaconul Iosif, Gabriol, Bock, Block-Notes), a cărui contribuție, mai activă începând din 1911, reprezintă un capitol însemnat din istoria publicației. Colaborarea sa e variată. Deschizând două noi fronturi polemico-pamfletare, poetul se războiește cu ierarhii Bisericii (mitropolitul Atanasie îi pare a simboliza „majoritatea întinată, hâdă, vicioasă a clerului din țară”) și cu Societatea Scriitorilor Români, blamată pentru nepăsarea ei față de viața scriitorilor, care „e uneori o tragedie, alteori o umilință și alteori o lene trivială”. Riposta celor două instituții nu face decât să ațâțe și mai mult verva polemistului (seria *Tropare*, cu subiecte bisericești, sau articole precum *Libertatea presei și Societatea Scriitorilor Români*, *O nouă ședință a Societății Scriitorilor Români*, *Agonia Soc. Scriitorilor Români*). În plus, în mai multe numere din 1912, Arghezi își varsă năduful pamfletar asupra revistei „Flacăra”, condusă de C. Banu, al cărei colaborator fusese. În afara acestor diatribe, inimitabilul stil gazetăresc al poetului își pune pecetea și asupra celorlalte texte scrise pentru **F**: serialul *Note de război și Note de război și pace* (tot în 1912), în ton cu atitudinea antimilitaristă și pacifistă a revistei, fulminanta luare de poziție împotriva publicării unor postume eminesciene (*Păduschii lui Eminescu*), câteva mâhnite meditații lirico-religioase (*Crăciunul*), o sugubăț-amară confesiune adresată lui J.-J. Rousseau (*Scrisoare deschisă lui Jean-Jacques Rousseau*), însemnările din câteva rubrici sporadice („Notițe”, „Crâmpie”, „Naționalitatea în artă, știință, politică”) și din acelea, ceva mai constante, „Recenzii, reviste, ziare”, „Revista literară și artistică”, pe care le animă cu mici, dar incisive, recenzii la cărți și reviste. Aceste rubrici ocupă, de altfel, mare parte din restrânsul spațiu acordat literaturii și culturii în

primii ani. Un spațiu în care mai intră totuși, pe lângă scurte recenzii, cronici, de obicei acide și ele, la expozițiile de artă plastică, la reprezentații teatrale, la cărți – Anatema (N.D. Cocea), *Triumful mediocrității*, despre volume de N. Pora, Const. A. Giulescu și Const. Rîuleț; A., *Un ministeriabil-poet*, despre *Amăgiri* de Ion Pillat; N. Albotă, *Un caz de patologie literară*, despre *Thalassa* lui Al. Macedonski), precum și dure confruntări scriitoricești (Fcl., *Cazul Lovinescu*, 3/1916, Emil Isac, *Modernismul. Răspuns d-lui Oct. Goga*). Nu lipsesc în **F** textele literare propriu-zise. Lui B. Nemțeanu îi apar aici mai multe poezii, caracterizate de Tudor Arghezi drept „amestec de prozaism voit și de ironie”, lui N. Davidescu una singură (*Sentimentalism*, din volumul *La fântâna Castaliei*), iar Mihail Sevastos, semnând Proletar, Pr. sau Anonim, se remarcă printr-o seamă de reușite satire în versuri. Raritatea prozei beletristice (câteva schițe de Emil Isac și Adrian Maniu, povestiri de I.C. Vissarion și Theodor Pancu, romanul-foleton *Nica Fus, agitator* de A. Orna, în rubrica „Foița ziarului Facla”) este compensată de calitățile literare ale unei bune părți din publicistica practică în **F**. Adesea nedreaptă, aceasta este întotdeauna bine scrisă, ba chiar scilpitoare. În afara celor argheziene, se disting, prin stilistica lor inconfundabilă, textele lui N.D. Cocea, îndeosebi cele apărute sub pseudonimul Nicoară al Lumei, care sunt fie pamflete tipologice (despre parlamentar – *Alesul națiunii*, magistrat – *Hoitul*, micul burghez provincial – *Familia Popescu*) sau personalizate (*Pompiliu Eliade*, *Alexandru Marghiloman*), fie portrete ironice (inclusiv despre scriitori ca Ion Minulescu, Barbu Delavrancea, Cincinat Pavelescu, Titu Maiorescu, Octavian Goga) sau, mai rar, admirative (dramaturgul Alexandru Davila, actrița Marioara Voiculescu), fie chiar evocări calde și pline de amărăciune totodată (*Alexandru Cuza, I.L. Caragiale*, cu ocazia morții scriitorului, *Basarabia*, la centenarul „răpirii” Basarabiei). O ingenioasă literaturizare a publicisticii are loc în **F** și prin frecventa apariție a unor interviuri imaginare, a unor articole-sce-nete cvasi-caragialești și a unor excelente reportaje ficționale, cum este *Procesul „Faclei” cu regele Carol* (în întreg numărul 31/1912). Toate acestea dovedesc capacitatea publicației de a regiza literar o contestație ideologică și politică ce va rămâne vie și în fazele ei mai târzii, din 1923, apoi din 1925 și 1930–1941, când este condusă de Ion Vineanu. Temele

de atac vor fi cam aceleași: criza capitalismului, despotismul monarhiei („țarul Ferdinand I” îi apare ca „un sângeros și odios potentat oriental” lui N.D. Cocea, ce va fi condamnat penal pentru lezma-jestate), politicianismul liberal, naționalismul xenofob, cu variantele lui interbelice noi, fascismul și legionarismul. Dar, dincolo de această continuitate ideologico-politică, important este că **F.** își extinde dimensiunea culturală și literară. Devenită cotidian, o pagină din cele două sau patru ale ei acoperă, sub denumiri variabile („Literatură–Artă–Știință”, „Litere–Teatru–Arte”, „Toate artele”, „Facla literară și artistică”), domeniul culturii și literaturii, iar în cadrul acesteia se înmulțesc treptat rubricile la care colaborează diverși scriitori, îndeosebi din noua generație și apropiați de mișcarea modernistă. Dacă se publică, și în această perioadă, foarte puține poeme (de Adrian Maniu, I. Vinea, Cicerone Theodorescu, Virgil Gheorghiu, Andrei Tudor, Emil Botta, Camil Baltazar), se face loc ceva mai des prozei. Pot fi citite fragmente din romanele lui Camil Petrescu (*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* și *Patul lui Procust*), N.D. Cocea (*Vinul de viață lungă* și, preluat din „Contemporanul”, singurul capitol rămas din *Excelența Sa Ioan Pantelimon al II-lea*, „un roman de război și în același timp un pamflet politic a cărui țintă era Ioan I.C. Brătianu”, confiscat de Siguranță), I. Peltz, Mircea Damian, Sergiu Dan, dar și proze scurte de Ion Vinea (*Cu ini-ma-n cap*), Ion Călugăru (*L-am ucis?*, *Naufraziul Planetei*), Isaiia Răcăciuni (*O întâlnire*), Alexandru Sahia, Tudor Teodorescu-Braniște, Neagu Rădulescu ș.a. La acestea se adaugă notele de călătorie ale lui Camil Petrescu (din *Rapid – Constantinopol – Bioram*) și, în traducere, fragmente din scrierile lui Panait Istrati (*Pe malurile Dunării*, în serial), Aleksandr Kuprin (*Vrăjitoarea*) și Vsevolod Garșin (*Patru zile*). Mult mai extinsă este publicistica cultural-literară, care include însuflețite dezbateri de idei, abundente comentarii critice și informații de tot felul. Colaboratorii sunt, de obicei, tineri talentați din generația interbelică, dintre care unii vor deveni nume importante mai târziu. Foarte activ este Lucian Boz, autor al unor medalioane despre moderniști români (Hortensia Papadat-Bengescu, Adrian Maniu, Urmuz, Tristan Tzara) sau străini (André Breton, Jules Romains), al unor eseuri despre poezia lui Ion Barbu și a lui Lucian Blaga, precum și al unor comentarii eminesciene (*Femeia poeziei eminesciene și sensul vieții poetului*). Intermitentele

rubrici „Vitrina librăriei”, „Bazar”, „Cronica literară” îi găzduiesc, în calitate de cronicari sau recenzanți, pe Eugen Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, C. Panaitescu, Virgiliu Monda, N. Carandino, Gheorghe I. Ghidu și pe Eugen Ionescu (începând cu numărul 1568/1936), care se apleacă, între altele, asupra romanului românesc al epocii (*Anul literar 1936*). Comentarea promptă și vivace a cărților nou apărute este completată de sinteze restrânse despre scriitori consacrați: Liviu Rebreanu (texte de Camil Petrescu, Victor Ion Popa, Ion Marin Sadoveanu, 614/1933), Camil Petrescu (Al. Rosetti, Emil Gulian, Mihail Sebastian, Ion Jalea, George Mihail Zamfirescu, 620/1933), unii fiind portretizați aniversar (C. Stere) sau în necrologuri (Panait Istrati, Gib I. Mihăescu). Căutând să fie mereu în actualitate, **F.** stăruie asupra unei teme obsesive în anii '30, cea generaționistă (Octav Șuluțiu, *Contribuții la înțelegerea generației noi*, Radu Popescu, *Tot despre generația nouă și destinul ei*, Cicerone Theodorescu, *Camaraderia la scriitorii tineri*, Eugen Ionescu, *În loc de cronică literară. Despre „generația în pulbere”*), și nu își ascunde simpatia pentru avangardism, de pildă pentru mișcarea futuristă, cu prilejul vizitei lui E.T. Marinetti în România. Din aceeași dorință de a fi la zi se nasc numeroasele interviuri luate unor scriitori și artiști (Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Panait Istrati, Camil Petrescu, E. Lovinescu, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Mihail Sebastian, Anton Holban, Constantin Brâncuși, Marcel Iancu, Milița Pătrașcu), dezbaterile de felul celei desfășurate în ianuarie 1935 sub titulatura *Scriitor român – scriitor evreu* (participanți: E. Lovinescu, Camil Baltazar, Ury Benador) și câteva anchete incitante (*De ce scrieți?*, la care, pe tot parcursul lui 1935, răspunde o pleiadă întreagă de autori: Ion Barbu, Camil Petrescu, Anton Holban, E. Lovinescu, Eugen Ionescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, Gib I. Mihăescu, Mircea Vulcănescu, Felix Aderca, Petru Comarnescu ș.a.). În buna tradiție a **F.**, polemicile nu conțin nici acum, etalând o întreagă panoplie. Unele sunt iscate de anumite atitudini politice (în *Moravuri literaro-gazetărești*, Panait Istrati răspunde acuzei lui Liviu Rebreanu că ar fi defăimat în Franța democrația din țară), altele vizează grupări și reviste rivale („Cuvântul” și „Criterion”), iar altele se învârt în jurul unor divergențe de ordin literar, devenite nu o dată animozități personale. Disputele antrenează adversari mai vechi (în 1936 Tudor Arghezi și Nicolae Iorga, E. Lovinescu și Nicolae Iorga), dar și

preopinenți mai noi, ca Ion Barbu și Vladimir Streinu (cu reproșuri reciproce de plagiat). Cel mai rebel tânăr polemist se arată Eugen Ionescu, căruia i se creează, în 1935, o rubrică specială: „Eugen Ionescu se războiește cu toată lumea”. Viitorul dramaturg atinge chestiuni de fond (în *Banalizarea poeziei și Contra literaturii*), se duelează critic cu colegi de generație (cu Pericle Martinescu pe marginea romanului *Adolescenții de la Brașov*, sau cu Lucia Demetrius pe tema literaturii feminine) și emite judecăți tăioase despre mulți confrăți (Arșavir Acterian, Octav Șuluțiu și chiar Tudor Arghezi, în articolul *Tudor Arghezi, Vladimir Streinu și... raporturile dintre poezia estetizantă și cea vitalistă*). Îndreptat inclusiv împotriva unora dintre colaboratorii proprii, acest criticism pasionat confirmă polemismul dintotdeauna al publicației, cu deosebirea că, în anii ultimi, el nu mai are o tentă ideologizantă atât de vizibilă, lăsând loc și altor atitudini decât cele socialist-anarhiste, care i-au atras mai înainte multe antipatii și destule persecuții din partea autorităților (proces, suspendări temporare etc.). **I.M.**

FACLA, gazetă apărută la Brăila, săptămânal, în câteva serii: din mai 1929 până în 4 noiembrie 1930, din 14 decembrie 1936 până în 19 aprilie 1937 și din 19 septembrie 1944 până în ianuarie 1948. Director și redactor responsabil: Jacques Davidescu-Brăila; redactor și administrator: Max Bucurescu. Publicație de interes local, **F** își propune să demaște „abuzurile, fraudele și nedreptățile” și militează pentru „libertate, dreptate și pace”. Semnează versuri Ben Corlaci (Fântânile văzduhului, *Sus*), Ion Caraion (*Oxidare*), Ion Th. Ilea (*Strădanie*), Vladimir Cavarnali (*Primii acum...*), Ilarie Voronca (*Neliniști*), Petru Vintilă (*Moment torid*), Perpessicius, Marcel Gafton și, cu o frecvență constantă, Robert Căhuleanu (Andrei Ciurunga). Dintre catrenele umoristice cam pedestre fabricate de Vox, Kim, Scorpion sau Al. Dracea, concurate de o „cronică rimată”, se rețin doar trei epigrame ale lui Cincinat Pavelescu, prezentate ca inedite. Redacția pune accentul pe înfățișarea vieții literare prin personalități, ale căror profiluri artistice sunt creionate de Mihail Crama (*Camil Baltazar, Ilarie Voronca*), de gazetarul brăilean Basil Clony (*Cincinat Pavelescu, Scriitorul Ion Adam și Cincinat*), Const. Galitza (*Trei scriitori socialiști: Panait Istrati, Ion Păun-Pincio și Ștefan Petică*), prin comentarii asupra disputelor dintre generații (Ben Corlaci, *Animozități*

literare, Destinul scriitorului tânăr), prin semnarea unor tendințe poetice inovatoare venite din Franța (Victor Eftimiu, *Spovedanii* – despre stilul „tarabiscolat”), prin cronici, recenzii și articole critice ori de analiză (Al. Ciorănescu, *Grigore Alexandrescu traducător al lui Tasso*, Ion Caraion, *Solstițiu culcat între vacile gospodariilor*). Rubricile „Cuvânt plastic” (ținută de Ion Frunzetti), „Mozaic” (Dinu Stegărescu), „Arta și literatura”, „Inventar” aduc informații din sălile de expoziții și noutăți editoriale, dezvăluie proiecte scriitoricești. Câteva traduceri sunt semnate de George Dan (Paul Valéry, *Cântecul columnelor*, Tristan Tzara, *Marinarul*), Sașa Pană (din poezia Rezistenței franceze), Nina Cassian (Rimbaud, *Strălucita victorie de la Sarrebruck*), Geo Dumitrescu (Benjamin Fondane, *Titanic* – fragment). Interesul pentru literatura europeană contemporană este ilustrat și de crochiurile dedicate lui Romain Rolland la împlinirea unui an de la dispariție de Virgil Ierunca, care ține și minirubrica „Notații franceze”, lui Paul Valéry de Monica Dan (Monica Lovinescu), lui Vladimir Maiakovski de Ion Caraion ș.a. La câteva întrebări răspund Petru Comarnescu – despre literatura americană și despre posibilitatea unor traduceri în românește – și poetul Mihail Crama, ca premiat al Fundațiilor Regale pentru manuscrisul *Decor penitent*. Sumare evocări creionate de Ștefan Baciuc sau de Ion Caraion încearcă să păstreze amintirea confrăților Nicolae Cantonieru, G. Bacovia, Ilarie Voronca, Pompiliu Constantinescu, Mihail Sebastian, ca și notele memorialistice *În urmă cu un sfert de veac* ale lui Oscar Lemnaru ori cele ale lui Mihail Crama despre cenaclul Sburătorul, datele „24 ianuarie 1943, în capitala României întunecate”. Alți colaboratori: Dimitrie Stelaru, Teodor Vârgolici, Ștefan Cazimir, Miha Dragomir. **R.P.**

FACLA LITERARĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 1 februarie și 17 mai 1923, sub direcția lui N.D. Cocea. Supliment independent al hebdomadarului politic cu același titlu, efemera **FL** se autodefinește prin articolul-program *Credința noastră*, semnat de director: „La lupta politică și socială pe care o ducem o dată pe săptămână prin «Facla», adăugăm o luptă paralelă pe vastul tărâm al artei, științei și al literaturii. În revista politică vom continua, ca și până acum, să biciuim relele, să surprindem pedestalele de lut, să sfășiem aureolele mincinoase, să facem astfel

operă de dizolvare, de descompunere și de distrugere. În «Facla literară» vom semăna gânduri, vom aprinde lumini, vom face operă creatoare, ridicând în zarea inteligențelor idealul frumuseții pure și aruncând în suflute germele rodnic al bunătății și al cugetării umane». Ca orientare ideologică, revista e de stânga, cu o nuanță de umanitarism și socialism temperat, dar înscriindu-se prin structură și prin literatura promovată în sfera presei dominate de idealuri democratice. La rubricile permanente „Viața intelectuală” – un mozaic ce adună informații culturale din străinătate, în special din Franța –, „Cărți străine”, „Reviste românești”, „Reviste străine”, „Știri”, „Bibliografie” – cu noutăți venite din lumea editorială și cu prezentări succinte de volume –, „Teatru” – despre spectacole, premiere, creația autorilor dramatice, actori și roluri –, scriu Gala Galaction, Aron Cotruș, N.D. Cocea, Victor Eftimiu ș.a. Poezie semnează Ion Vinea (*Dintr-o toamnă*), Ilarie Voronca (*Broderii în amurg*), Alexandru Claudian (*Toamna, Viziune, Externat* – sonete), Victor Eftimiu (*În mine, stelele..., Amintirile*), Aron Cotruș (*Nebunul*), Adrian Maniu (*Haiducul*), Vladimir Streinu (*Ninsoare, din ciclul Arabescuri inutile pentru Monique*). Versurile se bucură și de o așezare preferențială, ocupând două pagini în oglindă, încadrate de desene ornamentale. O neașteptat de favorabilă expunere are proza originală (I. Vinea, *Întâia nocturnă*, Victor Eftimiu, *Morții ne fac semne*, Theodor Solacolu, *Mâinile*, Gala Galaction, *Pagini de altădată*), dar mai ales cea tradusă de N.D. Cocea, I. Vinea și A. Toma din scriitorii francezi J.-H. Rosny-Aîné (*Cataclismul*), Pierre Louÿs (*Aphrodita*), Georges Courteline (*O canalie*), Guy de Maupassant, Anatole France (*În grădina lui Epicur, Dușmanul iudeilor*), Romain Rolland, Jacques de Lacretelle (*Zilberman*), Victor Margueritte. Panoplia traducerilor o încheie nuvelele rusești *Știința amorului* a lui D. S. Merejkovski și *Artistul nebun* de Ivan Bunin, rimele vedice *Balada omului* ale lui Vina Snati și sonetele artistului cernăuțean Uriel Birnbaum *Pogrom, Tentația din urmă*, echivalente în românește de Enric Furtună. O anchetă inițiată, chiar în primul număr, de Șerban Cioculescu în jurul întrebărilor: 1. Cum vă explicați că operele literare și artistice românești nu corespund sufletului și inteligenței poporului nostru, că sunt cu mult mai prejos decât simțul artistic al maselor și decât vremurile în care trăim? și 2. Ce ar fi de făcut în mod

practic ca să remediem această stare de lucruri și să reînsuflețim mișcarea noastră artistico-literară? își găsește repondenți nu doar printre scriitori (Claudia Millian, A. de Herz, Gala Galaction, Spiridon Popescu, Camil Petrescu, N. Davidescu, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu ș.a.), ci și printre oamenii politici (dr. N. Lupu, Istrate Micescu). Cronica literară este încredințată tânărului Șerban Cioculescu, care recenzează cu aplicație și obiectivitate cele trei volume din *Studii critice* de C. Dobrogeanu-Gherea, *Scrisorile unui răzeș* de Cezar Petrescu, plachetele *Povestea omului* și *Floarea pământului* de Demostene Botez, *Versuri* de Camil Petrescu și *Versuri* de G. Talaz. Odată cu încheierea tipăririi răspunsurilor la ancheta deschisă în numărul 1, tot el face și o analiză a ideilor conținute. Ilustrația **F.I.** este atractivă, variată, fiind reproduse grafică, desene, picturi de Rafael, Rubens, Rembrandt, Renoir, Matisse, Steurer. Numărul 3 este integral ilustrat de Șt. Dimitrescu, numărul 4 de flamandul Felicien Rops și numărul 5 de Ross. Alți colaboratori: Octav Minar, T. Teodorescu-Braniște, Jacques G. Costin, H. Bonciu, Al. Claudian. **R.P.**

FACLA PUTNEI, publicație apărută la Focșani la 21 mai 1946 (număr unic), avându-l director pe Ion Stavarache. Articolul-program, semnat de acesta, anunță că revista se va război cu „rămășițele reacționare și fasciste”, criticând „clicile de fantome ale trecutului”. **R.P.** aduce un omagiu lui G. Vlădescu-Răcoasa, ministrul naționalităților, care semnează el însuși un articol intitulat *Facla Putnei*. Literatura e reprezentată de două traduceri: poeziile *Marinarul* de Tristan Tzara, în versiunea lui George Dan (preluare din „Facla” brăileană, ca și alte tălmăciri) și *Scriș pentru voi* de Loys Masson, în transpunerea lui Sașa Pană, precum și de articolul *O victimă a nazismului: Benjamin Cremieux* de Virgil Ierunca, de notele lui Mihnea Gheorghiu intitulate '93 și de proza *Interpretul* a lui Const. Galitza. Cuprinsul reflectă în mod vizibil schimbările produse în țară și se menține pe linia unei evidente afinități cu stânga. **M.Pp.**

FAÇON, Nina (5.VIII.1909, Ploiești – 24.XI.1974, București), italianistă, traducătoare. Este fiica lui Sally (n. Diamant-Berger) și a lui Hugo Façon, funcționar. După absolvirea liceului în orașul natal, obține trei licențe, la Universitatea din București, în filologie modernă (1931), filosofie (1932) și istoria

artei (1934), care îi vor hotărî cariera universitară mai întâi în Italia, la Padova (1937–1938), întreruptă câțiva ani în învățământul mediu particular, din pricina legilor rasiale, precum și la București, unde devine lector extern în 1944, conferențiar în 1951, profesor între 1962 și 1972, când va fi pensionată. Debutează cu articole la revista „Roma” în 1932, iar editorial cu volumul *Michelangelo poet*, apărut în 1939, la origine teză de doctorat, susținut în 1938 cu Ramiro Ortiz.

Formată sub îndrumarea lui Ramiro Ortiz, cu care va continua colaborarea și după stabilirea acestuia la Padova, F. se implică în dezvoltarea instrumentelor de lucru necesare italianisticii într-o fază de fundamentare științifică a acestei discipline în țara noastră. Filolog complex, elaborează lucrări esențiale atât în domeniul lingvistic: *Grammatica storica della lingua italiana* (I–II, 1963–1964), *Corso di storia della lingua italiana* (I–II, 1963–1965), lexicografic (*Piccolo vocabolario romeno-italiano e italiano-romeno dell'uso moderno*, în colaborare cu Alexandru Balaci și Giuseppe Petronio, apărut la Bologna în 1963, în același an publicându-se primul mare *Dicționar italian-român*, iar în 1967 primul mare *Dicționar român-italian*, ambele în coordonarea ei, care vor avea ediții succesive) cât și în domeniul literaturii: *Istoria literaturii italiene. Iluminismul și romantismul* (I–III, 1956), continuată în *Corso di storia della letteratura italiana moderna e contemporanea (dall'ultimo Ottocento fino ai giorni nostri)* (1971), *Istoria literaturii italiene* (1969, un tratat complet), iar postum, în 1982, *Dicționar enciclopedic al literaturii italiene*. Prima carte semnată de F., *Michelangelo poet*, reprezintă o încercare de a evalua poezia titanului renascentist dintr-un unghi extraestetic, ca necesitate de exprimare plenară a personalității și ca valoare filosofică, pentru a-i demonstra echivalența cu opera plastică. Michelangelo – crede exegeta – a căutat eternitatea în frumusețea vremelnică a lumii, poezia și artele vizuale fiind fațete congenere ale structurii sale artistice. Capodoperele lui din pictură, sculptură și arhitectură ar reprezenta înfăptuiri indirecte ale poeziei, în măsura în care exprimă conceptele politico-filosofice convergente în alcătuirea individualității marelui artist. La F. direcția istorico-literară și filosofică a interpretărilor se conturează mai ferm în *Concepția omului activ* (1946), impunându-se ca o coordonată fundamentală în activitatea ei ulterioară. Conceptul de activism este ilustrat la

gânditorii Renașterii italiene, la Erasm și Cervantes, la Spinoza, la idealistii romantici și la Henri Bergson, autoarea subliniind rolul emulativ al marilor creatori în contextul unei colectivități, începând de la miturile Antichității. Idei similare, aduse până în contemporaneitate, sunt cuprinse și în volumul *Intelectualul și epoca sa* (1966). Considerând intelectualitatea un factor înnoitor în procesul cunoașterii, F. examinează critic poziția și realizările ei în angrenajul societății italiene. Demersul analitic se menține în sfera culturii, dar sunt frecvente trimiterile la alte domenii. Militantismul creatorilor de idei și frumos este urmărit pe un traiect care are drept limite Renașterea și anii de după al Doilea Război Mondial. Cercetătoarea afirmă că aportul făuritorilor de cultură italieni crește în volum și importanță de-a lungul istoriei, dar strădania lor rămâne mereu deficitară în registrele progresului socio-spiritual. În temeiul legăturilor istorice, problema este lărgită comparatist, acoperind și spațiul francez. Preferința pentru individualitățile proeminente este evidentă și în monografia *Blaise Pascal* (1969). Polemistul din *Scrisori provinciale* și gânditorul din *Cugetări* sunt studiați analitic și comparativ spre a defini contribuția fiecărei ipostaze la formarea acestei personalități dramatic contradictorii. Se evidențiază că Pascal concepe salvarea individului prin rațiune și credință, aflându-și tihna, după căutări neobosite, în dogma creștină, ceea ce poate explica și de ce proza ascetului jansenist de la Port-Royal a înrăurit multă vreme nu numai cultura franceză. Volumul *Varia italica* (1975) conține scurte expozeuri atestând aceași tendință de integrare a unui creator în ritmurile ideilor epocii, completate cu evocări analitice (Cesare Pavese, Giorgio Bassani, Antonio Gramsci ș.a.) și cercetări comparatiste, de cele mai multe ori binare (italiană-germană și italiană-franceză). Scrise într-o formulă stilistică necăutată, studiile sunt bine susținute documentar, analitice și dense în substanța lor. Profilul italianistei este întregit de *Istoria literaturii italiene*, carte la întocmirea căreia autoarea respectă cu strictețe criteriile lucrărilor de bună tradiție universitar-pozitivistă (cronologia biobibliografică, analiza și sinteza etc.), precum și de traduceri din Giordano Bruno, Marsilio Ficino, Niccolò Machiavelli, Giovanni Verga, Silvio Pellico, de excelentele versiuni din Francesco De Sanctis (*Istoria literaturii italiene*) și Giambattista Vico (*Scienza nuova*) ș.a. Transpunerile din anii 1941 și 1942 sunt semnate, din cauza legislației antievreiești, cu

pseudonimele Ioana Anin (din Giordano Bruno) și Sorin Ionescu (din Marsilio Ficino).

SCRIERI: *Michelangelo poet*, București, 1939; *Concepția omului activ*, București, 1946; *Problemele limbii literare în cultura italiană*, București, 1962; *Intelectualul și epoca sa*, București, 1966; *Blaise Pascal*, București, 1969; *Istoria literaturii italiene*, București, 1969; *Varia italica*, București, 1975; *Dicționar enciclopedic al literaturii italiene*, București, 1982; *Ramiro Ortiz – Nina Façon, Carteggio – Corespondență*, ed. bilingvă, îngr. și pref. Doina Condrea Derer, prezentare Alberto Castaldini, București, 2007. **Traduceri:** Giordano Bruno, *Despre cauză, principiu și unitate*, introd. trad., București, 1941; Marsilio Ficino, *Asupra iubirii sau Banchetul lui Platon*, introd. trad., București, 1942; Giovanni Verga, *Familia Malavoglia*, introd. trad., București, 1955 (în colaborare cu Dumitru Panaitescu); Giosuè Carducci, *Scrieri alese*, introd. trad., București, 1964 (în colaborare cu Tudor George și Barbu Solacolu); Silvio Pellico, *Închisorile mele*, introd. trad., București, 1965; Francesco De Sanctis, *Istoria literaturii italiene*, introd. trad., București, 1965; Niccolò Machiavelli, *Principele*, introd. trad., București, 1960; ed. îngr. Monica Fekete, pref. Gian Maria Anselmi, București, 2006, *Istoriile florentine*, introd. trad., București, 1963; Giambattista Vico, *Principiile unei științe noi cu privire la natura comună a națiunilor precedată de Autobiografie*, îngr. trad. și Fausto Nicolini, introd. trad., București, 1972.

Repere bibliografice: Bucur, *Istoriografia*, 284; George Lăzărescu, *Nina Façon*, „Synthesis”, 1974, 1; Alexandru Balaci, *Nina Façon*, RL, 1974, 49; Velea, *Universalisti*, 84–88; *Dicț. scriit. rom.*, II, 248–250; Geo Șerban, *Indimenticabilul Ortiz*, OC, 2007, 126; Culianu, *Studii românești*, II, 191–193. **S.V.**

FAGURE, Emil D. (pseudonim al lui Samuel Honigman; 5.IV.1875, Iași – 16.III.1948, București), gazetar, cronicar teatral, prozator, traducător. Este fiul Anei și al lui Max Honigman, cantor și profesor de pian. **F.** a căpătat de mic o bună educație muzicală și a urmat cursurile Liceului Național din Iași. Absolvent al Facultății de Drept din București, va face o carieră de gazetar începută ca redactor la „Munca”, apoi la „Lumea nouă” și continuată la „Adevărul”, unde, între 1895 și 1921, a fost secretar de redacție, apoi redactor-șef, iar mai târziu și prim-redactor al suplimentului „Adevărul literar și artistic” (1920–1921). A făcut parte din comitetul de redacție al săptămânalului „La Roumanie” (Paris, 1918–1919), când a colaborat și la câteva periodice franceze, militând pentru strângerea relațiilor dintre cele două țări, activitate pentru care a primit o decorație românească și Legiunea de Onoare. În 1921 C. Mille înființează un nou

ziar, „Lupta”, la care **F.** va fi codirector până în 1937 (când gazeta este suprimată). Aici servește interesele Partidului Național Țărănesc, ceea ce în 1929 i-a facilitat accesul în Parlament ca deputat, apoi ca senator. În 1923–1924 mai conduce, alături de C. Mille, gazeta „Presa”. Proză și publicistică diversă i-au mai apărut în „Evenimentul literar” (sub pseudonimul M. Dobrin), ca și la „Evenimentul” făcând parte din redacție, la „Pagini literare”, „Dimineața”, „Rampa” ș.a. Ca jurist, a publicat expuneri și studii judiciare (semnând F. Emilian).

În articole de fond, reportaje, anchete, interviuri, rubrici ca „Note”, „Părerii și impresii”, „Fapte și observații” (semnate și cu inițiale), **F.** consemnează și comentează evenimentele sau întâmplările timpului, încercând să impună respectarea principiilor dreptății sociale, criticând relele cauzate de politica inadecvată (în special de cea liberală) sau susținând, în momente deosebite, campanii care s-au dovedit a fi juste: intrarea în război de partea Aliaților (în 1916), împotrivirea la ascensiunea tot mai nocivă a extremei drepte și la aservirea țării intereselor Germaniei hitleriste (motiv care l-a determinat să părăsească România în perioada 1938–1945). În calitate de comentator teatral, scrie mai întâi la „Evenimentul” (Iași, 1893), dar devine cronicar oficial al „Adevărului” în 1896. Pornind la o acțiune care avea să dureze patru decenii, **F.** se declara „un spirit liber, gata de a aplauda arta”, principalul lui mobil fiind pasiunea pentru scenă, evidentă în modul cum se implica în fenomenul teatral. Comentariile pleacă de la idei generale, cum ar fi relația teatru–societate, în funcție de care ar trebui alcătuit un repertoriu, militând pentru un echilibru între necesitatea de a-i influența în bine pe spectatori, dar și de a-i atrage, ceea ce implică alternarea pieselor serioase, cu valoare intrinsecă, cu piese mai ușoare, de agrement. Alt deziiderat se referă la introducerea treptată a creațiilor moderne, pentru a-i obișnui pe spectatori cu noile modalități de expresie. Cronicarul este însă categoric împotriva importului fără discernământ de literatură dramatică și încearcă să impună ca datorie a teatrelor promovarea dramaturgiei românești. Cu o perspectivă teoretică largă asupra domeniului, **F.** face aprecieri cu privire la direcțiile în care evoluează teatrul european și încearcă încadrări corecte ale pieselor comentate în curente estetice sau ideologice, comentează prezența pieselor franțuzești pe scenele noastre, ca în conferința *Le Théâtre*

français en Roumanie. După o judecată de ansamblu a unui text, ca structură dramatică adecvată reprezentării scenice, el evaluează verosimilitatea, firescul subiectului, intențiile și calitățile morale, măsura în care faptele, personajele sunt motivate de logica internă a textului, procedând la analiza, scenă cu scenă, a desfășurării acțiunii. E pentru el un bun prilej de a face considerații despre existența umană, despre relațiile sociale, familiale etc., de a releva sensuri, nuanțe, subtilități psihologice sau ideatice. Când ia în discuție interpretarea, pleacă de la corectitudinea distribuției, de la necesitatea respectării compatibilității între datele naturale ale unui actor și caracterul fundamental al personajului. Cronicile cuprind și impresiile unui spectator ce trăiește cu adevărat magia scenei, participând intens la spectacol și relatând cu delicii circumstanțele marilor reușite, fie că acestea privesc în totalitate o reprezentație, fie că e vorba de partituri actoricești care îl entuziasmează. Comentatorii au subliniat, de altfel, rolul cronicarului în orientarea activității dramatice a epocii atât prin competența și echilibrul judecăților, cât și prin cultura de specialitate, utilizată în fixarea corectă a unor criterii de valoare. Nu mai puțin avizat s-a dovedit a fi F. în aprecierea evenimentelor muzicale (în special în cadrul rubricii „Teatru–Muzică”), la care asista cu mare interes încă din copilărie. Mai mult, a avut și inițiativa înființării Asociației Criticilor Dramatici și Muzicali, al cărei prim președinte a fost, instituind un premiu pentru tinerii autori de teatru încă nereprezențați. Unicul volum de proză al lui F., *Schițe. 30 de zile la Paris* (1905), are un caracter hibrid, alăturând mici povestiri romanțioase cu note de călătorie. În secțiunea *30 de zile la Paris* sunt republicate articolele trimise din capitala Franței ziurului la care lucra – dări de seamă, descrieri, prezentări ale diferitelor aspecte din viața artistică și socială a marelui oraș. Acestea, ca și însemnările de mai târziu prilejuite de alte călătorii, dezvăluie un observator și un comentator cu spirit și personalitate, inteligent și înclinat spre umor, impresionat nu atât de realizările urbanistice, cât de frumusețile naturii de acasă sau de prin Europa. Pasiunea pentru teatru îl determină pe F. să se manifeste și ca furnizor de texte pentru scenele bucureștene, de la cele ale unor grădini de vară la cea a Teatrului Național. Localizează o serie de piese din repertoriul francez de divertisment – vodeviluri care vor primi titluri elocvente, precum *Vasilache*

Astronomu, Madame Ordonanță, Mitică Ghinion, Lilica Ponpon, Nunta lui Țopârdea, Divorțul din Puțul cu Plopi, Mache Somnambulul ș.a., jucate în primul deceniu al secolului al XX-lea –, dar și piese ceva mai serioase: *Trei pălării de damă* de Paul Siraudin, *Reprezentatie de binefacere* de F. von Schönthan și G. Kadelburg. A și tradus numeroase texte, unele publicate în volum: C.F. Hebbel, *Judita și Holofern* (1902), Hermann Sudermann, *Stane de piatră* (1909), Paul Hervieu, *Goana torțelor* (1911). Altele au fost doar jucate: *Maria Magdalena* de C.F. Hebbel, *Oh, bărbații!* de Alfred Capus, *Minunică* de P. Gavault și R. Charvay, *El și ea* de Buchbinder, *Amicul Jack* de W.S. Maugham, libretul operetei *Eva* de Franz Lehar ș.a.

SCRIERI: *Schițe. 30 de zile la Paris*, București, 1905. **Traduceri:** C.F. Hebbel, *Judita și Holofern*, București, 1902; Hermann Sudermann, *Stane de piatră*, București, 1909; Paul Hervieu, *Goana torțelor*, București, 1911.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română*, București, 1905, 25–33, 290–323; Spartacus, „*Schițe. 30 de zile la Paris*”, ADV, 1905, 5624; Mihail Dragomirescu, „*Stane de piatră*” de Sudermann, trad. de Emil D. Fagure, CVC, 1909, 9; Sărbătorirea d-lui Emil D. Fagure, DMN, 1926, 7175; N. Constantinescu, *Cu d. Emil D. Fagure despre el și despre alții*, RP, 1928, 3184; *Criticii dramaticei ni se destăinuiesc... De vorbă cu d. Em. Fagure*, RP, 1935, 5158; Gala Galaction, *Emil D. Fagure*, ADV, 1948, 17 117; *Ist. teatr. Rom.*, II, 477–480, III, 537–538; A. P. Samson, *Memoriile unui gazetar*, București, 1979, 66–68; Mirodan, *Dicționar*, II, 251–254; *Dicț. scriit. rom.*, II, 250–251; Evelin Fonea, *Emil D. Fagure – „articler politic de autoritate”, „Realitatea evreiască”, 2004, 207–208. C. T.*

FAIFER, Florin
(14.IV.1943, Iași), critic
și istoric literar.

Este fiul Margaretei Faifer (n. Irimia), medic, și al lui Laurențiu Faifer, conferențiar universitar. În 1961 a absolvit Liceul „C. Negruzzi”, iar în 1966 Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, fiind repartizat la Institutul de Filologie

Română „A. Philippide” (sectorul de istorie literară), unde a urcat treptele până la aceea de cercetător principal. După 2000 devine și profesor asociat, iar din 2005 profesor titular la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași. În 1989 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, apărută în 1993 în volum. A mai activat ca secretar literar al Teatrului Național din Iași (1991–1993), redactând aici, în colaborare, revista „Stagiunea” (după ce, între 1978 și 1983, se aflase în redacția revistei „Arlechin” a aceleiași instituții). A fost secretar de redacție al „Anuarului de lingvistică și istorie literară” (1988–1991) și face parte (din 1993) din redacția „Revistei române”, apoi a mensualelor „Cronica veche” și „Expres cultural”. A debutat în 1966 la „Iașul literar”, colaborând apoi la „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Dialog”, „Viața românească”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Ateneu”, „Contrapunct”, „România literară”, „Jurnalul literar”, „Caiete critice”, „Apostrof”, „Teatrul azi”, „Scena” ș.a. Editorial, a făcut primul pas cu o carte personală în 1983, cu *Dramaturgia între clipă și durată*. A fost distins cu Premiul acordat de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru (1993), cu diploma Senior al Profesiei din partea Asociației Jurnaliștilor de Turism (1994), i s-au mai conferit Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1993, 1999), Premiul de Excelență decernat de Asociația Scriitorilor din Iași (2008), Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei Române (2010) ș.a., precum și Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

Adevăratul debut al lui F. trebuie considerat contribuția, esențială, la *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR), din al cărui colectiv de coordonare și revizie a făcut parte. Cartea l-a impus ca istoric literar format, cu o personalitate distinctă. Cele 111 studii micromonografice scrise de F. denotă erudiție, acribie documentară și echilibru al judecăților, dar și speciale însușiri de stilist: fin dozaj de participare comprehensivă și distanțare benign-ironică, limbaj îmbinând sobrietatea academică și oralitatea, vocație portretistică. Articolele indică și opțiunea pentru dramaturgie și memorialistică. Volumul *Dramaturgia între clipă și durată* confirmă prima preferință, extinsă acum asupra teatrului românesc postbelic – teren al unui canon încă nefixat, ceea ce potențează spiritul critic al autorului.

Performanțele acestei panorame stau în caracterizările de sinteză, slujite de harul metaforei critice. Cea de-a doua orientare e ilustrată de *Semnele lui Hermes*, prima amplă panoramă a memorialisticii noastre de călătorie de până la 1900. Cartea propune o tipologie guvernată de criterii diverse (impuse de diversitatea materiei): geografice (muntele, marea), topoi culturali (castelul, hanul, ruina), natura călătoriei („sacră” sau „profană”, formativă, științifică, de plăcere, alegorică, parodică etc.), perspectiva („naivă”, mirată, lucid-critică ș.a.). Notele comune ale genului sunt, după F., echilibrul real–imaginar, gândire–simțire, realism–romantism, atonie–elan, dominantă demitizării (asupra mitizării), persistența „modelului” instituit de comparația lui Dinicu Golescu între realitățile din țară și cele din afara ei. Aplicată și erudită, cartea este ea însăși o călătorie antrenantă, spectaculoasă și pitorească. Scriitura artistă se răsfață și aici în voie. Pasișă și parodia – uneori abia simțite în discursul eseistic și combinate cu stilul dezinvolt al specialistului – sunt expresive instrumente analitice, cu o tentă a gratuității estetice, ca într-un *Levant* al istoriei noastre literare. Cu volumul *Corodonul de argint* (1997), autorul își continuă investigația gen studiu micromonografic (de pildă, cel despre Al. Davila), dar se concentrează și asupra unor teme rămase încă deschise privind creații mai ales dramaturgice (B. P. Hasdeu, G. M. Zamfirescu) sau în proză: Mihail Sadoveanu, abordat din unghiul componentei lui dramatice, într-un amplu studiu-eseu despre, între altele, retorica naratorilor. Maniera critică, mărturisită, e o combinație de „rigoare ținută în frâu” și „slobod impresionism”, urmărind „nuanța ca o pradă”. Nu mult diferită e abordarea în *Pluta de naufragiu* (2002), o culegere de microeseuri, „figurine” ale unor scriitori căzuți în uitare sau insuficient valorificați de posteritate. Și aici se remarcă aceleași virtuți exegetice, puse în relief de o „amprentă stilistică inconfundabilă” (Paul Cornea). F. îmbină original disciplina reconstituirii documentare cu arta portretului (dedus din operă sau înțeles ca portret al operei), alcătuiind o galerie ingenios-pitorească de tipuri: „furi-osul” (Nicolae Baboeanu), „anxiosul” (Gabriel Bălănescu), „cerebralul” (Traian Chelariu), „genialoidul” (Stelian Mateescu), „melancolicul” (Nicolae Milcu) ș.a. Ca peste tot în scrisul său, el e un hedonist al caracterologiei și un filolog esthet, întârziind pe file (fie și îngălbenite sau netăiate) spre

a distila și inhala, într-un spațiu de intime cărturărești vigili, mișcări sufletești și arome ascunse, uneori abia perceptibile, captate printr-un fel de hipertrofieri a antenelor. În *Efectul de prismă* (1998), ce adună articole pe teme civice, cărturarul părăsește biblioteca (dar o păstrează ca reper) spre a coborî în cotidian, surprins cu un ochi când ironic-ludic, când sceptic-melancolic. Altă culegere, *Faldurile Mnemosynei* (1999), reunește, cu aceeași voluptate a portretizării, o suită de medalioane de memorialiști români. Pentru *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei Române) F. a elaborat numeroase articole. A mai redactat, în colaborare, dicționare de factură enciclopedică, la care a fost și revizor (*Dicționar enciclopedic ilustrat*, 1999, *Mic lexicon de nume proprii celebre*, 2001, ș.a.). Autor al unor prefețe și postfețe, a publicat o plachetă de „stihuri epigramatice” a Margaretei Faifer (*Zâmbete pe șapte coline*), o selecție cuprinzătoare din creația literară a autoarei (*Surâs și melancolie*), câteva volume de teatru ale lui Laurențiu Faifer (*Teatru, Teatru în versuri, Infernul și alte scieri*), o culegere din însemnările lui Arșavir Acterian, un studiu de poetică și stilistică al Irinei Andone. A editat, de asemenea, *Didahiile* lui Antim Ivireanul și, în colaborare, *Teatru și proză* de I.L. Caragiale. Trecând la catedră, F., adoptând stilul narațiunii analitice, efectuează captivante peripluri în teatrul românesc și universal. *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești. Regăsiri* (2008; a doua ediție, din 2009, poartă titlul *Dramaturgi români*) urmărește, cu aplomb eseistic, procesul de devenire a textului dramatic, la noi, de la primele manifestări până astăzi. Cartea, cu încrengăturile ei, este o sinteză mizând nu pe ample panorame, ci alcătuindu-se prin alăturarea în succesiune a unor profiluri de dramaturgi care contează în istoria genului. *Incursiuni în istoria teatrului universal (de la origini până în Renaștere). Theatrum mundi* este o descindere alertă în timp și spații, explorând literatura dramatică (și oglindirile ei în reprezentațiile scenice) de la obârșii până în efervescentele vremuri ale Renașterii, din Europa și până în îndepărtatul Orient, între personalitățile cercetate Shakespeare luându-și, firesc, „partea leului”. În fine, *Incursiuni în istoria criticii dramatice românești*, cu subtitlul *Zodia Balanței* (2010), stăruie asupra unui gen mai puțin abordat, dacă nu chiar împins în umbră. O suită de medalioane, configurate fără

presiunea vreunui canon, cu o incitantă libertate de spirit, se regăsesc pe parcursul acestui studiu, la origine un curs universitar, ca și celelalte două „incursiuni” publicate anterior.

SCRIERI: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), București, 1979; *Dramaturgia între clipă și durată*, Iași, 1983; *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, București, 1993; ed. 2, Iași, 2006; *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iași, 1997; *Efectul de prismă*, pref. Liviu Antonesei, Iași, 1998; *Faldurile Mnemosynei*, Iași, 1999; *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iași, 2002; *Filtru*, pref. Bogdan Crețu, Antonio Patraș, Iași, 2005; *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești. Regăsiri*, pref. Mircea Ghițulescu, Iași, 2008; ed. 2 (*Dramaturgi români*), Iași, 2009; *Incursiuni în istoria teatrului universal (de la origini până în Renaștere). Theatrum mundi*, pref. Marian Popescu, Iași, 2010; *Incursiuni în istoria criticii dramatice românești. Zodia Balanței*, pref. Liviu Malița, Iași, 2010.

Repere bibliografice: *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Liviu Leonte, *Dramaturgia ca literatură*, CRC, 1983, 43; Paul Cornea, „*Semnele lui Hermes*”, JL, 1993, 23–26; Constantin Ciopraga, *Călătoria ca literatură*, DL, 1993, 10; Nicolae Mecu, *Minunatele călătorii ale istoricului literar*, VR, 1994, 2; Cornea, *Semnele*, 23–28, 267, 310–311; Liviu Grăsoiu, *Profesionalismul și talentul cercetătorului*, LCF, 1997, 39; Dicț. scriit. rom., II, 251–252; Gabriela Duda, *Un „ospaț” al cuvintelor și al spiritului*, CL, 1999, 9; Antonio Patraș, *Semnele lui Cronos*, CL, 2000, 6; Simion, *Ficțiunea*, III, 44–46; Mircea Ghițulescu, *Omul care vorbește în șoaptă*, CL, 2003, 2; Elvira Sorohan, *Un fidel al Mnemosynei*, RL, 2003, 12; Durnea, *Propuneri*, 405–407; Bogdan Crețu, *Avatarurile unor „naufragiați” (re)povestite pe-nțelesul tuturor de Florin Faifer*, CL, 2003, 6; Alex. Ștefănescu, „*Dicționarul general al literaturii române*”, RL, 2005, 2; Antonio Patraș, *Surâs cu filtrul*, CL, 2006, 10; Nicolae Mecu, *Filtrul lui Faifer sau Dezinvoltura spiritului de finețe*, CL, 2006, 10; Holban, *Ist. lit.*, III, 195–204; Mircea Ciubotaru, *F.F. – un explorator prin spațiul libertății*, „*Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»*”, 2008, 2; Mircea Morariu, „*Incursiuni în istoria criticii dramatice românești. Zodia Balanței*”, F, 2011, 5; Ștefan Oprea, *Incursiuni faiferiene*, DL, 2011, 94; Ion Simuț, *Dicționarul esențial Simion 2012*, CLT, 2012, 42. **N.M.**

FAIFER, Laurențiu (1.I.1916, Iași – 6.I.1974, Iași), dramaturg. Este fiul Anei (n. Olivotto) și al lui Ioan Faifer, meșteșugar. A urmat în orașul natal tot ciclul școlarității – clasele primare, apoi Liceul Național. Și-a luat bacalaureatul în 1934, iar în 1940 a terminat Facultatea de Litere și Filosofie a Universității,

absolvind în 1941 și cursurile Seminarului Pedagogic Universitar. Cariera sa de profesor a avut, în primii ani, un caracter nomad, ilustrat de suita de transferuri: de la Iași (1941–1943) la Fălticeni (1943–1944), Roman (1944–1945) și din nou la Iași (1945–1946) și Fălticeni (1946–1947). Revenit în cetatea anilor de studenție, predă un timp la Școala Normală „Vasile Lupu” (1947–1953). Încadrat, în 1955, ca lector la Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice, în 1960 este promovat conferențiar și șef de catedră. S-a stins din viață în urma unei maladii necruțătoare. Eminent om de catedră, F. s-a impus în fața multor generații de studenți prin luciditatea inaderentă la canoane, prin calitatea aparte a prelecțiilor, puse în valoare de un carismatic fel de a fi. A publicat articole și studii de metodică în reviste de specialitate. Împreună cu I.D. Lăudat, Aristide Hasgan, C. Parfene, a semnat o lucrare de referință în domeniu, *Metodica predării limbii și literaturii române în școala generală și în liceu* (1972). În răstimpuri a scris, pentru sertar, versuri și piese de teatru; incidental, a abordat și istoria literară (*Primele amintiri în literatura română: Teodor Vârnav, „Istoria vieții mele”*, 1973). În structura personalității sale, boemul, intrat în legendele urbei, și profesionistul de incoruptibile rigori coexistă sub semnul unei cuceritoare libertăți de spirit. Soția lui, Margareta Faifer, a fost medic și scriitor (*Zâmbete pe șapte coline*, 1992, *Surâs și melancolie*, 2011), în 1998 conferindu-i-se diploma de membru de onoare al Uniunii Epigramiștilor din România. Criticul și istoricul literar Florin Faifer este fiul lor.

Dramaturgia lui F., multă vreme rămasă necunoscută, a surprins la apariția volumului *Teatru* (1994), republicat într-o ediție mai amplă, *Teatru în versuri*, în 2012. Între îngândurare și surâs, erudiția, trecută prin filtrul gândirii proprii, și o fan-tezie ce refuză ifosele și crisparea dau consistență unui text lucrat cu un remarcabil simț al limbii, într-o versificație ireproșabilă. Drama istorică *Alexandru Lăpușneanu* propune o reabilitare a domnitorului pe care alte scrieri l-au zugrăvit ca fiind de o cruzime înfiorătoare. Într-o ambianță de Ev Mediu moldav, reconstituită cu dichis cărturăresc, se urzesc în jurul tronului, la care boieri vicleni răvnesc, trădări, comploturi și alte mișelii. Altfel decât în nuvela lui C. Negruzzi, cel ce regizează sinistrul masacru din sala de ospete nu este voievodul, ci armașul Bogdan, care prin sângeroasa faptă

chitește să-și expună stăpânul hulei tuturor. Își va primi pedeapsa, Lăpușneanu tranșând decis conflictul cu hainii, vinovați și pentru că prin ambițiile lor piezișe primejduiesc țara, și așa încolțită de neprieteni. Asumându-și o anume, nu lipsită de prestanță, desuetudine, tirade de vibrantă încărcătură a trăirii exprimă patrioticele simțăminte. Construită cu o tehnică sigură, piesa se susține mai ales prin rostirea cultă, cu mireasmă de letopiseș. Un limbaj colorat, cu replici vioaie și duhlii, și o ironie fină, perceptibilă și în poznașele jocuri de cuvinte, sunt argumentele comediei bufe, „aproximativ istorice”, *Ciubăr vodă* (montată pe scena unor teatre din Chișinău și Iași). Fanfaronada ubuescă a grotescului crai, chefliu și muieratic, poate înveseli (tot astfel înfruntarea lui, nu din cuțite, ci din poloboace cu lăudărosul vodă Pleașcă), dar ludicul, printre ilarele peripeții de reflex parodic, conține și un subtext, avertizând asupra efectului nociv al neseriozității, al invidiei generatoare de veșnice gâlcevi și al prostiei. Un sunet mai grav, într-o desfășurare de voie bună. Din folclor se inspiră, ca spirit, feeria *Zâna pădurilor* – intrată în repertoriul teatrului radiofonic –, o senină, plină de farmec descindere în fabulos. Ca într-un vis al unei nopți de vară, în codrul fermecat se ițesc zâne bune, zâne rele, pitici războinici, pitici-copii, arici puși pe harță, un străvechi duh al pădurilor, în timp ce la curtea lui Nalbă crai își fac veacul un astrolog, un măscărici, boieri, jupâne, oșteni. Acorduri romantice însoțesc aparițiile lui Năvalnic, visătorul tânăr, și ale zânei pădurilor, Goruna. Sălășluind fiecare pe un alt tărâm, iubirea lor nu are sorți de împlinire. Un accent de tristețe, într-o jubilantă lume de candori. O traducere în engleză, semnată de Alexandru Pascu, a pieselor în versuri ale lui F. a fost răsplătită cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (2012).

SCRIERI: *Primele amintiri în literatura română: Teodor Vârnav, „Istoria vieții mele”*, Iași, 1973; *Teatru*, pref. Al. Piru, postfață Constantin Ciopraga, Iași, 1994; *Infernul și alte scrieri*, îngr. Florin Faifer, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 2011; *Teatru în versuri*, îngr. Florin Faifer, Iași, 2012; ed. (*Versified Theater Plays*), tr. Alexandru Pascu, îngr. Florin Faifer, Iași, 2012.

Repere bibliografice: I. D. Lăudat, *Pagini din istoria literaturii române*, Iași, 1990, 348–353; Mircea Anghelescu, *Teatrul cu subiect istoric*, LCF, 1994, 19; Mircea Morariu, „*Teatru*” de Laurențiu Faifer, F, 1994, 10–11; Teodor Vărgolici, *Ultimul boem*, ALA, 1994, 242; Gavril

Istrate, *Laurențiu Faifer, un scriitor autentic*, CRC, 1997, 1–2; Mihaela Mârțu, *A fost odată... Ciubăr vodă*, CL, 1997, 2; Constantin Ciopraga, *Un personaj fermecător: Laurențiu Faifer*, RR, 1997, 1; Ștefan Oprea, *O premieră absolută la Chișinău*, TTR, 1997, 3; Constantin Paiu, *O piesă „foarte istorică”*, TTR, 1997, 4–5; Bogdan Ulmu, *„Teatru”*, ATN, 1997, 5; Ghițulescu, *Istoria*, 427; Florin Faifer, *„Bătrânul viking”*, APE, 2001, 4; Dana Nicoleta Popescu, *Profiluri dramatice*, Timișoara, 2009, 122–131; Ștefan Oprea, *Un nobil gest filial*, „Cronica veche”, 2012, 3; Liviu Grăsoiu, *Restituind cu devoțiune*, „Litere”, 2012, 6; Elvira Sorohan, *Laurențiu Faifer sau Cum se cheltuie un talent dramatic*, CL, 2012, 8.

F.F.

FALANGA, revistă apărută la București în două serii, mai întâi săptămânal de la 10 ianuarie până la 9 mai 1910 și de la 1 noiembrie 1926 până la 1 martie 1927 și bisăptămânal până la 15 iunie 1929. Subtitlul „Literară și artistică” din prima perioadă devine, la începutul celei de-a doua, „Organ de luptă al generației noi”, pentru ca de la 15 decembrie 1927 să fie folosite ambele. Publicație a Institutului de Literatură condus de Mihail Dragomirescu, **F.** nu apărea în timpul lunilor de vară, reluându-și activitatea odată cu începerea anului universitar. Condusă inițial de un comitet din care făceau parte Cincinat Pavelescu, E. Lovinescu, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu ș.a., secretar de redacție fiind Liviu Rebreanu, iar la seria a doua avându-i redactori pe Raul Teodorescu și pe N.I. Russu, revista se afla de fapt sub direcția lui Mihail Dragomirescu. Programul „Convorbirilor critice”, dar cu un accent polemic mai pronunțat guvernează cele optsprezece numere ale primei serii. Se publică pagini critice de Mihail Dragomirescu, Liviu Rebreanu, E. Lovinescu, Corneliu Moldovanu, Vasile Savel, versuri de Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu, Zaharia Bârsan, Victor Eftimiu, Mihai Codreanu, Mihail Săulescu, Ion Sân-Giorgiu, Corneliu Moldovanu, proză de Emil Gârleanu, Ion Agârbiceanu, Ion Dragoslav. După șaisprezece ani, seria a doua afirmă același crez estetic: „Adevăr. Clasicism. Tradiționalism”. Cele trei articole-program, *Un cuvânt*, scris probabil de M. Dragomirescu, *Tradiționalism – modernism* de George Dumitrescu și *Conspirația clicilor literare* de Raul Teodorescu, preconizau o revistă opusă modernismului: „Suntem năvăliți de această boală sub diferite forme, din toate părțile. Sub forma intelectualismului din Italia: pirandellismul; sub forma subiectivismului ironist din Anglia: shawismul; sub forma senzualismului dezmățat și a

expresionismului german; sub forma misticismului static rusesc; sub forma suprarealismului francez”. Adversară a acestei „boale culturale”, publicația își asuma rolul de a purifica „aerul ciumat de minciuni, urât și răutate”. Tradiționalismul fiind curentul „evoluției organice”, modernismul este considerat curentul celor care „se mulțumesc cu imitația servilă”. Drept consecință, **F.** ar fi avut menirea „să susțină literatura sănătoasă” împotriva elucubrațiilor unor „curente” ale căror „celebrități poetice” sunt „înfățișate publicului cu zgomot de tobe și trompete de «Sburătorul», «Adevărul» și «Universul literar», de «Cetatea» și «Viața literară»”. În rubricile „Răspunsuri la atacuri”, „Reflecții și observații”, „Oameni și fapte”, „Adnotări critice” („Observări critice”) Mihail Dragomirescu și colaboratorii săi polemizează cu E. Lovinescu, Perpessicius, Aron Cotruș, Vladimir Streinu, Hortensia Papadat-Bengescu, Nichifor Crainic, cu revistele „Sburătorul”, „Universul literar”, „Gândirea” și „Contemporanul”. Atacurile cele mai vehemente – sembrate Falanga – îl iau drept țintă pe E. Lovinescu (*A doua obiectivitate neobrăzată a d-lui Lovinescu, Ignoranța criticului-bagatelă*). Articole polemice scriu și Radu Bucov (Mihail Dragomirescu) (*Retorismul sau Ce nu știe criticul-bagatelă, Lovineștiane sau nigerisme*), N.I. Russu (*Lipsa de seriozitate*), Scarlat Struțeanu (*Evoluția criticii contemporane sau Critica evolutivă a d-lui Eugen Lovinescu*). Nu sunt trecuți cu vederea nici Vladimir Streinu, Camil Baltazar, G. Nichita, Sanda Movilă ș.a., membri ai cenaclului Sburătorul. N.I. Russu mai semnează articolul *Pe marginea ortodoxismului d-lui Crainic*, în care se războiește cu „Gândirea”. Pe lângă polemicele purtate împotriva curentelor moderniste, Mihail Dragomirescu s-a ocupat, în cadrul rubricii „Istoria spiritului românesc în secolul al XX-lea”, de poporanism, de ideologia sămănătoristă și de „curente mai nouă în literatura română”. Pentru a promova tezele esteticii proprii, el creează o rubrică specială, „În Empireu”, în care clasicii literaturii române – Eminescu, Creangă, Caragiale, Vlahuță, Maiorescu, Delavrancea – „își exprimă” părerea asupra unor probleme estetice și de ideologie literară într-un fel de convorbiri imaginare. Numărul 43/1928 este dedicat lui Mihail Dragomirescu, la împlinirea a șaizeci de ani. Literatura susținută de revistă este ilustrată în rubrica „Antologia «Falangei»”, în care sunt prezentați și publicați poeții St. O. Iosif, D. Anghel, Ion Pillat, Al. T. Stamatiad, Mihai Codreanu, Victor

Eftimiu, Radu Gyr, George Gregorian, Mihai Beniuc, prozatorii Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Ion Popovici-Bănățeanul, I.A. Bassarabescu, Calistrat Hogaș, Liviu Rebreanu (cu un fragment din *Ion*), dramaturgii Mihail Sorbul, Al. Davila. Au mai fost prezenți cu versuri Mihail Steriade, Radu Bucov (Mihai Dragomirescu), cu fabule, George Voevidca, Ion Gane, Gh. Tuleș, George Dumitrescu, Radu Comșa, Ioan I. Ciorănescu ș.a. Prozatorii revistei erau Savin Constant, George Acsinteanu, Valeriu I. Grecu. **F.** a deschis rubrica „Mugurii” talentelor tinere, printre care Gh. Tuleș, Pavel Nedelcu, Arsenie Tudor, Ilarie Bardeș, Barbu Emandy. Articolele de la rubrica „Cronica dramatică” sunt semnate de Mihail Dragomirescu sub pseudonimul Radu Bucov, de Raul Teodorescu și N.N. Crețu, iar rubrica permanentă „Revista revistelor” este susținută de N.I. Russu. Critică de artă semnează G. Talaz. Profilurile artistice ale pictorilor Troteanu, N. Vermont, H.H. Catargi, Marius Bunescu ș.a. îi aparțin lui Eugen Ionescu (1929). Alți colaboratori: Const. Goran, Mircea Damian, C. Sandu-Aldea, G. Baiculescu. **C.A.**

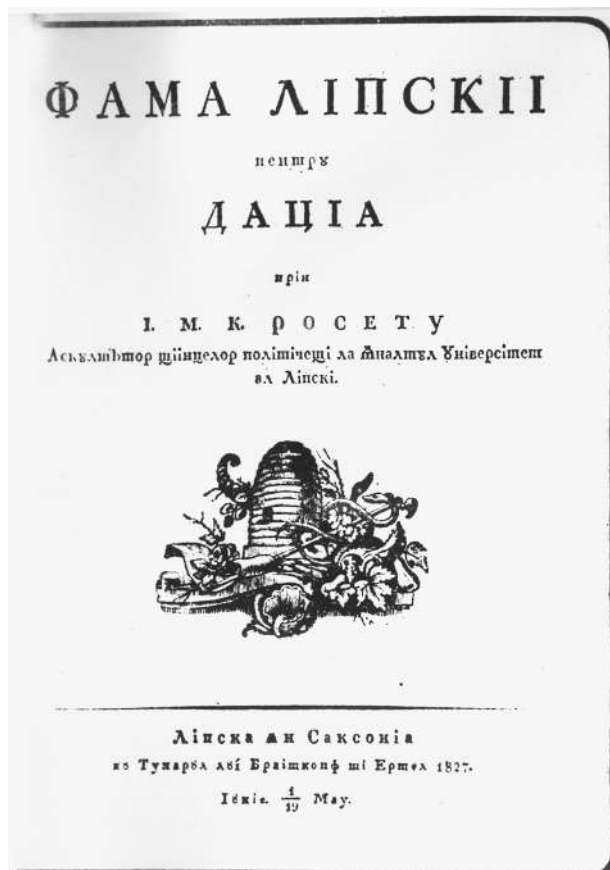
FALANGA, revistă care a apărut la București, lunar între 25 decembrie 1937 și 17 octombrie 1938 (ultimul număr înainte de interzicerea printr-un ordin al ministrului de Interne Armand Călinescu fiind cvadruplu, 7–10), apoi săptămânal între 8 septembrie 1940 (numerotarea începe de la 13, integrându-se astfel și numărul 11–12 cenzurat) și 20 ianuarie 1941, cu subtitlul „Muncă – naționalism – creștinism”, transformat de la numărul 20/1941 în „Săptămânal scris în duhul omului nou”. Director este I. Mateescu-Matei, fiind înlocuit de la numărul 16/1940 cu Horia Filip, care figurează ca redactor responsabil. În primul număr un articol al directorului lansează îndemnuri la o mobilizare generală în jurul unui „patriotism” colorat legionar, xenofob și antisemit: „Dezmeticește-te, camarade muncitor creștin, scutură-te de somnolența și deznădejdea în care te-au aruncat scambatorii zilelor de ieri și de azi, aruncă la o parte tot ce te ține în letargie [...]. Geme țara de liftele străine! Bulgari, greci, unguri, ruși etc., și mai ales jidovi, ah!, jidovi, această blestemată rasă, sunt azi conducătorii noștri, stăpânii noștri, cioclii poporului băștinaș” (*Trezește-te, frate muncitor!*). În alt articol programatic Pavel Petre găsește că „lupta naționalistă pe tărâm profesional este necesară pentru refacerea etico-socială a neamului nostru” (*În loc de program*). Sumarul

apare încărcat de texte puternic ideologizate, tratând din unghi legionar chestiuni economice, sociale, politice etc.: Radu Cosma (*Domnii politicieni!*), Mircea Mateescu (*Despre salarii și salariați, Neosemănătorismul, izvor al demagogiei, Legiunea și absolutul românesc*), Anton Balotă (*Noile tendințe etnice și spiritua-litatea europeană*), Radu Gyr (*Nemulțumiții, Frăția târnăcoapelor* – despre solidaritatea româno-germano-italiană pe ruinele hotelului Carlton, prăbușit la cutremurul din 1940), Barbu Șlușanschi (*Războiul cu trufia*). Se publică „marșuri falangiste”, versificări rudimentare precum: „FALANGA noastră mândră va trăi, / Tu muncitor creștin curând vei birui. / Vom dăltui dreptate-ntre hotare / Iar munca fi-va sărbătoare” (*Sunat-am buciul!*). În seria a doua apare ca prioritară politica de celebrare a memoriei legionarilor uciși și de clamare a răzbunării. Publică acum poezii Virgil Carianopol (*Scrisoare, Stejarul*), Mircea Gregorian (*Moșule*), Radu Gyr (*Letopiseț, Cântecul Căpitanului*), Ion Caraion (*Solfegiu pindic*, compoziție cu sonori-tăți ca la Ion Barbu, fără nici o legătură ideologică cu contextul; într-o poezie ulterioară, *Tulnic păduratic*, se infiltrează aluzii oportune: „Liniștile astea spun de sânge, –/ N-au odihnă morții nici în groapă”; *Isvod, Urare, la priveghiu, Ion*), Dimitrie Scheianu (*Mi-e dragă toamna*), Ion Frunzetti (*Celui nevăzut*: „Pașii Tăi semănați au rodit / Pașii tăi de îngeri în verde cămașe”), Vasile Posteuca (*Iisusiană*), Dragoș Vicol (*Predoslovie*: „Întru Arhanghel verde, închinare...”), Alexandru Lungu (*Răvaș ortacului de dincolo*). Se tipăresc mai multe articole despre Nae Ionescu, este demascată Mihail Moruzov (D. Iliescu, *Contra Mișa Moruzoff*). Aurel Chirescu scrie despre Radu Gyr, „rapsod al sâng-gerării și biruinței legionare”, și despre Valeriu Cărdus, „poet al jertfei legionare”, iar Ion Coman despre Horia Filip, *Idei biruitoare din „Mein Kampf”*. Mai contribuie pe subiecte culturale C. Pârlea, Leon Țopa (*Spi-ritul creator*). Valeriu Pop semnează o cronică dra-matică despre montarea lui *Faust* la Teatrul Național (pledând pentru arta cu tendință), Coca Farago scrie despre piesa *Luptă și lumină* de Gerhardt Haupt-mann, iar N. Brana despre arte plastice (*Salonul ofi-cial de toamnă – gravură și desen*). Ion Th. Ilea cere „o radicală schimbare în conducerea SSR-ului” („o nouă ideologie trebuie să pulseze în acest organism, ideo-logie sănătoasă și adevărat românească a legiunii, în fața căreia trecutul e o speculanță a tradiției culturale, un hoit accesibil paraliziei progresive cu virusul tota-lei dezagregări – și înainte de toate o trădare”). **M.I.**

FAMA LIPSCHII PENTRU DAȚIA, publicație săptămânală apărută la Leipzig din iunie până la sfârșitul anului 1827. Este prima gazetă editată în limba română. Redactori au fost I.M.C. Rosetti (din Țara Românească) și Anastasie I. Lascăr (din Moldova), ambii studenți la medicină. Inițiativa era însă a unui grup de boieri munteni în fruntea căruia se afla Dinicu Golescu și care a susținut financiar întreprinderea. Demersurile făcute până atunci în Transilvania și în Principate pentru a se obține o aprobare de înființare a unei gazete românești nu primiseră un răspuns favorabil din partea autorităților. De aceea, Dinicu Golescu, convins de însemnătatea pe care presa o are în viața socială și intelectuală a unui popor, recurge la această soluție. Între sprijinitori se numără și negustori din București sau din Focșani. Anunțând apariția publicației, Rosetti sublinia că redactorii sunt însuflețiți de dragostea de „nație”. Primul număr, al cărui titlu este „Fama Lipschii”, conține, alături de un editorial scris de Rosetti, informații în legătură cu evenimentele politice din Rusia, Grecia, Turcia,

rubrica „Miștele” sau „Adunări de ici și de colo” și o biografie romanțată a lui Ali Pașa de Ianina. Cu cel de-al doilea număr, titlul gazetei devine „Fama Lipschii pentru Dația”. Articolul de fond, care îi aparține tot lui Rosetti, propune o reformă a ortografiei românești, vizând simplificarea și unificarea scrisului în scopul „creșterii culturii”. În numerele următoare Rosetti mai publică articole dedicate literaturii sârbești, rezumate ale știrilor politice luate din periodicele germane ș.a. A.I. Lascăr colaborează cu articole de popularizare științifică. Gazeta, din care câteva numere i-au parvenit și lui Goethe, și-a încetat apariția înainte de a fi găsit ecoul cuvenit în provinciile românești, din cauza morții premature a lui I.M.C. Rosetti. **R.Z.**

FAMILIA, revistă culturală și literară care a apărut la Pesta și apoi la Oradea între 5 iunie 1865 și 31 decembrie 1906. Redactor responsabil, proprietar și editor a fost Iosif Vulcan. În primul an (până la 25 iunie 1866), **F.** a ieșit de trei ori pe lună; în anul următor devine săptămânală (până la 31 iulie 1867), apoi un număr va ieși la opt zile, iar de la 8 decembrie 1868 din nou săptămânal; între 1 ianuarie 1878 și 27 septembrie 1881 se tipărește de două ori pe săptămână, pentru ca în anii următori, redevenind săptămânală, să nu-și mai schimbe periodicitatea. Ultimul număr editat la Pesta datează din 20 aprilie 1880; cel următor, din 27 aprilie 1880, se editează la Oradea, unde se stabilește și Vulcan și unde revista va apărea în continuare. Experiența de publicist și de redactor, pe care o câștigase prin colaborarea la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Aurora română”, „Umoristul” ș.a., i-a servit lui Iosif Vulcan atunci când s-a hotărât să scoată o revistă literară proprie. La începutul lunii aprilie 1865, adresa Prefecturii Poliției din Pesta o cerere pentru editarea unei publicații periodice. El schițează cu acest prilej și un program editorial, așa cum, probabil, pretindeau autoritățile. Revista își propune, potrivit declarației redactorului, să contribuie la răspândirea unor cunoștințe generale, mai ales de artă și literatură; orice luare de poziție politică este exclusă; intenția lui Vulcan e de a tipări literatură originală și traduceri, articole biografice, contribuții de istorie, lingvistică sau estetică, scrise în „stil ușor”. O completare a acestui program sumar este făcută într-o scrisoare din 9 aprilie 1865, pe care Vulcan o adresa lui G. Barițiu, ale cărui inițiative sociale și publicistice îi vor servi

întotdeauna ca model. Revista, scrie Vulcan, va fi „enciclopedică și beletristică”. Trei zile mai târziu, la 12 aprilie, el primește aprobarea autorităților, și la 1 mai 1865 apare numărul de probă, însoțit, cum se obișnuia, de o listă de prenumerați. O lună mai târziu Vulcan scoate primul număr, în care reia, în bună parte, materia din numărul de probă. Barițiu colaborează cu o povestire, *Eroina de la Gaëta*, Vulcan dedică un articol românului macedonean Nicolae Jiga, prin al cărui sprijin bănesc se vor acoperi multă vreme deficitele revistei, Aron Denșușianu publică versuri, iar Iulian Grozescu dă o nuvelă istorică. În cadrul altor rubrici sunt tipărite traduceri din literatura franceză (fragmente din romanul *Columba* de Al. Dumas), un articol despre asasinarea președintelui Abraham Lincoln, o „revistă socială”, știri literare și artistice, informații „din străinătate”, jocuri distractive etc. La **F.** vor mai funcționa ca redactori, de-a lungul timpului, Iulian Grozescu, Al. Moldovan, V. Popp, I.C. Drăgescu, Francisc Hossu-Longin și, după 1900, Emil Isac. În „revista socială” din întâiul număr, precum și cu alte ocazii, Iosif Vulcan aduce noi precizări în legătură cu direcția pe care o va urma: publicația se va adresa familiei, cu intenția de a contribui la „dezvoltarea spiritului național” și la „dezvoltarea și lățirea culturii naționale”. Afirmatia, care revine de mai multe ori, potrivit căreia **F.** se va feri de politică este, fără îndoială, o declarație formală, făcută pentru a se câștiga bunăvoința autorităților și, poate, pentru a atrage cititorii indiferenți la frământările politice ale epocii. În ceea ce privește organizarea materialului publicistic și denumirea rubricilor, un model pare să fi fost găsit în unele publicații similare care apăreau atunci la Budapesta, în limba maghiară (mai ales „Nefelejts”). O noutate, deși unele precedente existau în publicațiile lui I. Heliade-Rădulescu (în primul rând în „Curier de ambe sexe”) sau în acelea ale lui Barițiu, este atenția acordată problemelor femeii și locul oferit întotdeauna colaboratoarelor: Maria Bosco-Suciu, Constanța Dunca-Schiau, Sofia Vlad-Rădulescu, Lucreția Suciu-Rudow, Matilda Cugler-Poni, apoi Constanța Hodoș, Sofia Nădejde, Iulia Hasdeu, Virginia Micle-Gruber, Elena Niculiță-Voronca, Elena Zaharia, Maria Ciobanu, Elena Sintion, Ana Ciupagea, Maria Baiulescu ș.a. Cu toată diversitatea de domenii abordate (istorie, filologie, artă, filosofie, pedagogie, științele naturii și medicină, geografie etc.), care a produs, în chip

firesc, o anumită dispersare și o scădere a calității informației, chiar în limitele intenției de popularizare pe care o anunțase de la început Vulcan, enciclopedismul revistei s-a arătat a fi util mai ales în perioada de până la 1880, când revistele specializate nu aveau încă publicul necesar. După această dată, și mai ales către sfârșitul secolului, **F.** pierde teren în fața unor gazete sau reviste cu o arie de preocupări mai restrânsă, dar tocmai prin aceasta cu mult mai multe posibilități de a adânci subiectele tratate („Orientul latin”, „Tribuna”, „Luceafărul”). Alături de Iosif Vulcan, la rubricile de cultură generală ale revistei au colaborat, în decursul timpului, învățați și publiciști din toate provinciile românești, între care G. Barițiu, Timotei Cipariu, Al. Papiu-Ilarian, Al. Roman, Nicolae și Aron Denșușianu, N. Petra-Petrescu, G. Sion, B.P. Hasdeu, I.G. Sbiera, G.I. Ionnescu-Gion, At. M. Marienescu, N. Iorga, Iosif Blaga ș.a. Același efort de reunire a colaboratorilor s-a manifestat în toate privințele: folclor, beletristică, istorie și critică literară. În acest fel, urmând tradiției de la „Gazeta de Transilvania”, **F.** a militat pentru crearea condițiilor necesare realizării unei unități spirituale a românilor. Revista a publicat literatură populară culeasă nu numai din zonele Transilvaniei, dar și din Banat, Bucovina, Moldova și Muntenia. Fără să se arate în mod consecvent interes pentru aspectul riguros al colecțiilor, deși At. M. Marienescu a tipărit și aici apelul său și instrucțiunile adresate către culegătorii de folclor, s-au dat tiparului, din 1866, sub titulatura generală *Datinile poporului român*, basme, povești, legende și snoave, balade, doine și strigături, descânțece și texte privind credințele, tradițiile, obiceiurile sociale și juridice etc. În paginile revistei au publicat, cu mici excepții, cei mai cunoscuți folcloriști români ai secolului al XIX-lea: At. M. Marienescu, S. Fl. Marian, G. Dem. Teodorescu, Petre Ispirescu, D. Stăncescu, Andrei Bârseanu (în colaborare cu Jan Urban Jarník), Elena Niculiță-Voronca. Li se adaugă Grigore Sima al lui Ion, O. Poruțiu, I.T. Mera, Al. Tuducescu, L. Bota, N. Petra-Petrescu, Sofronie Liuba și Aurel Iana, Simeon Manguica și mulți alții. Alături de materialul propriu-zis, mai ales după 1875, au apărut și articole, fie în legătură cu importanța folclorului pentru cultura română, fie tratând caracteristicile diverselor specii ori ocupându-se de muzica populară, de etnografie sau de folclorul altor popoare, scrise de Grigore Silași, Iosif Vulcan, V. Ranta-Buticescu,

At. M. Marienescu, Simeon Manguica, Nicolae și Aron Densușianu. Cu o perseverență demnă de laudă, de asemenea în spiritul tradiției gazetelor lui Heliade-Rădulescu, Kogălniceanu sau Barițiu, **F.** a urmărit discuțiile în jurul limbii literare și al sistemului ortografic. Poziția lui Vulcan s-a bazat întotdeauna pe principiul unificării limbii pe baza graiului viu, ca o treaptă către unificarea culturală și națională. Revista a avut în permanență rubrici destinate cultivării limbii: „Salon”, „Conversare cu cetitoarele”, „Să ne curățim limba”. Vulcan a ezitat la început între exigențele etimologice ale lui Timotei Cipariu, exagerările puriste sau de altă natură și îndrăzneala sistemului ortografic propus de Titu Maiorescu. Dar s-a aliniat cu timpul, după 1880, orientării maioreștiene, nu fără a-și manifesta și unele rezerve, care se vor face simțite în ortografia adoptată de revistă.

Domeniul în care **F.** și-a câștigat merite incontestabile rămâne cel al literaturii. Interesul arătat beletristicii are și o latură subiectivă. Iosif Vulcan era, în 1865, un om cu veleități literare și cu proiecte ambițioase. Ceea ce primează însă este înțelegerea necesităților vremii. Revista apare într-o epocă de puternice frământări naționale. Realizarea îndreptățitelor deziderate ale românilor transilvăneni depindea în bună măsură de capacitatea de organizare și de folosire a energiilor. Publicația lui Vulcan va avea în această direcție, până la apariția „Albinei Carpaților” și a „Tribunei”, realizări deosebite, depășind repede stadiul unei reviste-magazin regionale și obținând colaborări de la publiciști și scriitori români de pretutindeni. Ideea care a predominat în alegerea literaturii publicate a fost aceea a afirmării egalității pe toate planurile a românilor cu celelalte popoare din Imperiul

Austro-Ungar, a legitimității revendicărilor românești. Într-o perioadă de început Vulcan se îndreaptă către autorii pașoptiști, transilvăneni sau din Principate, a căror activitate o face cunoscută, obținându-le, totodată, colaborarea (G. Barițiu, T. Cipariu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu). Prin **F.** poezia lui Alecsandri a continuat să pătrundă în Transilvania, circulând în toate mediile. Revista a constituit, în același timp, un îndemn către activitate literară pentru tinerii intelectuali ardeleni. Iulian Grozescu, Aron Densușianu, I.C. Drăgescu, Tit Chitul, Miron Pompiliu, V.B. Muntenescu, Justin Popfii, V. Ranta-Buticescu, I. Al. Lapedatu, Maria Bosco-Suciu și atâția alții s-au strâns în jurul **F.**, colaborând cu versuri, nuvele și romane, cu publicistică pe cele mai variate teme, cu articole de critică și istorie literară. Beletristica primilor ani se caracterizează printr-o juvenilă înflăcărare romantică, temele fiind alese cu deosebire din istorie. Este o literatură tendențioasă, uneori polemică, și din această cauză cu evidente exagerări, de multe ori nerealizată artistic, apropiată câteodată, sub aspectul formei, de creația populară. Cu timpul, sub influența ideilor junimiste, dar și prin contactul cu viața artistică de peste munți, Vulcan devine mai exigent, mai ponderat, iar calitatea colaborărilor sporește. Începe să publice o nouă generație de scriitori transilvăneni, în frunte cu I. Slavici și G. Coșbuc, alături de care colaborează Virgil Onițiu, Elena din Ardeal, I. Pop-Reteganul, Andrei Bârseanu, Viora din Bihor, T.V. Păcățian, Ecaterina Pitiș, Grigore Sima al lui Ion, Petre Dulfu ș.a. Se obține tot mai des și participarea unor scriitori de peste munți (V.A. Urechia, G. Sion, Iacob Negruzzi, Gh. Tăutu, Theodor Șerbănescu și Carol Scrob, D.C. Ollănescu-Ascanio, Gr. H. Granda, apoi Al. Macedonski, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, Duiliu Zamfirescu, Al. Vlahuță ș.a.), se reproduce din operele unor mari scriitori (Ion Creangă, I.L. Caragiale). În jurul lui 1900 este rândul altor tineri să publice în paginile revistei: mai întâi G. Bogdan-Duică, Sextil Pușcariu, Ilarie Chendi, Al. Ciura și St. O. Iosif, urmași de Zaharia Bârsan, Emil Isac, Ion Agârbiceanu și Octavian Goga din Transilvania, iar din România, de Iuliu I. Roșca, Artur Stavri, Gheorghe din Moldova, Petru Vulcan, Radu D. Rosetti, H.G. Lecca, G. Murnu. Spre deosebire de alte publicații literare sau politice („Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna”), în ale căror pagini a apărut o literatură încadrată, în ansamblul ei, în așa-numitul realism

popular, beletristica din **F.** are un caracter eterogen, în linia orientării generale a lui Iosif Vulcan. Coloanele revistei au fost deschise tuturor orientărilor și tuturor colaboratorilor (de unde și marile fluctuații de valoare artistică), într-o simbolică încercare de cuprindere a majorității aspectelor vieții intelectuale românești. Semnificativ este și faptul că de **F.** se leagă debutul sau începutul consacrării unor scriitori ca Miron Pompiliu, M. Strajanu, Al. Tuducescu, I. Al. Lapedatu, G. Coșbuc, O. Goga și, în primul rând, M. Eminescu. În februarie 1866, la puțină vreme după moartea lui Aron Pumnul, Vulcan primește din Cernăuți, de la un adolescent în vârstă de șaisprezece ani, care semna Mihai Eminovici, o scrisoare ce însoțea mai multe poezii. Prima, *De-aș avea...*, apare în numărul 6 din 9 martie 1866, cu o succintă recomandare a redactorului („Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trâmise nouă ne-a surprins plăcut”). Alte versuri eminesciene vor fi publicate în mai 1866. Este vorba de poezia *O călărire în zori*, pe care o urmează, în iulie același an, *Din străinătate*. Nuvela *Lanțul de aur* a scriitorului suedez Onkel Adam, tradusă din germană de Eminescu, apare în octombrie și noiembrie 1866. Între timp ies la lumină poeziile *La Bucovina*, *Speranța* și *Misterele nopții*. Colaborarea poetului continuă în anul următor cu alte două poezii (*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* și *La Heliade*), în anul 1868 cu încă două (*La o artistă* și *Amorul unei marmure*), iar în anul 1869 cu *Junii corupți* și *Amicului F.I.* Alte poezii Eminescu va mai da în 1883 (*S-a dus amorul...*, *Când amintirile...*, *Adio, Ce e amorul?*, *Pe lângă plopul fără soț*, *Și dacă...*). În 1885 Vulcan îi publică *Din noaptea*. Din 1883, anul îmbolnăvirii poetului, **F.** a inserat mereu știri în legătură cu starea sănătății lui, precum și articole, unele reproduse din alte gazete, de analiză a poeziilor sau amintiri trimise de cei care îl cunoscuseră. În ianuarie 1885 un număr al revistei, dedicat lui Eminescu, avea în sumar un articol în care Vulcan evocă începuturile colaborării acestuia. După moartea lui Eminescu se scoate un număr comemorativ, iar zece ani mai târziu, în 1899, publicația îi închină un cuprinzător număr omagial. Contribuția **F.** este meritorie și în sectorul criticii literare. Primul critic al revistei este, fără îndoială, însuși Iosif Vulcan. El imprimă, de altfel, contribuțiilor critice (note bibliografice și recenzii, articole polemice și cronici literare) un

stil, deosebit de cel al periodicelor din România, cu o anume predilecție pentru retorism, cu o eleganță a argumentării, dar și cu izbucniri polemice. În această manieră vor scrie și Aron Densușianu, ale cărui violențe aveau să-i aducă multe inimizități, și M. Strajanu, iar mai târziu, I.V. Barcianu, Iosif Blaga și Al. Ciura. O notă nouă, mai îndrăzneță, mai modernă, aduc Ilarie Chendi și I. Scurtu, cărora li se adaugă Septimiu Sever Secula, Iosif Hodoș sau Sextil Pușcariu. Alte colaborări vin de la G.I. Ionescu-Gion, Al. Vlahuță și N. Iorga. Se reproduc și articole de Titu Maiorescu, B.P. Hasdeu, C. Dobrogeanu-Gherea. Cronica dramatică este ilustrată mai ales de Vulcan, care era și un prolific autor dramatic, inițiator al mișcării pentru teatru românesc în Transilvania, de Emilia Lungu, Sofia Vlad-Rădulescu, M. Strajanu, iar mai târziu de Ilarie Chendi și Sextil Pușcariu. Un loc bine determinat l-a ocupat în economia revistei, încă de la numărul de probă, literatura străină. Registrul traducerilor este variat și atestă informația largă a redactorului. Calitatea lor, în schimb, nu este întotdeauna mulțumitoare. S-a tradus din literaturile antice (Sappho, Anacreon, Vergiliu, Horațiu, Ovidiu ș.a.), din literatura italiană (Dante, Petrarca, Carducci, Antonio Fogazzaro, Ada Negri, D'Annunzio și Matilde Serao), germană (Lessing, Goethe, Schiller, Uhland, J.L. Tieck, T. Storm, H. Sudermann, Arthur Schopenhauer), rusă (Pușkin, Gogol, Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski, Cehov, Maxim Gorki și Leonid Andreev), poloneză (A. Mickiewicz și H. Sienkiewicz), din literaturile nordice (Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, H.C. Andersen, Selma Lagerlöf), din literaturile engleză și americană (Young, Byron, Dickens, Rudyard Kipling, Oscar Wilde, E.A. Poe, H.W. Longfellow, Washington Irving, Walt Whitman, Mark Twain ș.a.), belgiană (Maurice Maeterlinck), maghiară (Petőfi, Vörösmarty Mihály, Arany János, Jókai Mór ș.a.). Cele mai multe tălmăciri s-au făcut însă din literatura franceză. În lista scriitorilor traduși sunt autori de orientări variate și din epoci diferite, începând cu marii scriitori clasici și sfârșind cu romancierii naturalști: La Fontaine, Corneille, Racine, Molière, Rousseau, Voltaire, Beaumarchais, Lamartine, Balzac, Al. Dumas, Al. Dumas-fiul, Victor Hugo, Ponson du Terrail, Jules Verne, François Coppée, Guy de Maupassant, Émile Zola, Anatole France, Alphonse Daudet, Sully Prudhomme ș.a. **F.** a ilustrat, pe întinderea unei jumătăți de secol, lupta românilor transilvăneni pe

tărâm politic și cultural pentru realizarea idealurilor naționale. Revista a devenit astfel, așa cum scria Iosif Vulcan în *Încheierea* din ultimul număr apărut în 1906, o „oglină fidelă a evoluției noastre intelectuale”.

R.Z.

FAMILIA, revistă culturală și literară apărută la Oradea din martie 1926 până în februarie 1929 (seria a doua) și din martie 1934 până în august 1940 (seria a treia), ca o continuare a publicației editate de Iosif Vulcan în 1865. Redactor responsabil și proprietar este M.G. Samarineanu. Până în decembrie 1926 **F.** apare lunar, în anul următor iese o dată la două luni și chiar la trei luni, în 1928 apare bilunar, iar în 1929 se publică numai un număr; din 1934 apare lunar. Între cele două serii ale revistei există o mare deosebire, seria a doua continuând mai degrabă direcția revistei-magazin editate de Iosif Vulcan, pentru ca seria a treia să fie o publicație literară, una dintre cele mai importante ale momentului interbelic. Colaboratorii la această din urmă serie sunt în general tineri ce vor deveni nume literare marcante, iar direcția critică este susținută de Octav Șuluțiu, care aduce colaboratori importanți, precum Eugen Ionescu, Mircea Eliade, E. Lovinescu ș.a. **F.** este susținută cu fonduri de M.G. Samarineanu, el însuși poet și romancier. Începând din 1926 sunt prezenți cu proză scurtă Cezar Petrescu (*Admiratorii naturii*, *Natura, natura!*, *Domnul Sgârcea*, *Taina*, *Sfârșit de vacanță*, *Solitudine*, *Duduia Gaița*), Gib I. Mihăescu (*Vin nou*), Ion Dragu (*Culegătorul de fluturi*, *Resemnare*, *Păianjenul roșu*) ș.a. Colaborează cu versuri Ioan I. Ciorănescu (*Fântâna*), căruia postum îi mai apar poeziile *Felinarul*, *Scrisoare de fizic*, *Păr blond*, George A. Petre (*Ciripire de primăvară*, *Apus*), Nuși Tulliu ș.a. Publică poeme în proză Emil Isac (*Cădere frunzelor*, *Toamna*) și I. Peltz (*Nopți vechi*). Cronica teatrală apare cu intermitențe (semnează T. Albani și P. Coroiu), o frecvență mai mare având rubrica „Cronica literară”, susținută de George A. Petre (semnează cu pseudonimul Emin Asan) și M.G. Samarineanu (sub pseudonimele Misa și M. San-Marino). Aici nu se afirmă un spirit critic bine individualizat, părerile cronicarilor fiind, de regulă, racordate la opiniile consacrate sau reducându-se la scurte rezumate ale cărților în discuție. Se recenzează *Istoria literaturii române contemporane* de E. Lovinescu, *Concert din muzică de Bach* de Hortensia Papadat-Bengescu, *Liniști de schituri* de Radu Gyr. La rubrica „Reviste” sunt inserate scurte note de

prezentare a unor numere din „Gândirea”, „Universul literar”, „Viața literară” sau din reviste franceze, italiene și maghiare. Rubrica „Note” cuprinde date biografice ale unor scriitori și informează despre apariția de cărți și periodice. Ca orice publicație-magazin, **F.** are și o rubrică de anecdote, intitulată „De clacă”, la care ulterior se va renunța. Traducerile reprezintă o preocupare constantă a redactorilor. Apar tălmăcirii din literatura persană (Hafiz transpus de Florica M.G. Samarineanu, care semnează Flori-Sam), engleză (Oscar Wilde tălmăcit de Al. T. Stamatiad), maghiară (Ady Endre în versiunea lui George A. Petre și Jókai Mór transpus de I.G. Dimitriu), franceză (Victor Hugo tradus de Tache Papahagi), germană (Heinrich Heine tălmăcit de I. Constantinescu-Delabaia). Caracterul militant al revistei este afirmat de Vasile Cotruș în *Cuvânt înainte* din numărul 1/1926: activitatea **F.** va avea în vedere „luminarea și întărirea prin cultură a acestui popor”, „păstrarea la baza organizațiunii noastre sociale a ideii naționale, stârpirea tuturor curentelor dizolvante de stat”. Sunt propuse două direcții de afirmare a conștiinței românești: întemeierea de instituții culturale și combaterea iredentismului maghiar. Înființarea Teatrului de Vest la mijlocul anului 1928 constituie și rezultatul campaniilor susținute de **F.** (*Teatrul românesc de la Oradea*, *Ofensiva culturală*, *Deschiderea Teatrului de Vest*). Într-o serie de articole semnate de Al. Keresztury-Olteanu (*Între București și Budapesta*) și de George Bota (*Unificare sau armonizare?*, *Renașterea naționalismului*) se combate propaganda maghiară ce urmărea revizuirea Tratatului de la Trianon. Preocupările pentru emanciparea femeii, o orientare privilegiată a seriei de până la 1906, revin prin mai multe însemnări și articole (*Femeia în familie și societate* de Vasile Cotruș, *Feminism și feminitate* de Natalia Negru ș.a.). Se cultivă culoarea locală prin evocarea de personalități (*Iosif Vulcan*, *Doi citori* de M.G. Samarineanu, *Dr. Ioan Lupaș* de N.T. Ionescu ș.a.), prin articole istorice (*Organizațiile voievodatelor și cnezatelor la românii din Crișana* de E. Țigu, *Diecii și preoții din trecutul românilor bihoreni*) sau prin consemnarea evenimentelor socioculturale din provincie (*Astra în 1926* de George Bota, *Universitatea liberă „E. Gojdu”* de Teodor Neș ș.a.). Seria a treia, purtând subtitlul „Revistă lunară de cultură”, adună în colegiul de redacție mai vechi colaboratori, precum George Bota, Emil Isac, Ion Th. Ilea, Al. Olteanu, Cezar Petrescu ș.a. Orientarea revistei rămâne tot

naționalistă, dar prin promovarea unei literaturi de mai bună calitate și prin diversificarea tematicii se pierde caracterul de revistă-magazin. Gheorghe Tulbure deschide acum primul număr, evidențiind obiectivele redactorilor: „Îndrumători ai spiritelor către frumusețile pure și armoniile superioare ale artei, am dori să așezăm slova românească la locul de cinste. Nu ne paște deci gândul să dăm directive, să creăm curente și opinii literare”. Publicația are colaboratori de pretutindeni, depășind „limitele orizontului spiritual provincial”, cum anunță Gheorghe Tulbure, care evidențiază și orientarea tradiționalistă a F.: „Rămânem credincioși adevărurilor de credință ale catehismului literar de pură esență națională. Tradiționaliști, vom ține pas cu vremea”. Cel mai bine reprezentate în paginile revistei sunt proza, studiile de istorie și teorie literară și eseurile. În paginile seriei deschise în 1934 Eugen Ionescu colaborează cu *Jurnal*, *Fantomele* și *Emil îndrăgostit*, publică proză Gib I. Mihăescu (*Căutând dreptatea*, *Împlicinații*, *Galoanele de argint*), Ion Agârbiceanu (*Prescurărița*, *Singură*), Panait Istrati trimite fragmentul *Călugări de la Sfântu-Munte*, care va intra în volumul *În lumea Mediteranei*, Mircea Eliade colaborează cu studii și eseuri (*Pentru cultură și contra politicii culturale*, *Tehnica și educația culturii spiritului*, *Reverie și automatism mental*, *Contemplația*, *Maica Domnului*), iar Constantin Noica cu eseu *Împăcare cu lumea*. Lucian Blaga publică *Orizonturi temporale* (fragment din *Orizont și stil*), iar Tudor Vianu articolul *Între individual și general* (fragment din volumul *Filosofie și poezie*). Articole de filosofie semnează Mircea Vulcănescu (*Filosofia lui Freud*) și Vasile Lovinescu (*René Guénon*). Dintre studiile de critică și istorie literară se remarcă articolele lui Ovidiu Papadima (*Naționalismul lui Alecsandri*, *Calistrat Hogaș și lumea lui*), studiul lui N. Steinhardt (*Gânduri despre câțiva scriitori englezi*). Trebuie menționat și un controversat studiu al lui N. Davidescu, *Ultimul ocupant fanariot sau Inaderența lui Caragiale la spiritul românesc* (continuare a unui articol din „Cuvântul liber”). I. Peltz semnează considerațiuni asupra romanului, Victor Eftimiu abordează subiectul traducerii autorilor români în limbile de circulație internațională (*Problema traducerilor*), Petru Comarnescu discută despre „epopeea muncii americane”, Al. Busuioceanu analizează pictura românească modernă, ilustrând astfel o paletă largă de preocupări socioculturale. La rubrica „Păreri” apare cronica lui

Constantin Noica la volumul *Pe culmile disperării* al lui Emil Cioran. Poezia este și ea bine reprezentată: E. Lovinescu trimite câteva poezii inedite scrise în franceză de Hortensia Papadat-Bengescu și semnează o prezentare a poetei. Se publică poeme de Ștefan Baciu, Horia Stamatu, Radu Gyr, Emil Isac, Victor Eftimiu, Giuseppe Cifarelli, Petre A. Petre, Nuși Tulliu ș.a. Aprecieră critică a literaturii din epocă aparține îndeosebi lui Octav Șuluțiu, care susține consecvent o rubrică de „Cronici (Scriitori și cărți)”. Criticul recenzează majoritatea aparițiilor editoriale importante ale momentului: *Șantier*, *Huliganii* de Mircea Eliade, *Donna Alba* de Gib I. Mihăescu, *Opera lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, *Orizont și stil* de Lucian Blaga, *Logodnicul* de Hortensia Papadat-Bengescu, *Cărticică de seară* de Tudor Arghezi, *Avram Iancu* de Lucian Blaga, *Orașul cu salcâmi* de Mihail Sebastian, traducerea în proză făcută de E. Lovinescu după *Odissea* lui Homer ș.a. Rubrica „Note (Idei–Oameni–Fapte)”, alcătuită după modelul din „Gândirea”, conține cronici, consemnează evenimente culturale și portrete de scriitori (bunăoară, Mateiu I. Caragiale evocat de Octav Șuluțiu). Rubrica „Revista revistelor” prezintă numere din publicații românești („Revista Fundațiilor Regale”, „Gândirea”) franceze („La Nouvelle revue française”, „Esprit”, „Les Nouvelles littéraires”) și maghiare. Pe lângă aceste rubrici fixe există și altele, ce apar neregulat: „Clujul pe răboj”, susținută de Vladimir Nicoară, „Cronica mărunță” sau „Cărți vechi”. O rubrică temporară este și „Figuri bihorene”, susținută de Teodor Neș, unde apar articole despre Iosif Vulcan, Lucreția Suciu-Rudow ș.a. Evocarea unor personalități istorice și culturale constituie o preocupare ilustrată și de N. Iorga, care semnează articolul *Un om de sinceritate: Mihai Viteazul*, ce reproduce textul unei conferințe ținute la Târgoviște în 1935, ori de Tiberiu Moșoiu (*Neculai Milescu Spătarul*), Ovidiu Papadima (*Ilariu Dobridor*) ș.a. Deschizându-se spre literatura din toate provinciile românești, F. nu ignoră problemele locale. Semnificativă este ancheta *Ne putem înțelege noi și ungurii?*, inițiată în 1935 de M.G. Samarineanu, la care răspund Lucian Blaga, Camil Petrescu, Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, Romulus Dianu ș.a. Traducerile sunt acum mai puțin numeroase, remarcându-se *Sonete* de Michelangelo în versiunea lui Al. Iacobescu și câteva proze de Rudyard Kipling, al căror tălmăcitor nu este menționat.

M.Dr.

FAMILIA, revistă apărută la București, lunar, între ianuarie 1941 și februarie 1944, cu subtitlul „Revista Asociației Scriitorilor Români din Ardeal”, avându-l ca director pe M.G. Samarineanu. Este o continuare a publicației cu același titlu înființată de Iosif Vulcan în 1865. Seria a treia, scoasă la Oradea, și-a încetat apariția în urma pierderii Ardealului de Nord după Dictatul de la Viena și a dislocării întregii echipe redacționale. Fixându-și noul centru la București, **F.** funcționează prin reunirea mai multor grupuri de colaboratori din teritoriu: Beiuș (George Bota, Titus L. Roșu, Iosif E. Naghiu), Arad (Al. Negură, Ed. I. Găvănescu), Timișoara (C. Miulerca), Sibiu (Victor Papilian, Grigore Popa, Al. Dima), Brașov (Gh. Tulbure, Octav Șuluțiu) și Cernăuți (G. Todoran, George Drumur). Primul număr se deschide cu un text al lui I. Lugoșianu, care, evocând suferința pricinuită de dezrădăcinare și de exilul bucureștean, ține să sublinieze continuitatea dintre **F.** și revista fondată de Iosif Vulcan. Publicația își asumă și de acum înainte o misiune larg culturală („să ducă în casele cărturarilor români de la sate și orașe o limbă literară bună și o literatură românească sănătoasă”). În contextul tulbure în care debutează revista acest program de reafirmare a idealului național și de conservare a patrimoniului cultural ardelean amenințat intră în rezonanță cu ideologia legionară. Primul număr reproduce în facsimil un *Cuvânt de ordine* al lui Corneliu Zelea Codreanu, se publică o serie de cântece legionare semnate de Marin Găișeanu, un necrolog al lui Ion Moța etc. În același spirit M.G. Samarineanu pledează pentru acceptarea cenzurii ca o necesitate a timpurilor. Orientarea extremist-naționalistă se păstrează de-a lungul întregii perioade de apariție a revistei. Astfel, textul aniversar care deschide numărul din ianuarie 1944 (*În al 79-lea an*) afișează nu numai încredere în victorie, necesară în timp de război („Oboseală?... Descurajare în al 79-lea an? Nu. Fanatism în credință și încredere în biruință”), ci și vizibile accente fasciste. Exacerbarea sentimentului național se exprimă uneori în tonuri violent combative. În paginile revistei se formulează poziții antimaghiare (Titus Roșu, *Politica de maghiarizare a Transilvaniei*, Ludovic Dăuș, *Erzsebet Bathori*, Victor Papilian, *Nebunia contelui Szentbenedikty*) și se cultivă o literatură a „traumei”, în urma pierderii Transilvaniei. Se vorbește despre „inima ruptă a Transilvaniei”, Ernest Bernea conturează figura

„omului care plânge” (*Mărturisiri pentru un om nou*), N.I. Herescu semnează textul *Cântec de jale* („Lung e drumul Clujului, lung...”), iar I. Agârbiceanu dă o înflăcărată pagină intitulată *Rugăciune*. Dacă registrul militant și accentele extremiste sunt în general legate de evenimentele actualității politice, revista rămâne în ansamblul ei caracterizată de un naționalism moderat, mai apropiat de vechea formulă pedagogic-educativă a patriotismului ardelean de la începutul secolului. Cele mai multe numere sunt constituite monografic, în jurul unor medalioane evocând scriitori emblematici: Dimitrie Cantemir (văzut de Victor Papacostea), Octavian Goga (George Todoran), Iosif Vulcan și Gh. Barițiu (Ion M. Neda), Titu Maiorescu (Gr. Tăușan), Vasile Alecsandri și Eminescu (C. Gerota). Mai multe articole elogiază figura lui B.P. Hasdeu și programul său politic și economic (Mihail Iorgulescu, *B.P. Hasdeu și rușii*, Nicolae Marin Dunăre, *B.P. Hasdeu sociolog și profet național*), extrăgând din scrierile istoricului formulări care să justifice antisemitismul din perspectivă sociologică. Un număr special din 1941 îi este consacrat lui Iosif Vulcan, la împlinirea a 100 de ani de la naștere. Scriu despre el C. Rădulescu-Motru, Al. I. Hodoș, Nicolae Marin Dunăre, Victor Ion Popa, George Todoran, Septimiu Popa, Iosif E. Naghiu, M.G. Samarineanu. În cadrul aceluiași grupaj se reproduc discursurile mai vechi ale lui Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Valeriu Braniște și Aurelia Vulcan, se restituie conferința *Conștiința națională*, susținută de Iosif Vulcan la Budapesta în februarie 1872, și un poem (*Răpirea Basarabiei*). Un număr din 1943 îi este consacrat lui Octavian Goga (cu articole semnate de Ion Simionescu, Ion Petrovici, Gala Galaction, Claudia Millian, Ion Pillat, Ion Minulescu, I. Valerian, Ovidiu Papadima) după ce mai înainte, în 1942, fusese evocată figura lui N. Iorga, la împlinirea a doi ani de la asasinarea acestuia (cu texte de Mario Roques, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, N. Batzaria, Alexandru Ciorănescu). În aceeași ordine a portretelor exemplare, Octav Șuluțiu alcătuiește seria *Figuri transilvane*, iar D. Bodin seria *Figuri reprezentative oltenie*. Specifice **F.** sunt notele de călătorie, scrise în cheie nostalgică după cedările teritoriale din 1940. Ionel Teodoreanu oferă fragmente idilice din jurnalul unei călătorii în Ardeal, între Baia Mare, Târgu Mureș, Alba Iulia, Lugoj (*Însemnări din Ardeal*), Cezar Petrescu își transcrie impresiile unei

călătorii la Cluj (*Glasuri de dincolo de morminte*), Dan Petrașincu alcătuiește un jurnal ardelenesc, ca și George Todoran, iar N. Batzaria ține jurnalul unei călătorii în Basarabia (*De vorbă cu un frate basarabean*) și al unei călătorii în Macedonia (*Vecini cumsecade*). Rubricile stabile ale revistei sunt cele de cronică și de consemnare a actualității. O rubrică „Însemnări literare”, intitulată uneori și „Cronici”, e semnată de Marieta Popescu-Florea și de Constantin Stelian; începând cu numărul 5–6 din 1942 se recenzează și carte străină, cu titluri în cea mai mare parte din literatura de consum. Aici Octav Șuluțiu e prezent cu fragmente din *Scriitori și cărți*. Cronică dramatică e redactată de Claudia Millian și de Ion Samarineanu, „Cronica plastică” e asumată de Ion Potopin, „Cronica filosofică” de Mihail Iorgulescu. O altă rubrică fixă e „Note. Idei-fapte-oameni”, în cadrul căreia scriu Pericle Martinescu, George Sbârcea, George Popa, Iosif E. Naghiu, Daniela Miga, I. Constantinescu, iar „Cronica evenimentelor” este deținută de M.G. Samarineanu. De „Revista revistelor”, cu semnalări ale celor mai importante publicații culturale românești (printre acestea se află atât „Revista Fundațiilor Regale”, cât și unele apariții regionale) se îngrijește George Sbârcea. Literatura publicată în paginile **F** e eterogenă, fără legătură cu afilierea politică. Începând cu ianuarie 1942, funcționează și un cenacul al revistei, în cadrul căruia sunt activi Ion Ojog, V. Copilu Cheatră, George Todoran, Ion Th. Ilea, Niculae Rusu, Eugen Jebeleanu, Ion Samarineanu și Dimitrie Danciu. Pe lângă aceștia, publicația reușește să își asigure colaborarea a numeroși scriitori reprezentativi pentru ipostazele târzii ale modernismului și tradiționalismului românesc interbelic. Pot fi citite proze de Victor Ion Popa (*Vinerea Patimilor pe Criș*), Lucia Demetrius (*Noapte de gardă*), Ludovic Dauș (*Molima*), Dan Petrașincu (*Jurnal de scriitor*), I. Agârbiceanu (*Reformat*), Victor Papilian (*Gânduri crude*), Ion Marin Sadoveanu (un fragment din *Sfârșit de veac în București*). Dan Botta publică un „scenariu pentru un film romantic” (*Sărmanul Dionis*). Versuri semnează Eugen Jebeleanu (*Veacul de grație*), Radu Gyr (*Fuga lupului, Țigani ursari, Ca să gălesc poteca*), Ion Pillat (o serie de *Sonete*), V. Voiculescu (*Tristețea umblă-n țară*), Claudia Millian (poeme din ciclul *Bușteni*). Tot în **F** apare comedia lui Al. Cazaban *Nevasta mea are talent*, „răfuiala” în trei acte *Apă vie* a lui Victor Ion Popa și *Rona del Rio* de

Ion Minulescu. Acesta din urmă e prezent și cu texte de reflecție (*Jalea paznicului, Hodie mihi, cras tibi, Iarna bucureșteană, Poezii și marele public*). Eseistica le aparține lui Tudor Vianu (*Problemele memorialisticii*), Tiberiu Moșoiu (*Sensul pedagogic al istoriei*), Nichifor Crainic (*Lupta unui om pentru hotare*) și Petru Manoliu (un extras din *Decebal Diurpaneul*). Sporadic se fac și traduceri: poezie japoneză (Al. T. Stamatiad), R.M. Rilke și fragmente din *Orestia* lui Eschil (N.I. Herescu) sau o comedie (*Zgâtia*) a lui Jean de la Brète (D. Ionescu-Morel).

L.Td.

FAMILIA, revistă care apare la Oradea, lunar, din septembrie 1965, ca serie a cincea a publicației „Familia” editată de Iosif Vulcan începând din anul 1865. În primul număr e publicat un salut adresat de Tudor Arghezi. Publicația a apărut în format mare, de ziar, pentru ca, din anii '90, să adopte un format tip carte (caiet cu peste 100 de pagini, aproape 200 la numerele duble). Comitetul de redacție inițial e alcătuit din Alexandru Andrițoiu (redactor-șef), Traian Blajovici, Emanoil Enghel, cărora, din 1967, li se alătură Radu Enescu (redactor-șef adjunct) și Dumitru Chirilă (care devine redactor-șef adjunct în 1987, la pensionarea lui Radu Enescu). Membri ai redacției erau Gheorghe Grigurcu (între 1965 și 1974), Ovidiu Cotruș (1965–1977), Stelian Vasilescu, la care se vor adăuga în anii '70 Crăciun Bejan și Vasile Spoială, iar în anii '80 Ion Simuț (din 1986) și Ioan Moldovan (din 1988). În februarie 1990 colectivul redacțional avea următoarea componență: Crăciun Bejan, Dumitru Chirilă (redactor-șef adjunct), Ioan Moldovan (redactor-șef), Virgil Podoabă, Ion Simuț, Traian Ștef. În numărul pe martie 1990 Virgil Podoabă nu mai este menționat în casetă, iar câteva luni mai târziu, în iulie 1990, în colectivul de redacție mai figurează Gheorghe Perian și Tiberiu Ciorba, Ion Simuț devenind secretar general de redacție. În cursul anilor următori au mai intervenit schimbări în componența redacției, păstrându-se constant nucleul Moldovan–Chirilă (până la decesul acestuia din urmă în 2005)–Simuț–Ștef, căruia i se adaugă Miron Beteg (care funcționa *de facto*, mai târziu fiind menționat

ca secretar general de redacție). În 2002 redacția e formată din Ioan Moldovan (redactor-șef), Dumitru Chirilă (redactor-șef adjunct), Miron Beteg, Ion Simuț, Traian Ștef. În 2010 Ioan Moldovan devine director al publicației, funcția de redactor-șef fiind suprimată. În decembrie 2011 redacția este formată din Miron Beteg, Mircea Pricăjan, Alexandru Seres, Ion Simuț și Traian Ștef, alături de care figurează în caseta redacțională, ca „redactori asociați”, Mircea Morariu, Marius Miheț și Aurel Chiriac. Încă din primii ani de apariție, revista își propune să afirme valorile literaturii române în spiritul tradiției instituite de precedentele serii ale **F**. În ciuda compromisului la care este nevoită să recurgă prin materialele propagandistice abundente din deceniul 1970–1980, publicația respectă criterii riguroase ale selecției. Prezența unor personalități remarcabile în rândurile corpului redacțional a determinat un nivel valoric ridicat și, pe de altă parte, a imprimat revistei o anumită tentă „cerchistă” și „cărturărească”. Despre profilul și înfăptuirile revistei în primii ani de apariție dau seamă observațiile formulate retrospectiv, cu un prilej aniversar, de Ion Simuț: „Gloria revistei, în primul deceniu al celei de-a cincea serii, o dau eseistica și critica literară. Este meritul lui Alexandru Andrițoiu, ca redactor-șef, că a reușit să adăpostească în paginile revistei colaborările (eseu, critică literară, poezie, traduceri) câtorva dintre cei mai importanți membri ai Cercului Literar de la Sibiu: Ovidiu Cotruș, Nicolae Balotă, Radu Enescu (care erau și redactori), I. Negoitescu (în numărul 2 din 1968 publică proiectul unei istorii a literaturii române, mult discutat în presa literară), Cornel Regman, Ștefan Aug. Doinaș, inedite de Radu Stanca. Acestora li s-au adăugat, pentru consolidarea sectorului critic și eseistic: Gheorghe Grigurcu (colaborator constant din 1965), Virgil Nemoianu, Mircea Malița, Petre Țuțea (cu un eseu despre Mircea Eliade publicat în foileton). Colaborări statornice, cu rubrici, au avut Paul Anghel (cu proiectul unei istorii a literaturii române), Ștefan Bănulescu («Cronica elementară»), Mihai Șora (un eseu dialogat în foileton), Ana Blandiana («Poșta redacției»), Valentin Tașcu (o rubrică amplă de recenzii). Proză în foileton au publicat Petru Vintilă și Titus Popovici”. În primele decenii de apariție **F** are rubricile „Vitrina cu cărți”, „Cronica literară” (Gh. Grigurcu, Radu Enescu, Al. Cistelecă, Virgil Podoabă, Marcel Corniș-Pop, Valentin Tașcu, Ion

Buduca, Marcel Petrișor), „Eseuri” (Mircea Zăciu, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruș, Ovidiu Drimba), „Morală și stilul” (Virgil Nemoianu), „Cronica ideilor”, „Cartea străină” (Traian Ștef), „Cronica elementară” (Ștefan Bănulescu), „Lectura poeziei” (Ștefan Aug. Doinaș), „Poșta redacției” (Ștefan Aug. Doinaș, Al. Cistelecă), „Textul din text” (Marian Papahagi), „Cronica teatrală”, „Cronica artistică” și „Cronica sociologică” (Traian Herseni), „Din lirica universală”, „Texte și documente”, „Dialogul «Familiei»”. Versurile sunt semnate de Ștefan Aug. Doinaș, Radu Stanca, I. Negoitescu, Cezar Ivănescu, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Florența Albu, Miron Radu Paraschivescu, Marin Sorescu, Dimitrie Stelaru, Constanța Buzea, Eugeniu Speranția, Vlaicu Bârna, Ion Brad, Ion Horea, Constant Tonegaru, Gh. Tomozei, Mihai Beniuc, N. Crevedia ș.a. Proză publică Zaharia Stancu (un fragment din romanul *Șatra*), Mircea Horia Simionescu, Augustin Buzura, Romulus Rusan, Bedros Horasangian, Radu Tudoran, Francisc Păcurariu, Vasile Rebreanu, Fănuș Neagu, Radu Țuculescu, Titus Popovici, Francisc Munteanu, Eugen Barbu, Nicolae Țic, Sorin Titel, Dumitru Țepeneag, Coriolan Gheție, iar eseuri, articole și studii de istorie și critică literară Ovidiu Cotruș, Radu Enescu, Nicolae Balotă, Eugen Simion (*Mircea Eliade și funcțiile povestirii mitice*), Nicolae Manolescu (*Introducere în opera Hortensiei Papadat-Bengescu*), I. Negoitescu, Virgil Nemoianu, Petre Țuțea, Mircea Vulcănescu, dar și Virgil Cândea (*Dimitrie Cantemir, biograf și memorialist al epocii sale*), Pompiliu Teodor (*Șantier Blaga*), Adrian Marino (*Criteriul modernității*), Mircea Popa (*Profil de romancier: Iosif Vulcan*), Cornel Regman, Mircea Malița, Cornel Ungureanu, Ștefan Avădanei, Octavian Păler, Onisifor Ghibu, Mircea Muthu, Gabriel Țepelea, Ioana Em. Petrescu, Ion Pop, Elena Tacciu, Ștefan Borbély, Gh. Perian, Anton Cosma, Ion Simuț. Aici, în 1966, își face debutul Ileana Vulpescu, cu *Scrisoare către un necunoscut*, la rubrica „Cu bucurie deschidem coloanele noastre...”. Sunt publicate inedite de Dan Botta, Ionel Teodoreanu, Nicolae Labiș, Victor Papilian, G. Călinescu (traducerea juxtalineară din odele lui Horațiu), V. Voiculescu, Ion Chinezu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Tudor Arghezi (articole inedite). Sunt incluse numeroase interviuri și dialoguri și nu sunt neglijate traducerile, mai cu seamă cele de poezie.

După ianuarie 1990, constatând că „este vremea priorității imediatului politic [...], nu încă timpul răbdător al lecturii”, redacția își propune să îmbine „temele literaturii cu cele ale actualității civice, manifestându-se drept un combatant decis în favoarea idealului democratic”. Profilul, prin tradiție literar, și caracterul cultural enciclopedic vor fi menținute: pe lângă beletristică, critică și eseistică literară, traduceri, fiecare număr cuprinde rubrici de teatru, film, muzică, arte plastice, filatelie, sport, precum și articole pe teme economice. În dorința de reșezare a valorilor după noi repere, politica editorială urmărește participarea scriitorilor români din afara granițelor, difuzarea moștenirii interbelice (inclusiv reluarea unor articole din seriile interbelice ale revistei), editarea scriitorilor interziși și a materialelor respinse de cenzura comunistă, o intensă campanie de traduceri, astfel încât revista să contribuie direct la configurarea momentului cultural, nu doar la reflectarea lui. La rubrica „Pagini din literatura exilului”, devenită „Recuperări”, semnează Eugen Ionescu, Monica Lovinescu, Norman Manea, I. Negoitescu, Virgil Ierunca, Matei Călinescu, Ștefan Baciuc. Reapare rubrica „Remember”, inițiată în 1980 pentru republicarea unor articole din seriile interbelice semnate de autori afirmați la începutul anilor '30 și ulterior desființată de cenzură. Începând din septembrie 1990 se reiau articole de Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica. Sub titlul „Pagini cenzurate” sunt cuprinse interviuri, studii, eseuri ce nu au apărut la vremea lor, precum și fapte de pe traseul unor cărți prin vămile cenzurii, în fine, „eseistica acestui calvar”: ședințe și referate, strategia dialogului cu forurile tutelare, profesionalismul, dar și abilitatea compromisului, dureroase tăieturi. Dar principala preocupare a F. postdecembriste o constituie un amplu program de promovare a valorilor literaturii române contemporane, concretizat în colocvii, anchete și concursuri. Astfel, pe parcursul mai multor numere (1, 3–5/1990) sunt prezentate opiniile criticilor Victor Felea, Liviu Petrescu, George Pruteanu, Monica Spiridon, Marius Lazăr, Constantin Trandafir, Ioan Bogdan Lefter, Al. Dobrescu, Alex. Ștefănescu, Anton Cosma despre cele mai importante zece cărți de poezie, proză, eseu, critică și istorie literară din literatura română în perioada 1944–1988. Lansată în iulie 1988, cu o prefață de Ion Simuț, ancheta fusese stopată după

numai două luni, fiind considerată de Consiliul Culturii și Educației Socialiste „o manevră greșită a criticilor tineri, un atentat la integritatea literaturii române contemporane”. În condițiile în care opțiunea critică se poate exprima acum fără echivoc, iar baza selecției a devenit mult mai bogată prin includerea literaturii exilului, reluarea colocviului evidențiază rolul criticii în selectarea și ierarhizarea valorilor literaturii române contemporane. Ov. S. Crohmălniceanu, Gheorghe Grigurcu, Dan C. Mihăilescu, Mircea Cărtărescu răspund întrebărilor lansate de colocviul *Fenomenul arghezian* despre posteritatea critică a poetului, despre o eventuală criză de receptare sau evaluare, despre influența operei argheziene asupra poeziei postmoderniste. Din 1991 redacția F. organizează anual manifestarea „Zilele revistei «Familia»”, întâlniri care prilejuiesc, între altele, substanțiale colocvii pe teme de actualitate (textele intervențiilor fiind publicate, ulterior, în revistă, ca grupaje sau „dosare” tematice), precum și acordarea premiilor revistei F. (atribuite pe genuri de creație și purtând numele unor personalități legate de istoria revistei: M.G. Samarineanu, Ovidiu Cotruș, Radu Enescu, Octav Șuluțiu). Temele colocviilor prilejuite de „Zilele revistei «Familia»” sunt grăitoare în ce privește amploarea și relevanța demersului: *Literatura mărturisirilor* (1991), *La ce bun poezia în vremuri de criză?* (1992), *Confuzia valorilor* (1993), *Revistele literare: tradiție, actualitate, tendințe* (1995), *Jurnalul contra literaturii?* (1997), *O nouă direcție în literatura română?* (1998) ș.a. În decembrie 1991, la rubrica sa permanentă „Departee–Aproape”, Mircea Zăciu afirmă că opera lui Mircea Eliade se află la o răspântie a receptării. „Răspântia Eliade”, sintagma lansată de articol, circulă cu repeziciune, iar în numerele ulterioare revista deschide, într-un moment de evident succes editorial al scriitorului, ancheta privitoare la receptivitatea cititorului român față de opera în cauză. Pe aceeași linie a interesului față de problemele literaturii contemporane și a reconsiderării semnificațiilor din perspectiva actualității se înscriu colocviile *Obsedanta tranziție a prozatorului român* (1994) și *Generația '80. Reflecții și autorefecții* (1995). Rubrica „O carte în dezbatere”, înlocuită de „Lecturi deschise”, propune seriale de discuții asupra unor apariții ce se detașează ca repere editoriale: *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu, *Istoria literaturii române* de I. Negoitescu, *Jurnalul fericirii* de

N. Steinhardt, *Jurnalul* lui Mircea Zăciu. Încă din primii ani postdecembriști, în paginile revistei este intens discutată „memorialistica rezistenței”. Inițial abordată ca „tehnică și retorică a supraviețuirii”, pe măsura exploziei de memorii și jurnale, „literatura mărturisirilor” – „poate singura mișcare viabilă din proza de azi” – se conturează nu doar ca revelația literaturii de sertar, ci ca un fapt cultural de amploare, ce merită studiat din dublă perspectivă: critica memorialisticii și critica receptării. Colocviile *Literatura mărturisirilor* (1991), *Sertarul cu jurnale, jurnalul cu sertare* (1992), *Biografie și literatură* (1995) analizează tipologia formelor literare ale confesiunii, cauzele și efectele acestui fenomen cultural. Sunt semnalate interesul cititorului pentru culisele unui trecut fie ocultat, fie prezentat în mod deformat, precum și dorința de recuperare a unei perioade cenzurate sau chiar interzise, deconspirarea minciunii. Totodată, interesul pentru istoria adevărată ce poate fi, în sfârșit, reconstituită generează setea de biografii pilduitoare, implicațiile justițiare decurgând firesc. Literatura memoriei devine o instanță morală demascatoare și acuzatoare în raport atât cu istoria, cât și cu ficțiunea oficială cultivată în comunism, pusă în relație cu „romanul obsedantului deceniu”. În primul număr din 1994 editorialul *Închiderea ziarului – deschiderea cărții* anunță înlocuirea formatului de ziar cu cel de carte, realizându-se prin aceasta și „un racord cu seriile interbelice”. Inscripția de pe ultima copertă – „Familia: O revistă. O carte. O bibliotecă” – își află acoperire deplină în numerele de peste vară, de obicei duble, cuprinzând în special proze scurte (*Altă vară, alte proze*, 7–8/1995). În anii 2000 revista își stabilizează înfățișarea și conținutul într-o formulă care îmbină eleganța, consistența și diversitatea. Editorialul este semnat de câte unul din membrii redacției. Rubrica „Cronica literară” cuprinde mai multe texte în fiecare număr și nu are un titular exclusiv, fiind semnată, cu frecvențe diferite, de Ioan Moldovan, Ion Simuț, Doina Curticăpeanu, Aurel Pantea, Marius Miheș, Mircea A. Diaconu, Viorel Mureșan, Lucian Scurtu, Ramona Malița ș.a. Revista cuprinde rubrici „personale”, cu titular unic, și altele deschise mai multor colaboratori. Rubrica „Sertarele exilului” îi este atribuită lui Norman Manea, aici fiind publicate texte foarte diferite: articole, eseuri, fragmente beletristice, scrisori, interviuri etc., inclusiv un consistent studiu cu tema *Holocaustul în literatura*

română, dotat cu o bibliografie bogată, redactat de scriitor în anii '80 la rugămintea scriitorului israelian Aaron Appelfeld. Traian Ștef deține rubrica „Solilocviul lui Odiseu”, „Nisipul din clepsidră” este o rubrică asigurată de Vasile Dan, „Explorări” e semnată de Mircea Morariu, iar „Monomahii” îi aparține lui Miron Beteg. Gheorghe Grigurcu semnează constant la rubrica „Asterisc”, iar Mihail Vakulovski deține rubrica „Studii live”, în care publică eseuri critice consistente despre creația unor autori contemporani: Simona Popescu, Caius Dobrescu ș.a. Al. Cistelean se ocupă o vreme de rubrica „Triptic”, publicând, în fiecare număr de revistă, câte trei condensate și suculente portrete critice ale unor scriitori de azi; în alte perioade Al. Cistelean este prezent sub alte titluri de rubrică, de pildă „Schiță în cărbune”. Luca Pițu girează rubrica „Praguri și g(a)nguri”, iar Daniel Vighi semnează „Studii în proză”. Sub titlul „E-zine” Mircea Pricăjan ține o rubrică în care se ocupă de cultura virtuală. O altă rubrică personală, constant prezentă în revistă, este „Parodii” (rebotezată la un moment dat „Parodia fără frontiere”), gestionată de poetul Lucian Perța, care pastișează cu umor și cu amenitate producțiile confrăților întru ale liricii. Molnár Judit asigură o rubrică de „prezențe maghiare”, Mircea Morariu preia ștafeta de la Dumitru Chirilă în calitate de cronicar dramatic, dar semnează și rubrica intitulată „Cartea de teatru”, iar Dumitru Chirilă semnează cronici la cărți de teatru în rubrica ad-hoc „Citiri”. Alte rubrici – cum ar fi „Critificiuni” și „Criterion” – sunt deschise și altor autori, în acestea sau în alte rubrici ori generice ocazionale (de pildă „Studii”) fiind incluse ample eseuri sau studii critice, sub semnăturile lui Iulian Boldea, Mircea A. Diaconu, Ion Simuț (autor, între altele, al unui amplu articol, *Competiția postumă Eugen Barbu–Marin Preda*, publicat în 2004), Viorel Mureșan, Andrei Bodiu, Ion Pop, Dan Dănilă, Marian Victor Buciu, Mircea Popa, Ioan Moldovan, Marius Miheș, Mircea Pricăjan ș.a. Și în anii de după 2000 revista a lansat periodic consistente dezbateri sau dosare tematice vizând subiecte de interes desprinse din evoluțiile de ultimă oră înregistrate în literatura română actuală. Colocviul *Revizuirea canonului estetic al literaturii române contemporane*, inițiat și moderat de Ion Simuț, cu intervenții susținute de Nicolae Manolescu, Ana Blandiana, Cornel Ungureanu, Luca Pițu, Al. Cistelean, Alexandru Mușina, Andrei Bodiu, Mihai

Dragolea, Ion Mureșan, Radu Țuculescu, Ștefan Borbély ș.a., a polarizat opiniile vizând un subiect important, mult disputat în epocă, prilejuind cristalizarea unor constatări ori concluzii pertinente; textul dezbatelor și contribuțiile scrise (articole, studii), inclusiv o amplă și foarte densă convorbire între Ion Simuț și Nicolae Manolescu, au fost publicate în numărul 11–12/2001, tema fiind ilustrată și în alte intervenții, intrate în diferite numere ale revistei. Alte dosare tematice de același fel, de regulă consemnând lucrările unor colovii etc., au fost, de pildă *Reabilitarea ficțiunii* (10/2002), cu participarea lui Ion Simuț, Nicolae Bârna, Ion Buzera, Mircea Pricăjan, Mihai Sin, Dan Stanca, Tudorel Urian, Radu Voinescu ș.a., cu adaosuri și replici și în numere ulterioare, *Cultura de divertisment* (2, 3, 4/2002), *Romanul – performanțe, circumstanțe, perspective* (11–12/2004), cuprinzând o dezbatere moderată de Ion Simuț, cu participarea lui Radu Mareș, Gheorghe Crăciun, Daniel Vighi, Alexandru Mușina, Andrei Bodiu, Virgil Podoabă, și texte semnate de Gheorghe Crăciun, Nicolae Bârna, Andrei Bodiu, Marius Miheț, George Arion, Lucian Dan Teodorovici, Mircea Pricăjan ș.a. Dintre teme abordate cu prilejul Zilelor revistei „Familia” mai pot fi menționate *Provocarea literaturii* (2003), *Mimetismele literaturii române contemporane* (2005), *Ce mai poate spune poezia română de astăzi Europei* (2006), *Istoriile literare și revizitarea literaturii române* (2008) etc. Alt gen de dosare tematice publicate de F sunt cele dedicate operei și personalității unor scriitori contemporani importanți: Leonid Dimov, Sorin Titel, Mircea Horia Simionescu, Dumitru Țepeneag, Augustin Buzura, D.R. Popescu, Angela Marinescu ș.a. Interesante sunt și anchetele propriu-zise lansate de revistă pe teme ca *Diaspora scriitoricească și oglinda de acasă*, *Pulsul prozei tinere* (2/2006), cu răspunsuri de Anamaria Beligan, Adrian Buz, Ruxandra Cesereanu, Alain Gavriluțiu, Radu Pavel Gheo, Michael Haulică, Florina Ilis, Cătălin Lazurca, Cosmin Manolache, Ștefania Mihalache, Ioana Nicolaie, Adrian Schiop, Bogdan Suceavă, Cornel Mihai Ungureanu, Tudor Călin Zarojanu, *Feluri de teatru, feluri de critică* (3/2006) și multe altele. La toate acestea se adaugă interviurile sau convorbirile care se întâlnesc frecvent în sumar, traduceri atent selectate și alte materiale publicistice sau (meta)literare, întregind profilul unei reviste de prestigiu. **C.A., N.Br.**

FAMILIA ROMÂNĂ, publicație apărută la Budapesta între 14 februarie și 30 septembrie 1908, sub conducerea lui Lucian Bolcaș, redactor, proprietar și editor, cu subtitlul „Revistă săptămânală ilustrată”; își întrerupe apariția între 20 iunie și 9 august 1908 (numerele 15–26). Nu se anunță un program anume, redacția precizând doar intenția gazetei (ce nu se consideră o continuatoare a „Familiei”) de a oferi cititorilor „tot ce poate să dea de la sine și ce poate să adune de la alții” în materie de literatură destinată familiilor românești din Transilvania (Lucian Bolcaș, *Iosif Vulcan*). Se publică lirică, proză, traduceri. Poezia, prezentă în fiecare număr, este susținută de autori ale căror nume se întâlnesc în majoritatea gazetelor transilvănene de la începutul de secol XX: Horia Petra-Petrescu, Ecaterina Pitiș, Emil A. Chiffa, Sebastian Stanca, Octavian Lupeanu, Aurelia Pop. Mai colaborează Tudor Pamfile, Nicolae Vulovici, I.C. Popescu-Polyclet și Aron Cotruș (*Cântec*). Proza, cultivată cu predilecție, reunește nume ale unor scriitori consacrați ca Mihail Sadoveanu, Ioan Slavici (*Puișorii*), Al. Ciura, N. Batzaria, alături de Ion Bârseanu, Emil Isac, Sebastian Stanca, Neli Cornea, Cornelia Langa, Ilie Marin sau talentatul Mihail Gașpar (Sorin). Slavici semnează și articolul *O zi din viața Prințului Carol* (1/1908). Producția dramatică lipsește, cu excepția piesei *Dido. Regina Cartaginei*, cu un subiect istoric prelucrat de Lucian Bolcaș. Dintre traduceri se cuvin semnalate pagini din lirica lui Goethe, Uhland și Lenau, transpuse în românește de Sebastian Stanca și Octavian Lupeanu. Totodată, El. A. Nori talmăcește tragedia lui Gabriele D'Annunzio *La nave*, dar și mitul fenician *Facerea* (din *Cărțile sfinte ale fenicienilor*). Se reproduc, aproape în fiecare număr, versuri populare dintr-o „colecție mai veche”, fără a se specifica sursa. Rubrica „Bibliografie”, ce menționează noutățile literare, și anecdotele cuprinse la rubrica „Haz” completează profilul revistei. **A.Gf.**

FANACHE, V. [Vasile] (5.IV.1934, Ghirdoveni, j. Dâmbovița – 13.X.2013, Cluj-Napoca), critic și istoric literar. Este fiul Ioanei (n. Ionescu) și al lui Petre Fanache, țărani. După absolvirea Liceului „Spiru Haret” din Buzău, urmează Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1954–1958). În 1969 devine doctor în filologie al Universității clujene cu teza *Poezia lui Mihai Beniuc*, publicată în 1972. Cercetător în cadrul sectorului de istorie literară de la

filiala clujeană a Academiei RPR (1958–1963), este apoi, tot la Cluj, cadru didactic, inițial la Institutul Pedagogic, ulterior la Facultatea de Filologie (de Litere după 1989); în ultimii ani de activitate a predat și la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Timp de patru ani, din 1976 până în 1979, a funcționat ca lector de limba și literatura română la Sorbona. Debutează în revista „Steaua” (1958). Mai colaborează la „Tribuna”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „Caiete critice”, „Euphorion” „Viața românească”, „Revue roumaine”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Synthesis”, „Apostrof” ș.a. Pentru ediția a doua a eseului *Caragiale* i s-a acordat în 1997 Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj.

Deși a debutat la sfârșitul anilor '50 din secolul trecut, într-un climat dominat încă de realismul socialist, F. aparține prin preocupări și metode generației de critici care s-a afirmat după momentul de „liberalizare” politică de la mijlocul deceniului al șaptelea. Pentru el această „libertate” câștigată în spațiul literaturii nu a însemnat atât alinierea la pozițiile autonomiei esteticului, cât șansa de redescoperire a naționalismului metafizic din ultima vârstă a interbelicului românesc. Reperele sale sunt Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu sau Vasile Băncilă, mai degrabă decât E. Lovinescu sau G. Călinescu. Dacă teza de doctorat dedicată poeziei lui Mihai Beniuc stă încă sub semnul unor compromisuri impuse de circumstanțe, în schimb bibliografia *„Gând românesc” și epoca sa literară* (1973) și volumul de studii *Întâlniri...* (1976) reflectă deja interesul criticului pentru formele naționale sau locale de expresie spirituală. Principalul obiectiv al acestor prime cărți e restitativ: *Întâlniri...* reunește prefetele scrise de F. pentru mai multe ediții ale unor autori transilvăneni dintre cele două războaie, în vreme ce lucrarea despre revista „Gând românesc” ambiționează să reconstituie, cu instrumentele bibliografiei analitice, profilul celei mai importante publicații ardelenesti din anii '30. Dincolo de efortul documentar, criticul are intuiția, încă nelimpezită, a unei sensibilități colective subterane care unifică imaginația scriitorilor români. Un complex ideologic precum mesianismul revine obsedant la autorii pașoptiști sau la Octavian Goga nu în virtutea unei tradiții, ci pentru că reflectă o anume situație în raport cu istoria. Temele patriotice sau localiste ale acestor eseuri pot să pară astăzi desuete. Totuși, încercarea

criticului de a explica recurențele limbajului poetic și persistența aceluiași figuri dincolo de raporturile de filiație sau de influență își păstrează actualitatea; de altfel, unele motive lirice pe care le descoperă acum (cum e „drumul” sau „tăcerea” în poezia lui Blaga) aveau să-l preocupe până la sfârșitul carierei. La Paris, în a doua parte a deceniului al optulea, F. a venit în contact cu o întreagă tradiție a reflecției asupra imaginarului materiei, de la Gaston Bachelard până la Gilbert Durand, precum și cu evoluțiile criticii tematiste, ceea ce a avut un rol esențial în redefinirea limbajului și a instrumentelor critice. Va prelua din poetica elementelor suportul pentru înțelegerea relațiilor subterane și colective care articulează limbajul poetic, fără să avanseze în direcția inconștientului colectiv; de fapt, criticul va continua chiar și după experiența franceză să interpreteze condiționările comune ale imaginației literare strict din perspectiva unei unități etnice de spiritualitate. *Eseuri despre vârstele poeziei* (1990) reflectă cel mai bine această preocupare. Este un tablou al poeziei românești realizat nu dintr-un unghi diacronic (deși capitolele, construite monografic, sunt în ordine cronologică), ci static, în funcție de un „corp relativ stabil de imagini, de atitudini, de motive prezent neîntrerupt, dincolo de posibila schimbare a sensurilor”. Despărțindu-se de o tradiție a istoriilor literare „revoluționare” care, de la E. Lovinescu la Mircea Scarlat, pun accent pe apariția ritmică a noutății poetice, F. reconstituie un mod comun de a reacționa care face posibilă recurența aceluiași teme la două secole distanță, de pildă în epopeea lui Ion Budai-Deleanu și în poemele lui Mircea Dinescu. Eseurile monografice care l-au impus combină o cercetare a imaginarului aplicată unor scrieri de primă mărime (I.L. Caragiale, G. Bacovia, Lucian Blaga) cu o reflecție de factură existențialistă. *Caragiale* (1984) explorează categoriile negative ale unei lumi „recente” cu care autorul a fost contemporan. Temele cele mai importante ale universului caragialian sunt definite, prin raportare la instaurarea fragilă a societății, ca tentative de depășire a provizoratului. Umanitatea reconstituită astfel de F. e caracterizată de pasiuni bovarice (aspirația spre civilizație și spre stabilitate, fascinația notorietății etc.) și de pulsiuni carnavalești (scandal, nebunie, pierdere); interpretarea explică atât comicul acestei lumi ce aspiră să fie altceva decât e, cât și drama ei profundă, determinată de înfruntarea fără șanse

a unei predestinări locale. Eseul *Bacovia. Ruptura de utopia romantică* (1994) se bazează pe o observație simplă referitoare la originalitatea imaginației poetice românești: plumbul, cunoscut criticii tematiste, nu are totuși ilustrări în Occident. Literaturile vechii Europe nu sunt sensibile la acest metal al coborârii. Demonstrația, construită în jurul forțelor de atracție negativă care ordonează universul poetic bacovian, își propune să refacă un „sistem imaginar al decepției”, care leagă într-o unică rețea de simboluri plânsul, vântul, toamna, vocile, instrumentele etc. Altă monografie, *Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga* (2003), propune o interpretare din perspectiva crizei limbajului și a conștiinței sale în secolul al XX-lea. „Limita” în raport cu care se construiește acest univers liric e chiar aceea a numirii, determinată de neputința cuvintelor de a exprima natura enigmatică a universului. Reflecția critică urmează o structură canonic bachelardiană (sumarul e ordonat în funcție de chipurile apei, chipurile aerului, chipurile pământului). Prin interpretarea lui F. se aduce o altă percepție a liricii lui Lucian Blaga, al cărei centru de greutate se deplasează spre ultimele volume, căpătând, în același timp, o articulație dramatică pe care critica o ignorase în bună parte.

SCRIERI: *Poezia lui Mihai Beniuc*, București, 1972; „*Gând românesc*” și *epoca sa literară*, București, 1973; *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976; *Caragiale*, Cluj-Napoca, 1984; ed. 2, Cluj-Napoca, 1997; ed. 3, Cluj-Napoca, 2002; *Eseuri despre vârstele poeziei*, București, 1990; *Bacovia. Ruptura de utopia romantică*, Cluj-Napoca, 1994; ed. 3, Cluj-Napoca, 2011; *Lecturi sub vremuri*, Cluj-Napoca, 2000; *Bacovia în 10 poeme*, Cluj-Napoca, 2002; *Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga*, Cluj-Napoca, 2003; ed. 2, Cluj-Napoca, 2006. **Ediții:** George Popa, *Măhniri lângă leagăn*, pref. edit., București, 1972; Ion Moldoveanu, *Zbor peste ape*, pref. edit., Cluj, 1972; Dimitrie Danciu, *Poezii*, pref. edit., Cluj, 1973; Mihail Celarianu, *Diamant verde*, pref. edit., București, 1973; Octavian Șireagu, *La pândă de lumină*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1977; George A. Petre, *Umbre și lespezi*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979; V. Voiculescu, *Zahei orbul*, postfața edit., Cluj-Napoca, 1986. **Antologii:** *Gorunul lui Horea*, pref. edit., București, 1974. **Traduceri:** Vladimir Jankélévitch, *Ironia*, postfața trad., Cluj-Napoca, 1994 (în colaborare cu Florica Drăgan).

Repere bibliografice: Zaharia Sângeorzan, „*Poezia lui Mihai Beniuc*”, RL, 1972, 27; Dimisianu, *Opinii*, 287–290; Florin Manolescu, *Realismul ironic*, CNT, 1984, 23; Dana Dumitriu, *Caragialiana*, RL, 1984, 30; Monica Spiridon, *Poezia la ordinea zilei*, VR, 1991, 5; Corin Braga, „*Eseuri*

despre vârstele poeziei”, CNP, 1991, 14; Laura Pavel, *Melancolia ironiei*, ECH, 1991, 6; Poantă, *Scriitori*, 140–143; Cornel Munteanu, *George Bacovia. Reconsiderări critice*, ST, 1994, 10–11; Petru Poantă, „*Bacovia. Ruptura de utopia romantică*”, TR, 1995, 6; Simuț, *Critica*, 137–141; Iulian Boldea, *Metamorfozele textului*, Târgu Mureș, 1996, 104–107; Grigurcu, *Imposibila*, 258–265; Borbély, *Xenograme*, 61–64; *Dict. scriit. rom.*, II, 252–253; Adrian Tudurachi, „*Lecturi sub vremuri*”, ST, 2000, 2–3; Andrei Terian, *Ruptura de utopia modernistă*, RL, 2004, 38; Boldea, *Vârstele*, 110–116; Andrei Moldovan, *Poeți români de azi. Alte erezii*, Cluj-Napoca, 2011, 222–229. **A.Td.**

FAPTA, publicație apărută la București, săptămânal, între 21 ianuarie 1919 și 11 aprilie 1920, cu subtitlul „*Revistă politică-socială*”. Editată „sub supravegherea unui comitet” de „un grup de tineri neapartenând nici unuia dintre partidele politice în ființă”, F. are totuși o orientare de stânga. În programul-cadru schițat în *Lămurire* se militează pentru o participare la „treburile țării”, („nu prin slujbe și prin diurne, ci prin studii și prin muncă”) și pentru „înlăturarea lăcustelor trândave”. Ca și alte publicații care se afirmă în atmosfera de entuziasm de după realizarea României Mari, F. face elogiul activismului și al mobilizării colective, marcând în același timp distanța față de „generația cărunță”, cea care a făcut războiul, acuzată de a nu fi înțeles sensul noului destin al țării. Alte texte cu caracter programatic, semnate de Eugen Crăciun (*O atitudine sufletească*), de A.A. Bardescu (*Spre noi orizonturi*) și de Constantin L. Pancu (*Cei tineri*), insistă asupra necesității ca tinerii „anonimi” ai viitorului, văzuți ca „musculatură activă a țării”, să-și asume de urgență responsabilitatea acțiunii politice. Formulările mai degrabă vagi, care vorbesc despre reunirea forțelor democratice („întindem fraților de pretutindeni mâna noastră larg deschisă”), arată interesul revistei pentru internaționalismul pacifist de la începutul anilor '20. Sunt preluate și traduse două apeluri: *Către studențime*, lansat în 1919 de Anatole France, și *Pentru cel dintâi Congres al Internaționalei Intellectuale*, semnat în 1920 în „*L'Humanité*” de Romain Rolland, Henri Barbusse și Georges Duhamel, scriitori din grupul Clarté, care îndemna la solidarizarea forțelor intelectuale într-o campanie împotriva războiului. Totuși, dincolo de aceste adeziuni implicite, angajamentul democrat al revistei e moderat și lasă adesea loc eclecticismului. Semnificativă în acest sens e seria de portrete publicate în rubrica „*Note*

și figuri” de Eugen Filotti. Se găsesc în această listă profiluri de stânga, precum Lenin sau Henri Barbusse, alături de Anatole France, Georges Clemenceau, dar și personalități complexe ca Nicolae Iorga sau Charles Péguy. Em. Ciomac susține rubrica „Cronică literară”, unde scrie o recenzie la volumul *Denii* al lui Ștefan I. Nenițescu și o alta despre *Gânduri și icoane din vremea războiului*, cartea reginei Maria. Tot el semnează „Cronica muzicală” și „Cronica artistică”, în care se vorbește despre expozițiile lui Iser, Teodorescu-Sion, Paul Popescu-Molda, Rodica Maniu, Niculina Delavrancea-Dona, Gheorghe Petrașcu sau Horațiu Dimitriu. Alte rubrici relativ stabile sunt „Cronică culturală” (N.N. Botez), „Săptămâna artistică”, „Studii și comentarii”, „Teatru–Muzică”, „De la corespondenții noștri”, „Revista revistelor”, „Cronică rimată” (semnată Dem.). Cu articole este prezent și Mihai Ralea (*Herman Bang, Jacobinism*). Versuri publică Em. Ciomac, Ștefan I. Nenițescu, Adrian Maniu (*Greierul și santinela, 26 August, Pentru Ion Soldatul*) și Al. O. Teodoreanu, ultimul cultivând, ca formulă predilectă, versul în registru fabulistic-moralizator (*Măgarii și libertatea*). Printre colaboratori se află în 1919 și D.I. Suchianu, cu două traduceri din Maurice Maeterlinck. La rubrica „Pagini alese” se mai traduce un fragment din *Le Feu* de H. Barbusse, ce primise în 1916 Premiul Goncourt. **L.Td.**

FAPTA, publicație apărută la București, săptămânal, de la 11 octombrie până la 24 decembrie 1930, având subtitlul „Revistă de luptă democratică”. Prim-redactor este Eugen Titeanu, iar redactori C.I. Pancu, R. Patrulius, S. Șerbescu, Al. Radian. În articolul inaugural „*Fapta*” de altădată, C.I. Pancu evocă vechea revistă politică din anii 1919–1920, de la care se revendică noul periodic, continuându-i programul: „indiscutabila preeminență a chestiunii morale” să fie „adevărul care trebuie să ne călăuzească pe toți”. Publicația este interesantă prin colaboratorii ei, aparținând unei tinere generații de intelectuali nonconformiști, scriitori, filosofi și critici care debutează în primii ani ai deceniului al patrulea din secolul trecut, afirmându-se atât în viața culturală, cât și în cea politică. Sunt prezente rubricile „Cronica literară” și „Cronica plastică” (susținute de Eugen Ionescu), „Teatru–cinemamuzică”, „Vitrina librăriei” (semnată de Arșavir Acterian), „Pagina teatrală”, „Revista revistelor”. Semnificative sunt colaborările lui Constantin

Noica, Octav Șuluțiu și Arșavir Acterian, care peste câțiva ani se vor reîntâlni în paginile revistei „Criterion”. În articolul *Despre orfani* C. Noica deplânge absența dialogului dintre generații, susținând că „profesorii nu înțeleg nimic din interesul sufletesc de toate zilele al celor pe care-i păstoresc”. Tot C. Noica definește lectura ca un „act personal”, neimpus „prin odios sistem de prejudecăți” (*Prejudecata cărții*). Accentul cade pe actul lecturii, în cursul căreia cititorul este cel care conferă valoare și semnificație operei: „Cartea nu este o dogmă. Ea este o descoperire”. Despre lectură scrie și Octav Șuluțiu, văzând în ea un act rațional, conștient, în vreme ce criticul, „pescuitorul de clasări”, este unul dintre acei „căutători de formule și de claritate”. Pentru Arșavir Acterian, care-i consacră un comentariu, G. Bacovia este „un geniu trist”, „de un sentimentalism maladiv excesiv”, iar volumul de poezie *Cu voi...* reprezintă doar „expresia glacială a dezintegrării”, „zvârcolire în lumea tristeților dizolvante”. Eugen Ionescu recenzează *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, acuzându-l pe autor de superficialitate, deoarece, „îndrumat mai mult spre epica exterioară”, ar rămâne „cel mult un analist al sentimentelor primare nediferențiate”, în timp ce introspecția „nu se diversifică, nu se nuanțează”, „nu se abstractizează”; *Roxana* de Gala Galaction e încadrată în „literatura esteticomoralistă”, cu precizarea: „fără a pleda cătuși de puțin în favoarea moralismului în artă”; la primul volum din *Memorii* de E. Lovinescu, recenzentul apreciază „frumusețea literară” a cărții, care, „fără a constitui o completă și vastă frescă a unei epoci”, ar izbuti „să prindă, totuși, trăsăturile principale ale unor caractere și moravuri profesionale”, iar *Zodiac* de Ilarie Voronca ar atesta „un extraordinar creator de imagini”. Rezumând articolele omagiale dedicate jubileului lui E. Lovinescu în „Vremea literară”, Eugen Ionescu admite „tinerețea de spirit a scriitorului” și sistemul său critic „încă cel mai de acceptat” și „cel mai puțin vetust”. Barbu Brezianu recenzează *Paradisul suspinelor* de Ion Vinea, a cărui temă, „lunecarea prin vis”, ar fi „doar carcasa căreia-i dă un vestmânt fără seamăn”. În *Lucian Blaga la Berna* Șuluțiu aduce un elogiu activității diplomatice „uimitoare” a lui Lucian Blaga, „cugeător atât de rafinat al realității pământești”, care „ne-a servit mult și cu folos în țările de limba germană”. Mai colaborează Tudor Teodorescu-Brașiște, Ionel Jianu, I. Pera, Ioan I. Cantacuzino. **C.A.**

FAPTA, publicație apărută la București, săptămânal, între 25 februarie 1943 și 4 martie 1948, cu subtitlul „gazetă (ulterior săptămânal) de ținută, informație și documentare românească”. Mircea Damian figurează ca director și proprietar. În primul număr el formulează programul revistei: „Programul zilelor noastre este numai unul: războiul; și scopul este de asemenea unul: victoria. Potrivit legământului ce l-am făcut și mai cu seamă simțămintelor noastre de români foarte adevărați și foarte conștienți, înțelegem să ne-ncastrăm în doctrina timpului, slujind în primul rând interesele Neamului. Fiecare cuvânt ce se va scrie aici va fi bine cumpănit și săpat. [...] Vrajmași declarați și vechi ai falsității și dulce-găriei, nu vom tolera aici decât stilul vremii noastre, care e dinamic, viguros, energic. Ne-aducem aminte ce frază nouă, proaspătă, directă, fără zorzoane și clopoței a așezat Mareșalul Conducător la temelia guvernării sale. Numai granit și metal, dar nu materie moartă, ci însuflețită de duhul înțelegerii” (*Ce credem noi*). În completarea editorialului, un scurt text de pe ultima pagină, semnat cu inițialele directorului, precizează: „n-am scos o gazetă de răfuiești, ci una de ținută”. Cu toate aceste concesii retorice și exceptând inevitabila aliniere politică la orientarea ideologică a României momentului, **F** este o gazetă care, în limitele îngăduite, combate excesele publicațiilor ultranaționaliste. Aceasta se vede atât la nivelul colaboratorilor, cât și la nivelul conținutului. Ponderea elementului cultural se observă de la primul număr: Cezar Petrescu acordă un interviu despre *Ochii strigoiului*, Ovidiu Constantinescu semnează cronică literară (scriind pe scurt despre *Lina* de Tudor Arghezi, *Un port la Răsărit* de Radu Tudoran, *Floarea din prăpastie* de Al. A. Philippide ori despre câteva fragmente din *Lunaticii* de Ion Vineanu); Ion Băleanu se ocupă de cronică dramatică, N. Papatanasiu de cea muzicală, Nicolae Bălcescu este elogiat de Gheorghe Azamfirii ca „vizionar al românismului”. Virgil Ierunca semnează articolul *Public, ediții și vinovați* (ridicând destul de confuz chestiunea succesului de librării), Lucia Demetrius *Cronica feminină*, iar Geo Dumitrescu polemizează cu Dan Petrașincu, care lansase un atac la adresa lui Camil Petrescu (*Cazul Dan Petrașincu sau o inteligență care nu se mai poate pierde*). Radu Tudoran oferă o nuvelă, *Meeting de toamnă...*, Virgil Gheorghiu publică pe prima pagină o poezie (*Cântec de iubire*). Din Luigi Pirandello se traduce o tabletă, iar din Curzio Malaparte un reportaj

(*Străbătând Laponia... Amazoanele nordului*). În continuare vor apărea interviuri cu Mihail Sadoveanu (*Mihail Sadoveanu, primăvara, arta și războiul*), E. Lovinescu (*D. Eugen Lovinescu și posteritatea critică a lui Maiorescu*). La cronică literară scriu Ovidiu Constantinescu despre versurile Anișoarei Odeanu, despre *Cordun* de Eusebiu Camilar sau despre *Anotimpuri* de Radu Tudoran; Virgil Ierunca despre Emil Botta, *Pe-o gură de rai*, iar Ion Caraion despre *Sfârșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu. Ierunca vede în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu „cartea de căpătâi, de călăuză și de lumină a tineretului intelectual” (*Câinii latră...*). Marin Preda publică nuvela *Merticul* (2/1943), iar Constant Tonegaru poemul *Prietena de departe* sau tableta *Sticleții și motanul*. Mai semnează Ion Vlasiu (*Despre creație*), Ion Caraion (*Cursiv critic*, satiră adresată unui „bun director de instituție, de minister, de firmă sau de literatură”), Al. Mironescu (*Rostul Franței*), Petre I. Ionescu (*Critica literară și d-l Camil Petrescu*), Marin Sârbulescu (*Literatura codanelor*). Împotriva lui Toma Vlădescu (care îl numise pe Camil Petrescu „nulitate”) scriu pamflete violente Geo Dumitrescu și mai ales Mircea Damian. **F** își încetează apariția după numărul 42 din 30 aprilie 1944, fiind interzisă. Reapare într-o ediție specială la 28 august 1944, denunțând „asasinarea în masă a evreilor din Transilvania” și „atrocitățile săvârșite de unguri”; numărul din 30 august tipărește pe prima pagină, cu corp mare, titlul *Bine ați venit! Armata Roșie a intrat în Capitală*. Linia ideologică se schimbă cu 180 de grade. Acum directorul Mircea Damian se lansează în demascarea liderilor politici ai ultimilor 20 de ani: „Majoritatea conducătorilor noștri și mai cu seamă oamenii lor de casă și oamenii oamenilor lor n-au fost nici destul de patrioți ca să servească mai întâi interesele țării, nici destul de cinstiți. [...] Suntem [...] convinși că a trecut odată pentru totdeauna epoca șarlatanilor. Altfel, ar fi păcat de toate străduințele noastre și de tot sângele și de toate lacrimile ce s-au vărsat pentru un ideal de dreptate socială, de pâine și de libertate”. Într-un pamflet publicat într-un număr viitor va vitupera împotriva Mariei Antonescu (*Mița Antonesca*). Acum subtitlul este „ziar de luptă, informație și documentare românească”, transformat la numărul 50 în „ziar de luptă și dreptate”; de la numărul 55 se renunță la orice subtitlu. Ulterior va fi adoptat subtitlul „ziar independent de luptă și

dreptate”, iar din 13 septembrie 1947 „ziar independent de informații”. Sub semnătura directorului apare editorialul *Evreii din Transnistria*: „Fărădelegile cele mai mari pare că în Transnistria s-au petrecut. După relatările celor ce-au scăpat din lagărele de-acolo venind pe jos până la București, s-au petrecut lucruri care întrec orice închipuire și care probabil că vor fi povestite odată și-odată”. Reprezentativ pentru noua turnură este și necrologul scris de Caraion la moartea lui Liviu Rebreanu: „Așadar, maestrul a murit. A murit aproape în aceeași zi cu «baronul» sau în orice caz la interval scurt unul după celălalt, într-o «camaraderie» de situații – ce să spunem – emoționantă. Destin? Coincidență? Ironie istorică? sau simplă întâmplare? Poate fiecare în parte, cine știe, ori toate la un loc. Sfârșitul e la fel de dezgustător și anonim, iar concluzia rămâne aceeași: că Liviu Rebreanu și-a îndeplinit până la urmă acțiunea lui de trădător. Singura dată când a fost conștiincios, căci altfel nu l-a interesat nici conștiința lui, nici neamul acesta, nici judecata oamenilor viitori. Liviu Rebreanu ținea conferințe, lua dineuri, primea tantieme, făcea călătorii în străinătate, nu uita să vorbească de «bunele raporturi» româno-germane. Câtă muncă pentru el, care era greoi și delibera anevoie!” (*Gorila*, 56/1944). Geo Dumitrescu visează la o modernizare a satului românesc pe modelul URSS (*Viața la țară*), traduce în colaborare din Vladimir Maiakovski (*Un fragment din poema: Cum vorbim despre Lenin*) sau scrie reportaje cu bătaie politică: „Anul acesta, înaintea păcii care ar fi trebuit să se grăbească, primăvara încearcă să vină mai devreme ca de obicei. În aerul care s-a limpezit, în ochii care caută seninătatea, în soarele care se înapoiază ca un simbol al descătușării, se adună nu știu ce supliment de festivitate, nu știu ce fervoare a speranțelor, nu știu ce suflu de dragoste unanimă” (*Primăvara în ruinele Bucureștilor. Reportaj anticipat cu măștișoare, pluguri, afișe, case rânite, soare, elanuri și noroi*). Mai publică Alexandru Lungu (mici notații cu titlul *Agenda poeziei*), Tudor George (care semnează de regulă cronică plastică, dar prezent și cu poezia *Sora pascale*). La sfârșitul lui 1945 Constant Tonegaru scrie o cronică defavorabilă la volumul *Panopticum* de Ion Caraion, apreciind că poemele „alcătuiesc un gol profund, îngăduind strecurarea unei intelectualități exclusiv de ordin verbal și concludentă pentru sursa ei de suprafață. [...] prin poezia lui Caraion vorbește o artă dintre cele mai mărunte” (*Ion Caraion*:

„Panopticum”. Un debut nepromițător). Mai pot fi citite poezii de Dimitrie Stelaru, Ben Corlaci, Ștefan Aug. Doinaș (*Forma îngerului*), proze de Petru Dumitriu ori Ionel Teodoreanu, eseuri de Eugen Todoran (*Atitudinea artistului*), Traian Coșovei (*Poezia realului*), Ion Frunzetti (cronică plastică). În iunie și iulie 1946 Valeriu Popovici traduce și publică în serial *Manifestul „Timpurilor moderne”* al lui Jean-Paul Sartre (discuțiile cu privire la existențialism sunt de altfel curente în presa momentului). Peste câteva săptămâni C.I. Gulian (intervievat de același V. Popovici) îi va da replica lui Sartre: „Din punct de vedere filosofic îi reproșez lui Sartre două probleme distincte: problema ontologică (ce este existența?) și problema etică (ce atitudine trebuie să luăm față de existență, adică față de contradicțiile sociale, morale etc.) [...]. Dacă existențialismul va contribui la lărgirea orizontului «omului nou», dacă îl va ajuta să cunoască toate contradicțiile interioare și sociale și deci îi va stimula setea de cuprindere și realizare sintetică, atunci – dar numai atunci – existențialismul va marca o dată în istoria culturii crizei”. În ultimii săi ani de existență, 1947–1948, F. este într-un declin evident. I se reduce numărul de pagini, iar conținutul se axează preponderent pe informații. Mai apare totuși câte o semnătură relevantă, precum cea a lui Dimitrie Stelaru sub reportajul *Contrabanda de medicamente din rapidul 42*. Mircea Damian alcătuiește când și când cronică dramatică, Al. Raicu îl comemorează pe Ion Minulescu (*Amintiri despre Ion Minulescu*), Camil Petrescu ironizează ideea de specialiști (*Specialiștii*), i se adresează retoric lui Perpessicius în chestiunea retribuției intelectualilor (*O scrisoare deschisă unui frate de arme, de litere și de năduf*) sau reflectează asupra greșelilor de tipar, Al. Mironescu cere ca „apariția unei cărți bune, a unei realizate poezii, a unui nou talent literar, muzical să capete numaidecât amploarea unui eveniment național” (*Săptămâna cărților*). I. Negoțescu recenzează „proza atât de elegantă” a lui Petru Dumitriu din *Euridice*. Petru Dumitriu devine pentru o vreme editorialist, combătând pe frontul „progresist”-comunist ori omagindu-l pe Stalin, care duce „o luptă de dimensiuni gigantice, atât pe plan intern, cât și internațional” (*La aniversarea lui I.V. Stalin*). Însă, cu toate concesiile, publicația va deveni inutilă în noua republică populară și va fi închisă la începutul lui 1948. **M.I.**

FARAGO, Coca (1.VIII.1913, Craiova – 1.IX.1974, București), poetă, prozatoare, autoare dramatică. Este fiica scriitoarei Elena Farago și a lui Francisc Farago, funcționar bancar; primește la naștere numele Ana-Virginia. **F.** manifestă o precocitate înzestrare literară, astfel că versuri ale poetei de numai zece-unsprezece ani, din care va cita cu simpatie, îl motivau pe Lucian Blaga a glosa pe seama artei „miraculoase” a copiilor într-un articol din „Cuvântul” (1925). Învață într-un institut privat de fete, ulterior frecventând Conservatorul craiovean „Cornetti”, unde își susținea examenul final la secția artă dramatică, în pragul celui de-al treilea deceniu al secolului trecut. Câțiva ani după absolvire profesează ca actriță la Craiova, în trupa Teatrului Național, și, episodic doar, la Cernăuți. Cu Tantzi Cocea, Lucia Demetrius și Emil Botta evoluează, de asemenea, entuziast, în cadrul companiilor de teatru experimental Masca și Treisprezece și unu, fondate la București de G.M. Zamfirescu. Emancipându-se discret de sub tutela mamei, decide a se stabili în Capitală, schimbând până în preajma celui de-al Doilea Război Mondial slujbe modeste: stipendiată de Muzeul „Al. Saint-Georges”, la Biroul de presă al Fundației Regale sau la Ministerul Muncii, **F.** mai funcționează, din 1945, ca instructor scenic la Apărarea Patriotică, pictor decorator, regizor de culise la Teatrul Poporului din București și la Naționalul craiovean, îndrumă cercuri și cenacluri ale Sindicatelor Unite (Ilfov, București), e asistentă la Muzeul „K. Zambaccian” ș.a. Înstrăinarea de familie a tatălui (prin divorțul din anii '20), apoi moartea lui în circumstanțe neelucidate, logodna – timpurie – eșuată cu Mihail Avramescu (la acea dată încă fervent al avangardei), un mariaj din nou nefericit, ce se desface, survin ca tot atâtea momente ce apasă existența scriitoarei, a cărei sănătate e precară. Se recăsătorește în 1940 cu Geo Maican, actor și autor de scenarii teatrale. Va părăsi viața literară spre finele decadei, când neurastenia sa recidiva. Membră a Societății Scriitorilor Români (1937), ca și a Societății Autorilor Dramatici Români (1938), **F.** se afirmă în deceniul al patrulea al veacului trecut printre condeiele interesante, promițătoare, ale „noii generații”. Primele versuri le semna, aproape simultan, în „Viața literară” și „Arhivele Olteniei” (1928); continuă cu proză în „Biletele de papagal” argheziene. În treacăt sau pe spațiul unor rubrici consacrate, mai publică în „Ramuri”, „Muguri”,

„Azi”, „Familia”, „Linia nouă”, „Vremea”, „Universul”, „Adevărul literar și artistic”, „Freamătul”, „Poezia”, „Hyperion”, „Frize”, „Meridian”, „Juni-mea literară”, „Luceafărul” (Timișoara), „Viața românească”, „Gând românesc”, „Pagini basarabene”, „Festival”, „Front literar”, „Pasărea albastră”, „Domnul de rouă”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Făclia”, „Adevărul”, „Dimineța”, „Cuget clar”, „Gazeta cărților”, „Universul literar”, „Meșterul Manole”, „Prepoem”, „România literară”, „Veritas”, „Convorbiri literare”, „Jurnalul” (București), „Seară”, „Flacăra”, „Pan”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Viața”, „Democrația”, „Contemporanul”, „Femeia”, „Veac nou” ș.a. Debutul în volum, obscur de altfel și grăbit lăsat în urmă, îl reprezintă pentru **F.** trei „povestiri ciudate” traduse din Villiers de l'Isle-Adam (*Decapitulul*, 1931); vreme de un deceniu și mai bine a mai transpus, în periodice, cu precădere versuri (Heine, Rilke), pentru ca în 1946 să imprime masiva tălmăcire după *Viața lui Nijinsky*, povestită de Romola Nijinsky (prefața preluând un articol dedicat artistului de Paul Claudel).

Tenace, aptă a-și lua în serios vocația, **F.** a exersat în varii genuri literare; redebuta la scurt timp cu teatru, probabil stimulată de același G.M. Zamfirescu, mentor al tinerilor scriitori-actori dornici a înfrunța, la începutul anilor '30, pasișă și rutina. Privite îndeobște sub specia unui teatru de lectură, piesele (ce apar mai toate în „Familia”) nu trec, la timpul lor, neobservate, și mai târziu se impun atenției unor istorici ai dramaturgiei prin nota certă de modernitate (ținută reflexivă, miza pe intertextualitate și metaforă). Un prim act teatral (datat 1934, retipărit de sine stătător în anul următor) a cunoscut și o montare pe scena Naționalului din Cluj; „dezamorsând”, cu ironie în subtext, conflictul pe care îl anunță *Întâmplarea*, **F.** se amuză persiflând convenții, stereotipii, modele, într-un scenariu căutat, parodic. Atracția spre teatrul de idei, pirandellismul – cu formula teatrului în teatru și uzura măștii – rețin în piese ca *Manole și Ana* (1935; rescrisă în 1940, în umbra dramei expresioniste a lui Blaga) ori *Sala de așteptare* (1938), un text demitizând condiția actorului, nu și „magia” actului artistic. În fine, cuplul dilematic și predestinat, asociat misterului creației, revine într-un poem dramatic ce improviza pe tema jocului himeric al artistului (*Natură moartă*, 1941). Atașamentul pentru teatru o face pe **F.** a se regăsi din când în când și în postura cronicarului

dramatic (a comentat spectacole de Victor Ion Popa, Ion Sava, în publicații ca „Jurnalul” craiovean, „Falanga” ș.a.). La rândul său, avea să intre în vizorul criticii prin cărțile de proză mai cu seamă. Imaginând o spovedanie a eroinei (Gelia) către un tânăr medic (Vladimir), „romanul” *Sunt fata lui Ion Gheorghe Antim* (1936) inspiră mai adesea comentarii ce-și caută premisa în datele psihanalizei și în complexul freudian schițat (de unde însă și vulgarizări, aserțiuni riscate ori superflue). Decepția trăită de Antim, inadapdat învățător de țară, la vestea nașterii unei copile ce pare să uzurpe locul fiului dorit, e o „figură” epică tranșantă, comună și mentalității maniheice a basmului – lume a absurdului naiv. Reacția frustrărilor în lanț pornește de aici. Ca intermezzo între două cărți, F. practică o publicistică la granița cu proza alertă, degajată; secvențe citadine, contraste pitorești (patosul aclimatizării la metropolă, maliții de blochaus și tramcar) nasc replici de un haz destins, spumos, șarje duos vitriolante „à la nenea Iancu”, alături o satiră subțire a vulgului ubicuu, în „fișe”, schițe de portret, „momente”. Dany, protagonistă într-o altă încercare de roman (din care s-au păstrat fragmente), lua asupra sa ceva din acest duh sarcastic, incisiv. Lirismul și tendința psihologizantă domină și în prozele antologate, în 1940, în *Vulturul albastru* (efuziunile, locvacitatea fiindu-i amendate autoarei, în revers). Pagini de monolog sau dialog, lungi solilocvii în care autoscrutarea nu contrazice darul de a privi iscoditor în jur închipuie o partitură adecvată pentru personajele sale contemplative ori pentru cele care, femei fiind, despică firu-n patru, disimulându-și, sub un aer de bravadă, sfiala, vulnerabilitatea. Stigmatizați de boală sau de nenoroc, adolescenți febrili ori purtați de reverie, introvertiți și imaginativi, îi întorc chipul de *enfant prodigue* printre reflexele oglinzii mate, tulburi. Statice aparent, mai toate povestirile sfârșesc prin a focaliza incertitudinea, impasul, entropia; exorcizarea unui rău lăuntric, conștientizat treptat sau intuit, nu coincide însă și cu happy-endul. Inconsecvențe, mici falii sufletești trezesc un „freamăt al zădărniceii”. Spațiul delimitează și închide ca într-un cerc apăsător, malefic, ecoul vocilor (și vieților), acutizând obsesiile (*Stradă, Disc*). Alienarea și scindarea ființei, îndepărtarea de sine și de ceilalți conduc la fragmentare discursivă (*Întuneric*). Terifiant, simbolul păsării de pradă e un avertisment ibsenian în

Vulturul albastru, proză considerată emblematică pentru volum, aproape o „nuvelă teatrală”. Reactivând o traumă pe care protagonista vrea s-o „uite” în trecut, cu reîntoarcerea unor prieteni de demult la „vila fără nume” aparținând soților Samarin, un vechi conflict tinde a se reface și se tranșează într-o descărcare violentă peste ani. Concentrând epicul, mișcările de tragic menuet ce leagă ori desfac lăuntric cele două cupluri, prozatoarea privilegiază atmosfera și sugestia. Deschiderea spre formele moderne e o constantă și în lirica scrisă de F. Prin versurile ample și fluente cutreieră o frenezie tristă, reversul expansivității stând adesea într-o mișcare retrătilă. Fără emfază, eul se confesează în poeme „simple”, poeme „pentru suflet chinuit”, cântece „fără melodie”. În spațiul poeziei de notație visul închipuie plutirea, zborul, tentația ascensiunii; iubirea dă ocoluri mari unei absențe. Lăsând în urmă vârsta (și maniera) simbolistă – sunt însă suficiente stihuri ce eșuează în evanescență și banalitate –, poemul confesiv, șoptit, ceda cu timpul pasul elegiei. Pentru cartea de versuri din 1943, *Poeme pentru singurătate*, pe care F. și-o ilustrează cu desene proprii, i se atribuie Premiul Societății Scriitorilor Români.

SCRIERI: *Întâmplarea*, Oradea, 1935; *Sunt fata lui Ion Gheorghe Antim*, București, 1936; *Vulturul albastru*, București, 1940; *Poeme pentru singurătate*, București, 1943. **Traduceri:** A. de Villiers de l'Isle-Adam, *Decapitalul*, București, [1931]; Romola Nijinsky, *Viața lui Nijinsky*, pref. Paul Claudel, Iași, 1946.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Sburătorul*, I, 129, 283, II, 145, IV, 98, 108, 175, 245, 403–404, 577, V, 20, 21, 325, 669, VI, 8; Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, îngr. și pref. Mircea Popa, Cluj, 1973, 104–108; Perpessiciu, *Opere*, VII, 298, 302–303; Ovidiu Papadima, „*Sunt fata lui Ion Gheorghe Antim*”, G, 1936, 10; Octav Șuluțiu, „*Sunt fata lui Ion Gheorghe Antim*”, F, 1937, 5; Ion Frunzetti, „*Vulturul albastru*”, VR, 1940, 5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 881, 928, *Ist. lit.* (1982), 968; Traian Chelariu, „*Poeme pentru singurătate*”, UVR, 1943, 35; Mihail Chirnoagă, „*Poeme pentru singurătate*”, VAA, 1944, 1015; Nae Antonescu, *Coca Farago*, TR, 1974, 39; Brădățeanu, *Istoria*, II, 376–377; Lelia Trocan, *Coca Farago și lumea scrierilor sale*, AUC, științe filologice, 1981; George Mihail Zamfirescu, *Mărturii în contemporaneitate*, II, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1983, 72–78; [Coca Farago], ADLTR, F-28, F-29; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și pref. I. Popișteanu, Constanța, 1996, 55–63; Bărna, *Capșa-Corso*, 99–100; *Dicț. scriit. rom.*, II, 253–254; Ghițulescu, *Istoria*, 487.

R.Ș.

FARAGO, Elena
(29.III.1878, Bârlad –
4.I.1954, București),
poetă, traducătoare.

Este fiica Anastasiei (n. Thomaide) și a lui Francisc Paximade. Orfană la o vârstă fragedă, învață, un timp, în pensioanele „Varlaam” și „Drouhet” din Bârlad (1884–1890). A fost directoare a Fundației „Alexandru și Aurelia Aman” din Craiova (1921–1954) și inspectoare a azilurilor de copii. Este mama scriitoarei Coca Farago. Ca poetă, debutează în ziarul „România muncitoare” cu poezia *Gândul trușilor* (1902), iar editorial cu volumul *Versuri*, apărut în 1906. S-a aflat printre cei care în 1922 au întemeiat, la Craiova, revista „Năzuința”. Mai colaborează cu versuri și proză la „Adevărul”, „Epoca”, „Ramuri”, „Făt-Frumos”, „Almanahul Societății Scriitorilor Români”, „Dimineața copiilor”, „Sămănătorul”, „Floarea darurilor”, „Viața românească”, „Zeflemeaua”, „Luceafărul” ș.a. A semnat și Ellen, Fatma, Elena Fotino, Ileana, Ileana-Fatma, Andaluza. Este membră fondatoare a Societății Scriitorilor Români. A fost distinsă cu Premiul Academiei Române (1908, 1920), Premiul Femina (1925), Premiul Național pentru Poezie (1937).

Colaboratoare, după debutul în presa socialistă, la mai toate publicațiile sămănătoriste, E. a scris, de la început, o poezie de factură tradițională, vag înrăurită de simbolism. Îndatorată prozodic uneori lui George Coșbuc, mai des lui St. O. Iosif, cu ale cărui „cântece” are, de altfel, pronunțate afinități de timbru sufletesc, convergentă și cu versul lui Panait Cerna prin înclinația spre reflecție și alegorizare, poezia ei nu e totuși „sămănătoristă”; în orice caz, nu în ceea ce autoarea a reținut pentru volumul ce o exprimă, *Poezii. 1906–1936* (1937). În cuprinsul acestuia nu apare nimic din figurația rurală cultivată de sămănătorii și nici un vers nu afișează simpatie sau antipatie pentru vreo categorie socială. Atitudinea afectivă e una larg umanitară, privind, ca în lirica lui Maurice Maeterlinck sau a lui Jean Richepin, pe toți nefericiții,

de la „săraci”, „zdrențăroși” la orbii din orice strat social. Toate cărțile conțin poezie de confidență: fapt învederat și de titlul *Scrisoare*, dat mai multor texte. Confesându-se la modul romantic, mai cu seamă utilizând metrul regulat și, cu timpul, versul liber, pe alocuri alb, poeta – fără a evita întotdeauna diluția – pune frâu efuziei sentimentale, obscurizează printr-o expresie laconică sursa emoției, formulează aluziv. Se întrebă, spre exemplu, de ce își aseamănă dorul „cu floarea ce-i menită să moară pe altar” sau de ce pe ogoare sunt „așa de multe flori de mac”, vorbește de „albii crainici, / Ce și catarg și cârmă / Și punte / Le-or preface-n albastru baldachin, / În legănarea cărui tot pământescul chin / Adoarme”, de „o fântână cu cumpănă grea”, care „momește de departe drumeții” la apa ei „sălcie și caldă și rea”, nu alta decât „apa vieții”, privește „rugul pe care-am ars femeia”, sufletul care „azi își dezgroapă morții”. Concizia merge până la formula abstractă, nu fără transpunerea acesteia într-un registru „viu”, prin vegetalizare și cromatizare: „Și moartă e floarea albaștrilor «când?» / Și frunza verzuilor «poate!»”. Evocând momente de intimitate, poeta nu le reconstituie, ci doar notează detalii revelatoare, integrate într-o anume atmosferă. O despărțire se produce într-o „mohorâtă dimineață” în care „mijesc luminile ca-n fum / Și parcă dincolo de drum / S-a isprăvit cu orice viață / Că nu mai poți zări, de ceață, / O streășină, un pom, un fum”. Sub apăsarea unor stări fluide, cuvintele se refuză rostirii și sunt înlocuite de lacrimi. Sensul lacrimilor îl divulgă, fără voie, mâinile: „Doar mâinile înfrigurate / Se caută, se-ating, se strâng”; „Și mâinile înfrigurate / Se-nlănțuie de parcă plâng”. Uneori modul aluziv se realizează prin liricizarea unor motive de basm, de legendă, prin adresarea către elementele naturii, ca în poezia populară, fie în metru folcloric stilizat („Salcie îngemănată, / Nu-ți abate niciodată / Să te smulgi din rădăcină, / Când privești atâta tină?”), fie în ritm de sorginte folclorică, prelucrat însă cu mai mare subtilitate („Busuioc floare de dar, / Floare de descântec, / Orice vrajă e-n zadar / Și mă cheamă-n noapte iar / Mult temutul cântec”). Un procedeu frecvent e acela de a atribui altcuiva confesiunea: unui pribeag, unei fete ce cântă, uneia care plânge, unei „fecioare bătrâne”, unei „noi Magdalene” care plânge, de asemenea, unei „femei trecute” care „vorbește cu toamna”, unui „apostol nebun”. Toate aceste modalități ale desentimentalizării – sau,

oricum, ale atenuării sentimentalității – mențin intimismul în marginile unei discreții delicate, chiar dacă nu îl ridică permanent la condiția artistului. Dar astfel se introduc în poezie note simboliste. Acestea se precizează printr-o fluentă muzicală de factură minoră, produsă prin repetiții, tehnica laitmotivului, prin multiplicarea rimelor, îndeosebi a celor feminine, în strofe care au mai mult de patru versuri. Simbolismul poetei se află în preajma poeziei lui Paul Verlaine, Henri de Régnier, Émile Verhaeren și Maurice Maeterlinck, poeți din care a și tradus. S-a apropiat mai cu seamă de ultimul, a cărui „pasăre albastră” apare în versurile ei, aducând ecouri din *Les Serres chaudes*, *Douze chansons*, *Les Aveugles*: „Spunea, cu grai mocnit în visu-mi,/ Un om bătrân și orb, pe care/ Nu știu de l-am văzut în viață,/ Dar știu că-n vis l-am cunoscut”. Prin câteva motive, precum acela al călătoriei pe mare („Pornea o barcă verde spre albastrul unei mări”) sau cel al slujitorilor excentrici ai „albastrelor legi” („tristii, trudiții, nebunii pribegi”), care amintesc de „vagabonzii” lui Ion Minulescu, prin reliefaarea cu majuscule a unor abstracții (Nădejdea, Durerea, Speranța, Lumina, Minunea), animarea unor adverbe de timp („azi”, „ieri”), prin recursul la numărul fatidic trei („Plângeau pe mal trei sălcii, cernindu-și moarte foi”), poezia scrisă de F. e congeneră – în expresie individualizată, feminină – cu cea din *Romanțe pentru mai târziu* și *De vorbă cu mine însumi* de Minulescu. Productivă scriitoare pentru copii, F. aduce poezia copilăriei în mai toate versurile ei, mai ales în cele inspirate de obiceiurile de Crăciun: „Dalbe flori de măr, flori dalbe a nădejdiilor, voi dragi/ Copilași cu plete crețe și cu minți nevinovate,/ Colindați, la rândul vostru, dorul veacurilor toate”.

SCRIERI: *Versuri*, Budapesta, 1906; *Șoapte din umbră*, Craiova, 1908; *Pentru copii*, I–II, Craiova, 1912–1920; *Copiii*, Craiova, 1913; *Din taina vechilor răspântii*, Craiova, 1913; *Din traista lui Moș Crăciun*, București, 1920; *Șoaptele amurgului*, Craiova, 1920; *Bobocica*, Craiova, 1921; *Dar din dar*, Craiova, 1921; *Să nu plângem*, Craiova, 1921; *Să fim buni!*, Craiova, 1922; *Poezii alese*, București, 1924; *Ziarul unui motan*, București, 1924; *Scrisori*, Arad, 1925; *Într-un cuib de rândunică*, București, 1926; *Nu mi-am plecat genunchii*, Craiova, 1926; *Visul lui Viorel*, Craiova, [1926]; *Poezii. 1906–1926*, București, 1928; *Poezii. 1906–1936*, București, 1937; ed. București, 2010; *A ciocnit cu ou de lemn*, Craiova, 1943; *Într-o noapte de Crăciun*, Craiova, 1944; *4 găze năzdrăvane*, Craiova, 1944; *Plugușorul jucăriilor*, Craiova, 1944;

Să nu minți, să nu furi..., București, 1944; *Poezii pentru cei mici*, București, 1957; *Cățelușul șchiop*, București, 1974; *Țop-țop*, Craiova, 1974; *Poezii*, îngr. Liviu Călin, București, 1975; *Versuri*, îngr. și introd. C. D. Papastate, Craiova, 1978. **Traduceri:** *Traduceri libere*, Craiova, 1908; Maurice Maeterlinck, *Justiția*, București, [1910], *Pasărea albastră*, Craiova, 1920; *Traduceri libere și reminiscențe din Émile Verhaeren, Henri de Régnier, Paul Verlaine, Sully Prudhomme, Edmond Haraucourt*, Craiova, 1921; Anatole France, *În anul 2270*, București, 1925; Lafcadio Hearn, *Legende japoneze*, București, [1926].

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *Cronica literară*, VLT, 1906, 22; C.Z. Buzdugan, *Poezia feminină*, „Dunărea de Jos”, 1909, 8; Mihail Dragomirescu, „Șoapte din umbră”, CVC, 1909, 11; Aderca, *Contribuții*, I, 57–61, 346–347, 382–385; Lovinescu, *Critice*, I, 145–148, V, 55–57, IX, 43–50; Constantinescu, *Scrieri*, III, 5–6; Călinescu, *Opere*, III, 820–829, 932–933; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 624–626, *Ist. lit.* (1982), 702–705; Ciopraga, *Lit. rom.*, 437–441; Papadima, *Scriitorii*, 59–63; C.D. Papastate, *Elena Farago*, Craiova, 1976; E. Lovinescu, *Correspondență cu M. Dragomirescu și Elena Farago*, îngr. și introd. C.D. Papastate, Craiova, 1976; Căndroeanu, *Lit. rom.*, 68–71; *Dicț. scriit. rom.*, II, 254–256; *Elena Farago în scrisori și documente inedite. Recuperări biografice*, îngr. George Sorescu și Ada Stuparu, Craiova, 2010; George Baci, *Elena Farago, o poetă cu „viață de roman și subiect de dramă”*, „Vatra veche”, 2011, 3. **D.Mc.**

FARAGÓ József (2.II.1922, Brașov – 23.X.2004, Cluj-Napoca), folclorist, comparatist. Urmează gimnaziul și liceul la Brașov și la Sfântu Gheorghe, apoi Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj, unde susține și doctoratul. Devine cadru didactic universitar (1949–1953) și concomitent, din 1950, cercetător la secția clujeană a Institutului de Folclor al Academiei Române, de unde se pensionează în 1987. Este membru onorific al Academiei Ungare de Științe (1988) și membru al Folklore Fellows, Turku (1993). Colaborează la „Anuarul de folclor”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Erdélyi Múzeum”, „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, „Igaz Szó”, „Korunk”, „Limbă și literatură”, „Művelődés”, „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények”, „Revista de etnografie și folclor”, „Revista de folclor”, „Utunk” și la publicații din afara țării: „Acta Ethnographica”, „Ethnographia”, „Jahrbuch für Volksliedforschung”, „Makedonski folklor”, „Népi Kultúra – Népi Társadalom”, „Néprajzi Látóhatár”.

Începându-și activitatea încă în anii studenției, F. și-a consacrat viața cercetării tezaurului

folcloric maghiar din România. Culegător, exeget, istoric al folcloristicii, editor de folclor, el publică un număr mare de cărți, studii și articole, preocupându-se constant de baladă, basm, cântec liric și de interferențele folclorice româno-maghiare. Creația populară românească intră, de asemenea, în sfera preocupărilor sale, prin publicarea de culegeri și traduceri ale unor balade, cântece haiducești, colinde și povești. În special în colaborare cu poetul Kiss Jenő, tipărește mai multe antologii de balade și colinde românești, selectarea textelor, studiile însoțitoare și notele aparținându-i. Volumele *A bárányka. Román népballadák* (1963), *Novákékről szól az ének. Román hősi balladák* (1969), *Szarvasokká vált fiúk. Román kolindák* (1971), *Márk Vitéz. Román népballadák* *Petrea Crețul Șolcan repertoárjából* (1974), *Három testvér, kilenc sárkány. Román fantasztikus balladák* (1976) și *Rétek harmatában – Pe părau de rouă* (1985) se remarcă nu numai prin performanța traducerii, dar și prin aportul folcloristului, care relevă specificul baladelor și colindelor românești, comparându-le cu cele maghiare. Într-un volum consacrat cântecului bătrânesc, *Balladák földjén. Válogatott tanulmányok cikkek* (1977), un capitol aparte este rezervat cercetărilor comparate. **F.** prezintă unele aspecte ale pătrunderii în folclorul maghiar a unor motive folclorice românești: variante ale *Mioriței*, variantele instrumentale, literare și mimodramatice ale temei ciobanului care și-a pierdut oile, balada fratelui mort, precum și câteva interferențe locale ale unor balade românești și maghiare. Tot aici este inclus studiul despre vestitul interpret român de balade Petrea Crețul Șolcan. **F.** a cules și a studiat variantele necunoscute ale poveștii gâscarului – integrată în literatura maghiară clasică prin epopeea lui Fazekas Mihály –, urmărind acest vechi motiv de basm popular în folclorul maghiar, român și universal; s-a ocupat de balada meșterului zidar Kőműves Kelemen în cadrul motivului „jertfa zidirii”, de pătrunderea poveștilor lui I. Creangă în folclorul maghiar sau de receptarea în aria culturală maghiară a basmelor lui Petre Ispirescu și a colecției de folclor a lui V. Alecsandri. Consacră mai multe cercetări povestitului bilingv și, în general, rolului pe care îl are bilingvismul în conviețuirea est-europeană și în circulația interetnică a folclorului. Preocupat de istoricul cercetărilor folclorice, **F.** a înzestrat disciplina cu lucrări consacrate unor literați maghiari

care au contribuit la cunoașterea folclorului românesc: Kazinczy Ferenc, Sombori László, Zeyk János, Ács Károly, Gyulai Pál. Analizează contribuția lui Mailand Oszkár la culegerea și popularizarea creației populare românești, se ocupă în mai multe rânduri de aportul lui Bartók Béla la culegerea și sistematizarea colindelor, la tipologizarea poeziei populare românești, prezintă culegerea lui Köpeczi Béla. **F.** este autorul unor studii de sinteză privind rolul culegătorilor maghiari în cunoașterea tezaurului folcloric românesc (*A román folklór magyar gyűjtői*, publicat în „Néprajzi Látóhatár”, 1992) și tot el semnează, într-un volum colectiv, o valoroasă contribuție bibliografică referitoare la etnografia maghiaro-română din a doua jumătate a secolului trecut (*Adatok a magyar-román néprajzi bibliográfiához. 1946–1982*, 1983).

SCRIERI: *Balladák földjén. Válogatott tanulmányok cikkek* [Pe tărâmul baladelor. Culegere de cercetări cu privire la balada populară], Cluj-Napoca, 1977; *Népismerteti dolgozatok* [Studii etnografice] (în colaborare cu Kós Károly), București, 1980. **Antologii:** *A bárányka. Román népballadák* [Miorița. Balade populare românești], tr. Kiss Jenő, introd. edit., București, 1963; *Aranyhajú testvérek. Románias népmesék* [Frații cu părul de aur. Povești populare românești], introd. edit., București, 1964; *Novákékről szól az ének. Román hősi balladák* [Cântecul Novăceștilor. Balade haiducești românești], tr. Kiss Jenő, introd. edit., București, 1969; *Szarvasokká vált fiúk. Román kolindák* [Feciorii preschimbăți în cerbi. Colinde românești], tr. Kiss Jenő, introd. edit., București, 1971; *Márk Vitéz. Román népballadák* *Petrea Crețul Șolcan repertoárjából* [Marcu Viteazul. Baladele românești ale lui Petrea Crețul Șolcan], tr. Kiss Jenő, introd. edit., București, 1974; *Három testvér, kilenc sárkány. Román fantasztikus balladák* [Ai trei frați cu nouă zmei. Balade fantastice românești], tr. Kiss Jenő, postața edit., București, 1976; *Rétek harmatában. Román népballadák – Pe părau de rouă. Balade populare românești*, ed. bilingvă, tr. Kiss Jenő, pref. Al. Căprariu, postfața edit., Cluj-Napoca, 1985.

Repere bibliografice: Mitruly Miklós, *Két népköltészeti*, KOR, 1965, 10; Kerekes György, *Balada Novăceștilor în limba maghiară*, TR, 1970, 16; *Ist. comp. Rom.*, 281–282; Mihai Beniuc, *A barátság hídjá*, HT, 1972, 21; Beke György, *Egy vállalkozás arányai*, HT, 1974, 29; Köllő Károly, *Kiss Jenő–Faragó József – Plugor Sándor, „Román népballadák”*, UTK, 1976, 27; Olosz Katalin, *„Balladák földjén”*, AAF, 1980, 224–225; Beke György, *A folklór sorsa. Beszélgetés Faragó Józseffel*, HT, 1982, 6; „...tudományos pályámon nem érzem magam hivatottnak a nyilvános politikai szereplésre”. *Faragó József beszélgetése Balázs Sándorral*, HT, 1995, 37, 38. **O.K.**

FARFARA, revistă satirică săptămânală apărută la București între 25 noiembrie 1879 și 10 februarie 1880, la 13 și 20 aprilie 1886 și între 10 mai și 18 septembrie 1888. N.T. Orășanu redacta această „foaie umoristică”, a cărei editare a fost obligat deseori să o întrerupă în urma intervenției autorităților. Atitudinea obișnuită la N.T. Orășanu este de veșnică opoziție, criticile fiind egal îndreptate către toate partidele politice. Predomină satira neiertătoare, cu violențe de limbaj și cu atacuri personale care întunecă umorul, de bună calitate uneori, și fac să treacă pe un plan secundar virtuțile de poet satiric ale lui Orășanu, altfel deloc neglijabile. Scriitorul recurge adesea la portretul satiric în proză sau versuri, îngroșând însă trăsăturile negative ale celor portretizați. **F.** devine astfel, spre deosebire de revistele scoase de Orășanu înainte de 1875, o foaie strict personală, ilustrând inimizățile redactorului. **R.Z.**

FARUL, revistă apărută la București, săptămânal, între 24 februarie și 27 aprilie 1912, sub conducerea lui Ovid Densusianu. Publicația a fost editată pentru a face cunoscute conferințele revistei „Vieața nouă”, aflate atunci la cea de-a treia serie. Conferințele, ținute în sala Liedertafel din București și publicate aici în rezumat, abordau cele mai variate teme, fiind menite să realizeze o „operă de revizuire a unor idei vechi de la noi și de afirmare a unor idei nouă”. Cele mai multe expuneri îi aparțin lui Ovid Densusianu: *Idealismul nou în literatura germană*, *Poeți germani contemporani*, *Simbolismul și celelalte arte* („versul liber nu este în mare parte decât aplicarea la poezie a concepțiunii wagneriene”), *Versul liber și dezvoltarea estetică a limbii literare* (conferențiarul susține principiul armoniei interne, adică ritmul, pentru care, crede el, M. Eminescu avea o ureche detestabilă). În *Decadență?* tot Densusianu arată că în mod greșit termenul „decadent” se aplică poezilor (francezi în special), care căutau de fapt să se emancipeze de curentele vechi, iar în *Reflexiuni asupra literaturii actuale* se avântă cu mult entuziasm într-o pledoarie pentru „poezia energiei moderne”, opusă „utopiei poporaniste”. Densusianu se războiește cu adepții poporanismului de la „Viața românească” și în articolele *Vicleanii literariști* și *Gardele pretoriene în literatură*. Mai sunt rezumate conferințele *Poezia psalmilor*, ținută de Gala Galaction, și *Muzica postwagneriană* a lui Georgescu-Ștefănești. Revista publică de

asemenea poezii semnate de Ervin (Ovid Densusianu), Eugeniu Sperantia, Matei Rusu, J.B. Hétrat, Mihail Cruceanu, precum și două sonete ale lui Dragoș Protopopescu. Traducerile din Charles Baudelaire (*Frumusețea* în versiunea lui Titu Dinu) și E.A. Poe (*Eldorado*, proză transpusă de Pompiliu Păltănea) sunt reproduse din „Vieața nouă”. **M.Ș.**

FARUL, revistă apărută lunar între 15 martie și octombrie 1915, mai întâi la Dorohoi, iar din august la Iași. Director: Stelian I. Constantinescu. Publicația își propune „ridicarea vieții intelectuale deasupra nivelului comun în acest singuratec și depărtat colț al țării”, apelând la contribuția tinerilor universitari. Are rubricile „Recenzii”, „Note și reflexii”, „Portrete”, „Însemnări”. În primul număr este reluat din „Revista idealistă” un medalion dedicat lui I. Păun-Pincio, iar Stelian I. Constantinescu îl evocă pe Raicu Ionescu-Rion. Figurează cu versuri Cincinat Pavelescu (*Din exil*), Volbură Poiană-Năsturaș, Octav Moșescu, Radu Cosmin, I.C. Vissarion, Olimpia Teodoru (Olteo), iar cu proză și articole Stelian I. Constantinescu (un articol despre scriitorul și psihologul Nicolae Vaschide), Virgil N. Duiculescu, Const. Dumbravă. Sunt evocați și scriitori străini (Paul Verlaine, Jean-Marie Guyau). **C.A.**

FARUL, revistă apărută la București între 7 noiembrie 1926 și 12 aprilie 1927, ca „săptămânal politic, economic, social, literar”. Programul, redactat pe un ton populist și confuz, sub pseudonimul Zevedei Cicoare, de ziaristul Virgiliu Athanase Mănescu, directorul publicației, afirmă că periodicul se vrea „obiectiv și sincer, urmând idealul”. Un prim articol pamflet la adresa Societății Națiunilor subliniază că „pacea între capital și muncă nu este posibilă”. Caracterul „obiectiv și imparțial” al revistei este dat, după afirmația redacției, de articolele cu un caracter de „satiră informativă”. De fapt, ponderea literaturii este destul de mică și se reduce la câteva cronici literare semnate de Ion Pas, dintre care se reține medalionul *Heinrich Mann*, la unele cronici dramatice, la „Colțul femeii”, redactat de Elisabetha Mănescu, unde este inserată o prezentare a lui Rabindranath Tagore, aflat în vizită în România. Aici Virgiliu Athanase Mănescu își publică proza și versurile, iar lui O. Goga i se reia poezia *Casa noastră*. Alți colaboratori: Theodor C. Mănescu, I. Peltz, George Silviu. **M.Ș.**

FARUL CALIACREI, publicație apărută la Balcic în 6 și 24 noiembrie 1927. Subintitulată „Ziar de interese dobrogean”, **F.C.** e condus de Octavian Moșescu și își propune să afirme importanța și frumusețea Coastei de Argint. Ștefan I. Nenițescu va scrie în acest sens un articol intitulat *Politica culturală dintre mare și Dunăre*, iar Emanoil Bucuța anunță că ziarul va fi urmat de o nouă publicație, intitulată chiar „Coasta de Argint”. Cezar Petrescu scrie despre dezvoltarea culturală a Balcicului (*Colonii artistice*), iar Apostol D. Culea se ocupă de folclor în articolul *Marea în cântecele noastre populare*. Octavian Moșescu publică un sonet, iar Ioan Ojog poezia *Împriimăvărarea*. De semnalat o prezentare a scriitorului bulgar N. Rainov, căruia i se traduce *Poveste despre prunc*. **M.Ș.**

FARUL LITERAR, periodic apărut la Constanța, săptămânal, între 11 iulie și 18 septembrie 1921, ca supliment duminical gratuit al ziarului „Farul” (1919–1922). Își propune „să întâmpine lumea cu zâmbetul veseliei în ochi și pe figură, aducând cititorilor darul său de glume pline de duh, de cântece frumoase și de istorisiri plăcute”. Ca director, Mihail Pricopie se străduiește să publice materiale variate, care să confere publicației un aspect cât mai atrăgător (ghicitori, anecdote, „frângurele”, „isopii”, întâmplări din toată lumea), dar și literatură originală, semnată de Mihail Straje (Mihail Stețcu), Lucian Costin, George Coșbuc (*Înțelepciuni sanscrite*), Al. Gherghel. Pe parcurs, preocupat el însuși de traduceri, Mihail Pricopie le acordă un spațiu mai larg, începând cu celebrul sonet al lui Arvers *Taina sufletului*, urmat de versiunile, semnate tot de el, din lirica germană (Eichendorff, Uhland, Goethe, Lessing), dar și din literatura latină (Ovidiu, Horațiu) sau din autori francezi (Maupassant, Hugo, Coppée). O notă distinctă o face tălmăcirea lui P.P. Stănescu din Leonid Andreev, povestirea *Clopotul de aramă*. **M.Ș.**

FASSEL, Horst (15.VIII.1942, Timișoara – 4.XII.2017, Wuppertal, Germania), germanist, comparatist, traducător. Este fiul Irenei Fassel (recăsătorită Mokka), scriitoare de limba germană, și al lui Ștefan Fassel, profesor, mort în al Doilea Război Mondial. A urmat școala primară la Timișoara și tot acolo cursurile Liceului „Nikolaus Lenau”. În 1959, nefiind admis la Universitatea din Timișoara, lucrează ca muncitor necalificat pe un șantier. Din 1960 este student

al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, pe care o va absolvi în 1965, cu o licență în limba și literatura germană – limba și literatura română. Din același an a fost angajat preparator la Catedra de germanistică a Facultății de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, unde a funcționat până în 1981, când din motive politice a fost transferat, ca filolog, la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor, unde rămâne până în 1983, an în care se va stabili în Germania. La Freiburg im Breisgau a lucrat la Editura Rombach, la Societatea „Adam Müller-Guttenbrunn”, la ziarul „Banater Post”, iar din 1987 la Institut für Donauschwäbische Geschichte und Landeskunde din Tübingen, unde, din 1989 până în 2007, a fost director științific. Este profesor asociat la universitățile din Tübingen, Budapesta, Pécs, Jena și Timișoara. A debutat în 1957 la „Neue Literatur”. A semnat și cu pseudonimele Gheorghe Șerban, Ștefan Hof, Butoianu ș.a. A editat în 1982–1983, la Iași, „Jassyer Beiträge zur Germanistik – Contribuții ieșene de germanistică”, ulterior revista „Banatica” (1984–2003) a Societății „Adam Müller-Guttenbrunn” din Freiburg, a fost în comitetele de conducere ale revistelor „Südost-deutsche Viertelsjahresblätter” (München, 1990–2005), „Südostdeutsches Archiv” (1991–2000) ș.a. A fost distins în 1979 cu Premiul pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor, în 2004 cu Premiul de Excelență al revistei „Convorbiri literare”, i s-au acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer, precum și titlul *doctor honoris causa* al Universității de Vest din Timișoara (2005).

F. este autorul unor lucrări referitoare la germanistica din România, cercetată pe larg mai ales în volumul *Deutschunterricht in Jassy. 1830–1992* (1993), precum și în culegerea de studii *Traian Bratu și germanistica ieșeană* (1982), pe care o îngrijește. Întemeiate pe o documentare amplă și pe o solidă pregătire filologică și istorică, acestea urmăresc punțile de legătură dintre culturile română și germană, stabilite prin intermediul învățământului liceal și universitar, prin contribuția exegeților care au avut în vedere relațiile dintre cele două literaturi. Interesul lui **F.** s-a îndreptat apoi către viața culturală și literară a șvabilor dunăreni, mai ales a acelor din Banat. Este autorul unor monografii despre teatrele de limbă germană din Timișoara (1993, 2011) și Oravița (1996), dar și din toată România (2007), în care, după informate excursuri istorice, sunt prezentate repertoriile (cu

frecvente trimiteri la dramaturgia românească) și sunt analizate mijloacele de reprezentare, scenografia, regia, interpretarea actoricească. În unele lucrări sunt evidențiate relațiile dintre teatrele germane din România și teatrele în limba română. **F.** a mai publicat, din 1967, numeroase studii despre legăturile dintre literatura română și cea germană în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Dacoromania” (Freiburg), „Synthesis”, „Volk und Kultur”, „Literatur und Kritik”, „Revue des études sud-est européennes”, „Neue Literatur”, „Exil”, „Beiträge zur deutschen Kultur”, „Convorbiri literare”, „Karpsten Rundschau”, „Orizont” și în mai multe volume colective de studii apărute în Germania. Este editor și coeditor la alte culegeri de studii despre cultura, limba și literatura germanilor din România și din spațiul est-european. De asemenea, a editat, în colaborare, antologia *Eminescu în critica germană* (1985), a tradus amintirile lui Mite Kremnitz și, tot în colaborare, jurnalul german al lui Iacob Negruzzi (1980), memoriile lui Constantin Sporea (2001), volumul *Un cântec fără sfârșit* (1983), iar în 2007 la Berlin a editat *Tagebuch (1948–1973)*, scriere de un remarcabil interes pentru viața literară românească din perioada postbelică, ambele semnate de Irene Mokka, ș.a. Totodată, a transpus în germană, în diverse publicații din țară și din străinătate, scrieri de C. Negruzzi, I. L. Caragiale, Ion Minulescu, G. Bacovia, Tudor Mușatescu, unele traduceri fiind incluse și în volume: Sextil Pușcariu (1974), Anghel Dumbrăveanu (1976), Corneliu Sturzu (1979), Mihai Ursachi (1982), Ioan Flora (2004), Grigore Cugler (2005). Împreună cu Mircea Filip, a tradus câteva piese de teatru pentru Naționalul ieșean. Versurile proprii, scrise în germană, au apărut în volumul *Kennzeichen* (1981).

SCRIERI: *Geschichte der deutschen Literatur von den Anfängen bis 1770*, Iași, 1978; *Die deutsche Reisebeschreibung und ihre Form in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts*, Iași, 1983; *Deutschunterricht in Jassy. 1830–1992*, pref. Dan Mănuță, Tübingen, 1993; *Kultureinrichtung der deutschen Minderheit in Rumänien* (în colaborare cu Klaus Hammer), Freiburg im Breisgau, 1993; *Deutsches Staatstheater Temeswar (1953–1993)*, Freiburg im Breisgau, 1993; *Ein deutsches Theater im vielsprachigen Umfeld: das Beispiel Orawitz*, Freiburg im Breisgau, 1996; *Deutsches Theater in den Provinzen des heutigen Rumänien*, Cluj-Napoca, 2007; *Das Deutsche Staatstheater Temeswar (1953–2003)*, Berlin, 2011. **Antologii:** Traian Bratu și germanistica ieșeană, Iași, 1982; *Eminescu în critica germană*,

Iași, 1985 (în colaborare cu Sorin Chițanu); *An Donau und Theis*, Emmendingen, 1986; *Kulturraum Mittlere und Untere Donau – Spațiul cultural al Dunării mijlocii și inferioare*, Reșița, 1995; *Nikolaus Lenau, I–II*, București, 1996; *Deutsche Literatur im Donau-Karpatenraum (1918–1996)*, Tübingen, 1997; *Wissenschaftsstrukturen in Rumänien vor und nach 1989*, Tübingen, 1998; *Kulturdialog und akzeptierte Vielfalt*, Stuttgart, 1999 (în colaborare cu Horst Förster); *Die Geschichte des deutschsprachigen Theaters im Ausland*, Basel, 2000 (în colaborare cu Laurence Kitching); *Phantasiewelten. Deutsch-ungarische Literaturbeziehungen*, Budapesta, 2001 (în colaborare); *Teatru și politică – Theater und Politik*, Cluj-Napoca, 2001; *50 Jahre Temeswarer Germanistik. Eine Dokumentation* (în colaborare cu Roxana Nubert), Deggendorf – Tübingen, 2008. **Traduceri:** Kurt Kusenberg, *Unde este unchiul Bertran?*, București, 1980 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu), Irene Mokka, *Un cântec fără sfârșit*, București, 1983 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu).

Repere bibliografice: Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums*, Marquartstein (Germania), 1992, 425–426; Karl Wöner, „*Deutsches Staatstheater Temeswar*”, ALIL, seria B, t. XXXIII, 1992–1993; Dan Mănuță, [Horst Fassel], RL, 1993, 33, 1994, 18, CL, 2008, 7, 2012, 12; Wolfgang Gleich, *Mit Menschen zusammenkommen*, „Der Donauschwabe”, 2002, 18; Dicț. Banat, 299–308; Fernando Magallanes, *Investitura del Profesor Dr. Horst Fassel como Doctor Honoris Causa*, „Estudios Filológicos Alemanes” (Sevilla), 2006. **D.M.**

FATI, Vasile Petre (13.X.1944, Constanța – 19.X.1996, București), poet, prozator. Este fiul Mariei Fati (n. Topală) și al lui Vasile Fati, muncitori. Urmează Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Constanța, absolvită în 1966, și Facultatea de Filosofie la Universitatea din București, pe care o termină în 1973. Va lucra apoi la Casa Creației Populare „Dobrogea” și la publicațiile „Dobrogea nouă” și „Tomis”. Din 1969 se stabilește la București, unde după 1989 devine redactor la cotidianul „Azi”. A debutat ca poet în „Luceafărul” (1960), iar prima lui carte de versuri, *Floare de leandru*, a apărut în 1967. În 1980 i s-a acordat Premiul Asociației Scriitorilor din București.

F. debutează nu foarte individualizat, în linia poeziei șazeciste. Detașarea de pluton are loc în *Vedere la amiază* (1975), unde Laurențiu Ulici descoperă influența fertilă a lui Konstantinos Kavafis, cu rostiri la plural, incantatorii și evocatoare de bălăii sau călătorii pe mare și cu referiri la Ahil Peleianul, Orfeu, Termopyle, Encolpius din *Satyricon*, Bizanț. Textul este adesea compus dintr-o

sumă de gesturi enigmatice ale unui personaj în așteptarea unei „întâmplări”, având o atitudine de bizară detașare emoțională, de jubilație nemotivată în fața unor experiențe goale de conținut: „Aproape de oraș am văzut grădinile de cartofi,/ Am mers liniștit ca înaintea unei întâmplări,/ Șoseaua departe în dreptul pinilor,/ Să merg înaintea mării, să ajung/ Odată în bătrâna mea casă, asta trebuie să fac,/ Și fericit să urc pe terase. Am văzut/ Perdeaua subțire în vânt, coridorul e pustiu,/ Multe s-au întâmplat,/ Pe scări e o lumină de vară,/ Închid ușa, am douăzeci și opt de ani”. Volumele următoare, *Fragi în noiembrie* (1978), *Paradisul de fier* (1980), *Amănuntele* (1984), *Copilul tuns zero* (1992), *Fotografie cu un câine lup* (1996) înaintează pe calea poeziei antiretorice, mai exact a cultivării derizoriului și aleatoriei, în poeme adesea descriptive, realizate prin observație detașată, care au dus la încadrarea autorului, alături de congeneri precum George Almosnino și Constantin Abăluță, în categoria „poeziei obiectelor” (Octavian Soviany). Astfel, poemul *Conducta de fier* se construiește asintactic, amânând la nesfârșit prezentarea unui eveniment anunțat, pe care o înlocuiește cu o descriere de obiecte: „Cu ochii la conducta de fier care se pierde în mare,/ După dealurile care acum nu se mai văd, privind țintă/ Nemărginirea de apă/ Ca pielea elefantului, întors cu fața către soarele/ Metropolei, al băncilor, al silozurilor,/ Imediat după gardul de sârmă ghimpată care taie/ Catedrala orașului în două ca pe o vită”. Lumea de obiecte stârnește o dorință de apropiere prin pipăire, dar gestul rămâne unul melancolic, precum în *Pelerina de ploaie*: „Voi care m-ați iubit și m-ați iubit/ Gândiți-vă la mine ca la un om singur./ Dar acum lăsați-mă să ating cu mâna/ Pelerina de ploaie a tatălui meu mort”. În special imaginile din tablouri servesc drept emblemă a unei realități mute, înțelegibile, pe care poezia nu mai poate s-o cuprindă: „Păsări galbene într-un tablou cu flori,/ Eu îmi acopăr fața ca să nu-l văd./ Tabloul se leagănă încet./ Ca un cap de hidră./ Nu striga,/ Nu întoarce capul./ Ceilalți au venit și așteaptă,/ Ceilalți au inimă slabă,/ Eu am plecat./ Și floarea aceea roșie, roșie,/ Ca un cuțit înfipt în spate./ E cineva acolo care plânge, care bate,/ E cineva acolo care cere apă”. Poetul constată îndepărtarea față de lume, semnalând prin gesturi mistificarea la care este părtaș și semnalându-și indiferența, atonia. Demitizarea lumii și a scrisului se face vizibilă și în *Porcarul din Odiseea*, de astă dată

aplicată unui mit clasic. Ulterior poetul își încarcă descrierile de obiecte cu semnificații sentimentale, transformându-le în simboluri ale unor mari abstracțiuni, precum arta sau moartea, sau recurgând la citate culturale ornamentale, lipsite de relevanță. O antologie a poeziei sale, *Zidul și pălăria*, a apărut în 2006. În ipostaza de prozator, F. scrie în general texte scurte dedicate unor personaje banale și unor evenimente oarecare, petrecute într-o atmosferă anodină. Critica a evocat, ca model îndepărtat, literatura interbelică a „locului unde nu se întâmplă nimic”, translată acum în orașul provincial postbelic. Personaje marginale traversează evenimente aparent comune (întâlniri cu femei, cu actori, cu excentrici), dar care le provoacă un șoc existențial sau le fac să se închidă într-o muțenie opacă, ce le relevă lipsa de orizont. Indivizii se află mereu în mișcare, angajați într-o gesticulație excesivă. Întâmplările sunt lipsite de acuitate, dar bogate în atmosferă, uneori acordându-se totuși prea mult spațiu pitorescului, ciudățeniei fără o semnificație în spate. Textele amintesc de personajele „sucite” ale lui Nicolae Velea și de pitorescul absurd al celor din proza lui D.R. Popescu, lipsindu-le însă sugestia subversivă, jovialitatea cuceritoare sau structura simbolică din textele prozatorilor șaizeciști. Un simplu început îl reprezintă volumul de povestiri pentru copii *Cum am crescut un zmeu* (1976), unde se vedește predilecția autorului pentru enigme și pentru personaje bizare, investite aici în sprijinul fabulosului de basm. Volumele de proză scurtă *Barcă de vânzare* (1980), *Portocale pentru eschimoși* (1983), *Peripeții de vacanță* (1986) și *O doamnă la marginea orașului* (1990) se compun din relatări de evenimente mărunte, de accidente care deturneză spre absurd existențele liniare ale unor oameni banali. Proza titulară din *Barcă de vânzare* are datele unei povestiri a maturizării (un tânăr face o călătorie la oraș pentru a vinde barca pe care o construise tatăl său înainte de a muri), însă finalul evită o încheiere edificatoare, preferând un epilog enigmatic și absurd. Altă proză, *Binoclul militar*, relatează o întâmplare cu aer fantastic: vizitatorii pivniței unui maior bătrân devin militaroși și despotici atunci când îmbracă uniforma maiorului, revenind la blândețea firească la ieșirea din pivniță. Sugestia fantastică și posibil parabolică se regăsește și în *Pavilionul de vânătoare*; povestirea descrie un drum primejdios prin pădure al unui contabil alături de un șofer, fiecare părând că îl are pe celălalt la mână

cu ceva; aerul misterios orientează lectura către o posibilă semnificație subversivă, ca și cum ar fi vorba despre o parabolă a societății supravegherii, însă mecanicismul descrierilor și insistența gesturilor bizare fac ca proza să rămână obscură. Narațiunea *Un om în câmp* reia un scenariu eliptic, prezent în diferite versiuni la F.: refuzat de femeia pe care o iubește și căreia i-a făcut portretul, un bărbat traversează un câmp apărându-se de ploaie tocmai cu tabloul în chestiune. Pe de altă parte, nici romanele nu reușesc să aducă laolaltă nucleele narative oricum șubrede ale prozei scurte, deși preiau adesea titluri, anecdote și personaje. *Domnișoara și spiridușii* (1985) este o construcție de atmosferă cu o sumedenie de întâmplări pitorești și personaje care se substituie unul altuia, punând probleme de demarcare a spațiului realului de acela al halucinației; dilatat în mod necontrolat, romanul își pierde însă interesul. Romanul *Un om în câmp* (1989), reluând titlul unei proze mai vechi, relatează ce se petrece într-un târg anonim, datarea fiind în mod arbitrar pe la 1921; atmosfera stagnantă evocă lumea din romanele de contrafacere istorică ale lui Ștefan Agopian, aici însă cu mai puțină rigoare, mai prolix și mai logoreic. Descinzând în orașul de provincie pentru măsurători precise, topometristul Gherasim apare ca un simbol al progresului, instrumentele sale de măsurat fascinând întreaga colectivitate. Doar într-un târziu se constată că totul fusese deja măsurat în oraș de bătrânul domn Stoia, un alt inginer care, bântuit de spectrul unei posibile erori topometrice, nu-și mai încheiase calculele și se așezase în oraș, devenind unul de-ai locului. Tema fatalității circulare, a inerției destinului colectiv are o rezonanță existențialistă, pierdută însă prin tratarea manieristă, redundantă. Mai izbutit este romanul postum *Un om fără importanță* (1997), care abandonează gesticulația excesivă a scrierilor anterioare, trecând la o sobrietate aproape minimalistă. Jean Obren, flautist în orchestra unui teatru, renunță la slujbă pentru a pierde vremea prin parcuri, cu pensionarii, sau la bufetul gării. În momentul când iubita îl dă afară din casă, pleacă într-o stațiune de munte, la tratament, apoi devine membru al unei formații de muzică, se lasă prins în aventuri sentimentale pasagere și în diferite prietenii trecătoare pentru ca, în cele din urmă, să devină plutaș la un ponton, complăcându-se în rolul de Caron și apoi dispărând cu totul. Parcursul marginalizării lui progresive ajunge să cartografieze o bună parte din

lumea mărunță și fragilă caracteristică prozei lui F., profilându-se ca un pasaj spre moarte, cu o semnificație existențialistă.

SCRIERI: *Floare de leandru*, București, 1967; *Vedere la amiază*, București, 1975; *Cum am crescut un zmeu*, București, 1976; *Fragi în noiembrie*, București, 1978; *Barcă de vânzare*, București, 1980; *Paradisul de fier*, București, 1980; *Portocale pentru eschimoși*, București, 1983; *Amănuntele*, București, 1984; *Domnișoara și spiridușii*, Cluj-Napoca, 1985; *Peripeții de vacanță*, București, 1986; *Un om în câmp*, București, 1989; *O doamnă la marginea orașului*, București, 1990; *Copilul tuns zero*, Constanța, 1992; *Fotografie cu un câine lup*, București, 1996; *Un om fără importanță*, București, 1997; *Zidul și pălăria*, postfață Marian Drăghici, 2006.

Repere bibliografice: Mihail Petroveanu, *Poezia în 1967*, VR, 1968, 1; Alex. Ștefănescu, *Lirism saturnian*, LCE, 1978, 36; Lucian Raicu, *Portret interior*, RL, 1978, 48; Nicolae Motoc, *Poezia amănuntelor vii*, T, 1979, 1; Ion Stratan, *Prozaic și prozaistic*, AFT, 1979, 5; Dan Cristea, *Vasile Petre Fatî*, LCE, 1982, 29; Sorin Titel, *Fuga de singurătate*, RL, 1984, 14; Valentin Berbecaru, „Peripeții de vacanță”, VR, 1987, 1; Teodor Vărgolici, [Vasile Petre Fatî], RL, 1989, 50, ALA, 1991, 77; Coșovei, *Pornind*, 21–28; Mihai Iacob, *Între Freud și Ioan de Patmos*, RL, 1992, 38; Ulici, *Lit. rom.*, I, 197–198; *Dicț. scriit. rom.*, II, 256–257; *Dicț. analitic*, IV, 486–487; Paul Aretzu, *Poetul pus la zid*, E, 2006, 9–10; [Vasile Petre Fatî], VR, 2006, 11–12 (grupaj special); Holban, *Ist. lit.*, II, 196–201; Popa, *Ist. lit.*, II, 543; Soviany, *Cinci decenii*, I, 88–90. **D.Mn.**

FAUR, Dan (pseudonim al lui Avram Alfred Fechner; 8.I.1911, Calafat – 20.V.1961, București), poet, traducător. Este fiul Ernestinei (n. Jakobson) și al lui Iacob Fechner, „grâнар”. Își începe studiile la Craiova și le continuă în București (liceele „Dimitrie Cantemir” și „Gh. Lazăr”). Ultima clasă o urmează la Liceul „N. Bălcescu” din Brăila, unde își ia, în 1930, și bacalaureatul. S-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din București, pe care o va absolvi în 1933. Nu a profesat avocatura, preferând să lucreze la Editura Cultura Națională (Ciornei). În 1929, pe când era încă elev la Brăila, publică în gazeta locală, „Luceafărul”, mai multe poezii și poeme în proză. Un text trimis lui Sașa Pană îl entuziasmează pe acesta, iar F. devine, de-a lungul anului 1930, colaborator asiduu la revista „unu”. Legătura este ruptă curând, fiindcă tânărul își tipărește, fără să-și consulte mentorul, placheta *Bust*. Totuși, grupul de la „unu” îl va sprijini pe fostul său colaborator, inculpat, împreună cu Geo Bogza, pentru „atac la bunele moravuri”.

O vreme frecventează cenaclul Sburătorul, amfiteatrionul apreciindu-i proza (*Oameni provizorii* sau *Oameni și vâlvățai*), din care un fragment apare, în 1935, în „Viața românească”. Până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, în condițiile persecuțiilor rasiale, numele nu îi mai apare în presă. Tipărește totuși cartea *Pinocchio în împărăția jucăriilor* (1943), iscălită cu pseudonimul Mihail Axente. După căderea dictaturii antonesciene, dă la iveală câteva poeme și articole în „Viața românească”, „România liberă”, „Răspântia”, „Orizont”, „Tribuna poporului”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Victoria”, „Înainte”, „Frontul plugarilor” ș.a. Publică și volumele *Povestea unui bob de lacrimă* (1945) și *Pinocchio detectiv* (1947), semnate Mihail(l) Axente, pseudonim pe care îl va mai folosi și pentru două traduceri. Mai târziu a lucrat la Editura Tineretului, calitate în care izbuteste să tipărească o carte de poezii pentru copii, *Umbreluța de argint* (1954), și foarte multe transpuneri în românește, la început, conform imperativelor ideologice ale momentului, îndeosebi din literatura sovietică, apoi și din alte literaturi, adresându-se cu precădere tinerilor cititori.

Textele lui F. au beneficiat de un spațiu destul de amplu în antologiile literaturii românești de avangardă, însă nici cele din *Bust*, nici cele rămase în revista „unu” nu au o relevanță specială. Autorul s-a străduit, imitându-i fidel pe suprarrealiștii consacrați, să împerecheze șocant cuvintele, începând chiar cu titlurile: *Bust de rege carpen*, *Bust de fecioară vanilie*, *Bust de pasăre concentrică*, *Bust de cocoșăși impecabili* etc. Teribilisme juvenile, în genul celor practicate de Geo Bogza, ratează efectul scontat, sfârșind în prozaic. Simple experimente, ele sunt de altfel curând abandonate. Forță lirică au, în schimb, câteva texte din 1945, *Ștreangul care așteaptă*, *Mărturisire*, *Mama*, toate izbucnind din suferință, din frustrare, din umilire, vindicative peste măsură pe alocuri. Dar pe această cale în epocă nu se ajunge decât la așa-zisa poezie „militantă”, proletcultistă. După ce compune poeme precum *Tatar-Bunar* și *Turbina vie* și dă, în *Povestea unui bob de lacrimă*, câteva episoade din lupta antifascistă (pe teritoriul sovietic mai ales), episoade vulnerate atât de tezism, cât și de tenta melodramatică, F. se refugiază o vreme în literatura pentru copii. Două proze avându-l în centru pe eroul lui Carlo Collodi relevă darul povestirii și al dialogului, vervă și ingeniozitate îndeosebi în

încercarea de a-l mobiliza pe tânărul cititor. Oarecare frăgezime și culoare au și versurile din *Umbreluța de argint*. Consacrându-se ulterior traducerilor, privilegiat într-o măsură de activitatea sa în cadrul Editurii Tineretului, F. a putut, după 1955, să transpună în românește, de multe ori în colaborare, cărți susceptibile de tiraje foarte mari, uneori în ediții succesive, dar și de o reală valoare.

SCRIERI: *Bust*, cu un portret de S. Perahim, București, 1930; *Pinocchio în împărăția jucăriilor*, București, 1943; *Povestea unui bob de lacrimă*, București, 1945; *Pinocchio detectiv*, București, 1947; *Umbreluța de argint*, București, 1954. **Traduceri:** N.A. Ostrovski, *Așa s-a călit oțelul*, București, 1945 (în colaborare cu Marcel Aderca și Andrei Ivanovschi); N.V. Gogol, *Taras Bulba*, pref. Al. A. Philippide, București, 1946, *Cum s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nichiforovici*, București, 1952 (în colaborare cu Izabella Dumbravă); A. Gonciar, *Praga de aur*, București, 1946 (în colaborare cu Maria Z. Vlad); G.I. Revzin, *Columb*, București, 1949 (în colaborare cu Igor Block); A.N. Tolstoi, *Cheița de aur sau Minunatele pășanii ale lui Buratino*, București, 1952 (în colaborare cu R. Velt); Raffaello Giovagnoli, *Spartacus*, București, 1953 (în colaborare cu Magda Roșu); N. Nosov, *Aventurile lui Habarnam și ale prietenilor săi*, București, 1956 (în colaborare cu Rodica Câmpeanu); Charles Perrault, *Scufița roșie*, București, 1956, *Povești*, București, 1957, *Zânele*, București, 1960; Frații Grimm, *Povești alese*, București, 1958; Jules Verne, *O călătorie spre centrul Pământului*, București, 1958; Selma Lagerlöf, *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson prin Suedia*, București, 1961 (în colaborare cu N. Filipovici), *Vulturul Gorgo*, București, 1964 (în colaborare cu N. Filipovici); Fridtjof Nansen, *Prin noapte și gheață*, pref. Radu Tudoran, București, 1962 (în colaborare cu Iudith Coman).

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Dan Faur*, ALR, 243–249; Sașa Pană, *Ne amintim de Dan Faur*, LCF, 1971, 23; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, 285–288, *passim*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, 419, *passim*; Mirodan, *Dicționar*, II, 259–262; *Dan Faur*, DCS, 141–143; Crohmălniceanu, *Evreii*, 145–147; Durnea, *Propuneri*, 265–278. **V.D.**

FAVONIUS, publicație apărută la Craiova, cu periodicitate neregulată, între februarie 1926 și septembrie 1927, apoi la Craiova și București între ianuarie și noiembrie 1928, sub conducerea lui N.I. Herescu; în 1928 secretar de redacție e Valentin Al. Geogescu. Intitulată cu termenul latin ce desemnează vântul de primăvară și purtând subtitlul „Revistă pentru studiul literaturilor clasice, în dezvoltarea lor și în legăturile cu literaturile moderne”, F. își propune să revigoreze domeniul prin evidențierea valorii estetice a operelor

Antichității greco-latine, privite din perspectiva omului modern. Promovând formula clasicismului în continuă devenire, revista acționează în două direcții principale: pe de o parte, cercetarea literaturilor clasice în conexiunea lor cu cele moderne, pe de alta, realizarea unor traduceri adecvate sensibilității secolului al XX-lea, precum și stadiului de evoluție a limbii române literare. Cea dintâi preocupare se face simțită în articole ca acela al lui Tudor Vianu despre polemica dintre antici și moderni sau al lui N.I. Herescu despre ecourile din poezia lui Horațiu și Vergiliu în opera lui Giosuè Carducci. Cealaltă tendință este ilustrată de tălmăcirile înnoitoare din Homer (G. Murnu, Cezar Papacostea), Teocrit (Teodor A. Naum), Lucrețiu (D. Murărașu), Catul (Teodor A. Naum, G. Murnu), Horațiu (N.I. Herescu, C. Niculescu, Valentin Al. Georgescu), Vergiliu (Valentin Al. Georgescu), Marțial (Valentin Al. Georgescu) sau Iuvenal (I.M. Marinescu). Unele articole anunță interesul autorilor pentru subiecte care îi vor preocupa constant; așa, de pildă, Cezar Papacostea scrie despre locul literaturii și al filosofiei în existența grecilor, D. Murărașu studiază opera lui Lucrețiu, I.M. Marinescu pe aceea a lui Iuvenal. Cronicile și recenzii la ultimele apariții editoriale din țară și din străinătate consemnează rezultatele celor mai recente cercetări privitoare la lumea veche. Mai colaborează Iuliu Valaori, Constantin Balmuș, T. Chețeanu, Al. Popescu-Telega, Felicia Brătianu. **F.** și revista „Orpheus” își începează simultan apariția pentru a permite, prin conjugarea eforturilor echipelor redacționale, impunerea unei noi publicații de specialitate, „Revista clasică”, apărută la începutul anului 1929. **A.C.**

FAY, Ștefan J. (2.VII.1919, Bichiș, j. Mureș – 26.VI.2009, Nisa, Franța), prozator. Este fiul Gabrielei de Fay (n. Kemény), absolventă de studii juridice, nepoată a lui Vladimir Ghika, și al lui Josef de Fay, diplomat. Ambii părinți sunt descendenții unor familii nobiliare cu blazon, stabilite, prin conjuncturi istorice, în Transilvania. Pe linie paternă, familia de Fay, originară din Auvergne, cuprinde cruciați, cavaleri ai Ordinului de Malta, baroni intrați în anturajul regilor Ungariei, începând cu secolul al XII-lea. Din partea mamei, **F.** se înrudește cu Ioan (János) Kemény, principe al Transilvaniei între 1660 și 1662, când este ucis în lupta cu Mihai Apafi. Definindu-se „români nu prin sânge, ci prin cultură și prin limbă”, după

Unirea din 1918 familia baronului de Fay se mută la București, ajutând cauza patriotismului românesc. Deputat al minorității secuilor în primul Parlament al României Mari, tatăl reușește să impresioneze lumea politică a statului-națiune, citind în februarie 1919 declarația de adeziune a comunității pe care o reprezenta și criticând „iredentismul” maghiar. Trimis de regele Ferdinand ca șef al Legației de la Tokio, apoi prim-secretar al Ambasadei de la Bruxelles, Josef de Fay se bucură de aprecierea lui Nicolae Iorga, de prietenia lui Octavian C. Tăslăuanu și a lui Octavian Goga. În acest context de translocare a familiei, aflată mereu în preajma factorilor deciziei politice, **F.** își începe studiile la Școala „Sf. Iosif” din București (1926–1930) și le continuă în cadrul Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu (1930–1935). Între 1937 și 1939 este înscris la Academia de Arte Frumoase din București, secția sculptură, unde îi are maeștri pe Corneliu Medrea și pe Ion Jalea. În paralel, audiază la Universitate cursurile ținute de Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu ș.a. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial și instaurarea regimului comunist, este expropriat din comuna natală, fiind considerat „exploatare” și trimis cu domiciliu obligatoriu la Alba Iulia. Fără loc de muncă, revine la București, încercând să se adapteze realității. Se angajează mai întâi dulgher, apoi instructor-normator pe diverse șantiere (1949–1954), redactor și stilizator la Editura Consiliului Central al Sindicatelor (1954–1958), lucrător în atelierul de decoruri al Teatrului Național din București, restaurator de pictură bisericească, bibliotecar și documentarist la ICSIM București (1959–1981). Concomitent, urmează cursurile Școlii Populare de Artă din București, secția pictură (1960–1964) și participă la mai multe expoziții de grup. La un moment dat părăsește țara, stabilindu-se în Franța. Debutează în „Universul literar” (1940) cu eseu *Fata morgana*. În 1952, sub semnătura Ștefan Andrei, de fapt, prin utilizarea a două elemente din prenumele complet, al treilea fiind Vasile, îi apare romanul *Noul oraș*. Colaborează la „Tânărul scriitor”, „Contemporanul”, „Femeia”, „Flacăra”, „Astra”, „Viața militară”, „La Roumanie nouvelle” ș.a. Devine membru al Uniunii Scriitorilor, dar în urma Congresului Scriitorilor din 1956, când două dintre cărțile sale – *Spre șantier* (1953) și *Fata plutașului* (1956) – sunt acuzate de proletcultism, hotărăște să demisioneze.

Primele cărți ale lui F., semnate Ștefan Andrei – *Noul oraș, Spre șantier, Împreună* (1953), *Oameni și fapte* (1954), *Pe drumuri craiovene* (1954), *Pe șoseaua Basarab. Evocare a trecutului de luptă al muncitorilor de la fabrica „Constantin David” din București* (1955), *Minerii din Valea Jiului* (1955), *O uzină cu tradiții revoluționare* (1955), *Fata plutășului, Oamenii din minunata vale* (1956) –, a căror placare artificială, excesivă pe tiparul impus în epocă e vizibilă încă din titlurile intenționat clișeiste, se încadrează tipologic în producția literară realist socialistă și sunt confecționate ca să transpună ideologia de partid în substanța narativă. Atât în reportaje, mai numeroase și mai adecvate cerințelor propagandistice, cât și în romane sau povestiri, alcătuite după clișeele vremii, cu personaje-tip manifestându-se previzibil în situații-tip, cu accentuarea factologiei și excluderea interiorității, sunt înregistrate „victoriile” asupra „lumii vechi”. Dincolo de condiționările sistemului sociopolitic și de intruziunile directe în conținut, romanele au o structură hibridă, rezultată din amestecul în ficțiune fie al reportajului, fie al istoriei. *La cina din nouă sute șapte* (1977) și *Caietele locotenentului Florian* (1983) aparțin mai degrabă istoriei literaturizate decât romanului istoric. Ambele sunt însoțite de bibliografie, printre titlurile selectate remarcându-se numeroase documente de partid, care indică la vedere direcția deformată a demersului de „reconstituire”. Cu toate aceste plieri pe necesarul subzistenței într-un prezent care obligă la compromisuri, F. își face școala scrisului pe teme de reconstituire istorică. Din îmbinarea izvoarelor documentare, a cronicilor de familie cu substanța literară propriu-zisă, realizată de data aceasta într-un dozaj eficient, derivă romanul *Moartea baroanei* (1988), în care naratorul „transcrie” în cheie modernă ultimele clipe din viața baroanei Vera Kemény, dând curs proiectului său, deopotrivă de viață și literar, cel mai important: recuperarea fondului genealogic al familiei. Incursiunea se va desfășura cu asiduitate, după 1990, în forma jurnalului, ca în *Caietele unui fiu risipitor* (1994), a colajului documentar din *Cronologia lui Ioan Kemény. Caietele unui roman care nu s-a scris* (2002) și a editării paginilor din *Memorii* (2002), notații ale lui Ioan Kemény făcute în timpul robiei la tătarii din Crimeea, în 1657 și 1658, manuscris care i-a aparținut lui A.I. Odobescu. O altă serie consistentă de restituiri cu valoare documentară au în centru personalitatea lui Mircea Vulcănescu,

pe care F. îl considera un „părinte spiritual”. *Sokrateion sau Mărturie despre om* (1991), *Două texte pentru Mircea Vulcănescu* (1997) și *Evocarea lui Mircea Vulcănescu* (2000) scot în evidență diverse momente, valorificate ca exemplare, din biografia intelectualului interbelic, culminând cu perioada detenției: pe frigul iernii Vulcănescu îi împletește unui coleg de celulă o pereche de mănuși destră-mându-și fularul, iar pentru a-l proteja pe altul, un tânăr venit de la interogatoriu și care nu se mai putea ține pe picioare, se culcă el pe pavimentul de ciment al închisorii Jilava, făcând apoi pneumonie.

SCRIERI: *Noul oraș*, București, 1952; *Spre șantier*, București, 1953; *Împreună*, București, 1953; *Oameni și fapte*, București, 1954; *Pe drumuri craiovene*, București, 1954; *Pe Șoseaua Basarab. Evocare a trecutului de luptă al muncitorilor de la fabrica „Constantin David” din București*, București, 1955; *Minerii din Valea Jiului*, București, 1955; *O uzină cu tradiții revoluționare*, București, 1955; *Fata plutășului*, București, 1956; *Oamenii din minunata vale*, București, 1956; *Acea noapte, acea zi de iarnă '33*, București, 1973; *La cina din nouă sute șapte*, București, 1977; *Caietele locotenentului Florian*, București, 1983; *Amis, Démos et Rythmos*, 1984; *Moartea baroanei*, București, 1988; ed. București, 1994; *Sokrateion sau Mărturie despre om*, București, 1991; ed. 2, București, 1998; *Bal la castel*, București, 1993; *Caietele unui fiu risipitor*, București, 1994; *Rădăcinile răscoadelor țărănești din România. 1907*, București–Paris, 1995; *Două texte pentru Mircea Vulcănescu*, Paris, 1997; *Sub casa de aur a lui Mambrino*, București, 1997; *Evocarea lui Mircea Vulcănescu*, Paris, 2000; *Cronologia lui Ioan Kemény. Caietele unui roman care nu s-a scris*, Cluj-Napoca, 2002; ed. Cluj-Napoca, 2007; *Bal la castel*, Sibiu, 2003; Ștefan J. Fay, Marcel Moreau, *Epistolar – Correspondance: București–Paris*, ed. bilingvă, tr. și pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2005; *Monseniorul Vladimir Ghika. Schiță de portret european*, Sibiu, 2006; *Un mileniu în 51 de ani*, Cluj-Napoca, 2006; *De amicitia. Scrisori trimise de Ștefan J. Fay lui Ilie Rad (1988–2009)*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2009; *Fără mituri. 1948–1989*, Cluj-Napoca, 2009. **Ediții:** Ioan Kemény, *Memorii*, tr. Pap Francisc, pref. edit., pref. Camil Mureșanu, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Reportajul retrospectiv*, RL, 1974, 9; Ilieș Câmpeanu, *Unirea în perspectivă românească*, CNT, 1983, 39; Ilie Radu-Nandra, *Fascinația istoriei*, TR, 1989, 15, 1993, 47; Vasile Chifor, *Lecția istoriei*, T, 1989, 6; Irina Petraș, „Sokrateion”, TR, 1991, 31; Florin Manolescu, *Fratele mai mare*, LCE, 1991, 34; Nae Antonescu, „Sokrateion”, ST, 1991, 8; Carmen Varfalvi Berinde, *Exorcismul cuvintelor*, TR, 1995, 35–36; *Dicț. scriit. rom.*, II, 257–259; Ilie Rad, *La un ceai cu Ștefan J. Fay*, Iași, 2003; Petraș, *Cărțile*, 158–161; Popa, *Ist. lit.*, I, 870–871; Florian Roatiș, *Testamentul unei prietenii exemplare*, „Nord literar”, 2010, 2; Scurtu, *Contribuții*, I, 181–185.

C.M.B.

FĂCLIA, revistă apărută la București, bilunar, între 15 noiembrie 1915 și 1 martie 1916, cu subtitlul „Literară, teatrală, artistică”. Redactori sunt Titus Vifor (Titus Panaitescu) și F. Hotin, ultimul până în decembrie 1915. Poezie semnează Tudor Arghezi, prezent în primele numere cu *Psalmul de taină*, *Nehotărârea* și cu versuri din ciclul *Agate negre*, cele mai multe producții poetice aparținându-le însă lui S. Rariște, M. Munte (Mihail Munteanu), Mihai Codreanu, Kostya Rovine sau lui Emil Maur. Acesta din urmă îi va dedica un poem lui Al. Macedonski (*Poetului*), ce colaborează, la rândul său, cu poezii și fragmente inedite din *Marea epopee*. De altfel, Macedonski îi va face o scurtă prezentare lui G. Bacovia când în numărul 7/1916 îi sunt publicate două poezii, *Amurg* și *Decor* („unele poezii sunt mai pline de farmec decât ale lui Verlaine, iar altele sunt tot atât de ciudate ca ale lui Mallarmé”). Răspunzând unor aprecieri cu privire la Macedonski făcute de E. Lovinescu în volumul al treilea din *Critice*, Tudor Vianu publică articolul *Revizuire critică*, în care susține că la Macedonski se remarcă „nu prețiozitate de formă, ci forma superioară, prin rigoarea cu care controlează elementele formale ale versului și prin multiplicitatea ritmului”. Vianu mai semnează și câteva cronici dramatice. Un spațiu important este dedicat nu numai cronicilor dramatice, ci și celor de artă plastică și muzicală, în cadrul cărora G. Marius (Marius Georgescu), de exemplu, laudă strădaniile lui George Enescu pentru promovarea Operei Române. În afara traducerilor din lirica germană (Lenau, Theodor Fontane) semnate de Mihai Pricopie se inserează o versiune în proză a poemului byronian *Piratul* și fragmente din lucrarea *Despre stil* de Buffon. **M.Ș.**

FĂCLIA, publicație apărută la Galați, lunar, între 24 august 1935 și 9 ianuarie 1936, editată de un comitet condus de avocatul I.E. Vasiliu și având subtitlul „Revistă literară, socială și economică”. Intenția de a oferi spațiu „tuturor părerilor despre frământările ce se cred că vor veni și despre noua lume pe care o așteaptă mulți” este dezvăluită în articolul inaugural, *Pregătiri și apropieri*. Primele numere poartă ștampila CENZURAT, din cauza materialelor protestatate cu o vădită tendință de stângă. Literatura se rezumă la poeziile lui Aron Cotruș (*Pătru Opincă*), Emilian Băcov (Bucov) și Pavel Prundu. Semnificative sunt omagierea lui

Romain Rolland la împlinirea vârstei de șaptezeci de ani și necrologul *Henri Barbusse*. Articolul lui Miron Radu Paraschivescu *Radicalizarea maselor*, în care autorul subliniază formarea unei „conștiințe de clasă”, cel al lui Mircea Grigorescu, *Sunteți pentru democrație?*, sau cel al lui Alexandru Sahia, *Unitatea sindicală este necesară*, abordează probleme sociale și politice, primele militând pentru formarea unui așa-zis Front Popular, în timp ce ultimul pledează pentru organizarea muncitorească. **M.Ș.**

FĂGETUL, revistă apărută la București, lunar, din 15 decembrie 1932 până în noiembrie 1933. Director: Gh. Popescu-Gorj. De la al treilea număr își schimbă titlul și subtitlul, devenind „Brazda literară. Revistă lunară de cultură și informațiuni literare”, iar de la al patrulea număr secretar de redacție este N. Cristinoiu. În articolul inaugural *Primul pas* publicația își anunță în termeni foarte vagi obiectivul de a contribui la popularizarea culturii: „Ne-am gândit tocmai la un mic izvor de bogăție sufletească, din care oricine poate câștiga ceva pentru sufletul său”. Tot acolo se spune: „Revista noastră va avea o nuanță mai mult populară”. Această „nuanță” este reafirmată în articolul *O tradiție și un tipic*, unde, cu ocazia schimbării titlului revistei, este precizată din nou intenția editorilor: „Vrem ca modestul început să ducă și în masa mare a poporului, acolo unde e ogor și nu e sămânță, ceva din sufletul nemuritor al gândirii umane”. Fără a se bucura de colaborarea unor autori consacrați, publicația va găzdui totuși în paginile sale câțiva tineri scriitori de talent. În primul rând, Eugen Ionescu, care figurează cu poemul *Baladă*, dar și poeți ca Pericle Martinescu, Virgil Carianopol, Vlaicu Bârna. Tot cu versuri colaborează N. Popescu-Meriș, B. B. Cedan, Stel. Sterescu, Eugen Brumar, Luchian Neri ș.a. Proza este prezentă doar prin câteva schițe și povestiri de factură sentimentală sau istorică. Destul de cuprinzătoare este, în schimb, rubrica de critică literară, în care sunt comentate noile apariții editoriale. Astfel, N. Cristinoiu scrie, între altele, despre *Europolis* de Jean Bart și despre *Camere mobilate* de Damian Stănoiu, Mihail Ilovici prezintă romanul *Fecior de slugă* de N.D. Cocea, iar Emil Gicana recenzează *Femei* de Mihail Sebastian și *Între pământ și cer* de Eduard Sbiera. Alți colaboratori: Al. Talex, C. Fedoreanu, Ovid Caledoni, Theodor Scarlat. **I.M.**

FĂGEȚEL, C.Ș. [Constantin Șaban] (17.X.1884, Făgețelu, j. Olt – 5.XII.1947, Craiova), publicist, editor. Învăță la școala primară din Stoicânești, apoi la liceele din Slatina, Craiova și Turnu Severin, pentru a-și încheia studiile la Școala Comercială din Craiova, în 1909. Debutază în 1904 la „Amicul tinerimei” din Târgu Jiu, semnând în continuare, în spiritul epocii, versuri, o piesă de teatru, evocări și o variată publicistică literară (cronici, recenzii, note de lectură, articole etc.) în două periodice scoase de el – „Vatra” (din 1929, cu întreruperi, până în 1947) și „Secolul” (1932) – sau în „Bunul prieten”, „Sămănătorul”, „Luceafărul”, „Cosinzeana”, „Neamul românesc”, „Floarea darurilor”, „Tribuna” (Arad) ș.a. A mai folosit iscălitura C. Șaban-Făgețel ori pseudonimele Cheșefe, Tochera-mură, Petroniu, Corneliu Vultur. În 1905, împreună cu D. Tomescu și N. Bănescu, editează „Ramuri”, dedicându-se în continuare acestei reviste, pe care o va conduce până în mai 1947. Din 1912 este și directorul Tipografiei Ramuri, transformată, trei ani mai târziu, în Institutul de Editură Ramuri. Numele său este legat de cele mai însemnate inițiative culturale și literare craiovene. Apariția, în 1929, a numărului jubiliar al revistei „Ramuri” este una dintre acestea, ca și înființarea, în 1936, a Societății Scriitorilor Olteni.

După o culegere de literatură populară, *Verde și iar verde* (1909), F. publică piesa în versuri *Copiii nopții* (1911), scriere modestă ca realizare. Altă lucrare dramatică, *Visuri spulberate*, a lăsat-o în manuscris, ca și culegerea *Poezii. Din vatra vechilor răspântii*. Volumul *Credințe literare* (1913), în care sunt strânse articole publicate în „Ramuri” sau în revistele lui N. Iorga, părea inactual chiar la imprimare și nu a înregistrat decât un ecou restrâns. În ultimii ani ai vieții F. lucra la o carte de amintiri și evocări, *Figuri discrete din viața culturală a Craiovei*, din care nu a mai apucat să tipărească, în 1947, decât o primă parte, dedicată lui Traian Demetrescu, August Peșacov, G. D. Pencioiu, Mariei Chițu și altora.

SCRIERI: *Copiii nopții*, Craiova, 1911; *Credințe literare*, Craiova 1913; *Oltenia*, Craiova, 1940; *Figuri discrete din viața culturală a Craiovei*, Craiova, 1947. **Culegeri:** *Verde și iar verde*, Craiova, 1909.

Repere bibliografice: Ion Vinea, *Opere*, IV, îngr. Elena Zaharia Filipaș, București, 2001, 56–57; Ornea, *Sămănătorismul*, 110–112, 227; Florea Firan, Marta Mitran, „Ramuri”. 1905–1947, Craiova, 1971, *passim*; *Correspondența „Ramuri”*, îngr. și pref. Florea Firan, Craiova, 1973, *passim*; Florea Firan, *Presa literară craioveană*, Craiova, 1976, 68–134; Firan, *Profiluri*, I, 327–331. **R.Z.**

FĂRCĂȘAN, Sergiu (23.X.1924, București), prozator, dramaturg, gazetar. Este fiul Elisei (n. Schapp) și a lui Meyer Finkelstein. Și-a petrecut copilăria într-un mediu burghez, de oarecare înlesnire materială. La București urmează școala primară la Seminarul „Ienăchiță Văcărescu”, continuându-și învățătura la Gimnaziul „Ion Heliade-Rădulescu” și la Liceul „Mihai Eminescu”. Înscris la Facultatea de Medicină din Timișoara, se mută după doi ani la cea din București, dar abandonează studiile, dedicându-se în întregime activității de gazetar și scriitor. În 1946 își schimbă oficial numele de familie în Fărcășan. A publicat romanele *O iubire din anul 41042* (I–IV, 1958) și *Secretul inginerului Mușat* (I–IV, 1959) sub pseudonimul-anagramă Crișan Făgerașu și a utilizat ocazional, în presă, diverse alte pseudonime (S. Fantezian, Paracelsus, Avicena ș.a.). Debutază în presa timișoreană (1945), colaborează la „Studentul român” (1947), apoi devine redactor la ziarul „Scânțea”, unde avea să lucreze peste două decenii. Adevăratul debut al scriitorului poate fi considerat *Romanul fantasticelor pătanii și aventuri și coșmaruri ale curajosului James B. Clawhead, marele Maestru al Obiectivității, omul care a trecut Cortina*, apărut în 1954, roman satiric, cu accente de furibund pamflet politic, cunoscut îndeobște sub titlul prescurtat de pe copertă: *J.B.C. trece Cortina*. În anii '50, ca ziarist la „Scânțea”, F. dobândește în mediile culturale un renume de „comisar” al „rectitudinii” ideologice comuniste. Ca scriitor însă, abandonează destul de curând temele politice și gazetărești ori virulența pamfletară și se specializează în literatura științifico-fantastică și de aventuri, domeniu în care se impune prin câteva realizări notabile. Alături de Vladimir Colin, Adrian Rogoz și Ion Hobana, se numără printre inițiatorii și promotorii SF-ului românesc postbelic. Obține, în 1972, un prestigios premiu al Societății Europene de Science-Fiction (ESFS), pentru *Vă caută un taur* (1970), după unele opinii cel mai bun roman al său. Totuși, F. nu este în mod exclusiv un autor de cărți SF: mai puțin perseverent, considerându-se un „etern diletant” și un „jucăuș”, de fapt un spirit plin de neastâmpăr, aflat permanent în căutarea unor noi „provocări” tematice, tehnice, stilistice, el se manifestă și ca dramaturg, cu mare succes de public și de critică. Semnează, în anii '60–'70, noi volume de literatură jurnalistică în tonul vremii, fără frenezia satiric-pamfletară din anii '50, dar în registrul așa-numitei „critici din interiorul sistemului”,

traduce (în colaborare cu Aneta Dobre) *Luna pentru cei dezmoșteniți* de Eugene O'Neill. În vara anului 1973 s-a stabilit în Canada, unde a fost profesor de *creative writing* la Universitatea din Victoria (British Columbia). La Toronto a publicat, în românește, consistente pagini memorialistice, în care evocă întâmplări la care a participat și oameni pe care i-a cunoscut (lideri politici, scriitori, actori ș.a.). În România a colaborat la diverse periodice: „Lupta de clasă”, „Contemporanul”, „Flacăra”, „Luceafărul”, „Presa noastră”, „Revue roumaine”, „Scânteia tineretului”, „Tânărul scriitor”, „Viața românească” ș.a.

F. și-a găsit vocația în literatura SF și a ilustrat-o mai mult decât onorabil. *O iubire din anul 41042* poate părea mai degrabă compunerea unui confecționar experimentat decât un roman viabil, însă a fost foarte apreciat de publicul deschis către receptarea literaturii SF, a fost tradus și editat în străinătate. În anul 41042, o „Arcă a lui Noe”, navă cosmică uriașă trimisă în spațiu cam prin anul 9000, regăsește Pământul, mutat între timp pe alt amplasament și devenit un fel de muzeu istoric al unei umanități care se extinsese pe numeroase planete. Faptele sunt narate cu o oarecare superioritate amuzată de un pretins scriitor din anii 50000, dar în final cititorul află că textul ar fi opera unei mașini de redactat care, scăpată de sub supraveghere, ar fi lucrat singură. În acest florilegiu luxuriant de exerciții ale imaginației, autorul vădește o inepuizabilă capacitate de anticipare, în maniera lui Jules Verne. Unele previziuni (pagerul, de pildă, ori calculatorul personal devenit ustensilă casnică și înlocuind cartea, biblioteca etc., dar și internetul, denumite bineînțeles altfel, însă descrise cu uimitoare precizie) vor deveni realități curente după doar câteva decenii de la scrierea cărții. Interesant este și romanul *Atacul cesiumiștilor* (1963). Viitorul în care e plasată acțiunea e, de data aceasta, mult mai apropiat. Romanul este construit ca o colecție de „documente” (comunicate, rapoarte, procese-verbale, transcrieri ale unor comunicate radio etc., dar și fragmente consistente dintr-o fictivă carte documentar-beletristică), un fel de dosar întocmit de o comisie care ar fi studiat ulterior extraordinarele evenimente relatate. *Atacul cesiumiștilor* are un aer de perfectă pasișă a unui roman american SF, horror și de aventuri. Cititorul înțelege de la primele pagini că în prezentul narațiunii, cândva, prin anii 2050–2100, Pământul a devenit o planetă a păcii și frăției generale, unde progresul e în toi,

pe coordonatele unui ideal de antropologie universalistă modernă. În acest context idilic survine un eveniment tragic, și anume nașterea unor copii cu malformații grave, provocate prin iradiere cu izotopul radioactiv „cesium 137”. Se conchide că omenirea a fost atacată de o entitate ostilă, „cesiumiștii”, niște mutanți, urmași ai unor victime ale experiențelor nucleare din secolul al XX-lea, trăind ascunși într-o rețea de mari galerii subterane, undeva în zona Pacificului. Izolată de peste un secol, coșmaresca lume subpământeană a ajuns sub conducerea monstruos-dictatorială a unui „Stăpân” ori „Părinte”. Sub transparentul înveliș al parabolei e o virulentă diatribă la adresa lui Stalin și a dictaturii sale. Societatea cesiumiștilor e descrisă în registru sumbru-grotesc, cu arsenalul literar propriu utopiilor negative cu mesaj implicit antitotalitar.

SCRIERI: „*Direcțiunea mișcării hârtiilor*”, București, 1948; *Brigada cântă pe mai multe voci*, București, 1949; *Candidatul de partid*, București, 1953; *J. B. C. trece Cortina*, București, 1954; *C. Dobrogeanu-Gherea, reprezentant de frunte al criticii materialiste și progresiste românești*, București, 1955; *O iubire din anul 41042*, I–IV, București, 1958; *Secretul inginerului Mușat*, I–IV, București, 1959; *Arma secretă*, București, 1959; *Micul televizor*, București, 1961; *America la ea acasă*, București, 1963; *Atacul cesiumiștilor*, București, 1963; *O nuvelă și un roman*, București, 1966; *Mașina de rupt prietenii*, București, 1968; *Teatru*, București, 1970; *Vă caută un taur*, București, 1970; *Manualul bunului cârpaci*, București, 1972.

Repere bibliografice: George Macovescu, „*J. B. C. trece Cortina*”, GL, 1954, 38; Al. Simion, „*J. B. C. trece Cortina*”, CNT, 1954, 48; Vasile Nicorovici, *Profilul moral al ziaristului imperialist*, RMB, 1955, 5 ianuarie; Crohmălniceanu, *Cronici*, 194–210; Mihai Dragomir, *Un succes al literaturii de anticipație*, LCF, 1960, 18; Al. Căprariu, *O carte așteptată*, TR, 1960, 38; Modest Morariu, „*O iubire din anul 41 042*”, GL, 1960, 39; Doina Ciurea, „*Atacul cesiumiștilor*”, VR, 1964, 2; Opriță, *Anticipația*, 120–130; Popa, *Ist. lit.*, I, 949–950. **N.Br.**

FĂRCĂȘANU, Mihail (10.XI.1907, București – 14.VII.1987, Washington), prozator, eseist. Este fiul Mariei (n. Vasilescu) și al lui Gheorghe Fărcășanu, avocat. A absolvit Liceul „Alexandru Lahovari” la Râmnicu Vâlcea, apoi a urmat Facultatea de Drept a Universității din București (1927–1931). În vederea susținerii doctoratului, studiază la Londra (la London School of Economics) și la Berlin. Teza de doctorat, *Über die geistesgeschichtliche Entwicklung des Begriffes der Monarchie*, avându-l

conducător pe juristul Carl Schmitt, este susținută în 1938, fiind tipărită tot atunci la Würzburg; ediția românească apare în 1940 la București sub titlul *Monarhia socială*. În 1938 se căsătorește cu Pia Pillat, fiica lui Ion Pillat. Face parte din Tineretul Național Liberal (președinte din 1940), activând și ca redactor la „Românul” și „Viitorul”. În 1939 editează „The Rumanian Quarterly” (un unic număr), scoasă de Societatea Anglo-Română. Mai colaborează la „Democrația”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Părerii libere”. În perioada războiului mai scrie la „Muncitorul”, „Neamul românesc”, „Revista română” (unde apare mai întâi eseu *Libertate și existență*), „Semnalul”, „Viața nouă”, „Pământul românesc”. Între 1944 și 1945 conduce ziarul liberal „Viitorul” și luptă împotriva cenzurii din ce în ce mai apăsătoare. Aici apar editorialele strânse în volumul *Scrisori către tineretul român* (1946). Tot în 1946 debutează ca romancier cu *Frunzele nu mai sunt aceleași* (1946; Premiul Editurii Cultura Națională), publicat sub pseudonimul Mihail Villara, și semnează o biografie a Sarmizei Bilcescu-Alimănișteanu, prima femeie din Europa care a obținut titlul de doctor în Drept, simpatizantă a liberalilor. La sfârșitul aceluiași an, în condițiile în care era pe lista neagră a comuniștilor în ascensiune, reușește să fugă din țară împreună cu soția sa (care va evoca episodul în romanul *The Flight of Andrei Cosmin*, publicat în 1972 la Londra cu pseudonimul Tina Cosmin). Pe 19 noiembrie 1946 va fi condamnat *in absentia* la muncă silnică pe viață. Între 1947 și 1948 stă în Italia și în Franța, apoi ajunge în Statele Unite, stabilindu-se la New York (1948–1954) și Washington (1954–1987). Împreună cu generalul Nicolae Rădescu și cu Grigore Gafencu înființează în 1951 Liga Românilor Liberi, al cărei președinte devine în 1953, după moartea generalului Rădescu, funcționând în această poziție până în 1965, anul desființării Ligii. A fost primul director al Departamentului românesc al postului de radio Europa Liberă din München (1950–1953), între 1951 și 1963 editând și ziarul din exil „Românul” (director Nicolae Rădescu, F. semnând consecvent editorialele până la ultimul număr, în 1963). Mai colaborează la „Curierul românesc” (Paris), „Țara” și „Romania” (Roma), „Patria” (München), „America” etc. Editează între 1957 și 1959 revista „Freedom or War?” (Washington), subtintitulată „A Paper for Restoration of Independence and Political Liberty in Eastern Europe, a War-Preventing Policy for the

Free World”. A fost primul președinte al Asociației Ziariștilor Români Liberi.

Relativ surprinzător pentru pedigreeul liberal al lui F., lucrarea *Monarhia socială* (1940) este o lucrare de factură reacționar-conservatoare și conține un program antiliberal (dar și anticomunist), cu accente autoritariste și antisemite („Religia iudaică reprezintă programul practic al unui proletariat cu tendințe comuniste”; se vorbește de „ovreiul Marx”). Este elogiat Mussolini, sunt apărute „ideea autorității, a ierarhiei și continuității”. Altfel, lucrarea, confeționată din citate și conșpecte (Lorenz von Stein, Charles Maurras), este prea puțin originală, fiind îndatorată ideilor lui Carl Schmitt, pe atunci jurist al statului nazist. Ideile se schimbă odată cu broșura *Libertate și existență* (1942), în care libertatea este văzută drept garant al autonomiei personale și al existenței. Și acum se practică citarea masivă (Charles Renouvier, Henri Bergson ș.a.). Schmitt apare ca personaj în *Frunzele nu mai sunt aceleași*, sub trăsăturile profesorului Michăel Göring. Romanul panoramează cosmopolita atmosferă culturală și politică din Londra și din Germania anilor '30, urmărind aventurile boeme, erotice și intelectuale ale unor tineri cuprinși de spleen, care trăiesc într-o decadentă perfect amorală. Linia este a experiențialismului din romanele lui André Gide și Mircea Eliade. Stilul, în același timp neglijent și calofil, punctat de pasaje memorabile, promitea un prozator care n-a mai avut timp să persevereze. O nuvelă mai avea să publice, totuși, sub același pseudonim Mihail Villara, în revista „Luceafărul”, scoasă la Paris de Mircea Eliade: în *Vântul și pulberea* un cuplu format din întâmplare încearcă să intre în București imediat după momentul 23 august 1944, în timpul luptelor cu germanii. Redactarea este behavioristă, în stilul lui Ernest Hemingway. Însă defectul e că un personaj pare să citeze din eseurile lui F.: „Cei care au luptat pentru libertate nu pot face rău. [...] Forțele imense care ne-au smuls din tiranie ne vor da adevărata libertate și vom avea pentru prima dată în istoria noastră perspectiva creșterii nestânjenite, a dezvoltării adevăratei noastre ființe”.

SCRIERI: *Monarhia socială*, București, 1940; ed. pref. Andrei Pippidi, București, 2006; *Libertate și existență*, București, 1942; *Frunzele nu mai sunt aceleași*, București, 1946; ed. îngr. și introd. Adrian Angheliescu, București, 1997; *Scrisori către tineretul român*, București, 1946; *Viața Sarmizei Bilcescu-Alimănișteanu*, București, 1946.

Repere bibliografice: Dan Petrașincu, „Frunzele nu mai sunt aceleași”, „Dreptatea nouă”, 1946, 256; Al. Piru, „Frunzele nu mai sunt aceleași”, „Națiunea”, 1946, 54; Constantinescu, *Scrieri*, V, 204–207; Virgil Ierunca, *Un mare scriitor: Mihail Villara*, „Lumea”, 1946, 35; Petre Gheață [Alexandru Paleologu], *Mihai Fărcășanu*, „Glasul patriei”, 1964, 9; Piru, *Panorama*, 383–386; Tina Cosmin, *The Flight of Andrei Cosmin*, Londra, 1972; Andrei Brezianu, *Odihnind, acum...*, „Agora” (Philadelphia, SUA), 1987, 1; D.Z. [Dinu Zamfirescu], *Mihail Fărcășanu*, „Dialog” (Dietzenbach), 1987, 77–78; Ierunca, *Subiect*, 72–78; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 461–464; Reuben H. Markham, *România sub jugul sovietic*, București, 1996, 331–335; Alexandru George, *Revenirea lui Mihail Villara*, LCE, 1997, 10; Z. Ornea, *Un roman al „generației pierdute”*, RL, 1997, 28; Dan C. Mihăilescu, *Dandysmul încercănat*, „22”, 1997, 43; Dan A. Lăzărescu, *Confesiuni. Dialoguri realizate de Radu Țoancă*, București, 1997, 91–92, 119–120, 124; Virgil Ierunca, *Pașii lui Mihail Fărcășanu*, JL, 1998, 1–2; Florescu, *Întoarce-rea*, 203–211; Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, București, 2000, 24–27; Gabriel Dimisianu, „Frunzele nu mai sunt aceleași”, RL, 2001, 31; Cornelia Pillat, *Ofrande*, București, 2002, 215–231; Florescu, *Menirea* 74–78; Popa, *Ist. lit.*, I, 250–251; Manolescu, *Enciclopedia*, 315–317; Ion Papuc, *Carl Schmitt. Conceptele politice*, București, 2011, 161–208. **M.I.**

FĂT-FRUMOS, revistă apărută bilunar la Bârlad, între 15 martie 1904 și 15 mai 1906, apoi la București de la 1 martie la 1 aprilie 1909, sub direcția unui comitet. Fondatori sunt Emil Gârleanu (Emilgar), G. Tutoveanu, D. Nanu, cărora ulterior li se alătură Corneliu Moldovanu și A. Mândru. Nu întâmplător, *Întâiul cuvânt* începe și se încheie cu citate din *Cuvântul preliminar* al lui N. Bălcescu la „Magazin istoric pentru Dacia”. Interesul redactorilor se focalizează asupra sentimentului patriotic, socotit prioritar, capabil să eclipseze criteriul estetic. Componenta etică este precumpănitoare atunci când se afirmă că „nici setea de glorie, nici cea de câștig nu ne strânge la un loc, ci curata dorință de a sluji, nu literaturii [...], cel puțin avântului sufletesc al tinerimei”. N. Iorga, ideolog al revistei, încadrează **F.-F.** între alte două publicații de aceeași factură, „Sămănătorul” și „Luceafărul” din Budapesta, iar curentul pe care îl ilustrează este definit în următorii termeni: „Unii l-ar numi poate «naționalism». Cuvântul nu sună bine; pare că-ți răsar înaintea ochilor discursuri iredentiste în atenee de provincie”; cuvântul preferat de Iorga este „românesc cu un singur r și fără nici o trufie”

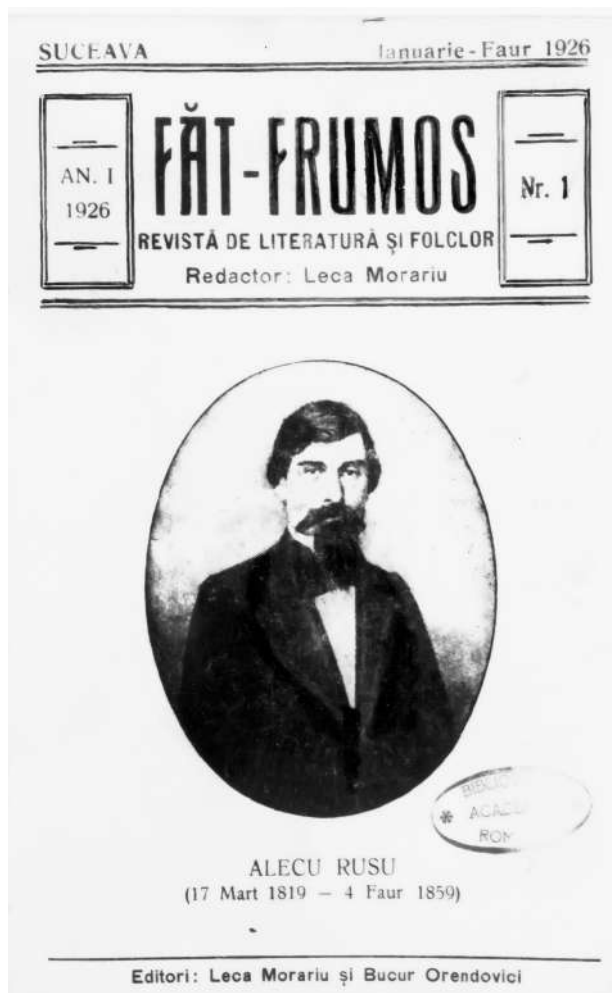
(*Curentul nou*, 15/1904). În pofida bunelor intenții declarate, revista nu poate ocoli anumite accente antidemocratice, cauzate de naționalismul inflammat al unor colaboratori influenți, cum este A.C. Cuza. Despre felul în care sentimentul național este potențat de „curentul popular” vorbește I. Scurtu în articolul intitulat *Curentul popular și generația tânără*. El consideră că „poporul de jos, cu traiul său patriarhal, cu portul său pitoresc, cu duioasele lui cântece” trebuie asimilat cu scopul de a fi apoi redat, în forme sublimite, mișcării literare a „păturii culte”. Nutrindu-se din lirica eminesciană și din poezia lui George Coșbuc, versurile publicate în **F.-F.** nu pot depăși sfera epigonismului. Eticul și etnicul prevalează în alchimia acestei poezii. G. Tutoveanu scrie poeme senine, optimiste, situate între descriptivism pur (*Stol*) și discursivitate triumfalistă (*Fii gata*). D. Nanu profesează un lirism duios, cu accente reflexive (*Primăvara, Sunt mângâierile durerii*), dar și epicul istoric (*Pribeția lui Petru Rareș*). Corneliu Moldovanu aruncă o privire nostalgică spre vechea boierime românească, în versuri ce vor constitui mai târziu substanța volumului *Flăcări*. Poezie mai publică A. Mândru, A.C. Cuza, Elena Văcărescu, D. Anghel, Elena Farago (Fatma) ș.a. Aceeași atmosferă nostalgică, paseistă se întâlnește și în proză. Emil Gârleanu își ia subiectele predilecte din lașii copilăriei și din experiența sa de junețe, compunând cu gingăsie portrete aureolate de blândețe și bunătate (moșnegi, boieri sărăciți, visători). Sunt prezenți în revistă și alți prozatori: Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Artur Gorovei, N.N. Beldiceanu. În privința articolelor și studiilor, poate fi considerat semnificativ cel publicat în 1904 de Șt. Petică, intitulat *Asupra literaturii din România*. Proclamând încheiată etapa împrumuturilor din literaturile străine, autorul deplânge „criza literară actuală”, acuzând lipsa de entuziasm a cititorilor. Comparând prezentul cu deceniul anterior, perioadă care, în opinia sa, a constituit momentul de maximă efervescență a literaturii române, autorul constată că „mișcarea literară, în loc să crească, se pare că a dat îndărăt”. Soluția întrevăzută rezidă în „glorificarea trecutului și a vieții proprii neamului nostru”, care „vor readuce entuziasmul din alte vremuri”. Edificatoare în privința orientării ideologice a revistei sunt și articolele lui A.C. Cuza (*Ideea națională, Naționalism și cosmopolitism, Școala lui Ștefan cel Mare*), unde se creionează profilul

națiunii ca „individualitate colectivă”. Se publică scrisori inedite aparținând lui Vasile Alecsandri și lui Mihail Kogălniceanu. De asemenea, sunt inserate traduceri din Dante, Corneille, Lamartine. Alți colaboratori: I.A. Bassarabescu, Ion Agârbiceanu, Ilarie Chendi, Ion Dragoslav, I.U. Soricu. **N.S.**

FĂT-FRUMOS, revistă apărută la București, bilunar, din 1 septembrie până în 20 decembrie 1915, inițiată și condusă de Jean de Lerésty (Ion Popescu). Cu toate că Elena Văcărescu este menționată mereu printre colaboratori, ea publică o singură poezie în franceză, *Avant la vie*, în deschiderea primului număr. În rest, Lerésty apelează la nume sonore, pentru a spori atractivitatea revistei: G. Enescu cu articolul *Câteva cuvinte despre muzică*, B. Delavrancea cu un fragment, republicat, din piesa *Luceafărul*, Gala Galaction cu proza *Pe terasă*. Poezia este ilustrată de Ion Minulescu, Vasile Militaru, dar și de Jean de Lerésty. La un an de la moartea lui Mircea C. Demetriade, se reproduc, în semn de omagiu, un fragment din piesa acestuia *Dafin Făt-Frumos și frumoasa Ileana* și proza *Între crimă și moarte*. Câteva traduceri, cum ar fi fragmentele din *Așa grăit-a Zarathustra* de Friedrich Nietzsche, în transpunerea lui Eugen Relgis, cât și o curioasă variantă în proză la *Corbul* lui E.A. Poe sau o legendă a lui Jules Lemaître, *Prințesa Lilit*, întăresc caracterul eclectic al revistei. În afara rubricilor „Recenzii” și „Ecouri” sunt inserate și câteva scurte cronici teatrale semnate de Liviu Rebreanu. **M.Ș.**

FĂT-FRUMOS, revistă de literatură și folclor apărută la Suceava între ianuarie 1926 și decembrie 1933, apoi la Cernăuți între ianuarie 1934 și iunie 1940, între iulie 1941 și iunie 1944, și la Râmnicu Vâlcea între iulie și decembrie 1944. Editori erau Leca Morariu și Bucur Orendovici; redactor și, din 1930, director: Leca Morariu; secretar de redacție: Octavia Lupu-Morariu. Începând cu primul număr din 1928, subtitlul revistei este „Literatură, artă, știință, viață socială”. Ca revistă de orientare tradiționalistă, **F.-F.** își propune în primul rând valorificarea literaturii folclorice, publicând materiale culese de pe întreg teritoriul țării: cântece, cimilituri, proverbe, snoave. Preferința pentru literatura populară este exprimată încă din articolul-program, conceput de Leca Morariu și intitulat polemic *Poliție literară!*: în vreme ce „materialul folcloric e înainte de toate sincer”, „literatura intelectualului”

păcătuiește prin artificialitate și falsă cerebralitate. Promovarea tradiției folclorice este văzută ca o acțiune de curaj și justiție, aceasta fiind personificată prin imaginea unui mitic Făt-Frumos, „pe jumătate cioban sălbatic”, chemat „să mai ciuntească din cele capete bălăurești care fojgăie în viața noastră literară”. Rubricile revistei adăpostesc texte puternic polemice, conforme unei atitudini antimoderniste: „Vitrina cărții”, „Multe și mărunte”, „Cronică”, „Bibliografie”, „Proză științifică”. În consonanță cu judecățile de valoare emise de I.E. Torouțiu în „Convorbiri literare”, Leca Morariu își exprimă tranșant dezacordul față de opiniile privindu-l pe M. Eminescu, exprimate de Tudor Arghezi în „Adevărul literar și artistic” din august 1934, formularea fiind extrem de dură: „ignarul, prostul și veninosul [...] diletantism al improvizatului informator literar Tudor Arghezi”. Nu mai puțin caustic este directorul revistei atunci când consideră cartea lui G. Călinescu *Viața lui Mihai Eminescu* ca fiind „măsluită”; ignorant în domeniu este, din perspectiva lui Leca Morariu, și Alexandru Ciorănescu, care publicase în „Revista Fundațiilor Regale” o bibliografie eminesciană. Tot în una din aceste cronici, Perpessicius va fi catalogat drept „recordman al superficialității”. Ca răspuns la atitudinea lui Leca Morariu, G. Călinescu va alcătui, în „România literară”, un portret virulent al directorului **F.-F.**, „om greoi la înțelegere, fără nici o comuniune sufletească cu artele”. În schimb, pe un ton apologetic, ditirambic, Elena Popescu își exprimă atașamentul necondiționat față de I.E. Torouțiu și admirația pentru „autoritatea morală a cărturarului”. Antimodernismul publicației răzbate și în contribuțiile lui Const. I. Popescu, ca în articolul *Război imposturii moderniste*, unde se declară solidaritatea cu revista „Ramuri”, la fel de înverșunată în a respinge fenomenul literar modernist. În mod cert, prin causticitatea și subiectivitatea pe care le degajă, rubricile „Multe și mărunte” și „Cronică” sunt cele mai dinamice secțiuni ale revistei. Poezia cultivată aici este tradiționalistă, de inspirație istorică, patriotică, o poezie a nostalgiei pământului natal, scrisă de poeți minori ca Adelina Cârdei, Ion Buzdugan, George Drumur, George Voevidca, V. Bogrea, Nicolae Tăutu, Ioan Cârdei ș.a. Proză apare sporadic și este ilustrată de autori ca Traian Chelariu, Paul Mihail, Ion Ciocârlan, Tiberiu Crudu. Vizibil orientată spre restituiri și spre valorificarea unor documente inedite, publicația recuperează

proză (Petre Ispirescu, *Viața și faptele lui Vlad Vodă Țepeș*), amintiri, impresii de călătorie, mărturisiri. Teatrul este reprezentat doar de At. Mitric, prin comedia într-un act *Amintiri*. În ce privește studiile de istorie literară, atenția se îndreaptă îndeosebi spre clasici, fiind dedicate numere omagiale lui M. Eminescu (5–6/1939) și lui Ion Creangă (2/1940). Exegeza eminesciană este ilustrată de studii aparținând lui Augustin Z.N. Pop (*Reamintindu-i pe Al. Grama și pe Aron Densușianu*) ori lui Teodor Balan, la care se adaugă un articol postum al lui G. Bogdan-Duică (*Eminescu și Rossî*), însoțit de o scrisoare-ciornă a lui Eminescu. Numărul omagial Creangă conține o serie de materiale documentare aflate în posesia lui G.T. Kirileanu. Totodată, C. Comăneșteanu și Petru Iroaie scriu despre Al. Vlahuță, I. Al. Brătescu-Voinești, M. Sadoveanu. Mai publică studii de istorie literară Aurel George Stino,

I.E. Torouțiu, D. Murărașu, iar articole de filosofie, folclor, istorie semnează Aram M. Frenkian și Traian Cantemir. Atrag atenția două necroloage din 1944, concepute pe un ton ireverențios, primul la moartea lui Liviu Rebreanu, al doilea la moartea lui Ion Minulescu. Sunt inserate traduceri din paginile lui St. O. Iosif, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, M. Eminescu, O. Goga. Alți colaboratori: Artur Gorovei, Corneliu Gheorghian, Dragoș Vitencu, Nuși Tulliu, I.U. Soricu, Th. Capidan. N.S.

FÂNTÂNA BLANDUZIEI, revistă apărută la București, săptămânal, de la 4 decembrie 1888 până la 31 decembrie 1889. Din comitetul de redacție fac parte tinerii gazetari și scriitori Gheorghe din Moldova, Al. I. Hodoș, Nerva Hodoș, D. Marinescu-Marion, L. Gh. Nicoleanu, Radu Popea, I.S. Spartali, N. Țincu. Alături de ei figura și M. Eminescu. Poetul a și colaborat, la primele numere, cu articole de politică generală semnate cu inițiale, în care există vagi referiri la literatură (*Fântâna Blanduziei, Formă și fond, 1888, Ziua de mâine*). De la 9 aprilie 1889 revista va fi redactată de Radu Popea și va avea o apariție neregulată. La 1 octombrie se formează un nou comitet de redacție, care scoate seria a doua până la sfârșitul anului. Stăruința cu care numele lui Eminescu este folosit de redactorii revistei a fost privită de contemporani și de comentatorii de mai târziu ca un simplu procedeu de publicitate. În realitate, tinerii din comitetul de redacție nutreau un adevărat cult pentru poet. Se intenționa publicarea de literatură română, în primul rând versurile lui Eminescu, traduceri din literaturile germană, italiană și din cele slave, însoțite de comentarii, articole de teatru, cronici dramatice, știri literare și politice din Transilvania, literatură și medicină populară ș.a. În bună parte acest program a și fost respectat. Astfel, în câteva numere se publică nuvela *Smerita* de Dostoievski, tradusă probabil de Dionisie Miron, apoi alte transpuneri din Dostoievski, Eugène Sue și Giacomo Leopardi. Din proza lui Mark Twain se tălmăcește *Clanț cu toții, frați iubii*. Tot D. Miron traduce mai multe balade populare sârbești, Emiliu Bran și I. Didițescu dau literatură populară din Transilvania, iar Gheorghe din Moldova, V. Conta, Al. I. Hodoș și Smara intră în sumar cu versuri; din „Tribuna” de la Sibiu se reiau *Romanță. Cântec grecesc și Nunta Zamfirei* de G. Coșbuc. Mai multe schițe cu un pronunțat caracter social îi au ca autori pe

I.S. Spartali și pe N. Procopiu. Într-una din cronicile sale dramatice D. Marinescu-Marion critică direcția Teatrului Național din București (director general era I.L. Caragiale) pentru lipsa de varietate a repertoriului, compus mai mult din comedii. Câteva note având ca subiect viața teatrală scriu Grigore Manolescu (*Amintiri din tinerețe, Amintiri – Hamlet*) și Aristizza Romanescu (*Gretta*). **R.Z.**

**FÂNTÂNERU,
Constantin**

(1.I.1907, Budișteni,
j. Argeș – 21.III.1975,
Ștefănești, j. Argeș),
prozator, poet,
critic literar.

Este al șaselea dintre cei nouă copii ai Zoei (n. Cârstoiu) și ai lui Costache Fântâneru, țărani. Începe școala primară în satul natal, dar o întrerupe o vreme, fiind rănit la picior de o grenadă în toamna anului 1916. După război obține prin concurs o bursă care îi permite să urmeze, ca intern, ciclul secundar la Colegiul Național „Sf. Sava” din București, unde îi are colegi pe Dan Botta, Petru Comarnescu, Simion Stolnicu, Edgar Papu, Eugen Ionescu ș.a. În 1927, elev în clasa a VIII-a, debutează în „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»” cu o traducere din Horațiu, urmată de câteva proze scurte. După susținerea bacalaureatului, se înscrie la secția de limbi clasice a Facultății de Litere și Filosofie din București. Licența și-o ia în 1930, dar nu va profesa, dedicându-se scrisului. Fire complexă, pătrunde greu și numai cu ajutorul prietenilor (Mircea Eliade și Mihail Sebastian) în lumea presei. În 1932 dă la iveală, în „Floarea de foc” și în „Cuvântul”, trei fragmente dintr-un roman care în același an este tipărit sub titlul *Interior* (Premiul Societății Scriitorilor Români). În continuare, colaborează sporadic, îndeosebi cu proză, la „România literară”, „Convorbiri literare”, „Vremea”, „Revista Fundațiilor Regale” și „Reporter”. După ce, în 1935, e redactor la gazeta „Prezentul”, în 1936 devine secretar particular și bibliotecar al gazetarului Stelian Popescu, iscăbind destul de frecvent articole pe teme culturale în „Universul” și în revista „Ideea

liberă”, apropiată de extrema dreaptă. Are, se pare, un rol deosebit în structurarea „Universului literar”, reapărut în 1938, aici susținând cronică literară până la sfârșitul anului 1941, când este doborât de o maladie nervoasă. A fost perioada cea mai fertilă a lui F., în 1940 el tipărend placheta *Râsul morților de aur* și studiul *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică*. Intenționa să publice un alt studiu, *Clasicism și creștinism*, din care mai multe fragmente apăruseră în „Universul literar”, precum și traducerea, în colaborare cu Liviu Rebreanu, a romanului *Măgarul de aur* al lui Apuleius, inclusă în planurile Institutului de Studii Latine. Timp de câțiva ani boala și mizeria în care trăiește sunt atât de mari, încât prietenii vor lansa apeluri repetate spre a i se veni în ajutor. Refăcut oarecum, se retrace pe meleagurile natale, consacrându-se carierei didactice. Între 1949 și 1969 a predat limbile latină, franceză și rusă la liceul din Topoloveni. În ultimii ani de viață și-a reluat timid preocupările literare, dând la lumină, în „Argeș”, o suită de „narațiuni”. Aceeași revistă îi publica postum, după ce, în 1981, cartea sa de debut fusese reeditată, și câteva pagini memorialistice. Împreună cu alte texte inedite, între care un memorial – *Slujba din hol* – și diverse jurnale, ele au fost strânse în volumul *Cărți și o altă carte* (1999), urmat de *Cruce umbrelor* (2001), reunind o mare parte din cronicile și articolele din „Universul literar”. Aceleași manuscrise au fost ulterior valorificate în volumele *Narațiuni* (2003), *Marfă rece* (2004), *O oaste în luptă* (2004), *Cuvinte de humă* (2009), *Călătoria lui Orfeu* (2010).

Interior, microromanul de debut al lui F., intitulat inițial *Margini*, *Margini de oraș*, *Eu și orașul*, *Apropiatul* etc., se înscrie printre primele tentative românești de renovare a genului, pe urmele unor modele europene prestigioase (îndeosebi André Gide), în direcția autenticității. Sub zodia acesteia urma să stea prezentarea trăirilor intime ale personajului central, Călin Adam, figură parțial fictivă, parțial alter ego al autorului. Marcate în fond de o puternică angoasă existențială (F. mărturisește lecturi atente din Søren Kierkegaard și Giovanni Papini), trăirile relevă o discontinuitate programatică, sugerând o psihologie nebuloasă. Totuși, nu lipsit de luciditate, protagonistul își etalează calm, oarecum neutru, reacțiile extravagante, glisând de la ridicol la cinism ori căzând într-o ingenuitate neverosimilă. Caracteristică îi este intensă bucurie

în fața vegetalului oricât de umil și a feminității abia înmugurite. Însă nu introspecția sau monologul lăuntric predomină în *Interior*, ci dialogurile, în care se strecoară câteodată o notă de absurd. Folosirea unor cuvinte improprii, neglijarea pe alocuri a sintaxei, o anume prețiozitate, reproșate de unii critici, ar fi fost introduse de autor într-o sporire a autenticității. Meritul principal rămâne acela de a fi experimentat o formulă nouă, ce stă și la baza celui de-al doilea roman, intitulat *Mâinile*, din care au rămas în periodice șase ample fragmente. Protagonistul, Mircea Ion Matiu, este în fond același Călin Adam, pus în situații noi, precum scrierea unui roman, situații având în genere drept cadru localitatea argeșeană Dușița. F. nu a publicat în reviste niciun vers original, încât apariția plachetei din 1940 a constituit o mare surpriză. *Râsul morților de aur* ar fi reprezentat, în opinia unor critici, o încercare de a construi o viziune mitologizantă a istoriei mișcării legionare, în acest sens fiind invocate unele poezii (*Legionaria*) cu accente imnice ori cu aluzii la evenimentele timpului. Numeroase imagini, inspirate și din folclorul autohton, frapază, dar fiind juxtapuse, ele nu-și dezvăluie semnificația. De un ermetism împins la extrem, cartea rămâne un experiment fără consecințe. Adevărata realizare a lui F. poate fi considerată însă activitatea de critic literar. Multe dintre articolele lui, adunate postum în *Cruciada umbrelor*, conțin idei și atitudini promovate de o seamă de curente naționaliste, dar la o cercetare atentă faptul denotă doar un fel de conformism superficial. Criticul de la „Universul literar”, om cu o bogată cultură clasică și modernă, e interesat de fenomenul spiritual, de cel religios mai cu seamă, și în consecință se ocupă cu predilecție de operele literare ce conțin o atare problematică. Aderând intim la ortodoxie, el nu este totuși un dogmatic. În lucrarea *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică* este evidențiată, pe baza unei întinse bibliografii, mitologia personală a poetului și filosofului, apreciată ca o realizare deosebită, chiar dacă nu o dată ea se află în opoziție cu doctrina creștină. Amplul studiu, printre cele dintâi consacrate lui Lucian Blaga, continuă să fie util și astăzi, măcar în unele părți ale sale. Interesante sunt și capitolele ce se ocupă de influența exercitată de autorul *Poemelor luminii* și de „perspectivele poeziei tinere”. La fel procedează F. în majoritatea cronicilor literare, unde, fără să insiste asupra aspectelor propriu-zis estetice, detaliază

încărcătura umană a textelor, încadrând-o cu sagacitate și apreciind în genere judicios valoarea operelor. Activitatea de la „Universul literar” i-a asigurat, la sfârșitul deceniului al patrulea și începutul celui următor din secolul trecut, un loc de frunte printre tinerii critici. Pe de altă parte, printre scrierile târzii ale lui F. „narațiunile” demonstrează atât spirit de observație, cât și fantezie, precum și un stil îngrijit, cu neașteptate scânteieri. Mozaicul este însă de dimensiuni prea mici pentru a avea efectul scontat. Editate începând din 1999, poeziile strânse în volumul *Cuvinte de humă*, când nu sunt simple exerciții, nu ies din factura celor adunate în *Râsul morților de aur*, în timp ce așa-numitele romane *Marfă rece* și *Călătoria lui Orfeu* ori piesa de teatru *O oaste în luptă* interesează doar ca experimente cvasiavangardiste, năzuind la „depășirea literaturii”. Mai substanțial epic, prin zugrăvirea vieții din redacția unui mare cotidian și prin efortul de autoportretizare, este romanul autobiografic *Slujba din hol*, nedus însă, din păcate, la capăt. Rețin atenția, de asemenea, câteva pagini din *Jurnale* (I–II, 2012), care aruncă oarecare lumină asupra unei evoluții sufletești deloc comune.

SCRIERI: *Interior*, București, 1932; ed. îngr. și pref. Ștefan Borbély, Cluj-Napoca, 1981; *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică*, București, 1940; ed. îngr. și pref. de Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2011; *Râsul morților de aur*, București, 1940; *Cărți și o altă carte*, îngr. și pref. Aurel Sasu, București, 1999; *Jurnal*, Pitești, 2000; *Cruciada umbrelor*, îngr. și pref. Aurel Sasu, Pitești, 2001; *Narațiuni*, îngr. Carmina Popescu, pref. Al. Husar, Cluj-Napoca, 2003; *Marfă rece*, îngr. și pref. Carmina Popescu, Cluj-Napoca, 2004; *O oaste în luptă*, îngr. Carmina Popescu, Cluj-Napoca, 2004; *Slujba din hol*, îngr. Aurel Sasu și Arabela Prodan, pref. Arabela Prodan, Cluj-Napoca, 2009; *Cuvinte de humă*, îngr. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2009; *Călătoria lui Orfeu*, îngr. Paul Boca, Mera-Dora Bruchenthal și Teodora-Sorina Coca, pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2010; *Jurnale*, I–II, îngr. Aurel Sasu, Liliana Burlacu și Doru George Burlacu, pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, *Un debut: Fântâneru*, CU, 1932, 2710; Al. A. Philippide, *Un nou scriitor*, ALA, 1932, 622; Ionescu, *Război*, I, 180–187; Perpessicius, *Opere*, VI, 55–57; Șerban Cioculescu, „*Interior*”, ADV, 1932, 15 017; Pompiliu Constantinescu, „*Interior*”, VRA, 1932, 265; Petru Comarnescu, Anton Holban, Lucian Boz, Horia Groza, [„*Interior*”], „*Ulise*”, 1932, 4; Călinescu, *Opere*, IV, 1099–1102; Papadima, *Scriitorii*, 49–54; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 878, *Ist. lit.* (1982), 964–965; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 496–498; Nae Antonescu, *Constantin*

Fântâneru, ARG, 1972, 10; Micu, *În căutarea*, II, 96–101; Virgil Ierunca, *Constantin Fântâneru*, F, 1990, 7; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 291–293; *Dicț. scriit. rom.*, II, 259–261; *Dicț. analitic*, II, 174–175; Z. Ornea, *Un autor de rangul doi*, RL, 2000, 31; Marcel Marcian, *Caietele Constantin Fântâneru*, CNT, 2000, 49–50; Simion, *Genurile*, 243–248; Durnea, *Propuneri*, 305–314; Simona Vasilache, *Un om obosit*, RL, 2006, 25; Marian Victor Buciu, *Bucuria disperării*, „Cafeneaua literară”, 2006, 10; Andrei Terian, *O estetică arbitrară*, CLT, 2006, 50; Igor Mocanu, *Constantin Fântâneru. Absurd și suprarealism – o înșelăciune înedită*, OC, 2007, 97; Simuț, *Vămile*, 269–272. **V.D.**

FEDERAȚIUNEA, gazetă politică și literară apărută la Pesta, de patru ori pe săptămână, de la 3 ianuarie 1868 până la 29 februarie 1876. După ce renunță să mai lucreze în redacția „Concordiei” din cauza unor neînțelegeri în ceea ce privește orientarea politică a periodicului editat și condus de temătorul și oportunistul Sigismund Pop, profesorul universitar Al. Roman, deputat de Bihor în Parlamentul ungar, înființează, doi ani mai târziu, **F.**, gazetă pe care avea intenția de a o scoate zilnic. Așa cum arată titlul, Al. Roman era adeptul ideii de federalizare a Imperiului Austro-Ungar. Totodată, el milita pentru egalitatea în drepturi a tuturor națiunilor în cadrul Imperiului și împotriva abuzurilor administrației ungare. **F.** era concepută ca publicație a tuturor românilor, una din ideile de bază fiind aceea a unității spirituale și culturale. Această direcție politică, pe care gazeta o va susține consecvent mai ales în primii ani, le va aduce lui Al. Roman și colaboratorului său I. Poruțiu mai multe procese de presă, soldate cu amenzi și condamnări. Amenzile fiind foarte mari și dezechilibrând bugetul publicației, a fost necesară intervenția bănească a lui I. Micu Moldovanu și a lui M. Kogălniceanu pentru ca **F.** să continue. În perioada când Roman era închis la Vác, Poruțiu a condus gazeta, fiind apoi înlocuit, pentru puțin timp, de Iosif Hodoș. Beletristica și publicistica literară din paginile periodicului sunt subsumate orientării politice. Versuri publică Iosif Vulcan, I.S. Bădescu, Aron Densușianu, Justin Popfui, Miron Pompiliu, A.P. Alexi. Se reproduc poezii de I. Heliade-Rădulescu,

V. Alecsandri și G. Sion. Sunt retipărite și studii ale lui B.P. Hasdeu, Cezar Bolliac, A.I. Odobescu, G. Dem. Teodorescu. Articole politice semnează, alături de Al. Roman, G. Barițiu, Visarion Roman Iosif Hodoș, N. Densușianu. Încercări de istorie sau de critică literară dau I. Micu Moldovanu, I. Sălăjan, I.C. Drăgescu și Aron Densușianu. Lui G. Barițiu i se reproduc studii și articole apărute în revista „Transilvania”. I. Micu Moldovanu și Aron Densușianu discută menirea criticii, intervențiile lor având și nuanțe polemice îndreptate împotriva orientării maioreștiene, considerată „destructivă”. La F. a colaborat cu articole politice, semnate Varro, și M. Eminescu. Primul dintre ele, *Să facem un congres*, este tipărit la 17 aprilie 1870 (numărul 33). Următorul, *În unire e tăria*, referitor la un articol cu același titlu publicat de ziarul ceh „Politik”, datează din 22 aprilie 1870 (numărul 34). În două numere consecutive, 38 și 39 din 4 și 11 mai 1870, apare ultimul articol al lui Eminescu, intitulat *Echilibrul*. **R.Z.**

FEDIUC, Aurel (pseudonim al lui Aurelian Tudor; 9.V.1919, Clocucica-Cernăuți – 4.V.1944), poet. Absolvent al Liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți, **F** se înscrie la Facultatea de Drept din același oraș în 1940. A căzut pe frontul din Moldova, în luptele împotriva armatei sovietice. Debutase la șaisprezece ani, în 1935, cu o poezie, în revista „Freamătul literar” (Siret). Alături de Aurel Bogaci și Nicolae Tăutu, proiectează în 1940 apariția „Septentrionului” cernăuțean. Tot la Cernăuți **F** inițiază și îngrijește colecția „Miorița”. Colaborează la un număr relativ mare de periodice, între care „Bugeacul”, „Înnoirea” (Arad), „Junimea literară”, „Observatorul” (București), „Prepoem”, „Suceava”, „Catedra” (Galați), „Universul literar”, semnând, pe lângă versuri proprii, articole, comentarii și cronici literare, traduceri. Semnează și A.F., T.N., Tudor Nicodem, Andrei Nicodemul. Se distinge printr-o activitate dinamică în cadrul Societății Scriitorilor Bucovineni.

F. a publicat trei plachete de versuri care îl recomandau ca pe o certă promisiune pentru poezia românească modernă: *Rodnicie* și *Interior* (ambele în 1939) și *Din refugiu* (1940). Influențat de poezia bucolică a lui Mircea Streinul, în *Rodnicie* F. etalează o grandilocvență entuziastă, ca în tabloul participării generale la culesul roadelor câmpului (*Cântul belșugului*). Pământul străbun, considerat singura moștenire sfântă în succesiunea generațiilor, revine în versuri imnice în cele mai multe

poeme ale plachetei. Orientarea definită de Mircea Streinul în cadrul cenaclului Arboroasa este respectată și în *Interior*, autorul ilustrând mai toate ipostazele lirismului bucovinean. Perioada de căutare a unui „sistem liric” propriu care, fără a-l înstrăina de maestrul său, să-l definească mai limpede este evidentă în această plachetă. Alături de elogiul adus pământului țării și oamenilor lui, își fac loc întrebări în fața vieții, a veșniciei, a misterului marii treceri. Versurile, alunecând uneori într-o ușoară desuetudine, trădează și influențe din M. Eminescu, George Coșbuc, Ion Pillat, V. Voiculescu, Nichifor Crainic. Vocea poetului este însă uneori mult mai decisă: el stăpânește cu destulă siguranță mijloacele lirice, stanțele au fermitate, suplețe, expresivitate și muzicalitate, acestor calități adăugându-li-se o discretă vibrație interioară; se insinuează ideea unei lumi paralele celei contemplate, o lume a trăirilor nemărturisite, învăluite în duioșie și tandrețe (*Ceremonial pentru întoarcere în veac*). Placheta *Din refugiu*, ultima apariție editorială, abordează o tematică mai apropiată de crispările realității și ale istoriei, relevabilă fiind emoția participativă, prezentă în fiecare vers.

SCRIERI: *Rodnicie*, Cernăuți, 1939; *Interior*, Cernăuți, 1939; *Din refugiu*, București, 1940.

Repere bibliografice: Mircea Streinul, *Note la poezia bucovineană de azi*, RFR, 1938, 5; Nicolai Tăutu, „*Rodnicie*”, „*Suceava*”, 1939, 23; Al. Plăieșu, [„*Interior*”], „*Ori-zont*”, 1939, 3; [Aurel Fediuc], „*Prepoem*”, 1940, 14; C. Fântăneru, *Literatura de refugiu*, UVR, 1940, 35; Constantin Vârtej, *Lirica bucovineană*, „*Cetatea Moldovei*”, 1941, 10; George Drumur, *Aurelian Tudor*, „*Revista Bucovinei*”, 1944, 8.

C.P.

FEKETE Tivadar (2.XI.1894, Pécs, Ungaria – 4.XI.1940, Sighișoara), traducător. După studii secundare în orașul natal, se înscrie la Facultatea de Științe Juridice din Budapesta, pe care nu a absolvit-o. Lucrează ca ziarist la Pécs și Szeged, apoi se stabilește la Arad. În perioada interbelică colaborează la mai multe periodice transilvănene cu publicistică, nuvele și poezii.

Din scrisul lui F. au rezistat timpului doar traduceri. Sub titlul *Szerelmes kert*, a publicat în 1924 o antologie din poezia românească modernă, tălmăcind din lirica lui D. Anghel, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Demostene Botez, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Mihai Codreanu, N. Davidescu, Victor Eftimiu, Elena Farago, Octavian Goga, G.

Gregorian, Emil Isac, D. Iacobescu, St. O. Iosif, Al. Macedonski, Adrian Maniu, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Cincinat Pavelescu, Șt. Petică, Al. A. Philippide, Perpessicius, Ion Pillat, Mihail Săulescu, Al. T. Stamatiad, I.C. Săvescu, G. Topîrceanu, Ion Vineu. Antologia este urmată, în 1930, de alta, *Klasszikus kert*, consacrată poeziei românești clasice, de la poezii Văcărești până la Panait Cerna și D. Anghel. Originar din Ungaria, F. cunoștea insuficient limba română, ceea ce l-a făcut să lucreze după traduceri brute. Cum mărturisise el însuși, s-a străduit ca transpunerile sale să reflecte „sufletul poeziei”, încât și-a permis destul de multe licențe. Este însă un traducător sensibil, receptiv la modernitate și la inovația poetică, numărându-se printre primii care au prezentat în limba maghiară, în volume de sine stătătoare, evoluția poeziei românești de la începuturi până în actualitate.

Traduceri: *Szerelmes kert* [*Grădina iubirilor*], Arad, 1924; *Klasszikus kert* [*Grădina clasică*], Cluj, 1930.

Repere bibliografice: Claudia Millian, *O antologie românească în limba ungară de Fekete Tivadar*, ALA, 1923, 159; L.R., „*Grădina iubirilor*”, G, 1924, 8–10; Nagy Dániel, „*Szerelmes kert*”, „*Genius*”, 1924, 4–5; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 565–566.

O.K.

FELEA, Victor (24.V.1923, Muntele Băișorii, j. Cluj – 28.III.1993, Cluj-Napoca), poet, critic literar, traducător. Este fiul Mariei (n. Deac) și al lui Teodor Felea, preot greco-catolic. A urmat școala primară (1930–1934) în comuna Iara (județul Cluj). Timp de doi ani (1934–1936) este elev al Liceului „Gh. Barițiu” din Cluj, apoi al Liceului „Regele Ferdinand I” din Turda (1936–1942), avându-l profesor de română pe scriitorul Teodor Murășanu. Ca elev în ultimele clase de liceu, se numără printre foarte tinerii condeieri cărora învățătorul Vasile Iluțiu, directorul „Gazetei de la Turda”, le încredințează redactarea suplimentului „Gazeta de la Turda pentru tineret” (1940–1943). După bacalaureat se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (mutată la Sibiu după Dictatul de la Viena). Un an mai târziu este mobilizat și încorporat la Școala de Ofițeri de Rezervă (infanterie) din Arad. În toamna anului 1945 revine la Facultatea de Litere și Filosofie, unde își continuă pregătirea universitară până în 1948, teza de licență susținând-o abia în 1970. Se atașează îndeosebi de profesorii Lucian Blaga, Nicolae Mărgineanu, D.D. Roșca, Liviu Rusu. Pentru a se întreține, lucrează ca pedagog la

Liceul „Gh. Barițiu” (1945–1946), redactor la ziarul „Tribuna nouă” (1946–1947), referent literar la Teatrul Național din Cluj (1949–1950). În 1947 devine membru al Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, iar din 1949 este membru al Uniunii Scriitorilor. Participă la viața literară clujeană postbelică încă de la primele ei coagulări: în martie 1949 se numără printre colaboratorii publicației „Împreună. Almanah literar – Együtt. Irodalmi almanach”, iar în decembrie același an se află, alături de A.E. Baconsky, Aurel Gurghianu, Aurel Rău ș.a., între fondatorii revistei „Almanahul literar”. Timp de un an, în 1950–1951, frecventează cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București. Revine la Cluj și lucrează ca „redactor tehnic” la „Almanahul literar”, apoi la „Steaua” până în 1971, când trece, în calitate de redactor-șef adjunct, la „Tribuna”, de unde a fost pensionat în 1985. A debutat la „Gazeta de la Turda pentru tineret” (1941) cu studiul *Natura în poezia lui Eminescu*. Primele poezii, apărute tot acum în aceeași revistă, sunt semnate cu pseudonimul V. Nicolin; cu numele propriu semnează

poemul *Fața ta*, publicat aici în 1942. De-a lungul timpului mai colaborează cu poezie și critică literară la „Pagini literare”, „Luceafărul”, „Vremea”, „Lupta Ardealului”, mai târziu la „Tânărul scriitor”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Iașul literar”, „Cronica”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Familia”, „Transilvania”, „Vatra”, „Astra”, „Argeș”, „Tomis”, „Ramuri”, „Scrișul bănățean”, „Orizont”, „Echinox”, „Napoca universitară”, „Caiete critice”, „Utunk”, „Korunk” ș.a. A semnat și Paul Lucian sau cu inițialele numelui. Debutul editorial, cu volumul de versuri *Murmurul străzii* (1955), este precedat de prezența cu poeme în culegeri colective: *Veac 20* (1947), *20 poezii* (1948), *Zece poeți tineri* (1950) etc. Pe lângă oficiul de cronicar literar, la revistele „Steaua” și „Tribuna” a susținut, cu întreruperi, rubrica „Poșta redacției”. A îndrumat cenaclul literar al Asociației Scriitorilor din Cluj, a fost membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor. De asemenea, a prefătat cărți și antologii ale debutanților în literatură și a colaborat cu articole la dicționarul *Scriitori români* (1978).

Marin Mincu, Nina Cassian, Domokos Geza, Daniela Crăsnaru și Victor Felea

Cu toate că scrie versuri de timpuriu, **F.** este prezent în „Gazeta de la Turda pentru tineret” mai cu seamă cu critică literară, chiar sub genericul unei rubrici, „Prezentări literare”. Vasile Iluțiu, directorul ziarului, îl caracteriza într-o formulă adecvată: „liniștit ca o apă adâncă, așa cum îi este și gândirea, și talentul”. Bilanțul din acești ani de ucenicie include articole despre scriitori (Tudor Arghezi, Mihai Beniuc, Nicu Caranica, Grigore Popa, George Boldea, Emil Giurgiuca, Al. Vlahuță, Octavian Goga, V. Copilu Cheatră, Gib I. Mihăescu, V. Voiculescu) și despre „gustul literar”, precum și douăzeci și cinci de poezii. În comentarii **F.** are stilul, atitudinea și limbajul unui critic în plină evoluție, cu o fină percepție a poeziei și o bună stăpânire a mijloacelor, cu simțul măsurii în evaluarea faptului literar. El ilustrează substanțial, chiar dacă uneori școlărește, ceea ce s-ar putea numi „direcția critică a revistei”. Exercițiul lui critic are ecou în presa vremii, între cei care l-au remarcat numărându-se Dan Petrașincu. În poezii **F.** vedește un tip de sensibilitate apropiat de acela bacovian, dar versurile înregistrează, paradoxal, influențe argheziene și blagiene. Acordurile inițiale conțin tonuri care se vor dovedi constante peste decenii, când scriitorul, la deplina maturitate artistică, recuperându-și adevărata identitate lirică, le va recunoaște prezența statornică. Câteva poeme de la această primă vârstă sunt simptomatice intitulate *În marginea vieții*, *Marea înfrângere*, *Rânduri de tristețe*, *Pe strada solitară*, *Melopee*. Un motiv de acum, al marginalității („Stă la marginea vieții ca la țărături de ape/ Și privește cu teamă spre largul fumuriu”), revine într-un poem din volumul *Revers citadin* (1966), replasat într-o altă articulare („Câmp la marginea orașului, uitat, părăsit/ Plin de ierburi prăfuite și de scaieți/ Numai eu te privesc, gândind la pustietatea/ Care pe amândoi ne-a cuprins”), angajând o viziune mai cuprinzătoare. *Revers citadin* reia, de altfel, nu doar o parte din poemele de prin anii 1943–1948, ci și titlul unei culegeri pregătite pentru tipar în 1948. Este a patra carte a poetului, marcând prin această „punte” momentul când poezia lui își regăsește legea lăuntrică, temele și timbrul specific. Dacă din culegerile anterioare – *Murmurul străzii*, *Soarele și liniștea* (1958), *Voci puternice* (1962) –, cu un anume tribut plătit convențiilor epocii, sunt puține lucruri de reținut (imaginea unui pastelist suav, predispoziția către rostirea sceptic-surdinizată, cultivarea notației simple, concentrate, ușor reflexive), în *Revers citadin*, apoi în *Omul modern* (1967), *Ritual*

solitar (1969), *Sentiment de vârstă* (1972) poemele au, tot mai elocvent, „expresia esențializată, marcată de tentația degajării eliptice a afectului” (Lucian Alexiu). *Cântecul materiei* (1973), selecție din versurile de până atunci, și *Cumpăna bucuriei* (1975; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca) cristalizează îndeajuns de pregnant traseul și profilul poeziei căreia **F.** îi rămâne fidel. În *Reminiscențe naive* (1977), *Gulliver* (1979; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca), *Istorie personală* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor), *De toamnă* (1986), *Decorul speranței* (1988), *Jucător de rezervă* (1992), dimensiunea reflexivă, meditativă evoluează către o autoscopie lucidă, nemiloasă, menținându-se o dreaptă cumpănă între notația ecourilor senzoriale și conceptualizare. Poezia își păstrează „characterul unei blânde confesiuni directe, asumat prozaice” (Mircea Zăciu). Dar, cum s-a observat, această „simplitate” rămâne aparentă, este un efect al lipsei de artificii, al unei deliberate „sărăcii” a discursului, aproape despuțat de „figuri”. Poetul o afirmă tranșant, nu doar în „însemnările de atelier”, ci și în poezia propriu-zisă, ca în *Hrana poemului* din volumul *Gulliver*: „Îl voi hrăni cu primăvara luminoasă de afară/ Cu galbenul viu al arbuștilor grăbiți să dea în floare.../ Cu spațiul nostalgic al marilor bulevarde/ [...] Cu gânduri înalte/ Rămase în suspensia timpului/ Cu mărunțișurile decolorate ale vârstei de după cincizeci de ani”. Arta poetică echivalează un mod de a fi, o etică a creației care o identifică pe aceea a existenței. „Universul poetic – mărturisește poetul și criticul **F.** – nu e o simplă transcendență, o emanație «pură» a năzuințelor noastre, ci și o imanență, o plonjare în real, o posedare a sensibilului și a concretului” (*În discuție poezia*). Despre această „plonjare în real”, dar și despre „gânduri înalte” dau seama poemele. Poetul notează, transcrie auster „formidabila aventură a zilei”, însă aici este cuprins și un traiect al ieșirii din contingent. Asemenea lui Sisif, el urcă muntele, simultan un urcuș al existenței și al creației: „Sisif pe muntele negru/ Neagră e stâncă pe care o poartă/ Grea e povara, greu e urcușul/ Sisif și teribila-i artă/ [...] Sisif pe muntele negru/ Pe umeri cu neagra lui stâncă/ Din nou urcă muntele sumbru/ Cu foamea-i de piscuri cu foamea-i adâncă” (*Sisif*). „Ritual solitar”, „istorie personală”, lirica se prezintă ca o „sinteză de contraste”, în care versul transparent visează parcă să fie o punte către adâncimi nebănuite. Criticul literar **F.** s-a ilustrat îndeosebi în comentarea poeziei, în calitatea lui de cronicar, mai mult de trei decenii,

al revistelor „Steaua” și „Tribuna”. El citește opera ca pe o „existență fraternală”, ținta sa fiind de a aproxima figura spiritului creator, „dicțiunea” care singularizează o experiență poetică. Accentul participativ este mereu vizibil, dincolo de neutralitatea, detașarea aparentă a considerațiilor. Adunate în *Dialoguri despre poezie* (1965), *Reflexii critice* (1968), *Poezie și critică* (1971; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Secțiuni* (1974), *Aspecte ale poeziei de azi* (I–III, 1977–1984), *Prezența criticii* (1982), eseurile, însemnările și cronicile jalonează traseul unei istorii a poeziei românești contemporane, criticul fiind implicat cu probitate în fluxul creației și al meditației despre temeiurile și rosturile ei. Același sens, al asumării unui traiect existențial devotat valorilor, se deslușește din *Jurnalul unui poet leneș* (2000), „istorie” personală și document pentru cunoașterea anilor 1955–1993.

Marile emoții, dacă există, se consumă în afara poemului. În spațiul poemului nu pătrund decât emoțiile purificate de o gândire cumpănită, de o frumoasă și loială modestie față de lucruri.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Murmurul străzii*, București, 1955; *Soarele și liniștea*, București, 1958; *Voci puternice*, București, 1962; *Dialoguri despre poezie*, București, 1965; *Revers citadin*, București, 1966; *Omul modern*, București, 1967; *Reflexii critice*, București, 1968; *Ritual solitar*, București, 1969; *Poezie și critică*, Cluj, 1971; *Sentiment de vârstă*, București, 1972; *Cântecul materiei*, cu un portret de Veronica Porumbacu, Cluj, 1973; *Secțiuni*, București, 1974; *Cum-păna bucuriei*, Cluj-Napoca, 1975; *Reminiscențe naive*, București, 1977; *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj-Napoca, 1977–1984; *Gulliver*, București, 1979; *Prezența criticii*, București, 1982; *Istorie personală*, București, 1983; *De toamnă*, București, 1986; *Decorul speranței*, București, 1988; *Jucător de rezervă*, București, 1992; *Jurnalul unui poet leneș*, îngr. Lidia Felea, București, 2000; *Ritual solitar*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2001. **Traduceri:** Robert Frost, *Versuri*, pref. trad., București, 1969; Roy Mac Gregor-Hastie, *Poeme – Poems*, ed. bilingvă, pref. trad., Cluj-Napoca, 1977 (în colaborare cu Mihail Bogdan).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [Victor Felea], CNT, 1962, 47, RL, 1980, 14, 1982, 25, 1993, 12; Dimisianu, *Schițe*, 145–150; Baconsky, *Marginalii*, 97–113, 210–216; Regman, *Cronici*, 96–109; Martin, *Poeți*, II, 120–124; Vlad, *Convergențe*, 139–142; Tomuș, *Răsfrângeri*, 99–104; Petroveanu, *Traietorii*, 163–172; Raicu, *Critica*, 231–234; Laurențiu, *Eseuri*, 100–106; Alexiu, *Ideografii*, 146–149; Zăciu, *Cu cărțile*, 78–84; Grigurcu, *Între critici*, 165–168; Simion, *Scriitori*, III, 159–168; Tașcu, *Poezia*, 110–120; Grigurcu, *Existența*, 99–103; Micu, *Limbaje*, 77–85; Octavian Soviany, *Ostentativa cenușărească*, APE, 1992, 9–10;

Grigurcu, *Peisaj*, I, 104–106, III, 211–216; Papahagi, *Interpretări*, 117–120; Pop, *Pagini*, 66–71; *Dicț. analitic*, I, 270–272, IV, 41–43, 576–578; Marin Mincu, *Victor Felea – un poet necunoscut*, CNT, 2000, 4; Ion Simuț, *Între Kafka și Bacovia*, CU, 2000, 8; *Dicț. esențial*, 307–309; Borbély, *Cercul*, 80–85; Grigurcu, *În pădurea*, 405–426; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 331–338; Popa, *Ist. lit.*, I, 829–931; Al. Cistelean, *Critica lui Victor Felea*, CLT, 2011, 15. **C.H.**

FELIX, Radu (pseudonim al lui Vasile Butufei; 23.V.1945, Breaza, j. Prahova – 5.X.1985, București), poet, prozator. Este fiul Anei și al lui Vasile Butufei, muncitor. Urmează Liceul „Nicolae Grigorescu” din Câmpina, apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (licența în 1972). A fost redactor la Radio România, realizator al emisiunii „Revista literară radio”. A colaborat cu versuri la „Flacăra”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ramuri” ș.a. A debutat editorial cu volumul *Memoria lirei*, apărut în 1976.

În *Cartea întâi* din *Memoria lirei* F. versifică, în convenția momentului, teme ale istoriei naționale, urmând șirul evenimentelor și figurilor ei importante, de la războaiele daco-romane la cel de-al Doilea Război Mondial. *Cartea a doua, Anotimpul poezilor*, exaltă la modul juvenil bucuriile vieții și ale creației. În aceeași manieră convențională e scrisă și prima secțiune a volumului *Râu cu cerb în frunte* (1984). Semne de lirism autentic se găsesc însă în partea secundă a acestuia, unde exuberanța juvenilă e contrapunctată de melancolia trecerii și a amintirilor. F. evocă aici copilăria, figura caldă a mamei, satul, grâul și pâinea, toamnele și pădurea paradisului natal. Cele mai reușite sunt poemele scurte, stilizate, ca în această stampă: „Cineva colindă prin mine/ Și prin rugul pădurii./ Un cocor a țipat./ Mugu-rii au spart/ Din adânc găoacea naturii./ Departe, pe gresia morii/ Vremea își trece/ Fierul securii” (*Primăvară*) sau, deopotrivă, cele infuzate autobiografic: evocarea unor întâlniri cu Nichita Stănescu, în care marele poet contrapune umorilor criticilor evaziunea într-o artă abstractă: „mai bine bucură-te de harul acesta/ de a fi precum umbra foșnitoare/ a unui plop desenat de Geo Bogza”. Asemenea majorității poemelor, romanele lui F. ilustrează teme și tipuri ce țin de comanda socială a epocii: absolventul de universitate repartizat la țară ori pe șantier, unde își găsește sensul existenței; tânărul care, venit din producție, urmează o facultate, pentru ca ulterior să se întoarcă, „îmbogățit” profesional și uman, la locul de muncă, ca în cazul lui Radu Tegaș din *Septembrie*

(1977) sau al lui Ștefan Barcian din *Zăpada niciodată stinsă* (1979); secretarul de partid care se poartă cu omenie, contracarând neglijența ori reaua voință a directorilor (*Septembrie*); tânărul sărac, aderând la „valorile” socialismului și convertindu-i la ele și pe cei proveniți din familiile bune (*E târziu pe steaua polară*, 1982) sau cel care, dimpotrivă, produs al lumii bune, se „dezmeticește” (*Floarea de piatră*, 1988). Conformismul temelor și al opticii teziste este compensat într-o anumită măsură de observația sociomorală, F. cunoscând bine mediile în care se mișcă personajele sale. Atunci când se eliberează de clișee, el reușește să creeze chipuri plauzibile, mai ales psihologii sau comportamente de indivizi ciudați, ieșiți din normă ori pitorești, cum sunt cei doi escroci (doctorul Russu și Lucia Gârlan) în *Zăpada niciodată stinsă*. Prozatorul mănuieste cu abilitate stilul indirect liber, scrie cursiv și agreabil, are o notabilă ușurință a verbalizării.

SCRIERI: *Memoria lirei*, București, 1976; *Septembrie*, Craiova, 1977; *Zăpada niciodată stinsă*, București, 1979; *E târziu pe steaua polară*, București, 1982; *Râu cu cerb în frunte*, București, 1984; *Floarea de piatră*, București, 1988.

Repere bibliografice: Dan Bogdan, „Septembrie”, ARG, 1977, 4; Hristu Căndroveanu, „Memoria lirei”, CRC, 1977, 18; Al. Piru, *Copilul și patria*, LCF, 1977, 26; Olimpia Berca, „Memoria lirei”, O, 1977, 26; Ovidiu Ghidirmic, „Septembrie”, R, 1977, 11; Virginia Burduja, „Septembrie”, CRC, 1978, 35; Ioan Adam, *Incursiune în cotidian*, CNT, 1979, 33; George Bădăraș, „Zăpada niciodată stinsă”, CL, 1979, 11; Pavel Pereș, „E târziu pe steaua polară”, SPM, 1983, 2; Valeriu Bărgău, „E târziu pe steaua polară”, AST, 1983, 3; Radu Ciobanu, *Istorie și poezie*, O, 1983, 4; Constantin Crișan, „E târziu pe steaua polară”, ST, 1983, 12. **N.M.**

FEMEIA ROMÂNĂ, periodic literar și politic apărut la București de la 1 ianuarie 1878 până la 12 aprilie 1881. Din **Fr.** s-au tipărit, în mai bine de trei ani de apariție, numai 230 de numere, din cauza faptului că uneori nu a ieșit bisăptămânal, ci săptămânal, iar alteori, mai ales în anul 1880, la intervale de timp și mai mari. Directoarea publicației a fost Maria Flechtenmacher, scriitoare și militantă feministă. Revista avea un conținut variat. Secretar de redacție este tânărul ziarist socialist Paul Scorțeanu, iar printre colaboratori se numără Sofia Nădejde și C. Mille. Programul publicat în primul număr anunță articole de morală și educație, de știință și literatură, de politică externă, varietăți, gospodărie etc. și formulează câteva generalități legate de crezurile feministe. **Fr.** a găzduit literatură originală și traduceri,

potrivit gustului și simpatiilor directoarei. S-au tipărit scrieri de V. Alecsandri, Iosif Vulcan, B. Delavrancea, Ronetti-Roman, G. Crețeanu, Al. Macedonski, D. Dăscălescu, G.I. Ionnescu-Gion, I.N. Polychroniade, I.I. Roșca, D.N. Saphir, Petru V. Grigoriu, Eufrosina Homoriceanu, Aurelia Arsenescu, Paulina Moiescu și, bineînțeles, Maria Flechtenmacher și Paul Scorțeanu. Traduceri din La Rochefoucauld, Sainte-Beuve, Lamartine de directoarea revistei, iar Panait Mușoiu transpune din Victor Hugo. *Balada* de Al. Macedonski e o adaptare după *Lenore* de Bürger, publicată întâia dată aici, împreună cu *Stuful de liliac* și *Stegarul*, ambele compoziții originale, și *Vrăjitoarea*, o traducere din Béranger. Delavrancea e prezent cu două poezii din ciclul *Poiana-Lungă. Amintiri*, prima, ca și placheta întreagă, favorabil comentată de Maria Flechtenmacher. În **Fr.** Ronetti-Roman tipărește fragmente din poemul *Radu* și tot aici scriu la începutul carierei lor literare și publicistice I.I. Roșca și Constantin C. Bacalbașa (cu debutul în 1878). G.I. Ionnescu-Gion, Paul Scorțeanu și Maria Flechtenmacher sunt autori de cronici și recenzii. Revista era citită și în Transilvania, de unde primea și colaborări.

R.Z.

FEMEIA ȘI CĂMINUL, revistă apărută la București, „în fiecare joi”, între 7 decembrie 1944 și 1949. Redactor responsabil este V. Firoiu. În lipsa unui articol-program, orientarea publicației se poate deduce din conținutul ei, dedicat preocupărilor sociale și culturale ale femeii emancipate, active. Rubricile obișnuite sunt „Vedeta și căminul”, „Ei despre ele”, „Agenda săptămânii”, „Reportajul nostru social”, „Femei celebre”, „Cronica literară”, „Orizont literar”. Pornită din elanul reabilitării rolului și rostului cultural al femeii într-o societate în transformare, revista va funcționa de facto ca organ de propagandă comunistă, cu viață efemeră și importanță culturală precară; va trece pe nesimțite de la reportaje hollywoodiene la steaguri roșii și imagini ale lui Stalin vegheate de portrete ale „femeii sovietice”. Literatura propriu-zisă este săracă în economia revistei, centrul de greutate căzând mai degrabă pe urgențele emancipării feminine. Proza și recenziile la volumele de proză, memorialistica (nu și poezia, ignorată) se vor mijloace de accelerare a rolului social al femeii. Însă proza originală nu transgresează hotarele minorului agreabil: Lucia Demetrius (*Darul lui Moș Crăciun*), Alice Gabrielescu, B. Râpeanu, I.V. Scânteie. Tot aici Cezar Petrescu publică un text tributar comandamentelor

regimului (*Femeia sovietică*). Apar recenzii la romanele *Rogojina* de Mircea Damian, *Petru Arbore* de Eugen Relgis, *Sfârșit de veac în București* de I.M. Sadoveanu (semnează Vintilă Corbul), *Dușmănie* de Petru Dumitriu, *Desculț* de Zaharia Stancu, *Mama* de Maxim Gorki. Revista publică câteva însemnări ale principesei Martha Bibescu, intitulate *La „gura sobei” cu Eleanor și Franklin D. Roosevelt*. Literatura universală este prezentă prin traduceri din scrieri de Jorge Amado, Cehov și Nina Popova (*Femeia în URSS*). Sub semnătura Micaelei Catargi e inserat un articol despre atmosfera ce anima salonul de la Paris al Elenei Văcărescu. Sunt publicate necrologuri consacrate lui Mihail Sebastian și actorului Constantin Tănase. Au mai colaborat Sorin Carnabel (cronica cinematografică), Sorana Gurian, Radu Boureanu, Ioan Massoff, Sidonia Drăgușanu. **N.S.**

FEMEIA ȘI FAMILIA, revistă apărută la Sibiu, bilunar, între 1 februarie și 1 august 1903, cu subtitlul „Foaie beletristică literară”, proprietari și redactori responsabili fiind Silvestru Moldovan și Ioan E. Prodan. Publicația are un pronunțat caracter de magazin; menită să instruiască, să informeze, dar și să distreze, este destinată în primul rând femeilor. Pe lângă partea de literatură, cuprinde rubrici de varietăți, modă, sfaturi gospodărești, rețete culinare, îndrumări privind îngrijirea sănătății, informații din toată lumea și, într-o rubrică aparte, știri din Regat, parte a spațiului este dedicată literaturii, ponderea revenind literaturii străine. Fiecare număr se deschide cu rubrica „Scriitori moderni”, incluzând o succintă prezentare a unui scriitor român sau străin, însoțită de câte o lucrare reprezentativă a acestuia; sunt menționați Grigore Alexandrescu, V.A. Urechia, Th. D. Speranția, Riria (Coralia Xenopol), ca și A.P. Cehov, Alphonse Daudet, Edmondo De Amicis, Mark Twain ș.a. În traducerea celor doi redactori se mai publică lucrări de Rudyard Kipling, Bolesław Prus, Maxim Gorki ș.a. Se acordă, de asemenea, atenție descrierilor și notelor de călătorie; sunt de remarcat cele intitulate *Din Maroc*, în care sunt folosite și chiar reproduse fragmente din *O călătorie în Africa* de V. Alecsandri, ca și evocarea Sankt Petersburgului, făcută de Silvestru Moldovan la aniversarea a două secole de la întemeierea orașului de către Petru cel Mare. Caracterul de magazin al acestei publicații este accentuat de prezența povestirilor umoristice, a anecdotelor și aforismelor. **L.D.**

FENICE, almanah literar apărut în Oradea la 10 martie 1867. Tinerii intelectuali români din Oradea editează această publicație în virtutea unei tradiții încetățenite de Al. Papiu-Ilarian, care redactase în 1845–1846, la Cluj, almanahul literar „Zorile pentru minte și inimă”. După câțiva ani, în 1854, la Oradea, apăruse „Zorile Bihorului”, cu același caracter, redactat de un grup de tineri, iar cinci ani mai târziu, în 1859, la Arad, „Muguri”, „almanah național al Societății de Leptură a Junimei Române”. Dintre cei care participaseră la pregătirea almanahului din 1859, Vasile Iuțiu colaborează și la **F**, cu versuri semnate cu pseudonimul Valeriu Iordan, și este posibil ca inițiativa apariției, precum și indicațiile privind orientarea, aspectul grafic și conținutul noii publicații să îi aparțină. **F** își propune să editeze, în primul rând, producția literară a membrilor Societății de Leptură din Oradea. Se adresa totuși către „junii români [...] din toate provinciile locuite de români, a se înrola sub același stindard”. În afară de Vasile Iuțiu, sunt prezenți cu poezii V. Ranta-Buticescu, Elia Trăilă, Moise Popiliu (Miron Pompiliu), I.S. Bădescu. Unele versuri sunt semnate cu pseudonimele Damon și Romeo. Nuvele inspirate din istoria poporului român sau din viața satului ardelean au publicat Elia Trăilă și V. Ranta-Buticescu. Un istoric al Societății de Leptură și un articol relativ la organizarea aceleiași societăți orădene îi aparțin lui N. Oncu. **R.Z.**

FERARU, Leon (pseudonim al lui Leon Enselberg; 1887, Brăila – 1961, New York), poet, istoric literar, traducător. Tatăl său era fierar (inspirând astfel pseudonimul ales de scriitor). A studiat în orașul natal la Liceul „Nicolae Bălcescu”. Ulterior va obține licența în litere și drept la Universitatea din Montpellier. Debutează publicistic în revista „Lumea israelită” a lui S. Grossman. A publicat în colaborare cu D. Anghel câteva poezii (*Halucinații*, *Orologiul*, *Vezuviul*) semnate Ola Canta. În 1913 emigrează și se stabilește finalmente la New York. Menține însă contactul cu țara natală, colaborând și cu publicațiile de aici. Funcționează mai întâi pe poziția de conferențiar la Universitatea din Toronto, apoi este profesor de limbi și literaturi romanice la Universitatea Columbia din New York (1917–1927) și la Universitatea din Long Island (1927–1947), la ultima conducând o vreme Departamentul de limbi străine. Este directorul revistei „Steaua noastră” din New York (1919–1920), care apare și în engleză. Este editorul publicației „Romanian Literary News”. În „The International

Encyclopaedia" (1930) semnează mai multe articole dedicate literaturii române (Gala Galaction, Mateiu I. Caragiale, Lucian Blaga, Camil Baltazar ș.a.). Debutază editorial cu volumul de poezii *Maghernița veche și alte versuri din anii tineri* (1926). A folosit și pseudonimele H. Libanon și L. Feru. A mai colaborat la numeroase publicații din România, între care, „Viața românească”, „Viața literară și artistică”, „Convorbiri critice”, „Rampa”, „Flacăra”, „Curierul”, „Vieața nouă”, „Noua revistă română”, „Tânărul evreu”, „Țara nouă”, „Flacăra”, „Junimea Moldovei”, „Ecoul”, „Cugetul liber”, „Gândirea”, „Luptătorul”, „Adevărul literar și artistic”, „Lumea ilustrată”, „Tiparnița literară”, „Epoca”, „Șantier” ș.a.

F. este un poet entuziast, dar eterogen, supus unor numeroase influențe. În *Maghernița veche și alte versuri din anii tineri*, simbolismul coexistă cu influențele lui Eminescu (*Lângă lacul ca oglinda...*) și G. Coșbuc (cărui îi este dedicată o poezie). Mai matur este volumul următor, *Arabescuri* (1937), deschis printr-o invocație: „Privește cântul meu și te cufundă/ În apele-i atât de efemere,/ Ca înțelesu-i clar să te pătrundă/ Și cântărețul – bietul – să mai spere”. Poeziile au de predilecție o tematică erotică (*Ballet Américain*) sau socială (*Uzina de oțel*). Este reflectată experiența de emigrant. O scurtă profesiune de credință mărturisește: „Eu caut să pun diamantele graiului/ În montura simplă/ A vieții de toate zilele,/ Sau să le încrustez/ Pe toiagul meu de pribeag...” (*Intermediu explicativ*). Câteva poezii invită la voiaj (*Voyage international*, *Trenul*, *Veneția*, *Ploaie*); apar, desigur, și ilustrate newyorkeze: „Prin geamul de cristal al ferestrei pătrate/ Zgârie-cerurile au forme ciudate:// Lungi turnuri înălțate, unul pe altul,/ Săltându-și metalul, betonul, bazaltul” (*Zgârie-cerurile*). Nu lipsesc reminiscențele românești: „Departa de centru american, strălucitor,// Către marginea orașului/ Unde casele sunt joase/ Și tremură copacii desfrunziți/ Toamna,/ Aducându-ți aminte de mahalaua natală,/ Într-un colț de stradă/ E o prăvălie românească.// Aici vin muncitorii/ Să primească răvașele pătate cu lacrimi;/ Să-și depuie dolarii agonisiți cu trudă;/ Să-și cumpere foile de-acasă,/ Calendarele/ Acatistele,/ Cântecelul bătrânești,/ Câte un abecedar,/ Sumădaș (sau *Micul contabil*)/ Tudor Vladimirescu;/ Gramofoanele plătite în rate;/ Să mai schimbe vorbe,/ Între două pahare,/ Frații pribegei” (*Prăvălia românească*). Identitatea evreiască este de asemenea o constantă („Pe trunchiul lui Ahasver/ Sunt și eu o mlađă”). Totuși,

Desen de Marcel Iancu

nici în această fază a poeziei sale **F.** nu se debarasează de fenomenul de ecou. Uneori seamănă cu Ion Minulescu („În noaptea asta cu tremurări de adiere,/ Cu lună,/ Suntem iar împreună.../ Ai zice că anii cari au adus/ În cavoul vremii/ Colbul lor,/ Rugina/ Și ruina lor,/ Au dăruit o aureolă/ Capului tău”; dar și *Faruri*, *Valsul de odinioară* etc.), alteori, cum s-a remarcat în epocă (E. Lovinescu ș.a.), cu D. Anghel, Panait Cerna, Al. Macedonski ș.a. Un studiu de câteva pagini despre evoluția romanului românesc (*The Development of the Romanian Novel*, publicat în „The Romanic Review”, 1926) începe de la *Tainele inimei* de M. Kogălniceanu și *Manoil* și *Elena* de D. Bolintineanu (aceste „cărți au doar o valoare istorică”), trecând prin Nicolae Filimon, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu (cărui îi observă că țăranii apar în *Viața la țară* „doar de dragul culorii locale”, personaje butaforice), Ioan Slavici, prin fenomenele sămănătorismului și poporanismului, pentru a ajunge la romanele lui Liviu Rebreanu (al cărui *Ion* este „probabil marele roman românesc, așteptat cu nerăbdare de la mijlocul secolului al XIX-lea”), Mihail Sadoveanu („mai amplu, mai matur, mai original” decât Rebreanu), Panait Istrati ș.a. În reconstituirea sa **F.** este atent la dinamica

socio-culturală care stă în spatele fenomenului analizat. O amplă bibliografie însoțește studiul. O cercetare de dimensiunile unei cărți propriu-zise, *The Development of the Romanian Poetry* (1929), la bază o teză de doctorat susținută la Universitatea Columbia, ar fi fost o apariție importată fie și doar prin citatele generoase din scrierile românești transpuse în engleză (între care aproape 20 de strofe din *Luceafărul* eminescian). Cercetarea se oprește asupra intervalului dintre Ienăchiță Văcărescu și V. Alecsandri, cu ample capitole introductive dedicate creației populare – *Miorița* și doinele – întrucât, spre deosebire de, bunăoară, E. Lovinescu, care vedea în folclor doar o contrafacere târzie datorată romantizării, **F.** crede că „poezia țării mele natale este bine înrădăcinată în creația orală tradițională” și că, fără solul fertil al poeziei populare, „Eminescu însuși ar fi apărut la fel de eterogen ca orice alt versificator contemporan entuziasmat în fața ultimei mode”. Și în *The Development of the Romanian Poetry* istoricul literar acordă un amplu spațiu influențelor exterioare (occidentale, în special franceze) care au modelat poezia românească, precum și evoluției istorice a Principatelor. Câteva pagini sunt dedicate *Țigania-dei* lui I. Budai-Deleanu, rezumată cânt cu cânt și transpusă prin câteva fragmente, dar și lui Dinicu Golescu (alegere motivată mai mult istoriografic, dată fiind neadecvarea alegerii lui Golescu pentru tema lucrării).

SCRIERI: *Maghernița veche și alte versuri din anii tineri*, București, 1926; *The Development of the Romanian Poetry*, New York, 1929; *Arabescuri*, București, 1937.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, 73–75; Lovinescu, *Sburătorul*, I, 308; Lucullus [M.S. Faust-Mohr], *Peste ocean*, RP, 1921, 1102; D. Anghel, *Poetul Leon Feraru*, ALA, 1924, 189; S. Grossman, *Leon Feraru*, „Curierul israelit”, 1925, 39; Perpessicius, „*Maghernița veche și alte versuri din anii tineri*”, UVR, 1926, 5; Aderca, *Contribuții*, I, 594–595; Mihai Ralea, „*Maghernița veche și alte versuri din anii tineri*”, VR, 1926, 1; Romulus Dianu, „*Maghernița veche*”, RP, 1926, 2513; Podoleanu, *60 scriitori*, 107, 108–112; Pompiliu Constantinescu, „*Arabescuri*”, VRA, 1937, 474; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 126–127; Predescu, *Encicl.*, 318; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 851, *Ist. lit.* (1982), 937; *Scrisori către Camil Baltazar*, București, 1965, 53–61; Constantin Crișan, *Leon Feraru – edite, uitate și inedite*, ST, 1970, 6; Ciopraga, *Lit. rom.*, 351–353; Micu, *Început*, 552, 612; Ion Pas, *Scrieri*, VI, București, 1973, 148–158; *Scrisori – Densusianu*, I, 260, II, 32–35; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 120–121; Mirodan, *Dicționar*, II,

268–272; Popa, *Reîntoarcerea*, 134–138; *Dicț. scriit. rom.*, II, 263–264; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 128–130. **M.I.**

FERARU, Margareta (11.III.1937, Iași), editoare. Este fiica Tamarei (n. Jemăneanu), profesoară, și a lui Teofan Feraru, inginer agronom. A absolvit, după studii liceale la Câmpulung, Facultatea de Filologie a Universității din București (1959). A fost redactor la Editura pentru Literatură (1959–1969), care va fi apoi Editura Minerva (1970–1993). Debutază editorial în 1967, îngrijind două volume de *Scrieri alese* de V. Demetrius.

Excelent redactor, **F.** este un editor de o acribie și conștiinciozitate exemplare, notele și comentariile ei, bogat informate, apte să restituie imaginea unui moment literar, fiind aproape fără cusur. Ilustrativă în acest sens este cu deosebire ediția F. Aderca, *Contribuții critice*, din care au apărut două volume (1983–1988), conținând publicistica autorului, pentru prima dată adunată în volum. Aici **F.** este „nu numai o foarte bună cunoscătoare a operei lui Aderca, dar și a epocii”, informația, aproape exhaustivă, permițându-i „să alcătuiască un sumar aproape perfect, dar să și adnoteze, în bogatul capitol de comentarii, tot ceea ce este necesar de știut în legătură cu fiecare articol” (Z. Ornea). Reeditând, în 1994, eseu *Tudor Arghezi* al lui Pompiliu Constantinescu, îi adaugă alte articole și cronici literare publicate după 1940 de critic, numai anexa însumând o sută de pagini. Ediții similare, devenite instrumente de lucru indispensabile pentru un istoric literar, a mai realizat din scrierile lui Ion Trivale, N. Davidescu sau ale Izabelei Sadoveanu. A participat, de asemenea, alături de Monica Lovinescu, Gabriela Omăt și Alexandru George, la editarea volumelor III–VI (1999–2002) din agendele literare ale lui E. Lovinescu.

Ediții: V. Demetrius, *Scrieri alese*, I–II, pref. edit., București, 1967; Ion Trivale, *Cronici literare*, pref. edit., București, 1971; N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare*, pref. edit., București, 1975, *Poezii. Teatru. Proză*, pref. Const. Ciopraga, București, 1977; F. Aderca, *Contribuții critice*, I–II, pref. edit., București, 1983–1988; Pompiliu Constantinescu, *Tudor Arghezi*, București, 1994; E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, III–VI, București, 1999–2002 (în colaborare cu Monica Lovinescu, Gabriela Omăt și Alexandru George); Izabela Sadoveanu, *Cărți și idei*, I–II, pref. edit., București, 2001.

Repere bibliografice: George, *Sfârșitul*, II, 251–254; Gheorghe Grigurcu, *Un critic damnat: N. Davidescu*, ST, 1979, 8; Mircea Angheliescu, *Felix Aderca, prozator și critic*, T, 1983, 8; Ornea, *Actualitatea*, 129–133; Adam, *Planetariu*, 191–196;

Cioculescu, *Itinerar*, V, 139–143; Z. Ornea, *Un eveniment editorial*, RL, 1999, 38; Iordan Datcu, *Subsemnul Minervei*, București, 2000, 152–153; Teodor Vârgolici, [Edițiile *Margaretei Feraru*], ALA, 2002, 605, 612, 2003, 656; Cornelia Ștefănescu, *Repere pentru literatură*, RL, 2002, 51–52; Al. Săndulescu, *Agendele literare ale lui E. Lovinescu*, JL, 2003, 7–12. **ALS.**

FESTIVAL, publicație apărută la Silistra, lunar, din mai 1936 până în iunie 1940, cu subtitlul „Vers–Critică–Proză. Revista generației tinere”, devenit ulterior „Revistă provincială”. G. Arabolu este fondator și redactor, iar Mircea Papadopol redactor. Articolul-program e scris de Al. Talex, care se războiește cu scriitorii ce rămân „simpli mânători de condei”, cerându-le să fie „atenți la tot ceea ce înseamnă viață și suflet”, adică la „chemarea contemporană”. Publicația se dorește un for de dezbatere și de promovare a tinerelor talente, aproape fiecare număr conținând laude exagerate la adresa câte unuia din membrii grupării: Dimitrie Batova, Vasile Culiță, George Danubia (George Dan), G. Arabolu, Liuben Dumitru ș.a. Astfel, sunt exaltate cartea de versuri *Aliquid* a lui D. Batova, romanul *Seniha* (din care se dau și fragmente) al lui G. Arabolu sau *Metanii prin chilii* de Liuben Dumitru. Două sunt problemele pentru care curge multă cerneală în paginile revistei: literatura provinciei, discutată în articole precum *Asaltul provinciei*, *Capitala și provincia* sau *Societatea Scriitorilor Dobrogeni*, și starea scrisului tânăr, prezentată în *Manifestul nopții albe*, *Sub semnul culturii tinere* sau în *Misiunea criticii literare* ș.a. De altfel, din 1937 revista se recomandă sub următoarea formulă: „«Festival» e tinerețe, suflet, artă”. Redacția încearcă să pună în practică această deviză, adunând în jurul ei o grupare de tineri scriitori, mulți aflați în faza pașilor de început în literatură, precum Laurențiu Fulga (povestirea *Liniștea*), Mihnea Gheorghiu (poezia *Week-end*), dar și Mihai Dragomir (*Paralelă*), Petre Bellu, Traian Lalescu, Ion Șugariu, Ion Aurel Manolescu, C. Barcaroiu, Gh. Manolache, Ion Marinescu, Emil Vora, E. Ar. Zaharia, Iulian Vesper, Ovid Caledoniu, George Meniuc. De multă prețuire se bucură Vintilă Horia, căruia i se prezintă volumul *Procesiuni* și i se anunță apariția *Cetății cu duhuri*, Ștefan Baciuc, foarte comentat la rubrica „Note”, sau Virgil Treboniu. Altor trei poeți, care au murit tineri, le vor fi închinat numere și comentarii speciale: George Petcu, Dorin Moisesescu Vilea și G. Arabolu. Revista se ocupă în mod susținut de promovarea romanului original, fie publicând un

fragment din *Ciulinii Bărăganului* de Panait Istrati, fie luând în discuție romanele tinerilor (*Frământări* de Petre Varvari, *Desfigurații* de Sanda Movilă, *Oameni în ceață* de Ion Biberi), fie deschizând o discuție sub titlul *Mesagerii care ne lipsesc: romanele*. Mihail Chirnoagă prezintă un profil al criticului G. Călinescu (1939), iar Liuben Dumitru traduce din poezia bulgară. La rubricile „Calendar literar”, „Provincia literară”, „Rând pe rând” se dau informații despre activitatea literară locală. **M.Pp.**

FIANU, Andriana (19.IX.1928, București – 28.VI.2000, București), traducătoare, publicistă. Este fiica Elizei Fianu (n. Tănăsescu), profesoară de limba română și desen, și a lui Nicolae Fianu, casier general la Societatea Petroliferă Prahova din București. Învăță la liceele bucureștene „I. Heliade-Rădulescu” și „Regina Maria” și urmează, între 1947 și 1951, Facultatea de Litere (Filologie) din București. A fost studentă și la Institutul de Teatru din București, secția direcție de scenă. După ce lucrează cinci ani ca asistentă de regie a lui Moni Ghelerter la Teatrul Național din București (în timpul directoratului lui Zaharia Stancu), este, între 1954 și 1968, redactor la „Gazeta literară” și din octombrie 1968 la „România literară”.

F s-a impus în lumea literară cu deosebire prin activitatea de aproape o jumătate de secol ca redactor de revistă; un redactor erudit, discret, caracterizat de abnegație, tact, finețe, cu o memorie prodigioasă, „idealist până la exaltare” (Ioana Pârvulescu). „Ea a devenit – scrie Nicolae Manolescu – una cu hebdomadarul principal al Uniunii Scriitorilor. [...] Era, în felul ei, o instituție”. Cartea *Dincolo și dincoace de rampă* (1982) reprezintă mărturia interesului și admirației autoarei pentru slujitorii scenei, actori și regizori: „Faptul că îi cunoșteam, că participam zi de zi, minut cu minut, la elaborarea spectacolului nu reducea elementul de surpriză, de încântare pe care-l încercam privindu-i, admirându-le talentul, nebănuitele nuanțe, sensibilitatea și vibrația pe care le transmiteau spectatorilor, aceluia care nu pot bănuși câtă migală, câtă pricepere, câtă osteneală și câtă disciplină sunt necesare actorului”. După șapte interviuri cu regizorul Liviu Ciulei, urmează o serie de microportrete de actori, în care **F** găsește formule sugestive pentru a-i caracteriza: Eliza Petrăchescu impresiona prin vocea ei „cu inflexiuni de violoncel”, Maria Botta, care „juca în transă, ca hipnotizată, care cânta, dansa, în unele piese, dar grav, frenetic-tragic, și cântecul și dansul erau parcă

începutul unui sfârșit”, Emil Botta, al cărui demers actoricesc ținea „discret ascunsă poezia”, Mircea Constantinescu, actor cu roluri de mici dimensiuni, din fiecare făcând o „compoziție desăvârșită”, Marcel Anghelescu ș.a. **F.** a mai publicat traduceri din Amédée Achard, Jacques Chabannes, Edgar Reichmann, Petru Dumitriu ș.a. A alcătuit volumul *Al. Rosetti în evocări* (1995).

SCRIERI: *Dincolo și dincoace de rampă*, București, 1982. **Ediții:** *Al. Rosetti în evocări*, București, 1995. **Traduceri:** Jacques Chabannes, *În raniță, bastonul de mareșal*, București, 1977; Amédée Achard, *Belle-Rose*, București, 1983; Edgar Reichmann, *Întâlnire la Kronstadt*, București, 1992, *Denunțatorul*, București, 1998; Giovanni Grazzini, *Fellini despre Fellini. Convorbiri despre cinema*, postfață Florian Potra, București, 1992; ed. 2, București, 2007; Petru Dumitriu, *Ne întâlnim la Judecata de Apoi*, București, 1992; Gaston Leroux, *Misterul camerei galbene*, pref. Jean Coc-teau, Galați, 1993; Romano Franco Tagliati, *Cu mâinile în buzunare*, București, 1993; Léo Poliakov, *Istoria antisemitismului*, I–IV, București, 1999–2000 (în colaborare cu Lelia Băluș și Janina Ianoși); ed. 2, I–II, București, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, Gabriel Dimisianu, Ioana Pârvulescu, Constantin Țoiu, Constanța Buzea, Andreea Deciu, Adriana Bittel, *In memoriam. Andriana Fianu*, RL, 2000, 27; Ionel Savitescu, *O istorie a antisemitismului* (4), CRC, 2002, 7; Iordan Datcu, *Amintindu-ne de Andriana Fianu*, RL, 2005, 38.

I.D.

FIERĂSCU, Constantin (21.IX.1902, București – 13.V.1988, București), publicist, editor. Urmează liceul la București, unde va absolvi, în 1926, și Facultatea de Litere și Filosofie. Între 1927 și 1967 a avut o carieră de profesor în învățământul secundar, la Roșiori de Vede, Târgu Mureș, Călărași, Ploiești și București, lucrând o vreme și în cadrul Editurii Naționale „Gh. Mecu”, de unde se retrage în 1942.

F. debutează ca publicist în 1922 la „Foaia tinerimii”, trimițând de-a lungul anilor versuri, proză, comentarii literare, traduceri și la „Preocupări literare”, „Freamătul vremii”, „Familia”, „Arhivele Olteniei”, „Revista arhivelor”, „Pământul”, „Colocvii”, „Veac nou” ș.a. A mai semnat Const. Adrian. În afară de manuale școlare (întocmite împreună cu V.V. Haneș și cu C. V. Gerota), **F.** alcătuieste antologii literare: cu Gh. Neagu dă *Antologia Bărăganului* (1935), iar cu V.V. Haneș, *Cartea amintirilor* (1944). Tot pentru elevi elaborează, în 1940, *Introducere în literatură. Formele literare*, coautori fiind Napoleon N. Crețu și Gh. Cardaș. Mai pretențios este *Dicționar*

de terminologie poetică (1973), pus la punct în colaborare cu Gh. Ghiță; ediția revăzută și adăugită se intitulează *Mic dicționar îndrumător în terminologia literară* (1979). Redactând introduceri cu net caracter didactic și atașând note lămuritoare, **F.** scoate ediții școlare din scrierile lui B.P. Hasdeu (*Răzvan și Vidra*, 1936), I.L. Caragiale (*Schițe*, 1943), Petre Ispirescu (*Legende sau basmele românilor*, 1940, *Snoave*, 1945), Al. Hâjdeu (*Domnia Arnăutului*). „Contribuția documentară” *D. Țichindeal* (1937) este un extras din „Preocupări literare”.

SCRIERI: *D. Țichindeal*, București, 1937; *Introducere în literatură. Formele literare* (în colaborare cu Napoleon N. Crețu și Gh. Cardaș), București, 1940; *Dicționar de terminologie poetică* (în colaborare cu Gh. Ghiță), București, 1973; ed. (*Mic dicționar îndrumător în terminologia literară*) (în colaborare cu Gh. Ghiță), București, 1979; *Dicționar de terminologie literară* (în colaborare cu Gh. Ghiță), București, 1975. **Antologii:** *Antologia Bărăganului*, Călărași, 1935 (în colaborare cu Gh. Neagu); *Cartea amintirilor*, București, 1944 (în colaborare cu Vasile V. Haneș); ed. pref. Gh. Ghiță, București, 1987. **Traduceri:** Sigrid Undset, *Kristin Lavransdatter – Cristina, fiica lui Lavrans*, I–II, București, 1942.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 321; Nicolae Scurtu, *Un om al catedrei și al cărții*, RL, 1988, 22; Florin Faifer, *Profesorul*, CL, 1999, 4. **F.F.**

FIINȚA ROMÂNEASCĂ, revistă de cultură apărută anual la Paris între 1963 și 1968, editată de Fundația Regală Universitară „Carol I”; în anul 1967 s-au tipărit două numere. Comitetul de redacție este alcătuit din Mircea Eliade, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Emil Turdeanu și V. Veniamin. Publicația are o prezentare grafică elegantă, format carte, însumând aproximativ două sute de pagini. Programul și mobilurile înființării **F.r.** sunt asemănătoare cu ale celorlalte periodice românești din străinătate: „O nouă revistă vine să sporească activitatea exilului românesc. Ea pleacă din adâncul trăirii noastre într-o comunitate sufletească indestructibilă cu frații de acasă, cu durerile lor, cu dorul lor și se îndreaptă spre zările de speranță ale libertății ce va trebui să vie. Drumul ei e un arc de curbă spre o lume de dreptate și de omenie, într-o liberă comunitate a popoarelor civilizate. [...] «Ființa românească» e Țara în exil, care vrea să afirme, între celelalte țări ale lumii occidentale, dreptul poporului român la o viață demnă și la o creație liberă”. Principalii autori sunt Mircea Eliade, Emil Turdeanu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Vintilă Horia, Mircea Popescu, Mihai Niculescu, Yvonne Rossignon, George Ciorănescu, Ștefan Baciuc,

George Uscătescu, L.M. Arcade, Grigore Cugler, N.A. Gheorghiu, Dinu Adameșteanu. **F.r.** păstrează pe toată durata apariției sale aceeași structură – grupe de versuri și proză și rubricile „Oameni și cărți de altădată”, „Texte și documente”, „Oameni și situații”, „Zodia Cancerului”, „Însemnări”, „Răboj” (rubrică prezentă de la numărul al doilea, semnalând cărțile primite la redacție). Alături de versurile poezilor din exil (Al. Busuioceanu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Yvonne Rossignon, Vasile Posteuca, George Uscătescu, Ioan Cușă, Antoaneta Bodisco), sunt publicate inedite de Ion Barbu (*O înșurupare în Maelström*, variantă a poemului din 1931 datată 1946), V. Voiculescu (*Prizonierul, Moartea*, datate 1951, *Întâmpinare*, din 1954, *Din ultimele sonete imaginare ale lui Shakespeare*), precum și „câteva din poeziile plămuite în temnițele RPR de acei deținuți care – prin cuvânt – au înțeles să supraviețuiască silniciilor la care au fost supuși de către regimul comunist”, reunite sub genericul *Poezia din închisorile Republicii Populare Române* (3/1965). Din paginile de proză sunt de menționat: E. Lovinescu – fragment din romanul *Mălureni*, Mircea Eliade – *India la douăzeci de ani*, Podul, Vintilă Horia – *Cronica unui turn și a umbrei*, Grigore Gafencu – *Jurnal*, Grigore Cugler – *Întâlnire în larg*. În paginile **F.r.** Emil Turdeanu continuă rubrica „Oameni și cărți de altădată”, deschisă încă din 1951 în „Caete de dor” și, din 1953, în „Buletinul Bibliotecii Române” din Freiburg. Sunt puse în circulație texte vechi românești, dar rigoarea științifică a comentariului nu exclude aluzii politice: *Două campanii rusești în Moldova. 1711: „Prietin” ori „Rob supus”?* (1965), *Manuscrise robite de cazaci la 1653* (1966). Rubricile „Texte și documente” și „Zodia Cancerului” sunt consacrate fenomenului literar românesc și vieții culturale din țară. Articolele și cronicile înregistrează efectele imixtiunii politicului în cultură. Frecvent vizat este procesul de „reconsiderare” a scriitorilor interbelici, în plină desfășurare în anii aceștia: „Efortul de recuperare a ceea ce se numește «moștenirea literară» continuă și se lărgeste: sunt incluși (fenomenul se desena mai de mult) Maiorescu, Iorga, Densusianu, Lovinescu, Zarifopol etc. Recuperarea se face bineînțeles sub semnul doctrinei de partid, doar aplicarea fermă a criteriilor marxist-leniniste permite, ni se spune, înțelegerea activității bogate și contradictorii a acestor scriitori. Dacă această recuperare se va face sub semnul studiilor și articolelor care au și apărut despre cei numiți, aportul riscă să fie nul; doar publicarea operelor, fără obișnuitele omisiuni,

ar putea da o replică reală felului în care vor fi prezențați «marxist-leninist»” (Monica Lovinescu, *Adevărul la Curte*, 1964). Comentând abuzul grosolan practicat în cosmetizarea textelor publicate în țară, abuz ce vizează schimbarea sensului și a mesajului operei, Virgil Ierunca constată cu amară ironie în *Cultul imposturii* (1965) cum „și cu o vocală se poate face o ideologie”: invocația „Doamne” din *Psalm* de Ion Vineanu (versuri apărute în „Revista Fundațiilor Regale” din 1944) devine „Doamnă”, la republicarea poeziei sub un nou titlu, *Lupta*, în „Viața românească” din 1964. Sunt amendate, de asemenea, sub semnăturile Monicăi Lovinescu (care folosește și pseudonimul I. Cristu sau Ioana Cristu), ale lui J. Popper și Șerban Voinea, concesiile făcute regimului comunist de reputați scriitori și intelectuali (*Țara turcită, Spectrul Nistrului, Bacovia într-o posteritate abuzivă, Adevărul la Curte, Un roman al ambiguității* ș.a.). „Oameni și situații” este rubrica rezervată comentariilor critice, cronicilor de carte, articolelor omagiale, mărturiilor literare: Virgil Ierunca, *Lucian Blaga și marea trecere a poemului*, N.A. Gheorghiu, *Horia Stamatu. Recitativ*, Emil Turdeanu, *Mihai Eminescu sau Despre absolut*, C. Amărieuței, *Un om ales. Romulus Boilă*, Monica Lovinescu, *Ghicitor în pietre, Ploaie de noroi*. La „Însemnări” sunt recenzate cărți și reviste, activitatea emigrației, dar și apariții editoriale și manifestări culturale românești în străinătate. **M.P.-C.**

FILARET DE RÂMNIC (1742 – 1794, mănăstirea Căldărușani), cărturar, traducător. Macedoromân din Ianina, **F.** ucenicise pe lângă Partenie, mitropolitul Târnovei. Stabilindu-se în Țara Românească, învață, se pare, la Academia de la „Sf. Sava” din București. Viața de monah dusă la mănăstirea Căldărușani, de care rămâne legat (va fi egumen și mai târziu va restaura lăcașul), și calitățile dovedite în administrația bisericească îi deschid cariera ecleziastică. Arhimandrit la Mitropolia din București, începe în 1774, în preajma mitropolitului Grigorie al Ungro-Vlahiei, tipărirea de cărți religioase. Bun diplomat, făcea parte în 1770, alături de Chesarie de Râmnic, din solia mitropolitului ce prezenta la Petersburg țarinei Ecaterina a II-a doleanțele țării și participă în 1772 la intervenția făcută la Focșani pe lângă generalul rus G. Orlov. Mitropolit „al Mirelor” – precum cândva Matei de la mănăstirea Dealu – din 27 noiembrie 1776, va avea nevoie de îngăduința canonică a patriarhului din Constantinopol pentru a ocupa scaunul de episcop al Râmnicului. Perioada râmniceană

(1780–1792) a însemnat pentru **F.** buna organizare a vieții canonice și ritualice de sub jurisdicția episcopiei și cultivarea tradiției ortodoxe, înveșmântată în graiul românesc al tipăriturilor. Impus de o bogată activitate cultural-religioasă (va fi, la rândul său, protectorul lui Grigorie Râmnicăneanu și al lui Ilarion, episcop al Argeșului, al cronicarilor Dionisie Eclesiarhul și Naum Râmnicăneanu), aflat în grația domnitorului Mihail Suțu, **F.** ajunge la 23 septembrie 1792 mitropolit al Țării Românești. Aduce cu sine tipografia episcopiei pentru a o întări pe cea mitropolitană. Întreține viața pastorală și relații epistolare cu vârfurile ecleziastice din Balcani și Asia Mică. Își investește averea în acte filantropice, în ctitorirea de școli, biserici sau în ridicarea unui foișor și a cișmelei din dealul numit, mai târziu, al Filaretului. Încolțit de boală, dar și de intrigile boierilor ce-i obstrucționau faptele, neînțeles de noul domn Alexandru Moruzi, va face *paretesis* (demisia) în septembrie 1793. Se stinge curând, la 52 de ani.

F. a contribuit la românizarea serviciului religios prin vasta lucrare de tipărire a cărților de ritual bisericesc (peste douăzeci și cinci la număr). Și-a tipărit propriile traduceri din grecește din „cuvintele”, adică din învățăturile de filosofie creștină ale sfinților Dorotei și Teodor Studitul, dar și gramatica lui Ienăchiță Văcărescu, care i-a fost dedicată („hărăzită”). În manuscris a lăsat scrieri istorice, teologice, texte în limbile greacă, latină și franceză, pagini ce atestă amploarea orizontului său spiritual. Și-a adus contribuția la integrala românească a *Mineielor*, operă preluată de la strălucitul său predecesor, Chesarie. Tipărește *Mineiele* pentru lunile februarie și martie, pregătite de Chesarie, și continuă, în 1780, traducerea celorlalte șase volume până în luna septembrie, alături de mai vechi colaboratori: Anatolie ierodiacon, Rafail monahul sau Iordan Cappadochianul gramatic. Făcând operă de editor și tălmăcitor al mineielor, punând la contribuție traduceri din vieților sfinților făcute de Dosoftei, Radu Greceanu și episcopul Damaschin, **F.** este original în transpunerea literară a „cântărilor” religioase și rămâne autorul incontestabil al prefețelor. În prefața mineiului pe aprilie înalță un imn pentru primăvară și aduce laude luminătorului Chesarie. În mineiul pe mai elogiază domnia lui Alexandru Ipsilanti, favorabilă dezvoltării învățământului și tipăriturilor. Menționează obiceiurile populare de Sf. Gheorghe, dar dezavuează „acele basme ale elinilor”, rămășițe păgâne păstrate de tradiție. Are conștiința latinității limbii române, dar este

mai nesigur în ideea romanității originilor. Prefețele sunt importante prin ideile iluminate ce le conțin – căci **F.**, spirit tradiționalist, era totuși beneficiarul *Enciclopediei* franceze – și prin calitățile lor literar-artistice. Operă fundamentală sub raport tipografic și lingvistic, desăvârșită de **F.**, *Mineiele* de Râmnic au marcat o dată importantă în istoria limbii literare și au rezistat în timp, fiind reproduse și după două sute de ani de ortodoxie românească.

SCRIERI: [*Prefață*] la [*Mineie, aprilie – septembrie*], Râmnic, 1780, reed. în BRV, II, 254–268. **Traduceri:** [*Mineie, aprilie – septembrie*], Râmnic, 1780 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ghenadie Enăceanu, *Mitropolia Ungro-Vlachiei. Filaret II*, BOR, 1881, 5, 7; Melchisedec, *Schițe biografice din viața mitropolitului Ungro-Vlahiei Filaret II-le. 1792*, București, 1886; N. Iorga, *Viața unui mitropolit de altădată: Filaret al II-lea*, CL, 1901, 11, 12; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 433–434, II, 299–302; Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, MO, 1964, 3–4; Țepelea-Bulgăr, *Momente*, 52–56; Anghelescu, *Preromant. rom.*, 45–46; *Dicț. lit.* 1900, 350–351; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, 401–403, 425–427. **A.Sm.**

FILEROT, Sergiu (pseudonim al lui Gheorghe Niculescu; 3.II.1921, Craiova – 24.IX.1989, București), poet. Era fiul Mariei (n. Baldovin) și al lui Vasile Niculescu, funcționar. A absolvit Liceul „Mihai Viteazul” din București în 1939, an în care debutează, sub pseudonimul Nicolae Veghe, în „Jurnalul literar”. În 1942 înființează Editura Alfa. Este funcționar tehnic la Institutul de Arte Grafice Tiparul Universitar, unde iese revista „Albatros”, publicație a grupării de scriitori cu același nume, din care făcea parte și **F.** După ce în 1941 debutează editorial cu *Încrustări în gând*, tipărește în 1942 poemele în proză din *Libere* și volumul de versuri *Om*, cărți care apar în plin război, în pofida cenzurii ce nu le dăduse viză. Și placheta colectivă *Sârmă ghimpată* (1942), unde figura alături de Geo Dumitrescu, Marin Preda ș.a., fusese interzisă de cenzură și a fost lăsată în manuscris. Acuzat de defetism, **F.** e arestat în iulie 1942, deferit Curții Marțiale și condamnat la moarte. Scapă ca prin minune din fața plutonului de execuție, comutându-i-se pedeapsa în zece ani de închisoare; va fi eliberat însă în august 1944. Va lucra apoi ca funcționar la Întreprinderea de Construcții-Montaj București (până în 1973), secretar de redacție la „Lupta tineretului”, „Tânărul muncitor”, „Scânțea tineretului”, „Flacăra Moineștiului”. A mai colaborat la „Libertatea”, „Lumea”, „Orizont”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista muncii”, „Tineretea”, „Tribuna tineretului”, „Universul”, „Victoria”, „Viitorul social”.

În *Viața ca o pradă* (1977) Marin Preda îl readuce în atenție pe **F**, un scriitor uitat, și îi evocă drama determinată de faptul că a avut curajul de a tipări *Om*, o carte subversivă, pe care cenzura pusese ștampila interdicției. Erau aici versuri care, într-un moment în care se credea în victoria războiului din Răsărit, prevedeau dezastrul și afirmau că jertfele omenești erau zadarnice. Definitiv pentru nota generală a volumului este poemul *Sârmă ghimpată*. Sunt versuri de protest, care condamnă omuciderea, privarea omului de libertate, sfidarea demnității acestuia. La lectura lor, Marin Preda le caracteriza succint: „Niște poeme incendiare, cu «scamatori botoși», «oameni de fier», «soldați de plumb», «cântece de fier», cu pâine și sânge și cu multă ură și sete de acestea”. Retrospectiv, sumarul din *Vitrină secol XX* (1982) cuprinde poeme ulterioare în aceeași tonalitate („Grăbește prietene! Noaptea va fi lungă, poate dușmănoasă și rece, / Până mâine, grohăind înfundat ca un bubuit îndepărtat de tun, / n-are să înceteze, precum foamea de lăstun.”), accentele trecând acum spre viziuni sumbre, fără ieșire („Drumul s-a ascuns sub țol de mort; / Se subție-n aer marea-n port. / Zorile și serile au amuțit. / Și acum începe-al morții rit”). Într-o carte, *Reîntâlniri* (1985), la o distanță de peste patru decenii, **F** îi evocă pe albatroșiști, paginile cele mai numeroase și mai semnificative fiind cele despre Marin Preda.

SCRIERI: *Încrustări în gând*, București, 1941; *Libere*, București, 1942; *Om*, București, 1942; *Vitrină secol XX*, București, 1982; *Reîntâlniri*, București, 1985.

Repere bibliografice: Marin Preda, *Viața ca o pradă*, București, 1977, 295–300; Manu, *Eseu*, 142–144; Ioan Milea, „*Vitrină secol XX*”, ST, 1983, 6; Emil Manu, „*Vitrină secol XX*”, CNT, 1983, 8; Simion, *Scriitori*, IV, 45–48; George, *Sfârșitul*, IV, 261–267; Papahagi, *Interpretări*, 66–69; *Dicț. scriit. rom.*, II, 264–265; Marian Victor Buciu, *Poezia întreruptă*, CNT, 2003, 5. **I.D.**

FILEROT ȘI ANTUSA, carte populară. Este o prelucrare făcută de un autor necunoscut, probabil la sfârșitul secolului al XVIII-lea sau la începutul secolului al XIX-lea, după *Erotocritul* atribuit lui Vincenzo Cornaros. În versiunile românești sunt schimbate prin analogie numele personajelor principale (Erotocrit, „cel chinuit de Eros”, devine Filerot, „cel ce iubește pe Eros”, iar Aretusa, „cea cu virtute”, Antusa, „cea ca o floare înflorită”), dar eroii își păstrează statutul social. Acțiunea este mutată în vremea vechilor elini, la curtea regelui Periandros, tatăl Antusei, iar sfetnicul acestuia, Agaton, este tatăl lui Filerot. După moartea tatălui său, Filerot este invitat la Curte, unde

se distinge prin curaj în timpul unor întreceri organizate de rege. Tânărul se îndrăgostește de Antusa, care, la rândul ei, îi răspunde tânărului cu prea multă îndrăzneală, în comparație cu Aretusa. Filerot o cere în căsătorie pe Antusa, gest care îl determină pe regele Periandros să îl exileze, iar pe Antusa să o trimită într-o „capiște elinească” dintr-o pustietate, pentru că refuzase căsătoria cu regele Atenei. Într-una din numeroasele peripeții din surghiun Filerot se transformă în arap și revine la curtea lui Periandros, dându-se drept medic, pentru a o vindeca pe Antusa. Va părăsi din nou Elada pentru a călători în Persia, unde va găsi secretul schimbării culorii pielii. Ajunge până în India, de unde răspunde la chemarea lui Periandros adresată tuturor celor capabili să apere onoarea țării aflate în pericol, pentru că fiii de împărați ale căror cereri în căsătorie adresate Antusei fuseseră respinse atacaseră Atena. În *Filerot și Antusa* printre acești atacatori nu mai sunt amintiți vlahii, ca în *Erotocritul*, locul lor fiind luat de perși. Ca recompensă pentru câștigarea luptei împotriva peșitorilor agresivi, pretinsul arap o va primi de soție pe Antusa. În timpul nunții Filerot scoate o sticlă cu apă fermecată, dezvăluindu-și identitatea când redobândește culoarea inițială a pielii. În *Filerot și Antusa* se pierde, din păcate, prin amplificări și modificări ale echilibrului compoziției, farmecul inegalabil al capodoperei lui Vincenzo Cornaros. Însă în pofida transformărilor, mai transpare ceva din schema romanului curtean medieval. Textul noii scrieri este gustat în secolul al XIX-lea, păstrându-se în paisprezece manuscrise de la Biblioteca Academiei Române și într-un manuscris din Biblioteca Muzeului Oltenia de la Craiova.

Ediții: *Două amănți. Filerot și Anthusa* (compunere de Radu S. Câmpiniu), Brăila, 1857; *Filerot și Anthusa* (prelucrare de Ecaterina Jantil), Buzău, 1878; *Infocata și nenorocita dragoste a lui Filerot și Anthusei. O povestire foarte frumoasă în versuri, păstrată din batrâni*, Brașov, 1900; *Istoria lui Filerot cu Antusa*, CPL, II, 89–122; *La storia di Filerot e Anthusa* (ms. 1374 BAR-Bucarest) – *Istoria lui Filerot și a Anthusei*, ed. bilingvă, tr., îngr. și introd. Angela Tarantino, Roma, 1996.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 129–131; Vasile Grecu, „*Erotocritul*” lui Cornaros în literatura românească, Cluj, 1920; Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 360–363; *Ist. lit.*, I, 679–680; I. C. Chițimia, Dan Simonescu, *Studiu introductiv*, CPL, I, V–XXXVI; Dan Simonescu, *Introducere la „Istoria lui Filerot cu Antusa”*, CPL, II, 87–88; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, 233–241; *Dicț. lit. 1900*, 351; Doina Curticăpeanu, *Noi studii de românică la Roma*, F, 2000, 11–12; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 416–430. **M.A.**

FILIMON, Mariana (9.VI.1939, Bacău), poetă. Este fiica Constantinei (n. Cristescu) și a lui Constantin Filimon, militar. Urmează liceul la Bacău și Constanța și Facultatea de Filosofie, secția pedagogie-română, a Universității din București, absolvită în 1963. Își ia doctoratul în pedagogie în 1986. Lucrează până în 1990 ca redactor la revistele „Albina” și „Forum”. Ulterior este conferențiar la Academia de Artă din București. Debutează cu versuri în ziarul local din Bacău, în 1953, iar editorial cu *Recital* în 1976. Mai colaborează la „Viața studentescă”, „Scânteia tineretului”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „România literară”, „Steaua”, „Tomis”, „Ateneu”, „Tribuna”, „Familia” ș.a. În 2008 i s-a decernat Premiul Asociației Scriitorilor din București.

F. debutează cu un volum fără note personale pregnante, un prim ciclu fiind înțesat de poezii patriotice în registru simbolic: „Mulțimea de simboluri te cheamă/ dintr-odată/ ești călător romantic/ în patria de semne...” (*Mulțimea de simboluri*), iar *Andante* oscilând între melodicitate și un soi de peisagism liric. Tematica (cu predilecție cea marină) și imaginarul (acvatic ori solar) se precizează în *Estivale* (1980), mai omogen și evoluat stilistic: „Genele tremură-n bătaia/ luminii/ vine o lotcă ușoară/ și-ncarcă/ nuferii albi nuferii galbeni// seara e-o plajă înmiresmată// zălog pentru stelele/ ce stau să ningă// nuferii albi nuferii galbeni” (*Somn*). Treptat, imaginile romantic-simboliste din decorul comun al anilor '70 capătă un contur mai personal, frazarea devine mai elaborată. În emoții și sentimente, acum mai abstractizate, mai detașate, își face apariția ironia, în spiritul anilor '80, precum în *Scriere de mână* (1983), care atestă un salt valoric: „Ce pot să-ți mai spun limpede/e doar plînsul încet/ șovăielnic/ mătasea lui caldă alinîndu-mi obrazul/ brațele mele neștiutoare/ cad la pământ// cutele largi ale ploii îmi fac/ semn să trec mai departe” (*Trecere*). Același romantism animă cărțile următoare, care oscilează între imagismul blând și sonurile de lied sau serenadă, pe care le remarca, încă de la debut, Laurențiu Ulici. Poemele degajă o liniște a lucrurilor, chiar dacă mai melancolică: „Străzile evantai/ duc spre marea fără de mare// maluri robite/ unui amănunt de culori// o pată/ ce se dilată/ spre alte hotare// forța senină/ a faptului întâmplător” (*O zi*, din volumul *Amfiteatrul din nori*, 1998). *Lecția de nesupunere* (1998) surprinde prin versuri în care calmul e tulburat, iar lumea lucrurilor frumoase se destramă, făcând loc unor imagini ale agresiunii și

morții: „Pe trupul tău/ seara își ascute/cuțitele de argint// genunchii alunecă/ în fața unui perete gol/ craniu uriaș desprinzându-se/ din tăcerea din jur// un nor zdrențuit/ se aruncă între petalele vinete/ ca o gură de animal speriat/ fără vocale strigându-te” (*Nor*). Acum rugăciunea e dureroasă, sângeroasă (*Rugă*), iar scrisul „somnolent” consemnează dispărarea unui timp fără timp: „Scriu cu mâna somnolentă/ un catren uriaș/ pentru ziua de mâine// cu tristețe constat că mâine e azi dar puțin/ și ieri/ și alătăieri/și acum// ploaia-ninsoare dilată/ ochiul mov al orașului/semne/ măști improvizate/pentru duminici/ livide// trăiesc îmi spun cu disperare/ trăiesc” (*Catren iluzoriu*). **F.** e și autoarea unor cărți pentru copii, în proză și versuri, multe despre o imaginară și zgomotoasă lume a broaștelor („broscotecă”), bine scrise, alerte, cu umor și tentă moralistă. Traduce în 1997, în colaboare cu Ileana Baracu, romanul *Fermecătoarea vijeliei* de Pierre Moustiers.

SCRIERI: *Recital*, București, 1976; *Estivale*, București, 1980; *Nuntă pe ape*, București, 1980; *Piatra soarelui*, București, 1982; *Scriere de mână*, București, 1983; *Stampe*, București, 1984; *Ordinea lucrurilor*, București, 1988; *Broscuța albastră și alte întâmplări cu Ionuț*, București, 1991; *Poftiți la broscotecă*, București, 1994; *Măști la vedere*, București, 1995; *Noi întâmplări de la broscotecă și alte povestiri*, București, 1995; *Amfiteatrul din nori*, București, 1998; *Lecția de nesupunere*, București, 1998; *Retorica mării*, Timișoara, 1998; *S-a redeschis broscoteca*, București, 1999; *Scara ingerilor*, Deva, 2001; *Seri literare la broscotecă*, Deva, 2002; *Pagina de gardă*, Constanța, 2003; *Schițe venețiene*, Cluj-Napoca, 2004; *Semnul tăcerii*, București, 2004; *Noaptea enotului*, Pitești, 2006; *Iarba de mare*, București, 2008; *Riscul tăcerii*, București, 2010; *Poarta mareelor*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „*Recital*”, RL, 1976, 20; Valentin Tașcu, „*Stampe*”, TR, 1985, 10; Elena Tacciu, *Pagina albă*, RL, 1985, 15; Ion Cristofor, *Discreția melancoliei*, TR, 1989, 23; Romul Munteanu, *Secvențe ale poeziei*, FLC, 1989, 27; Gheorghe Grigurcu, [Mariana Filimon], CNT, 1995, 14, RL, 1996, 18, 1999, 17, 2006, 48, 2008, 45, F, 2005, 1; Ulici, *Lit. rom.*, I, 198–199; *Dicț. scriit. rom.*, II, 266–267; Octavian Soviany, *Cântecele pământului și azurului*, LCF, 2001, 22; Simona Grazia-Dima, *Caligrafie de iarnă*, RL, 2005, 46; Felix Nicolau, *Distinse foste feline reprimare în șoaptă*, LCF, 2007, 12. **R. D.**

FILIMON, Nicolae (6.IX.1819, București – 19.III.1865, București), prozator, publicist. Fiu al Mariei și al lui Mihai Filimon, protopop la Biserica Enei din București, **F.** învață mai întâi la școala din chiliile bisericii, apoi sub oblăduirea marelui logofăt Scarlat Bărcănescu și a clucerului Eftimie Răsuceanu. Va fi făcut

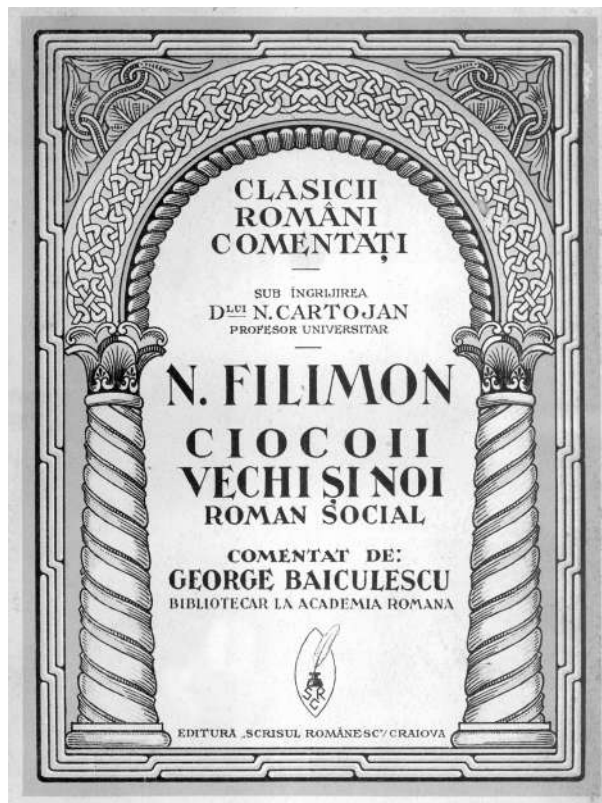

studii de muzică vocală și instrumentală fie la școala de pe lângă Societatea Filarmonică, fie, mai sigur, în preajma ieromonahului rus Vissarion. Cântăreț „ajutor” (1829), apoi cântăreț „absolut” (1842) și epitrop (1852) al bisericii unde slujise tatăl său până în 1830, când murea de holeră, tânărul va fi și corist în trupa de operă a Henriettei Karl, precum și flautist în orchestra trupei italiene de operă din București. După 1850 a ocupat diferite funcții administrative: „scriitor” și mai târziu „ajutor la masa a doua” la Departamentul Credinței, primind între timp și rangul de pitar, secretar și apoi membru al Comisiei Documentale, iar din 1862, la Arhivele Statului, șef al secției istorice și a așezămintelor publice și ulterior „cap al secțiunii bunurilor publice”. Își face debutul publicistic în 1857 cu un foileton muzical apărut în ziarul „Naționalul”. În mai puțin de un deceniu se manifestă ca jurnalist, memorialist, folclorist, nuvelist și, în mod deosebit, ca romancier. *Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoarici mănâncă*, publicat în „Revista română” a lui A. I. Odobescu în 1862–1863 și în volum în 1863, se instituie ca un moment de referință în evoluția romanului românesc. Semna de obicei N. Philemon, N. M. Philimon sau N. M. Philimon. Pseudonimul Nikita Felinărescu, întâlnit în foile umoristice „Pepelea” (1860)

și „Nichipercea” (1862), poate fi al lui F., ca și Undrea, din „Cicala” (1860). Scriitorul moare de tuberculoză.

Figură pitorească, la tinerețe aflat în compania unor boemi bucureșteni de felul lui Anton Pann, F. se străduia, cu hărnicie și inteligență, să-și chivernisească învățătura, să-și extindă lecturile. Știa limba greacă, învăța italiana, deprinde câte puțin și limba franceză. Îndemnurile îi veneau în principal din dorința de a nu fi un intrus în lumea scenei, pe care o frecventa cu asiduitate. Aceasta este experiența capitală a vieții lui F. și implicit a biografiei lui literare. Urmărind aproape toate reprezentațiile operei italiene din București, precum și alte spectacole, publică, începând din 1857, numeroase cronici și foiletoane muzicale și dramatice, scrise cu patos și nu lipsite de consistență, în „Naționalul”, „Revista Carpaților”, „Independința”, „Țeranul român”, „Tribuna română” din Iași, „Dâmbovița”, „Buciumul”. Pentru F., al cărui gust a fost educat la școala operei italiene (a și tradus, în 1859, împreună cu I. G. Valentineanu, libretul lui Temistocle Solera la opera *Nabucodonosor* de Verdi), muzica are, în primul rând, un rol educativ. Și când ia în discuție comediile, vodevilurile lui V. Alecsandri, C. Negruzzi și Matei Millo, el insistă, ca un vajnic și încă necesar continuator al ideilor pașoptiste, asupra valorii modelatoare a scenei, aspirând la consolidarea unei școli naționale de teatru. În descendență pașoptistă se situează și interesul pentru literatura populară, F. înscriindu-se între cei dintâi culegători de basme la noi (*Roman Năzdrăvan*, *Omul de piatră*, *Omul de flori cu barba de mătasă* sau *Povestea lui Făt-Frumos*, „Țeranul român”, 1862). Pe seama dorinței de a cunoaște cât mai bine domeniul care îl pasiona trebuie pus și voiajul întreprins în 1858 prin locuri cu vechi tradiții artistice și îndeosebi prin orașe cu prestigiu muzical: Pesta, Viena, Praga, Dresda, München, Kissingen, Veneția, Roma, Florența, Pisa, Genova, Milano, Bergamo, Padova. Memorialul acestui pelecinaraj, publicat inițial în „Naționalul”, sub titlul *Trei luni în străinătate. Impresiuni și memorii de călătorie*, unele foiletoane fiind regrupate în 1860 în volumul *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice* (1858), aparține unui om dornic de informare, obstinat în lăcomia lui pentru date de tot soiul și în felul acesta frecvent robit surselor. F. se deosebește de Dinicu Golescu, călător grav, genuin, limitat cu modestie la trăirile proprii. El își construiește jurnalul având în minte modele și țintește, concomitent, intrarea în literatură. Deocamdată este în posesia unei maniere de literaturizare și alternează

notația documentară cu evocări avântate, emfaticе, așternând tenace și o sumedenie de istorii romănțioase. *Monumentul domenicanilor dupe colina Fiesole*, republicată separat cu titlul *Mateo Cipriani*, „novela” *Friederich Staaps sau Atentatul de la Schönbrunn în contra vieței lui Napoleon I*, dar și alte fragmente ale memorialului, reluate ulterior ca scrieri independente, sunt compuse stângaci, într-un registru melo-dramatic, naiv, cultivând, în gustul epocii, un retorism accentuat. În paginile însemnărilor de călătorie există însă și o a treia ipostază: un autor care reușește să se dezbrace de filtrul deformant al lecturilor. În astfel de clipe privilegiate intră în scenă un personaj plin de vervă și farmec, vădind din când în când plăcerea jocului burlesc, un observator pătrunzător, moralist sagace, spirit caustic ori capabil de detașare ironică. **F.** se află evident în căutarea ecuației propriului talent. Treapta următoare va fi nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala*, apărută mai întâi în „Revista Carpaților” (1861). Înrudită îndeaproape cu fiziologia, specie cu o prezență distinctă în scrisul românesc de la mijlocul secolului al XIX-lea, nuvela indică orientarea autorului către realitatea autohtonă. Opțiunea privește o categorie morală și socială dezavuată de mulți alți scriitori, întru totul caracteristică vremurilor tulburi, de tranziție. Autorul pare să aibă în preajmă (și nu numai aici) diatribele lui Ion Heliade-Rădulescu împotriva ciocoilor și a ciocoismului, dar ajunge să dea acestei caracterologii o interpretare literară cu un timbru individualizat. Ca posibilă întrupare a arivismului este ales un „slujnicar politic”, Mitică Râmătorian. Pornit pe calea ascensiunii cu orice preț, insul, vulgar, incult, dar ținând să treacă drept sensibil și citit, practică poltroneria sentimentală și o demagogie ridicolă. Este un cabotin de ilară ingeniozitate, anticipând uneori stilistica unor personaje din teatrul lui I. L. Caragiale. Bunăoară, declarația de amor a slujnicarului rezzonează deplin în grotesca mărturisire cu teme similare rostită de Rică Venturiano. Dar **F.** nu-și poate lăsa personajele să se contureze singure și le „susține” cu discursul lui agresiv, pătimaș ori persiflant, întotdeauna polemic. Considera că asanarea morală este ținta cea mai de seamă a scrisului. Mentalitatea, definind epoca, își avea soriginea în confuzia dintre finalitatea etică și cea estetică a operei literare. Suprapunerea planurilor se menține și în romanul *Ciocoi vechi și noi*, dar preeminentă va deveni senzația viguroasă de viață pe care o dau aici personajele, lumea creată de scriitor.

Apărut după o serie destul de numeroasă de încercări românești inegale, hibride și artificioase în cea mai mare parte, îndatorate unor convenții literare minore, tehnicilor facile, utilizate cu înduioșătoare ingenuitate, *Ciocoi vechi și noi* este cel dintâi roman românesc în care originalitatea inspirației, forța ei de întrupare estompează precaritatea experienței și în cele din urmă precumpănesc în relația cu modelele și cu imperfecțiunile, numeroase, ale lucrării. Oprindu-se asupra epocii fanariote în faza ei crepusculară, „o vreme de o caricatură tragică” (N. Iorga), când pe decrepitudinea inconștientă a unora înflorește parvenitismul neguros și cinic al altora, **F.** intuiește aici sursa unei bogate tipologii morale, psihologice și sociale. Întregul proiect etic și epic al romanului este enunțat în *Dedicatie* și în *Prolog*, texte revelatoare pentru incisivitatea critică și pentru polemismul abundent exteriorizat. Fusese în intenția autorului să întruchipeze ascensiunea ciocoiului în două ipostaze, dar nu a avut răgazul de a-l modela decât pe ciocoiul „cu anterior și cu călămări la brâu al timpilor fanariotici”. Existența unei versiuni manuscrise referitoare la turpitudinea ciocoiului „cu frac și cu mănuși albe” din timpurile mai noi se plasează pe tărâmul ipotezelor

istoriei literare. Numindu-l pe Dinu Păturică, eroul lui **F.**, „un Julien Sorel valah”, G. Călinescu definea atât seria caracterologică adecvată, cât și amprenta pusă de „stilul” valah asupra arivismului și parvenitismului. În traiectoria personajului său romancierul a înscris scene și trepte semnificative care, cumulate, probează, uneori în exces, cum se mișcă fiecare fibră din alcătuirea unui ambițios de o infailibilă ticăloșie. Primit în slujbă la curtea postelnicului Andronache Tuzluc, un fanariot venit în țară în suita lui Caragea Vodă, Dinu Păturică începe să-și calculeze orice mișcare. O face cu inteligență și cu tenacitate. Ajutat și de credulitatea stăpânului, sluga mimează cu mare artă supușenia, zelul, devotamentul. Ajunge repede să se facă prețuit de postelnic. I se încredințează supravegherea cherei Duduca, amanta lui Tuzluc, dar stoarce postelnicului sume fabuloase prin asociere cu aceasta și cu chir Costea Chiorul, un negustor necinstit. E rânduit să administreze averea stăpânului, dar îl înșală și îl ruinează. Primește rang după rang, devine sameș la hătmănie și, în sfârșit, postelnic, cupiditatea lui fiind în plină expansiune. Uitase de mult de unde pornise, fură, oprimă fără milă și fără frică de Dumnezeu, predă lecții cinice de spoliere celor de-o teapă cu el. În rest, se îngrijește să etaleze un fel de viață mai „subțire”, cu recuzită, obiceiuri și figurație potrivite cu noile lui cinuri. Pragul ultim al ignominiei lui Păturică este imaginat de autor a fi trădarea și uciderea lui Tudor Vladimirescu în schimbul isprăvniceii pe două județe. Dar roata norocului intră impetuos pe panta ei declinantă odată cu revenirea în scaunul țării a unui domn pământean, care face dreptate și pedepsește pe ticălos, tot atunci aflându-și cuvenitul sfârșit chera Duduca, chir Costea Chiorul și Andronache Tuzluc. Destin regizat autoritar de autor, din perspectiva morală și moralizatoare proprie oricărei scrieri edificante, ceea ce dictează și introducerea în acțiune a unui grup de personaje cu evoluție simetric antagonică, menite să recupereze și să încununeze ideea de virtute: banul C., Maria (fiica banului) și vătaful Gheorghe, „băiat cuminte, infam de cuminte, dezgustător de cuminte”, cum îl categorisea N. Iorga. În *Ciocoii vechi și noi* există astfel două realități literare extrem de inegale, denumite de Paul Cornea „romanul” lui Dinu Păturică și „romanțul” lui Gheorghe. Pornirea justițiară a lui **F.**, sesizabilă în orice rând al scrierii, ajunge ostentativă în acest maniheism rigid: eroi satanici și eroi serafici, primii incriminați violent, nestăpânit, cu inclemență, ceilalți idealizați până la apoteoză. Epicul suportă, de asemenea, o schematizare maximă,

până când ultima scenă o întâlnește, demonstrativ, pe prima. Subsumate tendinței apăsător pedagogice, mereu în consonanță cu sentimentele nutrite de bunul cititor al vremii, clișeele, efectele melodramatice se înseriază firesc. Sunt, acestea, elemente care împiedică, în mare măsură, accesul cititorului de mai târziu la imaginea prodigioasă proiectată de autor.

Lucrând la *Ciocoii vechi și noi*, **F.** nu și-a pus probleme speciale de tehnică a genului, ca Radu Ionescu, spirit teoretic evoluat, nici măcar precum I. M. Bujoreanu, C. D. Aricescu sau George Baronzi. Se formase ca autodidact, era ispitit în permanență să-și exhibe cultura, iar între lecturile lui rar poate fi semnalat romanul. În fapt, autorul s-a simțit solicitat indistinct de ideea unei opere ample, capabilă să transporte în „sertarele” ei tot ce acumulase între timp. În această scriere-laborator se stratifică beneficii venite din preocupări extraartistice, precum gazetăria și arhivistica, dar și cele generate de o experiență artistică propriu-zisă, legată de scenă, de teatru. Cea din urmă a fost hotărâtoare pentru viziunea autorului în *Ciocoii vechi și noi*. Astfel, el a putut desluși cu mai mare înlesnire că forfota fanariotă se identifică pregnant cu o vastă comedie a tartuffismului. Lumea ca teatru ar fi sigiliul epocii alese, teatrul ca soluție de amânare a dispariției pentru unii, ca mod de ascensiune parazită pentru alții. Toți au în comun impuritatea gândurilor ascunse sub jocul de măști, joc pe care ei îl susțin ca niște actori rafinați, desăvârșiți. Pentru a organiza această percepție, **F.**, care nu știe să povestească, pune în scenă. Nu doar un element sau altul este dramatic în *Ciocoii vechi și noi*, ci chiar trunchiul operei, pe el aglomerându-se nenumărate glose alogene, izvorâte din dorința de epuizare a studiului moral și istoric. Căci autorul înscenează, documentează și face comentarii diverse, având mereu sub control, ca dintr-un fel de avanscenă, mișcarea actorilor și reacția cititorului. Astfel, epoca fanariotă se dezvăluie a fi mai mult decât o ramă ori un fundal pe care se profilează destinul (previzibil) al fiecărui personaj (cu caracter preformat). Este imaginea integratoare, singura asupra căreia se concentrează autorul, spre a edifica în text o intuiție esențială. **F.** folosește în reprezentarea acestei imagini un soi de scenă turnantă, a cărei mișcare se produce complet, proiectând noi și noi „scene din viața socială”, până când epoca se reface circular, în întregul ei: o lume pervertită unde, de la vodă la slugă, toți simulează și disimulează, unde toți se află permanent în rol, iar șansa fiecăruia depinde de performanța în arta ipocriziei. Momentele de atonie

intervin numai în singurătate, în deplină siguranță, după infinite precauții. Unul ca Andronache Tuzluc este sortit pieirii pentru că joacă descoperit, ignorându-și, din oboseală poate, adversarii. Cu talent de comediograf, F. scrutează adunările, zaiafeturile, locuri unde personajele își fac apariția sub privirea lui atentă, studiate din cap până în picioare. Nu sunt scăpate detaliile, dichisul vestimentației, „poza” pe care se merge, mimica, gesturile, modulațiile vocii, dar nici efectul asupra partenerilor. Doar în oglinzile așezate de autorul omniscient în fața personajelor poate fi văzută masca, observată metamorfoza histrionică a chipului și tot aici apar deconspirate stragemele. De aceea, în descendența prodigioasă a lui Dinu Păturică poate sta cu mai puțină îndreptățire Tănase Scatiu al lui Duiliu Zamfirescu, filiația stabilindu-se mai ales cu Lică Trubadurul, personajul Hortensiei Papadat-Bengescu, și cu Stănică Rațiu al lui G. Călinescu, ambii vlăstare ale unei lumi dominate de histrionism. Mai degrabă în sensul aptitudinilor de scenograf cu ochi educat și cu o bună informație istorică sunt și descripțiile minuțioase ale lui F., preocuparea lui pentru acuratețea reconstituirii interioarelor și a cadrelor exterioare. Înfrăurirea lui Balzac, invocată de exegeți, rămâne incertă. În *Ciocoi vechi și noi* se încheagă, astfel, o ambianță caracterizată fie de opulența obosită, agonică, fie de fastul grosolan, fie de mizeria tristă. Dacă finalitatea etică îngroșată, structura hibridă, inegală, stilistica ezitantă, prinsă între „presiunea retorică a vremii” și „noua îndrumare realistă” (Tudor Vianu) țin de statutul de începător al autorului, dar și de incipiența unui gen, *Ciocoi vechi și noi* își îndreptățește cariera, prestigiul prin expresivitatea frescei sociale, prin surprinderea substanțială a unui mecanism caracterologic, transpus, metonimic, într-un personaj exemplar.

De unde vine totuși rezistența romanului, atât de subred la analiză? Din marea siguranță a desenului și a tonurilor fundamentale. Tabloul e lucrat repede, în fierbințeala intuiției, prin contururi și gesturi schematice, renunțându-se la detalii. [...] Simplificarea colorilor și a liniilor face ca tabloul să fie cu atât mai neted cu cât e mai îndepărtat. După încetarea lecturii, conștiința cititorului adaugă singură detaliile. Chiar divagațiile, moralitățile, naivele satanisme și angelisme de foileton, susținute de o atât de solidă schelărie, devin savuroase, formând un stil al vremii, un ton arheologic, multicolor, oriental, de o împetrițare de Halima.

G. CĂLINESCU

Până la urmă întreg romanul este o paradigmă a măririi și decăderii ambițiosului. Roata norocului se învârtă o vreme în profitul protagonistului, apoi, deodată, pare a se înțepe, pentru a o porni în sens contrar.[...] Romanul nu e interesat de a face plauzibile circumstanțele concrete de ordin social sau sufletesc: el urmărește să ilustreze, prin înălțarea și decăderea lui Păturică, o moralitate din categoria crimă și pedeapsă. Descrierea societății, de care romancierii populari fac atâta caz, este doar decorul baroc și pitoresc al acestei moralități fundamentale. Romanul nu trăiește din observația nemijlocită, realistă, a unui destin, ci din aprecierea explicită a exemplarității lui.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Excursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice* (1858), I, București, 1860; *Mateo Cipriani, Bergamo și Slujnicarii*, București, 1861; *Ciocoi vechi și noi sau Ce naște din pisică soarici mănâncă*, București, 1863; ed. 2, București, 1889; ed. pref. N. Iorga, București, 1902; ed. pref. E. Lovinescu, București, 1929; ed. îngr. și pref. George Baiculescu, Craiova, 1931; ed. introd. Paul Georgescu, București, 1950; ed. introd. Șerban Cioculescu, cu ilustrații de Marcela Cordescu, București, 1959; *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala*, pref. Mihail Dragomirescu, București, 1916; ed. îngr. și pref. George Baiculescu, București, 1933; *Nuvele. Nenorocirile unui slujnicar și Mateo Cipriani*, pref. G. Negulescu-Bațiște și N. Vătămanu, București, 1942; *Opere*, I–II, îngr. George Baiculescu, pref. George Ivașcu, București, 1957; *Ciocoi vechi și noi. Nenorocirile unui slujnicar*, îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, introd. Șerban Cioculescu, București, 1970; *Opere*, I–II, îngr. și introd. Mircea Angheliescu, note și variante George Baiculescu, București, 1975–1978; *Opere*, îngr. și introd. Mircea Angheliescu, București, 2005.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, 120–139; Iorga, *Ist. lit.* XIX, III, 284–285, 307–310; Lovinescu, *Scieri*, I, 192–196; Lovinescu, *Critice*, X, 185–207; Perpessicius, *Opere*, II, 48–53, IX, 182–187, 215–219; Constantinescu, *Scieri*, VI, 13–14, 69–79; Călinescu, *Opere*, III, 983–986, IV, 634–645, VII, 1141–1376, IX, 1129–1132, XII, 12–18, 816–817; Streinu, *Pagini*, II, 413–418; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 309–316, *Ist. lit.* (1982), 348–364; Vianu, *Arta*, I, 74–85; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 112–115; H. Zalis, *Nicolae Filimon*, București, 1958; G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, București, 1959; Cioculescu, *Prozatori*, 57–107; Viorel Cosma, *Nicolae Filimon, critic muzical și folclorist*, București, 1966; *Ist. lit.*, II, 644–664; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 493–503; Vărgolici, *Retrospective*, 171–201; Aurel Martin, *Introducere în opera lui N. Filimon*, București, 1973; Zalis, *Scriitori*, 115–127; Ștefan Bănulescu, *Scriitori Provinciale*, București, 1976, 62–68; Muthu, *Lit. rom.*, 154–162, *passim*; George Ivașcu, *Nicolae Filimon*, București, 1977; Pillat, *Itinerarii*, 81–87; *Diç. lit.* 1900, 351–354; *Nicolae Filimon interpretat de...*, îngr. și pref. Gabriela Danțiș, București, 1980; Manolescu, *Arca*, I, 106–119, *passim*; Angheliescu, *Scriitori*, 113–149; Papahagi, *Critica*, 22–38;

Țeposu, *Viața*, 17–23; Cornea, *Itinerar*, 105–150; Constantin Mateescu, *Pe urmele lui Nicolae Filimon*, București, 1985; Călinescu, *Biblioteci*, 25–48, 99–102; Cornea, *Aproapele*, 163–189; Manolescu, *Istoria*, I, 322–325; Negoïtescu, *Ist. lit.*, I, 33–40; *Dicț. analitic*, I, 179–182, II, 25–27, III, 125–126; *Dicț. esențial*, 309–313; Constantin Cubleşan, *Nicolae Filimon*, Craiova, 2003; Ungureanu, *Geografia lit.*, I, 25–29; Dascălu, *Germanitatea*, 52–63; Zamfir, *Panorama*, I, 225–233. **G.D.**

FILIMON-STOICESCU, Domnica (15.IX.1928, București – 10.X.2005, București), istoric literar, editoare. Este fiica Filotheii (n. Boldeanu) și a lui Gheorghe I. Filimon, ofițer. Urmează școala primară la Focșani și București, gimnaziul și liceul la București, Ploiești și Sibiu (1945–1947). Va absolvi în 1951 Facultatea de Filologie a Universității din București, funcționând apoi ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1954–1957), Editura Tineretului (1957–1969), Editura Albatros (1969–1983). A debutat în „Viața românească” (1956), colaborând și la „Secolul 20”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Săptămâna” ș.a., unde publică articole, cronici, dar și versuri. A fost distinsă cu Premiul „Perpessicius” al revistei „Manuscriptum” (1985) pentru edițiile consacrate lui Titu Maiorescu. A mai semnat Domnica Filimon și Domnica Stoicescu.

Într-o activitate de aproape patruzeci de ani **E.-S.** s-a făcut cunoscută în viața literară românească în primul rând ca editor de vocație, competent, eficient. A prefătat și îngrijit numeroase ediții din clasici, pentru toate categoriile de cititori, de la elevi până la istoricii literari cei mai pretențioși. Într-un fel sau altul, a contribuit la restituirea scrierilor lui Calistrat Hogaș, A.I. Odobescu, Ion Creangă, Anton Bacalbașa, G. Coșbuc, N. Filimon, Ioan Slavici, dar, mai ales ale lui Titu Maiorescu. Mentorului Junimii i-a îngrijit ediții din *Critice*, traducerea *Aforismelor* lui Schopenhauer, apoi, împreună cu Georgeta Rădulescu-Dulgheru, *Jurnalul și Epistolarul* și, în sfârșit, seria *Opere* (I–IV, 1978–1988). Rod al cunoașterii perfecte a biografiei lui Maiorescu, dublată de familiarizarea cu însemnările zilnice și corespondența, lucrarea *Tânărul Maiorescu* (1974) dovedește aptitudini de analiză critică, psihologică, sociologică. Autoarea reușește să contureze aici portretul unui tânăr cărturar de excepție, singular în epocă, adevărat erou de bildungsroman. A scris, de asemenea, o micromonografie *Emil Gârleanu* (1968), cuprinzând judecăți nuanțate despre acest scriitor, căruia izbutește să-i traseze profilul exact, situându-l în istoria literaturii fără a-l supraevalua ori a-l trata cu facilă ironie. O biografie, îndeosebi spirituală, a

Selmei Lagerlöf (1988) este, de fapt, un elegant eseu cu privire la locul cu totul special al prozatoarei suedeze în literatura de evocare a lumii copilăriei. Prin editarea libretelor operelor lui Richard Wagner traduse de St. O. Iosif (*Rienzi*, *Olandezul zburător*, *Tannhäuser*, *Lohengrin*), **E.-S.** adaugă o contribuție prețioasă la stabilirea principalelor ecouri wagneriene în cultura română.

SCRIERI: *Emil Gârleanu*, București, 1968; *Tânărul Maiorescu*, București, 1974; *Minunata călătorie a Selmei Lagerlöf în lumea lui Nils Holgersson*, București, 1988. **EDIȚII:** Nicolae Filimon, *Ciocoi vechi și noi. Nenorocirile unui slujnicar*, introd. Șerban Cioculescu, București, 1970; Titu Maiorescu, *Critice*, I–II, pref. Paul Georgescu, București, 1967, *Jurnal și Epistolar*, I–IX, introd. Liviu Rusu, București, 1975–1989 (în colaborare cu Georgeta Rădulescu-Dulgheru), *Opere*, I–IV, introd. Eugen Todoran, București, 1978–1988 (în colaborare cu Georgeta Rădulescu-Dulgheru); Richard Wagner, *Olandezul zburător*, tr. St. O. Iosif, pref. George Bălan, postfața edit., București, 1968; Arthur Schopenhauer, *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, tr. Titu Maiorescu, pref. Liviu Rusu, București, 1969.

Repere bibliografice: Edgar Papu, *În jurul lui Schopenhauer*, RL, 1969, 39; Nicolae Manolescu, „*Tânărul Maiorescu*”, RL, 1974, 26; Șerban Cioculescu, „*Tânărul Maiorescu*”, RL, 1974, 32; Al. Călinescu, „*Tânărul Maiorescu*”, CL, 1974, 8; Al. Săndulescu, „*Tânărul Maiorescu*”, VR, 1974, 10; Corina Popescu, „*Tânărul Maiorescu*”, RITL, 1974, 4; Marin Bucur, *Titu Maiorescu*, „*Jurnal și Epistolar*”, RITL, 1979, 3; Dan Mănuță, *Maiorescu în ediție critică*, CL, 1980, 4; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 156–169; *Dicț. scriit. rom.*, II, 265–266; Ornea, *Titu Maiorescu, azi*, RL, 2001, 17. **A.N.**

FILIP, Iulian (27.I.1948, Sofia–Bălți), poet, prozator, dramaturg, folclorist. Este fiul Anei (n. Grosu) și al lui Ion Filip, fântânar din tată în fiu. A absolvit școala medie în Sofia–Bălți, iar la Universitatea Pedagogică „Alecu Russo” din Bălți a urmat un an Facultatea de Fizică–Matematică, apoi Facultatea de Filologie, pe care o încheie în 1970. Ulterior își face aspirantura la sectorul de folclor al Secției de etnografie și studiul artelor de la Academia de Științe din RSS Moldovenească, unde între anii 1974 și 1984 a fost cercetător științific; își luase doctoratul cu o teză despre teatrul popular. Între 1990 și 2006 a funcționat ca șef al Departamentului cultură al Primăriei Chișinău. Actualmente este șef de sector la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Republicii Moldova. În 1995 editează, alături de alți scriitori, revista „Moment poetic”. Debutază cu versuri în 1970 la „Cultura”, iar editorial cu placheta *Neîmpăcatul meșter*, apărută în 1974, unde motivele universului adolescentin se întâlnesc cu cele folclorice. În volumele ce au apărut, începând cu

Cerul fântânilor (1977) până la antologia *Luna-i una* (2009), poetul cultivă versul clasic, tradițional, sugestiv și apelează la miniatura poetică. Scriitor extrem de productiv, contribuie concomitent la îmbunătățirea dramaturgiei pentru copii prin numeroase cărți, între care *Casa fiecăruia* (1980), *Cenușar-Voinicul și Cenușăreasa-Mireasa* (1981), *Facă-se voia ta, Sfârlează!* (1985), *Colacul-marele, frate bun cu soarele* (1988), *Moara cu plăcinte* (2007) ș. a. Textele sale pentru copii și pentru cei mari au fost montate în câteva spectacole, prima piesă prezentată publicului din Chișinău, în 1981, fiind *Moara cu plăcinte*. În proză s-a afirmat cu romanul eseistic *Cobaiul nu triumfă* (1996), volumul *Fir întins* (2008) reunind tot pagini de proză, iar în folcloristică prin antologiile *Teatru popular* (1981, în colaborare), *Primiți Căluțul?* (1983), *Să trăiți, să-nfloriți!* (2001) ș.a. sau prin interpretările din *Miracolul scenei în arta populară* (2011) și, alături de alți specialiști, prin culegerea *Cât îi Maramureșul* (1993). Ca publicist, susține rubrici în „Literatura și arta”, „Litera” (sub titlul „Poezia acasă”) ș.a., multe dintre foiletoanele și eseurile sale, incisive, lipsite de complezență, alcătuind ulterior sumarul unor cărți, iar ca traducător, dă în special versiuni din poezia italiană (Giuseppe Ungaretti ș.a.) ori transpune din română în rusă. E este și autor de texte pentru cântece de factură populară, corale și de estradă, autor de scenarii de film și librete, dar și desenator, semnând grafica la zeci de cărți, pictor cu mai multe expoziții personale pe ambele părți ale Prutului, inițiator al unor evenimente culturale. I s-au acordat numeroase distincții, între care titlul Maestru în Arte (Chișinău, 1993), Medalia „Mihai Eminescu”, Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române (1993, *ex aequo*), Premiul revistei „Convorbiri literare” (2012), mai multe premii pentru literatura pentru copii, Marele Premiu pentru Dramaturgie (UNITER, 2012).

În primele volume de poezii ale lui E se evidențiază o obsesie a oglinzilor, văzute ca mijloace de verificare etică. Motivul rădăcinii se impune în cărțile următoare, în care poetul ascultă de „adâncul inimii”, de timpul miracolelor, al misterului ce duce către centrul suprem – Dumnezeu, de taina firii care se deschide spre izvoare, „spre limpezimea luminoasă a ploii”, spre „fulgii vechilor speranțe”. Schimbarea frecventă a registrelor e dictată de o predispoziție generală spre ludic. E recurge la balada în care insinuează sensuri parabolice și alegorice sau la miniatura în care se ivește o licărire, o străluminare a zeiescului: „N-am vrut să mă închin nimănui –/ Chiar Domnul ne

îndeamnă la-nălțare.../ Ai Lui suntem? Ai Nimănui? Ai cui?/ Stăpânitoare mu-u-ta întrebare” (*Năzuință*). Poet prin excelență al primordialului, al clarului solar, al sfericului, E. aduce o „pace binecuvântată” a contrariilor, antrenându-se în jocul (copilăresc) și dând o nouă baladă – în stil barbian reactualizat – a oului: „Totul... toate-s din ou/ răsărirea/ adunarea! împărțirea/ despărțirea!.../ Apoi – întoarcerea în oul-cavou + dincolo de linie,/ de partea cealaltă,/ unde nu se prea vede/ de atâta rădăcină/ sub iarba cea veșnică...”. Ludicul se manifestă în chip progresiv, diversificându-se. Poetul scrie jucându-se, aproximând, ironizând, se dă în spectacol calamburistik, liric sau grav, dramatic, barochizează sau notează simplu, cu creionul, moralizează și ascultă atent lecțiile altora. Copilul devine un copil teribil care se antrenează în spectacolul existenței (vieții/ morții), al devenirii. În subsolul poemelor notează chiar ziua, ora, locul și întâmplarea; cuprins de febra imediatului, prinde din zborul imaginației și pecetluiește rapid, pe hârtie, momentele iluminării. Haikuurile încoronează lucrarea miniaturală a lui E, demonstrând facultatea de modelare în stil japonez, cu punctul de plecare în revelații auditive și vizuale: „Dorul de tine/ mi-a lărgit ferestrele/ Aproape te văd” (*Ferestrele hotelului*); „Farul din ferești –/ într-o unde–, și unde ești –/ pare-o inimă” (*Far din noapte de toamnă niponă*). Cu astfel de însușiri scriitorul e în elementul său în basmele și piesele pentru copii. *Nucul cu o singură nucă* (1999), *Casa greierului* (2002) și multe alte pagini îi confirmă darul de a se copilări, dar nu convențional, ci cu un rost serios, necontrafăcut. Cartea de sinteză *De ce mă doare inima* (2012) aduce o dovadă în plus că poetul schimbă mereu registrele, variază momentele sufletești. Reflecțiile se toarnă rapid în formule aforistice, verbele fiind cele esențiale („Fii? Și să știi să fii cu toate ale tale cele mai o-me-nești/ Abia după cazne nenumărate să fii/ ești”). Întrebarea-cheie intervine lucid și amar-glumeț: drumețul „nepriceput” nu cunoaște drumul, sigur e numai un fapt: „am ajuns să rătăcim/ strict înainte”. Simbolistica drumeției domină, revin întrebările privind plecările/sosirile, porțile/urmele, malurile/valurile ș.a., accentele fiind puse pe despărțirea de orice iluzie: „De ce să te temi? Toate-s – până la urmă! –/ fără de inimă” (*Urme nu rămân*).

SCRIERI: *Neîmpăcatul meșter*, Chișinău, 1974; *Cerul fântânilor*, Chișinău, 1977; *Dialoguri primordiale*, Chișinău, 1978; *Casa fiecăruia*, Chișinău, 1980; *Cenușar-Voinicul și Cenușăreasa-Mireasa*, Chișinău, 1981; *Hulub de poștă*, Chișinău, 1983; *Facă-se voia ta, Sfârlează!*, Chișinău, 1985; *Unde*

est?, Chișinău, 1987; *Colacul-marele, frate bun cu soarele*, Chișinău, 1988; *Cafea neagră*, Chișinău, 1989; *Copăcel-copăcel*, Chișinău, 1990; *Deșteptătoarele*, Chișinău, 1991; *Fir de nisip*, Chișinău, 1991; *Dansul timizilor*, postfață Alexe Rău, Chișinău, 1994; *Au vrut melcii să se bată*, Chișinău, 1996; *Cobaiul nu triumfă*, Chișinău, 1996; *Din neamul lui Păcală*, Chișinău, 1996; *Mergătorul*, Chișinău, 1996; *Aventură neolatina*, Chișinău, 1997; *Ceata lui Bujor*, Chișinău, 1997; *Vrei să crești mare?*, Chișinău, 1997; *Morțile prealabile*, Chișinău, 1998; *Ruga iezilor cei trei*, Chișinău, 1998; *Semințele mărului oprit*, Chișinău, 1998; *Plăcințele cu mărar – Nucul cu o singură nucă*, Chișinău, 1999; *Amărățele hărți*, Timișoara, 2000; *Cuibul lui Dumnezeu*, Chișinău, 2000; *Știutorul să mă ierte*, Chișinău, 2000; *Căutarea păstorului*, Chișinău, 2001; *Casa greierului*, Chișinău, 2002; *Foarfecă lui Urecheanu*, Chișinău, 2003; *Un spin – Une Épine*, ed. bilingvă, îngr. și postfață Valeriu Rusu, Ploiești – Aix-en-Provence, 2003; *Cules-ales*, Ploiești, 2004; *Mergătorul*, Chișinău, 2004; *Când pe morți îi strâng pantofii, cum e mersul celor vii?*, Târgoviște, 2006; *Cartea cea mai a mea*, Târgoviște, 2007; *Elegia dramatică a golului*, îngr. și pref. Victor Adam, Ploiești, 2007; *Moara cu plăcinte*, Chișinău, 2007; *Fir întins*, Chișinău, 2008; *Încheierea cercului*, Iași, 2008; *Linii și cuvinte comunicante*, Chișinău, 2008; *Noroc polyglot*, Chișinău, 2008; *Răscrucea întâmplărilor predestinate. Dialoguri benevole, neobligatorii* (conversations cu Aurelian Dănăilă), Chișinău, 2008; *Luna-i una*, Chișinău, 2009; *Rochița leneșă*, Chișinău, 2009; *Care-s sălbatici?*, Târgoviște, 2010; *Puținul (m)eu. Urmele frumoase*, Târgoviște, 2010; *Cumpăna cucului*, Chișinău, 2011; *Miracolul scenei în arta populară*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2011; *101 poeme*, București, 2011; *De ce mă doare inima*, Iași, 2012; *Pălărieuță oranj și lupul din râpă*, îngr. Victoria Cazan, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Liviu Damian, *Nu știu ce înseamnă a încuraja un talent...*, „Cultura” (Chișinău), 1970, februarie; Ion Ciocanu, [Iulian Filip], „Tinerimea Moldovei”, 1974, septembrie, LA, 1992, 6 februarie, 1995, 24 august, 2007, 34–36; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 229–230; Eliza Botezatu, *...Și spun cuvinte în limba poetică a lui Iulian Filip*, LA, 1998, 5 februarie; *Bibliografie Iulian Filip*, Chișinău, 1998; George Coandă, *Iulian Filip și lirismul solar*, „Litere”, 2001, 6; Barbu Cioculescu, *Iulian Filip*, „Litere”, 2004, 3–4; Nicolae Dumitrescu, „Cules-ales”, „Axioma”, 2006, 11; Cimpoi, *Critice*, VI, 155–156; [Iulian Filip], LA, 2010, 24 iunie (grupaj special); *Dicț. Chișinău*, 242–244; Rachieru, *Poezii Basarabia*, 335–340; Aurelian Silvestru, *Polivalența unui talent*, LA, 2011, 27 ianuarie; Tudor Cristea, *Puntea de legătură*, „Litere”, 2011, 1.

I. C.

FILIP, Mircea (14.VI.1939, Ismail – 11.X.2015, București), prozator, autor dramatic. Este fiul Eleonorei (n. Băițan) și al lui Vasile Filip, muzicant militar; scriitorul Traian Filip este fratele său. A absolvit liceul la Suceava (1957) și a urmat cursurile Facultății

de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1961–1966). Este secretar literar la Teatrul „Vasile Alecsandri” din Iași (1966–1984), apoi bibliotecar la Biblioteca Centrală a Universității Politehnice din București (1985–1999). Debutază cu un articol în „Amfiteatru” (1965). Publică reportaje, interviuri, anchete sociale, cronici dramatice, note și consemnări, articole teoretice, recenzii în „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Teatrul”, „Arlechin” (face parte din redacție), „Revista română” ș.a.

Cel dintâi volum al lui F., *Prințul nisipurilor*, apărut în 1969, include mai multe „povestiri de noapte”. Urmează alte două cărți, *Visând la California* (1977) și *Audiență de noapte* (1983), în care atmosfera nu se schimbă, povestirile fiind mai ales confesiuni ale unor adolescenți care descoperă bucuria de a iubi și de a fi iubiți, singurătatea și tristețea sau neliniștitoarea întâlnire cu ei înșiși. După o pauză de trei decenii, apariția romanului *Dactilografa și diavolul. Narațiuni imposibile: ruinele unui roman din studenție* (2006), scris începând din 1985, marchează o încercare de a aborda proza fantastică, cum indică și mențiunea titulară. Protagonistul, un ziarist, trece prin peripeții neobișnuite, flirturi diverse, probleme de redacție, apariția diavolului Azber, ajungând în cele din urmă să cunoască experiența carcerală, care îl îndeamnă să scrie un roman intitulat *Ruinele vieții noastre cea de toate zilele*, ceea ce ar trebui să fie „lumea închisorilor politice văzută în cheie fantastică”. Aceleiași strădănie de a crea o structură polifonică acestor „narațiuni imposibile” i se alătură „notele dintr-un caiet găsit”, în mare parte însemnări ale personajului central, care încheie fiecare capitol. Trăind aproape două decenii în lumea teatrului, F. dramatizează *Povestea vorbii* de Anton Pann (1975) și *Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir (1973, în colaborare cu Cătălina Buzoianu), pentru care este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor; ambele piese au fost puse în scenă la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași. Scrie și teatru radiofonic: *Neuitata restanță* (1979) și *Planeta Sado-veanu*, mai publică două librete de operă, *Arcade peste timp* (Iași, 1977) și *Horia – Vulturul răzbunării* (Roma, 1980), scrie scenarii pentru felurite spectacole. De asemenea, traduce pentru Teatrul Național ieșean piesele *Celestina* de Fernando de Rojas (premiera în 1972), *Amfitrion* de Peter Hacks (premiera în 1975) și *Căpitanul din Köpenick* de Carl Zuckmayer (premiera în 1979). În fine, editează, singur sau în colaborare, câteva volume centrate pe textele despre teatru și

memorialistica lui Petru Comarnescu: *Scrieri despre teatru* (1977), *O'Neill și renașterea tragediei* (1986), *Pagini de jurnal* (I–III, 2003, în colaborare cu Traian Filip și Adrian Munțiu).

SCRIERI: *Prințul nisipurilor. Povestiri de noapte*, București, 1969; *Visând la California*, Iași, 1977; *Audiență de noapte. Confesiuni imaginare*, Iași, 1983; *Dactilografa și diavolul. Narațiuni imposibile: ruinele unui roman din studenție*, Iași, 2006. **EDIȚII:** Petru Comarnescu, *Scrieri despre teatru*, Iași, 1977, *O'Neill și renașterea tragediei*, introd. Dan Grigorescu, Cluj-Napoca, 1986, *Pagini de jurnal*, I–III, pref. Dan Grigorescu, București, 2003 (în colaborare cu Traian Filip și Adrian Munțiu).

Repere bibliografice: Florin Faifer, [Mircea Filip], „Flacăra Iașului”, 1969, 41, 1977, 42, CL, 2007, 1; Val Condurache, „Visând la California”, CL, 1977, 3; V. Codrescu, „Visând la California”, CL, 1977, 11; Ion Beldeanu, [Mircea Filip], „Zori noi”, 1977, 35, 1983, 40, „Bucovina literară”, 2007, 1; Elvira Sorohan, *Dramatizarea epicului*, CL, 2008, 1. **P.Ct.**

FILIP, Stelian (18.IX.1924, Moldoveni, j. Teleorman – 2.I.2010, Tuzla, j. Constanța), poet, prozator. Este fiul Floarei (n. Mihăilă) și al lui Pandele Filip, țăran, apoi subofițer de jandarmi. În 1926 părinții săi sunt colonizați în comuna Tuzla, județul Constanța, unde F. face școala între 1932 și 1938. Își continuă studiile la Liceul Industrial, secția sculptură, din Constanța, iar între 1941 și 1945 la Liceul Industrial „Regele Mihai I” din București, secția electrotehnică. Urmează doi ani la Politehnică și doi ani la Conservatorul Astra, clasa de vioară, îndrumat de compozitorul Nelu Oancea. Între 1950 și 1955 este student la Facultatea de Filologie a Universității din București, apoi profesor suplinitor la Tuzla și colaborator la ziarul „Dobrogea nouă” din Constanța. Încă din facultate lucrează pentru Radio, unde din 1968 până în 1989 va fi șeful secției Satiră și umor – Unda veselă, pentru care scrie zeci de scenarii satirico-umoristice. A mai fost redactor la revista „Albina” și redactor-metodist la Casa Centrală a Creației Populare. A debutat în 1946, în revista de satiră și umor „Papagalul”, cu o cronică în versuri, *Sezon cu ploaie*; în 1956 publică poezii în „Tânărul scriitor”. A mai colaborat cu versuri și proză, epigrame și articole la „Steagul roșu”, „Scânteia tineretului”, „Îndrumătorul cultural”, „Urzica”, „Arici Pogonici”, „Luceafărul”, „România literară”, „Orizont”, „Familia”, „Tribuna” ș.a. A folosit și pseudonimele Tele Bălăciu, S. Dobrogeanu, S. Tuzleanu. Prima lui carte, *Azi pitic, mâine voinic*, apare în 1963.

Înzestrat cu o fină capacitate de observație a oamenilor, ca și a moravurilor mereu schimbătoare, posedând o bună cunoaștere a subtilităților oralității și meșteșugul versificației, F. a fost deseori clasificat între poeții satirici. Însă temperamental liric, mai ales în povestirile scurte, scriitorul se relevă a fi cu precădere un umorist sentimental, cald-comprehensiv, în descendența lui G. Topîrceanu și din familia lui Ion Băieșu, Valentin Silvestru ș.a. El depășește actualitatea, trimitere la particular, prin comparații și ecouri livrești la tot pasul, plimbând lectorul de la *Biblie* și folclor la Orfeu și La Fontaine, de la Arhimede și Shakespeare la Rodin și Brâncuși, de la Krîlov și Gr. Alexandrescu la Tudor Arghezi și Tudor Mușatescu. În poezie preferă formele prozodice clasice (rondelul, sonetul, fabula etc.), genul scurt, abordat percutant și cu semnificații modern-parodice. Tematica este atât de diversă, încât tinde să epuizeze și actualitatea, și livrescul: oul lui Columb și Don Quijote, Păcală și acarul Păun sau, dând noi interpretări unor vechi atitudini umane, modestia, recunoștința, invidia, oportunismul, înțelepciunea etc. Fabulele, voit „inofensive”, se înseriază de la „testamentul lui Esop” la aspectele cele mai actuale ale „democrației de tranziție”, moralizând asupra curiozității, compătimirii, iluziei, sincerității, spiritului critic, conservatorismului, complexului de inferioritate, mândriei, invidiei, prieteniei ș.a. Mai toate au drept „epilog” o inversare de optică: „Gâze, lucruri, animale,/ Câte-am prins în *Fabule*,/ Nu știu dacă fac parale/ Asprele-mi vocabule./ Însă eu vă cer iertare/ (Cu umor și grație!)/ Pentru cazul când vă doare/ Câte-o comparație!” (*Epilog*). În mai bine de șaptezeci de „parodii întârziate” poetul demonstrează o certă virtuozitate a imitației, într-un registru care surprinde caracteristica minoră a versului altora – de la Victor Eftimiu, Mihai Beniuc, Marin Sorescu până la Adrian Păunescu, Ion Gheorghe ori la textierii de muzică ușoară Angel Grigoriu și Romeo Iorgulescu. Schițele și povestirile, îndeosebi cele din volumul *Ce frumoasă este viața!* (1986), sunt secvențe din traiul oamenilor obișnuiți, într-o optică înțelegătoare, plină de compasiune, în gen cehovian, cu o ușoară detașare, sesizabilă în mimetismul parodic al limbajului personajelor (analfabetism, semidoctism, prețiozitate, sintagme „de lemn” etc.), în esență o varietate nouă de „forme fără fond”, ca și în stilul livresc al comentariului, contrastant umoristic. Așa, bunăoară, tribulațiile Vetei Cârlan, „femeie cu vocația iubirii”, care, „în preajma frumoasei vârste de 60 de anișori”, își caută fericirea romantică într-o lume pragmatică

până la vulgaritate, compun o mică istorie antologică, *Vetuța se mărită*, unde stilul oscilează între sentimentalism și cruzime.

SCRIERI: *Azi pitic, mâine voinic*, București, 1963; *Rime sprintare*, București, 1966; *Fabule dintr-un degetar*, București, 1970; *Cartea cu zâmbete*, București, 1974; *Minifabule*, pref. Aurel Baranga, București, 1974; *Un buchet de epigrame*, București, 1975; *Flori de cactus*, București, 1977; *Jocul cuvintelor*, București, 1982; *Ce frumoasă este viața!*, București, 1986; *Parodii... fără adresă*, Timișoara, 1998; *Triptic satiric*, București, 1999; *Oglinda cu multe fețe...*, București, 2001; *Catrene... mușatesciene!*, București, 2007; *Poeme aforistice... la mintea oricui*, București, 2007; *Galaxia ochilor noștri*, București, 2008; *Privesc înapoi... cu umor!*, București, 2008; *Epigrame. Muc și sfârc*, Timișoara, 2009; *Fabuliada*, București, 2009; *Parodii adevărate*, București, 2009; *Rondeluri aproape perfecte*, București, 2009.

Repere bibliografice: Aurel Martin, *Un poet sensibil, „Tânărul scriitor”*, 1956, 9; George Corbu, *„Un buchet de epigrame”*, O, 1975, 8; Pompiliu Marcea, *Un umorist*, R, 1979, 12; Alecu Popovici, *„Flori de cactus”*, SPM, 1980, 4 ianuarie; Fănuș Neagu, *„Triptic satiric”*, „Moftul român”, 1999, 9; Cristea, *Teleorman*, 168; Horia Gârbea, *Uraniu în suvițe și directă de dreapta a nopții*, LCE, 2009, 14; [Stelian Filip], LCE, 2010, 1–2 (grupaj special). **M.D.**

FILIP, Traian (11.II.1929, Lugoj – 15.V.1994, București), prozator, publicist. Muzicant militar de profesie, Vasile Filip s-a stabilit, în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, împreună cu soția sa, Eleonora (n. Băițan), și cei trei copii, la Suceava. Aici **F.**, primul lor născut (viitorul prozator Mircea Filip e frate mai mic), urmează școala primară și liceul, pe care îl va absolvi în 1949. Încă înainte de susținerea examenelor finale, tânărul dovedește înclinație pentru scris, iscăbind în „Revista elevilor” și câștigând un concurs literar național. Ar fi compus tot atunci, în mai puțin de o lună, un roman în care valorifica și experiența de „brigadier” la Salva-Vișeu, roman remarcat de un critic cunoscut și propus spre editare, publicat însă numai după un sfert de veac sub titlul *Crivățul bate năpraznic* (1974). Va fi fost totuși o recomandare solidă pentru admiterea tânărului la Facultatea de Filologie din București și îndeosebi la Școala de Literatură „M. Eminescu”, frecventată timp de doi ani (1950–1952). După obținerea licenței în 1954, **F.** lucrează ca redactor la ziarul „Zori noi” din Suceava, până în 1958, când, se pare, i se interzice să mai publice. Între 1961 și 1971 este metodist și apoi director la Școala Populară de Artă suceveană. În răstimp are loc debutul său editorial cu romanul *Amar* (1963; Premiul „Ion Creangă” al Academiei RPR). Succesul îi redeschide porțile presei, **F.**

colaborând destul de frecvent la „Scânteia”, „România liberă”, „Munca”, „Tribuna”, „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Magazin” ș.a., îndeosebi cu reportaje literare, ce vor fi strânse în volumele *Pământul oțelului* (1964), *Diluviul sau Apele lui Saturn* (1971, în colaborare cu Vasile Nicorovici) și *Orașe cu geometria variabilă* (1972). În cadență regulată îi apar și romanele *Desen după natură* (1966), *Dansul focului* (I–II, 1968), *Pavilionul* (I–III, 1969–1972), *Calypso* (1977) și culegerea de proze scurte *Piața cu pălării și tromboane* (1971). O cotitură se produce în viața lui **F.** în 1971, când îl cunoaște pe magnatul Iosif Constantin Drăgan, la a cărui editură din Italia (Nagard) va deveni consilier și director și pe care îl va însoți într-o serie de expediții și croaziere ce i-au prilejuit însemnări de călătorie, intrate apoi în volumul *Spre Kilimandjaro* (1976). Inspirația epică se va împropăta în romanele *Subconștientul Veneției* (1984) și *Thalassa* (I–II, 1993–1994). La inițiativa sa a fost retipărită la Editura Nagard, în ediție anastatică, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. Se pare că a contribuit efectiv și la redactarea memoriilor și a altor lucrări ale lui Iosif Constantin Drăgan. În țară editează lucrarea postumă a lui Petru Comarnescu *Chipurile și privilegiile Europei* (I–II, 1980); în 2003, după moartea lui **F.**, apar alte trei volume, puse sub titlul *Pagini de jurnal*, aparținând tot lui Comarnescu, îngrijite în colaborare cu Mircea Filip și Adrian Munțiu. **F.** se manifestase la un moment dat și ca polemist pătimaș, virulent în paginile gazetelor „Săptămâna” și „Luceafărul”, o parte din articole fiind reunite în cartea *Falsificatorii de imagini* (1979).

Deși începe să scrie de pe băncile liceului, **F.** ajunge să publice proză relativ târziu, prea devreme totuși pentru a nu plăti tributul cerut de canonul realismului socialist. În esență, romanul *Amar* se constituie în jurul trăirilor copilului și apoi adolescentului Dick Tomaziu, un alter ego al autorului, în ultimii ani ai războiului și în cei ai instalării regimului comunist. Stăpânirea frazei, o anume putere descriptivă, capacitatea de a împleti firesc mai multe fire narative, înțelegerea psihologiei vârstelor fragede sunt evidente, însă clișeele ideologice ale epocii parazitează întregul, ducând la eșec. În același spațiu epic se mișcă și *Crivățul bate năpraznic*, redactat, după declarațiile lui **F.**, în 1949 și nemodificat la tipărirea sa în 1974. Mai elaborat, cu personaje mai puțin uniformizate, romanul conține, de asemenea, o serie de clișee, parcă mai mult pentru a ascunde falsul. În *Vântul din fața soarelui*, primul

volum al trilogiei *Pavilionul*, evoluția personajului feminin central se suprapune perfect traseului „eroinei revoluționare” tipice, încât neverosimilul, de-a dreptul strident, trebuie să se drapeze într-un soi de miraculos, cu note de picaresc. Terenul e preparat de un tablou al dezastrelor războiului în Moldova, alcătuit în manieră cinematografică, de o forță incontestabilă. În al doilea roman, *Patima nopții*, analiza spectrală se exercită asupra relației, complicată cu elemente patologice, dintre Dardu și Ulpia, pe când în *singurătatea femeilor*, ultima parte a trilogiei, exploatează experiențele a trei cupluri având comun un pol masculin (Sebastian), polii ceilalți fiind o tânără în pragul formării (Veronica), femeia seducătoare, dar cvasiasexuată (Sabina) și femeia în pragul senectuții, nu mai puțin fascinantă (actrița Nauzica). Personajele-naratori practică până la epuizare analiza partenerilor și introspecția, excesul fiind atenuat întrucâtva de momente de epic senzațional (biografia lui Sebastian-unchiul și a lui Beniamin Arvatu, fost potentat comunist devenit gangster) sau de secvențe reportericești (ultimele zile ale insulei Ada Kaleh). Temă obsedantă la F., deteriorarea inexorabilă a relațiilor dintr-un cuplu este prezentă și în structura romanului *Dansul focului*, în centru situându-se o adolescentă, apoi tânără îndrăgostită mai întâi de un arhitect, pe care îl părăsește fără un motiv explicit, pentru a se căsători cu un inginer, căsătorie eșuată curând. Un eșec sentimental înfățișă, de asemenea, *Calypso*, „jurnalul” adolescenței autorului, dar și *Desen după natură*, „roman cu cheie”, destul de șters, și galerie de portrete ale colegilor de la Școala de Literatură. O înnoire aduce romanul *Subconștientul Veneției*, acțiunea îmbrățișând aici și relațiile dintre generații, pe fundalul bogat, constituit din evocarea ambianței, a elementelor de artă din vechiul port adriatic. Experiența autorului în preajma lui Iosif Constantin Drăgan se găsește amplificată ficțional în *Thalassa*. Două croaziere în apele spaniole la mijlocul anilor '70 prilejuiesc conturarea unor personaje complexe (multimilionarul Leoluca și frații săi, nepotul acestora venit din România, Camil, proiecție a autorului, tinerele Adriana și Ines), dar și al unei lumi crepusculare, în care valorile încetează să mai ofere teren ferm. Urmărind să caracterizeze mediul cosmopolit, prea frecventele sintagme și fraze spaniole, italiene, franceze sfârșesc prin a da impresia de afectare, impresie accentuată și de numeroasele citate plantate în text. Și publicistica

lui F. conține unele părți ce rezistă. Reporter talentat, el a știut să limiteze concesiile făcute puterii comuniste, iar entuziasmul în fața construcțiilor gigantice e în mare măsură contrabalansat de realismul relatării vieții muncitorilor de pe șantiere. În *Diluviul sau Apele lui Saturn* acțiunile celor cu „responsabilități” pălesc în fața spectacolului grandios și tragic al naturii dezlănțuite și al înfruntării ei de către omul obișnuit. Polemist acerb, înregimentat, F. a combătut sub flamurile gazetelor „Săptămâna” și „Luceafărul”. Puține articole dintre cele adunate în *Falsificatorii de imagini* se situează însă, cum s-ar crede, pe platforma protocronismului. Cel mai adesea polemistul e animat de resentimente personale, de nemulțumirile scriitorului în fața criticii, acuzată, partizan și nedrept, de narcisism, de formalism, de subiectivitate, ori în fața unor colegi supraapreciați (oniriștii). Actuale sunt doar pledoariile în favoarea lui G. Călinescu ori a lui Mihail Sadoveanu, care fuseseră acuzați, întrucâtva fără înțelegerea circumstanțelor, de colaboraționism.

SCRIERI: *Amar*, București, 1963; *Pământul oțelului*, București, 1964; *Desen după natură*, București, 1966; *Dansul focului*, I–II, București, 1968; *Pavilionul*, I–III, București, 1969–1972; *Piața cu pălării și tromboane*, pref. Petru Comarnescu, București, 1971; *Diluviul sau Apele lui Saturn* (în colaborare cu Vasile Nicorovici), București, 1971; *Orașe cu geometria variabilă*, București, 1972; *Crivățul bate năpraznic*, București, 1974; *Spre Kilimandjaro*, Cluj-Napoca, 1976; *Calypso*, București, 1977; *Falsificatorii de imagini*, pref. Mario Ruffini, Milano, 1979; *Subconștientul Veneției*, București, 1984; *Thalassa*, I–II, Milano – New York, 1993–1994. **EDIȚII:** Petru Comarnescu, *Chipurile și privilegiile Europei*, I–II, Cluj-Napoca, 1980, *Pagini de jurnal*, I–III, pref. Dan Grigorescu, București, 2003 (în colaborare cu Mircea Filip și Adrian Munțiu); Iosif Constantin Drăgan, *Prin Europa*, I–IV, București, 1990–1993.

Repere bibliografice: Dimitrie Bălan, „*Amar*”, O, 1963, 11; Aura Pană, „*Amar*”, IL, 1963, 12; Gabriel Dimisianu, „*Desen după natură*”, GL, 1966, 43; Marin Mincu, *Traian Filip*, LCF, 1967, 38; Nicolae Manolescu, „*Dansul focului*”, CNT, 1968, 17; Magdalena Popescu, „*Dansul focului*”, GL, 1968, 27; Valeriu Cristea, „*Vântul din fața soarelui*”, RL, 1970, 2; George Pruteanu, „*În singurătatea femeilor*”, CL, 1973, 8; Petru Poantă, „*Crivățul bate năpraznic*”, ST, 1974, 11; Zaharia Sângeorzan, [*Traian Filip*], CRC, 1975, 38, TR, 1986, 8, ST, 1995, 9; Mircea Popa, *Spații africane*, ST, 1976, 12; Ilie Purcaru, „*Subconștientul Veneției*”, FLC, 1984, 49; Alex. Ștefănescu, *Fastuos și prolix*, RL, 1995, 18; Constantin Cubleșan, „*Thalassa*”, TR, 1996, 7; *Dicț. scriit. rom.*, II, 273–274. **V.D.**

FILIPCIUC, Ion (6.III.1942, Costișa, j. Suceava), poet, folclorist, istoric literar, editor. Este fiul Dominicăi (n. Cucoș) și al lui Serafim Filipciuc, țărani. Face studii medii la Rădăuți și Suceava, după care urmează Facultatea de Filologie la Institutul Pedagogic din Iași (1963–1966) și la Universitatea „Al. I. Cuza” (absolvind în 1970). Funcționează ca profesor de limba și literatura română la Costișa (1966–1971), Rădăuți (1971–1976) și Câmpulung Moldovenesc (1977–2000). Este doctor în filologie al Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1998) cu teza *Constante stilistice și semnificații arhaice în „Miorița”*. Editează la Câmpulung Moldovenesc, împreună cu un grup de profesori, „Miorița”, revistă de cultură folclorică (1991–1996) și întemeiază Editura Biblioteca Miorița, unde, de altfel, își va publica în bună parte abundenta sa producție, fie că e vorba de cărți proprii, fie de ediții. Din 1990 este redactor la „Bucovina literară”. A debutat cu o poezie în ziarul „Zori noi” din Suceava (1968) și editorial cu volumul de versuri *Răboj*, apărut în 1976.

Două sunt temele de studiu preferate de F.: biografia lui M. Eminescu și balada *Miorița*. El afirmă că data reală a venirii pe lume a poetului este 20 decembrie 1849, pe care a declarat-o la Junimea și în foaia matricolă de la Berlin, 15 ianuarie 1850 fiind data botezului. Alt aspect biografic investigat de F. este drumul poetului de la Cernăuți la Blaj, părerea lui fiind că acesta a urmat ruta Vatra Dornei–Bistrița–Reghin–Târnăveni–Blaj. Nu este, de asemenea, de acord cu exegeții potrivit cărora Eminescu ar fi fost „propriu-zis” membru al cercului literar Orientul, condus de Gr. H. Granda. Dacă opiniile privind biografia poetului comportă discuții, aceea că Titu Maiorescu l-a internat pe „incomodul și periculosul” Eminescu pentru a da satisfacție liberalilor este de-a dreptul aberantă. Mai aplicat se ocupă F. de opera poetului în volumul *Asupra cuvântului „noroc”* (1998), în care, după ce examinează cuvântul în creația populară și în opera unor scriitori, cercetează sensurile și nuanțele termenului în creații eminesciene precum *Viața mea fu ziua, Doi aștri, Gândind la tine, Cu-amândouă mânilor, Luceafărul, Urât și sărăcie, Gemenii, Scrisoarea III*; concluzia comentatorului este că Eminescu face din acest concept o categorie poetico-filosofică. În rest, o puzderie de lucrări preponderent documentare, consacrate în special legăturilor poetului cu Bucovina. Cealaltă preocupare a lui F. este *Miorița*, despre care, în afara unei substanțiale contribuții

documentare, însemnând sute de noi variante care se adaugă celor publicate de Adrian Fochi în 1964, a scris o teză de doctorat, a făcut filme, a organizat colocvii, a strâns într-un volum traduceri variate ale Vasile Alecsandri, în cele din urmă reunindu-și paginile de comentariu la baladă în volumul *„Miorița” și alte semne poetice* (2002). În principal, el crede că balada își trage „semnele poetice constante” dintr-o „paradigmă ritualică dezvoltată din două culte păgâne anterioare pătrunderii creștinismului în ținuturile locuite de geto-daci”. Poezia pe care o semnează F. îl amintește pe folclorist, fiind hrănită de mituri și credințe populare. Productiv este și ca editor, punând în circulație nu numai câteva antologii de folclor sau despre literatura populară, ci și o serie de scrieri mai puțin cunoscute, preocupările fiind și aici orientate majoritar spre autori bucovineni, precum Vasile Postecă, Ioan Bilețchi-Albescu, Dragoș Vicol ș.a.

SCRIERI: *Răboj*, București, 1976; *Compunere cu portocale*, București, 1982; *Vămile cireșului*, București, 1983; *Mânzul cu stea în frunte*, București, 1984; *Moara din Costișa*, Târgoviște, 1996; *Asupra cuvântului „noroc”*, Câmpulung Moldovenesc, 1998; *Înspre alt Eminescu*, Timișoara, 1999; *Drumul împărătesc al poetului*, Târgoviște, 1999; *Apocrife*, Iași, 1999; *„Lăcrămioarele învățăcelor”... și Eminescu*, Câmpulung Moldovenesc, 2001; *„Miorița” și alte semne poetice*, Câmpulung Moldovenesc, 2002; *Simptomuri politice în boala lui Eminescu*, Iași, 2005; *Eminescu la Putna*, Câmpulung Moldovenesc, 2006; *Mircea Eliade printre bucovineni*, Câmpulung Moldovenesc, 2007; *Semne și minuni în tradiția românească*, Câmpulung Moldovenesc, 2009; *Potcoave pentru pureci cu disabilități siderale*, Botoșani, 2010; *Eminescu în Bucovina*, Câmpulung Moldovenesc, 2012; *Sfaturile scriitoricești de la Putna. 14–15 august 1943*, ed. 2, Suceava, 2012. **Antologii, ediții:** *Mândră floare-i norocu*, pref. edit., București, 1980; *Antologie de folclor*, Iași, 1984; *Fost-au acest Ștefan Vodă*, introd. edit., Iași, 1985; *Și pietrele curg*, București, 1985; George Coșbuc, *Elementele literaturii populare*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1986; *Miorița străbate lumea sau 123 de traduceri ale colindei și baladei*, introd. edit., Câmpulung Moldovenesc, 2001; *Folclor stăneștean*, Câmpulung Moldovenesc, 2003 (în colaborare cu Ion Crețu și Ion Postecă); *„Miorița” printre munții ce se bat în capete*, Câmpulung Moldovenesc, 2003; I.E. Torouțiu, *Frunză verde. Căntece și basme populare din Bucovina*, București, 2003; Manuil Isopescul, *Versuri felorite din Bucovina*, Câmpulung Moldovenesc, 2005; Alexandru Bogza, *Antinomii tonale*, Câmpulung Moldovenesc, 2006; Grigore Gellianu, *Schițe literare*, Câmpulung Moldovenesc, 2006; Ioan Bilețchi-Albescu, *Studii filologice*, pref. George Bodea, Câmpulung Moldovenesc, 2007, *Versurile*

mele, Câmpulung Moldovenesc, 2007, *Conspecte filologice*, Câmpulung Moldovenesc, 2009, *Școala din Câmpulung Moldovenesc de la începuturile ei până în anul 1948*, Câmpulung Moldovenesc, 2010, *Amintiri din colț de veacuri*, Câmpulung Moldovenesc, 2012; Vespasian Lungu, *Pagini smulse din valuri*, Câmpulung Moldovenesc, 2012; Dragoș Vicol, *Muguri sub gloanțe și flamuri*, pref. George Bodea, Câmpulung Moldovenesc, 2012.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, 81; Nicolae Turtureanu, „Vămile cireșului”, CRC, 1983, 42; Mihai Iordache, „Vămile cireșului”, „Pagini bucovinene”, 1983, 11; Ioan Pinte, *Povestea povestind*, TR, 1985, 22; Cornel Cotuțiu, „Mânzul cu stea în frunte”, VTRA, 1985, 9; Mircea A. Diaconu, *Stanțe rustice*, „Crai nou” (Suceava), 1996, 30 noiembrie; Rachieru, *Poezii Bucovina, 175–177*; Nicolae Manolescu, *Oaia năzdrăvană și Hyperion*, „Curentul”, 1998, 6 noiembrie; Liviu Papuc, *Din nou Eminescu*, CRC, 1999, 7; Al. Pintescu, „Asupra cuvântului «noroc»”, PSS, 1999, 3–4; George Munteanu, *Jurnal intermitent*, ALA, 1999, 491; Theodor Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Brașov, 1999, 139–142; Constantin Cubleşan, *Drumul împărătesc*, PSS, 2000, 3–4; George Vulturescu, *Ion Filipciuc*, PSS, 2002, 3–4; Silvia Chițimia, „Miorița” și „scara mireselor”, VR, 2004, 3; Satco, *Encicl. Bucovinei*, 373–375; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 380.

I.D.

FILIP MALER (prima jumătate a sec. XVI), tipograf. Cu o identitate insuficient clarificată, **F.M.** sau Philippus Pictor, poate același cu Filip Moldoveanu, a fost, între 1521 și 1554, conducătorul secției românești a cancelariei municipale a Sibiului. Scria și traducea documente, îndeplinind și misiuni diplomatice la Curtea Țării Românești. I se atribuie imprimarea *Catehismului* de la 1544, considerat prima tipăritură în limba română, care nu s-a păstrat, dar se presupune că în epocă textul a fost folosit de Coresi pentru stabilirea textului *Întrebării creștinești* (1559). O bibliografie relativ mare aduce argumente temeinice în favoarea ipotezei că **F.M.** a tipărit *Tetravangelul* slavon din 1546 și mai cu seamă un *Evangheliar* slavo-român datat aproximativ între 1551 și 1553 și atribuit de unii cercetători lui Coresi. Tipăriturile lui se deosebesc de cele ale lui Macarie și Dimitrie Liubavici, dar și de cele ale lui Coresi, de unde concluzia că la Sibiu a existat o tipografie cu literă proprie, condusă de **F.M.**, care a adus inovații în arta tipografică prin propriile gravuri și modelări de litere. Dacă dovezile (grafice, bibliografice, lingvistice, cele provenite din studiul hârtiei, al filigranelor ș.a.) sunt corect interpretate, rezultă că **F.M.** a dăruit culturii române *Evangheliarul*, prima carte

tipărită în limba română care a ajuns până la noi, activitatea sa punând în evidență un centru tipografic și cultural mai puțin cunoscut.

Tipărituri: *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551–1553*, îngr. L. Demény, introd. Emil Petrovici și L. Demény, București, 1971.

Repere bibliografice: I. Crăciun, *Catechismul românesc din 1544*, Sibiu – Cluj, 1945–1946; Ion Gheție, *Considerații filologice și lingvistice asupra „Evangheliarului din Petersburg”*, SCL, 1966, 1; Alexandru Mareș, *Observații cu privire la „Evangheliarul din Petersburg”*, LR, 1967, 1; P.P. Panaitescu, *Primele texte tipărite românești*, AST, 1967, 5; Alexandru Mareș, *O ipoteză care nu se confirmă: tipărirea primelor cărți românești la Târgoviște*, SCL, 1968, 1; P.P. Panaitescu, *Les Origines de l'imprimerie en langue roumaine*, RSE, 1968, 1; Arnold Huttmann, Pavel Binder, *Contribuții la biografia lui Filip Moldoveanu, primul tipograf român*, LL, 1968; Ion Gheție, „*Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551–1553*”, SCL, 1972, 6; Gh. Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, 1974, 141–145, 179–180; *Dicț. lit.* 1900, 354–355.

C. T.

FILMUL, revistă apărută la București, săptămânal de la 5 noiembrie 1923 până în ianuarie 1924, apoi lunar și bilunar până în decembrie 1924 și iarăși săptămânal între 14 martie și 18 aprilie 1925. Director: Theophil Mihalovici; prim-redactor: Alexandru Bilciurescu (în 1924). Articolul-program *Ținta noastră* arată că revista va apăra „multiplele interese ale artei cinematografice, care, spre a se dezvolta, are nevoie de un regim de încurajare”. Un alt text publicat în numărul inaugural, semnat de Th. Mihailovici, trage un semnal de alarmă cu privire la problemele legislative și administrative cu care se confruntă cinematografia: „Moralmente suntem șicanați, cenzurați cu o rigurozitate nejustificată, în timp ce teatrele, varieteturile și revistele pornografice se bucură de blânda protecțiune a autorităților. Cinematograful e vinovat de toate crimele și delicturile în timp ce romanele senzaționale și teatrul detectiv sunt protejate!” (*Cinematograful în România*). Alt articol-program, *Cuvântul nostru*, se publică în numărul 30 din 1925, când publicația își schimbă formatul de la cel de carte la cel de „ziar săptămânal pentru film și cinema”, cum sună noul subtitlu: „Ținem să câștigăm [...] pe lângă interesul frecventatorilor de azi ai cinematografelelor, curiozitatea intelectualilor și capitaliștilor: a celor dintâi, pentru o colaborare spirituală în domeniul artei mute, prin

alcătuirii cât mai numeroase de scenarii pentru filmele românești; pe ceilalți, pentru un sprijin material spontan și generos, la realizarea în stil mare a producției naționale. Socotim necesar [...] ca filmul românesc să poată începe a trece granița, în țelul binecuvântat de propagandă artistică și de propulsie economică, atât de propice țării noastre în momentul de față”. Colaboratorii primei serii sunt Paul I. Prodan (*Muzica și cinematograful*), Emanoil Cerbu (*Filmul de artă, Filmul și teatrul*), Mihail Sevastos, Lucreția Karr (Karnabatt), Sarina Cassvan-Pas, Const. Rîuleț, Victor Eftimiu (*Dintr-o glumă...*, *Cinematograful la noi*) ș.a. Pe copertă se reproduc fotografii ale unor vedete, despre care se dau informații în interior. Apar, de asemenea, multe reclame și se oferă detalii tehnice despre arta cinematografică. Începând cu numărul 30 din 1925, rubricile obișnuite ale publicației devin „Anchetele filmului”, „Filmele săptămânii”, „Filmele de succes”, „Noutățile”, „De peste ocean”, „Știri diverse din Europa”. Revista prezintă opiniile despre film ale unor scriitori: Mihail Dragomirescu („Cinematograful este cel mai popular instrument de educație și distracție; – dar și de destrăbălare și corupție. De aici necesitatea cenzurii”), Liviu Rebreanu – membru al comisiei de cenzură („Orișice film e cultural. [...] pentru cei fără cunoștința abecedarului, cinematograful trage o dâră de lumină în întunecimea care-i înghite ca o gură imensă de balaur”), Ion Minulescu – director general la Ministerul Artelor („Mie cel puțin, cinematograful continuă să-mi facă impresia unui individ suspect. Dinții și inelele de aur nu i le pot lua în serios, cât timp individul poartă ghetă cu gumilastic și își suflă mucii între degete”), Jean Bart, Corneliu Moldovanu, Al. Davila, Const. Rîuleț. De asemenea, include anchete pe teme precum *Există o criză cinematografică la noi?* sau articole semnate de N. Davidescu (*Cinematograful ca mijloc de cultură*), Camil Petrescu (*Ultimul emancipat: cinematograful* – „Ecranul realizează azi opere care, și ca detaliu artistic, și ca emoție estetică, sunt în genere superioare multor «capodopere» literare, și mai cu seamă opere superioare spectacolelor teatrale curente”), Ion Marin Sadoveanu (*Filmele Rinului*), D. Karnabatt. **F.** se ocupă pe larg de producțiile cinematografiei românești (*Manasse, Păcală și Tândală*) și informează publicul cu privire la noutățile din domeniu.

M.Pp., M.I.

FILOTEI, monahul (a doua jumătate a sec. XIV – începutul sec. XV), autor de imnuri religioase. Logofăt în divanul domnesc și apoi monah, **F.** este în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân primul autor cunoscut din Țările Române al unor cântări bisericești. Menționat ca scriitor al unui document de danie voievodală către mănăstirea Cozia din 8 ianuarie 1392 (păstrat în copie și în traducere românească din secolul al XVIII-lea), a devenit călugăr, desigur în aceeași mănăstire.

F. este autorul unor scurte tropare (imnuri), numite *Pripeale*, incluse, alături de „psalmii aleși” (alcătuiți de Nicephoros Vlemmides în secolul al XIII-lea), în slujba utreniei la unele sărbători creștine. Scrise în jurul anului 1400, în slavona mediodulgară, acestea s-au răspândit curând nu numai pe teritoriul românesc, ci și la slavii sudici și răsăriteni, câteva manuscrise dintre cele mai vechi menționând clar numele și calitatea autorului: *Pripeale la toate sărbătorile împărătești și ale Născătoarei de Dumnezeu și ale tuturor preacuvioșilor părinți mari și sfinți și ale marilor mucenici aleși și ale tuturor sfinților însemnați, care se adaugă cu psalmul ales, când se cântă Polieleul, începând din ziua a opta a lunii septembrie. Alcătuirea lui chir Filothei monahul, fost logofăt al lui Mircea voievod.* Orânduite după calendarul bisericesc, cele treizeci și trei de pripeale glorifică în scurte versete principalele sărbători, precum și pe unii sfinți; de exemplu, *La Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*: „Veniți, împreună cu cetele îngerești, să cântăm slavă celui dintru înălțime, lui Dumnezeu, zicând: Celui ce s-a născut în peșteră”. Cunoscute până în prezent în douăzeci și cinci de manuscrise slavone copiate în țară și în străinătate, din secolul al XV-lea până în al XVII-lea, acestea au fost incluse în cărți tipărite, mai întâi în *Sbornicul* lui Bozidar Vuković, apărut la Veneția în 1536 și reprodus de Coresi la Sas-Sebeș în 1580, apoi în culegeri de cântări bisericești și ca anexe la *Psaltiri*, între care cele de la Vilnius (1586) și Kiev (1624, șase ediții până în 1697). La noi au fost reimprimare în *Psaltirea* de la Govora (1634), în cea de la Buzău, cu tipic românesc (1701), și curând în traducere integrală, intrând apoi în cuprinsul *Catavasierului* (București, 1715, și în numeroase ediții ulterioare). Compuse în limba de cultură a epocii, *Pripealele* lui **F.** aparțin literaturii incipiente românești prin autorul lor și prin locul unde acesta și-a desfășurat activitatea laică și ecleziastică, rămânând o moștenire de preț a Bisericii, atât a celei ortodoxe, cât și a celei unite cu Roma.

Ediții: *Pripeale*, în Émile Turdeanu, *Les Premiers écrivains religieux en Valachie: l'hégoumène Nicodème de Tismana et le moine Philothée*, „Revue des études roumaines” (Paris), II, 1954, în *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, I, publ. P. P. Panaitescu și Damaschin Mioc, București, 1966, 42–45, în Tit Simedrea, *Les Pripeala du moine Philothée. Étude – texte – traduction*, RSL, 1970, în *Poezie veche românească*, tr. Dan Horia Mazilu, îngr. și pref. Mircea Scarlat, București, 1985, 9–13, în *Catavasier sau Octoii mic*, ed. 12, București, 1987, 244–291, în LRM, 631–640.

Repere bibliografice: Cartoian, *Ist. lit.* (1996), 56–57; P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, București, 1944, *passim*; Piru, *Ist. lit.*, I, 14–15; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 72–73; *Dicț. lit.* 1900, 356; Păcurariu, *Ist. Bis.*, I, 424–428; Gheorghe C. Ionescu, *Filotei monahul de la Cozia (secolul al XIV-lea – al XV-lea)*. *Pripealele după Polieleu*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1997; Mazilu, *Recitind*, II, 11–12. **ILM.**

FILOTTI, Eugen (15.VII.1896, București–2.VI.1975, București), traducător, publicist. Este fiul Aureliei (n. Felix) și al lui Nicolae Filotti, farmacist. Absolvent al Liceului „Gh. Lazăr” în 1914, **E** este premiat cu un an înainte la concursul Societății Tinerimea Română. Licențiat în drept la Universitatea din București, lucrează mai întâi ca avocat la Contenciosul Ministerului Apărării Naționale (1921–1926), fiind în același timp redactor la paginile de cultură ale cotidianelor „Adevărul” și „Dimineața”. Trece în diplomatie, ca atașat de presă la Praga (1926–1927), director al Direcțiunii Presei din Ministerul Afacerilor Străine (1927–1928) și al aceleiași direcții la Președinția Consiliului de Miniștri (1929–1930). Avansat ministru plenipotențiar (1933), doi ani mai târziu este trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Ankara (1935–1936), apoi la Atena (1936–1939), Sofia (1939–1941) și Budapesta (1941–1944). După cel de-al Doilea Război Mondial face parte din delegația română la Conferința de Pace de la Paris. Pentru un timp a fost director la Editura în Limbi Străine (1955–1959) și redactor la secția germană a Editurii Tineretului. **E** debutase în 1915 cu articole literare și culturale în revista studențească „Vremuri nouă”. Scoate săptămânalul „Cuvântul liber” (1919–1921, 1924–1926), de orientare democratică și „europeană”, cum subliniază el însuși în editorialul din primul număr al seriei a doua, de când e și menționat ca director. I se alătură numeroși tineri scriitori (F. Aderca, Adrian Maniu, Al. A. Philippide, N. Davidescu ș.a.), dar și scriitori consacrați (Tudor Arghezi, Paul Zarifopol, G. Bacovia). Aici publică

I. Vine articolul programatic *Modernism și tradiție*, iar Aureliu Weiss *Manifestul suprarealismului*. Din 1922 este membru în gruparea Poesis și unul dintre principalii ei conferențieri, vorbind despre poezia lui Walt Whitman, teatrul lui Frank Wedekind, mișcarea de la „Contemporanul” ș.a. A colaborat cu publicistică politică sau literară și cronici dramatice la „Fapta”, „Viața românească”, „Teatrul”, „Adevărul literar și artistic”, „Dimineața”, „Rampa”, „Hiena”, „Cele trei Crișuri” ș.a. A mai semnat cu inițiale și cu pseudonimele Teofil și Iunius.

E se numără între cei care au susținut, după Primul Război Mondial, ideea racordării vieții noastre intelectuale și artistice la aceea europeană. Conceptul „europenism”, așa cum îl schițează în articolele din „Cuvântul liber” sau în conferințe, presupune o integrare în planuri variate – politic, economic și, mai ales, cultural. Totodată, luările sale de poziție, criticate de „Gândirea” sau de „Hiena”, susțin necesitatea temperării crezului tradiționalist, precum și adevărul că o atitudine „europenistă” nu afectează cu nimic ceea ce constituie trăsăturile definitorii ale „românismului”. Articolele referitoare la „criza” teatrului sau la situația Teatrului Național sub directoratele lui Al. Mavrodi și Liviu Rebreanu și, de asemenea, cronicile dramatice din „Adevărul literar și artistic” ori din „Dimineața” vin să întărească aceste păreri. **E** cere să fie puse în scenă piese cât mai moderne, corespunzătoare noilor împrejurări sociale, noilor mentalități, și, în susținerea poziției sale, traduce *Domnișoara Iulia* de August Strindberg. Teatrul, crede el, trebuie să iasă din starea de criză în care l-a aflat războiul, să se înnoiască, să realizeze „unitatea artistică a înscenării teatrale”. În anii '50 **E** se dedică, obligat de împrejurările vitrege, muncii de traducător. Transpunerile beneficiază de o cunoaștere remarcabilă a limbilor de origine, de cultura lui, în egală măsură remarcabilă, și de harul nedezmințit al unui prozator care s-a ignorat. A tradus romane de Heinrich Mann, William Thackeray, A. J. Cronin ș.a., alături de lucrări privind istoria literaturii, a artei, a muzicii sau a civilizației.

Traduceri: Heinrich Mann, *Profesorul Unrat. Sfârșitul unui tiran*, București, 1956, *Îngerul albastru*, București, 1970; W.M. Thackeray, *Henry Esmond*, București, 1958; Richard Petzoldt, *Georg Friedrich Händel*, București, 1963, *Richard Strauss*, București, 1963; A. J. Cronin, *Drumul lui Shannon*, București, 1964, *Castelul pălărierului*, București, 1967; M. V. Alpatov, *Istoria artei*, II,

București, 1965; Nathaniel Hawthorne, *Litera stacojie*, București, 1967; Kurt Pahlen, *În lumea minunată a muzicii*, București, 1968; Paul-Émile Victor, *Boreal: bucurie în noapte*, București, 1968; Kenneth Clark, *Arta peisajului*, București, 1969; Charles Sterling, *Natura moartă din Antichitate până în zilele noastre*, București, 1970; Fritz Martini, *Istoria literaturii germane de la începuturi până în prezent*, București, 1972 (în colaborare cu Adriana Hass); Georg Lukács, *Estetica*, I, București, 1972 (în colaborare cu Aurora M. Nasta); Wilhelm van Bode, *Maeștrii picturii olandeze și flamande*, I-II, București, 1974 (în colaborare); J.W. Goethe, *Afinitățile electiv*, București, 1975; Dominique Sourdel, Janine Sourdel-Thomine, *Civilizația Islamului clasic*, I-III, București, 1975.

Repere bibliografice: Emil Samoilă, *Ziaristica*, București, 1932, 261–265; E. Filotti sărbătorit de Sindicatul Ziariștilor, FCL, 1935, 1268; A. P. Samson, *Memoriile unui gazetar*, București, 1979, 77–78; Ornea, *Tradiționalism*, 177–180, 351–355; Constantin Darie, *Eugen Filotti*, ALA, 1991, 74; *Dicț. scriit. rom.*, II, 274–276.

R.Z.

FIRAN, Carmen (29.XI.1958, Craiova), poetă, prozatoare. Este fiica Elenei Firan (n. Neagoe), bibliotecară, și a scriitorului Florea Firan. A absolvit Liceul „N. Bălcescu” în orașul natal și, tot aici, Facultatea de Științe ale Naturii, secția matematică. Și-a început cariera ca profesoară de matematică într-un sat din Ialomița, fiind apoi suplinitoare pentru câțiva ani în Voluntari și Colentina (1984–1986). În 1986 devine redactor la Editura Tehnică, iar din 1989 ocupă poziția de director adjunct la ziarul „Dimineața”. După 1989, pentru o scurtă perioadă de timp, se implică în viața politică (la Editura Tehnică îl cunoscuse pe Ion Iliescu). Din 1991 este secretar executiv la Fundația Culturală Română, apoi director al Centrului Cultural Român din New York, stabilindu-se în SUA după încheierea mandatului. Debutează cu poezie în „Amfiteatru” (1979) și editorial în 1981 cu volumul de poeme *Iluzii pe cont propriu*. Mai colaborează, inclusiv cu cronică dramatică și de film, la „Viața studentască”, „România literară”, „Luceafărul”, „Teatru”, „Lettre internationale”, „Dilema” ș.a. Scrie de asemenea piese de teatru adaptate pentru teatrul radiofonic – *Vânătoare imaginară* (1983), *Vis de acvariu* (1986) – și scenarii de film: *Capcană pentru îngeri* (1999), *Proprietarii de stele* (2001), *Un triumf pentru infern* (2003), *Vise captive* (2004). Semnează și cu pseudonimul Florentina Neagoe.

De la debut până la plecarea în SUA, literatura publicată de F. ilustrează poetica optzecistă. Radu G. Țeposu caracterizează scrierile din

această etapă ca „imagerie echivocă, pe jumătate fabuloasă, pe jumătate reală”. Însă „rețeta” poetei constă mai curând în includerea iluziei în chiar substanța brută a realității. Fabulosul face parte din cotidian, realitatea a absorbit și a epuizat deja resursele autoiluzionării, făcând imposibilă orice strategie evazionistă. Titlul volumului *Paradis pentru ziua de luni* (1983) evocă un paradis „obligatoriu”, care induce teamă, dar și familiaritate, în virtutea unei rutine cotidiene. Reprezentarea lumii ca amestec între realitate și iluzie constituie o temă predilectă și în volumele din anii ’90 ai secolului trecut, însă în climatul postcomunist acest imaginar nu mai e pus sub semnul opresiv al mistificării și al manipulării. Componenta „ireală” își pierde acum conotațiile politice. Și prozele înfățișează personaje indeterminate, adevărați eroi „fără însușiri”, risipiți în încercări vane de a-și atinge fondul autentic al personalității. „Îmi plac mâncărurile calde. Ziare citesc pe sărite [...] Proverbele nu-mi plac”, spune protagonistul romanului *Tot mai aproape* (1991), în căutarea unui adevăr al propriei identități. Ca mijloace lirice, *Negru pur* (1994), cel mai reușit volum de poeme semnat de F., adaugă accente dramatice acestui deficit de esență, construind imagini ale decalajului permanent față de sine însuși: „pe vremea aceea/ nu îmi ajungeam trupul// el mergea cu doi-trei pași/ înaintea mea/ frumos și singur”. Stabilirea definitivă la New York în 2000 marchează începutul unei noi etape în ceea ce scrie F., marcată de interesul pentru figura imigrantului și pentru problemele dezrădăcinării. Unei poezii a însingurării și rătăcirii – *Vise clare cu oameni* (2000), *Voci pe muchie de cuțit – Voices on the Razor’s Edge* (2003, în colaborare cu Adrian Sângeorzan), *Cuvinte locuite* (2006) – i se adaugă o proză scurtă centrată pe microbiografii, urmărind în special situația celor plecați din țară după 1989 pe fondul dezamăgirii și neîncrederii în noul regim: *Farsa* (2002), *Caloriferistul și nevasta hermeneutului* (2005), *Detectorul de emoții și alte povestiri* (2011). Protagonistii acestei literaturi cu nuanțe politice sunt oameni prinși între două lumi, cu istorii de viață hilare și, în mod fundamental, ratate. Vechea preocupare a lui F. pentru indeterminarea identitară își găsește astfel un nou material în explorarea condiției exilatului, ilustrându-se prin precaritatea și fragilitatea destinului individual într-o lume străină. Aceleași teme ale vieții migrante reapar și în volumele de eseuri *Puterea*

cuvintelor (2007) și *Valiza cu melci. Un horoscop al emigrantului* (2012), care abordează patologiiile înstrăinării și soluțiile lor terapeutice. **F.** a îngrijit, singură sau în colaborare, antologiile *În noi e un cer mai adevărat. Antologie de poezie israeliană în limba română* (1991), *Locul nimănui. Antologie de poezie americană contemporană* (2006), *Born in Utopia. An Anthology of Romanian Modern and Contemporary Poetry* (2006), *Naming the Nameless. An Anthology of Contemporary American Poetry* (2006), *Stranger at Home. American Poetry with an Accent* (2008); a tradus, în colaborare cu Ioana Ieronim, *Era azi*, versuri de Andrei Codrescu, apoi, în colaborare cu Alexandra Carides, poeme ale lui Edward Foster ș.a..

SCRIERI: *Iluzii pe cont propriu*, Craiova, 1981; *Paradis pentru ziua de luni*, București, 1983; *Îmblânzitor de vieți furate*, București, 1984; *Nopti senine pentru tine*, București, 1988; *Alte nopți, aceleași vise*, București, 1989; *Vino, Doamne, mai aproape*, Craiova, 1990; *Poți să fugi în papuci de turte dulci*, Craiova, 1991; *Trepte sub mare*, București, 1990; *Tot mai aproape*, București, 1991; *Negru pur*, București, 1994; *Locuri de trăit singur*, București, 1997; *Accomplished Error*, New York, 1999; *Vise clare cu oameni*, Botoșani, 2000; *Afternoon With An Angel*, New York, 2000; *The First Moment After Death*, New York, 2000; *Farsa*, București, 2002; *In the Most Beautiful Life – În cea mai frumoasă viață*, ed. bilingvă, tr. Andrei Codrescu, Isaiah Shefter și Julian Semilian, New York, 2002; *Voci pe muchie de cuțit – Voices on the Razor's Edge* (în colaborare cu Adrian Sângeorzan), ed. bilingvă, tr. Doris Sângeorzan și Răzvan Hotăranu, postfață Nina Cassian, Craiova, 2003; *Caloriferistul și nevasta hermeneutului*, Iași, 2005; *The Second Life*, Boulder, Colorado, 2005; *Cuvinte locuite*, Craiova, 2006; *Puterea cuvintelor*, Craiova, 2007; *Rock and Dew*, New York, 2007; *Words and Flesh*, New York, 2008; *Miracole mici și mijlocii*, București, 2009; *Detectorul de emoții și alte povestiri*, București, 2011; *Inferno*, New York, 2011; *În căutarea magicianului Alb* (dialog cu Ștefania Magidson), Craiova, 2012; *Valiza cu melci. Un horoscop al emigrantului*, Craiova, 2012. **Traduceri:** Andrei Codrescu, *Era azi...*, București, 2005 (în colaborare cu Ioana Ieronim); Edward Foster, *Febra albă*, îngr. trad., Craiova, 2008 (în colaborare cu Alexandra Carides).

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Artificiiu poetic*, RL, 1981, 44; Horia Gârbea, [*Carmen Firan*], LCF, 1991, 11, 2011, 29; Dana Popescu, *Pisica și șarpele*, O, 1991, 34; Const. M. Popa, [*Carmen Firan*], R, 1991, 10–11, 1998, 2; Al. Cistelean, *Rețeta optzecistă rapidă*, LCF, 1992, 38; Ștefan Aug. Doinaș, „*Negru pur*”, „ARC”, 1993, 1–2; Țeposu, *Istoria*, 106–107; Ioan Holban, *Cât de poetic poate fi realul*, CRC, 1994, 19; Andreea Deciu, *Tot*

modernității, RL, 1994, 26; *Dicț. scriit. rom.*, II, 276–277; Cristina Ionică, *Scrișul profesionist*, RL, 2002, 39; Irina Petraș, *Cărțile*, 64–67; Tania Radu, *Dulcea fericire abuzată*, „22”, 2005, 795; Grete Tartler, *Metafora vindecătoare*, RL, 2007, 30; Irina Petraș, *Resturile critice*, CNT, 2007, 1; Cistelean, *Diacritice*, II, 84–87. **L.Td.**

FIRAN, Florea (4.X.1933, Giubega, j. Dolj), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Dudău) și al lui Ion Firan, țărani. Urmează Școala Normală de Învățători din Deva (1945–1952), apoi Facultatea de Filologie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1965. În 1976 își ia doctoratul cu teza *Presa literară craioveană. 1838–1975*. Între 1968 și 1977 este inspector școlar, director, apoi președinte al Comitetului pentru Cultură și Educație Socialistă al Județului Dolj. Între 1981 și 1986 va fi lector de limba română la Universitatea din Pisa. Va mai funcționa ca inspector general în Ministerul Învățământului, cercetător științific și, în fine, ca profesor la Facultatea de Litere a Universității din Craiova. Debutează cu un articol de istorie literară în revista „Ramuri” (1965), iar editorial cu volumul *Începuturile presei literare craiovene*, apărut în 1971. Mai colaborează la „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul” ș.a. Din 2002 este director al Editurii Scrișul Românesc și redactor-șef al revistei omonime. I s-au acordat mai multe distincții, între care și cele oferite de Filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor: Premiul de Excelență (2003), Premiul Opera Omnia (2005), Premiul de Istorie Literară (2008).

Cărțile lui **F.** sunt dedicate revistelor și scriitorilor circumscriși sau legați, în diverse moduri, de spațiul cultural al Olteniei. Volumele *De la Macedonski la Arghezi* (1975) și *Profiluri și structuri literare* (I–II, 1986–2003) sunt sinteze bibliografice și de istorie literară „oltenească”. Autorul pornește de la premisele unui „specific oltenesc” în literatură, insuficient descris ori explicat. Se pomenește de „apetența pentru poezie” și de cele cinci trăsături prin care Petre Pandrea definea „spiritul oltean”: tipul athletic, lăudăroșenia, complexul cobiliței, tendința migratoare, spiritul de echipă. În cazul unor scriitori precum Cezar Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, **F.** vorbește despre „complexul originii”. *De la Macedonski la Arghezi* este un dicționar de scriitori care „aparțin” Olteniei, atât criteriul apartenenței, cât și „specificul oltenesc” al operei nefiind clar definite. Cartea e o înșiruire de fișe descriptive, cu un minim comentariu critic,

scris într-un limbaj deformat de discursul ideologizat. Informațiile istoriografice și bibliografice sunt coerent organizate, dar prezentarea este adesea simplistă, în tonul unei povestiri despre autor. *Profiluri și structuri literare* continuă aceeași linie, fiind o colecție de „profiluri”, adică de fișe biobibliografice dedicate autorilor din Oltenia, realizată însă fără intenția organizării în „structuri”. Efortul istoricului literar este lăudabil în cărțile, unele scrise în colaborare, dedicate presei literare craiovene, în special revistei „Ramuri”: „*Ramuri*”. 1905–1947 (1971, în colaborare cu Marta Mitran), „*Ramuri*”. *Bibliografie (1905–1947)* (1972, în colaborare cu Marta Mitran), *Corespondența „Ramuri”* (1973), dar și presei (literare) craiovene pe un plan mai larg, de la începuturi până dincolo de anul 2000. Studiul monografic „*Ramuri*”. 1905–1995, apărut în 1996, sintetizează a lucrărilor anterioare, este o carte bine organizată și documentată, care fixează istoria revistei și profilul ei, oferind în același timp un bogat material istoriografic și bibliografic. În 2004–2005 apare o versiune adusă la zi, în două volume, sub titlul *Destinul unei reviste: „Ramuri”*. **F** este și autorul mai multor antologii comentate (de uz didactic), unele realizate în colaborare. A mai coordonat lucrarea colectivă *Istoria Teatrului Național din Craiova* (1978). A alcătuit, împreună cu Const. M. Popa, antologiile *Literatura diasporei* (1994), *Spirite enciclopedice în literatura română* (I–III, 1995), *Modernism, tradiționalism, valori ale literaturii românești interbelice* (1997) ș.a. și a editat volumele *Editura Scrisul Românesc* (2007), *Viitorul cărții* (2011) ș.a. De asemenea, s-a implicat cu un studiu introductiv, alături de Bogdan Hâncu, care a asigurat traducerea și aparatul critic, în realizarea ediției Ioan Inochentie Micu-Klein, *Carte de înțelepciune latină – Illustrium poetarum flores* (1992; Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” al Academiei Române).

SCRIERI: *Începuturile presei literare craiovene*, Craiova, 1971; „*Ramuri*”. 1905–1947 (în colaborare cu Marta Mitran), Craiova, 1971; „*Ramuri*”. *Bibliografie (1905–1947)* (în colaborare cu Marta Mitran), pref. Mihnea Gheorghiu, București, 1972; *De la Macedonski la Argezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975; *Din viața școlii Doljului* (în colaborare cu Ion Pătrașcu), Craiova, 1975; *Presa literară craioveană. 1838–1975*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1976; ed. vol. I, Craiova, 2004; *Pe urmele lui Tudor Arghezi...*, București, 1981; „*Arhivele Olteniei*” (1922–1943). *Bibliografie* (în colaborare), București, 1983; *Profiluri și structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003; „*Ramuri*”.

1905–1995, pref. Const. M. Popa, Craiova, 1996; ed. (*Destinul unei reviste: „Ramuri”*), [I–II], Craiova, 2004–2005; *Folclor literar românesc*, I, Craiova, 1996; *Presa craioveană. 1838–2007*, Craiova, 2007; *Portrete literare*, Craiova, 2007; *Tudor Arghezi. Treptele devenirii*, Craiova, 2008; *Portrete în timp*, Craiova, 2012. **Antologii:** *Corespondența „Ramuri”*, pref. edit., Craiova, 1973.

Reper bibliografice: Șerban Cioculescu, „*De la Macedonski la Argezi*”, RL, 1975, 26; Emil Manu, „*De la Macedonski la Argezi*”, SPM, 1975, 237; Constantin Hârșlav, *Presa ca document*, TR, 1977, 2; George Sorescu, *O panoramă a presei oltenesti*, R, 1977, 4; Șerban Cioculescu, „*Presa literară craioveană*”, RL, 1977, 20; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, Craiova, 1980, 156–162; Adriana Iliescu, *Document și interpretare*, RMB, 1981, 11; Ion Simuț, „*Pe urmele lui Tudor Arghezi...*”, F, 1981, 6; Marcea, *Varietăți*, 322–325; Șerban Cioculescu, *O nouă antologie olteană*, RL, 1986, 6; Z. Ornea, *Monografia revistei „Ramuri”*, RL, 1996, 12; *Dict. scriit. rom.*, II, 277–279; Gabriel Coșoveanu, *Talent versus entuziasm*, „*Scrisul românesc*”, 2005, 3–4; Marian Drăghici, „*Portrete literare*”, VR, 2008, 1–2. **R.D.**

FISCHER, I. [Iancu] (4.XII.1923, Iași – 28.X.2002, București), editor. Este fiul Florei și al lui Carol Fischer, proprietar. Licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1946), activează în calitate de cercetător la Institutul de Lingvistică din București și ca profesor de limbi clasice la Facultatea de Limbi Străine a Universității din Capitală, unde va deține funcțiile de șef de catedră și de decan. Este președinte al Societății Române de Lingvistică și al Societății Române de Studii Clasice, membru în comitetul de redacție al revistelor „*Revue roumaine de linguistique*”, „*Studii și cercetări lingvistice*” și „*Studii clasice*”. Colaborează la lucrările colective *Gramatica limbii române contemporane* (1955), *Limba română. Fonetică, gramatică, vocabular* (1956), *Istoria limbii române* (I–II, 1965–1969), *Enciclopedia limbilor romanice* (1989). În 1985 publică *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, lucrare distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR.

F are o importantă activitate de editor, stabilind textul, variantele, notele și bibliografia pentru o ediție critică de ținută științifică a operei lui Grigore Alexandrescu (I, 1957), precum și pentru numeroase ediții din scrierile lui Anton Pann. Îngrijește și prefătează traduceri din autori latini (Aulus Gellius, Persius, Iuvenal, Marțial), colaborează cu capitolele *Iuvenal* și *Aulus Gellius* la *Istoria literaturii latine*, elaborată de colectivul Catedrei de limbi clasice de la Universitatea din București

(1986). Alcătuieste cursuri universitare (*Morfologia istorică a limbii latine. Substantivul*, 1985) și manuale școlare de limba latină. În „Studii clasice” publică, începând din 1959, bibliografia clasică românească.

Ediții: Anton Pann, *Pagini alese*, I-II, București 1953, *Povestea vorbii și alte scrieri*, București, 1960, *Fabule și istorioare. Nastratin Hoge*, București, 1961, *Scrieri literare*, I-III, introd. Paul Cornea, București, 1963 (în colaborare cu Radu Albala); Grigore Alexandrescu, *Opere*, I, introd. Silviu Iosifescu, București, 1957, *Versuri și proză*, București, 1960, *Poezii. Memorial de călătorie*, pref. Pompiliu Marcea, București 1961, *Suvenire și impresii, epistole și fabule*, București, 1969, *Opere*, I, pref. Ion Roman, București, 1972; Aulus Gellius, *Noaptele atice*, tr. David Popescu, București, 1965; Persius, Iuvenal, Marțial, *Satire și epigrame*, tr. Tudor Măinescu și Alexandru Hodoș, București, 1967.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Grigore Alexandrescu, „Opere”*, LR, 1973, 5; Mioara Avram, „*Latina dunăreană*”, SCL, 1986, 3; Al. Graur, „*Latina dunăreană*”, RL, 1986, 23; Gabriela Creția, *La despărțirea de I. Fischer*, RL, 2002, 43; *In memoriam I. Fischer*, coordonatori Lucia Wald și Theodor Georgescu, București, 2004. A.C.

FISCHER, Ludwig Vinzenz (22.I.1845, Reșița – 15.XII.1890, Kröllwitz-Halle, Germania), publicist, traducător. Provenind dintr-o familie de emigranți germani stabiliți la Reșița (tatăl lui era tâmplar), F. învață meserie în atelierele căilor ferate de stat, în ciuda dorinței mamei sale de a-l îndruma spre preoție. Autodidact, trece prin diverse profesii și slujbe, de la tâmplărie la administrație. În 1871 pleacă în Austria, unde se căsătorește cu fiica unui funcționar superior, ajungând apoi director al unei fabrici de hârtie din Kröllwitz, lângă Halle, în Germania. Bun cunoscător al foclorului din Banat și al literaturii române, înzestrat cu un talent filologic nativ, F. este la curent cu traduceri de poezie și proză românească apărute în Germania. Din Viena se adresează în scris Astrei (18 iulie 1881), cu rugămintea de a i se trimite literatură română în scopul editării unui volum de traduceri (corespondența a fost publicată de G. Barițiu în ziarul „Observatorul”). Semnificativă este opinia lui despre creațiile populare românești, pe care le consideră „unice în felul lor”, multe dintre „perlele poeziei românești” fiind cunoscute cititorilor germani datorită unor „remarcabili traducători” (Mite Kremnitz, Hugo Klein din Budapesta și K. Reissenberger din Graz). Între 1868 și 1890 F. a colaborat cu traduceri

de poezie română la reviste austriece și germane: „Oesterreichische Gartenlaube” (Graz), „Die Dioskuren” (Viena), „Der Osten” (Viena), „Magazin für die Literatur des In- und Auslands” (Leipzig), „Das Ausland” (Augsburg). Pentru activitatea de traducător a fost decorat de regele Carol I cu Ordinul Bene Merenti (1888).

Însemnată este colaborarea lui F. la publicația editată de C. Diaconovici, „Romänische Revue” (1885–1894), care s-a bucurat de bune aprecieri atât în țară, cât și în străinătate. Aici i se tipărește, în 1885, *Die romänische Literatur in Deutschland. Ein Repertorium*, amplă prezentare a traducerilor germane din folclorul și literatura română de la începuturi până în anul acela. Exactitatea informației, documentația completă, adusă la zi, privind receptarea literaturii române în Germania fac din acest repertoriu un valoros instrument de lucru pentru specialiști. Tot lui F. i se datorează publicarea în „Romänische Revue”, în 1889, a primei versiuni germane din *Luceafărul* lui Mihai Eminescu, în rimă încrucișată, neurmând însă cu fidelitate textul poemului, precum și a altor poezii (*Glossa, La steaua* etc.). Importante sunt și transpunerile sale din culegerea *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești)* a lui V. Alecsandri, precum și din colecțiile At. M. Marienescu și Jarník-Bârseanu. Încă din al doilea an de apariție al revistei F. traduce balada *Meșterul Manole*, realizând o transpunere fidelă a originalului românesc. Dintre baladele culese de V. Alecsandri și At. M. Marienescu se remarcă versiunile la *Miorița*, *Inelul și năframa*, *Soarele și Luna*. C. Diaconovici i-a acordat lui F. locul cuvenit în enciclopedia sa, prețuindu-i activitatea de „traducător de balade și poezii românești în limba germană, prin a căror publicare în revistele literare germane cele mai răspândite a contribuit mult la lățirea creațiilor poetice românești între germani”.

SCRIERI: *Die romänische Literatur in Deutschland. Ein Repertorium*, în „Romänische Revue”, 1886, 1–5.

Repere bibliografice: *Encicl. rom.*, II, 426; Heinz Stănescu, „*Titellose Bilder*”, NL, 1956, 4; Anca Goția, *Ludwig Vinzenz Fischer (1845–1890)*, în *Studii de istorie a naționalității germane și a înfrățirii ei cu națiunea română*, II, București, 1981, 238–246; Raluca-Miruna Bostan, *Centenarul unei publicații: „Romänische Revue” (1885–1894)*, în *Interferențe culturale româno-germane*, coordonatori Andrei Corbea și Octavian Nicolae, Iași, 1986, 231–234; Horst Schuller Anger, *Der Übersetzer Ludwig Vinzenz Fischer in der „Romänische Revue”*, în *Deutsche*

Literaturtage in Reschitza. Eine Dokumentation, Reșița, 1996, 115–122; Mugurel Jula, *Primul traducător din Banat al „Luceafărului”*. Ludwig Vinzenz Fischer, un prieten mai puțin cunoscut al românilor, „Eminescu” (Timișoara), 2001, 6; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 381–382. **A.Gf.**

FIZIOLOGUL, carte populară. Inițial acesta a fost numele presupusului autor, care ar fi alcătuit prin secolul II d.Hr., în Alexandria (Egipt), o carte de simbolică decodificând „natura” (grecescul *physis*) fapturilor (animale, plante, pietre, cele patru „elemente” fundamentale). Cu trecerea timpului, *Fiziologul* a devenit titlul scrierii înseși, în care dintre fapte erau reținute deseori doar animale, de unde și titlul *Bestiar*, dat cărții în Evul Mediu. Cercetătorii raționaliști moderni au privit această scriere, răspândită în numeroase variante în toate limbile europene, mai mult decât critic. În 1930 Max Wellmann (subliniind totuși maniera alegorică și orientarea teologică) se arată surprins de rolul jucat în cultura omenirii de strania scriere, caracterizată printr-un „conținut ce reflectă clar

Manuscul lui Serafim de la Bistrița, BAR, ms. rom. 2513

declinul intelectual”. În anii următori A.-J. Festugiére și B.E. Perry nu se arată mai îngăduitori față de textul alcătuit probabil de vreun „om simplu pentru oameni simpli”. Mai înțelegător se dovedește N. Cartoian, care vorbește, în 1929, despre *Fiziolog* ca despre „tratatul de științe naturale din care s-a hrănit mentalitatea naivă a Evului Mediu”. Prin anii '60 *Fiziologul* era privit în continuare, în cursurile universitare românești, drept „un manual popular de zoologie cu pilde morale”, „elementar și naiv”, unde „învățăturile morale sunt introduse în mod silnic, fără nici o legătură” cu simbolul animalier. Aproape concomitent, în 1968, apăreau lucrări precum cea a lui Dietrich Schmidtke (*Geistliche Tierinterpretation in der deutschsprachigen Literatur des Mittelalters. 1100–1500*), unde se operau cu finețe distincțiile necesare între alegorie, fabulă, parabolă, tâlcuire, simbol, semn. Analize atente au demonstrat că de-a lungul Evului Mediu, în ce privește *Fiziologul*, nu interesa opoziția adevărat/neadevărat din perspectiva științelor naturii, ci posibilitatea oferită de însușirea unui animal de a servi drept *significans* în construirea unei *similitudo*, fie spiritual-teologică, fie moral-didactică. Așa se explică alcătuirea unor istorisiri, astăzi numite „fantastice”, relative la animale denumite tot astăzi „fabuloase”. Ideea însăși a căutării semnificatului în „cartea naturii” nu trebuie înțeleasă ca o inventare a valorii simbolice, ci ca o încercare de a o identifica exact acolo unde fusese imprimată de la geneză. Descifrarea valorii de *signum* al lumii și al fapturilor create a fost însă ținta multor scrieri medievale. Ceea ce șochează în *Fiziolog* nu este această preocupare, ci imageria bestială, un fel de horror al realității spirituale. Acestei adevărate estetici a urâtului îi poate fi clarificată intenționalitatea numai prin referirea la teoriile lui Pseudo-Dionisie Areopagitul despre încă și mai vechile „comparații contradictorii”, „asemănări neasemenea”, „figuri nepotrivite (rușinoase)”. Paradoxul înșelător al simbolisticii *Fiziologului*, aparența de juxtapunere illogică, de relații asimetrice, de labirint provin nu doar dintr-o căutare voită a „asemănărilor nepotrivite” (căutare pornită din motive similare cu cele invocate de Pseudo-Areopagit pentru descrierea ierarhiei cerești), ci și din eliminarea premeditată a oricăror clarificări asupra valorilor simbolice ale detaliilor din istorisirile despre animale. Cele mai vechi manuscrise românești (păstrate) incluzând *Fiziologul* datează de la sfârșitul secolului al

XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea. Anterior au circulat și manuscrise cu text slavon, iar câteva pilde din *Fiziolog* au fost inserate în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. În artele plastice sunt prezente nu doar animale cu funcție simbolică, ci și scene inspirate din narațiunile *Fiziologului*. În una din primele copii păstrate (cea a ieromonahului Serafim de la Bistrița, făcută îndată după 1700), istorisirile despre animale sunt puse sub semnul apostolului Luca, patronul pictorilor, așezare grăitoare pentru această carte legată deopotrivă de arta cuvântului scris sau rostit și de artele figurative. În manuscrisul considerat cel mai vechi, cel al lui Costea Dascălul din Șcheii Brașovului (copiat în deceniul ultim al secolului al XVII-lea), pildele din *Fiziolog* sunt numerotate în continuarea capitolelor din *Floarea darurilor* (pentru a cărei alcătuire autorul acestei din urmă scrieri apelase chiar la *Fiziolog*), dovadă că brașoveanul interpreta acest repertoriu drept „carte de înțelepciune”. Așezarea în alte manuscrise alături de hagiografii sau de „cuvinte” de edificare sugerează întrebuințarea în predici a pildelor din *Fiziolog* fie ca semnificativ pentru realizări spirituale, fie ca ajutor mnemotehnic. Textele românești de la sfârșitul secolului al XVII-lea și din secolul al XVIII-lea s-au păstrat în copii ce provin din Țara Românească și din sudul Transilvaniei. Se pare că varianta lui Damaschin Studitul, transpusă în limba română abia după jumătatea secolului al XVIII-lea (deși îi servise ca sursă de inspirație lui Dimitrie Cantemir), s-a răspândit mai ales în Moldova și în jurul centrului cultural din Șcheii Brașovului. Cercetătorii *Fiziologului* românesc au folosit până de curând în studiile lor textele editate de M. Gaster și de Margareta D. Mociorniță. Din păcate, atât în manuscrisul Berheceanu (editat de M. Gaster), cât și în cel mai vechi manuscris păstrat, cel al lui Costea Dascălul (editat de Margareta D. Mociorniță și republicat cu un studiu introductiv de V. Guruianu), se păstrează o versiune cu o foarte mică audiență în limba română. Cealaltă versiune, cea din manuscrisul lui Serafim de la Bistrița (editată de Cătălina Velculescu), se regăsește însă (uneori cu câteva deosebiri notabile) în cel puțin alte șapte manuscrise. Este de menționat că titlul *Fiziolog* nu apare în manuscrisele românești, care folosesc în loc sintagma *Cuvânt de smerita înțelepciune* (înțelepciunea omenească, smerită, cunoscându-și limitele, decodifică simbolurile încifrate în făpturi

de Creatorul însuși; autorul cărții nu are trufia de a crede că el ar fi „creat” simbolurile).

Ediții: *Physiologus rumeno*, publ. M. Gaster, „Archivio glottologico italiano”, 1886–1888; *Un Fiziolog românesc din veacul al 18-lea. Oarecare cunoștințe de la filosofi vechi pentru firea și obiceiurile năravurilor oarecărora jivini, adunate de preînțeleptul între arhierei Damaschin Studitul*, publ. C.N. Mateescu, „Ion Creangă”, 1914, 1–3, 1915, 9–12, 1916, 1–4; *Fiziologul*, publ. Margareta D. Mociorniță, CEL, 1934; *Fiziologul*, în Cătălina Velculescu, *Cărți populare și cultură românească*, București, 1984, 180–195; ed. îngr. V. Guruianu, în *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, II, coordonatori Ion Gheție și Alexandru Mareș, București, 1997; *Fiziolog – Bestiar*, îngr. Cătălina Velculescu și V. Guruianu, București, 2001, 29–102; *Damaschin Studitul și Pseudo-Fiziologul editat de C. N. Mateescu*, îngr. Cătălina Velculescu și Lucia Toader, în *Texte uitate, texte regăsite*, V, București, 2006, 127–178.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 138–142; M. Gaster, *Il Physiologus rumeno*, „Archivio glottologico italiano”, 1886–1888; Demostene Russo, *Studii și critice*, București, 1910, 23–26; Cartoian, *Cărțile pop.*, I, 188–194; Margareta D. Mociorniță, *Traduceri românești din „Fiziolog”*, CEL, 1934; *Ist. lit.*, I, 456–457; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, 243–264; *Dicț. lit. 1900*, 356–357; Cătălina Velculescu, *Cărți populare și cultură românească*, București, 1984, 110–116; Valmarin, *Studii*, 99–177; Cătălina Velculescu, „*Fiziologul*”. *Comparații contradictorii–asemănări neasemenea*, LAI, 1995, 5; V. Guruianu, *Fiziologul*, în *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, II, coordonatori Ion Gheție și Alexandru Mareș, București, 1997, 13–88; Cătălina Velculescu, Manuela Anton, *Physiologus*, în *Enzyklopädie des Märchens*, X, Berlin–New York, 2002, 1035–1047. **C.V.**

FLACĂRA, revistă apărută la București, săptămânal între 22 octombrie 1911 și 13 noiembrie 1916, apoi între 10 decembrie 1921 și iunie 1923; în perioada 8 decembrie 1922–iunie 1923 apare bilunar. Are subtitlul „Literară, artistică, socială”. Director este Constantin Banu (care semnează și Mefisto), iar ca redactori figurează Petre Locusteanu, Ion Pillat, Adrian Maniu, Horia Furtună, Vintilă Russu-Șirianu, Sergiu Manolescu. Articolele-program publicate în primul număr (I.G. Duca, *Un vis...* și C. Banu, *Un cuvânt... care putea să lipsească*) anunță o publicație de cultură animată de un spirit liberal, ecumenic, tolerant. Extrem de eclectică în privința orientărilor artistice, revista va fi susținută de autori veniți din teritoriile cele mai diverse ale predispozițiilor estetice (de la sămănătorism la modernism, de la neoclasicism la simbolism). Spiritul democratic al

publicației rezidă și în refuzul oricărei dogme, fapt ce permite prezența în paginile sale a unor nume deosebit de prestigioase, dar și a unora cu rezonanță modestă. Colaboratorii erau îndemnați doar să vizeze „un ideal mai curat și mai înalt” (I.G. Duca), să profeseze o „artă democratică”, aprinzând „o flăcără pentru luminarea și încălzirea mării mulțimi” (C. Banu). La împlinirea a cinci ani de la înființarea revistei, C. Banu își exprimă încrederea în acest ecumenism estetic: „Între revistele de bisericuță, care trăiesc pentru că nu mai au cum să moară, și între marile reviste, care trăiesc numai prin puterea tradiției, «Flacăra» are entuziasmul celor dintâi și respectul pentru trecut al celor din urmă. Ea nu s-a anhi-lozat însă prin înghițirea nici unei rețete estetice, unice și definitive. Și nici nu s-a închis într-un turn de fildeș ca să-și admire propriile iluzii și glorioasele-i amintiri”. Promovând în ansamblu o literatură a calității, una ce ilustrează toate tendințele manifestate în scrisul românesc, *F.* este un fidel seismograf al fenomenului cultural din țară și din străinătate. În prima ei etapă, în preajma intrării României în război, prin vocea lui Octavian Goga (*Latinitatea strigă în tranșee*), este exprimată cât se poate de

clar opțiunea pentru alianța cu Franța împotriva Austro-Ungariei. Articolul-program al seriei a doua, semnat de N. Davidescu (*Între public și publicații*, 21/1922), înscrie revista pe orbita unei alte etape de activitate. Odată idealul unirii înfăptuit, atenția se va concentra pe promovarea „literaturii noi”, dar și pe familiarizarea cititorilor – prin frecvența publicării traducerilor – cu literaturile lumii. Diversitatea rubricilor – „Figuri contemporane”, „Figuri dispărute”, „De vorbă cu...”, „Cronica literară”, „Cronica teatrală”, „Cronica artistică”, „Notele săptămânii”, „Ecouri”, „Mișcarea literară din străinătate”, „Pagini postume”, „Cronica ideilor”, „Profiluri literare”, „Revizuii literare” – depune mărturie pentru preocuparea redactorilor de a acoperi mai toate fațetele fenomenului cultural și pentru dorința de a informa cititorii cu privire la ultimele tendințe în literatura lumii. *F.* publică poeți de toate orientările estetice: George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Alexandru Macedonski, D. Iacobescu, D. Anghel, G. Bacovia, Ion Minulescu, Ion Pillat, Adrian Maniu, Mateiu I. Caragiale, Tudor Vianu (care debutează aici în 1916 cu poezia *Cuvântul*), St. O. Iosif, V. Voiculescu, B. Fundoianu, Horia Furtună, Camil Petrescu, Aron Cotruș, Dragoș Protopopescu, Mihail Cruceanu, Demostene Botez, Victor Eftimiu, Natalia Negru și mulți alții. Se publică proză de I.L. Caragiale (*Șah și mat*), Ioan Slavici (*Stălp de cafelele, Un pierde-vară*), Liviu Rebreanu (*Vrăjmașii, Cerșetorul*), Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Al. Macedonski, G. Bacovia, E. Lovinescu (un fragment din romanul *Viață dublă*), D. Anghel, Ion Pillat ș.a. Dramaturgia este ilustrată de Barbu Delavrancea (un fragment din *Hagi Tudose*), Victor Eftimiu (*Cocoșul negru*), Al. Vlahuță, Al. Macedonski ș.a. Și în privința istoriei literare revista se dovedește foarte activă, publicând manuscrise și scrisori inedite ce aparțin lui I.L. Caragiale, B.P. Hasdeu, M. Eminescu, C. Negruzzi. O activitate fructuoasă desfășoară în *F.* criticul „revizuirilor”, E. Lovinescu (*Revizuii literare. C. Dobrogeanu-Gherea, Revizuii morale. O. Goga – factor al conștiinței naționale*). Mai semnează critică literară Radu Dragnea, Petre Locusteanu, C. Banu, Ion Pillat, Pompiliu Eliade, G. Bogdan-Duică. Sunt inserate numeroase interviuri cu scriitori, oameni de cultură, politicieni. Se dedică numere speciale lui I.L. Caragiale, Ion Creangă, M. Eminescu. Se publică medalioane, evocări, necrologuri, impresii de călătorie, reportaje, articole despre literatura universală (P. Locusteanu, C. Sp. Hasnaș, I.

Foti). În atenția comentatorilor de literatură străină intră Paul Claudel, August Strindberg, Walt Whitman, Rabindranath Tagore, Vladimir Maiakovski ș.a. Traducerile sunt semnate de G. Coșbuc, St. O. Iosif, E. Lovinescu, Ion Al-George ș.a. Apar versiuni în românește din Homer, Dante, Shakespeare, Lessing, Byron, Cehov, Gide. Revista mai conține articole de sociologie, economie, învățământ. Grafica aduce în pagină ilustrații după lucrări celebre, portrete de personalități ori desene realizate de Iser. Alți colaboratori: G. Murnu, D. Caracostea, Hortensia Papadat-Bengescu, Paul Zarifopol, F. Aderca, Ion Călugăru, Tudor Arghezi, Ioan Bianu, N. Iorga. N.S.

FLACĂRA, revistă apărută la București, lunar, între 23 decembrie 1938 și 31 august 1940, ca organ al Cercului Cultural Național „Octavian Goga”, avându-i directori pe Stan Ghițescu și Virgil P. Râmniceanu, iar ca redactor responsabil pe C. Bivolaru. Publicație de orientare tradiționalistă, E își conturează programul încă din primul număr, în *Cuvânt înainte* declarându-se continuatoare a săptămânalului „Țara noastră”, ce-și încheiase activitatea la moartea lui Octavian Goga: „Cu același program de naționalism integral, care a stat mereu la baza activității literare și politice a lui Goga, apare azi «Flacăra», în scopul de-a merge pe calea trasată de «el»”. În același număr inaugural se publică discursul rostit la Radio de Ion Petrovici în seara de 14 mai 1938, cu ocazia morții poetului, ca și adeziunea Cercului Cultural Național „Octavian Goga” la Frontul Renașterii Naționale, formațiune politică grupată în jurul lui Carol al II-lea. Astfel, încă de la început angajamentul politic al revistei devine manifest. Apar sporadic producții literare, articolele politice, economice, notele, informațiile bucurându-se de o mai mare pondere. Cultul lui Goga este întreținut prin reproducerea frecventă a versurilor sale. Sunt prezenți cu poezie Mircea Streinul, Virgil Carianopol, Geo Dumitrescu, Ernest Verzea, Constantin Almăjanu, Nicolae Balotă ș.a. Semnează articole Nuși Tulliu, G.M. Ivanov, V.P. Râmniceanu. Revista găzduiește medalioane dedicate unor personalități (Octavian Goga, Titu Maiorescu, Ștefan Luchian). În articolul intitulat *Amintiri de la „Convorbiri critice”* Florian Cristescu evocă întâlnirile literare patronate de Mihail Dragomirescu. Sunt recenzate *Viața lui Caragiale* de Șerban Cioculescu, *Amândoi* de Liviu Rebreanu, *Cetatea cu duhuri* de Vintilă Horia. Alți colaboratori: Horia Furtună, C.

Gerota. O parte din ilustrațiile revistei aparțin lui A. Demian și sunt preluate din „Gândirea”. N.S.

FLACĂRA, revistă apărută la București între 4 ianuarie 1948 și 28 iunie 1951, cu subtitlul „Săptămânal de artă și de cultură al Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști”, devenit pentru o scurtă perioadă a anului 1949 „Săptămânal de literatură și artă”, iar din 28 octombrie 1950 „Organ al Uniunilor de Scriitori, Compozitori și Artiști Plastici din RPR”. Apărută la scurtă vreme după abolirea monarhiei, publicația este de orientare comunistă, prosovietică, instaurând jaloanele canonice ale realismului socialist și trăgând o linie de cezură care va izola în trecut, pentru mult timp, valorile estetice ale literaturii și artei interbelice. Atitudinea reiese chiar din articolul-program, *Argument*, semnat de Eugen Jebeleanu. Atașamentul la principiile realismului socialist este afirmat și de Zaharia Stancu prin articolul *În fața Congresului*: „Oamenii artei își iau angajamentul să adâncească problemele ideologiei marxist-leninist-staliniste. Ei își iau angajamentul să folosească arta lor ca o armă de luptă împotriva imperialismului, ca o armă de luptă în folosul poporului”. Rubricile obișnuite sunt „Restituiri”, „Bibliografie”, „Reconsiderarea clasicilor”, „Baricada”, „Medalion”, „Alb și negru”, „Cărțile și viața” ș.a. În bună parte, poezia publicată nu reprezintă decât versificație declarativă, rudimentară, epicizată. Însemnele estetice nu-și mai găsesc loc, fiind îndepărtate brutal printr-o mitologie ad-hoc, patronată de idoli noi „religii”: Stalin, Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, stahanovistul ș.a.m.d. În plan tematic „poemele” se preocupă doar de imperativele planului economic, de spargerea normelor, de lupta pentru pace sau vizează pur și simplu un interes electoral: „Aburesc în fereastră noi dimineți,/ Spre Soare,/ Spre Soare, tovarăși poeți!” (Victor Tulbure, *Manifest către poeți*). O mostră de „artă angajată” o reprezintă și o poezie semnată B. Frunte: „Uite steagul producției,/ în fiecare zi, sare ca un sticlete/ de pe război pe război.../ nu-i glumă, băiete,/ e-ntrerece!”. Revista sancționează orice formă de evaziune de la comandamentele epocii, așa cum procedează J. Popper în articolul *Un poet înstrăinat de uneltele sale: Camil Baltazar*, unde sunt caracterizate grosier poemele mai vechi („poezie lipsită de sânge”) ale autorului „demascată”: „Parfumurile acestei poezii nu mai trebuie astăzi decât la foarte puțini. Ele au fost plătute multe în sere închise, acolo unde burghezia își

închisese cântăreții și unde aceștia își dospeau lan-gorile și melancolia, murind cu încetul”. La **F.** colaborează cu versuri A. Toma, Eugen Jebeleanu, Nina Cassian, Mihai Beniuc, Maria Banuș, Veronica Porumbacu, Dan Deșliu, Nicolae Tăutu, Petru Rezuș, George Lesnea, Miha Dragomir, Vlaicu Bârna, Vladimir Colin, Traian Coșovei, Ion Brad, Petru Vintilă, Andrei Ciurunga, Mihai Codreanu, Agatha Grigorescu-Bacovia, Vasile Nicolescu, Aurora Cornu, Florin Mugur, Teodor Vârgolici, Paul Anghel, Alexandru Andrițoiu, Ilie Purcaru ș.a. Readucerea în atenția contemporaneității, la centenarul nașterii sale, a poeziei lui M. Eminescu nu e altceva decât o nouă mistificare. Articole ca *Eminescu citit astăzi* (Geo Șerban), *Viața lui Eminescu și sfârșitul lui tragic* (Eugen Jebeleanu), *Locul lui Eminescu în literatura română* (Ion Vitner) sau *Eminescu despre realismul critic rus* (Ion Hobana) induc tot felul de distorsiuni ideologice, prin lupa cărora sunt interpretate viața și opera poetului. Distorsiunea și mistificarea ajung în pragul ridicolului, ca, de pildă, atunci când sunt scoase la lumină „opinii” și articole venind din rândul „maselor”: *De ce era Eminescu un poet „trist”* (Solomon Maria, responsabilă culturală la uzinele Tăbăcăria Națională) sau *Începem să-l cunoaștem pe Eminescu cel adevărat* (Costică Abacioaei, muncitor pe șantierul CFR București). Nici poemul lui George Sidorovici (*Strungarul despre Eminescu*) nu pare menit să aducă un alt fel de serviciu cu privire la imaginea poetului. În același registru, Ion Bartoși, montator la fabrica Timpuri Noi (*Azi, Eminescu este redat poporului*), e mulțumit că „se dezgroapă din cenușa trecutului, în care a fost aruncată de bancheri și moșieri, opera poetului Mihai Eminescu”. În afară de grotescul „interpretărilor”, lăsate la chere-mul „proletariatului”, „reabilitarea” lui Eminescu nu reprezintă altceva decât o nouă formă de manipulare ideologică. Proza din paginile revistei nu se deosebește valoric de poezie. Prin tezism și prin schematismul construcției, aceasta satirizează în tușe groase tarele regimului trecut, prospectând, în același timp, un viitor planificat, luminos, apoteotic. Publică Petru Dumitriu (*În primăvara șaptezeci și unu...*, *Sudura*), Sașa Pană (*Cordonul sanitar*), Remus Luca (*Măriuca învață carte*), Eusebiu Camilar (*Execuția*), Mihail Sadoveanu, Ion Călugăru. O zonă de normalitate și culoare aduce proza lui Marin Preda, prin cele câteva nuvele și fragmente de roman (*Moromeții*). Aceasta se distinge printr-o tonalitate nouă, repunând în drepturile

lor exuberanța limbajului, firescul, colocvialitatea, fapt ce nu scapă vigilenței ideologice, prin intermediul lui J. Popper, contrariat că „unui conținut nou de viață i se mai suprapun forme de expresie învechite, care nu-i mai corespund”. Ideologul cere prozatorului „părăsirea clișeelelor naturaliste anacronice”, fiindcă „noi așteptăm de la scriitorii noștri portretul țăranului improprietărit, în care se naște conștiința demnității omenești” (*Un scriitor talentat și o concepție literară depășită*). Reportajul se bucură de un spațiu generos, fiind înscris în aceleași cerințe ideologice. Publică Ioana Postelnicu (*Jurnal de șantier. Bumbești-Livezeni*), Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Ben Corlaci. Și teatrul din **F.** este populat de personaje emblematic-comice: brigadierul UTM, ciobanul. În piesa radiofonică *Ciobanul de pe Ceanul Mare* de Mihail Davidoglu, bucolicul cochetează cu cel mai abrupt ridicol: „oile behăie, tălângi, Petruc doinește”. O piesă de teatru cu brigadieri dă Al. Kirițescu (*La răscruce de drumuri*). Semnificativă este obediența revistei față de criticile ce îi sunt adresate în „Scânteia”, spiritul autocritic frizând autodenunțul. Când, în „Scânteia” din 15 iulie 1948, în articolul *Mai multă principialitate în tratarea problemelor artei și literaturii*, i se impută „slăbiciuni cu caracter ideologic”, faptul că e „ruptă de problemele centrale ale mișcării muncitorești”, că „nu reușește să fie purtătoare fidelă a liniei Partidului”, că publică „poezii scrise în tipic stil legionar”, **F.** vine cu o autocritică foarte promptă și excesiv de zeloasă: „Cazurile piesetei lui Martiniuc și-a poeziei lui Secrețeanu nu sunt singurele. În numărul 22 al revistei a fost publicată poezia *Vântul cel mare* de Ion Potopin, plină de imagini mistice”. Înregimentarea devine imperativă și pentru critica literară, promotoare a aceluiași principii ideologice. În opinia lui Radu Boureanu (*Preambul la o revizuire a istoriei literaturii române*, 8/1948), „primul criteriu al criticii trebuie să fie unul politic”, iar George Dan ține să afirme: „Criticii mei cărora le rămân îndatorat din inimă sunt muncitorii”. În urma unui articol (*Agitația culturală*), pe care îl publicase în „Națiunea” și unde își exprima voalat preferința pentru sensurile adânci ale artei și critica încremenirea acestora în formele exterioare, caricaturale ale realismului socialist („Adâncimea este condiția prin care trecem de la stadiul principal la faza artei [...]). Ideologia burgheză în materie culturală cuprinde o problematică foarte bogată. Ar fi o greșeală, după mine, a o trece pur și simplu cu vederea. Ea trebuie

combătută în profunditate. Astfel se întreține complicația spiritului agitându-se mințile și se spulberă insinuarea simplismului ideologiei progresiste în materie culturală”), G. Călinescu este combătut de Petru Dumitriu în articolul *Despre perspectiva istorică în prețuirea artei. Note la un articol al lui George Călinescu*. De altfel, Călinescu, indignat de afirmația unui cititor al **F.** („frumosul e o categorie istorică”, „valorile estetice variază potrivit progresului societății omenești”), răspunde cu promptitudine: „Afirmarea aceasta turbură pe intelectualul obișnuit cu anume principii estetice și chiar pe creatorul pur și simplu în instinctele lui”. O altă tentativă de recuperare a literarității, făcută de Cezar Petrescu în ziarul „Semnalul” din 3 august 1948 (*Răspunderea scrisului*), este, de asemenea, aspru sancționată. În articolul *Dl. Cezar Petrescu și „imparțialitatea” problemelor scrisului*, Paul Georgescu condamnă scriitorul pentru vina de „a sluji” „dușmanul progresului și dezvoltării culturii, dar și al statului nostru popular”. În ciuda opacității ideologice a revistei, cu timpul dezbateră culturală netrucată își face loc și aici. La Plenara Uniunii Scriitorilor cu privire la problemele poeziei, din februarie 1951, se pune pentru prima oară în discuție „pericolul proletcultismului”. N. Moraru, în discursul său, reprodus în **F.**, susține că „proletcultul înseamnă schematism” și dispreț față de învățătură. Traducerile se fac cu preponderență din literatura rusă și sovietică (Cehov, Maiakovski, Tihonov, Lermontov), dar și din Arthur Rimbaud, Pablo Neruda, Louis Aragon. Principalii traducători sunt Veronica Porumbacu, Petre Solomon, Mihnea Gheorghiu, George Lesnea. Ilustrația revistei, foarte bogată, este tributară artei figurative de tip realist socialist. Alți colaboratori: Mihai Novicov, Ion Frunzetti, Alfred Margul Sperber, Al. Rosetti, Paul Cornea, Marcel Breslașu, Emil Isac, Harry Brauner, Pericle Martinescu, Petru Comarnescu, M.H. Maxy, Cella Serghi, Lucia Demetrius, Alexandru Balaci. **N.S.**

FLACĂRA, revistă care apare la București din mai 1952 până în decembrie 2012. Continuă, *de facto*, **F.** dintre anii 1948 și 1951, deși e numerotată de la numărul 1, anul I; publicația este inițial lunară, devenind bilunară din 1954, apoi săptămânală din 1957. La începutul anilor '70, într-o formulă marcată de o oarecare rutină și istovire, cu o „linie” conformă ideologiei comuniste, **F.** se apropie de formula revistei populare ilustrate, având un conținut de magazin. Subiectele culturale și literare erau

prezente în proporții moderate, aproape convențional, fără mari îndrăzneli. În acest context, începând din 17 februarie 1973, în fruntea publicației a fost numit redactor-șef poetul și publicistul Adrian Păunescu, cu un renume de „răzvrătit” (din interiorul sistemului, firește, și în interiorul limitelor admise). Într-un editorial cu valoare de program, intitulat *Să ne merităm numele!*, noul redactor-șef explica: „O nouă serie a revistei «Flacăra» se deschide astăzi. Trăind prea mult în obișnuința unui nume, ajungem câteodată să-i uităm semnificația. Auzim «Flacăra» și uităm ce înseamnă Flacăra”. Proclamând intenția de a face ca **F.** să devină o revistă ardentă, „o adevărată flăcără”, Adrian Păunescu înregistra necesitatea militantismului, dar preciza: „Vom fi militanți, dar nu vom îmbrăca în nici un caz cămașa sordidă a formalismului așa-zis militant. Vom milita pentru nou, pentru progres”. În sprijinul legitimității noilor obiective era invocată, nu fără abilitate, autoritatea liderului partidului și statului comunist, Nicolae Ceaușescu, ale cărui benedicțiuni și îndemn erau citate în final. Editorialul definea atât în literă, cât și în subtext linia pe care avea să evolueze revista în anii următori: militantism ardent, cu aspecte de „răzvrătire”, fără contestarea frontală și radicală a orânduielii politice, dar cu o combatere punctuală viguroasă a unor racile sau nedreptăți semnalate ca fiind contrare principiilor afirmate de discursul oficial, „mustrarea potențailor” de diferite niveluri, cu recurs direct – și protector – la autoritatea șefului regimului. La adăpostul acestei linii de conduită, **F.** și-a câștigat o marjă de manevră mai largă decât alte publicații, reușind să facă figură singulară în peisajul jurnalismului din epocă. O caracterizează, pe de o parte, numeroase atitudini negative încă din epocă, cum ar fi cultul grotesc al lui Nicolae Ceaușescu ca instrument de „protecție” tactică ori creditul exagerat acordat, din „revoluționarism” obstinat, unor inițiative paraștiințifice de medicină alternativă, tracologie etc. Totuși, bilanțul numără și o seamă de realizări, între care pot fi menționate parțiala eliberare de „limba de lemn”, atât de caracteristică oficialității comuniste (e drept, înlocuită cu un limbaj poetic-patetic, „păunescian”, rapid manierizat), încălcarea unor tabuuri ale propagandei oficiale, cultivarea reportajului social de calitate, promovarea și difuzarea eficace a unor valori culturale (în special din sfera poeziei și a literaturii) în rândul unui public numeros și divers. **F.** continuă să apară mai bine de doi ani în formula grafică de până atunci

(revistă ilustrată, în 40 de pagini, o parte imprimată în policromie), dar treptat ponderea textului crește, încât după o vreme aspectul era cel de ziar tipărit sub formă de revistă, cu fotografii în culori pe unele pagini. În 1973 e precizat tirajul: 160 000 de exemplare. De la numărul 21 din 1974 apare subtitlul „Revistă editată de Frontul Unității Socialiste”. Din 1976 se renunță total la înfățișarea de magazin ilustrat și se adoptă aspectul de ziar, cu tiparul în alb-negru și cu o singură culoare – roșu – pentru titluri sau pentru unele elemente de grafică. Publicația condusă de Adrian Păunescu se prezintă la început ca un săptămânal social, cultural, educativ, de dezbatere, de reportaj și anchetă publicistică, facilitând, prin publicarea și „urmărirea” lor pe lângă autorități, circuitul unor sesizări și semnalări revendicative din partea publicului, ceea ce înseamnă o deschidere sporită – prin comparație cu numerele din anii imediat anteriori – față de unele subiecte cum ar fi calitatea vieții cotidiene, starea localităților țării,

dar și istoria și folclorul (se militează împotriva poluării folclorului autentic), arta plastică ș.a. Se renunță treptat la subiectele și imaginile de mărunț divertisment, încercându-se apropierea de o anumită ținută chiar și a divertismentului; e promovată, de pildă, tot mai mult, muzica folk. Semnează, în paginile revistei, mai cu seamă Adrian Păunescu, Nicolae Cristache, Horia Pătrașcu, Iulian Neacșu, Ovidiu Ioanițoaia, Cornel Bozbici, Nelu Ionescu, Eugen Seceleanu ș.a. Între membrii corpului redacțional și colaboratorii permanenți care practică aici gazetăria se află nu puțini scriitori. Unii au spații sau rubrici fixe: Dinu Săraru deține rubrica „Opinia unui alegător” (întreruptă o vreme, înlocuită de publicarea în foileton a romanului *Niște țărani*, ulterior reluată), Dorin Tudoran scrie articole pe teme de interes cetățenesc, Leonid Dimov ține, cu intermitențe, în primii ani, rubrica „Fetișuri de azi”, Radu Cosașu susține „Cronica de trei secunde”, iar Ioan Grigorescu scrie sub genericul „Mapamond”, în timp ce H. Brauner onorează rubrica „Folclor”/„Poluarea folclorului”. Literatură ori publicistică pe subiecte literare se publică inițial relativ puțin. Traian Stoica susține rubrica „Recenzii” sau trasează portrete de scriitori (Nina Cassian, Edgar Papu ș.a.), Aurel Dragoș Munteanu semnează „Viața cărților”, mai târziu Dorin Tudoran începe să țină „Cronica debuturilor”. Redactorul-șef publică versuri, interviuri cu scriitori (Eugen Barbu). Ponderea materialului pe teme literare și artistice crește treptat. O rubrică intitulată „Civilizația ochiului” prezintă, prin grupaje de reproduceri însoțite de un comentariu succint și relativ accesibil, valori ale picturii românești contemporane. Sunt publicate, în serial, fragmente din memoriile lui Șerban Cioculescu (apărute ulterior în volum). Mai târziu în redacție vine George Arion, care inițiază o consistentă serie de interviuri cu scriitori (Ștefan Aug. Doinaș, Mihai Beniuc, Eugen Simion ș.a.) și cu alte personalități artistice sau culturale. După 1976 revista continuă același program, dar acum rubricile, paginile, secțiunile revistei au titluri mobilizatoare caracteristice (printre ele: „România – cabinetul de lucru al președintelui Nicolae Ceaușescu”, „Să gândim cu capetele noastre”). Sunt frecvente și anchetele ori comentariile pe teme culturale, regrupate într-un supliment de opt pagini, în corpul publicației și intitulat „Flacăra pentru minte, inimă și literatură”, care devine o mică revistă culturală de mare tiraj, cu largă adresabilitate, dar fără mari concesii făcute în numele

„accesibilității”. În „Flacăra pentru minte, inimă și literatură”, apărută sub coordonarea lui George Arion, apar interviuri cu scriitori, articole, cronici, nu numai literare: scurte comentarii despre poezie semnează Tania Radu și Hristu Cândroveanu, despre cărți de critică se pronunță Constantin Crișan, pe teme de folclor scrie Ilie Purcaru, de film se ocupă Horia Pătrașcu, despre plastică scrie Tudor Octavian. Sub titlul „Atelier literar”, Geo Dumitrescu își continuă în „Flacăra pentru minte, inimă și literatură” rubrica adresată poezilor în devenire, adevărat cenacul literar prin corespondență, prin care au fost descoperite nu puține talente. Colaborează totodată scriitori și critici consacrați, precum Șerban Cioculescu, Octavian Paler, Florin Mugur, Fănuș Neagu, Nichita Stănescu, Eugen Simion, Romul Munteanu, C. Stănescu, Mircea Iorgulescu, Valeriu Râpeanu, Alex. Ștefănescu ș.a. O vreme Eugen Simion încredințează suplimentului „Flacăra pentru minte, inimă și literatură” rubrica sa itinerantă intitulată „Fragmente critice”, iar Al. Piru semnează tot aici „Cronica literară”. În rubricile de critică sunt foarte activi în anii '80 Tania Radu și Radu G. Țeposu, care promovează literatura în plină afirmare a generației optzeciste. În disputa dintre cele două „tabere” în care se grupau în epocă revistele literare, „Flacăra pentru minte, inimă și literatură” se menține pe o poziție de centru, fără derapaje extremiste, căutând să concilieze o linie așa-zicând oficială cu respectul și cultivarea valorilor estetice. În legătură cu rolul și statutul specific al revistei **F** în perioada 1973–1985, trebuie consemnat fenomenul denumit Cenacul „Flacăra”, manifestare inaugurată în septembrie 1973 la București. Adrian Păunescu rostește cuvântul de deschidere: „Vom prezenta celor care vor să ne asculte scriitori din toate generațiile. Fiindcă nu suntem străini de faptul că revista noastră este citită, dorim să sprijinim și să promovăm o literatură majoră, a marilor probleme, o literatură a acestei societăți, o literatură a curajului, o literatură a adevărului. De asemenea, pentru că suntem un cenacul de poezie, de muzică și de plastică, vom sprijini acea muzică și acea plastică mai apropiate sufletului tinerelor generații [...]. Vom ieși în public, în mijlocul țărănilor, muncitorilor, funcționarilor, studenților”. Au citit poeme Ion Gheorghe și debutantul Ștefan Dumitrescu (textele acestuia fiind comentate de cei prezenți). Au cântat Doru Stănculescu și Tudor Gheorghe. Într-o primă etapă manifestările cenacului erau săptămânale; în **F** era publicată în fiecare

număr o cronică a ședinței cenacului din săptămâna precedentă (prima ședință beneficiind și de o prezentare caldăroasă semnată de Șerban Cioculescu, sub titlul *Cenacle de ieri și de azi*. „Flacăra”). În primul an structura obișnuită a manifestărilor era următoarea: unul sau mai mulți autori consacrați citeau din scrierile lor, urma lectura unui poet debutant (comentată de cei de față), apoi actorii recitau poeme ori alte texte din opera invitaților prestigioși sau a unor scriitori din diferite epoci, grupate sub titlul „Antologia «Flacăra»”, iar în final se produceau cântăreți sau cantautori, preponderent dintre reprezentanții muzicii folk (cu piese de factură baladescă, deseori pe texte ale unor mari poeți). La a doua ședință au citit Ștefan Roll și Leonid Dimov, a debutat poetul Mihai B. Constantin, recitalul poetic a fost susținut de actorul Ion Marinescu, iar cel muzical de Mircea Vintilă; la ședința următoare a fost evocat Miron Radu Paraschivescu și a citit George Țărnea etc. În 1974 structura ședințelor s-a păstrat, în linii mari: în februarie invitații erau Maria Banuș și Ion Horea, la o altă întrunire a fost invitat din nou Mihai Beniuc, din ale cărui versuri a recitat Florian Pittiș. Într-o nouă ședință invitatul era Marin Sorescu, prezentat asistenței de Eugen Simion, poeziile fiind recitate de Virgil Ogășanu, Florian Pittiș, Rodica Mandache; poetul a răspuns apoi la întrebările participanților și asistența a ascultat recitalul susținut de Mircea Vintilă, Mircea Florian ș.a. În această primă perioadă cenacul își ținea lucrările în săli de teatru, cluburi, case de cultură, amfiteatre universitare, sedii ale unor instituții etc. Mai târziu cenacul a început să facă turnee prin țară, întrunindu-se tot mai des în aer liber, pe stadioane ori pe platouri cu semnificație istorică etc. Frecvența manifestărilor a crescut, ele nu mai aveau loc săptămânal, ci uneori zilnic ori chiar de mai multe ori pe zi. De la accesul limitat, pe bază de invitații, s-a trecut la intrarea liberă. Și conținutul ședințelor a evoluat, renunțându-se la structura canonică din prima etapă și crescând ponderea recitalurilor muzicale. Erau descoperite talente din rândul publicului, mai ales în domeniul muzicii folk. Se recitau versuri din zeci de poeți, atmosfera era incendiară. Adrian Păunescu, conducătorul cenacului, și-a descoperit acum vocația de agitator și talentul de a domina, mobiliza și dinamiza mulțimile, pe care l-a utilizat intens. Manifestările cenacului deveniseră niște *happening*-uri (erau denumite, de **F**, „întâmplări”) care durau ore în șir (de pildă, la 21 februarie 1976, ședința dedicată, între

alte, omagierii poetului Marin Sorescu, care împlinea patruzeci de ani, și ținută în Sala Polivalentă din București în prezența a peste zece mii de persoane, a durat opt ore). În 1983, la zece ani de la înființare, cenaclul avea la activ o mie de manifestări, la care asistaseră peste trei milioane de spectatori. În peisajul manifestărilor politico-educative de masă organizate de regimul ceaușist el reprezenta un fel de supapă pentru exuberanța tinerilor, promova pe scară largă genuri de muzică anterior marginalizate de autorități ori ținute în *underground* și difuza în cercuri foarte largi valori ale poeziei contemporane. Desigur, comporta și derapaje pe linia înregimentării gregare (chiar dacă aparent „răzvrătite”). Oficialitatea îl supraveghea atent, tolerându-l totuși de vreme ce organizatorii recurgeau la oficierea cultului lui Nicolae Ceaușescu. De la un moment dat, denumirea cenaclului a devenit „Cenaclul «Flacăra» al tineretului revoluționar”, fiind așezat astfel și sub autoritatea Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist. În cele din urmă a fost suprimat în urma incidentelor din timpul unui spectacol desfășurat la Ploiești în 1985, soldate cu cinci morți și mai mulți răniți. Ultima manifestare a cenaclului menționată în paginile **F** este cea cu numărul de ordine 1612, ținută la Vălenii de Munte, la începutul lui iunie 1985. Peste câteva săptămâni Adrian Păunescu este destituit din funcție. Până în 1989 revista continuă să apară – cu indiciile clare ale unei întăriri a controlului ideologic, a unei diminuări a marjei de „libertate” și de „frondă” manifestate anterior – urmând linia și formula statornicite în „perioada Păunescu”. Ultimul număr din 1989 a apărut cu titlul „Flacăra libertății”, iar primul număr din 1990 cu titlul „Realitatea”, apoi s-a revenit la „Flacăra”. După 22 decembrie 1989 publicația și-a adaptat orientarea și conținutul la noile realități politico-sociale din țară, apărând în continuare, ca revistă în special de informație și comentariu, cu tematică generală, variată, cu poziție independentă, prodemocratică. Începând cu numărul din 5 ianuarie 1990, redactor-șef este George Arion. O primă campanie a noii serii vizează îndepărtarea statuii lui Lenin din fața Casei Presei din București. Publicația își modifică de mai multe ori aspectul grafic și își redefineste treptat profilul. Din 1996 iese ca revistă ilustrată, color, cu apariție lunară, încetându-și apariția în formatul tipărit în decembrie 2012. De notat faptul că din 2001 se editează în paralel cu **F** un periodic intitulat „Flacăra lui Adrian Păunescu”, condusă de

un colegiu editorial din care, alături de Păunescu, mai fac parte inițial Ilie Purcaru, Costel Stroescu, Mircea Bunea și Al. Dida.

N.Br.

FLAMURA, revistă apărută la Brăila, lunar, din aprilie 1937 până în noiembrie 1941. Publicația este inițiată de Mișu Dragomir (care semnează Mișu Const. Dragomirescu), în această perioadă încă elev. Subtitlul „Revista tinerei generații” devine din ianuarie 1938 „Răbojul tinerei generații”, pentru a marca „lupta pentru biruința tinereții” și în mod special preocupările „tinerelor mișcări provinciale”. Materialele sunt inserate în două mari rubrici: „Lupta dintre generații” și „Poezii tinerei generații”. În centrul atenției stau poeți aflați sub semnul lui Panait Istrati, deoarece la Brăila ei sunt în „locurile sfințite de suferința lui”. Panait Istrati este omagiat chiar din primul număr, cu prilejul împlinirii a doi ani de la moartea sa. În aprilie 1938, când Octavia Calangea figurează ca director (numele ei devine în decembrie 1938 Octavia Dragomirescu), în editorial sunt consemnate două principii ale tinerei generații: Binele (doctrina lui Hristos) și Frumosul (Panait Istrati, „cel mai autentic apostol creștin”). **F** promovează versurile lui M. Papadopol, George Valea, Ilarie Lalescu și, desigur, pe cele ale lui Mișu Dragomir (*Faust, Sfârșit, Artă pentru artă*). De la 1 noiembrie 1940 director este Ioan Dimitrie Suci, iar ca secretar de redacție apare Mișu Dragomir. Publicația este preocupată acum în mod special de soarta Transilvaniei, omagiindu-l pe G. Barițiu, „ctitorul ziaristicii românești din Ardeal”. Cele trei numere care mai apar vor fi dedicate unor scriitori și oameni politici precum Ioan Slavici, Iuliu Maniu, Octavian Goga, dar și unor tineri poeți afirmați în spațiul transilvan: Mihai Beniuc, Ion Th. Ilea, Aurel Marin. În articolul *Generația vrea, totuși, ceva* Mișu Dragomir va declara: „Vrem dreptul de a visa”. Cu o pană acidă, tânărul polemizează în 1940 cu C. Noica, căruia îi reproșează că în numărul unic al revistei „Adsum” „propovăduiește întoarcerea în aburii otrăviți ai misticismului bizantin” (*Și noi suntem de față*), iar în articolul *Eu cred în Ion Barbu* susține că întâlnirea autorului *Jocului secund* cu mișcarea legionară ar fi într-un tot firească. Printre traduceri publicate pot fi menționate fragmente din romanul *Georges* de Al. Dumas-tatăl, poezii de Tagore, Lenau, Byron și transpunerea lui Mișu Dragomir după *Albatrosul* lui Baudelaire.

M.Ș.

FLĂMÂND, Dinu
(24.VI.1947, Susenii
Bârgăului,
j. Bistrița-Năsăud),
poet, critic literar,
traducător.

Este fiul Liviei (n. Rău) și al lui Traian Flămând, țărani. Învăță mai întâi în satul natal, apoi la Liceul Unirea din Brașov (1958–1962) și la Liceul „Emil Racoviță” din Cluj (1962–1965), unde urmează și cursurile Facultății de Filologie, secția limba și literatura română (1965–1970). Este membru fondator al cenaclului și revistei „Echinoc”, unde lucrează ca redactor (1968–1970). Va fi funcționar la Centrala Cărții din București (1970–1971), redactor la Editura Enciclopedică Română (1971–1973) și la revistele „Flacăra” (1973–1974), „Amfiteatru” (1974–1988) și „Secolul 20” (1988–1989). După ce, în 1989, se stabilește la Paris, devine corespondent al posturilor de radio BBC și Europa Liberă, iar din 1995 e angajat la Radio France Internationale. Întors în țară, funcționează din anul 2011 în calitate de consilier la Ministerul de Externe. Debutează cu poezii în „Tribuna” (1966). Mai colaborează la „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Cultura”, „Familia”, „Luceafărul”, „Observator cultural”, „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Vatra”, „Viața românească”, „Viața studentescă” ș.a. E distins cu mai multe premii, printre care Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor (1985), Premiul Uniunii Scriitorilor (2001, 2002), iar în 2011 cu Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”.

Încă de la titlul ce trimite, poate oarecum forțat, la noțiunea-cheie a lui Anaximandru, *Apeiron*, volumul de debut al lui F., apărut în 1971, trădează fascinația pentru fața nevăzută a lucrurilor, pentru starea primordială a ființei. Blagian ca mai toți poeții de la „Echinoc”, dar fără vocația metafizică a maestrului, F. evocă nevroza de adaptare a tânărului de la țară, senzual și frust, confruntat cu spațiul citadin alienant. Dacă nostalgia rurală, a fabulosului pământ natal identificat drept Țară a Nordului rămâne un reper constant al versurilor, poetul, care nu e un mistic pur al Transilvaniei,

asemenea lui Ioan Alexandru, își arată curând natura ambivalentă: întâlnirea cu orașul îi deconspiră fascinația livrescă și îi prilejuiește o viziune expresionistă cu accente mizantropice, înrudită cu aceea a lui Ion Caraion. Amenințat uneori de tentația pitorescului excesiv, de manierism prolix sau de afectare, F. își impune cel mai adesea personalitatea distinctă într-o poezie unde se îmbină vitalismul și luciditatea, viziunea plastică și notația livrescă. Nostalgia pentru satul copilăriei, uimirea în fața spectacolului citadin, elanul vitalist se regăsesc și în *Poezii* (1974), dar motivele vechi sunt tratate într-o manieră expresivă diferită, căci autorul caută acum soluții formale noi, cum ar fi cele ale poemului experimental sau ale poemului ermetic în proză, de sorginte barbiană. *Altoiuri* (1976) sondează o problematică mai adâncă și încearcă să depășească nivelul trăirii întâmplătoare pentru a atinge cunoașterea de sine: reflecția dublează de fiecare dată senzația, poezia, totdeauna cu implicații etice, se transformă în document existențial. O schimbare decisivă crede critica a descoperi odată cu *Stare de asediu* (1983): de la eșantioane ireproșabile formal, dar lipsite de tensiune adevărată și timbru personal, s-ar trece la o poezie autentică, debarasată de clișee. Drumul ar fi cel de la impersonalitate la implicarea unei poezii care tinde spre recuperarea realului prozaic, a oralității limbajului, în același timp devenind manifestă preocuparea autorului de a se gândi pe sine ca poezie: el ar renunța la experiența manieristă în favoarea uneia textualiste. *Introducere în opera lui G. Bacovia* (1979) îl impune pe F. și în ipostaza de critic literar. Interpretare personală a operei lui Bacovia, eseul redefineste „revoluția” poetică drept trecere de la „reprezentarea antropocentrică a eului liric” la „un heterocentrism de factură modernă, dizolvantă”. Capabil să vibreze la unison cu textul comentat, înzestrat cu putere de concretizare a ideilor, F. preferă totuși o critică metodologică uneia de artist: el se bazează constant pe premisele teoretice ale structuralismului, ale semioticii sau ale psihocriticii și, sedus de mirajul terminologic al teoriilor moderne, alunecă pe panta raportărilor extravagante, citindu-l pe Bacovia prin prisma lui C. G. Jung sau a lui Robert Musil. *Intimitatea textului* (1985) este lucrarea unui spirit critic metodic, care caută să extragă, în urma unor analize minuțioase, legi poetice cu valabilitate generală și să

ofere tablouri literare de ansamblu. Prima secțiune a cărții regroupează inedit poeți ca Anton Pann, Tudor Arghezi sau Marin Sorescu, interesați de obiectualitatea lumii, cu o expresivitate bazată pe utilizarea preponderentă a substantivului; cea de-a doua parte vizează, în urma unei cercetări incisive, reconstituirea unor profiluri literare: A.E. Baconsky, Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Nichita Stănescu sau Mircea Ivănescu. Înzestrat mai cu seamă pentru lectura poezilor, scriind cu vervă și aplicație, cu finețe interpretativă și rigoare analitică, criticul se dovedește a fi la înălțimea spirituală a poetului. După o lungă absență de pe scena literară românească, **F.** revine cu volumul *Viață de probă* (1998), care alătură poeme inedite din perioada de exil unor piese vechi, preluate din *Stare de asediu* și readuse la forma de dinaintea intervenției cenzurii. Patetic sau lucid, grav sau ironic, poetul sondează de fiecare dată „drama mediocră” a individului marginalizat într-un regim totalitar sau într-un spațiu de adopție nu întotdeauna primitiv, conștiința derizoriului fiind dublată de aceea a inevitabilei curgeri a timpului. Autorul oferă o viziune spiritualizată asupra lumii în volumul *Dincolo – De l'autre côté* (2000), în care propune, într-un limbaj abstract apropiat de cel al lui Cezar Baltag sau al lui Nichita Stănescu, un exercițiu de purificare prin contemplație, o tentativă de a descifra înțelesurile ultime și de a transcende concretul și propriile trăiri spre a regăsi, dincolo de contingent și temporalitate, sentimentul participării la unitatea primordială a universului. Intitulat cu numele unor graffiti de pe culoarele metroului parizian, volumul *Tags* (2002) aparține unui autor care caută să controleze rațional, într-o poezie cerebrală cu numeroase referințe literare sau filosofice, neliniștea omului confruntat cu neprevăzutul și cu absurditatea unei lumi ostile, dar și cu scurgerea inexorabilă a propriei vieți. Și aici artistul aspiră, indiferent de șansele de reușită, să introducă în haosul înconjurător ordinea poeziei. Sentimentul crepusculului devine tot mai acut în ultimele volume ale lui **F.**, care pendulează între teluric și celest, între concret și abstract, între real și imaginar. În *Grădini – Jardins* (2005) autorul, mereu sensibil la materialitatea lumii, privește cu nostalgie reținută spre tărâmul copilăriei și spre peisajul natal ardelean, contemplat ca o lume care apune. În *Frigul intermediar* (2006) meditează, prin prisma unor experiențe personale

dureroase, la scurgerea timpului, ca și la perisabilitatea frumuseții sau la dificultățile comunicării dintre oameni, iar în *Umbre și faleze* (2010) caută să învie din amintiri umbrele trecutului, îndeosebi pe cea a mamei, și evocă lumea dispărută pe un ton neutru, atent controlat, refuzând alunecarea în patetic sau elegiac. Ca traducător, **F.** a transpus în limba română, singur sau în colaborare, în special din lirica portugheză (Fernando Pessoa ș.a.) și mai cu seamă din cea latino-americană contemporană, însoțind frecvent selecțiile pe care le face cu note, comentarii, prefețe.

SCRIERI: *Apeiron*, București, 1971; *Poezii*, București, 1974; *Altoiuri*, București, 1976; *Introducere în opera lui G. Bacovia*, București, 1979; ed. 2 (*Ascunsul Bacovia*), Bistrița, 2007; *Stare de asediu*, București, 1983; *Intimitatea textului*, București, 1985; *Viață de probă*, București, 1998; *Dincolo – De l'autre côté*, ed. bilingvă, tr. Pierre Drogi, Paris, 2000; *Migrația pietrelor*, pref. Ion Pop, București, 2000; *Circular – Circulaire*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca-Paris, 2002; *Tags*, Cluj-Napoca, 2002; *Peisaje verticale – Paysages verticaux*, ed. bilingvă, tr. Pierre Drogi, București, 2003; *Poèmes en apnée*, tr. și pref. Pierre Drogi, Paris, 2004; *Lenticula*, ed. trilingvă, tr. Pierre Drogi și Jan Mysjkin, Paris, 2005; *Grădini – Jardins*, ed. bilingvă, tr. Pierre Drogi și Claudia Fontu, Cluj-Napoca, 2005; *Frigul intermediar*, Pitești, 2006; *Opera poetică*, I-II, Chișinău, 2007; *Corzi – Superstrings*, tr. Olga Dunca, București, 2007; *În burta calului troian – In the Trojan Horse Belly*, tr. Olga Dunca, Iași, 2008; *La luce delle pietre. Antologia 1998–2009*, tr. Giovanni Magliocco, Bari, 2009; *Umbre și faleze*, Timișoara, 2010; *Biopoeme*, pref. Eugen Negrici, București, 2010; *În amonte – En Amont*, ed. bilingvă, Bistrița, 2011; *Stive de tăcere*, postfață Ion Pop, Pitești, 2011; *En la cuerda de tender. Antología 1983–2002*, tr. și introd. Cătălina Iliescu Gheorghiu, Ourense (Spania), 2012.

Traduceri: Martin Booth, *Polenul insidios*, pref. trad., București, 1977 (în colaborare cu Liliana Ursu); *20 de poeți latino-americani contemporani*, pref. Andrei Ionescu, Cluj-Napoca, 1983 (în colaborare cu Omar Lara); Fernando Pessoa, *Cartea neliniștirii*, I-II, îngr. și pref. trad., București, 2000; *Odă maritimă*, București, 2003; *Odes e outrós poemas – Ode și alte poeme*, ed. bilingvă, pref. trad., Pitești, 2004; *Opera poetică*, București, 2011; *Ultimatum și alte manifeste*, îngr. și pref. trad., București, 2012 (în colaborare cu Micaela Ghițescu); Jorge Semprún, *Mortul care trebuie*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 2002; Samuel Beckett, *Poèmes suivis de Mirlitonades – Poezii urmate de Măzgălituri*, ed. bilingvă, pref. trad., Pitești, 2005; Jean-Claude Guillebaud, *Gustul viitorului*, pref. trad., Pitești, 2006; Umberto Saba, *La capra e altri poemi – Capra și*

alte poeme, ed. bilingvă, București, 2009; Jean-Pierre Siméon, *Lettre à la femme aimée au sujet de la mort – Scrisoare despre moarte adresată femeii iubite*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2010; Carlos Drummond de Andrade, *Mașina timpului și alte poeme*, București, 2012; Antonio Gamoneda, *Claridad sin descanso – Claritate neostenită*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Cristea, *Un an*, 263–266; Piru, *Poezia*, II, 486–491; Iorgulescu, *Scriitori*, 66–68; Poantă, *Radiografii*, I, 285–287; Regman, *Explorări*, 239–243; Grigurcu, *Poeți*, 477–484; Dimitriu, *Singurătatea*, 166–170; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 362–366; Grigurcu, *Între critici*, 293–297; Tartler, *Melopoetica*, 156–159; Nicolae Manolescu, *Critica poetului*, RL, 1985, 37; Mincu, *Eseu*, II, 131–134; Regman, *De la imperfect*, 219–221; Piru, *Critici*, 230–233; Papahagi, *Cumpănă*, 212–218; Negoțescu, *Scriitori contemporani*, 175–178; Papahagi, *Fragmente*, 199–203; Ulici, *Lit. rom.*, I, 86–89; Pop, *Pagini*, 191–196; Cistelean, *Top ten*, 145–147; Dicț. esențial, 313–315; Țintă fixă – Dinu Flămând, VTRA, 2001, 6–7 (grupaj special); Dicț. analitic, IV, 155–156; Cistelean, *Al doilea top*, 111–113; Gheorghe Grigurcu, *Între contingent și absolut*, RL, 2006, 13; Lucian Raicu, *Poezia incisivă*, RL, 2008, 2; Liviu Antonesei, *Poezii mei: Dinu Flămând*, OC, 2010, 296; Manolescu, *Enciclopedia*, 319–320; Octavian Soviany, *Sub semnul biopoemului*, LCE, 2011, 4; Ioan Holban, *Poemul sub presiune*, DL, 2011, 3; Rodica Grigore, *Măștile, oglinzile și adevărul*, CLT, 2011, 43; Cistelean, *Diacritice*, II, 88–93. **A.C.**

FLECHTENMACHER, Maria (1838, București – 14.VIII.1888, București), poetă, autoare dramatică. Orfană, cu patru clase primare, Maria Mavrodin urmează, la Craiova, școala de actorie a lui Costache Mihăileanu și în 1853 intră într-o trupă de teatru. Se căsătorește cu compozitorul Alexandru Flechtenmacher și vine în București, unde, timp de optsprezece ani, joacă pe scena Teatrului cel Mare. A făcut parte din trupele conduse de Matei Millo și Mihail Pascaly. A înființat ea însăși o companie dramatică, Teatrul Tineretului. Era membră a Societății Dramatice. În „Românul” a publicat articole privind Teatrul Național. Preocupată de situația femeii în societate, ținea la Ateneul Român conferințe pe teme de instrucție și educație. Temperament activ, militant, **F.** a condus, din 1878 până în 1881, „Femeia română”, publicație care susținea lupta femeilor pentru drepturi cetățenești.

În 1871 **F.** a publicat un volum intitulat *Poezii și proză*. Versurile, banale și naive, imnuri mai ales, elogiază evenimente politice de reală importanță

(*Imn la 24 ianuarie 1859, 24 ianuarie 1860, Imn la țară*) și evidențiază, fără calități literare, patriotismul autoarei. Convenționale rămân și stăruirile sentimentale, multe scrise pentru a oferi un text muzicii lui Al. Flechtenmacher. Modelul este Lamartine, din care a tălmăcit *Lacul*. **F.** este și autoarea unor vodeviluri care s-au jucat pe scenele bucureștene (*Un cap romantic, La sânul mamei*, 1875). Piese de *Post scriptum*, *Copila schimbă dinții*, *Cireșica în închisoare* sunt prelucrări. Pentru elevele Azilului „Elena Doamna” din București, unde a fost un timp profesoară de declamație, a scris mici scenete cu teme morale. Limbajul e greoi, cu multe franțuzisme și barbarisme. A tradus din Eugène Scribe comedii *Rebeca, Armele femeii, Ministromania*.

SCRIERI: *Poezii și proză*, București, 1871; *Situațiunea Teatrului Național sub direcțiunea d-lui Ion Ghica*, București, 1877.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 20–26; Gh. Cardaș, *Maria Flechtenmacher, în Poeți munteni până la Unire (1787–1859)*, București, 1937, 497–498; Miller-Rădulescu, *Evoluția*, 174–177; Lelia Nădejde, *Maria Flechtenmacher*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1965, 1; Massoff, *Teatr. rom.*, II, 27, 329, 348; Dicț. lit. 1900, 358; [Maria Flechtenmacher], „Discobolul”, 2011, 160–162 (grupaj special). **S.C.**

FLOAREA DARURILOR, carte populară. Este o culegere didactico-sentențioasă alcătuită în scopul definirii și ilustrării virtuților și viciilor. Cunoscută și sub titlul *Albinușa, Floarea darurilor* reprezintă o versiune a scrierii *Fiore di virtù* a călugărului italian Tommaso Gozzadini, datând din secolul al XII-lea, dar tipărită abia în 1474 la Veneția. Există o mențiune despre o traducere din italiană făcută probabil pe la sfârșitul secolului al XV-lea în Moldova, dar prima copie păstrată datează din 1620 și cuprinde o tălmăcire din sârbește, ca și cea a lui Costea Dascălul din Șcheii Brașovului (1693). După o versiune greacă publicată la Veneția, călugărul Filotei Sfântagorelul face cea mai completă traducere, tipărită de Antim Ivireanul la Snagov, în 1700, sub titlul *Floarea darurilor, carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăți*. Înainte de a fi reeditată (1807, 1808, 1834), scrierea a circulat mult în copii manuscrise. *Floarea darurilor* este organizată simetric, în perechi de texte care ilustrează

două noțiuni antinomice, virtute și viciu: capitolul *Pentru dragoste* este urmat de *Păcatul pizmii*, *Pentru bucurie* de *Păcatul întristării* ș.a.m.d. Sunt date definiții ale acestor sentimente și atitudini omenești (cu citate din Platon, Aristotel, Pitagora, Ovidiu, Cicero, Seneca, evangheliști ș.a.), urmate de comparații plastice, în simbolizări luate din *Fiziolog*: mânia este ca ursul, puterea ca leul, temerea ca iepurele etc. Pentru ilustrare sunt folosite istorioare din *Biblie*, din *Alexandria*, din *Gesta Romanorum* sau din hagiografii. Pătrunsă de timpuriu în cultura română, culegerea a lăsat urme în folclor, unde au fost asimilate unele comparații, dar mai ales anumite concluzii sentențioase, care s-au constituit în proverbe. Câteva motive, devenite populare, pătrund și în literatura cultă, de la Coresi și Varlaam la Mihail Sadoveanu.

Ediții: *Floarea darurilor*, carte foarte frumoasă și de folos fieștecăruia creștin carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătați, Tipografia Mănăstirii Snagov, 1700; ed. 2, îngr. Const. și Ioan Boghici, Brașov, 1807; ed. 3, Brașov, 1808; ed. 4, Sibiu, 1834; *Floarea darurilor* (fragm.), îngr. și introd. Dan Simonescu, CPL, II, 273–286; ed. îngr. și introd. Pandele Olteanu, Timișoara, 1992; ed. îngr. și introd. Alexandra Moraru, în *Cele mai vechi cărți populare din literatura română*, I, coordonatori Ion Gheție și Alexandru Mareș, București, 1997, 15–193.

Repere bibliografice: Cartoian, *Cărțile pop.*, I, 195–208; N. Smochină, *Cine a tradus în secolul al XV-lea „Floarea darurilor” în românește*, „Magazin istoric”, 1968, 7–8; Duțu, *Coordonate*, 43–51; *Ist. lit.*, I, 453–455; *Dicț. lit.* 1900, 358–359; Alexandra Roman-Moraru, *Cea mai veche versiune românească a „Florii darurilor”*, în *Cele mai vechi texte românești*, coordonator Ion Gheție, București, 1982, 263–316.

C. T.

FLOAREA DARURILOR, publicație apărută la București, bilunar între 1 ianuarie și 15 februarie 1907 și săptămânal între 1 aprilie și 30 decembrie 1907, sub îngrijirea lui N. Iorga. De la 1 ianuarie 1908 se contopește cu „Neamul românesc”. Potrivit intențiilor istoricului, enunțate în articolul *Câteva lămuriri*, **Ed.** se vrea mai mult o tribună de popularizare a culturii universale și românești, adresându-se unui public mediu pregătit intelectual. Fără să-și aroge pretenții de originalitate, ca revistă mai puțin importantă în constelația publicațiilor săptămânatiste, aceasta promovează „lucrări de popularizare a cunoștinții pământului și istoriei noastre, traduceri, reproduceri din vechea literatură”. Funcția educativă și de informare prevalează în detrimentul

producției originale. Accentul pus pe traduceri și pe studiul istoriei, pe literatura populară și pe cea veche reiese și din titlul rubricilor: „Literaturi străine”, „Oameni și cărți”, „Descrieri de călătorie”, „Literatura populară”, „Pagini din literatura veche”. Literatura originală e ilustrată doar de autori minori, care colaborează cu versuri și proză: Eugen Boreanu și Virgil Caraivan. Se publică traduceri din Longfellow, Carlyle, Leopardi, Lermontov, Eschil, Ovidiu, Vergiliu, Tibul, Horațiu, Corneille, Villon, Alfred de Musset, Carducci, Baudelaire, Cehov, Schiller, Alfred de Vigny, dar și poezii populare culese de Iustin Volbură, Mihai Oltescu, I. Ursu ș.a. Studiile sunt în majoritate scrise de N. Iorga (*Începutul întrebuițării în scris a limbii românești* ș.a.). Se mai inserează articole de popularizare, de istorie, cugetări, însemnări cu privire la etnografie. **N.S.**

FLOAREA DE FOC, revistă apărută la București, săptămânal, între 6 ianuarie și 26 martie 1932, între 25 martie și 30 aprilie 1933, apoi între 25 ianuarie și 2 iulie 1936, ca supliment cultural al ziarului „Credința”, inițial ca publicație separată, apoi ca insert în interiorul ziarului. Director este Sandu Tudor. Articolul-program al acestuia, *Prolog pentru ceasul acesta*, schițează într-o stilistică încărcat religioasă atitudinea revistei: „Ceea ce ne unește pe noi [...], în parte așa de deosebiți la prima arătare, e puterea firească pe care o dă înțelegerea și hotărârea obștească a luptei pentru o viață nouă. [...] Ne cheamă o vedenie nouă, care se vrea frumoasă și limpede. Sub umbra acestei vedenii de foc care ne merge înainte prin pustiu, vrem să trecem printre anarhie și moarte, căutând să aflăm drumul nostru, și nu altul. [...] O spunem răspicat: venim ca tulburători, cu sabia cuvântului și floarea de flacără a propriei noastre inimi în palmă, cu o binecuvântare și o hulă pe buze”. Un alt articol-program este semnat de Paul Costin Deleanu: „Vom încerca [...] încercuirea și vinderea câtorva experiențe metafizice. Iată totul. Pentru asta va trebui să apăsăm cu penița adânc în lume și în Treimea Sfântă” (*Adeziune*). Publicația prezintă un anumit echilibru ideologic (mai cu seamă în partea de început), după cum o arată și un articol al lui Sandu Tudor, *Scrisoare unui comunist*: „Din încrucișarea acestor trei cardinale cunoscute: marxism, comunism, creștinism vom determina concret și crucial locul unde ne aflăm și săgeata drumului pe care să pornim în depășire nouă spre

«Cetatea viitoare». Însă direcția spiritualistă, asociată dreptei, este cel mai bine reprezentată. În prima serie publică poeme Eugen Ionescu (*Cântec de dragoste*), Al. Robot (*Exil, Vedenii în ape*), Andrei Tudor (*Jurnal*), Dan Petrașincu (*Minune fără rod*), Horia Stamatu (*Alegorie pentru noi, Despotul umbrelor*), Ion Manolescu (*Încheiere*), Dem. Iliescu, Emil Botta (*Comă*), Mircea Streinul (*Balada spinnerii de moarte*), Barbu Brezianu ș.a. De asemenea, Athanase Joja oferă versuri în latină (originale și traduceri din Eminescu, Henri de Régnier). Proză apare sporadic – Al. Sahia, *Ouăle și patriarhul*, *Renegat*, Paul Sterian, *Di Vam Ex-Inger. Testament romantic al unei generații sentimentale*, Constantin Fântâneru, *Despre mine însumi*, Barbu Brezianu, *Nega*. Sunt inserate interviuri cu Camil Petrescu, Marcel Iancu, Milița Pătrașcu. Cu eseuri și articole sunt prezenți Emil Cioran (*Auguste Rodin, Sistem și viață, Formele perimate, Octavian Goga, Reflexiuni asupra mizeriei, Individ și cultură*), Mircea Vulcănescu (*Napoleon*), Dan Botta (*Moartea Europei*), Alexandru Talex (*Vasile Pârvan intim*), Ovidiu Papadima (*Bacovia, Literatura de azi*), Sandu Tudor (*Grupul „Arta nouă”*), Haig Acterian (*Spectacolul și vremea noastră*), I. Lespezeanu (*Intermezzo „antimarxist”*), Edgar Papu (*Capriciul contemporan*), Petru Comarnescu (*Sinteză și extremism*). Eugen Ionescu contribuie cu cronici și eseuri; unele vor intra în cuprinsul volumului *Nu* (de pildă, studiul despre Tudor Arghezi, tipărit în mai multe numere). Articole polemice sau pamfletare semnează Sandu Tudor (*Grăsunul bărfare*), Al. Sahia (*Feministele, Răspuns tovarășului Panait Istrati*, replică la publicarea cărții *Sposedanie pentru învinși*), Paul Costin Deleanu (*Răspuns la „Eonul dogmatic”*). *Scrisoare deschisă domnului Lucian Blaga*, Camil Petrescu (*Ad rem*, răspuns la un articol al lui Șerban Cioculescu din „Vremea” privind ideea de „frumos în artă”), Ghiță Ionescu (*Candidați la epurație*), Arșavir Acterian (*Comuniștii și moartea individului*). În ultima apariție din prima serie (12/1932, număr special de două pagini) sunt publicate texte de solidaritate cu studențimea română, „tinerimea conștientă a acestei țări”, semnate de „treizeci și opt scriitori și ziariști ai generației noi” – George Mihail Zamfirescu, Mircea Vulcănescu, Ion Călugăru, Emil Botta, Ionatan X. Uranus (Mihail Avramescu), Horia Stamatu, Eugen Ionescu cu un portret în aqua forte al lui N. Iorga ș.a.. Se protestează împotriva brutalităților la care

fuseseră supuși studenții de forțele polițienești ale guvernului N. Iorga, precum și împotriva percheziției organizate în redacția ziarului „Calendarul”. Aceste texte duc la interzicerea publicației. Începând cu seria a doua, revista renunță la rubricația mai gazetărească în favoarea unor texte lungi, conferind aspectul de publicație cvasiacademică (amplificat de grupajele tematice): Mircea Eliade, *Pașoptism și umanism*, Paul Costin Deleanu, *Structura spirituală a curentului 48-ist*, G. Racoveanu, *Duhul pașoptist și ortodoxia*, H.H. Stahl, *Boierii pașoptiști și problema agrară*, Petru Manoliu, *Filosofia pașoptistă: Titu Maiorescu, Sandu Tudor, Scrisoare către prietenii triști din „generație”*, Eugen Ionescu, *Camil Petrescu și „Patul lui Procust”*, Al. Mironescu, *Tineretul românesc în fața disciplinelor exacte*, Zaharia Stancu, *Privire asupra satelor românești*, I. Brucăr, *Informația filosofică a d-lui C.R. Motru*, Anton Holban, *Marcel Proust. Moartea lui Bergotte* etc. I.D. Gherea se ocupă acum de cronica muzicală, iar Petru Manoliu (Erasm) ori Cicerone Theodorescu de cea literară. Numărul 5/1936 îi este dedicat lui B.P. Hasdeu. Răfuiala cu grupul criterionist, începută de „Credința” la sfârșitul lui 1934, continuă în **E.f.** cu pamfletele lui Zaharia Stancu (*Generația în pulbere și cu ochelari savanți și Generația n-are... leafă*) ori Mircea Damian (*O generație de imbecili*). De asemenea, se reproduce cu satisfacție după „Facla” un atac al lui Eugen Ionescu îndreptat contra lui Mircea Eliade. Au mai colaborat Alfons Adania (diverse articole pe teme literare), Radu Popescu (despre Ilya Ehrenburg), Octav Șuluțiu, N. Carandino (*La moartea lui Aristide Briand*), Ion Biberi. **N.S., M.I.**

FLOARE-ALBASTRĂ, revistă săptămânală apărută la București între 11 octombrie 1898 și 23 mai 1899; la 15 iunie 1899 se tipărea un număr omagial cu subtitlul „Mihail Eminescu. 1888–1899”, după care **F.-a.** își încetează apariția. I.N. Constantinescu-Stans este menționat, din numărul al cincilea, ca proprietar și director. Publicația este însă condusă efectiv, până în martie 1899, de Al. Antemireanu. Din redacție mai fac parte St. O. Iosif, cel care alesese drept titlu simbolul romantic al florii albastre, G. Madan și C. Sandu-Aldea (semna C. Sandu, C. Răzvan și S. Voinea). Țelul revistei, așa cum reiese din articolele lui Antemireanu, este acela de a contribui la impunerea unei literaturi care să tindă către „ideal”, către „frumosul

absolut”, la crearea unui nou romantism, pur, neîntinat de influențe străine și situat deasupra realităților întâmplătoare. Sursa acestor idei estetice este teoria despre „noul idealism” a criticului francez Ferdinand Brunetière. Concomitent, și sub influența lui N. Filipescu, în scrisul lui Antemireanu apar unele accente naționaliste. Dar tot el afirmă, într-un articol care a provocat o adevărată campanie de proteste, că arta populară nu are valoare estetică. Începând astfel să dea publicației o direcție străină de credințele și aspirațiile colegilor de redacție, Antemireanu se îndepărtează de ei și, în martie 1899, este obligat să-și întrerupă prezența în paginile revistei. **F.-a.** se va alătura orientării pe care o inaugurasă „Vatra” lui I. Slavici și G. Coșbuc și pe care o vor continua, după 1900, revistele lui N. Iorga. Prin literatura promovată, chiar și în timpul când Antemireanu o conduce, ea precedă foile săptămânoriste. Aici apar nuvele cu subiecte din mediul rural, scrise de G. Madan (*Pe calea pribeagului, Vieață pierdută, Așa e războiul* ș.a.) și Ioan Adam (*Dezamăgire, Am scăpat, Poznașii țărănești* ș.a.), un fragment din romanul *Din vremea lui Căpitan Costache* de Al. Antemireanu sau schițe ușoare, aparținând lui Toma Florescu și Eugen Herovanu; se tipăresc, alături de poezia fantezistă, parnasiană, a lui Antemireanu, versurile de diletant ale lui C. Sandu-Aldea, pastelurile și încercările de poezie filosofică ale lui D. Nanu, alte versuri de Traian Demetrescu (postumele *Atât de mult..., Aș vrea..., Frunza*), George Ranetti, Zaharia Bârsan, G. Murnu, Al. Gherghel, V. Podeanu, N. Mihăescu-Nigrim. Dialogul vioi și ironia de bună calitate caracterizează proza lui I. A. Bassarabescu (*Sâmburele, De pe culme*). Cu versuri străbătute de o discretă melancolie (*Mărgăritare, Dansau..., Rozele, Cu genele plecate* ș.a.) și cu traduceri din Lermontov, Lenau și Heine colaborează St. O. Iosif, iar Panait Cerna, după ce la „Poșta redacției” primea un răspuns încurajator, trimite la **F.-a.** câteva din poeziile lui de început. Uneori G. Bogdan-Duică, traducător și al câtorva fragmente din tragedia *Christopher Marlowe* de E. von Wildenbruch, sau I. Duscian fac prezentări ale unor scriitori străini, printre care Adam Mickiewicz, Gerhart Hauptmann și Arthur Schnitzler. O rubrică de recenzii, note și informații asigură revistei strânse legături cu viața literară și culturală. Într-o atent redactată „Poșta a redacției”, susținută probabil de Al. Antemireanu, la 18

octombrie 1898 se află următorul răspuns: „M. Sadov. Iași. Defecte de ritm. Poate alta”. **R.Z.**

FLOAREA SOARELUI, revistă apărută la București, lunar, între 1 ianuarie 1927 și februarie 1928, apoi în ianuarie–iulie 1929, cu subtitlul „Literatură, artă, știință, viață socială”. Din comitetul de redacție fac parte I. E. Torouțiu și Barbu B. Theodorescu. Orientarea publicației, aflată sub zodia tradiției, reiese chiar din articolul inaugural, unde se afirmă dorința apropierei „de căminul românesc, de familia românească, de sufletul românesc”. Sunt respinse categoric importurile literare: „Grădinari vicleni și venetici au adus însă de aiurea cactee țepoase și le înfățișează aici drept minunate rarități, cerând să fie admirate, în vreme ce ele, acolo, în țara lor de origine, nu sunt decât niște spini netrebnici, parazitari printre zidurile căzute în ruină”. Rubricile obișnuite sunt „Cronica culturală a Bucovinei”, „Încrustări”, „Documente”, „Cronică, bibliografie”, „Necrologuri”. Poezia se păstrează la nivelul unui conservatorism ingenuu, al versificației conformiste, cuminiți, ce pendulează între un peisagism delicat și portrete nostalgice de voievozi. Colaborează cu poezie George Voevidca (*Adormire*), Al. Brateș (*La mare*), Ion Buzdugan (*Vedenii din trecut*), Radu Gyr (*Rugă veche, Rugă nouă*), Nuși Tulliu, Traian Chelariu, C. Zarojanu, Ovidiu Hulea ș.a. Sunt prezenți cu proză Liviu Rebreanu (fragment din *Ciuleandra*, aflată sub tipar), V. Demetrius, Leca Morariu, iar cu teatru George Mihail Zamfirescu (*Primăvara ce s-a dus*). Cronicile literare și studiile completează sumarul: G. Bogdan-Duică (*O surprindere în poezia română. Tudor Arghezi*, în care autorul respinge categoric spiritul modernist al poemelor argheziene, considerându-le aberante), I.E. Torouțiu (*Heinrich Heine și heinismul în literatura românească*). În ultimul număr se publică bibliografia operei lui N. Iorga pe anul 1928, alcătuită de Barbu B. Theodorescu; de altfel, tot numărul este dedicat istoricului. Aspectul grafic al revistei este îngrijit, iar pe prima pagină sunt reproduse portrete de personalități (Titu Maiorescu, M. Eminescu, B.P. Hasdeu, St. O. Iosif, Liviu Rebreanu, N. Iorga). Se dau traduceri din Giovanni Pascoli, Gerhart Hauptmann, Rabindranath Tagore, Ady Endre, Petőfi Sándor. Alți colaboratori: Filip Corsa, Tiberiu Crudu, N. Georgescu-Tistu, Ion Dianu. **N.S.**

FLORA, Ioan
(20.XII.1950, Satu Nou,
Serbia – 3.II.2005,
București), poet,
traducător.

Este fiul Vioricăi (n. Balnojan) și al lui Ioța Flora, țărani. După ce urmează școala primară și liceul în Banatul sârbesc, își continuă studiile în România, la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1969–1973). Între 1971 și 1973 face parte din gruparea constituită în jurul publicației manuscrise „Noii”, alături de Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Gheorghe Iova, Gheorghe Ene, Ioan Lăcustă și Constantin Stan, participând totodată la ședințele cnaclului Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu. După absolvirea facultății, timp de aproape două decenii, se întoarce în Iugoslavia, inițial ca profesor la Liceul Economic din Alibunar (1974–1976), ulterior ca redactor la ziarul „Libertatea” și la revista „Lumina” (1977–1992). Între 1991 și 1993 este redactor-șef al Editurii Libertatea din Pančevo – Novi Sad. Din 1993 se instalează la București, lucrând în calitate de consilier la Ministerul Culturii, la Muzeul Literaturii Române și ca secretar al Uniunii Scriitorilor. Debutează cu poemul *Des* în „Libertatea” din Pančevo (1968) și editorial cu placheta *Valsuri* (1970). Scrie în numeroase publicații din România și din Iugoslavia, întreținând în același timp colaborări constante la reviste culturale din Europa Centrală și de Est. Pentru primele volume a primit mai multe premii ale festivalurilor de literatură și ale asociațiilor profesionale din Iugoslavia. În România a fost distins de două ori cu Premiul Uniunii Scriitorilor (*Discurs asupra Struțocămilei*, în 1995, și *Iepurele suedez*, în 1997, pentru care a primit și premiul ASPRO). A asumat un rol de mediator cultural, îngrijind antologii de poezie sârbă și traduceri din literatura contemporană a spațiului ex-iugoslav.

F. ilustrează o situație mai rară a migrației literare. Format în Banatul iugoslav, cu o biografie intelectuală legată de identitatea unui spațiu

bilingv și de destinul unei minorități etnice, publicând multe dintre volumele sale în afara granițelor țării, poetul alege să se definească în interiorul literaturii române. Exilul nu înseamnă în cazul lui refugiul într-o literatură străină prestigioasă, ca pentru Eugen Ionescu sau Emil Cioran, ci asumarea târzie a culturii materne ca o cultură de adopție. Comparat cu poeții ardeleni veniți în Regat înainte de Marea Unire din 1918, precum Octavian Goga sau George Coșbuc (Nicolae Balotă), **F.** se înscrie într-o lungă tradiție a „i-migranților”, a celor care nu se instalează în literatura română ca într-o cultură străină, de la Liviu Rebreanu până la prozatorii basarabeni care s-au afirmat în spațiul publicistic românesc după prăbușirea regimurilor comuniste. Nu întâmplător, unul dintre ultimele sale volume, *Medeea și mașinile ei de război* (1999), e o meditație asupra condiției nomade, pe care o transcrie prin figura „mașinii de război”, cea care înaintează mecanic, fără origine și fără țintă, „de parcă ar lupta (și ar muri) într-un deșert perfect” (*Iarba – jumătate om*). Ca mulți dintre scriitorii migranți, **F.** are o sensibilitate particulară în raport cu limba română (la debut critica l-a privit ca poet „dialectal”), pe care o absoarbe cu pasiunea colecționarului, ca „jargon”, ilustrând-o sub specia listelor de cuvinte, de inspirație arhaică, folclorică sau regională. În același timp, datorită apartenenței sale la două culturi, poetul consumă experiențele est-europene ale emancipării față de constrângerile propagandei și ale artei socialiste înaintea autorilor români, în ritmul rapid al liberalizării politice din spațiul iugoslav. De aceea, deși contemporan cu toate mișcările literare din deceniile al optulea și al zecelea, situat în seria reprezentanților poeziei optzeciste, alături de Mircea Cărtărescu, Florin Iaru sau Ion Stratan, scriitorul păstrează totuși reputația unui marginal, cu o creație greu de omologat. În **F.** literatura română ratează un scriitor „mare”, nu din lipsă de talent sau de anvergură vizionară, ci din cauza dificultății de a-i recunoaște limbajul și distribuția valorilor. Poezia sa e singularizată atât prin felul în care interpretează marile teme ale perioadei (biografismul, proza cotidianului, de-metaforizarea poeziei), cât și prin posibilitatea concilierii unor mode poetice în antiteză. Astfel, **F.** este unul dintre puținii scriitori care împacă registrul „oblic” al limbajului neo-modernist cu preocuparea postmodernă pentru formele banale ale vieții; nu pentru că ar traversa

mai multe vârste lirice, alternând resursele metaforei și cele ale prozei, ci pentru că în ordinea valorilor sale, concretul existenței e diseminat simultan în planul simbolurilor și în cel al notației plate. Poetul și-a făcut debutul sub semnul avangardei, unul dintre primele sale grupaje de versuri fiind prefăcute de Geo Bogza. Ceea ce a recunoscut autorul *Poemului inactivă*, făcându-l să evoce „marea poezie a lumii”, a fost o intuiție caracteristică a realității, proiectată nu din perspectivă subiectivă, ci prin sondaj în straturile psihismului colectiv. Ciclurile din *Iedera* (1975) transcriu fascinația față de multiplicitatea existenței, trăită ca o experiență comună: „Oameni de toate vârstele ne zâmbesc, plânsul cunoscându-l. [...] Și orice lucru ne poate stârni curiozitatea. Și orice lucru ne poate trezi o înaripată spaimă” (*Împotrivirea aproapelui*). Evoluția ulterioară a poeziei lui F. nu se produce prin ruptură, ci prin amplificarea și clarificarea acestui atașament inițial față de datul obiectiv al existenței. *Fișe poetice* (1977), *Terapia muncii* (1981), *Starea de fapt* (1984) circumscriu dimensiunile plurale ale realului, punând poezia în serviciul

unei „stenografii” a concretului. În numeroasele declarații ale poetului („Poezia-i document,/ s-ar putea să exagerezi,/ mor dacă mai citesc un vers” sau, altundeva: „nu mai ai ce scrie de atâta scris”), critica a recunoscut o pledoarie în favoarea defetișizării discursului liric, specific optzecistă. Însă dezgustul de literatură nu impune aici acordarea textului poetic la monotonia și platitudinea cotidianului. Îl distinge pe F. trăirea concretului ca o experiență jubilatorie și căutarea permanentă a noi modalități de redare a acestei plenitudini. De la universul animalier și vegetal până la peregrinările urbane și de la gesturile și ritualurile cotidiene (un poem se numește *Servirea supei*, un altul *Servirea cafelei*) până la „terapia muncii” („Muncești și simți că te înviorzi, nu duci lipsă de conștiință,/ munca e gimnastică și înviorare...”), realitatea e un cadru al angajării totale. De fapt, explorând orizonturile multiple ale existenței, scriitorul nu descoperă o „proză”, asemeni altor scriitori din generația '80, ci esența profund poetică, nemediată de niciun cod retoric, a faptelor de fiecare zi. În economia lirică a lui F., „trădarea metaforei” nu e decât întoarcerea

Cassian Maria Spiridon, Ioan Flora și Lucian Vasiliu

spre o altă formă a poeziei, încarnată în realitate și epurată de convențiile literaturii. „Pietă înscenată ad-hoc, poezie factică, sex demitologizat. S-a renunțat la mască, s-a renunțat la oglinzi”, notează scriitorul într-o artă poetică (*Joc cu cărțile pe față*). Volumul care marchează maturizarea acestui univers liric e *O bufniță tânără pe patul morții* (1988). Amintind de *Levantul* lui Mircea Cărtărescu prin orchestrația intertextului romantic, poemul se construiește în jurul unei parabole a morții dezvoltată în acorduri ample, care trece de la experiențe autobiografice la viziunea cosmică a germeului destructiv care roade „la rădăcina stejarului,/ la rădăcina popoarelor și-a templelor marmoreene” (*Animalul – labirint*). E expresia, sublimată simbolic, a preocupării pentru materialitatea lumii, imaginarii thanatic ilustrând – și abstractizând metafizic – o realitate ale cărei forme sunt covârșite de abundența și proliferarea substanței: „o nebănuită/ încrâncenare a cărnii împotriva oaselor,/ a pământului împotriva privirii,/ a sângelui împotriva gândului” (*Memoria asasină*). Animată de tensiuni centrifuge, punct de concentrare a forțelor care lucrează la dezagregarea tuturor formelor de viață, moartea devine, paradoxal, simptom al vitalității, loc nietzschean de desfășurare a energiilor care străbat existența. Urmând un traseu paralel cu cel parcurs de Nichita Stănescu, poezia lui F. se populează, la frontiera dintre filosofie și literatură, cu mitologii menite să interpreteze dinamica interioară a dispersiei materiale, cum e Zeul cârțiță, „cel cu privirea ațintită spre sine/ ca o mânășă întoarsă pe dos” (*Povara cercului*). Ultimele plachete de poezie, începând cu *Discurs asupra Struțocămilei*, descoperă rafinamentul livresc al narațiunilor istorice, al legendelor și al glosarelor, ca modalități de recompunere din fragmente a unui întreg mozaicat al lumii. Bestiarul cantemirian sau cel folcloric, inventarele de lucruri și de cuvinte nu sunt numai noi căi de a reprezenta materia, întotdeauna plurală și dispersată, a lumii; ele ilustrează și vocația fundamental epică a universului liric al lui F., afinitatea poeziei sale cu marile eposuri care realcătuiesc din piese disparate istoria și etosul unei națiuni (Cornel Ungureanu). De aceea, poate, o antologie îngrijită de autor se intitulează *Cincizeci de romane și alte utopii* (1996); pentru că, după cum o spune un poem din *Iepurele suedez*, romanul e expresia literară a germinării infinit variate și neînsumabile a vieții, „așa cum un germene de

nuvelă,/ de schiță,/ de piesă într-un act/ ar putea fi descoperit și în imaginea vieții drept/ roman” (*Doxă și inițiere*). Conduasă de o aspirație romantică spre cuprinderea realității și a „poeziei” ei, filtrată de marile modele ale avangardei, lirica lui F. dă o interpretare originală celor mai importante teme ale optzecismului, oferind totodată o perspectivă asupra articulațiilor profunde dintre neo-modernism și postmodernitate în spațiul literaturii române.

Scrișul său comunică în profunzime cu toate transformările importante ale poeziei românești din ultimii vreo douăzeci de ani. El propune însă, cu o remarcabilă forță și prospețime, originalitatea unei personalități formate în spațiul de fertile interferențe culturale de peste Dunăre.

ION POP

SCRIERI: *Valsuri*, Pančevo, 1970; *Iedera*, Pančevo, 1975; *Fișe poetice*, Pančevo, 1977; ed. București, 1981; *Lumea fizică*, Vârșeș, 1977; *Terapia muncii*, Pančevo, 1981; *Starea de fapt*, Pančevo, 1984; ed. Cluj-Napoca, 1986; *O bufniță tânără pe patul morții*, Novi Sad, 1988; ed. București, 1998; *Memoria asasină*, pref. Srba Ignjatović, Novi Sad, 1989; *Tălpile violete*, Novi Sad, 1990; ed. Cluj-Napoca, 1998; *Poeme*, pref. Al. Cistelean, București, 1993; *Discurs asupra Struțocămilei*, București, 1995; ed. Pitești – București, 1998; *Cincizeci de romane și alte utopii – Fifty Novels and Other Utopias*, ed. bilingvă, tr. Andrei Bantaș și Richard Collins, pref. Cornel Ungureanu, București, 1996; *Iepurele suedez*, București, 1997; ed. Pitești, 1998; *Medeea și mașinile ei de război*, Pančevo, 1999; ed. Cluj-Napoca, 2002; *Scriptor*, Botoșani, 2001; *Iapa Dunărea*, postfață Nicolae Balotă, București, 2003; *Trădarea metaforei – La Métaphore trahie*, ed. bilingvă, tr. Paul Miclău, Jan H. Mysjkin, Constantin Frosin, Marily Le Nir și Ed. Pastenague [D. Țepeneag], postfață Gheorghe Crăciun, Pitești-București, 2004; *Dejun sub iarbă*, Pitești-București, 2004; *Bătrânul Werther*, pref. Gheorghe Crăciun, Pitești, 2007. **Traduceri:** Vasko Popa, *Poezii*, I-II, Pančevo, 1983, *Câmpia neodihnei*, pref. Cornel Ungureanu, București, 1995, *Inel celest*, București, 2000; Adam Puslojić, *Nu-mi amintesc prea bine, bunul meu prieten*, Pančevo, 1986, *Apă de băut*, pref. Mircea Tomuș, București, 1986 (în colaborare cu Nichita Stănescu), *Gradul zero al poeziei – Nulti stepen poezije*, ed. bilingvă, postfață Mircea Tomuș, Timișoara, 1998 (în colaborare cu Nichita Stănescu); *Antologia poeziei sârbe (secolele XIII–XX)*, București, 1999; ed. Satu Mare, 2004; Predrag Bogdanović Ci, *Biblioteca rătăcitoare*, îngr. și postfață Răzvan Voncu, Oradea, 2000 (în colaborare cu Adam Puslojić și Răzvan Voncu); M. Eminescu, *Opere alese – Izbrana dela*, ed. bilingvă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 2000; Dragoslav Mišići, *Starea sârbească*, București, 2001; Aleksandar Petrov, *Privirea de aur*, București, 2004.

Repere bibliografice: Tartler, *Melopoetica*, 152–156; Constantin Pricop, *Spiritul veacului*, CRC, 1989, 31; Cornel Ungureanu, *Ioan Flora și bestiarele sale*, O, 1996, 3; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 189–218, 332–333; *Dict. scriit. rom.*, II, 281–283; Cornel Regman, *Ioan Flora, barocul și witzul*, JL, 1999, 11; Galaicu-Păun, *Poezia*, 170–175; Cistelean, *Top ten*, 52–54, 111–113; Pop, *Viață*, 245–250; Soviany, *Textualism*, II, 96–101; Gheorghe Grigurcu, *Poetul ex-centric*, RL, 2002, 5; *Dict. analitic*, IV, 669–671; Cioculescu, *Lecturi*, I, 69–73; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 215–222; Ștefănescu, *Istoria*, 895–898; Holban, *Ist. lit.*, I, 129–134; Popa, *Ist. lit.*, II, 1119–1120; Vasile, *Mărci*, 64–67; Soviany, *Cinci decenii*, I, 241–247. **A.Td.**

FLORA, Radu (5.IX.1922, Satu Nou, Serbia – 4.IX.1989, Rovinj, Croația), poet, prozator, folclorist, traducător. Își începe învățătura în localitatea natală, continuând liceul la Pančevo (1934–1937) și Vârșeț (1937–1942). După trei ani de studii universitare la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde îl audiază pe D. Caracostea, se transferă la Facultatea de Filosofie, secția de romanică, a Universității din Belgrad (1948). Va fi profesor la liceul din Vârșeț (un timp a fost și director) și la Școala Normală din același oraș (1948–1952), apoi va preda româna la Școala Pedagogică Superioară din Novi Sad și la Zrenjanin (1955–1963). După ce își susține doctoratul la Universitatea din Zagreb (1959) cu teza *Graiurile românești bănățene în lumina geografiei lingvistice*, devine profesor extraordinar la Facultatea de Filologie din Belgrad (1963–1970), apoi ordinar (din 1971). Din 1981 predă și la Facultatea de Filosofie din Novi Sad. S-a implicat, în calitate de inițiator și realizator, în majoritatea acțiunilor culturale ale românilor din Banatul iugoslav, fiind fondator și președinte al Societății de Limba și Literatură Română din Voivodina (1962–1980), în cadrul căreia a organizat manifestări și simpozioane științifice iugoslavo-române, membru în redacția publicației „Libertatea literară” (1946), redactor responsabil al revistei „Lumina” (din 1950), colaborator permanent la Institutul Matica Srpska din Novi Sad, la Institutul de Dialectologie din Louvain (Belgia), la Institutul Lexicografic din Zagreb, precum și al Centrului de Fonetica și Dialectologie din București. A colaborat la majoritatea publicațiilor în limba română din Serbia: „Libertatea”, „Satul”, „Femeia nouă”, „Tribuna tineretului”. De asemenea, a realizat (în colaborare) peste douăzeci de manuale școlare pentru elevii școlilor generale. Debutază în 1945, cu poeziile *Plumb* și *Amurg*, în „Libertatea”, iar

editorial cu placheta *Drum prin noapte și prin zi*, apărută în 1947. A folosit și pseudonimul Ion Aioanei. I s-au acordat mai multe premii și distincții, între care Premiul Opera Omnia oferit de Societatea Scriitorilor din Voivodina și Ordinul Merite pentru Popor cu Coroană de Argint.

Activitatea de cercetător a lui F., desfășurată în varii domenii (lingvistică, dialectologie, folclor, relații culturale româno-sârbe), s-a concretizat în numeroase comunicări și studii, precum *Epitomu lui Dimitrie Țichindeal și prototipurile sârbești* (1970), *Nume de familii românești din Banat* (1974), *Porecele românești din Banatul iugoslav* (1975), *Relațiile lui B.P. Hasdeu cu sârbii, elemente sârbești în ancheta dialectală din 1884 și „Etymologicum Magnum Romaniae”* (1976), *Cultura și literatura română în diferite etape, în părțile iugoslave* (1980) ș.a., dar și în lucrări ca *Atlasul lingvistic al graiurilor românești din Banatul iugoslav*, rămas în manuscris, materialul fiind folosit ulterior în *Rumunski banatski govori u svetlu lingvističke geografije*, ori ca *Mic atlas lingvistic al graiurilor istroromâne*, terminat în 1983, apărut, postum, abia în 2003. De asemenea, a alcătuit, singur sau în colaborare, dicționare bilingve (sârb-român și român-sârbo-croat). Preocupările sale folcloristice cuprind, pe lângă lucrarea *Folclor literar bănățean. Premise și sinteze* (1975) – „o merituoasă încercare de sinteză diacronică” (Iordan Datcu) –, câteva culegeri de folclor bănățean, realizate în colaborare: *Foaie verde, spic de grâu* (1979), *Foaie verde lămâiță* (1982). Rezultat al unei pasiuni începute încă din studenție, volumul *Vuk și românii* (1988) reconstituie prin fapte culturale și argumente de ordin istoric, lingvistic și folcloric legăturile lui Vuk Karadžić cu românii. Textul lucrării este alcătuit dintr-o serie de problematice cu o anumită autonomie, multe fiind conferințe susținute la postul de radio din Novi Sad, cu referire la peregrinările folcloristului sârb prin provinciile românești, modul lui de a interpreta manifestările etnografice și implicațiile reciproce asupra celor două spații culturale, relațiile lingvistice ș.a. În antologia *Documente literare* (1971, în colaborare), apărută sub egida Universității din Timișoara, F. a tradus și a publicat scrisorile lui Dimitrie Țichindeal și autobiografia lui Dositei Obradovici, însoțindu-le de comentarii. Sinteza *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, apărută în 1971, se deschide cu o privire generală asupra literaturii române din acest spațiu, subliniindu-se rolul revistei „Lumina” în promovarea ei. Cu simț critic F. „panoramează” poezia

sau proza analizată și observă individualitatea scriitorilor încă de la debut, ca în cazul lui Ioan Flora, de pildă. Mai sunt comentați Vasko Popa, Florica Ștefan, Ion Bălan, Mihai Avramescu, Ion Marcovici, Ion Miloș, Cornel Bălică, Slavco Almăjan, Miodrag Miloș, Petru Cărdă, Felicia Marina, Eugenia Ciobanu. Ca prozator, F. s-a exersat mai cu seamă în spațiul romanului. Într-unul, *Când vine primăvara* (1970; Premiul revistei „Lumina”), prozatorul insistă pe analiza psihologică a personajului, recurgând la notațiile dintr-un jurnal, însoțite de intervențiile naratorului. În *Capcana* (1978) urmărește apostolatul unui tânăr învățător, romanul fiind construit pe alternanța prezent/trecut și pe balansul dintre descrierea directă și plonjarea în culisele memoriei. Romanele *Zidul* (1983) și *Vârtejul* (1989) demonstrează capacitatea autorului de a susține o epică amplă, surprinzându-și protagoniștii în avataruri existențiale și medii diferite, în timpuri de prefaceri sociale fixate, cu precădere, în jurul celui de-al Doilea Război Mondial. Zidul devine un simbol decriptat epic: există mai multe ziduri de care protagonistul se izbește în timpul vieții, după cum întâlnește și mai multe capcane. Prozatorul nu ocolește aspectul alterității și diversității satului bănățean, consemnându-l cu exactitate. O retorică narativă mereu dinamică face ca textul, pornind dintr-un fond de esență realistă, realizat preponderent prin descriere, să încorporeze pe parcurs și alte modalități: analiza psihologică, inflexiunea, uneori lirică, a jurnalului, verismul cotidian și arta portretistică. Interesantă este și „povestea romanescă” intitulată *Capcanele* (1986), fals jurnal cu inserții autobiografice, cuprinzând comentarii și aprecieri asupra propriilor romane, observații asupra literaturii regionale românești, teoretizări despre limbaj și raporturile dintre realitate și ficțiune, etic și estetic sau despre personaj și rolul său în epică. Ca și proza de început, și poezia din primele plachete ale lui F. – *Drum prin noapte și prin zi*, *Poeme cu lumină* (1950) – este tributară tematicii din primii ani postbelici. În următoarele volume se schimbă nu doar viziunea, ci și mișcarea versului, înclinată acum spre clasicism, cu o expresie poetică mai concentrată, prinzând sonurile melodioase ale sonetului. Infuzată de cultură, poezia nu rămâne la nivelul descripției, ci migrează spre reflecție și meditație, ca în *Maree* (1986) sau în *La capătul nopții* (1988). Ca traducător, F. a făcut cunoscută în spațiul iugoslav poezia românească din secolul al XX-lea. Împreună cu Ratomir Marković și Momčilo Savić, a tălmăcit în 1975 din poezia a circa

treizeci de poeți, realizând o adevărată panoramă a liricii românești. Fiecare autor antologat beneficiază de o fișă biobibliografică și de o scurtă prezentare a scrierilor.

SCRIERI: *Drum prin noapte și prin zi*, Vârșeț, 1947; *Poeme cu lumină*, Vârșeț, 1950; *Albu* (în colaborare cu Ion Bălan), Vârșeț, 1952; *Istoria literaturii române*, I–II, Pančevo, 1962–1963; *Din relațiile sârbo-române. Privire de ansamblu*, Pančevo, 1964; *Relații sârbo-române. Noi contribuții*, Pančevo, 1968; *Când vine primăvara*, Pančevo, 1970; *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971; *Folclor literar bănățean. Premise și sinteze*, Pančevo, 1975; *Liniștea zorilor*, Pančevo, 1976; *Capcana*, Pančevo, 1978; *Vârtejul*, Pančevo, 1980; *Piruet*, Pančevo, 1981; *Zidul*, Pančevo, 1983; *Unghi de cer*, Pančevo, 1984; *Copilăria din amintiri*, Pančevo, 1985; *Capcanele*, Pančevo, 1986; *Maree*, Pančevo, 1986; *Alfabet, anagrame, aforisme, alte -grame și -isme alfabetizate*, Pančevo, 1987; *La capătul nopții*, pref. Emil Filip, Novi Sad, 1988; *Vuk și românii*, Novi Sad, 1988; *Vârtejul*, pref. Emil Filip, Novi Sad, 1989; *Vizuina*, Novi Sad, 2002. **Ediții, antologii:** *Din proza clasicilor români*, Vârșeț, 1952; *Din lirica clasicilor români*, Vârșeț, 1953; G. Coșbuc, *Versuri alese (1884–1904)*, Vârșeț, 1954; *Documente literare*, Timișoara, 1971 (în colaborare cu Virgil Vintilescu); Ion Bălan, *Opere alese*, I–III, pref. edit., Pančevo, 1982; Aurel Trifu, *Confesiuni*, pref. edit., Pančevo, 1985. **Culegeri:** *Foaie verde, spic de grâu*, pref. edit., Zrenjanin, 1979 (în colaborare); *Foaie verde lămâiță*, pref. edit., Zrenjanin, 1982 (în colaborare). **Traduceri:** Cezar Petrescu, *Crno zlato [Aurul negru]*, Novi Sad, 1956 (în colaborare cu Titus Popovici); *Poezia iugoslavă contemporană*, îngr. trad., Pančevo, 1964 (în colaborare cu A. Gavrilov); Vasko Popa, *Câmpia neodihnei*, pref. Miodrag Pavlović, postfața trad., Pančevo, 1965; *Poezii noi*, postfața trad., Pančevo, 1976; Miroslav Krleža, *Întoarcerea lui Filip Latinovicz*, București, 1968 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); *Antologija rumunska lirika XX veka – Antologie de lirică românească din secolul al XX-lea*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., Belgrad, 1975 (în colaborare cu Ratomir Marković și Momčilo Savić); M. Eminescu, *Ka zvezdi [La steaua]*, Zrenjanin, 1983.

Repere bibliografice: Virgil Vintilescu, [Radu Flora], „Lumina”, 1972, 1, 1981, 9; Constantin Cubleşan, „Literatura română din Voivodina”, TR, 1972, 14; [Radu Flora], „Analele Societății de Limba Română”, Zrenjanin, 1972–1973, 3–4 (grupaj special); Mircea Anghelescu, *Prozatori iugoslavi de expresie românească*, RITL, 1975, 24; Mircea Popa, *Poezia lui Radu Flora*, „Lumina”, 1982, 9; Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia*, 95–104; *Un sfert de veac de activitate (1962–1987)* (volum omagial), Vârșeț, 1989; Cornel Ungureanu, *Radu Flora sau Voința sintezei*, „Lumina”, 1990, 3; Baba, *Compendiu*, 38–42; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 67–91, 333; Roșu, *Personalități*

Voivodina, 83–87; Ionela Mengher, „Lumina”, Pančevo, 2000, *passim*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 382–383; Popa, *Ist. lit.*, 1119; Catina Agache, *Literatura română din Voivodina*, Pančevo, 2010, 80–98; Florin-Teodor Olariu, *O sută de ani de cartografie lingvistică românească – un bilanț deschis*, „Philologica Jassyensia”, Iași, 2012, 1. **ALR.**

FLORANS, Rajmund (27.IX.1922, Vilnius, Lituania – 8.VII.2011, Varșovia), traducător polonez. Stabilît în Polonia din 1928, vine în 1939 în România, unde își termină liceul și se înscrie la Facultatea de Construcții a Politehnicii din București. Fără a-și lua examenul de diplomă, se repatriază în Polonia în 1947. În anii 1948–1949 lucrează ca redactor la Radio, iar din 1949 la secția de presă a Ambasadei Române din Varșovia. Traduce din literatura română începând din 1950, oprindu-se îndeosebi asupra prozei interbelice și contemporane (Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Petru Dumitriu, Marin Preda). Sub titlul *Smierć Ipu*, se publică în 1971 o antologie de povestiri românești la a căror transpunere în polonă participă și **F.**

Traduceri: Mihail Sadoveanu, *Mitrea Cocor*, Varșovia, 1951, *Wyspa Kwiatów* [*Nada Florilor*], Varșovia, 1955, *Zaginiony* [*Baltagul*], Varșovia, 1960; Petru Dumitriu, *Droga bez kurzu* [*Drum fără pulbere*], I–II, Varșovia, 1953; Vladimir Colin, *Mladen, syn miedźwiedzia* [*Mladen, fiul ursului*], Varșovia, 1957; Cezar Petrescu, *Mrok* [*Întunecare*], Varșovia, 1957; Liviu Rebreanu, *Bunt* [*Răscoala*], Varșovia, 1959; Camil Petrescu, *Ostatnia noc miłości, pierwsza noc wojny* [*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*], Varșovia, 1963; *Smierć Ipu. Opowiadania rumuńskie* [*Moartea lui Ipu. Povestiri românești*], Varșovia, 1971 (în colaborare); Marin Preda, *Intruz* [*Intrusul*], Varșovia, 1972 (în colaborare); Mircea Eliade, *Wesele w niebie* [*Nuntă în cer*], Varșovia, 1977. **S.V.**

FLOREA, Doina (20.II.1945, Sibiu), eseistă, bibliolog, traducătoare. Este fiica Constanței Florea (n. Petrescu), învățătoare, și a lui Nicolae Florea, economist. Își începe învățătura în orașul natal, absolvind Liceul „Gheorghe Lazăr” în 1963, apoi urmează Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1963–1968), unde își va susține și doctoratul, în 1982, cu lucrarea *Vizualitate și audiență în opera lui Mihail Sadoveanu*, pe care o publică în 1986 sub titlul *Mihail Sadoveanu sau Magia rostirii*. Debutază în revista „Cronica” în 1968, unde îi vor apărea cronici, recenzii, articole despre literatura universală, în cadrul rubricii „Curier” și unde până în 1970 e secretar de redacție, iar editorial în 1972 cu

traducerea volumului de povestiri *În profil și en face* de Vasili Șukșin. Colaborează la „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Revista Bibliotecii Naționale a României” ș.a. Mai este redactor la Editura Junimea (1970–1991), Editura Albatros (1991–1992), redactor-șef la „Revista monumentelor istorice” și la „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”. Din 1999 devine conferențiar, apoi profesor (2009) la Facultatea de Litere și Arte a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, unde ține cursuri de bibliologie. Între 1993 și 1999 conduce Editura FFPress, pe care o și fondează, coordonează colecția „Biblioteca pentru toți copiii” la Editura Prut Internațional din Chișinău. Pentru Teatrul pentru Copii și Tineret din Iași a tradus în limba franceză piese adaptate după Frații Grimm și Cezar Petrescu. Este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traduceri (1982, împreună cu Hertha Perez). A semnat și Doina Florea-Ciornei.

Studiul *Mihail Sadoveanu sau Magia rostirii*, cercetare minuțioasă pe care **F.** o efectuează asupra stilului prozatorului, la confluența între metoda de tip spitzerian și cele recent sugerate de poetică, retorică și semiotică, e un model de analiză de acest fel. Autoarea demontează mecanismele tehnice de realizare ale operei, inventariind mijloacele vizuale și auditive, confirmate și statistic. Eufonia textului este documentată într-un amplu capitol, prin investigarea efectelor de la nivelul lexical, fonetic și sintactic (simbolism fonetic, armonie imitativă, aliterație, onomatopee, paralelisme sintactice, topică etc.) până la elementul prozodic și frazarea ascendent-descendentă. Meritoriu, cum s-a remarcat, „analiza nu rămâne nici la nivelul rigid științific și nici la cel al improvizației sau al pedanteriei semiotice” (Dana Dumitriu). Temă dificil de examinat, armonia textului sadovenian îi apare autoarei ca „un tot pictural, rezonând polifonic”, sugestiile sonorității prevalând asupra vizualului. Muzicalitatea determină și cvasi-intraductibilitatea în alte limbi, cum demonstrează cu sagacitate exegeta într-un capitol, comparând versiuni ale aceluiași pasaj în varii retroversiuni, prin pierderea nuanțurilor eufonice și euritmice și, implicit, a lirismului. Reprofilată în domeniul bibliologiei, în mai multe lucrări, printre care *Bazele biblioteconomiei* (1998), *Bibliologie generală* (2004), **F.** se ocupă de definirea disciplinelor constitutive ale acestuia și a relațiilor dintre ele, informând despre alcătuirea bibliotecilor publice și instituționalizarea sistemului, de la primul

regulament de organizare, datorat lui Petrache Poenaru, la cele ale lui Spiru Haret și N. Iorga, despre dezvoltarea învățământului specializat odată cu înființarea Școlii Superioare de Arhivistică și Paleografie de la București, apariția publicațiilor consacrate, evoluția tehnicii bibliografice, constituirea de colecții și cataloage, despre preocupările românești pentru bibliofilie, ilustrate prin reprezentanți iluștrii ai culturii noastre. În *Scrierea și cartea* (1998), ca și în *Edituri și colecții* (2004), propune o succintă istorie a scrisului din Antichitate până la începutul tiparului, implicând și aspectul material-fizic, istoricul ca atare al cărții și activității editoriale românești de la origini până în pragul mileniului nostru. Sunt analizate, de asemenea, raporturile dintre autor, redactor/editor, tipograf și receptor/cititor și tot ce ține de acțiunea scrisului, într-un mod accesibil, nu lipsit de delectare. Complementar, F. a tradus, singură sau în colaborare, din mai multe literaturi, printre reușite aflându-se volumul de proză scurtă selectat din Franz Storch, *Orga de zăpadă* (tălmăcit în colaborare cu Hertha Perez) și *Dialoguri și anecdote filosofice* de Voltaire, într-o limbă bogată și nuanțată.

SCRIERI: *Mihail Sadoveanu sau Magia rostirii*, pref. Constantin Ciopraga, București, 1986; *Bazele biblioteconomiei*, București, 1998; *Drumul spre eseu*, București, 1998; *Scrierea și cartea*, București, 1998; *Studii de istoria literaturii române*, București, 2000; *Bibliologie generală*, Iași, 2004; *Edituri și colecții*, Iași, 2004; *Cartea de patrimoniu – vector cultural* (în colaborare), Sibiu, 2007; *Repertoriul cărții germane, italiene și românești din biblioteca Muzeului Brukental (sec. XVII–XVIII)* (în colaborare), Sibiu, 2008. **Ediții:** Nelu Ionescu, *Teatru*, Iași, 1984; Traian Chelariu, *În căutarea Atlantidei*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1989 (în colaborare cu Corneliu Popescu); Mihai Cimpoi, *Narcis și Hyperion. Eminescu, poet al ființei*, Iași, 1994. **Traduceri:** Vasili Șukșin, *În profil și en face*, pref. trad., Iași, 1972; Kostas Assimakopoulos, *În gura leului*, pref. trad., Iași, 1972 (în colaborare cu Ion Halianis); Bonaventura, *Veghile de noapte*, Iași, 1973 (în colaborare cu Hertha Perez); Willibald Alexis, *Pantalonii cavalerului von Bredow*, București, 1976 (în colaborare cu Hertha Perez); Emmanuel Roblès, *Croazieră*, pref. trad., Iași, 1977; Marcus Clarke, *Pentru toată viața*, Iași, 1978 (în colaborare cu Hertha Perez); Emile Gaboriau, *Afacerea Lerouge*, Iași, 1980 (în colaborare cu Hertha Perez); Franz Storch, *Orga de zăpadă*, pref. trad., Iași, 1982 (în colaborare cu Hertha Perez); Voltaire, *Dialoguri și anecdote filosofice*, pref. Maria Carпов, București, 1985; Iannis Gudelis, *Bătrânul*, postfața trad., Iași, 1987; E. Barrington, *Lady Hamilton*, București, 1993; *Spune-mi totul despre tine* (antologie de povestiri SF), îngr. și pref.

trad., București, 1994; Walter Scott, *Richard Inimă-de-Leu*, Chișinău, 2003 (în colaborare cu Al. Iacobescu).

Repere bibliografice: Andrei Corbea, „*Orga de zăpadă*” de Franz Storch, CRC, 1982, 28; Gheorghe Șerban, „*Orga de zăpadă*” de Franz Storch, CL, 1982, 11; N. Barbu, *Rigo-rile tălmăcirii*, CRC, 1984, 1; Darie Novăceanu, *Lumina lui Voltaire*, RL, 1985, 37; George Macovescu, [Doina Florea], CNT, 1985, 39, 19 Dana Dumitriu, *Muzica înainte de toate*, RL, 1987, 26; Ioan Holban, *Vizual și auditiv la Sadoveanu*, CRC, 1987, 18; Z. Cârlegea, *Verificarea tradiției majore*, LCF, 1987, 47; George Mirea, „*Mihail Sadoveanu sau Magia rostirii*”, ATN, 1987, 9; Constantin Cubleşan, „*Mihail Sadoveanu sau Magia rostirii*”, „Gazeta Transilvaniei”, 1988, 8; Lucian Vasiliu, *Cititorul – instanța supremă*, „Lumina” (Iași), 2006, 310; Alexandra-Catrina Ciornei, *Die Patrimoniumbücher und deren Geheimleben*, „Romanian Review of Political Science and International Relations”, 2009, 2. **G.Dn.**

FLOREA, Pavel (31.V.1937, Horodniceni, j. Suceava), istoric literar. Vede lumina zilei în familia Veronei (n. Tudose) și a lui Dumitru Florea, agricultori. Școala generală o începe în satul natal și o continuă la Botești. Urmează cursurile liceului la Botoșani, absolvind în 1956, apoi e student la Facultatea de Filologie–Istorie–Filosofie a Universității din Iași (1956–1960), unde în 1979 obține și titlul de doctor cu teza „*Convorbiri literare*” în perioada ieșeană (1867–1885). Funcționează inițial la liceul din Toplița, ulterior predă la Facultatea de Istorie–Geografie din cadrul Institutului Pedagogic ieșean, trecând, după doi ani, la Facultatea de Filologie a ace-luiasi institut, iar după desființarea acestuia ocupă un post de asistent la Facultatea de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, din 1993 fiind conferențiar, apoi profesor. Concomitent, din 2000, este conferențiar la Facultatea de Litere și Științe din Bacău, șef al Catedrei de limba și literatură română. Activitatea didactică a fost dublată de participarea la viața culturală a Iașului, ca președinte al Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al județului, director al Casei de Cultură a Studenților; pe linie administrativă a ocupat un timp fotoliul de viceprimar al orașului. Debutează la „Iașul literar” cu recenzii. Prima carte, micromonografia *Mănăstirea Frumoasa*, îi apare în 1970. A mai semnat în „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Ateneu”, „Limba română” (Chișinău), „Analele Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Flacăra Iașului”, „Collegium”, „Cercetări științifice” (Bacău), „Studii eminescologice” (Cluj-Napoca) ș.a. Volumul *Lecturi din „Convorbiri*

literare" (2007), ediția revăzută și adăugită a lucrării *Contribuții de istorie literară (1867–1885)* (1981), a fost distins cu Premiul „Gheorghe Asachi” la Salonul Internațional de Carte Românească (Iași, 2007).

F. își încearcă condeiul mai întâi în alcătuirea unei monografii de artă (*Mănăstirea Frumoasa*), singulară până în prezent. Istoria literară devine însă domeniul în care va persevera, alegându-și ca arie de cercetare epoca Junimii și a marilor clasici. Reeditează primii ani (1867–1870) ai revistei „Convorbiri literare”, scoși sub redacția lui Iacob Negruzzi (I–III, 1973–1980), dovedind încă de acum acribia cercetătorului pentru care acuratețea recuperării este extrem de importantă. În *Despre Eminescu cu Eminescu* (2002) unghiul din care abordează personalitatea poetului este cel întâlnit anterior în exegeza eminesciană, izvoare ale creației poetului fiind considerate „fantazia”, reflexivitatea și „elanurile dorului nemărginit”. Inedită este interpretarea influențelor biblice în poemul *Luceafărul*. **F.** crede că o mai bună înțelegere a spiritului eminescian poate fi înlesnită de structurarea poemului într-o construcție triunghiulară, dată de iubire, putere și creație. Punctarea cronologică a vieții și activității poetului în secțiunea *Addenda* susține documentar tabloul evoluției lui artistice. În *Trimitere la clasici: idei naționale, idei europene* (2004) **F.** se oprește la Titu Maiorescu, M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu. Comentatorul identifică „aproprieri și controverse” între B.P. Hasdeu și Titu Maiorescu ori conchide că Maiorescu „este mereu contemporan, putând fi descoperit în laturile esențiale de generațiile ce se succedă pe scara istoriei”. În ceea ce îl privește pe Caragiale, cercetătorul încearcă să creioneze o „teorie caragialiană a talentului”, recuperând părerile acestuia despre Shakespeare, Dante, Goethe și, trecând în spațiul românesc, despre Eminescu. În cazul lui Creangă, **F.** apreciază că „desprinderea de sat s-a făcut greu” sau, mai degrabă, niciodată complet, „inimitabilitatea” sa, definită încă de Miron Pompiliu, asigurându-i un loc neocupat până la el în literatura română. De remarcat că paginile cărții sunt scrise într-un stil accesibil, de multe ori ocolind ariditatea, atribuită, în general, criticii universitare, ceea ce se poate observa și în *Lecturi din „Convorbiri literare”*. Capitolele de analiză au în vedere domeniile ilustrate și consacrate de revista junimistă: estetica, poezia și proza, dar și dramaturgia, traducerile, etnografia, filosofia și învățământul, astfel încât

concluzia se impune de la sine: „Pentru două decenii, revista societății Junimea a polarizat în jurul ei aproape întreaga mișcare de idei a epocii”.

SCRIERI: *Mănăstirea Frumoasa*, Iași, 1970; *Contribuții de istorie literară (1867–1885)*, Iași, 1981; ed. (*Lecturi din „Convorbiri literare”*), Iași, 2007; ed. (*„Convorbiri literare”*, 1867–1885), Iași, 2011; *Cultură și literatură*, Iași, 1986; *Din vremea Junimii*, Iași, 1993; *Despre Eminescu cu Eminescu*, Iași, 2002; *Trimitere la clasici: idei naționale, idei europene*, Iași, 2004. **Ediții:** *Legende populare din Moldova*, Iași, 1968; Titus Hotnog, *Vrăbioiul alb și alte pasări...*, Iași, 1972; *Convorbiri literare*, I–III, pref. edit., Iași, 1973–1980.

Repere bibliografice: Virgil Cuțitaru, „*Mănăstirea Frumoasa*”, CRC, 1970, 45; Nae Antonescu, Titus Hotnog, „*Vrăbioiul alb și alte pasări...*”, ST, 1972, 13; Al. Dima, *Cartea „Convorbirilor literare”*, LCE, 1974, 13; Constantin Ciopraga, *Cartea „Convorbirilor literare”*, CRC, 1974, 17; Mircea Zăciu, *Cenotaf pentru Junimea*, MS, 1974, 3; Mihai Drăgan, *Cartea „Convorbirilor literare”*, CRC, 1981, 9; Dan Mănuță, [Pavel Florea], R, 1982, 11, CL, 2007, 8; Mircea Popa, „*Cultură și literatură*”, TR, 1987, 19; Leonida Maniu, [Pavel Florea], CL, 1987, 5, 2002, 5, 2004, 11; Al. Zub, *Impactul „Convorbirilor literare”*, CL, 1987, 9; Petru Zugun, *O reintroducere în actualitatea operei eminesciene*, CRC, 2002, 10; Adrian Jicu, „*Lecturi din „Convorbiri literare”*”, ATN, 2007, 5.

N.Bc.

FLOREA, Rodica (11.I.1931, Cluj – 21.III.2009, București), istoric literar. Este fiica Elenei (n. Dincă) și a lui Dumitru Chiper, medic psihiatru. Urmează Facultatea de Filologie a Universității din București (1948–1952). Fiind remarcată de G. Călinescu, după absolvire este repartizată la Institutul de Istorie Literară și Folclor din București, unde a funcționat, în calitate de cercetător științific, până în momentul pensionării. În 1979 a obținut titlul de doctor în filologie cu teza „*Convorbiri literare. Perioada maioreșciană a revistei: 1867–1895*”. A debutat cu un studiu monografic despre Al. Sahia, apărut în „*Studii și cercetări de istorie literară și folclor*” (1957), iar editorial în volumul colectiv *Studii de istorie a literaturii române. De la C.A. Rosetti la G. Călinescu* (1968). În afară de „*Revista de istorie și teorie literară*”, unde a avut o colaborare permanentă, **F.** a publicat frecvent în „*Viața românească*”, „*România literară*”, „*Limbă și literatură*”, „*Tomis*”, „*Transilvania*”, „*Tribuna*”, „*Steaua*” și „*Convorbiri literare*”.

A elaborat, mai cu seamă în colaborare, ca participantă la proiecte colective, studii referitoare la secolul al XIX-lea românesc (*Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, 1970, I.L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi, 1990), la perioada

interbelică (*Reviste progresiste românești interbelice*, 1972, *Atitudini și polemici în presa literară interbelică*, 1984) și la literatura contemporană (*Literatura română contemporană*, volumul I: *Poezia*, 1980, *Literatur Rumăniens. 1944 bis 1980*, 1983).

SCRIERI: *Studii de istorie a literaturii române. De la C.A. Rosetti la G. Călinescu* (în colaborare), coordonator Ovidiu Papadima, București, 1968; *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea* (în colaborare), îngr. și pref. Paul Cornea, București, 1970; *Reviste progresiste românești interbelice* (în colaborare), București, 1972; *Muzeul Național* (în colaborare), București, 1978; *Literatura română contemporană*, coordonator Marin Bucur, vol. I: *Poezia* (în colaborare), București, 1980; *Literatur Rumăniens. 1944 bis 1980* (în colaborare), București, 1980; *Atitudini și polemici în presa literară interbelică* (în colaborare), București, 1984. **Antologii:** *Pui de lei – 1877. Antologie din literatura independenței naționale*, pref. edit., București, 1977; *I.L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi*, pref. edit., București, 1990 (în colaborare cu Stancu Ilin).

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *Spiritul autentic*, RL, 1977, 18; Grigore Arbore, *Cărțile independenței*, VST, 1977, 22; Mircea Anghelescu, *Receptarea lui Caragiale*, LCE, 1990, 29.

D.Gr.

FLOREA, Virgiliu
(13.II.1941, Pogăceaua,
j. Mureș), folclorist,
istoric literar.

Este fiul Victoriei (n. Bumbac) și al lui Vasile Florea, învățător. Face liceul la Târgu Mureș (1955–1959) și studii de filologie la Universitatea din Cluj (1959–1964), unde își ia și doctoratul cu teza *Folcloristul Enea Hodoș* în 1974. De-a lungul timpului este asistent la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Cluj (1964–1972), cercetător științific în cadrul filialei clujene a Academiei Române (1972–1992, 2002–2009), lector de limbă și civilizație românească la Universitatea din Rochester, SUA (1978–1980), lector de limba și literatura română la Londra și Cambridge (1980–1982), lector (din 1992), conferențiar (din 1996), apoi profesor titular (din 2002) la Catedra de literatură

română, comparată, teorie literară și folclor a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. A făcut stagii de documentare la universitățile din Praga și Bratislava (1974), la Universitatea La Sapienza din Roma (1993), la Universitatea din Szeged (1998) și la Biblioteca „Széchényi” din Budapesta (între 2001 și 2009).

La îndemnul lui Ion Mușlea, care l-a călăuzit cu discreție și generozitate, F. și-a dedicat ani întregi istoriei folcloristicii transilvănene. Unele studii le-a strâns în volumul *Folcloriști ardeleni. Colecții inedite de folclor* (1994). A doua carte, *Folcloristul Enea Hodoș* (1995), evidențiază calități de cercetător autentic: perseverența investigării, minuția (pe care i-o remarcase și Ovidiu Bârlea), capacitatea de a stăpâni o bogată informație, darul de a contura portretul unuiia dintre cei mai merituoși cercetători ai culturii populare românești. Cu obiectivitate, adică fără a se lăsa dominat de entuziasm, de supradimensionarea meritelor lui Hodoș, despre care scrie de altfel cu atașament, F. știe că este vorba despre un folclorist care, asemenea lui Ioan Micu Moldovanu, profesor al lui Enea Hodoș la Blaj, a cules creații populare cu ajutorul elevilor, dar evidențiază pertinent că Hodoș a respectat totuși o serie de exigențe metodologice moderne. Aceeași pasiune în investigarea unor segmente mai puțin luminate din istoria folcloristicii poate fi observată în lucrarea *Un cărturar german, I.C. Hinz-Hințescu – folclorist și literat român* (2011), unde disciplina câștigă informații noi despre biografia și scrierile manuscrise ale lui Hinz-Hințescu, cercetate la Budapesta, Cluj și Londra. Pe de altă parte, interesul pentru activitatea unei folcloriste din Marea Britanie, Agnes Murgoci, se finalizează în câteva rânduri (2003, 2005). Preocuparea pentru viața și scrierile lui M. Gaster este însă una specială. În timpul cât s-a aflat la Londra și Cambridge F. cercetase, cu acribia care îl caracterizează, și zecile de mii de scrisori, trimise și primite de M. Gaster, din care avea să publice, mai întâi în periodice, mai multe seturi, scriind numeroase articole, o parte din ele adunate și în volume. *M. Gaster în corespondență* (1985) cuprinde schimbul epistolar cu N. Cartoian, Lazăr Șăineanu și Nicolae Titulescu, iar *Prieteni români ai lui M. Gaster* (1997), carte cu un amplu aparat de note, aduce prețioase mărturii privind relațiile marelui învățat cu scriitori pe care i-a cunoscut la seratele bucureștene ale Junimii: Titu Maiorescu,

Iacob Negruzzi, Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici. În aceeași zonă de interes se înscriu, printre altele, lucrările *Dr. M. Gaster, omul și opera. Reconstituiri biobibliografice* (2008) sau *Din istoria unei capodopere: „Chrestomație română” de M. Gaster* (2010, în colaborare cu Elena Cernea). Și în *Dicționarul scriitorilor români* (I–III, 1995–2002) **F.** semnează micromonografia tot despre folcloriști.

SCRIERI: *Folcloriști ardeleni. Colecții inedite de folclor*, Cluj-Napoca, 1994; *Folcloristul Enea Hodoș*, Cluj-Napoca, 1995; *Prieteni români ai lui M. Gaster*, Cluj-Napoca, 1997; *Din trecutul folcloristicii românești*, Cluj-Napoca, 2001; *M. Gaster & Agnes Murgoci – avocați în Marea Britanie ai culturii populare românești – Advocates in Great Britain of Romanian Popular Culture*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2003; *Scriitori români în arhiva M. Gaster de la Londra*, I–II, Cluj-Napoca, 2007; *Dr. M. Gaster. Omul și opera. Reconstituiri biobibliografice*, Cluj-Napoca, 2008; *Din istoria unei capodopere: „Chrestomație română” de M. Gaster* (în colaborare cu Elena Cernea), Cluj-Napoca 2010; *Un cărturar german, I.C. Hintz-Hințescu folclorist și literat român*, Cluj-Napoca, 2011. **EDIȚII:** *M. Gaster în corespondență*, pref. edit., București, 1985; Romulus Felea, *Avram Iancu în tradiția orală a moșilor*, pref. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, 1992 (în colaborare cu Ioan Felea); *Poezii populare din Câmpie*, pref. Oliv Mircea, introd. edit., Bistrița, 1993; Zoe Ripeanu, *În amintirea unui izvor iubit*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1996; *M. Gaster, Studii de folclor comparat*, București, 2003 (în colaborare cu Petre Florea); Agnes Murgoci, Helen Beveridge Murgoci, *Pagini engleze despre folclorul românesc – English Pages on Romanian Folklore*, ed. bilingvă, tr. Charles M. Carlton și Monica Negoescu, București, 2005; *Izvoarele răscoalei lui Horea*, seria B, vol. V: *Izvoare narative: Cronici în versuri. Folclor*, București, 2007 (în colaborare cu Nicolae Edroiu, Ladislau Gyémant și Ion Talos); Norbert Fisch, *Legende și povestiri din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Bârlea, *Ist. folc.*, 576; Z. Ornea, *M. Gaster epistolier*, RL, 1985, 23; Al. Duțu, *Revelații epistolare*, LCF, 1985, 35; Mircea Angheliescu, *Corespondența Gaster*, T, 1985, 8; Adrian Marino, *Idei și istorie literară*, TR, 1985, 42; Al. Graur, *Corespondența lui M. Gaster*, RL, 1985, 45; Ion Cuceu, „*M. Gaster în corespondență*”, AAF, 1987; Iordan Datcu, „*Prieteni români ai lui M. Gaster*”, RL, 1998, 46; Anca Noje, *Moses Gaster și prietenii săi români*, ST, 1999, 1; Silvia Ciubotaru, *Din trecutul folcloristicii românești*, RR, 2004, 1; Otilia Hedeșan, „*M. Gaster & Agnes Murgoci – avocați în Marea Britanie ai culturii populare românești*”, O, 2004, 4; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 385–386; Datcu, *Miscellanea*, 263–264, 410–413. **I.D.**

FLOREA-RARIȘTE, Dumitru (21.V.1914, Ilișești, j. Suceava – 14.III.1989, Iași), poet, publicist. Fiu al unei familii de țărani, **F.-R.** a absolvit Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, iar din 1938 a urmat Școala Normală Superioară din același oraș. Până la război a fost profesor la Liceul Național din Iași, iar după conflagrație și-a continuat activitatea didactică în câteva localități transilvănene, cu excepția perioadei 1954–1962, când a lucrat în redacția revistei „Steaua” (Cluj). Primele versuri i-au apărut în 1931, concomitent, într-o revistă locală, „Țara Fagilor” (Soloneț), și într-una bucu-reșteană, „Crisantema”. A continuat să colaboreze frecvent cu poezii și cu articole la „Crainicul cetății” (Burdujeni – Suceava), „Glasul studențimii”, „Chemarea”, „Cârma vremii” (de a cărei apariție se îngrijea), „Cuget moldovenesc”, „Arhiva”, „Prutul”, „Cetatea Moldovei”, „Universul literar” ș.a. În perioada transilvăneană a publicat susținut în „Lupta Sibiului”, „Steaua”, „Făclia”, „Tribuna”, iar după revenirea în Moldova la „Zori noi”, „Iașul literar”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Cronica”.

De-a lungul a mai bine de patru decenii, **F.-R.** a fost prezent în viața culturală a Iașului, Clujului și Sucevei nu numai cu poezii, dintre care multe ocazionale, ci și cu modestele, dar bine intenționatele sale articole, apărute adesea la rubricile „Cronica literară”, „Recenzii”, „Note de lector”. Adept al modului didactic de a comenta literatura, considerând drept repere indiscutabile regulile retoricii, ale bunului-simț, respectarea principiilor morale impuse de practica socială, el a urmărit conformitatea operelor discutate cu aceste criterii. Cu toate că în general aprecierile sale sunt în consens cu cele „oficializate”, în mod paradoxal constată, de pildă, după o amplă investigație, „lipsa de conștiință artistică la Tudor Arghezi”. Un interesant studiu, *Poezia ochilor la Eminescu* (1939), încearcă să explice simbolistica și conotațiile metaforice ale ochiului în diferite contexte eminesciene, precum și modalitățile de creare a imaginilor axate pe ochi/privire. Prima plachetă de versuri a lui **F.-R.**, *Maria Magdalena*, tipărită în 1937, este, în principal, o manifestare de fervoare religioasă, centrată pe ideea jertfei pentru mântuire, dar ideile, simbolurile creștine sunt nebuloase, improprietățile de limbaj și incoerența compromițând mesajul și expresivitatea textelor. În volumul de sonete *Valuri împietrite* (1941) predomină tema

identității eului liric, dezorientat, pășind pe „cărări pierdute-n adâncuri afunde”. Suferința, golul interior, eșecul îl fac pe poet să caute un remediu în „spuma de Cotnar”, pe care o cântă într-un ciclu de inimă albastră. O călătorie onirică, în compania iubitei, spre „lumi cu alte înțelesuri”, „lipsite de durere și de moarte”, este relatată în cele o sută de catrene ale poemului *Rătăcire prin vis* (1941). Lipsit de inventivitate, poemul rezistă întrucâtva doar printr-o versificație atent echilibrată, ca textualizare fluentă a unei dorințe confuze de evadare și salvare. *Bobâlna* (1950) și *Doja* (1952) sunt lungi versificări conformiste, înregimentate ideologic, în care este ilustrată simplist teza înfierării celor bogați și a sanctificării celor săraci, în înșirui de afirmații nefirești și scene convenționale. Multe dintre colaborările lui **F.-R.** la periodice constau în traduceri din Ovidiu, Heine, Victor Hugo, Charles Baudelaire, mai numeroase fiind cele din literatura rusă – A. S. Pușkin, N. A. Nekrasov, Vladimir Maiakovski – și, în climatul impus oficial, din poeți sovietici sau aparținând altor țări socialiste.

SCRIERI: *Maria Magdalena*, Iași, 1937; *Conștiința artistică la Tudor Arghezi*, Iași, 1939; *Din limbajul școlărilor*, Iași, 1939; *Poezia ochilor la Eminescu*, Iași, 1939; *Valuri împietrite*, Iași, 1941; *Rătăcire prin vis*, Iași, 1941; *Bobâlna*, Sibiu, 1950; *Doja*, Cluj, 1952. **Traduceri:** N.A. Nekrasov, *Troica*, Suceava, 1947 (în colaborare).

Repere bibliografice: Aurel Ivănescu, „*Conștiința artistică la Tudor Arghezi*”, „Chemarea” (Iași), 1939, 449; George Mărgărit, „*Valuri împietrite*”, „Prutul”, 1941, 410; C. Vârtej, [Floreă-Rariște], „Cetatea Moldovei”, 1941, 7, 9; Octavian Nestor, *Dumitru Floreă-Rariște*, CL, 1985, 2; Gavril Istrate, *Răsfoind cu grijă comorile de carte*, CRC, 1989, 9; Busuioc, *Scriptori ieșeni, 187–188*. **C.T.**

FLORESCU, Alexandru G. (1867 – 22.IX.1925, București), autor dramatic. Descendent al unei vechi și bogate familii din Muntenia, **F.** era fiul Zoei (n. Brăiloiu) și al generalului George Florescu. Intrat de tânăr în diplomatie, în 1890 ajunge atașat la Legația Română din Paris, pentru ca între 1893 și 1895 să fie șef de cabinet în guvernul conservator. Din 1899 până în 1901 activează ca secretar general la Ministerul de Externe. Continuându-și cariera, în 1911 ajunge ministru plenipotențiar la Atena, îndeplinind apoi același mandat la Varșovia. Elegant și distins, cu abilități de *sportsman* și cu o ținută de aristocrat, **F.** făcea o agreabilă figură în societate, risipind vorbe de duh și etalându-și verva de cozeur. Ochiul lui de fin observator

rămânea însă la pândă, surprinzând chipuri și „măști”, întâmplări cu semnificație morală, pe care va căuta să le speculeze în lucrările dramatice. Fără să persevereze, și-a încercat pana și în gazetărie, colaborând cu reportaje parlamentare și cu articole politice, incisive și spirituale, la „Constituționalul”, „Epoca”, „Liberté roumaine”, „L'Indépendance roumaine”, la care în 1903 a lucrat ca redactor. În 1898, împreună cu frații Alexandru și George Em. Lahovary, întemeiază ziarul „La Roumanie”, unde este director politic. A mai semnat cu pseudonimul Floflo. Inteligent și instruit, impresia pe care o lasă și în publicistică, și în literatură, este aceea de diletant.

Ca autor dramatic, **F.** s-a bucurat la un moment dat de o mică faimă, aceea de creator al celei dintâi (sau al uneia dintre primele) piese de salon românești. Succesul reprezentațiilor cu *Sanda* (publicată prima dată în „Convorbiri literare”, apărută în volum în 1908, cu premiera la 22 februarie, în același an, la Teatrul Național din București) a înrăurit reacția comentatorilor care, cu rare excepții, au crezut că identifică în această scriere de influență franțuzească elemente de modernitate absente în dramaturgia de până atunci. Bun cunoscător al high-life-ului bucureștean, **F.** privește critic, cu o tentă satirică, un asemenea mediu pervertit, de „vecinică desfătare”, în care inși cu ifose, nepăsători și ușurateci, se țin de intrigi, bârfe și amantlăcuri. Cu sufletul ei curat, tânăra Sanda, crescută într-un institut catolic din Franța, pare aici o rătăcită, mai ales că-i lipsește, ca dintotdeauna, afecțiunea maternă. Elena Rodan, mama austerei și sfioasei făpturi, este o mondenă, frivolitatea-i de femeie dedată plăcerii simțurilor atingând cote de cinism. Îl seduce pe Mihai Lavin, îndrăgit de Sanda încă din copilărie, și nu pare zguduită atunci când nefericitul, răvășit de capriciile și de intenția ei de a-l părăsi, se sinucide. Cu inima pustiiată, fata se rupe definitiv de casa care i-a provocat atâtea frustrări, hotărâtă să se statornicească la mănăstirea de maici unde își trăise anii de copilărie și adolescență, nădăjduind că-și va găsi acolo împăcarea, dacă nu și fericirea. Convertirea la catolicism – opțiune a Sandei – se pare că era, pe atunci, o temă care agita întrucâtva spiritele, autorul găsind de cuviință să combată expansiunea credinței papistașe prin tirade artificioase, articulate sonor, în numele legii strămoșești. De altfel, în piesă se vorbește cam mult, ceea ce diluează efectele dramatice, pe care se mizează

în exces (lamentări cu turnură livrescă, plâns în hohote ș.a.). Personajele au oarecare viabilitate și ceea ce înviorează textul este simțul replicii, cu o notă de umor. Chiar cronicarii care i-au negat lui **F.** nervul dramatic și capacitatea de a construi i-au apreciat fluentă și accentul scenic al exprimării. O piesă cu teză, abordând o problemă psihologică, este *Chinul* (1910; publicată în „Convorbiri literare”, a avut premiera la Teatrul Național din București în februarie, același an). Conflictul nu mai e, ca în *Sanda*, între două mentalități și două feluri de a fi, ci se produce în cugetul personajului principal, medicul Dinu Mureș. Specializat în boli nervoase, el se comportă ca un profesionist desăvârșit, refuzând compromisurile și practicând, în relațiile cu pacienții, un stil de rece probitate. Echilibrul lui se năruie pe măsură ce îl acaparează obsesia că ar putea moșteni „stigmatul” nebuniei, de care suferiseră tatăl și bunicul lui. Omul de știință atât de stăpân pe sine se dovedește o ființă vulnerabilă care, pradă frământării ce îl chinuie, e cât pe ce să-și pună capăt zilelor. Surprinzându-l, îngrozită, în pragul gestului fatal, mama lui, ca să-l elibereze de povara gândurilor negre, îi mărturisește că, de fapt, el este fiul medicului ce îi îngrijise soțul suferind. Trecând ușor peste infracțiunea conjugală, Dinu Mureș trăiește o imensă clipă de euforie, care își are câtimea ei de indecență. Cu toate pretențiile ei, piesa *Chinul*, în care se percep reminiscențe ibseniene, nu e decât o melodramă, cu întorsături ce se vor de senzație, induioșări înlăcrimate, câte un țipăt sfâșietor. Acuratețe are dialogul, care prin aplombul panseurilor morale adeverește reputația lui **F.** ca om de spirit.

SCRIERI: *Sanda*, București, 1908; *Chinul*, București, 1910.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, 574–575; Rebreanu, *Opere*, XII, 6–9, 104–106, 366, XIV, 109–110, 168; Paul I. Prodan, *Alexandru G. Florescu*, „Viitorul”, 1925, 5270; B. Lăzăreanu, *Al. G. Florescu*, ALA, 1925, 252; Paul I. Prodan, *Teatrul românesc contemporan*, București, 1927, 87–88; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 312; Predescu, *Encicl.*, 327; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 641, *Ist. lit.* (1982), 722; Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, 1944, 190–192; Brădățeanu, *Istoria*, II, 64–65; Modola, *Dramaturgia*, 255, 256; Florin Faifer, *Diplomatul*, CL, 2001, 8. **FF**

FLORESCU, Bonifaciu (14.V.1848, Pesta, azi Budapesta – 18.XII.1899, București), publicist, traducător. Era fiul nelegitim al Alexandrinei (Luxița) Florescu, fiica marelui agă Iordache Florescu, și al

lui N. Bălcescu. Asupra legăturii fiicei lor, pe care o considerau o mezalianță, Floreștii ascund adevărul, în timp ce Bălceștii recunosc paternitatea copilului. Luxița Florescu și-a adoptat în 1858 propriul fiu și s-a îngrijit de educația lui. Elev la Liceul „Louis-Le-Grand” din Paris, urmează Facultatea de Litere la Academia din Rennes, obținând, în 1872, licența. În 1868, împreună cu Frédéric Damé, scoate, la Paris, publicația „L’Avenir”. Vine în țară în 1873. Prin concurs, este numit profesor „provizor” la Catedra de istorie universală critică de la Facultatea de Litere din Iași. Titu Maiorescu îl destituie în 1874. Ulterior, la București, înființează, împreună cu alții, un liceu francez, în 1878 e profesor de franceză la Școala Militară de Infanterie și Cavalerie, apoi profesor de istorie și de limba și literatura franceză la Liceul „Sf. Sava”. A mai predat franceza la Gimnaziul „Mihai Viteazul” și la Seminarul Nifon din Capitală.

Autor de manuale, al unui dicționar (1894) și al unei antologii (*La Poésie lyrique française du X-ème au XX-ème siècle*, I, 1895), editor și comentator al lui Buffon (*Discours sur le style*, 1884), istoric al literaturii franceze (*Histoire de la littérature française jusqu’à Malherbe*, 1892), **F.** a desfășurat și o perseverentă activitate jurnalistică, făcându-și debutul cu un articol de istorie publicat în „Societatea pentru Învățătura Poporului Român” (1870). Membru al Partidului Liberal, prieten cu Pantazi Ghica și colaborator la gazetele acestuia, s-a numărat între cei care au făcut o opoziție categorică Junimii și lui Titu Maiorescu: figurează în aproape toate foile antijunimiste – „Tranzacțiuni literare și științifice”, unde începe să publice în 1873, „Românul”, „Revista contemporană”, „Standardul” – și îl susține pe Al. Macedonski în editarea „Literaturii”. A fondat „Portofoliul român” (1881–1882) și „Duminica” (1890–1891, alături de Iuliu Cezar Săvescu), „Revista albastră” (1892) și „Biblioteca omului de gust” (1884). A mai fost prezent în „Revista orientală”, „România literară”, „Nuvelistul”, „Revista literară”, „Vestea”, „Peșelul”, „Analele literare” (unde era redactor) ș.a. În 1894 a scos și a condus săptămânalul „Dacia viitoare”. Publicistul se arată preocupat de istoria și literatura popoarelor. Scrie despre Revoluția franceză, îl interesează un subiect precum *Istoria în cântecele poporare*, susține rubrici ca „Revista politică” și „Revista științelor”. Mai dă la tipar *Curs facultativ*

de istorie modernă critică (1875) și *Memento de istorie universală sau Istoria în tablouri* (1883).

În „Literatorul” lui F. i-a apărut suita *Studii literare*, reunită în două volume (1892–1893). Didactice, greoaie, dar dovedind o bună cunoaștere a culturii antice, textele judecă literatura vremii în raport cu idealul clasic: naturalismul e acuzat că anulează prin cultivarea întâmplătorului caracterul de generalitate al artei (*Frumos, grațios, sublim*), parnasianismul este respins, întrucât excesul formal ar anula mișcarea ideii și „simțământul” (*Despre poezia descriptivă*). Autorul utilizează noțiuni și definiții din Buffon, teoretizează asupra apropierei dintre pictură și poezie, dar și asupra armoniei imitative. Mereu limitat în aprecieri de dogma sa clasicistă (poeziile lui Gérard de Nerval sunt „bizareriile minții sale bolnave”, Charles Baudelaire nu este niciodată citat), emite uneori și observații interesante, cum ar fi cea despre importanța decorului în romantism, parnasianism și simbolism. Când iese din chingile metodei pentru a analiza o operă (Grigore Alexandrescu, Al. Vlahuță ș.a.), comentatorul nu trece dincolo de examenul versificației. Prețuiește, în literatura română, numai scriitorii pe care cercul de la „Literatorul” și-i recunoștea ca înaintași: Ion Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, în timp ce M. Eminescu și Ioan Slavici sunt ironizați, fără inteligență. Eminescu, care a crezut că sub pseudonimul Rienzi se ascundea F., a răspuns atacurilor din „Literatorul” cu *Epistolă deschisă către homunculele Bonifaciu* (rămasă în manuscris în timpul vieții poetului, ea conține germenii *Scrisorii II*). Unui examen negator sunt supuse scrierile lui Maiorescu în două articole intitulate *Despre stil*; este proclamată tendențios lipsa, la noi, a unei critici literare. F. a scris și versuri în română – *Ritmuri și rime* (1892) și în franceză – *Quelques vers. Au profit des blessés* (1877); căznite jocuri prozodice, ele au contribuit totuși la împământinirea unor forme fixe. Poemul în proză, cultivat la „Literatorul”, este încercat, după model francez, în *Aquarele și poezii în proză* (1894) și în *Sanguine românești*, anexate *Sanguinelor* traduse din Catulle Mendès (1889). F. a fost un conștiincios popularizator al literaturii franceze, iar prin intermediul francezei a asigurat rubrica de tălmăciri din „Portofoliul român”, „Povestitorul”, „Duminica”, „Literatorul”, „Biblioteca familiei” cu texte din Alexander Pope, Pierre

Ronsard, Voltaire, Molière, Alfred de Musset, Henri Murger, Walter Scott, J.L. Runeberg, J.-M. de Hérédia, Théodore de Banville, E.A. Poe, H.W. Longfellow, Petőfi Sándor, din folclorul rus, chinez, albanez, indian, italian. Printre primii la noi, a dat în românește o versiune în proză la *Nevrozele* lui Maurice Rollinat.

SCRIERI: *Etiam contra omnes*, București, 1875; *Curs facultativ de istorie modernă critică*, București, 1875; *O sută de adevăruri*, București, 1875; *Quelques vers. Au profit des blessés*, București, 1877; *Memento de istorie universală sau Istoria în tablouri*, București, 1883; *Ritmuri și rime*, București, 1892; *Studii literare*, I–II, București, 1892–1893; *Aquarele și poezii în proză*, București, 1894. **Traduceri:** Catulle Mendès, *Sanguine*, București, 1889.

Repere bibliografice: Augustin Z. N. Pop, *Eminescu și Bonifaciu Florescu*, București, 1938; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 468–469, *Ist. lit.* (1982), 530–531; Bucur, *Istoriografie*, 88–89; *Dicț. lit.* 1900, 359–361; Piru, *Ist. lit.*, 255–256; Zamfir, *Poemul*, 236–239, 268–270; *Dicț. scriit. rom.*, II, 283–284; George D. Florescu, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălcești, *Fiul lui Nicolae Bălcescu: Bonifaciu Florescu (1848–1899)*, București, 2011. **S.C.**

FLORESCU, Florentina (10.IV.1943, Cernăuți – 4.IX.2014, Cluj), poetă, prozatoare. Este fiica Olgăi Florescu (n. Meissner), profesoară, și a lui Gheorghe Florescu, avocat; prenumele la naștere: Florentina Valentina. După ce termină școala elementară la Turnu Severin, urmează liceul la Sibiu, Facultatea de Istorie–Geografie a Universității din București (1963–1968) și Facultatea de Informatică a Universității din Cluj, absolvită în 1972. Ulterior lucrează la Întreprinderea Cinematografică, apoi la Centrul Teritorial de Calcul și la Oficiul de Calcul al Întreprinderii de Alimentație Publică din Cluj-Napoca. Debutează ca reporter în ziarul „Drum nou”, iar editorial în volumul colectiv *Cărări spre oameni* (1985).

Lirismul meditativ, elegiac din volumele de versuri *Colind târziu* (1992) și *Cer și pământ* (2012) relevă la F. o sensibilitate delicată, înclinată către poetizarea trăirilor, fie într-o viziune modernă, fie prin apelul la imagini și atitudini din recuzita romantică sau clasică. Poeta cântă cu glas stins, în mici poeme de o simplitate stilistică desăvârșită, dragostea, frumusețea naturii, trecerea timpului, moartea, oscilând între tonalitățile grave și o seninătate de fond. Poemele de inspirație folclorică („să nu pui osul pe os/ zile, nopți să

te descos/ într-o ură și-o durere/ să vezi sufletul că-ți pierd”) alternează cu versurile ample, meditative („Vrem să credem că ziua ce vine va fi mai adevărată, mai bună, mai a noastră/ ne amăgim în amânarea unei zile/ a celei Mari, desigur”). Alteori, într-un registru declarativ, F. adoptă atitudini studiate și recurge la expresii previzibile, ușor desuete, precum „noaptea de lacrimi”, „doruri nespuse”, „chemări de stele” sau „aripi de gând”. Când și când nu depășește însă versificația firavă, cu efecte destul de modeste: „despre mine/ să nu spuneți nimic/ că scriu așa sau așa/ gândurile sunt ale zeilor/ eu îi slujesc doar”. Aceleași teme și motive se regăsesc, începând cu *Toamna Medei* (1994), și în romanele autoarei, cu un pronunțat caracter confesiv și eseistic. Alcătuite din rememorări și reflecții psihologice, morale, social-politice, religioase și culturale, acestea cuprind frământările unor personaje preocupate de răspunsurile la marile întrebări ale existenței. Tragismul propriilor destine, marcate de drame familiale de proporții, este evocat pe fundalul dramei colective a României din primii ani de după instaurarea regimului comunist. În acest spațiu concentrațional deținuți politici, oameni bolnavi sau copii orfani, luptând atroce pentru supraviețuire, oscilează perpetuu între deznădejdea interogațiilor fără răspuns și aspirația la iubire și la valorile credinței, ca unice modalități de salvare. Prin diversitatea timpurilor narative și a perspectivelor auctoriale, romanele surprind retrospectiv lupta acestor personaje, firi sensibile, introvertite, cu vicisitudinile istoriei, într-o atmosferă deprimantă și apăsătoare. Scenele realiste, chiar naturaliste pe alocuri, evocând, în chip documentar, represiunea anticomunistă din închisorile politice, alternează cu lungi pasaje lirice, unde vocea poetei se substituie desfășurării epice, redusă adesea la simpla transcriere dialogală a faptului anodin. Alteori firul epic este întrerupt de reflecțiile amare ale autoarei, preluate de vocile diferitelor personaje, și formulate pe un ton vindicativ, cu vădite intenții moralizatoare. Relația complexă dintre imperativul creștin al iertării și fireasca aspirație la dreptate este, de altfel, principala temă a romanelor. În pofida substratului realist al unei tematici amintind de proza lui Paul Goma, cărțile semnate de F. rămân în primul rând radiografii subiective, scrise într-un stil precipitat și abrupt, prin tehnica colajului, într-o viziune fragmentaristă, relativistă.

Este o proză eminentemente lirică, ce trădează, cum afirma Adrian Țion, „o pasiune a scrisului ieșită din comun” și o „oralitate a stilului de nuanță ardelească, modulată uneori aproape brebanian”.

SCRIERI: *Colind târziu*, Cluj-Napoca, 1992; *Toamna Medei*, București, 1994; *Grădina internatului de fete*, Cluj-Napoca, 1995; *Ultimul refugiu*, Cluj-Napoca, 1996; *Există un timp al iertării*, postfață Rodica Marian, Cluj-Napoca, 2001; *Blestemul pietrei albe*, Cluj-Napoca, 2003; *Vineri*, Cluj-Napoca, 2004; *Cer și pământ*, Cluj-Napoca, 2012; *În lumina altui timp*, pref. Teodor Tanco, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Rodica Marian, [*Florentina Florescu*], ST, 1993, 8–9, ST, 1995, 9; Emil Mladin, *Anotimpul Medei*, RL, 1994, 30; Adrian Țion, [*Florentina Florescu*], TR, 1995, 37–38, ST, 2005, 3–4; Poantă, *Dicț. poeți*, 87–88; Irina Petraș, *Clujul literar. 1900–2005*, Cluj-Napoca, 2005, 49.

M. W.

FLORESCU, Nicolae (12.X.1942, București – 6.XI.2013, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Virginiei (n. Găvănescu) și al lui Nicolae Florescu, profesor. Absolvent al Facultății de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1966), debutează publicistic încă din vremea studenției, la „Iașul literar” (1962). Funcționează ca redactor la Radiodifuziunea Română (1966–1970), secretar de redacție și redactor-șef adjunct la revista „Manuscriptum” (1971–1980), apoi ca redactor-șef la „Revista de istorie și teorie literară” (1983–1991), iar din 1990 la „Jurnalul literar”. Începând din 1983 a fost cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”.

Prima carte a lui F., *Biografii posibile*, apărută în 1973, a fost realizată în colaborare cu Ileana Corbea, fiind urmată de alte două volume din aceeași serie (1976–1983). Interviuurile adunate aici tind să realizeze o istorie subiectivă de etapă a literaturii române contemporane. Eseurile din *Profitabila condiție* (1983) sunt centrate pe relația biografie–operă (subtitlul volumului este *Romanul aventurilor secrete*), autorul degajând elemente de confesiune biografică din reliefurile scrierilor (Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, Pavel Dan, Mircea Eliade ș.a.). *Itinerarii mirabile* (1992) investighează aspecte ale creației ca proiecție imaginară, considerate din unghiul unui parcurs inițiativ. Este confirmată astfel teza călinesciană a dialogului contemplativ, pe verticalitate, în detrimentul amplitudinii spațiale în sensul călătoriei odiseice

(V. Voiculescu, Mihail Sadoveanu, Dan Botta). În *Istoriografia literaturii române vechi* (I, 1996) cercetătorul reia problematica tezei sale de doctorat (*Metode de cercetare a literaturii române vechi*), ilustrând, de asemenea, un concept călinescian: opoziția dintre istoria literaturii de tip cultural (N. Iorga, Sextil Pușcariu, Ștefan Ciobanu) și cea cu finalități comparativ-estetice (N. Cartoian, G. Călinescu). Unele idei vor spori în consistență în monografia *Nicolae Cartoian regăsind calea spre Padova* (2001). Întemeiată, în buna tradiție universitar-pozitivistă, pe ample investigații documentare, cercetarea punctează contribuțiile profesorului, editorului și ale istoricului literar în studierea literaturii române vechi și a deschiderilor ei spre orizonturile occidentale. În alte cărți, *Întoarcerea proscrisilor* (1998), *Noi, cei din pădure* (2000), *Menirea pribegilor* (2003), *Înapoi la Aristarc: reevaluări critice* (I–II, 2009–2010), considerând că nu se poate vorbi de o imagine globală a literaturii române din ultima jumătate a secolului al XX-lea fără a avea în vedere scriitorii din exil, F. întreprinde un demers recuperator. În *Întoarcerea proscrisilor* sunt înfățișate, din aceste perspective convergente, scrierile și personalitatea lui Eugen Ionescu, Pamfil Șeicaru, Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horia, Paul Costin Deleanu și se face analiza unor confesiuni cu valoare de document istoric și moral (Monica Lovinescu, Theodor Cazaban, Constantin Amărieuței, Adrian Marino ș.a.). Literatura exilului nu monopolizează totuși interesul istoricului literar, deși îi servește permanent în calitate de canon alternativ. Astfel, în *Noi, cei din pădure* sumarul eterogen se constituie prin comentarea unor contribuții publicistice ale unor prozatori și dramaturgi (Tudor Arghezi, G.M. Cantacuzino, Vintilă Horia) și poeți (Constant Tonegaru, Al. Ciorănescu, Nicu Caranica ș.a.), asupra unora insistându-se cu predilecție (Mircea Eliade). Însă astfel de „recuperări” (ale exilului și ale scrierilor mai mult sau mai puțin cenzurate în comunism), care se vor un act de restituție morală, sunt lipsite cel mai adesea de o perspectivă critică din punct de vedere estetic și ideologic. Unor autori obscuri literar li se acordă cu generozitate statut canonic, iar diverși legionari sunt recuperați în cheie „spirituală”, laborios suprainterpretativă, contextul politic fiind eludat convenabil. Celor care au problematizat trecutul ideologic al lui Eliade, de pildă, li se răspunde

cu nervozitate pamfletară și finalmente vulgară. Deși se sprijină documentar pe informații adunate cu multă stăruință în biblioteci și în întâlniri cu scriitorii din emigrație, cărțile lui F. sunt din aceste cauze utilizabile *cum grano salis*. În *Resemnarea Cavalerilor* (2002), realizată în colaborare cu Ileana Corbea, figurează zece interviuri, cu Constantin Amărieuței, Theodor Cazaban, Adriana Georgescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, L.M. Arcade, Nicu Caranica, Al. Ciorănescu, Dan Petrașincu și Emil Turdeanu, reprezentanți ai unei literaturi „pribeg” care „ne-a salvat spiritual și moral de comunism”. De profil și cu finalitate similare, *Convorbiri prin timp* (2003, în colaborare cu Ileana Corbea) întregeste seria „biografiilor posibile”. Structurat pe tiparul interviului, privind opinii, atitudini, opere și scriitori din țară sau din emigrație, în viață (Pavel Chihaia, Barbu Brezianu, Adrian Marino, Paul Goma, Gheorghe Grigurcu, Al. Paleologu, Octavian Paler, N. Stroescu-Stînișoară ș.a.) ori dispăruți (Adolf Armbruster, Vasile Băncilă, Ion Caraion, Ștefan Aug. Doinaș, Anton Dumitriu, Radu Tudoran, Mircea Zăciu, I. Negoiteșcu ș.a.), volumul reface indirect un portret al fiecăruia. În preocupările istorico-literare ale lui F., un teritoriu frecventat preferențial l-au oferit viața și opera lui Anton Holban. În *Divagațiuni cu Anton Holban* (2001) exegetul realizează un studiu de cuprindere monografică. Pornind de la evenimentele biografice, expunerea zăbovește mai îndelung, în capitolul *Recitind o operă*, asupra înțelesurilor operei. Selectând argumente ilustrative din mai multe registre, analizând obsesiile autorului (boala, chinul neliniștii, gelozia și moartea), este definit modul răsfărângerii lor în prozele care l-au impus pe Holban. Însă competența istoricului literar este subminată de precaritatea criticului. În *Mihail Sadoveanu între realitate și mit* (2011) marelui prozator îi este dedicată o exegeză anacronică stilistic și vetustă conceptual („esența firii noastre etnice”), datând parcă din perioada interbelică a revistei „Gândirea”. Diverse idei curioase sau neoriginale alternează cu vituperări tardive contra comunismului. Activitatea istoricului literar F. este întregită de ediții de scrieri, de multe ori inedite (Anton Holban, Pavel Dan, N.D. Cocea, Octav Șuluțiu, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, V. Voiculescu ș.a.) și de intervențiile publicistice, adesea debutonate pamfletare, după cum o probează și paginile din *Înapoi la Aristarc*.

SCRIERI: *Biografii posibile*, I–III (în colaborare cu Ileana Corbea), București, 1973–1983; *Profitabila condiție. Romanul aventurilor secrete*, București, 1983; *Itinerarii mirabile*, București, 1992; *Istoriografia literaturii române vechi*, I, București, 1996; *Întoarcerea proscrisilor*, București, 1998; *Noi, cei din pădure*, București, 2000; *Divagațiuni cu Anton Holban*, București, 2001; *Nicolae Carotjan regăsind calea spre Padova*, București, 2001; *Resemnarea Cavalerilor* (în colaborare cu Ileana Corbea), București, 2002; *Convorbiri prin timp* (în colaborare cu Ileana Corbea), București, 2003; *Menirea pribegilor*, București, 2003; *Înapoi la Aristarc: reevaluări critice*, I–II, București, 2009–2010; *Mihail Sadoveanu între realitate și mit*, București, 2011. **EDIȚII:** Anton Holban, *Jocurile Daniei*, postfață Mihai Gafița, București, 1971, *Pseudo-jurnal*, pref. edit., București, 1978 (în colaborare cu Ileana Corbea), *Romane*, I–II, București, 1982 (în colaborare cu Elena Beram și Mihai Dascal); N. D. Cocea, *Teatru*, pref. edit., București, 1973; Octav Șuluțiu, *Scriitori și cărți*, pref. edit., București, 1974, *Jurnal*, pref. edit., București, 1975; Pavel Dan, *Ultimul capitol*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1976; Emil Cioran, *Razne*, pref. Monica Lovinescu, București, 1995; Octavian Vuia, *Întâlnire cu oameni și idei*, București, 1995, *Regăsirea în Pascal și alte „analize” heideggeriene*, București, 1997, *Aducere-aminte*, București, 2002; Mircea Eliade, *Maddalena*, București, 1996 (în colaborare cu Mircea Handoca); Pamfil Șeicaru, *Rechizitorii*, București, 1996; Vintilă Horia, *Introducere în istoria filosofiei românești moderne*, București, 1997, *A murit un sfânt*, București, 2000; Alexandru Busuioceanu, *Istoria literaturii române. Compendiu – Literatura rumana. Compendio*, ed. bilingvă, tr. Irina Dogaru, pref. Alexandru Ciorănescu, postfață Andrei Ionescu, București, 1998; Mircea Popescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, 2001; Horia Stamatu, *Ego Zenovius*, București, 2001.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Anton Holban, „Pseudo-jurnal”*, RL, 1978, 17; Șerban, *Ispita*, 268; Mircea Iorgulescu, *Biografie și operă*, RMB, 1983, 12 029; Dan C. Mihăilescu, [Nicolae Florescu], T, 1983, 8, „22”, 1999, 12; Mircea Muthu, *Literatură și viziune memorială*, ST, 1983, 12; Nicolae Manolescu, *Anii de ucenicie*, RL, 1985, 18; Ion Vlad, *Interviul, dialogul, confesiunea*, TR, 1985, 19, 20; Gheorghe Grigurcu, [Nicolae Florescu], F, 1992, 2, „Acolada”, 2010, 12; Dan Petrașincu, *În preajma unor „itinerarii mirabile”*, RL, 1993, 3; Pavel Chihaia, *Receptarea textelor medievale*, RL, 1996, 26; *Dicț. scriit. rom.*, II, 284–285; Al. Săndulescu, [Nicolae Florescu], ALA, 2001, 568, 569, RL, 2003, 37; Barbu Cioculescu, [Nicolae Florescu], RL, 2002, 34, „Litere”, 2003, 2, „Acolada”, 2010, 11; Ion Simuț, *Un român la Madrid*, RL, 2006, 25. **S.V., M.I.**

FLORESCU, Vasile (4.IV.1915, Manga, j. Dâmbovița – 14.I.1982, București), teoretician literar. Este fiul Irinei și al lui Ion Florescu, țărani. După studiile secundare făcute la Liceul „Ienăchiță Văcărescu”

din Târgoviște, urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1936–1940), consacrand încă doi ani Școlii Normale Superioare. A absolvit și Institutul Francez de Înalte Studii. Și-a început cariera de profesor de limba franceză în 1943. A predat întâi la Târgoviște, apoi la București, la Ploiești și din nou, din 1964, la București (între timp – din 1948 – predase limba franceză în diverse școli mărginașe din Capitală). A scris în „Amicul tinerimii” (1933), în revista „Comentar” și în „Cadran”. Semnătura sa a mai apărut în „Universul literar”, „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „România literară”, „Revista de filosofie”, „Vatra”, „Tribuna”. Membru al Academiei de Științe Sociale din Bologna, al Societății Internaționale de Istoria Retoricii, corespondent al Societății Americane de Retorică, F. a fost invitat să colaboreze la lucrări apărute în străinătate (a redactat capitolul *Ascension et décadence* într-o monografie inițiată de Grupul μ din Liège), să țină conferințe (Universitatea din Bruxelles ș.a.) și lecții în instituții academice (la Catedra Rhetoric and Speech a Universității din Pennsylvania) și să publice în reviste prestigioase. Prima carte, *Conceptul de literatură veche*, i-a apărut în 1968. Au urmat *Retorica și reabilitarea ei în filosofia contemporană* (1969), *La Retorica nel suo sviluppo storico* (1971), *Retorica și neoretica. Geneză. Evoluție. Perspective* (1973). Cartea despre reabilitarea retoricii fusese tradusă, în 1970, în limbile italiană și engleză. Tălmăcirii în limbi străine a cunoscut și volumul *Retorica și neoretica* – în franceză (1982) și în japoneză (1979).

Un susținător al retoricii a fost F. chiar de la început, în *Conceptul de literatură veche* întreaga demonstrație, plină de știință, a autorului având în vedere prezența, în cărțile vechi, a acelei *ars bene et pulchre dicendi*. Conceptul de literatură, pe care F. îl urmărește în Antichitatea greacă și latină, în Evul Mediu și în epoca modernă, nu oferea, în vechime, spațiu pentru distincții obișnuite astăzi. Literatura nu era limpede despărțită de alte întreprinderi culturale, iar „scrisul frumos”, „literatura artistică” stăteau alături de alte tipuri de discurs (filosofic, juridic, teologic, istoriografic, „științific” chiar), cu condiția ca acelea să fie marcate de *eloquentia*, să fie scrise „frumos”. Prin urmare, conceptul de „literatură veche” trebuie circumscris prin raportare la ideea de literatură așa cum a fost ea înțeleasă din Antichitate până în Renaștere. Retorica – în această „literatură” – își

arată drepturile (și ele erau întinse, căci orice fel de texte se compuneau în funcție de dispozițiile ei), iar efortul retoric, pus în acord cu mentalitatea și cu sensibilitatea literară a unei anumite epoci, cu principiile codului cultural al aceluși timp, era cel ce depunea o mărturie credibilă despre intenționalitatea (sau nonintenționalitatea) izbânzii artistice. **F.** – pentru care definițiile (și finalitățile) retoricii trebuie neapărat să-și culeagă elementele din spații supravegheate mai ales de filosofie (în cartea *Retorica și neoretorica* și în altele) – propune nu doar reabilitarea acestei „științe a discursului”, ci și cercetarea textului, identificarea structurilor, a valorilor și funcțiilor acestora, adică degajarea unor modele retorice în permanentă corelare cu datele fundamentale ale climatului cultural și „ideologic” dintr-o epocă dată.

SCRIERI: *Conceptul de literatură veche*, București, 1968; *Retorica și reabilitarea ei în filosofia contemporană*, București, 1969; *La Retorica nel suo sviluppo storico*, pref. Renato Barilli, Bologna, 1971; *Retorica și neoretorica. Geneză. Evoluție. Perspective*, București, 1973; ed. (*La Rhétorique et la néorhétorique. Genèse. Évolution. Perspectives*), tr. Melania Munteanu, București-Paris, 1982.

Repere bibliografice: Silviu Iosifescu, „Conceptul de literatură veche”, „Scânteia”, 1969, 7978; L. Volovici, „Conceptul de literatură veche”, ALIL, t. XX, 1969; Partenie Murariu, „Conceptul de literatură veche”, O, 1970, 6; Aurel Sasu, „Retorica și neoretorica. Geneză. Evoluție. Perspective”, CREL, 1974, 3; Henri Wald, „La Rhétorique et la néorhétorique”, CREL, 1987, 1; *Dicț. esențial*, 315–316.

D.H.M.

FLORIAN, Filip (16.V.1968, București), prozator. Este fiul Cristinei Florian (n. Struțeanu), filolog, și al lui Aurel Florian, inginer. După terminarea Liceului nr. 4 din Capitală, la secția de matematică–fizică (1982–1986), urmează, fără a absolvi, Facultatea de Geologie și Geofizică a Universității bucureștene (1987–1990). Între 1990 și 1992 lucrează ca reporter la săptămânalul „Cuvântul”, ulterior consacrându-se unei cariere în radio: corespondent la departamentele de limbă română la Radio Europa Liberă până în 1995 și la Deutsche Welle până în 1999. Apoi alege cariera de scriitor *freelancer*. Debutează în 2005 cu romanul *Degete mici*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. În 2006 îi apare romanul *Băiuțeii*, scris în colaborare cu fratele său, Matei Florian, în 2008 i se editează

romanul *Zilele regelui*, iar în 2012 publică al patrulea roman, *Toate bufnițele*.

F. s-a impus încă de la debutul cu *Degete mici*, care l-a propulsat în primul rând al prozei românești de după 2000, alături de romancierii ca Răzvan Rădulescu, Florina Ilis, Doina Ruști, Radu Pavel Gheo sau Bogdan Popescu. Acțiunea romanului, plasată în epoca postdecembristă, se dezvoltă pe o intrigă aparent simplă, polițistă: la deschiderea unui nou șantier arheologic, într-un sit roman din proximitatea unui orașel de provincie se descoperă o groapă comună care naște imediat ipoteza unei crime politice imputabile regimului comunist. În scopul elucidării misterului morții celor îngropați acolo se desfășoară o rețea de perspective și mobilități divergente, antrenând localnici și alogeni interesați într-un fel sau altul de evoluția verdictului. Colonelul magistrat – fost torționar comunist, căruia una dintre victimele sale, mușcându-i degetul mic, îi dislocase iremediabil falangele – își consumă psihoza „reîntregirii” corporale prin colecționarea compensatorie a degetelor mici aparținând altor „șobolani” anticomuniști. Șeful poliției locale încearcă să prevină debarcarea sa din funcție cramponându-se de așa-zisa cauză anticomunistă și de iminența devoalării unei crime politice ascunse în castrul roman; este involuntar secondat, în propagarea acestui scenariu, de un fost deținut politic. O viziune diferită au medicul legist, profesorul universitar, arheologii – între care principalul narator subiectiv al cărții –, pe care subita descoperire a gropii comune îi oprește din activitatea lor de prospectare a unor vestigii antice, dar și câțiva antropologi argentinieni cu experiență în descifrarea urmelor masacrelor politice, special invitați să se pronunțe asupra cazului, cu toții opinând că vechimea osemintelor găsite în situl românesc, cel mai probabil ale unor morți de ciumă, în urmă cu două secole, nu servește ipoteza crimei comuniste. Monahul evadat dintr-o închisoare comunistă – omul „însemnat”, cu un moț de păr care crește cu o repeziciune nenaturală (specie de „idiot” dostoievskian, cum s-a remarcat) – și partizanul anticomunist din munți, aflat în grija duhovnicească a monahului, se raportează fiecare în felul său la prigonitorii credinței creștine și ai capitalismului, ilustrând mobilități și mentalități diferite de ale celorlalți. Mozaicul de medii și epoci rezultat din poveștile unor figuri secundare anunță de pe acum rețeta romanescă predilectă a lui **F.**: revizitarea

istoriei mari prin intermediul unor personaje și evenimente ținând de istoria mică, pretext pentru ilustrarea simultană a registrelor grav și pitoresc – de la sentimental și nostalgic, la sentimentalist și kitsch – într-un stil indirect liber marcat de calofilia frazei și a imaginilor căutate. Grație unei abile orchestrații narative care combină o formă subiectivă a narării, la persoana întâi, un narator impersonal care, fără a fi omniscient, rezumă sau „traduce” gândurile unor personaje similifantastice, apropiate de tipologia realismului magic (ca monahul „însemnat”) și un narator omniscient de factură clasică, martor la fapte inaccesibile celorlalte personaje, *Degete mici* reușește să suprapună convingător mizei polițiste o altă miză, epistemologic relativistă: colonelul militar fost tortionar, șeful poliției locale și fostul partizan anticomunist care, la finalul romanului, presară probe false în groapa comună pentru a vicia verdictul specialiștilor, se dovedesc angajați în aceeași eroare sau în aceeași impostură: nu-și pot reprezenta cauza decât prin mistificarea realității. „Morala” este că postura de victimă și dezideratul reabilitării, al reparației nedreptăților, nu merg întotdeauna în același sens cu adevărul, după cum nici verdictul care exonerează nu coincide întotdeauna cu inexistența vinei. Al doilea roman al lui F., *Zilele regelui*, accentuează preferința autorului pentru resuscitarea calofilă a trecutului, unde livrescul cosmopolit, carnavalesc și idilic pretinde drepturi egale cu documentul. Într-un arc temporal întins din 1866 până în 1881, *Zilele regelui* captează două destine paralele – al prințului german Karl Ludwig, ajuns la conducerea Principatelor Române sub numele de Carol I, și al supusului său Joseph Strauss, plecat din Germania, alături de motanul său, și stabilit la „Bucuresci”, în ulița Lipscanilor. Aflat inițial în postura de dentist și spițer al principelui și apoi în aceea de tănuitor al unor aventuri erotice ale acestuia, soldate cu un copil nelegitim, Joseph Strauss ilustrează (ca și principele Carol, la un alt nivel) *pattern*-ul străinului civilizator, intrigat și în același timp fascinat de o Valahie sempiternă, în care natura nu s-a lăsat încă învinsă de cultură. Naratorul impersonal din *Degete mici* se transformă, în *Zilele regelui* și apoi în *Toate bufnițele*, într-o soluție de tot mai decisă surdinizare a (redării) realului. Atât evenimentele istoriei mari – instalarea principelui Carol, vizita la Istanbul pentru primirea hățișerifului de la sultan, fricțiunile tot mai dese cu clasa politică locală,

Războiul pentru Independență și izbânzile progresive ale principelui încoronat abia în 1881, când, sfârșite zilele motanului, încep „zilele regelui” (argumente pentru calificarea cărții drept „roman istoric”) –, cât și cele din viața figuranților istoriei – dentistul și soția sa sârboaică, ibovnica de ocazie a principelui Carol ș.a. (argumente pentru decretarea romanului drept „utopie livrescă” sau metaficțiune istoriografică) – vor fi prinse retrospectiv în puzzle, după producerea lor și acumularea unui răstimp necesar deparazitării de „real”. Romanului i-a fost, de altfel, reproșată inaptitudinea construcției epice, trădată de găselnițe precum abuzul de stil indirect și soluția conspectării evenimentelor, în locul înscenării lor directe, cu dialoguri și personaje în confruntare manifestă. Totuși, *Zilele regelui* ar putea invoca în sprijinul formulei sale narative modelul sadovenian – un tip de cultivare a nostalgiei față de o vârstă a plenitudinii (inclusiv la nivelul rafinamentului gastronomic) și a camuflării realului în amintire sau în „vedenie” spre care pare a tinde și scrisul lui F. Romanele de după *Degete mici* aduc, de altfel, o simplificare a rețetei narative și o curtoazie față de cititor care dă impresia de facilitate: deasupra naratorilor-personaje este vizibil un autor permanent preocupat să nu cadă în echivoc, în obscur, în dicțiune bulversantă. Ideologic, romanele balansează între etosul postcomunist, marcat de nevoia revizitării trecutului recent prin incursiuni mai mult sau mai puțin conotate etic și emoțional, și nevoia, inversă, de suspendare a criteriului moral, a obligativității de a nu uita, și de redobândire a esteticului pur *via* relativism, unde vinile și vinovații stau laolaltă cu victimele și eroii, într-o pastă narativă și tipologică care-i transcende, anulând presiunea decodării etice. F. ilustrează această ultimă opțiune în *Degete mici*, dar nu și în al patrulea roman, *Toate bufnițele*, marcat mai degrabă de atmosfera emoțional-recuperatoare. Imaginat în decorul unui orașel de munte (topos fetiș al autorului), în anii 2000, și construit prin împletirea a două narațiuni (sau manuscrise), una a unui tânăr născut în preajma revoluției din 1989, iar cealaltă a unui matur născut în fatidicul an 1940, romanul se raportează cu sarcasm la perioada comunistă, aureolându-i victimele – întotdeauna oameni de familie bună, intelectuali, industriași, artiști, bine formați într-o tradiție solidă moral și intelectual –, aspect care păstrează dicțiunea în marja lecturii etice. Protagonistul

matur, de pildă, victimă a destinului său marcat de o căsnicie eșuată și de moartea soției infidele, dar și victimă a unei epoci „de tristă amintire”, la ridicarea căreia contribuisese, totuși, în cariera sa de inginer pe șantierele comuniste, e imaginat ca un caracter în sens clasic și pozitivat prin ascendență – bunicul, un bijutier care-l cunoscuse în tinerețe pe Thomas Mann, și tatăl, profesor, avuseseră amândoi experiența închisorii politice –, prin forță morală (refuzase turnătoria), prin gustul plastic, muzical și literar, prin cultul valorilor certe etc. Soluția narativă a romanului deconectează prin ezitarea între, pe de o parte, o formă de colaj compus din două voci distincte, a tânărului și a maturului (ipoteză nesusținută însă de monotonia stilistică a romanului) și, pe de altă parte, ipoteza unui singur narator, a tânărului, exprimată într-un manuscris unitar stilistic, în care ar fi prelucrat fragmente din manuscrisul maturului. Dincolo de această nesiguranță narativă, descrierile jocurilor băiețești aduc romanului secvențe reușite. *Băiuțeii*, un roman al copilăriei trăite la bloc în anii '80 ai secolului trecut, beneficiase din plin de aceeași optică solară.

SCRIERI: *Degete mici*, pref. Simona Sora, Iași, 2005; *Băiuțeii* (în colaborare cu Matei Florian), pref. Radu Cosașu, Iași, 2006; *Zilele regelui*, Iași, 2008; *Toate bufnițele*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ovidiu Șimonca, „Viața e în altă parte, nu în gazetărie” (interviu cu Filip Florian), OC, 2005, 271; Ovidiu Verdeș, „Băiuțeii”, CU, 2006, 6; Andrei Terian, *Comunismul: înăuntru și afară*, CLT, 2007, 4; Alex Goldiș, [Filip Florian], VTRA, 2007, 1–2, CLT, 2008, 48; Ruxandra Cesereanu, *Povestea unei mirifice gropi comune*, ST, 2007, 4–5; Bianca Burța-Cernat, *Reveriile unui caligraf*, OC, 2008, 447; Mihai Iovănel, „Zilele regelui”, CLT, 2008, 44; Paul Cernat, *În intimitatea lumii lui Carol I*, „Bucureștiul cultural”, 2008, 15; Daniel Cristea-Enache, [Filip Florian], RL, 2008, 44, CLT, 2010, 13–14; Marius Chivu, *Trecutul ca o bufniță*, DM, 2012, 459.

T. D.

FLORI DE CRÂNG, publicație apărută la Oradea, mai întâi bilunar din 10 martie până în noiembrie 1933, cu subtitlul „Revistă literară – artistică – socială”, apoi lunar din decembrie 1933 până în martie 1934, când își schimbă titlul în „Suflet românesc”, iar subtitlul devine „Revistă literară – culturală”. Redactori responsabili: Eugen Ceontea și Șt. Stănescu-Buzău. De la numărul 2 este cooptat în redacție, pentru scurt timp, Lascăr Tuduciuc. De la numărul 5 este menționat ca director-proprietar

El. G. Georgescu. Formând un „oțelit front de voință, răbdare și speranțe” și „așteptând cu încredere sprijinul moral” al unor scriitori de renume, tinerii intelectuali ce au luat inițiativa tipăririi revistei își exprimă, în articolul-program, *Drept început*, dorința de a contribui, „aici, la granița de Vest”, la „sădirea în masa poporului a cultului și a vorbirii românești care au fost stingherite de subjugări”. Sprijinul sperat nu a venit însă, pentru că, așa cum constată mai târziu Șt. Stănescu-Buzău într-un articol deopotrivă dezamăgit și polemic, „cei mari” nu înțeleg să-i încurajeze „pe cei mici”, „onorații scriitori” negrăbindu-se să „arate o mai largă bunăvoință” față de revistele de provincie, astfel încât acestea „să poată să-și desăvârșească scopul lor” (*Scriitori și reviste literare*). Totuși, publicația nu a abandonat până la sfârșit intenția de a fi „un organ de afirmare națională”, dovadă că în ultimul număr, „festiv”, El. G. Georgescu adresa încă o dată îndemnul: „Să ne grupăm, să ne dăm mână de ajutor, să ne susținem reciproc pentru a cimenta cu suflet românesc hotarele noastre firești actuale” (*Propuneri și realizări*). Dar nici această chemare la colaborare, atinsă de acel naționalism patetic ce tocmai începuse să își facă loc în epocă, nu a avut ecou. Bunele intenții au fost împlinite, așadar, numai în parte. Deși, în scurtul răstimp de apariție conținutul literar și cultural al **F.c.** ajunge să fie relativ diversificat, gama colaboratorilor rămâne redusă, multe texte aparținând redactorilor. Se publică uneori poezii ale unor autori precum Radu Gyr (*Corabie fantomă*), Virgil Gheorghiu, prezentat ca „premiatul S.S.R. pentru sonet în 1932” (*Biblică*), Ion Șugar (Ion Șugariu), dar în general versurile sunt semnate de autori minori precum Vasile Bucur, Florian Cristescu, Constantin Doboș, N. Oprișenescu-Râmnic, George Andrievici, Panait Nicola, N.N. Manolescu, Doina Codreanu ș.a. În numărul 14/1933, cu ocazia morții lui Nikita Al. Macedonski, i se reproduce poemul *Rugăciunea frumoaselor*, împreună cu necrologul alcătuit de George Marinescu-Fulga. Nici proza, căreia i se alocă pagini numeroase, dar lipsite de relief, nu este mult mai bine reprezentată. Printre semnatori pot fi întâlniți, între alții, Eugen Relgis, Lascăr Tuduciuc, Eugen Ciontea, Gelu Georgescu, Eftimie V. Irodeanu, Alexandru Olteanu, D. Toma, Fl. Lăzureanu, D. Nicolaescu-Olt, Leonel Catană. Sumarul beletristic al revistei mai e întregit în 1933 doar de o dramă în cinci acte a lui Eugen Ceontea, *Blestemul*

și de o serie de epigrame, între care cele ale lui Ionel (Ion) Frunzetti (al cărui debut are loc aici) sau cele ale lui Gabriel Țepelea (de asemenea ca debutant, sub pseudonimul La Flèche). O strădanie de a fi, culturalmente și literar, la zi răzbate însă din diferitele rubrici ale publicației și îndeosebi din secțiunea ei de critică. Astfel, la rubrica „Cărți și reviste” se anunță publicarea în „Moldova literară” a unui fragment din romanul *Zenobia Maghieru* de Mircea Streinul, la cea intitulată „Conferințe” este pomenită conferința lui Ion Marin Sadoveanu despre Oscar Wilde și B. Shaw, la „Teatrale” se vorbește despre prestația „desăvârșită” a actorului Tony Bulandra în *Marchizul de Priola*. Inaugurată în numărul 12–13/1933, rubrica „Recenzii” arată și ea aceeași dorință de sincronizare cultural-literară. Eugen Ceontea scrie despre *Locul unde nu s-a întâmplat nimic* a lui Mihail Sadoveanu, iar în numărul următor cel ce se ascunde sub pseudonimul Delamilcov prezintă o carte de poezii a lui Adrian Maniu, *Drumul spre stele*. Comentariile mai ample sau cu bătaie mai lungă nu lipsesc, fiind consacrate atât culturii populare (Gheție Coriolan, *Miorița*, cu referire la varianta Alecsandri, Ionel Marinescu, *Poezia poporană*), cât și unor teme de actualitate (Pompiliu Ionescu, *Critica noastră literară*, *Stadiul literaturii noastre*, Octavian Bogdan, *Discuții literare. Noua generație și literatura*, Traian Stoica, *De ce nu se vinde cartea*) sau unor clasici ai literaturii noastre (V.M. Manu, *Personalitatea lui M. Eminescu*). Alți colaboratori: Vasile Netea, Dem. Bassarabeanu, George Bota.

I.M.

FLORILE DALBE, publicație apărută la Bârlad, bilunar, de la 1 ianuarie la 15 decembrie 1919. Comitetul de redacție este alcătuit din G. Tutoveanu, V. Voiculescu, Tudor Pamfile și Mihail Lungianu. Înființată după război, **F.d.** continuă oarecum tradiția sămănătoristă a revistei „Făt-Frumos”, din al cărei comitet de redacție făcuse parte G. Tutoveanu. Puternic marcată de experiența războiului, literatura prezintă aici tematizează traumele necicatrizate ale conflagrației. Publică poezie V. Voiculescu (*Îngerul nădejdi*), G. Tutoveanu, Victor I. Popa, I.U. Soricu, I. Ojog, Zoe G. Frasin (Zoe G. Tutoveanu). Războiul este subiectul predilect și în proză, ilustrat prin schițele lui Tudor Pamfile (*Căprarul Grigoruț*, *Zădarnica teamă*, *Vinovatul*). Alți prozatori sunt G.M. Vlădescu, M. Lungianu, D. Iov. Printre textele inedite din paginile revistei se

numără o scrisoare a lui I.L. Caragiale către Lupu Kostache, privind o punere în scenă din 1912 a *Scrisorii pierdute*, o epistolă a lui Andrei Naum și poeme în proză de Șt. Petică. Alți colaboratori: I. Valerian (care debutează aici), Șt. Bălcești, George Voevidca, Nadejda Știrbei, I. Vicol, Liviu Marian, Grigore Tăbăcaru.

N.S.

FLORU, Igena (3.VI.1892, București – 23.V.1926, București), autoare dramatică, prozatoare, traducătoare. Dintr-o familie ce se înrudea cu Densușienii, este fiica Alexandrinei Floru, care își susținuse licența cu A. I. Odobescu, și a profesorului de istorie Ion S. Floru, din cercul „Convorbirilor literare”; viitorul filosof Constantin Floru este fratele său. A crescut într-o atmosferă de emulație culturală. Scrisa încă din cursul secundar. Studentă a Facultății de Litere și Filosofie din București, va absolvi în 1915 secția de limbi moderne. Va frecventa Institutul de Literatură al lui Mihail Dragomirescu, debutând în volumul omagial dedicat acestuia, în 1919, cu nuvela *Pe linie*. Publică rar – proză în „Viața românească”, „Sburătorul”, „Revista română”, note de călătorie, cronică artistică, traduceri, schița dramatică *Sub lespezi* în „Adevărul literar și artistic” (1925–1926), povestiri pentru copii în „Dimineața copiilor” –, dar obține un succes de scenă în 1920, când Teatrul Național din București îi joacă o piesă în trei acte, *Fără reazem*, imprimată în 1922. În colecția de literatură universală de la Editura Cultura Națională, îngrijită de Vasile Pârvan (de a cărui prețuire se bucură), i se publică în 1923 traducerea la *Prințul fericit* de Oscar Wilde, în același an **F.** încredințând tiparului și culegerea *Basme englezești*. La una din ședințele cenaclului Sburătorul, în 1926, citește primul act al tragediei *La o curte domnească*, inclus postum în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români” (1932). **F.** moare fulgerător, din cauza unei peritonite. După câteva luni i se tipărește volumul *Nuvele* (1926). „Convorbiri literare” face cunoscute fragmente din jurnalul său (1934), iar revista „Catedra” din Galați reproduce basmul dramatic *În Țara Piticilor* (1936).

Drama *Fără reazem* și nuvelele scrise de **F.** au în centru iubirea ca forță oarbă și fatalitate. Piesa pune în discuție, foarte interiorizat, dar în acord cu ideile vehiculate de „secolul feminismului”, destinul femeii moderne, prin dezastrul unei eroine care, datorită educației, mediului și idealismului structural, nu imaginează alte moduri ale împlinirii de sine

în afara dragostei. Înșelată de bărbat, rob al plăcerii imediate, înțelege că nu-i rămâne decât să se sinucidă. Între personajele nuvelor, sufletelor „însetate” și „arse” de iubire li se alătură cei ce se retrag din fața ei – pustnici, bătrâni închiși într-o tihnă prevestitoare a sfârșitului (*La schitul din munte, Conu Costică*). Remarcabile sunt, în *Fără reazem*, linia ferm trasată a caracterelor, justetea analizei psihologice, înțelegerea potențialului dramatic conținut de banal (mijloacele rămân însă inadecvate: clasicismul rostirii distruge emoția, replica e fără forță), iar în nuvele tulburător este acordul dintre patimă și misterul nepătruns al naturii. Poezia lucrurilor vechi, a vieților umile așază nuvelele publicate de E. în descendența tematică a sămănătorismului, depășit prin rafinamentul percepției și grația scriiturii.

SCRIERI: *Fără reazem*, București, 1922; *Nuvele*, București, 1926. **Traduceri:** Oscar Wilde, *Prințul fericit*, București, 1923; ed. București, 2009; *Basmе englezești*, București, 1923.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*Nuvele*”, VL, 1927, 34; G. Bogdan-Duică, *Scrisul femeilor*, „*Națiunea*”, 1927, 47; Perpessicius, *Opere*, II, 335–339; Izabela Sadoveanu, *Igena Floru*, ADV, 1937, 16 353; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 342–343; Mihail Iorgulescu, *Marginalia*, București, 1943, 37–39; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 848, 925–926, *Ist. lit.* (1982), 933–934; Massoff, *Teatr. rom.*, V, 215–216; Leon Baconsky, *Igena Floru*, ST, 1971, 15; *Dicț. scriit. rom.*, II, 286–287.

S. C.

FLUX, revistă apărută la Covasna în septembrie 1934 (număr unic, în formatul „Biletelor de papagal”). Este o publicație de orientare avangardistă, îngrijită de Ioan Ștefan. Poezia lui Mircea Streinul *Comă sau Elogiu pentru oamenii aproximativi* constituie un soi de program orientativ. Mai figurează cu versuri Ștefan Baci, Teofil Lianu, Ghedeon Coca, Ioan Ștefan, Mia Moga. Într-un text intitulat *Gânduri* Dragoș Sihastru deschide, în numele noilor idealuri, lupta împotriva generației consacrate: „Gândiți-vă numai la descrierile picturale din romanele moarte ale fecundului d. Sadoveanu, la comerțul practicat în stil broșural de d. Petrescu, la cenușa ce-a rămas din *Jar*-ul d. Rebreanu și veți accepta din tot cugetul avalanșa cărților expuse în vitrine de tineri dezinteresați; veți surâde cu îngăduință eforturilor depuse de tânăra generație, care luptă [...] să distrugă rigidele reguli ale tradiției și să fondeze alta, de factură modernistă”. Ioan Ștefan publică un fragment din volumul său *Mozaic*, caracterizat drept „o carte a sincerității absurde”. **M.Pp.**

FOAIA DE DUMINECĂ, supliment social și literar al ziarului „Dreptatea” din Timișoara, apărut săptămânal între 25 decembrie 1893 și 29 decembrie 1896. De redactarea acestui supliment literar, de fapt o publicație periodică aproape autonomă, s-au îngrijit, pe rând, Valeriu Braniște, George Candrea, Adrian P. Deseanu, Aureliu Trif și D. Voniga, editor fiind Corneliu Diaconovici. Schimbările relativ numeroase ale redactorilor trebuie puse pe seama împrejurărilor politice, **E.d.** având, împreună cu „Dreptatea”, șaisprezece procese de presă numai în cursul anului 1894. Săptămânalul se adresa locuitorilor din mediul sătesc, cu intenția de a contribui la educația lor politică, culturală și economică. Organizat pentru a răspunde acestui scop, periodicul are rubrici variate, scrise adecvat ținuturilor, cu un conținut atractiv, ca și forma în care era prezentat. Cele mai interesante rubrici sunt „Întâmplări de peste săptămână”, o trecere succintă în revistă, uneori chiar o analiză a evenimentelor politice interne, „Cronica”, un panoramic al știrilor din întreaga lume, „Despre sănătate și boale”, „Economia” și „Din societăți”, unde se discută activitatea diverselor societăți culturale românești din Banat. O caracteristică a articolelor, notelor și comentariilor este prezența discretă, din cauza rigorilor cenzurii, a elementului național. În **E.d.** o atenție deosebită e acordată folclorului. Articolul *Literatura populară* (1894) poate fi considerat semnificativ pentru poziția redacției. Cunoșcându-și folclorul, românii își pot cunoaște mai bine limba, datinile, obiceiurile, fizionomia spirituală. Folclorul poate deveni astfel un instrument de acțiune politică, slujind la realizarea unității naționale. Literatura populară trebuie culeasă așa cum circulă în popor, pentru a i se conserva originalitatea. Sub titlul general *Poezii populare din Ardeal* se tipăresc cântece de cătănie, balade, doine, colinde, ghicitori, anecdote versificate, basme și povești culese de I. Pop-Reteganul, George Cătană, Laurențiu Ciorbea, C. Giurgescu, Iulian Puteciu, Iuliu Tuducescu, I. Roșu al lui Marcu, N. Demenescu, Elena Georgescu. Cei mai mulți dintre acești culegători erau învățători în satele din Banat și din sudul Ardealului. Beletistica publicată reflectă ideea potrivit căreia era necesară o literatură accesibilă, cu un caracter moralizator. Ca urmare, versurile și proza sunt, de cele mai multe ori, de un nivel artistic modest: anecdotele lui Petre Dulfu și I. Pop-Reteganul, versuri ale poezilor locali Al.

Muntean al lui Vasile, Petru Baba, N. Țânțaru, Viora Magdu. Pe gustul redacției erau poeziile patriotice ale lui I. S. Nenițescu, dar se inserează și versuri de D. Bolintineanu și G. Coșbuc. Prozatorii care colaborează sau cărora li se republică diverse scrieri sunt Coriolan Brediceanu și Emilia Lungu, V.A. Urechia, I. Popovici-Bănățeanul, V. Crăsescu. Foiletonul cuprinde un număr de tălmăciri din literaturile engleză, franceză, germană și rusă. Se traduce din proza istorică a lui Lewis Wallace, sunt transpuse foarte multe nuvele de L.N. Tolstoi, de asemenea din scrierile lui D.N. Mamin-Sibireak, V.G. Korolenko, din Camille Flammarion, François Coppée, Émile Zola, dar și din scriitori francezi de mai mică însemnătate, din sârbul K. Popovici, precum și folclor sârbesc. **R.Z.**

FOAIA DUMINECII, revistă culturală apărută săptămânal la Brașov între 2 ianuarie și 25 decembrie 1837. *Arătarea de subscriere...*, difuzată de Ioan Barac la 1 decembrie 1836, anunța apariția unui periodic destinat „spre înmulțirea cei de obște folositoare cunoștințe” și în care urmau să se publice nuvele, romane, istorii și „scurte conțepături” traduse din principalele limbi europene. **F.d.**, editată de Johann Gött, a fost susținută material de Rudolf Orghidan, negustor din Brașov, care va participa financiar și la editarea altor periodice brașovene. Revista are caracter de magazin duminical, după modelul unor periodice germane din Transilvania, și cuprinde articole și informații de istorie, geografie, tehnică, botanică, precum și numeroase articole de cultură generală. Aici s-a publicat literatură puțină și neinteresantă, mai ales nuvele traduse din limba germană și versuri greoaie, compuse de I. Barac. Un articol se ocupă de idilă, făcând istoricul speciei și încercând o definiție. La sfârșitul anului Rudolf Orghidan își retrage subvenția (prin care va susține în 1838 „Foaie literară” a lui G. Barițiu), iar foaia lui I. Barac e nevoită să-și întrerupă apariția. **F.d.** a constituit o experiență care a permis să se pregătească editarea, în Transilvania, a altor reviste corespunzătoare cerințelor epocii. Periodicul a contribuit, în același timp, la cultivarea cititorilor și la trezirea interesului pentru lectură. **R.Z.**

FOAIA FAMILIEI, revistă apărută la Iași, bilunar, în 1875 (nouă numere) și la București, seria a doua, trimestrial, de la 1 iulie 1905 până în martie 1906. Din lista abonaților, inserată în paginile periodiceului,

reiese că **F.f.** avea o răspândire apreciabilă în Bucovina și în Transilvania. Cu toate acestea, revista, pe care o redacta ciudatul scriitor, publicist și profesor Ion Pop-Florantin, promovează un material literar precar, difuzarea bazându-se, poate, pe renumele redactorului, care la seria nouă devine și director-proprietar. Sunt incluse nuvele de I. Pop-Florantin, o prelucrare după Shakespeare (*Lady Macbeth*, „scenă dramatică”), poezie populară, curiozități științifice (redactorul era și inventator), precum și articole despre muzică. În anii 1905 și 1906 mai multe articole conțin violente atacuri îndreptate de I. Pop-Florantin contra lui Titu Maiorescu și a junimiștilor. **R.Z.**

FOAIA ILUSTRATĂ, revistă care a apărut la Sibiu, săptămânal între 6 ianuarie și 15 decembrie 1891. **F.i.** este una din publicațiile (calendare, periodice, cărți) editate la Sibiu în urma inițiativelor și strădaniilor materiale depuse de cercul din jurul ziarului „Tribuna”, în al cărui Institut Tipografic se și imprimau. Redactor responsabil a fost D. Popovici-Barcianu. Bună parte din articolele politice sau culturale, precum și din scrierile literare se retipăreau și în „Tribuna”. Conținutul este mult mai divers decât cel al unei foi literare obișnuite, **F.i.** urmărind, la fel ca atâtea alte periodice transilvănene, realizarea unei eficiente propagande politice și culturale și, totodată, îmbinarea acestei acțiuni cu aceea de educare și de îndrumare în chestiuni de gospodărie sau de agricultură. Rubricile principale sunt intitulate „Literatură și știință”, „Teatru, muzică și arte peste tot”, „De toate și de pretutindeni”, „Călătorii, descoperiri, invenții”, „Economie”, „Igiena” ș.a. Prima dintre aceste rubrici, cea mai importantă, insera, în afară de literatură propriu-zisă, știri literare, notițe bibliografice, comentarii dedicate vieții intelectuale din România. O atenție deosebită se acordă revistelor și gazetelor din Iași și București, cărora li se consacra un spațiu întins. În **F.i.** a apărut, pentru prima dată, poezia *Plugul blăstemat* a lui V. Alecsandri. Cu versuri colaborează Lucreția Suciu-Rudow, I. Popovici-Bănățeanul (care semna și Ioan Popovici), I.T. Mera, T. Daul, George Murnu. Nuvele publică Virgil Onițiu, I. Pop-Reteganul și I.T. Mera, subiectele fiind alese din realitatea satului ardelean, iar poeta Maria Cunțan dă amintiri din viața de elevă. Se colectează, de asemenea, literatură populară de pe întregul teritoriu al Transilvaniei

(doine, povești, anecdote ș.a.), trimisă de N. Sinulescu, Antoniu Papp, F. Roșca, D. Micu, T. Daul și R. Vraciu. Revista are o bună orientare și în materie de traduceri. Din primul număr chiar se subliniasă preocuparea pentru dezvoltarea armonioasă a culturii naționale prin îmbinarea dintre elementele autohtone tradiționale și cele ale altor culturi. În concordanță cu aceste idei se traduce literatură de bună calitate, transpunerile în limba română aparținând unor tâlmăcitori cu experiență. Silvia P. Barcianu transpune din Washington Irving (fragmente din *Rip van Winkle*) și Catulle Mendès, Enea Hodoș din I.S. Turgheniev (nuvela *Bătăușul*), folosind o versiune germană, și din Jean Richepin, iar I. Pop-Reteganul tâlmăcește povestiri populare germane. **R.Z.**

FOAIA INTERESANTĂ, revistă săptămânală apărută la București de la 12 ianuarie până la 2 noiembrie 1897. Din **F.i.** au ieșit 43 de numere, la 23 dintre ele fiind redactor G. Coșbuc (de la 1 iunie 1897, odată cu numărul 21, când se produce și fuziunea cu „Povestea vorbei”). Programul nu este spectaculos: se subliniază necesitatea de a se oferi poporului o literatură adecvată, precum și o informație culturală potrivită cu puterea lui de înțelegere. Totodată, revista își propune să adune cât mai multă literatură populară. Există o legătură între **F.i.** și „Vatra”, care apăruse din ianuarie 1894 până în august 1896, sub redacția lui I.L. Caragiale, I. Slavici și G. Coșbuc. Modestul program al noii reviste reia, nu cu aceleași ambiții, desigur, ceea ce își propuseseră și redactorii de la „Vatra”, iar cei mai mulți colaboratori de la „Vatra”, inclusiv I.L. Caragiale și G. Coșbuc, continuă să fie prezenți și în **F.i.** Caragiale și-a tipărit aici o bună parte din producția literară a anilor 1896–1897 și a republicat unele dintre versurile apărute mai întâi în „Moftul român” din 1893. Chiar în primul număr, la rubrica „Idile bucureștene”, apare *Gazometru* (reprodusă apoi în „Moftul român” din aprilie 1901, cu semnătura Iodoform), iar în numărul următor,

la aceeași rubrică, anecdota *Planeta* care, dezvoltată, a intrat, cu titlul *La Moși*, în „Universul” din anul 1900. Șirul colaborărilor lui Caragiale continuă cu snoava populară *Fără noroc*, cu *Articol de reportaj*, *Amiază maură*, *Ion prostul*, *Eros*, *Bonbon*. G. Coșbuc începe cu *Lordul John* și continuă, între altele, cu parodia *Sonet (cu contraziceri și cu tendințe)*, cu articolul *Tradiții și legende din popor. Murășul și Oltul* și cu o notă intitulată *Streășina casei*. Dintre autorii de versuri trebuie amintiți D. Teleor, Gheorghe din Moldova, A. Toma, Cincinat Pavelescu, Florian I. Becescu, Sofronie Ivanovici, Petru Vulcan, V. Cozmin, D. Nanu, D. Karnabatt, I. Minulescu (semna cu pseudonimul I. Minu) și N.D. Cocea (semna cu pseudonimul Nelly). Acestuia din urmă i se dădea, de altfel, la „Poșta redacției”, îndemnul de a mai trimite literatură, fiindu-i tipărite în continuare versuri și proză. Tot proză (schife, nuvele) dau Gh. Becescu-Silvan și Ioan Adam. Câteva cronici de artă plastică aparținând lui Iuliu Pop semnaleză, între altele, condițiile precare de lucru ale artistului român. O rubrică deosebit de dinamică, „Săptămâna”, urmărea principalele evenimente artistice și literare. Se consimnea astfel valoarea scăzută a repertoriului teatral, mai ales a celui original, se critică moravurile mediului intelectual și, într-un lung șir de articole, se discută lipsurile ziaristicii române. Toate aceste preocupări ale redacției, la care se adaugă strădania de a avea mereu o rubrică de bibliografie și informații literare, fac din **F.i.** o revistă vie. Se publică folclor cules de N. Mateescu-Dabija, A. Sandu (C. Sandu-Aldea), Petru Vulcan, M. Păsculescu, G. Coșbuc și foarte multe traduceri din literatura universală. Din Byron transpune, probabil, Coșbuc și tot el din Platen, Lermontov, Longfellow. Constantin Vaschide oferă o variantă românească a unei nuvele de Mark Twain, V. Cozmin tâlmăcește din Émile Zola, Ioan Adam din Guy de Maupassant, Alphonse Daudet, Pierre Louÿs. Se mai traduce din Jean Richepin, L. Ganghofer, Schopenhauer, V.G. Korolenko, Marcel Prévost, H. Sudermann, A. Scholl. Romanul *Întâia iubire* al lui Turgheniev e dat în foileton. Panait Cerna colaborează cu adaptarea unei poezii a lui Lenau. **R.Z.**

FOAIA INTERESANTĂ, publicație săptămânală apărută la Orăștie, între 18 noiembrie 1905 și 1 octombrie 1915, la București între 8 octombrie 1915 și 11 august 1916, iar după ocuparea

Bucureștilor de către trupele germane, la Cleveland, Ohio, în SUA, între 2 august și 6 septembrie 1917, și din nou la București de la 1 februarie 1919 până la 11 noiembrie 1933; între august 1915 și septembrie 1916 redactor este Sebastian Bornemisa. Având subtitlul „Pentru petrecere și învățătură. Adaos ilustrat la «Libertatea»”, **R.I.** își propune propagarea unor informații de cultură și popularizarea biografiilor unor personalități. Literatura promovată este rareori originală, cea mai mare parte a textelor fiind, de fapt, reproduse din alte periodice. Se întâlnesc în paginile **R.I.** poezii de George Coșbuc, Natalia Negru, Maria Cunțan, Ion Minulescu, Panait Cerna, Mihail Sorbul, St. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, Zaharia Bârsan, Alice Călugăru, Ecaterina Pitiș. Proză publică Elena Sevastos, I. A. Bassarabescu, Sofia Nădejde ș.a. Mai semnează Tudor Pamfile, S. Fl. Marian, Vasile Militaru, G. Rotică ș.a.

N.S.

FOAIA PENTRU TOȚI, revistă scoasă la București, o dată pe săptămână, între 25 decembrie 1896 și 28 martie 1899. Publicația este proprietatea unui comitet din care au făcut parte D.I. Slăniceanu, D. Stăncescu, directorul periodicului, și I.S. Spartali, secretar de redacție. Conducătorul efectiv al revistei, D. Stăncescu, a izbutit să realizeze o publicație populară, care să atragă un număr cât mai mare de colaboratori și, mai ales, de abonați. Cititorilor li se ofereau, săptămânal, un roman străin, francez cel mai adesea, publicat în foileton, poezii, însemnări de călătorie și amintiri, povești, basme, legende (culte sau populare), snoave, fabule, parabole. O rubrică de „Convorbiri săptămânale” (mici articole plecând de la un caz particular pentru a ajunge la semnificații generale, de obicei cu caracter moralizator), articole educative și de pedagogie, jocuri distractive, o pagină deschisă debutanților și o atentă „Poșta a redacției” completează sumarul. D. Stăncescu știa nu numai să facă o revistă atrăgătoare, dar și să o păstreze, calitativ, la un nivel bun. Sub titlul general *Pagini uitate*, se republică versuri și proză de I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, I. Ghica, Alecu Russo, D. Bolintineanu, N. Nicoleanu, A.I. Odobescu, M. Eminescu, I. Creangă, Traian Demetrescu ș.a. Dintre scriitorii în viață sunt prezenți D.C. Ollănescu-Ascanio, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, G. Coșbuc, D. Teleor, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, Th. M. Stoenescu, Cornelia din Moldova, Gheorghe

din Moldova, Mircea C. Demetriade, H.G. Lecca, Iuliu Cezar Săvescu, Fl. I. Becescu, Al. I. Șonțu, G. Gr. Caîr, Sofronie Ivanovici, N. Țincu, G. Demetrescu-Mugur, Iuliu Dragomirescu, A. Vojen, G.T. Buzdugan, Eugeniu Ștefănescu-Est, Panait Cerna și I. Minulescu. În mai multe numere G. Coșbuc comentează zicale și datini populare și dă alte scrieri în proză. Se tipăresc schițe și alte contribuții de B. Delavrancea, T.V. Ștefanelli, Al. Macedonski, I. Adam (sub pseudonimul Blanc), Em. Grigorovitz, G. Dem. Teodorescu, I. Paul, G.I. Ionescu-Gion, A. Domșa ș.a. Se traduce, în mod obișnuit de D. Stăncescu sau I.S. Spartali, din J.-J. Rousseau, Benjamin Franklin, Novalis, Lenau, Lamartine, Andersen, Hugo, Musset, Schopenhauer, Fr. Sarcey, Turgheniev, René Ghil, Pierre Loti, Anatole France, Jules Lemaître, Conan Doyle, Gabriele D’Annunzio ș.a. O inovație e ancheta întreprinsă printre scriitorii români asupra modului de lucru al fiecăruia. Răspund, între alții, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, D. Teleor, C. Mille și Al. Macedonski. „Poșta redacției”, redactată cu o grijă deosebită de D. Stăncescu, se adresează lui Mihail Sadoveanu (care semna scrierile de început S., Mi-Sado, Misado, pentru a iscăli apoi cu numele întreg), lui I. Minulescu (semna Nirvan, I.M. Nirvan), lui Panait Cerna (S. Panait), lui N.D. Cocea (Nelly) și lui T. Arghezi (Ion Teodorescu). Revista era bogat ilustrată, publicând mai ales portrete de scriitori români (Gr. Alexandrescu, A.I. Odobescu, I. Creangă ș.a.), dar și străini (Baudelaire). Datorită creșterii simțitoare a numărului de cititori, se conta pe o situație financiară excelentă, lucru rar în epocă. Revista își întrerupe însă apariția la puțin timp după intrarea în al treilea an de existență, din cauza îmbolnăvirii lui D. Stăncescu.

R.Z.

FOAIA POPULARĂ, revistă apărută la București și apoi la Iași, săptămânal, între 18 ianuarie 1898 și 15 iunie 1903. Directori au fost Ilie Ighel-Deleanu și, de la 12 septembrie 1899 până la 20 octombrie 1900, C. C. Cârlova. Cu versuri intră în sumar G. Coșbuc, Elisabeta M.Z. Ionescu, I. Roșescu, D. Karnabatt, Gabriel Donna, Eugeniu Ștefănescu-Est, Lucian Mandrea, M. Juvara, N. Burlănescu-Alin, Iuliu Cezar Săvescu, V. Podeanu. În numărul din 1 februarie 1898 o traducere din Lenau, *Trecut*, e semnată cu inițialele P.C. După două săptămâni, la 22 februarie, numele colaboratorului iese la iveală: Panait Cerna, sub două traduceri din Victor

Hugo. La „Poșta redacției” i se răspunde încurajator lui M. Sadoveanu, dar scriitorul nu va trimite nimic la **F.p.** Schițe umoristice, nuvele, amintiri publică V.A. Urechia, G. Coșbuc, D. Karnabatt, I.C. Georgescu, Ilie Ighel-Deleanu, Theodor Cornel și Ioachim Botez (debut). În 1901, sub semnătura lui I.L. Caragiale, apar *Triumful talentului*, *Grand Hôtel „Victoria Română”*, *Amatorul și artistul*, toate republicări. Între scriitorii traduși se numără Lenau, Uhland, Goethe, Heine, J.-J. Rousseau, Chateaubriand, Hugo, Al. Dumas, Baudelaire, Zola, J.-H. Rosny, D'Annunzio, Longfellow, Turgheniev și Dostoievski (prin intermediar francez), Sienkiewicz, Petőfi și Vörösmarty Mihály. **R.Z.**

FOAIA ROMÂNIEI, periodic apărut la București în anii 1882, 1883 și 1884. În ultimul an denumirea se modifică în „Foaia României literare”. Va exista o continuitate între această revistă și celelalte publicații literare ale lui Eduard M. Adamski, redactorul ei: „România literară” (1886), „Generația viitoare” (1889) și „Generația nouă” (1890–1904). În cei trei ani de apariție, deși **F.R.** se anunța drept „săptămânal”, nu au ieșit de sub tipar mai mult de douăzeci de numere, la mari intervale de timp. Revista nu are o direcție literară sau politică, redactorul oscilând între romantismul exaltat, chiar anarhic, și simpatia pentru narodnicismul rus și pentru mișcarea de eliberare națională din imperiul țarist. Diatribele îndreptate împotriva asupririi naționale alternează cu versuri de dragoste sau basme populare. Se republică *Pohod na Sybir* de V. Alecsandri și versuri de M. Zamfirescu. Se tipăresc, de asemenea, versurile și proza redactorului, semnate cu pseudonimul Erwin, versuri de D. Stăncescu și traduceri ale lui Iași din literatura foiletonistică occidentală. Din W. Hauff transpune un M.I. Ipcar, iar din Herder tălmăcește Ed. M. Adamski. D. Stăncescu e și autorul unor cronici literare în care combate mania traducerilor fără valoare și cere sprijinirea scriitorilor români. Câteva biografii literare, *Camoëns*, *Mihail Zamfirescu*, *Alexandru Sihleanu* ș.a., completează sumarul. **R.Z.**

FOAIA SĂTEANULUI, supliment literar, cu caracter independent, al periodicului „Gazeta Bucovinei”, apărut la Cernăuți de la 5 mai până la 29 decembrie 1891. **F.s.**, din care s-au tipărit opt numere la diferite intervale de timp, e redactată,

ca și „Gazeta Bucovinei”, de Pompiliu Pipos în calitate de director și de Vasile Marco în calitate de redactor responsabil. Scrisă într-un limbaj simplu, publicația atinge o problematică diversă. În acest scop sunt susținute rubrici ca „Povește economice”, „Calendar”, „Mărunțișuri”, „Ghicitori” și, totodată, în sumar intră literatură cultă și populară, selectată din periodicele transilvănene sau din cele apărute la Iași și București. Autorii întâlniți cel mai des sunt I. Creangă, N. Gane, I. Slavici, G. Coșbuc, I. Pop-Reteganul, Th. D. Speranția, D. Stăncescu, alături de care colaborau bucovineanul C. Morariu, cu traduceri din literatura germană, și Elena Sevastos, care publică aici mai multe basme și cântece populare. **R.Z.**

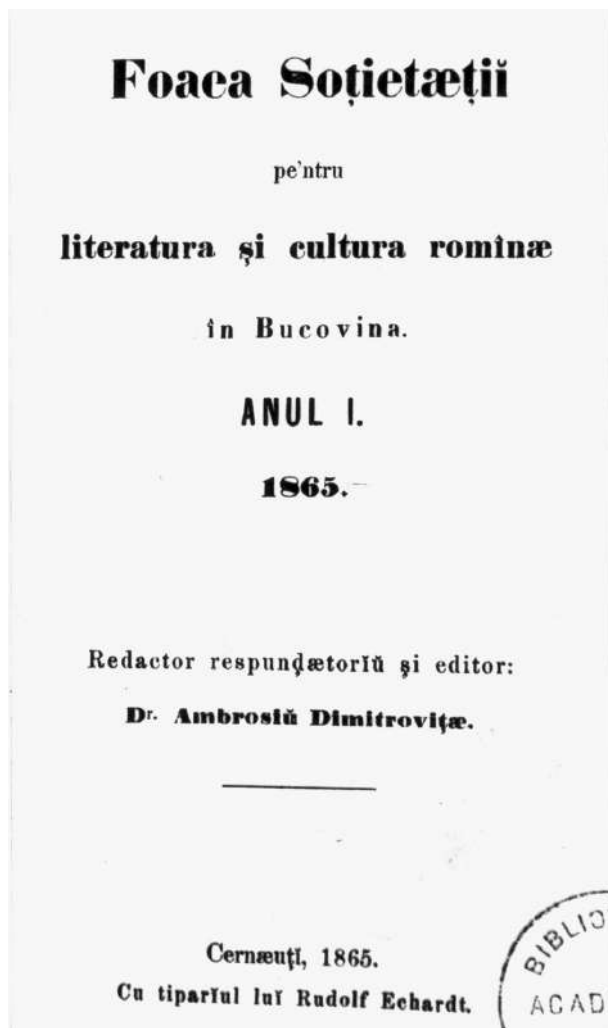
FOAIA SOCIETĂȚII RENAȘTEREA, revistă literară și științifică apărută la București, bilunar, între 1 ianuarie și 15 august 1874. Rezultat al strădaniilor și ambițiilor unui grup de tineri literați bucareșteni, foaia era salutată cu entuziasm de Al. Macedonski, acesta văzând în apariția revistei un bun prilej de a cere oficialității sprijinirea „tinerii generații”, din care, bineînțeles, făcea parte și el. Scopul publicației, declarat într-un prospect care cuprinde și țelurile Societății Renașterea, este acela de a contribui la „înavuțirea” literaturii române. Foaia își propune să se adreseze nu „somităților”, ci poporului, alegând o literatură ușoară, într-un stil și o limbă accesibile. De asemenea, urmau să se tipărească studii privitoare la istoria națională, biografii și comentarii ale evenimentelor politice importante. Au trimis versuri un număr de tineri, rămași, cei mai mulți, necunoscuți; se desprind Dimitrie D. Păun, Vasile D. Păun și G. Muțescu. Tot Muțescu traduce din Schiller, iar Gr. G. Tocilescu scrie articole documentate și bine argumentate despre economia politică, despre importanța documentelor istorice ș.a. Limbajul folosit de colaboratori este însă bombastic, iar ortografia cu numeroase reduplicări de consoane face lectura dificilă. **R.Z.**

FOAIA SOCIETĂȚII ROMÂNISMUL, revistă apărută la București, lunar, din aprilie 1870 până în august 1871. Organ al Societății Românismul, periodicul este, de fapt, o creație a spiritului întreprinzător și pe teren publicistic al lui B.P. Hasdeu. Din comitetul de redacție făceau parte, alături de inițiator, G. Dem. Teodorescu, N.V. Scurtescu,

Gr. G. Tocilescu, T.P. Rădulescu, C.D. Vucici; mai târziu s-au alăturat M. Zamfirescu, G. Missail, N. Ath. Popovici. Programul corespunde țelurilor societății. Se prevede reproducerea disertațiilor și a discursurilor din ședințe. Literatura populară, documentele istorice, literatura originală și traduceri intră, de asemenea, în obiectivele redacției. Revista își propune să fie „pur literară” și să cultive o literatură aptă de a sprijini progresul culturii naționale. Două erau căile prin care se putea realiza acest program. Prima – cunoașterea aprofundată a trecutului istoric, cea de a doua – studiul poeziei populare. B.P. Hasdeu este prezent cu articole de istorie, documente istorice și versuri. Tot versuri publică D.C. Ollănescu-Ascanio (care debutează aici), V.D. Păun, N.V. Scurtescu, Elena C. Eleuterescu, G. Dem. Teodorescu, C.D. Vucici, Gr. G. Tocilescu și M. Zamfirescu; N.V. Scurtescu este și autorul unei drame, *Mireasa la mormânt*. Gr. G. Tocilescu contribuie cu un studiu consacrat poeziei populare. Articole de etnografie semnează I.C. Tacit, iar A.P. Alexi, T.P. Rădulescu și S. Fl. Marian vin cu literatură populară culeasă din toate zonele locuite de români. Într-un studiu istoric G. Dem. Teodorescu se ocupă de idilă, cu referințe și la literatura română, și, într-un articol de critică, de poezia lui Al. Depărățeanu. Revista își întrerupe apariția pentru că interesul lui B.P. Hasdeu se concentrase asupra editării unui alt periodic, „Columna lui Traian”, care în linii mari va avea același program.

R.Z.

FOAIA SOCIETĂȚII PENTRU LITERATURA ȘI CULTURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA, revistă lunară apărută la Cernăuți din 1 martie 1865 până în decembrie 1869, având ca redactor responsabil și editor pe Ambrosiu Dimitroviță, iar din iulie 1866, după moartea acestuia, pe profesorul I.G. Sbiera. Articolul-program semnat de Gh. Hurmuzachi, președintele Societății, indică o orientare ce continuă în parte aspirațiile pașoptiștilor. Revista își propunea să cultive interesul pentru literatura națională și pentru limba vie, să promoveze talente autentice, să practice o critică folositoare și nepărtinitoare și să desfășoare o amplă acțiune de culturalizare. În afară de cronici și articole despre teatru sau învățământ, se publicau conferințe, dări de seamă, dar și studii de lingvistică, de istorie și istorie literară, cele mai multe purtând semnătura principalilor colaboratori: I.G. Sbiera,

Al. și Gh. Hurmuzachi, D. Petrino, V. Mitrofanoviță, V. Burlă, P. Paicu ș. a. Cel mai larg spațiu însă era destinat problemelor de literatură și folclor. În coloanele acestei reviste V. Alecsandri e prezent cu mai multe poezii, un fragment din jurnalul de călătorie în Africa, vodeviluri, „cânticele comice” ș.a. Lui Alecsandri îi revine meritul de a fi tipărit, în aceeași revistă, manuscrise rămase de la prietenii săi dispăruți: Alecu Russo, C. Negruzzi și C. Negri. Lucrările lui Alecu Russo și C. Negruzzi sunt însoțite de prețioase note biografice întocmite de poet. Se mai găsesc aici versuri de Miron Pompiliu, Maria Rosetti, Gh. Tăutu, Șt. G. Vârgolici, V. Gr. Pop și I.S. Bădescu, doine în stil popular semnate de V. Ranta-Buticescu și câteva din fabulele lui G. Sion. Iacob Negruzzi a publicat „proverbul dramatic” *Împăcarea*. Din „Albina

Pindului” au fost reproduse patru poezii patriotice ale lui D. Bolintineanu. Revista a adăpostit cele mai bune poeme ale lui D. Petrino, precum și epopeea *Descălecarea lui Dragoș în Moldova* de V. Bumbac, care folosea și pseudonimul A. Costăncănu. Folclorul este reprezentat nu numai prin culegeri de texte – doine, cântece epice, ghicitori, tradiții și legende –, ci și prin lucrări cu caracter teoretic aparținând lui F. Canțiu, T.V. Ștefanelli și I.G. Sbiera. La rândul său, Gh. Hurmuzachi dă la iveală fragmente din colecția de folclor inedită a lui Ion B., însoțind-o de comentarii privitoare la valoarea poeziei populare. Câteva traduceri din germană (Goethe) și italiană sunt realizate de Al. Hurmuzachi, T.V. Ștefanelli ș.a. În ultimele numere, sub semnătura lui Șt. Nosievici și a lui I. Vorobchievici, se tipăresc partiturile muzicale pe care se cântau unele dintre poeziile lui Alecsandri, cel mai statornic și fecund colaborator. Câtă vreme a stat sub înrăurirea fraților Hurmuzachi, „foaia” era scrisă într-o frumoasă limbă românească și se bucura de o largă răspândire în toate provinciile românești. Mai târziu, încercările abuzive ale lui I.G. Sbiera de a impune sistemul fonetic preconizat de Aron Pumnul aveau să grăbească sfârșitul revistei.

I.H.C.

FOAIE DE STORIE ROMÂNĂ, revistă apărută la Iași în primele luni ale anului 1859. Doar patru numere, nenumerotate și nedatate, au ieșit din această publicație redactată de B.P. Hasdeu. Alături de studii istorice sunt incluse și două lucrări de interes istorico-literar: *Poezia năciunară* și *Pomelnicul domnilor Moldovei de mitropolitul Dosoftei*. În cea de-a doua, Hasdeu subliniază importanța poeziei populare pentru dezvoltarea poeziei românești culte (cântecul popular este „sorginta a toată adevărata poezie”, deoarece el reflectă „inima poporului” și „încântătoarea fire a pământului românesc”). Totodată, referindu-se la *Pomelnicul domnilor Moldovei*, insistă asupra semnificațiilor literare și a valorii educative a textului și aruncă o săgeată spre „poezia cultă” de până la Vasile Alecsandri, pe care o socotește „o momire”, adică o producție imitată, lipsită de originalitate. În încheiere el afirmă necesitatea studierii literaturii române în legăturile ei cu literaturile străine („O pomenință literară se socotește îndeobște în raportul său cu literatura țarei și în acele cu literaturile străine”).

R.Z.

FOAIE LITERARĂ, revistă săptămânală apărută la Brașov de la 1 ianuarie până la 25 iunie 1838. La 9 decembrie 1837, G. Barițiu, în calitate de redactor, și Johann Gött, în calitate de administrator și tipograf, difuzau o „înștiințare literară” prin care făceau cunoscută apropiata editare a unui nou periodic. Este, de fapt, programul revistei, care înlocuia „Foaia duminică” a lui Ioan Barac. Redactorul își propune o îmbunătățire considerabilă a conținutului, pentru a contribui astfel la dezvoltarea literaturii române. Cuprinsul celor 26 de numere tipărite corespunde programului anunțat. În articolul *Traducere* din primul număr Barițiu subliniază foloasele unor tâlmăciri de valoare din operele scriitorilor clasici și își exprimă încrederea în capacitatea expresivă a limbii române: „Măiestria traducerii nu stă numai într-o manipulație seacă de a îmbrăca lucru dintr-o limbă străină cu cuvinte din cealaltă”. Traducătorul, se spune în continuare, trebuie „mai ales în lucrările poetice [...] să cuprindă însușirile originalului cu un duh de artist”. Iar limba română poate răspunde exigențelor traducerii de opere literare, pentru că „o limbă care lângă *Biblie* are atâtea cărți bisericești (acestea au fost scutul și pavăza limbii), încă și profane, traduse destul de bine se poate socoti mai mult de jumătate cultivată”. De altfel, în **F.L.** s-a acordat un spațiu destul de mare discuțiilor despre limbă și ortografie, fiind reluate și părerile scriitorilor transilvăneni (Vasilie Popp, Ion Maiorescu), munteni sau moldoveni (I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi). Atitudinea revistei este moderată, atât în problemele de limbă, cât și în oferta literară. Într-un grup de scrisori, venite de la câțiva așa-ziși cititori („un învăpăiat iubitor de literatură”, „un umorist”, „un bărbat serios” ș.a.), aparținând de fapt lui Barițiu, se discută chestiuni referitoare la limba scriitorilor transilvăneni, reluându-se astfel păreri avansate și în *Înștiințarea* din decembrie 1837: „Limba noastră [...] au făcut pași care însuși pe străini pun la mirare, totdeodată dovedind în fapte cum că limba românească este destoinică de a se putea deplini, regula și îmbogăți”. Se recomandă evitarea exceselor latinizante și puriste și, de asemenea, a fanteziilor ortografice. Redacția urmărea să țină la curent cititorii cu evenimentele politice și cu mișcarea culturală și literară de pe întregul teritoriu locuit de români. În acest scop se publică și versuri de Iancu Văcărescu, trimise redacției de Timotei Cipariu (*Călătorie, Romanță*,

Răspuns, *Filomele* ș.a.), care, la rândul-i, colaborează cu versuri proprii (sonetul intitulat *Sunet XXI*) și cu o traducere din Goethe (*Pescarul*). Tot el transpune în limba română studii despre Thomas Moore, Byron, Walter Scott ș.a. și transmite revistei versurile preotului maramureșean Hojdu, iscălite H. În afara articolelor dedicate limbii române, I. Maiorescu și V. Popp semnează și versuri. La mijlocul anului 1838 revista își suspendă apariția, lăsând locul unei noi publicații, cu un program mai complet, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, supliment literar al „Gazetei de Transilvania”, cum, de altfel, trebuie considerată și **FL**. **R.Z.**

FOAIE LITERARĂ, revistă apărută la Oradea, săptămânal, între 6 aprilie și 26 octombrie 1897. De tipărirea foii s-a ocupat Wilhelm Rudow, editor și proprietar, căruia îi aparține și inițiativa apariției. Lucreția Suci-Rudow figurează ca redactor și este autoarea articolului *Cuvânt redacțional*, în care anunță intenția de a se adresa cititorilor cu un grad de cultură modest și că se vor publica „notițe asupra mișcării literare și producțiuni originale” într-o formă „clară și populară”. **FL** ar fi trebuit

să devină o publicație care să strângă în jurul ei scriitorii cei mai cunoscuți din Transilvania și din întreaga Românie. Aici s-a scris mult despre menirea presei literare (Enea Hodoș, *O scrisoare*, Petru Corna, *De ce apun revistele noastre literare*, Septimiu Sever Secula, *Polemice*). Între colaboratori sunt anunțați Ioan Slavici, Aurel C. Popovici și G. Bogdan-Duică, dar dintre ei doar ultimul va trimite o traducere, *Trandafirul*, din scriitorul ceh Jaroslav Vrchlický. Sunt prezenți în mod obișnuit Ilarie Chendi (semna I. Ch.), care consacră articole unor chestiuni generale, cum ar fi întrebuințarea citatului în studiile literare, W. Rudow, care redactează notele bibliografice, rubricile „La vatră”, „Cronica săptămânii” și „Poșta redacției”, Lucian Bolcaș, autorul unor portrete satirice inspirate din viața mediilor românești orădene, scrise cu umor, cu spirit de observație și mărturisind înclinarea spre fantazare. Cu încercări literare, mai ales cu versuri, participă Septimiu Sever Secula (schiza *Faliment*), Lucreția Suci-Rudow (*Logodnica contelui Stuart*), Ioan Bota, Maria Cunțan, I. Scurtu (*De-a pururi adorată*) și mai puțin cunoscuții Petru Corna, Vasiliu E. Moldovean (*Doină* ș.a.), Gavril Bodnariu, I. Stanca (*Idilă*). Aici G. Coșbuc oferă poezii (*Cântec*) și transpunerea în românește a unui fragment din *Eneida* de Vergiliu. Alte traduceri sunt făcute de W. Rudow și I. Pop-Reteganul (R. Franceschini, *Vine episcopul*). Tălmăcirea unei nuvele a scriitorului american Washington Irving nu este semnată, iar o adaptare a unei fabule de Esop e iscălită cu pseudonimul Ermit. Literatură populară culeasă din Ardeal publică I. Pop-Reteganul, Vasile Sala și Valeriu Chiș-Micu. **R.Z.**

FOAIE PENTRU MINTE, INIMĂ ȘI LITERATURĂ, revistă socială și literară apărută la Brașov, săptămânal, ca supliment al „Gazetei de Transilvania”, între 2 iulie 1838 și 24 februarie 1865. Din ianuarie 1837 Ioan Barac, ajutat de tipograful și editorul brașovean Johann Gött, scoate „Foaia duminicii”, periodic în care se publică literatură moralizatoare și articole de popularizare din domeniul istoriei, pedagogiei, tehnicii etc. Revista încheindu-și bilanțul primului an nu numai cu un serios deficit bănesc, dar și fără efectul scontat în rândurile cititorilor, editorul renunță la înțelegerea cu Barac și, de la începutul anului următor, îl va sprijini financiar pe George Barițiu în încercarea acestuia de a înlocui „Foaia duminicii” cu o publicație mai

apropiată de cerințele culturale și literare ale românilor transilvăneni. Barițiu redactează, în primul semestru al anului 1838, „Foaie literară”. Întreprinderea lui are mai mult un caracter experimental sau de prospecțiune și, pe baza concluziilor obținute, după ce la 25 iunie suspendă apariția „Foi literare”, o săptămână mai târziu face să apară primul număr din **F.m.i.l.**, cu o structură sensibil transformată, renunțând la unele studii și articole erudite în favoarea scrierilor literare propriu-zise și a publicisticii cu caracter informativ sau umoristic. Redactorul încerca astfel, cedând într-o proporție oarecare dorințelor publicului, să cucerească un teritoriu dominat până atunci, în absența unor periodice românești, de foile germane și ungurești. De altfel, noua revistă, așa cum o mărturisește și denumirea, avea, în bună măsură, ca model, publicația germană „Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde”, care se tipărea atunci la Brașov în editura aceluiași J. Gött. Dar principala sursă de inspirație a redactorului, atât în ceea ce privește caracterul gazetei politice pe care o conducea („Gazeta de Transilvania”), cât și în privința celei literare, erau periodicele din Muntenia („Curierul românesc”) și Moldova („Albina românească”), din care Barițiu a reproduș adesea, cu acordul lui I. Heliade-Rădulescu și al lui Gh. Asachi, articole și scrieri beletristice. La redactarea revistei din Brașov, alături de inițiatorul ei, au participat Andrei Mureșanu (1838 – 13 februarie 1850) și Iacob Mureșianu. Cel de-al doilea va fi, începând cu 9 septembrie 1850, singurul redactor al **F.m.i.l.** și al „Gazetei de Transilvania”, deoarece autoritățile habsburgice vor impune schimbarea lui Barițiu din funcția de redactor, ca sancțiune pentru atitudinea lui în timpul evenimentelor din anii 1848–1849. Între 7 martie și 5 decembrie 1849 **F.m.i.l.** a fost obligată să-și întrerupă apariția; altă întrerupere a urmat în 1850 (13 februarie – 9 septembrie), când revista, ca și „Gazeta de Transilvania”, a fost suspendată de aceleași autorități. În anii 1856 și 1857, din cauza greutăților materiale, se scot numere duble, la intervale neregulate de timp sau chiar se oprește tipărirea (14 august 1856 – 6 martie 1857). După o perioadă de relativă stabilitate, alte greutăți se ivesc și, din această cauză, în urma altor doi ani de apariție intermitentă (douăzeci și nouă de numere în 1863 și doar cinci în 1864), Iacob Mureșianu renunță, din februarie 1865, să mai scoată periodicul, care intra în al

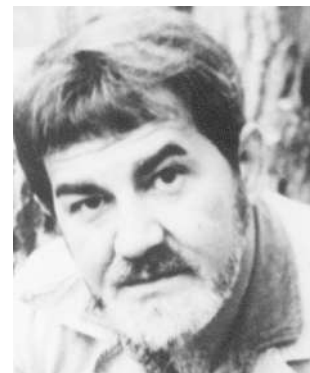

douăzeci și șaptelea an de existență. În foile volante care premereg editării acestei publicații sau însoțesc unele numere, în articolele-program, dintre care multe, comune, sunt tipărite în „Gazeta de Transilvania”, și în scrisorile către cititori, Barițiu discută mereu, cu largimea de informație și profunzimea ce-i caracterizează întreaga activitate, menirea celor două foi ale sale și, mai ales, rostul celei literare în cadrul situației generale din Transilvania și în raport cu nevoile sociale și culturale ale românilor. În esență, el își formulase programul încă din *Înștiințarea* de la sfârșitul anului 1837, când făcea cunoscută hotărârea de a scoate, în anul următor, o „foaie literară”. De fiecare dată când revine asupra chestiunii, registrul nuanțelor se îmbogățește, caracterul programului său publicistic devenind, pe măsură ce experiența de redactor și autor sporește, tot mai cuprinzător și mai variat. Inițial, Barițiu, sfătuit și de Gött, se gândea la o gazetă cu materiale pentru „inima și mintea” cititorului transilvănean, după modelul revistelor germane. Se adaugă acestei direcții de divertisment și informare, care nu va fi nicicând părăsită,

ideea prețioasă că foaia trebuie să sprijine activitatea literară a românilor prin publicarea literaturii originale, dar și a traducerilor. Anunțând schimbarea denumirii, în mai 1838 redactorul își exprimă și intenția de a modifica structural noul periodic. Accentul se va pune, arată Barițiu, pe publicarea literaturii, a unor scrieri „folositoare și plăcute”, renunțându-se la articolele prea încărcate de date. O nouă lămurire, din 1843, se adresează celor care pretindeau ca foaia să abandoneze preocupările literare. Revista le va continua, răspunzând astfel interesului general, dar va spori și atenția pentru istoria națională. Raportul, subliniază acum redactorul, va fi în favoarea preocupărilor serioase, de știință și istorie, dar se va tipări și multă beletristică, materiale distractive, umor ș.a. Cu timpul, Barițiu se vede obligat să îi anunțe pe cei care îi trimiteau versuri că, din cauza numărului limitat de pagini, nu poate să includă decât o singură poezie într-un număr. S-a făcut loc și literaturilor străine, din care se traduce mult. Uneori articole de atitudine socială trec din paginile „Gazetei de Transilvania” în acelea ale suplimentului său literar, care îi completează astfel acțiunea politică și socială. Ideile politice capătă putere de circulație mai ales în rândurile burgheziei românești din Transilvania, pentru care erau scrise, în primul rând, foile lui Barițiu. Revista a susținut necesitatea ridicării culturale a poporului, ca un prim pas spre realizarea unității culturale a tuturor românilor. Ideile Școlii Ardelene se fac încă simțite, dar reflexele iluministe coexistă cu ecourile romantismului; predomină spiritul patriotic și moderat politicește al lui Barițiu. Până la apariția „Familiei” sau a „Albinei Carpaților” și, mai târziu, a „Tribunei”, **F.m.i.l.** va fi cel mai important periodic literar al românilor din Imperiul Habsburgic. Contribuția ei se manifestă, cu prioritate, în două direcții. Una este aceea a dirijării interesului cititorilor către literatură, și mai ales către literatura națională. În acest scop, Barițiu se va îngriji să publice sau să republice producțiile scriitorilor din Principate (Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu ș.a.) și din Transilvania (I. Barac, Andrei Mureșanu, I. Rusu); are în vedere însă și încercări ale tinerilor cu preocupări literare sau jurnalistice. Scrierilor originale li s-au adăugat, mai ales în perioada de până la 1850, numeroase traduceri. Dar mai însemnat este efortul lui Barițiu, în consonanță cu

cel al confrăților lui din Principate, de a folosi publicistica și literatura ca pe un mijloc de acțiune în vederea realizării unității spirituale a românilor. G. Barițiu și, după 1850, Iacob Mureșianu au făcut din revistă o tribună de afirmare a ideii naționale. De aceea, în primii ani, până prin 1842, exigența critică a redactorului a fost redusă față de colaboratorii transilvăneni. Totodată, operele unor scriitori moldoveni și munteni erau oferite ca modele pentru începători, dar și drept dovezi ale capacității creatoare a poporului român. În același mod poate fi privit și interesul arătat poeziei și artei populare. Foaia lui Barițiu este prima publicație periodică românească din Transilvania care a tipărit folclor. S-au reluat fragmente din textele culese de V. Alecsandri, versuri și proză provenind de la Andrei Mureșanu, I. Maiorescu, At. M. Marienescu ș.a., precum și studii dedicate poeziei, muzicii și dansului popular, etnografiei etc. În anii 1858 și 1859 I.G. Sbiera, M.V. Stănescu-Arădanul și At. M. Marienescu și-au făcut publice, prin intermediul revistei, apelurile către intelectualii din satele transilvănene și din Bucovina, prin care aceștia erau îndemnați să culeagă și să trimită balade, povești, basme, datini, proverbe, anecdote. Vor fi tipărite contribuții privind istoria românilor și a popoarelor vecine, studii, dar și articole, pe înțelesul tuturor, de filologie, pedagogie, economie, filosofie, geografie ș.a. Rubricile de informații și știri în legătură cu viața politică și socială din Transilvania, din Principate și din alte teritorii locuite de români nu au lipsit din nici un număr, ca și notele bibliografice, recenziile și chiar articolele ample dedicate cărților care se editau la Brașov, Iași și București. Acestei oglinzi a vieții intelectuale naționale i se adaugă comentarii atente privind ceea ce se publică în alte gazete și reviste sau rubrici în care se discută viața teatrală și artistică, învățământul etc. În acest fel, revista lui Barițiu a atras (la fel cu celelalte mari periodice din prima jumătate a secolului al XIX-lea) contribuțiile celor mai importanți scriitori, oameni de știință și cultură, gazetari politici, fiind, totodată, o școală pentru numeroși tineri care și-au început activitatea scriitoricească în paginile ei. Din Transilvania au colaborat, alături de G. Barițiu, Andrei Mureșanu, Iacob Mureșianu, și Pavel Vasici, Timotei Cipariu, I. Rusu, V. Popp, Iosif I. Mani, Aaron Florian, G. Munteanu, A.T. Laurian, Simion Bărnuțiu, precum și I. Barac, N. Bălășescu, Vincențiu Babeș, Aron

Pumnul. Li se alătură băănățeanul N. Tincu-Velia, Moise Sora Noac și mai tinerii At. M. Marienescu, Al. Papiu-Ilarian, Iosif Vulcan, I. Codru-Drăgușanu, Justin Popfiiu, I.V. Rusu, bucovineanul V. Bumbac ș.a. La fel de bogată a fost participarea autorilor din Muntenia și Moldova. Scrierilor lui I. Heliade-Rădulescu și N. Bălcescu li s-au adăugat altele, aparținând lui Iancu Văcărescu, C. Negruzzi, Anton Pann, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, I. Ghica, V. Alecsandri, N. Istrati, D. Ralet, I. Ionescu de la Brad, C.A. Rosetti. Numărul celor care intră în coloanele revistei este însă mult mai mare, dacă se ține seama de scriitorii din care se reproduce frecvent (Gh. Asachi, M. Kogălniceanu ș.a.) și, mai ales, de colaboratorii mai puțin sau deloc cunoscuți. De mare însemnatate este rolul ei în facilitarea contactului cu literaturile străine. Se traduce, în primul rând, din scriitorii de limbă germană (Lessing, Herder, Goethe, Schiller, S. Gessner, C.M. Wieland, Uhland și Heine), apoi din cei englezi (Shakespeare, Milton, Young, Byron) și americani (B. Franklin), italieni (Vittorio Alfieri și Giacomo Casanova), ruși (Pușkin), polonezi (Adam Mickiewicz). Nu lipsesc nici tălmăcirile din literatura franceză (Montesquieu, Molière, Voltaire, J.-J. Rousseau, Diderot, Lamartine, Béranger, Lamennais, Balzac, Hugo, Al. Dumas, Musset ș.a.), precum și transpunerile fragmentare din clasicii greci și latini (Homer, Ovidiu, Vergiliu, Cicero ș.a.). Se adaugă multe aforisme și maxime din Cicero, Voltaire, Chamfort, Pascal, Vauvenargues, Fénelon, Axel Oxenstierna, J.G. Fichte. Completând, din punct de vedere cultural și literar, acțiunea politică a „Gazetei de Transilvania”, **F.m.i.l.** a militat, concomitent cu „Dacia literară” sau „Propășirea”, pentru crearea unei literaturi originale, inspirată din tradițiile populare și istorice ale românilor. Totodată, a susținut consecvent ideea luminării prin cultură, a trezit interesul pentru lectură și pentru creația literară, a pus în circulație producția literară autohtonă și poezia populară. Nu mai puțin importante sunt contribuția publicației la răspândirea cunoștințelor științifice și la combaterea, în spirit iluminist, a concepțiilor învechite, precum și aportul ei la clarificarea chestiunilor de limbă, literatură și ortografie, la respingerea unor afirmații eronate și tendințioase, emise de diferiți istorici și publiciști străini în legătură cu originea limbii și a poporului român sau în legătură cu istoria noastră națională. **R.Z.**

FOARȚĂ, Șerban
(8.VII.1942, Turnu Severin), poet, eseist, traducător.

Este fiul Yvonnei Foarță (n. Bürger), profesoară, și al lui Nicolae Foarță, medic. Urmează la Turnu Severin clasele primare, apoi liceul (1949–1960) și termină Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (1965). Este doctor în filologie cu o teză despre poezia lui Ion Barbu (1976), publicată ulterior sub forma unui eseu iconoclast. Devine cadru didactic, în 1992 profesor la Facultatea de Litere, secția jurnalistică, a Universității de Vest din Timișoara. În 1990–1991 a fost și directorul Teatrului Național din același oraș. Debutează cu critică în „Scrișul băănățean” (1963) și editorial cu un aparat critic la *Povestea vorbii* de Anton Pann, ediție publicată în 1967. Abia în 1976 debutează ca poet, cu volumul *Texte pentru Phoenix*, scris în colaborare cu Andrei Ujică. A mai colaborat la „Orizont”, „Echinox”, „Viața românească”, „România literară”, „Caiete critice”, „Focus vest”, „Jurnalul literar”, „Dilema”/„Dilema veche”, „Suplimentul de cultură” ș.a. Sporadic, la începutul activității publicistice, a semnat Dan Cornavin. Personalitate plurivalentă, atras de muzică (pianist), pictură (a realizat iconografia unor cărți proprii), **F.** a scris și cronică plastică (albumele comentate *Orăvitza*, 1988, și *Sculptura fructiferă*, 1990, publicate la Timișoara), dramatizări (*Ivan Turbincă* după Ion Creangă) sau texte originale (*Cucul și pasărea din ceas*), puse în scenă la Teatrul de Păpuși din Timișoara. A fost distins cu mai multe premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1978, 2004, 2007), Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara (1980, 1992, 1996, 1997, 1998, 2005), Premiul ASPRO (1998, 2003), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (2004) ș.a.

Dincolo de caracterul circumstanțial, volumul *Texte pentru Phoenix* rămâne o „piesă de rezistență” în creația lui **F.**, mai ales în combinație cu muzica legendarei trupe Phoenix. Formula specială de

magie populară și cultă, ermetism și simplitate, a prins foarte bine în epocă și este încă foarte gustată pentru cantabilitatea versurilor: „Vouă,/ celor din zodii, pecetii și herburii,/ fiarelor nepăsătoare de ierburi,/ nepăsătoare de carne de fiară,/ neumbrite de nour,/ nearse de soare:/ Pajură, Bour,/ cu schiptru și tiară,/ mă rog/ să vă iviți!” (*Invocație*). Următoarea carte, *Simpleroze* (1978), oferă o imagine paradisiacă a limbajului-culoare și joc, pus sub semnul rozului, o culoare emblematică, inclusă peste aproape trei decenii în titlul unui alt volum, *Istoriile unui matroz întors de pe Planeta Roz* (2007). Cu o aparentă simplitate a versului, frăgezime a imaginii, imaginar (mimat) infantil-minor, poemele propun un scenariu de prezentare și re-prezentare a unei lumi întemeiate exclusiv pe cuvânt, pe cuvântul înțeles ca entitate individuală, ontologică, sonoră, vizuală și olfactivă. Extrem de tehnică, în ciuda poeticii simplității pe care o practică, volumul este o savantă joacă de-a culorile și sonurile: „Nici mov, nici oranj,/ culoarea nici-nici/ e a unui franj/ furat de furnici.// Și galben, și frez,/ culoarea și-și/ nu are nici crez,/ nici ce ispăși.// cam brun, cam oliv,/ culoarea camcam/ nu are motiv/ să facă tam-tam.// Când gri, când pembé,/ această tafta/ s-ar zice că e,/ dar nu e a ta” (*această tafta*). Substantivă în exces, lumea din *Simpleroze* încearcă să sugereze, poate chiar să demonstreze, materialitatea logosului poematic, în ciuda aparentei lipse de miză serioasă a jocurilor pe care sunt construite textele. Un volum similar este *Un castel în Spania pentru Annia* (1999) însoțit, la ediția a doua (2006), de reproducerea unor picturi, multe poeme fiind exemple de ekphrasis, de limbaj vizual „tradus” în limbaj poetic. Conținând acuarele, lieduri, „calamburguri”, jocuri ghidușe, copilărești-savante (se experimentează aici poemul cu versuri scurte), cartea, care se deschide cu un motto din Gérard de Nerval, creează un castel iluzoriu, adică un tărâm artificial-real. Simbolul poeticii lui F. este ouroborosul, șarpele care își mușcă propria coadă, simbol al nașterii și al morții, al autodistrugerii și al renașterii din propria cenușă. Această poetică, în fond a unui model spiritual și inițiat, explică și predilecția pentru construcțiile formale de tip spirală sau *coincidentia oppositorum*, tautologiile, tautofoniile, eufoniile, omofoniile, omonimiile, reluările, paralelismele sintactice etc. În *Șalul, eșarpele Isadorei*

(1978) modelul este mai evident, poate, decât în altă parte, în orice caz, jocul de-a *coincidentia oppositorum* apare încă din titlu, ceea ce indică intenția de a experimenta palindromul ca figură logică, sonoră, poetică și ontologică, formula jocului de false/adevărate omofonii-omonimii. Figura ouroborosului sau a spiralei apare de altfel explicit în poemul *Placă (puțin) defectă*, dispus grafic sub forma unei spirale. Poemele, ca și cele anterioare, mizează pe cuvintele vechi, parfumate, încărcate de istorie culturală și sonoră, pe raportul dintre semantica, sonoritatea și ontologia cuvântului, încercându-se și aici investirea cuvântului cu o (efemeră) independență ontologică. Se remarcă utilizarea unui sentimentalism poetic Biedermaier, în cheie cinică sau suav argotică, în poeme care mimează poetica anilor 1900–1920. Inventivitatea și dexteritatea în compunerea palindromurilor pare să „suprime aerul dintre cuvinte”, precum declara în prima dintre cele *Șase (spre șapte) holorime sau Speranța de a suprima (nepedepsit) aerul dintre cuvinte*: „Cu luare-aminte (pe când, seara,/ iatacele,-n eșarfe,-ncep;/ culoarea minte) (pe când seara// alb astru, -n cearcăn vânat, ori/ mărgea-n privirea mea aprinde),/ mărgean, privirea mea, a prinde,/ albastru,-ncearcă,-n vânători!”. Excesiv de reci sunt aceste parade de savantă jonglerie poetică, o *ars combinatoria* mai mult seacă decât ermetică, pe care autorul o practică și în *Holorime* (1986), cu efecte discutabile, dincolo de performanța pur tehnică, și pe care o contrabalansează, în *Areal* (1983), printr-o infuzie de pitoresc levantin (*Șapte privești levantine*), de descendență matein-barbiană. Premiată ca literatură pentru copii și datorită mottoului ambiguu din Max Jacob, care se adresa „copiilor și rafinaților”, această carte creează un alt tip de „paradis artificial”, al unui Fanar lingvistic de secol XVIII, de un rococo infantil-savant (*Șapte unisonete*). Ion Pop a vorbit, în acest caz, despre pasiunea de „restaurator” a poetului, de poemele ca „exegeze lirice”, comentarii în registru buf, ironic, savant, ludic etc. ale altor limbaje poetice (Leonid Dimov, Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale ș.a.), generând o libertate (autoconstrânsă), tipică pentru F. În același registru se poate încadra și *Caragialeta* (ed. 2, 2002), transpunere parodică, ironică și sentimentală a lumii lui I.L. Caragiale, savuroasă pe alocuri. Volumele următoare experimentează diverse formule: *Fractalia* (2004) e o

transpunere în versuri, însoțită de imagini, a paginilor 86–93 din *Mintea noastră cea de toate zilele* de Roger Penrose, explorând poetic zona limbajului științific, dar fără rezultate convingătoare, *Rebis* (2005) duce în extremis experimentele din zona poeziei cu forme fixe, poemele fiind exerciții de versificație dificilă, altoite pe un vocabular prețios, *Rimelări* (2005) adună strofele „înguste” ale unor poeme cu tematică morală și socială, adaptate lingvistic la contemporaneitate și publicate inițial, în 2004–2005, în „Dilema veche”. Dintre toate, se distinge *Spectacol cu Dimov* (2002), poate cel mai cunoscut și mai spectaculos experiment de după 2000 al lui F., deși unul mai puțin tehnic, mai uman, cu fir narativ punctat de un șir de portrete de prieteni, joc melancolic, livresc și autobiografic, în care personajele sunt Țepe (Dumitru Țepeneag), Virgil (Mazilescu), Mircea Ciobanu, Mopete (alias Mircea Ivănescu), Daniel Turcea, Sorin Mărculescu ș.a. F. a mai publicat diverse plachete de poezie minoră, unele aparent sau evident pentru copii, altele cultivând în mod ludico-parodic kitsch-ul, fiind jucărele, bijuterii, exerciții de versificație pe diverse teme și laitmotive lirice. Proza, de la gazetăria elegantă din *Honorificabilitudinitatibus* (2004), cuprinzând articolele publicate în „Focus vest”, care-l pun în ipostaza unui Caragiale contemporan, la prozele pletorice, poetico-eseistice din *Prozarium* (2006), la spumosul „rimoroman” kitsch/burlesc *Un mire fără căpătâi* (ed. 2007) și la *Roșul ușor e rozul iluzor* (2008), o variantă de palindrom în proză (deloc narativă), livresc și erotic, plin de umor și inventivitate până la un punct, dar până la urmă fastidios, completează portretul unui autor prolific, care a experimentat pe mai multe game și în mai multe tonalități. Eseistica, incluzând *Eseu asupra poeziei lui Ion Barbu* (1980), *Afinități selective* (1980), *Afinități efective* (1990) ș.a., dezvăluie un visător maniacal în marginea lumilor de hârtie ermetice, fie că este vorba despre poezia lui Ion Barbu, de *Craii de Curtea Veche* de Mateiu I. Caragiale sau de alți autori europeni, pune în lumină un critic atent, cu abilități hermeneutice și comparatiste imprevizibile, pentru care literatura nu este decât un sistem de oglinzi rotitoare, reflectând, borgesian, aceeași „construcție fără sfârșit”. F. este și un important traducător din literatura franceză (Stéphane Mallarmé, Paul Verlaine, Guillaume

Apollinaire, Victor Hugo) și anglo-americană (*Limericks*-urile lui Edward Lear & Comp. și mai noua *The Book of Longing* a muzicianului-poet Leonard Cohen). Traducerile, remarcabile prin expresivitate și prin soluțiile inventive în transpunerea rimelor și ritmurilor originale (sunt alese texte dificile din punct de vedere tehnic) poartă totuși amprenta poezicii personale a lui F. Este evident că pentru el poezia este un metalimbaj cultural, care acționează în dublu sens: „seamănă” cu toți autorii traduși de el, dar și cei traduși îi devin asemănători. Versurile lui Mallarmé, spre pildă, transpuse exemplar, sună mai puțin abstract, mai arhaizat, mai încărcat în varianta românească. În schimb, psalmii, un exemplu de traducere eșuată, devin texte pur livrești, lipsite de orice forță originară, în ciuda inventivității formale a tălmăcirii. Acolo unde există o similitudine de fond între traducător și autor, „trădarea” devine mai puțin flagrantă, ca în versiunile din Hugo, din Verlaine sau Apollinaire, din renascențiștii francezi cuprinși în antologia *Blazoanele anatomiei feminine* (2004) sau în selecția dedicată felinelor din *Mic tratat de pisicologie* (2006).

La distanță de nota plebeiană a hazului sorescian, acesta [Șerban Foarță] este un homo ludens cu o ținută aristocratică. El înfățișează o ascendență pretențioasă, fiind mai apropiat de Macedonski, Adrian Maniu, Ion Barbu (celui din urmă i-a consacrat un remarcabil eseu). [...] Prin ce se caracterizează producția poetică a lui Șerban Foarță? Printr-o calofilie fanatică, dusă până la o delirantă pedanterie.

GHEORGHE GRIGURCU

SCRIERI: *Texte pentru Phoenix* (în colaborare cu Andrei Ujică), București, 1976; ed. 2, București, 1994; *Simpleroze*, Timișoara, 1978; *Șalul, eșarpele Isadorei*, București, 1978; ed. 2, Timișoara, 1999; *Copyright*, București, 1979; *Eseu asupra poeziei lui Ion Barbu*, Timișoara, 1980; *Afinități selective*, București, 1980; *Areal*, București, 1983; *Holorime*, București, 1986; *Afinități efective*, București, 1990; *Versuri Phoenix*, București, 1994; *Dublul regim (diurn/nocturn) al presei*, Timișoara, 1997; *Caragialela*, Timișoara, 1998; ed. 2, Timișoara, 2002; *Prolegomene la o retorică publicitară*, Timișoara, 1998; *Un castel în Spania pentru Annia*, Timișoara, 1999; ed. 2, Timișoara, 2006; *Erau ziare, evenimente*, Timișoara, 2000; *Opera somnia*, pref. Mircea Mihăieș, Iași, 2000; *Caragialela bis*, Timișoara, 2002; *Un mire fără căpătâi* (în colaboare cu Ion Barbu), Iași, 2002; ed. Iași, 2007; *Spectacol cu Dimov*, București, 2002; *Poezielcarte-borcan*, București, 2003; *Timișoara în trei prieteni*,

Timișoara, 2003 (în colaborare cu Dan Mircea Cipariu, Robert Șerban, Mihai Zgondoiu); *Ethernul pheminin*, Chișinău, 2004; *Fractalia*, Timișoara, 2004; *Honorificabilitudinitatibus*, Timișoara, 2004; *Rebis*, București, 2005; *Rimelări*, București, 2005; *Prozarium*, București, 2006; *Cucul din ceas și pasărea albastră*, București, 2007; *Isprăvile lui Degețel și ale altora ca el*, Pitești, 2007; *Istoriile unui matroz întors de pe planeta Roz*, Timișoara, 2007; *Mr. Clippit and Comp.*, București, 2007; *O brumă de paiete și confetti* (în colaborare cu Emil Brumaru), 2007; *Îndreptar practic de chichiologie*, București, 2008; *Micul prinț*, București, 2008; *Roșul ușor e rozul iluzor*, București, 2008; *Cozerii în lila* (în colaborare cu Iolanda Malamen), București, 2009; *Gazela de perete*, București, 2009; „Nu știu alții cum sunt...”, Chișinău, 2009; *Amor Amoris*, postfață Mircea A. Diaconu, Pitești, 2010; *Amadeus*, Timișoara, 2011; *Încă un căpcăun*, Timișoara, 2011; *Întrebări*, Timișoara, 2011; 69 (în colaboare cu Ion Barbu), București, 2011; *Eșichier* (în colaborare cu Lia Faur), Timișoara, 2012; *Fotballetto*, Timișoara, 2012.

Traduceri: Paul Valéry, *Degas, dans, desen*, București, 1968, *Introducere în metoda lui Leonardo da Vinci*, București, 1969; ed. 2, Pitești, 2002; Francis Carco, *Prietenul pictorilor*, București, 1970; Stéphane Mallarmé, *Album de versuri*, București, 1988; ed. 2, Iași, 2002; Edward Lear & Comp., *Limericks*, îngr. trad., Timișoara, 1992; Serge Gainsbourg, *Evghenii Sokolov*, București, 1996; Salvador Dalí, *Încornorații vârstnicei picturi moderne*, București, 1997; Paul Verlaine, *Invective*, Timișoara, 1998; Guillaume Apollinaire, *Cântecul celui neiu-bit*, Timișoara, 2000; Victor Hugo, *Ballades – Balade*, ed. bilingvă, Târgoviște, 2002, *Balade și alte poezii*, Iași, 2006; *Clepsidra cu zăpadă*, îngr. și introd. trad., Iași, 2003; *Blazoanele anatomiei feminine. Poeți francezi ai Renașterii*, București, 2004; *Mic tratat de psihologie*, București, 2006; Leonard Cohen, *Cartea aleanului*, Iași, 2006 (în colaborare cu Cristina Chevereșan); *Cartea psalmilor*, Timișoara, 2007; Philippe Lechermeier, *Prințese date uitării sau necunoscute*, București, 2007, *Semințe de cabane*, București, 2008; *Ecclesiastul. Cântarea Cântărilor*, București, 2008; Pierre Thomas Nicolas Hurtaut, *Ars flatulatoria sau Meșteșugul bunei pârtâiei*, București, 2008; *33 de fatrazii*, București, 2008; *O seamă de pisicovenii franțuzești*, în Hippolyte Taine, *Viața și opiniile filosofice ale unei pisici*, pref. Radu Paraschivescu, București, 2008; Georges Perec, *Dispariția*, București, 2010; *Psalmii lui Solomon și odele din Biserica Greacă*, pref. Cristian Bădiliță, Târgu Lăpuș, 2010; T.S. Eliot, *Opere poetice. 1909–1962 – Collected Poems. 1909–1962*, ed. bilingvă, pref. Ștefan Stoenescu, București, 2011 (în colaborare); Rainer Maria Rilke, *Cartea sărăciei și a morții*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Poeți*, 472–476; Ciobanu, *Însemne*, II, 224–227; Zăciu, *Cu cărțile*, 211–218; Regman, *Noi explorări*, 47–49; Ciocârlie, *Eseuri*, 87–94;

Gheorghiu, *Reflexe*, 197–200; Grigurcu, *Între critici*, 337–340; Steinhart, *Critică*, 198–200; Tartler, *Melopoetica*, 105–109; Pop, *Jocul*, 397–412; Călinescu, *Biblioteci*, 144–148; Mincu, *Eseu*, II, 150–154; Grigurcu, *Existența*, 407–416; Munteanu, *Jurnal*, IV, 198–203; Simion, *Scriitori*, IV, 404–413; Monica Spiridon, *Genul „mai-mult-ca-scurt”*, R, 1990, 6; Regman, *Nu numai*, 258–261; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 187–191; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 178–180; *Dicț. analitic*, I, 52–54, IV, 629–631; Gheorghe Grigurcu, [Șerban Foarță], RL, 2000, 9, 2003, 26, 2007, 46; Octavian Soviany, [Șerban Foarță], LCF, 2000, 37, CU, 2001, 2; *Dicț. esențial*, 316–317; Manolescu, *Lista*, I, 275–278; Cornel Ungureanu, *Spațiul Foarță. Puțină biografie*, O, 2002, 7; Lefter, *5 poeți*, 123–137; Marius Chivu, *Odă în metru fractalic*, RL, 2004, 19; Mihai Iovănel, *Ars combinatoria*, ALA, 2004, 739; Florina Pirjol, *Delicatese pentru filologi*, CLT, 2004, 3; *Dicț. Banat*, 311–318; Ștefănescu, *Istoria*, 883–885; Daniel Cristea-Enache, *Vă place Foarță?*, RL, 2006, 5; Simona Vasilache, *Legende despre șerpi și păsări*, RL, 2006, 46; Cosmin Ciotloș, [Șerban Foarță], RL, 2008, 39, 2009, 47; Manolescu, *Istoria*, 1094–1097; Popa, *Ist. lit.*, II, 499–500; Iulian Boldea, *Manierismul ludic*, VTRA, 2012, 8–9; Șerban Foarță – 70, coordonator Simona Popescu, Pitești, 2012.

R.D.

FOCHI, Adrian
(26.X.1920, Cernăuți
– 5.X.1985, București),
etnolog.

Este fiul Olimpiei și al lui Silvestru Fochi, funcționar. Urmează cursurile Liceului „Dr. C. Angelescu” și ale Seminarului Pedagogic Universitar din Cernăuți. Face studii de filologie romanică la Universitatea din Cernăuți (1938–1940) și ulterior de filologie modernă la Universitatea din București (1940–1946), aici audiind, timp de două semestre, un curs al lui D. Caracostea. Funcționează ca asistent la Catedra de limba italiană a Facultății de Litere din București (1946–1947), profesor de limba franceză la Râșnov (1947–1948), de limba română la Conțești-Răcari, județul Dâmbovița (1948–1950) și, în București, la școli profesionale din cadrul Ministerului Industriei Ușoare (până în 1953). Tot în București, devine documentarist la

Institutul de Folclor (1957–1964), cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene (1964–1975) și la Institutul de Etnografie și Folclor (1975–1982). Și-a luat doctoratul în 1970 cu teza *G. Coșbuc și creația populară*. Primele articole i-au apărut în „Revista de folclor” (1956). A fost membru (din 1966) în Comisia Internațională pentru Studiarea Cântecului Popular din Balcani. A colaborat la numeroase publicații, printre care „Anuarul de folclor”, „Convorbiri literare”, „Ramuri”, „Analele Academiei. Memoriile secției de științe filologice”, „Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice”, „Revista de etnografie și folclor”, „Revista muzeelor”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Revue des études sud-est européennes”, „Österreichische Osthefte” (Viena), „Narodno stvaralastvo” (Belgrad), „Steaua”, „Studia et acta orientalia”, „Studii și cercetări de bibliografie”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Serta slavica” (München), „România literară”, „Luceafărul”, „Vatra” ș.a.

F., un „eminent folclorist” (cum l-a caracterizat Petru Caraman), și-a ales ca subiect al primei sale cărți cea mai importantă plasmuire a eposului românesc tradițional: *Miorița* (1964). Este lucrarea care l-a consacrat și i-a adus Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RPR. Studiul introductiv, cu cele patru mari secțiuni ale sale (*Introducere, Tipologie, Circulație, Geneză*), este o adâncită dezbatere asupra vastei problematice a subiectului: morfologia tematică, formulele de expresie, tematica motivelor de contaminare, versificație și probleme de compoziție, tipologia subiectului, raportul dintre tradiție și inovație, versiunea baladă, versiunea colind, variantele externe. Așa cum a remarcat Mircea Eliade, „tot ce privește tehnica și problematica folclorică a fost tratat amănunțit” în această cercetare. Etnograful **F.** își face simțită prezența în toate secțiunile studiului, dar mai cu seamă în subcapitolul *Baza etnografică a imaginii nuptiale din Miorița*, care – aprecia Ion Mușlea – „a surprins în mod deosebit pe mulți”. Cea de-a cincea secțiune, corpusul de texte, a fost o revelație chiar pentru specialiști, care au avut pentru prima dată în față cele 930 de variante ale capodoperei. Nici o altă piesă a epicii versificate nu se bucurase până atunci de o monografie atât de amplă, și nici alta de aceleași dimensiuni, privind alte subiecte epice, nu a apărut după ea. Ovidiu Bârlea

socotește că *Miorița* lui **F.** este o „lucrare de bază impresionantă atât prin dimensiuni, cât și prin minuțiozitatea analizei”. Mircea Eliade mai afirma că monografia a adus contribuții „decisive” la exegeza mioritică, iar sociologul H.H. Stahl aprecia că lucrarea este „foarte erudită și de o deosebită seriozitate”. **F.** a alcătuit și o serie de micromonografii închinatelor altor subiecte: *Doicin Bolnavu, Uncheșei, Jertfa zidirii, Sora otrăvitoare, Nevasta vândută, Fata rău măritată, Iovan Iorgovan, Cântecul lui Brâncoveanu, Cântecul lui Oroveanu, Arborii îmbrățișați*, reunite postum în *Valori ale culturii populare românești* (I–II, 1987–1988). Un compartiment însemnat al operei lui **F.** îl constituie studiile de folclor comparat, aplicate, în cea mai mare parte, tot la eposul tradițional versificat și cântat. Cercetătorul opinează că fragmentarismului trebuie să-i fie opus studiul monografic, apelului la traduceri să-i fie preferat recursul decis la documentele în limbile respective, examenului univoc să-i ia locul considerarea faptelor pe un câmp larg, parțialismul să cedeze locul inventarului de subiecte, iar teoriei împrumutului se cade să-i fie opusă teoria fondului comun, ceea ce nu ar duce la negarea provenienței sud-dunărene a unor subiecte. Ca modele de urmat, **F.** și-a ales dintre comparațiști pe B.P. Hasdeu, Lazăr Șăineanu, D. Caracostea, M. Gaster și Tache Papahagi. Și-a însușit câteva limbi slave, ca să aibă astfel acces la izvoare de mână întâi, să identifice, pe cât posibil, toate paralelismele la subiectele ce l-au interesat. În *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești* (1975) afirmă că din 401 subiecte, câte însumează cântecul epic românesc, doar ceva mai mult de un sfert pot fi considerate comune cu ale bulgarilor, sârbilor, macedoromânilor, neogrecilor și albanezilor, iar unul cu istroromânii. În *Paralele folclorice. Coordonatele culturii carpatice* (1984) identifică 26 de subiecte comune pentru români și maghiari, 22 cu ucrainenii, 17 cu slovacii, 12 cu lituanienii, 11 cu rușii și bielorușii, 10 cu polonezii, 8 cu cehii și moravii și 3 cu sașii-germanii. Cercetarea cântecului epic tradițional l-a condus pe **F.** spre studiul gramaticii și stilului acestuia. Creație cu limbaj propriu, scrie folcloristul în *Estetica oralității* (1980), cu mijloace artistice specifice, cu un stil tradițional bine consolidat, folclorul trebuie studiat nu cu uneltele retoricii clasice, ci

cu acelea ale limbajului specific. Sprijinindu-se pe ideile unor exegeți români ca B.P. Hasdeu, B. Delavrancea, N. Iorga, C. Brăiloiu, Th. D. Speranția, Al. I. Amzulescu, ca și pe acelea ale unor specialiști străini ca Milman Parry, C.M. Bowra, Paul Mazon, Franz H. Bäuml, Donald J. Ward, Lorenzo Renzi ș.a., **F.** își adaugă contribuția la ceea ce el numește varianta românească a teoriei oralității. Aportul cel mai însemnat al cărții este repertoriul analitic al formulelor călătoare din cântecul epic muntenesc și oltenesc, care însumează 127 de poziții. Alte câteva componente particularizează opera lui **F.**: aceea de bibliograf, responsabil al colectivului care a realizat *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc* (I–II, 1968–2002), completată cu aceea de editor.

Remarcabilă rămâne Miorița (1964), lucrare de bază, impresionantă atât prin dimensiuni, cât și prin minuțiozitatea analizei. Ea promite a fi fructuoasă prin resorturile ei metodologice, oferind [...] o mostră de ceea ce înseamnă cercetarea științifică a folclorului, mai cu seamă când e limitată la un tip folcloric.

OVIDIU BÂRLEA

SCRIERI: *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*, pref. Pavel Apostol, București, 1964; *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc* (în colaborare), vol. I: 1800–1891, pref. Mihai Pop, București, 1968, vol. II: 1892–1904, îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 2002; *G. Coșbuc și creația populară*, București, 1971; *Recherches comparées de folklore sud-est européen*, București, 1972; *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, 1975; *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, 1976; *Estetica oralității*, București, 1980; *Femeia lui Putiphar (K 2111). Cercetare comparată de folclor și literatură*, București, 1982; *Paralele folclorice. Coordonatele culturii carpatice*, București, 1984; *Cântecul epic tradițional al românilor*, București, 1985; *Valori ale culturii populare românești*, I–II, îngr. Rodica Fochi, introd. Iordan Datcu, București, 1987–1988. **Ediții:** Jan Urban Jarník, Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, introd. edit., București, 1968; *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușianu*, introd. edit., București, 1976.

Repere bibliografice: Traian Herseni, *Problema „Mioriței”*. Pe marginea lucrării lui Adrian Fochi, CNT, 1965, 26; Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, II, București, 1972, 34; Bârlea, *Ist. folc.*, 556–557; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, 1980, 222–250; H.

H. Stahl, *Eseuri critice*, București, 1983, 166; Petru Caraman, *Pământ și apă*, îngr. și pref. Gh. Drăgan, Iași, 1984, 323; Iordan Datcu, *Adrian Fochi (1920–1985)*, REF, 1986, 1; Rodica Fochi, *Bibliografia lucrărilor științifice ale lui Adrian Fochi (1956–1985)*, REF, 1986, 1; *Dicț. scriit. rom.*, II, 289–291; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 389–394; Nicolae Constantinescu, *Citite de mine... Folclor, etnologie, antropologie*, I, București, 2008, 81–86. **I.D.**

FOCȘENEANU, Ion (25.VIII.1903, Brașov – ?), poet. Este absolvent al Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov și al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. Întors la Brașov, participă, ca director, la înființarea și redactarea revistei „Ritmuri” (1929–1930) și face parte din cercul publicației „Brașovul literar și artistic”, fiind și redactor (1931–1933). Până în 1935, când i se pierde urma, mai colaborează la „Cronicarul”, „Carpații”, „Munca literară”, „Omul liber”, „Societatea de mâine”, „Familia”, „Propilee literare”, „Provincia literară”, „Curentul”, „Gazeta Transilvaniei”, „Țara Bârsei” ș.a. În presă va semna articole, note și însemnări, recenzii și versuri, traduceri din Jean Richepin și Charles Baudelaire. În 1934 îi apare volumul de poezii *În sus*.

Lirica lui **F.**, cu reminiscențe bine filtrate din Tudor Arghezi, V. Voiculescu și Nichifor Crainic, are ca motiv central eterna sete de ideal, transpusă într-un bogat registru imagistic. Poetul se răsfață într-un spațiu mirific, sideral, în care stele, soare, tăceri, visuri și amintiri comunică obsesiv aspirația vibrantă spre înălțimi, frântă dramatic de limita condiției umane (*Pământ și soare, Stele, Vis ultim, Liniști*). Subtile acorduri lăuntrice transferă ambianței o melancolie difuză. Sentimentul apăsător al scurgerii timpului (*Ornic ascuns*), câteva aluzii erotice discrete (*Intim, Eva*), precum și nostalgia prezentă în câteva picturi naturiste, realizate într-o amplă paletă cromatică (*Noapte brumată, Poveste din câmp*), transpar de asemenea în poeme. În pofida unor imperfecțiuni formale, versurile cuceresc prin delicatețe și armonie. Autorul este un reflexiv a cărui sensibilitate pendulează între clasic și modern. Un ciclu de traduceri din Baudelaire din finalul volumului vădește strădania lui **F.** de a se apropia cât mai mult de spiritul poetului francez.

SCRIERI: *În sus*, Brașov, 1934.

Repere bibliografice: A. Negură, „În sus”, „Hotarul” (Arad), 1934, 1; Dan Smântănescu, „În sus”, ȚA, 1934, 721; Octav Șuluțiu, „În sus”, F, 1934, 7; Predescu, *Encicl.*, 330; *Scrisoare de la Dimitrie Danciu*. 1980, ADLTR, D-12. ***

FOCȘENEANU, Veronica (15.VII.1946, Slănic), anglistă, traducătoare. Este fiica Soniei-Silvia Levițchi (n. Simionescu) și a anglistului Leon Levițchi. La București, după absolvirea Liceului „Ion Creangă” (1963), studiază limba și literatura engleză la Facultatea de Limbi Germanice a Universității, susținându-și licența în 1968. Urmează mai multe cursuri de specializare în Marea Britanie. Profesoară la Liceul (Colegiul Național) „Ion Luca Caragiale” din București (între 1968 și 2005), șefă a Catedrei de limba și literatura engleză (din 1975) și directoare (din 1997) a aceleiași instituții, funcționează, în paralel, între 1975 și 1981, la Universitatea bucureșteană, precum și la Institutul Pedagogic. Desfășoară o bogată activitate didactică, fiind membră în diferite comisii naționale, fondatoare a unor organizații ca Asociația Profesorilor de Limba Engleză din București (unde va fi vicepreședinte între 1990 și 1992, apoi președinte până în 1996), Uniunea Vorbitoarelor de Limba Engleză din România (1996) și, de asemenea, membră în diferite organisme internaționale. A fost distinsă cu Ordinul Național pentru Merit în grad de Cavaler (2004). A semnat și cu pseudonimele V. Lomei și V. Florina.

Cunoscătoare desăvârșită a literaturii engleze și americane, F. a transpus în românește scrieri din toate epocile istorice, pe un evantai de stiluri ce merge de la romanul picaresc al lui Thomas Nashe *Peripețiile năpăstuitului călător*, recreat într-un stil cvasicronicăresc, până la John Steinbeck (cel din *Tortilla Flat*), la cel de moravuri, ilustrat de Charles Dickens (*Marile speranțe*) sau la proza modernă a secolului al XX-lea de nuanțată observație psihologică (Somerset Maugham), a urmărit infinitatea vieții surprinse de „fluxul conștiinței” la Virginia Woolf sau tehnica alternării planurilor narrative la Lawrence Durrell și John Fowles. Pentru traducătoare, importantă este „parafrizarea”, adică transferul cât mai fidel al ideilor, sensurilor, structurii emoționale a originalului, respectarea spiritului autorilor. În volumul al doilea din *Istoria literaturii engleze* (1994, în colaborare) s-a ocupat de drama din a doua perioadă neoclasică, de corespondența din cea de-a treia perioadă a neoclasicismului

(Lord Chesterfield, Horace Walpole ș.a.), dar mai ales de poezia preromantică, de la Edward Young, James Thomson (îndeosebi de poemul său georgic-didactic *Anotimpurile*) până la William Blake. Acestuia din urmă îi dedică un cuprinzător capitol monografic, menit a lămuri personalitatea „omului de ceață și foc” (cum l-a numit Charles Algernon Swinburne), dar și creația sa vizionară, de complicată simbolistică și profunde accente profetice în marile poeme epico-lirice, reprezentări alegorice ale evoluției spirituale a omenirii.

SCRIERI: *Istoria literaturii engleze*, II (în colaborare cu Leon Levițchi și Sever Trifu), Cluj-Napoca, 1994. **Antologii:** *Romanian Poetry. Roots and Wings – Poezie românească. Rădăcini și aripi*, ed. bilingvă, tr. Leon Levițchi și Dan Duțescu, pref. edit., București, 2001. **Traduceri:** *Antologie de poezie engleză de la începuturi până azi*, I–IV, îngr. Leon Levițchi și Tudor Dorin, pref. Dan Grigorescu, București, 1981–1984 (în colaborare); Thomas Nashe, *Peripețiile năpăstuitului călător*, pref. Andrei Brezianu, București, 1984; O’Henry, *Nici un fel de povestire*, București, 1986; Virginia Woolf, *Noapte și zi*, pref. Ștefan Stoenescu, București, 1987; Daphne Du Maurier, *Țapul ispășitor*, București, 1988, *Păsările și alte povestiri*, București, 1990; William Somerset Maugham, *Vila de pe colină*, București, 1991; John Steinbeck, *Tortilla Flat*, București, 1993; Lawrence Durrell, *Cvintetul din Avignon. Monsieur sau Prințul Întinericului*, București, 1994, *Constance*, București, 1996 (în colaborare cu Raluca Oglindoiu), *Sebastian sau Pasiuni dominante*, București, 1998 (în colaborare cu Raluca Oglindoiu); John Fowles, *Omidă*, postfață Cosana Nicolae, București, 1995, *Copacul*, București, 1999; Charles Dickens, *Marile speranțe*, pref. Dan Grigorescu, București, 1998.

Repere bibliografice: Angela Jianu, *Visul unei nopți...*, RL, 1987, 33; Grete Tartler, *Reconstituirea înaripării*, RL, 1995, 50; Florina Pârjol, P.G. Wodehouse, „Fulger în plină vară”, OC, 2004, 206; Romanița-Maria Ștențel, *Destine pentru eternitate*, București, 2006, 49–58. **G.Dn.**

FOC TÂNĂR, revistă apărută la Roman în iulie 1934 (un număr), redactată de Ion Manolescu și Silviu Roda. Participă cu poezie Ștefan Baciuc (*Dans, Absență muzicală*), George Demetru Pan, Ioan Georgescu și redactorii revistei. Proza este semnată de Nicolae Cantonieru (*Chinezii la Giurgiu*) și Mihail Șerban (fragment din romanul *Idolii de lut*). Notațiile impresioniste ale lui Vasile Chirițescu (*Pe marginea actualității*) și cronica acestuia la volumul lui Paul Zarifopol *Pentru arta literară* („o adevărată delectare intelectuală”) întregesc sumarul revistei. **M.Ș.**

FODOR Sándor (7.XII.1927, Șumuleu, j. Harghita, azi Miercurea Ciuc – 28.III.2012, Cluj-Napoca), traducător. Face studii secundare la Liceul Romano-Catolic din Miercurea Ciuc. Dându-și bacalaureatul în 1946, urmează, până în 1950, Facultatea de Filologie, secția română-germană, la Universitatea din Cluj. După un an petrecut ca profesor la Sânnicolau Mare, lucrează, între anii 1951 și 1956, în redacția clujeană a Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, apoi devine (1956–1988) colaborator al revistei pentru copii „Napsugár” din Cluj. În 1990–1991 este redactor responsabil al revistei romano-catolice „Keresztény Szó”. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1966) și cu Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR (1983).

Talentat scriitor pentru copii, creatorul personajului Csipi, cunoscut și cititorilor români, cu adaptări și pentru scenă, F. s-a remarcat și prin activitatea sa de traducător din proza română și cea germană. Din literatura română transpune de predilecție autori contemporani, îndeosebi din proza și dramaturgia lui Dumitru Radu Popescu. A realizat, de asemenea, versiuni din proza lui Fănuș Neagu, Alecu Ivan Ghilia, a tălmăcit romanele *Șoseaua Nordului* de Eugen Barbu și *Bărăgan* de V. Em. Galan. A dat transpuneri și din literatura română clasică: teatrul lui I.L. Caragiale (*Năpasta*), poezia lui G. Topîrceanu și proza lui Ion Agârbiceanu.

Traduceri: Petru Dumitriu, *Tavaszi szél. Elbeszélés* [*Vânt de martie*], 1955, *Falusi krónika* [*Cronică de la câmpie*], Târgu Mureș, 1956; Alecu Ivan Ghilia, *A döntés* [*Cuscrii*], Târgu Mureș, 1959, *Derengés* [*Ieșirea din Apocalips*], București, 1961, *Rekviem az élőkért* [*Recviem pentru cei vii*], București, 1974; Teodor Mazilu, *Hoppá úr és a köb-biek* [*Galeria palavragiilor*], București, 1960; I.L. Caragiale, *Megtorlás* [*Năpasta*], în I.L. Caragiale, *Válogatott művei* [*Opere alese*], București, 1960, 293–333; Ion Agârbiceanu, *Gyermekvilág* [*File din cartea naturii*], București, 1963; G. Topîrceanu, *Vidám és szomorú balladák* [*Balade vesele și triste*], București, 1963 (în colaborare cu Bajor Andor); D.R. Popescu, *Oltyánok nyara* [*Vara olteniilor*], București, 1965, *Ők ketten, vagy akik csak az erdőt látták* [*Cei doi din dreptul Țebeii sau Cu fața la pădure*], Cluj-Napoca, 1974, *Királyi vadászat* [*Vânătoare regală*], București, 1975, *Felhők császára* [*Împăratul norilor*], București, 1979; V. Em. Galan, *Baragán* [*Bărăgan*], București, 1965; Eugen Barbu, *Az északi műút* [*Șoseaua Nordului*], I–II, București, 1966–1969; Fănuș Neagu, *Fülledt nyár* [*Vară buimacă*], București, 1969, *És kiáltott az angyal* [*Îngerul a strigat*], București, 1972; Remus

Luca, *Ma este a gyilkos lebukik* [*Astă-seară îl arestăm pe asasin*], București, 1970.

Repere bibliografice: Nagy Pál, *Új regény a mai faluról*, IGZ, 1960, 1; Dávid Gyula, *A magára találó ember*, IGZ, 1966, 4; Bölöni Sándor, *Regény az emberi bízalomról*, EL, 1966, 5746; Kovács János, *A cselekvés kora*, EL, 1966, 5928; Baróti Pál, *Tagadások könyve*, UTK, 1969, 26; Marosi Péter, *Elcserélt angyalok*, UTK, 1970, 7; Beke, *Fără interpret*, 465–472; Kántor Lajos, *Történelmi nyomozások*, UTK, 1975, 43; D.R. Popescu, *A halhatatlan vámkönyv*, IGZ, 1978, 2; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 600–602; Fodor Sándor, *Emlékezés és morfondirozás. A fordító vallomása*, UTK, 1984, 18; Kisgyörgy Réka, *Királyi vadászat*, UTK, 1989, 5.

O.K.

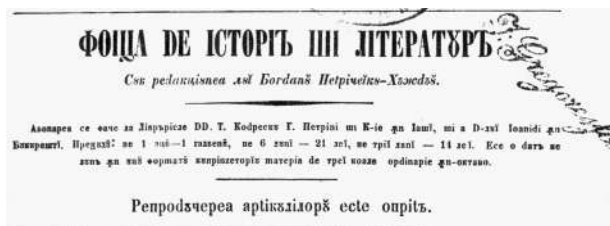
FOILETONUL ZIMBRULUI, supliment literar al ziarului „Zimbrul”, apărut la Iași, săptămânal, între 23 ianuarie 1855 și 16 iulie 1856. Teodor Codrescu și Dimitrie Gusti sunt redactorii revistei; de la 17 mai 1856 primul devine și „redactor răspunzător”. Secretar de redacție este posibil să fi fost V.A. Urechia. Din 2 iulie 1856 nu se mai indică numele vreunui redactor. F.Z. apare în strânsă dependență de gazeta „Zimbrul”, unele articole politice continuând dintr-un periodic în celălalt. Textele politice considerate importante pentru sprijinirea revendicărilor naționale sunt publicate simultan în limbile română și franceză. În cel de-al doilea an de apariție periodicul duce o susținută campanie unionistă. Numărul din 29 aprilie 1856 este dedicat în întregime poeților care sprijineau ideea Unirii: G. Sion, Gh. Tăutu, A.N. Scriban, N. Voinov. În jurul revistei s-a concentrat acea parte a intelectualilor pentru care ideea de progres social rămânea încă o noțiune vagă și plină de riscuri. De aceea, există totuși aici, în raport cu restul presei politice și literare unioniste, o ușoară nuanță de conservatorism în planul atitudinii sociale, dar și în acela literar. Nu este vorba de un conservatorism asimilabil celui junimist, de mai târziu, ci de o oarecare inerție în acceptarea ideilor noi, de un regret nemărturisit, dar vizibil, pentru starea veche a lucrurilor, pentru lumea care dispărea. Chiar și aspectul grafic mărturisește această atitudine. F.Z. publică în primul rând literatură. Puțin numeroasele articole politice sau de istorie și drept, scrise de T. Codrescu, G. Sion, George-Radu Melidon, sunt relevabile datorită simțămintelor patriotice care le animă. G. Sion susține părerea, caracteristică pentru grupul politic din care face parte, că în vremurile de intensă

activitate politică literatura nu se mai dezvoltă. Sion vede în epoca premergătoare anului 1848 o perioadă de înflorire a literaturii române, în timp ce, afirmă el, în deceniul 1850–1860 gustul pentru lectură dispare, iar autorii, nefiind stimulați, nu mai produc scrieri de calitate. Se publică traduceri bine alese din scriitori cunoscuți, francezi, germani și englezi. Din Byron și Lamartine traduce G. Sion, din Schiller și A. Poissonnier – G.-R. Melidon, iar Al. Fotino transpune romanul *Maistrul Adam Calabrezul* de Al. Dumas. Semnatarii cel mai des întâlniți sunt D. Gusti, cu versuri și proză (*La o lampă, Când îmi vorbești* ș.a.), V.A. Urechia, autor de poezie patriotică și erotică (*Tata și fiul, Nenichel și Viorica, Ce e amorul* ș.a.), precum și al „romanului național” *Coliba Măriucăi*, și G.-R. Melidon, tot atât de neinteresant în ipostaza de versificator (*18 august 1854, Hero și Leandru*, imitație după Schiller ș.a.), ca și în aceea de autor al însemnărilor de călătorie în Moldova de Sus și la Cetatea Neamțului. Cu însemnări de călătorie, scrise cu emoție discretă și cu darul de a însufleți aridele amănunte istorice, este prezent G. Sion (*Pelerinagiu la Neamț*), iar un G. Hâncu este autorul unei serii de scrieri în proză intitulate pretențios *Serile romane sau Cinci nuvele religioase*. Printre autorii de versuri, cei mai mulți demni de amintit pentru intențiile patriotice, se numără C. D. Aricescu (*Logofătul Tăutu* ș.a.), G. Crețeanu, D. Dăscălescu (*Spu-ne-mi drăguță de ce te plângi?* ș.a.), Gh. Tăutu, Șt. Sihleanu, N. Voinov, A.N. Scriban, D.S. Miculescu, I. Gheorghiu. Se mai tipăresc versuri satirice scrise de C. Stamati, fabule de I. Sârbu, precum și poezii de V. Alecsandri și D. Bolintineanu, inedite sau reproduse din alte publicații. **R.Z.**

FOIȘOARA PENTRU RĂSPÂNDIREA CUNOȘTINȚELOR FOLOSITOARE ȘI A IUBIREI DE CARTE, publicație periodică apărută la Sibiu, bilunar, între 1 ianuarie și 15 iunie 1886. Este redactată de Grigore Sima al lui Ion (redactor responsabil) și de Ion Pop-Reteganul (prim-colaborator). Ei își propun, în afară de ceea ce rezultă din titlul care sintetizează un adevărat program, să publice cât mai multă literatură populară și cultă, aceasta inspirată din folclor. În intenția redactorilor revista trebuia să devină și o publicație de informare bibliografică, dar inițiativa, ca și altele, nu se va realiza. Într-o cronică dedicată volumului *Novele din popor* al lui Ioan Slavici, se dezvoltă un

program literar ambițios, bazat pe refuzul importului de literatură străină. Scriitorul român, se spune în același loc, trebuie să plece de la realitățile autohtone, iar rostul literaturii naționale este acela de a da „hrană sufletească” poporului. Scrierile literare apărute în revistă sunt modeste. Autorii, cu excepția lui I. Pop-Reteganul, nu s-au făcut cunoscuți în viața literară a epocii. Doar Grigore Sima al lui Ion, semnatat de nuvele, de versuri și de articole în care discută tradițiile populare, poate fi menționat pentru claritatea ideilor. **R.Z.**

FOIȘOARA TELEGRAFULUI ROMÂN, supliment cultural editat de „Telegraful român”, apărut la Sibiu, bilunar, între 1 ianuarie 1876 și 25 decembrie 1877. Cu rubrici numeroase, dar cu o tematică neunitară, acest periodic este totuși redactat în raport cu un program politic și cultural limpede, fiind organul publicistic al unui grup de tineri intelectuali sibieni cu simpatii junimiste, dintre care se detașează I. Bechnitz și D. Comșa, prietenul lui M. Eminescu, Aurel Brote și Eugen Brote. Gazeta adoptă ortografia fonetică a „Convorbirilor literare”. Se face simțit și eco-ul teoriei formelor fără fond, mai ales în articolele politice ale lui D. Comșa. Ideile junimiste sunt însă adaptate la realitățile din Transilvania, dându-se prioritate chestiunii naționale și, în continuare, realizării unei culturi accesibile, care să-și întemeieze originalitatea pe literatura și tradițiile populare. De aici o diferență de vederi față de junimiștii ieșeni, în ceea ce privește aprecierea literaturii, care va fi judecată în funcție de conținutul de idei, neapărat „sănătoase”, adică naționale, criteriul estetic fiind considerat mai puțin important. At. M. Marienescu reia seria de povești populare publicate până atunci în „Albina”. Pentru fiecare text se indică informatorul, data și locul culegerii și se fac relații cu mitologia altor popoare. În mai multe numere E. Brote publică un articol dedicat activității Astrei, articol pe care Eminescu îl va retipări în „Curierul de Iași” din același an (1876). Mai figurează câteva traduceri nesemnate din H. Heine și altele din J.J. Engel (făcute de D. Popovici-Barcianu). Rubrici de critică a traducerilor, note bibliografice și știri literare completează sumarele periodiceului. La sfârșitul anului 1877 se anunță contopirea cu „Telegraful român”, subliniindu-se că schimbarea de formă editorială nu va modifica programul cultural. **R.Z.**

FOIȚA DE ISTORIE ȘI LITERATURĂ, revistă lunară apărută la Iași din martie până în iulie 1860. Continuă „Foaie de storiă română” a lui B.P. Hasdeu, scoasă cu un an înainte tot la Iași. Noua revistă este scrisă aproape în întregime de redactor. În două articole cu caracter programatic, privind mai ales activitatea de viitor a istoricului, intitulate unul *Literatura* și celălalt *Istoria*, el definește și scopul pentru care editează periodicul: „Foița mea leagă literatura și istoria; ea țintește, prin urmare, a fi o foaie raționalminte populară a românilor. Literaturii compatrioți din toate țările române sunt poftiți a-mi da mână de sprijin”. Hasdeu publică studii de istorie (*Urica românească din 1604*, dedicat lui V. A. Urechia, *Urica de la Iuga Vu. din 1374*, *Vlad Dracu V.*, *Pierit-au dacii?* ș.a.), articole referitoare la literatură și la istoria limbii române (*Notiția asupra duoru opere a lui Cantemir Vu.*, *Cercări ortografice*, *Bulgarismele limbei române*), o cronică, în care comentează, cu unele critici la adresa versiunii românești, traducerea lui G. Sion a lucrării *Istoria generală a Daciei romane, Transilvaniei, țierei Muntenesti și a Moldovei* de Dionisie Fotino, sau semnalează tipărirea unor cărți ale lui Nicolae Istrati: *Amicul copiilor. Carte de lectură pentru școlarii săteni*, *Babilonia românească*, *Chestia mănăstirilor închinat din Moldova*, precum și apariția revistei „Instrucțiunea publică” a lui V.A. Urechia. Tot lui îi aparțin câteva poezii (*Muza*, *Cătră XXX*, *Noaptea tuată*), mai multe articole nesemnate, în care discută, între altele, situația învățământului public sau ieșirea de sub tipar la Institutul Albiniei a „Calendarului pentru români pe anul 1860”, prilej pentru a adresa editorului Gheorghe Asachi mai multe observații critice legate, între altele, de o așa-zisă nerespectare a adevărului istoric. Gheorghe Tăutu este prezent cu o dramă istorică în versuri, *Berkea*, și cu balada *Petru Raresiu*, iar George Radu Melidon cu versuri intitulate *Geniul României*; se publică și *Versurile mitropolitului Dosoteiu către Ioachim, patriarhu de Moscova din 1681*, imnul *Cântecele ostășești ale Moldovei*, poezia în dialectul macedo-român *Caracteristica bulgară*

a macedo-românilor sau „un fragment din analele căzăcești ale lui Leontin Bobolinski”, intitulat *Ivoniu cel Vitezu*. O notiță, „Un colaborator binevoind a ne împărtăși această traducere, socotim de cuviință a adăugi că Neculai Gogoliu este în limba rusă o celebritate iumoristică”, prefătează prima versiune în limba română, sub titlul *Scrisorile unui nebun*, a operei lui N.V. Gogol. Binevoitorul era viitorul om politic A.D. Holban. Alte traduceri îi aparțin lui B.P. Hasdeu (*Frédéric Bastiat, Sofisme economice*) și lui Mihai Korné (Victor Place, *Câteva cuvinte asupra doctrinei agrare*). **R.Z.**

FOND ȘI FORMĂ, publicație apărută la Cernăuți în 1938 și la Râmnicu Vâlcea în 1944 (două numere), cu subtitlul „Critică generală și specială. Specificul și pitorescul limbii”, director fiind Leca Morariu. La numărul din 1944 e menționată ca secretar Octavia Lupu-Morariu. Articolul-program, intitulat *Pornim la drum*, circumscrie, în descendență maioreșciană, sfera de acțiune a noii reviste și obiectivele urmărite: pe de o parte, fondul, cu imperativa stopare a flagelului neadevărului; pe de alta, forma, cu înfierarea maniei neologice; în final, reliefaarea „distingei culturalității” a zonei (*Bibliografie bucovineană, Bibliografie mărăginașă*). „Luxurianta eflorescență a mistificărilor se cere totuși stăvilită! Stăvilită și cu această publicație care-și ia sarcina de a înfrunța (în îndrumarea noastră literară) superficialul și hatârșugul”, notează ritos Leca Morariu. Sunt vizate, în același ton combativ, „stăruirea imposturii”, încurajarea și premiarea „celor mai paterne nemernicii”, precum și „dezghinurile improvizățiilor, care aproape zi de zi palmuiesc opinia publică în domeniul limbii”. Majoritatea articolelor ce alcătuiesc primul număr sunt semnate tot de Leca Morariu, care, în deschidere, spre a ilustra orientarea anunțată, supune unui rechizitoriu sever lucrarea *Spațiul mioritic* a lui Lucian Blaga, „de la un capăt la altul, un necurmat șirag de afirmări gratuite, nedovedite și de nedovedit, și de atâtea ori ieftin și iperbolic generalizate numai asupra poporului român” (*Legenda „Spațiului mioritic”*). Nici chestiunile de limbă nu sunt ocolite de semnatar, care publică două texte de specialitate: *Din caracteristica și pitorescul limbii românești și Germanismomania junimistă*. I se alătură Bob Bărgăuan cu comentariul *Creangă în italienește*, în care îi reproșează traducătoarei Agnesina Silvestri-Giorgi falsificarea fondului

românesc al operei marelui povestitor prin ignorarea particularităților limbii române. De reținut este și contribuția lui Petru Iroaie (*Aleksandrismul lui Odobescu*). Reapărută după o întrerupere de cinci ani, publicația anunță schimbări, inclusiv programatice, reușind „totuși să se reorganizeze, în așa fel cât să-și poată continua drumul. Fie chiar cu riscul unei devieri din programul ei propriu” (*Pentru „Fond și formă”*). Este avută în vedere mai ales salvarea fondului documentar existent în zona de nord a țării. Pentru susținerea acestui demers, în al doilea număr al revistei, Leca Morariu publică trei scrisori inedite ale lui Ciprian Porumbescu către părinții săi. Textele, redactate în limba germană, atestă preocupările muzicale ale tânărului, „euforia acestui rar ins, atât de bogat sufletește”, surprinzând și fondul său maladiv, care se manifestă, deocamdată, numai printr-un „acut catar”. O altă scrisoare restituită aparține lui Costache Negri și este adresată lui Iraclie Porumbescu. La rubrica „Multe și mărunte” Leca Morariu dezbate polemic chestiuni de ordin lexical. Tot el rezumă, la rubrica „Cronică”, subiectul conferinței lui Victor Morariu *Între nuvelă și roman*, din ciclul desfășurat sub egida Universității libere a Societății pentru Cultură și Literatură din Cernăuți. La rubrica „Răboj” sunt întâmpinate cu satisfacție criticile lui Anton Dumitriu din articolul *Un titan al confuziei: Lucian Blaga*, publicat în „Neamul românesc”. **D.B.**

FONEA, George (22.II.1912, Gogoșu, j. Dolj – 29.X.1957, București), poet, traducător. Orfan de tată (căzut în luptele din Ungaria), **F.** urmează la Craiova gimnaziul și apoi, neavând alte posibilități, liceul militar. Este ofițer în garnizoana din Craiova până în 1934, când intră în Școala Specială de Infanterie din Sibiu, după a cărei absolvire e repartizat la Cernăuți. Acolo își va lua, în 1938, și licența în drept. Combatant pe Frontul de Răsărit, e rănit și cade prizonier, probabil în 1944. Se înapoiază în țară, se pare în 1955, și o vreme activează în Asociația Nevăzătorilor. Încă elev, **F.** debutează în 1929 cu versuri în revista craioveană „Vatra”. După ce devine ofițer, colaborează destul de asiduu cu poezii, traduceri și articole la periodice din orașele în care își face serviciul, dar nu numai: „Linia nouă”, „Ramuri”, „Meridian”, „Adevărul literar și artistic”, „Poezia”, „Provincia literară”, „Gând românesc”, „Pagini literare”, „Jurnalul”, „Bilete de papagal”, „Junimea literară”, „Sfarmă-Piatră”, „Jurnalul literar”, „Universul

literar”, „Curentul literar”, „Convorbiri literare”, „Revista Bucovinei” ș.a. De sub tipar i-au ieșit placheta *Întoarcere în vreme* (1935) și volumul *Poeme*, cuprinzând traduceri din Rainer Maria Rilke (1938). În 1938 și 1939 anunța alte două cărți, *Iarbă mare* și *Drumul robilor*, care n-au mai apărut.

Debutul editorial al lui **F.** se relevă a fi prematur. Câteva texte, în registru elegiac, năzuiesc să prindă, pe urmele lui Radu Gyr și ale altora, și ceva din specificul oltenesc, însă lexicul e sărac, iar sintaxa uneori greoaie, la eșec contribuind și câteva „inovații” în notă modernistă. Mai târziu experiența acumulată, inclusiv prin tălmăcirii din Rilke, Paul Claudel, Guillaume Apollinaire, îl ajută să dea trăirilor proprii o expresie oarecum mai potrivită, ce rămâne totuși insuficient individualizată.

SCRIERI: *Întoarcere în vreme*, Sibiu, 1935. **Traduceri:** Rainer Maria Rilke, *Poeme*, Cernăuți, 1938.

Repere bibliografice: G. Mac. [George Macovescu], „*Întoarcere în vreme*”, ADV, 1935, 15 839; Dan C. Pantazescu, „*Întoarcere în vreme*”, ȚA, XV, 1935, 1034; Metzulescu, *Literile*, II, 55–57; Predescu, *Encicl.*, 331; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 858, *Ist. lit.* (1982), 944; *Scrisoare de la Ion Ioța*. 1980, ADLTR, I-13; Nae Antonescu, *George Fonea*, PSS, 2002, 3–4. **V.D.**

FORME, revistă apărută la București, lunar (cu excepția lunilor august și septembrie), din decembrie 1938 până în decembrie 1940. Director este Eugen Herovanu, scriitor și profesor de procedură civilă la Facultatea de Drept din Capitală, secondat în secretariatul de redacție de asistentul universitar M.G. Constantinescu. Prin obiectul preocupărilor sale, **F.** nu acoperă decât minimal sfera conceptului de „artă”, prezentă în subtitlul „drept, artă, științe sociale”, interesul îndreptându-se aproape în exclusivitate asupra chestiunilor de jurisprudență. „Înțelegerea formelor acesteia”, se spune într-un cuvânt introductiv, „a modului lor de aplicare, poate fi făcută prin raportare la ansamblul formelor vieții sociale contingente, cu care interacționează”. De unde și structura publicației, alcătuită din două părți distincte, una „afectată exclusiv problemelor de procedură judiciară (civilă, administrativă, penală...)”, iar alta, cu un caracter general, „îmbrățișând fără deosebire dreptul, arta, politica, morala etc. și urmărind fenomenul *formă* în toate domeniile vieții sociale” (*Justificare și plan de lucru*). O notă din numărul 5/1939 mai arată că, „în afară de rânduiala aceasta, dar în strânsă legătură cu ea, ca

un preambul, fiecare număr cuprinde o *cronică* în jurul unei probleme de actualitate sau chiar dincolo de actualitate”. În tentativa de limpezire a diferențelor dintre juridic și artistic, Tudor Vianu face câteva delimitări necesare între forma juridică, compusă „dintr-o înșiruire de acte, dintr-o *facere*”, în timp ce forma artistică este „produsul unei *prefaceri*, a transformării unui material”. „Actul constitutiv de formă juridică” – adaugă esteticianul – „se consumă fără a lăsa urme pipăibile în ordinea concretă a lucrurilor, în timp ce forma artistică transformă lumea, îi dă un alt chip” (*Forma juridică și forma artistică*). Este unul din rarele texte din **F.** ce ating zona artisticului. Altul îi aparține lui Eugen Herovanu, care scrie, în chiar primul număr, despre dimensiunea artistică a elocinței (*Este elocința o artă?*), semnând coincidențele dintre versurile poeziei *Étoiles éteintes* a lui Auguste Dorchain și *La Steaua* lui M. Eminescu. În ianuarie 1940 rubrica „De la formă la conținut. De la conținut la formă” se deschide cu *Actualitatea lui La Fontaine*, pentru a trimite, prin morala fabelei *Les Loups et les brebis*, la nevoia adoptării unui tip de comportament față de amenințările tot mai agresive ale militarismului german. E rubrica în care poate fi citit și articolul *Juristul și politicul* al lui Eugen Herovanu, cuprinzând un portret comemorativ Ronetti-Roman. Același semnatar apelează, în *Elogiul minciunii*, la Anatole France și la al său Monsieur Bergeret din *L'Anneau d'amétiste*, iar în alte contribuții atacă subiecte precum implicațiile etice ale actului juridic (*Drame judiciare*), „criza actuală a persoanei umane în Franța” (*Persoana umană*), criza europeană în general (*Meditațiuni pe seama crizei actuale*) și a credinței religioase în particular (*Criza religiunilor și evenimentele contemporane*), dezlănțuirea naționalismului (*Ideea națională în viața internațională*) și apariția unor „viziuni de apocalips”, întreaga sa analiză axându-se pe conceptul de iraționalism, ilustrat de „sângeroasele pagini ale istoriei de azi”. Din sumar nu lipsesc nici traduceri, care ținesc însă tot problemele de drept: *Justiția represivă în Soviete*, fragment din cartea lui Henri Donnedieu de Vabres *La Politique criminelle des états autoritaires* sau *Doctrina italiană a procesului* de Francesco Carnelutti, a cărui personalitate o schițează Mircea Djuvara (*Carne-lutti și metodologia dreptului*). La rubrica „Plastică” Eugen Crăciun examinează statuia ecvestră a regelui Carol I, opera sculptorului Ivan Mestrovici. Alți colaboratori: Mircea S. Teodoru, N. Burileanu. **D.B.**

FORNA, Petru (4.X.1944, Sighetu Marmăției – 8.VII.2005, Cluj-Napoca), germanist, traducător. Este fiul Piei-Letiția Fornă (n. Bozdog), bibliotecară, și al lui Emil Fornă, medic. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția germană-română (1967), cu o teză de licență privind conjugarea slabă în saxona veche. Cadru didactic universitar, își susține teza de doctorat cu tema *Semantica prepoziției în germană și română* (1983) și parcurge toate treptele până la gradul de profesor (1999). Debutează în revista „Steaua” (1966) cu o traducere din Franz Kafka, *O solie imperială*. Continuă să publice în presă traduceri din Heinrich Böll, Christoph Hein, Wolfgang Borchert, Erwin Heimann, Rolf Hochhuth, Hölderlin, R.M. Rilke, Walter von der Vogelweide, dar și studii, articole și eseuri despre Friedrich Dürrenmatt, Hartmut Gagermann, Roman Jakobson, Ernst Jünger, Herbert Meier, Gerda Zeltner. Colaborează frecvent la „Steaua”, „Tribuna”, „Secolul 20”, „România literară”, „Echinoc”, „Vatra” ș.a. Publică, de asemenea, studii și articole privind limba germană, cu precădere germana veche (*Althochdeutsch*, 1985), semnează un *Curs practic de limba germană*, lucrarea *Semantik der deutschen und rumänischen Präpositionen aus kontrastiver Sicht* (1988) etc. După 1989 se angajează în activitatea politică, devenind ambasador al României la Viena (1993–1996).

F. elaborează numeroase studii de analiză a fenomenelor lingvistice, apelând la metoda comparatistă. La aceeași metodă recurge și în volumul *Probleme de teoria și practica traducerii literare* (1988), pentru a ilustra caracterul științific și categoriile specifice ale traductologiei. Două dintre acestea, creativitatea și intuiția translativă, sunt evidențiate într-o nuanțată analiză contrastivă a versiunilor în limba română ale capodoperei lui J.W. Goethe, *Faust*, semnate de Lucian Blaga și de Ștefan Aug. Doinaș. **F.** traduce din literatura germană proză și poezie aparținând unor genuri și stiluri variate: de la poeme scrise în germana veche și medie până la *Trümmerliteratur*, de la lirica reflexivă și mistică a lui Rilke până la proza ironică a perioadei postbelice. Literatura medievală germană îl provoacă să dea o versiune în românește a poeziei lui Walter von der Vogelweide, text dificil, ale cărui probleme traducătorul le rezolvă cu ingeniozitate și rigoare lexicală (*Walther von der Vogelweide. Epoca. Poetul. Opera. Interpretarea*, 2000). **F.** transpune

în română și romane moderne, între acestea *Opiniile unui clown* (1975; ediția a doua, necenzurată, 1999), *Destinul unei cești fără toartă* (1986) și *Fotografie de grup cu doamnă* (1988) de Heinrich Böll, autor pretențios prin oralitatea stilului și sarcasmul vehement al discursului. În ultima parte a carierei sale **F.** începe un amplu proiect de traducere a scrierilor lui Martin Luther în limba română, din care au rezultat două volume (2003–2006), cuprinzând *Cele 95 de teze*, predici și scrisori (*Despre libertatea creștinului*, *Despre robia babiloniană a Bisericii*, *Către nobilimea germană* etc.). Valoarea demersului, primul de acest fel în spațiul autohton, este de ordin cultural și lingvistic. Scrierile reformatorului de la Wittenberg, el însuși traducător și autor al unei teorii despre traducere, sunt abordate de **F.** pe baza unei bune cunoașteri a contextului producerii lor, dar și a diverselor ediții publicate de filologi și de teologi de-a lungul timpului. Faptul că originalul este redactat în germana scrisă a secolului al XVI-lea, care combină o seamă de dialecte în vederea creării unui limbaj uniform, îl determină pe **F.** să îl transpună în limba română standard, păstrând însă anumite nuanțe arhaice. Remarcabile sunt și soluțiile propuse pentru echivalentul românesc al unor concepte teologice specifice Reformei.

SCRIERI: *Studien zur deutschen Literatur* (în colaborare cu Michael Markel și Peter Motzan), Cluj-Napoca, 1987; *Probleme de teoria și practica traducerii literare*, Cluj-Napoca, 1988; *Mittelhochdeutsche Literatur*, Cluj-Napoca, 1999; *Walther von der Vogelweide. Epoca. Poetul. Opera. Interpretarea*, Cluj-Napoca, 2000. **Traduceri:** Heinrich Böll, *Opiniile unui clown*, Cluj-Napoca, 1975; ed. 2, Cluj-Napoca, 1999, *Destinul unei cești fără toartă*, București, 1986, *Fotografie de grup cu doamnă*, Cluj-Napoca, 1988; Christoph Hein, *Prietenul străin. Sfârșitul lui Horn*, București, 1988; Wilhelm König, *Mai aproape de cer sau Căzul Karl Simpel*, Cluj-Napoca, 1990; *Rumänische Lyrik in deutscher Übertragung*, București, 1998 (în colaborare cu Tudor Vlad); Friedrich Dürrenmatt, *Dramaturgie și critice*, București, 2001; Johann Weidlein, *Imaginea germanului în literatura maghiară – Das Bild des Deutschen in der Ungarischen Literatur*, Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Gheorghe Olteanu); Martin Luther, *Scrieri, I–II*, Cluj-Napoca, 2003–2006; Hartmut Gagemann, *Nicolae Bretan: liedurile sale, operele lui, viața sa*, Cluj-Napoca, 2005; Herman Koeppen, *Porumbelii în iarbă*, Cluj-Napoca, 2005.

Repere bibliografice: Lucia Gorgoi, *Petru Forna als Übersetzer*, SUB, seria Philologia, 2007, 1; Elena Vioarel, *Der Übersetzer und seine letzte Übertragung*, SUB, Philologia, 2007, 1; Rudolf Windisch, *Zugang zu einer fremden*

Literatur: die Übersetzungen von Mihail Sadoveanu ins Deutsche, Goethe und Böll ins Rumänische, SUB, Philologia, 2007, 1; Ovidiu Olar, *Reforma protestantă, „Idei în dialog”*, 2007, 11; Vasile Voia, *Comparatism și germanistică*, București, 2008, 175–179. **Ct.C., I.T.**

FORUM, publicație apărută la București în 1947, într-un singur număr, cu subtitlul „Buletinul Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori, Ziariști din România”. Redactor responsabil este Tudor Mihail. Într-un *Cuvânt înainte* se spune că, urmând modelul forumului antic, unde se desfășura întreaga viață culturală, buletinul are drept scop „să oglindească activitatea făuritorilor de artă din toate domeniile”. Rubricile revistei sunt „Școala de cadre”, „Știri”, „Informațiuni”. Se publică versuri de Sașa Pană (*Bilet de identitate*) și Miha Dragomir. În calitatea sa de ministru al Artelor, Ion Pas scrie articole de directivă (*Arta și cultura în slujba poporului*), Nicky Atanasiu se ocupă, în spiritul impus în epocă, de „încadrarea actorului în opera de culturalizare a maselor”, legătura artistului cu poporul fiind absolut necesară pentru ca „manechinul [...] maleabil și servil, fără personalitate, fără idealuri constructive” să dispară. Ștefan Tita se exersează în noul mod de a scrie în litera ideologiei oficiale, croind un „portret” al „ziaristului zilelor noastre”, M. Vescan urmărește „drumul artiștilor instrumentiști”. Singurul articol mai echilibrat, *Creator și operă*, eliberat de puzderia poncifelor zilei, îi aparține lui Ion Biberi. **D.B.**

FORUM, publicație apărută la București, lunar, din 1969 până în 2001, cu subtitlul „Revista învățământului superior”. Redactor-șef este Mihai Măza-neș, iar secretar general de redacție Traian Coșcodan. Editată de Ministerul Învățământului, revista are un colegiu redacțional foarte numeros, format din cadre universitare și academicieni. Din 1991 se adaugă subtitlul „Revista universitarilor din România”. Redactor-șef devine Aurel Joltea, secretar de redacție principal Ion Deaconescu, publicist comentator este Mariana Filimon, iar șef de secție Constantin Grosu. Cea mai mare parte a publicației e axată pe chestiuni referitoare la specificul muncii universitare (cursuri, seminarii, cercetare științifică, optimizarea și eficientizarea programelor de învățământ etc.), rubricile „Tribuna gândirii științifice”, „Opinii” și „Cronică” găzduind articole de substanță, cu un conținut tematic foarte variat – istorie, filosofie, psihologie, pedagogie, lingvistică

etc. E. are un solid compartiment publicistic, vizând și chestiuni literare, concentrate în studii, cronici, recenzii. Din rândul primei categorii de texte, aflate îndeosebi la rubrica „Sinteze”, se rețin: George Nițu, *Stilul polemic la cronicarii munteni*, Tudor Arghezi și spiritul prometeic, Ștefan Pascu, *Cinci decenii de învățământ universitar în limba română la Cluj*, Romul Munteanu, *Afirmarea spiritului universitar în critica și istoria literară*, Corneliu Albu, *Momente din lupta intelectualilor patrioți pentru înființarea unei universități românești în Transilvania*. Tiberiu Truțer scrie despre relațiile „inedite” ale lui Dimitrie Cantemir cu Academia din Berlin, de marele umanist român ocupându-se și Gheorghe Bulgăr. În 1978 Alexandru Surdu va prezenta primul curs de logică al lui Titu Maiorescu, iar în anul următor, la rubrica „Permanențe”, G. C. Constandache va analiza viziunea lui Lucian Blaga asupra conștiinței filosofice și perspectivei istorice. În ultimele două numere ale anului 1982 Anton Dumitriu publică eseu *Definiție și existență*, pentru a continua în anul următor cu alte două: *Hazard și știință și Antinomia minciunosului*. La rubrica „Cronica ideilor” A. Joltea sondează ideile filosofiei antice grecești în cosmogonia modernă. La rubrica „Eseuri” semnează Caius Traian Dragomir (*Miorița – fatalism românesc?*), Florian Bratu, Gh. Vlăduțescu – *Marea ruptură (Filosofia în zorii creștinismului)*, *Filosofia augustiniană a spiritului*. Aceeași rubrică va acorda un spațiu larg tricentenarului nașterii lui Voltaire. Rubricile „Critică și bibliografie” și „Cărți și idei” își rezervă spațiul cronicilor și recenziilor. Semnează George Fotino, Cezar Apreotesei, Cezar Radu, Dan Ciachir, Doina Papp, Ion Orghidan, Florin Felecan, Dan Zamfirescu, George Muntean, Corneliu Albu ș.a. Sub titlul *O imagine falsă a poporului român* (2/1972), Ioan și Septimiu Chelcea întreprind critica unei sinteze etnologice publicate la Köln de profesorul Hugo A. Bernatzik. Sub genericul *Sarea pământului*, Mihai Șora continuă seria *Dialoguri despre rostul poetic*. Traian Lungu prezintă un Titu Maiorescu inedit, Gh. I. Ioniță evocă figura lui Gheorghe Pop de Băsești, iar Gh. Șora pe a dascălului transilvănean Nicolae Horga-Popovici. Valeriu Rus urmărește poziția lui P. P. Negulescu față de orientarea psihologică în filosofia culturii. În 1972, la rubrica „Tribuna universitară”, se poate urmări o dezbatere pe tema impasului literaturii comparate. Un publicist extrem de prolific este

Alexandru Boboc. Corneliu Albu oferă un material inedit referitor la lupta episcopului Inochentie Micu-Klein pentru drepturile poporului român. Într-un medalion prinde contur personalitatea lui Șerban Cioculescu. Vasile Vetișanu scrie despre Spiru Haret, iar Mariana Filimon despre D.D. Roșca. Rubrica „Retrospective” cuprinde în 1976 trei articole despre filosoful N. Bagdasar; Ecaterina Ganea Neagu se oprește asupra lui Tache Papahagi, revista consemnând și un interviu cu Alexandru Piru. E rândul lui Alexandru Surdu să propună un „inedit” Ștefan Odobleja (3/1982), în anul următor I. Gh. Stanciu oprindu-se, în cadrul aniversărilor UNESCO, la profesorul Onisifor Ghibu, iar Corneliu Albu urmărind protectoratul acordat de Nicolaus Olahus umanistului flamand Levinus Panagathus. Numărul din ianuarie 1985 are în vedere, la rubrica „Miscelane”, șantierul editorial al operei eminesciene. Un alt text inedit îl vizează pe C. Rădulescu-Motru, așa cum l-a cunoscut Nicolae Bagdasar, cu un document inedit despre Kant și „pacea eternă” dintre popoare (4/1986). George Șt. Andronic evocă figura profesorului Dan Barbilian, iar Dan Smântânescu își amintește de profesorul N. Iorga. Petre D. Anghel extrage documente din fondul de corespondență G. Călinescu – Al. Rosetti, Adina M. Arsenescu caută elemente de iluminism timpuriu în hrisoavele domnești ale veacului al XVIII-lea, iar Victor Isac și Dumitru Popovici scriu despre viața și opera lui Mircea Florian, cu prilejul centenarului nașterii acestuia. George C. Moisil analizează semnificația manuscriselor redactate de Eminescu în intervalul 1880–1881, intitulate *Fiziografie I și II* (6/1989). Alți colaboratori: Al. Graur, Iorgu Iordan, Edmond Nicolau. **D.B.**

FORUM STUDENȚESC, publicație care apare la Timișoara, lunar, din 1973, prin unificarea a patru reviste studențești timișorene – ținând de Universitatea de Medicină („Scalpelu”), de Institutul Politehnic („Micron”), de Institutul Agronomic („Agraria”) și de Universitatea din Timișoara („Forum”) – ce funcționau încă din anul 1968. Inițial redactor-șef este Liviu Crișan, iar secretar general de redacție Constantin Vintilescu. Din 1990 redactor-șef este Dan Rațiu, redactori șefi-adjuncți, Adrian Bădescu, Florin Petolea și Valentin Sămânță, iar secretar general de redacție Dan Popovici, urmat de Olimpiu Porumb. Subtitlul „Revista studenților din Centrul Universitar Timișoara” devine,

cu numărul 2/1990, „Revistă editată de Societatea Europa a studenților publiciști din Timișoara”. De la numărul 4/1990 George Șerban e menționat ca director onorific. Seria nouă (1993) apare într-un moment aniversar – trei decenii și jumătate de la înființarea cenaclului „Pavel Dan” al Casei Studenților din Timișoara. Acum director este Antonie Vlad, ca referent cultural figurează Dana Anghel, iar ca secretar de redacție Laura Gheorghiu. În primul număr de după Revoluția din decembrie 1989 nota *O precizare importantă* spulberă zvonul despre schimbarea vechii echipe redacționale: „Fosta redacție a **F.s.**, care este și actuala, nu a fost și nici nu poate fi acuzată de colaborare la cultul de personalitate al foștilor dictatori”. Numărul 2/1990 publică o *Declarație de principii* prin care studenții timișoreni decid „să-și ia în serios misiunea istorică de reconstrucție morală și spirituală a României”. Dincolo de sloganurile impuse până în 1989, încă din primii ani de apariție revista reușește să afirme în paginile ei talentul câtorva serii de tineri, deveniți ulterior nume consacrate. Astfel, semnează versuri Elena Ștefoi, William Totok, Ioan Morar, Dușan Petrovici, Petru M. Haș, Marta Petreu, Ion Monoran, Mircea Bârsilă, Adrian Derlea, Petru Ilieșu, Marcel Tolcea, Eugen Bunaru, Ioan Crăciun, Marius Morariu, Ovidiu Pecican, Vasile Dan ș.a., cu proză sunt prezenți I.I. Popa, Sorin Titel, Daniel Vighi, Ion Topoloveanu, Lucian Petrescu, Gheorghe Schwartz, Gheorghe Crăciun, Lucian Ionică ș.a. Din bogatul compartiment publicistic se rețin, de asemenea, câteva articole. Octavian Gruță și Viorel Marineasa îl au în atenție pe Ioan Ciucurel (1897–1955), „primul și, se pare, unicul dintre țăraniiscriitori de la noi care a dus la bun sfârșit lucrul la un roman”. Otto Willek (pseudonim al lui William Totok) se ocupă de raportul literatură–conștiință, pentru ca mai apoi să abordeze chestiunea „noii sensibilități” poetice; tot el scrie cu prilejul împlinirii a optzeci de ani de la nașterea lui Bertolt Brecht și publică o biografie intelectuală a lui Herbert Marcuse. Daniel Vighi abordează subiecte incitante: *Hamlet sau Despre suferința cunoașterii*, *Paradigme stilistice în mitul mării treceri*, *Valențe ale symbolismului cultural*. Livius Ciocârlie semnează articolul *Considerații despre statutul simbolului în romanul francez modern*, se oprește asupra lecturii sau analizează critic valențele „spiritului creator”. Alți publiciști prezenți aici sunt Mircea Mihăieș, Vasile Popovici, Marcel Pop-Corniș

(*Shakespeare și poetica romanului american modern*, Mircea Pora, Victor Neumann, I. Cornea, Ileana Oancea (*Sensul erudiției la D. Caracostea*, Șerban Foartă, Cornel Ungureanu și Traian Ștef (în 1983, primul scriind despre Urmuz, al doilea, despre Kafka, iar cel din urmă, despre eseu). Mihaela Bugariu tălmăcește din Jacques Prévert, Tudor Dragomir, din Céline, Marcel Pop-Corniș, din W. Peterson, Valeriu Drumeș, din Pierre Reverdy, Andreea Gheorghiu, din C.G. Jung, Radu Ciobotea, din Karl Jaspers etc. Sectorul criticii literare este acoperit de Dorina Rotar, Livius Ciocârlie (*Realism și devenire poetică*, Constantin Vintilescu (despre *Delirul*, *Moromeții* și *Viața ca o pradă* de Marin Preda), Radu G. Țeposu, Valentin Vișan, Șerban Foartă ș.a. Dintre interviuri se remarcă acelea ale lui Daniel Vighi și Ioan Morar cu profesorul Eugen Todoran, un dialog al lui Valentin Vișan cu Petre Ghelmez, un altul cu prozatorul Mihai Sin și, în fine, un nou dialog cu Eugen Todoran despre expresionismul lui Lucian Blaga. Anul 1982 se încheie cu două numere ale unui supliment literar de șaisprezece pagini, în care se regăsesc semnăturile lui Sorin Antohi, Bogdan Ghiu, Livius Ciocârlie, Mircea Mihăieș, Mircea Pora și Cornel Ungureanu. Și în 1983, în suplimentul literar sunt oferite pagini din jurnalul lui Mircea Pora, iar la rubrica „Profiluri XX” Mircea Cărtărescu întreprinde o lectură arhetipală a nuvelei *Moartea la Veneția* de Thomas Mann. Semnificativă este rubrica „Atelier literar”. În 1989 Eva Behring abordează avangardismul românesc, sunt incluse trei articole despre actualitatea clasicului I.L. Caragiale, iar Gabriel Marineasa se înfățișează în ipostaza de prozator. Până în 1989 **F.s.** se remarcă și prin consistența valorică și tematică a celor două suplimente literare (redactate de către membrii cenaclurilor „Pavel Dan” și „H.G. Wells” din cadrul Casei de Cultură a Studenților), începutul fiind marcat de anul 1979. O caracteristică esențială a acestora, din anii '80 în special, o reprezintă deschiderea spre actualitatea literară, sincronizarea și conectarea, încă de la început, cu noua paradigmă literară, aceea a postmodernismului optzecist, anticipând-o prin mișcarea așa-zisă monodersilistă, inițiată și cultivată de Cenaclul „Pavel Dan” la finele anilor '70 și începutul anilor '80. Din 1990 literatura lasă loc actualității social-politice-economice, în speranța găsirii unor „alternative” pentru România postrevoluționară, căutându-se modele străine din sfera „democratologiei”. Sub genericul *Cercul amintirilor*,

foști membri ai cenaclului „Pavel Dan” rememorează un timp al speranțelor: Viorel Marineasa, Mircea Tolcea, Daniel Vighi, Rodica Borșa, Ioan Viorel Boldureanu, Adriana Babeți, Marcel Luca. La întrebarea *La ce e bună literatura?* răspund câțiva studenți. Sunt incluse în sumar versuri de Șerban Foarță (*Ars amandī*), Eugen Bunaru, Gh. Pruncuț, Adrian Suciu, Marian Oprea, Laura Gheorghiu, Robert Șerban, precum și pagini din jurnalul lui Octavian Țintaru. *Amintirile de pe planeta „Phoenix”* aparțin lui Petru Umanschi. Marian Oprea inițiază în practica Yoga, Marian Rădulescu prezintă *Anul cinematografic*, Dana Gheorghiu se întreține cu dirijorul și compozitorul Nicolae Boboc, iar Alex. Orheg traduce un interviu al lui Andrei Tarkovski. Din 1993 seria nouă aduce în prim-plan altă generație de studenți, dornici să afirme „un stil nou, într-o formulă nouă”, păstrând nealterat spiritul demn al vechii publicații (*Serie nouă*). Subtitlul devine acum „Revistă editată de Casa Studenților Timișoara”. Numărul din 8 mai 1995, supliment literar ca și precedentul, e rezultatul strădaniei lui Marcel Tolcea, care va mai scoate altul în luna decembrie a aceluiași an. La rândul său, Viorel Marineasa propune, în 1997, „un număr sobru, așezat sub semnul actualității politice a momentului” (Dana Gheorghiu, *Argument*). După un nou supliment literar (2/1997), anul 1999 marchează trei apariții, cea din urmă – tot un supliment literar – stabilind „orientarea definitivă a revistei, care devine un caiet literar, de circa 60 de pagini, cu apariție anuală”, meritul revenindu-i poetului Eugen Bunaru, „inima și «locomotiva» acestei publicații” (Dana Gheorghiu, *Forum studentesc, serie nouă*). Se publică poezie, proză, critică literară, dar și eseu. Dana Gheorghiu se întreține cu Eugen Bunaru (*Mă simt un poet de factură proustiană*), care, la rândul-i, îl interviează pe Marin Mincu. La rubrica „Ancheta revistei” Eugen Bunaru, Mircea Pora, Marcel Tolcea, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Gh. Secheșan ș.a. răspund chestionarului cu genericul *Generații despre... generații*. Numărul din decembrie 2012 propune un consistent dosar Aktionsgruppe Banat (semnează Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Petru Ilieșu, iar Corina Bernic traduce poema *Februarie desculț* a Hertei Müller). Constantă este preocuparea pentru scrierile în limbile maghiară, germană și sârbă, reunite într-o pagină special denumită „Universitas”, pagină în care au publicat tineri scriitori germani, cei mai mulți făcând parte din celebra

Aktionsgruppe Banat: Herta Müller, Horst Samson, Richard Wagner, William Totok, Rolf Bossert, Johan Lippet, Werner Söllner, Helmut Britz, Helmut Frauendorfer ș.a. O particularitate a revistei, ce a individualizat-o în spațiul cultural universitar, este promovarea literaturii și artei SE, pe lângă rubrica de profil fiind editat, periodic, și suplimentul (fanzin) „Paradox”, având contribuția membrilor Cenaclului studentesc „H.G. Wells”, sub îngrijirea lui Viorel Marineasa, Cornel Secu și Dorin Davidanu. Importante sunt și strădaniile de promovare a zonelor de avangardă ale limbii și culturii, aflate la limita acceptării de către autoritățile comuniste ale acelor ani, precum muzica pop, rock etc. (rubrica „Sinteze”) sau susținerea limbii esperanto. **D.B.**

FOTEA, Mircea (1.X.1939, Voinești, j. Iași), folclorist. Este fiul Ecaterinei (n. Panu) și al lui Constantin Fotea, meseriaș. După studii la Facultatea de Filologie a Universității din Iași (1958–1963), devine asistent la Institutul Pedagogic (1963–1969), ulterior trecând la Facultatea de Filologie din Iași, unde în 1990 va fi conferențiar. Este doctor în filologie al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1978). Colaborează la „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, „Folclor literar”, „Ateneu”, „Cronica”, „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, „Muzeul Etnografic al Bucovinei”, „Salonul literar”. Singur sau în colaborare, a alcătuit, pentru studenți, câteva manuale: *Limba română de bază* (1999, în colaborare cu Ana Dorobăț), *Dicționar frazeologic român selectiv, cu echivalențe în franceză, engleză, neogreacă* (2004), dar și alt tip de lexicon – *Sapientia ars vitae est. Mic dicționar de cuvinte, locuțiuni, cugetări și citate străine* (2002).

După o serie de contribuții pregătitoare, **F.** realizează în 1987 monografia *Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf*, în care aprofundează cercetarea asupra vieții și operei etnologului bucovinean, de la biografie până la activitatea de culegător și la căutarea unui drum propriu, insistând asupra etapei marilor lucrări de sinteză, în fine oprindu-se la textele lăsate în manuscris. În această carte **F.** aduce – apreciază unul dintre referenții tezei de doctorat, profesorul G. Ivănescu – „numeroase contribuții de amănunt, dar și o viziune de ansamblu măreață asupra folcloristului și etnografului român”. **F.** participă, individual sau împreună cu

studenții filologi, la îmbogățirea Arhivei de Folclor a Facultății de Filologie (Litere) din Iași cu materiale din județele Moldovei.

SCRIERI: Simeon Florea Marian, *folclorist și etnograf*, București, 1987; *Sapientia ars vitae est. Mic dicționar de cuvinte, locuțiuni, cugetări și citate străine*, Iași, 2002.

Repere bibliografice: Marin Florea, „Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf”, CRC, 1987, 28; Nicolae Cărlan, „Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf”, „Pagini bucovinene”, 1987, 9; Ana Berengea, „Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf”, TR, 1988, 10; Ion Popescu-Sireteanu, „Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf”, CL, 1988, 10; Virgiliu Florea, „Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf”, AAF, 1991; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 396–397. **I.D.**

FOTI, Ion (11.X.1887, Vlahoclisura, Grecia – 1946), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul unui comerciant aromân. A urmat liceul la Bitolia (Macedonia), apoi Facultatea de Filosofie și Litere din București. Debutază editorial cu un volum scris în dialectul aromân, *Cântițe și-ndoauă isturii aleapte*, apărut în 1912. Este corespondent al ziarului atenian „Elephteron Vima”, redactor la „Viitorul” din București și director, împreună cu Romulus P. Voinescu, la „Propilee literare” (1926–1929). Colaborează la „Sămănătorul”, „Luceafărul”, „Literaturul”, „Convorbiri critice”, „Flacăra”, „Universul” ș.a. Pentru volumul de versuri *Spre necunoscut* (1924) este distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români.

Temele versurilor lui F. sunt istorice și mitologice (Orientul, lumea creștină), în prelungirea poemului monumental romantic și parnasian, cu descripții fastuoase și comentarii filosofice pe suport narativ. Cosmologia, destinul omului raportat la universul infinit și la divinitatea atotputernică, măreția și servituțile speței umane – toate acestea glosate în ample compuneri structurate secvențial (*Adonis, Satan și Hari, Nemuritoarea iubită*). Autorul adoptă o poză prezumțioasă, afișată în prefețe explicative lipsite de tact, pe care E. Lovinescu le va denunța crunt în *Istoria literaturii române contemporane*, definindu-le ca „modestă indicațiune a ineptiei poetice grandioase”. Versurile sunt, în genere, prozaice și lipsite de sevă, totuși câteva fragmente atrag atenția: tablourile arcadic-pastorale, ultima parte din poemul *Adonis* (alcătuit din patru secțiuni, scrise în endecasilabi), unde se evocă atmosfera hibernal-funebră, meditațiile privind virtutea artei de a învinge timpul (în

poemul *Tagi-Mahal*) nu sunt lipsite de fior liric. Ca prozator, F. e interesat de fresca de moravuri. Bun cunoscător al istoriei și al lumii turce, el urmărește în romanul *Vis și realitate* (1927), pe fundalul ultimelor decenii ale Imperiului Otoman, destinul unui tânăr intelectual de extracție modestă, care ajunge lider al mișcării de modernizare a Turciei. În remake-ul *Daphnis și Chloe ai vremii noastre* (1928) protagonist e un intelectual aromân stabilit în cele din urmă în regatul român și visând la unirea tuturor conaționalilor. Scrieri cu teză, „romanele” sunt mai mult niște disertații istorico-patriotice cu caracter eseistic și moralizator. De aceeași factură sunt nuvelele și povestirile *O rătăcire în infinit* și *Povestea lui Rustem cel înțelept*, apărute în „Propilee literare”. Publicistul, care se manifestă cu rezultate notabile ca șef de revistă, este preocupat de tradiția literară, într-o suită de foiletoane pledând pentru conservarea unor valori sau pentru restituirea dreaptă a altora (ca în cazul lui Al. Macedonski). Nivelul comentariilor nu depășește însă vulgarizarea informației esențiale, clasice, de istorie literară, reprodusă întotdeauna cu exactitate.

SCRIERI: *Cântițe și-ndoauă isturii aleapte*, București, 1912; *Poeme păgâne*, București, 1919; *Spre necunoscut*, București, 1924; *Vis și realitate*, București, 1927; *Daphnis și Chloe ai vremii noastre*, București, 1928; *Amurguri de toamnă. Strămoșii*, București, 1939. **Traduceri:** Zifha Nadir-Eddin Giaffer, *Divanul iubirii*, București, 1923; Eschil, *Prometeu și perșii*, București, 1924.

Repere bibliografice: [Ovid Densusianu], „*Poeme păgâne*”, VAN, 1919, 7–9; B. [Emanoil Bucuța], „*Spre necunoscut*”, BUC, 1924, 11; [M. Jakotă], „*Prometeu și perșii*” lui Eschil, VR, 1925, 2; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 165–168; I.U. Soricu, „*Amurguri de toamnă*”, „Dimândarea”, 1939, 3; Predescu, *Encicl.*, 331; [Ion Foti], „Calendarul românului macedonean”, 1943; *Ion Foti*, UVPA, 343–344; *Dicț. scriit. rom.*, II, 291–292. **N.M.**

FRACTURI, revistă apărută la București, cu intermitență, între ianuarie 2002 și 2003. În primul număr sub titlul revistei apare mențiunea „Revistă a literaturii tinere editată de Corporația Iubirii Subterane. Director: Marius Ianuș”. Ulterior sunt adăugate alte mențiuni sau precizări ironice („Revistă a contraculturii, sau culturii, românești, editată de Corporația Iubirii Subterane; Publicație interzisă minorilor”), iar Marius Ianuș e menționat drept „Conducător iubit”. În caseta primului număr Marius Ianuș figurează ca director și

tehnoredactor, Ionuț Chiva ca redactor-șef, Nicoleta Cliveț ca redactor-șef adjunct; membri ai redacției sunt Domnica Drumea, Zvera Ion, Denisa Pișcu, Mihai Vakulovski. Consiliul de onoare e format din Petre Cimpoeșu, Al. Cistelean, Florin Iaru, Cornel Moraru, Ioan Es. Pop. O primă serie de șase numere apare în 2002–2003, urmată de o serie nouă din octombrie 2003, când apare numărul 1(7), în care titlul publicației este imprimat în grafia „Fracturi 2.0”. Conform casetei din primul număr al noii serii, redacția este formată din Marius Ianuș („director general, tehnoredactor, culegere, concepție grafică”), un cristian (Cristian Cosma) („director publicitate, vânzare, redactor-șef, pirat literar”), precum și din Domnica Drumea, Mihai Fulger, Silviu Gherman, Zvera Ion, Bogdan Perdivară, Dan Sociu, Elena Vlădăreanu (redactori asociați). Editorialul *Iubirea subterană*, semnat de Marius Ianuș în numărul 2 al revistei, afirmă: „E absurd ca tinerii români să refuze să își cunoască istoria. [...] Ar fi absurd să mai apară, în mlaștina în care ne scufundăm, încă o generație de artiști la fel de inofensivi, cu atât de puținele excepții, cum au fost cei care ne-au precedat. Faptul că «generația optzeci» a făcut desene animate în România caloriferelor înghețate, chiar și – culmea! – folosind ca model *stilistic* artiști revoltați, trebuie să ne dea de gândit. Într-o Românie a acelorași calorifere seci, condusă de foști cecști pe drumul capitalismului și de foști securiști pe calea libertății, tinerii nu au dreptul să aleagă calea individualismului hedonist. Nu ne-am născut într-o lume normală și nu avem voie să ne comportăm ca niște pui de americani. Singura poziție corectă pe care o putem adopta este solidaritatea împotriva anormalității. Corporația Iubirii Subterane s-a născut din dorința de a sprijini măcar o parte a acestei lupte pentru adevăr – exprimarea artistică. Am fost întrebați de ce nu vrem să sprijinim literatura în general, nu doar *apucăturile fracturiste*, de ce nu ne vedem noi de beletristica noastră?... Pentru că, în aceste vremuri, numai inconștienții mai pot face «beletristică». Iar inconștienții nu ne interesează. [...] Artiștii scrisului au datoria să dea măsura timpului lor. Iar cei mai buni dintre ei chiar au făcut-o. Corporația Iubirii Subterane a apărut tocmai din nevoia de a reuni și, mai ales, apăra aceste valori ale istoriei. Corporația se bazează pe mafia inimii”. De fapt, publicația lansată, condusă și animată de Marius Ianuș este organul unei grupări de foarte

tineri scriitori, proveniți dintre membrii cenaclului bucureștean Litere 2000 și care aveau să se afirme ca nucleu al generației 2000. Apariția ei a beneficiat și de sprijinul Fundației Club A. În numerele publicației, din ambele serii, apar texte literare sau publicistice semnate de Marius Ianuș, Ionuț Chiva, Răzvan Țupa, Adrian Schiop, Domnica Drumea, un cristian, Alexandru Matei, Elena Vlădăreanu, Ruxandra Novac, Marius Ștefănescu, Zvera Ion, Radu Andriescu, Miruna Vlada, Mihai Vakulovski, Ioana Băețica, Mihai Fulger, Dan Sociu, Iulia Argint, Bogdan Perdivară, Denisa Pișcu ș.a. Li se adaugă ocazional și colaboratori aparținând unor generații mai mature, scriitori reputați, care fie sunt favorabili „fracturiștilor” (Petre Cimpoeșu, de pildă, semnează în primele numere din seria a doua a revistei două articole de călduroasă susținere, intitulate *De ce țin cu fracturiștii*), fie sunt agreeți de aceștia datorită unor afinități de viziune ori poziționare ideologico-literară (Ioan Es Pop, de pildă, sau Mircea Cărtărescu, cu care, în chiar primul număr al publicației, un cristian realizează un „interviu fracturist”). Sunt publicate și traduceri ale unor texte de autori străini faimoși, cum ar fi Allan Ginsberg și Charles Bukowski (propuși drept modele în calitatea lor de „clasici” ai rebelunii literare). **F** a fost o revistă pronunțat juvenilă, chiar „studentească”, așa-zicând imatură și totodată extrem de combativă. Se remarcă lipsa experienței publicistice a echipei care o editează, dar, pe de altă parte, impresionează intransigența în susținerea unui crez literar radical, deși încă vag, aflat în plină configurare. Sub raportul locului în arena cultural-literară, **F** a fost o revistă pronunțat anticonservatoare, programatic novatoare, asumat, marcat și ostentativ revoltat, afirmând respingerea atât a patrimoniului generației '60, cât și – mai ales – al generației '80, dezavuate pentru insuficiență, conformism, colaboraționism, evazi-onism. Poziția adoptată era cea a revoltei și radicalității. **F** a reprezentat, fie și pentru scurtă vreme, tribuna unei anumite franje a generației 2000 și a găzduit în paginile ei scrieri literare deosebit de relevante pentru orientarea pe atunci în curs de configurare: Ruxandra Novac, Elena Vlădăreanu, Domnica Drumea, Răzvan Țupa și alți poeți și-au publicat poeme care, de regulă, aveau să se regăsească în volumele lor de debut, Adrian Schiop a publicat, în „serial”, fragmente din romanul *pe bune/pe invers*, ulterior publicat integral în volum,

ș.a.m.d. **F.** a găzduit, la un moment dat, în interiorul ei, publicația „Micul Ftiriadi”, care apăruse și circulase anterior (în formulă „underground”, fără ISSN) prin strădania lui un cristian. **N.Br.**

FRANCK VON FRANCKENSTEIN, Valentin (20.X.1643 – 27.IX.1697), poet, traducător. Născut probabil la Sibiu, într-o familie de nobili sași, învață până în 1663 la liceul reformat din oraș, unde se împrietenește cu Mihail Halici. Urmează dreptul la Universitatea din Altdorf, de lângă Nürnberg (pe când studia acolo și Leibniz), susținându-și doctoratul în 1666 cu teza *De aequitate*. Întors în Transilvania se dedică unei lungi cariere politice și administrative, fiind din 1679 pârălab la Turnu Roșu, în 1681 notar, apoi consilier al principelui Mihai Apafi, judecător regal la Sibiu; în 1686 primește titlul de comite al sașilor.

Poet talentat, poliglot, istoric al sașilor și reprezentant al umanismului din Transilvania, **F.v.F.** scrie versuri (epitafuri, panegirice) în limbile pe care le cunoștea. Cea mai importantă lucrare a sa, în versuri plurilingve (în latină, germană, saxonă, maghiară și română), este *Hecatombe sententiarum Ovidianarum germanice imitatarum*, tipărită la Sibiu în 1679. Este o transpunere liberă, urmând moda antologiilor sapiențiale, a unor „sentințe” culese din opera lui Ovidiu – cele mai multe din *Ex Ponto* –, poet cultivat de umanismul occidental și românesc (îndeosebi de Miron Costin). Parafrazele, tratate diferit în fiecare limbă, conferă sensuri modificate și îmbogățite maximelor ovidiene. Textul se revendică, prin motive tematice, alegorii (existența, moartea) și procedee de virtuozitate tehnică, din recuzita barocului. Alteori „sentințele” devin mai fluente și comprehensibile sub influența liricii populare: „Ce-i făgăduială/ Fără dăruială?/ Trecătoare brumă,/ Fum, vânt, prah sau spumă”. Versurile românești, cele mai numeroase (optzeci), din *Hecatombe sententiarum*... sunt o demonstrație a latinității limbii și a posibilităților ei complexe de versificație (transpunerea este făcută în hexasilabi). Este inclusă aici și versiunea românească, mai ștearsă stilistic, a unei poezii de Simon Dach. Celelalte lucrări ale cărturarului, scrise în latină și germană, au caracter istoric, filosofic și științific. Mai importantă – citată și de Leibniz – este o scriere în latină despre originea sașilor din Transilvania, în care autorul, corectându-l pe Laurențiu Toppeltin, susține vechimea și latinitatea românilor. **F.v.F.**

rămâne un important umanist sas care s-a aflat și în slujba culturii române din Transilvania.

Traduceri: *Hecatombe sententiarum Ovidianarum germanice imitatarum*, Sibiu, 1679.

Repere bibliografice: N. Docan, *Încercări de versificație românească publicate de un sas în veacul al XVII-lea*, „Arhiva”, 1901, 5, 6; N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, 1924–1926; *Ist. lit.*, I, 440–441; Găldi, *Introducere*, 95–96; Horst Fassel, *Valentin Franck v. Franckenstein și barocul românesc*, ST, 1977, 1; *Dicț. lit.* 1900, 373–374; Gh. Ceaușescu, *Valentin Franck von Franckenstein*, în *Crestomație de literatură română veche*, II, coordonatori I.C. Chițimia și Stela Toma, Cluj-Napoca, 1989, 191–193; Țepelea, *Rememorări*, 45–47; Mazilu, *Recitind*, II, 26–27; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 232–233. **A.Sm.**

FRANKEN, August (13.XII.1845, Mülheim an der Ruhr, Germania – 1925, Gdańsk, Polonia), traducător german. După terminarea cursurilor liceale la Essen, studiază filologia la Bonn și Berlin, unde obține titlul *pro facultate docendi*. În 1871 este numit profesor consultant la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Gdańsk. Face temeinice studii de romanistică la Paris și Geneva, apoi în Anglia și Scoția. Interesul deosebit pentru limbile romanice îl aduce de trei ori în România, întreținând în acest timp și o corespondență literară cu Mite Kremnitz.

Apariția colecției *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești)*, publicată de V. Alecsandri, este considerată de **F.** un moment hotărâtor pentru preocupările de culegere și valorificare a literaturii populare românești, pe care o face cunoscută cititorilor din spațiul de cultură german cu volumul *Rumänische Volkslieder und Balladen, im Versmasse der Originaldichtungen übersetzt und erläutert* (1889). Baladele *Miorița* și *Mănăstirea Argeșului* sunt modele de referință în privința strădaniei de a respecta prozodia populară românească. Traducătorul a avut la dispoziție și colecția lui Alecsandri din 1866, apreciată ca tezaur folcloric românesc. Transpune în germană doine și hore, alături de balade ca *Soarele și Luna* (pe care o compară cu versiunea tălmăcită de F. W. Schuster), *Inelul și năframa*, *Bogatul și săracul*, *Leacul adevărat*, *Voinicul rănit*. Tălmăcirile se detașează de cele ale lui Wilhelm von Kotzebue (*Rumänische Volkspoesie*, 1857), apropiindu-se de ținuta versiunilor realizate de Ludwig Vinzenz Fischer. Alte opt texte, doine selectate din antologia Jarník-Bârseanu, apar, în traducere liberă, în „Romänische

Revue", publicația lui C. Diaconovici: *Rumänische Volkslieder in freien Übertragungen. Nach Jarník und Bârseanu, „Doine din Ardeal”* (6/1890). Referitor la talentul lui F., același cunoscut traducător din epocă, L.V. Fischer, scria: „Și-a îndeplinit cu multă pricepere misiunea de a rămâne fidel originalului în versificație și în același timp de a reda conținutul versurilor, ceea ce este deosebit de dificil în tălmăcirea cântecelor populare, mai ales a celor românești”, din cauza conciziei formei și a bogăției rimelor.

Traduceri: *Rumänische Volkslieder und Balladen, im Versmasse der Originaldichtungen übersetzt und erläutert*, Gdańsk, 1889

Repere bibliografice: Walter Engel, „*Romänische Revue*”. *Studiu monografic și antologie*, Timișoara, 1978, 42–43.

A.Gf.

FRANYÓ Zoltán (30.VII.1887, Marghițița, Serbia – 29.XII.1978, Timișoara), traducător. Face liceul la Arad, Timișoara și Sopron (Ungaria), iar în 1907 termină Academia Militară din Budapesta. Întors la Timișoara, în intervalul 1908–1914 participă la viața culturală a orașului, e în redacția câtorva periodice în limba maghiară. În 1914 este mobilizat pe front, fiind rănit în Galiția. Repartizat la Arhivele Militare din Viena, ulterior va fi numit, la Budapesta, consilier pentru literatură universală, de către Georg Lukács, ministrul Culturii. După înfrângerea revoluției maghiare din 1919, se refugiază la Viena, unde își reia studiile. În 1923 se întoarce la Arad, editând câteva reviste și ziare. Este redactor sau conduce publicațiile „Vörös Lobogó” (Budapesta) „Front” (Viena), „Kultúra”, „Jövő”, „Genius”, „Új Genius”, „Esti Lloyd”, „5 Órai Újság”, „Aradi Friss Újság”, „Aradi Újság”, „Banat-i Friss Újság”, „Esti Újság” (Arad). Colaborează, de asemenea, la „Függetlenség” (Arad), „Szabadság”, „Nagyváradi Napló” (Oradea), „Magyar Hírlap”, „Nyugat”, „Pester Lloyd”, „Pesti Napló”, „Új Idők”, „Világ”, „Az Est” (Budapesta), „Neues Wiener Tageblatt”, „Bécsi Magyar Újság”, „Arbeiter Zeitung”, „Die Stunde” (Viena), „A Hét”, „A Szezon”, „Aradi Reggel” (Arad), „Ellenzék”, „Utunk”, „Korunk”, „Művelődés” (Cluj), „Tíz Perc” (Timișoara), „Igaz Szó”, „Új Elet”, „Vörös Zászló” (Târgu Mureș), „Romániai Magyar Szó” (București). Semnează și cu pseudonimele Lajtha Géza și Walter Fabius. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1969, pentru traduceri), iar în 1970 cu Premiul Herder.

Scriitor de formație enciclopedică, F. contribuie, printr-un număr impresionant de traduceri, la popularizarea literaturii române în spațiul maghiar și în cel de limbă germană. Primele sale transpuneri din poezia lui M. Eminescu și din cea a lui Lucian Blaga apar între 1921 și 1924, în revistele „Tűz”, „Jövő”, „Kultúra” și „Genius”. Din poezia lui Eminescu va tălmăci în germană și maghiară mai multe volume: *Der Abendstern* (1943), *Luceafărul – Az esticsillag – Der Abendstern* (1972). Reeditate, aceste cărți nu reproduc prima versiune, ci sunt sensibil revăzute, din dorința traducătorului de a se apropia cât mai mult de individualitatea paginii pe care o transpune. El se apleacă deopotrivă asupra poeziei românești clasice, în volumul *Rumänische Lyrik* (1969), și a celei contemporane în *Földi üzenet* (1979). Cu toate că este prin excelență traducător de poezie, F. realizează și versiuni în germană pentru *Desculț* de Zaharia Stancu (1951), iar în maghiară pentru piesa *Bălcescu* de Camil Petrescu (1953). Acoperind zone mari din lirica românească și universală, traduceri sale excelează prin redarea fidelă a sistemului metaforic și metric al textelor originale. El este, după cum apreciază Nicolae Balotă, un „om-punte exemplar, tălmăcind, construind poduri de legătură între literaturile română, maghiară și germană și chiar dincolo de acestea”.

Traduceri: *Eine Herbstsymphonie rumänischer Lyrik*, Arad, 1926; *Rumänische Dichter. Eine Anthologie zeitgenössischer Lyrik*, Timișoara, 1928; M. Eminescu, *Der Abendstern*, Timișoara, 1943, *Poezii – Költeményei*, București, 1961, *Luceafărul – Az esticsillag*, București, 1964; ed. (*Luceafărul – Az esticsillag – Der Abendstern*), Timișoara, 1972; ed. (*Luceafărul. Der Abendstern. Az esticsillag*), pref. Nicolae Balotă, postfață Alexandru Metea, Mandics György, Anghel Dumbrăveanu, Timișoara, 1998, *Költeményei [Poezii]*, București, 1966 (în colaborare), *Válogatott művei [Opere alese]*, Budapesta, 1967 (în colaborare), *Legszebb versei [Cele mai frumoase poezii]*, București, 1968, *Versek [Poezii]*, București, 1973; Zaharia Stancu, *Barfuss [Desculț]*, Berlin, 1951; Camil Petrescu, *Bălcescu*, București, 1953; Eugen Jebeleanu, *Hirosima mosolya [Surâsul Hiroșimei]*, București, 1961, *Énekek a halál ellen [Cântece împotriva morții]*, București, 1968; Tudor Arghezi, *Legszebb versei [Cele mai frumoase poezii]*, București, 1962 (în colaborare); Marcel Breslașu, *Ének a csudafáról. Válogatott versek [Cântec despre ciudatul pom. Versuri alese]*, București, 1963 (în colaborare); Demostene Botez, *Legszebb versei [Cele mai frumoase poezii]*, București, 1964 (în colaborare); *Barangolás. Kotyárs román költők [Drumeție. Antologie din poezia română]*

contemporană], București, 1965; Lucian Blaga, *Mágikus virradat. Válogatott versek [Răsărit magic. Versuri alese]*, Budapesta, 1965 (în colaborare), *Legszébb versei [Cele mai frumoase poezii]*, București, 1970, *Tristete metafizică*, ed. bilingvă, îngr. și cuvânt înainte Ion Acsan, pref. Wolf von Aichelburg, București, 1995 (în colaborare); George Coșbuc, *Legszébb versei [Cele mai frumoase poezii]*, București, 1966 (în colaborare); Octavian Goga, *Messziről. Versek [Din larg. Poezii]*, București, 1968 (în colaborare); *Rumänische Lyrik*, Viena, 1969; *Vârsta de aur – Aranykor*, București, 1975; *A kóben a tanúság [Mărturie în piatră]*, Timișoara, 1977; *Földi üzenet [Solie terestră]*, București, 1979; *Mich reut es nicht... Nachdichtungen aus der rumänischen und Weltliteratur*, București, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Mărgineanu, *Zoltán Franyó la 70 de ani*, TR, 1957, 22; Petre Pascu, *Franyó Zoltán la 70 de ani*, GL, 1957, 31; Lucian Valea, *Franyó Zoltán*, IL, 1962, 10; Bihari László, *Mihai Eminescu, „Luceafărul – Az esticsillag”*, IGZ, 1964, 10; Pavel Bellu, *Octogenarul Franyó Zoltán*, TR, 1967, 35; Szekernyés János, *Elfogult portré Franyó Zoltánról*, KOR, 1967, 7; Huszár Sándor, *Az író asztalánál*, București, 1969, 95–102; Anghel Dumbrăveanu, *Minden Korok és égtájak lírikusa*, HT, 1970, 1; Beke, *Fără interpret*, 19–28; Balotă, *Scriitori maghiari*, 64–77; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 629–634; Ungureanu, *Imediata*, II, 175–184; Ungureanu, *Mittel-europa*, 315–337; *Dicț. Banat*, 318–322; Hegedüs Géza, *Poetul și traducătorul său în limba maghiară*, „Eminescu” (Timișoara), 2006, 6 aprilie. **O.K.**

FRĂȚILĂ, Augustin (25.XI.1953, Aiud – 17.I.2010, București), poet. Este fiul Ioanei (n. Tomescu) și al lui Ovidiu Frățilă, medic. A absolvit liceul la Petroșani (1972) și Școala Tehnică de Arhitectură din București (1975). Urmează un an cursurile Institutului Politehnic din București. Lucrează ca decorator, iar după 1991 ca ziarist, fiind pentru o scurtă perioadă redactor la „Luceafărul” și „Contemporanul – Ideea europeană”. Este director al Editurii Allfa, până în 2010, anul când moare în urma unui cancer. A frecventat Cenaclul din Tei condus de George Țăra și Cenaclul de Luni, dirijat de Nicolae Manolescu. A fost foarte apropiat de Nichita Stănescu și considerat un fel de „copil de suflet” al marelui poet. A debutat la „Luceafărul” în 1978, poemele fiind însoțite de o prezentare de Nichita Stănescu și Nicolae Breban. A mai colaborat la „România literară”, „Viața românească”, „Literaturul”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Cuvântul”, unde a semnat și cu pseudonimul D. Gustibus. A tradus câteva legende și povești prelucrate de diverși autori din tezaurul universal, o adaptare

după *Moby Dick sau Balena Albă* de Herman Melville, mai multe volume enciclopedice de tipul „cele mai frumoase”; cu Radu Paraschivescu transpune *Islamul și Occidentul* de Robert Van de Weyer. Este cunoscut și în calitate de cantautor.

Prima carte a lui F., *Gramatica morții* (1995; Premiul Uniunii Scriitorilor), beneficiind de traduceri în patru limbi și prezentări ale autorului venite din partea câtorva scriitori, se află sub auspiciile poeziei moderniste a anilor '60: un lirism patetic, metafizic-vizionar, al suferinței sub semnul Poeziei (cu majusculă) și al Morții. Poemele lui F. au o violență a confesiunii, o forță a imaginii, un metaforism tăios, oximoronic, care trimit la definițiile paradoxale din poezia lui Nichita Stănescu: „Mă rezem în iubire/ ca-ntr-un pumnal; lunec/ până la prăsele, fac/ cu pământul un unghi.// Luminat de aura/ trupului căzut, sunt/ arătătorul acestui ceas al durerii.// Iau liniștea drept truc al urletului;// te văd,/ înveșmântată în cărnuri scumpe/ cum treci, smucită de/ animalul frumos/ de la celălalt capăt al nervilor” (*Doamna cu câțelul*). Alte poeme (numite balade), muzicale, melancolice, merg pe linia eposului baladesc: „Eu sunt o mahala/ cu gloduri și cu țate, cu babe/ atârinate de-o andrea,/ cu țigănite și/ veșnice borțoase, sunt/ singura tristețe cu cișmea” (*Mahala*). Volumul este eclectic din punct de vedere valoric, dar și ca tonalitate. Abia în cea de-a doua plachetă, *El-Roi* (1997), lirismul se epurează de sonuri false, iar filonul vizionar-oniric se adâncește. F. uzează de un aparent neorealism, de sugestia sau de implozia unui metaforism agresiv, într-un discurs care mimează poezia cotidianului. Temele fundamentale rămân moartea și memoria. Poetul, „arheolog înrăit”, caută în morminte viața celor dispăruți și dă de propriul trup (*Poșeta veche*); evocarea se amestecă ambiguu cu retrăirea traumelor (pierderea părinților, a prietenilor), jocul devine realitate, iar călătoria în timp e o nouă înmormântare, „povestea” primind accente sfâșietoare (*Cinematografele copilăriei, Peisaj cu lupi, Dia-bolein, Vita* etc.). Multe poeme care descriu drama morților din familie (un fel de sacrificiu simbolic al părinților pentru nașterea și viața fiului) par generate de sugestiile prezente în *Datoria*, textul care deschidea volumul de debut. Poemele sunt scenarii alegorice despre moarte, despre copilărie și trecere, hrănite în profunzime de acea violență care transpare încă din prima carte și care aici erupe nestăvilit, purtând amprenta unui

expresionism întunecat. *Vine cineva* (2010), cel de-al treilea volum, scris în ultimul an de viață, este dominat de tema morții, de fapt tema centrală a întregii sale poezii încă de la debut, dar și de tema iubirii, o iubire pierdută în realitate și regăsită în veșnicie. Versurile sunt hrănite de magma aceluiasi expresionism, acum într-o variantă cosmicizată, pe alocuri cu influențe din folclor, cu viziunea unei mitice integrări-risipiri în marele tot al universului. Iubita este ambiguu prezentă în acest circuit al morții-viață, ucisă mai mult sau mai puțin simbolic, pentru a „via” alături de cel (aproape) mort. Volumul este eclectic ca și celelalte, sunt versuri de un romantism exagerat pentru anii 2000, altele cu rimă, care trădează veleitățile de cantautor ale poetului. Sunt și câteva balade, reușite, care reiau formula vizionar-neoromantică a anilor '60 într-o variantă personală, trecută prin nouăzecism.

SCRIERI: *Gramatica morții*, București, 1995; *El-Roi*, București, 1997; *Vine cineva*, București, 2010; *În curtea cu pavajul gri*, cu ilustrații de Mircia Dumitrescu, București, 2010.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *Debutul, în fine!*, LCF, 1996, 9; Marian Drăghici, *Un poem matein*, TMS, 1996, 3; Romul Munteanu, „Gramatica morții”, LCF, 1996, 43; Dan-Silviu Boerescu, *Morții cu morții și viii cu morții lor*, VR, 1998, 3; Delia Cursan, *Tristețea „on line”*, O, 2000, 6; Cistelecan, *Top ten*, 55–57; Horia Gârbea, *Augustin Frățilă*, VR, 2010, 1–2; Barbu Cioculescu, *Un fâlfâit negru*, „Acolada”, 2010, 3.

R.D.

FRÂNCULESCU, Mircea (12.III.1944, Buzău), istoric literar, editor. Este fiul Argentinei Frânculescu (n. Robe) și al lui Ovidiu Frânculescu, profesori. A absolvit în 1966 Facultatea de Limba și Literatură Română a Universității din București. Debutează în 1973, la „Limbă și literatură”, cu studiul *Considerații cu privire la notarea vorbirii personajelor în opera lui Neculce*. În 1989 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Cărți și elemente de retorică în literatura română din secolul al XIX-lea*. Este secretar general de redacție, apoi redactor-șef al revistei „Limbă și literatură” și membru în Biroul Consiliului Societății de Științe Filologice. Colaborează la „Revista de istorie și teorie literară”, „Literaturul”, „Kurier der Bochumer Gesellschaft für Rumänische Sprache und Literatur”.

Situându-se între puținii specialiști în istoria retoricii românești, F. realizează trei antologii ale acestui tip de lucrări. De la prima, *Retorică românească* (1980), urmată de ediția Dimitrie Gusti,

Retorică pentru tinerimea studioasă. 1875 (1984), până la culegerea *Cărți românești de artă oratorică* (1990), demonstrează nu doar o profundă cunoaștere a bibliografiei de referință, ci mai ales calități de istoric literar apt să ofere motivațiile legate de apariția și utilitatea unei cărți de retorică, circumstanțele și ecourile ei în epocă.

Antologii, ediții: *Retorică românească*, pref. edit., București, 1980; Dimitrie Gusti, *Retorică pentru tinerimea studioasă. 1875*, introd. edit., București, 1984; *Cărți românești de artă oratorică*, pref. edit., București, 1990.

Repere bibliografice: Marian Vasile, *Antologia retoricilor românești*, LCF, 1981, 1; Mircea Angheliescu, *Retorica și cunoașterea epocii*, T, 1984, 10; Roxana Sorescu, „Retorica” lui Dimitrie Gusti, LCF, 1985, 11; Corneliu Nistor, *Tradiții ale retoricii*, O, 1991, 45; Cornea, *Semnele*, 56–60. **D.Gr.**

FREAMĂTUL, revistă apărută la Craiova, bilunar, între 5 februarie și 20 mai 1895, apoi la 20 februarie și la 3 martie 1898. Este redactată, așa cum se specifică în primul număr, de un grup alcătuit din tineri fără experiență literară. Din proza sau din poeziile publicate nu lipsesc semnele talentului. Notabile sunt stihurile lui Jean Boniface Hétrat. În F. debutează cu versuri Gabriel Donna, care semnează aici R. Urdăreanu și Romulus U. O vagă atmosferă eminesciană și un sentimentalism discret caracterizează versurile lui Const. D. Popescu, în timp ce fugarele notații ale lui Victor A. (actorul Victor Antonescu), cuprinzând schițarea unei situații dramatice sau descrierea unor caractere, dovedesc spirit de observație și înclinație către analiza comportărilor umane. Tot el este autorul unor cronici dramatice ale spectacolelor teatrului craiovean; într-una din ele semnalează sursa franceză (piesa *Un fil à la patte*) a comediei *Nunta lui Lică* de N.G. Rădulescu-Niger. Un articol informat discută activitatea literară a scriitorului francez J.-K. Huysmans, cu dese referiri la ideile critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea. F. mai publică traduceri din Prosper Mérimée, Lev Tolstoi, I.S. Turgheniev și Alphonse Daudet.

R.Z.

FREAMĂTUL, revistă apărută la Tecuci, bilunar, între 1 ianuarie și 1 iunie 1911, și la Bârlad, lunar, între ianuarie și decembrie 1912 (administrația rămânând însă la Tecuci). Publicația iese prin strădania magistratului Constantin Doboș, ce figurează inițial ca unic director, și a avocatului Dimitrie Sbârnea, care i se alătură la conducere de la 15 martie

1911. Din ianuarie 1912 directori sunt George Tutoveanu și D. Sbârnea, iar din aprilie director rămâne G. Tutoveanu. Ca secretar de redacție figurează Tudor Pamfile. Subtitlul inițial „Revistă literară și științifică” devine „Revistă literară”. Semnează versuri Andrei Naum, Volbură Poiană-Năsturaș, Zoe G. Frasin (Zoe G. Tutoveanu), G. Tutoveanu, Maria Baiculescu. Proza aparține lui C. Doboș, A. Mândru, I. Ciocârlan, D. Iov, Zoi G. Tutoveanu și neobositului animator al publicației și susținător al „localismului creator”, Tudor Pamfile. Sectorul publicistic este acoperit de N. Iliescu (*Psihologia dragostei*), Constantin Doboș (*Generalități asupra celulei nervoase din punct de vedere istologic, O epocă nouă*), Zoe G. Tutoveanu (*Psihologia dragostei*). Singurele secvențe dramatice poartă semnătura lui Gh. Popescu Șeicar, nimeni altul decât viitorul Pamfil Șeicar, care, pe 1 iunie 1911, la doar 17 ani, debutează cu sceneta *Pe nemâncate*. Acesta va reveni în luna septembrie cu alt text, piesa *De ce ne căsătorim*. Publicația polemizează cu „Noua revistă română”. Numărul 1–3 (ianuarie–martie) din 1912 este dedicat memoriei lui Ștefan Petică, despre care scriu St. O. Iosif, G. Tutoveanu, Al. T. Stamatiad, A. Mândru, Ion Minulescu, Ilarie Chendi, P. Crăescu, Ion Dongorozi, Eugeniu Sperantia și Pamfil Șeicar. Din întinsa listă de colaboratori, se mai rețin numele lui G. Bacovia, I. Gh. Bogdan, A.C. Cuza, I. Petrovici, A.D. Xenopol, I. Dragoslav, C. Nottara, C. Demetrescu, N. Davidescu, D. Karnabatt, N. Pora. **D.B.**

FREAMĂTUL, revistă apărută la Piatra Neamț, lunar, între ianuarie și mai 1925 (cinci numere), apoi la Focșani în ianuarie–februarie 1927 (un număr dublu). Director: Gabriel Drăgan. În *Cuvânt înainte* se spune că nu sunt agreate literatura și arta „îngâmfate cu «ismuri» șubrede”, ci trăirile autentice, „un prinos al sufletelor ce se încheagă”. Rubricile mai importante sunt „Cronica revistelor”, „Cărți”, „Cronica literară”, „Prin reviste”. Semnează versuri Gabriel Drăgan, Constantin Goran, M. Bantaș, iar proză scrie Ionel Todericiu. Se publică traduceri făcute de Pimen Constantinescu, C. Panait Drăgan. Cu numărul 1–2 din 1927, spațiul acordat criticii literare se lărgeste: Perpersicius (*Repertoriul critic*), C. Radu, C. Caliga ș.a. Din revista franceză „Candide” e transcris în rezumat un articol al lui Matei Roussou, *Littérature roumaine contemporaine*. Din revista „Nouvelles littéraires” se traduce articolul *Istrăți interzis în România*. Din „Revue des deux mondes” e comentat un articol al lui Noël

Roger, intitulat *La Nouvelle Roumanie*. Paul Constant semnează necrologul *Ion I. Ciorănescu*, iar C. Radu articolul *Alecsandri e de origine italiană?*. Însemnările de călătorie aparțin lui A. Semaca. Gabriel Drăgan adună, sub genericul *Sâmburi*, câteva maxime. Cugetările lui Lucian Blaga sunt republicări. **D.B.**

FREAMĂTUL LITERAR, revistă apărută la Bârlad, lunar, între 1 aprilie și august 1923, sub conducerea unui comitet. Revista are o orientare tradiționalistă, în articolul *Revistele de provincie* Grigore Vêja subliniind faptul că dacă revistele de „centru” au fost mai ușor influențate de „manierele literare străine”, „provincia e mai aproape de mireasma gliei”. Se publică versuri de Enric Furtună, G. Ranetti, G. Tutoveanu, A. Mândru, G. Obreja, C. Crișan, proză de Cornelia Buzdugan și Petru V. Gâdei. Cronica literară este ținută de G. Ranetti. Alți colaboratori: Gh. Bujoreanu, M. Candrea, Virgil M. Duiculescu. **D.B.**

FREAMĂTUL LITERAR, revistă apărută la Siret-Rădăuți, lunar, între octombrie 1933 și iulie 1939; primul număr poartă titlul „Freamătul”. Director: A. Frunză. Redactori: Aurel Fortuna (care va figura din noiembrie 1933 ca director), I. St. Băncescu, Octavian Olinici. Secretar de redacție: I. Freamăt. Intenția revistei e de a aborda chestiuni social-culturale-artistice, în speranța „reînvierii vechii capitale moldovenești din vremurile apuse”. Rubrici: „Verzi și uscate”, „Propuneri și dorințe”, „Cronică”, „Ziaristice”, „Redacționale-administrative”, „Cronică literară și teatrală”. De-a lungul timpului semnează versuri D. Pânzaru, Aurel Cerna, Ion Covrig, Sorel Avramescu, E. Ar. Zaharia, N. Tăutu (ca debutant în 1935), Aurelian Tudor (Aurel Fediuc, care debutează aici tot în 1935), iar publicistică D. Pânzaru, Nicolai Roșca, Leca Morariu, Traian Chelariu, Octavian Olinici ș.a. Traian Suhan propune medalionul *Carmen Sylva*, V. Blănaru se îngrijește de publicarea unor maxime și cugetări, iar A. Frunză, D. Crăescu și Elena Cosma scriu cimilituri și epigrame. **D.B.**

FREAMĂTUL ȘCOLII [ȘCOALEI], revistă apărută la Cluj, lunar, din 1 noiembrie 1935 până în iunie 1938, purtând subtitlul „Revistă de pedagogie și cultură generală a învățătorilor din județul Cluj”. Director este Vasile Chintoanu, iar redactor responsabil Nicolae Găgescu. Comitetul de redacție: Nicolae Găgescu, Vasile Patriciu, Augustin Dordai, Dumitru Tăușan, Vasile F. Călugăru.

Revista își propune să antreneze energiile corpului de învățători în acțiunea de culturalizare, în cadrul unor rubrici precum „Cronici”, „Cărți”, „Reviste”, „Teatru”, „Informații”, „Fapte”. Semnează versuri Radu Stanca (*Invitație la dans, Olimpică*), V. Copilu Cheatră, Gabriel Țepelea (*Lune*), Victor Ilieșiu. Proză publică V. Copilu Cheatră (*Mămăligari*), Nicolae Albu, Leontin Brudașcu, Alexandru Popescu, iar cu publicistică figurează Ion Agârbiceanu (*Scoala românească și muncitorii ei*), Tudor Arcan, Vasile F. Călugăru, Barbu Zevedei, I. Moga, Al. Tohăneanu ș.a. Rubrica recenziilor găzduiește multe semnături, dar cel mai laborios se dovedește Ion Moldoveanu, care scrie despre Lucian Blaga (*Orizont și stil*), Constantin Noica (*Despre Mathe-sis sau bucuriile simple*), Nichifor Crainic (*Puncte cardinale în haos*), Perpessicius, Dan Botta, André Gide. G. Todoran traduce din Selma Lagerlöf, I. Ch. Severeanu din Omar Khayyam, iar Vasile Negrea din literatura bulgară. Alți colaboratori: Iosif E. Naghiu, Nistor I. Petre, I.T. Mihoc.

D.B.

FREAMĂTUL VREMII, revistă apărută la București, în martie și aprilie 1932 (două numere), sub conducerea lui Stanciu Stoian. Orientarea publicației este manifest antitraditionalistă, de la început pledându-se pentru racordarea scrisului la ritmul vremii. După cum scrie Stanciu Stoian în articolul-program, „Noi suntem atât pentru gând, cât și pentru viață în fața unui obiect. Cei care din motive «intelectuale» sau «antiromantice» nu vor să-l gândească sau să-l trăiască vor rămâne pe dinafara vieții actuale”. Crezul și profilul spiritual al noii generații sunt afirmate tranșant, pledându-se pentru o ruptură de „personajul pedant și protocolar care a încercat să ne facă educația”, tinerii îmbrățișând o altă mentalitate, în care „se feresc de trei lucruri: de poezia sentimentală și retorică, de amestecul în preocupările politicii pozitive (!) și (mai important încă) de epitetul de *intelectuali*” (*Freamătul vremii*). Ștefan Stănescu, Al. Robot, S.M. Enciulescu se numără printre puținii versificatori ce colaborează aici. Proza aparține lui Mircea Damian, care, sub titlul *Spitalul*, publică un fragment din *Celula nr. 13*, sau lui G. Răzvan Kivăran, care oferă fragmentul de roman *Părintele Sofronie*. Secțiunea publicistică găzduiește eseul lui Arșavir Acterian *Despre neliniște*; după ce își invită cititorii să contemple „prelung

și atent stupiditatea și neseriozitatea cu care ne îmbuibăm zilnic, fraternizând și chefuind cu contingentele”, autorul constată că ceea ce caracterizează starea de spirit a unui congener sunt „revolta, sinceritatea, penibila și pasionata căutare, neînfricatele sondagii în necunoscut, naivitatea și disperarea rodnică”. Un studiu mai amplu despre Tudor Arghezi semnează, sub pseudonimul Mircea Paloda, Stanciu Stoian, pentru care poetul *Cuvintelor potrivite* întruchipează „mai bine ca oricine această atmosferă specific munteană”, caracterizată prin „senzualism, gândire, misticism”. Același publicist va pleda „pentru o literatură de conținut”. Împărtășind convingerea că scriitorii, „cu toată izolarea aparentă a unora dintre ei, trăiesc tot prin și la comanda evenimentelor”, semnatarul deplânge purismul liricii contemporane, care nu este, cum s-ar crede, „energetism, semn de vigoare tinerescă”, ci mai mult „un păcat al unei părți din generația noastră. Este un semn al fricii sau, în orice caz, al izolării de viață. Un fel de păcat solitar”. La „Cronica plastică”, „subtilul și finul tânăr critic” Eugen Ionescu scrie articolul *Aspecte ale plasticii și ale culturii*. După ce neagă existența organică a unui bizantinism „cu rădăcini înfipte în solul românesc”, Eugen Ionescu pune sub semnul întrebării „spiritul de finețe” al intelectualilor noștri din întâia generație, ca și prezența unui stil în arta lor, concluzionând că „salvarea” nu o reprezintă nici sămănătorismul, nici bizantinismul, nici modernismul sincron, ci „o răbdare scurtă de două sute de ani”. „Cărți, reviste” este rubrica la care se recenzează *Madona cu trandafiri* de George Mihail Zamfirescu, Stanciu Stoian *În preajma revoluției* de C. Stere, și, tot sub pseudonimul Mircea Paloda, *Elegii pentru ființe mici*, cartea lui Eugen Ionescu. Cronica politică e ținută de Mihail Polihroniade, care semnează analiza *Considerațiuni pe marginea proiectului Blocului dunărean*. La rubrica „Note și polemici” M. Littmann deplânge slaba cunoaștere de către publicul românesc a poeziei lui Charles-Adolphe Cantacuzene, din a cărui producție lirică Editura Messtein oferise o antologie. Compartimentul traducerilor este ilustrat de Eugen Jebeleanu, care tâlmăcește poemele *E un castel și Îngerii* de Rainer Maria Rilke. Mai colaborează C. Fierăscu.

D.B.

FRENKIAN, Aram M.
(19.III.1898, Constanța
– 10.XI.1964,
București), clasicist,
orientalist, traducător.

Urmează cursurile Liceului „Gh. Lazăr” din București și ale Universității din Cernăuți (1923–1926). Studiază la Paris, sub îndrumarea lui Émile Bréhier, filosofia și limbile clasice și orientale (1926–1928). În 1931 își ia doctoratul în țară, cu teza *Cosmologia lui Heraclit din Efes*. Predă cursuri de limba greacă la Universitatea din București, mai întâi în calitate de asistent (1937), conferențiar (1945) și apoi de profesor (1957). În ultimul an al vieții deține funcția de șef de sector la Institutul de Logică al Academiei RSR. A fost vicepreședinte al Societății de Studii Clasice și membru al Societății de Științe Istorice și Filologice, secția studii orientale. Colaborează la „Codrul Cosminului”, „Făt-Frumos”, „Revista de filosofie”, „Revue des études indo-européennes”, „Studii clasice”, „Studii de literatură universală” ș.a.

În primele sale lucrări – eseul nepublicat *L'Art et la connaissance* (1922), studiul comparativ *Mimesis și muzica. O contribuție la estetica lui Platon și Aristotel* (1932) – F. se interesează de probleme estetice și mai ales de raportul artei cu teoria cunoașterii. Odată cu *Études de philosophie présocratique* (I–II, 1933–1937), se dedică exegezei filosofiei antice, obiectul principal al scrierilor sale. Pornește de obicei de la cercetarea aplicată a unor probleme controversate: în studiul *Héraclite d'Ephèse* (1933), bunăoară, reconstituie formula inițială a cărții acestuia, analizează stilul obscur al filosofului sau ideile lui despre cauzalitate. Comentatorul depășește însă fragmentarismul analizelor de detaliu și formulează concluzii de interes general. În această primă lucrare notabilă important este mai ales raportul stabilit între limba și filosofia oricărui popor, premisă a încercărilor ulterioare de filosofie comparată ale autorului. După F., limba nu e o copie a realității, ci o interpretare a acesteia, o atitudine specifică față de ea. Deosebiriile dintre limbi ar oglindi diferențele de mentalitate: toți

aceia care gândesc într-o anumită limbă își modelează gândirea în conformitate cu structurile limbii respective, contactul lor cu lumea fiind mediat de o primă interpretare a realității prin limbă. Cazul elinei este elocvent: fraza greacă, cu valori sintactice exprimate prin desinențe, are drept nucleu subiectul flancat de attribute, ceea ce a putut determina gândirea greacă să caute substanța unică din care emană însușirile lucrurilor. Se supralicitează uneori factorul limbă, de pildă atunci când sunt diferențiate tipul european și cel oriental de filosofie sau când este socotită străină de spiritul elinei o filosofie depărtată de modelul clasic, precum stoicismul, care urmărește raportul dintre fenomene, iar nu pe acela dintre subiect și predicat. În general, autorul evită însă absolutizările, refuză determinismul simplist și declară tranșant că limba nu conține în mod virtual sisteme de gândire dezvoltate: înțelegerea filosofiei se lasă completată de înțelegerea limbii, dar nu poate fi redusă la aceasta. Interesat de originile gândirii grecești, F. studiază în amănunt universul poemelor homerice – *Le Monde homérique* (1934), *Le Problème homérique* (1935) – pentru a degaja un concept esențial: protofilosofia. Este vorba de etapa premergătoare cristalizării filosofiei ca știință, când anticii, căutând să-și explice fenomenele naturale, au formulat o imagine nesistemată, lipsită de deschidere metafizică, despre lume. Cercetarea primelor poeme epice ca sursă de înțelepciune contribuie la o mai bună înțelegere a evoluției filosofiei grecești. Limbajul filosofic s-a format prin conferirea unor noi sensuri termenilor deja utilizați de Homer, cum ar fi *aér*, *áither*, *kósmos*, *nómos*, *psyché*, *kúklos* etc. Analiza conceptuală filosofică își trage sursele din vechea reflecție despre lume a protofilosofiei. În cazul poemelor lui Hesiod se observă, spre exemplu, că deslușirea mitică a genezei din *Teogonia* anticipează efortul milesienilor de a identifica elementul primordial, iar ideea istoriei omenirii ca succesiune a vârstelor din *Munci și zile* anunță explicația sociogonică a lui Platon. Cercetarea protofilosofiei, legitimă în sine, servește la precizarea momentului nașterii filosofiei și la reliefarea prin contrast a trăsăturilor ei definitorii. Problema genezei filosofiei grecești, deseori explicată de specialiști prin influența orientală, nu-l lasă indiferent pe comparatist: el îi dedică numeroase articole, precum și două cărți importante, *L'Orient et les origines de l'idéalisme subjectif dans la pensée européenne* (1946)

și *Scepticismul grec și filosofia indiană* (1957), iar în ultima sa lucrare, neterminată, studiază temele plotiniene de origine orientală (teoria creației prin contemplație, provenind de la egipteni, și aceea, de sorginte indiană, a identității dintre sufletul uman și absolutul divin). Deși nu crede într-o influență a gândirii orientale asupra celei eline înainte de epoca alexandrină, F. susține că grecii au intrat încă din perioada preclasică în contact cu egiptenii, persanii sau indienii, de la care au preluat cunoștințe practice de detaliu. Mai mult, el observă numeroase analogii, cum ar fi cele dintre epopeea lui Ghilgameș și poemele homerice, dintre un imn orfic și doctrina hindusă despre identificarea părților universului cu membrele făpturii divine, dintre scepticismul grec și filosofia indiană. Comparativul cercetează în ce măsură sunt asimilate ideile aparent extrase dintr-un sistem de gândire diferit, pentru a înțelege dacă elementele comune se explică prin împrumut sau prin unitatea spirituală a oamenilor care trăiesc pretutindeni experiențe similare. Motive și cunoștințe izolate pot fi preluate dintr-o cultură străină pentru a fi apoi reinterpretate în sinteze proprii fiecărui popor. F. caută să identifice împrumuturile certe și să demonteze mecanismul transmiterii, dar fără să explice o cultură prin alta. El reconstituie evoluția gândirii grecești și din operele literare și face numeroase precizări interesante în acest sens atât în cursul său de istoria literaturii grecești (1962), tributar însă limitărilor ideologice ale epocii, cât mai ales în lucrarea, publicată postum, *Înțelesul suferinței umane la Eschil, Sofocle și Euripide* (1969). Sunt studiate la cei trei tragici greci modul de a gândi raporturile dintre om și divinitate, socotite sursa principală a suferinței omenești, precum și implicațiile acestei viziuni asupra artei lor dramatice. La Eschil, suferințele omenești își dezvăluie sensul doar când sunt proiectate pe planul divin: eroii păcătuiesc prin aroganță și violență, iar zeii care cârmuiesc lumea le dau o dreaptă pedeapsă. La Sofocle, acțiunea umană își pierde în parte dependența de lumea divină, iar eroii buni și generoși îndură nevinovați nenorocirea, ceea ce nu pune însă în cauză justiția divină, ci evidențiază doar nimicnicia oamenilor față de sublimitatea zeilor. La Euripide, scriitor influențat de religia tradițională, dar și de filosofia sofistilor, concepția despre divinitate și rolul ei în destinul omenesc este mai complexă: tragediile lui, în care coexistă pandemonismul ancestral,

antropomorfismul homeric, scepticismul, negația, divinizarea unui element cosmic și teodiceea explicativă, mărturisesc oscilația permanentă între îndoiala cu privire la justiția zeilor și încrederea în săvârșirea, chiar tardivă, a acesteia. Mai multe traduceri, studii de istoria matematicii sau a medicinei, de epigrafie miceniană sau de critică de text, de interpretare a muzicii sau a filosofiei moderne dovedesc deschiderea spirituală și varietatea preocupărilor lui F. și completează o operă încheiată premonitoriu cu un „dialog socratic” în greacă despre refuzul îmbătrânirii, văzută ca pierdere a capacității de comuniune cu ceilalți, ca destrămarea a personalității; cartea s-a tipărit postum, în 1978.

SCRIERI: *Mimesis și muzica. O contribuție la estetica lui Platon și Aristotel*, Cernăuți, 1932; *Héraclite d'Ephèse*, Cernăuți, 1933; *Études de philosophie présocratique*, I–II, Cernăuți–Paris, 1933–1937; *Le Monde homérique. Essai de protophilosophie grecque*, Paris, 1934; ed. (Lumea homeică. *Eseu de protofilosofie greacă*), tr. Nicolae Baltă, pref. Gh. Vlăduțescu, București, 2012; *Le Problème homérique. Considérations sur l'origine des épopées homériques*, Paris–Cernăuți, 1935; *Le Réalisme grec*, Cernăuți, 1939; *La Méthode hippocratique dans la „Phèdre” de Platon. Suivie d'une note sur le sens primordial du mot „katholou”*, București, 1941; *Gelozia zeilor la vechii greci*, București, 1945; *L'Orient et les origines de l'idéalisme subjectif dans la pensée européenne*, Paris, 1946; *Scepticismul grec și filosofia indiană*, București, 1957; *Curs de istoria literaturii grecești. Epoca clasică*, București, 1962; *Înțelesul suferinței umane la Eschil, Sofocle și Euripide*, București, 1969; *Apollodoros sau Despre bătrânețe. Dialog socratic*, tr. și introd. Mihai Nasta, pref. Cicerone Poghir, București, 1978; *Scrieri filosofice*, I, îngr. și tr. Gh. Vlăduțescu și Dinu Grama, introd. Gh. Vlăduțescu, București, 1988; ed. București, 1998; *Scepticismul grec*, îngr. și postfață Gh. Vlăduțescu, București, 1997; *Doxografii greci*, București, 2001. **Traduceri:** *Primii materialisti greci*, București, introd. Ion Banu, 1950; Aristotel, [*Fragmente din operele filosofice*], în *Aristotel*, îngr. și introd. C. I. Gulian, București, 1951; Sextus Empiricus, *Opere filosofice*, I–II, introd. trad., București, 1965.

Repere bibliografice: D. Pippidi, *Aram Frenkian*, SC, 1964, 6; Constantin Noica, *En souvenir d'Aram Frenkian*, REVR, 1969, 2; Ov. S. Crohmălniceanu, „Înțelesul suferinței umane la Eschil, Sofocle și Euripide”, RL, 1969, 40; Ion Bălu, *Fascinația Antichității*, VR, 1970, 1; Dan Slușanschi, *Aram Frenkian*, TBR, 1974, 28; N. I. Barbu, *Profesorul Aram Frenkian*, „Forum”, 1974, 6; Constanța Călinescu, Ion Faiter, *Dimensiunile unor vocații*, Constanța, 1979, 41–45; *Centenar Aram Frenkian*, ALA, 1998, 409; *Dicț. scriit. rom.*, II, 292–294; Solomon Marcus, *Mi-ămintesc!*, OC, 2012, 390; Sorin Lavric, *Dublul aerian*, RL, 2012, 45. **A.C.**

FRIDMAN, Mihail (1.V.1922, Drăgușenii Noi-Lăpușna – 15.VIII.2006, Moscova), traducător, prozator. Este fiul Sarei (n. Grossman) și al lui Vladimir Fridman, comerciant. A fost elev la Liceul Casei Corpului Didactic din București (1933–1939) și la Liceul „Alec Russo” din Chișinău (1939–1940), apoi a urmat Institutul Pedagogic din Chișinău (1940–1941). Mobilizat în Armata Roșie, face parte dintr-o formație de geniu. În 1945, la vestea că familia i-a fost exterminată în Basarabia, pleacă la o rudă din Moscova. Aici este student la Institutul Pedagogic, absolvind Facultatea de Limba și Literatura Rusă și devenind profesor de limba rusă la o școală medie (1948–1953), apoi profesor de limba și literatura română la Catedra de limbi străine a Academiei de Științe a URSS (1953–1971). Din 1972 este cercetător științific la Institutul de Slavistică și Balcanistică din cadrul Academiei de Științe a URSS, unde se specializează în istoria culturii și literaturii române. În 1953 îi este respinsă disertația despre Mihail Sadoveanu, pentru că nu examinase și proza realist-socialistă a acestuia. Lucrarea (în forma ei inițială) îi este aprobată în 1959, an în care primește titlul de candidat în științe filologice. Peste două decenii obține doctoratul cu o teză în limba rusă despre curentele estetice în literatura română din secolele al XIX-lea și al XX-lea, tipărită în 1989. Încercat de teroarea istoriei, **F.** optează pentru ceea ce el numește „calea dreaptă, demnă de a fi trăită”, și anume să contribuie la o apropiere a culturilor română și rusă. Între anii 1950 și 1957 este interpretul lui Mihail Sadoveanu în timpul vizitelor acestuia în Uniunea Sovietică, făcând o mare pasiune pentru proza scriitorului român și traducând *Nicoară Potcoavă* (1955), *Viața lui Ștefan cel Mare* (1957), *Frații Jderi* (1971), *Neamul Șoimăreștilor* (1977), *Aventurile șahului* (1983). A publicat și literatură originală, îndeosebi romane, unul în limba română *Întoarcerea la viitor* (1967), altele în limba rusă. În *Cartea lui Iosif* (1993), redactată în rusește, **F.** își evocă anii de liceu la București, în deceniul al patrulea al secolului trecut. A colaborat la dicționare ruso-române și româno-ruse și a alcătuit manuale de limba rusă pentru învățământul mediu.

SCRIERI: *Întoarcerea la viitor*, Chișinău, 1967; *Ideino-esteticeskie teceniiia v rumânskoii literature XIX–XX*, Moscova, 1989; *Kniga Iosifa*, Moscova, 1993; *Darî bezdnî*, Moscova, 1997; *Vtoraia kniga Iosifa*, Moscova, 2002. **Traduceri:** Mihail Sadoveanu, *Nikoara Podkova*, Moscova, 1955, *Jizn' Ștefana Velikogo*, Moscova, 1957, *Bratia Jder*,

Moscova, 1971, *Plemia Șoimaru*, Moscova, 1977, *Prik-liuceniia șahmat*, București, 1983; Cezar Petrescu, *Apostol*, București, 1958; Al. Dima, *Prințipi sravnitel' – nogo literaturovedeniia*, Moscova, 1977; Constantin Chiriță, *Rîțari s Cereșnevoi uliți ili Zamok devuški v belom*, Moscova, 1988; Daniela Crăsnaru, *Zabavi-stișki dlea vsei mališki*, București, 1989.

Repere bibliografice: Ilie Rad, *Cultura – un imperiu al binelui* (interviu cu Mihail Fridman), RL, 2000, 47. **I.D.**

FRIEDWAGNER, Mathias (3.II.1861, Gallspach, Austria – 5.IV. 1940, Gallspach, Austria), românist, etnolog austriac. Este fiul Mariei (n. Niedermayr) și al lui Johann Friedwagner, proprietar de pământ și dulgher. După absolvirea liceului la Linz, a făcut studii universitare de filologie romanică la Viena, cu Adolf Mussafia, și la Paris, cu Gaston Paris, obținând în 1889 doctoratul la Universitatea din Viena. După un stagiu de profesor secundar în capitala Imperiului (1889–1898), devine docent de limbi și literaturi romanice la Universitatea vieneză (1898–1900), apoi profesor de filologie romanică și de istorie literară (1900–1911) și rector (1910–1911) al Universității germane din Cernăuți, profesor de filologie romanică (1911–1928) la Universitatea din Frankfurt am Main, unde înființează și un lectorat de limba română. A fost ales membru corespondent al Academiei Române (1911).

Pe lângă solida formație de romanist, **F.** este unul din promotorii studiilor de românistică în spațiul germanic. A învățat românește la Cernăuți, iar discursul său inaugural în calitate de rector al Universității a avut ca temă poezia populară românească (*Über die Volksdichtung der Bukowiner Rumänen*, 1911), rezultat parțial al unei intense activități folcloristice întreprinse între 1907 și 1914, în cadrul unui program de stat, din însărcinarea Ministerului Educației și Culturii al Imperiului Habsburgic, sprijinit de intelectualii de la sate. Colecția sa, cea mai amplă colecție românească regională până astăzi, valoroasă atât prin numărul mare de variante (însușind peste 10 000 de texte și 2250 de melodii, a căror notație muzicală a fost consemnată de Alexandru Voevidca), cât și prin reproducerea lor științifică, a fost publicată doar în mică parte (circa 950 de texte și 380 de melodii), în 1940: *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder – Cântece populare românești din Bucovina. De-ale dragostei*. **F.** și-a manifestat admirația pentru calitatea estetică și lingvistică a liricii bucovinene,

considerând culegerea sa „un gest de recunoștință față de acest popor care nu m-a socotit străin și s-a purtat cu mine ca și cum aș fi fost unul de-ai lui, iar datoria mea va fi de a păstra pentru viitor și de a da întregii lumi aceste roade ale talentului poetic și muzical al românului bucovinean”. După stabilirea la Frankfurt am Main, unde fundamentează instituțional studiul romanisticii, preocuparea sa pentru limba și cultura română s-a intensificat, atât la nivel didactic, prin înzestrarea seminarului cu instrumente de lucru de primă necesitate (manuale, gramatică, antologii de texte), cât și la nivel științific. Dintre numeroasele studii de filologie publicate îndeosebi în „*Zeitschrift für Romanische Philologie*” este de menționat *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit* (1934), un studiu consistent, în care ia în discuție toate teoriile emise în această privință, abordate dintr-o perspectivă echilibrată. De interes pentru acea vreme este și eseuul său despre proza de început a lui Mihail Sadoveanu (apărut inițial în „Convorbiri literare” în 1912), la care sesizează îndeosebi finețea observației psihologice a personajelor și a stărilor de conștiință, măiestria artistică a descrierilor de natură, frumusețea limbii. A întreținut relații de colaborare și prietenie cu mulți intelectuali români.

SCRIERI: *Über die Volksdichtung der Bukowiner Rumänen*, Cernăuți, 1911; *Mihail Sadoveanu*, tr. I.E. Torouțiu, Cluj, 1913; **Culegeri:** *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder. Căntece populare rumânești din Bucovina. De-ale dragostei*, I, pref. edit., Würzburg, 1940.

Referințe bibliografice: C. Rădulescu-Motru, *Prof. Dr. Mathias Friedwagner*, CL, 1940, 4; Sextil Pușcariu, *Mathias Friedwagner*, DR, 1941; Erhard Lommatsch, *Zur Erinnerung an Matthias Friedwagner*, „*Zeitschrift für Romanische Philologie*”, t. 61, 1941; Octavian Lupu, *Matthias Friedwagner și românii*, RITL, 1977, 1; *Simion Florea Marian și corespondenții săi*, îngr. Eugen Dimitriu și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991, 138–143; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 398–399; Elena Pascaniuc, *Matthias Friedwagner (1861–1940), Förderer der rumänischen Kultur in Deutschland*, în vol. *Gelebte Multikulturalität. Czernowitz und Bukowina*, îngr. Victoria Popovici, Wolfgang Dahmen și Johannes Kramer, Frankfurt am Main, 2010, 107–120.

I.D.

FRIZE, publicație apărută la Brașov din martie 1934 până în iulie 1935, cu subtitlul „Revistă lunară de literatură și cronică”. La primele patru numere

redacția e alcătuită din Niculae Cantonieru (pseudonim al lui Niculae Niculescu), Mihail Chirnoagă și Aurel Marin; la următoarele trei numere nu e specificată, iar de la numărul 8/1934 redactori sunt Niculae Cantonieru și Emanoil Radian (pseudonim al lui Mihail Chirnoagă). În al doilea an de apariție primele trei numere îl menționează și pe Ștefan Baciuc ca secretar de redacție, pentru ca numărul 5–6, ultimul, să fie redactat numai de Nicolae Cantonieru. În lipsa unui articol-program, eseuul lui Niculae Cantonieru *Între modernism și tradiționalism*, apărut în numărul 2/1934, poate fi privit ca o declarație de intenții, cel puțin pentru partea de poezie găzduită de **E**. Pledoaria autorului țintește spre un modernism moderat, propunând un echilibru între temele moderniste și cele tradiționaliste; producția lirică ar trebui să uzeze, în cazul ambelor tendințe, de limbaje poetice contemporane, acestea din urmă, la rândul lor, fără excese. Natura temperată a modernismului de la **E** reiese și din refuzul suprarealismului de la „unu” (catalogat drept „scabros” și „ininteligibil”), cât și din considerarea „tradiționalismului acut” ca anacronic. Programul este estetizant, bazat pe ideea de „frumos” și pe necesitatea sincronizării poeziei autohtone cu aceea a „popoarelor ce-și au în spate veacuri de cultură și de dăspiri filologice”. Orientarea revistei este vizibilă și în notele retrospective de la încheierea primului an de apariție, în care se reafirmă lupta ce trebuie dusă cu „hienele literare”, sau, mai dur, „cu toți escrocii, profitorii și proxeneții literari”. În acest sens, unul dintre detractorii revistei, criticul și istoricul literar Pimen Constantinescu, devine ținta pamfletului *Protest contra lichelii culturale*. De notat faptul că, în pofida polemicii cu suprarealismul de la „unu”, **E** publică texte de factură avangardistă (poezie și proză). Lirica tipărită în paginile revistei propune, în primele numere, un amestec între tematici sociale și muncitorești, vag revoluționare, sprijinite pe mijloace lirice mai degrabă modeste, cu un pan-teism retoric venit din postromantismul minor (la Vladimir Cavarnali), apoi ecouri ale unui simbolism tardiv, crepuscular, incantatoriu și liturgic (la Aurel Marin, Alexandru Călinescu, Traian Chelariu) și, în plus, câteva contribuții expresioniste prin Teodor Scarlat. Mai colaborează Ștefan Baciuc (*Bemol seral*, *Stea caldă*, *Relieful poetului*, *Romanță*, *Amantă princiară*, *Tristețe muzicală*), fiind anunțată, totodată, premiarea volumului său

de debut din 1935. Este de remarcat, de asemenea, prezența unui filon trubaduresc, baladesc, reprezentat de Iulian Vesper (*După-amiază universală*) sau de Pavel Nedelcu, precum și prestația poetică a lui Mircea Pavelescu (nepot al lui Cincinat Pavelescu), ce publică versuri suprarealiste (mai ales în ciclul *Călător prin umbra sa*). Numărul 4/1934 este consacrat integral poeziei și este prefăcut de o notă extinsă a redacției (*Pentru poem*), în care se afirmă predilecția revistei pentru poezie și prevalența liricului în peisajul literar al vremii, în care „Bilete de papagal” sunt percepute ca un posibil reper. Semnături importante în paginile publicației sunt Geo Bogza (care colaborează cu poemele *Orașe, tristeți, De vorbă cu M. Blecher*), precum și Sașa Pană (versurile intitulate *Dictando* și articolul *Un dadaist înainte de Dada*, despre Jacques Vaché. Proza de la **F.** reflectă două direcții estetice principale, naturalismul și realismul psihologic. Cea dintâi e exemplificată în textele lui Niculae Cantonieru (*În noaptea minunilor*, fragment din volumul de nuvele *Întâmplări omeneste*, apoi *Amintirile unui copil de familie proastă*, fragmente de pseudojurnal ficțional), Mihail Chirnoagă (*Evenimentul*, *Mahala* și *Mifoșca*). În formulă realist-psihologică scriu Horia Fulger (*O mână închise o ușă*), Mircea Brătucu (*Carnet*) și, din nou, Mihail Chirnoagă (*Verișoarele*, *Fragment de sfârșit*). Remarcabilă este prezența lui M. Blecher cu o proză scurtă intitulată *Ix-Mix-Fix*, text suprarealist ce prefigurează parțial tehnicile scriiturii din *Întâmplări în irealitatea imediată*. Secțiunea de cronică literară se transformă, în a doua jumătate a anului 1934, într-o rubrică de note sau de revistă a revistelor literare, redactată pe un ton obiectiv, uneori acid. Susțin rubrica de recenzii Aurel Marin (care scrie despre Tristan Tzara, Vladimir Cavarnali) și Mihail Chirnoagă (despre Ion Călugăru, Mircea Eliade, Tudor Teodorescu-Braniște, Constantin Nisipeanu, Eugen Jebeleanu, M. Blecher și Anton Holban). O notă din primul număr al revistei se referă la Emil Cioran, premiat pentru eseu de Fundațiile Regale; alta anunță apariția iminentă a două volume de Blecher – placheta *Corp transparent*, din care sunt reproduse în avanpremieră câteva versuri, și volumul *Exerciții în irealitatea imediată* (titlul inițial al romanului care va fi tipărit în 1936). Ștefan Stănescu traduce *Poezie* de Paul Valéry, N. Crevedia transpune în românește *Secetă* a bulgarului Nikolai Rainov, M.B. (M. Blecher) publică traduceri din literatura franceză și

engleză (Pierre Unik, Shane Leslie, Richard Aldington, Guillaume Apollinaire – *Plecarea, Carte poștală*, Langston Hughes), iar Ștefan Baciuc traduce din Georg Trakl (*Copilărie, Apus*). Alți colaboratori: H. Bonciu, Constantin Salcia, Ion Sofia Manolescu, Mircea Streinul, Coca Farago, Vasile Spiridonici, Teofil Lianu, Aurel Chirescu, Silviu Roda, B. Jordan, Theodor Constantin, Emil Giurgiuca. ***

FRODA, Scarlat (12.II.1892 – 4.VII.1965, Londra), publicist, dramaturg. Părinții, anticari și editori de literatură populară, îi oferă voluntarului și ambițiosului copil condiții care îi permit însușirea unor cunoștințe cu mult peste nivelul obișnuit al școlii primare și liceului. Coleg, la Facultatea de Litere și Filosofie din București, cu Nae Ionescu și cu Dem. Teodorescu, se numără printre studenții eminenți ai lui C. Rădulescu-Motru. **F.**, al cărui nume era Solomon Weitzendorf, pseudonimul ales devenind ulterior și nume oficial, debutează în presă de timpuriu, cu scurte eseuri filosofice și cu încercări de critică literară în 1910 la „Noua revistă română”, continuând să scrie și la „Flacăra”. Până spre sfârșitul deceniului al șaselea a făcut parte din conducerea unor redacții și a colaborat la un număr important de publicații, între care „Urzica” (editată cu Adrian Maniu), „Scena”, „Rampa” (în intervalul 1921–1943, când a ocupat mai bine de zece ani, în 1927–1938, funcția de director), „Flacăra”, „Adevărul literar și artistic”, „Spectatorul”, „Flacăra românească”, „Studii și cercetări de istoria artei”, semnând mai cu seamă articole și comentarii privitoare la viața teatrală. A mai folosit pseudonimele Ion Dacu (împreună cu Vintilă Russu Șirianu și Horia Furtună), Lazăr Cosma ș.a. Va ocupa posturi dintre cele mai diferite, cum sunt cele de dramaturg al Companiei Elvira Popescu-Iancovescu-Mihalescu și profesor de literatură dramatică în cadrul aceleiași companii (1922), administrator (1932), apoi director al Teatrului Ventura (1933) și al Teatrului Victoria (1945–1946), profesor de limba română și de științe naturale la câteva școli bucureștene. După propria-i mărturie, ar fi funcționat și ca avocat definitiv în Baroul de Ilfov, informație discutabilă, de vreme ce **F.** n-a frecventat cursurile unei facultăți cu profil juridic. A fost membru în Comitetul de lectură al Teatrului Național din București (1929), în comitetul Asociației Generale a Presei Române (1930), în comitetul Asociației Criticilor Dramatici și Muzicali (1931). Prieten cu Adrian Maniu încă

din anii liceului, stabilește alte legături durabile în perioada „Rampei”, asigurând publicației extrem de numeroși colaboratori, din aceeași generație cu el sau chiar mai tineri, între ei aflându-se D. Karnabatt, Tudor Mușatescu, Nicușor Constantinescu, Romulus Dianu, Sergiu Dan, Petru Comarnescu, Ionel Jianu, Eugen Jebeleanu, Mihail Sebastian ș.a., cu ajutorul cărora redă ziarului caracterul preponderent cultural, dar atrage asupra-i și adversitatea altora, care îl acuză de autoritarism și de influență nefastă asupra instituțiilor teatrale. În pofida unor asemenea reproșuri, lectura numeroaselor cronic dramatice ale lui F., unde vocația pamfletară nu afectează urbanitatea tonului sau eleganța stilului, comunică o imagine ghidată de obiectivitate și de buna cunoaștere a realității scenice. A fost căsătorit cu actrița Leny Caler.

În materie de literatură propriu-zisă, F. va confirma în foarte mică măsură așteptările. Comitetul de lectură al Teatrului Național din București reține, pentru o eventuală montare, „piesa eroică” în versuri în patru acte *Vulturul*, scrisă împreună cu N. Porsenna în 1915. Fragmente vor apărea, în același an, în „Noua revistă română” și anul următor în „Ghilotina”. Succesul cel mai important îi este adus de piesa în versuri *Fata din dafin*, realizată în colaborare cu Adrian Maniu. Premiera absolută are loc pe scena Teatrului Comoedia din București în martie 1918, în interpretarea actorilor Societății Dramatice Române. Piesa va fi tradusă și publicată și în limba germană. Comedie lirică, preluând și prelucrând un motiv folcloric cunoscut, lucrarea este bine primită de spectatori și de critica specializată, care o consideră o „reabilitare a literaturii dramatice românești”. Este adoptată formula „teatrului în teatru”, primul și ultimul act fiind doar ample secțiuni cu rol de prolog și de epilog pentru actul al doilea. Având a interpreta, într-un „teatru de societate”, rolul feminin central dintr-un basm dramatic scris de un necunoscut, fiica unui senator, logodită cu un personaj politic important, se îndrăgostește de enigmaticul autor. Acesta se dovedește a fi chiar bufonul aristocrației bucureștene, poreclit Michiduță, care dincolo de bravada ostentativă și de învelișul înșelător al frondei cotidiene ascunde un suflet sensibil și romantic. Repudiată de logodnic și amenințată de tatăl său cu trimiterea la mănăstire, Domnița trăiește drama izolării impuse de condiția socială și de conveniențe. Tentativă dramaturgică cu

inflexiuni poetice delicate, frumos scrisă, *Fata din dafin* apelează mai puțin la regulile clasice ale construcției teatrale, principalul ei merit constând în readucerea, cu rezultate notabile, a poeziei în teatru. Unii comentatori au considerat contribuția lui F. la scrierea acestei piese mai mult declarată decât reală. Lectura ei relevă însă două stiluri diferite de rezolvare poetică a acțiunii, Adrian Maniu fiind lesne detectabil în secvențele care apelează cu deosebire la plastica imaginilor și la adaosul de poeticitate concretizat în construcții lirice luminoase, definite prin eleganță și discreție. A doua componentă a piesei, de atribuit lui F., se distinge printr-o redactare spirituală, fluidă, în care cuvintele se adună în ritmuri de cadril galant, mai mult sugerând stările și trăirile decât numindu-le. *Fata din dafin* poate fi inclusă în fondul util al dramaturgiei naționale, chiar dacă paralelismele evidente cu *Cyrano de Bergerac* de Edmond Rostand incomodează uneori. Peste un sfert de secol F. dă o altă piesă, *Gloria*, scrisă de această dată în colaborare cu Nicușor Constantinescu. Reținută de Comitetul de lectură al Teatrului Național din București în stagiunea 1941–1942 și reprezentată în octombrie 1943, piesa preia motivul dezvoltat de G. B. Shaw în *Pygmalion*. Este povestea unei vânzătoare de cafea care, sub supravegherea atentă a unui regizor, ajunge actriță cu faimă. Dragostea înfiripată între cei doi evoluează către un sfârșit fericit. Pe afișul premierei din 1943 nu apare numele lui F., legile momentului interzicând colaborarea cu „nearienii”. În stagiunea 1945–1946 „corectează” el însuși nedreptatea, incluzând lucrarea în repertoriul Teatrului Victoria, pe care îl conducea. Neimportante sub raportul valorii literar-dramatice sunt *Păcală* (scenariu, 1925), *Minciuna* (1926), *Fata cu părul de aur* (1943). F. afirmă că ar mai fi scris și alte piese: *Pentru o femeie*, *Un băiat și jumătate*, *Vitamina M*, inexistente însă în listele de repertorii sau în arhivele teatrelor. Ar fi publicat și un roman, *Elvira*, de negăsit în marile biblioteci. Piesa *Nyu* de Osip Dymov, adaptată de F., figurează în repertoriul Teatrului Mic din București în 1922. După piesa *Manasse* a lui Ronetti-Roman a scris scenariul unui film regizat de Jean Mihail în 1925. De menționat și o traducere din Pierre Benoît (*Fântâna lui Iacob*, 1925), alta, revăzută de F., din N.A. Ostrovski (*Așa s-a călit oțelul*, 1952).

SCRIERI: *Fata din dafin* (în colaborare cu Adrian Maniu), București, 1918; *Odobescu și teatrul*, București, 1957.

Repere bibliografice: Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 196–198; Mihail Iordache, *Adrian Maniu*, Iași, 1979, 192–193; Ioan Massoff, *Între viață și teatru*, București, 1985, 389–394. **C.P.**

FROLLO, H. [Hildebrand] (28.XI.1878, București – 29.I.1923, București), poet, traducător. Este fiul profesorului Giovanni Luigi Frollo, titular al Catedrei de istorie a literaturilor neolatine de la Universitatea din București, autor al primei gramatici a limbii italiene în românește. Vrând să devină preot, **F.** studiază între 1889 și 1899 la seminarele catolice din București și din Iași. Apoi, schimbându-și gândul, pleacă la Roma, unde se inițiază în filosofie și în drept canonic. Revenit în țară, dă curs unei mai vechi pasiuni, aceea pentru filologia clasică, și în 1904 își va lua licența la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Student și la Facultatea de Drept, va fi dublu licențiat. S-a ilustrat ca magistru cu virtuți captatorii la gimnaziul din Câmpulung Moldovenesc (1905), Liceul „Petru Rareș” din Piatra Neamț (1906), Școala Comercială Superioară (1906), Seminarul Pedagogic (1907), liceele „Matei Basarab” (1908) și „Gh. Lazăr” (1912) din București, precum și la câteva institute particulare, unde și-a împărtășit cunoștințele de latină și italiană. Pentru elevi, a întocmit împreună cu Anghel Marinescu și I.S. Petrescu o *Antologie latină* și, în același an (1916), împreună cu I. Grama și Cezar Papacostea, un manual de limba latină. Cu o sănătate șubredă, s-a frânt în amiaza vieții, din pricina unei boli care nu i-a dat nici o șansă. Punând mult suflet în tot ce întreprinde, **F.**, pe care cei din jur îl știu ca pe un om blând și plin de sficiuni, în luările de atitudine politică – de postură naționalistă – se dovedește un temperamental. Nici însemnările literare (de pildă, studiul *Antonio Fogazzaro*, tras în broșură în 1912) nu sunt lipsite de nerv polemic. Cu versuri, articole, traduceri a colaborat la „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Observatorul”, „Sămănătorul”, „Vieața nouă”, unde folosește și pseudonimul Otto Wilder, „Floarea darurilor”, „Convorbiri critice”, „Voința națională”, „Neamul românesc literar”, „Flacăra”, unde recurge și la semnătura Atta Troll, „Noi pagini literare” ș.a. În 1912 a fost cooptat în Societatea Scriitorilor Români.

Iscaie nu dintr-o „toană de artist”, ci dintr-o decepție amoroasă, naivele versuri estudiantine ale lui **F.** sunt când plângătoare, când imprecatorii (*Inimă de student*, 1904). Exercițiile lui lirice rămân monocorde, chiar dacă tema suspinătoare a „iluziunilor pierdute” e tratată pe alocuri cu mici variațiuni de tehnică a stihuirii. Printre propriile confesiuni sentimentale sunt intercalate tălmăciri din Horațiu, Catul, Heine, F.W. Weber. În reviste a mai publicat traduceri din Eschil (*Prometeu înălțuit*), J.-J. Rousseau, Giosuè Carducci, Gabriele D'Annunzio. În afara unor scrieri ale lui Catul (*Către Lesbo* ș.a.), **F.**, eminent latinist, a mai transpus în românește din Cicero (*Pledoaria pentru Titus Annius Milo*, 1914) și Vergiliu (*Eneida*, 1920; versiune revizuită de E. Lovinescu). S-a apropiat și de dramaturgie, piesa *Doamna Inger la Ostrot*, după Henrik Ibsen, figurând în stagiunea 1909–1910 în repertoriul primei scene a țării.

SCRIERI: *Inimă de student*, București, 1904; *Antonio Fogazzaro*, București, 1912. **Traduceri:** Cicero, *Pledoaria pentru Titus Annius Milo*, pref. trad., București, 1914.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *De la misticism la naționalism*, București, 1924, 264–267, 375–376; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 520–521; Tudor Vianu, *Hildebrand Frollo*, în *Monografia Liceului „Gh. Lazăr”*, București, 1935, 373–375; Ciopraga, *Lit. rom.*, 289–290; Florin Faifer, *Latinistul*, CL, 1999, 4. **F.F.**

FROLLO, Mia (10.VIII.1885, Craiova – 22.VIII.1961, București), poetă, prozatoare, publicistă, traducătoare. Este fiica Mariane (n. Măldărescu) și a lui G.T. Buzoianu, profesor de geografie, autor de manuale și lucrări de specialitate. Sub numele Maria Buzoianu, ea debutează în 1905, cu versuri, în revista „Analele literare, politice și științifice”, condusă de tatăl ei. În 1906 îi apare o poezie în „Vieața nouă”, unde va colabora asiduu, între 1912 și 1924, cu versuri și proză scurtă, articole și studii, cronici plastice și traduceri, iscălite cu numele luat prin căsătoria cu profesorul Iosif Frollo ori cu pseudonimele Mia Vlad, Adhemar (folosit, se pare, împreună cu Ovid Densusianu) și Cery. Sporadic mai publică în „Actualitatea”, „Noi pagini literare”, „Revista catolică”, „Flacăra”, „Poesia”, „Lumina nouă” ș.a. Relativ târziu, în 1914, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din București, pe care o va absolvi în 1919. Ulterior predă limba română și franceza la diverse școli, vreme mai îndelungată deținând o catedră la Liceul „Iulia Hasdeu” din

București. Mare parte din poeziile date la iveală în „Vieța nouă” sunt adunate în placheta *Flori de flăcări* (1923; Premiul Academiei Române). După dispariția revistei, F. frecventează cenaclul lovinescian, unde va citi frecvent versuri și proză (fragmente din romanele *Prietenie, Oameni, Colțuri*). Continuă să publice, semnând uneori și Amy ori Miriam, în „Adevărul literar și artistic”, „Sburătorul”, „Revista scriitoarei”, „Universul literar”, „Cetatea literară”, „Roma”, „Viața literară”, „Îndreptar”, „Observatorul”, „Vremea”, „Flori de crin”, „Farul nou”, „Munca literară”, „Preocupări literare”, „Convorbiri literare” ș.a. A mai tipărit traduceri *Sângele* de Ugo Ojetti, *Cuore* de Edmondo De Amicis și broșura *Un scriitor original: Mariu Theodorian Carada* (1940).

Formată inițial în gruparea revistei „Vieța nouă”, apoi la seminarul lui Ramiro Ortiz, dar și în cercurile catolice din care făcea parte familia soțului ei, F. e o partizană a simbolismului, a modernismului în genere. Imediat după Primul Război Mondial, ea scrie despre „noua poezie fantezistă franceză” (semnalându-i pe Guillaume Apollinaire, Max Jacob, Jules Supervielle, Francis Carco, Paul Valéry ș.a.), despre romanul francez (oprindu-se la Marcel Proust, André Gide, Maurice Barrès și François Mauriac). Bună cunoscătoare și a literaturii italiene, se va ocupa în comentariile ei de Dante și Petrarca, dar și de Grazia Deledda, Giovanni Pascoli și Diego Valeri, „poetul Veneției”, ori de Luigi Pirandello. F. a semnat, de asemenea, interesante cronici plastice, agrementate mai întotdeauna cu interviuri luate artiștilor, precum și un studiu despre Richard Wagner. În poezia ei orientarea simbolistă se reflectă însă mai mult prin câteva reminiscențe. Agoniile florale, „înfloririle negre”, avatarurile, peisajele acuzând o boală secretă acoperă un lirism minor, nutrit de o pasiune refulată în sfială și în prematură resemnare. Racordarea la câteva figuri simbolice (Ofelia, Sula-mita, Don Juan) nu aduce note inedite, în schimb evocarea Luizei de la Vallière și a Sfântului Francisc din Assisi dezvăluie un fior de autentică pietate. Poeziile de după 1923 dovedesc o mai sigură stăpânire a mijloacelor de expresie, iar lirismul, în aceeași gamă, are un plus de substanță. Lirice sunt și prozele scurte scrise de F. Când nu alunecă în alegorie factice, ele au ceva din delicatețea porțelanului. Dar autoarea mânuiește bine și dialogul și poate reconstitui o atmosferă, precum se vede

în ampla scriere autobiografică intitulată *Colțuri*, rămasă neterminată în paginile revistei „Observatorul”, sau într-un microeseu din anii '30, publicat tot în „Observatorul”, în care evocă figura monseniorului Vladimir Ghika, activitatea lui apostolică și cea literară, aparținând unui „delicat scriitor francez cu suflet românesc”.

SCRIERI: *Flori de flăcări*, București, 1923; *Un scriitor original: Mariu Theodorian Carada*, București, 1940; *Însemnări despre monseniorul Ghika*, îngr. Nicolae Scurtu, București, 1999. **Traduceri:** Edmondo De Amicis, *Cuore*, București, 1936; Ugo Ojetti, *Sângele*, București, f.a.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, 523–524; O.D. [Ovid Densusianu], „*Flori de flăcări*”, VAN, 1924, 11–12; G. Murnu, „*Flori de flăcări*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XLIV, 1923–1924; Lovinescu, *Scrieri*, V, 571; Agatha Grigorescu-Bacovia, *Mia Frollo*, RVS, 1938, 12; Ciopraga, *Lit. rom.*, 129–130; *Scrisori – Densusianu*, I, 62–64; *Dicț. scriit. rom.*, II, 294. **V.D.**

FRONȚA, revistă apărută la Iași, lunar, între aprilie și iunie 1912. Este o publicație de orientare post-simbolistă, anticipând avangardismul interbelic; este tipărită în câte șaisprezece pagini mici, sub semnul celui mai riguros anonim: nici o indicație despre numele redactorilor sau al colaboratorilor. Adevărați „cavaleri ai Misterului”, cum îi numește, intrigat, cronicarul revistei „Versuri și proză”, editată tot la Iași, aceștia par să provină din rândul liceenilor dispuși să-și sacrifice virtualele gloriole juvenile pentru a se manifesta în deplină libertate și a-și pregăti terenul în vederea unor eventuale evoluții ulterioare. Cercetări târzii au izbutit totuși să deconspire numele câtorva dintre ctitorii publicației: Eugen D. Siegler (viitorul Eugen Relgis), Albert Schreiber (alias A. Iecarim, cum va semna peste doi ani în „Versuri și proză”) și Carol Steinberg (M. Almory, prezent în aceeași revistă). „Programul” preconizat de aceștia transpare din cele două texte ale rubricii „Prin ganguri de idei” din primul număr: *Arhitectura mentis* și *Qualis artifex pereo!*. „Sacerdoții somnolentului echilibru mental”, „apologetii ai liniei drepte”, sunt acuzați că n-au perceput „uraganarea dorului de primenire” și au trecut cu vederea „realitatea abisurilor, aureola melodiindă a fulgurelor”, mulțumindu-se să „architectonizeze” sărăcia „în forma banalului *același*”. În ce privește „eternul scâncet pentru ceea ce a fost”, neputința autodepășirii, asimilată neronianului *qualis artifex pereo!*, soluțiile converg: „Simfoniști de-ai lui Barrès, țin-tuiți *ceea ce-a fost* în cavoul impasibilității; turnați

mirodenia vieții peste veninul efemer al îngropării; așterneți pânza fluturândă a imaculatelor avânturi peste cenușa inactualului; trâmbițați imnuri triumfale, sărbătoriți grandoarea eternei primeniri”. Această retorică juvenil-teribilistă reflectă, în felul ei, acel climat de depășire a simbolismului programatic înspre iconoclastia avangardei. Majoritatea versurilor anonime adăpostite de **F.** atestă însă confuzia „talentelor” care își exhibă precaritatea artistică. Ecouri argheziene, minulesciene, bacoviene etc. se întâlnesc în mod obișnuit; poezia cu care se deschide primul număr se intitulează *Psalmii unui analist*, alta e o „rugă”, iar sub titlul *Pagini nouă* și cu un semnificativ motto din poemul *Stihuri* sunt înseilate o seamă de „note” ce constituie una din primele prezentări integral elogioase referitoare la universul poetic arghezian, așa cum se contura el după 1910. Tonul uneori ditirambic poate șoca, dar intuițiile pe care le reflectă acest patetic „cult” arghezian, într-un moment de confuzie a criteriilor de evaluare estetică, nu pot fi trecute cu vederea. Unele reflecții de la rubricile „Prin ganguri de idei” și „Frondări” sau din alte texte cu asemenea implicații sunt emfatic și redundante (*Moartea filosofului*, *Timpul, ce e timpul?*, *Emoții sintetice*, *Afirmării* ș.a.), rămânând totuși interesante în ce privește paleta relativ largă a lecturilor ce rețineau atenția tinerilor literatori de la **F.**: Arghezi, firește, Ștefan Petică, Ovid Densusianu, Ion Minulescu, I.M. Rașcu, Emil Isac, Mihail Cruceanu ș.a., dar și Bergson, Guyau, Remy de Gourmont, Moréas, Rimbaud. În ultimul număr, sub titlul *Sacra* – dar și, indirect, printr-un *Trauermarsch* –, este consemnată poematic dispariția lui I.L. Caragiale. **L.B.**

FRONT LITERAR, revistă apărută la Brașov, lunar, în două serii succesive, mai întâi între martie 1936 și mai 1938, apoi între iunie 1938 și martie 1939. Prima serie poartă subtitlul „Cronic și istoric”, iar a doua, editată cu o ușoară modificare a aspectului grafic, se subintitulează „Revista scriitorilor tineri”. Redactor permanent este V. Spiridonică, iar secretar de redacție al celei de-a doua serii Dimitrie Danciu. Susținută financiar de redactor, revista e exclusiv literară, dorindu-se a fi o pepinieră de tineri scriitori. Un *Cuvânt de drum* semnat de Eugen Cialăc susține inițiativa grupării de a se încadra „unei mișcări organice atât de necesare clipei”. Definit ca „loc al poezilor”, Brașovul e proiectat nu ca un centru al literaturii regionale, ci ca un loc în

care „să se ridice un steag de cultură” pentru „tineret studios” al întregii țări, capabil să suscite o resurrecție a spiritualității românești. Același „complex al periferiei” legat de poziția marginală a orașului revine în alte câteva texte, semnate de Mihail Chirnoagă (*O problemă provincială*), de V. Spiridonică (*Note literare asupra poeziei*) și de Octav Șuluțiu (*Provincia culturală*). Denunțând „exaltarea geniului local”, textele militează pentru eliminarea provincialismului din literatură și pentru o pondere mai mare a centrelor regionale în producția și consacrarea valorilor literare. Șuluțiu schițează un model cultural alternativ, „mai profitabil”, bazat pe mai multe „capitale așezate în teritoriu”: „Idealul unei culturi ar fi ca să se risipească în micile centre luminoase ale unei țări, de unde abia după o selecție prealabilă să se întoarcă spre Centru, capitala jucând rolul doar al unui colector, al unui birou de înregistrare și sintetizare”. Felul în care e construită redacția, cu reprezentanți ai fiecărei provincii – Muntenia (Ștefan Baciuc), Moldova (Victor Măgură), Dobrogea (Liuben Dumitru), Bucovina (E. Ar. Zaharia), Banat (Petre Pascu) –, merge într-un asemenea sens al revalorizării „localului”. De pe aceste poziții **FL** va primi favorabil numerele câtorva reviste apărute în provincie („Gând românesc” de la Cluj, „Pagini literare” de la Turda, „Junimea literară” de la Cernăuți), ținând totuși să se delimiteze polemic de „Însemnări ieșene”, al cărei stil „moldovenesc”, prea regional prin scriitori precum Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu sau George Lesnea, servește ca un model de contrast. **FL** publică mai ales poezie, fidelizându-și un număr mare de autori. Ștefan Baciuc, E. Ar. Zaharia (care semnează și proză), George Popa și Ion Manolescu sunt numele cele mai importante ale grupării, cu volume recenzate și la rubrica intitulată „Carte”. Alături de ei sunt prezenți Traian Chelariu, Aurel Martin, Ion Th. Ilea, George Vaida, Al. Călinescu, George Danubia ș.a. Proza le aparține lui V. Spiridonică (o amplă nuvelă cu titlul *Obsesia* și fragmente din romanul *Feroviarul*), Mihail Spiridonică (fragmente de jurnal), Ion Ștefan, Theodor Constantin sau Ortanței Ciudin. Revista atrage și colaborarea unui număr semnificativ de scriitori consacrați. Printre cei mai perseverenți se numără Sașa Pană (care contribuie cu câteva poezii – *Lecția de istorie*, *Cordonul vieții*, *Episod*, *Prezenta* – și cu o scrisoare deschisă adresată lui E. Lovinescu) și Octav Șuluțiu, cu o serie de fragmente dintr-o

monografie a Brașovului. Victor Eftimiu semnează poezii (*Nu mai privesc înainte...*, *Cimitir*) și proză (*Căprioara*), Vintilă Horia figurează cu versuri (*Scrisoare amintirii*, *Poem lângă zâmbetul Olguței*), proză (*Reverie citadină*, *Intermezzo*) și o recenzie (*Despre poezia lui Ovid Caledoni*). Tot cu poezie colaborează Maria Banuș (*Țărm*, *Crepuscul*), Ion Șiușariu (*Aș vrea*, *Sonet tânăr*), Coca Farago (*Poemă pentru singurătate*, *Poemă*), Mihai Beniuc (*Bucuria morții*), Virgil Cărianopol (*Mă sui pe-aici*, *Plânsul vulturului*), Al. Robot (un „poem-reportaj” cu titlul *Brașov*). Pericle Martinescu scrie o cronică la antologia *De la Chateaubriand la Mallarmé* a lui Perpessiciu, Al. Piru dă studiul *Estetica sincerității în poezie*. În **F.I.** se fac recenzii la volume de Mircea Eliade, Lucia Demetrius, Dan Petrașincu, Hortensia Papadat-Bengescu, Al. Robot, Mihai Șerban, Octav Șuluțiu, Sașa Pană ș.a. Deschiderea față de avangardă pare întâmplătoare și se reduce la relația personală cu Sașa Pană, care explică și atenția cu care sunt urmărite (la rubrica „Note”) noile apariții ale editurii „unu”. În realitate, atitudinea în raport cu formele extremiste ale modernismului e mai degrabă rezervată. Lui Virgil Cărianopol (*Scrisori către plante*) i se reproșează gândurile „simple, lineare și chinuite”, „repetarea materialului poetic” și a „formeii versului”, iar lui Eugen Ionescu i se impută „grave erori critice”. De altfel, pozițiile exprimate în articolele de fond de Ion Ștefan (*Exploatarea „cazului” în literatură*), Mihail Chirnoagă (*Despre „gravitate” în literatură*) sau de L. Voita (*Declinul spiritualismului*) sunt marcat conservatoare. Ultimele numere ale revistei manifestă un interes tot mai pronunțat pentru problemele altor literaturi: Ștefan Băciu traduce din Georg Trakl, Dumitru Liuben din lirica bulgară, se discută despre literatura cehoslovacă contemporană (Aurel Martin) și despre profilul lui Karel Čapek. Sporadic se mai traduce din Verlaine (*Cântec de toamnă*) și Baudelaire (*Culori de seară și Înrudire*). **L.Td.**

FRONTUL DE VEST, publicație apărută la Arad, săptămânal, între august 1937 și mai 1942. Redactor: Aurel Chiriciu. Cu numărul 29/1938 director și administrator delegat este Vasile I. Ostoia, iar de la numărul 73/1939 revista este condusă de un comitet; de la numărul 15/1939 poartă subtitlul „Organ de afirmare românească”. Deși se declara fără program, periodicul are drept obiectiv „lupta pentru promovarea intereselor naționale românești la

această frontieră a țării”. Câteva rubrici se impun: „Buletinul nostru”, „Sport”, „Pagina străjerului”, „Recenzii”. Semnează versuri Nicolae Velin, Stelian Segarcea, Ieremie Cluceru, Alex. S. Jebeleanu, Lucian Costin, N.I. Herescu, Petru Homoceanul ș.a. Coriolan Bărbat este autorul unui fragment de proză, iar Eug. Dublea al unor însemnări de călătorie. Publicistică scriu Gala Galaction (*Regele și biserica*), Jean Boutière, Ion Micu, Ion Ungureanu, ș.a. Cu numărul 112/1940 se deschide rubrica intitulată „Colț literar”, ce găzduiește producție lirică mărunță, iar cu numerele 133 și 134 din 1941 literaturii îi este acordată periodic o pagină întreagă. Alți colaboratori: Vasile Dumbravă, Petre A. Butucea, Traian Mihăilescu. **D.B.**

FROSIN, Constantin (12.X.1952, Verești, j. Vrancea), poet, eseist, traducător. Este fiul Elenei Frosin (n. Raiu) și al lui Constantin Frosin, profesori. După studiile medii, începute la liceul din Bicaz (1967–1971) și absolvite la Adjud (1972), se înscrie la Facultatea de Filologie, secția franceză-rusă, a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, dar după primul an se mută la Universitatea din București, secția franceză-italiană (1973–1976). Până în 1980 și între 1986 și 1990 este profesor de franceză la Adjud, din 1995 lector la Universitatea Dunărea de Jos din Galați, din 2000 conferențiar, iar din 2003 profesor la Universitatea Danubius din aceeași localitate. Își ia doctoratul în filologie în 2000 cu teza *Schimbarea limbii – schimbarea scriiturii?*. Debutază cu o traducere în „Revista V” (1990), cel dintâi volum al său fiind *L'Ivre de peau hési(t)e*, apărut în 1992. Editează o revistă în limba franceză, „Le Courrier francophone”. Colaborează permanent la reviste de expresie franceză din Belgia, Canada, Italia, Germania, Franța. Extrem de productiv, E. primește numeroase premii și medalii, conferite mai cu seamă în Franța, printre care și Premiul European Poesias (2003). Este distins și cu Premiul Uniunii Scriitorilor (2001).

Poezia lui F., publicată integral în franțuzește, poartă pecetea unui conflict dramatic, revelând dezorientarea individului când Dumnezeu își întoarce fața de la el. Tonul este mereu ambiguu, jocurile de cuvinte încearcă să abată atenția de la atmosfera sumbră, disperată. Ca un menestrel pe post de clown, autorul oscilează dureros, îndrăzneț, sensibil, acut, între angoasă și plenitudine. Cu o preferință marcată pentru haiku, își modelează frecvent versul

în această formă. În *Schimbarea limbii nu înseamnă schimbarea la față!* (2000) abordează o problemă extrem de subtilă: apartenența sau nonapartenența la cultura română a autorilor care scriu în altă limbă. Lucrarea discută două aspecte: modul în care un scriitor se situează între limba română și limba de adopție (Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu sunt autorii în jurul cărora se încearcă demonstrația) și în ce măsură și cum o anumită scriitură este capabilă să conserve simptomele apartenenței la un anume grup etnic. **F.** pare să adopte teza lui G. Ibrăileanu privind componenta inalienabilă a specificului național. El împărtășește ideea că ceea ce este valabil pentru începuturile literaturii noastre trebuie acceptat și pentru vârsta ei de azi. Dacă se admite că există o literatură română în limba slavonă, greacă ori latină, ar trebui admisă existența unei literaturi române în franceză, engleză, spaniolă etc. **F.** a tradus în franceză din numeroși scriitori români, de la clasici (M. Eminescu, I.L. Caragiale) și moderni (Ion Barbu, Urmuz) la contemporani (Marin Sorescu, Matei Vișniec, Liviu Ioan Stoiciu, Leo Butnaru ș.a.), selecția oprindu-se însă, nu o dată, la nume mai puțin reprezentative. Se adaugă la acestea și câteva antologii transpuse în franceză, îndeosebi din poezia română contemporană. În reviste precum „L'Encrier”, „Florilège”, „Visage du XX-ème siècle”, „Rimbaud revue”, „Inédit” ș.a. au apărut cronici care au apreciat felul în care **F.** stăpânește limba franceză și efortul lui de a face cunoscută cultura română în Occident.

SCRIERI: *L'Ivre de peau hési(t)e*, f.l., 1992; *Ikebana en miettes*, pref. Aurel Rău, Galați, 1994; *Mots de passe*, Strasbourg, 1995; *Poèmes*, Beauville, 1995; *Pour de bon*, Galați, 1996; *Carnet*, f.l., 1997; *Hymne à larmes honnies*, Ploiești, 1997; *Cahier de poésie Europoésie*, f.l., 1997; *Tout en vous aimant*, Avignon, 1998; *Schimbarea limbii nu înseamnă schimbarea la față!*, București, 2000; *Techniques et arts de la traduction*, Galați, 2000; *Entre le luth et le marbre*, București, 2001; *Après l'amour, à la belle étoile*, [Paris], 2002; *Du Non-sens au paradoxe*, [Paris], 2002; *La Traduction entre mythe et réalité*, Les Granges-Le-Roi, 2003; *En Quête de l'ange*, Focșani, 2004; *Retică: teoria argumentării*, Galați, 2004; *L'Autre Cioran: Cioran lève le masque*, Paris, 2010. **Traduceri:** *Poètes roumains du XX-ème siècle*, f.l., 1994; Marin Sorescu, *Poèmes*, Strasbourg, 1995; *Les Enfants du Danube*, Luxemburg, 1995; Ion Barbu, *Poème – Poèmes*, ed. bilingvă, București, 1995; Leonida Lari, *Aldebaran*, Galați, 1996; *Florilège danubien*, Galați, 1996; Leo Butnaru, *Poèmes*, Chișinău, 1996; M. Eminescu, *Luceafărul – Evening Star*, ed. bilingvă, Galați,

1997, *Sonete – Sonnets*, ed. bilingvă, București, 2001; *Les Poèmes du Danube*, Galați, 1998; Matei Vișniec, *Le Pays à Gouffi*, Galați, 1998; Urmuz, ed. trilingvă, București, 2001 (în colaborare cu Stavros Deligiorgis); I.L. Caragiale, *Mitică*, ed. bilingvă, pref. Gelu Negrea, București, 2002.

Repere bibliografice: Daniel Cristea-Enache, *Imaginile României*, CNT, 1998, 8; Ionel Necula, *Un român la curțile Europei*, CNT, 2002, 3; Valentin protopopescu, *Modestia unui cavaler*, OC, 2002, 123; Florina Zaharia, *Constantin Frosin*, „Dunărea de Jos”, 2005, 37; Victor Sterom, *Schimbarea limbii*, „Oglinda literară”, 2009, 95. **P.Ct.**

FRUNTELATĂ, Nicolae Dan (10.X.1946, Bălăcița, j. Mehedinți), poet, publicist. Provine dintr-o familie de învățători. După ce urmează școala primară în comuna natală, este, între 1960 și 1964, elev al Liceului „Traian” din Drobeta-Turnu Severin. Din 1964 urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, pe care le va absolvi în 1969. În 1966 debutează în revista „Ramuri” cu un grupaj de versuri însoțit de o prezentare a lui Miron Radu Paraschivescu. Frecventează cenaclul Junimea al facultății, condus de George Ivașcu. Lucrează ca redactor, secretar general de redacție și redactor-șef la „Viața studentescă” până în 1974, când redacția se contopește cu a revistei „Amfiteatru”, **F.** conducând apoi ambele publicații. În perioada 1976–1980 îndeplinește și funcția de redactor-șef la „Scânteia tineretului”. Debutază editorial în 1977 cu volumul de versuri *Puterea sunetului*. Numele lui în conducerea revistei „Luceafărul”, în 1980, declanșează un amplu scandal în lumea literară, amplificat și de escaladarea conflictului dintre tabăra naționalist-protocronistă, grupată în dispozitivul revistelor „Săptămâna” și „Luceafărul”, și tabăra criticilor și scriitorilor de la „România literară” și din conducerea Uniunii Scriitorilor; motivul reclamat de aceștia din urmă era acela că **F.** nu era membru al Uniunii Scriitorilor. În ianuarie 1990 este înlocuit de la conducerea „Luceafărului”, momentul fiind reconstituit în jurnalul din *Turnesol* 89 (2002). Ulterior este redactor al revistei „Viața Capitalei” (februarie–noiembrie 1990), redactor-șef al săptămânalului „Românul” (1990–1994), secretar de stat în Guvernul României, șef al Departamentului de Informații Publice (1994–1996), redactor-șef al revistei „Examen” (1997–2000), consilier de presă al președintelui Senatului României (2000–2005), director general al Televiziunii România de Măine (2005–2011). Mai colaborează la publicațiile „Bucureștiul literar și artistic”, „Lamura”, „Literatorul” ș.a.

Poezia lui F. e a unui sentimental temperat prin (auto)ironie, melancolic cu disponibilități pentru sarcasm, mișcându-se în jurul unor referințe personale, livești, folclorice, politice, geografice, istorice etc., căror le exploatează, uneori nu fără emfază retorică, substratul simbolic. Din aceasta fac parte spațiul unui Sud miraculos și plin de lumină, satul copilăriei rememorat cu nostalgie, câte un peisaj de toamnă, personaje ale ficțiunii autobiografice sau ale celei propriu-zise, cartiere periferice și pitorești ale Bucureștiului, ipostaze ale iubitei etc. Ca mulți neomoderniști din anii '60–'80, F. este un fals tradiționalist; el preia unele motive din zona tradiționalismului (cum ar fi mitologia universului rural oltenesc – „Mica Valahie”), reinterpretându-le în același timp melancolic-participativ și sceptic-amuzat. În unele poezii apar ecouri ale cântecului de lume sau ale tonului de o tristețe expansivă întâlnit în romane: „Vara de toamnă, toamna de vară/ căteaua de viață lătrând în noi/ tu, Constandino, aprinde lamba/ e rost de lacrimi și de noroi/ e rost de neamuri și de bătaie/ se face noapte în carteriu/ nu e tramvaie, nu e nici lege/ a sosit ceasu' bărbat să fiu/ să tai cu stânga drum prin bodegă/ să tai cu dreapta drum pân' la mal/ să-mi aduci țoale, vin și lovele/ dacă mai știi, fură-mi și-un cal/ vreau să mă pierz către Brăila/ spre primăvară o să mai viu/ ori o să-mi vină numele numa'/ să-l cânte şuții prin carteriu”. Unele poeme sunt marcate de o predispoziție pentru ludiul lingvistic, manifestat prin amestecul de registre discursive, prin traduceri fanteziste (de pildă, fostul raion Vânu Mare devine „Grand Vanjou”), prin specularea efectelor de burlesc, date de introducerea unor expresii și cuvinte străine în contexte insolite („La Grand Vanjou e vara pe trecute/ cu presimțiri prelungi de cabernet/ o, mon ami, mon frère, o, vere dragă/ să coborâm spre Corlățel încet/ sau să urcăm spre Rogova ensemble/ si vous voulez, dacă și ție-ți vine/ Gasconia aceasta cade-n toamnă/ hai s-o oprim, te rog, cousin Marine/ și hai s-o ducem într-o întâmplare/ cum nu mai fu și nu se petrecu/ într-o iubire de la Vânu Mare/ ori într-un amor fou de Grand Vanjou/ cu o contesă ce răpita fuse/ volée adică, luată în voley/ într-o căruță de la Bălăcița/ iar calul cel de hăisa eram eu”). Uneori poetul se angajează în demonstrația parabolică, având punctul de plecare fie în contextele imediate ale social-politicului, fie în cele abstracte: „De ce la noi nu se poate/ nici revoluție de catifea/ nici reformă blândă și scurtă/ nici Occident ca o bunică

surdă/ cu zâmbet moale, de catifea?/ Ești un copil rău – spune mama/ Sunteți ai dracului – spun ceilalți, arțăgoși –/ aveți comunismul în genă de două mii de ani,/ daco-latini sângeroși!/ Nimeni nu strică pe noi catifeaua/ când ne încăierăm, disperați/ Degetul mamei, degetul lumii ne-arată:/ Vinovați, vinovați, vinovați” (*Catifeaua*). O poezie încă și mai explicită politic apare în *Poeme de scris pe ziduri* (2012), unde șarja se transformă în pamflet la adresa președinților României („dar pe toți îi cheamă Escu/ și se trag din Ceaușescu”), a tranziției, a „boșilor de ieri” și „de azi”, a „bulibașilor ca niște buda uriași/ trași în aur, analfabeți și grași” etc. F. a mai publicat literatură pentru copii (*Tiptil, în lumea copilăriei*, 1983). *Expulzat din Trinidad-Tobago* (1999) e o carte despre călătorii reale sau imaginare în cele două Americi, Italia, Spania, Orient etc., relatate cu lirismul poetului. În *Glonțul de calibrul 53* (1999), în *Turnesol 89* și în *Vara căpcăunului* (2011) sunt introduse fragmente de jurnal sau schițe memorialistice, eseuri autobiografice, evocări. *Noul zid al Berlinului* strânge articole publicate între 1990 și 1994 în „Românul”, desfășurate pe o paletă tematică diversă: societate, politică, sport. Linia ideologică a publicisticii și a memorialisticii ține de un naționalism în cheie interbelică (sunt citați ca „profesori” Nichifor Crainic sau Radu Gyr), construit în opoziție cu „internaționalismul” anilor '50, pozitivând anii '60–'70 și deplorând anii de tranziție post-'89. Din perioada petrecută în presa comunistă reține mai curând faptele constructive (promovarea unor ziariști, publicarea unor scriitori, susținerea unor cenacluri) decât compromisurile pe pilot automat în direcția cultului personalității, socotite simple formalități inevitabile. *Diversiunea „albumul” și păpușarii ei* (2011) e o pledoarie pro domo în cadrul afacerii albumului *Minunata și fascinantă Românie*, a cărui apariție fusese aprobată de F. din poziția de secretar de stat, motiv pentru care a fost urmărit ulterior în justiție împreună cu alți decidenți; în carte procesul este considerat „primul proces politic al noii democrații”.

SCRIERI: *Puterea sunetului*, Craiova, 1977; *Noaptea grăului nou*, București, 1978; *Vara din noi, vara*, București, 1979; *Inventarul speranței*, București, 1981; *Viața în limba română*, I–II, București, 1982–1988; *La bătrânețe, lupii tineri*, București, 1983; *Lumea, ziua și noaptea*, București, 1983; ed. (*Expulzat din Trinidad-Tobago*), București, 1999; *Tiptil, în lumea copilăriei*, București, 1983; *Sud, până la capăt*, București, 1985; *Războiul mondial de*

catifea, București, 1995; *Noul zid al Berlinului*, București, f.a.; *Glonțul de calibrul 53*, București, 1999; *Mica Valahie*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Turnesol* 89, București, 2002; *Poema celor trei copilării*, București, 2003; *Depozite de fum*, București 2004; *Vina de a fi român*, București, 2007; *Diversiunea „albumul” și păpușarii ei*, București, 2011; *Vara câpcăunului*, București, 2011; *Poeme de scris pe ziduri*, București, 2012; *Paharamar*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Andrei Corbea, „Puterea sunetului”, CRC, 1978, 3; Nicolae Oprea, „Puterea sunetului”, VR, 1978, 3; Ion Dodu Bălan, *Viața mitică a satului*, CNT, 1979, 14; H. Zalis, „Inventarul speranței”, „Scânteia tineretului”, 1983, 6; Artur Silvestri, „Viața în limba română”, FLC, 1983, 7; Valentin F. Mihăescu, „La bătrânețe, lupii tineri”, LCF, 1983, 51; Mariana Ionescu, „Sud, până la capăt”, ATN, 1985, 7; Teodor Vârgolici, *Tradiționalism și modernitate*, RL, 1989, 15; Popa, *Ist. lit.*, II, 417–418; Fănuș Neagu, *Cartea cu prieteni*, București, 2009, 306–308; Nicolae Georgescu, *Fruntelată în luptă cu „fanariotismul intern”*, „Acasă”, 2012, 1–2; Ion Brad, „Poeme de scris pe ziduri”, „Acasă”, 2012, 3–4.

M.I.

FRUNZĂ, Eugen (21.VIII.1917, Mährisch Schönberg, Austria, azi Šumperk, Cehia – 30.V.2002), poet, publicist, traducător. Este fiul Susanei (n. Rosenkranz) și al lui Alexandru Frunză, învățător din Bucovina, plecat în Austria în timpul Primului Război Mondial. Urmează liceul la Cernăuți, absolvindu-l în 1936, și tot aici cursurile Facultății de Drept, fără a-și lua licența. În 1940 era corector la ziarul bucureștean „Ordinea” și ceva mai târziu colabora la „Bucovina” din Cernăuți (1941–1944). Trei ani a luptat, ca ofițer, pe Frontul de Răsărit. Imediat după august 1944 intră în viața politică ca activist și e numit prefect în județul Rădăuți. În 1946 fondează la Suceava, împreună cu alții, ziarul „Lupta poporului”. Între 1947 și 1950 e redactor la „Scânteia”, răspunzând de secția agrară și editând „Scânteia satelor”. Ulterior va fi redactor-șef adjunct la „Albina”, „Flacăra” și la „Contemporanul”. Face parte (1955–1957) din comitetul de redacție al revistei „Tânărul scriitor”. A fost, de asemenea, secretar al Uniunii Scriitorilor și director al Editurii Tinerețului. A colaborat la multe reviste și ziare din primele decenii postbelice: „Gazeta literară”, „Iașul literar”, „Luceafărul”, „Munca”, „Orizont”, „Presa noastră”, „Scânteia tineretului”, „Urzica”, „Viața militară”, „Viața românească” ș.a. I s-a acordat Premiul de Stat clasa a II-a pentru volumul *Zile slăvite* (1951).

F. debutează în 1940, la „Convorbiri literare”, cu tălmăcirii din poezia germană, în același an apărându-i placheta de versuri *Din inimă*, consemnare discretă a impulsurilor erotice și a stărilor de

tristețe. Linia aceasta e abandonată după 1944, când **F.** adoptă, în numeroasele-i volume (începând cu *Sub steagul vieții*, 1950), postura scriitorului angajat, la modul discursiv, agitatoric, inflammat, patetic festivist, autopastîșându-se manierist. Sunt pagini care, dincolo de unele elemente de meșteșug ținând de versificație, prin caracterul lor simplist, exterior (chiar și atunci când evocă momente sau personalități din trecutul național), prin grosiera și vinovata deformare a realului social-politic s-au livrat de la sine uitării, putând fi luate în atenție numai ca mostre ale realismului socialist. Doar în deceniile următoare lirica erotică din *Cupa cu garoafe* (1960) sau din *Cântece albe* (1967), inflexiunile elegiace din *Arbore neîmpăcat* (1973) sau sonetele din *Târziu* (1980) izbutesc să contureze, în parte, altă imagine poetului. Culegerile de articole, reportaje, note de călătorie, în care adesea e prezentă o acută tensiune pamfletară (caracteristică, de altfel, și majorității versurilor autorului), aparțin, de asemenea, sferei angajării propagandistice a condeierului. Ca traducător, **F.** a dat versiuni din Karl May, din câțiva scriitori sovietici, dar și din poezia lui Joseph von Eichendorff, Gottfried Keller ș.a. (în colecția „Cele mai frumoase poezii” a Editurii Albatros) ori din literatura germană pentru copii.

SCRIERI: *Din inimă*, București, 1940; *Două vorbe și un singur tâlc*, București, 1949; *Sub steagul vieții*, București, 1950; *Basm să fie?*, București, 1951; *Zile slăvite*, București, 1951; *Față-n față*, București, 1954; *600 de milioane de oameni liberi*, București, 1954; *Oamenii înving*, București, 1955; *Vă chem!*, București, 1955; *Versuri alese*, București, 1955; *Liberi și stăpâni*, București, 1956; *Țară minunată*, București, 1956; *Cântece de veghe*, București, 1959; *Oameni și căști*, București, 1959; *Cupa cu garoafe*, București, 1960; *Atenție – sens unic!*, București, 1961; *Și ziua ard stelele*, București, 1961; *Un om și un frate*, București, 1961; *Fântâna soarelui*, București, 1963; *Poezii*, pref. Radu Popescu, București, 1963; *Ce e tata?*, București, 1964; *Întoarcerea tinereții furate*, București, 1964; *Chipul fără noapte*, București, 1965; *Sărutul pământului*, București, 1966; *Cântece albe*, București, 1967; *Versuri*, București, 1968; *Iarba de aur*, București, 1969; *Câte două cuvinte de ținut minte*, București, 1970; *Partea mea de lume*, București, 1970; *Sângele nostru de apoi*, București, 1970; *Iubire am scris*, București, 1972; *Arbore neîmpăcat*, București, 1973; *La un pichet de salcâmi*, București, 1974; *Numele tău*, București, 1974; *Dintr-un post de observație*, București, 1975; *Cred în lumina voastră*, București, 1976; *Acolo pașii mei vor arde*, București, 1977; *Vitrina cu gablonzuri*, București, 1978; *Târziu*, București, 1980; *Șoim, șoimuleț*, București, 1980; *Vorbe... fără multă vorbă*, București,

1980; *Infinitul din preajmă*, București, 1983; *Vîn șoimii*, București, 1985; *Călător în prag*, București, 1988. **Traduceri:** Dusza Czara-Stec, *Zori de zi*, București, 1940; Karl May, *Winnetou*, I–III, București, 1967, *Testamentul incașului*, București, 1971; Ludwig Bechstein, *Căciula piticului*, București, 1969; Horst Beseler, *Râpa huhurezului*, București, 1970; R. Münchgesang, *Rübezahl, duhul munților*, București, 1970; Joseph von Eichendorff, *Poezii*, pref. trad., București, 1972; Friedrich Wolf, *Basme pentru copii mari și mici*, pref. trad., București, 1973; Gottfried Keller, *Poezii*, pref. trad., București, 1975; *Zâna Onda. Basme clasice germane*, pref. trad., București, 1975; Benno Pludra, *Lüt Matten și scoica albă*, București, 1977; Theodor Storm, *Poezii*, pref. trad., București, 1979.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VII, 851–859; Ov. Răureanu, „600 de milioane de oameni liberi”, VR, 1955, 2; Leonard Gavrilu, *În căutarea emoției estetice*, O, 1957, 3; Demostene Botez, „Și ziua ard stelele”, LCF, 1961, 11; Gh. Achiței, *Realitate și transfigurare poetică*, GL, 1961, 29; Al. Săndulescu, „Atenție – sens unic!”, VR, 1961, 11; Gabriel Dimisianu, „Fântâna soarelui”, GL, 1963, 19; George Muntean, [Eugen Frunză], CNT, 1965, 3, 1973, 2, 1987, 36, RL, 1976, 6, 1981, 18, 1983, 35, 1989, 28; Camil Baltazar, „Chipul fără noapte”, RMB, 1965, 6537; Dumitru Micu, „Cântece albe”, GL, 1968, 15; Zaharia Săngeorzan, „Cântece albe”, CRC, 1968, 19; Dumitru Micu, „Versuri”, GL, 1968, 29; Haralambie Țugui, „Iarba de aur”, CRC, 1970, 11; *Lit. rom. cont.*, I, 227–230; *Dicț. scriit. rom.*, II, 295–297; Popa, *Ist. lit.*, 33, 556, *passim*. **E.O.**

FRUNZĂ, Victor (8.VI.1935, Dumitrești, j. Vrancea – 27.VII.2007, Aarhus, Danemarca), poet, prozator, dramaturg, traducător. Este fiul Rădiței și al lui Gheorghe Frunză, grefier. Învață în satul natal, apoi la Râmnicu Sărat. Între 1952 și 1953 urmează Facultatea de Ziaristică din București, ulterior frecventând cursuri în aceeași specialitate în cadrul Universității „M.V. Lomonosov” din Moscova (1958). După terminarea studiilor este redactor, realizator de emisiuni culturale la Radiodifuziunea Română (1958–1978) și la Televiziunea Română (1968–1971), cadru didactic la Facultatea de Ziaristică a Academiei „Ștefan Gheorghiu” din București (1971–1978). În 1980 este silit să se expatrieze ca urmare a unei scrisori critice adresate lui Nicolae Ceaușescu, difuzată în septembrie 1978 de agenția de presă Reuters și publicată în „Frankfurter Allgemeine Zeitung”. Primește azil politic în Danemarca și se stabilește la Aarhus. La invitația lui Noël Bernard colaborează la Radio Europa Liberă. În 1982 întemeiază Editura Nord cu sediul la Aarhus, devenită din 1989 Editura Victor Frunză. În afara cărților proprii, în editura sa publică și cărți

semnate de Dorin Tudoran, Alexandru Lungu, Svetlana Paleologu-Matta, Valentin Lustig ș.a. Între 1982 și 1989 colaborează la ziarul „Curentul” (München) cu eseuri și comentarii politice. În 1985 înființează o revistă pentru studierea fenomenului comunist, „Alergătorul de la Marathon”, unde sunt prezenți Ion Caraion, Virgil Tănase, I. Negoitescu, George Astaloș, Alexandru Lungu, Dorin Tudoran, Doina Tuțescu ș.a. După 1989 revine în țară. În 1990 este membru fondator al mișcării Alianța Civică, în anii următori implicându-se în mai multe acțiuni politice vizând soarta românilor din afara țării și condamnarea comunismului din România.

F. debutează în 1968 cu volumul de versuri *Globul din stânga*, alcătuit dintr-o serie de poezii denumite „songuri”, scrise într-un limbaj modern, dar a căror substanță rămâne fundamental tradiționalistă. Continuă cu povestiri pentru copii (*Se caută un balaur*, 1970), cu proză scurtă (*Privegheați lângă privighetori*, 1972), cu reportaje și eseuri (*Muzeu sentimental*, 1972). I se joacă la Oradea, în stagiunea 1975–1976, comedia tragică în trei acte *Marea gară nouă*, scoasă însă de pe afiș după primele spectacole. Mult mai interesantă devine activitatea literară a lui **F.** după stabilirea în Danemarca, când scrierile sale vor căpăta un acut caracter de critică social-politică a stării de fapt din țara de origine: *Pentru drepturile omului în România* (1982), *Liturgia la nai. Romanul unei crime* (1983) – roman alimentând pe alocuri „speranța unui Bulgakov valah” (Marian Popa) –, *Istoria Partidului Comunist Român* (I–II, 1984), eseu *Mai tari decât terorismul de stat* (1986) ș.a. Autorul probează, prin tot ceea ce face, credința sa în victoria „cuvântului liber asupra pumnului în gură, a ideii de libertate asupra totalitarismului care vrea să-i întoarcă pe oameni înapoi la starea de turmă”. În *Turma. Romanul unei vizite de lucru* (1992), roman-parabolă al comunismului, umorul și ironia, întâlnite încă din primele schițe adunate în volumul *Privegheați lângă privighetori*, devin necruțătoare. Unele episoade au aspect supraréalist – de pildă acela în care frizerii și coafezele sunt aduși cu mașinile la o stână aflată în proximitatea unei inspecții pentru a transforma oile în exemplare-model. Volumul *Destinul unui condamnat la moarte. Pamfil Șeicaru* (2001) e o carte-document despre „cel dintâi publicist și istoric, și scriitor politic condamnat la moarte pentru că și-a apărat patria cât a trăit, cu arma de foc și cu arma de cerneală”. **F.** a mai transpus din limba daneză, într-o ediție jubiliară

proiectată în mai multe volume, *Povești și povestiri* de H.C. Andersen (I–II, 2005).

SCRIERI: *Globul din stânga*, București, 1968; *Se caută un balaur*, București, 1969; *Privegheați lângă privighetori*, București, 1972; *Muzeu sentimental*, București, 1972; *Marea gară nouă*, București, 1974; *Pentru drepturile omului în România*, Aarhus, 1982; ed. București, 1990; *Liturgia la nai. Romanul unei crime*, Aarhus, 1983; *Istoria Partidului Comunist Român*, I–II, Aarhus, 1984; ed. 2 (*Istoria stalinismului în România*), București, 1990; ed. 3 (*Istoria comunismului în România*), București, 1999; ed. (*Istoria comunismului în România: ediție ilustrată*), București, 2006; *Mai tari decât terorismul de stat*, Aarhus, 1986; *Cât mai poate trăi un cadavru politic? Texte de exil*, București, 1990; *Turma. Romanul unei vizite de lucru*, București, 1992; *Revoluția împușcată sau PCR după 22 decembrie 1989*, București, 1994; *Lehamitea*, București, 1998; *Destinul unui condamnat la moarte. Pamfil Șeicaru*, București, 2001; *Fire de aur pe blană de oaie: din povestirile Natelei*, București, 2005. **Traduceri:** Evgheni Evtușenko, *Poezii*, București, 1974 (în colaborare cu Ion Covaci); H.C. Andersen, *Povești și povestiri*, I–II, București 2005. **Ediții:** Pamfil Șeicaru, *Scieri*, I–II, pref. edit., București, 2001–2002; *Cartea cârților interzise*, pref. edit., București, 2003.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Globul din stânga*”, GL, 1968, 22; George Ross, *Survival in Romania*, „The New York Review of Books”, 1992, 10; *Dicț. scriit. rom.*, II, 297–298; Nicolae Florescu, *Manipulând adevărul istoric*, JL, 2002, 1–4; Constantin Marafet, *Victoria este destinul nostru. Convorbiri cu scriitorul și politologul Victor Frunză*, Râmnicu Sărat, 2007; Popa, *Ist. lit.*, II, 929–930; Manolescu, *Enciclopedia*, 332–333. **Mr.F.**

FRUNZETTI, Ion
(20.I.1918, Bacău –
11.IX.1985, București),
poet, eseist, traducător.

Este fiul Anei (n. Pandele) și al lui Constantin Frunzetti, ofițer. Face primele trei clase la Târgu Ocna (1924–1927), timp în care ia lecții de desen de la pictorul Stavru Tarasov; ceva mai târziu va fi elevul lui N.N. Tonitza. Urmează ultima clasă primară la Galați, iar liceul în diverse orașe, în funcție de mutările de garnizoană ale tatălui: Galați, unde îi este profesor de franceză Anton Holban, Timișoara,

Oradea, unde, în 1933, publică epigrame în revista locală „Flori de crâng”; trimite tot în 1933 un sonet la „Adevărul literar și artistic”. Își continuă învățătura la Liceul Unirea din Focșani, timp în care colaborează la revista de avangardă „13”, iar sonetul *Nevroză* e distins cu premiul întâi la concursul inițiat de redacție (1934). Ultimele două clase le frecventează la Liceul „Constantin Diaconovici-Loga” din Timișoara (cu bacalaureatul susținut în 1936), publicând poezii și în câteva periodice de aici, „Crai nou”, „Colț de țară”, „Fruncea”, și tot acum începe să traducă din Arthur Rimbaud. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, făcând, în paralel, un an (1936–1937) și la Facultatea de Drept. Își ia licența în estetică în 1940, sub conducerea lui Tudor Vianu (*Problema tragicului în artele plastice*, distinsă cu *magna cum laude*). Încă din 1938, la recomandarea lui Tudor Vianu, este numit asistent onorific la Catedra de istoria artei, condusă de George Oprescu. Francisc Șirato îl recomandă să-i urmeze ca titular al cronicii plastice la revista „Vremea” (1937–1938 și ulterior); concomitent, colaborează la revista „Semne” cu cronici plastice și eseuri semnate uneori cu pseudonimele Mircea Vuian, Valeriu Morjan. Încă din studenție începuse colaborarea la cele mai importante periodice culturale ale vremii: „Viața românească” (1939), unde o vreme, la invitația lui Mihai Ralea, a făcut parte din redacție, „Revista Fundațiilor Regale” (1940) și, imediat după aceea, „Universul literar” (1941–1944), în care era prezent uneori cu câte patru-cinci articole în același număr, fie sub propriul nume, fie sub pseudonimele F. Ion, Ion E, I. Fr. Lafcadio, Socrates, Menip, Menipos, Menalc, Philolaos din Crotona. Pregnant este ciclul de eseuri dedicat operei lui Lucian Blaga în toamna lui 1942. În 1940 publică monografiile *Ștefan Ionescu-Valbudea* și *George Demetrescu-Mirea*, iar în anul următor îi apare prima plachetă de versuri, *Risipă avară*. Începuse să-și pregătească teza de doctorat, *Tipologia ornamenticii populare românești*, sub îndrumarea profesorilor G. Oprescu și I. D. Ștefănescu, teză pe care nu o va încheia însă niciodată (o formă incompletă, dar care conținea principalele elemente ale construcției teoretice, a apărut în „Viața românească” din septembrie 1940). Între 1944 și 1946 e asistent al lui Tudor Vianu la Catedra de estetică a Facultății de Litere de la Universitatea din București; în 1945 Editura Forum îi publică volumul de poezii *Maree*, premiat anterior

la concursul editurii de un juriu prezidat de Al. A. Philippide. E perioada în care susține cronică de artă a ziarului „Victoria”, condus de N. D. Cocea și George Ivașcu, scrie la „Rampa” și la „Veac nou”. În 1946 și 1947, în calitate de consilier cultural, îl însoțește pe Tudor Vianu, numit ambasador la Belgrad. În 1948 **E** se întoarce în învățământul universitar, ca asistent al lui Tudor Vianu la nou-creata Catedră de istoria literaturii universale; va fi destituit în 1951 din motive politice și i se va interzice un timp dreptul de semnătură în presă. E numit de G. Oprescu cercetător la Institutul de Istoria Artei din București (unde, din 1955 până în 1967, va fi șeful sectorului de artă românească modernă și contemporană). În 1954, cu sprijinul lui Al. Ciucurencu, își va putea relua activitatea de critic de artă, semnând numeroase cronici și articole de sinteză, prezentări de albume, prefețe de catalog (inclusiv ale Pavilionului Românesc la mai multe bienale de la Veneția), va participa la emisiuni radiofonice și, ceva mai târziu, de televiziune. O activitate intensă, întreprinsă cu un simț precis al valorii și cu o specială vervă polemică. În 1956 e numit asistent (apoi lector și conferențiar cu delegație) la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București (în 1977 va deveni șeful Catedrei de istoria și teoria artei). În 1971 și 1972 a fost director al Editurii Meridiane, iar între 1972 și 1975 director al Institutului de Istoria Artei al Academiei, între 1974 și 1985 fiind și redactor-șef al revistei „Studii și cercetări de istoria artei”. Între 1977 și 1985 va fi vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici, iar în 1977 membru al Consiliului de administrație al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă.

Poezia lui **E** – din volumele *Risipă avară*, *Greul pământului* (1943) și *Maree* – se află sub înrâurirea lui Arthur Rimbaud, poetul ale cărui *Iluminări* le-a tradus în 1945 și despre care anunța că pregătește un eseu. Și pentru **E**, poezia înseamnă, ca și pentru modelul său francez, o tulburare a tuturor simțurilor, care să-l conducă, mai presus de conștiința individuală, la unitatea cu cosmosul: „Apui, luceafăr de seară./ Zilele-mi scapără, lin/ Către sorocul senin,/ Către marele Crepuscul de pară/ [...] Tu apui, luceafăr de seară./ Tu luceafăr rănai, matutin./ Odinioară... odinioară!.../ Azi rânile cui mi le închin?” (*Incantație*). Poetul trăiește o copleșitoare senzație de însingurare într-o lume adversă, înconjurat de spini și de râpe adânci: „Urcam pe coastă, urcam/ Într-o coastă prinzând cu mâna spinii/ De

care să m-agăț, să mă urc și urcam/ Într-o coastă, spre sulița vârfului muntelui/ Care împunsese coasta divină a luminii” (*Coasta*). Sentimentul singurătății nu-l părăsește nici în etapa următoare (de altfel, titlul unui volum din 1957 e, semnificativ, *Ostrovul meu*), dar tonalitatea se schimbă, poemele au adesea o rezonanță imnică, solemnă, de factură rilkeană, speculând însă efectele sonore ale lexicului de la începutul secolului al XIX-lea. Aproape un întreg ciclu, *Plimbare prin muzeu*, e conceput ca o formă proprie de exprimare, în care atmosfera operei plastice e tradusă în text verbal, respectându-se specificul viziunii fiecărui pictor evocat; prin intermediul acestor memorii **E** străbate o întreagă perioadă a artei românești, de la „zugravul de subțire” și „portretarul neamț” al începuturilor picturii de șevalet până la *Carul cu boi* și *Ciobănașul* lui Nicolae Grigorescu. Surprinzătoare e înclinația spre idilism, mai ales dacă e pusă în comparație cu tonul aspru al poemelor autobiografice: „Am iubit în viață! Și-am urât!/ Am urât cu patimă urâtul!/ Porcilor ce n-au alt gând decât/ Să-și îndoape rânza până-n gât,/ Și-ngropat de-o fi, sunt hotărât/ Să le umplu cu țărână râtul” (*Ostrovul meu*). În ultima carte de versuri antumă, *Țărmurile clipei* (1983), poetul atinge coardele unei lirici elegiace a amintirilor, dominată însă obsedant de aceeași viziune a neîmplinirii, de aceeași dorință de a se bucura de lumină, de soare, de liniște: „Precum, de treci prin inima acestei vaste bruse,/ Dai de păduri de pini cât vezi în zări,/ Se-ntinde peste viața-mi, ca hula negrei mări,/ Cu spume tulburi, cu furtuni abstruze,/ O-nvolburare de precipitări” (*Vii tu*). E încheierea unei evoluții poetice care s-a desfășurat sub semnul unei mari tristeți. Pe de altă parte, **E** a fost unul dintre marii profesori ai mai multor generații de studenți, iar miile sale de cronici plastice și literare, presărate în revistele de cultură timp de aproape o jumătate de secol, între 1937 și 1985, se înscriu într-o tradiție solidă a comentariului critic. Eseurile, studiile și cronicile au început a fi adunate în volum după moartea autorului: *Pegas între Meduza și Perseu* (I–II, 1985), *Arta românească în secolul XIX* (1991), *Scrieri. Prietenii mei artiștii* (I–II, 1997), *În căutarea tradiției* (1998), *Studii critice* (2000) ș.a. Orizontul intelectual al exegetului e acela al unui spirit interesat de tot ceea ce înseamnă creație a umanității: creație de pretutindeni și din toate timpurile. Aria cunoașterii era, la **E**, imensă; de la Antichitatea

orientală sau grecească până la arta și literatura Europei contemporane, el se mișca dezinvolt, familiarizat, în multe cazuri, cu detaliile și nuanțele. Domeniile predilecte au rămas mereu Renașterea și epoca modernă, de după insurecția impresionistă. Studiile sunt, în descendența celor ale lui Tudor Vianu (dar întotdeauna cu un orizont mai larg, consecință a cunoașterii în amănunt a artelor plastice din epocă), unele din cele mai importante în literatura noastră de specialitate. Sugestiile preluate de la magistrul său par a fi mai ales cele care vizează reconstrucția unei antropologii a Renașterii. Adoptând, ca unitate de măsură a complicității univers renascentist, omul leonardesc, textele lui F. îl integrează într-un proces dinamic, viu, al lumii care creează, care vrea să cunoască mult, dacă se poate totul, stabilind noi repere ale cunoașterii. Prezent la Veneția, în calitate de comisar al Pavilionului României, la bienalele care au urmat marilor agitații din 1968, F. a fost martor la evoluția sinuoasă, nu o dată contradictorie, a artei universale din anii '70 și prima jumătate a anilor '80, manifestând uneori rezerve radicale și chiar respingând diversele epigonisme. El introducea un sistem al valorilor ce opera pe baza aceluiași criterii pentru întreaga artă, fără să accepte acordarea vreunui rabat. Remarcabilă în judecățile lui e, de cele mai multe ori, intuirea exactă a ansamblului fenomenului artistic al lumii. Pentru că structura lui launtrică, temeinica alcătuire a culturii filosofice a acestui umanist, fascinanta lui inteligență i-au îngăduit să înțeleagă foarte mult dintr-o lume spre care îi fusese interzis, atâta amar de vreme, să privească. Exegezele sale de istoria culturii sau de teoria artei urmează o orientare consecventă, determinată de realizarea unei sinteze ale cărei componente par a fi Edmund Husserl și Benedetto Croce, cărora li se asociază câteodată ecouri din Oswald Spengler. În paralel, o susținută activitate de traducător din limbile franceză, spaniolă, italiană, germană și engleză dă sens concret unei mari disponibilități intelectuale: de la Cervantes și Shakespeare până la Thackeray și Rimbaud, tălmăcirile lui F. păstrează ritmul și nuanțele originalului, cu o admirabilă constanță.

SCRIERI: *Risipă avară*, cu un portret de G. Tomaziu, București, 1941; *Greul pământului*, cu o vignetă de Aurel Diaconescu, București, 1943; *Maree*, cu un portret de G. Tomaziu, București, [1945]; *Ostrovul meu*, București, 1957; *Dragostele aceleiași inimi*, București, 1967;

Țărnușurile clipei, București, 1983; *Pegas între Meduza și Perseu*, I–II, București, 1985; *Arta românească în secolul XIX*, pref. Dan Grigorescu, București, 1991; *Scrieri. Prietenii mei artiștii*, I–II, îngr. Florica Cruceru, pref. Amelia Pavel, Constanța, 1997; *În căutarea tradiției*, îngr. Florica Cruceru, pref. Dan Grigorescu, București, 1998; *Studii critice*, îngr. și postfață Florica Cruceu, pref. Andrei Pleșu, București, 2000; *Disparate*, îngr. Florica Cruceru, pref. Ruxandra Demetrescu, București, 2002. **Antologii:** *Atlasul liric al poeziei românești contemporane*, București, 1944 (în colaborare cu Matei Alexandrescu și Aurel Chirescu). **Traduceri:** Arthur Rimbaud, *Iluminările*, precedate de poeme din *Primele versuri*, București, 1945; L.N. Tolstoi, *Război și pace*, I–IV, București, 1949–1955 (în colaborare cu Nicolae Paroescu), *Povestiri din Sevastopol*, București, 1955 (în colaborare cu E. Antonescu); Heinrich Mann, *Supusul*, București, 1954 (în colaborare cu I.D. Gherea); Molière, *Critica Școlii nevestelor*, în Molière, *Opere*, II, București, 1955; *Proză satirică spaniolă*, îngr. trad., București, 1955; Shakespeare, *Comedia erorilor*, în Shakespeare, *Opere*, I, București, 1955 (în colaborare cu Dan Dușescu), *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, în Shakespeare, *Opere*, III, București, 1956 (în colaborare cu Dan Grigorescu), *Totu-i bine când sfârșește bine*, în Shakespeare, *Opere*, VIII, București, 1960, *Sonete*, pref. trad., București, 1964; W. M. Thackeray, *Bălciul deșertăciunilor*, I–II, pref. Vera Călin, București, 1956 (în colaborare cu Constanța Tudor); Tirso de Molina, *Don Gil de Ciorap-Verde*, București, 1957 (în colaborare cu Eugen Schileru); *Isprăvile unor vântură-lume. Proză picarescă spaniolă*, București, 1961; Lope de Vega, *Fata cu ulciorul*, în Lope de Vega, *Comedii*, București, 1962; Cervantes, *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha*, București, 1957 (în colaborare cu Edgar Papu); ed. I–II, pref. Maria Teresa León, postfață Ovidiu Drimba, București, 1965; Ezekiel Mphahlele, *Pe Second Avenue*, București, 1967; Luigi Pirandello, *Henric al IV-lea*, în Luigi Pirandello, *Teatru*, pref. Florin Potra, București, 1967; Victor Hugo, *Oamenii mării*, București, 1968 (în colaborare cu Fanny Milton Lehrer).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, III, 7–21; Petru Comarnescu, „*Risipă avară*”, RFR, 1941, 7; Pericle Martinescu, „*Greul pământului*”, „*Dacia redivivă*”, 1943, 5; Perpessicius, *Opere*, XII, 113–116; Negoitescu, *Scritori*, 427–430; Constantin Cubleșan, „*Dragostele aceleiași inimi*”, TR, 1967, 52; M.N. Rusu, *Ion Frunzetti*, CRC, 1968, 37; Piru, *Panorama*, 147–150; Grigore V. Coban, *Ion Frunzetti*, ATN, 1985, 9; Andrei Pleșu, *Harul de a transmite*, RL, 1985, 38; Simona Rusu, *Ion Frunzetti – dimensiunile unei vocații*, TMS, 1998, 9; Dicț. scriit. rom., II, 298–301; Henri Zalis, *Întâlnire cu sensurile artei*, CNT, 2001, 35; Roxana Răcaru, *Stabilitatea axiomelor*, RL, 2002, 44; Ana Selejan, *Doi ermetizanți: Ion Frunzetti, Barbu Brezianu*, LCF, 2006, 43.

D.G.

FUGARIU, Florea (8.VI.1928, Malu Mare, j. Dolj – 13.IX.2016, București), filolog, editor. A absolvit secția de filologie clasică a Universității din București în 1953, iar de atunci până la retragerea din activitatea didactică a fost membru al Catedrei de filologie clasică, ținând cursuri de literatură antică, greacă și latină, și de paremiologie. A colaborat la „Studii clasice”, „Analele Universității București”, „Limba română”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a. I s-a acordat Premiul „Perpessicius” al revistei „Manuscriptum” în 1973, pentru volumul IV din Gheorghe Șincai, *Opere*, și pentru editarea *Țiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu. Este și autorul volumului *Făt-Frumos descult* (1969).

În buna tradiție a filologiei clasice, căreia i se datorează formarea unor editori de prestigiu, deprinși cu stăpânirea instrumentelor complexe ale criticii de text, **F.** a editat, începând cu anii '60 ai secolului trecut, operele principalilor reprezentanți ai Școlii Ardelene. Edițiile îngrijite de el sunt exemplare atât ca realizări individuale – cărți care pun în circulație forma elaborată științific a operelor unor personalități culturale ce aparțin epocii de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor –, cât și ca ansamblu coerent, cu reeditări sistematice. Autorii asupra cărora s-a concentrat sunt Gheorghe Șincai, Ion Budai-Deleanu și Petru Maior. Antologia *Școala Ardeleană* (I–III, 1970), primă crestomație științifică a scrierilor ilustrative pentru mișcarea iluministă din Transilvania, marchează un moment însemnat al raportării culturii românești contemporane la lucrările, compuse în limba latină sau într-o limbă românească aflată în plin proces de modernizare, ale epocii. Respectarea riguroasă a principiilor de editare, prin investigarea directă a surselor, parcurgerea critică a edițiilor anterioare (atunci când existau), asumarea și formularea normelor editoriale asigură valoarea științifică a acestor volume. Editarea textelor marcante ale Școlii Ardelene este însoțită de studii lingvistice, deopotrivă necesare cititorului mediu și celui avizat. Studiul care precedă ediția operelor lui Gheorghe Șincai (I–IV, 1967–1973), de pildă, pornește de la prezentarea detaliată a problemelor de grafie, a celor de pronunție (nuanțate de grafia chirilică folosită de Șincai), cu numeroasele lor oscilații și variante; trei capitole masive ale studiului sunt dedicate descrierii gramaticale: fonetica, morfologia, sintaxa, într-o abordare severă a unui material stufos. Problema lexicului – cu

înregistrarea de arhaisme, regionalisme, neologisme (adaptate sau calchiate), glose, traduceri ale numelor proprii străine, sensuri neobișnuite, creații personale sau forme neatestatate la alți autori, variante lexicale, formarea cuvintelor, creații prin contaminare – este treapta necesară pentru sinteza din capitolul ultim: problemele limbii române literare în opera lui Șincai.

SCRIERI: *Făt-Frumos descult*, București, 1969. **Ediții:** Gheorghe Șincai, *Opere*, I–IV, București, 1967–1973, *Cronica românilor*, I–III, București, 1978; Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*, I–II, București, 1969; ed. introd. G.I. Tohăneanu, Timișoara, 1999; *Opere*, I–II, București, 1974–1975; Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, I–II, București, 1970, *Scrieri*, I–II, București, 1976; *Școala Ardeleană*, I–III, București, 1970; ed. I–II, București, 1983.

Repere bibliografice: Ornea, *Actualitatea*, București, 1985, 15–21; Valy Ceia Mocanu, *Ipostaze ale decadenței*, O, 2000, 8.

I. Ct.

FUHRMANN, Dieter Paul (2.X.1935, Brașov – 4.IX.2009, București), traducător. Este fiul Margarethei Fuhrmann (n. Clomke), funcționară de bancă, și al medicului Paul Fuhrmann. Urmează, în orașul natal, liceul (1949–1953), apoi Facultatea de Limbi Germanice a Universității din București trecând pe lângă exmatriculare din motive politice studii pe care le absolvă în 1958. O scurtă perioadă este redactor în compartimentul de stilizare al ziarului „Neuer Weg”, devenind ulterior redactor de carte la Editura pentru Literatură Universală (din 1969, Editura Univers), unde desfășoară o intensă activitate, calificată mai ales în domeniul redactării traducerilor de critică și teorie literară germană, de unde, însă, este nevoit să plece, în 1975, la revista de cultură „Rumänische Rundschau” (până în 1977). Fire independentă, se retrage definitiv în viața privată; șahist de performanță, se va întreține ca instructor de șah la un club sportiv, ceea ce i-a procurat temporar oarecare satisfacție. A continuat să colaboreze cu traduceri și comentarii la publicații românești și germane, printre care „Secolul 20”, „România literară”, „Curierul românesc”, „Steaua”, „Neue Literatur”, „Rumänische Rundschau” ș.a. În 2000 i se acordă Medalia comemorativă „150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu”.

Prietenii lui **F.** (Dieter Roth, care îl va evoca în galeria portretistică a romanului său cu cheie *Der müde Lord*, Virgil Nemoianu, Horst Schuller ș.a.) păstrează imaginea eruditului și rafinatului

intelectual, a bibliofilului aproape maniac, a omului de gust și sensibilitate, uneori de o dispoziție capricioasă. Fără a avea un program anume, **F.** s-a investit, pe urma preocupărilor sale de redactor avizat în domeniul criticii literare germane (E.R. Curtius, Erich Auerbach, G.R. Hocke, Fritz Martini ș.a.), în transpunerea unor cărți fundamentale precum *Structura liricii moderne* de Hugo Friedrich ori *Estetica* lui Georg Lukács (volumul al doilea, în colaborare cu H.R. Radian). A prefătat și comentat clasici ai literaturii germane și universale (Goethe, Eichendorff, Theodor Fontane, Stefan George, Shakespeare ș.a.), a tradus din expresioniștii germani (piesa *Ziua moartă* de Ernst Barlach, versuri de Hugo Ball). El însuși autor de poeme în stil barbian și urmuzian, fin cunoscător al literaturii române, **F.** s-a consacrat, de pildă, tălmăcirii în germană a unei specii, culegerea sa *LXXX sonete – LXXX Sonette* (1998) incluzând nume reprezentative, de la Gh. Asachi la Constanța Buzea, dar și poeți germani din România (Alfred Margul-Sperber, Alfred Kittner, Wolf von Aichelburg) ori poeți români de limbă franceză (Al. Macedonski, Iulia Hasdeu, Elena Văcărescu, Charles-Adolphe Cantacuzene), sonete pe care le echivalează în alexandrinul românesc. Dar scriitorul său preferat, pentru care manifestă un adevărat cult, este M. Eminescu, din care a tradus peste 1400 de pagini de poezie și publicistică, meșterind ani îndelungați la versiunile cele mai potrivite, puține din ele fiind editate. În antologia colectivă din 1999, intitulată *Gedichte*, au fost reținute mai cu seamă transpunerile sale din marile poeme eminesciene postume *Povestea magului călător în stele*, *Sarmis*, *Gemenii*, precum și lirică erotică și meditativă (*Adâncă mare*, *Oricâte stele*, *Stau în cerdacul tău*, *Un farmec trist și nențeles* ș.a.); un fragment din versiunea sa la *Memento mori* a apărut în „Curierul românesc” (2000). Respectând cu rigoare exigențele prozodice de ritm și rimă, **F.** a pătruns în egală măsură esența textului poetic eminescian în subtilitățile sale, izbutind să dea echivalări deosebite prin amplitudine, lirism și patos romantic. În periodice germane (îndeosebi în „Rumänische Rundschau” și „Neue Literatur”) au apărut versiuni din poemele și pastelurile lui V. Alecsandri (printre care *Doina*, *Serile la Mircești*, *Iarna*, *Sania*, *Malul Siretului*, *Concert în luncă*, *Pastel chinezesc* ș.a.), sonete de Leonid Dimov, poezii de Mircea Ivănescu, povestiri de Mihail Sadoveanu (*Cocostârcul albastru*), texte de Fănuș Neagu ori de

D. Țepeneag. Dintre prozatorii contemporani, s-a oprit asupra lui Marin Preda, cu traducerea volumelor *Întâlnirea din pământuri* (1983) și *Friguri și alte povestiri* (1998), și a lui Augustin Buzura, din opera căruia a tălmăcit romanul *Orgolii* (1982).

Traduceri: Mihai Dragomir, *Vorläufig phantastische Geschichten*, București, 1965; Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne – de la mijlocul secolului al XIX-lea la mijlocul secolului al XIX-lea*, pref. trad., București, 1969; ed. 2, pref. Mircea Martin, București, 1998; *Planet im Raum. Wissenschaftlich-phantastische Erzählungen aus Rumänien*, Berlin, 1972 (în colaborare); Mircea Malița, *Chronik für das Jahr 2000*, București, 1973; Ernst Barlach, *Ziua moartă*, în *Teatru expresionist german*, îngr. și introd. Ileana Berlogea, București, 1974; Georg Lukács, *Estetica*, II, îngr. trad., București, 1974 (în colaborare cu H.R. Radian); Augustin Buzura, *Ansichten des Stolzes*, București, 1982; Marin Preda, *Die Begegnung unter dem Eichbaum*, București, 1983, *Fieber und andere Erzählungen*, București, 1998; *LXXX sonete – LXXX Sonette*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1998; J.W. Goethe, *Lyrische Dichtungen – Poezii lirice*, ed. bilingvă, îngr. Ion Acsan, pref. Ion Pillat, București, 1999 (în colaborare); M. Eminescu, *Gedichte*, îngr. Virginia Carianopol și Franz Liebhardt, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1999 (în colaborare); Gheorghe Istrate, *Gedichte*, München, 2001 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dieter Roth, *Zum Tode von Dieter Paul Fuhrmann*, „Spiegelungen” (München), 2010, 1.

G.Dn.

FULGA, Laurențiu
(2.XI.1916, Fulga de Jos,
j. Prahova – 16.XI.1984,
București), prozator.

Este fiul Ecaterinei (n. Curculescu) și al lui Tudor Ionescu, agricultori. A absolvit în 1936 Liceul Militar din Chișinău, unde a fost coleg cu Constantin Virgil Gheorghiu; împreună scot în 1934 revista „Crai nou”, care la sfârșitul aceluiași an, sub un nou titlu, „Flamuri”, devine revista liceelor militare. Renunțând la cariera militară, termină în 1941 cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. În 1938 a participat în calitate de sociolog în echipele regale, episod pe care mai

târziu îl va eluda în autobiografiile publice. Tot în 1938 se află între cei care fondează Gruparea Scriitorilor Tineri. Trimis pe front, este rănit la Cotul Donului și ajunge prizonier într-un lagăr din Siberia. Se întoarce în țară în cadrul diviziei „Tudor Vladimirescu”, formată din foști militari români care au acceptat să lupte alături de armata sovietică. După război lucrează ca maior la Inspectoratul pentru Educație, Cultură și Propagandă și în redacția unor reviste de cultură ale armatei. Este de asemenea consilier artistic la Teatrul Armatei (1945–1961). A fost vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din 1968 până la sfârșitul vieții. Publică începând din 1934 în „Crai nou”, dar debutul semnificativ îl face în „Bilete de papagal” cu poemul în proză *Autobiografie* (1937), iar cinci ani mai târziu volumul de nuvele *Straniul paradis*. A mai colaborat la „Festival”, „Pagini basarabene”, „Bugeacul”, „Decalog”, „Universul literar”, „Viața literară”, „Meșterul Manole”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Vremea”, iar mai târziu la „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Viața militară”, „Cronica”, „România literară”, „Tribuna”, „Viața românească” ș.a. La început semna Laurențiu D.L.R. Ionescu și Laurențiu Delerei. Este și autorul unor piese de teatru (*Este vinovată Corina?*, *Ultimul mesaj*, *Ion Vodă cel Cumplit*, *Meșterul Manole*), jucate pe diferite scene, dar nepublicate. I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul de Stat pe 1950–1951 și Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR (1970) pentru *Moartea lui Orfeu*.

Prozator cu o operă întinsă de-a lungul unei jumătăți de secol, **F.** face parte din categoria restrânsă a scriitorilor care au reușit să se reabiliteze după perioada realismului socialist. Fiind la începutul anilor '50 un autor angajat, redactor la una din publicațiile de propagandă ale regimului stalinist, a devenit un prozator în vogă la mijlocul anilor '70, cu succes nu numai la critică – ceea ce s-ar fi putut explica prin poziția pe care o ocupa în structurile de conducere ale instituțiilor scriitoricești –, ci mai cu seamă la public. A fost, alături de Nicolae Breban sau D.R. Popescu, un romancier „fetiș”, cu reeditări și cărți traficate „pe sub mână” în circuitul de consum ale epocii. Acest prestigiu nu s-a bazat, ca în cazul altor prozatori, pe vocația aluzivă și subversivă a scrisului său, **F.** și-a câștigat reputația unui autor care vizează probleme ivite în situațiile limită de înfruntare a inevitabilului, cu predilecție pentru stările abisale și pentru reflecția cvasifilosofică. Totuși,

dincolo de numărul mare de volume publicate, de abundența reflexivă a scrisului și de o anume abilitate în a pune în scenă personaje-idee, proza lui **F.** e mai puțin bogată decât a putut să apară contemporanilor și, în mod cert, nu este singulară. Pentru un scriitor care „s-a reinventat de trei ori” (Nina Arhip), debutând cu un volum în 1942, în atmosfera de emulație a marilor prozatori interbelici, traversând deceniul de realism socialist și perioada de înflorire a modernismului târziu, **F.** rămâne în realitate surprinzător de constant. Chiar dacă adaptarea la mai multe contexte ideologice și literare a putut să creeze impresia unei opere cu fațete multiple, formula sa s-a clarificat din primul moment. Încă din prefața celui dintâi volum, *Straniul paradis*, actul de creație e descris ca un mod de a pătrunde realitatea dincolo de aparențele fenomenalului. Scriitorul, care avea pe atunci 26 de ani și era deja autorul unor proze scurte, avea o reprezentare idealistă a literaturii ca refugiu în fața banalității și a mediocrității cotidianului. Situată în contextul epocii, această credință în natura necontingentă a artei, care avea să susțină mai târziu emfaza filosofică și tendința alegorică a romanelor lui **F.**, nu era străină de un anume suprarealism „atmosferic”. Tânărul prozator a absorbit din climatul epocii fascinația pentru accident și pentru întâlnirile extraordinare în stare să reveleze o ordine ideală a lumii. „Am început să cred nebunește în hazard”, mărturisea cu superbie în aceeași prefață. Prozele conturează „o istorie suprasensibilă și bizară”, scurtcircuitată prin intervenții ale unui hazard care antrenează voințele și percepțiile individuale: trenuri care opresc în gări necunoscută provocând schimbarea bruscă și nejustificată a destinului protagoniștilor, femei fascinante care irup în existența bărbaților, comunități subjugate de misterioase pasiuni colective. Acestea sunt „paradisurile stranii” care dau titlul volumului și pe care scriitorul avea să le evoce, sub diferite nume, în literatura sa; ipostaze ascunse ale lumii, compuse dintr-un amestec de onirism și de proiecție a dorințelor asupra realităților exterioare. Pe termen lung, ceea ce va rămâne definitoriu pentru tehnica narativă a romancierului va fi atracția pentru angajarea personajelor în situații extreme, în stare să deturneze curgerea previzibilă a evenimentelor. Nu întâmplător filonul epic predilect avea să fie experiența războiului. Chiar dacă **F.** își va modifica de mai multe ori perspectiva, de la prozele care denunță atrocitățile conflagrației mondiale din unghiul

Zaharia Stancu, Laurențiu Fulga și Virgil Teodorescu

celui care scrie între două plecări pe front până la evocările conformiste care fac în numele ideologiei comuniste o apologie a pacifismului, apoi până la revenirile onirice din romanele anilor '70, războiul rămâne o sursă privilegiată de experiențe de viață, care împletește teama în fața morții cu fascinația accidentului și a evadării din rutina cotidianului. Romanele din etapa realismului socialist – *Oameni fără glorie* (1956), cu a doua parte, *Steaua bunei speranțe* în 1963 –, scrise după o pauză lungă de acomodare a mijloacelor artistice și proiectate ca o vastă trilogie intitulată *Eroica*, prelucrează amintirile de pe front și din timpul prizonieratului. Dacă reconstituirea istorică este complet distorsionată (lagărul din Siberia se transformă într-o tabără obișnuită de prizonieri din care au fost eliminate toate urmele coerciției și privațiunii, iar relatările de pe Frontul de Est sunt folosite pentru a omagia forța armatei sovietice), interesantă e supraviețuirea unor teme specifice literaturii lui F. În decorul contrafăcut al războiului se joacă o psihodramă a depășirii condiției umane prin iubire, bazată pe o schemă deja încercată a fascinației colective față de o unică figură

feminină. În locul celei de-a treia părți a trilogiei, rămasă neîncheiată, avea să apară în 1966, tot prin transfigurarea experienței de război, *Alexandra și infernul* (Premiul Uniunii Scriitorilor). Încă din titlu devine evidentă semnificația alegorică. „Roman al situațiilor-limită” (Lucian Raicu), textul e construit ca o alăturare a șase istorii despre tineri care mor pe front visând la o femeie ideală. Abandonând desfășurarea lineară a narațiunii, romanul se ordonează în virtutea unui scenariu repetitiv, tratând povestirile ca reiterări ale aceleiași relații ancestrale, într-o formulă ce amintește de reprezentarea metempsihozei în *Adam și Eva*, romanul lui Liviu Rebreanu. Pentru F. această „reinvenție” a tehnicii sale românești va constitui o rețetă de succes, permițându-i să atenueze schematismul ficțional făcând apel la imaginația arhetipală. *Fascinația* (1977; Premiul Asociației Scriitorilor din București), probabil cel mai apreciat dintre textele postbelice ale romancierului, mizează pe același amestec dintre real și ireal, întrețesut pe o structură de roman polițist. Căutarea unui criminal, prelungită din realitate în planul fantasmelor interioare, e grefată din nou pe relația

fascinatorie pe care mai mulți bărbați o întrețin cu o femeie. Alte romane sunt reflecții în marginea condiției artistului. *Moartea lui Orfeu* (1970), ca și *Salvați sufletele noastre* (1980) și *E noapte și e frig, seniori* (1983) evocă, într-un registru melancolic, o anxietate a ratării. Sunt proze care transmit teama pentru caducitatea creației, scrise de pe poziția celui care trebuie să contemple inevitabila uitare a propriei opere. Protagonistii, un sculptor în *Salvați sufletele noastre* sau un scriitor în *E noapte și e frig, seniori*, trebuie să accepte dispariția femeii, figură transparentă a fragilității idealului. Tratarea temei evoluează în sensul unei relative simplificări a mijloacelor: de la imaginația încărcată de simboluri și de aluzii livrești din *Moartea lui Orfeu*, „pură parafrază mitologică” (Nicolae Ciobanu), care proiectează o coborâre în Infern în căutarea „Horației”, până la notația detaliată, mai modestă dar mai eficientă, a dispariției câinelui Dicky din ultimul roman. Însă în ciuda tuturor diferențelor de registru sau de subiect, prozele lui F. sunt mai degrabă niște variațiuni dezinvolve, dar desfășurate pe o gamă restrânsă de posibilități. Așa cum s-a remarcat, proza lui se rezumă la câteva teme (moartea, iubirea, creația), la o retorică mizând pe efectele de amplificare și surpriză, într-un spirit neoromantic sau expresionist, și la un număr redus de experiențe de viață. Scriitorul nu evoluează, ci învață să se adapteze prin remontarea aceluiași tehnici și scheme narative în contexte politice și literare noi. Dacă succesul cărților sale a fost posibil într-o epocă interesată de orice expresie a refugului din realitate, care a recunoscut în amestecul vag suprarealist din prozele lui F. o strategie evazionistă, uitarea sa, absența reeditărilor după anii '80 ai secolului trecut s-au datorat întoarcerii literaturii române și a gustului publicului spre alt fel de forme ale cotidianului și ale istoriei.

O proză de tip simbolic, plină de premoniții, fatalități și simetrii neliniștitoare, o proză, în fine, care descrie în chip programatic stările de halucinație ale individului în atmosfera unei mari și confuze înclăștări: războiul. Ea urmărește, de fapt, două mituri: erosul și moartea, Orfeu și Euridice. [...] Este greu de spus cum va rezista această proză cu multe elemente anacronice timpului și gustului cititorului de mâine. Ea pare deja învechită azi prin retorismul exagerat și decorativismul ei terifiant. Se salvează, cred, prin unele pagini mai strânse despre război și despre obsesiile individului încolțit de fatalități.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Straniul paradis*, București, 1942; ed. București, 1975; *Eroica*, vol. I: *Oameni fără glorie*, București, 1956, vol. II: *Steaua bunei speranțe*, București, 1963; *Concertul pentru două viori*, București, 1964; *Alexandra și infernul*, București, 1966; *Doamna străină*, București, 1968; *Moartea lui Orfeu*, București, 1970; *Sinteza*, București, 1971; *Fascinația*, București, 1977; *Salvați sufletele noastre*, București, 1980; *E noapte și e frig, seniori*, București, 1983. **Ediții:** Ion Șugariu, *Carnetele unui poet căzut în război*, introd. Mihai Beniuc, postfața edit., București, 1968. **Traduceri:** A.S. Serafimovici, *Torentul de fier*, București, 1957 (în colaborare cu Ada Steinberg); Galina Nikolaeva, *Bătălie în marș*, I-II, București, 1960 (în colaborare cu Nicolae Stoenescu); Vilis Lacis, *După furtună*, București, 1965 (în colaborare cu Iuri Ionescu); Albert Camus, *Caligula*, în Albert Camus, *Teatru*, pref. B. Elvin, București, 1970.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, *Pe margini de cărți*, RFR, 1942, 12; Bratu, *Cronici*, II, 107–120; Georgescu, *Încercări*, II, 68–79; Ciobanu, *Panoramic*, 181–186; Raicu, *Structuri*, 233–235; Andriescu, *Disocieri*, 234–237; Martin, *Metonimii*, 315–326; Iorgulescu, *Rondul*, 121–127; Dimisianu, *Valori*, 59–62; Negoîtescu, *Analize*, 284–287; Titel, *Pasiunea*, 53–55; Ionescu, *Artă*, 156–182; Vlad, *Lectura*, 249–256; Ungureanu, *Proză*, 109–123; Cristea, *Faptul*, 199–203; Zăciu, *Cu cărțile*, 120–129; Dobrescu, *Foiletoane*, II, 86–93; Steinhardt, *Critică*, 129–132; Moraru, *Textul*, 150–154; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 178–196; Iorgulescu, *Prezent*, 196–202; Simion, *Scriitori*, IV, 61–74; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 158–162; Glodeanu, *Dimensiuni*, 91–97; Dicț. analitic, II, 46–49; Dicț. esențial, 317–319; Micu, *Ist. lit.*, 546–549; Cornel Munteanu, *Laurențiu Fulga*, Cluj-Napoca, 2001; Popa, *Ist. lit.*, II, 782–783; Nina Arhip, *După moartea lui Orfeu. Laurențiu Fulga*, București, 2010; Scurtu, *Contribuții*, II, 212–219. **A.Td.**

FULGERUL, săptămânal apărut la Iași în anii 1863 și 1864. Nu s-au mai păstrat în colecțiile bibliotecilor decât numerele dintre 18 ianuarie și 16 aprilie 1864 ale acestui periodic concentrat pe aspecte legate de teatru și redactat de L. Ademolo în limbile română și italiană. C. Liciu, Șt. Velleșcu, viitorul actor, și Șt. G. Vârgolici dau versuri, unele din ele ocazionale, toate modeste ca valoare. T. Boian își publică tabloul câmpenesc într-un act *Vornicu*, jucat în aceeași stagiune la Teatrul Național din Iași. O cronică dramatică intitulată *Teatrul Național* urmărește săptămânal spectacolele de pe scena ieșeană, ocupându-se în primul rând de textul dramatic, de calitatea traducerilor și apoi de jocul actorilor. Cu argumente pertinente se discută meritele comediei *Piatra din casă* a lui V. Alecsandri. Rubrica intitulată „Cronica ieșeană” înregistrează activitatea de conferențiar a lui Titu

Maiorescu, iar „Notițe din Bucurest” noutăți culturale și literare din capitala țării. **R.Z.**

FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ, instituție înființată în aprilie 1983, cu sediul la Madrid. Este fondată din inițiativa lui Vintilă Horia, Aureliu Răuță, Alexandru Gregorian, a monseniorului Alexandru Mircea și a lui Radu Enescu. Din 1987, după moartea lui Alexandru Gregorian, în conducerea Fundației a intrat Alexandru Ciorănescu. După cum reiese din actul semnat la constituire de fondatori, document redactat în limba latină, evenimentul a avut loc într-un loc simbolic: „Cui autem documento subscribendo locum delegimus Italicam, Caesaris Traiani, nostrae conditoris Patriae, natale solum... Hac die ex nostra voluntate orta institutio fiat perpetuus et illuminans dux, ut nos omnes longe a Patria degentes linguae, culturae, animo spirituique Dacoromano firmiter et constanter serviamus”. Scopul fundației este „să contribuie, prin activități culturale și educative dinamice, la studiul, în cel mai larg sens, al problemelor culturale române în general”. În program sunt înscrise mai multe obiective: organizarea de simpozioane, seminarii, congrese, conferințe, editarea de cărți în limba română sau în alte limbi, sprijinirea, prin burse, a studenților români la universitățile din Spania sau din alte țări europene, burse pentru românii din Occident în scopul difuzării culturii române, a creației originale în diferite domenii, organizarea unei biblioteci românești, colaborarea cu instituții similare din străinătate ș.a. Fundația a patronat mai multe întruniri cu caracter cultural: *Românii între Apus și Răsărit* (octombrie 1983), la care au participat intelectuali români din exil (Radu Enescu, M.F. Enescu, L.M. Arcade, Vintilă Horia, Aureliu Răuță, Cicerone Poghiric), o comemorare a împăratului Traian, cu participarea, alături de români, a unor intelectuali din Spania, colocviul *Ortodoxia și Apusul* (München, 1984) și, pe aceeași temă, o reuniune la Paris (1986) unde s-a ținut și un simpozion literar prilejuit de comemorarea centenarului morții lui M. Eminescu, în iunie 1989, din comitetul de coordonare făcând parte Aureliu Răuță (președinte), Ioana Brătianu, Paul Barbăneagră, George Ciorănescu ș.a. La acest din urmă eveniment au fost prezente și alte societăți și asociații culturale românești din exil: Academia Româno-Americană, Apoziția (München), Asociația Culturală Română (Hamilton, Canada), Centre Roumain de Recherches (Paris), Biblioteca Română

din Freiburg, Comunitatea Românilor din Franța (Paris), Hyperion și La Maison Roumaine (Paris). Cu acest prilej a fost dezvelit monumentul dedicat lui Eminescu la Paris, operă a sculptorului Ion Vlad. Lucrările conferințelor, colocviilor și comemorărilor au fost publicate în volumele *Întâlnirea de la Paris, Masa rotundă de la München, Un centenaire: Mihai Eminescu. F.C.R.* a subvenționat apariția mai multor lucrări: *Cântarea Psalmilor*, traducere de Eugenia Adams-Mureșanu (1986), C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe* (1987), Pavel Chihaia, *Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Âge* (1988), Matei Cazacu, *Istoria românilor* (1990), M. Eminescu, *Poesie*, traducere în italiană de Rosa Del Conte, M. Eminescu, *Gedichte*, traducere în germană de Wolf von Aichelburg, ș.a.

Repere bibliografice: M.F. Enescu, *O întâlnire la Italica*, „Cuvântul românesc”, 1983, 86; C.P. [Cicerone Poghiric], *Manifestările de la Paris ale Fundației Culturale de la Madrid*, „Lupta”, 1985, 47; Manolescu, *Enciclopedia*, 333–334. **M.P.-C.**

FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ, instituție funcționând la București între 2 aprilie 1990 și 2003. Finanțată din cotizații, donații precum și din alocații bugetare alocate prin Ministerul Afacerilor Externe, fundația are ca scop promovarea cooperării culturale cu alte popoare, sprijinirea unor uniuni de creație, întreținerea de legături cu organizațiile românilor stabiliți în străinătate, precum și cu asociațiile de prietenie cu alte state. Mai avea ca atribuție administrarea și îndrumarea activității așezămintelor culturale ale statului român aflate peste hotare (centre culturale, biblioteci, institute etc.) și ținerea legăturii cu instituțiile similare străine din România. Conform statutului, activitatea urma să cuprindă „desfășurarea unor programe de schimburi cu caracter cultural, artistic, științific, educativ, documentar, între persoane fizice, instituții neguvernamentale, asociații profesionale interesând sfera sa de activitate, pentru favorizarea cunoașterii și răspândirii culturii române, stabilirii de legături culturale și spirituale cu românii și originarii din România, precum și stimularea cunoașterii altor culturi, îndeosebi a celor interferate spațiului spiritualității românești”. Condușă de Augustin Buzura, în calitate de președinte, secondat de mai mulți vicepreședinți (în rândul cărora s-au aflat, în diferite momente și pentru diferite perioade de timp, Angela Martin, Ion Ungureanu, Mircea Angheliescu, Mihai Giurgariu

ș.a.), fundația cuprinde departamente și servicii specializate, patronează centre de cercetare (Centrul de Studii Transilvane din Cluj-Napoca, Centrul de Studii Românești de la Iași), publică sau sprijină numeroase reviste, editate – unele în limbi de circulație – la București, Cluj-Napoca, Chișinău, Cernăuți, Bălți: „Plural”, „Lettre internationale”, „Dilema”, „Curierul românesc”, „Studii culturale”, „Transylvanian Review”, „Romanian Cultural Studies”, „Arc”, „Creanga de aur”, „Contrafort”, „Destin românesc”, „Glasul Bucovinei”, „Limba română”, „Sud-Est”, „Semn”, „Clipa siderală”. De asemenea, dispunea de o editură proprie, care, fără să facă parte propriu-zis, sub raport administrativ și organizatoric, din **F.C.R.**, funcționând ca instituție publică finanțată integral din venituri extrabugetare, era totuși subordonată fundației, care îi gestiona planul editorial și bugetul. În cadrul editurii au fost publicate scrieri ale unor autori români contemporani, ale unor clasici din perioada interbelică (uitați, interziși sau cenzurați de regimul de până în 1989) și din exil și emigrație. În afară de lucrările propriu-zis beletristice, au fost tipărite și scrieri ale unor gânditori, ideologi, filosofi, luptători pentru cauza națională etc., lucrări din domeniul științelor sociale, politologiei, muzicologiei, istoriei artei, teoriei arhitecturii, colecții de documente, volume de interviuri, memorialistică. Au fost editate opere din literatura universală, traduceri de cărți de eseistică, studii umaniste, istoriografie, precum și cărți ale unor scriitori români traduse în limbi străine, în special în limbi de circulație internațională, antologii de poezie românească în traducere, antologii de texte ale unor autori străini referitoare la România etc. Aparițiile au fost de regulă organizate pe colecții. Reeditările operelor clasice române, în general ale autorilor importanți din trecut, s-au regăsit în colecția „Pantheon” (în care apar volume de M. Eminescu, G. Coșbuc, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, Al. Ivăsiuc ș.a.), dar și în „Fundamente” (Mateiu I. Caragiale, S. Fl. Marian, Petre Ispirescu, Paul Zarifopol ș.a.), „Clasicii noștri” (Ion Ghica, Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, dar și antologii de poezie romantică, simbolistă etc.). În colecția „Argumente” apar scrieri de Mircea Vulcănescu (*Dimensiunea românească a existenței*), Anton Dumitriu, P. P. Negulescu, Barbu Delavrancea, Nae Ionescu, Neagu Djuvara, Răzvan Theodorescu, Liviu Maior ș.a. Colecția „Excelsior” prezintă opere importante ale unor scriitori români contemporani (Nicolae Breban, Mihai Sin, Ștefan Aug.

Doinaș, Augustin Buzura, Virgil Tănase, Dumitru Țepeneag, Ioan Groșan, Petru Popescu ș.a.), dar există și o colecție numită „Prozatori români contemporani” (în care apare, de pildă, o antologie din opera lui Nicolae Velea, precum și reeditări ale unor cărți de Alexandru George, Alexandra Târziu etc.). Alte colecții: „Eseuri” (volume de Virgil Nemoianu, Mihai Zamfir, Ruxandra Cesereanu, Victor Ivanovici, Lucian Raicu, Andrei Codrescu, Ovidiu Hurdzuzeu ș.a., dar și de Alain Vuillemin, Timothy Garton Ash, Wolfgang Kraus), „Biblioteca memoriei” (volume de Gabriel Țepelea, Nicolae Stroeșcu-Stănișoară, Nicolae Balotă, Vasilichia Beza, Lucia Apolzan, dar și de principele Nicolae Suțu, mare logofăt al Moldovei), „Cărți uitate” (în care apare cartea lui Al. O. Teodorescu *Hronicul măscăriciului Vălătuc*), „Critică și istorie literară” (cu lucrări de Z. Ornea, Eugen Negrici, Gabriel Dimisianu, Marcel Corniș-Pop, Al. Cistelean, Daniel Cristea-Enache, Ștefan Cazimir ș.a.), „Antropologie culturală”, „Istorie”. Un loc important în activitatea editurii îl ocupă cărțile prin care au fost „repatriate” – editate pentru prima oară în versiunea originală, în limba română –, opere ale unor scriitori români din exil sau din emigrație (cazul unor cărți de Virgil Tănase sau Dumitru Țepeneag). Alte acțiuni asemănătoare de „repatriere” literară au constat în editarea unor volume ale unor poeți de multă vreme trăitori pe alte meleaguri, precum Andrei Codrescu (cărui i-a fost editată o selecție din poemele scrise în limba engleză, traduse în românește de Ioana Ieronim) și Nina Cassian. Pe de altă parte, au fost publicate texte ale unor scriitori români din diferite epoci, traduse în limbi de circulație internațională: au apărut, în acest context, volume de poezie de M. Eminescu, Geo Dumitrescu, Virgil Mazilescu, Marin Sorescu, Ștefan Aug. Doinaș, Gheorghe Pituș, Dorin Tudoran, o antologie a sonetului românesc în traducerea germană a lui Dieter Paul Fuhrmann, o antologie de poezie românească în traducere franceză, volume de proză de A.E. Baconsky (romanul *Biserica neagră*, scos în colaborare cu o editură din Franța), Alexandru Ecovoiu (romanul *Saludos*) și de alți autori. Editura **F.C.R.** a mai publicat câteva importante dicționare: primele două volume din *Dicționarul scriitorilor români*, elaborat sub coordonarea lui Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, o ediție revizuită și completată a *Dicționarului presei literare românești. 1790–1990*, lucrare a lui Ion Hangiu, precum și ediția completă a *Dicționarului personajelor lui Creangă*

de Valeriu Cristea. Alte lucrări de referință scoase de editură au fost volumele din seria „Istoriile secolului XX” – o istorie a filosofiei, una a teatrului, alta a cinematografului și una a literaturii (Dumitru Micu, *Literatura română în secolul al XX-lea*) din spațiul românesc. În programul editorial și-au găsit locul și traduceri din literatura universală (Giordano Bruno, Fernando Pessoa, Andrei Bitov, A.B. Yehoshua, José Sarney) ș.a. În afară de activitatea propriu-zis editorială, **F.C.R.** a gestionat aspecte logistice ale editării și difuzării literaturii: lansări de carte, expoziții, participări la târguri internaționale de carte, simpozioane și conferințe, colocvii și reuniuni, premii acordate unor personalități, festivaluri de poezie și multe alte manifestări sau proiecte culturale al căror număr și varietate fac dificilă o inventariere extensivă. În ansamblu, contribuția **F.C.R.** la configurarea vieții literare și culturale a fost constructivă, vizând deopotrivă revalorizarea operelor clasice și a valorilor consacrate, scoaterea din uitare și repunerea în circulație a unor valori oculte, ignorate sau ostracizate din motive conjuncturale, încurajarea creației originale literare românești contemporane, propagarea unor valori literare universale ignorate sau relativ puțin cunoscute în spațiul românesc și răspândirea în lume, prin difuzarea de traduceri în limbi de mare circulație, a unor realizări marcante ale literaturii române contemporane. În 2003 fundația și-a încetat existența, moștenirea ei fiind preluată și continuată de Institutul Cultural Român, instituție de mai mare anvergură (inclusiv bugetară), constituită, de fapt, prin reorganizarea **F.C.R.** Sub același nume s-a înființat în anul 2005 o instituție culturală pe baze private, condusă de Augustin Buzura. Cu o activitate de natură diferită – și cu un volum incomparabil mai mic – față de cea a **F.C.R.**, noua fundație omonimă a reprezentat totuși o prezență notabilă în peisajul cultural; între altele, a editat seria a doua a revistei „Cultura”. **N.Br.**

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ, instituție înființată în ianuarie 1998 sub auspiciile Academiei Române. Instituție independentă, nonguvernamentală, apolitică și nonprofit, cu personalitate juridică, **F.N.S.A.** are drept obiective încurajarea și stimularea creației în toate domeniile culturii (cercetarea științifică și creația artistică), sprijinirea tinerelor talente și protejarea celor consacrate. Colegiul director este format dintru început din personalități din țară și de peste hotare: George E. Palade, laureat al

Premiului Nobel pentru medicină (președinte de onoare), Eugen Simion (președinte), Maya Simionescu (președinte executiv), Thierry de Montbrial (Franța) și Jaime Gil Aluja (Spania), membri de onoare ai Academiei Române (vicepreședinți). Din consiliul științific inițial fac parte academicienii Viorel Barbu, Dan Berindei, Mihai Cimpoi (Republica Moldova), Valeriu Cotea, Wilhelm Dancă, Jacques de Decker (Belgia), Serge Fauchereau (Franța), Dan Hăulică, Ionel Haiduc, Mugur Isărescu, Valeriu Matei (Republica Moldova), Michael Metzeltin (Austria), Evangelos Moutsopoulos (Grecia), profesorii Radu Deac, Valeriu Ioan Franc și Gisèle Vanhese (Italia). Creată în spirit maioreșcian, Fundația este „un vis al inteligenței libere”. Președintele ei de onoare arăta la început de drum: „Fundația Națională își propune să susțină cu aceeași pasiune ambele genuri de activitate: științele și umanioarele. Aceste obiective nu se exclud unul pe celălalt. Ele trebuie, de fapt, dezvoltate împreună, întrucât se pot întări reciproc”. Pe aceleași coordonate se înscriu și cuvintele rostite de Eugen Simion: „Viața modernă și postmodernă este construită după principiul vaselor comunicante. Filosoful nu mai poate face abstracție, în speculațiile sale, de cuceririle biologiei sau ale fizicii moderne și chiar teologia modernă, zic unii învățați, asociază acum hermeneutica tradițională cu descoperirile fizicii cuantice. Sigur este că, azi, știința este o formă esențială a culturii [...]. În societatea informațională în care lumea postmodernă se pregătește să intre, „științele tari” (cum am remarcat deunăzi că li se spune în limbajul comunității europene) nu mai pot ignora ceea ce am putea numi dimensiunea umanismului contemporan [...]. Pornim, dar, în această alianță și cu un program care încearcă, între altele, să sprijine cercetarea fundamentală prin granturi competitive individuale sau de grup, să acorde burse de specializare în țară și străinătate (inclusiv burse pentru tinerii din alte țări care vor să studieze în România), să editeze reviste și cărți, să organizeze colocvii și să pregătească studii, în fine, Fundația Națională pentru Știință și Artă intenționează să joace în viața culturală românească actuală rolul pe care l-au avut Fundațiile Regale conduse de neuitatul Alexandru Rosetti în epoca interbelică. Rol de promotor și stabilizator al valorilor intelectuale și morale românești”. Sub aspect literar, fundația a promovat o serie de proiecte editoriale care s-au bucurat de un mare succes în lumea intelectuală. Într-o ordine prioritară, s-a aflat lansarea, în ianuarie 2000, a colecției „Opere fundamentale”, în cadrul căreia au fost

publicate cele mai reprezentative lucrări ale literaturii române clasice și contemporane. Printre autorii editați în cadrul acestor apariții, unele integrale, se numără Tudor Arghezi, A.E. Baconsky, G. Bacovia, Ion Barbu, Ștefan Bănuțescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Dimitrie Bolintineanu, Dimitrie Cantemir, I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu, Emil Cioran, Ion Creangă, George Coșbuc, Ion Budai-Deleanu, Petru Dumitriu, M. Eminescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Nicolae Filimon, Octavian Goga, Anton Holban, G. Ibrăileanu, Alexandru Macedonski, Titu Maiorescu, Gib I. Mihăescu, Costache Negruzzi, Panait Istrati, Marin Preda, Ion Heliade-Rădulescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sebastian, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, I. D. Sîrbu, C. Stere, Ioan Slavici, Sorin Titel, G. Topîrceanu, Mircea Vulcănescu. Volumele, prezentate într-o casetă elegantă, sunt imprimate pe hârtie bibliofilă chamoix (11,5 x 17 cm) și legate în imitație de piele, cu titlurile imprimate cu foiță de aur, după modelul francez „Bibliothèque de la Pléiade”. Sunt ediții critice de înalt nivel științific, întocmite de cei mai valoroși specialiști în domeniu. Textul editat este însoțit de prefață/ studiu

introdutiv, tabel cronologic privind viața și opera scriitorului, repere critice, note, comentarii și indici. Până în anul 2012 au apărut circa 150 de titluri, majoritatea bucurându-se de onorurile unor premii literare, oferite pentru ținuta lor științifică. O altă realizare de seamă este publicarea, între 2004 și 2009, a 24 de volume (în fapt, 38, unele volume având două părți) din *Manuscrisele Mihai Eminescu* (aproximativ 14 000 de pagini facsimilate). În cadrul colecției „Scriitori străini” au fost editate operele lui Marcel Proust și William Shakespeare. În alte colecții au fost pregătite, frecvent în colaborare, peste o sută de titluri consacrate fenomenului literar românesc, între care se disting *Cronologia vieții literare românești* (perioada 1944–1964) în zece volume, precum și istorii ale literaturii, monografii critice, antologii, tratate, volume de corespondență, enciclopedii. Concomitent, se editează revista „Caiete critice”, cu douăsprezece apariții anuale, publicație acreditată științific și prezentă în baze de date internaționale (BDI). Începând cu octombrie 2002, **F.N.S.A.** organizează, anual, Seminarul Internațional „Penser l'Europe”, organizat în colaborare cu Institutul Franței, Institutul Francez de

Relații Internaționale, Academia Regală de Științe Economice și Financiare din Spania, Academia Regală de Doctori din Barcelona și Academia Regală pentru Limbă și Literatură Franceză din Belgia. Manifestările se bucură de o largă participare și de contribuții ale oamenilor de știință din mai toate țările europene. Între subiectele propuse spre dezbateri s-au aflat *Unde se oprește Europa?* (2002), *Limbile Europei, Științele și religia – comunicare interconfesională* (2003), *Religiile și cultura europeană* (2004), *Națiunile și minoritățile în comunitatea europeană* (2005), *Culturile francofone și noua Europă* (2006), *Cultura Europei în contextul globalizării* (2007), *Literele, artele și științele în comunitatea europeană* (2008), *Educația și învățământul în Europa de azi* (2009), *Cum se scrie istoria? Conștiința europeană și istoria identității naționale* (2010), *Cum va arăta Europa peste 50 de ani?* (2011), *Drepturile omului și valorile lumii europene* (2012). Lucrările fiecărei sesiuni sunt editate în volum. Tot în arealul literar intră și organizarea unor colocvii naționale, de asemenea cu periodicitate anuală. În rândul comunității intelectuale se bucură de o mare audiență Colocviul tinerilor critici, eveniment inițiat în 2007 și organizat în colaborare cu Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei, cu Asociația Scriitorilor din București și, din 2010, cu Muzeul Național al Literaturii Române. Reunind tineri critici literari din întreaga țară, colocviul a adus în centrul atenției dezbateri precum *Formele și șansele criticii literare în societatea cunoașterii*, *Criza culturii critice?*, *G. Călinescu și noul canon în critica literară actuală*, *Literatura română după 20 de ani*. În aceeași manieră, care presupune contribuții teoretice publicate ulterior în revistele literare, s-au organizat manifestări omagiale consacrate unor scriitori români și străini (Emil Cioran, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cesare Pavese), evenimente cu un puternic impact în mass-media. Altă fațetă a promovării valorilor autentice este decernarea, an de an, a unor premii de excelență destinate tinerilor cercetători și artiști. În domeniul literar acestea au fost atribuite la mai multe categorii (debut în literatură, creație literară, critică și istorie literară, coordonare de ediții critice), printre laureați numărându-se Andrei Terian, George Cusnarencu, Mihai Iovănel, Bogdan Crețu, Paul Cernat. **F.N.S.A.** dispune și de o galerie de artă, aici fiind vernisate numeroase expoziții (pictură, grafică, sculptură) ale unor artiști contemporani din România, Franța, Finlanda, Italia și Ungaria.

L.C.

FUNDAȚIA REGALĂ UNIVERSITARĂ „CAROL I”, instituție constituită la Paris în 9 august 1951, după ce autoritățile franceze aprobă funcționarea în exil, pe teritoriul Franței, a Fundației Universitare ctitorite de regele Carol I în 1891, la București; fundația își încetează activitatea în 1974. Consiliul director era format inițial din douăzeci și patru de membri; ca președinte a fost desemnat profesorul Petre Sergescu (1951–1954), iar în primul comitet de conducere au intrat profesorii Basil Munteanu, Constantin Marinescu și Virgil Veniamin. Secretar (1951–1953), apoi secretar general (1955–1958) și consilier (după 1958) a fost numit George Ciorănescu. Reîntemeiată cu intenția de a-și desfășura activitatea sub egida regelui Mihai I și având sprijinul Comitetului Național Român, instituția era menită să sprijine material și să încurajeze producția artistică, literară și științifică românească din exil. S-au acordat astfel numeroase burse de studii tinerilor români aflați în Europa Occidentală și au fost susținute, prin tipărirea de cărți sau prin organizarea de expoziții și concerte, manifestări reprezentative pentru viața culturală a exilului. Dintre cărțile editate sunt de menționat: Dimitrie Nimigeanu, *Însemnările unui țăran deportat din Bucovina* (1958), Vintilă Horia, *Jurnal de copilărie* (1958), Mihai Niculescu, *Povestea vorbelor* (1959), Alexandru Busuioceanu, *Fructul de a trăi* (versuri, 1963), Alexandru Ciorănescu, *Don Carlos de Viana* (dramă, 1954), antologia de versuri și proză *Omul și pământul românesc* – întocmită în 1955 de Mihai Niculescu după un plan redactat de Basil Munteanu –, C. Brăiloiu, *La Vie musicale d'un village (Drăguș)* (1960), volumul omagial *Mario Roques et les études roumaines* (1953) ș.a. Fundația a subvenționat și câteva publicații periodice de prestigiu. Emil Turdeanu și Victor Buescu au condus, între 1953 și 1975, „Revue des études roumaines”; tot Emil Turdeanu, împreună cu Mircea Eliade, Vintilă Horia, Virgil Ierunca și V. Veniamin, a coordonat și redactat, între 1963 și 1968, cele șapte numere ale revistei „Ființa românească”. Între 1952 și 1958 a apărut și „Bulletin scientifique roumain”. Relevante sunt și simpozioanele științifice organizate de Fundație. Dintre acestea, cel din 24 aprilie 1953, consacrat comemorării profesorului Mario Roques, manifestare inițiată și coordonată de Sever Pop și Edmond Faral, și cel din 24–26 ianuarie 1959, dedicat centenarului Unirii Principatelor, la care, printre alții, au participat din partea Academiei Franceze Françoise

Mauriac, Georges Duhamel, Jacques Chastenot de Castaing, precum și Gabriel Marcel și Henri Grégoire. Fundația a întemeiat o bibliotecă, ale cărei colecții au crescut în timp, dar care a fost distrusă într-un incendiu.

Repere bibliografice: Petre Sergescu, *Activitatea Fundației Regale Universitare „Carol I”, „Orizonturi”, 1952, 2; George Ciorănescu, O dublă comemorare, „Revista scriitorilor români” (München), 1982, 19; Aurel Sergiu Marinescu, O contribuție la istoria exilului românesc, VI, București, 2005, 351–831; George Ciorănescu și exilul românesc. Documente din arhiva Fundației Regale Universitare „Carol I”, îngr. Matei Cazacu și Crisula Ștefănescu, introd. Matei Cazacu, București, 2007; Manolescu, *Enciclopedia*, 334–338. **N.F.***

FUNDAȚIILE REGALE. Preocuparea monarhiei române de a ctitori instituții culturale debutează cu înființarea la București, în 1891, a Fundației Universitare „Regele Carol I”, moment ales de suveran ca să celebreze cei 60 de ani de viață ai săi și 25 de ani de domnie. Așezământul, al cărui loc a fost găsit în fața Palatului Regal, era definit

astfel de Carol I într-o scrisoare către Lascăr Catargiu: „Un așezământ spre binele tinereții universitare de la toate facultățile din țară, al cărui scop va fi de a procura studenților un loc de întâlnire, înzestrat cu o bibliotecă totdeauna deschisă, unde vor putea satisface iubirea lor de studiu, a veni în ajutorul acelor dintre dânsii cari întreprind lucrări speciale sub direcțiunea profesorilor lor sau pentru tipărirea tezelor, cum și de a da subvențiuni acelor cari, din lipsă de mijloace, ar fi siliți să întrerupă studiile lor în dauna culturii generale a Țării”. Suveranul dăruiește locul de construcție și 200 000 de lei. Fundațiunea „Regele Ferdinand I”, așezământ cu scop cultural, civil și militar, se înființează la Iași în 1926, când suveranul împlinește șase decenii de viață, „ca semn de dragoste și recunoștință față de înfăptuitorul unității naționale a românilor”. S-a ales orașul Iași, preciza suveranul într-o scrisoare, fiindcă acolo, „după prima unire a Principatelor, prin mari jertfe s-a făcut Marea Unire cu celelalte țări surori de sub stăpânirea

străină”. Modelul declarat al fundației de la Iași a fost Fundația Universitară „Regele Carol I” din București. Mai înainte, în 1922, pe baza statutului și a legii redactate de principele Carol, ia ființă la București fundația care îi poartă numele, pentru ajutorarea, susținerea și stimularea faptelor de cultură. Înființând fundația, principele Carol a fost condus de „considerațiuni multiple, de ordin sentimental și de ordin rațional – politic și social”. Tipografia Fundației „Principele Carol” a avut sediul în strada Latină, librăria în strada Paris, director general al Fundației fiind Dimitrie Gusti, iar director al Direcției căminelor culturale fiind numit Apostol D. Culea. Fundația tipărește cărți din diverse domenii (literatură, artă, știință, educație și cultură), publicații periodice ca „Lamura” (revistă de cultură generală pentru învățători), „Albina” (revistă pentru popor), colecții enciclopedice precum „Cartea vremii”, coordonată de Nichifor Crainic. Fundația asigură participarea României la Expoziția Internațională a Cărții de la Florența și Veneția, participarea la expoziția de la Londra, trimite obiecte de artă românească la expozițiile de la Paris și Geneva, organizează în țară expoziții retrospective, iar prin Institutul de Studii Artistice și cu Filarmonica Fundației au loc concerte susținute de George Enescu, Cella Delavrancea ș.a. Alte inițiative duc la înființarea, la Cluj, în 1923, a Muzeului Etnografic, o comisie alcătuită din Sextil Pușcariu, Al. Lapedatu, George Vâlsan, E. Panaitescu, George Oprescu și Romulus Vuia dându-și girul cu privire la importanța acestei inițiative. Un mare rol literar, științific, cultural îl joacă înființarea, în urma promulgării de către suveran a legii din 13 aprilie 1933, a Editurii Fundațiilor Regale sub numele Fundația de Literatură și Artă Regele „Carol II”, al cărei sediu s-a aflat în Bulevardul Lascăr Catargiu. Structura tematică a cărților editate aici a fost diversă, acestea fiind incluse în colecțiile „Biblioteca Energia”, „Biblioteca informativă”, „Biblioteca artistică”, „Biblioteca critică”, „Biblioteca «Orașe»”, „Biblioteca teatrală”, „Biblioteca documentară”, „Biblioteca enciclopedică”, „Mica enciclopedie”, „Bibliothèque d’histoire contemporaine”, „Scriitorii români contemporani” (cu subsecțiunile „Romane”, „Eseuri – critică”, „Versuri”), „Ediții definitive”, „Scriitori străini”, „Biblioteca de filosofie românească”. Au rămas până astăzi ca modele edițiile critice M. Eminescu,

Opere (I–III), îngrijită de Perpessicius, I.L. Caragiale, *Opere* (IV–VII), îngrijită de Șerban Cioculescu, și Ion Creangă, *Opere*, îngrijită de G.T. Kirileanu. Altele, cum au fost cele din opera lui B.P. Hasdeu (ediție realizată de Mircea Eliade), A.I. Odobescu, Al. Macedonski, Ion Heliade-Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Anghel Demetrescu și Ștefan Petică, au fost tot ediții critice, însă nu complete. Importante sunt edițiile definitive alcătuite de autorii înșiși: Tudor Arghezi, Elena Farago, Adrian Maniu, Ion Minulescu, Mihai Codreanu, Lucian Blaga, Al.T. Stamatiad, V. Voiculescu, G. Bacovia, Ion Pillat, Camil Petrescu. Editura a promovat literatura tânără, fiind premiați Vladimir Cavarnali, Eugen Jebeleanu, Horia Stamatu, Dragoș Vrâncianu, Emil Cioran, Constantin Noica, Ștefan Baciuc, Virgil Gheorghiu, Simion Stolicu, Ion Biberi, Al. Dima, Emil Botta, Ștefan Stănescu, Bucur Țincu, Aurel Chirescu, Constantin Virgil Gheorghiu, Pavel Chihaia, Eusebiu Camilar, Magda Isanos, Constant Tonegaru ș.a. Secțiunea de critică și istorie literară a editurii este remarcabilă, apariția de excepție în acest domeniu fiind *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) de G. Călinescu. Editura a tipărit „Revista Fundațiilor Regale” (1934–1947), cu suplimentul ei, „Caiet de poezie” (1946–1947). Pentru inițiativele lui culturale Carol II a fost apreciat ca un rege al culturii, despre care Tudor Arghezi scria: „Regele, a căruia activitate literară, liberă de contingente și superstiții, diversă și multiplă, a înzestrat literatura cu o Epocă. El a dat bibliografiei românești, cu belșug fără precedent în nici o țară și sub nici un pontificat, chiar de foarte veche cultură, o masă de scrieri care pot sluji intelectul și talentul românesc cu o experiență a marginilor, a măsurii și a impalpabilelor, integrală.” Regele Carol II i-a succedat ca patron regele Mihai I, protector al F.R.

Repere bibliografice: Fundația Culturală „Principele Carol”, *Statutul și legea*, București, [1925]; *Fundația Culturală „Principele Carol”. 1922–1925*, București, 1926; Fundațiunea „Regele Ferdinand I”, 1. *Regulamentul general*. 2. *Regulamentul pentru acordarea de ajutoare culturale familiilor militarilor*. 3. *Regulamentul Secțiunii pentru încurajarea cercetărilor științifice consacrate cunoașterii României*, București, 1929; Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, *Statutul pentru funcționarea căminelor culturale*, București, 1935; Fundațiunea „Regele Ferdinand I”, *Legi, regulamente, statute*,

București, 1938; Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, *Îndrumări pentru aplicarea programului de activitate culturală*, București, f.a.; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, 204–220; Traian Fințescu, *Fundațiile Regale. Cămine culturale*, București, 2000. **I.D.**

FUNDESCU, I. C. [Ion C.] (1836, Pitești – 22.I.1904, București), autor de versuri, prozator, publicist, culegător de folclor.

Este fiul Raliței și al lui Constantin Fundescu, proprietar din Câmpulung și, probabil, polcovnic de plai. Învăță în orașul natal și la Colegiul „Sf. Sava” din București, însușindu-și apoi singur limbile germană și italiană, pe care le va stăpâni destul de bine. A funcționat ca secretar și inspector al Comitetului Teatrelor (1857–1869), administrator al „Buletinului Instrucțiunii Publice” (1866), iar mai târziu a fost deputat de Vlașca. La vârsta de douăzeci și unu de ani debutează în poezie, cele dintâi scrieri fiindu-i găzduite de ziarele „Dâmbovița” și „Naționalul”. Primul volum de versuri, *Vocea Argeșului*, îi apare în 1859. Într-o epocă în care presa satirică ia amploare, colaborează o vreme, sub pseudonimul Se-Ma-Ki, alături de N. Nicoleanu și Șt. Vellescu, la „Satyrul” (1866) lui B.P. Hasdeu, apoi scoate, ca redactor responsabil, foile umoristice „Pepelea” (1860–1861) și „Tombaterra” (1861). Scrie, de asemenea, la ziarele „Românul” și „Reforma”. În 1864 încredințează tiparului cel de-al doilea volum de versuri, pe care îl va intitula *Flori de câmp*. Aflat scurtă vreme la Iași, editează în noiembrie–decembrie 1864 revista „Teatrul”. Anul 1867 marchează un moment important în activitatea sa: culegerea de folclor *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, prefată de studiul *Literatura populară*, semnat de B.P. Hasdeu. Publică apoi „Calendarul Dracului pe 1867”, iar în anul următor dă la iveală alt volum de versuri, în trei părți, *Poezii noi*, și se remarcă printr-o asiduă prestație la „Ghimpele”, unde este redactor. Semnificativă este și prezența la conducerea gazetei

liberale „Telegraful”, din 1876 până în 1881 ca redactor-șef, iar în intervalul 1882–1888 ca director politic.

Fire ambițioasă, **F.** a abordat variate genuri, a scris mult, dar nu a reușit să se impună decât într-o foarte mică măsură. Versurile sale (ode, elegii, epistole, satire), naive și sentimentale, sunt inconsistente ca realizare artistică și au fost primite cu rezervă chiar de contemporani. În schimb, poeziile de dragoste i-au fost puse pe muzică și au circulat în epocă, reținând, pare-se, și atenția lui M. Eminescu. Dintre numeroasele proiecte – nuvele, romane, impresii de călătorie – a dat tiparului romanul *Scarlat* (1875), care interesează doar prin câteva pasaje de reușită analiză psihologică. **F.** a tradus din Victor Hugo și Alfred de Musset. Remarcabilă cu adevărat este activitatea sa pe tărâm folcloristic. În revista „Traian” (1869–1870) a publicat narațiunile *Sfânta Vineri* și *Balaurul cu douăsprezece capete*, acestea fiind primele basme care au apărut în publicațiile lui B.P. Hasdeu. În „Foaia populară”, „Noul veac”, „Almanahul Milcovului” ș.a. a tipărit snoave și satire populare. Culegerea *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, în care a inclus și patru basme culese de Nicolae Filimon și de Petre Ispirescu, fără încuviințarea acestora, a fost bine primită în epocă și continuă să se bucure de prețuirea specialiștilor. Este prima colecție de basme românești, anterioară fiind numai cea, în limba germană, a fraților Albert și Arthur Schott. **F.** aplică aici principiile promovate de Hasdeu referitoare la metodologia culegerii și valorificării literaturii populare. Alături de basme, provenite, se pare, din Muntenia, orațiile de nuntă, proverbele, ghicitorile suscită, de asemenea, interes prin valoarea lor artistică.

SCRIERI: *Vocea Argeșului*, București, 1859; *Flori de câmp*, București, 1864; *Poezii noi*, București, 1868; *Scarlat*, București, 1875; *Hitrowo și Kotzebue*, București, 1890. **Culegeri:** *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, introd. B.P. Hasdeu, București, 1867; ed. 2, București, 1870.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, 159–160; Iorga, *Ist. preseii*, 143–144; Chendi, *Foiletoane*, 39–45; George Baiculescu, *Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon*, București, 1941, 12–21; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 300, *Ist. lit.* (1982), 337–339; Șerban Cioculescu, *Alte izvoare lirice eminesciene*, RL, 1971, 16; *Ist. lit.*, III, 23–26; Bârlea, *Ist. folc.*, 165–166; *Dicț. lit.* 1900, 374–375; *Dicț. scriit. rom.*, II, 304–306; Popa, *Penumbre*, 58–65; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 403. **I.H.C.**

FUNDOIANU, B.**[Benjamin]**

(pseudonim al lui Benjamin Wexler sau Wechsler; 14.XI.1898, Iași – 2.X.1944, Birkenau-Auschwitz, azi Oświęcim, Polonia), poet, dramaturg, eseist.

Este al doilea copil al Adelei (n. Schwarzfeld) și al lui Isaac Wechsler, comerciant, al cărui tată fusese arendaș pe moșia Fundoia (Fundu Herții). Bunicul dinspre mamă, Beniamin Schwarzfeld, era un mic negustor venit din Galiția, posesor al unei biblioteci deosebite, pe care i-o va lăsa moștenire nepotului. Un frate al mamei, Elias Schwarzfeld, este autorul unei *Istории a evreilor în România*, altul (Wilhelm) a fost filolog și istoric, iar al treilea este folcloristul și jurnalistul Moses Schwarzfeld. **F.** urmează la Iași o școală de pe lângă biserica Trei Ierarhi, școală pentru copiii evrei întemeiată de bunicul său, apoi Gimnaziul „Alexandru cel Bun” și Liceul Național, unde e coleg cu Al. A. Philippide. În 1914 este declarat repetent și exmatriculat până în 1916. O întâlnire decisivă a adolescenței sale este cea din 1911 cu poetul de limbă idiș Iacob Groper, primul său maestru spiritual; al doilea va fi, în perioada franceză, filosoful Lev Șestov, un rol formativ important jucându-l, anterior, și prietenia cu viitorul scriitor în idiș B. Iosif. Va absolvi cursurile secundare abia în 1919, la Liceul „Matei Basarab” din București, unde ajunge la îndemnul lui Ion Minulescu. Se înscrie apoi direct în anul al II-lea la Facultatea de Drept din Iași, de unde se retrage în toamna lui 1922 în urma unui conflict cu profesorul A. C. Cuza. Debutează la revista „Floare albastre” în mai 1912, sub pseudonimul I. G. Ofir, cu traduceri din poemele lui Iacob Groper, iar în martie 1914 A. Steuerman-Rodion, care îi era rudă, îi publică primele versuri proprii la rubrica „Oameni și lucruri” a ziarului „Opinia” din Iași. Sub semnătura B. Fundoianu sau Fundoianu colaborează cu versuri, traduceri (din André Chénier, Henri de Régnier, Heinrich Heine, J.F. von Eichendorff) și semnalări culturale la mai multe reviste ieșene și nu numai: „Valuri” (mai 1914, sonetul *Dorm florile*, cu ecouri din D. Anghel), „Egalitatea”, „Versuri și

proză” (unde publică prima traducere din Charles Baudelaire, *Don Juan în infern*), „Revista noastră” și „Absolutio”, sprijinit de publicistul A. Hefter și de profesorul său de franceză din liceu, I.M. Rașcu. Redactează, sub titlul *Note dintr-un confesional*, o serie de amintiri din copilărie. În octombrie 1914 începe să colaboreze la „Vieața nouă”, condusă de Ovid Densusianu, iar în anul următor la revista sionistă „Hatikvah” din Galați (medalioane, traduceri din idiș, ciclul *Sonete biblice* ș.a.). De asemenea, la „Dimineața”, „Zări senine”, „Mojicul” și la „Rampa nouă ilustrată”, unde publică poeme în proză, ulterior la „Cronica Moldovei” (Bârlad), „Mișcarea”, apoi la „Flacăra” lui Constantin Banu (sonetul *Eglogă marină*, printre altele) și mai târziu la publicațiile „Arena” și „Chemarea” sau la „Omul liber” și „Scena”. Descoperirea, în 1915, a lui Tudor Arghezi și a lui Gala Galaction are un cuvânt de spus în cristalizarea opțiunilor lui **F.** Confesiv-erotice, autumnale, meditative sau livrești, medievale sau cu tematică biblică, poemele de acum sunt marcate de un simbolism trecut prin filtru clasic, din care nu lipsesc ecouri lirice din Heine sau din Eminescu; primele texte îi epigonizează pe romantici, pe Octavian Goga, George Coșbuc și St. O. Iosif. În 1918 apare, în 42 de copii bibliofile, *Tăgăduința lui Petru*, poem dramatic în linia lui Paul Claudel sau a lui André Gide, subintitulat *Literatură biblică*. Un credo spiritual și estetic va fi și textul *Noi, simboliștii*, publicat în anul următor. În 1919 devine redactor și corector la ziarul sionist „Mântuirea”, condus de A.L. Zissu; mai colaborează la „Cuvântul liber” și la „Însemnări literare”. În „Rampa” deține rubrici noi, precum „Caietele unui inactual”, cu însemnări despre scriitori din literatura universală. Mai publică seria de eseuri de filosofia culturii *Judaism și elenism*, alături de articole despre Friedrich Nietzsche și Remy de Gourmont, toate remarcabile prin detenta speculativă și consistența intelectuală. Influența decisivă vine dinspre filosofia bovarismului a lui Jules de Gaultier, înțeles ca iluzie necesară a speciei umane. Semnificative pentru opțiunile sioniste, anticomuniste ale lui **F.** sunt articolul *Ideii despre socializarea Palestinei* și interviul pe care i-l ia lui Arnold Margoline, viceministrul de externe evreu al Ucrainei. În 1920 susține în ziarul „Umanitatea” al lui Eugen Relgis rubrica „Idei inactuale”. Mai este prezent în „Lumea evree” (*Psalmul leprosului*, *Monologul lui Baltazar*), „Bar Kochba”, „Adevărul”, „Adevărul literar și artistic”,

„Cuvântul liber” (rubrica „Din librăria Franței”), „România nouă”, „Sburătorul literar”, unde semnătura îi apare în 1921. Majoritatea colaborărilor, cu rubrici, poeme, eseuri, portrete, traduceri, comentarii teatrale și dialoguri filosofice, este găzduit însă de „Rampa”, unde-și face debutul și în calitate de cronicar dramatic și scrie un pătrunzător articol despre volumul *Plumb* al lui G. Bacovia. Folosește numeroase pseudonime: B. Fd., Fd., Al(ex). Villara, Von Doian, Hop-Frog, Diomede, Dio, Funfurpan, Const. Meletie, Wachslaurescul, Iașanul ș.a. Frecventează, o vreme, cenaclul Sburătorul al lui E. Lovinescu, dar relația afectivă cu mentorul se rupe brutal, ca și aceea cu Tudor Arghezi. În „Cuvântul liber”, apoi în „Adevărul literar și artistic” publică, pentru prima oară, poeme grupate sub titlul *Priveliști* sau *Priveliști. Herța*, reluate în același an, 1921, de Ion Pillat în antologia *Poezia toamnei*. Este elogiat, într-un profil din „Adevărul literar și artistic” (*Un Veniamin cutezător*), de Gala Galaction, care nu reușise să-l introducă în cercul „Vieții românești”. Având un caracter manifest de solidaritate cu literatura franceză, volumul *Imagini și cărți din Franța*, apărut probabil la finele lui 1921 (dar având imprimat anul 1922) cu sprijinul lui F. Aderca, conține un număr de eseuri empatice, cu inserturi impresionist-estetizante, despre Charles Baudelaire, Stéphane Mallarmé, Marcel Proust, Maurice Maeterlinck, J.-K. Huysmans, Émile Verhaeren, Jules de Gaultier, Ernest Renan, Charles Maurras, Francis Jammes, Remy de Gourmont, André Gide, Paul Claudel, A. Rouveyre. Înainte de G. Ibrăileanu, Mihail Sebastian și Anton Holban, **F.** este cel dintâi comentator român notabil al lui Marcel Proust și, alături de N. Davidescu, unul dintre cei mai avizați critici ai simbolismului și decadentismului. Definitorie rămâne provocatoarea prefață a cărții, în care afirmă despre cultura română că ar fi devenit, odată cu simbolismul, o „colonie a culturii franțuzești”. Sunt acuzate „parazitismul” și mimetismul superficial, neputința asimilării creatoare, „lipsa talentelor remarcabile, capabile să facă dintr-o nutriție străină ceva ordonat și propriu”. Atitudine radicală, de iubire contrariată și identitate în criză, dar și declarație de dragoste adresată Franței, prefigurând complexe lui Eugen Ionescu și Emil Cioran din anii '30. Textul atrage replica vehementă a lui E. Lovinescu, care, în „Sburătorul literar”, va susține că „literatura română există”. Consecvent opțiunii sale, **F.** publică, într-o revistă din Franța

(„Choses de théâtre”, scoasă de Matei Roussou) primul articol în limba franceză, o prezentare a teatrului românesc din ultimul secol. Traduce pentru revista „Hasmonaea” piesa *Dibuk* a lui S. Ansky și începe colaborarea, din primul număr, la „Contemporanul” lui Ion Vinea cu rubrica „Ferestre spre Occident”. În decembrie 1922 fondează, împreună cu Armand Pascal (căsătorit în 1920 cu sora sa, Lina Wechsler), N.D. Cocea, Scarlat Callimachi, Sandu Eliad, Soare Z. Soare, Ion Pillat ș.a. Compania Insula, primul teatru românesc de avangardă. Armand Pascal, actor și regizor, fusese în anii anteriori discipol al lui Jacques Copeau și membru al trupei pariziene Le Vieux Colombier. Până în februarie 1923, când gruparea își suspendă activitatea, vor fi reprezentate pe scena de la Maison d'Art feeria *Legenda funigielor* de St. O. Iosif și D. Anghel, una dintre cele „cinci piese” ale scriitorului fantezist Lord Dunsany și *Vicleniile lui Scapin* de Molière, ultimele două în traducerea lui **F.** Paralel, la Fundația Regală Universitară, gruparea, transformată în club de lectură al scriitorilor moderniști, inițiază o șezătoare intitulată *Antologia română*, unde **F.** urma să prezinte două texte, despre M. Eminescu și despre Tudor Arghezi, afișul fiind realizat de Victor Brauner. Tot pentru Compania Insula scrie o primă variantă a dramei în versuri *Monologul lui Baltazar*, inserată în „Lumea evree”. Colaborează constant și la „Spre ziuă”. Ultimul articol din România, apărut în serial spre sfârșitul verii lui 1923 în „Adevărul literar și artistic”, îi este dedicat lui Lev Șestov, pe care îl va cunoaște personal la Paris. O mică parte din publicistica acestor ani va fi recuperată postum în *Imagini și cărți* (1980). Nu se va realiza nici proiectul editării unei cărți intitulate *Imagini și cărți românești*, ce urma să conțină, în pandant cu volumul din 1922, texte despre autori afini: Arghezi, Bacovia, Adrian Maniu, Ion Creangă, Anton Pann, Gala Galaction, A.I. Odobescu, C. Dobrogeanu-Gherea ș.a. Din motive identitare, scriitorul părăsește România pentru mult visata Franța în decembrie 1923 (împreună cu sora și cumnatul său), prima sa locuință pariziană fiind apartamentul lui Jean de Gourmont (fratele lui Remy de Gourmont), iar primul loc de muncă va fi Imprimeriile Gourmont, unde lucrează ca funcționar. Deși renunță o vreme la poezie în favoarea filosofiei („Am devenit filosof pentru a-mi apăra poezia”, va declara), **F.**, acum Fondane, continuă să publice versuri în revistele

din țară prin medierea surorii sale mai mici, Rodica, și a soțului acesteia, scriitorul Paul I. Daniel. E inclus cu patru poeme în primul volum din *Antologia poezilor de azi*, alcătuită de Ion Pillat și Perpesicius (1925). Primește fonduri, prin Ion Minulescu, din partea Ministerului Culturii pentru promovarea literaturii române în Franța, unde va încerca să traducă nuvela eminesciană *Sărmanul Dionis* și versuri ale unor poeți preferați (Arghezi, Minulescu, Adrian Maniu, Bacovia). Împreună cu Claudia Millian, devine fondator (în 1924) al Societății Scriitorilor Români din Franța. Potrivit Claudiei Millian, în această perioadă E. se dedicase studierii teologiei catolice, stimulat de *Le Latin mystique* a lui Gourmont. Între 1925 și 1928 face parte, alături de Hans Mattis-Teutsch, din „redacția pariziană” a publicației avangardiste „Integral”, colaborând număr de număr cu articole în limbile franceză și română, poeme (definitoriul *Provincie*, horatianul *Lui Taliarh*, exotical *Scènes de la vie des lapons*. *À Tristan Tzara* ș.a.), ultimul număr al revistei găzduindu-i un grupaj de prezentare a poeziei franceze contemporane, ilustrat cu traduceri proprii din poeți notorii și un eseu. De notat începutul polemicii cu André Breton și cu „revoluția” marxistă a suprarealiștilor, pe care îi acuza de exploatarea „științifică” a eliberării subconștientului. Mai scrie la „Puntea de fildeș” (1925–1926) și la „Rampa” (poemul *Herța*), iar din 1928 își începe colaborarea la revista „unu”, condusă de Sașa Pană și Moldov; dintre textele publicate aici rețin atenția „scrisorile pierdute” și un eseu despre „poezia pură” în două variante antinomice: eliminarea totală a hazardului (Paul Valéry) și eliberarea sa (Tristan Tzara). În anii '30 va purta o corespondență susținută cu câțiva membri ai grupării: Sașa Pană, F. Brunea-Fox, Ștefan Roll, dar și cu Marcel Iancu sau cu Ion Minulescu. În aprilie 1928, după câțiva ani de relativ abandon liric, se întoarce la poezie printr-un experiment avangardist, reflex al noii pasiuni pentru cinema: *Trois scenarii: ciné-poèmes*, publicat la Bruxelles în colecția „Documents internationaux de l'esprit nouveau”, cu ilustrații de Man Ray și Al. Brătășanu. Cele trei poeme sunt compuse sub forma unui flux de imagini absurd-onirice, semnând nevoia depășirii formelor clasice. Preocuparea pentru arta fotografică îl apropie pe E. de gruparea suprarealistă din jurul lui Eli Lotar, fiul lui Arghezi. Colaborează la unicul număr al revistei „Discontinuité”, condusă de Arthur Adamov și de

suprarealistul de origine română Claude Sernet (ex-futuristul Mihail Cosma). În 1929 trimite la „Bilete de papagal” articolul *Despre poemele d-lui Ilarie Voronca*, iar în „Opinia publică” îi apare poemul *Paradă*, care va deschide volumul *Privești* (1930). Moartea lui Armand Pascal (1929) îi prilejuiește scrierea poemului *Ulysse*, elaborat pe vasul Mendoza în drum spre Argentina, unde fusese invitat de scriitoarea Victoria Ocampo și de societatea Amigos del Arte să conferențeze despre Șestov și să prezinte filme de René Clair, Man Ray și Luis Buñuel. Cu acest prilej colaborează la revista „La Nación” a lui Eduardo Mallea și stabilește contacte cu artiști sud-americani, despre care va relata și într-un interviu inclus în sumarul „Rampei”. Relația de prietenie cu scriitoarea argentiniană se consolidează în anii următori. În revista „Europe” a lui Romain Rolland (1929) îi apăruse articolul *Un Philosophe tragique: Léon Chestov*, marcând debutul activității lui filosofice în limba franceză, iar în octombrie, în „Cahiers de L'Étoile”, îi este publicat articolul *Brancusi*, în care elogiază „primitivismul sălbatic” al artei sculptorului. În 1930 încheie o primă versiune din *Rimbaud le voyou* (replică polemică la monografia *Rimbaud le voyant* a lui Roland de Reneville, membru al grupării Le Grand Jeu); un an mai târziu refuză să semneze petiția suprarealiștilor în favoarea lui Louis Aragon, acuzat de instigare la crimă prin publicarea poemului *Front rouge*, și trimite o scrisoare de desolidarizare publicației „Le Surréalisme au service de la Révolution”. Păstrează totuși relații apropiate cu suprarealiști disidenți ca Tristan Tzara sau Antonin Artaud și cu gruparea Le Grand Jeu. Angajat ca asistent de regie și scenarist la studiourile Paramount de la Joinville-le-Pont, colaborează la realizarea filmului *Tele-viziune*, regizat de Jean Georgescu și turnat la Paris cu actori români. Ulterior scrie dialogurile filmului poetic-experimental *Rapt* de Dimitri Kirsanoff – film mut de tip vodevilesc turnat în Elveția, cu un scenariu adaptat după Charles Ferdinand Ramuz (1933), iar în 1936 va turna în Argentina comedia muzicală *Tararira* (în limba spaniolă), singura producție cinematografică realizată în întregime de el. Din păcate, pelicula nu va fi difuzată și toate copiile ei vor fi distruse după război. Înrudite cu cele ale lui Artaud, scrierile despre cinema, risipite prin diverse periodice, vor fi editate postum, în 1984. Despre acest gen pe care îl aprecia mai mult în varianta mută, eseistul considera că e „singura artă

Desen de Sigmund Maur

care nu poate deveni clasică". La întoarcerea din America de Sud, îi cunoaște pe Raissa și Jacques Maritain, cu care are un lung schimb epistolar. Stabilește relații apropiate cu Boris de Schlozer, Georges Ribbemont-Dessaignes, Louis-Ferdinand Céline, Henry Miller, David Gascoyne, Jean Cassou, Jean Cocteau, Raymond Aron, Guillermo de Torre, Miguel Ángel Asturias, Miguel de Unamuno, Jacques Rivière, grupul de la „Nouvelle revue française” ș.a. Anul 1930 înregistrează apariția volumului *Priveliști*, recuperare „testamentară” a poemelor scrise în România, o parte fiind selectate din presa vremii de Ion Minulescu. Disputată în România, omagiată la „unu” de comilitoni, cartea va fi bine receptată în publicația milaneză „Fiera letteraria” sau în revista germană „Der Sturm”. În 1931 E se va căsători cu Geneviève Tissier, catolică practicantă pe care scriitorul o cunoscuse la compania de asigurări L'Abeille (unde ajunsese prin medierea lui Ilarie Voronca) și care își părăsise pentru el familia. Sunt anii în care colaborează asiduă la „Cahiers du Sud” (cu eseuri filosofice despre Heidegger, Șestov, Kierkegaard ș.a.)

și la „Journal des poètes” (Bruxelles), unde va publica, printre altele, o pagină de poezie românească modernă în traducere și prezentare proprie, cuprinzând texte de Tudor Arghezi, G. Bacovia, Ion Minulescu, Ion Vinea, Adrian Maniu, Al. A. Philippide, Ilarie Voronca ș.a. E prezent, sporadic, și la „Schweizer Annalen”, „14 rue du Dragon”, „Commerce” a lui Paul Valéry, „Cahier bleu”, „Cahiers jaunes”, „Cahiers juifs” sau în revista suprarealiștilor disidenți „Le Phare de Neuilly”, ulterior la „Revue de philosophie” și „La Revue juive de Genève”. În 1932 reia piesa de teatru *Monologul lui Baltazar* – schițată cu zece ani în urmă și inspirată de Calderón – sub titlul *Le Festin de Balthazar*, unde scenariul biblic servește pentru punerea în scenă a unei confruntări între Rațiune, Spirit și Nebunie, străbătute de ideea nietzscheană a Supraomului; Ov. S. Crohmălniceanu avea să vadă în ea o prefigurare a piesei ionesciene *Regele moare*. Rescrie, de asemenea, drama *Philoctète*, inspirată de *Tratatul celor trei morale* de André Gide, trecută și ea, cu începere din 1918, prin versiuni române și franceze. În 1933 îi apar, în „Le Phare de Neuilly”, fragmente din poemul *Ulysse*, publicat integral în „Cahiers du Journal des poètes”; apariția simultană a volumului *Ulysse dans la cité* al prietenului său Ilarie Voronca generează controverse. În toamna lui 1933 publică volumul *Rimbaud le voyou*, unde combate ideea „canonică” a unui Rimbaud vizionar, dezvoltând ipoteza unui Rimbaud care „trișează” rațiunea prin „dereglarea sistematică a tuturor simțurilor”, reușind să acceadă, efemer, la condiția mistică, simili-profetică, printr-o înșelare continuă a existenței, a familiei, a societății, a sexualității, a credinței și finalmente a poeziei. Începe să-și noteze convorbirile cu Șestov, pe care, de teama distrugerii în războiul apropiat, le încredințează Victoriei Ocampo în 1939, după moartea filosofului; panoramă trepidantă a vieții intelectuale pariziene, ele vor fi editate abia în 1982. Apropierea de Lev Șestov îi consolidează opțiunea pentru tradiția „misticului” Ierusalim împotriva celei proprii Atenei, asimilată rațiunii civilizatoare și unei politici a forței expansioniste. E se pronunță vehement, de pe pozițiile unui individualism antiraționalist, atât împotriva fascismului, cât și a comunismului, la care aderaseră majoritatea antifasciștilor. În 1936 apare *La Conscience malheureuse*, cuprinzând eseuri despre Nietzsche, Gide, Montaigne, Husserl, Bergson, Freud, Heidegger, Dostoievski,

Kierkegaard și Șestov, subsumate unei intense meditații despre criza spirituală a individului modern, amenințat de alienare, masificare, raționalizare și standardizare într-o lume din care Dumnezeu s-a retras. Poziția autorului nu e unui nihilist sau relativist moral, ci a unui rezistent, adept al libertății ca transgresiune și inaderență etică la orice formă de oprimare. În 1937 tipărește în „Cahiers du Journal des poètes” poemul *Titanic*, dezvoltând în cheie tragică același motiv al itineranței din *Ulysse*. După două încercări nereușite, tot acum îi este aprobată cererea de a primi cetățenia franceză. I se acordă în 1938, ca urmare a unei petiții semnate de C. Brâncuși, Renaud de Jouvenel, Lucien Lévy-Bruhl și Jean Wahl. Publică *Faux traité d'esthétique* (1938), dezvoltare a polemicilor sale cu suprarealismul. Proiectul editării la București a unei cărți reunind articolele apărute la rubrica „Ferestre spre Europa” din „Contimporanul” e abandonat, fără ca legăturile cu România să înceteze; în 1938 este prezentator al ediției românești a știrilor de la Fox Movietone. În 1939 primește la „Cahiers du Sud” rubrica „La Philosophie vivante”. Mobilizat în 1940 ca rezervist în armata franceză, este luat prizonier de germani și internat, după o operație de apendicită, în lagărul de la Val-de-Grâce. Izbutise să scoată, la Seine-Port, ziarul șapirografiat „L'Écho de la I C-ie”, cu caracter umoristico-satiric, unde publică poemul *Le Poète en patrouille*. Din aceeași perioadă datează alt mare poem, *Super Flumina Babylonis*, cu referire la psalmul 137 al lui David. De asemenea, *L'Exode*, litanie apocaliptică generată de căderea Parisului în fața trupelor naziste, și a doua versiune a poemului *Ulysse* (*Édition sans fin*, publicat fragmentar în revista „Messages”), alături de eseuri antiraționaliste despre India și antropologia lui Lévy-Bruhl. Din nou la Paris din februarie 1941, se apropie de Jean Paulhan, Benedetto Croce, Stéphane Lupasco, Jean Lescure și Emil Cioran; audiază, de asemenea, cursurile „despre imaginația materiei” ale lui Gaston Bachelard la Sorbona (semnează în 1943 o recenzie negativă despre *L'Air et les songes*) și, stimulat de romanul *Casa cu șapte frontoane* de Nathaniel Hawthorne, scrie piesa *Le Puits de Maule*, rămasă neterminată, ca și eseu despre viața și opera lui Stéphane Lupasco. Continuă să colaboreze, sub pseudonimul Isaac Lacquedem, la publicații clandestine din zona rămasă liberă a Franței și să își țină rubrica din „Cahiers du Sud”. În

revista „Europe”, afiliată Rezistenței franceze, Paul Éluard îi tipărește câteva poeme. Altele, nesemnate, vor intra în *L'Honneur des poètes*, antologie a rezistenților antinaziști. În România, urmare a legilor rasiale, scrierile îi sunt interzise. Paralel, prietenii fac eforturi ca să-i găsească un loc de refugiu în afara Europei; Jacques Maritain în Statele Unite, Victoria Ocampo în Argentina. În pofida recomandărilor, nu poartă steaua galbenă la Paris. Un nou poem la care lucrează, *Le Mal des fantômes*, îi oferă, în această perioadă sumbră, titlul pentru întreaga sa operă poetică franceză, versurile din 1941–1943 fiind plasate sub titlul *Le Temps du poème*. Prin intermediul lui Emil Cioran, afin întru existențialismul șestovian, cinează în 1943 cu Mircea Eliade. Între 1941 și 1944 lucrează, cu un sentiment al urgenței, la amplul eseu de meditație subversivă *Baudelaire et l'expérience du gouffre*, pe care nu mai apucă să-l termine; prima ediție va apărea postum, în 1947. Împreună cu *Rimbaud le voyou*, eseu alcătuit de un diptic de filosofie existențială a poeziei și de critică a tradiției raționaliste europene, analog scrierilor lui Șestov din *Revelațiile morții* despre Dostoievski și Tolstoi. Fragmente preliminare au apărut în „Partisan Review” din New York, în „Lettres françaises” din Buenos Aires, „Message domain français” și în „Cahiers du Sud” (1943), dintre edițiile succesive, reconstituite din șantier, cea mai completă fiind cea românească (2012). Ultima scriere filosofică, testamentara *Le Lundi existentiel et le Dimanche de l'histoire* – în care, inspirat de Kierkegaard, Șestov sau de Kafka, dezvoltă perspectiva victoriei libertății ca refuz asupra necesității istorice – i-a fost trimisă lui Jean Grenier (mentor al lui Albert Camus); textul va fi publicat prima dată în 1945 în volumul colectiv *L'Existence*. Victimă a unui denunț din partea portăresei și a soțului ei (marcați de vinovăție, aceștia se vor sinucide imediat după eliberarea Parisului), E și sora sa Lina sunt arestați la începutul lui martie 1944. Finalmente, Geneviève Fondane reușește să-i obțină eliberarea pe motiv că e căsătorit cu o ariană, însă scriitorul refuză, cu eroism moral, condiționând-o de eliberarea Linei. Cei doi frați vor fi internați în lagărul de la Drancy, de unde îi trimite soției sale scrisori cu dispoziții testamentare. Transferat la sfârșitul lui mai în lagărul de la Birkenau-Auschwitz, E e gazat cu doar câteva zile înaintea sosirii trupelor sovietice. Ultima imagine a poetului, evocată de un deținut, este cea a unui om

epuizat, complet albit, dar curajos în fața morții, recitând neîncetat din Baudelaire.

Deși „în vecinătatea avangardei”, poetul F. s-a menținut pe o poziție rezervată, aceea de tovarăș de drum avizat. Intimitatea marilor tradiții spirituale, formația filosofică și cultura umanistă se asociază la el cu asumarea unui „nou clasicism”. Identitatea îi este disputată de forțe aflate într-o tensiune dinamică: pe de o parte, înclinația centrifugă spre ruptură, transgresiune, modernitate radicală; pe de alta, tendința centripetă, marcată de preferința pentru valorile „aristocratice” ale spiritului, filtrate de idealismul subiectiv. Inclus de G. Călinescu în sfera unui tradiționalism tematic asimilat unei „forme de modernism”, repudiat de criticii conservatori pentru abandonarea tradiționalismului spiritual în favoarea „anarhismului poetic” (Const. I. Emilian), F. n-a fost perceput drept exponențial nici ca avangardist, nici ca modernist „impur” (eclipsat de Tudor Arghezi) sau „purist” (eclipsat de Ion Barbu), nici ca expresionist (pus în umbră de Lucian Blaga) sau postsimbolist precursor de noi orientări (eclipsat de G. Bacovia). Situația sub semnul „modernismului antimodern” teoretizat de Antoine Compagnon ar putea fi adecvată pentru atitudinea poetului și eseistului. Rămasă în mare parte needitată antum, publicistica sa de tinerețe a configurat un stil, recognoscibil mai târziu la Mihail Sebastian și, în deceniile postbelice, în critica lui Lucian Raicu. Definitorii sunt perspectiva înalt-speculativă, de filosofie a culturii, și gustul pentru provocarea prin idei insolite, potențial „scandaloase”, dar cu mize culturale majore, de natură să sfideze opiniile dominante. Uneori articolele pornesc de la cultura populară modernă, ca într-un articol despre o partidă de box, pretext pentru incursiuni comparative în miturile și tradițiile culturii europene, cu deschidere spre morfologia lui Oswald Spengler. Ca și N. Davidescu, F. consideră că abia prin Eminescu și cu simbolistii cultura română a depășit minoratul estetic, rămânând însă una „de imitație”, lipsită de tradiție clasică. Ideea, împărtășită de Ion Vinea și reluată două decenii mai târziu de Eugen Ionescu, a fost expusă în prefața la *Imagini și cărți din Franța* și în comentariile despre *Spiritul critic în cultura românească*, studiul lui G. Ibrăileanu. Singura excepție de la regula „culturii imitative” ar fi dată de Ion Creangă, considerat un „artist al cuvintelor” comparabil cu Stéphane Mallarmé. Excelent

cunoscător de literatură franceză, F. reprezintă, alături de F. Aderca, una din cele mai evolute conștiințe estetice din România de la începutul anilor '20 din veacul trecut, fapt ilustrat de comentariile despre critică, poeți moderni români și străini, decadență, simbolism, „clasicismul cel nou”, chestiuni de limbă și stil în literatura română veche sau recentă, probleme de artă și estetică teatrală ș.a. Aflat în prima linie a impunerii lui Arghezi, susține ideea autohtonizării simbolismului, ilustrată de Bacovia, Ștefan Petică, Ion Minulescu sau D. Anghel, nu și de „imitatorul minor” Al. Macedonski. Replică la „considerațiile inactuale” nietzscheene, *Caielele unui inactual* reprezintă un jurnal intelectual de artist. În alte articole F. vădește însușiri de portretist și caracterolog. Cât despre poet, lectura *Priveliștilor* și a altor poeme din periodice – mai ales a celor de după 1917, cele simboliste fiind doar niște exerciții corecte „de școală” – tinde să confirme ipoteza „inactualității” pe care și-o asumă provocator, în primul rând prin ciclurile *Herța*, *Cântece simple*, *Provincie* ș.a. Tot ce au mai bun piesele dintre 1917 și 1923, în care F. devine un bun poet, e legat de contactul organic, senzorial cu materia și natura; ele își pierd personalitatea când se refugiază în recuzita livrescă, culturală. „Antipeisajul” sau „antipastelul” (Mircea Martin) au sens prin raportare la noțiunile tradiționale de peisaj sau pastel. Combinația de insolitare imagistică, senzorialitate frustă, dinamism iconoclast, contingență existențială, recuzită naturist-campestră, tradiție biblică și rigoare formală indică o modernizare a tradiției, dar și o asumare a ei prin ruptură. Oricât de interiorizat și de transfigurat prin descompuneri moderniste, peisajul târgurilor „ovreiești”, al provinciei moldovenesti sau al Sinaiei rămâne, totuși, peisaj local concret, intim apropiat, dar departe de bucolismul grațios al lui Francis Jammes: „Căruțe de ploaie au trecut, / și liniștea în lucruri de mult mucegăiește. / În case oameni simpli vorbesc pe ovreiește. / [...] / Pustiu, din șes, se urcă cirezile de boi, / și cum mugesc, cu capul întors de parc-ar suge – / cu ochii roșii, târgul cuprins de spaimă, muge”. Tematic, gândul poate duce la *Spoon River Anthology* a lui Edward Lee Masters (din care Ion Pillat a tradus) și la o întregă tradiție a „provinciilor poetice imagine”, de la Mircești lui Vasile Alecsandri și trecând la Florica lui Pillat și prin Liliicii lui Marin Sorescu. Un suflet expresionist, stihial, corupe și otrăvește

însă din interior peisajul și limbajul, împingând bucolicul agrest spre apocaliptic. Din această lume închisă nu se poate fugi („Șoseaua duce numai din Herța la Fundoia”), dar fantasma evazionistă a emigrării în America bântuie pretutindeni: „E-așa de lungă vremea de când nu mai e azi/ și stearpă și molâie ca o convalescență./ Aștepți în toată seara aceeași diligență/ care debarcă aceiași ovrei ce se întorc./ În case știu vapoare ce pleacă spre New York/ și bancuri unde-oceanul a descărcat cio-lane./ Un far mai face semne de spaimă prin obloane,/ și-atât. Te duci la gardul de iederă coclit;/ doi tineri bat la poarta cea veche. Ai ieșit/ și ai în ochi un zâmbet încremenit cuminte,/ de iaz de șes, în toamnă. Ți mai aduci aminte?”. E aici ceva din depresia autumnală a lui Bacovia, dar fără destrutturări și dizarmonii nevrotice; din melancoliile lui Ion Pillat, dar fără seninătatea lor; din destrămarea postsimbolistă a lui Ion Vinea sau din fronda dezabuzată a primului Tzara, dar cu o notă robustă, voluptuoasă. Ruptura se produce între precizia elegantă a discursului și sensibilitatea

contorsionată, obsesională. Plantele, animalele, târgul se antropomorfizează grotesc, iar limbajul și metafora urmează distorsionarea imaginarului. Prefața *Priveștiilor*, intitulată *Câteva cuvinte pădurețe* și dedicată lui Claude Sernet, indică însă o falsă desolidarizare, echivalentă cu recuperarea identității românești „defuncte”. La fel și *Paradă*, poemul din deschidere – singurul scris la Paris, cu trimitere la *Corabia beată* a lui Arthur Rimbaud –, text programatic, dominat de un sentiment al culpei metafizice: „Poate-am greșit, Părinte, când ți-am cântat natura/ cuminte și curată ca-n paradisul vechi;/ erau în mine forța, schimbarea, setea, ura –/ și sângele în mine mă trage de urechi”. Tradiția iudaică e prezentă, totuși, pretutindeni în fibra acestei poezii alimentate de cea mai bună tradiție poetică românească, altoită francez: „Seara un murmur negru creștea din sinagogi:/ Cereau desigur – altfel ai fi voit să-i rogi/ ca să-i ferească Cerul, cum le-a ferit strămoșii/ de panica adusă din câmpurile roșii/ [...] Tăcerea de salină încremenea în casă/ și-n sloiul nopții jgheabul

La o comemorare în cimitirul Filantropia din București, 1968: Lina Fundoianu-Pascal (sora scriitorului), G.T. Niculescu-Varone, I. Peltz, Petre Pascu, Mihail Straje, Liviu Bratoloveanu, M.H. Maxy

ogrăzii adăpa/ Bunicul între flăcări de sfeșnic se ruga:/ să-mi cadă dreapta, limba să se usuce-n mine/ de te-oi lua vreodată-n deșert, Ierusalime!”. Fondane îl lasă moștenire cititorilor pe Fundoianu prin ce are mai „specific”. Un F. melancolic și vitalist, elegiac și revoltat, obosit de inteligență și cultură, captiv într-o provincie devastată și într-o lume bătrână, dar voind să-și depășească „epuizarea” prin evadări în spații imaginare și în natura agrestă, prin contactul cu materia „tânără”, cu „pământul bun” al trupului feminin iubit sau prin regresii la nivelul elementarității. „Simplitatea” e invocată ca nevoie primară a ființei îmbolnăvite de artificial (multe secvențe sunt intitulate „poeme simple” sau „rugă simplă”), iar imaginea elementarității e dată de „boii uzi” și „urâți”, de vacile cu „ochiul de sticlă, gâtul strâmb” sau de „bivolii negri”. Peisajul e, de regulă, autumnal, anotimpul vinului trimițând, horațian, la „esența” pământului „bun”. La nici un alt poet român interbelic tensiunea dintre tradiție și ruptură nu e mai dramatică decât la acest artist „baudelairian” și „rimbal-dian” format în mediile iconoclasmului estetizant patronate de Al. Bogdan-Pitești, moșia sa de la Vlaici, în Olt, unde își invita verile cercul de emuli, inspirând și un ciclu din *Priveliști*. Scrise în parte în timpul refugiului „într-o Moldovă mică cât o nucă”, poemele rămân fidele nevoii de disciplină formală, ca și în cazul lui Arghezi sau al lui Ion Barbu, chiar dacă își asumă libertăți în plus, unele fiind scrise în vers alb. Ca și la Baudelaire, constrângerea limbajului e asumată în vederea mobilizării energiilor iraționale ale ființei. Complementare, marile poeme „migrante” din etapa franceză (*L'Exode, Titanic, Ulysse, Super Flumina Babylonis* ș.a.), dar nu numai ele, renunță la canonul constrângător al rimei, optând pentru frazarea profetică, whitmaniană, în vers alb: o poezie existențială, cu substrat biblic și mitologic, dominată de motivul baudelairian al călătoriei „anywhere out of the world”, expresie a exasperării și a revoltei. În cele 35 de cânturi din *Ulysse* motivul odiseic coincide cu cel al „evreului rătăcitor”. Alte poeme franceze rămân la registrul prozodic clasic. Cenzura lingvistică și tipologică dintre identitatea franceză și cea românească a lui F. e la fel de importantă ca și continuitatea. Potrivit lui Mircea Martin, „Fondane a fost un metafizician înăscut și a trăit o viață de metafizician”. Premergător și afin al lui Eugen Ionescu și al lui Emil Cioran, el este un

fanatic al poeziei ca experiență simili-metafizică, ultim refugiu (negativ) al spiritului într-o lume modernă despiritualizată. Admirator al lui Blaise Pascal, F. se întâlnește în „conștiința nefericită” a evreității cu Franz Kafka și cu membri ai Școlii de la Frankfurt, precum Walter Benjamin. Corespondența sa, extrem de bogată, a fost doar în parte restituită, ca și poezia, publicistica sau teatrul. Segmente au fost publicate în volume, în „Bulletin de la Société d'Études Benjamin Fondane”, începând cu anul 1994 sau, din 1998, în „Cahiers Benjamin Fondane”, coordonate de Monique Jutrin, care conduce și Société d'Études Benjamin Fondane. În 2011 a fost înființată la Paris Association Benjamin Fondane, destinată promovării operei lui F.

Ca viziune artistică, Fundoianu e mult mai aproape de Chagall sau Soutine și, prin aceasta, de poezii expresioniști, decât de Francis Jammes. În ciuda aparentului lor bucolism, Priveliștile comunică o neliniște adâncă și secretă. E cântată nu natura, ci sufletul ei „demonic” nevăzut.

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Poet vizionar și tragic, gânditor existențial, comentator literar și politic de o luciditate excepțională, vecină uneori cu profeția, apropiat de mediile avangardiste, dar adversar al oricărui extremism străin de spiritualitate și de cultură, Fundoianu-Fondane a crezut în mesajul și în destinul operei sale și, din această cauză, nu a ținut nici un moment să se afirme cu prețul propriei demnități. „Inactualitatea” pe care s-a complăcut să o cultive, nu fără o anumită ostentație ironică, de-a lungul perioadei sale românești, s-a dovedit câștigătoare pe termen lung. Expresia sensibilității sale poetice își descoperă astăzi noi complexități, multe din ideile lui par să fi fost purtate de timp, actualitatea lor ține de perenitate. [...] Dacă poezia sa românească este antipoetică („priveliștile” lui sunt, de fapt, antipeisaje) într-un sens care nu rămâne mai puțin estetic, poezia sa franceză este antipoetică într-un sens mai profund, căci, între timp, și concepția sa artistică s-a schimbat radical.

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Tăgăduința lui Petru*, cu desene și viniete de Iosif Ross, Iași, 1918; *Imagini și cărți din Franța*, București, 1922; ed. (*Images et livres de France*), tr. Odile Serre, Paris, 2002; *Trois scenarii: ciné-poèmes*, cu ilustrații de Man Ray și Al. Brătășanu, Bruxelles, 1928; *Priveliști*, cu un portret de Constantin Brâncuși, București, 1930; ed. bilingvă (*Paysages – Priveliști*), tr. Odile Serre, Pitești, 1999; ed. bilingvă (*Priveliști – Landscapes*), tr. Dan Solomon, pref. Mircea Martin, București, 2004; *Martin Heidegger sur les routes de Dostoievski*, Marsilia, 1932; *Ulysse*, Bruxelles, 1933; *Rimbaud le voyou*, Paris, 1933;

La Conscience malheureuse, Paris, 1936; ed. (Conștiința nefericită), tr. Andreea Vlădescu, București, 1993; *Titanic*, Bruxelles, 1937; *Faux traité d'esthétique*, Paris, 1938; *Baudelaire et l'expérience du gouffre*, pref. Jean Cassou, Paris, 1947; *L'Exode, Super Flumina Babylonis*, îngr. Claude Sernet și Gaston Puet, pref. Claude Sernet, Paris, 1965; *Poezii*, tr. și îngr. Virgil Teodorescu, pref. Dumitru Petrescu, București, 1965; *Priveliști și inedite*, îngr. și introd. Paul I. Daniel, București, 1974; *Poezii*, tr. Virgil Teodorescu și Dora Litman, îngr. Paul I. Daniel și George Zarafu, introd. Mircea Martin, postfață Paul I. Daniel, București, 1978; *Imagini și cărți*, tr. Sorin Mărculescu, îngr. Vasile Teodorescu, introd. Mircea Martin, București, 1980; *Le Mal des fantômes*, pref. David Gascoyne și Patrice Repousseau, Paris, 1980; *Rencontres avec Léon Chestov*, îngr. Nathalie Baranoff și Michel Carassou, pref. Michel Carassou, Paris, 1982; *Poezii*, I–II, îngr. Paul I. Daniel și George Zarafu, pref. D. Micu, București, 1983; *Écrits pour le cinéma*, îngr. Michel Carassou, Paris, 1984; ed. Paris, 2007; *Le Festin de Balthazar*, îngr. Eric Freedman, Saint-Nazaire, 1985; *Le Lundi existentiel et le Dimanche de l'histoire*, Monaco, 1989; ed. (Lunea existențială și Duminica istoriei), tr., îngr. și pref. Luiza Palanciuc și Mihai Șora, cu un dosar de Jean Grenier, pref. Michel Carassou, postfață Olivier Salazar-Ferrer, Cluj-Napoca, 2008; *Le Lundi existentiel et le Dimanche de l'histoire. Suivi de la La Philosophie vivante*, pref. Michel Carassou, Monaco, 1990; *Rimbaud le voyou et l'expérience poétique*, îngr. Michel Carassou, Bruxelles, 1990; *Au Seuil de L'Inde*, pref. Michael Carassou, Saint-Clément-de-Rivière, 1994; ed. (La porțile Indiei), tr. Petru Creția, Luiza Palanciuc și Mihai Șora, îngr. și introd. Radu Bercea, Cluj-Napoca, 2008; *Constantin Brancuși*, Saint-Clément-de-Rivière, 1995; ed. (Brâncuși), tr. Luiza Palanciuc și Mihai Șora, pref. Oliver Salazar-Ferrer, Cluj-Napoca, 2008; *Le Mal des fantômes précédé de Paysages*, tr. Odile Serre, Paris-Toulouse, 1996; *Le Voyageur n'a pas fini de voyager*, îngr. Patrice Beray și Michel Carassou, Paris, 1996; *Fondane-Maritain. Correspondance de Benjamin et Genèviève Fondane avec Jacques et Raïssa Maritain*, îngr. Michel Carassou și René Mougel, pref. Michel Carassou, Paris, 1997; *L'Écrivain devant la révolution*, pref. Louis Janover, Paris, 1997; ed. (Scriitorul în fața revoluției), tr. Ion Pop, îngr. și pref. Mircea Martin, București, 2004; *L'Être et la connaissance. Essai sur Lupasco*, pref. Michael Finkenthal, Paris, 1998; ed. (Ființă și cunoaștere. Încercare asupra lui Lupașcu), tr. și postfață Vasile Sporic, pref. Michael Finkenthal, Iași, 2000; *Strigăt întru eternitate*, îngr. Geo Șerban, București, 1998; *Benjamin Fondane et les „Cahiers du Sud”*. Correspondance, îngr. Monique Jutrin, Gheorghe Has și Ion Pop, introd. Monique Jutrin, București, 1998; *Iubite Fondane... Scriori inedite*, îngr. Michel Carassou și Petre Răileanu, București, 1998; *Judaism și elenism*, îngr. și pref. Leon Volovici și Remus Zăstroiu, București, 1999; *Poèmes d'autrefois*, tr. Odile

Serre, postfață Monique Jutrin, Paris, 2010; *Opere*, vol. I: *Poezia antumă*, îngr. Paul I. Daniel, George Zarafu și Mircea Martin, pref. Mircea Martin, postfață Ion Pop, cronologie și sinopsis al receptării Roxana Sorescu, București, 2011, vol. XIV: *Baudelaire și experiența abisului*, tr. Ion Pop și Ioan Pop-Curșeu, îngr. Ion Pop, Ioan Pop-Curșeu și Mircea Martin, pref. Mircea Martin, Monique Jutrin, postfețe Ioan Pop-Curșeu și Dominique Guedj, București, 2012; *Théâtre complet*, îngr. și introd. Eric Freedman, Paris, 2012.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 445; Șerban Cioculescu, „Priveliști”, ADV, 1930, 15 aprilie; Const. I. Emilian, *Anarhismul poetic*, București, 1932, 117–119; Aderca, *Contribuții*, I, 461–468, II, 200–211, 342–345, 419–421, 462–463; Constantinescu, *Scrieri*, III, 22–26; Boz, *Cartea*, 214–218; Perpessicius, *Mențiuni*, III, 240–243; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 780–782, *Ist. lit.* (1982), 864–866; Petroveanu, *Studii*, 56–78; Negoțescu, *Scriitori*, 186–198; Tomuș, *15 poeți*, 210–229; Manolescu, *Metamorfozele*, 68–69; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, 117–124; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 394–405; Pop, *Transcrieri*, 87–124; Martin, *Identificări*, 178–184; Martin, *Dicțiunea*, 20–57; Zăciu, *Cu cărțile*, 229–237; Bucur, *Poezie*, 96–121; Grigurcu, *Între critici*, 79–86; Mircea Martin, *Introducere în opera lui B. Fundoianu*, București, 1984; Marin Bucur, *B. Fundoianu (Benjamin Fondane)*, *Priveliștile poeziei*, București, 1985; Micu, *Modernismul*, 141–147; Moraru, *Ceremonia*, 35–65; Manolescu, *Teme*, VI, 156–166; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, 52–54, 67–80; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, 200–211; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 272–315; Monique Jutrin, *Benjamin Fondane ou Le Périple d'Ulysse*, Paris, 1989; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 297–300; Dosar B. Fundoianu, APE, 1995, 11; *Simpozionul B. Fundoianu – Benjamin Fondane*, ALIL, seria B, t. XXXIV, 1994–1995; Caraion, *Tristețe*, 107–111; Pop, *Recapitulări*, 134–141; Mirodan, *Dicționar*, II, 299–323; William Kluback, *Benjamin Fondane: a Poet in Exile*, New York, 1996; Sorescu, *Biblioteca*, 338–342; *Fundoianu/Fondane et l'avant-garde*, coordonatori Petre Răileanu și Michel Carassou, București–Paris, 1999; Marian Papahagi, Sanda Cherata, Emma Tămăianu, Teodor Vușcan, *Concordanța poeziilor lui B. Fundoianu*, Cluj-Napoca, 1999; *Une Poétique du gouffre: sur „Baudelaire et l'expérience du gouffre” de Benjamin Fondane: actes du Colloque de Cosenza*, coordonatori Gisèle Vanhese și Monique Jutrin, 1999; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 109–125; Danțiș, *Bucolica*, 167–171; *Dicț. esențial*, 320–322; Victor Stoleru, *B. Fundoianu/Benjamin Fondane*, București, 2000; Crohmălniceanu, *Evreii*, 55–87, 182–186; *Dicț. analitic*, III, 419–422; Ramona Fotiade, *Conceptions of the Absurd*, Oxford, 2001; Catherine Grün, *Fondane et la philosophie*, Timișoara, 2001; *Rencontres autour de Benjamin Fondane, poète et philosophe*, îngr. Monique Jutrin, Paris, 2002; [Benjamin Fondane], „Cahiers Benjamin Fondane”, 2003, 6, 2004, 7, 2006, 9, 2009, 12;

Gabriella Farina, *Benjamin Fondane et le gouffre*, Roma, 2003; Eugène van Itterbeck, *Le „Baudelaire” de Benjamin Fondane*, Sibiu–Louvain, 2003; Radu I. Petrescu, *Privirea Medusei. Poezia lui B. Fundoianu/Benjamin Fondane*, Iași, 2003; Olivier Salazar-Ferrer, *Benjamin Fondane*, Paris, 2004; ed. tr. Elena Tudorie, Iași, 2005; Ramona Fotiade, *Tragic (The) Discourse: Shestov and Fondane's Existential Thought*, Londra, 2006; Morar, *Scriitori evrei*, 160–176; Cernat, *Avangarda*, 36–38, 208–209, *passim*; Ana-Maria Tomescu, *B. Fundoianu/Benjamin Fondane, un scriitor între două literaturi*, București, 2007; Olivier Salazar-Ferrer, *Benjamin Fondane et la révolte existentielle*, Clichy, 2007; *Appel à Fondane, appel de Fondane*, „Euresis”, 2008, 3–4; Manolescu, *Istoria*, 756–758; Eric Fredman, *Bibliographie des œuvres publiées – 1912–2008 – de Benjamin Fondane*, Paris, 2009; Dana Duma, *Benjamin Fondane, cinéaste*, București, 2010; *B. Fundoianu sau Încercarea paradoxului. Pentru o hermeneutică existențială – Benjamin Fondane ou L'Épreuve du paradoxe. Pour une herméneutique existentielle*, ed. bilingvă, coordonator Dorin Ștefănescu, Cluj-Napoca, 2010; Monique Jutrin, *Avec Benjamin Fondane au delà de l'histoire*, Paris, 2011; Speranța Sofia Milancovici, *De la Benjamin Fundoianu la Benjamin Fondane*, pref. Crișu Dascălu, Arad, 2011; Gisèle Vanhese, *Au Confluent des cultures. La poésie française de Benjamin Fondane*, „Francopolyphonies”, 2012, 1; Simuț, *Vămile*, 249–252. **P.C.**

FUNERIU, Ionel (4.IV.1946, Pâncota), stilistician. Este fiul Martei (n. Ilisie) și al lui Petru Funeriu. A urmat liceul în localitatea natală și a absolvit Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din Timișoara (1969). Lucrează ca profesor la Birchiș, în județul Arad, cercetător științific la Filiala din Timișoara a Academiei Române și lector de limba română la Strasbourg (Franța), în fine ca profesor la Universitatea Tibiscus din Timișoara. Și-a luat doctoratul în filologie în 1979 cu o teză despre structurile prozodice românești.

F. debutează în 1972, la „Limbă și literatură”, cu un articol despre rimă, primul lui volum fiind *Versificația românească. Perspectivă lingvistică* (1980), în care, pe baza unui material excerptat din scrierile a numeroși poeți, de la Dosoftei până la Mircea Ciobanu, sunt identificate „legile” care ordonează elementele fundamentale ale versului: ritmul, rima, măsura, cezura. Cercetătorul descoperă în prozodie structuri și moduri de organizare care îi permit să respingă teorii eronate despre un presupus vers românesc cu componente eteroclitice în ce privește ritmul și măsura și să anuleze comentarii fanteziste izvorâte din necunoașterea corectă a prozodiei. Cel

mai mare câștig al teoriei lui **F.** despre versul românesc este fructificat în volumul *Al. Macedonski – hermeneutica editării* (1995), lucrare fundamentală pentru actul de editare a poeziei, inițial multigrafată (1992). Pornind de la erorile de editare a poeziei macedonskiene (unele perpetuate din comoditate), autorul realizează adevărate exerciții de virtuozitate în actul de restabilire a variantei corecte a versurilor lui Macedonski, autor cunoscut pentru scrupulozitatea cu care a respectat corectitudinea formală. Considerând actul editorial un veritabil fapt de cultură, **F.** a alcătuit și un prețios ghid privind tehnoredactarea computerizată (1998), care îmbină mai multe perspective: lingvistică, estetică și tehnică. Ca eseist, se ocupă, într-un volum din 1996, de stilul și originalitatea unor editorialiști români (Mircea Dinescu, Octavian Paler, Ion Cristoiu, Corneliu Vadim Tudor ș.a.), iar în *Eseuri lingvistice antitotalitare* (1998) de aventura cuvântului în epoca totalitarismului, de compromiterea limbajului și a oamenilor prin limbaj.

SCRIERI: *Versificația românească. Perspectivă lingvistică*, Timișoara, 1980 *Al. Macedonski – hermeneutica editării*, Timișoara, 1992; ed. Timișoara, 1995; *Editorialiști români*, Timișoara, 1996; *Eseuri lingvistice antitotalitare*, Timișoara, 1998; *Principii și norme de tehnoredactare computerizată*, Timișoara, 1998; *Mihai Eminescu. Lecturi infidele*, București, 2001; *Reflecții filologice*, Arad, 2008.

Repere bibliografice: Olimpia Berca, „*Versificația românească*”, O, 1980, 14; Doina Uricariu, „*Versificația românească*”, LCE, 1980, 15; Al. Graur, *Poetică lingvistică*, RL, 1980, 16; Florica Dimitrescu, *Exegeze universitare de poetică*, „Forum”, 1981, 7–8; Adrian Voica, „*Al. Macedonski – hermeneutica editării*”, RITL, 1993, 3–4; Dan-Silviu Boerescu, „*Al. Macedonski – hermeneutica editării*”, LCE, 1996, 5; Dorin Liviu Bîțfoi, *Curs de sinceritate*, RL, 2000, 4; Tudorel Urian, *Cu tunul după muște?*, RL, 2008, 22; Mirela Boncea, „*Reflecții filologice*”, „Philologica Banatica”, 2009, 2. **L.P.B.**

FURDUI, Galina (21.VI.1946, Vărăncău–Soroca), poetă. A urmat școala medie la Vertiujeni–Florești și a absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1969). A fost redactor la Radio, la Editura Literatura Artistică și la revista „Basarabia”. Debutază cu versuri în 1963 la „Cultura Moldovei”, iar editorial în 1987 cu placheta *Omul către om*.

De la versurile din *Omul către om*, **F.** evoluează treptat către un discurs poetic reflexiv. Astfel, poemele din *Crucifix* (1993) sunt marcate de o viziune interiorizată, de efuziuni lirice și un

bagaj metaforic fluent. Volumul de rondeluri *Ne caută o veste* (1995), amplificat în *O sută de rondeluri* (2010), are o formulă ce îmbină meditația sentențioasă gravă cu simbolurile și alegoriile ce țin de ontic. Rondelurile, poate cu unele afinități cu acelea ale lui Al. Macedonski, se caracterizează prin formule gnomice, prin rigoarea, sobrietatea și exactitatea expresiei lirice, prin bogate referințe la arii largi de cultură, îndeosebi la religie. Același lucru se poate afirma despre cea mai bună carte a poetei, *Întoarcere în Marele Volum* (1998). **F.** mai semnează versuri pentru copii și este autoarea mai multor texte pentru piese de muzică ușoară.

SCRIERI: *Omul către om*, pref. Andrei Lupan, Chișinău, 1987; *O umbră cântând*, Moscova, 1991; *Crucifix*, Chișinău, 1993; *Ne caută o veste*, Chișinău, 1995; *Plus o floare*, Chișinău, 1997; *Întoarcere în Marele Volum*, Chișinău, 1998; *Ieri plus mâine*, Chișinău, 1999; *Vorbește semnul*, Chișinău, 2000; *Aud preludiul*, Timișoara, 2001; *Ce faci, inimă?*, Chișinău, 2001; *Contactul cu lumina*, Chișinău, 2001; *În cercuri de apel*, Chișinău, 2000; *Monolog pentru Maica Maria*, Chișinău, 2002; *Mărgelușe calde*, Chișinău, 2003; *Spre țărnul al șaptelea*, Târgoviște, 2003; *Alb zburător*, Chișinău, 2004; *Nihil sine Deo*, Chișinău, 2005; *Tangențe policrome*, postfață Tudor Palladi, Chișinău, 2009; *Amprente în timp*, Chișinău, 2010; *O sută de rondeluri*, postfață Virgil Șerbu Cisteianu, Alba Iulia, 2010; *101 poeme*, București, 2010; *Între umbre și stele*, Chișinău, 2011; *Mi-e dor de-o seară cu romanțe*, I-II, Alba Iulia, 2011.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *O revărsare lirică a sufletului*, „Nistru”, 1987, 12; Ion Ciocanu, *Însemnele evoluției*, LA, 1994, 10 noiembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 236; Ovidiu Moceanu, *Experiența lecturii*, Brașov, 1997, 55–56; Cimpoi, *Critice*, III, 261–264; Ion Vornicu, *Galina Furdui și transcendența gnostică*, Chișinău, 2007; *Dicț. Chișinău*, 248–249; Terezia Filip, *Galina Furdui – poezia ca purificare, cunoaștere și inițiere*, „Noul Literator”, 2012, 9.

M.Dg.

FURPA, Sera (pseudonim al lui Alexandru D. Rădulescu; 26.VIII.1886, București – 11.IV.1979, București), prozator. Absolvent al Facultății de Medicină din București, a participat ca medic la războiul din 1916–1918, apoi a fost numit conferențiar la Facultatea de Medicină din Cluj. Între 1920 și 1940 a fost director al Spitalului de Chirurgie Infantilă din acest oraș. Transferat la București după Dictatul de la Viena, a continuat să practice chirurgia, fiind și profesor la Facultatea de Medicină și Farmacie. Considerat un mare chirurg ortoped al vremii, practician și teoretician (este autor a numeroase

lucrări de specialitate), novator în tehnica operatorie, a fost ales membru al Academiei RPR (corespondent în 1948, titular în 1955) și al unor academii sau societăți de chirurgie din străinătate și distins cu numeroase titluri și medalii. Frecventarea mediului literar clujean (participa la întruniri cu Ion Agârbiceanu, Victor Papillian, Ion Chinezu, Ion Breazu ș.a.) l-a incitat să scrie, astfel că între 1930 și 1940 a publicat trei volume de proză și un roman, câteva schițe în „Azi”, „Gând românesc”, „Familia”, iar la Teatrul Național din Cluj i-a fost reprezentată, în 1937, piesa *Cărăbușul de lumină*. Din 1946 a semnat cu numele adevărat.

Volumul *De altădată* (1965) cuprinde aproape toată proza scurtă publicată de **F.** înainte de cel de-al Doilea Război Mondial în două cărți: *Surprinși în intimitate* (1930) și *Prima aventură* (1934). Umorul cu tentă satirică este principala înzestrare a autorului, preocupat să realizeze mici portrete ale unor tipuri din diverse medii sociale. În general sunt urmărite aspecte comice care capătă o nuanță caricaturală, **F.** abordând sarcasmul doar când intenționează să demistifice impostura din lumea medicală. El sesizează ridicolul, are haz și se situează la nivelul observatorului inteligent, incisiv, care vrea să-i amuze și pe alții cu constatările și impresiile sale. Are ochi și memorie de artist, secvențele derulate păstrând animația senzorială a scenelor reale. Acuitatea privirii, vioiciunea spiritului, dialogul sprinten, expresia degajată, firească sunt calități care dau valoare prozei sale. *Sandu Ronea* (1968) este a treia versiune a unui roman autobiografic apărut mai întâi în 1932 sub titlul *Bătea un vânt de nebunie*, apoi în 1946 intitulat *Trebuie să înving*. Este reconstituită perioada de formare a protagonistului, cea mai dură și mai plină de evenimente, cuprinzând anii de studenție și de participare la campaniile din 1913 și din 1916–1917. Pirpiriu, sărac, suferind accidente și îmbolnăviri grave, tânărul reușește să supraviețuiască grație unei tenacități puțin obișnuite. Animat de spiritul datoriei și al dreptății, altruist, studentul și apoi medicul Sandu Ronea are de înfruntat ostilitatea celor din jur și a unor întâmplări potrivnice. Romanul e, în cele din urmă, o pledoarie credibilă în favoarea tezei că valoarea umană se impune în pofida piedicilor. Un aspect important este descrierea cu accente critice a mediului profesional, selecția faptelor venind să susțină ideea cărții. Expunerea, axată pe comunicare, este exactă, clară,

înviorată permanent de predispoziția spre umor și satiră, de dialogurile spirituale cu miez, din toate conturându-se cu naturalețe un personaj viabil.

SCRIERI: *Surprinși în intimitate*, Cluj, 1930; *Bătea un vânt de nebunie*, Cluj, 1932; ed. 2 (*Trebuie să înving*), București, 1946; ed. 3 (*Sandu Ronea*), București, 1968; *Prima aventură*, București, 1934; *Cărăbușul de lumină*, Cluj, 1938; *De altădată*, București, 1965.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 774–776; I.B. [Ion Breazu], „Prima aventură”, GR, 1935, 9; Dan Petrașincu, „Prima aventură”, DMN, 1935, 10 082; Octav Șuluțiu, „Prima aventură”, F, 1935, 1; *Sărbătorirea acad. Al. Rădulescu*, București, 1961; Boris Buzilă, *Interviu cu Al. Rădulescu*, RRI, III, partea I, 15–17; Rusu, *Membrii Academiei*, 709–710.

C.T.

FURTUNA, publicație apărută la București, lunar, între ianuarie și mai 1923. Purtând subtitlul „Revistă literară, artistică, socială”, F. este organul Societății Culturale Vrancea. Director: Vintilă Petrescu-Vrancea, prim-redactor: P. Stavăr. Revista își propune întărirea unității culturale naționale, un țel ambițios la realizarea căruia nu poate să acceadă cu forțele modeste de care dispune. Rubricile mai importante sunt „Însemnări”, „Ecouri”, „Revistele”, „Cronica dramatică”, „Cronica plastică”. Sunt publicate versuri de Șerban Coculescu, P. Stavăr, I.T. Dumitrescu, H. Dimitriu, Gh. Iacobescu, Al. Bilciurescu, C. Barcaroiu și Iulia Hasdeu (*Înșirați-vă!*), proza aparținând lui I.A. Bassarabescu (*Crin*), G. Mihăilescu, I. Georgescu, I. Popescu-Băjenaru, iar teatrul lui B. Luca. Publicistică semnează Horia Igiroșanu, D.H. Rădulescu (*Umanitarismul și evreii*) ș.a. Maria Mihăilescu traduce din Oscar Wilde. Cronica plastică este ținută de Horia Igiroșanu, iar cea dramatică de Sergiu Milorian. Alți colaboratori: E.C. Decusară, Al. Nițulescu. **D.B.**

FURTUNĂ, Angela (19.VI.1957, Suceava), poetă, eseistă. Este fiica Eugeniei Furtună (n. Lupașcu), asistentă de redacție, și a lui Nicolae Furtună, ofițer. După Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava (1972–1976), devine studentă la Facultatea de Geofizică a Universității din București (1978–1984), urmând la fără frecvență și cursuri de filologie și filosofie. În 2007 va absolvi două programe masterale (unul în comunicare și relații publice, altul în semiotica limbajului în mass-media și publicitate) la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava. În 2008 obține specializarea în biblioteconomie.

Funcționează la Institutul Geofizic și de Prospekțiuni din București (1986–1989), la Centrul Teritorial de Calcul Electronic Suceava (1989–1991), apoi, pensionându-se medical, la revista „Bucovina literară”, iar în perioada 2003–2010 la Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbierea” din Suceava. Debutul semnificativ se produce în 1997 la „România literară”, cu recomandarea Constanței Buzea, prin ciclul poetic *Cinci tablouri de colecție*. În același an publică primul volum, *Prizonier în Ego*. A mai colaborat, în diverse genuri publicistice, la „Hyperion”, „Vatra”, „Convorbiri literare”, „Poezia”, „Steaua”, „Poesis”, „Ateneu”, „Antiteze”, „Luceafărul” etc. A fost distinsă cu Premiul Filialei din Iași a Uniunii Scriitorilor (2008).

De la primul volum până la *Pelerinul din Aqualung*, (2008), poezia produsă de F. se caracterizează prin neoexpresionism violent, revărsat într-un discurs torențial, adesea prolix, care se face în jocuri hermetice, în referințe oculte și în exaltare mistică. Sentențioase, poemele se vor viziona în cheia Ecclziastului. Ele au uneori o bătaie politică, combătând „scriptura manipulării”, „monstrul ideologic” și „evanghelia smulgerii cu forcepsul din dumnezeu”. Fragmente reprezentative pot fi desprinse de oriunde: „estul mi se așeza pe umeri ca o blană de hermelină. / o femeie goală învăluită în carcasa unei deconstrucții. / patruzeci și unu de ani în lagăr, călare pe măturoiul ce mirosea a bălegar. / oamenii se întorceau mereu la sentimentul morții, privindu-și călăii drept în față. / dovrele uscați. Casele, verzi și sprintene precum lăcustele, se cocoțau pe crestele dealurilor și pe munți. / urcam în cer, fiecare pe cărarea lui ascunsă. / starea naturală a omului este tristețea, nu extazul. Dovleacul candelă de halloween. Golul minunat al lumii”. În *Îl văd pe Dumnezeu și nu mor* (2005) un poem se numește *amurg cu emil cioran botezătorul pe terasa cu mere indirecte, altul încântec de adus pe lume lumea unui homo zappiens*. Îngeri, cuante și cyberspațiu apar de-a valma. După un volum de aforisme și eseuri, *La anul, la Ierusalim, o carte* (I, 2009), sărind în același pasaj de la Albert Einstein la Norman Manea, F. publică *Monica Lovinescu. Estetica* (I, 2012) – „carte despre un martor la dezvrăjirea lumii politice a secolului al XX-lea”, mai mult entuziastă și involburată verbal decât elocventă analitic și conceptual.

SCRIERI: *Prizonier în Ego*, București, 1997; *Metonimii de word-trotter*, pref. Zenovie Cărlugea, Târgu Jiu, 1999; *Primul Kaddish*, Cluj-Napoca, 2002; *Poemian Rhapsody*

– *Cartea Donei*, ed. bilingvă, Botoșani, 2004; *Elegiile Estului sălbatic*, Botoșani, 2005; *Îl văd pe Dumnezeu și nu mor*, Botoșani, 2005; *Pelerinul din Aqualung*, București, 2008; *La anul, la Ierusalim, o carte*, I, Suceava, 2009; Monica Lovinescu. *Est-etica*, vol. I: Geneze, București, 2012.

Repere bibliografice: Ștefania Mihalache, *De la cuvânt la imagine prin metonimie*, VTRA, 2001, 4–5; Mircea A. Diaconu, *Meridiane feminine (III)*, CL, 2003, 3; Gheorghe Grigurcu, [Angela Furtună], RL, 2005, 20, 2006, 14, 2009, 23, 24; Ioan Moldovan, *Poezia – „corpus hermeticum”*, E, 2006, 1; Cristian Livescu, *Angela Furtună sau Poezia ca armă de luptă*, CL, 2007, 3; Elena-Brândușa Steiciuc, *La Francophonie au féminin*, Iași, 2007, 69–70. **M.I.**

FURTUNĂ, Dumitru (26.II.1890, Tocileni, j. Botoșani – 15.I.1965, Dorohoi), culegător de folclor. Este fiul preotului Grigore Furtună. Urmează liceul la Iași (1902–1910) și face studii de teologie la București (1910–1914), când audiază și cursuri ținute de Ovid Densusianu, N. Iorga și Simion Mehedinți. Devine preot și profesor la Dorohoi (1915–1940), rămânând la catedră și între anii 1940 și 1950. Editează, între 1923 și 1928, la Dorohoi, revista de limbă, literatură și artă populară „Tudor Pamfile”. Colaborează la „Adevărul literar și artistic”, „Albina”, „Calendarul gospodărilor”, „Cuget clar”, „Cultura poporului”, „Deșteptarea”, „Drapelul”, „Duminica poporului”, „Făt-Frumos”, „Fulgerul”, „Gazeta Dorohoiului”, „Informatorul Dorohoiului”, „Izvoarașul”, „Junimea literară”, „Lumea”, „Neamul românesc”, „Neamul românesc pentru popor”, „Păstorul Tutovei”, „Poporul românesc”, „Primăvara”, „Ramuri”, „Revista Societății Tinerimea Română”, „Solia Moldovei”, „Suceava”, „Vestitorul satelor”, „Zorile”.

Ca și Artur Gorovei, Tudor Pamfile și N. I. Dumitrașcu, **F.** este unul dintre cei mai harnici culegători de folclor, afirmându-se, alături de S. Fl. Marian, ca un bun cunoscător și colecționar de tradiții populare din nordul Moldovei, preocupat deopotrivă de folclorul literar și muzical, de dans și costumul popular. Arhiva adunată i-a permis să alcătuiască o substanțială monografie folclorică a nordului Moldovei, din care nu a reușit să editeze decât patru volume, restul materialelor pierzându-se în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. *Izvodiri din bătrâni* (1912; ediția a doua, din 1939, e distinsă cu Premiul Academiei Române) conține unsprezece basme fantastice, tipuri rare fiind *Hărălui și mândruța lui* și *Erghicel Verde-Voinic*, toate din localitățile botoșănene Sârbi, Vlăsinești, Petricani,

Bojieni și Mănăstireni. Basmele au fost culese de multe ori direct de la informatori, dar **F.**, el însuși un bun povestitor, amplifică schemele inițiale, făcând loc pastișelor stilistice după Ion Creangă și altor influențe cărturărești. În celelalte culegeri de proză populară – *Vremuri înțelepte* (1913), *Cuvinte scumpe* (1914) și *Firicele de iarbă* (1914) – domină snoavele, intervenția culegătorului fiind mai marcată acum, pentru a le da o tentă moralizatoare, didactică. *Cântece bătrânești din părțile Prutului* (1927) conține 67 de balade, îndeosebi haiducești, adunate în jurul anului 1920, când genul începuse să decadă, ceea ce-l îndeamnă pe **F.** să propună editarea unui corpus al cântecelor bătrânești „cu tot ce privește viața și melodia lor”. O culegere unitară, realizată în 1915 și axată pe un singur gen, este *Plugușorul la români*, apărută postum în volumul *Izvodiri din bătrâni* (1973). Cuprinde 62 de piese reprezentând atât tipul arhaic, foarte amplu (400 de versuri), cât și formele moderne, abreviate (30 de versuri). **F.** a militat pentru organizarea breslei folcloriștilor și pentru înființarea unor catedre de folclor în școlile normale. „Prin exemplul său și prin îndemnul cultivat cu asiduitate printre elevii săi de la Seminarul din Dorohoi, Furtună a realizat cea mai de seamă operă folclorică dintre toți preoții moldoveni, fiind depășit numai de bucovineanul Marian. Datorită lui, Moldova de Sus, îndeosebi Dorohoiul, a intrat în patrimoniul folcloric național cu repertoriul său epic” (Ovidiu Bârlea).

SCRIERI: *Chesarie, episcopul Buzăului. Viața și meritele sale*, București, 1913; *Două catehisme ale monahului Neofit*, București, 1914; *Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă*, București, 1915; ed. îngr. și pref. Gheorghe Macarie și Manuela Macarie, Iași, 1990; *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea*, București, 1915; *Pentru ridicarea culturală a unei biserici*, Dorohoi, 1918. **Culegeri:** *Izvodiri din bătrâni. Povești din poporul satelor*, Vălenii de Munte, 1912; ed. 2, București, 1939; *Vremuri înțelepte. Povestiri și legende românești*, București, 1913; *Cuvinte scumpe. Taclale, povestiri și legende românești*, București, 1914; *Firicele de iarbă. Povestiri și legende românești*, București, 1914; *Cântece bătrânești din părțile Prutului*, introd. edit., București, 1927; *Izvodiri din bătrâni*, îngr. și pref. Gheorghe Macarie, București, 1973.

Repere bibliografice: Artur Gorovei, *Un povestitor iscusit: D. Furtună*, „Cuget clar”, 1940, 31; Eugen D. Neculau, *Folcloristul Dumitru Furtună*, REF, 1968, 3; Gheorghe Macarie, *Basmele lui D. Furtună*, ATN, 1970, 7; Bârlea, *Ist. folc.*, 410–412; Mircea Angheliescu, *Un admirator al lui Creangă*, LCF, 1990, 31; *L-au cunoscut pe Dumitru Furtună*, îngr.

Gheorghe Macarie, Filaret Furtună, Ionel Bejenaru și Filaret Aprotosoiaie, pref. Gheorghe Macarie, Botoșani, 1996; Cornelia Ștefănescu, *Mărturii despre Ion Creangă*, RL, 2003, 15; Ilie Cojocaru, *Folcloristul Dumitru Furtună*, CL, 2005, 11; Datcu, *Dicț. etnol.*, 404–405. **I.D.**

FURTUNĂ, Enric (pseudonim al lui Henric Peckelman; 29.V.1881, Botoșani – 30.VI.1965, São Paulo, Brazilia), poet, prozator, autor dramatic, traducător. este fiul Clarei și al lui David Pechelman. De-a lungul întregii sale existențe, **F.** pare că nu-și află liniștea și rădăcinile. Plecat la șaisprezece ani din orașul natal, el se va atașa o perioadă de capitala Moldovei, completându-și studiile la Liceul Național (1897–1900), unde îl va avea profesor pe H. Tikin și unde leagă o prețioasă prietenie cu Mihail Sadoveanu. Urmează tradiția familiei (tatăl său era dentist), înscriindu-se la Facultatea de Medicină din Iași și susținându-și, în final, doctoratul în chirurgie (1907). „Obârșind de la «Sămănătorul» și poposind la «Convorbiri critice»”, cum nota el însuși în corespondența adresată prietenului Eugen Relgis, **F.** își începe peregrinările cu plecarea la București și continuă cu emigrarea, în 1944, în Israel. Se întoarce după numai doi ani. Părăsește definitiv România în 1958, stabilindu-se în Brazilia, la São Paulo, unde trăiește tot restul vieții. Primele versuri îi sunt găzduite, în 1904, de „Sămănătorul”, după ce își exersase condeii în revista liceului (1897–1898). Scrie la „Convorbiri critice”, poezii, traduceri, memorii de călătorie îi apar în „Opinia”, „Pagini libere”, „Lumea”, „Floare albastră”, „Versuri și proză”, „Hatikvah”, „Absolutio”, „Însemnări ieșene”, „Umanitatea”, „Hasmonaea”, „Facla literară”, „Mântuirea”, „Adam”, „Israelitul”, „Almanahul ziarului «Tribuna evreiască»” ș.a.

F. este, mai întâi de toate, poet, chiar dacă activitatea sa include un roman, scrieri dramatice și traduceri. Culegerea *De pe stâncă*, apărută în 1922, s-a alcătuit prin „selectarea rodului poetic a două decenii”, ceea ce-i dă un aspect compozit. Lângă elegiile care eminescianizează (*Plânsul codrului*, *Basm de toamnă*, *Dacă din apusul vis...*), stau poeme care reiau povestea „evreului rătăcitor” (*Cântecul pribeagului*, *Răvașul pribeagului*, *Voinicul*) sau versuri de inspirație citadină și religioasă (*Revolta lui Iov*, *Apocalipsă*). În alte poezii **F.** preia dilemele cu privire la locul creatorului de artă într-o lume ostilă (*Visătorul*, *Nou Prometeu*), luptându-se, prearghezian, cu „credința” și „tăgăda”, oscilând între

creștinism și iudaism. Cartea relevă un autor sigur pe mijloacele prozodice, dar „stăpânit” de influența înaintașilor romantici ori clasici. *Poeemele resemnării* (1940) aduc unele semne ale maturizării poetice, chiar dacă **F.** nu reușește să-și individualizeze întru totul profilul liric. Lumea e privită ca deșertăciune, iar conștientizarea propriei valori nu face decât să-l arunce pe poet în nesfârșite trăiri generatoare de angoase, structurate, din păcate, în jurul aceluiași imagini convenționale, întotdeauna antitetice: apele luminoase ale oglinzii Vieții stând față în față cu reversul ei opac, Moartea. Inspirat din istoria și destinul poporului lui Israel, ciclul *Ahasver*, litanie și meditație cu sumbre deschideri vizionare, atestă capacitatea abordării discursului poetic la un nivel artistic superior, detașat de clișee. Pe de altă parte, poemele dramatice *Pustnicul* și *Sorin Bătrânul*, tipărite în 1914, sunt încercări marcate de ezitări la începutului, cu o evoluție previzibilă a personajelor. *Alexe Tudor* este o dramă într-un act a cărei acțiune se petrece într-un orașel de provincie, în care un avocat nu poate depăși dilema creată de conjunctura politică: să plece la război, așa cum îi dictează conștiința, sau să respecte promisiunea de a nu o părăsi, făcută anterior logodnicei. Soluția o găsește în glonțul ce-i curmă viața, gest schizoid, nepregătit din punct de vedere dramatic. Mai cunoscută, piesa *Rechiziția*, al cărei subiect evocă perioada refugiului cu toate avatarurile lui, se joacă pe scena Teatrului Național din Iași în 1921, dar este scoasă de pe afiș după trei reprezentații, deși autorul fusese aclamat; la fel, *Între șanțuri* (sau *Între tranșee*) (1923) va fi oprită chiar de la repetiții. Ultima încercare dramatică, *Abișag*, de inspirație biblică, este publicată în 1963 la Tel Aviv. Soarta se arată la fel de vitregă și cu singurul roman al lui **F.**, *Meletie jidovul*, care intrase la tipar, dar nu va ajunge la o formă finală, autorul depunându-l, în manuscris, la Biblioteca Universității din Ierusalim. Glisarea lui Meleh Rabinovici între creștinism (primise numele de botez Meletie Popescu) și iudaism (la care revine după episodul creștin), constituie subiectul cărții. E de mirare cum un călător ca **F.** nu a scris decât un inconsistent volum intitulat *Priveliști și impresii din fuga trenului* (1926). Publicate în toamna anului 1925 în ziarul „Lumea”, memoriile sale de călătorie nu trec de un prim nivel descriptiv, banal. Semnificativ e și faptul că **F.**, cunoscător de idiș, ebraică, germană, încearcă să intre în spațiul dificil al traducerilor încă de pe băncile liceului, când se ostenea cu pagini din

Uhland și Goethe. În atenția sa au stat, de asemenea, Heine, Adelbert von Chamisso, R.M. Rilke, H.N. Bialik, Uriel Birnbaum și îndeosebi Jacop Gropper, mai toate tălmăcirile rămânând însă risipite în presa vremii.

SCRIERI: *Pustnicul. Sorin Bătrânul*, Iași, 1914; *Alexe Tudor*, Iași, 1914; *De pe stâncă*, Iași, [1922]; *Priveliști și impresii din fuga trenului*, Iași, 1926; *Poeemele resemnării*, București, 1940; Abișag, Tel Aviv, 1963.

Repere bibliografice: Carol Drimer, *Studii critice*, II, Iași, 1926, 152; Eugen Relgis, „Meletie jidovul” sau *Veșnica reîntoarcere*, „Hasmonaea”, 1937, 8–9; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 468–470; I. Pascal, „Poeemele resemnării”, „Opinia”, 1940, 9958; L. Leoneanu, „Poeemele resemnării”, „Jurnalul”, 1940, 163; S. Iosipescu, *Medici poeți în literatură*, U, 1948, 7; Mihail Sadoveanu, *Correspondența debutului. 1894–1904*, îngr. și introd. Savin Bratu și Constantin Mitru, București, 1977, 3–79; H. Zalis, *Poezie în spiritul vremii*, L, 1992, 42; Mirodan, *Dicționar*, II, 324–328; *Dicț. scriit. rom.*, II, 309–310; Boris Marian Mehr, *Poetul Enric Furtună*, „Realitatea evreiască”, 2006, 252–253; Eugen Relgis, *Eseuri despre iudaism. Mărturii de ieri și de azi*, București, 2011, 126–136, 210–222, 297–298. **N.Bc.**

FURTUNĂ, Horia (21.VI.1888, Focșani – 8.III.1952, București), poet, autor dramatic, prozator. Mama, Paulina Speranța (n. Vasiliu), era o descendentă a familiei Boerescu, iar tatăl, Ioan Stephănescu, medic veterinar, care în 1883 își adăugase numelui pe cel de Furtună, era fiul Meitanei Cristescu, înrudită cu familiile Văcărescu și Orăscu. **F.** și-a petrecut copilăria la Constanța, unde a învățat grecește și turcește, dar părintele său fiind mutat la București, școala o face aici. Debutează cu poezia *Prietenii*, în 1902, în revista „Carmen”, apoi, în 1903, publică versuri și proză în „Adevărul”, iar în 1904 o poemă „eroi-comică” în suplimentul pentru copii al aceluiași ziar, proză în „Comoara tinerimei” (1905), o parodie și o baladă în 1906 la revista „Din liceu”. Bacalaureat în 1906 al Liceului „Matei Basarab”, la secția modernă (în același an, pregătindu-se în particular, își dă diferențele, fiind și absolvent al secției clasice a liceului din Brăila), va urma la Paris Facultatea de Drept și Filosofie. La „Adevărul”, în *Scrisori din Paris*, prezenta ideile lui Henri Bergson expuse în cursurile ținute de filosof (care l-a și remarcat) la Collège de France, comenta conferințele lui Paul Hervieu și concertele lui George Enescu. Tot la Paris i-a cunoscut pe Al. Macedonski, E. Lovinescu, Emanoil Ciomac și pe Victor Eftimiu; a fost coleg cu Mircea Djuvara și a legat o prietenie durabilă cu Ion Pillat. Cu *magna cum laude*, în 1909

obține licența în drept, ce-i este echivalată, în 1915, la Facultatea de Drept din Iași, cu diploma de doctor în drept. În 1912, împreună cu Pillat, face să apară colecția „Cărțile albe”, și în cadrul ei scoate volumul *Flori sacre* al lui Al. Macedonski, într-un moment în care poetul era marginalizat. Macedonski îi dedică *Rondelurile rozelor* și ultimul capitol din romanul *Thalassa*. În „Flacăra”, între 1914 și 1916 (era și în comitetul de redacție al revistei, cu Ion Pillat și Adrian Maniu), a tipărit câteva din cele mai bune poeme ale sale (*Balada lunii*, *Menhirii*, *Sărmanul Yorick*), precum și fragmente din romanul *Henri Loria*, publicat sub titlul *Iubita din Paris* în 1934. Combatant în Primul Război Mondial, **F.** s-a aflat, în urma luptelor de la Nad Patac, printre ofițerii captivi duși în lagărul de la Stralsund, pe insula Dänholm, în Marea Baltică. Aici dă lecții de franceză, învață rusa, scrie; ciclul ce evocă prizonieratul în Germania, *În sârmele ghimpate*, va fi publicat în „Cugetul românesc”. După război, înscris în Baroul de Ilfov, avocatul **F.**, liberal, secretar benevol al lui Ionel Brătianu, mason, ajunge prefect și deputat de Ilfov (1919, 1922 și 1927), iar în 1931 și 1932 e prefect al județului Buzău. A condus foaia economică „Democrația” (1920); în 1930 a fost director al cotidianului liberal „Mișcarea”. Versuri, cronică literară, însemnări teatrale, proză și încercări dramatice mai semnează în „Adevărul literar și artistic”, „Curentul”, „Curentul magazin”, „Excelsior”, „Gorjanul”, „Gândirea”, „Liberalul”, „Lupta”, „Luceafărul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Rampa”, „România nouă”, „Universul”, „Universul literar”, „Viața literară”, „Vremea” ș.a. *Bon viveur*, risipitor, vestit în lumea literară pentru ingeniozitate și pentru ușurința cu care își compunea stihurile, **F.** nu are publicat, antum, nici un volum de poezie. În 1924 și în 1927 i-au apărut două piese de teatru în versuri, *Făt-Frumos* și *Păcală*. Din feria *Atlantis*, pe care o socotea o realizare deosebită, s-au păstrat fragmente, iar piesele *Nicolae Bălcescu*, *O seară la teatru* și *Băieți buni* le-a lăsat în manuscris. Postum, în 1967, antologia intitulată *Balada lunii* îi va aduna poemele. Din noiembrie 1928, când s-a inaugurat postul de radio național, timp de un sfert de veac (renunțase în 1934 la avocatură), **F.** a lucrat în cadrul Societății de Radiodifuziune. Colaborator și redactor un timp, apoi consilier pentru probleme literare (1934) și coordonator al sectorului teatral (1937), a ținut conferințe, a făcut traduceri (adaptând uneori piese pentru microfon) din Molière (*Burghetul gentilom*, *Violențele lui Scapin*), Racine (*Andromaca*), a dat versiunea românească a unor librete

de operă (Weber, Monteverdi, Mozart) și a lucrat la *Simfonia pastorală*, o colecție de peste două mii de lieduri tălmăcite din alte limbi (între care *Șapte lieduri pe versuri de Clément Marot* de George Enescu, lieduri de Zeno Vancea pe versuri de R. M. Rilke ș.a.). A mai transpus din Corneille (*Iluzia comică*, păstrată în manuscris), din Goethe, Heine, Trakl ș.a. Era, din 1920, membru al Societății Scriitorilor Români și, din 1926, al Societății Autorilor Dramatici, fiind desemnat un timp vicepreședinte al acesteia. A semnat și Horia Făget, Mercator, Ariel, Aghiuță și, în colaborare, Cronicarul Dâmboviței, Ion Dracu, Mefistofel, Const. Paul.

Neșansa lui F. în poezie se trage nu atât de la lipsa unui nucleu organizator și esențial al lirismului, cât din risipirea în demonstrații epuizante (au fost numite chiar „jonglerii de vorbe”) asupra formelor în care poate evolua un motiv. Susținută și de admirația pentru modelul Macedonski, tema sa obsedantă este chinul crescut din alcătuirea duală („o față înspre soare și alta spre tulpină”) a omului. Poemele se construiesc ca alegorii. *Ariel* și *Caliban* ilustrează înfruntarea dintre suflet și trup; *Sărmanul Yorick* e încă o reprezentare-avertisment a lui *memento mori*. Iar „nemișcarea supremă”, zeiască, surprinsă în *Plimbare prin parcul iluzoriu*, ține de un spațiu definit tot alegoric: Poezia. Însăși „ființa” poeziei cu „jocul orbitor al Fanteziei” este evocată de *Balada lunii*, cea mai cunoscută scriere a sa (inclusă de Ion Pillat și Perpessicius în *Antologia poezilor de azi* din 1925). În cascada de imagini a celor o sută patru strofe (fiecare cu o structură proprie) și peste rapeluri, citate, reminiscențe (din Musset, Rostand, Baudelaire, Eminescu), dominant pare a fi decorativul „multicolor” (G. Călinescu) al atributelor cu care „luna” a fost împodobită de imaginația popoarelor și a poezilor („măr de rai.../pânguit în Hesperide”, „pleoapă albă de meduză”, curcubeu, crin, mreană, crizantemă, „îndoit corn de taur”, „perlă veșnică”, „unghie de coralină”, „cap de mort”, „clown”, „condur de foc”, „Nirvană de fildeș”, „suveică fermecată”, „Soare Alb de miazănoapte”). Citată în atmosfera simbolismului, *Balada lunii* rămâne în afara spiritului lui, cu toate că accente simboliste există, așa cum există și procedee parnasiene;

esența trăirilor și antiteza permanentă real-ireal sunt, de fapt, romantice. Poetul obține reale reușite în pastel, unde elanul panic, însuflețitor, și mișcarea luminii fac să dispară granița dintre lume și feerie. Copilăria ține de același spațiu, „șiruitor, șerpuitor, amețitor”, al mirajului paradisiac (*Serafimul, Vacanța de Crăciun*). În prelungirea lui se situează teatrul – povestea lirică *Făt-Frumos* și snoava *Păcală* (parte, împreună cu *Tândală* și *Aghiuță*, dintr-o proiectată trilogie) – ca spațiu al poveștii. Dar chiar basmul este trădat când în irealitatea tărâmului său se introduc pledoaria patriotică și națională, precum și idei ale actualității politice. De povara excesului verbal suferă și romanul-jurnal *Iubita din Paris* (1934; Premiul Societății Scriitorilor Români), încercare a autorului, prin alter egoul lui, Henri Loria, de a se apropia, odată cu analiza nefericirii și a geloziei, de misterul feminității. Dacă din scrisul lui F., nume des citat în epocă, rezistă ceva, acestea – atât în poezie, cât și în teatru sau în roman – sunt fragmente răzlețe; lui nu i-a lipsit substanța, dar prin absența unei cenzuri lăuntrice, pradă locvacității, a pierdut mereu drumul către întregul dător de sens.

SCRIERI: *Făt-Frumos*, București, 1924; *Păcală*, București, 1927; *Contesa de Noailles*, București, 1933; *Iubita din Paris*, București, 1934; *Balada lunii*, îngr. și introd. D. Micu, postfață Eugeniu Sperantia, București, 1967.

Repere bibliografice: Duiliu Zamfirescu, *Opere*, VI, partea I, îngr. Ioan și Georgeta Adam, București, 1987, 193–201, 364–368; Perpessicius, *Opere*, II, 395–396, VII, 26–27, XII, 544–545; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 430–431, VI, 311–342; Camil Petrescu, „*Păcală*” de Horia Furtună, „*Argus*”, 1927, 4175; Arghezi, *Scrieri*, XXVIII, 321–323; I. Valerian, *Cu scriitorii prin veac*, București, 1967, 97–101; Șerban Cioculescu, „*Iubita din Paris*”, *RFR*, 1935, 1; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 645–646, *Ist. lit.* (1982), 727; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 215–219; Ion Pillat, *Mărturii despre om și poet*, București, 1946, 14–28; Eugeniu Sperantia, *Amintiri din lumea literară*, București, 1967, 161–178; Micu, *Scriitori*, 195–218; Tudor Mușatescu, *Scrieri*, VIII, București, 1984, 177–178, 191–192; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 115–116; Liviu Rebreanu, *Opere*, XIV, îngr. Niculae Gheran, București, 1989, 112–114; Lovinescu, *Sburătorul*, II, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, II, 310–312; Constantin Ciopraga, *Amințirea unui poet: Horia Furtună*, CL, 2003, 2. **S.C.**

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

G

GABREA, Florin (18.IV.1943, București), prozator. Este fiul Mariei Gabrea (n. Lehrman), profesoară, și al lui Iosif Gabrea, profesor de psihologie și pedagogie la Universitatea din București. După absolvirea Liceului „Spiru Haret” (1961) și a Facultății de Arhitectură din București (1961–1966), lucrează ca scenograf la Televiziunea Română (1971–1976) și ulterior la Teatrul „Al. Davila” din Pitești. În 1981 emigrează în Republica Federală Germania, unde e scenograf la teatrul din Düsseldorf (până în 1992) și face scenariu de film. Întors în țară, își continuă activitatea de scenarist (*Sindromul Timișoara*, *Cocoșul decapitat*, *Și s-au dus ca vântul...*, *Trei zile până la Crăciun*) și de scenograf, atât pentru lungmetraje artistice, cât și pentru documentare, susține cronică TV, rubrici (de cinema, actualitate culturală și politică) la „22” (din 2004) și la hebdomadarul „Timpul” (din 2010). La sfârșitul anului 2012 a fost ales membru al Consiliului Național al Audiovizualului. Este distins cu Premiul revistei „Luceafărul” pe anul 1967.

Primul volum al lui **G.**, *Hanimore* (1969), alcătuit din schițe și povestiri, se înscrie între coordonatele mișcării onirice, aspirând să sondeze lumea din perspectiva irealului și a fantasticului. De altfel, D. Țepeneag îl înscria pe prozator între membrii „grupului oniric”. În narațiunea din *Catedrala* lumina determină angoasa mistică, populând trăirea cu mii de suferințe, experimentate în același timp și în vis. *Să nu uitați vinul de Condado* se axează pe descrierea și analiza visului unui deținut care își imaginează lumea din afară, iar *b Mare, B mic* prezintă războiul prin prismă onirică, aici intervenind și elementul ludic, desfășurat ca o serie de obsesii ale înfruntării. *Hanimore*, povestirea titulară aduce în prim-plan iubirea, protagonistă, Hanimore (Else), fiind imaginată ca o *donna angelicata* înconjurată de curteni. *Trei izvoare* este un vis aproape orgiastic, pus sub semnul prozei lui Mateiu I. Caragiale încă din motto: „Asemenea nopți sunt mai de temut decât beția”. *Mai întâi, aleasa inimii* și *Lecția* expun, tot pe un fond oniric, oscilația dintre puritate și abjecție. În cea de-a doua carte, *Frumos e numai adevărul* (1979), e proiectată o lume în criză, aflată în căutarea certitudinilor, a principiului ordonator al existenței. Variate ca sorginte socială, toate personajele, de la militarii dezertori din *Iedule, am căzut în lapte!* până

la nuntașii din *Frumos e numai adevărul* sau la tovarășii întâmplători de ascensiune din *Călăuza rătăciților*, trăiesc intens dezechilibrul lăuntric ce își caută rezolvări în exterior. Construite ca niște confesiuni la persoana întâi (face excepție doar *Frumos e numai adevărul*), nuvelele prezintă o tramă epică similară; miezul conflictului se dezvoltă relativ târziu, reordonând retroactiv materia narativă, alcătuită din momente disparate, ca în tehnica colajului. Nuvela *Frumos e numai adevărul* este, la dimensiuni reduse, o frescă socială: pretextul unei nunți așază în prim-plan o societate balcanică pestriță, abandonându-se în voluptate și senzualitate. Plasat în decorul unei margini de pădure, tabloul trimite sugestiv la bacanalele romane. Notele expresioniste, prezente mai pretutindeni, asigură coeziunea volumului; în *Iedule, am căzut în lapte!* soldații dezertori mănâncă melcii vii care invadează casa, secvența având evidente similitudini cu imagistica filmelor expresioniste ale lui Luis Buñuel. Aluzia livrescă este o altă constantă a stilului lui **G.** Se fac trimiteri la E. A. Poe sau la Herman Melville, iar *Călăuza rătăciților* (având tulburătoare analogii cu filmul lui Andrei Tarkovski, *Călăuza*, realizat în același an, 1979), propune o parodiare și o reinterpretare a celebrei scrieri a lui Maimonide, un detaliu interesant prin semnificația sa desacralizatoare fiind momentul în care personajele profanează mâinile bătrânei călăuze. **G.** este un prozator rafinat, ale cărui personaje își pun întrebări existențiale semnificative, fără ca între materia epică și trăirea psihică să se instaleze vreo falie. Lipsește însă o anume cristalizare a stilului, sesizabil fiind un inventar limitat pentru construirea situațiilor și a personajelor, ceea ce dă adesea impresia de redundanță. Deloc surprinzătoare pentru lumea spectacolului de film (și teatru), piesa în patru acte și un prolog *Ion Luca Ca... (invidia la stomac și gogoșarul la inimă)* (2004) este un text satiric-amalgam, doidora de trimiteri la modelul invocat în titlu și la lumea lui și, totodată, o șarjă la adresa politicii contemporane, neavând însă decât în mică măsură efectul comic scontat.

SCRIERI: *Hanimore*, București, 1969; *Frumos e numai adevărul*, București, 1979; *Ion Luca Ca... (invidia la stomac și gogoșarul la inimă)*, București, 2004.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, „*Hanimore*”, RL, 1969, 37; D. Țepeneag, „*Hanimore*”, RL, 1970, 7; Alex. Ștefănescu, *Întâmplări cu și fără sens*, „Scânteia

tineretului", 1980, 9604; Negoîtescu, *Lampa*, 251–254; Negoîtescu, *Alte însemnări*, 199–202; Regman, *Noi explorări*, 113–118; Ioan Holban, *Călăuza adevărului*, CRC, 1990, 18; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 180–183; Nicolae Prelipceanu, *O piesă despre zilele noastre*, RMB, 2005, 10 ianuarie; Valentin Dumitrescu, *Moștenirea domnului Caragiale*, „22”, 2005, 781; Manolescu, *Enciclopedia*, 338.

M.Dr.

GABRIELESCU, Alice (Alisa) (30.IX.1893, Bârlad – 16.VIII.1978, București), prozatoare, traducătoare. Fiica Ecaterinei și a lui Mihail Gabrielescu, funcționar poștal, urmează școala primară la Bârlad, iar din 1905 cursul inferior al Institutului C. Mironescu din Focșani; în 1909 se mută cu familia la București și se înscrie la Institutul Moteanu, pe care însă nu îl poate absolvi din cauza unor probleme de sănătate. În 1920 participă la concursul Editurii Cartea Românească, unde obține premiul întâi pentru lucrarea de debut *Povestiri pentru copii*. În 1921 îi apare prima nuvelă în „Adevărul literar și artistic”, autoarea colaborând apoi susținut cu sute de articole (îndeobște la rubricile pentru femei), recenzii, traduceri, schițe și nuvele (multe destinate copiilor) la ziare și reviste precum „Adevărul”, „Dimineața”, „Dimineața copiilor”, „Universul”, „Universul literar”, „Drum nou”, „Cele trei Crișuri”, „Vremea”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „România literară”, „Viața literară”, „Flacăra” ș.a. Locuiește în perioada 1910–1925 la Turnu Măgurele, unde fratele ei ocupa un post de magistrat. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a refuzat să colaboreze la publicațiile vremii, cu excepția revistelor „Mariana” și „Femeia și căminul” (la care este și redactor), iar după 1950 nu mai publică decât traduceri.

În cărțile pentru copii, compuse fără grija față de expresivitate, scrisul prozatoarei nu se remarcă prin însușiri literare deosebite. Totuși, cu astfel de volume **G.** e premiată de Editura Cartea Românească (întâi în 1920, dar și în 1924 pentru *Isprava lui Ursu* și în 1927 pentru *Uimitoarele întâmplări dintr-o vacanță*). Caracterul educativ prevalează și în scrierile similare din anii următori: *Povești cu haz și cu tâlc* (1929), *O zi din viața unui copil* (1931), *Copiii curajoși* (1939), *Oameni mari când au fost mici* (1945). Între timp **G.** încearcă să se exerseze în nuvele care mizează pe o problemă mai profundă. În pofida expresivității prezente în multe pagini, lipsa de relief, stereotipia personajelor și accentul moralizator scad adesea valoarea

acestor pagini. În culegerile de nuvele *Necunoscuta* (1928) și *Casa cu gratii* (1944), nu îndeajuns de omogene, notațiile de atmosferă consună cu gesturile tipice ale unor personaje feminine puternice. Această lume a misterului nedeslușit, colorată de farmecul inocenței, pretinde ca investigația să se servească de mijloacele introspecției sau de viziunea unui martor. Ceva mai reușită, dar subminată de melodramatism, *Casa cu gratii* împletește legenda cu evenimentul actual, conferind un plus de semnificație unor valori morale ce tind să se relativizeze. Una dintre nuvele, *O descoperire antifeministă*, publicată în 1928 și apreciată ulterior pentru înțâietatea sa în literatura noastră feministă, se folosește de afabulația science-fiction (elixirul care le întinerește radical pe femei, dar numai pentru patru ore), ridiculizând totodată fixația feminină pentru frumusețe și oferind o explicație pentru emanciparea ratată. Și în roman **G.** creează personaje feminine înzestrate cu o neobișnuită forță a caracterului. *Marșul femeilor* (1933), *Lumina care nu se stinge* (1937; Premiul Editurii Cugetarea-Delafras) și *Secretul profesional* (1943) nu depășesc nivelul nuvelor, fiind mai degrabă o dilatare a acestora pe o structură neschimbată și folosind aceleași mijloace de construcție. **G.** scrie și o piesă de teatru într-un act pentru copii, *Bujorel în împărăția păsărilor*, pusă în scenă în 1925 de Victor Ion Popa. Ca traducătoare, are o activitate prodigioasă, semnând transpunerea a zeci de romane, precum și nenumărate adaptări și stilizări de texte literare (unele prin intermediul limbii franceze). Opțiunile, grevate deseori de contextul ideologic impus în anii '50 din secolul trecut, au totuși în atenție și nume, scrieri de valoare nu numai din spațiul literar rus, ci și din cel ceh sau din cel polon etc.

SCRIERI: *Povestiri pentru copii*, București, 1920; *Isprava lui Ursu*, București, 1924; *Uimitoarele întâmplări dintr-o vacanță*, București, 1927; *Necunoscuta*, București, 1928; ed. 2 (*Intimitate*), București, 1934; *Povești cu haz și cu tâlc*, București, 1929; *O zi din viața unui copil*, București, 1931; *Marșul femeilor*, București, 1933; *Lumina care nu se stinge*, București, 1937; *Nuvele*, București, 1939; *Copiii curajoși*, București, 1939; ed. 2, București, 1943; *Secretul profesional*, București, [1943]; *Casa cu gratii*, București, 1944; *Oameni mari când au fost mici*, București, 1945. **Traduceri:** Honoré de Balzac, *Talismanul miraculos*, București, 1926, *Adio!*, București, [1928]; F.M. Dostoievski, *Cine-i vinovat?*, București, [1930]; Doris Lessing, *Bătrânul șef de trib*, *Alfred*

Coppard, *Cincizeci de lire. Contribuții la cauza comună*, pref. Radu Lupan, București, 1954 (în colaborare cu Elena Celac); Konstantin Paustovski, *Din goana vremii*, București, 1956 (în colaborare cu Octav Panaitescu), *Povestea unei vieți*, București, 1958 (în colaborare cu Igor Lefter), *Memorii*, I–VI, București, 1971–1972 (în colaborare cu Igor Lefter); Abatele Prévost, *Manon Lescaut*, București, 1956; *Floarea ruptă și alte povestiri din literatura cehă*, București, 1957 (în colaborare cu Ihor Lemnij); A.P. Cehov, *Opere*, vol. IX, București, 1959 (în colaborare), vol. XI, București, 1961 (în colaborare cu Tatiana Panaitescu), *Logodnica și alte povestiri*, îngr. Sorina Bălănescu, Iași, 2002 (în colaborare); Mao Dun, *Nuvele*, București, 1964 (în colaborare); *Nuvela polonă contemporană*, București, 1965 (în colaborare cu Mihai Mitu); V.V. Veresaev, *Fără drum*, București, 1968 (în colaborare cu Igor Block).

Repere bibliografice: Matei Alexandrescu, „*Marșul femeilor*”, FCL, 1934, 885; Călinescu, *Opere*, II, 557–558; Izabela Sadoveanu, „*Lumina care nu se stinge*”, ALA, 1937, 888; Horia Liman, „*Lumina care nu se stinge*”, „*Lumea românească*”, 1937, 195; Perpessicius, *Opere*, XII, 419; Alice Gabrielescu, RRI, II, 5–7; *Dicț. scriit. rom.*, II, 313–314; Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene*, IV, Bârlad, 2003, 3–6; Cristea, *Teleorman*, 178–179. **V.P.S.**

GAFIȚA, Gabriel (4.III.1952, București), prozator, traducător. Este fiul Ioanei (n. Roșca) și al lui Mihai Gafița, critic și istoric literar. După absolvirea Liceului „N. Bălcescu” (1971) și a Facultății de Limbi Străine a Universității din București (1975), va lucra în învățământ ca profesor de limba engleză (1976–1977), apoi ca redactor la Editura Kriterion și la Editura Litera. Din septembrie 1990 devine expert guvernamental, diplomat în Ministerul Afacerilor Externe, consilier cultural la Ambasada României din Londra (1991–1995), secretar de stat (1995–1998), ambasador al României în Canada (1998–2002), director general-adjunct în Direcția Generală Europa și America de Nord (2002–2004), ambasador în Malaezia (2004–2005) și în Portugalia (2005–2009), apoi director la Direcția Asia Pacific și America Latină. Debutează cu proză la revista „Amfiteatru” în 1968, iar editorial în 1971 cu volumul de nuvele *Moartea măștilor*. Mai colaborează la „Secolul 20”, „Steaua”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna” ș.a. De asemenea, traduce numeroase volume de versuri, proză, teatru și istoria artei din limbile engleză, franceză, germană și rusă. A publicat prefete și postfete și a îngrijit ediții din scrierile lui Mihai Gafița și Sergiu Dan.

Nuvelele fantastice din volumul de debut al lui **G.** se înscriu cu o remarcabilă siguranță a tușei narative în paradigma literaturii oniric-parabolice cultivate la noi în deceniul al optulea al secolului trecut. Borgesiene (*Răzbunarea lui Yarmin*), kafkiene (*Scara principală*), onirice în linia autohtonă a lui D. Țepeneag (*Mitomantologie*), când nu de-a dreptul poematice (*Porțile Sfântului Petru*), aceste texte prefigurează contururile unui univers al vulnerabilității captive, pe care îl vor dezvolta și îl vor explicita romanele realiste publicate în anii următori. Deși modest ca reușită estetică, romanul *Lumină pentru cei singuri* (1975; Premiul Comitetului Central al UTC) se instalează într-o perspectivă critică bine determinată: personajul principal este un tânăr activist la Centrul Universitar, victimă a inadecvării sale existențiale și, în cele din urmă, sociale. Protagonistul romanului respinge lumea în care trăiește, realitatea cotidiană devenind pentru el din ce în ce mai apăsătoare până ajunge să-i distrugă eul. Analiza psihologică se centrează pe disecarea acestui psihism zdruncinat, aflat în cădere liberă și din punct de vedere moral, și din acela al desăvârșirii ca individualitate. Nerealizat profesional, personajul intră în politică în căutarea unei compensații, dar este permanent măcinat de scrupule și îndoieli. În fundal apar diverse „măști” care trimit la vârful puterii, iar în multe portrete pot fi recunoscute figuri ale mediului politic și social al epocii; din acest motiv romanul lui **G.** a fost considerat un „roman cu cheie”. *Iarna e o altă țară* (1980) este un roman robust, cu o tăietură modernă și o construcție suplă, cu ușurință de alăturat, prin caracteristici și construcție tehnică, prozei optzeciste. Se întretes aici teme și motive predilecte ale acestei promoții de scriitori: repartiția la țară, odiseea contactelor cu mediul redacțional, restricțiile de diverse tipuri, presiunea cenzurii, absurdul și burlescul anumitor situații, privite cu ironie și adesea cu umor negru – toate sugerate cu discreție, dar mai ales sesizabile în subtext. Deși în prim-plan autorul plasează o tristă și aparent banală poveste de dragoste, aceasta va deveni în fapt metafora vie a destinului tânărului intelectual al epocii, sacrificat de sistem. Critica socială se deghizează abil într-un psihologism de bună calitate. Alte două romane ale lui **G.**, *Martiriu parțial* (1991) și *Schiță de portret pentru un cap de familie* (1995), au în centru personaje tratate în aceeași manieră

influențată de *mainstream*-ul optzecist. Liviu, din *Martiriu parțial*, beneficiază de o carieră politică (și, implicit, profesională) fulminantă, dar, dominat de nehotărâre și rigiditate, pierde această poziție, fiind retrogradat. Într-o lume anormală, Liviu – incapabil să aprofundeze lecțiile predate de mentorul său, versatilul și experimentatul Cociuba, înotător abil în apele tulburi ale anilor '40–'50 – va cunoaște și eșecul familial. Apăsător de mentalitatea în care a fost format, el va alege (spre deosebire de soția sa, Aurelia) să se întoarcă în țară dintr-o excursie care-i duse pe amândoi la Viena, în momentul deschiderii granițelor spre Occident. *Schiță de portret pentru un cap de familie* este o radiografie amănunțită a poveștii unui cuplu, urmărit din epoca studenției până la dizolvarea lui într-un cadru familial sufocat de in comunicare. Autorul nu face din personajele sale existențe exemplare – în numele noii autenticități, polemizând cu senzaționalul cultivat de literatura epocilor trecute –, aceștia rămânând oameni obișnuiți, striviți de mediul în care trăiesc. Dotat cu ureche fină, romancierul înregistrează fidel limbaje diverse, cărțile sale cuprinzând nenumărate portrete vii, memorabile.

SCRIERI: *Moartea măștilor*, București, 1971; *Lumină pentru cei singuri*, București, 1975; *Iarna e o altă țară*, Cluj-Napoca, 1980; *Martiriu parțial*, București, 1991; *Schiță de portret pentru cap de familie*, București, 1995. **Ediții:** Mihai Gafița, *Studii de istorie literară*, pref. Aurelia Batali, București, 1979; Sergiu Dan, *Serviciul de noapte*, pref. edit., București, 1980. **Traduceri:** Yves Berger, *Călătorie în Virginia*, București, 1972; Klaus Riffjerg, *Anna (eu) Anna*, pref. trad., București, 1979; George Henderson, *Goticul*, București, 1980; J. Lippert, *Biografie. Un model*, București, 1983; Joseph Conrad, *Agentul secret*, București, 1984; Isak Dinesen, *Șapte povestiri gotice. Anecdote ale destinului*, pref. trad., București, 1985; Klaus Konjetzky, *La celălalt capăt al zilei*, București, 1986; Karen Blixen, *Din inima Africii*, postfața trad., București, 1988; Malcolm Bradbury, *Un om al istoriei*, București, 1991.

Repere bibliografice: Felea, *Secțiuni*, 381–386; Valeriu Cristea, *Un tânăr romancier*, RL, 1975, 23; Val Condurache, „*Lumină pentru cei singuri*”, CL, 1975, 7; Iorgulescu, *Scriitori*, 204–205; Dana Dumitriu, *Un tânăr al zilelor noastre*, RL, 1980, 17; Ioan Holban, „*Lumină pentru cei singuri*”, CRC, 1980, 25; Popa, *Clasici*, 89–92; Radu, *Pagini*, 75–77; Lucian Chișu, *O amprentă de stil*, L, 1991, 12; Radu Aldulescu, *Prozatorii și martiriul general*, RL, 1992, 12; Ioana Bot, *Portret ambiguu*, TR, 1992, 15; *Dicț. scriit. rom.*, II, 314–315. **T.R.**

GAFIȚA, Mihai

(31.X.1923, Baia, j. Suceava – 4.III.1977, București), poet, critic și istoric literar, editor.

Este fiul Anei (n. Țărănița) și al lui Vasile Gafița, notar; e frate cu Viniciu Gafița și tatăl lui Gabriel Gafița. A făcut Liceul „Nicu Gane” la Fălticeni, Liceul „A.T. Laurian” la Botoșani (1933–1941) și a urmat doi ani la Institutul Politehnic din București, înscriindu-se apoi la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din același oraș, pe care o va absolvi în 1946. Remarcat de N. Batzaria, directorul revistei „Universul copiilor”, unde debutase în 1937, **G.** intră din 1942 în redacție și i se încredințează pagina de jocuri și cuvinte încrucișate a publicației. În 1945, după îndepărtarea lui N. Batzaria, este numit redactor-responsabil al revistei, funcție pe care o păstrează până în 1948. În 1947–1948 a fost președinte al Uniunii Naționale a Studenților din România. Profesor de limba română la diverse școli din București, a deținut o catedră la Școala de Literatură „M. Eminescu” (1950–1955) și a funcționat ulterior ca lector universitar de estetică și teoria literaturii. A fost redactor la „Viața românească”, „Gazeta literară”, secretar al Uniunii Scriitorilor (1956–1960), redactor-șef la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (devenită Editura pentru Literatură), șef de secție la Editura Univers, iar din 1970 până la sfârșitul vieții (survenit la cutremurul din 1977), redactor-șef la Editura Cartea Românească. A colaborat la „Academia”, unde în 1944–1945 e secretar de redacție, „Studentul român”, „Viața românească”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Steaua” ș.a. A semnat și cu pseudonimele Aura Grui, Mihai Moldovan, Mihail Băișeanu, Dorina Grădinaru, Manuela Opreș, Gabriela Mocanu, Saadi Firuz, Dan A. Șoimu, Dana Șoimu, S. Tih., N. T. Sava.

Editorial, **G.** debutează ca poet cu basmul în versuri *Norocel și Zmeul Zmeilor* (1946), urmat de *Titilică, spaima zmeilor* (1947), după care nu mai publică nici un volum de poezie. Prima lui lucrare

de istorie literară este monografia *Cezar Petrescu* (1963), adânc minată de spiritul simplificator și deformant al sociologismului vulgar, cum fuseseră, de altfel, și articolele scrise de el în anii '50 ai secolului trecut. **G.** ajunge să realizeze cea mai bună carte a sa odată cu monografia *Duiliu Zamfirescu* (1969), studiu amplu, de aproape o mie de pagini. Remarcabilă se dovedește informația bogată, obținută prin despuiera aproape exhaustivă a presei timpului și a arhivelor. Biografia lui Duiliu Zamfirescu este reconstituită minuțios nu numai pe baza documentelor (în primul rând corespondența), dar și printr-o permanentă confruntare cu opera. Autorul alcătuiește astfel rămurosul arbore genealogic al familiei, apoi compune portretul scriitorului la diferite vârste: elev, student, tânăr magistrat și gazetar, poet la „Literatorul”, colaborator la „Convorbiri literare” ca discipol și prieten al lui Titu Maiorescu, în sfârșit, diplomat, academician și om politic. Exegetul întreprinde largi incursiuni socio-politice, cu scopul de a reconstitui atmosfera epocii, descrie pas cu pas redacțiile, cenaclurile, hotelurile, orașele și țările pe unde a trecut sau a trăit „eroul” său. Cartea conține o abundență de fapte greu rezumabile. Din păcate, biografia intersectându-se mereu cu prezentarea operei, firul „epic” devine fragmentat, dificil de urmărit. Poeziile, nuvelele, romanele, teatrul, publicistica literară și politică, memorialistica și corespondența lui Duiliu Zamfirescu sunt analizate ca în notele și comentariile dintr-o ediție critică (ceea ce monografia și este într-o oarecare măsură), făcându-se mereu apel la izvoare, la variantele din presă și din manuscrise. Descrierea rămâne excesiv de meticuloasă, egală pentru toate scrierile, conducând uneori la nivelarea judecății de valoare, ba uneori chiar la falsificarea ei. **G.** supralicitează, de exemplu, teatrul lui Duiliu Zamfirescu sau acordă o importanță prea mare unor scrieri de debut, ca romanul *În fața vieții* ș.a. Dar spiritul critic îl determină să observe modernitatea poeziei scriitorului, să-i remarce receptivitatea față de simbolism și ideile novatoare despre roman (obiectivitatea, citadinismul, documentul autentic), să-i sublinieze înzestrarea de epistolier și memorialist. **G.** este, de altfel, și autorul unei excelente ediții critice a operei lui Duiliu Zamfirescu, din care a îngrijit și comentat primele patru volume (1970–1974), al cincilea fiind realizat în colaborare cu Ioan Adam (1982). În cartea intitulată *Fața ascunsă a lunii* (1974) istoricul literar își propune

să descopere „înfățișarea ascunsă, necunoscută a personalității scriitorilor, a vieții literare, a cărților” din epoca 1870–1900. Metoda lui este, pe urmele lui C. Dobrogeanu-Gherea, cea biografic-sociologică. Utile se arată studiile despre proza românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea și despre critica literară a aceluiași moment, cu deosebire analiza, aproape didactică, a scrierilor lui Titu Maiorescu. Hazardată apare însă interpretarea fizionomiei spirituale a lui M. Eminescu, considerat un optimist și un spirit practic, argumentarea fiind făcută pe baza gazetăriei politice și prin minimalizarea postumelor. În comediile lui I.L. Caragiale se evidențiază în mod exagerat filonul tragic, iar valoarea lui Duiliu Zamfirescu e supraapreciată. **G.** împinge aici, ca și cu alte prilejuri, sociologia literaturii spre sociologism, tendință căreia nu reușește să i se sustragă. Volumul *Flautul lui Marsias* (1977) continuă spiritul și metoda din *Fața ascunsă a lunii*, conținând minuțioase analize (*Mănăstirea Argeșului*), reflecții substanțiale, foarte personale, despre debutanți, critici și redactori. Un mare chef de vorbă, mai bine spus, lungimile, repetițiile, întâlnite încă în temeinica monografie consacrată lui Duiliu Zamfirescu, estompează totuși, prin diluare, ideile textului. **G.** a semnat manuale de limba română pentru liceu împreună cu D. Micu, Al. Piru, G. G. Ursu, Const. Ciopraga și Savin Bratu și a fost un prolific prefațator, scriind despre Vasile Alecsandri, Barbu Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Ion Minulescu, Cezar Petrescu, I. C. Visarion, Anton Holban, Claudia Millian, Ion Petrovici, Barbu Solacolu, Sașa Pană, Mircea Ștefănescu, Cicerone Theodorescu, Eusebiu Camilar, Méliusz József, V. Em. Galan, Marin Preda, Paul Everac.

SCRIERI: *Norocel și Zmeul Zmeilor*, București, 1946; *Titilică, spaima zmeilor*, București, 1947; *Cezar Petrescu*, București, 1963; *Scriitori români contemporani – bibliografie* (în colaborare cu Tiberiu Bănuțescu), București, 1964; *Duiliu Zamfirescu*, București, 1969; *Fața ascunsă a lunii*, București, 1974; *Flautul lui Marsias*, București, 1977; *Studii de istorie literară*, îngr. Gabriel Gafița, pref. Aurelia Batali, București, 1979. **EDIȚII:** I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină. În lumea dreptății*, pref. edit., București, 1957; Cezar Petrescu, *Romanul lui Eminescu*, I–III, postfața edit., București, 1968, *Baletul mecanic*, pref. edit., București, 1975; Duiliu Zamfirescu, *Opere*, vol. I–IV, pref. edit., București, 1970–1974, vol. V, București, 1982 (în colaborare cu Ioan Adam); Claudia Millian, *Cartea mea de aduceri aminte*, pref. edit., București, 1973.

Repere bibliografice: Const. Ciopraga, *Cezar Petrescu, subiect de monografie*, IL, 1963, 10; Al. Săndulescu, *Monografii literare*, GL, 1963, 33; Paul Georgescu, *Epocă, biografie, operă*, GL, 1963, 47; Baconsky, *Marginalii*, 204–209; Mihail Petroveanu, „*Duiliu Zamfirescu*”, VR, 1970, 3; Nițescu, *Repere*, 64–68; Nicolae Manolescu, „*Fața ascunsă a lunii*”, RL, 1975, 9; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 85–93; Șerban Cioculescu, „*Flautul lui Marsias*”. *O amintire*, VR, 1977, 7; 9 *pentru eternitate*, îngr. Mircea Micu și Gheorghe Tomozei, București, 1977, 183–218; Ștefănescu, *Preludiu*, 244–247; Ungheanu, *Lecturi*, 222–227; George, *Sfârșitul*, II, 322–324; Șerban, *Ispita*, 279–280; Dobrescu, *Foiletoane*, II, 233–238; Grigurcu, *Critici*, 97–105; Felea, *Prezența*, 119–122; Grigurcu, *Între critici*, 162–165; Tihan, *Apropierea*, 123–128; *Dicț. scriit. rom.*, II, 315–317; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, 1020. **A.L.S.**

GAFIȚA, Mihnea (6.IV.1960, București), traducător. Este fiul Ioanei Gafița (n. Roșca), redactor de editură, și al editorului, criticului și istoricului literar Mihai Gafița; prozatorul Gabriel Gafița e fratele său. Urmează în Capitală Liceul „Nicolae Bălcescu” (1975–1979) și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția engleză–latină, a Universității din București, pe care o va absolvi în 1984. Va fi profesor la școala generală și liceul din Videle până în 1988, apoi intră la Biblioteca Centrală de Stat din București (devenită Biblioteca Națională), o vreme este liber-profesionist (1992–1999), iar ulterior optează pentru domeniul editorial, ca redactor la Ararat (până în 2008), la Art, Leda și Curtea Veche (din 2010). Debutază în 1991 cu traducerea romanului 1984 al lui George Orwell.

Principiile după care se călăuzește **G.** în procesul traducerii sunt adecvarea la conținut, fără omisiuni și cenzurări de orice natură, și recrearea textului în limba-țintă astfel încât să pară o creație originală. Și-a investit talentul în transpunerea unor opere reprezentative din literatura britanică și din cea americană, pe o amplă gamă estetică și stilistică. A început cu romanele distopice ale lui George Orwell, „fabula” *Ferma animalelor* și 1984, puternice satire politice și vizionare la adresa totalitarismului, unde „făurirea omului nou” duce la alienarea individului, prin modificarea caracterului și însușirea limbajului de lemn propagandistic, deformat al conștiinței, ceea ce pune probleme și traducătorului, romane prefigurate de necruțătoarea caricatură sumbră a ratării intelectualului într-o societate meschină în *Aspidistra să trăiască!*. **G.** a recreat subtilitățile psihologice ale societății

elitiste din *Întoarcere la Brideshead*, capodopera unui clasic al modernității precum Evelyn Waugh, sau stările depresive introspective, nuanțate până în pragul anihilării ființei, ca o consecință a eșecului existențial, expuse cu memorabilă franchețe de americanul William Styron în *Bezna vizibilă. Amintiri despre nebunie*. Un adevărat tur de forță a presupus romanul postmodern *Atlasul norilor* al britanicului David Mitchell, prin intricarea firelor narațiunilor ce-l alcătuiesc și structura de puzzle, implicând genuri diferite de proză, extrem de diferențiate stilistic. Dintre cărțile non-literare, cele mai multe de factură enciclopedică, se detașează *Modernitatea sub un neobosit colimator*, un text fundamental al filosofului polonez Leszek Kołakowski, revizionist al marxismului, aflat în exil american după 1968.

Traduceri: George Orwell, 1984, București, 1991, *Ferma animalelor*, București, 1992, *Aspidistra să trăiască!*, Iași, 2009; E.L. Doctorow, *Billy Bathgate*, pref. Dan Grigorescu, București, 1996; Jorge Luis Borges, *Arta poetică*, îngr. Călin-Andrei Mihăilescu, București, 2002; Willis Barnstone, *Borges, într-o seară obișnuită la Buenos Aires*, București, 2002; Paul Auster, *Leviatan*, pref. Camelia Arvatu, Pitești, 2003; David Lodge, *Răcane, nu ți-e bine!*, Iași, 2004; Ellis Bret Easton, *American Psycho*, Iași, 2005; Leszek Kołakowski, *Modernitatea sub un neobosit colimator*, București, 2007; William Styron, *Bezna vizibilă. Amintiri despre nebunie*, București, 2007; David Mitchell, *Atlasul norilor*, București, 2008; Patrick McGrath, *Păianjenel*, București, 2008; Evelyn Waugh, *Întoarcere la Brideshead*, București, 2009; Toni Morrison, *Iubire*, București, 2009; Petru Popescu, *Fata din Nazaret*, București, 2010; Claudia Moscovici, *Între două lumi*, București, 2011; Michael Solomon, *Acasă între două lumi*, București, 2012; Charles Dickens, *Poveste de Crăciun*, București, 2012.

Repere bibliografice: Grete Tartler, *Viața ca jonglerie*, RL, 1996, 25; Zigu Ornea, *Genocidul armenilor din 1915*, RL, 2001, 16; Elisabeta Lăsconi, *O Americă dionisiacă*, RL, 2005, 47; Florina Pîrjol, *Depresia în labirintul literaturii*, CU, 2008, 2; Ela Vălimăreanu, *O reconstituire a identității din cioburi de memorie*, ST, 2008, 8–9. **G.Dn.**

GAFIȚA, Viniciu (1.III.1926, Baia, j. Suceava – 21.XI.2005, București), prozator. Este fiul Anei (n. Țărănița) și al lui Vasile Gafița, notar; e frate cu Mihai Gafița. Urmează la Fălticeni școala primară (1933–1937) și Liceul „Nicu Gane” (1937–1945). În 1950 va absolvi Facultatea de Filologie a Universității din București. Își face debutul încă din 1945, când începe să publice în „Universul copiilor”

basme, poezii, schițe, fragmente de roman, multe semnate cu pseudonime. Din 1950 lucrează ca redactor, șef de secție și șef de redacție la Editura de Stat, Direcția Generală a Editurilor și Presei, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, iar din 1960 se va preocupa exclusiv de literatura pentru copii în cadrul Editurii Tineretului, apoi la Editura Ion Creangă, unde va ajunge redactor-șef și director. Colaborează sporadic la publicații precum „Cutezătorii”, „Luminița”, „Albina”, „Contemporanul”, „Foaia noastră” (Gyula, Ungaria), „Detskaia literatura” (Moscova) ș.a. A mai semnat Ana Romana, Bunelu, George Garo, G. Viniciu. Primul lui volum este *Grădina cu meri*, apărut în 1955. Piesa de teatru *Ileana Sânziana*, scrisă în colaborare cu Alecu Popovici, a fost premiată la concursul teatrelor de păpuși desfășurat la Belgrad în 1968.

Scrierile lui G., cu totul minore, se circumscriu unei finalități didactice. Ele asociază o mobilitate exterioară – probată de varietatea genurilor și speciilor frecventate, cu o predilecție evidentă pentru literatura adresată copiilor – unei uniformități fără fisură a tipului moralizator de mesaj. Dacă se poate vorbi de o evoluție a lucrărilor, atunci ea se limitează la slăbirea presiunii clișeele ideologice din textele publicate în anii '50–'60, acestea fiind redirecționate către valori etice mai generale. Pentru G., orice desfășurare anecdotică, fie ea cât de mărunță, se realizează în ideea prelevării – de obicei prin înscenarea unei antiteze – a unor norme, sfaturi, învățături de ordin moral. Sursele subiectelor sunt aflate fie în realitatea mărunță, cotidiană (extrasă din medii rurale, cooperativiste, partinice, pionierești), fie în istoria îndepărtată (Ștefan cel Mare, Avram Iancu) sau recentă (ilegaliști comuniști în timpul celui de-al Doilea Război Mondial). Dată fiind funcția esențial didactică a acestei literaturi, publicul predilect al lui G. e alcătuit din copii, chiar și atunci când autorul nu li se adresează explicit. Lucrarea *Bibliografie de literatură română pentru copii* (1978) recuperează autori și titluri ce vin să ilustreze o tradiție în domeniu. A tradus, în colaborare, din Maxim Gorki.

SCRIERI: *Grădina cu meri*, București, 1955; *Tașca de piele*, București, 1957; *Oameni și oameni*, București, 1959; *Șoaptele pământului*, București, 1960; *A venit primăvara*, București, 1961; *Armonica*, București, 1962; *Întâmplările Mariane*, București, 1962; *Ca mărețele pe ață*, București, 1965; *Dimineța de cenușă*, București, 1968; *Trei întâmplări la Suceava*, București, 1968; *Cu barbă și fără barbă*,

București, 1970; *Comuna din Paris*, București, 1971; *Leu Paraleu*, București, 1971; *Aventurile lui Grivei*, București, 1972; *Curcubeul poveștilor*, București, 1972; *Munții necunoscuți*, București, 1973; *Patria, cel mai frumos cuvânt*, București, 1974; *Alfabetul năzdrăvan*, București, 1975; *Noi, cei care visăm*, București, 1975; *Țara de Sus*, București, 1976; *Bibliografie de literatură română pentru copii*, București, 1978; *Cărticica celor harnici*, București, 1979; *Pe cărări de munte* (în colaborare cu Petre Nedel), București, 1980; *Ghiocei pentru mama și alte povestiri*, București, 1982; *Sunteți oaspeții mei*, București, 1984; *Ningea peste rododendroni*, București, 1986; *În căutarea lui Avram Iancu*, Timișoara, 1989; *Năzdrăvăniile iepurașului Zdup*, București, 1992; *Povestiri de ascultat și de colorat*, București, 1999.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Oameni și umbre*, O, 1959, 7; Sergiu Teodorovici, „*Armonica*”, IL, 1962, 8; Virginia Burduja, „*Ghiocei pentru mama*”, CRC, 1983, 9; Hristu Cândroveanu, „*Sunteți oaspeții mei*”, CNT, 1984, 23; H. Zalis, „*Bibliografie de literatură română pentru copii*”, RL, 1985, 33; *Dicț. scriit. rom.*, II, 317–318. **M.I.**

GAFTON, Marcel (27.VII.1925, Pechea, j. Galați – 21.XII.1987, București), poet, traducător. Este fiul Antoniei Gafton (n. Sârbu) și al lui Nicolae Gh. Gafton, învățători. A absolvit Liceul „N. Bălcescu” din Brăila (1945), după care a făcut studii de drept, nefinalizate însă, la Universitatea din București (1946–1949). A debutat cu versuri în „Revista Fundațiilor Regale” (1945) și a mai colaborat la „Viața românească”, „Dunărea” (Brăila), „Fapta”, „Națiunea”, „Popas literar” (Craiova), „România literară”, „Luceafărul”, „Secolul 20” ș.a. Traduce mult, în anii '50, uneori în colaborare, din literatura sovietică, mai târziu din literatura franceză și din Maxim Gorki.

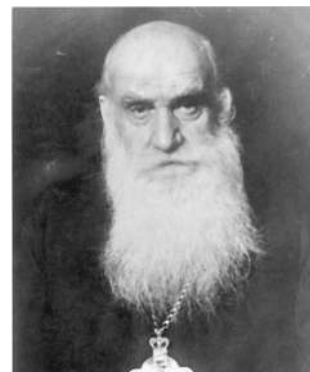
Volumul de debut al lui G., *Non possumus*, apărut în 1972, în condiții grafice de excepție, vădește un poet cu o sensibilitate delicată, având pasiunea metaforei șlefuite, îndelung căutate, și ale cărui trăiri tind să confere evenimentului, indiferent dacă acesta este unul important sau banal, o aură de ceremonie, de sărbătoare a spiritului. Astfel, prezența iubitei transformă camera într-un „sipet purpurii”, poetul devenind adoratorul mut al misterelor sacre ale iubirii: „Eram utrenia ta, tu mi-erai umbra/ și-mi arătai statornic dincotro ară și adapă lumina.../ Un sipet purpurii – odaia,/ o inimă a mea mărturisită/ în care te mișcai foșnind mistere/ O, cum cântau cămările de jaruri/ sub fermecate armele clepsidrei!”. Preocuparea pentru sonoritatea cuvintelor,

uneori fără urmărirea unui sens precis, generează efuziuni lirice a căror muzicalitate este aceea a cântecelor de leagăn și a descântecelor: „mamă mamă/ iubita mea veche/ cercel de scamă/ te port la ureche/ răsfăț cuprins/ și fără dare/ cu dinadins/ hoată de soare/ încă și iar/ adună cheamă/ sâmbur de jar/ zborul din vamă”. Volumul *Miraria* (1977) aduce în lirica lui G. o maturizare de ordin stilistic, poemele dobândind o pregnanță a imagini care încântă prin noutate și putere sugestivă; efectul este obținut în principal prin inovație verbală, prin „siluirea” cuvintelor și a sintaxei, proces la capătul căruia se ivesc sonorități stranii, neașteptate. Iată, de pildă, „culoarea” spaimei care bântuie spiritul poetului ajuns la amiaza vieții: „O spaimă surpare dă iama,/ odăile zărilor ei/ mafeamele spaimei le umple/ zdupăială dilată și-n gânduri;/ și neiertarea întrebării spală/ ca un căutător de aur/ făgăduieli de minereuri,/ mi-e dusă jumătate ziua/ și mă tot umblă, umblă spaima”. În același timp, poemul pare a se construi din ce în ce mai greu, iar „așteptarea” sa – revelând nimicul, golul existențial – se constituie într-una dintre cele mai semnificative teme de meditație. Ciclul *Spital*, încheiat în jurul unei imagini-cheie – culoarea alb –, dovedește asimilarea experienței bacoviene: „Prin ferestre albe, văd alb –/ ochii în așintire albă/ pașii despărțitori de moarte menuet alb/ hemoptizia lucrurilor amintiri albe/ candoarea lor navigații albe”. Culegerea de poeme *Adică* (1982) este situată sub semnul excesului manierist: preocupat aproape exclusiv de sonoritățile combinațiilor și „potrivirilor” de cuvinte, G. adoptă un limbaj criptic, în care înțelesul, atunci când există, se lasă abia întrezărit. Spre deosebire de versurile din cartea de debut, în care imaginea iubitei era închisă într-un „sipet purpuriu”, acum întregul poem devine un sipet – unul a cărui cheie a fost pierdută: „ea în alboare-mi zidărea obrazul,/ ochii mei sporea fără nici un adaos,/ a uimirii la fel, bălană suflare spăla străveziu/ schimbarrea la față, învelimea de violoncel înăuntru,/ ca pe o cetate uitată mă dezgropa din gorganul până-n tavan,/ oseminte de lacrimi podideau în ivire –/ singur sigiliul tău – singură Inmem”.

SCRIERI: *Non possumus*, București, 1972; *Miraria*, București, 1977; *Adică*, București, 1982; *Șaizeci poeme*, București, 1986. **Traduceri:** I. S. Turgheniev, *Rudin*, București, 1950 (în colaborare cu Violeta Jianu); Aleksandr Fadeev, *Înfrângere*, București, 1957 (în colaborare cu Maria

Roth), *Tânăra gardă*, București, 1959 (în colaborare cu Natalia Stroe); Mihail Șolohov, *Soarta unui om*, București, 1957 (în colaborare cu Lucian Renert); Jules Renard, *Morcoveață*, București, 1960 (în colaborare cu Modest Morariu), *Scrieri alese*, București, 1967 (în colaborare cu Demostene Botez și Modest Morariu); Al. Dumas, *După douăzeci de ani*, I–II, București, 1961; Maxim Gorki, *Copilăria*, București, 1972 (în colaborare cu Xenia Stroe), *La stăpân*, București, 1972 (în colaborare cu Maria Roth), *Universitățile mele*, București, 1972 (în colaborare cu Suzi Recevschi); Anatole France, *Thaïs*, București, 1966; Artiom Vesiolii, *Rusia scăldată în sânge*, I–II, București 1967 (în colaborare cu Mihail Chițuș); Honoré de Balzac, *Femeia părăsită. Scene din Comedia umană*, îngr. și pref. Angela Ion, Iași, 2002 (în colaborare).

Repere bibliografice: Barbu, *O ist.*, I, 352–354; Caraion, *Pălărierul*, 121–127; Eugen Simion, „*Miraria*”, LCF 1977, 26; Manu, *Eseu*, 129–132; Regman, *Explorări*, 295–302; Grigurcu, *Poeți*, 415–417; Raicu, *Contemporani*, 96–99; Doinaș, *Lectura*, 171–174; Simion, *Scritori*, III, 121–128; Grigurcu, *Existența*, 72–79; Liviu Papadima, „*Șaizeci poeme*”, TBR, 1986, 319; Munteanu, *Jurnal*, IV, 151–154; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, 447–451; Lucian Alexiu, *Sunetul poeziei*, O, 1990, 16; Negoțescu, *Scritori contemporani*, 183–186; Ierunca, *Semnul*, 183–187; Dicț. scriit. rom., II, 318–320; Popa, *Ist. lit.*, II, 342. **L.H.**

GALACTION, Gala
(pseudonim al lui
Grigore Pișculescu;
16.IV.1879, Didești,
j. Teleorman –
8.III.1961, București),
prozator, memorialist,
traducător.

Este fiul Chiriachiei (n. Ostreanu) și al lui Nicolae Pișculescu, administrator al moșiei Didești. Tatăl, mama și vizitiul familiei erau renumiți prin darul povestirii; multe narațiuni ale scriitorului își au sursa în istorisirile lor. După cursul elementar urmat în satul natal și la Roșiori de Vede (1886–1890), învață la Liceul „Sf. Sava” din București (1890–1898), unde îi are colegi pe Ion Theodorescu (Tudor Arghezi), N.D. Cocea și I.G. Duca. Avid de lectură, citește enorm, mai ales din literaturile română și franceză, fiind cucerit de precursorii simboliztilor și de proza artistă și mistică. Scoate, împreună cu alți colegi de liceu, revista

poligrafiată „Zig-zag”. Frecventează cenacul lui Al. Macedonski. Debutază în 1896, cu schița *Pe terasă*, publicată în „Adevărul ilustrat”, colaborând tot acum și la „Liga ortodoxă”, iar cu versuri la „Aurora” din Roșiori de Vede. În 1898 devine student al Facultății de Litere și Filosofie, dar în anul următor trece la Facultatea de Teologie. Începute în Capitală, studiile teologice vor fi continuate la Cernăuți și încununate cu un doctorat (1909). În acești ani G. publică intermitent proză scurtă în „Revista modernă”, „Literatură și artă română”, „Revista idealistă”, „Viitorul”, este alături de Tudor Arghezi și V. Demetrius în revista „Linia dreaptă” (15 aprilie – 15 iunie 1904), unde semnează pentru prima dată cu pseudonimul Gala Galaction. Numit inspector bisericesc (defensor ecleziastic), scriitorul cunoaște, în satele străbătute, lumea pe care o va transpune mai târziu în nuvelele și povestirile sale. Semnează frecvent proză în „Viața socială”, „Vieața nouă”, „Viața românească”, „Flacăra” ș.a. În 1914 îi apare cea dintâi culegere de nuvele, *Biserica din Răzoare*, distinsă cu Premiul „I. Heliade-Rădulescu” al Academiei Române. În 1914–1916 îl secondează pe Arghezi la conducerea periodicelor „Libertatea” și „Cronica”, polemizând cu scriitori antantofili, îndeosebi cu E. Lovinescu. De la ultima gazetă demisionează când Arghezi îl atacă pe N.D. Cocea. Rămas în Bucureștiul ocupat de inamici, publică la „Scena”, „Renașterea”, „Cronicarul”, „Lumina”, „Biblioteca copiilor și a tinerimei”, în 1918 conduce revista „Spicul”, iar în anii imediat următori devine unul dintre cei mai activi colaboratori la presa socialistă („Chemarea”, „Socialismul”, „Lumea nouă”), la cea de orientare democratică („Cuvântul liber”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Dimineața” ș.a.), precum și la publicații ca „Mântuirea”, „Lumea evree”, „Luptătorul”. Între 1920 și 1940 semnătura îi apare în „Flacăra”, „Facla”, „Lumea”, „Universul literar”, „Adam”, „România”, „Curentul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Ecolul” ș.a. În 1929 scoate revista „Hanul samariteanului” (două numere). Biografia sa e punctată de învinuirea de colaboraționism cu armata germană de ocupație, ceea ce îi aduce destituirea din funcția de inspector bisericesc; în 1922 este hirotonit preot, iar în 1926 e numit profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Chișinău. Îi apar mai multe cărți: culegerile de scrieri cu caracter publicistic și memorialistic *O lume*

nouă (1919), *Răboj pe bradul verde* (1920), *Toamne de odinioară* (1924), *Scrisori către Simforoză. În Pământul Făgăduinței* (1930), romanele *Roxana* (1930), *Papucii lui Mahmud* (1932; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Doctorul Taifun* (1933), *La răspântie de veacuri* (I–II, 1935), piesa de teatru *Rița Crăița* (1942) ș.a. În 1935 e distins cu Premiul Național pentru Literatură. Un moment de însemnătate majoră pentru cultura românească este apariția, în 1938, a traducerii integrale a *Bibliei*, realizată în colaborare cu preotul Vasile Radu. După august 1944 e prezent în „Jurnalul de dimineață”, „Drapelul”, „Ultima oră”, „Victoria”, „Adevărul”, „Contemporanul”, „Albina”. Devine unul din militanții cei mai înflăcărați pentru „democrație populară”, pentru socialism. În 1947 e ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români și membru al Academiei Române, în 1948 devine deputat în Marea Adunare Națională, iar în 1954 primește Ordinul Muncii clasa I.

Fire contemplativă și acut sensibilă, chiar „bolnăvicioasă” potrivit unei autocaracterizări, atras în copilărie, „ca fetele”, de „culori și lucruri gingașe”, „rătăcit în visuri, în poezia câmpiei și a codrului și în labirintul cărților”, G. a găsit în adolescență cel mai propice climat pentru afirmarea predispozițiilor sale în cenacul macedonskian de la „Literaturul”. Aici promovarea spiritului novator, a unor valori literare încă neomologate la noi, superficial cunoscute sau respinse, cultivarea insolitului, a tot ce contraria simțul comun, a bizarului și fantasticalui nu puteau decât să-i stimuleze înclinația spre visare și introspecție, interesul pentru problematica morală și religioasă, să-i accentueze gustul pentru straniu, pentru fabulos, să-i sporească atracția către arta rafinată, către frumos în genere. O sensibilitate ca a lui, generoasă prin definiție, includea și deschiderea spre lumea dezmoșteniților, receptivitatea față de suferințele semenilor. Preocuparea pentru condiția socială a celor mulți, a sărmanilor și năpăstuiților îl orientează spre socialism. Asemenea prietenilor săi Tudor Arghezi, N.D. Cocea, V. Demetrius, frecventează, ca licean, clubul socialist. În „Adevărul ilustrat”, publicație de orientare convergentă cu cea a periodicelor socialiste, îi apar două schițe, *Pe terasă* și *Harpistul Dionisos*, pătrunse de spirit umanitar, în „Liga ortodoxă” poemul *Tabloul uitat*, ce învederează, asemenea unor versuri din aceeași perioadă (*Aurora mistică*), influența poeziei simboliste și a

celei parnasiene, practicate programatic în cenaclul lui Macedonski. **G.** considera că „toată simțirea și toată literatura” lui e rezumată simbolic în *Trandafirii*, evocarea unui moment școlar. „Am voit – zice scriitorul – să aduc la altarul Domnului tot ce-am putut să culeg din grădina mea, chiar dacă n-am nimerit totdeauna florile cele mai cuvințioase.” Într-adevăr, întreaga sa operă e traversată de spirit religios creștin. Dar nu neapărat în expresie canonică. Din punct de vedere teologic, literatura lui **G.** e tot atât de heterodoxă pe cât este, din punct de vedere literar, de eteroclită. Proza scurtă însumează narațiuni și articole, însă granițele dintre specii sunt, la autorul *Bisericiuței din Răzoare*, fluide. Scrierile clasabile sub genericul „articole” includ, dacă nu sunt (integral sau în bună parte) evocări lirice, reverii, note de călătorie, amintiri, portrete, confesiuni; povestirile, nuvelele și romanele conțin poezie, reflecție, comentariu, adesea cu iz de predică. Epicul e inundat nu rareori de lirism, istorisirea integrează frecvent descripții, în special tablouri de natură, uneori cu valoare aproape autonomă. În primele două volume, alături de scrierile cu osatură epică, majoritare, apar poeme în proză (*Crizantemele*, *Bujorii*, *Narcișii*, *Crinii* ș.a.), orații lirice (*Bisericiuța din Răzoare*,

Clopotele din Mănăstirea Neamțu), reportaje cu caracter poetic (*Cimitirul de pe deal*, *La Sihla, pe Jijina*). Tot astfel în *Caligraful Terțiu* (1929). Celelalte culegeri conțin texte aparținând, mai toate, prozei poetice și publicisticii realizate la nivel de text literar. Nota comună e credința religioasă, exprimată stilistic într-o tonalitate de elocință sacrală, cu ecouri biblice, cu inflexiuni de retorică sacerdotală. În cuprinsul nuvelisticii lui **G.** se distinge, în funcție de natura subiectelor și de sursele tematice, trei direcții principale. Una e ilustrată de povestirile edificante, extrase din *Noul Testament* sau propunând legende hagiografice. Piesa titulară a volumului *Caligraful Terțiu* portretizează moral un ucenic și secretar al Apostolului Pavel. În *Grădina lui Iosef din Arimateia* este evocat un personaj evanghelic, cel care a pus corpul neînsuflețit al lui Iisus în mormânt. *Mustafa Efendi ajunge Macarie Monahul* narează convertirea la creștinism, sub impactul unei minuni, a unui demnitar mahomedan. *Dionis grecoțelul* e povestea unui copil sărman, obligat să tragă sacaua împreună cu un asin și care va ajunge arhiepiscop al Constantinopolului. *Andrei hoțul* narează pocăirea unui tâlhar de drumul mare. O categorie aparte o compun nuvele precum *Maica Rahila și sora Veronica*, „*Calipso greaca, fecioara*”, *Maica Frâșina*, cu personaje feminine din mediul monahal. Eminamente literare sunt însă prozele de inspirație profană, în special unele dintre ele, ca *Moara lui Căli-far*, *De la noi, la Cladova*, *Gloria Constantini*, *Lângă apa Vodislavei*, *La Vulturii!*. Însușirile definitorii ale acestora sunt forța epică, veridicitatea psihologică, unitatea de compoziție, expresivitatea savuroasă a limbii. Dominanta celor mai multe dintre ele este pregnanța viziunii realiste, iar a altora – un fantastic de sursă folclorică. În narațiunile de concepție realistă mobilurile acțiunilor și ale mișcărilor sufletești sunt setea de avuție și pasionalitatea erotică. Uneori acestea se întrepătrund. În funcție de ponderea manifestării uneia sau alteia, cele două patimi decid caracterul preeminent al nuvelor: social sau psihologic. Exemplificând efemeritatea bunurilor materiale, a bogățiilor pământești, în lumina învățăturii cristice, nuvela *Gloria Constantini* învederează mijloace care o situează în linia epicii lui Ioan Slavici și a lui Ion Agârbiceanu. Teza e devorată, sublimată de creație. Fiu al țaranului Tudor Fierăscu și al unei turcoaise, Constantin e, spre deosebire de potolitul Badea, fratele său după

tată, un impetuos, o natură focoasă, vădit meridională, dificilă, având ca sigiliu o permanentă stare de nemulțumire. Neiubitor de muncă, avid de „comori pe pământ”, muncit de dorința îmbogățirii rapide pe orice cale, Constantin caută banul cu frenezie, îmbrățișând, în acest scop, felurite îndeltniciri, de la cea de fochist pe un vas până la aceea de actor, pentru ca, în cele din urmă, să se apuce de scormonirea ruinelor Ghighiului și Celeiului, sub care presupune că s-ar găsi monede antice. Lăcomia îi este sporită demențial de pasiunea stărnită de viitoarea cumnată, pe care o vrea pentru el. Ambele năzuințe par a se împlini simultan. Săpând într-un bordei din curte, Constantin găsește o comoară din care țâșnesc flăcări. Acestea se aprind într-un dans fantastic, infernal: scenă antologică. Cumnata, vrăjită și ea de priveliștea aurului pâlpâitor, îi cade în brațe. Finalul nuvelei e de tragedie shakespeareană: Constantin își ucide fratele apărut în fața ușii bordeiului; el și Frusina

încearcă să treacă, peste Dunăre, în Bulgaria, dar sunt împușcați de grăniceri. Sensul moral încifrat în narație e simbolizat ironic de inscripția de pe o monedă romană lipită de fruntea însângerată a lui Badea Fierăscu: „Gloria Constantini”. Note accentuat sociale individualizează nuvelele de evocare istorică. Însălmântată de năvălirea turcilor în sat, o țărancă se refugiază la stâna din munți a tatălui ei, urcând cu un copil în cărcă, unul în poală, altul de mână, pe cărarea cea mai scurtă, dar și cea mai primejdioasă. Când, frântă de osteneală, simte că începe să-și piardă controlul de sine, îl ascunde pe cel mai mic într-o căpiță de fân și își continuă sușul cu ceilalți doi. Copilul lăsat pe drum va fi mâncat de vulturi (*La Vulturi!*). Acțiunea din *Lângă apa Vodislavei* fixează scene teribile, reflectând antagonisme de clasă. Retras în codru, tot de frica turcilor, un negustor hapsân snopește în bătaie și înjugă la căruță un cioban ai cărui câini îi sfâșiaseră pantalonii. Ciobanul se răzbună, denunțându-l pe bătăuș

Gala Galaction, Al. Rosetti, Camil Petrescu, Krikor Zambaccian

unui turc înarmat și cerându-i capul. Turcul încearcă să tempereze mânia ciobanului. Nereușind, îi împlinește cererea: „Iataganul pe care turcul îl ținea încremenit în soare căzu cu șuier pe gâtul lui Iordache și, cu căpățâna lui cu tot, răsună de pământ”. Pofta de înavuțire generează și conflictul povestirii fantastice *Moara lui Călifar*. Spre a se „procopsi”, un flăcău se duce (în vis) la moara unui vrăjitor aflată pe alt tărâm: o „moară cu noroc” infernală. Scăldându-se, la îndemnul morarului, în lacul de alături, țăranul devine, prin căsătorie, boier, stăpân al unor moșii întinse. Dar numai în vis. Sluga Necuratului nu putea să-i procure decât iluzia opulenței și fericirii. Valorificând o variantă folclorică a motivului „pactul cu diavolul”, povestea poate fi considerată paradigma întregii literaturi a lui G. pe tema goanei după avere. Bogățiile și plăcerile lumești nu sunt, în viziunea scriitorului, decât, cum spun textele sfinte, „umbră și vis”. Un fantastic desfășurat cu o intenție pilduitoare mai estompată include povestirea *În pădurea Cotoșmanei*. Dintre nuvelele cu eroi stăpâniți de eros, cea mai izbutită e *De la noi, la Cladova*. Abordând tema din perspectiva creștină, scrierea înfățișează o biruință a principiului moral asupra ispitei vinovate. Preotul Tonea e iubit nebunește de tânăra sârboaică Borivoje, de care se simte, la rândul său, irezistibil atras. Asemenea sfinților, el își reprimă pornirea spre păcat și respinge, cu o putere aproape neomenească, chemările adoratei. Preotul își asumă virtutea cu prețul de a o vedea pe Borivoje dându-și sufletul chiar în timpul spovedaniei. Implicându-se în trăirile personajelor, naratorul atribuie situației o măreție apoteotică („Ceea ce Borivoje dorise până la moarte, fără ca să se împlinească, se împlini sub condiția atotdivină și atotcurățitoare a religiei lui Iisus Cristos”), însă analiza (fie și la modul discursiv) a zbulciumului lor interior aduce în prim-plan, irepresibil, omenescul. Cu toate că sunt diferite prin lumea pe care o investighează, istorisirile *În drumul spre păcat*, *Pădurarul Ion Bentu*, „*Mi-e dragă Nonora!*”, *Gheorghe Cătălina* intrupează aceeași obsesie a erosului vinovat. Aici câteva personaje masculine se aruncă în iad, terorizate, fără a i se împotrivi hotărât, de demonul cărnii. Tot în iad ajung și Mură, și Oleana, tinerii din romantica poveste de dragoste, cu subiect sadovenian, *Copca rădvanului*: ea, fiică de boier, el, țigan lăutar rob. În *Soleima* o cadână este împușcată de soțul ei pentru o presu-pusă infidelitate, fie și numai visată.

Dintre romanele lui G., două dezvoltă problematica din nuvele, în special pe cea erotică. Scris la persoana întâi, *Roxana* e confesiunea unui tânăr preot celibatar, pus de viață într-o situație similară celei din nuvela *De la noi, la Cladova*. Paroh al unui cartier muncitoresc, recent hirotonit, Abel Pavel, animat de idealism creștin, năzuiește să întemeieze o mănăstire și să construiască o „catedrală a săracilor”. În demersurile pentru colectarea de fonduri el obține sprijinul nesperat a două tinere femei, Roxana, soția unui mare comerciant, și Debora, fiica unui bancher. Ambele se îndrăgostesc de el, disputându-și-l. O a treia femeie, guvernanta protestantă Helen Humpel, îl muștră fiindcă recurge, în folosul săracilor, la mărnimia celor bogați. „Poate Ioan Botezătorul – îl întreabă ea retoric – să fie oaspetele tetraharului Irod?” Prin neputința de a lua o decizie, preotul se găsește într-un greu impas, mai cu seamă moral. Pricepând că nu se poate consacra ridicării „aproapelui sărac și osândit” fără a se subordona celor avuți, el își vede amenințată și castitatea. Exasperat, măcinat de nehotărâre, se destăinuie epistolar duhovnicului său de departe, căruia îi mărturisește „groznica vâpaie”, chinul lui. În romanul *Doctorul Taifun*, un conclav improvizat de bărbați judecă, în prezența ei, o tânără Magdalenă de ale cărei farmece unii dintre ei beneficiaseră. Ideea structurantă a scrierii e cuprinsă în pledoaria în spirit evanghelic pentru înțelegere și iertare. De cu totul alt tip e *Papucii lui Mahmud*, o povestire vrednică, de fapt, de *Viețile sfinților*. Participant, ca soldat, la Războiul pentru Independență, pantofarul Savu ucide, fără motiv, un turc. Chinuit de remușcări, nu-și găsește liniștea până nu se spovedește unui pustnic. Acesta îi dă drept canon să încalțe gratuit o mie de desculți. Ca urmare, Savu cutreieră tot sudul țării și întreaga Peninsulă Balcanică, cu sentimentul de a fi un nou Cain, care își ispășește crima săvârșind fapte bune, ca fratele său Abel. Viața lui sfârșește în drum spre Istanbul, pe un vapor, unde, având în sac o pereche de iminei împărătești, i se pare că îl vede pe Mahmud, turcul pe care îl omorâse, în chip de sultan, însă cu mâinile și picioarele străpunse de piroane. Astfel, în vreme ce turcul își doarme somnul de veci în cimitirul creștin, Savu trece în „raiul lui Mahomed”. Tâlcul istorisirii îl dă parabola, spusă de cineva, a celor trei inele din piesa lui Lessing *Nathan înțeleptul*: toate religiile sunt egal îndreptățite și adepții tuturor credințelor sunt semeni fiecăruia dintre noi. Pseudoroman, *La răspântie*

Mihail Sadoveanu și Gala Galaction

de veacuri e o amplă scriere cu caracter memorialistic, care reconstituie subiectiv ambianța școlară, universitară, literară și jurnalistică de la întretăierea secolelor XIX–XX. Sub nume inventate (Badea Jiu, Boruzescu, Bujoreanu) sunt creionați amici din adolescență ai scriitorului, între care V. Demetrius, N.D. Cocea. Apare și viitorul Tudor Arghezi, botezat Lara Theobald, la vârsta când semna Ion Theo. Lui însuși, autorul își dă numele Doru Filipache. Publicată mai târziu, „fantezia dramatică” *Rîta Crăița* expune scenic o poveste de iubire pe cât de fermecător romantică, pe atât de neverosimilă. O „crăiță” gitană, idolatrizată de un intelectual, ajunge artistă de faimă europeană, dar ca soție a unui tot atât de celebru conațional. Piesa reține atenția prin pitorescul de mediu și crâmpeie de folclor țigănesc. Marcante însușiri literare (frazare alertă, formulări sugestive, plastice, combinații neașteptate, fericite,

de neologisme și neoașisme, citate seducătoare, referiri percutante de natură teologică, biblică, istorică, inserții de amintiri și anecdote, descrieri de natură, tonalitate sacerdotală) dezvăluie publicistica și memorialistica scriitorului. Acestea caracterizează și stilul jurnalului lăsat de G., publicat postum, inițial în trei volume (1973–1980), apoi în șase (1996–2006), deosebit de interesant și valoros din punct de vedere documentar.

Elementele esențiale ale literaturii [lui Gala Galaction] sunt deci: epicul popular, romantic, și basmul fantastic plin de eresul creștin. Inspirația lui religioasă se manifestă și sub alte forme; prin nimic nu se vedește însă mai viu și mai organic decât sub forma eresului.[...] Oricare ar fi dimensiunile cărților sale, scriitorul nu e romancier, ci povestitor. Poet înainte de toate, ca toți sămănătorii epocii, scriitorul are și stilul potrivit viziunii sale poetice; sunt pagini în Moara lui Călfar, în Copca rădvanului, în De la noi, la Cladova de o mare vigoare stilistică și într-o pură limbă română.

E. LOVINESCU

Cea mai mare eroare ar fi să-l socotim pe d. Galaction un apologet al creștinismului, un mistic neliniștit de abisuri de conștiință, un apocaliptic chinuit sau, și mai eronat, un anost doctrinar ortodox. Simțul misterului îi aparține numai în măsura valorii lui poetice. Creștinismul său e nostalgică mângâiere ce închipuie un destin idilic al omului; este proiecția în trecut a unui romantism de sensibilitate, amatoare de vag. În fond, d. Galaction e un esthet subtil, un spirit livresc și un voluptuos cizelator de expresie; calități care-l apropie de temperatura artei franciane, de spiritul ei ponderat, plin de înțelepciunea toleranței și de sucul erudiției migălite cu țeluri pur poetice.

POMPILIU CONSTANTINESCU

SCRIERI: *Minunea din drumul Damascului*, București, 1903; *Apologia unei legi și mai presus de ea a unui principiu*, București, 1909; *Lângă apa Vodislavei*, București, 1911; *Biserița din Răzoare*, Iași, 1914; *M. Eminescu*, București, 1914; ed. 2 (*Viața lui Eminescu*), București, 1924; ed. 3 (*Mihai Eminescu*), îngr. și pref. Gh. Cunesco, Iași, 1987; *Clopotele din Mănăstirea Neamțu*, București, 1916; *La țărnuț mării*, București, 1916; *O lume nouă*, București, 1919; *Sionismul la prieteni*, pref. A.L. Zissu, București, 1919; *Mustafa Efendi ajunge Macarie Monahul*, Iași, 1920; *Răboj pe bradul verde*, Iași, 1920; *De la noi, la Cladova*, București, 1924; *Două întâmplări minunate*, București, 1924; *Toamne de odinioară*, București, 1924; *Cartea creștinului ortodox*, București, 1926; *Piatra din capul unghiului. Scrisori teologice*, București, 1926; *Meditare la Rugăciunea Domnească, adică la „Tatăl nostru”*, Arad, 1927; *Răbdare și nădejde*, București, 1928; *Caligraful Terțiu*, București, 1929; *Roxana*, București,

1930; *Scrisori către Simforoza. În Pământul Făgăduinței*, București, 1930; *Papucii lui Mahmud*, București, 1932; *Doctorul Taifun*, București, 1933; *Nușele și schișe*, București, 1934; *Elemente* (în colaborare cu Vasile Radu), București, 1935; *La răspântie de veacuri*, I–II, București, 1935; *În grădinile Sf. Antonie*, București, 1942; *Rișă Crăița*, București, 1942; *Vlahuță*, București, 1944; *Din legăturile bisericești româno-ruse altădată și azi*, București, 1946; *Mangalia*, București, 1947; *Opere*, I, București, 1949; *Nușele*, pref. Cicerone Theodorescu, București, 1954; *Oameni și gânduri din veacul meu*, pref. Teodor Vărgolici, București, 1955; *Opere alese*, I–II, pref. Teodor Vărgolici, București, 1956–1958; *Ziua Domnului*, București, 1958; *Opere alese*, I–IV, îngr. Teodor Vărgolici, introd. D. Micu, București, 1959–1965; *O lume nouă*, îngr. și pref. Gh. Călinescu, București, 1970; *Jurnal*, I–III, îngr. Mara Galaction Țuculescu și Teodor Vărgolici, pref. Teodor Vărgolici, București, 1973–1980; ed. 2, I–V, îngr. Teodor Vărgolici, București, 1996–2003; *Sub feeria lunii*, îngr. și pref. Teodor Tihan, Cluj-Napoca, 1974; *Opinii literare*, îngr. și pref. Gh. Călinescu, București, 1979; *Zile basarabene*, îngr. și introd. Gh. Călinescu, Chișinău, 1993; *Opere*, I–XI, îngr. și pref. Teodor Vărgolici, București, 1996–2006; *Jurnal 1947 – 1952. Pagini inedite cenzurate*, ed. 2, îngr. Teodor Vărgolici, București, 2007. **Traduceri:** Anatole France, *Paița Maicii Domnului*, Iași, 1920; *Noul Testament*, București, 1927; *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament*, pref. trad., București, 1938 (în colaborare cu Vasile Radu); ed. 2, București, 1939; Shakespeare, *Negustorul din Veneția*, în Shakespeare, *Opere*, II, București, 1955.

Repere bibliografice: Argezi, *Scrieri*, XXVII, 129–141; Ibrăileanu, *Opere*, II, 373–378; Aderca, *Contribuții*, I, 62–69, 586–589, II, 334–336; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, 84–92; Sebastian, *Jurnal*, 315–326; Constantinescu, *Scrieri*, III, 27–47; Perpessicius, *Opere*, III, 290–295, IV, 206–210, 311–314, V, 234–239, VII, 196–199; Călinescu, *Opere*, I, 765–766, 807–812, II, 446–450, 1115–1121, VI, 792–793; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 229–232; Munteanu, *Panorama*, 120–121, 252–253; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 601–603, *Ist. lit.* (1982), 678–681; Vianu, *Arta*, II, 88–95; Papadima, *Creatorii*, 272–276; Barbu, *Opere*, II, 105–131; Teodor Vărgolici, *Gala Galaction*, București, 1967; Philippide, *Considerații*, I, 211–221; Ciopraga, *Lit. rom.*, 465–484; Micu, *Început*, 329–351; Adriana Niculiu, *Gala Galaction. Omul și scriitorul prin el însuși*, București, 1971; Vlad, *Povestirea*, 84–85, *passim*; Dan, *Proza*, 141–148; Muthu, *Lit. rom.*, 209–216; *Gala Galaction interpretat de...*, îngr. și pref. Teodor Vărgolici, București, 1978; Pillat, *Itinerarii*, 154–166; Zăciu, *Cu cărțile*, 221–228; Gh. Călinescu, *Pe urmele lui Gala Galaction*, București, 1982; Cioculescu, *Itinerar*, IV, 233–238; Angheliescu, *Vedere*, 216–244; Manolescu, *Teme*, VI, 151–155; Holban, *Literatura*, I, 83–97; Eugen Simion, *Jurnalul lui Gala Galaction și „mania Goncourt”*, CC, 1997, 1–2; *Dicț. analitic*, I, 276–279, II, 249–250, 296–300, 351–352, III, 74–77; *Dicț. esențial*, 323–327;

Săndulescu, *Memorialiști*, 107–118; Gheorghe Perian, *Despre Gala Galaction*, Cluj-Napoca, 2005; Manolescu, *Istoria*, 497–503; Florescu, *Aristarc*, II, 299–310. **D.Mc.**

GALACTION, Luki (30.IV.1906, București–2000), prozatoare. Este una din fiicele Zoei (n. Marcuci) și ale lui Gala Galaction, care, căsătorită Passarelli, s-a stabilit în Italia; prenumele la naștere: Lucreția. Într-o cronică plastică, publicată în „Curentul” din 21 martie 1932, N. Tonitza afirma că **G.** a moștenit „duhul nașcocii și al perfecționării” de la tatăl ei, „elegantul și profundul prozator al neamului nostru”. O expoziție personală de pictură deschisă la Ateneul Român în decembrie 1969 s-a bucurat de un succes notabil. A mai semnat Luki Galaction Passarelli, Luki Galaction Zambra, Luki Galaction Sciarra.

G. s-a afirmat ca prozatoare după ce s-a stabilit în Italia, publicându-și acolo scrierile redactate inițial în limba maternă și destinate diasporei românești. Primul volum de nuvele, *Sevastia Dumbrovă* (1949), cuprinde patru ample narațiuni cu subiecte și personaje ce evocă spațiul Deltei dunărene. Romanul *Sultana: il letto del signorino* (1954) urmărește destinul zbuciumat al unei tinere de condiție modestă aruncată într-un mediu viciat, multe pagini conturând cu luciditate o seamă de caracteristici ale societății românești dintre cele două războaie mondiale. Un alt roman, scris în limba italiană, *Tempo degli angeli* (1960), este axat pe învățăturile biblice și vrea să transmită un mesaj etic. După 1970 **G.** publică îndeosebi în România. Prin varietatea temelor, a modalităților de expresie și a procedeelelor compoziționale, schițele și nuvelele din volumul *Calafuria* (1971) ilustrează disponibilitățile artistice ale autoarei. Povestirea ce dă titlul volumului se remarcă prin alternarea sugestivă a planului real cu cel fantastic. Notele de irealitate sunt discret introduse în narațiune, precum în episoadele privind dragostea tânărului pescar Benedict pentru o sirenă. Planul real îl constituie secvențele care înfățișează dragostea dramatică și deznădăjduită a Elfriedei pentru Benedict. În nuvela *Patima* tensiunea se păstrează, dar elementul fantastic e absent. Conflictul face să se confrunte trei puternice personaje din ciudata Deltă a Dunării. Trăind cu Ghioala, femeie cu un trecut aventuros, proprietară a unei mori, pescarul Vladimir nutrește o patimă ascunsă pentru fiica acesteia, Păstruga. Abrutizată de alcool, femeia înșelată se răzbună cumplit. *Aurul șarpelui* (1979), roman de dragoste, exploatează, într-o ambianță orientală fastuoasă, elemente de miraculos și magie. De o cu

totul altă factură este *Fapt divers între paralele* (1981), roman polițist, a cărui acțiune se desfășoară la începutul secolului al XX-lea la Galați și Tunis.

SCRIERI: *Sevastia Dumbravă*, Siena, 1949; *Sultana: il letto del signorino*, tr. Dario Banfi, Roma, 1954; *Tempo degli angeli*, Roma, 1960; *Edipo re... vietato ai minorenni!*, Roma, 1967; *Il sentiero di cristallo*, Roma, 1969; *Calafuria*, pref. Eugen Jebeleanu, postfață Teodor Vârgolici, București, 1971; *Ouroburos*, Roma, 1977; *Aurul șarpelui*, București, 1979; *Fapt divers între paralele*, București, 1981.

Repere bibliografice: Artur Silvestri, *Romanul exotic și fabulos*, LCE, 1979, 51; Zaharia Sângeorzan, [Luki Galaction], CRC, 1980, 31, MS, 1981, 4, CC, 1994, 9–11; Radu, *Pagini*, 68–70; Cosma, *Romanul*, II, 222–223. **T. V.**

GALAICU, Vasile (19.V.1939, Unchitești-Soroca), poet, prozator. A absolvit Institutul Pedagogic „Alecu Russo” din Bălți (1963). Este învățător și director la școala din Văscăuți (1963–1966), profesor la Școala Pedagogică din Soroca (1966–1968), redactor la săptămânalul „Cultura” (1970–1974), secretar de redacție la „Nistru” (1981–1987), director al Fondului Literar (1975–1981), redactor-șef la Editura Literatura Artistică (1987–1989). Emilian Galaicu-Păun e fiul său.

G. a debutat cu versuri pentru copii, în care a abordat o tematică de conjunctură. Poeziile din volumele *Oglinda fermecată* (1971) și *Țară de poveste* (1973) sunt concepute în stilul conformist al epocii, desfășurând subiecte lirico-epice cu dilatări narative și formule convenționale. În culegerile de proză *Cantata credinței* (1979), *La porțile albastre ale cerului* (1979) și *Muchia sorții* (1980) autorul încearcă să schimbe registrul și să pătrundă în psihologia unor personaje cu un destin dramatic și o viață neobișnuită, marcată de un romantism desuet ce mizează excesiv pe pitoresc.

SCRIERI: *Oglinda fermecată*, Chișinău, 1971; *Țară de poveste*, Chișinău, 1973; *A fost o zi...*, Chișinău, 1974; *Duminica din mijlocul săptămânii*, Chișinău, 1976; *Clopoțelul dorului*, Chișinău, 1978; *Cantata credinței*, Chișinău, 1979; *La porțile albastre ale cerului*, Chișinău, 1979; *Muchia sorții*, Chișinău, 1980; *Șapte ani de acasă*, Chișinău, 1982; *Casa și inima noastră*, Chișinău, 1984; *Evanghelie de la Mihai*, Chișinău, 1989; *Iubesc că mi-i dat...*, Chișinău, 2009; *Perla*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Arcadie Donos, *Ancorat în actualitate*, LA, 1980, 20 martie; Ion Ciocanu, *Continua căutare a individualității*, „Tinerimea Moldovei”, 1983, 25 martie; Anatol Ciocanu, *Un nume retras între manuscrise*, „aMIC”, 1999, 5; *Dicț. Chișinău*, 251. **A.B.**

GALAICU-PĂUN, Emilian (22.VI.1964, Unchitești – Soroca), poet, prozator, critic literar.

Este fiul Eleonorei Galaicu (n. Păun), profesoară de română la Liceul „Elena Alistar” din Chișinău, și al lui Vasile Galaicu, scriitor. Urmează Liceul „Gh. Asachi” și Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău, absolvind în 1986. În 1989 finalizează doctorantura la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova, urmată trei ani la secția cu frecvență, fără a-și mai susține însă lucrarea din cauza evenimentelor din URSS. Lucrează ca redactor la „Glasul”, „Literatura și arta”, la suplimentul literar al cotidianului „Sfatul Țării”, „Basarabia” ș.a. Din 1993 este redactor pentru Basarabia al revistei „Vatra” din Târgu Mureș și, din 1996, redactor-șef la Editura Cartier din Chișinău. Primele versuri îi apar în 1973 în revista „Scânțiea leninistului”. Mai colaborează la „Contrafort”, „România literară”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Steaua”, „Poesis”, „Familia”, „Dacia literară” ș.a., precum și la Radio Europa Liberă.

Basarabia poeziei genuine și premoderne se sincronizează prin **G.-P.** cu vârful poeziei scrise în România. Lăsând la o parte debutul cu *Lumină proprie* (1986), repudiat de autor, care va aprecia ulterior că a „pășit cu stângul”, și începând cu *Abece-dor* (1989) și mai ales cu *Leviția deasupra hăului* (1991), cel dintâi volum receptat propriu-zis în România, s-au putut observa trăsăturile principale: caracterul neoexpresionist, bântuit de viziuni ale morții, adesea într-un *ménage à trois* cu obsesia privind nașterea și erosul; ermetismul, ținând către sfârșitul decadent al secolului al XIX-lea, dominat de Stéphane Mallarmé, a cărui formulă a Cărții unice și perfecte acționează pentru poezia lui **G.-P.** ca o stea a Nordului; furia – sau mai degrabă sistema – intertextuală. Referințele la alte texte, religioase și literare, culte și populare, sunt foarte dense. Pretutindeni pot fi găsite numeroase aluzii, citate, aporouri, pastişe. Ele vin în principal din trei surse,

corespunzând celor trei limbi (franceză, rusă și română) care își amestecă vorbele în poezia lui Galaicu-Păun: poezia franceză, literatura rusă (dar nu în special cea cultă, ci și aceea underground a „vulgarităților” și înjurăturilor) și, în fine, literatura română clasică și contemporană. În primul poem din *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut* (1994; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Premiul Special al Uniunii Scriitorilor din România), carte de referință pentru poezia din postcomunism, referințele sunt din *Hamlet* (craniul lui Yorick se transformă într-o mașină de scris, Yorika făcând trimiteri la cunoscuta marcă Erika), G. Bacovia („pedanți profesori”), M. Eminescu (versurile lui ludic-goliardice evocând orele de egiptologie) și Leonid Dimov. Mașina de scris apare și în amplul poem *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut* (ediție revăzută și adăugită), pus sub semnul unui bocet hunedorean. Aici, pe lângă rescrieri în spiritul lui Nichita Stănescu („voi muri: simt cum spațiul se descojește/ de pe mine peisajul acesta ros ca o cangrenă/ mi se rupe direct de pe vâz”), se fac trimiteri consistente la *Odiseea*, *Noaptea de decembrie*, *Don Quijote*, toate construite în jurul unei căutări. Adaptând imaginea ușii cărate dintr-o poezie mai veche a lui Ioan Alexandru, **G.-P.** transformă „tărâmul gol” într-un obiect „mai greu ca ghiuleaua”: „Cel-bătut-îl-duce-pe-Cel-nebătut și cu mine tustrei frați/ de verigă același tărâm gol de ani mulți mai greu ca ghiuleaua/ (va să zică: golani!)/ lăsând dăre în spațiu și pauze-n timp// dus-întors pe-un drum negru ca panglica neagră-a mașinii de scris// și drapelele urlă («a-uuu!»)-n gura mare: o groa-pă! o groa-pă// croitorul cârpește cu giulgiu, duminica, groapa comună din steag// câte unul! ordonă mantalele tot depănându-ne drumul// de pe tălpi ca pe-un film să-l predea la arhivă estimp ne/ leagă ochii cu panglica neagră [...] pe rând/ ne conduc la... convoiul ne sună-n ureche: o groa-pă... o groa-pă...// «Foc!»// eclipsă soare tăiat împrejur”. Atât drumul cât și moartea sunt conotate, prin imaginea mașinii de scris, în regim textual. Procedul poate fi descris ca pur textualism, cu toate că textualismul autohton al lui Bogdan Ghiu ș.a. rareori atinge o asemenea intensitate. În aceste versuri poate fi recunoscută și amprenta lui Ion Gheorghe, a cărui influență e mai semnificativă la **G.-P.** decât aceea produsă asupra generației optzeciste din România, care l-a repudiat pe autorul *Megaliticelelor* din motive de politică, nu și de poetică. Înfrâurirea

se manifestă prin oracularul neognostic, prin frazările ample și obscure brăzdate la răstimpuri de intruziuni ale folcloricului („în cale ieșitu-ne-au Gog și Magog/ Tanda și Manda/ Haa și Bordea”) sau prin prezența unor personaje arhetipale precum Marele Mut. După cum observa Marin Mincu, *Elegiile politice* ale lui Ion Gheorghe nu au rămas fără consecințe în poemul *Ch-ău (ragtime)*, unul din textele cele mai importante ale lui **G.-P.** Încapsularea cvasierotică în scriitură a orașului Chișinău – versurile de început trimit la primele fraze din *Lolita* lui Vladimir Nabokov – coexistă cu vitriolarea dezamăgită. Unele versuri („vezi mamele de campioni alăptându-și odraslele cu Coca-Cola// ai o palmă întinsă-n stomac care cere pomană”) le precedă pe acelea din *România* lui Marius Ianuș. *Vaca* este un amplu poem așa-zicând cosmogonic, nașterea universului fiind substituită, tot textualist, prin deprinderea gramaticii în copilărie, urmată aproape imediat de familiarizarea cu angoasa morții (Emil Cioran este un autor citat relativ frecvent). Poemului îi sunt anexate, după moda lansată de T.S. Eliot, o secțiune bibliografică intitulată *Note și comentarii*. Volumul *Yin Time* (1999) este cel mai explicit erotic al poetului. Dar corporalitatea iubitei/ iubitelor este abordată tot ca o țesătură textuală, cu sofisticarea cu care un deconstructivist intră într-o relație simultan amoroasă și teroristă cu un text. *Poem kaligrafic* este un text de o factură jamesjoyceană (irlandezul este amintit de altfel printr-o trimitere la „boii soarelui”) despre formarea stilului poetic în paralel cu educația sentimentală. „Parantezele/ și-au făcut apariția-n textele mele odată cu sarcina ei devenită vizibilă”, scrie poetul la un moment dat, referindu-se simultan la scris și la iubită. Paranteza nu este un simplu semn grafic sau o figură a gândirii poetice a lui **G.-P.** (obscură și în același timp pedant autoexplicativă), ci și o metaforă erotică sugerând sexul, uterul. Sarcina amintită în versul citat va fi întreruptă printr-un avort; această pierdere/golire contrapunctează nașterea stilului poetic. Poezia este eros, dar și traumă; viață și frumusețe (caligrafie), dar și moarte (*kali, kaligrafie*). Astfel de relații apar peste tot, uneori complicate prin introducerea unor elemente biblice contaminate de senzualitatea adesea licențioasă care dă linia cărții. *Yin Time* și *Arme grăitoare* (2009) reiau o serie de texte din volumul anterior, procedeu tipic poetului. Reluarea, rescrierea fac parte din structura intimă a autorului. Alt poem caracteristic

este *iov & vio*, compoziție cvasimuzicală, „fugă” sau improvizație jazzistică pe tema morții. Sunt amestecate referințe biblice, refrenuri ținând de practica ortodoxiei românești/ estice; dar și un index tematic autoreferențial, încorporând trimiteri la texte proprii. În *Apa.3D*, subintitulat „poem-fluviu” (din franțuzescul „roman fleuve”, dar și trimitere la Sena în care au ales să se sinucidă mai mulți poeți plecați din România: Ilarie Voronca, Paul Celan, Gherasim Luca), fluviul cântat de Guillaume Apollinaire (versul acestuia „Sous le pont Mirabeau coule la Seine” este transformat în „Sous le pont Mirabeau coule Celan”) devine imaginea cea mai potrivită a fluxului intertextual care străbate poezia lui **G.-P.**, cu adâncurile bănuite de moarte și de (poeți) morți, dar curgând plin de viață, de un „elan vital”, s-ar putea spune. Autor polivalent, **G.-P.** a mai publicat proză în *Gesturi* (*Trilogia nimicului*) (1996; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova). Prima secvență a trilogiei, 33 1/3, valorifică ideea lui Jorge Luis Borges din *Trei versiuni ale lui Iuda* de a-l pozitiva pe trădător, cea de-a doua explorează și cartografiază în regim arhetipal corporalul, în timp ce a treia – poemul *Carte nu știe, ce numai iscălitura învățase a o face*, dedicat bunicii și plimbat dintr-o carte în alta – omagiază precedența biologică, ceea ce Tudor Arghezi numea „osemintele vărsate-n mine”. Inventarul de obsesii nu suferă variații în trecerea de la un gen la altul, dar prozatorul devine cu adevărat relevant în romanul autoficțional *Țesut viu. 10x10* (2011; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), omagiu formal adus unor scrieri în baza zece (Decalogul, *Decameronul* lui Boccaccio) sau patent neliniare (*Șotron* de Julio Cortázar, în stilul căruia autorul oferă o hartă de lectură care nu coincide cu aceea a sumarului). Redactat în maniere eterogene grafic, ducând aluviunile bilingvismului româno-rus, torsionând cronologiile în arcu a mai bine de patruzeci de ani (între 31 martie 1968, ziua morții lui Iuri Gagarin, și 7 aprilie 2009, ziua revoltei din Chișinău împotriva puterii neocomuniste), romanul poartă amprenta densă simbolic și agonală stilistic tipică lui **G.-P.** Dintre nucleele narative se reține în primul rând acela ale copilăriei disputate între tărâmul magic al vieții la țară, la bunici, unde sunt descoperite cărțile, și între dictatura – și ea textuală – unui tată autoritar, autor de literatură patriotică și partinică. Conflictul dintre cele două spații provoacă apariția viitorului scriitor, atunci când copilul este forțat de

tată să scrie – și apoi să rescrie zile în șir – o epistolă bunicilor. Trezirea scriitorului găsește o temă complementară – o temă barthesiană, s-ar putea spune, Roland Barthes fiind una dintre prezențele marcante în materie de referințe – în trezirea și apoi manifestarea erotică. În fine, parcurgând complementar, dar specific, experiența de comentator al literaturii confrăților, **G.-P.** și-a strâns textele în *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), aplicându-se – într-o proză densă și personală, încărcată simbolic-referențial și amorsată ironic – asupra generației Grigore Vieru–Liviu Damian – Gheorghe Vodă–Anatol Codru, asupra optzecismului și nouăzecismului basarabean, dar și asupra unor poeți din România, de la Aurel Pantea și Nichita Danilov până la Ioan Es. Pop și Caius Dobrescu. O comparație caracteristică pentru criticul-prozator: „Dacă Iulian Frunțașu are ceea ce s-ar numi «o gândire spermatică», Ștefan Baștovoi împinge poezia în zona sângelui, ca unul care privește lumea prin pânda cearșafului de nuntă”. Complementar, **G.-P.** a tradus din Michel Pastoureau, Roland Barthes ș.a.

Limba de investitură, inflammat și virulent, poezia lui Galaicu-Păun se naște la intersecția a două atitudini și din interferența lor. Poemul lui, presat de urgențe și somat de imperative, e locul de întâlnire al politicului și religiosului, ambele trăite cu febră și într-un angajament direct, mai curând spasmatic decât contemplativ. [...] Poezia lui nu e una de amvon, de pure incantații bizantine și beatitudini livrești, ci o asumare tragică a credinței. [...] Revelațiile și epifaniile sale cutremură de fiecare dată realul, manifestându-se ca frisoane existențiale.

AL. CISTELECAN

Emilian Galaicu-Păun [...] colorează și tensionează prin accente expresioniste viziunile sale supravegheate, înrămate raționalist într-un scenariu. [...] Discursiv, ple-toric, whitmanian, își înmoaie viziunile în culori apocaliptice, axându-le pe cunoscutul strigăt existențial ce-l transpune poetic pe cel din pictura lui Munch. Levitația, plutirea aeriană, desprinderea gesturilor de trup, motive frecvente de la Nichita Stănescu și Cezar Baltag încoace, realizează, al el, un scenariu al căderii în hăuri (de obicei concentrice).

MIHAI CIMPOI

SCRIERI: *Lumină proprie*, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 1986; *Abece-dor*, Chișinău, 1989; *Levitații deasupra hăului*, Chișinău, 1991; *Cel bățut îl duce pe Cel nebătut*, Cluj-Napoca, 1994; *Gesturi* (*Trilogia nimicului*), Chișinău, 1996; *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref.

Al. Cistelean, Chișinău, 1999; *Yin Time*, București, 1999; *Gestuar*, Botoșani, 2002; *Yin Time. Neantologie*, pref. Mircea A. Diaconu, Chișinău, 2004; *Arme grăitoare*, prezentare Șerban Foarță, Chișinău, 2009; *Țesut viu. 10x10*, postfață Dorin Tudoran, Chișinău, 2011; *a-z.best*, pref. Al. Cistelean, postfață Nicolae Leahu, Chișinău, 2012. **Traduceri:** Robert Muchembled, *O istorie a diavolului*, Chișinău, 2002; Michel Pastoureau, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Chișinău, 2004, *Albastru. Istoria unei culori*, Chișinău, 2006, *Ursul. Istoria unui rege decăzut*, Chișinău, 2007; Roland Barthes, *Jurnal de doliu*, Chișinău, 2009.

Repere bibliografice: Adrian Popescu, *Un expresionist postcomunist*, ST, 1991, 10; Nicolae Bârna, *Leviția izbucnită*, L, 1992, 36; Aurel Pantea, *Viziuni și sarcasme*, APE, 1996, 4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 246–247; Marin Mincu, *Un samurai basarabean*, LCE, 1998, 41; Bucur, *Poeți optzeciști*, 85–89; Cistelean, *Top ten*, 12–14, 185–188; Vitalie Ciobanu, *Valsul pe eșafod*, Chișinău, 2001, 147–154; Pop, *Viața*, 296–301; Cistelean, *Al doilea top*, 97–98; Octavian Soviany, *Un mașinist al nimicului*, LCE, 2004, 42; Mică encicl., 347–364; Suceveanu, *Emisferele*, 145–154; Burlacu, *Texistențe*, I, 208–214; Șleahțișchi, *Cerc*, 67–82; Bodiș, *Evadarea*, 133–135; Aliona Grati, *Structura dialogică a romanului „Gesturi” de Emilian Galaicu-Păun*, în *Proza basarabeană din secolul al XX-lea*, Chișinău, 2010, 76–104; Vakulovski, *Portret*, 243–254; Cistelean, *Diacritice*, II, 94–97.

M.I.

GALAN, V. Em. [Valeriu Emanoil] (15.II.1921, Săveni – 3.I.1995, București), prozator, dramaturg. Este fiul Elenei și al lui Ștefan Galan, medic. Urmează cursuri la Politehnică în Iași, Cernăuți și Timișoara, fără a-și finaliza studiile (1939–1943). Lucrează în redacțiile publicațiilor bucureștene „Gluma” (1943–1944), unde a debutat, „Victoria” (1945–1946), „Cotidianul” (1946), „Scânteia” (1946–1965), recurgând într-o primă perioadă la pseudonimul V. Langa. Debutul editorial îl reprezintă nuvela *Cărămidarii* (1948), livrescă în ciuda promisiunilor din titlu și „asemănătoare cu proza romantică a lui Vasile Alecsandri” (Alex. Ștefănescu). **G.** semnează însă în continuare numeroase scrieri pe linia propagandei de partid, ceea ce îi aduce recunoașterea oficială; cu romanul *Zorii robilor* (1950) câștigă Premiul de Stat, la fel și cu primul volum din *Bărăgan* (1954), una dintre cărțile simptomatice pentru realismul socialist din anii '50. Odată cu relativa liberalizare din deceniul al șaptelea, scriitorul intră progresiv într-un con de umbră, sfârșind uitat aproape cu totul, deși publică câteva lucrări de valoare și se distanțează discret de compromisurile

făcute anterior. Dintre publicațiile la care a colaborat mai pot fi amintite „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Viața românească”.

G. ilustrează cazul scriitorului de talent care a plătit de două ori prețul alinierii la realismul socialist: o dată prin textele de această factură, care-i trădau vocația originară, și încă o dată prin eticheta de autor al romanului *Bărăgan*, care i-a rămas lipită după ce „obsedantul deceniu” a luat sfârșit. Dincolo de ușurința cu care a răspuns comandamentelor anilor '50, apropiindu-se totuși într-o mai mare măsură decât alți scribi ai epocii de zona esteticului și alternând registrul satirei „usturătoare” cu acela al construcției „grave”, monumentale în intenție, înclinația lui autentică, neexploatare suficient, este aceea de a experimenta în sensul ficțiunilor arborescente, al complicațiilor narative, al spiritului ludic, parodic și autoironic. De asemenea, sunt evidente calitățile prozatorului de a construi – în special pe o tematică rurală – în spațiul realismului canonic, de a da verosimilitate unor atitudini, scene, psihologii, personaje, fire epice. Pastişând subțire stilul cronicăresc ceremonios și afectat, nuvela *Potop* (1948) e o fantezie narativă care pretinde, cu haz și cu fason cvasidetectivistic, a reconstitui după unele hrisoave condițiile în care un papă din secolul al XV-lea ar fi fost tras pe sfoară de cardinalul Marcianus Lombardus; toată afacerea are ca efect o psihoză colectivă declanșată de ideea, la modă atunci, a iminentei Apocalipse. Deși datează din aceeași perioadă, *Calul lui Moș Eftimie* (1950) și *Memoriile agentului electoral Teică Pasăre* (1950) nu ies din schema pedagogiei realist-socialiste vulgare. Romanul *Zorii robilor* transformă în proză cu pretenții de frescă imperativul comuniunii dintre muncitori și țărani, aflându-și pretextul epic în răscoala din 1907. În *Bărăgan* (I–II, 1954–1959) este ilustrat șablonul activistului care coboară de la centru într-o zonă de periferie marcată de nereguli și dezordine, minată de sabotaje, pentru a instaura ordinea și pentru a-i îndruma pe cei aflați acolo să distingă termenul pozitiv al relației dialectice, altfel clară, dintre bine și rău. Numit directorul unei ferme din Bărăgan în 1948 – an crucial în lupta dintre sisteme –, comunistul Anton Filip, care absolvise doar șase clase, plus trei săptămâni la o școală de partid, lipsit de orice instructaj prealabil în agricultură, dar compensând prin devotament și prin studiul *Problemelor leninismului* de I.V. Stalin, parcurge paradigmatic drumul la sfârșitul căruia

noua ordine comunistă o mătură pe cea veche, „reacționară”. Romanul, care s-a menținut în deceniul al șaselea și în anii imediat următori în topul criticii, s-a transformat prin ironia sortii în eticheta diminuantă a identității scriitorului, deși o recitare în cheie neideologică poate avea surpriza de a găsi calități certe: caracterologie pregnantă, narațiune antrenantă, bună instrumentare a comicului. *Prima însemnare a inginerului Sie Fan-Si* (1954), *Mesajul lui U Iun-Tuo* (1955), *Vecinii* (1955) au ca sursă directă o vizită a autorului în China, inducția similitudinilor dintre cele două sisteme comuniste realizându-se astfel în cunoștință de cauză. De un cu totul alt nivel sunt câteva proze ale volumului *De la potop încoace* (1958). Farsa ...*ca scaiul!* este o agreabilă înscenare după lecția schițelor lui I.L. Caragiale; maestrul este citat și pastișat, iar cititorului i se face cu ochiul, pentru a nu rămâne neavertizat. Deși concepută „pe linie”, povestirea titulară din culegerea *A cincea roată la căruță* (1962) își depășește condiția prin abilitatea de a contura câteva personaje cât se poate de vii. De dimensiuni mai mari, *La Răzeși* se mișcă oarecum greoi, nu și fără eficiență literară, pe solul psihologiei rurale, cu detaliul inevitabil că țăranii sunt împărțiți în „buni” și „răi”. *Cărțile Horodiței* (1965) este romanul unei uzine, cu ambiții de mare frescă – de fapt, o recădere în grila simplistă și triumfalistă a realismului socialist. Cu *Zodia înstrăinării* (1966) – roman care face parte, împreună cu *Accidentul era inevitabil* (1967), *A treia Romă* (1968) și *Hramul sfântului Nu* (1969), dintr-un ciclu narativ având în comun identitatea doctorului Ana Brebu, receptor pentru o serie de confesiuni ale unor pacienți –, nivelul angajării partinice este decisiv și definitiv depășit. Cartea începe într-o notă înșelătoare, mimând adecvarea la tema luptei de clasă: relația antitetică ar părea să fie stabilită între, pe de o parte, tatăl naratorului feminin, cultivator de zarzavaturi, dar și cămătar, negustor etc., care-și exploatează fără scrupule rudele, și, de cealaltă parte, un pâlmaș cu viziuni marxiste, de care fata exploatareului se îndrăgostește. Sensul acesta preliminar este ulterior deturnat către datele unei ficțiuni care pune în scenă o isterie colectivă de natură religioasă à la Maglavit: fostul pâlmaș se transformă, prin mijloace banditești, în mesagerul unei așa-zise reveniri a Mântuitorului, exploatând financiar fervoarea noii credințe care ia proporții de masă. Romanul are meritul suplimentar de a fi una dintre puținele cărți ale literaturii

române care încearcă să construiască o ficțiune pornind de la un astfel de caz. *A treia Romă*, care-și stabilește impulsul epic la nivelul conștiinței schizofrenice a pacientului unei clinici, complică firele, cronologiile, palierele narative, profitând de jocul binomului verosimil–neverosimil, pe care îl aplică faptelor expuse. Impresia este de „flecăreală epică uluitoare” (Valeriu Cristea), de abandon în favoarea derivei digresive. În *Hramul sfântului Nu* elevii dintr-un cenaclu literar la începutul anilor '50 descoperă, sub influența unui străin misterios, poezia lui Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu ș.a., însă potențialul politic al subiectului este înecat într-un idilism inconsistent și verbos, cu o turnură senzaționalistă. Romanul *Șahul dublu de la Armor* (1970) mimează parodic descifrarea cu ajutorul computerului a scrierii necunoscute de pe un monument druidic descoperit în Bretania – în fond, pasișând *avant la lettre* metoda fantezistă prin care Ion Gheorghe a „citit” în monedele trace o întreagă narațiune mitologică. **G.** a scris și o piesă de teatru, *Prietenă mea Pix* (1963), a compus, pornind de la nuvela *La Răzeși*, scenariul filmului *Comoara din Vadul Vechi* (1964; regia Victor Iliu) și a tradus în 1983, în colaborare cu Igor Block, *Omul din subterană* de F.M. Dostoievski.

SCRIERI: *Cărămidarii*, București, 1948; *Potop*, București, 1948; *Calul lui Moș Eftimie*, București, 1950; *Memoriile agentului electoral Teică Pasăre*, București, 1950; *Zorii robilor*, București, 1950; ed. I–II, pref. Mihai Gafița, București, 1961; *Bărăgan*, I–II, București, 1954–1959; *Prima însemnare a inginerului Sie Fan-Si*, București, 1954; *Mesajul lui U Iun-Tuo*, București, 1955; *Vecinii*, București, 1955; *Micul Kan*, București, 1956; *De la potop încoace*, București, 1958; *A cincea roată la căruță*, îngr. și pref. Ion Mihăileanu, București, 1962; *Prietenă mea Pix*, București, 1963; *Cărțile Horodiței*, București, 1965; *Zodia înstrăinării* (*Contravizitele doctorului B.A.*), București, 1966; *Accidentul era inevitabil* (*Contravizitele doctorului B.A.*), București, 1967; *A treia Romă* (*Contravizitele doctorului B.A.*), București, 1968; *Hramul sfântului Nu* (*Scrisori din iulie pentru dr. B.A.*), București, 1969; *Șahul dublu de la Armor*, București, 1970; *A cincea roată la căruță*, îngr. și pref. Alex. Ștefănescu, București, 1989.

Repere bibliografice: Silviu Iosifescu, „*Zorii robilor*”, FLC, 1951, 4; Savin Bratu, [V. Em. Galan], VR, 1955, 7, GL, 1956, 14; Vera Călin, *Pornind de la clasici*, București, 1957, 54–74; Crohmălniceanu, *Cronici*, 231–244; Lucian Raicu, V. Em. Galan, GL, 1959, 39; Micu, *Romanul*, 202–214; Ion Vitner, *Prozatori contemporani*, I, București, 1961, 65–119; Damian, *Direcții*, 242–243; Valeriu Cristea, [V. Em. Galan], GL, 1966, 2, 1968, 13; D. Țepeneag, „*Zodia*

înstrăinării”, LCE, 1966, 31; Magdalena Popescu, [V. Em. Galan], RL, 1969, 22, 1970, 24; Nicolae Manolescu, *O reconsiderare necesară*, RL, 1990, 1; Negrici, *Comunism, Proza, 107–108*; Ștefănescu, *Istoria*, 339–342; Popa, *Ist. lit.*, I, 918–920. **M.I.**

GALAXIA ROMÂNEASCĂ, publicație apărută la București, lunar, între ianuarie 1990 și aprilie 1991, cu subtitlul „Magazin ilustrat de cultură, informație și reportaj”. Director este Radu Theodoru, redactor-șef Olimpian Ungheea, secretar general de redacție Anton Bălan. Abia ultimul număr oferă și componența colegiului de redacție: Ion Dodu Bălan, Eleonor Cristescu, George Dumitrescu, Gheorghe Ene, Elis Râpeanu, Radu Ștefănescu și Ovidiu Trăsnea. În deschiderea articolului-program *Dragă cititorule* se arată că revista „s-a născut dintr-o nevoie de echilibru, atunci când desfrâul anarhiei sociale și culturale, asociindu-și cinismul și iresponsabilitatea, a amenințat structurile etno-culturale ale neamului, pulverizând energiile într-o puzderie de direcții centrifuge, menite fie să îmbogățească scandalul practicat de o publicistică fără demnitate, fie să catapulseze în ierarhia puterii politice fauna semidoc-tismului interlop”. Publicația își propune să militeze „pentru redobândirea moralității istorice a poporului nostru”, prin reafirmarea neabătută a specificului național. Promisiuni rămase la stadiu declarativ, căci **G.r.** nu reușește să contureze vreo direcție ori să impună vreun nume. Mai mult, foarte curând va aluneca ea însăși spre tabloidul ieftin, de scandal și, uneori, naționalist. Rubricile, numeroase („Vitrina cu spectacole”, „România, încotro?”, „Arhivele neamului românesc”, „Religie și societate”, „România văzută prin gaura cheii”, „Planeta cu picanterii istorice”, „Din dosarele închise ale revoluției”, „Geografia ca o lacrimă”, „Policier”), au un conținut cultural destul de restrâns. Printre puținele texte literare publicate se numără câteva poezii, dintre care doar una, aparținând lui Ștefan Aug. Doinaș (*Există*), merită a fi reținută. Proza se menține cel mai adesea în sfera *policier*-ului. Semnează Tudor Negoită, Iosif Vianu ș.a. Radu Theodoru oferă note de călătorie (*Rafale în Egee*). Mai generos este compartimentul publicistic, axat îndeosebi pe istoria, societatea și spiritualitatea autohtonă. Ion Dorin Brădeanu semnează articolul *Național și universal în cultura românească*, avertizând că eludarea chestiunii riscă să atragă spiritul „pe cărări înfundate”. Ion Dodu Bălan are o intervenție intitulată *Destinul vitreg al cititorului*, iar

într-unul dintre reportaje George Chirilă se ocupă de „fața nevăzută” a televiziunii. Ion Câmpineanu deplânge falsificarea istoriei Ardealului, Ion Căpeț imaginează un proces al vinovaților de „genocid spiritual” din România, Jean Gheliuc preia informații din seria veche a „Dimineții” și rememorează vizita întreprinsă în România, în 1936, la invitația Marthei Bibescu, de Antoine de Saint-Exupéry. La rubrica „Misterele Bucureștilor” Anton Bălan cercetează tainele mănăstirii Văcărești, iar H. Lerea face o retrospectivă istorică a Academiei Române. Sub titlul *Interferențe culturale*, Eugenia Ioan analizează, la rubrica „Diaspora românească”, volumul lui Radu Flora *Literatura română din Voivodina*. Emil Secărescu trece, în serial, prin „infernul de la Peridava” și tot în serial este publicat un studiu din 1926–1927 al lui Tache Papahagi, *Aromâni. Destinul tragic al unei etnii romanice*. Derapajele limbii române intră în atenția lui Elis Râpeanu la rubrica „Perle din presă”. Despre problemele românilor de dincolo de Prut scrie Vasile Dumitrescu la rubrica „Geografia cu o lacrimă – Basarabia”, în vreme ce Ovidiu Trăsnea se interesează, la rubrica „Lumea politică românească”, de fenomenul populismului. Este reluată publicarea lucrării *Terorismul maghiar*, editată de Marele Stat Major al Armatei, Secția a II-a Informații, sub sigla Secret, în 1939, la București. Divertismentului îi aparțin intervențiile Leliei Nazîru (*Parapsihologia – o știință de graniță*) sau ale lui V.I. Velicu (*Din tenebrele proxenitismului*), Narcis Zărnescu și Remus Botar. **D.B.**

GÁLDI László
[Ladislau] (22.V.1910,
Miskolc, Ungaria –
4.II.1974, Budapesta),
românist, comparatist,
traducător.

Numele de familie la naștere era Göbl. Începe să facă studii medii la Dej și le continuă la Liceul Romano-Catolic din Arad, luându-și bacalaureatul la Liceul „Moise Nicoară” din același oraș. A absolvit Facultatea de Litere a Universității din Budapesta, secția maghiară-română-franceză (avându-i profesori pe Carlo Tagliavini și Aurélien Sauvageot).

Bursier la Paris (1932–1935), a fost lector la École des Langues Orientales Vivantes. S-a specializat în romanistică sub îndrumarea profesorilor Paul Hazard și Mario Roques. În 1938 este abilitat docent la Universitatea din Budapesta, unde a lucrat în continuare în calitate de conferențiar delegat. Între anii 1942 și 1944 a predat romanistica la Universitatea din Cluj. După 1945, stabilit la Budapesta, a condus Secția de lexicografie și lexicologie a Academiei de Științe, al cărei membru corespondent era din 1942, și a predat la Universitatea „Eötvös Loránd”, ca profesor onorific, atât cursuri de filologie romanică, cât și de limbă și literatură română. A colaborat la „Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis”, „Magyar Nyelvőr”, „Acta Linguistica Hungarica”, „Beiträge zur romanischen Philologie”, „Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae”, „Nyelvtudományi Közlemények”, „Egyetemes Philologiai Közlöny”, „Limba română”, „Convorbiri literare”, „Buletinul «Mihai Eminescu»”, „Limbă și literatură”, „Philologiai Közlöny”, „Vasárnap”, „Apolló”, „Valóság”, „Láthatár”, „Orbis Litterarum”, „România liberă” (Paris), „Helicon”, „Lingua Nostra”, „Cahiers de l'Association Internationale des Études Françaises” și la actele unor congrese internaționale de lingvistică și filologie romanică.

Publicând încă de foarte tânăr (primele lucrări științifice îi apar în 1932, sub numele Göbl), G. a lăsat în urma lui o operă caracterizată de „rigoare științifică, o impresionantă informație, o rară forță de disociere și numeroase soluții originale” (Florica Dimitrescu). Și-a redactat articolele și studiile nu numai în limba maghiară, ci și în română, franceză, italiană, germană și rusă. În lucrările sale G. pledează pentru o perspectivă interdisciplinară, sub semnul culturii, vizând limba, literatura și muzica, contribuțiile sale fundamentale în domeniul stilisticii franceze, italiene și române – *Précis de stylistique française* (1967), *Introduzione alla stilistica italiana* (1971), *Introducere în stilistica literară a limbii române* (1976) – fiind un model. Comparatist, G. a cercetat influențele culturale și contactele literare care determină circulația formelor metrice. În acest sens, este inițiatorul unei metode comparative în cercetarea versificației, metodă evidențiată într-o serie de lucrări precum: *Le origini italo-greche della versificazione rumena* (1939) și *Esquisse d'une histoire de la versification roumaine* (1964). A manifestat interes atât pentru

prozodia limbilor romanice, cât și pentru metrica limbilor fino-ugrice sau pentru versificația rusă. Dar cea mai mare parte a energiei sale a pus-o în slujba culturii române, contribuind la cunoașterea unor etape importante din istoria limbii române și a limbii române (inclusiv a celei) literare. Este semnificativ că, în teza pentru docență, se ocupă de relațiile româno-grecești, *Les Mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes* (1939) fiind un excurs ce aruncă o lumină nouă asupra românei din secolul al XVIII-lea. A continuat să fie preocupat de acest domeniu, lărgind totodată aria cercetărilor asupra influențelor exercitate de alte limbi asupra lexicului românesc. Anii 1943–1944 sunt marcați de două contribuții substanțiale: un amplu studiu despre neologismele din Transilvania și despre activitatea lui Paul Iorgovici (*Az erdélyi román nyelvjátság*, 1943) și un studiu introductiv la *Dictionarium Valachico-Latinum*, partea lui Samuil Micu din *Lexiconul de la Buda*, pe care îl editează în 1944. Cărturarul a manifestat un viu interes și pentru legăturile româno-maghiare din epoca Luminilor. Într-o lucrare amplă tratează relațiile Școlii Ardelene cu „latinismul” maghiar (*XVIII. századi humanizmusunk és a románság*, 1940). Consacră mai multe studii și interferențelor culturale din epoca romantismului timpuriu. Atenția lui G. s-a concentrat cu predilecție asupra limbii poetice românești, domeniu în care a lăsat cercetări temeinice, care merg de la începuturi până în epoca actuală. A studiat începuturile prozei ritmice, metrica *Țigania-dei* lui I. Budai-Deleanu, fonosimbolismul rimelor bacoviene, valoarea expresivă a neologismelor în limba poetică. Preferințele lui s-au îndreptat către M. Eminescu și Lucian Blaga. După numeroase articole despre diferite aspecte ale liricii eminesciene (comentarii cu privire la geneza unor poeme, analize stilistice) și despre proza sa, a publicat *Stilul poetic al lui Eminescu* (1964), sinteză a treizeci de ani de cercetări asidue, cea mai bogată exegeză de până atunci a limbii și stilului eminescian. Punând la contribuție mijloacele criticii stilistice, G. a supus creația eminesciană unei analize minuțioase, căreia îi servește drept fundal literatura europeană. Lucian Blaga este celălalt mare poet român căruia i-a închinat o monografie, și aceasta precedată de câteva studii semnificative. *Contributions à l'histoire de la versification roumaine. La prosodie de Lucian Blaga* (1972) plasează versul

lui Blaga într-o perspectivă istorică, ceea ce îi dă cercetătorului posibilitatea de a extrage o serie de particularități ale prozodiei avute în atenție: originalitatea, factura elaborată, armonia. Studiind originea italo-greacă a versificației românești, problemele generale ale prozodiei din zona dunăreană, periodizarea istoriei versului românesc, G. și-a sintetizat cercetările în ampla lucrare *Introducere în istoria versului românesc* (1971). Potrivit propriei concepții, autorul examinează versificația românească în contextul culturii europene, stăruiind asupra realizării unei istorii comparate a versificației, desfășurată de la lirica populară la cea a lui Lucian Blaga. G. a tradus în limba maghiară din poezia lui M. Eminescu (din care a publicat un amplu volum în 1967), din Al. Vlahuță, G. Coșbuc, Al. T. Stamatiad, Octavian Goga, Ion Pillat, G. Bacovia ș.a. și din proza lui Liviu Rebreanu (*Răscoala*), precum și din a lui Ionel Teodoreanu (între care romanul *La Medeleni*).

SCRIERI: *Problemi di geografia linguistica nel rumeno del Settecento*, Roma, 1938; *Le origini italo-greche della versificazione rumena*, Roma, 1939; *Les Mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes*, Budapesta, 1939; *XVIII. századi humanizmusunk és a románság* [*Umanismul maghiar din secolul al XVIII-lea și românii*], Budapesta, 1940; *A Dunatáj nyelvi alkata. A Dunatáj irodalmi fejlődése* [*Structura lingvistică și dezvoltarea literaturii în regiunea dunăreană*], Budapesta, 1947; *Ismerjük meg a versformákat* [*Să cunoaștem formele de versificație*], Budapesta, 1961; *Esquisse d'une histoire de la versification roumaine*, Budapesta, 1964; *Stilul poetic al lui Eminescu*, București, 1964; *Précis de stylistique française*, Budapesta, 1967; *Elementi di stilistica italiana*, Budapesta, 1968; *Introducere în istoria versului românesc*, București, 1971; *Introduzione alla stilistica italiana*, Bologna, 1971; *Introducere în stilistica literară a limbii române*, postfață Florica Dimitrescu, București, 1976; *Contributions à l'histoire de la versification roumaine. La prosodie de Lucian Blaga*, Budapesta, 1972. **Ediții:** *Samuelis Klein Dictionarium valachico-latinum*, introd. edit., Budapesta, 1944; *Le Psautier commenté du métropolitaine Dosithée*, Praga, 1949. **Traduceri:** *Műfordítások*, [*Traduceri din poezi române*], Cluj, 1928; Liviu Rebreanu, *Lázadás* [*Răscoala*], Budapesta, 1945; Ionel Teodoreanu, *Ködös határ* [*La Medeleni*], Budapesta, 1966, *Utak* [*Drumuri*], Budapesta, 1968, *Szélvészben* [*În vâltoare*], Budapesta, 1970; M. Eminescu, *Válogatott művei* [*Opere alese*], pref. trad., Budapesta, 1967.

Repere bibliografice: Dsida Jenő, Göbl László, „*Műfordítások*”, „*Pásztorút*”, 1928, 14; Perpessicius, *Contribuții maghiare în literatura română*, LCE, 1960, 3;

Un cercetător al operei eminesciene (interviu cu Gáldi László), GL, 1964, 11; George Munteanu, *Adevărata stilistică*, CNT, 1965, 3; Sanda Golopenția-Eretescu, „*Esquisse d'une histoire de la versification roumaine*”, REE, 1965, 4; Flora Șuteu, „*Stilul poetic al lui Eminescu*”, LR, 1966, 2; Ștefan Munteanu, *Între lexicografie, limbă literară și stilistică*, SCL, 1970, 1; Valentin Tașcu, „*Introducere în istoria versului românesc*”, NYRK, 1972, 2; Beke, *Fără interpret*, 229–235; Piru, *Varia*, II, 305–308; Szabó Zoltán, *Gáldi László életműve*, UTK, 1974, 11; Balotă, *Scriitori maghiari*, 463–470; *Rom magy. ir. lex.*, II, 36–37; Gavril Scridon, *Mari prieteni ai lui Eminescu*, ALA, 1992, 150; Florica Dimitrescu, *Un savant devotat culturii române – Ladislau Gáldi*, JL, 1995, 29–32; Mircea Popa, *Ladislau Gáldi, cercetător al lui Blaga*, TR, 1996, 23–24. **O.K.**

GALERIA, periodic apărut la București, săptămânal, între septembrie 1941 și februarie 1942. Dintr-un „reportaj indiscret” semnat de Virgil Balint (*Redacția revistei „Galeria” în 1941*) se poate afla că director este Vlaicu Bârna, secretar de redacție Iordache Răducu, Irina Lepa reporter, iar Ion Marin Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Dragoș Protopopescu, E. Lovinescu, N. Davidescu, Dinu Nicodin și Cosma Damian colaboratori. Totuși, numai de la numărul 22/1942 se consemnează faptul că direcțiunea gazetei este asigurată de Vlaicu Bârna. Până atunci, alături de subtitlul „Teatru. Literatură. Muzică. Plastică. Sport” („Sport” fiind eliminat de la numărul 21/1942), se menționa doar „Apare sub conducerea unui comitet”. Dintre numeroasele rubrici ale revistei se rețin „De vorbă cu...”, „Senzatia zilei”, „Cronica cinematografică”, „Poșta redacției”, „Interpreții despre roluri”, „Actrițele noastre”, „Compozitorul zilei”, „Vești-povești”, „Creația zilei”, „Antologie «Galeria»”. Comentariile de la „Cronica teatrală” sunt susținute alternativ de Vlaicu Bârna, George Șoimul, Silvia Grecu și C. Cristobald. Cum publicația este axată preponderent pe problemele lumii teatrului, producția literară are o slabă reprezentare. Pot fi citite totuși versuri de Ion Pillat (*Metamorfoză*), Mihai Codreanu (*Hamlet*), Traian Lalescu, Emil Botta (*Spectacol*). Din ciclul liric consacrat scenei, Ștefan Baciuc publică sonetul *Matineu*, dedicat actorului H. Nicolaide, iar N. Davidescu *Cântecul Leanei*, din ciclul „Țara Românească”. Numărul special de Crăciun publică povestirea lui Ionel Teodoreanu *Crăciunul domnului profesor*. Sunt prezente și alte nume ale literelor vremii, precum Tudor Arghezi, care deplânge în *Părintescul plagiat* „această sete de mediocritate,

grefată monstruos pe un corp sufletesc înfumurat”, proprie noii generații, căreia îi adresează un apel viril: „Generație nouă, ipotezele tale sunt sterpe și tinerețea ta e îmbătrânită la netimp. Nu se poate. Sculați, Feți-albi! Zburătorul a zvârlit în mare un luceafăr de Boboteaza ideii. În talaze, după el! Și-aduceți-l câinește pe uscat”. La rândul său, în *Ce fel de școală e teatrul*, E. Lovinescu mărturisește că „n-a ieșit niciodată de la un spectacol altfel de cum a intrat”, pentru că teatrul „nu e o școală de educație morală sau cetățenească, ci o școală a frumosului [...], o punte de stele luminoase peste fosforescența cărora trecem în eternitate”. Producția publicistică nu este nici ea prea bogată. Cu prilejul lansării în România a peliculei germane *Răscoala burilor*, Vlaicu Bârna se ocupă de personalitatea actorului Emil Jannings. După premiera unei noi reviste a lui Constantin Tănase, Irina Lepa se întreabă „de ce are succes Tănase?”. Ion Marin Sadoveanu oferă un medalion Albert Bassermann, „cea mai puternică figură actricească a teatrului german”, iar Victor Eftimiu reflectează asupra nemulțumirilor în teatru. Dragoș Protopopescu semnează un elogiu adus galeriei, Ioan Sân-Georgiu scrie despre Goethe și Hauptmann. Cel mai solid compartiment al **G.** este cel rezervat interviurilor. Al. Raicu se întreține cu N. Vlădoianu, George Calboreanu și Dragoș Protopopescu, pe când L. Ardy îi are ca interlocutori pe Radu Beligan, „marele talent al Teatrului din Sărindar”, pe Puiu Iancovescu, rememorând experiența scenică pariziană, pe Gică Petrescu, pe „marele gospodar și pictor” Gogu Iliescu sau pe Eugen Barbul, fostul director al Bibliotecii Universitare din Cluj. Irina Lepa o interviează pe Agepsina Macri-Eftimiu, iar în ultimul număr (27/1942), sub inițialele I.B., e publicat un interviu cu George Enescu. Numărul 15/1941 deschide ancheta *Spre o sindicalizare a teatrelor din Capitală*, alte texte sancționează ieșirea necontrolată a lui N. Carandino la adresa Elvirei Godeanu, în favoarea Aurei Buzescu, interpretă în *Marșul nupțial*. În cronica pe care o face ultimului *Hamlet* al Naționalului bucureștean Dinu Nicodin e iritat de monumentalitatea irațională a scenografiei („Nu mai regăsești nici pe autor, nici piesa!”). Numărul 24/1942 dă publicității adresa Direcțiunii generale a Teatrelor din 30 decembrie 1941, în care Liviu Rebreanu, în calitate de director general, „interzice evreilor orice activitate teatrală în afara localurilor pur evreiești”. Singura

traducere e semnată de George Fonea: *Sonet lui Orfeu* de Rainer Maria Rilke, iar epigramele îi aparțin lui Jean Moscopol. Alți colaboratori: N. Ladmiss Andreescu, Constantin Pavel, Dem. Theodorescu, Petru Manoliu, Coca Ardeleanu. **D.B.**

GALERIA FLAMUREI/FLAMURII, revistă de artă apărută la Craiova și apoi la București, lunar, între 15 ianuarie și 15 aprilie 1927, apoi pe 15 decembrie 1930, sub conducerea lui Radu Bardeș, Marcel Romanescu (ambii până la 15 februarie 1927) și Tudor N. Paulian (15 februarie–15 aprilie 1927; 15 decembrie 1930). Cu numărul al treilea, titlul e schimbat în „Galeria artii/artei”, iar în numărul 3/1930 se adaugă subtitlul „Plastică – muzică – literatură – teatru”, redacția și administrația mutându-se la București. Articolul-program, semnat de George Murnu, declară că publicația se vrea o „trâmbiță a îndrumării sănatoase spre culmile expansiunii artistice”: „creație sănătoasă, diferențiată, specifică, chiar regională, căci asta ne interesează. E dovadă, nu răsad anemic de import, țâșnește din adâncuri, din glia binecuvântată prin botezul de sânge eroic străbun. De aceea și poate cu noii săi panduri să ne ajute la descătușarea noastră – de astă dată lăuntrică. Istoria s-ar repeta pe altă cale. Trebuie să ne completăm ciclul libertăților, ca să fim întregi, de sine stătători, neatârnați și cu toată întemeierea cuvenită. [...] Noul «Fanar» trebuie răpus și înlocuit cu sufletul pământean, cel mai vânjos, cel mai neaș. Vrem românităte, dacă se poate, absolută. Asta nu-i exclusivism. Doar nu o rupem cu lumea din afară, nu urâm, nu disprețuim pe nimeni. Apusul ni-i drag nu numai pentru că, în parte, ne leagă cu el originile, ci și pentru că acolo sunt izvoarele culturii și civilizației. De aceea îl consultăm, îl studiem, învățăm de la el și ne folosim când ne privește, ne întregește și nu ne deformează sau falsifică, nu ne prefăc în colonii de negri”. Dintre rubrici se rețin „Creionări”, „Cronica plastică”, „Cronica muzicală”, „Recenzii”, „Ilustrații”, „Oameni de cultură”. Versuri semnează Radu Gyr (*Drum vechi...*) și George Dumitrescu (*Obo-seală*), proză Valeriu Grecu (*Vreau liniște*). Printre cei prezenți în paginile revistei se numără Mihail Dragomirescu, cu articolul *Arta noastră plastică* (3/1930), „studiu asupra manifestării artelor plastice dinaintea războiului”; „Ceea ce trebuie să cerem în genere artiștilor noștri nu trebuie să fie numaidecât îndrăznelile inovatoare pe care numai

marile genii artistice și le pot permite după ce se arată a fi absolut stăpâni pe arta lor – ci, mai întâi de toate, două lucruri: 1) tehnica conștiincioasă și sigură, și 2) inspirația, cât mai adâncă și cât mai credincioasă, de la natură. [...] Odată îndeplinite într-o anumită măsură aceste condițiuni – chestia de direcțiune devine absolut secundară. Ori ai urma excentricitățile modernismului, ori ai rămâne pur și simplu credincios tradiționalismului, trebuie să fii considerat deopotrivă ca artist în toată puterea cuvântului”. Alți colaboratori: Barbu Brădescu (*Un pictor italian: Felice Carena*), Paul I. Papadopol (*Grigorescu*), N. Mihăescu, S. Tudorian (*Volumul pasteii*), Mihail Vulpesu (*Gestul liric*). **D.B.**

GALL, Matei (8.I.1920, Deva), prozator, memorialist. Este fiul Anei și al lui Adalbert Gal, comerciant de sticlărie și porțelan. A absolvit Liceul Comercial din Timișoara în 1938 și a lucrat până în 1940 ca muncitor într-o fabrică de produse textile din Lugoj. Intrând în mișcarea comunistă aflată în ilegalitate, în 1940 încearcă să organizeze o grevă pentru revendicări economice. Întors la Deva, activează împotriva Dictatului de la Viena și este arestat în decembrie 1940, fiind condamnat în 1941 de Tribunalul Militar din Timișoara la patru ani de închisoare corecțională pentru activitate politică ilegală. În septembrie 1942 este deportat, ca evreu, în Transnistria, în lagărul de la Vapniarka. În 1943 e transferat în închisoarea de la Râbnia, unde supraviețuiește masacrării deținuților, survenită în noaptea de 18/19 martie 1944. Reușește să se întoarcă în țară pe jos, fără acte și fără resurse materiale, ajutat de omenia unor militari din armata română aflată în retragere. Ajuns la București, trăiește în clandestinitate până în august 1944. Din septembrie lucrează la ziarul „Zori noi” din Deva, în 1945–1949 se află la Cluj, unde are diferite funcții în conducerea județeană de partid, ulterior la prefectura județului. În 1949 devine cursant la Institutul de Relații Internaționale din București, iar din toamna aceluiași an până în 1955 este funcționar în Ministerul Afacerilor Străine. Între 1955 și 1965 activează la Agenția Agerpres, în redacția pentru străinătate (corespondent în Ungaria, 1956–1957 etc.). Colaborează la ziarul „Neuer Weg” (unde scrie comentarii de politică internațională, sub pseudonimul M. Gabler), la „Flacăra”, „Lumea” ș.a. Debutul ca scriitor are loc în 1956 cu romanul *Masacrul*. Demisionează în

1965 de la Agerpres și depune cerere de emigrare, care i se aprobă după patru ani. Din 1969 trăiește succesiv în Italia, Israel, iar din 1973 în R.F. Germania, asigurându-și traiul prin slujbe modeste. Volumul *Eclipsa* (1997) a apărut și în limba germană (1999) și franceză (2011). O carte scrisă în limba maghiară i-a fost tradusă și publicată și în limba română – *Tainica măreție a speranței* (2007).

Subiectul cărților lui **G.** îl constituie experiența proprie, dominată de cutremurătorul episod al supraviețuirii după masacrul de la închisoarea din Râbnia, organizat de autoritățile militare germane (și săvârșit efectiv de membrii unei „miliții” calmăce pronaziste) în condițiile retragerii în fața înaintării trupelor sovietice. Deținuții – localnici și evrei comuniști din România –, siliți să îngenuncheze în celule, au fost omorâți prin împușcare cu revolverul, noaptea, în grabă, la lumina săracă a unui felinar de vânt. Câțiva – printre care și **G.** – au scăpat cu viață: doar răniți ori teferi, dar șocați, s-au prăbușit printre cadavrele celorlalți și au fost crezuți morți; ceva mai târziu au reușit să fugă din închisoarea care avea să fie incendiată de autorii masacrului. În *Masacrul* materia autobiografică este transpusă în ficțiune (prin modificări de nume și situații) și literaturizată (cu vădite concesii făcute comandamentelor propagandistice ale epocii), prin narare obiectivată, la persoana a treia, sub aspectul unui roman „de acțiune” realist-socialist. *Eclipsa* este o scriere-mărturie, o autobiografie propriu-zisă, construită pe mai multe registre: cel al rememorării anecdotice și al confesiunii, cel al reconstituirii documentare și cel al comentariului de natură istorică și morală. Dacă în *Masacrul* **G.** cedase unor constrângeri care alterau parțial filonul unei mărturii cu valoare documentară (de remarcat, între altele, ocultarea identității etnice evreiești a deținuților prin „românizarea” numelor acestora), în *Eclipsa* el evită, deliberat și consecvent, orice „cosmetizare” a faptelor și orice omisiuni ori deformări determinate de vreun partizanat ideologic, aspirând la un maximum de obiectivitate. Copilăria la Deva, oraș evocat cu dragoste și nostalgie, apoi configurarea propriei traiectorii ideologice, îndepărtarea de modul de viață mic-burghez al familiei și ralierea la activitatea comunistă ilegală, arestarea și, în fine, experiența carcerală și concentraționară sunt relatate în episoadele lor esențiale cu un grad de detaliere variabil și, uneori, cu accente de umor

stoic. În închisoarea din Caransebeș naratorul e coleg de detenție cu lideri comuniști precum Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Emil Bodnăraș (dar și cu, pe atunci, încă subalternul Nicolae Ceaușescu) și tot acolo ia notă pentru prima oară de stratificarea internă a Partidului Comunist, de privilegiile arogate de conducători, de practicile nedemocratice din partid, de carierismul unora. Comunist dezamăgit, dar rămas credincios idealului care l-a făcut să îmbrățișeze în tinerețe o ideologie cu efecte dezastruoase, **G.** e un memorialist incomod pentru cei dispuși să cosmetizeze unilateral (indiferent în ce direcție) istoria contemporană. *Vrăbiile* (2009) este un volum compozit, regroupând texte de dimensiuni și identități diferite (nuvele, povestiri, notații memorialistico-eseistico-documentare, ținând de ariile tematice predilecte ale lui **G.**, între care evocarea ținuturilor natale, cu istoria lor, întâmplări dramatice din universul carceral și concentraționar, dar și panoramări ale unor episoade ale istoriei recente etc.), scrise în epoci diferite, dar reunite prin viziunea democrat-umanistă proprie autorului. *Tainica măreție a speranței* este un roman cvasidocumentar, un roman-anchetă, nu o scriere de ficțiune, ci o încercare de reconstituire a biografiei pline de dramatism a unui coleg de liceu al autorului, numit Alfred Pollack, a cărui odisee, pornind de la Timișoara, cuprinde, între altele, emigrarea în Palestina, apoi participarea la luptele din al Doilea Război Mondial și se încheie prin moartea în războiul arabo-israelian din 1948; un jurnal al celui evocat a constituit, după declarațiile autorului, „una dintre bazele volumului“.

SCRIERI: *Masacrul*, București, 1956; *Eclipsa*, București, 1997; *Borodin nu mai este*, Miercurea Ciuc, 2006; *Tainica măreție a speranței*, tr. Veronica Bârlădeanu și Alexandru Sârbu, București, 2007; *Vrăbiile*, pref. Vasile Morar, București, 2009; *Mărturii despre lagărele morții. Dialog între Tudor Petcu și Matei Gall*, pref. Menuț Maximilian, Bistrița, 2009.

Reper bibliografice: Savin Bratu, *Un document de care-ți aduci aminte*, GL, 1957, 12; Carol Isac, *Fanatism și utopie*, „Orient-Expres” (Israel), 1997, 129; Geo Vasile, *Cartea dezamăgirii de comunism*, LCF, 1997, 42; William Totok, [Matei Gall], „Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte”, 1999, 2; Sabine Fröhlich, *Der Marathonläufer war schon tot, als er ankam*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 2000, 9 mai; Gina Sebastian-Alcalay, „Eclipsa”, RL, 2001, 5; Toma Roman jr., *Am stat o noapte sub cadavre* (interviu cu Matei Gall), „Jurnalul național”, 2009. **N.Br.**

GANĂ, George

(13.I.1935, Măldăieni, j. Teleorman – 8.III.2010, București), critic și istoric literar, editor.

Este fiul Marinei (n. Nedelcu) și al lui Ștefan Găină, muncitor la CFR. După absolvirea școlii primare în satul natal, devine elev al unei școli profesionale de mecanici-utilaj la București (1949–1952), ulterior student al Facultății Muncitorești la Iași și București (1952–1954); în 1954 și 1955 este profesor suplinitor la Măldăieni, în 1955 se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București. După absolvire (1960) funcționează ca asistent în cadrul aceleiași facultăți. Urcă toate treptele carierei didactice, până la gradul de profesor și șef al Catedrei de literatură română. În 1974 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Opera literară a lui Lucian Blaga*, publicată în 1976. Între 1963 și 1965 a fost lector la Universitatea „Humboldt” din Berlin, iar între 1975 și 1978 la Universitatea din Graz (Austria). Debutază încă din studenție, la „Gazeta literară” (1960), cu un articol despre teatrul lui Horia Lovinescu. Mai colaborează la „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul”, „Teatrul”, „Caiete critice”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Manuscriptum”, „Viața românească”, „Analele Universității București” ș.a. După un lung interval în care s-a dedicat activității de editor, revine cu o lucrare intitulată *Tudor Vianu și lumea culturii* (1998) și cu o importantă exegeză a poeziei eminesciene, *Melancolia lui Eminescu* (2002). A scris prefete la o serie de volume de Vasile Alecsandri, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mihail Sadoveanu, Georgeta Mircea Cancicov, G. Ciprian, Lucian Blaga. Adevărata vocație, cea de editor, a probat-o în ediția *Opere* de Tudor Vianu (șapte volume între 1978 și 1987, dintre care patru în colaborare cu Gelu Ionescu) și în ediția critică *Opere* de Lucian Blaga (șase volume între 1982 și 1997). Amplele studii introductive, notele și comentariile substanțiale îl recomandă pe **G.** drept unul dintre importanții exegeți ai celor două personalități ale culturii

române. Pentru activitatea de critic literar și de editor i s-au acordat Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române (1990) și Premiul Festivalului Internațional „Lucian Blaga” de la Cluj-Napoca (1991).

La G., monografia *Opera literară a lui Lucian Blaga* este semnificativă pentru modalitatea modernă de abordare a unui scriitor. Nu mai sunt studiate aici, în două părți distincte, viața și opera, după modelul clasic, lansonian, ci anumite fapte biografice sunt corelate cu analiza operei, care trece pe primul plan. De altfel, implicațiile complexe ale acestui tip de relaționare sunt urmărite metodic într-un capitol special, intitulat *Operă și biografie*. G. disociază „biografia poetului” și „biografia omului”, numai prima interesându-l. Determinantele operei s-ar afla în ființa scriitorului, în întâlnirea unor predispoziții native „cu anumite împrejurări biografice, istorice și cu un anume univers cultural”. Investigând fundamentele operei, exegetul se oprește inițial la „sentimentul misterului cosmic”, pe care îl evidențiază în toate componentele operei lui Blaga, inclusiv în filosofia sa. Gândirea magică și gândirea mitică – consideră exegetul – își au sorginea în copilărie și în orizontul satului, văzut mai apoi ca sat-idee sau ca sat-suflet, cu reverberații multiple în lirică. Întoarcerea poetului, suprasaturat de cultura filosofică europeană, în acest univers are semnificația unui gest ritualic de cufundare în lumea fabuloasă a poveștii și a mitologiei biblice, în „centrul lumii”, singurul loc în care omul se află în intimitate naturală cu întregul; aici misterul cosmic se convertește „în sentiment al absolutului și al valorii ontologice a lumii”. Creația dramaturgică, integrată liricului, este abordată fără restricții ideologice și astfel se impune de la sine concluzia noi, cum ar fi aceea a antagonismului Crist–Pan din *Drumul sfântului*. E aici o idee mai veche a lui Blaga privind cultul naturii, sugestivă pentru relațiile sale cu gândirismul tradiționalist sau cu expresionismul german. Dacă în cazul lui Lucian Blaga G. publică întâi o carte și abia apoi trece la editarea sistematică a operei scriitorului, în cazul lui Tudor Vianu începe editarea operei, pentru a da ulterior sinteza: *Tudor Vianu și lumea culturii*. G. investighează aici toate laturile activității lui Vianu – poetul, filosoful culturii și al valorilor, esteticianul, criticul, comparatistul, călătorul –, surprinzând totodată metamorfozele personalității profesorului. E. Lovinescu scria, cu

amărăciune, în *Istoria literaturii române contemporane*, că „sburătoristul” Tudor Vianu părăsise critica literară pentru catedra universitară: „Necesitatea unei cariere mediocre a asasinat în d. Vianu un critic literar”. G. oferă acum o posibilă explicație: „Vocația lui nu era într-adevăr aceea a unui critic de direcție sau a unui cronicar, ci a unui critic care, chiar când e atent la detalii, privește fenomenul literar în perspectiva mai largă a esteticianului și a istoricului culturii”. Exegetul tinde să contureze portretul complet al proteicului om de cultură. Cercetându-i poezia, el descoperă „fenomenul original” al personalității acestuia, și anume dualismul: „Nu există autor român care să gândească atât de consecvent în termeni polari”. Prin *Melancolia lui Eminescu* G. finalizează, într-un studiu semnificativ pentru profilul său de critic literar, cercetări minuțioase de ani de zile, valorificând exemplar o idee din teza de doctorat a lui D. Murărașu. Cartea îmbină cronologia cu abordarea tematică a subiectului, fiecare capitol având drept titlu un vers eminescian: „*Natura este singurul absolut*”, „*Și te-ai dus, dulce minune...*”, „*Gândirea mea în versuri trecute-noată*”, „*Lume ce gândea în basme*” ș.a. Înșiruirea este oarecum didactică; de altfel, volumul are la bază un curs universitar. Autorul încearcă, mai întâi, o definire a melancoliei, reținând formula poetului însuși: „Melancolia – cântecul sufletului și-al gândurilor”. Schițează o istorie a noțiunii, devenită o adevărată categorie culturală, începând de la Aristotel, trecând prin Renaștere până la filosofia lui Schopenhauer și afirmând că punctul culminant al melancoliei este de găsit în romantism, din cauza slăbirii credinței. „Eminescu împinge orizontul ontologic al melancoliei până la ultima limită, aceea unde se află creatorul însuși: «De plânge Demiurgos, doar el aude plânsu-și».” Istoricul literar este interesat și de receptarea lui Eminescu în funcție de conceptele melancolie și pesimism, urmărind imaginea poetului în critica lui G. Ibrăileanu, N. Iorga, G. Călinescu și Tudor Vianu.

SCRIERI: *Opera literară a lui Lucian Blaga*, București, 1976; *Tudor Vianu și lumea culturii*, București, 1998; *Melancolia lui Eminescu*, București, 2002. **EDIȚII:** Lucian Blaga, *Poezii. Teatru. Proză autobiografică*, I–II, pref. edit., București, 1972, *Elanul insulei*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1977 (în colaborare cu Dorli Blaga), *Opere*, I–VI, introd. edit., 1982–1997, *Teatru*, I–II, pref. edit., București, 1987, *Opera poetică*, cuvânt înainte Eugen Simion, pref. edit., București, 1997 (în colaborare cu Dorli Blaga);

Tudor Vianu, *Opere*, VII–XIII, postfețele edit., București, 1978–1987 (VII–X în colaborare cu Gelu Ionescu).

Repere bibliografice: Ștefan Borbély, *O nouă lucrare despre Lucian Blaga*, VTRA, 1976, 6; Doina Uricariu, *Firescul analizei*, LCF, 1976, 41; Dumitru Micu, *Blaga într-un studiu monografic*, CNT, 1976, 46; Al. Piru, *Lucian Blaga, poet și dramaturg*, LCF, 1977, 20; Zăciu, *Alte lecturi*, 161–166; Cornea, *Semnele*, 193–197; Constantin Cubleşan, *Eminescu în perspectivă critică*, Oradea, 1997, 167–171; Florin Mihăilescu, *Blaga și editorul absolut*, ST, 1998, 2–3; *Dicț. scriit. rom.*, II, 326–328; Cristea-Enache, *Concert*, 547–556; Mircea Anghelescu, „*Melancolia lui Eminescu*”, ALA, 2003, 670; Cristea-Enache, *București*, 291–308; Micu, *Mileniu*, 438–439; Datcu, *Pagini*, 61–65. **S.I.**

GANE, Constantin
(27.III.1885, Botoșani –
12.IV.1962, Aiud),
prozator, memorialist.

Trăgându-se din vechea familie a Găneștilor, ca fiu al Constanței și al lui Ștefan Ganea, **G.** a absolvit, în 1903, Liceul „A.T. Laurian” din orașul natal și a făcut studii de drept în Germania, unde își ia și doctoratul, la Rostock, în 1910. Întors în țară, este, vreo cincisprezece ani, avocat la Botoșani și București. Participă în 1913, ca voluntar, la campania militară din Bulgaria, iar mai târziu la Primul Război Mondial. Va consemna aceste experiențe în volumele *Amintirile unui fost holer* (1914; Premiul Academiei Române) și *Prin viroage și coclauri. 1916–1917* (1922). În 1940 și 1941 funcționează ca ambasador la Atena, preocupându-se, printre altele, de drepturile românilor macedoneni. Pasionat de cunoașterea trecutului, **G.** întreprinde călătorii în țară și în străinătate, răscolește arhive și biblioteci, vizitează muzee și monumente de artă, cercetează tradiția orală. A publicat proză (îndeosebi cu subiect istoric), articole, note și cronici, corespondență, însemnări de călătorie, piese de teatru, fragmente de roman în „Epoca”, „Politica”, „Universul literar”, „Curentul”, „Cele trei Crișuri”, „Convorbiri literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Luceafărul”, „Flacăra” ș.a. Înființează și conduce

revista „Sânzana” (1937–1938). A ținut conferințe și a avut, între 1929 și 1937, o serie de intervenții radiofonice pe teme istorice, culturale sau literare (*Primul proces al lui Kogălniceanu*, *Dimitrie Cantemir*, *Romanul lui Stefan Zweig*, ciclul *Domnițele române* ș.a.). În 1934 a devenit membru al Societății Scriitorilor Români. A făcut parte din mișcarea legionară și, arestat și condamnat de regimul comunist la douăzeci și cinci de ani în 1949, își sfârșește zilele în închisoare.

Ca memorialist de război, **G.** se remarcă prin sinceritatea notațiilor și accentul patriotic. Prima lui carte câștigă în interes grație descrierii detaliate pe care „fostul holer” o dedică tuturor etapelor bolii contractate pe câmpiile bulgare. Cu o pană mai nuanțată sunt consemnate impresiile de călătorie din *Întâmplarea cea mare* (1927), unde scriitorul se abandonează, nu o dată, reveriei provocate de însemnele istoriei românești sau a altor meleaguri. Egiptul și mai ales Grecia incită, prin vestigiile lor, la incursiuni livrești sau popasuri mitologice, precum și la reflecții nu lipsite de miez. Prezentul se impune, de asemenea, atenției călătorului, care surprinde, uneori cu tentă umoristică, specificul realităților întâlnite. În proza de reconstituire a trecutului românesc istoricul și literatul vor conlucra fructuos, dând adevărate fresce social-politice ale timpului evocat. Scriitorul traversează cu dezinvoltură secolele, coborând, ca în *Pe aripa vremii* (1923), până la descălecat, spre a descifra arborele genealogic al familiei sale, sau, mai aproape, precum în *Acum o sută de ani* (I–II, 1935), pentru a susține cronică principalelor evenimente petrecute în 1834 și 1835 în Țările Române. Privirea scrutează mai întotdeauna relieful uman, ca în *Dincolo de zbuciumul veacului* (1939), unde autorul selectează din învolburatul Ev Mediu românesc destine grandioase și tragice, așa cum îl reînviase și pe cel al lui Despot (*Faramece*, 1933). Se oprește de preferință asupra personalităților feminine, cărora le acordă un spațiu larg, îndeosebi în *Trecute vieți de doamne și domnițe* (I–III, 1932–1939), *Domnița Alexandrina Ghica și contele D'Antraigues* (1937) și *Amărâte și vesele vieți de jupânese și cucoane* (1943). Dacă incursiunile istorice ale lui **G.** vădesc, nu o dată, carențe (genealogii fastidioase, exces documentar, intervenții polemice, pasaje confuze sau incoerente), totuși o piesă de rezistență rămâne lucrarea *Trecute vieți de doamne și domnițe* (volumul I a fost premiat de Academia

Română). Subiectele, pe cât de inedite pe atât de captivante, se derulează în povestiri pline de nerv și de culoare, susținute de un limbaj cu sevă arhaică. O vastă galerie de doamne și domnițe, urmărite de la primii voievozi până la Unirea Principatelor, se perindă pe fundalul unei istorii zbuciumate. Memorabile rămân, de pildă, figura Chiajnei sau a Elisabetei Movilă ori sfârșitul cumplit al domniței Ruxanda, frumoasa fiică a lui Vasile Lupu. Povești de dragoste, răpiri și răscumpărări, execuții spectaculoase (ca aceea a familiei Brâncoveanu), înălțări și căderi se succedă în imagini ritmate alert, capabile să restituie atmosfera specifică epocii. **G.** a lăsat și un roman istoric, *Rădăcini* (1947), fără prea mult ecou (Perpessicius îi consacră, totuși, o recenzie favorabilă), și o piesă de teatru, *Phrynea*, rămasă în manuscris. Mai merită menționată amplă și substanțiala lucrare istoriografică *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării* (I–II, 1936), cu unele capitole, cum ar fi cel dedicat Junimii, de interes documentar.

SCRIERI: *Amintirile unui fost holerici*, București, 1914; *Prin viroage și coclauri*. 1916–1917, București, 1922; *Pe aripa vremii*, București, 1923; *Întâmplarea cea mare*, București, 1927; *Trecute vieți de doamne și domnițe*, I–III, București, [1932] – [1939]; ed. I–III, îngr. Victor Leahu, Iași, 1971; ed. I–II, București, 1999; *Farmece*, București, 1933; *Acum o sută de ani*, I–II, București, 1935; *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, I–II, București, 1936; ed. I–II, Iași, 2010; *Domnița Alexandrina Ghica și contele D'Antraigues*, București, 1937; *Dincolo de zbuciumul veacului*, București, 1939; *Neamurile Mavrodinești din Țara Românească și Moldova și monografia familiei Ion Mavrodi vel hatman*, București, 1942; *Amărâte și vesele vieți de jupânești și cucoane*, București, [1943]; *Rădăcini*, București, [1947].

Repere bibliografice: Iacob Negruzzi, „Amintirile unui fost holerici”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXVII, 1914–1915; Camil Petrescu, „Prin viroage și coclauri” de Const. Gane, RVVR, 1923, 1; Pompiliu Constantinescu, „Întâmplarea cea mare”, SBR, 1927, 9; Octav Șuluțiu, „Farmece”, Axa, 1933, 15; N. Iorga, [„Trecute vieți de doamne și domnițe”], AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. LIII, 1932–1933; Octav Șuluțiu, „Trecute vieți de doamne și domnițe”, vol. II, F, 1935, 4; C. Fântâneru, „Trecute vieți de doamne și domnițe”, vol. III, UVR, 1939, 9; Perpessicius, *Opere*, XII, 200–202, 495; Ionel Bejenaru, *Constantin Gane*, ATN, 1985, 4; Elena Sfrangeu, *Constantin Gane și rolul Găneștilor în istoria și cultura română*, CL, 1989, 9; Andrei Stratulat, *Literaturizarea istoriei*, RL, 2002, 1.

C.Bz.

GANÉ, Costachi (1800 – 22.III.1865, Iași), traducător. Fiu al Ecaterinei (n. Buzne) și al banului Ioniță Gane, era frate cu Ienache (Enacachi) Gane și cu spătarul Dimitrie (Dumitrachi) Gane. Comisul **G.** a fost redactor responsabil la „Nepărtinitorul”, jurnal politic, literar și comercial scos la Iași, în 1856, în Tipografia Gane. Din noiembrie 1858 până în octombrie 1859 face să apară foaia politică și literară „Patria”.

În 1843 **G.** traduce, în trei volume, romanul Karolinei Pichler *Agatocles sau Răvașe scrise din Roma și din Grecia*. În „procuvântare” el afirmă că, mai mult decât „imitarea” textului original, s-a străduit să facă o transpunere în „stilul modern” – prima atestare la noi, în plan literar, a conceptului de modern. Traducerea e însă greoaie. O contribuție la constituirea terminologiei științifice românești este tălmăcirea din franceză, în 1846–1847, a cărții *Prințipii filosofice, politice și morale* de colonelul François-Rodolphe de Weiss. În 1851 comisul transpune după Al. Dumas romanul „istoric, religios și politic” *Akté sau Moartea lui Neron, împărat a Romei*, iar în anul următor, *Scene din viața privată sau Aceeași istorie* de Balzac. Cuprinzând „povățuiri” și date de astronomie, *Pashalion nou* (1858) este o lucrare de popularizare. În „Calendar pe anul 1853”, ca și în cel pe 1854, sub semnătura C.G. apar versuri, precum și traduceri din J.-J. Ampère, J.-J. Barthélemy, Bernardin de Saint-Pierre, Chateaubriand, Victor Hugo, Jules Janin, Joseph de Maistre, Jean-Baptiste Massillon, J. Michaud.

SCRIERI: *Pashalion nou*, Iași, 1858. **Traduceri:** Karoline Pichler, *Agatocles sau Răvașe scrise din Roma și din Grecia*, I–III, pref. trad., Iași, 1843; François-Rodolphe de Weiss, *Prințipii filosofice, politice și morale*, I–II, pref. trad., Iași, 1846–1847; Al. Dumas, *Akté sau Moartea lui Neron, împărat a Romei*, I–II, Iași, 1851; Balzac, *Scene din viața privată sau Aceeași istorie*, Iași, 1852.

Repere bibliografice: Piru, *Ist. lit.*, II, 296; Paul Cornea, Negruzzi, *colonelul de Weiss și Millevoye*, LL, 1966; Adrian Marino, *Modern, modernism, modernitate*, București, 1969, 39; *Dicț. lit.* 1900, 376. **FF**

GANÉ, Horia (pseudonim al lui Herman Roșu-Gutman; 10.IV.1936, Scăieni, azi Boldești-Scăeni, j. Prahova – 6.VII.2004, București), poet, prozator. Părinții, Fani Gutman (n. Sigler) și Samoil Gutman, muncitori, au fost deportați între 1941 și 1945 din nordul Bucovinei în lagărele din Transnistria. **G.**

începe cu întârziere școala primară, absolvind în cele din urmă Școala Profesională Textilă din Buhuși, oraș în care lucrează doi ani ca muncitor calificat la Fabrica de Postav. Urmează apoi Facultatea Muncitorească din București (1954–1958) și tot aici Facultatea de Filologie a Universității „C. I. Parhon”, făcând parte din primul cnaclu studențesc înființat după război. Funcționează ca bibliotecar la Șantierul Naval din Oltenița, director al Bibliotecii Raionale din Urziceni și din 1967 ca activist cultural la Bacău, unde este și corector la revista „Ateneu”, din nou bibliotecar etc. În 1976 se mută la București, unde e funcționar al Federației Comunităților Evreiești, ieșind la pensie de boală în 1981. Debutază în 1956 cu o poezie în „Scrișul bănețean”. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Contemporanul”, „România literară” ș.a.

Lumină întârziată (1967), prima carte de versuri a lui **G.**, stă sub semnul amintirilor tulburătoare ale vieții de lagăr, etapă care i-a marcat copilăria, acest ciclu fiind rescris ulterior sub titlul *Ierburi amare* și publicat în culegerea *Toleranța* (1995). Încântărilor juvenile în fața naturii și a iubirii, notate în versuri inegale valoric, le ia locul treptat o poezie mediativă cu accente nostalgice, din care nu lipsește autoironia. Începând cu *Melior* (1981) se observă o distilare mai accentuată a lirismului, în versuri a căror expresivitate capătă tonuri sentențioase. E o poezie în care sentimentul morții și al deznădejdiei va fi caligrafiat cu o discreție străbătută de melancolie provinciale. Ea dobândește intensități neașteptate în *Puntea de hârtie* (1986), considerată cartea sa cea mai reușită, prin concentrare dramatică și definirea unui univers interior utopic, care este ființa însăși a poeziei. *Dimineața noului venit* (I, 1974), gândit ca volum inaugural al unui ciclu, este un roman în roman ce apelează la colaj și la interferențe de perspective narative, la jocul dintre real și imaginar.

SCRIERI: *Lumină întârziată*, București, 1967; *Dimineața noului venit*, I, București, 1974; *Plante gânditoare*, București, 1977; *Melior*, București, 1981; *Puntea de hârtie*, București, 1986; *Frageda fire*, București, 1990; *Convorbiri cu idealuri*, București, 1995; *Sânii la vremea caiselor*, București, 1995; *Toleranța*, București, 1995; *Civilizația iubirii*, București, 1996; *O șansă la un milion (O întâmplare a omeniei)*, București, 1996; *Calm, pus deoparte*, pref. Nicolae Manolescu, București, 2002; *Voi spune*

îngerilor, București, 2004; *Rochie de mireasă cu fluturi arămii*, București, 2006.

Repere bibliografice: Florin Mugur, „*Lumină întârziată*”, VR, 1967, 9; Voicu Bugariu, *Visul abstract al unui roman*, LCF, 1975, 13; Constantin Stan, „*Dimineața noului venit*”, RL, 1975, 20; George Alboiu, „*Melior*”, ATN, 1984, 10; Emil Nicolae, *Grupare literară „Ateneu”*, Horia Gane, ATN, 1985, 6; Nicolae Manolescu, *Un poet remarcabil, fin și inventiv*, RL, 1987, 25; Ioan Neacșu, „*Puntea de hârtie*”, ATN, 1988, 3; Constantin Crișan, *Horia Gane – Lalgèbre de la nostalgie*, „Jalon” (Chambourg-sur-Indre), 1990, 38; Ulici, *Lit. rom.*, I, 268–269; *Dicț. scriit. rom.*, II, 328–329; Iuliana Alexa, *Poezii II*, RL, 2003, 7; Eugenia Țărâlungă, „*Rochie de mireasă cu fluturi arămii*”, VR, 2007, 3–4. **Sm.V.**

GANE, Ienache (Enacachi) (30.XI.1737, Ciumulești, j. Suceava – 16.II.1842, Botoșani), autor de versuri. Este cel dintâi născut al Ecaterinei (n. Buzne) și al banului Ioniță Gane. În existența lui, destul de obscură, spătarul **G.** a îndeplinit funcțiile de slujbaş la Vistierie (1805–1814), ispravnic al ținutului Roman (1821–1827), asesor la Judecătoria Sucevei, iar în 1837 și 1838 a fost președinte al Judecătoriei din Botoșani. Prin mamă era rudă cu traducătorul Iancu Buznea. Cumnat cu poetul Constantin Stamat, se încuscrește și cu Costache Negruzzi, care o luase de nevastă pe fiica unuia dintre frații lui **G.**, spătarul Dimitrie (Dumitrachi). Dintre ceilalți frați, postelnicul Matei este părintele scriitorului Nicolae Gane, iar Costachi Gane s-a îndeletnicit și el cu scrișul, ca traducător.

Împărțit în șapte cânturi, poemul *Călătoria lui Cupidon la pustiu* (1850), probabil o prelucrare, narează, cu imperturbabilă monotonie, peripețiile lui Cupidon, proscris de zei și sortit să rățăască prin pustietate. Iertat prin intervenția zeiței Venus, este lăsat iarăși slobod, dar orb, printre oameni. Este o alegorie, adăpostind în subsidiar o temă îndrăgită în secolul al XVIII-lea, mai ales de literatura franceză – renunțarea la voluptățile vinovate și la toate deșertăciunile lumești și regresivitatea în mijlocul naturii, într-un mediu pastoral, simplu și neprihănit. Descrierile de natură sunt făcute în manieră sentimentală sau preromantică. Fiind judecător, **G.** e trimis în 1833, „cu a slujbii datorie”, pe valea Suhăi, a Sabasei și a Bistriței, până la Broșteni. El își așterne impresiile într-un jurnal de călătorie în versuri, intitulat *Călătoria mea la munte*. Dar numai exclamațiile lui de călător terifiat (sau, câteodată, în extaz), cu naive porniri meditative, nu fac un poet din acest modest stihuitor.

SCRIERI: *Călătoria lui Cupidon la pustiu*, Iași, 1850; *Călătoria la munte din 1833 a spatarului Gane*, îngr. Gh. T. Kirileanu, București, 1909.

Repere bibliografice: N.A. Ursu, *Poetul moldovean Ienache Gane*, IL, 1961, 3: Piru, *Ist. lit.*, II, 296–298; *Ist. lit.*, II, 224–226; Cornea, *Originile*, 397–400; *Dicț. lit.* 1900, 376–377; Sorescu, *Biblioteca*, 282–291; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 404–405. **F.F.**

GANE, Ion M. (21.X.1902, Târgu Ocna – 28.IX.1979, Brăila), poet, traducător. Mama era fiică de preot, iar tatăl, Mihai Ganea, diriginte al Oficiului Poștal la Târgu Ocna și apoi la Râmnicu Sărat, se trăgea din familia cărturarilor Costachi, Nicolae Gane ș.a. **G.** urmează școala primară în orașul natal. Termină în 1921 secția modernă a liceului din Râmnicu Sărat. Elev, colabora cu versuri și traduceri din lirica franceză la o revistă locală, „Zori de zi” (1920), și la „Ora” din București (1921). Student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene (licențiat *magna cum laude* în 1927), scotea „Analele Râmnicului” (1923), scria în „Tribuna”, „Machina” și „Râmnicul Sărat”, era animatorul cercului „Alexandru Sihleanu”, apărea, cu poezii și cronică literară, în publicațiile Capitalei: „Revista Carol I”, „Universul literar”, „Adevărul literar și artistic”, „Flacăra”, „Ritmul vremii”, „Convorbiri literare”, dar și în „Ramuri” și în „Cele trei Crișuri”. Cu o plachetă de versuri, *Zări de altădată* (1924), **G.** concursa, în 1926, la Premiul Academiei Române. Alte poezii intră în *Brățara de argint* (1930). Din 1924 până în 1928 este funcționar al Bibliotecii Academiei și asistent, între 1927 și 1929, la Institutul de Literatură condus de Mihail Dragomirescu. Obține premiul acestui institut în 1925 pentru traduceri în versuri, strânse ulterior în volumul *Ritmuri franceze* (1937), iar în 1926 pentru critică literară. Susținându-și examenul de capacitate, este numit profesor în învățământul secundar la Brăila, unde va funcționa până la pensionare, în 1963. Continuă să publice, preocupat mai ales de traduceri și de istoria literară, în „Milcovia”, „Foaia învățătorului”, „Tribuna”, „Gazeta cărților”, „Extemporal”, „Universul”, „Orizonturi”, „Încercări literare”, „Luceafărul literar”, „Unirea”. Unele contribuții, *Romanul popular „Filerot și Antusa” în redacțiunea lui Radu S. Câmpiniu, cu date nouă biografice despre Câmpiniu*, peste câțiva ani C. Sandu-Aldea. *Viața și opera lui*, sunt trase în broșuri (1936 și 1941), la fel o conferință din 1925, „*Liră de argint, Sihleanu*”, și *Bibliografia*

operelor lui Mihail Dragomirescu (1928, redactată împreună cu D. Mazilu). În 1938 a publicat versiunea românească a comediei *Louison* de Alfred de Musset. A semnat și Ion M. Ganea, I. Râmniceanu și Mihai Longhin.

G. a fost un poet al năzuinței către liniștea spirituală (*Luminișuri*), al amintirii și nostalgiei copilăriei, în formula de „cântec senin și curat”, inaugurată de St. O. Iosif (*Doinește Făt-Frumos, Dimineața pe câmp*). În *Ritmuri franceze* alcătuiește aproape o antologie a poeziei franceze, traducând pe un fir istoric, de la Charles d’Orléans până la Stéphane Mallarmé și Paul Valéry, cu o preferință marcată pentru Albert Samain.

SCRIERI: *Zări de altădată*, Râmnicu Sărat, 1924; „*Liră de argint, Sihleanu*”, București, 1925; *Bibliografia operelor lui Mihail Dragomirescu* (în colaborare cu D. Mazilu), București, 1928; *Brățara de argint*, București, 1930; *Romanul popular „Filerot și Antusa” în redacțiunea lui Radu S. Câmpiniu, cu date nouă biografice despre Câmpiniu*, Brăila, 1936; C. Sandu-Aldea. *Viața și opera lui*, București, [1941]. **Traduceri:** *Ritmuri franceze*, Brăila, 1937; Alfred de Musset, *Louison*, Brăila, 1938.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, 524–525; Ionescu, *Război*, I, 129–131. **S.C.**

GANE, Nicolae
(1.II.1838, Fălticeni –
16.IV.1916, Iași),
prozator, poet.

Coborând dintr-o veche familie boierească, **G.** era fiul Ruxandrei (n. Văsescu) și al postelnicului Matei Gane, om cu oarecare cultură. Tatăl mai avea trei frați: Ienache, poet, Costachi, traducător, și Dimitrie (Dumitrachi), socrul lui C. Negruzzi. **G.** învață mai întâi în Fălticeni, la școala primară nou înființată; tot acum ia și lecții de germană. E înscris apoi la pensionul francez din Iași al lui Louis Jourdan. În 1857 obține postul de secretar-translator al directorului general al închisorilor din Moldova; după doar o zi, își dă demisia. Deși nu avea studii, face o frumoasă carieră în magistratură. Judecător la Tribunalul Județului Suceava (1857), de unde va fi

destituit pentru manifestări prounioniste, după întronarea lui Al. I. Cuza se vede numit președinte la același tribunal (1860), iar după un an, la Iași, membru al Curții de Întărituri. Prefect de Suceava (1863), apoi de Dorohoi, în 1864 trece la Curtea de Apel din Focșani, de unde se transferă, în 1865, la instituția similară din Iași. Este epoca în care **G.** intră în societatea Junimea, unde va fi desemnat, în șagă, președintele „celor nouă care nu înțeleg niciodată nimic”. În 1867 e președinte de secție la Curtea de Apel din Focșani; în urma unui incident demisionează și se stabilește în fosta capitală a Moldovei, avocat fără procese, cum avea să glumească mai târziu. În 1868 îndeplinește funcția de procuror general pe lângă Curtea de Apel. Abandonând magistratura, intră în administrație. Prefect de Iași la 1870 (ulterior, și în 1901), între 1872 și 1911 a fost, de cinci ori, primar al Iașilor, un primar foarte destoinic. Sunt anii în care se introduc în acest oraș pavajul drumurilor, iluminatul cu gaz și se inaugurează noua sală a Teatrului Național (1896). Treptat, la Junimea și după aderarea la Partidul Național Liberal al lui I.C. Brătianu (1883), **G.** se lasă prins în vârtejul politicii. Vreo trei săptămâni, în 1888, e ministru al Domeniilor. A fost deputat în toate legislaturile sub guvernările liberale. În timpul guvernării junimiste, la 1898, va fi ales președinte al Senatului. Membru corespondent, din 1882, al Academiei Române, devine membru plin în 1908, cu un discurs de recepție închinat lui B.P. Hasdeu. În 1912 era președinte al secției literare a Academiei, iar în 1912–1913 vicepreședinte al înaltului for.

G. a debutat în 1867, sub auspiciile Junimii, la revista „Convorbiri literare”, unde până la 1886 publică versuri, schițe și nuvele. Își reia colaborările, din 1906, la „Viața românească”. Articole, traduceri, discursuri i-au mai apărut (sau au fost reproduse) în „Revista idealistă”, „Făt-Frumos”, „Flacăra”, „Gazeta Transilvaniei”, „Timpul”, „Vocea adevărului” ș.a. Ecouri din lirica Văcăreștilor și a lui Costache Conachi se răsfrâng în stihurile lui **G.** – un volum intitulat *Poezii* apare în 1873 la Iași, în același an cu nuvela istorică *Domnița Ruxandra* și cu o culegere de nuvele și poezii, *Încercări literare* –, înrâurit însă mai evident de V. Alecsandri. E o poezie în ritmuri săltărețe, cu un tonus, în fond, optimist, robust, care cochetează uneori cu poza romantică, poetul deplângându-și îndelung dezamăgirile amoroase. Alteori, suspinătorul practică și

o lirică a desfătărilor, evocând scene de vânătoare în mijlocul unei naturi pe care o adoră. Alegoria, legenda, epistola în versuri, balada figurează în repertoriul din *Poezii* (1886). O scenetă dramatică, după Henri Murger, e găzduită de „Curierul de Iași” (1872), iar o imitație și o traducere din Victor Hugo în „Convorbiri literare” (1880). În 1906 se tipărește ceea ce **G.** socotea a fi lucrarea lui de căpetenie, tălmăcirea *Infernului* lui Dante. Efortul său a fost de a nu trăda înțelesurile poemului, de aceea versificația originală suportă, în versiunea pe care o încearcă, o tratare mai lejeră, în care terținele dantești nu sunt păstrate. Vocația lui **G.** este însă aceea de povestitor, narațiunile lui fiind incluse întâi, în 1880, în două volume intitulate *Novele*. Natură sentimentală, el se înfățișează în primele sale nuvele ca un romanțios, stăpânit de reflexe livrești. Amori rătăcitoare, nefericite se petrec într-o ambianță nefirească, în care, precum în *Piatra lui Osman* sau în *Comoara de pe Rarău* și, mai târziu, în *Stejarul din Borzești*, *Aliuță*, *Poveste de Crăciun*, pastorală se întretaie cu legenda, iar basmul cu melodrama. Preluând, până la pastişă, subiecte de la Gh. Asachi, autorul brodează niște lamentuoase povești de dragoste, supralicitând, până aproape de grotesc, tot ceea ce ține de afecte, într-o desuetă orchestrație de procedee (mister, răpiri, travestiri, antiteze ș.a.). Ca și nuvela istorică, nuvela sentimentală (*Șanta*, *Ura din copilărie*) ține de partea caducă a operei lui **G.** O melodramă derizorie, *Privighitoarea Socolei*, amintind de *Dama cu camelii* a lui Al. Dumas-fiul, are afinități și cu nuvela *Zoe* de C. Negruzzi. *Șanta* este o sanguinolentă istorie cu haiduci, în maniera prozelor foileton. *Ura din copilărie* e o naivă încercare de manevrare a unor obscure resorturi ale subconștientului într-o expunere când sinistă, când frivolă. O poveste cu haiduci, la fel ca *Șanta*, este *Aliuță*, un vârful creației prozatorului. Evocarea, de astă dată sobră, se încarcă de tensiune, cu un minimum de mijloace obținându-se o remarcabilă eficiență narativă. Paseist blajin și melancolic, **G.** tinde să idealizeze traiul patriarhal al boierilor din Moldova de odinioară: bărboșii își petrec ziua întreagă răsturnați în jilțuri, cu nelipsitul ciubuc și sorbind alene din cafele. Când autorul se amuză pe seama lor, ironia e relaxată, îngăduitoare, ca în *Ciubucul logofătului Manole Buhuș*. Bătrânul logofăt, ruginit în deprinderile lui de o viață, rămâne perplex în fața civilizației occidentale. Comicul e unul de contraste. Asemenea anacronice figuri, cu

fixațiile și traiul lor automatic, moșieri înconjurați de slugi de toată nădejdea, vor popula, în literatura noastră, și alte scrieri. **G.** întemeiază cu nuvelistica lui o tradiție. Se poate spune că îi premerge lui Mihail Sadoveanu. Țăranul, cu mentalitatea și obiceiurile, cu superstițiile și credința lui, purtător al înțelepciunii și al virtuților strămoșești, pătrunde acum – într-o lumină idilică – în proza românească (*Astronomul și doftorul*, *Petrea Dascălul*). O vână a talentului lui **G.** se vâdește în istorisirile de vânătoare. Ca peste ani la Sadoveanu, personajele, oameni istoviți de alergătură, se dedau, pe la popasuri, unor ospețe îmbelșugate, unde domnește voia bună, se încrucișează vorbe de duh, se iscă o adevărată întrecere de ingenioase minciuni vânătoarești (*Vânătoarea*, *Catrințaș*, *Boală cu leac*, *Milordachi*). Voluptuos al povestirii, naratorul își pregătește cu grijă auditoriul, recurgând la strategii și trucuri anume, și totul dobândește un aer ceremonios, de ritual. **G.** are și gustul anecdotei (*Cânele călcat pe coadă*, *Dac-a vrea Dumnezeu*), al snoavei (*Jalbă la Dumnezeu*) de sorginte folclorică (*Două nebunii* – adevărată scenă de *Decameron* autohton). Sub aspectul oralității, apar unele potriviri cu Ion Creangă. Cu o memorie vie a întâmplărilor de altcândva, naratorul revine, din când în când, în acel spațiu al candorii: *Cânele Balan*, nuvelă de analiză psihologică, în care se insistă asupra sentimentului de frică, *În vacanțe*, unde scena dimineții la iaz, cu freamățul revenirii la viață, îl prevestește iarăși pe Sadoveanu. **G.** se îmbată de „poezia munților”, contemplă în extaz priveliștile Moldovei, fiind, ca și Calistrat Hogaș, îndrăgostit de aceste plaiuri. E însă lipsit de capacitate descriptivă. A colindat și alte țări, făcând ascensiuni, de pildă, în munții Elveției (*Impresiuni de călătorie*). O penetrație a fantasticalului se produce în câteva nuvele (*Cânele Balan*, *Sfântul Andrei*, *Andrei Florea Curcanul*). Efecte insolite se percep în *Hatmanul Baltag*, „imitațiune după Dickens”, în colocviul personajului central cu sinistra nălucă a disperării și a sinuciderii. Textul a fost prelucrat, într-un libret, de I.L. Caragiale și Jacob Negruzzi. Scriitorul încearcă și o literatură de fiziologii în *Agatocle Leuștean*, *Chip din lume* și în *Două zile la Slănic*, unde înrâurirea lui Caragiale este evidentă, îndeosebi în zugrăvirea lui Nae Peruzescu, fante de mahala, arhivar și publicist, fanfaron și incult, folosindu-se de o frazeologie ce trimite la Rică Venturiano. Cu istorisirile sale, uneori naive, alteori înțelepte, mereu atrăgătoare, **G.** poate

fi socotit unul dintre maeștrii nuvelei românești. În afara volumelor din 1880, bibliografia scrierilor lui în proză mai cuprinde *Pagini răzlețe* (1901), *Pacate mărturisite* (1904), *Spice* (1909). Sunt adunate aici articole, discursuri și, bineînțeles, suveniruri. O meditație, *Mângâiere* (din volumul *Spice*), cotropită de melancolia senectuții și de presentimentul sfârșitului apropiat, respiră în cele din urmă o liniște aproape filosofică, decurgând din împăcarea cu rosturile eterne ale firii. Această seninătate, această cumpătare sunt și ale operei lui **G.** Unele pagini sunt de evocare pur și simplu, fără intenție literară – *Amintiri din timpurile „Unirei”*, *Din Junimea*, *Cum am început a scrie*, *O baie în Marea de Nord*, *O serbare școlară*. Cartea *Zile trăite* (1903) aparține unui memorialist predestinat.

SCRIERI: *Domnița Ruxandra*, Iași, 1873; *Încercări literare*, Iași, 1873; *Poezii*, Iași, 1873; *Novele*, I–II, Iași, 1880; ed. 2, I–III, București, 1886; ed. 3, I–III, București, 1899; ed. 4, I–III, București, 1907–1908; *Poezii*, Iași, 1886; *Domnița Ruxandra. Fluierul lui Ștefan. Piatra lui Osman...*, Iași, [1893]; *Poezii*, Iași, 1893; *Pagini răzlețe*, Iași, 1901; *Zile trăite*, Iași, 1903; *Pacate mărturisite*, Iași, 1904; *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, 1909; *Spice*, București, 1909; *Aliuță. Șanta*, București, [1916]; *Petrea Dascălul*, București, [1916]; *Amintiri (1848–1891)*, îngr. și introd. I. Șiadbei, Craiova, [1942]; *Nuvele*, îngr. Teodor Vârgolici, pref. Șt. Cazimir, București, 1959; *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Șt. Cazimir, București, 1979; *Păcate mărturisite*, îngr. și pref. Ilie Dan, Iași, 2009. **Traduceri:** Dante Alighieri, *Divina Comedie. Infernul*, pref. trad., Iași, 1906.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, 223–227; Chendi, *Fragmente, 178–185*; Ibrăileanu, *Opere*, II, 280–282; Lovinescu, *Critice*, VI, 139–141; Dăfin, *Figuri*, I, 22–24; Artur Gorovei, *Alte vremuri. Amintiri literare*, Fălticeni, 1930, 118–128; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), II, 131–132, 205, 246, 262–263, 340; Leca Morariu, *Bucovineanul N. Gane*, Cernăuți, 1938; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 374–377, *Ist. lit.* (1982), 431–434; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 201–203; Vârgolici, *Comentarii*, 202–222; Vlad, *Povestirea*, 63–64, *passim*; *Ist. lit.*, III, 49–53, 329–331; Dan, *Proza*, 181–183; *Dicț. lit.* 1900, 377–379; *Dicț. scriit. rom.*, II, 329–331; Liviu Apetroaie, *Cărțile pe masă*, DL, 2010, 88; Geta Moroșan, *Nicolae Gane*, pref. Dan Mănuță, Iași, 2010. **F.F.**

GA NE, Tamara (19.VIII.1909, Bolgrad – 5.I.1992, București), traducătoare, critic literar. După ce termină Facultatea de Litere și Filosofie, secția franceză, este profesoară în învățământul secundar, funcționară la Ambasada României de la Moscova (1949), la ARLUS, apoi profesoară la Catedra de istoria literaturii ruse și sovietice de la Facultatea

de Limbi Slave a Universității din București, până la ieșirea la pensie (1969). Primele articole îi apar în 1947, în „Viața românească”.

Singurul volum de critică publicat de **G.**, *Lermontov* (1963), bogat în informație, încearcă să reconstituie, în paralel cu biografia scriitorului, atmosfera societății rusești de la începutul secolului al XIX-lea. Din nefericire, demersul critic propriu-zis este mult prea des întrerupt de citate din scrierile lui Lenin și de judecăți marxiste asupra istoriei, conform cărora „într-o lume sănătoasă [Lermontov] ar fi fost doar un om demn și un prieten al oamenilor, în putreda societate aristocratică din capitala imperiului rus era cu neputință să nu devină, pentru o vreme, «un erou al timpului nostru»”. **G.** este, de asemenea, autoarea a numeroase studii critice și prefete, toate dedicate scriitorilor ruși, de la Gogol, Dostoievski și Tolstoi la Maiakovski și Maxim Gorki. A mai elaborat un studiu comparativ despre „romantismul rus și romantismul românesc” și a participat la redactarea, în limba rusă, a unui manual de istoria literaturii ruse (1968). Un aspect complementar important este activitatea de traducătoare depusă de **G.**, care a transpus, singură sau în colaborare, sau a stilizat scrieri din F.M. Dostoievski, L.N. Tolstoi, Vladimir Maiakovski ș.a.

SCRIERI: *Lermontov*, București, 1963. **Traduceri:** L. N. Tolstoi, *Teatru*, București, 1953 (în colaborare cu Ada Petrari și Al. Kirițescu), *Incursiunea*, București, 1960; A. A. Zercianinov, D. I. Raiho, V. I. Strajev, *Literatura rusă. De la Belinski la Cehov inclusiv*, București, 1954; F. M. Dostoievski, *Crocodilul. O nemaipomenită întâmplare sau Pățania din pasaj*, București, 1956, *Idiotul*, București, 1962 (în colaborare cu Nicolae Gane); Vladimir Maiakovski, *Ploșnița*, București, 1970.

Repere bibliografice: Al. A. Philippide, „*Lermontov*”, VR, 1964, 2; Popa, *Dicț. lit.* (1971), 257–258. **L.H.**

GARAZ, Mihail (13.XI.1930, Susleni–Orhei – 13.VII.1990, Trebujeni–Orhei), poet, prozator, publicist. A absolvit Facultatea de Științe Naturale la Institutul Pedagogic „Taras Șevcenko” din Tiraspol (1957), fiind apoi profesor de biologie la școala din satul natal. Din 1973 locuind în Chișinău, e redactor literar la Televiziune. A murit asasinat și este înmormântat la Chișinău.

G. debutează în presă în 1952, apoi e prezent în culegerile colective *Glasure tinere* (1956, 1958, 1964). Prima sa plachetă, *Cântec în septembrie* (1966), e

urmată de *Salcie albă* (1972), *Adevărul și inima* (1977), *Meșter și zburător* (1981) ș.a. În versuri cultivă o formulă tradiționalistă, plătind tribut clișeelelor tematice ale epocii. Abia în ultimii ani de viață, precum în *Destin* (1991), se va război cu „idolii de ieri”, încercând și coarda unui vers mai interiorizat, reflex al unor meditații despre viață, despre „pictura cuvintelor”, vremelnicie și durată, ca în *Cuvântul*: „Ne trecem cu anii, cuvântul rămâne –/ Matrice a chipului nostru, ecou/ Abia deslușit către ziua de mâine”. Venit după mai multe cărți de proză – *Din valea Răutului* (1973), *Perseverență* (1975), *Semnele șarpelui* (1982) – volumul *Povestirile corăbierului* (1993) a fost distins, postum, cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. În proză **G.** pune accentul mai ales pe dezbaterea etică și pe latura documentară. În publicistică a abordat tematica ecologistă, articolele fiind reunite postum în *Izvorul din codru verde* și *Avanpost ecologic*, ambele apărute în 2001.

SCRIERI: *Cântec în septembrie*, Chișinău, 1966; *Biografia copacilor*, Chișinău, 1968; *Cirli-lai*, Chișinău, 1968; *Ceașca de porțelan*, Chișinău, 1971; *Salcie albă*, Chișinău, 1972; *Din valea Răutului*, Chișinău, 1973; *Perseverență*, Chișinău, 1975; *Enigma FP*, Chișinău, 1976; *Adevărul și inima*, Chișinău, 1977; *Orașul de mărgean*, Chișinău, 1977; *Meșter și zburător*, Chișinău, 1981; *Semnele șarpelui*, Chișinău, 1982; ed. 2, pref. Nicolae Bătrănu, 2008; *Clasa noastră*, Chișinău, 1985; *Sărbătoarea memoriei*, Chișinău, 1986; *Comandantul*, Chișinău, 1987; *Relație diagonală*, Chișinău, 1988; *Destin*, Chișinău, 1991; *Povestirile corăbierului*, Chișinău, 1993; *Izvorul din codru verde*, Chișinău, 2001; *Avanpost ecologic*, Chișinău, 2001; *Sărbătoarea sufletului*, Chișinău, 2003; *Dator o veșnicie*, Chișinău, 2007; *Opere complete*, I–VI, îngr. și pref. Tudor Palladi, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Eliza Botezatu, „*Meșter și zburător*”, LA, 1981, 1 octombrie; Ion Pop, *Mihail Garaz – un poet martir basarabean*, TR, 1991, 34; T. Roșca, *Fiorul revelației în proza adolescentină*, „Columna”, 1992, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 216; Z. Vârlan, *O viață sub semnul diagonalei: Mihail Garaz. Biobibliografie*, Chișinău, 1998; Efimia Țopa, *Sărbătoarea sufletului*, LA, 2000, 9 noiembrie; *Steaua poetului de dincolo de stele. Omagiu lui Mihail Garaz*, Chișinău, 2009; *Dicț. Chișinău*, 254–255; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 263–265. **A.B.**

GARRIGÓS, Joaquín (9.VII.1942, Orihuela, Spania), traducător spaniol. Licențiat în drept și filologie hispanică al Universității din Murcia, **G.** a activat în calitate de consilier în cadrul primăriilor din Alicante, Valencia și Santa Cruz de Tenerife. A studiat

limba română începând din 1981, an în care a participat la cursurile de vară organizate de Universitatea din București, revenind aici aproape an de an, în scopul documentării. A fost director al Institutului Cervantes la București în perioada 2005–2009.

După opinia criticii spaniole, G. este unicul traducător care transpune direct din românește, cu extremă precizie și preocupare pentru sesizarea celor mai fine nuanțe ale lexicului și stilului scriitorilor abordați. Traducerile i-au fost elogiate atât de presa spaniolă, cât și de cea românească; recursul la textul original, la care se adaugă, nu o dată, confruntarea cu transpuneri efectuate în alte limbi de circulație, asigură versiuni în care eleganța stilului și exactitatea echivalării sensurilor contribuie la integrarea remarcabilă a unor scrieri românești de vârf în peisajul cultural al Spaniei de azi. Perioada asupra căreia G. s-a aplecat cu precădere este cea interbelică. Dacă debutul său editorial l-a constituit traducerea romanului *Ciuleandra* al lui Liviu Rebreanu, tipărită la București sub auspiciile Fundației Culturale Române (1992), toate celelalte volume i-au apărut în Spania. Cei doi scriitori cărora le-a consacrat întreaga atenție sunt Mircea Eliade, necunoscut până la el Spaniei în ipostaza de prozator, și Emil Cioran, a cărui operă de început, redactată în românește, era de asemenea necunoscută. Traducerile sunt însoțite de scurte, dar competente și incitante prezentări ale autorilor și ale operelor, volumul *Diario íntimo de la India* (1997), de pildă, beneficiind de note și comentarii informate despre Eliade. O premieră este traducerea *Jurnalului portughez* al aceluiași autor (2001). Eseuri și articole de Mircea Eliade și Emil Cioran, în special cele dedicate fenomenului cultural spaniol, a publicat în revista „Claves” din Madrid, în 1996. Concomitent, G. semnează și alte traduceri, din scrierile lui Camil Petrescu, Mihail Sebastian, M. Blecher, Hortensia Papadat-Bengescu, Gib I. Mihăescu, V. Voiculescu, Norman Manea, Dan Lungu, Varujan Vosganian ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru traducerea literaturii române în străinătate (1998), volumul premiat fiind Mircea Eliade, *La noche de San Juan*, un premiu similar acordându-i-se și în 2007.

Traduceri: Liviu Rebreanu, *Ciuleandra*, postfață Petre Răileanu, București, 1992; Mircea Eliade, *La señorita Cristina*, Barcelona, 1994, *Boda en el cielo*, Barcelona, 1995, *India*, Barcelona, 1997, *Diario íntimo de la India* [Șantier], Valencia, 1997, *La noche de San Juan* [Noaptea

de Sânziene], Barcelona, 1998, *Los jóvenes bárbaros* [Huliganii], Valencia, 1998, *El tiempo de un centenario*. Dayan [Tinerețe fără tinerețe. Dayan], Barcelona, 1999, *Diecinueve rosas*, Barcelona, 1999, *Relatos fantásticos*, Barcelona, 1999, *Maitreyi*, Barcelona, 2000, *Diario portugués*, Barcelona, 2001, *Isabel y las aguas del diablo*, Madrid, 2003; Emil Cioran, *El ocaso de pensamiento*, Barcelona, 1995, *El libro de las quimeras*, Barcelona, 1996, *Breviario de los vencidos* [Îndreptar pătimăș], Barcelona, 1998; Norman Manea, *El sobre negro*, Madrid, 2000, *El regreso del húligan*, Barcelona, 2005, *Payasos. El dictador y el artista*, Barcelona, 2006, *Felicidad obligatoria*, Barcelona, 2007, *El té de Proust* [Octombrie ora opt], Barcelona, 2010; Camil Petrescu, *El lecho de Procusto*, Madrid, 2002, *Última noche de amor, primera noche de guerra*, Madrid, 2008; V. Voiculescu, *La cabeza uro*, Madrid, 2002; Mihail Sebastian, *Diario 1935–1944*, Barcelona, 2003, *El accidente*, Barcelona, 2007, *La ciudad de las acacias*, Valencia, 2008, *Desde hace dos mil años*, Valencia, 2008; M. Blecher, *Acontecimientos de la irrealidad inmediata. La guarida iluminada*, Valencia, 2008, *Cuero transparente*, Barcelona, 2008, *Corazones cicatrizados*, Valencia, 2009; Gib I. Mihăescu, *La rusa*, Valencia, 2012.

Repere bibliografice: Ileana Mihăilă, „Româna este cea mai interesantă dintre toate limbile romanice” (interviu cu Joaquín Garrigós), „Curierul românesc”, 1992, octombrie; Vicente Araguos, *Un mago de la novela*, „Diario 16”, 1995, 30 iunie; C. Popescu-Cadem, „Jurnalul portughez” în *premieră mondială în Spania*, JL, 2002, 1–4; Luminița Marcu, *Și-a pierdut simpatiile de stânga*, LCF, 2007, 24; Ilinca Iliaș, *Pornind de la traducerea în spaniolă a lui Camil Petrescu*, CL, 2008, 5.

IL.M.

GAster, M. [Moses]
(17.IX.1856, București
– 5.III.1939, Appleton,
Marea Britanie), filolog,
istoric literar, folclorist,
memorialist.

Provine dintr-o cunoscută familie sefardă, fiind fiul lui Abraham Emanuel Gaster, atașat al Legației Olandei la București, și al Finei Judith (n. Rubinstein), originară din Berdicev (Berdyczów), azi localitate în Ucraina; pe linie maternă se înrudea cu marele pianist Arthur Rubinstein. Își începe instruirea la o școală confesională și la Gimnaziul „Gh. Lazăr” din București. Frecventează apoi Liceul

„Matei Basarab”, avându-l ca profesor pe latinistul I.C. Massim, iar ultimele clase liceale le face la Colegiul „Sf. Sava”, unde în 1873 își dă bacalaureatul. Se dedică în continuare studiilor rabinice în cadrul Seminarului Teologic de la Breslau (azi Wrocław), în paralel cu audierea cursurilor de la Universitățile din Breslau și Leipzig, devenind discipolul lui Gustav Gröber. Sub îndrumarea acestui romanist neogramatic își va susține doctoratul, în 1877, cu o teză de fonetică istorică intitulată *Zur rumänischen Lautgeschichte*, I. *Die gutturale Tenuis*, publicată la Halle, în 1878, în „Zeitschrift für romanische Philologie”. În 1881 va obține și diploma de rabin. Își făcuse debutul publicistic încă din 1876, în revista „Columna lui Traian”, condusă de B.P. Hasdeu, sub a cărui protecție va fi la început, cu un articol de lexicologie intitulat *Câteva rectificări la etimologiile grece, turce și maghiare ale lui Rössler*, pentru ca în 1877 să publice, tot aici, o notă etimologică și o recenzie pe marginea *Dicționarului turco-arabo-persan* al lui J. Th. Zenker. În anii următori va fi prezent cu articole filologice și în „Românul”, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, „Contemporanul”, „Revista literară”, „Convorbiri literare”, „Națiunea”, „Transilvania”, „Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland”, „Archiv für slavische Philologie”, „Archivio glottologico italiano”, „The International Journal of Apocrypha”, „The Transactions of the Society of Biblical Archaeology”, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums”, „Literaturblatt für germanische und romanische Philologie” etc. Reîntors în țară în 1880, susține prelegeri de literatură română și mitologie comparată la Universitatea din București, ca privat-docent, și la Ateneul Român, apropiindu-se, în această perioadă, de cercul Junimii bucureștene. Pasiunea pentru „limba veche” i-a fost potențată, în mare parte, de prietenia cu Eminescu, pe care l-a cunoscut în perioada gazetăriei acestuia la „Timpul”. Poetul îi va oferi pentru studiu multe din piesele de bibliofilie pe care le colecționase, dintr-un adevărat cult pentru vechile „letopisești”. G. îi va cumpăra ulterior unele cărți și manuscrise, formându-și, la rândul său, o valoroasă colecție de peste 10 000 de titluri; aproape 750 de texte vechi românești le va depune, la împlinirea vârstei de 80 de ani, la Biblioteca Academiei Române. O impresionantă arhivă de cărți, manuscrise și documente care i-au aparținut va ajunge și în custodia British

Library, la The John Rylands University Library (University of Manchester) și la The School of Slavonic and East European Studies (University College of London). Periplul său biografic cuprinde însă și momentul nefericit din toamna anului 1885, când cărturarul este expulzat din cauza unei polemici cu prim-ministrul liberal D.A. Sturdza și a unui articol din ziarul „Românul” pe marginea unor manifestări antisemite. După popasuri la Viena, Berlin și Frankfurt, se va stabili, pentru restul vieții, la Londra, unde va deveni conferențiar Ilchester de literatură slavonă și bizantină la Taylor Institution de la University of Oxford, la recomandarea lui G.I. Ascoli și Fr. Miklosich, precum și conferențiar Schweich de istorie și literatură samaritană la British Academy. În 1898 este numit rabinșef al comunității israelite de rit spaniol din Londra. Recunoașterea științifică de care se bucura se va evidenția și prin desemnarea sa, în decursul anilor, ca președinte și vicepreședinte la Folklore Society, vicepreședinte la Royal Asiatic Society, președinte la Quest Society, membru în consiliul de conducere la Society of Biblical Archaeology și The Gypsy Lore Society, membru, din 1930, la Royal Society of Literature, fiind apreciat, prin excelență, drept „savantul poliglot și polihistor”, cum avea să-l caracterizeze Mircea Eliade. Cu toate că în 1888 fusese rechemat în țară, la inițiativa guvernului conservator, a lui Titu Maiorescu în special, refuză definitiv să se repatrieze. La apariția *Chrestomatiei române*, în 1891, regele Carol I îi conferă, la propunerea lui G. Dem. Teodorescu, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, medalia Bene Merenti clasa I. Va reveni întâmplător în țară în 1921 și în 1926, pentru susținerea unor conferințe. În 1929 este ales, la propunerea lui Sextil Pușcariu, membru onorar al Academiei Române. În scopul promovării literaturii și folclorului românesc, colaborează la *Encyclopaedia Britannica* (ediția 11, 1910–1911; ediția 14, 1929–1932), publică o primă antologie de povești autohtone, *Rumanian Bird and Beast Stories* (1915), carte ce aspiră să fie o masivă intrare a legendelor și poveștilor românești în circuit european, urmată de un alt volum similar, în propria sa traducere, *Children's Stories from Rumanian Legends and Fairy Tales* (1922), ține numeroase conferințe despre țara de baștină și participă la expoziții consacrate artei și culturii românești. O parte din sutele sale de articole și studii pe teme lingvistice, filologice, folcloristice și literare au

intrat într-o cuprinzătoare ediție de autor, *Studies and Texts in Folklore, Magic, Medieval Romance, Hebrew Apocrypha and Samaritan Archaeology* (I–III, 1925–1928).

Două sunt lucrările principale care l-au propulsat pe G. în prim-planul cercetării literare și filologice din epocă: *Literatura populară română* (1883) și *Chrestomație română*. Cea dintâi a întrunit sufragiile unor mari savanți ai timpului (Gustav Friedrich Meyer, Christoffer Nyrop, Émile Picot, Wilhelm Rudow ș.a.), care au recenzat-o elogios, considerând-o o operă unică în felul ei. În *Precuvântare* autorul afirmă caracterul novator al demersului său, argumentat prin faptul că nu a încercat „încă nimene a grupa și a studia întreaga literatură populară a unui popor, mai cu seamă după izvoarele ei și în legătură cu literatura altor popoare”. Analiza comparativă se focalizează asupra cărților populare, așa-numitele cărți „eretice”, redescoperite pe baza unor versiuni manuscrise în mare parte inedite. Cele 69 de manuscrise (dintre care opt îi fuseseră împrumutate de Eminescu) sunt descrise și comentate sub aspectul provenienței, filiației, variantelor și al circulației, cu ilustrări semnificative de texte. Ele sunt ordonate tipologic în trei categorii distincte: literatură estetică sau romantică (*Alexandria, Varlaam și Ioasaf, Sindipa, Cele 12 vise ale lui Mamer, Bertoldo, Archir și Anadan, Floarea darurilor* ș.a.), literatură etică, cu un scop moralizator „pronunțat” (fabule, proverbe și ghicitori) și literatură religioasă (*Legenda despre lemnul crucii, Moartea lui Avraam, Apocalipsul apostolului Pavel, Legenda Duminicei*, cărți de „prevestiri și de noroc” ș.a.). În legătură cu proveniența unor apocrife și pseudoepigrafe, G. îmbrățișează fără rezerve teza lui B.P. Hasdeu expusă în volumul al doilea din *Cuvente den bătrâni*, în consonanță cu cercetările lui P.J. Șafărîk și V. Jagić, privind rolul bogomilismului în geneza și răspândirea cărților populare în spațiul cultural slav și în cel autohton. Potrivit autorului, motivele proprii discursului religios de factură bizantină s-au „amalgamat” cu elementele sectare răspândite sub forma atractivă a poveștilor. El este, de asemenea, adeptul teoriei istoriciste privind originea iudaică a unor descântece românești, în timp ce alte cărți populare ar fi parvenit prin filieră turcă. G. formulează, totodată, teoria sa despre originea recentă (nu mai veche de secolele al IX-lea–al X-lea) a poveștilor populare, înscriindu-se printre

cei mai fervenți susținători ai teoriei indianiste, migraționiste a lui Theodor Benfey (cu care era în corespondență). Conform acestei ipoteze, basmele europene ar fi de origine indiană ori, în general, orientală; adaosul original al cercetătorului român constă în ideea că „o mare parte din basmele actuale, dacă nu cea mai mare parte, s-au dezvoltat din nuvele și povestiri, pe care poporul, cu încetul, le-a schimbat în basme, înzestrându-i pe eroii acelor povești cu trăsături fantastice și cu facultăți supranaturale, luate sau din credințele vechi, sau din cercurile literaturii apocrife și romantice”. Unele puncte de vedere au fost demontate de D. Russo, care a susținut nu numai că textele eshatologice din *Codex Sturdzanus* nu au nimic comun cu bogomilismul, ci îi sunt chiar contrare în unele porțiuni. Noi argumente în critica influențelor de acest gen au fost aduse apoi de N. Cartoian și Emil Turdeanu. Pledoariile vor fi reluate de G. în prelegerile sale de la Universitatea din Oxford, strânse sub titlul *Ilchester Lectures on Greco-Slavonic Literature and its Relations to the Folk-lore of Europe during the Middle Ages* (1887), precum și în cadrul unor conferințe și articole publicate în revista „Folklore”. Cea de-a doua lucrare reprezentativă pentru remarcabila prestație științifică a lui G. este *Chrestomație română*, apărută în două volume, având subtitlul *Texte tipărite și manuscrise (sec. XVI–XIX), dialectale și populare*, iar comentariile fiind cu text paralel în română și în franceză. Primul volum cuprinde în principal o schiță de gramatică istorică și o antologie de texte din perioada 1550–1710, reproduse cu caractere chirilice (în majoritatea cazurilor). Cel de-al doilea volum are o secțiune de dialectologie, una de literatură populară, o selecție de texte din perioada 1710–1830, precum și un amplu glosar româno–francez. Încă din *Precuvântare (Avant-propos)* G. își afirmă intenția de a surprinde, pe baza textelor prezentate, „mersul gradat” al limbii române literare, cu un „îndoit” scop: filologic și istorico-literar. Făcând critica crestomațiilor anterioare, se prevalează, pe bună dreptate, de faptul că Timotei Cipariu s-a limitat, în întreprinderea sa similară din 1858, la fragmente de texte tipărite anterioare secolului al XVIII-lea. Or, cele mai vechi și mai autentice monumente de limbă și literatură română s-au dovedit a fi acelea care s-au păstrat în manuscrise, care, alături de textele populare, dialectale și de cele neliterare (documente, zapise), devin „oglininda neștirbită a

graiului viu”. Autorul a inclus „extracte” din 98 de manuscrise și din 95 de tipărituri apărute până la 1830, precum și din câteva texte dialectale și folclorice inedite. Spre deosebire de predecesorii săi (Timotei Cipariu, A. Lambrior), **G.** renunță la împărțirea tradițională a materialului după provinciile istorice de proveniență, preocupat „de a nu despărți, ci de a lega textele între ele, a arăta legătura în care stă mișcarea literară dintr-o parte cu aceea din cealaltă parte a țării”. O veritabilă panoramă a literaturii române vechi este schițată în *Introducere*, pe baza căreia va elabora apoi sinteza *Geschichte der rumänischen Literatur*, publicată în *Grundriss der romanischen Philologie* (Strasbourg, 1901), precum și articolul scris pentru *Encyclopaedia Britannica*. Istoricul literar împarte literatura română în trei epoci bine definite (slavonă, grecească și modernă sau romanică), în funcție de limba traducerilor și de „influența covârșitoare ce a avut când o literatură, când alta asupra scriitorilor români”. În cadrul fiecărei perioade, textele sunt structurate în câte cinci genuri: teologie, drept, istorie, poezie sau literatură estetică și literatură populară scrisă și nescrisă. În cadrul literaturii așazis estetice, de pildă, el surprinde pătrunderea în cultura română a unor celebre „romanțuri” traduse după originale neogrecești, precum *Aethiopica* lui Heliodor, *Erotocritul* lui Cornaro sau *Critil și Andronius*, care au ajuns să fie asimilate literaturii populare. Dintre scrierile în versuri sunt reținute *Oda* din 1674 a lui Mihail Halici junior, elegia *Viața lumii* a lui Miron Costin, ca și epigrama din *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, pe care **G.** i-o atribuie tot lui Costin. În schimb, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, lucrarea lui Dimitrie Cantemir, i se pare a fi scris „într-o limbă mai de neînțeles”, aservită sintaxei latine. Una dintre ideile viabile pe care le lansează **G.** este existența unor „nuanțe dialectale mai pronunțate” în primele stadii ale limbii române literare, pentru ca la începutul secolului al XVIII-lea aceasta să devină „aproape uniformă munteană”. În privința textelor rotacizante, el le consideră însă greșit simple copii după tipăriturile coresiene. Câteva păreri au stârnit reacția destul de dură a unor confrăți din țară, printre care Aron și Nicolae Densușianu sau A. Philippide. Dacă savanți precum Wilhelm Meyer-Lübke și Gustav Weigand erau impresionați de amploarea și noutatea operei lui **G.**, după opinia lui I. Șiadbei ea s-ar caracteriza doar prin

„explicarea simplistă”, „imprecizia nelimitată”, „confuzia și fantazia activă”. Cu toate aceste rezerve, care au vizat, cu precădere, partea introductivă, selecția de texte, întreprinsă cu acuratețe, a constituit, decenii la rând, un instrument de lucru de neînlocuit pentru studierea monumentelor limbii române. Deosebit de util s-a dovedit a fi glosarul, care reunește cuvintele și formele caracteristice limbii vechi, cu indicația în franceză a sensului lor. În aceeași manieră **G.** a mai editat, în „Archivio glottologico italiano” din 1886–1888, cea mai veche versiune în limba română, descoperită până la acea dată, a *Fiziologului*. Altă ediție este consacrată manuscrisului copiat de Radu de la Mănăstiri în 1574 și păstrat la British Museum, fiind tipărită prin anii 1892–1895, dar difuzată abia în 1929, fără știrea lui **G.**, cu titlul greșit de *Tetraevangelul diaconului Coresi din 1561*. Structurate în două părți, *Things That Were* și *Things That Are*, memoriile lui **G.**, apărute postum la Londra în 1990, surprind în capitolele *Autobiography*, *Reminiscences* și *The Gaster Saga* atât date relevante privitoare la viața și biografia sa intelectuală, cât și ecoul unor evenimente istorice (mișcările de la 1821 și 1848, Unirea Principatelor, Războiul pentru Independență ș.a.), cunoscute din familie sau trăite nemijlocit. Sunt reînviolate figuri ale vieții politice românești (Al. I. Cuza, M. Kogălniceanu, I.C. Brătianu, C.A. Rosetti, Theodor Rosetti, Take Ionescu ș.a.), oferindu-se, totodată, prețioase detalii în legătură cu modul de viață al românilor din secolul al XIX-lea (obiceiuri, locuințe, încălzit, iluminat, aprovizionare cu apă, alimentație, port, ocupații, mijloace de comunicație și transport). Se fac referiri la școlile din trecut, prin creionarea câtorva portrete de profesori celebri în epocă (Raoul de Pontbriant, Șt. C. Mihăilescu, I. Circa, E.I. Francudi), la ziare și reviste, la mișcarea științifică și, mai ales, la cea literară a timpului, prin rememorarea întrunirilor ținute sub auspiciile lui Titu Maiorescu, Take Ionescu sau ale lui I. Haimann. Este surprinzătoare galeria scriitorilor și a oamenilor de cultură pe care **G.** i-a cunoscut îndeaproape (Vasile Alecsandri, Ioan Bianu, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea, C. Dobrogeanu-Gherea, M. Eminescu, B.P. Hasdeu, Al. Macedonski, I. Nădejde, A.I. Odobescu, Al. Vlahuță) sau asupra cărora și-a exercitat rolul de îndrumător (Petre Ispirescu, D. Stăncescu, Gr. G. Tocilescu, P.V. Năsturel, Lazăr Șăineanu),

fiecare moment evocat având valoarea unui document de istorie literară.

SCRIERI: *Basme și istorii talmudice*, București, 1880; *Lilith și cei trei îngeri*, București, 1881; *Legende talmudice și legende române*, București, 1882; *Beiträge zur vergleichenden Sagen und Märchenkunde*, București, 1883; *Literatura populară română*, București, 1883; ed. îngr. Mircea Anghelescu, București, 1983; *Apocrifele în literatura română*, București, 1883–1884; *Originea alfabetului și ortografia română*, București, 1885; *Ilchester Lectures on Greco-Slavonic Literature and its Relations to the Folk-lore of Europe during the Middle Ages*, Londra, 1887; *Instrucțiunea în Englitera*, București, 1893; *Studies and Texts in Folklore, Magic, Medieval Romance, Hebrew Apocrypha and Samaritan Archaeology*, I–III, Londra, 1925–1928; ed. I–III, New York, 1971; *Conjurations and the Ancient Mysteries*, London, 1932; *Rumanian Ballads and Slavonic Epic Poetry*, Londra, 1933; *Die Geschichte des Kaisers Skinder, ein rumänisch-byzantinischer Roman*, Atena, 1937; *M. Gaster în corespondență*, îngr. și pref. Virgiliu Florea, București, 1985; *Memoirs*, îngr. Bertha Gaster, Londra, 1990; *Judaica & Hungarica*, îngr. Miskolczy Ambrus, Budapesta, 1993; *Memorii (fragmente). Corespondență*, îngr. Victor Eskenasy, București, 1998; *Studii de folclor comparat*, îngr. și pref. Petre Florea, București, 2003. **Ediții:** *Chrestomație română*, I–II, Leipzig–București, 1891; ed. Johannes Kramer, Hamburg, 1991; *Rumanian Bird and Beast Stories*, tr. și introd. edit., Londra, 1915; *Children's Stories from Rumanian Legendes and Fairy Tales*, tr. și introd. edit., Londra, 1922; *Tetraevangelhelul diaconului Coresi din 1561 [Tetraevangelhelul lui Radu de la Mănăstiri, din 1574]*, București, 1929; Anton Pann, *Povestea vorbii*, introd. edit., Craiova, 1936.

Repere bibliografice: D. Russo, *Studii bizantino-române*, București, 1907, 27–29; I. Șiadbei, *Știință și improvizație. Istoria literaturii române în străinătate*, Iași, 1925, 23–33; Cartoian, *Cărțile pop.*, I, 43–48; Mircea Eliade, [M. Gaster], VRA, 1936, 442, RFR, 1939, 5; *Occident and Orient: Gaster Anniversary Volume*, îngr. Bruno Schindler, Londra, 1936; Iorga, *Oameni*, IV, 303–305; Elisabeta Mănescu, *Dr. M. Gaster. Viața și opera sa*, București, 1940; Emil Turdeanu, *Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament*, Leiden, 1981, 1–74; Ștefan Pașca, *Activitatea lui Moses Gaster în domeniul lingvisticii și al filologiei române*, CLG, 1956, 1–4; *Gaster Centenary Publication*, Londra, 1958; Macrea, *Lingviști*, 137–152; Chițimia, *Folcloriști*, 273–326; Richard M. Dorson, *The British Folklorists*, Chicago, 1968, 273–276; Bucur, *Istoriografia*, 104–113; *Ist. lit.*, III, 862–874; Bârlea, *Ist. folc.*, 260–264; *The Gaster Papers. A Collection of the Letters, Documents, etc. of the Late Haham Dr. Moses Gaster. 1856–1939*, îngr. Trude Levi, Londra, 1976; *Dicț. lit.* 1900, 379–380; Anghelescu, *Textul*, 149–165; Nicolae Florescu, *Istoriografia literaturii*

române vechi, I, București, 1996, 160–163; Virgiliu Florea, *Prietenii români ai lui M. Gaster*, Cluj-Napoca, 1997; *Dicț. scriit. rom.*, II, 331–335; Virgiliu Florea, M. Gaster & Agnes Murgoci – *avocați în Marea Britanie ai culturii populare românești – Advocates in Great Britain of Romanian Culture*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2003; Datcu, *Dicț etnolog.*, 408–411; Măriuca Stanciu, *Necunoscutul Gaster. Publicistica culturală, ideologică și politică a lui Moses Gaster*, București, 2006; Virgiliu Florea, *Scriitori români în arhiva M. Gaster de la Londra*, I–II, Cluj-Napoca, 2007; Virgiliu Florea, *Dr. M. Gaster, omul și opera. Reconstituiri biobibliografice*, Cluj-Napoca, 2008; Virgiliu Florea, Elena Cernea, *Din istoria unei capodopere: „Chrestomație română” de M. Gaster*, Cluj-Napoca, 2010; Datcu, *Pagini*, 12–16; Pavel, *Arheologia*, 130–137. **V.F., E.P.**

GAȘPAR, Mihail (12.I.1881, Gătaia, j. Timiș – 27.XI.1929, Timișoara), prozator, publicist. Este fiul Elenei (n. Bolocan) și al lui Gheorghe Gașpar, preot. Urmează liceul la Timișoara (1892–1897), Beciche-recul Mare (1897–1898) și la Beiuș (1898–1900), apoi cursurile Institutului Teologic din Caransebeș (1900–1903). După absolvire se căsătorește cu Livia Blajovan și este hirotonit diacon la Lugoj, iar în 1911 devine protopop al Bocșei. Este condamnat de autoritățile austro-ungare la zece luni de închisoare pentru „delicte de presă” (1907). Conduce ziarul „Drapelul” din Lugoj în 1919 și în 1920, când publicația e suprimată de cenzură. Între 1923 și 1929 editează la Bocșa gazeta locală „Drum nou”, iar din 1926 e deputat în Parlamentul României. Debutează în „Drapelul” (1902), sub pseudonimul Sorin, cu legenda *Stâlpzii lui Alexandru Basarab*, colaborând apoi la „Neamul românesc literar”, „Viața românească”, „Pagini literare”, „Banatul”, „Cosinzeana” ș.a. A mai semnat Socol Banc, I.T. Mugur, Radu Roman. Debutul editorial îl reprezintă volumul *Japonia*, apărut în 1905.

G. este cel mai important prozator bănățean din prima jumătate a secolului al XX-lea. Admirator și adept al lui N. Iorga (frecventează ani în șir cursurile de vară de la Vălenii de Munte), el se plasează în perimetrul tematic, câteodată și stilistic al sămănătorismului. Direcțiile principale ale scrisului său, anunțate chiar de prima culegere de povestiri, *În vraja trecutului* (1908), sunt istoria națională și universul rural, a căror evocare este, în general, lipsită de exaltări și deformări idilice. Scrierile dedicate satului bănățean dezvoltă conflicte politice (*Românii din Potlogi*), naționale (*Părintele Vichentie*) sau între generații (*Casa cu obloane*

verzî) și sunt străbătute de un evident moralism. Nuvelele istorice (*Rada, La Podul Înalt, Pace, Moartea hotnogului* ș.a.) și îndeosebi romanele cu această tematică, *Din vremuri de mărire* (I, 1910), *Fata vornicului Oană* (1929; Premiul Societății Scriitorilor), evocă exclusiv Moldova sub Ștefan cel Mare, predilecție profund semnificativă pentru un scriitor român dintr-o provincie aflată sub jurisdicție străină. Se poate afirma că **G.** este unul dintre cei care au contribuit la formarea unei tradiții a romanului istoric românesc. Vădind o documentare bogată și exactă, romanele lui acordă mai puțină atenție substanței epice, privilegiind în schimb tipologia personajelor, dintre care se detașează Nicolae Brateș și Călin Bourean, întruchipări ale patriotului loial, capabil de sacrificiu, viteaz și inteligent. Diferite ca factură sunt câteva romane apărute în foileton, *Altare dărâmate* („Drapelul”, 1909–1910), scriere didacticistă despre dragoste și prejudecăți sociale în lumea unui sat bănățean, *Carnetul lui Radu Roman* („Cosinzeana”, 1923–1924), încercare eșuată de analiză psihopatologică ș.a. Accidental, **G.** abordează și genul dramatic (*O noapte la Oituz*). În scrisul lui se observă efortul, remarcabil, de a abandona regionalismul tematic și lingvistic într-un moment în care acesta era încurajat și prețuit.

SCRIERI: *Japonia*, Lugo, 1905; *În vraja trecutului*, Lugo, 1908; *Din vremuri de mărire*, I, Vălenii de Munte, 1910; *Blăstăm de mamă. Domnișoara Marta*, Arad, 1916; ed. 2, București, 1942; *De-ale vieții...*, Lugo, 1919; *Fata vornicului Oană*, București, 1929; ed. îngr. și introd. George C. Bogdan și Doina Bogdan-Dascălu, Timișoara, 1974; *Din vremuri de mărire*, îngr. și introd. George C. Bogdan și Doina Bogdan-Dascălu, Timișoara, 1982. **Traduceri:** Maxim Gorki, *Malva*, Lugo, 1906; I. S. Turgheniev, *Poezii în proză*, Lugo, 1908.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Cărți*, NRL, 1908, 126; O.C.T. [Octavian C. Tăslăuanu], „*În vraja trecutului*”, LU, 1909, 2; Lucian Costin, *Scriitorul bănățean Mihail Gașpar*, Craiova, 1930; Ion Breazu, *Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire*, Cluj, 1937, 178–190; Suciu, *Lit. băn.*, 241–262; Cezar Petrescu, *Un scriitor uitat: bănățeanul Mihail Gașpar*, GL, 1956, 3; Ovidiu Papadima, *O viziune sentimentală a istoriei noastre: Mihail Gașpar*, „*Fata vornicului Oană*”, „*Semenicul*”, 1979, 9; D. M. [Dan Mănuță], „*Din vremuri de mărire*”, CRC, 1983, 46; Vintilescu, *Secvențe*, 193–214; *Dict. scriit. rom.*, II, 335–336; Valentin Bugariu, *Protopopul Mihail Gașpar*, Timișoara, 2007; Mircea Șerbănescu, *Moldova lui Ștefan cel Mare văzută din Banat*, „*Bucovina literară*”, 2008, 11–12. **D.B.-D.**

GAȚAC, Victor (2.VI.1933, Lipcani–Edineț – 20.II.2014, Moscova), folclorist. Este fiul Olgăi și al lui Mihail Gațac. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1955) și a făcut aspirantura la Institutul de Literatură Universală al Academiei URSS. Este doctor habilitat în filologie (1976). A fost colaborator științific la secția de folclor a Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din RSS Moldovenească (1959), iar din 1962 colaborator la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova, conducător al sectorului de folclor (din 1969), președinte al Consiliului de folclor al Academiei de Științe a URSS (1980), membru corespondent al Academiei de Științe a Federației Ruse (2000), membru de onoare al Academiei de Științe a Republicii Moldova (2000), iar din 1993 membru al asociației *Folklore Fellows International* (Helsinki).

G. a cercetat cântecele epice eroice românești, a delimitat baladele, cântecele istorice, eposul eroic ca specii aparte, fondând astfel studiile de tipologie folclorică, a studiat istoria folcloristicii din România, Basarabia, Transnistria, textologia „complexă” și poetica istorică a folclorului epic, relațiile interetnice și interferențele în folclor, în monografia *Vostocinoromanskii gheroiceskii epos* (1967), urmată de *Folklor i moldavsko-russko-ukrainskie istoriceskie sviazi* (1975), *Ustnaia epiceskaia tradiția vo vremeni* (1989) ș.a. A luat în dezbatere poetica comparată a creațiilor epice orale est-europene și siberiene, cântecele eroice din colecția lui Vasile Alecsandri și problema textului lor de bază, publicând numeroase documente folclorice și analizând filonul folcloric în romanul contemporan. A efectuat cercetări de teren în Bulgaria, România, Serbia, Macedonia, Ucraina, Republica Moldova, Carelia, Rusia (îndeosebi în zona Munților Altai, unde în 1997–1999 participă la o expediție ruso-finlandeză), China ș.a. A preconizat unele metode noi ale „folcloristicii experimentale”, bunăoară în descifrarea datei și textului baladei *Ilincuța*, determinând că a fost culeasă la 25 februarie 1791, cum demonstrează în studiul *Samaia ranniaia zapisi vostocinoromanskoi epiceskoi pesni* din volumul colectiv *Folklor. Poetika i tradiția* (1982). Lucrarea i-a prilejuit lui Adrian Fochi o mențiune specială în studiul *Dinamica tradiției în cântecul epic popular românesc*. În colaborare cu A.P. Dereveanko și A.B. Soktoev, **G.** conduce seria academică „Monumente folclorice

ale popoarelor din Siberia și Orientul Îndepărtat”, proiectată în șaizeci de volume bilingve, cu suplimente muzicale, până în prezent fiind publicate o bună parte din ele.

SCRIERI: *Schițe de folclor moldovenesc* (în colaborare), Chișinău, 1965; *Vostocinoromanskii gheroiceskii epos*, Moscova, 1967; *Folklor i moldavsko-russko-ukrainskie istoriceskie sviazi*, Moscova, 1975; *Ustnaia epiceskaia tradiția vo vremeni*, Moscova, 1989.

Repere bibliografice: Grigore Botezatu, *Eposul eroic al popoarelor romanice orientale*, „Nistru”, 1968, 6; Grigore Botezatu, *Un pasionat cercetător al folclorului*, RLSL, 1983, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 290.

Gr.B.

GAUDEAMUS, periodic de cultură apărut la Bacău, lunar, între 1969 și 1973, cu subtitlul „Revista Asociației Studenților din Institutul Pedagogic Bacău”. Colectivul redacțional e format din Valerian Ciubotaru, Octav Eduard Lungu (redactor-șef), Valentin Tudose (redactor-șef adjunct), Ghiță Procopie (secretar de redacție) și George Dumitrescu (redactor). Dintre numeroasele rubrici, mai importante sunt „Cercetări studențești”, „Cărți și autori”, „Proză”, „Cercetări”, „România pitorească”, „Interviuri”, „Magazin”, „Verba magistri”, „Poesis”. Semnează versuri Valentin Tudose, Mariana Oancea, Mihai Tatulici ș.a. În domeniul comentariului critic, N. Nicolescu scrie despre Ovidiu Genaru, Ion Grințescu recenzează volumul *Centaur îndrăgostit* al lui Radu Cârnelci și dialoghează cu Matei Călinescu pe marginea cărții acestuia *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, Valentin Tudose scrie despre gust în critica formală și analizează volumul lui Marin Sorescu *Teoria sferelor de influență*, iar Hölderlin și *tragismul existenței* este titlul unui articol semnat de Victor Croitoru; C. Șandru se oprește asupra romanului *Calea regală* al lui André Malraux, iar Mariana David oferă un portret Dan Barbilian. Doina Nica evocă figura lui Nicolaus Copernic, iar medalionul dedicat lui Dimitrie Onciul poartă semnătura lui Bohumil Nemec. În materie de traduceri, revista găzduiește versiuni românești din poeți belgieni, din Evgheni Evtușenko și Louis Aragon, semnate de Grig. V. Coban, D. Alistar ș.a.

D.B.

GAUDEAMUS, publicație editată de Institutul Pedagogic din Oradea, apărând lunar din 1969 până în 1973, cu subtitlul „Revistă studențească de cultură”. Redactor-șef este Sever Dumitrașcu, secretar general de redacție Ion Ghiur, redactori-șefi

adjuncți Florin Druță și Ioan Derșidan. Rubricile care rețin atenția sunt „Pagini din istoria patriei”, „O pagină de filosofie”, „Poezie și proză”, „Cronica arheologică”, „Minutul studențesc”, „Reportaj”, „Omicron”, „Flux și reflux în Alma Mater”, „Cronica științifică”, „Cronica dramatică”, „Sport”, „Revista revistelor”. Există și o firavă „Cronică. Literară. Muzicală. Plastică”. Se publică poezie de Gheorghe Grigurcu, Dinu Flămând, Agatha Grigorescu-Bacovia, Gh. Moldovan, Tudor Crișan, Petru M. Haș, proză de Ion Iustin Purza, Eugen Petrescu, Dimitrie Bălan, Constantin Călinescu, Viorel Cosma Tigan, iar încercări dramatice de Pavel Bellu și Marin Chelu. Publicistica e ilustrată de Sever Dumitrașcu, Sanda Someșan, Gh. Bulgăr, Ileana Șuta, Mihai Mihăilescu, Florin Druță, Constantin Antohi. Începând cu numărul 2/1971 Valentin Chifor oferă câte un substanțial „profil liric”. Comentariile *Camus și natura umană* și *Charles Baudelaire – realist* sunt scrise de Aurel Popeangă. Ion Apostol se ocupă de Brâncuși, T. Blajovici de Titu Maiorescu la Theresianum, Octavian Chisăliță de câteva prezențe critice la „Viața literară”. Mai interesant este compartimentul rezervat interviurilor luate de Octavian Doclin lui Nicolae Balotă, D. Micu, Gheorghe Grigurcu, Dinu Flămând, Eugen Uricaru, Ion Pop, Ana Blandiana ș.a. Gelu Prențu, Ion Iustin Purza, Dumitru Mălin, George Roșca și Constantin Ghi-ciulescu țin cronica literară, Al. Covaci susține cronica dramatică, Eugen Stanciu pe aceea științifică, iar cronica filmului îi revine lui B. Dan.

D.B.

GAVRA, Alexandru (18.XII.1797, Oradea – 23.X.1884, Arad), editor, autor dramatic. După studii liceale și de drept la Oradea, **G.** este asesor judecătoresc la Cancelaria județului Bihor, apoi, în urma unui examen, va fi numit profesor. În 1821 obține Catedra de aritmetică și geografie la Școala Normală (Preparandia) din Arad. În 1848 este ales deputat în Consiliul orășenesc revoluționar. Până în 1876, când se pensionează, vreme de cincizeci și cinci de ani **G.** a fost profesor la Preparandie, iar din 1865 și director al școlii. A predat aritmetica, pedagogia, metodică, geografia, economia, istoria, limbile română și maghiară. A fost și inspector pentru școlile primare în protopopiatul Arad. Din 1830 **G.** a început să colecționeze manuscrise românești (istorice, beletristice, didactice, teologice) cu intenția de a le publica. Ajungând în posesia unor foarte prețioase manuscrise (între care cronica lui Gheorghe Șincai,

scrieri de Ioan Barac, Samuil Micu, Constantin Diaconovici-Loga ș.a.), redactează un *Plan după care se vor tipări nește cărți românești*, pe care îl înaintează spre aprobare, în primăvara anului 1833, Curtii de la Viena. Preconiza tipărirea organizată a cărților românești, asigurată de o societate editorială „bibliograficească” (Ateneul cunoștințelor, Cabinetul muzelor române), formată din intelectuali români. În inițiativa sa el pornește de la ideile corifeilor Școlii Ardelene, al căror popularizator a fost. Pledoaria patetică pentru învățatură, temei al afirmării națiunii, încrederea în puterea științei de a risipi fanatismul religios și superstițiile îl situează pe poziții iluministe. Explicând, în *Plan...*, înapoierea culturală prin dezbinare și prin oprimarea socială, ca și prin nepăsarea unor intelectuali ai vremii față de destinul scrierilor românești, **G.** vedea ca unică soluție răspândirea învățaturii în popor prin carte și școală. Autoritățile ecleziastice și civile sârbe și austriece și-au amânat aprobările până în 1842, când *Planul...* a fost considerat „inacțional”. Autorul lui îl făcuse deja cunoscut în Banat, Transilvania, Muntenia și Moldova, găsise sprijinitori printre oamenii de cultură din toate provinciile românești (Costache Stamati, Damaschin T. Bojincă, Al. Sterca-Șuluțiu, Gheorghe Rațiu, Vasile Moga) și hotărâse editarea unei reviste a societății „bibliograficești”, intitulată „Atheneul român”. În manuscris a lăsat primul număr al acestei publicații, care urma să apară la 1 ianuarie 1835. În prefața *Precognitele Atheneului*, pe care o întocmise, **G.** expunea ideile ale Școlii Ardelene asupra originii românilor, asupra limbii și a culturii naționale. Deși nu a primit autorizația de publicare, „Atheneul român” se plasează pe o linie de continuitate a eforturilor și preocupărilor cu Ioan Piuariu-Molnar, Paul Iorgovici, Ion Budai-Deleanu, Zaharia Carcalechi și atestă persistența ideilor iluministe. Dintre manuscrisele care i-au fost încredințate, **G.** a reușit să publice în 1844 doar primul volum al cronicii lui Gheorghe Șincai. O prea lungă perioadă de demersuri, reclama gălăgioasă, nepunctualitatea, precum și unele speculații bănești ale editorului i-au îndepărtat pe abonați, încât încercarea din 1853 de a relua tipărirea cronicii rămâne fără ecou. **G.** însoțește cronică de Șincai de un lung *Preambul hronico-istoricesc* și de o „mare” dramă „mitho-literară”, *Monumentul Șincai-Klainian a bărbaților celor ce pentru lauda nației române toată viața și-o jertfiră*. Curioasa piesă, concepută ca o satiră

a moravurilor contemporane și, în paralel, drept o modalitate de glorificare a lui Gheorghe Șincai și Samuil Micu, rămâne doar la proiecția scenică a unor idei culturale: personajele sunt fie entuziaști militanți pentru cultura românească, fie zei, dar și ei confirmă originea romană a neamului, vorbesc chiar de gazeta „Albina românească”, de scriitorul Costache Stamati sau dau informații privitoare la geografia Transilvaniei. Este adusă în discuție și problema alfabetului latin și cea a înființării unor necesare biblioteci subvenționate de stat, iar, pe de altă parte, se fac incursiuni stăruitoare în mitologie. Acțiunea derutează prin dispersare. Ea se petrece în Transilvania, Moldova, Muntenia, dar și în „Elizeu” ori pe „tărâmul morților”. Apoteoza celor doi cărturari ardeleni, celebrată de zei și de românii din toate provinciile, devine un tablou alegoric convențional, scăldat din belșug în „focuri bengalice”. Lucrarea dramatică a lui **G.** e cu totul nereușită și din cauza lipsei simțului istoric, a neglijării proporțiilor și a limbajului bombastic. El este și autorul unui *Lexicon de conversație storicesc religionariu*, din care a publicat primul tom (literele A–B) în 1847 și care se situează între cele dintâi încercări naționale de dicționar enciclopedic. Compilat după izvoare străine, importanța lui stă în metodă, căci fiecare articol este însoțit de trimiteri exacte într-o foarte bogată bibliografie. O schiță de istorie a literaturii române, cu ample referiri și la istoria limbii, a fost lăsată în manuscris.

SCRIERI: *Monumentul Șincai-Klainian a bărbaților celor ce pentru lauda nației române toată viața și-o jertfiră*, Buda, 1844; *Lexicon de conversație storicesc religionariu*, I, Buda, 1847. **Ediții:** Gh. Șincai, *Hronica rumânilor și a mai multor neamuri*, I, Buda, 1844.

Repere bibliografice: Ioan Lupaș, *Cea mai veche revistă literară românească*, AIN, 1921–1922; Anca Costa-Foru, *Două piese de teatru originale din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, SCIA, 1960, 2; Massoff, *Teatr. rom.*, I, 338–340; Carol Göllner, *Alexandru Gavras Versuch im Jahr 1833 eine „Rumänische Bibliothek” zu gründen*, „Revue roumaine d'histoire”, 1971, 1; Pervain, *Studii*, 86–108, 237–272; Mircea Borcilă, Virgil Bulat, *Al. Gavra lexicograf*, LR, 1971, 5; Bucur, *Istoriografia*, 13–14; Balaciu-Chiriacescu, *Dicționar*, 126–127; *Dicț. lit.* 1900, 381; Popa, *Pagini*, 66–105. **S.C.**

GAVRIL, Mihai (pseudonim al lui Gavril Mihai Bâr; 8.XI.1922, Gherla – 15.X.2007, București), poet, traducător. Este fiul Teresiei (n. Dițu) și al lui Irimie Bâr, țărani. Urmează liceul la Gherla și Aiud, apoi

o școală de subingineri la Cluj. Refugiat la Mediaș după Dictatul de la Viena, recrutat în armată, pleacă la București, unde își continuă specializarea tehnică, dar e trimis pe front (1942–1945). După război publică versuri în ziare și reviste (scrie în „Scânteia” din 1945), reportaje, librete de balet, mici scenarii de film. Lucrează la Jurnalul de actualități cinematografice al Oficiului Național de Turism, apoi la Ministerul Artelor, Direcția Așezămintelor Culturale. Urmează Școala de Literatură „M. Eminescu” (1949–1950), la absolvire fiind repartizat redactor la „Scânteia”, de unde se va transfera la „Viața nouă” din Galați. Chemat la București, e numit funcționar la Uniunea Scriitorilor și însărcinat cu organizarea de manifestări aniversare și comemorative (1955–1975). Debutază în 1939 la „Ziarul științelor și călătoriilor”, iar editorial în 1949 cu placheta *Dimineața pe schele*. După volumul *Rădăcină și cer* (1969; Premiul Uniunii Scriitorilor), publică tot mai puțin versuri originale, dedicându-se, cu stăruință, minuție și implicare afectivă, tălmăcirii poemului *Zlatna* al umanistului Martin Opitz.

În primele cărți ale lui **G.** predomină versificările unor teme obligatorii în epocă, tratate însă în compuneri armonioase, fără ridicolul sau stridențele care marcau, de regulă, ilustrarea unei tematici impuse. Cultivând tradiția coșbuciană, autorul recurge uneori la tonul baladesc, popular, fiind influențat totodată și de maniera energică, maiakovskiană, a momentului postbelic. Volumul de maturitate *Rădăcină și cer*, unde subiectele conjunctural-agitatorice sunt abandonate, vădește și depășirea unor stângăcii juvenile. Universul cinegetic și pescăresc, refugiul în împărăția apelor și a pădurilor, patriotismul nedeclamator caracterizează poeme în care sclipirea apei, foșnetul frunzișului, pasul ciutei, somnul iezilor și, mai ales, viziunea, cu tentă cvasifabuloasă, a peștilor sclipind în undă configurează un peisaj liric schițat în tonuri blânde și luminoase. Poemul *Zlatna oder von der Ruhe des Gemüthes* de Martin Opitz, autor important în literatura Renașterii și a barocului, este o valoroasă mărturie despre identitatea etnică a românilor și, în bună parte, un imn înălțat sufletului românesc. Deși a fost tălmăcit și publicat de George Coșbuc în „Tribuna” (1885), poemul rămăsese aproape necunoscut publicului de limbă română. De aceea, **G.** l-a „răsădit în românește” cu devoțiune: operațiunea comporta un interes documentar și unul literar. Transpunerea,

publicată în 1981, este – prin metrică, ton și ritm – adaptată spiritului limbii române și aduce sonorități coșbuciene și, uneori, blagiene, urmărind să reproducă mai ales atmosfera de exultanță liniștită a originalului. Traducătorul a îmbogățit versiunea românească a poemului cu substanțiale note explicative, redactate în spiritul celor ce îi aparțin lui Opitz (citate din clasici, referiri livrești) și, prin conținutul lor, edificatoare în problema etnogenezei și a identității românilor.

SCRIERI: *Dimineața pe schele*, București, 1949; *Argeș*, București, 1951; *Pitești – o regiune în plină înnoire*, București, 1953; *Conștiința lumii*, București, 1956; *Prânz profan*, București, 1968; *Rădăcină și cer*, București, 1969; *Luceafărul din Apusenii*, București, 2003. **Traduceri:** Martin Opitz, *Zlatna sau Despre cumpăna dorului*, pref. Vasile Netea, postfață Al. Tănase, București, 1981; ed. cu un *Argumentum* de Vasile Netea și *Preliminarii* de Dumitru Micu, București, 1993.

Repere bibliografice: MRP [Miron Radu Paraschivescu], *Suflet popular*, „Scânteia”, 1946, 30; C. Dornescu [Leon Baconsky], „Conștiința lumii”, ST, 1956, 4; Zaharia Sângerzan, „Rădăcină și cer”, CRC, 1969, 43; Dumitru Micu, „Rădăcină și cer”, RL, 1969, 45; Fănuș Băileșteanu, *Un monument liric-filologic*, L, 1994, 48; Nicolae Măcaș, *E dulce cum e mierea și-mi place s-o ascult*, LRC, 1995, 6; *Dicț. scriit. rom.*, II, 336–337; Aurel Rău, *Mihai Gavril*, ST, 2004, 1–2.

N.Br.

GAVRILOV, Anatol (23.II.1943, Cioburciu–Slobozia), critic și istoric literar. Este fiul Liubovei Gavrilov (n. Carpov) și al lui Pavel Gavrilov, agronom. A absolvit școala medie în satul natal, și-a continuat studiile la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1960–1965). Devine doctor în filologie în 1975 cu teza *Problema caracterului literar în romanul basarabean contemporan*; cea de-a doua teză, de doctor habilitat, susținută în 2007, se referă la conceptul de roman la G. Ibrăileanu **G.** parcurge treptele carierei științifice în cadrul Institutului de Limbă și Literatură (ulterior Institutul de Istorie și Teorie Literară, Institutul de Literatură și Folclor și, din 2006, Institutul de Filologie al Academiei de Științe), de la funcția de laborant superior până la cea de cercetător științific principal; deține și poziția de director adjunct (1988–1991) și de director (1991–1993), ulterior fiind șef al sectorului de teorie și literatură comparată (1993–2007), apoi șef al sectorului de teorie și metodologie literară, în cadrul căruia a inițiat mai multe proiecte colective axate pe noutățile

din domeniu; de asemenea ține cursuri de literatură universală (secolele XVII–XVIII) și de teoria literaturii la Universitatea „Ion Creangă” din Chișinău. Debutază la „Tinerimea Moldovei” în 1967, iar editorial cu volumul *Structura artistică a caracterului în roman* apărut în 1976.

Reflecțiile lui G. asupra romanului din stânga Prutului iau în dezbatere scrierile lui Ion Druță, Vasile Vasilache, Vladimir Beșleagă, I.C. Ciobanu, Aureliu Busuioc, Gheorghe Gheorghiu, Nicolai Costenco, Serafim Saka, M.I. Cibotaru, Iosif Gaisaniuc, Gheorghe Madan ș.a., tendința generală fiind realizarea unei cercetări polivalente, în care critica literară, istoria literară, abordarea comparatistă și teoretico-metodologică se completează reciproc. Și în studiile introductive și prefețele sale la edițiile din Shakespeare, Corneille, Balzac, Victor Hugo, Guy de Maupassant, Jack London, Upton Sinclair, la antologiile de nuvelă engleză, poloneză, ungară ș.a. G. aplică teoria genurilor și curenților literare, aduce în atenție metodologia literaturii comparate, deschiderea spre universal. Astfel, explorând un vast material din literatura universală, pune la contribuție teoria structurii stratiforme a operei (în special modelul esteticianului N. Hartmann) pentru a defini personajul românesc ca o structură artistică pluristratificată. Ideea este susținută printr-o analiză contrastiv-comparată a personajului la Lev Tolstoi și prin cea a personajului la Dostoevski, pe fundalul etapelor de formare a structurii stratiforme a imaginii omului în diferite genuri și curente literare, precum și în diferite perioade, de la epopeile lui Homer și tragediile anticilor până la romanul modern din secolul al XX-lea (Marcel Proust, Thomas Mann, Virginia Woolf ș.a.). Alcătuind, în mai multe articole, un model de analiză a componentelor structurii romanului, G. demonstrează în monografia *Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare* (2006) eficiența euristică a acestei teorii, propunând un model de analiză structurală, ceea ce permite detectarea interdependenței ideatice-tematice a unor straturi îndepărtate unul de altul, dar aparținând unui întreg semantic. Preocupat de noile cercetări și sistematizări ale conceptelor în *Criterii de științificitate a terminologiei literare* (volumul I: *Principiul obiectivității*, 2007) G. dezvăluie importanța mutațiilor paradigmatică pentru evoluția limbajului specializat și a structurii noțiunilor literare fundamentale.

SCRIERI: *Structura artistică a caracterului în roman*, Chișinău, 1976; *Reflecții asupra romanului*, postfață Mihai Cimpoi, Chișinău, 1984; *Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare*, Chișinău, 2006; *Criterii de științificitate a terminologiei literare*, Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: Lazăr Ciobanu, „*Structura artistică a caracterului în roman*”, RLSL, 1977, 1; Maria Lungu, *Opinii despre romanul moldovenesc*, „Nistru”, 1985, 6; Ion Șpac, *Referințe bibliografice: Anatol Gavrilov*, Chișinău, 1993; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 272–273; Burlacu, *Existențe*, I, 153–159; Cimpoi, *Critice*, VII, 189–194; Aliona Grati, *Prolegomene pentru principiul dialogic de sistematizare a terminologiei literare*, TP, 2009, 122; Apetri, *Atitudini*, 84–86; Ana Bantoș, *Deschidere spre universalism*, Chișinău, 2010, 59; Dicț. Chișinău, 255–256. **A.Bn.**

GAZETA ARDEALULUI, cotidian „de dimineată” apărut la Cluj între 2 martie 1921 și 20 aprilie 1922. Redactori: Jack Paleologu (de la 31 iulie 1921), Cezar Petrescu (de la 10 noiembrie 1921); editor și redactor responsabil: Leonard Paukerow (de la 11 martie 1922). Dezideratele programatice sunt nuanțat expuse în articolul de direcție, *Titular*, ca „texte bine scrise și cinstite în intenții”. Paginile, dominate de articole politice pe teme naționale și sociale stringente, de politică externă, privitoare la situația României și a Europei după războiul mondial abia încheiat, sunt echilibrate de partea literară, organizată cu pricepere, unde se întâlnește armonios creația beletristică cu genurile gazetărești. Poezia ilustrează – cu multe republicări – toate școlile și curentele la modă, de la M. Eminescu (*Sonet, Borta vântului*), Al. Vlahuță (*Din zile grele*), G. Coșbuc (*Umbra*) și St. O. Iosif (*O amintire, Către tinerii poeți*) până la Panait Cerna (*După furtună*), O. Carp (*Pe mal*), Mihai Codreanu (*Fantoma*), Cincinat Pavelescu (*De ziua mea...*), Alice Călugăru (*Banii, Trecutul, noapte*), Nichifor Crainic, Vlaicu Bârna și Andrei Naum. Proza – schițe, nuvele, povestiri – îi reunește pe I. Al. Brătescu-Voinești cu *Scrisoarea a V-a* din volumul *În slujba păcii*, Al. Vlahuță cu *Degetul*, Emil Gârleanu cu *Beizadeaua* și cu nuvela *Colonelul*, Ion Agârbiceanu cu *Rândunel* și cu fragmentul *Un om necăjit*, Ion Adam, Const. Ardeleanu, Ion Gorun (Al. I. Hodoș), I.A. Bassarabescu, Lia Hârsu, Al. Cazaban, Zaharia Bârsan, Virgil Cioflec. Doar ocazionale ca frecvență, traduceri se înmulțesc și se extind pe măsură ce sporește publicul cititor, însă paralel cu poezii (H.

Heine, Ada Negri, Baudelaire, Dante), cu nuvele și povestiri (I.S. Turgheniev, E.A. Poe, Goethe, Selma Lagerlöf, Mark Twain, Molnár Ferencz), proză în foileton (W.M. Thackeray, H. Heine, A.P. Cehov, Blasco Ibáñez, Henri Murger), literatura străină tălmăcită devine și subiectul unor analize nuanțate, semnate de G. Oprescu (*Opera lui H. Barbussé*), O. Goga – sub iscălitura Ariel (*Noi și literatura rusă, Centenarul Baudelaire, Nirvana. Ce am putea învăța de la literatura rusă*), Pompiliu Eliade (*Maurice Maeterlinck*) ș.a. Articlieri pe subiecte cultural-literare sunt Ilarie Chendi (*Spiritul de imitare în literatură*), Ion Gorun, care abordează și probleme de cultivare a limbii (*Limba vorbită și limba scrisă, Româneasca de cafea, Îmbogățirea limbii, Știi românește?*), Eugen Porn (*Psihologia criticului de artă*), Alfa (*Literatura de sărbători*). Originală este inițiativa de a se publica, sub forma unui concurs, treizeci de nuvele, urmând ca cititorii să identifice autorul și titlul fiecăreia. Cronica teatrală, cu detalii despre repertoriul stagiunii și despre jocul actorilor, prezentate de Gib I. Mihăescu sub inițialele m. și G.M., cronica artistică, aflată în responsabilitatea lui O. Goga, cronica literară, unde Gib I. Mihăescu se oprește cu ascutime critică asupra unor tineri poeți și a cărților lor recente (*Demoscene Botez, Floarea pământului*, Lucian Blaga, *Pașii profetului*), cronica muzicală alcătuită de P. Leonard (Leonard Paukerow) sunt alternate de rubricile „Mișcarea culturală” ori „Inscripții pe nisip”. Sub această sintagmă – sugerată, poate, de un titlu al lui E. Lovinescu – se acuză criza manualelor școlare, proasta reputație a comisiilor care decid și distribuie premiile SSR, deplasarea Editurii Casa Școalelor de la rostul real, de a tipări scriitorii clasici români, către popularizarea literaturii lui George Ranetti și a rimelor lui din „Furnica”. De-a lungul timpului, **G.A.** a republicat, sub genericul „Pagini uitate”, articolul omagial *Gheorghe Șincai* de Mihail Kogălniceanu (apărut în 1841 în „Dacia literară”), pagini din epistolarul lui Ion Ghica cu Alexandru Hurmuzachi și cu V. Alecsandri, fragmentul *Cotmeana* din nuvela *Mihnea Vodă cel Rău* a lui A.I. Odobescu și *Patimile Demetrei* din *Zece basme mitologice* ale aceluiași, episodul uciderii lui Tudor Vladimirescu, preluat din C.D. Aricescu. O notiță intitulată *Dadaismul* vizează „ultima manifestare a trăsnaiei în artă și literatură”, printre ai

cărei întemeietori e indicat și „un compatriot al nostru, Tristan Tzara, care nu fiindcă nu se împacă cu sintaxa și etimologia noastră națională s-a expedit pe alte tărâmurii mai făgăduitoare” (semnatar O. Goga). În ansamblul **G.A.** literatura populară este aproape nelipsită. Se republică folclor: Ștefan St. Tuțescu (*Legenda Sf. Vinerii*), Simion Florea Marian (balada *Vârvara* și eresul *Stâlpilor pământului*); mai contribuie Tudor Pamfile (*Busuiocul*), Mihai Lupescu (snoava *Ciobanu, holera, ciurma și moartea*), iar lui M. Gaster i se reia studiul *Folclorul și originea artei*. Alți colaboratori: Panait Zosin, Vasile Pop, Maria Cunțan, Irina Lecca, Delabaia (I.C. Constantinescu Delabaia); sub inițialele O.C.T. poate fi identificat Octavian C. Tăslăuanu. **R.P.**

GAZETA ARTELOR, periodic apărut la București, săptămânal, între 27 octombrie 1902 și 15 mai 1904, în două serii (prima până la numărul 15). Directorul publicației este compozitorul și criticul muzical Juarez Movilă. Conform articolului-program *Artele la noi*, semnat de director, revista a ieșit din nevoia de a declanșa o orientare favorabilă artelor în general. Revista publică articole și studii privitoare la personalități artistice, românești și străine, din lumea muzicii, picturii, literaturii: Tolstoi, Beethoven, Wagner, Puccini, Bach, Verdi, Rubens, Berlioz, Th. Aman, Ciprian Porumbescu, Gheorghe Tattarescu, Carmen Sylva. **G.a.** găzduiește și medaliioane dedicate unor oameni de teatru: Agatha Bârsescu și Petre Liciu, Vasile Toneanu și Dimitrie Theodorescu, Gh. Bengescu-Dabija, Al. Vlădicescu, Aristizza Romanescu, Grigore Manolescu. Împlinirea a cincizeci de ani de la întemeierea Teatrului Național din București este un prilej pentru Juarez Movilă de a discuta modul de funcționare a instituției (*Jubileul Teatrului*). Sub diverse pseudonime (Dick, Eridan, Tamburini) apar cronici la spectacolele cu piesele *Sappho* de Grillparzer, *Medeea* de E. Legouvé, *Ebrea* de L. Halévy, jucate la Naționalul bucureștean. Alte articole se ocupă de viața administrativă a aceluiași teatru. Începând cu primul număr, se publică în foileton romanul lui Henri Murger *Scene din viața de boem*, într-o traducere nesemnată. Uneori textele sunt însoțite de fotografii. Colaboratori: I.C. Popescu-Polyclet, D. Florescu, Eduard Caudella, Const. Nutzescu. **I.I.**

GAZETA BUCOVINEI, periodic politic și literar apărut la Cernăuți, bisăptămânal, de la 2 mai 1891 până la 6 aprilie 1897 și între 2 aprilie și 1 octombrie 1906. Pentru a organiza și a conduce această gazetă, care înlocuia „Revista politică” de la Suceava, membrii societății bucovinene Concordia l-au chemat din Transilvania pe publicistul Pompiliu Pipoș, fost în trei rânduri redactor responsabil la „Tribuna” din Sibiu. După moartea acestuia, direcția periodicului va fi luată de G. Bogdan-Duică (9 mai 1893 – 24 iulie 1894), ajutat, mai ales în chestiunile politice, ca și antecesorul său, de redactorul responsabil Vasile Marco. După plecarea lui G. Bogdan-Duică, vor fi redactori ai gazetei Eusebiu Stefanelli, Dionisie Voronca, Mihai Teliman ș.a. **G.B.** milita pentru menținerea autonomiei Bucovinei în cadrul Imperiului și pentru o soluție „mulțumitoare” a chestiunilor naționale. Dacă din punct de vedere politic gazeta se păstrează în limitele legalității, în problemele culturale și literare redactorii sunt mai îndrăzneți, deși editorialul publicat în primul număr și intitulat *Către publicul român din Bucovina* nu anunță, în afara obișnuitelor acțiuni de culturalizare inițiate și de periodicele transilvănene, decât intenția de a ține pasul cu „direcția literară urmată de toți românii”. **G.B.** a făcut, prin literatura publicată și prin articolele de critică literară scrise de G. Bogdan-Duică, sub titlul general *Literatură română* (cronici la *Paraziții* de B. Delavrancea, la schițele lui V. Crărescu, la scrierile dramatice ale lui Constantin Stamati-Ciurea ș.a.), o meritorie propagandă națională în rândurile românilor din Bucovina. Paginile literare și foiletonul gazetei se adresau, în primul rând, cititorilor de la orașe și intelectualilor. Pentru țărani se editează un supliment intitulat „Foaia săteanului”, așa cum se proceda și la Sibiu sau la Timișoara. În jurul gazetei s-a format cu timpul un cerc de colaboratori care cuprindea prozatori, poeți, culegători de folclor. Versuri publică Vasile Bumbac, C. Morariu, C. Berariu și Constantin Isopescu-Grecul (semnând C. Verdi), I. Popovici, Elena Niculiță-Voronca, T. Robeanu, I.G. Sbiera ș.a. Cu nuvele, însemnări de călătorie, memorii colaborează C. Stamati-Ciurea

(*Contrabandistul*), V. Crărescu (*Santinela* ș.a), I.V. Pașcan (*La șezătoare*), Elena Sevastos, Elena Niculiță-Voronca, Mihai Teliman, Dimitrie Dan, I. Popovici și C. Stamati-Ciurea. Literatura de aici are, judecată în ansamblu, o valoare modestă, condiționată și de cercul limitat, provincial, al preocupărilor. Dintre aceste nume trebuie desprins cel al lui C. Stamati-Ciurea, ale cărui nuvele sunt scrise într-un stil viguros și expresiv. Preoții Dimitrie Dan și S. Fl. Marian sunt autorii unor culegeri de folclor bucovinean și din nordul Moldovei, dar literatură populară și articole de folclor trimit, de asemenea, Elena Niculiță-Voronca și Elena Sevastos. O implicită atitudine națională trebuie observată în preocuparea redacției de a tipări și retipări, număr de număr, literatura unor scriitori români reprezentativi: I. Budai-Deleanu (*Scurte observații asupra Bucovinei*), V. Alecsandri (*Plugul blestemat*), M. Kogălniceanu (*Nou chip de a face curte*, reluată din „Dacia literară”), M. Eminescu (*Sf. Gheorghe în oraș și la țară. Icoane zugrăvite cu degetul*). Se tipăresc și versuri de G. Coșbuc (*Fatma, Fresco-ritornelle, Cântec* ș.a), Al. Vlahuță, D. Petrino, D. Nanu, G. Murnu, Traian Demetrescu, Aron Densușianu, A.C. Cuza, Gheorghe din Moldova, J.B. Hétrat, A. Steuerman. Gazeta a făcut cunoscută în Bucovina proza publicată de N. Gane, V.A. Urechia, Șt. Basarabeanu (V. Crărescu), B. Delavrancea (*Sentino, Bunicul, Moș Crăciun, Nu e „giaba” cafea* ș.a.), G.I. Ionescu-Gion, Sofia Nădejde, N.A. Bogdan. Traduceri – din Schiller (*Jocul vieții, Găcitură* ș.a., transpuse de C. Morariu), Jules Verne (*Gazeta viitorului*), Mark Twain, din Anacreon (*O, vestit zugrav, Când păharul*, ș.a., în versiunea lui G. Murnu), Heine (*Doream*, traducere de G. Coșbuc, *Frumoasa fată de pescar* ș.a., traducere de G. Murnu), Sappho (G. Murnu), B. Bjørnson – se întâlnesc relativ rar. **G.B.** suscită atenția și datorită prezenței cu articole politice și literare, în anii 1893 și 1894, a lui G. Bogdan-Duică, semnificativ fiind mai ales ciclul de cronici intitulat *Literatură română*. Pe toată durata apariției, gazeta a dedicat un spațiu relativ întins criticii teatrale, notelor bibliografice, știrilor culturale care veneau din România.

R.Z.

GAZETA BUCUREȘTILOR, cotidian apărut la București de la 12 decembrie 1916 până la 11 noiembrie 1918. În fapt, până la 18 februarie 1917 nu este decât duplicatul în limba română al ziarului „Bukarester Tagblatt”. Acesta, ca periodic al comunității

germane din București, fusese interzis la intrarea României în război, iar directorul său, Iulius Popp, fusese internat și, ulterior, evacuat în Moldova. Reapariția publicației ca „ediție de război sub ocupație germană” și apoi, mai simplu, ca „ediție de război” s-ar fi datorat, conform declarațiilor făcute de redactori ai săi, soției directorului-proprietar. După ce Dora Popp ar fi obținut aprobarea administrației instalate de ocupanți pentru a scoate din nou gazeta, ea ar fi apelat la Ioan Slavici, pentru a corecta traducerea ei în românește. Însă, chiar de la început, „Bukarester Tagblatt” apare în localul ziarului „Adevărul”, pe hârtia rămasă în depozit, totul rechiziționat de ocupanții germani, ceea ce arată că ei făcuseră din gazetă organul lor de presă. De altfel, un militar german, sublocotenentul R. Dammert, îi era „Schriftleiter” sau „șef-redactor”. Până în 18 februarie 1917, „Bukarester Tagblatt” inserează în coloanele sale și articole semnate de români, între care Ioan Slavici (un articol encomiastic la aniversarea împăratului Wilhelm al II-lea, la 27 ianuarie 1917), [St.] Antim (cu un foileton despre „tipurile bucureștene”, la 15 februarie 1917) și alții ce iscălesc Un român ori Radu Florescu. Deși propriu-zis **G.B.** ia ființă în februarie 1917, totuși păstrează o vreme numerotația periodicului din care se desprinsese, inclusiv anul de apariție (al XXXVIII-lea). Abia după câteva luni renunță la cronologia veche, primul număr fiind considerat cel din 12 decembrie 1916. Componenta redacției nu va fi indicată niciodată, dar în lumea presei se știa că, din vara anului 1917, probabil chiar mai devreme, prim-redactor era M. Sărățeanu (M. Saltzmann sau Seltzer), ce lucrase anterior la „Adevărul”. Iar redactorii au fost – pe toată perioada sau numai în anumite intervale – Ioan Slavici, D. Karnabatt, S. Grosman (semnează S.G. Tăutu), Tudor Arghezi (ce folosește pseudonimul Sigma), Dem. Theodorescu (și sub pseudonimul Ion Olteanu), A. Camburopol, Isac Kaufmann (sub numele I. Tedescul), Em. Cerbu, A. Nora (pe numele său real Aron Rosen), N. Pora ș.a. Primii șase completează partea „politică” a ziarului, alcătuită în proporție covârșitoare din reproduceri din presa germană – însemnări de război (*Bucureștiul sub ocupație* și *Viitorul României* de romanțierul Bernhard Kellermann, *Jurnal al unei înaintări* de Max Osborn, *Călătorie peste Buzău* și *Vizita împăratului Wilhelm în România* de Karl Rosner, *Zeppelinul 181 contra Bucureștiului* etc.), discursuri și scrisori de răspuns ale cancelarilor și miniștrilor

în exercițiu, panegirice ale conducătorilor militari, cum e de pildă Hindenburg, articole de directivă, precum acelea ale contelui Reventlow (*Reconstruirea României*) etc. Perspectiva acestor texte este preluată întocmai, cu fidelitate, de gazetarii români, ale căror articole fac și ele apologia Puterilor Centrale și îndeosebi a Germaniei și critică vehement țările Antantei, îndeosebi Anglia și Statele Unite ale Americii. Scopurile ocupantului sunt servite cu obediență și prin campania dusă până în februarie 1918 contra „celor de la Iași”, în care sunt atacați violent, nu de puține ori în registru de pamflet, șefii guvernului („orbul de la Florica”, „criminalul Brătianu”) și regele Ferdinand, învinuiți că au angajat țara într-un război nefericit, ce a cauzat uriașe pierderi de vieți omenești și distrugerea în mare parte a „avuției naționale”. Pedepse drastice sunt cerute (la 1 aprilie 1917) de D. Karnabatt și pentru „rapsozii războiului”, „complicii crimei”, vizați fiind Octavian Goga, Octavian C. Tăslăuanu, „Locusteni, Daușii, Gregorienii, Lovineștii, toți Ioneștii”. Ioan Slavici condamnă și el „mânia cea oarbă”, „nebunia obștească”, ori detaliază „vinovăția presei”. Contribuind la campania defetistă, Tudor Arghezi scrie articolul *Pentru ce mai luptăm?* În perioada iulie – noiembrie 1917 mai toți editorialiștii reclamă „eliberarea” Moldovei, clamează inutilitatea continuării luptei de către armata română, jertfele zadarnice și descriu în culori roze tratamentul pe care îl vor avea cei ce se vor preda. Concomitent, periodic, se aduc elogii Administrației Militare în România (MVR), care nu numai că ar fi adus „ordinea, disciplina și curățenia peste tot”, dar „pune în valoare și dezvoltă bogățiile țării” etc. Ca „o făclie” este prezentat, ce-i drept într-un necrolog, în februarie 1918, colonelul Hentsch, ce fusese șeful de stat major al „komandaturii”. De similare elogii au parte Gebattel (șeful secției politice și, ca atare, al cenzurii) ori Ottokar Czernin și Richard Kühlmann, cei ce vor dicta practic înrobitorul Tratat de Pace de la București. În afara părții „politice” și a celei militare, aceasta cuprinzând, în genere, comunicatele militare și telegramele cu știri referitoare direct sau indirect la conflagrație, ziarul mai publică ordonanțele date de Administrația Militară, „știri din Moldova” (extrase din presa ieșeană), mai târziu „corespondențe din și pentru Moldova”. Un spațiu foarte redus la început, sporit apoi, îl ocupă alte rubrici – faptul divers, cronica judiciară, tableta de însemnări („Crâmpeie de viață”, susținută de A. Nora), cronica teatrală, unde semnează

I.T.[Tedescul] și, mai rar, T.A.[Arghezi], acesta dând, de asemenea, și câteva „note de teatru” (*Dramă sau comedie, Artistul dramatic, Decadență*), apoi, cronică muzicală a lui Em. C.[Cerbu]. Cronici plastice iscălește din când în când N. Pora, care mai dă și proze din noul său volum *Hagi-Minciună*. Victor Anestin colaborează cu obișnuitele sale „cronici științifice” și cu o rememorare a momentului ocupării Capitalei (*Ceasuri de groază. În așteptare*). În foileton se publică numeroase traduceri din literatura germană (din Goethe, Schiller, Heine, Lenau, Nietzsche, Otto Ernst, P. Rosegger, Clara Chrobok-Richter, Saphir) ori din literatura scandinavă (August Strindberg, Karin Michaëlis), cele mai multe semnate Sylva ori Ana Codreanu (pseudonim al profesorului Constantin Gh. Bradeteanu). Foarte rar văd lumina zilei proze semnate tot de Sylva, de Jul. Giurgea (*Impresiile unui proscris*), de Temistocle Grigoriu ori de Lucrezia Kara (Lucrezia Karnabatt). D. Teleor prezintă personalități române de origine germană (Al. Flechtenmacher și Enric Winterhalder), cernăuțeanul Hermann Kienzl face portretul lui Mite Kremnitz, „poeta germană a României”, iar George Rareș scrie despre Uhland și Körner, pe când Ion Olteanu (Dem. Theodorescu) publică (în octombrie-noiembrie 1917) un lung studiu despre „franțuzomania” românească. După alegerile din mai 1918, cotidianul alocă mult spațiu dezbaterilor parlamentare, în special celor legate de chestiunea „sanctiunilor” ce trebuiau date foștilor guvernanți. În septembrie și octombrie 1918 articolele de fond indică o diminuare progresivă a angajamentului în favoarea Puterilor Centrale și sporirea „simpatiei” față de Antantă. În ultimele numere se aduc chiar elogii „marilor noștri aliați francezi”. Încercării, se pare, i-au pus însă capăt manifestările ostile ale publicului, în special ale celui tânăr. Îndată după sosirea autorităților românești în București, redacția a fost închisă și toate actele confiscate în vederea deschiderii unui proces. Redactorii și o parte dintre colaboratori, în număr de 24, au fost arestați în ianuarie 1919 și în luna următoare, la Curtea Marțială, a avut loc procesul lor, acuzațiile principale fiind de „pactizare cu inamicul” și „colaboraționism”. În urma dezbaterilor, în cursul cărora au pledat în apărarea inculpaților foarte mulți avocați celebri, au fost condamnați S. Grosman și D. Karnabatt la zece ani de închisoare, iar Ioan Slavici, Tudor Arghezi și Dem. Theodorescu la cinci. Vor fi însă grațiați cu toții după mai puțin de un an. **V.D.**

GAZETA CĂRȚILOR, periodic apărut la Ploiești între 15 februarie 1921 și 30 august 1924, pe 10 februarie 1925, apoi între 25 mai 1934 și 28 februarie 1944, lunar, apoi bilunar sau cu o periodicitate neprecizată, ca „Supliment bibliografic al revistei «România viitoare»”. De la numărul 11–14/1941 redacția și administrația se mută la București. Director este D. Munteanu-Râmnic. După ce „România viitoare”, săptămânal ploieștean condus de același D. Munteanu-Râmnic, își încetează apariția simultan cu încheierea primei serii a **G.c.**, subtitlul seriei a doua va fi „Publicație de bibliografie, literatură și cultură generală”. Articolul-program este semnat de D. Munteanu-Râmnic. Prima serie reproduce poeme de Al. Mateevici (*Limba noastră*), N. Iorga (*Năvălitori*), Al. Macedonski (*Noapte de mai*) și inserează versuri de George Baiculescu, Sergiu N. Duiculescu, Emil Bărbulescu ș.a. G. Zagoriț scrie articolul *Poetul Barbu Paris Mumuleanu – bard al anului 1821*, același număr conținând și poemul *La țară* al Adei Negri, tradus de Al. Vlahuță. Se semnalează plachete de versuri semnate de Emil Bărbulescu, L. Leoneanu, Lucian Costin, Ion Buzdugan ș.a. Emil Bărbulescu recenzează romanul lui N. Batzaria *Sărmana Léila* și volumul de schițe și nuvele *Chipuri de ceară* de Ion Agârbiceanu. Este prezentată și o carte a lui Al. Popescu-Telega, *Prozatori spanioli contemporani*. Istoria literară este bine reprezentată. Se retipărește *Introducția* lui M. Kogălniceanu la „Dacia literară” din 1840, Tr. I. Tănăsescu scrie despre volumul *La gura sobei* al lui Al. Vlahuță. Din *Istoria românilor prin călători* de N. Iorga se reproduce un fragment. Articole teoretice semnează D. Munteanu-Râmnic (*Împotriva literaturii și publicisticii de tarabă*), N.A. Constantinescu (*Un tricentenar al literaturii române*), Petre Sergescu (*Din aspectele literaturii de după război*). Seria a doua a publicației este prefăcută de un articol-program semnat tot de D. Munteanu-Râmnic. Dacă în primii ani revista tipărea recenzii și note de lectură, republicând texte critice cu ecou deosebit și traduceri din literatura universală, acum profilul se diversifică prin introducerea rubricilor „Cartea juridică și social-economică”, „Vechea literatură religioasă și istorică”, „Biblioteci”, „Istoria literaturii moderne”, „Oficiul de documentare și orientare bibliografică”, „Cronica științifică”. Sunt inserate în sumar versuri de Al. T. Stamatiad, N. Iorga, Ion Buzdugan, Horia Petra-Petrescu, I. Constantinescu-Delabăia,

Alice Soare, V. Popa-Măceșanu, Ion Sân-Georgiu, George Dumitrescu, G. Breazu-Ulmu, George Vâlsan, G. Tutoveanu. Sunt reluate poeme tipărite anterior de I. Pillat (*Poetul*), V. Voiculescu (*Cântec alb*), I. Gr. Periețeanu (*Psalmul valurilor*), chiar și *Steluța* lui V. Alecsandri fiind reprodusă într-o versiune în limba franceză. De opera poetică a lui V. Alecsandri se ocupă Aurel G. Stino (*Iarna în poezia lui V. Alecsandri*) și D. Munteanu-Râmnic (*Iarăși Vasile Alecsandri și poezia populară*). I.E. Torouțiu tipărește *Din scrisorile poetului Dimitrie Nanu*, iar D. Mazilu se oprește asupra liricii eminesciene (*Expresia lingvistică a „Luceafărului”, Fondul și expresia „Luceafărului”*). Alți comentatori ai fenomenului liric autohton sunt N. Gheorghiu (*Grigore Alexandrescu*), Ion Climer (*Pentru d-ra Elena Văcărescu*), Aurel G. Stino (*Un dușman al lui George Coșbuc: Gr. Lazu*), T.T. Socolescu (*Amintiri despre Octavian Goga*). Pe lângă aceștia, în **G.c.** se manifestă un pluton compact de recenzenti, producția lirică interbelică fiind comentată de D.V. Păun, N. Chiriac-Dimancea, I. Constantinescu-Delabaia, Perpessicius, N. Crăciun, Al. T. Stamatiad. Literatura străină, cu precădere lirica, intră în preocupările revistei atât prin traduceri directe, cât și prin prezentarea generală a operei unor mari poeți ai lumii. Cezar Titus Stoika scrie despre Lermontov, Al. Mihailov despre transpuneri în românește din opera lui Pușkin. Se republică traducerea poemului *Țigani* de Pușkin, realizată de Alecu Donici cu o sută de ani în urmă. O altă literatură frecventată este aceea italiană. Sub titlul *Apusul lunii* este reprodusă traducerea poemului lui Leopardi *Il tramonto della luna*, realizată de N.N. Crețu. Din tălmăcirile lui Pimen Constantinescu se publică în 1942 *Infinitul* de Leopardi și *Profundă noapte* de Giosuè Carducci. I. Constantinescu-Delabaia traduce *Grenadierii* de H. Heine, Aurel G. Stino face unele considerații intitulate *Cosmogonia lui Verhaeren*, Ion M. Gane oferă o versiune românească a *Albatrosului* lui Baudelaire. Proza tipărită aici include povestiri, cum sunt *O înfrângere* de I.A. Bassarabescu ori *Isprava soldatului Iordan* de Gh. Tulbure, fragmente de roman, unul extras din *Moartea fratelui meu* de G.M. Vlădescu, altul, *Spre țară*, din *Cântă tinerețea* de Șt. Alexiu, ca și reluarea broșurii *Mitică*, tipărită în 1902 de I.L. Caragiale. Predominante sunt recenziile, de-a lungul timpului semnate de N. Chiriac-Dimancea, Ion Dumitrache-Godeni, Șt. Alexiu, Costin I. Murgescu ș.a. **I.I.**

GAZETA DE DUMINICĂ, publicație apărută la Șimleu Silvaniei de la 3 ianuarie 1904 până la 18 iunie 1911, cu subtitlul „Organ politic și cultural independent”; în perioada 1906–1907 subtitlul devine „Organ național politic și cultural independent”. Proprietar editor era Ioan P. Lazăr, iar redactori responsabili au fost pe rând Ion Pop-Reteganul, Victor Deleu, Dionisie Stoica. Revistă săptămânală, **G.d.** se autodefinește prin articolul-program *Cuvântul nostru*, semnat de un grup de cărturari din regiune, în care se afirmă: „Nu se poate să trăim în nepăsarea în care am stat până acum față de trebile obștești, fie acelea de interes economic, industrial, cultural, bisericesc ori social”, deoarece „cultura deșteaptă la conștiință, întinde la prosperitate; iar în limbă și literatură se reoglindează viața popoarelor”. Ca urmare, publicația își propune să contribuie la răspândirea culturii în special în mediul rural, prin tipărirea de materiale conținând sfaturi practice, disertații istorice, texte literare. Pe prima pagină a fiecărui număr este reprodusă câte o gravură cu subiect privind evenimente internaționale, însoțită de scurte explicații. Rubricile permanente, anunțate încă din articolul-program, sunt „Junimea”, „Foișoara”, „Mai nou”, „Din economie”, „Fel de fel”. Cu precădere în „Junimea” și „Foișoara” sunt incluse producțiile cu caracter literar. Poezia este reprezentată de G. Coșbuc (*La Paști, Bradul, Mama*), Emil Isac (*Curcubeu, Cântec, Pe lac*) ori de Carol Scrob, Maria Cunțan, N. Rădulescu-Niger, Theodor A. Bogdan, Alexandru Aciu, Antoniu Popp, Petre Dulfu, Grigoriu Pop, Veronica din Selagiu ș.a. Proză publică I. Pop-Reteganul și I. Georgescu. Se republică articolul lui N. Iorga *Învățăături din viața lui Ștefan cel Mare*, iar la rubrica „Știri literare”, începută în numărul 45/1905, sunt comentați Ioan Slavici și Ion Agârbiceanu. Petru Suciuc iscălește articolul *Curentul nou în literatură*, unde este salutată noua direcție de la „Sămănătorul” și de la „Făt-Frumos”, completat de recenziile aceluiași la volumele *Icoane* de Al. Ciura, *Traiul nostru* de Ion Ciocârlan, *Poezii* de Octavian Goga. Dionisie Stoica dedică un studiu lui Alexandru Vlahuță, intervențiile acestui comentator obligând însă revista la o polemică cu N. Iorga, semnată de Ioan P. Lazăr. Alt moment polemic este provocat, în 1909, de apariția volumului *Poezii* al lui Emil Isac, atacat violent tot de Dionisie Stoica, din pricina modernismului său, văzut ca „intimism agresiv”. Traducerile apărute de-a lungul timpului în **G.d.**

aduc în prim-plan scrieri de Alphonse Daudet, Jules Verne, Lev Tolstoi, presărate printre povești și anecdote, snoave și poezii populare. În perioada 1907–1911 revista capătă un caracter politic tot mai evident. Alți colaboratori: Maria Ciobanu, D. Nica, Sofia Nădejde, Al. Țintaru.

I.I.

GAZETA DE DUMINICĂ, publicație apărută la București, săptămânal, între 8 noiembrie 1925 și 12 octombrie 1930, fără indicarea comitetului de redacție; de la numărul 216/1929 își schimbă titlul în „Duminica – magazin (Gazeta de duminică)”, continuând până în 1937. Are caracterul unei publicații literare eclectice, menită să popularizeze marile nume ale literaturii române și universale și să educe gustul public prin texte reprezentative. Rubricile, în mare parte nesemnate, au încă de la început un caracter specializat, păstrându-se aproape neschimbate pe toată durata de existență a periodicului. Astfel, „Buletinul literar” conține informații despre cărți noi, românești și străine. „Reflectoare din lumea artelor”, cu foiletoane semnate permanent de Em. Cerbu, tratează despre spectacolele de la Teatrul Național din București, o cronică separată având drept obiect spectacolele teatrale de la Paris și Viena. „Ecranul animat”, devenit, din 1929, „Culi-sele ecranului”, se ocupă de premierele cinematografice. „Pagini uitate din scriitorii vechi” încearcă repunerea în circulație a unor texte semnate de N. Xenopol, Petre Ispirescu și V. Alecsandri. Dar rubricile literare cu adevărat importante sunt „Nuvele de acțiune” și „Pagini din marea literatură contemporană”, în care sunt convocate, în traduceri de obicei nesemnate, aproape toate literaturile mari ale lumii, cel mai bine reprezentat fiind perimetrul anglo-saxon. Astfel, sunt traduse texte din Arthur Conan Doyle, H.G. Wells, Jack London, John Galsworthy, Rudyard Kipling, Jerome K. Jerome, Francis Scott Fitzgerald, Theodore Dreiser, Sherwood Anderson, Ernest Hemingway. Prezentă frecvent este literatura italiană, ilustrată prin fragmente din Giovanni Papini, Luigi Pirandello, Grazia Deledda, Massimo Bontempelli. Tot atât de bine reprezentată este și literatura contemporană franceză, cu traduceri din Henri Barbusse, Georges Duhamel, André Maurois, Anatole France, Émile Zola, Paul Bourget, Maurice Leblanc. La fel stau lucrurile cu literatura de expresie germană, prin texte din Stefan Zweig, Rainer Maria Rilke, Heinrich Mann și Thomas Mann. După cum nu absentează nici literaturile din spațiul

iberic, prin Miguel de Unamuno, Ramón Gómez de la Serna, Vicente Blasco Ibáñez. În fine, sunt transpuse fragmente din Wladysław Reymont, A.P. Cehov, Maxim Gorki, Leonid Andreev, Rabindranath Tagore, Knut Hamsun, Selma Lagerlöf.

I.I.

No. 2. — Anul I.

Joi, 9 Martie 1867.

GAZETA DE IASSI

Ziaru politicu, literariu și comercialu.

GAZETA DE IAȘI, publicație literară și politică apărută la Iași, bisăptămânal, de la 5 martie până la 10 decembrie 1867. **G.I.** iese la câteva zile după întâiul număr al „Convorbirilor literare”, ca o complinire jurnalistică, mai activă politic și mai mobilă, a revistei junimiste. Deși nu se dau informații legate de componența redacției, se poate presupune că munca redacțională și administrativă îi revine, ca și la „Convorbiri literare”, lui Iacob Negruzzi, de vreme ce el rezolva corespondența gazetei și încurcăturile cu abonații. De altfel, **G.I.** nu este prima publicație cu caracter mixt, politic și literar, scoasă de junimiști între 1863 și 1875. Însă la fel cu cele de până la „Timpul”, nici aceasta nu a izbutit să-și asigure numărul de cititori care să-i permită o apariție mai îndelungată. Pe plan politic, tonul este revendicativ, țelurile urmărite fiind imediate. Se cere înființarea sau mutarea la Iași a unor importante instituții juridice și culturale, în scopul reactivării orașului ca metropolă politică și culturală. Gazeta poate fi socotită și un oficios al aripii tinere a Partidului Conservator, deoarece acceptă prevederile Constituției de la 1866 și militează pentru recunoașterea drepturilor și libertăților publice. Multe din articolele politice sunt scrise de Titu Maiorescu și iscălite cu inițială. Altele, mai ales cele care privesc politica locală, este posibil să-i aparțină lui Iacob Negruzzi. Din punct de vedere literar, gazeta este relativ activă, având un foileton și rubrici variate, cu proză literară, versuri și articole critice. Sunt prezenți cu versuri M.D. Cornea, N. Nicoleanu, cu proză N. Gane, Leon Negruzzi, iar V. Pogor cu un comentariu critic la *Istoria civilizației engleze* de H.T. Buckle. **G.I.** participă, de asemenea, la polemica provocată de tipărirea în „Convorbiri literare” a articolelor *Despre poezia română* și *Contra școlii Bărnuțiu*, ale lui Titu Maiorescu. Junimiștii încercau astfel să răspundă cu promptitudine atacurilor presei adverse, ceea ce nu ar fi fost posibil în revista „Convorbiri literare”, care apărea lunar.

R.Z.

GAZETA DE LA TURDA PENTRU TINERET, publicație apărută la Turda, bilunar, ca supliment al „Gazetei de la Turda”, între 1 aprilie 1941 și mai 1943. Director este Vasile Iluțiu; redactori, succesiv, Ion Cârja-Făgădaru, Anton Crișan, C. Fileanu și I. Crângureanu. Inițiată de Ion Cârja-Făgădaru, elev în clasa a VII-a a Liceului „Regele Ferdinand” din Turda, revista este scrisă aproape în întregime de colegii săi de clasă, Victor Felea, Virgil Petrișin, V. Sima, Iorgu Moldovan ș.a., care debutează aici cu poezii, recenzii, proză scurtă, note, însemnări și reportaje. Articolul-program, *Cuvântul nostru*, enunță „rostul acestei publicații tinerești”: „De când cu noul curent al «literaturii excitare», ce bine știți e propovăduit printr-un număr exagerat de «ziare-fotografii», zise și humoristice – tineretul a căzut, precum era și normal, în brațele acestei literaturi nefaste. [...] Ca tineretul să aibă o călăuză sănătoasă și preocupări ce-l interesează, îi deschidem azi paginile acestei mici reviste”. Există aici câteva rubrici remarcabil susținute: „Prezentări literare”, cu intervențiile critice ale lui Victor Felea, care scrie despre M. Eminescu, Tudor Arghezi, Octavian Goga, V. Voiculescu, Mihai Beniuc, Emil Giurgiuca, Teodor Murășanu, Nicu Caranica, V. Copilu Cheatră; „Livada cu visuri”, pagină de poezie ilustrată de același Victor Felea, sub pseudonim (V. Nicolin) și cu numele propriu, ca și de Virgil Petrișin, Vasile Racovițan, Iorgu Moldovan, I. Crângureanu ș.a. Proză dau I. Cârja-Făgădaru, Virgil Petrișin, I. Crângureanu ș.a. Cu timpul, în revistă apar și alte nume, fie și cu republicări: Ilie Dăianu, Ovidiu Caledoniu, N. Crevedia, Coca Farago, Ionel Pop, Letiția Papu, Petre Paulescu, Ionel Teodoreanu, Horia Nițulescu, Petre Bucșa. La numărul 6/1942 se menționează că prima echipă redacțională își încheie misiunea odată cu bacalaureatul, iar directorul gazetei, Vasile Iluțiu, semnează editorialul *Prima despărțire*, în care caracterizează virtuțile echipei care a inițiat revista. De reținut opinia despre Victor Felea: „Victor Felea (Paul Lucian), liniștit ca o apă adâncă, așa cum îi este și gândirea și talentul, era al treilea redactor, dar cel dintâi de păreri cărui țineam seamă cu toții”. **C.H.**

GAZETA DE MOLDAVIA, publicație politică și literară apărută la Iași, bisăptămânal, de la 9 ianuarie 1850 până la 24 noiembrie 1858. **G.M.** continuă „Albina românească”, dar schimbarea de titlu semnalează și o schimbare de atitudine politică, Gh.

Asachi, redactorul ei, rămânând străin de noile cerințe sociale și culturale ale epocii. Caracterul de publicație pentru toți românii, specific „Albinei românești”, este, de asemenea, abandonat. Noua gazetă va avea „un color mai localnic”, preocupându-se de chestiunile care puteau interesa îndeosebi pe locuitorii din stânga Milcovului. Acest regionalism, într-o vreme când ideea Unirii începuse să nu mai pară o utopie, este el însuși o mărturie a modificărilor pe care le suferise orientarea de ansamblu a lui Gh. Asachi în problemele vieții politice și chiar în ceea ce privește cultura și literatura. Gazeta apare „sub redacția unei societăți”, iar redactorii sunt „persoane onorabile”, însă răspunderea alcătuirii sumarului și orientarea aparțin în întregime bătrânului scriitor moldovean. Se tipăresc anunțurile oficiale ale regimului, articole politice, știri, note bibliografice, informații comerciale, un foileton intitulat „Albina românească”, poate monoton, totuși interesant prin calitatea literaturii. Aici s-au publicat scrieri de Iancu Văcărescu (*Marș românesc*), M. Kogălniceanu (*Tainele inimei*), C. Negruzzi, care transpune din rusește poezia *La războiul de acum*, Alecu Russo, I. Ianov, Philarète Chasles. Din când în când se traduce și câte un roman francez (Émile Souvestre, *Filosoful din clopotniță* ș.a.). **R.Z.**

GAZETA DE TRANSILVANIA, publicație politică și culturală apărută la Brașov, săptămânal, de la 12 martie 1838; începând cu 4 ianuarie 1843 este bisăptămânală, din nou săptămânală între 2 iulie 1858 și 7 ianuarie 1862, apoi iar bisăptămânală din 1862; de la începutul anului 1881 iese de trei ori pe săptămână, iar din 16 aprilie 1884 devine cotidian. S-a tipărit, cu alte schimbări de periodicitate și întreruperi, până în ianuarie 1945. De la 3 ianuarie 1849 s-a intitulat „Gazeta transilvană”, iar

de la 1 decembrie 1849, „Gazeta Transilvaniei”. Sub redacția lui George Barițiu, în iulie 1837 s-a editat la Brașov „Foaia de săptămână”, periodic destinat a fi complementul politic al săptămânalului „Foaia duminicii”. Deoarece nu se obține aprobarea administrației imperiale, gazeta este suspendată după două numere. La începutul anului următor se publică în locul ei, și cu toate aprobările necesare, **G.T.**, avându-i pe Barițiu ca redactor și pe Johann Gött ca editor. Din 9 septembrie 1850 redactor va fi Iacob Mureșianu, Barițiu fiind obligat de împrejurări să renunțe la conducerea gazetei. Spre sfârșitul anului 1876 I. Mureșianu îmbolnăvindându-se, gazeta este din nou redactată de Barițiu, în colaborare cu Aurel Mureșianu, fiul redactorului. Oferindu-i-se în 1877 prilejul de a scoate la Sibiu „Observatoriul”, Barițiu nu mai colaborează la publicația brașoveană și, de la 1 ianuarie 1878, A. Mureșianu rămâne singurul ei conducător. În redacție au mai lucrat Andrei Mureșanu (1838–1849), Simion C. Mărgineanu (în 1875), Ștefan Bobancu (1884–1889), Traian H. Pop (din 1890), Grigore Maior (1890–1900), precum și Ion Pop-Reteganul, Teofil Frâncu și G. Bogdan-Duică. Programul politic a fost, de la primul număr, susținerea consecventă a idealurilor naționale ale românilor. Din această cauză gazeta a suferit în mai multe rânduri suspendări, iar redactorilor li s-au intentat numeroase procese de presă. Prima suspendare a survenit ca urmare a evenimentelor revoluționare din 1848, între 17 martie și 1 decembrie 1849. În 1850 Barițiu scrie o serie de articole referitoare la revoluție și la rolul lui Avram Iancu. Cenzura imperială cere să se întrerupă publicarea lor și, Barițiu refuzând, **G.T.** este din nou suspendată de la 13 februarie. La 9 septembrie gazeta re apare, dar redactorului nu i se permite să-și reia activitatea; Iacob Mureșianu, care îi ia locul, va fi obligat să publice ordonanțele și decretul administrației și să tipărească pe frontispiciul ziarului pajura bicefală. Mureșianu se vede silit, de altfel, să modereze și tonul articolelor politice, ceea ce va provoca o polemică, în 1855, cu M. Kogălniceanu, care, în paginile „României literare”, se arătase nemulțumit, între altele, de lipsa de combativitate a periodicului brașovean. Lunga perioadă de apariție, șaiszeci și doi de ani numai în secolul al XIX-lea, explică, în bună parte, oscilațiile de atitudine și unele inconsecvențe. De la liberalismul moderat și reformist,

cu ecouri iluministe, al lui G. Barițiu, la democra-tismul burghez, cu justificate revendicări naționale, dar fără un program de acțiune socială, al Partidului Național Român (pe care, după 1881, gazeta l-a reprezentat o vreme), calea **G.T.** a fost jalonată de evenimentele din 1848–1849, de epoca de relativă libertate care a premers dualismului, apoi de anii, caracterizați prin nedreptăți naționale și sociale, ai dualismului austro-ungar. Dar în ansamblul ei, linia politică urmată în secolul al XIX-lea a corespuns pe deplin intereselor naționale ale românilor din Transilvania. Până la 1848 gazeta lui Barițiu a constituit principalul mijloc de afirmare publicistică a drepturilor politice și culturale românești în Imperiul Habsburgic și, totodată, alături de „Curierul românesc” și „Albina românească”, s-a impus ca un important difuzor de informație pentru românii de pretutindeni. De altfel, Barițiu a și conceput gazeta ca pe o tipăritură pentru toți românii, scop în care și-a asigurat corespondenți în Principate (de pildă, pe Ioan Maiorescu) și a obținut colaborarea celor mai cunoscuți scriitori din Moldova și Muntenia: I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri. În același scop, al circulației pe întreg teritoriul românesc, Barițiu s-a arătat întotdeauna interesat de problemele lingvistice și publicația a făcut loc în coloanele ei discuțiilor legate de sistemul ortografic. De la începutul anului 1852 gazeta se va tipări cu litere latine, ortografia adoptată fiind aceea a lui Timotei Cipariu. Cu timpul însă, mai ales după ce Titu Maiorescu va critica și **G.T.** în articolul său *Limba română în jurnalele din Austria* (1868), se va renunța la greoaia ortografie cipariană, iar limba în care se redactau articolele se va curăța și de germanisme, regionalisme etc. În anii revoluției de la 1848, în anii premegători Unirii și în vremea Războiului pentru Independență gazeta a susținut revendicările și cauza românilor din Principate și a informat obiectiv și prompt asupra mersului evenimentelor, publicând până la 1859 articole și informații pe care foile din Iași și București nu le puteau tipări din cauza cenzurii. Un alt obiectiv permanent era acela de a ține la curent cititorul din Transilvania cu variate aspecte ale vieții de peste munți (activitatea principalelor instituții sociale și politice, viața literară și artistică, dezvoltarea industriei și a comerțului). În acest fel, s-a adus o importantă contribuție la

consolidarea conștiinței naționale, la impunerea ideii de realizare a unității culturale și naționale. Pentru Barițiu și pentru ceilalți redactori, cultura și literatura au fost socotite, în primul rând, mijloace de înfăptuire a țelurilor politice. „Foaie literară” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, suplimentele literare ale ziarului, au fost editate în acest scop. Și tot de aceea, **G.T.** a promovat, în mod obișnuit, literatură puțină și nu întotdeauna de bună calitate. Criteriul estetic a fost sacrificat uneori în favoarea celui politic. În schimb, s-au inserat multe articole, scrise mai ales de G. Barițiu, Andrei Mureșanu, Iacob și Aurel Mureșianu, dedicate istoriei poporului român și altele relative la cele mai importante probleme culturale, pedagogice, economice. Printre colaboratorii pentru partea politică și culturală s-au numărat și I. Heliade-Rădulescu, M. Kogălniceanu, Vasile Popp, I. Rusu, Pavel Vasici, Timotei Cipariu, Damaschin T. Bojincă, Vincențiu Babeș, Andrei Mocioni, I. Rațiu, Vasile L. Pop, Al. Papiu-Ilarian, V. Boerescu, I. Maiorescu. La rubricile literare figurează scrieri de V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, G. Sion, D. Gusti, N. Nicoleanu, N. Tincu-Velia, Al. Gavra, Moise Sora Noac, I. Maiorescu, Florian Aaron, T. Cipariu, A.T. Laurian, Nifon Bălășescu. În perioada de după 1880 s-au adăugat și I. Slavici, I. Pop-Reteganul, I.C. Panțu, Andrei Bârseanu. Cu articole de critică literară și cu traduceri colaborează G. Bogdan-Duică, semnată a treisprezece cronici literare plasate la rubrica „Revista literară” în anul 1888. În urma unui conflict cu redactorul publicației, care nu i-a permis să mai scrie despre G. Coșbuc, G. Bogdan-Duică renunță, în același an, la rubrica sa și începe să colaboreze la „Tribuna” din Sibiu. **G.T.** a găzduit și traduceri din literatura universală (Lev Tolstoi, H.C. Andersen), folclor cules de I. Pop-Reteganul, I.C. Panțu ș.a., cronici artistice și dramatice (mai ales despre teatrul de amatori din Ardeal), recenzii, note critice și bibliografice. În perioada de până la 1865 foiletoanele literare din „Foaie pentru minte, inimă și literatură” continuau, de multe ori, aici. **G.T.** a fost principalul element activ al vieții intelectuale din Transilvania, susținând ideea unei culturi naționale și populare, cu rădăcini în realitatea autohtonă. S-a apropiat astfel de curentul de la „Dacia literară”, dar s-a și deosebit de acesta prin persistența ideilor iluministe, prin interesul pentru cultura germană și

prin respingerea culturii franceze, considerată „revoluționară”. Într-o a doua etapă, după 1870, alături de alte publicații periodice („Telegraful român”, „Albina Carpaților”, „Observatoriul”, „Tribuna”), a sprijinit, mai ales prin intervențiile publicistice ale lui G. Barițiu, I. Mureșianu și, mai târziu, ale lui G. Bogdan-Duică, orientarea spre realismul popular, specifică literaturii din Transilvania. După 1900 **G.T.** devine un ziar în care informația, îndeosebi aceea locală, și articolul de atitudine politică predomină. Moartea lui Aurel Mureșianu face ca din 1911 o societate în comandită, condusă de N. Vecerdea și Voicu Nițescu, să obțină proprietatea periodicului, care va fi redactat de Ioan Broște și Victor Braniște. La rubricile literare și culturale se întâlnesc semnăturile lui Silvestru Moldovan, Onisifor Ghibu, Aron Cotruș, Emil Isac, Ioan Lupaș, Virgil Onițiu, Romulus Cioflec, I.U. Soricu ș.a. În anii Primului Război Mondial autoritățile austro-ungare confiscă gazeta, îi impun redactori străini și îi imprimă caracterul unui oficios al comandamentului militar (octombrie 1916 – noiembrie 1918). Pentru un timp patrimoniul publicației trece în posesia profesorului Arsenie Vlaicu, care o și redactează împreună cu N.N. Sulică, ambii fiind adversari ai unirii cu România. În aceste condiții, din noiembrie 1918, Sfatul Național Român din Țara Bârsei scoate cotidianul „Glasul Ardealului” (noiembrie-decembrie 1918), iar Voicu Nițescu și Victor Braniște editează o serie nouă a **G.T.** în orașul Cealbinsk din Rusia (de la 13 august 1918). La 1 ianuarie 1919 ziarul re apare la Brașov, reprezentând Partidul Național Român și Consiliul Dirigent, și este redactat de un comitet din care face parte, între alții, profesorul Ilie Cristea. Printre cei ce scriu la partea culturală sunt Axente Banciu, Zaharia Bârsan, Ioan Al. Bran-Lemeny, Maria Baiulescu, I. Clopoțel (redactor-șef în 1920–1921), I.C. Panțu, N. Bagdasar sau N. Iorga. În anii ce urmează gazeta se transformă tot mai mult într-un organ politic al Partidului Național Țărănesc, iar din 1933 intră sub influența lui Al. Vaida-Voevod și sub direcția lui Voicu Nițescu. Între aprilie 1941 și ianuarie 1945 trece în proprietatea Astrei și este redactat de Ion Colan. Între semnatari se numără acum Valeria Căliman Braniște, Mardare Mateescu, Gheorghe Tulbure, Ilie Gherghel, Lucian Valea, Teodor Mureșanu, Ion Breazu, Vasile Netea.

R.Z.

GAZETA DE VEST, periodic politic și cultural apărut la Oradea, zilnic, între 15 iulie 1929 și 31 iulie 1940, sub direcția lui George A. Petre, de la numărul 563/1931 redactor responsabil fiind A. Barna. De la numărul 564/1931 publicația are subtitlul „Organ de afirmare națională”, la care, de la numărul 1414/1935, se adaugă mențiunea „Apare sub conducerea Casei Naționale”. De la 1 aprilie 1936 își schimbă titlul, devenind „Noua gazetă de Vest”. Articolul-program *Pășim cu încredere!* mărturisește intenția editorilor de a face din **G.V.** o tribună de afirmare a românismului la granița de apus a țării. Direcția culturală se manifestă cu precădere în interiorul rubricilor specializate, care se diversifică treptat, de la „Gazeta de Vest culturală” la „Cronicar”, unde apar cronici plastice, și de aici la „Curier literar” și la „Cronica teatrală”, unde sunt comentate spectacolele montate la Teatrul de Vest din Oradea, până la „Săptămâna cărții”, „Figuri românești”, „Figuri mondiale”, „Cultură, artă, teatru”, „Cultură, artă, literatură”. Printre poeții gazetei se numără directorul ei, George A. Petre, care semnează cu asiduitate versuri ocazionale; un pseudonim pe care îl folosește este Emir Asan. Alături de el, în paginile ziarului își fac loc Emil Isac, Bazil Gruia ș.a. Adevăratul poet al anilor '30 este, în **G.V.**, Aron Cotruș. Poezie mai semnează Dem. Bassarabeanu, Eugeniu Sperantia, Ion Bătrâna-Voivodeni, Petre Damaschin. Cu vremea, încep să scrie aici și Victor Eftimiu, Al. T. Stamatiad, Ion Th. Ilea, I. Valerian, Petre Pascu, Vasilache Nanu. În mod surprinzător, aici pășește cea mai nouă, pe atunci, generație de poeți: Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Radu Bourreanu. Câteva articole și note dedicate lui Eminescu aparțin lui I. Georgescu, T. Albani, Const. Pavel, altele, dedicate lui Octavian Goga, îi au ca autori pe Victor Cordoș, Ion Isaiu și Iosif Naghiu. Se traduce din lirica lui Ady Endre (*Cumătrul lui Toma Eșe, Caii morții*, în versiunea lui George A. Petre, M.G. Samarineanu tipărind, sub pseudonimul M. San-Marino, și articolul-semnal *Ady Endre în românește*) sau din poezia a lui Baudelaire (*Omul și marea*, în varianta lui Al. T. Stamatiad). V. Grădinaru intervine cu un surprinzător articol

despre futurism: *Apelul lui Marinetti*. Nuvelistica promovată nu depășește un nivel eclectic, evidențiat și de numele celor care o produc: Al. T. Stamatiad, M.G. Samarineanu, E. Cetină, dar și Victor Eftimiu, Gh. Brăescu, Gh. Tulbure. Sunt recenzate romane de Liviu Rebreanu, tot despre Rebreanu scriu Ion Isaiu și Lascăr Tuduciuc, după cum este consemnată, într-o notă, conferința ținută de autor la Oradea despre geneza *Pădurii spânzuraților*. Sunt comentate cărți de Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, C. Stere, Carol Ardeleanu, Mircea Damian, I. Valerian. În articolul *Oradea în roman* este abordat romanul lui M.G. Samarineanu *Romanță fără note*, tratând un subiect local. Nici literaturile străine nu sunt uitate. M. San-Marino (M.G. Samarineanu) semnează articolul *Cetind pe Erich Maria Remarque*, în care prezintă romanul *Pe frontul de vest nimic nou*. Se traduce din Cehov (povestirea *Un domn cunoscut*, în românește de George A. Petre); se preiau și se traduc interviuri cu scriitori în vogă (*Cum se poate lua un interview. Sfaturile lui Maurice Dekobra*), este tălmăcit un fragment din amintirile Alexandrei Lvovna Tolstoi, *Cum a lucrat Tolstoi*. Gavril Blaga se ocupă de Panait Istrati, I. Bradu recenzează traducerea lui Radu Cioculescu a romanului *Viața lui Stanley* de Jakob Wassermann. Cronica dramatică, ținută în genere de Șt. Mărcuș, consemnează premierele de la Teatrul de Vest. Se face loc unei scenete a lui Victor Eftimiu, *Plugul de foc*. Lui Nichifor Crainic i se reproduc în 1933 articolele *Sensul culturii* și *Matei Basarab*. La rubrica „Cultură, artă, literatură” este prezent Carol Drimer (*O polemică istorică – polemica lui Xenopol cu Rössler*). Importantă rămâne, în peisajul literar interbelic, seria de interviuri, din 1938, pe tema *Provincia în cadrul culturii române*, la întrebări răspunzând Camil Petrescu, Mircea Streinul ș.a. Ca articole de direcție, caracteristice rămân cele ale lui Gh. Tulbure, *De la Iosif Vulcan până azi*, Nichifor Crainic, *Moștenitorii victoriei. Cuvinte către tineretul intelectual*, Gh. Bulgăr, *Perspective în scrisul actual*. Alți colaboratori: Sever Stoica, A. Crăciun, Augustin Cosma, Șt. Munteanu; în genere, autorii preferau, în cazul articolelor de mai mică întindere, folosirea pseudonimului. După evenimentele din decembrie 1989, mai multe publicații și-au revendicat, fie și în sens polemic, atât tradiția, cât și programul sau numele **G.V.**, fără a avea însă o legătură reală cu publicația interbelică. **I.I.**

GAZETA FAMILIEI, revistă apărută la București, săptămânal, între 22 septembrie 1946 și 1 ianuarie 1948. Redactor responsabil este N. Firoiu. De la numărul 57/1947 își schimbă titlul în „Mondial magazin”, având subtitlul „Singura revistă de reportaj din România”. Publicație caracteristică pentru perioada de bolșevizare a vieții publice românești, **G.f.** ilustrează cum rezistența intelectualilor poate lua forme paradoxale, constând chiar în abordarea unor subiecte considerate subversive sau în comentarea unor autori socotiți indezirabili. Multe dintre numele celor care semnează aici se vor regăsi în publicațiile exilului românesc sau vor dispărea din viața publică, cel puțin pentru o vreme. Încă de la început se instituie obiceiul evocării, de către mari scriitori și ziariști, a unor orașe și zone ale țării. Astfel sunt reproduse texte de Tudor Teodorescu-Braniște (despre Pitești), Tudor Mușatescu (Câmpulung), Gala Galaction (Turnu Măgurele), N. Carandino (Brăila), I.A. Bassarabescu (Ploiești), Cella Delavrancea (Râmnicu Vâlcea), Șerban Cioculescu (Turnu Severin). Proză publică V. Al. Munteanu (*Reîntoarcerea la Platon*), Alexandru Baciuc (*Sfârșit de vacanță*), Dan Athanasie (*Ispita*). Recenzii semnează Sorana Gurian (la *Pânza de păianjen* de Cella Serghi, *Soarele negru* de Ticu Archip, *Cuceritorul* de Elsa Triolet), Camil Baltazar (la Sorana Gurian, *Întâmplări între amurg și noapte*), Ion Caraion (la Liviu Bratoloveanu, *Oameni la pândă*, Ion Marin Sadoveanu, *Sfârșit de veac în București*). Viorica Răileanu scrie despre Duiliu Zamfirescu, iar Lascăr Sebastian face, aproape număr de număr, cronică dramatică la spectacolele de la Naționalul bucureștean, de la teatrele Studio, Victoria, Savoy, Colorado, Modern, Alhambra, Teatrul Mic și de la Teatrul Muncitoresc „I.C. Frimu”. Sunt reproduse fragmente dintr-un roman de Emil Ludwig, mai apar nuvela lui Edgar Wallace *Omul din noapte*, schițe ale scriitorilor Myrna Lowell și Tom Bailey. Se traduc de asemenea fragmente din jurnalul contelui Ciano, din memoriile de război ale lui Émile Pyle și din cele ale generalului francez Henri Giraud, o evocare a lui John Hersey despre bombardamentul atomic de la Hiroshima. În revistă sunt găzduite și recenzii la cărți străine. **I.I.**

GAZETA FEMEII, revistă apărută la București, săptămânal, de la 21 noiembrie 1932 până la 10 iulie 1939. Militând pentru afirmarea literaturii scrise de femei, publicația susține manifestarea acestora ca

purtătoare ale unei sensibilități specifice, capabilă de performanță. Fondatoarea revistei este Caterina B. Müller. Se oferă cititorilor o discretă pagină literară, care însă nu reușește să impună, de-a lungul timpului, și o literatură „feministă” propriu-zisă. Publică poeme Claudia Millian, căreia i se iau și interviuri. Sarina Cassvan, figură proeminentă a mișcării de emancipare a femeii, scrie despre Elena Văcărescu sau despre contesa de Noailles, alte poete prezente aici fiind Maica Smara, Dahlia Nour, Maria Baiulescu, Maria Bart-Săvescu. Poetul neîncoronat al revistei este Ion Minulescu (*Rânduri pentru paserile călătoare, Rânduri în cinstea celei care a plecat, Rânduri pentru plopii-n ploaie*). Sunt incluse și versuri de Florin Chiru-Nanov, Horia Petra-Petrescu, I.Gr. Perișeanu, H. Bonciu, Traian Teleanu, în timp ce Ioan Jivi-Bănățeanu îl prezintă pe tânărul poet Pavel Bellu. Proza feminină e publicată frecvent sub pseudonim. Emilia Tailler, în ciuda numelui occidental, este autoarea romanului cu subiect românesc *Văduva de război*, tipărit în foileton, aceeași autoare semnând și schița cu personaje autohtone *Cum s-au întâlnit*. Reta Laby semnează nuvela *Divorțată*, în vreme ce Thérèse Bally, în povestirea *O stranie întâmplare*, aduce în prim-plan viața unui foarte neaoș Matei Ionescu. Henriette Yvonne Stahl e prezentă cu *La bătălia de la Port Arthur (Depozit de coloniale și băuturi spirtoase)*, fragment din volumul de nuvele *Mătușa Matilda*, distins cu Premiul Femina pe anul 1932. Maria Borșanu traduce un fragment din nuvela *Bate la ușă* de Carmen Sylva. Fragmente de roman au ca autori pe Ovid Brădescu-Râmnic și pe Florin Chiru-Nanov. Dintre comentatorii prozei, Mihai A. Blajeni se oprește asupra lui D.H. Lawrence cu *Amantul doamnei Chat-terley*, Luminița Barbu se ocupă de romane de Vicki Baum ori de Simonne Ratel, Teodor Scarlat recenzează romanul lui Stoian Gh. Tudor *Hotel Maidan* și ia un interviu lui I. Valerian, I. Bunescu semnălează traducerea lui Eugen Relgis din Stefan Zweig, *Marie Antoinette*, Emilia Delașupra scrie despre George Sand, iar Olga J. Atș analizează volumul *Hotarul* din ciclul *În preajma revoluției* de C. Stere. Numărul 23–24/1936 este dedicat personalității lui Nicolae Titulescu. **I.I.**

GAZETA GAZETARILOR, publicație socială și culturală apărută la Cluj, în două serii, mai întâi săptămânal, din 8 decembrie 1927 până în 13 februarie 1928, cu subtitlul „Organul Sindicatului Presei Românești din Ardeal”. Odată cu a doua serie, inițiată la 31 decembrie 1933 și editată între 8 martie

1934 și 26 decembrie 1937, se transformă în cotidian și își schimbă titlul în „Gazeta”, iar subtitlul devine „Revista gazetarilor ocrotirilor social-economice” și, mai târziu, din 1935, „Cotidian al gazetarilor pentru informarea românilor ardeleni”. Fără a fi asumate explicit de o echipă redacțională, primele numere ale **G.g.** vădesc un paradoxal naționalism regionalist, schițat chiar din articolul-program, în care se promite apărarea și promovarea valorilor românești, ceea ce s-ar afla în opoziție cu presa bucu-reșteană, considerată obedientă față de interesele politicianilor sau ale grupărilor revizioniste străine. Această ideologie decurge și din rubrica „Mișcarea culturală și artistică”, incluzând informații literare și poezii semnate de Aron Cotruș, dar mai ales din foiletoanele scrise de Alexandru I. Hodoș (sub titlul generic „Orașele de frontieră”) și de Val. Pușcariu („„Astra” la răspântie”) ori din editorialele lui Ion Agârbiceanu (despre rolul creștin al presei), Alexandru I. Hodoș, sub pseudonimul Moise Nicoară (despre contribuția ardelenilor la Marea Unire din 1918) și Ion Clopoțel (despre emanciparea națională prin cultură). Seria nouă a gazetei, sub directoratul lui Valer Moldovan, avându-i drept redactori sau colaboratori pe C.I. Codarcea, Iustin Ilieșiu, Emil Boșca Mălin, Vasile Cupărescu, Atanasie Bran ș.a., sporește dimensiunea naționalistă, încurajând adeseori manifestarea puseurilor legionare, șovine sau antisemite. Până și articolele cu tematică literară și culturală, tot mai reduse de la număr la număr, se supun constant acestei politici redacționale. Printre editoriale de susținere a lui Corneliu Zelea Codreanu, a principiului „*numerus valachicus*” promovat de Alexandru Vaida-Voevod, printre foiletoane dedicate „românizării orașelor ardeleni” ori „stărpirii iredentismului maghiar și a comunismului iudaic”, printre note despre vizita lui Octavian Goga la Hitler sau despre scrisoarea pe care N. Iorga i-ar fi trimis-o lui Mussolini, abia dacă se strecoară rubrici cu o existență pasageră: „Culturale și artistice” (1934), „Gazeta culturală, literară și artistică” (1936–1937). În aceste pagini pot fi citite mostre de folclor nășăudean, poezii mediocre pe care Remus Gordan le închină regelui ori ostașilor români, dar și însemnări despre evenimente demne de interes, precum manifestările de omagiere a lui Sextil Pușcariu la împlinirea vârstei de 60 de ani sau decernarea titlului *doctor honoris causa* lui Carol al II-lea, „laudatio” fiind rostită de Nicolae Drăganu, decanul Facultății de Litere și primarul orașului Cluj. **Cs.B.**

GAZETA ILUSTRATĂ, revistă apărută la Viena, bilunar, între octombrie 1882 și aprilie 1884. Mai mult un magazin cultural cu anecdote, știri culturale și jocuri distractive decât o revistă literară propriu-zisă, **G.i.**, care era redactată de Nicolae Enescu, publică totuși și „romane, nuvele, narațiuni”, traduse, probabil, din periodice similare care apăreau la Viena și în Germania. Nici programul formulat nu anunță altceva decât dorința redacției de a edita o gazetă care să contribuie la educarea și informarea cititorului, dar și la amuzamentul lui. Pe măsură ce **G.i.** câștigă atenția iubitorilor de lectură, conținutul se îmbogățește și, în 1884, se publică și literatură originală. De menționat sunt nuvelele lui N. Enescu (*Raiul lui Bucur* ș.a.), scrise într-o limbă curată, fără exagerările încă obișnuite în epocă, proză inspirată din realitățile satului ardelean sau făcând apel la legende istorice. **R.Z.**

GAZETA ILUSTRATĂ, publicație apărută la București, săptămânal, în două serii, între 17 decembrie 1911 și 13 august 1916 și între 12 aprilie și 15 iulie 1922, sub conducerea unui comitet. Delegatul comitetului este M.E. Papamihalopol. **G.i.** face parte din genul de periodice apărute la începutul secolului al XX-lea, care, menite popularizării evenimentelor politice de strictă actualitate, constituie una dintre puținele surse de informare directă când este vorba de fapte interesând istoria națională. Articolul de deschidere, intitulat *Câteva cuvinte*, afirmă cu franchețe: „Nu avem program, căci de obicei programele nu se realizează. Vom săvârși însă fapte și publicul va aprecia”. Una dintre intențiile ce se vor materializa cu consecvență este aceea de a da în fiecare săptămână, „în ilustrațiuni, tot ce se întâmplă mai senzational și mai important atât la noi, cât și în străinătate”. Ca urmare, încă din primul an, revista publică un șir de ample reportaje, cum este cel despre scufundarea vasului Titanic, însoțit de o iconografie bogată, ori cel ocazionat de înmormântarea, la București, a lui I.L. Caragiale. Aici, pe lângă fotografiile cu valoare istorică, se reproduc fragmente din discursurile lui Mihail Sadoveanu, Take Ionescu, Mihail Dragomirescu, B. Delavrancea. Un moment semnificativ, surprins în două numere succesive ale anului 1913, este moartea lui Aurel Vlaicu, materialul fiind, de asemenea, bogat ilustrat. Alte subiecte importante, tratate în același spirit jurnalistic, dar și prin ilustrații, sunt *Retragerea lui Spiru Haret din învățământ*, *Jubileul*

„Adevărului”, *Victoria pompierilor din Dealul Spirei*, *Statuia lui Al. I. Cuza din Iași*, *Punerea pietrei fundamentale a Muzeului Național din București*. După „Miroir” se transpune în 1912 reportajul *Crăciunul Balcanilor*, urmat în 1913 de o serie de reportaje traduse, toate despre războiul balcanic, adesea însoțite de fotografii. De o promptă tratare are parte și declanșarea Primului Război Mondial. Literatura originală, deși mai puțin prezentă în raport cu reportajul, este ilustrată prin poeme de St. O. Iosif și de I. Gr. Periețeanu, care este și autorul unor traduceri din Leconte de Lisle și Victor Hugo. Proză publică Maria Th. Ionescu și Lia Hârsu. La rubrica „Academicienii noștri” se găsesc note biografice despre A. Philippide, Ioan Bogdan, Ioan Bianu, D.A. Sturdza și Iacob Negruzzi. În cuprinsul revistei se acordă spațiu și unor medalioane dedicate altor personalități din cultura română (cum este cel intitulat *Un stâlp al neamului: Titu Maiorescu*) sau din cultura universală (Verdi, Richard Wagner). Alți colaboratori: C. Caliga, D. Karnabatt. **I.I.**

GAZETA ILUSTRATĂ, periodic apărut la Cluj, lunar, între octombrie 1932 și aprilie 1940, și la Sibiu în iulie–august 1941. Editor și director era Petru Bortesc. Publicație eclectică, **G.I.** servea animării vieții culturale din capitala Transilvaniei în condițiile presiunilor antiromânești din epocă. Articolul-program *Către cititori!* dezvăluie intenția de a fi prezentate „în nenumărate imagini bogăția de port, de obiceiuri și datini ale poporului român, evenimente și actualități din țară și străinătate”, făcându-se loc în coloanele publicației „tuturor celor care doresc a munci spre binele și mărirea neamului românesc”. Articolele de fond ale primelor numere, semnate de Ion Agârbiceanu, pun în discuție idei legate de specificul național, de tradițiile culturale românești (*Necesitatea unei credințe*, *Cultul adevărului*). În ce privește poezia, în 1933 Aron Cotruș e prezent cu *Copil de moț*, *De-ai ieși din mormânt...* și *Horia*. Sunt publicate versuri de C.S. Anderco, Ion V. Todea, Pavel Berariu, Ioan I. Olteanu, Emil E. Chiffa, Andrei Bârseanu, Ștefan Grecu, Octavian Șireagu, I. Negură. Sporadic, sunt tipărite și poeme de Octavian Goga (*Aceeși poveste*) și Ion Pillat (*Biserica lui Horia*). De remarcat sunt câteva povestiri ale lui Ion Agârbiceanu (*Întâia noapte*, *Convenire colegială*, *Înfruntare*), alături de traduceri realizate de George Sbârcea din nuvelistica lui Luigi Pirandello (*Răposatul*, *Ținta*). Dramaturgia nu este prezentă în revistă,

spectacolele Teatrului Național din Cluj fiind însă analizate prompt, întâi prin anunțuri și cronichete nesemnate, apoi prin texte specializate aparținând lui Corneliu Albu, cum ar fi comentariul la spectacolele cu piesele *Avram Iancu* de Lucian Blaga, *Constantin Brâncoveanu* de N. Iorga și *Suflete tari* de Camil Petrescu. Începând cu numărul 1–2 din 1936, Ion Gherghel inițiază publicarea unei lungi dări de seamă despre activitatea Operei Române din Cluj. Un material interesant, *Laboratorul unui dicționar*, semnează Ion Breazu, prezentând activitatea de la Muzeul Limbii Române, și tot el scrie despre personalitatea lui Ion Agârbiceanu și despre moartea tragică a lui St. O. Iosif. Olimpiu Boitoș este autorul unui articol amplu intitulat *Periodicele ardelene în răstimp de o sută de ani*, iar sub pseudonimul Ion Filimon al serialului *Clujul pitoresc*. Este prezentată colecția „George Sion” a Bibliotecii Universitare din Cluj, e caracterizată personalitatea profesorilor G. Bogdan-Duică și Sextil Pușcariu; V. Vlaicu argumentează romanitatea orașelor din Ardeal și Banat, etnograful Emil Precup scrie despre un sat grănicesc. Alți colaboratori: Șt. Meteș, Al. Borza, V. Copilu Cheatră, Șt. Bezdechi, Ion Crăciun. **I.I.**

GAZETA LITERARĂ, periodic apărut la București, săptămânal, la 31 ianuarie și 12 februarie 1929 (două numere), sub direcția lui Liviu Rebreanu, redactor fiind Mircea Damian. În scurta ei existență **G.L.** s-a consacrat cu precădere literaturii autohtone și școlii, beneficiind de colaboratori de marcă. În articolul-program Liviu Rebreanu afirmă: „Operele de artă și realizările culturale cer timp și talente. Când preocuparea pentru cultură e continuă, se pregătește în mod firesc terenul potrivit pentru valorificarea elementului cultural. «Gazeta literară» din aceste considerente s-a născut. Nu dorim să fim o publicație mai mult peste cele existente. Nu vrem să reprezentăm nici vreo școală literară, nici biseri cuțe de artă. Ne mulțumim să înregistrăm conștiințios și cât mai obiectiv posibil fenomenul artistic și cultural, să întreținem interesul pentru artă și cultură”. Poezie oferă Cicerone Theodorescu (*Toamnă totdeauna, Adolescență*, din suita lirică *Ciclu închis*). În ce privește proza, un fragment din *Romanul lui Mirel* de Anton Holban e prezentat de E. Lovinescu: „Ceea ce-l caracterizează [pe autor] sunt supravegherea de sine împinsă până la sterilitate, observația acidă, rea, lipsa de lirism și avânt”. Tot aici apare nuvela *Decor Grand-Guignol* de Ticu Archip, despre care face notații F. Aderca: „Un stil a cărui perfecție de expresie, după o îndelungată elaborare, poate alcătui azi o adevărată lecție de severitate artistică și o concepție al cărei complex nu poate fi istovit în întregime decât după o lectură atentă, încordată”. Tot F. Aderca o prezintă și pe Sanda Movilă, cu povestirea *Imagini de seară...*, în vreme ce Lucreția Petrescu realizează un serial, *Domnițe și jupânițe* (*Fata lui Vasile Lupu la Paris, Domnița Maria Voichița, fata lui Radu cel Frumos*). Mircea Damian îi interviuează pe Ion Minulescu și pe Perpessicius. Cronica literară este susținută de Pompiliu Constantinescu, care are în atenție *Necazurile părintelui Ghedeon* de Damian Stănoiu și *Hronicul măscăriciului Vălătuc* de Al. O. Teodoreanu, semnând și două articole despre Ion Creangă. George Mihail Zamfirescu face cronică dramatică la spectacolele de la Naționalul bucureștean, de la Teatrul Mic și Teatrul „Regina Maria”, oprindu-se asupra montării de la Național cu piesa lui Alexandru Kirițescu *Marcel et Marcel*. Sub diverse pseudonime, se publică însemnări despre literaturile străine (*Un conflict între Tolstoi și Turgheniev, Luigi Pirandello, Paul Valéry și miturile*), despre Goethe scrie un eseu Emanoil Bucuța (*Pe sub teii de la Weimar*). În fine,

pe lângă o anchetă având ca subiect oportunitatea introducerii în programele școlare a unor opere contemporane, cu exemplificări din Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, revista se arată preocupată și de chestiuni de estetică generală; Mircea Damian inițiază astfel o amplă anchetă, *Moralitatea în artă*, la care răspund E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, Perpessicius, N. Davidescu, Cezar Petrescu, Pamfil Șeicaru, Ion Barbu, V. Voiculescu, Camil Petrescu, Ion Minulescu. Alți colaboratori: Al. Băbeanu, Alfred Moșoiu. **II.**

GAZETA LITERARĂ, publicație apărută la București, săptămânal, între 18 martie 1954 și 3 octombrie 1968, ca organ al Uniunii Scriitorilor. Revista a ieșit la inițiativa și sub controlul regimului comunist, în intenția de a îndruma literatura pe calea realismului socialist. Într-o prezentare, semnată de Mihail Sadoveanu și intitulată „Gazeta literară”, se afirmă explicit: „Gazeta de față a scriitorilor de creație și a criticilor apare cu îndemnul și sprijinul larg al Partidului Muncitoresc Român, spre a strânge și mai mult raporturile cu cititorii și pentru a lega activitatea scriitorilor tineri cu aceea a celor vârstnici”. Militând, în continuare, pentru scrisul scurt și concis, ilustrat de „schife și nuvelete”, marele prozator încearcă să mascheze comanda de partid sub vâlul unor imperative profesionale, vâl pe care îl destramă cel de-al doilea editorial, nesemnat, intitulat *Gazeta noastră literară*: „Gazeta noastră literară se vrea în linia întâi de luptă pentru o literatură menită să ridice conștiința socialistă a celor ce muncesc pe ogoare și în uzine, în marile gospodării colective și pe marile șantiere, în munca de producție manuală sau activitatea de creație intelectuală”. Primul și cel mai lung directorat al revistei îi aparține lui Zaharia Stancu, care conduce publicația până la numărul 9/1962, ulterior, pentru o bună perioadă, colegiul editorial nemaifiind menționat. Colegiul anunțat în primul număr din 1954 ilustra direcția realist-socialistă și era alcătuit din doi redactori-șefi adjuncți (George Macovescu și Veronica Porumbacu) și din Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu, Alexandru Jar, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, I. Vitner. După un timp, redactor-șef adjunct va fi

Paul Georgescu; Veronica Porumbacu și George Macovescu, apoi și Ion Mihăileanu părăsesc pe rând funcțiile de conducere. De la numărul 51/1956, pe lângă redactorul-șef Paul Georgescu apar ca adjuncți Vicu Mîndra și Mihail Petroveanu, ultimul fiind înlocuit, de la numărul 34/1961, cu Ștefan Gheorghiu. Un al doilea directorat, corespunzând unei noi orientări ideologice și unei evidente primeniri grafice a revistei, este asigurat, de la numărul 20/1963, de Tiberiu Utan, ajutat, în calitate de redactori-șefi adjuncți, de Ștefan Gheorghiu și de Ov. S. Crohmălniceanu, în locul acestuia funcționând ulterior Ion Brad și Ion Lăncrănjan. Și alți scriitori vor fi cooptați în conducerea săptămânalului până la numărul 9/1967, când se renunță din nou la menționarea colegiului de redacție, din care făceau parte Alexandru Oprea (redactor-șef adjunct) și Mihai Stoian (secretar de redacție, în locul lui Haralamb Zîncă). Starea de obediență față de modelul cultural sovietic o ilustrează primii ani de existență a publicației. În 1954 apar lungi poeme politice, cum sunt *Despre pământ și Ție-ți vorbesc, Americă!* de Maria Banuș, *Bădița Ion* de Nicolae Labiș. În 1955 **G.I.** include un fragment din epica lui Petru Dumitriu, *Cronica de la câmpie*, intitulat *Vântul de noapte*, fragmente din ediția a doua a romanului *Pasărea furtunii* de același autor, dar și părți din *Moromeții* de Marin Preda, al cărui prim volum beneficiază la apariție de o cronică în mai multe numere semnată de Savin Bratu. Devierile de la linia trasată de partid sunt prompt „demascate” și sancționate. Astfel, S. Damian, în *Poezia indirectă și atemporală* (11/1954), critică aspru poezii de la „Almanahul literar” din Cluj pentru caracterul antipartinic al liricii lor. N. Doreanu, în *Scrisoare deschisă către bietul Ioanide*, îl acuză violent pe G. Călinescu de deviaționism ideologic. De ochiul vigilent al criticilor înregimentați nu pare să scape aproape nimeni, baza ideologică fiind ilustrată adesea cu texte din „Pravda” ori prin lungi exemplificări de derapaj doctrinar. Tot S. Damian critică „schița” *Cordovanii*, publicată de Ion Lăncrănjan în „Tânărul scriitor”, pe care o consideră trivial-naturalistă. Texte asemănătoare semnează Vera Călin, Ion Mihăileanu, Radu Popescu, întreținând o atmosferă intransigentă și înghețată, bântuită de ipocrizie și delațiune. Tehnica de supraveghere a manifestărilor literare prin critici aliniați, având menirea de a sancționa prompt „deviaționismul”, oricare ar fi fost natura acestuia, este complinită

prin organizarea de „discuții”, „mese rotunde”, „dezbateri” pe teme de aparentă actualitate, cum ar fi plenarele diverselor secții ale Uniunii Scriitorilor (în 1954 are ecou una a dramaturgiei) ori congresele unionale ale scriitorilor sovietici (1955). Astfel, în 1955, în cadrul unei discuții despre poezie, Mihai Beniuc dă lămuriri despre geneza poeziei sale *Melița*, tonul general al dezbaterilor suferind de un dogmatism rigid. În numărul 16/1956 Savin Bratu comentează recent apărutul volum al lui Tudor Arghezi *1907*, punct de la care debutează o nouă relație a hebdomadărului cu marele scriitor și se manifestă o nouă atitudine oficială față de opera sa. Tot acum încep atât publicarea unor tablete argheziene în **G.I.**, cât și campania de atragere a poetului în structurile de conducere ale Uniunii Scriitorilor, care își pregătea primul congres. Disfuncționalitățile politice care apar în preajma acestuia au fost reflectate fidel de revistă. Astfel, în numărul 21/1956 sunt găzduite dezbaterile cu activul de partid din raionul bucureștean I.V. Stalin, prilejuite de divulgarea documentelor Congresului al XX-lea al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică și a faimosului discurs secret al lui Nikita Hrușciiov, după care, în numărul următor, se comunică oficial sancționarea disciplinară a lui I. Vitner și a lui Mihail Davidoglu și excluderea din partid a lui Alexandru Jar, din motive de deviaționism ideologic. Congresul, care începe la 18 iunie 1956, se desfășoară în această atmosferă încordată, cu deznodământ așteptat. În fruntea breslei scriitorilor este ales Mihail Sadoveanu, „păzit” de prim-secretarul Mihai Beniuc. Evenimentele din Ungaria, din toamna aceluiași an, provoacă în **G.I.** intervențiile indignate ale lui Eusebiu Camilar ori Zaharia Stancu. În paralel, se scrie tot mai frecvent despre Liviu Rebreanu și G. Coșbuc, iar în 1957 Mihai Beniuc îl readuce în actualitate pe Octavian Goga. Eugen Jebeleanu discută romanul *Glasul* al lui Iulian Vesper, din care se preia fragmentul *Tinerețea Aspaziei*, recenzat ulterior de Mihail Petroveanu. Din numărul 5/1958, când este publicat fragmentul *Dulce*, se inițiază tipărirea în foileton a romanului *Rădăcinile sunt amare* de Zaharia Stancu. Tot în 1958 apare poemul *Surâsul Hiroshimei* de Eugen Jebeleanu, care se va studia imediat în școli. Pe de altă parte, Ion Roman continuă linia supravegherii partinice, pentru a menține „puritatea” ideologică a criticii literare (*Critica literară la „Steaua”*). O stare de confuzie se înstăpânește astfel, relativizând inițiativele care vizau, fie și

colateral, punerea în discuție a conceptului de realism socialist și a compatibilității sale cu dezvoltarea literaturii române. Acestea se izbesc de rezoluția Plenarei Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din 9–13 iunie 1958, care impune revenirea în forță la vechiul concept. Urmează expunerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej dintr-o altă plenară a Comitetului Central (26–28 noiembrie 1958), care determină o plenară lărgită a Comitetului Uniunii Scriitorilor. Aici Mihai Beniuc își va însuși criticile făcute pe linie de partid, iar în referatul apărut în **G.I.**, *Literatura de actualitate și partinitatea în literatură*, conducerea asociației profesionale a scriitorilor români își însușește la rândul ei criticile, reinstaurând „puritatea” ideologică. Victimele noii campanii sunt Ana Novac, Doina Sălăjan, gruparea de la „Steaua” și A.E. Baconsky. În numărul 21/1959 sunt prezentate pe larg dezbaterile din 18–19 mai ale celui de al III-lea Congres al Scriitorilor Sovietici, în numărul următor reproducându-se și cuvântarea lui Nikita Hrușciov. Numai că, în ciuda înghețului ideologic instalat și a atmosferei de delațiune declanșate prin publicarea fragmentelor din romanul *Pe muchie de cuțit* de Mihai Beniuc, cu precădere a capitolului *Marele anonim*, în care este ponegriț Lucian Blaga, viața literară refuză să se osifice complet, mai ales datorită activității unor critici tineri, care înțeleg să navigheze pe itinerarii proprii printre noile aisberguri. Este vorba de Matei Călinescu, Dumitru Micu, mai apoi Eugen Simion, Nicolae Manolescu. Noile dezbateri pe tema realismului socialist nu mai beneficiază astfel nici de unanimitatea și nici de temperatura necesară pentru a fi eficiente, în ciuda modului principal în care Ion Oarcăsu abordează, de pildă, în cadrul dezbaterilor din ședința Comisiei de critică a Uniunii Scriitorilor poezia lui A.E. Baconsky. În plus, Academia, în colaborare cu Comisia Națională pentru UNESCO, inițiază între 18 și 25 ianuarie 1960 o dezbatere, aparent inocentă, intitulată *Umanismul și epoca noastră*, la care participă Athanase Joja, Emil Condurachi, Al. Graur, Iorgu Iordan, Ștefan Milcu, Andrei Oțetea, Mihai Ralea, Tudor Vianu, ale căror intervenții sunt tipărite de îndată în **G.I.** Adevărat cal troian introdus în tabăra adeptilor jdanovismului, dezbaterile se va solda cu o ultimă masă rotundă purtând titlul *Umanismul și epoca noastră. Umanismul socialist – cea mai înaltă treaptă a umanismului*, prin care conceptul de umanism intră în concurență ideologică directă cu

bazele dogmatic-internaționaliste ale realismului proletar. În ciuda dărilor de seamă kilometrice care continuă să apară și după plenara din aprilie 1960 a Comitetului Uniunii Scriitorilor ori a numerelor tematice ocazionate de pregătirea celui de al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român, Eugen Simion glosează în mai multe numere (începând cu 46/1960) *Despre tipologia „Scriinului negru”*; la rubrica „Tineri poeți” Matei Călinescu (care debutase în 1958 în **G.I.**) îl prezintă pe Nichita Stănescu, despre care afirmă că este „unul dintre cei mai talentați tineri poeți”, iar Paul Georgescu face o cronică elogioasă la placheta *Sensul iubirii* a aceluiași Nichita Stănescu. Mihail Petroveanu constată imediat pericolul întâlnirii dintre cele două concepte puse în discuție, fără să bănuiască însă imposibilitatea concilierii lor. Ion Ianoși, în *Socialismul și valorile estetice*, se ocupă de tragic, Vera Călin scrie articolul *Despre și pentru comic, satiră, umor*, Matei Călinescu este autorul unui amplu comentariu intitulat *Critica literară și actualitatea. Problemele literaturii în lumina Congresului al III-lea al PMR*, în care se poate citi, printre rânduri, o delimitare de jdanovismul dogmatic, profesat în continuare, cu sânguință, de S. Damian ori de Mihai Novicov. La sfârșitul anului 1961 începe o lungă dezbatere pe tema *Critica despre critică*, la care participă Al. Dima, Al. Căprariu, Eugenia Tudor, Ion Oarcăsu, Tudor Vianu, Savin Bratu, Perpessiciu, Dinu Săraru, Horia Bratu ș.a. Literaturii nu i se mai poate impune o încorsetare, în ciuda apelului la ordine lansat de Gheorghe Gheorghiu-Dej la conferința pe țară a scriitorilor din 22–24 ianuarie 1962 și a angajamentului lansat de Uniunea Scriitorilor, în care se scrie: „Partidul ne-a deschis drumul larg spre cunoașterea vieții poporului, spre adevărul și frumusețea celei mai înaintate și înnoitoare arte – arta realismului socialist”. Bascularea conceptelor, întrezărită la un moment dat, devine din nou imposibilă, diferențierea între „amici” și „inamici” fiind greu de făcut, deoarece „frontul” luptei duse cu dogmatismul, pentru care **G.I.** continuă să fie arena principală, trece adesea prin diferitele paliere ale aceluiași text, ca mod implicit de a nuanța teoretizând ori de a nega, în ciuda unei aparente adeziuni de principiu. Tudor Arghezi, care preia, în 1962, conducerea breslei, va fi secondat de același Mihai Beniuc; după ședința lărgită a Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din 25 aprilie 1962, calea indicată pentru dezvoltarea literaturii române

Tudor Arghezi în redacția „Gazetei literare”. Printre redactori: Eugen Simion, Tita Chiper, Mioara Cremene, Matei Călinescu, Gabriel Dimisianu, Aurel Mihale, Haralamb Zincă, Dumitru Solomon

rămâne tot aceea a realismului socialist. Totuși, în 1962 Nicolae Breban publică povestirea *Cocoșul de zahăr* (urmată, în același an, de *Inelul în formă de inimă* și *Adolescență târzie*). Începutul anului 1963 este marcat de apariția studiului lui Matei Călinescu *Universul poetic și varietatea stilurilor*, care, în ciuda unei aparente aserviri ideologice în terminologie, lansează o idee care va face carieră: polivalența mijloacelor de expresie, capacitatea lor de a servi „cauza” indiferent de zona culturală din care provin. Și Al. Piru semnează acum un „suspect” articol, *Umanismul cronicarilor*, în care ecoul discuției mai vechi pe tema umanismului capătă, pentru prima oară, caracterul unui exercițiu pe

temă dată, prevestind amurgul pretenției, proprie realismului socialist, de „a privi prezentul din perspectiva viitorului”. Semnificativ este și faptul că între numerele 10/1962 și 19/1963 *G.L.* nu mai are un colegiu editorial. Ceea ce nu înseamnă că realismul socialist va dispărea spontan. Două plene largite ale Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, din iunie și din noiembrie 1963, reiau problema în baza unor referate alcătuite ad-hoc, iar către sfârșitul anului o serie de articole vestejesc deschis vechiul concept jdanovist. Autorii sunt Virgil Ardeleanu (*Intenție și modalitate*), Lucian Raicu (*Romanul și viziunea epică*), Al. Piru (*Direcții în romanul românesc contemporan*), în ciuda

vigilenței unui vechi stalinist cum era Mihai Novicov (*Din nou despre roman, Critica și romanul*). În 1964 Ștefan Bănulescu e prezent cu două dintre capodoperele sale, *Mistreții erau blânzi* și *Dropia*, alt prozator care figurează aici este Ion Băieșu, cu nuvela *Sufereau împreună*, în vreme ce lui Fănuș Neagu i se tipărește *Vară buimacă*. Tinerii critici Eugen Simion și Matei Călinescu comentează apariția unor volume de Marin Sorescu, Nichita Stănescu ori Ștefan Aug. Doinaș, care debutează editorial cu volumul *Cartea mareelor*, cuprinzând poeme scrise, majoritatea, în urmă cu cel puțin două decenii. Între 26 și 28 martie 1964 are loc o nouă plenară a Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, pe tema raporturilor literaturii române cu literaturile occidentale, la care iau cuvântul Tudor Vianu, Paul Georgescu, Vera Călin, Romulus Vulpescu, Romul Munteanu, A.E. Baconsky și Mihai Beniuc, președintele în exercițiu al Uniunii. Acesta este obligat să afirme în cuvântul de închidere al întrunirii: „Clarificarea problemei realismului ne va îngădui să participăm mai eficient la desfășurarea dialogului fără mijlocirea căruia nu putem transmite mesajul nostru, convingerile noastre despre menirea literaturii în epoca noastră”. În numărul 26/1964 Dumitru Micu și Nicolae Manolescu semnează articolul *Tipuri de romane în literatura noastră*, în care abandonarea *de plano* a realismului socialist se răsfrânge în recuplarea curajoasă a literaturii contemporane la tradiția interbelică. Ulterior, în *Poezia și realismul*, Nicolae Manolescu procedează la o altă temerară demolare a „idolilor”, încercând punerea în legătură a conceptului de lirism obiectiv cu marile experiențe poetice universale. Lupta dată de literatura română cu „îngerul” său roșu, în stare să mănuiască secera și ciocanul ca pe niște arme apocaliptice, se dovedește un fenomen complex; adesea scriitori de primă mână pot fi surprinși în posturi cel puțin stânjenitoare, care au fost sau vor fi folosite împotriva lor în timpurile ce vor veni. Agenții răului pur au fost însă puțin numeroși, iar presiunile asupra creatorilor au luat în numeroase rânduri forma unor demersuri administrative, după cum, alteori, un mic pas înainte presupunea acceptarea, în aparență, a doctrinei oficiale. Modul abuziv de a conduce și supraveghea literatura prin plene și prin agenți de ordine, prin acte oficiale și luări de cuvânt, care vor ocupa numere întregi ale revistelor literare, va fi tot mai puțin folosit în anii ce vor urma. Dezghețul

ideologic este evident și în cazul polemicii din 1965 în problema realismului. De partea noului se situează acum și Georgeta Horodincă, ale cărei gesticulații dogmatice făcuseră să cadă în trecut multe capete (*Un criteriu fundamental în problema realismului*). Matei Călinescu, despre care aparatul de partid putea să creadă la un moment dat că apără linia oficială, refuză să ia în considerare noțiunea de realism socialist (*Sensurile realismului*), acreditând-o în schimb pe aceea de realism obiectiv. De aceeași parte a baricadei se așază Ion Pascadi în *Realismul și idealul social*, în vreme ce Horia Bratu (*Realismul și varietatea experiențelor artistice contemporane*) apără cu disperare vechiul concept, pe linia aripilor critice conservatoare. Aceasta va încerca să îl impună chiar și în cadrul lucrărilor celei de-a treia conferințe pe țară a Uniunii Scriitorilor, din 22–23 februarie 1965, la care a fost eliberat din funcție Mihai Beniuc. Eugen Simion scrie despre E. Lovinescu și Marin Sorescu, Lucian Raicu despre *Francisca*, primul roman al lui Nicolae Breban. În scopul recuperării literaturii ostracizate timp de decenii, numere întregi sunt închinete memoriei ori operei unor creatori precum G. Călinescu, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Al. Macedonski, Liviu Rebreanu. Tot acum Ov. S. Crohmălniceanu recenzează *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, o carte încheiată de autorul ei, Matei Călinescu, încă de pe vremea în care era silit să producă articole elogioase despre comilitonii literari ai lui Mihai Beniuc. Din 1965 la **G.I.** publică Adrian Marino (*În critica și istoria literară*) și Ben Corlaciuc, al cărui roman *Baritina* beneficiază de o cronică a lui Valeriu Cristea. Anii 1966, 1967 și 1968, până când **G.I.** se transformă în „România literară” și când între 14 și 16 noiembrie se țin lucrările Adunării Generale a Uniunii Scriitorilor, reprezintă o perioadă de maximă efervescență. Este vorba de afirmarea unei literaturi ce se simțea din nou stăpână pe mijloacele sale, căutând să se impună cu o grabă justificată de îndelungata tăcere care îi fusese impusă. În 1966 Eugen Simion recenzează laudativ cartea *Viața deocamdată* a tânărului poet Ion Alexandru, Paul Georgescu comentează versurile lui Adrian Păunescu, în timp ce I. Negoieșcu scrie despre *Plecarea Vlașinilor*, romanul Ioanei Postelnicu, iar Matei Călinescu încearcă să definească „originalitatea literaturii române contemporane”. Eugen Barbu, D.R. Popescu, Ion Lăncrăjan, Constantin Țoiu, George Bălăiță sunt prezenți cu povestiri și

fragmente de roman. În 1966 Ștefan Aug. Doinaș publică *Cinci balade vechi*, D.R. Popescu semnează nuvela *Duios Anastasia trecea*, Adrian Păunescu poemul *Fântâna somnambulă*, placheta sa de debut, *Miei primii*, fiind prezentată de Valeriu Cristea. Din 1967 încep să colaboreze Gabriela Melinescu și Ana Blandiana, volumele lor, *Ființele abstracte* și *Călcâiul vulnerabil*, fiind analizate de Lucian Raicu și de Cornel Regman. Din romanul lui Ben Corlaci *Moartea lângă cer*, publicat în 1946, se preia fragmentul *Călătorie prin fantastic*. Volumul *Elegie pentru floarea secerată* al lui Eugen Jebeleanu, din care apăruseră în **G.I.** numeroase poeme, este recenzat de Lucian Raicu. Ca „fragment de jurnal”, apar câteva pagini din *Luntrea lui Caron*, romanul postum al lui Lucian Blaga, tipărit abia în 1990. Sunt recenzate 11 *elegii* de Nichita Stănescu (Lucian Raicu), *Vestibul*, romanul lui Al. Ivăsiuc (Valeriu Cristea), *Echinoxul nebunilor* de A.E. Baconsky (Eugen Simion) ș.a. Se dau fragmente din romanele în curs de apariție ale lui Nicolae Breban, Eugen Barbu, Al. Ivăsiuc. În 1968 printre colaboratori se numără și Dumitru Țepeneag (al cărui volum, *Frig*, este comentat de Valeriu Cristea), Paul Goma, Petru Popescu, unii autori beneficiind și înainte de o publicitate nu tocmai sporadică. În fine, o formă caracteristică de restructurare este, în ultimii ani de apariție, existența unor rubrici permanente. „Cronica fantezistă” este susținută de Marin Sorescu, „Cronica elementară” de Ștefan Bănuțescu, Al. Dima scrie la „Critica criticii”, Perpessicius la „Lecturi intermitente”, Ștefan Aug. Doinaș la „Lampa lui Diogene”, D. Micu ține rubrica „Jurnal”, transformată în „Periplu”, apoi în „Cronica poeziei”. Din 1966 Nichita Stănescu și Cezar Baltag inițiază o serie intitulată „Convorbiri literare”. Un rol important în dinamica revistei a avut remarcabila echipă de critici tineri – Eugen Simion, Matei Călinescu, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Gabriel Dimisianu – care, solidari și perseverenți, au contribuit la recuperarea criteriului estetic în judecata de valoare, la modificarea limbajului critic și la impunerea generației de scriitori a anilor '60. **D.Mc.**

GAZETA NAȚIONALĂ, publicație politică, economică și literară apărută la Iași, bisăptămânal, între 2 noiembrie 1871 și 25 februarie 1872. Este un periodic junimist, în care partea politică este predominantă, cu lungi articole, cu dări de seamă de la ședințele Camerei, cu o revistă a evenimentelor

interne și externe și cu știri politice din întreaga lume. Se adaugă însă foiletoane nesemnate în care se analizează, la un nivel elevat, rolul social al teatrului sau problemele repertoriului, trecându-se de fiecare dată de la chestiuni specifice literaturii dramatice la cele de interes general ale literaturii; se subliniază și faptul că **G.n.** încearcă să completeze acțiunea revistei „Convorbiri literare”. Se critică piesele jucate la teatrul din Iași atunci când sunt mediocre, fie ele scrise de I. Ianov, junimist declarat, sau chiar de V. Alecsandri. În concepția cronicarului dramatic de aici, teatrul nu trebuie să fie o instituție pasivă, ci să acționeze în sensul selectării unui repertoriu de valoare. Câteva foiletoane literare, de asemenea nesemnate, atacă diverse tare sociale, într-un stil ce vădește o bună mână de ironie. Unele ar putea să-i aparțină lui Iacob Negruzzi (*Fiziologia fracționistului*). Tot în foileton se publică traducerea unei lungi nuvele germane, fără să se indice autorul, și din Goethe, o altă nuvelă, al cărei titlu românesc, dat de traducător, este *O poveste*. **R.Z.**

GAZETA NOASTRĂ ILUSTRATĂ, revistă apărută la București, săptămânal din 1928 până în decembrie 1931 și bilunar din 15 ianuarie până în 15 iunie 1932, sub egida Editurii Ig. Hertz, în continuarea hebdomadurului „Lumea ilustrată”. A ieșit mai întâi cu titlul „Gazeta noastră” (până la numărul 17). Director: Victor Eftimiu; la numărul 14 e menționat redactor responsabil A. Stoika Clococanu. Articolul *Cuvânt înainte*, semnat de Victor Eftimiu în numărul inaugural, deslușește programul acestei publicații de formatul și mărimea unei cărți: „«Gazeta noastră» își propune să aducă în straturi cât mai largi numele și opera marilor scriitori ai lumii, imaginile pictorilor celebri și să popularizeze pe autorii originali de azi”. Destinată cu predilecție familiilor cu nivel mediu de cultură și educație, tipărită în condiții tipografice atractive, dar fără investiții costisitoare, **G.n.i.** își asigură de la început cititorii că le va prezenta un material literar străin, dar obținut în mod legal, autorizat. Cele patru pagini ale primelor unsprezece numere devin apoi supliment ilustrat, căruia i se adaugă progresiv altele, până la numărul 24. Odată cu numărul 11 prima parte este afectată exclusiv beletristicii, restul transformându-se în magazin cu noutăți din lumea spectacolelor de teatru și din sport, din viața de zi cu zi a cetății,

glume, anecdote, jocuri ale minții, șarade, curiozități de pretutindeni etc. Ig. Hertz își fidelizează cititorii și mai ales abonații oferindu-le posibilitatea încheierii unei polițe avantajoase la Societatea de Asigurări Steaua României. Oferta redacțională se diversifică și ea prin introducerea rubricărilor specializate, întâi prin rubrica larg cuprinzătoare „Evenimentele zilei”, urmată de „Spectacole și concerte” – pentru care s-a asigurat de colaborarea lui Emil D. Fagure, președintele Asociației Criticilor Dramatici și Muzicali, „cel mai autorizat critic teatral și muzical” –, ambele adionate miscelaneu de „Însemnările noastre” (cu sfaturi casnice și culinare, rețete pentru gospodine), „Anecdote istorice”, „Din grădina Evei”, „Colțul bărbatului”, „Curiozități și evenimente” (noutăți științifice), „Curierul nostru” (poșta redacției), de „Cronica medicală”, ținută de medicul și scriitorul Emil Dorian (Em. D., dr.X), „Misterele grafologiei”, „Cronica filatelică”, de o rubrică a „sporturilor” și alta a „șahului” și de bilanțiera săptămânală „De pe foi de calendar”. Selecția traducerilor – tipărite înseriat în foileton – urmează îndeaproape numele de succes vehiculate în publicațiile similare din Franța mai ales și cu titlurile de cele mai multe ori adaptate gustului local: Maurice Dekobra (*Dușmanul iubirii*), Guy de Maupassant (*Camera 11*), Luigi Pirandello (*Răposatul*), Bram Stoker (*Romanul unui vampir*), Arkadie Avercenko (*Aventurile lui Mișa*), A. Kuprin, Somerset Maugham, E.A. Poe, Pitigrilli, Georges Courteline, Edgar Wallace, semnatari fiind Ion Gorun (Al. I. Hodoș), Victor Eftimiu (semnează și Nae Cucuvea), Otilia Ghibu, A. Toma, Lia Hârsu, Ovid Densușianu–fiul, Gh. Tudor. Scriitorii români publicați sau republicați cu fidelitate sunt prozatorii Victor Eftimiu (povestiri, nuvele, schițe, cugetări) și Gh. Brăescu (*După cincizeci de ani*), Mihail Sadoveanu (*Întâmplarea ciudată a domnului Anastasie Rîțu*), D.D. Patrașcanu (*Pentru bal*), N. Davidescu (*Răzbunarea*), Ludovic Dauș, Sarina Cassvan, V. Demetrius, Ion Al-George. Secțiunea poeziei, mai modestă în ansamblu, îi reunește pe Al. T. Stamatiad, Al. Vițianu, Horia Furtună, Eugen Boureanu, Const. Rîuleț, Dinu Soare ș.a. Ilustrații alb-negru și sepia, referitoare la cele mai importante evenimente social-politice și culturale petrecute în timpul anului atât în țară, cât și în întreaga lume, desene, reproduceri de artă fac act de educație estetică. Alți colaboratori: Volbură Poiană-Năsturaș, Const. Cehan-Racoviță,

G. Spina, Constanța Hodoș, N. Pora, Grigore Trancu-Iași, Bogdan Varvara, Lucreția Kar (Karnabatt), A. Nora (Aron Rosen), Duduia Grădina-rița (E. Marghita), Vero (Leon Wechsler). **R.P.**

GAZETA POPORULUI, periodic social și literar apărut la Timișoara, săptămânal, între 22 decembrie 1885 și 13 decembrie 1892. **G.p.** continuă, fără deosebiri de program, de conținut sau de componență redacțională, gazeta „Timișana”, condusă tot de Teodor V. Păcățian, editor, director și redactor responsabil. Este o publicație care se adresează în primul rând intelectualilor de la sate, învățători și preoți, evitând o angajare fermă în luptele politice, fapt care i-a atras reproșurile redactorilor de la „Tribuna” din Sibiu. Din anul 1888 și până în 1890 gazeta a fost redactată de Nicolae Coșariu, iar din 1891 de George Ardelean. **G.p.** are rubrici dedicate vieții sociale bănățene, literaturii, evenimentelor politice, sunt oferite informații privind viața ecleziastică, comentarii juridice și de legislație, articole de istorie, bibliografii și foarte mult folclor. Ținuta grafică este modernă, cu gravuri bine făcute, cele publicate pe prima pagină reprezentând mai ales portrete ale personalităților culturale și politice românești. Gazeta a cultivat și a întreținut în rândurile cititorilor săi interesul pentru folclor. În acest scop, Ion Pop-Reteganul publică în 1886 un articol dedicat importanței și semnificațiilor literaturii folclorice, articol urmat, în anul 1887, de *Programă pentru adunarea materialului literaturii populare*, care conține un chestionar cu 55 de întrebări. Pentru I. Pop-Reteganul literatura populară, pe lângă menirea de a fi o expresie a geniului național, constituie „un atestat de noblete spirituală” și „un izvor din care trebuie să se adape literatura înaltă, cu deosebire poezia”. În afară de I. Pop-Reteganul, au mai colaborat, cu texte populare culese din Banat și din zone ale Transilvaniei, V. Sala, F. Băiașu, I.P. Lazăr, Iuliu Bugnariu, Florian Danciu, G. Cătană, N. Ioviță, T. Dane și, cu folclor din Moldova, Bucovina și Muntenia, D. Stăncescu, Petre Ispirescu, S. Fl. Marian. **G.p.** tipărește, de asemenea, din versurile și proza autorilor locali: I. Pop-Reteganul, T.V. Păcățian, I. Matei, Eutimie Vuia, D. Jurjovanul, V. Sala, Traian H. Pop ș.a. Din scrierile literaților români de prestigiu sunt alese opere care corespund programului gazetei: poveștile lui Petre Ispirescu și I.

Creangă, versurile lui V. Alecsandri, anecdote de Anton Pann, versuri de M. Eminescu și Al. Vla-huță. Câteva traduceri semnate P., din Sacher-Masoch și Lev Tolstoi, dă T.V. Păcățian; D. Jurjo-vanul tălmăcește din H. Zschokke, iar I. Lazăr din Ernest Legouvė. Alte traduceri, ale basmelor lui Wilhem Hauff și H.C. Andersen, nu sunt iscălite. În *Corespondențe* din București, semnate Mercurius, se face o alertă trecere în revistă a evenimentelor culturale și politice din Regat. **R.Z.**

GAZETA POPORULUI, cotidian politic apărut la București între 1 februarie 1895 și 16 ianuarie 1896. Printre semnatarii articolului-program se numără B. Delavrancea, Vasile M. Kogălniceanu, N.D. Xenopol și I. Bianu, dar gazeta va fi condusă de G.D. Palade. Nu este exclusă participarea și în continuare a lui Delavrancea, în calitate de publicist și purtător de cuvânt al grupării liberale din care făcea parte, la redactarea ziarului. Este sigură, în schimb, prezența lui I.L. Caragiale, angajat ca redactor și însărcinat, probabil, cu o parte din treburile redacției, așa cum fusese altădată la „*Timpu*l”. Printre colaboratori se întâlnesc H.G. Lecca și Cincinat Pavelescu, aflați la începutul carierei literare. Primul articol al lui Caragiale, semnat cu inițiala L, apare la 7 noiembrie 1895. Este vorba de *Grămățici și măscărici*, în care autorul discută cu ironie și subînțeleasă amărăciune condiția socială a gazetarului mercenar, aflat în slujba unor patroni politici. Articolul a provocat un răspuns al lui Anton Bacalbașa, prim-redactor atunci la oficiosul conservator „*Epoca*”. Dramaturgul își începuse însă colaborarea la **G.p.** mai înainte, cu anecdote, recenzii, comentarii, note, știri și anunțuri repartizate la cele mai diverse rubrici. Unele contribuții au fost identificate, altele rămân pierdute în coloanele gazetei. Caragiale își continuă activitatea de redactor până la sfârșitul anului 1895, când, la 31 decembrie, publică *O ședință la „Junimea” în ajunul Anului Nou*, proză pe cât de spirituală, pe atât de răutăcioasă, pe care o semnează Ion. Nu se poate afirma cu siguranță dacă I.L. Caragiale a mai scris după această dată în gazeta liberală care, de altfel, nici nu a supraviețuit mult. **R.Z.**

GAZETA SĂTEANULUI, revistă științifică și literară condusă și editată de C.C. Datculescu și apărută lunar (în unii ani, bilunar), între 5 februarie 1884 și 20 ianuarie 1904, la Râmnicu Sărat (1884–1897, 1898) și București (1897–1898, 1898–1904). În primii ani de apariție s-a bucurat de sprijinul moral și material al lui M. Kogălniceanu, iar în perioadele când Spiru Haret era ministru a primit subvenții din partea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Gazeta se adresa mai ales sătenilor știutori de carte, pentru care difuza articole de agronomie, informații în legătură cu tehnica agricolă, sfaturi practice în variate chestiuni gospodărești ș.a. În afară de C.C. Datculescu, a avut ca redactori pentru partea științifică și literară pe Ioan Nădejde și, în 1897–1898, pe Al. Vla-huță. După dispariția revistei „*Vatra*”, **G.s.** rămâne, alături de „*Literatură și artă română*”, o publicație periodică dintre cele mai bune, care asigură, în același timp, continuitatea preocupărilor de la „*Vatra*” și, înainte de apariția „*Sămănătorului*”, pregătește opinia publică pentru receptarea ideilor noului curent literar și social. Un program literar constituit ca atare și urmat stăruitor revista nu a avut. De aceea, inițiativele nu au fost unitare, colaboratorii fiind recrutați din cercurile literare cele mai diverse, și ca orientare, și ca valoare. Versuri au publicat N. Beldiceanu, Matilda Cugler-Poni, Ana Ciupagea, Smara, Gheorghe din Moldova, Carol Scrob, Raul Stavri, Th. D. Speranția, I.N. Roman, Radu D. Rosetti, Corneliu Botez, N. Burlănescu-Alin, N.A. Bogdan ș.a. În primii ani N.A. Bogdan este prezent și cu nuvele inspirate din viața satului moldovenesc, cu încercări dramatice și însemnări de călătorie. Deosebit de interesantă prin informații, reconstituirea atmosferei și autenticitatea evocării este *Povestea vieții mele*, scriere în proză a boiernașului moldovean Teodor Vârnav, descoperită și publicată de Artur Gorovei, și el colaborator al revistei. Sofia Nădejde a tipărit aici mai multe nuvele, precum și numeroase articole privitoare la învățământ, situația femeii etc. O bogată activitate publicistică a susținut I. Nădejde, care discută un variat registru de probleme sociale și științifice. Mai colaborau Ioan Adam, titularul rubricii „*Poznășii țărănești*”, și, rar, V. Pop sau I. Al. Brătescu-Voinești. Articole dedicate unor scriitori importanți (V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, C. Dobrogeanu-Gherea, M. Eminescu) semnează M. Canianu și A.

Gorovei, iar G. Dem. Teodorescu încearcă să atragă atenția asupra necesității de a se culege și studia folclorul literar. N.A. Bogdan, Elena Sevastos, S. Teodorescu-Kirileanu, G. Dem. Teodorescu și, din Transilvania, V.M. Lazăr ș.a. publică material folcloric. Redacția se adresa, mai ales prin conținutul articolelor cu caracter general (politice sau culturale), și românilor din Transilvania, motiv pentru care autoritățile austro-ungare interzic din anul 1888 difuzarea periodicului. La **G.s.** au scris câțiva dintre autorii reprezentativi ai epocii. Dintre ei se detașează I.L. Caragiale. El își începe activitatea la revista lui C.C. Datculescu în iarna anului 1897, trimițând directorului o scrisoare prin care își anunță viitoarele colaborări. Caragiale va da aici cu regularitate material literar până în 1902, începând chiar cu numărul din decembrie 1897, în care apare nuvela *Cănuță om sucit*. Vor urma *La hanul lui Mânjoală*, *Două bilete pierdute*, *În vreme de război*, *La conac*, precum și note, recenzii, articole. Tot în numărul din decembrie 1897 se tipărește și prima parte a studiului *Țăranul în literatură* de C. Dobrogeanu-Gherea, studiu care se încheie în numărul următor. Ceva mai devreme, prin 1893–1894, își începe colaborarea G. Coșbuc, prezent și în continuare cu versuri și epigrame. În 1894 și 1895 intră în sumar cu versuri St. O. Iosif, iar Al. Vlahuță scrie aici între 1897 și 1901, anul apariției „Sămănătorului”. S-a inițiat și o anchetă în legătură cu sensul unor cuvinte și expresii din limba română. Listele de întrebări în care se foloseau aceste cuvinte și expresii erau redactate de Al. Vlahuță, iar răspunsurile primite erau triate și interpretate de o comisie alcătuită din H. Tikin, I. Găvănescul și Al. Vlahuță. Cu toată puținătatea mijloacelor materiale, **G.s.** a fost redactată cu o îngrijire deosebită și în condiții grafice excelente. **R.Z.**

GAZETA TEATRULUI NAȚIONAL, revistă literară apărută la București de la 1 noiembrie 1835 până în decembrie 1836 (cu întrerupere în ianuarie, februarie și martie 1836), condusă de I. Heliade-Rădulescu. Au apărut treisprezece numere, după care a fost înlocuită de „Curier de ambe sexe”. Tipărirea a fost inițiată de membrii Societății Filarmonice pentru a sprijini teatrul și literatura dramatică în limba română. Revista urma să cuprindă dări de seamă asupra lucrărilor comitetului de conducere al societății, piesele originale

sau traduse ce urmau să fie reprezentate, cronici dramatice și articole despre teatru. Din repertoriul teatral (prezentat și comentat la rubrica „Teatrul Bucureștilor”) au apărut fragmente din *Saul* de Vittorio Alfieri, în traducerea lui C. Aristia, elogiată de C. Negruzzi într-o scrisoare către redactor. Partea de beletristică mai cuprinde traduceri semnate de Heliade (*Ultimele zile ale Pompeii* de E. Bulwer-Lytton) și de C. Filipescu (*Ahasverus* de C.F.D. Schubart). Câteva poezii a publicat C. Negruzzi, dintre care una, *Uriușul Daciei*, e o prelucrare după Hugo. Fără a îmbogăți efectiv, după cum anunțase în primul număr, repertoriul dramatic național, revista are meritul de a fi impus, prin câteva studii despre teatru și prin exigență în judecarea pieselor reprezentate, unele criterii estetice și etice de apreciere a operei dramatice. Articolele lui Barbu Catargiu (*Teatru național*), I. Voinescu II (*Cugetări asupra teatrului*) și însemnările *Despre influența teatrului asupra năravurilor unei nații* pornesc de la credința comună în misiunea socială, militantă a teatrului ca „școală de moral”. În numele unor idealuri sociale și naționale se pledează pentru un repertoriu „clasic” (drame, tragedii) și împotriva vodevilurilor și melodramelor. Articolele și cronicile dramatice de aici constituie primele manifestări importante ale criticii teatrale românești. La rubrica de critică, Heliade plasează un amplu comentariu („*Serafimul și Heruvimul*” și „*Visul*”) la două din poeziile sale. Fiecare număr este întregit de scurte note ale redactorului și de corespondențe despre teatrul din Moldova. **L.V.**

GĂBRIAN, Ștefan M. (pseudonim al lui Ștefan Mathe; 3.I.1936, Sibiu – 27.X.1997, Sibiu), prozator. Este fiul Anei (n. Cioran) și al lui Imre Mathe. Urmează Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Predeal, unde participă la încheierea unei grupări de emulație spirituală, de dezbateri culturale, multe prohibite în acei ani, precum și a unui cenaclu. După îndepărtarea din liceu, în pragul bacalaureatului, a tuturor membrilor grupării, **G.** termină Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu. În urma retragerii, din lipsă de mijloace materiale, de la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, unde fusese admis, va absolvi Școala Tehnică Sanitară din Sibiu. De o principalitate împinsă până la obsesie, în neîmpăcat conflict cu puternicii zilei, **G.** a lucrat mai mulți ani ca felcer, apoi ca muncitor necalificat. Luptă cu mari lipsuri, îndurate cu stoicism până la pensionarea medicală, consacrându-se ulterior scrisului. Debutează în revista „Vatra” (1973) cu nuvela *Jocul frumos al nălucii*. În același an obține unul din premiile pentru debut la concursul Editurii Eminescu, cu manuscrisul intitulat *Colivia*. Are o activitate publicistică fecundă, colaborând mai ales cu proză scurtă, articole, note la „România literară”, „Tribuna”, „Urzica”, „Ramuri”, „Luceafărul”, „Literatorul”, „Astra”, „Transilvania”, „Euphorion”, „Opinii culturale” (Deva), „Tribuna Sibiului”. Prima lui carte este culegerea de nuvele *Gări cardinale*, apărută în 1974. Au urmat primul volum al romanului *Om în mers* (1979) (celelalte două volume le-a lăsat în manuscris), precum și alte culegeri de povestiri.

Pentru **G.**, prozator realist aproape în sens clasic, proza nu reprezintă o invenție decât în măsura în care transpunerea realului o implică. Ficțiunea se ivește din observația trăită, din faptul concret care devine literatură. Sondând cu predilecție fenomenul negativ, detectat cu subtilitate, proza aceasta austeră este dublată de o intenție satirică. De factură confesivă, nota ei esențială este dată de o luciditate inchizitorială care controlează totul. Personajul preferat al prozatorului este un ins care stârnește automat reacții colerice la cei din jur, „condiția lui fiind, așadar, de a se hăitui sau de a fi hăituit” (Mircea Iorgulescu). Stăpânind stilul narativ modern, **G.** impune prin impresia de viață trăită pătimaș, cu frenezia vitalistă proprie prozei americane. Fundamental realiste, trecând însă, dincolo de limitele înregistrării imediatului, într-o zonă de zbucium sufletesc neobișnuit de intens,

nuvelele, povestirile și romanul conțin relatarea tribulațiilor unui personaj însuflețit de năzuința purității, pe care societatea nu îl poate accepta.

SCRIERI: *Gări cardinale*, București, 1974; *Om în mers*, I, București, 1979; *Fereastră la stradă*, București, 1982; *Fotolii și birouașe*, București, 1983; *Garduri și leoparzi*, București, 1985; *Iubiri*, București, 1986; *Pe jos și pe viu*, București, 1996.

Repere bibliografice: Mircea Braga, *Premiul Editurii Eminescu*, „Tribuna Sibiului”, 1973, 1815; Nicolae Stoe, *Mathe*, AST, 1974, 2; Ulici, *Prima verba*, I, 179–181; Iorgulescu, *Scriptori*, 205; Mircea Tomuș, „*Om în mers*”, T, 1979, 9; Ilie Guțan, *Dincolo de aparențe*, VR, 1980, 6–7; Culcer, *Serii*, 210–217; Moraru, *Semnele*, 149–151; Moraru, *Textul*, 197–200; Vasile Chifor, „*Garduri și leoparzi*”, VR, 1986, 6; Laurențiu Ulici, *Ardelenii*, RL, 1987, 19; Simuș, *Incursiuni*, 302–305; *Dicț. scriit. rom.*, II, 337–339; Vasile Rusu, *Triumful prietenului meu*, „Rapsodia” (Sibiu), 2009, 56; Popa, *Ist. lit.*, II, 928–929; Elena Miron, *Ștefan Mathe Găbrian*, „Rapsodia”, 2010, 67. **V.V.G.**

GĂLĂȚANU, Mihail (11.IX.1963, Galați), poet, prozator. Este fiul Ioanei și al lui Gheorghe Gălățanu. A urmat școala generală în Galați și a absolvit în 1981 Liceul „Mihail Kogălniceanu” din același oraș, după ce trecuse prin liceele militare din Câmpulung Moldovenesc și Craiova. A lucrat în Galați, ca lăcătuș mecanic la Fabrica de Plase și Unelte de Pescuit, pe Șantierul Naval și ca profesor de gimnaziu. În 1988 a absolvit Facultatea de Fizică–Mecanică a Universității din Galați, iar în 1989 vine în București, unde se angajează ca inginer la Întreprinderea de Aparate și Utilaje pentru Cercetare a Institutului Politehnic. Concomitent lucrează în presă, la diferite ziare și reviste: „Flacăra”, „Expres”, „Flagrant”, „Capital”, „Playboy”, „Evenimentul zilei”, fiind apoi editor coordonator la grupul de presă Finmedia. A frecventat în orașul natal cenacul Noduri și Semne, iar în București cenacul Universitas, Clubul de lectură al Muzeului Literaturii Române și cenacul Litere al Facultății de Litere. Debutează în 1980 la „Luceafărul” și editorial în 1987 cu *Știri despre mine*. Mai colaborează la „România literară”, „Convorbiri literare”, „Revue roumaine”, „ArtPanorama”, „Dialog”, „Poesis” ș.a. I s-au acordat mai multe premii, între care cele oferite de revistele „Luceafărul” (1984), „Astra” (1986), „Poesis” (1997) etc.

Cartea de debut a lui **G.** este inegală, arborând poze, tonalități și limbaje diverse: de la baladescul cu modulații folclorice sau argotice

la poezia conceptuală, de la poza ludică la cea livrescă, artificială, de la poezia cotidianului la poezia vizionară, metaforică și alegorică. Poemul *Știri despre mine* anunță linia autoironică a viitoarelor volume, amestecul de serios și glumă, tragic și comic, dedublarea lui *homo poesis* în sfânt și „javră fiziologică”. *Scrâșnind în pumni, cu grație* (1993) este o carte mai compactă ca tonalitate și tematică: poeme de dragoste (amorul din orașul de provincie) scrise într-un limbaj aluziv, sugestiv, încărcat de o melancolie blândă, livrescă. Limbajul este stilizat, colocvial sau ceremonios ironic, cu un aer retro, pe alocuri învolburat de revolte sau sugestii mai întunecate. Abia prin *Bunicul Kennedy* (1996) pariul lui Alex. Ștefănescu, cel care l-a lansat furtunos pe G. în viața literară a anilor '80, se confirmă întru totul. Aici poate fi întâlnită o savuroasă *commedia* a cuvințelor. Temele – religioasă, erotică, socială, plus tema tipic nouăzecistă a poeziei despre poezie – se împletesc într-un festin de ambiguități simbolice și lingvistice. Se „sare” de la registrul popular, argotic, colocvial la registrul religios, poetic, de la limbajul aparent cotidian la cel metaforic și simbolic. Bunicul Kennedy este eul poetic văzut de nepoții virtuali din viitor (trăitori în holospațiu), care vizionează filmul vieții bunicului. Perspectiva aparține când nepoților virtuali („noi”), când prezentului bunicului – un eu incert, identificat cu autorul. Un fragment remarcabil îl constituie „nunta” bunicului („Nunta am tras-o pe video, a fost un chef pe cinst”), rescriere a *Cântării Cântărilor*, un fel de film oniric despre moartea-nuntă, care îmbină religiozitatea cu parodia, lirismul sfâșietor (sunând a bocet ori a descântec) cu umorul, absurdul și fantasticul de tip folcloric. *Evangelia lui Barabas* (1996) continuă aceeași linie neorealist-onirică, aici de un lirism mai atenuat, cu propensiune către alegorie și parabolă. Modelul limbajului biblic este și acum urmat și parodiat simultan. Barabas este un hagi dintr-un Isarlâk de cartier bucureștean, un profet ratat, bețiv, al timpurilor noastre, dar nu revoltat, ci abulic, indiferent și iresponsabil. Demitizarea temei religioase este paralelă cu mitizarea propriului limbaj. *Meșterii de clopote* (1999), roman inițiativ, poetic și alegoric, merge pe aceeași conjuncție dintre tema religioasă (cristică) și tema poetului, mizând pe amestecul de lirism, poezie, „poveste” și parodie, (auto)ironie, umor și livresc.

Romanul încheie o anumită etapă, legată de obsedanta temă a morții (ca viață), a dublului și a interiorului (un complex, asumat, al lui Iona). Cele trei volume de proză poetică sunt oarecum pandantul, în materie de sensibilitate și tipologie poetică, al poeziei lui Ioan Es. Pop. De altfel, G. este considerat unul dintre cei mai importanți poeți nouăzeciști, alături de Ioan Es. Pop și Daniel Bănuțescu. În cărțile următoare – *Memorialul plăcerii* (2000), *O noapte cu Patria* (2001), *Româna cu prostii* (2001) –, inferioare estetic, facile, cu tușe de vulgaritate gratuită, autorul adoptă poza unui scandalos poet socio-erotic, care are ambiția de a scrie un „memorial” al plăcerilor limbii române sau, dintr-o altă perspectivă, o „lirică de tăuraș” (Al. Cistelean), scandalul stârnit în jurul lor aducându-i și o oarecare notorietate. Ca și la nouăzeciștii Floarea Țuțuianu sau Daniel Bănuțescu, erotica sa este una livrescă, parodică, autoironică, iubita este limba română, textul, poemul, iar des-frânarea e una lingvistică. Poetul se dedă unui spectacol de limbaj livresc-licențios, argotic, vulgar, de mahala de început de secol sau de cartier bucureștean postdecembrist. Totuși, deși erotica va rămâne o constantă, aceste volume îl desprind pe autor de un anumit tipar al poeziei nouăzeciste, dominate de modelul imaginarului și limbajului lui Cristian Popescu. Experimentele lui G. se diversifică, uneori în direcții imprevizibile. Volumul de proză *Strada Plantelor* (2001) se distinge prin adaptarea (într-o manieră neorealist-textualizantă, epurată de excesul de livresc optzecist) a fantasticului eminescian și eliadesc. Altcândva autorul este tentat de formule compozite, care amestecă formula romanesacă, diaristică și eseistică în încercarea de a-și bulversa cititorul, precum în *Stradivarius* (2008), *French Cancan* (2009), ori se lansează într-o eseistică destul de compulsivă, provocatoare, dar fără o miză literară sau ideatică puternică, ca în *Literatura de cartier: un (posibil) manifest al generației '90* (I–II, 2007–2008), *Despre artă, nebunie și misticism. Corpus Christi* (2009), pe alocuri furată de un vizionarism îndoielnic. Refluxul unui romantism refulat revine în poezia din *Burta înstelată* (2005) sau din *Poeme amniotice* (2008), plasate sub semnul traumei (moartea mamei), care conduce la un soi de regresie a eului poetic și a poeziei la un stadiu preformal, amniotic. Este un experiment existențial și lingvistic interesant ca idee, dar de cele

mai multe ori forțat, prin amestecul eterogen de registre, tipuri de limbaj, stil, tonalitate. Înscrise într-un ciclu intitulat *Trilogia nașterii*, acestor două volume le va urma în 2012 *Douăsprezece cântece înaintea nașterii*, carte inegală, cu poeme abstracte în descendența lui Nichita Stănescu sau de formulă simplă, aparent populară și colocvială.

SCRIERI: *Știri despre mine*, București, 1987; *Scrâșnind în pumni, cu grație*, Galați, 1993; *Bunicul Kennedy*, Galați, 1996; *Evanghelia lui Barabas*, București, 1996; *Mireasa tuturor*, Piatra Neamț, 1997; *Poetus Captivus*, Galați, 1999; *Meșterii de clopote*, București, 1999; *Memorialul plăcerii*, București, 2000; *O noapte cu Patria*, pref. Luca Pițu, București, 2001; *Româna cu prostii*, postfață Gheorghe Grigurcu, București, 2001; *Strada Plantelor*, București, 2001; *Diapazonul plictisit*, Galați, 2002; *Mormântul meu se sapă singur*, București, 2003; *Apocalipsa printr-o gură de om*, Galați, 2004; *Manualul de literatură* (în colaborare), București, 2004; *Atelierul de clopote*, București, 2005; *Burta înstelată*, București, 2005; *Inima de diamant*, București, 2006; *Mireasa fără corp*, București, 2006; *Literatura de cartier: un (posibil) manifest al generației '90*, I-II, București, 2007–2008; *Strada Plantelor și alte povestiri*, București, 2007; *Poeme amniotice*, Cluj-Napoca, 2008; *Stradivarius*, București, 2008; *Despre artă, nebunie și misticism. Corpus Christi*, Pitești, 2009; *French Cancan*, București, 2009; *Mortul îndrăgostit*, București, 2010; *România aproximativă*, București, 2011; *Cutia Pandorei. Elada sau povești de familie*, Cluj-Napoca, 2012; *Douăsprezece cântece înaintea nașterii*, București, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, [Mihail Gălățanu], SLAST, 1983, 13 decembrie, RL, 1987, 29, 1999, 15, 40, 2000, 36, 2001, 47, 2003, 50, 2005, 14, 2009, 5, CNT, 2012, 1; Gheorghe Grigurcu, *Un gheizer liric*, RL, 1988, 52; Marin Mincu, „Evanghelia” *Poetului*, LCF, 1998, 39; Nicolae Manolescu, [Mihail Gălățanu], RL, 2000, 35, 39; Bucur, *Poeți optzeciști*, 90–96; Luca Pițu, *Temele deocheate ale timpului nostru*, București, 2002, 110–121; Cistelean, *Al doilea top*, 79–81; Bogdan Alexandru Stănescu, *Angelicul, perseverența Gălățanu*, ALA, 2005, 767; Gheorghe Grigurcu, *Cei șapte magnifici (I-II)*, RL, 2005, 15, 16; Daniel Cristea-Enache, [Mihail Gălățanu], RL, 2005, 27, 2007, 20, OC, 2012, 358, 646; Ștefănescu, *Istoria*, 939–944; Andrei Terian, *Canonul nouăzecist*, E, 2006, 1–2; Tudorel Urian, *Un roman ratat*, RL, 2007, 8; Alex. Goldiș, *Poezia de senzație*, ST, 2011, 12; Soviany, *Cinci decenii*, II, 16–19.

R.D.

GĂTĂIANȚU, Pavel (15.XII.1957, Locve-Sân-Mihai, Serbia), poet, prozator, jurnalist. Este fiul Cătălinei (n. Ardelean) și al lui Gheorghe Gătăianțu, țaran. Urmează Școala Medie de Economie

din Alibunar (1976) și Facultatea de Științe Politice a Universității din Belgrad (1985). A fost profesor la Școala Medie de Economie din Alibunar și la Școala Medie din Vârșeț, despărțământul în limba română, până în 1986. Ulterior e jurnalist la postul de radio Novi Sad, redacția în limba română, trecând, până în prezent, prin mai multe sectoare. Publicist de vocație, G. a realizat ani în șir emisiuni culturale, evidențiind aspecte ale culturii românilor din Voivodina nu doar în spațiul provinciei, ci și în relație cu aspecte culturale din România ori prin deschideri europene. Concomitent, este fondatorul revistelor „Cuvântul românesc” (1991), „Kulturbrücke” (1999) și „Europa” (2008), al ziarului „Foaia Sân-Mihaiului” (1993) și al „Caietelor Gătăianțu” (2005). Conduce și revista pentru copii „Prichindelul” (2009). Scriitor bilingv, G. a debutat cu poezia *Vântul toamnei* în „Tribuna tineretului” din Novi Sad (1972), iar editorial cu volumul de poezii *Odsutno vreme* (Belgrad, 1976), de-a lungul timpului apărându-i cărți atât în română, cât și în sârbă. Colaborează la numeroase publicații din Serbia (în special la cele din Voivodina), România, Republica Moldova.

De la primele versuri până la *Anarhie cu pauză de ceai* (2011) ori la *Hotel Balcan* (2012), poezia lui G. este expresia unei deschideri spre formule diverse, într-o atitudine s-ar spune de frondă, dezinhibată, eliberată de constrângeri sau de tipare prestabilite, ba chiar în conflict explicit cu ele. Starea predilectă este exprimată de un cuvânt din titlul volumului din 2011, „anarhie”, în sensul de nesupunere la modele, de continuă frământare pentru a-și crea propriul drum în poezie. Autorul însuși se numește, nu fără orgoliu și chiar cu o doză de emfază, „poet european”, propunând înțelegerea liricii sale dincolo de granițe și de îngrădiri. Și atunci devine clară intenția de a invoca în vers pe John Lennon și The Beatles, pe Jimmy Hendrix și filmele cu Humphrey Bogart, pe Richard Burton și Elizabeth Taylor, de a evoca întâmplări din Beverly Hills sau de a porni de la o știre din „The Guardian” etc. Dar se poate face revenirea și spre elemente marcante pentru „Made in Banat”, cum se și intitulează un volum din 2002. În poezia lui G. există un cosmopolit care se mișcă în lumea largă cu lejeritate, care nu suportă îngrădirea ori izolarea. Eul poetic migrează în spații largi, pendulând mereu între imaginar și real. Călătoria poate fi virtuală ori reală, locurile și oamenii intră

în text din relația directă ori din imaginarea situației. Se configurează astfel o lume și poetul nu omite din acest areal ceea ce memoria sa a înregistrat sau ceea ce imaginarul a creat. Stratul profund este unul existențial, al întrebărilor tulburătoare, fără răspunsuri: „Într-un colț al camerei stau de vorbă/ cu mine, eu, Pavel Gătăianțu,/ fiu de țărani în secolul douăzeci,/ undeva în Europa de Est/ ne punem întrebări./ Care-i misiunea mea pământescă/ și de ce am ajuns tocmai în acest loc” (*Antrenament pentru ogari*). Pe de altă parte, nu există zone sau straturi lingvistice de unde **G.** să nu extragă, într-o totală libertate, cuvintele, cărora le cunoaște bine forța, dar și limitele.

SCRIERI: *Șarpe barbierit*, Pančevo, 1984; *Nașterea prozei*, Pančevo, 1986; *Poezii*, Pančevo, 1987; *Locve ieri și astăzi*, Pančevo, 1989; *Calibrul pistolului*, Pančevo, 1991; *Atentat la ordinea publică*, Pančevo, 1995; *Antrenament pentru ogari*, Pančevo, 1997; *Teroarea gloriei*, pref. Cezar Ivănescu, Târgoviște–Uzdin, 1997; *Bulevardul eroilor naționali*, Novi Sad, 1998; *Europoeme*, Novi Sad, 1998; *Sacoul domnului Maniu*, Seleuș, 1998; *Ne-visatele vise*, Uzdin, 1999; *Noaptea din Cairo*, Timișoara, 1999; *Sfârșit de mileniu*, Timișoara, 1999; *Biserica din Locve (Sân-Mihai)*, Novi Sad, 2000; *Umărul lui Sisif*, Timișoara, 2001; *Made in Banat*, Pančevo, 2002; *Balastologie. Manual alternativ*, Pančevo, 2005; *Din țara lui Șaban*, Novi Sad, 2006; *Anarhie cu pauză de ceai*, Novi Sad, 2011; *Hotel Balcan*, postfață Mihaela Albu, Pančevo, 2012. **Antologii:** *Dodir snova: prilozi za antologiju vojvodanske ljubavne poezije – Atinerea viselor: antologia poeziei de dragoste din Voivodina*, ed. bilingvă, Novi Sad, 2002; *Iz novije rumunske poezije – Din poezia nouă română*, Novi Sad, 2009; *Simpozionul Internațional Ioan Flora*, Novi Sad, 2010.

Repere bibliografice: Nicu Ciobanu, „*Șarpe barbierit*”, *Gândul*, 1985, 16; Cornel Ungureanu, *Desincronizarea, o aventură literară?*, O, 1991, 46–47; Traian T. Coșovei, *Mor pe ecranul televiziunii eroi plătiți cu ziua*, CNT, 1991, 51–52; Ion Cristofor, *Poezia în stare de asediu*, TR, 1992, 28; Vasa Barbu, *Un poet consacrat*, „Libertatea”, 1997, 8 noiembrie, 11; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 317–321; Adrian Dinu Rachieru, [Pavel Gătăianțu], LCF, 1998, 11, CL, 2004, 5, 2011, 7; Cimpoi, *Critice*, II, 153–156; Florian Copcea, Ion Sârbulescu, *Scurtă istorie a poeziei românești din Voivodina*, I, Turnu Severin, 2002, 175–191; Virginia Popović, *Pavel Gătăianțu. Contribuții la o monografie*, Novi Sad, 2004; Roșu, *Personalități Voivodina*, 91–93; Emilian Marcu, „*Balastologie*”, CL, 2005, 10; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 371–375; Mihaela Frățilă, *Lecturi nocturne: cronici despre poezia și proza lui Pavel Gătăianțu*, Uzdin, 2007; Florian Copcea, *Critice: scara fără trepte*, Turnu Severin, 2012, 153–157. **AL.R.**

GĂVĂNESCU, Ion (10.XI.1859, Buzău – 1951, București), publicist, autor dramatic, memorialist. Este fiul generalului Ion Găvănescul. A urmat școala primară la Buzău și din 1870 Liceul „Matei Basarab” din București, pe care îl termină în 1878. După ce își trece licența în litere și filosofie la Universitatea din același oraș (1883), frecventează, până în 1887, cursurile Facultății de Filosofie a Universității din Berlin, având între profesori pe Wilhelm Dilthey și Friedrich Paulsen. A obținut titlul de doctor cu o teză dedicată ideilor pedagogice ale lui John Locke (1887). Este numit din decembrie 1888, printr-un ordin al ministrului Titu Maiorescu, profesor de pedagogie, psihologie și estetică la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Din 1899 și până la pensionare (1933) conduce, cu întreruperi nesemnificative, Seminarul Pedagogic Universitar, iar în mai multe rânduri este și director al Școlii Normale Superioare. Aportul lui **G.** la organizarea și dezvoltarea învățământului pedagogic este esențial. A scris și a publicat numeroase lucrări în domeniu, de la manuale de liceu până la studii încărcate de erudiție, fiind preocupat totodată de estetică, psihologie, logică, sociologie, istorie literară etc. Contribuțiile sale în psihologie și etică, dar în primul rând acelea în pedagogie și în istoria pedagogiei își au locul lor în evoluția acestor discipline. E de menționat că, împreună cu A. Lupu-Antonescu, **G.** alcătuiește și manuale de limba și literatura română destinate școlilor normale. Ani în șir a editat buletinul științific al Seminarului Pedagogic și, între 1903 și 1911, revista „Cultura română”. În timpul Primului Război Mondial face parte din Comitetul Național Român din Franța, fiind ales în 1919 președinte al coloniei românești de la Paris. În această dublă calitate, va fi unul dintre cei mai activi susținători ai cauzei noastre în fața Puterilor Aliate. Președinte, din 1933, al Ligii Antirevizioniste, a organizat și condus, de asemenea, la debutul ei, mișcarea cercetașilor. În deceniul al patrulea, mai ales după 1935, se alătură mișcărilor de extremă dreapta, iar în 1940 este ales în Senatul legionar.

Inițial interesul lui **G.** se îndreaptă și spre istoria literaturii. Dar aceste preocupări sunt abandonate în jurul anului 1900, în favoarea celor de strictă specialitate. Studiul *Meditațiile lui Gr. Alexandrescu* (1896) își păstrează în parte interesul prin adâncimea unor observații. Analiza critică

era, atunci, modernă, fiind realizată în consens cu orientările criticii literare europene. Comparația între scepticismul temperat al lui Gr. Alexandrescu și pesimismul eminescian oferă prilejul unor comentarii adecvate. Nu lipsite de interes sunt și articolele din presă ale lui G., cum este cel dedicat teatrului lui Henrik Ibsen. A colaborat la „Adevărul”, „Adevărul de joi”, „Literatură și știință”, „Viața”, „Evenimentul”, „Românul literar și politic”, „La Roumanie”, „Convorbiri literare”, „Gândul neamului”, „Sfarmă-Piatră” ș.a. Atât articolele politice și culturale, cât și fabulele, puține, semnate G.V. Nescul, stau mărturie pentru disponibilitățile de analist al actualității și de polemist, ipostază în care adesea nu poate evita excesele. În preocupările lui un loc însemnat l-a avut, între 1898, când își tipărește prima încercare dramatică, și 1915, an când este compusă ultima, teatrul. *O rază de iubire* (publicată sub titlul *O carte de vizită*, 1898) sau *Gura lumii* (1909) sunt comedii de salon, schițate în registrul ușor, cu o replică vioaie, însă lipsite de sensuri mai profunde. Drama *Neamul* (1915, în manuscris), reprezentată la Teatrul Național din Iași, ascunde, în schimb, multe ambiții, deși rămâne doar la nivelul intențiilor. Autorul voia să dea prin piesa lui o replică dramei *Manasse* a lui Ronetti-Roman. Tezisul sufocă, din păcate, puținele intuiții și soluții acceptabile, iar personajele rămân simple fantoșe într-o demonstrație nereușită. Interesant este autorul în amintirile sale, cele mai multe date la lumină după 1940 și strânse în cartea *Amintiri. Momente și siluete* (1944). Câteva se referă la viața politică și, lăsând la o parte unele accente xenofobe, evaluările de situație, judecarea evenimentelor, precum și caracterizările făcute unor personalități cunoscute îndeaproape au relevanță. Când se referă la mediile literare, memorialistul se arată și mai inspirat. Evocând anii debutului, nu pierde prilejul de a face un remarcabil portret lui B.P. Hasdeu. Relațiile, uneori tensionate, dintre Titu Maiorescu și M. Eminescu sau personalitatea controversată a lui Al. Macedonski sunt, de asemenea, tratate nuanțat, în termenii cei mai potriviți. Octogenarul lasă în urmă frământările omenești și izbucnirile pătimașe, scrisul desfășurându-se acum calm, adesea luminat de înțelepciunea vârstei.

SCRIERI: *Meditațiile lui Gr. Alexandrescu*, București, 1896; *O carte de vizită*, Iași, 1898; *Gura lumii*, Iași, 1909; *Ursita*, Iași, 1911; *Din caietul de note și reflexii*, I–III, Iași, 1929–1932; *Prin munții și văile Moldovei*, București,

1943; *Amintiri. Momente și siluete*, București, 1944; *Texte pedagogice alese*, îngr și pref. Liliana Stan, Iași, 1995.

Repere bibliografice: Constantin Narly, *Opera pedagogică a profesorului Ion Găvănescul*, București, 1929; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 5, 51; *Profesorul Ion Găvănescul la 85 de ani*, U, 1944, 41; Bucur, *Istoriografia*, 59; S. Dumitrașcu, *Ion Găvănescul*, în *Universitatea din Iași. 1860–1985*, Iași, 1986, 139–141; Maftei, *Personalități*, VII, 110–112; Cristian Petre, *Pedagogia românească. Modele: Ion Găvănescul*, pref. Viorel Nicolescu, Iași, 2010. **R.Z.**

GĂZDARU, Dumitru (18.I.1897, Grivița, j. Ialomița – 8.VI.1991, Buenos Aires), filolog, istoric literar, comparatist. Este fiul Vasilichiei și al lui Voicu Găzdaru. A absolvit școala primară la Galați în 1912, urmând apoi Seminarul Teologic și Școala Pedagogică din același oraș, pentru a-și trece bacalaureatul la Liceul Internat din Iași. Din 1919 este student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității ieșene, absolvind-o în 1922. În perioada studiilor universitare editează cursurile profesorilor A. Philippide, Ilie Bărbulescu, G. Ibrăileanu, G. Pascu. În 1924 devine asistent al lui A. Philippide, sub conducerea căruia își susține, în 1928, doctoratul, funcționând apoi ca asistent al romanistului Leo Spitzer, la Marburg, unde a predat un curs de introducere în limba și cultura română. Efectuează stagii de studii la Roma, Trieste, Veneția, Zürich, Berlin, Giessen, Heidelberg, Frankfurt am Main, Leipzig, Paris, Viena. Devine apropiatul unor somități filologice ca Matteo Bartoli, Karl Jaberg ș.a. În 1931 este numit conferențiar la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, iar în 1934 câștigă, prin concurs, titlul de profesor titular la Catedra de limbi și literaturi neolatine a aceleiași facultăți. Trece, tot prin concurs, în 1940, profesor de filologie romanică la Universitatea din București, la catedra devenită vacantă prin moartea lui Ovid Densusianu. În același an e numit director la Accademia di Romania din Roma. Predă (grație prieteniei cu Giulio Bertoni) un curs de istoria limbii române la Institutul de Filologie Romanică al Universității din Roma (1942–1946). După război, poate și din cauza antecedentelor legionare (fusesse și închis în lagărul de la Miercurea Ciuc), se stabilește în străinătate. În 1949 este chemat la Universitatea „El Salvador” din Buenos Aires, unde înființează Catedra de filologie romanică (prima din Argentina) și Institutul de Filologie și Lingvistică, aflându-se printre fondatorii revistei „Cuget românesc – Pensamiento rumano” (1951–1958) și

fiind director (1974–1979) al publicației „Pământul strămoșesc”. În 1962 e profesor titular la Universitatea din La Plata, unde predă filologie hispanică și lingvistică. Numit concomitent șeful Departamentului de filologie, din 1965 va fi director al Institutului de Filologie Romanică, sub auspiciile căruia editează revista „Románica” (1968–1973). A colaborat la numeroase publicații din România și din străinătate: „Revista critică”, „Arhiva”, „Cercetări istorice”, „Diplomatarium italicum” (Roma), „Studii italiene”, „Însemnări ieșene”, „Tempo” (Milano), „Suflet românesc” (Roma), „Buletinul Bibliotecii Române” (Freiburg im Breisgau), „Filología” (Buenos Aires), „Logos” (Buenos Aires), „Revue des études roumaines” (Paris), „Humanidades” (La Plata), „Orbis” (Louvain) ș.a.

Personalitate de formație enciclopedică, cu preocupări în mai toate domeniile umanisticii, autoritate în aria filologiei romanice, G. a simțit o continuă atracție față de sferele literaturii, relațiilor interculturale, comparatismului literar și folcloric, ale izvoarelor istorice și istorico-literare. Beneficiind de extraordinara sa pregătire filologică și de posibilitatea de a avea acces la marile biblioteci europene, inclusiv la Biblioteca Vaticanului, G. descoperă, transcrie și editează numeroase documente medievale privitoare la istoria națională, încercând să dovedească „vechile noastre legături culturale cu Occidentul”. El dă la lumină texte necunoscute ale unor misionari catolici în Țările Române și relatări (descoperite între scrierile inedite, îndeosebi italiene) despre români și evenimente istorice de la gurile Dunării. Publicate sub formă de articole, cea mai mare parte a acestor texte au fost reunite în volumul *Omagiu profesorului D. Găzdaru. Miscellanea din studiile sale inedite sau rare. I. Studii istorico-filologice* (1974). Pe aceeași linie relevă, într-o serie de articole din „Cuget românesc” (1952–1954), *Contribuția românilor la progresul cultural al slavilor*, evidențiind rolul de factor cultural catalizator al „latinilor orientali”. Preocupat în mod deosebit de personalitățile enciclopedice congenere (Dimitrie Cantemir, A.I. Odobescu, B.P. Hasdeu), are șansa să descopere vasta corespondență a lui Hasdeu cu filologul austriac Hugo Schuchardt, pe care o publică inițial în „Románica” (1969–1970), apoi într-un volum de sine stătător, *Cartas de B.P. Hasdeu a Hugo Schuchardt* (1971). Numeroasele sale articole dedicate figurilor importante ale culturii și

literaturii române, de la mitropolitul Dosoftei până la M. Eminescu sau de la I.L. Caragiale la Mircea Eliade, se regăsesc în revistele și ziarele din țară sau ale exilului (după 1945). O însemnată contribuție la istoria literaturii române și universale a adus G. prin cercetările comparatiste privitoare la circulația motivelor literare. Clasică în acest sens e lucrarea *Originea și răspândirea motivului „amărâtă turturea” în literaturile romanice* (1935), urmată de *Întregiri la studiul despre „amărâtă turturea” în literaturile romanice* (1936), în care abordează dintr-o perspectivă nouă un motiv de circulație internațională, ce a stat și în atenția lui Al. Hâjdeu, B.P. Hasdeu, M. Gaster, D. Russo, N. Cartojan, iar dintre savanții străini i-a preocupat, între alții, pe Vittorio Imbriani, Alessandro Luzio, Gaetano Amalfi, Silvio Venezian, Alighiero Caselli, Vittorio Cian ș.a. Cercetătorul demonstrează originea orientală a motivului, urmărește penetrarea lui, prin Egipt și Grecia, în literaturile culte europene, analizează factorii care au favorizat răspândirea motivului (bestiarele medievale, literatura patristică, legende hagiografice, predicatorii, enciclopediile medievale, școala, literatura profană) și evidențiază specificul receptării motivului de la o literatură la alta. În spațiul românesc sunt semnalate optsprezece variante populare, între care două texte inedite. Interesantă e demonstrația privitoare la pătrunderea motivului din literatura cultă în folclor și nu invers, cum se crezuse mai înainte. Analiza motivului este completată de cercetarea altora secundare: ramura uscată, apa tulbure, vânătorul și privighetoarea trădătoare. Motivul cuprins în tema „Fontefrida” avea să fie reluat și dezvoltat într-o amplă succesiune de studii semnate în reviste: *Antecedentes latinos del tema literario „Fontefrida”* (1958), *La suerte en Provenza y Cataluña del tema literario de „Fontefrida”* (1961), *Itinerario europeo e hispano-americano del tema literario de „Fontefrida”* (1961), *Factores orientales, griegos y egipcios en la elaboración del tema literario de „Fontefrida”* (1961), *Itinerario ibero-americano del tema literario de „Fontefrida”* (1962). O oarecare atracție a exercitat asupra lui G. și tema jertfei zidirii, cercetată comparatist în studiul *Legenda Meșterului Manole*, publicat în „Arhiva” (1932), capitolele fiind intitulate *O mențiune în Spania despre legenda românească*, *O variantă rumeliotă publicată în Italia*, *Valoarea documentară a legendei românești*. Chiar și lucrările lui filologico-lingvistice sunt interesante pentru

istoric, literat și folclorist prin dezbaterile asupra limbii ca izvor istoric și tezaur de metafore și forme poetice. De aceea, până la un anumit punct, ca și în cazul lui B. P. Hasdeu, articolele și studiile lui **G.** sunt dificil de încadrat net într-o anume categorie.

SCRIERI: *Contribuții privitoare la originea, limba și influența mitropolitului Dosoftei*, Iași, 1927; *Originea și răspândirea motivului „amărâtă turturea” în literaturile romanice*, Iași, 1935; *Întregiri la studiul despre „amărâtă turturea” în literaturile romanice*, Iași, 1936; *Omagiu profesorului D. Găzdaru. Miscellanea din studiile sale inedite sau rare. I. Studii istorico-filologice*, Freiburg im Breisgau, 1974.

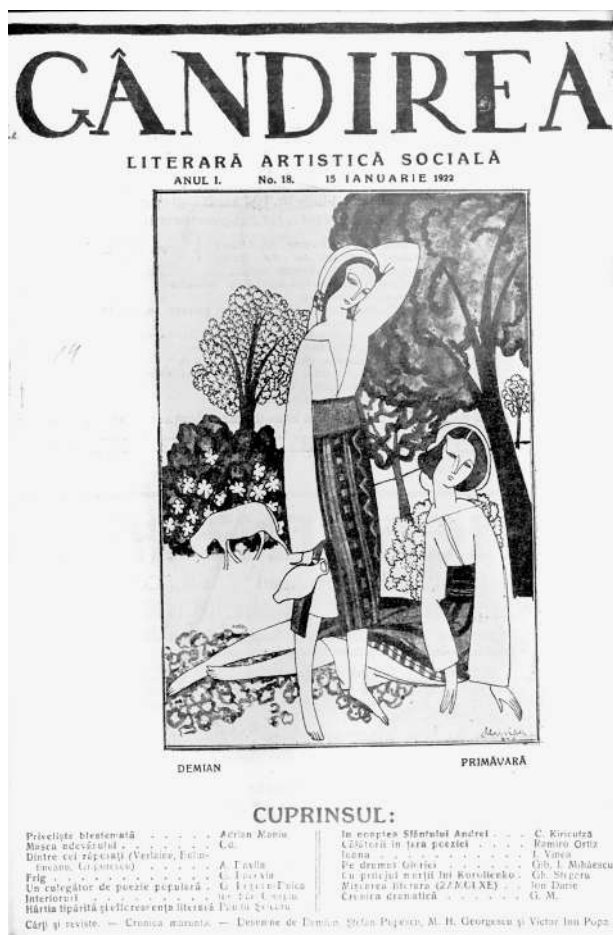
Repere bibliografice: Nydia G. B. de Fernández Pereiro, *Dimitrie Găzdaru. Portraits, „Orbis”* (Louvain), 1962, 1; Nydia G.B. de Fernández Pereiro, *Vida y obra de un maestro: Dimitrio Găzdaru y bibliografía de sus publicaciones*, Buenos Aires, 1972; Eugen Lozovan, *Dimitrie Găzdaru. Omul, savantul, luptătorul, „Stindardul”* (München), 1975, 129–130; *Românii*, 155–156; *Dicț. scriit. rom.*, II, 339–344; Fănuș Băileșteanu, *Personalități culturale românești din străinătate*, București, 1999, 80–81; Manolescu, *Enciclopedia*, 341–343. **I.O.**

GÂND, revistă apărută la București, lunar, din 15 octombrie 1934 până în aprilie 1935 și în decembrie 1935 (șapte numere), cu subtitlul „Vers, critică, proză”. Ultimul număr are format de ziar, spre deosebire de cele anterioare, scoase sub formă de pliant. Editată cu mijloace modeste și lipsită de colaborări importante, revista este mai curând expresia pasiunii literare a redactorului ei, Ion Aurel Manolescu, care își publică aici propriile poeme în versuri și proză. Mai apar, de asemenea, versuri sentimentale de Constantin Pârlea și Coca Fargo, în sumar intră și o poezie de Ștefan Baciuc (*Tristețea cosmică*) sau e reprodușă poezia *Din vremuri* a lui G. Bacovia. Dacă proza este irelevant ilustrată de câteva scurte povestiri și fragmente de roman aparținând Cocăi Fargo și lui Ion Aurel Manolescu, mai substanțiale sunt întrucâtva textele de critică ale lui Mihai Musceleanu: două articole polemice îndreptate împotriva lui Petru Comarnescu și a revistei „Fapt”, precum și un lung comentariu despre proza lui Mircea Eliade (*Lirica unui gânditor*). La acestea se adaugă câteva recenzii ale lui I. Voiculescu și un articol omagial dedicat de Alex. Talex lui Liviu Rebreanu la împlinirea a cincizeci de ani. Alți colaboratori: C. Miu-Lerca, Barbu Dumitrescu, George Danubia (George Dan), Ovidiu Ioanid, Irinel Grozdea. **I.M.**

GÂNDIREA, revistă apărută la Cluj și la București de la 1 mai 1921 până în iulie 1944. Perioada clujeană (în care, până la 1 iunie 1922, publicația poartă subtitlul „Literară, artistică, socială”) se încheie la 5 decembrie 1922. În București **G.** și-a întrerupt apariția din iunie 1933 până în octombrie 1934. Bilunară în primii patru ani, revista a apărut după aceea lunar. Redactorii ei sunt, la Cluj, Cezar Petrescu și D.I. Cucu. Primul, aflat temporar în capitala Transilvaniei ca ziarist, împreună (potrivit mărturiei sale ulterioare) cu alți „juni cărturari din toate ungherele vechiului Regat”, printre care Adrian Maniu, Gib I. Mihăescu, Radu Dragnea, gira conținutul revistei; al doilea, redactor și el la cotidianul local „Voința”, se străduia să asigure condițiile materiale de apariție. După mutarea la București, Cezar Petrescu rămâne singurul redactor nominalizat, menționându-se, începând cu numărul 1–2/1923, și un comitet alcătuit din Lucian Blaga, Demostene Botez, Al. Busuioceanu, Nichifor Crainic, Adrian Maniu, Gib I. Mihăescu, Ion Marin Sadoveanu, Al. O. Teodoreanu, Pamfil Șeicaru. De la numărul 5 din decembrie 1923 acestora li se adaugă N.M. Condiescu, Liviu Rebreanu, Emanoil Bucuța. Din februarie 1926 Nichifor Crainic devine redactor alături de Cezar Petrescu. În ultimul număr din același an figurează și al treilea redactor, Tudor Vianu. Deși o conducea efectiv de câțiva ani, în 1928 Nichifor Crainic preia explicit, de la primul număr, întreaga conducere a **G.** Comitetul redacțional își schimbase între timp și avea să-și mai schimbe în repetate rânduri componența, prin retragerea unora și integrarea altora. Denumit, începând cu numărul 1/1927, Gruparea Revistei, îi va include – pentru perioade mai lungi sau mai scurte – pe Lucian Blaga, Vasile Băncilă, Emanoil Bucuța, Al. Busuioceanu, Oscar Walter Cisek, N.M. Condiescu, Anastase Demian, Oscar Han, Nae Ionescu, G.M. Ivanov, Adrian Maniu, Alexandru Marcu, Gib I. Mihăescu, Ion Pillat, Ion Marin Sadoveanu, Pamfil Șeicaru, Francisc Șirato, Tudor Vianu, V. Voiculescu. De la numărul 12/1928 se adaugă G. Breazul, G. Călinescu, V. Ciocâlțeu, Radu Dragnea, Mircea Eliade, Petre Marcu-Balș (Petre Pandrea), Sorin Pavel, Dragoș Protopopescu, Zaharia Stancu și Sandu Tudor. Alții, tot mai mulți, vor apărea, succesiv, în anii următori, printre ei aflându-se D. Caracostea, Aron Cotruș, N. Crevedia, Radu Gyr, N.I. Herescu, Basil Munteanu, Ovidiu Papadima, Victor Papilian, Ion Petrovici, D.

Stăniloae, Gh. Vrabie. În schimb, unii redactori se retrag: în 1930 G. Călinescu, apoi, în cursul deceniului al patrulea, Nae Ionescu, Adrian Maniu, Emanoil Bucuța, Zaharia Stancu, Mircea Eliade, O.W. Cisek ș.a., iar în 1943 Tudor Vianu și Lucian Blaga. Editată sub formă de carte, în patruzeci de pagini, de mărimea unei coli ministeriale (format pe care îl menține până la sfârșit), semicartonată începând din 1923 și mai voluminoasă după adoptarea periodicității lunare, un timp (1923–1932) având pe copertă reproduceri după opere de artă sau portrete, **G.** s-a vrut inițial o revistă eclectică și a apărut – avea să specifice Blaga – „aproape ostentativ fără de program”. E ceea ce, de altfel, se anunță explicit chiar în editorialul primului număr, *Cuvinte pentru drum*: „Nu ne-am strâns laolaltă să fim tari ca turmă. Pe drumul «Gândirii» fatal fiecare e răzleț și izolat. Drumul e deschis – altul pentru fiecare”. Dorind (potrivit afirmațiilor de mai târziu ale lui Cezar Petrescu) să devină continuatoarea „foilor cuminți” din Transilvania, scrise „pentru un popor sănătos și neperversit”, noul periodic își propunea să reia îndeosebi acțiunea de dinainte de război a „Luceafărului”. Țara întregită, opinează autorii nesemnați ai primului editorial (Cezar Petrescu și Adrian Maniu, după cum va spune cel dintâi), „are nevoie de lumina «Gândirii» cum a avut odinioară nevoie de gândul consolator al «Luceafărului»”. Întocmai ca „Luceafărul” în precedentele două decenii, **G.** se voia o nouă „Dacia literară”, cu sediul în Ardeal, o agora a scriitorilor din toate ținuturile românești, indiferent de orientare și formație artistică. Unicul criteriu de selecție a manuscriselor oferite spre publicare urma să fie calitatea. Redactorii nu concepeau să scoată o publicație mai puțin interesantă decât cele anterioare din Transilvania: „În România cea nouă e o datorie să încercăm a face să apară o revistă cel puțin tot atât de bună cât a putut să apară în timpuri de asuprire străină”. Prin asumarea continuității față de periodicul budapestan, apoi sibian, și față de revistele ardelenene în general, **G.** se situa principial pe linia orientării literare tradiționale. Acest sens orientativ se declară – în primele numere mai ales – fără echivoc în grafica revistei. Pe copertă, sub caligrafia delicată a titlului, e înfățișat un chip de tânăr îngândurat, cu frunte și plete eminesciene: un „luceafăr”. În interior desenele, vinietele perpetuează motive patriarhale: peisaje cu copaci, o fată așezată la o margine de lac, o

cruce înălțată peste semănături, o casă de țară cu cerdac, un drumet cu toiag, un ciobănaș cu turma, doi câini de vânătoare, felurite motive decorative vegetale. O notă patriarhală și provincială – pe alocuri de pronunțată nuanță sămănătoristă – dau publicației și unele titluri de texte (*Despărțire, Cântec trist, S-a rupt în sufletu-mi ceva, Tezaurul Domniței, Moara lui Iliuș*) sau rubrici („Turbinca lui Ivan”), iar proasta calitate a hârtiei și a tiparului nu fac decât să sporească impresia de cenușiu și desuet. În conținut însă, literatura de aici nu e decât parțial de factură sămănătoristă și tradiționalistă. La primul număr colaborează (în ordinea paginatiei) poezii și prozatorii Adrian Maniu, Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Ion Agârbiceanu, Ecaterina Pitiș, George Voevidca, Aron Cotruș, Lucian Blaga, D. Karnabatt. Dintre aceștia, doar Ecaterina Pitiș și (în parte) George Voevidca sunt sămănătorști *stricto sensu*. Figurează, în schimb, patru reprezentanți ai „poeziei noi”: simbolistul

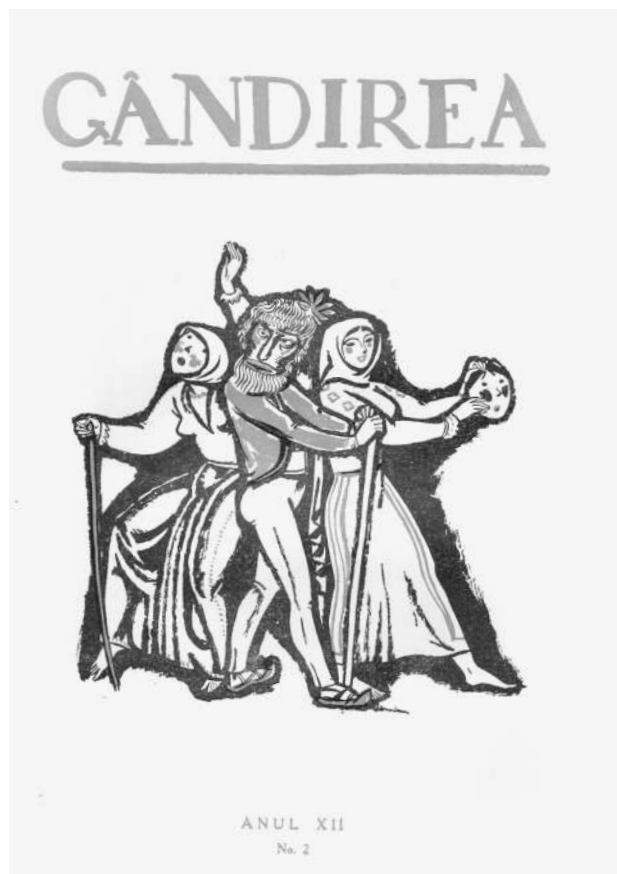
Karnabatt, simbolist-expresionistul Cotruș, avangardistul (autohtonizant) Adrian Maniu, expresionistul Blaga. Cezar Petrescu și Crainic sunt neosămănătoriști, Agârbiceanu suportă mai curând încadrarea în poporanism. Articole și cronici semnează Dan Rădulescu, Radu Dragnea, D.I. Cucu și Victor Ion Popa. Eclectismul învederat de sumarul primului număr se menține ani în șir, cu limitări tot mai pronunțate după transferarea periodicului la București. Alături de majoritatea colaboratorilor inițiali, mai scriu, între alții, Demostene Botez, Emanoil Bucuța, Ion Pillat, Al. O. Teodoreanu, Al. Busuiocanu, Al. Davila, Gib I. Mihăescu, Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu, G. Bogdan-Duică. Poposesec în paginile revistei și Ion Vinea, Al. A. Philippide, Perpessicius. Alți scriitori, precum Tudor Arghezi, G. Bacovia, Camil Petrescu, trec pe aici doar meteoric. Oricum, eclectismul e principiul călăuzitor al redacției și, la rubrica „Cronica mărunță” din al doilea număr, el e reformulat în termeni categorici. Precizând că **G.** nu voia să reprezinte „un curent sau o tendință”, autorul anonim al notei anunță: „Vom deschide

larg coloanele tuturor scriitorilor” și încheie explicit: „În anemica noastră mișcare literară nu este încă loc astăzi decât pentru publicații eclecticice”. Din momentul în care Nichifor Crainic începe să publice și articole (1923), revista capătă o tot mai accentuată orientare tradiționalistă, în spirit religios creștin, de expresie ortodoxă. Din 1926, când Crainic devine redactor alături de Cezar Petrescu, dar mai cu seamă după ce el rămâne singurul conducător al periodicului, **G.** se transformă declarat dintr-o publicație eclectică într-una de direcție. Revista își asumă – și va exercita viguros – rolul de principal organ al mișcării literare tradiționale, căreia îi dă un nou sens, militant autohtonist și ortodoxist (*Sensul tradiției*, 1–3/1929). „Gândirismul” ajunge în curând să constituie varianta majoră, focalizatoare, a tradiționalismului. Literatura de imaginație și, în covârșitoare parte, chiar eseistica și filosofia cuprinse în revistă nu se identifică totuși cu ideologia acesteia. În ciuda orientării principale foarte precise, **G.** a rămas deschisă creației literare viabile, indiferent de consonanța cu principiile doctrinare și chiar dacă se abătea vădit de la unele dintre ele. Prin spiritul tolerant a izbutit să mențină în jurul ei, până la sfârșitul deceniului al patrulea, pe mulți dintre scriitorii cei mai talentați ai timpului, pe unii (Ion Pillat, V. Voiculescu, Victor Papilian) chiar până la încetarea apariției, și, în consecință, să fie recunoscută în epocă și să figureze în istoria literaturii naționale, în chip legitim, drept una dintre cele mai valoroase publicații de cultură din perioada interbelică.

Cel mai fecund și fidel colaborator al **G.**, dintre scriitorii de întâia mărime, este Lucian Blaga. Cofondator al revistei, va fi prezent în sumarele ei de la primul număr până în 1943, când, intrând în conflict cu Nichifor Crainic, o părăsește și scoate, la Sibiu, „Saeculum”; semnătura sa apare sub multe din operele cele mai reprezentative pe care le-a scris. Dacă în numărul inaugural semnează doar o traducere din Alfred Mombert, începând din al doilea publică îndeosebi poezii originale, unele neincluse ulterior în volume, altele reproduse (cu modificări, inclusiv de titluri) în viitoare culegeri și intrate în patrimoniul lirismului românesc: *Noi, cântăreții leproși*, *Semne*, *Taina inițiatului*, *De mână cu Marele Orb*, *Tăgăduiri*, *Ioan se sfâșie în pustie*, *Vrajă și blestem*, *Rune*, *La curțile dorului*, *Ani, pribegie și somn*, *Iezerul* și multe

alte. Din teatrul său Blaga a încredințat revistei fragmente din *Zamolxe*, *Ivanca* și *Avram Iancu*. Din opera filosofică, în afară de aforisme și articole, i-au apărut fragmente masive din studiile ce compun *Trilogia cunoașterii* și *Trilogia culturii*, precum și din *Artă și valoare*, studiu cuprins în *Trilogia valorilor*. Susținut colaborează în primii doi ani (după aceea intermitent, până în 1933) Adrian Maniu (versuri, inclusiv ciclul *Războiul*, semnat cu astronim și editat abia în 1965, sub titlul *Cartea păcii*, tălmăcirii din Ibsen ș.a.), și mai frecvent, Ion Pillat, Aron Cotruș (din primul până în ultimul an), Radu Gyr și D. Ciurezu (1926–1944), V. Voiculescu (1927–1944). Prezent în fiecare număr cu eseuri, articole și note, Nichifor Crainic tipărește sporadic și poezii. Versuri mai semnează, între alții, D. Gherghinescu-Vania, Virgil Carianopol, N. Crevedia, Zaharia Stancu, Sandu Tudor, Paul Sterian, George Gregorian, George Dumitrescu, Ștefan Nenițescu, Marcel Romanescu, Donar Munteanu, Dragoș Protopopescu, Ștefan Baciuc, Aurel Marin, Traian Chelariu, Vlaicu Bârna. Proza aparține, în cea mai mare

parte, unor autori de frunte: Cezar Petrescu (sub pseudonimul C. Robul), cu texte din *Scrisorile unui răzeș*, *Drumul cu plopi*, *Omul din vis*, cu fragmente din romanele *Simfonia fantastică*, *Calea Victoriei*, *Baletul mecanic*, 1907, Gib I. Mihăescu (*Semnele lui Dănuț*, *Vedenia*, *Tabloul*, *Urâtul*, *Frigul*, *Rusoaica* ș.a.), Mateiu I. Caragiale (*Craii de Curtea-Vechi*), Emanoil Bucuța (*Maica Domnului de la mare*, fragmente din romanele *Fuga lui Șefki*, *Capra neagră*, nuvele, studii, articole), Victor Ion Popa (*Schimnicul din Turla Neagră*, *Scrisoarea unui mort*, *Disparația lui Max Edelstein*, *Cuviosul Patapie Desăgărețul*), Victor Papilian (*Coincidența*, *Îndoiala*, *Ură*, *Râsul*, *Iată marfa, stăpâne...*, *Obsesie*, *Neîngropat*, *Creierul poetului*, *Gelozie?*, *Pedeapsa*, *Nebunia*, *Lacrima*, *În credința celor șapte sfeșnice* ș.a.). Alți prozatori: N.M. Condiescu, Damian Stănoiu, Sandu Tudor. E inclusă și o nuvelă de Pavel Dan, *Priveghiul*. Se afirmă, în ultimii ani, tinerii scriitori Vintilă Horia și Olga Caba. Teatrul își face loc rareori în revistă: fragmente ale unor piese de Blaga, V.I. Popa (*Ciuta*), traduceri și adaptări de tot felul. Alături de Blaga, iscălește eseuri (cu caracter filosofic, estetic, literar), din primii ani, Tudor Vianu (viitoare pagini din *Fragmente moderne*, *Poezia lui Eminescu*, *Studii și portrete literare*, *Arta și frumosul*, *Filosofie și poezie*). Între anii 1927 și 1931 cele mai tumultuoase prezențe sunt Radu Dragnea, G. Călinescu, Petre Marcu-Balș (Petre Pandrea), Mircea Eliade. În al patrulea deceniu, ca și la începutul celui următor, printre numele cele mai des întâlnite figurează Ion Petrovici, Dan Botta, Vasile Băncilă. În aceeași perioadă se publică eseistică filosofică de Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Emil Cioran, Petru P. Ionescu (acesta aprovizionează, de altfel, toate rubricile), eseistică teologică de Dumitru Stăniloae, studii de arheologie creștină și de filosofie a culturii de Ioan Coman, studii de istorie literară de Gheorghe Vrabie, Vladimir Dogaru, Pan M. Viziurescu (autor și de proză scurtă). Răzbește însă tot mai multă publicistică literară și politică de ținută intelectuală joasă, de expresie trivială (Toma Vlădescu, Nicolae Roșu ș.a.). O permanentă preocupare a revistei a fost aceea de reflectare critică a fenomenului literar și artistic din epocă. Preocupare realizată doar parțial. Până la preluarea cronicii literare, în 1926, de către Tudor Vianu, cărțile noi sunt menționate la întâmplare și superficial, în rubrici improvizate. Dar în același an Vianu renunță la critica literară, iar succesorul său, A. Bădăuț, nu

reușește să mențină la un nivel comparabil oficiul asumat și în 1928 îl cedează lui Const. D. Ionescu, înlocuit, la rândul său, în 1932, de Ovidiu Papadima. Din acest moment rubrica prinde consistență, dar în 1938 e părăsită și de noul titular, temporar fiind susținută de Octav Șuluțiu (1940–1941). Prin ultimul deținător, Nicolae Roșu, cronica literară devine o rubrică de scandal. Cronică dramatică e asigurată, timp de aproape opt ani (decembrie 1922 – mai 1930), de Ion Marin Sadoveanu, devenind astfel o adevărată instituție de educație artistică. Preluată provizoriu de Paul Sterian și de G.M. Zamfirescu, rubrica se deteriorează, până la suburbanitate, prin Toma Vlădescu (1932–1936), iar prin Dragoș Protopopescu adoptă un ton și un mod de abordare umoristic. O ținută intelectuală înaltă caracterizează cronică plastică, datorită competenței lui Oscar Walter Cisek, semnată al rubricii în anii 1923–1929, și profesionalismului succesorilor săi, Aurel D. Broșteanu și V. Beneș. Mișcarea muzicală a fost urmărită în revistă doar intermitent, însă de un specialist de întâia mărime, G. Breazul. **D.Mc.**

GÂNDIRE ȘI ARTĂ, revistă tipărită la Detroit, în Statele Unite ale Americii, între octombrie 1979 și octombrie 1986, cu apariție anunțată „de mai multe ori pe an”, în fapt anuală, sub redacția arhimandritului D. Felix. Înscriind pe frontispiciu, drept motto, „Credință, dragoste, speranță”, publicația – editată în condiții grafice deosebite – se adresează „cetitorilor români de pretutindeni și prietenilor care iubesc poporul român și țara noastră, România”. Destinată apărării credinței „creștine ortodoxe, în care s-a născut și a crezut neamul nostru românesc”, revista se implică în apărarea românilor de pretutindeni, adoptând o atitudine nepărtinitoare. Pentru atingerea țelurilor se apelează din plin la mijloacele artei. Sunt reproduse texte patriotice (îndeosebi versuri) din clasici (V. Alecsandri, D. Bolintineanu, G. Sion, M. Eminescu, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, St. O. Iosif, O. Goga, Nichifor Crainic, N. Iorga), precum și alte pagini din opera unor mari poeți (Lucian Blaga, Tudor Arghezi, V. Voiculescu, Aron Cotruș) sau a poezilor cu priză la public (Vasile Militaru, Radu Gyr, Artur Enășescu ș.a.). O parte din texte sunt însoțite de note muzicale. Problemele importante ale istoriei (mai cu seamă chestiunea reîntregirii țării în hotarele ei legitime) și aniversările ocupă un loc important, alături de problemele ecumenice și catihetice. Revista este bogat ilustrată

cu portrete ale marilor voievozi și scriitori, reproduceri după picturile lui Nicolae Grigorescu și sculpturile lui Constantin Brâncuși, cu motive artistice populare românești, cu imagini ale unor monumente arhitectonice, bisericești și laice. Contribuția esențială o constituie însă tipărirea, de cele mai multe ori pentru prima dată, a unui număr însemnat de poeme ale românilor din SUA și Canada. Ultimele numere sunt adevărate antologii ale poeziei române din exil. Se remarcă îndeosebi numărul 5 din 1982, cu grupajul *Poeți români în America de Nord*, în cadrul căruia apar nouăzeci de texte semnate de peste douăzeci de autori: George Alexe, Radu Budișteanu, Anton Ciuntu, Dumitru Ichim, Eglantina Dașchievici, Mitică Benciu, Aron Cotruș, Ștefan Baci, Vasile Posteuca, Nicolae Novac, Eugen Enea Caraghiaur, Mircea Andrieșanu, Nicolae Beldean, Florica Bațu, Helen de Silaghi ș.a. Acestea sunt dispuse în compartimentele *Poezii religioase*, *Poezii morale*, *Poezii patriotice*, *Poezii doritoare de pace în lume*, *Poezii cu referire la integritatea României*, *Poezii de dor pentru patria străbună*, *Poezii cu dor de acasă*, *Poezii cu iubire de natură*, *Poezii nostalgice*, versurile fiind uneori prefăcute de arhimandritul D. Felix. Foarte rar se recenzează în paginile revistei cărți. În schimb, la aniversări sunt creionate profiluri de scriitori (Dimitrie Cantemir, M. Eminescu). Un loc aparte îl ocupă încercarea de prezentare a filosofiei române, realizată, sub pseudonimul Felix Dubneac, de D. Felix. Multe poezii, articole și eseuri importante (sau considerate de redacție importante) sunt traduse în engleză, întrucât se încearcă o promovare în acest spațiu cultural. Alți colaboratori: Valeriu Anania, Vasile Cândea, Dumitru Micu, Ana Blandiana, Costin Dacus Florescu, Constanța A. Iliescu, Ion On. Conciu, Mihai B. Dumitrescu, monahia Olga Gologan, Doris Plantus, Ioan Sylvia Păcurari, Liliana Najeran, Cella Delavrancea, Lidia Stăniloae, Vasile Voinițchi, Olguța Caia, Ioasaf Popa. Alte domenii decât cele literare sunt ilustrate de Antonie Plămădeală, Anna Hilton, Monica Cheryl Trepanier, Paulin Popescu, Sofian Boghiu, arhiepiscopul Adrian Hrițcu, Boris Pușcașu, ieromonahul Petroniu Tănase Emilian, Al. Tonceanu, Al. Stănculescu-Bârda, Ovidiu Corneliu Almășan, Irineu Pop, Dumitru Popa. **G.a.** este una dintre cele mai importante reviste cu caracter cultural ale exilului, oferind cercetătorului un bogat material, din perspectiva căruia să poată fi judecată linia de continuitate a afirmării tradițiilor românești. **I.O.**

GÂNDIRISM. Curent ideologico-literar, **g.** s-a format în jurul revistei „Gândirea”, apărută la Cluj la 1 mai 1921 și transferată în decembrie 1922 la București. Publicația a avut, în primii ani, un caracter prin excelență eclectic. În etapa clujeană paginile ei reunesc autori din toată România, între timp întregită, din toate generațiile și de orice formație. În sumarele ei ardelenii Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Aron Cotruș, Emil Isac figurează alături de muntenii și oltenii Ion Pillat, Adrian Maniu, Nichifor Crainic, Gib I. Mihăescu, de moldovenii Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu, Demostene Botez, Al. O. Teodoreanu, Al. A. Philippide; sămănătoriști ca Ecaterina Pitiș, George Voevidca și Ion Buzdugan semnează în aceleași pagini cu simbolisti și moderniști precum D. Karnabatt, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Ion Vinea. O direcție încearcă să traseze, de îndată ce începe să publice și articole, Nichifor Crainic. Eseul *Iisus în țara mea* (11–12/1923) prefigurează întreaga ideologie literară gândiristă. Paralel cu închegarea unei doctrine, cuprinsul literar al revistei devine mai puțin eteroclit, tinde spre omogenitate. „Gândirea” promovează un tradiționalism evoluat, înnoit prin contacte cu modernitatea. Respinge avangardismul, fără să abilitaze sămănătorismul desuet. Colaboratorii ei principali sunt, de prin 1925 până către sfârșitul deceniului al patrulea, unii chiar până în 1944, când publicația își încetează apariția, Lucian Blaga (poezie, teatru, filosofie, eseu), Adrian Maniu, Ion Pillat, V. Voiculescu, Aron Cotruș, Radu Gyr, D. Ciurezu, Donar Munteanu, George Gregorian, George Dumitrescu, N. Crevedia, Virgil Carianopol, Ștefan Baciș, Zaharia Stancu, Sandu Tudor, Vlaicu Bârna ș.a. (poezie), Mateiu I. Caragiale, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Emanoil Bucuța, Victor Ion Popa, N. M. Condiescu, Victor Papilian, Damian Stănoiu, Vințilă Horia, Olga Caba ș.a. (proză), Radu Dragnea, Vasile Băncilă, Emanoil Bucuța, Ion Petrovici, Tudor Vianu, Dan Botta, Emil Cioran (eseistică), Petru P. Ionescu (filosofie). Activ colaborează, cu eseuri și critică literară, în ultimii ani ai deceniului al treilea, G. Călinescu și Mircea Eliade. Cronică scriu Ion Marin Sadoveanu (dramatică), G. Breazul (muzicală), Oscar Walter Cisek, Aurel D. Broșteanu, V. Beneș (plastică), Tudor Vianu, A. Bădăuță, Const. D. Ionescu, Ovidiu Papadima, Octav Șuluțiu (literară) ș.a. În vocabularul lui Nichifor Crainic, director al revistei, și în acela al

„Gândirea”. Ilustrație de copertă

adeptilor săi, tot ce s-a publicat în „Gândirea” suportă încadrarea în **g.** Unul dintre colaboratorii periodicului, Gheorghe Vrabie, și-a intitulat monografia consacrată revistei, în 1940, *Gândirismul*. După cum a specificat însă Lucian Blaga, publicația a fost, de la început până după 1930, „un buchet de tendințe centrifuge” (*Începuturile și cadrul unei prietenii*). Articolele de atitudine ale primului director, Cezar Petrescu, au o tentă poporanistă. Pamfil Șeicaru introduce în „Gândirea” un spirit neosămănătorist. În opoziție declarată cu el, Tudor Vianu cultivă universalismul. Blaga exaltă „fondul nostru nelatin”, iar G.M. Ivanov vântură idei slavofile. De la primele articole, Nichifor Crainic caută să traseze culturii române o orientare etnico-religioasă, arborând praporiile ortodoxiei. Cu timpul – scrie Blaga – în paginile revistei s-au precizat două poziții polarizate: de dreapta și de stânga. Prima, afirmată de Crainic, cu sprijinul doctrinar al lui Radu Dragnea la început, apoi și al lui Petre Marcu-Balș (Petre Pandrea) în al patrulea deceniu, al lui Vasile Băncilă (parțial), Petru P.

Emanoil Bucuța

Cezar Petrescu

Adrian Maniu

Lucian Blaga

Mateiu I. Caragiale

Aron Cotruș

Ion Pillat

Gib I. Mihăescu

Radu Gyr

V. Voiculescu

Nichifor Crainic

Tudor Vianu

Colaboratori ai revistei „Gândirea”

Ionescu, Pan M. Viziurescu, D. Stăniloae (în materie de teologie) ș.a., „propunea certitudini pentru cititorii cu suflet mai receptacular”. A doua, teoretizată de Blaga și validată prin creația literară a celor mai talentați colaboratori, „problematiza aceste certitudini și căuta noi și iarăși noi perspective pentru sufletele cu mai puține aderențe dogmatice”. În timp ce dreapta, mai precizează autorul *Spațiului mioritic*, „s-a menținut cu strictețe în ogașele dogmatice ale ortodoxiei creștine”, stânga și-a permis, „sub privirea uneori muștrătoare a directorului, o anume libertate creatoare față de motivele creștine, convertindu-le în mituri și viziuni inedite”. Cele două direcții coexistă în tot cursul perioadei interbelice, uneori întretându-se, pentru ca în timpul războiului să se disocieze tranșant. Din 1943 Blaga nu mai colaborează la „Gândirea”. Corespondența lui cu Nichifor Crainic, editată postum, relevă că și în deceniile precedente existaseră momente de tensiune între stânga și dreapta. Indiferent însă de raporturile explicite, cele două orientări nu compun același curent ideologic sau, în orice caz, reprezintă ipostaze distincte, chiar antinomice ale g. Filosofia lui Blaga a și fost, de altminteri, categoric respinsă de D. Stăniloae (*Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*, 1942) și Crainic s-a raliat punctului de vedere al acestuia. În paginile revistei ponderea valorică o deține, indiscutabil, literatura scrisă în spiritul propagat de Blaga, însă ideologia gândiristă au elaborat-o Nichifor Crainic și secundanții săi. Și cum creația artistică din „Gândirea” nu se diferențiază sensibil de cea apărută în alte periodice de orientare tradițională („Familia”, „Gând românesc” ș.a.), în timp ce doctrina posedă accente individualizante puternice, caracterele g. se cer stabilite îndeosebi în temeiul ideologiei publicației prin care s-a propagat. Asemenea altor reviste de directivă („Propășirea”, „Convorbiri literare”, „Sămănătorul”, „Viața românească”), „Gândirea” s-a străduit să exercite un rol orientativ nu doar în literatură, ci în toate sferele culturii, să îndrume întreaga spiritualitate românească, să influențeze chiar și politica de stat. În eseuri și articole ca *Parsifal*, *Titanii ateismului*, *Roma universală*, *Rasă și religiune*, *Ortodoxie și clasicism*, *Providența în istorie*, *Sensul tradiției*, Nichifor Crainic, pornind de la gânditori ca Oswald Spengler, Nikolai Berdiaev, Hermann Keyserling, consideră cultura și civilizația

realități nu numai deosebite, dar și antagonice, afirmă că ele se ivesc nu simultan, ci succesiv, că „civilizația e bătrânețea unei culturi”, ba chiar „moartea” culturii; anatemizează Occidentul și simbolul acestuia, „orașul mondial”, care ar fi un tărâm al degradării umane, al totalei dezumanizări, prin „materialismul desfrânat și toate «isme» eticii și esteticii, până la internaționalismul incolor”, „un nou Turn al lui Babel”; deplânge „europenizarea” Rusiei de către Petru cel Mare (precursor prin aceasta al lui Lenin) și a Principatelor Române prin acțiunea luministă a lui Dinicu Golescu, dar mai ales prin aceea a revoluționarilor din secolul al XIX-lea, din cauza căreia „raportul nostru față de Europa” a ajuns a fi analog relației „Daciei cucerite față de Roma celei din urmă străluciri a cezarilor”. În temeiul concepțiilor organiciste și în deplină consonanță cu vederile lui C. Rădulescu-Motru din *Cultura română și politicianismul*, directorul „Gândirii” susține (exacerbând aceste concepții și vederi) că prin sincronizare cu structurile europene occidentale lumea românească a fost smulsă din propriul climat, deposedată de ceea ce avea specific, desfigurată prin implantarea de instituții inadecvate. Totul era fals, după el, în societatea românească modernă: de la școală („zadarnică și absurdă”) la regimul politic. Atât Crainic, cât mai ales partizanii săi (cu deosebită vehemență Petre Marcu-Balș) opuneau cultura, înțeleasă ca acumulare de cunoștințe, deci în alt sens decât cel spenglerian și decât cel din cartea lui Rădulescu-Motru, creației. „Menirea pe lumea aceasta a unui popor – afirmă Crainic – nu e aceea de a ști, ci aceea de a crea.” Și cum nu se poate crea viabil decât în spirit autohton, în baza tradiției, e normal să fie luați drept model acei înaintași prin care s-a exprimat plener originalitatea națională. Reconsiderând istoria spiritualității românești din perspectivă etnicistă și ortodoxă, gândiriștii clasează personalitățile reprezentative moderne dihotomic: Kogălniceanu, Eminescu, Hasdeu, Iorga, Pârvan, Goga, de o parte, Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, E. Lovinescu, Zarifopol, Ralea, de alta. Cei dintâi reprezintă, în viziunea lor, spiritul constructiv, elanul creației pornit din zonele cele mai adânci ale ființei neamului, ceilalți – spiritul critic, sceptic, steril, dizolvant, adus din Occidentul intrat în faza muribundă a civilizației, înșelătoare întocmai ca „strălucirea de putregai a Romei în amurgul Antichității”. Întrucât

spiritul critic proliferază în societățile cu regimuri liberale, democratice, gândiriștii duc împotriva democrației și a democratismului o luptă pe viață și pe moarte. Preluând viziunea lui Nikolai Berdiaev din *Un Nouveau Moyen Âge*, Crainic prezintă Renașterea ca ruptură în istoria umanității, ca deviere a evoluției istorice de la cursul firesc. Prin Renaștere și prin orientările derivate din ea, spiritul religios a fost înlocuit cu cel laic, credința a fost marginalizată de raționalism, spiritualismului creștin i s-a substituit materialismul ateu. Creștinismul e subminat chiar din interior: prin punerea în discuție de către protestantism a dogmelor, principiile evanghelice sunt „dezdușnice”. Spiritul Renașterii a deschis și calea mutațiilor social-istorice. În el își are sursa Revoluția Franceză, din care, în secolul al XIX-lea, s-a aprins cea bolșevică. Bolșevismul, în înțelegerea neo-medievaliștilor, este satanism. Duhul satanic poate fi, după ei, exorcizat doar prin înapoierea la „adevărată” renaștere, care ar fi apărut chiar în Evul Mediu, fără a-l curma. După Berdiaev, aceasta s-a materializat în arta primitivilor italieni, în pictura lui Giotto, în operele lui Dante, ale Sfântului Dominic, Sfântului Francesco d’Assisi, ale lui Toma d’Aquino și Gioachino da Fiore. Crainic atribuie caracter de renaștere culturii (în special artei) bizantine. În concordanță cu Hermann Keyserling (cărui, probabil, când filosoful a trecut prin București i-a și inspirat aserțiunea în acest sens), el imaginează posibilitatea unei resuscitări a spiritualității bizantine prin creația culturală românească îndrumată de „Gândirea”. De vreme ce în tot cursul istoriei, raționează el, Țările Române au contribuit substanțial, prin daniile generoase, la perpetuarea creștinismului în Imperiul Otoman, la înflorirea vieții spirituale ortodoxe la Muntele Athos, capitala României putea deveni un nou Bizanț. Așa cum, după căderea Constantinopolului (cea de-a doua Romă) sub stăpânire păgână, Bizanțul s-a mutat în scaunele de domnie ale Țării Românești și Moldovei, succesiunea celei de-a treia Rome, ajunsă în timp metropola diavoliei, revenea, în ordinea spirituală, Bucureștilor. Cu speranța de a vedea realizată cândva o asemenea utopie, doctrinarul „Gândirii” aprobă cu entuziasm, începând din ultimii ani ai deceniului al treilea, politica regimurilor totalitare de dreapta, ajungând un apologet al fascismului mussolinian, mai târziu și al hitlerismului.

După 1930 Crainic a sprijinit mișcarea legionară și mai cu seamă cuzismul, deținând temporar și o înaltă poziție în ierarhia Partidului Național Creștin. A dirijat periodicele ultranaționaliste „Calendarul” (1932–1933) și „Sfarmă-Piatră” (1935–1942). Sub regimul antonescian a condus, un timp, Ministerul Propagandei.

Programatic, orientarea literară a „Gândirii” a fost formulată de Nichifor Crainic în amplul articol cu caracter de manifest *Sensul tradiției* (1–3, 1929). Anterior, în eseu *Iisus în țara mea*, poetul, încă nu director al revistei, propunea aceeași orientare indirect, în termeni de gândire teologală mistică. Imaginea din folclorul românesc, mai ales din colinde, a Fiului lui Dumnezeu – zicea el – e una agricolă: „Nu Iisus de pe Golgota, ci Iisus din staulul vitelor, nu Iisus din Grădina Ghetsimani, ci Iisus din Cana Galileii, nu Iisus din pustia ispititoare, ci Iisus din parabola sămănătorului”. Sensul acestor speculații este că literatura română, înrădăcinată în propria tradiție, în creația autohtonă anonimă, trebuie să reflecte existența într-un spirit creștin, adaptat cadrului existențial și spiritualității specific naționale. În *Sensul tradiției* această idee e dezvoltată amplu și explicit. Definind tradiționalismul promovat de „Gândirea” ca un curent care „voiește o cultură creatoare de valori autohtone”, Crainic afirmă că o asemenea acțiune implică „orientarea [...] spre Orient, adică spre noi înșine”. Dat fiind că „moștenim un pământ răsăritean și părinți creștini” de rit oriental, argumentează el, „soarta noastră se cuprinde în aceste date geo-antropologice”. Redecarându-și poziția antioccidentalizantă, doctrinarul ortodoxist susține că „occidentalizarea”, „nihilismul occidentalizant” ar însemna „negarea posibilităților noastre creatoare”, „negarea principială a unei culturi românești” și, implicit, „acceptarea unui destin de popor născut mort”. Prin adoptarea autohtonismului drept principiu de temelie, tradiționalismul „Gândirii” – precizează Crainic – continuă sămănătorismul, dar îl redimensionează. „Sămănătorul” a cultivat ideea istorică și ideea folclorică, nu însă și ideea religioasă, componentă tot atât de inalienabilă a caracterului național. Rezumativ caracterizat: „Țăranul sămănătorist e [...] un erou de baladă [...]. El bea cât zece, face dragoste cât zece, tâlhărește ca haiducii și are a face cu cai de furat și crâșmărițe durdulii”. Veridică, o

Desene de Anastase Demian

asemenea reprezentare a umanității românești e parțială, insuficientă: „S-a aprofundat caracterul etnic al acestui popor, dar s-a ignorat caracterul lui religios”; „«Sămănătorul» a avut viziunea magnifică a pământului românesc, dar n-a văzut cerul spiritualității românești”. Pentru întregirea viziunii, „Gândirea” își propune, prin directorul ei, să stimuleze orientarea creației artistice spre transcendent, să încerce depășirea istoricului prin deschideri, în spirit creștin ortodox, spre veșnicie: „Peste pământul pe care am învățat să-l iubim din «Sămănătorul» noi vedem arcuindu-se coviltirul de azur al Bisericii Ortodoxe”. Acestei situații ideologice îi corespunde, natural, o estetică teologică, elaborată de Crainic în *Nostalgia paradisului* (1940), la origine curs universitar. Întemeiat pe scrieri patristice (Dionisie Areopagitul, în special), nutrit și de idei din teologia rusă (Pavel Florenski, Nikolai Bulgakov), eseu pivotează în jurul aserțiunii că „Dumnezeu e frumusețea perfectă și absolută”, care „se revelează lumii din proprie inițiativă” prin *sophia*. Revelația sofianică e compensația dăruită omului de către divinitate pentru

pierderea prin păcatul original a fericirii paradisiace. Teologic interpretată, creația artistică exprimă „nostalgia paradisului”. Încercând să determine apariția unui curent ortodoxist în literatură și în toate artele, Nichifor Crainic a reușit doar să atragă în paginile revistei sale scriitori de orientare autohtonistă, notorii gânditori preocupați de sufletul național, inclusiv de manifestările specific românești ale religiozității. Literatura tipărită în „Gândirea” este ortodoxistă doar în realizări de grad secund, precum poeziile lui Sandu Tudor sau unele narațiuni ale lui Victor Papilian, nu cele mai izbutite. Paul Sterian cultivă ortodoxismul la modul grațios parodic, infantilizant. Aspecte de spiritualism creștin în notă răsăriteană, adesea adânc penetrat de păgânism și de „duhul eresului”, se regăsesc în poezia și teatrul lui Blaga, în versurile lui Voiculescu, Pillat, Maniu, în proza lui Papilian. O religiozitate creștină în variantă precis ortodoxă e cea din poeziile lui Nichifor Crainic. Pictural, orientarea estetică propusă de „Gândirea” a fost realizată – în latura etnologică, cu doar vagi implicații religioase – de Francisc Șirato, Ioan

Theodorescu-Sion, Rodica Maniu. Eminamente ortodoxistă e grafica lui Anastase Demian. De o muzică gândiristă și ortodoxistă nu se poate vorbi, dar G. Breazul pledează pentru valorificarea modernă a melosului ritual, cultic. În concluzie, **g.** poate fi caracterizat ca fiind, în expresia lui ideologică, autohtonism, etnicism și tradiționalism în spirit creștin ortodox, iar în literatura de imaginație este o componentă esențială, dar diferențiată, a mișcării tradiționaliste interbelice, căreia îi dă o nuanță spiritualizată, cu accent religios.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, 7–23; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, 201–210; Ralea, *Scrieri*, VII, 99–112, 118–149, 182–194; Lovinescu, *Critice*, VII, 17–19, 31–33; Constantinescu, *Scrieri*, VI, 429–436, 442–454, 465–467; F. Aderca, *Mic tratat de estetică*, București, 1929, 203–221; Călinescu, *Opere*, I, 801–806; Dima, *Aspecte*, 45–71; Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, București, 1936; C. Rădulescu-Motru, *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*, îngr. Gheorghe Alexandru Cazan, București, 1992, 85, 93–96; Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocrație*, București, 1938; Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*, îngr. și introd. Dumitru Stăniloae, postfață Petru Ursache, note Magda Ursache, bibliografie Alexandru Cojan, Iași, 1994; Gh. Vrabie, *Gândirismul. Istoric, doctrină, realizări*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 789–802, *Ist. lit.* (1982), 873–886; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 76–103; Dumitru Micu, *„Gândirea” și gândirismul*, București, 1975; Nichifor Crainic, *Memorii*, I–II, îngr. Nedic Lemnaru și Alexandru Condeescu, pref. Alexandru Cojan, București, 1991–1996, *passim*; Micu, *Scurtă ist.*, II, 20–48; Mircea A. Diaconu, *Poezia de la „Gândirea”*, București, 1997; ed. București, 2008; Puiu Ioniță, *Gândirea și gândirismul (I–II)*, CRC, 2005, 3, 4; *„Gândirea”*, *Poezie de inspirație religioasă*, îngr. Laura Bădescu și Mihaela Găitinaru, Craiova, 2007; Geo Vasile, *„Gândirea” fără prejudecăți*, RL, 2009, 5.

D.Mc.

GÂND NOU, revistă apărută la Buzău, ca lunar, dar cu intermitențe, din 15 octombrie 1933 până în mai 1934 (patru numere), sub redacția lui N. Niculescu și Const. Lupescu. Chiar din primul număr, cel dintâi pledează, în articolul *Empirism critic*, pentru „o critică productivă”. Tot atunci Iancu Ionescu îndeamnă la „regenerarea” simultană a creatorilor și a criticilor literari (*Naționalismul*), iar N. Caravan impune, ca primă condiție a naționalismului creator, încrederea în forțele spirituale (*Critici și creatori*). Dintre rubricile permanente se rețin cele ce se ocupă de prezentarea

noilor apariții revuistice și editoriale („Cronica” și „Reviste și gazete”). Se disting cronicile la Damian Stănoiu (*Ucenicii sfântului Antonie*), Panait Istrati (*Casa Thüringer*) și G. Ibrăileanu (*Adela*). Revista propune articole de critică literară (N. Niculescu, *Estetica lui Croce*), alături de versuri aparținând lui Ioan Georgescu (socotit „un poet al tinerei generații”), Ion Tadeu, Dem. Iliescu, Octav Sargețiu, dar și proză. În numărul 3 din ianuarie 1934 Mircea Streinul publică poezia *Fetei cu ochii cenușii*, iar Ion Manolescu epigrame. Lui Paul Zarifopol i se închină, la moarte, un scurt medalion. **M.Ș.**

GÂND NOU, publicație de cultură apărută la Odorhei, lunar, între aprilie și octombrie 1935, din inițiativa unui comitet; de la numărul 3 titlul devine „Gând nou transilvănean”. Redactori sunt Radu Chirovici și George Trandafirescu. „Sinceră și dezinteresată”, cum se declară, revista are drept deviză „Credința, Tronul, Națiunea”. Rubricile mai importante sunt „Reviste, cărți, ziare”, „Litere de tipar”, „Frânturi din scara gândirii”. Semnează versuri Radu Chirovici, Elena Marian, Vasile Culică, Sorel Avramescu, George Danubia (George Dan), proză scriu Cezar Măgură, R. Turneanu, Eugenia Iliescu, iar lui Panait Istrati i se republică *Tăvălugii Bărăganului*. Publicistica este ilustrată de Sebastian Rusan, Nicolae Iliescu, Vasile Culică (*Alexandru Vlahuță*), Z. Crivăț (*Panait Istrati*), Haralamb Croitoru ș.a. **D.B.**

GÂND PRAHOVEAN, revistă apărută la Ploiești, lunar, între octombrie 1943 și februarie 1944 (cinci numere), purtând subtitlul „Pentru cunoaștere și acțiune în cadrul națiunii”. Prim-redactor este Leonida Secrețeanu, iar ca redactor responsabil figurează Mircea Ionescu-Quintus. Publică versuri Leonida Secrețeanu, Mircea Ionescu-Quintus, F. Voican, Petre Paulescu, iar cu proză, în special cu însemnări de pe front, sunt prezenți Mircea Ionescu-Quintus, Leonida Secrețeanu, Ștefan Alexiu. La rubrica „Cronica literară” Mircea Ionescu-Quintus scrie despre volumul lui Al. Gregorian *Poeme de cruciat*, iar Stelorian Paleologu comentează *Poeme de război* de Radu Gyr, *Între două lumi* de Mihai Ralea, *Lume de ieri* de I.A. Bassarabescu și *Bohema de altădată* de D. Karnabatt. Alte rubrici: „Cronica științifică”, „Cronica mărunță”, „Note”. **G.p.** conține statutele și rapoartele de activitate ale Căminului Cultural, instituție locală din rețeaua Fundației Culturale Regale „Regele Mihai”. **C.H.**

GÂND ROMÂNESC, publicație apărută la Cluj, lunar, între mai 1933 și aprilie 1940, editată de Astra. Redactor: Ion Chinezu, secretar de redacție: Olimpiu Boitoș. După „Gândirea”, editată inițial la Cluj în 1921, **G.r.** este cea mai importantă publicație culturală a Transilvaniei din perioada interbelică, atât prin valoarea colaboratorilor, cât și prin calitatea materialelor publicate, revista ilustrând nivelul atins de scrisul transilvănean al noii generații: Lucian Blaga în poezie, Pavel Dan, Ion Vlasiu și Victor Papilian în proză, Ion Chinezu, Ion Breazu și D.D. Roșca în planul criticii, istoriei literare, eseisticii și filosofiei. În *Cuvânt înainte* Ion Chinezu încearcă o racordare a vechiului realism poporan tribunist la stadiul de evoluție a societății românești contemporane, preconizând înscrierea „localismului creator” în ritmul spiritual al întregii țări: „Rostul acestei reviste este tocmai să mobilizeze toate energiile bune ale Ardealului, să ție mereu la suprafață complexul de probleme ale acestei părți de țară”, spre a realiza „cercetarea vieții ardelenice în toate încheieturile ei”. Prin accentul pus pe promovarea literaturii originale, **G.r.** urma să apere „însăși substanța culturii românești de mâine”, „o corespunzătoare patrie a spiritului suprapusă realităților pământene”. Programul se clarifică pe parcurs prin intervențiile cu sens doctrinar ale lui Ion Chinezu (*Ideea care a prezidat la întemeierea revistei noastre...*, *Idealul clasic al omului*, *Douăzeci de ani de viață literară românească în Ardeal*), ca și prin notele și luările de poziție ale redacției. Peste tot se încearcă o modificare de atitudine în raport cu valorile trecutului, promovându-se un spirit de sinteză creatoare. În același timp, revista caută să fie și un buletin informativ al Astrei, prin rubrici speciale consacrate problemelor acesteia: adunările, programul despărțămintelor, activitatea secțiilor literar-științifice, istoricul asociației; multe dintre ele sunt trecute în revistă la rubricile de cronică literară, științifică, a ideilor, plastică, culturală, demografică, sociologică, istorică, teatrală și la „Buletin, însemnări, revista revistelor, note”. În plan literar publicația s-a orientat cu precădere spre promovarea talentelor transilvănene tinere din poezie, proză, teatru, eseu, gruparea de aici fiind reprezentativă

pentru această nouă infuzie de valori. În poezie, pe lângă vocile lirice impuse (Lucian Blaga, Aron Cotruș, Teodor Murășanu), se va da prioritate tinerilor Radu Stanca, Mihai Beniuc, Emil Giurgiuca, Olga Caba, George Boldea, Radu Brateș, Yvonne Rossignon, D. Gherghinescu-Vania, Teofil Lianu, Aurel Marin, Ion Moldoveanu, George Popa. În proză marea descoperire a lui Ion Chinezu va fi Pavel Dan, cu unele din cele mai bune povestiri ale sale (*Zborul de la cuib*, *Poveste țărănească*, *Copil schimbat*, *Înmormântarea lui Urcan Bătrânul*), urmat de Victor Papilian (cu nuvelele *Trădare*, *Victorie*, *Maternitate* și fragmente din romanele *Fără limite* și *În credința celor șapte sfeșnice*), Ion Vlasiu (*Tinerețe*, *Vreau să trăiesc*), V. Beneș (cu câteva nuvele fantastice, *Hanul roșu*, *Biserica din Fraustadt*), Sera Furpa (Alexandru D. Rădulescu), Ionel Neamtzu, Al. Ceușianu. Dintre scriitorii afirmați publică Ion Agârbiceanu (schite, fragmente din romanul *Sectarii*), Emanoil Bucuța, G.M. Vlădescu ș.a. Cât privește dramaturgia, e prezent Lucian Blaga cu fragmente din piesa *Avram Iancu*. Revista are meritul de a fi beneficiat de o echipă redutabilă de esești, între care se numără Vasile Băncilă, Lucian Blaga, D.D. Roșca, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Victor Iancu, Ovidiu Papadima, Eugeniu Sperantia, Zevedei Barbu, H. Jacquier, care au contribuit la impunerea unui climat spiritual de mare distincție. Blaga își publică aici câteva eseuri (*Fenomenul stilului și metodologia*, *Cultură minoră și cultură majoră*, *Despre plenitudinea istorică*), la fel Emil Cioran (*Sub semnul ireparabilului*), Constantin Noica (*Pentru reabilitarea individului*), Vasile Băncilă (*Profetismul și timpul nostru*). În special acesta din urmă are o contribuție remarcabilă la surprinderea notelor definitorii ale specificului ardelenesc (*Semnificația Ardealului*, *Ardealul adolescenței noastre*) și la relevarea însușirilor filosofice ale lucrărilor lui Lucian Blaga, prin studiul de ecou în epocă *Lucian Blaga, energie românească*, ce se tipărește și în volum, în colecția „Gând românesc” (1938). Revista se caracterizează și prin locul important pe care îl acordă relațiilor culturale și literare cu minoritățile etnice (revistele „Klingsor”, „Erdélyi Helikon” ș.a.), orientare imprimată probabil de Ion Chinezu, care este și autorul lucrării *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919-1929* (1930); în afară de el, se pronunță specialiști în chestiune, precum Corneliu Codarcea, Coriolan Petranu, Ion Costea, Virgil Vătășanu, Peter

Neagoe, H. Jacquier. Din literatura europeană **G.r.** e preocupată să-și familiarizeze cititorii cu scrierile lui Giovanni Pascoli, Rilke, Antonio Machado, Emilio Cecchi, uneori chiar prin textele unor traducători care transpun în română din limba lor maternă, cum se întâmplă cu Giuseppe Cifarelli sau cu Guerrina Borsatti. În etnografie și folclor se remarcă tinerii specialiști Ion Chelcea, Traian Herseni, Gh. Pavelescu, Ion Mușlea, Anton Balotă, Al. Dima, Ovidiu Papadima; în lingvistică, eseistică și istorie literară se afirmă D. Popovici, Tudor Vianu, Edgar Papu, Victor Iancu, Bucur Țincu, Eugeniu Speranția, Sextil Pușcariu, Th. Capidan, D. Macrea, Ștefan Pașca, Emil Petrovici, în istorie David Prodan, Ion Moga, Ioan Lupaș, Aurel Decei, C. Daicoviciu, în medicină Leon Daniello, în artele plastice V. Beneș, V. Vătășanu, Coriolan Petranu, iar în muzică și cronică dramatică Ion Breazu și Olimpiu Boitoș. Cu asemenea colaboratori, revista s-a putut înscrie în circuitul național de valori, în disputele și luările de poziție ale momentului. **D.B.**

GÂNDUL, revistă apărută la Craiova din aprilie până în iunie 1907, îngrijită de Demetru Marcu. Sumarul este alcătuit cu precădere din poezii, alături de versuri semnate cu pseudonime aflându-se și texte de Alice Călugăru și Demetru Marcu. Se întâlnesc traduceri din Shakespeare și Vergiliu, precum și cugetări și sentințe la rubrica „Flăcări gânditoare”. Poeziile, marcate de manierisme formale, decorative, sună de cele mai multe ori declamativ. Ilustrând gustul vremii pentru maxime și cugetări, citatele din *Hamlet* de Shakespeare și *Faust* de Goethe (aici scoase din context și prezentate exclusiv pentru valoarea aforistică) au probabil ca sursă una din numeroasele compilații de maxime aflate în largă circulație încă de pe la 1880. Publicarea în serial a poemului epic *Venus și Adonis* constituie probabil prima traducere în limba română a poemului de tinerețe al lui Shakespeare, transpus cu fidelitate relativă, fără păstrarea pentametrelor iambice din versul original. **II.C.**

GÂNDUL NEAMULUI, publicație apărută, cu întreruperi, la Chișinău, din 10 decembrie 1920 până în aprilie 1928, apoi în martie-mai 1935, în decembrie 1935 și în ianuarie-februarie 1936; până la 8 martie 1923 titlul revistei este „Vulturul Basarabiei”, până la 1 mai 1923 „Vulturul Carpaților”, iar de la 15 mai 1923 se fixează la denumirea

G.n. Este fondată de Alexandru I. Lazăr, Olimpiu Constantinescu, Teodoru Nicolae, George Uță, Xifta George, redactor-șef fiind Gh. Al. Arghiro-pol. Subtitlul inițial „Revistă literaro-științifică, socială-bilunară, de propagandă culturală națională a Cercului Studențimii Române-creștine din Chișinău” se modifică în câteva rânduri, în 1928 ajungând „Revista Societății Studenților Naționaliști «Vasile Conta»”, sub președinția de onoare a profesorului Ștefan Berechet. Revista apare acum sub îngrijirea lui Olimpiu Constantinescu, George Uță, Mihai Cercel, Ștefan Băleanu și Ioan Huștiu. De-a lungul sinuoasei sale existențe, prin reveniri constante, **G.n.** lasă impresia că își caută permanent orientarea, deși aceasta era fixată din primii ani de apariție. Astfel, în 1923 Olimpiu Constantinescu reiterea idealurile de care era animată revista, ce-și propunea să împrăstie „sămânța de cultură și educație națională în ogorul neamului nostru, sămânță care va avea menirea să facă din cititorii noștri buni români, conștienți cetățeni”. Se face nu o dată apel la frazeologia grandilocventă a renașterii ideii naționale atunci când se arată că „am luptat și luptăm în două direcții: la sate pentru ridicarea culturală prin publicațiuni și reviste naționale-culturale; la orașe prin luminarea conștiinței de pericolul care lucrează încet la distrugerea neamului – pericolul parazitismului străinilor” (*Cultură și educație națională*). De la un număr la altul proliferază apelurile la unitate în lupta de salvare a neamului împotriva „lașității și imoralității celor ce ne sunt ostili”, înmulțindu-se intervențiile cu conținut antisemit. Este publicat serialul despre „chestiunea evreiască” din jurnalul lui Dostoievski. Sunt reproduse versurile poeziei satirice a lui Ion Creangă *Oltenii la Iași*, în completarea notei lui A. Gheorghiu *Ion Creangă și evreii*. Același semnatar adresează o scrisoare deschisă lui N. Iorga, acuzându-l de atitudinea duplicitară față de evrei și reproșându-i că „ne-ați asmuțat spre câini și ne-ați părăsit între ei – ba mai mult – îi întărați împotriva noastră”. Strofele *Imnului studentesc* sporesc psihoza antisemită, întreținută în **G.n.** de Dem. L. Stoicescu sau de V. Ialomițeanu. Producția propriu-zis literară este palidă. Semnează abundent versuri Nuși Tulliu, căruia i se alătură Ludovic Dauș, Ioan Popovici, Cezar Titus Stoika, George Uță, Petru Stati, Constantin Nani, George Murnu, dar figurează cu republicări și G. Coșbuc (*La Paști*), O. Goga (*Vorbeau azi-noapte*

două ape), Cincinat Pavelescu (*Cântă greierul*). Apar și câteva texte prozastice sub semnătura lui Cezar Petrescu (*Lângă piatra din munte*), a lui N. Dunăreanu sau a neobositului Nuși Tulliu (*Lacrimile lui Iisus*). Singura secvență dramatică aparține lui Olimpiu Constantinescu – drama în versuri *Adevărul învinge*. Sectorul publicisticii este mai bine ilustrat. Eusebiu Tudorache scrie despre legătura dintre geniu și nevroză, C. Ionescu despre om ca factor economic, I. Suscian e interesat de dragostea de neam și de țară, V. Stăncescu de „sifilisul moral”, academicianul Iustin Șt. Frățiman dezvăluie istoria unei colonii românești în Rusia anului 1765. D. Caracostea are două intervenții notabile: *Ce spune limba română despre destinele literaturii* și *Ce spune Hasdeu despre „Miorița”*. Constantin Goran se ocupă apoi de „literatura decadentă”, iar I. Găvănescul semnalează două atitudini considerate dezastruoase în chestiunea națională: „miopia optimismului nostru” versus „paralizia pesimismului disperat”. I. Ursu dă articolul *Patriotismul moldovenilor din Basarabia*, Liviu Marian investighează activitatea ziaristică a lui B.P. Hasdeu, Olimpiu Constantinescu urmărește sentimentul religios în creația folclorică (colinde, doine, balade), Laura Scriban abordează relația dintre credință și filosofie, Radu Rosetti oferă articolul *Nevoia ce a fost pentru Ștefan cel Mare de a se opune turcilor*, iar G. Rașcu semnează câteva note de drumetrie (*Bosforul*). Constantin T. Stoika tălmăcește din *Poemul naturii* de Titus Lucretius Carus (*Soarele*). Dintre numeroasele rubrici se rețin „Cronica”, „Redacționale”, „Presa românească”, „Cugetătorii noștri”, „Recenzii”, „Cronica teatrală”, „Însemnări”, „Bibliografii”, „Tribuna scriitorilor noștri”. Revista înserează și câteva aforisme maioresciene. **D.B.**

GÂNDUL NOSTRU, revistă apărută la Iași, bilunar de la 10 decembrie 1921 până în martie 1923 și lunar până în mai 1928, cu subtitlul „Artă–literatură”. Numărul 4 menționează că apare „sub îngrijirea d-lor Ștefan Braborescu, Sandu Teleajen și Emil Serghie”. Redactori: Sandu Teleajen (director din ianuarie 1927) și Al. I. Zirra (până în septembrie 1924); secretar de redacție: Adrian Pascu (până în ianuarie 1927). Textul *Vorbe la drum* din numărul inaugural, asumat de redacție, reunește câteva propoziții sentențioase construite în jurul cuvântului „artă”, încercând să sugereze programul editorial. O puzderie de poeți asaltează

redacția, unii în căutarea consacrării, alții deja cu volum sau numai debutanți de diverse inspirații, autori care scriu de la pastel la elegie, de la sonet la poeme de dragoste, nelipsind nici versurile umoristice, catrene și cronică rimată. Printre ei sunt G. Tutoveanu, Enric Furtună, George Voevidica, Ion Ojog, Gh. Bărgăuanu, Vladimir Corbasca și chiar o falangă de poeți olteni: Elena Farago, Eugen Constant, Radu Gyr, Dem. Bassarabeanu, Marcel Romanescu, Constantin Goran. Accidental doar colaborează Al. A. Philippide (*Pantomimă*). Dintre numele noi care în timp și-au câștigat loc în cetate se disting Virgil Gheorghiu și George Lesnea, care din atelierul tipografic unde se culegea revista s-a ridicat în pagina imprimată, remarcându-se, cum se precizează într-o notă de prezentare, „atât prin elementul social nou pe care-l aducea în scrisul lui, cât și prin muzicalitatea versului corect”. Debutul lui George Lesnea e marcat în numărul 18/1922 cu poezia *Din adâncuri*, dedicată „Unui proletar”, urmată de *Deznădăjduiții*. Câteva condeie vin din teatrul ieșean: A. Pop-Marțian (*Seara învierii* – poem creștin), C. Vernescu-Vâlcea, aflat și în spatele iscăliturii Matusalem (schîța de portret *Matei Millo*), Ștefan Braborescu (un fragment tradus din *Hamlet* de Shakespeare și câteva poezii de Hérédia), C.B. Penel (autobiograficele *Frânturi din viața zbuciumată a unui fost actor*). Încercările dramatice propriu-zise sunt foarte puține, datorate însă unor creatori autentici: G.M. Vlădescu (*Scadența* – dramă în trei acte), G.M. Zamfirescu (tabloul al IV-lea din comedia tragică *Domnișoara Nastasia*), Adrian Pascu și Emil Serghie (*Rătăciții* – schîță dramatică). Mult mai larg este interesul acordat prozei, reprezentată de schițele lui G. M. Zamfirescu (*Nepoftitul*, *Simplu*), N. Batzaria (*Eleva mea Naimê*), N.N. Beldiceanu (*Cuculeș*), de nuvelele lui Al. Lascarov-Moldovanu (*Un om amabil*, *Signor Madotto*), Mihail Straje (*Bieții oameni*), de selecțiile din romanele *Bariera* lui G.M. Zamfirescu, *Lama de Toledo* și *Tăcere* de G.M. Vlădescu – ambele anunțate ca aflându-se în apropierea tipăririi –, *Idilă* de Alfred Hefter și *File de cronică* de Sandu Teleajen, în maniera arhaizantă a lui Al. O. Teodoreanu. Traducerile din literaturile străine rămân de-a lungul întregii perioade de apariție a **G.n.** doar o pată de culoare prin varietatea lor, unele fiind republicări. Al. T. Stamatiaid tălmăcește *Frumusețea* lui Baudelaire și un scurt fragment din *Poeme în proză* de Oscar Wilde, Al. Iacobescu

adaptează poezii de Longfellow și Haracourt, D. Nanu un fragment din comedia *Berbecul alb* de Francis Lebrun și Charles ***, iar Al. Pop-Marțian se asociază cu Ștefan Bălcești pentru tălmăcirea *Privighiului* contesei Anna de Noailles. Din literatura rusă câteva stanțe de Lermontov și schița *La frizer* a lui Cehov își găsesc traducători în George Lesnea și Titus Hotnog. Revista întreține și o atitudine critică onestă, chiar dacă uneori cu accente polemice față de creația unor confrăți, mai ales în rubricile dedicate cronicilor și recenziilor literare, ca și în câteva eseuri și analize teoretice realizate de Paul I. Papadopol (*Datoria criticii, Ce-i cu istoria literară românească?*), Sandu Teleajen (*Poezie nouă*), G.M. Zamfirescu (*Între scenă și artă dramatică*), Marcel Romanescu, N. Batzaria, Mircea Mancaș, Ion Găvănescul, S. Emilian (Emil Semilian; mai semna em. S.), Emil Serghie. În portrete emoționante sunt evocați la dispariție N.N. Beldiceanu, Teodor T. Burada, Gh. Becescu-Silvan, Ion Pavelescu, Ion Ciorănescu, Emil Bărbulescu, C. Sandu-Aldea. Coperta și ilustrațiile, realizate în atelierul fotografic Marvan, reproduc desene și tablouri de R. Hette, I. Cosmovici, O. Briese. Alți colaboratori: Eugen Boureanu, Vintilă Russu-Șirianu, Al. Văjăianu (-Uz), Aurelian Păunescu, Al. Terziman, Al. Pogonat, Nuși Tulliu, Leca Morariu, Mihai Bantaș, Bob Negruzzi, Valentin Al. Dorian (Valentin Al. Georgescu), Constantin Mateescu (sub pseudonimul Sever Anina), Al. Al. Leontescu. **R.P.**

GÂNDUL NOSTRU, periodic apărut la București, lunar, mai întâi între decembrie 1941 și mai 1942 (șase numere duble), apoi în 1 noiembrie 1942 (un singur număr), cu subtitlul „Revistă de orientare socială”. Pentru primul interval redactori sunt Gh. Bumbescu, Paul Dimitriu și Florin Papazu, iar redactor-responsabil Constantin Suter. La reapariție redactorul-responsabil rămâne același, numele noi fiind reunite sub genericul unui grup format din Ion Caraion, Ben Corlaci, Elena Diaconu, Geo Dumitrescu, Virgil Ierunca și Tiberiu Tretinescu. Subtitlul devine acum „Revistă lunară pentru literatură”. Desprinzându-se de climatul tensionat al momentului, **G.n.** își fixează privirile spre viitor, atent la „conturul general, dominantele și permanențele lumii astăzi în plămădire”. Multiplelor probleme – economice, sociale, spirituale –, inițiatorii promet să le răspundă cu luciditate, echilibru și decență, încercând să impună un „punct

de vedere, adică un spirit și o dialectică” (*Gândul nostru*). În numărul din noiembrie 1942 un protest ține loc de articol-program: „În cumplita confuzie a planurilor și valorilor artistice, perspectiva noastră «negativistă» își pretinde dreptul de a ajuta instaurarea bunului gust, demascarea imposturii, promovarea artei curate”. Pagina trei aduce lămuriri legate de noua apariție, în care „își schimbă multe din detalii. Redactorii vechiului grup plecând, cei mai mulți, la oaste, revista trece în seama grupului redacțional al fostului «Albatros», continuând, pe plan literar, o orientare către adevăr și frumos, care s-a mărturisit cu orice prilej”. În seria primă revista găzduiește exclusiv publicistică: Florin Papazu, *Spiritul revoluționar și spiritul reformist* (pornind de la Revoluția Franceză), Ionangelo Pompilian, *Introducere la problema crizei tineretului* (despre nevoia reformei învățământului liceal și a unui reviriment al învățământului universitar). Gh. Bumbescu contribuie cu un ciclu de eseuri în care analizează „structura sufletească a omului contemporan și trăsăturile sale caracteristice”. Unul dintre acestea este intitulat *Poziția sufletească a omului* (ce ar fi trebuit continuat cu *Misticismul și intuiționismul ca semne ale epocii noastre*, dar la care autorul mărturisește că a renunțat după audierea prelegerii de deschidere a cursului de logică al profesorului Mircea Florian), iar altul este *Întoarcerea în moarte*. La rândul său, Radu Câmpeanu se arată interesat de gradul de maturitate a tineretului, cel de la care se așteaptă garanția continuării progresului națiunii române, în timp ce Ion Șugariu scrie despre cultura muncitorilor. În primele numere, Mihai Ralea își exprimă credința că Europa va găsi forța de a depăși impasul momentului istoric de culoare medievală, grație unei noi renașteri, „printr-o atenție deosebită acordată omului și destinului său” (*Date pentru o renaștere a culturii europene*). Victor Papacostea se ocupă de Peninsula Balcanică în studiile comparate, iar Ion Zamfirescu deplânge opțiunile profesionale mercantile ale noii generații (*Tineret și cariera didactică*). În numărul din martie-mai Tudor Vianu reamintește că „singura mare primejdie care amenință viața spirituală a omului este pierderea sentimentului continuității morale, neînțelegerea sau disprețul trecutului. Stupida ignorare a valorilor cucerite altădată de oameni” (*Filogeneza idealului*). Generoase sunt și rubricile „Cronica” ori „Însemnări”, care includ

cu intermitență recenzii. Monica Urechia prezintă cartea lui L.-F. Céline *Voyage au bout de la nuit*, iar Nic. Stoia romanele *Contrapunct* de Aldous Huxley și *Patriotul* de Pearl S. Buck. A. Ghinea comentează lucrarea *Evoluția economiei românești* a lui Virgil Madgearu, în vreme ce Ștefan Popescu pledează pentru realism în literatură. Adrian Ionescu laudă inițiativa noului director al Naționalului bucureștean, Liviu Rebreanu, de a monta *Hamlet* „într-un moment când zbuciumul întregii omeniri pare a se identifica cu sufletul nefericitului prinț al Danemarcei”. În noul format al seriei a doua **G.n.** capătă substanță artistică. Semnează versuri Elena Diaconu, Ovidiu Răureanu, Ben Corlaci și Dimitrie Stelaru (*Maria Maria*), căruia Geo Dumitrescu îi schițează un profil, iar Tib. Tretinescu oferă schița *Ziarista*. Publicistica literară îi aparține lui Virgil Ierunca (*Un Don Juan al morții: Anton Holban*), care ține și rubrica „Cronica literară”. A. Apostol asigură „Cronica dramatică”. Incitante notații cuprind rubricile „Relief” și „Carnet francez”. Alți colaboratori: Romulus Anastasescu, Al. Mironescu, V.V. Moiş.

D.B.

GÂNDUL VREMII, publicație apărută inițial la Iași, lunar, între 15 noiembrie 1933 și martie 1937, apoi la București, pînă în iunie 1939, cu subtitlul „Revistă de ideologie”. Are ca redactor și administrator pe Mihai Uță, alături de care apar, din ianuarie 1937, și numele redactorilor responsabili: Octav Halunga, Vasile Manciu și P.P. Stănescu. Din aprilie 1937 redacția și administrația îi revin lui P.P. Stănescu, redactori responsabili fiind Octav Halunga, Vasile Maciu și Tiberiu Mărgineanu. Numărul 8–10/1938 publică și lista colaboratorilor: I. Bunescu, V. Chicu, Al. Claudian, N. Deleanu, Sterie Diamandi, I. Gruia, O. Halunga, Paul Ionescu-Daniel, N. Ionescu-Lazu, Ion Pas, C.R. Pascu (Canada), C.-Titel Petrescu, Gr. T. Popa, Lotar Rădăceanu, Andrei Rizescu, A. Steopoe, Șerban

Țițeica, Șt. Voitec. Revista își asumă în mod declarat absența unui program. În preambulul rubricii „Însemnări” a primului număr o notă precizează: „Nu încadrăm calea pe care pornește revista, nu anticipăm etapele ce va traversa și nici punctul unde se va opri. Ideologia în serviciul căreia e pusă se va degaja din cele scrise aici și se va lămuri și întemeia progresiv”. În ultimul număr, din ajunul izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, în apelul *Pentru libertatea națională*, redactorii **G.v.** își reafirmă crezul: „Cei ce scriem aici și, cu greutate mari, cunoscute numai de noi, ne silim să ținem vie revista aceasta închinată luptei pentru libertate, dreptate și omenie [...] facem cu toții parte din rândurile armatei chemate, în ceasul marii primejdii, să apere țara”. Alături de câteva rubrici constante („Bibliografie”, „Cărți și reviste”), mai târziu apar intermitent „Cronica literară” și o rubrică de recenzii. Publicistica politico-ideologică a revistei este axată în exclusivitate pe teme de orientare social-democrată. Deschiderea o face Mihai Uță, care analizează spiritualitatea vieții publice din acest moment, concluzionând în registru sumbru: „Târgul de iluzii, înființat în piața publică, împiedică întoarcerea la realitate și menține o stare patologică, unde trecutul nu poate să moară, iar viitorul nu se poate naște” (*Târgul de iluzii*). Universitarul Gr. T. Popa propune forme de sindicalizare a profesorilor, în vreme ce P.P. Stănescu e oripilat de rapiditatea cu care barbaria fascisto-hitleristă „se întinde din ce în ce mai întunecată și mai degradantă” într-o țară ca a noastră, gata să „mămuțărească” tot ceea ce este străin. În *Social-democrație și comunism* Al. Claudian abordează criza europeană a doctrinei, C. Aldea deplânge „greșelile peste greșeli” pe care „nepăsarea și nepriceperea celor care ne-au guvernat” le-au abătut asupra țării în ultimul deceniu, Mihai Uță glosează despre „revenirea la soluția liberală” sau despre binomul religie și politică, cu înfierarea directă a ortodoxismului, ce ar fi incapabil „să disciplineze viața spirituală amorfă a poporului românesc”. D. Papadopol constată criza democrației, „căzută în disprețul oamenilor”, care nu ar trebui să uite de „bobul de aur” pe care aceasta îl înglobează și care trebuie salvat cu orice preț – principiul libertății (*Elitele în democrația selectivă*). P.P. Stănescu și Lotar Rădăceanu „caută să prindă câteva caracteristici ale limbii neoromânești în care sunt scrise ziarele” (*«Mult e dulce și*

frumoasă...», Tot în cheștiunea neologismelor), Mircea Mancaș se aventurează în universul psihanalizei (Arta și contrastele sufletești), în vreme ce universitarul clujean Const. Gh. Macarovici se ocupă de probleme științifice (Razele cosmice). Viziunea lui Oswald Spengler despre dezvoltarea istorică a lumii contemporane face obiectul studiului lui Vasile Manciu. Într-o corespondență din Canada C.R. Pascu informează despre șomerii din Statele Unite, iar Andrei Rizescu scrie despre manualele de curs secundar. În afara articolelor ce ilustrează orientarea generală a publicației, pot fi citite și texte aparținând unor intelectuali precum Tudor Vianu (Libertatea cugetării), Ion Petrovici (Filosofia franceză în România), D. Popovici (Românii în presa saint-simoniană, „Santa Cetate”), Octav Botez, George Ivașcu (Gherea și actualitatea), E. Kalos (Contribuții la psihologia raselor și popoarelor), Ion Pas (Oameni și animale), Ștefan Bârsănescu (Reflexiuni de psihologie criminală). Rubrica „Interpretări” găzduiește, sub inițialele O.H. (Octav Halunga), o cronică la Eonul dogmatic al lui Lucian Blaga, amintirile lui Ion Petrovici despre Titu Maiorescu, prilejuite de aniversarea Junimii, tot aici publicându-se medallionul Octavian Goga, poetul și omul politic și fragmente din Teze și antiteze de Camil Petrescu. C. Rădulescu-Motru adresează un apel pentru donații în slujba cercetării psihologice.

D.B.

GÂNDURI BUNE, revistă apărută la Huși între 15 aprilie 1914 și iunie 1916. Ritmicitatea anunțată, bilunară, nu este respectată, în cei doi ani de existență înregistrându-se multe numere duble. Inițial publicația este scoasă de N.N. Tiron, directorul Prefecturii de Fălciu, dar începând cu numărul 8–9/1914 atribuțiile sunt împărțite: N.N. Tiron rămâne secretar de redacție, iar I. Dragomirescu, revizor școlar, devine administrator și casier. La retragerea lui Tiron, în august 1915, locul acestuia este preluat de Const. Al. Holban, directorul Gimnaziului „Anastasie Panu” din localitate. În primul număr este lansată invitația la colaborare, menționându-se că „revista nu are caracter politic militant”. Alături de poezii, schițe și povestiri figurează materiale de informație grupate în câteva rubrici permanente: „Cronica economică”, „Cronica politică”, „Cronica veselă”, „Cronica muzicală” (de la explicații despre sonată la cronica unui concert susținut de George Enescu la Huși), „Cugetări”

(cuprinzând aforisme din Chamfort, Fontenelle, Lev Tolstoi, Maupassant, Hugo). În structura publicației se observă un echilibru între dorința de conservare a tradițiilor și evidenta preocupare pentru transformarea mentalităților și racordarea lor la modernitatea timpului. Astfel, economistul stavrofor V. Ursăcescu semnează articole despre diverse sărbători creștine, despre trecerea unor obiceiuri și credințe din religiile păgâne în creștinism, despre originea unor proverbe și etimologia unor expresii sau oferă date istorice referitoare la Biserica și Episcopia Hușilor. La rubrica „Documente sociale” doctorul R. Chernbach scrie numeroase texte despre instruire și educație. Curând după lansare, odată cu numărul 5/1914, revista trece sub direcția Cercului Gânduri Bune, anunțându-i programul și tipărind unele materiale prezentate acolo. Șezătorile cercului sunt inaugurate de conferința lui Octavian Goga *Calvarul nostru*. Versurile publicate – sonete, pasteluri, poezii de dragoste ori descriptive – amintesc adesea de poezii cunoscute, semnatari fiind Const. Gh. Damaschin, V. Băltenoiu, C. Sulcină, P. Telean, I. Neculau, Const. Asiminei, Virgil Anghelovici ș.a. Proza – schițe, povestiri, scrisori – este în mare parte de inspirație rurală și aparține lui I. Dragomirescu, I. Neculau, Eugen Petit. În 1915 G. Toma scrie despre simbolism, „cel mai nou curent și de aceea nu îndeajuns de cunoscut”, despre critica impresionistă, despre raportul dintre filosofie și literatură, afirmând că „intelectualizarea literaturii și înfrumusețarea filosofiei” sunt „două cerințe capitale ale vremii de azi”. Lui Ion Creangă i se consacră un articol comemorativ, iar din volumul lui Gh. Panu *Amintiri de la Junimea* se reproduce fragmentul despre intrarea lui Creangă la ședințele societății ieșene. Articole omagiale mai sunt dedicate lui Vasile Alecsandri și lui Nicu Gane. La capitolul traduceri, cel mai frecvent apare numele lui Albert Samain, făcându-se transpuneri și din Maupassant, Alphonse Allais, Blaise Pascal, Elena Văcărescu, Lev Tolstoi, I.S. Turgheniev, Vladimir Korolenko. Numărul din august 1915 conține articolul *Citind pe Nietzsche*, scris, după cum mărturisește autorul (T.), pe marginea cărții lui Émile Faguet *En lisant Nietzsche*. Dar principala preocupare a revistei o constituie susținerea proiectului de unire națională și, în cadrul lui, mai cu seamă atenția acordată problemei Basarabiei: „Dacă ecoul plânselor ce ne vin din Transilvania e mai viu, nu înseamnă că sufletul curat, senin al basarabeanului

nu sângerează”. Totodată, sunt incluse în sumar numeroase articole ce explică apariția națiunii, rolul sentimentului patriotic în formarea spiritului național și în manifestarea conștiinței naționale. „Cronica evenimentelor” prezintă permanent evoluția frontului, știri despre „războiul” diplomatic, informează despre comunicările susținute la Academia Română de Duiliu Zamfirescu și N. Iorga, intitulate *Sufletul războaielor și Imperialismul austriac și cel rus în dezvoltare paralelă*. Sunt prezentate fragmente din publicații străine referitoare la situația din Balcani sau despre cum va arăta Europa „eliberată de militarismul german”. Pornind de la amintirile lui Lev Tolstoi privind asediul Sevastopolului, Eugen Petit face unele considerații pe marginea noțiunilor erou și eroism. **II.C.**

GÂNDURI DE LA MARE, revistă apărută la Constanța, lunar, între ianuarie 1937 și mai 1942, sub conducerea lui Titus Cergău. Rubricile mai importante sunt „Cărți noi”, „Însemnări”, „Reviste”, „La redacție”, „Artiști dobrogeni”. Numărul versificatorilor este mare: Gr. Sălceanu, I. Dumitrescu-Frasin, Titus Cergău, Ada Val, Em. Papazisu ș.a. Proză semnează M. Pricopie, Al. Gherghel ș.a., iar articole Ioan Micu (*Panait Cerna*), Roman Secăreanu (*Poezia princiară a lui Radu Gyr*) ș.a. Sunt reproduse și pagini care au un interes special pentru locurile dintre Dunăre și mare: N. Iorga (*Istoria Dobrogei*), I. Simionescu (*Dobrogea românească*). Apar traduceri din poezia lui A. Blok, Charles Baudelaire, Petőfi Sándor și din scrierile lui Ovidiu, cărui i se dedică numărul 9–10/1939. Se publică și folclor dobrogean. Alți colaboratori: Ion Vlad, Gh. Enăchescu, Ion Neicu. **D.B.**

GÂNDURI LIBERE, revistă apărută la Paris din ianuarie 1951 până în 1952. Inițiată de Șerban Voinea și multiplicată prin șapirografie, publicația are o pronunțată atitudine social-democrată, definindu-se ca „organ de apărare a culturii naționale”. Primul număr nu indică nici direcția, nici colegiul redacțional. În *Cuvânt înainte* se stipulează însă destul de clar misionarismul revistei: „Într-o perioadă ca aceea prin care trecem, în care ocupantul străin – ajutat de uneltele din țară – încearcă să înăbușe elementul național din cultura românească, vom stăruia asupra dreptului imprescriptibil al culturii noastre de a fi românească”. Și, mai departe, observând „o sovietizare culturală” și

remarcând incapacitatea firească a emigrației, ce „nu poate crea valori culturale care să înlocuiască lenta elaborare a culturii naționale a unui popor”, se precizează sarcinile ce îi revin publicației, menite să contribuie „la păstrarea valorilor existente și la pregătirea celor de mâine”. Cele patru numere din 1951 fixează o periodicitate trimestrială, dar celelalte două numere, din 1952, nu indică nici o dată de apariție. Pe de altă parte, ținând seama de cercul restrâns al colaboratorilor, care semnează cu numele lor sau cu pseudonime, se poate bănuși rolul important pe care l-au avut în structurarea periodicului Constantin Amărieuței, Virgil Ierunca și Monica Lovinescu (semnează și Ina Cristu), redactori ai revistei „Caete de dor”, editată concomitent la Paris. De altfel, unele materiale continuă dintr-un spațiu publicistic în celălalt, precum studiul *Păcală sau Absurdul românesc* de Constantin Amărieuței și, de asemenea, unele articole sau poziții publicistice se completează prin altele, ca în cazul comentariului la spectacolul cu piesa *Scaunele* de Eugen Ionescu, prezentat în numărul 6/1952. Sub pseudonimul Alexandru Andronic, Virgil Ierunca recenzează cu severitate romanul *Mitrea Cocor* de Mihail Sadoveanu (2/1951). O prezență constantă este, bineînțeles, Șerban Voinea, însă concepția revistei nu îi aparține. **N.F.**

GÂNDURI NOI, publicație apărută la Craiova, lunar, între februarie 1927 și iulie 1928, cu subtitlul „Revistă social-literară”. Redactor este Ion Popescu-Puțuri. În cele patru pagini ale publicației, alături de Ion Popescu-Puțuri, care semnează articole, schițe, versuri, recenzii, apar frecvent semnăturile lui Traian Mateescu, Ion Pas, Ilie Păsculescu, Eugen Relgis, Dem. Bassarabeanu, Mihail Cruceanu și, sporadic, ale lui C. Pajură (pseudonimul lui C. Papacostea), Costin Dănoiu, Cezar Marcovici, Mihail Ciobanu, Mircea St. Iliescu. În prima pagină se dezbat, cu precădere, probleme sociale precum monopolizarea învățământului de către burghezie, dependența artistului de clasele stăpânitoare, individualitatea și opera de artă. Poziția, afișat polemică, pe care se situează opiniile exprimate în articole, ca și textele literare, recenziiile sau revista presei, este cea socialistă. Propaganda proletară ia avânt în versurile date număr de număr de Ion Popescu-Puțuri, Traian Mateescu, Dem. Bassarabeanu, Eugen Relgis. Sunt inserate și fragmente de roman, scurte tablouri sau schițe

cu același pronunțat caracter tezist pe care **G.n.** îl cultivă, căutându-l și în alte publicații din țară, într-un fel de „revistă a revistelor” intitulată „Viața culturală și literară”, unde sunt recenzate cărți și periodice românești sau străine, mai ales franceze („Les Annales”, „Les Nouvelles littéraires”). În recenziiile din primele numere Traian Mateescu se dovedește un adversar al modernismului și al estetismului, teoretizate de E. Lovinescu, repudiind, în consecință, romanele „ciudate”, pline de „germenii superficialității” ale Hortensiei Papadat-Bengescu și apreciind, parțial (ca surogate ale literaturii sociale), romane de Cezar Petrescu sau de Al. Popescu-Telega. Dacă în primul an de apariție accentele comuniste sunt rare și mai temperate, ulterior ele devin frecvente și acute, acaparând ideologic revista. De altfel acum încep să apară și traduceri din literatura sovietică (Mihail Zoșcenko, Maxim Gorki), un număr din 1928 fiind dedicat în întregime „marelui scriitor rus” Maxim Gorki, salutat ca „scriitor al poporului”, în articole ample, semnate de Mihail Ciobanu, Mihail Cruceanu, Ion Popescu-Puțuri, Mircea St. Iliescu ș.a. Aceleași elogii îi revin în numărul următor lui Ilya Ehrenburg, paralel cu luări de poziții în cazul Panait Istrati, „hulit în propria-i țară”, ori în articole despre „literatura rusă după război”, prin ai cărei reprezentanți (Serghei Esenin, Aleksandr Blok, Leonid Leonov) se pun „bazele literaturii societății viitoare”.

C.Br.

GÂNDURI ȘI RÂNDURI, revistă apărută la Ploiești, lunar, între noiembrie 1937 și august 1938, editată de gruparea omonimă alcătuită din G. Andreescu, Dan Bobei, Mihail Crăciunescu, Mircea Ionescu-Quintus, St. C. Juravle, Niculae Manolescu, Costin Monea, Toma Negulescu, T. Provian, Sp. Sp. Ștefănescu, A. Vasilescu, elevi și studenți. Publicația se află sub direcția lui Toma Negulescu. În articolul-program, plasat nonconformist la rubrica „Însemnări mărunte” în penultima pagină a primului număr, membrii grupării își fixează obiectivul: **G.r.** va fi revista intelectualilor adevărați, „nu a intelectualilor posesori de diplome universitare, lesne sacrificatori de timp, materie cenușie și monetă pe altarul unor idoli ce nu pot sta alături de intelect”. În numărul 4 redacția oferă o *Lămurire necesară*: „Nu avem șef de școală, nici nu suntem o școală. Ceea ce voim noi a face se poate face și cu această diversitate

de idei despre artă, pentru că noi dorim cu toții – punct ce ne leagă – o viață culturală a orașului nostru”. Rubricile principale sunt „Semnalizări”, „Cronica spectacolelor”, „Însemnări mărunte”. Intermitent, apar rubricile „Cronica plastică”, „Cronica politică” și „Revista revistelor”. Se tipăresc, cu precădere, scrierile membrilor grupării, exclusiv ploieșteni, deseori sub pseudonime. Versuri publică Mircea Ionescu-Quintus, Ion Tobor, Ioan Nicoară (traduceri din Charles Baudelaire, Henri de Régnier), Leonida Secrețeanu, Costin Monea, Niculae Paul ș.a. Proza, ilustrată îndeosebi de schițe scrise ingenios și spiritual, este semnată de Niculae Manolescu, Mircea Ionescu-Quintus, Sp. Sp. Ștefănescu. Eseurile și cronicile aparțin lui Mircea Ionescu-Quintus, Costin Monea, Mihail Crăciunescu, Octavian S. Mărculescu, Ion Tobor, Gheorghe Axente. La „Cronica literară” Niculae Manolescu analizează, cu gust și discernământ critic, aparițiile editoriale curente, autorii comentați fiind Cezar Petrescu, V. Voiculescu (*Urcuș*), Dan Petrașincu (*Monstrul*), Ionel Teodoreanu, Virgil Carianopol, Mircea Gesticone, Haig Acterian (*Shakespeare*), Al. O. Teodoreanu, G. Tutoveanu, G. Banea, Aron Cotruș, Damian Stănoiu, B. Jordan, Gaby Michăilescu. Revista cultivă duelul epigramistic (Mircea Ionescu-Quintus, Leonida Secrețeanu, Costin Monea) și instituie un concurs de poezie, premiul fiind editarea cărții câștigătoare. În 1938 este marcată împlinirea a cincizeci de ani de la moartea lui Petre Ispirescu și a o sută de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania”.

C.H.

GÂRBEA, George O. [Odoleanu] (16.IV.1850, Cerneți, j. Mehedinți – 3.VI.1918, București), poet. A făcut liceul la Craiova și Facultatea de Litere la București. A funcționat ca profesor de limba română la Gimnaziul „Ienăchiță Văcărescu” din Târgoviște și, din 1875 până la pensionare, a fost profesor de limba și literatura română și de latină la Gimnaziul „Cantemir Vodă” din Capitală. Se căsătorise cu Smaranda Andronescu (viitoarea Maica Smara); în casa lor se întâlneau, în ambianța unui salon literar, I.L. Caragiale, Al. Vlahuță, Barbu Delavrancea, Petre Ispirescu, Dimitrie Stănescu, Bonifaciu Florescu, Iuliu I. Roșca, Th. M. Stoenescu și chiar M. Eminescu. La „Cantemir Vodă” i-a fost elev Ion N. Theodorescu (Tudor Arghezi), căruia i-ar fi împrumutat cărți din bogata sa bibliotecă.

G. a fost unul din publiciștii mărunți ai epocii. În „Binele public” îi apăreau, în 1879, un studiu istoric, *Familia Văcărescu*, și cugetări moralizatoare – într-un limbaj cam învechit – asupra teatrului („oglină pentru apucăturile firii”) și a menirii lui de „școală a societății” (*Teatrul și menirea lui*). A publicat versuri în „Revista Societății Tinerimea Română”, „Album macedo-român”, „Cronica”, „Zorile” și în almanahul „Aurora”, scos de el în 1881. Un volum, *Poezii. Florile primăverii* (1879), cu elegii, fabule, epigrame, este semnat George Garbinu. A mai semnat G. Odoleanu. Cugetările superficiale și plângătoare (*Eternul de ce?, Toate trec*), tenta moralizatoare dominantă (*Geniul și sărăcia, Lampa și fluturile*), imaginile șterse nu pot conferi cărții o notă care să o individualizeze. De aceea, aproape surprind bogăția și frumusețea limbii din poemul dramatic *Iov* (1885), prelucrare a *Cărții lui Iov* din *Biblie*. **G.** a lucrat la această scriere timp îndelungat și a reușit, respectând totuși textul biblic, să înfățișeze un Iov modern, în zbatere tragică între credință și chinul dedublării („Dar cin’ să scoată lucru curat din tină? – Nimeni!”) ori înverșunarea Creatorului împotriva lui („Ce sunt eu, Doamne: fiară ori mare-ntăritată, / De-ai pus tu împrejur-mi atâtea îngrădiri?”). Capacitatea de a transpune un conflict interior în simboluri și imagini sugestive („De-a rănilor dogoare și bulgării de piatră, / Pe care-mi culc durerea, sub mine se topesc”) și de a exprima liric o filosofie străveche, precum și armonia versurilor au făcut ca, în epocă, *Iov* să fie considerată una din cele mai bune scrieri românești de inspirație biblică. **G.** a lăsat și o prezentare analitică a poemei sale în *Tâlcu’ lui Iov* (1898). A tradus din franceză *Amintirile și impresiile unui proscris* ale lui Ion Heliade-Rădulescu.

SCRIERI: *Poezii. Florile primăverii*, București, 1879; *Iov*, București, 1885; ed. București, 1898; *Tâlcu’ lui Iov*, București, 1898; *Ortografia limbei românești. Ioviana*, București, 1903. **Traduceri:** Ion Heliade-Rădulescu, *Amintirile și impresiile unui proscris*, București, [1917].

Repere bibliografice: Mihail Demetrescu, „*Iov*”, „Revista literară”, 1898, 35; A.D. Xenopol, „*Iov*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXI, 1898–1899, fasc. 1; Gr. G. Tocilescu, „*Iov*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXI, 1898–1899, fasc. 1; N. Quintescu, G.O. Gârbea, L, 1918, 1; Petre Gheorghe Bârlea, *O româncă spre Polul Nord. Pe urmele Smarandei Gheorghiu*, București, 1988, 42–47, 174; *Dicț. lit.* 1900, 388; Scurtu, *Cercetări*, II, 20–22.

S. C.

GÂRBEA, Horia

(10.VIII.1962,
București) poet,
prozator, dramaturg,
eseist.

Este fiul Constanței Gârbea (n. Răducan), inginer agronom, și al lui Dan Alexandru Gârbea, inginer de căi ferate. Învață la Liceul „Mihai Viteazul” din București, fiind apoi absolvent al Facultății de Îmbunătățiri Funciare și Ingineria Mediului din București în 1986 și luându-și doctoratul în 1999. Din 1987 este cadru didactic la facultatea la care a studiat. Din 1999 până în 2008 este consilier artistic al Teatrului „Toma Caragiu” din Ploiești. Inițial secretar al Asociației Scriitorilor din București, va fi ales președinte în 2003. A debutat cu versuri în revista „Amfiteatru” (1982). Prima lui carte, *Doamna Bovary sunt ceilalți*, a apărut în 1993. Este prezent în numeroase publicații periodice, având rubrici permanente la „Luceafărul”, „Contemporanul”, „România literară”, „Drama”, unde e redactor-șef din 2001, ș.a. În 1986 a fost distins cu Premiul pentru Poezie al Universității din Bilbao (Spania); i s-au mai acordat Marele Premiu „Nicolae Labiș” (1990), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1994), Premiul Uniunii Scriitorilor (1999), Premiul Academiei Române (2001) ș.a. Primește Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) și în grad de Ofițer (2010). Piese sale de teatru au fost reprezentate la foarte multe teatre din țară, în Marea Britanie și în Franța.

Unul dintre cei mai prolifici și polimorfi scriitori nouăzeciști, **G.** se va impune îndeosebi prin dramaturgie. Dintre piese, esențialmente livrești, reunite în volumul *Cine l-a ucis pe Marx?* (2001), se remarcă în special *Pescărușul în livada cu vișini*, *Doamna Bovary sunt ceilalți* și *Stăpânul tăcerii*. Originalitatea lor constă în amalgamarea unor personaje, conflicte, scene și replici din operele marilor dramaturgi (I. L. Caragiale, Shakespeare, Henrik Ibsen, A. P. Cehov), obținându-se astfel efecte comice și unghiuri noi de perspectivă. Eroii lui Ibsen și cei ai lui Cehov se întâlnesc în tipare de

vorbire și de comportament caragialiene, situații shakespeareiene colorează straniu drame flaubertiene, comedii caragialiene sunt recompuse pe alte trame conflictuale. Insistența cade pe ceea ce s-ar putea numi grotescul intertextualității: Nora lui Ibsen devine nepoata unchiului Vania al lui Cehov și conversează cu Zoe a lui Caragiale. Uneori cadrul temporal este răvășit prin aducerea acțiunii în contemporaneitate. De fapt, piesele lui G. sunt niște parabole „răvășite”. Ele se pot citi și ca ilustrări subtile ale motivului puterii. În *Doamna Bovary sunt ceilalți* protagonistă se apără de plictisul vieții în doi prin uciderea virtuală și ritualică a soțului ei, intrând în dansuri macabre cu diavolul și aruncând vina asupra celorlalți. „Stăpânul tăcerii” este machiavelic-caragialianul Thot, un geniu al complotului. În *Cafeaua domnului ministru* înaltul personaj folosește o licoare otrăvită, menită să închidă gura unei patroane de bordel prea informate. *Pescărușul în livada cu vișini*, cea mai reușită piesă, vorbește despre compromis și așteptare ca strategii ale iubirii, aici Vania și Nora alcătuind un cuplu. Aceeași abilitate de construire a unei ficțiuni livrești se întâlnește în piesa *Hotel Cervantes* (2004), G. adăugând și o serie de detalii care reflectă apetitul consumerist postpostmodern. Scenarii din romanul lui Cervantes sunt transpuse fie în imagini tridimensionale, fie în jocuri electronice, creându-se confuzia între *high* și *low art*, specifică trendului cultural actual. Piesa este, în ultimă instanță, o utopie, aducând în scenă (cu decor și butaforie atipice, implicând și păpușile marionete, și imaginile derulate pe ecran) un *no man's land* livresc în care pătrunde, alături de Cervantes, Don Quijote, Sancho Panza sau Dulcinea, și abulicul Peter, personaj pornit în căutarea propriei identități. În *Solomon rege*, o parabolă a tensiunilor identitare din istoria secolului trecut, G. încearcă să pună și o altfel de dinamitare a teatrului modern, compunând o piesă aproape cinematografică, în care se repetă la nesfârșit o scenă de dragoste (pe versuri din *Cântarea Cântărilor*) între aceiași protagoniști aflați la vârste diferite și în același decor simbolic (o gară). Tot în slujba teatrului, G. a tradus și a adaptat pentru scenă numeroase texte din autori precum Machiavelli, Corneille, Molière, Marivaux, A.P. Cehov, S. I. Witkiewicz, Fernando Arrabal, Dario Fo, Tennessee Williams, Jacques Copi și, cu oarecare libertate, din Shakespeare, versiunea sa la *Visul unei nopți*

de vară fiind distinsă cu Premiul „Andrei Bantaș” al Uniunii Scriitorilor. În proză G. scoate efecte umoristice fie din cultivarea dilemelor fantasticului, fie din utilizarea romanului cu cheie. În *Misterele Bucureștilor* (1997), ca și în *Enigme în orașul nostru* (2001), autorul echivalează fantasticul cu paradoxalul. Sunt revizitați cei doi Caragiale, Mircea Eliade, chiar Ion Creangă. Uneori inexplicabilul este găsit în paradoxurile științei (inclusiv cibernetica) și transpus într-o formulă narativă care să îl potențeze prin suspans. În altele legile paranormalului par a ghida psihologia oamenilor. Scriitorul reușește atunci când cazul spectaculos, dar obscur, se ridică la rangul parabolei „viciate”, obișnuită în scriitura postmodernilor. Proza scurtă reunită în volumul *Fratele mai deștept al lui Kalașnikov* (2010) este experimentală ori parodică, ca în *La Rovine... în câmpii...*, *Povestea unui om leneș* și *Abraham Lincoln coboară în Iad*, ultima funcționând în intertext cu *Moromeții*. Cele mai bune efecte rezultă însă în proza de tip experimentalist, în care G. construiește, pornind de la filonul caragialian al „temei și variațiunilor”, parabole existențiale (*Jocul*, „Întoarcerea tatei din război”. *Subiecte*). Romanul cu cheie *Căderea Bastiliei* (1998) este o dezvoltare a prozei cu același titlu dintr-un volum de povestiri. Comedie inteligentă a moravurilor scriitoricești, roman satiric, scrierea excelează nu o dată în cultivarea umorului negru și în pitorescul de limbaj. Un tânăr scriitor pornit pe drumul consacrării este criticat mult prea sever de o „cronicăreasă” literară, iar furiosul nedreptățit alege ca armă de răzbunare seducția, împletind astfel romanul satiric cu acela de alcov. Începutul și finalul încadrează sarabanda orgoliilor și a răzbunărilor în rama insolitului transpus în cheie ludică. Autorul nu renunță nici acum la intertextualitate (este citat până și Kafka), mizând pe folosirea livrescului în contexte ilare. Utilizată frecvent, „rețeta” ajunge să plictisească, așa cum se întâmplă în microromanul *Crime la Elsinore* (2006), care se focalizează pe lumea teatrului și a scenei, dar într-o epică neconvingătoare și cu personaje schematice. Și în poezie G. amestecă, în descendență soresciană, registrul ludic, prozaic, epic cu acela grav, pentru a-l pune într-o tramă parabolică sau alegorică, ca în volumul *Pantera sus, pe clavecin* (2011), joc care se rafinează și primește accente noi în *Trecutul e o sărbătoare* (2012). Aici poetul are „un profil propriu” (Nicolae Manolescu), acelei

bucurii a influenței, văzută, ludic, ca o „infirmi-tate (pe care unii) o numesc postmodernism” (*infirmi-tate*) adăugându-i-se neașteptate accente onirice, de „coșmar cumva stilizat” (Ion Pop), neocolin-du-se nici „domeniul *horror*” (Dan Cristea), în poeme precum *duminică dimineăța, ca florile din mai, păienjenii din iunie*. În *duminică dimineăța*, bunăoară, apare un peisaj straniu, populat de o „armată moartă”, o „corabie pietrificată” și un cor de copii, repetițiile și unele simboluri bacoviene, și nu numai, dând poemului o notă oraculară. Prolificul G. s-a exersat și în genul reportajului cu *Azerbaidjan – Focul viu – Azerbaijan – The Living Flame* (2010), exercițiu neironic în literatura pane-girică, sau cu paginile pe care le semnează în volu-mele colective dedicate călătoriilor în Vietnam (2004) și China (2007), dar și în critica literară pro-priu-zisă: *Vacanță în infern* (I–II, 2003), *Arte parțiale* (2005), scriind, cu simpatie, dar fără *parti-pris*, despre colegi din generații diferite, de la Bogdan Suceavă, Liviu Ioan Stoiciu sau Dan Lungu la Olga Delia Mateescu, Clara Mărgineanu și Radu Sergiu Ruba. Pe urmele lui Radu G. Țeposu, dar nu cu aceeași fervoare analitică, însă cu mult spirit ludic și cu destule originalități interpretative, G. și-a propus să descrie „viața și, uneori, opera persona-jelor”, într-un savuros volum intitulat *Trecute vieți de fanți și de birlici* (2008). În fapt, dacă se va plic-tisi vreodată să-și scrie propria literatură, G. s-ar putea instala confortabil în nișa criticii literare.

SCRIERI: *Doamna Bovary sunt ceilalți*, București, 1993; *Mephisto*, București, 1993; *Copilăria secretă*, București, 1996; *Proba cu martori*, București, 1996; *Text biografic*, Piatra Neamț, 1996; *Misterele Bucureștilor*, București, 1997; *Căderea Bastiliei*, postfață Dan-Silviu Boerescu, București, 1998; ed. București, 2007; *Decembrie, în direct*, București, 1999; *Cine l-a ucis pe Marx?*, București, 2001; *Enigme în orașul nostru*, București, 2001; *Rață cu portocale*, București, 2002; *Creșterea iguanelor de casă*, București, 2003; *Vacanță în infern*, I–II, București, 2003; *Drumul spre Nghe An sau Patru scriitori români desco-peră Vietnamul* (în colaborare cu Mircea Ghițulescu, Valeriu Butulescu și Mircea Petean), București, 2004; *Hotel Cervantes. Solomon rege*, București, 2004; *Arte parțiale*, București, 2005; *Bridge în 41 de povestiri vesele*, București, 2005; *Cele trei surori al unchiului Vania*, București, 2005; *Nu fi trist, ești artist!*, Iași, 2005; *Crime la Elsinore*, București, 2006; *Divorț în direct*, București, 2006; *Basme și povești mistice românești, repovestite de...* (în colaborare cu Doina Ruști și Liviu Ioan Stoiciu), Pitești, 2007; *Liberi în Orașul Interzis* (în colaborare cu

Leo Butnaru, Mircea Ghițulescu și Dinu Grigorescu), București, 2007; *Trecute vieți de fanți și de birlici*, Bucu-rești, 2008; *Azerbaidjan – Focul viu – Azerbaijan – The Living Flame*, ed. bilingvă, tr. Elena Nistor, București, 2010; *Fratele mai deștept al lui Kalașnikov*, Cluj-Napoca, 2010; *Pantera sus, pe clavecin*, pref. Dan Cristea, Bucu-rești, 2011; *Trecutul e o sărbătoare*, București, 2012.

Repere bibliografice: Dan-Silviu Boerescu, [*Horia Gârbea*], PSS, 1993, 9, CNT, 1996, 28, LCF, 1997, 7, CU, 2001, 12, 2002, 4–6, 2003, 3; Sebastian Vlad Popa, *Char-les Bovary sunt eu*, TTR, 1995, 3–4; Călin Căliman, *Texte, pretexte, subtexte, contexte, Alceste, Aneste...*, CC, 1995, 1–2; Ioan Stanomir, *Marele teatru al literaturii*, LCF, 1997, 28; Radu Aldulescu, *Mila, scârba și încă ceva*, „Art-Panorama”, 1998, 8; Ruxandra Cesereanu, „*Căderea Bas-tiliei*”, ST, 1998, 10; Dan Perșa, *Grațiile literaturii*, VTRA, 1999, 11; Octavian Soviany, *Fața „en rose” a nimicniciei*, LCF, 2000, 23; Dimisianu, *Lumea*, 493–497; Ghițulescu, *Istoria*, 390–392; Regman, *Ultime explorări*, 111–114; Cristea-Enache, *Concert*, 257–260; Voncu, *Secvențe*, I, 128–131; Ștefănescu, *Istoria*, 1124–1125; Andrei Terian, *Exercițiu de defulare*, CLT, 2006, 48; Manolescu, *Istoria*, 1415–1416; Gelu Negrea, *Poveste din Evul Mediu româ-nesc*, LCF, 2010, 27; Gheorghe Grigurcu, *O viziune gravă*, RL, 2011, 30; Ion Pop, *Poezii de Horia Gârbea*, ST, 2012, 5; Radu Voinescu, *Paradoxurile lui Horia Gârbea sau Poezia e o sărbătoare*, VR, 2012, 9–10. **O.S.**

GÂRLEANU, Emil

(5.I.1878, Iași –
2.VII.1914,
Câmpulung),
prozator.

Este fiul Pulcheriei (n. Antipa), de la care viitorul scriitor moștenește o structură psihică delicată, și al colonelului Emanoil Gârleanu. Urmează liceul în orașul natal, la școala fiilor de militari, unde îl cunoaște pe Eugeniu P. Botez, cel ce va deveni Jean Bart. Renunță la ideea de a face carieră ca ofițer de marină, necorespunzând exigențelor la matema-tici. La Școala Militară de Infanterie este coleg cu Gh. Brăescu. În 1898, ofițer, este repartizat la Iași, la Regimentul 13 „Ștefan cel Mare”. În 1900, înscris la Facultatea de Litere a Universității ieșene, debuta cu versuri în „Arhiva” lui A.D. Xenopol, semnând

Emilgar, pseudonim întâlnit anul următor în ziarul „Evenimentul”. Schițele, notele literare și plastice îi atrag însă, din partea unui comandant obtuz, mutarea disciplinară la Bârlad (1902), unde, impenitent, înființa, împreună cu G. Tutoveanu și D. Nanu, revista „Făt-Frumos” (1904–1906, 1909). Din textele apărute aici și în „Sămănătorul” va fi alcătuit volumul *Bătrânii. Schițe din viața boierilor moldoveni* (1905), de factură idilic-sămănătoristă. Demisionat din armată fiindcă nu i se aprobase căsătoria cu Marilena Voinescu (care nu dispunea de dota impusă de regulamentele militare), se instalează în februarie 1906 în București (sprijinit de N. Iorga), devenind secretar de redacție la „Neamul românesc”. Atras de Mihail Dragomirescu, începând din anul următor va colabora la „Convorbiri critice” și mai târziu la „Falanga”, unde este redactor. Publică, de asemenea, la „Luceafărul”, „Viața literară”, „Tribuna” ș.a. Din acești ani datează volumele *Cea dintâi durere* (1907), *Odată!* (1907), *Într-o noapte de mai* (1908), *1877. Schițe din război* (1908), *Nucul lui Odobac* (1910), *Din lumea celor cari nu cuvântă* (1910), *Amintiri și schițe* (1910). În noiembrie 1911 este ales președinte al Societății Scriitorilor Români, la a cărei întemeiere, în 1909, contribuise. Din octombrie 1911, ca director al Teatrului Național din Craiova, îl sprijinea discret pe Liviu Rebreanu, numindu-l secretar literar al instituției. În 1913 era redactor la revista „Ramuri”, iar în februarie 1914 edita la Craiova o publicație proprie, „Proza”, „revistă bilunară scrisă de Emil Gârleanu” (trei numere). Imobilizat de o afecțiune renală, se stinge prematur. Postum îi mai apar câteva volume, printre care *Visul lui Pilat* (1915), *O lacrimă pe-o geană* (1915) și *Priveliști din țară* (1915).

La apariția primei cărți a lui G., *Bătrânii. Schițe din viața boierilor moldoveni*, N. Iorga semnala interesul pentru tipuri „casnice, miloase, nemărginit de bune”; în optica criticului, texte ca *Franț* și *Bunicul* erau printre cele mai bune din „povestirea românească”. Mihail Dragomirescu saluta ulterior „stilul descriptiv, puterea de caracterizare și puritatea inspirațiunii”. Însă clișeul sămănătorist obsedează. Figuri de album decolorate, bătrânii săi, mici boieri scăpătați, nostalgici, iremediabil dominați de pasivitate, trăiesc din amintiri, învățându-se în jurul propriului ax; notele repetitive, ticurile, micile manii, tabieturile sunt semnele sclerozării plurale. Proza din volumele următoare

marchează un reviriment. Acum viața în orizont rural e văzută sub specia durității morale, a împietririi sufletești. S-a vorbit chiar de pesimismul lui G., legat, poate, de influențe naturaliste prin intermediul lui Guy de Maupassant, din care și traduce. Câteva narațiuni, de un realism crud, *Punga*, *Înecatul*, *Nucul lui Odobac*, *Ochiul lui Turculeț*, au drept protagoniști oameni aspri, în genere lipsiți de sensibilitate. Nuvela *Punga*, reprezentativă prin poetică, alternând între ironie tăioasă și observație glacială, nu departe de mizantropie, este o compoziție remarcabilă. Altă nuvelă cu solid suport dramatic e *Nucul lui Odobac*; frapează aici personajele dârze, de o energie aproape neverosimilă la delicatul G. Ilarie Chendi vorbea de „trăsături de bronz”, văzând în vâjnoasa și înfocata Ruja „un soi de amazoaică de la țară”. În optica bătrânului Toader Odobac, centenar, un nuc enorm de pe pământul său simbolizează ordinea moștenită. Natură posesivă, Ruja lui Cazacu, măritată cu Mitru Odobac, nepotul bătrânului, exprimă vederile ultimei generații, refractară rânduielilor date. În conflict ireconciliabil, părțile nu acceptă nici un compromis; întocmai ca țărani normanzi ai lui Maupassant, țărani lui G. rămân neclintii pe pozițiile lor. Înalt, taciturn, „uscat ca un schivnic”, bătrânul Odobac scapără priviri de stăpân necontrazis. La Ruja, fiica unui hoț de cai, feminității i se substituie o voință crâncenă. Neînduplecată, ea vrea să taie nucul, iar pe terenul eliberat să planteze vie. Fixată în această decizie, își asociază sprijinul tinerilor din jur, încredințați că nucul provoacă molime și suge „tot sucule satului”. Cum coaliția partidei tinere nu poate fi înfrântă, Odobac se spânzură în vârful nucului. „Tu tot tare rămâi până la sfârșit”, conchide el, murind. Posteritatea a arătat interes mai cu seamă volumului de schițe *Din lumea celor cari nu cuvântă*, literatură de scurtmetraj, fabule în fond, alcătuită din un mic bestiarium. Diferite ca timbru narativ de scenariile animaliere semnate de N. Gane, I. Al. Brătescu-Voinești și Mihail Sădoveanu, miniaturile de aici se despart, de asemenea, de formula lui Jules Renard, moralistul amar din *Histoires naturelles*. G. nu excelează prin plasticitate, prin cromatică, nici prin calități de observator al comportamentelor, mai degrabă dând curs liber fanteziei. D. Anghel îl declara superior, prin farmec și concizie, lui Louis Pergaud, scriitor animalier notoriu, laureat al Premiului Goncourt. Grațios poet al necuvântătoarelor, tandru,

E. Lovinescu, Emil Gârleanu, D. Karnabatt, Anicuța Cârje, Cincinat Pavelescu, Victor Eftimiu, Radu D. Rosetti, Lucrezia Karnabatt

comprehensiv, în subtext moralist, **G.** introduce descripția doar ca pretext de microscenete gingașe. Pictura sau fotografia în sine nu-l preocupă. Reține însă două-trei ipostaze semnificative, se distanțează sau se apropie de obiect, amplifică sau reduce dimensiunile, pentru ca pe marginea unei trăsături definitorii să comenteze nestingherit, de cele mai multe ori patetic. Când autorul nu are în vedere drame mute, intervin discret scene de un umor bonom. Parcul lui de vietăți (între care o ciocârlie, un vultur, o lebădă, cărăbuși, furnici, o căprioară) face pereche grădinii cu flori a lui D. Anghel, nota care-i apropie fiind fantezia. Deși narate cu voce mică, surdinizată, întâmplările cu necuvântătoare au vivacitate, chiar dacă nu ating poezia sadoveniană. Din paginile intitulate *1877. Schițe din război* de reținut e realismul. Basmele (*De pe când luceferi*, *Culegătoare de rouă*, *Fericirea*) și însemnările de drumeție (*Priveliști din țară*) au fost compuse printre picături, ca și edițiile de popularizare din scrieri ale secolului al XIX-lea (Ioan Barac, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Costache Negri ș.a.), pe care le îngrijește.

SCRIERI: *Bătrânii. Schițe din viața boierilor moldoveni*, București, 1905; ed. 2, București, 1909; *Cea dintâi durere*, București, 1907; ed. 2, București, 1909; *Odată!*, București, 1907; *Într-o noapte de mai*, cu ilustrații de A. Satmary, București, 1908; *1877. Schițe din război*, pref. M.D. [Mihail Dragomirescu], București, 1908; ed. îngr. și introd. Ileana Manole, București, 1979; *Punga*, pref. Mihail Dragomirescu, București, 1909; *Unirea. 24 ianuarie 1859*, București, 1909; *Amintiri și schițe*, București, 1910; *Din lumea celor cari nu cuvântă*, București, 1910; *Nucul lui Odobac*, București, 1910; *Trei vedenii*, București, 1910; ed. 2, București, 1912; *Culegătoare de rouă. O lacrimă pe-o geană. Fericirea. Cioplitorul*, București, 1911; *O lacrimă pe-o geană*, București, 1915; *Priveliști din țară*, București, 1915; *Visul lui Pilat*, București, 1915; *Fetița mamei*, București, [1916]; *Ochiul lui Turculeț*, București, [1916]; *Culegătorul de rouă*, București, 1919; *Gâza. Icoane cu tâlc*, București, 1921; *Nuvele*, București, 1925; *Bucăți alese*, îngr. Gh. Vrabie, Craiova, 1941; *Opere alese*, îngr. și introd. Ion Negoescu, București, 1955; *Pagini alese*, îngr. Virgiliu Ene, București, 1956; *Scrieri alese*, I-II, îngr. și introd. Teodor Vârgolici, București, 1963; *Din lumea celor care nu cuvântă*, îngr. și introd. Lucian Pricop, București, 2012; *Înecatul. Darul lui Dumnezeu*, București, f.a.; *Suflet de femeie. Întâmplarea*.

Conu Iordache Iovu, București, f.a. **Traduceri:** Alphonse Daudet, *Nevestele artiștilor*, București, 1908, *Sapho*, București, 1908; Guy de Maupassant, *O viață*, București, 1908.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Boierimea de țară se duce...*, „Sămănătorul”, 1905, 47; Mihail Dragomirescu, *O carte de schițe*, „Epoca”, 1906, 78, 79; Chendi, *Schițe*, 63–68; Perpessicius, *Opere*, II, 58–67, 292–295, XII, 318–319; Mihail Sebastian, *Emil Gârleanu*, UVR, 1928, 28; Lovinescu, *Memorii*, I, 189–192; Dragomirescu, *Sămănătorism*, 154, *passim*; Dragomirescu, *Scrieri*, 259–261; Iorga, *Oameni*, II, 110–111; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 198–199; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 562–564, *Ist. lit.* (1982), 631–634, 1011; Vianu, *Opere*, V, 178–184; Gh. Vrabie, *Emil Gârleanu*, Craiova, 1941; Călinescu, *Opere*, VII, 1049–1055; Teodor Vârgolici, *Doi nuvești. Emil Gârleanu, I. A. Bassarabescu*, București, 1965; Domnica Filimon-Stoicescu, *Emil Gârleanu*, București, 1968; Cio-praga, *Lit. rom.*, 501–508; Micu, *Început*, 380–383; *Emil Gârleanu și contemporanii săi*, îngr. Georgeta Stoia-Mănescu, București, 1988; *Dicț. analitic*, I, 302–303, III, 160; *Dicț. esențial*, 327–329. C.C.

GÂRNEȚ, Vasile
(3.II.1958,
Hănăsenii Noi –
Lăpușna),
poet, prozator,
publicist.

Este fiul Anei Gârneț (Manolache) și al lui Nicolae Gârneț, muncitori. După studii elementare în satul natal (1965–1973), urmează studii medii în orașul Leova (1974–1975). Lucrează ca muncitor la fabrica de conserve din Cantemir (1975–1976). După stagiul militar în armata sovietică (1976–1978), frecventează Facultatea de Ziaristică a Universității din Chișinău (1978–1983). Este redactor de carte, apoi director-adjunct la Editura Literatura Artistică (ulterior Hyperion) (1983–1994). Din octombrie 1994 este director-fondator al revistei „Contrafort”, publicație a tinerilor scriitori din Republica Moldova, editată de Fundația Culturală Română, apoi de Institutul Cultural Român. Debutează cu proză în revista „Literatura și arta” (1986). Prima carte este romanul *Martorul* (1988). Mai colaborează la „Convorbiri literare”, „România literară”, „Dilema”,

„22”, „Vatra”, „Cuvântul”, „Steaua”, „Observator cultural”, „Viața românească”, „Cultura”, „Dacia literară”, „Orizont”, „Basarabia” etc. A avut burse de studii și de creație în Germania (1995), SUA (1998), Cehia (2000, 2001) și a participat la Literatur Express Europa 2000, călătorie cu trenul prin 14 țări europene organizată de LiteraturWERKSTADT (Berlin) și Consiliul Europei.

După un prim volum de proză, *Martorul*, care configurează o încercare de „Macondo basarabean” (Iulian Ciocan), **G.** s-a remarcat mai insistent ca poet. *Peisaje bolnave* (1990) etalează un livresc cu ecouri din Marcel Proust, Kafka, Borges, Eugenio Montale, Gellu Naum, un expresionism de stampă („să aprinzi ruguri în ferestre/ și să sperii ereticii care devastează/ orașul acesta trist și fricos/ uitat de istorie/ cum coiful lui Cromwell/ călcat în picioare într-un film vechi/ prost regizat/ în care ploua întruna” – *Ca o întrebare, noaptea*) străbătut de frisoane etice („realitatea/ ca un linx înfometat/ își aruncă gheara și nu mă/ ajunge” – *Etică*) și de asumarea parabolei ca modus vivendi („duios ne mângâie materia. Și nu există nimic altceva/ decât lunecarea în parabolă/ ca pe vremea inchiziției” – *Lunecarea în parabolă*). Un manifest generațional apără ideea descriptivismului în același timp încifrat și demascator: „Generația mea care crede în poezie/ a plecat în lume cu aparatul/ de fotografiat în mână/ dar mereu e învinuită că transformă/ lectura poemelor într-un rebus// Doamne, cerem o mântuire mai domestică/ crimă să fie oare dacă mobilăm vidul/ și strigăm furioși și nemulțumiți/ oblijindu-ne complexe/ să ni se întoarcă memoria/ căci viitorul fuge de sub picioarele noastre/ cu viteza minciunii” (*Semn de carte*). Volumele următoare – *Personaj în grădina uitată* (1992), reluat parțial în *Câmpia Borges* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova) – nu consemnează o metamorfoză a datelor prezente la început, ci mai curând o rafinare a lor, inclusiv sub pălăria postmodernismului nou descoperit în Basarabia: „se face vară încet/ personajul ne salută/ cu un gest indescifrabil/ postmodern// roluri îți zic/ roluri – false identități/ mărunțite egal/ pe tipsia zilei/ ca o ruladă” (*Roluri*). Câteva exclamații cioraniene („să rezumăm simplu: istoria noastră nu are stil/ ce mai înseamnă strigătul meu/ în malaxorul confuziei valahe?” – *Contemplând o mocirlă*) nimeresc alături de crochiuri

în aqua forte ale vieții culturale sau politice din Basarabia: „zilele în Basarabia vin ca o promisiune/ și degradează, vai! imediat/ într-un sentiment ce mărunțește egal totul/ împarte generos sărăcia disperarea frica/ umilința moartea iubirea și muzica populară/ restul – ce mai rămâne oare necontaminat? –/ va trebui să-mi declanșeze ficțiunea” (*Stampă*). Totuși, poetul rămâne fundamental un livresc: „cum mă umilește uneori memoria mea culturală.../ nici nu mai trebuie să-mi inventez suferințele/ rostesc doar cuvântul toamnă/ ca și cum m-ar cuprinde în împlinirea/ lui rotundă, plină de semnificații/ și simt cum îmi epuizez elanul/ de parcă m-aș arunca în gol” (*Stampă V*). Câteva poeme turistice (*Stampă berlineză*, *Scurtă istorie la Malbork*, *Orașul lui Kant*) anunță un volum cu proză de călătorie, *Literatur Express. Europa de la fereastra vagonului* (2007; Premiul Filialei din Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România). Acesta e un jurnal scris în duet cu Vitalie Ciobanu, urmărind voiajul feroviar de la Lisabona și Madrid, prin Vilnius, Riga și Tallin până la Sankt Petersburg, Varșovia, Berlin; volumul cuprinde și interviuri cu participanți în același proiect – Richard Wagner, Andrei Bodi, Chinghiz Abdullaiev, Einar Örn Gunnarsson ș.a. Culegerea *Fragmente tragicomice de inadecvare la realitate* (2005; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova) adună articole politice publicate preponderent în „Contrafort”, dar și eseuri pe teme cultural-literare despre statutul social și profesional al scriitorului, generația ’80 în Basarabia („copiii literari ai perestroicii pe meleagurile noastre”, căora „le revine misiunea importantă de sincronizare cu literatura română contemporană”), despre Ion Druță, despre literatura de sertar ori despre tratarea lui Eminescu într-o manieră „hagiografică, festivist-protocronistă”. Diagnosticile sunt dure, neconcesive: mediul cultural e văzut ca „mediocru și amorf, leneș somnolând în pauzele dintre o sfâșietoare doină de jale interpretată de un taraf de amatori și o epuizantă petrecere bahică”, iar „principalul vinovat pentru deriva postsovietică a Basarabiei este intelectualitatea națională”; intelectualul „a fost un diversionist într-un dublu sens: diversionist cu program, și diversionist din prostie”. De asemenea datorată publicistului este antologia *Interviu la „Contrafort”* (2010; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), compusă din

25 de interviuri cu Ion Bogdan Lefter, Gerhardt Csejka, Eugeniu Coșeriu, Simona Popescu, Neagu Djuvara, Victor Ieronim Stoichiță, Ion Simuț, Dorin Tudoran, dar și cu Mihai Cimpoi, Vladimir Beșleagă, Eugen Lungu ș.a. Temele anunțate sunt „resuscitarea spiritului critic, sincronizarea cu literatura română contemporană, etica memoriei, evaluarea literaturii scrise în comunism, «specificul național», centrul și periferia, tradiționalism versus postmodernism, intelectualul și puterea, conflictul dintre generații, dialogul Est-Vest, literatura română în lume” etc.

Aerul ingineresc al avangardei și al lettrismului străbate poezia lui Vasile Gârneț [...], creator de negativuri în mică serie sau de autoportrete reci, scheletice, ștanțate, ștemuite sau schițate cu un creion alb. [...] Fragmentarismul, blazonul de noblete al optzeciștilor, e, la Gârneț, patetic-programatic, manierist-baroc.

MIHAI CIMPOI

SCRIERI: *Martorul*, Chișinău, 1988; *Peisaje bolnave*, Chișinău, 1990; *Personaj în grădina uitată*, Chișinău, 1992; *Câmpia Borges*, București, 2002; *Intelectualul ca diversiune. Fragmente tragicomice de inadecvare la realitate*, Iași, 2005; *Literatur Express. Europa de la fereastra vagonului* (în colaborare cu Vitalie Ciobanu), București, 2007; *Interviu la „Contrafort”*, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Valoarea fragmentului*, RL, 1990, 34; Traian T. Coșovei, [Vasile Gârneț], CNT, 1992, 28, 1993, 19; Laurențiu Ulici, *Un basarabean*, RMB, 1993, 15 mai; Andrei Țurcanu, *Bunul simț*, Chișinău, 1996, 84–95; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 242–243; Mircea A. Diaconu, *Vasile Gârneț sau... Omul de la frontieră*, CL, 2002, 12; Marius Chivu, *Poemele tragediei istoriei*, RL, 2003, 10; Iulian Ciocan, *Un deschizător de drumuri*, CE, 2003, 7–8; Bodi, *Evadarea*, 118–120. **M.I.**

GEAMBAȘU, Constantin (26.VIII.1948, Cobia, j. Dâmbovița), comparatist, traducător. Este fiul Elenei Geambașu (n. Pandelescu) și al lui Marcu Geambașu, meseriași. Va urma Liceul Teoretic din Găești (1962–1966) și Facultatea de Limbi Slave, secția polonă-română, la Universitatea din București (1966–1968), ca și Facultatea de Limbă Polonă a Universității din Varșovia (1968–1971), unde i-a avut între profesori pe I.C. Chițimia și pe J. Kulczycka-Saloni. Debutază în 1977 la revista „Steaua”, iar editorial în 1988 cu traducerea cărții lui Henryk Markiewicz *Conceptele științei literaturii*. Își susține doctoratul în 1989, sub coordonarea lui I.C. Chițimia, cu monografia *Maria Dąbrowska. Proza interbelică*, pe care o va edita

în 1996. Își începe cariera didactică în 1971, ca asistent stagiar la Universitatea din București, la Catedra de limbi și literaturi slave, promovând până la treapta de profesor (2003); între 1982 și 1989 funcționează ca lector la Universitatea din Sofia, iar din 1999 la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. Din 2004 este șeful Catedrei de limbi și literaturi slave de la Universitatea din București. Predă cursuri de literatură polonă (secolele IX–XX), cultură și civilizație polonă, imagologie și mentalități slave, teoria și practica traducerii, stilistică funcțională ș.a. Este, din 1998, vicepreședinte al Asociației Slaviștilor din România, iar din 2005 președinte, și membru, tot din 1998, în Comisia de istoria slavisticii de pe lângă Comitetul Internațional al Slaviștilor. Colaborează la periodice din țară („Steaua”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Romanoslavica”, „România literară”, „Dilema veche” ș.a.) și din străinătate („Bălgarski ezik i literatura”, „Sovremennik”) ș.a. I s-a acordat Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru traduceri de poezie (2007, împreună cu Passionaria Stoicescu).

Lucrarea despre prozatoarea poloneză Maria Dąbrowska îmbină metodologia tradițională cu cea modernă, a doua folosită îndeosebi în realizarea propriu-zisă a demersului istorico-literar. Plecând de la o bogată bibliografie, G. trece în revistă mai întâi modelele și ideile care i-au inculcat scriitoarei „funcțiile cognitive și educative ale actului creator”. Poetica realistă, „dorică”, prezentă în nuvelistica timpurie și în roman, construită pe „principiile autenticității, verosimilității și finalității”, va avansa în direcția modelului „corintic”. Comentariile sunt convingătoare și, în unele laturi, conțin și un netăgăduit aport de originalitate. În acest sens, trebuie amintite inserțiile comparatiste, cu toate că al doilea termen adus în discuție, literatura lui G. Călinescu, pare oarecum neașteptat, având în vedere deosebirile frapante dintre temperamentele și stilurile celor doi scriitori. Volumul *Ipostaze lirice și narative* (1999) se află sub semnul declarat al opiniilor exprimate de Nicolae Manolescu în *Arca lui Noe*. Dacă unele studii, precum cele despre polonezii Czesław Miłosz și Wisława Szymborska ori despre bulgarii A. Konstantinov și E. Stanev, completează tabloul răspândirii literaturilor slave în spațiul românesc, cele mai multe comentarii pun în lumină caracterele „corintice” ale lucrărilor

unor scriitori polonezi și bulgari, raportați adesea la cei români. Sub acest aspect, se subliniază, mai întâi, rolul viziunii mitologice în edificarea structurilor narative (Bruno Schulz, Ștefan Bănuțescu și I. Radicikov), precum și rolul mitului în reconstituirea sistemului axiologic, apoi este pusă în lumină literatura ca reconstrucție alegorică a unor lumi depărtate (A. Kuśniewicz). G. evidențiază câteva trăsături ale balcanismului literar: cultivarea derizoriului cu funcție dezintegratoare și finalitate peiorativă, precum și dimensiunea spirituală, contemplativ-estetică, în ambele găsindu-și sursele mai multe însușiri ale corintului (mitizare-demitizare, ironia, grotescul, ludicul, alegoria, parabola și creația conștientă de sine). Cu unele similitudini în problematică și alcătuire, cartea *Scriitori polonezi (secolul XX)*, apărută în 2002, mărește numărul creatorilor contemporani polonezi cunoscuți în România. Contrar așteptărilor, G. își oprește atenția asupra câte unei proze reprezentative pentru opera autorilor abordați, străduindu-se să surprindă caracterele distinctive, pe care le situează în ansamblul înnoirilor din literatura polonă a ultimelor decenii. Scriind despre Maria Dąbrowska, Czesław Miłosz, A. Kuśniewicz, Stanisław Lem, Andrej Szczypiorski și Olga Tokarczuk, el încearcă să desprindă câteva trăsături identitare poloneze, pe care apoi le proiectează prin sugestii comparatiste pe fundal european. În partea a doua, așezată integral sub semnul comparatismului, după ce conturează un portret al lui *homo polonicus*, comentatorul stăruie asupra dificultăților de traducere a prozei și poeziei polone în românește, demers pe care îl încheie cu un tablou al transpunerilor din ultimul deceniu. Un capitol important al activității lui G. îl constituie traducerile din literatura polonă. A început cu un tratat clasic de teorie literară (Henryk Markiewicz), a continuat cu proză și eseistică, iar în ultimul deceniu s-a dedicat cu precădere tălmăcirilor din lirică. G. se bazează pe un demers hermeneutic nu numai de pătrundere a sensurilor textului, ci și de cunoaștere a poeticii autorilor, versurile din poezia polonă (multe în colaborare cu poeta Passionaria Stoicescu) contemporană (Czesław Miłosz, Wisława Szymborska), dar și din perioadele anterioare, de la baroc la simbolism (Jan Kochanowski, Adam Mickiewicz, Zygmunt Krasiński, Juliusz Słowacki,

Stanysław Wyspiański – drama în versuri *Nunta*), înscriindu-se în reușitele în acest domeniu.

SCRIERI: Maria Dąbrowska. *Proza interbelică*, București, 1996; *Ipostaze lirice și narative*, București, 1999; *Scriitori polonezi (secolul XX)*, București, 2002; *Cultură și civilizație polonă. Secolele X–XVII*, București, 2005; ed. (*Polonia nobiliară. Cultură și civilizație polonă*), București, 2011; *Studii de literatură polonă*, București, 2009; *Texte și contexte*, București, 2009. **Traduceri:** Henryk Markiewicz, *Conceptele științei literaturii*, București, 1988; Stanisław Lem, *Întoarcerea din stele. Golem XIV*, pref. Cristian Tudor Popescu, București, 1997 (în colaborare cu Mihai Dan Pavelescu și Cristian Tudor Popescu), *Eden*, București, 1999; Czesław Miłosz, *Gândirea captivă*, București, 1999, *Europa natală*, pref. trad., București, 1999, *Ținutul Ulro*, pref. trad., București, 2002, *Privind spre Golful San Francisco*, pref. trad., Pitești, 2007, *Podul de catifea*, pref. trad., București, 2012 (în colaborare cu Passionaria Stoicescu); Wisława Szymborska, *Sub o singură stea*, pref. trad., București, 1999 (în colaborare cu Passionaria Stoicescu), *În râul lui Heraclit*, pref. trad., București, 2003 (în colaborare cu Passionaria Stoicescu), *Clipa – Chwila*, ed. bilingvă, București, 2003; Andrzej Szczypiorski, *Frumoasa doamnă Seidenman*, Iași, 2001; Olga Tokarczuk, *Călătoria oamenilor Cărții*, Iași, 2001; *Cracovia. Pagini de cultură europeană*, București, 2002 (în colaborare); Leszek Kolakowski, *Conferințe mici pe teme mari*, pref. trad., București, 2003; Iuri Andruhovici, Andrzej Stasiuk, *Europa mea*, pref. Cornel Ungureanu, Iași, 2003; Witold Gombrowicz, *Posedații*, pref. trad., Pitești, 2006; Roman Jacek, *Românii văzuți la ei acasă*, București, 2007; Herbert Zbigniew, *Pan Cogito*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2008; Władysław Reymont, *Pământul făgăduinței*, pref. trad., București, 2011; Zygmunt Krasiński, *Nedivina Comedie*, pref. trad., București, 2011; Adam Mickiewicz, *Sonete din Crimeea*, București, 2012 (în colaborare cu Passionaria Stoicescu).

Repere bibliografice: Cristina Sârbu, „Maria Dąbrowska. Proza interbelică”, RSL, 1997; Mihai Mitu, *Literatura polska*, II, Varșovia, 2000, 581; Sabra Daici, „Ipostaze lirice și narative”, RSL, 2001; Stan Velea, [Constantin Geambașu], OC, 2003, 173, DM, 2003, 531, „Lamura”, 2003, 21–23, RL, 2005, 38; Nicolae Mareș, *Metropole culturale europene și relațiile lor cu România. Cracovia*, „Ecart”, 2003, 230; Doina Ioanid, „Trebuie să fii deschis, să-l primești pe scriitor în casa ta” (interviu cu Constantin Geambașu), OC, 2012, 626.

S.V.

GEANOGLU-LESVIODAX, Alexandru (1793 – 31.I.1869, București), traducător. Boier muntean cu rang de paharnic, **G.-L.** era frate cu mitropolitul Neofit și rudă prin alianță cu Nicolae Bălcescu; familia sa include juriști și scriitori având un rol

în viața politică românească din prima jumătate a secolului al XIX-lea. În privința studiilor, se pare că a frecventat Colegiul „Sf. Sava” și apoi și-a desăvârșit pregătirea în Rusia. Era un bun cunosător al limbilor greacă, franceză și rusă, avea studii juridice și a tradus lucrări din rusește. După opt ani cât a lucrat ca judecător la Tribunalul Criminalicesc Ilfov, apoi ca președinte de tribunal, a fost numit secretar al Mitropoliei, retrăgându-se din activitatea juridică.

G.-L. a tălmăcit din rusește *Povestiri din spaimele vrăjitoarești* (I–IV, 1839), o culegere din surse diferite (rusești, franceze ș.a.) de narațiuni cu subiecte fantastice sau mistice. Pentru a atenua caracterul terifiant al povestirilor, traducătorul adaugă la sfârșit mai multe anecdote, relatate cu haz, într-un limbaj arhaizant. A mai transpus *Noaptea și ziua Rossiei sau Mitologia slavonilor* (1836), o carte a lui Martin Zadeca „Șveitarul”, *Tâlcuirea viselor* (1836), alta din grecește pentru uzul bisericii, *Istoria bisericească pre scurt* (1845), lucrare ce a cunoscut o largă răspândire, și nu numai în mediul ecleslastic. Alt op parțial tălmăcit din limba rusă a fost *Filosofia babelor sau Superstiția bătrânelor, a văduvelor și a fetelor poporane...* (1847), comentată și apreciată de Barbu Lăzăreanu pentru „ideea de a se adăuga imediat după acea lume demonică” o serie de glume care descrețesc frunțile. Sub semnătura Al. Lesviodanu, a mai tipărit două epigrame în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1840). După o activitate de peste două decenii ca funcționar al statului, al Mitropoliei și concomitent ca traducător, **G.-L.** nu mai este prezent în viața publică în ultimele două decenii.

SCRIERI: *Treizeci de frumuseți și scrisoare a unei femei către bărbat*, București, 1847; *Antichități despre Crucea Domnului Nostru Iisus Hristos*, București, 1857. **Traduceri:** *Noaptea și ziua Rossiei sau Mitologia slavonilor*, București, 1836; Martin Zadeca, *Tâlcuirea viselor*, București, 1836; *Carte ghicitoare a împăratului Solomon*, București, 1839; *Povestiri din spaimele vrăjitoarești*, I–IV, pref. trad., București, 1839; *Istoria bisericească pre scurt*, București, 1845; ed. îngr. și introd. Mihail M. Andreescu, Cluj-Napoca, 2011; *Filosofia babelor sau Superstiția bătrânelor, a văduvelor și a fetelor poporane, adică Ghicire de norocire ce fac ele pe la ajunurile sărbătorilor mari și alte zile*, București, 1847.

Repere bibliografice: Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la...*, București, 1971, 263–267; G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, București, 1972, 136; *Dicț. lit. 1900*, 388. **L.V.**

GENARU, Ovidiu
(pseudonim al
lui Ovidiu Bibire;
10.XI.1934, Bacău),
poet, prozator.

Fiu al Mariei (n. Vasile) și al lui Constantin Bibire, **G.** a urmat liceul la Bacău, terminându-l în 1953, și a absolvit, în 1957, Institutul de Cultură Fizică și Sport din București, după care a fost profesor la Școala Sportivă din orașul natal (1957–1966). Redactor la revista „Ateneu” (1966–1974), reîntră în învățământ ca profesor la Institutul Pedagogic din Bacău (1974–1980), apoi este muzeograf la Casa Memorială „G. Bacovia” (1980–1989), consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Bacău (1990–1992) și deputat, în legislatura 1992–1996, în Parlamentul României. A debutat în 1959 într-o plachetă editată de Casa de Creație din Bacău și, în presa literară centrală, în revista „Luceafărul” (1964). I s-au decernat Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1972, 1983, 1992), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1974), Premiul Opera Omnia (Bacău, 2011) ș.a.

Poet sentimental și ironic, **G.** revitalizează lumea cotidianului prin decupaje vizuale insolite și schimbări de perspectivă neașteptate, în versuri în care notația directă își află complinirea în propensiunile acrobatice ale unui spirit ludic. Asemenea lui G. Topîrceanu, **G.** are știința dozării nuanțelor lirice și a împletirii dezinvolve dintre veselie și tristețe, dintre comic și tragic în tablouri care camuflează înfiorările și melancoliile în surâsuri echivoce, purtătoare de plurivalențe semantice și ambiguități sugestive: „Vino în provincie mi-au zis vino/ profesore la căsuța ta albă în micul orașel/ vei umbla ca Iisus peste ape vei fi/ întâmpinat cu ave doctorii avocații vor/ da un dineu în cinstea noului lor/ prizonier vei juca gajuri cu porunci/ deochete în societatea unor văduve fără/ prejudecăți hei ce trai de june prim ce/ ore de gimnastică perfectă cu junca târgului/ vei crește generații exemplare conform/ înaltelor principii vei pune bani la/ pușculiță hai vino în

provincie mi-au zis/ vino profesore la căsuța ta albă/ cu moartea în ferești”. În ciuda sonorității solemne a titlului, *Patimile după Bacovia* (1972) nu păstrează din universul poetic bacovian decât cadrul tematic, ale cărui repere – grădina publică, mahalaua, cârciuma, cimitirul, ploaia de toamnă însoțind singurătățile și reclusiunile – sunt reconstituite cu nostalgie și jovialitate de o inteligență artistică aparte, care contemplă cu simpatie micul univers al locomotivelor cu abur abandonate, al fotografiilor cu mătuși și al tacâmurilor de argint uitate în sertare, al pensionarilor care citesc „ziare cu ferpăre”, al hanului cu mese pustii unde „a murit ancuța cea bogată”, în fine, al provincialilor stăpâniți de „iubiri cehoviene” – mici burghezi cu bastoane, dentiști și coafeze „rentabile” care se plimbă seara pe strada principală și „clădesc/ idealuri eterne se-nfruptă din frișca provinciei/ ca-n filmele mute”. De aceea, în poezia lui **G.** nu există nici atmosfera deprimantă și stările de spleen, nici muzicalitatea versului simbolist și nici corespondențele dintre sunete și culori, în locul cărora domnesc jocurile de limbaj și sinuozitățile capricioase ale unui lirism discursiv, în care enumerarea, lipsa punctuației și fracturarea versului dau seama, în chip discret-livresc, de lecțiile modernității târzii: „Plouă în provincii și noi ardem/ scorțișoară în frapiere de argint/ e vreme de prins molii prin odăi poete/ numai semănătorii generației tinere/ aruncă un pumn de naftalină asupra cuiburilor/ de nobili hei plouă peste magazine/ pe testamente și pe moșteniri uitate/ peste roțile neunse ale unui sfârșit de veac/ și eu nu găsesc măcar un cuvânt de adio/ pentru cei morți umblu cu obrazul întunecat/ printre plopii galbeni din odaie/ pun mâna pe cărți și foile le pică”. Expresivitatea ludică a scrisului lui **G.** atinge gradul său maxim de intensitate în *Orient, pardon!* (1999), ale cărui poeme, trecute prin experiențele boem-anarhiste ale avangardei, cochetează cu maniera fantezistă și parodică a literaturii postmoderne: „Micul nostru orașel e la margine de paradis/ troienit de liliac și de verde de Paris,/ seara mica burghezie iese la plimbare/ dintr-o vizuină mică într-una mai mare,/ Există case luminate de o singură rază/ în care și moaștele oblomovizează,/ cluburi de box există cu mânușa subțire,/ angroșiții scurmă în gunoaie safire,// Domnul și doamna își fac siesta/ visând aventuri la Nissa, la Budapesta,/ se conversează tihnit într-o latină de

băcănie/ pe când botina ușoară se scufundă în praf,/ se admiră îngeri mutilați de melancolie/ atârnați de firele electrice de telegraf”. De cealaltă parte, latura gravă a personalității artistice a lui G. – tributară, mai mult sau mai puțin manifest, orientărilor lirice din cea de-a doua jumătate a anilor '60, de la neoexpresionism la neoromantism – își impune prezența în volumele *Țara lui II* (1969), *Bucolice* (1973), *Elogii* (1974) și *Madona cu lacrimi* (1977), unde cuvintele devin de „culoarea cenușii”, zbciumul mării predispoze la meditație („marea aruncă la țarm manuscrise pierdute”), iar poetul, „poreclă a singurătății”, se închide, asemenea lăricilor hermetici, în turnul de fildeș („rămâne în turn să rodească poetul”), visând, fascinat de trinități simbolice („soare, lună, aște”), „plecări peste praguri fără țintă”. Starea de contemplativitate aduce cu sine, în versuri cu accente imnice, ecouri ale miturilor fondatoare și intuiția misterului creației universale: „Stau întins pe nisip/ și ascult îngroșarea sângelui meu/ ca pe-o gănganie ce nu mai încapă pe vechile găuri./ Când în corole limpezite tremură sexele/ o briză vestește trezirea mării.// Mare, femeie a uscatului!// Multe sunt împărțite în două/ și la buza întâlnirii se petrece schimbul./ Eu însumi am auzit vorbindu-se în ținuturi oculte/ de diamante feminine și masculine”. Spirit mobil și vital însă – slujitor al lui Dionisos, mai degrabă decât al „lirei uscate” a lui Apollo –, G. găsește, în *Poeme rapide* (1983), calea de întoarcere către discursivitate și distanțare ironică: „Cum torturez manuscrisul/ Cum îl nasc și-l ucid ca un Irod de provincie/ Cum urlu la el să depună mărturie/ Cum îi smulg unghiile/ Cum îi strâng degetele în ușă// [...] Și când i-am nimicit voința/ profit de situație și cinic îl botez cu numele meu”. O mențiune aparte se cuvine volumului *Nuduri* (1967), celebrare a existenței aflate sub semnul tinereții și fecundității, în care universul, transfigurat erotic, își desfășoară cortegiul de promisiuni și seducții înaintea privirii fascinate a poetului: „Nedeflorată e lumea în calea poetului/ ori prea bătrână, și ziua de ieri/ e o lumină cu gâtul răsucit./ Am auzit trâmbița echinoctiului de martie/ dând semn/ și albina trezită din hibernare/ fecundează corola și cercelul puberei”. Proza lui G., inventivă și incitantă, conturează psihologii de excepție, scriitorul fiind interesat, mai mult decât de construcția epică propriu-zisă, de sondarea imponderabilelor sufletești și de surprinderea

mecanismelor psihice. Romanul de debut, *Week-end în oraș* (1969), prezintă tribulațiile sentimentale ale unui tânăr meteorolog care alege debușeul erotic ca modalitate de redobândire a unei vitalități pierdute. Personajele sunt însă vag conturate, iar finalul, prea optimist, rămâne neconvincător. Mai reușit este *Iluzia cea mare* (1979), care împletește sondarea mediului social cu analiza psihologică, subtil tergiversată și accidentată pe alocuri prin forțarea imprevizibilului caracterelor și a stărilor personajelor. În centrul scrierii se află cuplul Edmonda–Titus Oniga; ea, femeie mondenă, abilă și ambițioasă, el, soț docil, cu un excesiv sentiment al datoriei, care avansează încetul cu încetul treptele succesului profesional. Disoluția lentă, amânată a cuplului este urmărită prin ochiul personajului-reflector Alec, fratele Edmondei, un actor ratat, cabotin, dar intuitiv. Tematica se schimbă în *Sperietoarea* (1992), roman cu accente postmoderne, unde, sub pretextul analizei unui caz clinic și al izolării sociale dintr-un stabiliment psihiatric, se construiește parabola regimului totalitar. În urma unui accident, Cristian Filiti își pierde memoria, este dus într-un ospiciu, unde doctorul Voch, în care autorul proiectează un dictator în miniatură, încearcă să-l facă să-și regăsească identitatea recurgând la o stratagemă: îi publică fotografia într-o revistă. Romanul va anexa scrisorile primite de la cei care pretindeau că-l cunosc pe Filiti. Trei scrisori-martor schimbă cu totul portretul personajului, făcând din el protagonistul unor relații amoroase bizare: în afară de abisalele motive care îl determinaseră să-și părăsească nevasta (deși nu avea nici o intenție în acest sens), fusese agresorul și amantul unei nepoate vitrege, devenită actriță. În plus, viața îi fusese plină de întâmplări capitale: copil, asistase la ororile războiului, trecuse și pe la Canal, frecventase medii diverse, într-o alternanță de flashbackuri în care evenimentele sunt intenționat puse sub semnul provizoratului și al ambiguității. În cele din urmă, Cristian Filiti se dovedește a fi naratorul însuși, identitatea sa încheagându-se, textualist, ca acumulare caleidoscopică a scenelor și circumstanțelor romanești. *Proces-verbal al unei crime* (1998) este un *roman-vérité*, urmărind, asemenea scrierii americanului Truman Capote, reconstituirea detaliată a evenimentului și prezentarea procesului de judecată prin anexarea de documente – declarațiile

prietenilor victimei, ale ucigașului, pledoariile avocaților. Și aici **G.** mizează pe scoaterea în prim-plan a tipurilor maladiv-excepționale, folosind cu dibăcie suspansul și strecurând aluzii la condiția clinică a eroului în încercarea de reconstrucție a trecutului amalgamat al personajelor. Ștefan suferă de o formă accentuată a maniei persecuției și, într-un acces de gelozie, o ucide pe viitoarea lui soție, Anișoara. Nereușind să se sinucidă după omor, el acceptă oprobriul public, rușinea trecerii printr-un proces. Finalul este declamator: deși își dorește cu ardoare pedeapsa capitală, protagonistul așteaptă să joace, după detenție, rolul de pustnic dramatic. **G.** are și un volum de proză scurtă, *Cafeneaua subiectelor* (1980), unde reușita schițelor provine din talentul de a surprinde, fără comentarii, imponderabile psihologice și absurdul unor situații.

Ovidiu Genaru este un ironic sentimental care vorbește de melancoliile provinciei și imaginează îndeosebi în primele cărți (Nuduri, Țara lui II) o natură erotizată, dominată de mitul Fecioarei. S-a născut și trăiește și azi la Bacău și toate fantasmalele sale trec prin spațiul liric Bacovia fără ca poetul să fie, temperamental și stilistic, un bacovian. Este un poet vital, ingenios mimetic, metaforele lui sunt îndrăznețe și mobilitatea spiritului său e mare. Privește de departe nevrozele provinciei și nu se lasă cuprins de ele. Are câteva modele lirice (la început Blaga, Bacovia desigur, apoi poeții ironiști și fanști, poate și unii poeți expresioniști mai noi din ramura spiritualistă), dar nu se identifică, până la urmă, cu nici unul. Rolul și locul lui în generația '60 nu au fost suficient precizate de critica literară. Omul însuși este interesant și destinul lui în singurătatea provinciei nu cunoaște obișnuitele reacții când e vorba de literatură: resemnarea sau agresivitatea, acreala, intoleranța. Nu-i un spirit polemic, nu-i nici un spirit cuprins de inerțiile patriarhalității. Cariera lui este, iarăși, neobișnuită în literatura noastră. Gimnast de performanță (menit să execute cel mai bine în Europa roata Țiganului și salturile mortale), acrobat, angajat pentru un sezon la circ, tânărul băcăuan părăsește într-o zi sportul și începe să se inițieze în literatură.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Un șir de zile*, București, 1966; *Nuduri*, București, 1967; *Țara lui II*, București, 1969; *Week-end în oraș*, București, 1969; *Patimile după Bacovia*, București, 1972; *Bucolice*, Iași, 1973; *Elogii*, București, 1974; *Goana după fericire*, București, 1974; *Fidelitate*, Iași, 1977; *Madona cu lacrimi*, Cluj-Napoca, 1977; *Iluzia cea mare*, București, 1979; *Cafeneaua subiectelor*, Iași, 1980; *Poeme rapide*, Iași, 1983; *Flori de câmp*, București, 1984; *Am mai vorbit*

despre asta, Iași, 1986; *Sperietoarea*, București, 1992; *Diverse cereri în căsătorie*, București, 1994; *Proces-verbal al unei crime*, București, 1998; *Orient, pardon!*, București, 1999; *Pâinea cea de toate zilele*, Bacău, 2004; *Trandafir cu venele tăiate*, București, 2008. **Traduceri:** Vladimir Holan, *Noapte cu Hamlet*, pref. trad., București, 1974 (în colaborare cu Dragoș Șesan).

Repere bibliografice Dana Dumitriu, „*Week-end în oraș*”, RL, 1970, 11; Constantin, *Despre poeți*, 146–150; Nicolae Manolescu, „*Patimile după Bacovia*”, RL, 1972, 15; Poantă, *Modalități*, 241–243; Piru, *Poezia*, II, 257–266; Laurențiu, *Eseuri*, 107–113; Raicu, *Critica*, 359–362; Felea, *Aspecte*, I, 134–139; Grigurcu, *Poeți*, 469–471; Iorgulescu, *Firescul*, 219–223; Livescu, *Scene*, 107–115; Vlad, *Lectura rom.*, 160–165; Ioan Holban, *Proza lui Ovidiu Genaru*, CL, 1985, 7; Al. Călinescu, „*Flori de câmp*”, CRC, 1985, 47; Grigurcu, *Existența*, 250–255; Cistelecan, *Poezie*, 60–64; Simion, *Scriptori*, IV, 189–196; Constantin, *Complicitatea*, 122–124; Dicț. scriit. rom., II, 344–347; Vlad Sorianu, *Două generații de poezie modernă*, ATN, 1999, 12; Dicț. analitic, III, 287–290; Ștefănescu, *Istoria*, 443–452; Popa, *Ist. lit.*, II, 428–429. **L.H.**

GENERAȚIA DE MÂINE, revistă apărută la Oravița, lunar, între decembrie 1936 și 1938, redactată de elevii Liceului „General Dragalina”, sub îndrumarea profesorului I.C. Stoica. Publicația era condusă de un comitet de redacție alcătuit din Sabin Belu, Aurel Bugariu, Gheorghe Milovan, Ion Mioc, Simion Simu, Horea Șediciu. Poezie publică aproape toți redactorii, dar și alți elevi ai liceului: Mihai Novac, Pavel Butan, Petre Sfetca ș.a. Dintre poeți se remarcă Pavel Bellu, cu *Romanța unui muzicant*, din ciclul *Candelabre albastre*, de fapt volumul său de debut tipărit în 1936. Aurel Bugariu recenzează mai multe plachete de versuri, în genere la rubrica „Carnet literar”: *Candelabre albastre* de Pavel Bellu, *An din patru primăveri* de Mihai Novac, *Jad* de Sergiu Cristian. Pavel Bellu recenzează, la rândul său, placheta *Cuiburi de lumini* de Valeriu Cârdu. Atenția specială acordată de revistă marilor nume ale poeziei române este vizibilă prin publicarea unor aforisme de Lucian Blaga, a unor texte critice despre Aron Cotruș (Aurel Bugariu, *Câteva clipe alături de Aron Cotruș*), G. Topîrceanu (Pavel Bellu, *George Topîrceanu. 1890–1937. Observațiuni, analize și reflecții cu ocazia morții*). În mai multe numere succesive Ion Mioc publică epigrame. Cât privește proza, revista conține un fragment din nuvela *Orașul omorător de suflete* de Aurel Bugariu. **I.I.**

GENERAȚIA MEA, periodic apărut la București, lunar, între 1 iunie și 5 decembrie 1930, cu subtitlul „Foaie literară”, fără menționarea comitetului redacțional, ci numai a directorului Const. Bădescu-Rudari. Revista se deschide cu un text semnat de Al. Al. Leontescu (*Pentru o lumină*), care folosește pilda fiului rătăcitor. Dacă numele ales anunță o revistă „generaționistă”, articolul-program situează „generația” sub semnul derutei („Generația mea? Fie! Dar pe care drum, cu care crez? De răspunsul cuminte atârnă viața acestei plâpânde luminițe”), al reticenței față de tendințele contemporane și al atitudinilor de ariergardă. „Cumînțenia” programatică a publicației se traduce prin pozițiile ultraconservatoare ale textelor de opinie. Dumitru Cosma susține o rubrică de reacție polemică la actualitate: într-un articol publicat în primul număr al revistei atacă violent avangarda, tratând-o ca pe o „aglomerare de cuvinte claie peste grămadă, fără să exprime o idee sau o gândire” (*Mesaj*). De asemenea, în *Scriitorii și sportul* se arată intolerant în raport cu stilul de viață al lumii moderne. Proză publică George Acsinteanu (un fragment cu titlul *Cărbune cu șapte colțuri* din romanul *Piatra neagră*, care va apărea în volum în același an), Paul Daniel, Sm. M. Vizirescu. C. Cristobald semnează o serie de proze scurte sub titlul de *Jurnal* (*Jurnal intim*, *Jurnal de arme*). Eugen Relgis cultivă aforismul la rubrica intitulată „Gânduri pentru oameni”. Despre romanul *Am ucis pe Dumnezeu* al lui Carol Ardeleanu scrie o recenzie Al. Al. Leontescu, iar cu versuri colaborează Dem. Bassarabeanu, C. Teodorescu, Dumitru Cosma. **L.Td.**

GENERAȚIA VIITOARE, revistă apărută la București, lunar și bilunar, din octombrie 1889 până în mai 1904. Director și fondator a fost Eduard M. Adamski. Între februarie 1891 și martie 1892 publicația trece sub direcția unui comitet, înlocuit ulterior de altul, format din I.I. Livescu, I.S. Spartali și Julieta E. Adamski. În februarie 1890 **G.v.** își schimbă titlul în „Generația nouă” și, considerându-se o continuare a „Foi României” (care apăruse în 1882), se află, în martie 1890, la seria a doua și la anul al X-lea de apariție. Din ianuarie 1904 devine „România”, apoi „Revista România”. Dacă la apariție se subintitula „revistă științifico-literară”, mai târziu devine „enciclopedică”. Redactorii responsabili până la 1890 au fost C.N. Chabudeanu pentru partea științifică și Corneliu Botez pentru partea literară, D. Teleor, G. Russe-Admirescu, I.I.

Florescu, Scarlat Orăscu, Al. I. Șonțu, I.A. Bassarabescu, Grigore Mărunțeanu, G. Bașturescu, Aristid I. Gârleanu fiind redactori. **G.v.** era organul unei societăți literare studențești aflată sub președinția doctorului C.N. Chabudeanu și se voia „promotoriul ideilor noi”. Proclama pe M. Eminescu „artistul desăvârșit”, „idolul” și „împărtășania noastră”, fruntașul unei „adevărate direcțiuni”. În fapt însă, revista a susținut o literatură eclectică. Alături de G. Orleanu, D. Karr (D. Karnabatt), Al. Obedenaru, Mircea C. Demetriade, atrași – cel puțin programatic – de orientările mai noi din poezie, de Ioan Catina și Ștefan Cruceanu, poeți „proletari”, de idilicul Dem. Moldovanu și de D. Teleor, ironic în *Idilele* sale față de locurile comune ale genului, mai apăreau A.C. Cuza, Carol Scrob, N. Țincu, Smara, autori de elegii, romane, alegorii morale în manieră tradițională. Corneliu Botez și Sc. Orăscu ilustrează influența eminesciană. Rareori semnează I.L. Caragiale, George Coșbuc, Al. Macedonski. Se reti-păresc poezii de Vasile Alecsandri și M. Eminescu, o nuvelă postumă a lui Al. Hâjdeu, câteva din scrierile lui Ion Ghica. Proză, satirică (D. Teleor), lirică (G. Nicolescu), de „documente omenești” (G. Russe-Admirescu) și „copii după natură” (I.S. Spartali), este de nivel minor. Excepție fac schițele lui I.A. Bassarabescu (care semnează I.A.B. sau Barion), aflat la începuturile carierei literare. Traducerile, datorate lui I.S. Spartali, Eduard M. Adamski, Bonifaciu Florescu, sunt la fel de eteroclite ca și restul scrierilor din revistă. Căpitanul Matei Eminescu, fratele poetului, este prezent cu o tălmăcire în proză și un articol de istorie. Portretele unor scriitori români (A.I. Odobescu, I.S. Spartali, Veronica Micle) și străini (Vittorio Alfieri, Émile Zola, Octave Feuillet, Lev Tolstoi), câteva recenzii semnate de Dem. Moldovanu și articolele lui I.I. Livescu (*Artele și literatura*) reprezintă tot ceea ce **G.v.** a făcut să apară în materie de critică literară. Interesul redacției fiind captat și de alte domenii decât literatura – economie, medicină (de evidențiat colaborarea lui Victor Babeș), finanțe, comerț –, în ultimii ani acestora li se va acorda un loc tot mai larg în revistă. **S.C.**

GENESCU, Silviu (13.IX.1958, Timișoara), prozator, traducător. A absolvit Liceul „Constantin Diaconovici-Loga” din Timișoara în 1978. A lucrat ca desinator tehnic la ISIM Timișoara, iar după 1989 a intrat în presa locală. A debutat publicistic în „Forum studentesc”, în 1977, cu povestirea *Transplant*, iar

editorial cu *T de la Sfârșit* (1994). A mai publicat în „Paradox”, „Helion”, „Știință și tehnică”, „Almanahul «Anticipația»”, „Jurnalul SF” ș.a. A activat din 1972 în cadrul cenaclului „H.G. Wells”. Apare în volumele colective *Avertisment pentru liniștea planetei* (1985), *La orizont această constelație* (1990), *Anatomia unei secunde* (1990), *Pangaia* (2010), *Venus. Povestiri erotice science-fiction* (2011).

Pe baza povestirilor risipite în almanahuri, reviste și antologii înainte de 1989, Cornel Robu diagnostica în **G.** pe „cel mai «american», cel mai «anglo-saxon» dintre autorii de science-fiction din România”. Se putea remarca de la început calitatea literară a textelor, optim ponderată cu partea de concept sau de „idee SF”. Spre deosebire de majoritatea scriitorilor români de science-fiction, autorul inhibă lirismul, folosește bine dialogul și narațiunea, cu o economie de mijloace care transformă textul în unități expert șlefuite, în plus știe să nu-și trădeze nivelul de incompetență în chestiuni de conceptualizare științifică. *T de la Sfârșit* antologa o parte a textelor publicate în anii '80. Dintre paginile remarcabile fac parte *Orașul* (pe tema jocurilor posibil mortale în realitatea virtuală, aici asociate apariției unui oraș legendar) sau, într-o notă fantastică, *Imagini dintr-o lume independentă* (având în centru proprietățile eventual miraculoase ale unui vitraliu misterios). Se mai rețin povestirea intertextuală *Varianta Shakespeare* (în care, virusat de *Hamlet*, computerul unei nave o ia razna precum Hal, inteligența artificială din *Odissea spațială* 2001), *La sud de nicăieri* (variațiune a motivului istoriilor alternative provocate de călătoriile în timp) sau *Privind spre „Titanic”* (joc ambiguizant în marginea relației realitate-ficțiune). Mai puțin semnificative sunt farsele pe tema obiectului care îndeplinește trei dorințe (*Bolovanul Bunei Speranțe*) sau pe aceea a sfârșitului lumii (*Game, set, match!*), deși poate fi apreciată dinamica pe spații mici, utilă publicării în reviste. În culegerea cea mai bună a autorului, *Rock me Adolf Adolf* (2009), maturizarea și saltul calitativ sunt evidente și semnificative. Textul care expune cel mai bine clasa autorului este microromanul *Da Noiz*, combinație de thriller, SF și roman de spionaj. De SF ține în primul rând capacitatea de a specula într-un limbaj științific verosimil pe subiecte precum capacitățile extrasenzoriale (manipularea subiecților prin sunete – emisiuni de unde de joasă frecvență). Se impun versatilitatea stilistică

și enciclopedică (acțiunea, desfășurată prin mai multe medii, are decor anglo-saxon, ca de altfel toată literatura lui **G.**), felul în care se punctează și calibrează informația de detaliu, construcția plină de suspans sau culoarea foarte naturală și spontană pe care o au mai toate scenele. Notabile sunt și *Zăpada de pe aripile îngerului* (pornind de la conceptul unei lumi *high tech*, ultracibernetizate, în care religiile sunt programate prin viruși doctrinari, iar corpurile indivizilor sunt simple accesorii), *Eroul local* (o superinteligență artificială înscenează un atac terorist) și *Prințul cel trist* (povestire mai mult fantastică pe tema călătoriei în timp, având ca personaje ruși albi din emigrația pariziană). În rest, povestirea care dă titlul culegerii speculează ideea unei clone punkiste a lui Hitler, *Expresia finală* e o glumă în stilul Fredric Brown, iar *Ghost Story* tratează transferarea identității umane pe suport virtual. **G.** a tradus, singur sau în colaborare, din scrierile unor autori din perimetrul SF-fantasy, precum George R.R. Martin, Stephen Donaldson, Michael A. Stackpole ș.a. Traducerea romanului *Alice's World* de Sam Lundwall a apărut în 1986, în paginile „Almanahului «Anticipația»”, sub titlul *Lumea Alisei*.

SCRIERI: *T de la Sfârșit*, Timișoara, 1994; *Rock me Adolf Adolf*, Timișoara, 2009.

Repere bibliografice: Cornel Robu, *Timpul este umbra noastră*, Cluj-Napoca, 1991, 449–450; Opreț, *Anticipația*, 326–329. **M.I.**

GENILIE, Ioan (Iosif) (sec. XIX), publicist. Originar din Săliște, **G.** a fost, din 1832, primul profesor de geografie și istorie („hronologie”) la Colegiul „Sf. Sava” din București și autor de manuale de geografie foarte răspândite. Bun bibliograf, el a alcătuit un amplu catalog, publicat în două volume, al bibliotecii Colegiului (1846–1847). Era un om instruit, cunoștea limbile greacă, latină și franceză, avea bogate informații în diverse domenii. În cele două reviste pe care le-a editat, „Universu” (1845–1848) și „Mondul” (1847), ca și mai înainte, în „Cantor de avis și comers”, **G.** a publicat (deseori fără semnătură) articole, unele adevărate reportaje, pe teme sociale și culturale, biografii ale oamenilor celebri, compilate uneori din revistele apusene. O atenție constantă a acordat-o problemelor limbii române literare. Era adeptul introducerii alfabetului latin, pleda pentru o limbă „populară”, ferită de barbarisme și excese latinizante. Referirile pe care le face

la literatură dovedesc lecturi bogate și discernământ. Preocupat de literatura națională, publică din manuscrisele poetului Alecu Văcărescu, prezentat ca un „Petrarca românesc”. Analizând o poezie a lui Grigore Alexandrescu și alta a lui Ioan Catina (în articolul *Poezie*), G. remarcă „figuri frumoase” și „idei delicate” în tratarea, originală, a unei teme comune. În spirit clasicist, el vedea în copierea naturii izvorul tuturor operelor artistice. Sporadic, a compus poezii patriotice ocazionale și meditații alegorico-filosofice.

Repere bibliografice: *Encicl. rom.*, II, 523; Gh. Adamescu, *Scrierile lui Iosif Genilie*, „Buletinul Societății Geografice Române”, 1901; Ilie Popescu-Teiușan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, București, 1970, 16, 78–79; Theodorescu, *Ist. bibl.*, 33–36; *Dicț. lit.* 1900, 389. L.V.

GENOIU, George (31.VIII.1933, Armășești, j. Ialomița), dramaturg, critic de teatru. Este fiul Constanței (n. Mincu) și al lui Alexandru Genoiu, funcționar. În 1953 a absolvit Liceul „I.L. Caragiale” din Ploiești, după care, în 1962, își va lua licența la Facultatea de Teatrologie a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București. Debutează în dramaturgie la „Ateneu”, cu piesa *Umbrelă pentru singurătate* (1968), după ce debutase ca poet în „Tânărul scriitor” (1955), iar în postura de comentator literar în „Tribuna” (1963). Metodist și apoi director al Casei Regionale a Creației Populare din Galați (1962–1964), inspector pe probleme artistice în Bacău (1964–1966), din 1967 face parte din redacție, iar din 1982 până în 1990 conduce revista „Ateneu”. Din 1990 înființează și conduce, la București, Editura Rampa și Ecranul. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1983), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1996) ș.a.

Nume înseriabil generației lui Dumitru Radu Popescu, Tudor Popescu, Iosif Naghiu ș.a., G. practică deopotrivă genul dramatic, cronica de spectacol cu tendințe accentuat moralizante și mai puțin estetizante, articolul pe teme de actualitate ș.a. Fără să atingă cota de popularitate a acestor congeneri și confrăți, și-a văzut puse în scenă unele piese la teatre din Bacău, Botoșani, Bârlad, Târgu Mureș, Giurgiu. Câteva au figurat în repertoriul teatrului radiofonic, acolo unde, în fapt, își găsesc cel mai bine locul (ca și la televiziune, de altfel). La început, adică în piesele *Seara în fața cerului* (1973), *Drumul încrederii* (1978) și *Frate mai mare* (1980), autorul se dovedește un didactic-moralizant, creator de

replici în tipare conflictuale schematice (relații inter și intrafamiliale, examenul retrospectiv al conștiinței civice exemplare ș.a.), în texte parcă prematur îmbătrânite, deși înzestrate cu un soi de ingenuitate acidă. Cu timpul, depășind sfera teatrului scris în maniera lui Mihail Davidoglu în favoarea subtilităților maziliene și afiliindu-se la linia Horia Lovinescu sau Ecaterina Oproiu, G. începe să dilueze grandilocvența în favoarea tristeților lirice și să aducă la rampă problematica inerentă cuplului aflat la răscruce, vanitatea ultragiată a activistului, singurătatea ratării profesionale, nostalgia tinereții revoluționare ș.a.m.d. Volumul *Teatru* (1997), ediție de autor, reprezentativă pentru cei treizeci de ani de activitate teatrală, cuprinde *Trilogia captivă: Cantonul de vânătoare, Rătăciți în amurg, Împăcare târzie*, apoi zece piese grupate sub titlul *Conversații provinciale*, trei sub „efigia” *Acasă, vieți destrămate*, articole, cronici, eseuri pe teme teatrale, precum și un substanțial dosar de opinii critice și mărturii afective despre autor. În general, motivul cuplului situat într-un nucleu conflictual (*Logodnicii minciנוși, Doi pentru un tangou*), drama morală a unui tată, conflictul dintre generații și dintre opțiuni politice (*Conversație în oglindă*), satira socială (*Comedie provincială*), feminitatea social-exemplară (*Drumul spre Everest*) sunt câteva subiecte tratate (nu vor lipsi nici cele din mediul rural, din viața funcționării și a activiștilor de partid), de neocolit pentru un istoric al formelor teatrale din ceaușism. Autor al unui consistent ciclu intitulat *Dramele decăderii. Piese de teatru scrise între anii 1994–2000* (2000), G. evoluează către panoramarea socio-satirizantă a României noului început de secol: *Titircă, Inimă-Bună (palavre și adulter la domeniile Marvila)* este un „pamflet antioligarhic” (2002), pe tiparele proiectatei piese caragialiene *Titircă, Sotirescu & Co.*, și care aduce în prezent tema ciocoilor vechi și noi, pe N. Filimon, I.L. Caragiale și pe Teodor Mazilu, într-o șarjă cu zece episoade nimerite pentru un spumos serial de televiziune. *Titircă, Inimă-Bună...* continuă *Trivial tangou* și plachează pe tiparul caragialian personaje din *O scrisoare pierdută, O noapte furtunoasă, D-ale carnavalului*. Astfel, Zița a devenit intelectuala grupului, scrie haikuuri și pleacă în Japonia să studieze arta gheișelor, Spiridon este gay, fiindcă „homosexualii sunt viitorul globalizării” ș.a.

SCRIERI: *Seara în fața cerului*, București, 1973; *Drumul încrederii*, București, 1978; *Frate mai mare*, București, 1980; *Teatrul de toate zilele*, Iași, 1980; *Însoțitorul nevăzut*,

București, 1983; *Trecere prin verandă*, Iași, 1984; *Doi pentru un tangou*, pref. Ileana Berlogea, București, 1986; *Subiecte teatrale. Motive, procedee, stări*, București, 1987; *Conversație în oglindă*, București, 1989; *O lume captivă*, București, 1996; *Teatru*, postfață Ileana Berlogea, București, 1997; *Dansând cu destinul*, București, 2000; *Dramele decăderii. Piese de teatru scrise între anii 1994–2000*, București, 2000; *Titircă, Inimă-Bună (palavre și adulter la domeniile Marvila)*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2002; *Teatru. Domeniile Marvila*, București, 2003; *Viața secretă a dramei. Tristeți ascunse (Sfârșitul intimității)*, București, 2003; *Cu moartea în suflet (patimă și tandrețe la domeniile Marvila)*, București, 2004; *Antioli-garhice pentru vindecarea moravurilor*, București, 2005; *Psihodrame pentru vindecarea sufletului*, București, 2006; *Dinozaurul și libelula. Jurnalul – dovada senectuții*, București, 2008. **Antologii:** *I.L. Caragiale față cu reacțiunea... criticii*, I–VI, București, 2001 – 2004 (în colaborare cu Cezar Alexandru Genoiu).

Repere bibliografice: Nicolae Turtureanu, *Poeme rapide*, CRC, 1983, 47; Eugen Simion, „Însoțitorul nevăzut”, RL, 1983, 47; Ghițulescu, *O panoramă*, 279–282; Val Condurache, „Însoțitorul nevăzut”, CL, 1984, 5; Florin Faifer, *Măștile și oglinda*, CRC, 1989, 40; *Dicț. scriit. rom.*, II, 347; Bogdan Ulmu, *O ediție de autor*, CL, 1999, 4; Ghițulescu, *Istoria*, 352–356; Florin Faifer, *Ispitele parabolei*, „Drama”, 2002, 2–3; Ioan Enache, *George Genoiu: biobibliografie*, Bacău, 2004; Ioan Holban, *Culoarea melancoliei*, ATN, 2005, 1; Cezar Alexandru Genoiu, *George Genoiu – dramaturgul, criticul, editorul*, București, 2007. **D.C.M.**

GEORGE, Alexandru
(pseudonim al lui
George-Alexandru
Georgescu; 6.IV.1930,
București – 28.IX.2012,
București), prozator,
eseist, critic și istoric
literar, traducător.

Este fiul Elizei Georgescu (n. Constantinescu) și al lui George Georgescu (care moare când viitorul scriitor avea șase ani), funcționari la Banca Națională a României și descendenți ai unor familii de negustori și antreprenori. Copilăria și-a petrecut-o în București (în zona Calea Moșilor–Olari–Popa Petre–Zece Mese, cartier evocat în eseuri memoria-listice, dar și în opere de ficțiune), scriitorul fiind nu numai prin localitatea de domiciliu, ci și prin mentalitatea și identitatea afectivă pe care și le

asumă, un bucureștean „get-beget”. Urmează Școala Primară nr. 7 „Sfântul Silvestru” (1937–1941) și Liceul „Mihai Viteazul” (1941–1949), cu o întrerupere în 1946–1947, când, instalat, din motive de sănătate, la o rudă din apropierea Târgoviștei, se pregătește în particular; sejurul târgoviștean i-a oferit material de inspirație pentru romanul *Caiet pentru...* (1984). Student al Facultății de Filologie a Universității din București (1949–1950), **G.** se vede obligat să o părăsească, aflând că i se pregătea excluderea (fără îndoială pentru „origine socială nesănătoasă”). Din 1950 tânărul începe să muncească pentru a-și asigura existența (averea familiei fusese confiscată) ca salahor, ca desenator, slujbaş modest la un institut de cercetări în domeniul construcțiilor. Între 1955 și 1959, demisionând de la institut, e nevoit să aibă colaborări regulate (activități redacționale, traduceri) cu o asociație a inginerilor și tehnicienilor. Lucrează ulterior, până în 1972, la Biblioteca Academiei Române. Debutază în presa literară în 1969 la „Luceafărul” (sub conducerea lui Ștefan Bănuțescu) cu povestirea *Nocturnă*. Editorial, va fi prezent din 1970, când îi apar cvasisimultan volumul de povestiri *Simple întâmplări cu sensul la urmă* și un eseu despre Tudor Arghezi, *Marele Alpha*. Se poate remarca existența unui dublu „anacronism”: **G.** debutează odată cu scriitori de regulă cu zece–cincisprezece ani mai tineri decât el și, pe de altă parte, se autosituează ca un continuator, dacă nu chiar ca un reprezentant întârziat al „generației războiului”, simțindu-se „mai atașat de Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Ion Caraion, Mircea Popovici, Mihail Crama, Alexandru Lungu, dar și de Dinu Pillat, Emil Ivănescu, Pavel Chihaia” ș.a., deci de scriitori cu circa zece ani mai vârstnici „decât cei din leatul [lui] strict, precum Titus Popovici și I. Dodu Bălan, N. Tertulian și Georgeta Horodincă, Petre Sălcudeanu și Z. Ornea sau Marcel Petrișor și Paul Goma”. După 1970 a publicat zeci de volume proprii, traduceri – unele însoțite de prefețe sau studii introductive –, a întocmit antologii, a îngrijit ediții. Colaborează frecvent, uneori regulat, la „România literară”, „Contemporanul” și în special la „Viața românească”, unde la începutul anilor '80 e titularul cronicii literare pentru cartea de critică și eseu; în anii '90, după o prezență activă în presă, unele neînțelegeri și rupearea relațiilor cu redacțiile se soldează cu o restrângere a gamei de publicații la care poate colabora, scriitorul fixându-se în special la „Adevărul literar și

artistic” și „Luceafărul”. Desfășoară, în ultimele două decenii de viață, o activitate publicistică bogată și susținută, abordând atât teme literare, istorico-literare, cât și social-politice ori moral-politice, istorice etc., mare parte din această producție fiind adunată și în volume. În 2009 scriitorului i-a fost acordat Premiul Național pentru Literatură.

Ca prozator, **G.** poate fi plasat între scriitorii livrești, erudiți, fanteziști și ludici, alături de alți autori pe care el însuși, în postură de critic, îi așază în „categoria debutanților tardivi și bine socotiți” (Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Tudor Țopa, Barbu Cioculescu). Erudiția, meșteșugul de stilist, dispoziția ironică și parodică sunt mobilizate într-un demers ce poate fi calificat drept metaliterar: scriitorul sintetizează teme și motive, parodiază polemic clișee literare, simulează maniere (adică recurge cu virtuozitate la pastişă, construiește impecabile „exerciții de stil” cu referire la stiluri consacrate, identificabile istoric), cultivă fragmentarul și bizareria. Romanul *Oameni și umbre, glasuri și tăceri*, redactat într-o primă formă în anii '50, reprezintă centrul literaturii lui **G.** Pentru iubitorii de etichete, cartea oferă prilejul recunoașterii unor atribute ale romanului de idei, social, de dragoste, de mister, de război ș.a.m.d. Ceea ce nu este tocmai fals, ci mai curând nespecific și parțial în privința unei scrieri care atinge, s-ar putea spune, caracterul totalizant și neetichetabil al vieții. Sentimentul de cuprindere nu vine neapărat din explorarea pe o largă suprafață a decorurilor, mediilor și experiențelor care intră în vederea romancierului – Bucureștiul văzut în diverse secvențe și contexte temporale, interioarele, Constanța de dinaintea intrării României în Primul Război Mondial, Germania tulburată a anilor '20, casa părinților, mediile politice, aristocratice, burgheze, familiale, studențești, adolescente, perioada de ocupație germană, cele câteva tulburări erotice ale naratorului –, cât din intensitatea surprinderii lor pe pelicula unui ier real și veridic. Cartea reconstituie, în formatul mimat al unor amintiri desfășurate după o cronologie foarte personală, compusă, prin derogarea de la logica sensului unic al timpului, dintr-o curgere inversă a evenimentelor, dinspre prezent către trecut, din fragmente și lungi expuneri, din elipse, anticipări și reveniri, din accente falsificate și direcții înșelătoare, din evenimente și personaje abandonate sau reluate cu o răbdare aproape didactică, perioada

deceniilor al doilea și al treilea ale secolului al XX-lea. Accentul nu cade însă pe această reconstituire, ci pe lumea romanescă pe care o susține. Caracterul de pretext, de ramă pentru ficțiune, al amintirilor este adesea mărturisit în paginile lor. Romanul a fost publicat în mai multe ediții succesive, cu adăugiri și amendări, ediția definitivă fiind cea din 2008, an în care scriitorul mai publică un roman, mult mai puțin amplu, dar nu mai puțin interesant, cu titlul *Simplex* (și subtitlul explicativ *Un roman în căutarea propriei definiri*). Cu subiect din viața cotidiană, cu substrat autobiografic neascuns, cu o enigmă (oarecum) polițistă, cu virtuți și de „mărturie” asupra atmosferei epocii, romanul, după cum remarca un critic, „proiectează o imagine eretică (în raport cu norma) asupra anilor '50-'60: mondenități, petreceri, o viață cât se poate de normală în condițiile date” (Mihai Iovănel). Cartea mai cuprinde autocomentariul auctorial, inserat ca o pseudopostfață, de fapt partea a doua a romanului. În critică **G.** se situează în descendența lui E. Lovinescu și Șerban Cioculescu, în general a criticii interbelice, al cărei continuator se consideră – în chip explicit – a fi. S-a ocupat de autori dintre cei mai diferiți, cu precădere din secolul al XX-lea, mai ales interbelici ori propriu-zis contemporani. Tudor Arghezi, E. Lovinescu, Mateiu I. Caragiale și I.L. Caragiale au făcut obiectul unor monografii, contribuții solide, de neignorat. În *Marele Alpha* criticul a întreprins o examinare a receptării operei lui Arghezi procedând la reconsiderarea polemică a exegezei argheziene. Volumul – care reprezenta debutul editorial al lui **G.** în critică și, totodată, temeiul consacrării lui în domeniu – a trezit mult interes și a suscitat ecouri, în măsura în care propunea altă viziune despre Arghezi. În *jurul lui E. Lovinescu* (1975) oferă o nouă lectură a operei unui autor față de care comentatorul vădește o afinitate certă; analiza e lipsită de preconcepții și supusă la obiect, fără obnubilări hagiografice ale spiritului critic: pe adevăratul Lovinescu, după părerea exegetului, „îl descoperim în aplicațiile lui practice, în confruntarea cu operele, nu în declarațiile teoretice”. Pe Mateiu I. Caragiale **G.** îl abordează în lucrarea din 1981 cu evidentă simpatie, însă fără gesticulația idolatriei „mateine”, în maniera sa raționalist-analitică obișnuită. În activitatea critică „la zi” – în textele adunate în seria *La sfârșitul lecturii* (I–IV, 1973–1993) și în alte scrieri asemănătoare –, **G.** glosează nuanțat asupra fenomenului literar și a

întruchipărilor sale, risipește confuzii, îndreaptă erori, interpretează judicios detalii anterior neglijate, contrazice locuri comune, deschide perspective neevidente, dar legitime și persuasiv argumentate. Spirit funciarmente polemic, scriitorul își teoretizează înclinația, afirmând caracterul intrinsec polemic al criticii literare. Bătăios, criticul polemizează cu cavalierism, „contrazice, de regulă pe ton dârș și caustic, judecăți curente și false adevăruri consacrate prin uz, folosind impecabil o viguroasă retorică demonstrativă” (Mircea Iorgulescu). Libertatea de exprimare din anii '90 a făcut posibile revelarea și manifestarea abundentă, cvasiplotică, a potențialului lui **G.** în domeniul publicisticii pe teme socio-politico-culturale. Această ipostază, prin forța lucrurilor nouă, nu a fost de natură să surprindă. Venea, firesc, în continuarea – ori în completarea – celei de critic literar, fiindcă, după cum remarcă însuși scriitorul, el se afirmase și până atunci „ca un critic de idei (în sens să zicem gourmontian), preocupat de chestiuni controversabile, de probleme de aspect ideologic, dar și politic și social”. **G.** a mai publicat – sub titlul *O altă scrisoare pierdută* (2002) – o piesă de teatru, într-un fel „continuarea” capodoperei lui I. L. Caragiale (de unde sunt preluate personaje, locul acțiunii etc.), situația imaginată fiind una în care, după moartea deputatului ales, Agamemnon Dandanache, urmează să aibă loc noi alegeri. Ca traducător, **G.** a tălmăcit, îndeosebi din franceză, texte de referință ale criticii contemporane (Philippe van Tieghem, Jean Starobinski, Jean-Pierre Richard).

Alexandru George vrea să dovedească cu fiecare carte a sa că un scriitor sau o operă se poate citi și altfel, că există în substanța acestuia suficiente argumente care să clatine păreri încetățenite și să pledeze pentru alte orizonturi, orientări, influențe, afinități, raportări.

MIRCEA POPA

De-a lungul timpului, Alexandru George și-a câștigat în critica literară românească statutul unui iconoclast. Incomod și insurgent, criticul își propune, se pare, cu premeditare, să sancționeze poncifele și prejudecățile receptării literaturii, să scoată de sub zgura anonimatului un anume aspect mai puțin relevant anterior al unei opere literare. Să pună în evidență, sub aparența unei false modestii, un orgoliu interpretativ apreciabil. De altfel, refuzul său sceptic de a fi considerat critic literar e semnificativ.

IULIAN BOLDEA

SCRIERI: *Simple întâmplări cu sensul la urmă*, București, 1970; *Marele Alpha*, București, 1970; ed. 2, București, 2005; *Clepsidra cu venin*, București, 1971; *Semne și repere*, București, 1971; *La sfârșitul lecturii*, I–IV, București, 1973–1993; *În jurul lui E. Lovinescu*, București, 1975; *Mateiu I. Caragiale*, București, 1981; *Simple întâmplări în gând și spații*, București, 1982; *Calet pentru...*, București, 1984; ed. 2, București, 2000; *Petreceri cu gândul și inducții sentimentale*, București, 1986; *Dimineața devreme*, București, 1987; *Seara târziu*, București, 1988; ed. 4, București, 2010; *Într-o dimineață de toamnă. Cinci sau chiar șase personaje în jurul unui autor*, București, 1989; *Capricii și treceri cu gândul prin spații*, București, 1994; *Caragiale*, București, 1996; *Oameni și umbre, glasuri și tăceri*, București, 1996; ed. 2, postfață Matei Călinescu, Iași, 2003; ed. 3, București 2008; *În istorie, în politică, în literatură*, București, 1997; *Întâlniri*, București, 1997; *Șapte povestiri fără una*, București, 1997; *Pro libertate*, București, 1999; *Reveniri, restituiri, revizui*, București, 1999; *Alte întâlniri*, București, 2000; *Confesiuni împotriva*, București, 2000; *În treacăt, văzând, reflectând*, Târgoviște, 2001; *Consemnări în curs și la fine*, Târgoviște, 2002; *O altă scrisoare pierdută*, București, 2002; *Alte reveniri, restituiri, revizui*, București, 2003; *Tot pentru libertate*, București, 2003; *Litere și clipe*, Târgoviște, 2007; *Povestea unor vorbe*, București, 2009; *Simplex. Un roman în căutarea propriei definiții*, Târgoviște, 2008; *Pașii unui fantasticist*, București, 2009. **EDIȚII:** V.A. Urechiă, *Scrieri literare*, pref. edit., București, 1976; Pompiliu Eliade, *Ce este literatura?*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1978; E. Lovinescu, *Opere*, I–IX, introd. edit., București, 1982–1992 (în colaborare cu Maria Simionescu), *Sburătorul. Agende literare*, I–VI, București, 1993–2002 (în colaborare cu Monica Lovinescu, Gabriela Omăt și Margareta Feraru); Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, pref. edit., București, 1997; Mateiu I. Caragiale, *Sub pecetea tainei*, text întregit și încheiat de edit., București, 1999. **Antologii:** *Masca (Antologie de proză fantastică românească)*, pref. edit., București, 1982; *Mateiu I. Caragiale*, pref. edit., București, 1985; *Proză umoristică românească*, pref. edit., București, 1985. **Traduceri:** Philippe van Tieghem, *Marile doctrine literare în Franța*, București, 1972; Auguste de Villiers de l'Isle-Adam, *Povestiri crude și insolite*, pref. trad., București, 1973; Jean Starobinski, *Relația critică*, pref. Romul Munteanu, București, 1974; Remy de Gourmont, *Eseuri*, pref. trad., București, 1975; Salvatore Battaglia, *Mitografia personajului*, București, 1976; Émile Zola, *Saloanele mele*, pref. trad., București, 1976; Anatole France, *Viața literară*, pref. trad., București, 1978; Edmond și Jules de Goncourt, *Arta franceză a secolului al XVIII-lea*, pref. trad., București, 1979; Jean-Pierre Richard, *Literatură și senzație*, București, 1980; Louis Hautecœur, *Literatură și pictură în secolele XVII–XX*, București, 1982; Voltaire, *Secolul lui Ludovic al XIV-lea*, pref. trad., București,

1983; Pierre-Joseph Proudhon, *Principiul artei și destinația ei socială*, pref. trad., București, 1987; Jean-Paul Sartre, *Greața*, pref. Irina Mavrodin, București, 1990.

Repere bibliografice: Călinescu, *Fragmentarium*, 144–146; Constantin, *Prozatori–critici*, 130–135; Grigurcu, *Critici*, 472–486; Iorgulescu, *Prezent*, 215–218; Adrian Marino, *Despre livresc*, TR, 1987, 37; Barbu Cioculescu, [Alexandru George], VR, 1988, 12, 1998, 7–8, CNP, 1997, 1, LCF, 1999, 35, RL, 1999, 46, 2008, 29, 2010, 3, ALA, 2003, 648, „Litere”, 2005, 4, 2007, 3, 2012, 9–10; Grigurcu, *Peisaj*, I, 133–164; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 186–191; Micu, *Scurtă ist.*, IV, 106–108; Z. Ornea, *Eseurile d-lui Alexandru George*, RL, 1998, 11; Cornel Ungureanu, *Alexandru George și vremea jurnalelor*, O, 1998, 12; Gabriela Omăt, *Alexandru George recitit pe îndelete*, RL, 1999, 25; Octavian Soviany, *Aticism și asianism*, LCF, 1999, 35; Ion Simuț, [Alexandru George], CU, 2000, 4, RL, 2006, 35; Mircea Popa, *Alexandru George sau Elogiul spiritului insurgent*, ST, 2000, 4; Florin Mihăilescu, *Destin de scriitor*, ST, 2000, 7–8; Dimisianu, *Lumea*, 269–274; Dicț. esențial, 329–332; Mihai Iovănel, [Alexandru George], ALA, 2001, 576, 2003, 668, CU, 2006, 8, CLT, 2008, 38; Manolescu, *Lista*, III, 198–209; Matei Călinescu, *O capodoperă de tinerețe*, RL, 2003, 7; Raluca Dună, *Un roman „istoric” și european*, LCF, 2003, 18; Bogdan Alexandru Stănescu, *Fața nevăzută*, ALA, 2003; Tudor Cristea, [Alexandru George], „Litere”, 2003, 11–12, 2005, 4, 2010, 4, 2011, 5, 2012, 9–10; Dicț. analitic, IV, 119–121, 616–618; Marian Victor Buciu, *Târgoviște (sau despre locul unde se întâmplă „Totul”?)*, VR, 2004, 11–12; Alexandru George – 75, „Litere”, 2005, 4 (grupaj special); Boldea, *Vârstele*, 65–68; Cristea-Enache, *București*, 363–370; Ștefănescu, *Istoria*, 795–800; Grigurcu, *De la un critic*, 115–122; Sorin Lavric, *Portret de autor*, RL, 2006, 47; Holban, *Ist. lit.*, II, 24–34, III, 139–145; Gelu Negrea, *Alte câteva precizări*, LCF, 2007, 5; Gelu Ionescu, [Alexandru George], APF, 2007, 9, RL, 2012, 41; Manolescu, *Istoria*, 1257–1262; Iulian Boldea, *În jurul lui Alexandru George*, VTRA, 2009, 11; Popa, *Ist. lit.*, II, 1071–1072; Simion, *Fragmente*, VI, 20–22; Micu, *Critici prozatori*, 218–238; Gheorghe Grigurcu, *În jurul lui Alexandru George*, „Acolada”, (Satu Mare), 2012, 9; C. Stănescu, *Singurul liberal*, CLT, 2012, 40. **N.Br.**

GEORGE, Tudor (pseudonim al lui Tudor Georgescu; 3.II.1926, Ulmeni, j. Călărași – 10.I.1992, București), poet, traducător. Este fiul Dobrei (n. Cicu) și al lui Marin Georgescu, impiegat la CFR. Își petrece copilăria în cartierul bucureștean Pleșoianu–Grivița, unde frecventează școala primară și Liceul „Marele Voievod Mihai”, apoi urmează Facultatea de Drept a Universității din București, pe care o va absolvi în 1949. În paralel cu cursurile juridice (între profesori l-a avut pe Istrate Micescu,

de pildă), le frecventează pe cele de la Litere, ținute de Tudor Vianu și G. Călinescu, pe cele de la Medicină (lecțiile de fiziologie ale profesorului Eugeniu Proca), Filosofie (Mircea Florian) și Matematică (Dan Barbilian). Înclinația pentru literatură se manifestă de timpuriu și, elev în ultima clasă primară, începe să publice în „Universul copiilor”, al cărui redactor era în 1936 N. Batzaria. Compușurile trimise sunt însoțite adesea de desene – o altă pasiune, ce se va materializa mai târziu în ilustrațiile propriilor cărți de versuri. Continuă să publice în „Licăriri” (revista liceului), „Epigrama” „Gluma”, „Bufonul” ș.a., concomitent cu poezia sa interesându-l traducerea din poezii latine, franceze sau germane. În „Fapta” lui Mircea Damian e titularul cronicii plastice, iar în „Sportul” al celei sportive, îndeosebi de rugby, joc pe care îl practică și în domeniul căruia ajunge și antrenor. Frecventează cenaclul Sburătorul după moartea lui E. Lovinescu și, potrivit propriei mărturisiri, colaborează cu versuri „la mai toate revistele literare”. Nici acum, nici mai târziu nu se poate spune că profesează propriu-zis o îndeletnicire stabilă, și anii în care a fost metodist la Casa Centrală a Creației Populare (1966–1968) nu fac decât să sublinieze acest lucru, accentuat și de statutul său de pensionar al Uniunii Scriitorilor. În 1979 i s-a decernat Premiul Asociației Scriitorilor din București.

G. a refuzat orice înregimentare, și nu numai din motive de boemă artistică sau juvenil spirit de frondă. Opțiunea sa pentru o existență liberă reprezintă un act de protest față de regimul totalitar, tot așa cum opera lui poetică – îndeosebi cea din primii zece–cincisprezece ani de după război –, în bună măsură autobiografică, se constituie în replică neconcesivă la vicisitudinile vremurilor. Figura pitorească a lui Ahoe – apelativ de fabricație proprie, cu care era întâmpinat în cercurile amicilor întru slava lui Bachus – nu poate fi rezumată la pura condiție de artist boem și teribilist. Tot astfel, opera lui se sustrage frivolității și inegalității presupuse de existența boemă, prin masivitate, prin cultura și spiritul de rigoare artistică și filologică ce-i stau la bază. Poetul a debutat editorial târziu, în 1957, cu *Legenda cerbului*. Acest amplu poem nu constituia decât o foarte mică parte din creația lui de până atunci. Era însă reprezentativ pentru ceea ce scrisese, ca și pentru ceea ce avea să mai scrie poetul, care, începând cu *Balade* (1967), își însearează în volume textele anilor de tăcere (auto)

impusă. Cu *Legenda cerbului*, el apărea ca poet format, animat de idealuri și exigențe cu totul altele decât cele impuse de realismul socialist și ca posesor al unei dicțiuni personale. „Legenda” vorbea de un copac izolat în câmpia aridă, „singur voievod” în „sufletul acelor bărăganii” (originalele modulații lexicale apar de pe acum), „mușcat” de esențiale întrebări: „De unde vin? Ce vreau? Și cine sunt?” și bântuit de himera seducătoare a unor „păduri sălhoase”. Ca urmare a ardentului său vis, arborele devine umblător, dar „vâlfele eterne”, scaieții și pietrele îl blestemă să rămână veșnic fugăr. Ajuns în codru, unde e primit regește, arborele devenit cerb se privește în „ochiul apei” și, uimit de sine, „stă visător, smerit, ca un copac”. Interpretabil în paradigma *Luceafărului* eminescian, poemul dădea indicii despre fantasmalele ce îl vizitau pe necunoscutul autor și despre preferința lui pentru modul baladei – cu totul altul decât baladescul pedestru al versificatorilor epocii. Volumul *Balade* documenta îndeajuns apartenența poetului la generația lirică a războiului, „generația pierdută”, pornită în căutarea unei poezii și a unei poetici menite să scoată lirismul românesc din criza ermetizantă și anemiantă postbarbiană și a „poeziei pure”. Fără a face parte din grupul poezilor de la Cercul Literar de la Sibiu, G. i se alia, adăugând baladescului practicat de Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș și Ioanichie Olteanu o notă de libertate, rebeliune și autoironie (post)romantică, prin care „povestea”, epicul pur își activează sensurile împotriva realității imediate și în contingența marilor întrebări și aspirații ale spiritului. Ca și halucinatul copac, umilul pelican din Cișmigiu reiterează exilul terestru al albatrosului baudelairian. Întors în sine, cu capul sub aripă, „În visul lui, un stol gigant/ Coboară-n Cișmigiu să-l fure,/ Zburând spre polul celălalt/ Sfruntând oceanele azure”. Similar, într-o altă legendă, piatra se metamorfozează în broască țestoasă, iar aceasta „Prin bolți de-azur/ Face-nconjur...// Stele de mare, aștri marini/ Îi trec prin preajmă fluizi, felini...”. În alt poem povestea despre „Michelangelo și meduza” rezumă sensul „zbaterei sisife” a titanului renescentist cu „găvana lui [a ochiului] secată de forme” și pe care eroul năzuiește s-o umple „c-un freamăt nou,/ [...] imens, inform ca marea”. Înselatul de puritățile „azure” și de infinitul oceanului se îmbogățește cu noi ipostaze în *Baladele singaporene* (1970), o altă carte-cheie. Scrise, majoritar, în anii '50, baladele, zise „singaporene”

Autoportret

după supranumele „conspirativ” dat de boema artistică bucureșteană a vremii unei crâșme cu formă de corabie din centrul Capitalei, se constituie în documentul unui radical protest față de regim, față de convențiile literare impuse și urmate de barzi subordonați *pro paecunia*. Poezie de circumstanță, aparent infuzată de efluvii etilice și de argoul boemei sau al mahalalei, „singaporenele” sunt, în realitatea lor adâncă, toarse din destinul unei întregi generații literare condamnate la tăcere și la mizerie. Caracterul trubaduresc, goliardic, înrudirea evidentă (și exprimată de autor) cu spiritul lui Villon, Rimbaud și al celorlalți „poeti blestemați”, dar și cu, în genere, marii obsedați ai transcendenței translucide („timpul extatic” barbian, „sistul acvatic” valéryan din *Cimitirul marin*), întregul intertext al acestor balade configurează o lume reală și o lume livrescă, confluențe cu visul trăit de poet ca hotar și stavilă opusă unui timp filistin, decăzut. „Eroii” lor sunt congenerii poetului, „generația singaporeană” în primul rând, definită în poemul liminar al volumului ca străjuitoare a valorilor oculte sau întinate oficial: „Eram convivii acelui naufragiu/ În așteptarea nu știu cărui ceas,/ Când – dincolo de-al anilor ravagiu –/ Să mai

salvăm splendori câte-au rămas./ [...] A fost un timp baudelairian, pesemne,/ Și-un timp rimbaldian cu varii sori,/ Prin care noi – adepți plăcerii demne/ Vocalizam și-ngurgitam culori”; un timp când „bahica lozincă” este contrapusă lozincilor oficiale mincinoase. Reprezentativă în grad suprem pentru această atitudine contestatară este figura lui Spartacus (evocată și într-un poem independent), model și stindard al „singaporenilor”: „cavalerul” G. Mărgărit, Ernest Mathe („umanistul Matty”, apostol al dreptății absolute), „Mitea” (Dumitru Stelaru), Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, precum și iluștrii congeneri defuncți: Constant Tonegaru cel sedus de himere, „Poet și Visător de rasă”, „seraficul Princip” Radu Stanca, robustul, neconvenționalul Robert Burns, Villon – cel „rătăcit într-o lume de smârc” – ș.a., iar printre toți aceștia, pitoreștii Stan Palanca („bardul de crâșmă”) și „curiosul bard Păcă/ ăl de-și căta cu bătaușii răcă”. Pura enunțare a acestor nume creează haloul sublim al unei generații tragice, care clamează, odată cu Spartacus murind, „Lăsați-ne himera!” sau subscrive declarația celor „cu inima în palmă”: „E timpul-acelor care INIMI au/ și OCHI și CREIER – să le dea vederii!/ Spre spaima sumbră-a Marelui-Bau-Bau/ Gonit de-aripa Razei din imperii!// De-acei ce se vor teme de lumini,/ De flacăra, de foc, n-avem nevoie!/ Rămâie-n umbra lor de filistini!/ Noi inima în palmă-o avem! Ahoe!...”. Volumul *Țara migrenelor* (1970) cuprinde lungi poeme cu viziuni coșmarești amintind de „visul rău” al lui Al. A. Philippide, dar și de baladescul cerchiștilor sibieni (un text e dedicat lui Ioanichie Olteanu). Apare acum, definitoriu, și tema erotică, glorificând sentimentul devastator, într-un ciclu de sonete intitulat *Confesional*. G. se autodefiniște ca descendent al lui Villon oarecum prin efectul de tabel mendeleevian al elementelor: „Prea-i villonescă viața asta, dar/ Nu-s eu de vină dacă-i villonescă!/ Probabil că era un loc în frescă/ Lipsea un bard ca mine din bazar!”. Prin acest ciclu poetul face trecerea la o altă carte reprezentativă, „trilogia sonetelor”, alcătuită din *Sonetele aeriene* (1972), *Armura de sudoare* (1972) și *Bazarul cu măști* (1973). Trilogia e urmată, ca de o sinteză, de „eseul liric” *Catehismul iubirii* (1977), ce cuprinde sonete încadrate de considerațiile poetului despre dificila specie (le va continua și aiurea). O liminară *Ars sonetica* enunță preferința pentru Shakespeare: „Shakespearean, sonetu-i mult mai ager/ Decât în strânsa chingă-a lui Petrarca”,

dar și pentru Eminescu și V. Voiculescu. G. se înscriează eonului baroc, pe care îl și teoretizează sui-generis ca expresie a unei „mari disperări”, dar și a unei „mari poftă de a trăi”. Influențați ori nu de opiniile poetului, criticii Al. Piru și Mihai Ungheanu îl definesc ca barochist/manierist (în sensul lui G.-R. Hocke), afiliere contestată de Eugen Simion, care-l consideră un „poet de atelier”. Oricum ar fi, fapt este că el glorifică arta barocă (de exemplu catedrala abstrusă a lui Gaudí, *La Sagrada Familia*) și-i exaltă viziunea și tehnica. Maestru al sonetului, el propune „sonetul magistral”, a cărui „coroană” o ilustrează cu un ciclu de șaisprezece piese ce pornesc (și se întorc) de la un „sonet-glosă”. Barochist ori nu, G. mizează pe „truda” formei, dar și a elaborării de noi variante ori modulații lexicale (ce stau alături de zburdalnicele, mustoasele forme argotice: „șolticari”, „ștoarfă”, „l-am bunghit”, „trebunel”, „oceană azure”, „să exhumul”, „insercții”, „liclind”, „coadă zbrulă”, „acuprinde”, „viscol selenit”, „mirifele grădini”, „amirezmațtoarea izmă”, „inima ingenuină”, „resplendind”, „cristoși conturși”, „contură” (contur), „flăcărat” (înflăcărat), „îngeluit”, „arbor morn”, „ne-despărțire-ar”, „putear-aș”. Sau cultivă rima rară: „burnus” – „taciturnu-s”, „s-a scurs” – „Burns”, „mahorcă” – „or că”, „hâșiș” – „pașii-și”. Sub nivelul cărților de mai înainte sunt sonetele din *Patriarhale și exotice* (1988), ca și cele imnice din seria *Sport și liră*, dedicate pindaric sportivilor: *Imnuri olimpice* (1975), *Sub semnul lui Hercule* (1976). O altă serie, *Dacica* (1984), versifică războaiele daco-romane, originea dublă a românilor și pe cei care au exaltat-o, totul concurând la o „epopee națională în sonete”, relativ marcată de clișeele tracomaniei renăscute în anii '70 și '80. *Cartea sonetului* (I–II, 1987–1990) – o masivă istorie a genului, o suită de bune cărți în versuri pentru copii (*Veverița de foc*, 1967, *Scarabeul sacru*, 1979, *Dicționar de omonime și de familii de cuvinte, ușor de învățat, pe rime, la care să luați aminte*, 1980) ș.a., precum și traduceri de poezie (îndeosebi din italiană) întregesc o operă diversă și masivă, cu inegalități explicabile, dar cu un sunet inconfundabil în lirica românească postbelică.

SCRIERI: *Legenda cerbului*, București, 1957; *Bob auriu*, București, 1959; *Balade*, București, 1967; *Veverița de foc*, București, 1967; ed. București, 1973; *Copacul descătușat. Poem simfonic*, București, 1968; *Balade*, București, 1969; *Baladele singaporene*, București, 1970; ed. București,

2001; *Țara migrenelor*, București, 1970; *Sonetele aeriene. Cartea întâia din trilogia sonetelor*, București, 1972; *Armura de sudoare. Cartea a doua din trilogia sonetelor*, București, 1972; *Bazarul cu măști. Cartea a treia din trilogia sonetelor*, București, 1973; *Imnuri olimpice. Sport și liră. Cartea I*, pref. Romulus Vulpesu, București, 1975; *Parfumul timpului*, București, 1975; *Sub semnul lui Hercule. Sport și liră*, București, 1976; *Catehismul iubirii*, cu o planetă de Edgar Papu, *Argument pentru eseu liric de...* și o epistolă regăsită de F. Aderca, București, 1977; *Imaculatul panegiric*, București, 1977; *Cupola Bărăganului*, București, 1979; *Scarabeul sacru*, pref. Romulus Vulpesu, București, 1979; *Dicționar de omonime și de familii de cuvinte, ușor de învățat, pe rime, la care să luați aminte*, București, 1980; *Ierbarul amorului. Blazoane, imnuri, elegii, sonete*, Iași, 1981; *Inventar celest sau Taraba marelui talcioc cu hârburi strânse la un loc sau Turnanta frescă picarescă*, București, 1982; *Dacica*, pref. Alexandru Balaci, București, 1984; *Cetatea de sidef*, București, 1985; *Olympia* (în colaborare cu Virgil Ludu), București, 1985; *Turmele soarelui*, pref. Mihai Ungheanu, București, 1985; *Cartea sonetului*, I-II, București, 1987–1990; *Patriarhale și exotice*, București, 1988; *Jurnal singaporean*, București, 2003. **Traduceri:** Victor Hugo, *Versuri*, pref. Valentin Lipatti, București, 1958 (în colaborare); Giosuè Carducci, *Scrieri alese*, introd. Nina Façon, București, 1964 (în colaborare cu Barbu Solacolu și Nina Façon); Ady Endre, *Poezii*, București, 1965; Aldo Palazzeschi, *Surorile Materassi*, pref. Nina Façon, București, 1969 (în colaborare cu Marilena Munteanu); Philip Sidney, *Astrophel și Stella*, pref. trad., București, 1980; Cecco Angiolieri, *Canțonierul*, pref. trad., București, 1982; *Poeți letoni contemporani*, pref. Ion Covaci, București, 1987 (în colaborare cu Ion Covaci); Domenico di Giovannini, *Rime*, București, 1991.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Panoramic*, 84–87; Cristea, *Un an*, 112–115; Piru, *Poezia*, II, 69–86; Felea, *Aspecte*, I, 122–126; Ștefănescu, *Preludiu*, 57–62; Baltag, *Polemos*, 194–199; Manu, *Eseu*, 156–163; Grigurcu, *Poeți*, 134–137; Raicu, *Contemporani*, 100–106; Raicu, *Fragmente*, 227–232; Grigurcu, *Existența*, 163–168; Cistelean, *Poezie*, 212–215; Munteanu, *Jurnal*, IV, 155–159; Simion, *Scriitori*, IV, 49–60; George Astaloș, *Requiem pentru Ahoe*, RL, 1992, 2; *Dicț. scriit. rom.*, II, 351–353; *Dicț. analitic*, III, 294–297; Emil Manu, [Tudor George], CL, 2002, 3, LCF, 2003, 16; Popa, *Ist. lit.*, II, 335–338. **N.M.**

GEORGESCU, Constantin (27.V.1933, Snagov, j. Ilfov – 17.II.2000, Snagov, j. Ilfov), prozator. Este fiul Sofiei (n. Preda) și al lui Ioan Georgescu, preot. A absolvit Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică, promoția 1956, clasa Ion Finteșteanu. Până în 1964 a jucat pe scena Teatrului Național din Craiova. Între 1964 și 1966 a funcționat ca

profesor de limba română la școala din Grindu (județul Ialomița). Debutul are loc în 1964 la revista „Luceafărul”, care, în același an, i-a decernat și un premiu. În 1965 i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor pentru prima carte, *Geamul dinspre drum*.

Volumul de nuvele *Geamul dinspre drum*, ca și cele care i-au urmat, *Amintiri simple* (1966) și *Hora de duminică* (1972), indicau în **G.** un scriitor preocupat de universul uman circumscris mediului rural contemporan, atent nu atât la fapte, evenimente, cât mai ales la ecoul stârnit de acestea în structuri psihice aparent rudimentare. Dacă în nuvele se dovedise interesat mai ales de detaliul psihologic, în cele dintâi romane, *Singurătatea lucrurilor* (1968) și *Dincolo de aproape* (1971), autorul mizează doar pe spectaculosul faptelor narate, pe coincidențele neverosimile. Ambele romane sunt structurate în jurul câte unei obsesii ajunse blestem: dorința de înăvuiere sau obstinația unei femei de a se împlini în plan erotic. Și într-un caz, și în altul, personajele par simple marionete mânuite de autor, care leagă și dezleagă destinele după capriciosul său impuls de moment. În schimb, alte romane, ce s-au succedat la scurt timp, *Partea din care bate vântul* (1970) și *Al doilea motiv* (1972), potențează virtuțile narative evidențiate în nuvele. Folosind ca pretext biografia unei familii (Manafu) sau a unui copil (Dumitru), **G.** întreprinde o analiză a realităților românești de după cel de-al Doilea Război Mondial. *Reîntoarcerea învinsului* (1980), ca și *Tren de noapte* (1981) pun sub semnul întrebării capacitatea autorului de a construi. La nivel de pagină (sau chiar de pagini) există coerență, cursivitate; la nivel de întreg totul apare dispersat, impresia de aglutinare rămânând pregnantă. În fond deghizate, și aceste ultime două romane nu sunt altceva decât povestiri și, la urma urmei, așa pot să fie citite, chiar dacă autorul le-a subintitulat romane.

SCRIERI: *Geamul dinspre drum*, pref. Marin Bucur, București, 1965; *Amintiri simple*, București, 1966; *Singurătatea lucrurilor*, București, 1968; *Partea din care bate vântul*, București, 1970; *Dincolo de aproape*, București, 1971; *Al doilea motiv*, București, 1972; *Hora de duminică*, București, 1972; *Taina pergamentului*, Iași, 1974; *Reîntoarcerea învinsului*, București, 1980; *Tren de noapte*, București, 1981.

Repere bibliografice: Toma Pavel, „*Geamul dinspre drum*”, LCF, 1965, 15; Nicolae Manolescu, *Doi tineri debutanți*, CNT, 1965, 18; Cornel Ungureanu, *Căutări*

creatoare și inerție în epica scurtă, O, 1967, 4; Magdalena Popescu, „Singurătatea lucrurilor”, GL, 1968, 29; Alex. Ștefănescu, „Dincolo de aproape”, LCF, 1971, 24; Fănuș Neagu, *A doua carte cu prieteni*, București, 1985, 131–135; Mircea Micu, *Costică ot Snagov*, LCF, 1993, 21. **D. Gr.**

GEORGESCU, Gabriel (4.IX.1911, Craiova – 19.VI.1973, Satu Mare), poet, publicist, traducător. Este fiul Elisabetei-Atena (n. Nicolau), fiica unui cojocar macedonean; tatăl, marinăr în marina comercială, apoi copist la tribunal, își schimbă numele din Petre Udrea în Petre Georgescu-Marinăru. După absolvirea liceului în orașul natal, urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1930–1935) și face studii de slavistică la Sofia (1932–1933). În 1935 este funcționar la Arhivele Statului din București, iar între 1936 și 1946 profesor la licee din Năsăud, Oradea, Arad, Oravița, Orăștie, Ismail, Craiova, Petroșani. În perioada 1946–1963 predă limba și literatura română la Liceul „M. Eminescu” din Satu Mare, ulterior fiind lector la Institutul Pedagogic din Baia Mare (1963–1972). Debutază la revista „Vremea”, în 1934, cu poezia *Epicritica bucuriei*, semnată G. Mavrogheni. Mai colaborează la „Floarea de foc”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Luceafărul” (Sibiu), „Pământul” (Călărași), „Pagini literare” (Turda), „Familia”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a., dar și la publicațiile locale „Cronica sătmăreană” și „Afirmarea”. Este unul din animatorii cenaclului literar Afirmarea. Pentru a evita cenzura, publică poezii originale, dar le semnează ca și cum ar fi traduceri, folosind numele L. Konstantinov, Tudor Konstantinov, Ispas Șarkov sau Constantin Simonov. Transpune integral *Bestiarul sau Cortegiul lui Orfeu* de Guillaume Apollinaire în „Pagini maramureșene”, iar în volum versuri de Ady Endre, Paul Verlaine, Charles Baudelaire. Lasă alte tălmăciri în manuscris, printre acestea și *Florile roșii din Chile* de Pablo Neruda sau *Cântecele mele* de Petőfi Sándor.

Primul ciclu, care poartă și titlul singurului volum antum al lui G., *Poemul fără flăcări* (1969), stă sub semnul amenințării amintirilor și a nimicului. Un gol existențial pare că îl amenință neconținut. Metafora nimicului, a golului devine o obsesie: „Cântecul nimicului îmi umplea sufletul./ Suspinele singurătății fără pieire” (*Ascendam*), iar amenințarea lui apare sub forma coșmarelor, căci „mesagiile marelui nimic” îl chinuie neconținut: „O negură fără cadru, ca în unele vise,/ pare ciudatul

miez al nimicului” (*Eroarea vitală*). Tăcerea devine și ea o manifestare a acestui nimic, „putregăioasă gură a tăcerii” (*Soluții*) reușind să creeze un labirint fără șanse de eliberare: „Un labirint de goale încăperi/ uimirea infinit îl prelungea;/ în magnetismul straniei tăceri” (*Labirint*), iar amintirile, legăturile cu propriul trecut par a fi principala piedică în drumul spre fericire: „Adevărata, simpla fericire/ e fericirea fără amintiri” (*Toast la aniversarea mea*). S-a spus că notând totul „cu o glacială acuratețe, aproape clinică”, G. compune „sub stigmatul mizantropiei”, că „își caută echilibrul de-spiritualizând, reducând complexul la simplu, viul la mecanic, mobilul la inert” (Gheorghe Grigurcu). În al doilea ciclu, *Copilul floare*, care cuprinde versuri scrise între 1944 și 1966, completat consistent în volumul postum *Versuri* (1996), angoasa, spaima existențială lasă locul imaginilor distrugerilor războiului: „Merg pe întuneric fără teamă./ Diavoli cu ciocul de fier/ pășesc alături de mine;/ pintenii lungile spade le ating/ pe mutește. Nu-i știe nici vântul/ și nici pământul nu-i știe” (*Mesaj*). Pentru poet, fost ostaș pe front, moartea apare uneori și în metafora florii negre: „Plângea întreg pământul,/ afară doar de floarea neagră/ care-i înmormânta pe toți,/ cu bucurie și cu ușurință” (*Floarea neagră*). Dar titlul ciclului este prilejuit de nașterea fiicei poetului, prezența copilului fiind singura salvare posibilă într-un extaz existențial, o anulare a vechilor neliniști și a singurătății: „Căldură sufletească, mă răscumperi/ tămăduindu-mi inima, precum/ se vindecă pământul primăvara. [...] Topește-mă-n lumina ta, o, floare!” (*Să-ți spun povestea mea?*). Dacă în rest imaginile sunt îndeobște sumbre, vădind dorința de retragere din lume, poemele acestea par desprinse dintr-un univers liric complet dife-

SCRIERI: *Poemul fără flăcări*, București, 1969; *Versuri*, pref. Gheorghe Grigurcu, Satu Mare, 1996. **TRADUCERI:** Ady Endre, *Scăpăraătorul focului*, Cluj, 1948 (în colaborare cu V. Herman), *Spre mâine*, Cluj, 1970; Paul Verlaine, *Versuri*, pref. N.N. Condeescu, București, 1967; Charles Baudelaire, *Mici poeme în proză*, pref. Vladimir Streinu, București, 1971.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, „*Poemul fără flăcări*”, RL, 1969, 48; Zaharia Sângeorzan, *Refuzul emoției*, RL, 1970, 5; Perpessicius, *Lecturi*, 229–232; Lucian Raicu, *La moartea poetului*, RL, 1973, 24; Grigurcu, *Poeți*, 247–250; Gheorghe Grigurcu, *Un valoros poet uitat*, RL,

1993, 43; Vasile Știrbu, „Poemul fără flăcări”, „Astra maramureșeană”, 1997, 1; *Dicț. scriit. rom.*, II, 353–354; Laura Temian, Otilia Marinescu, Ana-Maria Brezovschi, *Autori maramureșeni*, Baia Mare, 2000, 203–206; Vulturescu, *Cultură*, 94–96; Ion Ghiur, *Gabriel Georgescu – un poet al existenței discrete*, Satu Mare, 2011; Nicolae Scurtu, *Întregiri la biografia lui Gabriel Georgescu*, „Nord literar”, 2012, 7–8.

P.Ct.

GEORGESCU, Ioan (16.III.1889, Scoreiu, j. Sibiu – 4.III.1968, București), publicist, folclorist, traducător. Este fiul Anei (n. Cârstea) și al lui Ioan Georgescu, dascăl. A urmat școala primară din Scoreiu, apoi cursurile Seminarului Greco-Catolic din Blaj, completându-și studiile teologice la Budapesta (1908–1911, 1914–1916) și la Institutul Teologic Superior „Sfântul Augustin” din Viena (1911–1913). În 1918 și-a susținut la Budapesta examenul pentru titlul de profesor secundar de limba română, filosofie și istorie. Înzestrat cu o memorie remarcabilă și cu un dar deosebit în însușirea limbilor străine – cunoștea latina, maghiara, germana, franceza, italiana și rusa –, **G.** manifestă de timpuriu înclinație spre munca de cercetare. Din 1920 până în 1922 ocupă postul de secretar literar al Astrei, stimulând activitatea publicațiilor Asociațiunii. Perioada este rodnică și în colaborări proprii la revista „Transilvania”. Ulterior, între anii 1922 și 1933, a fost profesor la Constanța și București.

Istoria literaturii române îl reține pe **G.** pentru traducerea – sub titlul *Despre Coran* (1927) – a versiunii scurte, în latină, a lucrării lui Dimitrie Cantemir, *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane* (1722). Studiul introductiv trece în revistă toate încercările de tâlmăcire ale înaintașilor și oferă informații documentate despre religia islamică. Importanța acordată de **G.** culturii populare tradiționale îl determină să se ocupe de ea în articole de folcloristică sau în micromonografia *Satul meu: un sat din Ardeal* (1921) și în culegeri de folclor rămase în pagini de revistă sau lăsate în manuscris, textele provenind din zonele unde a profesat și de unde, în perioada 1918–1927, le-a înregistrat în anchete la care i-a antrenat și pe elevii săi. A scris numeroase cărți centrate pe istoria Bisericii Unite, dar mai cu seama legate de momente aniversare sau comemorative ori despre frunțași ai istoriei și culturii transilvănene și nu numai – Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Gheorghe Lazăr, Iosif Vulcan, Ioan Rațiu, Eugeniu Carada ș.a.

SCRIERI: *Ce este și ce vrea să facă Asociațiunea*, Sibiu, 1921; *Istoria Bisericii creștine universale cu deosebită privire la istoria Bisericii Românești Unite cu Roma*, Blaj, 1921; *Istoria lui Tudor Vladimirescu. Ce trebuie să știe poporul despre el?*, Sibiu, 1921; *Satul meu: un sat din Ardeal*, Sibiu, 1921; *Avram Iancu. Crâmpoie din viața și din vremea lui*, Sibiu, 1922; *Prin România. Ardealul*, Sibiu, 1922; *Gheorghe Lazăr*, Sibiu, 1923; *Ștregarul satului*, Arad, 1925; *Un martir al datoriei către țară: Episcopul Demetriu Radu*, Cernăuți, 1925; *Coloniile germane din Dobrogea*, Cernăuți, 1926; *Episcopul Mihail Pavel. Viața și faptele lui (1827–1902)*, Oradea, 1927; *Dr. Ioan Rațiu (1828–1902). 50 de ani de la luptele naționale ale românilor ardeleni*, Sibiu, 1928; *Momente din viața Bisericii Unite în ultimii zece ani (1918–1928)*, București, 1929; *Românii transilvăneni în Dobrogea*, Cernăuți, 1929; *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Oradea, 1935; *Eugeniu Carada*, Oradea, 1936; *La Presse périodique en Roumanie*, Oradea, 1936; *Aurel Mureșianu*, Cluj, 1938; *Iosif Vulcan*, Oradea, 1942; *Mitropolitul Ioan Vancea*, Oradea, 1942; *Istoria literaturii eline*, București, f. a. **Antologii:** *Poeți în rugăciune*, Oradea, 1943; ed. 2, îngr. și pref. Ion Buzași, Blaj, 2005. **Traduceri:** Dimitrie Cantemir, *Despre Coran*, introd. trad., Cernăuți, 1927.

Repere bibliografice: *Ioan Georgescu*, „Albina”, 1923, 45; N. Iorga, *Calendare. Rolul lui I. Georgescu în editarea calendarelor Asociațiunii*, GT, 1920, 6; Ion Pillat, *Români din Ungaria. Ioan Georgescu*, U, 1932, 5 martie; Anca Goția, *Ioan Georgescu și dimensiunea elementului tradițional românesc*, REF, 1991, 1–2; Ion Buzași, *Pr. Ioan Georgescu*, PSS, 2005, 6–7; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 418. **A.Gf.**

GEORGESCU, Liviu (7.V.1958, București), poet. A absolvit Liceul de Muzică din București (1977) și tot aici Facultatea de Medicină (1984). Profesează ca medic în Capitală până în 1989. În 1990 se stabilește în Statele Unite ale Americii. Până în 1995 e internist la Montefiore Medical Center, Albert Einstein College of Medicine din New York. Se specializează în boli autoimune și reumatologie și face cercetări în domeniul bolilor autoimune, al biologiei celulare, moleculare și genetice. Din 1997 practică medicina internă și reumatologia la New York Hospital și la Spitalul pentru Chirurgie Specială al Universității Cornell din New York. Este membru al Orchestrei Medicilor din New York, organizează și obține premii la câteva expoziții personale de pictură. A participat, ca student, la Cenaclul de Luni condus de Nicolae Manolescu, dar nu a publicat în timpul regimului comunist. Debutează cu poeme în 1998, la revista „Lumină lină – Gracious Light” din New York. Pentru primul

său volum de versuri, *Călăuza* (2000), primește Premiul Național „Mihai Eminescu”. După 1989 colaborează la „România literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Poesis”, „Poezia”, „Tribuna”, „Dacia literară” ș.a. De asemenea, este prezent în mai multe antologii editate în SUA.

„Optzecist atipic”, cum l-a numit Nicolae Manolescu, **G.** este un poet vizionar și metafizic ce elaborează vaste structuri de tip baroc, palimpseste cu aspirații cosmologice. Amplul poem *Solaris* (2002) are ambiția de a deconstrui cosmosul și haosul, generând o „cosmogonie” a sfârșitului universului și al limbajului, o epopee care să cuprindă și să reordoneze, într-o mitologie poetică personală, întreaga memorie a universului istoric, fizic, uman (inclusiv universul anatomiei umane), universul atomic și subatomic. Violența imaginii (imaginea recurentă a fierăstrăului), tehnici ce amintesc de dicteul automat și de colajul avangardist, ilogicul asocierilor verbale, lipsa de coerență, paroxismul îl apropie pe **G.** de expresioniști și de suprarealiști, această dublă articulare a liricii sale fiind observată de Nicolae Manolescu în prefața la antologia bilingvă *Zbor în cursa de cristal* (2004). *Ochiul miriapod* (2003) este conceput în același stil, dar apocalipsa este mai restrânsă: apocalipsa unei istorii, a unei țări, a unui individ. Temele volumului devin pregnant sociale și politice – Revoluția, prospectata distrugere a Roșiei Montana, propria existență prinsă în vârtejul evenimentelor. *Orologiul cu statui* (2004) este un volum mai puțin realizat, mai eteroclit, mai simplificat ca retorică. *Piatră și lumină* (2005) reia tema Revoluției (într-o proză poetică), tematica morală (raportul dintre individ și lume), face portretele unor orașe, ale unor culturi etc., revenind la imaginile barochizante, la construcțiile pletorice și la patosul inițial. Tema morală și religioasă este o constantă și în *Nu am voie* (2008), un volum totuși eteroclit tematic și stilistic. Autorul începe să publice aproape anual câte o carte, dar calitatea poeziei sale scade progresiv, ezitând între formula unui neoromantism facil și un conceptualism obscur. Se remarcă doar poemele religioase din *El* (2010), *Facerea, Cain, Iov* etc., care cultivă un limbaj de o densă materialitate, dublată de un vizionarism în linie veterotestamentară. *Transatlantice* (2007) se distinge prin formula jurnalului de călătorie, cu premise diverse, poetice, de observație și meditație socială și culturală etc., în orice caz, o carte interesantă,

care își poartă cititorul prin America, România, Anglia, Franța, Germania, Grecia, culminând cu experiența mistică și estetică a Athosului.

SCRIERI: *Călăuza*, pref. Nicolae Manolescu, Botoșani, 2000; *Solaris*, București, 2002; *Hidden death, hidden escape*, New York, 2003; *Recovered confessions*, Maryland, 2004; *Ochiul miriapod*, București, 2003; *Orologiul cu statui*, Botoșani, 2004; *Zbor în cursa de cristal – Flight inside a Crystal Trap*, ed. bilingvă, pref. Nicolae Manolescu, București, 2004; *Piatră și lumină*, postfață Gheorghe Grigurcu, Pitești, 2005; *Transatlantice*, postfață Daniel Cristea-Enache, Pitești, 2007; *Nu am voie*, postfață Al. Cistelean, Pitești, 2008; *El*, Pitești, 2010; *Smulgerea zalei*, Pitești, 2010; *Sau dincoace de Stix*, Pitești, 2011; *Katanamorfoze*, postfață Al. Cistelean, Timișoara, 2012; *Ziua de dinainte*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2012.

Repere bibliografice: Mircea A. Diaconu, [*Liviu Georgescu*], PSS, 2001, 3–4, CL, 2002, 10, 2004, 4, 2005, 5, F, 2004, 9, VTRA, 2006, 5, 2009, 1–2, O, 2008, 6; Sasu, *Dict. scriit. SUA*, 137–139; Raluca Dună, „*Solaris*”, LCF, 2002, 33; Gheorghe Grigurcu, [*Liviu Georgescu*], RL, 2002, 36, 2006, 10; Cistelean, *Al doilea top*, 108–110; Cosmin Ciotloș, *Rebranding Liviu Georgescu*, RL, 2005, 30; Ștefănescu, *Istoria*, 1110–1111; Manolescu, *Istoria*, 1411–1412; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, 302–305; *Atelier de lectură. Zoom in: Liviu Georgescu*, îngr. Al. Cistelean, Târgu Mureș, 2011.

R.D.

GEORGESCU, Mihai (4.III.1924, Zăbriceni, j. Bălți – 1.II.1995, București), dramaturg, prozator. Pe numele întreg Mihai Ioan Georgescu Zinca, **G.** a absolvit Facultatea de Filologie a Universității din București, a lucrat din 1952 în diferite instituții culturale: Comitetul de Stat pentru Așezămintele Culturale, Editura Didactică și Pedagogică, Biblioteca Centrală de Stat, Centrul de Valorificare a Creației Populare, Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice. Se poate spune că debutul lui ca dramaturg a avut loc în 1961, anul în care i se reprezintă, la Teatrul Țândărică din București, piesa *Răzvrățiții* și totodată anul în care încep să-i fie editate (sub formă de buletine multigrafiate, de „uz intern”, scoase de organisme culturale ale epocii și destinate teatrelor profesioniste ori de amatori) diferite texte dramatice: *Răzvrățiții*, *Spicul de grâu povestește* (1964), *Capul Brâncovenilor* (1967), *O zi și o noapte* (1970) ș.a. Câteva au apărut ulterior în volume colective. Debutează în volum cu *Elegii pentru Cetatea Soarelui* (1973). I-au fost jucate diferite piese, de-a lungul anilor, la mai multe teatre din țară. Cel mai comentat a fost

spectacolul cu piesa *Să nu vorbim de Bibi* (1968), pusă în scenă la Teatrul Nottara din București, în cadrul așa-numitului Atelier '68, într-un spectacol *coupé*, împreună cu alte două lucrări, aparținând lui Iosif Naghiu și lui Leonida Teodorescu. Piesa a stârnit un mic „scandal”, fiind interpretată drept criptocontestatară la adresa societății și rânduie-lilor din epocă, ceea ce i-a creat autorului dificultăți în reprezentarea ulterioară a altor texte. După acest episod G. s-a „cumințit”, orientându-se mai ales spre dramaturgia istorică, desigur cu mesaj patriotic. A compus și scenarii de teatru radiofonic, unele fiind montate și difuzate. După 1980 a publicat și proză (romane, povestiri istorico-patriotice pentru adolescenți).

În activitatea de dramaturg a lui G. se pot distinge două maniere: una este cea a deriziunii crude, a construcțiilor metaforice și alegorice, îndatorate teatrului absurdului (dar mai mult ca procedee și „trucuri”, fără profunzimea și tragismul creațiilor marilor reprezentanți ai curentului), cu ambiții filosofice și morale, însă cu redusă consistență ideatică, notabile mai mult prin vioiciunea construcției, prin percutanța replicilor, printr-o anumită abilitate de a mânui lirismul și bufoneria; cealaltă este materializată în piesele cu subiect istoric în care faptele trecutului sunt privite prin grila prezentului. Textele din prima categorie formează partea cea mai interesantă a operei de dramaturg a lui G. Principalul lor atu este dialogul viu și inteligent, susținut de o anumită vervă a ideilor și de umorul (uneori) absurd („à la Gayk”, după cum s-a remarcat), punctul lor slab fiind fragilitatea conflictului. Piesele care „alegorizează în manieră modernă – cu urme vizibile din Arrabal și Ionescu” (Laurențiu Ulici), cum ar fi, de pildă, *Punctul*, *Trenul de seară sau Noapte bună*, *domnule S.*, *Anteros sau Nostalgia perfecțiunii*, *Cel care intră pe ușă* ș.a., țin de un teatru demonstrativ, cu ambiții de eseu filosofico-moral-politic care, dacă nu atinge miezul marilor chestiuni existențiale, dezvoltă o satiră, plauzibilă scenic, la adresa răului moral, a josniciei, a marasmului și dezumanizării. Piesele de reconstituire istorică – *Elegie pentru capul prinților*, *Elegie pentru Cetatea Soarelui* (republicată ulterior, cu modificări, sub titlul *Biru-ința înfrângerii*), *Elegie pentru voievodul cu stea în frunte* – ilustrează corect, dar modest estetic, genul în care se încadrează; dotate cu mesaj moral și patriotic, evocatoare fără exces de „culoare”, construite cu oarecare inteligență, ele apar, chiar în contextul

epocii în care au fost scrise, ca desuete, semănând mai degrabă cu *Apus de soare* de Barbu Delavrancea decât cu, bunăoară, *Răceala* lui Marin Sorescu. Ca prozator, G. nu a dovedit o vocație deosebită. Epica sa e plată, convențională, chiar dacă, intermitent, animată de o anume vervă și aseasonată cu ingrediente și procedee proprii romanului popular, de consum. În mod special fragilizează textul obediința (net perceptibilă) față de comandamentele ideologice ale regimului și perpetuarea unor clișee ale realismului socialist. În *Inspectorul de teren* (1980) este vorba de viața unui activist administrativ-economic al regimului comunist, de șantier și industrializare, dar – pentru înviorarea acțiunii – și de inundații dezastruoase, precum și de un violator și asasin în serie, à la Râmaru, personaj „dubios” și ideologicește, ostil „eticii socialiste” și idealului „omului nou”. *Lumea de la fereastră* (1983), roman educativ-picaresc, cu inserții de erotism și de aventură, este de fapt o carte de propagandă: cititorului i se înfățișează degringolada morală, neverosimil grotescă, a unui grup de români care, plecați în turneu în Italia, ca membri ai unei formații de dansuri folclorice, după ce s-au arătat o vreme foarte „vigilenți” față de eventuale tentații de a rămâne în Occident, comit în cele din urmă „greșeala”, dezertează din societatea socialistă și ajung niște epave morale, care se îndeletnicesc cu prostituția, comerțul de producții pornografice, traficul de carne vie, banditismul, terorismul, unii dintre ei găsindu-și moartea în condiții sordide, departe de țară. În 1991 scriitorul a publicat un volum de povestiri istorico-cinematice, *Neagoe, căpitan de vânători*; personajul central este viitorul domnitor Neagoe Basarab, în tinerețe vătaf de vânători domnești. Povestirile, scrise (foarte probabil cu câțiva ani înaintea publicării) într-o limbă convențional-arhaizantă, furnizează detalii interesante despre obiceiurile sălbăticiunilor, despre vechile tehnici și secrete vânătoarești, conțin momente de acțiune, de suspans ori aventură, dar și legende onomastice și se înscriu în genul literaturii educative de aventuri, cu mesaj patriotic (în termenii proprii anilor '70–'80, prozatorul idilizând, de pildă, organizarea domnească feudală), destinată adolescenților.

SCRIERI: *Elegii pentru Cetatea Soarelui*, București, 1973; *Punctul*, pref. Horia Lovinescu, București, 1973; *Inspectorul de teren*, București, 1980; *Lumea de la fereastră*, București, 1983; *Comediograme*, București, 1985; *Neagoe, căpitan de vânători*, București, 1991.

Repere bibliografice: Radu Popescu, *Atelier '68 și ciclul doi de dramaturgie originală*, RMB, 1968, 23 mai; Valentin Silvestru, *Dramaturgi originali la Atelier '68*, CNT, 1968, 26; Dan Cristea, *Noi formule de teatru. Între confirmare și infirmare*, TTR, 1968, 7; Ovidiu Constantinescu, *Noi căutări în dramaturgia românească*, VR, 1968, 8; C. Isac, „Punctul”, ATN, 1973, 4; Ulici, *Prima verba*, I, 212–214; Mîndra, *Jocul*, 94, 97–100; Viorel Știrbu, [Mihai Georgescu] LCF, 1980, 48, 1984, 24; Ghițulescu, *O panoramă*, 306–308.

N.Br.

GEORGESCU, N. [Nicolae] (6.IX.1950, Jupânești, j. Argeș), critic și istoric literar. Este al cincilea copil al Filofteii Georgescu și al lui Cicerone Georgescu, învățători. După ce a absolvit Facultatea de Limbi Clasice a Universității din București, a fost profesor la țară, bibliotecar în București, la Biblioteca Academiei, redactor la revista „Luceafărul”. Debutază în „Luceafărul” (1980) și colaborează cu studii de istorie literară la „Caietele Mihai Eminescu” și „Limba română”, iar critică literară scrie mai ales în „Luceafărul”, dar și la „Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”, „Săptămâna”, „Flacăra” etc. Debutază editorial cu volumul *A doua viață a lui Eminescu* (1994). A susținut doctoratul în 1997 cu o teză care, amplificată sub titlul *Eminescu și editorii săi* (I–II), va apărea în anul 2000. La începutul anilor '90 din secolul trecut a rămas șomer un timp, apoi a intrat ca redactor la „Viața Capitalei”. În 1990 este printre cei care editează revista „Academica”. În prezent este cadru didactic la Universitatea „Hyperion” din București, colaborează cu articole de critică și istorie literară la „Noua revistă română”, „Literatură”, „Națiunea”, „Cultura”.

Majoritatea volumelor publicate de G. se ocupă de biografia și scrierile lui M. Eminescu. Există aici două fronturi distincte, valorizabile foarte diferit. *Eminescu și editorii săi* este o cercetare capitală pentru înțelegerea etapelor traversate de editarea poetului. Pentru prima oară sunt comparate riguros toate edițiile lui Titu Maiorescu, sunt discutate cu acribie șantierul filologic ale lui G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, G. Călinescu, până la Perpessicius și Petru Creția. Complementar acestei cercetări de referință, G. s-a manifestat și ca editor propriu-zis prin îngrijirea, în 2004, a unei ediții a unicului volum eminescian – *Poesii*. Pe lângă numeroase emendări și discuții prețioase sau măcar interesante, pot fi desprinse și două aspecte discutabile: bizareria de a acorda un rol exagerat apostrofului la Eminescu și teza că volumul din 1883 ar fi fost

pregătit de fapt de poet, contrar ideii cvasiunanim acceptate că editorul ar fi fost Maiorescu. Astfel de excentricități sunt totuși benigne în raport cu aspectul controversat al cercetărilor biografice dedicate lui Eminescu. Începând cu *A doua viață a lui Eminescu* (1994) și *Cercul strâmt. Arta de a trăi pe vremea lui Eminescu* (1995), i s-a imputat „o intruziune păguboasă a senzaționalului în istoriografia literară” (Z. Ornea). Recurgând la o reconstituire acribioasă a contextului istoric, G. încearcă să acrediteze ipoteza conspiraționistă conform căreia Eminescu ar fi fost eliminat din viața publică printr-o cabală a liberalilor acceptată și de conservatori, motivul fiind opoziția sa la alianța cu Imperiul German și Austro-Ungaria. Lucrările ulterioare reiau și amplifică, prin documentare suplimentară, această ipoteză, potrivit căreia și boala poetului ar fi fost confecționată cu sprijinul lui Maiorescu: *Un an din viața lui Eminescu (martie 1881–aprilie 1882)* (2006), *Cartea trecerii: boala și moartea lui Eminescu* (2009, altă ediție în 2012), *Eminescu. Ultima zi la „Timpul” (Dosar de presă): cartea argumentelor* (2011). Fără a intra în nucleul dur al conspiraționiștilor naționalist-protocroniști, tezele lui G. rămân în cel mai bun caz controversate.

SCRIERI: *A doua viață a lui Eminescu*, București, 1994; *Cercul strâmt. Arta de a trăi pe vremea lui Eminescu*, București, 1995; *Eminescu și editorii săi*, I–II, București, 2000; *Cu Veronica prin Infern*, I–II, București, 2004; *Scenarii de istorie literară. Ediția princeps Eminescu*, București, 2004; *Recife. Eseuri de oceanografie*, București, 2005; *Hoțul de păgubaș*, București, 2006; *Un an din viața lui Eminescu (martie 1881–aprilie 1882)*, București, 2006; *Scrisul, ca o taină: povestea graiului nostru*, București, 2007; *Cartea trecerii: boala și moartea lui Eminescu*, Oradea, 2009; ed. (*Boala și moartea lui Eminescu*), Bacău, 2012; *Eminescu. Ultima zi la „Timpul” (Dosar de presă): cartea argumentelor*, București, 2011.

EDIȚII: M. Eminescu, *Luceafărul*, București, 1999, *Opere*, vol. XVII: *Bibliografie. Viața–Opera*, București, 1999 (în colaborare), *Poesii*, București, 2004; ed. București, 2012.

Repere bibliografice: Z. Ornea, [N. Georgescu], RL, 1994, 27, 2000, 22, 2001, 12, ; Ioana Bot, *Eminescologia de scenarii și mistere*, ST, 1994, 7–8; Constantin Cubleşan, *Eminescu în perspectivă critică*, Oradea, 1997, 20–25; Constantin Cubleşan, *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, 183–189; Nicolae Manolescu, *Spre o nouă ediție Eminescu*, RL, 2002, 7; Gavril Istrate, *Ediții și editori*, CL, 2003, 1; *Studii eminescologice*, coordonatori Viorica S. Constantinescu și Cornelia Viziteu, Cluj-Napoca, 2003, 165–186.

GEORGESCU, Paul
(7.XI.1923, Țândărei,
j. Ialomița – 24.IX.1989,
București),
critic literar, prozator.

Este fiul Mariei (n. Ștefanovici) și al lui Dumitru Georgescu, medic. După absolvirea Liceului „Matei Basarab” din București, își ia licența în litere și filosofie tot aici (1945). A debutat și a fost redactor la „România liberă” (1944, ca membru al Partidului Comunist din ilegalitate), la Radiodifuziune (1945–1947), la „Viața românească” (1948–1952, redactor-șef adjunct în 1958–1972), redactor de la primul număr din 1954, redactor-șef adjunct al „Gazetei literare” și apoi redactor-șef (1956–1958), conferențiar la Catedra de literatură română a Universității bucureștene (1948–1956), în paralel cu diferite funcții politice importante în aparatul de partid, al cenzurii și al ideologiei oficiale. A mai colaborat la „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul” ș.a. I s-au decernat Premiul Uniunii Scriitorilor (1964, 1967, 1976), Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR (1967), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1973, 1980) ș.a.

De la primele sale „încercări critice” G. a reușit să-și exercite într-o manieră proprie funcția asumată, cea de comentator al fenomenului literar curent. În perioada celui mai intolerant dogmatism stalinist, când individualitatea criticului nu se putea manifesta nesupravegheată nici măcar în stil, el a găsit forme de evitare a șablonizării discursului, a uniformizării expresiei, de introducere în limbaj a unui palpit personal, a unei prospețimi verbale, a unei note de spontaneitate. Posibilitatea de a proceda astfel și-a asigurat-o prin adoptarea unui stil colocvial, perfect adaptat ideologic orientării canonice, dar care permitea anumite oralități savuroase, jocuri amuzante de cuvinte, pigmențări ironice. Pentru a marca asumarea strict individuală a unui asemenea model locutoriu, pentru a sublinia cât mai explicit că astfel nu angaja forurile de îndrumare a creației și, cu atât mai puțin, politica promovată de forța conducătoare a societății,

criticul nu publica, pe cât posibil, sub semnătură articole orientative și de sinteză, prefera cronica și, la cărțile importante, cronica parțială, pe aspecte, mod de a spune că tonul degajat nu exprima lipsă de respect pentru temele majore obligatorii, pentru „ideile înaintate”, ci viza doar fapte particulare de ordin strict literar. Această precauție, evitarea de a generaliza se reflectă și în titlurile unor culegeri de articole: *Încercări critice* (I–II, 1957–1958), *Părerii literare* (1964), *Printre cărți* (1973), *Volume* (1978). Pe măsura detensionării ideologice, G. a început să scrie nu numai despre opere izolate sau despre aspecte ale acestora, ci și despre întreaga operă a unor scriitori, abordând probleme generale. Când a devenit posibilă reconsiderarea lui Titu Maiorescu, el și-a luat sarcina de a redacta unul dintre primele articole în care, se înțelege că de pe poziții marxist-leniniste, se recunosc întemeietorului criticii literare românești merite importante. La promovarea valorilor autentice ale literaturii postbelice a contribuit decisiv, mai cu seamă în calitate de redactor-șef al „Gazetei literare” și de redactor-șef adjunct al „Vieții românești”. Lui își datorează, în bună măsură, debutul Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Nicolae Velea, Ilie Constantin, majoritatea șaizeciștilor. Tinerii, în special aducătorii de noi tonalități, căutătorii de noi mijloace expresive s-au bucurat din partea sa, tot timpul, de sprijin și încurajare. Cărțile lui de critică abundă în propoziții entuziaste despre Nicolae Labiș, D.R. Popescu, Petre Stoica, Nichita Stănescu, Ilie Constantin, Cezar Baltag, Constanța Buzea, Teodor Mazilu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Vasile Rebreanu, Florin Mugur, Al. Ivăsiuc, Radu Petrescu, Virgil Duda, Petru Popescu, Emil Brumaru, Norman Manea, George Bălăiță, Sorin Titel, Mircea Ciobanu, Dana Dumitriu. Aplicat și onest sunt apreciați și scriitori contemporani inovatori mai în vârstă, unii „cu probleme”, de la Marin Preda la Virgil Teodorescu și Ion Caraion, ca și autori din perioada interbelică (Anton Holban, Camil Petrescu) sau mai vechi, cele mai vibrante caracterizări privind creația lui Mihail Sadoveanu. Recuperarea scriitorilor excomunicați ca „decadenți”, în frunte cu Tudor Arghezi, a fost susținută perseverent de critic prin toate mijloacele. Permanent și energic, el a participat la demersurile ce urmăreau deschiderea spre lumea modernă, lărgirea orizonturilor, răpunerea dogmatismului, promovarea spiritului liber, îndrăzneț. Nu fără situarea,

în probleme de orientare, pe unele poziții rigide, cu manifestări de opacitate și intoleranță față de anumite valori, față de structuri artistice tradiționale îndeosebi, dar și față de unele moderne (Nina Cassian). După 1970, consacrându-se beletristicii, **G.** a abandonat în cele din urmă critica. Proza sa narativă e de aparență autenticistă, dar, spre deosebire de autenticismul așa-zis clasic, nu respinge „literatura” sau o respinge doar declarativ și nu în permanență. Nu numai că nu o repudiază, dar o practică uneori chiar ostentativ. Prozatorul, care debutează cu volumul *Vârstele tinereții* (1967), nu încredințează, de regulă, funcția narativă unor personaje, asemenea lui Camil Petrescu, și nu consideră, ca acesta, perimată ideea de caracter. Nu refuză convențiile, în orice caz nu pe toate. De unele se debarasează, dar pe altele (dintre cele primordial determinative) le aplică sistematic. Ori de câte ori preia mărturisit funcția de narator, el recunoaște că scrie, că face literatură, implicit că se supune unor constrângeri. Meditativă și interogativă, problematizantă, „eseistică”, proza se definește în primul rând prin aceea că scriitorul își asumă – sau se preface a-și asuma – calitatea de narator omniscient. El nu relatează din perspectiva absolutului. Narează și descrie, asemenea lui André Gide, Marcel Proust, Jean-Paul Sartre sau Camil Petrescu, din perspectiva unui personaj, însă fără a-i atribui explicit acestuia funcția de „ambasador”. Autorul nu se lasă acoperit de narator. Narează el însuși, dar nu spune mai mult decât ar putea să spună personajul delegat. E o relativizare inversă. O altă particularitate este aceea că narațiunea include jocul – comic de cele mai multe ori – și, întrucât instrumentul expresiei este cuvântul, apariția în discurs a unei comedii a limbajului se produce de la sine. De aici singularitatea stilistică. **G.** nu formulează niciodată neutru, impersonal, nu mânuiește stilul de grad zero. Având o vocație a umorului (a celui cu dinți îndeosebi), a ironiei, a maliției, a grotescului și posedând o imaginație asociativă fenomenală, o inventivitate verbală ineputabilă, el întrebuințează cuvinte din toate sferile limbii, de la neologisme rare la neoașisme și arhaisme stridente, de la noțiuni abstracte la termeni de argou și termeni vulgari, manipulează morfeme și combină părți de vorbire, ca Arghezi (dar într-un fel al său), în cele mai insolite moduri, pune lucrurile și cuvintele în relații imprevizibile, amuzante și deconcertante, sucește fraza în fel și

chip, uneori o rupe, o schilodește, frecvent o artificializează ilar prin hiperbat. La nivel lexical, prozatorul schimonosește vocabulele, creând adeseori pe această cale altele, lansează calambururi, inventează porecle, aplică epitete și calificative bufe. Amestecând reprezentările și limbajele în spirit demitizant, el orientează scripticul, literaturizează oralitatea, înjosește sublimul, proiectează prozaicul în metafizic, reduce, când vrea, toate câte există, văzute și nevăzute, la un numitor comun derizoriu. În ordinea conținutului, o caracteristică generală a prozei lui **G.** e aceea de a nu zugrăvi un mediu doar în sine și pentru sine, ci de a sesiza, în existența acestuia, implicațiile unor evenimente și procese de semnificație mult mai amplă. În marginea lor, personajele pot fi simple păpuși automate; mecanismele funcționale sunt însă activate de mersul istoriei. Spațiul imaginarului din cele mai multe romane e un ținut agricol din Bărăgan, având drept centru orașul Plătărești, replică valahă la Yoknapatawpha lui William Faulkner. Modul de existență e o patriarhalitate idiotizată, zguduită intermitent de convulsii ale timpului istoric. Apar tot mai frecvent semne că economia agrară nu se mai poate menține în vechile structuri, prinsă fiind, cu tentacule vizibile și invizibile, în sistemul relațiilor capitaliste. Principalul instrument al acestei capturări e societatea internațională Ceres, cu filiale în lumea întreagă. Menționată în majoritatea romanelor, această societate domină nedecarat întreaga viață publică, ținând înfășurate în rețelele ei, ca un păianjen negru, organizații, autorități, instituții, controlând totul, chiar și gândurile nerostite, curmând prompt, prin exterminare fizică, orice tentativă de insubordonare. Reflectarea procesului de integrare a economiei capitaliste românești în cea mondială se realizează, în ordinea cronologică a desfășurării lui, în romanele *Solstițiu tulburat* (1982), *Mai mult ca perfectul* (1984), *Siesta* (1983), *Revelionul* (1977), *Vara baroc* (1980), cel dintâi marcând începutul de veac, următoarele – anul 1905, momentul imediat de după Primul Război Mondial și anii 1925–1926. Ciclul continuă cu *Natura lucrurilor* (1986), *Pontice* (1987), *Geamlâc* (1988), *Între timp* (1990). Doi intelectuali exemplari din punctul de vedere ideologic al scriitorului sunt zugrăviți în *Doctorul Poenaru* (1977) și în *Înainte de tăcere* (1975). Primul e un medic erou, un Albert Schweitzer de Bărăgan, nou Popa Tanda în același timp, angajat, când

evoluția istorică o impune, și în acțiunea antifascistă. Roman-biografie, construit cu mijloace atât de parodiare a literarului, cât și de înlocuire a lui printr-o relatare pretins neelaborată, autentică, într-un „caiet”, *Doctorul Poenaru* devine implicit și roman-portret. Reușita autorului în portretizarea unui om autentic, viu e atestată și de faptul că romanul a fost ecranizat. Al doilea protagonist, martir al credinței sale, e un tânăr comunist condamnat la moarte. În așteptarea execuției, el se autoanalizează cu o luciditate de clinician și își motivează conduita cu o logică supraomenească, de fanatic revoluționar. În spiritul eticii eroilor lui André Malraux și ai lui Jean-Paul Sartre, condamnatul își spune că, de vreme ce nimeni nu-i poate lua puțința de alegere între a muri demn sau nedemn, adică între a rămâne om sau a deveni zdreanță, opțiunea pentru demnitate e singura suportabilă. Puterea de a și-o asuma îi procură un sentiment de fericire, de libertate interioară. Scrierea există și într-o versiune dramatică, reprezentată sub titlul *Cu fața la zid*.

Încă de la primele sale volume de articole, intitulate Încercări critice și publicate în 1957 și 1958, el demonstrează o concepție de multe ori emancipată de rețetele rigide ale vremii, deși, se înțelege, nu fără anumite limite inevitabile și nu fără a fi plătit și el un anumit tribut exagerărilor dogmatice și sociologice [...]. Dincolo de un oarecare festivism care-și împarte ponderea cu un militantism adesea cam frazeologic, sunt de notat în scrisul criticului calități care-l înalță mult peste nivelul general al publicisticii acelor ani. Lucidității analitice, acuității și inteligenței lui Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu îi răspunde printr-o eseistică subtilă, sugestivă, colorată, cu nu puține procedee de retorică supravegheată, atent mereu la clipa de ecloziune a talentelor, ca și la depistarea autenticei valori, cu predilecții disociative, cu vervă nu o dată pamfletară, cu fantezie și cu idee de autentică originalitate.

FLORIN MIHĂILESCU

SCRIERI: *Încercări critice*, I-II, București, 1957–1958; *Păreri literare*, București, 1964; *Polivalența necesară*, București, 1967; *Vârstele tinereții*, București, 1967; *Coborând*, București, 1968; *Titu Maiorescu, critic literar*, București, 1968; *Printre cărți*, București, 1973; *3 nuvele*, București, 1973; *Înainte de tăcere*, București, 1975; *Doctorul Poenaru*, București, 1977; *Revelionul*, București, 1977; *Volume*, București, 1978; *Vara baroc*, București, 1980; *Solstițiu tulburat*, București, 1982; *Siesta*, București, 1983; *Mai mult ca perfectul*, București, 1984; *Natura lucrurilor*, București, 1986; *Pontice*, București, 1987; *Geamlâc*, București, 1988; *Între timp*, București,

1990; *Învățăturile unui venerabil prozator bucureștean către un tânăr critic din provincie (Correspondență către Ion Simuț)*, Cluj-Napoca, 1999.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, XI, 253–255; Felea, *Reflexii*, 154–159; Cesereanu, *Ipostaze*, 136–143; Dimisianu, *Prozatori*, 111–116; Stănescu, *Cronici*, 99–106; Andriescu, *Disocieri*, 237–241; Grigurcu, *Idei*, 159–163; Raicu, *Structuri*, 217–222; Dimisianu, *Valori*, 43–47; Nițescu, *Repere*, 91–97; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 49–54; Ștefănescu, *Preludiu*, 248–259; Raicu, *Practica scrisului*, 238–245; Simion, *Scriitori*, I (1978), 533–542; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 68–77; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 126–132; Mugur, *Profesiunea*, 70–92; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 156–172; Iorgulescu, *Critică*, 104–108, 220–222; Iorgulescu, *Ceara*, 214–221; Florin Mugur, *Vârstele rațiunii. Convorbiri cu Paul Georgescu*, București, 1982; Manolescu, *Arca*, III, 223–233; Vlad, *Lectura rom.*, 165–171, 179–181; Manea, *Contur*, 36–40; Raicu, *Fragmente*, 335–339; Iorgulescu, *Prezent*, 121–129; Holban, *Profiluri*, 184–203; Regman, *De la imperfect*, 83–91; Simuț, *Incursiuni*, 147–156; Nițescu, *Proletcultismul*, 260–265; Grigurcu, *Amurgul*, 26–27, *passim*; Dicț. esențial, 332–335; Micu, *Ist. lit.*, 522–528; Cristea-Enache, *Concert*, 442–448; Manolescu, *Lista*, II, 64–74; Cioculescu, *Lecturi*, I, 165–170, II, 120–123; Dicț. analitic, IV, 142–144; Holban, *Portrete*, I, 127–135; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, I, 409–414; Simuț, *Reabilitarea*, 101, 103–110; Ștefănescu, *Istoria*, 346–349; Manolescu, *Istoria*, 992–996; Popa, *Ist. lit.*, I, 975–976, II, 686–687; Micu, *Critici prozatori*, 184–206; Micu, *Mileniu*, 390–401. **D.Mc.**

GEORGESCU, Paul Alexandru (11.II.1914, Craiova – ?), hispanist, traducător, prozator. Este fiul Virginiei Georgescu (n. Burgulescu), învățătoare, și al lui Alexandru Georgescu, institutor. După ce urmează studiile medii la Liceul „Frații Buzești” din Craiova (1925–1932), se înscrie la Universitatea din București, absolvind în 1936 secția de sociologie a Facultății de Litere și Filosofie, sub îndrumarea lui D. Gusti; în același an obține și licența în drept. După susținerea, în 1939, a tezei de doctorat *Conceptul și ideea dreptului în doctrina lui Rudolf Stammler*, este numit asistent la Catedra de filosofie dreptului, unde lucrează până în 1944, când este detașat ca lector la Institutul Român de Cultură și la Universitatea din Madrid. Revine în țară în 1947, după încă un an petrecut în Franța și în Elveția (tot ca lector de română). După zece ani de muncă în fabrică, este, scurtă vreme, redactor la Editura Științifică, iar în 1962 devine lector la Catedra de spaniolă a Facultății de Filologie din București. Titlul de doctor în filologie îl obține în 1970 cu teza *Arta narativă a lui Miguel Ángel Asturias*,

în 1971 fiind promovat conferențiar, post în care va funcționa până la pensionare (1979). Între 1965 și 1969 face parte din corpul de consilieri pentru relații internaționale de pe lângă Marea Adunare Națională. Debutază în 1932 la revista liceului pe care îl urma, scrie la „Junimea literară” ș.a., semnificativ fiind însă prezența în „Gând românesc”, în 1937, cu un eseu despre Eminescu. Debutază editorial târziu, în 1960, cu versiunea română la romanul lui Miguel Ángel Asturias *Domnul președinte*. Mai colaborează la „România literară”, „Steaua”, „Secolul 20”, „Adevărul literar și artistic”, „Arbol” (Spania), „Revista nacional de cultura”, „Imagen” (Venezuela), „Revista de los Andes” (Columbia), „Bufanda del sol” (Ecuador) ș.a. Vicepreședinte al Asociației de Prietenie Româno-Venezuelene și membru corespondent al Academiei Naționale din Columbia (din 1979), a fost distins cu Ordinul cultural venezuelean „Andrés Bello” (1977) și cu Medalia pentru Merite Științifice a Universității „San Marcos” din Perú (1978).

Restrânsă la spațiul iberic, prima carte a lui **G.**, *Teatrul clasic spaniol* (1967), reprezintă o sinteză istorico-literară concepută în manieră tradițională. Autorul își ordonează materia pe criterii istorist-pozitivistice, timp obiectiv și personalități, urmărind dezvoltarea dramaturgiei spaniole de la teatrul liturgic, mistere, moralități și farse profane din Evul Mediu până la marile realizări clasice din vremea Renașterii și ale „secolului de aur”. Momentele biografice, atrăgător relatate, se întrețes armonios în comentariu, participând la susținerea aprecierilor de valoare. Mai consistente și mai împlinite în cazul creatorilor de prestigiu, Lope de Vega, Calderón de la Barca, Cervantes, Tirso de Molina, spre exemplu, acestea precedă tablourile analitice, contribuind la închegarea unor studii micromonografice care afirmă contribuția novatoare a teatrului clasic spaniol și universal. Extinderea ariei de cercetare asupra literaturii Americii Latine are ca rezultat lucrarea *Arta narativă a lui Miguel Ángel Asturias* (1971). Mijloacele abordării tradiționale vor fi împinse într-un registru secund de posibilitățile criticii moderne, îndeosebi structuraliste. Întemeiate pe câștigurile investigației pozitivist-sociologice, capitolele introductive adună date socio- și psihobiografice care vor trimite ecouri diferențiate în viziunea filosofică și estetică a prozatorului guatemalez. Circumstanțierea istorică, geografică și socială

intermediază analiza aspectelor care transpar în violența trăirilor și a reprezentării, în receptivitatea la tentațiile visului și ale mitului, convertite critic în formula realismului magic, care îmbină adevărul crud cu suflul poeziei. Folclorul indigen favorizează la Asturias aplecarea spre mitologicul local de origine maya, prozatorul preluând și de la suprarealiști imaginea dislocată, fervoarea metaforică și irumperea în subconștient și oniric, iar de la Dostoievski priza la suferință și descrierea situațiilor-limită. Mai pronunțat înnoitoare sunt intențiile volumului *Literatura hispano-americană în lumină sistemică* (1979), care are o dublă finalitate: cuprinderea întregii arii a literaturilor din America Latină și investigarea lor dintr-un unghi metodologic nou, sistemic. Având izvoare în disciplinele exacte, teoria sistemică gândește fenomenul de creație literară asemenea unui sistem semiotic, cu sens și valoare estetică, statornicind o corelație între un ansamblu de situații solicitatoare și un corpus de răspunsuri ce modelează universul comun. Concluziile sunt relevante, recomandând includerea investigației sistemice printre modalitățile care pot ajuta efectiv la prospectarea raționalistă a „misterelor” creației. Contribuțiile teoretice, critice și istorico-literare ale autorului vor fi reluate concluziv în *Valori hispanice în perspectivă românească* (1986). Portretul hispanistului comparatist își va spori complexitatea în monografia în limba spaniolă, închinată lui Rómulo Gallegos, apărută la Caracas în 1984, și prin traduceri, cele din urmă din aria literaturii, eseului și criticii latino-americane. Între memorii și jurnal, *Cartea întrupărilor. 33 de bărbați iluștri văzuți de aproape și altfel* (1998) creionează portretele unor politicieni, diplomați, filosofi, ziariști, scriitori din lumea românească și din cea hispanică din lungul veac al cărui martor **G.** a fost. Scrise „în spirit spinozian”, cum se exprimă autorul, încercând, adică, să înțeleagă, nu să polarizeze simplist și pasional, propunându-și o „reconstrucție sistemică și arhetipală”, mereu cu un ochi de moralist ațintit asupra persoanelor, medalioanele lui **G.** sunt străbătute de reflecție lucidă și vervă, spirit de observație și pătrundere analitică. Volumul *Casa Weber sau Ieșirea din noapte* (1982) conține o proză intertextuală, modernă, epurată de poticnirile începutului, în care inserțiile autobiografice se întrepătrund cu inovațiile formalizante, înrudite cu lecturile și preocupările istoricului literar.

SCRIERI: *Los estudios hispánicos en Rumania* (în colaborare cu Iorgu Iordan), București, 1964; *Teatrul clasic spaniol*, București, 1967; *Arta narativă a lui Miguel Ángel Asturias*, București, 1971; *Literatura hispano-americană în lumină sistemică*, Craiova, 1979; *Casa Weber sau Ieșirea din noapte*, București, 1982; *Rómulo Gallegos*, Caracas, 1984; *Valori hispanice în perspectivă românească*, București, 1986; *Cartea întrupărilor. 33 de bărbați iluștri văzuți de aproape și altfel*, București, 1998.

Traduceri: Miguel Ángel Asturias, *Domnul Președinte*, București, 1957, *Romanul latino-american*, București, 1964; Maria Teresa León, *Cu cărțile pe față*, București, 1962; Germán Arciniegas, *Popas în România*, București, 1974, *Biografia Caraibelor*, I–II, București, 1978 (în colaborare cu Ruxandra Maria Georgescu), *Cavalerul din El Dorado*, București, 1987 (în colaborare cu Ruxandra Maria Georgescu); *Antologia eseului hispano-american*, postfața trad., București, 1976; *Antologia criticii literare hispano-americane*, București, 1986 (în colaborare cu Ruxandra Maria Georgescu).

Repere bibliografice: Dinu Flămând, „*Antologia eseului hispano-american*”, LCE, 1976, 24; D. Radulian, *Invenție, construcție, integrare*, ST, 1980, 3; Doru Vianu, „*Casa Weber sau Ieșirea din noapte*”, CL, 1983, 3; Mircea Muthu, *Nivelele fantasticului*, ST, 1983, 4; Victor Ivanovici, „*Casa Weber sau Ieșirea din noapte*”, ST, 1984, 2; Firan, *Profiluri*, I, 357–359; Velea, *Universalști*, 89–99; *Dicț. scriit. rom.*, II, 360–361; Micu, *Critici prozatori*, 157–163. S. V.

GEORGESCU, Valentin Al. (2.VII.1908, Corabia – 9.X.1995, București), poet, eseist. Este fiul Virginiei Georgescu (n. Burgulescu), învățătoare, și al lui Alexandru Georgescu, institutor. Dintre cei trei frați ai săi, unul va ajunge medic, altul inginer, iar al treilea, Paul Alexandru Georgescu, hispanist cu renume. **G.** face cursul primar la Școala „Petrache Trișcu” (învățătoare îi este mama), iar cel secundar la Liceul „Carol I” din Craiova, absolvit în 1926. Ca elev, în 1924 debutează cu versuri la revista ieșeană „Gândul nostru”, semnând Valentin Al. Dorian. O poezie și o traducere din Leconte de L’Isle îi apar sub numele real în primăvara anului 1926 în revista „Din școală”. Cu sprijinul material al unei fundații, în toamna aceluiași an se înscrie la Facultatea de Drept și la cea de Litere și Filosofie din București. Tot atunci își începe colaborarea la revista „Favonius”, scoasă de concitadinul său N.I. Herescu, cu traduceri din poezii latini, dar și cu recenzii și cronici, în 1928 fiind și secretar de redacție. Foarte asiduu e prezent, cu contribuții de același fel, și în „Orpheus”, apoi în „Revista clasică”. La aceasta dă mai departe tălmăciri – notabilă

este cea din *Eneida*, de aproape 600 de versuri – , recenzii și studii erudite și după ce, luându-și ambele licențe în 1929, pleacă la Paris pentru a-și continua studiile. Își va trece acolo, în 1932, doctoratul în drept, cu teza intitulată *Essai d’une théorie de „Leges privatae”*, în interval audiind cursuri la Heidelberg (1930) și Bruxelles (1931). Întors în țară, încearcă să obțină Catedra de drept roman la Universitatea din Cernăuți. Va reuși să devină profesor suplinitor abia în 1936, până atunci funcționând ca inspector la filiala locală a Băncii Naționale. Nu se limitează totuși la activitatea de la catedră și de la bancă. Ține conferințe la Societatea Prietenii Științei din Craiova sau la Societatea Scriitorilor Bucovineni și la Cercle des Amitiés Franco–Roumaines din Cernăuți, iar în „Arhivele Olteniei” dă la iveală ciclul de poezii în limba franceză *Les Pretextes du cœur*, cuprins, împreună cu alte două – *Le Cœur et les heures* și *Tryptique* – în volumul *Apprentissages* (1934). Au mai urmat două plachete – „poemul simfonic” *Les Voix* (1936) și *Les Dix stations d’une vierge* (1937), ambele editate la Paris. Poezii în limba română, tălmăciri, fragmente dintr-un poem dramatic (*Mărgărit și Kyra Kyralina*), eseuri despre poezie și despre relațiile dintre literatură, morală și religie semnează în „Meridian”, „Iconar”, „Junimea literară”, „Gândirea”, „Gând românesc”, „Universul literar”, „Arta și tehnica grafică”, „Decembrie”, „Suceava” (1939, aici și cu o rubrică de „însemnări”). Între timp, tipărește în țară eseurile *Hommage à Victor Hugo* și *Problema răului la Dostoievski* (1936), iar în capitala Franței *Visages de Paris. I. Baudelaire, II. Verlaine, Léon-Paul Fargue* (1937–1939). După ocuparea Bucovinei de către Uniunea Sovietică în 1940, **G.** se refugiază la București. Existența și-o câștigă lucrând ca inspector bancar; la Facultatea de Drept poate să propună doar un curs liber. Colaborează destul de asiduu la „Curentul literar”, „Pământul românesc” și prezintă în 1942 o conferință (*Réflexions sur la poésie moderne*) la Institutul Francez. Anunța acum că are „sub presă” mai multe volume: *Cuvinte de dezlegare* (poezii), *Poezie și destin. Încercare de interpretare creștină a poeziei și Transformarea omului* (eseuri) și „sche-ciul în două tablouri” *Chez nos amis de Bukovine*. Ele nu au mai apărut, circumstanțele fiind tot mai puțin prielnice. De altfel, din cauza provizoratului prelungit în care se afla, se îmbolnăvește destul de grav; are totuși șansa de a fi trimis în 1943 de

Banca Națională, al cărei angajat era, în Elveția, la Lausanne. În subsidiar, îndeplinindu-și atribuțiile și îngrijindu-și sănătatea, predă o vreme ca *Privat dozent* la Universitatea din Fribourg. Revine în țară în februarie 1947, chiar atunci fiind numit, prin chemare, profesor de drept roman la Universitatea din Iași. Va predă până în 1951, când postul se desființează. G. rămâne la Iași, ca angajat al filialei din localitate a Băncii Naționale, apoi cercetător științific la Institutul de Istorie. În 1955 se transferă la Institutul de Cercetări Juridice din București, de unde în 1962 se mută la Institutul de Istorie „N. Iorga” și apoi la Institutul de Studii Sud-Est Europene, pensionându-se în 1975. A fost redactor-șef la revista „Ethnologica”. Publică mai multe lucrări de specialitate, între care *Preemptiunea în istoria dreptului românesc* (1965; Premiul „Simion Bărnuțiu” al Academiei RSR), participă la numeroase proiecte științifice internaționale și este ales membru al mai multor academii din Europa. Membru corespondent al Academiei de Științe Morale și Politice din Franța, este ales membru corespondent al Academiei Române în 1991 și membru titular în 1993. Între manuscrisele lăsate figurează mai multe cicluri de poezii – *Chipurile Snagovului*, *Reîntoarcerea poetului la uneltele sale*, *Jurnal alpin*, *Teologale* ș.a.

Ciclul *Noaptea sufletului*, din care fac parte poeziile cu care debutează liceanul G., relevă vechi motive și procedee simboliste, precum un vag Orient, metempsihoza, obsesia, „nominalismul” (cu majusculări de substantive abstracte – Viața, Gândul, Credința, Visul). O sincronizare se produce abia în poeziile franțuzești adunate în volumul intitulat nu fără modestie *Apprentissages*. Cunoașterea aprofundată a marilor moderni din secolul precedent – Charles Baudelaire, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, Paul Verlaine – și a exegezelor consacrate lor, precum acelea semnate de Albert Thibaudet, Marcel Raymond, René Étiemble, Jules de Gaultier, Charles Baudouin, Pius Servien, B. Fondane ș.a., este completată de aceea a curentelor de după Primul Război Mondial. G. exersează acum versul liber, frazarea scoasă parțial din chingile sintaxei și ale punctuației, dă drumul asocierilor libere, încearcă, mai mult simulând, „dicteul automat”. Cultivă și banalul, prozaicul, în cadrul creat de civilizația secolului al XX-lea (*en chemin de fer, sur une carte postale, dancing, les visites du dimanche à l'hôpital*).

Copleșitoare la un moment dat pare să fie influența lui Paul Valéry. Aceasta e dezvăluită, cu sinceritate orgolioasă, în subtitluri precum „*pastiche*” sau „*ébauche valéryenne*”. Nu altul e sensul titlului *plage valéryenne* dat unei poezii. E aici și o îndepărtare de suprarealism, și o apropiere de poezia care, „la paritate” cu iubirea, un „absolut” și ea, duce la „adevărata îndumnezeire” a omului, poezie ai cărei exponenți sunt Rainer Maria Rilke, Paul Claudel ș.a. Traseul este prescurtat în poeziile românești. Astfel, *Itinerariu citadin* din 1935 recuperează ceva din senzațiile încercate de Baudelaire față de „l'horrible ville”, dar *Rhumb, Sinteză, Destin cosmic* se apropie parcă mai mult de încifrarea barbiană decât de aceea din *La Jeune Parque*. Titlul volumului proiectat – *Cuvinte de dezlegare* – indică acea „viziune de viață” a cărei explicare completă se găsește în eseurile sale. Începând cu *Fragmente despre poezie, voluptate și incantațiune* din 1935, G. conturează un tablou complex al „înălțărilor” și „servituților” poeziei moderne franceze, pe care face dovadă că o cunoaște ca puțini alții din România interbelică. În fapt, după el, cu excepția lui Baudelaire, de a cărui „sfințenie” ia act că se vorbește, cei mai mulți poeți moderni (Rimbaud, Mallarmé, Valéry) se fac vinovați de „păcatul angelismului”, de a fi voit să se substituie lui Dumnezeu prin crearea unei alte lumi, secunde. Mai mare este vinovăția lui André Breton (în genere, a suprarealiștilor), care, împreună cu o seamă de noi curente (de pildă, psihanaliza), încearcă să promoveze în om ruptura (parțială sau totală) de intelect. G. ajunge astfel să pledeze în 1940–1941 teza condensată în adaugiul „*carmen naturaliter christiana*” și o face cu argumente ce denotă frecventarea unor mari metafizicieni și teologi, precum Sfântul Augustin, *Imitatio Christi*, Petru Movilă, Jacques Maritain ș.a. De pe aceste poziții polemizează prin articolul *Despre „alunecări”* (publicat în „Curentul”, 1941) cu Șerban Cioculescu, care imputase colegului său Pompiliu Constantinescu „alunecarea din laicitate în teologie absconsă și nomenclaturism tenebros” în judecarea poeziei lui Tudor Arghezi. În ultimă instanță, el respinge aplicarea univocă a tezei „autonomiei esteticului”, întrucât „la toți marii poeți ai vremii noastre am găsit în forma operei de artă o singură problemă: aceea a destinului omenesc; o singură aventură: a chipului nostru în fața lui Dumnezeu; o singură nostalgie: a paradisului pierdut”. Din păcate ultima lui replică

– *Critica fără laicitate* (în „Pământul românesc” în 1942) – a rămas ca și necunoscută lumii literare. Ea va fi uitată cu totul în cursul polemicii declanșate un an mai târziu de tinerii din Cercul Literar sibian care, întru apărarea tezei „autonomiei esteticului”, combat doar pozițiile moraliste și etniciste.

SCRIERI: *Apprentissages*, Cernăuți, 1934; *Les Voix*, poème symphonique, avec 11 bois gravés de Noël Santon, [Paris], 1935; ed. avec 11 gravures originales dessinées par l’auteur, Craiova, 1936; *Problema răului la Dostoievski*, Cernăuți, 1936; *Les Dix stations d’une vierge*, poèmes ornés d’un frontispice par l’auteur et de dix bois gravés par Noël Santon, Paris, 1937; *Visages de Paris. I. Baudelaire, II. Verlaine, Léon–Paul Fargue*, Paris, 1937–1939; ed. (*Chipurile Parisului: Baudelaire, Verlaine, Léon–Paul Fargue, André Suarès*), Craiova, 1942; *Les Rapports de la philologie classique et du droit romain*, București, 1940; *Réflexions sur la poésie moderne*, București, 1942; *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova (1611–1831)* (în colaborare), I–III, București, 1979–1981; *Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, 1980.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, V, 100–104; C.D. Fortunescu, [Valentin Al. Georgescu], AO, 1935, 72–82, 1936, 83–85; Traian Chelariu, [Valentin Al. Georgescu], „Junimea literară”, 1935, 3–4; GBV, 1936, 4831; Toma Vlădescu, „*Les Voix*”, PRV, 1935, 234; Virgil Bogdan, „*Les Voix*”, GR, 1935, 11–12; Ion Biberi, „*Les Voix*”, „Le Moment”, 1935, 214; Nicolae Roșu, *Un poet român în limba franceză*, CRE, 1937, 3502; Aurel Tita, *Un poet român de expresie franceză: Valentin Al. Georgescu*, CML, 1939, 11; Biberi, *Études*, 201–202; Romulus Dianu, *Un poet: Valentin Al. Georgescu*, CRE, 1940, 4372; Cioculescu, *Aspecte*, 653–655; Vasile Gionea, *Hommages à leurs anniversaire*, „Recherches sur l’histoire des institutions et du droit”, 1984; Rusu, *Membrii Academiei*, 329; Dan-Constantin Măță, *Valentin Al. Georgescu și „sufletul dreptului roman”*, AUI, științe juridice, t. LIII, 2007. **V.D.**

GEROTA, Constantin V. (1.I.1888, Georocu Mare, j. Dolj – 22.I.1976, București), critic literar, traducător. Fiu de preot, **G.** a absolvit Liceul „Carol I” din Craiova (1909) și Facultatea de Litere a Universității din București (1913), dându-și examenul de capacitate în 1919, când funcționa deja ca profesor și director al Liceului „Independența” din Calafat. Profesor titular definitiv de limbile română și latină, va preda aceste discipline la Liceul Comercial „N. Bălcescu” și la Liceul „Aurel Vlaicu”, ambele din București. Între 1938 și 1944 este inspector general al învățământului secundar în ministerul de resort și vicepreședinte al Asociației Profesorilor Secundari. În toamna anului 1944 este destituit din toate

funcțiile, fiind acuzat de carierism, cameleonism și politicianism, ca membru succesiv al partidelor averescan, gogist, cuzist, legionar și ca susținător fervent al politicii lui Ion Antonescu. Târziu, în ultima parte a vieții, semnează două traduceri din limba latină. **G.** debutează cu un comentariu literar în „Universul” (1913), ziar al cărui colaborator va rămâne o lungă perioadă. Semnează numeroase articole, cronici literare și dramatice, memorialistică în „Convorbiri literare”, „Universul literar”, „Sburătorul”, „Cuvântul”, „Țara noastră”, „Preocupări literare”, „Tribuna școlii” ș.a. Inițiază apariția revistei „Ecoul Dunării” (Calafat, 1929) și este redactor al revistei „Lanuri” (București, 1934). A fost un cunoscut și apreciat conferențiar al Societății Române de Radiodifuziune. Împreună cu V.V. Haneș și C. Fierăscu redactează și publică manuale de limbă română pentru clasele secundare, „gimnazii de băieți și fete” (1938, 1942).

Autor al unor studii care nu pot fi trecute cu vederea în bibliografia temelor în discuție, **G.** se relevă ca un cercetător informat, cu opinii de cele mai multe ori argumentat dezvoltate. Începutul îl face cu *Poezia lui A. Vlahuță* (1916), o primă încercare de privire analitică asupra operei scriitorului. Un segment din această lucrare va fi inclus, cu unele completări, în volumul *Însemnări critice* (1928), împărțit în patru capitole: *Delavrancea–Teatru: „Apus de soare”,* apoi „*Vlaicu Vodă*”, *A. Vlahuță ca poet social* și *Carmen Sylva ca literată*. Lucrarea *Aspecte din civilizația clasică* (1943), bine primită de critică, cuprinde, în treizeci de capitole, considerații asupra culturii, artei și relațiilor sociale în Antichitate, într-un stil limpede, afectat doar de unele construcții sintactice vădit influențate de limba franceză (ceea ce poate trimite la o sursă nemărturisită de autor). Stau alături întâmplări semnificative, scene mitologice, citate și comentarii, portrete ale unor personalități din lumea greacă și romană; sunt înfățișate aspecte ale vieții și preocupărilor curente ale acelei lumi, informații asupra concursurilor de poezie, construcțiilor, obiceiurilor și tradițiilor, noutăților tehnice care modificau realități revoluate. După propria mărturie, **G.** a intenționat astfel „să popularizeze clasicismul”. Nu lipsite de interes se arată studiul *Critica lui G. Ibrăileanu*, inclus în volumul colectiv *Omagiu lui Constantin Kirițescu* (1937), ca și câteva prefețe unde formulează aprecieri pertinente referitoare la materialul literar pe care

îl editează, autorii aleși fiind Petre Ispirescu (1933) și M. Eminescu (1934, 1935). Lucrarea cu caracter memorialistic *Impresiuni și aprecieri din timpul acțiunii militare din Bulgaria, 22 iunie–20 august 1913* prezintă oarecare interes documentar, cel literar fiind destul de palid.

SCRIERI: *Impresiuni și aprecieri din timpul acțiunii militare din Bulgaria, 22 iunie–20 august 1913*, București [1913]; *Poezia lui A. Vlahuță. Cercetare critică literară*, București, 1916; *Însemnări critice*, Craiova, 1928; *Aspecte din civilizația clasică*, București, 1943. **Traduceri:** C. Suetonius Tranquillus, *Viețile celor doisprezece Cezari*, București, 1958 (în colaborare cu David Popescu); Quintus Curtius Rufus, *Viața și faptele lui Alexandru cel Mare, regele Macedoniei*, I–II, București, 1970.

Repere bibliografice: [Constantin V. Gerota], „Năzuința românească”, 1922, 1; M.D. [Mihail Dragomirescu], *Bibliografii critice*, „Ordinea”, 1931, 916; S. Gruia, *Conferințele „Convorbiri literare”. Gerota despre Caragiale*, RP, 1934, 4818.

C. P.

GESTICONE, Mircea (3.V.1902, București – 5.VIII.1961, București), prozator. Este al cincilea copil al Zamferei (n. Ursachi) și al lui Filip Gesticone, avocat. Tatăl, figură remarcabilă a mișcării socialiste de la sfârșitul veacului al XIX-lea, având o soție ce îi împărtășea convingerile, prietenă cu Sofia Nădejde, a scris la ziarul „Munca”, unde a făcut publicistică politică, dar și pe chestiuni cultural-artistice. Un frate al lui **G.** a fost Ion Gesticone, pictor și grafician. **G.** și-a făcut instrucția în Capitală, succesiv la liceele „Mihai Viteazul” și „Gheorghe Lazăr” (terminat în 1921). Bun violonist, a urmat o vreme Conservatorul. În 1922 a absolvit și Școala de Ofițeri de Rezervă din Timișoara. Respectând tradiția familiei, face studii la Facultatea de Drept din București (1922–1926) și este apoi funcționar la Banca Românească până în anii ‘50, la serviciul de relații cu străinătatea (cunoștea limbile germană, engleză, franceză și italiană și frecventase cursurile Institutului de Cultură Italian). În 1943 își susține un doctorat în finanțe. Căsătorit cu Elena Cantuniari, **G.** îi dedică versurile de tinerețe, unele ocazionale, inspirate de călătoriile în Turcia, Grecia și Cehoslovacia. Cu aceste poezii, scrise în franceză, debutase în 1929 în paginile revistei „La Roumanie nouvelle”. Cunoaște afirmarea literară cu primul său roman, *Războiul micului Tristan* (1937; Premiul Societății Scriitorilor Români). Publică puțin, solicitat de prieteni, în „Revista Fundațiilor Regale” și în „Viața românească”, unde apar în 1938–1939 fragmente

din romanul *Vest*, editat postum, în 1983. Moartea soției într-un accident (1948) și munca de o viață la bancă îl împing într-un anonim steril pentru literat.

Cu romanul *Războiul micului Tristan*, bine primit de critica vremii, **G.** aduce o noutate tematică, tribulațiile adolescentului în Bucureștiul ocupat, în timpul Primului Război Mondial, înscriindu-se într-o tendință a literaturii moderne (André Gide, Alain-Fournier) de explorare a unei vârste incerte, tranzitorii, marcată de accentul experimental al trăirilor. Tragismul evenimentelor este dat de psihologia protagonistului, Vlad Robescu (Relu, „micul Tristan”), predispus la reverii romantice și disponibil pentru aventuri senzaționale și mistere de roman polițist. Întâmplări reale și multe fabulații, întreținute de mirajul cinematografic și de lecturi, compun un eșafodaj plin de elemente surpriză, în care se recunosc vechi trucuri literare. Relu și Olly von Stein, alias Olenka Orlowsky (cu o genealogie artificial complicată), actriță germană și spioană pentru cauza Poloniei de partea Antantei, sunt un Tristan și o Isoldă moderni, iar ofițerul german Otto von Stein, sacrificat în final, e un alt rege Mark. Romanul rezistă mai bine în latura sa documentară, de reconstituire a „micului Paris” balcanic: serate dansante, mondenități cosmopolite, întreceri hipice, spectacole de operă sau concerte susținute de frații Robescu. **G.** include în romanele sale pagini remarcabile de analiză muzicală, în genul lui Anton Holban sau în cel al lui Mihail Sebastian. Ocupația germană, cu tot cortegiul ei de mizerii groțeste și mutilante, este surprinsă din perspectiva descrierii aproape topografice a Capitalei sub stare de asediu și prin notații de finețe despre psihologia bucureștenilor, victime ale încartiruirilor forțate, conștienți însă de imperativul național al reîntregirii. O radiografie a opiniilor, de la neutralitate la filogermanism și la pactizarea servilă cu propaganda ocupantului, se realizează prin incursiunea în varii medii sociale. Scriitor cultivat, pe alocuri livresc, cu propensiuni pentru erudiția istorică (heraldica și genealogia sunt exploatate într-o etalare cvasiștiințifică, dar dezlănțată în plan epic), **G.** resuscită în *Vest*, un roman al Timișoarei, o legendă tenebroasă despre contesa Elisabetha Báthory, presupusă favorită a lui Mihai Viteazul. Romanul se desfășoară pe mai multe planuri, insuficient asamblate, într-o construcție epică nu prea riguroasă, într-o „cavalcadă

narativă” amețitoare și oarecum prolixă. În centru se află frământările sentimentale și detectiviste ale tânărului cadet Constantin (Dinu) Dragu, fascinat de identitatea multiplă și misterioasă a Minolei Bodony, descendenta „contesei sângeroase”. În *Vest* autorul face încă o dată dovada rafinamentului în descripția de medii și epoci și a capacității de a jongla cu suspansul. Cele câteva poezii românești rămase de la el – *Portretul străbunice, Cobalt, Sonet* – și un grupaj scris în franceză între 1929 și 1932 sunt notații intimiste, sentimental-contemplative, pe un traseu biografic. O anume grație și virtuozitate formală, în linie parnasiană, a versurilor se regăsesc și în sceneta *Le Labyrinthe d'Éros* (1930).

SCRIERI: *Războiul micului Tristan*, București, 1937; *Războiul micului Tristan. Vest*, îngr. și pref. Aurel Sasu și Sabin Vlad, București, 1983. **Traduceri:** Molière, *Școala nevestelor*, în Molière, *Opere*, II, București, 1955.

Repere bibliografice: C. Fântâneru, „*Războiul micului Tristan*”, U, 1937, 343; Lucian Boz, *Ocupația văzută de un adolescent. Mircea Gesticone*, „*Războiul micului Tristan*”, ADV, 1937, 16 531; Călinescu, *Opere*, III, 1089–1094; Pompiliu Constantinescu, „*Războiul micului Tristan*”, VRA, 1938, 521; Mihail Sebastian, *Debuturi în „Revista Fundațiilor Regale”*, RFR, 1938, 5; Șerban Cioculescu, „*Războiul micului Tristan*”, RFR, 1938, 8; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 878–879, *Ist. lit.* (1982), 965; Leon Baconsky, *Mircea Gesticone*, ST, 1971, 16; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 355–356; *Dicț. scriit. rom.*, II, 361–362. **A.Sm.**

GHELMEZ, Petre (2.III.1932, Gogoșari, j. Giurgiu – 12.III.2001, București), poet. Este fiul Paraschivei și al lui Anghel Ghelmezz, țărani. După terminarea Liceului „Ion Măiorescu” la Giurgiu, vine să studieze la București, mai întâi la Facultatea de Medicină Veterinară, trecând apoi la Facultatea de Română–Istorie, în cadrul Institutului Pedagogic, iar din 1954 fiind elev al Școlii de Literatură „M. Eminescu”. De aici va ajunge la secția de critică literară a Facultății de Filologie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1959. Este redactor la „Scânțea tineretului” între 1959 și 1964, iar ulterior, până în 1967, redactor-șef adjunct la publicațiile pentru copii „Luminița” și „Arici Pogonici” și colaborator la „Cravata roșie”. În 1967 se înființează „Cutezătorii”, revistă pentru tineret, de mare impact în epocă, unde va fi redactor-șef adjunct până în 1970. Director al Editurii Albatros între 1970 și 1974, inițiază aici colecția „Lyceum”, seriile „Sinteze” și „Texte comentate”, precum și „Dicționarele Albatros”.

Preia ulterior postul de redactor-șef al publicației pentru românii din emigrație „Tribuna României” (1974–1989). Între 1993 și 1995 este director al revistei pentru copii „Ariel”. Colaborează la „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Familia”, „Viața românească”, „Tomis”, „Argeș” ș.a.

G. debutează cu poezii în 1955 la revista „Tânărul scriitor”, iar prima lui carte, *Germinații*, apare în 1967. Pământul, seva, semințele, tablourile idealizat bucolice preamăresc aici un comunism imaginat după o rețetă încă în uz. Depășind aceste declamative imagini conformiste, de vagă orientare tradiționalistă, **G.** se arată în *Altare de iarbă* (1969) un poet htonic, încercând totuși să justifice în lirica sa, sub pretextul „miraculos” al vieții trăite în mijlocul naturii-mamă, o vârstă a „împlinirilor sociale”. Poetul devine prin *Lynxul* (1972) mai reflexiv și mai înclinat spre simbolic. În 1974, adoptând forma fixă, publică *Sonetele*, volum de versuri dedicate iubirii, considerat de critică „moment de răscruce, dar și de sinteză” (Premiul Uniunii Scriitorilor; Premiul Academiei RSR). Cartea urmatoare, *Evenimente* (1976), face oarecum un pas înapoi, spre tehnica primelor versuri. Revenind la mediul rural, văzut ca spațiu sacru, opus profanului univers urban, poemele sunt pline de „avertismente” la adresa a civilizației citadine, cu mijloacele ei moderne: automobilul, telefonul, televizorul, radioul, ziarul etc. Metafore ale înstrăinării, ale ruperii omului de natură, ele subliniază opoziția sat–oraș, ieri–azi, bătrâni–tineri. Este descifrabil aici mesajul unui idealist care are parte numai de eșecuri. În *Conversația* (1981) poetul desenează și mai apăsător stările sugerate în *Evenimente* – pesimismul, frustrarea, deprimarea, urâtul, spleenul elegiac. În 1998 publică noi poeme, sub semnul „timpului uitat”, ce vor fi strânse după moartea lui în revista „Pluralitas” (2002), cu titlul *Caligrafia poetului*. Spre sfârșitul vieții, se axează pe poezia scurtă ce vizează metafora concentrată, un fel de haiku, în fapt o revenire, poeme de acest tip, precum *Nufăr*, fiind prezente încă de la începuturi, în *Germinații*: „Din propria-i ființă l-a înche-gat lumina/ Cu steaua deopotrivă, la fel ca ea de rece./ Cleștarul apei pure îi strânge rădăcina/ Ca nu cumva pe boltă, în seri târzii să plece”. **G.** este și un talentat scriitor pentru copii, personajul său cel mai cunoscut fiind Puf-Pufos, un iepure simpatic, cu ajutorul căruia autorul vrea să armonizeze „cândoarea, jocul și cunoașterea”.

SCRIERI: *Germinații*, București, 1967; *Joacă-te, gândule*, București, 1968; *Altare de iarbă*, București, 1969; *Puf-Pufos, aventurile unui iepuraș curajos*, București, 1971; *Lynxul*, București, 1972; *Cine ești, pasăre?*, București, 1974; *Sonetele*, București, 1974; *Evenimente*, București, 1976; *Mânzul de vânt*, București, 1979; *Conversația*, București, 1981; *Măgărușul*, București, 1984; *Băiatul și pădurea*, București, 1986; *Coborârea în cuvânt*, pref. Liviu Papadima, București, 1987; *Paradisul atomic*, București, 1989; *Alfabetul vesel*, București, 1991; *Cvartet: patru anotimpuri arheziene*, București, 1997; *Gloria lynxului*, București, 2001; *Câmpia de platină*, București, 2001; *Balena albastră*, București, 2002; *Biblia și oameni de plastic*, București, 2002; *Călătoriile lui Marco Polo și alte povestiri*, București, 2002; *Cerbul cu stea în frunte*, București, 2002; *Domnișoarele Zebre și alte povestiri*, București, 2002; *Enigmele civilizațiilor*, București, 2002; *Livada măgărușului*, București, 2002; *Marele calendar*, București, 2002; *Mânzul de vânt*, București, 2002; *Mogăldarii*, București, 2002; *Nemaipomenita poveste a Omului de piatră care a inventat alfabetul de piatră*, București, 2002; *Roata proverbelor*, București, 2002; *Umbra cocorului*, București, 2003; *Lebăda albă*, îngr. Elena Ghelmez, București, 2003; *Inedite*, îngr. Elena Ghelmez, București, 2003. **Traduceri:** Avetik Isahakian, *Abu-Lala Mahari*, pref. Ion Dodu Bălan, București, 1982 (în colaborare cu Madeleine Karacașian); Nina Notheaux, *Cântece de dragoste – Chants d'amour*, ed. bilingvă, București, 1983; Anna Ahmatova, *Poeme*, București, 1989.

Repere bibliografice: M. N. Rusu, „*Germinații*”, LCF, 1967, 15; Nicolae Manolescu, „*Germinații*”, CNT, 1967, 16; Constantin, *A doua carte, 194–197*; Ciobanu, *Critica*, 78–81; Dorin Tudoran, *De dragoste*, LCF, 1974, 49; Barbu, *O ist.*, I, 190–192; Piru, *Poezia*, II, 288–291; Raicu, *Critica*, 390–392; Dana Dumitriu, *Evenimentele unui poet*, RL, 1977, 4; Mihai Ungheanu, „*Evenimente*”, LCF, 1977, 16; Grigurcu, *Poeți*, 219–221; Martin, *Paranteze*, 105–107; Dumitru Radu Popa, *De la „Germinații” la „Veacul de uraniu”*, LCF, 1985, 11; Aurel Titu Dumitrescu, *Către un spirit oracular*, VR, 1998, 4–5; *Dicț. scriit. rom.*, II, 362–363; Petre Ghelmez așa cum l-am cunoscut, îngr. Elena Ghelmez, București, 2003; Ion Rotaru, *Petre Ghelmez. Viața și opera*, îngr. Vasile Poenaru, București, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, 392–393. **A.MI.**

GHEO, Radu Pavel (3.X.1969, Oravița), prozator, eseist, traducător. Este fiul Ioanei (n. Hotea) și al lui Gheorghe Radu. Urmează la Timișoara Liceul Silvic (1983–1987) și Facultatea de Litere și Filosofie, secția română-engleză, din cadrul Universității de Vest (1989–1994). După absolvire este profesor la Iași și Timișoara (1994–1999), redactor-șef adjunct al revistei „*Helikon*” din Timișoara (1998), redactor la „*Timpul*” din Iași (2000–2001), redactor

și realizator la Studioul de Radio Iași (1999–2001). În 2001 emigrează în Statele Unite ale Americii, unde stă numai un an, lucrând ca vânzător, recepționar marfă etc. Se întoarce în țară și din 2002 este redactor la Editura Polirom, iar din 2005 redactor la revista „*Orizont*”. Debutează cu proză, în 1993, la săptămânalul „*Jurnalul SF*”. Mai colaborează cu proză, poeme, cronici, eseuri, traduceri la „*Dilema*”, „*Timpul*”, „*Ficțiuni*” (Satu Mare), „*ArtPanorama*”, „*România literară*”, „*Monitorul*”, „*Obiectiv*” ș.a. Prima carte, culegerea de povestiri SF *Valea Cerului Senin*, îi apare în 1997. În stagiunile 2007–2008 și 2008–2009 i s-a jucat la Teatrul Național din Timișoara piesa *Hold-Up Akbar sau Toți în America*. Este membru fondator al Asociației Culturale CLUB 8 din Iași (2003).

În peisajul dinamic al comunității SF din deceniul al zecelea din secolul trecut, G. este o prezență vizibilă și semnificativă. Prin ce are mai relevant ca literatură propriu-zisă, vocabularul său (stilistic, imaginar) poartă amprenta literaturii SF anglo-saxone din anii '80; William Gibson ar fi referința care aproximează acest aer de familie, fără să fie vorba de un simplu mimetism. Povestirile cele mai bune din cartea de debut (*Legea talionului generalizată, Poveste cu umbre și eroi, Ziua verde a lui Percival, Valea Cerului Senin*) ficționalizează spațiile dintre franjele unui decor postatomic, posttraumatic, populat de o umanitate decrepită și mutantă. Omogenitatea ținând de anecdotică și imaginar este coroborată cu omogenitatea stilistică: tăietură sigură a frazelor, simetrizare între enciclopedia de bază și cea imaginară, etalare precisă a jargonului și argoului, tranzitivitate coruptă nestrident de irizări întunecat-melancolice. Volumul mai conține digitații relativ minore de ludică textuală (*Bede, Personae*), de satiră ucronică (*Țară în carnaval*) sau de transfer mimetic (*Insula viermilor*). O scriere de vârf a genului – și nu numai – apare prin romanul *Fairia – o lume îndepărtată* (2004), în care fuzionează codul SF-ului *space opera*, cel al basmului și cel al fantasy-ului de serie, într-o cheie ironică și chiar parodică finalizată totuși într-o notă melancolică, reflectând, în stilul lui Michael Ende din *Poveste fără sfârșit*, la rolul Poveștii și la alienarea pe care absența ei o produce. Conform unui astfel de aliaj, narațiunea nu este defel inocentă, fiind înscrisă într-un amplu sistem de aluzii culturale: ea prelucrează o serie de surse din bibliografia genului, începând cu *Odiseea* și sfârșind

cu basmele românești, pe lungimea unui raft în care mai intră clasici precum Edgar Allan Poe, Edgar Rice Burroughs, Stanisław Lem sau cărți de toată mâna de tip fantasy, intens popularizate la nivelul recuzitei prin benzi desenate și seriale TV. **G.** exploatează excelent potențialul comic al impactului dintre cele două tipuri de imaginar – cel pragmatic, realist, al pământenilor, și cel de tip mitologic al ființelor de pe Fairia. Asupra forței poveștii, de această dată într-un registru preponderent realist, cu o tehnică foarte cinematografică, reflectează și romanul *Noapte bună, copii!* (2010; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara), a doua scriere importantă a lui **G.** după *Fairia*. Trei adolescenți din România comunistă visează să fugă din țară pentru a ajunge în Statele Unite ale unei Americi prezumate prin intermediul bunurilor de consum (alimentar, vestimentar și cultural) care răzbat în lumea lor. Cartea le urmărește în mai multe decupaje temporale destinele – în speță dizolvarea visului american sub acizii realității. Evenimentele sunt raportate la o ramă având ca personaje pe Sf. Petre și pe Dumnezeu, coborâți printre oameni ca drumeți anonimi, dar oportun antagonizați Diavolului reprezentat de falsul filantrop Dunkelman. O astfel de supratemă reduce complexitatea morală a traseelor existențiale la o simplă luptă între bine și rău; dar are și avantajul că lumina problematică de basm pe care o aruncă reprezintă, posibil, una dintre mărcile autorului. Culegerea *Despre science fiction* (2001) selectează o parte din eseistica lui **G.** dedicată genului. Cartea conține cronici și recenzii la scrieri autohtone sau traduse (semnate de Sebastian A. Corn, Voicu Bugariu, Michael Haulică, Liviu Radu, Cristian Tudor Popescu, Ona Frantz ș.a.), studii de caz (Philip K. Dick; volumul colectiv *Motocentauri pe acoperișul lumii*, cu valoare de manifest al generației SF a anilor '90) și eseuri teoretice (*Science fiction-ul și literatura înaltă*, *Science fiction-ul și judecata canonică*, *Subiectivismul în literatura SF*, *Fantasticul în SF* ș.a.). Urmând specializării inițiale de publicist SF, **G.** are o bogată activitate de eseist în câmpul general-cultural. Inspirat de experiența americană, volumul *Adio, adio, patria mea, cu î din i, cu â din a* (2003; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) e un non-fiction structurat secvențial-epistolar, o decompoziție a visului american executată de la firul ierbii. Personajul este un intelectual estic care lasă în urmă o Românie a

unei dezamăgitoare tranziții. America părea să fie pentru imigrant o soluție pe termen indefinit, ceea ce justifică o serie de posturi în meserii necalificate, dar rezonabil remunerate (vânzător la KFC, recepționar marfă la librăria „Barnes & Noble” din Washington). Presiunea modelului idilic inițial din mintea tânărului asupra vieții *made in USA* slăbește pentru a face loc unei perspective dezvrăjite, chiar cinice, exersată asupra clișeele existențiale din Lumea Nouă. Pentru parcursul narativ al cărții, întoarcerea în România reprezintă finalizarea logică a unei inițieri care eșuează ca inițiere, nu și ca exercițiu bibliografic-documentar. Mai puțin remarcabile sunt culegerile *Românii e deștepți* (2004) și *DEX-ul și sexul* (2005; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara), conținând o publicistică a bunului simț, rezonabilă, ironică și perisabilă. Între ficțiune și publicistică se situează volumul *Numele mierlei* (2008), „50 de clipuri vesele și triste” ce ilustrează cu precădere satiric-ironic-umoristic și amplu dialogal, adesea fabulistic, scene din viața mărunță. Paralel cu activitatea de prozator și eseist, **G.** s-a impus ca un remarcabil traducător al lui Philip Roth, Cormac McCarthy sau Ernest Hemingway – versiunea la *Bătrânul și marea* (2007) a fost distinsă cu Premiul „Andrei Bantaș” al Uniunii Scriitorilor –, dar și din romanele umoristice ale lui David Lodge și Tom Sharpe.

SCRIERI: *Valea Cerului Senin*, București, 1997; *Despre science fiction*, Satu Mare, 2001; ed. 2 București, 2007; *Adio, adio, patria mea, cu î din i, cu â din a*, pref. Liviu Antonesei, Iași, 2003; *Fairia – o lume îndepărtată*, pref. O. Nimigean, Iași, 2004; *Românii e deștepți*, Iași, 2004; *DEX-ul și sexul*, Iași, 2005; *Numele mierlei*, Iași, 2008; *Noapte bună, copii!*, Iași, 2010. **Antologii:** *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*, pref. edit., Iași, 2008 (în colaborare cu Dan Lungu). **Traduceri:** Leo Strauss, *Cetatea și omul*, Iași, 2000; David Lodge, *Muzeul Britanic s-a dărâmat!*, Iași, 2003, *Cât să-ntindem coarda?*, Iași, 2004, *Afară din adăpost*, Iași, 2005; Tom Sharpe, *Marea aspirație*, Iași, 2005, *Wilt*, Iași, 2005, *Alternativa Wilt*, Iași, 2006, *Wilt e tare*, Iași, 2007, *Wilt haihui*, Iași, 2008; Ernest Hemingway, *Bătrânul și marea*, Iași, 2007, *Fiesta*, Iași, 2008; Philip Roth, *Indignare*, Iași, 2009, *Nemesis*, Iași, 2011; Cormac McCarthy, *Nu există țară pentru bătrâni*, Iași, 2010; Michael Ondaatje, *Masa pisicii*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Liviu Radu, [Radu Pavel Gheo], „ArtPanorama”, 1997, 1, „Ficțiuni”, 1998, 2; Voicu Bugariu, *Un debut remarcabil*, „Ficțiuni”, 1998, 2; Al. Călinescu, *America, America...*, ATN, 2003, 8; Mircea Iorgulescu, *Din*

Far East în Far West și înapoi, „22”, 2003, 711; Oprea, *Anticipația*, 564–568; Paul Cernat, *Mirajul fantasy*, OC, 2004, 230; Marius Chivu, [Radu Pavel Gheo], RL, 2004, 37, ALA, 2008, 935, DM, 2008, 243, 2011, 365; Cristea-Enache, *București*, 401–405; Cătălin Sturza, *Între science fiction și fantasy*, CLT, 2007, 18; Oprea, *Cronici*, 154–160; Cristina Balinte, *Playlist de țară*, CLT, 2009, 11; Bianca Burța-Cernat, *Romanul High Definition*, OC, 2010, 528; C. Rogozanu, *Nostalgia ucigașă*, SDC, 2010, 278; Cosmin Borza, *Un „debut” de succes*, DMT, 2010, 53. **M.I.**

GHEORGACHI, logofătul (c. 1719 – ?), autor al unei scrieri de ceremonial. Era un boier cărturar, cunosător al culturii bizantine, logofăt al doilea la Curtea din Iași a domnitorului Grigore Callimachi, care îi comandă scrierea regulilor protocolare. Mai târziu, în 1779, va semna o copie a primei părți a traducerii *Cugetărilor* moralistului Oxenstierna, menționându-și rangul (vel clucer) și vârsta (60 de ani). *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțaților domni* (1762) se păstrează într-un manuscris publicat de M. Kogălniceanu inițial în 1846, fiind inclusă în volumul III din *Cronicele României sau Letopiseștele Moldovei și Valahiei*. Lucrarea este împărțită în capitole conținând orânduiala noii domnii, a boierilor, a mucarului, ceremoniile de Crăciun, de Anul Nou (noile și vechile obiceiuri), de Paști, de Sf. Gheorghe, protocolul primirilor la domn sau al numirilor în dregătoriile importante. Secțiunea referitoare la instalarea și domnia lui Grigore Callimachi și la vizita făcută de Hamza pașa la Iași constituie o cronică amănunțită, scrisă cu talent narativ și descriptiv. Se dau multe amănunte pitorești, într-un stil precis, sistematic. Limba e corectă, meșteșugit folosită. Deși *Condica...* are modele bizantine (Constantin Porfirogenetul, Pseudo-Codinos), localizarea protocolului, numeroasele informații din epocă, datele etnografice și folclorice, utilizarea tradiției autohtone, inserarea unor fapte trăite conferă scrierii lui **G.** o anume originalitate.

SCRIERI: *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțaților domni*, în *Cronicele României sau Letopiseștele Moldovei și Valahiei*, III, publ. M. Kogălniceanu, București, 1874, 297–333; *Condica lui Gheorgachi*. 1762, în Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, București, 1939, 262–312.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 407–409; Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, București, 1939; *Ist. lit.*, I, 634–636; Negrici, *Expresivitatea*, 66–78; *Dicț. lit. 1900*, 392; Mazilu, *Recitind*, II, 420–422. **C.T.**

GHEORGHE, Ion
(16.VIII.1935, Florica,
j. Buzău), poet, eseist.

Este fiul Filofteiei (n. Marin) și al lui Anton Gheorghe, țărani. Se înscrie în 1952 la Școala Pedagogică din Buzău, obținând diploma în 1960, în Capitală. Debutază cu versuri în 1951 la „Viața Buzăului”; preocupările literare timpurii îi sunt stimulate de Cercul „Al. Sahia” și sunt încurajate de un premiu al revistei „Tânărul scriitor”. Între 1952 și 1954 urmează cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București, avându-i colegi pe Nicolae Labiș, Lucian Raicu, Gheorghe Tomozei, Radu Cosașu, Florin Mugur ș.a. Se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității bucureștene, pe care o va absolvi în 1970. Lucrează din 1954 până în 1957 în redacțiile revistelor „Albina” și „Drumul belșugului”. Din 1963 este corector, apoi redactor în secția de poezie la „Luceafărul”. Funcționar, din 1992, în Ministerul Culturii, între 1994 și 1996 a fost atașat cultural la Ambasada României din Beijing. Primul volum, „romanul în versuri” *Pâine și sare*, apărut în 1957, e întâmpinat de reacții amestecate; un critic îi imputa „rimarea pedestră a faptului nud”, citindu-l ca pe „o relativă reviviscență a proletcultismului” (Al. Căprariu), în timpul ce altul îi lauda „umorul sănătos și înțelepciunea esopică” (I.D. Bălan). A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1966), Premiul Academiei RSR (1972), cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1976) ș.a.

Lirica lui **G.** vine din două direcții. În primul rând, dintr-un modernism naționalist postwhitmanian, prin care poetul interpretează rolul megalomani de transmițător al unei comunități. În al doilea rând, din invenția lingvistică avându-și rădăcinile în ficțiunea personală a substratului traco-getic, în cărți populare, literatură sapiențială și în folclor. **G.** ilustrează tipul bardului care își asumă misiunea supraindividuală a revelării unor esențe de genul acelor care definesc simbolic un grup uman, o etnie sau o națiune. Pentru ca

asumarea să fie veridică, emisia poetică trebuie să aibă aerul că este realizată pe frecvențele pe care vorbeau profeții biblice; persoana/personajul poetului vor fi proiectate pe pânza mare a unor competențe care sunt de înțeles în calitatea lor generică, de competențe ale grupului. Discursul său va fi modulat după acele caracteristici expresive și structurale care califică spațiul simbolic pe care crede că îl reprezintă: folclorul, chipul conotat în tușe arhetipale al țăranului, substratul traco-dacic etc. Desigur, rezultatul ține de invenție și nu de descriere, este o ficțiune îndatorată într-o măsură evident mai mare poetului decât „surselor” – istorice, lingvistice, arheologice – pe care acesta le invocă. În unele volume, precum *Dacia Fêniks* (1978), invenția este totală, cu deschidere către grotesc; în altele, *Elegii politice* (1980), de pildă, partea de fabulație mitologizantă nu anulează rețeaua realului („politicului”), ci o acutizează prin ridicarea faptului umil la puterea principiului. Cărțile lui G. pot fi distribuite în câteva cicluri tematice. Un prim filon, mai precar reprezentat cantitativ, este acela al călătoriilor extraordinare, compus din *Nopți cu lună pe Oceanul Atlantic*. *Scrisorile esențiale* (1966) și *Avatara* (1972). Volumul *Nopți...*, compus de-a lungul voiajului pe un pescador românesc, este cel prin care autorul se anunță și se impune în poezia postbelică. Un poem face simptomatic referire la Walt Whitman, proiecție a unui eu liric care oglindește mai mult decât individul pe care îl exprimă (*S-a găsit inelul de iarbă al poetului*). În altul: „Ieri am cărat lăzi de carton cu poetul Walt Whitman; / s-a dat de trei ori peste cap și s-a preschimbat în comandant de vapor / ridicându-se peste sacii de pește și ținând un poem despre democrație”. Deloc întâmplător, deși are un adresant feminin, discursului lui G. îi lipsește cu totul componenta privată; patosul său e supraindividual, adastă în metafizicul unui univers eminamente mitologic în care poetul se tânguiește ca Ulise aflat departe de Itaca (Republica Socialistă România), văzând în mare, personificată, zeița. De aici, o stranie senzualitate primitivă, curgând ca dintr-un poem antic și punctând, ca acolo, ritmuri elementare și necesare, predestinate. Chiar viața aspră a celor care muncesc pe vas este tradusă în același sistem de referință mitologic, insolitat de numirea câte unui accesoriu modern: „jos însă, printre mașinile de jupuit peștele alb / trudesce fără oprire ceilalți și noi medităm

despre ei; / când ies și cad carbonizați de lumină / ca orbeții o dată pe săptămână, / și se ridică din cenușă din nou... // O jumătate de an și-au uitat de femei și copii / inimile li-s mâncate de dorul părinților / dar din nouri vin fantomele mașinilor de sărbătoare; / fiecare poartă un ciorap cu bani pentru târgul de vite – / la primăvară se vând câteva zeci de mii de cai de pur sânge Fiat...”. *Avatara* valorifică o călătorie în Cuba, în anii '70 țară afină ideologic României și autorului, care ar fi participat acolo la tăierea trestiei, citindu-l pe Che Guevara și lăsându-se povățuit și inspirat de acest nou Vergiliu care-i vorbește de dincolo de mormânt și căruia îi dedică mai multe pagini. Alt ciclu este cel țăranesc, în care intră *Vine iarba* (1968), *Megalitice* (1972), *Noimele* (1976), *Elegii politice* și *Condica în versuri* (1987). Deși poetul a compus și pe tema construcției industriale și a proletariatului, precum în *Căile pământului* (1960) și *Cariatida* (1964), lucrările din această categorie rămân necaracteristice. Pentru G., țăranii compun clasa socială (în termeni marxiști) fundamentală, primordială și ireductibilă. Detașarea față de linia Partidului Comunist, care urmărea să convertească țăranimea, percepută ca treaptă inferioară, în proletariet, este evidentă, nu și singulară în literatura anilor '60 din secolul trecut, plină de ecouri privind „uciderea cailor” – metaforă a depozitării țăranului, a mecanizării și alienării vieții lui. Încă din *Vine iarba* este operată asocierea dintre grâu și moarte (*Câine mort*) sau, în poezia care dă titlul volumului, este descrisă dialectica dintre vegetal (rural) și industrial (urban), sub îndemnul amenințător „Nu vă jucați niciodată cu iarba”. În *Megalitice* apare poemul *La căpătâiul gigantului*, unde alegorizarea țăranimii exploatare și muribunde este cât se poate de străvezie și de tăioasă: gigantul „căzut în iarbă”, „împilat de moarte” e pus în opoziție cu „trântorii în miezul stupului, / unde se plămădește miera acestei țări multe veacuri agrare!”. Ideologia contrapusă ține de utopia paseistă a secolului al XIX-lea: „Pământul de sub unghia gigantului, patria mea, ogor de aur, / adevărata țară a clasei mele mame, / țarină mănoasă, aluat negru și gras ca sângele de taur, / căci din pământul de sub unghii al gigantului trăim și nu știm de foamă”. Volumul *Elegii politice* (cu textul parțial cenzurat la prima ediție) conține, tot din perspectiva „clasei” țăărănești, una dintre cele mai dure critici la adresa comunismului publicate în epocă,

Ion Gheorghe și Marin Preda

poetul denunțând abuzurile și crimele comise de-a lungul procesului de inginerie socială căruia i-au fost supuși țărani: „Exploatarea omului de către om: / S-a sfârșit: cu pistolul contra pistolului / A fost lichidată. Cu decrete și legi / Contra legilor și decretelor a fost / Abrogată ca instituție și formă a vieții; / Cu târnăcoapele și uneltele de fabricat / Mașini, unelte și fabrici. / Exploatarea omului de către om s-a sfârșit / S-a hotărât să fie-un monument, / Pe dealul Capătul Exploatării Omului / de către om. [...] Exploatarea omului de către om s-a sfârșit; / Jubilee, cocteiluri, serbări publice, / Mese comune, demonstrații spre Monument: / Băgătorii de seamă se uită și pun la cale / Dezbateri teoretice, colocvii, seminarii; / Cum s-a sfârșit exploatarea omului de către om: / Dar pâinea cine-o taie, cine-o pune pe masă? / Dară blidul și talerul, cine le umple, cine / Le-aduce la masă? Dar vinul cine-l toarnă-n / pahare?”. Critica nu este totuși a sistemului, ceea ce ar fi fost imposibil și de altfel contrar convingerilor comuniste ale lui G., ci restrânsă preponderent la anii '50. Or, în anii '80, când apar *Elegiile...*, politica de stat tindea să refacă în sens invers tehnologizarea intensivă a agriculturii din deceniul al șaselea, reorientându-se către mijloacele de producție preindustriale, ceea ce trebuie să fi favorizat editarea cărții. *Condica în versuri* e un regres către o atitudine mult mai convențională, proiectând țăraniul generic și individualizat pe o axă a istoriei naționale consonantă cu orientarea culturii naționaliste oficiale. Alt ciclu menționabil

este acela ludic-pseudofolcloric din *Zoosophia* (1967), *Joaca jocului* (1984), *Și mai joaca jocului* (1985). Construit pe conceptul unui bestiar, *Zoosophia* a fost un volum extrem de controversat; au entuziasmat și au contrariat amestecul de figurație și metrică naiv-populare, enciclopedia foarte eterogenă și progresia nelogică a textelor, datorând mai mult „narațiunii” prin succesiunea rimeilor decât unei construcții voluntare – ceea ce a fost caracterizat drept „suprarealism de natură folclorică” („Domnișoara Lidia Jiga / a-nsurat leul cu tigra. / Ursul brun / s-a-ndrăgostit nebun / de pantera / care-a jucat goală cu sfera; / l-a-ndrăgit pe calul de calimera / amestecând sorții fiarelor / în pălăria ziarelor...” – *Joimărițele*), nu fără posibili precursori (Ion Barbu) sau fără urmași (Șerban Foarță, *Texte pentru Phoenix*). Compunerea *Oaia năzdrăvană* este specifică pentru amestecul surselor și pentru deriva asociativă ca metodă: pleacă de la Irod și Iisus-mielul, ajunge la un Făt-Frumos sacrificat în *Miorița*, pentru a sfârși cu tăierea capului lui Mihai Viteazul. Mai puțin relevante sunt ludicele *Joaca jocului* sau *Și mai joaca jocului*, în care proliferarea masei textuale devine o simplă mecanică ritmică. *Zoosophia* anunță filonul cel mai controversat, dar și cel mai original al poeziei lui G., și anume ciclul gnostic, alcătuit în principal din *Cavalerul trac* (1969), *Mai mult ca plânsul. Icoane pe sticlă* (1970), *Dacia Fêniks, Cenușile* (1980), *Zicere la zicere* (1982), *Zalmoksiile* (1988). Sursele sunt eterogene: de la *Dacia preistorică* a lui Nicolae Densușianu, *Getica* lui Vasile Pârvan sau *Creanga de aur* de Mihail Sadoveanu la cărțile populare, de la *Biblie* și evanghelii apocrife la derapajul interpretativ ezoteric și etimologic practicat de René Guénon și preluat prin discipolul său Vasile Lovinescu (*Dacia hiperboreană*), de la repertoriul folcloric de legende și basme până la scrieri istorico-arheologice științifice ori paraștiințifice sau până la experimentele din seria *Cantos* a lui Ezra Pound. G. imaginează o macronarațiune mitologică avându-și originea în substratul păgân tragic și care strânge aluviuni din zona apocrifă a creștinismului cristalizat în cultura populară. Tipic gnostice sunt amestecul de elemente precreștine și creștine, ca și caracterul ambivalent al relaționării sacrului cu profanul, oscilând între tendința de „sacralizare a profanului, de mitizare a vieții țărănești cotidiene” și tendința „opusă, de abolire a sfințeniei, de corozivă desacralizare” (Nicolae Manolescu), inclusiv prin

introducerea elementului sexual. *Herodiada*, de pildă, din *Mai mult ca plânsul*, livrează o variantă licențioasă a tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul: „Herodiada, fata lui Irod,/ avea via nedată pe rod –/ ședea numai în pridvor și cânta la harpă/ psalmii despre vița cea stearpă.// Dar iată că se apropie de pridvor/ Ioan – cel de meserie altoitor;/ [...] / Herodiada-l chemă la sine-n pat pe altoitorul cel nespălat,/ și-i dete veșminte scumpe și-l trimise la baie/ și-l pofti să pună pe masă acele altoaie” etc. *Cavalerul trac* lansează „personajul” Manimazos, „heghemonul” și învățătorul tracilor, erou fondator plurimorf ale cărui încarnări balansează între regimul vegetal (arbore), animal (mistreț) sau suprauman (Sfântul Gheorghe) și care se află într-o relație simultan complementară și antagonic-distructivă cu Marele Șarpe, alt simbol gnostic. Punctul maxim al acestui ciclu survine în masivul volum *Dacia Fëniks*, poem mitologic al cărui subtitlu, „poem didactic”, exprimă, pe de o parte, intenționalitatea inițiativă, iar pe de alta intră în conflict cu ilizibilitatea *de facto* a textelor. Invenția poetului lucrează intens asupra unui semnificant decuplat de la necesitatea semnificării. Atât aria culturală-onomastică, cât și o bună parte din lexic țin de fantezia intraductibilă a autorului, stimulată de o „bibliografie” incontrollabilă și necontrolată: „Cele Trei-Ziceri cuprinzând Cele Trei calități și Incalități, și Starea Inițială dintre aceste Trei Alfe Terțete:/ Cum inițiatii să le dea drumul, fără temere, forțelor Lui, cum să le oprească:/ Zicerea HA-AT-LA-AH-AHBPAR-BAR-KA-DAHVA!/ Zicerea DH-VA-A-LA-VALA-LA-TARTAL/ Zicerea KALA-ALA-LAI-ISTAR –/ Iară zicerea Stării Alfelor și-a celor Trei-terțe se interzice și se ascunde în: A-HLIHK-A./ Acestea toate sunt Formele Lui, Sieși similare, ca numele celor/ Trei Forțe și-al Legăturilor lor – în Forța HLIHK”. Comparăția cu *Finnegans Wake* al lui James Joyce, făcută de Marian Popa, funcționează în ceea ce privește producția pe stoc de vocabule, jocuri de cuvinte, cimituri, precum și în câmpul liberei asociativității a semnificantului cu aproape orice interpretare (sau cu nici una). Dat fiind momentul în care a apărut cartea, la fel de legitimă e interpretarea opusă, conform căreia *Dacia Fëniks* este caricatura monstruoasă obținută prin reducerea la absurd a noului autohtonism promovat pe direcția naționalistă a culturii române din deceniile 8–9. Un contrapunct la inițiativă din *Dacia Fëniks* e de

găsit în simplitatea gnostică din *Zicere la zicere*, structurat sub forma unor comentarii la Lao-Tse și alți înțelepți chinezi; uneori variația personală este cvasinulă, de unde acuzația de plagiat adusă lui G. Într-un subciclu al filonului gnostic intră textele (pseudo)arheologice din volumele de eseuri *Cultul Zburătorului. Opiniile autorului despre lumea miturilor authtone* (1974), în care sunt valorificate delirant pietre adunate de prin munți și prezentate ca vestigii culturale arhaice, *Cogaioanele, munții marilor pontifi* (2004), *Eponimatele eternității în tăblițele de plumb* (2007), dar și placheta *Scripturile* (1983), hermeneutică tocmită în versuri pe seama unor monede dacice în felul următor: „Mai întâi am fotografiat un număr de monede din cartea lui Constantin Preda – *Monezile geto-dacilor* [...]. Am obținut pe această cale un soi de tablete în care am sesizat suite imagistice riguroase, precum și combinații de litere grecești, latinești și de rune așa-zise gotice, alcătuind cuvinte. Am mai sesizat că la rândul lor, suitele imagistice sunt ele însele compuse din litere și semne alfabetice, alcătuind un soi de pictograme, ideograme. Acestea când sunt dublate cu ajutorul unei oglinzi, se combină în ansamble picturale dând la iveală chipuri și grupuri de fiare și animale, de bărbați și femei, precum se pot recunoaște de asemenea tot felul de obiecte”. După 1989 G. își păstrează explicit convingerile comuniste. Deși colaborează sporadic cu reviste afine („România Mare”, „Totuși iubirea”), intră într-o perioadă de austeritate editorială întreruptă în 2001 de volumul *Muzaios*, căruia îi urmează ediția integrală *Elegii politice*. Inclusiv astfel de opțiuni au condus la blocajul în care se află recepția recentă a autorului, necontestat major și global de nici unul dintre criticii canonici ai perioadei postbelice, dar căruia acum i se pune sub semnul întrebării până și calitatea de poet. Gustul noii exegeze nu mai este interesat de o literatură dogmatică, tezigă, puternic impregnată de esențialisme naționale, de nostalgii ale unui comunism utopic, de mitologizări pe teme țărănești sau pseudotracice, de vituperări în direcția mașinismului și a industrializării corupătoare, de o retorică oarecum greoaie, articulată dramatic, deloc dispusă la jovialități.

Bine organizat, pe cicluri ce se dovedesc etape gândite ca și cum evoluția sa însăși i-ar sta la îndemână în acest scop, lirismul lui Ion Gheorghe e programatic. Năzuința

lui formativă are drept subiect mai întâi o mitologie personală, rezolvată în măsura în care poetul își echivalează trăirile cu o stare mitică perpetuă, și drept obiect, mai apoi, ca dobânzi ale acestei perpetuități, o mitologie românească, realizată în măsura în care, aplicat pe diferite planuri, programul se menține în limitele poeticului, rămânând numai expresie lirică.

I. NEGOIȚESCU

Situabil printre „neotraditionaliști”, Ion Gheorghe a reinviat în poezia „generației '60” cu o particulară forță expresivă, sentimentul legăturii intime cu universul țărănesc, reabilitat în dimensiunile sale mitic-arhaice. Nimic din idilismul liricii interbelice pe aceeași temă, nici din nostalgiile sale paseiste nu se regăsește însă în discursul viguros, însuflețit de o imensă energie telurică, al urmașului. Încă afectat de imixtiunile ideologice ale epocii (v. romanul în versuri *Pâine și sare*, 1957, *Căile pământului*, 1960), scrisul său s-a impus treptat printr-o marcată notă polemică tocmai la adresa convențiilor promovate de tematica rurală a mai vechii poezii, dar și a celei „noi”, căreia îi opune o perspectivă dramatic-tensionată, ca exponent și martor al răsturnărilor sociale în curs. Poet „angajat”, ca și Labiș, el rămâne totuși foarte exigent cu propriul ideal transformator, pus sub semnul unei etici superioare, neconcesive. După ce încercase, cu un succes relativ, să dea replici „tematismului” poetic realist-societălist, în *Cariatida* (1964), revigorează și „reportajul liric” în „scrisorile esențiale” din *Nopti cu lună pe Oceanul Atlantic* (1966), pentru ca într-o carte de referință cum este *Vine iarba* (1968) să propună o tulburătoare viziune a mutațiilor din lumea satului, supusă asediilor istoriei și civilizației în mișcare, smulsă violent din tiparele ei arhaice. Motivul tradiționalist al „dezhădăcinării” cunoaște, astfel, o remodelare originală: fondul mitic-ancestral se confruntă brutal cu noile realități urbane, vitalitatea primară dă replici energice agresiunilor existenței, forța germinativă a lumii elementare se manifestă ca expresie a unei vitalități rezistente.

ION POP

SCRIERI: *Pâine și sare*, București, 1957; *Căile pământului*, București, 1960; *Țara rândunelelor*, București, 1963; *Cariatida*, București, 1964; *Nopti cu lună pe Oceanul Atlantic*. *Scrisorile esențiale*, București, 1966; *Zoosophia*, București, 1967; *Vine iarba*, București, 1968; *Cavalerul trac*, București, 1969; *Mai mult ca plânsul. Icoane pe sticlă*, București, 1970; *Avatara*, București, 1972; *Megalitice*, București, 1972; *Poeme*, pref. Marin Mincu, București, 1972; *Cultul Zburătorului. Opiniile autorului despre lumea miturilor autentice*, București, 1974; *Noimele*, București, 1976; *Dacia Fēniks*, București, 1978; *Proba logosului*, pref. C. Stănescu, București, 1979; *Cenușile*, București, 1980; *Elegii politice*, București, 1980; ed. București, 2002; *Zicere la zicere*, București, 1982; *Scripturile*, București, 1983; *Joaca jocului*, București, 1984; și

mai joacă jocului, București, 1985; *Condica în versuri*, București, 1987; *Zalmoksiile*, București, 1988; *Muzaios*, București, 2001; *Cogaioanele, munții marilor pontifi*, București, 2004; *Eponimatele eternității în tăblițele de plumb*, București, 2007; *Mutul. Ion Gheorghe într-o convorbire literară cu Aurelian Titu Dumitrescu*, București, 2008; *Concluziile senectuții*, Râmnicu Sărat, 2010; *Sutrela țărânului Iancu Arsene*, Râmnicu Sărat, 2010.

Repere bibliografice: Al. Căprariu, „Pâine și sare”, TR, 1957, 27; I. D. Bălan, *Romanul în versuri al unui tânăr poet*, „Tânărul scriitor”, 1957, 11; Simion, *Orientări*, 183–189; Dimisianu, *Schițe*, 174–180; Stănescu, *Poeți și critici*, 75–80; Pop, *Poezia*, 157–187; Raicu, *Structuri*, 307–316; Barbu, *Oist.*, I, 294–312; Mincu, *Poezie*, 93–105; Ungheanu, *Arhipelag*, 77–86; Negoitescu, *Analize*, 305–311; Nițescu, *Poeți*, 103–119; Regman, *Explorări*, 169–181; Simion, *Scriitori*, I (1978), 216–225; Stănescu, *Jurnal*, I, 198–203, II, 8–36, III, 44–47; Grigurcu, *Poeți*, 188–197; Dimitriu, *Singurătatea*, 124–135; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 82–89; Dobrescu, *Foiletoane*, II, 53–61; Pop, *Jocul*, 330–345; Grigurcu, *Existența*, 205–217; Regman, *De la imperfect*, 162–172; Gheorghe Grigurcu, *Poetul și Partidul*, F, 1992, 7–8; Lovinescu, *Unde scurte*, III, 281–286; *Diț. esențial*, 335–337; Danțiș, *Bucolica*, 185–189; *Diț. analitic*, III, 14–16, IV, 401–403; Manolescu, *Lista*, I, 153–161; Cristea-Enache, *București*, 143–147; Ștefănescu, *Istoria*, 427–434; Manolescu, *Istoria*, 942–945; Popa, *Ist. lit.*, II, 262–269; Cosmin Ciotloș, *Munci și zile*, RL, 2010, 8. **M. I.**

GHEORGHE DIN MOLDOVA (pseudonim al lui George Kernbach; 10.I.1863, Botoșani – 20.IX.1909, Iași), poet. Este fiul Oliviei și al lui Iosif Kernbach, funcționar. Învață mai întâi în orașul natal, luându-și licența în drept la Universitatea din București în 1884. Face și studii statistice la Roma. Va fi magistrat, prim-redactor al ziarului „Liberalul” din Iași, prefect al județelor Botoșani și Iași. Începuse să publice în revista „Albina” („Albina Botoșanilor”) încă din 1881, colaborând apoi la „Emaniciparea”, „Contemporanul”, la „Revista nouă”, unde B.P. Hasdeu îl primește cu entuziasm, ș.a. Versurile lui au avut o circulație deosebită și sunt reproduse în multe publicații ale epocii. Ultima revistă care i-a fost apropiată este „Viața românească”, printre ai cărei proprietari se afla. Soția lui G. era Ana Conta-Kernbach, poetă și ea, soră a filosofului Vasile Conta, iar poeta Cornelia din Moldova (Cornelia Kernbach-Tatușescu) este sora sa mai mică.

Descinzând din lirica eminesciană, versul lui G., definit în unicul volum antum, *Poezii*, apărut în 1894, revine frecvent la stări caracteristice: melancolie, resemnare, oboesală, speranță în liniștea de

dincolo de viață. pulsația emotivă este însă transpusă într-un registru poetic minor, cu tonalități de romanță, duioase, fluide, muzicale, ceea ce face ca unele stihuri să fie puse și pe note. Poetul era, în fond, ca și prietenii săi I. Păun-Pincio și D. Anghel, un sentimental meditativ, atras când și când de detașarea ironică a lui Alfred de Musset ori de badi-neria lui Heine, din a cărui operă a și tradus. Avea, de asemenea, afinități cu Arvers, al cărui *Sonet* îl tâlmăcește în „Lumea ilustrată” (1891). Meșteșugar al versului simplu, laconic, armonios, poetul își conturează sentimentele în piruete verbale grațioase, ca mai târziu G. Topîrceanu. Și cugetările, fără profunzime, dar agreabile, se concentrează în versuri gnomice, ușor detașabile, ca niște refrene. Dar **G.** a ilustrat, până la manierism, îndeosebi ipostaza poetului galant care, stilizând modelul popular, articula noi „cântece de lume”. Este un fel de pornire mai degrabă neoanacreontică și pentru că rareori se întrezărește aici un joc rafinat de-a nai-vitatea. Așadar, suferința e dulce, fericirea amară, iubirea e înlocuită de amorul care stârnește tânguirea celui ce se usucă, se îmbolnăvește, moare de dorul nurilor femeii iubite. Epoca l-a consacrat, de altfel, ca poet plăcut, muzical, al iubirii senzuale. În metru popular scrisese și câteva poezii publicate în reviste socialiste și democratice, însuflețite de a doua muză a tinereții lui, răzvrătirea socială, revolta împotriva nedreptății, a tiraniei. Semnând Ignotus și Victor C. Rareș, a mai publicat în „Viața românească” însemnări sarcastice referitoare la contemporaneitate.

SCRIERI: *Poezii*, București, 1894; *Versuri și proză*, îngr. G. Ibrăileanu, Iași, 1912; *Scânteii*, pref. B.P. Hasdeu, București, 1930.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, 241–248; Dafin, *Figuri*, II, 86–90; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 524, *Ist. lit.* (1982), 591; *Scrisori-Ibrăileanu*, I–III, *passim*; Sevastos, *Amintiri*, 125–129; *Dicț. lit. 1900*, 392–393; *Dicț. scriit. rom.*, II, 363–364.

G.D.

GHEORGHIȚĂ, Ion (2.IV.1939, Larga–Hotin – 28.XI.1991, Chișinău), poet, dramaturg, traducător. Este fiul Dariei și al lui Teodosie Gheorghiuță. A studiat la Facultatea de Filologie, secția de limbă și literatură română, a Universității de Stat din Cernăuți (1958–1963) și a fost inițial redactor la ziarul „Zorile Bucovinei”. Mutându-se în 1969 la Chișinău, devine redactor literar la revista „Moldova”,

iar mai târziu redactor-șef al Colegiului pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor. A murit asasinat.

În volumele lui de versuri, de la debutul cu *Neliniști matinale* (1969) până la *Dans în piatră* (1991), **G.** are ca punct de reper satul, tărâm al idealității, primordialității, frumuseții și purității paradisiace. Țăranii sunt văzuți ca niște oameni arhetipali, contopiți panteistic cu natura. Lumea aceasta, aproape atemporală, este descrisă cu mijloacele pastoralei și ale eglogiei modernizate. Simplitatea, candoarea, „primitivitatea” sunt cultivate programatic, în contrapondere cu neliniștile unui secol „contra-făcut”. Sensuri parabolice sunt prinse în întrebări grave asupra existenței, turnate însă într-un vers ce trimite la folclorul copiilor: „– Unde crește masa, tată?/ Eu l-am întrebat odată./ În pădure crește masa,/ În pădurea cea frumoasă./ – Unde crește pragul, tată?/ L-am mai întrebat odată./ În pădure crește pragul,/ În pădurea noastră dragă./ – Poarta unde crește, tată?/ L-am mai întrebat alt’ dată./ – În pădure poarta crește/ Și-n ogradă-mbătrânește” (*În pădure*). De sub semnul ingenuității ies flăcări senzuale, „zbaterile năprasnice”, „gândurile dezmațate”, „așteptările de ducă”, „pornirile pustitoare”. Fabuloasă, prezența unui personaj devine prilej pentru un portret cu linii întinse spre infinit: „Al lui Boboc,/ năprasnicul Petre,/ prindea tot cerul în palme/ și îl turna peste creștetul său./ Iar noi îl priveam cum îi zboară păsări din ochi,/ cum i se leagănă-n gene/ spicele coapte,/ iar obraji-i erau ca și cum/ în unul creștea răsăritul,/ în altul apusul creștea./ Și tot așa/ năprasnicul Petre/ se războia cu dorul cumplit/ de a prinde tot cerul în palme” (*Galerie cu vecini – Al lui Boboc*). **G.** a tipărit, de asemenea, numeroase cărți pentru copii, care indică o bună cunoaștere a lumii celor mici, excelând în poetica basmului, a ghicitorii (*Brad de munte*, 1970, *De-a baba oarba*, 1971, ș.a.). A compus și drame cu caracter poetic despre destinul lui Dimitrie Cantemir (*Zodia Inorogului*, pusă în scenă în 1970, editată în 1983) sau despre satul moldovenesc postbelic (*Viața în continuare*, 1991). A tradus mult, în special din literatura ucraineană (Taras Șevcenko ș.a.).

SCRIERI: *Neliniști matinale*, Ujgorod, 1969; *Mărul discordiei*, Chișinău, 1969; *Brad de munte*, Chișinău, 1970; *De-a baba oarba*, Chișinău, 1971; *La marginea câmpiei*, Chișinău, 1972; *Freamăt verde*, Chișinău, 1974; *Să vezi și să crezi*, Chișinău, 1977; *Ochi de stea*, Chișinău, 1979; *Înălțimi constante*, Chișinău, 1979; *Simplu*, Chișinău, 1981; *Vorbe năzdrăvane*, Chișinău, 1982; *Ecoul de*

a doua zi, Chișinău, 1983; *Zodia Inorogului*, Chișinău, 1983; *Mure din pădure*, Chișinău, 1985; *Din pragul casei*, Chișinău, 1986; *De cu zori până la iarnă*, Chișinău, 1987; *Oaspeți proaspeți*, Chișinău, 1989; *Dans în piatră*, Chișinău, 1991; *Viața în continuare*, Chișinău, 1991; *Elefantul trece prin urechea acului*, Chișinău, 1996; *Întemeierea frunzelor*, îngr. și pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2009. **Traduceri:** G. Mistral, *Îmblânzite cuvinte*, Chișinău, 1973; *Povești ucrainene*, Chișinău, 1986; Taras Șevcenko, *Cobzarul*, Chișinău, 1991.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Pagini inspirate*, LA, 1978, 2 februarie; Ana Bantoș, *Creație și atitudine*, Chișinău, 1986, 128–135; Ion Ciocanu, *Cuvânt de îmbărbătare*, LA, 1989, 30 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 204–205; Ion Ciocanu, *Ion Gheorghiu*, VBA, 2004, 2; Cimpoi, *Critice*, IV, 245–246; *Mică encicl.*, 365–374; Hostiuc, *Scriptori*, 25–27; Apetri, *Atitudini*, 110–113, 130–131; Rachi-eru, *Poeți Basarabia*, 266–267.

M.C.

GHEORGHIU, Constantin (6.XII.1925, Galați – 10.I.1990, București), prozator. A absolvit în 1952 Facultatea de Filologie a Universității din București. Până în 1970 a funcționat ca șef al secției de proză de la Editura Tineretului, transferându-se apoi la Editura Litera. A debutat cu proză în revista „Tribuna”.

Dacă în cartea de debut, *O viață pe o coajă de pepene* (1966), G. era debitor lui D.R. Popescu și lui Nicolae Velea, în *Nu uita pasărea ucisă* (1972) se dovedește tributar romanului *Nechemat în țărână* al lui William Faulkner. Nuvelele cuprinse în primul volum, eclectice prin tematică și formulă narativă, impun totuși un tip de personaj: nedecis, șovăitor, difuz. Excepție face Păsărel, protagonistul schiței ce dă titlul cărții, ins frivol, superficial, iubindu-se până la narcisism, sustrăgându-se deliberat tuturor îndatoririlor, aparent iresponsabil, dar, în fond, interesat și calculat. Deși nociv pentru cei din jur, el este nu numai tolerat, dar chiar căutat, cultivat, mai toți fiind seduși de veselia jongleriilor sale verbale, altfel facile. Consecințele unei astfel de atitudini se arată însă catastrofale, ajungând până la distrugerea vieții unor creduli. În *Pământ și păianjeni* (1969), care reia și nuvela *Pădurea*, publicată separat în 1967, G. folosește altă optică asupra întâmplărilor narate. Materialul epic este minim, în schimb implicațiile faptelor relatate constituie preocuparea principală. S-a vorbit chiar de o manieră narativă „dislocantă”, care ignoră aproape cu totul desfășurarea obiectivă a evenimentelor, oprindu-se asupra unui gest sau a unui cuvânt ce

ar comporta, în viziunea autorului, adânci semnificații psihologice. În *Nu uita pasărea ucisă* coincidențele cu romanul lui Faulkner sunt depistabile nu numai în planul epicului, ci și în acela al tipurilor de personaje, al mobilurilor faptelor comise. Schema narativă este aceeași în ambele romane: un om de condiție inferioară (argatul Ion Hristu aici, negrul Lucas Beaucamp la Faulkner) este acuzat de crimă. Adevărul e bineînțeles altul, însă n-ar fi putut ieși la iveală dacă tânărul Paul (Chick Malkison la Faulkner) n-ar fi intervenit, furnizând argumentele nevinovăției. Mobilul acțiunii, și într-un caz și în altul, îl constituie datoria morală pe care cei doi o au față de inculpat. Nu se poate însă vorbi în cazul romanului lui G. despre o viziune personală, ci despre o inteligentă adaptare a unor întâmplări stranii pe meleaguri autohtone.

SCRIERI: *O viață pe o coajă de pepene*, București, 1966; *Pădurea*, București, 1967; *Pământ și păianjeni*, București, 1969; *Nu uita pasărea ucisă*, București, 1972; *Himera*, București, 1982; *Apoteoza*, București, 1984; *Paloma*, București, 1993.

Repere bibliografice: Haralambie Grănescu, „*O viață pe o coajă de pepene*”, LCF, 1966, 14; Mircea Muthu, „*Pădurea*”, ST, 1968, 6; Dana Dumitriu, „*Pământ și păianjeni*”, RL, 1970, 12; Petru Poantă, „*Pământ și păianjeni*”, TR, 1970, 14; Mircea Iorgulescu, „*Nu uita pasărea ucisă*”, LCF, 1973, 15; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 245; Nicolae Ciobanu, *Un romancier*, RL, 1985, 26; Valentin F. Mihăescu, „*Apoteoza*”, LCF, 1985, 46; Glodeanu, *Dimensiuni*, 268–273. **D.Gr.**

GHEORGHIU, Constantin Virgil
(15.IX.1916, Valea Seacă, j. Neamț – 22.VI.1992, Paris), poet, prozator, memorialist.

Fiu de preot, Constantin Gheorghiu a absolvit Seminarul Teologic din Iași și, după căsătoria, în 1915, cu Maria, fiica preotului Toma Scobai din Blebea, a fost hirotonit pe seama parohiei Valea Seacă, unde în 9 septembrie 1916 se naște primul dintre cei cinci copii ai săi, botezat Virgiliu, declarat însă abia peste șase zile. Acesta începe în 1923 școala în Petricani, unde fusese mutat tatăl său, dar

o va continua în Blebea. La terminarea ciclului primar se pregătește în particular pentru a intra, în 1928, la Liceul Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău. În martie 1933 elevul debutează cu o poezie, iscălită Virgil Gheorghiu, la gazeta „Basarabia noastră”; publică altele apoi în „Luminătorul”, iar în ianuarie 1934, cu câțiva colegi (între ei – Laurențiu Ionescu Delerei, viitorul scriitor Laurențiu Fulga), scoate revista „Crai nou”, în ale cărei șase numere dă versuri, proză, cronici și recenzii, însemnări. În vara aceluiași an câte o poezie îi mai găzduiesc „Viața literară” și „Adevărul literar și artistic”. Din decembrie 1934 „Crai nou” devine, sub titlul „Flamuri”, „revistă a liceelor militare”, în ale cărei pagini cel ce semnează acum Virgil C. Gheorghiu este foarte activ până în iunie 1936. Poezii îi mai dau la iveală revista „Ghiocel”, „Cuvinte nouă”, „Valea Bistriței”, „Graiul Dâmboviței”, „Pagini basarabene”, „Front literar”, „Munca literară”, „Cruciada românismului”, „Naționalul nou” și, în sfârșit, „Convorbiri literare” (aceasta la rubrica *Debuturi*). Hotărât să nu urmeze școala de ofițeri, **G.** face totuși ultima clasă la Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Cernăuți și după absolvire, în iunie 1936, ia drumul Capitalei, unde se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie. Prezintă Editurii Cartea Românească o plachetă, care, acceptată, va ieși de sub tipar, la începutul anului 1937, sub titlul *Viața de toate zilele a poetului*. Pe copertă figurează numele Const.-Virgil Gheorghiu, ca să nu fie confundat cu mai vârstnicul autor al volumului *Marea vânătoare*. Pentru a-și plăti taxele școlare, **G.** se angajează câteva luni ca secretar al lui N. Crevedia, iar în prima vacanță participă la o anchetă a „echipelor regale” la Buciumeni, lângă Panciu. Continuă să colaboreze cu poezii și articole pe teme literare la revistele ce-i deschiseseră coloanele, dar și la altele noi – „Festival”, „Facla nouă”, „Lanuri”, „Munții Apuseni”, „Pământul”, „Semne” și, îndeosebi, „Bilete de papagal”, „Revista Fundațiilor Regale” și „Universul literar”. Un poem îi este cuprins în florilegiul *13 poeți – 13 poezii de dragoste* (1937), alcătuit de Vintilă Horia, Ștefan Baciș și Ovid Caledoniu. Fără să-și întrerupă studiile, **G.** se angajează, începând din 1938, ca reporter la ziarele „Cuvântul”, „România”, „Curentul” și „Timpul”. Concomitent furnizează asiduu versuri, proză și publicistică pe teme culturale magazinelor hebdomadare de pe lângă aceste ziare – „România literară”, „Curentul literar” și „Timpul familiei”. În interval îi apar poemul *Armand*

Călinescu (1940) și placheta *Caligrafie pe zăpadă* (1940; Premiul Fundației Regale pentru Literatură și Artă). Mobilizat în iunie 1941, cu grad de caporal TR, merge pe front în calitate de corespondent de război. Reportajele sale sunt publicate, în afară de gazetele ostășești, în „Timpul”, „Informația zilei”, „Acțiunea”, „Evenimentul” și „Rapid”, mai rar în „Viața”, în „Revista Fundațiilor Regale” ori în „Vremea”. O parte din ele formează volumele *Ard malurile Nistrului* (1941), *Am luptat în Crimeea* (1942), *Cu submarinul la asediul Sevastopolului* (1942), marcate de un antisemitism virulent. Din aceeași experiență a frontului se nutrește și volumul de poezii *Ceasul de rugăciune* (1942). Anul următor vede lumina zilei primul său roman – *Ultima oră*. Anunță acum, de asemenea, alte două – *Eu sunt prietenul tâlharilor și Sfântul cel tânăr* – și un volum de nuvele – *Hoții de cai*. Solicită și obține cu dificultate un post de secretar cultural, fiind trimis la Legația Română din Zagreb, unde este surprins de evenimentele de la 23 august 1944. Refuzând să se întoarcă în România, optează pentru o rezidență provizorie într-o țară neutră. Fostul diplomat și soția sa, avocata Ecaterina Gheorghiu (născută Burbea), ajung astfel la Viena, dar, ca resortisanți ai unui stat inamic, sunt internați la Semmering, apoi la Gottesgab, unde îi găsește capitularea Germaniei. Eliberați, se îndreaptă spre Vest, dar, la Weimar, sunt arestați din nou, acum de americani, și închiși în lagăre diferite. Pentru **G.**, experiența concentraționară se prelungește până la 27 august 1946, când, liber, încearcă să-și găsească un rost. După câteva încercări eșuate de a emigra în Elveția, Canada ori în Australia, ajuns la Heidelberg, se înscrie la Facultatea de Teologie și, la cererea unei edituri, alcătuiește volumul *Rumänische Märchen* (1948). Concomitent scrie un roman, pe care i-l traduce în germană poetul Georg Drozdowski, născut în Bucovina. Se hotărăște totuși să treacă în Franța clandestin, ceea ce reușește abia după repetate tentative. Sosit la Paris în august 1948, se integrează cercurilor românești, colaborând, cu versuri, la revista „Luceafărul”. Conaționalii (între ei, Mircea Eliade) îl ajută, de asemenea, în găsirea unui editor. Coordonator al uneia dintre colecțiile Editurii Plon („Feux croisés”), filosoful Gabriel Marcel decide să-i tipărească și chiar să-i prefăceze romanul, care, tradus prompt de Monique Saint-Côme (Monica Lovinescu), apare în vitrine, sub titlul *La 25e heure*, în mai 1949. Primirea entuziastă de care se bucură

din partea criticii și a cititorilor ia repede proporții internaționale, Franței alăturându-i-se celelalte țări vest-europene, apoi multe de peste Ocean (Statele Unite, Argentina, Brazilia). În vogă, precum erau atunci puțini români, **G.** este invitat la numeroase conferințe și întâlniri internaționale ce dezbat problemele Europei postbelice. Concomitent, scrie, tot în limba maternă, un nou roman. Întrucât Monica Lovinescu, care credea că e îndreptățită să beneficieze și ea de succesul material, îi intentase un proces, pe care îl va pierde, romanul a fost tălmăcit de Livia Lamoure, originară tot din România. Lansarea cărții intitulată *La Seconde chance* s-a făcut în condițiile unui mare scandal mediatic, **G.** fiind acuzat, mai întâi de François Crémieux, în decembrie 1952, de fapte „criminale” comise în timpul războiului, de antisemitism și de germanofilie. Dovezile, constând în câteva fraze scoase din reportajul *Ard malurile Nistrului*, fuseseră procurate de compatrioți, îndeosebi de Monica Lovinescu și de Virgil Ierunca. Rândurile acuzatorilor s-au îngroșat rapid, lor adăugându-li-se și Gabriel Marcel, care, într-o scrisoare deschisă, își „retrage” prefața din 1949, deplângând faptul că autorul *Orei 25* „îi ascunsese trecutul literar și politic”. În ciuda explicațiilor date, **G.** este izolat, ostracizat; o compensație îi aduce călătoria întreprinsă în mai–iunie 1953 în Argentina lui Juan Perón, primirea de care are parte fiind deosebit de călduroasă. În pofida scandalului, *La Seconde chance* nu înregistrează o adevărată „cădere”; este întâmpinat cu suficiente cronici favorabile (una este semnată chiar de Gabriel Marcel) și cunoaște mai multe ediții. De un succes apreciabil s-au bucurat, în anii următori, *Les Mendiants de miracles* (1958), *Perahim* (1961), *La Maison de Petrodava* (1961) ș.a. În același timp, *Ora 25* nu a cunoscut vreun declin, două decenii mai târziu, în 1967, romanul fiind ecranizat de regizorul Henri Verneuil, cu actori de mare talent (Anthony Quinn, Virna Lisi și Serge Reggiani). În 1963 **G.** este hirotonit preot-misionar la Biserica Română din Paris. El pare să fi cedat un moment cântecului de sirenă venit de la București, intrând în corespondență în 1965–1966 cu patriarhul Justinian, fiind promovat, trei ani mai târziu, iconom stavrofor de Sinodul Bisericii Ortodoxe Române și ținând slujbe în capela Ambasadei Române. Demersul însă n-a avut alte consecințe, Biserica Română din Paris rămânând mai departe independentă de Patriarhia Română, controlată de statul socialist. Între timp, în 1973, **G.** a obținut în

fine naturalizarea franceză. A continuat să publice numeroase romane și „récits”, precum și cărți memorialistice, între care *De la 25-e heure à l'heure éternelle* (1965), *Pourquoi m'a-t-on appelé Virgil?* (1968) și *Mémoires. Le Témoin de la 25-e heure* (1986). Al doilea volum din ultima lucrare – *L'Épreuve de la liberté* – a apărut postum, în 1995, nu însă și al treilea, a cărui redactare a rămas neterminată.

Deși a jucat un rol important în impunerea lui **G.** în generația lui, placheta de debut, *Viața de toate zilele a poetului*, vădește un talent încă nematurizat, ezitând între orientări contrare. Astfel, în timp ce *Scrisoare tatei*, *Fiul risipitor*, *Ruga fiului risipitor*, *Camaradul meu de bancă* ori *Școala din oraș* au oarecare tangențe cu lirica sămănătoristă, îndeosebi prin motivul înstrăinării vlăstarelor rurale în mediul urban, *Jurnalul poetului de șapte ani* se situează în proximitatea avangardei, prin cultivarea demitizării, a prozaicului, a banalului, a limbajului cotidian, într-un cuvânt, a „antipoeticului”. Progresul nu se simte atât în „poemul” ocazional *Armand Călinescu*, de reținut totuși ca o afirmare curajoasă a unei atitudini politice, cât în *Caligrafie pe zăpadă*, unde lirismul se decantează, dramele rupturilor – de familie, de sat, de copilărie și de adolescență – sunt potențate de o nouă opoziție, aceea dintre puritate și maculare, transpusă în comparații și metafore năzuind la inedit. O noutate este și asocierea la melancolia blândă, resemnată, a unui fel de franciscanism difuz. (Peste mulți ani, Ion Caraion va denunța plagierea lui Francis Jammes, dovedită cu recursul la metafore ca „lacrima/privirile asinilor”, de pildă). Interiorizarea, atitudinea elegiacă, sentimentul fratern față de lume, oameni, viețuitoare sunt prezente și în cel de-al treilea volum de poezii, cuprinzând și un mai puternic influx religios, vădit chiar în titlul său – *Ceasul de rugăciune*. Aici se putea găsi punctul de plecare în formarea unei voci lirice distincte, dar **G.** s-a îndreptat către roman. Trecerea a fost pregătită de exercițiul asiduu, concretizat în nenumăratele reportaje scrise pentru ziare de mare tiraj, inclusiv de cele trei, de ample dimensiuni, consacrate războiului. Acțiunea romanului *Ultima oră* se nutrește din așa-numita „cronică a tribunalelor”, dar nu realismul ei și naturalețea actanților primează. În fond, lanțul întâmplărilor are rostul de a demonstra adevărul teoriei formulate de unul dintre personaje, Dominte Tiron, anume că „mintea omului

e neputincioasă să vadă care e binele și care e răul” și de aceea „trebuie să ne resemnăm în întunericul și neștiința în care ne-a aruncat Dumnezeu”, căci „tot răul care se întâmplă pe lume e spre binele nostru” și, desigur, invers, „tot binele este spre răul nostru”. Într-adevăr, naratorul-personaj Nicolae Funogea trece printr-o nenorocire, care are urmări fericite pentru el. Acuzat că a ucis-o pe gazda sa, Suzana Manoliu, e salvat *in extremis*, mai mult chiar, moștenește averea decedatei și, totodată, o cunoaște pe avocata Eleonora Nicolau, femeie ideală, de care se îndrăgostește. În schimb, faptele sale bune au consecințe nefaste: cu banii primiți de la el, tatăl său devine nechibzuit, amator de lux și afemeiat, iar mama, părăsită, ajunge alcoolică și moare în spital. Victimă cade și sora mai mică, Ana, care, dusă la o școală din Iași, se îmbolnăvește pe drum și moare. Și, la fel, ajutorul dat de Funogea lui Dominte Tiron, făcându-i – fără drept de a practica medicina – o injecție care e cât pe ce să-i fie fatală, îl duce iarăși la închisoare. Dacă intriga dă impresia a fi desenată cu rigla, totuși episoadele sunt, în majoritatea lor, verosimile, iar personajele nu sunt deloc fanteze. Performanța atinge un nivel superior în cazul primei cărți tipărite de G. în Franța. *Ora 25* este, în același timp, un roman autobiografic, un roman al compunerii unei cărți purtând același titlu, carte cu un „conținut” nonfictional, ce „se folosește doar de tehnica literară”, dar și un roman de război, precum și unul filosofic, cu o componentă „de anticipație” și cu alta politică (de vreme ce epilogul se desfășoară pe fondul declanșării celui de-al Treilea Război Mondial, între Rusia și foștii săi aliați democrați). Valența filosofică determină „funcționarea” celorlalte. Ca și în *Ultima oră*, trama epică are rolul în primul rând de a ilustra o idee, de a adevăra o teorie, pe care o formulează personajul principal, scriitorul Traian Koruga, purtător de cuvânt al autorului și chiar, în bună parte, alter ego al lui. În esență, teoria este aceea a „declinului” sau morții civilizației occidentale (europene) și în text sunt pomeniți unii dintre cei care au susținut-o – gânditorii Hermann Keyserling și Nikolai Berdiaev (nu însă și Oswald Spengler), dar și unii poeți, precum Rainer Maria Rilke, T.S. Eliot. Koruga simplifică lucrurile, fapt care face mai frapant discursul său. După el, ceea ce a condus la situația fatală a fost devalorizarea omului, prețuirea lui mai puțin decât obiectele, reducerea lui tot mai mult la o singură dimensiune (se anticipează

aici „omul unidimensional” al lui Herbert Marcuse), transformarea lui într-o mașină, într-un robot, statutul lui de „sclav tehnic” sau de „cetățean” („om ce trăiește doar dimensiunea socială”). În aceste circumstanțe, „pământul nu mai aparține oamenilor, ci roboților și cetățenilor”. Procesul este ireversibil, soarta nu ar putea fi schimbată „nici măcar de venirea unui nou Messia”, ceea ce face fără rost „literatura”. *Ora 25* va fi, ca atare, doar depoziția unui „martor”, calitate pe care și-o asumă Koruga. Probarea celor afirmate se face printr-o multitudine de peripeții, în care sunt angajate personajele principale – însuși Traian Koruga și soția sa, Eleonora West, preotul Alexandru Koruga și, îndeosebi, un țaran din parohia sa, Johann Moritz, luat rând pe rând drept evreu, spion român, exponent al inferioarei umanități est-europene, prototip al rasei ariene (descendent al „familiei eroice”). Oarecum paradoxal, demonstrația reușește pe deplin, literaritatea nu suferă și tensiunea rămâne la cote înalte, mobilizând la maximum interesul cititorului, cu toate că datele problemei se schimbă întrucâtva în final, când Koruga își petrece ultimele săptămâni de viață căutând să-i „îmblânzească” pe cetățeni cu ajutorul unor „petiții”-pamflet ce valorifică registrul absurdului și cu toate că narațiunea inculcă episoade vădit inventate și de o verosimilitate precară (încadrarea, de pildă, a lui Johann Moritz în SS, pe baza indiciilor genetice), deși în progresia acțiunii se înmulțesc, ca în romanul foileton, coincidențele, regăsirile și recunoașterile și cu toate că cronotopul rămâne insuficient caracterizat: satul Fântâna, de pildă, în care debutează acțiunea, este plasat în estul Transilvaniei, dar nu are mai nimic ardelenesc, iar anacronisme bătătoare la ochi se ivesc ici-colo. Aceeași polivalență distinge și următorul roman al lui G., al cărui titlu final, *La Seconde chance – A doua șansă*, traduce imperfect pe cel inițial, în engleză, *Second Hand Life*. Teza susținută aici este în prelungirea celei din *Ora 25*, totul petrecându-se într-un moment premergător apocalipsei, când „răul este prea întins” și „nimeni nu mai poate să facă nimic pentru cineva”. Acum însă lumina reflectorului insistă nu asupra cauzei („unidimensionalitatea” omului), ci asupra unuia dintre efecte, anume că tot mai mulți oameni au parte, în epoca strict contemporană, debutând cu ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, de o viață „second hand”, o viață de exilat, de refugiat politic. Soarta aceasta o împărtășesc mai

Desen de Rudolf Rybiczka

multe categorii umane, între care evreii, reprezentați de artista Eddy Thall (*Cartea evreilor* și *Cartea deșertului*), o parte din populația est-europeană, având ca exponenți pe românii Petru Pilat, judecător, soția sa, Maria, tatăl ei, țăranul Ion Costache, și Varlaam, aviator, care, după ocuparea țării de armatele sovietice (*Cartea Victoriei I-III*), trec granița și trăiesc calvarul lagărelor americane și al „lumii libere”, unde nu se pot integra (*Cartea umilințelor I-II*), unde sunt priviți ca „rebuturi” (*Cartea rebuturilor*). Fac să răsună puternic coarda tragică și alți est-europeni, cum sunt fasciștii „iugoslavi” Milan Paternic și Ante Petrovici, exilați și ei, primul împușcat pe când își privea țara de dincolo de frontieră, al doilea „coborât în tenebre” de teama expulzării sale din Argentina, unde ajunsese dând declarații false, „vlasoviștii”, care preferă să moară decât să fie predați de americani sovieticilor, ori soțul actriței Eddy Thall, polonezul Isac Solomon, care se sinucide când yankeii sunt pe cale să-i confişte banii obținuți din contrabandă, bani ce-i dădeau

putința de a se stabili cu soția sa în Canada. Dezno-dământul intrigii este cât se poate de pesimist: reveniți clandestin în țară, Petru Pilat și Ion Costache asistă, împreună cu luptătorii din munți împotriva ocupanților sovietici, la înfrângerea celor din urmă, în noul război izbucnit. Pentru ei, însă, învingătorii, cei care i-au eliberat de comunism, sunt la fel de malefici ca soldați dezumanizați ai unui imperiu mondial („One World”) ce nu poate îngădui nici o altă suveranitate, fie ea doar spirituală. Incidentele biografice din 1952 i-au inspirat lui G. cartea următoare, *L'Homme qui voyagea seul* (1954), al cărei erou este practic un alter ego al său. Ulterior scriitorul face eforturi pentru a evita căile deschise și bătute, în condițiile neabandonării „mesajului” inițial. După *Les Mendians de miracles*, în care povestea unui negru american reliefează legătura strânsă dintre lipsa de compasiune creștină, nedreptatea socială și involuția, căderea în barbarie sau în păcatul mortal, în *Le Peuple de immortels* (1955) este abordată istoria veche a poporului dintre Carpați și Mare, pentru ca în *Les Sacrifiés du Danube* (1957) și în *La Cravache* (1960) să se revină la actualitate, cu un nou tablou terifiant al instalării regimului comunist în sudul Dunării (la Sofia) ori în spațiul românesc (satul Iarmarok), tablou menit să facă Occidentul conștient de vina sa față de cei „sacrificați”. „Capodoperă beletristică”, după unii critici (Marian Popa), *Perahim* l-a impresionat, mai întâi, pe Gabriel Marcel, pentru că, în fond, e un roman existențialist. Dincolo de complicata intrigă, în care sunt angajați Maximilian Perahim, „cel mai mare gangster din Capitală”, și extrem de tenacele și maleficul polițist Catran, se conturează strădania celui dintâi, în ocnă și apoi în libertate, de a ajunge la existența adevărată, vecină aproape sfințeniei, strădanie împiedicată de ceilalți („l'enfer, c'est les autres”), dar încununată de un succes paradoxal, fiind atinsă în moartea pe care și-o dă împreună cu tânăra Floarea, cu care împărtășește o iubire pură, platonice. O poveste de dragoste este și *La Maison de Petrodava*, inspirată de drama reală din familia scriitorului. Protagonista își vede împlinit visul de a fi luată în căsătorie de un prinț, dar acesta, colonel rus încartiruit în timpul Primului Război Mondial în casa părinților ei din „Petrodava” (Neamț), e ucis îndată după nuntă de propriii săi soldați bolșevizați. Corp aparte în scrierile de acum ale lui G. fac biografiile *Saint Jean Bouche d'Or* (1957), *La*

Jeunesse du docteur Luther (1960) și *La vie de Mahomet* (1962), aceasta din urmă, după unii critici, cea mai bună dintre cele consacrate în Occident profetului Islamului. Preocupările religioase devin cu adevărat preponderente în *De la 25e heure à l'heure éternelle* și apoi în *Pourquoi m'a-t-on appelé Virgile?*, care înfățișează actul hirotonisirii din 1963 ca sfârșitul unei evoluții începute în cea mai fragedă copilărie. Cele două lucrări constituie și punctul de plecare al memoriilor lui G., proiectate ca o trilogie. Deși subintitulat *Le Témoin de la 25e heure*, primul volum pune în evidență treptata devenire a celui care, la capătul ei, se definește drept „Poet al lui Christ și al României”. Întru aceasta, sunt povestite pe larg experiențele „teologice” din prima copilărie, experiențe ce vor sta la baza personalității viitorului preot, apoi cei dintâi ani de învățătură, la școala primară din Petricani și îndeosebi la Liceul Militar, unde se produce descoperirea vocației poetice și este luată decizia de a i se consacra. Itinerariul este parcurs apoi în grabă tot mai mare, cu opriri în mediul gazetăresc bucureștean, nu totdeauna și pe deplin semnificative. Memorialistul nu dă decât rareori cuvântul povestitorului și portretistului, preferând să pună în scenă dispute „în contradictoriu”, în care câștig de cauză au îndeobște puncte de vedere paradoxale, aparent contrare celor comune. Nu de puține ori, întru convingerea preopinienților și a cititorilor sunt invocate autorități precum evangheliștii, sfinții, mari teologi, filosofi și poeți, ceea ce erodează în mare parte încrederea în sinceritatea rememorării. Partea finală a acestui prim volum și cel de-al doilea – *L'Épreuve de la liberté* – se sustrag practic genului memorialistic, apropiindu-se de romanul propriu-zis, scris la persoana întâi. Lucrarea evită statutul de simplă dublură a *Orei 25* printr-o serie de întâmplări „noi”, precum cele de la ambasada românească din Zagreb ori din hanul din Gottessgab, cu câteva figuri interesante de diplomați germani, turci și albanezi, și îndeosebi fuga din teritoriul german atribuit sovieticilor, cu imaginea veritabilului exod al femeilor, bătrânilor și copiilor din fața armatelor rusești și cu pitoreasca figură a ocnașului polonez devenit călăuză, în care se vede „îngerul de pază al Poetului”. Textul își pierde din literaritate și din cauza irepresibilei porniri a autorului de a cita din surse teologice și din lirica universală, de a da informații „rare”, mai puțin cunoscute publicului larg, asupra locurilor, precum și din

cauza relatării seci, gazetărești, a evenimentelor internaționale.

Sfârșesc de citit romanul D-tale și nu mă încumet să mă culc înainte de a-ți spune măcar câteva cuvinte cât sunt de entuziasmat. Te felicit din toată inima și te asigur că voi face tot ce-mi stă în putință ca acest roman să vadă cât mai curând lumina tiparului. N-am citit nimic, în nici o literatură, care să se apropie, cât de departe, de teroarea istoriei pe care o îndură personajele D-tale. Consider Ora 25 una dintre cele mai mari cărți ale generației noastre, din toate țările. Evident, așa cum se întâmplă întotdeauna, defectele sunt pe măsura talentului, și adică tulburătoare. Dar sunt sigur că o nouă revizie a manuscrisului le va putea înlătura. Încă o dată felicitări!

MIRCEA ELIADE

SCRIERI: *Viața de toate zilele a poetului*, București, 1937; *Armand Călinescu*, București, 1940; *Caligrafie pe zăpadă*, București, 1940; *Ard malurile Nistrului*, pref. Tudor Arghezi, București, 1941; ed. București, 1993; *Ceasul de rugăciune*, București, 1942; *Am luptat în Crimeea*, București, 1942; *Cu submarinul la asediul Sevastopolului*, pref. Ionel Teodoreanu, București, 1942; ed. (*Reportaje de război*), Făgăraș, 2008; *Ultima oră*, București, 1943; *La 25^e heure*, tr. Monique Saint-Côme [Monica Lovinescu], Paris, 1949; ed. (*Ora 25*), tr. și îngr. Mihai Vornicu, pref. Paul Miclău, București, 1991; ed. tr. și pref. Elisabeta Lăsconi, București, 2004; *La Seconde chance*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1952; ed. (*A doua șansă*), tr. Gheorghiță Ciocoi, 2012; *L'Homme qui voyagea seul*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1954; ed. (*Omul care călătorea singur*), tr. Gheorghiță Ciocoi, București, 2010; *Le Suspect*, tr. Livia Lamoure, Haga, 1955; *On embauche des héros*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1955; *Le Peuple des immortels*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1955; *Les Sacrifiés du Danube*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1957; *Saint Jean Bouche d'Or*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1957; ed. (*Gură de Aur: Atletul lui Hristos*), tr. Maria-Cornelia Ică jr., Sibiu, 2004; *Les Mendiants de miracles*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1958; *La Jeunesse du docteur Luther*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1960; *La Cravache*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1960; *Les Chevaux noirs des Carpathes. La Maison de Petrodava*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1961; ed. (*Casa de la Petrodava*), tr. Gheorghiță Ciocoi, București, 2010; *Perahim*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1961; *Alibi für Limitroff*, 1962; *La Vie de Mahomet*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1962; *Les Immortels d'Agapia*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1964; ed. (*Nemuritorii de la Agapia*), tr. Ileana Vulpesco, pref. Fănuș Băileșteanu, București, 1998; *Le Meurtre de Kyrlessa*, tr. Livia Lamoure, Paris, 1965; *De la 25-ème heure à l'heure éternelle*, Paris, 1965; ed. (*Tatăl meu, preotul, care s-a urcat la cer. Amintiri dintr-o copilărie teologică*), tr. Maria-Cornelia Oros și Ion I. Ică jr., Sibiu, 1998; *La condottiera*, Paris, 1967; ed. (*Condottiera*), tr. Georgiana Matei, Cluj-Napoca, 2011; *La Tunique de peau*,

Paris, 1967; *Pourquoi m'a-t-on appelé Virgil?*, Paris, 1968; ed. (*Cum am vrut să mă fac sfânt. Alte amintiri dintr-o copilărie teologică*), tr. Maria-Cornelia Oros și Ioan I. Ică jr., București, 1999; *Vie de patriarche Athénagoras*, Paris, 1969; *L'Espionne*, Paris, 1971; *L'Œil américain*, Paris, 1972; *Dieu ne reçoit que dimanche*, Paris, 1975; ed. (*Dumnezeu nu primește decât duminica*), tr. Georgiana Matei, Alba Iulia, 2011; *Les Inconnus de Heidelberg*, Paris, 1976; *Le Grand exterminateur*, Paris, 1978; ed. (*Marele Exterminator și Marele Sinod Ortodox*), tr. Diana-Maria Drăghici, pref. Ioan Neculoiu, Sibiu, 2008; *Les Amazones du Danube*, Paris, 1978; *Christ au Liban: de Moïse aux paléstiiniens*, Paris, 1979; ed. (*Hristos în Liban*), București, 2010; *Dieu à Paris*, Paris, 1980; ed. (*Dumnezeu la Paris*), Constanța, 2014; *Mémoires. Le témoins de la 25e heure*, Paris, 1986; ed. (*Memorii. Martorul orei 25*), tr. Sanda Mihăescu-Cîrsteanu, București, 1999; *La Corée. La Belle inconnue de l'Extrême Orient à l'heure des Jeux Olympiques*, Paris, 1987; *Mémoires II. L'Épreuve de la liberté*, Paris, 1995; ed. (*Memorii II: Ispita libertății*), tr. Sanda Mihăescu-Cîrsteanu, București, 2002.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, 594–594, 1645–1646; C. Fântâneru, „Caligrafie pe zăpadă”, UVR, 1940, 34; Dragoș Vrâncanu, „Caligrafie pe zăpadă”, CML, 1940, 65; Perpessicius, „Caligrafie pe zăpadă”, „Acțiunea”, 1940; Miron Radu Paraschivescu, *Reportajul poetului*, TIL, 1941, 1548; Dan Petrașincu, *Literatura care vine*. „Ard malurile Nistrului”, VAA, 1941, 150; Erasm [Petru Manoliu], [Constantin Virgil Gheorghiu], VRA, 1941, 620, 1942, 649; Pompiliu Constantinescu, [Constantin Virgil Gheorghiu], VRA, 1942, 644, 642; Ion Șugariu, „Ceasul de rugăciune”, RFR, 1942, 8; Petru Comarnescu, „Ceasul de rugăciune”, TIL, 1942, 2158; Octav Sargețiu, „Ultima oră”, VBA, 1943, 6; Eliade, *Împotriva*, 37–39; I.G. Dimitriu, „La Vingt-cinquième heure”, „Înșir'te mărgărite”, 1951, 1; George Uscătescu, [Constantin Virgil Gheorghiu], „Destin”, 1951, 1, 1953, 6–7; N.S. Govora, *Critică și critici*, „Carpații”, 1955, 6–7; Ov. S. Crohmălniceanu, *O greșală de calcul*, CNT, 1957, 35; Heinrich Zillich, „Die Peitsche”, SV, 1961, 3; Adriana Kiseleff, *Completări la un autoportret. Nici profet, nici om cinstit*, „Glasul patriei”, 1963, 6; Nichifor Crainic, *Constantin Virgil Gheorghiu*, „Glasul patriei”, 1964, 3; Ion Caration, *Jurnal*, II, București, 1998, 287–288, 306–310; Irina Petraș, *Istorie și destin*, ST, 1990, 5; Ungureanu, *La vest*, II, 10–28; Munteanu, *Jurnal*, 217–219; Cosma, *Romanul*, II, 385–411; Popa, *Reîntoarcerea*, 187–199; Monica Lovinescu, *La Apa Vavilonului*, București, 1999, *passim*; Barbu Cioculescu, *Tinerețile romancierului*, RL, 2000, 7; *Dict. esențial*, 338–339; Amaury d'Esneval, *Gheorghiu*, Puisseaux, 2004; Eugen Simion, „Memoriile” lui Constantin Virgil Gheorghiu, „Ziua”, 2005, 14 mai; Ion Itu, *Constantin Virgil Gheorghiu. Poetul în „Memoriile” prozatorului*, CC, 2005, 10–12; Fănuș Băileșteanu, *Nihil sine Deo sau Cruciada literară a ecumenistului Constantin Virgil*

Gheorghiu, Craiova, 2005; Ioan Simuț, *Evreitatea românilui Johann Moritz*, RL, 2006, 41; Costin Tuchilă, *O cruciadă literară: Constantin Virgil Gheorghiu*, „Cronica română”, 2 august 2006; Mirela Drăgoi, *Constantin Virgil Gheorghiu – între lume și text*, Galați, 2009; Popa, *Ist. lit.*, I, 639–647; Florescu, *Aristarc*, II, 65–71; Manolescu, *Enciclopedia*, 350–355; Scurtu, *Contribuții*, II, 206–211. **V.D.**

GHEORGHIU, Gheorghe (30.III.1922, Vulcănești-Cahul – 4.IV.2009, Chișinău), prozator, istoric literar. Este fiul Zinaidei (n. Calaiogioglu) și al lui Constantin Gheorghiu. A învățat la Liceul „Regele Carol II” din Bolgrad timp șase ani și a absolvit Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (1956). Între timp a fost angajat învățător în Vulcănești. Demis în 1953, s-a transferat la Dubăsarii Vechi, apoi în satul Ciopleni (Grusevo), iar în 1954 a fost angajat la „Scânteia leninistă”. Ulterior deține funcțiile de șef de secție și redactor adjunct la revista „Nistru”, consultant la Uniunea Scriitorilor, redactor-șef la Editura Literatura Artistică.

G. a debutat cu poezie în revista „Bugeacul” (1939). În perioada interbelică a publicat versuri, proză și eseuri în „Moldavia” (Bolgrad), „Prepoem” (București) ș.a. A mai colaborat după război la „Viața Basarabiei”, „Literatura și arta”, „Moldova suverană” ș.a. Editorial a debutat cu volumul de povestiri *Început de primăvară* (1955), după care a semnat peste douăzeci de cărți de proză scurtă pentru copii, adolescenți și nu numai, toate publicate la Chișinău. Este autorul a trei romane: *Căldura pământului* (1965), *Ninsori în primăvară* (1974), *Întoarcere la dragoste* (1984), deficitare sub raport artistic. **G.** a publicat și eseuri despre unii poeți și prozatori din Bugeac, scrise în anii care au precedat al Doilea Război Mondial, dar reunite târziu și incluse în volumul *Destine literare* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova). Se evocă aici peisajul literar din sudul Basarabiei constituit în jurul revistei „Bugeacul”, al cărei destin e descris cu lux de amănunte și cu prețioase mărturii cu valoare documentară. Același filon evocativ, susținut de un apel continuu la realitatea istorică, de unde și consistența acestor pagini, se află în cartea intitulată *Rătăcind prin ani. Memorii, file de jurnal...*, apărută în 2005. **G.** a lăsat și o bogată corespondență cu scriitorii Andrei Ciurunga și Iacob Slavov, precum și cu istoricul literar Gheorghe Bogaci, o parte păstrându-se la

Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu” din Chișinău.

SCRIERI: *Început de primăvară*, Chișinău, 1955; *Drumuri și poteci*, Chișinău, 1958; *Cântec de leagăn*, Chișinău, 1958; *Hai cu noi, prietene*, Chișinău, 1959; *În pas cu viața*, Chișinău, 1959; *Bate primăvara-n geam*, Chișinău, 1960; *Pe drumurile Bugeacului* (în colaborare), Chișinău, 1960; *În rând cu oamenii*, Chișinău, 1960; *Bună dimineața*, Chișinău, 1961; *Păsărea albă*, Chișinău, 1962; *Povestea unui băiețel de aur*, Chișinău, 1962; *Ștregărița*, Chișinău, 1963; *Căpitanii „Fulgerului”*, Chișinău, 1964; *Căldura pământului*, Chișinău, 1965; *Poartă spre lume*, Chișinău, 1966; *Poiana Ciutei*, Chișinău, 1966; *Bună ziua... Mulțumesc... La revedere*, Chișinău, 1968; *Ursa Mare*, Chișinău, 1969; *Ninsori în primăvară*, Chișinău, 1974; *Trandafirul albastru*, Chișinău, 1980; *Comoara frătorului*, Chișinău, 1982; *Scrieri alese*, I–II, Chișinău, 1982; *Întoarcere la dragoste*, Chișinău, 1984; *Veverița din pinul bătrân*, Chișinău, 1985; *Livezi în floare*, Chișinău, 1986; *Destine literare*, Chișinău, 1999; *Rătăcind prin ani. Memorii, file de jurnal...*, Chișinău, 2005.

Repere bibliografice: Gheorghe Chira, Vasile Badiu, *Inspirat din actualitate*, „Nistru”, 1972, 3; Ion Șpac, *Gheorghe Gheorghiu*, în *Profiluri*, 137–139; Gavrilo, *Reflecții*, 119–131; Andrei Ciurunga, *Scritori români din Bugeac*, „Glasul națiunii”, 1995, mai; Tudor Palladi, *Destinul cuvântului este destinul omului*, LA, 1997, 27 martie; Claudia Partole, *Destine literare – o biruință asupra timpului*, LA, 1999, 4 noiembrie; *De și despre Gheorghe Gheorghiu*, Chișinău, 2002; *Dicț. Chișinău*, 263–264. **S.P., A.Bn.**

**GHEORGHIU,
Mihai Dinu**
(8.XII.1953, Iași),
eseist.

Este fiul Anei Gheorghiu (n. Oancă), educatoare, și al lui Dumitru Gheorghiu, inginer agronom. Urmează la Iași Liceul „C. Negruzzi” (1968–1972) și Facultatea de Istorie-Filosofie, secția sociologie-psihologie, a Universității „Al. I. Cuza” (1972–1976), mai târziu, după un stagiu de câțiva ani, obținând un doctorat la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (1997). Funcționează ca profesor la Centrul Logopedic din Iași (1976–1980) și

cercetător la Centrul de Științe Sociale al Universității „Al. I. Cuza” până în 1989, când se stabilește în capitala Franței. Cercetător la Centre de Sociologie de l'Éducation et de la Culture de pe lângă École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (1990–1993), beneficiază de câteva stagii de cercetare și la Max-Planck-Institut für Bildungsforschung din Berlin (1994–1995, 1997, 1998), de asemenea predă la Universitatea Paris VIII (1991–1992), Universitatea Picardiei din Amiens (1998–2002), iar din 1999 și la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. A început prin a scrie în revista școlară „Corolar” și a colaborat ulterior la diferite publicații, precum „Alma Mater” („Dialog”), unde a debutat semnificativ în 1973 și din al cărei colegiu de redacție a făcut parte, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Viața românească”, „Caiete critice”, „Opinia studențească”, „Amfiteatru” ș.a.; de asemenea, în Franța, la „Actes de la Recherche en Sciences Sociales”, „Liber”, „Esprit”, precum și la Radio Europa Liberă (1989–1991) și Radio France Internationale (1990). Debutază editorial în 1981. Pe lângă volumele publicate în România, este autorul a numeroase studii și comunicări prezentate atât în țară, cât și peste hotare. De menționat mai ales ampla teză de doctorat, în două volume, *Les Métamorphoses de l'agit-prop. Les institutions de contrôle des intellectuels par les partis communistes et leurs transformations après 1989: le cas des écoles de parti*, elaborată sub conducerea lui Pierre Bourdieu și publicată în 1998. În țară, în 2009, a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

În prima sa carte, *Ibrăileanu. Romanul criticului* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), pe lângă textele reproduse din opera criticului ieșean conform cu exigențele colecției în care a apărut volumul, G. își organizează comentariile pornind de la o sugestie din Roland Barthes și concepând relația criticului cu opera literară ca pe o relație amoroasă, analoagă în fond cu aceea dintre Emil Codrescu și Adela din romanul lui G. Ibrăileanu. Remarcabile în acest exercițiu critic de ucenicie sunt deocamdată aplicațiile personale ale unei vizibile înrăuriri din partea „noii critici” franceze și, pe de altă parte, o reală capacitate a adecvării la texte a interpretării. Dacă influența conduce inevitabil la o anumită îngustare a unghiului de recepție și a comentariului analitic, calitatea adecvării deschide perspectiva unei tot atât de pertinente opere de cronicar literar. O parte din recolta diligenței de a „citi” cărțile la zi se regăsește

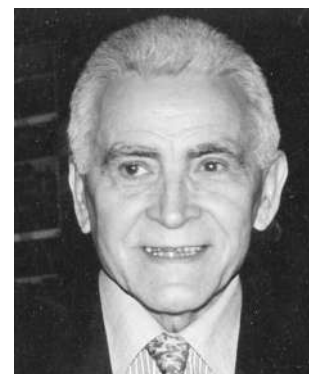
în *Reflexe condiționate* (1983), unde interesul pentru literatura critică se accentuează, jumătate din carte fiindu-i consacrată. Însă G. scrie cu egală aplicație și despre proză, și despre poezie, calitatea fidelității față de obiect ieșind acum cu și mai multă hotărâre în evidență. O elegantă descriptivitate caracterizează maniera lui de a recenza, conferindu-i meritul unei atitudini obiective. Scrisul este de un intelectualism rafinat, ironic și emancipat, înclinat cu intermitențe, dar fără exces, și către corelări mai generale, cu vagi ecouri lirice și uneori chiar metafizice. Foarte semnificativă pentru preferințele criticului este și selecția numelor care îl interesează. El se îndreaptă mai ales către scriitorii intelectualiști și problematici, iar în privința criticilor, deși diversitatea și numărul lor sunt mai mari, arată predilecție celor care îi provoacă reacții mai vii și mai semnificative pentru propria viziune teoretică, acordând o atenție la fel de susținută și spiritelor constructive, și celor analitice. A treia carte, *Scena literaturii* (1987), cu subtitlul *Elemente pentru o sociologie a culturii românești*, deconspiră o aspirație ce se putea deja distinge din exercițiul aplicat al cronicarului. G. își mărturisise anterior aderența teoretică la orientarea lui Pierre Bourdieu printr-o importantă antologie de scrieri ale acestuia, traduse sub titlul *Economia bunurilor simbolice* (1986), completată în 1988 și în 1991 prin alte două culegeri de studii transpuse în românește, *Cercetări contemporane de sociologia culturii* și *Sociologia percepției artistice*, unde contribuția privilegiată a autorului francez e însoțită oportun de aceea a altor remarcabili exegeți. Va fi un domeniu căruia G. i se va consacra, s-ar spune exclusiv după 1989, contribuind cu studii ample, dense la configurarea unui peisaj cultural contemporan, cu deosebire din România secolului al XX-lea. Deocamdată, în anii '80, *Scena literaturii* se impune prin nota de modernitate nu numai a informației, dar și a stilului de abordare a problemelor, emancipată de orice dogmatism, mai ales de cel oficial, aducând un aer proaspăt într-un domeniu până atunci ocolit, prohibit sau desconsiderat. Bogată în ipoteze și perspective de studiu, proiectând liniile unui vast șantier, cartea stă, totuși, încă prea mult sub presiunea propriilor ei izvoare și dă aspectul unei încărcături oarecum baroce, uneori eteroclite.

SCRIERI: *Ibrăileanu. Romanul criticului*, București, 1981; *Reflexe condiționate*, București, 1983; *Scena literaturii. Elemente pentru o sociologie a culturii românești*, București, 1987; *Les Métamorphoses de l'agit-prop. Les*

institutions de contrôle des intellectuels par les partis communistes et leurs transformations après 1989: le cas des écoles de parti, I-II, Lille, 1998; ed. (*Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii și traiectorii sociale*), tr. Dinu Adam, Iași, 2007; *Perspectives roumaines. Du postcommunisme à l'intégration européenne* (în colaborare), coordonator Catherine Durandin, Paris, 2004; *Analiză și intervenție în știința socială*, Iași, 2005; *Littératures et pouvoir symbolique au tournant du siècle* (în colaborare), Pitești, 2005; *Mobilitatea elitelor în România secolului al XX-lea* (în colaborare), București, 2008. **Traduceri:** Paul Bourdieu, *Economia bunurilor simbolice*, pref. trad., București, 1986; *Cercetări contemporane de sociologia culturii*, București, 1988 (în colaborare); *Sociologia percepției artistice*, București, 1991.

Repere bibliografice: Călinescu, *Biblioteci*, 175–178; Florin Faifer, „Ibrăileanu. Romanul criticului”, TBR, 1983, 241; Nicolae Manolescu, „*Reflexe condiționate*”, RL, 1983, 37; Vasile Chifor, „*Reflexe condiționate*”, VR, 1985, 12; Piru, *Critici*, 120–123; Țeposu, *Istoria*, 180–182; Grigurcu, *Peisaj*, II, 327–331; Dicț. scriit. rom., II, 370–371; Doru Pop, *La școală în Nomenclatură*, ST, 2007, 6; Paul Cernat, *Între expertiză și angajare critică*, OC, 2007, 122; Manolescu, *Enciclopedia*, 355–356; Al.Cistelean, *Mihai Dinu Gheorghiu și relansarea sociologiei critice*, CLT, 2011, 16.

F.M.

GHEORGHIU, Mihnea

(5.V.1919, București – 11.XII.2011, București), eseist, traducător, poet, dramaturg, prozator.

Este fiul Alexandrinei Gheorghiu (n. Moldoveanu), învățătoare, și al lui Dumitru Gheorghiu, anticar. Urmează Liceul „Frații Buzești” din Craiova (1929–1937) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1937–1941). În timpul războiului, după absolvirea Școlii de Ofițeri de Artilerie din Craiova, este trimis pe front. Între 1944 și 1946 este redactor-șef al „Scântei tineretului”. După susținerea, în 1947, a tezei de doctorat *Modalitatea conformistă a dramei*, este profesor de limba și literatura engleză și șef de catedră la Universitatea din București, iar din 1963 șeful Catedrei de teatrologie și filmologie la Institutul de Artă Teatrală și

Cinematografică „I.L. Caragiale”. Îndeplinește, în același timp, importante funcții în domeniul culturii – președinte al Consiliului Cinematografiei (1963–1965), vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (1965–1968), prim-vicepreședinte al Institutului Român pentru Relațiile cu Străinătatea (1968–1972), rector al Academiei de Științe Sociale și Politice „Ștefan Gheorghiu” ș.a. Este ales membru corespondent al Academiei în 1974 și membru titular în 1996. Participă la conducerea revistelor „Secolul 20” (redactor-șef adjunct între 1961 și 1969), „Viitorul social”, „Synthesis”, „Veac nou”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, este președinte al Uniunii Cineaștilor din România etc. A primit distincții românești (Steaua României, Ordinul „Tudor Vladimirescu”, Ordinul Muncii, Ordinul 23 August ș.a.) și străine (Ordinul pentru Merit al Republicii Italiene, Ordinul Artelor și Literelor Franceze ș.a.). I s-au decernat Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR (1972), Premiul Uniunii Scriitorilor (1975) ș.a.

După debutul cu versuri în revista „For” a Liceului „Frații Buzești” din Craiova (1935) și după placheta de versuri *Anna-Mad* (1942), cartea *Modalitatea conformistă a dramei* (1948), primul excurs istorico-literar al lui G., indică un spirit lucid, care refuză adevărul axiomatic în favoarea propriilor opinii și experiențe. Antrenat în dezbaterea asupra conformismului și nonconformismului, autorul își limitează câmpul referențial la două tendințe fundamentale ale teatrului, pe care le denumește, după criterii personale, irlandeză și continentală, exemplificându-le prin creația a șase dramaturgi importanți. Retrospectiva istorică surprinde mai întâi modalitatea conformistă a teatrului. Alta decât cea înstăpânită, accepția noțiunii de conformism definește aici corespondența dintre realitatea literară și existența socială de fond, atribut distinctiv al artei perene. Prin opoziție, convenționalismul, interferat până la identificare cu nonconformismul, vizează potrivirea operei pe formele înșelătoare ale unei realități născute în afara determinărilor istorice ale culturii. Chiar dacă generalizările nu sunt decât premise care au rostul să incite la meditație, G. pledează convingător pentru continuitatea ascendentă a dramei pe direcția curentului irlandez, ca și pe a celui continental. Predilecția pentru dramaturgie este evidentă și în *Orientări în literatura străină* (1958), deși aici sfera de interes depășește substanțial problemele teatrului. Expunerea

densă, cu incursiuni istorico-literare, probează, pe baza argumentelor biografice și artistice, încadrarea scriitorilor în epoca modernă. Dintre aceștia, Shakespeare se va instala definitiv în preocupările exegetului. Capodoperele „divinului brit” sunt considerate din perspectiva gândirii de tip renescentist; orizontul lor vast și polimorf este sondat prin tipologie, intrigă, varietatea de epoci, popoare, medii sociale, fantezie, forța pasiunilor, concentrarea caracterelor, dinamica acțiunii, armonia construcțiilor dramatice și prezentarea realistă. G.B. Shaw, definit prin câteva ipoteze comparatiste, interferează universalitatea și amărăciunea lui Swift, paradoxul lui Sterne, sentimentalismul lui Goldsmith, hazul lui Sheridan, haoticul lui Joyce și îndârjirea lui O'Casey. Personalitățile teatrului occidental european, ca și ale celui american sunt cercetate din unghiul raportării lor filosofice față de problemele existențiale. În compartimentul prozei se disting studiile despre Dickens, Mark Twain și Dreiser, elaborate istorist tradițional, comparatist și, într-o măsură, eseistic. Vocația întregului a rodit și în două monografii. În *Walt Whitman* (1955) treptele biografiei intelectuale a poetului conduc de la sine spre *Fire de iarbă*, marele poem al erei americane moderne, construit arborescent, sub semnul identificării cu cei din jur la scara democrației cosmice. Edificatoare este însă cartea *Scene din viața lui Shakespeare* (1958), scrisă într-un stil accesibil, cu tente de romanțare și abordări reportericești. Ordonată în trei secvențe dispuse cronologic, materia reface drumul vieții și al operei într-un context istoric, social și cultural amplu. În *Dionysos. Eseuri lirice* (1969), G. abordează din nou spațiul literaturilor străine, continuând investigarea direcțiilor artelor în epoca modernă, acum cu proiecție spre istoria culturii. Mutații se săvârșesc și în sfera metodologiei critice, preeminența eseului cu implicații filosofice fiind enunțată încă din subtitlu. Prin asocierea evocatoare a unor personalități (Corneille, Goldoni, Lev Tolstoi, Cehov, Maxim Gorki, Milton, Defoe, Stendhal, Durrell, Faulkner ș.a.), se explorează dimensiuni de universalitate ale culturilor naționale, e pusă în evidență continuitatea formelor de cultură, a ideilor și a valorilor majore în universuri diferite temporal și geografic, dovedindu-se continuitatea spiritului creator al umanității. Un exemplu grăitor ar fi originea tracă a tragediei. Mai pregnant implicate în contingentul intelectual și artistic sunt volumele

Scrisori din imediata apropiere (1971), *Scene din viața publică* (1972), *Flori de tutun* (1984). Istoricul literar, comparatistul și eseistul **G.** este precedat și apoi dublat de un scriitor polivalent. Inițiate prin placheta *Anna-Mad*, alcătuită sub imbold avangardist, scrierile în versuri vor continua printr-o serie de volume, marcând și gesturi de obediență față de imperativele ideologice ale epocii: *Ultimul peisaj al orașului cenușiu* (1946), *Primăvară în Valea Jiului* (1949), *Întâmplări din Marea Răscoală* (1953), *Balade* (1956) și *Ultimul peisaj* (1974). Mai frecventă în preocupările din anii '70, dramaturgia, spre care își îndreaptă interesul încă din 1955 cu *Tudor din Vladimiri*, va stărui, în *Zodia Taurului* (1972), *Teatru* (1975), *Istории dramatice* (1977), *Patetica '77* (1977), îndeosebi pe momente și personalități istorice, pe care autorul va încerca să le evoce într-o formulă modernă. Proza, în schimb, sporește în consistență în ultima perioadă, *A venit un om din Răsărit* (1969) fiind urmat peste decenii de alte două romane: *Enigma din Strada Presei* (1988) și *Muschetarul lui Cantemir* (1993), precum și de un volum de povestiri – *Cele două roze. Povestiri după W. Shakespeare* (1994). **G.** a compus și o serie de scenarii de film (*Porto franco*, *Tudor*, *Zodia Fecioarei*, *Pădurea pierdută*, *Cantemir*, *Tănase Scatiu*, *Burebista*), unele inspirate din propria sa creație, altele adaptate după opere clasice. Activitatea de traducător a lui **G.** vizează cu deosebire opera lui Shakespeare, a cărei editare completă în românește o coordonează, precum și numeroase alte scrieri din literatura engleză (Charles Dickens, Robert Burns, Rudyard Kipling) și din cea americană (Walt Whitman, Harriet Beecher-Stowe, Fenimore Cooper, Arthur Miller, Tennessee Williams).

SCRIERI: *Anna-Mad*, București, 1942; *Ultimul peisaj al orașului cenușiu*, București, 1946; *Modalitatea conformistă a dramei*, București, 1948; *Primăvară în Valea Jiului*, București, 1949; *Întâmplări din Marea Răscoală*, București, 1953; *Tudor din Vladimiri*, București, 1955; *Ucenicia cărturarului*, București, 1955; *Walt Whitman*, București, 1955; *Balade*, București, 1956; *Două ambasade*, București, 1958; ed. (*A venit un om din Răsărit*), București, 1969; *Orientări în literatura străină*, București, 1958; *Scene din viața lui Shakespeare*, pref. Frank Hardy, București, 1958; *Dionysos. Eseuri lirice*, București, 1969; *Scrisori din imediata apropiere*, București, 1971; *Scene din viața publică*, Craiova, 1972; *Zodia Taurului*, București, 1972; *Ultimul peisaj*, Craiova, 1974; *Teatru*, București, 1975; *Istории dramatice*, București, 1977; *Patetica '77*, București, 1977; *5 lumi ca spectacol*,

București, 1980; *Flori de tutun*, București, 1984; *Enigma din strada Presei*, București, 1988; *Muschetarul lui Cantemir*, București, 1993; *Cele două roze. Povestiri după W. Shakespeare*, București, 1994; *Fierul și aurul. Burebista*, îngr. Nicolae Cabel, București, 1999; *Cantemir*, București, 2010. **Traduceri:** Stefan Heym, *Cruciații*, București, 1949; Walt Whitman, *Fire de iarbă*, București, 1950, *Opere alese*, pref. trad., București, 1956, *Poeme*, pref. trad., București, 1960, *Cântec despre mine*, pref. trad., București, 1973; Charles Dickens, *Note din America*, pref. trad., București, 1953, *Martin Chuzzlewit*, I–II, București, 1955; A.I. Kuprin, *Pudrelul alb*, pref. Viorica Huber, București, 1953; Harriet Beecher-Stowe, *Coliba unchiului Tom*, București, 1954; Samuel Johnson, *Volpone sau Vulpea*, pref. Ana Cartianu, București, 1955; Shakespeare, *Richard al II-lea*, în Shakespeare, *Opere*, II, București, 1955, *Cei doi tineri din Verona*, în Shakespeare, *Opere*, III, București, 1956, *A douăsprezecea noapte sau Ce doriți*, în Shakespeare, *Opere*, VII, București, 1959, *Regele Lear*, în Shakespeare, *Opere*, X, București, 1962; Fenimore Cooper, *Ultimul mohican*, pref. trad., București, 1956; Arthur Miller, *Vrăjitoarele din Salem*, București, 1956 (în colaborare cu Alf Adania); Robert Burns, *Poezii*, București, 1959; Rudyard Kipling, *Cartea junglei*, I–II, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, București, 1966; Gabriel García Márquez, *Un veac de singurătate*, pref. trad., București, 1971; *Teatru american. 300 de ani în 3 piese de teatru*, Cluj, 1973; Tennessee Williams, *Teatru*, București, 1978 (în colaborare cu Anda Boldur și Dana Crivăț).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, 302–303; Piru, *Panorama*, 150–151; Barbu, *O ist.*, I, 349–351; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iași, 1978, 169–181; Alexandru Balaci, *Studii și note literare*, București, 1979, 215–221; Diaconescu, *Dramaturgi*, 234–239; Faifer, *Dramaturgia*, 57–64; Dan Grigorescu, *Umanism militant*, RL, 1984, 30; Velea, *Universalități*, 119–130; Dicț. scriit. rom., II, 371–374; Ghițulescu, *Istoria*, 428–430; Ion Truică, *Brazda lui Mihnea*, CRC, 2004, 4; Ilarie Hinoveanu, *Mihnea Gheorghiu, strălucit cărturar european (I–II)*, „Lamura”, 2004, 33–38; Florea Firan, *Mihnea Gheorghiu*, „Scriul românesc”, 2006, 7–8; Popa, *Ist. lit.*, I, 146–148, II, 998–999; Micu, *Critici prozatori*, 171–176. **S. V.**

GHEORGHIU, Tașcu (29.IX.1910, Constanța – 17.X.1981, București), traducător, poet, publicist. Este fiul Iuliei și al lui Nicolae Gheorghiu. Părinții, aromâni, erau originari din Grecia. După ce urmează Liceul „Mircea cel Bătrân” la Constanța, se înscrie la Universitatea din București, unde își va lua licența în filosofie.

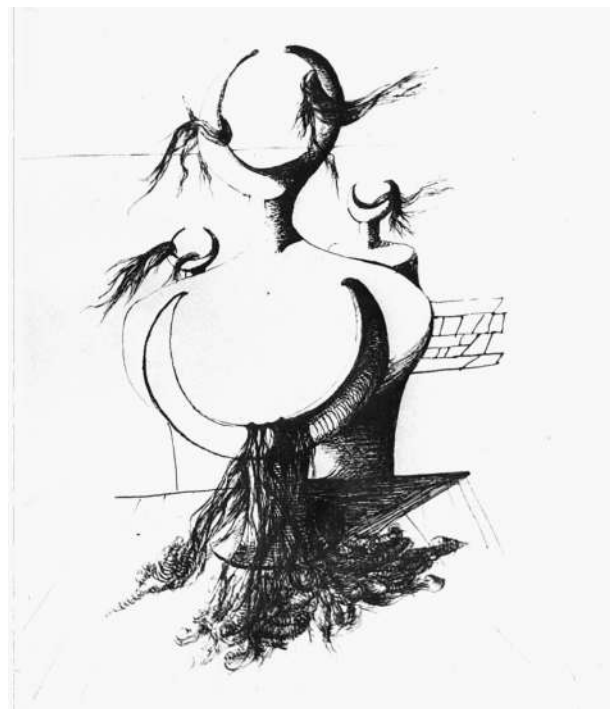
Împreună cu Virgil Teodorescu și Mircea Pavellescu editează la Constanța, în 1932, revista „Liceu”, în paginile căreia se cultivă literatura de avangardă

și unde G. publică, sub pseudonimul Șuly, texte de factură urmuziană. În anii '30 semnează articole și reportaje în săptămânalul bucureștean de stânga „Reporter”. În deceniile următoare colaborează cu recenzii la noua serie a revistei „Viața românească”, la „Secolul 20” și la „Contemporanul”. Se face cunoscut datorită remarcabilelor traduceri din lirica franceză apărute în „Iașul literar”, „Orizont”, „Secolul 20”, „Viața românească”, în mare parte incluse într-o amplă antologie din 1966. A mai semnat versiuni în românește, rămase în reviste, din Marcel Proust, Jean-Paul Sartre, Alain Robbe-Grillet. De excepțională acuratețe și expresivitate sunt și tălmăcirile din literatura italiană (Emilio Cecchi, Luigi Pirandello ș.a.), traducerea romanului *Ghepardul* al lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa fiind distinsă cu un premiu al Uniunii Scriitorilor (1964). Alt premiu al Uniunii Scriitorilor i s-a decernat în 1977 pentru transpunerea în limba română a poemelor lui Lautréamont, *Cânturile lui Maldoror*, de un deosebit rafinament în echivalările lexicale și în frazare.

SCRIERI: [Versuri], în *Avangarda literară românească*, îng. și introd. Marin Mincu, București, 1983, 357–363.

Traduceri: James Aldridge, *Pagini alese*, București, 1953 (în colaborare cu Dan Dușescu); Louis Aragon, *Poeme*,

Desen de Tașcu Gheorghiu

pref. Valentin Lipatti, București, 1958; Th. Pieridis, *Simfonia cipriotă*, București, 1959, *Un poet străin se plimbă prin București*, București, 1961; *Poeți nordici*, București, 1962 (în colaborare cu Veronica Porumbacu); William Shakespeare, *Pericles*, în Shakespeare, *Opere*, X, București, 1962; *Antologia poeziei chineze clasice*, îng. Romulus Vulpesco, București, 1963 (în colaborare); Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Ghepardul*, pref. A. E. Baconsky, București, 1964; François Billetdoux, *Trebuie să treci prin nori. Epopee burgheză în cinci mișcări*, București, 1967; Luigi Pirandello, *Răposatul Mattia Pascal*, pref. Edgar Papu, București, 1968; *Poezie nordică modernă*, I–II, București, 1968 (în colaborare cu Veronica Porumbacu și Petre Stoica); Robert Desnos, *Noaptea nopților fără iubire*, pref. Vasile Nicolescu, București, 1969 (în colaborare cu Vasile Nicolescu); Guillaume Apollinaire, *Scrieri alese*, îng. Virgil Teodorescu, pref. Vasile Nicolescu, București, 1971 (în colaborare); Robert Sabatier, *Prințul*, pref. trad., București, 1974; Lautréamont, *Opere complete. Cânturile lui Maldoror*, pref. Romul Munteanu, București, 1976; Arthur Rimbaud, *Un anotimp în infern. Iluminările*, pref. Irina Mavrodin, București, 1979.

Repere bibliografice: Grigore Hagiu, *Tașcu Gheorghiu*, LCE, 1972, 35; Constanța Călinescu, Ion Faiter, *Dimensiunile unor vocații*, Constanța, 1979, 321–343; Adrian Păunescu, *Sub semnul întrebării*, ed. 2, București, 1979, 277–283; Vladimir Colin, *Șuli*, RL, 1981, 43; Gheorghe Tomozei, *Un cavaler al nopților bucureștene*, FLC, 1981, 45; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, București, 1981, 209–213; Pop, *Avangarda*, 212; *Dicț. scriit. rom.*, II, 374–375. **C.Pp.**

GHEORGHIU, Val [Valerian] (25.I.1934, Dorohei – 28.V.2017, Iași), prozator, eseist. Este fiul Elisabetei (n. Răileanu) și al lui Mihai Gheorghiu, funcționar de tribunal; prenumele la naștere: Valerian. Urmează clasele primare (1942–1945), gimnaziul și liceul (1945–1952) în orașul natal. Chiar dacă de pe acum pictura prinde să exercite asupra-i un irezistibil apel, sub presiunea unei anumite conjuncturi tânărul se orientează către filologie, devenind student al facultății de profil a Universității ieșene (1953–1957). După absolvire este încadrat ca desenator la „Flacăra Iașului” (1957–1967), de unde se transferă ca redactor la revista „Cronica” (1967–1976) și apoi, tot în funcția de redactor, la Editura Junimea (1976–1985). Se manifestă în spațiul cultural ieșean ca pictor, în 1961 el trăind emoțiile primei expoziții personale. Vor urma multe altele, personale sau de grup, în țară și în străinătate. În anul 2000 avea să primească Marele Premiu pentru Pictură, iar în 2004 Premiul de Excelență, atribuite de filiala ieșeană a Uniunii Artiștilor Plastici; era, oficial,

membru al breslei din 1968. Pictor de elită, **G.** figurează, cu succinte caracterizări, în *Dicționarul artiștilor plastici contemporani* (1976) al lui Octavian Barbosa, în *Dicționar de artă modernă și contemporană* (2002) de Constantin Prut ș.a. În 1985 criticul Virgil Mocanu i-a consacrat un album monografic, ilustrat cu grăitoare reproduceri. În 1990 **G.** a scos un promițător „periodic de artă plastică”, „Mona Lisa”, care s-a oprit din păcate la primul număr, iar în 2002 și-a văzut editat și un album, *Uși celebre. Uși umile*, cu o substanțială prefață de Alexandru Zub, ilustrând o expoziție din 1995 care a stârnit multe ecouri. Crochiurile, desenele, tablourile sale filtrează materia concretă, percepută cu acuități senzoriale, în stilizări ce mizează, în tropismul lor către un conceptual bătând spre metafizic, pe rigoarea severă a formelor și simbolismul cromatic. Un elegant catalog de expoziție, cultivând același tip de mister, poartă titlul *Ușile muzeelor literare* (2006).

Ca scriitor, **G.** își face apariția, cu proză și însemnări despre artă, în presa ieșeană. Din 1960 numele lui poate fi întâlnit în „Iașul literar”, „Cronica”, „Convorbiri literare” (unde susține rubrica „Brize”), dar și în „Arta”, „România literară” ș.a., din afara urbei. Textele lui, omogene, cu o marcă stilistică distinctă, se cereau strânse între tartajele unei cărți, ceea ce se și întâmplă începând cu *Arlechin în iarbă* (1972), după care vor urma *Viața în teleferic* (1979), *Viețile după Vasari* (1980), suită de reflecții percutante despre mănuiitorii de penel, *Madona cu gâtul lung* (1987), *Măntorc în Bermude* (1999), *Pretențiile barcagiului Caron* (2000), *Omul din gard* (2009), *Secvențe franceze* (2009). Citadin de speță boemă, cu voluptatea deambulărilor vespérale, **G.**, acest „crai” de urbe veche, e un matein care se regăsește pe sine în proza de atmosferă. În faptul serii, sub pulverulența razelor de lună, solitarul hoinărește nostalgic prin Iașii care mai păstrează ceva din pitorescul și poezia de altădată, săvârșind un ceremonial pândit, mereu, de neprevăzut. Îl așteaptă, ciudat privilegiu, o întâlnire cu fantasmale. Ca în Mircea Eliade, ulițele cu denumiri evocatoare (Zlataust, Vovidenie, Patruzezi de Sfinți – murmurul unui discurs îndrăgostit) duc spre o zonă de bizare interferări, unde diurnul glisează, ca împins de o mână nevăzută, în fantastic. Printr-o fantă secretă, printr-o „falie

neagră” (albăstrie, alburie), ba se insinuează, ba năvălește incredibilul. O ușoară mișcare de baghetă și se declanșează „surpriza”. Într-un „balans” produs printr-o tehnică, ușor manieristă, a ambiguizării, firescul, în insolitele „scene, scenute” ce se înfiripă, se răstoarnă, neliniștitor sau în tumb arlechinești, în neverosimil. Tărâm învăluit în „pâclă”, „fumuriu”, „cețos”, cu irizări de enigmatic, de suprareal, în care printre indescifrabile rumori purtând înțelesuri ascunse dănțuiește funambulescul, se scâlâmbăie caricaturalul, se ițește, sub același cearcăn al reverberărilor, plâsmuirea extravagantă. Dând brânci banalului și scoțându-l din cadru, fantasmagoricul nu este doar un capriciu ațâțător, ci, în climatul difuz al incertitudinii, provoacă inexplicabile înfiorări. Hălăduielile în lucoarea incertă a asfințitului – o elocvență mută are, în descrieri, magia ca și impresionistă a luminii – tind să fie ori să apară ca o inițiere în necunoscut. De veghe, luciditatea propune în aceeași, continuă, pendulare soluția „deriziunii”. Melancolia, efect al reveriei, se împrăstie printr-un, nu rareori malițios, surâs. Cu senzualitatea lui calificată pentru tot ce-i catifelat, diafan, mlădios, **G.** nu pierde din ochi, prețluind-o când cu tandrețe virilă, când cu subțire ironie, femeia. Dar portretistica acestor proze tincturate de livresc (Marcel Proust nu-i doar o reminiscență de lectură, ci, ca și Mateiu I. Caragiale, se propagă în undulațiile rostirii) și ispitite de ludic (aici ar intra micile cochetării textualiste) prinde un relief expresiv în regimul grotescului. Un grotesc dându-și mâna cu ciudățenia. Zurlii, haiosi, trăsniți și alte soiuri de ipochimeni apar și dispar ca într-o părere. Ici plutind în grațioase volute peste acoperișuri, ca în onirismele lui Chagall, colo dansând vaporos, precum în reveriile lui Matisse, dincolo țopăind macabru cu un schelet, ca într-o binecunoscută suită de Saint-Saëns. Cu „măști” închipuite parcă de Munch, Ensor, Nolde. Totul, în haloul propriu acestor scrieri ce tânjesc după crepuscul. Preumblările agale ale lui **G.**, deambulările de citadin incorigibil sunt nu doar hoinăreli în imediat, generând impresii fine sau salturi în neprevăzut, ci (și) pășiri în alte vremuri, în „cealaltă Românie”, cu aura ei de aristocratism pierdută în „coșmarul comunist”. România frumoasă, aceea din răstimpul interbelic, despre care pomenesc nostalgic rânduri din jurnalul intitulat *Cinci degete-n*

ochi (2007). După acea „boierie” a spiritului și a manierelor tânjește boemul indispus de izbucnirile de mitocănie, de năclăielile de sordid. Nu se refugiază, cu toate astea, în chietudinea atelierului de pictură. E un împătimit al trotuarelor, pe care le parcurge cu silueta-i elegantă și mină îngândurată la ceas de seară. Flanând-flanând, artistul reține cu ochi ager câte o scenă nostimă sau o priveliște numai bună de transpus într-un tablou, un instantaneu tușant ce colorează „spectacolul vibrant” de pe străduțele încărcate de amintiri ale orașului care încă își păstrează aerul inconfundabil. În *Omul din gard* (2009) **G.** aduce o exigentă selecție din proza sa, care ar ținti să surprindă „inefabilul – nu lipsit de patina unui romantism cumva desuet”. *Secvențe franceze* (2009) e un jurnal ținut în timpul unui sejur la Paris și la Tours. Pictorul se lasă sedus încă o dată de capodoperele din muzee, privindu-le cu o emoție vie, concurată de reflecția analitică, dar e fascinat și de spectacolul străzii, unde ochiul este atras mai ales de siluetele feminine. Un text alert, histrionic, teatral-frivol. Pictor de rafinate viziuni, aspirând spre esențe, **G.** este, potrivit lui Gheorghe Grigurcu, și „un scriitor din stirpea pe cale de dispariție a orfevrilor verbului”. Șartul narațiunilor sale, în care îndeosebi Iașii respiră prin toți porii, vine și din fina lor modulație. Condusă cu eleganță și bun gust, ritmată în subtile lentori, fraza nici nu are nevoie de semnătură ca să-și releve grifa.

SCRIERI: *Arlechin în iarbă*, Iași, 1972; *Viața în telefon*, Iași, 1979; *Viețile după Vasari*, Iași, 1980; *Madona cu gâtul lung*, București, 1987; *Mă-ntorc în Bermude*, Iași, 1999; *Pretențiile barcagiului Caron*, Iași, 2000; *Cinci degete-n ochi*, îngr. Liviu Antonesei, Iași, 2007; *Omul din gard*, Iași, 2009; *Secvențe franceze*, pref. Al. Călinescu, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Virgil Mocanu, *Val Gheorghiu*, București, 1985; Al. Călinescu, *Arta fragmentului*, CRC, 1987, 49; Liviu Antonesei, *Proză artistă*, „Opinia studentescă”, 1988, 1–2; Val Condurache, *Arlechinul, gimnasta și orașul*, RL, 1988, 37; *Dicț. scriit. rom.*, II, 375–377; Ioan Holban, [Val Gheorghiu], RL, 1999, 20, 2009, 47, DL, 2009, 82; Florin Faifer, *Un ceremonial al neprevăzutului*, LCE, 1999, 28; Codrin Liviu Cuțitaru, *Nu pot vorbi onest decât la persoana întâi*, OC, 2000, 14; C. Rogozanu, *Proze haiku*, RL, 2000, 12; Gheorghe Grigurcu, [Val Gheorghiu], RL, 2000, 19, 2007, 17, 18, 2010, 22–23; Holban, *Ist. lit.*, II, 174–181; Bogdan Crețu, [Val Gheorghiu], ALA, 2007, 878, 879, OC, 2009, 246. **FF**

GHEORGHIU, Virgil
(22.III.1903, Roman –
7.III.1977, București),
poet, prozator.

Este fiul Silviei Gheorghiu, învățătoare, și al lui Militiade Gheorghiu, ofițer; prenumele la naștere: Virgil Romulus. Își începe studiile în orașul natal și le continuă la liceele „N. Filipescu” de la Mănăstirea Dealu și „Gh. Lazăr” din București, în 1922 luându-și bacalaureatul tot la Roman, la Liceul „Roman Vodă”. Ulterior ia lecții de pian, în particular, cu Emilia Saegiu (1923–1925), iar în 1925 și 1926 frecventează cursurile Conservatorului din București, avându-i profesori pe D.G. Kiriak și pe Alfonso Castaldi. Debutează cu un volum de versuri lipsite de originalitate, *Cântările răsăritului* (1925), ulterior renegat, în pofida unei prefețe încurajatoare, semnată de Demostene Botez. Între 1926 și 1929 participă la mișcarea de avangardă, contribuind la editarea revistelor de orientare supra-realistă „Prospect” și „XX Literatura contemporană”. În paralel cu activitatea literară își continuă studiile muzicale la Viena (1928–1930) și la Schola Cantorum din Paris (1930–1932). Revine în țară, unde frecventează un timp cenaclul Sburătorul, condus de E. Lovinescu. Colaborează la diverse reviste și ziare, precum „unu”, „Zodiac”, „Bilete de papagal”, „România literară”, „Adevărul”, „Discobolul” ș.a.

În 1933 lui **G.** îi apare volumul de versuri *Febre*, văzut de critică și de poetul însuși ca un nou debut, deoarece se dovedea superior stilistic și imagistic celui anterior, chiar dacă influența bacoviană este evidentă, mai ales la nivel metaforic („Ce frig li-i morților în noaptea-ntâi;/ Și ploaia-n doliu gri și monoton/ Nu suna oare pe sicrie surpate/ Ca-n preludiul poetului polon?” – *Toamna*; „Tu adu-mi tăcută, atât cât știi să porți/ În răsăritul de oftică și abecedare,/ Petale în îngândurare,/ Pentru anii fără tine morți” – *Toamnă cu cântec*). În plus, în poeme ca *Febre*, *Elegie profană*, *Chopin*, *Oraș complet*, *Peisaj* se regăsesc elemente stilistice fie ale clasicismului de tip parnasian, fie ale simbolismului, în cadre vizuale eterogene, semn al experienței avangardiste.

Aceeași formulă artistică este folosită și în cărțile ulterioare, apărute până în 1944, ce i-au adus autorului Premiul Societății Scriitorilor Români pentru sonet (1932, 1935) și poezie (1942) și Premiul Fundațiilor Regale (1935). *Marea vânătoare* (1935) accentuează latura simbolist decadentă a poemelor, marcate pe de o parte de un „lirism dezinvolt și spontan” (Ov. S. Crohmălniceanu), iar pe de alta de sintaxe imagistice insolite: „Columna unui arbore-n crepuscul/ Împrăstie-n fereastră balsamul evocării./ Odihne rubinii în piscină/ Pe luna șoldului Salomeei,/ Și tolăniri pe tigri jupuiți,/ O roabă siriiană/ Să-i treacă pântecul regesc/ La rindeaua dulce a uleiului de migdale” (*Poem*). În volumul *Tărâmul celălalt* (1938) lirica sinestezică a lui G. își găsește deplina forță de expresie, ceea ce se petrece, paradoxal, la nivelul structurilor fixe de sonet. Întreaga materie poetică, apropiată tematic de registrul simbolist (reveria agonică, respingerea și în același timp atracția față de citadinul maladiv, amurgul în acorduri de clavier sau de marș funebru), se convertește în secvențe ce țin de imaginarul suprarealist: „Să mă sculpez într-un ghețar de vers/ Cu creștet înclinat spre Nadir,/ Ori în genuni deschise de clavier/ Să mă cobor cu foc din Univers” (*Sonet*). Versurile din *Pădure adormită* (1941) marchează un regres în privința laturii imagistice, suitele metaforice simplificându-se, diminuându-se numeric și cedând locul unui lirism din ce în ce mai discursiv (*Augustin Meaulnes*, *Amintirea fără seamăn*, *Andersen*), centrat pe o tematică sentimentalist-romantică, a regretului după copilăria pierdută și după iubirea neîmplinită. Însă cea care pune cel mai bine în valoare talentul, modalitățile de expresie și afinitățile culturale ale autorului, fie și cu un lung interval de tăcere impusă, este poezia faunescă din volumele *Cântece de faun* (1940), *Trezirea faunului* (1973) și *Cântece finale de faun* (1977). În mod surprinzător, autorul nu urmează linia modernist-simbolistă din egloga lui Stéphane Mallarmé și din preludiul lui Claude Debussy, ci preferă să se apropie de poezia bucolică a Antichității eline, interesat, în primul rând, de cântarea naturii înconjurătoare și de ritmarea succesiunii anotimpurilor cu vârstele ființei. Faunul ce așteaptă, în atmosfera somnolentă a amurgului, întoarcerea cetelor de bacante sperioase devine un alter ego al autorului, care se autotematizează în perioade diferite ale vieții, la maturitate (*Cântece de faun*), la instalarea și conștientizarea primelor semne ale bătrâneții, concomitent cu amortirea

naturii sub fulgii de zăpadă ai primei ninsori (*Trezirea faunului*), și în imediata apropiere a morții (*Cântece finale de faun*). În ultimii ani ai celui de-al Doilea Război Mondial activitatea artistică a lui G. se desfășoară mai ales în plan muzical. După ce între 1932 și 1939 fusese pianist în formația Trio Boniș, începe, odată cu lucrarea *Din muzica și viața compozitorilor* (1942), prefăcută de Ionel Teodoreanu, o îndelungată carieră de muzicolog și de popularizator al muzicii culte. Îi vor apărea, în continuare, studiul monografic despre creația enesciană *Un muzician genial: George Enescu* (1944), manualul *Inițiere muzicală* (1946), precum și numeroase cronici muzicale în „Credința”, „Lumea românească”, „România”, „Azi”, „Cuvântul liber”, „Muzică și poezie”, „Contemporanul” ș.a. O altă lucrare de muzicologie, referitoare la perioada romantică, *Trei romantici: Chopin, Schumann, Liszt*, a fost lăsată în manuscris, ca și romanul *Tariful de noapte*. În anii postbelici activitatea de scriitor a lui G. se estompează, autorul limitându-se la cariera de pianist în cadrul Filarmonicii din București (1948–1967). Revine ne semnificativ, în 1966, cu o antologie de proză fantastică și de anticipație, intitulată *Acul de cravată*, și cu *Poeme*, volum eclectic, ce cuprinde mai ales elegii, pasteluri și „peisaje”, ancorate prozaic, din ce în ce mai mult, în realitatea timpului, prin care autorul își contrazice frecvent convingerile exprimate în *Ars poetica* („Năvod aruncă-ți viața și inima să prindă/ Din crișuri de imagini, poeme, pești de aur!”). În cărțile următoare – *Curent continuu* (1968), *Ținută de seară* (1970), *Sonete* (1975), ca și în *Trezirea faunului* sau în *Cântece finale de faun*, se încearcă o recuperare a formulei poetice definitorii pentru operele de tinerețe, capabilă să pună în funcțiune dinamica formelor fixe, de unde și predicția pentru sonet și rondel. Însă distanța în timp, schimbarea tonului și a atitudinii auctoriale, de la ironia tinereții la tristețea senectuții, duc la pierderea inefabilului poetic, a exuberanței jocului metaforic și, în același timp, la un mod convențional de a cultiva contemplația. Cu doar câteva zile înaintea morții, după cum își amintește criticul Valeriu Râpeanu în prefața antologiei *Poezii. 1928–1977* (1986), autorul predase Editurii Eminescu manuscrisul *Cartea rondelurilor*, ce venea să împlinească o „operă alcătuită cu o discreție exemplară”, în care limbajul rafinat al poeziei și al muzicii interferează. Cartea nu a mai apărut, doar câteva poezii fiind incluse în volumul antologic din 1986.

SCRIERI: *Cântările răsăritului*, pref. Demostene Botez, Iași, 1925; *Febre*, București, 1933; *Marea vânătoare*, București, 1935; *Tărâmul celălalt*, București, 1938; *Cântece de faun*, București, 1940; *Pădure adormită*, București, 1941; *Din muzica și viața compozitorilor*, pref. Ionel Teodoreanu, București, 1942; *Un muzician genial: George Enescu*, București, 1944; *Inițiere muzicală*, București, 1946; *Acul de cravată*, București, 1966; *Poeme*, București, 1966; *Poezii*, pref. Camil Baltazar, București, 1968; *Curent continuu*, București, 1968; *Ținută de seară*, București, 1970; *Trezirea faunului*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1973; *Sonete*, București, 1975; *Cântece finale de faun*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1977; *Poezii. 1928–1977*, îngr. Elis Bușneag, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1986. **Traduceri:** B. Champigneulle, *Istoria muzicii*, București, 1942.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, III, 48–65; Perpessicius, *Opere*, VII, 153–154, X, 209–13; Călinescu, *Opere*, II, 932, III, 1327–1332; Boz, *Cartea*, 209–213; Cioculescu, *Aspecte*, 178–181; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 174–175; Streinu, *Pagini*, I, 86–87; E. Lovinescu, *Aquaforte*, București, 1941, 331–334; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 819, *Ist. lit.* (1982), 904; Negoțescu, *Scritori*, 380–383; Ion Biberi, *Poezia lui Virgil Gheorghiu*, R, 1967, 3; Manolescu, *Metamorfozele*, 108–109, 120; Constantin Cubleşan, „*Poezii*” și „*Curent continuu*”, TR, 1968, 47; Piru, *Panorama*, 92–93; Ion Pop, „*Ținută de seară*”, TR, 1970, 37; Florin Mihăilescu, „*Trezirea faunului*”, LCF, 1973, 44; Dana Dumitriu, *Cântecele târzii ale faunului*, RL, 1974, 2; Al. Piru, *Virgil Gheorghiu*, RL, 1974, 7; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 562–570; Nicolae Manolescu, *Pe o pagină de istorie literară*, RL, 1977, 11; 9 *pentru eternitate*, îngr. Mircea Micu și Gheorghe Tomozei, București, 1977, 235–274; N. Carandino, *Virgil Gheorghiu*, TR, 1978, 12; Marian Papahagi, „...într-un ghețar de vers”, RL, 1986, 44; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 329–330; *Dicț. esențial*, 339–342; Danțiș, *Bucolica*, 156–159; *Dicț. analitic*, III, 36–38; Opriță, *Anticipația*, 422–423. **C.M.B.**

GHEORGHIU, Xenophon C. (14.X.1850, Iași – 2.I.1928, Iași), latinist, istoric literar. Este fiul Frosei (n. Vlahu), urmașă a unei familii venite din Trebizonda (azi Trabzon, în Turcia), și al lui Costache Bârtan-Gheorghiu, proprietar agricol și negustor. A fost trimis de timpuriu în străinătate, urmând studiile gimnaziale la Liceul „Louis le Grand” din Paris, după a cărui absolvire frecventează literale și dreptul în capitala Franței. În 1879 își ia licența în drept. Pentru o perioadă, funcționează ca judecător la Tribunalul din Iași, însă demisionează și pleacă la Bruxelles, unde obține titlul de doctor în drept. Întors în țară este numit profesor de limba latină la Liceul Național din Iași, unde a predat

aproape patru decenii. Între 1884 și 1905 a fost profesor și la Institutele Unite din același oraș. Timp de zece ani a ținut lecții de literatură latină la Universitatea ieșeană. A devenit membru al Junimii în 1880. Rezultate ale activității sale profesionale pot fi considerate *Antologia latină sau Modele de bucăți alese din prozatorii și poeții latini* (1893), precum și o ediție a textului latin al *Bucolicelor* (1909) lui Vergiliu. Cu atenție deosebită s-a aplecat apoi asupra corespondenței lui Cicero și a tratatului său *Despre datorii*, oferind două studii serioase și bine concepute. Un adevărat specialist se arată **G.** în studiul intitulat *Arta dramatică și împărțirile teatrului vechi la romani* (1908). Cu acest prilej, el prezintă date precise, organizate cu rigurozitate, despre categoriile de actori, tehnica actoricească, pantomimă, organizarea sălii de spectacol ș.a.

În viața literară **G.** s-a făcut remarcat însă printr-o serie de studii despre literatura franceză, având ca obiect scriitori din secolul al XVII-lea. Lucrările sale dedicate lui La Fontaine, Molière, Boileau, Corneille, Racine, J.-Fr. Régner și Cyrano de Bergerac, fără a pune în circulație idei originale, se remarcă totuși prin consecvența atitudinii. În ansamblu, concepția lui despre literatură este clasicistă, fapt ce iese în evidență atât din manualul de retorică *Praecepta insigniora litteraria* (1904), cât și dintr-un studiu despre Boileau, autor ale cărui principii le adoptă în bună măsură. **G.** a acordat o însemnătate deosebită caracterului moral al scriitorilor avuți în vedere, prin prisma căruia a încercat să le judece opera. Influențat de pozitivismul francez, a afirmat, în paginile „Convorbirilor literare”, importanța cunoașterii mediului social în care o operă a apărut, a condițiilor particulare care au generat-o. Oscilant în alte opinii teoretice, a combătut naturalismul de pe pozițiile clasicismului. Adversar hotărât, pe plan teoretic și practic, al curentelor literare novatoare, și-a făcut din clasicismul francez un ideal, pe care l-a păstrat cu statornicie.

SCRIERI: *Încercări critice de literatură franceză, precedate de un studiu de estetică*, Iași, 1898; *Starea societății și a republicii romane pe vremea lui Cicerone și a lui Cesar*, Iași, 1901; *Studii după corespondența lui Cicerone*, Iași, 1901; *Praecepta insigniora litteraria*, Iași, 1904; *Studiu critic asupra tractatului lui Cicerone „De officiis”*, Iași, 1907; *Arta dramatică și împărțirile teatrului vechi la romani*, Iași, 1908.

Repere bibliografice: Dafin, *Figuri*, I, 53–55; [Xenophon C. Gheorghiu], „Mișcarea”, 1928, 2, 4, 39, 40; Sadoveanu, *Opere*, XVI, 448–452; *Dicț. lit.* 1900, 393–394. **D.M.**

GHERAN, Niculae (14.X.1929, București), istoric literar, editor, memorialist. Este fiul Profirei (n. Budișteanu) și al lui Gheorghe Gheran, comerciant. A absolvit Liceul „Gh. Șincai” și Facultatea de Limbă și Literatură Română a Universității din București (1959). A urmat și cursurile unei școli tehnice de poligrafie și editură. Între anii 1950 și 1990 desfășoară o bogată activitate editorială, parcurgând toate treptele ierarhiei: secretar, apoi consilier al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (1964–1968), redactor (din 1970) și șef de secție la Editura Științifică și Enciclopedică, director cu delegație la Editura Meridiane. Debutază în presa literară cu o schiță umoristică în revista „Tânărul scriitor” (1955). Mai colaborează la „Contemporanul”, „Viața românească”, „Manuscriptum”, „Ramuri”, „Tribuna”, „Steaua”, „Polemici” (New York), „Adevărul literar și artistic” ș.a. A fost decorat cu Ordinul Meritul Cultural (1997 și 2004) și i s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1980) și Premiul „Perpessicius” (1981). A fost distins cu Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române (2002) și cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (2000).

Debutul editorial al lui **G.** este reprezentat de monografia *Gh. Brăescu* (1963), scriitor căruia îi îngrijește și câteva ediții din operă. Este un prim exercițiu al editorului și mai ales al istoricului literar. În bună tradiție clasică, sunt înfățișate viața și opera, urmărindu-se meandrele adesea aventuroase ale biografiei și etapele creației, care evidențiază valoric, scoțând în prim-plan, pe autorul de schițe, situat în descendența lui I.L. Caragiale și înrudit cu I.A. Bassarabescu și D.D. Patrașcanu. Scrisă în epoca dogmatismului, cartea se resimte de presiunea acestuia în interpretarea sociologistă a unor scrieri. Ca istoric literar, **G.** și-a dobândit consacrarea cu ediția critică Liviu Rebreanu, *Opere* (I–XXIII, 1968–2005). La primele trei volume a colaborat cu Nicolae Liu. Aparatul critic, notele și comentariile ample, variantele reconstituie geneza operei, editorul identificând modelele, raporturile dintre tipuri și prototipuri, împrejurări biografice, nume de locuri și personaje, forma primară a unor capitole, receptarea critică. *Tânărul Rebreanu* (1986) și *Rebreanu. Amiaza unei vieți* (1989) sunt primele două părți ale unei trilogii critice proiectate să se încheie cu volumul *Glorie și amurg*. Folosind și îmbogățind materialul documentar comunicat în aparatul critic al ediției, istoricul literar își

propune să clarifice probleme confuze, nedezlegate de vechea exegeză, să elimine ipoteze false și să vină cu precizări. **G.** a mai publicat, singur sau în colaborare, numeroase ediții din scrierile lui Liviu Rebreanu, printre care *Caiete* (I, 1974), *Jurnal* (I–II, 1984), *La lumina lămpii* (1981), ultimele două realizate împreună cu Puia Florica Rebreanu. După anul 2000 este prezent în „Adevărul literar și artistic” cu fragmente memorialistice. **G.** debutase cu proză satirică, dar, cum satira nu era prea bine văzută, s-a lăsat „păgubaș”, după cum se menționează în titlul *Arta de a fi păgubaș* al celor trei volume de memorialistică publicate în 2008–2012. Acesta e motivul pentru care tânărul **G.** a renunțat la proză, cum spune, „s-a lepădat de el însuși”. Elev de liceu, neavând apetență pentru matematică și chimie, după câteva clase, abandonează școala. Avea doar 14 ani când, sedus de utopia comunistă, devine membru al Tineretului Progresist, nelipsit la ședințele și mai ales la serile de dans și manifestările artistice. În același timp, îi plăcea enorm să citească. La majorat, se înscrie în Partidul Comunist și își desfășoară existența, care se va dovedi aventuroasă, ca activist. Incorporat, i se propune să urmeze o școală a MAI, să devină ofițer de Securitate, profesie pe care o refuză. În consecință, e trimis pentru efectuarea stagiului militar într-un adevărat lagăr de muncă, unde suportă imbecilitatea ofițerilor politrucci și ia cunoștință de un analfabetism aproape generalizat. Memorialistica lui **G.**, grupată sub titlurile *Târgul Moșilor*, *Oameni și javre* și *Îndărățul cortinei*, este scrisă pe baza multor fapte autentice, concurând cu istoria. Autorul are, în același timp, condei de prozator, povestește cu vervă pe anumite porțiuni, își înscrie epic biografia, mânuind o limbă mustoasă, colorată, știind să înregistreze cu plasticitate limbajul, când serios și frust, când argotic, diferențiat pe regiuni, profesii și etnii, graiul cu modulații specifice al ardeleanului întâlnindu-se cu jargonul comercial evreiesc ce se vorbea în București, la „Taica Lazăr”. **G.** se dovedește mai întâi creator de atmosferă, aceea a mahalalei Oborului, a Colentinei și a Moșilor, a prăvăliilor și mai ales a cârciumilor, unde găsești „băuturi la tot pasul, grătare peste grătare de umbli în fum ca prin ceață”. Numele sunt mai totdeauna pitorești: Gică Grăbitu, Sile Ciupitu, Gore Dolofanu, Aurică-Fir-Lalea. Copiii joacă mingea pe maidan, se duc la circ, se dau în lanțuri, aleargă prin „Târgul Moșilor, marea curte

a copilăriei mele”, zice autorul, care descrie nunți tradiționale, bătaii crâncene, expunerea provocatoare a „damelor de consumație” de la Crucea de Piatră, destule pagini constituindu-se ca un fel de *ars amandi*. Uneori atmosfera sugerează *Groapa* lui Eugen Barbu, după cum priceperea lui **G.** în arta culinară amintește parcă de un adevărat maestru în domeniu, Nicolae Filimon. Copilăria „fericită” a naratorului se proiectează pe fondul unei atmosfere politice, a legionarismului și antisemitismului agresiv. Mulți români din mahala iau apărarea evreilor, un afiș de culoare verde lipit pe o poartă anunța prevenitor: „Curte românească nu sunt jidani” (dar locuiau acolo câteva familii). Textul insistă apoi asupra atmosferei războiului, a bombardamentelor anglo-americane și a celor nemțești, a venirii masive a rușilor, a trecerii de la „Sehr gut” la „Harașo”, de la democrație la comunism. Chiar dacă repetă unele date istorice, **G.** stăruie mai ales asupra perioadei de instaurare a comunismului, a lui Gheorghiu-Dej și a Anei Pauker. Sunt puse în lumină dureroasele teme ale epocii: „lupta de clasă”, obsesia origine socială, industria dosarelor, slugărnicia sub acoperirea „disciplinei de partid”, oportunismul, de unde și subtitlul celui de-al doilea volum, *Oameni și javre*. Memorialistul continuă cu descrierea dezastrului care s-a produs în cultură și literatură, cu impunerea nefastului realism socialist, când Eminescu a fost înlocuit cu obscurul și practic neștiutul Neculuță. **G.** se relevă totdeauna un bun portretist, fie că este vorba despre Ana Pauker, de Leonte Răutu sau de Petru Dumitriu, Tudor Arghezi, Alexandru Balaci, Fănuș Neagu, Mircea Zăciu, fie de altul, unul fictiv, bine conturat, al evreului negustor ambulant Herșcu Rudel. În volumul al treilea, *Îndărătul cortinei*, însemnările memorialistice sunt precumpănitor din domeniul editorial în care **G.** a lucrat aproape toată viața. Din această poziție a putut observa nemijlocit evenimente și oameni: repunerea în drepturi a lui Arghezi, interzis multă vreme, deplasarea în plin comunism a lui Mihai Șora la Paris, fost bursier al statului francez din 1939 până în 1948 și acum redactor-șef la Editura de Stat pentru Literatură și Artă din București, la o expoziție de carte, ajutat în Franța de nașul său Eugen Ionescu. Pagini savuroase așterne **G.** despre boema literară și artistică bucureșteană. În afara calității literare memorialistica lui **G.** aduce o critică acerbă și tardivă a sistemului de cultură dirijat

politic, a mistificării adevărului istoric, a imposturii. În același timp este o bogată sursă de informații, furnizate de o persoană autorizată, care a văzut mersul lucrurilor din interior, de-a lungul unei jumătăți de secol.

SCRIERI: Gh. Brăescu, București, 1963; *Tânărul Rebreanu*, București, 1986; *Rebreanu. Amiaza unei vieți*, București, 1989; *Sertar. Evocări și documente*, București, 2004; *Cu Liviu Rebreanu și nu numai*, București, 2008; *Liviu Rebreanu prin el însuși*, București, 2008; *Arta de a fi păgubaș*, I–III, București, 2008–2012. **EDIȚII:** Gh. Brăescu, *Opere alese*, I–II, introd. edit., București, 1962, *La clubul decavaților*, I–II, pref. edit., București, 1965, *Unde dai și unde crapă*, postfață Gabriel Dimisianu, București, 1971; Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, introd. Al. Piru, București, 1968 (în colaborare cu Nicolae Liu), vol. IV–XXIII, București, 1970–2005, *Caiete*, I, București, 1974, *La lumina lămpii*, București, 1981 (în colaborare cu Puia Florica Rebreanu), *Jurnal*, I–II, București, 1984 (în colaborare cu Puia Florica Rebreanu), *Intime*, București, 2012 (în colaborare cu Fanny Rebreanu); N. Iorga, *Istoria armatei românești*, București, 1970 (în colaborare).

Repere bibliografice: Al. Piru, Gh. Brăescu într-o ediție nouă, CNT, 1963, 12; Al. Săndulescu, [Niculae Gheran], GL, 1964, 3, RITL, 1975, 1, APE, 2011, 7; Mircea Zăciu, *Surprizele unui „dosar”*, MS, 1973, 2; Șerban Cioculescu, „Tânărul Rebreanu”, RL, 1986, 14; Al. Dobrescu, „Tânărul Rebreanu”, CL, 1986, 4; Constantin Ciopraga, [Niculae Gheran], CRC, 1987, 2, CL, 1989, 9; Mihai Ungheanu, „Tânărul Rebreanu”, LCF, 1987, 10; Nicolae Manolescu, *Bi(blio)grafie*, RL, 1989, 26; Florin Faifer, *Amiaza creației*, CRC, 1989, 29; Constantin Crișan, *Istoria literară ca roman*, ST, 1990, 11–12; Teodor Tanco, *Niculae Gheran – editor al operei lui Liviu Rebreanu*, TR, 1992, 49; *Dicț. scriit. rom.*, II, 380–381; Ion Vlad, *Farmecul trist al povestirii*, TR, 2009, 156; Mihai Neagu Basarab, *Confertințe freiburgeze și alte scrieri*, II, Onești, 2012, 121–145. **A.I.S.**

GHERASIM, Vasile (26.XI.1893, Marginea, j. Suceava – 10.II.1933, Cernăuți), poet, prozator, istoric și critic literar, traducător. Este primul dintre cei unsprezece copii ai Domnicăi (n. Pomohaci) și ai lui Gheorghe Gherasim, cântăreț bisericesc. Întâii ani de școală îi face la Marginea, de la vârsta de nouă ani tatăl său trimițându-l să continue studiile la Suceava. Și-a luat bacalaureatul în 1914, dar din cauza războiului nu s-a putut înscrie la universitate până spre sfârșitul anului următor, când pleacă în acest scop la Viena. Remarcându-se ca un student foarte bun, primește cea mai mare bursă a Universității vieneze. În 1915 debutează cu versuri în ziarul sucevean „Viața nouă”, iar la Viena continuă să-și exerseze condeiul, scriind

poezii pe care le va publica la venirea în țară. Student la filosofie, este coleg în anii vienezi cu Lucian Blaga și D.D. Roșca. Spre sfârșitul războiului, în 1918, se întoarce acasă din cauza privațiunilor și se înscrie în anul al IV-lea la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți, pe care o va absolvi în 1919. În același an se căsătorește cu Hedwiga Herzog și se stabilește în Cernăuți. Numit întâi bibliotecar-asistent la Universitate, devine asistent de limba română la Facultatea de Litere și Filosofie, funcționând în același timp ca profesor de filosofie la Liceul „Aron Pumnul” și ca suplinitor la Școala Normală; din 1922 este numit titular la Liceul de Stat nr. 4. Între timp, în 1921, își dăduse doctoratul cu teza *Principiile eticii lui Fr. Jodl, pe baza istoriei sale asupra eticii*, sub îndrumarea profesorului Carl Siegel. Șase ani mai târziu este chemat suplinitor la Catedra de istoria filosofiei. Chiar dacă nu se poate vorbi de un sistem propriu, ideile filosofice ale lui G. au o arhitectură personală. Nuanța dominantă, energetist-vitalistă, purtând pecetea etnicității, se dezvoltă în studiile *Etnicul în filosofie. Spre o filosofie românească și Sistemul energiilor conștiente*, apărute în 1928 la Cernăuți. Lista lucrărilor filosofice este destul de întinsă și relevă adesea interesul autorului pentru întrepătrunderea câmpurilor de cercetare. Prețuit peste hotare, G. a fost ales membru al unor societăți de prestigiu, precum Kantgesellschaft și Societas Spinozana. Pe de altă parte, de prin 1923 a colaborat cu Eugen Herzog (socrul său) la întocmirea unei lucrări filologice meticuloase, *Glosarul dialectului mărșinean*, care a rămas neterminată. În ultimii nouă ani ai vieții i s-a încredințat președinția secției locale a Ligii Culturale. Îmbinând bunul gust cu inițiativa, organizează o serie de conferințe, spectacole, concerte, șezători ș.a. Cea mai însemnată biruință a lui ca președinte al Ligii rămâne amplasarea în decembrie 1930 a bustului lui M. Eminescu în parcul Arboreasa din fața catedralei cernăuțene.

G. desfășoară de timpuriu o activitate publicistică susținută. Articole de critică, istorie literară, literatură comparată, poezii, nuvele, traduceri, studii filosofice și din domeniul pedagogic sunt răspândite cu generozitate în numeroase publicații din Bucovina și din alte părți ale țării. Cu oarecare regularitate scrie pentru „Glasul Bucovinei”, „Poporul”, „Junimea literară”, „Gazeta poporului”, „Codrul Cosminului” (toate din Cernăuți), dar

semnează și în „Adevărul literar și artistic”, „Convorbiri literare”, „Cultura poporului”, „Revista Moldovei”, „Transilvania” ș.a. Poeziile sale de început nu sunt cu totul desprinse de influențe, însă cultura poetică întinsă și condeiul dibaci se completează. Poetul îi cere muzei „glas de clopot” pentru cuvânt, iar micile frământări ale eului, concertate, susțin dorința de izbăvire a lumii de tot ce are rău. În cântecul despre natură, iubire, suferință, viață, expresia traduce o sensibilitate modernistă. Adesea G. se află sub tutela lirică a lui Eminescu, dar intuiește adierea unui „cântec nou”. Versuri în curgere impetuoasă încearcă să dea sugestia puterii implacabile a destinului (*Mare!...*), dominant fiind însă lirismul solar (*Devenire, Al vieții mele soare...* ș.a.). Poetul scrie, de asemenea, balade fantastice, dintre care una mai reușită (*Acvina*), și alte stihuri modelate după specii folclorice. Cele mai multe poeme sunt adunate în volumul *Poezii* (1934), apărut postum. Scriind și proză, G. își ilustrează în parte concepția filosofică. Protagonistii nuvelor sale, romantici cerebrali, cu model în Dionis, își plăsmuiesc o lume a lor, de oameni singuratici, cu pasiune pentru artă și crezând profund în Dumnezeu. În *Emaus* filosoful se străduiește zadarnic să înțeleagă pe cale rațională legile vieții. Asemenea lui, personajele din *Orfanul, Înspre soare...* și din *Turnul din Soroceni* încearcă să pătrundă intuitiv adevărul care nu se dezvăluie rațiunii și, luminați de suferință, înțeleg că moartea nu este sfârșitul vieții, ci o altă formă a ei. Procedee narative mai puțin obișnuite motivează, în parte, excesele de artificialitate în limbaj. Epicii nu-i lipsește totuși vigoarea nici atunci când există multă aplicație psihologică (*Ultimul proces al primului-procuror Eugeniu Arbore*). Năzuința către realizări cu sigiliu artistic pare să explice, în cazul lui G., gustul în distingerea valorilor estetice. A scris, cu simț al proporțiilor, despre Eminescu, I.L. Caragiale, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Ioan Slavici, Vasile Alecsandri, Al. Vlahuță ș.a. Contribuția lui la istoria literaturii române se leagă însă de numele lui Eminescu. Încă din 1922, în mai multe articole, stabilește datele cele mai sigure despre originea românească și despre unele momente din activitatea poetului, iar în comentarea operei susține, oarecum paradoxal, teza unui optimism funciar, cu rădăcini în iubirea profundă (*Eminescu ca optimist*). Pesimismul schopenhauerian s-ar fi manifestat numai în episoade trecătoare (*Influența lui Schopenhauer*

asupra lui Eminescu). Puține studii de istorie și critică literară îi apar în volum: *Caragiale idealist* (1923), *Alexandru Vlahuță, poetul onestității* (1928), *Moderne rumänische Erzähler (eine theoretische Grundlegung)* (1928) ș.a. Fascinat din primii ani ai studenției de nume mari ale culturii universale, scrie la maturitate destul de mult despre F.M. Dostoievski, August Strindberg, A.P. Cehov, Henrik Ibsen, Goethe ș.a. Ajuns la un bilingvism desăvârșit, dă o serie de traduceri și imitații reușite după Friedrich Nietzsche, Schiller, Hebbel, precum și unele transpuneri din Lenau, Schopenhauer și Franz Werfel. De asemenea, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung” publică versiunea germană a unor poezii de Lucian Blaga și Aron Cotruș.

SCRIERI: *Caragiale idealist*, f.l., 1923; *Ipotestii lui Eminescu*, Cernăuți, 1924; *Piatra Neamț* (în colaborare cu Ionel Manu), Cernăuți, 1927; *August Strindberg als Künstler und Philosoph*, Cernăuți, 1927; *Alexandru Vlahuță, poetul onestității*, Cernăuți, 1928; *Etnicul în filosofie. Spre o filosofie românească*, Cernăuți, 1928; *Moderne rumänische Erzähler (eine theoretische Grundlegung)*, Cernăuți, 1928; *Filosofia dinamismului vital a lui Vasile Pârvan*, Cernăuți, 1929; *Înspre soare*, Cernăuți, 1929; *Concepția istorică a lui Nicolae Iorga*, Cernăuți, 1931; *Concepția vieții în poeziile lui Alecsandri*, Cernăuți, 1931; *Poezii*, îngr. Constantin Loghin, Cernăuți, 1934; *Ultimul proces al primului-procuror Eugeniu Arbore*, Cernăuți, 1934; *Eminescu și Bucovina* (în colaborare), Cernăuți, 1943; *În satul Eminovicienilor*, București, 1943; *Mihai Eminescu*, îngr. și pref. George Muntean, Iași, 1977.

Repere bibliografice: D. Marmeliuc, *Vasile Gherasim, „Junimea literară”, 1933, 1–3*; Constantin Loghin, *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, I, Cernăuți, 1938, 210–218; Șerban Cioculescu, *Cine a fost Vasile Gherasim*, RL, 1977, 43; Gavril I. Crăciun, *Contribuția lui Vasile Gherasim la dezvoltarea gândirii filosofice românești în contextul filosofiei europene*, „Analele Bucovinei”, 1995, 1; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 424–425; Gavril I. Crăciun, *Vasile Gherasim: un intelectual european*, pref. Marin Gherasim, Suceava, 2008.

V.P.S.

GHEREA, Ioan D. (19.VI.1895, Ploiești – 16.XII.1978, București), eseist, prozator, traducător. Este cel de-al treilea copil al Sofiei (n. Parcevschi) și al lui Constantin Dobrogeanu-Gherea. A învățat mai întâi acasă și apoi la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești, absolvind secția reală. Împreună cu sora lui mai mare, Ștefania, și cu soțul ei, criticul literar Paul Zarifopol, locuiește o vreme în Germania, mai ales la Leipzig, și în Italia, de unde se întoarce la începutul Primului Război Mondial.

În casele din Ploiești și Sinaia ale tatălui său, dar și în Germania, G. a avut prilejul de a-i cunoaște pe I.L. Caragiale, cu al cărui fiu mai mic, Luca, a fost prieten, pe Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță, George Coșbuc, Panait Cerna, Sextil Pușcariu ș.a. Despre I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale sau despre George Enescu a scris amintiri în care portretul trasat cu linii sigure stă alături de anecdota revelatoare. Prin 1927 sau 1928 l-a acompaniat, ca pianist, pe Enescu într-un șir de concerte prin țară. O amplă încercare de filosofie a eului, *Le Moi et le monde. Essai d'une cosmogonie anthropomorphique*, apărută în 1933 la Paris, inițial în „Revue de métaphysique et de morale”, apoi separat, a fost reluată, în 1938, la Paris și la București; o ediție în limba română, *Eul și lumea*, va fi realizată postum, abia în 1984. Eseurile dedicate literaturii și alte contribuții filosofice i s-au tipărit în „Revue philosophique” (Paris), „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Kalende”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista de filosofie”, „Manuscriptum” ș.a. A mai semnat versiuni românești din scrierile lui Francis Jammes, Thomas de Quincey, Heinrich Mann și a tradus în limba franceză *Sfârșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu.

Romanul *Nevinovățiile viclene*, pe care revista „Viața românească” l-a publicat în 1920, rod al colaborării cu Luca I. Caragiale, este o tentativă, în linia mari reușită, de analiză a psihologiei adolescenților. Efortul de depersonalizare a stilului face greu detectabile contribuțiile proprii ale celor doi autori. Textul depășește însă un probabil stadiu inițial de exercițiu sau de simplu joc prin elementele, moderne atunci, ale scriiturii, prin finețea și adecvarea cu care sunt urmărite reacțiile personajelor, în primul rând cele ale copiilor și adolescenților, prin prospețimea și umorul dialogurilor. Un intelectual de sorginte pascaliană, pentru care ironia este, de asemenea, un mijloc firesc de expresie, se arată G. în publicistica răspândită în presă și strânsă în volumul *Eseuri* din 1971, prefățat de Șerban Cioculescu. Sunt glose aparent fără pretenții, dar pline de miez, rezultat al reflecțiilor unui cititor profund, exersat, al literaturii lui L.N. Tolstoi, F.M. Dostoievski și, deopotrivă, al aceleia a lui Marcel Proust, Paul Valéry, Francis Jammes sau Knut Hamsun. Rigoarea unor demonstrații, relativizată de un zâmbet complice, plăcerea de a ridica obstacole și de a le escalada, ascunzând cu discreție dificultățile, interesul pentru controversa

lipsită de accente inferior polemice sunt trăsături distinctive ale scrisului său. Se adaugă cutezanța – justificată de preocupările filosofice – de a se avânta în speculații dintre cele mai abstracte, ceea ce îl apropie oarecum de Paul Zarifopol, mentor al propriei adolescențe. G. este însă, spre deosebire de criticul de la „Revista Fundațiilor Regale”, un comentator care se lasă adesea sedus de farmecul notației impresioniste, iar ochiul său trece nu rareori cu înțelegere, cu o bonomie deprinsă de la Anatole France, unul dintre scriitorii săi preferați, mereu citit, peste discrepanțele și limitele textelor discutate.

SCRIERI: *Le Moi et le monde. Essai d'une cosmogonie anthropomorphique*, I–II, Paris, 1938; ed. București, 1938; ed. (*Eul și lumea*), tr. Mariana Noica, îngr. Gh. Vlăduțescu, București, 1984; *Amintiri*, București, 1968; *Nevinovățiile viclene* (în colaborare cu Luca Ion Caragiale), București, 1968; *Despre câteva absurdități folositoare*, București, 1971; *Eseuri*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1971. **Traduceri:** Thomas de Quincey, *Sповідання unui м'якатор де опію*, București, 1946; Francis Jammes, *Romanul unei fete pătimase*, București, f.a.; Heinrich Mann, *Supusul*, București, 1954 (în colaborare cu Ion Frunzetti); Ion Marin Sadoveanu, *Fin de siècle à Bucarest*, București, 1958.

Repere bibliografice: Pușcariu, *Călare*, 119; Ion Biberi, *Lumea de mâine*, București, 1945, 198–205; Ileana Corbea, *Convorbire cu Ioan D. Gherea*, MS, 1975, 4; Barbu Cioculescu, *Luca I. Caragiale*, MS, 1978, 2; Alexandru Paleologu, *Ioan D. Gherea*, RL, 1979, 2; Piru, *Ist. lit.*, 275; *Dicț. scriit. rom.*, II, 381–383. **R.Z.**

GHERGHEI, Grișa (30.XI.1936, Galați – 12.XI.2014, București), poet. Este fiul Suricăi Segal (n. Moise), funcționară, și al lui Leon Segal, muncitor tipograf; prenumele la naștere: Herș. A urmat școala elementară și liceul la Galați (absolvit în 1955), frecventând apoi, tot în orașul natal, timp de trei ani, Facultatea de Chimie Alimentară; în 1965 a absolvit aici Facultatea de Filologie, funcționând, în continuare, ca bibliotecar la Biblioteca „V.A. Urechia”. Debutează în paginile de cultură ale ziarului gălățean „Viața nouă”, în 1956. Este membru fondator al revistei „Pagini dunărene”, unde își publică și producțiile proprii, redactor-șef, din 1991, al săptămânalului „România”. Mai colaborează la „Iașul literar”, „Luceafărul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Ateneu” ș.a. În 2005 i s-a acordat Premiul Opera Omnia.

Volumul de debut al lui G., *Nici o tangentă la inimă!* (1968), prezintă un poet fără o pecete stilistică specifică, evoluând pe traiectoria unui neomodernism cuminte, vizibil marcat de două modele, Nichita Stănescu și Nicolae Labiș. O lirică a sentimentului, cantabilă (uneori pe tipar folcloric), neelaborată, spontană până la facilitate. O constantă e lapidaritatea versului: poezii și versuri scurte, cu o tăietură rapidă, precisă. Cărțile următoare nu demonstrează o vocație autentică, texte întregi sau doar versuri șchioapătă, mimând adesea un sentiment ori o semnificație obscură. De cele mai multe ori tensiunea, emoția pe care poetul încearcă să le imprime versurilor, prin intermediul sugestiei sau al confesiunii directe, sunt artificiale. Tendința de a urma modelul poeziei conceptuale stănesciene conduce la construcții artificioase. Laitmotivele sunt cuvinte-metaforă, precum numele, semnele, urmele, sângele, timpul, piatra etc., uzitate în secolul trecut de mai toți epigonii anilor '70. Cealaltă tonalitate exersată este una vitalistă, senină, în poezii „concrete”, simple, care cântă misterul lumii și al vieții. Un exemplu paradigmatic ar fi *Din senin*, care deschide volumul *Pragul de sus* (1979), unde fericirea existențială se asociază cu aceea de a rosti cuvântul poetic: „e un cuvânt în aer/ care trebuie rostit din senin”. G. încearcă, mai ales odată cu *Armuri* (1971), să aplice și o estetică a vagului. Unele texte cu aer de parabolă îi reușesc – bunăoară *Aș vrea*, în care tema dublului, a străinului răbufnește cu o violență mai puțin obișnuită: „mi-aș desface armura/ și trecându-mi sângele/ pe un drum ascuns/ voi striga/ ho ho ucideți-l/ e fratele meu măcelarul/ și a vrut să vă ducă de nas/ apoi/ uite cum mor/ mor aici în spatele scutului/ abia acum/ și pentru moartea ta/ învingătorule.” În ultimele cărți limbajul se mai precizează, se rafinează, atât în versurile ludice și colocviale, cu aer optzecist, cât și în cele grave, meditative, cu miză metafizică sau socio-morală, *Țara florilor de câmp* (2011) adăugând o nuanță de revoltă cinic-dezabuzată. Cartea *Boemi sub dictatură* (2002) reunește portrete, evocări și reconstituiri ale unor personaje și întâmplări din viața boemei bucureștene de dinainte de 1989. Pucă, Pîcă, Nicolae Velea, Grigore Hagiu (*O nuntă de pomină*), Virgil Mazilescu, Tudor George, Leonid Dimov sunt câțiva dintre eroii acestor povestiri „adevărate”, scrise într-un limbaj boem el însuși, în diverse gradații, de la pitoresc până la vulgaritate,

frizând uneori paradoxul: „A fost o noapte pe care n-am îndrăznit să o povestesc nimănui, pentru că a durat două zile”. Și în *Fanfara de fluturi* (2010) sunt adunate interviuri, cronici, publicistică diversă, dar și câteva povestiri. *Maxime cu zecimale* (2008) este o colecție de maxime umoristice cu mesaj moral, politic sau social subversiv, multe reușite: „Nu există femeia altuia”, „Femeia nu trebuie întreținută din scurt”, „Cotețul unui animal politic are cel puțin șapte acoperișuri”, „Toarnă-l până nu mai simte”, „Măgarul nu vinde pielea stăpânului departe de casă”, „Putem ierta fericirea cuiva, dacă nu durează prea mult”.

SCRIERI: *Nici o tangentă la inimă!*, București, 1968; *Înmulțirea cu unu*, București, 1969; *Armuri*, București, 1971; *Pragul de sus*, București, 1979; *Urma*, București, 1982; *Șirul indian*, București, 1991; *O cafea sub un cearcăn*, pref. Dan Cristea, București, 1997; *Culisele raiului*, București, 2000; *Boemi sub dictatură*, București, 2002; *Cartea somnului*, București, 2005; *Maxime cu zecimale*, București, 2008; *Fanfara de fluturi*, București, 2010; *Țara florilor de câmp*, București, 2011.

Repere bibliografice: D. Micu, „*Nici o tangentă la inimă!*”, GL, 1968, 31; Dinu Flămând, „*Armuri*”, LCE, 1971, 13; Laurențiu Ulici, „*Armuri*”, CNT, 1971, 23; George Chirilă, „*Pragul de sus*”, CNT, 1980, 24; Cristian Livescu, *Viața poeziei*, ATN, 1983, 9; Geo Vasile, [Grișa Gherghei], LCE, 1997, 45, 2004, 1; *Dicț. scriit. rom.*, II, 383; Octavian Soviany, *Panoramele paradisului*, LCE, 2000, 44; Roxana Răcaru, *Culise și ironii*, RL, 2000, 46; Boris Marian Mehr, *Poetul Grișa Gherghei*, „Realitatea evreiască”, 2005, 235. **R.D.**

GHERGHEL, Alexandru (27.IV.1879, Pitești – 20.XII.1951, Constanța), poet. Este fiul Minei și al lui Ion Gherghel, profesor de germană. A făcut liceul la „Sf. Sava” din București și la Pitești, iar din 1904 urmează studii universitare de drept și litere în Capitală, unde i-a avut colegi pe Vasile Pârvan, Panait Cerna, Ion Petrovici, I. Dragoslav, Oreste Georgescu. A beneficiat în 1908 de o scurtă specializare în drept la Berlin, după care, întors în țară, a ocupat un timp funcții administrative în Tecuci și Focșani, pentru a se stabili, în 1911, la Constanța. Aici a fost la început profesor, apoi a practicat cu succes avocatura, ajungând în posturi înalte: prefect de Caliacra, iar în final decan al Baroului constănțean. Încă elev la Pitești, G. a scos împreună cu colegul și prietenul său Ion Minulescu o foaie literară, „Luceafărul”, suspendată după o lună de directorul liceului. Viitorul poet se va apropia de cenaclul macedonskian, colaborând la „Literatorul” și

la „Pleiada”, apoi de gruparea simbolistă a revistei „Vieața nouă”, la care va publica numeroase versuri între 1905 și 1918. Numele său mai apare în „Luceafărul” (Sibiu), „Convorbiri literare”, „Farul”, „Epoca”, „Pagini literare”, „Paloda literară”, „Cuvântul”, „Dobrogea jună”, „Dobrogea literară”, „Analele Dobrogei”, „România de la Mare” „Cronicarul” ș.a.

Cântece în amurg, prima carte a lui G., apărută în 1906, pare să dea expresie unui temperament romantic, bântuit de nostalgia amintirilor erotice, re trăite monocord și obsesiv, într-un cadru și o atmosferă impregnate, pe alocuri, de accente eminesciene. Treptat, sub influența cenaclului macedonskian și a celui de la „Vieața nouă”, poetul se apropie de simbolism, care va da tonalitatea dominantă a volumelor *Insula uitării* (1924), *Raze și umbre* (1933) și *Solitare* (1935). El cultivă acum poezia parcurilor desfrunzite, a decorului autumnal, fiorul exotic, aspirația spre orizonturi necuprinse. Simbolismul său, apropiat de cel minulescian, înregistrează totuși o notă mai discretă, mai interiorizată. Peisajul marin, sugestiv prin imensitate și profunzime, va deveni o sursă preferată de inspirație în versurile din culegerea *Pe țărmul mării* (1941). Se mai remarcă reminiscențe parnasienne, precum în ciclul de sonete din volumul *Cristale* (1936), și clasice în poemele ce evocă vestigii ale Antichității sau în pastelul dobrogean. Deși cade uneori în manierism, neștiind să evite clișeele sau o anume monotonie, G. rămâne un poet ce se distinge prin delicatețea sentimentelor, ca și prin armonia versificației. Un volum de memorialistică, *Schițe. Din noianul amintirilor*, publicat în 1934, are o valoare mai degrabă documentară.

SCRIERI: *Cântece în amurg*, București, 1906; *Insula uitării*, Constanța, 1924; *Raze și umbre*, Constanța, 1933; *Schițe. Din noianul amintirilor*, Constanța, 1934; *Solitare*, Constanța, 1935; *Dobrogea în viața românească*, Constanța, 1935; *Cristale*, Constanța, 1936; *Pe țărmul mării*, Constanța, 1941.

Repere bibliografice: A. Naum, „*Cântece în amurg*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1906–1907; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 297; *Număr închinat poetului Alexandru Gherghel*, „Marea noastră”, 1933, 1; M. Mora, „*Pe țărmul mării*”, UVR, 1942, 21; Enache Puiu, *Un simbolist dobrogean: Al. Gherghel*, LL, 1970; Ciopraga, *Lit. rom.*, 424–426; Victor Corcheș, Gavril Voșloban, *Lirica dobrogeană*, Constanța, 1972, 247–259; Ovidiu Dunăreanu, Victor Corcheș, *Corabia de fildeș*, Constanța, 2000, 11–15; Raluca Botez, *Coordonatele liricii lui Alexandru Gherghel*, Constanța, 2010. **C.Bz.**

GHERGHEL, Ion (17.II.1895, Viile Tecii, j. Bistrița-Năsăud – 7.I.1958, Brașov), germanist, traducător. Este fiul Vodoricăi și al lui Alexandru Gherghel, învățător. Urmează școala primară în comuna natală, absolvă în 1914 Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, apoi, după o trecere pe la Facultatea de Teologie din Sibiu, face studii în litere la universitățile din Budapesta și București. Va obține mai târziu titlul de doctor în germanistică. Și-a desfășurat activitatea ca profesor în Cluj, la Școala Comercială Superioară de Băieți, la Academia Comercială (refugiată după 1940 la Brașov) și la Liceul „Gheorghe Barițiu”. În această perioadă a participat la manifestările științifice organizate de Muzeul Limbii Române, iar contribuțiile sale au fost publicate în „Dacoromania”. După un debut cu traduceri în revista „Muguri” (Lugoj, 1921), **G.** se impune pe tărâmul germanisticii, fiind prezent cu studii, articole și traduceri din Goethe, Schiller, Lessing în „Țara Bârsei”, „Convorbiri literare”, „Revista germaniștilor români”, „Gazeta ilustrată”, „Revue de Transylvanie”, „Gând românesc”, „Propilee literare”, „Gazeta Bucovinei” ș.a.

În studiul său cel mai amplu, *Goethe în literatura română – cu o privire generală asupra întregii înrâuriri germane* (I, 1931), publicat în „Analele Academiei Române”, **G.** își propune să inventarieze mărcile goetheene în spațiul românesc, urmând ca, într-un alt volum, rămas în stadiul de proiect, demersul să se axeze pe analiza scrierilor și a personalității titanului de la Weimar. Abordarea subiectului urmează un criteriu cronologic, revelând un documentarist meticolos, care stabilește cadrul în care s-a manifestat influența literaturii germane asupra literaturii române, constată apoi intensificarea fenomenului, cu sublinierea rolului pe care l-au avut în epocă societatea Junimea și revistele „Convorbiri literare” și „Familia”. O secțiune aparte conține trecerea în revistă a traducerilor din *Faust* și a prezenței motivelor wertheriene în poezia românească după Primul Război Mondial. **G.** publică în periodicele vremii și alte contribuții de germanistică și literatură comparată (unele extrase având regim de volume), mai importante fiind: *Uhland Ludwig* (1916), *Poezii germani în oglinda tălmăcirilor românești* (I, 1934), *Schiller în literatura română* (1935, lucrare premiată de Academia Română), *Bibliografia critică despre Goethe la români* (1936). Lucrarea *Viața muzicală în Ardealul de după Unire* (I, 1939)

inventariază activitatea Operei Române din Cluj, un prim volum cuprinzând perioada 1919–1935, pe când al doilea a rămas nepublicat.

SCRIERI: *Goethe în literatura română – cu o privire generală asupra întregii înrâuriri germane*, I, București, 1931; *Poezii germani în oglinda tălmăcirilor românești*, I, Brașov, 1934; *Schiller în literatura română*, București, 1935; *Bibliografia critică despre Goethe la români*, București, 1936; *Viața muzicală în Ardealul de după Unire*, I, București, 1939.

Repere critice: Al. Ciura, *Anuarul Liceului „Gheorghe Barițiu”*, Cluj, 1925–1926, 1927–1928, 1928–1929, *passim*; I.E. Torouțiu, *Heinrich Heine și heinismul în literatura românească*, București, 1930, 233–234; Perpesicius, *Opere*, VI, 25–27; Bucur, *Istoriografia*, 292–293; Opreș, *Reviste*, 134.

N.Bc.

GHERGHEL, Valeriu (22.VI.1955, Iași), eseist. Este fiul Mariei (n. Moraru) și al lui Emil Gherghel, contabil. Face școala generală în orașul natal. Tot aici va absolvi Liceul „Vasile Alecsandri” și cursurile Facultății de Filosofie a Universității „Al. I. Cuza”, cu licența în 1979. Lucrează ca instructor la Casa Studenților din Iași până în 1989, fiind, între 1983 și 1990, și redactor-șef adjunct la „Opinia studențească”, una dintre cele mai nonconformiste publicații studențești ale epocii. Între 1990 și 1993 este redactor la revista „Convorbiri literare”. Doctor în filosofie cu o teză despre neoplatonism, din 1993 funcționează ca asistent și apoi lector la Facultatea de Filosofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Debutează la „Cronica” în 1979 cu articolul *Ca și cum sau Despre ironie*.

Debutul lui **G.** cu volumul *Porunca lui rabbi Akiba. Ceremonia lecturii de la Sfântul Augustin la Samuel Pepys* (2005), o culegere de „eseuri și autofricțiuni exegetice”, reprezintă confirmarea, după o prezență îndelungată în presa culturală, a unui dintre cei mai rafinați esești ai literaturii române contemporane. Cartea va fanda ludic între rigoarea studiului academic, pe care încearcă permanent să o dilueze măcar formal, și libertinajul seducător al eseului, în tradiția asumată a lui Montaigne. Prima parte reprezintă o pledoarie pentru lectură, realizată nu sub forma unei teoretizări aride, ci a unei vii problematizări. Cea de-a doua parte a volumului, *Lectio divina*, este mai aplicată, ocupându-se de un domeniu în care lectura devine esențială, un gest care nu-și mai permite alintul arbitrarității. Aici este nevoie de un maestru, de un ghid – iar rabbi Akiba, cel din titlu, a fost unul,

interzicând un anumit context, cel nupțial, al lecturii poemului *Cântarea Cântărilor* – pentru a ajunge la liman. Altă carte a lui G., *Breviarul sceptic. Și alte eseuri despre simplitate* (2012), este o pledoarie pentru principiul simplității aplicat în interpretare, dublată de o istorie erudită a acestei practici cu rădăcini antice. Partea primă a sumarului ilustrează concizia interpretativă, a doua pe cea opusă, a risipei, pe când a treia analizează câteva cazuri clasice în care simplitatea hermeneutică este la ea acasă. Eseistul pornește de la precepte aparent de uz general, dar în realitate ignorate: „A fi simplu înseamnă a nu căuta explicații și interpretări seducătoare doar pentru aspectul lor seducător”; „De multe ori interpretarea simplă e cea mai surprinzătoare dintre toate”. Tematic, volumul se situează în continuitatea celui anterior, autorul fiind interesat de diferitele soluții de lectură pe care fiecare text în parte le reclamă. De obicei textele alese pentru interpretare sunt cele clasice (Homer, Platon, Aristotel, Vergiliu, Philon din Alexandria, Augustin, Toma d'Aquino, Ockham, Hugo de Saint-Victor, Dante, Cervantes, Montaigne), dar și cele aparținând unor autori moderni, precum Franz Kafka, Jorge Luis Borges, Umberto Eco. De fiecare dată textele clasice sunt supuse unei lecturi intense, cu mare grijă la detalii uitate, acordându-se atenție contextului, normelor fiecărei epoci – criteriu determinant al interpretării. Precizia pare a fi aici preocuparea principală, paginile lui G. remarcându-se, în genere, prin subtilitate, erudiție, comprehensivitate, prin lejeritatea cu care se mișcă în cultura clasică și în cea modernă, în filosofie, teologie și literatură.

SCRIERI: *Porunca lui rabbi Akiba. Ceremonia lecturii de la Sfântul Augustin la Samuel Pepys. Eseuri și autofricțiuni exegetice*, Iași, 2005; *Breviarul sceptic. Și alte eseuri despre simplitate*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Liviu Antonesei, [Valeriu Gherghel], TP, 2005, 6, „Biblos”, 2005–2006, 17–18, SDC, 2012, 372; Al. Călinescu, *Erudiția ludică*, SDC, 2006, 64; Bogdan Crețu, *Istoria lecturii între castrare și autofricțiune*, OC, 2006, 59; Doris Mironescu, [Valeriu Gherghel], O, 2006, 4, SDC, 2012, 375; Simona Sora, *Din iubire de cărți?*, DM, 2006, 122; Antonio Patraș, *Ia și citește*, CLT, 2006, 25. **B.C.**

GHERGHINESCU-VANIA, Domnița (26.V.1909, București – 8.IX.1969, Brașov), traducătoare, memorialistă. Dintr-o familie originară din Oltenia, G.-V. era fiica Elenei (n. Gheorghe) și a lui Nicolae Moraru, vopsitor; prenumele la naștere: Domnica. A urmat

Facultatea de Litere și Filosofie, secția limbi moderne, a Universității din București. Din cauza sănătății precare, nu a profesat niciodată.

Luminoasă prezență în viața culturală a Brașovului, G.-V., devenită soția poetului D. Gherghinescu-Vania, a fost și ea o subtilă scriitoare, revelată postum prin fragmente de jurnal și decupaje din corespondența sa, ce intră în *Cartea pierdută* (1973) și în epistolarul (scrisori către Lucian Blaga, din anii 1941–1948) intitulat, după cuvintele lui Blaga, *Domnița nebănuitelor trepte* (1995). Dintr-o exigență extremă („mai bine o cititoare de elită, decât o scriitoare mediocră” obișnuia să spună), dar și pentru că forțele i-au fost măcinate toată viața de tuberculoza de care suferea, G.-V., cultă, trăind existența în dimensiunea ei lirică și ideală, a ales să nu se dezvăluie printr-o operă. A făcut-o totuși, fie în simbioză cu alt tip de scrieri, prin tălmăciri, în epistole, dar și ca prietenă, sfătuitoare, critic, uneori din umbră, de care au ținut seama importanți autori, filosofi, artiști: Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Nae Ionescu, George Enescu, Corneliu Baba, Ion Vlasu, Virgil Gheorghiu, M.R. Paraschivescu, Demostene Botez, Ionel Teodoreanu. Gustul ales, pasiunea pentru poezie („bloc incandescent de poezie”, o definea Lucian Blaga), dăruirea ei pentru viață au transformat locuința din Brașov a Gherghineștilor într-un viu salon al artelor: Arghezi și Blaga i-au arătat prețuire și iubire. Lui Blaga i-a inspirat poemele din volumul *Nebănuitele trepte*. Traducerile sale – *Cărarea pierdută*, după *Le Grand Meaulnes* de Alain-Fournier, apărută în 1942, *Prințisorul*, după *Le Petit prince* de Antoine de Saint-Exupéry, publicată în 1946, în „Femeia”, apoi în „Luceafărul de ziuă” din 1956–1957, *Fermina Marquez* de Valery Larbaud, din 1969 – sunt rafinate, expresive, muzicale, totdeauna re-creații, plasându-se nu o dată la înălțimea originalului. Stilului grațios și exact al scrisorilor, observațiilor penetrante, ironia calin-bufonă le adaugă o notă de vivacitate particulară, în acord cu personalitatea originală a autoarei lor. Șerban Cioculescu menționa în 1945 și o traducere realizată de G.-V., dar netipărită, din *Le Roman de Tristan et Iseut*, în versiunea dată de Joseph Bédier legendei bretone.

SCRIERI: *Cartea pierdută*, îngr. D. Gherghinescu-Vania, postfețe Zaharia Stancu, Șerban Cioculescu, D. Gherghinescu-Vania, Mihai Gafița, București, 1971; Lucian Blaga – Domnița Gherghinescu-Vania, *Domnița nebănuitelor*

trepte. Epistolar, îngr. și pref. Simona Cioculescu, București, 1995. **Traduceri:** Alain-Fournier, *Cărarea pierdută*, pref. Petru Comarnescu, București, 1942; ed. pref. N.I. Popa, București, 1965; Valery Larbaud, *Fermina Marquez. Din viața copiilor*, pref. Liliana Țopa, București, 1969.

Repere bibliografice: Vasile Gionea, *Alain-Fournier în românește*, LU, 1942, 12; Octavian Șuluțiu, *Cuvinte despre o traducere*, UVR, 1942, 44; Ion Biberi, *Mărturia unei vieți triumfătoare*, AST, 1969, 10; Constantin Cubleşan, *„Cartea pierdută”*, TR, 1973, 43; Titel, *Pasiunea*, 112–114; M. N. Rusu, *Dicționarul scriitorilor brașoveni*, AST, 1982, 1; Ion Vlasiu, *Monolog asimetric*, București, 1988, 105–106; Z. Ornea, *O prietenie amoroasă*, RL, 1995, 46; Gheorghe Grigurcu, *Poetul și Muza*, RL, 1996, 34; Bianca Burța, *„Domnița nebănuitelor trepte”*, OC, 2001, 71; [Scriitori de la Șerban Cioculescu], ALA, 2003, 657; Dan Orghidan, *„Profesoară de poezie”*, GT, 2003, 8–9; Lucia Cuciureanu, *Nume uitate*, „Arca”, 2008, 4–6; Ion Pas, *În amintire*, AST, 2009, 26. **S.C.**

GHERGHINESCU-VANIA, D. [Dumitru] (12.XI.1900, Cârceni, j. Mehedinți – 5.X.1971, București), poet. Este fiul Elenei și al lui Constantin Gherghinescu, învățător. A urmat Liceul „Traian” din Turnu Severin. Scria versuri încă din școală. După studii de drept în București (licența în 1925), este avocat la Turnu Severin, magistrat la Sighișoara, judecător la Târgu Mureș, Agnita, Arad. În Brașov, unde se stabilește, va fi consilier juridic, procuror, șef al notariatului și mai ales un neobosit animator al vieții culturale. Debutase ca poet în 1920 la „Datina” din Turnu Severin, sub pseudonimul Il. D. Rim. Tot aici va semna, în 1925, cu un nume inspirat de Cehov, I. Vania, și Gherghinescu-Vania, apoi Gherghinescu Vania. A mai colaborat la „Tribuna nouă” (Arad), „Ramuri”, „Bilete de papagal”, „Gândirea”, „Calendarul” (București), „Brașovul literar și artistic”, „Progres și cultură” (Cluj), „Glasul Mureșului” (Târgu Mureș), „Pagini literare” (Turda), „Gând românesc” (Cluj), „Familia”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Sfarmă-Piatră”, „Porunca vremii”, „Înnorie” (Arad), „Universul literar”, „Tribuna” (Brașov), „Luceafărul” (Sibiu), „Drum nou” (Brașov), „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Argeș”, „Tribuna”, unde răspundea de pagina culturală. Era membru al Societății Scriitorilor Români. A condus revistele brașovene de poezie „Claviaturi” (1941–1943) și „Luceafărul de ziuă” (1956–1957), a făcut parte, între 1966 și 1971, din redacția „Astreii”. Și-a strâns versurile în volumele *Drum lung* (1928), *Amvonul de azur* (1933), *Privighetoarea oarbă* (1940);

Premiul Academiei Române), *Timp sonor* (1968), *Acolo sus, steaua* (1971) și într-o antologie, *Privighetoarea oarbă. Versuri. 1928–1969* (1971).

Cu un registru imagistic comun, poezia a fost pentru **G.-V.**, de tânăr suferind de tuberculoză, un mod de a sublima brutalitatea vieții. Avântul spre vis, profuzia de stele, amintirea ca purificare a trăirii arată un romantic. „Cântăreț bolnav” de singurătate și de toamnă, de gândul morții, **G.-V.** face din „pământ” o figură dominantă, pătrunsă uneori de febre dionisiace, ce mărturisesc înrăurirea lui Lucian Blaga. *Privighetoarea oarbă* aduce o notă muzical-funambulescă (*Audiție din Saint-Saëns*) în această lirică de o rostire mereu clară, plată adesea, în ciuda spaimelor care au alimentat-o. Poetul nu se va despărți de tradiționalismul în formula promovată la „Gândirea”. Pictura de gen din *Troița* și din *Hora* continuă în *Timp sonor*, o dată cu regăsirea satului natal și a icoanelor copilăriei. Versurile din *Acolo sus, steaua* celebrează elegiac iubirea dintotdeauna pentru Domnița, soția sa, lângă care a trăit patruzeci de ani. **G.-V.** a tradus din Giosuè Carducci (*Boul*) și Gabriele D’Annunzio (*Secerișul*), dar și din Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Paul Valéry.

SCRIERI: *Drum lung*, Craiova, 1928; *Amvonul de azur*, București, 1933; *Privighetoarea oarbă*, București, 1940; *Timp sonor*, București, 1968; *Acolo sus, steaua*, București, 1971; *Privighetoarea oarbă. Versuri. 1928–1969*, București, 1971.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 858, *Ist. lit.* (1982), 944; Virgil Gheorghiu, „*Timp sonor*”, VR, 1968, 6; *Gherghinescu-Vania*, „Calendar literar” (Brașov), 1970; *In memoriam: Gherghinescu Vania*, AST, 1971, 10; Șt. A. Banaru, *Motive lirice în poezia lui Gherghinescu-Vania*, ATN, 1972, 7; Micu, „*Gândirea*”, 594–598; Cioculescu, *Amintiri*, 426–428; Ciopraga, *Amfiteatru*, 394–398; *Dicț. scriit. rom.*, II, 383–385; Grigore Cojan, *Amintiri cu scriitori brașoveni*, Brașov, 2000, 57–59; C. A. Protopopescu, *Dumitru Gherghinescu-Vania*, „Arcade”, 2004, 3,4. **S.C.**

GHERGUȚ, Sorin (11.X.1973, București), poet, traducător. Este fiul unei familii de medici, mama, Ligia Gherguț (n. Morariu), fiind psiholog, iar tatăl, Aurel Gherguț, medic chirurg. Face studii medii la Liceul „Gheorghe Lazăr” din București (absolvit în 1992), unde frecventează cenaclul literar Săgetătorul condus de Tudor Opreș. Este absolvent al Facultății de Litere a Universității din București, secția română-franceză (1996) și al secției de studii aprofundate (lingvistică teoretică) la aceeași facultate

(1997). Participă în această perioadă la cenele studențești Central și Litere, condus de Mircea Cărtărescu. După absolvire lucrează ca redactor la revista „Tribuna învățământului”, la „Universul școlii” și la biroul de presă din cadrul Consiliului Național al Audiovizualului, apoi ca expert la direcția Comunicare din cadrul Institutului Cultural Român. Poet precoce, debutează în presă cu un grupaj de versuri prezentat de Ion Băieșu în „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” (1989). Ca publicist, a colaborat la „Adevărul literar și artistic”, „Suplimentul literar al ziarului «Azi»”, „Literatură și artă”, „Litere nouă”, „ArtPanorama”, „Dilema”, „Observator cultural” ș.a. Debutul editorial are loc în 1995, cu un grupaj poetic în antologia *Marfă* (împreună cu Dan Mircea Cipariu, Florin Dumitrescu, Bogdan O. Popescu, Dan Pleșa).

În general, poezia lui G. continuă o tradiție ludică și experimentală care vine dinspre limerick-urile lui Edward Lear, patafizica lui Alfred Jarry și paralogisme dadaisto-suprarealiste, dar și dinspre grivoiseriile lui Păstorel Teodoreanu sau George Magheru, intersectează absurdul ionescian, trece prin jocurile de limbaj „trimbulinde” și prin „argoticele” lui Nichita Stănescu, prin combinatorica lingvistică a lui Șerban Foarță, apoi prin livrescul ludico-parodic al Cenaclului de Luni (Florin Iaru și Ion Stratan îndeosebi, dar și Mircea Cărtărescu din *Georgicele*) pentru a întâlni „materile prime” ale culturii pop și graffiti sau folclorul mai mult sau mai puțin argotic al copiilor și al adolescenților. Infantilismul burlesc, pe deplin asumat, e trecut prin filtre intertextuale multiple. Intertextualitatea debordantă merge până la parodiarea parodiei, în registrul scatologic al glumelor de liceeni inteligenți, dezgustați de solemnitatea stereotipă a canonului didactic. Împingând la extrem latura livrescă a postmodernismului, poetica lui G. întâlnește, la capătul acestor deșeurile culturale și lexicale, un autentic dramatism biografico-existențial. Poemele stârnesc spontan râsul, stimulând, pe de altă parte, reflecția („poetii nu mai știu ce vor/ și tot mai des se dă cu clor/ în urma lor”). Pentru acest antierou antiliric, infantilismul reprezintă energia primară a poeziei. Sursa ei romantică e recuperată prin ridiculizare, dovadă marele număr al parodiilor după Eminescu și debitorii săi canonici. Prima parte a volumului *Orice (uverturi & reziduuri)* (2011) problematizează o

atitudine antiprodutivă (parazită, antisocială), în care viața contemplativă e asumată sfidător ca formă a lenei, a neputinței, a inutilității, generând o poezie nu doar metalingvistică, ci și para(onto) logică: „– de extincție mi-e groază un pic mai puțin decât mi-e groază de muncă// a face decât a nu fi mă-nspăimântă ceva mai tare// producția, serviciile-mi iscă mai degrabă oroare (decât că se moare)// nu cine știe ce/ de copilărie că mi-e – dar viața activă/ are pentru mine un iz izbitor, o aromă, ceva de colivă” (*munci, zile, neplăceri*). O noutate ar fi prezența unui spațiu obsedant al captivității fizice: camera goală a tuturor latențelor și posibilităților. Fobia maturității indică teama de unidimensionalizare și previzibilitate, de pierdere a libertății ca virtualitate nelimitată. În 2011 autorul a participat, alături de colegii din 1996, la o nouă versiune a proiectului-matrice – *Marfă reloaded*. Contribuția sa, mai pronunțat realistă decât în volumele precedente, renunță în parte la zburdălniciile juvenile în favoarea unor reflecții existențiale neliniștite. Valorificând detritusurile literaturii (culturii) înalte și mixându-le cu materiile culturii străzii, G. este, în registru underground, unul dintre ultimii poeți de limbaj din literatura română. Complementar, a tradus din William Burroughs, Paul Auster, Charles Bukowski ș.a.

SCRIERI: *Tablou de familie* (volum colectiv), pref. Mircea Cărtărescu, București, 1995; *Marfă* (volum colectiv), pref. Gabriel Rusu, București, 1996; *Time out*, Iași, 1998; *Orice (uverturi & reziduuri)*, București, 2011; *Marfă reloaded* (volum colectiv), pref. Florin Iaru, București, 2011. **Traduceri:** William S. Burroughs, *Prânzul dezgolit*, pref. trad., Pitești, 2002; *Junky*, Iași, 2005; Paul Auster, *Mr. Vertigo*, Pitești, 2003; Charles Bukowski, *Poșta*, Iași, 2004.

Repere bibliografice: Ioana Pârvulescu, *Șase!*, RL, 1995, 35; Marin Mincu, *Un Gherguț blasfemiator*, CNT, 1999, 41; Mircea Cărtărescu, *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*, București, 2003, 151–154; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, II, 265–272; Paul Cernat, *Un „trimbuling” underground*, „22”, 2011, 1102; Cosmin Ciotloș, *Optzecist, afectiv*, RL, 2011, 13; Marius Chivu, *Metafizică plină de umor*, DM, 2011, 373; Alex Goldiș, *Stand-up poetry*, CLT, 2011, 23; Soviany, *Cinci decenii*, II, 191–192. **P.C.**

GHERMAN, Alin-Mihai (9.XI.1945, Turda), istoric literar, editor. Este fiul Veronicăi Gherman (n. Axente) și al lui Emil Gherman, subinginer. După clasele elementare făcute la Azuga, județul Cluj (1952–1959) și Liceul „George Coșbuc” din Cluj

(1959–1963), urmează, tot aici, facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai”. În 1979, obține titlul de doctor în științe filologice cu o teză despre lexicografia română la începutul secolului al XVI-II-lea, oprindu-se cu deosebire asupra lui Teodor Corbea. Este cercetător în cadrul Filialei Cluj a Bibliotecii Academiei Române (secția de carte veche și manuscrise) între 1969 și 1999, când, devenind conferențiar, trece la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, unde este șef al Catedrei de literatură din 2000 până în 2004, când obține titlul de profesor. Este *visiting professor* la Universitatea La Sapienza din Roma, unde conferențiasă încă din 1991 și avea să o mai facă până în 2007, ține cursuri la universitățile „Babeș–Bolyai” și „Avram Iancu” din Cluj-Napoca, la centre universitare ca Freiburg, Roma, Budapesta și Chișinău. Colaborează la „Steaua”, „Tribuna”, „Vatra”, „Dacoromania”, „Dacia literară”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Limba română”, „Limbă și literatură”, precum și la „Romania Orientale” (1994–1995).

Polii activității lui G. sunt, încă de la început, primele veacuri de scris românesc, preponderent din Transilvania, și iluminismul românesc, în forma lui cea mai complexă care a fost Școala Ardeleană. Cercetătorul își asigură de timpuriu instrumentul lingvistic adecvat înțelegerii acestor fenomene lingvistice, literare și culturale, precum și a contextului lor central și sud-est-european, ajungând să cunoască latina, slavona, germana, maghiara, rusa, bulgara, ca și franceza, italiana și engleza. G. este tipul cercetătorului erudit, urmărind fenomenul de la marile paliere istorico-culturale și mentale până la ultimul amănunt filologic și lingvistic. Studiile se ridică, sistematic, pe texte pe care el însuși le-a editat sau o face simultan cu exegeza. De cele mai multe ori, acestea sunt manuscrise și cărți puțin sau deloc cunoscute, insuficient evaluate sau incomplet cercetate, aportul cercetătorului rezidând adesea în revelarea sau adâncirea unor aspect inedite. Activitatea lui comportă așadar o puternică notă recuperatoare și restitativă. Pentru perioada veche, unul dintre multele exemple care să illustreze sensul investigațiilor lui G. este *Evanghelia învățătoare* (Govora, 1642), pe care o editează în 2011, considerând lucrarea „pusă de istoricii literari, mai mult printr-o opoziție neverificată decât printr-o reală comparație, în permanență în umbra unui text contemporan, *Carte românească de învățătură*, tipărită de mitropolitul Varlaam

la Iași în anul următor”. Editând-o pentru prima oară, G. o însoțește de un studiu introductiv ce ar putea forma singur o carte și care pune toate problemele unei enciclopedii a operei: identificarea sursei și biobibliografia ei, înscrierea textului în tradiția literaturii bizantino-slave, descrierea contextului (istoric, cultural, religios) pe larg, însă centrată pe textul editat, identificarea traducătorului și reconstituirea existenței lui, descrierea tehnică și de conținut a tipăriturii, identificarea surselor patristice, tehnica retorică și „exercițiile de beletristică propriu-zisă” („primele din literatura română”), destinul european și românesc al *Plângerii Maicii Domnului*, descrierile (iadul, raiul), dimensiuni critice și polemice ale scrierii. Partea a doua a studiului se ocupă amănunțit de limba textului (fonetica, morfologia, lexicul). *Mutatis mutandis*, identic structural și de aceeași complexitate este studiul ce introduce *Psaltirea în versuri* a lui Teodor Corbea (2010), pusă în paralel cu infinit mai norocoasa versiune a lui Dosoftei și dovedind un pas înainte spre autonomia literarității, căci „dacă scrierea lui Dosoftei oscila încă între literar și religios, textul lui Corbea este unul emanamente literar, fiind în același timp un manual de versificație, dar și de stilistică barocă”. De altfel, lui Teodor Corbea, originalul traducător al psalmilor de la încrengătura secolelor XVII–XVIII, îi consacră istoricul literar numeroase pagini, nelăsându-i deoparte nici *Dicționarul latin–român* – operă de pionierat prin sesizarea, pentru întâia oară, a diferențelor dialectale, ca și prin încercarea „de a găsi soluții pentru o limbă care să fie accesibilă tuturor românilor”. Preferința și aptitudinea, ambele speciale, pentru lucrurile lăsate sau puse în umbră, îl fac pe G. să alcătuiască un „inventar al culturii neinfluențate de Reformă” din Transilvania, să descopere virtuți de traducător și de autor de letopiseș (ce-i drept, prezumat) la puțin știutul Eustratie Logofătul (rămas în memoria posterității aproape numai ca interpolator mustat aspru de Miron Costin), să caute izvoarele traducerii *Noului Testament de la Bălgrad*, propunând ca sursă de bază moderna *Biblie* a lui Bèze Tremmelio și Junius, iar apoi să scruteze posteritatea aceleiași traduceri, să dezgroape necitita *Psaltire* a lui Ion Pralea, autor pus în opoziție cu grupul de la „Dacia literară”, să reveleze în cvasinecunoscutul Gheorghe Gherontie Cotore din prima jumătate a secolului al XVII-lea un autor prolific, cu o operă – rămasă aproape

toată în manuscris – ce anticipă Școala Ardeleană, în fine, să întocmească, chiar la începuturile activității sale, prima antologie a beletristicii Școlii Ardelene (1978).

SCRIERI: *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, 2004; *Literatura română din Transilvania între preiluminism și preromantism*, Cluj-Napoca, 2004; *Scierea chirilică românească*, Alba Iulia, 2007; *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, 2011; **Ediții:** *Biblia de la București*, București, 1988 (în colaborare); *Bucoavna de la Bălgrad (1699)*, Alba Iulia, 1988 (în colaborare); N. Iorga, *Cărți reprezentative în viața omenirii*, I–II, postfața edit., București, 1991; David Prodan, *Supplex libellus valachorum*, postfața edit., București, 1998; Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, introd. edit., Cluj-Napoca, 2001, *Psaltirea în versuri*, introd. edit., București, 2010; Grigore Maior, *Institutiones linguae valachicae și Lexicon compendiarium latino-valachicum*, introd. edit., Alba Iulia, 2001; *Psaltirea de la Bălgrad (1651)*, Alba Iulia, 2001 (în colaborare cu Alexandra Moraru și Mihai Moraru); *Documenta linguae dacoromanae*, vol. VI: *Psaltirea*, Iași-Freiburg, 2005 (în colaborare); Gherontie Cotore, *Despre articolele ceale de price*, Alba Iulia, 2005, *Istoria despre șișmă-ticia grecilor*, Cluj-Napoca, 2007; Samuil Micu, *Loghica*, introd. edit., Cluj-Napoca, 2007; *Evangelie învățătoare (Govora, 1642)*, introd. edit., București, 2011. **Antologii:** *Școala Ardeleană. Proză, versuri, tălmăciri*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: Eugen Pavel, *Prima bucoavnă tipărită în limba română și posteritatea ei*, DR, 1998–1999; *Institutiones linguae valachicae, Prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină*, tr. Lucia Wald, îngr. și introd. Gheorghe Chivu, București, 2001, 12–13, 19–20, 25–34; Emanuela Timotin, „*Institutiones linguae valachicae și Lexicon compendiarium latino-valachicum*”, în LL, 2003, 1–2; Florina-Valeria Racoviță, *Teodor Corbea, „Dictiones latinae cum valachica interpretatione”*, LL, 2003, 3–4; Eva Mârza, „*Aspecte umaniste în cultura românească veche*”, „*Annales Universitatis Apulensis*”, *Historica*, 2005, partea I.; Iacob Mârza, „*Literatura română din Transilvania între preiluminism și preromantism*”, „*Annales Universitatis Apulensis*”, *Historica*, 2005, partea I; Ion Simuț, *Filologie savantă*, RL, 2005, 30; Mircea Popa, „*Literatura română din Transilvania între preiluminism și preromantism*”, „*Adevărul de Cluj*”, 2006, 4. **N.M.**

GHERMAN, Tudor (22.VIII.1939, Slatina-Nera, j. Caraș-Severin – 22.VII.1998, București), prozator. Este fiul Mariei și al lui Velcu Gherman, țărani. Urmează școala elementară la Sasca Montană, apoi liceul la Oravița (absolvit în 1958) și Facultatea de Filosofie a Universității din București (1958–1963), obținând ulterior titlul de doctor în filosofie.

Urmează și un curs postuniversitar de relații internaționale. Lucrează ca redactor la Radioteleviziune, ulterior la Camera de Comerț, iar din 1970 la Ministerul de Externe ca funcționar superior, cu activitate în diplomație. Este prezent în presa culturală, cu proză și poeme, încă din anii '70, colaborând la „Luceafărul”, „Astra”, „Orizont”. Debutul editorial are loc în 1984 cu volumul de versuri *Mărturisiri la margine de râu*. După povestirile din *Câteva considerații asupra originii bronzului* (1985), publică, în anii '90, o serie de romane a căror originalitate a fost imediat remarcată. Dispare pretimpuriu, lăsând în manuscris câteva romane, unele definitive (*Bărbierul, Șobolanii*).

Scriitor cu debut și afirmare relativ târziu, **G.** dovedește forță în tematică, stil și mesajul moral. Deseori, în scrierile lui anecdotică e cruntă, dar mesajul e luminos. Abjecția umană, în diferitele-i manifestări, este fără îndoială condamnată, dar nu înainte de a fi studiată în amănunțime, cu o intuiție psihologică și totodată cu o anumită compasiune față de cei care o întruchiează, ei înșiși niște nefericiți. Astfel, scriitorul ajunge, în unele cărți (*Piticii își puneau țărână-n cap*, 1995), să compună, după cum declara într-un interviu, „o odă închinată ticăloșiei”, dat fiind că „ticăloșia are extraordinare potențe de frumusețe, de sublim chiar [...] E o nebunie să încerci să desființezi ticăloșia”. Constant, obsesiv aproape, e cultivată însă și ideea sacrificiului total pentru împlinirea sentimentelor „pozitive”. Problema centrală investigată ar fi aceea a libertății umane, a (im)posibilității atingerii fericirii. Proza lui **G.** reprezintă o sinteză între estetica realistă, tradițională, cuminte, și cea poetică, metaforică, parabolică, fantastică sau fantastă, sinteză cumpănită și eficace estetică (cu unele stângăcii). Tematic, proza lui **G.** e diversă în condițiile unității de scriitură și de viziune. *Funeraliile regelui Gheorghe* (roman de sertar, scris în 1967–1968, dar apărut în 1995) reconstituie, realist și simbolic totodată, ziua funeraliilor lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, construind o vastă alegorie (mulțimile imense care tălăzuiesc haotic, convocate la ceremonia funerară, simbolizează întreg corpul social) a dezastrului moral al epocilor totalitare. *Piticii își puneau țărână-n cap* este, ca și *Funeraliile...*, un roman-parabolă, cu situare anecdotică în anii '90, dar cu sensuri perene, investigând resursele infinite ale abjecției, în contextul fascinației puterii: personajul principal e șeful unui serviciu de informații

care își umilește cu rafinament pervers subordonații, impunându-le ritualuri grotești. *Moartea și rusoaica* (1996) evocă deportarea „chiaburilor” din Banat la începutul anilor '50, iar *Viscolul* (1998) – colectivizarea forțată din aceeași epocă, amintind de a doua parte a romanului *Moromeții* de Marin Preda nu numai prin omologia tematică, ci și prin tratarea deschisă și neconvențională a psihologiilor, prin surprinderea grotescului, absurdului și a ticăloșilor prilejuite de eveniment. Povestirile din *Câteva considerații asupra originii bronzului* atestă disponibilitatea prozatorului pentru tematica variată și anunță motive și procedee reluate ulterior în cele patru romane.

SCRIERI: *Mărturisiri la margine de râu*, București, 1984; *Câteva considerații asupra originii bronzului*, București, 1985; *Funeraliile regelui Gheorghe*, București, 1995; *Piticii își puneau țărână-n cap*, București, 1995; *Moartea și rusoaica*, Timișoara, 1996; *Viscolul*, Reșița, 1998.

Repere bibliografice: Ion Arieșanu, *Vă prezentăm un tânăr scriitor: Tudor Gherman*, O, 1979, 38; Alexandru Condeescu, *Parabole și povestiri*, LCF, 1987, 22; Dan-Silviu Boerescu, *La Vie en prose*, LCF, 1995, 22, 29; Cornelia Maria Savu, *Proză cu parabole*, „Curierul național”, 1995, 11 august; Ada Cruceanu, *Ținutul își arată colții*, CL, 2000, 9; Bârna, *Comentarii*, 157–164; Cristea-Enache, *Concert*, 229–233; Ionel Bota, *Despre „timpul” povestirii și „laicizarea” miturilor*, „Reflex” (Reșița), 2002, 7–9. **N.Br.**

GHEȚIE, Ion (21.XI.1930, Șimleu Silvaniei – 11.V.2004, București), filolog, prozator. Este fiul Elenei-Viorica (n. Hulea) și al lui Victor Gheție, doctor în drept, director de bancă. A urmat liceul la Șimleu Silvaniei, la Arad și la Cluj, între 1941 și 1949, absolvind ulterior cursurile Facultății de Filologie a Universității „Victor Babeș” din Cluj (1953), unde i-a avut profesori pe Emil Petrovici și pe D. Popovici. În 1955 a fost angajat cercetător științific în cadrul Institutului de Lingvistică din București, preluând în scurt timp, de la Tudor Vianu, funcția de șef de sector. În 1967 și-a luat doctoratul cu teza *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*. Se impune în timp prin numeroase contribuții de valoare în domeniile filologiei și lingvisticii: lucrări de istoria limbii – *Începuturile scrisului în limba română* (1974), *Originile scrisului în limba română* (1985, în colaborare cu Alexandru Mareș), *Diaconul Coresi și izbânda scrisului în limba română* (1994, în colaborare cu Alexandru Mareș); studii de istoria limbii literare

– *Baza dialectală a românei literare* (1975), *Istoria limbii române literare. Privire sintetică* (1978), *Introducere în studiul limbii române literare* (1983), volumele colective *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)* în 1997 și *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688–1780)* în 2000, pe care le coordonează, ultimul în colaborare cu Gheorghe Chivu; cercetări de dialectologie diacronică – *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea* (1974), *Introducere în dialectologia istorică românească* (1994), *Graiurile dacoromâne în secolele al XIII-lea – al XVI-lea (până la 1521)* (2000) ș.a. Aceștia li se adaugă editarea unor texte vechi, însoțite de studii filologice și de limbă: *Manuscrisul de la Ieud* (1977, în colaborare cu Mirela Teodorescu), *Fragmentul Todorescu* (1982), *Psaltirea Hurmuzaki* (I–II, 2005, în colaborare cu Mirela Teodorescu), precum și *Cele mai vechi cărți populare în literatura română* (I–XI, 1996–2006), serie la care asigură coordonarea împreună cu Alexandru Mareș. Ca scriitor, a debutat în 1980 la „Luceafărul” cu proza *Nașterea pruncului*, iar editorial cu romanul *Drumul*, apărut în 1983.

Drumul, cel dintâi roman al lui G., a impus mai ales prin stil: sobru, laconic, deloc patetic, deși subiectul s-ar fi pretat la o stilistică zgomoasă: refugiul a trei bărbați în timpul bombardamentelor din 1944. Se mai remarcă o calitate ce va deveni trăsătura comună a cărților ce vor urma: aceea de portretist. *Alfa și Omega* (1986) cuprinde povestiri fantastice în maniera celor ale lui Mircea Eliade. După romanul *Pomul vieții* (1987), al cărui scenariu este, după cum s-a remarcat, cel al *policier*-ului, urmează *Skepsis* (1991). Deloc schematic, personajele surprind prin reacții total neașteptate, romanul căpătând uneori trăsături de scriere detectivistică. *S.O.S.* (1991) este alcătuit, de fapt, din două microromane, unul refăcând atmosfera de teroare a anilor '53–'54 din secolul trecut în România. În cea mai autentică manieră tradiționalistă este scris romanul în două volume *O lume pentru fiecare* (1992). Forța de a reconstitui un univers uman divers, capacitatea de a da viață unor personaje nu doar distincte, ci de-a dreptul antagonice, demonstrează că G., mai mult decât în paginile anterioare, are calități de constructor și, în egală măsură, de analist. Protagonistul, tânărul prinț Dimitrie Balș, ins

de o remarcabilă (aproape maladivă) sensibilitate – bogat, generos, dar și extrem de naiv –, devine victima unei soții versatile, femeie avidă de avere, lipsită de scrupule, care, în final, reușește să-l anihileze, fiind nevoit să se autoexileze. Este, în esență, o meditație asupra modului în care uneori răul învinge binele, iar meschinăria anulează altruismul. În *Agonia* (1997) portretistul deține prim-planul. Plasând acțiunea romanului spre sfârșitul ultimului război mondial, autorul își alege ca figuri centrale opt soldați trimiși în munți la un punct de observație strategic și încartiruiți într-un fost hotel de lux. La început totul pare miraculos, de unde și starea lor de euforie, apoi, treptat, se insinuează starea de vagă teamă și în final de adevărată teroare. Fiindcă cei opt nu sunt nici pe departe favoriții sortii, ci practic sunt condamnați la moarte, dar nu prin trimiterea în prima linie, ci, mult mai perfid, prin plasarea lor într-o zonă „de liniște”, într-un spațiu închis, izolat. Romanul *Încotro?* (1999) urmărește, de-a lungul a treizeci și cinci de ani, viața unui tânăr numit Dimitrie Canteмир (evident, Secundus, cum, ironic, îl numeau colegii de liceu), personaj aparținând aceleiași familii spirituale cu prințul Dimitrie Balș din romanul *O lume pentru fiecare*. Cartea este biografia unui ins aparent dezaxat, dar concomitent și radiografia epocii de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, cu toate ororile comise atât în Germania anilor de după 1933, cât și în România ceva mai târziu, când legionarii împânziseră până și lumea universitară. *Nodul gordian* (2005), roman cu numeroase inserții autobiografice, se concentrează asupra Clujului anilor '50 din secolul al XX-lea, fiind ultimul din trilogia *Sub călcâiul vremii*, în care mai intră *Taina cea mare* (2002) și *Fructul oprit* (2004). În fine, romanul *Antichrist* (2009), plasat la începutul veacului trecut, în orașul K din nordul Ungariei, „de șapte ori secular”, pune la contribuție o structură complexă, cu o polisemie nu întotdeauna ușor descifrabilă și cu un intertext extrem de elaborat. Personaj cu aură malefică, tânărul Emanuil Gherman se află într-o perpetuă căutare a căii în viață, căutare ghidată de înverșunata negare a divinității și de fanatica dorință a construcției de sine într-o egolatrie luciferică, în disprețul trufaș față de ceilalți, pe care vrea să-i domine și să-i folosească. Cum protagonistul este un dublu

teribil, un „antichrist”, se refac în oglindă, într-o rețea densă, scene și momente biblice, după cum și alte personaje, alte situații reverberează tot în sensul simbolisticii religioase.

SCRIERI: *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, București, 1966; *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu* (în colaborare cu Gh. Bulgăr, Luiza Seche și Flora Șuteu), coordonator Tudor Vianu, București, 1968; *Începuturile scrisului în limba română*, București, 1974; *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, 1978; *Drumul*, București, 1983; *Introducere în studiul limbii române literare*, București, 1983; *Alfa și Omega*, București, 1986; *Pomul vieții*, Cluj-Napoca, 1987; *Skepsis*, Timișoara, 1991; *S.O.S.*, Cluj-Napoca, 1991; *O lume pentru fiecare*, I–II, București, 1992; *Diaconul Coresi și izbânda scrisului în limba română* (în colaborare cu Alexandru Mareș), București, 1994; *Agonia*, Galați, 1997; *Încotro?*, Iași, 1999; *Biruiătorii*, I–II, București–Chișinău, 2002; *Taina cea mare*, Timișoara, 2002; *Fructul oprit*, București, 2004; *Nodul gordian*, București, 2005; *Antichrist*, București, 2009. **Ediții:** *Manuscrisul de la Ieud*, introd. edit., București, 1977 (în colaborare cu Mirela Teodorescu); *Fragmentul Todorescu*, introd. edit., București, 1982; *Psaltirea Hurmuzaki*, I–II, introd. edit., București, 2005 (în colaborare cu Mirela Teodorescu).

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „*Drumul*”, RL, 1983, 40; Radu Călin Cristea, *Numărătoarea inversă*, RL, 1988, 2; Olimpia Berca, *Epic și alegoric*, O, 1988, 5; Ioana Bot, [Ion Gheție], TR, 1992, 23, 1993, 21; Claudiu Constantinescu, *Fascinația eleganței*, RL, 1992, 38; Victor Cubleşan, „*Agonia*”, ST, 1998, 4–5; *Dicț. scriit. rom.*, II, 385–386; Rodica Zafiu, *Ion Gheție*, RL, 2004, 21; Gheorghe Chivu, *Ion Gheție*, LL, 2004, 3–4; Carmen Gabriela Pamfil, *Ion Gheție (1930–2004)*, ALIL, t. XLIV–XLVI, 2004–2006; *Floarea darurilor. In memoriam Ion Gheție*, îngr. Violeta Barbu și Alexandru Mareș, București, 2006; Mioara Dragomir, [„*Antichrist*”], în *Receptarea Sfintei Scripturi între filologie, hermeneutică și traductologie*, Iași, vol. I, 2011, 180–191, vol. II, 2012, 159–168. **D.Gr.**

GHEUCA, Leon (c.1735 – 1789, Iași), cărturar. Descendent al unei familii de boieri moldoveni, era fiul Todosiei, fiica lui Costache Lupu, și al spătarului Ion Gheuca. Ucenicia monahală și-o făcuse pe lângă mitropolitul Gavril Callimachi la Mitropolia din Iași, al cărei protosinghel va fi o perioadă. Este ales la începutul lui februarie 1769 episcop de Roman, preluând un timp (noiembrie 1769 – iulie 1770), când episcopul Ioanichie de Huși se afla cu o delegație la împărăteasa Ecaterina a II-a la Petersburg, și sarcinile acestei eparhii. **G.** se impune în primul rând prin marea sa

cultură (avea una din cele mai cunoscute biblioteci din Moldova, din care, se pare, nu lipsea *Enciclopedia* franceză), fiind și un spirit filosofic. Cunoștea franceza, limbă în care citea ziarele și literatură iluministă. Interesat de învățământ – prin 1770 încerca, fără izbândă, să diminueze, în favoarea limbii române, importanța limbii grecești în școli –, el sprijină o serie de tineri, trimițându-i la studii. În 1784 un prieten al episcopului, cărturarul sârb Dositei Obradovici, aflat un timp în Moldova ca profesor particular, îi supraveghea și însoțea la Halle, pentru studii, pe tinerii Alexandru Gheuca, rudă a ierarhului, și pe diaconul Gherasim, viitor traducător și colaborator al lui G. Pe de altă parte, G. l-a protejat și stimulat pe Veniamin Costache, care în 1788 devine, și datorită lui, ieromonah la Mitropolia din Iași. Alegerea lui G. ca mitropolit la 20 februarie 1786 a dobândit o semnificație mai largă de ordin național-politic, prin conflictul declanșat între Biserică și boierimea autohtonă, sprijinitoare ale episcopului român, pe de o parte, și domnitorul fanariot Alexandru Moruzi și patriarhul Procopie din Constantinopol, favorabili candidaturii arhimandritului grec Iacob de la mănăstirea Barnovschi, pe de altă parte. Ca mitropolit, el își continuă preocupările cărturărești și acțiunile politice dictate de sentimentele sale patriotice. În 1786, prin acțiunea sa autoritară, se pune capăt răzvrătirii ienicerilor turci care, nemaiputând fi stăpâniți de comandanți, atacaseră Iași și împrejurimile. Prin intervenții diplomatice pe lângă domnii fanarioți și prin scrisori la Constantinopol, el a căutat să stăvilească orice spor de impozite asupra țării, evitând o înrăutățire a situației sociale în Moldova. Prudent și conciliant, știe să împace pe domnitorul Manole Ruset, impus de Poartă, cu boierii refugiați și ostili acestuia. Cele mai importante sunt acțiunile lui G. în politica externă a țării, legătura, secretă, susținută cu puterile vecine, Imperiul Habsburgic și Rusia (fără a intui și riscurile acestor protecții), în vederea unui sprijin antiotoman. Prin Dosoftei Herescu, episcopul de Rădăuți, mitropolitul se asigură de bune raporturi între Moldova și austrieci. O corespondență continuă, purtată uneori și prin intermediul tipografului Mihail Strilbițki, a existat între mitropolit și generalii Ecaterinei a II-a, în special cu P. A. Rumeanțev, în 1787 și

1788. Moartea lui G., în anul următor, rămâne o chestiune nelămurită.

G. este o personalitate importantă a mișcării iluministe din Moldova. Preocupările sale culturale, orientate spre tipărirea și încurajarea traducerilor, făcute în special din literatura moral-filosofică iluministă, sunt transmise unor emuli din preajma sa: Toma Dimitriu, care tâlmăcește din elinește, la „osârduitoarea dorință” a lui G., romanul *Etiopica*, și arhidiaconul Gherasim de la mitropolia ieșeană, a cărui traducere din abatele Gabriel Pérau, *Taina francmasonilor* (1787), corespunde interesului lui G., el însuși membru și, din 1776, mare maestru al Lojii francmasonice din Moldova. Atras de literatura apoftegmatică și de scrierile de genul *Fürstenspiegel* („oglinza principelui”), care conțineau precepte pentru o bună guvernare, G. introducea într-un *Octoih mic* (tipărit în 1786, prin grija lui Mihail Strilbițki care, la îndemnul și prin preocuparea episcopului pentru educarea celor mulți, scotea, în același an, *Cuvântul contra nicotini* de Nicolae Mavrocordat) o serie de sentințe din *Pildele filosofești*, tipărite de Antim Ivireanul în 1713. Pe linia aceluiași preocupări se înscriu și proiectele de a tipări *Cugetările* lui Johan Oxenstierna, *Aventurile lui Telemah* de François Fénelon în 1783 și scrierea *Teatrul politic* a lui Ambrosius Marlianus. Lui G. i se atribuie traducerea din franceză unei culegeri de texte iluministe cu titlul *Despre știința stihilor* (1780), deși nu este exclus ca ea să-i aparțină ierodiaconului Gherasim Putneanul de la Episcopia Romanului. Manuscrisul pune alături de meditații din iluministul J.-B. Massillon, fragmente din Fénelon (*Traité de l'existence et des attributs de Dieu* și *Dialogues des morts*) și citate din scrieri antice: din Cicero, un discurs al lui Seneca în fața lui Nero, fragmente din opera lui Platon (*Apologia lui Socrate* și dialogul *Criton*) și din Epictet. Prin conținutul de idei antologia continua vechea literatură bizantină de tipul „oglinza principelui”, punând-o în acord cu conceptele veacului Luminiilor. Meditațiile formulează idei noi despre limitele puterii despotice; se avertizează că „păcatul celor mari” va fi judecat de instanțe supreme, aflate pe pământ: legea și istoria. Spiritul enciclopedic al timpului se răsfrânge și în textele din antologie care se ocupă de elementele naturii – „stihiiile”, de pământ, agricultură și economie sau de corpul omenesc. Textele tâlmăcite care au la bază *Pensées*

sur différents sujets (1751) de Massillon, toate aducând idei de rezonanță socială, au fost singurele fragmente tipărite din manuscrisul *Despre știința stihilor*, păstrat la Biblioteca Academiei Române. Ele au apărut târziu într-un volum, fără autor, tipărit cu titlul *Hrisun Engolpion* (1816). Pe plan lingvistic, traducerea probează o etapă de tranziție în lexic, unde apar, alături de cuvinte turcești și grecești, neologisme neolatine.

Traduceri: *Despre știința stihilor*, în *Hrisun Engolpion*, Iași, 1816; ed. fragm. în Duțu, *Coordonate*, 261–275.

Repere bibliografice: Melchisedec, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, II, București, 1875, 95–115; Iorga, *Istoria XVIII*, II, 25, 28, 310–311, 353–354; N. Iorga, *Francmasoni și conspiratori în Moldova secolului al XVIII-lea*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. VIII, 1927–1928, 301–304; Alexandru I. Ciurea, *Leon Gheuca*, Chișinău, 1942; Duțu, *Coordonate*, 215–258; Dicț. 1900, 394–395; Ileana Vărtosu, *De Nouveau sur la fortune des œuvres de Fénelon dans le Pays Roumains au XVIII-ème siècle*, CREL, 1983; Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, 235–243; Petronel Zahariuc, *Înalți ierarhi și familiile lor. I. Leon Gheuca*, „Arhiva genealogică” (Iași), 1995, 3–4; Adriana Mitu, *Din vechile cărți de înțelepciune la români. Cugetările lui Oxenstern* (sec. XVIII), București, 1996, 73–78, 82–93, 119, 146; Mazilu, *Recitind*, III, 598, 611–614; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 88–89, 97, 264, 269, 270, 283–287, 291. **A.Sm.**

GHIBU, Onisifor
(31.V.1883, Săliște
– 31.X.1972, Sibiu),
publicist, memorialist.

Este cel de-al optulea copil al Anei (n. Șteflea) și al lui Ilie Ghibu, agricultor și cojocar. Învăță mai întâi la școala primară din Săliște, apoi la liceul maghiar din Sibiu, de unde, în penultima clasă, urmându-l pe mai vârstnicul său coleg Octavian Goga, pleacă la liceul românesc din Brașov, pe care îl va absolvi în 1902. Înscriș la Seminarul Teologic sibian (1902–1905), G. debutează în 1903 la „Telegraful român” cu un articol referitor la școală. Seminaristul mai colaborează la „Tribuna”,

„Foaia poporului”, „Biserica și școala” și tipărește broșura *Limba nouălor cărți bisericești* (1905), care atrage atenția lui N. Iorga. Cu ajutorul acestuia urmează un an cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București, pe care o părăsește, având sprijinul financiar al Consistoriului sibian pentru cea din Budapesta (1906–1907), unde este totodată redactor al gazetei „Lupta”. O bursă acordată de Liga Culturală îi permite să-și continue studiile la universitățile din Strasbourg și Jena. La ultima își dă în 1909 doctoratul cu teza *Der moderne Utraquismus oder Die Zweisprachigkeit in der Volksschule*. Din străinătate trimitea „Revistei generale a învățământului” detaliate însemnări de călătorie. Întors acasă, devine profesor la Seminarul Teologic sibian, inspector al învățământului primar ortodox și vicepreședinte al secției școlare a Astrei, implicându-se energic în lupta contra maghiarizării școlii românești din Transilvania. Îscăbind și cu pseudonime precum O. Sima, G. Sima, N. Foișor, O. Preașma, Tiberiu Mureșan, Dr. G. Oprean, Un prieten al școlii ș.a., publică studii, articole și note în „Tribuna poporului”, „Românul”, „Transilvania”, „Viața românească” și tipărește lucrări precum *Despre educație* (1911), *Cercetări privitoare la situația învățământului nostru primar și la educația populară* (1911), *Anuar pedagogic* (1913). La izbucnirea Primului Război Mondial, pentru a nu fi mobilizat, G. trece Carpații și, stabilit la București, militează, îndeosebi în „Tribuna”, pe care o scoate cu alți ardeleni, ori în „Gazeta ostașilor”, pentru ieșirea României din neutralitate. Același scop era servit și de lucrările *Școala românească din Transilvania și Ungaria* (1915) și *Viața și organizația bisericească și școlară în Transilvania și Ungaria* (1915), la care se adaugă studiul *Din istoria literaturii didactice românești* (I–III, 1916). Refugiat în Moldova la începutul anului 1917, plănuiește cu Octavian Goga să plece în Apus prin Rusia, dar, sesizând mersul evenimentelor, rămâne la Chișinău, unde, prin publicațiile pe care le înființează – „Școala moldovenească” și „Ardealul”, intitulat apoi „România nouă” –, contribuie substanțial la formarea și consolidarea curentului unionist ce va triumfa în Sfatul Țării la 27 martie 1918. După Unirea Transilvaniei cu România face parte din Consiliul Dirigent ca secretar general la Resortul de Instrucție, având un rol important în organizarea învățământului și în ctitorirea Universității

din Cluj, unde devine profesor de pedagogie. Preocupările în această direcție se concretizează în lucrări precum *Portrete pedagogice* (1927), *Prolegomena la o educație românească* (1940), *Dictatură și anarhie* (1944) ș.a. Munca la catedră nu-l va absorbi însă complet. Membru corespondent al Academiei Române din 1919, el prezintă pe larg experiența sa din anii 1917–1918 în documentarele *Cu gândul la Basarabia* (1926), *De la Basarabia rusească la Basarabia românească* (I, 1926), *Trei ani pe frontul basarabean* (1927), *Ardealul în Basarabia* (1928). Ales senator de Orhei, scoate în 1926 gazeta „Cuvântul moldovenesc”, al cărei director va fi, și o a doua serie a ziarului „România nouă” și inițiază înființarea filialei basarabene a Astrei. Se implică, de asemenea, cu grupul de la revista „Societatea de mâine”, în medierea divergențelor dintre oamenii politici ardeleni, în combaterea „statusului romano-catolic”, în care distingea acțiunea revizionismului maghiar, precum și în lupta pentru unitatea religioasă a românilor. Intransigent în privința principiilor, respingând orice clientelism, G. a provocat animozități care duc în 1945 la epurarea sa de la Universitate și la internarea în lagărul de la Caracal. Eliberat, i se va interzice să mai publice. Va continua să scrie, „chemând” pe preaputernicii epocii, din țară, dar și din lume, la „judecata istoriei” sau rememorându-și viața. După moartea sa, și îndeosebi în preajma centenarului nașterii, i se reeditează câteva scrieri pedagogice și i se tipăresc volumele memorialistice *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut* (1974) și primul volum, *Anii mei de învățătură*, din *Pe baricadele vieții* (1981). „Revalorificarea” va fi desăvârșită abia după 1989, când îi apar, pe lângă alte reeditări, *Chemare la judecata istoriei* (I–II, 1992–1993), volumul al doilea, *În Basarabia revoluționară. 1917–1918*, din *Pe baricadele vieții* (1992), *Ziar de lagăr. Caracal, 1945* (1991) ș.a.

Hărăzit, prin firea moștenită de la înaintași, unei existențe mereu „pe baricade”, G. se îndreaptă de la început spre domeniul pedagogiei, în care va căuta în primul rând arme pentru apărarea identității culturale a conaționalilor săi. Teza de doctorat, asupra consecințelor bilingvismului, ca și precizările în legătură cu principiile pedagogice constituie fundamentul unei intense campanii publicistice întreprinse între 1910 și 1916 în favoarea învățământului în limba

română, grav periclitat în Transilvania de legislația școlară maghiară din 1907. Această campanie este susținută și de meticuloase cercetări asupra istoriei bisericilor și școlilor românești din Transilvania. Remarcabilă este *Din istoria literaturii didactice românești*, care, lucrată cu acribie, se arată utilă și astăzi. Răscolirea bibliotecilor și a arhivelor a condus, de altfel, și la descoperirea unor prețioase manuscrise și tipărituri interesând folcloristica ori istoria culturii românești în genere. Experiența acumulată acum i-a servit mai cu seamă în anii 1917–1918, când își aduce contribuția la reorganizarea sistemului școlar și la formarea opiniei publice din Basarabia. O bună parte din articolele apărute în „Ardealul”–„România nouă” se constituie, în fapt, într-un veritabil curs sintetic de istoria literaturii, a culturii românești, o pondere deosebită având-o evocarea caldă a personalităților trecutului, dar și creionarea unor figuri ale momentului. Procedul va fi utilizat și mai târziu în activitatea didactică, un exemplu elocvent fiind volumul *Portrete pedagogice*. Adaptată nivelului celor cărora le este destinată, rememorarea corespundea și predispozițiilor lui G., care, mult înainte de a fi ajuns la vârsta retrospectiilor, începe să evoce personalitățile cunoscute direct, trecute în lumea umbrelor, precum George Coșbuc, I.L. Caragiale, St. O. Iosif, Vasile Stroescu. În timp acestora li se adaugă cei în viață, precum Zaharia și Olimpia Bârsan, Ioan Lupaș, Pan Halippa, George Enescu, Octavian Goga, Nicolae Titulescu ș.a. Paginile strânse în volumele postume *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut* și *Oameni între oameni* (I–II, 1990–1991) relevă un memorialist care, potrivit declarațiilor sale, renunță la amănuntele anecdotice, susceptibile să dea Savoare povestirii, și reține doar amintirile revelatoare, confirmate de documente. Precauția era necesară, căci G. rămâne un moralist ce nu trece peste greșelile și defectele oamenilor mari, mai ales când ele au avut asupra lui oarece repercusiuni. Uscăciunea, instalată în consecință pe alocuri, aglomerarea argumentelor și a dovezilor, polemismul excesiv și evidentul pro domo diminuează întrucâtva atât valoarea literară, cât și pe cea documentară a amintirilor. În aceeași parametri se înscriu și lucrările *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*, *Trei ani pe frontul basarabean* și *Ardealul în Basarabia*. Totodată, împreună cu

însemnările de călătorie, rămase în periodice, ori cu acelea relative la înființarea Universității clujene, precum și cu „ziarul” detenției din lagărul de la Caracal, ele au pregătit vasta autobiografie *Pe baricadele vieții*. Cel dintâi panou, *Anii mei de învățătură*, se concentrează asupra formării intelectuale și morale. Ca urmare, evocarea melea- gurilor săliștene, în aspectele lor etnografice, a familiei și a petrecerilor copilului și adolescen- tului este redusă, lăsând loc zugrăvirii mediului școlar și universitar, și acesta doar în măsura în care este cadrul succesivelor opțiuni prin care se cristalizează personalitatea autorului. Din când în când rup monotonia expunerii câteva relatări alerte, peisaje diverse sau portrete, în care tușa moralistului predomină. Cel de-al doilea panou, *În Basarabia revoluționară. 1917–1918*, are ca tramă o suită rapidă de evenimente ce ar fi asigurat o spectaculoasă desfășurare epică. Caracterul extraordinar și complexitatea faptelor, precum și existența unor tentative de a le denatura l-au determinat însă pe autor să dea întâietate laturii probatorii a depoziției sale, mai mult, să evite tot ce l-ar fi putut acuza de subiectivism ori „literaturizare”. Cedând adeseori pasul documentarului, indispensabil pentru istoricul epocii, cartea lui G. rămâne în spațiul memorialisticii printr-un patos al adevărului și al patriotismului profund.

SCRIERI: *Limba nouălor cărți bisericești*, Sibiu, 1905; *Der moderne Utraquismus oder Die Zweisprachigkeit in der Volksschule*, Langensalza, 1910; *Despre educație*, Sibiu, 1911; *Viața și organizația bisericească și școlară în Transilvania și Ungaria*, București, 1915; *Din istoria literaturii didactice românești*, I–III, București, 1916; ed. îngr. Octav Păun și Vasile Popeangă, introd. Vasile Popeangă, București, 1975; *Catolicismul unguresc în Transilvania și politica religioasă a statului român*, Cluj, 1924; *Astra. Evoluția istorică a secțiunilor literare și științifice ale Astrei*, Sibiu, 1925; *Cu gândul la Basarabia*, Arad, 1926; *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*, I, Vălenii de Munte, 1926; ed. București, 1997; *Portrete pedagogice*, București, 1927; *Trei ani pe frontul basarabean*, Chișinău, 1927; ed. îngr. Marian Radu, București, 1996; *Ardealul în Basarabia*, Cluj, 1928; *Universitatea Daciei Superioare*, București, 1929; ed. Cluj-Napoca, 2001; *Contribuții la istoria poeziei noastre populare și culte*, București, 1934; *Acțiunea catolicismului și a Sfântului Scaun în România întregită*, Cluj, 1934; *La o răscruce a vieții mele. Un bilanț și o mărturisire*, București, 1938; *Prolegomena la o educație românească*, București, 1940; *Politica religioasă și minoritară a României*, Cluj, 1940; ed. îngr. Mihai O. Ghibu, București, 2003; *Puncte cardinale pentru*

o concepție românească a educației, Sibiu, 1944; *Dictatură și anarhie*, Sibiu, 1944; *Din istoria literaturii didactice românești*, București, 1973; *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut*, îngr. și pref. Crișan Mircioiu și Șerban Polverejan, pref. Crișan Mircioiu, Cluj-Napoca, 1974; *Pentru o pedagogie românească*, îngr. Octavian O. Ghibu, pref. Ioan Gh. Stanciu, București, 1977; *Pe baricadele vieții*, vol. I: *Anii mei de învățătură*, îngr. și pref. Nadia Nicolescu, postfață Mircea Zăciu, Cluj-Napoca, 1981, vol. II: *În Basarabia revoluționară. 1917–1918*, îngr. și pref. Octavian O. Ghibu, pref. Iurie Colesnic, Chișinău, 1992; *Nu din partea aceea*, îngr. și pref. Vasile Popeangă, postfață Nadia Nicolescu, București, 1985; *Oameni între oameni*, [vol. I] îngr. Octavian O. Ghibu, Ion Bulei și Șerban Polverejan, introd. Ion Bulei, București, 1990, vol. II îngr. Mihai O. Ghibu, București, 2006; *Ziar de lagăr. Caracal, 1945*, îngr. Romeo Dăscălescu și Octavian O. Ghibu, pref. Romeo Dăscălescu, București, 1991; *Che mare la judecata istoriei*, I–II, îngr. Octavian O. Ghibu, pref. Viorica Moisuc, București, 1992–1993; *În vâltoarea revoluției rusești*, îngr. și introd. Octavian O. Ghibu, București, 1993; *Pagini de jurnal*, I–III, îngr. Miralena Mamina, Romeo Dăscălescu și Octavian O. Ghibu, introd. Romeo Dăscălescu, București, 1996–2000; *Gânduri despre Basarabia*, îngr. Valentina Roșca, Chișinău, 1997; *Onisifor Ghibu în corespondență*, I–II, îngr. și pref. Mihai O. Ghibu, București, 1998; *Pedagogia militans*, îngr. și introd. Patița Silvestru, București, 1998; *De la Răscoala lui Horea la Dictatul de la Viena*, îngr. și pref. Mihai O. Ghibu, București, 2001; *Amintirile unui pedagog militant*, îngr. și pref. Mihai O. Ghibu, București, 2004.

Repere bibliografice: Iorga, *O luptă*, II (1916), 424, 436; I. Crăciun, *Biobibliografia profesorului Onisifor Ghibu*, București, 1941; Zăciu, *Lecturi*, 147–153; Bucur Țincu, [Onisifor Ghibu], F, 1975, 3, VTRA, 1981, 11; Gri-gore Popa, *Amintirile lui Onisifor Ghibu*, VR, 1975, 6; Mircea Popa, [Onisifor Ghibu], ST, 1976, 3, 1991, 5–7; Micu, *Lecturi*, 156–157; Blaga Mihoc, *Dimensiunea unei personalități*, F, 1981, 5; Horia Stanca, *O ucenicie de luptă pe baricade*, T, 1982, 3; Al. Zub, *Onisifor Ghibu. Baricadele unei vieți*, CRC, 1983, 21; [Centenarul Onisifor Ghibu], „Romanian Review”, 1983, 10; Traian Vedinaș, *Onisifor Ghibu*, Cluj-Napoca, 1983; Bârsănescu, *Medalioane*, 107–111; Tepelea, *Opțiuni*, 47–54; Al. Cistelean, *Oameni și fapte*, VTRA, 1991, 8; Radu Voinescu, *Exemplul dascălului*, RL, 1992, 31; Valeriu Răpeanu, *Onisifor Ghibu memorialistul*, L, 1992, 41; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Un mare român: Onisifor Ghibu*, CC, 1992, 10–12; Z. Ornea, *Basarabia în 1917*, RL, 1993, 51–52; Vistian Goia, *Magistri și discipoli ai Universității clujene*, ST, 1994, 7–8; Iosif Sava, *Idealul lui Onisifor Ghibu (II)*, CNT, 1993, 11; Constantin Cubleşan, *Jurnale, jurnale, jurnale... O literatură în „asalt”*, ST, 1995, 7–8; Onisifor Ghibu, *unitatea românească și cheștiunea Basarabiei*, îngr. Dumitru

Preda, București, 1995; *Dicț. scriit. rom.*, II, 386–388; Mihai Cimpoi, *Basarabia, tema eternă*, ATN, 1997, 34; Paula Braga, *Dilemele lui Onisifor Ghibu*, București, 2000; Teodor Gal, *Onisifor Ghibu, pedagog și educator naționalist-militant*, Cluj-Napoca, 2002; *Din scrisorile primite de Onisifor Ghibu*, I–III, îngr. și pref. Mihai O. Ghibu, București, 2007.

V.D.

GHICA, Dimitrie Ion (1848, București – 28.IX.1914, București), traducător. Este fiul cel mai mare al Alexandrinei (n. Mavros) și al scriitorului Ion Ghica. Face studii în Anglia. În 1872, licențiat al Facultății de Științe Morale și Politice a Universității din Cambridge, se întoarce în țară și candidează pentru postul de profesor la Catedra de filosofie a Universității din Iași. Respins la concurs, lucrează un timp ca secretar general al unei societăți engleze din București. În 1883 a fost numit secretar de ambasadă la Berlin, atașat și consilier de legăție (1894, 1896), apoi secretar al Ministerului de Externe. În 1913 ținea lecții la Institutul pentru Studiul Europei Sud-Orientale.

În 1880 **G.** era distins cu Premiul Academiei Române pentru tălmăcirea cărții a IV-a din *Istoriile lui Herodot*, publicată însă în 1902. Va da în transpunere românească alte trei volume ale *Istoriilor*, tipărite la Berlin (1894) și București (1912, 1915). Traducerea din Herodot e făcută după original și însoțită de savante adnotări, de comentarii geografice, etnografice, filologice, precum și de hărți, lucrate, toate, pe baza unui material bibliografic impresionant. La sugestia lui Ion Ghica, pe atunci director al Teatrului Național din București, **G.** traduce în românește tragediile shakespeariene *Romeo și Julieta* (publicată în 1882) și *Hamlet* (lăsată în manuscris). Versiunile lui **G.** sunt superioare altora din epocă prin exactitate. El a consultat dicționare speciale ale limbii lui Shakespeare, a folosit ediții critice, însă stilul său, greoi, nu putea reda poezia și forța originalelor. La Ateneul Român, în 1872, a ținut și un ciclu de conferințe dedicate dramaturgului englez.

SCRIERI: *Calendarul la popoarele Antichității*, București, 1894. **Traduceri:** Shakespeare, *Romeo și Julieta*, București, 1882; Herodot, *Istoriile lui...*, vol. I, Berlin, 1894, vol. II–III, București, 1912–1915, vol. IV, București, 1902.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Critică dramatică*, îngr. și introd. Constantin Măciucă, București, 1996, 232; Iorga, *Oameni*, IV, 32; Dușu, *Explorări*, 258; *Dicț. lit.* 1900, 395.

S.C.

GHICA, Ion

(12.VIII.1816, București – 22.IV.1897, Ghergani, j. Dâmbovița), prozator.

Era primul dintre copiii, nu toți rămași în viață, ai Mariei, sora lui Ion Câmpineanu, și ai marelui logofăt Dimitrie (Tache) Ghica. Învăță la început carte grecească, după care deprinde scrisul și cititul în românește cu ajutorul unui secretar al tatălui său, Petre Nănescu. De la Ion Heliade-Rădulescu, viitorul mare adversar, ia lecții de gramatică românească. Prin 1830 urma cursurile de limbă franceză ale lui J.-A. Vaillant. La Colegiul „Sf. Sava” (1831–1834) se apropie de Nicolae Bălcescu. Plecat la Paris, își susține, cu slabe rezultate, bacalaureatul în litere la Sorbona (1836), apoi frecventează Școala Centrală de Arte și Manufacturi. În august 1838 își ia bacalaureatul în științe matematice la Facultatea de Științe a Universității din Paris. Vreme de doi ani, din toamna lui 1838, e un student sârguincios al Școlii de Mine, absolvită în 1840. Deși se complace uneori în boemă, are curiozitatea să audieze cursuri de economie politică la Collège de France și, din 1839, la Conservatorul de Arte și Meserii. Folosind ca sursă documentară scrisorile lui Ion Câmpineanu și ale altora, **G.** face să apară în ziarul „Le National”, de la 19 octombrie 1839 la 18 martie 1840, o suită de articole sub titlul *Correspondance de Bucarest*. În 1841 se află în țară, proaspăt inginer, plin de elan și de idei. Nu reușește să obțină o catedră la „Sf. Sava”, în schimb, la Iași, i se oferă o catedră de profesor la Academia Mihăileană (1842–1843), unde predă geometria descriptivă, geologia și mineralogia. Profesor la clasele înalte de economie politică, îndeplinește și funcția de inspector. În această calitate concepe un proiect detaliat (publicat parțial în „Propășirea”, în 1844, și continuat după trei ani în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”), în care insistă asupra organizării învățământului la sate, școala urmând să fie obligatorie și gratuită. El preconizează folosirea aceluiași metode de învățatură și de scriere în

Ion Ghica și Vasile Alecsandri

amândouă Principatele. Ia parte la înființarea societății Frăția, contribuind, alături de Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu și Panait Balș, și la înființarea, în 1844, a revistei „Propășirea”. Articolul său, *Unirea vâmlor între Moldova și Valahia*, în care subzistă ideea Unirii, e interzis de cenzură. Se implică, de asemenea, în activitatea Asociației Literare a României. La Paris, în 1845, este ales președinte al Societății Studenților Români. În 1847 apare din inițiativa lui, în cadrul programului Asociației Literare, publicația „Album științific și literar”. În 1848 se află printre fruntașii mișcării, fiind cooptat într-o comisie supremă executivă, împreună cu Nicolae Bălcescu și Al.G. Golescu (Negru). Agent, la Constantinopol, al Guvernului Provizoriu, se comportă ca un diplomat desăvârșit, susținând cu tact și persuasiune cauza revoluției valahe. Corespondența purtată în răstimpul petrecut la Constantinopol cu exilații români va fi înmănușată, în 1889, în cartea *Amintiri din pribegie după 1848*. De prin 1849 fostul căuzaș adoptă o poziție mai degrabă moderată, cu fixații conservatoare și chiar manifestări retrograde. El vorbește acum ca un aristocrat, cu o anume morgă, despre cei ce pun la cale rebeliuni. Colaborează, iscăbind Ion, cu articole despre căile de comunicație, la

„Journal de Constantinople”. Cu prestigiul de care se bucură, **G.**, dintr-o familie domnească, se consideră îndreptățit să se gândească la urcarea pe tron. Mare ambițios, el nu ajunge totuși în fruntea ierarhiei. Vanitatea lui încerca, probabil, să se mângâie cu semnele a numeroase onoruri și recunoașteri publice și oficiale. Deocamdată gustă din deliciile puterii ca guvernator al insulei Samos. Pentru bunele servicii e răsplătit cu decorații și distins cu titlul de prinț (sau bei) de Samos (1854). În țară însă, unde se întoarce în noiembrie 1858, devenise impopular. I se contestă dreptul de a alege și a fi ales și, ca să-și redobândească drepturile politice, susține, cu argumente juridice, o pledoarie, scoasă și în broșură. Criticile împotriva lui se întesesc, mai ales după ce Al. I. Cuza îl desemnează prim-ministru al Guvernului Moldovei (martie–aprilie 1859). După un timp, în octombrie 1859, **G.** formează, tot pentru scurtă vreme, alt cabinet, el fiind prim-ministru și ministru de Interne în Țara Românească până în mai 1860. Între 1860 și 1864 combate ca deputat în Adunarea Legislativă, al cărei vicepreședinte va fi de mai multe ori. E director în Departamentul Lucrărilor Publice (1861), membru în Consiliul Superior al Instrucțiunii Publice (1862), membru al Comisiei pentru Înființarea de Bănci (1863) ș.a. Din cauza ostilității multora, **G.** trece printr-o perioadă de depresie. În 1864–1865 participă, cu un rol de frunte, la coaliția care va provoca detronarea lui Cuza. Optase, în orice caz, pentru un principe străin. Ulterior redevine prim-ministru și ministru de Externe, iar din decembrie 1870 e președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Interne. Din martie 1871 nu mai îndeplinește înalte funcții ministeriale. Va ocupa însă fotoliile de deputat, senator, vicepreședinte al Senatului. Membru al Societății Academice Române (secția științe naturale) din august 1874, își ține discursul de recepție (despre Ion Cămpineanu) în martie 1880. Începând din 1876 este, în mai multe rânduri, președinte al forului academic. Își mai spune o dată cuvântul într-o chestiune politică, pronunțându-se pentru neutralitate, în broșura, nesemnata, *O cugetare politică*, redactată cu prilejul războiului ruso-turc din 1877–1878. A fost și director general al teatrelor (1877). Între 1881 și 1891 și-a îndeplinit misiunea de ambasador la Londra. În ultimii ani ai vieții, slăbit și bolnav, ținut de o paralizie parțială, duce o viață retrasă, la moșia Ghergani.

Ion Ghica și Costache Negri

Concepția politică a lui G. asimilează ideile lui Ion Câmpineanu, fapt evident încă din suita de articole publicate în *Correspondance de Bucarest*. Turcofil convins, el se lasă cucerit de perspectiva unificării Principatelor sub suzeranitate turcească, dezavuând totodată (în broșuri redactate în franțuzește) ingerințele țarismului în Țările Române. În 1835, la Paris, servindu-se de niște note ale unchiului său I. Câmpineanu, publică, sub inițialele M de L**, o cărtică, *Coup d'œil sur l'état actuel de la Valachie et de la conduite de la Russie relativement à cette province*. Tot în franțuzește și tot ascuns îndărătul unor inițiale fanteziste (M de MO**), elaborează, în 1838, cu ajutorul profesorului francez Satur (pentru partea stilistică), lucrarea *Poids de la Moldo-Valachie dans la question d'Orient*. În 1853 îi este tipărită, la Paris, sub pseudonimul-anagramă G. Chaïnoi, scrierea *Dernière occupation des Principautés Danubiennes par la Russie*, un fel de memoriu adresat marilor puteri apusene. Unul dintre capitole referă despre literatură și tendințele sale (*De la littérature et de ses tendances*). După înfăptuirea Unirii și înapoierea în țară, G. continuă să aibă intervenții pe teme politice, economice, sociale în „Independința” – publicație care era sub îndrumarea lui, ca și „Opiniunea constituțională”,

în „Pressa”, „Țeranul român”, „Revista Dunării”. În 1856 îi apăruse în „Steaua Dunării” schița *Idei greșite*, semnată K... Ion***, în care erau reluate idei privitoare la existența așa-numitei „stări a treia” în Țările Române dintr-o broșură mai veche, *Ce sunt meseriașii?* G. nu e un exaltat, un frenetic, precum atâția din generația lui, ci un liberal moderat, înclinat spre reforme menite să consolideze o democrație burgheză. Cu o informație de-a dreptul enciclopedică, nutrește o mare încredere în știință, sub înrăurirea pozitivismului lui Auguste Comte, dar împărtășește și convingeri deiste. În articolul *Ochire asupra științelor* clasifică teologia ca fiind prima între științe. Recunoaște totuși, în universul material, existența unor legi obiective, ca și în viața socială, guvernată de legi morale. A început să publice însemnări cu conținut științific încă din 1844, în „Propășirea”. În 1861 pleda „pentru științe, litere și arte”. Lucrări de compilație sunt *Omul fizic și intelectual* (1866) și *Pământul și omul* (1884). A scos și manuale practice pentru ingineri, comercianți și agricultori. S-a îndeletnicit, un timp, cu arheologia, trimițând în 1861, la „Revista română”, studiul *Dacia veche*, clădit pe ideea, cu atâta rezonanță printre contemporani, a unității patriei străbune. A redactat, în franceză, o istorie a românilor, cu lacune, dusă până la finele secolului al XVIII-lea. În manuscris a rămas în timpul vieții lui o traducere a cărții a VI-a a *Istoriilor* lui Herodot. Scrierile sale științifice, de popularizare sunt alcătuite într-o formă accesibilă, cu un stil atrăgător. Este printre cei dintâi care tratează, în românește, chestiuni economice (în „Propășirea”, „Independința”, „Țeranul român”, „Revista română”). Din 1865 până în 1875 apare seria *Convorbiri economice*, în care teoriile lui John Stuart Mill, Adam Smith, David Ricardo sunt aplicate la realitățile autohtone. Pentru a se face mai lesne înțeles, autorul se folosește de un procedeu literar, înscenând o conversație agreabilă și instructivă, în care dezvoltă și explică noțiuni precum creditul, producția, consumația, schimbul, proprietatea. G. se dovedește un adept al economiei burgheze liberale și un adversar al protecționismului, neprecupețindu-și argumentele în sprijinul ideii de circulație liberă, neîngrădită a mărfurilor. El face apologia proprietății și crede în alianța muncii cu capitalul, ca și în concordia dintre clase. *Convorbirile economice* sunt un prilej de meditație politică (*Trei ani în România sau Corespondența onorabilului Bob Dowley*), dar,

în același timp, ele reînvie imagini ale Bucureștilor de odinioară, cu edificiile, cu oamenii și obiceiurile lor pitorești. Figura stranie a Radovancei, apucăturile sinistre ale tiranului Mavrogheni, istoria lui Stoica și a fiului său se deslușesc din negură de vremi. Dinaintea ruinelor Târgoviștei povestitorul se tulbură dintr-odată, gesticulând cu o ușoară exaltare, de preromantic, oarecum surprinzătoare într-o operă atât de senină și echilibrată. Peste toate aceste priveliști din trecut se arcuiește, discret, un nimb de poezie. Pe alocuri evocarea alunecă în zona ironiei. **G.** își mai numește încă personajele potrivit profesiei sau defectelor (Paraponisescu, Măslescu, Fluturescu), în maniera lui Vasile Alecsandri, dar modul în care ia în răs adunarea pestriță din saloanele târgoviștene sau întrunirile gălăgioase din Cișmigiu, unde se înfiripă miticismul bucureștean, îl apropie de I. L. Caragiale.

Scrisorile a început să le redacteze târziu, în 1879, la îndemnul prietenului său Vasile Alecsandri. Dar **G.** se mai încercase în literatură. În 1835 i se publica *Precioasele*, o traducere din Molière. Intenționa să scrie o comedie satirică împreună cu D.C. Ollănescu-Ascanio. A realizat doar câteva scene, ce denotă o anumită înzestrare pentru gen. I se datorează una dintre primele încercări de roman românesc, propriu-zis o localizare a unor fragmente din cartea lui Louis Reybaud *Jerôme Paturot à la recherche d'une position sociale*. Cel dintâi fragment, *Istoria lui Alecu*, compus prin 1845–1848, istorisește tribulațiile unui personaj care, părăsind iluziile romantice ale tinereții, sfârșește prin a se adapta mediului pervertit. El face cronica petrecerilor mondene într-un stil care îl anunță pe Edgar Bostandaki din schița *High-life* a lui I. L. Caragiale. Cel de-al doilea fragment, *Istoria lui Alecu Șoricescu*, nu este decât o introducere a romanului pe care îl proiectase. I s-a atribuit, fără argumente peremptorii, paternitatea romanului *Don Juanii din București*, apărut fără semnătură în „*Independința*” (1861–1862). A mai tradus, fără a le tipări, piesele *Daniel Rochat* de Victorien Sardou și *Hernani* de Victor Hugo. În afară de pamfletul *Epistola studenților din facultatea Creierului din planeta Jupiter*, scrie o satiră la adresa politicianismului vremii, intitulată *O ședință administrativă la Piei Roșii cu leafă*. Propunând spre premiere Academiei două piese de G. Sion, nu se dovedește și un bun critic de literatură. Prin structură, **G.** este un memorialist. Încă la 1858 îi trimitea lui Alecsandri o

scrisoare în care relatează cu farmec un voiaj în Marea Egee și pe țărmul Asiei Mici. Intuind vocația amicului său, Alecsandri, și el un memorialist încântător, îl îndeamnă să se aștearnă pe scris. Cei doi își propun să facă un schimb de astfel de texte, care să fie destinate publicării. Mirceșteanul va răspunde cu totul sporadic incitațiilor lui **G.**, dar va încuraja și întreține mereu interesul acestuia pentru o corespondență ce avea să devină faimoasă. Cea mai mare parte din scrisorile către Alecsandri intră, începând din 1879, în „*Convorbiri literare*”, alte câteva epistole în „*Revista nouă*” (1889–1892), una în „*Voința națională*” (1890). Câteva au, de fapt, structura unor articole (sau eseuri) politice și economice (*Liberalii de altădată*, *Libertatea*, *Egalitatea* ș.a.). Imaginea autorului, așa cum se desprinde de aici, este aceea a unui înțelept care își contemplă veacul cu gravitate și cu un îngăduitor surâs, iar câteodată cu o potolită melancolie. Sub pana lui, vremurile de altcândva reînvie cu o uluitoare prospețime, veridice și înconjurată, totodată, de o aură de fabulos. Memoria sa, aliată uneori cu fantezia,

apare ca prodigioasă și infidelă. Oricât nu e un sentimental, o undă de poezie șerpuiește printre gene-roasele suveniruri. Voluptatea amintirii se împle-tește cu plăcerea de a povesti, stimulată de toată paleta pitorescului balcanic. Sunt evocate, cu o luxuriantă plasticitate a descrierilor și cu fascinație, o călătorie de la București la Iași, epoca domniei lui Caragea, cu Bucureștii pustiiți de ciumă, mișcarea pandurilor lui Tudor și a eteriștilor, secvențe din pregătirea revoluției de la 1848. **G.** pare că se lasă în voia amintirilor, urmărindu-le meandrele după cursul capricios al memoriei, de unde și numeroase digresiuni. Istorisirile, mai întotdeauna adevărate, suferă o transfigurare, chiar dacă memorialistul nu face parte dintre imaginativi. Nu mai puțin expresive decât tablourile de epocă, portretele, cu un accent pus, fără pedanterie, pe înfățișarea vestimentară, sunt interesante în latura morală. Scriitorul e captivat de existențele aventuroase, în care se strecoară și puțin mister: Teodoros, care ar fi ajuns, dintr-o stare sărmană, negus al Abisiniei, sau căpitanul Laurent, cu peripețiile lui picarești. Zugrăvit cu un realism minuțios, cămătarul Băltărețu pare luat dintr-un roman balzacian. Alteori în portretistică intervine tușa satirică, fiind luați în vizor politicianul corupt și demagog sau vreo prețioasă ridicolă, dintre cele ce vor popula și schițele lui I. L. Caragiale. Amintirile despre Nicolae Filimon, Nicolae Bălcescu, Grigore Alexandrescu și atâția alții au, pe lângă meritul literar, un mare preț documentar. **G.** vorbește și despre sine, convins că rolul său în crearea României moderne nu a fost dintre cele mai puțin însemnate. Însă tonul rămâne în genere obiectiv, iar imaginea adversarilor de odioară nu-i întunecată de resentimente. Farmecul epistolelor vine din rostirea calmă, învăluitoare, cu arome ușor arhaice, ce susține un registru narativ de o rafinată intelectualitate. Scrisorile lui **G.** sunt o capodoperă a literaturii noastre memorialistice.

Opera lui Ion Ghica este muzeul Carnavalet al nostru, organizat de un bun artist.

G. CĂLINESCU

Scrisorile lui Ion Ghica, de o încântătoare varietate, trecând în revistă un secol de viață românească, din sumbrele vremi ale lui Mavrogheni până în pragul istoriei contemporane, reușesc să afirme triumful scrisului spontan, al spiritului digresiv și al euforiei anecdotice.

ȘERBAN CIOCULESCU

Ghica este, în fond, ca și Kogălniceanu (alt cap luminat din epocă), un reformator format la ideile iluminismului și adaptat în chip inteligent la realitățile și mentalitățile răsăritene: un spirit liberal moderat, interesat de progresul social, dar vigilant să nu pierdem ce am câștigat, adică tradițiile spirituale. Ca scriitor, este un moralist și un memorialist de clasă. Ghica este, în fond, un prozator, pentru noi, fundamental. Două ramuri, dacă nu chiar trei, ale literaturii moderne române pornesc din Scrisorile, Convorbirile și, în parte, din corespondența și articolele sale preponderent ideologice: a) proza urbană (mai mult decât din Ciocoi... lui Nicolae Filimon, fiind mai bine scrisă, într-un stil intelectual ordonat și rafinat), b) literatura subiectivă (memorialistică), deschisă spre marile teme ale epocii, compusă fără retorică asurzitoare și fără lirism paralizant și c) dacă acceptăm a treia variantă, prin vocația lui de moralist. Un moralist interesat cu precădere de morala socială și de comportamentul categoriilor sociale, privite și judecate, toate, din unghiul unui om al măsurii și echilibrului, dușman al exceselor și rupturilor, traumelor. Ca om, lui Ghica îi place, se vede numaidecât, bunăstarea, este un spirit comod și, deși a călătorit mult, are psihologia unui boier de țară, preocupat să semene la timp și să vândă în profit recolta.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Convorbiri economice*, broșura 1–3, 5–6, București, 1865–1875; *Omul fizic și intelectual*, București, 1866; *Ion Câmpineanu*, București, 1880; *Pământul și omul*, București, 1884; *Scrisori ale lui Ion Ghica către V. Alecsandri*, București, 1884; *Scrisori către V. Alecsandri*, București, 1887; ed. I–IV, București, 1905; *Amintiri din pribegie după 1848*, București, 1889; N. Bălcescu, I. Ghica, *Scrisori inedite*, îngr. N. Cartoian, București, 1913; *Opere complete*, I–IV, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, 1914–1915; *Scrisori economice*, I–III, îngr. Ion Veverca, introd. Victor Slăvescu, București, 1937; *Ion Ghica către N. Bălcescu*, îngr. și introd. G. Zane, București, 1943; *Opere*, I–II, îngr. și introd. Ion Roman, București, 1956; *Documente literare inedite*, îngr. și pref. D. Păcurariu, București, 1959; *Opere*, I–VI, îngr. și introd. Ion Roman, București, 1967–1988; *Scrisori către V. Alecsandri*, îngr. și pref. Alexandru George, București, 1997; ed. îngr. Constantin Mohanu, București, 2001. **Traduceri:** Molière, *Precioasele*, București, 1835.

Repere bibliografice: Petrașcu, *Scriitori*, 47–73; Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 99–103, 106–108; N. Georgescu-Tîstu, *Ion Ghica, scriitorul*, București, 1935; Mircea Eliade, *Ion Ghica, scriitorul*, RFR, 1936, 3; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 332–337, *Ist. lit.* (1982), 381–388; Vianu, *Opere*, V, 52–57; Călinescu, *Opere*, VI, 817–823, IX, 122–135; Perpessiciu, *Mențiuni ist.*, 292–302; D. Păcurariu, *Ion Ghica*, București, 1965; Șerban Cioculescu, *Ion Ghica, scriitorul*, AAR, t. XVI, 1966; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 191–193;

Ion Roman, *Viața lui Ion Ghica*, București, 1970; Vlad, *Povestirea*, 62–63, *passim*; *Ist. lit.*, III, 419–448; Gafița, *Fața lunii*, 351–371; Muthu, *Lit. rom.*, 162–171; *Dicț. lit.* 1900, 395–399; Piru, *Ist. lit.*, 102–106; Dan Bogdan, *Pe urmele lui Ion Ghica*, București, 1987; Manolescu, *Istoria*, I, 232–244; Negoîtescu, *Ist. lit.*, I, 54–60; Anastasie Iordache, *Ion Ghica, diplomatul și omul politic*, București, 1995; *Dicț. esențial*, 342–345; Dan Bogdan, *Ion Ghica*, București, 2000; Alexandru George, *De la un Iancu la altul*, ALA, 2002, 625, 628, 629; Mircea Braga, *Replieri interpretative*, Sibiu, 2003, 9–44; *Dicț. analitic*, IV, 112–115; Săndulescu, *Memorialiști*, 13–26; Mihăilă, *Scriitori*, 69–81; Zamfir, *Panorama*, I, 239–247. **F.F.**

GHICA, Marius (pseudonim al lui Marius Viorel Jan Ghiță; 26.X.1954, Băilești, j. Dolj), eseist, traducător. Este fiul Teodorei (n. Duțulescu) și al lui Ion Ghiță, economist. A absolvit Liceul „Nicolae Bălcescu” din Craiova și Facultatea de Filologie–Istorie, secția franceză–română, a Universității din același oraș (1978). Și-a susținut doctoratul cu teza *Paul Valéry și geneza poemului* (1994). Funcționează ca profesor de limba franceză la Calafat (1978–1985), redactor la revista „Ramuri” (din 1985), al cărei redactor-șef adjunct devine din 1990, director al Bibliotecii Franceze Omnia din Craiova, cadru didactic la Catedra de limbi române a Facultății de Litere și Istorie a Universității din Craiova, director al Editurii Scrisul Românesc (1997–2001). Debutază în „Ramuri” (1981), iar în volum cu *Facerea poemului. Încercare de poietică în marginea textelor lui Paul Valéry*, cu o prefață de Ștefan Aug. Doinaș (1985). Îi urmează *Omul poietic pe tărâmul limbajului. Eseu despre lumea lui Thot* (1989), *Derrida ou Penser autrement – Derrida sau A gândi altfel* (2000) ș.a. A tradus sistematic din opera lui Paul Valéry și din Jacques Derrida, sub îndrumarea căruia a lucrat la Paris în 1991 și al cărui discipol bine manierizat stilistic încearcă să fie. A îngrijit ediții din opera postumă a lui I. D. Sîrbu.

În primele sale cărți – aflate într-un vădit raport de convergență – **G.** pornește de la limbaj, înțeles ca proces (în speță, de la scrierea ca o ipostază a lui *poiein*), pentru a reconstitui unitatea originară pierdută a ființei și a logosului. Esența umanului – susține autorul – este partea noastră de ființă creatoare și plăsmuitoare de simboluri, singura care nu e amenințată a se stinge sau a se întoarce vreodată împotriva omului. Omul poietic – cum îl numește generic criticul – este urmărit pe firul timpului,

până în epoca posttehnologică de azi, când el își caută febril un punct de sprijin și o rațiune de a fi. Considerațiile asupra limbajului-proces, ca obsesie izvorând din vechime și aflată în prezent în actualitate acută, trebuie înțelese într-un anumit context. Mai precis, din perspectiva unui moment de prag: cel postmodern, când la sfârșit de veac și de mileniu modelele creației culturale se înnoiesc, iar discursul intelectual suferă o schimbare de semn. Proiectul teoretic al lui **G.** are cel puțin două merite demne de toată atenția. Mai întâi, el atacă frontal o problematică fierbinte și labilă, aventurându-se pe un teren aflat în plină frământare tectonică. Dovedind vocație pentru sinteză, autorul schițează o panoramă elocventă a pluralismului contemporan, care depășește reducăționismele intolerante ale modernității. Nu e surprinzător că epistema postmodernă e așezată sub semnul unei figuri tutelare, recuperată din trecut: chipul emblematic al zeului Thot, simbol al armoniei primordiale între științe, tehnici, litere și arte. Și în celelalte cărți **G.** privește pluralismul contemporan din perspectiva ordonatoare a limbajului, reușind să convingă de dimensiunea lui ontologică. Întregul mers al demonstrațiilor și al interpretării de texte pregătește această concluzie: că felul de a fi al omului în lume este indisolubil legat de limbaj. Între limbaj și om, și chiar între limbaj și lume nu este loc pentru nici o fisură.

SCRIERI: *Facerea poemului. Încercare de poietică în marginea textelor lui Paul Valéry*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, Craiova, 1985; *Omul poietic pe tărâmul limbajului. Eseu despre lumea lui Thot*, Craiova, 1989; *Pașii lui Hermes*, Craiova, 1999; *Cosmopolis. Noi și viața în cetate*, Craiova, 2000; ed. Pitești, 2008; *Derrida ou Penser autrement – Derrida sau A gândi altfel*, ed. bilingvă, Craiova, 2000; *În lumea lui Thot*, Craiova, 2000; *Geneza operei literare. Repere spre o poietică*, Pitești, 2008; *Introduction à la théorie de la littérature*, Craiova, 2008. **Ediții, antologii:** I.D. Sîrbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, I–II, Craiova, 1991–1993, *Traversarea cortinei*, Timișoara, 1994 (în colaborare cu Virgil Nemoianu); *Șora*, Pitești, 2006. **Traduceri:** Paul Valéry, *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1989 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș și Alina Ledeanu), *Eseuri aproape politice*, Craiova, 1999; Jacques Derrida, *Celălalt corp urmat de Democrația amânată*, Craiova, 1993, *Khôra*, postfața trad., Craiova, 1998; Alain Bosquet, *Meseria de ostatic*, Craiova, 1993 (în colaborare cu Doina Marinescu); Georges Sebbag, *Suprerealismul*, București, 1999.

Repere bibliografice: Marian Papahagi, „*Facerea poemului*”, TR, 1985, 40; Irina Mavrodin, *Omul poietic*, RL, 1989, 32; Țeposu, *Istoria, 185–186*; Grigurcu, *Peisaj*, II, 332–335; *Dicț. scriit. rom.*, II, 394–395; C. Rogozanu, *Sub oblăduirea lui Hermes*, RL, 2000, 18; Constantin M. Popa, *Sub semnul lui Hermes*, R, 2000, 5–6; Petraș, *Panorama*, 305–309; Cristina Miloș, *Poetică și poietică*, ST, 2009, 1–2; Daniela Petroșel, *Marius Ghica. În labirintul poieticii valéryene*, CL, 2009, 4. **M.S.**

GHICA, Pantazi

(15.III.1831,
București–17.VII.1882,
București),
gazetar, prozator,
autor dramatic.

Era unul dintre copiii Mariei (n. Câmpineanu) și ai marelui logofăt Dimitrie (Tache) Ghica. Învață, ca și fratele său mai mare, Ion Ghica, la Colegiul „Sf. Sava”, fiind apoi (1846) trimis la Paris. Boem, iubitor de petreceri și mare amator de aventuri galante, **G.** își neglijează studiile. De la Nicolae Bălcescu, al cărui secretar particular devine, prinde însă gust pentru studiul istoriei și, în 1847, se angajează secretar al „Magazinului istoric pentru Dacia”. În 1848, în zilele Revoluției, se agită în calitate de comisar pentru propagandă în județele Prahova și Buzău. Arestat, după punerea în libertate ia drumul Parisului, apoi voiajează la Constantinopol, unde se afla Ion Ghica, întorcându-se după aceea în capitala Franței. Intenționa să-și ia licența juridică, dar se răzgândește și în 1853 revine în țară. Va lua parte la războiul din Crimeea ca locotenent într-un corp din garda imperială franceză, fiind avansat căpitan și decorat. **G.**, care pregătea un dicționar general de drept, are și o bună înzestrare pentru barou. E numit procuror supleant la Tribunalul de Dâmbovița, iar în 1856 prezident. Avocatura și politica – ajunge deputat liberal – îl absorb și gazetarul face o mare risipă de elocință, preocupându-se, în nenumărate articole, de tot felul de aspecte. Cere solemn respectarea legilor și a drepturilor, peroarează contra absolutismului, in justiției, corupției, vorbește cu căldură despre unire, exaltă progresul social. Cariera sa juridică, între timp, continuă. În

1859 ajunsese asesor pe lângă Ministerul Justiției; a mai funcționat ca „șef de divizie” în Ministerul de Externe. Inspector al monumentelor istorice în 1861, în anul următor e întărit avocat al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în 1866 devine prefect de Buzău. Cel care fusese, după expresia lui Al. Macedonski, „regele boemei române”, își pierde treptat, spre bătrânețe, voioșia și nepăsarea, lăsându-se adesea pradă melancoliei și suvenirurilor lui bogate. Este ceva ingrat în existența trepidantă a lui **G.** Vestita-i cocoasă a fost subiect de batjocură, nu numai în ziarele umoristice ale vremii, dar până și sub pana lui M. Eminescu, I.L. Caragiale, A.I. Odobescu. Se manifesta, poate, iritant, avea agresivități, provoca, scandaliza. Era însă un om fin, cu o considerabilă cultură. A scris enorm: articole politice, studii juridice, cronici literare, teatrale, muzicale, cronici mondene, susținea un spiritual și incisiv *Curier al Bucureștilor* (în „Românul”, „Telegraful”), discuta cu aceeași dezinvoltură despre libertatea presei, învățământul public, dreptul public ori cu privire la chestiunile ortografice controversate. A semnat și Tapa-zin, Ghaki, G. Paisiu, Paisiu Gâscă. A lucrat ca redactor la „Independința română” (1862–1863), „Scrânciobul” (1868–1869), „Opiniunea constituțională” (1869–1870). A scos ziare și reviste: „Păcală” (1860), „Actualitatea” (1865), „Cugetarea” (1865), „Stindardul” (1876), redactat împreună cu Al. Macedonski, Bonifaciu Florescu și G. Fălcoianu, „Nuvelistul” (1877), oferind colaborări și altor publicații, cum ar fi „Naționalul”, „Românul”, „La Voix de la Roumanie”, „Pressa”, „Dezbaterile”, „Alegătorul liber”, „Revista contemporană”, „Literatorul” ș.a. În 1859, cu D. Bolintineanu și Al. Zanne, editează „Calendar istoric și literar”.

Cu vederi proprii în teoria și critica literară, **G.** se manifestă, cu suplețe, ca un adept al școlii realiste (*Critica și școala realistă*). Dacă respinge, mai mult din resentiment, critica lui Titu Maiorescu, în schimb discută pe larg teoria macedonskiană a absurdului sublim. După **G.**, absurdul nu are sublim și sublimul absurdului e un paradox ce nu se poate susține (*Sublimul logicei prin imagini poetice în proză*). Orice imagine este permisă, în proză sau în versuri, cu condiția să cuprindă o semnificație. Obiectul artei, în argumentația lui uneori prolixă, plastică foarte adesea, este realitatea care există, dar și aceea care ar putea să existe. În ce privește critica, socotește că ea trebuie să

fie luminătoare, un demers întreprins cu multă comprehensiune. Juisor în viață, el etalează în artă riguroase principii etice. Selectează, în special, acele scrieri cu o tendință morală evidentă, în care frumosul iradiază ca un reflex al binelui, logica nu se lasă uzurpată, iar stilul se împletește armonios cu gândul. Teatrul, la rândul său, cată să fie „o școală de morală și moravuri”. O replică vioaie animă piesele lui G., comedii în deosebi (numai *Iadeș* și *Sterian Pățitul* apar în volum, în 1866), lipsite, altfel, de consistență și dând să se piardă într-un verbiaj obositor. Morala nu e absentă niciodată. Debitor literaturii franțuzești, comediograful preia de acolo subiecte, motive, uneori maniera. A mai însălat piese istorice (*Mircea cel Bătrân*), cu monoloage emfatic, o ambianță lugubră și multe anacronisme, cuplete, pe care le interpreta amicul său I.D. Ionescu, „cânticele comice”, o revistă slabă, *Ai cuvântul*!, și o alta, de umor politic, *Aripile furtunoase*. S-a încercat și în dramatizări, ca de pildă aceea după romanul *Kârdjali* de Mihail Czaikowski. Ca prozator, el se arată copleșitor prin abundență și dezolant prin facilitate. A produs, de la cea dintâi încercare, *Amazoanele române*, publicată în „Naționalul” (1858), un lung șir de nuvele, schițe, basme și legende (în volum s-au tipărit, în 1858, *Cămătarul* și *O lacrimă a poetului Cârlova*). Luându-și-l ca model pe D. Bolintineanu (de pildă, în *Marele vistier Cândescu*, „Revista contemporană”, 1873), cultivă în evocarea istorică o atmosferă sumbră, în care se înfruntă eroi infernali și eroi angelici, personaje de melodramă cu gesticulație exaltată și grai bombastic. Stridențele de limbă, franțuzismele neadecvate i-au atras execuția drastică a lui Titu Maiorescu în articolul *Beția de cuvinte*. Scriitorul se regăsește cu înzestrarea lui firească în digresiunile spirituale, genul care îi convine cel mai mult fiind acela al cozeriei, cochetă, malițioasă sau plină de galanterii. Are aplecare, de asemenea, pentru crearea de fiziologii (*Schițe din societatea română*). Ținea să alcătuiască „după natură” o colecție de portrete contemporane. Ca romancier, G. nu este de ignorat. Din lecturi (*Scènes de la vie de bohème* de Henri Murger) și din amintirile pariziene s-a iscat încercarea de roman *Un boem român* (1860). Precaritatea epicului nu stânjenește privirea critică, uneori cu ascutimi satirice, aplicată societății românești a vremii. Un capitol pur teoretic efectuează o scurtă

incursiune în literatura română, pornind de la folclor. Ar fi una din primele schițe de istoria literaturii la noi. Probabil lui G., și nu fratelui său Ion Ghica, îi aparține romanul neterminat *Don Juanii din București*, apărut fără semnătură în „Independința” (1861–1862). O altă ipoteză îl consideră autor pe Radu Ionescu. După o lungă digresiune asupra tipului universal al personajului, sunt configurate câteva exemplare întristătoare ale Don Juanului bucureștean, junele cosmopolit, lipsit de idealuri, datat plăcerilor ușoare. Tabloul de moravuri denotă un ascuțit spirit de observație, vădit în detalierea înfățișării vestimentare și în descrierea cadrului acțiunii. Mai interesantă decât romanul este însă scrisoarea ce îl precedă și care atestă un spirit avizat în ce privește fenomenul literar și estetic. Romanul este socotit aici un gen proteic, specific epocii moderne, reflectând formele tot mai complexe ale vieții sociale, precum și maturizarea literaturii unei țări. Deosebind mai multe tipuri – istoric, psihologic și de moravuri –, autorul optează pentru acesta din urmă.

SCRIERI: *Cămătarul*, București, 1858; *O lacrimă a poetului Cârlova*, București, 1858; *Un boem român*, București, 1860; *Don Juanii din București*, în Radu Ionescu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, 1974, 316–381; *Iadeș*, București, 1866; *Sterian Pățitul*, București, 1866.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 242–244; Iorga, *Ist. lit. cont.*, I (1986), 19–20; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 337–338, *Ist. lit.* (1982), 386–391; Călinescu, *Opere*, IX, 603–618; *Ist. lit.*, II, 747–753; *Dicț. lit.* 1900, 399–401; Viorica Diaconescu, *Pantazi Ghica*, București, 1987; Faifer, *Semnele*, 141–142; *Dicț. scriit. rom.*, II, 395–397; Manolescu, *Istoria*, 349–350, 353–354; Victor Petrescu, *Pantazi Ghica, un boem (in)corrigibil*, „Litere”, 2010, 7.

EE

GHICA, Scarlat Ion (26.III.1856, Vathy, Grecia – 11.VI.1948, București), traducător. Este fiul Alexandrinei (n. Mavros) și al scriitorului Ion Ghica și frate cu traducătorul Dimitrie Ion Ghica. A fost trimis la învățătură în Anglia, unde va absolvi Wellington College din Londra, și la Paris. În 1878 se întorcea în țară licențiat în drept la Paris. A funcționat în magistratură, fiind judecător supleant la Râmnicu Vâlcea, procuror la Curtea de Apel din București și, din august 1899, a fost director general al teatrelor.

G. e cunoscut ca traducător al repertoriului shakespearian: a publicat *Viața și moartea regelui*

Richard III (1884), *Neguțătorul din Veneția* (1885), *Regele Ioan* (1892), *Antoniou și Cleopatra* (1893), *Iulius Cesar* (1896). În 1884 citea la Junimea actul al doilea din *Neguțătorul din Veneția*. Tălmăcirile sale, făcute în versuri albe și nu în pentametrul iambic, sunt corecte; lucrate pe baza textelor comentate și a dicționarilor limbii lui Shakespeare, ele respectă sensul originalului. Mânuierea mai puțin suplă a limbii române de către traducător nu micșorează contribuția lor la cunoașterea, în spațiul românesc, a lui Shakespeare. Versiunile lui **G.** au intrat în repertoriul Teatrului Național din București.

Traduceri: Shakespeare, *Viața și moartea regelui Richard III*, București, 1884, *Neguțătorul din Veneția*, București, 1885, *Regele Ioan. Regele Richard III. Neguțătorul din Veneția*, București, 1892, *Antoniou și Cleopatra*, București, 1893, *Iulius Cesar*, București, 1896.

Repere bibliografice: P. Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, 1922–1923; Alexandru Duțu, *Shakespeare în România*, București, 1964, 27–28; Massoff, *Teatr. rom.*, III, *passim*, IV, 12; *Dicț. lit.* 1900, 401. **S.C.**

GHICITOARE, specie a liricii populare gnomice, care denumește, în chip figurat, obiecte, ființe sau fenomene, cerând identificarea lor pe baza câtorva trăsături caracteristice. Apărută din cele mai vechi timpuri, prima dată în Orient, cu scopul de a verifica iscusința, puterea de inventivitate și fantezia tinerilor – o consemnează astfel și unele basme populare românești –, **g.** a căpătat, cu vremea, funcții predominant distractive. În Grecia antică, la mesele filosofilor, era folosită frecvent ca mijloc de întrecere. Latinii au cultivat-o mai puțin decât grecii. Între **g.** românească și cele întâlnite mai ales la popoarele din Peninsula Balcanică există mari asemănări. Nu rezultă de aici că trebuie căutate neapărat anume canale de influențe, pentru că **g.**, ca și alte specii folclorice, a putut apărea independent la mai multe popoare. În nordul Moldovei și în câteva localități din nordul Transilvaniei și din Banat, denumirea a fost concuroasă de sinonimul *cimilitură*, astăzi pe cale de dispariție. Alături de **g.** propriu-zisă, cea descriptivă, stau **g.** numerică, **g.**-păcăleală, jocurile de cuvinte și așa-numitele întrebări și răspunsuri, cele mai multe de factură religioasă. În general, **g.** este alcătuită din două până la cinci versuri, cel mai adesea rimate. Mai puțin răspândite, cele în

proză (**g.** asupra relațiilor de familie, **g.**-anecdotală, **g.**-povestire) cunosc dezvoltări ample. În acest caz, **g.** cuprinde scheme similare cu cele din basm, din cântecul bătrânesc sau din descântec. Alteori, prin diverse transformări, poate ajunge recitativ în jocurile de copii sau frământătură de limbă. Procedul cel mai uzitat în exprimarea enigmei este metafora. „Căciula mutului / în fundul pământului” sugerează plastic ciutura fântânii. Limbajul este adaptat tendinței acestei specii de a ridica dificultăți în dezlegare. O **g.** bună trebuie să cuprindă elemente puține, dar semnificative, și să nu presupună mai multe soluții. Polisemantismul cuvintelor folosite duce la asociații și disociații complexe, iar utilizarea imaginilor metaforice subliniază valoarea cognitivă a expresiei. Întrebuintarea unor tropi și figuri de stil (metonimia, sinecdoca, personificarea ș.a.) favorizează o formulare poetică cifrată. Forța de invenție se bazează nu numai pe folosirea posibilităților existente în limba vorbită, ci și pe crearea unor cuvinte noi. Câteodată obiectele și fenomenele propuse spre a fi ghicite sunt indicate prin întruhipări onomatopoeice sau printr-un singur cuvânt-semnal (un verb sau o interjecție cu valoare onomatopoeică). Formulele inițiale și finale alcătuiesc cadrul tabloului poetic al **g.** Universul tematic al **g.** românești este covârșitor rural. Sesizând deosebirile dintre lucruri și fenomene, dar și unitatea lor intrinsecă, **g.** are o surprinzătoare capacitate de a contribui la cunoașterea lumii.

Surse: Anton Pann, *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*, I, București, 1851, *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*, II, București, 1852; Teodor Stamati, *Pepelea sau Trădiciuni năciunare românești*, Iași, 1851; Artur Gorovei, *Cimiliturile românilor*, București, 1898; ed. pref. Iordan Datcu, București, 1972; Gh. Popescu-Ciocănel, *Basme, snoave, ghicitori etc.*, Ploiești, 1898; Tudor Pamfile, *Cimilituri românești*, București, 1908; Gh.I. Neagu, *Ghicitori din Ialomița și Teleorman*, Roșiori de Vede, 1939; Ilie I. Mirea, *Colecție de ghicitori (cimilituri) pentru șezători*, București, 1940; *Ghicitori și proverbe*, I–II, îngr. Monica Rahmil [Monica Brătulescu], București, 1957; *Cinel-cinel*, îngr. Constantin Mohanu, pref. I.C. Chițimia, București, 1964; *Bulgăre de aur în piele de taur. Ghicitori*, îngr. și pref. Radu Niculescu, București, 1975; *Ghicitori*, îngr. și introd. Sergiu G. Moraru, Chișinău, 1980.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 224–250; G. Pascu, *Despre cimilituri*, vol. I, Iași, 1909, vol. II, București, 1911; Lucian Costin, *Studii asupra folclorului*

bănățean, vol. III: *Ghicitorile bănățene*, Craiova, 1941, 1–65; *Ist. lit.*, I, 190–193; Monica Brătulescu, *Ghicitoarea, elemente de structură stilistică*, REF, 1965, 5; Gh. Vrabie, *Din limbajul poetic al cimiliturii*, RITL, 1966, 2; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București, 1968, 231–344; Gh. Vrabie, *Folclorul*, București, 1970, 285–297; I. C. Chițimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, 1971, 267–283; Adrian Rogoz, *Cimiliturile și rădăcinile invariantelor grafematice*, în *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, 1975, 181–232; Mihai Pop, Pavel Ruxândoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, 244–248; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, II, București, 1983, 345–382; Ion Taloș, *Corpusul folclorului românesc. Cimilitura*, București, 1980, 49–65; Ovidiu Papadima, *Ghicitoarea: formele ei de artă*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2009; Adriana Rujan, *Ghicitoarea în folclorul românesc*, ed. 2, Pitești, 2011. **I.H.C.**

GHIDIRMIC, Ovidiu (27.VIII.1942, Grecești, j. Dolj – 11.VIII.2017, Craiova), critic și istoric literar. Este fiul Ioanei (n. Melușel) și al lui Ion Ghidirmic, funcționar. Urmează Școala „Ion Heliade Rădulescu”, apoi Liceul „Nicolae Bălcescu” din Craiova, absolvit în 1960, și cursurile Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, încheiate în 1965. Activează ca profesor la Calafat (1965–1966), referent literar la Teatrul Național din Craiova (1966–1967), redactor la revista „Ramuri” (1967–1974) și la Editura Scrisul Românesc (1974–1975), bibliograf la Biblioteca Județeană Dolj (1975–1980), cercetător științific la Institutul de Cercetări Socio-Umane din Craiova (1980–1994), apoi cadru didactic la Universitatea din Craiova (din 1998 profesor). Debutază în 1966 la „Ramuri”. Debutul editorial se produce în 1975 cu lucrarea *Camil Petrescu sau Patosul lucidității*. Pe lângă publicistica din paginile cotidianului județean „Înainte”, a mai colaborat la „România literară”, „Luceafărul”, „Familia”, „Tomis”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Flacăra”, „Scrisul românesc”, „Lamura”, la care a fost și director din 2002.

Zaharia Stancu sau Interogația nesfârșită (1977) este în intenția lui G. un eseu monografic focalizat pe o reconstrucție a „biografiei interioare a operei”, având ca miză nu atât exhaustivitatea, cât identificarea unor „semnificații majore”. Scrierile lui Zaharia Stancu (proză, poezie, publicistică) vor fi urmărite și repovestite pe rând, cu deferență ceremonioasă și prolixă. Accentul pică pe ciclul romanesc avându-l ca erou pe Darie, în care criticul identifică un „picaro pasionat de

aventura cunoașterii”. De altfel, o tendință principală a interpretării stă în minimalizarea „pitorescului” din scrierile lui Zaharia Stancu, fiind subliniată în schimb calitatea lor de „literatură a cunoașterii”. Sensul biografic al operei ar fi, până la urmă, truismul că biografia se convertește în biografie artistică. Pe lângă naivitățile sau formulările bombastic-ideologizante (de felul „virtuțile traco-getice ale neamului nostru – coborând în adâncă ancestralitate”), frecvente în monografie, se mai remarcă preferința pentru asocieri hazarde, în virtutea căreia autorul ciclului *Desculț* este apropiat de André Malraux. Ipoteza metodologică pe baza căreia este construit volumul *Poeți neoromantici* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova) nu se revendică de la o teorie a influențelor, întrucât cartea evită situarea într-un plan diacronic. Obiectul fiind „romantismul după romantism” în poezia românească din secolul al XX-lea, G. se limitează la o accepțiune esențialistă, anistorică a conceptului de romantism, văzut ca „arhetip spiritual și ca eon stilistic”. Lucrarea conține studii despre Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Al. A. Philippide, G. Călinescu, Eugen Jebeleanu, Emil Botta, Radu Stanca, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu și Adrian Păunescu. Un prim capitol de repere teoretice inventariază câteva titluri, traduse sau autohtone, din bibliografia curentului (de la Schiller la Edgar Papu). Tema reală din *Proza românească și vocația originalității* (1988) este proza fantastică românească, clasificată școlărește: „fantasticul mitologic” (V. Voiculescu, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu), „fantasticul filosofic” (M. Eminescu, Mircea Eliade, Laurențiu Fulga) și „fantasticul enigmatic și absurd: realismul fantastic” (Mateiu I. Caragiale, Ion Vineanu, Al. A. Philippide, A.E. Baconsky, D.R. Popescu). Un ultim capitol stabilește câteva diferențe și similitudini între fantastic și science-fiction, realizând și un excurs sumar în literatura românească a genului. În studiul care deschide volumul (*Conceptul de literatură fantastică reexaminat*), G. ambiționează a da o teorie nouă a categoriei, prin care să îi amelioreze pe Tzvetan Todorov, Roger Caillois ș.a., reușind mai degrabă să îi conspiceze. O parte a acestei cărți este preluată, prin citare, dezvoltare sau simplificare, în *Moștenirea prozei eminesciene* (1996; Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova). Autorul dublează cercetarea prozei lui Eminescu prin stabilirea influențelor exercitate

asupra prozei românești. Din cele două direcții distinse pe urmele lui G. Călinescu („realistă” și „fantastică”), cu adevărat fertilă este considerată a fi cea de-a doua, prin înrăurirea produsă de Eminescu în cadrul unei serii care se deschide cu Gala Galaction, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu și continuă prin Cezar Petrescu, Mircea Eliade, V. Voiculescu până la Ștefan Bănuțescu sau Laurențiu Fulga. Latura „realistă” a prozei eminesciene, cu texte de „observație socială” precum *La curtea cuconului Vasile Creangă*, ar duce pe de altă parte la proza sămănătoristă. *Hermeneutica literară românească* (1994) pornește de la *Logica* lui Samuil Micu și ajunge până în actualitate, conspectând harnic și sintetizând confuz. Principala dificultate – valabilă în cazul cărților lui G. – stă în a discerne originalitatea nu a ideilor, ci a rezumatelor.

SCRIERI: *Camil Petrescu sau Patosul lucidității*, Craiova, 1975; *Zaharia Stancu sau Interogația nesfârșită*, Craiova, 1977; *Poeți neoromantici*, Craiova, 1985; *Proza românească și vocația originalității*, Craiova, 1988; *Hermeneutica literară românească*, Craiova, 1994; *Moștenirea prozei eminesciene*, Craiova, 1996; *Sinteze asupra literaturii române moderne*, Craiova, 2002; *Studii de literatură română modernă și contemporană*, I–II, Craiova, 2002–2004; *Proza românească și vocația fantastului*, Craiova, 2005; *Confruntări critice*, Craiova, 2007; *Concepte critice*, Craiova, 2008.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Comentarii despre Camil Petrescu*, RL, 1975, 22; Alexandru George, *Exclamativ și sumar*, VR, 1975, 9; Mihai Dinu Gheorghiu, *Între intenție și realizare*, CL, 1975, 9; Firan, *Macedonski-Arghezi*, 225–226; Eugen Negrici, *Două cărți de critică*, R, 1977, 12; Constantin M. Popa, *Între cercurile hermeneutice*, R, 1995, 7–8; *Dicț. scriit. rom.*, II, 397–398; Gabriel Coșoveanu, *Un critic de cursă lungă*, „Scrișul românesc”, 2005, 7–8.

M.I.

GHIDRIGAN, George (18.IV.1943, Lipcani–Hotin), prozator. Este fiul băcăuancei Cornelia Ghidrigan (n. Horodniceanu) și al hotineanului Nicolae Ghidrigan, ambii contabili. Refugiată din Basarabia în 1944, familia s-a stabilit la Craiova, G. urmând aici liceul, pe care îl termină în 1960. Este admis la Facultatea de Finanțe și Credite de la Academia de Științe Economice din Capitală, pe care o va absolvi în 1966. Lucrează ca reporter la „Scânteia tineretului” și ca economist la Ministerul Turismului, apoi la Televiziunea Română; din 1977 este redactor (emisiunile „Antena satelor”,

„Oameni și fapte”, „Față în față”) la Radiodifuziunea Română, de unde se pensionează în 2000. Ca prozator, debutează în 1968 la revista „Ramuri” cu schița *Mere căzând*. Alte schițe, povestiri, nuvele, precum și câteva fragmente de piese (*Reptila și copacul*, *Vară dezlănțuită*) îi apar în „Luceafărul”, „Tribuna”, „Ateneu”, „Familia”, „Vatra” ș.a. Debutul editorial are loc în 1972 cu volumul de proze scurte *Mișcare browniană*, urmat de romanele *Evadare din pustiu* (1975) și *Dragoste la lumina zilei* (1989). A mai dat la iveală după 2000 în „Revista fermierului”, la care colaborează și cu publicistică (rubrica „În vârful peniței”), fragmente dintr-un roman-frescă proiectat în cinci volume, *Inchiziția în carnaval*.

Textele adunate în prima carte a lui G., al cărei titlu fusese sugerat de cel care îi prezentase schița de debut în „Ramuri”, stau sub semnul încercărilor de inovare a prozei, produse în deceniul al șaptelea al secolului trecut. Sunt experimentate astfel onirismul (*Vertical*), absurdul, parabola (*Atențiune, atențiune!*), transcrierea „fidelă” a neîntreruptului monolog interior la un narator cu o perspectivă încețoșată, urmare a bolii ori a îndepărtării temporale, ca la William Faulkner, citat de câteva ori împreună cu Franz Kafka (*Friguri*, autobiograficele *Mere căzând*, *Ape limpezi*, *Pragul*), jocul auctorial cu secvențe narative echivalente (*Așteaptă până mâine*). Sunt făcute însă și câteva concesii vechiului canon ideologizat (personajul principal din *Friguri* e „ilegalist”). În chip neașteptat, opțiunea modernistă, „antirealistă” este altfel apreciată în cea de-a doua carte a lui G., *Evadare din pustiu*, care se vrea romanul unei schimbări radicale în concepția unui tânăr scriitor asupra creației epice și asupra literaturii în genere. Alter ego al autorului, care apare și ca personaj episodic, Bogdan Dima debutează și el cu o schiță onirică, foarte bine primită de critică. În același gen, pe care îl cultivă de altfel și prietenii săi Alexandru Pat Zărnescu și Victor Bunea, dă în continuare alte texte, strânse de îndată într-un volum propus unei edituri. Demersul „onirico-absurd”, atât cel individual, cât și cel colectiv, nu a fost însă decât „drumul spre nicăieri” (este titlul primei „cărți” a romanului), ceea ce rezultă și dintr-o seamă de intervenții critice de răsunet în epocă, unele reproduse fragmentar. (Un capitol preia titlul articolului *Împăratul e gol*, semnat în „Luceafărul” de Ov. S. Crohmălniceanu.) Descoperirea impasului

în care a ajuns, descoperire la care își aduce contribuția majoră prietenul mai vârstnic Costas Șovov, sculptor, înseamnă pentru Bogdan Dima o posibilitate de salvare, de găsire a adevăratului drum. În partea a doua a romanului – *Spini și trandafiri* – ziaristul-scriitor se confruntă cu încă o primejdie, alcoolismul, căruia, din cauza succesului inițial, dar și a mimetismului, e gata să-i sucumbe. „Evadarea din pustiu” va fi favorizată de o întâmplare nefericită – moartea unui copil, ca urmare a întârzierii transfuziei, în condițiile unei grupe sangvine rare. Întrucât în roman sunt reproduse *in extenso* o mare parte din schițele celor trei personaje-tineri scriitori, la care se adaugă una a autorului însuși, teza „drumului spre nicăieri” și a „pustiului”, reprezentat de literatura modernistă, pierde din susținere. Ea va fi fost, foarte probabil, impusă de cenzură, căci alt roman, publicat peste mai bine de un deceniu, arată că **G.** nu a abandonat experimentele novatoare. La un prim nivel, *Dragoste la lumina zilei* se structurează din juxtapunerea retrăirilor unui narator-personaj, pe nume Ștefan, favorizate de faptul că acesta se află departe de țară, la o specializare de doi ani. Mecanismul rememorării este declanșat de emergența dorului de oamenii cunoscuți de-a lungul timpului – tatăl adoptiv, Tudor, enigmatică iubită, Laura, cu tatăl ei Alexandru („illegalistul”) și sora Adriana, cei trei colegi de stagiatură, clarinetistul George Grindu, Silvia și fiul ei Paul, bătrânul vecin ce suferă de claustrofobie ș.a. Întrucât Ștefan, din cauza suprasolicitării îndelungate, este de fapt în pragul unei boli nervoase, întoarcerile în trecut sunt întrerupte frecvent de momente de „*déraisonnement*”, de viziuni, de vise și coșmaruri, transpuse uneori în pagini ce amintesc de Urmuz și de unii colaboratori ai revistei „unu”. Caracterul compozit al cărții este augmentat și de cuprinderea unor poezii ale iubitei protagonistului și chiar a unei piese într-un act.

SCRIERI: *Mișcare browniană*, București, 1972; *Evadare din pustiu*, București, 1975; *Dragoste la lumina zilei*, București, 1989.

Repere bibliografice: Nicolae Gârceag, „*Mișcare browniană*”, SPM, 1973, 116; Iorgulescu, *Scriitori*, 205–206; O. Octavian [Ovidiu Ghidirmic], *Un debut remarcabil*, R, 1973, 3; Laurențiu Ulici, *Două stiluri*, RL, 1973, 21; Dorin Tudoran, „*Mișcare browniană*”, FLC, 1973, 30; Eugen Uricaru, „*Mișcare browniană*”, ST, 1973, 18; Dumitru Constantin, „*Evadare din pustiu*”, R, 1976, 10;

Valentin Mihăescu, *Promisiuni neonorate*, LCF, 1976, 45; Alex. Ștefănescu, *În lumea romanului*, RL, 1989, 51; Mihai Dragolea, *Insomnii și amintiri*, VTRA, 1990, 2; Titus Vîjeu, *Scripta manent. 1928–2004*, București, 2004, 134–135. **V.D.**

GHIJIȚCHI, Adrian (14.IX.1925, Sărata-Galbenă – Lăpușna), istoric literar. Este fiul Olgăi (n. Hulub) și al lui Nicolae Ghijițchi, țărani. Obține licența în litere și filosofie la Universitatea din Cluj în 1950, devenind doctor în filologie (1973), conferențiar (1974) și profesor la aceeași Universitate. Între 1957 și 1963 este redactor al revistei „*Tribuna*”, unde și debutase (1957), colaborând apoi la „*Steaua*”, „*Romanoslavica*”, „*Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»*”, „*Russkaia literatura*” ș.a.

Rîleev (1966), cea dintâi carte a lui **G.**, este o monografie dedicată poetului rus. Autorul pune accentul pe descrierea amănunțită a mișcării decembriste și a rolului pe care l-au jucat în acest context scriitorii ruși, lăsând în plan secund analiza operei. În aceeași arie de interes va realiza în contribuția din culegerea colectivă *Studii despre Pușkin* (1974) o analiză detaliată a poemelor scrise în Basarabia de romanticul rus, considerate a marca „momente decisive în evoluția lui”. În *Romantismul rus (Poezia)* (1975), cel mai important studiu critic al său, **G.** va încerca să cuprindă „într-o viziune sintetică” întreaga mișcare romantică rusă, scoțând în evidență rolul definitoriu pe care poezia l-a avut în stabilirea caracteristicilor de bază ale curentului. Sunt comentate ideile estetice și versurile primilor preromantici, N.M. Karamzin și M.N. Muraviov, criticul încercând să evidențieze și rolul literaturii occidentale, care i-a influențat pe romanticii timpurii V.A. Jukovski (bun cunoscător și traducător din literatura romantică germană și engleză) și K.N. Batiușkin (orientat cu precădere spre literatura franceză și italiană). Grupările literare sunt studiate în capitolele *Primii romantici ruși* și *Eflorescența poeziei romantice ruse*, istoricul literar subliniind marea importanță literară și socială a mișcării decembristilor (V.F. Raevski, K.F. Rîleev, A.A. Bestujev-Marlinski), care au îndeplinit „o funcție agitatorică declarată”. **G.** se va ocupa aici și de momentul constituirii „școlii iubitorilor înțelepciunii” (A.I. Odoevski, D.V. Venevitinov, M.P. Pogodin), dar și de A.S. Pușkin, scriitor singular, care reprezintă un „apogeu al mișcării romantice ruse”.

Ultima parte a monografiei, *Declinul romantismului*, fixează caracteristicile generației lui A.I. Herzen, V.G. Belinski și M.I. Lermontov, marcând momentul de după surghiunirea decembriștilor, când „poezia rusă traversează una dintre cele mai grele perioade”. Criticul aduce în prim-plan figura lui Lermontov, cel mai important poet „postdecembrist” și, în același timp, ultimul mare romantic al liricii ruse.

SCRIERI: *Rîleev*, București, 1966; *Studii despre Pușkin* (în colaborare cu Tatiana Nicolescu, Mihai Novicov și Leonida Teodorescu), București, 1974; *Romantismul rus (Poezia)*, Cluj-Napoca, 1975; *Istoria literaturii ruse (Prima jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cluj-Napoca, 1977.

Repere bibliografice: Ramona Boca Bordei, „*Romantismul rus*”, O, 1975, 45; Horia Pop, „*Romantismul rus*”, ECH, 1976, 5–6; Mihai Novicov, „*Romantismul rus (Poezia)*”, CREL, 1978, 2.

L. Cr.

GHICA, Vladimir
(25.XII.1873,
Constantinopol –
16.V.1954, Jilava,
j. Ilfov),
teolog, moralist.

Se trăgea din ramura moldovenească a Ghiculeștilor. Tatăl, Ioan Grigore Ghica este fiul lui Grigore Alexandru Ghica, ultimul domnitor al Moldovei (1849–1856). Ghiculeștii domniseră în Moldova și în Țara Românească în mai multe rânduri (au dat nouă domnitori), începând din secolul al XVII-lea cu Grigore Ghica I. Tatăl lui G., Ioan Grigore Ghica, face studii elementare la colegiul iezuiților din Fribourg și, în continuare, studii militare și literare în același oraș. Studiază la Geneva filosofia și dreptul. Întors în țară, devine deputat în Adunarea Constituantă a Moldovei, ofițer superior, aghiotant al lui Alexandru Ioan Cuza, ministru de război (1862–1863, 1866), agent diplomatic la Viena, Berlin, Sankt Petersburg (1871), Constantinopol (1872–1877) și ministru plenipotențiar la Sankt Petersburg (1878–1881). Se căsătorise în 1861 cu prințesa Alexandrina Moret de Blaramberg. Alexandrina și Ioan Grigore au avut șase

copii. Vladimir se naște la Constantinopol în timp ce tatăl său era acolo, ca agent diplomatic al Principatelor. După Războiul pentru Independență, generalul Ioan Grigore Ghica este trimis la Sankt Petersburg pentru a susține ca ministru cauza românească. Aici își găsește sfârșitul, la 51 de ani, în urma unei pneumonii. Rămasă văduvă, Alexandrina nu se recăsătorește. Se ocupă cu mare devotament de educația copiilor săi. Dintre cei rămași în viață, ultimii doi, Vladimir și Dimitrie, au făcut o carieră intelectuală și diplomatică. Dimitrie este în mai multe rânduri ambasador și, între 1932–1934, ajunge ministru de Externe. Într-o autobiografie din 1901–1902 G. scrie despre tatăl său: „De la tata pe care din nefericire l-am cunoscut prea puțin [am moștenit] o bunătate spontană dusă la extrem, pudoarea binelui, sentimentul firesc al onoarei”. Mama este o femeie evlavioasă, ortodoxă ferventă. În septembrie 1878 ea pleacă în Toulouse împreună cu copiii săi. Vladimir arată de mic mare râvnă pentru învățătură. Copilul citește mult și, cum va mărturisi el însuși, mai târziu, la cinci ani are deja „sentimentul prezenței divine”. Moartea tatălui îi produce o mare suferință. Va scrie despre acest moment tragic din existența sa: „Cu puțin înainte de moartea tatei, inaugurasem o rugăciune copilărească, din nefericire curând abandonată, care îi cerea lui Dumnezeu să-i facă veșnici pe părinții mei – apoi, gândindu-mă mai bine, să facă veșnică pe toată lumea din clipa acelei rugăciuni. La început sperasem foarte serios că o cerere atât de legitimă va avea succes. După moartea tatei, în tristețea de acasă, sporită de necazurile și supărările pe care i le pricinuiam mamei frații mei mai mari, mi-am jurat să o fac pe mama mândră și mulțumită de mine și să fiu, împreună cu fratele meu mezin, mângâierea ei mai târziu”. G. intră la liceul din Toulouse. Arată acum interes pentru filosofie, citește pe Pascal și are în gând ideea de a scrie o „apologie modernă a creștinismului”. Își ia, deocamdată, licența în drept și, împreună cu Dimitrie, intră în 1893 în Școala de Științe Politice de la Paris. Din motive de sănătate, se întoarce în 1895 la București. Este în căutarea unui *maître à penser* și nu-l găsește: „Nici un prieten. Nici o călăuză exterioară. Nimeni care să-mi fi inspirat până acum o admirație morală suficientă, în lumea în care am trăit, ca să-l pot lua ca maestru sau cel puțin ca sfătuitor”. Face cercetări în arhiva familiei. În 1898 se întoarce

în Franța. Cum fratele său Dimitrie este numit secretar de legăție la Roma, **G.** îl urmează. Stă până în 1904. Aici învață multe, studiază Arhivele Vaticanului, căutând documente despre istoria românilor, le descoperă și le copiază. Se hotărăște să se convertească la catolicism. Are în față un obstacol: mama, ortodoxă incoruptibilă. Moment dramatic pentru fiu; va scrie, mai târziu, despre acest moment de răscruce din viața lui spirituală. Nu renunță totuși, și la 15 aprilie 1902 face profesiunea de credință catolică la Biserica Sfânta Sabina din Roma. De aici înainte, **G.** se dedică misiunii religioase. Călătorește peste tot în lume, ține conferințe pe teme religioase, organizează spitale și asociații ale „doamnelor carității”, veghează pe bolnavi și vizitează cartierele sărace din marile orașe, în fine, în 1907 intră în cercul „Convorbirilor literare”, studiază relațiile dintre prinții catolici și Valahia și Moldova, publică articole cu caracter teologic și se remarcă prin reflecțiile lui morale și religioase strânse într-un volum, *Pensées pour la suite des jours* (1923), prefăcut de Francis Jammes. Au urmat alte meditații publicate în 1928, 1930 și adunate, toate, într-o culegere în 1936, prezentată de data aceasta de filosoful catolic Jacques Maritain, cu care **G.** are o bogată corespondență. Opera teologică este mult mai vastă. *Entretiens spirituels* (1961) este cartea care îi asigură un loc în compartimentul scriitorilor religioși într-un secol ateu. În 1939 **G.** se întoarce în România (nu întrerupsese, în fapt, niciodată relațiile cu mediile culturale și religioase românești) și duce mai departe acțiunea lui de misionar și duhovnic spiritual. În 1947, când familia sa se refugiază în străinătate, hotărăște să rămână în România care dădea deja semne că se îndreaptă spre o dictatură de tip bolșevic: „Dumnezeu m-a așezat aici, rămân aici”. Biografia prințului răsplătit de Papa Pius al XI-lea cu titlul de „protonotar apostolic” cunoaște de aici înainte momente dramatice. Ele pot fi reconstituite din scrisorile pe care le trimite în 1948–1952 lui Dimitrie Ghica, stabilit în Elveția, publicate în 2008. Sunt treizeci de scrisori trimise clandestin în străinătate din care se poate deduce viața dusă în primul deceniu postbelic de oamenii Bisericii și de reprezentanții aristocrației românești, câți mai rămăseseră în țară. Este o altă imagine a acestei „aristocrații decăzute” (cum îi spune presa timpului) decât o descrie în *Scrinul negru* G. Călinescu și, în ultimul volum din *Cronica de*

familie, Petru Dumitriu. **G.** face, în puține vorbe și fără figuri de stil, un reportaj atroce al vieții duse de acești descendenți ai marilor familii boierești deposedați de bunuri materiale, scoși din case și din slujbe, mutați în alte localități, anchetați, băgați în închisoare, eliberați provizoriu și din nou arestați, deportați etc. Un coșmar înfățișat cu minuție și obiectivitate de acest extraordinar „martor al adevărului”, nu lipsit de o anumită ironie intelectuală și de un sentiment înalt al contemplației. Epistolele – concise, scrise rapid pe un colț de masă, cu teama firească de a nu fi descoperite de „energumeni” (cum le spune oamenilor poliției politice) – au fost expediate prin curierii diplomatici și au, toate, un caracter de urgență, fără a fi disperate și nici resemnate. Prințul, încolțit de peste tot, nu-și pierde credința, nici demnitatea în fața răului. Nu-și pierde, mai ales, voința de a face bine și de a ridica moralul celor năpăstuiți de soartă și de „lupta de clasă” care, în spațiul mioritic, a luat forme sălbatice. La 18 noiembrie 1952 ese arestat împreună cu un grup de prelați catolici („lotul Menges”) și condamnat la temniță grea pentru „complicitate la crimă de înaltă trădare”. A fost închis la Jilava și, după cum mărturisesc cei care au stat în celulă cu el, urmașul domnitorului Grigore Alexandru Ghica a dus mai departe, în circumstanțe imposibile, misia lui de duhovnic și împăciuitoare de suflete. Preotul greco-catolic Matei Boilă, deputat în Parlamentul României după 1990, își amintește că **G.** a apărut în toamna anului 1953 la Jilava într-o celulă în care erau înghesuiți peste o sută de deținuți. Un om în vârstă, împușinat enorm la trup, slab ca un sfânt bizantin, cu o barbă albă și cu o figură liniștită, îmbrăcat în izmene de flanelă și cu un maieu jerpelit. Gardienii îi confiscaseră sutana cu care fusese arestat. Deținuții i-au cedat o parte din bunurile lor vestimentare și, în scurt timp, monseniorul **G.** i-a binecuvântat pe toți. „Iubiți pe cei ce vă resping”, spune el în predicile pe care le ținea în celulă. Este anchetat cu brutalitate, torturat, batjocorit. Rezistă demn. Pe cei care își pierduseră credința, ca Matei Boilă, dar și pe cei care n-o avuseseră niciodată îi încurajează și reușesc să-și recapete credința. Este bolnav, epuizat, dar nu se plânge niciodată, nu cere nimic, este senin, pare fericit în suferință. „Credința moare în bucurie” – spune el odată. Silit de organele de anchetă să recunoască ceva ce nu făcuse, acest om sfânt

refuză și, deși amenințările și pedepsele corporale se repetă, el are tăria morală de a nu ceda. Exasperați, anchetatorii înscenează un proces, o condamnare la moarte și o execuție prin spânzurare, în public. Cu trupul gol, îngrozit, **G.** este tulburat, se clatină, dar nu cedează. Altădată este scos din celulă, dus la locul execuției, legat la ochi și împușcat cu gloanțe oarbe. Descendentul Ghiculeștilor nu se sperie, rezistă acestei farse tragice și face haz, apoi, în celula de la Jilava, de lipsa de simț psihologic a prigonitorilor săi. Aproape muribund, el continuă să asculte din pușcărie pe cei 242 de deținuți din parohia lui și, prin harul lui, să-i vindece de îndoială și disperare. „Era fericit – zice despre el Matei Boilă – de apostolatul pe care îl făcea, de nenumărate prilejuri ce i se ofereau de a-l vesti pe Hristos”. Nu-i unicul caz când un intelectual de clasă laudă detenția care i-a revelat sau i-a întărit „credincioșenia”. N. Steinhart și Sandu Tudor (părintele Daniil) sunt două exemple cunoscute. **G.** se stinge din viață la Jilava, fiind asistat religios de un preot ortodox, un prelat catolic și un predicator islamic. Trupul lui este aruncat în groapa comună.

Cele treizeci de scrisori arată că **G.**, prințul devenit apostol al lui Hristos, este, în interiorul ființei sale, un om de acțiune. Gândește contemplația nu ca o retragere din lume, ci ca o concentrare a forțelor spirituale pentru a schimba lumea în bine prin mijloacele persuasiunii, prin pedagogia toleranței și a bunătății. Nu este, oricum, un ascet care, retras în solitudinea meditației, contemplă deșertăciunile lumii și stă de vorbă cu fantomele imaginației. E, dimpotrivă, un spirit curios, vrea să știe și se grăbește să-i informeze pe alții de ceea ce știe. Prințul **G.** trăiește în 1948 într-un București terorizat de noua putere, un București sărăcit, suspicios și înfricoșat. S-a retras în chilă unei biserici și dă vești, când poate, fratelui său Dimitrie despre ceea ce vede, aude și trăiește. Este interesat nu numai de cele sfinte, dar și de lucruri foarte lumești. Află, de pildă, că Elisabeth, cumnata lui – refugiată și ea în Elveția – a scăpat de urcioare și furuncule. Monseniorul, priceput, dă numai decât sfaturi: „raționalizați brânza și înmulțiți ceaiurile”. Nu ignoră, totuși, nici dimensiunea spirituală a existenței: Elisabeth să întărească, totuși, legătura cu biserica și îi recomandă în acest sens pe abatele Journet, prietenul său și marele prieten al lui Jacques Maritain. Dintr-o carte

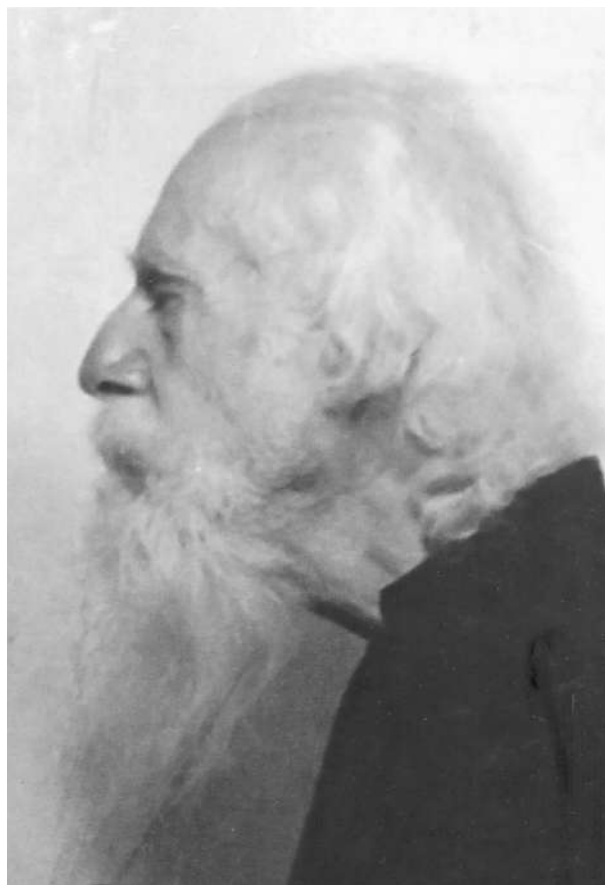
poștală se deduce că dimineța primește pe cei care vor să-l vadă, încearcă, apoi, să pună ordine în haosul hârtiilor, ține liturghia, iar după amiază vizitează pe bolnavi și pe muribunzi pentru a le da curaj. Dă în continuare sfaturi literare fratelui săi și familiei sale: Amiel este „lugubru și ombilical”, iar André Gide „nu este mai breaz cu variațiunile sale bolnăvicioase făcute în gol...”. În Bucureștii în care noua dictatură s-a instalat se petrec și alte istorii. Omul bisericii face, de exemplu, o listă a sinuciderilor, a bolnavilor și a morților naturale. Michel Mitilineu a fost doborât de cancer, iar Vișoreanu (prieten, probabil, al familiei Ghica) și-a pus capăt zilelor. Pastorul se pregătește de o operație de hernie și eventrație și nu-i speriat. Cere să fie lăsat să se împărtășească pe masa de operație și chirurgul acceptă. În oraș au început arestările. „Nu există familie cunoscută fără cineva închis” – scrie el fără a se teme de poliție. S-au înmulțit, în acest timp, conspiratorii, mitomanii, delatorii. Aceștia fac „nefericirea neamului”. Sunt și vești mai pitorești. O doamnă din familia Olchewsky se simte culpabilă de încălcarea convingerilor ei antropozofice și se teme să nu se îngrășe. Refuză să mănânce. Persecuțiile, evacuările, deportările, arestările se înmulțesc și, până acum protejat de cineva, **G.** se simte amenințat, își face valiza și își împachetează cărțile. **G.** a fost nu numai predicator și misionar, ci și scriitor religios, o speță neglijată în epoca modernă. Deși sunt scrise cu precădere în limba franceză, eseurile, cuvântările și meditațiile lui **G.** și-ar putea găsi locul într-o antologie a discursului spiritual românesc. Cazul lui readuce, de altfel, în discuție o veche ezitare a criticii românești: aceea de a include sau nu în spațiul literaturii naționale pe scriitorii de origine română care se exprimă și în altă limbă. **G.**, născut la Constantinopol, din părinți ortodocși își face studiile în Franța și se convertește în 1902 la catolicism, cu sentimentul că nu se rupe de tradițiile românești și că nu trădează, în esență, ortodoxia. Rămâne, sub veșminte ușor schimbate, un apostol al lui Hristos. Din aforismele, meditațiile, convorbirile spirituale nu se vede ce deosebire este, în imaginarul său, între ortodoxie și catolicism. Reflecția religioasă este dublată, deseori, de o reflecție morală care sugerează disponibilitatea și finețea spiritului. Ele sună bine în franțuzește (dovadă că autorul i-a citit cu atenție pe moralisții secolului al XVII-lea), sună bine și în românește.

În 1995 s-a tradus inspirat *Pensées pour la suite des jours*, despre care poetul Francis Jammes spunea că îi sugerează o „voce purificată ca lumina unei stele sau ca apa ce izvorăște din stânci”, iar Jacques Maritain descoperă în ele o „spiritualitate înaltă și exigentă, o credință mereu în stare de veghe”. Spiritualitatea lor este, într-adevăr, bine articulată stilistic, meticuloasă, nu lipsită de o suportabilă notă de prețiozitate. Prețiozitatea intră, de altfel, în tradiția genului moralistic care, odată cu înțelepciunea, trebuie să producă și o surpriză la lectură. Surpriza este dată de regulă de răsturnarea ideilor comune, în fine, de construcția unui paradox. **G.** nu abuzează de aceste artificii retorice, dar nici nu le evită sistematic în discursul său. El caută să formuleze un adevăr care să reveleze prezența divinității în situațiile comune ale existenței. Jacques Maritain remarcă bine faptul că moralistul acesta cultivat și credincios încearcă să deslușească în aforismele lui „acel punct secret unde sufletul se întâlnește cu Dumnezeu”. Pentru a realiza acest lucru este nevoie de puțină metafizică, de capacitate de expresie și de multă imaginație. **G.** le are pe toate în doze potrivite și are în plus un sentiment puternic de frățietate cu lucrurile mici. Este, în felul lui, un sfânt Francisc D'Assisi cu mentalități răsăritene. El caută bucuria în adevăr și fericirea în credință. Prima propoziție din „gândurile” sale sună astfel: „Feriți cei ce caută pentru că aceia au și găsit”. Este o parafrază reușită a unei propoziții filosofice celebre (din Pascal). Alte însemnări traduc, într-un limbaj individualizat, din *Noul Testament*: „Fiți fericiți unii prin alții”, „Când fratele tău te obidește pe nedrept, ar trebui să suferi mai mult pentru el decât pentru tine”, „Dumnezeu se dăruiește celor care se dăruiesc”, „Iubește-l pe cel care te respinge” etc. Sunt însă și meditații mai originale, cu teme ce privesc în genere existența omului și morala lui. Iată, una, despre valoarea discreției: „Discreția ce le însoțește prezența este pudoarea îngerilor” sau alta despre setea de profunzime a spiritului: „setea rădăcinilor este mai mare decât setea frunzelor”. Se înțelege de la sine că aceste notații subiective făcute de un om religios resping păcatul vanității și recomandă umilința, care este virtutea spiritelor credincioase. **G.** crede că umilința este mijlocul cel mai bun pentru a întâmpina moartea. Vine la rând în acest repertoriu moral-religios „respectul” („Cel ce nu știe să

respecte nu va învăța nici să se sacrifice”), extins chiar și în domeniul științei, căci, zice moralistul, nu există știință adevărată fără respect față de lucruri. Știința trebuie să fie o disciplină respectuoasă cu natura. Când în respect se manifestă și iubirea, atunci fulgeră genialitatea, crede omul bisericii. O definiție, totuși, curioasă: genialitatea înseamnă în traducerea lui **G.** „respect față de lucruri plus iubire”, ceea ce pare prea puțin pentru o noțiune așa de înaltă și așa de rară. De la genialitate se trece la singurătate, la plictis și la noblețe – noțiuni ale existenței comune. Pentru **G.** plictisul este o lășitate, iar singurătatea e o formă a curajului. În privința plictisului (o boală simbolistă), definiția e discutabilă, dar curajul ca o opțiune pentru singurătate sau, poate, invers, iată o formulă fericită. Alte reflecții: „a raționa este o operație care ne cere cea mai mare onestitate”, „adevărul este ceva ce se cere eliberat și care eliberează”, „ce aspru mister – orice început”, „cerul nu face umbră”, „binefacerile făcute pe ascuns față de ticăloși, ce blânde sunt răzbunările mele!” etc. Sunt notații fine în marginea ideii de bunăcuvință și bunătate, noțiuni esențiale într-o morală a fericirii bazată pe credința incoruptibilă și irepresibilă în Dumnezeu. „Nu încerca să faci din tine o capodoperă, ci un instrument de fericire”, mai scrie moralistul. O reflecție care dovedește, în continuare, finețea gândirii sale. „Până și în imperfecțiunile noastre suntem o dovadă a lui Dumnezeu” – avertizează el. Când revine în câmpul moralei profane, spiritul lui devine mai aspru: „În fiecare neregunoștință zace, ascuns în adâncul ei, un secret rușinos”. Alte teme de meditație în aceste fragmente care nu-și arogă harul sfințeniei, ci, mai modest, aspirația spre o dreaptă credință și un comportament în viață în acord cu ea: dăruirea, misterul compasiunii, orgoliul, din nou vanitatea, emfaza, bucuria zilei, adică bucuria de a trăi în umilință și de a-i iubi pe ceilalți. Sunt temele din *Evangelie* pe care preotul cu studii de filosofie, de dogmatică, științele dreptului și chiar de științe politice le trece prin sensibilitatea sa și le formulează uneori memorabil. De pildă: „la cei îngâmfați disprețul e uneori ca o binevoință a urii”. Sau: „vanitatea este o mitocănie de netăgăduit; nu există noblețe a cărei calitate să n-o stigmatizeze”, „emfaza e o formă larvară a nerușinării” etc. **G.** a scris și o „laudă” a creaturilor mici și mari, a suferințelor sacre, a bucuriilor veșnice și

chiar a pedepselor și imperfecțiunilor, pentru că și ele mărturisesc iubirea lui Dumnezeu, în fapt un mic poem religios, un imn de bucurie dedicat vieții și, totodată, un poem care binecuvântează moartea care apropie omul de divinitate.

A reluat aceste teme și le-a dezvoltat în *Entretiens spirituels*, sub formă de predici minuțios elaborate. Nu se știe dacă au fost scrise înainte sau după ce au fost mai întâi rostite (în ce limbă?). Sigur este că predicile au structura și limbajul unor eseuri pe care autorul/predicatorul le numește „personale” și pentru care se scuză, zicând că sunt mai puțin subiective prin fond, cât prin „formă și accent”. Este îngrijorat și de faptul că, abordând teme așa de complexe și folosind concepte dificile, nu face trimiteri la autoritățile patristice și la controversele din sânul Bisericii, cum se întâmplă în studiile teologice propriu-zise. El își ia anumite libertăți, inclusiv libertatea de a fi spontan și de a evita polemicile. Pleacă de la dictonul Sfântului Augustin: „Ama et fac quod vis” ca metodă de inițiere spirituală. În introducerea în care își definește metoda, autorul amintește de tradițiile răsăritene fără a preciza în ce constă ele, în afară de sugestia că metoda răsăriteană este aceea de a lăsa lucrurile să se organizeze de la sine. S-ar deduce de aici că ortodoxul trecut la catolicism se întoarce la tradițiile românești: „Voi fi cu atât mai puțin înclinat spre controverse pe acest teren, cu cât aduc aici obișnuințele de libertate și tradițiile străvechi ale Răsăritului. Acolo dintotdeauna metodele s-au constituit fără să-ți dai seama; nu s-a dorit ca sufletele să fie înregimentate în reglementări prea uniforme, prea strâmte sau prea complicate; nu s-au căutat deloc rețete savante și automate pentru a ajunge la un scop spiritual din care aproape nimic nu trădează un *mecanism* intelectual sau chiar virtuos și unde numai ceea ce sufletul *dăruiește* (pentru că Dumnezeu *dăruiește*), poate fi regăsit fecundat și sublimat pentru eternitate”. Așadar, se poate înțelege că, neavând o metodă riguroasă de meditație spirituală, Răsăritul ortodox are o mai mare libertate de reflecție și, deci, o mai rapidă comunicare cu Dumnezeu. În interiorul acestui discurs religios se află o bună desfășurare a ideilor, o epică a nuanțelor, în fine, un moralism plin de afecțiune. Iată un mic poem al speranței (al „Sfintei Așteptări”, îi spune autorul), în stil heliadesc, despre lanțul de lumină ce leagă pe om de Dumnezeu și despre o călătorie miraculoasă spre cer: „Ce lanț misterios, acest lanț

al speranței!... Imperceptibil ca un fior de lumină, cu o tărie de oțel, indestructibil și firav asemenea unei raze reflectate, el merge de la infinit la noi, de la noi la infinit. El trece peste genuni cu o ușurință dumnezeiască, se unduie singur, drept, iute ca fulgerul, dulce ca mângâierea soarelui din depărtări. Tot ce-i plutește în transparențe se străluminează dansând, pe drum, în scânteii. Sufletul e mișcat de-a lungul întregii acestei splendori”. Literaritatea acestor predici, elementele care le apropie de literatura eseistică și, prin aceasta, de literatura propriu-zisă țin de calitatea reflecției morale și de imaginația ideilor din interiorul discursului religios. **G.** poate fi revendicat ca scriitor și ca un bun moralist în spațiul mai larg al meditației religioase. Om cultivat, spirit speculativ, el își pune, vorbind de temele creștine, probleme ce țin de condiția umană, cum ar fi singurătatea, suferința, relația cu lucrurile din afară, etica socială. Soluțiile lui sunt, evident, creștine. Ce particularizează acest „discurs religios amoros”, cum poate fi numit, este un amestec original de acuitate intelectuală și bunătate, de

finețe a speculației și bucurie a umilinței, o etică a milei demne, spiritualizate, în fine, sentimentul unei asumări totale a lumii din afară – cu binele și răul ei – și o dăruire totală a ființei în aceste rugăciuni colective.

SCRIERI: *Conférences tenues à l'Association des Dames de Charité de Bucarest*, seria I: *La Visite des pauvres. L'Esprit de la maison*, București, 1909; *Pensées pour la suite des jours*, pref. Francis Jammes, Paris, 1923; ed. (*Gânduri pentru fiecare zi*), îngr. și pref. Ioan Ciobanu, București, 2003; *L'Heure sainte*, Paris, 1928; *La Femme adultère*, Paris, 1931; ed. (*Femeia adulteră*), Săbăoani, 1938; *La Liturgie du prochain*, Paris, 1932; *La Présence de Dieu*, Paris, 1932; *La Souffrance*, Paris, 1932; *Spicuri istorice*, Iași, 1936; *Entretiens spirituels*, Paris, 1961; *Gânduri pentru zilele ce vin. Convorbiri spirituale*, tr. Doina Cornea, Gheorghe Lascu și Viorica Lascu, Cluj-Napoca, 1995; *Ultimele mărturii*, tr. Doina Cornea, pref. Yvonne Estienne, Cluj-Napoca, 1997; *Fragmente postume*, tr. Doina Cornea, pref. Pierre Hayet, Cluj-Napoca, 2003; *Fratelui meu din exil – Lettres à mon frère en exil*, ed. bilingvă, îngr. Silviu Hodiș, introd. Emanuel Cosmovici, postfață Tereza Brândușa Palade, Târgu Lăpuș, 2008.

Repere bibliografice: Pierre Gherman, *Du Palais à l'autel. Prince Vladimir Ghika*, Bruxelles, 1954; Michel de Galzain, *Un Âme de feu. Monseigneur Ghika*, Paris, 1961; Suzanne-Marie Durand, *Vladimir Ghika, prince et berger. Souvenirs vécus: Roumanie–Auberive*, Paris, 1962; Jean Daujat, *L'Apôtre du XXe siècle. Monseigneur Ghika*, Paris, 1962; Yvonne Estienne, *Une Flamme dans le vitrail. Souvenirs sur Mgr. Ghika*, Lyon, 1963; Cicerone Ionițoiu, *Le Martyre de l'Église en Roumanie*, Résiac, 1986; Elisabeth de Miribel, *La Mémoire des silences. Vladimir Ghika. 1873–1954*, Paris, 1987; ed. (*Memoria tăcerilor. Vladimir Ghika. 1873–1954*), tr. Stela Ciungan, București, 2004; Nicolae Ștefan, *Monseniorul Ghika, apostol și martir*, București, 1991; Hélène Danubia, *Prince et martyr. L'Apôtre du Danube. Monseigneur Vladimir Ghika*, Paris, 1993; *Monseniorul. Amintiri din viața lui Vladimir Ghika (perioada 1939–1954)*, îngr. Horia Cosmovici, București, 1996; Mia Frollo, *Însemnări despre monseniorul Vladimir Ghika*, îngr. Nicolae Scurtu, București, 1999; *Subteranele memoriei. Pagini din rezistența culturii. 1944–1954*, îngr. Vasile Igna, București, 2001, 340–351; Silviu Leca, *Monseniorul Vladimir Ghika. Etapele unei vocații*, București, 2002; Petre Pandrea, *Crugul mandarinului. Jurnal intim (1952–1958)*, București, 2002, *passim*; Ștefan J. Fay, *Monseniorul Vladimir Ghika. Schiță de portret european*, Sibiu, 2006; Andrei Brezianu, *Vladimir Ghika și Cortina de Fier*, CL, 2009, 7; Eugen Simion, *Vladimir Ghika (I–III)*, CLT, 2010, 10–12; Francisca Maria Băltăceanu, *Vladimir Ghika. Schiță de profil spiritual*, CC, 2010, 4; Mihaela Vasiliu, *Une Lumière dans les ténèbres, Mgr. Vladimir Ghika*, pref. Daniel Dideberg, Paris, 2011. **E.S.**

GHILIA, Alecu Ivan

(pseudonim
al lui Alexandru Ivan;

1.III.1930,
Stracova-Ghilia,
j. Botoșani),
prozator, poet.

Este fiul Savetei (n. Airinei) și al lui Vasile Ivan, agricultori. A urmat cursurile Academiei de Belle Arte din Iași (1948–1950), fiind, după propriile mărturisiri, un discipol al lui Corneliu Baba. După reorganizarea învățământului artistic ieșean în 1950, a continuat studiile în București, la Institutul de Arte Plastice și la Facultatea de Filologie, pe care a absolvit-o în 1952. În paralel a funcționat ca redactor la „Contemporanul” (1950–1953) și la „Gazeta literară” (1956–1960). A condus, în calitate de redactor-șef, revista pentru copii „Luminița” și, între 1967 și 1969, redacția de scenarii a Studioului Cinematografic București. Debutază cu versuri în ziarele „Opinca” și „Lupta Moldovei” (1948), iar editorial cu proza poetică *Drumuri, drumuri* (1954). A publicat mai multe volume de reportaje în spirit realist-socialist, scenarii de film (*Mândrie*, 1960, *Dragoste lungă de-o seară*, 1963, *Sărutul*, 1964, *Războiul domnițelor*, 1969, *Mânia*, 1977), după 1980 manifestându-se și ca pictor. A primit Premiul Academiei RPR pentru romanul *Cuscii* (1958) și Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru romanele *Recviem pentru vii* (1972) și *Dragostea câinelui de pază* (1978).

Format ca prozator la începutul anilor '50 din secolul trecut, **G.** face parte dintr-o generație a cărei evoluție a fost marcată de abandonarea convenției realist-socialiste în atmosfera de liberalizare de după 1964. Cariera sa literară, susținută cu asiduitate de-a lungul a mai bine de o jumătate de secol, a fost articulată de mutația criteriilor estetice și de schimbarea contextului politic: după o consacrare rapidă în cursul „obsedantului deceniu”, scriitorul a continuat să producă romane, primite cu rezerve de critică și cu indiferență de public, supraviețuindu-și vreme de aproape patruzeci de ani. Succesul său inițial s-a datorat unei abordări insolite a temelor literaturii

de propagandă. **G.** a introdus o perspectivă dramatică, cu nuanțe senzaționaliste, care compensează schematismul bine-rău, specific realismului socialist, prin diversificarea, fragmentarea și complicarea conflictelor. Romanul *Cuscii*, cel mai reeditat text al scriitorului, se bazează pe un montaj abil al temei colectivizării într-un tablou mozaicat, în care nu se înfruntă numai comuniștii și chiaburii, ci și generațiile vechi cu cele noi, comuniștii „buni” și comuniștii „răi”, străinii aduși în sprijinul colectivizării și localnicii. Această pulverizare a conflictului se sprijină pe dezvoltarea personajelor negative și a zonelor „gri”, precum și pe antrenarea instinctualității și a situațiilor-limită. O întreagă recuzită a violenței rurale pe care o descoperise sămănătorismul și o perpetuase în epoca interbelică romanul lui Liviu Rebreanu (violuri, sinucideri, crime etc.) reintră aici în circuit. Spre deosebire de Marin Preda, care în aceeași ani revoluționa romanul țărănesc prin proiecția unei dimensiuni reflexive a satului românesc, **G.** redescoperă sensibilitatea romantică a începutului de secol pentru o lume primitivă, agitată de pulsuni, afecte și chiar de senzualitate. Critici importanți ai momentului, precum Ov. S. Crohmălniceanu sau N. Ciobanu, au văzut în aceste căutări o vocație novatoare – fără îndoială, prin comparație cu stereotipia formulei realist-socialiste –, romancierul creându-și pentru scurtă vreme reputația de experimentator datorită capacității de a conduce narațiuni alerte și fracturate. Până spre sfârșitul anilor '60 toate subiectele abordate de **G.** fac parte din inventarul literaturii de propagandă. Sunt romane despre dictatura antonesciană și despre regimul de persecuție instaurat de Siguranța Statului în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (*Ieșirea din Apocalips*, 1960), despre întoarcerea soldaților de pe frontul antihitlerist și despre femeile care îi așteaptă acasă (*Îngeri biciuiți*, 1967) sau mici prelucrări epice inspirate din istoria națională oficială și menite să illustreze lupta de eliberare a „maselor” (*Asediul*, 1969). Romancierul s-a desprins de conformismul ideologic printr-o schimbare nu atât a temelor, cât a tehnicii și a unghiului de abordare. Prozele sale rămân atașate de câteva momente-cheie ale istoriei recente (războiul, întoarcerea de pe front sau din lagărul de prizonieri) pe care însă nu le mai interpretează în cadrul unui scenariu realist, ci al unui simbolic. Romanele publicate după anii '70 transformă

reprezentarea evenimentelor într-o alegorie a înfruntării omului cu istoria, propunând abordări oblice – parabole, distopii sau narațiuni arhetipale. *Un Oscar pentru Ana* (1982), care reia povestea și personajele din *Dragostea câinelui de pază*, asociază, pe firul memoriei interioare, două traume colective, al Doilea Război Mondial și răscoala de la 1907; în același sens, dar cu alte mijloace, *Lumina din adâncuri* (1988) traversează cele două războaie mondiale și un episod haiducesc din secolul al XIX-lea, pe baza unei scheme arhetipale care pune în paralel trei figuri masculine condamnate să re trăiască, la distanță, constrângerea aceleiași realități nefavorabile. „În impactul său cu istoria, în scurtul timp circumscris existenței sale căznite, unei ființe omenești îi este menit să i se întâmple toate relele cu puțință”, notează autorul în *Întoarcerea bărbaților* (1991). Menținută până la capătul carierei, frecvența scrierilor lui **G.** nu e rezultatul unei fantezii bogate, ci al unei activități neobosite de rescriere: în ciuda diversității formulelor, producția sa romanească se hrănește din reciclarea personajelor și a situațiilor, compuse dintr-un material autobiografic reutilizat sub noi titulaturi. *Misterul cerboaiței* (2005) și *Moștenirea mătușii Tamara* (2006) reiau episodul întoarcerii bărbaților din război, din pușcărie sau din lagăr, ca și figura bătrânei mame care își așteaptă fiul plecat pe front. *Negostina și Elizei*. *Romanul unei iubiri* (2004) evocă un prototip al feminității folosit în alte nuvele și romane etc. În această recirculare de teme se exprimă aspirația spre un unic univers omogen („Ce minunat ar fi să izbutesc să folosesc procedeul lui Faulkner: să leg totul în timp, loc și destine” mărturisea într-un interviu din 1965), ce stă însă pe muchia fină a autocitării și a repetiției. În fond, ceea ce critica a înțeles de multă vreme, în literatura lui **G.** se exprimă un temperament nostalgic care, sub pretextul construcțiilor ficționale, caută să creeze ocazii pentru re trăirea într-un orizont al memoriei fericite. Mai puțin numeroase decât romanele, poeziile (*Ploi de lumină*, 1974, *Poeme de regăsire*, 1980, *Poeme crepusculare*, 2002) constituie mai degrabă un document moral, transcriind, în tonalități imnice amenințate adesea de verbiage, atașamentul pentru trecut, pentru locurile amintirii și pentru ordinea ideală a lumii: „Așa ne luminează copilăria/ Drumul toată viața”. O carte târzie, *De veghe la moartea mea* (1998), este centrată nu

atât pe evenimentele din decembrie 1989, cum indica subtitlul acestui „roman-confesiune”, ci pe întreaga perioadă comunistă, paginile aducând, fie și în mică parte, un fel de *mea culpa*.

SCRIERI: *Drumuri, drumuri*, București, 1954; *Frații Huțulea*, București, 1955; *Cântece de drumeție*, București, 1958; *Cuscarii*, I, București, 1958; ed. București, 1959; ed. București, 2002; *Scrisori din Bărăgan*, București, 1959; *Ieșirea din Apocalips*, București, 1960; ed. (*Ieșirea din Apocalips. Drumul așteptării*), București, 1962; ed. București, 1969; *Asaltul timpului*, București, 1961; *Insula speranței*, București, 1963; *Povestiri*, București, 1964; *Îngeri biciuiți*, București, 1967; ed. (*Nopțile Negostinei*), București, 1976; *Un joc nevinoval*, București, 1967; *Cântec de drumeție*, București, 1968; *Asediul*, București, 1969; *Secol nervos*, București, 1969; *Appassionata*, București, 1971; *Recviem pentru vii*, București, 1972; *Iubirea mea dintâi... și trei poezii inedite de Nichita Stănescu*, București, 1973; *Întoarcerea*, București, 1974; *Ploi de lumină*, București, 1974; *Vremea demonilor. Recviem pentru vii*, București, 1974; *Dragostea câinelui de pază*, București, 1978; *Poeme de regăsire*, București, 1980; *Un Oscar pentru Ana*, București, 1982; *Lumina din adâncuri*, București, 1988; *Întoarcerea bărbaților*, București, 1991; *Piramida*, I–II, postfață Romul Munteanu, București, 1995; ed. București, 1997; *De veghe la moartea mea. Roman confesiune despre evenimentele din decembrie 1989*, București, 1998; *Poeme crepusculare*, îngr. Gellu Dorian, Botoșani, 2002; *Bastardul*, București, 2003; *Negostina și Elizei. Romanul unei iubiri*, București, 2004; *Misterul cerboacei*, Iași, 2005; *Moștenirea mătușii Tamara*, Iași, 2006; *Alexandru cel Mic și nepotul Marelui Rabin*, Cluj-Napoca, 2010; *Chemarea destinului. Raport către îngeri și provocare pentru cititori*, Buzău, 2010.

Repere bibliografice: Ovid S. Crohmălniceanu, *Două romane despre război*, VR, 1961, 3; Ion Vitner, *Prozatori contemporani*, II, București, 1962, 78–105; Damian, *Direcții*, 139–157; Dimisianu, *Schițe*, 56–61; Ardeleanu, *Însemnări*, 182–186; Oprea, *Mișcarea*, 85–93; Ciobanu, *Nuvela*, 332–340; Mircea Iorgulescu, „*Secol nervos*”, „*Albina*”, 1969, 42; Cristea, *Interpretări*, 148–153; Regman, *Cronici*, 56–65; Ardeleanu, „*A urî*”, 89–94; Ciobanu, *Critica*, 135–141; Dan C. Mihăilescu, *Filtrele istoriei*, LCE, 1979, 17; Mihaela Ursa, *Între obsesie și sens*, TR, 1991, 20; Varujan Vosganian, *Despre romanul „Piramida”*, CNP, 1996, 3; Munteanu, *Jurnal*, VI, 196–208; Constantin Cubleşan, *Un roman inițiativ*, ST, 1998, 2–3; *Dicț. scriit. rom.*, II, 399–400; Micu, *Ist. lit.*, 483–484; Valentin Ciucă, „*Bastardul*”, CL, 2005, 3; Popa, *Ist. lit.*, I, 924–925, II, 948–949. **A.Td.**

GHILIMESCU, Ștefan Ion (16.III.1947, Costeștii din Vale, j. Dâmbovița), critic și istoric literar, poet. Este fiul Mariei (n. Dumitru) și al lui Ion Constantin

Verusi, muncitor. Urmează școala primară la Tomșani (1954–1958), apoi învață la Costeștii din Vale (1958–1961), frecventează Liceul „Nicolae Grigorescu” la Titu (1961–1965), Institutul Pedagogic din Baia Mare (1965–1968) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1968–1973). A fost profesor de gimnaziu și liceu, funcționar și director la Casa de Cultură din Pucioasa (1980–1989), apoi, din 1990, consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Dâmbovița; în perioada 1992–1996 a activat ca profesor asociat la Universitatea Valahia din Târgoviște. Conduce din 2012 publicația „Târgoviștea literară”. În 1967 a debutat atât publicistic, cu un eseu despre Mihail Celarianu apărut în suplimentul literar al ziarului „Pentru socialism” din Baia Mare, cât și editorial, cu poezii în antologia colectivă *Ano-timpul întrebărilor* (Baia Mare). Eseurile și cronicile literare și le-a publicat în „Viața românească”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Argeș”, „Calende”, „Literă” ș.a. I-a fost decernat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Pitești, în 2005 și 2008.

Titlul volumului *Figuri ale romanului* (1997) este sugestiv pentru că, așa cum afirmă într-un preambul, **G.** nu este adeptul existenței unei modalități românești exclusive, ci înregistrează în egală măsură variatele structuri compoziționale, de la cele tradiționale la cele „cu totul libere ale prozei mai noi, pe un front instabil cu dese și surprinzătoare schimbări de poziții”. Printre autorii comentați se numără Mircea Horia Simionescu, Constantin Țoiu, Radu Cosașu, Adriana Bittel, Vintilă Horia, Paul Goma, Răzvan Petrescu, Livius Ciocârlie, Costache Olăreanu, Marius Tupan ș.a. În analiză criticul recurge predilect la rezumarea acțiunii. În cronicile și eseurile din volumul *Figuri ale imaginarului poetic* (1998) el relevă „miezul sublim al poeziei, plusul de nimb al existenței ființei în plusul de uimire a cuvintelor”, plecând de la Marin Sorescu și Ioanid Romanescu și ajungând la Gheorghe Izbășescu, Gabriela Crețan, Iulian Boldea, Mircea Drăgănescu ș.a. *Proximitatea lui Eminescu* (2001) oferă o imagine caleidoscopică a receptării poetului de criticii și istoricii literari actuali, între care se include. În eseu *Eminescu, Shakespeare și modernitatea tradiției*, de pildă, **G.** emite opinii diletante de felul aceleia că poetul român este nu doar un romantic, ci și „sincron în adâncime ideilor modernismului european”. În general, criticul și istoricul literar este prolix,

manevrează instrumente vechi, amestecă netulburat valorile și privilegiază cu patriotism local autorii (importanți sau veleitari) arondabili arealului județean. Poeziile din volumele *Lola Lolita Bonita* (2000) și *Grădina lui Athis* (2002) oferă meditații tipice pentru aripa clasicizant-tradiționalistă a neomodernismului postbelic.

SCRIERI: *Figuri ale romanului*, Târgoviște, 1997; *Figuri ale imaginarii poetice*, Târgoviște, 1998; *Dinastia Ciorăneștilor – o dinastie de cărturari* (în colaborare cu Mihai Gabriel Popescu), Târgoviște, 2000; *Lola Lolita Bonita*, București, 2000; *I. C. Vissarion: între uitare și dăinuire* (în colaborare cu Victor Petrescu), Târgoviște, 2001; *Proximitatea lui Eminescu*, Târgoviște, 2001; *Grădina lui Athis*, Pitești, 2002; *Convorbiri deschise: de la Alexandru Ciorănescu la Marian Zidaru*, București, 2003; ed. (*Mărturisiri și judecăți plurative*), Cluj-Napoca, 2011; *Conexiuni și interferențe culturale târgoviștene*, Târgoviște, 2005; *Tranziția politică, politica tranziției*, Târgoviște, 2005; *Din condici și carnete...*, Târgoviște, 2007; *România exilată. George și Alexandru Ciorănescu*, Pitești, 2008; *Citind, rescriind*, Târgoviște, 2012.

Repere bibliografice: Ionel Necula, [*Ștefan Ion Ghilimescu*], CNT, 1997, 52, 2000, 45, 2003, 8, 30, 2004, 6; Nicolae Oprea, *Parafraza criticului*, „Calende”, 1997, 9–12; Teodor Vârgolici, [*Ștefan Ion Ghilimescu*], ALA, 1997, 373, 1999, 465, 2000, 547, 2001, 596, 2003, 695, 2006, 826; Tudor Cristea, *Figurile criticii*, CNP, 2000, 12; Petras, *Panorama*, 309–312; Radu Voinescu, *Critica de vocație... asesorală*, LCF, 2012, 10. **T. V.**

GHIMPELE, revistă apărută la București, săptămânal, între 29 mai 1866 și mai 1879. Deși la **G.** numerotarea anilor de apariție o continuă pe aceea de la „Nichipercea”, totuși nu este vorba de o simplă schimbare de titlu. După ultima suprimare a revistei lui N.T. Orășanu, la 22 mai 1864, acesta nu mai izbutește să scoată singur periodicul și, cu vremea, tineri colaboratori, cu mentalități noi și cu alte gusturi literare, îl înlocuiesc, poate chiar îl elimină de la conducerea unei reviste care se modificase substanțial și în ceea ce privește mijloacele literare și satirice întrebuințate. Redactori la noua publicație umoristică printre alții sunt I.C. Fundescu (1867), G. Dem. Teodorescu (1871), Toma I. Stoenescu (1877). Între 1872 și 1877, după cum rezultă din diversele anunțuri inserate în revistă, **G.** este redactată de un comitet. I.L. Caragiale a făcut parte din acest comitet din decembrie 1874 până în 1876. Este foarte probabil ca după 1876 conducătorul de fapt al periodicului să fi fost G. Dem. Teodorescu. În

tot acest timp **G.** afișează o orientare politică anti-conservatoare și manifestă o continuă ostilitate față de dinastia străină. Totodată, are o conduită literară bine precizată, combătând impostura și falsa modernitate, spiritul de imitație, lipsa de originalitate și aspectele negative ale vieții literare autohtone. Cei mai mulți semnatari se ascund sub pseudonime, unele încă neidentificate. Dintre ei, constanți în atitudinea publicistică și în calitatea mijloacelor satirice întrebuințate au fost G. Dem. Teodorescu (Ghedem), C. Cristescu (a semnat Cocris, Sir Kock, Zaplan), Demetru Constantinescu-Teleor, Constantin Gh. Hristodorescu și, bineînțeles, Caragiale, a cărui colaborare începe în 6 decembrie 1873, cu un *Sonet* dedicat baritonului italian Agostino Mazzoli. Caragiale continuă să scrie în anii următori cronici umoristice și literare, versuri, epigrame (*Unui poetastru*), știri și anunțuri; multe texte, nesemnate, nu-i pot fi atribuite cu toată siguranța, scriitorul aflându-se într-o perioadă de formare, de clarificare stilistică. Adesea el se alătură altor colaboratori de la **G.** îndeosebi redactorilor de la „Revista critică”, în atacurile, unele justificate, altele exagerate, îndreptate împotriva „direcției noi” de la „Convorbiri literare”, intervenții adăpostite în seria de note intitulată *Ghimpișori*, nesemnate, dar în care se simte mereu ascuțimea peniței lui. Ultimul text semnat de el (cu pseudonimul Palicari) apare la 15 august 1876. După această dată este greu de spus dacă a mai tipărit ceva aici. Celelalte semnături ale sale întrebuințate în timpul colaborării la **G.** sunt I.L.C., Car, C...și Rac. Un an mai târziu, în aprilie 1877, aici debuta Duiliu Zamfirescu cu poezia *Domnișoarei Niculescu Aman*. În revistă se publică multe cronici și articole, în care chestiunile politice sunt tratate într-o manieră aparent

frivolă, parodii în versuri și proză, anecdote culte și populare, glume, știri fanteziste etc. Uneori ironia e greoaie, alteori zeflemelele și umorul depășesc măsura, însă aceste exagerări nu sunt caracteristice. Se reiau, de asemenea, versuri aparținând lui Gh. Asachi (*Două spice*), Alecu Donici (*Musca la arat*), V. Alecsandri (*Odă ostașilor români*, *Hora de la Grivița*, *Peneș Curcanul* ș.a.). **R.Z.**

GHIMPELE, publicație apărută la Brașov, săptămânal, între 11 august și 17 noiembrie 1919, apoi la Oradea, bilunar, între 25 noiembrie 1922 și 22 aprilie 1923, apoi între 1 decembrie 1923 și 10 februarie 1924, având subtitlul „Revistă de umor și satiră. Suferințe și dureri, cronici vesele, cuvinte de duh, calambururi”. Se mai menționează că director e opinia publică, iar redactor responsabil Moș Sfadă (Mihail G. Samarineanu), care în seria a doua a publicației preia direcția. Din 1922 subtitlul se modifică în „Pentru toți și pentru toate. Revistă bilunară satirico-umoristică.” Având pe frontispiciu ca motto adagiul „Râsul descrețește frunțile celor necăjiți și biciuiește năravurile rele ale societății”, publicația se deschide cu o poezie-program intitulată *Ghimpele*, în care se afirmă intenția ca prin râs să fie biciuită prostia, demascată fățărnicia, cei obraznici să fie pedepsiți, iar cei indiferenți împinși la acțiune. Scrisă cu vervă și haz, dar și cu o ironie adeseori mușcătoare, gazeta își îndreaptă atenția asupra vieții politice, cu precădere asupra situației, evenimentelor și personalităților locale. Există câteva rubrici mai mult sau mai puțin permanente: cea intitulată „La tarabă”, scrisă în versuri, este o cronică satirică a societății românești contemporane, după cum rubrica „Cronică rimată” cuprinde, printre altele, sub titlul *Miorlăituri din Brașov*, relatări hazlii ale unor întâmplări și moravuri locale. Aceeași tematică o au majoritatea anecdotelor adunate sub titlul generic *Brașoave*, tot anecdote și snoave cuprinzând rubricile „Sacul cu ghimpi” și „Din snoavele lumii”. Textele sunt iscălite în cea mai mare parte cu pseudonime adecvate; astfel, sub semnături ca Moș Sfadă și Ghidale Nuhăm (M.G. Samarineanu), Ghiță Ardeleanu (George Bota), Surcel (T. Moga), Mărăcine, Sărântoc, Nam Habar, Titus ș.a., sunt publicate versuri, majoritatea satirice, iar sub semnături ca Dr. V.R. Carpatake, Ghiță Nebunul, Kix, Cridim (Christea N. Dimitrescu), B. Riciu apar numeroase epigrame cu adresă precisă la situații

și persoane ale timpului. Alcătuite tot în versuri, sunt de remarcat câteva descrieri citadine ce par să aibă ca model *Rapsodiile* lui G. Topîrceanu (Ghidale Nuhăm, *La noi*, Nam Habar, *Ninge*). Proza ocupă un spațiu însemnat, fiind ilustrată prin schițe, portrete satirice, interviuri, snoave, anecdote ș.a., ai căror autori semnează Moș Sfadă, Ghidale Nuhăm, Rița Potârniche (Florica M. Samarineanu), Cărcotaș, Ion Virgulă, Țurcă, Val. Maximilian ș.a.; printre acestea și un nume recunoscut în domeniu – Gh. Brăescu (*Eseuri*). Din galeria de portrete se distinge cel realizat cu tandră ironie poetului Lucian Blaga (Portretist, *Un izolat: poetul Lucian Blaga*). Traducerile se rezumă la câteva schițe umoristice ale scriitorului maghiar Molnár Ferenc, transpuse în românește de Porumbița (Florica M. Samarineanu) și L.P. Martinescu. Revista este, începând de la copertă, bogat ilustrată cu desene și mai ales caricaturi, unele reprezentând personalități ale vieții politice și culturale românești și străine (Iuliu Maniu, Ioan I.C. Brătianu, Al. Vaida-Voevod, N. Iorga, A.C. Cuza, Șt. Cicio Pop, O. Goga, Lucian Blaga, Thomas Woodrow Wilson, Georges Clemenceau, contele Albert Apponyi ș.a.). Ilustrațiile aparțin lui V. Maximilian, H. Major, Földes, Váradi ș.a. **L.D.**

GHINOIU, Ion
(7.IX.1941, Fundulea,
j. Ilfov), etnolog.

Este fiul Mariei (n. Căprioreanu) și al lui Dumitru Ghinoiu. Urmează Școala Pedagogică (1956–1959) la București și face apoi tot aici studii universitare de geografie (1962–1967). Învățător în comuna Independența (1959–1960) și în Fundulea (1960–1962), devine cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor din București (din 1967), unde în 1986 ajunge șeful sectorului de etnografie și membru în colegiul „Revistei de etnografie și folclor”. Între 1990 și 1992 a fost secretar științific la Institutul de Tracologie din București.

În studiile sale G. este preocupat de riturile, credințele și miturile românești. *Vârstele timpului* (1988) reprezintă o abordare genetică, antropologică și comparativă a calendarului rural, „instrument de mediere între om și natură”, cu toate variantele lui: calendarul agrar, pastoral, pomi-viticol, apicol, calendarul culegerii plantelor de leac, al celor trei feluri de orologii – cosmic, biologic și social. Abia versiunea organizată ca dicționar și intitulată *Obiceiuri populare de peste an* (ediția a treia, 1997) va avea structura intenționată de la început de autor, prima ediție fiind amputată de cenzura epocii. Ideea fundamentală a lucrării este aceea că poporul român are un panteon constituit din ființe mitice al căror rol principal este măsurarea timpului: divinități populare masculine (Crăciun, Sânvăsâi, Sântoader, Sângeorz, Sântilie, Sâmedru, Moș Andrei, Moș Nicolae), divinități feminine (Dochia, Sânzienele, Drăgaicele, Lăzărițele, Ielele, Fata Pădurii), zeițe-mame (Maica Precista, Mama Pădurii), zeițe bătrâne (Sfânta Vineri, Sfânta Varvara, Baba Dochia). Dacă unele întru chipuri mitice au luat numele unor sfinți creștini, altele nu au nici o relație cu creștinismul (Călușul, Caloianul, Paparuda, Ropotinul Țestelor, Dragobete, Drăgaica, Sânziana, Joimărița, Martinii, Berbecarii, Circovii, Ziua Lupului), fiind sau moștenite din substratul autohton sau asimilate de la cultele greco-romane și orientale sau reprezentând creații autohtone. Cele 950 de articole ale dicționarului definesc succint fenomenele, le precizează repartizarea geografică, iar prin trimiteri încrucișate facilitează perceperea relațiilor dintre obiceiuri. Interesul pentru recuperarea și descrierea mitologiei populare autohtone continuă și în lucrarea *Călușul. Istorie și documente – Le Calus. Histoire et documents* (2003), unde G. analizează componența, inventarul ritual, repetiția geografică a obiceiului și scenariul magic. În *Lumea de aici, lumea de dincolo. Ipostaze românești ale nemuririi* (1999) și în *Cărările sufletului* (2004) se oprește asupra studierii integratoare a practicilor și credințelor din ciclul calendaristic și din cel familial, propunându-și să corecteze tendința de a trata separat timpul cultural măsurat din perspectiva ritmurilor naturii și din cea a vieții omului. Autorul urmărește credința în nemurire reflectată de înlănțuirea firească a treptelor și pragurilor biologice și sociale prin intermediul cărora omul se integrează în existență și postexistență. Reflecțiile sale sunt

susținute de o bogată informație etnografică, istorică, etnologică, în general culturală, un rol extins acordându-i-se folclorului literar (proverbe, texte funerare, colinde), care ilustrează într-o manieră pertinentă fundamentele mitologice românești. În calitate de conducător al sectorului de etnografie al institutului bucureștean, G. („nume de primă mărime în etnologia românească” – Ion H. Ciubotaru) se implică în realizarea și coordonarea a două proiecte fundamentale: seria *Sărbători și obiceiuri* din *Corpusul de documente etnografice*, care teaurizează informații existente în cea mai bogată arhivă de folclor din țară, și *Atlasul etnografic român* (I–IV, 2003–2011), operă de cartografiere a datelor despre cultura populară autohtonă din ultimul secol (habitatul, ocupațiile, tehnica populară, portul, arta populară).

SCRIERI: *Popasuri etnografice românești*, București, 1981; *Demografie și etnografie* (în colaborare cu Vladimir Trebici), București, 1986; *Vârstele timpului*, București, 1988; ed. 3 (*Obiceiuri populare de peste an*), îngr. Arșița Avramescu, București, 1997; *Lumea de aici, lumea de dincolo. Ipostaze românești ale nemuririi*, București, 1999; *Zile și mituri. Calendarul țaranului român 2000*, București, 1999; *Panteonul românesc. Dicționar*, București, 2001; *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului etnografic român* (în colaborare), I–V, București, 2001–2009; *Sărbători și obiceiuri românești*, București, 2002; *Călușul: istorie și documente – Le Calus. Histoire et documents*, ed. bilingvă, tr. Veronica Mitache, Slatina, 2003; *Atlasul etnografic român* (în colaborare), I–IV, București, 2003–2011; *Cărările sufletului*, București, 2004; *Comoara satelor. Calendar popular*, București, 2005; *Mică enciclopedie de tradiții românești*, îngr. Valeria Filimon, București, 2008.

Repere bibliografice: Gheorghiță Geană, *Mărturia drumurilor*, LCE, 1981, 35; George Muntean, *Demografie, etnografie și literatură*, RL, 1987, 18; Mihai Coman, *Timp și temporalitate*, RL, 1989, 20; Ovidiu Pecican, „*Demografie și etnografie*”, AAF, 1991; Iordan Datcu, *Dicționarul obiceiurilor*, RL, 1997, 30; Petru Ursache, *O hermeneutică a obiceiurilor*, CL, 2002, 1; Adrian Majuru, „*Sărbători și obiceiuri românești*”, OC, 2003, 155; Ion H. Ciubotaru, „*Atlasul etnografic român*”, CRC, 2004, 3; Gheorghe Niculescu, Ioana Grigorovici, „*Atlasul etnografic român, vol. I: „Habitatul”*”, „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»”, 2006; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 424–425; Gheorghiță Geană, Raluca Nicoleta Preda, „*Atlasul etnografic român*”, REF, 2008, 1–2; Iordan Datcu, *Cartea de etnologie*, Craiova, 2009, 48–51; Zamfira Mihail, *155 de cărți într-o carte*, Chișinău, 2010, 361–364, 374–375; Ion Ghinoiu, *un arheolog al arhetipurilor. Documentar bibliografic*, Râmnicu Vâlcea, 2011.

I.D., I.Rp.

GHIOCCEL, revistă apărută la Chișinău, cu mai multe întreruperi, din aprilie 1934 până în 1940. Între 1938 și 1940 denumirea publicației va fi „Ghiocelul”. Este editată de Societatea Culturală „Iulia Hasdeu” de pe lângă Liceul Eparhial de Fete, instituție de învățământ al cărei început datează din anul 1864. Comitetul redacțional este format la numărul 2/1934 din Magda Isanos – redactor, și V. Teleuța – secretar de redacție; de la numărul 3 redactor e Z. Poclitaru, secretar de redacție E. Ghinculov, iar în 1935 președinte va fi Tamara Panțaru și vicepreședinte Z. Poclitaru. După tipicul publicațiilor școlare ale epocii, **G.** conține un corp de texte (poezii, impresii de cercetășie, scurte articole, omagii profesoarelor, dar și câte o prezentare a unui sat sau strigături culese din diverse zone), o pagină de recenzii, o pagină distractivă (epigrame, anecdote etc.), o poștă a redacției și o pagină mondenă, ce cuprinde cronica serbărilor din localitate. Deși foarte tineri, autoarele și autorii – odată cu al doilea an de apariție, revista primește și colaboratori din afara liceului – compun versuri încărcate de melancolie, evocând iubiri pierdute, cimitire, despărțiri, însingurări. Articolele (spre exemplu, *Basmul în dezvoltarea spirituală a copilului*) păcătuiesc prin schematism (delimitarea funcțiilor, expunerea foloaselor etc.). Articolul *Început bun* (2/1934) discută „problema” Basarabiei și a „reînvățării” limbii române după „schingiuirea ei”, timp de un veac, de „cnutul rusesc”. Scopul societății și al revistei sale devine astfel unul patriotic: „Cu ajutorul acestei societăți, membrii ei nu numai că învață limba corectă românească, dar ea mai are menirea să dea o direcție penițelor care sunt încă în mugur. De unde știm noi că peste câțiva ani nu ne vom alege cu unele talente recrutate din această mică societate?”. Cuvinte confirmate, întrucât revista reține atenția istoricilor literari în primul rând pentru cele câteva texte semnate de Magda Isanos în 1934, când, în ultima clasă de liceu, deținea funcția de președintă a Societății Culturale „Iulia Hasdeu”. În această calitate, ea susține conferința *Femeia în literatura noastră* (menționată într-o notă). În numărul 2 semnează *Creionări* – o povestire ce descrie o oră de sfârșit de trimestru, cu plictiseala ultimelor „ascultări” și cu dorul de casă, momente în care gândurile elevelor zboară departe, contemplând marea sau „vârful de tuș negru al copacilor”. În același

număr o recenzie semnată cu inițialele M.I. recomandă, cu mult discernământ, ce merită sau nu să fie citit. În numărul următor (închinat Școlii Eparhiale la împlinirea a șaptezeci de ani de existență), Magda Isanos este prezentă cu poezia *Macii* și cu *Inseparabilele*, o schiță de portret a două colege de clasă. Revista găzduiește și versuri ale unor colegi de la Seminar – Al. Bardieru și Sergiu Matei Nica (semna S.M. Nicov) ori de la Liceul Militar – [Constantin] Virgil Gheorghiu. În nr. 3/1934 E Alistar-Romanescu, fost membru al Sfatului Țării, publica un istoric a liceului. **C.Br.**

GHIRVU-CĂLIN, Elena (16.I.1944, Bahna, j. Neamț), prozatoare. Este fiica Margaretei (n. Dobrovici) și a lui Ioan Ghirvu, mic proprietar, iar după 1948 muncitor și tehnician. Licențiată a Facultății de Filosofie, secția psihologie-pedagogie, a Universității din București (1967), a lucrat ca profesoară, apoi ca redactor la revista „Cutezătorii”. Debutază cu un grupaj de povestiri în „Luceafărul” (1966), colaborând ulterior și la „România literară”, „Viața românească” ș.a. A semnat și Elena Călin.

În volumul *Liliacul cânta în surdină. Ars amandi* (1968), care cuprinde două microromane, **G.-C.** adoptă formula confesivă pentru a trata superficial, dar dezinvolt și cu prospețime, teme ca iubirea sau moartea, invidia sau generozitatea. Nuvelele din *Aldebaran* (1970), mai puțin reușite la nivelul epic decât la cel al notației unor procese sufletești tulburi, urmăresc destinul unor femei singure și nefericite, marcate de sentimentul ratării. În proza scrisă de **G.-C.** mai toate personajele, de care autoarea se detașează uneori ironic, trăiesc o stare de neîmplinire: căsniciile eșuează (*Fluturi pentru iarnă*, 1977, *Haina vântului*, 1981) sau sunt salvate în extremis de intervenția unui ins providențial, puțin credibil (*La urma urmei*, 1986), carierele artistice sau științifice nesusținute de vocație autentică se dovedesc simple tentative veleitare (*Cum trece timpul*, 1983). Scriind mai multe romane psihologice cu accent pe problematica iubirii, dar și pe opțiunile etice fundamentale, prozatoarea își modifică formula narativă; dacă în *Aniversarea* (1980) destinul personajelor e reconstituit printr-o succesiune de monologuri interioare, rechizitorii sau justificări, în *Din aproape în aproape* (1989), cronică de familie, frescă a anilor '40-'50 ai secolului trecut

și totodată roman de moravuri, primează epicul debordant, cu accente senzaționale. Alte două romane, *Superba zi de mâine* (2004) și *Mâna providenței* (2012), merg pe o linie asemănătoare cu aceea din *Aniversarea*, unele personaje fiind alter egouri ale autoarei. **G.-C.** semnează și un volum de publicistică, *Reverberații* (1971, în colaborare cu Alexandru Guțan), precum și romanele pentru copii *Alte culori, alte anotimpuri* (1973) și *Caruselul primăverii* (1986).

SCRIERI: *Liliacul cânta în surdină. Ars amandi*, București, 1968; *Aldebaran*, București, 1970; *Reverberații* (în colaborare cu Alexandru Guțan), București, 1971; *Alte culori, alte anotimpuri*, București, 1973; *Fluturi pentru iarnă*, București, 1977; *Aniversarea*, București, 1980; *Haina vântului*, București, 1981; *Cum trece timpul*, București, 1983; *Caruselul primăverii*, București, 1986; *La urma urmei*, București, 1986; *Din aproape în aproape*, București, 1989; *Superba zi de mâine*, București, 2004; *Mâna providenței*, București, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Liliacul cânta în surdină. Ars amandi*”, R, 1969, 3; Lucian Raicu, „*Liliacul cânta în surdină. Ars amandi*”, RL, 1969, 19; Mircea Iorgulescu, „*Aldebaran*”, RL, 1970, 46; Paul Dugneanu, *Farmecul desuetudinii*, LCE, 1977, 49; Elena Tacciu, [Elena Ghirvu-Călin], RL, 1982, 22, 1984, 8; Horia Gârbea, *Nevoia de roman*, VR, 1987, 12; Valeriu Cristea, *Fețele destinului*, RL, 1989, 44; Cornel Munteanu, „*Din aproape în aproape*”, ST, 1990, 4. **A.C.**

GHIȚĂ, Cătălin (18.X.1976, Craiova), critic și istoric literar, comparatist. Este fiul Marinelei Ghiță, economistă, și al lui Sebastian Ghiță, profesor. Absolvent al Colegiului Național „Elena Cuza” din Craiova (1995), urmează între 1995 și 1999 cursurile Facultății de Litere din Craiova. Este doctor al Universității din Craiova, cu teza *O morfotipologie a poeziei vizionare* (2003), și al Universității Tohoku, Japonia, cu teza *Revealer of the Fourfold Secret: William Blake's Theory and Practice of Vision* (2007). Din 1999 este cadru didactic universitar la Facultatea de Litere a Universității din Craiova. Timp de aproape patru ani, din 2003 până în 2007, a beneficiat de o bursă în Japonia, experiența culturii nipone fiind relatată în *Darurile zeiței Amaterasu* (2008). Debutează cu recenzii în revista „Ramuri” (1998) și editorial cu *Lumile lui Argus. O morfotipologie a poeziei vizionare* (2005). Colaborează cu cronici, eseuri critice, studii de istorie literară și de literatură comparată la „Adevărul literar și artistic”, „Apostrof”,

„Contemporanul. Ideea europeană”, „Dilema veche”, „Euresis”, „Mozaicul”, „Poezia”, „Ramuri”, „Tomis”, precum și la publicații academice din țară și din străinătate. A fost premiat de Uniunea Scriitorilor, filiala Craiova (2011).

Deși prin debut aparține generației critice douămiiste, **G.** este înrudit mai degrabă cu reprezentanții ultimei vârste a structuralismului românesc, de care îl apropie atât temele de cercetare, cât mai ales stilistica reflecției. Atracția pentru clasificări și pentru elaborarea unor sisteme totalizante, o aplecare vizibilă spre *close reading* și spre „critica de identificare”, selecția predilectă a exemplelor din seria operelor majore fac din interpretările sale o prezență singulară într-un peisaj contemporan dominat de investigarea arhivelor și de recuperarea scriitorilor necanonici. Formula comparatismului lui **G.** e „clasică”, definită prin recursul la marile literaturi, engleză, germană, franceză, și prin cuprinderea exhaustivă a variantelor tematice, în vaste tabulaturi tipologice cu aspect teoretizant. Nu e vorba însă de reactualizarea anacronică a analizei structurale, ci de prelungirea unor preocupări ale anilor '80 pentru raportul literaturii cu ceea ce se găsește „în afara” sistemului de semne. Frica, teroarea, fantasticul, vizionarismul, subiectele predilecte ale criticului, evocă diverse alterări ale „legilor” de organizare a lumii fizice, implicând identificarea literaturii cu efectul de deformare a realității și cu *écart*-ul în raport cu normele reprezentării. Cartea de debut, *Lumile lui Argus. O morfotipologie a poeziei vizionare* (2005), înscrie în tema istorică a profetismului și a mesianismului romantic o ambițioasă reflecție generală asupra poeziei și asupra tehnicilor ei de transfigurare a realului. Rezultată dintr-un șantier doctoral din care face parte și un comentariu al operei lui William Blake (*Revealer of the Fourfold Secret: William Blake's Theory and Practice of Vision*, 2008), cercetarea folosește vizionarismul ca pretext pentru clasificarea modurilor de prelucrare lirică a percepțiilor, construind de fapt o tipologie a „producerii” realității prin filtrul poeziei. Cele patru categorii cu care operează **G.** sunt obținute prin combinarea unui criteriu al originalității (distingând un vizionarism „primar”, fondator de lumi, și unul „secundar”, mimetic în raport cu realitatea) și a unui criteriu tematic (diferențiind un vizionarism „laic”, care transfigurează existența în funcție de

mituri, de unul „religios”, care o remodelează în funcție de prezența sacralului). Totuși, deschiderile teoretizante ale cărții creează așteptări pe care demonstrația nu le poate satisface, vizionarismul rămânând o temă ancorată în contextele culturale și ideologice ale primului romantism, incapabil să epuizeze modalitățile prin care poezia operează asupra reprezentărilor realității. Nu în schemele clasificatorii și în exhaustivitatea lor trebuie căutate meritele cărții, ci, mai degrabă, în înnoirea perspectivelor de hermeneutică istorică asupra conținuturilor profetice și mesianice din opera unor scriitori precum Arghezi sau Goga, al căror interes pentru figurile spiritualității religioase a fost banalizat de tradiția critică. Dimensiunea clasificatorie e atenuată în *Deimografia. Scenarii ale terorii în proza românească*. Fiind prima tratare sistematică a constelației tematice a fricii din cultura română (*deimos* = „groază”, „spaimă”, „teroare”), cartea propune abordarea unor probleme puse în trecut de literatura fantasticului și reactualizate din unghiul imaginarului *horror*. Nivelul tipologic nu mai implică aici decât o distincție între teroarea înscrisă în legile fizice ale realității (naturală) și cea care presupune transgresarea mecanismelor reprezentării (supranaturală). Criticul constituie astfel un cadru foarte larg menit să pună în evidență o mișcare evolutivă, care în același timp tinde să aprofundeze resursele terorii, emancipându-le treptat de limitele realității obiective. În acest context, categoriile multiple pe care interpretarea le invocă (sadism, naturalism visceral, gotic, malefic, eros vampiric etc.) nu țin propriu-zis de o „morfologie” a spaimii, cât de efortul de etichetare și de concentrare a analizelor prin care G. parcurge istoria literaturii române. Literatura subiectivă a criticului, formată din impresii de călătorie în Japonia (*Darurile zeiței Amaterasu*, 2008) sau dintr-o colecție de poeme sapiențiale (*Mantra*, 2007), e reversul și consecința literaturii sale științifice, în care se reflectă tendința erudită, fascinația pentru atitudinile filosofice și, uneori, accentele polemice și intelectualiste. Interesant e pamfletul *Zeiți împlețiți. Lecturi lejere din Biblie și din Coran* (2012), analiză critică și satirică a scrierilor sacre bazată pe o perspectivă voit candidă asupra dogmelor religioase, care dezvăluie un moralist în descendența raționalismului iluminist.

SCRIERI: *Lumile lui Argus. O morfotipologie a poeziei vizionare*, Pitești, 2005; *Ipostaze ale actului critic. Eseuri și cronici literare*, Craiova, 2005; *Elemente de teorie a literaturii: perioada romantică*, Craiova, 2007; *Mantra*, Craiova, 2007; *Darurile zeiței Amaterasu*, pref. Al. Călinescu, Iași, 2008 (în colaborare cu Roxana Ghiță); *Revealer of the Fourfold Secret: William Blake's Theory and Practice of Vision*, pref. David Worrall, Cluj-Napoca, 2008; *Deimografia. Scenarii ale terorii în proza românească*, pref. Ștefan Borbély, Iași, 2011; *Proza românească într-o lectură neconvențională*, Craiova, 2011; *Zeiți împlețiți. Lecturi lejere din Biblie și din Coran*, Craiova, 2012.

Repere bibliografice: Ion Simuț, *Un patapievicios*, RL, 2005, 39; Andrei Terian, *Înainte și după teorie*, VTRA, 2006, 11–12; Simona Antofi, *Vizionarismul estetic – o ipoteză fertilă*, CL, 2006, 2; Eliza Deac, *Vizionarismul poetic și criticul*, CNT, 2007, 3; Petrișor Militaru, „Teoria și practica viziunii în opera lui William Blake”, „Scrișul românesc”, 2009, 3; Mihaela Ursa, *Japonia autorului bicefal*, ST, 2009, 1–2; Dan Cristea, *Lecturi de plăcere*, LCE, 2009, 23; Paul Cernat, *Prin canonul narativ al terorii*, OC, 2011, 332; Raluca Dună, *O cartografie a terifiantului*, RL, 2011, 21. **A.Td.**

GHIȚĂ, Florea (28.IV.1931, Tătăraștii de Jos, j. Teleorman), istoric literar. Este fiul Radei și al lui Petre Ghiță, țărani. A absolvit Facultatea de Filologie din cadrul Universității din București (1953), unde și-a luat și doctoratul în filologie în 1972 cu o teză despre Gib I. Mihăescu. După absolvire devine cadru didactic la aceeași Universitate, fiind în paralel și activist al Comitetului Central al PCR. Este profesor, după 1989, la Universitatea „Spiru Haret” din București.

Monografia *Gib I. Mihăescu* (1984; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR) se structurează după un tipar clasic, cuprinzând biografia autorului și o descriere a operei de la nuvele până la romane, lucrarea încheindu-se cu un comentariu asupra dramaturgiei și activității de gazetar a scriitorului. O mare parte a studiului este consacrată analizei nuvelor, clasificate în trei mari categorii: nuvele și povestiri din război și viața de campanie, nuvele satirice și de atitudine socială și nuvele de investigație analitică, monografiile ale unor fixații erotice și traume sufletești. Aici G. rezumă de obicei subiectul, definește tematica, descrie universul obsesional și metodele de investigare psihologică, insistând mai puțin asupra tehnicilor narative și asupra rolului lor în modernizarea prozei interbelice. Romanele sunt catalogate în funcție de momentul apariției și de importanță, de la cele de început, *Femeia de cioclată* și *Brațul Andromedei*, mai puțin apreciate,

până la cele două „vârfuri”, *Rusoaica* și *Donna Alba*, un scurt capitol fiindu-le rezervat și celor neterminate. Majoritatea scrierilor lui Gib. I. Mihăescu ar evolua între problematica erotică și cea socială, preponderentă fiind cea dintâi. Originalitatea autorului rezidă, afirmă G., în cultivarea romanului de analiză psihologică, la persoana întâi, axat pe o lume maladivă, bine surprinsă, de sursă dostoevskiană, și pe prezentarea mediilor sociale într-o manieră tipic caragialiană. Alte lucrări, consacrate literaturii române din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au destinație didactică, prezentând cronologic orientări (Junimea) și autori („marii clasici”, Lucian Blaga).

SCRIERI: *Gib I. Mihăescu*, București, 1984; *Evoluția liricii lui Lucian Blaga*, București, 1995; *Corola de minuni a lumii. Lucian Blaga, universul liric*, București, 2001; *Literatura română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (în colaborare cu Simona Iacob), București, 2002; *Epoca marilor clasici: Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Ioan Slavici*, București, 2002; *Literatura română (1850–1900). Comentarii și analize literare*, București, 2005.

Repere bibliografice: Ioan Holban, *O monografie Gib I. Mihăescu*, CRC, 1984, 36; Al. Dobrescu, *Debuturi*, CL, 1985, 2; Dorel Filip, „*Gib I. Mihăescu*”, LCF, 1985, 29; Aureliu Goci, *O monografie Gib I. Mihăescu*, RL, 1985, 50; Gheorghe Buluță, „*Gib I. Mihăescu*”, TBR, 1985, 288; Cristea, *Teleorman*, 207.

D.Mr.

GHIȚĂ BERBECU, revistă satirică apărută la București, săptămânal, între 8 noiembrie 1887 și 26 iunie 1888, apoi din ianuarie până la 19 februarie 1889. **G.B.** nu a ieșit cu periodicitatea anunțată, fie pentru că redactorilor le lipseau mijloacele materiale necesare, fie pentru că era suspendată, deși nu există dovezi documentare în această privință. Redactor este Constantin C. Bacalbașa, care semna Bacon, Țandără sau Radu Țandără. Satira practică de colaboratorii revistei este bazată pe atacuri personale, aluzii obscene și umor gros. Abundă calambururile ieftine, schimonosirea numelor celor vizati etc. Printre cei persiflați se găsesc V. Alecsandri, Titu Maiorescu, Al. Vlahuță ș.a.; criticile surprind și combat uneori realități ale vieții literare și sociale. **R.Z.**

GHIȚESCU, Ludmila (1.XII.1918, Volintiri, j. Ceta-tea Albă – 2.I.1991, Pitești), poetă, prozatoare. Este fiica Marfei și a lui Ivan Podust, notar. Urmează Școala Normală la București, apoi Institutul „Maxim Gorki” (1954–1956), pe care nu-l termină.

Funcționează ca profesoară la Piatra Neamț și Pitești (aici este o vreme inspector școlar), activând și pe linie politică. Debutează în 1938 în „Cuget clar”, iar editorial în 1941 cu volumul *A căzut o stea*. Colaborează cu versuri la revistele „Argeș” (de la care primește un premiu în 1984), „Cronica”, „Luceafărul”, „România literară” ș.a. În 1947 a înființat la Pitești cenaclul literar „Liviu Rebreanu”.

Cartea de debut a lui G., ca și cea din 1945 (*Așteptare*), anunță o poetă a gingășiei și a stărilor de confesiune, dar și a temelor momentului (drama războiului). Volumele care au urmat, după o lungă tăcere editorială, începând cu *Fântâni* (1969), confirmă acest tip de sensibilitate, îmbogățită pe parcurs cu notația naturistă și, în genere, cu consemnarea, de regulă eliptică și sincopată, a unor fragmente de real, împinse însă spre sensuri ce-l transcend. Maniera frecventă este aceea prezentă în *Efemeridă* (din *Stampe fragile*, 1970), unde notației îi urmează, în finalul poemului, transferul în irealitatea senzorială: „O mână plăpândă/ adună gândurile/ la colț de stradă”. Temperament solar, G. cultivă abundent simbolistica focului, cartea sa cea mai reprezentativă în acest sens fiind *Arșița stelelor* (1983), unde apar frecvent imagini ca fulger, soare, văpaie, auroră, foc, asociate unor figuri ale imaculării: zăpada, azurul, gerul, ploaia, ochii. Lebăda e „beată de azur”, „cerul sparge singurătatea” dăruindu-se, blagian, apelor de jos, soarele este invocat să alunece în inimile oamenilor și în natura terestră, care devine astfel „cuib de soare” (ca în volumul cu titlu emblematic *Soare în muguri*, 1985). Starea definitorie a poetei este macedonskiana perihelie. Paralel, evocări învăluite de nostalgie dovedesc că registrul elegiac nu îi este străin. În momentele sale bune G. comunică, în cuvinte simple, sugestia inefabilului și indeterminatului, ca în acest poem ungarettian: „Garoafe,/ petalele cad ca niște silabe,/ pe masă mai tremură/ versul neterminat”. Adesea alunecă însă în aglomerări metaforice care sufocă sensul și barează calea emoției către cititor sau izbesc prin tiparul lor desuet: „pana azurului”, „nicovala adevărului”, „glia gândurilor”, „ironia clipei”, „zăpada desăvârșirii”. În *Ram de lumină* (1990), una dintre cele mai bune cărți pe care le-a scris, alături de *Arșița stelelor*, expresia își păstrează constant simplitatea, întâlnindu-se chiar semnele aspirației spre clasicitatea

prozodică (alexandrinul, catrenul). Infuzate de sentimentul amurgului și de evocarea melancolică a copilăriei, a părinților și locurilor natale, aceste ultime versuri conservă totuși ceva din tonusul propriu poetei: o vitalitate desuet-exuberantă, diafană și suavă. Romanul *Enigma unui ametist* (1984) derulează istoria a două femei, pe fundalul existenței cotidiene citadine din epocă, zugrăvită însă în tonuri idilice. Se reține povestea dramatică a Liviei care, născând un copil ilegitim, nerecunoscut de tată, își refuză apoi, din devotament matern, împlinirea socială și profesională: lucruri pe care cititorul le află dintr-un jurnal găsit de fiică după moartea prematură a mamei sale. Finalul, expediat și dulceag, o arată pe fiică descoperindu-și tatăl. De un relativ interes este aici sondarea psihologiei adolescenților.

SCRIERI: *A căzut o stea*, București, 1941; *Așteptare*, București, 1945; *Fântâni*, București, 1969; *Stampe fragile*, București, 1970; *Câmpii interioare*, București, 1975; *Miez de anotimp*, București, 1977; *Vifor albastru*, București, 1979; *Între două dimineți*, București, 1981; *Arșița stelelor*, București, 1983; *Enigma unui ametist*, București, 1984; *Soare în muguri*, București, 1985; *Ram de lumină*, București, 1990.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, „*Fântâni*”, RL, 1969, 51; George Muntean, *Profil*, ARG, 1975, 4; Mihail Diaconescu, *Poeți argeșeni*, ARG, 1977, 4; Dumitru Anghel, „*Enigma unui ametist*”, ARG, 1984, 12; *Dicț. scriit. rom.*, II, 400–401; Mihail Ghițescu, *Ludmila*, ARG, 2006, 1.

N.M.

GHIȚESCU, Micaela (18.VII.1931, București), traducătoare. Este fiica Mariei Eliza (n. Papacostea) și a lui Constantin Ghițescu, medic chirurg. Între 1937 și 1949 a urmat la București Școala Evanghelică de Fete, liceele „Carmen Sylva” și „Gh. Lazăr”, apoi, între 1949 și 1957, cursurile Facultății de Filologie, secția limba și literatura franceză. În timpul studenției este arestată și închisă, din 1952 până în 1955, pentru relații cu Franța. Deși obține diploma de licență, nu se poate angaja nicăieri până în 1959, când este primită ca muncitor calificat la Institutul pentru Controlul de Stat al Medicamentului și Cercetării Farmaceutice. Va rămâne aici până în 1970, devenind traducător tehnic, apoi documentarist. Din 1971 și până în 1987, când se va pensiona, va lucra ca redactor la Biblioteca Centrală Pedagogică din București. După 1990, ca membră fondatoare a Fundației Culturale Memoria, face parte din colegiul de redacție

al revistei „Memoria”, iar din 2003 este redactor-șef. Este membră a Centrului PEN Român, în Asociação Internacional dos Lusitanistas și în Association des Traducteurs Littéraires de France.

G. se afirmă prin traduceri din limbile spaniolă, portugheză (pe care le învață singură), franceză și engleză, contribuind mai cu seamă la cunoașterea literaturii și a limbii portugheze în România. A transpus peste șazeci de volume din literatura portugheză, începând cu romanul lui Eça de Queirós *Crima părintelui Amaro*, în 1968. Acest important autor de la finele veacului al XIX-lea s-a bucurat de altfel de atenția ei statornică, parte din cele mai reprezentative scrieri ale sale transpuse de **G.** fiind însoțite și de ample prefețe sau postfețe. Traducătoarea va urmări în genere un program bine articulat de familiarizare a cititorului român cu marile nume ale literaturii de expresie portugheză (lusitane, braziliene și chiar galiciene). Între autorii selectați se numără, printre alții, Fernão Mendes Pinto (secolul al XVI-lea), romanticii Alexandre Herculano și Almeida Garrett, contemporanii Fernando Pessoa, Dinis Machado, Rubén A., Urbano Tavares Rodrigues, José Augusto Seabra (din literatura portugheză), Erico Veríssimo, Antonio Olinto, José Sarney și Paulo Coelho (dintre brazilieni). S-a oprit și asupra literaturii române, realizând versiuni în portugheză din poezia lui Lucian Blaga și a lui George Bacovia, câteva apărute în țară, una (Lucian Blaga, *Nas Cortes da Saudade*) fiind publicată la Coimbra în 1999. A colaborat statornic cu articole și traduceri la „România literară”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, precum și la reviste de peste hotare: „Jornal de Letras”, „Artes & Idéias”, „Letras & Letras” (Portugalia), „Translittérature” (Franța) ș.a. A realizat, de asemenea, lucrări destinate limbilor portugheză și spaniolă, excelente instrumente de lucru pentru traducătorii români, gramatici și dicționare, unele publicate și în Portugalia. Sinuosul traseu al existenței sale a fost transpus de **G.** în volumul *Între uitare și memorie*, apărut în 2012, în care accentul este pus pe cultul familiei și al valorilor tradiționale, pe depășirea vicisitudinilor cu care a fost confruntată. Lăsându-se în voia memoriei afective, autoarea, povestitoare cu simțul dozării efectelor și al acurateței expresive, ilustrează momente biografice semnificative, evidențiind îndeosebi întâlnirile intelectuale care au marcat-o.

SCRIERI: *Între uitare și memorie*, București, 2012. **Tra-duceri:** Henry Fielding, *Joseph Andrews*, București, 1966; Eça de Queirós, *Crîma părintelui Amaro*, București, 1968; Erico Verissimo, *Incident la Antares*, București, 1975, *Timpul și vântul*, I–VII, îngr. trad., București, 1993–2001; Dinis Machado, *Ce spune Molero*, București, 1981; Rubén A., *Turnul familiei Barbela*, București, 1984; José Sarney, *Apele de miazănoapte*, București, 1986; Urbano Tavares Rodrigues, *Nesupușii. Sfârșit de exil*, București, 1987; Camilo Castelo Branco, *Unde este fericirea?*, București, 1991; Julien Gracq, *Un balcon în pădure*, București, 1991; Fernando Pessoa, *Bancherul anarhist*, București, 1995, *Terapia eliberării*, București, 2000; António Lobo Antunes, *Manualul inchizitorilor*, București, 2000; Albert Camus, *Carnete*, București, 2002.

Repere bibliografice: F. V. Peixoto da Fonseca, [*Micaela Ghițulescu*], „ABem da língua portuguesa” (Lisabona), 1969, 8–9, 1973, 19, 1979, 3, 1980, 1–2; Darie Novăceanu, *Efectul oglinzii*, București, 1983, 350–356; Mihai Zamfir, [*Micaela Ghițulescu*], RL, 1986, 9, 20; *Dicț. scriit. rom.*, II, 401–403; Victoria Luță, *Despre pasionalul „spirit lusi-tan”*, RL, 2000, 3; Geo Vasile, *Lumea în 80 de cărți*, București, 2003, 185–192; Doina Cernica, [*Micaela Ghițulescu*], ATN, 2009, 9, 2012, 3.

II.M.

GHÎȚULESCU, Mircea

(14.VIII.1945, Cuca,
j. Argeș – 17.X.2010,
București),
prozator, teatrolog.

Este fiul Constanței (n. Ionescu) și al lui Titu Ghițulescu, învățător. A absolvit Liceul „N. Bălcescu” din Râmnicu Vâlcea (1963) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1969), apoi fiind, pe rând, profesor de limba română la Întorsura Buzăului (1969–1970), la liceul din Iara, județul Cluj (1970–1972), inspector la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Cluj (1972–1978, 1980–1985), director al Teatrului de Păpuși din Cluj-Napoca (1978–1980, 1989–1990), redactor la revista „Steaua” (1985–1989), director al Direcției Teatrelor din Ministerul Culturii (1990–1992), director artistic la Teatrul Național din Cluj-Napoca (1992–1993), consilier, apoi redactor la Televiziunea Română (1993–2000), secretar al Uniunii Scriitorilor

(2000–2005). Și-a susținut doctoratul în 1995 la Universitatea Națională de Teatru și Cinematografie din București. Debutază în 1969 la revista „Echinox” cu o piesă de teatru într-un act, *Strada teilor* (gen în care va persevera, scriind mai multe scenarii radiofonice), iar editorial cu volumul de proză scurtă *Orașul fără somn*, apărut în 1978. În 2001 fondează revista „Drama”. I s-au acordat Premiul Asociației Oamenilor de Teatru și Muzică (1980), Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1982), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1999), Premiul Uniunii Scriitorilor (2000, 2004), Premiul Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru (2000) și Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei Române (2000).

Cu toate că a publicat patru cărți de proză – *Orașul fără somn*, romanele *Omul de nisip* (1982), *Oglinda lui Narcis* (1986) și *Wiener Walzer* (1999) –, numele lui **G.** este asociat îndeosebi cu domeniul exegezei teatrale, ca reprezentând, alături de Ion Cocora, Ion Vartic, Doina Modola ș.a., Clujul în ce privește analiza vieții scenice românești. Cine va fi tentat să caute în prozele sale oarecare însemne ale dramaticității o va face zadarnic: în ciuda apetitului pentru scenic, pentru alternanța monologal – dialogal, **G.** scrie o proză de notație intimă, dominată de vocea interioară a bărbatului singur, analist comportamental și în permanentă căutare de iubire, înțelegere, comuniune, dar eșuând mereu. Un individ parcă prematur condamnat la incomunicare, o psihologie sucită, pe cât de retractilă în fapt, pe atât de agresivă în fond. A fost remarcat interesul prozatorului pentru „efectele formative, cu sens pozitiv sau negativ, ale impactului istoriei sociale asupra unor ființe cu marcate dispoziții spre exces în receptarea complicată a împrejurărilor vieții personale” (Laurențiu Ulici). Pe de altă parte, prozele de început au fost interpretate ca „niște ecuații intelectuale atent cizelate, bazate pe degradarea conștientă și transpunerea voită în plan minor, cotidian, a unor mituri îndeobște cunoscute” (Ștefan Borbély). Nu trebuie omis faptul că modelul prozei lui D. R. Popescu sau a lui Mihai Sin funcționează cât se poate de stimulat. Romanul *Omul de nisip* a fost raportat și la *Bunavestire* de Nicolae Breban. Început în 1987 și publicat după mai bine de un deceniu, *Wiener Walzer* cuprinde mai multe nuclee românești, corelate de pitorescul cruzimilor și energia răului ce populează fantasmalele personajului axial. Părăsind maniera epicului baroc și psihologiile bizare în favoarea prizei directe la cotidian, **G.** ar

fi putut înlocui primatul teatrologului prin talentul și reușitele prozatorului. Ca teatrolog, nu atât istoria, cât actualitatea genului dramatic îl interesează. Totuși, *Alecsandri și dublul său* (1980) este o coerentă, necesară și stimulatorie relectură a subiectului. *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane* (1984), dar mai cu seamă *Istoria dramaturgiei române contemporane* (2000), extinsă ulterior în *Istoria literaturii dramatice românești* (2007) și în *Istoria literaturii române. Dramaturgia* (2008), dau măsura unei îndelungate activități gazetărești, de cronicar de spectacol. *Istoria...* nu procedează la structurări tematice, pe direcții stilistice definitorii, care să îmbine sociologia cu estetica și tematismul cu evoluția formelor spectacologice, astfel încât să se vadă liniile de forță, mutațiile și demarcațiile genului, dar înserierea medalioanelor, de la Lucian Blaga și Dan Botta la Valentin Nicolau, Alina Mungiu și Horia Gârbea, de la Aurel Baranga și Alexandru Mirodan la D.R. Popescu, Romulus Guga și Matei Vișniec, proiectate pe un fundal unde își găsesc locul numeroase alte nume, oferă o panoramă impresionantă.

SCRIERI: *Orașul fără somn*, Cluj-Napoca, 1978; *Alecsandri și dublul său*, București, 1980; *Omul de nisip*, Cluj-Napoca, 1982; ed. 2, postfață Irina Petraș, București, 2002; *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984; *Oglinda lui Narcis*, Cluj-Napoca, 1986; *Wiener Walzer*, București, 1999; *Istoria dramaturgiei române contemporane*, București, 2000; *Cartea cu păpuși a Teatrului Gulliver* (1952–2002), Galați, 2002; *Cartea cu artiști. Teatrul românesc contemporan*, București, 2004; *Drumul spre Nghe An sau Patru scriitori români descoperă Vietnamul* (în colaborare cu Valeriu Butulescu, Mircea Petean și Horia Gârbea), pref. Constantin Lupeanu, București, 2004; *Istoria literaturii dramatice românești*, București, 2007; ed. (*Istoria literaturii române. Dramaturgia*), București, 2008; *Liberi în Orașul Interzis* (în colaborare cu Leo Butnaru, Horia Gârbea și Dinu Grigorescu), București, 2007; *Mari autori pe scenă. De la Shakespeare la Ionesco*, îngr. Cristiana Gavrilă, București, 2010.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Starea prozei*, RL, 1978, 25; Valentin Tașcu, *Romanul unui spectacol*, ST, 1982, 11; Ștefan Borbély, „*Omul de nisip*”, AST, 1983, 2; Petru Poantă, „*O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*”, TR, 1984, 31; Moraru, *Textul*, 210–213; Marian Papahagi, *Maestrul și discipolul*, TR, 1987, 22; Ulici, *Lit. rom.*, I, 400–402; *Dicț. scriit. rom.*, II, 403–405; Vlad Sorianu, *Un roman al sintezelor*, CL, 1999, 10; Florin Faifer, *O carte fundamentală*, CRC, 2001, 10; *Dicț. analitic*, III, 217–219; Doina Modola, *Un incitant roman al dramaturgiei*, APF, 2002, 3; Holban, *Portrete*, I, 425–432; Mihăilescu, *Lit.*

rom. postceaușism, II, 192–200; Holban, *Ist. lit.*, III, 164–173; Adrian Mihalache, *Comedia literaturii dramatice*, TTR, 2008, 11–12; Irina Petraș, *Mircea Ghițulescu și „Istoria...” sa*, CNT, 2009, 4; Ioan Holban, *Mircea Ghițulescu: activarea dramaturgiei pasive*, CL, 2010, 10; Mircea Morariu, *Vivacitatea spiritului critic*, TTR, 2011, 5–6. **D.C.M.**

GHIȚULESCU, Zeno (3.VII.1929, Band, j. Mureș), poet, dramaturg, prozator. Este fiul Margaretei (n. Tătar) și al lui Ioan Ghițulescu, agronom. După studii liceale la Făgăraș și Târgu Mureș, absolvite în 1947, urmează Facultatea de Medicină la Cluj, luându-și licența în 1953. Până în 1991 profesează ca medic radiolog la Târgu Mureș, unde a condus cenaclul „Liviu Rebreanu” (1955–1965). După 1989, devine prorector al Universității Cultural-Științifice și al Universității Populare din Târgu Mureș. Debutează cu poezie în „Steaua roșie” (1957). Colaborează la „Steaua”, „Tribuna”, „Vatra”, „Viața românească”, „România literară”, „Luceafărul”, „Igaz Szó”, „Poesis”, „Cátó” ș.a. Din 1990 este membru în colegiul de redacție al revistei „Orfeu” din Târgu Mureș, iar din 1994 redactor al revistei „Târnava” din același oraș. Este distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Târgu Mureș pentru volumele *Periplu* (1993) și *Pod peste abis* (2000).

În versurile din cartea de debut, *Dincolo de umbre* (1968), G. propune imaginea unei lumi în armonie cu micile miracole ale prieteniei și iubirii. „Aninat între cer și pământ”, poetul, „prieten cu întregul univers”, înalță imnuri unui „nou umanism” („oameni/ care vă dăruieți vieții total”), transfigurând lucrurile întâlnite în jur și celebrând, convențional, chiar „profeția” planurilor muncitorești. *Discul* (1972) depășește mimetismul entuziasmelor facile și aduce cristalizarea unor stări și teme precum frenezia expresionistă, muzica izvorâtă din materie, omul care trece prin „porți” („într-o noapte să rup rețelele, toate,/ să scap spre păduri/ în sânge cu viperi de rouă” – *Taină*). Expresia pare că ezită între Lucian Blaga și Ion Barbu („Cineva zadarnic ne întreabă, am uitat limba zeilor”). Mai apropiate de expresionismul blagian sunt versurile din *Bucuria cuvântului* (1974), cu imagini picturale, proaspete, „de in”. Poetul mărturisește credința în logos, căruia îi atribuie valoare magică („Bucuria cuvântului/ descântă măslinii”), ca și încrederea în puterea iluziei de a genera realitate (*Ulmul albastru*). Impresia de ermetism se risipește pe alocuri nu numai prin infuzia de concret, ci și prin instantanee ale

revelației luminoase, clarificatoare. *Între pământ și cer* (1977) așază poezia lui G. sub zodia Săgetătorului (stăpân al muzelor și al inspirației), care ordonează existența în cercuri de coerență luminoasă (*Sub jocuri de lumină*). Lirismul este acum o stare a memoriei care, în extazele luminii reci, redescoperă lumi uitate („scurmai în gând tărâmul crezut/ pe veci răpit în marile tăceri” – *Copleșit de munți*). O lumină rece, cerebrală scaldă poezia din *Aripa din piatră* (1986), celebrare a omului iluminat, care-și făurește o lume suficientă sieși, întocmai visului, cu toate că adesea imaginile provin dintr-un romantism aproape auroral (*Ești la vârstă, Viața în asalt*). Asocieri insolite, reprezentări livești ale unei cosmogonii inundate de lumină domină lungul poem *Spirala iederii*. Poezia din volumul *Prima zăpadă* (1990) este potențată, în pofida perpetuării unor poncife, printr-un patos susținut, probabil, și de evenimentele din decembrie '89. Ciclurile naturii, altădată proiectate în orizontul cosmic, au căpătat acum o notă de cuminenție convențională. Structurat în patru părți, *Periplu* (1993) reia demersul favorit al poetului – o neconținută reîntoarcere în sine sub semnul magiei orifice a corespondențelor. Conștiința scindată se proiectează însă într-o lume căreia îi lipsește exuberanța din primele poeme. Versurile din volumele ulterioare au un caracter tot mai accentuat reflexiv, nota elegiacă dominantă fiind transpusă într-un voit limbaj al desuetudinii, dar și în ecuații lirice atent elaborate. G. a publicat și două romane, *Tăvălugul* (2005) și *Torinaru* (2008), ambele ambiționând să aibă un caracter de frescă socială și de moravuri; dacă primul panoramează deceniile comuniste, al doilea are în vedere prioritar anii postcomunismului. Perspectiva este una moralizatoare, decurgând dintr-un tezism la vedere, iar discursul epic e în general necizelat, frust. Linearitatea compozițională și moralismul aplicat unor teme istorice grave, uneori „exotice” (*Junta și generalul*), dar și actualității românești (*Matache și tranziția*), ambele incluse într-un volum din 2002, definesc teatrul lui G. publicat în această perioadă. Și celelalte piese, alcătuind o culegere editată în 2007, nu sunt lipsite de câteva calități scenice (accesibilitate, o anume directețe), dar rămân în ansamblu precare ca literatură. Critica socială apare ceva mai robust valorificată dramatic în *Sandra*, oferind imaginea crudă a exploatarei femeii într-o tranziție fără orizont. Volumul *8 proze scurte. Reflecții, aforisme, paradoxuri* (2011) este lipsit de relevanță literară.

SCRIERI: *Dincolo de umbre*, București, 1968; *Discul*, București, 1972; *Bucuria cuvântului*, Cluj, 1974; *Între pământ și cer*, București, 1977; *Foc nestins*, Cluj-Napoca, 1980; *Aripa din piatră*, Cluj-Napoca, 1986; *Prima zăpadă*, București, 1990; *Periplu*, Târgu Mureș, 1993; *Veșnicul început*, pref. Al. Cistelean, Târgu Mureș, 1996; *Izbăvitoarea povară*, București, 1998; *Pod peste abis*, București, 2000; *Provocarea labirintului*, București, 2002; *Teatru: Junta și generalul. Zidul. Matache și tranziția*, Târgu Mureș, 2002; *Povestea vântului*, Târgu Mureș, 2004; *Între porți*, Târgu Mureș, 2004; *Tăvălugul*, Târgu Mureș, 2005; *Jocul umbrelor flăcărilor*, Târgu Mureș, 2006; *Trepte. Teatru: Commodus imperator. La „Hiacint”*. Sandra, Târgu Mureș, 2007; *Torinaru*, Târgu Mureș, 2008; *Memoria frunzelor*, Târgu Mureș, 2010; *8 proze scurte. Reflecții, aforisme, paradoxuri*, Târgu Mureș, 2011.

Repere bibliografice: Dan Culcer, „*Discul*”, VTRA, 1972, 10; Adrian Popescu, „*Bucuria cuvântului*”, ST, 1974, 3; Ion Cristofor, „*Foc nestins*”, ST, 1981, 1; Laurențiu Ulici, *Arde-lene*, RL, 1987, 17; Cornel Moraru, [Zeno Ghițulescu], VTRA, 1992, 7, 1994, 5; Al. Cistelean, [Zeno Ghițulescu], LCE, 1994, 25, VTRA, 1999, 9; Horea Poenar, „*Periplu*”, ST, 1994, 9; Gheorghe Grigurcu, *Un contemplativ*, CNT, 1994, 43; Iulian Boldea, *Un alt început*, VTRA, 1997, 5; Mircea Ghițulescu, *Poetul dramaturg*, CL, 2007, 12; Constantin Butunoi, *Spre capitalism cu strigăte de ură*, „Arca”, 2009, 1–3. E.M.

GHIU, Bogdan
(5.VII.1958, București),
poet, traducător,
eseist, publicist.

Este fiul Adrianei Groza (n. Ghiu), biochimistă, și al lui Nicolae Groza, avocat. Urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, secția română-franceză (1978–1982). Bursier la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris, în 1992 susține o teză de doctorat sub îndrumarea lui Jacques Derrida. Până în 1989 a fost, cu intermitențe, profesor, preferând însă condiția de liber profesionist. După 1989 lucrează ca redactor la Editura Humanitas, la revistele „Contrapunct” și „22”, înființează și conduce publicația „Cartea” a Editurii Nemira (1995–1996), este comentator de televiziune la

„Epoca”, „22” și „Dilema”, în care publică regulat cronici pe această temă, reunite ulterior în volumul *Ochiul de sticlă* (1997), realizează emisiuni radiofonice și de televiziune, este în redacția revistei „IDEA artă + societate”, colaborator la „Arhitext” ș.a. În 2005–2010 a fost membru în Consiliul de Administrație al Societății Române de Radiodifuziune. A beneficiat de un număr mare de burse și specializări în străinătate. Debutază la „Cronica” în 1974, colaborând ulterior și având deseori rubrici la „Amfiteatru”, „Cultura”, „Dialog”, „Echinox”, „Jurnalul național”, „Luceafărul”, „Observator cultural”, „Opinia studentască”, „Privirea”, „România literară”, „Viața românească”, „Ziarul de duminică” ș.a., precum și în numeroase publicații de peste hotare. A tradus scrieri de Jacques Derrida, Michel Foucault, Georges Bataille, Henri Bergson, Gilles Deleuze ș.a. I s-au acordat mai multe distincții, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1996, 2002), Premiul Asociației Scriitorilor din București (2004), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004).

Alături de Romulus Bucur, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin și Alexandru Mușina, G. debutează în volumul colectiv *Cinci* (1982) cu ciclul *Fragmente din Manual*, prin care toarnă în tipare cel mai adesea aforistice textualismul lucid al colegilor de generație din Cenaclul de Luni. Texte autoreferențiale, vorbind despre cum se face poemul, se întâlnesc și în cele 46 *de caligrame ajutătoare* din antologia *Nouă poeți* (1984). Deși se înscriu legitim în tentativa optzeciștilor de a destructura limbajul poetic tradițional, versurile lui G. își păstrează timbrul propriu, căci, fără să se lase furat de diversitatea cotidianului și fără să recurgă la arma, atât de des utilizată în epocă, a ironiei, poetul contemplă cu nealterată gravitate o lume de hârtie. Acceptarea biografismului în programul liric poate constitui chiar un jalon al traiectoriei lui literare, diferit apreciată de exegeți: dacă Eugen Simion consideră refuzul realului drept o constantă a unei poezii exclusiv autoreferențiale, Nicolae Manolescu descoperă în *Manualul autorului* (1989) un intimism caligrafic și reflexiv, unele concesii făcute biograficului fiind interpretate ca un semn de oboseală a textualismului. Poezie a poeziei, deschisă deopotrivă spre lume și spre ființa poetului care se automărturisește prin scrisul său, se află și în

Poemul cu latura de un metru (1993), carte axată, în opinia lui Gheorghe Grigurcu, pe relevarea și totodată pe recuperarea prin textul poetic a golului existențial. În *Arta consumului* (1996) G. experimentează ludic posibilitățile combinatorii ale cuvintelor și ale variantelor de limbaj, pentru a verifica limitele poeticului și a surprinde stereotipiile și banalitatea cotidianului. Fascinat mereu de forța, dar și de precaritatea cuvintelor, explozează, de asemenea, capacitatea acestora de a exprima dimensiunea esențială a existenței și în versurile din *Arhipelagos* (1997) și din *Pantaloni și cămașă* (2000), consacrate condiției dramatice și totodată derizorii a scrisului ca intermediar și substitut al trăirii. Poet teoretician hiperlucid, cu obsesia postmodernă a facerii textului, G. reunește în *(Poemul din carton). Urme de distrugere pe Marte* (2006) pagini eseistice și poeme dispuse în formă grafică diversă, scrise de mână sau tipărite, cu fonturi diferite și corecturi vizibile, în faze de elaborare succesive. Melanjul asociază preocuparea pentru demontarea mecanismului poemului artefact, rod al bricolajului, cu intuiția acută a vulnerabilității individului în fața dezastrelor cosmice. Înclinația reflexivă a autorului se face simțită și în eseurile sale erudite și subtile, consacrate locului artei în lumea contemporană, „arhitecturii etice” sau raportului dintre capitalism și democrație. În *Eu(l)-artistul. Viața după supraviețuire* (2008) G. discută problema devalorizării artei într-o lume dominată de tehnologie, iar în *Contracriza* (2011) abordează dintr-o perspectivă de stânga fenomenul crizei văzut ca formă de manipulare, ca pseudoargument invocat de partizanii intervenționismului, menit să impună la nivel global modelul consumismului de tip american.

SCRIERI: *Cinci* (în colaborare cu Romulus Bucur, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin și Alexandru Mușina), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Nouă poeți* (volum colectiv), București, 1984; *Manualul autorului*, București, 1989; *Poemul cu latura de un metru*, București, 1993; *Arta consumului*, București, 1996; *Arhipelagos*, Botoșani, 1997; *Ochiul de sticlă*, București, 1997; *Grame*, București, 1997; *Pantaloni și cămașă*, Constanța, 2000; *Evul Media sau Omul terminal*, Cluj-Napoca, 2002; *Facultatea de litere (mic îndreptar de gândire greșită)*, București, 2004; *(Poemul din carton). Urme de distrugere pe Marte*, București, 2006; *Eu(l)-artistul. Viața după supraviețuire*, București, 2008; *Telecapitalism. Evul media 2005–2009*, Cluj-Napoca,

2009; *Contracriză*, București, 2011; *Dadasein (loto-pragmatism)*, București, 2011; *Inconstrucția: pentru o arhitectură etică – Inconstruction: for an Ethical Architecture*, ed. bilingvă, tr. Sabin Borș și Magda Teodorescu, pref. Sabin Borș, București, 2011. **Traduceri:** Michel Foucault, *Cuvintele și lucrurile*, pref. Mircea Martin, București, 1996 (în colaborare cu Mircea Vasilescu), *A supraveghea și a pedepsi*, îngr. trad., pref. Sorin Antohi, București, 1997, *Arheologia cunoașterii*, postfața trad., București, 1999, „*Trebuie să apărăm societatea*”, pref. trad., București, 2000, *Theatrum philosophicum*, îngr. Ciprian Mihali, Cluj-Napoca, 2001 (în colaborare), *Hermeneutica subiectului*, Iași, 2004, *Ce este un autor?*, Cluj-Napoca, 2004, *Lumea e un mare azil*, Cluj-Napoca, 2005; Jacques Derrida, *Scritura și diferența*, București, 1998 (în colaborare cu D. Țepe-neag), *Spectrele lui Marx*, pref. Cornel Ionescu, Iași, 1999 (în colaborare cu Corina Sandu), *Ulise Gramofon. Două cuvinte pentru Joyce*, București, 2000, *Despre gramatologie*, îngr. și postfața trad., Cluj-Napoca, 2009; Pierre Bourdieu, *Regulile artei. Geneza și structura câmpului literar*, București, 1998 (în colaborare cu Toader Saulea), *Meditații pascalene*, București, 2001 (în colaborare cu Mădălina Ghiu), *Dominația masculină*, pref. trad., București, 2003, *Limba și putere simbolică*, București, 2011 (în colaborare cu Laura Albu-lescu); Gilles Deleuze, *Foucault*, Cluj-Napoca, 2002, *Convorbiri*, Cluj-Napoca, 2005, *Nietzsche și filosofia*, București, 2005, *Tratative*, Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Ovidiu Țichindeleanu); Sade, *Francezi, încă un efort dacă vreți să fiți republicani*, îngr. și postfața trad., București, 2000; Charles Baudelaire, *Inima mea dezvăluită*, îngr. și postfața trad., București, 2002; Marguerite Duras, *Durerea*, pref. trad., București, 2002; Antonin Artaud, *Van Gogh sinucisul societății. Pentru a pune odată capăt judecății lui Dumnezeu*, București, 2004; Paul Ricœur, *Răul*, București, 2008.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, *De luni până luni*, O, 1982, 40; Eugen Simion, [Bogdan Ghiu], RL, 1982, 42, 1989, 27; Radu G. Țeposu, *După douăzeci de ani*, VR, 1985, 7; Grigurcu, *Existența*, 486–491; Mincu, *Eseu*, 118–120; Marian Papahagi, *Despre cuvinte*, TR, 1989, 32; Gheorghe Grigurcu, [Bogdan Ghiu], ST, 1989, 9, RL, 1996, 42; Ioan Holban, *În peștera literei*, CRC, 1990, 6; Munteanu, *Jurnal*, V, 190–192; Romul Munteanu, *Bogdan Ghiu și poezia gramaticii*, L, 1997, 12; *Dicț. scriit. rom.*, II, 405–406; Cistelean, *Top ten*, 64–66; Manolescu, *Lista*, II, 411–412; Lefter, *Flashback*, 291–295; Ștefănescu, *Istoria*, 1135; Sorin Alexandrescu, *Bogdan Ghiu, între carton pe Terra și distrugeri pe Marte*, OC, 2007, 100; Manolescu, *Istoria*, 1351–1352; Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni*, Pitești, 2010, 159–174; Raluca Dună, „*Dadasein (loto-pragmatism)*”, RL, 2011, 24; Paul Cernat, *În contra (anti)crizei*, „*Bucureștiul cultural*”, 2011, 109; Soviany, *Cinci decenii*, I, 260–268. **A.C.**

GHYKA, Matila C.
(13.IX.1881, Iași –
14.VII.1965, Londra),
estetician, prozator,
memorialist.

Pe linia mamei, Maria Ghika, este strănepotul lui Grigore Alexandru Ghica, ultimul domnitor al Moldovei până la Unirea Principatelor, tatăl, Matila Costiescu, al cărui nume îl ia la naștere, fiind ofițer de artilerie, participant la Războiul pentru Independență. Părinții despărțindu-se curând, rămâne în grija mamei. Învăță de la zece ani în Franța, mai întâi la École „Sainte-Anne” din Paris (1891–1895). În această perioadă este înfiat de unchiul său Grigore Ghyka și convertit la catolicism. Urmează apoi Școala Navală a Colegiului lezuit din Brest, pe care o va absolvi în 1900, și tot aici Academia Navală Franceză; face un voiaj pe Oceanul Atlantic cu o fregată-școală. Întors în țară, se înrolează scurtă vreme, în Marina Română; pleacă din nou în Franța și își reia studiile la École Supérieure d’Électricité, din Paris, obținând diploma de inginer în 1905. Numit profesor la Școala Navală din Constanța în toamna anului 1905, renunță ulterior la cariera militară. În 1909 devine doctor în drept al Universității din Bruxelles și intră în diplomatie, mai întâi ca atașat la Berlin, din 1911 la Londra, unde este avansat secretar de legatie. Obține un concediu și pleacă într-o călătorie în jurul lumii. Cariera sa diplomatică va continua până în 1940, când demisionează. Atașat militar la Londra în 1917, atașat de presă, consilier de legatie, apoi ministru plenipotențiar, va fi angajat, de-a lungul timpului, în consulatele și ambasadele române din Statele Unite ale Americii, Spania, Franța, Italia, Suedia, Marea Britanie, Polonia. La Viena funcționează ca membru al Comisiei Europene a Dunării. După 1940 va fi vicepreședinte al Comitetului Național Român, organizat la Londra, care nu recunoaște legitimitatea dictaturii antonesciene. Din 1945 până în 1950 este *visiting professor* și predă cursuri de estetică, semantică și

filosofie a științelor, de istoria artei, de estetică și teorie a artei la universități nord-americane (Universitatea din Los Angeles, Mary Washington College din Fredericksburg, Virginia) și din Londra. Împreună cu G. M. Cantacuzino, Octav Doicescu, Horia Creangă, a editat revista „Sime- tria” (1939–1947). A colaborat, cu eseuri, printre altele, la „Cahiers du Nord” și „La Nef”. Și-a semnat multe articole politice și o biografie a mareșalului Piłsudski (Paris, 1929) cu pseudoni- mul Jacques de Carency. A realizat, de asemenea, mai multe traduceri (între care din E.A. Poe) pentru diferite edituri franceze, cu precădere în anii '50. Potrivit unor informații, ar fi încercat să publice sub pseudonim, la Editura Gallimard, un roman polițist. A fost distins cu Ordinul Coroana României, Crucea Militară a Regatului Unit și cu Legiunea de Onoare a Franței și a fost Cavaler al Royal Victorian Order.

Personalitatea lui G. – „avea o cultură prodi- gioasă, științifică, la fel ca și literară și istorică” aprecia Mircea Eliade – îl plasează într-o fami- lie de spirite ale transdisciplinarității autoh- tone, afirmată inclusiv transfrontalier: de la Spiru C. Haret la Pius Servien, de la Ion Barbu la Stéphane Lupasco și de la Solomon Marcus la Basarab Nicolescu. Întreaga operă a gânditoru- lui relevă, apoi, năzuința unei întregi tradiții, de la Pitagora și Platon la Leonardo da Vinci și, mai departe, până la Paul Valéry, de a afla și scoate la lumină „numărul pur”, formula unificatoare și concordantă care ordonează „totul” și deter- mină, cu un obscur impuls germinativ, forme, ritmuri și proporții. Omniprezența raportului „secțiunii de aur”, din studiile pitagoreice, este relevată ca „test al transcendenței vieții”. Preli- minariile volumului *Esthétique des proportions dans la nature et dans les arts* (1927) lămuresc mottoul „Beauty is fitness expressed”. După pre- zentarea unor ecuații în relație cu diverse doc- trine teologice, ajunge la discutarea „proporției divine” revelată de iezuitul Luca Pacioli, numită și *sectio divina* (Johannes Kepler), *sectio aurea* (Leonardo da Vinci) sau „numărul de aur”. Este o invariantă „remarcabilă”, prezentă în legea proporțiilor, aplicată trupului omenesc, speci- ilor animale ce se deosebesc prin eleganța for- melor, în unele temple grecești, în botanică și chiar în muzică (sunt evocate studiile lui Dürer și Leonardo). Aritmosofia pitagoreică, geometria

sacră platoniciană, filosofii mediteraneene ale Numărului și Formei asigură punctele de con- vergență ale relevării tradiției semiscrete sau uitate a euritmilor în cele mai desăvârșite expre- sii ale creației artistice transcendente, văzute de G. ca perpetuări ale unui ideal „al rasei sau al epocii”. Urmare a acestei teorii matematice a formei, lucrarea *Le Nombre d'or. Rites et rythmes pythagoriciens dans le développement de la civi- lisation occidentale* (I–II, 1931) adâncește studiul corespondențelor de formă și ritm între viață și materie (cu detalii despre ritmul proporțiilor din trupul omenesc), teoria traseelor arhitecto- nice (egiptene, grecești, gotice), cu implicații în ritmul gotic și în relațiile dintre ritmuri, rituri și magie; de asemenea, este urmărită geometria pitagoreică, în difuzarea ei printr-un „lanț de aur” (Platon, Vitruviu, Luca Pacioli, Leonardo da Vinci, Johannes Kepler, René Descartes, Bertrand Russell, Albert Einstein). Concluzia: „Lucrurile nu sunt decât aparențe ale Numărului”. Cartea este prefătată de o scrisoare a lui Paul Valéry, cel ce visase o operă bazată pe respectarea strictă a relațiilor dintre limbă și spirit și nădăjduia în influența demersului lui G. asupra spiritului modernității, când echilibrul între „știință, sim- țire și putere este rupt”. În cartea *Philosophie et mystique du nombre* (1952, tradusă în româ- nește în 1998) G. urmărește teoria proporțiilor și a numărului de aur, în Cabală, în gândirea ebraică și creștină, în culturi exotice, precum cea chineză, până la matematica și știința modernă, punând în evidență secțiunea de aur, conceptul de bază al construcției sale filosofico-estetice. Artei cuvântului îi dedică volumul *Sortilèges du verbe* (1947), incursiune în poetica secretă a unor mari creatori, unde încearcă să descifreze formula incantatorie a limbajului liric, deter- minat de timbru, culoare, ritm, magia sonoră a cuvântului la Rabelais, Racine, Léon-Paul Fargue, James Joyce, compoziția simfonică și viziunea analogică în opera lui Stéphane Mallarmé, Paul Valéry ori Marcel Proust. Romanul *Pluie d'étoiles* (1933, tradus la noi abia în 2007) are o complicată tramă detectivistică și erotică, pe fundalul Vienei postimperiale și al Pragăi romantice, desfășurată în mediul aristocrației și al diplomației europene. Se remarcă o specială atenție pentru descripție, rafinamentul replicilor și gustul pentru mister. Cele două volume de memorialistică publicate

la Paris, *Couleur du monde* (1955–1956), traduse sub titlul *Curcubeie* (I–II, 2003), cuprind numeroase evocări despre România, considerații despre formația „renascentistă” a autorului și mai multe portrete ale unor personalități pe care G. le-a cunoscut de-a lungul timpului (printre care Titu Maiorescu, George Enescu sau Nae Ionescu). Cum a remarcat Al. Călinescu, G., „e un memorialist al senzaționalului domesticit”, virtuțile prozei sale constând în echilibrul între „vitalitate” (aventură) și livresc.

SCRIERI: *Esthétique des proportions dans la nature et dans les arts*, Paris, 1927; *Le Nombre d'or. Rites et rythmes pythagoriciens dans le développement de la civilisation occidentale*, I–II, pref. Paul Valéry, Paris, 1931; *Pluie d'étoiles*, Paris, 1933; ed. (*Ploaia de stele*), tr. Georgeta Filitti, București, 2007; *Essai sur le rythme*, ed. 3, Paris, 1938; *The Geometry of Art and Life*, New York, 1946; *Tour d'horizon philosophique*, Paris, 1946; *Sortilèges du verbe*, pref. Léon-Paul Fargue, Paris, 1947; ed. 2, Paris, 1949; *Philosophie et mystique du nombre*, Paris, 1952; ed. (*Filosofia și mistică numărului*), tr. Dumitru Purnichescu, postfață Cornel Mihai Ionescu, București, 1998; *Couleur du monde*, I–II, Paris, 1955–1956; ed. (*Curcubeie*), I–II, tr. Georgeta Filitti, pref. Patrick Leigh Fermor, București, 2003; *Estetica și teoria artei*, tr. Traian Drăgoi, îngr. și postfață Ion Iliescu, București, 1981; *O cronologie documentată a istoriei românilor – din preistorie până azi*, tr. Georgeta Filitti, Timișoara, 2010.

Repere bibliografice: E. C. Grigoraș, „*Le Nombre d'or*”, CL, 1931, 7–8; Sandu Tzigara-Samurcaș, „*Pluie d'étoiles*”, CL, 1933, 10–11; Mihail Sebastian, „*Pluie d'étoiles*”, CU, 1934, 1; Paul Morand, *Despre Matila C. Ghyka*, GR, 1938, 1–2; Ana Maria Tudury, *Matila C. Ghyka*, „*Le Moment*”, 1940, 1490; Mircea Eliade, *La moartea lui Matila Ghyka*, „*Ființa românească*”, 1966, 4; Solomon Marcus, *Din gândirea matematică românească*, București, 1975, 143–160; Ion Ghika, *Matila Ghyka. Douăzeci de ani de la moartea sa*, „*Limite*”, 1985, 46–47; Arșavir Acterian, *Jurnalul unui pseudofilosof*, București, 1992, 146, 161, 195–196; Mircea Eliade, *Jurnal*, I, îngr. Mircea Handoca, București, 1993, 448–449; Al. Călinescu, *Senzaționalul bine temperat*, DM, 2003, 528; Cristian Măgură, *Lumea, scoica lui Matila Ghyka*, RL, 2003, 32; Georgeta Filitti, *Matila Ghyka*, TMS, 2004, 3; Ionel Savitescu, *O existență împlinită*, CRC, 2005, 8; Dascălu, *Germanitatea*, 239–245; Georgeta Merișor Dominte, *Matila C. Ghyka și frumosul vizual*, Iași, 2008; Virgil Nemoianu, *Matila Ghyka în America*, RL, 2008, 49; Solomon Marcus, *Matila Ghyka, pretutindeni și nicăieri*, RL, 2008, 51–52; Mihai Sorin Rădulescu, *Precizări la biografia lui Matila C. Ghyka*, RL, 2009, 13; Manolescu, *Enciclopedia*, 358–360. **E.M.**

GIBESCU, George (24.X.1940, Burluși, j. Argeș), critic și istoric literar. După absolvirea Facultății de Filosofie a Universității din București, a fost profesor, muzeograf, redactor la Editura Eminescu, apoi, intermitent, profesor și bibliotecar. Din 1993, pentru o perioadă, este redactor la „*Viața românească*”. Colaborează la „*Ateneu*”, „*Contemporanul*”, „*Luceafărul*”, „*Orizont*”, „*Ramuri*”, „*Revista de istorie și teorie literară*”, „*Tomis*” ș.a.

G. s-a dedicat pentru început studiului literaturii interbelice și în special operei lui Ion Barbu și Al. A. Philippide. Noutățile propuse în interpretarea scrierilor celui dintâi provin din considerarea unitară și organică a poeziei, diferită de abordarea tradițională pe etape. Principalele teme și simboluri sunt astfel văzute în devenirea lor și urmând îndeaproape poetica explicită a lui Ion Barbu. Lui Al. A. Philippide îi consacră în 1985 o micromonografie. Cartea identifică și interpretează temele și imaginile-cheie ce definesc un poet al absolutului și al „căutării nocturne”, al „visului ca modalitate de cunoaștere și categorie morală”, al „căutărilor interioare”. La prozator se remarcă un „realism al fantasticului”, iar eseistului i se relevă susținuta preocupare pentru expresia poetică. G., care publicase în „*Viața românească*” fragmente dintr-o „*istorie a literaturii române*”, și-a adunat într-un volum, *Controverse critice* (2010), cronicile la cărți de critică și istorie literară, care, însumate, pot constitui, în opinia criticului, „o microistorie esențială a literaturii române”, cum sună subtitlul cărții. În realitate, cartea nu configurează nici o istorie, și cu atât mai puțin una „esențială”, ci se constituie într-o suită de dări de seamă în care se caută trăsătura definitorie a fiecăruia dintre autorii recenzați, foarte diverși valoric. Unele judecăți sunt inacceptabile; D. Păcurariu, de pildă, ar fi „un istoric literar de excelență”, în vreme ce Alexandru George ar ilustra un „caz tipic de sterilitate ideatică”. Multe cronici reprezintă însă necesare și utile puneri la punct, într-un spirit pertinent. Critica lui G. cuprinde și alte teritorii, rezultatul fiind o serie de antologii, prefețe și postfețe la scrieri de Ștefana Velisar Teodoreanu, Bogdan Amaru, Ion Vinea și editarea pentru întâia oară a *Filosofiei religiei* de Nae Ionescu (în „*Viața românească*”, 1990–1991). Volumul de „*poesii*” din 2010 – o culegere alăturând versuri scrise între 1965 și data publicării cărții – atestă, împotriva caracterului

ocazional al multora dintre ele, existența unor posibilități de expresie în registru liric.

SCRIERI: *Alexandru Philippide*, București, 1985; *Controverse critice. O microistorie esențială a literaturii române*, București, 2010; *Poesii*, București, 2010. **Ediții, antologii:** *Al. Philippide interpretat de...*, București, 1972; Al. A. Philippide, *Poezii*, postfața edit., București, 1973; Ion Barbu, *Poezii*, pref. edit., București, 1976; *Ion Barbu interpretat de...*, pref. edit., București, 1976; Ion Vinea, *Ora fântânilor*, postfața edit., București, 1979.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „Al. A. Philippide interpretat de...”, LCF, 1973, 7; Mihai Dascal, „Al. Philippide interpretat de...”, RL, 1973, 9; Const. Ciopraga, *Al. Philippide în interpretări critice*, CRC, 1973, 12; Dragoș Vrâncănu, *Al. Philippide, „Poezii”*, CNT, 1973, 16; Gheorghe Grigurcu, *Al. Philippide, „Poezii”*, F, 1973, 10; Mircea Popa, *Arcade*, TR, 1974, 4; Ion Papuc, „*Ion Barbu interpretat de...*”, CNT, 1977, 17; Paul Dugneanu, „*Alexandru Philippide*”, LCF, 1985, 42; Piru, *Critici*, 190–193; Horia Gârbea, „*Poesii*”, LCF, 2010, 48. **N.M.**

GIGEA, Petre (31.III.1930, Goicea, j. Dolj), poet, memorialist. Este fiul Ecaterinei (n. Chiurtu) și al lui Ioan Gigea, notar. Urmează Liceul Comercial „Gh. Chițu” din Craiova (1941–1949) și Facultatea de Finanțe și Credit a Academiei de Științe Economice din București (1949–1953). A fost inspector la Secția Financiară a regiunii Oltenia, primar al Craiovei (1964–1968), prim-vicepreședinte al Consiliului Popular al Județului Dolj (1968–1977), ministru al Finanțelor (1981–1986), guvernator al României la Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială (1981–1986), ambasador al României la Paris și la UNESCO (1986–1989). A debutat la „Contemporanul” în 1955 și editorial cu volumul *Pentru dreptate se aprinse focul*, apărut în 1977. A mai colaborat la „Ramuri”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „Săptămâna”, „Rațiunea”, „Historica” (Dolj), „Mozaicul” ș.a. A folosit frecvent și semnătura Petre Gigea-Gorun.

G. actualizează sonetul în volumele *Pentru dreptate se aprinse focul*, *Căldura vieții* (1979), *Amintiri de acasă* (1981), *La poarta vremii* (1981), *Sonete sentimentale* (2002) și rondelul într-o plachetă intitulată ca atare (2001). În versuri naive, fără scrupulul elaborării artistice, autorul se definește ca poet al tradiției, un nostalgic al satului românesc. Și în versurile publicate ulterior – *Sub sabia timpului* (2006), *Ninsori de argint* (2008), *Rătăcitor prin lume și prin stele* (2010) și multe altele –, **G.** ilustrează fidelitatea

față de crezul său: „Și-n lumea mea rămân un visător”. Satul patriarhal este evocat idilic, în versuri cantabile, iubirea apare între „amăgitoare patimi omenesti”, „adevărurile vieții” cuprind meditații discursive privind temele eterne legate de timp, spațiu, iubire, viață și moarte („eu plec cu lumea-n care am trăit”) din perspectiva stenică a țaranului român. Ca memorialist extrem de fecund, în paginile din *Oameni și evenimente craiovene* (2001), *Despre Craiova, cu dragoste* (2001), *Din însemnările unui ambasador român la Paris* (2002) ș.a., **G.** recurge la însemnări zilnice și la documente de epocă. *Întâlniri memorabile* (2011) aduce în prim-plan personalități sau acțiuni culturale cunoscute în timpul misiunii de ambasador al României la Paris.

SCRIERI: *Pentru dreptate se aprinse focul*, pref. Al. Piru, Craiova, 1977; *Căldura vieții*, București, 1979; *Amintiri de acasă*, București, 1981; *La poarta vremii*, Craiova, 1981; *Adolescenți de altădată*, Craiova, 1988; *Despre Craiova, cu dragoste*, Craiova, 2001; *Oameni și evenimente craiovene*, Craiova, 2001; *Rondeluri*, Craiova, 2001; *Din însemnările unui ambasador român la Paris*, Craiova, 2002; *Sonete sentimentale*, Craiova, 2002; *Întâlniri cu scriitori și alți oameni de cultură*, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 2003; V.G. Paleolog și Brâncuși – *un dialog etern*, Craiova, 2003; *Cu floarea în arenă*, pref. Al. Firescu, Craiova, 2004; *Din amintirile Craiovei*, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 2004; *Un ministru de finanțe își amintește*, I, București, 2004; *Îmi iau ca martor universul*, Craiova, 2006; *Sub sabia timpului*, Craiova, 2006; *De-ai mei strămoși cu drag mi-aduc aminte*, Craiova, 2007; *Catrene închipuie ale lui Omar Khayyam, în traducere imaginară*, Craiova, 2008; *Ninsori de argint*, Craiova, 2008; *Printre epigramele olteni*, pref. George Corbu, Craiova, 2008; *Prințesa mea cu ochi albaștri*, Craiova, 2008; *Amăgitoare patimi omenesti*, Craiova, 2009; *Un om străbate secolul XX*, Craiova, 2009; *Din amintirile unui elev de liceu*, Craiova, 2010; *Întâlniri și convorbiri cu șefi de stat, prim-miniștri și alte personalități ale lumii contemporane*, Craiova, 2010; *Personalități românești în conștiința vremii*, 2010; *Rătăcitor prin lume și prin stele*, Craiova, 2010; *Ulița copilăriei mele*, Craiova, 2010; *Întâlniri memorabile*, Craiova, 2011.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Evocare și notație*, RL, 1978, 11; Mihai Duțescu, *Poezii evocatoare*, R, 1978, 15; Fănuș Băileșteanu, „*Căldura vieții*”, RL, 1979, 17; Firan, *Profiluri*, I, 378–380; Marian Barbu, [Petre Gigea], LCF, 2002, 19, „Rațiunea”, 2008, 101–103, 2009, 150; Ovidiu Ghidirmic, *De la tradiționalismul liric*, „Rațiunea”, 2003, 67–69. **T.N.**

GIGU, G.N. (pseudonim al lui Gheorghe Niculescu; 1895 – 6.IX.1917), poet. O fire de boem a fost **G.**, tânăr poet sortit unei dispariții prematurii. În scurta lui viață a scris destul de mult, se pare că a și tradus (din Petrarca, Heine, Musset), însă nu a apucat să publice decât trei plachete – *Cântece*, *Sonete*, *Versuri* –, toate în același an, 1915. După trei zile de la apariția lor în librării, anxiosul autor și le-a retras. Gestul presupune un scrupul care, din păcate, nu e susținut de o înzestrare pe măsură. Rareori destins și surâzător, poetul este, în stihurile lui de simțire romantică, un sceptic părăsit de iluzii și invadat de melancolie. Trist, el caută mângâiere, așa cum, amăgit în iubire, exaltă „plăcerile durerii”. În sonete, care s-ar fi cerut încă șlefuite, se resimt înrâuriri baudelairiene. Într-un comentariu din „Literatorul” (1918) Tudor Vianu detecta, în încercările lirice ale lui **G.**, „formațiunea unui talent bizar”.

SCRIERI: *Cântece*, București, 1915; *Sonete*, București, 1915; *Versuri*, București, 1915.

Repere bibliografice: V. M. [Vasile Militaru], „*Cântece*”, „*Versuri*”, „*Sonete*”, „*Tribuna poporului*”, 1915, 6; T.V. [Tudor Vianu], *G.N. Gigu*, L, 1918, 11; Andrei Braniște, [Tudor Teodorescu-Braniște], [G.N. Gigu], „*Scena*”, 1918, 245, 260; Adriana Iliescu, „*Literatorul*”, București, 1968, 114; *G.N. Gigu*, BRM, II, 477.

F.F.

GIONEA, Vasile (21.II.1914, Gârbovățu de Jos, j. Mehedinți – 9.IX.1999, București), prozator. Este cel mai mic dintre cei șapte copii ai Floarei și ai lui Gheorghe Gionea. După studii liceale la Turnu Severin, Cluj și la Brașov, unde își ia bacalaureatul în 1932, urmează Facultatea de Drept a Universității din Cluj, absolvită în 1935. Funcționează apoi ca avocat în Brașov. Obține doctoratul în drept și științe economice (1942), devenind lector, iar din 1948 profesor la Catedra de politică și legislație socială de la Academia de Studii Comerciale și Industriale din Cluj. Ocupă funcții de consilier în mai multe ministere, iar din 1977 predă la Academia de Științe Sociale și Politice „Ștefan Gheorghiu”. După 1989 predă la câteva universități (București, Iași), este ales deputat din partea PNȚCD (1990–1992) și numit președinte al Curții Constituționale (1992–1995). Publică numeroase lucrări, studii și articole de drept civil în reviste de specialitate, mai ales în „*Recherches sur l'histoire des institutions et du droit*”. Este membru al unor importante organisme științifice: Accademia Tiberina din Roma,

Academia de Științe din New York și este membru de onoare al Academiei Române (1993).

Prezent cu studii, cronici (una amplă, foarte aplicată, la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu) și recenzii, proză (fragmente din romanul *Zorile*) în presa din anii '40 ai secolului trecut – „*Tribuna*”, „*Luceafărul*”, „*Avântul*”, „*Brașovul*” ș.a. –, **G.** revine abia după câteva decenii în viața literară. Lucrarea *Doi mari creatori. Luchian și Brâncuși* (1981), însoțită de o bibliografie selectivă, tratează în două secțiuni elementele biografice esențiale și caracteristicile muncii de laborator la cei doi artiști, nedepășind ca interpretare un catalog de sală de expoziție. Îi urmează romanul *Dragostea lui Tristan și a Izoldei* (1990), unde se repovestește legenda din poemul prelucrat de Joseph Bédier „care păstrează credințele pline de eresuri și simbolurile din cântecele vechilor trubaduri”, acțiunea petrecându-se „acum nouă sute de ani”, de unde și o serie de anacronisme supărătoare. Deși în bună măsură autorul nu face altceva decât să transcrie textul original, el obține un efect de delectare lingvistică și surprinde semnificația adevăratei iubiri dintre Tristan și Izolda, înlocuind „lămuririle” bardice prin supranatural și accidental. Alcătuit din trei părți (*Marii înaintași*, *Universitarii*, *Cei aleși dintre cei mulți*), volumul *Oameni pentru care mi-a bătut inima* (1990) evocă figuri ale trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat, precum Miron Costin, Gheorghe Lazăr, George Enescu, prin scurte biografii encomiastice, în care nu transpar nici emoția, nici posibila influență avută asupra autorului. Universitarii Nicolae Titulescu, Tudor Vianu, George Vâlsan ș.a., cunoscuți sau numai audiați de autor, au parte de un tratament asemănător. Portretistica lui **G.** suferă, în genere, de o anume tonalitate monocordă specifică „bunelor sentimente”. *Întâmplări din alte vremuri* (1991) cuprinde scurte proze, didactic-evocatoare, adresate mai ales copiilor, despre Constantin Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino, Doamna Chiriac, Ion Cantacuzino, Ieremia Movilă sau Vasile Lupu. Romanul *Pași în deșert* (I–II, 1991) prezintă lumea avocaților din Brașov în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, pe fundalul căruia un tânăr, personaj principal și narator, pledează în diverse procese și are parte de numeroase tribulații erotice. Descrierea seacă (Brașovul există doar cu numele), poveștile uneori deocheate care

îl privesc pe narator și care nu sunt altceva decât snoave fără poantă din lumea avocațească, o călătorie în Italia relatată în stilul pliantelor turistice ceva mai consistente colorează atmosfera, altfel banală, a celor două volume. Mai substanțial epic este romanul-fluviu *Lungul drum al Golgotei* (I–V, 1996–1998), alcătuit din *Zorile*, *Cărări amăgitoare*, *Spinii razelor*, *Frigul polar* și *Grădina pustie*. Ciclul, în bună parte o autoficțiune, are ca protagonist pe chirurgul Gruia Crainic, al cărui destin dramatic este urmărit, totuși destul de convențional, de la iluziile și idealismul tineretii interbelice la condamnarea și detenția politică în regimul comunist.

SCRIERI: *Doi mari creatori. Luchian și Brâncuși*, București, 1981; *Dragostea lui Tristan și a Izoldei*, Ploiești, 1990; *Momente istoriografice și personalități de seamă ale neamului românesc* (în colaborare cu Alexandru și Victor Ioachimescu), București, 1990; *Oameni pentru care mi-a bătut inima*, Ploiești, 1990; *Întâmplări din alte vremuri*, București, 1991; *Pași în deșert*, I–II, București, 1991; *Lungul drum al Golgotei*, I–V, București, 1996–1998; *Femei vestite din trecutul neamului nostru*, Oradea, 1997; *Femei vestite din Antichitate și din Evul Mediu*, București, 1999.

Repere bibliografice: Nae Antonescu, „*Pași în deșert*”, ST, 1991, 11; Corneliu Crăciun, [Vasile Gionea], „Unu”, 1992, 25, „Cele trei Crișuri”, 1998, 1–2, „Hyperboreea”, 1999, 6; Nicolae Andrei, *Voievozi ai spiritului*, Craiova, 2000, 158–163; Rusu, *Membrii Academiei*, 342; Nicolae Andrei, Vasile Gionea, „Lamura”, 2004, 27–29. **E.M.**

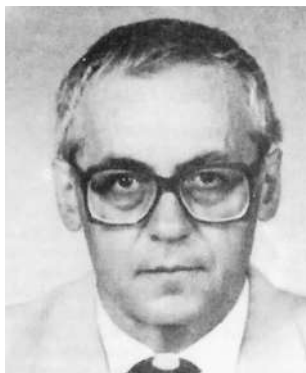
GIOSU, Dan (24.III.1960, București – 13.VI.2012, Berné, Franța), poet, prozator. A absolvit Liceul de Arte și Meserii „Gh. Asachi” din Iași în 1980, an în care debutează cu poezii în „Convorbiri literare”. O perioadă este redactor la revista „Timpul”, fiind prezent și în „România literară”, „Cronica”, „Dialog”, „Opinia studentescă”, „Convorbiri literare” ș.a. Primul volum de versuri, *Întoarcerea cuvintelor*, îi apare în 1983. Obține Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1993), Premiul revistei „Cronica” (1994), Marele Premiu al Festivalului de Poezie de la Petroșani (1995) ș.a. Ultimii ani de viață și i-a petrecut în Franța, unde se stabilizează cu familia, alegând regiunea Bretagne, pe malul Atlanticului.

Poet al generației '80, **G.** cultivă mai multe tipuri de discurs, oscilând între construcția amplă, bine întemeiată pe anumite structuri metaforice, și schema simplă. De asemenea, își

organizează textele fie în serii de catrene și distihuri, fie în formule libere, care nu impun nici o constrângere formală. Este adeptul combinațiilor lexicale inedite, deși nu are o opțiune decisă în sensul forțării limbajului poetic: „Sângele meu îngheață/ iarna în formă de pasăre,/ se ridică cu roșii aripi/ deasupra orașului nostru/ desenat pe nisip”. Poetul își construiește cărțile în jurul câte unei metafore, de aceea unele texte se resemantizează atunci când sunt recitate din perspectiva întregului, fapt vizibil mai ales în volumele *Liber ca pasărea* (1989), *Patru plus ingerul* (1994), dar și în *Cântecul Kamulipo* (2009) ș.a. Există numeroase ecouri, anumite zone intertextuale, nesemnificate, care vin în sprijinul propriului discurs. Un loc aparte printre scrierile lui **G.** îl ocupă *Scândura lui Afansol* (1991), o culegere de texte parodice scrise într-un limbaj concis. Imaginile sunt de cele mai multe ori abstracte, iar cititorul asistă la luarea în răspăr a mijloacelor clasificate de expresie narativă (*Memoria*, *Povestea lui Inel Pirinel*, *Mortul*, *Situația lui Amurad Turcul*). După ce și-a însușit experiența avangardismului, scriitorul pare că vrea să se detașeze de ea, singura metodă fiind aceea de a ridiculiza însăși „lumea pe dos” a unor scriitori precum Urmuz sau Daniil Harms. În 2006 lui **G.** i se publică al doilea volum de proză scurtă, *Patru plus patru și ceilalți patru*, într-un fel o reluare a *Scândurii lui Afansol*, sumarul fiind îmbunătățit cu multe texte noi. Absurdul și ironia, ineditul expresiei și al viziunii, sublimarea unor metode de texturare postmodernă îl plasează printre prozatorii notabili ai generației '80, în ciuda cantității restrânse, dar esențializate a scrierilor sale.

SCRIERI: *Întoarcerea cuvintelor*, Iași, 1983; *Liber ca pasărea*, Iași, 1989; *Scândura lui Afansol*, Iași, 1991; *Patru plus ingerul*, Iași, 1994; *Pătratul umbrei*, postfață Gabriela Gavril, Iași, 1995; *Patru plus patru și ceilalți patru*, postfață Emil Brumaru, Iași, 2006; *Cântecul Kamulipo*, pref. Liviu Antonesei, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Constantin Pricop, *Trei autori*, CL, 1984, 5; Laurențiu Ulici, *Trei plus doi*, RL, 1984, 36; Constanța Buzea, „*Întoarcerea cuvintelor*”, AFT, 1984, 11; Țeposu, *Istoria*, 110; Ioan Holban, *Apocalipsă într-o lume de hârtie*, CRC, 1994, 1; Nicolae Turtureanu, *Sub zodia suspiciunii*, CRC, 1994, 6; Sebastian Drăgălanescu, *Lumea ca nelume*, TP, 1994, 12; Ioan Holban, „*Am adăpostit întristarea și teama*” (interviu cu Dan Giosu), CRC, 1995, 4; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, 31; Liviu Antonesei, [Dan Giosu], TP, 2009, 6–7, OC, 2010, 297. **Ș.A.**

GIUGARIU, Mihai
(25.IX.1929, Chișinău),
prozator, eseist.

Este fiul Valeriei (n. Chirițescu) și al lui Petre Giugariu, profesor de muzică (ofițer, șef de orchestră). Urmează Liceul „N. Filipescu” de la Mănăstirea Dealu (1939–1946), apoi Facultatea de Drept a Universității din București, absolvită în 1950. Lucrează o vreme ca desenator, funcționar de poștă etc. Din 1955 intră în magistratură, fiind angajat, succesiv, ca judecător la diferite tribunale din provincie, consultant juridic la Tribunalul Suprem, judecător la Curtea Superioară de Control Financiar, iar ulterior profesând avocatura. Este diplomat al Facultății pentru Studiul Dreptului Comparat din Strasbourg (1974). Între 1992 și 1996 este vicepreședinte al Fundației Culturale Române și din nou magistrat, la Curtea Supremă de Justiție. Este autor al unor studii, analize și comentarii juridice, apărute în publicații de specialitate, multe dintre ele în străinătate. Debutează cu o povestire (*Săptămâna are șase zile*) în „Luceafărul” (1966), iar în volum cu *Fata și bătrânul* (1968). Remarcat și elogiât de critică, se impune ca un prozator relativ prolific. A colaborat la reviste literare („România literară”, „Luceafărul”, „Contrapunct” ș.a.) și la alte periodice (contribuții publicistice la cotidianul „România liberă”). A semnat traduceri din limba franceză, a scris scenarii de filme documentare. A întocmit – alegând și adnotând textele, coordonând editarea etc. – două culegeri de documente juridice, care interesează și istoria literară, *Prigoana și Principiul bumerangului* (ambele apărute în 1996), prima privind procesul Constantin Noica, Dinu Pillat, N. Steinhardt ș.a., cealaltă procesul Lucrețiu Pătrășcanu. După 1989 a semnat și câteva traduceri, din Edgar Wallace, dar și din Jean Giraudoux. A fost distins cu Premiul Academiei Române, decernat pentru romanul *Destine* (1990).

Cartea de debut a lui G., *Fata și bătrânul*, a fost bine primită de critică. Într-un moment de cotitură a evoluției structurilor literare, marcat de diversificare tematică și de ispita experimentului formal, autorul venea cu remarcabile proze inspirate din realitatea cotidiană, cu precădere din zona ei intimă. Hrănite din observarea atentă a banalului, povestirile și nuvelele vădeau capacitate de notație inteligentă, instituind impresia concretului, familiarului și autenticității; prin procedări comportamentiste, ele năzuiau să surprindă coordonatele unor psihologii. Piesa eponimă a cărții (un mic roman, de fapt) include două jurnale intime – al unei fete și al unui bătrân – independente, cu o foarte vagă legătură între ele, care trezesc însă interesul prin justetea și minuția observației realiste, prin conturarea nuanțată a personajelor și a mediului acestora, prin expresivitatea și eleganța stilului. Primul roman al scriitorului, *Condotierul* (1970), e o cronică, în maniera acreditată de nuvele, a relațiilor din mediile intelectuale, cu focalizare asupra aventurii, ratate, de a se „realiza” a personajului central. Se manifestă aici un demers care avea să fie reluat în romanele *Magdalena* (1975) și *O vacanță atât de lungă...* (1978): „analiza relațiilor dintre individ și lumea în care trăiește sau, mai bine, [...] a gradului de libertate îngăduit de societate individului” (Nicolae Manolescu). Tema, îndrăzneță și delicată în contextul istoric al apariției romanului, e tratată cu relevanță. Persistă aplecarea spre intimism, dar apare un spor de comentarii analitice auctoriale pe tărâmul psihologismului, frizând uneori fastidiosul și vădind obsesia interpretării micilor gesturi uzuale ca elemente ale codului nescris al unui joc al disimulării. Romanului *Magdalena* avea să i se reproșeze afilierea forțată la o anumită formulă de modernitate, concepută programatic sub specia complexității extreme și a crispării, a complicației căutate, manifestată în obstacole sistematice ridicate de autor în fața propriului mesaj. Cam aceleași reproșuri, pe fondul recunoașterii unor certe însușiri, au putut fi făcute și la adresa volumului *Iubiri rele* (1973), care, alături de reeditarea unor proze din perioada de început, include și piese noi. O variațiune pe tema din *Condotierul* este *O vacanță atât de lungă...*, romanul unei crize de afirmare, care investighează un caz de „rebeliune” existențială, de refuz al soluțiilor social-profesionale pasive și convenționale, în numele urmării unei vocații artistice. Rebelul

care respinge calea unei cariere banale și conformiste și a unei existențe terne constată că aspirația către independența deplină față de societate este irealizabilă, iar evadarea sa eșuează. Aici descripția amănunțită a cotidianului e dublată de o morală existențialistă, contrabalansată, pe de altă parte, de o propensiune spre cultivarea unui „exotism” social (peripeții prin mediile plastico-expoziționale, amoruri pasagere, salahorie ocazională în piața de legume, chefuri ostentativ boeme, situații laborios pitorești, stranii). Autenticitatea artistică cedează astfel teren în fața unor accente de kitsch romanesc. Preocuparea pentru complexitatea tehnicii narative e vădită din plin în *Mesagerul* (1983), roman „cinematografic”, ținând de „școala privirii”. Lecția Noului Roman francez e aplicată sânguinos, cu aerul de pasișă involuntară chiar, nu însă fără talent. Se pot presupune și influențe masive dinspre Alain Robbe-Grillet și, mai ales, dinspre Claude Simon. Primează impresia de experiment: patrimoniul propriu-zis narativ, diluat, captează anevoie interesul cititorului, iar patetismul implicit nu convinge îndeajuns. Romanul manifestă preocuparea pentru reconsiderarea injustițiilor istoriei, fiind vorba despre un proces regizat intențat unui așa-zis sabotor, în atmosfera zilelor de după reforma monetară din 1947. O tematică asemănătoare – sunt evocate lagărele penitenciare din anii '50 – e tratată și în *Destine*, carte cu structură la fel de alambicată (o misterioasă urmărire servește drept cadru pentru rememorări, flashbackuri etc.), în care, după cum remarca un critic, se preferă „două veacuri de istorie individuală (a personajelor) și de istorie colectivă (a românilor)”. Un roman complex, cu o productivă ambiguitate, este *Barcă pentru paradis* (2005), care, la o superficială catalogare, ar putea fi calificat deopotrivă ca fiind „de dragoste” și „de aventuri”, fiind însă, de fapt, ca și celelalte pagini ale prozatorului, o operă de investigare psihologică și nu mai puțin de observație socială. Cartea a avut succes de critică și de public. O altă apariție remarcată a fost cea a romanului *Spre seară...* (2011), scriere de amplă desfășurare, ce „ar putea fi considerat o adevărată «carte a vârstelor», a creșterii și descreșterii unei familii care trece dintr-o stare în alta nu într-o sarabandă a parvenirii, ci a înscrierii în fluxul vieții așa cum a fost. Normalitatea este zguduită de evenimentele ce vin din afară precum războiul sau socialismul în primii ani ai afirmării sale” (Valeriu Râpeanu),

înfățișând, după cum observa Gabriel Dimisianu, „drama clasei mijlocii”. În general, prin romanele din anii 2000, G. și-a confirmat cota valorică și „clasa”, dobândite și consolidate anterior. Cu texte legate de teme și subiecte diverse – chestiuni literare, instantanee din viața cotidiană, mituri clasice în întruchipări actuale, observații din sfera comportamentelor sociale cu tentă culturală, analize ale „laboratorului de creație” scriitoricesc, probleme cetățenești, observații de morală și estetică a vieții zilnice, însemnări de călătorie, microcronici de artă, schițe de sociologie empirică ș.a. – G. a ilustrat și genul eseistic. Scrierile adunate în volumele *Mărul lui Paris* (1980) și *Nepoții lui Anton Pann* (1986) sunt în general de mică dimensiune – uneori, ca în *Nepoții...*, aproape tablete sau note –, reprezentând schițe de solilocvii ideatice sau, mai frecvent, literaturizări, prin comentariu inteligent și stabilire de conexiuni revelatoare, ale unor crâmpie de viață reală.

SCRIERI: *Fata și bătrânul*, București, 1968; *Condotierul*, București, 1970; *Iubiri rele*, București, 1973; *Magdalena*, București, 1975; *O vacanță atât de lungă...*, București, 1978; *Mărul lui Paris*, București, 1980; *Mesagerul*, București, 1983; *Nepoții lui Anton Pann*, București, 1986; *Cină cu langustine*, București, 1987; ed. București, 2012; *Destine*, București, 1990; ed. București, 2003; *Barcă pentru paradis*, București, 2005; *Văzut de sus*, București, 2008; *Spre seară...*, București, 2010; *Călduza*, București, 2012.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, [Mihai Giugariu], GL, 1968, 16, LCF, 1973, 3, RL, 2012, 14; Mircea Iorgulescu, [Mihai Giugariu], RL, 1970, 35, 1984, 10, CL, 1973, 2; Lucian Raicu, „Condotierul”, RL, 1970, 40; Valeriu Cristea, [Mihai Giugariu], RL, 1973, 29, 1975, 16; Dana Dumitriu, [Mihai Giugariu], ARG, 1973, 9, RL, 1986, 27; Iorgulescu, *Rondul*, 226–229; Mircea Muthu, *Singurătatea condotierului*, TR, 1974, 28; Cristea, *Domeniul*, 273–278; Voicu Bugariu, *Realism și atemporalitate*, LCF, 1975, 9; Cornel Ungureanu, *Romane de dragoste*, O, 1975, 13; Liviu Leonte, *Tradițional și modern în proză*, CRC, 1975, 14; Ion Vlad, *Proza lucidă*, TR, 1975, 16; Raicu, *Critica*, 160–193; Nicolae Manolescu, *Realism și romanesc*, RL, 1978, 21; Iorgulescu, *Firescul*, 213–216; Elena Tacciu, *Dialectica scrisului*, RL, 1980, 30; Moraru, *Semnele*, 234–238; Ion Bogdan Lefter, *Palimpseste și melancolie*, RL, 1988, 36; Alex. Ștefănescu, *Artă și tehnică*, RL, 1990, 11; Dicț. scriit. rom., II, 406–408; Geo Vasile, *În căutarea rădăcinilor pierdute*, RL, 2004, 48; Cristina Manole, *Prozatori din toate țările, uniți-vă!*, OC, 2010, 277; Valeriu Râpeanu, *O apariție semnificativă a romanului românesc de azi: „Spre seară...” de Mihai Giugariu*, CLT, 2011, 16. **N.Br.**

GIUGLEA, George (11.II.1884, Satulung, j. Brașov – 7.IV.1967, București), etnolog. Este fiul Aureliei (n. Moroianu) și al lui George Giuglea, oier; prin mamă se înrudea cu Ovid Densusianu. După absolvirea școlii primare în comuna Roșeți, din actualul județ Călărași (1891–1895), urmează cursul secundar la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1895–1903). Între 1904 și 1908 este student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (licențiat în 1909). Își va susține doctoratul în litere la Universitatea din Cluj (1920). Funcționează, între timp, ca profesor suplinitor de limba și literatura română la Târgoviște (1910–1913). Își continuă studiile în Franța, la Sorbona, fiind concomitent lector de limba română la Catedra profesorului Mario Roques. Revenit în țară, este numit profesor la Liceul „N. Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. Participă ca voluntar în războiul din 1916–1918, funcționează, scurt timp după aceea, ca profesor suplinitor la Galați (1918), apoi este profesor de filologie romanică (1919–1947) la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, unde, în 1929–1930, a fost și decan, iar în 1931–1932 prodecan. În 1936 este ales membru corespondent al Academiei Române. Colaborează la „Dacoromania”, „Revista filologică” (Cernăuți), „Transilvania”, „Analele Universității din Timișoara”, „Anuarul Arhivei de Folclor” (Cluj), „Graiul nostru”, „Grai și suflor”, „Revista pentru istorie”, „Arheologie și filologie, fonetică și diactologie”, „Cercetări lingvistice” ș.a.

Discipol al lui Ovid Densusianu (pe care avea să îl evoce într-un patetic necrolog), **G.** se dedică încă din studenție, cu stăruință și deosebită chemare, evidențierii celor mai vechi straturi ale limbii române, prilej de a face ample incursiuni în istorie, istoria culturii, folcloristică, literatură română veche, romanistică, filologie comparată. Luminarea etimologiei unor toponime sau expresii, a unor structuri sau forme de limbă antrenează în cercetările sale ample reconstituiri de datini, obiceiuri și fapte de viață, pe fundalul cărora proiectează elementele analizate, spre a le surprinde adevărata semnificație. Nu întâmplător, unul dintre cele mai valoroase studii va fi intitulat *Cuvinte și lucruri* (1922). Lucrările sale docte l-au impus ca pe unul dintre cei mai importanți filologi români, criticat, totuși, pentru încercarea forțată de accentuare a influenței limbii germane vechi asupra limbii române. În domeniul folcloristicii a alcătuit (în

colaborare cu George Vâlsan), la începutul carierei sale științifice, o carte exemplară: *De la românii din Serbia* (1913), o culegere de literatură populară, selecție „dintr-un material mai vast”, adunat în cursul a două călătorii întreprinse de cei doi în anii 1910 și 1911, în vederea unor „studii lingvistice și etnografice”. Deși în prefață culegătorii subestimează însemnătatea materialului, relevând că, din punct de vedere estetic, literatura populară a românilor din Serbia „nu prezintă decât rareori interes deosebit”, textele adunate de la o populație trăind izolat, în ritmuri arhaice, au o valoare de excepție. Impresionante sunt îndeosebi secțiunile de balade „voinicești” (haiducești), „cântări bătrâne” și „cu cuprins mitologic”, ce conțin variante ale unor tipuri rare sau extrem de rare, precum *Stănilav Voinicu, Cântecul lui Isirim Bogatu, Mizilca Rădo-iță, Neacșu Haiducu, Vidu Țăranu, Ghiol Dumitru, Chilioodor, Voichița, Ioana Sânziana* ș.a. Calitatea pieselor folclorice e sporită de acribia notării filologice și mai ales de metoda culegerii „în timp ce lăutarii cântau”. „Se știe – observă autorii – că atunci textul e redat în mod absolut real, fiindcă îl menține muzica în formele lui mai arhaice și mai puțin alterate în unele privințe.” Interesante sunt, de asemenea, informațiile despre performeri (locul nașterii, persoana de la care știe cântecul, precum și repertoriul mai larg pe care îl deține). Prin reguli autoimpuse, **G.** și Vâlsan au anticipat metodologia științifică a deceniilor de mai târziu, conferind lucrării o valoare de referință. Din păcate, după această primă tentativă de abordare a folclorului românesc **G.** nu a mai publicat decât o culegere precară (și ca dimensiuni, și ca interes), *Din literatura populară de astăzi a Basarabiei*, realizată „în vara anului 1918”, în județele Chișinău, Tighina și Akerman. Volumul cuprinde cântece lirice, haiducești, colinde, orații de nuntă, bocete, pilde. Pasiunea începuturilor se mai întrevade în anii maturității în decantarea sensurilor și a etimologiei unor expresii populare sau în formularea punctuală a unor ipoteze asupra originii și vechimii diverselor balade istorice. Independent însă de aceste abordări accidentale ale domeniului etnologiei, **G.** rămâne important prin culegerea din 1913.

SCRIERI: *Cuvinte și lucruri*, Cluj, 1922; *Note și fapte de folclor și filologie*, Cluj, 1928; *Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dako-rumänischen Sprache*, Sibiu, 1944. **Culegeri:** *De la românii din Serbia*, București 1913 (în colaborare cu George Vâlsan);

ed. îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2007; *Din literatura populară de astăzi a Basarabiei*, București, [1919].

Repere bibliografice: Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar*, 129–130; Florența Sădeanu, *Tabel cronologic*, în George Giuglea, *Fapte de limbă*, București, 1988, 12–18; Ioana Anghel, *George Giuglea și Muzeul Limbii Române*, DR, 1998–1999; Rusu, *Membrii Academiei*, 142; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 427–428.

I.O.

GIULESCU, Constantin A. (1876, București – c. 1924), autor de versuri și proză. A avut o existență ștearsă, de funcționar la Casa de Depuneri din București, unde a fost casier general. Dacă semnătura Cangiul îi aparține, **G.** debutează, ca foarte tânăr poet, în 1894, la „Dreptatea” din Turnu Severin. A colaborat cu versuri, proză și, câteodată, cu articole la „România ilustrată”, „Sămănătorul”, „Viața literară și artistică”, „Neamul românesc literar”, „Ramuri”, „Convorbiri literare”, „Foaia interesantă”, „Țara noastră”, „Tribuna” („Tribuna poporului”), „Falanga literară și artistică”, „Seara”, „Minerva literară ilustrată”, „Voința națională”, „Conservatorul”, „Românul” (Arad), „Flacăra”, „Dimineața”, „Rampa nouă ilustrată”, „Literatorul”, „Gloria României” ș.a. A mai semnat cu inițialele H.C., C.A.G. sau C. Giulescu Vâlcea. A scris și teatru. A tradus, în „Tribuna” (Arad), din Geneviève Denis și Gilbert. În 1912 Societatea Scriitorilor Români îl admite în rândurile ei.

Versurile ușurele ale lui **G.** (printre care și sonete, pasteluri, cântece „în formă populară”), din periodice și din volumul *Flori de câmp* (1909), sunt de o nedeazămințită sărăcie a inspirației. Fără noroc în iubire, melancolicul, care eminescianizează impudic, se înseninează rareori. Amarul îl apasă și, cu „visurile spulberate”, e mereu gata să izbucnească în plâns. Și proza, chiar atunci când evocă întâmplări crunte și nenorocite răsuciri de destin, ca în nuvelele din *Mărin ocnașul* (1923), e moleșită într-un sentimentalism fără speranță. Emotiv ca un adolescent întârziat, „trubadurul”, invadat de amintiri duioase și atașat de „nimicuri dragi”, are – ca și în stihuirile lui – „ochii scăldați în lacrimi”. Așa, în schițele și în însemnările pretins epistolare din *Privești și amintiri* (1912), *Floarea iubirei* (1914) și *Dragostea unui trubadur* (1916). Printre înduioșări, înfrigurări, deprimări, o „inimă tristă” bate și un peisaj, la rândul-i, plângător intră numaidecât în rezonanță. Câteva vagi fizionomii

și un umor silit nu destramă monotonia acestor debile narațiuni suspinătoare.

SCRIERI: *Flori de câmp*, Vălenii de Munte, 1909; *Privești și amintiri*, București, 1912; *Floarea iubirei*, București, 1914; *Dragostea unui trubadur*, București, 1916; *Flori de pădure*, București, f.a; *Mărin ocnașul*, București, [1923].

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici*, 329–330; F., „*Privești și amintiri*”, VR, 1913, 3; Mihail Sorbul, „*Privești și amintiri*”, „Minerva”, 1914, 1830; Andrei Braniște, *Const. A. Giulescu*, RP, 1916, 214.

F.F.

GIURGEA, Jul. [Iuliu] (2.XII.1887, Brad–26.III.1948, București), prozator, traducător. După absolvirea, în 1903, a gimnaziului din orașul natal, **G.** urmează liceul la Brașov. Ar fi obținut mai târziu și licența Academiei Comerciale din Leipzig. Din 1907 cel ce semna I. Giurgiu-Bradul este redactor responsabil al „Tribunei” arădene, calitate în care autoritățile maghiare îi intentează numeroase procese de presă. Când „Tribuna” își încetează existența, „fuzionând” în martie 1912 cu „Românul”, își caută un rost peste Carpați, în Regat. O vreme este corespondentul la București al unor ziare germane. Pare să fi lucrat apoi la ziarele „Adevărul”, „Minerva” și „Seara”, unde în anii neutralității apar frecvent articole iscălite I. Bradul. Până la intrarea României în război, tipărește „romanul” *Oameni din Ardeal* (1915, reeditat în 1919 cu titlul *Pribegie*) și este administrator la revista „Solia”, în care îi apar, sub semnătura Iuliu Gurgea-Bradul, articole și nuvele, acestea din urmă urmând a fi strânse, în 1917 (sau în 1918), în volumul *Povestea primăverii*, care, „suprimat” de cenzura germană, va fi retipărit în 1920. În ciuda unor declarații germanofile (*Însemnările unui proscris*), publicate în aprilie 1917 în „Gazeta Bucureștilor”, este internat, ca „supus” austro-ungar ce s-a sustras mobilizării, într-un lagăr de prizonieri din Bulgaria, unde a scris poemul în proză *Domnița Fărănume*, dat la lumină după încheierea păcii, în 1920. O altă carte apărută tot atunci, *Iedera* (1921), cuprinde nuvele. Ulterior colaborează sporadic, cu proză, articole și traduceri, la „România nouă”, „Banatul”, „Universul literar”, „Îndreptar”, „Munca literară”, „Țara noastră”, „Familia” ș.a. Specializându-se în continuare ca traducător din limba engleză, a transpus în românește, în aproape un sfert de veac, peste șazeci de cărți, îndeosebi romane aparținând unor scriitori englezi și americani de mare succes,

printre care Bret Harte, Sinclair Lewis, John Galsworthy, A.J. Cronin, Joseph Conrad, W.S. Maugham, Rudyard Kipling, Aldous Huxley, Lloyd C. Douglas, Mazo de la Roche, Peter Neagoe ș.a.

Fără experiență și fără larg suflu epic, **G.** alipește în „romanul” *Oameni din Ardeal* câteva nuvele, ele însele nerotunjite. Povestea de iubire dintre doi tineri de etnii diferite este abandonată pe parcurs, iar aceea a intelectualului ardelean ce-și asumă o datorie față de conaționalii asupriți este abia schițată. Mai încheagată este înfățișarea unui episod electoral, cu scene de un real dramatism, cu un personaj colectiv bine prins și câteva individualități notabile (preotul Mezdreanu, Mihoală). Unele proze adunate în *Povestea primăverii* se resimt de influența sadoveniană în prezentarea cu discreție a unor „dureri înăbușite” ori a unor pasiuni puternice, sfârșite tragic. Nuvelele din *Iedera* sunt inspirate, în schimb, de scriitori străini, ele aducând personaje insolite (un dandy, un dresor de circ) și un mediu cosmopolit, descris cu precizie și cu un aplomb rar la noi în epocă. Notă aparte între scrierile lui **G.** face *Domnița Fărănume* prin stilul său înflorit, bogat în pasaje plastice ori muzicale. Însă intriga, plecând de la motive de basm, se constituie artificial, numai pentru a exprima jalea și tristețea robiei și a înstrăinării. Buna cunoaștere a limbii engleze, unele calități innăscute și experiența acumulată au făcut ca, într-o primă fază, traducerea lui **G.** să fie suficient de fidele originalului, într-o limbă nu o dată frumoasă. Apreciate aproape unanim au fost și versiunile sale din *Cărțile junglei* ale lui Kipling, din mai multe romane ale lui W. S. Maugham ori din *Drumuri cu popas*, aparținând scriitorului american de origine română Peter Neagoe. Cu timpul însă traducătorul a făcut din înzestrarea sa o adevărată industrie. Chiar dacă nu și-a însușit munca altora, cum a fost acuzat, graba cu care erau transpuse mii de pagini s-a repercutat asupra calității. S-a adăugat și alegerea unor cărți de mare succes la public, dar fără o valoare artistică deosebită, ceea ce a coborât întrucâtva gustul public. Edițiile repetate și tirajele foarte mari au dus, după opinia lui G. Călinescu, la o „criză” a cărții românești în anii de dinainte și de după cel de-al Doilea Război Mondial. În ansamblu, activitatea de traducător a lui **G.** este totuși meritorie, contribuind într-o manieră specifică la procesul de sincronizare a literaturii noastre cu cea occidentală.

SCRIERI: *Oameni din Ardeal*, București, 1915; ed. (*Pribegie*), București, 1919; *Povestea primăverii*, București, [1917]; ed. 2, București, 1920; *Domnița Fărănume*, București, [1920]; ed. 2, București, 1944; *Iedera*, București, [1921]. **Traduceri:** Pearl S. Buck, *Casa de lut*, ed. 4, I–III, București, [1935], *Vânt de la răsărit, vânt de la apus*, București, [1939]; Rudyard Kipling, *Kim*, București, [1937], *Cărțile junglei*, I–II, București, f.a.; W.S. Maugham, *Luna și doi bani jumate*, București, [1937], *Robii*, I–II, București, [1938], *Tăiș de brici*, București, [1946], *La persoana întâia*, [București], f.a.; Joseph Conrad, *Hanul lui Almayer*, București, [1938]; John Galsworthy, *Tenebre*, I–II, București, [1938]; Aldous Huxley, *Punct. Contrapunct*, I–II, București, [1938], *Două sau trei grații*, București, f.a.; Sinclair Lewis, *Dodsworth*, București, [1938], *Strada Mare (Povestea doamnei Card Kennicott)*, I–II, București, [1940], *Babbitt*, I–II, [București], f.a.; Johann Boyer, *Emigranții*, I–II, București, [1939], *Ultimul viking*, București, [1940]; A. J. Cronin, *Gran Canaria*, București, [1939], *Citadela*, I–II, București, [1939], *Castelul pălărie-rului*, I–II, București, [1941], *Cheile împărăției*, București, [1947]; Lloyd C. Douglas, *Cămașa lui Christos*, București, [1946], *Obsesia*, București, [1946]; Gustav Meyrink, *Golem*, București, f.a. (în colaborare cu I.U. Soricu și V. Munteanu); Daphne Du Maurier, *Golful Francezului*, Craiova, 1992.

Repere bibliografice: L. I.[Leontin Iliescu], „*Oameni din Ardeal*”, UVR, 1915, 11; Andrei Braniște [Tudor Teodorescu-Braniște], „*Pribegie*”, CLI, 1920, 24; Al. Bogdan, *Prozatori grăbiți*, LUT, 1922, 33; Scarlat Struțeanu, „*Iedera*”, „*Viitorul*”, 1922, 4162; Predescu, *Encicl.*, 363; Călinescu, *Opere*, IV, 797–800; Liviu Bratoloveanu, *Cazul Jul. Giurgea*, „*Spectator*”, 1944, 25. **V.D.**

GIURGIU, Felicia (12.II.1942, Timișoara–15.IX.2005, Timișoara), stilisticiană, eseistă. Este fiica Aureliei și a lui Virgil Giurgiu, inginer. Urmează liceul în orașul natal, apoi tot aici cursurile Facultății de Filologie, secția română–germană. După absolvire își începe cariera didactică la Catedra de limba română a aceleiași facultăți. Colaborează la „*Orizont*”, „*Revista de istorie și teorie literară*”, „*Familia*”, „*Limbă și literatură*”, „*Analele Universității din Timișoara*” ș.a.

G. a debutat cu articole în „*Orizont*” (1965) și editorial cu volumul *Motive și structuri poetice* (1980), prin care aclimatizează la noi, într-o manieră personală și atrăgătoare, stilistica motivelor, cu referire explicită la M. Eminescu, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Al. A. Philippide, Al. Macedonski, Ion Pillat ș.a. Autoarea se vădește interesată de dimensiunea lingvistică a textului poetic și de efectele estetice ale dialogului neîntrerupt dintre motiv și structură.

Următoarea ei carte, *În eminescianul univers* (1988), dă expresie preocupării pentru investigarea cu mijloace inedite a operei eminesciene, căreia izbuteste să-i lumineze unele aspecte mai puțin cercetate; este vorba despre o adevărată reconstrucție a universului poeziei lui Eminescu pornind de la modelul, integral asumat, cum se dovedește la tot pasul, al labirintului, spre centrul căruia poetul tinde ca spre o autentică sursă a esenței creatoare. Două ediții (1991, 1994) din opera eminesciană vin să ateste preocuparea asiduă pentru marele poet. Obsesia constantelor tematice, ca elemente ordonatoare și căi de acces către identitatea unei scrieri, se regăsește în *Spirala destinului* (1993), unde metoda este consolidată prin apelul profitabil la interdisciplinaritate și prin extinderea ei la autori străini, convoați, alături de cei români, la o conversație spirituală. O aparentă mișcare de îndepărtare de universul cărții, al artei se află în paginile din *Adagio în si minor* (1999), carte ce reunește însemnări, notații autobiografice, crochiuri în proză, microportrete, evocări, toate întoarse către mereu aceeași căutare a unor sensuri, a căii în existența de zi cu zi.

SCRIERI: *Motive și structuri poetice*, Timișoara, 1980; *În eminescianul univers*, Timișoara, 1988; *Spirala destinului*, Timișoara, 1993; *Lecturi stilistice*, Timișoara, 1995; *Adagio în si minor*, Timișoara, 1999; *Probleme de lingvistică a textului*, Timișoara, 1999.

Repere bibliografice: Doina Bogdan-Dascălu, „*Motive și structuri poetice*”, AUT, t. XX, 1982; George Mirea, *Despre universul literar eminescian*, T, 1989, 3; Paula Diaconescu, *Labirintul eminescian*, R, 1989, 6; Al. Piru, *Eminescu, azi*, București, 1993, 174–177.

D.B.-D.

GIURGIUCA, Emil
(27.XII.1906, Diviciorii Mari, j. Cluj – 3.III.1992, București),
poet, traducător.

Este fiul Pelaghiei (n. Băieșu) și al lui Ioan Giurgiuca, preot. Face liceul la Gherla (1918–1923), apoi urmează Facultatea de Litere și Filosofie din București (1925–1929). Chiar din anul terminării studiilor intră în învățământ și funcționează ca

profesor de limba română la diverse licee din Transilvania: Colegiul Bethlen din Aiud (1929–1931), Gimnaziul Mixt din Uioara (1931–1932, 1933–1934), Liceul „Avram Iancu” din Brad (1932–1933), Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj (1934–1936), Liceul de Băieți din Sighișoara (1936–1939), Liceul de Aplicații al Universității din Cluj (1939–1940). În perioada 1940–1944 este detașat la Arhiva de Folclor din Ministerul Instrucțiunii, apoi la revista „Școala românească”. Desfășoară o bogată activitate publicistică, fiind prezent în „Datina”, unde în 1925 îi apar primele versuri, „Universul literar”, „Azi”, „Pagini literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Viața românească” ș.a. Debutează cu volumul *Anotimpuri* (1938). Afirmându-și intenția de a stimula creația literară din Transilvania, înființează împreună cu poetul George Boldea, la Brad, în 1933, revista „Abece-dar”, la redactarea căreia vor participa scriitori precum Mihai Beniuc și Pavel Dan. Mai târziu, în primăvara anului 1941, împreună cu Dan Botta și Octavian C. Tăslăuanu, editează la București revista „Dacia”. După război este încadrat profesor la Liceul de Aplicație al Seminarului Pedagogic (1944–1950) și la Școala Medie nr. 11 (1950–1965), ambele din Capitală; este redactor-șef la „Colocvii” (1965–1970). În 1962 este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerile sale îndeosebi din literatura maghiară, iar în 1984 Uniunea Scriitorilor îi decernează un premiu special pentru întreaga activitate literară.

De orientare tradiționalistă, marcă stilistică a poeziei transilvănene, dar delimitându-se la nivelul registrului tematic de „dezrădăcinarea strict sămănătoristă, de opoziția sat–oraș din lirica unui Goga sau Iosif” (Pompiliu Constantinescu), G. își concepe universul poetic axându-se pe două coordonate: una spațială, reprezentată de natura țării, cu o explicabilă preferință pentru meleagurile Ardealului natal, și alta temporală, determinată de alegerea, ca fundal al majorității poemelor, a anotimpurilor saturate de lumină (vara și primăvara). Într-un asemenea decor, marcat fie de prospețimea primăverii, fie de aura solară a verii, eul liric aspiră să redevină parte a materiei în care se manifestă harul divin. *Anotimpuri*, cartea de debut, se remarcă printr-o multitudinea de „peisaje” transpuse liric cu ajutorul unui vast repertoriu de epitete coloristice și de comparații, într-o îmbinare fericită a bucolicului

cu simbolismul, idealizând imaginea rusticității transilvane, pe care o transformă într-o ipostazierie terestră a raiului: „Râd toporașii vineți ca ochiuri de izvoare./ E-o dimineată albastră și clară ca un clopot/ [...] Când alb răsare-n slavă Ierusalimu-n flori/ Și laudă de ramuri spre cerul cald irupe” (*Întâmpinare*); „Atâta cer a curs pe câmp azi noapte/ Că peste ramuri atârna în zori/ Argint din matca drumului de lapte/ Și stele izvorau pe câmp din flori” (*Dimineată de primăvară*). Demersul poetic echivalează cu perpetua căutare a unor fărâme de miracol, oriunde și în fiecare din momentele zilei. Umbra răcoroasă a copacilor pădurii, ce îmbie în arșița verii la odihnă, răsăritul și apusul soarelui, unduirea lanului de grâu, cerul unei dimineți de vară, câmpul somnolent, cuprins de toropeala amiezii reprezintă imagini care ascund clipe binecuvântate, când sufletul se identifică, extaziat, cu lumea care primește har: „Simt dumnezeirea-n fagul crud,/ O aud pe ape, o aud./ [...] Dibuitoare mâna s-atingă pe aproape/ Pe Dumnezeu, mireasmă plutind pe flori, pe ape...” (*Dorință*). Deși la nivelul acestor versuri de început nu se poate vorbi de o temă a iubirii deplin conturată, aceasta fiind subordonată peisajului, se observă totuși câteva încercări de autonomizare, ce se vor configura târziu, în *Poemele verii* din 1964: „Și gândul, ca să adorm, nu mi-l strămut/ Pe holde care curg în lin dezmiert,/ Ci strâng, brătară, dimineța ce-a căzut/ Desprinsă de la mâna ta, să nu te pierd” (*Convalescență*). O nouă direcție în poezia lui G. se dezvoltă într-un grupaj liric din 1943, *Dincolo de pădure*, al cărui titlu metaforizează toponimul Transilvania. Mai puțin omogen tematic față de *Anotimpuri* și marcând o clară schimbare de tonalitate – de la optimismul radios al comuniunii cu natura la disperarea și plângerea cauzate de pierderea ținutului natal –, cartea include, în descendența lui Octavian Goga sau a lui Aron Cotruș, fie poeme în care cuvântul se metamorfozează în imprecății și lacrimi amare („O vale de lacrimi și doruri mi-e țara” – *Septembrie*; „Seminția lui Horia se stinge;/ Vai, vai, și Iancu rătăcește prin pădure/ Și armele nu are cin’ le-ncinge” – *La capătul vremii*; „Lacul e mâhnit, iar codrii-n somn/ Prind a se urni cu încruntare” – *An rău*), fie prelucrări ale unor doine de înstrăinare („Satule bătrân, la ce te uiți,/ Mai ții minte țara noastră mare?/ [...] Au rămas acolo toți ai mei/ Pod de-argint întinde-aș pân-

la ei” – *Cântec de dor*). Pământul aflat „dincolo de pădure”, casa părintească, satul străjuit de „ulmul cel bătrân” alcătuiesc reperele unui spațiu închis și interzis, păstrând în latență „visul românesc”. După o întrerupere de peste două decenii, perioadă în care, asemenea multor confrăți, s-a limitat la traduceri, în cazul lui din autori maghiari, G. revine cu trei cărți de versuri noi – *Poemele verii*, *Cântece de țară* (1967), *Semne pe scut* (1972) – și cu o selecție din poeziile scrise anterior – *Poezii* (1968). Alături de „peisaje” lirice și de stihuri dedicate țării, se strecoară accente nostalgice, în acord cu o predilecție, bine marcată atât tematic, cât și stilistic, spre confesiune. În *Cântece de țară*, rătăcit printre clădirile orașului, poetul are revelația disoluției în cetate a atmosferei satului de acasă: „Orașu-i îmbracă culoarea diurn,/ Din ziduri respiră stejari,/ Ploile fug pe străzi cu pași mari,/ Găleata soarelui se ciocnește de turn” (*Câmpul*). În *Semne pe scut* vara devine, prin imaginea razei transformate în pulbere, „un anotimp pierdut”, precum anii tinereții. Odată cu instalarea sentimentului de singurătate, apar accente elegiace și modificări perceptibile la nivelul structurilor vizuale, luminoase și văratice un timp, dar marcate acum de tristețe, reflectând apropierea de apusul existenței: „Doar o statuie-n ceață a mahnirii,/ Nimic alt nu va rămâne-n urmă” (*Elegie*). Altă latură a activității lui G. este aceea de autor de antologii. Alcătuite în timpul războiului, după criteriul apartenenței teritoriale (*Poeți tineri ardeleni*, 1940) sau după cel tematic (*Transilvania în poezia românească*, 1943), acestea au avut rolul de a menține, în pofida situației generate de Dictatul de la Viena, legăturile culturale dintre Transilvania și restul țării, de a da încă un prilej scriitorilor transilvăneni să fie prezenți în lumea literară de peste munți.

SCRIERI: *Anotimpuri*, București, 1938; *Dincolo de pădure*, București, 1943; *Poemele verii*, București, 1964; *Cântece de țară*, București, 1967; *Poezii*, București, 1968; *Semne pe scut*, București, 1972; *Poeme*, pref. I. D. Bălan, București, 1989. **Antologii:** *Poeți tineri ardeleni*, cu optsprezece măști de lut de Ion Vlasiu, București, 1940; *Transilvania în poezia românească*, București, 1943. **Traduceri:** *Culegere din lirica maghiară*, București, 1947; Örkény István, *Soții*, București, 1953; Mikszáth Kálmán, *Schițe*, București, 1954; Móricz Zsigmond, *Cel din urmă haiduc*, București, 1955, *Fii bun până la moarte*, pref. Fodor Sándor, București, 1956, *Chef boieresc*, București, 1961; Illyés Gyula, *Poporul pustelor*,

București, 1956; Gárdonyi Géza, *Stelele din Eger*, pref. Szász János, București, [1958]; Méliusz József, *Cât cuprind cu ochii. Poeme (1931–1960)*, pref. Mihai Gafița, București, 1962 (în colaborare); Darvas József, *Istoria unei familii de țărani*, pref. Kovács György, postfața trad., București, 1963; Bartalis János, *Poezii*, București, 1968; Dsida Jenő, *Peisaj cu nori*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1974.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, III, 66–72; Perpessicius, *Opere*, VII, 336–341, IX, 23–27, X, 114–119, 184–189, 191–193, XII, 183–186; Călinescu, *Opere*, III, 1169–1171, IV, 815–816; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 856, *Ist. lit.* (1982), 942; Manolescu, *Metamorfazele*, 115–116; Al. Piru, *Un poet auster: Emil Giurgiuca*, RL, 1974, 6; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 178–180; Leon Baconsky, *Emil Giurgiuca*, ST, 1981, 12; Vasile Netea, *Un rapsod transilvănean*, LCF, 1986, 51; Doina Uricariu, *Contemplare și consimțire*, RL, 1989, 38; Simion, *Scriitori*, IV, 75–78; Gheorghe Grigurcu, *Lungul drum al poetului*, ST, 1990, 1; Aurel Rău, *Emil Giurgiuca*, ST, 1992, 4; *Dicț. scriit. rom.*, II, 408–409; Micu, *Ist. lit.*, 219–220; Grigurcu, *În pădurea*, 287–293; Liviu Grăsoiu, *Emil Giurgiuca, sub povara vremurilor*, București, 2006; Popa, *Ist. lit.*, II, 344.

C.M.B.

GLAS TÂNĂR, publicație apărută la Râmnicu Sărat, lunar din 23 februarie 1932 până în mai 1942, cu subtitlul „Revistă literar-științifică”; din 1937 iese trimestrial. Într-o primă etapă (1932) este redactată de elevii N. Protopopescu, Ovidiu Constantinescu, Emil Furnică, A. Roșescu, sub conducerea lui Stelian Cucu, directorul Liceului „Regele Ferdinand”, iar ulterior, în funcție de succesiunea promoțiilor, de alte grupuri de elevi. În afara redactorilor, semnează versuri Alexandru Baiculescu, Bucur Stănculescu-Tecuci, Gr. I. Gavriliu, Ion Roșescu, Costache D. Jercan, Nicu C. Comănici, G.V. Zaharia ș.a. Se publică, de asemenea, proze scurte de Otilia Georgescu, Costică Șt. Alexandrescu, Benedict Teodorescu, Ovidiu Maxim, T. Iliescu, T. Oroveanu, D. Teodor ș.a. Un spațiu considerabil i se acordă istoriei și criticii literare. Stelian Cucu contribuie cu studii ample despre N. Iorga, Ion Creangă și B.P. Hasdeu, iar elevii N. Protopopescu, Dumitru C. Mihăilescu, Emil Furnică ș.a. își exersează receptivitatea comentând creația lui Al. Macedonski, Tudor Arghezi, Nichifor Crainic, Camil Petrescu, Mircea Eliade și recenzând cărți de G. Călinescu, Liviu Rebreanu, Constantin Stere, Perpessicius, Gala Galaction, Panait Istrati, Camil Petrescu ș.a. Se mai cuvin menționate versiunea

românească a câtorva poezii de Goethe (traducere de O. Tomis) și a unui fragment din *Eneida* lui Vergiliu (tălmăcit de profesorul D. Crăciun), ca și un scurt interviu cu Mihail Dragomirescu. **I.M.**

GLASUL ARDEALULUI, publicație apărută la Cluj între 16 ianuarie 1927 și 2 mai 1937, având subtitlul „Foaie săptămânală pentru popor”. Până la numărul 12/1930 nu se precizează componența redacției, apoi redactor este Octavian Buzea, iar de la numărul 3/1930 periodicul apare sub conducerea unui comitet. În caseta redacțională se menționează, la 17 decembrie 1933, că **G.A.** este organ la Partidului Național Liberal, iar din decembrie 1936 se adaugă precizarea că reprezintă „ediția pentru popor a ziarului «Națiunea română»”. Gazeta se adresează unui public larg, îndeosebi celui de la sate. În paginile ei apar informații, reportaje, articole pe diverse teme de interes obștesc, precum și versuri populare sau în stil popular, snoave și povestiri, traduceri și adaptări. Principalele rubrici culturale sunt „Predici și îndemnuri pentru creștini”, „Din comoara lui Moș Toader”, „Foița «Glasul Ardealului»”. În ultima rubrică se reproduc și versuri, schițe sau povestiri de Petre Ispirescu, Ion Creangă, B.P. Hasdeu, N. Gane, B. Delavrancea, I.L. Caragiale, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, Ion Pop-Reteganul, I. Al. Brătescu-Voinești, Sofia Nădejde, Ion Gorun, Th. D. Speranția, Mihail Sadoveanu, Vasile Militaru ș.a. Din 1932 gazeta capătă un caracter social-politic tot mai pronunțat, preocupările culturale dispărând aproape complet. **I.M.**

GLASUL BUCOVINEI, publicație apărută la Cernăuți, bisăptămânal (marțea și vinerea) din 22 octombrie până în 22 noiembrie 1918, zilnic (cu excepția zilei de luni în anumite perioade) din 24 noiembrie 1918 până în septembrie 1940, apoi săptămânal până la sfârșitul lui 1940 și sporadic până la 28 iunie 1941. Între 9 decembrie 1919 și 15 februarie 1920 a publicat și o „ediție pentru București”, prescurtată. Din iulie 1940, după anexarea

Bucovinei și a Basarabiei de către URSS, este editată la București. De-a lungul timpului și-a schimbat de mai multe ori subtitlul: „Organ de propagandă pentru unirea politică a românilor de pretutindeni”, „Organ național românesc”. Până la numărul 9, ca editor și redactor responsabil figurează Dionisie cavaler de Bejan, deși conducerea efectivă i-a revenit de la început celui ce de la numărul 10 avea să fie menționat ca director: Sextil Pușcariu. După plecarea acestuia la Cluj (septembrie 1919), numele său va continua să fie înscris pe frontispiciu, cu indicația „fondator”, până la numărul 1181/1923, iar direcția va fi asigurată, succesiv, de diverși redactori responsabili: Ioan Dominti (până la numărul 763/1921), Nicolai Frățian (până la 1490/1924), Dimitrie Sidorciuc (până în iunie 1941). Din 29 mai 1938 director este Aurel Morariu. Fondat cu puțin timp înainte de Marea Unire, periodicul, cu difuzare destul de largă, a avut un rol însemnat în susținerea ideii unioniste. Primul editorial, intitulat *Ce vrem?*, redactat de Sextil Pușcariu și semnat împreună cu încă treisprezece intelectuali, nu era atât un articol-program, cât un veritabil manifest politic, care pleda deschis pentru apărarea identității naționale și pentru dreptul la autodeterminare al românilor din Bucovina. „Vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocărmuim singuri, precum o cer interesele noastre românești. Nu vrem să cerșim de la nimeni drepturile care ni se cuvin”, nota Sextil Pușcariu, adăugând aluziv, dar îndeajuns de clar, câteva cuvinte prevestitoare ale iminentului act istoric ce avea să schimbe soarta țării: „Pretindem ca, împreună cu frații noștri din Transilvania și din Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului”. În zilele și lunile ce au urmat **G.B.** a reflectat pas cu pas evenimentele epocale ale unirii, influențându-le totodată prin militantismul său publicistic. Ziarul a marcat printr-o ediție specială înființarea Constituantei Bucovinei, a relatat dezbaterele în jurul acesteia, a tipărit diferite apeluri (de pildă *Apelul răzeșimii*) și mesaje înflăcărâte (cel al lui Sextil Pușcariu către „Regele românilor”), apoi *Rezoluțiunea de Unire cu România*, ca și multe articole de fond remarcabile, cum sunt cele ale lui N.I. Russu (*Înțelesul Unirii*, în numărul din 1 decembrie 1918), ale istoricului Ion I. Nistor (*Unirea, Homo bucovinensis*) sau altele, cu titluri

ele însele grăitoare: *Românii în războiul mondial, Perspective pentru viitor*, „Ucrainismul” în *Bucovina*. Un program mai amănunțit al gazetei, de mare angajament politic și el, întrucât se confundă, de fapt, cu un ambițios proiect de reformă morală, socială și statală, va fi expus ulterior în articolul *Drumul nostru*, scris tot de Sextil Pușcariu (48/1919). Important mesager al românismului bucovinean din preajma Unirii, **G.B.** a luat parte și după aceea, în condițiile României reîntregite, la efortul de consolidare a acestuia și de armonizare politică, socială și culturală cu celelalte ținuturi românești. A făcut-o nu numai în perioada sa de neafiliere politică, ci și după ce a ales să adere la linia Partidului Național Liberal, care „i s-a părut că reprezintă cel mai bine ideea demnității naționale, a patriotismului luminat și a naționalismului neprecupețit”, cum arată Vasile Grecu în articolul *Încă o calitate* (2000/1925). Reafirmând vechea moderație ideologică a ziarului, editorialistul subliniază încă o dată intenția ca „prin scrisu-i așezat și ales, prin discuțiuni și manifestațiuni culturale, de subiecte de știință popularizatoare, de artă și literatură, să instruiască, să edifice pe cititor și să-i sporească educația civică”. O intenție ce s-a manifestat, pe tărâm cultural și literar, mai ales prin punerea în valoare a personalităților culturii locale și naționale și prin difuzarea literaturii propriu-zise. O figură mult evocată este, de pildă, în primii ani, N. Iorga, omagiat într-un întreg număr (729/1921) și căruia Grigore Nandriș îi consacră o amplă conferință, iar Sextil Pușcariu două medalioane (*N. Iorga, Iorga ca istoric literar*). Ultimul scrie, de asemenea, admirativ despre Aron Pumnul, care a adus din Transilvania „dorul nepotolit de a deștepta poporul său la conștiință națională”, și despre Ion I. Nistor, prețuit „ca propagandist al marelui ideal român și ca istoriograf al țării sale”. Lui Sextil Pușcariu i se mai datorează, în afara multor altor articole și a însemnărilor lingvistice *Din carnetul unui filolog*, publicate în 1919, o adevărată descoperire literară, anunțată scurt prin titlul *Un poet: Lucian Blaga* (49/1919). În urma citirii manuscrisului ce avea să devină curând prima sa carte de versuri, tânărul poet e întâmpinat cu entuziasm „ca o individualitate pronunțată, cu un talent binecuvântat”, atins de „scânteia divină”. Această primire entuziastă este consfințită nu numai de elogiosul comentariu privind profunzimea și stilul aparte al poetului, ci și

de hotărârea de a le oferi cititorilor volumul *Poe-mele luminii*, despre care – spune Pușcariu – „sunt sigur că mai târziu odată se va vorbi în istoria literaturii noastre”. Într-adevăr, poeziile vor apărea, ritmic, pe prima pagină, începând chiar cu acel număr, mai întâi *Eu nu strivesc corola de lumini a lumii*, apoi *Gorunul*, *Lumina*, *Veșnicul*, *Pământul* ș.a. Unele texte nu vor fi reluate însă decât în prima ediție, cea sibiană, a *Poemelor luminii*, iar altele vor rămâne multă vreme doar în paginile ziarului (*Ecourile*, *Resignare*, *Copiii*, *Flăcări*). Colaborarea lui Lucian Blaga (completată de câteva cugetări din *Pietre pentru templul meu*, 126/1919) rămâne fără îndoială cea mai memorabilă înfăptuire literară a **G.B.**, dar nu singura. În primii ani de apariție s-au publicat, de obicei la rubrica „Foița”, și creații ale altor autori, mai puțin cunoscuți. O prezență obișnuită este, în primul rând, George Voievidca, al cărui lung șir de sonete sentimentale, ca și poemele din ciclul *Scrisori găsite* traversează mai multe numere. Lui i se alătură, dintre poeți, nume precum G. Rotică (ciclul de versuri *Cântare suferinței*), D. Iov sau Vasile Gherasim. Aceeași rubrică găzduiește și proză scurtă, îndeobște tradiționalistă, de Leca Morariu, N.N. Beldiceanu, Al. Cazaban, Al. Lascarov-Moldovanu, I. Dragoslav, Sofia Nădejde ș.a. Multe texte sunt preluate însă din alte publicații, cum se întâmplă și cu notele călătorie sau cu povestirile lui Mihail Sadoveanu (fragmentul *Doina* din volumul *Orhei și Soroca*, *Vestitorii* din „Albina”). Deși sporadice, nu lipsesc totuși din „Foița” nici traduceri sau adaptările din scriitori străini: Goethe (*Xenii*, *Deliciu în duioșie*, *Iubirea*), Heine (*Intermezzo*), Schiller (*Egoistul filosof*, *Unui tânăr prieten*, *Libertate ideală*), Rabindranath Tagore (*Culesul roadelor*), Alphonse Daudet (*Legenda omului cu creierul de aur*) și L.N. Tolstoi (*Soarele*, *Cei doi frați*, *Judecătorul înțelept*). Tot în „Foița” își află locul, la început, mare parte din publicistica literar-culturală a **G.B.** Cel mai asiduu colaborator este, în această privință, Leca Morariu, care oferă cronici și recenzii, comentarii istorico-literare și mai multe capitole dintr-un „curs popular” dedicat obârșiei și biografiei lui M. Eminescu (1922–1923). Începând din 1925 are loc o reînnoire a rubricaturii culturale („Cărți și reviste”, „Mișcarea literară și culturală”, „Literă, arte, știință”), iar printre semnatori pot fi întâlniți, între alții, Dragoș Protopopescu (cursul de popularizare intitulat *Characterul de rasă al literaturii*

engleze), G.G. Burghele, care, sub genericul „Bărbați iluștri ai României”, îi evocă pe Mihail Kogălniceanu și pe Constantin Hurmuzachi, și, din nou, neobositul Leca Morariu, cu o serie de contribuții dintre cele mai felurite: *Chestionar filologic*, un curs intitulat *Institutorul Creangă*, articolele *St. O. Iosif și cântecul popular*, *Puțină stilistică*, *Între exponenții modernismului*. Acesta se referă din nou și la personalitatea lui Eminescu, reconfirmând propriile-i preocupări, dar și grija constantă a ziarului de a-l comemora pe poet. Alte rubrici cu profil literar sunt inițiate după 1930, de pildă cea de recenzii, cu titlu variabil: „Cărți”, „Notificări literare”, „Pe marginea cărților”, „Colțul cărții”, „Fișier literar”, sau cea numită „Din cercul Junimii literare”, în cuprinsul căreia apar versuri, proză și încercări critice ale autorilor din noua generație, susținuți de revista „Junimea literară”. În cercul de colaboratori se ivesc acum nume noi ca Mircea Streinul, care ține o consistentă revistă a presei sub titlul „Galantar literar”, și Traian Chelariu, cu articole ca *Tinerele generații și străvechea artă*, pe tema generațiilor literare și a conflictului dintre ele, sau *Naționalismul și literatura*, unde naționalismului i se atribuie inclusiv un rol estetic. Sumarul mai include, în această perioadă, versuri de Mircea Streinul (mai multe grupaje în 1934), Ștefan Baciuc (*Întâlnire*, *Sat românesc*), Eusebiu Camilar (*Voievodul*), Vasile Postecă, E. Ar. Zaharia, George Drumur, George Demetru Pan, Vasile Netea și proză de Mircea Streinul (*Furtul lunei*, *Suflete fără cer*), Iulian Vesper (fragmente din romanul *Primăvara în Țara Fagilor*), Ovid Caledoniu, Valerian Doboș-Boca. Recenzenți activi sunt, alături de câțiva poeți și prozatori prezenți frecvent în ziar, Gh. Antonovici (George Antonescu), Aurel Putneanu, M.A. Teiu, Petru Iroaie, Mihai Cazacu (o cronică la *Pe culmile disperării* de Emil Cioran) ș.a. În afara celei literare, **G.B.** a furnizat mereu o foarte bogată și utilă publicistică de popularizare și de informare culturală, tipărint conferințe, oferind știri și note despre activitatea instituțiilor de cultură, urmărind îndeaproape viața artistică și științifică.

I.M.

GLASUL BUCOVINEI, publicație editată la Cernăuți și București începând din 1994, sub egida Fundației Culturale Române (transformată ulterior în Institutul Cultural Român), cu subtitlul „Revistă trimestrială de istorie și cultură”. De la

numărul 1–2/2003 pe frontispiciu apare și versiunea engleză a titlului: „The Voice of Bukovina”. Redactor-șef este Alexandrina Cernov, iar din redacție au mai făcut parte, de-a lungul timpului, ca redactori-șefi adjuncți, Ilie Luceac și Vasile Tărățeanu, iar ca redactori Ștefan Hostiuc, Tudor Andrieș, Harieta Mareci și Marin Gherman. Revista are, de asemenea, un numeros colegiu redacțional, alcătuit din academicieni, profesori universitari și alte personalități ale științei și culturii românești din Ucraina, România și Republica Moldova. Citând spusele de la 1918 ale lui Ion I. Nistor, din ziarul „Glasul Bucovinei”, Alexandrina Cernov arată, în articolul „*Glasul Bucovinei*” – *la început de drum*, cât de important este ca, amenințați de „o nouă explozie naționalistă” ucraineană, românii bucovineni să-și păstreze identitatea, opunându-se creării aceluia „homo bucovinensis” la care se referea istoricul. Moștenind numele și idealurile ziarului unionist din 1918–1941, „înființat întru susținerea românismului” de Sextil Pușcariu, noua publicație „își propune, în primul rând, recuperarea adevărului istoric”, dar și punerea în valoare a „reprezentanților științei și culturii românești din Bucovina”, a creației literare, artei, etnografiei și folclorului de acolo. Aceste linii directoare vor fi urmate fidel de-a lungul anilor. Într-un alt articol, aniversar, scris tot de Alexandrina Cernov la zece ani de la apariție, sunt reamintite, împreună cu dificultățile întâmpinate și cu împlinirile de până atunci, aceleași țeluri ale revistei, adăugându-se că ea „a fost în așa fel concepută încât să cuprindă o amplă tematică științifică, literară și culturală” („*Glasul Bucovinei*” – *o mărturie și o prezență a culturii românești*, 1–2/2004). Și, într-adevăr, prin conținutul său, integrat într-o rubricatură bine chibzuită și complexă, **G.B.** a reușit să confirme direcțiile de acțiune culturală anunțate în program. Printre acestea, un loc aparte îl ocupă, cum se prevedea, restituirea cât mai exactă a istoriei generale a românilor și îndeosebi a celei bucovinene, în rubrici precum „Din istoria neamului”, Arhiva Bucovinei”, „Bucovina – procese istorice și sociale”, „Opinia istoricului”. La fel de edificatoare sunt, pentru spiritul în care este gândită revista, și multe alte rubrici: cele destinate prezentării sau comemorării unor figuri istorice și culturale proeminente („Personalități bucovinene”, „In honorem”, „In memoriam”), cele consacrate Cernăuțului, ca fostă și

actuală vatră a românismului din Bucovina („Aniversări cernăuțene”, „Orașul Cernăuți la 600 de ani”, „Cronica vieții cernăuțene”, „Din viața științifică și culturală a orașului Cernăuți”), cele care își propun să dezbată problematica învățământului („Reflecții pedagogice”, „Literatura română în școală”) sau cele închinat limbii române și studiilor despre ea („Cercetări sociolingvistice”, „Probleme de lingvistică”, „Cronica limbii”). Nu sunt lăsate deoparte nici alte domenii, ca istoria artei („Itinerare artistice”) și a muzicii („Din istoria muzicii românești”), cultura populară, cu diversele ei fațete („Artă. Folclor. Etnografie”), și tradițiile Bisericii („Pagini de istorie bisericească”). Cu aportul unor colaboratori remarcabili, textele reunite în aceste rubrici izbutesc să compună o imagine enciclopedică a universului cultural bucovinean și nu numai. O imagine căreia nu îi lipsește nici componenta literară, **G.B.** având secțiuni rezervate atât literaturii propriu-zise, cât și feluritelor modalități de reflecție asupra ei sau de manifestare în spațiul public. În paginile revistei apar versuri ale unor poeți cunoscuți, ca Ion Beldeanu, Arcadie Suceveanu, Vasile Tărățeanu, Constantin Hrehor, dar și al unor tineri în curs de afirmare: Dumitru Mintencu, Gheorghe Ungureanu, Vitalie Zăgrea. Din când în când se alcătuiesc grupaje de poeme cu ocazia unor evenimente precum „Festivalul de poezie «Ilie Motrescu»” sau a unor aniversări: „Eminesciana – 2000” și „Eminesciana – 2011”, cel din urmă înmănunchind versuri ale participanților la Festivalul Internațional de Poezie din Cernăuți, 13–15 ianuarie 2011 (Aurel Rău, Ana Blandiana, George Vulturescu, Ilie Constantin, Lucian Vasiliu, Cristian Simionescu, Adrian Popescu, Dorin Tudoran, Dinu Flămând, Daniel Corbu, Cassian Maria Spiridon, Leo Butnaru). Proza, mai puțină, e totuși prezentă în sumar prin câteva fragmente de roman ale lui Vasile Andru (*Somnul de 100 de ani*, fragment din *Grădinile ascunse*), Ștefan Bucevschi (*Deștelenirea*, din *Un târg la graniță*), Onu Cazan (*Senzaționala descoperire a lui Tiberiu Stroia*), Serafim Saka (*Ispășire sau capital politic?*, din „romanul-fapt” *Pe mine Mie redă-mă...*), Simion Gociu (*Relicva*), prin povestiri de Grigore Crigan (*Casa cea nouă*, *De ce ne iubesc femeile*), prin amintirile din închisoare ale lui Dumitru Oniga, subintitulate „eseuri autobiografice”, și chiar prin jurnalul parizian al lui

Arcadie Suceveanu (*Parisul, un mit niciodată pierdut*). Consistentă e secțiunea „Teorie, critică și istorie literară”, ce include nu numai studii și articole cu tematică regională, ci și abordări mai largi, privind întreaga literatură română, cu deschideri spre cea universală. Cele dintâi, care cartografiază aria bucovineană și moldoveană a geografiei noastre literare, sunt, desigur, precumpănitoare și se opresc îndeosebi asupra evoluției istorico-literare și asupra biografiei și operei unor autori din acest spațiu, începând cu cei vechi, cu cronicarii, trecând prin pașoptiști, continuând cu clasicii și ajungând până la moderni și contemporani. Astfel, George Munteanu aruncă o privire interpretativă asupra lui Ion Neculce, pe când Vasile Precop și Nina Cionca scriu despre Iraclie Porumbescu, scriitor pașoptist, iar lui M. Eminescu i se consacră numeroase pagini în care se dezvăluie uneori laturi mai puțin cunoscute ale vieții și operei sale: Dimitrie Vatamaniuc, *Eminescu și Bucovina*, Nicolae Georgescu, *Boala și moartea lui Eminescu. Abordare filologică de bun simț*, Theodor Codreanu, *Eminescu și mistica „nebuliei”, Eminescu și modelul cultural românesc*, Dumitru Irimia, *Eminescu și Putna*, Lucia Olaru-Nenati, *Ștefan cel Mare în viziunea eminesciană*, Vasile Vasile, *Motivul buciului în creația eminesciană*, Liubov Vasîlik, *Mihai Eminescu și poezia ucraineană din România*. Un scriitor mult studiat în vederea recuperării cât mai complete este Mircea Streinul, asupra căruia se apleacă Dragoș Olaru (*Contribuții documentare la biografia lui Mircea Streinul*), Nicolae Bilețchi (*Mircea Streinul*), Nicolae Havriliuc (*Mircea Streinul și cotidianul „Suceava”*), Ștefan Hostiuc (*Tragismul ființei sau vocația jertfei?*). Aceștia li se alătură Mircea A. Diaconu (*Mircea Streinul și literatura bucovineană*), care este, de altfel, unul din criticii cei mai activi în revistă, textele sale etalând o paletă critică variată, mergând de la reevaluarea istorico-literară a unor scriitori până la cercetarea unor poetici și interpretarea anumitor tendințe și curente, inclusiv a celor mai recente (de pildă *Scurtă introducere în postmodernism sau Un sceptic povestind copiilor*). Un alt autor căruia în câteva medalioane i se acordă o atenție specială este Mircea Lutic, numit de Catinca Agachi „decănul literelor românești din nordul Bucovinei”, iar de Nicolae Bilețchi „un veritabil *homo eruditio-nis*”. Producția unor poeți contemporani ca Ion

Beldeanu, Vasile Tărășeanu, Arcadie Suceveanu, Marcel Mureșeanu, Ion Cozmei este comentată, tematic sau în ansamblu, de Elena Apetri, Ștefan Hostiuc și Adrian Dinu Rachieru. Interesul pentru investigația istorico-literară mai amplă reiese, de exemplu, dintr-un articol al aceluiași Adrian Dinu Rachieru, care propune câteva repere pentru o istorie a poeziei bucovinene, și mai ales din intervențiile Alexandrinei Cernov (*Pentru o istorie a culturii și literaturii române din Bucovina*). Deși în **G.B.** își găsește locul și cercetarea teoretică, de pildă aceea întreprinsă de Anatol Neamțu în *Modele culturale în literatura universală*, preponderentă rămâne critica aplicată. Prin ea, ca și prin restul publicisticii literare și culturale incluse într-o mulțime de alte rubrici („Dialoguri cu bucovinenii”, „Documente”, „Restituiri”, „Evocări”, „Memorii”, „Cărți. Reviste. Conferințe”, ultima ațintită spre actualitatea culturală la zi), revista a căutat mereu, cu stăruință, un singur lucru: să arunce o lumină cât mai puternică asupra vieții culturale românești din Bucovina și din afara ei, într-un elan integrator.

I.M.

GLASUL LIBERTĂȚII, periodic politic și cultural apărut la Cluj, săptămânal, între 20 aprilie 1919 și 27 septembrie 1923. Din 21 septembrie 1919 a avut subtitlul „Foaie pentru popor”, la care se adaugă „Organ al Partidului Național Român” din 23 august 1920. Directori au fost, succesiv, Valentin Drăganu (7 august–11 septembrie 1919), I. Giurgiu (21 septembrie 1919–31 mai 1920), Emil Hațieganu (din 23 august 1920), iar redactori: Valentin Drăganu (până la 31 iulie 1923), Carol I. Schotel (până la 10 iulie 1919), Iustin Ilieșiu (redactor responsabil 21 septembrie 1919–31 mai 1920), George Chelemen, Vasile Al-George. Scopul publicației este acela de a fi „izvor de cultură românească neotrăvită”. Pe lângă partea politică, precumpănitoare, ziarul are și o componentă literară: poezii de Iustin Ilieșiu, Petru Silvășan, I. Someșanu, proză de Septimiu Popa și Gh. Stoica, culegeri de folclor, traduceri din L.N. Tolstoi (*Lacrima*) și memorialistică de Vasile Al-George (*Amintiri din războiul nostru*). Numărul din 14/16 mai 1919 este dedicat „artei teatrale române”. Secțiunea literară mai beneficiază de reluări din V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, St. O. Iosif, Th. D. Speranția, Petre Dulfu, Nichifor Crainic, Al. Lascarov-Moldovanu, Al. Cazaban, Victor Ion Popa, Ion Agârbiceanu.

M.Pp.

GLASUL MOȚILOR, săptămânal apărut la Abrud de la 1 decembrie 1927 până la 9 septembrie 1928, sub direcția lui Ioan Micu. Acesta semnează și articolul-program, care vorbește despre nevoile obștilor țărănești din moțime. Apelul *Către cărturarii din Munții Apuseni* îndeamnă intelectuali locului să ia parte la dezbaterile gravelor probleme ale Țării Moților. Încă din numărul inaugural se acordă spațiu monografiei *Abrudul* de Gh. N. Alexandrescu, apoi unor articole despre Roșia Montană și Detunata, despre bogățiile naturale ale Munților Apuseni și despre originea moților (Ion Russu Abrudeanu), despre problemele lor culturale. Se publică versuri de Ioan Al. Oveja, Ovidiu Hulea, Aug. Scriban, Gh. Mihail, Victor de la Arieș, Aron Cotruș, Mircea Rădulescu, precum și articole de popularizare, culegeri de folclor. Alți colaboratori: N. Gavra, I. Ciocârlan, A. Stoianovici, Emil Dandea, Petru Suciu. **M.Pp.**

GLASUL PATRIEI, publicație apărută între 10 decembrie 1955 și 1 octombrie 1972, de trei ori pe lună, în Berlinul de Est și apoi în București (din 20 iulie 1965). Editată de Comitetul Român pentru Repatriere, îi viza pe românii din emigrație, îndeosebi pe aceia din Franța, Germania de Vest, Elveția, Austria, Belgia, Olanda și Luxemburg. Publicația, având un tiraj de aproximativ 5 000 de exemplare și numărând patru pagini (șase din 1960), nu a cunoscut o circulație oficială în România, fiind adusă în discuție în spațiul românesc doar de emisiunile posturilor de radio Europa Liberă și, mai rar, de Vocea Americii. Revista a fost condusă inițial de George Ivașcu. Din redacție fac parte Nicolae Popescu Doreanu, Nedic Lemnar, Alice Mihalcea, Franz Johannes Bulhardt ș.a. Ca și Comitetul Român pentru Repatriere, **G.p.** a fost înființată în contextul perioadei de relaxare din URSS și din țările satelite (România devine membră a ONU în decembrie 1955), după moartea lui Stalin, pe modelul publicației sovietice „Golos rodinî” (din aprilie 1955). Astfel de comitete și publicațiile aferente au mai existat în Ungaria, Cehia și Polonia. Conducerea Partidului Comunist a pregătit și baza legală în consecință (de aici derivând principala misiune a gazetei, cea de a atrage în țară cât mai mulți români fugiți), *Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale a RPR pentru înlesnirea repatrierii unor cetățeni și foști cetățeni și amnistierea celor repatriați nr. 253 din 26 iunie 1955*. Se asigura

repatrierea doritorilor, inițial până la 23 august 1956, mai apoi, termenul fiind prelungit de alte decrete, până la 30 decembrie 1965, arătându-se un interes constant pentru acest subiect. În primul număr o scrisoare deschisă se adresa „compatrioților” din exil: „Cine are nevoie de voi acolo? Doar aceia care vor să vă folosească în munca cea mai grea sau în munca cea mai necinstită, în munca în care să vă vindeți conștiința, să vă trădați patria și familiile voastre. Iar în cazul când nu veți mai fi buni nici pentru aceasta veți fi aruncați la gunoi ca o otreapă nefolositoare”. De altfel, în această privință, publicația s-a dovedit eficientă, din perspectiva finanțatorilor români, dat fiind faptul că aproape 5 000 de români au fost convinși, până în anul 1961, să se întoarcă în țară. Preocupările echipei redacționale în primul deceniu de apariție par a fi orientate cu precădere spre texte ce urmăreau influențarea emigrației „de bună credință” prin prezentarea „noilor realități” la rubricile „La zece zile”, „Vești din țară”, „Cifre”, „De pe cuprinsul patriei”, „Altădată și acum” sau prin cele de reportaje – „Purtătorii stelei de aur”, „Cartiere bucureștene”, „Noul chip al patriei”, „Note de călătorie”, cu scopul de a o convinge să se întoarcă, sau prin apeluri patetice ale rudelor și prietenilor adresate transfugilor „Cei dragi vă cheamă”, „Poșta redacției”, „Răspundem dorinței cititorilor”, „Scrisori din depărtare”. Alte obiective erau denigrarea liderilor emigrației prin pamflete (epigrame, poezii) sau articole polemice (semnate de Ion Vineanu, Al. O. Teodoreanu, Henriette Yvonne Stahl), precum și prin prezentarea unor membri ai elitei culturale și politice rămase în țară ca susținători sau colaboratori ai regimului, legitimând astfel regimul comunist. Practic, publicația era susținută aproape în totalitate de condeiele unor foști deținuți sau intelectuali fără drept de semnătură în presa difuzată în România. Serviciile oferite de publicație depășesc uzanțele publicistice; redacția mijlocea trimiterea unor bunuri culturale românești solicitate de cititori, precum cărți sau discuri. Pe 30 aprilie 1956 a fost distribuit un număr fals, realizat în Occident, cu o prezentare grafică identică, dar cu articole ce atacau vehement regimul de la București; o replică la această acțiune de contrapropagandă întreprinsă de Ion Valeriu Emilian va apărea în numărul din 10 mai 1956. După 1965 tonul se relaxează, textele polemice, atacurile, acțiunile de denigrare a elitelor culturale din exil

se diluează până la dispariție. Începe o perioadă de concentrare a eforturilor spre o normalizare a relațiilor cu emigrația românească. Textele preluate din publicațiile culturale ale vremii nu mai au un caracter polemic, ci indică interesul noii politici bucureștene pentru marile personalități (Henri Coandă, Martha Bibescu, Mircea Eliade ș.a.), spre deschidere și cooperare cu Vestul. Efortul propagandistic pentru românii din străinătate a avut și un pendant radiofonic, început în 1950. Prima emisiune în limba română pentru străinătate, cu durată de 30 de minute, s-a difuzat pe unde scurte la 10 iulie 1950. În anii următori a fost difuzată și Emisiunea română pentru SUA. De la 15 decembrie 1955 emisiunea în limba română pentru străinătate a fost difuzată sub denumirea „Glasul patriei”, iar de la 12 aprilie 1958 a înglobat în programele sale și Emisiunea română pentru SUA, propunând programe distincte, atât pentru Europa Occidentală, cât și pentru SUA. La conducerea acestui departament publicistic al radioului a fost numit Leon Sărățeanu. Crainicii buletinelor de știri sunt două voci celebre ale radioului interbelic: Mihai Zirra și Marcela Rusu. Dincolo de aspectele legate de efortul de propagandă al diriguitorilor comuniști, **G.p.** este interesantă pentru istoria literaturii prin cazurile dramatice ale unor scriitori, nume de primă mărime, constrânși să colaboreze cu diferite articole sau scrieri literare în paginile gazetei. Unii sunt proaspăt eliberați după ani grei de închisoare, neavând voie să publice în România: Nichifor Crainic (1962–1972), Al. O. Teodoreanu (1955–1959, 1962–1964), Radu Gyr (1963–1972) alții, indezirabili regimului, sunt constrânși fiind în libertate (I. Vineă, 1960–1963, H.Y. Stahl), iar alții sunt stimulați folosindu-se cele mai variate mijloace de presiune sau preluându-li-se articole publicate în presa internă: Ion Agârbiceanu (*De la monarhie la Republică*, 1/1963), Tudor Arghezi (*Foaie verde la Paris*, 136/1957), Lucian Blaga (*Fântânile*, 29/1960), Ion Barbu (*Bălcescu trăind*, 1/1957), Constantin Titel Petrescu, Dumitru Stăniloae, Șerban Cioculescu, Constantin Noica (*Rândurile cuiva care n-a avut dreptate*, 13/1965), Vladimir Streinu, Romulus Dianu, Ov. S. Crohmălniceanu, G. Călinescu, Tudor Teodorescu-Braniște, graficienii Demian și Neagu Rădulescu, G. Mărgărit, episcopul Teoctist, V. Voiculescu, Constantin C. Giurescu, Victor Eftimiu, Cezar Petrescu, Victor

Tulbure, Romulus Dianu, I. Frunzetti, Zaharia Stancu, Virgil Ierunca, Ion Cornescu, Dragoș Măgureanu, Pamfil Șeicaru, Al. Hodoș, Lucian Blaga, Mihai Beniuc, M.R. Paraschivescu, Eugen Jebeleanu, P.P. Panaitescu, Athanase Joja, Mircea Grigorescu, Neagu Rădulescu, D.D. Roșca, N. Crevedia ș.a. Nu toți colaborează în mod direct, de multe ori numele apar doar datorită faptului că un articol sau o pagină literară sunt preluate din presa internă și redifuzate și pentru emigrație (Nicolae Labiș ș.a.). După 1965 **G.p.** atrage semnăturile lui Virgil Cărianopol, Petre Ghelmez, Nichita Stănescu, Horia Hulubei, Virgil Cândea, N.N. Constantinescu, Ion Dodu Bălan, Traian Filip, Nicolae Tăutu, George Chirilă, Zoe Dumitrescu-Bușulenga (*Mircea Eliade, filosof al miturilor*, 11/1968), Demostene Botez, Al. Andrițoiu sau Dan Simonescu, a Violetei Zamfirescu. Acestora, colaboratori mai mult sau mai puțin benevoli, li se adaugă după 1970 Eugen Barbu, Radu Cârnelci, Radu Voinea, Dumitru Mazilu. După 1965 sunt publicate și texte ale unor autori interziși (Nichifor Crainic, Radu Gyr, acesta din urmă sub pseudonimele Ioachim Pușcașu și Radu Miroslav). Dintre rubricile culturale pot fi amintite „Cartea” (din 1961), „Memento” (din 1962), diverse însemnări despre actualitatea literară românească semnate de Șerban Cioculescu, rubrica „Pe marginea periodicului literar” susținută de Ion Vineă, medaliioane literare sau culturale consacrate unor nume de referință, evocări, recenzii literare, revista presei străine. Au semnat varii reportaje Ion Vineă, Tudor Arghezi, Nichifor Crainic, Virgil Cărianopol, Al. Gorun, Paul Anghel, texte însoțite de fotografii și de desene. Reportajul indica, propagandistic, prefacerile survenite în viața oamenilor, apariția noilor obiective industriale, transformarea satului, modernizarea orașelor, învățământul, rețeaua unităților medicale, instituții noi de cultură. Sunt prezente însă și dimensiuni ignorate sau interzise în presa internă: sărbătorile ortodoxe, lăcașurile de cult, ilustrațiile cu tradiții de Paști și de Crăciun, fragmente din pastoralele patriarhale. Acestora li se adaugă rețetele savuroase prezentate de Al. O. Teodoreanu (Păstorel). Publicația nu va reuși să atragă decât târziu, după accentuarea liniei politice naționale a PCR și desprinderea de orbita sovietică, câteva nume semnificative ale exilului românesc, precum Pamfil Șeicaru. **G.p.** a fost înlocuită în 1972 de „Tribuna României”, cu

obiective de propagandă externă modificate structural, în conformitate cu relativa deschidere culturală și relaxare ideologică.

R.B.

GLASUL SINGURĂȚĂȚII, publicație apărută la Dorohoi, lunar, cu întreruperi, din 17 mai 1931 până în 20 aprilie 1936 și din 1 octombrie 1942 până în ianuarie 1944, având subtitlul „Revistă literar-ilustrată”. Director și fondator este I. Broscăuceanu. De la numărul 2 își schimbă titlul în „Fulgerul” și subtitlul în „Revistă de artă și literatură”; de la numărul 13 titlul devine „Însemnări”, iar subtitlul „Revistă de critică și literatură”. Subtitlul a mai cunoscut câteva modificări („Literare-critice” de la numărul 21/1936, „Publicație bilunară literară și socială” de la numărul 2/1942, „Revistă lunară de literatură” de la numărul 1/1943). De la numărul 20/1936 redacția și administrația au fost asigurate de George D. Râncu, același fiind menționat ca redactor responsabil de la numărul 1/1943. Scoală în condiții grafice extrem de modeste (primele unsprezece numere erau șapirografiate), revista nu depășește nivelul unui diletantism bine intenționat, deși, treptat, și-a atras câteva colaborări notabile. Astfel, pot fi citite aici versuri de Ion Pillat, Mircea Streinul, Const. Barcaroiu, Haralambie Țugui, D. Florea-Rariște, un articol memorialistic al lui Artur Gorovei, un interviu cu Liviu Rebreanu (20/1936). Dacă proza publicată este puțină și de slabă calitate (povestiri de I.T. Atanasiu și D. Fierescu), în schimb critica literară se remarcă printr-o anumită constanță și promptitudine, cum o arată nu numai recenziiile lui George D. Râncu (care folosește și pseudonimele Rigotto, Gelu R. Gelu), ci și polemica dusă de Max Croitoru și C. Negru în jurul romanului *Adela* al lui G. Ibrăileanu (articolele „*Adela*” *dlui Ibrăileanu*, *Dl Ibrăileanu romancier*, *O critică și un critic*). Publicația a avut rubrici ca „Bazar”, „Notițe critice”, „Poșta redacției”, „Reviste-ziare”. Alți colaboratori: Ion Ojog, S. Pan, N.C. Enescu, N. N. Munteanu, D. Furtună, N. Istrate.

I.M.

GLASUL STUDENȚIMII, revistă social-culturală apărută la Iași, neregulat, între 18 martie 1934 și mai 1938, cu subtitlul „Organ al Asociației Studenților Creștini – centrul Iași”. Este condusă de un comitet, redactor responsabil fiind Alecu Tomescu Bălțești. Într-un scurt articol-program din numărul 2/1934, intitulat *Ce vrem?*, revista se autodefineste

ca purtătoare a unui mesaj moral înnoitor pentru tânăra generație. Deși declară că nu „vrea” politică, **G. s.** manifestă o puternică orientare antidemocratică și naționalistă, cu accente antisemite. Preponderent socială și politică, revista dă totodată atenție culturii și literaturii, care, fără a fi ideologizate excesiv, poartă totuși aici semnele unui evident tradiționalism. În „Pagina literară”, devenită ulterior „Literatură-artă-comentarii”, apar versuri, proze, texte critice și traduceri aparținând, în genere, unor tineri autori mai puțin cunoscuți. Aproape număr de număr se publică poezii de D. Florea-Rariște A.G. Delafântănele (pseudonim al lui Anton Gurgu) și Eusebiu Camilar, ultimul, și cel mai important, semnând poemele *Bucurie*, *Sonet*, *Cântec de întristare*, *Rămas bun*. Dintre prozatori se detașează, prin frecvența colaborării, Neagu C. (cu povestirile *Colindă*, *Cândva*, *Icoană*, *Fragment*), alături de care se pot reține numele lui D. Florea-Rariște cu un fragment din romanul *Conjugarea perifrastică*, Dimitrie Gherasim cu fragmente din nuvela *Miron Costin*, I. Gherasim cu nuvela *Urcuș spre lumină*, Vasile I. Cataramă cu două schițe: *Un cadou* și *Șeful de cabinet*. De notat prezența, tot cu proză, a viitorului istoric literar Al. Piru (*Noapți și zile*). Mai puțin consistentă este publicistica literară, aceasta reducându-se la câteva recenzii, la însemnările cuprinse în rubrica intitulată „Cărți și reviste”, la câteva articole omagiale sau comemorative (despre Liviu Rebreanu și B.P. Hasdeu) și la un text foarte critic la adresa lui Mihail Sadoveanu, scriitor pe care C. Varteniuc îl consideră în declin, acuzându-l că nu mai este „simpaticul povestitor al trecutului” și că s-a îndepărtat de „graiul lui Neculce și Creangă”. Rare sunt traduceri: povestirea *Più presto!* de Giovanni Papini, un poem de Charles Baudelaire și schița *Vremuri trăite* de A.P. Cehov. Alți colaboratori: Ghedeon Coca, V. Cohan, Toma Mugurel, Boris Baidan, Grigore I. Gavriliu, Coralia Racovitză, G. Marinescu-Fulga.

I.M.

GLASUL ȚĂRANULUI, gazetă politică săptămânală apărută la București în două serii, prima de la 11 septembrie 1888 până la 2 aprilie 1889, iar a doua între 22 ianuarie și 19 martie 1895. Scoală în urma răscoalelor țărănești din primăvara anului 1888, publicația poartă subtitlul „Organul claselor muncitoare” și este redactată de N. Armășescu. Se tipăresc în fiecare număr versuri cu caracter militant și protestatar și articole critice îndreptate

împotriva celor socotiți vinovați de situația țărăni-mii. Este reproducă *Odă la boieri* de B.P. Hasdeu. Figurează în sumar Al. Macedonski, cu o variantă a poeziei *Odă la condeiuul meu*, apărută pentru prima dată în „Oltul” (în 1874), Carol Scrob, Panaite Zosin, I. Păun-Pincio, N.G. Rădulescu-Niger. **R.Z.**

GLOBUL, revistă apărută la București, săptămânal, între 6 aprilie 1877 și 7 iunie 1878. Dintre numeroasele periodice ivite în anii Războiului pentru Independență, **G.** este o publicație care se adresează unui cerc larg de cititori. Programul e în întregime literar, urmând să se publice, în primul rând, beletristică „populară”, adică accesibilă, și „morală”, aptă de a dezvolta sentimente ca iubirea de familie sau patriotismul. Partea publicistică, reprezentată de o „Cronică săptămânală”, discută evenimentele politice din țară și din străinătate; o serie de articole cu caracter biografic sunt dedicate unor personalități politice, culturale, artistice. Literatura selectată e în consonanță cu evenimentele importante pe care le trăia țara: versurile lui V. Alecsandri, apărute pentru prima dată aici sau reluate din alte periodice („Vocea Covurluiului”, „Pressa”), *Isprăvile și viața lui Mihai Viteazul* de Petre Ispirescu, doine maramureșene dintr-o colecție alcătuită de I.S. Bădescu. Mai colaborează Matilda Cugler-Poni cu versuri, N.D. Popescu, într-o ipostază mai puțin obișnuită, aceea de autor de însemnări de călătorie, și Ioan Nădejde, cu articole de popularizare științifică. Traducerile din Goethe, L. Sacher-Masoch, H. Zschokke, Jules Verne ș.a. sunt probabil făcute de B.V. Vermont, care era și administratorul revistei. **R.Z.**

GLOBUL, cotidian politic apărut la București între 1 noiembrie 1891 și 5 aprilie 1892, sub conducerea lui M.E. Papamihalopol. Oficinos al Partidului Conservator; ziarul a publicat sporadic literatură; în fiecare număr există însă rubrici dedicate actualității culturale sau artistice, un foileton cu o traducere din literatura franceză și cronici dramatice. I.S. Spartali traduce din Théodore de Banville, Villiers de l'Isle-Adam, iar I. Mavrutz din Jean Moréas. Alte traduceri, nesemnate, sunt din Victor Hugo, Guy de Maupassant, Octave Mirabeau și L.N. Tolstoi. *Norocul culegătorului* de I.L. Caragiale pare să fi apărut mai întâi aici, la 4 martie 1892, și apoi în volumul *Note și schițe* din același an. Textul din **G.** prezintă, de altfel, unele deosebiri față de cel inclus în volum. **R.Z.**

GLODEANU, Gheorghe
(9.XII.1957, Carei),
critic și istoric literar.

Este fiul Olgăi-Florica Glodeanu (n. Filip), funcționară, și al lui Gheorghe Glodeanu, mecanic de locomotivă. A urmat cursurile liceale în orașul natal (1972–1976) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, secția română-franceză (1977–1981). A funcționat ca profesor în învățământul liceal la Satu Mare (1981–1990), apoi ca inspector de specialitate în județul Satu Mare (1991–1992), ulterior fiind cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității de Nord din Baia Mare, unde în 2001 avansează la gradul de profesor. A obținut titlul de doctor în filologie al Universității „Babeș-Bolyai” în 1996 cu teza *Poetica romanului românesc interbelic*. A debutat în „Tribuna” cu un eseu despre romanul *Noaptea de Sânziene* de Mircea Eliade (1981). Mai colaborează cu cronici literare, articole, studii și eseuri critice la „Steaua”, „Familia”, „Vatra”, „România literară”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Argeș”, „Caiete critice”, „Poesis” (e printre fondatori), „ArtPanorama”, „Jurnalul literar”, „Pleiade”, „Nord literar” (al cărei director este din 2003) ș.a. A fost distins cu o serie de premii, între care Premiul revistei „Tribuna” (1987) și Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2001, 2005).

Critic al cărui exercițiu predilect are în vedere proza românească, **G.** debutează editorial cu monografia *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade* (1993). După ce trece în revistă diferite teorii ale fantasticului datorate lui Roger Caillois, Marcel Brion, René de Solier, Tzvetan Todorov, H. P. Lovecraft, Ion Biberi și Adrian Marino, autorul pune în relație fapte de biografie eliadescă (perioada de ucenicie, în special) cu beletristica sa, detectând semnificații care se bazează pe teoria „camuflării sacralului în profan”. A doua parte a studiului, *Mircea Eliade. Poetica fantasticului și morfologia romanului existențial* (1997), ca și *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade* (2001) vor relua aproape

integral problematica fantasticului, extinzând-o la romanele „existențialiste”, expresii ale unui „pact biografic” al conlucrării dintre autor, narator și personaj. Autenticitatea ca formă de antiliteratură, justificată, după G., printr-o scriitură subiectivă de tipul jurnal, memorii, autobiografie, generează o narațiune indirectă, care prefigurează o direcție fertilă a prozei românești de mai târziu, metaromanul. În *Poetica romanului românesc interbelic* (1998) „o posibilă tipologie” distinge două modele epice coexistente: „modelul narativ obiectivat” și „modelul narativ experimental”, care, spre deosebire de literatura europeană și în raport cu proza antebelică românească, sunt embleme ale modernității. Primul tip e ilustrat de romanul tentat de totalitate prin Liviu Rebreanu, etichetat ca „spirit teluric”, a cărui poetică ar rămâne cantonată în relația autobiografică (asupra „discursului epic” al lui Rebreanu criticul va reveni într-o monografie din 2001) și prin proza lui Cezar Petrescu, autor „fascinat de romanul cronică”. Hortensia Papadat-Bengescu s-ar afla la „interferența a două poetici”, dar evoluția ei o abandonează treptat pe una dintre ele spre a se îndrepta către cealaltă. Al doilea tip, „modelul narativ experimental”, este ilustrat de Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, Mihail Sebastian, M. Blecher, Mihail Sadoveanu, Mateiu I. Caragiale și Urmuz, primii cinci fiind exponenți ai autenticității (un scurt excurs printre definițiile termenului marchează capitolul). Lucrarea *Poetica misterului în opera lui Mateiu I. Caragiale* (2003) investighează nu numai poetica prozei, ci și aspecte privind poezia, memorialistica și corespondența scriitorului. Contestabilă rămâne nu doar plasarea acestuia în paradigma „modelului narativ experimental”, ci și, direct, ca postmodern cu anticipație. Textele adunate în volumul *Dimensiuni ale romanului contemporan* (1998) reiau și adaptează ca atare „prolegomenele” la tipologia romanului modern. Un prim studiu se ocupă de funcția „soteriologică” a romanului postum al lui Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, reacție compensatoare la impunerea noii mitologii fără zei a comunismului. Pentru grija arătată de Catrina Moromete mezinului Niculae, studiul dedicat romanului *Moromeții* al lui Marin Preda este intitulat, fără alte explicații în text, *Un complex al lui Oedip răsturnat*. În succesiunea lui Rebreanu, G. argumentează că și D.R. Popescu ar fi tentat de „romanul total”. Introducerea la *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței* (1999) se dorește

o fenomenologie a exilului, dar, în afara câtorva recenzii la cărți privind această problemă, autorul nu oferă și principiul unificator, astfel încât volumul, care ar fi trebuit să încheie „panorama” critică a literaturii române moderne, rămâne un survol pe deasupra fenomenului. Reeditată în câteva rânduri, *Avatarurile prozei lui Eminescu* (2000) realizează o tipologie prozastică a fantasticului eminescian. Cu excepția unor volume precum *Poezie și poetică* (2004), reunind eseuri și comentarii dedicate mai multor poeți semnificativi autohtoni, interbelici și postbelici, sau *Narcis și oglinda fermecată* (2012), sinteză amplă dedicată ipostazelor jurnalului intim în literatura română, de la Titu Maiorescu la contemporani, celelalte apariții editoriale ale lui G. rămân la domeniul de ilustrare predilectă a autorului: romanul și romancierii autohtoni – noi monografii despre Liviu Rebreanu, Mircea Eliade, Anton Holban și M. Blecher. Se regăsesc în ele principalele calități și defecte ale acestui prolific și abundent glosator în marginea istoriei literaturii: pe de o parte, raza mare de acoperire, accesibilitatea pragmatică, abilitățile de situare, voința de construcție; pe de alta, platitudinea didactic-expozitivă, redundanța locurilor comune, totul drapat în formulări și clasificări cu ambiții teoretic ordonatoare.

SCRIERI: *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade*, Baia Mare, 1993; *Eseuri*, Baia Mare, 1996; *Mircea Eliade. Poetica fantasticului și morfologia romanului existențial*, București, 1997; *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998; *Poetica romanului românesc interbelic*, București, 1998; *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, București, 1999; *Avatarurile prozei lui Mihai Eminescu*, București, 2000; *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, 2001; *Liviu Rebreanu. Ipoteze ale discursului epic*, Cluj-Napoca, 2001; „Noaptea de Sânziene” de Mircea Eliade, Cluj-Napoca, 2002; *Poetica misterului în opera lui Mateiu I. Caragiale*, Cluj-Napoca, 2003; *Poezie și poetică*, București, 2004; *Măștile lui Proteu. Ipoteze și configurații ale romanului românesc*, București, 2005; *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 2005; *Fascinația ficțiunii. Incursiuni în literatura interbelică și contemporană*, București, 2006; *Anton Holban sau „Transcrierea” biografiei în operă*, Cluj-Napoca, 2006; *Romanul. Aventura spirituală a unei forme literare proteice*, București, 2007; *Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Constantin Cubleşan, *Fantasticul la Mircea Eliade*, ALA, 1993, 5; Mircea Popa, *Un analist al romanului*: Gh. Glodeanu, ST, 1999, 3–4; Al. Pintescu, Gh. Glodeanu între eseu și sinteză, „Unu”, 1999, 8–12;

Radu Voinescu, *Un studiu despre romanul românesc interbelic*, LCF, 2000, 10; Vulturescu, *Cultură*, 101–105; Petraș, *Panorama*, 316–320; Florin Mihăilescu, *Calitatea de exeget*, VR, 2005, 10–11; Al. Cistelean, *Tainele după Mateiu*, CLT, 2008, 16.

E.M.

GLORIA ROMÂNIEI, publicație apărută la București, lunar, din aprilie 1921 până în martie 1923 și din aprilie 1924 până în septembrie 1927, cu subtitlul „Revistă literară ilustrată lunară”, schimbat ulterior în „Revistă literară ilustrată” și „Revistă lunară ilustrată”. Până în 1923 este condusă de un comitet, director proprietar fiind colonelul I. Marinescu. Redactată într-un stil atrăgător și beneficiind de o bogată ilustrație, revista se remarcă, de asemenea, prin câteva colaborări notabile. În primul an în paginile ei au apărut texte de Ioan Slavici și Al. Macedonski (două rondo-uri, 9/1921), iar ulterior în sumar pot fi întâlnite și alte nume foarte cunoscute: N. Iorga, cu mai multe articole despre călători străini în Țările Române și cu câteva poezii (*Un îndemn, Eternitate, Înapoiere*), Ion Pillat, cu o serie de rafinate poeme în proză reunite sub titlul *Oglinda magică*, Al. O. Teodoreanu, cu povestirea *Spovedania Iancului*. **G.R.** publică și versuri de factură tradițională, printre colaboratorii destul de constanți numărându-se George Gregorian, I. Brătianu-Vaslui, Nestor Ionescu, Nicolae Țimiraș, N.T. Cristescu, Constantin Muche, D. Karnabatt, Const. A.I. Ghica. Mult mai prezentă este însă proza, a cărei abundență constituie chiar una din trăsăturile distinctive ale revistei. Apar aici schițe, nuvele și povestiri de o mare diversitate tematică, aparținând unor autori ca Mihail Lungianu, N. Davidescu, I. Peltz, Al. Cazaban, N. Batzaria, I. C. Vissarion, I. Dragoslav, Nic. I. Butucescu-Constanța, N. Pora, Petru I. Dobrescu, N. Porsenna, Ion Todericiu. Dacă este firesc ca dramaturgia să nu-și găsească loc decât cu greu (drama în versuri *Două neamuri* de Pătrașcu-Ștefești, publicată fragmentar în mai multe numere succesive), surprinde, în schimb, precaritatea criticii practice în revistă. Se pot reține numai câteva articole cu caracter teoretic ale lui Ion Sân-Georgiu (*Tradiționalism și modernism, Cuvinte despre dramă, Un reformator al liricii – Arno Holz*) și o recenzie a lui I. Peltz la romanul *Purgatoriul* de Corneliu Moldovanu. Numeroase sunt însă traduceri. Se dau în versiune românească poezii

de Paul Verlaine, José-Maria de Hérédia, Albert Samain, Heine (lungul poem *Atta Troll*, într-o bună transpunere a lui Ion Negrea), dar preferați sunt, și de astă dată, prozatorii: Guy de Maupassant, Al. Dumas, Émile Zola, Alphonse Daudet, H. C. Andersen, Octave Mirbeau, François Coppée. Alți colaboratori: Dem. Theodorescu, Ion L. Catina, I.F. Buricescu, V. Russu-Șirianu, Mircea Ștefănescu, Mihail Munteanu, G. Tutoveanu, D. Cuclin, D. Iov, Ioan I. Ciorănescu, Sergiu Manolescu, C. Demetrescu.

I.M.

GLUMA, publicație apărută la București, între 19 mai 1940 și 17 septembrie 1944, cu subtitlul „Revistă săptămânală de humor”, sub redacția lui Ion Anestin. De la numărul 104 își schimbă subtitlul în „Revistă ilustrată de humor”, acesta, după o scurtă revenire la cel inițial (numerele 165–178), fiind adoptat definitiv. Prin ilustrația atractivă, alcătuită din numeroasele desene și caricaturi semnate de Anestin, ca și prin varietatea și calitatea textelor, **G.**, probabil cea mai valoroasă publicație umoristică a anilor '40, reușește să confirme o definiție dată de Al. O. Teodoreanu umorului. În *Cuvânt înainte* acesta scrie: „Și, la urma urmei, ce e gluma și zeflemeaua și ironia, cu toate ale lor, ce sunt? Nimic alt, iubiților, decât limbajul cifrat cu care cei isteți se înțeleg între ei sub nasul proștilor”. Revista a adunat în jurul ei o seamă de „specialiști” ai genului, care au colaborat permanent cu versuri satirice, schițe, scenete, parodii, fabule, panseuri, epigrame, anecdote. Multe texte sunt semnate cu pseudonime. Printre cei care au contribuit cu poezii satirice se numără Al. O. Teodoreanu, Mihail Munteanu ș.a. Cu proză scurtă figurează, între alții, Gh. Brăescu, Gh. Costăchescu, Th. Cazaban, Al. Negrea, Sărmanul Klopstock. Deși sporadic, pot fi întâlnite, de asemenea, scenete de Tudor Mușatescu. Deloc rare și destul de felurite sunt, în schimb, traduceri din autori străini, selecția vădind pricepere și gust. Se publică proză de A.P. Cehov, E.A. Poe, Mark Twain, Georges Courteline, Massimo Bontempelli, Jerome K. Jerome, Arcadi Avercenko, Alphonse Daudet, Maurice Montegut, Adalbert Alexander Zimm, Fritz Gunten, Alphonse Allais, Ralph Urban, Sacha Guitry, Will Scott, Knut Herrikson, P.G. Wodehouse ș.a. În ultimul an de apariție, la rubrica „Hazuri și necazuri actoricești”, poetul Ștefan Baciuc istorisește amintiri și anecdote din lumea scenei. **I.M.**

GOANȚĂ, Ștefan (11.III.1933, Nuntași, j. Constanța – 19.X.2010, Liebling, j. Timiș), prozator, dramaturg. Este fiul Elenei Goanță și al lui Dumitru Goanță, învățători. Face școala mai întâi în câteva localități din Oltenia, unde familia se mutase, și urmează, între 1951 și 1960, studii de filologie la București, întrerupte de mai multe ori, între timp angajându-se ca muncitor necalificat pe șantier, bibliotecar, muncitor zootehnist, actor ocazional, în Sibiu, Ploiești și Suceava. Din 1964 este profesor la Școala Generală din Cizer (județul Sălaj). Între 1965 și 1968 urmează Institutul Pedagogic din Cluj, secția limba și literatura română, după absolvire funcționând ca director al Casei Creației Populare din județul Sălaj, apoi ca director al Casei de Cultură a Sindicatelor din Zalău. După 1989 lucrează în redacția ziarului „Graiul Sălajului” din Zalău. Debutează cu schița *25 de bani* în revista „Universitatea” a Universității din București (1956) și colaborează în continuare la „Luceafărul”, „Viața românească”, „Albina”, „Îndrumătorul cultural”, „Cronica”, „Tribuna”, „Steaua”, „Rostirea românească” ș.a. Editorial debutează abia în 1993 cu romanul *Altarul de nisip*.

De factură realist-psihologică, proza lui **G.** înfățișează lumea autohtonă, surprinsă în momente și perioade istorice agitate, cu precădere în deceniul al cincilea al secolului trecut. Monocordă în primele romane, dinamică și amplă în *Zodia Țărului* (1998) și în *Popescu E. Napoleon* (I–III, 1999–2001), viziunea epică se instituie prin intermediul unei voci narative deghezate în protagonist sau în martor al evenimentelor, într-un scenariu discursiv orientat spre reprezentarea unei lumi pe dos și a unor destine marcate de denaturări ideologice grave sau de mistificări cu iz de miraculos. Astfel, în primul roman al lui **G.**, *Altarul de nisip*, figura personajului central, Tovionescu, un fel de „Păcală tragic” (Constantin Zărnescu), devine emblematică pentru categoria arivistului din perioada comunistă, prozatorul alcătuind o panoramă satirică, grotescă a unei societăți deformatoare. *Patul de zăpadă* (1995), construcție romanească alegorică, urmărește o comunitate ce se divide, la un moment dat, în cei care suie spre înălțimi („cei de sus”) și cei rămași în vatra veche a localității („cei de jos”), „roboții roșii” multilateral dezvoltați. Ansamblul are un pronunțat accent de critică socială și politică, reluată, într-o variantă mitico-arhetipală, și în *Vinul de piatră* (1997). În *Zodia Țărului*, considerat cel mai reușit roman al lui **G.**, prinde viață o

umanitate heteromorfă, fluidă și plină de nerv, articulată de biografia controversată a lui Țăru, un personaj-simbol, construit din reprezentări ale fabulosului popular și din mirajul unor interpretări ale istoriei în derivă. Trilogia *Popescu E. Napoleon*, un Bildungsroman cu caracter autobiografic, se organizează în jurul unei conștiințe care surprinde, prin exercițiul ficțiunii scriitoricești, atmosfera contorsionată a anilor 1945–1950. Volumele de nuvele și proză scurtă *Vinul de piatră*, *Moartea e facultativă* (2003) și *Am fost publicat* (2011) consolidează profilul scriitorului, venind dinspre tradiția prozei realiste, dar abordând subiectele și cu instrumentele epicii metaforice. Investigația socială este completată de proiecții baladești, prezentând o lume de deasupra realității, iluminată de irizări fantastice. Teatrul lui **G.** reia temele epice, cu precădere aceea a capacității mirajului de a da sens realității (*A fost odată... Eternul Prinț*).

SCRIERI: *Altarul de nisip*, Cluj-Napoca, 1993; *Patul de zăpadă*, Craiova, 1995; *Vinul de piatră*, Cluj-Napoca, 1997; *Zodia Țărului*, pref. Irina Petraș, București, 1998; *Popescu E. Napoleon*, I–III, Cluj-Napoca, 1999–2001; *Teatru*, Cluj-Napoca, 2002; *Moartea e facultativă*, Cluj-Napoca, 2003; *Miorița. Domnul de rouă*, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Irina Goanță); *Am fost publicat*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: C. Stănescu, *Înapoi spre „limba de lemn”*, ALA, 1994, 210; Duliu Marcu [Dumitru Micu], *Timpul și tipul robotului*, L, 1994, 23–25; Horea Poenar, „Altarul de nisip”, ST, 1994, 10–11; Constantin Zărnescu, „Altarul de nisip” – un roman de excepție, TR, 1996, 30; Oana Soare, *O zodie specială*, ALA, 2000, 540; Vlad Sorianu, *Un autor și romanul său memorabil*, ATN, 2002, 10; Petraș, *Cărțile*, 163–165; C. Stănescu, *Vânătoarea de cărți*, CLT, 2011, 48; Ștefan Goanță văzut de..., coordonator Irina Goanță, Timișoara, 2011; Ștefan Dimitriu, *O carte de excepție*, VR, 2012, 5–6. **Ct.C., I.T.**

GOCI, Aureliu (5.VI.1948, Letca Nouă, j. Giurgiu), critic și istoric literar. Este fiul Elenei Goci (n. Croitoru), țesătoare, și al lui Marin Goci, factor poștal. Învață la Școala Generală nr. 141 și la Liceul Teoretic nr. 36 din București, apoi la Facultatea de Limbă și Literatură Română, secția română-italiană, din cadrul Universității din București. După absolvire este profesor de română în perimetrul județului Ilfov, la Sărulești (1972), Brănești (1973–1974) și Snagov (1975–1980). Ulterior, până în 1982, va fi muzeograf la Muzeul Literaturii Române, apoi redactor la „Manuscriptum” (1982–1990), „Dimineța”,

„Albina”, „Glasul națiunii” (1990–1994), „Armonia” și „Țăranul român” (1994–1999), „Economistul” (2002–2007), Editura Academiei Române. Editează publicațiile „România viitoare” (1991–1992), „Călătorie sprâncenată” (1997), „Dunărea albastră” (2002–2003) și înființează în 1994, alături de Gabriela Banu, Editura Curierul Dunării, în care îi vor apărea o seamă de cărți. Debutează cu poezie la poșta redacției la „Luceafărul” în 1962. Mai colaborează la „Viața românească”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Argeș”, „Tomis”, „Convorbiri literare”, „Familia”, „Astra”, „Ramuri”, „Sud”, „Ate-neu”, „Vatra”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a.

Cartea de debut a lui **G.**, *Trilogia Moldovei și devenirile arhetipului* (1996), este o aplicație esențială, în genul criticii arhetipale, la trilogia istorică a lui Barbu Delavrancea. *Eminescu la infinit* (1997) încearcă să obțină un portret esențializat, cvasi-metafizic, din mulțimea de contextualizări critice succesive pe care opera eminesciană le-a provocat. Intențiile sunt într-o bună măsură subminate de tonul oracular, care cultivă vagul neargumentabil, ori de prețiozitățile ideatice și stilistice. Respingând ideea de istorie literară, *Geneza și structura poeziei românești în secolul XX* (2001) încearcă, într-o cheie confuză – și tematistă-arhetipală, și istorică –, panoramarea modernismului poetic autohton. În centrul canonic al lucrării stau Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga, Ion Barbu și Nichita Stănescu, echivalați simbolic cu elementele fundamentale (Pământul, Apa, Focul, Aerul, Cuvântul). Din acest cuibar sunt derivate „seriile tipologice”. *Poeți români la frontiera mileniilor* (2012), o culegere de recenzii, îl tratează cu asprime pe Mircea Cărtărescu și comprehensiv pe George Tei. Aceleași dezechilibre în judecată apar și în „sintezele” despre proză, în care se oficiază canonizarea câte unui Dinu Săraru. **G.** oferă un exemplu tipic de poligraf atras de scriitorii mari (M. Eminescu, Tudor Arghezi, Marin Preda ș.a.) și aspirând să dea vaste sinteze, fără a promova însă – și aceasta la fiecare pagină – examenele elementare de pertinentță, coerență, acuitate sau de originalitate nebufă.

SCRIERI: *Trilogia Moldovei și devenirile arhetipului*, București, 1996; *Eminescu la infinit*, București, 1997; *Arghezi între infinituri. Eșeu despre religiozitatea omului necredincios*, București, 1998; ed. (*Apocalipsa după Arghezi*), București, 2009; *Răzbunarea lui Moromete sau Marin Preda și fericirea de a fi contrazis de istorie*, București, 1999; *Originile, înflorirea și răspândirea „mitului*

Dracula”, Victoria (Australia), 2000; *Romane și romancieri în secolul XX*, București, 2000; *Geneza și structura poeziei românești în secolul XX*, București, 2001; *Mileniul al III-lea și „direcția nouă” în cultura românească*, București, 2001; *Dinu Săraru și reconvertirea romanului în poveste*, București, 2002; *„Fenomenul Caragiale” și reîncarnările virtuale*, București, 2002; *Minciunile Ade-vărului și (anti)istoria unui (pseudo)plagiat*, București, 2002; *Studii și cercetări literare pentru o nouă identitate a clasicilor*, București, 2004; *Prozatori români la frontiera dintre milenii*, București, 2005; *Poeți români la frontiera mileniilor*, București, 2012.

Repere bibliografice: Camelia Filip, „Geneza și structura poeziei românești în secolul XX”, „Sud”, 2002, 2; Cezar Braia-Baraschi, *Vocația exegezelor panoramice*, „Portal Măiastra”, 2008, 4; Florentin Popescu, *Un critic cu vocație*, „Cafeneaua literară”, 2009, 38. **M.I.**

GOGA, Eugen (11.XII.1888, Rășinari, j. Sibiu – 4.VI.1935, București), prozator, gazetar. Fiu al Aureliei (n. Bratu) și al preotului Iosif Goga, într-o familie ai cărei membri aveau predispoziții poetice sau chiar erau poeți, Eugen pare să se fi supus și el unei predestinări; este fratele mai mic al lui Octavian Goga. Și-a făcut studiile la câteva licee (Sibiu, Blaj, Brașov) și universități (Budapesta, București, Zürich, Paris), între 1908 și 1914 urmând cursuri de drept, sociologie și economie politică. În această perioadă își începe și activitatea de gazetar, scriind la „Tribuna” și „Românul” din Arad, la „Luceafărul”, „Cosinzeana” ș.a., implicându-se deschis și energic în lupta românilor ardeleni. Chemat de la Paris în 1914 pentru a intra în redacția ziarului „Românul”, **G.** e surprins de începutul războiului în Transilvania și mobilizat în armata austro-ungară. Trimis să lupte pe frontul rusesc, este rănit, făcut prizonier și dus în Siberia, de unde scapă prin intervenții la cel mai înalt nivel. Ajuns la București, militează cu ardoare pentru eliberarea Ardealului. În 1916 pleacă din nou pe front, ca soldat în armata română. Rănit iarăși, se reface cu greu la Iași, unde va continua lupta în paginile ziarului „România”. După război se dedică gazetăriei și politicii (mereu alături de fratele său), fiind director la „Renașterea română” odată cu mutarea redacției de la Sibiu la București (1919–1920), apoi, din 1932, în redacția ziarului „Țara noastră”, condus de O. Goga, fiind ales și deputat. A militat pentru realizarea deplină a unificării românilor, iar mai spre sfârșitul vieții pentru susținerea principiilor politice naționaliste ale fratelui său.

Debutul literar al lui **G.** datează din 1910, când publică o schiță în „Ramuri”. În 1916 îi apare la București volumul *Două Siberii*, o proză ce relatează experiența participării forțate la luptele împotriva rușilor, alături de austro-ungari, și a prizonieratului. Scopul principal al scrierii pare să fie de a-i convinge pe românii din Regat de necesitatea intervenției în Transilvania, de a-i familiariza cu ideea alianței cu Rusia. Cartea conține un bogat și interesant material faptic, extras din împrejurări excepționale, prin care **G.** fixează, cu aplicație de scriitor, momente de război și tipuri revelate de condițiile prizonieratului. Romanul *Cartea facerii* (I–II, 1928–1931) ilustrează viziunea autorului în legătură cu efectele războiului asupra conștiinței și realității românești. Sunt urmărite mutații importante – ruperea unor obișnuințe nefaste, solidarizarea, intensificarea sentimentului național –, care pot constitui premisele unei posibile regenerări, ale unui nou început. Pe acest fond are loc evoluția personajului central, un tânăr ofițer crescut în Franța, de la disperarea de a fi condamnat să trăiască în „viziuna românească” la satisfacția de a se simți organic legat de solul natal. Momentul de răscruce al acestei metamorfoze este cel al rănirii în luptă, când sângele scurs în pământul țării îi dă senzația concretă a înrădăcinării. Suferința, efectul subconștient al identității etnice îi schimbă conștiința alienată și aduce eul la matca naturală, la dorința de a se integra și a se dăruia compatrioților. Deși protagonist, Andrei Retezeanu este prezent în roman doar prin câteva introspecții și monologuri. Pasiv, el se supune împrejurărilor și nu reușește să reprezinte decât propria biografie, chiar și pe aceea insuficient. Faptele (foarte puține), opiniile sale nu îi conferă o valoare de simbol sau de promotor al unei renașteri naționale, reală sau visată. Lumea care apare în carte dă o imagine superficială și limitată a societății și problematicei românești din epocă. *Cartea facerii* a fost judecată prin prisma personalității și biografiei autorului, a intențiilor sale declarate, fiindu-i atribuite semnificații pe care analiza textului nu le confirmă. Talentul de povestitor, exprimarea fluentă, o anumită febrilitate a stilului, relativul interes pe care îl prezintă unele personaje și situații duc totuși la o lectură plăcută. Mai puțin reușite sunt descrierile poetice, secvențele de analiză psihologică și alocuțiunile personajelor, prea lungi, nefirești, așa cum lipsite

de semnificație apar unele episoade narative care cu greu s-ar putea alinia ideii de „facere” a unei lumi noi.

SCRIERI: *Două Siberii*, București, 1916; ed. îngr. și pref. I.D. Bălan, București, 1997; *Cartea facerii*, I–II, București, 1928–1931; ed. îngr. și pref. I.D. Bălan, București, 1984.

Repere bibliografice: Constantin Noica, Al. Sahia, [*Interviuri cu Eugen Goga*], RRI, II, partea I, 74–83; Perpessicius, *Opere*, IV, 341–344, V, 61–66, XII, 378–388; Constantinescu, *Scrieri*, III, 73–76; Al. A. Philippide, „*Cartea facerii*”, ALA, 1931, 543; N. Constantinescu, *Cu d. Eugen Goga despre el și despre alții*, RP, 1931, 3995; Șerban Cioculescu, „*Cartea facerii*”, ADV, 1931, 14570; Const. D. Ionescu, „*Cartea facerii*”, G, 1931, 9; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 833, *Ist. lit.* (1982), 917; Antonescu, *Scriitori*, 46–55; Gheorghe Suciu, *O revelație românească*, LCF, 1984, 18; Mircea Popa, *Cărțile Unirii*, LCF, 1988, 46; *Dicț. scriit. rom.*, II, 413–414. **C.T.**

GOGA, Mircea (23.IV.1948, Bistrița), poet, traducător. Este fiul Emiliei Goga (n. Ilie-Covaciu), funcționară, și al ziaristului Ioan Goga (nepot al poetului Octavian Goga). A urmat la Cluj liceul și Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Babeș-Bolyai” (1966–1971), unde funcționează apoi în calitate de cadru didactic, parcurgând toate treptele până la gradul de profesor. Își ia doctoratul în filologie (1981) cu o teză pe care o va publica în 1989, cu titlul *Lexicul și structura stilului în poezia lui Octavian Goga*. În intervalul 1999–2010 predă și în Franța, la Sorbona. Debutează în 1969 la revista „Echinoc”, iar în volum în 1977 cu placheta *Alb pelerin*. Mai colaborează la „Steaua”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, „Tribuna”, „Apostrof”, „România literară”, „Poesis” ș.a.

Paralel cu activitatea didactică și științifică – studii și articole de lingvistică publicate în reviste din țară și de peste hotare, manuale de limba română pentru studenții străini, dicționare și gramatici ale limbii române, lucrări de prezentare a culturii și civilizației românești –, **G.** continuă să scrie versuri. Poet al discreției sufletești, sobru și elegant în expresie, autorul se află într-o continuă căutare a purității și a liniștii spirituale. În *Alb pelerin* „poetul timid al lirei tandre” cântă în manieră vag simbolistă trecerea domoală a vieții. Cel de-al doilea volum, *Efebul din lumină* (1979), cuprinde o lirică meditativă, elegiacă, organizată după un principiu muzical, poetul încercând să devină un

glas firesc „precum pământul/ care rostește frunzei”. Cu *Limuzina de ceață* (1982) se intră într-o altă etapă: o poezie discursivă, nu totdeauna convingătoare, își face obiect din contradicțiile vieții de toate zilele, din latura perisabilă a existenței. Tonul crispat imprimă comunicării o gravitate sumbră. *Soclul de umbră* (1986) conturează un profil liric clasicizant, ale cărui caracteristici sunt discreția, melancolia, eleganța, pudoarea, voința de claritate. Mai multe cărți de poezie, dar și de literatură pentru copii, i-au fost traduse, în anii 2000, în franceză, engleză, germană, maghiară, majoritatea editate la Cluj-Napoca. La rândul lui, **G.** a transpus în românește, singur sau în colaborare cu Yvonne Goga, din Jean Rounaud (romane), Georges Perec, Henri și Madelaine Vermorel ș.a., precum și poezii de Anna de Noailles sau corespondența primită de Octavian Goga între 1919 și 1938. De altfel, de biografia dramatică a lui Octavian Goga, ca și de ambianța familială și de epocă, se va ocupa în câteva lucrări, între care una amplă, *Octavian Goga. Geografie intimă* (I–IV, 2001–2003), organizată pe volume într-o anume succesiune: *Rășinari*, *Crăciunelul de Sus*, *Mesianismul lui Octavian Goga*, *Ciucea*, *Castelanele de la Ciucea*: *Veturia Goga și Eugenia Luca și Golgota* (*Octavian Goga între apologeti și detractori*).

SCRIERI: *Alb pelerin*, București, 1977; *Efebul din lumină*, Cluj-Napoca, 1979; *Limuzina de ceață*, Cluj-Napoca, 1982; *Urgența de a trăi*, Iași, 1985; *Soclul de umbră*, Cluj-Napoca, 1986; *Poeme*, București, 1987; *Lexicul și structura stilului în poezia lui Octavian Goga*, București, 1989; *Poezii*, Cluj-Napoca, 1992; *Originalitatea spiritualității românești*, Cluj-Napoca, 1994; *Concert pentru vioară și singurătate*, Cluj-Napoca, 1998; *Cultura și civilizația poporului român*, Cluj-Napoca, 1999; *Précis de littérature roumaine*, Paris–Cluj-Napoca, 2000; *La Roumanie et les Roumains*, Cluj-Napoca, 2000; *Octavian Goga. Geografie intimă*, I–IV, Cluj-Napoca, 2001–2003; *I-am cunoscut*, Cluj-Napoca, 2004; *La Roumanie – culture et civilisation*, Paris, 2007; *Les Roumains – énigme et miracle*, Cluj-Napoca, 2007; *Veturia Goga – „privighetoea lui Hitler”*, București, 2007; *9 histoires de Noël*, Paris, 2008; *Lily*, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Tașcu, *Poezia*, 121–125; Adrian Popescu, [*Mircea Goga*], ST, 1978, 1; „Tribuna Ardealului”, 1992, 48; Aurel Sasu, „Efebul din lumină”, „Făclia”, 1980, 10314; Horia Bădescu, *Accesul la expresivitate*, TR, 1983, 20; Adrian Marino, *Intertextualitatea*, TR, 1986, 27; Poantă, *Dicț. poeți*, 91–92; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, 173–174.

M.Pp.

GOGA, Octavian
(20.III.1881, Rășinari,
j. Sibiu – 6.V.1938,
Ciucea, j. Cluj),
poet, dramaturg,
gazetar.

Era fiul Aureliei Goga (n. Bratu) și al lui Iosif Goga. Poetul provenea, dinspre mamă, dintr-o familie ce dăduse mulți preoți. Bunicul, preotul Ion Bratu, era prieten cu Timotei Cipariu (cunoscut în timpul școlarității la Blaj), pe care după Revoluția de la 1848 îl ajută să ajungă „dincolo”, în Muntenia, trecându-l în spate râul Olt. „Ce-ar fi, clarissime – i-ar fi spus glumind „cărăușul” – să-ți dau drumul la fund, că țiparilor le place în apă?!”. Tot popa Bratu îl va ajuta pe Eminescu, cunoscut de asemenea la Blaj, să deslușească în 1868 potecile muntoase care să-l ducă spre Țara Românească. Mama, învățătoare, publicase versuri în „Familia”. Tatăl, provenind dintr-o familie de români macedoneni stabilită la Crăciunelul de Sus prin veacul al XVIII-lea, a fost tot învățător, devenind apoi preot în Rășinari. Și el a fost tentat de scris, colaborând în anii 1878–1879, la „Telegraful român” de la Sibiu. Părinții, căsătoriți la începutul lui 1880, vor avea cinci copii, primul fiind poetul, urmat de Victor (mort la un an), Victoria (prototipul „dascăliței” din poemul omonim), Claudia (și ea va scrie versuri) și Eugen, și el scriitor, cu vocația publicisticii și a prozei scurte. **G.** urmează clasele primare la școala din Rășinari, unde îl are învățător pe Moise Frățilă, un militant al cauzei naționale, închis și inițial condamnat la moarte, el fiind probabil prototipul „dascălului” din poemul de mai târziu cu același nume. În 1890, la absolvirea școlii primare, viitorul poet e clasat al treilea dintr-un număr de 21 de elevi. În același an este înscris la liceul unguresc din Sibiu. Intrând în conflict cu profesorul de istorie Tompa Arpad, în clasa a șaptea este eliminat din liceu. Ultima clasă o face la liceul românesc din Brașov, la care se mută împreună cu colegul său Ioan Lupăș. Termină liceul în 1899, iar în vara lui 1900 își trece bacalaureatul. Între timp debutează ca poet în numărul din 12 decembrie 1897 al

revistei „Tribuna” din Sibiu, unde îi apare poemul *Atunci și acum*. De-a lungul vieții va mai fi prezent în „Familia”, „Revista ilustrată”, „Luceafărul” (în a cărui conducere se va afla între 1906 și 1909), „Țara noastră” (pe care el o înființează în 1907, la Sibiu, o vreme conducând-o), „Viața românească” ș.a. Încă elev fiind, mai publică versuri și în „Tribuna literară”, semnând Octav sau Tavi. În 1900 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Budapesta, pe care o sfârșește în 1904, când primește „*absolutorium*”-ul. Din inițiativa studenților români, între care se afla și el, la 1 iulie 1902 apare la Budapesta „Luceafărul”, „revista literară a tinerimii academice”, care va însemna pentru tânărul poet publicația afirmării sale. Publică aici piese centrale din viitorul prim volum, între care, în februarie 1904, poemul *Oltul*, semnat Nic. Otavă, a cărui citire provoacă entuziasmul lui I.L. Caragiale. Cu un stipendiu pentru doi ani venit din partea societății Transilvania, va pleca pentru continuarea studiilor prin doctorat la Universitatea din Berlin. Aici asistă la cursurile lui Ulrich Wilamowitz-Möllerndorf, istoric al Antichității și filolog, ginere al lui Theodor Mommsen. Murindu-i tatăl, G. revine la Sibiu, unde în vara lui 1905 este ales secretar al Astrei, apoi, în 1906, secretar literar, funcție pe care o va deține până în 1914. Debutează editorial în 1905, cu volumul *Poezii*. Una dintre cele mai omogene tematic, stilistic și valoric cărți românești de poezie, și totodată capodopera editorială a lui G., culegerea este rapid „selectată” de epocă, deopotrivă de critică, de elite și de publicul larg, iar în 1906 Titu Maiorescu o propune pentru Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române. Vor urma volumele de versuri *Ne cheamă pământul* (1909), *Din umbra zidurilor* (1913), *Cântece fără țară* (1916) și *Din larg*, apărut postum (1939). Paralel cu poetul se impune publicistul, care debutează editorial în 1908 cu *O seamă de cuvinte*. Viitoarele articole, preponderent politice și cu o mare încărcătură polemică, vor fi adunate în volumele *Însemnările unui trecător*, *Crâmpoie din zbuciumările de la noi* (1911), *Strigăte în pustiu*, *Cuvinte din Ardeal într-o țară neutrală* (1915), *Mustul care fierbe* (1927), *Precursori* (1930), iar în 1942, postum, îi va apărea volumul *Discursuri*. În 1914 i se joacă, în premieră, la Teatrul Național din București, piesa *Domnul notar*, ilustrând și latura dramaturgică a creației sale, care va fi confirmată – chiar dacă la un nivel valoric mai scăzut – de

drama *Meșterul Manole*, reprezentată tot la Teatrul Național în 1927–1929. Activitatea din ce în ce mai intensă pe teren național îi atrage repetate arestări și condamnări din partea autorităților maghiare. În 1912, închis la Seghedin, este vizitat de Caragiale. Întâlnirea și discuția de aici cu dramaturgul le va relata cu talent de evocator în articolul-necrolog *A murit Caragiale...* În 1913 face parte din delegația Partidului Național Român care duce tratative cu guvernul maghiar pentru drepturile românilor ardeleni. În 1914 vine în România și se stabilește la București, dar urmărirea sa de către autoritățile maghiare nu ia sfârșit. După puțină vreme de la trecerea în Vechiul Regat, este ales în comitetul de conducere al Ligii Culturale pentru Unitatea Tuturor Românilor, iar în februarie 1915, înființându-se asociația Legiunea Ardeleană, este ales președintele ei. În octombrie același an editează ziarul „Ardealul”. Publicistica sa politică din acest timp, ca și poezia din *Cântece fără țară*, e vertebrată de atitudinea revoltat-ostilă față de politica de neutralitate a guvernanților României. După intrarea țării în război, se înrolează voluntar, iar la începutul lui 1917 este chemat de generalul Constantin Prezan la Biroul de Propagandă al Armatei Române, unde va aduce o contribuție majoră la editarea ziarului „România”, la care printre colaboratori, alături de nume mari (Barbu Delavrancea, Mihail Sadoveanu ș.a.), se va număra și fratele său Eugen. În iunie 1918, după semnarea Păcii de la București–Butea, figurând printre indezirabili, pleacă în Rusia, însoțit de Sever Bocu. Deghizat (își lasă barbă, își pune ochelari cehovieni, se îmbracă rusește), este dat de camaradul său drept unul dintre reprezentanții marxismului în România. Ajunge la Petrograd unde, găsind în Legația României, acum pustie, o hârtie cu antet și o ștampilă, își confecționează acte de liberă trecere. Trece în Finlanda, apoi în Suedia și în Norvegia, și după multe peripeții, ajunge la Londra, apoi merge la Paris, unde, alături de alți români, desfășoară o activitate de propagandă în favoarea țării sale, iar când, la sfârșitul lui august, ia ființă Consiliul Național al Unității Române, condus de Take Ionescu, este ales vicepreședinte. După ce la 1 decembrie Transilvania se unește cu țara, este ales în Consiliul Dirigent al provinciei. După Marea Unire, în 1919, este numit ministru la Instrucțiune și Culte, în guvernul condus de Al. Vaida-Voevod. Concomitent, vin onorurile culturale. Tot în 1919 devine membru

activ al Academiei Române (discursul de recepție – un elogiu adus lui George Coșbuc – va fi rostit în 1923), după ce în 1914 fusese ales membru corespondent, iar în 1924 primește Premiul Național pentru Poezie, atunci înființat. La împlinirea vârstei de cincizeci de ani, este sărbătorit de marile instituții culturale ale țării, un an mai târziu Universitatea din Cluj îi decernează titlul *doctor honoris causa*, municipalitatea îl proclamă cetățean de onoare al orașului și-i dăruiește un teren pentru construirea unei locuințe, iar Ministerul Instrucțiunii îl numește profesor la universitatea clujeană. Pe teren politic, plecând din Partidul Național Român, se înscrie în Partidul Poporului, înființat și condus de generalul Alexandru Averescu. Când acesta ajunge la guvernare, este numit ministru al Cultelor și Artelor (iunie 1920 – decembrie 1921), în 1926 primind portofoliul Internelor, tot într-un guvern format de partidul lui Averescu, al cărui vicepreședinte este ales, în 1928. Excluz în 1932 din Partidul Poporului pentru „un act de răzvrătire”, peste o lună fondează Partidul Național Agrar. Trei ani mai târziu acesta se va uni cu Liga Apărării Național Creștine, condusă de A.C. Cuza. Rezultatul fuziunii va fi Partidul Național Creștin. Toate aceste etape sunt semnul unei radicalizări naționaliste ce va merge crescând. Temele ideologiei de extremă dreapta vor face obiectul unor discursuri rostite de G. în Adunarea Deputaților (*România a românilor și Afirmarea ideii național-creștine*). În decembrie 1937 se formează guvernul cunoscut sub numele Goga-Cuza, deși partidul care îl susținea nu obținuse decât aproape zece procente la alegerile recente. Noul guvern, în care poetul e prim-ministru, are însă o viață scurtă, căci în 10 februarie 1938, regele Carol II îl înlătură, instaurând un regim al monarhiei autoritare. Extenuat, decepționat, bolnav, se retrage la castelul său de la Ciucea. Cardiac cronic, suferind și o congestie cerebrală urmată de o bronhopneumonie, se stinge în scurt timp.

N.M.

Ceea ce se vede întâi, și azi, în poezia lui G. este nota „vaticinară, vrednică de vechii profeți”, de care vorbește E. Lovinescu, amestecul ingenios de rugăciune și mânie. În jurul acestui profetism în care pătrund și câteva accente moderne, poetul construiește o veritabilă mitologie lirică. El nu se cântă pe sine, el este cântărețul unui neam urgisit, în poemele lui răsună „jalea unei lumi” și gem, ca mai târziu în *Testamentul* lui Tudor Arghezi,

„robiile de veacuri”, „umiliții-n umbră”, cei loviți de nenoroc. Cuvintele-cheie, cuvintele care se repetă în acest prohod din care ies scânteii de mânie sunt „jale”, „fire”, „pribegie”, „dor”, „vaier”, „dureri”, iar verbul cu cea mai mare pregnanță este „a picura”. Jalea picură lin din suflet, liniștea picură, tot lin, din văzduh, dorul picură și el în inima omului lovit de soartă și mângâiat de doine etc. Poemul este o rugă care acumulează, într-o retorică impecabilă, aceste suferințe înfricoșate și înfricoșătoare. O rugă, întâi, către Dumnezeu, o rugă, apoi, către plugari, către codru, către Ștefan cel Mare, iar în ea poetul își încearcă tăria iubirii și a urii într-o curioasă împletire. Poemul liminar din volumul *Poezii*, intitulat *Rugăciune*, dă modelul acestui oximoron reluat, dezvoltat, nuanțat, aproape în toată lirica lui G. Este o acumulare de taine, doruri și suferințe vechi, un plâns general, exploziv. Modelul liric propriu-zis este Eminescu. Se regăsesc muzica versului său și aceeași jale metafizică care vine de departe, în timp, și acoperă tot universul. G. aduce nuanța durerii cutremurătoare, a

durerei înfricoșate și, prin aceste jeluiri repetate, el dă poemului o notă oraculară. Primele trei strofe din *Rugăciune* pregătesc acest cântec profetic. Rătăcitor prin neguri și prăpăstii, zbuciumat de ispite, poetul cere de la Dumnezeu povață înțeleaptă și inițiere în „legea farmecelor firii”. El este exponentul unei grele pătimiri colective: „Alungă patimile mele,/ Pe veci strigarea lor o frânge,/ Și de durerea altor inimi/ Învață-mă pe mine-a plânge./ Nu rostul meu, de-a pururi pradă/ Ursitei maștere și rele,/ Ci jalea unei lumi, părinte,/ Să plângă-n lacrimile mele./ Dă-mi tot amarul, toată truda/ Atât doruri fără leacuri,/ Dă-mi viforul în care urlă/ Și gem robiile de veacuri. [...] Încheagă-și glasul de aramă:/ Cântarea pătimirii noastre”. Această cântare gravă, acompaniată de fulgere și de glasuri de aramă, ca într-un cor antic, inventează o mitologie, cu eroii, fantasmеle și peisajele ei, având ca punct de reper satul din „înstrăinatul Ardeal”. Un sat mitic, cu câmpuri mănoase, codri de brad și ape jeluitoare. Un paradis devastat de „o ursită mașteră”. Cei care îl locuiesc (*Plugarii*) sunt urziți „din lacrimi și sudoare”, ei cunosc glasul frunzelor din codru și comunică tainic cu firea. Sunt sfințiți „cu roua suferinții” și Dumnezeu le trimite, de sus, un semn de mângâiere. Poezia se întrupează din această jale profundă și misterioasă, anunțând o izbăvire răzbunătoare: „A mea e lacrima ce-n tremur/ Prin sita genelor se frânge,/ Al meu e cântul ce-n pustie/ Neputincioasa jale-și plânge./ Ci-n pacea obidirii voastre,/ Ca-ntr-un întins adânc de mare,/ Trăiește-nfricoșatul vifor/ Al vremilor răzbunătoare”. Poemul *Noi* este tipic pentru această reverie tristă și mânioasă. Satul lui G. devine o țară imaginară în care viețuitoarele și lumea sunt alcătuite din măreție și durere. Un paradis care se răsfrânge într-un râu de jale, un tărâm mirific prin care se plimbă umbrele unei suferințe de origine necunoscută. „La noi sunt codri verzi de brad/ Și câmpuri de mătăasă;/ La noi atâția fluturi sunt,/ Și-atâta jale-n casă,/ Priveghetori din alte țări/ Vin doina să ne-asculte;/ La noi sunt cântece și flori/ Și lacrimi multe, multe.../ [...] / Avem un vis neîmplinit,/ Copil al suferinții,/ De jalea lui ne-au răposat/ Și moșii, și părinții.../ Din vremi uitate, de demult,/ Gemând de grele patimi,/ Deșertăciunea unui vis/ Noi o stropim cu lacrimi...”. Această poezie este construită cu ajutorul unei retorici a contrastului. Sunt două rânduri de noțiuni, fantasme, reverii: mai întâi „câmpurile de mătăasă”, „codrii verzi de brad”, „fluturii sfioși”,

„soarele maiestos”, „cerul înduioșat”, „hora domoală”, „Murășul” și „tustrele Crișuri”, priveghetori care vin din alte țări să asculte doina, apoi, în alt plan de percepție: „jalea” din casă, „lacrimi multe, multe”, nevestele care plâng, cântecele care plâng și ele, roua ce se depune pe trandafiri și care nu-i, în fapt, decât lacrimile acestor „copii ai suferinței”. O retorică veche, folosită și de Eminescu și, în genere, folosită de cei care tratează „temele tribului”, cum le zice Albert Béguin. Originalitatea lui G. constă, între altele, în a asocia această retorică întârziată și ceremonios romantică (o retorică a măreției și a vagului) cu o muzică gravă de bocet și de a construi o veritabilă reverie a lacrimilor. Plâng oamenii, plâng izvoarele, plânge cerul, pământul geme de patimi grele, universul întreg varsă lacrimi în acest rai devastat, pângărit. Retorica de aici este repetată în mai toate poemele cu această temă. *Oltul*, altă piesă de rezistență în mitologia jalei și a înstrăinării, aduce alte valuri de miracole naturale și de visuri sfărâmate. Imaginile stau, față în față, ca două armate vrăjmașe și, la urmă, murmură același bocet. Lucian Blaga a inventat, în ultimele lui cicluri poetice, o țară de brume și codri crepusculari străbătută de „râul jaleș”. Acest râu metafizic care adună miracolele unei naturi fabuloase este anticipat de *Oltul* lui G. Apele lui ascund simbolurile suferinței colective. Aici „fierbe tănuita jale” a nației oprimate, se împletesc curcubeie de lacrimi, la „mărețul grumaz de unde” vin să se închine și să-și îngâne cântecele lor triste „fetele-fecioare”, „păstorii cu gluga albă”, nevestele harnice și mahnite. E prima pagină (expozitivă) a poemului. O pagină în care se îngrămădesc imaginile suferinței prezente. A doua se deschide spre trecut și glori-fică, prin același procedeu, vitejia din „vremi mai mari la suflet”. O ploaie de metafore-eroice, metafore-mit cade peste acest tărâm de legi sfărâmate și miracole înlănțuite (oștiri cu coifuri de aramă, roibi cu aur pe căpestre, feciorii mândrei Cosânzene etc.). După paranteza evocativ-eroică, poemul revine la starea actuală din această țară imaginară și ceea ce urmează se poate bănui: alte acorduri din același bocet înfricoșător. *Oltul* este martorul și, totodată, simbolul căderii și înălțării neamului plămădit din doine și lacrimi. Ruga poetului capătă din nou accente biblice: „Slăvite fărămituri a vremii,/ De mult v-am îngropat vâleatul.../ Neputincios pari și tu astăzi –/ Te-a-ncins cu

Octavian Goga, Caton Theodorian și Ilarie Chendi

lanțuri împăratul./ Ca unda ta strivită, gemem/ Și noi, tovarășii tăi buni,/ Dar de ne-om prăpădi cu toții,/ Tu, Oltule, să ne răzbuni!”. Un punct de referință pentru aceste versuri în care plânsul se amestecă cu blestemul poate fi *Rugăciunea unui dac*, poemul eminescian care-i plăcea și lui Emil Cioran. Deosebirea este că **G.** nu cere distrugerea neamului său pentru ca, odată cu el, să piară și răul care-l stăpânește, cere doar convertirea suferinței în revoltă și retragerea mândră din calea răului fatal. Numai câteva note din finalul poemului („Să piară glia care poartă/ Înstrăinatul nost’ tezaur;/ Țărâna timpurilor noastre/ S-o scurmi unde ne-ngropară” etc.) trimit mai direct, prin asprimea și caracterul lor apocaliptic, la blestemul eminescian. **G.** preconizează un sacrificiu cu mult mai mare: ieșirea voluntară din paradisul umilit, fuga biblică în altă țară. Soluție extremă, soluție imposibilă, mai rea decât neantul. Poemele acestor vizionare alternează cu altele (*Casa noastră*, *Dascălul*, *Dascălița*, *Apostolul*, *Bătrâni*, *Dorința* ș.a.) în care tema predilectă este înstrăinarea de sat, pribegia, ruina satului mitic. Este, cum s-ar spune, o temă individuală. Crainicul „pătimirii

noastre” își privește, în față, propriul destin și începe să vorbească la persoana întâi singular. Schimbarea este numai la suprafața poemului, în realitate **G.** amestecă tot timpul cele două planuri. În jalea poetului pribeag răzbate, în continuare, jalea lumii țărănești. El creează o mitologie a satului ardelean cu apostolii, magii, lăutarii, preoții, dascălii și dascălițele sale, toți firi cucernice, povăuitoare, simboluri ale unei lumi crepusculare. Unele poeme au fost puse pe muzică și au avut și, în parte, au și azi, răspândire în lumea satului și în cercurile intelectualilor de extracție rurală. Plac și altora prin nota sentimentală și muzica lor melancolizantă, chiar dacă, liric vorbind, retorica poemelor pare obosită. În epocă efectul lor a fost mare și au devenit modele pentru ceea ce se cheamă poezia sămănătoristă. Adevărul este că, dincolo de ceea ce le reproșează adversarii țărănismului în literatură (o viziune simplificatoare a satului, o poezie elementară, „leneșă”, fără idei, lipsită de mister și, în cele din urmă, de complexitate lirică), aceste versuri trăgănite trăiesc, liric, dincolo de scenariul lor sămănătorist, prin sugestia mai generală de stingere, de moarte lentă a

unei lumi vechi, de o miraculoasă patriarhalitate. Nu este o moarte cosmică, cum e la Eminescu, ci o agonie progresivă a lucrurilor, o îmbătrânire și, prin aceasta, o degradare ireversibilă a firii. Se ruinează casa părintească, putrezește stejarul, mor cântecele și se pregătesc să dispară în neant semnele rămase de la generațiile anterioare. O boală subtilă intră în lucruri, o pânză de jale se așterne peste tot sub puterea unui blestem cu origini, cum s-a observat, necunoscute. Oricât de simple ar fi versurile ce urmează și oricât de vechi, previzibilă este retorica lor sentimentală, ele produc și acum emoție pentru că înfrăgezesc, melancolizează spiritul nostru, bântuit de fantasmеle sfârșitului: „Trei pruni frățini, ce stau să moară/ Își tremur' creasta lor bolnavă,/ Un vânt le-a spânzurat de vârfuri/ Un pumn de fire de otavă./ Cucuta crește prin ogradă,/ Și polomida-i leagă snopii.../ – Ce s-a ales din casa asta,/ Vecine Neculai al popii!... [...] Cu valul vremilor ce curg/ Atâtea cântece s-au dus,/ Și valul vremilor ce curg/ Atâtea cântece-a răpus.../ Eu vă sărut, păreți străbuni,/ Pe varul alb, scobit de ploaie...”. Această lume părăsită, logodită cu durerea, are încă apostolii și titlurile ei de noblețe. Bătrânul preot al satului, de pildă, care, îmbrăcat cu pieptărelul de lână și sprijinit în toiag, spune seara la porțiță, „jalnica poveste” a vremurilor uitate. El poartă în mâini un ban de la împăratul și prevestește o vreme „ce va să vie” (*Apostolul*). Alt personaj emblematic este dascălul, cel care deslușește înțelesul cărților vechi de cult ascunse sub grindă. El reprezintă „duhul altei lumi” (ca bătrânul mag din poemele lui Eminescu) și este mesagerul unei morale colective pe cale de a se pierde: „sfînțenia cântării preacurate” (*Dascălul*). O păstrătoare a tradiției și un oracol înțelept și blând este și dascălița, o „dreaptă muceniță” care vorbește cu glas de sfială și jale. **G.** are deja un mic scenariu epic pe care îl mută de la un poem la altul: o prezentare, întâi, a personajului-simbol, un tablou al satului care așteaptă cu înfrigurare un semn de schimbare și, în fine, sugestia unei naturi complice. Atmosferă de taină bisericească, fum de ceremonie religioasă desfășurată într-o bisericuță de lemn: „Sfios, amurgul toamnei mohorâte/ Își mișcă-ncet podoaba lui bolnavă,/ Ca din cădelniți fumul de tămâie,/ Prelung se zbate frunza din dumbravă./ Tu stai în prag, și din frăgar o frunză/ La sânul tău s-a coborât să moară,/ Iar vântul spune crengilor plecate/ Povestea ta, frumoasă domnișoară...”. Apare în acest cadru mistic și un „tânăr

crai coborât/ Din legea românească” (*Dorința*), mântuitor al Ardealului înstrăinat. El cunoaște rosturile firii și știe povestea acestui neam împărătesc. O temă veche în cultura noastră. **G.** o dezvoltă în stilul lui profetic, asociind nota vizionară cu ideea deșertăciunii lumii. O combinație neobișnuită. Poemul devine în acest caz un cântec de îngropare, „un cântec de pierzanie” (o formulă pe care a preluat-o, în 1938, Mihai Beniuc), un prohod care își adună jalea și o revarsă, ca un potop, peste lume. „Craiul tânăr, craiul mândru” apare și în alt poem, dedicat lui Ștefan cel Mare; la fel se repetă, într-o oarecare uniformitate stilistică, tema părăsirii, pribegiei, a destrămării legilor firii. Capodopera acestui lirism, cu vizibile implicații politice, este poemul *Clăcașii*, reprodus și banalizat de manualele școlare. Poemul este însă puternic și, în genul lui, rezistă contestației venite din partea spiritelor iritate de retorica lui psalmică, desfășurată pe o pânză imensă de imagini. Tabloul în care se târăște, amenințător și sumbru, „poporul mut de umbre”, „neputincioasa ceată de-ngropare” este emoționant, de o măreție biblică: „Erau clăcașii: oștenii fără nume/ Ce duc războiul mare-al tuturoră,/ Ei ce se sting în neguri și uitare/ Și cad și mor de cruda-mpovărare/ A tuturor durerilor din lume...”. În mijlocul acestei dezolări cosmice se află pruncul înfășurat în scutece sărace, ca un nou Mesia, cel care va fi izbăvitorul și judecătorul neîndurător de mâine. **G.** pune în realizarea tabloului toată tehnica lui poetică: formule memorabile, metafore-mit frumos împodobite, repetiții întăritoare etc. Zice: „biserica nădăjduirii noastre”, „străjerii/ Amarului, și-ai morții, și-ai durerii”, „tainice altare” în care se adăpostește cuvântul sfânt, convoacă universul, vulturul din zare, „arșița din slavă”, „doina din dumbravă” și toate farmecele firii pentru a celebra pe acest „nou întrupatul suflet de Mesia” român. Este modul poetului de a pune un reazim (sau un martor) concret noțiunilor vagi: „izvorul nădejdlor mele de mai bine”, „stejarul nădejdlor multe”, „torsul galben al razelor de lună” sau „argintatul tors al lunii pline”. Acest mod ceremonios de a construi metafora pare azi învechit și, în parte, chiar și este. Rămâne patosul suferinței, muzica de orgă a versurilor, senzația de lavă gâlgâitoare care se revarsă implacabil. **G.** a devenit expert în astfel de combinații și construiește un număr de poeme care, luate împreună, dau acel sentiment inefabil de jale metafizică, de care vorbea G. Călinescu:

VIAȚA	OPERA
1881 martie 20 Se naște la Rășinari Octavian Goga, primul dintre cei cinci copii ai Aureliei (n. Bratu) și al lui Iosif Goga, preot.	decembrie Debutează cu poezia <i>Atunci și acum</i> în revista „Tribuna” din Sibiu. Colaborează cu poezii la „Tribuna”, „Tribuna literară”, „Familia”, „Revista ilustrată”, „Luceafărul” – publicație înființată la Budapesta în 1902 la inițiativa sa, a lui A. Ciura și a lui O.C. Tăslăuanu, din 1906 apărând la Sibiu (poetul este aici redactor, apoi director până în 1909, cu o scurtă revenire în 1912). În „Luceafărul” va tipări poemele <i>Oltul</i> , <i>Dăscălița</i> , <i>Plugarii</i> , <i>Lăutarul</i> , <i>Dascălul</i> , <i>Clăcașii</i> ș.a.
1890–1900 După ce învățase primele cinci clase în Rășinari, urmează liceul la Sibiu și la Brașov.	
1897	
1897–1904	
1900–1904 Urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Budapesta. Dintre scriitorii maghiari, va manifesta afinitate față de Ady Endre și Madách Imre.	decembrie 24 Moare tatăl său. Este numit secretar literar al Astrei, în locul lui Corneliu Diaconovici (funcție din care va demisiona în 1914). Se căsătorește cu Hortensia Cosma, fiica lui Partenie Cosma, directorul Băncii Albina din Sibiu, personaj de vază în societatea ardeleană.
1904–1906 Beneficiar al unei burse oferite de societatea Transilvania, își continuă studiile la Universitatea din Berlin (în domeniul istoriei) cu intenția de a-și da aici doctoratul. Obiectivul rămâne neatins, dar poetul profită de contactul cu mediile culturale și artistice central-europene.	
1905 Este ales secretar II al societății Astra din Sibiu.	
1906	
1907	ianuarie 1 Înființează la Sibiu revista „Țara noastră”, subintitulată „Foaie populară privind trebuințelor țărănimii”, pe care o conduce un timp. Textele publicate aici sunt preponderent de factură patriotică și filorurală. Scrie și la „Viața românească”.

1907

Răscoalele țărănești îi inspiră poezii precum *Cain* și *O țară știu*.

1908

Publică volumul *O seamă de cuvinte*, o selecție din publicistica susținută în „Țara noastră”. Iese de sub tipar volumul de poezii *Ne cheamă pământul*.

1909

Îl întâlnește pe istoricul britanic R.W. Seton-Watson, cu care va împărtăși idei politice și culturale.

1910

ianuarie Este arestat la Budapesta de autoritățile austro-ungare sub acuzația că ar fi încercat să plece din țară, pentru a se sustrage proceselor de presă în care era implicat; ulterior este transferat în detenție la Cluj, apoi este eliberat pe cauțiune, executând în total opt zile de prizonierat. Arestarea poetului a provocat reacții în lumea politică și culturală a momentului, de la regele Carol I până la scriitorii ca I.L. Caragiale.

1911

Apare volumul *Însemnările unui trecător. Crâmpoie din zbuciumările de la noi*, „un mănunchi” din articolele publicate în special în „Țara noastră” și în „Tribuna”.

1912

februarie–martie Urmare a procesului pentru delict de presă deschis anterior, este înțemnițat la Seghedin, după ce refuzase grațierea, posibilă datorită faptului că tradusese din autori maghiari. În închisoare primește vizita lui I.L. Caragiale – împrejurare evocată de poet în articolul *A murit Caragiale....* Ady Endre publică într-un cotidian budapestan textul de solidarizare *Robia lui Goga*.

În temnița de la Seghedin scrie poeziile *Eu știu un basm* și *Poetul*, apărute în același an în „Luceafărul”.

1913

Face parte din delegația Partidului Național Român care duce tratative cu guvernul ungar cu privire la drepturile românilor din Transilvania.

Publică *Din umbra zidurilor*, o nouă carte de poezii.

Călătorește prin Europa și prin nordul Africii.

1914

februarie 14 Are loc pe scena Teatrului Național din București premiera dramei *Domnul notar*, piesa fiind editată și în volum.

În primăvară trece munții în România, alegând să rămână la București în perioada de neutralitate a țării. Raporturile cu autoritățile austro-ungare vor fi în continuare ostile: după reprezentarea piesei *Domnul notar*, fusese învinuit de agitație și condamnat iarăși la închisoare, absența sa din Ardeal în perioada războiului echivalând în acel context cu dezertarea.

1914 **mai 29** Este ales membru corespondent al Academiei Române.

Demisionează din Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Transilvania și se pronunță în favoarea unității politice a poporului român.

1914–1916 Este membru în Liga Culturală pentru Unitatea a Tuturor Românilor devenită Liga pentru Unitatea Politică a Tuturor Românilor (președinte: Vasile Lucaciu, vicepreședinte: B. Delavrancea, secretar general: Nicolae Iorga) și desfășoară o activitate intensă pentru intrarea României în război alături de Antantă. Versurile și publicistica de acum spun „povestea fără strălucire a României neutrale”.

1915 Sub conducerea sa, este înființată la București Legiunea Ardeleană, organizație care în octombrie va scoate ziarul „Ardealul”. Se găsește și printre fruntașii Federației Unioniste (condusă de Nicolae Filipescu), creată tot atunci în Capitală cu scopul de a susține unirea politică a Transilvaniei cu România.

I se editează volumul de publicistică *Strigăte în pustiu. Cuvinte din Ardeal într-o țară neutrală*. Apare volumul de versuri *Cântece fără țară*.

1916 Imediat după intrarea României în război, se înrolează voluntar în armata română, împreună cu fratele său Eugen Goga. Unitatea la care a fost repartizat n-a fost trimisă însă în Ardeal, ci pe frontul de sud, la Turtucaia, unde fratele său va fi rănit. Poetul este martor al dezastrului de acolo. Întors la București, scrie la „Gazeta ostașilor”.

noiembrie–decembrie După ocuparea Bucureștiului de către trupele germane, se refugiază la Iași.

La Iași ține un jurnal – *Fărămituri dintr-o prăbușire*.

1917 În refugiu la Iași, participă la formarea unui Comitet Național al Românilor Emigrați din Austro-Ungaria, care lansează o declarație de război împotriva Imperiului Austro-Ungar. Este mobilizat de generalul Constantin Prezan la Biroul de Propagandă al Armatei și deține un rol important în redacția ziarului „România”, organ „de front” editat la Iași de Marele Cartier General al Armatei Române.

1918 După semnarea Păcii de la București–Buftea, pleacă spre Paris. Pentru a nu fi arestat de austrieci, fusese nevoit să aleagă un traseu ocolitor, prin Rusia, Finlanda, Suedia, Norvegia, Scoția și Anglia.

	Ca membru și apoi vicepreședinte al Consiliului Național al Unității Române (președinte: Take Ionescu), activează la Paris în favoarea intereselor României și pentru unirea Transilvaniei cu patria-mamă. decembrie 2 Este numit membru în Consiliul Dirigent constituit după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia care, cu o zi în urmă, proclamase unirea Transilvaniei cu România.
1919	iunie 4 Este ales membru activ al Academiei Române. Văduva poetului maghiar Ady Endre îi oferă spre vânzare domeniul de la Ciucea. După restaurare, acesta va deveni reședința poetului.
1919–1921	Deține portofoliul Instrucțiunii și Cultelor în guvernul Alexandru Vaida-Voevod (decembrie 1919–martie 1920). Pleacă din Partidul Național Român și se înscrie în Partidul Poporului, condus de Alexandru Averescu, în a cărui guvernare va avea, între iunie 1920 și decembrie 1921, funcția de ministru al Cultelor și Artelor. Divorțează de Hortensia Goga; se va căsători cu Veturia Triteanu (născută Mureșan), interpretă de operă.
1923	Se numără printre fondatorii Societății Autorilor Dramatici Români, înființată la București. În câteva articole își manifestă simpatia față de Ion Moța și Corneliu Zelea Codreanu, „studenții” anchetați în cazuri de omor și ulterior achitați.
1924	mai 30 Rostește un memorabil discurs de recepție la Academia Română, dedicat predecesorului său, George Coșbuc, editat în broșură tot acum. Îi apare broșura <i>Ideea națională</i>. La Editura Cultura Națională din București i se tipărește volumul <i>Poezii</i>, o antologie reunind versurile din cărțile anterioare.
1926–1927	Deține portofoliul Ministerului de Interne în guvernul Averescu (martie 1926–iunie 1927).
1927	La Teatrul Național din București este reprezentată piesa <i>Meșterul Manole</i> (va fi publicată în anul următor). Un nou volum apărut acum, <i>Mustul care fierbe</i>, reunește articole publicate în „Țara noastră”, majoritatea marcate de atitudini naționaliste radicale.
1928	Este ales vicepreședinte al Partidului Poporului.

- 1929** Devine vicepreședinte al Academiei Române.
- 1930** Se află printre adversarii Regenței, adepți ai aducerii lui Carol al II-lea pe tron.
- 1931** Cu prilejul împlinirii vârstei de cincizeci de ani este sărbătorit de instituțiile culturale și politice ale țării.
- 1932** **februarie 16** Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Cluj îi decernează titlul *doctor honoris causa*, iar municipalitatea clujeană îl declară cetățean de onoare.
aprilie Exclus din Partidul Poporului, își întemeiază propria formațiune politică, Partidul Național Agrar, care se manifestă în direcția scăderii rolului partidelor politice și a sporirii prerogativelor regale în conducerea statului, militând totodată pentru favorizarea „elementului etnic românesc”.
- 1934** Îi apare traducerea în versuri a poemului dramatic *Tragedia omului* de Madách Imre, din care începuse să publice încă din 1903 în „Luceafărul”.
- 1934–1937** Este deputat în Cameră, unde promovează vederi de factură radical-naționalistă (unele publicate și în broșuri: *România a românilor*, *Ideea național-creștină*, *Afirmarea ideii național-creștine*).
- 1935** **iulie** Partidul Național Agrar fuzionează cu Liga Apărării Național-Creștine, condusă de A.C. Cuza. Noua formațiune se va numi Partidul Național Creștin și se va situa la extrema dreaptă a eșichierului politic.
- 1937** **decembrie 28** După demisia guvernului liberal al lui Gheorghe Tătărăscu, deși lider al unui partid care obținuse mai puțin de 10% din voturi la alegerile organizate cu puțin timp înainte, poetul este însărcinat de regele Carol al II-lea să formeze noul cabinet, cunoscut și sub denumirea guvernarea Goga–Cuza. În scurta perioadă în care a deținut funcția de prim-ministru și-a legat numele de promovarea unor politici radical-naționaliste, cu apetență pentru dictatură, antiparlamentarism și antisemitism.
- 1938** **februarie 10** Prin decizia regelui Carol al II-lea, guvernul pe care îl conduce este înlăturat, lăsând cale liberă regimului autoritar al monarhului.
- les de sub tipar cartea de evocări intitulantă *Precursori* și volumul *...Aceeși luptă: Budapesta–București*, cuprinzând articole și cuvântări.
- Redactează un *Jurnal politic*, unde portretizează personalități ale epocii, de la Carol al II-lea la Nicolae Titulescu, Alexandru Averescu, I.G. Duca, patriarhul Miron Cristea ș.a.

Petrece o scurtă perioadă la Viena pentru refacerea sănătății.

mai 7 Octavian Goga moare la reședința sa de la Ciucea, în urma unei congestii cerebrale.

Este înhumat cu funeralii naționale la cimitirul Bellu din București și – după câteva luni – reînhumat în cripta castelului de la Ciucea.

1939

La Fundația Regală pentru Literatură și Artă i se editează volumul *Din larg*, cuprinzând poeme postume.

amurgul „cade-nlăcrămat”, vântul plânge, frăgarul din ogradă plânge și el, mor visele și, într-o atmosferă de apocalips, „își curmă înțelesul întreagă vraja firii” (*Despărțire*). Pe un fundal de pustiere cosmică se ridică o rugăciune aspră în care durerea acumulată se transformă într-o furtună devastatoare: „Eu port în mine noaptea, și-n bezna ei adâncă/ Mi-e sufletul un vultur înlănțuit de-o stâncă;/ Ar vrea adâncul bolții cu zboru-i să-ntretaie;/ Prin câmpuri de lumină, prin drumuri de văpaie;/ Să-și scalde ochii tulburi în râuri largi de stele.../ Dar aspra țintuire a lanțurilor grele/ Cu praful sur al pietrii îi înfrățește rostul.../ Zadarnic vrea să-și cate în ceruri adăpostul:/ Cu glas nebun el urlă, și blestemă, și țipă,/ Și sânge cald stropește trudită lui aripă,/ Și veșnic o să lupte, în patima-i păgână,/ Cu bulgării de piatră, cu lumea de țărână...”. Al doilea volum (*Ne cheamă pământul*) nu schimbă nici stilul, nici temele poeziei. Pribegia, sentimentul inadaptării celui plecat din sat ca să învețe carte, sentimentul vinovăției, bocetul colectiv, duhul altor vremi, miturile lumii țărănești, în fine, apostolii satului înstrăinat continuă să-l neli-niștească pe poet. Tema orașului ca atare apare acum, dar ea va fi dezvoltată și individualizată liric mai bine în cărțile următoare (cu precădere în volumul *Din umbra zidurilor*). Deocamdată poetul inadapătat în orașul „cu huietul fără popasuri” primește semne prevestitoare. Un bătrân țaran îi intră în casă și în vorba lui domoală plânge „atâtea jalnice-nțeleșuri”. E jalea satului părăsit. Poetul poartă acum o prăpastie în suflet și se simte fără rădăcini: „Biet călător, în lumea asta, tu nu mai ești al nimă-nui!”. Un subiect și o mitologie lirică pe care poezia sămănătoristă le-a epuizat. **G.** duce mai departe seria acestor „plânsuri”, cum le zice el, și unele sunt foarte reușite, chiar dacă el repetă subiecte deja tratate. Apare, acum, o nuanță nouă în acest bocet

pătimaș: sentimentul culpei față de cei părășiți. Conștiința îl muștră și „duhul răzvrătirii negre” a intrat până și în pâinea pe care o mănâncă zilnic (*Graiul pâinii*). Coardele se rup și cântarea se frânge: „Ați împletit atâta jale/ În doina voastră care plânge,/ Doar holdele cu spice grele/ Răsar din lacrimi și din sânge,/ Dureri ați zăvorât sub glie,/ Și patimi nemblânzite încă,/ Eu le-nțeleg și mă-nfi-oară/ Cum fierb în matca lor adâncă”. Revine în poemele din ce în ce mai mult dominate de ideea înstrăinării unei lumi drepte imaginea poetului blestemat să-și asume destinul celor fără nume (al țăranilor părășiți). Uneori (*O rază*) versurile înfrâng monotonia unei retorici bine strunite și, chiar dacă ideile se repetă, un accent nou, o fantasmă inedită, în fine, o nouă logodire a vorbelor însuflețesc acest ineputabil mecanism liric: „Eu sunt supusul firii înțelepte,/ Închinător la glie și la soare;/ M-au învățat poruncile ei drepte,/ Îndemnul lor cuvântul meu îl spune./ Sunt cântărețul celor fără nume,/ Un strigăt smuls de-a vremilor vârtoare/ Din viforul durerilor din lume./ Mult tănuita firii îndrumare/ M-a plămădit din ură și iubire,/ Mi-a dat durerea lumii moștenire,/ Amarul ei să-l ocrotesc pe strune.” Surprinde în poezia lui **G.** absența aproape totală a erosului. Puținele trimiteri în această direcție (*Rapsodie*) sunt înghițite repede de cealaltă retorică, mult mai puternică, a datoriei sacre față de cei fără de nume. Prin „valul firii fără de repaus” poetul continuă să treacă fascinat de visul lui de jertfă și răzbunare. Preferă, de aceea, să asculte „vaietul” ce se aude de sub glie decât să primească șoaptele iubirii. O opțiune pe care, în genere, „poetul pătimitirii noastre” a respectat -o. Același lucru se poate spune și despre sentimentul religios. Deși poemele sunt pline de biserici, strane, odăjdii, preoți înțelepți, bucoavne, candelă etc., un poet religios, în adevăratul sens al termenului, **G.** nu pare a fi.

Mistica lui se topește în poemele vizionare și, în genere, în reveria suferinței colective. Într-un loc (*Mama*) este invocat Cristos pe cruce, prilej pentru poet de a reveni la eterna lui problemă: „rostul nepătrunsei firi”. Orașul este văzut de **G.** ca un Babilon înfricoșător, în care toate visurile mor sugrumate. Parisul este o cetate năpraznică prin care poetul cu satu-n gând își plimbă umila sfială. Noaptea el se visează la el în sat (*Paris*), ziua deplânge forfota imposibilă. Pe străzi umblă nestințgherit păcatul, durerile amuțesc și drumețul străin, venit de departe, se strecoară sfios și speriat prin cetatea putredă, în timp ce turnurile catedralei Notre Dame blestemă Gomora modernă: „Parisu-și urlă vasta nehodină/ Și fără somn se zbate vinovatul.../ E noapte-n jur, de-a lungul și de-a latul,/ De vin, de glume și de-amoruri plină...// Durerile și-au amuțit oftatul,/ Mor visurile sugrumate-n tină,/ Scăldat în răs, în aur și-n lumină,/ Pe uliți trece hohotind păcatul...// Drumeț străin din țări îndepărtate,/ Eu mă strecor prin putreda cetate/ Când după nori mijeste aurora...// Prin boltituri de arcuiri triumfale,/ Văd turnurile vechei catedrale,/ Ca două brațe blestemând Gomora...”. Nu-i o poezie memorabilă. Ea a făcut însă carieră în lirica neoromantică rurală, ostilă orașului corupător. În jurul acestei idei s-a creat o întreagă mitologie, minoră sub raport estetic, jeluitoare și de cele mai multe ori falsă. **G.** a deschis sau, poate, a încurajat prin talentul lui excepțional acest tardiv romantism țărănesc, justificat ideologic de Nicolae Iorga. E. Lovinescu i s-a opus și, în timp, poziția lui estetică a câștigat. Ceea ce nu înseamnă că tema dezrădăcinării, tema morții satului tradițional și chiar tema ostilității spiritului rural față de civilizația urbană nu pot fi asumate de poezia autentică. Dovadă că există mari poeți (Serghei Esenin, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Francis Jammes ș.a.) care nu le-au ocolit. Și apoi temele citate există, poezia nu are de ce să le excludă, pentru că, se știe, poezia nu este a obiectului reflectat în poem, ci a celui care observă, reflectează, fantazează în jurul obiectului ce-i stă în față. În cazul poeziei rurale, cu excepțiile ce se cunosc (între care cea mai importantă este chiar poezia lui **G.**), ea este estetic neglijabilă, chiar primejdioasă prin lipsa ei de talent. Mai primejdioasă este însă ideologia din spatele ei: aceea, de pildă, care exclude orașul ca sursă de inspirație pentru literatura română pe motiv că orașul este străin de specificul național. Încă o dată E. Lovinescu și alți critici

Octavian Goga, prim-ministru,
împreună cu patriarhul Miron Cristea

din epocă au avut destule argumente pentru a se opune acestei teze reduționiste. Tot atât de reduționistă, absurdă și infertilă estetic ca și teza (ideologia) care vrea să excludă mitologia lumii rurale ca sursă germinativă din literatura modernă. Revendicând la **G.**: el poartă, pretutindeni, fantasma satului românesc și nu i se poate reproșa acest fapt. Singurul reproș, îndreptățit, poate fi de ordin estetic. Alteori reprezentările sale lirice sunt mai bune. Intră într-un muzeu și, acolo, are revelația zădărniceii omenești și a morții universale. Este o temă predilect eminesciană. **G.** folosește același stil vizionar și același decor de sfârșit de lume: „De undeva, de dincolo de moarte,/ Eu simt un duh întunecat cum vine,/ Cum își desface aripile negre,/ Cu zbor încet din haos se desprinde,/ Și toate pier pe câte-n drum s-abate/ Și le-a atins răsuflatu-i de gheață.../ Mor florile și zâmbetele mor,/ Se frânge visul, dragostea apune,/ Se sting zdrobite clocotele urii,/

S-aștern în praf și dumnezei și îngeri,/ Trosnesc și cad arcadele măiestre,/ C-un geamăt lung se surpă Partenonul,/ Iar duhul său purcede mai departe,/ Și râsul lui se plimbă pe ruine...". Cu precizarea că, în final, autorul poemelor care alcătuiesc *Din umbra zidurilor* declamă triumful vieții. Vrea o îngropare generală, o sacrificare a moaștelor „jalnice și sfinte” pentru ca, deasupra lor, să crească iarba. Ar putea fi un îndemn serios sau ar fi vorba, în versurile ce urmează, de râsul filosoficesc, de ironia amară a romanticilor: „Veniți, veniți să facem îngropare!/ Drumeți de-acum ai vremii stătătoare,/ Veniți o groapă nouă să săpăm!/ Să le-așezăm în tristă înfrățire/ Aceste moaște jalnice și sfinte,/ Deasupra lor să crească iarba verde,/ Să-și cânte viața imnul ei de slavă,/ Iar din amarul plâns al veșniciei/ Să prindem vraja clipei trecătoare...”. **G.** încearcă, din când în când, să iasă din proiectul lui liric și să intimizeze, dacă se poate spune astfel, poemul. Să scrie, cu alte cuvinte, și despre sine, nu numai despre cei pe care îi reprezintă. Nu prea reușește. Începe să noteze, de pildă, ceva despre singurătatea spiritului și singurătatea destinului său și, după câteva propoziții, se observă că poezia se duce din nou spre tema prioritară. Glasul devine invariabil profetic. De vină ar fi și mecanismul retoricii lirice care, odată perfecționat, începe să funcționeze, automat, în toate împrejurările. Meditația asupra solitudinii devine fatal o meditație nu prea profundă despre pribegia sufletului și vâltoarele de-afară: „Singurătate, tainică grădină,/ Cu freamăt lin, cu dulce adăpost,/ Pribeagul suflet fără de hodină/ De-atâta vreme-n țara ta n-a fost.../ M-au alungat vâltoarele pe-afară/ Și-n goana lor eu n-am avut răgaz/ Să văd cum noaptea-n giulgiu-i mă-nfășoară/ Și-mi scrie moartea umbre pe obraz.../ Din vremi uitate mintea azi coboară/ Și-ți cer umil acum, când te-ascult:/ Ori râsul meu curat de-odinioară –,/ Ori lacrimile mele de demult...”. Poemele publicate în *Cântece fără țară* nu aduc înnoiri nici tematice, nici stilistice, în lirismul lui **G.** Tot ceea ce a avut de spus, el a spus în primele două cărți, dacă nu chiar în prima. Nu-i un poet care evoluează, ci un poet care acumulează, iar lirismul lui se amplifică. **G.** încearcă în câteva rânduri să schimbe subiectele de reflecție (să scrie, de pildă, despre poezia mării și a „depărtatului”) și eșuează. Sau, dacă nu eșuează, nu face decât să-și caute alt decor pentru tema lui esențială. Asta ar putea da senzație de monotonie, de lipsă de imaginație. Există de

multe ori, mai ales în ultimele poeme, și această impresie. Satisfacția vine atunci când, reluând o fantasmă, poetul îi găsește o mai bună traducere lirică. Poemul *Fără țară* din 1916 cade pe un sol prielnic (durerea și fervoarea Transilvaniei, speranța unirii) și sună bine, ca o rugăciune cu voce tare într-o biserică părăsită: „Eu sunt un om fără de țară,/ Un strop de foc purtat de vânt,/ Un rob răzleț scăpat din fiară,/ Cel mai sărac de pe pământ./ Eu sunt un mag de legea nouă,/ Un biet nebun, orbit de-o stea,/ Ce-am rătăcit să v-aduc vouă/ Poveștile din țara mea.../[...]Sunt solul dragostei și-al urii,/ Un visător de biruinți,/ Ce port blesteme-n cerul gurii,/ Drept moștenire din părinți”. Versurile sunt memorabile, în ele intră și o notă de disperare metafizică. **G.** continuă să-și înfășoare versurile în marama de jale și speranță. O jale care trece dincolo de lucruri și dă o impresie de sfârșit de lume. O speranță, un vis de împlinire și răzbunare care capătă, ori de câte ori poetul atinge această coardă a violoncelului său liric, o rezonanță remarcabilă. Cititorul sfârșește prin a accepta și această nouă variantă cu sentimentul că ascultă, într-o interpretare nouă, o veche bucată muzicală. S-a pus de mai multe ori problema dacă poezia lui **G.** stă sau nu departe, prin substanța și stilul ei, de simbolismul care, în aceeași epocă, se afirmă puternic în literatura română. **G. Călinescu** remarcă un număr de motive comune, cum ar fi anxietatea, convoaiele mortuare, florile bolnave, ca și sentimentul, răspândit printre moderni, de „om fără de țară”, de pribegie, solitudine cosmică. Unele se regăsesc, într-adevăr, în poemele lui **G.**, altele nu. Sau, mai corect, dacă se află, ele au altă încărcătură lirică și altă destinație. Nostalgia de migrațiune, de pildă, nu are nici o conotație simbolistă în versurile lui **G.** Poetul călătorește cu o umbră în suflet, însoțit de jalea lui care are, aici, o cauzalitate precisă. De altminteri, se pare că poetului nu-i place să călătorească. Migrația lui este o dezrădăcinare dureroasă și, când se află într-un mare oraș european, îl prinde dorul de întoarcere. Câteva acorduri simboliste se află, în mod cert, în alte versuri. Iată, de pildă, tăcerea care se prăbușește peste oraș și disperarea pomilor care își ridică brațele spre cer: „Părășiți rămân în urmă,/ Și cu trupul gol castanii./ În tăcerea care cade/ Brațele-și întind spre cer.../ Liniștea se-ntoarce iarăși/ De pe câmpuri în alee,/ De departe-abia se-ngână/ Lenea dulce-a unui vals...” sau trecerea convoiului mortuar (motiv

tipic bacovian): „Trecea azi pe la colț de stradă,/ Cu pasul cadențat și rar,/ Cântând a morții serenadă,/ Trecea convoiul mortuar” ori „posomorâtele urne”, „țintirimele cu umbre taciturne”, harfele spânzurate, umbrele amurgului de vară care „miroase toate-a moarte și-a otravă”, sentimentul de golire a cerului, de solitudine cosmică, retragerea cetii de îngeri și prăbușirea unui mit: „Rănit văzduhul tremura-n răsfrângeri,/ Se duc din el popoarele de îngeri,/ Și-n mintea mea un basm frumos se frânge!”, în fine, senzația de pustiu interior, de gol ce se lărgește, de abandon: „Eu când mă uit în mine-arare,/ Sărmanul suflet mă-nspăimântă,/ O casă goală mi se pare,/ O casă care nu cuvântă...” sau sentimentul de disperare metafizică din aceste versuri în muzica și melancolia cărora se întâlnesc Eminescu și simboliștii decadenți: „Acuma când, în nopți, la tine gându-mi port,/ Mi-e sufletul o casă din care-ai dus un mort./ Tot mai plutește încă fiorul stinsei vieți,/ Sunt urme de răsuflăt ce-s scrise pe pereți.../ Dar e atâta umbră în golul ce-a rămas/ Și-atâta întunec se lasă ceas cu ceas,/ Că, dornic să se spargă pustiul mut și sec,/ Aș vrea să-mi nărui casa – s-o nărui și să plec...”. Un poem publicat postum este dedicat tristeții inefabile (*Tristia*), altul vorbește de mortul frumos din suflet și de florile crescute pe ruine (*Breve sogno*), iar un sonet datat 1921 (*Apus*) reia, în mod mai direct, câteva din stările, pozele specifice imaginarului simbolist. Pacea vesperală, de exemplu, apoi parcul, crucea sepulcrală, tristețea aleilor goale și muzica tăcerii. „Duminecă. Nu-i nimeni pe alee,/ Și-n împietrita pace vesperală,/ Străvechiul parc îmi pare-o catedrală,/ Altarul ei, un strat de orhidee.// Muiat în blânda florilor sfială,/ Jos, soarele s-a mai oprit să steie,/ Cele din urmă roșii curcubeie/ Se frâng pe-o albă cruce sepulcrală.” De la tristețea duminicală din poemele lui Bacovia, G. ajunge la spleenul lui Baudelaire, la nevroză, la bețiile și la nopțile otrăvite. *Cetind pe Baudelaire* este un comentariu liric (s-ar putea zice un poem de substituție) în marginea poemelor din *Florile răului*. Poetul profetic contemplă, acum, alt fel de neliniște și primește alt fel de cuminecătură: „Mai recetesc o pagină bolnavă/ Din spleen-ul tău/ Încarcerat în rime,/ În noaptea asta plină de otravă,/ Când nu mai râd, căci nu mă vede nime...// Simt sufletul învins cum ți se frânge,/ Un Crist cu pieptul zdrențuit de sulii,/ Pare-că văd cum ai stropit cu sânge,/ Pe unde-ai fost, noroiul de pe uliți...// Cum, stând așa, cu

coatele pe masă,/ Urātu-ncinge fruntea mea de ceară, / Iar noaptea grea asupra mea îl lasă:/ O lespede pe-o pace funerară...”. G. introduce și motivul muzical în poem (*Ascultând „Messias” de Händel*), zidurile sure, cavoul, „vedenia burgheză”, pe scurt, urâtul și vagul simbolist în acordurile unui vals de Strauss: „Par un cavou arcadele boltite/ Subt ziduri sure, reci, indiferente,/ Când dintr-un colț răsună-n vagi accente/ Un vals de Strauss cu note gâlgâite...”. Astfel de deschideri nu schimbă prea mult substanța lirismului, G. rămâne, până la urmă, ceea ce a apucat să fie și ceea ce talentul lui, excepțional, i-a îngăduit să fie: un poet potrivit, sosit în momentul potrivit și la locul potrivit. Spiritul românesc și imaginarul colectiv românesc aveau nevoie, în primele două decenii ale veacului al XX-lea, de „o voce a tribului” care să exprime nu numai idealurile naționale, dar și o suferință care nu mai avea răbdare. G. și-a asumat această misie și a devenit, cu adevărat, un glas al nației sale. A fost, probabil, după Eminescu, poetul cel mai citit în epocă. Sunt mărturii că la 1905, 1913, la 1916, poemele lui erau devorate pur și simplu. G. Călinescu nu ezita să-l numească poet național. Acest enorm succes a deschis, dar se pare că a și închis orizonturile poeziei lui G. După debutul fulminant din 1905, el a continuat să dea ceea ce cititorii, deja pregătiți afectiv și estetic, așteptau de la el. N-a simțit, de aceea, nevoia să-și înnoiască temele și să-și schimbe tonalitatea lirică. Astăzi poezia lui G. vine dintr-o tradiție a lirismului vizionar (Andrei Mureșanu, Eminescu) și creează la trândul ei un model. Lirica socială de după el îl imită în multe privințe. Făgădăul lui devine *Mărul de lângă drum* al lui Beniuc. Jalea lui G. trece prin umbrele metafizice ale lui Blaga și se transformă într-un râu misterios care curge spre mumele originare. În cadrele acestui lirism profetic G. însoțește elegia cu blestemul, tristețile inefabile ale doinei cu accentele pedepsitoare din *Rugăciunea unui dac*. Este o ciudată durere de sfârșit de lume în aceste poeme muzicale, impecabil articulate retoric, o euforie a jalei care se constituie, în cele din urmă, într-o veritabilă reverie a bocetului și a șoaptei. Ea se convertește, pe nesimțite, într-o extraordinară reverie a resurecției și a izbăvirii.

Poetul a făcut și multă publicistică politică și culturală în „Tribuna” din Sibiu, în „Luceafărul”, la „Românul” din Arad și la „Țara noastră”, în „Viața românească”, apoi în „Epoca”, „Adevărul” etc. Strânse în volume (*O seamă de cuvinte*, *Strigăte în*

pustiu, Mustul care fierbe, Precursori ș.a.), articolele sale au avut ecou în epocă. Stilul este polemic (chiar agresiv polemic când este vorba de idealul național) și, când observă semne de „trădare” (cazul Ioan Slavici), nu mai ține seama de nici o convenție amicală, literară, **G.** dă drumul furiei. Este, se vede limpede, o fire hotărâtă și mesianismul său (atât de înalt liric și cu metafore biblice în poeme) se adaptează aici stilului jurnalistului „de front”: aproape deloc figurat, merge direct la temă și, în agitația lui, sugerează mereu responsabilitățile (îndatoririle) morale ale scriitorului exponent al nației sale. Nația română este reprezentată, la 1907, evident, de țărani. Despre ei scrie, cu precădere, tânărul poet. Despre ei și despre problema ardeleană. „În literatura actuală și în artă peste tot – spune el în „Viața românească” (1907) – concepția apuseană de astăzi se manifestă în simpatia artiștilor pentru masele populare, pentru țărănime. Cu aceeași putere se manifestă tot mai mult aceste principii deopotrivă în viața de stat, cât și în artă și în literatură [...]. Creațiunea artistului nu mai e menită ca odinioară să fie o frumoasă jucărie, ci trebuie să robească inimi, să înfierbânte, să sfarme, să aducă o pietricică în clădirea unei lumi care va fi nouă în interpretarea datoriei omenești.” Publicistica lui **G.** vine în tradiția lui Eminescu și, în ceea ce privește problema națională (dominantă în epocă de tema Transilvaniei), el se întâlnește, în viziunea lui politică și morală, cu Nicolae Iorga. Face în articole elogiul preotului și al țăranului, factori esențiali ai existenței și ai culturii rurale. Slujitorii bisericii sunt „povățuitorii culturali ai poporului de la sate” – scrie el – într-un text din 1911, iar țăranul român are, în credință, o busolă morală: „Țăranul nostru are un puternic fond de credință. În cursul veacurilor acest plugar năpăstuit, frate cu pământul, și-a făurit cu închipuirea lui fecundă din cetaniile cărților bisericești și din îndrumările vieții lui de primitiv, supus naturii milostive, un crez al lui, care-i călăuzește gândurile și-i dă un echilibru moral”. Neoromantism rural la început de modernitate românească, poporanism, conservatorism țăranesc? **G.** nu operează cu prea multe teorii, el are o credință, un ideal major și, când Slavici, neînfricatul gazetar de la „Tribuna”, fostul tovarăș al lui Eminescu, în fine, scriitorul care-i fermecase tinerețea prin nuvelele lui, dă semne de „moderațiune” în convingerile sale naționale și începe să propage, prin articole,

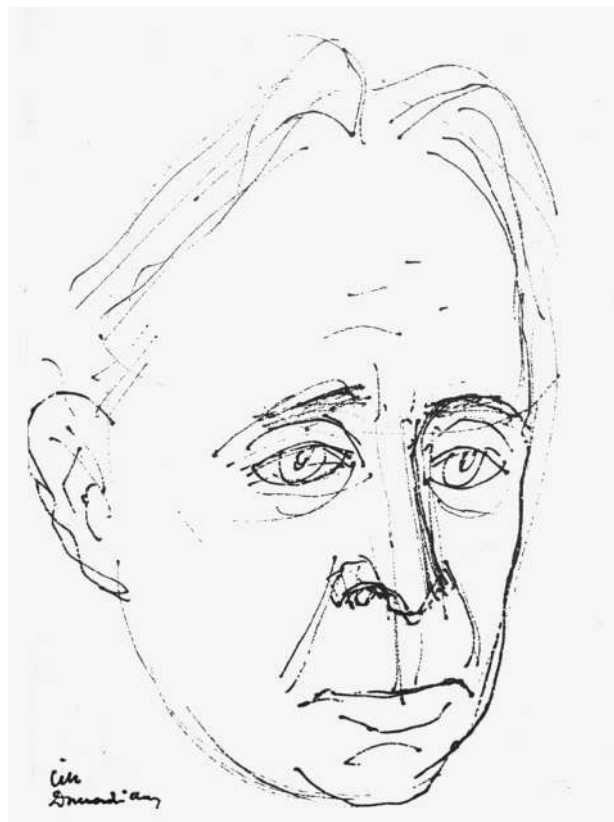
opinii „federaliste”, poetul explodează de indignare și, într-un articol, anunță decesul moral al scriitorului: „Avem, deci, îngropare acum. Cerniți-vă sufletele de jale, cereți iertare lui Dumnezeu și vărsați o lacrimă curată pe-un mormânt proaspăt. A murit un om: Meșterul Ioan Slavici, părintele nostru literar nu mai este. Plângeți-l, căci merită. El a plâns doar atât de frumos durerile noastre. Să-l bocim cu toții și să chemați și pe popa Tanda din Sărăceni, pe Budulea Taichii și pe credinciosul Scormon să plângă și ei. În această adunare tristă, lăsați-mă să viu și eu, un modest discipol al marelui meșter și cu sufletul plin de durere, cu lacrimi în ochi, cutremurat de fiorul acestei îngropăciuni, să arunc cel dintâi bulgăr de țărană pe sicriul unei glorii moarte și să zic: – Dumnezeu să-l ierte! Iar dacă se va întâmpla, iubite cititor, să vie cineva în casa ta să-ți spună că Slavici se plimbă cu Mangra la Braț pe malul Dunării, în Budapesta, că marele scriitor al Ardealului e în ceata transfugilor noștri politici, dumneata să-l privești adânc în față pe acest calomniator fără pietate pentru trecutul literar al unui popor și să-i răspunzi curat și apăsător: – Minți, omule! Scriitorul nostru Ioan Slavici a murit!”. Până să ajungă la această profeție funebră, **G.** reamintește că scriitorii sunt apostolii neamului, nu „vameși”, ei trebuie să fie în avangarda spiritului, scrisul lor este trâmbița ce anunță începutul unei mari bătălii: „În sufletul lor larg ei cuprind și plămădesc durerile mari ale mulțimei. Ei sunt reprezentanții celor mai avansate credințe și din ținuta lor trebuie să se desprindă idealitatea luptei unui popor. Cu ochii robiți de-un chip care plutește departe, ei merg înainte și drumul lor e fără cotituri. Ei au numai popasuri, întoarceri n-au. Ei sunt apostoli, nu vameși. Ei predică, nu fac târg. Tranzacțiile la masa verde le săvârșesc politicianii cu conștiința elastică, în vreme ce scriitorii durează între pământ și cer puntea de aur pe care strălucește sufletul unui popor”. Aceeași vehemență eminesciană o arată **G.** și contra unui reputat om politic al momentului, Iuliu Maniu, și în genere, împotriva spiritelor ce-i par a fi ezitante, inerte sau neutre în ceea ce privește treburile publice. În 1924 este de părere că starea morală proastă a ardelenilor și scârba lor față de politică se datorează unor ipochimeni ca președintele Comitetului Diligent (Iuliu Maniu) care „au ținut târgul mediocrităților pretențioase”. De aici vine criza intelectuală și morală din Transilvania, manifestată prin fărâmițarea sentimentului patriotic și „declasarea

consecvență a tuturor valorilor de odinioară”. Speculațiile lui nu sunt inedite, sunt bunuri de manual, **G.** introduce însă totdeauna în ele o notă profetică, un accent al urgenței: „Un popor trăiește totdeauna prin oamenii săi mari. Din sufletele mari prind putere rădăcinile de viață ale unui neam. În aceste suflete se săvârșește frământarea tainică a durerilor și bucuriilor celor mulți, între ele se zbuclumă nădejile de mâine, din ele se desprind și cer înfiripare îndemnurile de mai bine. Munca acestor suflete vine ca un dar de sus, care își revarsă binefacerea bogată asupra unei lumi întregi alinând năcazuri, dezvăluind binele și adevărul și propovăduind oamenilor povața frumosului”. Când ajunge la Paris și vizitează Luvru simte „răsufletul veșniciei”, apoi se gândește la „povestea umilă” de acasă. Notează în carnetele sale: „Aceeși vorbărie goală, același măciniș de fraze uzate, aceeași falsificare a adevărului”. Nu-i plac ziarele românești și, întocmai ca Eminescu, îi suspectează pe cei care le fac că sunt „bufoni de curte ori apologeti ieftini”. Eminescu le zicea, mai de-a dreptul, „canalii de uliți”. Stă la București, unde lumea petrece (este în august 1914) și primește vizita unui preot de lângă Sibiu. Acesta aduce cu el semnul unei suferințe adânci, tăcute, o suferință ce moare încet cu ochii ațintiți spre Capitala ce petrece, se veselește. O temă pe care **G.** a notat-o și în poemele lui pline de profeții negre. În articol tonul este doar întristat, dojenitor, de o melancolie apăsătoare: „A venit ieri la mine un preot din Ardeal. A venit și mi-a adus aceeași atmosferă de țințirim pe care de-un an de zile ne trimite o țară care moare”. Cei vizați, aci și în alte articole din această perioadă, sunt „neutralii” noștri, cei care nu vor să înceapă războiul pentru unirea românilor. **G.** le zice „sătuii”, „parveniții” noștri și le face un portret în care adună toate culorile putregaiului moral și toate vopselele hedonismului oriental: „Într-o țară necăjită unde sunt atâtea de îndreptat, se găsesc destui tihniți pentru cari orice schimbare se înfățișează ca o perturbație a echilibrului lor de interese. Izolați de sufletul neamului, închiși în zona îngustă a bucătăriei proprii, copleșiți de-un hedonism oriental, streini de instinctele de viață ale pământului românesc, acești melci înfipți în căsușia lor cum ar putea resimți ei fiorul războiului, care e biruința impulsurilor colective ale unui popor? Cine nu are rădăcini în sufletul larg al celor mulți, mintea care nu a pătruns valurile mari de durere de jos și prin insuficiența ei nu a atins culmile unor

percepte de umanitate, va privi tot cataclismul de astăzi cu o perfectă seninătate. Parvenitul săltat în pripă e de obicei fără trecut și fără viitor. Frământarea care vine de jos nu-l mai poate mișca, fiindcă n-o mai aude. Regiunile înalte ale gândirii unde se agită lozincile de primenire îl lasă rece, fiindcă acolo nu poate pătrunde. El nu vede deci nici adâncul, nu vede nici culmea”. **G.** nu-și uită, indiferent de circumstanțe, tema prioritară. Crezul lui rămâne, și după realizarea unirii, „ideea națională, misterul de procreație a acestui neam și singura lui formulă pentru ziua de mâine”. Iată cum justifică el ideea națională, idee ce animă și exprimă mesajul discursului său public: „Ideea națională, domnilor, e luntrea cu care plutim noi și din care dorim să înregistrăm curente mari de simțire universală. Mai mult ca oricând, românismul, dacă se silește să ia măsuri pentru a nu fi înghițit de valurile dimprejur, trebuie să înțeleagă acest adevăr. D-voastră, cum vă văd eu, sunteți vestitorii resurecțiunii de mâine, când poporul nostru întreg, biruindu-și toate bolile ereditare, se va însănătoși pe deplin, având o viziune clară despre misiunea lui. «Scrieți, băieți, scrieți» – spunea odinioară apostolul Heliade –, simțiți, băieți, simțiți ideea națională, îndrăznesc să vă zic eu, dacă vreți să faceți din tinerețea voastră un titlu de mândrie pentru tâmpilele cărunte care v-așteaptă și dacă mai târziu, domesticiți de viață, privind înapoi, vreți să puteți repeta cu poetul, în toată sănătatea lui reconfortantă duiosul refren: «Și eu am fost în Arcadia!»”. Despre clasici vorbește de bine. În poezia lui Alecsandri laudă „grația câmpenească”, în Eminescu vede nu numai „codificatorul limbii literare”, dar și pe „părintele ideologiei noastre moderne”. I.L. Caragiale îi pare un neîntrecut meșter al cuvântului, un desăvârșit *poeta faber* și-i face un portret encomiastic: „N-a fost minte să stăpânească cuvântul cu mai multă siguranță, să-l frământă și să-l chinuiască cu mai multă putere. În fraza lui fermecată se revărsa o lumină orbitoare, era pulbere de argint, foc de artificii, râs și plâns, era alintare dulce și durere sălbatecă. Ca într-un caleidoscop fermecat se deslușeau chipuri vrăjite de magie. Marele meșter atingea toată claviatura sufletului omenesc. Deschidea vorba lin, cu o bunătate, și-o muia într-o lene orientală, într-o clipă schimba resortul ca să-ți arate o seamă de jonglerii capricioase și deodată se oprea brusc, fața i se crispa, buzele i se strângeau convulsiv, în fundul ochilor

îi juca o lumină stranie... Era clipa când din creierul lui Caragiale răsărea un fulger nou. Universul devenea mai bogat cu o minune". Când trece în lumea politică spiritul lui **G.** se schimbă rapid, redevine iritabil și își recapătă accentele polemice. Așa se întâmplă când Iuliu Maniu împlinește șaizeci de ani. În loc să-l firitisească, așa cum s-ar cuveni între partizanii aceleiași cauze, **G.** îi reconstituie „linia vieții” și-l introduce, la urmă, într-o fabulă negativă: „Iată linia unei vieți fără soare, fără probleme și zguduiri, posomorâtă și banală ca o duminică de sfârșit de toamnă în foburgul unui opid urban”. Cuvinte grele, nepotrivite la o aniversare și, judecând din perspectiva timpului, nemeritate. Dar așa se întâmplă deseori în politică. Nu scrie Maiorescu în *Însemnări zilnice* că în politică nu există amici, ci doar amici politici? Literatura există și ea în această publicistică militantă, subiectivă, dependentă de fluctuațiile istoriei și, fatal, de umorile unei personalități complexe. Articolele lui **G.** nu au valoarea estetică a articolelor lui Eminescu și nici profunzimea lor filosofică. Ele nu-și propun probleme de teorie socială (statul tradițional, forme fără fond, evoluție organică, teoria păturilor producătoare și a celor superpuse etc.) și, în polemicile pe care le provoacă, nu aduc decât foarte rar argumente din cultură. Tema lor prioritară este de ordin politic și moral. Ele au avut răsunet în epocă pentru că în spatele lor s-a aflat un mare liric care a intuit și a știut să dea expresie a ceea ce, îndeobște, se numește „spiritul timpului”. Așa cum sunt și atât cât sunt, ele fac parte din biografia intelectuală a unui mare poet mesianic apărut la momentul potrivit și definesc, în bună parte, ideologia și aspirațiile politice ale unei epoci. S-au păstrat în arhiva lui **G.** și un număr de texte cu caracter biografic, între ele un *Jurnal politic* din 1931 și, publicate pentru prima oară în 1989, într-o ediție la volumul *Precursori, Frământări dintr-o prăbușire* (1916). Sunt reproduse aici și *Note din Spania, Italia, Elveția și Franța, Fragmente autobiografice* din 1934 și o confesiune a poetului din 1923 (*Despre el însuși*) mai puțin cunoscută. Împreună, formează un corp de documente interesante întâi ca surse biografice și, în al doilea rând, ca literatură confesivă. Ele se pot împărți, din punct de vedere al destinatarului, în două categorii. Unele (*Fragmente autobiografice* și, într-o oarecare măsură, *Despre el însuși*) intră, după criteriile stabilite de Jean Rousset, în categoria confesiunilor deschise. *Fragmentele...* din 1934 au o

deschidere maximă întrucât confesiunea a fost făcută public și a fost tipărită în timpul vieții autorului. Cea din 1923 este adresată unui prieten și, în acest caz, destinatarul e particular, iar deschiderea este redusă, dar nu foarte redusă din moment ce autorul știe că lămuririle sale vor servi la cunoașterea vieții lui („goana unei vieți”). Textul este redactat cu grijă, fraza este amplă, definițiile lasă să se vadă mai bine efortul de elaborare. *Jurnalul politic* și *Frământări dintr-o prăbușire* n-au fost scrise în scopul de a fi publicate imediat, deși din text se poate înțelege că poetul se gândea că după moartea lui paginile acestea de spovedanie vor fi cunoscute. O închidere strategică și o pseudodestinare (cu termenii lui Jean Rousset): poetul scrie pentru sine, sub presiunea unor evenimente grave, vrea să lase o mărturie, dar nu ascunde gândul că mărturia lui va ajunge într-o zi acolo unde trebuie: în mâna publicului judecător. Un sentiment al urgenței, o sufocantă indignare și o dorință neascunsă de pedepsire a răului (prin divulgarea lui) îl somează să ia tocul în mână și să noteze ceea ce vede. Iată începutul spovedaniei din 1916: „Scriu în pripă acest titlu deasupra rândurilor cari vor veni... Nu găsesc altul pentru dezastrul dinaintea mea. Nici nu știu dacă voi fi în stare în spovedaniile astea să arunc barem câte ceva pe hârtie... Le încep acum, probabil însă peste câteva zile, copleșit de toropeala generală, am să las condeiul la o parte, deși îmi dau seama că unul dintre oamenii mari ai neamului ar fi acela care ar putea scrie pe hârtie, limpede și fără nici o exagerare, ce-i văzură ochii în biata Țară Românească...”. Este o oarecare contradicție între sentimentul urgenței, indignarea insuportabilă etc. și presimțirea poetului că nu peste multă vreme va fi atins de „toropeala generală” și va lăsa condeiul deoparte. Și, din nefericire, contradicția nu este învinsă: spovedania nu ține mult, doar din 17 noiembrie până în 26 decembrie. **G.** oprește aici confesiunea care începuse în tonuri așa de energice. Abia apucă să numească răul social de care se simte sugrumat și abandonează jurnalul. Rămân doar câteva pagini nervoase, telegrafice despre viața politică din timpul, zice poetul, imoralei neutralități. El nu-și mai alege vorbele: portretele sunt sumare, caracterizările indivizilor și ale atmosferei generale se transformă într-o ocară nestăpânită. Martha Bibescu este o femeie „frumoasă, inteligentă și stricată”, în mod sigur spioană a nemților. Colonelul Verzea, directorul poștelor,

Desen de Cik Damadian

este tipul ardeleanului „parvenit, pretențios și gol, obraznic și umil” și, pentru a-l fixa definitiv într-o categorie morală, diaristul folosește un cuvânt din jargonul bucureștean: „lichea”. Iorga ține în Cameră un discurs care fascinează publicul. Discursul istoricului nu convinge însă pe poetul pătimirii noastre, căci, iată, ce notează el în carnetul secret, când se întoarce acasă: „Era firesc ca grămezile de vorbe să epateze pe cei logodiți cu tăcerea. Ca totdeauna Iorga a fost retorul grandilocvent, omul vorbelor mari, adulțor al regelui, mânat de mici ambiții, incapabil să țintească păcatul...”. Mai înainte Iorga scosese o gazetă în care se ferise să critice guvernul. Poetul se inflamează: „O deplorabilă «demi-vierge» politică această figură de retor răsuflat, care-și menține numai virginitatea anatomică, celelalte le face toate și primește cadouri” etc. Brătienii, C. Stere, I.G. Duca, Alexandru Marghiloman și toate celelalte personaje din perioada neutralității sunt zugrăvite în aceleași culori de spaimă. O frază care exprimă exact stilul spovedaniei: „Țară de secături, țară minoră, căzută rușinos la examenul de capacitate în fața

Europei... Aici ne-au adus politicienii ordinari, hoții improvizați astăzi în moraliști, miniștrii care s-au vândut o viață întreagă, deputații contrabandiști”. Nici blândul poet al țăranimii, Coșbuc, nu scapă de severitatea lui G. Când află că autorul *Firelor de tort* rămâne în București sub ocupație nemțească, G. devine bănuitor: „Să fie un reflex postum al ardelenismului copleșit de respect în fața «împăratului», sau să fie un caz simplu de ramolire a unui om lipsit de orice răsunset în fața durerilor publice?”. Nu era, s-a dovedit mai târziu, nimic din toate acestea. Era doar suferința și oboseala unui om care s-a grăbit, de altfel, să moară. Stilul este același în *Jurnalul politic* din 1931. Mobilul însemnărilor nu se modifică: o mărturie care să devină, la timpul potrivit, un teribil act de acuzare. Nu dorința de a da un corp efemerului, cotidianului, împiedicând, astfel, timpul să treacă fără urme, ci voința expresă de a pregăti un dosar pentru judecata de apoi a lumii politice românești. Iată ce-l hotărăște pe G. să țină un jurnal intim. Jurnalul nu cunoaște, în aceste condiții, plăcerea scrisului, bucuria pură a confesiunii, recunoscută îndeobște de cei care se apucă să noteze zilnic în caietele lor. Omul politic G. (căci omul fanatizat de politică se exprimă aici și în fragmentele din 1916) trece printr-o acută criză morală și se grăbește să adune probe pentru o viitoare confruntare: „Voi începe deci un jurnal cotidian, dorind ca să cobor pe hârtie cele ce văd și aud. [...] Odată, mai târziu, când se vor stabili răspunderile, aș fi foarte mulțumit dacă aș avea caiete de însemnări zilnice, pentru ca să le pot azvârli în obraz acelora care ar fi trebuit să schimbe fața lucrurilor și au stat paralitici, lăsând să vie furtuna”. Urmează un șir de portrete care sunt tot atâtea imagini ale duplicității, lașității, grandilocvenței, pe scurt, ale răului social. Iată-l pe Nicolae Titulescu, finul diplomat: „Ceea ce știu sigur este că acest om zgârcit, cu gesturi dezordonate, pornind dintr-un fizic care n-are osatură, nu poate constitui un punct de razim pentru țara în pragul nebuniei. Isteric și feminin, plin de vorbe mari și de sughițuri sentimentale, bietul avocat cu trei discursuri pe an, talent de erupțiune verbală, fără liniștea nervoasă pe care o necesită o muncă metodică, Titulescu ar fi pentru România actuală o nouă legendă distrusă, care s-ar dărâma vertiginos, începând cu ziua când va ajunge în fruntea guvernului”. Jenică Atanasiu este un bătrân „îndrăzneț și sforar”, clericii români (cu patriarhul în frunte)

sunt „dezbrăcați de cele duhovnicești”, Mihail Sadoveanu, granitul scrisului românesc, întoarce și el fața spre putere și convertirea este sever sancționată în jurnal („obligațiune masonică”). Patriarhul-regent (Miron Cristea) se poartă lamentabil ca un „Mazarin rural” etc. Ca pamflete politice și morale, aceste pagini nu sunt rele. Ca fragmente dintr-o spovedanie, sunt decepționate. Paginile jurnalului sunt populate de aceste figuri de întunerici și șiretenie, politicieni intriganți, fripturiști, demagogi, clerici inculți și duplicitari, femei de lume (ca Maruca Cantacuzino) de-o moralitate dubioasă. Vorbind de toate acestea, autorul jurnalului nu are timp să vorbească de sine. Lipsesc completamente referințele la viața de familie, la creație și, pur și simplu, la existența intimă a diaristului. Abia dacă există într-un loc o notă despre criza lui morală: „Mi-e sufletul azi, simt, ca o armonică rusească pe care mâini murdare au cântat arii de mahala și i-au tocit resorturile”, și, în altă parte, o însemnare telegrafică: „bilanț sufletesc, criză intelectuală, întrebări cu răspunsuri crude”. Notele de călătorie sunt sumare și, în genere, „rele” – arată, adică, împotrivire, indispoziție, inconfort moral. **G.** nu-i un spirit voiajor, ca Titu Maiorescu sau Mihai Ralea. Nu se arată, oricum, un spirit curios, entuziasmat de ceea ce vede. În Castilia descoperă indolența latină, retorică, lenea orientală și „cel mai trist peisaj din Europa”. La Valladolid contemplă „cel mai trist apus de soare”, Madridul îi pare un oraș fără semnificație, „oraș golaș”, la Escorial stâncile sunt goale și sufletele obosite, doar spre Cordoba spiritul călătorului se mai luminează atunci când observă că femeile au grație. Judecata generală asupra Spaniei este severă: „Spania este distrusă de popi”. Notele din Italia și Franța sunt și mai laconice. Parisul este Babilonul și în fața lui se află „resemnarea unui autor român”. Problemele cu adevărat intime și problemele esențiale de creație își găsesc greu loc în însemnările tainice. Aici se adună amărăciunile, resentimentele, prăbușirile, otrăvurile. Ele se constituie într-un fel de dosar al răzbunării postume.

Patriotismul este în inimile sincere, în afară de orice tendință politică, un simțământ adevărat și adânc, și întrucât este astfel, poate fi, în certe împrejurări, născător de poezie. Și în asemenea împrejurări excepționale ne pare a se afla autorul nostru, când într-o parte a poeziilor sale reprezintă și rezumă iubirea și ura, durerile și speranțele unui neam amenințat în existența sa.

TITU MAIORESCU

Țara pe care o înfățișează această poezie are un vădit aer hermetic. E un Purgatoriu în care se petrec evenimente procesionale, în care lumea jelește misterios împinsă de o putere nerelevabilă, cu sentimentul unei catastrofe universale. [...] Mișcarea poeziei este dantescă și jalea a rămas pură, desfăcută de conținutul politic [...]. După Eminescu și Macedonski, Goga e întâiul poet mare din epoca modernă sortit prin simplitatea aparentă a liricei lui să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național totdeauna și pur ca și Eminescu.

G. CĂLINESCU

În contrast cu lenta ascensiune a lui Eminescu, succesul fulgerător al poeziei lui Goga și nemaipomenita amplexare a interesului obștesc deșteptat la publicarea volumelor sale succesive se explică prin faptul că fiecare dintre ele se situa deodată, ca o firească necesitate, în miezul chiar al problemei ce pasiona o țară întreagă. Astfel Poeziile aduceau, la 1905, cu ele problema Ardealului, actualizată tragic de persecuțiile maghiarilor contra conaționalilor noștri și de apropierea războiului cel mare; Ne cheamă pământul: problema socială deschisă tot atât de dureros prin răscroalele țărănești de la 1907; Căntece fără țară, din timpul neutralității: problema intrării noastre în războiul pentru întregirea neamului din 1916.

ION PILLAT

SCRIERI: *Poezii*, Budapesta, 1905; ed. București, 1907; ed. Sibiu, 1910; ed. București, 1916; *O seamă de cuvinte*, Sibiu, 1908; *Ne cheamă pământul*, București, 1909; *Însemnările unui trecător. Crâmpiele din zbuciumările de la noi*, Arad, 1911; *Din umbra zidurilor*, București, 1913; *Domnul notar*, București, 1914; *Strigăte în pustiu. Cuvinte din Ardeal într-o țară neutrală*, București, 1915; *Poezii alese*, București, 1915; *Căntece fără țară*, București, 1916; *Două morminte*, București, 1916; *George Coșbuc*, București, 1923; *Poezii*, București, 1924; *Mustul care fierbe*, București, 1927; ed. îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1992; *Meșterul Manole*, București, 1928; *Precursori*, cu un portret de Camil Ressu, București, 1930; ed. îngr. și introd. I. D. Bălan, București, 1989; *Din larg*, București, 1939; *Poezii*, București, 1941; *Discursuri*, București, 1942; *Versuri*, introd. Mihai Beniuc, 1957; *Poezii*, îngr. și pref. I. D. Bălan, București, 1963; *Opere*, I–III, îngr. și introd. I. D. Bălan, București, 1967–1972; *Poezii inedite*, îngr. Dan Smântânescu, București, 1973; *O. Goga în corespondență*, vol. I, îngr. Daniela Poenaru, pref. Vasile Netea, București, 1975, vol. II, îngr. Mihai Bordeianu și Ștefan Lemny, București, 1983; *Pagini publicistice*, îngr. și pref. Silvia Urdea, Cluj-Napoca, 1981; *Mausoleul iubirii*, îngr. și pref. Gh.I. Bodea, București, 1997; *Opere*, I–II, îngr. I. D. Bălan, introd. Eugen Simion, București, 2001. **Traduceri:** Madách Imre, *Tragedia omului*, pref. trad., București, 1934; ed. pref. Ion Ianoși, București, 1978.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, III, 297–310; Chendi, *Impresii*, 193–205; Ibrăileanu, *Note*, 85–100;

Constantinescu, *Scrieri*, III, 77–88; Lovinescu, *Scrieri*, II, 75–79, VI, 73–76; Aderca, *Contribuții*, I, 70–81; Vianu, *Opere*, III, 136–143, 504–508, V, 252–254; Călinescu, *Opere*, II, 796–802, III, 1405–1415, 1459–1467, XII, 252–253; Munteanu, *Panorama*, 130–133; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 535–542, *Ist. lit.* (1982), 605–612; Ovidiu Papadima, *Neam, sat, oraș în poezia lui Octavian Goga*, București, 1942; Pillat, *Tradiție*, 223–229; Baconsky, *Marginalii*, 229–295; Ciopraga, *Lit. rom.*, 218–233; Micu, *Început*, 249–274; Streinu, *Pagini*, IV, 19–28; I.D. Bălan, *Octavian Goga*, București, 1971; Zăciu, *Ordinea*, 40–50; *Octavian Goga interpretat de...*, îngr. și pref. I.D. Bălan, București, 1974; Zăciu, *Lecturi*, 147–153; Zăciu, *Alte lecturi*, 70–79, 80–93; Mircea Popa, *Octavian Goga între colectivitate și solitudine*, Cluj-Napoca, 1981; Manu, *Sensuri*, 15–59; Iorgulescu, *Ceara*, 72–78; Săndulescu, *Portrete*, 187–197; Simuț, *Diferența*, 19–26; Cioculescu, *Poeți*, 205–235; Pop, *Lecturi*, 6–12; Zăciu, *Viaticum*, 208–233; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 32–34, 158–160, 173–181, 188–190; Ilie Guțan, *Octavian Goga. Argumentul operei*, I, București, 1987; Indrieș, *Dimensiuni*, 70–136; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 211–218; Raicu, *Descoperirea*, 114–134; Mircea Goga, *Lexicul și structura stilului în poezia lui Octavian Goga*, București, 1989; Negoiteșcu, *Ist. lit.*, I, 141–143; Pop, *Recapitulări*, 6–11; Popa, *Convergențe*, 101–110; Petrescu, *Studii transilvane*, 227–236; *Dicț. esențial*, 345–350; Ghițulescu, *Istoria*, 151–152; *Dicț. analitic*, III, 380–381, IV, 60–61; Mircea Goga, *Octavian Goga. Geografie intimă*, Cluj-Napoca, 2001; Ilie Guțan, *Octavian Goga. Răsfrângeri în evantai*, Sibiu, 2002; Grigurcu, *În pădurea*, 125–141; *Octavian Goga în memoria și conștiința critică românească*, îngr. Al. Husar și Ioan Șerb, pref. Mircea Zăciu, București, 2004; Dan Brudăscu, *Goga și criticii săi*, Cluj-Napoca, 2008; Manolescu, *Istoria*, 509–513; Gheorghe I. Bodea, *Octavian Goga, cronicarul unor vremi trăite*, Cluj-Napoca, 2009; Simuț, *Vămile*, 223–226; Zamfir, *Panorama*, I, 473–481. **E.S.**

GOGEA, Vasile (7.VIII.1953, Sighetu Marmăției), prozator, poet, eseist. Este fiul Elenei (n. Caraman) și al lui Gavril Gogea, mecanic auto. Frecventează școala generală la Făgăraș (1960–1968), timp de doi ani este elev al Liceului Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza, apoi al Liceului „Radu Negru” din Făgăraș, pe care îl va absolvi în 1972. Student al Facultății de Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1974–1979), participă la cenaclurile revistelor „Echinoc” și „Napoca universitară”. Înainte și după licență practică diverse meserii, iar după ce se stabilește în Brașov este dispecer de producție la Nivea, referent literar la Teatrul Dramatic, redactor la revista „Astra”, instructor cultural-sportiv. Frecventează Cercul literar 19 din Brașov (alături de Gheorghe Crăciun, Alexandru Mușina, Al.

Țion, Ovidiu Moceanu, Paul Grigore ș.a.). Martor al revoltei anticomuniste a muncitorilor brașoveni de la 15 noiembrie 1987, le vorbește ziariștilor francezi Michel Labro și Alexandra Lavastine despre mișcare. Reportajul apare în „L'Événement de jeudi” (ianuarie 1988). Între 1990 și 1993 este redactor-șef al revistei „Astra”, apoi referent la Biblioteca Județeană „Gh. Barițiu”, redactor la posturi de radio brașovene, profesor-asociat la Universitatea Transilvania din Brașov. În aceeași perioadă călătorește în Franța (1990) ca bursier al Fundației pentru Întrajutorare Intelectuală Europeană și participă la conferințe internaționale în Elveția, Ungaria, Cehia, Ucraina, Republica Moldova, SUA. Din 1997 trăiește la Cluj-Napoca, lucrând apoi ca redactor-șef la Editura Grinta. În presă începe să scrie în 1976, aproape simultan, la „Vatra”, „Echinoc” și „Napoca universitară”. Mai colaborează la „Tribuna”, „Amfiteatru”, „Opinia studentescă”, „Contrapunct”, „22”, „Convorbiri literare”, „Poesis”, „Euphorion”, „Calende” ș.a. În 1988 este prezent în antologia *Doisprezece prozatori*, cuprinzând debuturi în proza scurtă, iar primul volum individual este *Scene din viața lui Anselmus* (1990; Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov). A mai fost distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2002, 2012), cu Premiul Editurii Scrisul Românesc (2000) ș.a.

Debutând editorial în formula impusă în anii '80, **G.** a fost obligat, asemenea altor colegi de generație, la proba constrângătoare a „debutului colectiv”. Volumul său *Nu vă aplecați în afară*, pregătit încă din 1984 s-a pierdut în periplul dintre editurile Dacia și Albatros. Ulterior **G.** recuperează o parte a prozelor, incluzându-le, alături de jurnalele anilor 1975–1989 și de secvențe eseistice și publicistice, în cartea intitulată *Fragmente salvate (1975–1989)* (1996). După o lungă așteptare, culegerea inițială este reconstituită în *Logodnica mecanicului Gavrilov* (2002). De obicei concise, concepute riguros și auster până la rigiditate, narațiunile „lucrează cu imagini «anamorfozate»” (Ioan Holban). Autorul, observator atent al cotidianului, mizează pe sugestiile simbolice ale unor întâmplări mărunte, dezvoltate fie în cheie lirică, poematică, fie în manieră ironic-fantezistă. Protagonistul povestirilor este, în mod obișnuit, un tânăr, un adolescent (fără nume ori cu numele Trică sau Anselmus), tip singuratic vagant, inadptat, uneori pradă reveriilor, alteori în conflict cu lumea (cu banalitatea urâtului, cu răul), mai mult un hipersensibil nevrotic decât un revoltat

furios. Prozatorul construiește parabole delicate care traduc stările și acțiunile personajului, ca în *Fluturile alb*, sau înscenează „comedii” inocente (care sfârșesc adesea rău), ca în *Mera Maria*, *Oameni de iarnă*, *Logodnica mecanicului Gavrilov*. Tema singurătății, a inadaptării și a universului compensator este reluată în microromanul *Scene din viața lui Anselmus*, compoziție migăloasă, în trepte, executată cu finețe. Narațiunea, mai mult o suită de scene, înfățișează o lume stranie, reprezentată prin personaje care par a nu mai avea nimic uman, un fel de marionete, simboluri, ipostaze caricaturale ale alienării și degradării omenescului. Fiecare se conturează prin prisma observației lui Anselmus, care se autodefineste ca „un ciudat spion al destinului”, „hermeneut pedestru al fragmentelor, al segmentelor de destine individuale”. Locatari ai aceluiași bloc de garsoniere, administratorul Mangolewski, ciungul Sabaca, orbul Gomila, piticul Eugen Monks, colonelul în retragere Coco Epaminonda, „scriitorul” Adriano Zapis, colecționarul de ape marine și oceanice Cabidan, toți sunt, fiecare în felul său, niște „naufragiați” ai omenescului, oferind meditației lui Anselmus „cazuri de singurătate”. „Peripatetician vertical”, lui Anselmus îndeosebi ideile despre ecuația om-singurătate i se cristalizează în timp ce urcă scările blocului până la ultimul etaj, unde se află încăperea sa („acceleratorul de idei”, „reactorul”), „gândurile”, observațiile pe marginea existenței cotidiene fiind „depuse” în caiete speciale. Perspectiva înscenării epice, întemeiată pe o stilizare ludică, este vădit (auto)ironică și parodică, fără a părăsi însă tonalitatea gravă, a unei disperări comprimate. Jurnalul și documentele recuperate în *Fragmente salvate* (1975–1989), eseurile în formulă epigramatică din aceeași carte, cele din *(Re-)citindu-l pe Eminescu. În umbra Timpului* (2000), din *OftalMOFTologia sau Ochelarii lui Nenea Iancu* (2002) sau din *Mofteme* (2012), poemele din *Propoieziții* (1998) și din *Încă propoieziții* (2006) desemnează în G., după expresia lui Gheorghe Crăciun, „un personaj camilpetrescian”.

SCRIERI: *Scene din viața lui Anselmus*, București, 1990; ed. Cluj-Napoca, 2008; *Fragmente salvate* (1975–1989), pref. Vladimir Tismăneanu, Iași, 1996; *Exerciții de tragere cu pușca de soc*, Pitești, 1998; *Propoieziții*, Satu Mare, 1998; *(Re-)citindu-l pe Eminescu. În umbra Timpului*, Bistrița, 2000; *Logodnica mecanicului Gavrilov*, Cluj-Napoca, 2002; *OftalMOFTologia sau Ochelarii lui Nenea Iancu*, postfață Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 2002; *Tratat despre înfrânt*,

Cluj-Napoca–Bistrița, 2004; *Încă propoieziții*, postfață Ion Mureșan, Cluj-Napoca, 2006; *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, postfață Liviu Antonesei, Cluj-Napoca, 2010; *Mofteme*, Bistrița, 2012.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, *Debuturi în proza scurtă*, ST, 1988, 8; Ioan Holban, *O privire către cei care vin*, CRC, 1988, 42; Gheorghe Crăciun, *Alibi pentru un prieten*, ECH, 1989, 1; Val Condurache, *Privind orașul furnicar*, RL, 1991, 14; Cornel Ungureanu, *Dumnezeu s-a născut în provincie*, O, 1991, 16; Gheorghe Grigurcu, *La umbra libertăților în floare*, RL, 1997, 10; Virgil Podoabă, *Fragmente pentru un fragmentarium*, VTRA, 1998, 1; Poantă, *Dict. poeți*, 92–93; Em. Galaicu-Păun, *Asceza scrisului*, VTRA, 1999, 1; Iulia Alexa, *Prozele vechi și noi*, RL, 2002, 48; George Vulturescu, *Propoieziții cu Vasile Gogea*, PSS, 2007, 1–2; Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni*, Pitești, 2010, 115–150; Irina Petraș, *Vasile Gogea între iritare și expresivitate*, APE, 2012, 8.

C.H.

GOIA, Vistian (15.IX.1935, Roșia de Secaș, j. Alba), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Bicher) și al lui Dumitru Goia, țărani. A absolvit Facultatea de Filologie, secția română-istorie, a Universității din Cluj. Va fi cadru didactic, tot aici, parcurgând toate treptele didactice până la aceea de profesor titular al cursurilor de metodica limbii și literaturii române la Facultatea de Litere, și de literatură pentru copii la Facultatea de Psihologie și Științele Educației. Colaborează la „Steaua”, „Tribuna”, „Limbă și literatură”, „Revista de pedagogie”, „Studia Universitatis »Babeș-Bolyai», „Perspective” ș.a.

Prima carte a lui G., V.A. Urechia (1979) reprezintă prima monografie despre contestatul cârturar moldovean, atacat de Titu Maiorescu în pamfletele *Observări polemice* și *Beția de cuvinte*. Cu bune capitole despre animatorul culturii și învățământului, despre gazetar și polemist, despre rolul său de tribun, cartea are meritul de a sublinia că paginile usturătoare ale lui Maiorescu au însemnat o adevărată trezire pentru V.A. Urechia, care va deveni mai riguros în lucrările ulterioare. Cealaltă carte a lui G., B.P. Hasdeu și discipolii săi (1987), conturează profilul unei familii de spirite, și anume gruparea din jurul lui B.P. Hasdeu, alcătuită din G.I. Ionescu-Gion, Lazăr Șăineanu, Gr. G. Tocilescu, Anghel Demetrescu, N.I. Apostolescu, N. Scurtescu, G. Dem. Teodorescu, Ilie Bărbulescu, M. Gaster, S. Fl. Marian ș.a., pivotul întregii grupări fiind Societatea Românișmul și foaia pe care aceasta o scotea. După ce, în 1985, a tipărit antologia de texte *Oratori și elocință românească*, cu multe pagini mutilate de

cenzura epocii, **G.** a revenit asupra acestui gen de literatură în *Elocință și parlamentarism* (1997), trecere în revistă, tematică, pe care a reluat-o în *Destine parlamentare. De la Mihail Kogălniceanu la Nicolae Titulescu* (2004), o suită de portrete ale oratorilor politici români. În strânsă legătură cu această preocupare, a redactat *Retorică și argumentare* (2007) elaborată pentru uz didactic, o introducere în retorica oratoriei. A mai scris câteva cărți cu însemnări de călătorie, precum și amintiri (*Glasul memoriei*, 2005).

SCRIERI: V.A. Urechia, București, 1979; B.P. Hasdeu și discipolii săi, București, 1987; *Elocință și parlamentarism*, Cluj-Napoca, 1997; *Literatura pentru copii și tineret*, Cluj-Napoca, 2003; *Destine parlamentare. De la Mihail Kogălniceanu la Nicolae Titulescu*, Cluj-Napoca, 2004; *Glasul memoriei*, Cluj-Napoca, 2005; *Poezia florilor*, Cluj-Napoca, 2006; *Cu berlina printre munți*, Cluj-Napoca, 2008; *Retorică și argumentare*, Cluj-Napoca, 2007; *De la Paris la Londra. Via Diappe*, Cluj-Napoca, 2009; *Ferestrele Blajului*, Cluj-Napoca, 2010; *Clipe de viață, clipe de meditație*, Cluj-Napoca, 2011; *Labirintul identității*, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii:** *Oratori și elocință românească*, pref. edit., București, 1985; **Ediții:** G. I. Ionnescu-Gion, *Portrete și evocări istorice*, pref. edit., București, 1986.

Repere bibliografice: Alexandru George, V.A. Urechia în *monografie*, VR, 1979, 7; Ion Buzăși, *Monografia V.A. Urechia*, T, 1979, 9; Doina Uricariu, *Redeschiderea unui dosar*, LCE, 1979, 39; Mihai Ungheanu, „B.P. Hasdeu și discipolii săi”, LCE, 1987, 27; Iuliu Pârnu, „B. P. Hasdeu și discipolii săi”, TR, 1987, 44; Georgeta Munteanu, *Elocința – artă a cuvântului*, TR, 1998, 16–18; Constantin Cubleşan, „*Glasul memoriei*”, ST, 2005, 10–11; Monica Grosu, *Un jurnal sentimental*, LCE, 2010, 7; Ioan Vultur, *Discipoli și maeștri*, O, 2012, 11.

I.D.

GOLDIȘ, Alex (26.IV.1982, Arad), critic și istoric literar. Este fiul Mariane Goldiș (n. Angheleș), funcționar administrativ, și al lui Alexandru Goldiș, inginer. A absolvit Colegiul Național „Moise Nicoară” din Arad (2001), după care a urmat cursurile Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2001–2005), tot aici absolvind și studiile masterale (2006). În 2010 devine doctor în filologie, în urma susținerii unei teze despre critica românească postbelică. A fost redactor al revistelor „Echinox” (2002–2004), „Vatra” (din 2006), „Cultura” și „Steaua” (din 2011). Din 2011 este asistent la Catedra de literatură română a Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. A debutat

cu cronică literară în revista „Steaua” în 2003. În volum debutează în 2011 cu *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, pentru care obține Premiul Uniunii Scriitorilor din România și Premiul revistei „Observator cultural”.

Prin cronicile sale, **G.** s-a impus ca unul dintre liderii noii generații de critici și istorici literari apărute în anii 2000. Îl recomandă capul teoretic, aptitudinile analitice, spiritul ponderat, gustul neezitant, stilul elegant. Volumul său de debut a adus o confirmare a acestor calități. Cartea este construită pe antiteza dintre „obsedantul deceniu” (anii ’50 ai secolului trecut) și anii ’60, care descoperă – în critica literară, dar și, parțial, în politică – valori mai puțin dogmatice, relativ liberale. **G.** urmărește strategiile și luptele prin care critica estetică autonomistă va ieși învingătoare în lupta cu dogmatismul realist socialist, modelul tutelar al primei direcții fiind G. Călinescu („pe scheletul călinescianismului se dezvoltă toată carnația criticii de după 1965”). Deși lipsită de „un manifest propriu-zis al «autonomiei esteticului»” (difil sau chiar imposibil *de facto* în contextul hegemoniei metodei marxiste), critica estetică obține „construirea lui compensativă” către care converg „toate metodele, conceptele sau limbajele critice”. **G.** nu omite să deconstruiască și ceea ce numește ideologia estetică. El observă cum un câștig tactic (desprinderea criticilor anilor ’60 de necesitatea imediată de reflectare a luptei de clasă sau a vieții și aspirațiilor muncitorilor care urmau să construiască noua Românie – aceasta fusese monotonă temă a anilor ’50) se corelează cu o pierdere strategică (criticii estetici vor căuta să evite politicul, sociologia și în general raportarea la o realitatea exterioară celei literare „autonome”). Metacritica este deocamdată punctul forte al criticului, performant însă, așa cum o atestă cronicile și eseurile publicate în diverse volume colective, dicționare etc., și cu privire la proză sau poezie.

SCRIERI: *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011.

Repere bibliografice: Ion Pop, *Alex Goldiș în tranșeele criticii românești*, TR, 2012, 16 ianuarie; Al. Cistelean, *Mica epopee critică*, CLT, 2012, 4; Bianca Burța-Cernat, *Dimineața tinerilor critici (I–II)*, OC, 610, 612; C. Rogozanu, *Cum se nascu religia esteticului din realismul socialist*, SDC, 2012, 342; Mihaela Ursa, *Critica literară față cu nimicul*, APF, 2012, 2; Claudiu Turcuș, *Dezgheșul criticii*, OC, 2012, 654; Paul Cernat, *Strategiile criticii staliniste*, CC, 2012, 12.

M.I.

**GOLESCU, Dinicu
(Constantin)**

(7.II.1777, Golești,
j. Argeș – 5.X.1830,
București),
memorialist.

Vlăstar al unei vechi familii boierești, fiu al Zoiței, fiică a clucerului Constantin Florescu, și al banului Radu Golescu, **G.** a primit, împreună cu fratele său Iordache, o educație îngrijită, acasă și la Academia Domnească din București. Destinat prin obârșie înaltelor demnități publice, a fost ispravnic, vel agă, hatman, iar din 1821 mare logofăt al Țării de Jos. Cei patru fii pe care i-a avut, Ștefan, Nicolae, Alexandru și Radu, vor deveni personaje cu un rol important în viața politică a epocii. În zilele tulburi ale mișcării din 1821 se refugiază, ca mulți alți boieri munteni, la Brașov, unde rămâne un timp, aflându-se printre inițiatorii unei societăți al cărei program viza, de fapt, o reformă mai largă, politică și culturală. **G.**, care se pare că mai călătorește înainte de 1821 și la Paris, ca observator al unei misiuni pe lângă Napoleon Bonaparte, pleacă în 1823 cu o ambasadă politică în Rusia. În anii următori face alte trei voiajuri, în Europa Centrală și de Apus, vizitând Transilvania, Banatul, apoi Ungaria, Austria, nordul Italiei, precum și provincii din Germania și Elveția. De aceste drumuri se leagă *Însemnare a călătoriei mele*, *Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826*, lucrare apărută la Buda în 1826. La întoarcerea în Țara Românească, metamorfozat sau poate doar întărit în convingerile lui reformatoare, **G.** va fi, într-un răgaz de numai patru ani, un neobosit propovăduitor al luminării culturale. Întemeiază la moșia din Golești o școală-internat cu două cursuri, „ghimnasticesc” și „filosoficesc”, chemându-i ca profesori (și directori) pe Aaron Florian și pe Ion Heliade-Rădulescu. El însuși alcătuiește un manual de etică, *Adunare de pilde bisericești și filosofești, de întâmplări vrednice de mirare, de bune gândiri și bune neravuri, de fapte istoricești și anecdote* (1826). Tot din rațiuni didactice traduce din grecește o lucrare a lui Neofit Vamva, *Elementuri de filosofie morală* (1827). Fondează, la București, Societatea

Literară (1827), unde împreună cu Heliade a inițiat multe din înfăptuirile culturale ale epocii (învățământ, presă, teatru). A sprijinit și a subvenționat apariția primei gazete în limba română, „Fama Lipschii pentru Dația” (1827), a impulsionat efortul lui Heliade și a obținut autorizația pentru „Curierul românesc” (1829), cea dintâi publicație periodică românească apărută în țară. Volumul *Adunare de tractaturile ce s-au urmat între prea puternica împărăție a Rusiei și Nalta Poartă* era tipărit în 1826, iar „Curierul românesc” îi anunța în 1830 o lucrare statistică și o hartă a Țării Românești. I s-a atribuit și o transpunere, din 1826, după o versiune franceză, a unui capitol despre Țările Române din *The Present State of Turkey*, cartea istoricului Thomas Thornton.

Călătoriile prin Europa au devenit un hotar în viața boierului-cărturar, iar jurnalul care le „însemnează”, fie și mai târziu decât în timpul voiajului, constituie o patetică mărturie, morală în primul rând: în prezența unor forme de viață normale, o conștiință își descoperă treptat vinovăția față de starea de înapoiere a propriei țări. Deși în *Însemnare a călătoriei mele...* există mai multe planuri, toate sunt convergente într-o unică intenție, aceea de a dezvălui, prin comparație, răul, inerția, „scârboasa diplomatică”, atotstăpânitoare în țară. Aspirația perseverentă, de natură luministă, de a trezi elanul regenerator, este implicită („cum puteam, ochi având, să nu văz, văzând, să nu iau aminte, luând aminte, să nu aseamăn, asemănând, să nu judec binele și răul și să nu pohtesc a-l face arătat compatrioților mei?”). Călătoria ajunge astfel un mod esențial de revelare a identității în dublu sens: țara și propriul eu. În greoaiele lui veșminte orientale, hotărât să vadă tot ce ar fi demn de văzut, mereu avid de înțelegere și învățătură, **G.** caută și găsește pretutindeni exemple, modele. Asemenea unui edil, observă iscoditor, spre luare-aminte, parcurile, străzile, casele, mijloacele de transport, spitalele, școlile, teatrele, muzeele, ca elemente ale organizării vieții comunitare. Nu neglijează nici felul cum se cultivă pământul sau cum își duc viața țaranii. Îl interesează mereu oamenii, relațiile din interiorul unei comunități, apreciază energia, cultivarea demnității și a grijii față de semeni. Și arta o consideră doar o formă de confort social. De aceea, poate, interesul pentru diferite opere de artă, pentru peisaj se înscrie în fraze fără relief, strict informative, dar și în naive și entuziaste exclamații. Călător prin Europa

începutului de secol XIX, **G.** relatează, se uimește, dă seamă, este „împuns de cuget”, se lamentează, socoțește, se spovedește. Descoperă lumea mirat, dar se mișcă fără stinghereală, fără multe spaime și nedumeriri, ceea ce ar putea trimite la sentimentul apartenenței la un spațiu comun, european. Întoarcerea spre stările din țară este însă obsedantă. El spune lucrurilor pe nume, cu bun-simț și mâhnire, neocolind vina lui și a altora. Critica, acumulată treptat, vizează întreaga întocmire socială, de la domn, boier sau negustor până la țăran. Nimeni până la **G.** nu înfățișase cu atâta luciditate și amărăciune traiul subuman al țăranului român. Când dă la iveală umilitoarea înapoiere a țării, tonalității blânde și cumpătate îi ia locul vibrația transmisă într-o frazare intens afectivă, aflată sub grifa durerii. Invectiva alternează cu ruga pioasă, duritatea cu exortația creștinească sau cu apelul energic, mobilizator. Se schițează, de altfel, și un program de reformă morală, după paradigma luministă, în numele căreia **G.** și-a croit activitatea. *Însemnare a călătoriei mele...*, important document social, ideologic, etic și psihologic al fazei de trecere spre modernitate, rămâne, în literatura română, cel dintâi jurnal de călătorie tipărit. Autorul, genuin, încă nu avea gustul pentru o informație cât mai precisă, vizibil mai târziu la Nicolae Filimon, și nici degajarea, mobilitatea lui Ion Codru-Drăgușanu. Schițată mai întâi în limba greacă, scrierea are în haina ei românească o stilistică a cărei frumusețe provine mai cu seamă din curăția și claritatea gândului. Lui **G.** îi sunt străine artificiile, iar pitorescul lexical ține de vârsta limbii literare. Ilustrând o etapă de tranziție, fraza cu aer de vechime a memorialistului include firesc neologismul, îndeobște glosat, uneori asimilat cu bună intuiție.

Cartea lui Dinicu Golescu [...] ni se prezintă ca pașaportul dăruit de „întâiul român modern” (definiția e a lui Pompiliu Eliade) neamului său, ca el să poată trece granița culturii apusene. Legat de epoca lui tocmai prin ce o depășește, D. Golescu rămâne exponentul ei cel mai reprezentativ. [...] Căci partea cu adevărat minunată a cărții nu mai e astăzi în descrierea atât de pitorească și de sugestivă a Apusului, nici în învățămintele chiar pe care le trage D. Golescu din așezările și moravurile de acolo, pentru folosul compatrioților săi, ci mai mult în veșnicul ecou pe care vizitarea Austriei sau Italiei, Bavariei sau Elveției îl trezește în sufletul său cu privire la stările nenorocite: culturale, sociale, economice și politice din principatul Valahiei de atunci. Pornit să descopere Europa, Dinicu Golescu ne dă puțința să descoperim, astăzi, România de atunci.

ION PILLAT

Golescu nu descoperă Europa, de care, ca membru instruit al protipendadei și cititor de carte grecească, nu fusese niciodată străin, ci își descoperă propria-i vocație de luminător. Europa trebuia să fie așa cum și-o închipuise, așa cum trăia, ca experiență livrescă și mit, în gândul tuturor oamenilor culți din Principate; nou cu adevărat pentru Golescu va fi fost ricoșeul, proiecția celor văzute pe ecranul lăuntric, aprecierea pe care de-aici înainte avea să și-o dea sieși și țării.

PAUL CORNEA

SCRIERI: *Însemnare a călătoriei mele*, Constandin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826, Buda, 1826; ed. îngr. și introd. Nerva Hodoș, București, 1910; ed. îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, 1915; ed. îngr. Perpessicius, București, 1952; ed. îngr. și pref. G. Pienescu, București, 1963; ed. îngr. și pref. Gh. Popp, București, 1964; ed. îngr. G. Pienescu, postfață Mircea Iorgulescu, București, 1977; *Scrieri*, îngr. și introd. Mircea Anghelescu, București, 1990.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 87–100; Stere, *Scrieri*, 39–56; Georges Bengesco, *Une Famille de boyards lettrés roumains au dix-neuvième siècle: Les Golesco*, Paris, [1922], 103–150; Perpessicius, *Opere*, II, 68–76, IV, 278–282; Constantinescu, *Scrieri*, III, 89–94; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 85–88, *Ist. lit.* (1982), 79–83; Pillat, *Tradiție*, 263–270; Popovici, *Studii*, I, 349–364; Perpessicius, *Mențiuni ist.*, 167–198; Piru, *Ist. lit.*, II, 238–242; Gh. Popp, *Dinicu Golescu*, București, 1968; Cornea, *Originile*, 220–224; Duțu, *Cărțile*, 47–57; Zalis, *Scriitori*, 37–59; Iorgulescu, *Fireșcul*, 7–56; *Dicț. lit. 1900*, 403–405; Manolescu, *Istoria*, I, 157–158; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 28–29; Faifer, *Semnele*, 561–567; Anghelescu, *Clasicii*, 13–52; *Dicț. analitic*, II, 245–247; *Dicț. esențial*, 350–352; Ion Vartic, *Cioran naiv și sentimental*, Cluj-Napoca, 2000, 193–201; Simion, *Ficțiunea*, III, 36–42, *passim*; Dascălu, *Germanitatea*, 33–45; Anghelescu, *Mistificiuni*, 48–57. **G.D.**

GOLESCU, Iordache

(c. 1776, București – 1848, Orșova),
lexicograf,
autor dramatic,
culegător de folclor,
traducător.

Vlăstar dintr-o veche și ilustră familie boierească, Iordache – hipocoristic de la Gheorghe –, este al doilea copil al Zoiței (n. Florescu) și al banului Radu Golescu. Carte învață cu dascăli reputați ai vremii,

precum Lambru Fotiade, Șt. Comita, Constantin Vardalah. Urmând cursurile Academiei Domnești din București, își formează o solidă cultură clasică. O sumedenie de îndeletniciri aveau să-l absoarbă după absolvire. E mare vornic, după ce deținuse pe rând dregătoriile de mare stolnic și mare logofăt. În 1829 intră în Divanul Săvârșitor al Regulamentului Organic, iar după doi ani face parte din Obșteasca Extraordinară Adunare pentru revizuirea Regulamentului Organic. Cam tot de pe atunci este mare logofăt al Dreptății. În 1838 devine prezident al Sfatului Consultativ, în 1844 membru al Înalțului Divan. Destituit de domnitorul Gheorghe Bibescu, in justiția avea să se repare în 1847, când va fi numit membru la Înalta Curte de Justiție. Ca efor, participă la întocmirea regulamentului școlilor și se îngrijește de trimiterea în străinătate a primilor bursieri români. Refugiat la Brașov – ca și fratele lui, Dinicu Golescu – după declanșarea mișcării lui Tudor Vladimirescu, el judecă lucid evenimentele în cronică dialogată *Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești*. Bătrân și cu sănătatea subrezită, în timpul Revoluției de la 1848 – la care fiul său, Al. G. Golescu, participă cu fervoare – se retrage înspre Mehadia și se stinge pe drum, la Orșova, poate de holeră.

G. își elaborează primele scrieri în grecește (mai cunoștea latina, franceza și italiana). În 1817 avea pregătit, pentru a fi publicat, un volum cu traduceri, în această limbă, din literatura franceză. Preferințele lui se îndreaptă spre Montesquieu și Bernardin de Saint-Pierre, din care dă prima transpunere din literatura neogreacă a cărții *Paul et Virginie*. Tălmăcirile din grecește, *Icoana lui Chevit* și *Iliada*, rămân neterminate. **G.** este primul traducător în românește al epopeii lui Homer (e drept că numai primele două sute de versuri). Interesant apare cărturarul în ipostaza de moralist. Spirit raționalist, înrăurit de filosofia luministă, el probează reale aptitudini speculative atunci când ia în discuție unele chestiuni de etică. În comentariile dialogate din *Cărticică coprinzătoare dă cuvintele ce am auzit dă la însuș cugetul mieu* (definitivată înainte de 1820), se străduiește să lămurească relativitatea unor concepte, sugerând totodată o politică de guvernare întemeiată pe rațiune. Urmărit de ideea unificării lingvistice, întocmește o gramatică, *Băgări de samă asupra canoanelor gramăticești* (tipărită la 1840; un capitol de prozodie conține și o definiție a metaforei, după Quintilian), precum și un „dicsioner”,

Condica limbii românești (încheiat în 1832). Este o lucrare de proporții monumentale, cu un caracter enciclopedic. Uriașul material adunat aici e folosit pentru alcătuirea altor masive dicționare, elenoromân și româno-elen. **G.** este și în folcloristică un precursor, prin culegerea *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate și povești* (terminată prin 1845), apreciată și de M. Eminescu. Moralistul, cu gustul observației tipologice, și amatorul de subtilități ale limbajului, savurând înțelepciunea și umorul dintr-o vorbă de duh, se regăsesc aici. Temperament vindicativ, încercat poate și de un sentiment de vinovăție de clasă pentru starea de lucruri din țară, **G.** abordează pamfletul politic folosind veșmântul străveziu al satirei. Marele vornic era un pătimaș, cu un surplus de umoare neagră. Titlul general al scrierilor sale dramatice este *Istoria Țării Rumânești. Starea Țării Rumânești pă vremea streinilor și a pământenilor. Comedia Starea Țării Rumânești* (scrisă prin 1831) are două compuneri anexe: *Povestea huzmetarilor* și *Obșteasca anafora a boierilor pentru prăvilele Măriei Sale*. În jurul anului 1828 **G.** izvodește cea mai încheagată și mai dură dintre piesele lui, *Barbul Văcărescul, vânzătorul țării*. Tânguirea și blestemul norodului, din final, emană o forță întunecată, amenințătoare. Prin 1845 așterne pe hârtie, în proză și versuri (unele, de factură folclorică), *Mavrodinada sau Divanul nevinovat și defăimat sau Copiii sărmani nevârștnici și năpăstuiți*, recurgând la personaje alegorice. Interesul acestor scrieri (rămase în manuscris în timpul vieții lui), cu o structură improprie, cam rudimentară, rămâne preponderent documentar. Despre alte vodeviluri și comedii ale lui **G.** știri sigure nu sunt. O scenetă satirică, *Tarafurile cele ce așază domnia* (1821) – publicată mai întâi de B.P. Hasdeu în 1872, în „Columna lui Traian” – dispune de o rezolvare de o uimitoare similitudine cu aceea din finalul piesei *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale.

SCRIERI: *Băgări de samă asupra canoanelor gramăticești*, București, 1840; *Tarafurile cele ce așază domnia*, în V.A. Urechia, *Istoria românilor*, VII, București, 1894, 360–365; *Povățuiri i cuvinte adăvărate* (fragm.), în Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, VIII, București, 1900; *Asemănări*, în Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, IX, București, 1901, 7–211; *Bucăți alese din ineditele sale*, în N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, 1910, 109–286; *Comedia ce să numește Barbul Văcărescul, vânzătorul țării*, PND, 11–46; *Proverbe comentate*, îngr. și pref. Gh. Paschia, București, 1973; *Povățuiri*

pentru *buna-cuviință*, îngr. Gh. Paschia, pref. Marin Bucur, București, 1975; *Scrieri alese*, îngr. Mihai Moraru, pref. Al. Rosetti, București, 1990. **Traduceri:** Homer, *Iliada* (*cântul I*), în N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, 1910, 287–301.

Repere bibliografice: Lazăr Șăineanu, *Istoria filologiei române*, ed. 2, București, 1895, 104–116; N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, 1910; Georges Bengesco, *Une Famille de boyards lettrés roumains aux dix-neuvième siècle: Les Golesco*, Paris, [1922], 53–102; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 83–85, *Ist. lit.* (1982), 83–85; Perpessicius, *Mențiuni ist.*, 199–269; Cornea-Păcurariu, *Ist. lit.*, 95–100; Piru, *Ist. lit.*, II, 224–233; Brădățeanu, *Drama*, 21–26; Brădățeanu, *Comedia*, 36–39; *Dicț. lit.* 1900, 405–407; Mîndra, *Ist. lit. dram.*, I, 87–91; Manolescu, *Istoria*, I, 158–161; *Dicț. scriit. rom.*, II, 423–425; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 432–433; Mircea Ghițulescu, *Un teatru politic înainte de Brecht*, CL, 2007, 7, TTR, 2008, 1–2; Călinescu, *Opere*, XII, 657–662. **EE**

GOLOPENȚIA-ERETESCU, Sanda
(2.III.1940, București),
etnolog, eseistă.

Este fiica Ștefaniei Cristescu-Golopenția, etnolog, și a lui Anton Golopenția, sociolog. După terminarea Liceului „Gheorghe Lazăr” (1953–1956), va absolvi Facultatea de Filologie a Universității din București (1961), devenind bibliotecară și documentaristă la Institutul de Folclor (1962–1963), apoi documentaristă (1963), cercetător științific (din 1969), cercetător științific principal (1971) la Institutul de Cercetări Fonetice și Dialectale al Academiei Române, lector asociat la Facultatea de Limba și Literatură Română (1967–1972). Este doctor în filologie la Universitatea din București cu teza *Semantica transformățională a limbii române* (1968). În 1980 emigrează împreună cu soțul său, scriitorul Constantin Eretescu, în SUA și se stabilește în Providence (Rhode Island), unde este asistent (1982–1987), profesor asociat (din 1987) și profesor titular (din 1990) la Catedra de studii franceze a Universității Brown. Editează împreună cu Constantin Eretescu, între anii 1983 și 1992, versiunea revistei „Lupta – The

Fight” pentru SUA și Canada, e în redacția revistelor „The Comparatist”, „Litterae”, „Origini – Romanians Roots” ș.a. În România colaborează la „Revista de folclor”, „Revista de etnografie și folclor”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Synthesis”, „România literară”, „Dilema” ș.a. E prezentă în numeroase volume colective.

Autoare a numeroase studii de stilistică și poetică (în anii studenției s-a remarcat în cadrul Cercului de stilistică și poetică condus de Al. Rosetti), de stilistică structurală, de gramatică transformațională și semiotică, de eseuri literare, **G.-E.** are meritul de a fi contribuit la afirmarea cercetării semiotice și pragmatice a folclorului românesc. După 1980 se manifestă îndeosebi ca publicistă și eseistă, articolele și eseurile sale, cuprinse în cărți precum *Mitul pagubei* (1986), *Cartea plecării* (1995) și *America, America* (1996), certifică o „scriitoare strălucind de talent” (Grete Tartler). Sunt cărți despre anii petrecuți în România, reflecții pe teme sociale și politice, portrete, însemnări despre realitățile exilului, oferind și o perspectivă pertinentă, critică și evaluativă asupra literaturii și culturii române în comparație cu Occidentul. *Mitul pagubei* și *Cartea plecării* evocă exilul de acasă, când „mâncarea n-avea gust, lumina era fără bucurie, somnul nediferit, singurătatea fără nădejde”, întâlnirile dureroase cu o istorie nemiloasă, apoi ruptura dramatică de România. Preocuparea, din România, pentru folclor și antropologia culturală nu va fi uitată când **G.-E.** se stabilește la Providence, o carte ca *Vămile grave* (1999) conținând, spre exemplu, interesante relații despre sărbătoarea Crăciunului în lume și tulburătoare pagini despre uciderea de către bolșevici a etnologului basarabean Petre Ștefănuță. Antologia *Desire Machines. A Romanian Love Charms Database* (1998) excelează deopotrivă prin studiul care o precedă, conținând observații de finețe despre descântecele populare românești, ca și prin versiunile în engleză ale unor descântece, care i-au impus traducătoarei un îndelungat travaliu, menit a transpune formule și mituri greu traductibile. Aceiași efort de adaptare a textului popular românesc în vederea înțelegerii acestuia de către un cititor străin se remarcă și în traducerea „horilor de femei” din Breb (Maramureș) într-o antologie din 2004. Concomitent, cartea despre descântece cercetează și „interesul pe care analiza farmecelor de dragoste l-ar putea prezenta pentru studiile feministe”. „Create de femei – adaugă autoarea – farmecele românești de

dragoste reflectă un univers semantic feminin centrat în jurul identității ocupațiilor, valorilor și acțiunilor feminine”. Antologia de texte și studiul introductiv nu pun accent pe latura magică a acestor piese, ci pe poezia lor, asupra căreia atrăsese atenția încă N. Iorga, care spusese că un descântec se poate citi și admira ca și o doină. Cu devotament filial și cu rigoare de cercetător, **G.-E.** îngrijește și publică scrierile părinților săi, Ștefania Cristescu-Golopenția și Anton Golopenția, contribuind astfel și la cunoașterea vieții intelectuale efervescente a generației implicate în campaniile monografice conduse de D. Gusti, astfel încât volumele editate, și în special cele care cuprind schimburi epistolare, sunt „restituiri de excepție, în care documentul și memorialistica se îmbină” (Smaranda Vultur). În *Viața noastră cea de toate zilele* (2009), un roman nonfictiv, notele informative și rapoartele de urmărire a lui Anton Golopenția se intercalează cu percepția personală asupra trecutului, creionând o autentică istorie de familie, dar și una socială. De la cercetările lingvistice, poetice, de folclor, de teatrologie (în special axate pe literatura franceză) până la textele eseistice sau cele care introduc scrisori și jurnale, **G.-E.** manifestă același interes pentru aspectul (inter) activ, dialogic al memoriei personale sau colective, urmărit în mediul popular (din Maramureș, unde s-a întors constant pentru cercetări de teren), în istoriile conversaționale din literatură, precum și din cele observate în realitatea culturală, filtrată de voci diverse sau trăită de ea însăși.

SCRIERI: *Le Singe à la porte. Vers une théorie de la parodie*, New York–Berna, 1983; *Mitul pagubei*, Providence (SUA), 1986; *Les Voies de la pragmatique* (în colaborare), Stanford (SUA), 1988; *Cartea plecării*, București, 1995; *America, America*, București, 1996; *Vămile grave*, București, 1999; *Intermemoria. Studii de pragmatică și antropologie*, Cluj-Napoca, 2001; *Chemarea mâinilor negative*, București, 2002; *Limba descântecelor românești*, București, 2007; *Emigranții Carter*, București, 2008; *Viața noastră cea de toate zilele*, București, 2009; *Româna globală. Româna și vorbitorii ei în afara României*, București, 2009. **Ediții, antologii:** Ștefania Cristescu-Golopenția, *Descânțete din Cornova-Basarabia*, pref. edit., Providence (SUA), 1984; ed. 2 (*Descântatul în Cornova-Basarabia*), introd. edit., București, 2003, *Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)*, pref. edit., București, 2002, *Sporul vieții. Jurnal, studii și corespondență*, introd. edit., București, 2007; Anton Golopenția, *Ultima carte*, introd. edit., București, 2001, *Opere complete*, I, pref. Ștefan Costea, București, 2002, *Rapsodia epistolară*.

Scrisori primite și trimise, I–III, introd. edit., București, 2004–2012, *Românii de la est de Bug*, I–II, introd. edit., București, 2006.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 318–323; Grete Tartler, [*Sanda Golopenția-Eretescu*], RL, 1996, 11, 29; Doru Pop, „America (și iar) America”, ST, 1997, 7; Mihaela Mudure, *O carte a exilului*, TR, 1997, 43–44; *Dicț. scriit. rom.*, II, 425–427; Raluca Alexandrescu, *Fiecare reîntoarcere este tonică*, OC, 2001, 48; Cornelia Ștefănescu, *Sanda Golopenția*, JL, 2001, 17–20; Julieta Moleanu, *Intermemoria sau Impactul discursului asupra memoriei colective*, F, 2001, 10; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 145–148; Ion Vlad, *Jocul seducător al interpretărilor*, APF, 2003, 6–8; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 194–199; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 434–435; Nicolae Constantinescu, *Urmăriți, urmași, urmări...*, CLT, 2010, 5; Smaranda Vultur, *Cronica unei arestări anunțate*, „22”, 2010, 17; Sanda Cordoș, *Cărți de dat mai departe*, DM, 2010, 7; Iordan Datcu, *Sanda Golopenția – 70*, RL, 2010, 7; Manolescu, *Enciclopedia*, 365–366; Silvia Ciubotaru, „Limba descântecelor românești”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2011; Emilia Parpală, *Sanda Golopenția: colectivități, memorie, discurs*, în *Întoarcerea în Ithaca*, coordonator Mirela Albu, Cluj-Napoca, 2011, 179–186. **I.D., I.Rp.**

GOMA, Paul
(2.X.1935, Mana–Orhei),
prozator.

Este fiul Mariei (n. Popescu) și al lui Eufimie Goma, învățători. Începe școala primară în satul natal (1942), într-o perioadă în care, după cedarea Basarabiei către URSS, tatăl său este arestat și deportat în Siberia (1941–1942). În 1944 întreaga familie se refugiază în România, unde reușește cu greu, prin mutări repetate și falsificarea actelor de identitate, să scape de repatrierea forțată în Basarabia. În 1946 **G.** intră în clasa I a Școlii Normale „Andrei Șaguna” din Sibiu. În 1949, la capătul unor ani extrem de dificili, în cursul cărora părinții săi sunt arestați și anchetați în repetate rânduri, este admis prin concurs la Liceul „Gheorghe Lazăr” din același oraș. Elev în clasa a X-a, este arestat și el în mai 1952 și reținut de autorități timp de mai multe zile, pentru

un jurnal intim „codificat” și pentru faptul de a fi vorbit în clasă despre partizani. Exmatriculat din toate școlile din țară, este primit în cele din urmă la liceul din Făgăraș, pe care l-a absolvit în 1953. În august 1954 dă examene de admitere, în paralel, la Facultatea de Filologie a Universității din București și la nou înființatul Institut de Istorie și Critică Literară „Mihai Eminescu” (fosta Școală de Literatură); admis în ambele locuri, alege să urmeze cursurile Institutului, devenit ulterior secție a Facultății de Filologie. În iunie 1956, după mai multe conflicte pe subiecte politice la seminarii cu profesori precum Radu Florian, Tamara Gane sau Mihai Novicov, este „judecat” la Rectoratul Universității de o comisie condusă de Mihai Novicov; scăpat de excludere, continuă să aibă o atitudine intransigentă față de regim și în noiembrie, după revoluția din Ungaria, este arestat și condamnat la doi ani de închisoare, urmați de alți cinci ani de domiciliu obligatoriu în Bărăgan, pentru agitație anticomunistă. Este deținut, în 1957 și 1958, în închisorile de la Jilava și Gherla. Între 1963 și 1965 lucrează ca zilier în construcții, fotograf ambulant, muncitor necalificat, merceolog. În 1965, în urma unui decret al lui Nicolae Ceaușescu ce le permitea foștilor deținuți politici să-și continue studiile universitare, dă din nou examen de admitere la Facultatea de Filologie, pe care o va abandona însă în 1967. Debutază la „Luceafărul” în 6 decembrie 1966 cu povestirea *Când tace toba*, după care continuă să publice în „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Ateneu”, „Cravata roșie”. În 1968, entuziasmat de neparticiparea României la invazia Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia, se înscrie în rândurile Partidului Comunist. Tot acum devine redactor al revistei „România literară”. Înregimentarea sa politică durează însă foarte puțin: în 1970, ca urmare a criticilor repetate aduse regimului, i se interzice să mai publice. Drept răspuns, autorul trimite manuscrisul romanului *Ostinato* în Occident, unde acesta apare în traducere germană în 1971, la Târgul Internațional de Carte de la Frankfurt, ceea ce a provocat retragerea delegației oficiale a României socialiste; se naște „cazul Goma”. Tot în 1971 este exclus din Partidul Comunist, iar în 1973 este dat afară și din postul de redactor al „României literare”. În 1972 i se aprobă totuși eliberarea unui pașaport și călătorește în Austria, Germania și Franța, unde îi cunoaște, printre alții, pe Ștefan Baciuc, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Mircea Eliade, Eugen Ionescu și Emil

Cioran. În ianuarie 1977 **G.** redactează o *Scrisoare deschisă* în sprijinul mișcării anticomuniste cehoslovace Charta 77, difuzată la postul de radio Europa Liberă, în care inventariază tarele sistemului politic din România și cere o reformare a politicilor sociale și culturale. Documentul nu va obține semnăturile colegilor de breaslă, cu excepția lui I. Negoiescu. Este arestat din aprilie până în mai 1977, apoi, după convocări și interogatorii repetate la Securitate, este obligat să se expatrieze la sfârșitul aceluiași an, când ajunge în Franța. Stabilizat la Paris, desfășoară o intensă activitate anticomunistă, prin nenumărate interviuri, articole și scrisori deschise publicate în presa străină sau difuzate la Europa Liberă, unde sunt date, în lectura autorului, fragmente ample din romanele *Ușa...* și *Gherla*. De remarcat este că în toată perioada exilului a scris numai în românește. În 1978 devine membru fondator al Comitetului Intelectualilor pentru Europa Libertăților (CIEL), membru fondator al revistei „L'Alternative” și membru în colegiul de onoare al revistei „Kontinent”. Din 1980 este director al colecției „Est-Ouest” de la Editura Hachette și apoi de la Albin Michel. Între 1980 și 1990 participă la diverse conferințe și colocvii anticomuniste, fiind, printre altele, membru fondator al Internaționalei Rezistenței, cu sediul la Paris; pentru toate acestea, este de mai multe ori ținta unor atentate puse la cale de agenți ai Securității de la București. În 1986 i se conferă, de către ministrul Culturii al Franței, titlul de Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres. După decembrie 1989 își continuă, prin intermediul presei și al jurnalelor personale, disputele cu colegii de breaslă și refuză să se mai întoarcă în România. I s-a decernat, în 1991, Premiul Uniunii Scriitorilor.

Spirit justițiar și incisiv, susținător fervent și adeseori inflexibil al resortului etic al oricărui act creator, **G.** își construiește romanele ca repere mnemotehnice pe drumul unei istorii existențiale aflate sub semnul refugiului și al exilului. A fi scriitor înseamnă, pentru **G.**, nu doar a practica o simplă profesie – o activitate meșteșugărească –, ci, în acord cu patosul modern al autenticității, dar și cu mesianismul de sorginte romantică, a fi investit cu o misiune al cărei fundament este conștiința morală. „A fi liber, pentru scriitor, înseamnă a spune și a scrie adevărul (atunci când scrie și vorbește despre realitatea-asa-cum-este-ea) și a accepta adevărul spus, scris de altul, chiar dacă nu-i este cu totul favorabil acel adevăr. A fi scriitor înseamnă a

nu minți.” Prin atitudinea sa intransigentă, ca și prin virulența cu care a denunțat ipocrizia colegilor de breaslă, împărțiți în profitori sau în victime tăcute ale unui regim dictatorial, **G.** a devenit un „personaj” incomod pentru toată lumea, un autoexilat căruia, după evenimentele din 1989, nu i-a rămas decât să constate cu amărăciune imposibilitatea întoarcerii într-o patrie care, spune el, nu mai este a lui, ci a „omului nou”, modelat de deceniile de teroare comunistă. Jurnalele scriitorului – *Jurnal pe sărite*, *Jurnal de căldură mare*, *Jurnal de noapte lungă*, toate din 1997, *Alte jurnale* (1998), *Jurnalul unui jurnal* (1998), *Jurnal de apocrif* (1999), *Jurnal 1999–2002* (2004), *Jurnal 2004*, *Jurnal 2005* (2007) ș.a. – se constituie într-un rechizitoriu lung și lipsit de menajamente îndreptat împotriva a ceea ce, în viziunea sa, este spiritul vinovat de conservare și micimea sufletească proprii scriitorului român, resemnat cu anticipație și incapabil de revoltă civică: „Ce fel de oameni suntem noi, românii? Niște ființe lipsite de coloană vertebrală, incapabili să facem ceva prin noi înșine, mereu privind, trăgând cu coada ochiului la Stăpânul cel Mare, ca să aflăm dacă avem voie sau nu să-l înjurăm pe Stăpânul cel Mic... Și, ca pe vremea fanarioților, numai cu binecuvântarea Porții...”. Degetul acuzator al autorului nu iartă pe nimeni, de la figurile de prim rang ale vieții literare postbelice (Marin Preda, Nichita Stănescu, Nicolae Manolescu, Al. Ivasiuc, Augustin Buzura) până la scriitorii și criticii mai puțin importanți, dar la fel de vinovați, în opinia sa, pentru dezastrul moral al României postbelice. Proza diaristică a lui **G.** devine astfel o satiră înverșunată, intens-acidă și nu de puține ori răutăcioasă sau de-a dreptul revanșardă, în care umorul negru și violența expresiei se împletesc cu talentul caricatural în știința de a converti situațiile reale în „scene” și gesturile semnificative în „tablouri”. Scriitorul debutase editorial în 1968 cu un volum neconvingător de proză scurtă, intitulat *Camera de alături*, singurul care avea să-i apară în țară înainte de 1989. Scrisese însă deja, în 1966, romanul *Ostinato*, care va deveni, în versiunea germană, rampa de lansare a numelui lui **G.** în Occident. *Ostinato* abordează un subiect-tabu pentru ideologia oficială a vremii, care avea să-i aducă autorului faima unui „Soljenițin român”: lumea întunecată a închisorilor comuniste. Personajul central al romanului, studentul la filologie Ilarie Langa, condamnat la șapte ani de închisoare pentru vina de a-și fi ucis mama bolnavă de cancer, devine,

prin zelul anchetatorilor Securității, din deținut de drept comun deținut politic. Nu e însă vorba de o confuzie absurdă, care să confere cărții dimensiuni kafkiene, pentru că scopul lui **G.**, așa cum se va vădi odată cu romanul *Gherla* (apărut la Paris în 1976), este tocmai abordarea literară a universului concentraționar. „Alunecarea” către dimensiunea politică a problematicei închisorii este una „oblică” și atent studiată, corespunzând atitudinii inițial precaute a prozatorului, care intenționa, în momentul scrierii operei, să o publice în țară. Adevărata miză a romanului este însă suficient de limpede conturată prin relatări și scene din ce în ce mai străvezii și directe, de la figura pitorească a țiganului Nicu Guliman, închis pentru un banc politic spus în Oborul bucureștean, până la agitația grotescă provocată de vestea morții lui Stalin și teroarea valului de arestări printre studenți în urma înăbușirii în sânge a revoluției ungare din 1956. Dimensiunea ultimă a acestor referințe – miezul infernal, de nenumit, al sistemului penitenciar comunist – este Piteștiul, locul celui mai sinistru experiment de „reeducare” a deținuților politici, care va constitui tema uneia dintre scrierile exemplare ale lui **G.**, *Patimile după Pitești* (publicată inițial în limba franceză, în 1981): „Taci! Nimeni n-are voie să rostească numele blestemat... – Tu i-ai binecuvântat blestemul. – Nu! N-a fost cum crezi. N-ai fost acolo, deci nu știi. Numai cei care au trecut prin ce-au trecut pot să vorbească, iar ei nu pot să vorbească, au uitat, tac. Despre Pitești se tace”. *Ostinato* încearcă încă să respecte „regulile jocului” cenzurii oficiale, ilustrând, în același timp, căutările artistice ale scriitorului aflat la început de drum. Astfel, **G.** pune la încercare întreaga recuzită de procedee tehnice ale romanului modernist, de la amestecul dialogului cu monologul interior și excursul eseistic până la montajul dintre realitate și ficțiune, experimentul caligrafic și chiar îndemnul adresat cititorului de a colabora la scrierea operei prin lăsarea în suspensie a anumitor pasaje. Chiar titlul romanului trimite la un experiment literar modernist – analogia dintre ritmurile fluxului epic și desfășurarea partiturilor muzicale: cuvântul „ostinato” provine din *basso ostinato*, termen tehnic muzical care se referă la tema de bază, repetată continuu, pe fundalul căreia se construiesc temele minore și variațiunile; pentru **G.**, el reprezintă gesturile, exasperante aceleași, precum și atitudinile comportamentale stereotipe ale vieții dure de deținut. În *Gherla* autocenzura – constantă psihologică a scriitorului

român postbelic, mai activă și mai perfidă decât cenzura oficială – cedează definitiv locul relatării deschise, autobiografice și aproape documentaristice a experienței închisorii politice, pe fondul căreia societatea comunistă se conturează în tonuri alb-negre, ca o radiografie a ororii. Autorul se dovedește un „excepțional poet al cruzimii” (I. Negoitescu), un martor a cărui privire intensă și rece nu ocolește nimic din ceea ce oamenii obișnuiți și chiar foștii prizonieri preferă să nu spună, insistând cu obstinație asupra bestialității gardienilor, a supliciilor izolării în zarcă, a bățăilor sălbătice și urletelor înfiorătoare ale deținuților, amplificate de zidurile din beton, dar și radiografiind degradarea morală absolută a „turnătorului” și strania relație de complicitate și dependență creată între victimă și călău. Petre Goiciu, de pildă, comandantul penitenciarului Gherla, un semianalfabet pentru care „dușmanii boborului” devin dușmanii lui personali, este un esthet al sadismului, care, asemenea estetului din *Renașterea* lui Walter Pater, „trăia din plin, cu toată ființa, misia lui de «reeducator», se dăruia total, ardea cu flacăra înaltă pe altarul închisorii Gherla”. Exemplară în acest sens este bătaia din finalul romanului, povestită pe câteva zeci de pagini, cu o aplicație și o știință a detaliului demne de cel mai pasionat autor naturalist: descrierea călușului folosit de anchetatori, îmbibat cu saliva tuturor deținuților care trecuseră prin același supliciu, este un detaliu care poate impresiona chiar și pe cel mai insensibil lector al *Gherlei*. Este de la sine înțeles că poetica cruzimii exclude, de la bun început, tehnica literară savantă și figura de stil: limbajul narațiunii este unul direct, sacadat, în care tensiunea provocată de nerăbdarea „spunerii” a ceea ce nimeni nu îndrăznește să denunțe răbufnește parcă furios în înjurătura neaoșă și în expresiile obscene ale gardienilor și comandanților – semne odioase ale unei lumi infernale. Întors viu din această lume, naratorul are datoria sacră de a scrie: văzut ca o garanție împotriva ștergerii, prin uitare, a unei istorii violente, actul rememorării în scris și, prin extensie, opera literară sunt, în același timp, o probă de conștiință morală și un act catartice: „Și m-am hotărât să nu-i uit în vecii vecilor/ nu să mă răzbun, ci să nu-i uit/ și mai ales, mai ales/ să NU-I TAC”. Adâncind și extinzând viziunea asupra închisorii ca paradigmă a întregului sistem utopic de extracție marxist-leninistă, *Patimile după Pitești* renunță la experiența personală în favoarea celei

documentare, situând în centrul operei un „observator”, un deținut infirm (Vasile Pop) care, din patul său, asistă fără voie la desfășurarea spectacolului bestialității și al cruzimii tortionarului Țurcanu. Perspectiva literară astfel modificată revine, de data aceasta cu o matură stăpânire a mijloacelor artistice, la tehnici ce amintesc de *Ostinato*: monologul interior, amestecul realității cu ficțiunea, schimbarea perspectivei naratoriale în funcție de personaje. Procedul specific modernist al interferențelor dintre arta muzicală – o pasiune constantă a scriitorului – și literatură își găsește realizarea cea mai de seamă în *Arta refugii* (carte apărută mai întâi în limba franceză, în 1990), unde „mutarea” continuă a familiei Goma, urmărită de amenințarea repatrierii forțate în Basarabia ocupată de ruși, devine leit-motivul muzical al exilului în propria țară și, în același timp, nucleul unei proiectate arte poetice: „Dar și mai artă e să re-fugi, ca noi, basarabenii. Nu chiar pe muzică – e-he, de-am avea un compozitor de-al nostru, basarabean, să compună el *Arta refugii*...”. Acest compozitor va fi G. însuși, care, ajuns la maturitate, re trăiește prin ochii copilului sentimentul traumatizant de a fi „în-plus” în mijlocul celor de același neam. Finalul cărții, în care copilul, devenit adolescent, își vizitează la Sighișoara părinții închiși de organele de represiune comuniste pentru simplul fapt de a fi români refugiați din Basarabia, proiectează opera către dimensiunile unui bildungsroman: romanul unei formări intense și zbuciumate,

în care istoria nefericirii unei familii se confundă cu istoria nefericirii unei țări. Limanul imaginar al tuturor acestor vicisitudini, locul amniotic-izbăvitor, ferit de tirania și anxietățile istoriei-tăvălug, este „calidorul”, veranda sau prispa casei părințești din Mana, satul copilăriei scriitorului. Roman liric, în care amintirile copilului se ancorează în istorie prin apelul la memoria adulților, *Din calidor* (cu o primă versiune tradusă și publicată în limba franceză în 1987) aduce în spațiul scriiturii imaginea unei Basarabii idilice, atemporale, la care autorul va reveni fără încetare, reconstruind-o metodic, ca utopie socială și economică, în pagini răzlețe de jurnal. Acest ținut paradisiac, dominat de imaginile prepeleacurilor strălucind în soare și ale copiilor alergând goi prin vie, este asediat și invadat însă de valurile unei istorii a cărei concretețe nu aduce cu sine decât dezolare și moarte: ocuparea Basarabiei de către ruși în 1940, urmată de o scurtă revenire a autorităților române și de plecarea în exil a familiei îi prilejuiește naratorului, prin vocea învățătorului Eufimie Goma, excursuri istorico-eseistice ce amintesc de plânsul cronicarului, pe fundalul cărora ultimul Crăciun basarabean, cu colindele, bradul înalt cât școala și miresmele de sobă încinsă și tămâie, apare ca o ultimă lumină pe o hartă înghițită treptat de întunericul istoriei.

Meritul artistic deosebit al lui Goma constă în capacitatea sa de a surprinde momentele cele mai acute și intense ale criminalității sociale promovate de orânduirile marxist-utopice, spre a le reda cu o minuție și o exactitate proprii individualității. El este un excepțional poet al cruzimii, întrucât există o corespunzătoare poezie, iar atitudinea sa față de cruzimea considerată în autonomia, în fenomenologia ei, garantează modernitatea operei sale, în măsura în care modernitatea în sine poate alcătui o valoare.

I. NEGOIȚESCU

Proza lui Paul Goma izvorăște dureros și dramatic din propria biografie, dar se instalează durabil ca valoare în ficțiune și în regimul autenticității. Se poate cu ușurință remarca faptul că e vorba de o literatură directă în contestație și protest, bazată pe un tip particular de reacție la existență. [...] Cele mai multe din romanele lui Paul Goma, aproape toate, sunt scrise din propria viață, cu disperarea revoltei și sentimentul opresiv al infernului existenței. Sunt smulse dintr-o biografie agitată, răvășită de istorie, dominată de lupta asumată cu toate consecințele ei pentru libertatea și demnitatea umană.

ION SIMUȚ

SCRIERI: *Camera de alături*, București, 1968; *Ostinato*, tr. Marie-Thérèse Kerschbaumer, Frankfurt, 1971; ed. (*La Cellule des libérables*), tr. și pref. Alain Paruit, Paris, 1971; ed. (*Ostinato*) București, 1992; *Die Tür*, tr. Marie-Thérèse Kerschbaumer, Frankfurt, 1972; ed. (*Elles étaient quatre...*), tr. Alain Paruit, Paris, 1974; ed. (*Ușa noastră cea de toate zilele*), București, 1992; *Gherla*, tr. Șerban Cristovici, pref. Virgil Ierunca, Paris, 1976; ed. București, 1990; *Dans le Cercle*, tr. Yvonne Krall, Paris, 1977; ed. (*În cerc*), București, 1994; *Garde inverse*, tr. Șerban Cristovici, Paris, 1979; ed. (*Gardă inversă*), București, 1997; *Le Tremblement des hommes*, tr. Alain Paruit, Paris, 1979; ed. (*Culorile curcubeului '77. Cutremurul oamenilor*), București, 1990; *Les Chiens de mort. La Passion selon Pitești*, tr. Alain Paruit, postfață Virgil Ierunca, Paris, 1981; ed. (*Patimile după Pitești*), București, 1990; *Chassé-croisé*, tr. Alain Paruit, Paris, 1983; ed. (*Soldatul câinelui*), București, 1991; *Bonifacia*, tr. Alain Paruit, Paris, 1986; ed. București, 1991; *Le Calidor*, tr. Alain Paruit, Paris, 1987; ed. (*Din calidor. O copilărie basarabeană*), București, 1990; *L'Art de la fugue*, tr. Alain Paruit, Paris, 1990; ed. (*Arta refugii. O copilărie transilvană*), pref. Marta Petreu, Cluj-Napoca, 1991; *Sabina*, [partea I], Cluj-Napoca, 1991; *Astra*, tr. Alain Paruit, Paris, 1992; ed. Cluj-Napoca, 1992; *Amnezia la români*, I-II, București, 1993-1995; *Amadeva*, Iași, 1995; *Justa*, București, 1995; *Scrisori întredeschise. Singur împotriva lor*, îngr. Laszlo Alexandru, Oradea, 1995; *Jurnal*, I-III, VI-VIII, XII-XIII, pref. Laszlo Alexandru, București, 1997-2007; *Alte jurnale (Jurnal de ziua scurtă, Jurnal de așteptare, Jurnal de expulzat, Jurnal de casă nouă)*, Cluj-Napoca, 1998; *Jurnalul unui jurnal*, Cluj-Napoca, 1998; *Altina, grădina scufundată*, Chișinău, 1998; *Jurnal de apocrif*, Cluj-Napoca, 1999; *Roman intim*, pref. Dan-Silviu Boerescu, București, 1999; *Scrisuri. 1972-1998*, București, 1999; *Profil bas*, tr. Hélène Lenz, Paris, 2001; *Infarctus*, Paris, 2002; ed. (*Infarct*), București, 2008; *Basarabia*, București, 2002; *Săptămâna roșie. 28 iunie - 3 iulie 1940 sau Basarabia și evreii*, Norcross (SUA), 2003; *Jurnal (1999-2003)*, București, 2004; *Alfabecedar*, București, 2005; *Sabina*, ed. 1, București, 2005; *Jurnal 2004*, București, 2007; *Jurnal 2005*, București, 2007; *Jurnal 12-2004*, București, 2007; *Jurnal 14-2006*, București, 2007; *Dialog Paul Goma - Flori Stănescu*, București, 2008; *Jurnal 2007*, Târgu Lăpuș, 2010; *Scrisuri*, I-III, îngr. Flori Bălănescu, București, 2010-2012.

Repere bibliografice: *Le Dossier Paul Goma. L'écrivain face au socialisme du silence*, îngr. Virgil Tănase, Paris, 1977; Ion Vartic, *Un „poet” al închisorii*, APF, 1990, 3-4; Marta Petreu, [*Paul Goma*], APF, 1990, 3-4, RL, 1991, 3; Lucian Raicu, *Violența răului la Paul Goma*, „22”, 1990, 32; I. Negoitescu, *În cunoștință de cauză*, Cluj-Napoca, 1990, 13-19; Valeriu Cristea, *Marele cutremur al românilor*, CC, 1991, 1; Florin Ardelean, *Antropogonia-recurs*, F, 1991, 6; Marian Victor Buciu, *Un chiriș al istoriei*, R, 1991, 7-8; Lovinescu, *Unde scurte*, II, 147-149, 189-190, 197-199, III,

70–73, VI, 219–224; Catherine Durandin, *Parisul lui Paul Goma*, LAI, 1993, 28; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 231–236; Simuț, *Incursiuni*, 333–352; Holban, *Salonul*, 33–39; Ungureanu, *La vest*, I, 220–242; Faifer, *Faldurile*, 131–138; *Dicț. analitic*, I, 300–302, III, 254–257; *Dicț. esențial*, 352–355; Simuț, *Arena*, 91–96; Simion, *Genurile*, 122–127; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 438–440; Simuț, *Reabilitarea*, 175–202; Bogdan Crețu, *Cazul Paul Goma*, CL, 2005, 10, 2006, 4; Mariana Sipoș, *Destinul unui disident: Paul Goma*, București, 2005; Ștefănescu, *Istoria*, 643–652; Manolescu, *Istoria*, 1438–1439; Popa, *Ist. lit.*, II, 659–663; Alexandru László, *Viceversa. Polemici pro și contra lui Paul Goma*, Timișoara, 2009; Florescu, *Aristarc*, II, 127–131; Manolescu, *Enciclopedia*, 367–375; Adrian Dinu Rachieru, „Complexul” Goma, CNT, 2011, 4; Aliona Grati, *Paul Goma – inițieri în textul literar*, Chișinău, 2011; Petru Ursache, *Omul din Calidor*, Cluj-Napoca, 2012. **L.H.**

GONG, publicație apărută anual la București, între 1980 și 1990, ca almanah al revistei „Teatrul”. La rubrica „Mică antologie de poezie”, în primii ani, semnează versuri Dinu Ianculescu, Constantin Popa, Ioana Crăciunescu, Ștefan Radoff; proză dau Ștefan Berciu și Mihai Berechet; în publicistică sunt de menționat semnăturile lui Ionuț Niculescu (*Mic tratat de istoria teatrului în România*), Șerban Cioculescu (*Aforismele lui Victor Eftimiu*), Laurențiu Ulici (*Cititorul de teatru*), I.D. Sîrbu, cu impresii din experiența sa de secretar literar într-un teatru de provincie. În anii următori Florica Ichim comentează „autografele” lui Camil Petrescu, Ștefan Cazimir scrie textul *Cu eroii lui Caragiale prin București*, V. Moglescu realizează o scurtă biografie a lui Beaumarchais, iar Valentin Silvestru vorbește despre „actorul în memoria cronicarului”. În fine, în 1989, Magdalena Boiangiu analizează fenomenul Vișoțki. Texte dramatice semnează Teodor Mazilu – *Mobilă și durere* (1980), Alexandru Sever – farsa pseudoistorică *Visul impostorului* (1981), Iosif Naghiu, Dumitru Solomon, Tudor Popescu, Anda Boldur, Ion Băieșu, Matei Vișniec – schița dramatică în două secvențe *Omul care vorbește singur*, Sorana Coroamă-Stanca, Eugenia Busuiocanu, Magdalena Boiangiu și Bedros Horasangian – *Unde dai și unde crapă...* La rubrica de evocări și interviuri Dan Deșliu rememorează trei întâlniri cu Lucia Sturdza Bulandra (1980), Dinu Kivu discută cu Marin Sorescu, în timp ce, cu prilejul centenarului nașterii lui Constantin Tănase, Elly Roman este interviuat de C. Paraschivescu (1981). Tot un interviu, cu Edward Bond, oferă în 1986 Andrei Bantaș. În

1984 Ionuț Niculescu va sta de vorbă cu Kitty Mușatescu despre soțul acesteia, Tudor Mușatescu, iar I.D. Sîrbu va publica *O ultimă convorbire cu George Ciprian*. Marian Popescu realizează un *remember* Romulus Guga (1985). În 1988 un articol semnat de Victor Durnea readuce în atenția cititorilor numele unui foarte activ om de cultură din perioada interbelică – Ion Anestin. Compartimentul rezervat traducerilor este foarte dens. De reținut câteva nume: Ioana și Tudor Savu (din Sławomir Mrożek), Mihai Rădulescu (din Harold Pinter), Angela Ion (din Aldo Nicolaj), Sanda Diaconescu (din Michel de Ghelderode, comedia dramatică într-un act *Trei actori, o dramă...*, iar din poetul și dramaturgul francez Jean Tardieu, comedia *Într-o noapte la castel...*). Ioana Crăciun stăruie asupra dramaturgului Sean O’Casey și a lui Friedrich Dürrenmatt, a cărui piesă radiofonică *Ceas de seară într-o toamnă târzie* o transpune în română (1983). În același an Alexandru Martin se arată interesat de William Saroyan, Eugen B. Marian de Tennessee Williams, în 1984 Aneta Dobre traduce relatarea unei întâlniri Lili Palmer – Bernard Shaw, iar Angela Ion un interviu cu Dürrenmatt. În 1988 se remarcă semnătura Mașei Dinescu, care propune fragmente din *Roman teatral* de Mihail Bulgakov, iar Alexandru Martin tălmăcește ultima piesă de teatru scrisă de G.B. Shaw, la 93 de ani, comedia *Ea de ce n-ar consimți?*. Anul 1990 reține atenția prin traducerea lui Alexandru Baciuc din Jean Cocteau – *Vocea umană*. Alte materiale: Valentin Silvestru, *Jurnal de critic*, Paul Everac, tableta *Idila convertită sau cele două linii ale amorului*. La rubrica „Documentar” Ionuț Niculescu prezintă *Reviste de teatru românești*. Interesant de consultat este și grupajul intitulat *Actorul văzut de regizor: 7 regizori despre 77 de actori*. Mihai Berechet publică *Jurnal tardiv la „Comedie de modă veche”*. **D.B.**

GORCEA, Petru Mihai (28.I.1942, Timișoara – 6.I.2005, București), critic și istoric literar. Este fiul Margaretei (n. Fodor) și al lui Mihai Gorcea, tâmplar. Absolvent al Liceului „Sf. Sava” (1959) și al Facultății de Filologie a Universității din București (1964), și-a luat doctoratul în filologie în 1973 cu teza *Problematika genurilor în proza secolului 20*. Între 1975 și 1978 a fost lector de limba română în Finlanda, la universitățile din Turku și Helsinki. A debutat în 1963 la „Gazeta literară”. Colaborează sporadic la „Argeș”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „România literară”, „Viața românească”, iar după 1989 la „Calende” și

„Dreptatea”. În 1992 fondează, împreună cu un grup de profesori de liceu, editura și revista „Cuget, simțire și credință”, destinată prioritar școlii. După 1990 devine cadru didactic la Universitatea din Pitești și funcționar superior în Ministerul Educației și Învățământului.

Nesomnul capodoperelor (1977), titlul cărții de debut, e o sintagmă semnificativă pentru critica lui G., aplicată marilor creații spre a le descoperi identitatea ascunsă. Astfel, sub poigghița textuală de realism tip secolul al XIX-lea, se relevă la Mihail Sadoveanu mijloacele narației arhaice, mitice, capodoperele lui Liviu Rebreanu (în rândul cărora criticul ține să înscrie și *Ciuleandra*) sunt abordate psihanalitic, în opera lui Tudor Arghezi se distinge complementaritatea „tensionatului” și a „mântuiului”, văzuți – discutabil – nu sincron, ci ca două vârste succesive. Folosind eseistic strategii naratologice moderne și îndeosebi schema tipologică a lui Northrop Frye, G. încearcă în *Structură și mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generației șaizeci”* (1982) o sinteză, preocuparea lui cea mai insistentă rămânând aceea de a identifica miturile drapate în varii tipuri de scriitură modernă. Northrop Frye și C.G. Jung sunt aplicați și în interpretarea *Luceafărului* eminescian, din volumul *Steaua din oglinda visului* (1983), cel mai amplu comentariu consacrat până acum poemului (300 de pagini). Cu sugestii importante din Marin Mincu („*Luceafărul*”, 1978), care l-a și acuzat public de plagiat pe G., *Luceafărul*/Hyperion e înțeles ca figură-proiecție, prin oglindă și vis, a inconștientului Cătălinei și a celui colectiv, ca *daimon* (în sens platonician) al fetei, pe care însă aceasta nu-l poate asuma. Eminescu ar ilustra astfel tentativa (eșuată) a veacului pozitivist de a (re)cuceri „mitul interiorității”. Capodopera eminesciană e radiografiată în sine și în contextul întregii opere, ca depozit de mituri și de simboluri culturale, dar și într-o rețea de analogii, uneori neașteptate (de exemplu, cu *Madame Bovary* de Flaubert). Cartea a fost controversată, comentariile pendulând între elogiul (N. Steinhardt) și desființare (George Munteanu). O interpretare inedită încearcă G. și în cazul prozei lui Mateiu I. Caragiale, comentată ca organic „triptic de proze fantastice” (*Mateiu I. Caragiale*, 1995). În personajele din *Craii de Curtea-Veche* eseistul vede „fantasmele unui suflet grav rănit”, aflat „în exil”. Ulterior autorul se întoarce la Eminescu, proiectând o vastă lucrare, în patru volume, proclamată

cam prezumțios „cel mai amplu efort interpretativ de la G. Călinescu încoace” și intenționând să dea „un nou Eminescu”. Din ambițiosul proiect au apărut trei volume, cuprinzând eșafodajul teoretic și o parte din descrierea opereii. Instrumentarul terminologic cu care operează G. aici este de inspirație heideggeriană și jungiană. Pe întreg parcursul demersul este adesea fastidios.

SCRIERI: *Nesomnul capodoperelor*, București, 1977; *Structură și mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generației șaizeci”*, București, 1982; *Steaua din oglinda visului*, București, 1983; *Mateiu I. Caragiale*, București, 1995; *Eminescu*, București, 1998; *Mihai Eminescu (texte literare comentate)*, București, 1998; *Eminescu*, I–III, Pitești, 2001–2005.

Repere bibliografice: Culcer, *Serii*, 91–93; Nicolae Oprea, „*Structură și mit în proza contemporană*”, ARG, 1982, 5; Ioan Holban, *Altceva despre „Luceafărul”*, CRC, 1984, 2; Valeriu Cristea, *O nouă călătorie a „Luceafărului”*, RL, 1984, 16; Marin Mincu, *Puțină eminescologie (Un plagiator: P.M. Gorcea)*, LCE, 1984, 16–17; N. Steinhardt, *O nouă interpretare a „Luceafărului”*, AST, 1984, 6; Piru, *Critici*, 58–61; George Munteanu, *Eminescu și eminescianismul*, București, 1987, 10, 17–21, 29–33; Ulici, *Lit. rom.*, I, 532; *Dicț. scriit. rom.*, II, 430–431; Mihai Florea, *Un nou Eminescu*, OC, 2002, 114; Constantin Cubleşan, *Ființa și timpul – Petru Mihai Gorcea*, ARG, 2006, 1. **N.M.**

GORE, Paul (Pavel) (27.VII.1875, Chișinău–8.XII.1927, Chișinău), prozator, publicist. Este fiul Eleonorei (n. Miculin) și al lui Gheorghe Gore, publicist și traducător. A făcut studii liceale clasice în orașul Nikolaev-Herson, încheiate în 1895, și a absolvit Facultatea de Drept a Universității din Sankt Petersburg (1901). S-a manifestat activ pe tărâm social-cultural, fiind, din 1910, președinte al Zemstvei Guberniale, vicemareșal al nobilimii din Orhei, vicedeputat al nobilimii din județul Chișinău, președinte al Societății Culturale a Românilor din Basarabia și al Comisiei Arhivelor Statului, director general al Muzeului Ținutal din Chișinău și al Crucii Roșii pentru Basarabia, președinte al Comisiei Monumentelor Istorice din Basarabia etc. În 1919 devine membru de onoare al Academiei Române, iar în 1922 membru al Societății Regale Române de Geografie. Istoric, heraldist și genealogist, numismat, bibliofil, elaborează de asemenea mai multe lucrări referitoare la populația și formele de administrare în stânga Prutului: *Plebiscitul în Basarabia* (1919), *Populația Basarabiei pe naționalități după izvoarele oficiale rusești* (în colaborare

cu Petre Cazacu) (1920), *Autoadministrația și Zemstva* (1920), *Populația Basarabiei. Materiale istorico-statistice* (1923), *Basarabia* (1926) ș.a.

G. își încearcă puterile și în literatură, cu câteva traduceri în limba rusă din nuvelistica lui Al. Vla-huță (*Valetul, Pierdut, Inconsolabili*) și Carmen Sylva (*Călugărița, Robii*), publicate în cotidianul „Bassarabeț” din Chișinău (1898). Aflându-se pe fronturile Primului Război Mondial din partea Crucii Roșii, scrie amintirile *Flămânzii, Fragment, Abisul, Rătăcirii (Episod de război: Rușii la Grozești), Moș Vrânceanu, Subt impresia focului*. Alt ciclu de povestiri (datând, probabil, din aceiași ani) se organizează narativ în jurul personajului Ionel Năzuință: *Dibuiuri sentimentale, Amintiri din sat, Amintiri din oraș, Năiță Vânturescu* ș.a. Proza lui **G.** a fost scoasă la lumină postum, în revistele „Însemnări ieșene”, „Viața Basarabiei” și „Convorbiri literare”, între anii 1936 și 1938.

SCRIERI: *Crizantema de la frontieră*, în *Proză interbelică din Basarabia*, îngr. și pref. Veronica Bâtcă, București, 1996, 63–72.

Repere bibliografice: Sever Zotta, *Paul Gore*, Chișinău, 1928; Predescu, *Encicl.*, 369; Veronica Bâtcă, *Paul Gore – ultimul cavalier al Basarabiei*, „Știința” (Chișinău), 1992, 2; Gh. Bezviconi, *Fapte trecute și basarabeni uitați*, Chișinău, 1992, 161–166; Colesnic, *Basarabia*, I, 104–111; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 93–94; Rusu, *Membrii Academiei*, 353; Nicolae Scurtu, [Paul Gore], „Litera”, 2010, 1, 8, 9. **S.P.**

GORJANU, Ioan Gherasim (3.VII.1800, Bengești, j. Gorj – 26.X.1857, Ploiești), traducător. Este fiul lui Radu Gorjanu, căpitan de plai. Face mai întâi școală grecească la biserica bucureșteană Stavropoleos. Apoi este elev al lui Gh. Lazăr și al lui Ion Heliade-Rădulescu la cursurile școlii de la „Sf. Sava” din București, pe care le urmează din 1818 până în 1825. A fost și un inimos discipol al lor în activitatea didactică și culturală. În 1830, odată cu înființarea școlii din Vălenii de Munte, el devine aici cel dintâi profesor, rămânând până în 1837, când este mutat la școala din Călărași. Pentru merite didactice, în 1838 primește rangul de pitar, iar din 1842 este numit la conducerea școlii din Ploiești. Deși prefețele manualelor sau cuvântările sale la serbările școlare dezvăluie un apărător al tradițiilor și o fire evlavioasă și blajină, se află, totuși, printre participanții la Revoluția din 1848, în Muntenia, ceea ce i-a adus și o înțemnițare de opt luni la Buzău. După ce a mai funcționat în 1849, pentru scurt

timp, ca președinte al Tribunalului din Ploiești, **G.**, bolnav și sărac, se retrage din activitățile publice și se dedică îndeletnicirilor sale cărturărești. Ca semn al prestigiului de care se bucura, a fost ales deputat în Divanul Ad-hoc în 1857, dar a renunțat din cauza agravării unei boli de piept.

G. a scos, începând din 1825, mai multe calendare, dintre care îndeosebi ultimele, din 1850 și 1855, cuprind sfaturi practice, istorioare morale sau patriotice, ca și cunoștințe de astronomie, pasiunea constantă a cărturarului. Tot cu intenții moralizatoare și pedagogice, a alcătuit manuale, în spiritul celor tipărite de Heliade-Rădulescu și de Grigore Pleșoianu. Ele au în vedere educația religioasă (*Manual creștinesc*, 1836) sau morală (*Școlaru sătean sau Cărticică coprinzătoare de învățături folositoare*, 1840, *Deprinderi asupra cetitului*, 1840). **G.** a editat și unul dintre primele manuale de limba franceză (*Dascăl pentru limba franțuzească*, 1832), a cărei învățare o recomanda pentru că este „rudă foarte de aproape cu limba noastră cea de obște”. Prin intermediul limbii franceze a tradus și *Halima sau Povestiri mitologicești arabești* (I–IV, 1835–1838), dând o versiune care a fost mult citită în vremea lui. Ca în tot ce a scris, limba lui **G.** e neaoșă, firească, lipsită de franțuzisme stridente. Interesante sunt și notele, comentariile marginale, unde, ca și într-o cuvântare funebă anexată tălmăcirii, **G.** face elogiul vieții patriarhale de familie, îndeamnă la cumpătare și la iubire de patrie, ajungând chiar să asemene vitejiile unor eroi din povestirile orientale cu faptele, la fel de minunate și vrednice de admirat, ale lui Mircea cel Bătrân în luptele cu sultanul Baiazid. Nu se cunosc alte traduceri ale cărturarului, care susținea totuși, prin 1832, că ar mai avea în manuscris, printre altele, tălmăcirii din *Biblie*, pagini din Lucian din Samosata, o antologie din poezii greci antici, precum și *Numa Pompilie* de Florian. Probabil că tot lui îi aparține și traducerea fragmentului intitulat *Desfătările*, după Fénelon, apărută în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1846) și semnată Gherasim.

SCRIERI: *Școlaru sătean sau Cărticică coprinzătoare de învățături folositoare*, București, 1840. **Traduceri:** *Halima sau Povestiri mitologicești arabești*, I–IV, București, 1835–1838; ed. București, 1857; ed. Cluj, 1899.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 143–144; Adamescu, *Ist. lit.*, 71–72, 346; Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, 223–225; C.M. Boncu, *Școala prahoveană*, București, 1976, 160–166; *Dicț. lit.* 1900, 407; Firan, *Profiluri*, I, 376–377. **L.V.**

GOROVEI, Artur
(19.II.1864, Fălticeni –
19.III.1951, București),
folclorist, prozator.

Este fiul Mariei (n. Borș) și al lui Petru Gorovei, avocat. După școala primară făcută la Rădăuți și Fălticeni, urmează cursul gimnazial la Fălticeni și pe cel liceal la Iași, apoi studii universitare de drept la București (1886–1887) și Iași (1887–1889), obținând licența în 1890. Între 1889 și 1891 este, succesiv, profesor secundar la Bârlad, ajutor de judecător și judecător la Pașcani și Broșteni, în județul Suceava, avocat la Fălticeni; mai târziu va fi procuror la Râmnicu Sărat, prefect al județului Suceava (1905), inspector agricol (1909–1911). În gimnaziu scoate o revistă literară, „Ecoul Carpaților”, și alta satirică, „Țânțarul”. Debutează semnificativ în 1884 cu cimitituri publicate în „Revista populară” (pe care o scoate în patru numere), iar editorial cu volumul *Cimiliturile românilor* (1898). A fost membru corespondent (1915) și membru de onoare (1940) al Academiei Române. Conduce „Șezătoarea” (1892–1929), „Răvașul poporului” (1907–1909, împreună cu Mihail Sadoveanu). Mai colaborează la „Adevărul de joi”, „Adevărul literar și artistic”, „Analele Academiei Române”, „Anuarul Arhivei de Folclor”, „Arhivele Olteniei”, „Arhiva românească”, „Buletinul «Mihai Eminescu»”, „Convorbiri critice”, „Convorbiri literare”, „Făt-Frumos”, „Flacăra”, „Gazeta săteanului”, „Graiul nostru”, „Izvorașul”, „Însemnări literare”, „Junimea literară”, „Literatură și artă română”, „Lumea”, „Lupta literară”, „Noua revistă română”, „Opinia”, „Pagini literare”, „Păstorul Tutovei”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista idealistă”, „Revista literară”, „Românul”, „Steaua Dunării”, „Viața românească” ș.a. I s-a acordat în 1938 Premiul Academiei Române.

Prin „Șezătoarea” și prin corpusurile pe care le-a întocmit (cimitituri, descântece), prin declanșarea unei veritabile mișcări de strângere a tradițiilor populare, G. s-a impus ca un nume de seamă în istoria etnologiei românești. A debutat colecționând

și publicând cimitituri, influențat de lectura unui studiu al lui M. Gaster, *Literatura populară română*, și ulterior, vreme de paisprezece ani, a adunat, cu multă trudă și cheltuială, din publicații vechi și contemporane, unele greu accesibile, prin anchete personale și cu concursul folcloriștilor Iuliu A. Zanne, G. Popescu, S. Fl. Marian, Vasile Sala, Pericle Papahagi, M. T. Adameșteanu, N. Mateescu, I. T. Popovici, Mihail Lupescu, Al. Vasiliu, Simion T. Kirileanu, P. Daniilescu, P. Herescu și S. Mihăilescu, un bogat fond de ghicitori, pe baza căruia publică *Cimiliturile românilor*, cel dintâi corpus de texte al acestei specii. Volumul cuprinde, clasificate în ordinea alfabetică a obiectelor „cimitite”, 1960 de tipuri de ghicitori românești, însoțite de 756 de variante, precum și de un mare număr (352) de variante europene, culese îndeosebi din aria culturală și lingvistică romanică: aromâne, italiene, languedociene, valone, bretoane, bearneze, catalane, dar și alsaciene, flamande, rusești, morave, maghiare, englezești, scoțiene, olandeze și norvegiene. Textele sunt adnotate, autorul indicând uneori valorile polisemantice ale ghicitorilor. Deși unele evaluări critice semnalează amestecarea textelor autentice cu „cele întocmite de unii scriitori”, cum sunt ghicitorile din culegerile lui Anton Pann, precum și „omiteri de ghicitori, schimbarea subiectului și intervenții în forma originalului” (Ovidiu Bârlea), colecția *Cimiliturile românilor* rămâne o lucrare fundamentală a folcloristicii românești. De o valoare asemănătoare este și corpusul *Descântecele românilor* (1931), alcătuit prin consultarea a numeroase culegeri publicate în reviste și în volume și prin despuierăa unor manuscrise datând din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Colecția cuprinde 203 tipuri de descântece și 220 de variante, clasificate după criteriul funcțional, în ordinea alfabetică a 203 boli, de la „albeață” la „zmeoacă”, deși autorul preconizase o sistematizare mai interesantă, după criterii literare. Studiul introductiv, de dimensiuni egale cu corpusul de texte, reprezintă o minuțioasă cercetare monografică, diacronică și comparativă, a speciei. Folcloristul întreprinde în prima parte un studiu al demonologiei populare, iar în partea a doua propune o interesantă tipologizare a incantațiilor populare „după forma în care sunt îmbrăcate, după modul în care se practică”. Potrivit acestui criteriu literar de clasificare, descântecele au următoarele tipuri: rugămintă, poruncă indirectă, blestem, comparație, enumerație, gradație, dialog, povestire. Alături de aceste două corpusuri de texte,

merită a fi reținută, dintre numeroasele broșuri și volume publicate de **G.**, monografia etnografică *Ouăle de Paști* (1937), prima lucrare, nu numai la noi, asupra încondeierii ouălor, interesantă și azi prin observațiile privitoare la cromatică și motivele picturii populare. De asemenea, demnă de tot interesul este lucrarea *Noțiuni de folclor* (1933), în care **G.** își expune concepția asupra domeniului, aduce numeroase informații (calitate esențială a studiului) și emite idei notabile: folclorul ca emanație a creatorilor populari de excepție, tendința acestora de a ieși din sfera generală a stilisticii supraindividuale, necesitatea metodologică de a studia folclorul în permanenta sa mutație, iar nu în „palida imagine” muzeală. Revista „Șezătoarea”, pe care a condus-o, este atât de bogată în materiale prețioase, încât, scria Gheorghe Vrabie, „nu se poate face nici o cercetare” a vreunei probleme de etnografie fără consultarea ei. **G.** a publicat și un roman, *Zbuciumul unui suflet nou. Jurnalul unei femei* (1938), dar mai cu seama literatură memorialistică și documentară, o literatură a faptului trăit, precum însemnările din lucrarea intitulată *Cruzimi* (1921), ce conține pagini tulburătoare despre represiunea răscoalei țărănești de la 1907. Cartea a fost apreciată de Mihail Sadoveanu ca una „dureroasă”, „stăpânită de durerile și năcazurile oamenilor”. O serie de amintiri literare, apărute prin reviste (unele, solicitate de G. Ibrăileanu, în „Viața românească”), au fost strânse în volumul *Alte vremuri* (1930), în care sunt evocați Nicolae Gane, George Diamandy, Ștefan Șoldănescu, Constantin Mille, Teodor Șerbănescu, Constantin Stamati, Titu Maiorescu, Teodor V. Ștefanelli, Neculai Istrati ș.a. **G.** i-a cunoscut fugitiv pe Vasile Alecsandri și pe M. Eminescu, a fost prieten cu Ion Creangă, Nicolae Gane și Mihail Sadoveanu. Amintirile sale (lăsate în manuscris) și jurnalul, ținut până în preziua morții și din care s-au publicat postum câteva pagini, reprezintă documente prețioase asupra vieții culturale și politice a vremii.

SCRIERI: *Cimiliturile românilor*, București, 1898; ed. îngr. Marin Bucur, București, 1959; ed. pref. Iordan Datcu, București, 1972; *După dragoste*, București, 1901; *Instrucțiuni și chestionar pentru culegerea materialului de folclor*, București, 1904; *Datinile noastre la naștere*, București, 1909; ed. îngr. și pref. Sânziana Baranga, București, 2002; *Zmei și zâne*, București, 1909; *Datinile noastre la nuntă*, București, 1910; *Botanica poporului român* (în colaborare cu Mihail Lupescu), Fălticeni, 1915; *Credinți și superstiții ale poporului român*, București, 1915; ed. introd. Iordan

Datcu, București, 1995; ed. îngr. Irina Nicolau și Carmen Huluță, București, 2000; ed. îngr. I. Opreșan, București, 2012; *Cruzimi*, Iași, 1921; *Datorii, drepturi: carte pentru săteni*, București, 1921; *Monografia orașului Botoșani*, Fălticeni, 1926; *Alte vremuri*, Fălticeni, 1930; *Descântecelor românilor*, București, 1931; *Indicele analitic și alfabetic al celor 25 volume din revista „Șezătoarea”*, Fălticeni, 1931; *Noțiuni de folclor*, București, 1933; *Ouăle de Paști*, București, 1937; ed. îngr. Antoaneta Olteanu, București, 2001; *Fălticeni. Cercetări istorice asupra orașului*, Fălticeni, 1938; *Zbuciumul unui suflet nou. Jurnalul unei femei*, București, 1938; *Învățători folcloriști*, București, 1940; *Meșteșugul văpsitului cu buruieni*, București, 1943; *Literatură populară*, I–II, îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 1977–1985. **Ediții:** Teodor Vărnăv, *Istoria vieții mele (Autobiografie din 1845)*, pref. edit., Râmnicu Sărat, 1893; Nicolae Gane, *Novele*, pref. edit., București, 1938.

Repere bibliografice: Izabela Sadoveanu, *Artur Gorovei*, ALA, 1930, 498; N. Iorga, „*Noțiuni de folclor*”, RI, 1933, 10–12; Ion Mușlea, *La centenarul nașterii lui Artur Gorovei*, AAF, 1961–1964; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria Luiza Ungureanu, București, 1970; Petru Ursache, „*Șezătoarea*” în contextul folcloristicii, București, 1972; Bârlea, *Ist. folcl.*, 327–332; Virgiliu Florea, „*Literatură populară*”, ALIL, t. XXVII, 1980; Ion Chelcea, *Artur Gorovei (1864–1951). Cu privire la activitatea sa etnografică și folclorică*, „Suceava. Anuarul Muzeului Județean”, 1981; Gheorghe Vrabie, *Artur Gorovei la Cercul de studii folclorice în 1948*, REF, 1995, 4; *Dicț. scriit. rom.*, II, 431–435; Datcu, *Repere*, 60–103; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 436–438; Loretta Handrabura, *Artur Gorovei*, Chișinău, 2007. **I.D.**

GORUN, Ion (pseudonim al lui Alexandru I. Hodoș; 30.XII.1863, Roșia Montană, j. Alba – 30.III.1929, București), gazetar, prozator, traducător. Este fiul Anei Balint, fiica protopopului și prefectului revoluționar Simeon Balint, și al academicianului și omului politic ardelean Iosif Hodoș; Enea Hodoș și Nerva Hodoș sunt frații săi. Face primii ani de școală în satul natal și își continuă studiile la Baia de Criș. Al. Papiu-Ilarian, unchiul său, îl aduce apoi la Pensionul Schewitz din București, unde urmează două clase de liceu. Din 1874 este înscris la liceu în Brașov. Peste alți doi ani, familia Hodoș se stabilește la Sibiu, iar viitorul scriitor devine aici elev la liceul maghiar–german; din 1877 se transferă la Liceul Român Ortodox din Brașov. În iunie 1880 ia bacalaureatul. Din toamna aceluiași an se află în București, unde, timp de doi ani, urmează cursurile Facultății de Medicină. Le abandonează și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, obținând licența în 1888. Devine în 1891 membru al Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor,

contribuția sa în plan cultural fiind răsplătită în 1902 cu decorația Bene Merenti clasa I. Din 1911 devine membru al Societății Scriitorilor Români, iar după trei ani este ales vicepreședinte. După război funcționează o vreme ca referendar la Casa Școalelor și i se acordă, în 1926, titlul de membru de onoare al Sindicatului Presei Românești din Ardeal și Banat. **G.** se îndreaptă încă din studenție spre îndeletnicirea de jurnalist. Își face ucenicia ca reporter la ziarul „Poporul” (1881), apoi la „Națiunea” (1882) și continuă să publice, din 1884, la „Unitatea națională”, „Voința națională” și „Tribuna”. Mărturisese însă că „debutul temeinic” l-a făcut în 1889 la „Convorbiri literare”, unde și-a semnat versurile cu pseudonimul I.A. Castor. La sfârșitul anului 1888 înființase împreună cu Ulpui și Nerva Hodoș, frații săi, dar și cu alții, revista „Fântâna Blanduziei”, ca un omagiu adus lui M. Eminescu. Din 1894 câștigă, prin votul cititorilor, concursul pentru postul de secretar de redacție la revista „Vieața” și este din ce în ce mai solicitat în calitate de secretar de redacție la „Vieața nouă”, iar în 1899–1900 ca redactor, împreună cu Artur Stavri, la hebdomadatul „Pagini literare”. Din martie 1905, timp de doi ani, lucrează alături de soția sa, Constanța Hodoș, care înființase publicația bilunară „Revista noastră”. În 1906 devine, împreună cu G. Coșbuc, director al revistei „Viața literară”, de care amândoi se despart un an mai târziu. Între 1914 și 1916, când opțiunea sa politică este vădit germanofilă, redactează în întregime revista „Războiul popoarelor” (și „Calendarul” acesteia pe anul 1916), iar în 1915 întemeiază, în colaborare, publicația satirică „Mojicul”. În aceeași perioadă i se oferă conducerea revistei-magazin „Astra” (1915–1918), la care va scrie câțiva ani. De asemenea, se va afla la direcția ziarelor sibiene „Dacia Traiană” (1920–1921) și „Înălțarea” (1922). Versuri, schițe, portrete literare, studii, recenzii ori traduceri îi apar și în „Lumina”, „România jună”, „Sămănătorul”, „Viitorul”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Universul”, „Românul”, „Rampa”, „Renașterea”, „Renașterea română”, „Calendarul «Lumea ilustrată»”, „Minerva”, „Cosinzeana”, „Adevărul literar și artistic”, „Societatea de mâine”, „Transilvania”, „Sburătorul”, „Țara noastră” ș.a. A semnat uneori Alih, Cr., I. Gn., Gr., Nurog, Stroe.

Prima plachetă a lui **G.**, *Câteva versuri* (1901), nu a putut convinge decât prin calitățile limbii și ale versificației. Predomină tonul elegiac și se întrevăd germenii unei elementare filosofii a zădărniciiei,

compensată doar de tonalitățile revoltei și de nota de mesianism. În proză **G.** are însă momente de virtuozitate. Sunt schițe în volumul *Alb și negru* (1902) în șirurile cărora fiecare cuvânt se așază ca într-un mecanism detonator, în registru de pamflet, acuzând, în linie sămănătoristă, degradarea societății (*Altă doină*) și nedreptățile (*Vaiet și tăcere*, *Midas*, *Arhivarul*, *Frații* ș.a.). Doar povestirea *Mâna moartei*, prezentând ordinea logică prin ochiul deformant al patologicului, găsește cheia unui fantastic înrudit cu cel din proza lui I.L. Caragiale, subminat însă de perpetua deslușire realistă. Gradația psihologică subtilă și meșteșugul stilistic constituie elemente de esență pentru romanul – ce se vrea doar o simplă povestire – *Robinson în Țara Românească* (1904). Utopie sămănătoristă în felul ei, scrierea, apropiată ca subiect de drama *Năpasta* a lui I.L. Caragiale, combină datele mitului justițiar cu acțiunea eroului civilizator. Romanul nu este lipsit de farmec, dar declamația și nota melodramatică destramă uneori epicul. În schițele din *Taina a șasea* (1905) domină fondul înnegurat al vieții de familie asupra căreia s-a abătut păcatul greu (*Grăuntele*, *Afișul*) sau în care mezalianța duce la o conviețuire insuportabilă (*La jug*). Odată cu *Lume necăjită* (1911), povestirile se concentrează asupra mediului funcționăresc și a periferiei orașului, unde personajele își irosesc viața clădind visuri zadarnice. Nedreptății soartei sunt priviți cu simpatie și se întâmplă să apară și tonuri luminoase atunci când accentul cade pe sentimentul pur, pe bucuriile inocenței (*Ravica*, *La doi pași*, *În căile firii*). Mai adâncite psihologic, nuvelele de aici încearcă să instituie din nou fantasticul, pe căi diferite: fie că, odată construit, este invalidat prin explicație logică (*Două lumi*), fie că – izvorât din mintea tulburată a unui personaj – este echivalat cu o metaforă a morții (*Ursul*). Memorabilă este povestirea *Salcâmul*. Sugestia morții, ideea unui destin neiertător căruia personajul i se opune cu tărie dau fragmentului închegarea cuvenită. În broșura *Fata cea frumoasă* (1916) cele câteva povestiri cu intenție didactică sunt marcate de reflexivitatea și de programul persuasiv al jurnalistului. Și în satirele din *Obraze și măști* (1922; Premiul Academiei Române) se recunoaște școala clasicilor, îndeosebi elemente din proza lui I.L. Caragiale. Povestitorul privește necruțător actualitatea, portretează sarcastic și, aproape cu o tehnică de avangardă, lasă adesea actul narativ să se întoarcă asupra-și. Personajele

(Nae Bumbuleț, Pripășeanu, Ibriceanu, Tase Clipici) sunt cele câteva fețe ale unui Mitică funcționar. Gustul pentru calambur și colajul de anecdotă potențează sarcasmul, lăsând loc chiar absurdului (*Cizmarul și criticul său*). Un personaj din *Obraze și măști*, Tase Clipici, revine în „schitele glumețe” din volumul *Nu te supăra* (1922), iar Premiul Național pentru Proză, primit în 1926, va veni ca o recunoaștere a valorii scrierilor lui G. Unele povestiri au fost traduse și au apărut în diverse publicații din Praga, Viena, Roma ș.a. Preocupările scriitorului cu privire la critica literară se vădesc în evocarea monografică A. Vlahuță, *omul și opera. O reprivire* (1928), singura lucrare încheiată dintr-un proiect literar mai amplu, ce ar fi cuprins monografia despre I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea și George Coșbuc. G. a publicat și o broșură cu observații asupra limbii literare, *Știi românește?* (1911). Ca traducător, s-a dovedit foarte iscusit și nu mai puțin activ, tâlmăcirea capodoperei goetheene *Faust*, publicată în 1906 și reeditată de nenumărate ori în interval de un secol, fiind cea mai bună versiune în românește înainte de traducerea lui Lucian Blaga. Pentru Teatrul Național din București a transpus în 1911 piesa *Stâlpii societății* de Henrik Ibsen. A mai tradus *Spre pacea eternă* de Immanuel Kant în 1918, de asemenea reeditată frecvent, ca și alte versiuni ale lui G., *Contele de Monte Cristo* de Al. Dumas-tatăl în 1922, *Frânturi din viața omenirii* de August Strindberg în 1924, an în care începe să publice, în colaborare cu A. Toma, și compilația *Winetu* de Karl May; postum, în 1931, apare tâlmăcirea scrierii lui Lewis Wallace, *Ben Hur*. În reviste au rămas numeroase texte traduse din Heinrich Heine, Petőfi Sándor, Jókai Mór, Prosper Mérimée, Vicente Blasco Ibáñez, Carmen Sylva, Bram Stoker, Hugo Bettauer, A. Bayer ș.a.

SCRIERI: *Câteva versuri*, București, 1901; *Alb și negru*, București, 1902; *Robinson în Țara Românească*, București, 1904; *Taina a șasea*, București, 1905; *Lume necăjită*, București, 1911; *Știi românește?*, București, 1911; *Fata cea frumoasă*, București, 1916; *Nu te supăra*, București, 1922; *Obraze și măști*, București, 1922; *Sub pământ*, București, 1922; A. Vlahuță, *omul și opera. O reprivire*, București, 1928; *Lacrimi pentru Octavian Goga*, Cluj, 1938; *Scrieri alese*, îngr. Lidia Munteanu și Vasile Netea, pref. Vasile Netea, București, 1983. **Traduceri:** Goethe, *Faust*, București, 1906; Henrik Ibsen, *Stâlpii societății*, [București], 1911; Immanuel Kant, *Spre pacea eternă*, introd. trad., București, 1918; Al. Dumas-tatăl, *Contele de Monte Cristo*, București, 1922; August Strindberg, *Frânturi din viața omenirii*, București, 1924; Karl May, *Winetu*,

București, [1924–1925] (în colaborare cu A. Toma); Ivo Voinovici, *Sirena*, București, 1925; Lewis Wallace, *Ben Hur*, București, 1931.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, 128–134, 328–330; Iorga, *O luptă* (1979), I, 177–178; Constantin Botez, *Faust în românește*, VR, 1907, 4; N. Quintescu, *Raport despre „Faust”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1906–1907; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 525, *Ist. lit.* (1982), 592; Ciopraga, *Lit. rom.*, 544–545; Ornea, *Sămănătorismul, passim*; *Dicț. scriit. rom.*, II, 435–436. **V.P.S.**

GORUNESCU, Valeriu (12.II.1922, Silistra – 19.IX.2015, București), poet, prozator. Este fiul Anei și al lui Oprea Gorunescu, țărani din Giurgeni–Ialomița; prenumele la naștere: Valeriu Emilian. A urmat liceul „N. Bălcescu” din Brăila și a absolvit, târziu, Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București, secția scenarii. După debutul în ziarul brăilean „Ancheta” cu un articol despre dramaturgul expresionist Ernst Toller (1939), G. este prezent cu poezia *Rimbaud* în „Caietele de poezie «Azur»” (Brăila, 1940). A editat revista de literatură „Izvoare” (1947), iar între 1947 și 1949 a fost redactor la publicația „Lupta Ardealului” din Cluj. Ulterior a funcționat ca redactor la cotidianul „Viața nouă” din Galați (1950–1968), a fost director la Casa Centrală a Creației Populare (1968–1970) și a condus mai multe cenacluri literare. A mai colaborat la publicațiile „Înainte” (Brăila), „Tribuna nouă” ș.a. A semnat Emil Valeriu între 1939 și 1954.

Volumele pe care le va publica G. începând din 1960, când îi apar versurile din placheta *De-o vârstă cu țara*, evocă liric, în tonalitate convențională, grandilocventă și cu risipă de metafore, cu prețiozități naive chiar, de vreme ce se vor ermetice, ogorul, șantierul, munca etc., experiențe sufletești, erotice și încearcă un fel de panoramare a timpului în univers ori, mai cuminte, a trecerii istorice. *Păcatul fluviului* (I, 1975) este un roman autobiografic cu ecouri din Panait Istrati și Maxim Gorki. Personajul principal, Tiberiu Posadu, bastard sensibil și melancolic, evoluează în atmosfera socială a mahalalei brăilene. Inteligența nativă și cultura în formare, dar îndeosebi trăirile sentimentale îl îndreaptă treptat spre asumarea unui destin de intelectual, dar drumul lui include aderarea la mișcarea comunistă, închisoare etc. *Țărnuț fugăr* (1982), care urmează același tipar ideologic, ar fi putut fi un bun roman al mediilor sociale din satele și orașele de la Dunărea de Jos, iar *Drumul spre zori* (1988) nu este diferit ca abordare. Scriitor prolific,

dar a cărui productivitate fusese țarmurită oarecum de politica editorială centralizată din comunism, după 1989 G. profită de libertatea dobândită și își goleşte sertarele cu precădere la Editura Amurg Sentimental, oferind tiparului un foarte mare număr de „poezii creștine”, poezii cu formă fixă, poezii din tinerețe și câte altele.

SCRIERI: *De-o vârstă cu țara*, București, 1960; *Inima și timpul*, București, 1962; *Umbre de copil*, București, 1963; *Chipuri în soare*, București, 1965; *Orfeu trece punțile*, București, 1966; *Apocastază*, București, 1968; *Rădvanele copilăriei*, București, 1969; *Metope*, București, 1972; *Întoarcerea la Circe*, București, 1974; *Plaiuri*, București, 1974; *Sarea nesomnului*, București, 1975; *Păcatul fluviului*, I, București, 1975; *Rosturile străjii*, București, 1976; *Mugurii vederii*, București, 1977; *Rânduirea porților*, București, 1978; *Ivirea astrelor*, București, 1979; *Osiile cuprinderii*, București, 1980; *Bobuleț mereu drumeț*, București, 1981; *Țărnuț fugar*, București, 1982; *Tentația cheilor*, București, 1985; *Drumul spre zori*, București, 1988; *Beatificarea viesparelor*, București, 1995; *Psalmii învierii noastre*, pref. Ion Nica, București, 1999; *Dure-roase corăbii*, pref. Constantin Gheorghinoiu, București, 2007; *Eu, muntele arzând*, pref. Ion Machidon, București, 2007; *Hârci și miraje*, București, 2007; *Tăinuiri cu zeul Ra*, București, 2007; *Dogoarea diamantelor*, pref. Constantin Gheorghinoiu, București, 2008; *Evanghelii trezitoare*, București, 2008; *Ocne și vâltori*, București, 2008; *Osana striga neantul*, București, 2008; *Pădurile fără umbră: primele poeme (1938–1942)*, București, 2008; *Pâine și cer*, București, 2008; *Dumnezeu și chipurile*, I–II, București, 2009; *Poeziile rezistenței românești*, I–VI, VIII–XII, București, 2009–2012; *Propileele cuvântului*, București, 2009; *Bostăniile plânsului*, București, 2010; *Golgota necurmată*, București, 2010; *Steaua de la Vrața*, București, 2010; *Venin și miere*, București, 2010; *Isus – împăratul săracilor*, București, 2011; *Isus – lumina lumii*, București, 2011; *Prin Moldova lui Dionisie*, București, 2011; *Sângele himerei*, București, 2011.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, „*De-o vârstă cu țara*”, VR, 1961, 3; Eugen Agrigoroaiei, „*Inima și timpul*”, IL, 1963, 3; Laurențiu Bourceanu, [Valeriu Gherunescu], GL, 1963, 25, IL, 1968, 2; Haralambie Țugui, „*Inima și timpul*”, O, 1963, 8; Dumitru Micu, „*Apoca[ta]stază*”, GL, 1968, 40; C. Trandafir, *Autobiografie și ficțiune*, VR, 1975, 9; Piru, *Poezia*, I, 280–282; *Lit. rom. cont.*, I, 268–270; Buculei, *Prezențe*, 97; *Dicț. scriit. rom.*, II, 436–437; Ion Machidon, *Metafora de la oglinzi*, București, 2012. **M.D.**

GOT, Petre (20.IX.1937, Desești, j. Maramureș – 23.VII.2017, București), poet. Este fiul Ioanei (n. Sacalăș) și al lui Gheorghe Got, țărani. Urmează școala elementară la Desești, Școala Pedagogică

Mixtă Română la Sighet (1952–1956), apoi Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1957–1962). Este profesor de română la Borșa și la Satu Mare, metodist cultural la Satu Mare, Baia Mare și București, iar în 1972 devine redactor la Editura Eminescu, după care în 1974 trece, tot ca redactor, la revista „Viața românească”, iar din 2007 figurează ca redactor-șef la „Acolada” din Satu Mare. Debutează în 1966, cu versuri, la „Familia”, iar editorial în 1969 cu volumul *Cer înfrunzit*. Mai colaborează la „Steaua”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „România literară”, „Tribuna”, „Literatura și arta” (Chișinău) ș.a. A fost distins, în 1999, cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, iar în 2007 cu Premiul Asociației Scriitorilor din București.

Volumul *Cer înfrunzit* evocă, într-o dicțiune simplă, stilizată, rădăcinile maramureșene ale lui G., anunțând un poet al tradiției ancestrale. „Trist și fericit deodată”, el retrăiește timpul paradisiac al copilăriei, recuperează vestigiile trecutului unor locuri și motivele mitice și artistice care le-au făcut faimoase (soarele din cioplitura porților, coloritul luminiscent al țesăturilor, orațiile etc.). *Glas de ceară* (1972) continuă evocarea cu prohodirea tatălui dispărut (prezență tutelară și în alte cărți), a mamei, a tuturor „rădăcinilor”, într-un perpetuu balans între viața mirabilă, în armonie cu cosmosul, și amenințarea morții. În *Masa de mire* (1975) predomină starea de comuniune cu firea: „A fi prieten cu un arbore, / Mirele unei flori. / A avea întâlniri secrete cu sorii”. *Ochii florilor* (1976) exaltă „spațiul pur” care e ochiul florilor, așa cum roua e „sudoarea astrilor”, elogiază „aerul-lumină”. Declarând „Eu nici un vis n-am ucis, / N-am lăsat repetent nici un râu”, autorul anticipează o temă ce va fi dezvoltată în celelalte volume: aceea a degradării cosmosului în lumea modernă, lume de care el ține să se departajeze, nu o dată, în chip polemic. *Dimineața cuvântului* (1980) privilegiază valorile candorii, ale prospețimii și purității, într-o cromatică mereu maramureșeană, cu trimiteri etnofolclorice. *Paranteza Lunii* (1985) continuă și mai patetic revolta împotriva agresiunii răului și absurdului, uneori cu primejdia discursivității și a tezismului, și tot astfel *Stelele strigă* (1988), unde logica naturii e instituită ca model: „Pildă să-ți fie zorii / Care nu absentează nicicând, / Firul de iarbă / Cu legile lui”. Ambivalența acestui univers e potențată în *Timp răstignit* (1991), unde lira, „bolnavă pe veci de azur”, este contrapusă „păsării cu ochi drăcesc” sau sensurilor cărora „li

s-a strivit miezul". Cu acest volum, în poezia lui **G.** pătrunde o nouă tematică: cea religioasă. Asemenea teme reapar în *Clipa dintre hotare* (2001) și în *Vocale celeste* (2001), acesta din urmă situându-se simetric față de volumul de debut, dar strângând în el experiența din interval. Cu *Autoportret târziu* (2004) se înregistrează o nouă temă, aceea a nașterii poeziei („Nu eu scriu poemul, / El se scrie, / Mie-mi rămâne doar zbaterea, / Bucuria clipei de aur"). Revin vechi obsesii: evocarea părinților, tema morții și interogațiile despre „Dincolo", și se acutizează unele mai noi, de pildă cele despre „burgul" sudic cotropit năucitor de mașini și de câini, cetate absurdă din care poetul se retrage în buncărul poeziei și al amintirii.

SCRIERI: *Cer înfrunzit*, București, 1969; *Glas de ceară*, București, 1972; *Masa de mire*, București, 1975; *Ochii florilor*, București, 1976; *Dimineața cuvântului*, București, 1980; *Paranteza Lunii*, București, 1985; *Stelele strigă*, București, 1988; *Timp răstignit*, București, 1991; *Inima lui septembrie*, București, 1996; *Poeme*, pref. Nicolae Balotă, București, 1997; *Plâns de heruvim*, postfață Ștefan Aug. Doinaș, București, 1999; *Clipa dintre hotare*, București, 2001; *Vocale celeste*, Cluj-Napoca, 2001; *Autoportret târziu*, Pitești, 2004; *Vocale celeste – Celestial Vowels*, ed. bilingvă, tr. Olimpia Iacob, București, 2006; *Protocolul norilor*, Pitești, 2007; *Lumină amară*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, „*Cer înfrunzit*", RL, 1970, 13; Daniel Dimitriu, [Petre Goț], CL, 1972, 17, 1976, 4; Gheorghe Grigurcu, [Petre Goț], VR, 1976, 3, RL, 2007, 36; Vasile Chifor, *Un poet al luminii*, VR, 1981, 2; Octavian Soviany, [Petre Goț], CNT, 1997, 34, 2005, 1, LCE, 2000, 33; Al. Husar, „*Mirele unei flori*", VR, 1998, 1–2; Dicț. scriit. rom., II, 437–438; Adrian Popescu, *De la jubilație la elegie*, ST, 2000, 1; Florin Mihăilescu, *Două feluri de a fi modern*, ST, 2001, 5–6; Cimpoi, *Critice*, III, 225–228; Suceveanu, *Emisferele*, 235–239; Ion Pop, *Adaos la un „raft cu metafore"*, ST, 2007, 7–8; Ștefan Borbély, *Petre Goț*, APE, 2007, 9. **N.M.**

GOVORA, N.S. (pseudonim al lui Nicolae Stelian Beldie; 31.XII.1911, Gohor, j. Galați – 28.VIII.1995, București), poet, prozator, publicist. Este fiul Mariei și al lui Stelian (Stirean) Beldie, cizmar. După ce a urmat gimnaziul la Bârlad, a absolvit în 1930 Liceul Militar din Iași și, în 1932, Școala Militară de Infanterie din București. Simpatizant al mișcării legionare încă de pe băncile școlii, proaspătul ofițer este trimis într-o unitate izolată, la granița cu Cehoslovacia. Abia mai târziu este repartizat la Regimentul 13 Dorobanți, cu garnizoana în Iași, ceea ce îi va permite să urmeze și cursurile Facultății de Drept. Pe când era în Maramureș, tipărește la Sighet placheta *Licurici* (1936),

care nu s-a păstrat în marile biblioteci. Va fi fost semnată cu pseudonimul Nelu Zeletin, folosit apoi și la colaborările sale la reviste precum „Jurnalul literar", „Însemnări ieșene", „Curentul literar". În 1939 dă la iveală o nouă plachetă, *Cântece din Maramureș*, iscălită cu numele real. Împreună cu C. Nic. Bratu, apoi singur, scoate din 1941 până în 1943 revista „Curier ieșan", în care inserează, uneori și sub pseudonimul vechi, articole (*Maramureșul românesc*), versuri, mai multe povestiri și nuvele și un fragment de roman. Prozele scurte vor fi strânse în volumul *Cocorii de atunci...* (1943). Mai colaborează sporadic la „Bacăul literar", „Cetatea Moldovei", „Prutul", „Moldova" ș.a. Deși ofițer activ, cu grad de căpitan, din cauza orientării politice, în anii 1941–1944 a fost ținut la unități necombatante. De abia după august 1944 este trimis pe front în Vest. La 20 octombrie 1944 unitatea din care face parte (Divizia IV, condusă de generalul Platon Chirnoagă), fiind încercuită în capul de pod de pe Tisa (Szolnok), se predă unei unități germane de blindate. Nedorind să se întoarcă într-o Românie ocupată de sovietici, **G.** își urmează generalul, care își asumă în decembrie 1944 funcția de ministru de război în așa-numitul „guvern român de la Viena"; participă la încercările de organizare a „Armatei Naționale Române", după care este detașat pe lângă serviciul special de informații al frontului german din sud-est. După capitularea Germaniei, pare să se fi stabilit la Paris, căci se număra printre cei ce fondează în decembrie 1945 prima revistă a exilului românesc, „Dacia". Din 1949 până în 1952 scoate periodicul „Chemarea", la care îl are colaborator pe Pamfil Șeicaru. De acum înainte folosește numai pseudonimele N.S. Govora și N. Ștefănescu-Govora. Pledează pentru organizarea unor acțiuni de rezistență militară în România. Acuzat de unii compatrioți de colaborare cu regimul instalat în țară, scurtă vreme **G.** este arestat de autoritățile franceze. Din 1951 se stabilește în Spania, la Palma de Mallorca, apoi la Madrid. Este redactor la revista „Carpații" a lui Aron Cotruș și colaborează destul de asiduu la alte periodice ale exilului românesc – „Dacia", „Luceafărul", „Înșir-te mărgărite" „Libertatea". În seria a doua a revistei „Carpații" (1972–1990) dă numeroase note polemice împotriva unor scriitori din țară – Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu –, dar și a celor din diaspora – Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Virgil Cheorghiu, George Uscătescu, Monica Lovinescu, Virgil

Ierunca, Vlad Georgescu ș.a. Încurajat probabil de succesul romanului *La 25-ème heure* al lui Constantin Virgil Cheorghiu, tipărește în 1949 romanul *Quelque part sur le Dniester. Léala Mazilou*. Participă cu texte, dar și la editarea volumelor colective *Poeme fără țară* (1954), alături de Vasile Posteuca și Nicolae Novac și *Povești fără țară* (1957), împreună cu Nicolae Novac și Faust Brădescu. A mai alcătuit în 1959 pentru volumul al doilea din „Almanachul pribegilor români” o antologie a poeziei românești din exil și a tradus în limba franceză pentru Editura Carpații *Istoria românilor din Dacia Traiană* de A.D. Xenopol. La sfârșitul anilor '70, pe urmele lui Pamfil Șeicaru, G. a fost „drenat” de Securitate, care i-a pus la dispoziție fonduri pentru tipărirea lucrărilor *Relații româno-ruse* (I–III, 1979–1986) și *Transilvania românească* (1981, cu versiuni în română, franceză și engleză). A mai dat tiparului broșurile *Vine Radu Gyr* (1979) și *81 epigrame* (1979). După 1989 s-a întors acasă, „pentru a fi înmormântat în pământul patriei”.

Poeziile incluse de G. în *Cântece din Maramureș*, puține la număr, vin mai toate din prea-plinul revoltei provocate de suferința locuitorilor nordicei „țări de piatră” ori din durerile fiului de țăran care, „simțind chemarea orașului”, sfârșește ca etern „dezhădăcinat”. Relief mai personal capătă câteva versuri erotice, elegiace (*Abecedarul sentimental*, *Strofe de toamnă*, *Coarde frânate*, *Nopti de carnaval*), precum și niște grațioase *Strofe de Crăciun*. De notat este că în poemele de inspirație cotrușiană *Horia* și *Domnul Tudor* se face loc mai amplu motivului trădării celor doi eroi de către tovarăși ai lor. Dintre poeziile publicate după 1940, rețin atenția *Nocturnă maramureșeană*, *Scrisoare unui prieten* și *Cetatea morților* (prilejuită de moartea unui copil). În fapt, de la această dată în prim-plan ajunge prozatorul G. Începutul îl face povestirea, colorată, cu o bine dozată tentă umoristică, a unor întâmplări trăite – revenirea tatălui din război (*Întoarcerea prizonierului*), primul trimestru de școală la oraș (*Cocorii de atunci...*), petrecerile estivale ale elevului (*În vacanță la Brăhășești*). Autobiografice sunt la origine și o suită de nuvele, între care *Meritul cultural*, *Soldatul Cimbrică Toader*, *Captura*, *Zile negre*, care creionează, nu fără vădită incisivitate satirică, mediul cazon. Ampla proză *Tamara Cornaiev* pare să fie un fragment de roman. Personajul central este, ca și în *Rusoaica* de Gib I. Mihăescu, la care se face trimitere expresă

în text, fiica unui ofițer țarist. Ajutată de „spionul român U503”, rămas în Basarabia după cedarea provinciei în vara anului 1940, ea încearcă să treacă Prutul, dar cade pradă câinilor asmuțiți de grănicerii sovietici. E posibil ca textul să facă parte sau să fie germele romanului *Quelque part sur le Dniester*, recomandat pe copertă cu formula publicitară „Toute l'âme de la femme slave”. În presa exilului, ca și în antologia îngrijită de G. în „Almanachul pribegilor români”, au rămas alte poeme (*Acolo șezum și plânsem*, *Cântec pribeag*, *Avânturi*, *Melancolie*), apoi texte de proză, precum și pagini diaristice.

SCRIERI: *Licurici*, Sighet, 1936; *Cântece din Maramureș*, Iași, 1939; *Cocorii de atunci...*, Iași, 1943; *Quelque part sur le Dniester. Léala Mazilou*, pref. Jean Vitiano, Paris, 1949; [*Versuri*], în *Poeme fără țară*, pref. Aron Cotruș, cu desene de Eugen Drăguțescu, Madrid, 1954; *Scrisorile unui exilat*, în *Povești fără țară*, Madrid, 1957; *Vine Radu Gyr*, Madrid, 1979; *81 epigrame*, Madrid, 1979; *Relații româno-ruse*, Madrid, I–III, 1979–1986; *Transilvania românească*, Madrid, 1981.

Repere bibliografice: G. Ursu, *Tecuciul literar*, 1943, 148; Pamfil Șeicaru, „Exegeza cazului Govora”, „Chemarea” (Paris), 1950, 10; Faust Brădescu, „*Quelque part sur le Dniester*”, „Exil”, 1952; Ion N. Oprea, *Personalități moldave*, Iași, 2008, 211–260; Manolescu, *Enciclopedia*, 376–377; Vasile Plăcintă, *Nicolae Ștefănescu Govora – un scriitor înstrăinat*, „Dunărea de Jos”, 2011, 112; *Scrisoare de la Primăria comunei Gohor*, ADLTR, G-70. **V.D.**

GRAI MOLDOVENESC, publicație apărută la Iași, lunar și bilunar, între mai 1932 și martie 1937, cu subtitlul „Literatură, artă, știință”. Direcția îi aparține lui A.G. Delafântănele (pseudonim al lui Anton Gurgu), căruia, din 1936, i se alătură, în anumite intervale, Vasile G. Mândru. Lipsită de un program literar explicit, dar manifestând, prin ceea ce publică, o tendință tradiționalistă, revista are o audiență mai mult regională. De bun nivel general, ea se remarcă prin varietatea conținutului, prin câteva colaborări de excepție și chiar printr-o anumită eleganță grafică. În afara numeroaselor articole social-culturale pe teme de actualitate, în paginile ei apar versuri, proze, reportaje literare, comentarii și note critice, unele texte fiind semnate de autori importanți. Astfel, între poeți se numără Victor Eftimiu, Radu Gyr (*Cântec de grădinar*, *Colindă tristă*, *Doliu alb*), Zaharia Stancu (*Rugă de vară*), George Lesnea (*Zăpezii*). De asemenea, sunt reluate din alte publicații poeme ca *Nocturnă* de G. Bacovia (sub titlul *Versuri*) și

Înălțarea de Ion Pillat, iar directorul revistei își plasează aici o bună parte din propria producție lirică. Deși mai puțin numeroase, notabile sunt și contribuțiile prozatorilor: în primul rând acelea ale lui Mihail Sadoveanu, căruia îi apar în **G.m.** povestirea istorică *Dobrotici-Domn*, povestirea de război *Jertfele* și însemnările de călătorie intitulate *Ecrené*, apoi schițele lui Al. Cazaban (*Orele suplimentare ale unei funcționare* și *Pentru mântuirea sufletului*). La acestea se adaugă notele de drum ale lui Nichifor Crainic (*Pe Nistru*) și prozele unor autori mai puțin cunoscuți, precum V. Căraușu, V.C. Rareș, Liviu Negură și Vasile Taban, care semnează și Savile Natba (cu fragmente din romanul *Epitrafir*). Cu toate că își fac loc, sporadic, în rubrici ca „Pe marginea cărților”, „Revista revistelor” și „Cărți, reviste, ziare”, textele de critică literară sunt destul de rare și prea puțin concludente. De remarcat este, în schimb, includerea în sumar a câtorva meritorii încercări de transpunere în germană a unor poeme eminesciene (*Luna codrii îi pătrunde*, *Pe un album*, *Stau în cerdacul tău*, *Sonet*), traducătorul fiind Ioan Longhin Nicolau, și a două interviuri cu I.A. Bassarabescu și Cezar Petrescu. **I.M.**

GRAI ȘI SUFLET, periodic apărut la București, anual, între 1923 și 1934, apoi în 1937, sub direcția lui Ovid Densusianu, cu subtitlul „Revista Institutului de Filologie și Folklor” (în total șapte numere, primele cinci în câte două tomuri). Fără a fi enunțate explicit, liniile programatice ale publicației transpar din articolul *Orientări noi în cercetările filologice*, semnat de O. Densusianu în primul număr. Arătând că „între filologia veche și cea nouă anii din urmă au accentuat tot mai mult deosebiri, ca metodă de investigație și idei conducătoare”, autorul expune noutățile apărute în câmpul său de studiu, încredințat că „o asemenea expunere, redusă la relevarea directivelor generale ale filologiei noi” își găsește „cel mai bun prilej în primele pagini ale unei reviste a cărei utilitate nu mai are nevoie de justificări, oricât de străine de mișcarea filologică ar rămâne la noi preocupățiunile intelectuale”. Cu erudiție și pasiune, articolul vorbește, pe de o parte, despre înnoirea metodologică a diferitelor ramuri ale lingvisticii (fonetică, dialectologie, etimologie, semantică etc.) și, pe de alta, despre apropierea tot mai vădită dintre filologie și celelalte științe umane, care, încă de la începutul secolului al XX-lea, luaseră un vizibil

avânt. Se insistă îndeosebi asupra nevoii de a da o nouă și mai profundă interpretare „faptelor de limbă” prin aplicarea noilor descoperiri din domeniul psihologiei, în general, și al celei colective în special. „A considera fenomenele lingvistice – se spune – ca rezultat al proceselor psihice, a pune în evidență substratul lor sufletesc e una din concepțiile care, introdusă în filologie, va face să privim într-o lumină nouă evoluția limbilor”, dar se subliniază că, și invers, „pentru psihologia generală, ca și pentru aceea a colectivităților, pentru psihologia etnică, lingvistica înțeleasă astfel va aduce contribuții prețioase”. La fel de rodnică este, susține Densusianu, și influența reciprocă între filologie și alte sfere ale cunoașterii umaniste: sociologia, etnologia, folclorul, istoria culturii, estetica, concluzia argumentației sale fiind că „filologia a dus mereu mai departe spiritul scrutaător, a cuprins în preocupățiunile ei tot mai multe probleme și și-a modificat concepțiile fie pentru că a lărgit câmpul observațiilor, fie pentru că a stabilit puncte de contact cu alte ramuri ale științei”. Acest spirit deschis și integrator se face simțit în toate cele șapte numere ale anuarului. Având un caracter academic și un nivel științific cu adevărat remarcabil, **G.s.** găzduiește rezultatele unor cercetări aprofundate ce țin de diferitele ramuri ale filologiei, în sens larg, și ale folcloristicii: istoria limbii, romanistică, dialectologie, lingvistică comparată, semantică, etnografie, literatură populară. Colaboratori constanți, cu studii ample și temeinice, sunt specialiști de renume din toate aceste domenii. În primul rând, se cuvin amintite contribuțiile lui O. Densusianu însuși, ale cărui principale preocupări ca filolog reies limpede din studiile apărute în **G.s.** Interesul său pentru epoca veche, cea de plămădire a limbii române, se oglindește în scrieri precum *Irano-romanice*, *Semantism anterior despărțirii dialectelor*, *Cuvinte latine cu semantism păstoresc*, iar acela pentru formele vii și creative ale limbii este dovedit de un text precum *Limba descântecelor*. Tot el aduce în discuție însă și problema de actualitate a reformei ortografice, rememorând, în același timp, destul de zbuciumata istorie academică a acesteia (*Noua ortografie*, 1932). Tache Papahagi scrie despre romanitatea sud-ilirică sau despre transformările fonetice și lexicale din epoca de formare a limbii române, dar publică aici și investigațiile sale de ordin etnolingvistic și folcloric (*Cercetări în Munții Apuseni*, *Creațiunea poetică populară*).

Un alt colaborator de seamă este I.-A. Candrea, cunoscut pentru cercetările sale legate de graiul românilor sud-dunăreni, de cultura și de tradițiile lor (*Viața păstorească la megleniți*, *Texte meglenite*, *Glosar megleno-român*). O abordare amplă a aceleiași problematici întreprinde, în *Cercetări asupra graiului românilor din Albania* sau în *Asupra repartizării dialectale a istroromânei*, Al. Rosetti, care examinează și unele texte vechi, inclusiv cele adunate ulterior într-un volum omonim redactat în limba franceză (*Lexicul „Apostolului” lui Coresi comparat cu al „Codicelui voronețean”, Catehismul Marțian, „Filioque” din Psaltirea Scheiană, Lettres roumaines de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza*). Valoroasă este și *Contribuție la onomastica „Romanului lui Alexandru” și „Romanului Troiei”* de Vasile Bogrea, ca și cercetarea folcloristului și muzicologului Constantin Brăiloiu, care se oprește asupra creației populare din nordul țării (*Bocete din Oaș*). Trebuie notat, de altfel, că în multe studii apărute în **G.s.**,

adeseori micromonografii ale propriei teme, sunt incluse și interpretate substanțiale culegeri de literatură populară (a se vedea, între altele, poeziile aromânești transcrise de Tache Papahagi în *Originea muloviștenilor și gopeșenilor*, versurile și povestirile adunate de Elena Moroianu sub titlul *Din ținutul Săcelelor* sau cele inserate de D. Șandru și F. Brânzeu în *Printre ciobanii din Jina*). Dublă relevanță, literar-folclorică și lingvistică, au, de asemenea, cele două variante ale *Mioriței* publicate de Ion Diaconu, colecțiile oferite de I.I. Stoian (*Texte folklorice din Râmnicul-Sărat*), Alexandrina Istrătescu (*Texte populare din județul Prahova*, *Epica populară din Argeș și Lirica populară din Argeș*). În afara secțiunii rezervate cercetărilor de amploare, precum cele amintite mai sus, **G.s.** are alte trei rubrici permanente, care îmbogățesc publicația atât în sens științific, prin investigații punctuale, de pură specialitate, cât și în acela al integrării umaniste la care se referea O. Densusianu în articolul inaugural și la care trimite simbolic însuși titlul revistei. Astfel, în rubrica „Însemnări și rectificări” se dezbate chestiuni controversate privind îndeosebi etimologia și semantismul unor cuvinte românești (un exemplu: cuvântul păstoresc „baci”, „spre care nu s-au îndreptat atâtea ispite de etimologizare ca spre altele”), iar în cele intitulate „Dări de samă” și „Indicații bibliografice”, de mai largă deschidere culturală, sunt comentate, recenzate sau cel puțin consemnate lucrările recent apărute ale unor savanți prestigioși. Supuse atenției sunt nu numai scrierile unor filologi români (Th. Capi-dan, Sextil Pușcariu, Nicolae Drăganu, Pius Servien ș.a.) sau străini (Antoine Meillet, Carlo Tagliavini, Leo Spitzer, Alf Lombard ș.a.), ci și ale unor psiho-logi, etnologi, antropologi, istorici ai religiilor care au deschis noi drumuri în științele lor: Henri Dela-croix, Giuseppe Cocchiara, Arnold van Gennep, Georges Dumézil ș.a. Tot aici este menționată apariția unor publicații de specialitate, de pildă a „Dacoromaniei” de la Cluj, îngrijită de Sextil Pușcariu, sau activitatea unor grupări științifice de felul Cercului lingvistic de la Praga, înființat în 1929. Semnatarii notelor, recenziilor și comentari-ilor sunt, în principal, Ovid Densusianu, I.-A. Can-drea și Tache Papahagi, cărora li se alătură însă și alți colaboratori, mai mult sau mai puțin sporadici: I. Gh. Brătianu, M. Gregorian, Sextil Pușcariu, G.G. Alexici, P.S. Coculesco (Pius Servien), Al. Graur, Al. Vasiliu, Luca Preda, G. Iogu.

I.M.

GRAIU BUN, revistă apărută la București, lunar, din aprilie 1906 până la 1 decembrie 1907. Director: N. Macedoneanu (N. Batzaria); redactor: M. (Marcu) Beza. Redacția detaliază intențiile ce au dus la editarea publicației, în articolul *Câteva cuvinte*: „Foaia își propune să oglindească viața aromânilor din toate punctele de vedere, va face cunoscute localitățile și așezămintele lor, obiceiurile, moravurile și credințele lor, procurând în același timp o lectură plăcută și folositoare”. Eventualitatea producerii unei concurențe cu „Lumina”, revistă care apărea din 1903, este respinsă ferm, **G.b.** având un profil literar și de popularizare bine conturat. În plus, formatul mărit îi dă posibilitatea de a tipări număr de număr „bucăți traduse din original și din cei mai buni scriitori ai Orientului (turci, bulgari, ruși, sârbi) puțin cunoscuți în țară ori schimonosiți prin traduceri defectuoase”. Din acest proiect cultural pe cât de ambițios, tot pe atât de generos, cei doi tineri intelectuali aromâni au reușit, în cele douăsprezece numere apărute (unele duble), conturarea a două compartimente: ilustrația (fotografii, desene) și contribuțiile literare ale scriitorilor aromâni, completate de o bine orientată selecție din literatura populară născută din Tesalia și Pindul Macedoniei grecești până în Turcia. Originalitatea acestor piese (poezii, anecdote, pilde, snoave și povești), reproduse în dialect și mai rar în limba cultă, se articulează fericit cu variata și sugestivă selecție a ilustrațiilor reprezentând tipuri umane, costume naționale alese din ținuturi diferite etc. Editorii revistei sunt și susținătorii ei neosteniți: N. Batzaria, care abia la numărul 6-7 își divulgă identitatea reală ascunsă sub pseudonimul Macedoneanu, la care a fost obligat „pentru diferite considerente” în perioada cât a trăit în Turcia, scrie românește istorioare cu tâlc moral (*O casă aromânească*), amintiri (*Cum am început să scriu, Prima revistă românească din Turcia*) și versuri în dialect (*I-al dispune tâmbărălu, Li-n plătește Dummidzălu, Chipurlu a li cătușe*). Deosebit de interesante sub aspect etnografic și parțial antropologic sunt însemnările *Călătorii pe la aromâni. Bitolia-Resna-Ohrida*, întinse pe trei numere, dar mai ales semnalarea și descrierea unei lucrări necunoscute, de mare valoare științifică și identitară, apărută în 1797 la Viena – *Noua Pedagogie sau Abecedar ușor pentru ca copiii să învețe cartea româno-vlaho pentru uzul comun*

al româno-vlahilor, acum pentru întâia oară s-a alcătuit și îndreptat de sfinția sa părintele Constantin al lui Niculă, voscopolean, arhivar și protoiereu la Posnania din Prusia de miază-zi și grație lui s-a dat la tipar pentru fala neamului. În **G.b.** poezii în dialect mai dau Nuși Tulliu (*Clorî*), C. (Constantin T.) Belimace (*Cântec*), Tașcu Ciomu (*Dorlu-ali mamî*), iar scurte bucăți în proză semnează N. Hagi-Costa (*Trî timia ta, Doamne!*), D. Larunga (*Ună carte*) și un autor cu pseudonimul Boemuș (*Din vremi cari trec*). Apar și câteva texte culese din bătrâni: N. Papuli (*Cântec popular din Perivale*), N. Caragea (*Dali mincinoși*). Contribuțiile cele mai valoroase le aduc filologul și folcloristul Pericle Papahagi cu studiul etnografic de mici dimensiuni *Călușerii sau aruguciarii la aromâni* și cu replica argumentată dată încă studentului la Literele ieșene George Pascu pe marginea unor considerații etimologice ale acestuia privind cuvântul „fluier”, tipărite în „Viața românească”, precum și lingvistul Theodor Capidan, semnatar al unei argumentate pledoarii în favoarea introducerii dialectului aromân în școală, ca și în instituțiile culturale din Grecia și din Turcia (*O lămurire, I-II, Despre rostul instituțiilor noastre culturale în Turcia*). Justificate de deceniile de asuprire și discriminare a aromânilor, susținerile temeinic formulate sunt nuanțate din perspectivă culturală și în excursul istoric din studiul *Dualismul limbii române la aromâni*, în care capitolul cel mai interesant este cel ce analizează scriitorii în dialect aromân. Câteva cugetări spicuite din scrierile lui Schopenhauer, N. Iorga și Titu Maiorescu sunt la concurență cu un mănunchi de proverbe spicuite de I. Zuchi. O iconografie sugestivă reproduce imagini luate din așezările montane ale românilor, dar surprinde cu predilecție grupuri și tipuri umane etalând cu mândrie portul popular specific sau numai piese de vestimentație (*Româncă din Pind, Caravană românească în munții Pindului*). Informații și noutăți culturale diverse, selectate în special din viața comunității, sunt reunite sub genericul „Cronică”, unica rubrică a revistei, pasager asumată de Marcu Beza prin inițialele numelui. Revista își încetează brusc apariția, singura informație ce deslușește întrucâtva situația provenind de la directorul tipografiei, care îi comunică depozitarului Bibliotecii Academiei Române că, după informațiile pe care le deține, „colaboratorii ei sunt acum funcționari în Macedonia”. **R.P.**

GRAIUL, publicație social-culturală apărută la București, neregulat, între 1 februarie 1932 și 21 ianuarie 1933, cu subtitlul „Organ al Societății Studenților Macedo-Români”, sub conducerea unui comitet. Redactor responsabil: I. Caranica. De la numărul 2/1932 redactor responsabil devine I. Ghițea, iar de la numărul 7/1932 Mamali Stamate. Așa cum se arată, pe un ton ferm, în articolul-program, principala dorință a revistei este de a atrage atenția asupra situației dificile a românilor sud-dunăreni, a căror identitate etnică și culturală era în pericol. În acest scop, **G.** publică numeroase articole pe teme de actualitate, însemnări, informații, extrase din conferințele unor politicieni importanți (Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod), dar și texte despre istoria, tradițiile, limba și literatura aromânilor: George Murnu, *Românii din Peninsula Balcanică*, Theodor Capidan, *Românii nomazi și Coborârea oilor la șes*, I. Goschin, *Din spiritul graiului aromânesc*. Ultimul recenzează, de asemenea, volumul *Bair di cântic armânescu* al lui George Murnu și comentează anecdotele lui N. Batzaria, iar Dumitru Pariza publică însemnările intitulate *Poezii Z. Araia și T. Caciona*, cu ocazia apariției unei antologii alcătuite de Tache Papahagi. În revistă mai sunt incluse periodic versuri în dialect aromân semnate de George Murnu, Ion Foti, Nuși Tulliu, Cușan D. Araia ș.a. sau în română (este reprodus un fragment din poemul *Iisus* al lui Panait Cerna), ca și proză scurtă (N. Batzaria, *Că a venit un om acasă*). În numărul 8/1932 pot fi citite în traducere două fragmente din proza religioasă a lui Giovanni Papini. Alți colaboratori: Vasile Hristu, C.I. Papanace. **I.M.**

GRAIUL DE DUMINICĂ, periodic apărut la Baia Mare, săptămânal sau bilunar, între 18 februarie și 9 septembrie 1990, ca „ediție specială a ziarului «Graiul Maramureșului»”. Redactor-șef este Augustin Cozmuța, iar coordonatori V.R. Ghenceanu, Gheorghe Pârja, Alec Portase. Intenționând să ofere o imagine cât mai cuprinzătoare a vieții culturale maramureșene, publicația abundă în note și comentarii teatrale, muzicale, plastice, dar nu neglijează nici literatura. În paginile ei apar grupaje de versuri, însoțite de bune prezentări, ale unor poeți ca Gheorghe Chivu, Ion Iuga, Ioan Dragoș, Ion Baias, Ion Burnar, Ioana Dinulescu, parodii de Gheorghe Roman, proze scurte de Ștefan Jurcă, Nicolae Goja ș.a., cronicile literare de Augustin Cozmuța, traduceri din Andrei Platonov

și Gérard Bayo. Ocazional, cu articole pe teme social-politice sau morale, au colaborat câțiva scriitori cunoscuți, între care Ioan Groșan, Nicolae Prelipceanu, Ion Pop, Teohar Mihadaș. **I.M.**

GRAIUL MARAMUREȘULUI, revistă social-literară apărută la Sighet, săptămânal, cu întreruperi, între 1 martie 1932 și august 1940, sub conducerea unui comitet. O a doua serie, între 1946–1948, îl are drept redactor pe Gheorghe Dăncuș. De la numărul 12 până la numărul 25/1933 se precizează că **G.M.** e organ al Asociației Presei din Maramureș, director fiind Tănase Pușcă, iar secretar de redacție Mihail Bologa, cărora le-au urmat I. Gr. Marin-Slujeru ca secretar de redacție și V. Rusu ca redactor responsabil. Publicația are în primul rând un caracter social, dar nu lipsesc nici rubrici literare precum „Colțul vesel”, „Biblioteca noastră” și „Vitrina cărților”, unde apar versuri satirice (de Toma Murgoi-Jiboteanu, N. Lebedi, C.S. Anderco) și diverse recenzii (de M. Iosifaș și Ion Berinde). Totuși, remarcabile sunt mai degrabă câteva texte republicate în afara acestor rubrici, și anume două poezii de Aron Cotruș (*Maramureșul, Transilvania*), ca și o serie de poeme în proză ale lui Pavel Al. Macedonski. De reținut, în plus, spațiul larg acordat creației unor poeți-țărani. **I.M.**

GRAIUL NOSTRU, periodic apărut la Bârlad, lunar, între aprilie 1925 și decembrie 1927, cu subtitlul „Revistă de literatură”. De la numărul al doilea subtitlul devine „Literatură–cultură”, pentru ca din iulie 1926 să se revină la cel inițial. De la numărul 7–8 iese sub conducerea unui comitet. Articolul ce deschide primul număr este de fapt un elogiu adus limbii și literaturii române de poetul George Tutoveanu, care subliniază totodată orientarea tradiționalistă a publicației. Nedepășind nivelul mediu al unei reviste de provincie, **G.n.** se remarcă totuși prin varietatea rubricilor și a textelor pe care le găzduiește și, de asemenea, prin unele colaborări notabile. Astfel, pot fi citite aici poeme de G. Bacovia (*Toamnă*), Aron Cotruș (*Copilărie, alb pridvor părăsit...*), Victor Ion Popa (*M-a cunoscut*), Al. T. Stamatiad (*Spre alte înălțimi*). De reținut și două postume de Al. Vlahuță, *Cântec* și *Prorocie*. Tot cu versuri sunt prezenți G. Tutoveanu, Agatha Grigorescu, Cincinat Pavelescu și o seamă de alți autori mai puțin cunoscuți: Sylvia Pan, Virgil Duiulescu, Zoe G. Frasin (Zoe G. Tutoveanu), Const.

Goran, Doina Bucur ș.a. Deși abundentă, proza publicată în **G.n.** rămâne inferioară poeziei. Se pot semna doar povestirile lui Artur Gorovei (*Viața, un vis, Talentul* ș.a.), un fragment din romanul *Vipera* de G.M. Vlădescu și câteva texte de Tudor Pamfile, Mihail Lungianu și Maria Grigorescu. Fără a fi nici ea un punct forte, critica literară e ilustrată totuși de câteva contribuții meritorii: un comentariu mai vechi, din 1916, al lui Pamfil Șeicaru despre poezia lui G. Tutoveanu, o serie de însemnări comemorative despre Jókai Mór ale lui Carol Szöcs, editorialele lui Paul I. Papadopol, în care se stăruie asupra ideii de valoare și asupra necesității unei critici obiective, ca și numeroasele recenzii semnate G. Rosetti, M.S. Negură, Const. R. Crișan, Liana Luncă, D. Valentin. Se mai cuvin menționate amintirile despre Titu Maiorescu ale lui D. Nanu, precum și două articole aparținând lui Nichifor Crainic (*În slujba păcii evanghelice*) și lui Gala Galaction (*Care ar trebui să fie lectura noastră zilnică*). Intrate rareori în sumarul revistei, traduceri nu lipsesc însă nici ele. Apar versiuni românești ale unor scrieri de Giovanni Papini (*Iisus pe cruce*), Charles Baudelaire (*Cugetări și paradoxe*), Heinrich Heine (*De pe stâncă*). Alți colaboratori: George Nedelea, Ciprian Doicescu, Radu Miu, A. Mândru, George Ursu, Ion Sân-Georgiu, G. Dem. Mihăilescu, Leca Morariu, G. Pallady, Petru T. Gâdei. **I.M.**

GRAIUL ROMÂNESC, publicație apărută la București între ianuarie 1927 și decembrie 1934, ca organ al societății omonime, cu indicația: „Iese lunar pentru cercetarea problemei românilor din afară de hotare și a românilor minoritari”. Având un comitet a cărui componență rămâne neprecizată, revista își expune ideile directoare într-o notă din primul număr, semnată de Emanoil Bucuța cu inițialele em. b., acesta fiind, în fapt, cel care conduce publicația. Intitulată *Ce urmărește „Graiul românesc”?*, în notă se arată că, după ce „a lucrat timp de patru ani, de când ființează” pentru „apărarea de desnaționalizare a românilor din afară de hotarele țării sau chiar dinăuntrul acestor hotare”, Societatea Culturală Graiul Românesc a ajuns la concluzia că scoaterea unei publicații proprii ar fi „un nou mijloc” pentru atingerea scopurilor sale. „Întâii paladini ai limbii”, se spune, „sunt oamenii de condei”, care, știind că „semnul cel mai vădit și cel mai tare meterez al naționalității e limba”, pot lupta pentru cunoașterea și păstrarea ei, ca și a

culturii făurite, pe temeiul ei, de români, oriunde ar viețui aceștia. Se promite că în revistă „toate crâmpielele de români din străinătate vor apărea cu nevoile și speranțele lor, precum și toate acele regiuni unde românii au suferit pierderi de pe urma apăsărilor politice ale trecutului” și că materialele ce urmează a fi publicate „vor fi scrise cu toată nepărtinirea”. Obiectivele programatice vor fi reafirmate și completate ritmic, la sfârșit sau la început de an, în articolele de bilanț. Astfel, în cel din numărul 12/1928, *Doi ani de viață ai revistei „Graiul românesc” și împlinirea unui program*, Emanoil Bucuța constată că **G.r.** „a îmbrățișat în acest răstimp întreaga problemă care i-a dat naștere”. Publicația nu a uitat „niciun grup mai însemnat de români rămași în afară de hotarele țării”, îndreptându-și însă atenția și spre acei „români dintre noi, cari trăiesc în împrejurări de populații minoritare, cum sunt românii din săcuime supuși azi unui proces de deznaționalizare” și spre cei „cari sub valul străin și-au pierdut graiul în nordul Bucovinei și al Basarabiei”. În încercarea de cuprindere a tuturor comunităților românești, inclusiv pe cele risipite „în colonii, prin marile orașe ale lumii”, revista „s-a menținut în rosturile de informare științifică premurgătoare”, această problematică fiind analizată la început pe „laturile ei geografice și politice”, iar „laturile culturale și sociale” așteptând să fie investigate mai stăruitor în continuare, odată cu apariția unor „noi metode” și a unui „nou spirit”: „Înainte treceam peste orice deosebiri și căutam să facem din toți românii, oriunde ar fi trăit ei, cetățenii unei singure patrii ideale. Eram iredenți”. Dar acum, „atitudinea noastră nu mai poate fi cea de odinioară. Acum trebuie să căutăm nu să le întețim nemulțumirile, în vederea unei desfaceri teritoriale, ci să li le slăbim, în vederea unei cât mai bune viețuiri în țara unde se găsesc. Lupta pentru păstrarea ființei naționale o vom duce pe căile, de toți recunoscute, ale drepturilor minorităților etnice”. Ideile, reluate și detaliate apoi în alte articole retrospective (numerele 1/1931 și 1/1933, ultimul semnat de Simion C. Mândrescu, președintele Societății Graiul Românesc), își vor găsi pe deplin reflectarea în paginile revistei. Într-adevăr, în ciuda delicatului său câmp de acțiune culturală, **G.r.** va reuși să evite în mare măsură accentele naționaliste și partizanatul neîntemeiat pe fapte. Intenția de a-și menține caracterul documentar și de a milita pentru drepturile etnice ale

românilor doar implicit, cu mijloacele cunoașterii, fără excesive ideologizări, poate fi sesizată în toate cele trei compartimente ale ei: cel de studii, cel de însemnări și cel al rezumatelor în limbi străine, incluse în rubrica „Prescurtare în limbile franceză, italiană, germană, engleză”. Temeinice, bine documentate, adesea însoțite de statistici, hărți și ilustrații, studiile propun un evantai larg de teme și de perspective (lingvistice, istorice, sociologice, politice, demografice, etnografico-folclorice) asupra comunităților românești minoritare, din diaspora sau dinlăuntrul țării. Printre colaboratori se numără oameni de știință și nu o dată cercetători de renume. În sumar pot fi întâlnite, între altele, numele lui Sextil Pușcariu (*Românii din Istria, Romanitatea limbii române*), Theodor Capidan (*Românii din Macedonia, Contribuția românilor la renașterea Albaniei, Românii din Albania*), Șt. Ciobanu (*Republica moldovenească de peste Nistru și cultura română*). P.P. Panaitescu analizează o statistică a Dobrogei din 1849, geograful și etnograful George Vâlsan semnează cercetarea *Mocanii în Dobrogea la 1845 cu o „Condică de economi de oi aflători în Bulgaria”*, iar Vasile N. Christu, bun cunoscător al arealului slav, se ocupă în mai multe rânduri de românii sud-dunăreni (*Aromânii din Bulgaria, Românii din Jugoslavia din punct de vedere cultural, Aromânii din Rodopi, Românii din Macedonia*). O cercetare amplă, *Românismul în regiunea dintre Prut și Nistru din fosta Bucovină, epoca între anii 1775–1780 (cu o hartă etnografică)*, îi aparține preotului Dimitrie Țopa din Cernăuți, în timp ce asupra situației etnice a conaționalilor din Ungaria sau din „secuime” se opresc Vasile Stoica (*Românii din Ungaria*), Sabin Opreanu (*Printre românii săcuizați*) și Simion C. Mândrescu (*Românii din secuime*). Făgăduința programatică de a nu uita nici comunitățile din Lumea Nouă este împlinită prin contribuțiile lui Aureliu Ion Popescu (*Românii din America, Colonia română din New York*), Nicolae Petrescu (*Românii din America*) și chiar prin notele de călătorie ale reginei Maria (*Între românii din America*). Aceeași tematică este etalată, din felurite unghiuri și cu o aplecare îndosebi asupra actualității, de rubrica „Însemnări”. Ținută în primii doi ani de apariție de Emanoil Bucuța (care mai semnează Ion Ordeanu ș.a.), apoi de alți autori ce semnează doar cu inițiale (v. ch. și ch.– Vasile Christu), rubrica se împarte la rândul ei în două secțiuni. Una cuprinde note diverse, care

se referă, expozitiv sau dezbătându-le percutant și uneori polemic, la evenimente și probleme legate de viața și cultura românilor de pretutindeni. Sunt atinse chestiuni privind învățământul, situația demografică și falsificările ei, excesele național-propagandistice ale unor vecini. Tot aici apar dări de seamă despre diferite congrese, se publică apeluri (*Către românii din America, Către preoții și profesorii români din Peninsula Balcanică*) și se oferă o multitudine de știri despre viața unor organizații, cu deosebire a celor studențești implicate în susținerea românismului. În secțiunea de recenzii, foarte consistentă mai ales în primii ani, Emanoil Bucuța scrie cu asiduitate despre lucrări ale unor lingviști, etnologi sau istorici români (între altele, *Săcui și români* de N. Iorga, *Studii istroromâne* de Sextil Pușcariu, *Macedoromânii* de Th. Capidan, *Macedoromânii sau aromânii* de Tache Papahagi, *La Bessarabie et les relations russo-roumaines* de Alexandru Boldur, *The Ethnical Minorities in Transylvania* de Silviu Dragomir) sau ale unor străini interesați de problematica românească (*Per la storia dei Valacchi in Moravia* de Carlo Tagliavini, *The Racial Conflict in Transylvania* de John Cabot, *Bessarabia* de Charles Upson Clark). Deși beletristici i se acordă mai puțină atenție, sunt comentate totuși și cărți de literatură, precum romanul *Catherine-Paris* de Marta Bibescu. Mai cu seamă prin întreaga activitate de orientare generală desfășurată de Emanoil Bucuța, **G.r.**, rămâne una dintre cele mai elevate și mai complete reviste dedicate spațiului românesc. Alți colaboratori: N. Batzaria, Grigore Nandriș, Leca Morariu, Victor Papacoste, Valeriu Papahagi, Elena Eftimiu. **I.M.**

GRAIUL SATULUI, periodic apărut la București, lunar, din noiembrie 1931 până în 15 aprilie 1932, cu subtitlul „Revistă de cultură și îndrumare pentru popor”, sub îngrijirea unui comitet condus de V. Dobrescu și I. Niculescu-Vătășoiu. Așa cum se precizează în *Cuvinte pentru cititori*, revista se adresează în primul rând sătenilor, propunându-și să acorde atenție trecutului, „bogat în atâtea obiceiuri, datini și credințe”, să contribuie la „păstrarea prin scris a graiului românesc curat” și la „răspândirea culturii și îndrumarea pe calea cea bună, dreaptă și sănătoasă a poporului”. Urmându-și programul, **G.s.** publică versuri, proză, articole privind lumea satului, scrise într-un stil adecvat, accesibil. În ce privește poezia, în afara reproducerii unui text

de Ion Pillat (*Ilie Baci*), nu se pot înregistra alți autori însemnați. Dacă proza este, de asemenea, slab reprezentată prin tipărirea (sau reluarea) unor schițe și povestiri ale lui Al. Cazaban, Ion Micuț și G.D. Grigorescu, publicistica este în schimb mai abundentă și mai diversă. Apar mici portrete ale unor scriitori apropiați de tradițiile populare (Ion Creangă, O. Goga, Al. Vlahuță), articole despre anumite obiceiuri și datini (la rubrica „Din viața satelor”) și articole cu subiect religios (la rubrica „Cuvinte creștinești”), iar editorialele, foarte combative, dezbăt stăruior problemele satului românesc. Mai colaborează G. Nicolescu, N. Dimitriu Fotin, S. Irimescu, Marin C.A. Tudoran ș.a. **I.M.**

GRAMA, Alexandru (8.I.1850, Blaj – 12.VI.1896, Blaj), scriitor religios, publicist. Părinții se numeau Viana și Mihai Grama. După ce studiază teologia la Blaj și filosofia la Viena, **G.** e hirotonit preot (1873). În 1877 obține titlul de doctor în teologie la Viena, fiind apoi numit profesor de istoria Bisericii și drept canonic la Seminarul Teologic din Blaj. Publică articole de specialitate în „Foaia bisericească”, precum și volumele *Istoria universală a Bisericii de la începutul ei până în zilele noastre* (1881), *Explicarea mecanică modernă a naturii și credința în Dumnezeu* (1881), *Istoria Bisericii românești unite cu Roma, de la începutul creștinismului până în zilele noastre* (1884) ș.a.

Folosindu-se de anumite împrejurări, **G.**, spirit pozitivist și limitat, moralist înverșunat și lipsit de simț estetic, se ridică violent împotriva lui M. Eminescu, a poeziei sale și a curentului eminescian. După ce în ziarul „Unirea” semnează o serie de articole în care constată indignat excesele „pesimismului” în rândurile versificatorilor și își propune să demonstreze lipsa de valoare filosofică, morală și artistică a lui Eminescu, el publică în 1891 „studiul critic” *Mihail Eminescu*. Pornind de la o afirmație a lui Titu Maiorescu (despre blazarea și genialitatea lui Eminescu), autorul susține că poetul era un bolnav inapt pentru o viață socială normală, un versificator cu o influență dăunătoare prin imaginile ilogice, triviale din poezia sa. Condiții speciale (viața, boala, moartea), interese de grup (ale Junimii) ar fi dus la decretarea ca geniu a unui „biet comediant”, „nice geniu, nice barem poet”, simplu propagator al ideilor funeste ale lui Schopenhauer. Critica lui **G.** păcătuiește prin lipsa totală de înțelegere, printr-o rea-voință vecină cu

ura violentă, printr-un subiectivism care merge până la negarea oarbă a evidențelor.

SCRIERI: *Elemente de istorie bisericească universală și particulară a românilor*, Blaj, 1879; *Istoria universală a Bisericii de la începutul ei până în zilele noastre*, Blaj, 1881; *Explicarea mecanică modernă a naturii și credința în Dumnezeu*, Blaj, 1881; *Istoria Bisericii românești unite cu Roma, de la începutul creștinismului până în zilele noastre*, Blaj, 1884; *Mihail Eminescu*, Blaj, 1891, republ. în *Detractorii lui Eminescu*, îngr. și pref. Al. Dobrescu, Iași, 2002, 36–188; *Instituțiunile calvinești în Biserica românească din Ardeal, fazele lor în trecut și valoarea în prezent*, Blaj, 1895.

Repere bibliografice: Al. Vlahuță, *Scrisori*, II, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1963, 383–397; Al. Ciura, *Geneza unei critici*, LU, 1909, 13; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 480, *Ist. lit.* (1982), 543; Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, îngr. și pref. Mircea Popa, Cluj, 1973, 268–272; *Diç. lit.* 1900, 407–408; Ion Buzași, *Un pamflet antieminescian*, „Mozaicul”, 2000, 4–5; Ion Chindriș, *Grama contra Eminescu (premise blăjene ale cazului)*, „Astra blăjeană”, 2000, 2–3; Constantin Coroiu, *Un detractor și un „bătut în cap”*, ALA, 2003, 659. **C.T.**

GRAMATOPOL, Mihai (14.II.1937, Sibiu–31.III.1998, Brașov), eseist, memorialist, traducător. Este fiul Ioanei (n. Maican) și al lui Panait Gramatopol. A urmat liceul la București, absolvind în 1954. Licențiat, în 1959, al Facultății de Filologie, secția limbi clasice, a Universității bucureștene (printre mentorii pe care i-a avut în acești ani se numără Tudor Vianu și Aram Frenkian), se specializează în domeniul istoriei lumii greco-romane. A devenit doctor în științe istorice în 1977 cu teza *Pietrele gravate din colecția Cabinetului Numismatic al Academiei R. S. România* (publicată postum, în 2009, sub titlul *Geme și camee din colecția Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei Române*, dar și, anterior, în 1974, la Bruxelles, sub titlul *Les Pierres gravées du Cabinet Numismatique de l'Académie Roumaine*). Are o carieră în domeniul muzeistic și al cercetării vestigiilor arheologice: șef de secție la Muzeul de Arheologie din Constanța în 1961–1962, ulterior cercetător științific la Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei RSR (1963–1968), cercetător științific la Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”, iar din 1975 cercetător în cadrul Direcției Patrimoniului Cultural Național, până la desființarea acesteia, în 1977. Cu dârzenia și tenacitatea ce îl caracterizau, continuă să scrie și să traducă. Din 1990 lucrează din nou în calitate de cercetător la

Institutul de Istoria Artei. Contribuțiile lui vizează uneori discipline hiperspecializate – numismatică, epigrafie, gliptică, toreutică, studiul artelor miniaturale ș.a. –, dar au o perspectivă amplă, culturală, antropologică și filosofică. Dintre scrierile sale, două interesează studiul literaturii: cartea de debut, *Moira, mythos, drama* (1969), un eseu de factură academică, și, tangențial, *Civilizația elenistică* (1974). Două volume de memorialistică, apărute postum sub titlul *Gustul eternității* (2006), vădesc – sau, mai bine zis, confirmă – talentul literar al autorului, stârnind totodată, prin caracterul necomplet, chiar marcat malițios al evocărilor, surprindere în rândul cititorilor. Tot postumă, culegerea de eseuri *Antichitate și modernitate* (2000) reunește texte cu tematică diversă, din care nu puține au în atenție literatura și gândirea umanistă, pe când *Morfologia dezastrului* (2005) se înscrie într-un orizont predominant politic. **G.** a tradus și prefăcut romanul *Memoriile lui Hadrian* de Marguerite Yourcenar (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor), precum și numeroase lucrări dedicate culturii din Antichitatea greco-latină.

Moira, mythos, drama, sinteză complexă despre tragedia antică greacă, e o carte de erudiție și interpretare, bine scrisă și rezistentă în timp, care îl acreditează pe **G.** ca pe un intelectual din școala lui Aram Frenkian ori, sub alte raporturi, a lui Edgar Papu. Eseistul acordă atenție tuturor aspectelor tragediei (text, motive, reprezentarea ca spectacol, mesaj, fundamente filosofice), dar orizontul în care își realizează proiectul face ca studiul să fie nu (doar) o monografie despre tragedia antică, ci un eseu asupra tragicului, concept urmărit în toate epocile. Conformă exigențelor elaborării științifice (astfel, de pildă, în capitolul *Originea tragediei și exegeza modernă* chestiunea abordată e examinată cu infinite precauții de precizie științifică și istorico-literară), îndrăzneță pentru epoca în care a apărut (de exemplu, în același capitol sunt prezentate concepția lui Friedrich Nietzsche despre tragedia greacă și ecourile teoriei nietzscheene la diferiți exegeți), lucrarea lui **G.** e cu deosebire interesantă și prin ultimele capitole, unde se face referire la contemporaneitate și la teatrul modern, într-o viziune cu largă deschidere filosofică și antropologică. Eseistul schițează o paralelă între condiția omului în Antichitatea greacă și condiția omului modern, susținându-și demonstrația prin referiri detaliate la actualitatea reprezentărilor teatrale din România

de la sfârșitul anilor '60 din secolul trecut (moment de efervescentă în materie de înnoire a artei spectacolului), dar și la dramaturgia universală din același secol, care a reluat motivele tragediilor antice (Jean Cocteau, André Gide, Jean Anouilh, Jean Giraudoux, Jean-Paul Sartre ș.a.) sau a abordat modern problematica tragicului, mai bine zis a echivalentului acestuia în modernitate. Capitolul *Valențele moderne ale tragediei grecești* este, de fapt, un excelent eseu de prezentare a „teatrului absurdului”, aflat pe atunci în plin proces de „descoperire” de către cititorii și spectatorii de teatru din România. Volumul de „eseuri pragmatice” *Antichitate și modernitate* cuprinde texte din care câteva privesc direct literatura (de pildă, *Romanul istoric și farsa lui Umberto Eco*), iar majoritatea comportă semnificații importante pentru întreaga sferă a culturii. De fapt, erudiția, deschiderea către filosofie, istoria ideilor, teoria civilizațiilor sau către culturologie sunt însușiri prezente pretutindeni la **G.**, chiar și în scrierile de specialitate, care oferă o lectură agreabilă și utilă și „nespecialiștilor”. O caracterizare adecvată a acestor eseuri a fost formulată de Liviu Franga: „Tonul general al eseurilor – pentru prima oară, după decenii, readuse în prim-planul opțiunilor tematico-stilistice, ca gen optim de realizare și de expresie a dublei sinteze: litere-știință/știință-litere – este unul vituperant, catoniano-ciceronian, ori chiar mai aspru, iuvenalian, fără menajamente și reproșuri, acuzator. Nu Antichitatea trebuie readusă la viața (prezentului), ci prezentul, dacă vrea cu adevărat să se cunoască pe sine, trebuie să se uite și să se vadă în Antichitate precum în apele propriei oglinzi”. *Memoriile lui G.*, editate sub titlul *Gustul eternității* (I–II, 2006), sunt texte referitoare la perioadele 1942–1962 și 1962–1975 și dezvăluie un memorialist talentat, prob, inclement și deloc dispus să eludeze din oportunitate aspecte consternante ale realităților cărora le-a fost martor, inclusiv carențele de moralitate, chiar turpitudinile, unor personalități din lumea științifică, academică și cultural-artistică, îndeobște prețuite fără rezerve de opinia comună. Deși înclinația către malițiozitate este evidentă, credibilitatea memorialistului nu poate fi pusă la îndoială, fiindcă el procedează fără menajamente, dar și fără ranchiună, evitând capcanele pamfletului și ferindu-se de „riscurile – de gen, am putea spune – ale megalomaniei” (Cosmin Ciotloș). Interesul literar și documentar al memorialisticii lui **G.** rezidă

și în mărturia convingătoare asupra felului de trai propice cercetării istorice și arheologice, filtrat și comunicat de o personalitate de mare rigoare și elevație intelectuală.

SCRIERI: *Moiră, mythos, drama*, București, 1969; ed. București, 2000; *Civilizația elenistică*, București, 1974; ed. 2, postfață Ion Itu, Brașov, 2000; *Dacia antiqua. Perspective de istoria artei și teoria culturii*, București, 1982; *Artă și arheologie dacică și romană*, București, 1982; *Enciclopedia civilizației romane* (în colaborare), București, 1982; *Arta imperială a epocii lui Traian*, București, 1984; ed. Brașov, 2011; *Portretul roman în România*, București, 1985; *Arta romană în România*, București, 2000; *Anti-chitate și modernitate: eseuri pragmatice*, Brașov, 2000; *Morfologia dezastrului*, Brașov, 2005; *Gustul eternității*, I-II, Brașov, 2006; *Studia*, I-IV, Brașov, 2008; *Miscelanea*, I-II, îngr. Viorica Gramatopol, Brașov, 2009. **Traduceri:** Robert Flacelière, *Istoria literară a Greciei antice*, București, 1970; Richard Brilliant, *Arta romană de la Republică la Constantin*, pref. trad., București, 1979; Kenneth Clark, *Revolta romantică. Arta romantică în opoziție cu cea clasică*, pref. trad., București, 1981; Marguerite Yourcenar, *Memoriile lui Hadrian*, pref. trad., București, 1983; François Chamoux, *Civilizația greacă în epocile arhaică și clasică*, I-II, pref. trad., București, 1985; Albert Thibaudet, *Acropole*, pref. trad., București, 1986; Niels Hannestad, *Monumentele publice ale artei romane. Program iconografic și mesaj*, I-II, postfața trad., București, 1989; A. M. Snodgrass, *Grecia epocii întunecate*, pref. trad., București, 1994; Jean-Pierre Vernant, *Mit și religie în Grecia antică*, pref. trad., București, 1995; Michael Crawford, *Roma republicană*, pref. trad., București, 1997.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, [Mihai Gramatopol], RL, 1969, 40, CNT, 1984, 9; Ion Bălu, *Fascinația Antichității*, VR, 1970, 1; Vasile Constantinescu, „Moiră, mythos, drama”, IL, 1970, 1; Adelina Piatkovski, „Moiră, mythos, drama”, SC, 1972; Iorgulescu, *Scritori*, 299–302; Nicolae Manolescu, [Mihai Gramatopol], RMB, 1980, 11 038, 1981, 11 380; Vlad Russo, *Diptic istoric*, VR, 1981, 11; Dan Grigorescu, *Revolta romantică*, CNT, 1981, 37; Dinu C. Giurescu, *Artă și arheologie*, RL, 1982, 49; Ilieș Câmpeanu, „Arta imperială a epocii lui Traian”, RL, 1984, 25; Mircea Scarlat, *O carte la care revii*, AFT, 1987, 7; *Dicț. scriit. rom.*, II, 438–440; Liviu Franga, [Mihai Gramatopol], RL, 2003, 9, VTRA, 2010, 11, 12; Cosmin Ciotloș, *Chestiune de gust*, RL, 2006, 44; Cornelia Maria Savu, [Mihai Gramatopol], CLT, 2006, 51, 2008, 47, 2010, 5, VTRA, 2011, 1; Alexandru George, *Din paradisul cărților și științei*, (I–II), LCF, 2007, 4, 5; Ovidiu Pecican, *Clasicism pe cont propriu*, OC, 2010, 257; Viorica Gramatopol, *Universul Gramatopol. Dacă ai ști, Mihai*, VTRA, 2011, 2; Solomon Marcus, *Să nu-l dăm uitării*, VTRA, 2011, 3.

N.Br.

GRANDEA, Grigore H.

(26.X.1843, Țândărei, j. Ialomița – 8.XI.1897, Bacău), poet, prozator, traducător, gazetar.

Dintr-o familie de negustori (bunicul, un macedonean, venise în țară din Costopolis), **G.** era fiul Mariei (n. Baldovin) și al lui Haralamb Grandea. Învăță la Școala Națională de Medicină și Farmacie a doctorului Carol Davila, terminând, în cele din urmă, și liceul la Colegiul „Sf. Sava” din București (1865). Subchirurg, medic de batalion, profesor de științele naturii, secretar al Comisiei Documentale (1864), trece, după o perioadă de studii la Facultatea de Filologie și Litere din Liège, încheiată în 1867, prin tot felul de slujbe, mai toate provizorii; fără atestate (nu-și luase licența), este funcționar, profesor la școala macedo-română din București, redactor la „Monitorul oficial”, bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, revizor școlar în Mehedinți și Gorj, în sfârșit, profesor suplinitor la Craiova și Bacău. Debutază cu versuri în 1859 la „Dâmbovița”, încurajat și elogiat de Dimitrie Bolintineanu. Continuă să publice în foarte multe periodice („Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Concordia”, „Amicul poporului”, „Buciumul”, „Familia”, „Reforma”, „Trompeta Carpaților”, „Românul”, „Columna lui Traian”, „Tranzacțiuni literare și științifice”, „Voința națională”, „Universul literar”, „Revista literară”), lucrează în redacția altora („Amicul familiei”, „Amicul științei”, „Dâmbovița”, „Pressa”, „Curierul Bucureștilor”, „Timpul”, „Resboiul”). Jurnalist mânat de ambiții, editează el însuși o serie de gazete: „Albina Pindului” (1868–1871, 1875–1876), „Liceul român” (1870), „Steaua Daciei” (1871), „Tribuna” (1873), „Bucegiu” (1879), „Noua bibliotecă populară” (1889–1891). Scoate în 1884 mai multe foi, toate efemere („Ciocoiul”, „Ciomagul”, „Conservatorul”, „Grivița”, „Ișlicarul”, „Opincarul”, „Opiniunea țării”, „Stindardul”, „Topuzul” și „Toroipanul”), iar în 1887 editează „Sentinela”. Cu o cultură cuprinzătoare, pasionat de varii domenii, eclectic, tumultuos, crezând cu ingenuitate că

poate aduce lumini epocii, publicistul compilează spornic și popularizează, util, cunoștințe filosofice, istorice, estetice, literare. Îndeosebi la „Albina Pindului”, revistă cu profil literar, scrie zelos și entuziast, reușind totodată să adune aici mulți colaboratori și să organizeze, împreună cu I.S. Bădescu, societatea literară Orientul, patronată de D. Bolintineanu și din care va fi făcut parte la un moment dat M. Eminescu.

Ca poet, **G.** este un romantic postpașoptist care, în absența unei vocații viguroase, încă primește, ca și alții, înrâuriri venind dinspre mai vechii Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri și D. Bolintineanu. Afișează o pasiune aparte pentru Byron și poezia lui, afinitate pe care și-o motivează printr-o legătură de sânge, înrudire fantezistă, ridiculizată de contemporani. Paginile din volumele *Preludele* (1862), *Miosotis* (1865), *Poezii noue* (I, 1873), *Nostalgia* (1885) relevă un autor inegal, cu pâlپări de poezie bună, departe însă de ceea ce prevestiseră la debut D. Bolintineanu, G. Sion și G. Crețeanu. **G.** scrie versuri patriotice emfatic, prolix, compune lungi balade istorice ori fantastice, legende de factură populară. Era, de altfel, un neistovit culegător de folclor. Cu toate că adesea poezia lui are aspectul unei narațiuni dezlănate, unde lirismul se revarsă necenzurat, în imagini grandilocvente, există și câteva semne de trecere spre o altă etapă, diferită de romantismul pașoptist ca „fenomen de generație”, cum îl definea Pompiliu Constantinescu. **G.** își plânge singurătatea, tristețea, amorrurile neîmplinite, cugetă la trecerea vremii, cultivă motive noi, ce țin de exotism, demonism ori macabru (*Emirii*, *Danțul morții* ș.a.). El a fost cu siguranță un bun traducător, dornic să transpună în românește, ca altădată Heliade, din mari poeți ai lumii (Anacreon, Horațiu, Ovidiu, Dante, Hafiz, Shakespeare, Bürger, Klopstock, Schiller, Goethe, Byron, Uhland, Lamartine, Pușkin, Mickiewicz ș.a.), mai toate versiunile pe care le realizează fiind incluse în „Albina Pindului”. Pe lângă poezie, scrie și multă proză, însă doar două romane au fost tipărite: *Fulga* (1872, intitulat apoi *Fulga sau Ideal și real* și circulând în numeroase ediții) și *Vlăsia sau Ciocoi noi* (1887). În *Fulga*, pare-se inspirat după un roman al lui Alphonse Karr, se încropește o poveste de dragoste, cu personaje fantomatice, convenționale, frizând ridicolul prin patetismul lor, pe când în *Vlăsia sau Ciocoi noi* autorul încearcă, pe urmele lui Nicolae Filimon, o frescă satirică în

care țara este imaginată ca o „vlăsie” aflată la discreția profitorilor politici. Deoarece procedeele de compoziție se amestecă, iar personajele mai interesante sunt abandonate pe rând, epicul se dispersează și romanul cedează manierei foiletoniste, urmărind încurcăturile unui aprins june revoluționar, îndrăgostit deznădăjduit de fiica unui boier. Al treilea roman, *Misterele românilor* (publicat în foileton la „Bucegiu” în 1879, varianta ultimă găsindu-se, sub titlul *Din altă lume. Amintiri din războiul turco-român*, în „Universul literar”, 1889), ia ca model *Misterele poporului* de Eugène Sue, unde înscenarea este axată pe metempsihoză. În jurul protagonistului, vlăstar al unei vechi familii țărănești din Munții Bucegi, se țese o mișcare epică încălcată, cu multe elemente fantastice, onirice, ducând până la începuturile daco-romane. Ceva din viziunea eminesciană a etnogenezei ori din atmosfera sadoveniană prezentă în *Creanga de aur* pare, totuși, prefigurat în acest roman. Note de drum în munții Moldovei, alte narațiuni fantastice, care urmau să alcătuiască volumele *Legende și novele sau Carpații și Balcanii*, se află în perioadă, ca și prelucrările după romane aparținând lui Émile Zola și Jules Verne. De la **G.**, scriitor fecund, cu suficientă imaginație, dar cu exigență minimă în definitivarea paginii scrise, au rămas și încercări de dramă istorică (*Fanarioții*, *Fiii lui Alexandru cel Bun*), iar în manuscris s-au păstrat o dramă despre Horea și o epopee intitulată *Daciada*.

SCRIERI: *Preludele*, pref. G. Sion, București, 1862; *Miosotis*, pref. G. Sion, București, 1865; *La Meuse*, ed. bilingvă, pref. Alphonse Le Roy, Liège, 1867; *Fulga*, Turnu Severin, 1872; ed. 8 (*Fulga sau Ideal și real*), București, 1885; *Eroii Pindului*, București, 1872; *Poezii noue*, I, București, 1873; *Nostalgia*, București, 1885; *Vlăsia sau Ciocoi noi*, București, 1887; *Danțul morții*, București, 1918; *Scrieri*, îngr. și pref. Pavel Țugui, București, 1975.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, 164–167; Alexandru I. Șonțu, *Grigore H. Grandea*, București, 1902; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 13, 79–80; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 316–320, *Ist. lit.* (1982), 364–370; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, 288–324, 389–390; Pavel Țugui, *Grigore H. Grandea*, Craiova, 1977; *Dicț. lit.* 1900, 408–409; Barbu, *Romanul*, 168–170, 179–181; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 398–399; *Dicț. scriit. rom.*, II, 440–442. **G.D.**

GRATI, Aliona (25.VIII.1972, Chișinău), critic și istoric literar. Este fiica Ludmilei Țiganu (n. Chicu) și a lui Vasile Țiganu, ingineri. Urmează școala pedagogică din Călărași, absolvită în 1991, și

Facultatea de Filologie a Universității de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (1992–1996). Va finaliza doctoratul și postdoctoratul la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Republicii Moldova cu o teză despre literatura română interbelică (2003), a doua privind teoria romanului (2011). Cadru didactic la Universitatea de Stat „Ion Creangă” (din 1997), avansează până la gradul de profesor. Este și director al Centrului de Literatură și Folclor (2006–2009), director adjunct al Institutului de Filologie al Academiei de Științe, secretar științific al Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare al Republicii Moldova, redactor-șef al revistei „Metaliteratură” (din 2008). Debutază cu volumul *Magda Isanos. Eseu despre structura imaginarului* (2004), urmat de *Privirea Euridicei. Lirica feminină din Basarabia: anii '20–'30* (2007), *Romanul ca lume post-BABELică. Despre dialogism, polifonie, heteroglosie și carnavalesc* (2009), o carte despre dialogismul romanului românesc și alta despre Paul Goma, ambele apărute în 2011. Colaborează la mai multe reviste de pe ambele părți ale Prutului: „Revista de lingvistică și știință literară”, „Limba română”, „Timpul” (Iași), „Cultura media”, „Studia Universitatis «Petru Maior»” ș.a. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004), Premiul Asociației de Literatură Generală și Comparată din România (2012) etc.

G. cultivă o critică fenomenologică ce aplică în mod preponderent un sistem de lectură bazat atât pe întreg, cât și pe aspecte separate, pe depistarea de structuri, strategii și tehnici poetice, de rețele imanente operei. „Interogației” (în sensul noii critici) i se supun lirica feminină, postmodernismul înțeles ca paradigmă, dialogismul de esență bahtiană, opera Magdei Isanos, privită sub aspectul structurii imaginarului, cea a lui Paul Goma cu principiile arhitectonice „polifonice” influențate de muzica lui Bach și sferile tematice dominante (copilăria ca mit, exilul și detenția ca modele de existență terorizante, iubirea, lumea ca text, „calidorul” ca *axis mundi*, dar și ca localizare incertă, bivalentă a istoriei). „Ecuția personală” e asigurată de aplicarea inteligentă a unor puncte de reper teoretice, pe de o parte, și de relația sensibilă cu subiectul, pe de altă parte, aceasta fiind distant-academică, „neutră” sau empatică; opera, autorul, fenomenul pe care-l descrie sau îl explică modul interogației critice. Grilele aplicate țin cont de ceea ce caracterizează postmodernitatea;

complexitate, interculturalitate și transdisciplinaritate, interactivitate dinamică întemeiată pe relația tensionată Eu/Celălalt. Analiza propriu-zisă a romanelor ce au ca autori pe Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, G. Călinescu, Gib I. Mihăescu, Mateiu I. Caragiale beneficiază de aplicarea creativă a unor concepte bahtiene precum cronotopul, spațiu/timp, relația referențială autor/erou, polifonia. Lumea romanului românesc contemporan, reprezentată de scriitori ca Nicolae Breban, Mircea Horia Simionescu, Mircea Nedelciu, Paul Goma, ca și de Aureliu Busuioc, Vladimir Beșleagă, Vitalie Ciobanu, Em. Galaicu-Păun este una „post-BABELică”, adică o lume ce se manifestă printr-un proces dinamic de interactivitate a vocilor, stilurilor, culturilor, modurilor comportamentale. Personalitatea exegetei se manifestă atât în critica de întâmpinare, cât și în studiul monografic sau teoretic.

SCRIERI: *Magda Isanos. Eseu despre structura imaginarului*, Chișinău, 2004; *Privirea Euridicei. Lirica feminină din Basarabia: anii '20–'30*, Chișinău 2007; ed. a II-a, Iași, 2013; *Romanul ca lume post-BABELică. Despre dialogism, polifonie, heteroglosie și carnavalesc*, postfață Al. Burlacu, Chișinău, 2009; *Cuvântul celuiilalt. Dialogismul romanului românesc*, Chișinău, 2011; *Paul Goma – inițieri în textul literar*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Burlacu, *Texistențe*, I, 231–234; Grigore Chiper, *Lirica feminină interbelică sub lupă*, CF, 2008, 6; Dan Mănucă, *Destine frânte*, CL, 2009, 3; Adrian Dinu Rachieru, *[Aliona Grati]*, „Bucovina literară”, 2009, TR, 2012, 245; Al. Cistelean, *Stolul basarabean, I–II*, E, 2010, 3, VTRA, 2011, 9–10; *Dicț. Chișinău*, 270–272; Apetri, *Atitudini*, 180–182. **M.C.**

GRĂDINA HESPERIDELOR, publicație apărută la București în 4 aprilie 1912, într-un singur număr, dublu, cu subtitlul „Pagini alese: proză și versuri”. Mențiunea de pe coperta interioară a revistei („Manuscrisele se trimet d-lui Alexandru Teodor Stamatiad”) îl indică pe editorul și redactorul acesteia. În dorința nedeclarată, dar sugerată de subtitlu, de a constitui o mică antologie, revista adună laolaltă scrieri ale unor autori ce aparțin celei de-a doua și celei de-a treia faze a simbolismului românesc, promovat, în epocă, și de alte reviste: „Vieța nouă” (1905–1925), „Simbolul” (1912), „Insula” (1912). Astfel, sumarul include poezii de Ștefan Petică (*Serenade demonice*, IV, republicată), Șerban Bascovici (*Sfinxul*), I.M. Rașcu (*Balada străbunilor*), Iuliu Cezar Săvescu

(*În cetatea morților*), Mihail Cruceanu (*Dorm apele albastre*, reproducă din volumul *Spre cetatea zorilor*, atunci apărut), Leon Feraru (*O noapte albă...*) și Nicolae Solacolu (*Diamantele*). În alternanță cu versurile, sunt tipărite câteva scurte proze liric-meditative, tipic simboliste și ele ca inspirație și atmosferă: D. Anghel (*În furtună...*), Alfred Hefter (*Catedrala fără colonade*, sub pseudonimul Hidalgo), Alfred Solacolu (*Simfonia tăcerii*), Mihail Eliescu (*Cântec umbrei*) și Alexandru T. Stamatiad (*Grădinarul*). Acesta din urmă publică în **G.H.** și poezia *Spre alte înălțimi*, precum și o traducere intitulată generic *Din Horațiu*, reprezentând, de fapt, oda *Ad Thaliarchum*, cu celebrul incipit „Vides ut alta stet nive candidum Soracte”. În plus, editorul își rezervă și ultimele pagini ale revistei, reluând articolele pe care Ovid Densusianu (în „Vieța nouă”), Mihail Dragomirescu (în „Convorbiri critice”) și Ilarie Chendi (în „Luceafărul”) i le-au consacrat în 1910 lui Al. T. Stamatiad, la apariția volumului său de debut *Din trâmbițe de aur*. Ca susținător al simbolistilor, elogios este mai ales Densusianu, pe când Mihail Dragomirescu respinge tocmai modernismul poetului, încă și mai aspru în critica sa antimodernistă fiind Ilarie Chendi. **I.M.**

GRĂDINARU, Dan (18.VII.1951, Pucioasa, j. Dâmbovița), prozator, istoric literar. Este fiul Varvarei (n. Cioromela) și al lui Vasile Grădinaru, funcționar. A urmat școala elementară la București și a absolvit tot aici Liceul „Aurel Vlaicu” în 1970. Este absolvent al Facultății de Limba și Literatură Română a Universității din București (1976) și al Facultății de Drept din Cluj-Napoca (1987). Și-a luat în 1999 doctoratul la Universitatea bucureșteană. A funcționat ca profesor de limba română și franceză la Baia Mare (1976–1985) și apoi la București. A debutat cu un articol despre Ion Creangă în „Steaua” (1982), editorial fiind prezent în volumul *Patru povestiri* (1984), pe care îl împarte, potrivit practicii editoriale pentru debutanți în epocă, cu un prozator de o cu totul altă factură, Vasile Caia. Mai colaborează la „Familia”, „România literară”, „Viața românească”, „Contrapunct”, „Caiete critice”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Tribuna” ș.a.

În povestirile din 1984, „un debut remarcabil” (Valeriu Cristea), și în cele care i-au urmat, *Povestiri cu oameni și sălbăticiuni* (1991), **G.** propune formula unei proze fantastice și parabolice necomplicate, scrisă alert, cu dezinvoltură, într-un

stil colocvial, apropiat uneori de atmosfera basmului cult sau popular. Narațiunile sunt construite, în general, pe tehnica mozaicului, a asamblării de fragmente eteroclite, ceea ce conduce la un joc și la o metamorfoză continue ale „lumilor” ficționale. Cartea de debut conține povestiri parabolice (prima, *Voltaire și Ignațiu de Loyola*, va fi reluată ulterior) care fixează deja profilul prozatorului: ritm narativ precipitat, personaje și dialoguri vii, ironie (cu multe conotații livrești), umor spumos în *Întâmplări odesene*, narațiune dublă cu final neașteptat în *Moartea lui Molière*, povestire cinematografică și basm horror în *Antoku*. Al doilea volum se deschide cu *Divertisment cu Hamilkar Gabler* – narațiune istoriografică fantastică, articulată pe tema diavolului și a „istoriei”, de unde o sumă de revelații-evenimente contrafăcute. *Voltaire și Ignațiu de Loyola* e o nuvelă de salon franțuzesc despre conflictul dintre scepticismul raționalist și militantismul greoi al doctrinei salvării, conflict tratat burlesc și rezolvat în aceeași manieră a ambiguității de semnificație. Într-o povestire pe o temă iudaică, *Golem*, care reia motivul în cheie parodică, dar și cu puseuri de poezie, într-o atmosferă de magie marqueziană, se reinterpretează legenda biblică a Facerii. Celelalte texte se apropie, stilistic și tematic, într-un registru compozit (de parodie livrescă binevoitoare), de feeria shakespeariană (*Kagemusha, împărăteasa fluturilor* repovestește în stilul unui basm optzecist *Furtuna*), de parabola orwelliană sau de cea cantemirescă în *Imago. Imaginea Egiptului nostru* (poveste alegorică despre idila unui profesor de liceu cu o elevă) și în *Templul poeziei* (poveste-parabolă despre lumea scriitorilor). Alteori „stilul” se apropie, cu umor livresc, de cel al narațiunii picarești, ca în *Întâmplări pe drumul mătășii*, basm despre o călătorie inițiatică pe exoticul itinerariu. Farmecul povestirilor lui **G.** rezidă, de cele mai multe ori, în ambiguitatea semnificației, în umorul și ironia, savuroase, ale dialogurilor și în prospețimea (re)interpretărilor și (re)combinărilor tematice și stilistice. Un roman post-modernist, totodată situat în descendența Școlii de la Târgoviște, este *Spiriduș sau August 1999 sau Sfârșitul lumii* (2001), burlesc și ingenios construit, exploatând ludic tema „mileneristă”, oarecum la modă în proza momentului. Monografia *Creangă* (2002) are calitățile unei cărți cu o documentație serioasă, în care intră și informații și trimiteri comparatiste. **G.** propune un discurs critic dezinhbit,

de o imaginație epică savuroasă, cu atât mai mult cu cât cititorul este implicat direct prin diverse artificii oratorice în acest discurs. Autorul reușește astfel să reîmpropăteze lectura unui mare clasic.

SCRIERI: Vasile Caia, Doru Grădinaru, *Patru povestiri*, Cluj-Napoca, 1984; *Povestiri cu oameni și sălbăticiuni*, București, 1991; *Spiriduș sau August 1999 sau Sfârșitul lumii*, Pitești, 2001; *Creangă*, București, 2002.

Repere bibliografice: „*Patru povestiri*”, ST, 1985, 1; Mariana Codruț, *Povestiri din sertar*, CNT, 1992, 13; Ștefan Ion Ghilimescu, *Minunatele „povestiri” ale lui Dan Grădinaru*, LCF, 1992, 22; Diana Adamek, *Provocarea realului*, TR, 1992, 39; Cristea, *A scrie*, 222–226; Luminița Marcu, *O monografie spectaculoasă*, RL, 2002, 21; Cornel Moraru, *Un nou Creangă*, VTRA, 2002, 8–9; Dan Gulea, „*Spiriduș sau August 1999 sau Sfârșitul lumii*”, OC, 2002, 109; Cristea-Enache, *București*, 325–351.

R.D.

GRĂDIȘTEANU, Grigore (14.IX.1816, București – 28.II.1893, București), traducător. Părinții lui erau Lucsandra, fiica marelui ban Scarlat Ghica, și marele vornic Scarlat Grădișteanu. Fost elev al Colegiului „Sf. Sava”, devenit, în 1835, inginer topograf, apoi „cap de masă” la Cancelaria Domnească (după 1840), **G.** are studii de drept la Paris. Este unul dintre tinerii intelectuali care, grupați în jurul lui Ion Heliade-Rădulescu, au participat la inițiativele culturale ale acestuia. Pentru crearea repertoriului trupei românești de teatru, înființată de Societatea Filarmonică, a tradus și tipărit în 1836 *Domnul Pursoniac* de Molière. Din același autor, tot în tălmăcirea lui, s-au reprezentat *George Dandin* sau *Bărbatul cornat în părere* și *Bolnavul imaginar*. Ultima comedie era anunțată ca aflându-se sub tipar în tipografia lui Heliade (1836). Aflat printre protagoniștii Revoluției de la 1848 din Muntenia, **G.** este numit de Guvernul Provizoriu director al Ministerului din Năuntru și trimis apoi la Constantinopol. În timpul exilului s-a stabilit la Paris, unde, printr-un memoriu, pledează cauza Principatelor. Aici a rămas până în 1858. După întoarcere, mai ia parte la viața politică – a fost un militant pentru Unirea Principatelor – până în 1863, când se retrage definitiv. I-au fost atribuite câteva însemnări interesante din zilele Revoluției, apărute în 1880, în „*Amicul familiei*”, sub titlul *România în anul 1848. Amintiri și episoade de călătorie*.

Traduceri: Molière, *Domnul Pursoniac*, București, 1836.

Repere bibliografice: Gr. Zossima, *Biografii politice ale oamenilor mișcării naționali din Muntenia la 1848*, ed.

2, București, 1884; Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 101, 137; Masoff, *Teatr. rom.*, I, 172; Emil Manu, *Un scriitor pașoptist necunoscut*, RL, 1973, 25; *Dicț. lit.* 1900, 409–410; Neagu Djuvara, *Ce au fost boierii mari în Țara Românească? Saga Grădiștenilor (secolele XVI–XX)*, București, 2010, 197–201.

L. V.

GRĂDIȘTEANU, Petru (24.II.1839 – 28.IX.1921, București), publicist, autor dramatic. Este al treilea fiu al Mariei (n. Poroineanu) și al clucerului Iancu Grădișteanu. Licențiat în drept la Paris, **G.** a fost, la întoarcerea în țară, procuror la Tribunalul de Ilfov, apoi, timp de mai mulți ani, avocat și, în 1889, decan al corpului avocaților. Activ ca om politic, conservator mai întâi, ulterior liberal, l-a susținut pe Al. I. Cuza și a colaborat cu C.A. Rosetti. Deputat și senator, având reputația de bun orator, autor al unor broșuri politice, el a inițiat câteva proiecte de legi, printre care și legea privind organizarea și administrarea teatrelor, votată în 1877. Pentru merite mai mult culturale și politice decât literare, a fost ales membru onorific al Academiei Române (1883) și președinte al Ligii Culturale.

În publicistică **G.** s-a făcut cunoscut odată cu apariția „*Revistei contemporane*” (1873), din al cărei comitet de conducere făcea parte, dar preocupările sale literare sunt anterioare. Încă în 1857 publicase *O noapte pe ruinele Târgoviștei sau Umbra lui Mihai Viteazul*, „tablou” într-un act, un fel de alegorie, neizbutită, pe tema Unirii Principatelor. Succesul în teatru l-a obținut însă cu *Revizorul general* (1874), localizare a piesei lui N.V. Gogol, după versiunea franceză a lui Prosper Mérimée. Este prima transpunere în românește, iar reprezentarea ei, cu o primire deosebită la Iași și la București și cu un ecou favorabil în presa vremii (Cezar Bolliac, M. Eminescu), a constituit un eveniment de seamă în istoria teatrului românesc. **G.** a autohtonizat personajele, dându-le și nume românești, a introdus numeroase elemente de critică socială care vizau realitățile politice românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pentru teatru, de care s-a simțit foarte atras, a realizat, în colaborare cu Mihail Zamfirescu, Ciru Oeconomu, N. Țincu ș.a., spectacolul de revistă *Cer cuvântul!* (1874), primul de acest gen în dramaturgia românească. În publicistica literară **G.** s-a făcut cunoscut prin polemica purtată cu Titu Maiorescu și cu societatea Junimea. La *Beția de cuvinte* (1873), articol în care Maiorescu ridiculiza stilul bombastic al colaboratorilor „*Revistei*

contemporane”, va răspunde cu o lungă pledoarie, în care încearcă zadarnic să-i reabiliteze pe cei vizați în studiul maioreșcian. Răspunsul cuprinde o violentă contestare a poeziei lui Eminescu, ca și a întregii mișcări junimiste, acuzată de cosmopolitism și „admirațiune mutuală”. În „Revista contemporană” a publicat și un studiu (*O cronică inedită*) despre cronica versificată a lui Zilot Românul.

SCRIERI: *O noapte pe ruinele Târgoviștei sau Umbra lui Mihai Viteazul*, București, 1857; „Convorbiri literare” și „Revista contemporană”, [București], [1873]. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Revizorul general*, București, 1874.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 179–180, 278–292; M. Eminescu, *Despre cultură și artă*, îngr. D. Irimia, Iași, 1970, 165–170; Rosetti, *Dicț. cont.*, 91; Panu, *Junimea* (1943), II, 31, 39–46; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), I, 29, 62, 123, 207, 213, 243, 290, 407, 420; Tatiana Nicolescu, *Opera lui Gogol în România*, București, 1959, 29–39; G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, 1961, 2; Massoff, *Teatr. rom.*, II, 311–313; Mîndra, *Clasicism*, 186–187; *Dicț. lit. 1900*, 410; Neagu Djuvara, *Ce au fost boierii mari în Țara Românească? Saga Grădiștenilor (secolele XVI–XX)*, București, 2010, 233–244. **L.V**

GRĂMADĂ, Ion (3.I.1886, Zaharești, j. Suceava – 27.VIII.1917, Cireșoaia, j. Bacău), prozator. Este fiul Paraschivei (n. Gașpar) și al lui Costan al lui Nițucă Grămadă, țaran. Va absolvi liceul la Suceava, urmând, între 1906 și 1910, cursurile Universității din Cernăuți, secția istorie–geografie. În 1908 are prilejul să cutreiere Italia, consemnându-și impresiile în câteva pagini, schița *Grota din Adelsberg* aparținând acestei perioade. La îndemnul lui N. Iorga își completează studiile la Viena (1910–1912), unde desfășoară o entuziastă activitate în cadrul Societății România Jună. Ales președinte al secției literare a societății, alcătuiește monografia *Societatea Academică Socială Literară „România Jună” din Viena* (1912), lucrare importantă prin caracterul ei istoric și istorico-literar. Doi ani mai târziu, în baza unor minuțioase cercetări, scrie un studiu despre M. Eminescu în perioada lui vieneză (*Mihail Eminescu*, 1914). Luându-și doctoratul în litere în 1913, G. va funcționa ca profesor la un liceu din Cernăuți. În august 1914, după declanșarea Primului Război Mondial, trece în Regat, unde se află în tabăra militanților pentru intrarea României în război de partea Antantei. Ca profesor, predă germana la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, dar solicită plecarea pe front, unde va cădea eroic la numai treizeci și unu de ani.

Atras de timpuriu de literatură, G. debutează în 1904 cu proză la „Junimea literară” din Cernăuți, semnând cu pseudonimul Nicu Nalbă. Își continuă activitatea publicistică în perioada studenției, lucrând ca redactor la revistele cernăuțene „Deșteptarea” și „Viața nouă”, precum și la „Românul” din Arad. Mai colaborează în paralel cu articole, versuri, proză și la alte periodice: „Tribuna”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Glasul Bucovinei”, „Neamul românesc”. Sfârșitul prematur l-a împiedicat să-și adune scrierile literare în volum, acestea fiind editate postum, în 1924, de Constantin Loghin și în 2002, sub titlul *Cartea sângelui*. În timpul vieții i-a apărut doar broșura *Din Bucovina de altădată* (1911), cuprinzând câteva schițe și povestiri. G. a compus narațiuni istorice fluente, cu parfum arhaic (*Nunta domniței Maria cu Ianuș Radziwill*, *Nunta domniței Ruxanda*), precum și altele, cu tentă sămănătoristă, avându-și punctul de plecare în viața satului bucovinean (*În ajunul despărțirii*, *Reîntoarcerea*, *Serafim Cărășel*). Scriitor în formare, autorului nu-i lipsesc vioiciunea spiritului, darul de a reînvia locuri și oameni, fiecare cu pecetea lui sufletească, sensibilitatea (vizibilă îndeosebi în descrierea naturii), un anume umor și, mai ales, priceperea de a valorifica resursele graiului popular. Lucrarea despre Eminescu, subintitulată *Contribuții la studiul vieții și operei sale*, umple câteva lacune, îmbogățind bibliografia cercetărilor în domeniu. G. a tradus proză de Henryk Sienkiewicz, Paul Heyse, Peter Rosegger, Bjørnstjerne Bjørnson, Laza Lazarevic, Vladimir Korolenko.

SCRIERI: *O broșură umoristică. Câteva reflexiuni la Habsburgii și românii părintelui Victor Zaharovschi*, Cernăuți, 1909; *Din Bucovina de altădată*, București, 1911; *Societatea Academică Socială Literară „România Jună” din Viena*, Arad, 1912; *Mihail Eminescu*, Heidelberg, 1914; *Die Rumänen bei der Belagerung Wiens im Jahre 1683*, București, 1915; *Scrieri literare*, îngr. și pref. Constantin Loghin, Cernăuți, 1924; *Cartea sângelui*, îngr. Ion Drăgușanul, pref. Gheorghe David, Suceava, 2002.

Repere bibliografice: Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 245–253; D. Marmeliuc, I. Andrieșescu, *Eroul de la Cireșoaia, I. Grămadă*, Cernăuți, 1936; Perpessicius, *Opere*, VIII, 154, XII, 495–496; Aderca, *Contribuții*, II, 401–402; Iorga, *Oameni*, II, 303, III, 223–224; Ciopraga, *Lit. rom.*, 589; Bucur, *Istoriografia*, 204–205; L. Kalustian, *Facsimile*, București, 1975, 81–89; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 443–444; Ion Nandriș, *La „România Jună”, „Septentrion”, 2007, 27.* **C.Bz.**

GRĂNESCU, Haralambie (10.I.1926, Plenița, j. Dolj – 14.III.2003, Craiova), poet, prozator, traducător. Este fiul Elisabetei (n. Voinescu) și al lui Ionel Grănescu, țărani. Își începe învățătura în comuna natală, face gimnaziul la Colegiul „Nicolae Bălcescu” din Craiova (1937–1941), continuă la Liceul „Frații Buzești” din același oraș (1941–1942), apoi se transferă la Colegiul „I.C. Brătianu” din Pitești, unde susține bacalaureatul în 1945. În toamna aceluiași an se înscrie la Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj, dar renunță la studii în 1949, din cauza taxelor și a „originii sociale nesănătoase” (părinții fiind categorisiți „chiaburi”). Descoperit de Miron Radu Paraschivescu și de Ioanichie Olteanu, debutează în „Lupta Ardealului” în 1949 cu versuri. Venit în Capitală prin căsătorie, este referent literar timp de câteva luni la Uniunea Scriitorilor și trimis la Școala de Literatură „M. Eminescu”, de unde va fi în curând eliminat. După efectuarea stagiului militar (1952–1953) va fi redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă până în 1957, când demisionează în urma unui conflict cu directorul. Își câștigă existența din colaborări, ca scriitor profesionist, traducând versuri. La sfârșitul anului 1960 este condamnat la șase ani de închisoare corecțională „pentru uneltire împotriva ordinii sociale”, dar grațiat după doi ani. Lucrează ca muncitor la Galenica și la Uzinele 23 August. Obține drept de publicare după cinci ani, când îi apar traduceri din piesele lui Henrik Ibsen. Va fi redactor la „Gazeta literară”, „Luceafărul” și la Editura Minerva, de unde se pensionează medical (1972). Mai colaborează la „Viața românească”, „Contemporanul”, „Secolul 20”, „Tribuna”, „Familia”, „Ramuri”, „Ateneu”, „Flacăra” ș.a., iar după 1997 este redactor la Editura Hyperion din Craiova. Prima carte originală, *Elegii și egloge*, îi apare abia în 1969. După 1989 fondează Editura Plenița și încearcă să înființeze Partidul Uniunea Republicană, împreună cu Nicolae Ioana și Caius Dragoмир. A semnat și H. Grănescu.

De tonalitate în general clasică, lirica lui **G.** se dezvoltă în jurul motivelor rustic-bucolice: comuniunea cu strămoșii, trecerea anotimpurilor, descrieri de peisaje și momente rurale, în special în legătură cu muncile de la țară (*Arătura din martie*, *Secerișul din vis* ș.a.), comparații cu elemente din registrul vegetal ori zoomorf. Primele plachete (*Elegii și egloge*, *Norul lui Magellan*, 1972, *Prin vântul toamnei*, 1987) au fost sever cenzurate

în culegerea de autor *Adaptarea la mediu* (1997), care cuprinde și unele inedite din fiecare perioadă, neapărute la timp din varii motive. În căutarea timbrului specific, răzbat însă uneori ecouri din poeți consacrați, din Tudor Arghezi (ca în *Trubadurul deznădejdiei*), din Al. A. Philippide, cel din *Mono-log în Babilon* (de pildă, *Tărâmul celălalt* sau *Nouă temelie*) ori din Ion Pillat (*Cutremurare*). Pastişele după iluștri lirici europeni, în care unii comentatori au văzut parodii, sunt doar încercări de ipostaziere proprie (*Nerval*, *Goethe*, *Baudelaire*, *Rilke*, *Apollinaire* ș.a.), la care nu va mai reveni. Poetul se complăce îndeobște într-un horatianism sui-generis: „De n-aș fi poet aș fi/ țăran bătut de vânt și soare/ pe câmpul verde, galben, gri/ ori alb în iarnă sub ninsoare. // [...] // Iar când ninsorile s-aștern/ cu luna-nchisă sub sigiliu,/ aș reciti vreun vers etern/ din Hesiod sau din Vergiliu”. Mai interesante sunt ineditele în care deplânge decăderea țăranimii, destructurarea satului prin dărâmare și „urbanizare” forțată (*Resemnare*, *Seară rurală*, *Satul meu*), colectivizarea care a nimicit rosturile milenare, transformând câmpiile în „sahara lanurilor vaste”, de unde a pierit orice urmă de viață: „Nici greiere, nici potârniche, nici tril înalt de ciocârlie,/ Pe câmpurile fără margini, sub soarele care sfâșie” (*Holdele de cenușă*). Unele poeme publicate târziu accentuează latura reflexiv-meditativă, prezentă și mai înainte, despre condiția umană (*Criză de toamnă*, *Urlet la lună*, *Generația de cenușă*) și rolul creatorului (*Cuvintele*, *Mândrie*, *Artă poetică*, *Criză de timp*). Nefiind o voce profund originală, mai curând livrescă și eclectică, **G.** poate fi socotit totuși un poet onest, conștient de limitele sale. Un soi de biografie-reportaj este „romanul” *Pactul cu diavolul* (1994), relatare în tușe realiste a detenției scriitorului spre sfârșitul perioadei dejiste, cu inserțiuni documentare din epocă (hotărâri, plene, note de subsol explicative etc.), prezentând întrucâtva o imagine mai „îmblânzită” a închisorii în temnițele comuniste. **G.** mărturisește „pactul cu diavolul”, capitularea prin colaborare cu Securitatea, cedare pe care n-o lămurește întru totul, în ciuda pledoariei pentru adevărul nud. Nefinalizată rămâne memorialistica din *Găini și șobolani* (2004), din care s-au publicat anterior fragmente în „Mozaicul”, cu secvențe ce urmăresc existența postcarcerală, întoarcerea în satul natal și planurile utopice de „integrare” în viața rurală. Bun traducător, cu predispoziție pentru versificație, **G.**

a tălmăcit, singur sau în colaborare, o seamă de poeți din literaturile maghiară și rusă (în cazul lui Valeri Briusov n-a avut drept de semnătură), a participat la unele antologii de lirică (armeană, bulgară ș.a.), a dat versiuni din proza lui Honoré de Balzac și din dramaturgia lui Henrik Ibsen (*Pretendenții la coroană*, *Brand*, *Rața sălbatică*). De apreciere deosebită s-a bucurat tălmăcirea integrală, desigur prin intermediar, dar „șlefuită cu migală de bijutier” (Nicolae Teică) a basmelor arabe (*Cartea celor o mie și una de nopți*, I–XV, 1978–1988), apărută în mai multe ediții și încununată cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1982).

SCRIERI: *Elegii și egloge*, București, 1969; *Norul lui Magellan*, București, 1972; *Prin vântul toamnei*, București, 1987; *Pactul cu diavolul*, Plenița, 1994; *Adaptarea la mediu*, Craiova, 1997; *Găini și șobolani*, îngr. și postfață Mihail Grămescu, București, 2004. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Pretendenții la coroană* (în colaborare cu Maria-Alice Botez), *Brand*, în Henrik Ibsen, *Teatru*, I, introd. Ovidiu Drimba, București, 1966, *Rața sălbatică* (în colaborare cu N. Filipovici), în Henrik Ibsen, *Teatru*, III, București, 1966; Honoré de Balzac, *Istoria celor trei sprezece*, București, 1969, *Șuanii (Scene din viața militară)*, București, 1971, *Femeia de treizeci de ani*, pref. Alexandru Paleologu, București, 1971, *Beatrix (Scene din viața particulară)*, București, 1972, *Ducesa de Langeais*, Craiova, 1992; *Antologie de poezie bulgară de la începuturi până azi*, îngr. trad. și Victor Tulbure, pref. Simeon Hadjikosev, București, 1977 (în colaborare); *Cartea celor o mie și una de nopți*, I–XV, pref. Ovidiu Papadima, București, 1978–1988; *Antologie de poezie armeană clasică și contemporană*, îngr. și pref. Sergiu Selian, București, 1981 (în colaborare cu Dumitru M. Ion și Carolina Ilica).

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Elegii și egloge*”, RL, 1969, 18; Horia Bădescu, „*Elegii și egloge*”, ST, 1969, 6; Constantin Crișan, *Poeți fără zgomot*, ATN, 1971, 6; Mircea Iorgulescu, „*Norul lui Magellan*”, LCF, 1972, 36; Petre Got, „*Norul lui Magellan*”, VR, 1973, 1; Firan, *Profiluri*, I, 382–384; *Dicț. scriit. rom.*, II, 442–443.

G.Dn.

GRĂMESCU, Mihail (16.II.1951, București – 13.V.2014, București), prozator, poet. Este fiul Alexandrei Beatrice Kisseleff, traducătoare și jurnalistă, și al lui Haralambie Grămescu, scriitor. A absolvit Liceul „Matei Basarab” din București, făcând ulterior studii postliceale de fizică–chimie. Îndeplinește diverse meserii, precum ajutor de bibliotecar, laborant, controlor de calitate, strungar, operator chimist; după 1989 este secretar de redacție la „Proprietarul”, apoi redactor și corector la „Știință și tehnică” și la „Adevărul” (1991–1993), ulterior

consilier editorial la editura craioveană Hyperion (1993–1995). Debutază cu poezie la „Luceafărul” în 1967. Debutul editorial se produce în 1981 cu volumul de proză SF *Aporisticon*. Colaborează la majoritatea publicațiilor culturale din țară – specializate sau nu în science-fiction – cu povestiri, articole de critică literară, eseuri, poezii. Figurează în numeroase antologii și volume colective apărute în România sau în străinătate.

G. a devenit în deceniul al nouălea al secolului trecut o referință invocată curent de critică în privința „noului val” autohton de prozatori SF. Spre deosebire de majoritatea congenerilor săi, lipsa formației științifice îi limitează adecvarea la rigurile conceptuale ale genului. Se remarcă, în compensație, frenezia poetică a discursului, preferința pentru experimentele lexicale, gustul accentuat pentru vag, obscur sau abscons în cheie metafizică. Metaforele țin locul conceptelor, iar epica este adesea minimă și eliptică. Reușitele apar în paginile în care capacitatea reală de sugestie prin proiectarea ficțiunii pe o pânză neclară nu întâlnește limbajul tehnico-științific strident și prețios, folosit de **G.** cu efecte involuntare de ilaritate. Însă adesea faptul că prozatorul mizează intens pe efecte poetice adaugă un plus de opacitate textelor, care ajung să pună probleme de sens la nivel de frază. Din *Aporisticon*, subintitulat *Glosar de civilizații imaginare*, se reține *Fenotipul de ceață și picăturile de nimic*, narațiune despre o jucărie de serie care consumă sufletul utilizatorului. Totuși, multe compuneri sunt redactate stângaci sau neglijent, supraîncărcate stilistic. Deși publicat în 1994, *Săritorii în gol* e alcătuit din texte scrise și publicate de-a lungul anilor '80 în reviste și antologii de gen. Structurate modular (o marcă a lui **G.**), povestirile din această culegere exploatează mai coerent premisele unor narațiuni funcționale. Volumul conține piesa cea mai cunoscută a lui **G.**, *Cântecul libelungilor*, fantezie postapocaliptică, poetizant-melancolică, pe tema invaziei unor ființe ce par să aibă atributele unor divinități mitologice necanonice. Alte texte faimoase în fandom sunt nuvela titulară, dar și *Meusa* sau *Nike*. În *Moara de apă* (1989) sunt antologate povestiri mai degrabă fantastice. Cea mai întinsă dintre acestea, *Înfrigurare*, specula tema călătoriei temporale. În *Galionul de Aur* o echipă de căutători de comori întâlnește un leviatan aproape mistic. Romanul *Phreeria* (1991) este un eșec. Vulnerabilitățile cele mai supărătoare ale

autorului (derive lingvistice și semantice, incoerență epică, poetizări necontrolate), asociate unor importuri livrești nereușite din *Jocul cu mărgelile de sticlă* de Hermann Hesse ș.a., capătă și cantitativ amploare, ducând la ratarea cărții. Literatura ulterioară a lui G., tipărită de regulă în regie proprie, a intrat într-un con de umbră. Poezia din *Cioburi de înger* (1999), *Căderea* (2003) și *Lumină antisolară* (2006) valorifică textele scriitorului de la începutul anilor '70 până în prezentul publicării; este opera în metrică de regulă clasică a unui cititor avid la modul genuin, supus unor influențe eterogene, dar în primul rând romantice. Deși numără pagini valabile, lirica lui G. cade victimă inegalităților și neșlefuirii. Ea poate fi citată util ca exemplificare a subgenului „poezie SF”. După volumul autobiografic *Plenița memoriei noastre* (1997), paginile din *Iritația. Discurs perpetuu* (2005) și *℥* (2008) conțin însemnări de jurnal puse pe hârtie sporadic începând din deceniul al nouălea până în 2007; în ele se manifestă un personaj cu multe umori și cu bizarerii aproape SF, posibil truate în vederea unei autoficțiuni a cărei ironie totuși scapă. G. a scris și teatru în *Premiera* (2004) și a editat fără criterii o antologie din scrierile altora, *Balaurul și Miorița. Antologie de proză fantastică* (2011). Fundamental, rolul autorului rămâne limitat la contextul mișcării science-fiction din anii '80 ai veacului trecut.

SCRIERI: *Aporisticon. Glosar de civilizații imaginare*, București, 1981; ed. București, 2012; *Moara de apă*, București, 1989; *Phreeria*, Galați, 1991; *Săritorii în gol*, București, 1994; *Plenița memoriei noastre*, Craiova, 1997; *Cioburi de înger*, București, 1999; *Ildikó. Microromanele singurătății*, București, 2001; *Răzbunarea Yvonei*, București, 2001; *Căderea*, București, 2003; *Premiera*, București, 2004; *Iritația. Discurs perpetuu*, București, 2005; *Lumină antisolară*, București, 2006; *℥. Povestioare bezmetice*, București, 2008; *Gloria*, București, 2010.

Repere bibliografice: Mihai Coman, *Întâlnire de gradul III cu literatura SF*, SLAST, 1984, 10; Voicu Bugariu, *Tineri prozatori*, SLAST, 1986, 11; Cosma, *Romanul*, II, 234–235; Opriță, *Anticipația*, 288–294; Ulici, *Prima verba*, IV, 187–188; Opriță, *Cronici*, 35–45; Robu, *Science-fiction*, 220–225; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011, 29–33.

M.I.

GRĂNESCU, Adrian (4.II.1949, Cluj), prozator, eseist. Este fiul Elenei Grănescu (n. Șufană), profesoară, și al lui Mircea Adrian Grănescu, medic. A frecventat școala generală și liceul la Cluj. După absolvire a urmat Facultatea de Filologie, secția

română-italiană, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”. Participă la activitățile cenaclului revistei „Echinox” încă de la înființarea acestuia, iar în anii 1971 și 1972 este și redactor al publicației. Din 1972, când obține licența, lucrează în Cluj ca metodic la Centrul de Îndrumare a Creației Populare, documentarist, redactor la Editura Dacia până în 1992, când se transferă la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” și e redactor-șef la buletinul „Lectura”. A debutat cu o proză (*Distinsule Domn X*) în revista „Tribuna” (1969). A mai colaborat, cu proză și publicistică la „Viața studentescă”, „Amfiteatru”, „Steaua”, „Vatra”, „Apostrof”, „Discobolul” ș.a. Prima lui carte este romanul *O dragoste ca oricare alta* (1988), premiat la concursul pentru debut al Editurii Dacia.

În *O dragoste ca oricare alta* G. are modelul mărturisit în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, din care valorifică sugestii privind tehnica de construcție. Romanul compune într-o formulă lirico-epică, dar cu tentă reflexivă, povestea pierderii și recăștigării iubirii, desfășurată ca un proces al regăsirii de sine: părăsit inexplicabil de Marina, Andrei încearcă să înțeleagă misteriosul ei gest și să-și explice eșecul romanticei lor iubiri. Rememorând, cu ajutorul jurnalului intim și al caietelor speciale dedicate fetei, secvențele poveștii lor de dragoste, Andrei constată că trecutul se transformă continuu, pe măsură ce se îndepărtează. Astfel se produce a doua despărțire, locul Marinei este luat treptat de altă iubire, romanul devenind astfel povestea unei visate descătușări. În subtext este și un roman al formației. A doua carte, *Un altfel de sfârșit* (1998), conține patru nuvele, care pot fi și capitolele unui roman organizat contrapunctic. Personajul lor comun, Andrei, face legătura cu volumul precedent și accentuează latura autobiografică a prozei lui G. Remarcabilă este nuvela titulară, un veritabil poem în proză: într-un moment de criză Andrei se întoarce în casa bunicilor și descoperă într-o ladă costumele de miri ale acestora; îmbrăcând hainele mirelui de odinioară, tânărul crede că o are alături pe Marina, care îmbracă și ea rochia miresei, și amândoi se înalță într-un zbor chagallian spre munții din zare. Trecerea în ficțiune simbolică, provocată de reverie și de rememorare, este chiar axul narațiunii. Substanța ei se dovedește apropiată de a schițelor și poemelor în proză din cărțile

ce vor urma: *Lecturile mele particulare* (2000), *Însemnare a lecturilor mele particulare* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj), *Teatru vechi – spectacol veșnic* (2008) și *Jurnalul lecturilor mele particulare* (2010). Volumele *De o parte și de alta a cărților* (2005) și *Deasupra și dedesubtul cărților – fețe nevăzute* (2011) conțin un „melange dinamic de articole, răspunsuri la anchete pe diverse teme, confesiuni, fragmente de memorii, eseuri ș.a.” (Petru Poantă). *Corabie fără pânze și cârmă* (2008) și *Porțile orașului meu* (2012) sunt cărți dedicate Clujului.

SCRIERI: *O dragoste ca oricare alta*, Cluj-Napoca, 1988; *Un altfel de sfârșit*, pref. Mircea Popa, Târgu Mureș, 1998; *Lecturile mele particulare*, pref. Mircea Petean, Cluj-Napoca, 2000; *Însemnare a lecturilor mele particulare*, pref. Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, 2002; *De o parte și de alta a cărților*, Cluj-Napoca, 2005; *Corabie fără pânze și cârmă*, Târgu Lăpuș, 2008; *Teatru vechi – spectacol veșnic*, București, 2008; *Jurnalul lecturilor mele particulare*, Cluj-Napoca, 2010; *Deasupra și dedesubtul cărților – fețe nevăzute*, Cluj-Napoca, 2011; *Porțile orașului meu*, pref. Mircea Petean, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Popa, *Dragoste studențească*, LCE, 1988, 47; Irina Petraș, *Un debut romanesc*, T, 1989, 3; Corina Găman, *Adrian Grănescu*, ECH, 1994, 1–3; Viorel Chirilă, *Quartet nuvelistic*, F, 1999, 11–12; Nicoleta Sălcudeanu, *Vestibul*, „Discobolul”, 2000, 26–27; Anamaria Dinu, *Fișele memoriei*, VTRA, 2002, 5–6; Nicolae Oprea, *Literatura „Echinoxului”*, I, Cluj-Napoca, 2003, 102–106; Petru Poantă, *Adrian Grănescu și cultul cărților*, CNT, 2006, 1.

C.H.

GRĂSOIU, Dorina (15.X.1945, București), istoric literar. Este fiica Mariei Colțea (n. Furculescu), soră medicală, și a lui Titus Colțea, funcționar. Urmează la București cursul elementar și pe cel liceal, apoi Facultatea de Limba și Literatura Română (1963–1968), după absolvire fiind repartizată cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Și-a luat doctoratul în filologie în 1980 cu o teză despre Tudor Arghezi. A debutat în „România literară” (1968) și a mai colaborat la „Revista de istorie și teorie literară”, „Limbă și literatură română”, „Litere”, „Ex Ponto” ș.a. E căsătorită cu Liviu Grăsoiu, critic și istoric literar.

Cercetările întreprinse de **G.** au vizat în special literatura română interbelică, fără a exclude „străpungeri” către scriitori importanți ai secolului al XIX-lea sau către literatura postbelică și nici

abordările de sociologie literară. „*Bătălia*” Arghezi (1984), cartea sa de debut, la origine teză de doctorat, urmărește riguros și documentat receptarea unui autor situat „veșnic împotriva curentului”. Analiza depășește „cazul” Arghezi, indicând o bună cunoaștere a epocii și luând în calcul factori diverși, uneori imponderabili, care au dus la fenomenul atât de spectaculos-contradictoriu al receptării scriitorului: spiritul lui nonconformist, violent rebel, impactul negativ al biografiei asupra (lecturii) operei, activitatea pamfletarului, debutul editorial tardiv al poetului, discrepanțele dintre receptarea de către poeți și receptarea de către critici, relația cerere–ofertă, evoluția gustului/modei literare, conflictul dintre generații. *Mihail Sebastian sau Ironia unui destin* (1986) este, deopotrivă, o carte despre un autor, despre o operă și despre o generație, îmbinând perspectiva monografică și aceea asupra ideologiilor. „Ironia” destinului lui Sebastian vine dintr-o suită de neconcordanțe: între aspirație și realizare, vocație și succes, spirit genuin raționalist și lirism al creației. Cercetarea aplicată, bazată pe despuieri de periodice și documentări în arhive, își găsește o nouă ilustrare în volumul *Caragiale în presa vremii* (2002), contribuție documentară și exegetică pe care istoricii literari nu o vor putea ocoli. **G.** studiază atent „Telegraful român”, „Evenimentul” din Iași, „Conservatorul” și „Dimineața” din București, „Vocea Prahovei”, materialul identificat aici corectând și nuanțând sensibil teme supuse multă vreme controversei sau încă aflate pe rol. Astfel, autoarea demonstrează că teza lovinesciană a inactualității comediilor era larg răspândită în epocă, analizează impactul „trădărilor” politice ale scriitorului asupra receptării operei, luminează relațiile lui constant bune cu Iașul (mai ales cu ziarul liberal „Evenimentul”), aduce clarificări ale obscurului interval 1904–1908 (atenția cu care „Dimineața” lui C. Mille urmărește noile scrieri ale lui Caragiale), (re)discută legende precum „lenea” lui Caragiale ș.a.m.d. Comentariul dens, exact, echilibrat este decupat de citate bogate din aceste gazete, cele mai importante fiind, desigur, cele extrase din scrisorile lui Caragiale, nu puține, la data publicării volumului neincluse încă în ediții (ca și traducerea studiului lui E. Rod despre Giosuè Carducci, din „Constituționalul”, și pe care **G.** o atribuie scriitorului). *Viața cărților lui Ovidiu Papadima* (2004) este o antologie critică

reconstituind, o dată cu destinul operei, contextul nu lipsit de asperități și hiaturi în care istoricul literar s-a manifestat. Contribuțiile la *Dicționar cronologic. Literatura română* (1979), *Literatura română contemporană*, volumul I: *Poezia* (1980), *Literatur Rumăniens. 1944 bis 1980* (1983), *Atitudini și polemici în presa literară interbelică* (1984), *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice. 1852–1912* (I–II, 1997), *Bibliografia esențială a literaturii române* (2003) și articolele micromonografice despre scriitori interbelici și ai generației '60 din *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009) întregesc portretul unui istoric literar creditabil prin profunzimea și corectitudinea documentării, echilibrul judecății și prin rigoare.

SCRIERI: „*Bătălia*” Arghezi, Cluj-Napoca, 1984; ed. 2, București, 2010; Mihail Sebastian sau *Ironia unui destin*, București, 1986; *Caragiale în presa vremii*, București, 2002. **Antologii:** *Viața cărților lui Ovidiu Papadima*, pref. edit., București, 2004.

Repere bibliografice: Alexandru George, „*Bătălia*” Arghezi”, RL, 1984, 32; Al. Piru, *Receptarea lui Tudor Arghezi*, FLC, 1984, 35; Nae Antonescu, *O luptă de durată*. „*Bătălia*” Arghezi”, VR, 1985, 1; Pavel Țugui, „*Bătălia*” Arghezi”, VR, 1985, 1; D. Micu, „*Bătălia*” Arghezi”, LL, 1985, 1; Dan C. Mihăilescu, *O monografie Mihail Sebastian*, ST, 1987, 1; Emil Manu, „*Mihail Sebastian sau Ironia unui destin*”, CNT, 1987, 31; Constantin Teodorovici, „*Bătălia*” Arghezi”, ALIL, 1985–1987; Gîrghu, *Peisaj*, II, 293–302; *Dicț. scriit. rom.*, II, 443–444; Al. Săndulescu, „*Caragiale în presa vremii*”, ALA, 2003, 653; Raluca Dună, „*Caragiale în presa vremii*”, LCF, 2003, 4; Cornelia Ștefănescu, *Citirea periodicelor vechi*, RL, 2003, 10; Sergiu Ailenei, *Caragiale în oglinda presei*, CL, 2003, 5; Alex. Ștefănescu, „*Viața cărților lui Ovidiu Papadima*”, RL, 2005, 9.

N.M.

GRĂSOIU, Liviu (26.V.1943, București), critic și istoric literar. Este fiul Graziellei Grăsoiu (n. Gheorghiu), medic, și al lui Nicolae Grăsoiu, ofițer. Urmează studiile liceale la București, apoi, tot aici, Facultatea de Limba și Literatura Română, fiind licențiat în 1968. Lucrează ca redactor de emisiuni literare la Televiziune (1968–1985) și ulterior la Radiodifuziunea Română, unde din 1990 este redactor-șef al departamentului Literatură, iar din 1996 redactor-șef adjunct. Începe să semneze pagini de critică în „*Ateneu*” (1970), mai colaborează la „*Convorbiri literare*” (unde deține mai mulți ani o rubrică de cronică literară), „*Luceafărul*”, „*Orizont*”, „*Steaua*”, „*Tomis*”, „*Tribuna*”, „*Viața*

românească”, „*Ex Ponto*”, „*Litere*”, „*Dacia literară*”, „*Oglinda literară*”, „*Bucureștiul literar și artistic*” ș.a. Editorial debutează în 1977 cu volumul *Poezia lui Vasile Voiculescu*. Printre distincțiile acordate se numără Premiul Uniunii Scriitorilor (2002), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004). Este căsătorit cu Dorina Grăsoiu, istoric literar.

Cartea dedicată de G. lui V. Voiculescu dezvoltă o pledoarie pentru cunoașterea și mai dreapta prețuire a liricii acestuia, „citită” atât în tabloul poeziei românești moderne, cât și în interiorul operei scriitorului. Fervoarea justițiară a autorului vizează (re)considerarea reliefulor oculte de comentatorii anteriori. Demersul critic, îmbinând abordarea cronologică și analiza temelor, cercetarea și evaluarea internă (a poeziei în cadrul operei) cu raportarea la ceilalți mari poeți români interbelici, urmărește să identifice constantele tematice ale liricii lui Voiculescu și evoluția expresiei către forme progresiv concentrate, esențializate. Pledoaria lui G. continuă în studiile introductive la edițiile *Poezii* (I–II, 1983) și *Poezii alese* (1996), îndeosebi aceasta din urmă recuperând o parte notabilă din lirica religioasă scrisă de V. Voiculescu după 1944. *St. O. Iosif. Doinirea ca vocație și destin* (1985) revizuieste, tot într-o tonalitate polemică, opinii și mai ales pontife provenite din definirea poetului „prin ceea ce nu are el și au ceilalți”. Miezul demonstrației stă în interpretarea doinei ca *pattern* și în decelarea deschiderilor către modernitate induse de reinterpretarea, ca tematică și muzicalitate, a modelului folcloric de către un poet considerat de exeget mult mai modern decât s-a crezut. Recitirea altui poet de început de veac, în cartea G. *Topîrceanu sau Chiriasul grăbit al literaturii române* (1999), are în vedere „partea de perenitate” a unei opere pentru mulți desuetă și rediscutarea ei din perspectiva anului 2000. Trăsătura dominantă a liricii lui Topîrceanu e găsită în „imposibilitatea de a se fixa”, așadar de a persevera acolo unde se află înzestrarea lui reală, adică în umor, de unde peregrinarea soldată, după opinia criticului, cu un greu tribut plătit facilității, versurilor ușoare, gustate de publicul larg. Analiza apasă pe valoarea parodiilor și a prozei. Alt studiu, *Emil Giurgiuca sub povara vremurilor* (2006), urmărește evoluția unui poet care a reușit „să nu se compromită” sub „povara vremurilor”, adică a primelor două decenii de comunism. Alte cărți ale lui G. vizează lirica actuală. Astfel, în *Apariții neașteptate* (2008) sunt strânse la un loc cronicile publicate

în „Convorbiri literare” pe parcursul a șase ani, iar *Poeți și poezie* (2011) reunește comentarii asupra poeziei române din ultimii patruzeci de ani. Judecat în ansamblu, G. se dovedește aproape exclusiv un critic de poezie; comentariile lui au ca miză revizuirea exegezei de până la el, pe de o parte, și recuperarea unor segmente de operă sau a unor opere întregi. Este ceea ce dovedește și masivul tom *Mereu poezia* (2012), care include toate studiile monografice ale lui G. Un caracter justițiar-recuperatoriu a avut și rubrica radiofonică „Scriitori la microfon”, pe care el a redactat-o vreme de aproape două decenii, după cum în volumul *Prima pagină sau Între 60 și 65* (2007) adună comentariile prezentate în emisiunea „Revista literară radio”.

SCRIERI: *Poezia lui Vasile Voiculescu*, Cluj-Napoca, 1977; *St. O. Iosif. Doinirea ca vocație și destin*, București, 1985; *G. Topîrceanu sau Chiriașul grăbit al literaturii române*, București, 1999; *Emil Giurgiuca sub povara vremurilor*, București, 2006; *Prima pagină sau Între 60 și 65*, București, 2007; *Apariții neașteptate*, București, 2008; *Voiculesciana*, București, 2008; *Ferestre spre trecut*, Târgoviște, 2010; *Poeți și poezie*, Târgoviște, 2011; *Mereu poezia*, Iași, 2012. **Ediții:** V. Voiculescu, *Poezii*, I–II, introd. edit., București, 1983, *Poezii alese*, introd. edit., București, 1996.

Repere bibliografice: Emil Manu, „*Poezia lui Vasile Voiculescu*”, SPM, 1977, 363; Al. Piru, *Critică și exaltare*, LCE, 1977, 40; Constantin Călin, „*Poezia lui Vasile Voiculescu*”, ATN, 1978, 2; Nicolae Mecu, [Liviu Grăsoiu], RITL, 1978, 1, VR, 2000, 5–6; Rodica Florea, *Un act de restituire*, RL, 1986, 51; Roxana Sorescu, [Liviu Grăsoiu], LCE, 1996, 30, 2000, 10; *Dicț. scriit. rom.*, II, 444–445; Ioana Diaconescu, *Cazul Topîrceanu*, RL, 2000, 12; Adrian Țion, *Din eter în pagina tipărită*, ST, 2007, 9; Al. Săndulescu, *Un devotat*, RL, 2009, 9; Vasile Spiridon, *40 de ani la pragul minunilor*, „Porto-Franco”, 2010, 173; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, 116–123. **N.M.**

GRECEA, Florian (11.IV.1924, Turnu Severin), prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Șandru) și al lui Iulian Grecea, sudor, și frate geamăn cu scriitorul Ion Grecea. Face studii gimnaziale (1931–1934) și liceale (1935–1943) în localitatea natală, luându-și bacalaureatul la Craiova. Urmează Școala de Ofițeri Activi de Infanterie (1943–1945) și e trimis pe front în ultimele luni de război. În 1955 a absolvit Școala de Literatură „M. Eminescu”, iar în 1959 Facultatea de Filologie a Universității din București. Funcționează ca ofițer, ajungând la gradul de colonel, fiind, concomitent, prim-redactor la revista „Pentru patrie”, redactor-șef la revista „La Coopération en

Roumanie” (1960–1963) și apoi redactor la Studioul Cinematografic al Armatei (1969–1981). Debutează cu o schiță în „Caietul literar” (1951), obținând în 1952 și un premiu al revistei „Tânărul scriitor”, după care va colabora la „Apărarea patriei”, „Viața militară”, „Albina”, „Urzica”, „Săptămâna” ș.a.

Scrierile lui G. dintr-o primă etapă se mulează perfect pe șablonul literaturii de spionaj și aventuri, combinat cu acela al „ogindirii” moralist-pedagogice a trecutului și a prezentului armatei. Astfel, *Candidat la însurătoare* (1958) include schițe și se vrea o satiră modernă a „păcatelor” sociale, ironizând, mai mult sau mai puțin iscusit, probleme conjugale, birocrăția la toate nivelurile, lăudăroșenia, egoismul, oportunismul, parvenitismul etc. Cea mai interesantă dintre proze este *Dosarul Urechetu*, în care autorul manevrează un reușit umor de limbaj și de situație, pe modelul caragialesc al „telegramelor”. Tot în 1958 îi apare volumul *Noaptea albă*, urmat de *Născut a doua oară* (1960), unde autorul, schimbând registrul și trecând la mediul ostășesc, se simte mai în largul său. Va încerca ulterior varianta comercială a romanului polițist, în această formulă vandabilă fiind compuse *Enigma de la frontieră* (1968), *Profesorul de dans* (1974) și *Dans la Colorado* (1991). A mai publicat *Santinela din schimbul doi* (1962), o culegere de schițe și povestiri, și modestul roman *Însemnările unui adolescent* (1967), la care se adaugă câteva scenarii de film de scurtmetraj pentru Studioul Cinematografic al Armatei, și un lungmetraj, destul de izbutit, în colaborare cu Elefterie Voiculescu (*Fata morgana*, 1981). Atunci când nu este obedient față de comandamentele ideologice, G. dovedește un talent pe care știe să-l pună la lucru în romane alerte, de divertisment, *Profesorul de dans* fiind, între acestea, cel mai reușit.

SCRIERI: *Candidat la însurătoare*, București, 1958; *Noaptea albă*, București, 1958; *Născut a doua oară*, București, 1960; *Santinela din schimbul doi*, București, 1962; *Însemnările unui adolescent*, București, 1967; *Enigma de la frontieră*, București, 1968; *Profesorul de dans*, București, 1974; *Dans la Colorado*, Galați, 1991.

Repere bibliografice: Valeriu Râpeanu, [Florian Grecea], LCE, 1960, 15; „Viața militară”, 1963, 4; Grigore Zanc, „*Însemnările unui adolescent*”, TR, 1967, 50; Al. Chiriacescu, „*Enigma de la frontieră*”, „Femeia”, 1968, 6; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, București, 1980, 167–170; Firan, *Profiluri*, I, 384–386; Florea Firan, *Prozatorii Florian și Ion Grecea*, „Caligraf”, 2002, 24; Popa, *Ist. lit.*, I, 927. **A.MI.**

GRECEA, Ion (11.IV.1924, Turnu Severin – 6.IV.1999, București), prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Șandru) și al lui Iulian Grecea, sudor, și frate geamăn cu scriitorul Florian Grecea. Face studii gimnaziale (1931–1934) și liceale (1935–1943) în Turnu Severin, luându-și bacalaureatul la Craiova. Ca și fratele său, urmează o școală de ofițeri și e trimis pe front. După război este student, până în 1955, al Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București. Va absolvi în 1959 Facultatea de Filologie a Universității bucureștene, frecventând și Facultatea de Istorie. La Editura Militară este redactor-șef între 1956 și 1981, urmând concomitent și o carieră de ofițer (ajunge la gradul de colonel), calitate în care inițiază și conduce Pro Patria, cenaclul literar al scriitorilor militari. Debutează în 1956 la „Gazeta literară”, unde publică o serie de schițe și povestiri sub îndrumarea lui Eusebiu Camilar, iar editorial în același an cu romanul *Răzbumarea*. Mai colaborează la „Viața militară”, „Pentru patrie”, „Luceafărul” ș.a.

Dintre romanele lui **G.**, *Bogăția unui sărac* (1961) reprezintă un fel de panoramă (a deșertăciunilor) societății românești, asamblată prin prisma clișeeilor din controversații ani ai dogmatismului ideologic. Protagonistul este un „altfel” de Nicolae Moromete. Fiu de țăran, el vrea să devină medic, dar este mai puțin conturat și personalizat decât tatăl său, Vasile Burcuș, sătean din Sărăcime. Rămâne de aceea doar un martor nesemnificativ, o copie palidă a timpului pe care îl traversează, autorul prezentându-l schematic și fals, ca pe „omul nou, crescut sub soarele socialist”. Și volumul de schițe *Întoarcerea la viață* (1962) pierde din consistență din cauza pedalării pe considerente educative prea apăsate propagandistice. Evocând un moment din al Doilea Război Mondial, romanul *La porțile Severinului* (1964) relatează aspecte ale „insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste”. Actul de la 23 august 1944 este atribuit în exclusivitate comuniștilor și uteciștilor, reprezentanții partidelor istorice și ai monarhiei fiind caricaturizați potrivit rețetarului epocii. Ulterior autorul trece relativ fără sincopă la intrigi decente, abil conduse, precum *Talida* (1976), cea mai importantă carte a sa, construită pe schema romanului polițist. Începând de la *Moartea lebedei* (1969), romancierul se exersase într-o literatură „ușoară”, de aventuri și spionaj, de divertisment și consum, pentru copii și tineret. Evidente sunt buna structurare a unor personaje, dramatismul atent dozat al acțiunii, precum și – cum remarcă

Marian Popa – „plasticitatea tridimensională a unor scene de masă și conturarea adecvată a psihologiei colective”.

SCRIERI: *Răzbumarea*, București, 1956; *Dom' majur în alegeri*, București, 1957; *Bogăția unui sărac*, București, 1961; *Întoarcerea la viață*, București, 1962; *Scrisoarea*, București, 1962; *La cumpăna nopții*, București, 1964; *La porțile Severinului*, București, 1964; *Moartea lebedei*, București, 1969; *Necunoscuta*, București, 1971; *Fata morgana*, București, 1973; *Prizonier la nouă ani*, București, 1973; *Viața nu iartă*, Craiova, 1974; *Ei doi și Pipo*, București, 1975; *Șoferi în uniformă*, București, 1976; *Talida*, București, 1976; *Într-o singură oră*, București, 1978.

Repere bibliografice: H. Zalis, *Debutul unui prozator*, GL, 1956, 29; Valeriu Râpeanu, „*Bogăția unui sărac*”, LCE, 1961, 18; Dumitru Micu, *Un roman „cronică”*, GL, 1964, 41; Mircea Iorgulescu, [*Ion Grecea*], LCE, 1972, 34, 1974, 7; Aurel Martin, *Pro Patria*, București, 1974, 175–178; Alex. Ștefănescu, *Duișii periculoase*, FLC, 1977, 32; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, București, 1980, 171–178; Firan, *Profiluri*, I, 386–389; Florea Firan, *Prozatorii Florian și Ion Grecea*, „Caligraf”, 2002, 24; Popa, *Ist. lit.*, I, 927. **A.MI.**

GRECEANU, Adela (pseudonim al Adelei-Maria Martin; 16.V.1975, Sibiu), poetă, prozatoare, jurnalistă. Este fiica Mariei Duțu (n. Balteș) și a lui Vichente Duțu, muncitori. Urmează școala elementară și absolvă Colegiul Național „Gh. Lazăr” (1993) la Sibiu. Este licențiată în jurnalism a Facultății de Litere, Istorie și Jurnalistică din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Din 1998 lucrează la Radio România Cultural ca reporter, apoi redactor. A frecventat cenaclul „Vladimir Munteanu” de la Sibiu, condus de Iustin Panța, și Cenaclul Uniunii Scriitorilor, condus de Nora Iuga. Debutează în 1993 în „Euphorion” cu un grupaj de poezie prezentat de Iustin Panța și editorial în 1997 cu volumul *Titlul volumului meu, care mă preocupă atât de mult...*, distins cu mai multe premii, între care Premiul Asociației Scriitorilor din Sibiu și Premiul Național „Mihai Eminescu”. A mai publicat versuri, proză, articole în „România literară”, „Vatra”, „Cuvântul”, „Viața românească”, „Ziua literară”, „Dilema veche”, „Dilemateca”, „Suplimentul de cultură” ș.a. În 1998 Marin Mincu subintitulează primele două volume din antologia sa de poezie română actuală *De la Adela Greceanu la Leonid Dimov*.

Formată în mediul sibian dominat la începutul anilor '90 de figurile lui Mircea Ivănescu și Iustin Panța, **G.** debutează într-o zonă poetică limitrofă, dar totuși foarte diferită. Prozele sale poetice,

incerte și hibride ca formulă, oscilează între minimalism, metaforism arborescent și un soi de realism al cotidianului textualizat. În orice caz, propun o scriitură feminină existențialist-textualizantă, ceea ce explică și entuziasmul unor critici precum Marin Mincu sau Octavian Soviany. Poetica i se precizează în al doilea volum, *Domnișoara Cvasi* (2001), o succesiune de scurte texte în proză, a căror substanță rămâne poetică. Pe coperta cărții *Mireasa cu șosete roșii* (2008), subintitulată roman pe pagina de gardă, autoarea declară programatic că nu este prozatoare, dar că poezia sa are „poveste”, un alt fel de a-și mărturisi adeziunea profundă, dar nu la cea neapărat așezată grafic sau fonic sub forma versului, ci la o substanță poetică organizată în nuclee narative mai mult sau mai puțin concentrate. De fapt, optează pentru o formulă autoficțională, majoritatea prozelor având aparența unui pseudojurnal poetic, în care o femeie-copil țese texte care o învăluie, sustrăgând-o lumii și deschizând-o propriei lumi, la limita realului, memoriei și imaginației. **G.** a găsit o variantă feminină proprie pentru „prozaismul” propus de poeticile anilor '90, combinând apetența pentru vis și epifanicul rememorării sau al imaginației adolescentin-infantile cu mecanismele textualizării și cu poeticile autenticității specifice anilor '90 și 2000. Dacă volumul de debut părea animat de un suflu ușor romantic, metaforizant, liric, *Domnișoara Cvasi* se află mai mult sub incidența unui minimalism-obiectualism cotidian cu tușe cvasionirice. *Înțelegerea drept în inimă* (2004) înseamnă o etapă nouă în evoluția prozatoarei, este cartea unei experiențe spirituale ezoterice amintind de *Calea Șarpelui* a lui Gellu Naum, un fel de jurnal scris cu patetism feminin, dar și cu naturalețe, cu o simplitate punctată de metaforă și paradoxuri, care sfârșește adesea în aforism (particularitate care trimite și la *Manual de gânduri care liniștesc/Manual de gânduri care neliniștesc* de Iustin Panța). **G.** nu pozează, ea își urmează „coincidențele” și încearcă să prindă firescul stărilor ei epifanice, uneori în fraze cât mai simple: „Împreună suntem o pâine”, „Când mă gândesc la tine, mă umplu de miere”, „A crescut în fața mea o burtă de lumină” etc. În alte paragrafe optează pentru un registru metaforic elaborat sau intelectual, chiar ermetizant: „Mă umplu de parfum auriu gros. Lumină cleioasă mi se scurge pe la colțurile gurii. Lumina mă lucrează, mă țese în mii de fire subțiri”. Alteori se

face auzită o voce de fetiță sau o voce de tânără îndrăgostită, spunând mici banalități din viața ei cotidiană; eul feminin se adresează sieși cu naturalețe adolescentină („O să fie bine. O să fie bine. O să fie bine. Eu sunt iubita lui”) sau se ia peste picior, cu autoironia omului matur ori cu tușe de umor absurd („Mă simt neputincioasă. Vreau castreți”). Această alternanță a vocilor este principiul generativ în *Mireasa cu șosete roșii*, text alcătuit dintr-un roman urmat de un fel de cvasijurnal, nedeclarat ca atare și fără o structură formală specifică, mult mai psihologizant și nemetaforic, mai „realist”, comparativ cu *Înțelegerea drept în inimă*. Romanul propriu-zis se constituie dintr-o lungă discuție între femei în ajunul unei nunți. Trei femei în vârstă, plus o verișoară handicapată, pregătesc mireasa pentru nunta de a doua zi cu mirele-„miel”. În lungul drum al nopții către zi femeile vorbesc ca pentru a îndepărta moartea, nenorocul, rememorându-și trecutul, iubirile, viețile, într-o gestică feminină apotropaică de înfășurare a miresei în povești. Poate și sustrăgând-o vieții, prezentului, de care cumva ea însăși fuge, ca și de întâlnirea cu mirele. Chiar dacă procedeul e unul consacrat (odată cu *Decameronul* lui Boccaccio, povestea ca îndepărtare de prezent și de moarte), personajele sunt pitorești, dialogurile animate, cu un parfum feminin-melancolic specific. Ca într-un *Așteptându-l pe Godot* pentru femei, chiar dacă nu există acțiune, chiar dacă personajele sunt abia conturate, niște cvasipersonaje, acestea au „voci” inconfundabile, iar automatismele lor verbale au un timbru aparte, convingător. Este poate un gând profund al autoarei, care își enunța într-un poem din volumul de debut dezideratul unei feminități exprimate prin voce: „mai ales vocea să lase o dâră/ Albă peste care nu poți trece”.

SCRIERI: Titlul volumului meu, care mă preocupă atât de mult..., Sibiu, 1997; *Domnișoara Cvasi*, București, postfață Octavian Soviany, 2001; *Înțelegerea drept în inimă*, pref. Simona Sora, Pitești, 2004; *Mireasa cu șosete roșii*, București, 2008.

Repere bibliografice: Marin Mincu, *Adela Greceanu*, PRA, I, 29–30; Alexandru Matei, „*Domnișoara Cvasi*”, OC, 2001, 83; Traian T. Coșovei, *O paradigmă a feminității*, CNT, 2001, 11; Mircea A. Diaconu, *Un fragment critic*, CL, 2001, 10; Marius Chivu, *Jurnal de viață și de dragoste*, RL, 2004, 30; Cistelecan, *Al doilea top*, 70–72; Cosmin Ciotloș, *Mica sirenă*, RL, 2008, 48; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 111–114; Soviany, *Cinci decenii*, II, 143–147. **R.D.**

GRECEANU, Radu (c.1655 – c.1725), cronicar, poet, traducător. Este un cărturar care vine „de jos” (părinții lui erau proprietari de pământ în satul Greci, pe atunci în ținutul Vlașca), dar pătrunde în aristocrația munteană a spiritului, fiind unul dintre cărturarii ce au transformat deceniile brâncovenești într-o mare „monarhie culturală”, și în rândul boierimii, prin căsătoria, în 1691, cu Catrina, fiica marelui boier Ivașco Băleanu. Învață – ca și fratele său Șerban Greceanu – multă carte: stăpânea la fel de bine elina și neogreaca și avea un bagaj bogat de informații culturale. Tradiția spune că nu i-ar fi plăcut prim-planul agitat, rămânând toată viața un „smerit” logofăt în cancelaria domnească, dar o pictură din anul 1689 îl arată a fi fost vel logofăt.

Când Constantin Brâncoveanu l-a ales prin 1693 să-i fie istoric oficial, **G.** avea o avere literară impresionantă. Luase parte, împreună cu fratele său Șerban, la realizarea primei ediții integrale în românește a *Bibliei*, imprimată la București în 1688. În 1691 Antim Ivireanul tipărește la București *Mărgăritarele* lui Ioan Chrisostom (cu titlul *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*), colecție de omilii tălmăcite din greacă de frații Greceanu. Cei doi adaugă cărții două predoslovii și versuri heraldice. Tot în 1691, la Buzău, se va da la lumină *Pravoslavnică mărturisire* a lui Petru Movilă în traducerea lui **G.**, cărturarul român tălmăcind textul aprobat la Sinodul de la Iași din 1642 și confirmat apoi de cei patru patriarhi ai Răsăritului, text în care Meletie Syrigos introdusese câteva modificări și care fusese apoi imprimat, în 1667, în grecește – tălmăcire datorată tot lui Syrigos – în Olanda. Deschizând șirul de tomuri ce cuprind mineiele traduse de **G.** și imprimate la Buzău în 1698–1699, mitropolitul Theodosie Veștemeanu îl roagă pe cititor să ierte greșelile, tipograful vorbește despre cadența tensionată a muncii, despre lucrul noaptea, despre corecturi făcute în pripă („graba citirii la probe”) etc. Iertare își cere și traducătorul **G.**: „De ar și cunoaște niscare greșală, să nu defaime, că cu greu iaste a tălmăci neștine singur, ales despre limba elinească spre cea rumânească”, mai cu seamă că există „cuvinte elinești și vorbe despre locuri carele unele nici la lexicoane nu se află, altele, de să și află și să înțeleg, iară pentru îngustarea limbii rumânești nu pot veni la tălmăcit. Iară eu am iscodit și în tot chipul m-am nevoit a nu lăsa nici un cuvânt ca să

nu dea întru înțelegerea limbii noastre cei rumânești”. „Nevoința” pusă de acest scriitor de bună ținută s-a materializat în texte fluente. *Viețile și istoriile tuturor sfinților* traduse, cum spune el însuși, de **G.**, reprezintă secvența cea mai consistentă a colecției (în românește mai sunt transpuse doar indicațiile de tipic, restul fiind păstrat în slavonă). Contactul traducătorului, cărturar rafinat, știutor de elinie și de carte grecească, cu sinaxarele lui Maximos Margunios este neîndoielnic. La fel de adevărat este că istoricul de curte al lui Constantin Brâncoveanu a transpus după versiunea lui Margunios doar atunci când în *Viața și petrecerea svinților* a lui Dosoftei (care i-a stat sub ochi neîncetat) nu dădea peste „vieți” în redacție completă. În cele mai multe cazuri, cel care a făcut ca proloagele de la Iași „să intre” din nou în mineie l-a „îndireptat” doar pe Dosoftei. Deceniile brâncovenești ale literaturii române au avut în **G.** și un productiv autor de versuri. A scris „stihuri heraldice”, „versuri la stemă” pretinse de protocolul baroc al cărților în a căror apariție a fost implicat. Primul grupaj – *Stihuri 8 asupra stemei prealuminatului și*

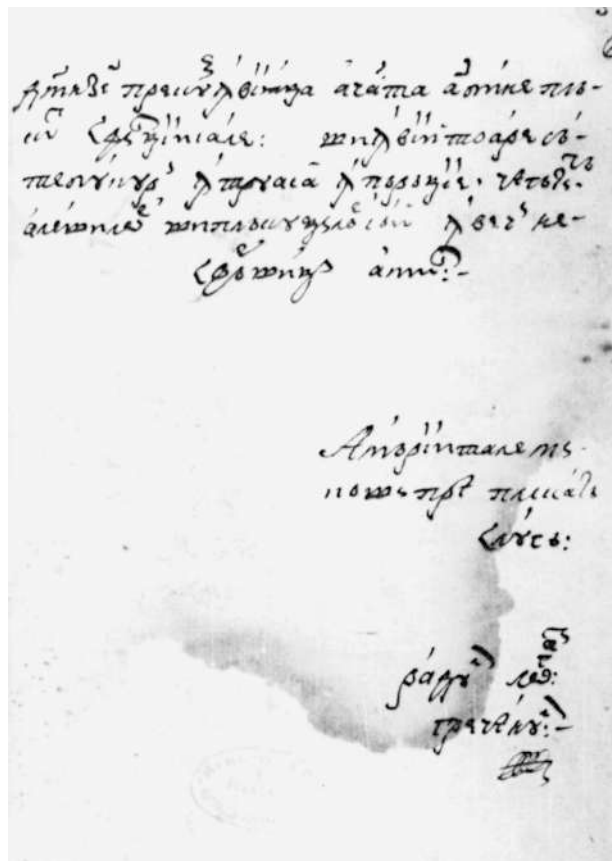
înălțatului domn Ioan Șarban C[antacuzino] B[asarab] voevod – a fost tipărit în *Biblia* de la 1688 și convoacă, encomiastic, toate „modelele” importante ale emblemei („soarele, luna, gripsorul și corbul împreună,/ încă și spata cu buzduganul”), dând elogiului oarecare pretenție și ajutându-l să evite, fericit, fâgașul devenit – de la Udriște Năsturel încoace – tradițional. Stirpea basarabească a voievodului aflat în deplină legitimitate la tron („În scaunul strămoșilor în care acuma domnești, / Al celor ce-s în laudă vechilor Băsărăbești”) – elogiată în *Mărgăritarele* lui Ioan Chrisostom – va fi subliniată cu nedisimulată mândrie pentru trecutul plin de glorie al țării și în stihurile din *Pravoslav-nica mărturisire* și în cele din *Mineiele* buzoiene. **G.** se arată a fi poet de cursă lungă în tălmăcirea, din grecește, a primei povestiri în versuri (o lamentație, în fapt) din literatura română – *Poveste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a preacinsti-tului Constandin Cantacuzino, marelui postelnic al Țării Rumânești*, scrisă de un necunoscut, ins instruit, în stare să se vaite pe tonuri înalte și să acuze violent, poate un român care știa să versi-fice și în grecește –, tipărită la Veneția. Tălmăcirea e dedicată Stancăi Cantacuzino, fiică a postelnicului ucis și mamă a lui Constantin Brâncoveanu, ceea ce înseamnă că traducerea e făcută până în 1699, căci în februarie 1699 Stanca răposa. „Pedepsit” în carte elinească, **G.** găsește nu fără oarecari opinteli o haină românească stihului lung, iambic, grecesc și ritmului elegiac, știind să păstreze numărul de silabe (14–16) și să așeze bine cezurile. Și-a imprimat și el textul cândva, între 1696 și 1699, poate la Snagov – o spune Dumitru Logofătul sin Anastase Șufariul: „Însă scoasă după tipar și scrisă cu mâna de”, care o copia în 1735 –, dar tipăritura s-a pierdut, iar copiei îi lipsește sfârșitul. Postelnicul Constantin Cantacuzino, uns la Snagov din porunca lui Grigore I Ghica, „obiect” al panegiricului, bun, generos, prudent, pios, priceput în ale politicii și furnizor al unor sfaturi pline de înțelepciune, „pedepsit” în științe și preferând zbciumului de la Curte liniștea conacului său, unde medita și „scriia”, este transformat într-o „efigie” pilduitoare ce trebuie impusă viitorimii. Oamenii, regnul vegetal și cel mineral, slujitorii lui Dumnezeu, țara sunt îndemnați să deplângă dispariția acestui mare bărbat: „Zic, dară, și voi pietrilor și liamnelor, să plângeți,/ Și tuturor săracilor, de jale să vă stin-geți!! Și toată ticăloasa Țară aciasta Rumânească,/

Cu toate mănăstirile împreună, să jelească/ Pre Constantin postialnicul, pre Cantacozinescul,/ Pre marele acela omu, și prea înțeleptul!”.

În legătură cu personalitatea lui **G.** și cu scrierea sa cea mai cunoscută, *Începătura istoriei vieții luminatului și preacreștinului domnului Țărâi Rumânești, Io Costandin Brâncoveanu Basarab voievod, dă când Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vremile și întâmplările ce în pământul acesta, în zilele Măriei sale, s-au întâmplat*, există afirmații contradictorii. Una dintre ele caută să convingă că toate atitudinile, opiniile și luările de poziție pe care **G.** le inserează în text aparțin de fapt lui Constantin Brâncoveanu, voievodul – personaj, patron, inspirator și cenzor, prezent mereu în preajma scribului însărcinat cu redactarea „jurnalului de curte”. Mai mult, a fost evocată și participarea directă a stolnicului Constantin Cantacuzino, în dubla ipostază de revizor al concepției generale și de stilizator al formulării. O altă constatare a fixat imaginea unui text amalgamat, eteroclit, producție a unui „inscriptor” a cărui supremă preocupare ar fi fost aceea de a nu omite cumva din înregistrarea sa docilă vreo „preumblare”, „nuntă” sau „târnosanie” ce implicau pe voievod sau pe altcineva din preajma sa. Formulările sunt mult prea drastice. Personalitatea autorului, însumabilă din „portretul scriitorului” și din „portretul cronicarului”, poate fi deslușită în textul pe care el îl redactează, începând, se pare, de prin 1693 și până în 1714 (când știrile despre logofătul lui Brâncoveanu dispar). „Scriitorul” domină, se află permanent în avantaj, infuzându-se în zone ce ar fi aparținut de drept cronicarului. Căci **G.** nu scrie de fapt „istorie”. Ca și cel care va fi scris *Anonimul brâncovenesc*, el filmează o „viață” (primul compune un roman, autorul celălalt scrie o biografie), este cronicar doar într-un sens foarte apropiat epocilor mai noi, de inscriptor și comentator al unor evenimente. „Istoria” se retrage, la el, în sâmburele său esențial, redevine „eveniment”, iar înlănțuirile acestor „evenimente”, cercetate cu atenție spre descoperirea unor înțelesuri ce îl privesc direct sau ar putea să îl intereseze pe „eroul” principal, nu înseamnă „devenire”. Parte a istoriei, viața lui Constantin Brâncoveanu se sustrage de fapt acesteia, constituindu-se într-o „lume” particulară, omogenă prin stabilitatea caracteristicilor fundamentale. Este „lumea” lui Brâncoveanu, cu prieteni și inamici, cu clipe de tihnă și momente de tensiune,

cu „zidiri” și traversări răvășitoare, vegheată de o divinitate justițiară, aflată mereu în postura de aliată a voievodului, pe care îl scapă și de niște adversari sâcâitori și neobosiți. **G.** este un spirit pe care lecturile l-au rafinat cu prisosință. Demonstrația întreprinsă în predoslovie scrisă pe la 1699 (când ajunsese cu „istoria” „până la al zecilea an den domnie” și voievodul a socotit că cele patruzeci și trei de capitole isprăvite pot fi date la lumină) este extrem de convingătoare. Encomionul consacrat lui Brâncoveanu propune cititorilor (și viitorimii) un model voievodal, un construct atent elaborat, atins de aripa perfecțiunii. Faptele selectate – tipăriturile, școala, lăcașul de cult – aparțin ctitoriei spirituale și se supun prestației spre „folosul de obște”. Calitățile incluse în obligatoriul portret („Căci Măria-ta ești cu daruri vrednice împodobit și ai îngrijit de această țară cu o așa adâncă pricepere și înaltă priveghere, în atâta blândețe și răbdare, pornită din suflotească dragoste ce li porți, încă eu poci să dau chezășie că poliția luminată și plină de bunătate a înălțimei-tale este în adevărată asemănare cu înțelepciunea lui Democrite, care în învățăturile sale zice: «stăpânii noroadelor și povățuitorii lor trebuie să aibă în toți timpii îngrijirea către vrăjmașii țării, iar către supușii lor, iubitori și blânzi»”) se adună covârșitor, mereu fortificate de temeiurile furnizate de înțelepții Antichității, întru definirea virtuții, ce are ca formă de concretizare – în disertația aristotelică susținută de **G.** – fapta cea bună. Apoftegmaticele îi este familiară. Pentru definirea patriotismului și a loialității i se par potrivite concluziile unui „istornic grecescu”, pe care îl citează în original și în tălmăcire. Lamentațiile sale sunt patetice, cuvintele gradând o ascensiune dibace a „tensiunii”, bunăoară când vorbește despre turci, împotriva cărora cărește neconținut, dacă nu protestează chiar vehement. Șfichiuirea alternează cu sarcasmul ucigător, celebră devenind descrierea manierei osmanlăilor de a face politică pe picior mare. Curtean desăvârșit, **G.** agreează și descrie ceremoniile, vădind un ochi atent și o pană capabilă să rețină și să transmită sugestii vizuale. Nu mereu și nu în toate cazurile. Dacă descrierea unor ctitorii brâncovenești nu îi reclamă decât întrebuintarea de calificative globale („lucru foarte iscusit”, „foarte ciudat”), secvențele luptelor – și în cronică nu sunt deloc puține (refăcute, cel mai adesea, după relațiile unor martori, căci logofătul a fost, probabil,

prin apropierea voievodului doar în războiul de la Zărnești) – acordă cititorului doritele compensații. Dezastrul rușilor în lupta de la Stănilești (tablou amplu, contemplat parcă de pe o înălțime) este comprimat într-o frază care adună toate erorile comise pentru a le transforma într-o imagine cu trăsături de prăbușire apocaliptică: „În cea mai după urmă însă, văzând moscalii mulțimea turcilor și strâmtoarea locului unde ei erau tăbărâți și flă-mânzia, atât a cailor, cât și a lor, dă vreme ce caii ajunsese dă-și mânca coadele și coamele și rodea polocoșurile după la cară, și într-o parte le murea caii, într-altă parte slujitorimea, unde să făcuse și putoare foarte groaznică și nesuferită de mortă-ciuni, care aceste nevoi toate moscalii văzând și pierzarea lor înaintea ochilor având-o, o minune! dănetemerea ceia ce mai înainte dă turci avea, la groaznică înfricoșare ticăloșii au venit”. **G.** nu pare înclinat să ia în considerare semnele supranaturale, cărora predecesorii le acordaseră virtuți premonitorii. Un trăsnet lovește „clopotnița cea domnească den București” și o distruge pentru că fusese transformată în pulberărie „den nesocotință”. „La ghenarie 26 dni leat 7217 la 10 ceasuri den zi”, prin părțile Buzăului au căzut niște resturi meteoritice. Intuind parcă nesățioasa curiozitate a urmașilor, **G.** datează exact evenimentul, senzațional și înfricoșător totodată („cât oamenii și dobitoacele au căzut la pământ”), încearcă să îl descrie – „Pietri mari bucăți și negre ca zgura care nu au căzut peste tot locul, ci numai în două locuri, și puține, nu multe” – și se abține de la orice predicțiune, adăugând doar o propoziție neutră. Cronicarul se arată priceput și în a descifra rosturile raporturilor diplomatice, fiind un ager observator al împrejurărilor politice în necurmată schimbare. Sigur că, în unele cazuri, concluziile lui reprezintă rezultatul analizelor întreprinse în cancelaria voievodală, dar cel care se rostește, în text, este neîndoielnic autorul, insistent și ironic, partizan și vehement, urmărind persuasiunea în tot ce scrie, un autor al cărui portret se recompune cu relativă ușurință și pentru care sintagma „supt umbra Mării-tale”, scrisă undeva în predoslovie cronicii, rămâne doar o reușită a penei, nefiind nicidecum sublimarea – fie și retorică – a unui destin. Coeziunea discursului la acest autor, învinuit adesea de a fi așternut pe hârtie (la fel ca patronul său, care ținea un registru de venituri și cheltuieli) o înșiruire plictisitoare de fapte nesemnificative, trebuie definită în termenii specifici acestui

Radu Greceanu, Începătura istoriei..., BAR ms. 1350

text, care este o compoziție memorialistică în prima sa treime și notație de jurnal în rest, chiar dacă pentru intervalul 1699–1707 **G.** va scrie și o a doua redacție, revizuită, a unui șir întreg de capitole, numită de unii – fără temeii – „istorie secretă”, poruncită de un Brâncoveanu care se certase cu unchiul săi Cantacuzini. Pe fondul unei epicități generale, ce izvorăște din înseși faptele povestite, în cronică pot fi individualizate povestiri autonome și secvențe-interludiu, vide sub raportul epicității, formalizate prin reluări și transformate în intervale de repaus. Scriind sub presiunea sarcinii sale, ce impunea „zidirea” laudei, **G.** nu poate alege, spre săvârșirea țelului, decât o structură dihotomică, ai cărei termeni sunt construcția (elogiul avându-l mereu ca obiect pe Brâncoveanu) și discreditarea (în pagini care – literar – salvează scrierea). Cronicarul luptă plin de osârdie cu adversarii periculoși (pretendentul Constantin Bălăceanu, Ceachi Laslo, austriacul Donat Heissler), cu dușmanii potențiali (Cantemireștii – Constantin, Antioh, Dimitrie), cu

profesioniștii uneltirii (Staicu paharnicul și ceata lui sau Dumitrașcu Corbeanu) și cu marii ingrați (ungurul Emerich Thököly, Toma Cantacuzino, Ghinea ceașul, brașoveanul Teodor Corbea, mitropolitul Antim Ivireanul). Tipologic, ineptizabilii inamici ai Brâncoveanului manifestă și unele „calități”. **G.** nu ostenește totuși a-i veșteji, lasă obișnuita sa parcimonie de-o parte și denunță virulent, anticipează pedepse, moralizează și comentează în duh „învățător” abaterile. Cu totul izbutită se înfățișează „nuvela” ce descrie „visul de mărire” al lui Constantin Bălăceanu, fantastul hrănitor de „vânturi” și „nebunii”. „Clipa” ce se scurge între ascensiune și prăbușire este disecată cu incontestabil meșteșug. Autorul scrie cu pasiune, investighează circumstanțe, coboară în suflete, analizează porniri și atitudini, operează deschideri în spațiile politice apropiate, schițează portrete, rostește discursuri, comentează, face – în fine – aproape tot ce este necesar pentru reconstruirea unei lumi dominate de neliniște. Bunăoară, acei „mestecători” care, ca paharnicul Staicu, împovărați de o extracție socială modestă, sunt proiectați și în categoria parveniților. Mecanismul acestui tip de „denunțare” funcționează fără greș. Doi dintre complicii lui Toma Cantacuzino – cel care fuge la ruși, amenințând fatal echilibrul cu greu menținut de Brâncoveanu –, niște „marghioli blestemați și de minte striini, cu carii viața lui își petrecea”, Ghinea ceașul și Tode-rașcu, „brat David ceașul”, sunt, primul – „marghiol, curvariu, becisnic, dă neam mojić și foarte om spurcat”, iar cel de-al doilea – „neam foarte cio-coiu, șcheau, varvar și plin de răutate”. Absența „blagorodniciei” – și ca atare lipsa de acces către gândul și fapta nobile – este deconspirată (cu plăceri ascunse) într-o formulare memorabilă menită să îl discrediteze pe bătrânul Constantin Cantemir. Ajuns voievod al Moldovei printr-o mare îngăduință („parahorisis”) divină – „poate fi pentru păcatele creștinilor aceluia pământ”, se rostește „candid” **G.** –, dușmanul lui Constantin Brâncoveanu fusese întâi „herghelegiu”, „apoi lefeciu, apoi și ceaș la steagul spătărescu aici în țară”. Demersurile acestor ineptizabili agenți ai răului sfârșesc lamentabil în eșecuri pilduitoare. Ținta lor, voievodul, descris și proiectat fără șovăire în spațiul de lumină emanând de la preceptul ordonator al întregii „istorii”, îi aruncă ireversibil într-un con de umbră. Iar Brâncoveanu are, la sfârșitul lecturii, o biografie. Dominitorul, departe de a fi o întrupare monotonă și

obositoare a seriilor de virtuți ce îi sunt adjudecate în predoslovie, „trăiește” în ipostaze succesive care nu sunt ferite de momente de indecizie, asprime, insatisfacție, durere ori abdicare de la normele de conduită proclamate de cronicar drept exemplare. Din atât de criticatul „vălmășag” de fapte al cronicii lui G. cresc chipul unui mare voievod și, firește, imaginea unei domnii ce cu greu își poate găsi egalul în istoria veche a țării. Cunoscută măcar parțial în epocă (în compilația poruncită de Ștefan Cantacuzino vor fi transcrise doar primele patruzeci și opt de capitole, în care nu erau aprecieri negative la adresa Cantacuzinilor) și mai târziu (aceleași capitole vor intra și în corpusul alcătuit la porunca lui Nicolae Mavrocordat), păstrată cu grijă de descendenții voievodului ucis de turci, ca și de cei ai cronicarului, copiată în numeroase rânduri (s-au conservat douăzeci și două de manuscrise ale *Începăturii istoriei...*), tradusă (Johann Filtsch din Brașov va tălmăci în nemțește optzeci de capitole, pe care le va utiliza târziu istoricul Johann Christian Engel), cronica lui G. va fi tipărită „pe părți”. În 1846 N. Bălcescu a editat patruzeci și opt de capitole în „Magazin istoric pentru Dacia”. Versiunea în optzeci de capitole a fost tipărită de Ștefan D. Greceanu în 1906. Versiunea integrală a cronicii (restituită, se zice, de acel manuscris copiat prin 1730–1740 de serdarul Grigore Greceanu) va fi imprimată în 1961 de Mihail Gregorian în ediția *Cronicari munteni*.

SCRIERI: *Istoria Țării Românești de la 1689–1700* (publ. N. Bălcescu), „Magazin istoric pentru Dacia”, 1846, 129–176, 193–228, 321–354, reed. în *Cronicarii Țării Românești*, II, București, 1847, 1–116, în *Istoria Moldo-României*, II, București, 1859, 166–278; *Viața lui Constantin vodă Brâncoveanu*, îngr. Ștefan D. Greceanu, București, 1906; *Începătura istoriei vieții luminatului și preacreștinului domnului Țării Rumânești, Io Constantin Brâncoveanu Basarab voievod, dă când Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vremile și întâmplările ce în pământul acesta, în zilele Măriei-sale s-au întâmplat*, în *Cronicari munteni*, II, îngr. Mihail Gregorian, introd. Eugen Stănescu, București, 1961, 5–272, în *Cronici brâncovenești*, îngr. și postfață Dan Horia Mazilu, București, 1988, 5–237; *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688–1714)*, îngr. și introd. Aurora Ilieș, București, 1970; *Stihuri 8 asupra stemei prealuminatului și înălțatului Domn Ioan Șerban C.B. Voievod*, în *Biblia*, București, 1688, reed. în BRV, I, 283; *Verșuri politice 8 asupra stemelor prea luminatului și înălțatului Domn Io Constantin Băsărab Voievod*,

Prea luminatului, înălțatului și slăvitului Io Constandin Basarabă Voievod, den mila lui Dumnezeu Domn și oblăduitori a toată Țara Rumânească și Cătră de bine voitoriul cititori (în colaborare cu Șerban Greceanu), în *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*, București, 1691, reed. în BRV, I, 316–321; *Verșuri politice 8 asupra stemei prea luminatului și înălțatului Domn Io Costandin Băsărab Voievod, Prea luminatului, prea înălțatului și prea slăvitului, den mila lui Dumnezeu Domn și oblăduitori toatei Țării Rumânești Ioan Constandin B. Basarab Voievod și Cătră cititoriul pravoslavnic*, în Petru Movilă, *Pravoslavnică mărturisire a săborniceștii și apostoleștii Beserecii Răsăritului*, Buzău, 1691, reed. în BRV, I, 322–324; *Stihuri politice 10 asupra stemei prea luminatului, slăvitului și blagoceștivului Io Constantin B. Basarabă Voievoda*, în [Mineie], Buzău, 1698–1699, reed. în BRV, I, 366. **Traduceri:** *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură*, București, 1688 (în colaborare); *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*, București, 1691 (în colaborare cu Șerban Greceanu); ed. 2, București, 1746; Petru Movilă, *Pravoslavnică mărturisire a săborniceștii și apostoleștii Besericii Răsăritului*, Buzău, 1691; [Mineie], Buzău, 1698–1699; *Poveste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a preacinstului Constantin Cantacuzino, marelui postelnic al Țării Rumânești*, în Emil Vărtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfârșitul postelnicului Constantin Cantacuzino*, București, 1940.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898–1899; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 31, 60, II, 505–513; Ioan C. Filitti, *Cine erau frații cărturari Radu și Șerban Greceanu*, RIR, 1934; Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 132; Cartoian, *Ist. lit.*, III (1945), 214–219, 232–233, 250–254; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), 306–310; Piru, *Ist. lit.*, I, 212–216, 248, 282–286; Eugen Stănescu, *Valoarea istorică și literară a cronicelor muntene*, în *Cronicari munteni*, I, îngr. Mihail Gregorian, București, 1961, V-CXXVI; Virgil Cândea, *Semnificația politică a unui act de cultură feudală*, STD, 1963, 3; *Ist. lit.*, I, 418–423, 524–530; Dan Simonescu, *Poveste de jale asupra uciderii postelnicului Constantin Cantacuzino (20 decembrie 1663)*, CPV, 35–37; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 221–222, 224, 233–235; Paul Cernovodeanu, *Radu logofătul Greceanu, „Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688–1714)”*, STD, 1970, 5; Dușu, *Umaniștii*, 83, 96–100, 112, 122, 185; Mazilu, *Barocul*, 139, 147–150; Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, 1978, 147–228; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, 106–107, 143–146, 169–171, *passim*; Negrici, *Figura*, 165–182; *Dicț. lit.* 1900, 410–414; Mazilu, *Proza*, I, 93–94, II, 117–121; Velculescu, *Sciere*, 66–75; *Dicț. scriit. rom.*, II, 445–448; Manolescu, *Istoria*, 36–37. **D.H.M.**

GRECEANU, Șerban (? – c. 1710), cărturar, traducător, autor de versuri. Este de fel – ca și fratele său, cronicarul Radu Greceanu – din satul Greci, aparținând pe atunci ținutului Vlașca. I se mai zicea și Dragomirescu, după numele satului dâmbovițean unde a ctitorit o biserică. Ilinca, prima lui nevastă, era fiica marelui vistier Papa Greceanu și se trăgea dintr-un sat ilfovean ce se numea tot Greci. Tatăl soției a fost socotit de unii cercetători drept părinte al cărturarului. Este vorba doar de o coincidență de nume, căci părintele Grecenilor era, se pare, un obscur proprietar de pământ. Un om „de jos” care și-a dat băieții la carte (ca și fratele său, **G.** știa grecește și se descurca în limbile clasice) și le-a insuflat dorința de ascensiune. **G.** a avut chiar vocația prim-planului politic, căci și-a însurat un fiu – îl chema tot Șerban – cu o fată a voievodului Constantin Brâncoveanu și a făcut el însuși o carieră dregătorească deosebită: logofăt în 1678, sub Șerban Cantacuzino, i-a fost sol lui Brâncoveanu, în 1689, la austrieci, tot Brâncoveanu l-a făcut mare vistier (rang pe care l-a deținut din 1694 până în 1703), i-a încredințat în două rânduri (în 1695 și în 1700) isprăvnicia scaunului Bucureștilor, înălțându-l, în fine, în 1704, în funcția de mare logofăt. După 1710 nu mai apare în documente.

G. a fost unul dintre acei boieri cărturari care, împreună cu oameni ai Bisericii, au zidit faima culturală a deceniilor brâncovenești. Ei „făceau” cultură dintr-o superioară plăcere, fiind în același timp convinși de utilitatea demersurilor lor pentru propensiunea spirituală a lumii românești. Lucrând adesea în tandem cu Radu Greceanu, fratele său, **G.** s-a aflat printre cărturarii care au participat la apariția *Bibliei* în 1688. Editorii acestei cărți fundamentale s-au aplecat, în privința *Vechiului Testament*, pe un text tălmăcit de Nicolae Milescu, text ce suferise îndreptări însemnate. Vor supune acest „text revizuit” propriei lor „revizii”, confruntându-l iarăși cu originalul grecesc și, poate, cu versiunea păstrată în manuscrisul 4389 de la Biblioteca Academiei Române, renunțând, în bună parte, la impresionantul aparat critic al manuscrisului 45 de la Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, ce venea mai ales dintr-o ediție („sixtină”) pornită din spiritul catolic. Revizorii și editorii bucureșteni (frații Greceanu, bănuitul lor „consilier” Constantin Cantacuzino stolnicul, Ghermanos Nyssis, Mitrofan, fostul episcop de Huși, alți „dascăli”) s-au „repliat” lângă *Septuaginta* de la Frankfurt

și – lăsând deoparte unele rigori filologice – au produs o reducere de o remarcabilă fluentă. *Biblia de la București*, o carte zămislită în bună măsură de cărturari laici, a putut da expresie schimbărilor petrecute în spiritualitatea românească și a fost capabilă să adune în jurul ei forțe intelectuale din toate marile secvențe de cugetare ale lumii românești și ale Sud-Estului european. Semnăturile celor doi frați se află și pe tălmăcirea, din grecește, a unei culegeri de omilii ale lui Ioan Chrisostom, dascălul de retorică practică al tuturor oratorilor ortodoxiei (între ei și al autorilor români de predici), cel care a prezidat „banchetul” elocinței de amvon în literatura română veche. Pentru *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*, carte apărută la București în 1691, frații Greceanu au compus și predosloviile: *Prea luminatului, înălțatului și slăvitului Io Constandin Basarab Voievod, de mila lui Dumnezeu Domn și oblăduitori a toată Țara Rumânească*, „o prefață-dedicație” către domnul protector, și una, *Cătră de bine voitoriul cititori*, text în care satisfacțiile lumii pământești, între ele și întocmirile politice, sunt asemuite unor „mirodii” care „numai ceriului gurii dau pre scurt gust și plăcere”, ele ascunzând însă, vremelnic și înșelător, o deșertăciune funciară. Doar cele spirituale sunt veșnice, după cum destinate ținerii minte se înfățișează și inițiativele menite „folosului de obște”, concept drag umaniștilor epocii brâncovenești. Celelalte „ca umbra și fumul trec”, marcate de neîntrerupta schimbare căreia îi este supusă și existența omească, precară, fatal și ineluctabil dată. Pentru *Evangelia greco-română* imprimată de Antim Ivireanul la București în 1693, **G.** scrie și o „epigramă” (sub stema Basarabilor), nelipsită de militantism, și o prefață, în care lauda adusă voievodului Brâncoveanu nu e absentă, cum nu lipsesc nici alte referiri, familiare cărturarilor acelor decenii, privind valoarea cărții sau trimiterile purtătoare de noblețe la întruchipările puse în circulație de scriitorii cei vechi greci și latini. Cu un an înainte, în 1692, **G.** scrisese în grecește prefața la *Slujbele Sfintei Paraschiva celei Nouă și a Sfântului Grigorie Decapolitul*.

SCRIERI: *Prea luminatului, înălțatului și slăvitului Io Constandin Basarab Voievod, den mila lui Dumnezeu Domn și oblăduitori a toată Țara Rumânească și Cătră de bine voitoriul cititori* (în colaborare cu Radu Greceanu), în *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru*

sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust, București, 1691, reed. în BRV, I, 316–321; *Stihuri politicești 8, asupra stemii a prea luminatului și blagocistivului domn Ioan Constantin B. B. voievod și Tuturor celor ce s-or întâmpla a cetii, pravoslavnicilor și ai noștri frați întru Domnul, bucurie, în Evanghelia greco-română*, București, 1693, reed. în BRV, I, 331–335. **Traduceri:** *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură*, București, 1688 (în colaborare); *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Țarigradului a lui Zlatoust*, București, 1691 (în colaborare cu Radu Greceanu); ed. 2, București, 1746.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XVIII, I, 31, 60; Ioan C. Filitti, *Cine erau frații cărturari Radu și Șerban Greceanu*, RIR, 1934; N. Iorga, *Scrisori de familie ale vechilor Brâncoveni*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XVI, 1934–1935; Cartoian, *Ist. lit.*, III (1945), 214–219; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), 299–310; Piru, *Ist. lit.*, I, 212–216; Virgil Cândea, *Semnificația politică a unui act de cultură feudală*, STD, 1963, 3; *Ist. lit.*, I, 418–423, 525; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 221–222, 224; Haneș, *Studii ist. lit.*, 74–131; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, 106–107, 143–146, 169–171, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 414. **D.H.M.**

GRECESCU, Constant (17.X.1900, Grecești, j. Dolj – 6.VI.1959, București), editor, istoric literar. Urmează cursurile Facultății de Istorie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1927, și își susține doctoratul în 1945. Lucrează la Arhivele Statului din București (1926–1928), apoi este cadru didactic la Facultatea de Istorie a Universității bucureștene (1928–1943) și la Școala Superioară de Arhivistică (1943–1949). În această perioadă ține și prelegeri de istoria literaturii române vechi la Facultatea de Litere și Filosofie. Își continuă activitatea la Institutul de Istorie al Academiei (1949–1959).

Întreaga viață **G.** și-o consacră identificării, ordonării și clasificării numeroaselor manuscrise ale celor mai controversate și dificile cronici din Țara Românească. Însoțite de studii introductive dense, edițiile pe care le întocmește, singur sau în colaborare, sunt foarte importante pentru înțelegerea și cercetarea istoriografiei românești anterioare secolului al XIX-lea.

Ediții: *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717. Cronică anonimă*, introd. edit., pref. Dan Simonescu, București, 1959; *Istoria Țării Românești. 1290–1690. Letopiseșul cantacuzinesc*, introd. edit., București, 1960 (în colaborare cu Dan Simonescu); Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, introd. edit., Eugen Stănescu, București, 1963. **S.Mr.**

GREGORI, Ilina (28.VI.1943, Galați), critic și istoric literar. Este fiica Guerrinei Clondescu (n. Borsatti), profesoară, și a lui Gheorghe Clondescu, inginer. Absolventă a Liceului „I.L. Caragiale” (1961) și a Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București (1966), **G.** a fost redactor la „Scânteia tineretului” (1966–1968) și la „Luceafărul” (1968–1970). S-a stabilit în 1970 în Republica Federală Germania, unde și-a continuat studiile. Până în 1976 a urmat la Universitatea Tehnică din Aachen studii de filosofie (specializare în fenomenologie), romanistică și comparatistică. Ulterior este lector și cercetător la Universitatea Liberă din Berlin, în cadrul Institutului de Filologie Romanică, unde predă limba și literatura română și literatură comparată. În 1977 și-a susținut doctoratul sub îndrumarea lui Walter Biemel, cu teza *Merleau-Pontys Phänomenologie der Sprache*. Principalele preocupări se îndreaptă spre cercetarea fantasticului, a avangardei și a suprarealismului, a legăturii dintre naratologie și interpretarea literară a autobiograficului, iar în domeniul istoriei literaturii române spre eminescologie, dar și spre interbelicul lui Mircea Eliade și Emil Cioran. Contribuie cu prezentări ale scriitorilor români la *Brockhaus Enzyklopädie* și la *Kindlers Neues Literaturlexikon*, este prezentă în reviste academice și în volume de sinteză apărute în Germania, Olanda, Franța cu o serie de studii și eseuri despre M. Eminescu, I.L. Caragiale (cu o interesantă încercare de analiză psihocritică a piesei *O noapte furtunoasă*), Mateiu I. Caragiale, Lucian Blaga, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Gherasim Luca, iar dintre scriitorii contemporani, despre Ștefan Bănuțescu, Dumitru Țepeneag, Ana Blandiana, Radu Petrescu, Mircea Cărtărescu; o parte dintre acestea au fost incluse în volumul *Rumänistische Literaturwissenschaft: Fallstudien zum 19. und 20. Jahrhundert* (2007). A mai semnat Ilina Clondescu, Ilina Grigorovici.

Caracteristica studiilor publicate de **G.** este perfectă stăpânire a metodelor moderne de cercetare aplicate unui text literar, care își revelează astfel posibilități semantice nebănuite. Sinteza dintre erudiție și originalitate, scriitura de o finețe intelectuală și stilistică deosebită au făcut din fiecare lucrare a ei un eveniment intelectual, lucru observat chiar și de critica românească, mai ales după apariția studiilor consacrate lui Eminescu. Cartea „*Singura literatură esențială*”. *Povestirea fantastică* (1996) propune o redefinire a dualității tipice

fantasticului, considerat în lumina discuțiilor de genealogie moderne. Subminarea discursului realist prin intruziunea „straniului neliniștitor”, raporturile dintre fantastic și poezie, alegorie, miraculos, straniu, necesitatea recitirii (a „metalecturii”) textului dublu canonizat (o „istorie miraculoasă” povestită realist), rolul fantasticului, al inconștientului în procesul de textualizare și de deconstruire a semnificațiilor sunt analizate pe rând și aplicate în foarte subtile analize comparative ale unor povestiri de Balzac, Villiers de l’Isle-Adam, Pieyre de Mandiargues, discuțiile incluzând și fantasticul postmodern. Preocupările de „fantasticologie” se prelungesc în cartea următoare, *Studii literare* (2002), în analiza operei literare și științifice a lui Mircea Eliade. **G.**, care a tradus, în colaborare, din limba franceză în limba germană *Amintirile* lui Mircea Eliade (apărute la Frankfurt, în 1987), aplică psihanaliza în decodarea semnificațiilor romanului *Domnișoara Christina* și ale *Jurnalului*, demonstrând profunda legătură dintre simbolismul visului și metaforica exilului. O revelație pentru eminescologia contemporană a constituit-o studiul *Eminescu la Berlin*, inclus în același volum. Autoarea a verificat întreaga informație literară cunoscută, i-a demonstrat precaritatea, a refăcut traseele și lecturile poetului în perioada berlineză și a oferit un nou portret interior, deosebit de cele obișnuite, al tânărului în formare, ale cărui trăiri sunt proiectate pe o minuțioasă reconstituire istorică a vieții sociale și intelectuale berlineze din anii 1870–1880. Studiu de sinteză, în care se îmbină o cantitate impresionantă de informație istorico-literară inedită cu o capacitate deosebită de corelare a biografismului și a deconstruirii semnificațiilor textuale, acesta pune accentul pe influența lui Schopenhauer asupra configurării psihicului eminescian, fiind recitite scrieri ale filosofului neluate în discuție până astăzi, dar binecunoscute lui Eminescu. Universul oniric și fantastic descris în raport cu întemeierea principiilor realist–politice oferă o bază de interpretare întregii opere a scriitorului. Studiul a fost considerat de critica românească deschizător de drum în eminescologia modernă și a fost adâncit în *Știm noi cine a fost Eminescu?: fapte, enigme, ipoteze* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai puțin convingătoare sunt speculațiile psihobiografice din *Cioran: sugestii pentru o biografie imposibilă* (2012), lipsite de o teză definită și grevate uneori de erori de contextualizare.

SCRIERI: Merleau-Pontys *Phänomenologie der Sprache*, Heidelberg, 1977; „Singura literatură esențială”. *Povestirea fantastică*, București, 1996; *Studii literare*, pref. Mircea Martin, București, 2002; *Rumänistische Literaturwissenschaft: Fallstudien zum 19. und 20. Jahrhundert*, Heidelberg, 2007; *Știm noi cine a fost Eminescu?: fapte, enigme, ipoteze*, București, 2008; *Cioran: sugestii pentru o biografie imposibilă*, București, 2012.

Repere bibliografice: Roxana Sorescu, *Fantasticul, contemporanul nostru*, LCF, 1997, 20; Mircea Iorgulescu, *Moment revoluționar în eminescologie*, „22”, 2002, 33–34; C. Rogozanu, *Despre Eminescu, așa cum trebuie*, RL, 2002, 33; Doina Curticăpeanu, *Apropierea de Eminescu*, F, 2002, 9, 10; Paul Cernat, *Despre Eminescu și Eliade, altfel*, OC, 2002, 145; Petraș, *Cărțile*, 291–294; Carmen Mușat, *Viața și opera – cele două fețe ale monedei*, OC, 2008, 444; S. Damian, *Cine a fost Eminescu?*, „Idei în dialog”, 2008, 11; Paul Cernat, *Poetul național și alteritatea germană*, OC, 2009, 495; Manolescu, *Enciclopedia*, 377–378. **R.S.**

GREGORIAN,
Alexandru
(5.III.1909, Bârla,
j. Argeș – 9.VII.1987,
Jaca, Spania),
poet, eseist, jurnalist.

Este fiul Floarei și al lui Constantin G. Gregorian, învățător. Licențiat și doctor în litere și în drept al Universității din București, **G.** a lucrat ca redactor la ziarele „Mișcarea” (1930–1932) și „Calendarul” (1932–1933) și a înființat împreună cu Nichifor Crainic, în 1935, revista „Sfarmă-Piatră”, al cărei director va fi până în octombrie 1938 și din ianuarie 1941 până în aprilie 1942. Concomitent, între 1937 și 1940 funcționează ca prim-redactor al ziarului „Universul”. Colaborează de asemenea la „Gândirea” cu eseuri precum *Ce este Europa?* sau *Germania lui Tacit* (1943). Este numit în 1940 consilier cultural și de presă la Legația României din Roma. Tipărește în 1942 volumul *Țara Demiurgului*, conținând articole pe care le publicase în intervalul 1938–1942 în „Sfarmă-Piatră”. În 1943 îi apare placheta *Poeme pentru cruciați*, rezultat al experienței de pe frontul din Crimeea, poetul luând parte la luptele de la Sevastopol. După evenimentele din august 1944, **G.**, deși rechemat în

țară, alege exilul și rămâne în Italia. Lucrează ca jurnalist la „Il Giornale d'Italia”, „L'Osservatore romano”, „Il Quotidiano” ș.a., devenind și colaborator permanent, din 1945 până în 1950, al secției române a postului Radio Roma. În aprilie 1949 face să apară publicația lunară în limba română „Țara”, „tribună a românilor liberi”, cu un profund caracter anticomunist, ceea ce a contat, probabil, în mare măsură, la numirea sa ca director al secției române a postului de radio Europa Liberă, la München, chiar din primii ani (1951–1954). În 1953 G. își publică la München cea de-a doua carte de poezii, *Poeme pentru frații mei*. Activitatea culturală a lui G. cunoaște după 1957, anul când devine secretar general al Societății Academice Române de la Roma, o efervescență deosebită. În aceeași perioadă colaborează la Radio Vatican, secția română. De asemenea, este prezent cu oarecare regularitate în paginile „Stindardului” münchenez. În 1959 emigrează în SUA, stabilindu-se la Philadelphia, unde înființează și conduce câțiva ani săptămânalul „The Italian-American Herald”. Colaborează la „Evening Bulletin” din Philadelphia sau la „The Catholic News” din New York. Între 1965 și 1975 funcționează ca profesor de limba și istoria civilizației franceze la Colegiul „Saint Francisc of Assisi” din Loretto, Pennsylvania, fiind totodată comentator de politică internațională al postului de radio al colegiului. Revine în Europa în 1980, stabilindu-se în Spania, la Málaga, unde își trăiește ultimii ani. Se află, în 1983, între fondatorii Fundației Culturale Române de la Madrid. Acum îi apar la Editura Asociației Culturale Hispano-Române din Salamanca, coordonată de Aureliu Răuță, trei noi volume de versuri în limba română: *Pete de lumină* (1980), *Coasta soarelui* (1982), *În creștetul luminii* (1984), și o carte de poeme în limba spaniolă, *El encanto Andaluz* (1985).

G. cultivă în versurile din *Pete de lumină* revolta neputinței în fața ravagiilor istoriei, asociată cu tema reconstituirii nostalgice a universului românesc tradițional. „Un pumn de bărăgan din țară” îl determină să exclame: „Ne regăsim – la câtă depărtare – / De rădăcina sfântă, de izvoare!”, invocând „Pământul străbun din țarine umile”, el cheamă imaginea trudnică a celui care „Te-a-n-tors în brazde și în moine”, chiar dacă „Poate a murit de mult cu răstignite doine” (*Regăsire*). Versurile din *Coasta soarelui* prelungesc ecourile și

motivația lirică din *Pete de lumină*. Cartea, închinată memoriei „maestrului” Nichifor Crainic, pe lângă dedicațiile pentru Aron Cotruș, Alexandru Busuioceanu, Vintilă Horia, D. C. Amzăr, face o serie de trimiteri și la I. V. Emilian, Aureliu Răuță, Eugen Lozovan, Remus Radina și la „românii din exil”. Recursul la latinitate, izvorând dinspre Geția spre Italia, reface drumul spre originile împăratului Traian și tranșează la nivelul cuvintelor cele mai adânci semnificații ale trăirilor românești; poetul remarcă în *da*-ul slavon și *nu*-ul latin deosebirile fundamentale de atitudine istorică: „Tu, deci, să știi că – acest slavon *da*, moale/ L-am fost rostit plecați umili din șale./ În el e un trecut zăcut ca o lingoare,/ Și rădăcina lui încă mă doare.// Dar tot mai fulgeră – Parâng – iarăși să știi/ – Destin cu creștet sus ne-nfrânt de vitregii –/ Străbunul *nu*, prin oarbele potrivnicii./ Cu el, drum vă croiți spre aspre culmi, spre soare”. Versurile din volumul *În creștetul luminii* adâncesc treptat nota elegiacă, ca și referința simbolică la un spațiu de mult părăsit, în vremuri de crâncenă istorie, și regăsit la vremea amurgului, într-o solaritate de dincolo de lume, unde încărcătura biblică atinge note profund. Cartea se încheie cu unul dintre poemele cele mai semnificative, *Dor*, al cărui mesaj se impune premonitoriu: „Sunt singur și dibui orbește./ Doamne,/ și România – pe unde mai este?”. Evoluția liricii lui G. conturează un itinerar metafizic care, ca la Tudor Arghezi sau la V. Voiculescu, devine preminent la vremea senectuții.

SCRIERI: *Țara Demiurgului*, București, 1942; *Poeme pentru cruciați*, București, 1943; *Poeme pentru frații mei*, München, 1953; *Pete de lumină*, Salamanca, 1980; *Coasta soarelui*, Salamanca, 1982; *În creștetul luminii*, Salamanca, 1984; *El encanto Andaluz*, Madrid, 1985.

Repere bibliografice: Traian Chelariu, „*Poeme pentru cruciați*”, UVR, 1943, 10; Nichifor Crainic, *Al. Gregorian, poet al războiului*, G, 1943, 4; Ovidiu Vuia, [Alexandru Gregorian], „Cuvântul românesc” (Hamilton, Canada), 1981, 59, 63, 1982, 69, 72, „Carpații” (Madrid), 1982, 34–35; Eugen Lozovan, [Alexandru Gregorian], „Stindardul” (München), 1980, 143, 1982, 145; Vintilă Horia, [Alexandru Gregorian], „Revista scriitorilor români” (München), 1981, 18, „Cuvântul românesc”, 1987, 137; Dumitru Ichim, „În creștetul luminii”, „Cuvântul românesc”, 1985, 113; Florescu, *Menirea*, 182–192; Victor Coroianu, *Scrisoare din Germania. Alexandru Gregorian – un poet uitat?*, „Axioma” (Ploiești), 2004, 7; Cristea, *Teleorman*, 212–213; Popa, *Ist. lit.*, I, 126, 573–574; Manolescu, *Enciclopedia*, 378–379.

N.F.

GREGORIAN, George (pseudonim al lui George Ionescu Bruciu; 23.III.1886, Sinaia – 24.XI.1962, București), poet. Fiu al lui Grigore Negrea Bruciu, profesor, **G.** face parțial liceul la Brăila și își va da foarte târziu bacalaureatul. S-a înscris la Facultatea de Litere a Universității bucureștene, dar nu a absolvit-o. În 1910 a debutat cu versuri la „Convorbiri critice”. A colaborat tot cu versuri și, sporadic, cu articole diverse la „Flacăra”, „Rampa”, „Contemporanul”, „Mișcarea literară”, „Calendarul”, „Porunca vremii”, „Universul” ș.a. O vreme a fost director la „Gazeta refugiaților” (1940–1942) și la „Rampa teatrală și cinematografică” (1941–1944). A mai folosit pseudonimele George Anonimu, Ionescu-Brăila, Ionescu-Filaret. Debutul editorial îl face în 1921 cu volumul *Poezii*. A obținut câteva premii pentru poezie patriotică, precum și Premiul Societății Scriitorilor Români pentru volumele *Poezii* și *Săracă țară bogată* (1936). Alături de alții, va fi exclus în 1944, pe motive politice, din Societatea Scriitorilor Români.

Debutul lui **G.** în „Convorbiri critice” atrage elogiiul lui Mihail Dragomirescu. Poemele care au reținut atenția criticului, *Pe Golgota, În Sahara, Omul*, sunt de dimensiuni ample (amintind, întrucâtva, de construcțiile romantice). Cu un pronunțat caracter didacticist, versurile dezvoltă tema relației dintre om și Creatorul Suprem ori narează, în stil macedonskian, o călătorie inițiată spre moarte. **G.** revine mereu la ideea sfârșitului, laitmotiv al liricii sale: „Și grei deasupra-mi stropii bat/ Cu degete din infinit/ Lovind ca-ntr-un coșciug uitat/ În care mortul s-a trezit/ Să moară cu adevărat” (*Noapte de toamnă*). Altă ipostază lirică e nutrită de sarcasmul provocat de prozaismul vieții cotidiene, de banalitatea existenței, de absența idealurilor. Poezia lui **G.** se caracterizează de fapt printr-o mare diversitate de teme și modalități artistice, autorul trecând cu ușurință de la meditația asupra vieții și a morții la lirismul sensibil al evocării viețuitoarelor mărunte (*Șopârta, Balada broaștei, Vrabia*). Cultivă și pamfletul în versuri, cu adresă bine precizată, formula fiind de cele mai multe ori invectiva, dar cuvintele triviale sunt adesea, ca la Tudor Arghezi, înnobilate în context artistic. Dacă prima carte conținea în nuce toate posibilitățile lirice ale lui **G.**, poemele din *La poarta din urmă* (1934) atestă o maturitate remarcată de multe voci ale criticii literare a vremii. Fiorul metafizic predomină aici, puterea divină este deopotrivă contestată și acceptată, atracția și opoziția contrariilor există atât la nivelul umanului, cât și în celesta entitate definită generic cu numele divinității: „Sunt doi, cei doi/ Din visul și bătrânul meu gunoi/ Din anii mei ce

desfrunziră toamne/ Ca și cei doi, din tine, Doamne” (*Cei doi*). Trecerea ineluctabilă a timpului, succesiunea vârstelor omului, a anotimpurilor și a ciclurilor istoriei constituie tot atâtea motive de meditație, de regret, dar și de împăcare, de acceptare a fatalității morții (*Peste un veac sau zece*). Versurile din volumele *Țării mele* (1925), *Săracă țară bogată* și *Două fete dintr-un neam* (1941) sunt compuse pe o canava patriotică. Se dă glas, cu un retorism viguros, protestului social, dar apar și incitări naționaliste, șovine, astfel încât fiorul liric se pierde, făcând loc unor pagini-manifest, aglomerate de imprecășii lipsite de justificare poetică.

SCRIERI: *Poezii*, București, 1921; *Țării mele*, București, 1925; *La poarta din urmă*, București, 1934; *Săracă țară bogată*, București, 1936; *Lumini de seară*, București, 1936; *Două fete dintr-un neam*, București, 1941.

Repere bibliografice: Dragomirescu, *Scrieri*, 263; Constantinescu, *Scrieri*, III, 95–104; Octav Șuluțiu, „*La poarta din urmă*”, F, 1934, 4; Cioculescu, *Aspecte*, 144–146; Papadima, *Creatorii*, 411–423; Camil Baltazar, *Destinul poeziei lui George Gregorian*, F, 1936, 7–8; Streinu, *Pagini*, I, 71–74; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 105–106; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 580–581, *Ist. lit.* (1982), 657–658; *Dicț. scriit. rom.*, II, 448–449. **O.I.**

GRIGOR, Andrei
(pseudonim al lui Nicolae Ioana;
24.V.1953, Moreni –
16.XII.2014, Galați),
critic literar, prozator.

Este fiul Ilenei Ioana și al lui Vasile Ioana, muncitori. Urmează școala elementară și liceul în orașul natal, absolvind în 1972, apoi e student la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, terminată în 1978. Este doctor în filologie din 1995 cu o teză despre Marin Preda. Lucrează ca profesor în diferite școli din județul Dâmbovița (1978–1990), ca redactor la „Caiete critice” (1990–1997) și în paralel la „Literatorul”, unde timp de doi ani îndeplinește și funcția de secretar general de redacție. Din 1996 este conferențiar la Universitatea Valahia din Târgoviște și, devenind în 2002 profesor, trece în 2008 la Universitatea Dunărea de Jos din Galați. A debutat cu proză scurtă în „Vatra” (1983), iar editorial în volumul colectiv *Debut '86*. Prima

carte personală de proză este *Cazarma cu ficțiuni*, apărută în 1993. Mai colaborează la „Interval”, „Adevărul literar și artistic”, „Contrapunct”, „Fețele culturii” (supliment literar-artistic al ziarului „Azi”), „Antares”, „Porto-Franco” ș.a. Se remarcă atât ca un comentator avizat al actualității literare, cât și ca un polemist de talent, pledând cu vigoare – dar într-un limbaj de o perfectă urbanitate – împotriva revizuirilor abuzive, pe temeuri politice, ale tabloului de valori al literaturii din anii totalitarismului.

Ca prozator, **G.** este, în pofida apariției târzii a cărții sale de debut, un optzecist tipic, asemănător, de pildă, cu Mircea Nedelciu ori cu Gheorghe Crăciun. Scriitura lui este dotată totuși cu o dicție și o „tactică” ce o individualizează. Pătrunsă de un discret umor sec, autoreflexiv, caracteristic distanțării ironice, prozei îi lipsesc atât frenezia carnavalescă ori ludică, cât și grandilocvența ori exploziile sumbre. **G.** cultivă un anumit patos auster, implicit, aproape criptat: cel al cotidianului prozaic, observat cu autenticitate, într-o viziune predominant rece, ușor înflorită de o undă de romantism și sentimentalism. Textualismul practicat rezidă în deconspirarea intermitentă a iluziei referențiale, în autocomentariu, în desfacerea la vedere a mașinării textuale, operată cu precizie și ingeniozitate. Textul nu e însă ludic-autodistructiv și ar putea fi afiliat mai degrabă extremului modernism decât postmodernismului. Narațiunea și scriitura amintesc de Noul Roman francez, de „școala privirii”. Naratorul practică o observare neomniscientă, fragmentată și dispersată, orchestrând secvențe epice sau descriptive răzlețe, face salturi în timp și în spațiu, citează texte preexistente, neliterare (bunăoară, un ghid turistic al Munților Retezat) și comentează tehnicist chiar enunțarea textului aflat sub ochii cititorului. Considerațiile asupra raportului ficțiune–realitate sunt principalul factor de unitate a ansamblului, ele susțin întreaga carte. Jargonul tehnic al naratologiei e utilizat cu umor, cu ostentație ghidușă – dar fără exagerare –, pentru a dezvălui articulațiile textului, configurarea viziunii și a scriiturii. Sub raport tematic, textele din *Cazarma cu ficțiuni* – în aparență o culegere de proze scurte, acestea alcătuind însă, de fapt, o unică operă, aproape un mic roman lax – vehiculează motivele curente în proza optzecistilor, aparținătoare biografismului minimalist, cotidianului prozaic: viața particulară a tânărului profesor din mediul rural, stagiul militar, erotismul juvenil, practica studențească, excursia la munte,

tema părinților și, în legătură cu aceasta, ecouri din problematica „obsedantului deceniu” ș.a. Nu anecdotică e importantă, ci tratarea ei. Poziția auctorială e flegmatică, aparent expurgată de afectivitate, obiectivistă. De sub cenușiul nespectaculosului răzbat totuși, semnificate implicit, zbateri sufletești și combustii intelectuale, pentru care scriitura măiestrită se dovedește a fi un revelator eficace. *Marin Preda–incomodul* (1996) e o monografie neconvențională și lipsită de pedanterie, o carte de critică hermeneutică, cu materia organizată tematic, dar fără rigiditate, și cu excursuri substanțiale în biografia intelectuală a scriitorului examinat. Formația intelectuală și culturală a lui Marin Preda, profilul moral al prozatorului, natura raporturilor sale cu experiența nemijlocită a existenței și cu literatura, cultura universală, în fine, configurarea conștiinței de scriitor sunt investigate în tușe rapide, aerate, fără detalieri fastidioase. Interesante sunt glosările despre „complexul insignifianței”, esențial pentru o întreagă familie de personaje ale lui Preda, dar, în general, subestimat ori ignorat de comentatori. Un întreg capitol detaliază chestiunea feminității și a relațiilor erotice în opera scriitorului, un altul (intitulat *În numele Tatălui*) dezbatte relația naratorului/personajului auctorial cu Tatăl, în termenii complexului oedipian. **G.** combate cu energie acuzațiile de „colaboraționism” (cu regimul comunist) care au fost formulate la adresa lui Marin Preda începând din 1990. Acuzațiile sunt demontate metodic, analiza și comentariul vizând succesiv teme, motive și pasaje „incriminate” din opera prozatorului. Studiul mai cuprinde pertinente investigări critice cu privire la tema „dispariției țărânimii” și la romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* (cu focalizarea comentariului asupra protagonistului acestuia, Victor Petrini), interpretat ca fiind nu doar un „roman despre obsedantul deceniu”, ci o operă cu o tematică ontologică, cognitivă și morală care transcende prin semnificațiile sale momentul social-istoric vizat în primă instanță, un roman existențial cu dimensiune metafizică, cu trimitere la chestiuni dintre cele mai neliniștitoare pentru condiția umană. Volumele *Fănuș Neagu* și *Eugen Simion* (ambele editate în 2001), ca și *Eugen Lovinescu* (2002) sunt consistente micromonografii critice cu destinație didactică, întocmite conform uzanțelor impuse editorial. În *Căruța lui Moromete* (2001) sunt adunate texte critice (cronici, articole) apărute în presa literară. **G.** a fost – în calitate de

interlocutor, de fapt de inițiator al conversațiilor, adresând întrebări menite să determine răspunsuri consistente și relevante – partenerul criticului Eugen Simion în realizarea volumului de convorbiri *În ariergarda avangardei* (2004). O antologie intitulată *Discursul critic românesc actual* (2008), alcătuită în colaborare, se înscrie tot în aria preocupărilor pentru literatura contemporană. Mult mai amplă, lucrarea *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică* (I–VIII, 2010–2012), pe care **G.** o coordonează, aduce în atenție informații de primă mână despre o epocă încă de cercetat.

SCRIERI: *Cazarma cu ficțiuni*, București, 1993; *Marin Preda – incomodul*, Galați, 1996; *Fănuș Neagu*, Brașov, 2001; *Eugen Simion*, Brașov, 2001; *Căruța lui Moromete*, București, 2001; *E. Lovinescu*, Brașov, 2002; Eugen Simion, *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, București, 2004; ed. 2, București, 2012.

Repere bibliografice: Cristina Necula, *Ficțiunea, o variantă dictatorială a visului privirii*, CC, 1994, 4–5; Simion, *Fragmente*, I, 150–155, V, 174–178; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, I, Petroșani, 2001, 204–206; Voncu, *Secvențe*, I, 119–120, 225–228, II, 125–127; Răzvan Voncu, *Despre Preda și alte eseuri neconvenționale*, București, 2003, 64–70, 77–80; Constantin Coroiu, *Texte și contexte*, ALA, 2004, 717; Daniel Cristea-Enache, *Punct și de la capăt*, CLT, 2012, 25; Bianca Burța-Cernat, *Mistica literaturii*, CLT, 2012, 25; Paul Cernat, *Timpul mărturisirii*, RL, 2012, 26. **N.Br.**

GRIGORE, Alexandru (1.IX.1940, Fâlfani, j. Argeș – 30.VI.1981, București), poet. Este fiul Constanței (n. Vasilescu) și al lui Ioan Grigore. După studii liceale la Pitești, terminate în 1957, urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvită în 1965. A debutat cu versuri în „Luceafărul” (1968) și editorial cu volumul de versuri *Tăgade*, apărut în 1970. A mai colaborat la „Viața românească”, „România literară” ș.a. A tradus în periodice din Ana Ahmatova, Aleksandr Blok, Valeri Briusov, Evgheni Evtușenko.

În versurile din prima sa carte, poetul, bântuit de angoase, proiectează un univers morbid, un univers în descompunere, unde „de-atâta ploaie și ploaie, îți pot crește gheare și ruginește iarba în gura morților”. Ca laitmotive apar ploaia, zăpada, gerul, cu aceeași semnificație: izolarea totală. Pe bună dreptate, Mircea Scarlat l-a numit pe **G.** „avatarul lui Bacovia” și nu simplu urmaș, fiindcă apropierea ce se pot face dovedesc „nu o tradițională influență literară, ci exploatarea independentă a aceluiași filon liric”. Cuvintele care

revin obsesiv – cenușă, cranii, tămâie, morminte, lacrimi – sugerează un sentiment de teamă în fața necunoscutului, a imensului gol existențial, dar nu o teamă paralizantă, ci mai degrabă una resemnată. În *Ceremoniile* (1978), ultima carte antumă, presentimentul morții este atât de pregnant, încât totul pare un legat. De data aceasta, frecvența unor sintagme precum somnul, singurătatea, prea multa noapte, alăturate de nesomn, neodihnă, dincolo de o posibilă apropiere de Lucian Blaga sau de Nichita Stănescu, nu semnifică atât o influență livrescă, cât o trăire trecută în cuvânt, în ultimele cuvinte înainte de „ceremonia ceremoniilor”: „să mori/ așa cum numai vulturii/ își îngroapă singurătatea în aripi”. Antologia *La marginea împărăției* (1983) cuprinde, pe lângă poeziile din cele două volume anterioare, și câteva postume definitivite pentru tipar de autor, texte care surprind prin grija pentru formă, rima și ritmul, ignorate până acum, fiind riguros respectate. Fără să piardă nimic din profunzime, din încărcătura ideatică, lirica lui **G.** devine astfel o incantație plină de dramatism.

SCRIERI: *Tăgade*, București, 1970; *Ceremoniile*, București, 1978; *La marginea împărăției*, postfață Mircea Scarlat, București, 1983.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, „*Tăgade*”, RL, 1970, 43; Nicolae Baltag, „*Tăgade*”, „Scânteia tineretului”, 1970, 6671; Dan Laurențiu, „*Tăgade*”, LCE, 1971, 8; Adrian Popescu, „*Tăgade*”, TR, 1971, 8; Florența Albu, *Ceremonie pentru cuvinte*, VR, 1979, 10; Eugenia Tudor-Anton, *Cavalerul blânelor amiezi*, RL, 1983, 15; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 191–197; *Dicț. scriit. rom.*, II, 449–450; Popa, *Ist. lit.*, II, 481–482. **D.Gr.**

GRIGORE, George (2.II.1958, Grindu, j. Ialomița), arabist, traducător. Este fiul Constanței (n. Nițu) și al lui Marin Grigore, croitor. După terminarea școlii generale în comuna natală (1973), își continuă învățătura la Liceul Industrial de Chimie nr. 5 din Capitală (absolvit în 1978), apoi urmează Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, obținând licența în arabă și chineză (1983). Susține doctoratul la aceeași universitate, în 1997, cu teza *Problematica traducerii Coranului în limba română*, publicată în același an. Între 1983 și 1997 lucrează ca referent de specialitate și traducător la Rompetrol (cu stagii în Libia și Irak), iar din 1997 devine cadru didactic la facultatea absolvită, secția arabă, avansând profesor

în 2008. Debutază ca poet, în același an, 1988, atât în română, în „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, cât și în arabă în publicația „al-Talī‘a al’Adabiyya” din Bagdad, iar editorial în 1991 cu placheta de lirică *Primăvara la Bagdad*.

Deși debutează cu o plachetă de versuri (*Primăvara la Bagdad*), unde reminiscențele livești își lasă pecetea asupra motivelor și a meditației asupra rostului vieții, activitatea lui G. se dezvoltă susținut pe plan filologic: manuale, dicționare și alte auxiliare, dar și lucrări de strictă specialitate în domeniul arabisticii (*L’Arabe parlé à Mardin – monographie d’un parler arabe „périphérique”*, 2007, contribuție în domeniul dialectologiei). Fundamentală, lucrarea *Problemele traducerii Coranului în limba română* se remarcă „prin vastitatea orizontului informațional transdisciplinar” și prin „riguroasa explorare analitică a unor aspecte de detaliu ale limbii arabe, relevante pentru iluminarea din interior a semanticii textului coranic” (Mircea Borcilă). Dificultățile nu se limitează numai la deosebirile structurale dintre ariile lingvistice, ci și la implicațiile de natură teologică, prozodică și stilistică. În sfera semanticii lexicale G. vizează cuvintele-cheie ce se constituie în noțiuni fundamentale, semnificând trăirea religioasă specifică, fără corespondent în alte limbi și culturi. El aprofundează componenta stilistică, acordând un rol important „metaforelor revelatorii” (concept blagian la care recurge cu rezultate concludente), metafore ce alcătuiesc esența textului coranic și generează temele culturale, fără echivalent de același tip, deoarece se referă la o realitate puțin sau deloc cunoscută în limba-țintă (obiceiuri, îndeletniciri, concepte specifice ș.a.). Înarmat cu aparatul de analiză critică și reflecție necesar, G. a oferit, în plan pragmatic, prima versiune românească integrală a *Coranului* (2000) după original, un adevărat eveniment cultural, care s-a bucurat de apreciere din partea specialiștilor, fiind reeditat de mai multe ori. Reușita se datorează recreării prozei ritmate și rimate (*sağ*) caracteristice, pentru a păstra atmosfera de incantație și inefabil, recurgând la sugestiile poeziei populare românești și la lexicul primelor versiuni autohtone ale *Bibliei*, la scrierile vechi religioase, cu parfum arhaic, pentru a găsi cele mai potrivite echivalențe, evitând însă arhaicizarea forțată, anacronică. Cu aceeași implicare, G.

a tradus unele din cele mai importante opere ale culturii arabe, prevăzându-le cu studii și aparat critic adecvat: *Calea vorbirii alese* de Ali bin Abi Talib, carte de căpătâi a literaturii clasice, însumând predici, epistole și maxime, al doilea text ortodox musulman după *Coran*, care ar fi dus, totodată, la crearea unor genuri specific orientale, sau reprezentanți ai misticii și înțelepciunii islamice (al-Ghazali, Ibn Tufayl, Ibn Ruqad, Ibn ‘Arabi, Averroes și Avicenna ș.a.), versiuni din basme arabe, precum și din poeți contemporani.

SCRIERI: *Primăvara la Bagdad*, cu ilustrații de Dan Perjovschi, București, 1991; *Problematica traducerii Coranului în limba română*, pref. Nadia Anghelescu, București, 1997. **Traduceri:** *Povești irakiene*, București, 1993; *Cartea neagră și cartea dezvăluirii*, introd. și îngr. trad., București, 1994; *Coranul*, îngr. și introd. trad., București, 2000; Ibn Tufayl, *Hayy bin Yaqzan sau Din tainele înțelepciunii răsăritene*, îngr. și introd. trad., București, 2001; Ibn Rușd (Averroes), *Cuvânt hotărâtor privind stabilirea legăturii dintre legea revelată și filosofie*, îngr. și introd. trad., postfață Teodoru Ghiondea, București, 2001; Said Nursi, *Cuvinte din opera „Risal-e Nur” (Epistolele Luminii)*, Istanbul, 2002; Ibn ‘Arabi, *Geneza cercurilor. Filiația spirituală*, îngr. și introd. trad., București, 2003 (în colaborare cu Rodica Firănescu); *Ochiul lăuntric. Al Gazali, Ibn Tufayl, Ibn Ruqad, Ibn ‘Arabi*, îngr. și introd. trad., București, 2005; Ali bin Abi Talib, *Calea vorbirii alese*, îngr. trad., pref. Mohammad Bagher Ansari, Cluj-Napoca, 2008; *Basme de pe Tigru și Eufrat*, îngr. trad., Iași, 2009; Mahmoud Darwish, *Sunt arab*, pref. trad., Cluj-Napoca, 2009; Ibn al-Muqaffa‘, *Kalila și Dimna sau Poveștile lui Bidpai*, îngr. și postfața trad., Iași, 2010; Ibn Sînā (Avicenna), *Cartea definițiilor – Kitab al-h’ udūd – De definitionibus*, ed. trilingvă, îngr. și introd. trad., Iași, 2012 (în colaborare cu Alexander Baumgarten).

Repere bibliografice: Mircea Borcilă, *Problemele traducerii Coranului*, ST, 1999, 11–12; Mariana Boiangiu, *O traducere eveniment: Coranul*, „Lumea”, 2000, 12; Mircea Dunca, *Coranul*, „Annals of the Sergiu Al-George Institute”, t. IV–V, 1995–1996; Marius Chelaru, [Traducerile lui George Grigore], CL, 2001, 4, 2002, 7, 12, 2008, 10, 2010, 9, 2012, 7; Anca Manolescu, „Călăuza dervişului”, DM, 2001, 444; Elisabeta Lăsconi, „...evoluția mea spirituală e legată de Bagdad, de Bagdadul meu spiritual” (interviu cu George Grigore), ALA, 2004, 699; Nadia Anghelescu, *Orientalism seen from the East*, „Romano–Arabica”, 2005; Florentina Vișan, *Orientalism and the Teaching of Oriental Languages in University of Bucarest*, „Romano–Arabica”, 2005; Monica Broșteanu, *Numele lui Dumnezeu în Coran și în Biblie*, Iași, 2005, *passim*; Irina Vainovski, *Contribuții românești la dialectologia arabă*, ALA, 2007, 861; Grete Tartler, *Islam, repere culturale. Proba Orientului*, Pitești, 2012, 43–44, 52–53, *passim*. **G.Dn.**

GRIGORE, Rodica (22.II.1976, Sibiu), comparatistă, traducătoare. Este fiica Ravecăi Grigore (n. Stoiță), merceolog, și a lui Viorel Grigore, economist. Urmează la Sibiu Liceul „Octavian Goga” (1991–1995), cu profil umanist, și Facultatea de Litere, Istorie și Jurnalistică, specialitatea română-engleză, a Universității „Lucian Blaga”, continuând, tot aici, masteratul (1999–2000) și doctoratul (2000–2004), susținut cu teza *Retorica măștilor în proza interbelică românească*, pe care o va publica în anul următor. Angajată la aceeași instituție (devenită ulterior Facultatea de Litere și Arte), mai întâi preparator (1999–2002), parcurge toate treptele universitare până la cea de conferențiar (din 2009). Debutază în 1997 la „Euphorion”, iar editorial în 2002 cu volumul *Despre cărți și alți demoni*.

Specializată cu precădere în istoria prozei românești, cum o atestă cursurile *Literatură universală și comparată. Puncte de reper în evoluția romanului universal* (2008) și *Evoluția formelor românești. Între modernism și postmodernism* (apărut tot în 2008), **G.** configurează coerent prototipurile genului atât tematic, cât și ca strategii tehnico-narative. *Ab initio* cărți de cronici, *Despre cărți și alți demoni*, *Lecturi în labirint* (2007), *Măști, caligrafie, literatură* (2011) sunt un ghid personal de lectură: *În oglinda literaturii* (2011; Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor) deschide cronică literară către eseu și comentariu exegetic. Singura carte consacrată în exclusivitate literaturii române, *Retorica măștilor în proza interbelică românească. Mateiu I. Caragiale, Urmuz, Max Blecher, George Mihail Zamfirescu, G. Călinescu*, oferă un model narativ și de construcție a personajului literar. Bună cunoscătoare a spațiului hispanic și latino-american, **G.** a transpus în spaniolă poezie și eseistică românească, creând o punte între culturi atât de diferite, spațial și ideatic, și a tălmăcit în românește din poetul columbian Manuel Cortés Castañeda ori din eseurile mexicanului Octavio Paz; de asemenea, din engleză s-a oprit la nuvelele lui Andrei Codrescu (*Un bar din Brooklyn*, 2006; Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor).

SCRIERI: *Despre cărți și alți demoni*, Sibiu, 2002; *Retorica măștilor în proza interbelică românească. Mateiu I. Caragiale, Urmuz, Max Blecher, George Mihail Zamfirescu, G. Călinescu*, Cluj-Napoca, 2005; *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007; *Literatură universală și comparată. Puncte de reper în evoluția romanului universal*, Cluj-Napoca, 2008; *Evoluția formelor românești. Între*

modernism și postmodernism, Cluj-Napoca, 2008; *Măști, caligrafie, literatură*, Cluj-Napoca, 2011; *În oglinda literaturii*, Cluj-Napoca, 2011. **Traduceri:** Octavio Paz, *Copiii mlaștinii*, Cluj-Napoca, 2003; Manuel Cortés Castañeda, *Oglinda celuiilalt*, Cluj-Napoca, 2006; Andrei Codrescu, *Un bar din Brooklyn*, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Robert Lazu, *Exploratorii literaturii universale*, ALA, 2006, 22 ianuarie; Vlad, *Orizonturile*, 164–165; Cristina Vidruțiu, *Un Babel împlânzit*, ST, 2008, 2–3; Ștefan Vlăduțescu, *Evoluție și revoluție în istoria romanului*, „Scrișul românesc”, 2009, 1; Ștefan Borbély, *Consecvență și finețe*, CNT, 2011, 10; Virgil Stanciu, *Lecturile Rodicăi Grigore*, TR, 2012, 3. ***

GRIGORE RÂMNICEANU (c. 1763 – 20.VII.1828, București), cărturar, traducător. **G.R.** a îmbinat viața monahală cu preocupările culturale proprii centrului de la Râmnic. Știa limba greacă, dobândise, în particular, cunoștințe de astronomie și matematică, de istorie și geografie și era interesat de *Enciclopedia* franceză. Ierodicon la Episcopia Râmnicului de la șaptesprezece ani, apoi ieromonah din 1787, este adus de mitropolitul Filaret la București, unde, în 1793, devine arhimandrit. A fost în același timp conducătorul școlii de grămătică de pe lângă Mitropolie, iar mai târziu profesor de religie la „Sf. Sava”. Egumen al mănăstirii Vieroși de lângă Pitești, în februarie 1823 este numit episcop de Argeș cu sprijinul domnitorului Grigore D. Ghica. Ierarh luminat și patriot, va fi cultivat de anturajul poezilor Văcărești.

Activitatea lui **G.R.** unește deopotrivă munca de diortositor (corector) și copist, de traducător și autor al unor importante prefete. În primii ani de viață monahală, copist dedicat și fin caligraf, el transcrie o serie de manuscrise importante. Au rămas, din 1780, două miscelane teologice și o copie după o tipăritură a lui Antim Ivireanul, *Floarea darurilor*, două copii, din 1781 și 1784, după *Varlaam și Ioasaf* și alte două, din 1783 și 1784, după *Oglinda bogosloviei*, traducere a *Dioptriei* lui Filip Solitarul. Din 1781 datează și copia la *Istoria Țării Rumânești* a stolnicului Constantin Cantacuzino. Lui **G.R.** i-au aparținut și două lucrări în manuscris de uz didactic, o aritmetică și o trigonometrie. Ca diortositor, contribuie la tipărirea a numeroase cărți de cult (aproape douăzeci), atât la Râmnic, cât și la București. Corectează în 1783 volumul *Pilde filosofești*, amplificat cu maxime originale compuse de el. Din cele șase prefete ale lui **G.R.**, în cea care însoțește *Catavasierul* (1784)

Ioan Damaschinul, *Loghică*, tr. Grigore Râmnicănu, București, 1826

autorul aduce elogii marilor dascăli ai creștinătății, apoi predosloviile la ediția *Cazanii* (1792) și la *Pravoslavnică învățatură* (1794) fac apel la luminarea semenilor prin învățatură și difuzarea cărților. Interesante prin ideile culturale și de filosofia istoriei, de inspirație iluministă, rămân textele ce prefătează *Antologhion* (1786), *Triodion* (1798) și *Loghică* (1826). Prefața la *Antologhion* conține un scurt istoric, în stil hagiografic, al cărturarilor luminați – Damaschin, Chesarie, Filaret – din centrul cultural-teologic de la Râmnic, iar în prefața la *Triodion* i se face o schiță biografică encomiastică mitropolitului Dositei Filittis. Mărturiile de istorie bisericească din prefețele lui **G.R.** intră în consonanță cu istorismul incipient al epocii. Prefața la *Triodion* dezvăluie idei legate de specificul culturii românești: în descendența culturii „romane” de Răsărit, aceasta evoluează pe un traiect distinct în cadrul civilizației europene. Progresul însuși este

pentru **G.R.**, cleric într-o perioadă de tranziție, nu atât produsul rațiunii, cât darul providenței. În încercarea de a-i îngloba pe români între neamurile luminate ale Europei, el propune asimilarea treptată a conceptelor civilizației europene. Face recurs la tradiția ortodoxă, la rezistența ei spirituală într-un context istoric dificil. „Școala vieții”, existența dură, „supunerea” ca soluție de supraviețuire au marcat diferit dezvoltarea culturală a românilor. „Renașterea” poporului român, „patria” și obștea sunt concepte ce își fac loc în gândirea lui **G.R.** Elogiul Europei luminate – „podoabă a lumii” evaluate – este un prilej de a-și etala, la rândul său, cunoștințele de sorginte enciclopedică, de astronomie și geografie, pe cele despre istoria țării și locul ei pe continent. Cunoscător al trecutului, el aduce în sprijinul ideilor sale documente istorice și letopisețe românești. Prefața la *Loghică* conține, de altfel, o caracterizare a poporului român, blând și înțelept prin experiența dobândită în timp din „cartea” vieții. Stilul prefețelor este sentențios și colorat, modelând trecerea de la retorismul teologic-bizantin la suplețea și patosul național al epocii moderne. Traducerea unei lucrări de logică face dovada diferențierii preocupărilor sale intelectuale și ambiția de a proba posibilitatea de comunicare a noțiunilor filosofice în idiomul național. Tălmăcind din limba greacă *Loghica* lui Ioan Damaschinul (1826), **G.R.** își aduce contribuția la crearea terminologiei filosofice în limba română. Tot din limba greacă tradusese, în 1793, o scriere tipărită la Veneția în 1780, *Cămara dreptei credințe* a lui Teofil, episcopul Campaniei. Monah învățat și episcop filosof, **G.R.** leagă preocupările iluministe ale cărturarilor de la Râmnic de renașterea națională propovăduită de Gh. Lazăr.

SCRIERI: [Prefață] la *Antologhion*, București, 1786, reed. în BRV, II, 311–312, reed. în Duțu, *Coordonate*, 186–190; [Prefață] la *Cazanii*, Râmnic, 1792, reed. în BRV, II, 347–348; [Prefață] la *Pravoslavnică învățatură*, București, 1794, reed. în BRV, II, 367–370; [Prefață] la *Triodion*, București, 1798, reed. în BRV, II, 404–410, reed. în Duțu, *Coordonate*, 190–198; [Prefață] la Ioan Damaschinul, *Loghică*, București, 1826, reed. în BRV, III, 503–507. **Traduceri:** Teofil, *Cămara dreptei credințe*, București, 1793; Ioan Damaschinul, *Loghică*, București, 1826.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, 303–304; Gh.I. Moisesescu, *Viața și activitatea episcopului de Argeș Grigore Râmnicănu (1823–1828)*, București, 1930; D.[Duțu] Alexandru, *O figură luminoasă de monah cărturar: Grigore Râmnicănu*, MO, 1957, 9–10; Gabriel Ștrempel, *Copiști*

de manuscrise românești până la 1800, I, București, 1959, 91–95; Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, MO, 1965, 7–8; Duțu, *Coordonate*, 155–164; Duțu, *Cărțile*, 127–136; *Ist. filos. rom.*, I, 167–170; *Dicț. lit.* 1900, 415–416; Ioan Oprea, *Terminologia filosofică românească modernă*, București, 1996, 84–85, 224; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. 2, București, 2002, 413–414. **A.Sm.**

GRIGORESCU, Dan
(13.V.1931, București –
14.IV.2008, București),
critic și istoric literar,
comparatist,
traducător.

Este fiul Ecaterinei (n. Tomescu) și al lui Vasile Grigorescu, funcționar. Urmează Colegiul „Sf. Sava” din București (1942–1950), apoi secția de filologie germanică a Facultății de Filologie din cadrul Universității din București, obținând diploma în limba și literatura engleză în 1954. Lucrează ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1954–1958), muzeograf la Muzeul de Artă al R. S. România (1960–1963) și ca redactor-șef la Editura Meridiane (1963–1968). În 1968 este numit director al Direcției Artelor în Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă. În paralel, încă din 1961, predă la Catedra de literatură universală și comparată a Facultății de Filologie din București, unde va fi titularizat profesor în 1990, fiind și șef de catedră între 1980 și 1984 și după 1990. În acest răstimp, în 1969 își susține doctoratul cu teza *Shakespeare în cultura română modernă*. În 1970–1971 este detașat lector în SUA, unde ține cursuri de istoria și cultura României și de literatură comparată la universitățile din Seattle, Portland și Los Angeles, iar între 1971 și 1974 este director al Bibliotecii Române din New York. Însemnările din acești ani, meditații asupra tradițiilor culturale, a moravurilor și mentalităților contemporane americane, vor fi reunite în *Marile canioane* (1977). Între 1987 și 1990 va fi director al revistei „Arta”, iar din 1994 până în ianuarie 2004 director al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Este membru al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă din 1965, vicepreședinte al Asociației Internaționale de

Istoria Culturii din 1974 și membru corespondent al Academiei Române din 1993. I s-au conferit distincțiile Ordinul Muncii (clasa a II-a, 1964, clasa a II-a, 1966), Meritul Cultural (clasa a III-a, 1968), Premiul Uniunii Artiștilor Plastici (1969), Premiul Emerson, acordat de Asociația Americană de Istoria Culturii (1973), Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR (1980) și Ordinul Național Pentru Merit în grad de Cavaler (2002).

Împărțindu-și eforturile interpretative între fenomenul literar și artele plastice, **G.** debutează ca istoric al literaturii engleze, prima sa carte, monografia *Shelley*, apărută în 1962, prefigurând coordonate ale lucrărilor viitoare – aspirația spre cuprinderile încheiate, orizontul vast al documentării și rigurile analizei. Posibilitățile criticii socio- și psihobiografice relevă în viața și opera poetului avut în vedere un nonconformism constant, un romantism militant și o concepție raționalistă, înrăurită de gândirea lui Rousseau, Montesquieu, William Godwin și mai puțin de socialismul utopic. Sensurile moral-filosofice, încifrate în legendele prelucrate de Shelley – englezești, italiene, grecești și orientale – ori în poemele fantastice, sunt degajate constant, fără a fi neglijate, firește, izbutirile estetice. În spațiul relațiilor și interferențelor literaturii engleze cu alte literaturi se plasează și lucrarea *Shakespeare în cultura română modernă* (1971). Urmărind istorist efectele catalitice ale capodoperelor „divinului brit” în România – de la primele mențiuni, recenzii, articole și reprezentații teatrale până la studii, traduceri și inserții tematice în scrierile literaților noștri –, autorul subliniază mai ales specificitatea contactelor, pentru a pune în lumină modul în care cultura română s-a integrat celei europene, Shakespeare fiind unul dintre marile spirite care au pregătit comuniunea culturală. Concomitent, preocupările anglistului se împlinesc în zonele literaturii americane: *13 scriitori americani* (1968), spre exemplu, selectează vârfuri ale literaturii moderne din Lumea Nouă. Ordonate cronologic, cele treisprezece portrete sugerează procesualitatea fenomenului literar american din epoca modernă, pe care **G.** a înfățișat-o și în *Literatura americană. Dicționar cronologic* (1977). Vrând să deslușească trasee, orientări și să puncteze generativ momentele cheie, specialistul semnalează o mulțime de date, deliberat nu toate importante, referitoare la opere, scriitori și curente, de istorie și de sociologie

a literaturii, pe care le completează cu informații despre celelalte arte și discipline pozitive, pentru a încheia în final un impresionant tablou al culturii americane. Înșușirile distincte – militantismul polemic, dinamismul și pragmatismul – se detașează încă din perioada de constituire a acestei culturi. Ele s-au menținut și au înflorit îndeosebi după 1837, când filosoful R.W. Emerson formulează o adevărată declarație de independență intelectuală. Aspirația spre sinteză a lui G. este certificată și de lucrarea *Romanul realist în secolul al XIX-lea* (1971), scrisă în colaborare cu Sorin Alexandrescu, acesta semnând secvența despre realismul critic. Sistematizat cu rigoare, studiul acoperă devenirea prozei românești în secolul al XIX-lea, direcționându-și expunerea asupra unuia dintre constituenții tradiționali ai structurii epice – personajul. Căutătorul de adevăr, arivistul, scleratul, avarul și inocentul – iată câteva tipuri care, exemplificate cu nume din romane celebre aparținând literaturilor engleză, franceză, rusă, germană, română ș.a., schițează câteva orientări concludente. Cercetările de literatură comparată se lărgesc considerabil în *Direcții în poezia secolului XX* (1975). Dificultățile întâmpinate – complexitatea și numărul mare al grupărilor și al tendințelor poetice, fie ele statornice, în curs de a se defini sau efemere, imposibilitatea „înrmării” talentelor, aria de relaționare acoperind mai multe continente – și soluțiile pentru care optează indică măsura intelectuală a istoricului literar și a comparatistului. Fără să-și propună elaborarea unei istorii a poeziei, G. se oprește mai mult asupra acelor creații care ies în afara poeticilor declarate, impulsionând căutările spre alte orizonturi. Autorul reface astfel circuitul ideilor care hotărăsc constantele liricii din secolul al XX-lea și, implicit, legăturile ei cu sfera realității. Investigațiile comparatiste aplicate vor fi fundamentate teoretic de *Introducere în literatura comparată*, lucrare deschisă de volumul *Teoria* (1992). Deziderat conceptual și metodologic evident și în *Direcții în poezia secolului XX*, stabilirea corespondențelor active între formele de exprimare artistică impune studierea comparată și sistematică a verigilor care alcătuiesc fenomenul de cultură. Finalitatea epistemologică explică și preocupările de istoria artei în activitatea lui G. Și de această dată este limpede preferința pentru viziunile globale, de amploare. Alături de alți specialiști, va contribui la întocmirea unei istorii a picturii

românești (*Pictura românească*, 1977), va însoți cu prezentări avizate numeroase albume de artă. Eforturi considerabile vor fi investite în elaborarea lucrării de sinteză *Arta americană* (1973), în care este derulată istoric și critic evoluția picturii, a sculpturii și a arhitecturii din Lumea Nouă, de la începuturi până în vremea noastră. Expunerea mișcărilor artistice învederează convertirea expresiei de sorginte europeană în forme originale, care să reflecte particularitățile și aspirațiile americane autohtone. La fel va proceda eseistul și mai târziu, în *Arta engleză* (1989). Barierele naționale vor fi depășite și în cărțile consacrate unor curente de largă audiență în artele plastice din secolul al XX-lea, istoricul de artă, asemenea celui literar, preferând în comentariu imaginea amplă, proiecția deschisă. Mai totdeauna el își alege personalități și direcții cu substanțial aport înnoitor în epoci de dramatică eferescență culturală. *Expresionismul în literatură și artă* (1969), *Cubismul* (1972), *Pop Art* (1975), *Istoria unei generații pierdute: expresioniștii* (1980) ș.a. sunt exegeze ale unor manifestări de șoc, ce violentează vechile estetici, afirmând poetici noi, născute din atitudini negatoare față de realitate, aria preocupându-l și în *Dicționarul avangardelor* (2003, ed. revăzută 2005). O demonstrație aplicată, cu suporturi teoretice pertinente, va conține *Constelația gemenilor* (1979). Expresii distinct originale ale unei realități existențiale unitare, pictura și literatura sunt convocate în cărțile lui G., alături de celelalte fațete ale frumosului, într-un „sistem al artelor” cu sferă bine delimitată în istoria culturii. Din acest unghi este întreprinsă analiza comparată a celor două arte, criticul ambiționând descoperirea unor stiluri comune și deosebirea categorialului peren de istoricitatea imediată. Ideea unui sistem al artelor moderne reverberând în spațiul filosofiei culturii relevă coerența și orizontul unui proiect susținut prin cuprinzătoare, temerare itinerarii. Formulările, mai totdeauna prudente și sobre, evită tonul apodictic. Aceeași strădanie îndreptată spre acuratețe și eleganță definește și traducerile anglistului. Organizate tematic, memoriile lui G., intitulate *Drumuri printre amintiri*, (2008) reliefează mai ales parcurul său intelectual, fără a eluda însă întâmplările banale ale vieții cotidiene, săvârșite într-un veac zbuciumat. Autorul evocă arborele genealogic al înaintașilor, cu strămoși de obârșie vrânceană din

partea mamei și ascendență grecească din partea tatei, provenind din negustorimea stabilită acum două secole, în vremea lui Constantin Ipsilanti, pe malurile Dâmboviței, ai căror urmași direcți își vor româniza în curând numele, integrându-se complet noii societăți în plină prefacere. Relatează despre copilăria petrecută la Breaza, învățătura de la „Sf. Sava” și de la secția engleză a Facultății de Filologie, prilej de a schița unele figuri ale dascălilor săi (Ana Cartianu, Leon Levițchi, Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești, Dan Duțescu), precum și ale unor colegi ce vor deveni personalități ale învățământului universitar bucureștean. Atmosfera academică din acei ani, în care viețuiesc mari nume, precum Tudor Vianu, „Profesorul”, și asistenții săi (Edgar Papu, Ion Frunzetti, Vera Călin), îi stimulează dispoziția de a-i portretiza memorabil și pe alții, printre care Henri Wald („adevărat maestru al calamburului”), Mihai Novicov (surprinzător apărător al lui Tudor Vianu și admirator al lui G. Călinescu), Iorgu Iordan, Tamara Gane; în plină epocă a delațiunilor de tot felul, solidaritatea și emulația intelectuală se păstrează vie în cercuri largi. Pătrunzând în mediul editorial, în colectivul „Clasicilor literaturii universale” de la ESPLA, patronată de Alexandru Balaci, G. are de-a face cu mari scriitori interbelici și traducători afirmați, cu toții implicați în vasta acțiune de tălmăcire a capodoperelor străine (Cezar Petrescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu și Dan Botta, Gala Galaction, Al. A. Philippide, Lucian Blaga, Ion Vineanu, Adrian Maniu, N. Argintescu-Amza, Victor Eftimiu), dar și cu admirabili colegi de redacție, ca Dumitru Mazilu, Florin Chirițescu, Constantin (Dudu) Olariu ori Tiberiu Avramescu. Preocupările în domeniul artelor plastice îl introduc în atelierele artiștilor de prestigiu ai epocii (pictorii Camil Ressu, polemist de temut, Corneliu Baba, unul din cei mai culti din generația sa, Alexandru Ciucurencu, ori sculptorii Boris Caragea, Ion Jalea, Oscar Han, Ion Irimescu). Către literatura universală și comparată îl va apropia de alte personalități ale culturii noastre (Romul Munteanu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Al. Dima), după cum vizitele în străinătate îi vor prilejui întâlniri memorabile cu Herbert Read, Henry Moore, Georgia O’Keefe, aflați în ultimii ani ai existenței lor, în momentul încă fast al senectuții creatoare. Criticul mai relatează despre experiența sa de câțiva ani ca profesor în America, dar și de director al Bibliotecii Române din New York.

„Aproape de capătul drumului”, G. nu are pretenția „evaluării evenimentelor istoriei” în numele generației sale, care i s-ar părea o prăbușire „în ridiculul trufiei agresive”, gestul său fiind acela de consemnare a unor întâmplări dramatice petrecute multora din cei cu care a împărtășit timpuri dificile și cu care s-a simțit solidar. E, mai cu seamă, o înțelegere profundă a destinului uman, neîncărcată de patetisme, o incursiune lucidă în arcanalele spiritualității românești într-un veac tulbure.

Cu o biografie culturală impecabilă – a fost redactor și apoi director de prestigioase edituri, muzeograf într-un important lăcaș al artelor, diriguitor al unei Bibliotecii Române de peste Ocean, dascăl la Universitatea bucureșteană și la universități din Statele Unite –, profesorul Dan Grigorescu a editat mari predecesori – de la Alice Voinescu la Petru Comarnescu – și, mai ales, a scris despre subiecte pe cât de variate, pe atât de profesionist studiate interdisciplinar: opera lui Byron și cea a lui Shelley, creația pictorilor români pașoptiști, curente ale veacului al XX-lea precum expresionismul și cubismul, istoria artei engleze și a celei americane – sunt doar câteva dintre piscurile unui parcurs de o jumătate de veac, care se cuvine omagiat și recomandat generațiilor mai tinere.

RĂZVAN THEODORESCU

SCRIERI: *Shelley*, București, 1962; *Trei pictori români de la 1848*, București, 1968; *13 scriitori americani*, București, 1968; *Expresionismul în literatură și artă*, București, 1969; *Romanul realist în secolul al XIX-lea* (în colaborare cu Sorin Alexandrescu), București, 1971; *Shakespeare în cultura română modernă*, București, 1971; *Cubismul*, București, 1972; *Arta americană*, București, 1973; *Diriecții în poezia secolului XX*, București, 1975; *Pop Art*, București, 1975; *Pictura lui Ion Pacea*, București, 1976; *Literatura americană. Dicționar cronicologic*, București, 1977; *Pictura românească* (în colaborare), București, 1977; *Marile canioane*, București, 1977; *Pictura lui Ion Gheorghiu*, București, 1979; *Constelația gemenilor. Arta și literatura în perspectivă comparată*, București, 1979; *Istoria unei generații pierdute: expresioniștii*, București, 1980; *Aventura imaginii*, București, 1982; *Grafica lui William Blake*, București, 1983; *Realitate, mit, simbol: un portret al lui James Joyce*, București, 1984; *La nord de Rio Grande*, București, 1985; *Înainte și după Columb*, București, 1986; *Cumințenia pământului*, București, 1988; *Arta engleză*, București, 1989; *A History of Romanian Art* (în colaborare cu Vasile Drăguț), București, 1990; *Introducere în literatura comparată*, vol. I: *Teoria*, București, 1992; *Neliniștile istoriei culturii*, București, 1992; *Între cucută și coca-cola*, București, 1993; *Călătoriile domnului Rubens*, București, 1994; *Columb și insulele zburătoare*, București,

1994; *Necunoscutul de la Ambasada Franței. Un episod al biografiei lui Giordano Bruno*, București, 1995; *Dicționar alfabetic al literaturii americane*, București, 1996; *Istoria artei americane*, București, 1997; *Pietrele de la Stonehenge tac*, București, 1998; *Brâncuși și arta secolului XX*, București, 1999; *Dicționarul literaturii americane*, București, 1999; *Romanul american al secolului XX*, București, 1999; *Jocul cu oglinzile. Însemnări despre literatura și arta postmodernă*, București, 2000; *Civilizații enigmatice din Nordul Americii*, București, 2001; *Povestea artelor surori. Relațiile dintre literatură și artele vizuale*, București, 2001; *Brâncuși și arta modernă*, București, 2001; *Istoria literaturii americane în date*, București, 2002; *Dicționarul avangardelor*, București, 2003; ed. 2, București, 2005; *Druzii și lumea lor enigmatică*, București, 2003; *Studii de literatură engleză*, București, 2003; *Un secol de roman american*, București, 2004; *Enigme ale descoperirii Americii*, București, 2007; *Drumuri printre amintiri*, București, 2008. **Ediții:** Alice Voinescu, *Întâlniri cu eroi din literatură și teatru*, București, 1983; Petru Comarnescu, *Kalokagathon*, introd. edit., București, 1985 (în colaborare cu Florin Toma); Byron, *Opere*, I–IV, introd. edit., București, 1985–1990 (în colaborare cu Lia-Maria Pop); Dragoș Protopopescu, *Fenomenul englez*, I–III, introd. edit., București, 1996–2003 (în colaborare cu Horia Florian Popescu); William Shakespeare, *Opere complete*, I–II, introd. edit., cuvânt înainte Eugen Simion, București, 2007. **Traduceri:** G.B. Shaw, *Căruța cu mere*, în G.B. Shaw, *Teatru*, IV, București, 1956; Shakespeare, *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, în Shakespeare, *Opere*, III, București, 1956 (în colaborare cu Ion Frunzetti), *Henric al VIII-lea*, în Shakespeare, *Opere*, XI, București, 1963, *Visul unei nopți de vară*, în Shakespeare, *Teatru*, București, 1964, *Poeme*, București, 1975, *Poveste de iarnă*, în Shakespeare, *Opere complete*, VIII, București, 1990; Rudyard Kipling, *Cartea junglei*, ed. 2, I–II, București, 1969 (în colaborare cu Mihnea Gheorghiu); *Cântecul bizonului. Din literatura pieilor roșii*, introd. trad., București, 1978; *Casa cu multe ferestre. Critici marxiști americani*, pref. trad., București, 1981; *Puiul de ren. Basme eschimoase*, București, 1996.

Repere bibliografice: Vlad, *Convergențe*, 45–46; George, *Sfârșitul*, I, 56–60; Grigurcu, *Între critici*, 168–171; Nicolescu, *Starea*, II, 175–179; Marcea, *Atitudini*, 220–223; Laurențiu Hanganu, „Între cucută și coca-cola”, *RITL*, 1995, 3–4; Velea, *Universalști*, 224–234; *Dicț. scriit. rom.*, II, 450–452; Octavian Soviany, *Din nou despre postmodernism*, *LCF*, 2001, 7; Manolescu, *Lista*, III, 215–217; *Omagiu. Profesorul Dan Grigorescu la 70 de ani*, îngr. Ileana Mihăilă și Ileana Marin, Constanța, 2002; Liviu Grăsoiu, *O carte de avangardă*, *CL*, 2003, 12; Iordan Datcu, [*Dan Grigorescu*], *RL*, 2008, 16, 2009, 6; Micu, *Mileniu*, 371–372. **S.V., G.Dn.**

GRIGORESCU, Dinu (4.VI.1938, Ploiești), dramaturg, poet. Este fiul Ioanei (n. Poescu) și al lui Paul Grigorescu, avocat. După ce face cursurile elementare la Sinaia (1944–1952), urmează liceul la București, unde în 1954 se înscrie, la cursuri fără frecvență, la Facultatea de Științe Juridice, obținând diploma de jurist în 1959. Lucrează, în timp, ca muncitor pe șantier, funcționar, șef de birou și șef de serviciu la secretariatul Primăriei Capitalei, șef al sectorului administrație locală, secretar general al Primăriei Municipiului București (1992–1999), consilier al prim-ministrului (2002–2004), subprefect de București, într-o etapă devenind și consilier guvernamental. Este fondator, împreună cu regizorul Tudor Măărăscu, al societății culturale și al publicației „Scorpion”, director al primului teatru privat postdecembrist cu același nume, coordonator al editurii de teatru Ghepardul. Desfășoară o susținută activitate publicistică la „Informația Bucureștiului”, „Contemporanul”, „Teatru”, „Ateneu”. Este distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1994) și cu Ordinul „Francisco Miranda”, conferit de președintele Republicii Venezuela, pentru merite culturale și relații de colaborare cu țările Americii Latine ș.a. Piese de i-au fost jucate, chiar înainte de publicarea lor, la Teatrul de Comedie sau la Teatrul Evreiesc de Stat din București și la teatrele din Piatra Neamț, Brăila, Brașov, Bârlad, Reșița etc.

Cartea de debut în dramaturgie a lui **G.**, *Ciripit de păsărele. Fluturi de noapte* (1988), se deschide cu o justificare amplă a autorului asupra materiei „domestice” a pieselor, prelucrată într-o cheie metaforică – a privirii – izvorâtă din obsesiile picturale ale lui Ion Țuculescu. Personajele din prima piesă, cu onomastică transparentă, ajung să se constituie într-un parlament al păsărilor domestice care pun în scenă toate aberațiile de limbaj, însoțind astfel uzura inevitabilă a unei căsnicii. Primele cronici ale spectacolului cu această comedie subliniau influența lui Teodor Mazilu. Cealaltă comedie, *Fluturi de noapte*, continuă să pastişeze poncifele, satirizând abuzurile și corupția din sistemul construcțiilor de locuințe, printr-un joc ambiguu între realitatea absurdă și fantezia caricaturală. Satira *Valsul lebedelor* (1995), subintitulată „comedie satanică în patru infernuri”, demontează mecanismele unei realități de ultimă oră: un primar de târg cu suita sa grotescă (escroci, demnitari dubioși, vampe, dezmoșteniți

ai soartei), încondeiați în forfota dezvelirii unui monument închinat libertății recent dobândite, libertate care devine justificarea viciilor fiecăruia. Comedia *Regele broaștelor* (1995) fixează stilul fantastic și halucinator al dramaturgului, care alegorizează cu instrumentele unui bestiar modern spectacolul lingvistic al aberației din realitatea contemporană: în lumea îmbogățită din anii '90 stăpân la Snagov este Regele broaștelor, Gino, care face afaceri prin Mormoloc Bank. Pe lângă *Ciripit de păsărele* și *Fluturi de noapte*, comedii care l-au consacrat pe G., volumul *Iadul vesel* (1997) cuprinde piesa omonimă („comedie onirică”), montată în 1996, parabolă a puterii care depersonalizează prin fascinație și descompune moral indivizii dependenți de ea până la a-i transforma în fanteze, la care se adaugă *Miss... Tranziția* (comedie a unei lumi ușuratică, fără sens și motivație), *Jaguar Party* („comedie stranie” a unor destine de fapt tragice în absurdul lor), *Valsul lebedelor* ș.a. Alte cinci comedii inedite alcătuiesc culegerea *Estul sălbatic* (1997): *Demolarea Sfântului Duh*, „apocalipsă comică”, pune în scenă personaje ale sacralității creștine, prinse în jocul absurd al răsturnării demonice și al demolării valorilor sub comunism (biserici, cartiere, repere morale); *Ruleta americană*, cu același substrat tragic, este o comedie a setei infernale de bani; *Șarpele boa* incriminează industria erotică ilicită, încercând să evite vulgaritatea de circumstanță prin alertețea dialogurilor; *Bunica la Istanbul*, satiră nostalgică, descrie indiferența în care se dispersează ultimele resturi de conștiință, iar *Estul sălbatic*, poate cea mai realizată dintre piese, cel puțin la nivelul jocurilor de cuvinte, își bizuie conflictul pe mașinațiile sinistre puse la cale într-un cimitir, parabolă morbidă a tranzacțiilor și a traficului de influență. Cinci noi comedii sunt cuprinse în *Teatru. Schimbare de sex* (2001). Sunt satire și farse burlești ale prăbușirii societății românești, o lume ce continuă să se dezintegreze și după ieșirea din totalitarism. Promiscuitatea „tranziției” susține panorama alegorică pe care autorul o construiește travestind realitatea în fantezie. Volumul *Teatru. Comedii la microfon* (2001) reia trei piese mai vechi, difuzate între timp radiofonic. Ca poet, adunând în placheta *Acvariul cu rechini* (1992) fantezii și mirări genuine, ironice și autoironice, G. își dramatizează cu vădită plăcere rimele alerte. Așa cum în piese frenezia logoreică

a personajelor îi trădează temperamentul de poet, în vers, cu ușurință și luciditate ludică, gesticulează retoric în mijlocul jocului de cuvinte. Mici evenimente ale cotidianului, dar și întâmplări onirice, impresii de călătorie (de fapt, geografie sentimentală), reverii și melancolii autoironice, vag moralizatoare sunt câteva din temele acestei lirici. Cu *Poeme scrise pe un geamantan* (1995) se definește mai pronunțat un stil: „O atmosferă ireală –/ De bal,/ Un carnaval/ Senzațional!/ Al măștilor,/ Cuvintelor – / Și-un claun adus/ Cu mari eforturi din Apus./ Cuvinte fără dop –/ Limbajul pop”. Prozodia alertă, care nu ocolește zonele „pop” ale vieții, face ca această poezie să pară o șaradă copilărească, cu un scenariu sentimental și ironic. Comediograful satiric are o gamă tematică bogată, desfășurată productiv în numeroase piese de teatru date la lumină și după anul 2000, într-un ritm puțin obișnuit. Pasionat „caragialian”, G. a recontextualizat polemic și opera marelui dramaturg în *Salonul Oglinzilor. Vivat Caragiale!* (2012). A scris, de asemenea, schițe umoristice, memorialistică și note de călătorie.

SCRIERI: *Ciripit de păsărele. Fluturi de noapte*, București, 1988; *Acvariul cu rechini*, București, 1992; *Sharks în aquarium*, București, 1993; *Regele broaștelor*, București, 1995; *Valsul lebedelor*, București, 1995; *Poeme scrise pe un geamantan*, București, 1995; *Iadul vesel*, pref. Valeriu Râpeanu, postfață Mircea Ghițulescu, București, 1997; *Estul sălbatic*, București, 1997; *Dresura de cuvinte: 60 de poeme scrise pe un geamantan*, tr. Stelian Apostolescu și Dorina Tănase, pref. Ion Cocora, București, 1998; [*Teatru*], pref. Mircea Ghițulescu, postfață Ileana Berlogea, București, 2001; *Comedii la microfon*, pref. Monica Patriciu, Ion Toboșaru, București, 2001; *Nuntă cu miliar... dar*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2003; *Album de familie*, pref. Nicolae Boaru, Ploiești, 2004; *Divina primărie. Memorii agreabile*, București, 2004; *Foșnetul banilor*, București 2004; *Nuntă cu girofar*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2004; *Audiență la Dumnezeu*, București, 2005; *Liberi în Orașul Interzis* (în colaborare cu Leo Butnaru, Horia Gârbea și Mircea Ghițulescu), București, 2006; *Memorii pikante*, București, 2008; *Caragiale stelist. Careul dramaturgilor*, București, 2008; *Teatru. Comediile mele, I–II*, postfață Mihai Lungeanu, București, 2008; *Bară la bară. Serpentine lirice și satirice*, postfață Ion Cocora, Victor Sterom, București, 2009; *Bună dimineața, Tirol*, Ploiești, 2009; *Elefantul. O nouă comedie*, București, 2010; *Autografe pe cortină. Cel mai greu (de găsit) comediograf*, București, 2010; *Vizita ursului. Atacuri umoristice*, București, 2010; *Umor demisec. Haz de colecție*, București, 2010;

Comedii de azi. Horoscopul puterii, București, 2011; *Salonul Oglinzilor. Vivat Caragiale!*, București, 2012.

Repere bibliografice: Valentin Silvestru, [*Dinu Grigorescu*], RL, 1983, 24, 1987, 2; Ion Cocora, [*Dinu Grigorescu*], TR, 1986, 3, „Rampa și ecranul”, 1993, 5; Florin Faifer, *Între domestic și fantastic*, CRC, 1989, 33; Jana Morărescu, *Comedia mizeriei sociale*, „Azi”, 1994, 9; Ileana Berlogea, *O premieră absolută*, „Rampa și ecranul”, 1997, 5–6; Roxana Sorescu, *Un cinic pentru marionete*, LCF, 1997, 30; Margareta Bărbuță, *Sunetul actualității*, TTR, 1997, 11; Octavian Soviany, *Comicul vârstei de fiere*, CNT, 1998, 13; Ghițulescu, *Istoria*, 362–364; Emil Lungeanu, *Tartor în infernul comediei. Manierismul satirelor lui Dinu Grigorescu*, ed. 2, București, 2008; Tudor Călin Zarojanu, *Ce nu vă place la Caragiale?*, LCF, 2012, 9. **E.M.**

GRIGORESCU, Ioan
(20.X.1930, Ploiești –
26.III.2011, Ploiești),
prozator, publicist.

Este fiul Victoriei (n. Popișteriu) și al lui Ion Grigorescu, petrolist. Învăță la Liceul „Spiru Haret” din Ploiești, absolvit în 1948. Va urma cursurile Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1950–1955), avându-l ca dascăl pe prozatorul Konstantin Paustovski. Face o specializare la Institutul Internațional de Jurnalistică de la Strasbourg (1959–1960) și alta în Statele Unite ale Americii (1984). Își începe cariera ca reporter la „România liberă” (1950–1956), va fi corespondent Agerpres în Polonia (1956–1958), redactor-șef al redacției de scenarii din Studioul Cinematografic București (1960–1962), redactor-șef al revistelor „Cinema” (1963) și „Contemporanul” (1964–1966). Ocupă funcția de vicepreședinte al Radioteleviziunii Române (1966–1970), este corespondent special în Franța (1970–1971), reporter la „Almanahul «Scân-teia»” (1970–1980), vicepreședinte al Asociației Cineaștilor (1974–1990), ambasador extraordinar și plenipotențiar al României la Varșovia (1993–1999). Debutază la „Flamura Prahovei” (1948) cu un grupaj de schițe și povestiri, iar editorial cu volumul de reportaje *Scrisoare din Moscova* (1954).

Este distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1973), cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1981, 1983). I se acordă Premiul „Italia” (1968), Premiul de Excelență al Asociației Profesioniștilor din Teatru și Radioteleviziune (2000), Premiul Academiei Române (2001). A fost numit Cavaler al Meritului Republicii Italiene (1978) și Comandor al Meritului Republicii Polone (1999). A semnat numeroase scenarii cinematografice.

Nuvelistica și reportajul literar reprezintă în scrierile lui **G.** două direcții relativ distincte, cu toate că o serie de trăsături le sunt comune: caracterologia convențională, plantată pe corpul unei anecdote colorate sumar, perspectivarea etică în funcție de dezideratele ideologice ale momentului. Oricum, cert e că notorietatea autorului derivă din reportaje. Reporterul a cutreierat planeta și pe baza acestei ocupații de observator activ și mobil a produs nenumărate relatări concretizate în volume structurate monografic sau caleidoscopic, ca „spectacol al lumii”, concomitent oferite ca filme de televiziune. Dincolo de inerența unor informații de ghid turistic ori a popasurilor în zona unui exotism atractiv pentru cititor, se observă capacitatea autorului de a stăpâni jurnalistic materialul furnizat de observația directă, care devine pe unele porțiuni cvasiomologabil ficțional. Rutina călătorului reușește să se disimuleze și să creeze sentimentul de inedit în desfășurare, fie și prin tranzitivitatea declarației emoționale, care invită cititorul la coparticipare. Montajele pe marginea realităților întâlnite au o dublă motivație: pe de o parte, livrarea de informații noi, antrenante și utile, pe de altă parte, valorizarea acestora în funcție de canoanele unei etici conotate ideologic. Referința constantă de-a lungul diverselor peripluri rămâne acel „acasă”-centru, printre ale cărui calități s-ar număra, nu în ultimul rând, valorile socialist-comuniste, pe care reporterul le împărtășește patetic. O profesiune de credință, relevantă în primul rând stilistic, poate fi citită într-unul din volumele care compun *Spectacolul lumii* (I–IV, 1973–1994): „De la firava potecă a primilor pași într-o natură virgină la scobiturile adânci săpate în blocurile de piatră ale drumurilor Histriei și ale Pompeiului de către roțile carelor antice; de la scara pisicii cățărata pe Pamir – Acoperișul lumii – și prin văile de gheață ale Himalaiei la străvechiul și enigmaticul drum al mătășii presărat cu basme orientale și fire

de borangic; de la calea de piatră care lega Ulpia Traiana de Porolissum, prin Apulum, Potaissa și Napoca, la autostrăzile de azi puse să străbată de-a lungul și de-a latul continentele Terrei – fiecare drum este o legendă, o mână întinsă între oameni, un simbol. Sunt în lume milioane de kilometri de drumuri și când ne gândim că atât de puține putem străbate ni se pare că săvârșim, fără să vrem, o trădare a naturii umane. Căci drumuri care duc nicăieri nu există. Planeta pare cuprinsă în pânza unui păianjen constructor care țese în piatră și în asfalt, iar drumurile, drepte sau întortocheate, nu duc omenirea decât către ea însăși”. Nuvelistica lui G., mai restrânsă cantitativ, nu este inferioară cărților de reportaje. Anecdotică e de cele mai multe ori un simplu pretext pentru concluzia de ordin moral. Personajele se reduc adesea la platitudini identitare, fiind fanteze ale unor dezbateri cu final dinainte știut. *Cinema Madagascar* (1957) și *Unde vântul miroase a petrol* (1961) sunt nuvele în care intruziunea ideologicului este cel mai acut vizibilă. Autorul exploatează, sub aparența caleidoscopică a inspirației, clișeele prozei din epocă, începând cu tensiunea dintre exploatați și exploatați și terminând cu detaliile dramatizate care dau un colorit caracteristic lumii reprezentate aici. Totuși, *Cinema Madagascar* este unul dintre textele cele mai bune ale lui G. prin maniera în care sunt evocate un vechi cinematograf din Pantelimon și jocurile pe care copiii din cartier le leagă în jurul filmelor cu indieni și cow-boys. Mai pot fi amintite *Comoara lui Montezuma* (variantă a motivului „unchiul din America”) sau „scenariul literar” *Mastodontul* (1974), poveste tragicomică inspirată din lumea petrolului. Narațiunile din *Obsesia* (1960) ar fi un exemplu de ficționalizare pe marginea unor surse documentare, un spațiu comun (lagărul de la Auschwitz) reprezentând coagulantul textelor. În nuvela *Obsesia* un pictor polonez, fost deținut, își consumă steril trauma, încercând să capteze fantasma unei victime pe pânza care se încăpățânează să rămână albă. *Jurnalul nescris al Annei Frank* reconstituie, la limita dintre document și ficțiune, paginile incomplete ale manuscrisului real. *Evrika!* imaginează istoria sinistră a descoperirii gazului Zyklon B ca instrument eficient pentru „soluția finală”. În *Ringul* (text care va fi rescris complet în ediția din 1965; ecranizat în 1985 de Sergiu Nicolaescu, după un scenariu din

1982 al autorului) un deținut își reîntâlnește torționarul, după terminarea războiului, sub chipul adversarului din cadrul unei gale de box: o anti-teză explicită. Preferința pentru nuvela-fabulă nu se pierde în *Lupta cu somnul* (1969), dimpotrivă, se acutizează: în *Vulturul pleșuv* morala este că o pasăre ținută prea mult în colivie uită să zboare, în *Acvariul* că perioada postbelică pune societatea pe baze noi, unanim dezirabile, iar *Orgoliu* duce cu sine ideea că originile nu trebuie uitate, cu atât mai mult atunci când sunt rurale. În fine, *Ucideți petrolul!*, preluată și augmentată în *Bine ați venit în infern!...* (1995), reconstituie, sub formă de *docufiction*, bombardamentele americane asupra orașului Ploiești, din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

SCRIERI: *Scrisoare din Moscova*, București, 1954; *Învinșul Terek. Note de drum dintr-o călătorie în Transcaucasia*, București, 1956; *Cinema Madagascar*, București, 1957; *Obsesia*, București, 1960; ed. 2, București, 1965; *Pasărea Fenix. Doi ani în Polonia populară*, București, 1961; *Unde vântul miroase a petrol*, București, 1961; *Cocteil-Babilon*, București, 1963; *Zigzag pe mapamond*, București, 1964; *Lupta cu somnul*, București, 1969; *Fenix inflamabil*, București, 1970; *Cealaltă moarte*, București, 1970; *Spectacolul lumii*, I–IV, 1973–1994; *Paradisul murdar*, București, 1974; *Afirm!*, București, 1974; *Bine ați venit în infern!...*, București, 1995.

Repere bibliografice: Radu Popescu, „*Obsesia*”, CNT, 1960, 48; Sorin Alexandrescu, „*Unde vântul miroase a petrol*”, LCE, 1961, 24; Ciobanu, *Nuvela*, 227–234; Magdalena Popescu, „*Fenix inflamabil*”, CNT, 1971, 7; Mircea Iorgulescu, „*Spectacolul lumii*”, LCE, 1973, 32; Ardeleanu, *Opinii*, 57–61; Laurențiu Ulici, *Dilema călătorului*, CNT, 1981, 48; *Dicț. scriit. rom.*, II, 452–453; Cornel Moraru, *Ucenic la școala lui Maxim Gorki*, VTRA, 2006, 10; Dragoș Varga-Santai, „*Pasărea Fenix*” și „*Cocteil-Babilon*”, VTRA, 2006, 10.

M.I.

GRIGORESCU-BACOVIA, Agatha (8.III.1895, Mizil – 12.X.1981, București), poetă, memorialistă. Este al cincilea și ultimul copil al Mariei (n. Atanasiu) și al lui Șerban Grigorescu, comerciant. După absolvirea școlii primare în orașul natal, își continuă studiile la Institutul de Educație Integrală din București, pe care îl părăsește în 1915, pentru a se angaja funcționară la Societatea de Asigurare Agricolă, apoi la Creditul Funciar Urban și la Casa de Export–Import. În 1923 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, specialitatea limba română, unde în 1926 își susține examenul de licență, primind mențiunea

Agatha Grigorescu-Bacovia și George Bacovia

magna cum laude. Desfășoară o îndelungată carieră didactică (1927–1950), printre instituțiile de învățământ la care a predat numărându-se Școala Normală „Elena Doamna”, liceele „Carmen Sylva”, „Regina Maria”, „Gheorghe Șincai”, toate din București. Debutează în revista „Scena” (1918), sub semnătura Agatha Gr., cu poemul în proză *Când n-oi mai fi*, și editorial cu volumul de versuri *Armonii crepusculare* (1923). Mai colaborează la „Cultura poporului” (Cluj), „Ateneul cultural” (Bacău), „Răsăritul”, „Vieța nouă”, iar mai târziu la „Ateneu”, „Steaua”, „România literară” ș.a. În 1926 se află printre scriitoarele care o susțin pe Adela Xenopol, sora istoricului A.D. Xenopol, să editeze „Revista scriitoarelor”. În 1928 se căsătorește cu poetul George Bacovia, iar după moartea acestuia, în 1957, va conduce Cenaclul „George Bacovia” de la Bacău și Muzeul Memorial „George Bacovia” din București.

Numeroasele cărți de poezie publicate de **G.-B.** – *Armonii crepusculare*, *Muguri cenușii* (1926), *Pe culmi de gând* (1934), *Lumină* (1965), *Cu tine, noaptea* (1969), *Efluvii* (1977), *Șoaptele iubirii*

(1979) – exprimă o personalitate lirică definită de un simbolism delicat, eteric și temperat, aflat la confluența liricii meditative cu cea de tip intimist. Consecventă formulei alese, autoarea, pentru care interioritatea ritmează întregul curs al timpului obiectiv, se străduiește să depășească monotonia, creând variații la nivelul temelor: primele poezii privilegiază proiecțiile simboliste în peisaj, *Pe culmi de gând* consemnează „ceasurele chinuite” ale interogațiilor ce îi invadează existența, iar versurile din celelalte cărți refac traseul iubirii și al unei biografii zbuciumate. **G.-B.** reușește uneori să se desprindă de influența bacoviană, iar voluptatea imagistică, tropii proliferând amețitor capătă un caracter definitoriu: „Slove de azur, în spații,/ Scriu arpegiul primăverii,/ Simfonii înmănunchiate/ Peste apele durerii,/ Cântec cu nădejdi furate/ Din azur...”; „Iubirea,/ Mistuită/ În cuibul de sânge/ Al inimii,/ Nu mai poate fi/ URĂ./ Sângelile anilor,/ Sângelile/ Iubirii,/ Sângelile urii// Pulsații/ Ascunse/ În cenușa/ Umană...” Aceeași pasiune pentru stil se regăsește în descrierile din *Terase albe* (1938), relatare a unei vacanțe petrecute la

Balcic în compania sculptoriței Cecilia Storck. Într-o atmosferă crepuscular-orientală oarecum clișeizată, „tablourile” de aici dobândesc valoarea unor poeme în proză tocmai prin ornamentația retorică. Dedicată în întregime memoriei soțului ei, autoarea alcătuiește, sub titlul *Poezie sau destin*, un notabil ciclu memorialistic: *Bacovia. Viața poetului* (1962), *Viața poetei* (1971), *George Bacovia. Ultimii săi ani* (1981), conținând date importante referitoare la viața literară din perioada interbelică și din anii imediat următori încheierii celui de-al Doilea Război Mondial.

SCRIERI: *Armonii crepusculare*, București, 1923; *Muguri cenușii*, București, 1926; *Pe culmi de gând*, București, 1934; *Terase albe*, București, 1938; *Bacovia. Viața poetului*, București, 1962; ed. 2 (*Bacovia. Poezie sau destin*), București, 1972; *Lumină*, București, 1965; *Poezie și proză*, pref. Mihail Petroveanu, București, 1967; *Cu tine, noaptea*, București, 1969; *Versuri*, București, 1970; *Poezie sau destin. Viața poetei*, București, 1971; *Efluvii*, București, 1977; *Șaptele iubirii*, București, 1979; *Poezie sau destin. George Bacovia. Ultimii săi ani*, București, 1981; *George Bacovia. Posteritatea poetului*, București, 1995.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, 281–286, 526; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, 309, 313; Camil Baltazar, „*Bacovia. Viața poetului*”, VR, 1963, 1; Teodor Vârgolici, „*Lumină*”, GL, 1965, 20; Eugeniu Sperantia, *Buchetul pasiunii*, TR, 1965, 52; Radu Cârneli, „*Poezie și proză*”, ATN, 1968, 4; Baconsky, *Marginalii*, 179–183; Ciopraga, *Lit. rom.*, 130, 385–386; Mîcu, *Început*, 450; Nicolae Balotă, „*Poezie sau destin. Viața poetei*”, RL, 1971, 37; Radu Voinea, „*Șaptele iubirii*”, O, 1980, 17; *Dicț. scriit. rom.*, II, 454–455.

C.M.B.

GRIGORIE, Toma (5.V.1940, Golenți, j. Dolj), poet, eseist. Este fiul Elenei (n. Pârvu) și al lui Nicolae Grigorie, muncitor ceferist. Studiile universitare de filologie le-a început la Timișoara și le-a încheiat la București în 1966. A fost profesor la Ciuperceeni Vechi și Calafat, iar din 1974 este cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității din Craiova. Și-a susținut doctoratul în 1983 cu teza *Critica literară românească de la Kogălniceanu la Maiorescu*. A predat și la Institutul de Filologie Romanică al Universității „Adam Mickiewicz” din Poznań, Polonia (1996–1997). În 1997 devine secretar științific al cursurilor de vară „Constantin Brâncuși” ale Universității din Craiova.

Încă din cartea de debut a lui G., *Visele cuvintelor* (1981), se conturează profilul unui liric elegiac, reflexiv, senin, cu o scriitură de factură blagiană.

Discursul poetic apare tot mai interiorizat în *Trăiri* (1987), unde se remarcă o mai mare siguranță a experienței lirice. În viziunea autorului poezia este, înainte de toate, „trăire”, cea mai sigură garanție a autenticității. Un adevărat ritual al tăcerii, în stil blagian, desfășoară poetul în versurile din cartea cu titlul oximoronic *Dezlănțuind tăcerea* (1994), pentru ca în placheta *Calea de întoarcere* (1998) să se mențină ca o dominantă lirismul echilibrat, de împăcare cu sine și de armonie cu lumea înconjurătoare, iar *Vârsta copacilor* (2007) să trădeze un spirit poetic grav, melancolizat îndeosebi de trecerea timpului, observabil și în viața naturii: „Cercurile se-ncercuiesc pe trupul/ arborilor./ Anii se însemnează pe ascuns/ în carnea de lemn./ De unde a-nvățat pădurea/ să-și numere zilele?/ Poate la începutul lumii/ arborii au fost oameni”. În *Cina cea de toamnă* (2011) G. își menține registrul tematic: „Ritualuri de inițiere secretă/ iau în stăpânire visele lumii/iluzia devine realitate/ salturi mortale fără plasă/ zboruri la trapez fără ancore de siguranță/ capete odihnindu-se în gura hămesită/ a leilor”. *Incursiuni în literatura română* (1995) include eseuri și considerații despre autori clasici și contemporani, scrise, în cea mai mare parte, în maniera didactică tradițională. Altă carte, *Eseuri subsidiare la „Adio, Europa!” de Ion D. Sîrbu* (1999; Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor), se compune din cinci secțiuni – *Transparențe autobiografice*, *Radiografii social-politice*, *Apetitul pentru digresiunea eseistică*, *Sub semnul filosofiei*, *Cu biciul stilului rafinat* – și se încheie cu o sinteză: *Ion D. Sîrbu – un scriitor român din exilul intern*. Autorul își intitulează volumul *Eseuri subsidiare...* deoarece nu-și propune să-și domine neapărat obiectul, ci să gloseze cu măsură în umbra lui, înscriindu-se în campania de reabilitare postumă a unui scriitor ignorat multă vreme. În eseu *Metaforele teatrului sorescian* (2005) G. propune o dezbatere critică focalizată pe tipologia din dramaturgia soresciană, identificând nouă nuclee de semnificație emblematice. Complementar, G. publică romanul *Andreea & Radu* (2009). A mai scris o piesă, *Ce mai taci, Gary* (premiera în noiembrie 2010 la Teatrul Național „Marin Sorescu” din Craiova), câștigătoare a unui concurs de dramatizare după *Jurnalul...* lui Ion D. Sîrbu.

SCRIERI: *Visele cuvintelor*, Craiova, 1981; *Trăiri*, București, 1987; *Seva lucrurilor*, București, 1990; *Dezlănțuind tăcerea*, Craiova, 1994; *Incursiuni în literatura română*,

Craiova, 1995; „Înstrăinarea” limbii române, Craiova, 1997; *Calea de întoarcere*, București, 1998; *Eseuri subsidiare la „Adio, Europa!” de Ion D. Sîrbu*, București, 1999; *Catedrala de sub stern*, Craiova, 2002; *Metaforele teatrului sorescian*, Craiova, 2005; *Vârsta copacilor*, Craiova, 2007; *Andreea & Radu*, Craiova, 2009; *Ce mai taci, Gary?*, Craiova, 2010; *Cina cea de toamnă*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Prima verba*, RL, 1981, 40; Voicu Bugariu, *Două cărți de la Scrisul Românesc*, LCF, 1982, 10; Ion Bogdan Lefter, *Vitrina*, RL, 1987, 10; Alex. Ștefănescu, *Cartea de poezie*, RL, 1990, 26; Bucur Demetrian, [Toma Grigorie], R, 1994, 6–8, 2008, 2; Petre Ciobanu, *Dramaturgia soresciană ca spectacol al modernității*, R, 2006, 10; Gabriela Gheorghisor, *Cuvântul, cântul salvator*, LCF, 2008, 3. **O.G.**

GRIGORIU, Paul (6.III.1945, Bacău – 3.IV.2015, Buciumeni, j. Dâmbovița), prozator. Este fiul Aureliei (n. Dima) și al lui Ioan Grigoriu, profesor. A urmat cursurile elementare și liceale la Bacău, absolvind în 1963 Liceul „George Bacovia”. Începe studii tehnice la Institutul Politehnic din Brașov, însă renunță după un an și devine, din toamna anului 1964, student al Universității din București, la Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, terminată în 1969 (specialitatea franceză – spaniolă). Este angajat la Radiodifuziunea Română, unde a îndeplinit, succesiv, diferite funcții; în anii '70–'80 a lucrat în cadrul redacției emisiunilor pentru străinătate, legându-și numele – în calitate de francofon – și de funcționarea postului sezonier Radio-Vacanța, iar după decembrie 1989, în condițiile libertății de exprimare în presă, s-a afirmat în cadrul emisiunilor în limba română ale postului național Radio România-Actualități, devenind unul dintre cei mai buni gazetari radiofonici ai țării; o vreme a fost director general adjunct al Societății Române de Radiodifuziune. A debutat cu poezie la revista „Amfiteatru” în 1967. Prima sa carte e *Anatomia unei străzi*, apărută în 1992.

Proza din volumul de debut al lui G. aparține, în sens larg, genului memorialistic, deși se poate observa că nu e vorba de memorialistică propriu-zisă, ci mai degrabă de o autoficțiune relativ obiectivă, enunțată cu oarecare detașare și cu grijă pentru aspectul estetic. Termenii de comparație – dintre operele „clasice” ale genului – ar fi *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă și *Cântecul și hronicul vârstelor* de Lucian Blaga, scriitorul procedând, efectiv, la depănarea unor „amintiri din copilărie”. Vatra natală e, la prima vedere, banală și nespectaculoasă:

e vorba de Bacăul de la jumătatea secolului al XX-lea, orașul încă patriarhal și nemodernizat, mai mult târg mare decât cetate. Totuși urbea comportă un pitoresc și o bogăție de figuri și situații inteligent exploatate de memorialist. Humuleștii personali nu coincid, de fapt, cu întreg Bacăul, ci se reduc la strada copilăriei, Strada Armenească (rebotezată, în epoca evocată, „I. V. Stalin”), a cărei „anatomie” autorul și-a propus s-o reconstituie. Portretele „riveranilor” sunt fixate cu umor, uneori cu blândă maliție, dar și cu o caldă compasiune, aparent din fuga condeiului, de fapt cu percutantă pregnanță. Galeria de personaje e pestriță și pitorească, inclusiv onomastic: Mardirosian, avocatul Zadic, generalul Macoviță, inginerul Riksakievici, domnul Goilav și doamna Repsimé, cizmarul de lux Botezatu, sărmanul Naftuli Blecher, lucrător la fabrica Filderman ș.a. „Semnele epocii” nu lipsesc din micul univers al străzii provinciale, iar unele sunt grave, zguduitoare chiar pentru percepția copilului, cu toate că, în principiu, acesta e oarecum ocrotit de impactul prea dur al realului printr-un dublu filtru: inocența vârstei și osteneala adulților. Farmecul prozelor memorialistice ale lui G. provine dintr-un anumit mod de a tăia cu grație firul în patru, dintr-un exces analitic aparent gratuit și dintr-o calofilie cu pecete personală. Atuurile prozatorului, îndemânatic exploatate, sunt adresarea plină de amenitate, recursul la tonul blând și sfătos, opțiunea pentru registrul colocvialității îngrijite, propriu conversației prietenești. Instituind o inocentă „complicitate” cu cititorul, glasul auctorial îl supune pe acesta unei incantații nostalgice, clădită prin „vorba măiestrită”, de o calofilie neconvențională și deloc găunoasă. O „urmare” – sau o întregire – a acestor pagini, cu aceeași recuzită și în parte cam cu aceleași personaje, este *Moștenirea tinichigiului* (2000), unde sunt incluse povestiri în care încărcătura epică este mai consistentă și mai diversă, iar figura personajului-narator (în ipostaza lui de copil și adolescent) mai reliefată. Aceeași scriitură – de data aceasta îmbogățită cu instrumentarul publicistului de idei, dar și cu un indubitabil caracter beletristic, evoluând pe tărâmul memorialului eseistic sau al reportajului literar de calitate – se întâlnește în *Vara franceză – Un romantic la Paris* (1998), culegere de texte scrise cu prilejul prezenței lui G. în Franța, în vederea „acoperirii” jurnalistice a campionatului mondial de fotbal din 1998, dar care nu vizează, de fapt, acest eveniment sportiv, ci consemnează observații, meditații și considerații

demne de interes. *Radio. Grafii*. 1969–1989 (2000) este un volum de memorialistică referitor la cele pe care le-a putut trăi și observa G. de la începuturile activității lui la Radiodifuziune până în anul schimbării de regim politic. Volumul de jurnalistică *Dincolo de Marele Zid* (2008), scris în colaborare cu Octavian Vintilă, poartă un subtitlu lămuritor: „Fața văzută și nevăzută a Olimpiadei”.

SCRIERI: *Anatomia unei străzi*, București, 1992; *Vara franceză – Un romantic la Paris*, București, 1998; *Radio. Grafii*. 1969–1989, București, 2000; *Moștenirea tinichigiului*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 2000; *Dincolo de Marele Zid* (în colaborare cu Octavian Vintilă), București, 2008.

Repere bibliografice: Ioan Dănilă, „*Anatomia unei străzi*”, ATN, 1993, 7; Nicolae Bârna, „*Anatomia unei străzi*”, CC, 1993, 7–9; Simion, *Fragmente*, I, 289–291; Ioan Romeo Roșianu, *Așii din mâneca literaturii*, TR, 1997, 24; Costin Tuchilă, *Ce-i întâi pe urmănu-i*, ALA, 2000, 523; Sanda Faur, *Sfert de oră...*, „Realitatea evreiască”, 2005, 241. **N.Br.**

GRIGORIU, Petru V. (1.V.1855, Iași – 29.XI.1903, Iași), poet, traducător. Fiul al lui Vasile Grigoriu, slujbaş la Curtea domnească din Iași, G. se înrudea, prin mamă, cu Gh. Asachi. A fost trimis la Paris, unde a urmat Liceul „Louis le Grand”, bucurându-se de protecția lui Edgar Quinet, ginere al lui Gh. Asachi. După terminarea liceului, a urmat un timp cursurile Facultății de Drept de la Sorbona. În 1875 s-a stabilit la Iași, unde a trăit până la sfârșitul vieții. Pentru meritele sale în dezvoltarea relațiilor româno-franceze a fost distins în Franța cu Legiunea de Onoare. A debutat în 1875 cu un articol despre literatură în ziarul „Pressa”, publicând apoi un timp în „Trompeta Carpaților” ș.a. Vreme de un deceniu a colaborat la „Familia” lui Iosif Vulcan, unde i-a apărut *Wagnerismul* (1879), unul dintre primele articole de popularizare a muzicii lui Richard Wagner în România. Din 1877 a intrat la Junimea, tipărind numeroase traduceri în „Convorbiri literare”. A fost unul din satornicii prieteni și mai ales convivi ai lui M. Eminescu, legând strânse prietenii și cu Vasile Conta și C. Schelletti, compozitorul care i-a pus pe muzică una din poezii. L-a urmat pe G. Panu în diverse redacții, ducând o existență boemă. A condus, împreună cu N.A. Bogdan, publicația „Bomba”, iar în ultimii ani ai vieții a colaborat la revista „Arhiva”.

G. a început să scrie poezii fiind încă elev, dar versurile sunt reci și convenționale. S-a remarcat mai ales în specia imnului eroic. Dar G. poate fi considerat, în epocă, unul dintre cei mai buni traducători.

Autorii către care și-a îndreptat atenția au fost Victor Hugo și Alfred de Musset, din care a tălmăcit numeroase versuri. Din scrierile celui dintâi a selectat poeziile și poemele cu tematică exotica, fără a le neglija nici pe acelea cu caracter satiric. Din Musset a transpus câteva mari poeme, precum *Rolla*, *Noaptea din octombrie* și *Noaptea din mai*. Toate s-au bucurat de aprecieri favorabile, cunoscând o mare răspândire. Ceea ce distinge aceste tălmăciri este cursivitatea deosebită, rezultată nu numai din fraza echilibrată, ci și din utilizarea curentă a ingambamentului. Fără a respecta întotdeauna fidel originalul, traducerile sunt făcute într-o limbă lăsând impresia spontanității. Nu cu aceeași îndemânare G. a mai transpus din André Chénier, Lamartine, Béranger, H. Moreau, Victorien Sardou ș.a.

SCRIERI: *Vox clamantis in deserto*, [f.l., f.a.]; *Lui Ștefan cel Mare*, pref. I. Grigoriu-Havas, Iași, 1904. **Traduceri:** Alfred de Musset, *Rolla*, Iași, 1879; *Poezii*. *Traduse după cei mai celebri autori*, pref. I. Raul, Piatra Neamț, [1905].

Repere bibliografice: Dafin, *Figuri*, I, 47–49; Panu, *Junimea* (1943), I, 334–342; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 199–212; *Dicț. lit.* 1900, 416–417. **D.M.**

GRIGOROVITZA,
Emanuil (15.II.1857,
Rădăuți – 6.XII.1915,
București),
germanist, prozator.

Este fiul Alexandrei (n. Timcu) și al lui Vasile Grigorigici, învățător, „scriitor” la primărie, „tâlmăci” la judecătorie și cântăreț bisericesc. Urmează clasele primare la Storojineț, iar din 1866 devine elev al Gimnaziului Superior din Cernăuți. Tot aici va absolvi și Pedagogiul Statului. Este numit profesor la școala civilă din Hotzemplatz, în Silezia austriacă, apoi în Cehia. Între 1877 și 1879 audiază cursurile Facultății de Filosofie a Universității din Cernăuți. Trece în România, la Pașcani, fiind profesor la școala Companiei de Cale Ferată Lemberg–Cernăuți–Iași, apoi șef al biroului de traduceri din Iași al Companiei. În acești ani frecventează ca audient Facultatea

de Litere a Universității ieșene, bucurându-se de aprecierea lui A.D. Xenopol. Tot acum îl cunoaște și se împrietenește cu M. Eminescu. Din 1888 este profesor la diferite școli (școala fiilor de militari, Liceul Național), iar în iulie 1889 se transferă la Școala Normală de Învățători din București. În 1891, la Berna, obține, cu dispensă de stagiu, titlul de doctor cu teza *Despre vocalismul limbilor slave*, specializându-se și în limbile germană și franceză. Își continuă cariera didactică în București, la Liceul „Sf. Sava”, apoi, ca titular, la Liceul „Matei Basarab”, la Seminarul „Nifon” și la Școala de Război. Obținând un concediu de studii, urmează, din 1897, timp de șase semestre, cursuri de filosofie și filologie germană la Universitatea din Berlin, unde în 1901 este „promovat” doctor în filosofie cu teza *Die Quellen von Cl. Brentanos „Gründung der Stadt Prag”*, cercetare temeinică a surselor literare cehe utilizate de poetul german. O încercare de a deveni profesor la Catedra de limba și literatura germană de la Universitatea din București este sortită eșecului. În 1907, ca o compensație, va fi numit conferențiar la Universitatea din Iași, dar refuză postul și rămâne profesor de liceu în Capitală. Nemulțumiri profunde, legate de nereușitele sale profesionale și literare, la care se vor adăuga unele neplăceri financiare, îl împing la sinucidere.

Contribuțiile științifice ale lui G., începând cu *Beiträge zum Studium der Frage des Beieinanderwirkens von Mythos und Geschichte in der Volkspoesie* (1892), dedicată rolului miturilor și al tradiției istorice în poezia populară, dar și studiile filologice sau contribuțiile lexicografice se înscriu în sfera germanisticii. A colaborat cu studii și articole, alături de schițe, povestiri și traduceri în limba germană, cele mai multe din poeziile lui M. Eminescu, dar și cu altele în românește din nuvelele lui N.V. Gogol și Henryk Sienkiewicz la „Romänische Revue”, „Vatra”, „Familia”, „Literatură și artă română”, „Patria”, „Conservatorul”, „Rumänischer Lloyd”, „Junimea literară”, „Die Karpathen”, „Luceafărul”, „Flacăra” ș.a. Prima carte de proză, *Chipuri și graiuri din vesela grădină...*, tipărită la Berlin în 1900, va fi reluată, cu modificări nesemnificative, sub titlurile *Chipuri și graiuri din Bucovina* (1905) sau *Cucoana Raluca* (1924). Îi vor urma alte cărți, toate culegeri care strâng scrieri apărute, mare

parte, și în reviste. *Schitul Cerebucului* (1908) și *Piatra muierii* (1911), subintitulate romane, sunt mai curând nuvele extinse, în care nucleul epic, bazat pe evenimente din istoria Moldovei, este artificial amplificat prin adaosul de întâmplări nerelevante și împovărat de banalitate, de lipsa de substanță a relatării. Prozatorul se află mult mai aproape de reușită atunci când își propune, influențat vizibil de *Amintirile...* lui Ion Creangă, să refacă atmosfera locurilor unde a copilărit, să readucă din ceața timpului chipuri și peripeții care, într-un fel sau altul, i-au marcat existența. În schițele *Cum era să mă fac catolic*, *Jupânul Toiba*, *Badea Huștiuluc* ș.a. sau în volumul *Cum a fost odată* (1911), el încearcă reconstrucții narrative ale unui spațiu multiethnic, acela al Bucovinei de Nord. Sunt evocate vechi sate răzeșești (Horodnic), târguri pitorești (Rădăuți, Storojineț) sau orașul Cernăuți, toate localități însuflețite de amestecul populațiilor, în care românii și, împreună cu ei, șvabi, polonezi, ruteni, evrei, veniți după 1775, trăiau în bună înțelegere. Din șirul oamenilor întâlniți în peregrinările lui sau despre care a auzit povestindu-se, locuitori ai unui tărâm ce adesea se confundă cu acela al basmului, se desprind „chipuri” insolite, precum harabagiul Cărășel, Ivan Muscalul, Șmil Mere-murate, cel urmărit de un destin tragicomic, jupânul Toiba sau Caleb Șoil. Li se alătură, într-o rememorare plină de căldură, cu atenție pentru ceea ce au particular, personaje ale unui involuntar bildungsroman, părinții lui G., profesorii și colegii de la școlile din Cernăuți sau prietenii întâlniți la Viena (Constantin Flondor, Ilarion Munteanu) și la Iași (M. Eminescu). Izbutate sunt, de asemenea, conturarea, cu o peniță ascuțită, a mediului răzeșilor bucovineni, mai ales a „cucoanelor” care viețuiesc înrobite tabieturilor și prefirându-și amintirile, uitare de vreme în conacele lor (*Duduia Pulheria*, *Cucoana Raluca*), sau reconstituirea plină de compasiune a unor existențe de oameni necăjiți, peste care tăvălugul istoriei a trecut fără milă (*Căprarul Bicu*, *Dezertorul*). Confruntarea mentalităților, văzute cu ochii învățatului obișnuit să compare și să evalueze metodic, descrierea adesea aplicată, exactă, irigată însă de emoție, a obiceiurilor și a locurilor, creionarea sigură a unor portrete, susținută de adevărul observației, de înțelegere, se

constituie în calități ale unei proze care își păstrează, în parte, interesul.

SCRIERI: *Beiträge zum Studium der Frage des Beieinanderwirkens von Mythos und Geschichte in der Volkspoesie*, București–Leipzig, 1892; *Beiträge zum Studium deutscher Handschriften. Das Erdmannsdörfersche Manuscript zu Kleists Drama „Prinz von Homburg“ und Baracks Handschrift zur altdeutschen Sequenz „Memento mori“*, Berlin, 1900; *Chipuri și graiuri din vesela grădină...*, Berlin, 1900; ed. 2 (*Chipuri și graiuri din Bucovina*), București, 1905; ed. 3 (*Cucoana Raluca. Chipuri și graiuri din Bucovina*), București, 1924; *Die Quellen von Cl. Brentanos „Gründung der Stadt Prag“*, Berlin, 1901; *Kritik und Quellenuntersuchung zu Clemens Brentanos Drama „Die Gründung der Stadt Prag“*, Berlin, 1901; *Libussa in der deutschen Literatur*, București, Berlin, 1901; *Românii în monumentele literare germane medievale*, București, 1901; *Grave Fritz von Zolre, der Oettinger als Heldengestalt in mittelalterlichen Chroniken und Liedern*, București–Leipzig, 1901; *Faust. Studii la geneza, dezvoltarea și analiza critică a operei lui Goethe*, București, 1903; „*Suferințele tânărului Werther*”. *Reflexiuni la romanul lui Goethe*, București, 1903; *Curentele principale la Schiller*, București, 1905; *Studii germaniste*, București, 1905; *De la hotare*, București, 1905; *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908; *Povești răzlețe*, București, 1908; *Schitul Cerebucului*, București, 1908; *Negru Vodă*, București, [1910]; *Cum a fost odată*, București, 1911; *Piatra muierei*, Arad, 1911; *Din cartea vitejilor*, București, 1911; *Amintiri... schițe*, București, 1912; *Vers l'Egypte, en traversant la Roumanie*, București, [1913]; *Povestiri din Bucovina*, București, 1914; *Duduia Pulheria*, București, 1922. **Traduceri:** *Deutsche Uebertragungen aus den auserleseneren Dichtungen des verstorbenen rumänischen Poeten Michail Eminescu*, București, 1892; ed. Berlin, 1901; N.V. Gogol, *Oameni vechi*, București, [1908].

Repere bibliografice: *Eminescu în limba germană*, TR, 1892, 167; Simion C. Mândrescu, *Dare de seamă critică asupra lucrării d-lui dr. Em. Grigoroviță „Românii în monumentele literare medievale germane”*, București, 1902; Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 199–204; Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 361, II, 119; Vasile Postecă, *Viața și opera lui Emanuil Grigorovitza*, Cernăuți, 1936; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 568, *Ist. lit.* (1982), 640; Leca Morariu, *De-ale lui Emanuil Grigorovitza*, GT, 1944, 36; Erich Beck, *Der grosse Erzähler Emanuil Grigorovitza*, „Der Südostdeutsche”, 1963, 20; Traian Cantemir, *Semnificația prozei lui Em. Grigorovitza*, „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, 1979–1980; Mîrcea Grigoroviță, *Un bucovinean de altădată: Emanuil Grigorovitza*, „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, 1983; Dumitru Teodorescu, *Em. Grigorovitza. Viața. Opera*, Chișinău–Rădăuți, 1995; *Dict. scriit. rom.*, II, 455–456; Nicoleta Borcea, *Un germanist uitat: Emanuil Grigorovitza*, ALIL, t. XXXIX–XLI, 1999–2001; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 458–459; Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii*, București, 2006, 40–48. **R.Z.**

GRIGURCU, Gheorghe
(16.IV.1936, Soroca),
critic literar, poet.

Este fiul Alexandrei (n. Glogovschi) și al lui Valentin Grigurcu, inginer agronom și profesor. Urmează între 1950 și 1954 liceul la Oradea. Este, timp de un an, cursant al Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București, de unde este exmatriculat fiindcă făcuse câteva vizite lui Tudor Arghezi și la fostul sediu al cnaclului Sburătorul. Își continuă studiile la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj. Îndeplinește, după absolvirea facultății în 1958, funcția de secretar al Societății de Științe Istorice și Filologice din Oradea, apoi, între 1959 și 1965, profesază în învățământul preuniversitar din același oraș. Între 1965 și 1974 este redactor la revista „Familia”. Și-a luat doctoratul în 1975 la Universitatea din București cu o teză despre G. Bacovia. Debutază ca elev, în 1952, la ziarul „Crișana”, revenind în presă după mai bine de un deceniu, la „Familia”. Mai e prezent cu versuri, dar îndeosebi cu articole și cronici literare la „Steaua”, „Vatra”, „Tribuna”, „Viața românească” (aici fiind o vreme, după 1990, redactor), „Contemporanul – Ideea europeană”, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Jurnalul literar”, „Calende”, „Acolada” (unde este director) ș.a. I s-au acordat mai multe distincții, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor în 1997, iar în 2001 Premiul Opera Omnia, premii oferite de revistele „Familia”, „Convorbiri literare”, „Poesis”, „Euphorion” ș.a., Premiul Național „Monica Lovinescu–Virgil Ierunca” (2009) etc.

Sedus de ideea existenței unei „a cincea generații postmaioresciene”, G. se autoinclude aici alături de Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Valeriu Cristea, Gabriel Dimisianu, Sorin Alexandrescu, Liviu Petrescu, Livius Ciocârlie, nume importante ale criticii românești actuale, pe care le citează adesea, omițând voluntar altele, cel puțin tot atât de importante. În propria sa definire, clasa spirituală din care face parte s-ar caracteriza prin

„ținuta stilistică, meditația pe marginea statutului teoretic al disciplinei, disponibilitatea polemică și [...] demnitatea posturii morale”. Trăsăturile astfel identificate reprezintă tot atâtea aspirații, în sensul cărora, cu destule și deloc ne semnificative inconsecvențe, **G.** încearcă a-și orienta demersul critic și a-și constitui identitatea. Calofil, în declarată descendență lovinesciană și călinesciană, el își exprimă în numeroase rânduri „devoțiunea față de arta expresivă a criticului” și numește modelele tutelare care i-au „dezvoltat satisfacția stilistică”: Gaston Bachelard, Albert Thibaudet, Perpessicius și Vladimir Streinu, cărora le apreciază „verbul somptuos”. Ca rezultat, fraza sa critică se află mereu în căutarea unor cadențe ale eleganței și ale amplitudinii, voluptuos permeabilă la metaforizări, sintagme de efect și cuvinte rare. Se simte uneori artificiu care ia locul spontaneității, aspirația stilistică putând fi înșelată de excese și prețiozități. Bombasticismul liric caracterizează, în astfel de cazuri, unele enunțuri: „Critica se îmbată de robustețea mirosurilor florale, de coloritul fascinant al poeziei, care corespunde sevelor telurice pulsând în ospitaliera geometrie vegetală”. Alteori ostentația erudiției lexicale conduce la stridențe: „nucleu uberos”, „vânt vernal”, „verb domptat”, „sicitate ironică”, „luciditate elansată”, „sublim flamboaiant” etc. Păgână discursului critic scade considerabil în atare circumstanțe, sufocată fie de umbra densă a călinescianismului, fie de o irepresibilă ispită narcisistă. „Meditația pe marginea statutului teoretic al disciplinei” nu se constituie la **G.** într-un sistem solid edificat, luând, dimpotrivă, forme publicistice fulgurante. Principii teoretice justificative sunt cuprinse deseori în cronicile sale literare, ca modalitate de susținere a opțiunilor și a judecăților. Alteori sunt dezvoltări eseistice sau precizări ocazionate de interviuri. Scoase de sub povara opulențelor stilistice în care sunt învăluite, reperele teoretice ale criticului se arată a fi simple și clare. Ele vin dinspre Jean-Pierre Richard, Jean Starobinski, Benedetto Croce, Georges Poulet sau Gaëtan Picon și se pot rezuma în câteva enunțuri sumare. Critica este parte constitutivă a literaturii și „devine mai opulentă și ramificată rodind din sevele extrase din literatură”. Oficiul critic este deschis „impregnării poetice”, căci „expansiunea duhului intelectual este echilibrată de infuzia lirică”. **G.** pledează, pe urmele lui E. Lovinescu, pentru critica „spontană”, întemeiată

pe intuiție și spirit simpatetic. Fără a le respinge cu totul, criticul nu agreează excesul de pozitivism al metodelor critice mai noi, care amenință să atragă actul exegetic în capcana sterilității, îndepărtându-l de obiectul său, și care pun între paranteze identitatea criticului, supunând-o unui proces de depersonalizare: „Coeficientul personal al aplicării metodelor [...] rămâne însă mai important decât folosirea unor prefabricate de gândire, a unor iluzorii aparate de stabilit valoarea și de captat emoția”. Critica structuralistă (care se îndepărtează de creație în dauna esteticului), tematică, existențialistă, sociologică, psihocritica nu sunt respinse în principiu, dacă se grefează pe și sunt acceptate de corpul operei, fără a o văduvi de calitatea estetică. Alarmat de riscul dezumanizării, conținut în metodele „formalizante” dirijate spre aspectele transindividuale ale creației, **G.** optează pentru eficacitatea unei „critici imanente”, apărându-i virtuțile impresioniste de desconsiderările la care o supun metodele pozitivistice. Opera, ca produs al individualității, solicită criticului identificarea cu creatorul ei, aptitudinea deplină a sinei de a se vida pentru a se lăsa „ocupat de o conștiință străină”. Pe de altă parte, se ia distanță față de proiectul utopic al „criticii totale” și este acuzată inexistența unei critici de direcție în fenomenul literar românesc actual. Disponibilitatea polemică reprezintă, poate, trăsătura cea mai intensă și mai voluptuos valorificată de **G.** Criticul se propune de multe ori ca un necruțător floretist care îi provoacă pe marii campioni la „meciul secolului”, preocupat regizoral de numărul spectatorilor care ar putea să-i aclame bravura. Când ei sunt puțini sau reacționează contrar așteptărilor, criticul se simte bine în ipostaza persecutatului. Ceea ce îl irită în primul rând este statura marilor scriitori, pe care se străduiește să îi doboare de pe soclurile pe care i-a așezat tradiția critică. Idealul său, declarat orgolios prin interviuri, este o carte cu titlul *Inactualitatea lor*, adică a lui Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu ș.a. Nonconformismul pătimăș și încrâncenat ajunge să-i descalifice atitudinile critice care vizează, de pildă, „mediocritatea” lui Nichita Stănescu, în același timp exprimându-se laudativ la adresa unor poeți cu operă ne semnificativă. În primul caz, demonstrația se construiește în jurul unor exemple culese de la periferia valorică a poeziei analizate, în cel de-al doilea rarele izbânzii sunt căutate cu sârguință și supuse unui comentariu de

multe ori supralicitant. Poetul G., aflat într-o relație concurențială cu confrății întru poezie, îl subminează astfel pe criticul G., punându-i sub semnul îndoielii probitatea și gustul estetic. După 1989 gestul critic nonconformist se transformă în campanie susținută împotriva unor scriitori pe care îi pune sub acuzație cu judecăți aflate în afara literaturii și trădând mai degrabă complexe individuale decât intenții clarificatoare. Marin Preda, Eugen Barbu, D. R. Popescu, Eugen Simion și din nou Nichita Stănescu, uneori Andrei Pleșu sunt țintele sale preferate. Esteticul este situat într-o inadecvată relație de dependență față de etic și de politic, criteriile amestecându-se până la anulare. Argumentele sunt precare, demonstrațiile fragile. Criticul se lasă acum complet pradă visului de a-și confecționa o imagine eroică, justițiară și dramatic persecutată, considerând că e democratic a acuza, dar complet nedemocratic a i se replica. În cazul din urmă, uită de regulile polemicii și ale dreptului la opinie și își expediază „adversarii” cu calificativele inversate ale anilor '50. Maioreșcianismul și lovinescianismul, trăsături care îi caracterizează în bună măsură prestațiile critice anterioare, se estompează până spre dispariție în acești ani, când criticul devine procuror moral-politic, aducând în boxa acuzațiilor biografii și lăsând în completă uitare literatura. De altfel, se pare că neputința de a se detașa de antipatiile, declarate sau subînțelese, față de anumiți scriitori l-a împiedicat pe G. să-și organizeze rezultatele observației critice în sinteze. Volumele sale juxtapun cronici publicate în periodicele literare. În varii ocazii teoretizează justificativ asupra criticii foiletonistice, considerând cronica literară „una dintre cele mai importante întrupări ale spiritului critic, dornic de a se legitima legitimând [...]. O formulă memorabilă, o metaforă pot fi desăvârșite sinteze critice”. Dezideratul nu primește prea des concretizări pe măsură, metafora dovedindu-se mai slabă decât clișeele. O carte dedicată lui Mateiu I. Caragiale este, de pildă, „una dintre cele mai valoroase ofrande din câte i s-au adus până acum”. Un critic se agită „pentru a epuiza toate punctele înscrise în agenda sa încărcată”. Cutare poet „denotă un condei extrem de avizat” ș.a.m.d. Faptul nu eclipsează însă dramatic demonstrațiile acestui critic care suplinește intuiția cu ambițiile stilistice circumscrise de multe ori unor judecăți pertinente. Câteva dintre comentariile cuprinse în volumul *De la Mihai Eminescu la*

Nicolae Labiș (1989) vădesc o lectură aplicată și o observație pătrunzătoare, chiar dacă nu toate numele cărora le dedică analize sunt reprezentative valoric pentru un interval de timp atât de dens al poeziei românești. Alte volume – *De la un critic la altul* (2005), *La ce oră vine dentistul?* (2005), *Opinii în genere inconfortabile* (2006), *Breviar Cioran* (2007), *Exerciții de adevăr* (2011) – vizează, concentrat, criteriul etic invaziv, devenit ac de busolă al interpretărilor literare. Cărțile sunt recompuse din lunga serie de interviuri date și din articole publicate în ultimele decenii în presa culturală, unde G. a fost o prezență continuă și, în genere, inconfortabilă, cu aceeași deschidere empatică față de cei care îi împărtășesc opiniile și violent critic ori de câte ori se referă la cei care îi provoacă nemulțumiri personale. Parafrază a *Exercițiilor de admirație*, cartea lui Gabriel Liiceanu, *Exerciții de adevăr* dezvăluie, pe toate suprafețele, că G. optează pentru un cartezianism orgolios și simplificat: „Scriu, deci exist”. Paginile intitulate *Fișele unui memorialist* (2006) iau alura unui mausoleu de amintiri, întunecate, repetitive, peste care se așterne aburul melancoliei. Sunt însoțite cu secvențe de jurnal, în care autorul, ca ins obișnuit, se strecoară discret prin coridoarele construcției livești. Scriitura se vrea aforistică, apoftegmatică, fiind uneori de-a dreptul sufocată de citate din Martin Heidegger, Witold Gombrowicz, Oscar Wilde, Georges Poulet, Gaëtan Picon ș.a. Mai întâi *Un trandafir învață matematică* (2004), apoi cele două volume reunite sub titlul *Nimic n-ar trebui să cadă* (2011) conțin antologii ale poeziei lui G. și, în cartea din 2011, articole despre critic și poet strânse din presa timpului și configurate omagial. Poetul-critic nu este atât de paradoxal pe cât se arată criticul-poet. Și e greu de spus dacă își alcătuiește producția lirică grijuliu față de propria grilă de pretenții. Referirile la propria-i creație sunt puține și, chiar dacă îmbracă haina modestiei, vădesc orgoliul unicității. G. a început cu compoziții conformate docil și poate sincer la tematica proletcultistă, în imagini de o emoționalitate artificial-convențională, îndepărtate, în timp, amnezic. Judecat în circumstanța anilor '50 din secolul trecut, faptul nu e incriminant, chiar dacă, detectat la alți scriitori, îl mână pe criticul de azi la ample tirade demascatoare. Depășindu-și (și uitându-și) începuturile, poetul își caută identitatea într-o lirică puternic cerebralizată, fără

a ajunge la o superioară intelectualizare a emoției. Deși în multe versuri vorbește despre poezie, poet, cuvânt, o „artă poetică” e greu de reconstituit din expozeurile lirice reduse deseori la ipostaza decorativității. Poetul e „atent la ultima scânteie a pasiunii pe-o perdea neagră” și țintește „cuvântul primordial”, trăind insatisfacția de a fi nevoit să se folosească de „cuvinte adânci cuvinte reci ca o suprafață calmă/ cuvinte care se suprimă pe tăcute/ cuvinte entuziaste ca insectele/ cuvinte albe ca varul așezate pe catafalc/ cuvinte fotogenice de cum se crapă de ziuă/ cuvinte înțepătoare ca urzicile”. O poetică a discursivității simplu-enumerative împiedică parcă insatisfacția să ia proporțiile unei autentice drame a creației. Se pare că o atare eventualitate nici nu îl ispitește pe autor, care e mult mai atent să-și caute și să-și confecționeze un sistem imagistic personal decât să transfigureze o gravă problematică a ființei. E adevărat că mijloacele expresive sunt astfel mobilizate, încât par a sugera un mesaj adânc afundat în faldurile criptice ale limbajului. Impresia este însă că acestea au venit în poezie executând disciplinate un ordin de concentrare, și nu urmând o autentică și impetuoasă chemare launtrică. Efortul decriptării, solicitat intens pentru a depăși dificultățile unui discurs exagerat eliptic, nu este decât rareori compensat de o satisfacție estetică pe măsură. Mai des senzația este de limbaj scăpat de sub control și în căutarea nu foarte abilă a unui înțeles: „Labirint desfăcut/ întins ca sfoara dintr-un ghem// truc/ de purtat în servietă”; „Pământul uitat într-un astru/ coboară coboară coboară/ prin lentilele cele mai groase/ prin ochii de ceară”. Undeva poetul încearcă a-și pune versul sub semnul tentativei de a izola, dincolo de fenomenal, sensul pur, adevărul ultim al lucrurilor: „Prin parametrii severi ai lucrurilor/ iată sensul lucios/ intimul sens ca o zăpadă/ sensul pur și deplin/ flecărind”. Tentativa e amânată însă de multe ori de fascinația formulărilor surprinzătoare, care întorc poemul din drumul către semnificații, pentru a-l antura pur și simplu decorativ. Chiar și atunci când poezia ia forma concentrată a unor panseuri asupra existenței, intenția reflexivă este deseori uzurpată de aceeași ispită a imaginii rare. Între aparițiile editoriale, cu o ritmică puțin obișnuită, se află și *Din jurnalul lui Alceste* (2005), reprezentând o selecție a aforismelor amplu răsfirate în presa culturală, unele culese ca „așchii” din producția lirică. În *Ilustre din amarul târg* (2012) își

face simțită prezența o anume oboseală auctorială. Elanurile sunt atenuate de morozități, peisajul e monoton, tot mai puțin fulgerat de strălucirile spiritului, ca un semn al „picotelii” homerice. Pare că o anume incapacitate de relativizare a conștiinței de sine îngreunează accesul lui G. la o critică întru totul relevantă și la o poezie substanțială.

Poetul e deplin conștient că se confruntă cu un univers plin de tensiuni greu de disciplinat, amorful și geometriile cele mai pure coexistă sau întră în ecuații dificile, unde permanentul și derizoriul, relativul și absolutul comunică, iar subiectul uman însuși e locul de interferență a unor asemenea stări contradictorii, pozitiv ori elegiac contrariante.

ION POP

Fără îndoială că Gheorghe Grigurcu ar fi fost un poet de mult mai pronunțat relief public dacă nu s-ar fi însoțit de un critic atât de eclatant. În cazul său însă, nu criticul e umbra poetului, ci poetul e umbra criticului.

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Un trandafir învață matematica*, București, 1968; *Miron Pompiliu și Junimea*, Oradea, 1969; *Trei nori*, București, 1969; *Râul incinerat*, Cluj, 1971; *Salută viața*, București, 1972; *Teritoriul liric*, București, 1972; *Idei și forme critice*, București, 1973; *Înflorirea lucrurilor*, Timișoara, 1973; *Bacovia, un antisentimental*, București, 1974; *Apologii*, Cluj-Napoca, 1975; *Rigoarea văzduhului*, Cluj-Napoca, 1978; *Poeți români de azi*, București, 1979; *Critici români de azi*, București, 1981; *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983; *Contemplații*, București, 1984; *Cotidiene*, București, 1986; *Existența poeziei*, București, 1986; *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, București, 1989; *Oglinda și vidul*, Pitești, 1993; *Peisaj critic*, I-III, București, 1993-1999; *Un izvor bolborosind înăuntrul termometru-lui*, Oradea, 1996; *A doua viață*, București, 1997; *Cum am devenit stalinist*, Iași, 1997; *E. Lovinescu între continuatori și uzurpatori*, postfață Monica Lovinescu, București, 1997; *Nimic n-ar trebui să cadă*, Iași, 1997; *Amarul târg*, București, 1998; *Imposibila neutralitate*, pref. Gabriel Dimisi-anu, Iași, 1998; *Amurgul idolilor*, București, 1999; *Dealul purtat de scripeți*, Botoșani, 1999; *Dialoguri crude și insolite... realizate de Grigore Scarlat*, Iași, 1999; *Amintiri din epoca de platină*, Chișinău, 2000; *Poezie română contemporană*, I-II, Iași, 2000; *Spațiul dintre corole*, București, 2000; *Acul și steaua*, Bistrița, 2001; *În răspăr*, Cluj-Napoca, 2001; *De unde până unde*, Botoșani, 2002; *În jurul libertății*, Iași, 2002; *În pădurea de metafore*, Pitești, 2003; *Jocul literaturii și al sorții*, Cluj-Napoca, 2003; *Natură moartă și vie*, Cluj-Napoca, 2003; *Post-texte*, Iași, 2003; *Calendar*, Cluj-Napoca, 2004; *Un trandafir învață matematica*, pref. Al. Cistelecan, București, 2004; *De la un critic la altul*, Iași, 2005; *Vorbind. Dialog în trei* (în colaborare cu Alexandru Laszlo și Ovidiu Pecican), Cluj-Napoca, 2004; *Din jurnalul*

lui *Alceste*, Cluj-Napoca, 2005; *Fiindcă*, București, 2005; *La ce oră vine dentistul?*, Bistrița, 2005; *Fișele unui memorialist*, Iași, 2006; *Opinii în genere inconfortabile*, Cluj-Napoca, 2006; *Șterge soarele de praf ca pe-o mobilă*, București, 2006; *Breviar Cioran*, Cluj-Napoca, 2007; *Muzeu*, pref. Șerban Foartă, Cluj-Napoca, 2008; *O provocare adresată destinului. Convorbiri cu Dora Pavel*, Satu Mare, 2009; *Catalog liric*, Iași, 2010; *Cerc și punct*, pref. Tudorel Urian, Iași, 2010; *Exerciții de adevăr*, Iași, 2011; *Extemporale*, Cluj-Napoca, 2011; *Nimic n-ar trebui să cadă*, I-II, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2011; *Ilustre din amarul târg*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Doinaș, *Diogene*, 144–145; Negoțescu, *Lampa*, 235–238; Caraion, *Duelul*, 56–58; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 154–163; Culcer, *Citind*, 41–48; Raicu, *Practica scrisului*, 364–369; Iorgulescu, *Scriitori*, 302–304; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 143–146; Dimitriu, *Singurătatea*, 217–221; Negoțescu, *Alte însemnări*, 142–145; Iorgulescu, *Critică*, 228–232; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 173–181; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 131–142; Iorgulescu, *Prezent*, 287–290; Martin, *Singura critică*, 201–215; Ștefănescu, *Prim-plan*, 254–261; Piru, *Critici*, 268–271; Regman, *Nu numai*, 160–173, 328–338; Adrian Popescu, *Poezia maturității artistice*, ST, 1994, 7–8; Simuț, *Incursiuni*, 206–214; Negoțescu, *Scriitori contemporani*, 196–201; Pop, *Pagini*, 107–115; *Dicț. analitic*, I, 222–223; Dimisianu, *Lumea*, 326–333; Simuț, *Arena*, 97–111; *Dicț. esențial*, 355–357; Regman, *Ultime explorări*, 44–49; Cristea-Enache, *Concert*, 336–339; Manolescu, *Lista*, III, 266–278; Mircea A. Diaconu, [Gheorghe Grigurcu], VR, 2004, 8–9, CL, 2006, 4, 2011, 4; Cioculescu, *Lecturi*, II, 76–79, 135–149; Boldea, *Vârstele*, 81–85; Ștefănescu, *Istoria*, 781–788; Cistelean, *Diacritice*, I, 24–34; Manolescu, *Istoria*, 1262–1265; Popa, *Ist. lit.*, II, 1034–1035; Nicolae Coande, *Matrița Grigurcu*, CLT, 2010, 36.

A.G.

GRIMM, Petre (10.II.1881, București – 3.XII.1944, Sibiu), istoric literar, traducător. Născut dintr-un tată german, Frederick Grimm, originar din Alsacia, și o mamă franțuzoaică, Leontina (n. Leclerc), **G.** și-a făcut studiile în orașul natal, unde a absolvit Universitatea în 1904. Se va specializa în germanistică și anglistică în Marea Britanie, Franța, Germania și Austria. Întors în țară, este profesor la Târgu Jiu, Turnu Severin și Târgoviște, de aici e detașat în 1919 la Universitatea din Cluj, nou-înființată, unde constituie și conduce Catedra de limba engleză, după susținerea doctoratului fiind titularizat profesor în 1925. Stimulat de mediul familial, a început să se apropie timpuriu de literatură și este posibil să fi debutat ca traducător în 1894, cu o tălmăcire din Th. Hales, apărută în „Biblioteca familiei”. Va colabora apoi la „Gândirea”, „Timișoara”, „Convorbiri literare”, „Lumea universitară” (Cluj),

„Transilvania”, „Dacoromania”, „Națiunea” (Cluj), „Junimea literară”, „Datina”, „Societatea de mâine”, „Conștiința românească” (Cluj), „Patria” (Cluj), „Hyperion” (Cluj), „Făt-Frumos” ș.a.

În special după numirea la Cluj **G.** a fost unul dintre cei mai diligenți traducători ai literaturii engleze. Din Shakespeare, scriitor preferat, a tălmăcit, pe lângă un sonet (1937), piesa *Cum vă place* (1942) și a revăzut (într-o ediție ce a apărut postum) versiunea lui St. O. Iosif după *Romeo și Julieta* (1945); de asemenea, a tradus, în 1924, *Povești după Shakespeare* de Charles și Mary Lamb. Tot în volum au fost incluse versiuni corecte, adesea inspirate, după versurile lui Robert Burns (1925), după *Cain* de Byron (1925) și după *Dora* de Alfred Tennyson (1923). În rest, s-a încumetat să traducă și din Chaucer (1922), poposind apoi asupra unor scriitori din secolul al XVII-lea, ca Robert Herrick, din veacul al XVIII-lea, precum Oliver Goldsmith, J. Gary, Jonathan Swift, și din secolul al XIX-lea, precum Walter Scott, James Thomson, Elisabeth Barrett-Browning, Thomas Percy, William Wordsworth și Samuel Taylor Coleridge, Algernon Charles Swinburne, John Keats (1921, în colaborare cu Teodor A. Naum). A tălmăcit și din John Milton. Din literatura americană, s-a aplecat asupra lui Benjamin Franklin și Henry Longfellow. Volumul *Poems* (1938), cuprinzând transpuneri din lirica lui M. Eminescu, a fost bine primit în epocă. Oprindu-se asupra literaturii germane, **G.** a dat o versiune din Eduard Mörike. Traducerile l-au ajutat să aprofundeze specificul literaturii engleze, despre care a conferențiat în câteva rânduri. A fost printre cei dintâi care au studiat modul în care literatura engleză a fost receptată în România prin traduceri. De asemenea, într-un studiu de literatură comparată din 1924 a analizat cele dintâi „traduceri și imitațiuni” poetice românești după literatura engleză. Postum, un volum intitulat *Scrieri de istorie literară* (2012) readuce în circulație numeroase articole și studii fundamentale pentru „știința traducerii”, cum o numește **G.**, despre scrieri românești care transpun sau imită opere în limba engleză, dar și despre cele dintâi traduceri englezești din literatura română.

SCRIERI: *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, Cluj, 1924; *Robert Burns, poetul țărâni-meii*, Cluj, 1925; *Comemorarea centenarului introduce-rei limbei franceze în învățământul public românesc*, Cluj, 1931; *Glosarul lui Creangă*, Sibiu, 1943; *Scrieri de istorie literară*, îngr. Liana Muthu, Cluj-Napoca, 2012.

Traduceri: Alfred Tennyson, *Dora*, Brăila, 1923; Charles și Mary Lamb, *Povești după Shakespeare*, București, 1924; William Cowper, *John Gilpin*, Brăila, 1924; Robert Burns, *Poezii*, Cluj, 1925; Byron, *Cain*, București, 1925; M. Eminescu, *Poems*, Cluj, 1938; Shakespeare, *Cum vă place*, București, 1942.

Repere bibliografice: Dragoș Protopopescu, „Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză”, *Junimea literară*, 1925, 1–3; D. Popovici, *Petre Grimm*, DR, 1948; George Hanganu, *Petre Grimm – traducător în engleză*, ST, 1983, 1; *Dict. scriit. rom.*, II, 459; Andi Bălu, *Receptarea literaturii engleze de către Petre Grimm*, VR, 2004, 1–2; Ioan Boldea, *O restituire necesară*, APF, 2012, 11. **D.M.**

GRINDEA, Miron (31.I.1909, Târgu Ocna – 18.XI.1995, Londra), publicist, traducător. Este fiul Rebecăi și al lui Iacob Grimberg, funcționar la un depozit de lemne; prenumele la naștere: Mándi. În 1918 familia se stabilește la București, G. înscriindu-se la Liceul „Matei Basarab”, de unde trece la Liceul „Spiru Haret”. După absolvirea acestuia urmează Facultatea de Drept, a cărei licență o obține în 1938. Încă elev în cursul liceal superior, G. iscălește în 1924 câteva cronici dramatice în gazeta ieșeană „Comedia” și în „Rampa”, iar ulterior trimite revistei bucureștene „Comedia ilustrată” o suită de corespondențe referitoare la spectacolele Teatrului Național din Iași. Acum mai colaborează cu note, recenzii, cronici literare și muzicale și cu numeroase tălmăciri (din Jean Cocteau, Walt Whitman, Maxim Gorki, Guillaume Apollinaire, André Gide, Oscar Wilde, Friedrich Nietzsche, Peter Altenberg, Romain Rolland ș.a.) la „Politica”, „Universul literar”, „Adevărul literar și artistic”, „Dimineța”, „Viața literară”, „Orizontul”, „Bilete de papagal” ș.a. La „editura” lui Tudor Arghezi apare și volumașul *Notații critice* (1928), ce adună o parte din textele date la lumină până atunci. Cu acest modest bagaj este admis, de probă, în redacțiile ziarelor „Cuvântul” și „Dreptatea”, fiind angajat în cele din urmă la cotidianul „Lupta”, unde rămâne până în 1932. Aici scrie articole pe diverse teme social-politice (semnalând, de pildă, primejdia hitlerismului) și îndeosebi culturale, reportaje, interviuri și anchete, însemnări de călătorie. Între 1933 și 1937 este redactor la „Adevărul” și „Dimineța”, semnând totodată (G. Miron ori cu inițiale) în alte periodice, precum „Cronicarul”, „Zodiac”, „Umanitatea”, „Săptămâna literară”, „Cuvântul liber”. La sfârșitul anului 1936, împreună cu I. Cohn, preia de la I. Ludo revista „Adam”, al cărei „director-proprietar”

devine în 1939. În anul următor, nemaiobtinând autorizația de a o tipări, emigrează în Marea Britanie, unde o editează, din 1941, într-o formulă nouă, de magazin literar scris în engleză și în franceză, sub titlul „Adam International Review”, câteva din cele cinci sute de numere apărute până în 1991 fiind consacrate unor personalități ale culturii române. A realizat în 1952, în colaborare cu soția sa, Carola Grindea, un album referitor la dansurile românești și a editat scrierile lui Urmuz. Bogata sa arhivă se păstrează la King's College din Londra.

Textele strânse în *Notații critice* au, așa cum mărturisea autorul într-un cuvânt înainte, o „împetuozitate tinerească”, apelând masiv la ironie și sarcasm. Cum însă ținta lor – de exemplu, prezumțiozitatea unor diletanți – este facilă, comentariile constituie mai degrabă un exercițiu de virtuozitate. Ulterior G. renunță la critică, mulțumindu-se să prezinte onest cărți de valoare recunoscută, adeseori din literatura universală. Pasionat cu adevărat de muzică, ajunge cu timpul să scrie cronici de o remarcabilă competență. Dar adevărata lui vocație este o sociabilitate extraordinară, căreia i se datorează un număr mare de interviuri luate unor personalități din țară și de peste hotare – N.N. Tonitza, George Enescu, Valeriu Marcu, Serghei Prokofiev, Werner Sombart, Georges Duhamel, Sigmund Freud, Eduard Benes, Thomas Mann, Bruno Walter, Schalom Asch, Stefan Zweig ș.a. Tot așa se explică faptul că „spiridușul de la Brighton”, cum a fost numit, a obținut pentru noua serie a magazinului „Adam” colaborarea unor somități culturale din epoca postbelică.

SCRIERI: *Notații critice*, București, 1928; *Art, Drama, Architecture and Music*, I–II, îngr. Rachel Lasserson, Londra, 2006. **Ediții, antologii:** Urmuz, *Complete Works*, Londra, 1967 (în colaborare cu Carola Grindea); *Jerusalem – the Holy City in Literature*, Londra, 1996.

Repere bibliografice: Perpessicus, „Notații critice”, CU, 1928, 1304; I. Plug [Ion Pas], *Pe marginea cărților*, „Lupta”, 1928, 2135; *Distincție pentru „Adam”*, RCM, 1977, 382; Radu Lupan, *Miron Grindea – 70*, RL, 1979, 20; Maia Cristea, *Miron Grindea sau Spiridușul de la Brighton*, R, 1981, 6; Felicia Antip, *Miron Grindea la 75 de ani*, TBR, 1984, 261; Petre Solomon, *Miron Grindea și revista „Adam”*, RL, 1984, 6; *Miron Grindea – 80*, RCM, 1992, 745; Vanessa L. Davies, „Adam International Review” (1941–1991). *A Short Publishing History*, Londra, 1992; *Miron Grindea MBE, OBE, 1909–1995: editor of „Adam International Review”*, îngr. Vanessa L. Davies, Londra, 1997; Viorel Cosma, *Muzicienii din România*, III, București, 2000, 255–256; Manolescu, *Enciclopedia*, 379–381. **V.D.**

GROMOV, Alexandru (22.IV.1925, Ismail – 12.VII.2011, Chișinău), prozator, publicist, traducător. Este fiul lui Iacob Gromov. A învățat mai întâi la Brăila, apoi la Liceul „Sf. Andrei” din București, terminând aici doar cursul inferior. Lucrează ca lăcătuș, strungar, într-o uzină din Urlați. După război vine la Chișinău, își reia studiile, în 1953 absolvind Institutul Pedagogic „Ion Creangă”. Va lucra ca redactor la Editura Școala Sovietică și la Editura de Stat, ca șef de redacție la Editura Cartea Moldovenească, secretar de redacție la revista „Moldova”, ca redactor-șef la bilunarul de cultură și artă „Lanternă magică”, apoi din 1995 este redactor-șef la revista „Intellectus”, iar mai târziu susține rubrica „Infern terminologic” la revista „Limba română”, asigurând și realizarea unor emisiuni de același fel la radio și televiziune. **G.** publică îndeobște scrieri pentru copii și tineret ori realizează scenarii pentru filme documentare. Semnează și traduceri din rusă, franceză, italiană și engleză (Lev Tolstoi, N.A. Ostrovski, Gustave Flaubert, Georges Simeon, Alberto Moravia, Herbert Wells, Ray Bradbury, Irwin Shaw ș.a.). A fost distins cu titlul Maestru al Literaturii (1995), cu Medalia „M. Eminescu” (1996), cu Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2002) ș.a.

G. debutează în 1957 (în colaborare cu fizicianul Tadeus Malinovski) cu povestirea science-fiction *Taina Luceafărului*, unde imaginează un itinerar prin Univers. În aceeași cheie, marcând un pionierat în literatura de gen din stânga Prutului, au fost scrise și povestirile din volumele *Expediția „Penelopa”* (1964), *Avanpostul așteptărilor* (1983), romanele *O vacanță în cosmos* (1962), *Naufragiu pe Teogra* (1974) ș.a. Tot tinerilor cititori le sunt adresate scrierile de „știință romanțată” *Povestea celor șapte voinici* (1960), *Călătorii în necunoscut* (1968), *Continental enigmelor* (1980), care au în centru figuri de savanți și inventatori basarabeni, autorul fiind „cronicarul, poetul și filosoful științei, care stă la hotarul dintre cronica științifică și proiecțiile imaginarului” (Mihai Cimpoi). Schimbările, traumele suferite de copiii strămutați din sat în mediul urban sunt explorate în povestirile *Lăstarii răzbat primăvara* (1959), *Ștefan de pe linia 22* (1965), *Culorile începutului* (1985). Perioadei 1940–1941 și crimelor săvârșite de ocupanții sovietici în Basarabia, la care un adolescent este martor, îi este consacrat ciclul de proze *Anul bezmetic*, publicat în presă.

SCRIERI: *Taina Luceafărului* (în colaborare cu Tadeus Malinovski), Chișinău, 1957; *Aventurile lui Șurubaș cel poznaș* (în colaborare cu A. Cunună), Chișinău, 1959; *Era sputnicului*, Chișinău, 1959; *Lăstarii răzbat primăvara*, Chișinău, 1959; *Povestea celor șapte voinici*, Chișinău, 1960; *Cheița fermecată*, Chișinău, 1962; *O vacanță în cosmos*, Chișinău, 1962; ... *Și unul pentru toți*, Chișinău, 1963; *În ospete la vrăjitor*, Chișinău, 1963; *Expediția „Penelopa”*, Chișinău, 1964; *Ștefan de pe linia 22*, Chișinău, 1965; *Ascensiune*, Chișinău, 1967; *Noi trei și atotvăzătorul*, Chișinău, 1967; *Călătorii în necunoscut*, Chișinău, 1968; *Sămburii adevărului*, Chișinău 1969; *Comoara cu brâu de argint*, Chișinău, 1970; *Itinerare*, Chișinău, 1971; *Prietenii lui meșter Micron*, Chișinău, 1972; *Naufragiu pe Teogra*, Chișinău, 1974; *Copii dinainte de război*, Chișinău, 1975; *Secolul vitezei*, Chișinău, 1976; *Noi, nerăbdătorii...*, Chișinău, 1977; *Continental enigmelor*, Chișinău, 1980; *Alba culoare a înțelepciunii*, Chișinău, 1983; *Avanpostul așteptărilor*, Chișinău, 1983; *Culorile începutului*, Chișinău, 1985.

Repere bibliografice: Ion Șpac, *Alexandru Gromov*, în *Profiluri*, 142–147; Dumitru Coval, *În numele triumfului rațiunii*, LA, 1983, 13 octombrie; Ioan Mănescu, *Un spirit în neodihnă*, LA, 1995, 27 aprilie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 190; Efimia Țopa, *Visătorul*, LA, 2000, 20 aprilie; Andrei Langa, *Alexandru Gromov sau Magnetismul culturii române*, VBA, 2002, 1; *Mică encicl.*, 375–380. **S.P.**

GRONOV-MARINESCU, Elena (28.II.1944, București), poetă, prozatoare, eseistă. Este fiica Elenei Gronov (n. Bratovici), marochineră, și a lui Gheorghe Gronov, electrician. În 1961 termină Liceul „Mihail Sadoveanu”, iar în 1966 Facultatea de Limba și Literatură Română a Universității din București. După absolvire lucrează ca redactor la Editura Militară. Debutază în „Luceafărul” (1967) cu versuri, iar în volum cu micromonografia *Mihail Săulescu* (1970), urmată de două ediții din opera acestuia (1974, 1988). O primă perioadă poetică o va abandona în favoarea unei abundente producții romanești.

În versurile sale **G.-M.** cântă în stanțe corecte, dar convenționale, chiar conformiste ideologic, patria, pământul românesc, pacea, devotamentul femeilor-ostași sau, atunci când e vorba de o tematică mai personalizată, mama care veghează somnul copilului, îndrăgostita care își descoperă vârsta. Romanele autoarei rețin în primul rând prin darul povestirii, firească, adesea captivantă. Scriitoarea imaginează situații foarte aproape de realitate, creează realist-mimetic un fundal al cotidianului lesne recunoscut, pe care proiectează mici drame sentimentale care mobilizează atenția

unui cititor nepretențios, obosit ori mai degrabă indiferent față de prea numeroasele complicații moderne ale narativității. Condiția femeii, în toate ipostazele – adolescentă, matură, prea matură, îndrăgostită, înșelată, dezamăgită, resemnată, în curs de reconstruire a speranței, mamă, mătușă, soție mai mult sau mai puțin adaptată situației –, reprezintă motivul obsedant, la care se adaugă situații-tip, recurente: întâlnirea iubiților/soților despărțiți „apărând vînt ans”, confruntarea cu o limită, nu absolută, de obicei boala, bărbatul de sprijin fiind cel mai des medic, dacă se poate chiar fost iubit, pentru accentuarea tensiunii (narrative), cadrilul cuplurilor. Întrebarea care structurează textele este: cum își construiește/descoperă/manifestă o femeie personalitatea autentică într-o lume necruțătoare. *Regăsire* (1975), romanul de debut, se ocupă de o femeie care se regăsește pe sine după ce se încadrează într-o școală de ofițeri, părăsind facultatea și fugind dintr-o căsnicie eșuată. Atentă la psihologia femeii care se vede înșelată, autoarea află soluția în educarea tăriei morale prin disciplina, asprumile, dar și frumusețea vieții militare. *Interviul* (1998) povestește viața cotidiană a Suzanei, de patruzeci de ani, asistentă de farmacie, care are o legătură cu un bărbat înșurat, deloc dispus să-și schimbe statutul. Femeia cunoaște la mare un Flaviu înțeleghător, dar e abandonată pe loc când în zonă apare o tânără și tentantă Iulie, amanta doctorului Spiru, căsătorit cu prietena Suzanei, Daria. Cele două femei trebuie să facă față coliziunii cu descoperirea înșelăciunii și, în fond, a singurătății lor iremediabile. Ideea (creștină) a speranței este soluția romanului *Dincolo de adevăr* (1993), centrat pe figura unui chirurg care operează cazuri extreme. În intervalul dintre primul și ultimul roman, în perioada de mare productivitate a scriitoarei se situează variațiuni narrative pe motivul „a trăi înseamnă a înțelege” (prima treaptă spre „a spera”) și pe motivul confruntării cu amenințarea morții. Capacitatea de a povesti fluent întâmplări curente, de a sugera psihologia personajului printr-o replică, de a da senzația autenticității fac din aceste narațiuni care proiectează problemele sentimentale pe fond social lecturi agreabile pentru un public numeros, fără mari așteptări.

SCRIERI: Mihail Săulescu, București, 1970; *Iubire de țară*, București, 1974; *Regăsire*, București, 1975; *La porțile lumii*, București, 1977; *La Porolissum*, București,

1978; *Prețul nemărturisit al zilelor*, București, 1978; *La țărnuț visului*, București, 1979; *Așteptare*, București, 1980; *Somnul freziilor*, București, 1981; *Recurs pentru memorie*, București, 1982; *Oglinzi*, București, 1983; *Toamna târziu*, București, 1984; *Orele târzii ale speranței*, București, 1987; *Cerul a coborât pe pământ*, București, 1988; *Strigătul mării*, București, 1992; *Între viață și moarte*, București, 1992; *Dincolo de adevăr*, București, 1993; *Prețul lucidității*, București, 1996; *Interviul*, București, 1998. **Ediții:** Mihail Săulescu, *Versuri. Proză. Teatru*, pref. Constantin Ciopraga, București, 1974, *Scriseri alese*, București, 1988.

Repere bibliografice: Radu Șt. Mihail, „*Regăsire*”, CRC, 1975, 38; Dan Mutașcu, *O carte de notație*, SPM, 1975, 234; Emil Manu, [*Elena Gronov-Marinescu*], „Viața militară”, 1977, 1, 1981, 12, RL, 1984, 29, 1989, 19; Dan Mutașcu, *De țară*, SPM, 1977, 351; Grigore Smeu, „*Somnul freziilor*”, RL, 1982, 14; Mircea Iorgulescu, *Cărți și autori*, RL, 1986, 9; Constantin Ciopraga, *Un roman-simpozion: „Interviul”*, VR, 1998, 7–8. **R.S.**

GROSSU, Sergiu
(14.XI.1920, Cubolta,
j. Bălți – 25.VII.2009,
București),
poet, gazetar.

Este fiul Mariei și al lui Ion Grosu, descendenți ai unei familii de răzeși înstăriți. Urmează clasele primare și liceul la Bălți, unde este coleg de clasă cu Eugen Coșeriu, viitorul lingvist. Începe activitatea publicistică în 1938, când scoate, într-un singur număr, revista „Flori de stepă”. În 1940 I. E. Torouțiu îi tipărește la Editura Bucovina volumul de epigrame *Muștar*. Între 1941 și 1943, ca redactor la Direcția Presei din Ministerul Propagandei, se ocupă de periodicele „Basarabia” și „Transnistria”. Concomitent publică versuri în revistele „Iconar”, „Convorbiri literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Chemarea vremii”, „Familia”, „Dacia redivivă”, „Gazeta cărților”, „Viața Basarabiei”, „Basarabia literară”, „Raza”, „Gândirea”, în al cărei ultim număr, din iulie 1944, G. încheie, cu *Balada omului însingurat*, prima etapă a activității sale literare. În perioada preelectorală din 1946 semnează în „Dreptatea”, cu pseudonimul Zadig,

poezii satirice. Licențiat în filosofie și filologie modernă al Universității din București (1948), urmează, o vreme, cursurile Institutului Teologic din Capitală și activează în organizația Oastea Domnului. Organizația fiind desființată oficial în 1949, G. este hărțuit de Securitate, arestat în 1959, anchetat și condamnat la doisprezece ani de temniță grea pentru activitate religioasă interzisă și subversiune anticomunistă. După Malmaison și Jilava, internat în lagărul Strâmba din Deltă, face muncă forțată la stuf, în bălțile Dunării. În 1962, beneficiind de amnistie, este eliberat și lucrează pe diverse șantiere și în fabrică. În 1969 obține un pașaport turistic și împreună cu soția sa (autoare, mai târziu, a unui roman memorialistic, *Bénie sois-tu, prison*, semnat Nicole-Valéry Grossu), pleacă în Franța ca exilat politic. Curând își începe, la Paris, activitatea publicistică cu editarea revistei „Catacombes” (1971–1992), consacrată cauzei creștinilor din lumea comunistă, indiferent de confesiune sau etnie. Prin publicații, conferințe și emisiuni radiofonice, duce o lungă și neobosită campanie de unire a energiilor în lupta anticomunistă. În 1992, după încetarea apariției revistei „Catacombes”, înființează la Paris (împreună cu Nicoleta Valeria Grossu și la sugestia acesteia) asociația Le Devoir de Souvenir și editează, din 1996, o publicație trimestrială cu același titlu. În exil G. publică poeme religioase în „Bună Vestire” din Roma și în „Revista scriitorilor români” (München), colaborează la publicații românești din SUA – „Cuvântul românesc”, „Drum”, „America” – și la postul de radio Europa Liberă (emisiunea „Lumea creștină”). În 1998, la București, G. înființează Editura Duh și Adevăr și, doi ani mai târziu, revista „Areopagul luminii”; la București și Chișinău întemeiază câteva fundații. Scrie și publică nu numai în limba română, ci și în franceză, începând din 1971 până în anii 2000 majoritatea cărților fiind editate la Paris.

Trecând de *Muștar*, cu un sumar de epigrame și epitafuri, primul volum semnificativ de versuri, *Pietre de aducere aminte*, publicat sub pseudonimul Simon Cubolta, a apărut în Republica Federală Germania în 1971. Frumoase în simplitatea expresiei și cutremurătoare prin metafora vizionară, poemele lui G. se înscriu în tradiția poeziei românești de inspirație religioasă. Versurile relevă dintru început sensul demersului liric al autorului: „Dă-mi putere, Doamne,

să mă dărui/ prăbușitelor, din noi, altare./ De obida vieții te îndură./ Sufletul mi-l arde și mi-l spală./ Uplete-mi darnic, cu furtuni, etacul/ meu de dor și de singurătate./ Vreau în luptă să mă mistui. Poate/ voi găsi, pe treapta triumfală,/ zborul vast, minunile și leacul” (*Balada omului însingurat*). Lirica dă expresie întoarcerii spre sine a ființei ce renaște. Urmând calea cristică, poetul redescoperă „valențele de lumină lină ale cuvântului” (Vasile Posteuca): „Cu obraji de ceară,/ tot privind în sus,/ am intrat spre seară/ caldă la Iisus./ Izbăvit de vină,/ n-ai dori să fii,/ suflete, lumină, steag de bucurii,/ ciutură, să-n-capă/ un crâmpei de cer?...” (*Ucenicie*). În 1994, revenit în România, scriitorul publică două cărți de versuri – prima, *Univers simfonic*, cuprinzând exclusiv poezii din detenție „dictate de Cineva”, poeme orale, scrise din memorie după eliberare. „Aceste poeme – spune autorul în *Cuvânt explicativ* – poartă amprenta propriei mele însângेरări, a dragostei de libertate, a idealului creștin de luptă întru făurirea unei lumi izbăvite pentru totdeauna de tiranie și de lupta de clasă, prin triumful Luminii asupra puterii Întunericului.” Cel de-al doilea volum, *Inscripții pe un vas de lut*, antologhează în patru secvențe scrieri din mai multe etape. Întoarcerea la „cumințenia poeziei, la rostul ei inițial de transfigurare, de primenire a văgăunilor din noi și a beznelor lumii în care trăim” este intenția declarată și realizată a autorului. Volumul *Mai tare ca moartea* (2002) cuprinde poeme de dragoste, în care sentimentul iubirii se naște din aspirația comună spre „Înalt”: „De-ai vrea să vii cu mine/ de-ai vrea să mă urmezi/ pe drumurile vieții ce nu cunosc ispite,/ te-aș învăța, iubito, prin mii de ani să vezi/ cununa și răsplata iubirii împlinite”. Cărțile de eseuri și confesiuni ale lui G. dezvoltă cele două teme fundamentale ale dezbatărilor publicistice: „Calvarul României creștine” și tragedia Basarabiei. Asumată ca o datorie, pledoaria pentru păstrarea în memorie a ceea ce s-a întâmplat în țările fostului lagăr comunist este susținută cu fapte trăite și cu documente. G. înregistrează într-un „calendar al persecuțiilor religioase” (*Datoria amintirii*, 2003) mulțimea de martiri în numele credinței și depune mărturie pentru jumătatea de secol de suferință a Basarabiei înstrăinate (*Cu gândul la Basarabia*, 2003). O ultimă carte de confesiuni reconstituie, în aceeași manieră, cu fapte, idei și documente, etapele

parcurs în „lupta cea bună”, luptă purtată de **G.** de-a lungul vieții „în slujba României” (*M-am luptat lupta cea bună*, 2006).

SCRIERI: *Muștar*, București, 1940; *Pietre de aducere aminte*, f.l., 1971; ed., Sibiu, 2002; *La Chaîne*, Paris, 1971; *Un Rayon de soleil*, Paris, 1971; *Nous attendons une nouvelle terre*, Paris, 1971; ed. (*În așteptarea unui nou pământ*), București, 1998; *Derrière le rideau de bambou (de Mao Tsé-Toung à Fidel Castro)*, Paris, 1975; ed. (*În spatele cortinei de bambus. De la Mao-Tze-Dun la Fidel Castro*), tr. Mioara Izverna, București, 2005; *The Church in Today's Catacombs*, USA, 1975; *Au Fond de l'abîme*, Paris, 1976; ed. (*În adâncul abisului*), tr. Mioara Izverna, București, 2004; *Vania Moïsséieff (Le Jeune martyr de Volontirovka)*, Paris, 1976; ed. *Vania Moiseev (Tânărul martir din Volintiri)*, Chișinău, 2000; *Les Enfants du goulag (Chronique de l'enfance opprimée en URSS)*, Paris, 1979; ed. (*Copiii Gulagului*), tr. Mioara Izverna, București, 2000; *Le Calvaire de la Roumanie chrétienne*, Paris, 1987; ed. (*Calvarul României creștine*), Iași, 1992; ed. 2, București, 2006; *Maîtresse, Dieu existe*, Paris, 1988; *Univers simfonic*, București, 1994; *Inscripții pe un vas de lut*, pref. Dan Zamfirescu, București, 1994; *În șfichiul ironiei*, București, 1996; *L'Homme intérieur*, Paris, 1997; ed. (*Chipul omului dinlăuntru*), București, 1999; *Apocalipsiada*, București, 1999; *Peripețiile lui Țumpi*, Chișinău, 2000; *Fiul cel pierdut*, București, 2000; *Banul*, București, 2000; *Îmi bate inima la Bug*, Chișinău, 2000; *Roada anilor tineri*, Chișinău, 2000; *Evanghelia exilului*, București, 2001; *Mai tare ca moartea*, București, 2002; *L'Église persécutée*, Lausanne, 2002; ed. (*Biserica persecutată*) tr. Mioara Izverna, pref. Jean-Marc Berthoul, București, 2004; *Apărând adevărul*, București, 2002; *Cercetați și vegheați*, Simeria, 2002; *Cu gândul la Basarabia*, Chișinău, 2003; *Datoria amintirii (Calendar al persecuțiilor religioase în țările comuniste)*, București, 2003; *Cărticica treptelor*, Sibiu, 2004; *În slujba Bisericii Tăcerii*, Sibiu, 2005; *M-am luptat lupta cea bună*, București, 2006; *Ei triumfă înaintea lui Dumnezeu*, București, 2007.

Repere bibliografice: Vasile Posteuca, „*Pietre de aducere aminte*”, „America”, 1971, 22 august; Iurie Colesnic, *Un poet român: Sergiu Grossu*, „Basarabia”, 1995, 2–3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 314; Ioan Holban, *Literatura sentimentului religios*, VR, 2000, 12; Al. Zub, „*Cu gândul la Basarabia*”, CL, 2009, 3; Popa, *Ist. lit.*, I, 848–849, II, 967; Manolescu, *Enciclopedia*, 381–382. **M.P.-C.**

GROSU, Jean (31.XII.1919, Botoșani – 5.VII.2007, București), traducător. Este fiul Henriettei (n. Löbel) și al lui Moise Grosu, funcționar. Urmează școala primară și Liceul „A. T. Laurian” din Botoșani. Între anii 1946 și 1948 a fost student la Facultatea de Drept a Universității din București. Cunoscător din familie al limbilor franceză

și germană, învață și limba cehă în urma unui concurs organizat de o fabrică din Zlin (Cehoslovacia), care dorea să deschidă o întreprindere chimică în România. Frecventează astfel, vreme de șase luni, un curs intensiv de limba cehă și apoi studiază chimia industrială la școala „T. G. Masaryk” din Zlin. În timpul petrecut în Cehoslovacia a citit romanul lui Jaroslav Hašek, *Peripețiile bravului soldat Švejk în războiul mondial* și a început să se familiarizeze cu literatura cehă. A fost secretar de redacție la „Contemporanul” (1946–1953), apoi redactor la „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, iar între 1953 și 1963 a lucrat la secția culturală a Ambasadei Cehoslovaciei la București. Debutează în „Contemporanul” și mai colaborează la „Tânărul scriitor”, „Teatrul”, „Gazeta literară”, „Secolul 20”, „Tribuna”, „Magazin”, „Urzica”, „Almanahul literar”, „Magazin istoric” ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traduceri (1970, 1991, 1995, 2000), Premiul Uniunii Scriitorilor din Cehoslovacia (1968), Premiul Ministerului Culturii (Praga, 1976), Medalia „Karel Čapek” a Uniunii Scriitorilor Cehi (1990), Medalia de aur a Societății pentru Relațiile cu Străinătatea (1991), Premiul de Excelență Fidelitas al Editurii Univers (1999), Marele Premiu Bohemica (2000), Premiul Asociației Scriitorilor din București (2002) ș.a.

G. are o contribuție fundamentală la traducerea literaturii cehe și slovace în limba română. Dacă înaintea demersului său erau cunoscuți în versiuni românești doar Karel Čapek (romanul *Mama*) și František Langer (*Cămila prin urechile acului*), iar romanul *Peripețiile bravului soldat Švejk în războiul mondial* de Jaroslav Hašek apăruse într-o ediție abreviată, de doar o sută de pagini și cu titlul *Pățaniile unui tâmpit*, **G.** avea să traducă în mod sistematic, urmând un adevărat program, din opera scriitorilor cehi și slovaci Václav Havel, Bohumil Hrabal, Peter Karvaš, Milan Kundera, Jiří Marek, Ladislav Mňačko, Jan Otčenášek, Ladislav Ťažký, Nataša Tanská. El face parte dintre acei traducători pentru care transpunerea unei pagini literare într-o altă limbă înseamnă totodată interpretare. Romanul lui Hašek, carte care i-a schimbat destinul, a cunoscut, prin **G.**, care a colaborat la traducerea din 1956 cu Al. O. Teodoreanu, o tălmăcire atât de reușită încât – observă Sorin Titel – „vorbele lui Švejk sună atât de viu în traducere, încât putem spune fără să greșim că

bravul soldat Švejk a învățat, de fapt, să vorbească românește”. Unele scrieri i-au pus probleme deosebite de transpunere, ca literatura lui Hrabal, al cărei stil, scrie traducătorul, este extrem de dificil pentru cine se încumetă să o abordeze: „fraze de câte două-trei pagini sau povestiri într-o singură frază!”. Pentru că unii scriitori, din a căror operă a tradus, precum Václav Havel, Milan Kundera și Bohumil Hrabal, erau în acel moment interziși în țara lor, însuși traducătorul a devenit acolo *persona non grata*.

Traduceri: Jaroslav Hašek, *Peripețiile bravului soldat Švejk în războiul mondial*, I–II, București, 1956 (în colaborare cu Al. O. Teodoreanu), *Abecedarul umorului*, București, 1963, *Să râdem cu Jaroslav Hašek*, pref. trad., București, 1973, *Supliment vesel duminical*, îngr. și pref. trad., București, 1984; Ladislav Mňačko, *Moartea se numește Engelchen*, pref. trad., București, 1962; Václav Havel, *Garden Party*, București, 1965, *Ispita*, București, 1991, *Viața în adevăr*, București, 1997, *Opera calicilor (Caruselul)*, București, 2000; Karel Čapek, *Krakatit*, pref. trad., București, 1967, *Fabrica de absolut*, pref. trad., București, 1969, *Echipa întâi*, București, 1974; Josef Toman, *După noi, potopul*, București, 1968, *Don Juan. Viața și moartea lui Don Miguel de Mañara*, București, 1970, *Socrate: în căutarea beatitudinii* (în colaborare cu Miroslava Tomanová), București, 1980; I. Klíma, *Castelul*, București, 1970; *Proză scurtă elvețiană*, îngr. și pref. trad., București, 1981; Nataša Tanská, *Duelul*, București, 1984, *Scrisoarea*, București, 1984, *Scrisori cu postscriptum*, București, 1989; *Lirică elvețiană de limbă franceză*, pref. Odette Renaud-Vernet, București, 1985; Bohumil Hrabal, *O minune în fiecare zi*, București, 1986, *L-am servit pe regele Angliei*, București, 2000, *Perlă dosită*, Nădlac, 2006, *Cuvioasa întristare*, Nădlac, 2007, *Serbările ghiocelor*, Nădlac, 2007; Roman Raž, *Vânzătorul de umor*, București, 1991; Milan Kundera, *Ridicole iubiri*, București, 1991, *Gluma*, București, 1992, *Viața e în altă parte*, București, 1995, *Valsul de adio*, București, 1996, *Cartea râsului și a uitării*, București, 1998, *Insuportabila ușurătate a ființei*, București, 1999, *Nemurierea*, București, 2002; Jaroslav Seifert, *Toate frumusețile lumii*, București, 2007.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Prefață la Jaroslav Hašek, Peripețiile bravului soldat Švejk în războiul mondial*, ed. 7, București, 1997; *Dicț. scriit. rom.*, II, 459–461; Dagmar Mária Anoca, *Un remarcabil susținător al dialogului cultural*, LCF, 2000, 2; Geo Vasile, *Hrabal și fabulosul sub tratament parodic*, ALA, 2000, 541; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 100–101; Elisabeta Lăsconi, „Am tradus scriitori interziși în țara lor” (interviu cu Jean Grosu), ALA, 2003, 688. **I.D.**

GROSU, Valeria (Valentina) (22.VI.1950, Sofia – Soroca – 27.VI.2012, Chișinău), poetă. Este fiica Zinoviei și a lui Ion Grosu. A studiat, între 1968 și 1971, la Facultatea de Ziaristică a Universității de Stat din Chișinău și, între 1974 și 1979, la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova, unde a făcut și doctoratul. A fost redactor la „Glasul”, „Tinerimea Moldovei”, „Columna”, „Sud-Est cultural” și a colaborat la „Curierul românesc”, „Basarabia”, „Poezia”, „Cronica” ș.a. Coordonator de programe la Fundația Soros în 1994 și 1995, a fost ulterior funcționar în Ministerul Culturii. A debutat în presă în 1968, iar editorial în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (1975). Volumul *Miere eretică* (2002) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

G. cultivă o formulă lirică de jurnal reflexiv-interogativ, încercând să transfigureze stări și sentimente legate de timp în curgerea lui lentă. Este un timp al sufletului călător „dintr-o ființă în altă ființă”, materializat metaforic în toposul ninsorilor domoale și al ninsorilor cu privighetori, precum în poeziile din *Chip și suflet* (1979), *Ninsori cu privighetori* (1988). Versurile din volumul *Schimbarea la față* (1990) propun o viziune spiritualizată, care se traduce – arghezian – în rugă, epifanie, imn și psalm. Poeta spune „Vin și aduc taina mea”, dar, așa cum s-a remarcat, poezia ei ar fi o „binecuvântată erezie” (Em. Galaicu-Păun), rod al unei incursiuni reflexive ce încearcă să țină în echilibru căile vieții și abisul morții, acesta văzut ca un „spectacol abrupt”: „De acum înainte/ de fiecare dată când vom muri/ am să mă tem de golul sonor/ din care am supraviețuit,/ de muzica înaltă plină de cruzime,/ de râmele inocent visătoare/ la trupul meu neînceput,/ de un anumit surâs,/ acoperindu-mi grijuliu cu un colț de cortină/ inima, gură-cască la acest spectacol abrupt”.

SCRIERI: *Chip și suflet*, Chișinău, 1979; *Căsuța de miere*, Chișinău, 1982; *Ninsori cu privighetori*, Chișinău, 1988; *Mărul de aur*, Chișinău, 1989; *Schimbarea la față*, Chișinău, 1990; *Miere eretică*, Chișinău, 2002; *Zice-rea pământeanului*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Adriana Iliescu, *O retorică a sufletului*, „Columna”, 1992, 6–7; Andrei Țurcanu, *Bunul simț*, Chișinău, 1996, 119–126; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 227–228; Em. Galaicu-Păun, *Binecuvântata erezie*, CF, 2002, 9–10; Lucian Vasiliu, *Adnotări fulgurante*, CL, 2003, 5; Sleahtițchi, *Cerc*, 113–116; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 420–425. **M.C.**

GROȘAN, Ioan
(3.X.1954, Satulung,
j. Maramureș),
prozator, publicist.

Este fiul Adelinei Groșan (n. Lupean), învățătoare, și al lui Gheorghe Groșan, funcționar. A absolvit în 1973 Liceul „Gh. Șincai” din Baia Mare, iar în 1978 Facultatea de Filologie a Universității din Cluj-Napoca, cu o lucrare de licență având un titlu premontoriu pentru viitoarea sa formulă de proză: *Filmul și literatura română*. A făcut parte din grupul de scriitori tineri școliți de revista „Echinoc” (al cărei secretar de redacție a fost între 1974 și 1978) și s-a recomandat constant drept echinoxist, deși a mai trecut prin Cenaclul de Luni și prin cel al revistei bucureștene „Amfiteatru”. A fost, de asemenea, membru al grupului literar experimental Ars Amatoria. Începând din 1978 a funcționat ca profesor de limba și literatura română în București și ca referent la Uniunea Artiștilor Plastici. După 1989 a lucrat ca redactor-șef adjunct la revista „Contrapunct”, redactor la „Academia Cațavencu”, referent la Studioul Cinematografic al Ministerului Culturii, jurnalist în redacția ziarului „Ziua”, colaborator la „Plai cu boi” etc. Debutază în presa literară în timpul studenției (1974), colaborând sistematic la „Echinoc” în special cu articole de critică. În 1985 tipărește volumul de povestiri *Caravana cinematografică*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. **G.** nu este un autor prolific și a doua carte, tot de proză scurtă, *Trenul de noapte*, urmează abia în 1989. După 1990 se afirmă pasager în genul dramatic și semnează ca publicist o producție fluvială – opinii și satiră.

Deși a compus piese de teatru, a scris roman, a semnat o suită substanțială de eseuri și o serie de texte greu clasabile generic, **G.** este prin excelență autorul de proză scurtă al generației '80. O opțiune dictată în primul rând de vocație, cum demonstrează volumul de debut – o proză echilibrată și matură, înzestrată cu o neobișnuită energie de fixație. Pe de o parte, ea enunță supratema

întregii creații – raportul de forțe dintre literatură și viață (indiferent în ce parte înclină temporar balanța). Pe de alta, deconspiră și ilustrează fibra cinematografică a înzestrării imaginative, ca și a tehnicii lui **G.** El s-a bucurat de o primire excelentă încă din start, deși a rămas multă vreme – printre colegii mult mai prolifici de generație –, autorul unei singure cărți. O carte de care etichetele critice (de pildă, textualismul) s-au lipit grăbit și uneori ireversibil. Prozele din *Caravana cinematografică* demarează de regulă dintr-un fel de răscruce, de unde autorul își propulsează personajele, silindu-le să facă naveta între text și viață, să etaloneze distanțe și să traseze perimetre. Dincolo de orice nuanțe, este ceea ce se petrece în istorisiri precum *Marea amărăciune*, *O dimineață minunată pentru proza scurtă* sau *Caravana cinematografică*, proza eponimă a volumului. O poziție privilegiată ocupă povestirea *Insula*, al cărei narator acoperă funcțional întreaga zonă a conștiinței auctoriale. De aceea, tocmai lui i se rezervă misiunea strategică de a formula alternativa fondatoare a literaturii, ca ipostază a scrisului. Conform lui **G.**, la unul dintre poli „stăm pe o carte”, pe când la celălalt facem excavații metodice și răbdătoare în viață, „căutând lucruri remarcabile, din care să se poată scoate oricând câteva pagini corecte, curgătoare”. În *Trenul de noapte* balanța înclină vizibil către viață. Trei dintre cele patru povestiri, de dimensiuni variabile, cantonează în satul ardelenesc postbelic. O lume care păstrează aderențe intertextuale vizibile, coborând în timp până la Ioan Slavici. De mai mari proporții, aproape o nuvelă, *Spovedania* are în centru un destin epic de tip romanesc. În acest text autorul dovedește că a trecut pe la școala de proză ardelenescă a schițelor lui Liviu Rebreanu și a nuvelor lui Ion Agârbiceanu. Dar și că este un autor familiarizat în egală măsură cu tăietura frazei și cu articulațiile gândirii narative din romanele lui William Faulkner (unul dintre prozatorii lui preferați). Nimic din romanul social festivizat nu există în proza densă, economic croită și minuțios șlefuită. *Spovedania*, *Adolescent* sau *OZN* au ca decor lumea mărunță, periferică, ternă a celorlalți optzeciști, unde totul fierbe la foc mocnit, cu flacără mică. Este lumea mizeră, sordidă, lipsită de orizont, adeseori abrutizată a satului transilvan postbelic, unde se macină destine

Mircea Dinescu, Ioan Groșan și Laurențiu Ulici

de intelectuali blazați. O deviere notabilă în raport cu norma epică de acum este textul care dă și titlul volumului, *Trenul de noapte*, apropiindu-l pe **G.** de aceia dintre comilitonii săi care (în special în ultimii ani ai decadei) au trecut în tabăra „fabulanților”. Căzând în sfera insolitului, povestirea se depărtează radical de rețeta transmisiilor reportericești în direct – de tip Mircea Nedelciu –, virând în direcția contrară. Într-o gară de provincie uitată de lume evoluează două personaje anonime – un acar și un șef de stație bovaric. Harul narativ al prozatorului îi surprinde pe ambii în succesiunea bine ritmată a câtorva scene, derulate cinematografic. Metronomul existenței lor se mișcă leneș, aproape imperceptibil, în ritmul celor două trenuri (un personal și un marfar) care trec zilnic prin stație. Într-un asemenea calm plat, cu orizontul obturat din toate direcțiile, unica notă de culoare o procură amintirea trenului misterios care – la ora trei și șapte minute în fiecare noapte – trecea ca o năluca prin gara (cu o oarecare importanță) de unde șeful a fost cândva exilat. Tot eșafodajul de normalitate cotidiană a personajelor se sfârșimă

în țândări în momentul în care trenul-fantomă își face intempestiv apariția la acest capăt de lume, ademenind pe unul dintre cei doi protagoniști (acarul) în lumea „de dincolo”. La fel ca în prozele lui Mircea Eliade, insolitul se camuflează în chiar inima realului, ale cărui norme – întruchipate solemn pentru șeful de gară de mersul trenurilor și de regulamentul de funcționare al căilor ferate – trenul-fantomă le sfidează și le încalcă suveran. Prin echilibrul instaurat între contrarii, ca și prin economia de mijloace, **G.** dă una dintre cele mai izbutite scrieri ale sale. Dacă tehnica narativă a majorității optzeciștilor rămâne predominant acustică (transmisia directă, înregistrarea pe bandă ș.a.m.d.), el este un autor la care vizualitatea triumfă. În *Caravana cinematografică* și în *Trenul de noapte* mijloacele predilecte sunt prim-planul și, respectiv, stop-cadrlul, decupate expert și prelucrate cu minuție. O artă remarcabilă a montajului reține în schimb atenția în romanul *O sută de ani de zile la porțile Orientului* (1992; Premiul Uniunii Scriitorilor). O supratemă a memoriei epice adună și împletește abil firele – la alți autori disperate

– ale fabulației, metaliteraturii, istoriografiei, actualității politice și livrescului în textura uneia dintre puținele cărți optzeciste care validează cotitura postmodernistă târzie și mai curând anemică a literaturii române. Două lucruri sunt cu adevărat notabile în acest roman, imposibil de povestit sau de rezumat. Mai întâi regia repertoriului cultural exploatat și tehnica impecabilă a punerii sale în scenă. (O artă similară a montajului, de data aceasta poetic, este folosită și în *Levantul* lui Mircea Cărtărescu.) Iar după aceea, priza la real, și mai ales la realitatea politică, a artificiei livresc. Autorul inventează o formulă proprie de sudură, grație căreia aventura unei povestiri (căci asta este romanul în punctul său de pornire) se transformă, pe nesimțite, în povestirea unei aventuri captivante. Nu întâmplător, autorul decide să exploateze resursele consacrate ale eposului de călătorie și ale taifasului de popas, care în istoria literaturilor europene, cu precădere în secolul al XVIII-lea, oferiseră pretexte generoase fraternizării dintre proza de observație și metaliteratură. Dacă *O sută de ani de zile la porțile Orientului* era o metaficțiune istoriografică parodică, miniromanele *Planeta mediocrilor* și *Epopoea spațială 2084*, scrieri intens subversive publicate în presă sau în „Almanah «Anticipația»” înainte de 1990, dar în volum abia în 1991, aleg drept cal de bătaie convențiile literaturii științifico-fantastice scrise în socialism. Exceptând aceste volume, în primele decenii postcomuniste **G.** publică puține titluri relevante. El se risipește într-o abundentă producție comico-satirică, circumstanțială și nesărată, adunată în *Nutzi, spaima Constituției (Jurnal de Cotroceni)* (1998) și *Județul Vaslui în NATO* (2002). Totuși, în 2010 reușește să tipărească primul volum dintr-un roman pe care-l anunțase insistent și din care publicase fragmente în presă – *Un om din Est* (2010). Este cartea vieții de provincie din anii terminali ai comunismului, sufocată de aspirații mărunte, de turnătorii etc.; singurele compensații sunt cele erotice, bahice, culinare. Cu toate virtuțile comico-satirice, totul rămâne la nivel de clișeu sau de contraclișeu. Nici partea intertextuală nu suferă de exces de subtilitate: de pildă, un oarecare Grigore Samsaru se trezește nu metamorfozat în gândac, ci cu dorința de a se înscrie în Partidul Comunist. Partea cu adevărat valabilă a operei acestui prozator extrem de înzestrat e constituită

din primele două volume de povestiri și romanul *O sută de ani de zile la porțile Orientului*.

Groșan este printre puținii creatori de școală nouă care n-au devenit prizonierii unei singure formule epice, asimilând, cu o complicitate matură, atât experiența intertextualității, cât și stilul perifrastic faulknerian ori minuția cehoviană în descrierea platitudinii existențiale. Convergența aceasta nu e câtuși de puțin stridentă, fiindcă nu eclectismul definește prozele acestui autor, ci predispoziția, savant întreținută, de a amesteca în pasta perfidă a ironiei cele mai diverse maniere.

RADU G. ȚEPOSU

SCRIERI: *Caravana cinematografică*, București, 1985; *Trenul de noapte*, București, 1989; *Școala ludică*, București, 1990; *Planeta mediocrilor*, București, 1991; ed. (*Planeta mediocrilor precedată de Epopea spațială 2084*), Brașov, 2002; *O sută de ani de zile la porțile Orientului*, București, 1992; ed. 2, Brașov, 2002; *Jurnal de bordel*, București, 1995; *Nutzi, spaima Constituției (Jurnal de Cotroceni)*, Craiova, 1998; *Povestiri alese*, București, 1999; *Județul Vaslui în NATO*, Brașov, 2002; *Caravana cinematografică și alte povestiri*, pref. Nicoleta Cliveț, București, 2005; *Un om din Est*, I, București, 2010. **Ediții:** Aureliu Cornea, *Flori de întuneric*, introd. Artur Silvestri, Cluj-Napoca, 1978 (în colaborare cu Artur Silvestri).

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *Stăm pe o carte*, RL, 1985, 50; Monica Spiridon, [Ioan Groșan], RL, 1987, 8, 1993, 17; Ioan Simuț, *O nouă școală a lui Caragiale*, F, 1989, 7; Simion, *Scriitori*, IV, 653–657; Papahagi, *Cumpănă*, 358–361; Țeposu, *Istoria*, 23–24; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 198–202; Borbély, *Xenograme*, 84–87; *Dicț. scriit. rom.*, II, 461–463; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 427–429, 431–433; Dimisianu, *Lumea*, 428–435; Oțoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Nicoleta Cliveț, *Ioan Groșan*, Brașov, 2001; Manolescu, *Lista*, II, 291–295; Cristea-Enache, *Concert*, 212–222; Holban, *Portrete*, I, 312–316; Ștefănescu, *Istoria*, 1010–1014; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, 139–146; Andrei Terian, [Ioan Groșan], E, 2007, 7–8, CLT, 2010, 13; Manolescu, *Istoria*, 1368–1371; Popa, *Ist. lit.*, II, 835–839; Mircea Mihăieș, *Avem un Boccaccio!*, O, 2010, 4; Alex Goldiș, *Comunismul în benzi desenate*, VTRA, 2010, 8–9. **M.S.**

GROZDAN, Dorian (2.XI.1912, Gherteniș, j. Caraș-Severin – 19.I.1991, Timișoara), poet, autor dramatic. Este fiul Mariei (n. Coroi) și al lui Iulius Grozdan, țărani; prenumele la naștere: Rusalin. Urmează școala elementară în satul natal (1919–1926) și Seminarul Pedagogic din Arad (1926–1933). Ulterior a fost profesor și apoi inspector școlar (1947–1949) în Timișoara. Face parte din conducerea asociației literare Altarul Cărții, devenită ulterior Asociația Scriitorilor din Banat.

Este secretar de redacție la revista „Luceafărul” din Timișoara (1935–1942), fiind apoi prezent în redacția publicațiilor „Dacia” (1942–1944), „Viața bănățeană” (1944–1945), „Românul” (1945–1948). În 1935–1936 scoate împreună cu Marius Bucătură revista pentru copii „Prichindelul”. Este membru al Grupării Învățătorilor Scriitori din România, care în 1942 îi oferă și un premiu. Colaborează la „Adevărul literar și artistic”, „Aradul”, „Colț de țară” (Timișoara), „Gazeta învățătorilor” (Arad), „Fruncea”, „Reșița”, „Societatea de mâine”, „Vestul”, „Scri-sul bănățean” („Orizont”) ș.a. A debutat cu elegia *Cad frunzele* la „Adevărul literar și artistic” în 1930. Continuă ca dramaturg, publicând în anii '30 ai secolului trecut mai multe piese de teatru, moralizatoare, didactice, bazate mai mult pe anecdotă – *Trei nopți de răs* (1930), *Omul și beția* (1931), *Când găina cântă* (1932), *Mă bate nevasta* (1932), *Două scrisori* (1932), *Surd și chior* (1936), *Cucoana din tren* (1936). Primul volum de versuri, *Brazde păgâne*, îi apare în 1935, fiind întâmpinat favorabil de critica vremii.

Stihurile „bolovănoase” ale lui G., cu accente de duioasă melancolie și susținute de un angrenaj imagistic pe măsură, au fost alăturate direcțiilor moderniste, mai ales datorită stilului. Lirismul sentimental, tonul elegiac și motivele, între care domină nostalgia locurilor natale, îl plasează în mod evident între tradiționaliștii moderați, postsămănătoriști: „Luna-și despletește peste zări argintul/ inima mi-e-n noaptea asta iască/ cerul somnoros o geană-și/ unde a-nceput să crape, greu, pământul” (*Luna, peste zări*). G. pare că se află mereu în căutarea unui tărâm miraculos, a „țării de vis”, un loc de refugiu în fața orașului pustiu și pustiitor. Peste decenii, publicarea cvasiintegrală a poeziilor în volumul retrospectiv *Umbre de cleștar* (1974), cu o prezentare de Eugen Todoran, pune în evidență capacitatea autorului de a asimila, fără ostentație, principalele orientări ale liricii românești din prima jumătate a veacului al XX-lea. În placheta *Anotimpuri aprinse* (1982) apare mai pregnantă apartenența sa la tipologia poetilor „meridionali”, dornici de soare, vibrând afectiv: „Urcă seva din pământuri, clocot verde, crud,/ plesnesc la soare mugurii-n băgrini și-n dud./ Ce păienjenisuri toarce cerul peste vii,/ destrămare lentă, fulgi de păpădii?” (*Clopotul din mine cântă*). Comparat adesea cu Aron Cotruș, G. este

un poet important în devenirea literară a Banatului. În ipostaza de comentator, G. reconstituie în monografia *Romul Ladea și lumea lui cuprinzătoare* (1979), cu numeroase date și mărturii, personalitatea sculptorului, precum și atmosfera de efervescență cultural-artistică a cenaclului închegat în jurul acestuia în Timișoara. Efortul, mai mult decât meritoriu, îi va fi răsplătit cu Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara.

SCRIERI: *Trei nopți de răs*, Cluj, 1930; *Omul și beția*, Cluj, 1930; *Când găina cântă*, Cluj, 1932; *Mă bate nevasta*, Cluj, 1932; *Două scrisori*, Cluj, 1932; *Brazde păgâne*, Timișoara, 1935; *Cioplitori în lemn*, Timișoara, 1936; *Cucoana din tren*, Cluj, 1936; *Surd și chior*, Cluj, 1936; *Porți închise*, București, 1942; *Umbre de cleștar*, pref. Eugen Todoran, Timișoara, 1974; *Romul Ladea și lumea lui cuprinzătoare*, Timișoara, 1979; *Anotimpuri aprinse*, pref. Cornel Ungureanu, Timișoara, 1982.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, 465; Aurel Cosma, *Poetul Dorian Grozdan la 60 de ani*, O, 1972, 27; Lucian Alexiu, „*Umbre de cleștar*”, O, 1974, 22; Țirioi, *Premise*, 79–80; Mircea Șerbănescu, [*Dorian Grozdan*], O, 1979, 14, 1987, 44, „Reflex” (Reșița), 2001, 1–3, 2002, 10–12; Ungureanu, *Imediata*, I, 176–181; Brândușa Armanca, *Dorian Grozdan față cu lumea lui Romul Ladea*, O, 1981, 2; Vasile Radu, „*Romul Ladea și lumea lui cuprinzătoare*”, ST, 1981, 3; Dan Mutașcu, *Portret al poetului la 70 de ani*, SPM, 1982, 616; Al. Jebeleanu, *Toamnele poetului Dorian Grozdan*, O, 1985, 49; Ruja, *Parte*, I, 39–44; *Dicț. Banat*, 355–358. **O.B.**

GRUBER, Eduard (2.IV.1861, Iași – 28.III.1896, București), critic literar, estetician. Este fiul Mariei și al arhitectului Iosef Gruber. Mama era, probabil, ieșeancă, fiul ei fiind botezat ortodox la Biserica „Toma Cosma”. Tatăl, originar din München, ajunge în 1858 arhitect-șef al orașului Galați. G. urmează liceul la Iași, înscriindu-se, tot acolo, la Facultatea de Litere, pe care o termină în 1884. În 1886 pleacă la Paris, unde timp de un an frecventează cursuri de filologie la École des Hautes Études, la École des Chartres, la Collège de France și la École des Langues Orientales. Inteligență vie, dar nedisciplinată, G. este preocupat de limbile romanice, de cele slave și de filologie, concurând chiar pentru un post la Catedra de filosofie a Universității ieșene. Se oprește, în cele din urmă, la studierea psihologiei. Cu sprijinul lui Titu Maiorescu, în anul 1889 obține o bursă de studii în străinătate. La Leipzig lucrează doi ani în laboratorul de psihologie experimentală al lui Wilhelm Wundt și participă la congresele

internaționale de psihologie de la Paris (1889) și Londra (1892), unde lucrările sale despre fenomenul „audiției colorate” sunt bine primite. Se căsătorește cu Virginia, fiica Veronicăi Micle. În 1893 își ia doctoratul în psihologie experimentală la Leipzig și în anul următor se întoarce în țară, unde i se oferă un post la Catedra de psihologie a Universității din Iași. Inaugurează aici un curs de psihologie experimentală, înființează și un laborator de psihologie experimentală – primul din România –, ține conferințe pe această temă, participă la un congres de specialitate la Roma (1894). Frecvența atât ședințele secției literare a Societății Științifice și Literare din Iași, cât și pe acelea ale cercurilor de orientare socialistă. Bolnav de nervi, moare încă tânăr.

Pasionat de rezultatele obținute de psihologia contemporană, influențat de cercetările întreprinse în Franța de Frédéric Paulhan, **G.** publică studiul *Stil și gândire* (1888). În intenția sa, critica literară urma să devină „o psihologie literară” care să cerceteze „anatomia și fiziologia intelectuală a scriitorilor”. Opera literară juca rolul de simplu document psihologic, pierzându-și caracterul specific, pe care autorul studiului îl lăsa pe seama aprecierilor subiective și a gustului artistic al celui ce o analiza. Urmând, în linii generale, „tipologia psihologică” a lui Jean Charcot, el studiază stilul câtorva scriitori români, între care, în primul rând, stilul lui M. Eminescu, căruia îi analizează imaginile vizuale, auditive etc. **G.** se numără printre primii cercetători ai prozei eminesciene.

SCRIERI: *Stil și gândire* (Încercare de psihologie literară), Iași, 1888; ed. Iași, 1894; ed. îngr. Doina Rizea, introd. Nicolae Georgescu, București, 2006.

Repere bibliografice: D. A. Teodoru, *Psihologia literară și dl. Ed. Gruber*, „Contemporanul”, 1889–1890, 5–7; Artur Gorovei, *Alte vremuri*, Fălticeni, 1930, 103–117; *Dicț. lit.* 1900, 418; Al. Husar, *Pe nedrept uitatul Eduard Gruber*, DL, 1999, 34; Nicolae Georgescu, *Eduard Gruber și destinele eminesciene*, IIȘ, 2009, 1, 3, 4. **D.M.**

GRUIA, Bazil (5.I.1909, Cisteiu de Mureș, j. Alba – 7.X.1995, Cluj-Napoca), poet. Este fiul Alțiței (n. Timar) și al lui Vasile Gruia, preot. Face gimnaziul la Turda (1919–1922) și liceul la Aiud (1922–1927), apoi urmează Facultatea de Drept a Universității din Cluj (1927–1932). Profesează avocatura la Ocna Mureșului, Huedin și Cluj. Debutează cu versuri în „Ghionoaia”, revista liceului din Aiud, și editorial cu volumul *În țara toamnei* (1929). A fost redactor

la gazeta clujeană „Chemarea tinerimei române”, a mai colaborat la „Fire de tort” (Turda), „Unirea” (Blaj), „Patria”, „Societatea de mâine” (Cluj), „Tribuna”, „Reacțiunea literară” (București).

Debutul lui **G.**, remarcat și de G. Călinescu în „Viața literară”, a însemnat doar un exercițiu de digitație pentru cel care, peste aproape patru decenii, își va schimba și stilul, și maniera, dar mai ales tonul. După o pauză autoimpusă, poetul revine cu volumul *Arderea etapelor* (1968), succedat la intervale scurte de alte noi cărți de versuri. Nimic (sau aproape) nu mai amintește de romanticul întârziat de odinioară, poetul dovedind odată cu înaintarea în vârstă nu doar o vitalitate (uneori exacerbată), dar și capacitatea de adaptare la noile formule poetice, ceea ce i-a determinat pe comentatori să îl considere fie un „neoromantic orientat spre expresionism” (Dumitru Micu), fie un exponent al „neobarocului, cu similitudini în poezia marelui Góngora” (Ion Lungu). Relațiile apropiate cu Lucian Blaga – căruia, de altfel, i-a și dedicat câteva volume – ar fi presupus și o influență a acestuia. Dar nu poate fi vorba în lirica lui **G.** (nici în cea erotică, nici în cea de meditație) despre fiorul metafizic specific creației blagiene. Câteva sunt coordonatele poeziei sale, adevărate laitmotive în mai toate cărțile: credința numai în viața de acum (adică în timp, nu în eternitate), încrederea în harul său, de unde și totala dependență de poezie („Știu, fără poezie aș păli”). Insidios, gândul morții îl face să implore patetic amânarea sentinței definitive: „Aș plăti Eternității tribut pentru cât îmi mai îngăduie/din timpul de dincolo să mai rămân aici” (*Fast cronologic*). Dacă în *Efigiile riscului* (1978), mai vizibil decât în culegerile anterioare, „puseurile” patriotice, fără valoare estetică, își găsesc locul într-un fel de proză mai mult sau mai puțin rimată (*Baba Novac, Cap de răscoală, Vlad, Coșbuc și 1907*), în schimb, în *Copacul ascuns* (1994), pe lângă pregnantul pre-sentiment al morții (*Capăt de drum*), este invocată „Unica Bobí, Alfa și Omega iubirii mele”, trecută în lumea umbrelor, dar prezentă dureros de viu în amintirea poetului. Sunt versuri delicate, care întregesc profilul unui artist sensibil, grav, încrezător în steaua sa, dar și temător în fața necunoscutului. Trei volume de documente referitoare la viața și opera lui Lucian Blaga (scrisori, mărturii, amintiri ale unor apropiați ai poetului), apărute în 1974–1981, constituie un util instrument de lucru pentru specialiști și un interesant dosar de existență pentru publicul larg, întrucât comentariile, rama amintirii sunt

prezente mereu. Și paginile din *Mixaje în timp* (I–II, 1995–1999) au deopotrivă caracter documentar și memorialistic.

SCRIERI: *În țara toamnei*, Cluj, 1929; *Arderea etapelor*, București, 1968; *Obsesia verii*, Cluj, 1972; *Blaga inedit. Amintiri și documente*, Cluj-Napoca, 1974; *Patima albă*, pref. Șerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1976; *Efigiile riscului*, Cluj-Napoca, 1978; *Blaga inedit. Efigii documentare*, I–II, Cluj-Napoca, 1981; *Inscripții pe tăblițe de aer*, Cluj-Napoca, 1983; *Miraculoșii Alter Ego*, Cluj-Napoca, 1985; *Infinitul de fiecare zi*, Cluj-Napoca, 1987; *A patra dimensiune*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1989; *Pelerin la Curtea Miracolelor*, Cluj-Napoca, 1991; *Copacul ascuns*, Cluj-Napoca, 1994; *Mixaje în timp*, I–II, București, 1995–1999; *Recviem pentru o iluzie*, îngr. și postfață Valentin Tașcu, Cluj-Napoca, 1995.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 515; Dumitru Micu, [Bazil Gruia], GL, 1968, 24, LCF, 1975, 16, CNT, 1976, 37, RL, 1979, 3; Șerban Cioculescu, [Bazil Gruia], RL, 1972, 27, 1975, 14; Nicolae Manolescu, *Versuri*, RL, 1972, 26; Iosif Pervain, *O nouă carte despre Lucian Blaga*, TR, 1975, 7; D. Vatamaniuc, „Lucian Blaga inedit”, RITL, 1975, 3; Dan Laurențiu, *Modul optativ*, LCF, 1976, 31; Radu G. Țeposu, *Renașterea poetului*, ECH, 1976, 9–10; Poantă, *Radiografii*, I, 214–216, II, 181–184; Aurel Sasu, *Bazil Gruia sau Poezia riscului lucid*, O, 1979, 5; Mircea Vaida, *O sută de poeme*, TR, 1983, 20; Irina Petraș, „Inscripții pe tăblițe de aer”, T, 1983, 12; Tașcu, *Poezia*, 126–132; Mircea Popa, *Poezia lui Bazil Gruia*, TR, 1991, 27; Ion Lungu, „Copacul ascuns”, TR, 1995, 14; Poantă, *Dicț. poeți*, 95–97; *Dicț. scriit. rom.*, II, 463–464. **D.Gr.**

GRUIA, Călin (pseudonim al lui Chiril Gurduz; 21.III.1915, Trifești–Orhei – 9.VII.1989, București), prozator, poet. Este fiul Alexandrei (n. Galbură) și al lui Vartolomeu Gurduz, țărani. Urmează școala primară în satul natal și termină apoi Școala Normală din Orhei (1936). Un timp lucrează ca învățător în Tvardița, județul Tighina, și peste Prut, la Umbrărești. Concentrat ca ofițer în rezervă, este trimis pe Frontul de Răsărit (1941–1944) și cade prizonier, rămânând în lagăr până în 1948. Din 1951 până în 1969 este redactor al emisiunilor literare pentru copii din cadrul Radiodifuziunii Române. Debutează cu versuri în 1938 la revista „Speranța” (Orhei), iar prima carte, placheta *Litanii de seară*, îi apare în 1942. A mai colaborat la „Basarabia literară”, „Raza” și la reviste pentru copii din București: „Lumița”, „Arici Pogonici”, „Cutezătorii” ș.a. În 1980 i s-a acordat Premiul Asociației Scriitorilor din București.

Cu toate că începuturile lui G. se leagă de poezie, din 1952, când revine în viața literară, se dedică

scrisului pentru copii, prima lui culegere de povești fiind *Nucul lui Toderiță*. Harul basmelor, odată descoperit, se va revărsa neconținut într-o mulțime de snoave, povești, basme, legende, poeme versificate, toate alcătuiind o lume fermecată, care atrage cititorul mai tânăr sau mai vârstnic prin amestecul reușit de pitoresc, umor și fantezie. Fie că e vorba de prelucrări ale unor vechi motive populare de basm (*Ciuboșelele ogarului*, *Nuielușa de alun*, *Izvorul fermecat*, *Domnița-de-Rouă* ș.a.), fie că e vorba de întâmplări rememorate din propria copilărie (*Pânzele mamei*) sau din Primul și al Doilea Război Mondial (*Onică*, *De-a visele...*), G. se dovedește un povestitor sfântos și fantezist, care cultivă fraza plastică, oricare din poveștile sale, „clasice” de-acum, putând fi calificată drept poem în proză. De altfel, către sfârșitul vieții, în 1988, a revenit la preocuparea pentru propria poezie și a publicat un volum, *Călătorii*, cuprinzând poeme scrise între 1940 și 1970. Scriitorul și-a încercat mâna și în scenariile radiofonice pentru copii (peste cincizeci), în scenariile de film istoric (*Baladă pentru Măriuca*, *Vlad Țepeș*, *Corbea* ș.a.) sau de teatru, fără să exceleze, așa cum a făcut-o în literatura pentru copii, care cunoaște până astăzi numeroase reeditări.

SCRIERI: *Litanii de seară*, București, 1942; *Nucul lui Toderiță*, București, 1952; *Ciuboșelele ogarului*, București, 1954; *Nuielușa de alun*, București, 1954; *Poveste mică pentru cei mici*, București, 1954; *Povestea lăcrămi-oarelor*, București, 1955; *Profesorul cel nou*, București, 1955; *Izvorul fermecat*, București, 1956; *Minunata-mpărâție cu palate de hârtie*, București, 1957; *La „Drumurile lumii”*, București, 1959; *Poiana lunii*, București, 1960; *Onică*, București, 1962; *Vineri la amiază...*, București, 1962; *Drumul spune povești*, București, 1963; *Di-Di-Ri*, București, 1964; *Ograda*, București, 1965; *De-a visele...*, București, 1965; *Ospățul*, București, 1966; *Povești*, București, 1967; *Jucăușul*, București, 1967; *Domnița-de-Rouă*, București, 1969; *Măriuca*, București, 1970; *Vântură-lume*, București, 1971; *Cu ochii ca iarba...*, București, 1972; *Acolo, colinele ard*, București, 1974; *Ramura de măr înflorit*, București, 1974; *Peretele de lut*, București, 1975; *Scriitori pentru fluturi și pietre*, București, 1976; *Prințul de hârtie*, București, 1977; *Moara lui Elisei*, Iași, 1979; *Prietena mea Cătețuța*, București, 1979; *În norii ce vin și se duc...*, București, 1980; *La „Valsul dimineții”*, București, 1981; *Poiana de argint*, București, 1982; *Pânzele mamei*, București, 1984; *Nălucile nopții*, București, 1985; *Pădurea Mărgăritei*, București, 1987; *Călătorii*, București, 1988; *Nuielușa de alun și alte povești*, București, 2004.

Repere bibliografice: Beatrice Arion, *Trei cărți pentru copii*, „Revista bibliotecilor”, 1967, 5; Popa, *Dicț. lit.*

(1971), 280–281; Grigore Mureșan, „Moara lui Elisei”, CNT, 1980, 22; Radu G. Țeposu, „În norii ce vin și se duc...”, RL, 1981, 16; Haralambie Țugui, „Pânzele mamei”, CRC, 1985, 2; Căndroveanu, *Lit. rom.*, 142–145; *Dicț. scriit. rom.*, II, 464–465. **C.Br.**

GRUIA, Stelian (pseudonim al lui Stelian Iațeniuc; 16.IV.1933, Arbore, j. Suceava – 16.X.1996, București), prozator, poet, traducător. Este fiul Paulinei Iațeniuc, moașă, și al lui Gheorghe Iațeniuc, fierar. A absolvit Liceul Comercial din Suceava (1952), iar după trei ani urmați la Facultatea de Filologie a Universității din București (1952–1955) a făcut, ca bursier, studii de slavistică (1955–1959) la Universitatea „Taras Șevcenko” din Kiev. Și-a susținut doctoratul în 1995 cu o lucrare despre Taras Șevcenko, publicată în ucraineană (*Moletva i procliat*), tradusă și în română (2001). Lector la Catedra de literatură ucraineană a Facultății de Limbi Slave a Universității bucureștene, este autorul unui curs de istoria literaturii ucrainene (1975) și traducător al dumelor în limba română. A transpus, în ucraineană poezii de M. Eminescu, Mihai Beniuc, Geo Dumitrescu și proză de Ion Creangă, Geo Bogza, și a publicat în revistele literare din Ucraina studii de literatură română. Scrie la șaptesprezece ani în ziarul „Zori noi” din Suceava, dar debutul literar semnificativ este târziu, în 1963, când publică în revista „Luceafărul” povestirea *Roata*. Cea dintâi carte, culegerea de povestiri *Sâmbăta morților*, îi apare în 1968.

Predilecția lui **G.** pentru proza scurtă relevată în scrierile de început, *Sâmbăta morților*, *Roata* (1968), *Ciobanul și cireșul sălbatic* (1973), se regăsește în construcția romanelor ce vor urma, compuse din fragmente ce pot exista și independent. Lumea satului bucovinean, întâmplări din timpul războiului și din anii imediat următori, ritualuri vechi și obiceiuri mai noi alcătuiesc dominantele scrierilor sale. Multe texte, mai ales în volumul de debut, au un caracter memorialistic evident. Astfel, se poate înțelege, din evocările prilejuite de moartea tatălui (*Pâinea, Sfat de seară, Plata*), că numele real al scriitorului se trage de la strămoșii săi huțuli: „Eu, trăgându-mă din ei și cunoscându-i bine, îi socot moșii Moldovei”. *Calul negru*, care a dat titlul unui roman apărut în 1983, propune un simbol al morții pe care personajele o simt în preajmă și, uneori, reușesc să o evite. Este cazul tânărului profesor Ion Ulma, mutat disciplinar ca învățător la Valea Seacă, când urmările războiului, tifosul și

seceta făceau ravagii în Moldova. Acțiunea romanului începe în primăvara lui 1946, an în care avea să se abată asupra „răzeșimii” noua ordine socială, căreia îi va cădea victimă tatăl profesorului. Evenimentele și mutațiile sociale sunt evaluate din dublă perspectivă: a celor care acceptă schimbarea (comuniști în luptă cu „reacțiunea”) și a celor care încearcă să-și păstreze identitatea. Liniile narrative ce decurg de aici se întâlnesc prin personajul Ion Ulma. „Aflat între conformism politic și eludare de fapte – observă Marin Popa – romanul avansează cu chei până în prezent”. Romanul *Un an, o viață* (1986) se impune prin originalitatea universului investigat – o lume a femeilor singure, obligate să-și asume toate atribuțiile familiale și sociale, după plecarea la oraș a bărbaților. Viața de zi cu zi se împletește cu desfășurarea ritualurilor arhaice, ceea ce conduce la un perpetuu balans între lumea actuală și cea veche, între realism și lirism. Versurile din volumele *Baladele Arborei* (1977) și *Nord* (1979), de manieră tradițională, își extrag substanța din același spațiu bucovinean la care **G.** revine mereu cu nostalgie. Lirica este inspirată de folclor. În *Baladele Arborei* **G.** recompune, cu descântece, blesteme, cântece bătrânești și invocații magice, lumea străveche a ținutului natal. În atmosfera de mit, care plutește peste Arbora, se ivesc „în nopți cu lună și nelună” ctitorii: „Cărunții magi atotstăpâni/ zidari de cuget și fântâni/ Mari meșteri întru apă vie/ Cu stropii mari de veșnicie” (*Baladă cu ctitori*). Refugiul în zonele neștiute ale mitologiei relevă natura romantică a lirismului. **G.** însuși se autodefineste în *Nord*: „Rămas un trubadur de veac plâpând/ Și comis peste caii albi de gând”.

SCRIERI: *Eminescu în versuri ucrainene*, București, 1958; *Sâmbăta morților*, București, 1968; *Roata*, București, 1968; *Ciobanul și cireșul sălbatic*, București, 1973; *Curs de istoria literaturii ucrainene*, partea I: *A doua jumătate a secolului XIX*, București, 1975; *Baladele Arborei*, București, 1977; *Nord*, București, 1979; *Calul negru*, București, 1983; *Un an, o viață*, București, 1986; *Măgărușul năzdrăvan*, București, 1991; *Poet pe Golgota Basarabiei* (Grigore Vieru), București, 1995; *Prințul Constantin*, București, 1995. **Traduceri:** *Au trecut în goană caii* (Nuvele ucrainene contemporane), București, 1971 (în colaborare cu Dan Horia Mazilu); *Dume*, pref. trad. București, 1974; *Balada locului. Poezie ucraineană din România*, București, 1975; *Nebănuitul vers din umbra lunii. Poezii din Belarus, Estonia, Gruzia, Letonia, Lituania, Ucraina*, București, 1993.

Repere bibliografice: Magdalena Popescu, „*Sâmbăta morților*”, GL, 1968, 40; Stanca Fotino, „*Sâmbăta morților*”, AFT, 1968, 32; Vlad Sorianu, *Balade arborene*, ATN, 1978, 1; Augustin Pop, „*Baladele Arborei*”, RL, 1978, 35; Paul Dugneanu, *Un poet vitalist*, LCF, 1980, 5; Pompiliu Marcea, *Poetul Stelian Gruia*, SPM, 1980, 584; Gheorghe Pituț, *Flori de miazănoapte*, LCF, 1980, 24; Mihai Ungheanu, „*Calul negru*”, LCF, 1983, 28, 1987, 15; Mihail Iordache, „*Calul negru*”, CL, 1983, 9; Laurențiu Ulici, *Moldovenii (XXIV)*, RL, 1986, 18; Rachieru, *Poeți Bucovina, 195–200; Dicț. scriit. rom.*, II, 465–466; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 462; Ciocanu, *Vase comunicante*, 459–465; Popa, *Ist. lit.*, II, 252–253.

M.P.-C.

GRUPAREA CRITICILOR LITERARI ROMÂNI, asociație înființată în București la 23 octombrie 1936, având ca membri pe Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian, Ion Biberi și Octav Șuluțiu, cel dintâi fiind președinte. Inițiativa i-a aparținut „pe de-a întregul” lui Pompiliu Constantinescu. Acesta ar fi adresat în cursul verii 1936 un „însuflețit apel” tuturor „deținătorilor de rubrici permanente de critică literară” în vederea unei reacții colective la campaniile duse de „Neamul românesc” împotriva lui Tudor Arghezi (cu poezia căruia urma să se inaugureze seria de „ediții definitive” la Editura Fundațiilor Regale) și a lui E. Lovinescu (nominatizat pentru primirea în Academie), ambii acuzați de a fi contravenit principiului moralității. Se preconiza, de asemenea, respingerea atacurilor lansate de „puriști” împotriva neologismelor (pe urmele lui Timoleon Pisani) și a celor mai înfime încălcări ale normelor gramaticale. Un ultim obiectiv se referea la actele de „improbabilitate critică”, acte pe care le vestește mai întâi Ion Biberi în ziarul „Le Moment”. În fapt, Pompiliu Constantinescu, cronicarul revistei „Vremea”, anunțase oarecum în treacăt, la 2 august 1936, că „până la toamnă poate va deveni realitate” un „deziderat” formulat de el în urmă cu șase luni, când îi propusese lui Mihail Sebastian organizarea unei „asociații a criticilor literari, fără statute, fără festivități și fără consemne”, al cărei program ar fi urmat să se stabilească la „o masă lunară, cu un schimb de opinii, într-o atmosferă camaraderască, de stimă reciprocă”, asociație ce ar fi putut constitui „și bazele unei «corporații»”. Pentru a evita orice joc al vanității, propunea totodată ca președinte pe „decanul foiletoniștilor postbelici” – Perpessicius. Inventarea „apelului” venea să răspundă reproșurilor făcute

de E. Lovinescu, în ianuarie 1937, într-un interviu acordat cotidianului „Adevărul”, pentru excluderea lui dintr-o asociație profesională de către cei pe care tocmai îi declarase „discipoli” ai săi în capitolul consacrat criticii din *Istoria literaturii române contemporane*, capitol publicat în „Adevărul”, chiar în toiul demersurilor, în noiembrie 1936. Interviul în cauză determină ziarul bucureștean să se adreseze pentru lămuriri suplimentare (prin redactorul său George Adrian) celor șapte membri, într-o anchetă purtând titlul *Libertate literaturii!*. În răspunsul său Perpessicius neagă existența vreunei intenții de a se erija în „unanimitatea sau chiar majoritatea criticilor” și afirmă că „nici un nume, fie dintre seniorii criticii, fie dintre juniori n-a fost trecut cu vederea”, că nimic nu e „mai modest, mai neutru și mai tehnic” decât titulatura aleasă „după lungi pertractări”, ea (totuși) „amintind cu aproximație numerică grupă ostășească”. Franc și direct, însă, Mihail Sebastian recunoștea „împrejurarea de fapt” că „această grupare exista chiar înainte de a se constitui oficial [...] prin sentimentul de familie intelectuală, pe care numeroși ani de activitate paralelă ni l-au creat fiecăruia din noi” și „împrejurarea de ordin programatic”, constând în necesitatea „unei asociații de critici literari”, așa cum există una a criticilor muzicali. În răspunsul său Pompiliu Constantinescu reiterea ideea grupării – „început de asociație profesională cu deziderate și obiective mai îndepărtate”, dar punea accentul pe obiectivul imediat, „un fel de insurecție a lui Spartacus în cetatea literară”, întrucât „autonomia artei, dobândită principial de la Maiorescu [...] amenința să fie pierdută în câteva luni”. În acest context, pentru el și pentru Șerban Cioculescu îndeosebi, singura armă eficientă ar fi fost „buletinul săptămânal” al asociațiunii sau revista ei bilunară „Critica”. Apariția acestui „organ” al grupării ar fi fost amânată de Ministerul de Interne până după 1 ianuarie 1937 și atunci din nou, *sine die*. Cei șapte membri au continuat să lupte pentru obiectivele propuse fiecare la ziarul sau revista la care li se încredințează rubrici permanente, dând mereu impresia de concertare. Face excepție oarecum un episod polemic din august 1941, în care Șerban Cioculescu îi impută „amicului” său Pompiliu Constantinescu „alunecarea din laicitate în teologie absconsă și nomenclaturism tenebros” în monografia închinată poeziei lui Tudor Arghezi. De notat este comentariul lui Mircea Eliade la inițiativa criticilor

literari, publicat în revista „Vremea” din 1936, sub titlul ... *et altera pars*, prin care le atrăgea atenția asupra inconsecvenței lor, constând în faptul că ei respingeau prezumțiozitatea nespecialiștilor ce voiau „să dicteze” în domeniul artei și chiar al gramaticii, dar, la rândul lor, își arogau dreptul de a vorbi, fără pregătirea de bază, despre mistică și teologie.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *Fapte și idei*, VRA, 1936, 448; Pan. [C. Panaitescu], *D. Șerban Cioculescu vorbește „Gazetei” despre poziția sa în critica literară, despre Gruparea Criticilor Literari Români și despre raporturile dintre artă și morală*, „Gazeta”, 1936, 783; Mircea Eliade, ... *et altera pars*, VRA, 1936, 467; [E. Lovinescu, Vladimir Streinu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Ion Biberi, Octav Șuluțiu, Mihail Sebastian, Șerban Cioculescu], *Libertate literaturii!*, ADV, 1937, 16 243, 16 244, 16 246, 16 249, 16 254, 16 261, 16 270, 16 277; Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, 1975, 226–228; Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, ed. îngr. Gabriela Omăt, București, 1998, 658–662. **V.D.**

GUGA, Romulus
(2.VI.1939, Oradea –
17.X.1983,
Târgu Mureș),
poet, prozator,
dramaturg, publicist,
traducător.

Este fiul Șaroltei (n. Ercsey) și al lui Ioan Guga, medic. Urmează primele clase la Liceul „Emanoil Gojdu” din Oradea (1946–1951). În urma morții mamei, se mută cu tatăl său la Cluj, unde își continuă școala (1951–1953), după care se transferă la liceul din Gherla (1953–1955). Angajat ca funcționar la Gherla, trece, în clasa a X-a, la secția fără frecvență a liceului din Dej. E student la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1957–1962), timp în care debutează cu poezie în „Tribuna” (1958). După obținerea licenței, lucrează un an ca profesor de limba și literatura română la Școala Generală din Măcicașu (județul Cluj), apoi ca metodist cultural la Casa Universitarilor din Cluj (1963–1967). Ulterior este angajat secretar literar la Teatrul de Stat din Târgu Mureș, unde, în 1968, realizează un spectacol Lucian Blaga. Din 1971 până în octombrie 1983 este

redactor-șef al revistei „Vatra”, unde desfășoară o activitate publicistică intensă. Colaborează, în aceeași perioadă, la „Steaua”, „Tribuna”, „Echinox”, „Teatrul”, „Luceafărul”, „Orizont”, „România literară”, „Familia”, „Steaua roșie”, „Flacăra” ș.a. Traduce, mai cu seamă în pagini de revistă, din diverși autori, printre care Günter Grass, Jurek Becker. I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1970, 1977), Ordinul Meritul Cultural (1981) ș.a.

Personalitate plurivalentă, **G.** se ilustrează în toate genurile literare. Deși din punct de vedere editorial succesiunea poezie–proză–dramaturgie e ușor de observat, autorul nu renunță, de-a lungul carierei, la nici una din manifestările scriitoricești. Debutul în poezie, cu volumul *Bărți părăsite* (1968), urmat de *Totem* (1970), vădește o dublă influență. Pe de o parte, e evident până la pastişă dialogul cu marii poeți interbelici, practicat, în diferite grade, de întreaga generație neomodernistă. Blaga reprezintă sursa de inspirație cu privire la semnificația „trecerii” („Atât de ușor se strică/ Ce la naștere pare eternitate”), în timp ce de la Bacovia se preiau atitudinea elegiacă și retorica funebră: „O, viscoalea azi-noapte, viscoalea, gândul nostru de-a fi eterni,/ stau în casa ta cu tine și simt că de moartea din mine/ eu vreau să te vindec/ și nu fac cu mângâierea decât a te speria,/ stăm singuri și ni se pare că/ știm că-n casa asta e îngropat cineva”. Pe de altă parte, problematica general-umană, cu valențe arhetipale, e trecută prin filtrul estetist al poezilor de la „Steaua” (A.E. Baconsky, Aurel Rău), în preajma cărora **G.** se formează. Supunerea marilor teme ale existenței – viața, moartea, credința, erosul, timpul și memoria, istoria – unei stilistici livrești preocupate de perfecțiunea formală dă naștere unei poezii concentrate, situată la granița cu aforismul și cu notația gnomică: „Tristețea e o stare după moarte/ A unui gând.../ Numai în ea mă întâlnesc cu Dumnezeu/ Și conversăm ca oamenii de rând”. Integrala postumă *Poezii* (1986), conținând un număr important de inedite, demonstrează că problematica morții acaparase treptat prim-planul liricii lui **G.** Caligrafierea tuturor ipostazelor ei pune în scenă asumarea poeziei ca adevărată *ars moriendi*, autentică și gravă chiar în fragmentele în care precedentele literare sunt covârșitoare. Raportul dintre spiritul „elegiac”, predominant în poezie, și cel „jovial, tulburător de optimist în atitudine și cunoaștere” (Cornel Munteanu) se echilibrează

abia în proză și dramaturgie. Ținută în frâu în discursul poetic, dimensiunea etică și filosofică iese pe deplin la iveală în romanele lui G.. Deși pornesc de la date de observație realistă, acestea sunt parabole expresioniste despre tragismul existenței umane. Războiul, „obsedantul deceniu”, haosul politic-social postbelic reprezintă doar surse exterioare ale unui imaginar post-uman, care deposează conștiința de certitudini elementare. Majoritatea romanelor sunt parabole ale spațiului carceral, fie că vorba de ospiciul din *Nebunul și floarea* (1970), de cârciuma din *Viața postmortem* (1972) sau de azilul de bătrâni din *Paradisul pentru o mie de ani* (1974). Miza stilistică pe elipsă în defavoarea desfășurării monografice, bruierea dimensiunii realiste de către cea onirică sau preferința pentru dramele interioare ale personajelor în dauna devenirii lor exterioare nu reușesc să ascundă substratul polemic la adresa totalitarismului. Fără amploarea problematizantă a romancierilor „obsedantului deceniu” (Marin Preda, Augustin Buzura, Al. Ivăsiuc), G. scrie și el o proză preocupată de problema adevărului și de modalitățile de depășire a răului istoric. Conținutul subversiv al primului roman n-a trecut neobservat de către autorități, care-l retrag din librării și biblioteci în anul următor apariției. Cu titlul inițial *Iisus și ceilalți*, *Nebunul și floarea* instrumentează metafora ospiciului pentru a denunța malformațiile psihologice la care sunt supuși locuitorii unui spațiu concentraționar. Identitățile iluzorii ale locatarilor ospiciului, ipostaziați în Iisus, Filosoful, Savantul, Reporterul, Pavel din Tars, Majestatea Sa ș.a., pun în act un joc complex cu măști, în care farsa și carnavalescul devin singura modalitate de a restabili adevărul interzis de discursul rațional. Oricât de sibilnice și de inconsecvente, dezbaterile nebunilor despre libertate, adevăr sau moarte ating, pe versantul mai concret, problematici inerente mediului concentraționar: pasivitatea populației, mirajul puterii, libertatea expresiei, sursele și genealogia tiraniei. Formula experimentalistă servește unui imaginar în care raporturile adevăr-minciună, rațional-irational, tragic-farsă se răstoarnă în logica bandei Moebius. Ambiguitatea de natură lirică a scriiturii e pusă în slujba unui perspectivism ingenios: naratorul însuși înregistrează întregul spectacol burlesc cu detașarea și libertatea contemplativă a unui „mort”. Din problematicile și retorica acestui „text-matcă” (Constantin Ciopraga) se desprind următoarele

construcții romanești, mai puțin pregnante artistice: *Viața postmortem* resemantizează tema extincției în direcția unui scenariu tipic narațiunii „obsedantului deceniu”: naratorul e o conștiință dedublă, un „mort-viu”, capabil să-și analizeze retrospectiv conduita morală reprobabilă. Tensiunea romanului, construită printr-o permanentă amplificare a tehnicilor introspective, e de regăsit în confruntarea dintre ipostaza trecută și cea prezentă a personajului central. Dacă *Viața postmortem* pune sub reflector dilemele eului în raport cu totalitarismul comunist, *Paradisul pentru o mie de ani* ilustrează diseminarea conștiințelor pe fondul încărcat al ascensiunii hitleriste. Burlescul, fantasticul, oniricul, inserate firesc în logica narațiunii, sunt tot atâtea modalități de subminare a discursului lozincard care acaparează psihologia locatarilor unui azil de bătrâni. Doar naratorul-martor al evenimentelor, Matei, reușește să se sustragă ingerințelor ideologice ale epocii în favoarea unor valori general-umane. Romanele *Sărbători fericite* (1973) și *Adio, Arizona (Spovedania unui naiv făcută în fața unui autor din provincie)* (1974), parabole ale desprinderii de timpul neideologizat al tinereții, dovedesc că, pe măsură ce evoluează, proza trădează natura de moralist a autorului, gata să sacrifice diversitatea stilistică în favoarea „intrigii conceptuale” (Marius Miheș). Predilecția pentru conflictul de idei și pentru dezbaterile morale duc la genul în care G. se ilustrează plenar – teatrul. Dacă *Speranța nu moare în zori* (1973), prima piesă, e tributară încă unor schematisme dogmatice (acțiunea însăși e situată în zorii facerii „lumii noi”), cu personaje polarizate ideologic, următoarele scrieri îl consacră drept un dramaturg remarcabil, punând parțial în umbră opera poetului și a prozatorului. *Noaptea cabotinilor* (1977) ilustrează ciocnirea generaționistă a valorilor familiale în epoca postbelică: doctrinei de viață înclinate spre compromis a tatălui i se opune discursul neconcesiv și idealist al fiului. Cazul familial particular e ridicat de dramaturg la puterea abstracției printr-o construcție modernă, care amestecă dimensiunea ludică cu cea tragică. Mizând stilistic pe formula intertextului și a artificiei livresc, piesa inițiază, pe urmele lui Jean-Paul Sartre, Albert Camus sau Bertold Brecht, o pledoarie de subtext pentru autenticitate și angajare existențială. Piese de maturitate artistică *Evul mediu întâmplător* (1980) și *Amurgul burghez* (1983) compun un diptic al „alegoriei politice”,

devenită obsesie centrală a dramaturgului. Substratul didacticist, de dezbatere filosofică, nu erodează vizionarismul expresionist al dramaturgiei lui G. În *Amurgul burghez*, trimitere intertextuală la nietzscheanul *Amurgul idolilor*, problematica „supraomului” – întrupat în personajul central, Filip – e deconstruită prin proiectarea pe un fundal istoric dominat de cinism, lașitate și simulacru. Conflictul dintre răul istoriei, mistificările ideologiei și cabotinajul uman, pe de o parte, și aspirația spre adevăr și moralitate, pe de altă parte, ocupă avanscena acestui „teatru al esențelor”, în care fiecare personaj se dezvoltă și acționează la umbra unei idei. La fel ca alte ficțiuni subversive ale epocii, „tragicomediile” mizează pe tehnica ricoșeului simbolic. Mediul concentraționar din *Evul Mediu întâmplător*, descris ca un adevărat labirint al săliilor de judecată, face aluzie la realitățile concrete ale fascismului (organizația teroristă Falanga, uniforme verzi ale membrilor ei), însă pune, în fond, sub semnul întrebării legitimitatea oricărei forme de totalitarism. Replica „Omul e frumos, este cea mai admirabilă creație, dar se sufocă dacă nu e liber” dă seama de pledoaria umanistă a dramaturgiei lui G. și de stilul aforistic pus în slujba ei.

Romulus Guga nu este, în literatura dramatică de astăzi, un manufacturier, ci un autor de unicate. Niște unicate dificile, sibilinice uneori, pentru că autorul a preferat totdeauna realismului neted parabola inteligentă și eliptică. Opera lui dramatică restrânsă, dar densă, va fi reținută fără îndoială ca o viziune originală asupra unui autentic teatru politic contemporan.

MIRCEA GHIȚULESCU

SCRIERI: *Bărți părăsite*, București, 1968; *Totem*, București, 1970; *Nebunul și floarea*, Cluj, 1970; ed. 2, Târgu Mureș, 1991; *Viața postmortem*, București, 1972; *Sărbători fericite*, București, 1973; *Adio, Arizona (Spovedania unui naiv făcută în fața unui autor din provincie)*, Cluj-Napoca, 1974; *Paradisul pentru o mie de ani*, București, 1974; *Evul Mediu întâmplător*, îngr. Voica Foișoreanu-Guga, București, 1984; *Poezii*, îngr. Romulus Vulpescu, introd. Ștefan Aug. Doinaș, Cluj-Napoca, 1986.

Repere bibliografice: Constantin, *Despre poeți*, 211–213; Felea, *Secțiuni*, 208–210, 376–381; Iorgulescu, *Rondul*, 143–147; Cristea, *Domeniul*, 336–340; Ungheanu, *Arhipelag*, 162–166; Culcer, *Citind*, 162–165, 193–195; Regman, *Colocvial*, 51–60; Iorgulescu, *Scriitori*, 206–209; Gorcea, *Structură*, 119–123, 161–164; Diaconescu, *Dramaturgi*, 224–227; Valentin Silvestru, *Ora 19:30*, București, 1983, 227–232, 442–446; Constantin Ciopraga, *Simfonie neterminată*, VR, 1986, 12; Grigurcu, *Existența*,

317–323; Holban, *Profiluri*, 259–264; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 163–167; Micu, *Scurtă ist.*, III, 384–385; *Dicț. scriit. rom.*, II, 466–469; Cornel Munteanu, *Romulus Guga – Polifonia unei voci*, Târgu Mureș, 1998; Mircea Măluț, *Poezia continuum-ului „viață–moarte”*, ST, 1998, 6; Ghițulescu, *Istoria*, 318–322; *Dicț. analitic*, III, 118–122; Marian Victor Buciu, *Romulus Guga – prozatorul*, F, 2005, 4; Nicolae Băciuț, *Romulus Guga – bărci în amurg*, Târgu Mureș, 2006; Popa, *Ist. lit.*, II, 774–775; Marius Miheș, *Despre Romulus Guga și Tatiana Dragomir*, F, 2011, 7–8. **AL.G.**

GUGEL, Anatol (6.IV.1922, Iași), poet, publicist. Este fiul Olgăi Gugel (n. Perelmuter), asistentă medicală, și al lui Moise Gugel, avocat. La Chișinău urmează liceele „Al. Donici” și „B.P. Hasdeu”, apoi Institutul Pedagogic „Ion Creangă”, absolvit în 1945. A început să publice poezii în revista școlară „Licurici” (1940). Din 1945 lucrează în redacția gazetei „Tinerimea Moldovei” din Chișinău, trece în 1959 la „Moldova socialistă”, iar între 1966 și 1996 funcționează ca redactor-șef adjunct al revistei „Moldova”, devenind și animatorul unor cenacluri literare. Din 2000 este redactor-fondator al revistei „Ne zabudem!”, editată sub egida Uniunii Organizațiilor Evreiești din Republica Moldova. Primul volum, *Generația mea*, apărut în 1951, a fost urmat de numeroase alte culegeri de versuri. A fost distins cu titlul Lucrător Emerit al Culturii din R.S.S. Moldovenească (1971), a primit de asemenea Medalia „Mihai Eminescu” (1998), Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru volumul *Am fost odată ca niciodată* (2004) ș.a.

G. cultivă o poezie cu o puternică amprentă lirică, surprinzând stări emotive aflate la frontiera dintre vis și realitate. Versurile aparțin unui spirit rafinat, exprimându-se într-un registru de natură intimistă. Atât poemele, cât și glozele și rondelurile atestă tensiunea trăirilor sufletești și o reflecție gravă asupra vieții. Nu puține sunt versurile cu ecouri și trimiteri livrești, rezonând câteodată suprarrealist, dramatizând momente de cumpănă și aspirând spre proiecția cosmică: „Pământ, părinte,/ culcă-ți trupul pe iarbă,/ picotă văzduhul/ cântă cucii sub roțile Carului Mare”. G. a mai scris numeroase cărți de versuri pentru copii. A publicat, de asemenea, proză, publicistică și eseuri, care cuprind creionări de portrete, evocări, note de călătorie.

SCRIERI: *Generația mea*, Chișinău, 1951; *Schimbul nostru*, Chișinău, 1952; *Povestea gorunului*, Chișinău, 1954; *Fereastra cu trei mușcate*, Chișinău, 1956; *Nistru, pe malul tău...*, Chișinău, 1956; *Poezii și poeme*,

Chișinău, 1959; *Vânt de april*, Chișinău, 1959; *Pe-un picior de plai...*, Chișinău, 1960; *Eu, Anicuța și Radu*, Chișinău, 1962; *Ostroave verzi*, Chișinău, 1962; *Visătorii*, Chișinău, 1963; *Când liniștea cuvântă*, Chișinău, 1964; *Flota mea*, Chișinău, 1964; *Sonata lunii*, Chișinău, 1965; *Versuri*, Chișinău, 1967; *Cutia de rezonanță*, Chișinău, 1968; *Scoica sarmatică*, Chișinău, 1969; *Versuri*, Chișinău, 1970; *Bradul și steaua*, Chișinău, 1972; *Lumi de cleștar*, Chișinău, 1972; *Caietul cu scoarțe de chihlimbar*, Chișinău, 1975; *Drumeție. Oameni și lucruri*, Chișinău, 1975; *Lanternă magică*, Chișinău, 1978; *Adio, Cioco!*, Chișinău, 1979; *Înșiră-te, mărgărite*, Chișinău, 1979; *Crug*, Chișinău, 1982; *Har*, Chișinău, 1982; *Știubeiul cu povești*, Chișinău, 1982; *Cartea plaiului*, Chișinău, 1986; *Preapitorescul „La Castel”*, Chișinău, 1986; *Stânca lui bunic*, Chișinău, 1986; *Fântâna soarelui*, Chișinău, 1987; *Numărătoare inversă*, Chișinău, 1988; *Cântecul lebedei*, Chișinău, 1993; *Post-scriptum*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1998; *Am fost odată ca niciodată*, Chișinău, 2004; *Testamentul unui nou-născut*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Haralambie Corbu, *Individualitate poetică și varietate artistică*, „Nistru”, 1960, 1; Vitalie Tulnic, *Bucuria întâlnirilor*, Chișinău, 1967, 52–57; Alexandru Cosmescu, *Maiștri și învățăcei*, Chișinău, 1979, 91–92; Valeriu Senic, *Imagini și catarsis*, LA, 1982, 29 aprilie; Arhip Cibotaru, *Un adevărat stăpân și rob al cuvintelor*, VBA, 2004, 4; Mihai Cimpoi, *Anatol Gugel – retrospectivă lirică*, VBA, 2004, 4; *Mică encicl.*, 381–390; Dumitru Matcovschi, *Darnic și cu dreptate*, LA, 2007, 14; *Dicț. Chișinău*, 278–279; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 112–115. **A.B.**

GUILLERMOU, Alain (2.I.1913, Toulon, Franța – 24.X.1998, Paris), românist, traducător francez. Și-a făcut studiile la Aix-en-Provence și la Paris, unde a intrat, în 1933, la École Normale Supérieure. Vizitează România cu un grup de studenți, intenționând să cunoască monumentul de la Adamclisi în vederea elaborării unei lucrări asupra trofeelor romane. Se decide apoi să se consacre studierii limbii și literaturii române la îndemnul romanistului Mario Roques, care îl recomandă (în 1935) pentru o bursă la Institutul Francez din București. Aici a lucrat câțiva ani la redactarea tezei *Influența franceză asupra nuvelei românești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, adunând și material pentru întocmirea unei gramatici a limbii române. Obține prin concurs, în 1937, titlul de agregat universitar. Va fi profesor la Nisa, unde în 1943, participă printre intelectualii care o însoțeau pe Elena Văcărescu la redeschiderea Catedrei „Mihai Eminescu”. După război, la Paris, a funcționat ca asistent, apoi ca urmaș al lui Jean Boutière la École Nationale des Langues Orientales și profesor la Institutul de Studii Românești de la Sorbona (Paris

IV), unde i s-a asociat Emil Turdeanu. A organizat simpozioane cu teme românești, cel mai important fiind cel din 1975, *Eminescu după Eminescu*. A inițiat și condus, trei decenii (până în 1993), Bienalele Limbii Franceze, la care a mobilizat o importantă participare românească, el însuși abordând frecvent teme de folclor, literatură și limbă română, a condus revistele „Vie et langage” și „Foi et langage”, la care au colaborat și cercetători români. Vădind un interes aparte pentru individualitatea unei limbi, a folclorului, a literaturii vechi și clasice, propune colaboratorilor săi tineri cercetări precum *Spiritul popoarelor oglindit în vorbele lor de spirit*. A publicat un manual de limbă română (1953, reeditat în 2003), studii de gramatică (precum *Essai sur la syntaxe des propositions subordonnées dans le roumain littéraire contemporain*, teză secundară de doctorat, 1962), iar în seria „Guides bleus” a Editurii Hachette a îngrijit și actualizat volumul *Roumanie* (1981), prefațat cu o sinteză asupra spiritualității românești și o antologie de texte comentate (1960), pentru a înlesni cunoașterea specificului romanic al limbii noastre. A fost membru de onoare al Academiei Române și *doctor honoris causa* al Universității din București.

Studiul lui **G.**, *La Genèse intérieure des poésies d'Eminescu* (1963), la origine teză de doctorat, rod al unei îndelungate elaborări, conține repere noi pentru înțelegerea procesului creației eminesciene, punând pe primul plan personalitatea puternică a lui Eminescu, cu adâncimea meditației poetice și forța expresivă a talentului artistic. Exegetul consideră influențele străine, despre care s-a vorbit adesea, ca fiind marginale. **G.** își prezintă explicit preocuparea: „să descoperim, scrutând manuscrisele lui Eminescu, cum, prin ce efort de creație și coacere internă s-au născut poeziile sale”; „vom înțelege mai bine – odată circumscris domeniul aportului străin – prin ce Eminescu însuși aduce o nouă bogăție originală la fondul comun al literaturii europene”. Fiecare poem e analizat, după ediția Perpessicius, într-o micromonografie, investigația mergând de la primele nuclee până la forma definitivă, ilustrând evoluția viziunii și a expresiei în etapele succesive consemnate în variante. Analizele de detaliu, cu citarea în transpunere franceză a fragmentelor lirice constitutive, pun în evidență exigența și capacitatea lui Eminescu de a-și modela arta la nivelul capodoperelor universale. Studiu de critică genetică de primă mână, cartea configurează imaginea procesului creator eminescian, marcând

evoluția în timp a tematicii și ideaticii, precum și rafinarea artei sale. Ca traducător, **G.** a dat versiuni modeste din proza lui Liviu Rebreanu (românul *Răscoala*). S-a oprit mai ales asupra lui Mircea Eliade, transpunând opere importante precum *Maitreyi* (sub titlul *La Nuit bengali*), *Noaptea de Sânziene* (*La Forêt interdite*), *Pe strada Mântuleasa* (*Le Vieil homme et l'officier*) sau *Tinerețe fără tinerețe* (*Le Temps d'un centenaire, suivi de Dayan*).

SCRIERI: *La Genèse intérieure des poésies d'Eminescu*, Paris, 1963; ed. (*Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*), tr. Gh. Bulgăr și Gabriel Pârvan, pref. Gh. Bulgăr, Iași, 1977. **Traduceri:** Mircea Eliade, *La Nuit bengali*, Paris, 1950; *La Forêt interdite*, Paris, 1955, *Le Vieil homme et l'officier* (1977), *Le Temps d'un centenaire, suivi de Dayan*, Paris, 1981; Liviu Rebreanu, *L'Insurrection*, Paris, 1960.

Repere bibliografice: Emil Manu, „Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu”, ALA, 2001, 562; Gheorghe Bulgăr, *Un prieten al culturii și al limbii române – Alain Guillerrou, VR*, 2001, 5–6. **Gh.B.**

GULI, Costa (21.II.1916, Livezi, Grecia – 9.VII.1985, București), poet. Învăță carte în limba română la școala primară din sat. În 1926 familia sa vine în România, stabilindu-se la Siliștriu, în Cadrilaterul dobrogean. Viitorul poet își face studiile medii la Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța, unde îl are profesor pe Pericle Papahagi. La București studiază literatură, filosofia și dreptul, absolvind numai Facultatea de Drept. Va practica avocatura.

În timpul vieții **G.** publică foarte puțin în reviste culturale-literare, fiind cuprins și în unele antologii (*Un veac de poezie aromână*, 1985, *Ecoul de cântec aromânesc*, 1985). Postum, îi apare în SUA volumul intitulat *Sonete* (1990). **G.** scrie o poezie hieratică, în forma fixă a sonetului, vădind o limpede aspirație spre clasicitate. Versul este strict din punct de vedere prozodic, nu apelează excesiv la metaforă, poetul cultivând programat armonia, eufonia, cadențele ritmice perfecte și rime pe cât posibil fără cusur. Dar își încarcă stilul, adesea împovărându-l cu fonetisme regionale, la care se adaugă și o pronunțată ruralizare a graiului, deoarece pare a socoti reprezentativ doar idiomul din localitatea natală. Talentul învinge însă aceste tendințe de provincializare, mai cu seamă în sonete, **G.** fiind unul dintre sonetiștii remarcabili din scrisul aromân, alături de Nida Boga (L.T. Boga) și Atanasie Nasta. Lirica lui, mai totdeauna în dublă expresie (în aromână, dar și în limba română literară, unde reușita e mai mare), exprimă aspirația continuă

spre împlinire, împlinirea însemnând la el și perseverența șlefuirii a stihului, închinat de obicei iubitei sau iubirii. Socotind iubirea un sentiment divin, el este probabil cel mai bun poet erotic în grai aromân. În alte versuri, de factură elegiacă, dă o expresie de profunzime sentimentului de „trecere” în celălalt tărâm, ca în sonetul *Acolo*, unde repetițiile ritmează seriile metaforice și sonurile cu ecou reflexiv: „Acolo, unde cerul sărută lung pământul/ Și soarele se scaldă în marea sângerie,/ Acolo, unde-i capăt, însă sfârșit nu e,/ E alt hotar. Acolo tronează Necuvântul./ Acolo, unde cerul se-ndoaie peste glie/ Și-ndemnul își oprește la orizont avântul,/ Acolo, unde pasul nu și-l mai duce vântul,/ E alt meleag. Acolo e pace și-armonie...”. **G.** a îngrijit și expresive transpuneri în aromână din M. Eminescu, Ion Barbu și Lucian Blaga.

SCRIERI: *Sonete*, Syracuse (SUA), 1990.

Repere bibliografice: Costa Guli, UVPA, 412–413; Atanasie Nasta, *Ecoul de cântec aromânesc*, București, 1985, 112; Cândroveanu, *Aromânii*, 131–133. **Hr.C.**

GULIAN, Emil
(15.V.1907, Giurgiu –
20.XI.1942),
poet, publicist,
traducător.

Părinții, Elena și Iulian Ionescu-Gulian, erau intelectuali, mama profesând în învățământ și tatăl în magistratură; fratele mai mic, Constantin-Henri Gulian, va fi profesor de filosofie și academician. În perioada când a urmat cursurile Liceului „I. Maiorescu” din orașul natal, **G.** a făcut parte din societatea culturală a elevilor, în a cărei revistă, „Sufletul nostru”, a dat la iveală în 1924 poezii și recenzii. Tot atunci se va fi apropiat și de fostul său concitadin Ion Barbu. După trecerea bacalaureatului în 1926, se va înscrie la Facultatea de Drept din București, pe care o va absolvi în 1932. Anul următor obține și licența în filosofie, dar va opta pentru cariera de avocat. Chiar în anul sosirii în Capitală vizitează cenaclul Sburătorul, pentru ca apoi să se atașeze de gruparea condusă de Camil Petrescu, care îi publică, în 1927 și 1928, poezii, traduceri și note

critice în „Universul literar”. Anterior iscălise câteva articole în ziarul „Dreptatea”. Mai colaborează la „Sinteza”, „Vitrina literară”, „Contemporanul”, „Tiparnița literară”, „Radical”, „Excelsior”, „Cuvântul”, „Clopotul”, „România literară” (la care e, timp de un an, cronicar literar), „Azi”, „Reporter”, „Herald”, „Progresul social”, „Vremea”, „Convorbiri literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Studio”, „Lumea românească”, „Viața românească”, „Universul literar”, „Pământul românesc”, „Revista scriitorilor și scriitorilor români” ș.a. Relativ târziu își adună poeziile și traduceri în placheta *Duh de basm* (1934), distinsă de Societatea Scriitorilor Români cu Premiul pentru debut editorial. Ulterior s-a ocupat mai mult de talmăcirii. A tipărit volumul *Poeemele lui Edgar A. Poe* (1938), premiat și acesta, și a dat la lumină, în „Revista Fundațiilor Regale”, versiunea românească a tragediei *Mitridate* de Jean Racine. Sporadic a mai publicat câteva poezii. Mobilizat la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, a dispărut pe front, în campania din Răsărit.

În 1935 **G.** mărturisea că scrie „din inaptitudine de a trăi”, aceasta însemnând, de fapt, prezența „sentimentului tragic al vieții”, trăirea lucidă, introspecția neconținută, înfruntarea continuă a morții și a neantului. Cu o asemenea structură sufletească, la maturitate criticul respinge atât „hermetismul muzicalo-cristalin”, în care include și „poezia pură”, cât și direcția care abuzează de stil și vulgarități a unui N. Crevedia, în favoarea unei poezii „de substanță sufletească”, aptă să ajungă la „totul organic”. Aceasta ar fi reprezentată de Mihail Celarianu, Andrei Tudor, C.I. Șiclovanu, citați ca exemple ad-hoc, dar și de poeții apreciați de el în cronicile literare: Camil Petrescu, Perpessicius, Camil Baltazar, Eugen Ionescu, Zaharia Stancu, Emil Botta ș.a. „Substanță sufletească” este cerută și prozei, condiția fiind satisfăcută, dintre străini, de André Gide, Marcel Proust, François Mauriac, iar dintre români de Mircea Eliade, Camil Petrescu, G.M. Zamfirescu, Mihail Sebastian. Orientarea către „viața interioară adevărată” este evidentă în *Duh de basm*. Autorul a subliniat în repetate rânduri că poemele și traduceri cuprinse aici datează din anii 1925–1929, iar la sfârșitul plachetei dă ordinea lor cronologică, sugerând astfel o evoluție, deci momente depășite. Unul ar fi influența barbiană, negată cu obstinație, evidentă însă în

câteva expresii și în maxima concizie. O adevărată oroare față de retoric și decorativ face ca peisajele să ia aspectul unor stampe din Extremul Orient. La fel, în portretul iubitei sunt reținute numai detalii – ochii „vechi” și „părul lipit de urechi” (*Zbor nesigur*) ori alura – „Madonă tristă printre lumini de bal” (*Bal*), dar acestea au ceva din forța obsesiei. Concretul devine predominant și în latura lui repulsiv-fiziologică doar într-un poem ca *Vlad Țepeș*, și în expresia angoasei în fața morții (*Declin*). În ciclul *Basme* inspirația pare să se autohtonizeze, însă motivele, reduse la chintesență, sunt simple pretexte pentru exprimarea acelorași obsesii. Conținând versuri notabile, placheta nu constituie totuși, cum s-a afirmat, un eveniment în lirica vremii. **G.** a mai publicat unele poeme dispartate și, în 1939, un grupaj ce relevă o tentativă de înnoire, năzuind să se instaleze în zona de confluență a visului și realității. Talmăcirile strânse în *Duh de basm*, din Paul Claudel, Jules Supervielle, François Mauriac, Georges Duhamel și Léon-Paul Fargue, precum și cele rămase în periodice, din Philippe Soupault, Valery Larbaud, Maurice Maeterlinck, Guillaume Apollinaire, marchează afinitățile cu unele voci din poezia contemporană. Firesc, traducătorul le va căuta și în secolul al XIX-lea, poposind mai îndelung la poemele lui E.A. Poe, din care va transpune, aspirând să păstreze nu doar sensul, ci și ritmul și construcția originalului. Versiunea editată în volum e prefăcută de un studiu asupra liricii romanticului american, care poate fi văzut și ca un eseu asupra actului traducerii (o „post-față” va apărea ulterior, în „Revista Fundațiilor Regale”). Neașteptată este abordarea tragediei raciniene, atât de depărtată de lirica modernă. Împlinirea promisiunilor suscitade de poezia și critica lui **G.** la începutul deceniului al patrulea din secolul trecut a fost mai întâi întârziată, apoi a devenit imposibilă din pricina vremurilor și a sfârșitului său prematur.

SCRIERI: *Duh de basm*, București, 1934. **Traduceri:** [Paul Claudel, Jules Supervielle, François Mauriac, Georges Duhamel, Léon-Paul Fargue], în *Duh de basm*, București, 1934; *Poeemele lui Edgar Poe*, introd. trad., București, 1938; ed. îngr. și pref. Liviu Cotrău, Oradea, 1995.

Repere bibliografice: Mihail Sebastian, *Despre numai trei poeți*, CU, 1932, 2591; Mircea Eliade, *Glose pentru scriitori tineri*, CU, 1932, 2592; C.I. Șiclovanu, „*Duh de basm*”, ADV, 1934, 15 448; Perpessicius, *Opere*, VII, 18–21;

Al. Robot, *Poezia nouă: „Duh de basm”*, RP, 1934, 4917; Pompiliu Constantinescu, *„Duh de basm”*, VRA, 1934, 341; Octav Șuluțiu, *„Duh de basm”*, „Reporter”, 1934, 27; Mihail Sebastian, *„Duh de basm”*, „Azi”, 1934, 4; Boz, *Cartea*, 141–144; Streinu, *Pagini*, I, 351–367; Ionescu, *Război*, I, 317–319; Călinescu, *Opere*, III, 1182–1188; C. Fântâneru, *„Poemele lui Edgar Poe”*, UVR, 1938, 3, 5; Predescu, *Encicl.*, 382; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 821, *Ist. lit.* (1982), 906; Manolescu, *Metamorfozele*, 109–110; Ciopraga, *Amfiteatru*, 461–464; Acterian, *Privilegiați*, 89–90; Grete Tartler, *Un jurist traducător*, RL, 1996, 28; *Dicț. scriit. rom.*, II, 469–470. **V.D.**

GURA SATULUI, revistă săptămânală scoasă la Pesta de la 5 ianuarie 1867 de Iosif Vulcan. Este, de fapt, numele sub care își continuă apariția revista „Umoristul”. După mai bine de patru ani, la 7 martie 1871 – odată cu retragerea lui Iosif Vulcan de la conducere –, își mută sediul la Arad, unde trece sub direcția lui M.V. Stănescu-Arădanul. Opt ani mai târziu, în octombrie 1879, revista a reapărut la Gherla unde, după trei ani, la 10 martie 1881, avea să și dispară. O serie nouă iese la Arad între 1901 și 1903, sub îngrijirea lui I. Russu-Șirianu și a lui I. Suci. Păstrând întru totul orientarea programatică a „Umoristului”, mai ales în perioada când apărea la Pesta, **G.s.** publică scrieri în proză, poezii și piese de teatru cu caracter satiric, cele mai multe nesemnate ori semnate cu pseudonime sub care se ghicește adesea numele lui Iosif Vulcan. În genere, literatura apărută în coloanele ei, purtând uneori semnătura unor B. Petricu, I. Tripa, S. Ștefănescu și chiar I. Pop-Reteganul sau Gh. Tăutu, este de un nivel artistic scăzut. A încercat unele schimbări, dar fără izbândă, Ioan Slavici, aflat o vreme printre redactori. Se acordă un spațiu larg creațiilor folclorice, fapt datorat, în bună măsură, colaborării constante a lui I. Pop-Reteganul. Au apărut aici doine și hore din Transilvania și Banat, strigături satirice, cimilituri, snoave, legende și povești. Comparată cu „Umoristul”, de la care preia nu numai programul, ci și modul de prezentare, **G.s.**, deși a apărut o perioadă îndelungată, rămâne o publicație de mai mică însemnătate. **I.H.C.**

GURĂU, Apostol (27.XI.1941, Independența, j. Galați), prozator, eseist. **G.** (al cărui prenume la naștere era Apostu) este fiul Ioanei (n. Soare) și al lui Dumitrache Gurău, țărani. A absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București în 1967, după care a funcționat ca profesor în mai multe sate, iar din 1974 a predat

la licee din Galați. Debutează cu povestirea *Ispita mării verzi* în „Luceafărul” (1969), semnând Constantin Ucuta. Debutul editorial, recomandat de Marin Preda, îl reprezintă volumul de povestiri *Începutul verii astronomice* (1978), având ca obiect viața muncitorilor într-un combinat siderurgic. Mai colaborează cu proză scurtă și fragmente de roman la „Ateneu”, „Pagini dunărene”, „Porto-Franco”, „Apostrof”, „Cafeneaua literară”, „Baadul literar” ș.a. Între 22 și 25 decembrie 1989 este președintele primului comitet revoluționar din Galați.

Alternând cărțile de proză scurtă (schite, povestiri) cu romanul, **G.** și-a amplificat aria tematică, dar a rămas fidel normelor interioare ale exercițiului literar pe care îl practică. Atât în prozele concentrate, cât și în desfășurările epice largi, ritmul narativ este energic, iar desenul psihologiilor se dezvoltă surprinzător. Observația penetrantă, plină de nerv, incisivă trece firesc în evocarea tabloului de epocă, prin racursiuri ironice, sau în fantastic și poetic. Personajele malefice, demonice, grotești, și întâmplările lor, plasate într-un „loc” fabulos (un oraș-port la Dunăre, nenumit însă, sau imaginarele Defonia, Para de Loess), simbolic dimensionat, atestă o lume proprie și o concepție specifică scriitorului. Romanul *Defonia* (1981; Premiul Comitetului Central al UTC) e o „saga țărănească a anilor '50” (Marian Papahagi), o cronică a dispariției dramatice a lumii vechi, lumea țărănească, ilustrată prin povestea familiei Orza. Colectivitatea apare, în optica romancierului, ca o formă devastatoare de agresiune a istoriei asupra individului. Prin proiectarea în fabulos, tema scapă șabloanelor. Un alt roman, *Sâmbure înflorit* (1990), continuă căutările din *Defonia*, asociindu-și dimensiuni ale unui poem geologic, iar nuvelele din *Agent TFP: omul nopții* (1997) complinesc tematic și ca tehnică epică („arta învierii”) lumea ficțională din *Ispita mării verzi* (1986). Proza scurtă a fost strânsă în *Mic tratat despre arta învierii* (2012). *€-Anonimii* (2010) și *€-Revoltații* (2011), primele două volume din trilogia *Între secole*, au ca subiect fabricarea unei bombe atomice în România și revoluția anticomunistă din decembrie 1989. Pe de altă parte, **G.** se vedește în *Celălalt* (2000) și în *Brofft-moft* (2003) un publicist pătrunzător.

SCRIERI: *Începutul verii astronomice*, București, 1978; ed. (*Schișe*), Galați, 2006; *Defonia*, București, 1981; ed. (*Defonia. Estnobilii*), Galați, 2005; *Ispita mării verzi*, București, 1986; ed. (*Defonia. Estnobilii*), Galați, 2005; *Sâmbure înflorit*, București, 1990; *Agent TFP: omul nopții*, Galați, 1997; *Celălalt*, Galați, 2000; *Brofft-moft*, Galați, 2003; *Între secole*, vol. I: *€-Anonimii*, Galați, 2010, vol. II: *€-Revoltații*, Galați, 2011; *Mic tratat despre arta învierii*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Piru, *Debuturi*, 128–130; Valentin F. Mihăescu, „*Defonia*”, LCF, 1981, 23; Constantin Trandafir, *Cota superioară a realismului fabulos*, ST, 1982, 11; Mihai Ungheanu, „*Ispita mării vezi*”, LCF, 1986, 50; Mircea Mihăieș, *În așteptare*, O, 1987, 6; Diana Adamek, *Miracolul înfloririi*, TR, 1990, 35; Regman, *Nu numai*, 222–229; Ulici, *Prima verba*, III, 183–184; Papahagi, *Interpretări*, 167–170; Alexandru Cucereanu, *Paranteză spartă*, VR, 2005, 10–11; Popa, *Istoria*, II, 750; Ionel Necula, *Apostol Gurău – un scriitor prin defonia euroanonimilor*, „Oglinda literară”, 2011, 117.

C.H.

GURGHIANU, Aurel

(11.V.1924, Iclânzul,
j. Mureș – 28.IX.1987,
Cluj-Napoca),
poet.

Este fiul Rozaliei (n. Oltean) și al lui George Gurghianu, țărani. Absolvent, în anul 1945, al Școlii Normale din Blaj, lucrează trei ani ca învățător în satul natal, iar între 1948 și 1952 urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din Cluj. Din 1959 până la sfârșitul vieții este redactor-șef adjunct la revista „Steaua”, unde, mai ales în deceniul al șaptelea din secolul trecut, alături de A.E. Baconsky, Victor Felea și Aurel Rău, duce o semnificativă bătălie pentru recuperarea criteriului estetic în evaluarea literaturii, precum și pentru reabilitarea lirismului în poezie. Debutează cu versuri în suplimentul literar al ziarului clujean „Lupta Ardealului” (1949), iar editorial cu volumul *Drumuri*, apărut în 1954.

În istoria poeziei ardelenesti de după al Doilea Război Mondial G. reprezintă explicit fenomenul desprinderii de tradiția sămănătoristă a

ruralismului și orientarea spre modernismul de esență citadină. În intervalul unui deceniu metamorfoza poetului e spectaculoasă, atât în modul de înțelegere a poeticului, cât și la nivelul constituirii imaginarului. Primele două plachete, *Drumuri* și *Zilele care cântă* (1957), conțin aproape integral versificări modeste, cu motive și ecouri ritmice din Vasile Alecsandri, George Coșbuc sau Ion Pillat, compuneri tematice specifice orientării ideologice impuse în epocă, în care prevalează reportajul „liric” și satira. Referentul dominant rămâne natura, tratată de regulă în manieră convențional bucolică. Totuși, apar câteodată imagini de-a dreptul gongorice, de rafinate prețiozități: „Zăpada e roșie de sângele/ Amurgului/ Ca o brazdă, cosită, de maci”. Treptat, discursul accede la o solemnitate studiată a rostirii, lirismul prinde consistență în reveriile peisagistice și erotice, în evocările melancolice ale obârșiilor, în sentimentul de panică al timpului trecător. Frecventă e confesiunea, în varianta biografismului chiar, într-o retorică îndeosebi solemnă, maiestuos-melodică. Schimbarea de profunzime se produce începând cu *Poarta cu săgeți* și *Temperatura cuvintelor*, volume publicate în 1972 și distinse cu Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj, ca și cartea următoare, *Curenții de seară* (1976). Descoperirea orașului nu a provocat sentimentul dezrădăcinării, atât de acut în lirica ardelenescă, de la Octavian Goga până la Lucian Blaga. Mai mult, are loc o răsturnare dramatică a perspectivei asupra rusticului și a naturii în genere. Gheorghe Grigurcu a înțeles corect acest fenomen, identificând în lirica lui G. de după 1972 semnele unei dezrădăcinări inverse, „tradusă într-o alienare față de toposul rural”. Peisajele se obiectivează acum, devin reprezentări ale unui eu aflat în dizarmonie cu ele. Natura nu se mai oferă drept un spațiu paradisiac și ocrotitor. Dimpotrivă, este neliniștitoare, în sens expresionist, criptic-fantomatică uneori, adversă în solitudinea ei rece, primordială. Pe scurt, e o natură de o vitalitate depresivă, surprinsă în imagini de o expresivitate abruptă, sticloasă. Ostilității acestei lumi, poetul îi substituie spațiul citadin, în al cărui confort își regăsește intimitatea pierdută. Orașul nu constituie însă „conținutul” ca atare al poeziei, ci un mediu difuz, parcă hipnotic, care afirmă disponibilitatea autorului pentru straniu, pentru absurdul grațios sau pentru fantasticul cotidian. Este o aparență fantomatică, abstrasă în spațiul cvasioniric al poemelor.

Imaginarul, preponderent nocturn, își apropiază de-a valma „personaje” ale străzii, fragmente de realitate banală, obiecte domestice, supunându-le de regulă unei alchimii după logica bizarului sau unor proiecții în registrul ludic. Scriitura e adeseori „albă”, prozaică și sincopată, iar altădată înțesată de imagini expresive, de o prețiozitate enigmatică ori cu subtile referințe livrești. Citadinismul de substanță al lui **G.** se relevă tocmai în dezinvoltura jovial-uimită cu care este asimilat, ca sensibilitate, un univers ciudat, dar nu agresiv. Lexicul însuși se civilizează, neologismul, expansiv, se încorporează firesc într-un limbaj desprins definitiv de stereotipiile tradiționalismului. Există, apoi, o încântare ironică în descoperirea celeilalte sensibilități, precum în această ingenioasă reificare a idealității, o poezie simptomatică atât pentru înclinația spre ludic a autorului, cât și pentru modelul de percepere a realului: „Umbrela mare și neagră, umbrela mică și roză/ umblară un timp suprapuse/ Apoi umbrela roză rămase locului/ urmând a urca niște trepte,/ în timp ce umbrela neagră/ trecu de cealaltă parte a orașului/ Era aproape de ziuă/ Se descărcau la poartă butelii de lapte/ Umbrela neagră se duse în bucătărie/ și deschise-o sticlă de whisky” (*Nocturnă*). La extrema cealaltă se manifestă o imaginație terifiantă, halucinații ale realului, reprezentări grotești ale degradării organicului, stări de delir provocat: „scrisul meu e mâncat de o fabuloasă gânganie/ cu elitre de albastru alcool”; „fereastra mârâie obnubilată”; „Mie însumi mi s-a părut/ în momentele acelea de spaimă/ că sunt un fluture/ cap de mort/ venit la termele lui Caracalla”; „femurul mi-e spart/ și din șira spinării mi-au apărut/ cocoloașe/ pe care felinele blonde le-au lins/ miorlăind”. Lumea reală, pe care aparent o transcrie lirica lui **G.**, este în fond fisurată, și de aceea ea încetează să mai fie reală. Prin cărțile sale de rezistență din anii '70-'80 poetul aparține modernismului târziu, ca, de altfel, toți colegii săi din prima promoție a revistei „Steaua”. Câteva volume de eseuri (*Terasa și alte confesiuni* –1978, *Anotimpurile cetății* –1988), de „însemnări, crochiuri, mărturisiri” (*Carnet* –1981), precum și o culegere de versuri traduse din Kostas Vernalis (1969) completează activitatea poetului.

SCRIERI: *Drumuri*, București, 1954; *Zilele care cântă*, București, 1957; *Liniștea creației*, București, 1962; *Biografii sentimentale*, București, 1965; *Strada vântului*, București, 1968; *Ascult strada*, București, 1969; *Poarta*

cu săgeți, București, 1972; *Temperatura cuvintelor*, Cluj, 1972; *Curenții de seară*, Cluj-Napoca, 1976; *Terasa și alte confesiuni*, Cluj-Napoca, 1978; *Orele și umbra*, București, 1980; *Carnet. Însemnări, crochiuri, mărturisiri*, Cluj-Napoca, 1981; *Numărați caii amurgului*, București, 1982; *Diagnosticul străzii*, Cluj-Napoca, 1985; *Anotimpurile cetății*, Cluj-Napoca, 1988; *Călărețul din somn*, pref. Petru Poantă, postfață Gheorghe Grigurcu, București, 1991; *Strofe prin timp*, Cluj-Napoca, 1991; *Mistuitoarele ruguri*, îngr. Cornelia Gurghianu, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Georgescu, *Încercări*, II, 143–149; Petroveanu, *Pagini*, 47–51; Baconsky, *Marginalii*, 114–125; Poantă, *Modalități*, 56–62; Petroveanu, *Traietorii*, 186–193; Piru, *Poezia*, I, 374–378; Caraion, *Pălărierul*, 161–167; Felea, *Aspecte*, I, 113–117, III, 39–43; Poantă, *Radiografii*, I, 138–141, II, 69–76; Dimisianu, *Opinii*, 84–88; Grigurcu, *Poeți*, 173–176; Ruja, *Valori*, 87–90; Raicu, *Contemporani*, 107–110; Simion, *Scriitori*, III, 169–178; Tașcu, *Poezia*, 133–140; Grigurcu, *Existența*, 312–316; Micu, *Limbaje*, 235–248; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 433–436; Simuț, *Incursiuni*, 81–85; Mircea Popa, *Aurel Gurghianu în posteritate*, TR, 1996, 25; *Dicț. scriit. rom.*, II, 470–472; Poantă, *Dicț. poeți*, 97–100; Milea, *Sub semnul*, 13–16; Ion Pop, *Drumurile lui Aurel Gurghianu*, ST, 1999, 5–6; Marin Mincu, *Aurel Gurghianu – un alt poet necunoscut*, CNT, 2000, 6; Popa, *Ist. lit.*, I, 929–930; Grigurcu, *În pădurea*, 385–399; Vasile Spiridon, *Aurel Gurghianu*, PSS, 2004, 10–12; Gheorghe Grigurcu, *Un rural adaptat*, „Acolada”, 2008, 9. **P.P.**

GURGU, Costi (1.IV.1969, Constanța), prozator. Este fiul Marceliei Maria Gurgu, contabilă, și al lui Iulian Aurel Gurgu, *ship broker*, jurist, economist. A absolvit în 1995 Facultatea de Drept și Relații Internaționale, Institutul „Nicolae Titulescu” la București, precum și cursuri de grafică la Westminster College, Londra (1996–1998), Humber College, Toronto (2004–2005), George Brown College, Toronto (2006–2008), la ultima instituție urmând și cursuri de web design (2010–2012) și de scenaristică. A lucrat ca avocat stagiar (1994–1995) și ca director artistic la revistele „Madame Figaro” (1999–2000), „Playboy” (1999–2003), „Tabu” (2001–2004), precum și la ProLogos Imprint (2000–2001) și la Superpixel Design Studio (2003–2004). Emigrează în 2004 în Canada, unde va activa ca designer la Lexis Nexis (2005–2006), Humber College (2006–2008) și Superpixel Design Studio (din 2009). A debutat cu povestirea *Minunata Caoara* în „Jurnalul SF” (1993) și editorial cu volumul de povestiri *Ciuma de sticlă* (2000). A mai publicat în „Anticipația”, „Almanah «Anticipația»”, „ArtPanorama”,

„Fictiuni”, „Galileo”. Figurează în sumarul volume-
lor *Cele mai bune povestiri 1999* (1999), *Timpul Ero-
rilor* (2001), *Romania S.F. 2001* (2001), *Steampunk. A
doua revoluție* (2011), precum și în antologia *Ages
of Wonder* (2009), editată de Julie E. Czerneda și
Rob St. Martin. Este membru fondator al grupu-
lui KULT, îngrijind antologiile *Vremea Demonilor*
(2001), *Cronicile Sângelui* (2001) și *Radharc* (2005).
A câștigat mai multe premii de gen, printre care
Premiul „Vladimir Colin” pentru volumul de debut.
După emigrare a devenit scriitor bilingv.

Prin *Rețetarium* (2006) **G.** a dat o operă de vârf
a fantasy-ului românesc. Scris în prima parte a
anilor '90, dar fără a-și fi găsit un editor (accident
tipic pentru condițiile precare ale pieței de carte
din epocă), romanul este o combinație foarte ori-
ginală de fantasy și *new weird* cu accente horror,
construind cu baza într-un baroc gastronomic
s sofisticat și obscen conceptul unei lumi bizan-
tine, crude, non-umane, ființând în interiorul unui
Leviatan. Arta culinară reglează toate raporturile
socio-politice, toate resorturile morale ale acestei
lumi rabelaisiene în cheie SF. Autorul se impusese
deja prin volumul *Ciuma de sticlă*, în care pove-
stirea titulară înfățișează înghițirea Bucureștiului
de către o civilizație extraterestră; alte titluri sunt
Osânda, distopia unei Românie fasciste, și *Ierta-
rea*, evanghelia parodică a nașterii unui nou Iisus
la Craiova. **G.** mai publicat în română, înainte de
a se dedica eforturilor de a se impune ca scriitor
de limbă engleză, volumul de povestiri *Cronici de
la Capătul Pământului* (2011). *Ciuma de sticlă* este
reluată într-o variantă rescrisă, una dintre modi-
ficări vizând schimbarea Bucureștiului inițial cu
Toronto. Majoritatea textelor din *Cronici...* sunt
antologice, atingând nivelul cel mai înalt la care
s-a scris SF în România. Povestirea *Albastre* imagi-
nează un București fantastic-burlesc cu vampiri și
sirene. În *Dincolo de farul de la capătul lumii* apare
tema universurilor multiple create prin imaginație.
Dava zeilor testează decorul autohton al mitologiei
dacice, cu preoți ai lui Zamolxe stăpânind puteri
magice. *Sămânță pripită* e, cu toate tușele gotice,
o continuare parodică a basmului *Greuceanu*, în
care eroul suferă de ejaculare precoce. În *Îngeri
și molii* o navă terestră ajunge pe o planetă care
materializează universul mitologic-religios al echi-
pajului uman, transformând proiecțiile mentale
în zei reali. În *Vérité*, nuvelă detectivistică, sclavi
umani sunt folosiți în reclame construite pe ideea

de *reality-show*, personalitatea indivizilor poate fi
copiată în rețeaua virtuală și reimportată în cor-
puri disponibile. *Biblioteca fără sfârșit* este un
horror metatextual despre rolul cuvintelor în păș-
trarea structurii lumii. *Strigătul de piatră* oferă un
fantastic întunecat în decor nordic, *Aripile tatălui*
dezvoltă o variație pe tema căderii îngerilor, *Aman-
ții* imaginează cum în viața unui cerșetor coboară
miraculos și efemer un model „Playboy”; în fine,
Cenușa e un text nonfantastic, percutant emoțio-
nal, despre exil, înstrăinare și pierderea celor apro-
piați. Alături de Sebastian A. Corn, Liviu Radu și
Dănuț Ungureanu, **G.** se numără printre cei mai
buni autori români de SF care au debutat după
1989. Atuurile sale sunt versatilitatea (pe fondul
unei predilecții pentru fantasticul întunecat),
tăietura profesionistă anglo-americană a textelor,
precum și imaginația profund originală, care reu-
șește să asimileze motive românești într-un palim-
psest internațional.

SCRIERI: *Ciuma de sticlă*, pref. Mihai-Dan Pavelescu,
București, 2000; *Rețetarium*, postfață Dan-Silviu Boe-
rescu, București, 2006; *Cronici de la Capătul Pământu-
lui*, Satu Mare, 2011. **Antologii:** *Vremea Demonilor*, Satu
Mare, 2001; *Cronicile Sângelui*, București, 2001; *Radharc*,
Satu Mare, 2005.

Repere bibliografice: Roxana Răcaru, „*Ciuma de sticlă*”,
OC, 2000, 30; Oprea, *Anticipația*, 409–412; Michael
Haulică, *Nu sunt guru*, București, 2007, 71–73, 187–189;
Oprea, *Cronici*, 124–132.

M.I.

GURIAN, Sorana
(pseudonim al Sarei
Gurfinchel; 18.XI.1913,
Comrat – 10.VI.1956,
Paris), prozatoare,
traducătoare,
publicistă.

Părinții, Ghitlea și Isac Gurfinchel, mor relativ
devreme, mama probabil în 1921, tatăl în 1929,
după ce, câțiva ani mai înainte, se recăsătorise.
Familia fusese destul de înstărită, putând să asi-
gure o educație îngrijită celor trei fiice, cea mai
mare dintre ele fiind **G.** Se pregătește acasă cu
guvernante străine și își începe învățătura în par-
ticular, intrând direct în clasa a III-a a ciclului

secundar la Liceul „Principesa Ileana” din Tighina, unde își ia bacalaureatul în 1931. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Cernăuți, de unde se mută imediat la cea similară din Iași. Din cauza sănătății, probabil, se prezintă în primii doi ani doar la opt examene, fiind, în consecință, exmatriculată. Se reînscrie în 1933, dar nu izbuteste să-și finalizeze studiile, deși mai târziu va pretinde că este licențiată. Dintre profesorii ieșeni, i-a prețuit pe G. Ibrăileanu, Iorgu Iordan, Petre Andrei și G. Călinescu, nu însă și pe Octav Botez, care i-ar fi etichetat încercările literare drept „scabroase”. Ca studentă, ar fi activat în organizații afiliate extremei stângi, de tipul Ajutorul Roșu ori Amicii URSS. Publicistic, debutează în iunie 1937, cu o tabletă, în ziarul ieșean „Lumea”, care îi încredințează apoi o rubrică. La sfârșitul aceluiași an îi prezintă lui E. Lovinescu un roman (*Fuga după soare*) și câteva nuvele, după a căror lectură criticul proclamă „descoperirea unui nou talent”. Ca urmare, „Adevărul literar și artistic” îi tipărește în ianuarie 1938 nuvela *Aventura*, altele (*O porție de înghețată*, *Medalionul*, *Narcoză*), citite de asemenea la Sburătorul, fiindu-i găzduite în „Rampa” și în „Revista Fundațiilor Regale”. Și romanul ar fi intrat în atenția unei edituri, proiectul nefiind însă dus la capăt. Din iunie 1938 până în august 1939 se află în Franța, unde, ca și M. Blecher, își îngrijește sănătatea la Berck-sur-Mer. Ia totodată contact cu viața literară pariziană, făcând cunoștință cu André Gide, Jean Cocteau, Max Jacob, Anaïs Nin ș.a. și colaborând la revista „Charpentier”. Revenită în țară, lucrează în redacțiile periodicelor conduse de Zaharia Stancu – „Azi” și „Revista română”, la ultimul fără să poată semna. În primii ani ai războiului citește deseori proză, versuri și fragmente dintr-o piesă de teatru la Sburătorul și organizează în propria-i locuință un cenaclu, frecventat de Dan Petrașincu, Zaharia Stancu, Anton Dumitriu, Cella Serghi, Dinu Nicodin, Scarlat Callimachi ș.a. În iulie 1943 este căutată de poliție pentru un delict de drept comun (trafic cu permise de muncă falsificate). Va fi desfășurat însă și activități antifasciste, cum va susține mai târziu, de vreme ce păstrase relații cu oamenii de stânga. Oricum, după 23 august 1944, situația ei este ambiguă. Ca simpatizantă a comuniștilor, persecutată de regimul antonescian, dar și ca persoană ce-și face bune legături cu autoritățile sovietice

instalate la București, G. semnează câteva articole în „Universul”. Este însă imediat denunțată, în organul comuniștilor (pare-se, de Horia Liman), ca mărunță infractoare, dar și ca „agentă a Gestapoului”, denunț căruia, în chip surprinzător, nu i se dă curs. Ea poate astfel să-și continue activitatea gazetărească și literară și colaborează frecvent, cu articole ce proslăvesc URSS ori prezintă scriitori sovietici, cu traduceri din opera acestora, dar și din aceea a clasicilor ruși (A.S. Griboedov, Serghei Esenin), la periodice conduse de prieteni vechi – „Democrația”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Adevărul”, „Lumea”, „Bis”, „Mondial magazin” – sau la altele ce se adresează publicului feminin – „Femeia și căminul”, „Mariana”. Izbuteste, de asemenea, să tipărească romanul *Zilele nu se întorc niciodată* (1945), care are succes de public, dar și de critică, precum și volumul de nuvele *Întâmplări dintre amurg și noapte* (1946). Acesta, însă, este întâmpinat de fostul ei coleg de facultate Al. Piru cu o cronică totalmente negativă, iar tinerilor Ov. S. Crohmălniceanu, I. Vitner ș.a., ce-și însușiseră obedienți jdanovismul, le dă ocazia să pornească, în ianuarie 1947, o puternică ofensivă contra „literaturii decadenței”. Câteva luni mai târziu G. intervine în discuțiile referitoare la „criza culturii”, pledând, nu fără precauții și menajamente față de ideologia comunistă, pentru libertatea scriitorului în două articole publicate în ziarul „Liberalul”. Cu răsunet minim, ele vor fi fost totuși picătura ce umple paharul, căci la mijlocul anului 1947 autoarea lor este îndepărtată din redacția „Revistei Fundațiilor Regale”. Un an mai târziu, utilizând subterfugiul căsătoriei fictive cu un străin, izbuteste să emigreze. O vreme locuiește în Italia, apoi în Israel și în cele din urmă se instalează la Paris. Suspectată la început în cercuri românești de sovietofilie și chiar de spionaj în favoarea URSS, scriitoarea se face curând acceptată de Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Virgil Ierunca ș.a. Izbuteste să tipărească mai întâi *Les Mailles du filet. Mon journal de Roumanie* (1950), apoi versiunile germană și franceză ale romanului *Zilele nu se întorc niciodată*, precum și continuarea acestuia, sub titlul, în germană, *Die Nacht ist nicht ohne Sterne* (1952) sau, în franceză, *Les Amours impitoyables* (1953). Un jurnal de spital, *Le Récit d'un combat* (1956), urmărește evoluția cumplitei boli ce avea să-i aducă sfârșitul prematur.

Tipărit în trena succesului înregistrat de G. la debutul său editorial, volumul *Întâmplări dintre amurg și noapte* reprezintă faza uceniciei, majoritatea nuvelor fiind „preludii și exerciții literare” (Camil Baltazar). Ele au ca model pe acei prozaatori francezi și englezi care, după Primul Război Mondial, asimilaseră descoperirile psihologilor William James și Sigmund Freud. Astfel, multe texte (*Medalionul*, *Mai provincial*, *Între cinci și șapte* etc.) sunt un fel de „reportaje sufletești” (Al. A. Philippide), mai exact, dau impresia consemnării „automatice” a „fluxului conștiinței”, cu meandrele și salturile lui bruște, consemnări dispuse, frecvent, contrapunctic. Într-o scriitură chiar calofilă pe alocuri, în pofida unor greșeli de limbă (datorate bilingvismului sau chiar trilingvismului autoarei), sunt puse în evidență pregnant, în special la tinere femei, forța irezistibilă a dorinței, a libidoului, dar și caracterul fortuit al unor acte, motivația lor adeseori precară, „necesarioasă”, pe fundalul unei labilități permanente. G. izbutește uneori și în sugerarea unor stări psihice la marginea patologicului, o dată, în *Vila Myosotis*, obsesia, delirul și halucinațiile facilitând o destul de timidă incursiune în teritoriul fantasticului. Dacă intriga și personajele din *Căpitanul pleacă într-o călătorie* acuză un livresc destul de comun, în schimb *Fräulein*, axată pe reacțiile unei guvernante la adulterul comis de stăpâna casei, *Ziua de 27* și *Episod*, având drept cadru un mare spital, și *Inutila jertfă*, cu o intrigă desfășurată pe fundalul unei rebeliuni (cea legionară, din ianuarie 1941), își vădesc condiția de eboșe ale unor lucrări epice de mari dimensiuni. Ca și prozelor din *Întâmplări dintre amurg și noapte*, romanului *Zilele nu se întorc niciodată* i s-a reproșat de către unii croniciari (Al. Piru, I. Negoitescu) mărginirea la „viața sexuală” a protagoniștilor, „prezentată în scene lubrice în maniera Lawrence”, dar și „cosmopolitismul”, materializat printr-o multitudine de personaje de naționalități diferite și prin „rara tentă de culoare locală”. „Estompa în care se pierd rădăcinile și cadrul vieții” (Vladimir Streinu) a fost însă mai curând impusă de circumstanțele politice de după august 1944, în care devine tabu tot ce era legat de provincia în care se desfășoară acțiunea, Basarabia, atunci din nou anexată la Uniunea Sovietică. Va fi avut, de asemenea, rolul de a masca întrucâtva caracterul autobiografic al proiectatei trilogii, al cărei întâi volum încheie,

cum se afirmă în ultima lui frază, „primul ciclu al vieții lui Ann”, un alter ego al autoarei. Suprapus în fapt adolescenței protagonistei, „ciclul” se circumscrie progresiei rapide a nefericirii celei ce trăiește rând pe rând o dureroasă marginalizare în familie, prin apariția unei mame vitrege și a altui copil preferat, un accident de călărie ce aduce cu sine nu doar o infirmitate, ci și o boală incurabilă, și, în final, pierderea tatălui și, totodată, a bunurilor la care avea dreptul. Intriga aceasta este completată de altele, având în centru alți „actori” de prim-plan, precum și câteva personaje episodice. Sunt intrigi înfățișate prin biografii alcătuite de naratorul omniscient, prin rătăcirile memoriei „în căutarea timpului pierdut”, dar și prin dezvoltarea lor, în marginea celei principale, până la o aproape completă autonomie. Marea „densitate epică” (Perpessicius, F. Aderca), devenită excesivă mai ales când figuri și întâmplări amintesc prea lămurit de romanul rusesc ori de acela occidental, lăsă totuși suficient spațiu de joc ascuțitului spirit de observație al autoarei, dar și capacității ei analitice și autoscopice. Romanul nu are totuși o arhitectonică modernă, căci segmentarea lui nu pleacă de la o diferențiată perspectivă narativă, nici de la o focalizare categorică pe un actant. Cu fațete multiple, roman al adolescenței, dar și al provinciei, al dramei produse de un accident stupid, dar și al celei generice, a condiției umane, *Zilele nu se întorc niciodată* se detașează neîndoielnic în producția primilor ani de după al Doilea Război Mondial. Nu la fel se întâmplă cu volumul secund al trilogiei. Titlul versiunii germane a acestuia, *Die Nacht ist nicht ohne Sterne*, pare să fie cel original, în spiritul poemului inițial „al lui Ann”, în timp ce acela al versiunii franceze, *Les Amours impitoyables*, cu o vădită valență comercială, va fi fost dat de editură. Romanul cuprinde „al doilea ciclu al vieții lui Ann”, o tinerețe marcată de eșecul unei căsătorii, cu imaturul David Weissmann, ce o introduce în două medii la fel de sufocante, cel al familiei unui bogat cârciu-mar și cel al „celulei comuniste”, de ezitări între bărbații pe care-i întâlnește, ezitări ce se datorează și firii lor funciar schizoide. Toți „sunt ceea ce fac”, dar fiecare face lucruri ce se bat cap în cap. Un exemplu îl reprezintă prințul Alexandru, care e membru al grupării fasciste „Frații Morții” și, infiltrat în „celula comunistă”, îi dă pe mâna poliției pe unii, nu și pe Ann, pe care, mai mult,

o salvează dându-i, prin transfuzie, propriul său sânge. Notabil, pentru finețea înfățișării unui complex proces psihic, este capitolul sinuciderii lui Stefan André, inspirat de moartea profesorului ieșean Petre Andrei. O continuare a celor două prime volume ale trilogiei poate fi considerat și *Les Mailles du filet*. Deși subintitulat *Mon journal de Roumanie*, acesta are, pe lângă componenta propriu-zis diaristică, una romanescă destul de substanțială. În fapt, într-un cronotop fixat cu abundente știri și fapte diverse din gazetele anilor de instalare în țară a regimului „de democrație populară” (1945–1948), se desfășoară un nou „ciclu al vieții lui Ann”, ciclu marcat de întâmplări ce frizează senzaționalul: proscrisa, urmărită de poliție, este pusă, după august 1944, directoarea ziarului cu cel mai mare tiraj, devine eroina unei povești de dragoste cu un general rus, comandant al forțelor aliate la București, apoi, scriitoare de succes, începe să facă opoziție regimului și, ca urmare, suferă retorsiunile acestuia, fiind asimilată dușmanilor, disidenților. Dureroasă, ruptura de foștii tovarăși politici, ce o dublează pe aceea, mai veche, de coreligionarii săi (prin convertirea la catolicism), e doar un aspect al tragediei ce se desfășoară și care constă în transformarea statului în închisoare, într-o „plasă” ce se strânge inexorabil. Scăpării din această plasă malefică îi consacră toate energiile ziarista și lupta nu este, pentru ea, fatală, ca pentru mulți alții, sfârșindu-se cu obținerea permisiunii de a emigra împreună cu cel cu care se căsătorise fictiv. Un jurnal este și ultima carte publicată de G., *Récit d'un combat*, pus pe seama unui personaj imaginar care urmărește lucid evoluția bolii sale incurabile, cu teroare la început, apoi, dacă nu cu acceptarea destinului, cu înțelegere și cu păstrarea nealterată a iubirii de viață.

SCRIERI: *Zilele nu se întorc niciodată*, București, 1945; ed. (*Nie kehren die Tage wieder*) Düsseldorf, 1951; ed. (*Les Jours ne reviennent jamais*), tr. Richard Gébault, Paris, 1952; ed. introd. Victor Durnea, Iași, 2006; *Întâmplări dintre amurg și noapte*, București, 1946; *Les Mailles du filet. Mon journal de Roumanie*, Paris, 1950; ed. (*Ochiurile rețelei*), I–II, tr. Cornelia Ștefănescu, pref. Nicolae Florescu, București, 2002–2003; *Die Nacht ist nicht ohne Sterne*, Düsseldorf, 1952; ed. (*Les Amours impitoyables*), Paris, 1953; *Le Récit d'un combat*, Paris, 1956. **Traduceri:** A. S. Griboedov, *Prea multă minte strică*, București, 1945 (în colaborare cu Zaharia Stancu); J. B. Priestley, *Lumina dragostei*, București, 1946; Hans Prager, *L'Hôpital des*

mers froides, Paris, 1954; F. L. Neher, *Mars aller-retour*, pref. Werner von Braun, Paris, 1955.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, III, 266–270; N. I. Popa, [Sorana Gurian], IIȘ, 1938, 10, 12; Camil Baltazar, „Zilele nu se întorc niciodată”, „Mondial magazin”, 1946, 20; O.C. [Ovidiu Constantinescu], „Zilele nu se întorc niciodată”, RFR, 1946, 2; Perpessicius, *Opere*, XI, 274–291; Streinu, *Pagini*, II, 230–234; Ov. S. Crohmălniceanu, „Întâmplări dintre amurg și noapte”, CNT, 1947, 22; Aderca, *Contribuții*, II, 536–539; Al. A. Philippide, „Întâmplări dintre amurg și noapte”, „Semnalul”, 1947, 1481; Piru, *Panorama*, 396–399; Cella Serghi, *Pe firul de păianjen al memoriei*, București, 1977, 280–295; Leon, *Umbre*, IV, 108–111; Negoșescu, *Ist. lit.*, I, 261–262; *Dicț. scriit. rom.*, 472–473; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, București, 1999, *passim*; Virgil Ierunca, *Trecut-au anii...*, București, 2000, *passim*; Lovinescu, *Sburătorul*, V–VI, *passim*; Victor Corcheș, *Ezoterica și cosmopolita Sorana Gurian*, TMS, 2002, 6–8, 12; Nicolae Florescu, *Regăsirea Soranei Gurian*, JL, 2002, 5–10; Durnea, *Propuneri*, 349–404; Diana Vrabie, *Urme pe nisip*, Chișinău, 2005, 71–116; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005, 41–70; Ion Bălu, *Sorana Gurian – un volum neștiut*, „Axioma”, 2009, 5; Popa, *Ist. lit.*, I, 247–248; Manolescu, *Enciclopedia*, 382–383; Burța-Cernat, *Fotografie*, 306–324. **V.D.**

GUSTI, Dimitrie
(24.X.1818, Iași –
26.III.1887, Iași),
cronicar dramatic,
poet, prozator,
publicist.

Este fiul lui Ștefan Constantin Gusti, comerciant. Își face studiile în orașul natal, la Academia Mihăileană, absolvind, în 1837, clasa de filosofie a lui Eftimie Murgu. În același an este numit profesor pentru clasele începătoare. În 1845 i se încredințează Catedra de filosofie de la Academia Mihăileană, urmând să mai predea filologia română, retorica, poetica și mitologia. Partizan al reformelor moderate, nu participă la mișcarea revoluționară de la 1848. G., care a fost, din 1849, cel dintâi bibliotecar al Academiei Mihăileană, a mai îndeplinit funcțiile de inspector, director al Departamentului I al școlilor din Ministerul Cultelor, iar în 1867–1868 pe aceea de ministru

al Cultelor și Instrucțiunii Publice. De mai multe ori primar al Iașilor, deputat și senator în câteva legislații, vicepreședinte al Camerei și al Senatului, **G.** a mai fost desemnat președinte de onoare al Societății pentru Abolirea Sclaviei Negrilor (Paris). Emul al lui Gh. Asachi, scrie asiduu la „Albina românească”, semnătura lui fiind întâlnită și în calendare și almanahuri („Almanah pentru români”, „Almanah de învățătură și petrecere”). Proprietar de tipografie, devine el însuși întemeietor de gazete. Astfel, împreună cu Al. Fotino și Teodor Codrescu scoate ziarul „Zimbrul” și suplimentul acestuia, „Foiletonul Zimbrului” (1855–1856), iar în 1856 contribuie la apariția revistei „L'Étoile du Danube”; a redactat, de asemenea, gazeta „Ștafeta”. Mai publică în „Curierul de Iași”, în „Buciumul român”, dar cea mai intensă colaborare rămâne aceea susținută la „Albina românească”. Aici este prezent, uneori numere de-a rândul, cu poezii, proză, traduceri, cronici teatrale.

G. poate fi socotit un pionier al cronicii dramatice românești. Fostul actor diletant de pe vremea Conservatorului Filarmonico-Dramatic din Iași este un critic avizat, al cărui demers e strunit de un obstinat rigorism etic. În analizele lui amănunțite el caută să desprindă ideea morală dintr-o piesă sau alta, dezavuând totodată îndepărtarea de la dreapta măsură. S-a ocupat și de scenografie, contribuind prin observații și sugestii la dezvoltarea ei. Lipsit de nerv polemic, pierde disputa pe care o are cu Alecu Russo în jurul piesei acestuia (nepăstrată), *Băcălia ambițioasă*. Atribuit multă vreme lui M. Eminescu, poemul *Închinare lui Ștefan Vodă (Poemul Putnei)*, cum i s-a mai spus) reprezintă vârful literaturii lui **G.** Dacă nu va fi intervenit în text Eminescu însuși, care l-a citit cu prilejul serbării de la Putna (1871), înseamnă că **G.** a fost beneficiarul unei stări de grație cu care nu s-a mai întâlnit. Căci, altfel, nu este decât un poet tern, un versificator ocazional, uneori îndemânat, cel mai adesea convențional și festiv. Astfel, în 1855 alcătuiește culegerea *Buchetul poetic*, dedicată domnitorului Grigore Al. Ghica „la onomastica sa din 25 ianuarie”. Banalitatea și monotonia domnesc peste stihuri, fie că e vorba de poezii erotice, elegii sau sonete, imnuri și balade, fie de versificări în formă populară. Înclinația spre filosofare nu face mai profundă această poezie. O temă importantă este cea patriotică. **G.**, care nu rezistă tentației de a da lecții în critică, dar și prin intermediul literaturii, găsește în fabulă un teren prielnic. În proză nu a perseverat, deși o înzestrare, firavă, nu i-a lipsit. A

scris povestiri, schițe cu caracter de meditație, schițe satirice. Reportajele și articolele lui rămân, până la urmă, simple compilații. Religia, morala, istoria fac obiectul preocupărilor sale gazetărești. A publicat în „Albina românească” și în „Spicuitorul moldo-român” traduceri din Lamartine, Jan Olof Wallin, Adèle Hommaire de Hell, precum și din Ponson du Terrail (*Pelerinagiu de lainici*, 1851). Pentru teatru transpune piesa *Marie de Beaumarchais* de R. Bauhberg și O. Cardiez. Din necesități didactice elaborează, singur sau în tovărășie cu Teodor Codrescu, manuale școlare, abecedare, cărți de religie, de istoria românilor, de geografie și algebră. O lucrare utilă și în felul ei ambițioasă este *Ritorică română pentru tinerime* (1852), retipărită – cu corectări și adăugiri – în 1875 (*Ritorică pentru tinerimea studioasă*). E o compilație, probabil din franceză, cu exemplificări copioase din scriitori și oratori greci, latini, francezi, dar și din literatura română. Examinând procedeele poetice, figurile de stil, autorul întreprinde implicit și o critică a poeziei românești: opțiunile, însă, nu sunt totdeauna inspirate. Despre romanul istoric se spune aici că ar fi o alcătuire bastardă, de istorie și ficțiune. Privit printr-o grilă morală, romanul, în genere, e socotit a fi „un mijloc ținător la învățătura spiritelor și la îndreptarea moravurilor”. Istoriei literare i se cere ca, în urma unui studiu judicios și nepărtinitor, să caute a stabili timbrul particular, calitatea dominantă a fiecărui autor. Aportul cultural al lui **G.** precumpănește evident asupra celui beletristic.

SCRIERI: *Ritorică română pentru tinerime*, Iași, 1852; ed. 2 (*Ritorică pentru tinerimea studioasă*), Iași, 1875; ed. îng. și introd. Mircea Frânculescu, București, 1984; *Buchetul poetic pentru principile domnitoriu Grigorie A. Ghica V.V.*, Iași, 1855. **Traduceri:** Ponson du Terrail, *Pelerinagiu de lainici*, Iași, 1851.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, 199–202; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, 122–123; *Ist. lit.*, II, 587–589; Trifu, *Cronica*, 204, *passim*; Sasu, *Retorica*, 164–173; *Dicț. lit.* 1900, 419–420; Sorescu, *Biblioteca*, 292–294. **E.F.**

GUSTI, Paul (4.III.1859, București – 16.X.1944, Făgăraș), traducător. Este fiul Anei Engelbrecht și al lui Gustav Schindzielasz. A învățat la București, la Școala Bărăției, apoi la Școala Evanghelică și la „Sf. Sava”. Atras de teatru, se angajează copist de roluri și, la nevoie, actor în trupa lui Mihail Pascaly. La Teatrul Național din București va fi pe rând copist (1882), sufleur (1883–1884), ajutor de regizor pe

lângă A. Gatinéau, prim-regizor (1885), director de scenă (1895). În 1907 Al. Davila îl desemnează director de scenă definitiv. Numit, în 1908, subdirector al Teatrului Național, girează, pentru foarte scurtă vreme, direcția generală a teatrelor, după care își reia vechea funcție de director de scenă.

Ctitor al școlii românești de regie, primul nostru regizor profesionist, **G.** a fost un meșteșugar destoinic, metodic și riguros. Bun pedagog, atent la rostiirea scenică, s-a străduit să dezbrace jocul actorului român de retorism și teatralitate, îndemnându-l spre o interpretare realistă. A publicat prin ziare evocări despre Grigore Manolescu, Matei Millo, Ștefan Iulian, Mihail Pascaly. Inspirat de practica și teoriile unor regizori nemți (cum ar fi Max Reinhardt, Otto Brahm), mai târziu avea să adere, pe de altă parte, și la principiile lui K.S. Stanislavski. Ca traducător, face apel la repertoriul german și la acela francez. Pentru a fi reprezentate pe scenă, a transpus în românește drame și comedii (de Victor Hugo, Al. Dumas-fiul, Otto Ernst, H. Sudermann, Karl Gutzkow, Molnár Ferenc, Alexandre Bisson, Menyhért Lengyel, Bernard Shaw, A. L' Arrouge, Alfred Capus, F. Förster, Ludwig Fulda, E. Grenet-Dancourt, Eugène Labiche, Gustave Lemoine, Paul Lindau, Bernard Lopez ș.a.), librete de operă și operetă (semnate de Henri Chivot, Henri-Alfred Duru, Henri Meilhac, A. Millaud ș.a.), a localizat numeroase piese (după Alexandre Bisson, F. Schöthan, O. Blumenthal, G. Kadelburg, G. Moser). Împreună cu I.L. Caragiale localizează piesa *La ofițerul stării civile*. În teatrul românesc **G.** a însemnat o întreagă epocă.

Traduceri: Ferenc Molnár, *Diavolul*, București, 1909.

Repere bibliografice: Victor Bumbescu, *Paul Gusty*, București, 1964; Massoff, *Teatr. rom.*, III, *passim*, IV, *passim*; *Ist. teatr. Rom.*, II, 396–402, 515–520, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 420. **F.F.**

GUTINUL, publicație socială și literară apărută la Baia Mare, săptămânal, de la 5 martie 1889 (număr de probă) până la 14 martie 1890. Gavril Szabó este redactor răspunzător al acestui periodic, pe care îl editează Mihai Molnar. Ambii se străduiesc să concentreze intelectualii români din nordul Transilvaniei, pentru a scoate o revistă care să oglindească mișcarea socială și culturală națională din această regiune. **G.** nu a putut adopta o atitudine politică limpede, din cauza asprimii cenzurii austro-ungare. Totuși, se poate desprinde o linie politică implicită, și anume protestul împotriva încercărilor repetate ale autorităților de a înăbuși orice element de

cultură națională, de a împiedica dezvoltarea învățământului în limba maternă. Periodicul se adresa, în primul rând, țăranilor și intelectualilor maramureșeni, dar, prin literatura publicată, prin calitatea traducerilor și prin problemele discutate de colaboratori, interesa întreaga populație românească din Transilvania. O atenție deosebită se acordă folclorului. Aici a colaborat un grup de culegători de literatură populară din Maramureș, din Banat și din alte părți ale Transilvaniei. Dintre ei se desprind Ion Pop-Reteganul și Petre Dulfu, amândoi și autori de texte în care îndemnau învățătorii și preoții să culeagă și să publice folclor literar. S-au publicat articole privind neologismele („străinismele”), descrierea graiului din Sălaj (studiu însoțit de un glosar) ș.a. Contribuțiile literare nu aparțin unor scriitori consacrați, redacția urmărind în primul rând stimularea talentelor locale. Proză publică I. Pop-Reteganul, D. Bran, P. Petrișor. Versurile aparțin lui P. Dulfu, N. Nilvan, N. Țincu, E. Bran, I.P. Coman, Traian H. Pop, A. Băliban, A. Papp și Iosif Vulcan. S-a tradus din Pușkin (*Dama de pică*, *Viscolul*, transpuneri de I.P. Coman), Turgheniev (A. Băliban și V. Pop), J.-J. Rousseau (A. Cosma), Alphonse Daudet (Tit Bud), Herder ș.a. **G.** a constituit un moment de vie activitate culturală într-o zonă a Transilvaniei în care, până la apariția acestei reviste, nu se tipărise nici un periodic în limba română.

R.Z.

GUȚAN, Ilie (20.VII.1939, Benești, j. Dolj–30.IX.2010, Sibiu), critic și istoric literar. Este fiul Ioanei (n. Dobre) și al lui Dumitru Guțan, țărani. Urmează școala primară în comuna natală (1946–1953), liceul la Balș (1953–1956), iar cursurile universitare la București, în cadrul Facultății de Limba și Literatură Română (1958–1963). În 1979 devine doctor în filologie cu teza *Simbolurile operei lui Tudor Arghezi*. Funcționează ca profesor de limba și literatura română la liceul din Tâlmăciu (1963–1968) și la Liceul „Octavian Goga” din Sibiu (1968–1971). Ulterior este asistent universitar și lector la Facultatea de Filologie din Sibiu (1971–1987), iar după desființarea acesteia profesor de gimnaziu. După 1990 va fi conferențiar și profesor (din 1995) la Facultatea de Litere și Arte a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (între 1994 și 1996 șef de catedră, iar din 1996 secretar științific al Facultății). Debutează cu un articol despre Mihail Sadoveanu în „Gazeta literară” (1965). Mai colaborează la „Transilvania”, „Viața românească”, „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”,

„Contemporanul”, „Limbă și literatură”, „Arcade”, „Euphorion”, „Saeculum”, „Rostirea românească”, „Sibiul universitar”, „Tribuna” (Sibiu), „Rondul de Sibiu”, „Tribuna învățământului”, „Colocvii” ș.a. Este unul din coordonatorii și editorii publicațiilor „Acta Universitatis Cibinensis”, „Caietele Lucian Blaga” și „Caietele Octavian Goga”, rezultatul unor simpozioane. În 2010 i s-a acordat Premiul Opera Omnia din partea Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor.

Studiul de debut al lui **G.**, *Tudor Arghezi. Imaginarul erotic* (1980), construcție critică pe cât de solidă, pe atât de suplă, face perceptibilă – în contradicție cu opiniile anterioare – prezența permanentă a erosului în opera argheziană, ca ferment și simbol iradiant, dar și factor structurant arhetipal. Distingând în creația poetului trei ipostaze ale iubitei, sugerate de metafora miresei (virtuală, reală și metafizică), **G.** le urmărește prezența de-a lungul întregii opere, cu necesare raportări la elementele biografice, judecându-le din perspectiva imaginarului. Autorul receptează erosul arghezian ca „un spațiu imaginar, având o configurație complexă și, firește, contradictorie, guvernat de o dialectică imprevizibilă, precum și, totodată, ca o invitație la explorarea unui teritoriu afectiv și spiritual a cărui contribuție la deslușirea creatorului său se va dovedi a fi printre cele hotărâtoare”. Nutrit de asimilarea profundă a direcțiilor criticii europene de ultimă oră, studiul se constituie într-o cercetare notabilă. Interesantă se relevă și tentativa de abordare „din interior” a operei lui Octavian Goga, în volumele *Octavian Goga. Argumentul operei* (I, 1987) și *Octavian Goga. Răsfrângeri în evantai* (2002, formă restructurată a părții a doua a lucrării, anunțată încă din 1987). Demonstrând complexitatea creației și a trăirilor sufletești ale lui Goga, studiul evidențiază drama poetului și a omului politic, „balansând” între „afirmarea de sine și jertfirea de sine”, între „introvertire și extravertire, între sine și ceilalți, între reverie și acțiune”. Alături de versurile mobilizatoare, tulburător patriotice, exegetul descoperă filonul reflexiv al creației lui Goga, propunând o înțelegere echilibrată a întregului și rejudecarea ansamblului, atât din perspectiva poeziei, cât și din aceea a publicisticii, considerată de comentator cel puțin egală valoric producției artistice propriu-zise. Legat de Sibiu, **G.** își dedică o parte a demersurilor Cercului Literar din anii '40 și activității „cerchiștilor” de prestigiu. *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificație și destin* (1995) înmănunchează o suită de comunicări și cronici, scrise și

publicate în presă, în cea mai mare parte, între 1973 și 1995. Alte contribuții, dedicate unor cărți de critică și istorie literară sunt reunite în volumele *Critica și actul lecturii* (1999; Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor) și *Caleidoscop. Pagini de critică și istorie literară* (2003), – „evantaiul câtorva vârste ale lecturii”, al „căutărilor și întrebărilor în jurul și în interiorul operei, cu iluzia identificării modurilor celor mai adecvate de discurs critic, analitic și uneori, evocativ”. Emblematic e chiar primul studiu, *Ce nu a putut prevedea Maiorescu*, în care, pornind de la afirmația criticului că literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile genului lui Eminescu, **G.** relevă că, de fapt, prin infuzia modernistă macedonskiană, dar nu numai, care nu se putea discerne în lirica decepționistă a sfârșitului de veac, secolul nou „începuse mai devreme”, chiar înainte de stingerea lui Eminescu. Și, mai ales, „Maiorescu nu a înțeles că tocmai direcția considerată de el «decadentă» și contestată, în numele unei estetici anacronice, reprezenta calea ce va duce la gloria postumă a lui Eminescu profețită de el”. A fost nevoie de șocul negării, pentru redescoperirea cu simț de răspundere și asumarea creației poetului, pentru a se încerca o nouă detașare, cu fiecare nouă voce distinctă căci timbrul propriu nu putea fi descoperit prin imitare, ci prin ruptură, prin distanțare de model. Încât, pe bună dreptate, **G.** consideră că toți marii poeți ai veacului s-au regăsit pe ei, „trădându-l” pe Eminescu. „Altfel spus, fiecare poet și-a proiectat lăuntric un Eminescu propriu, spre care a năzuit cu ardoare spre a se diferenția”. Într-o atare perspectivă, de căutare a viziunilor proprii din unghiuri neabordate, se încearcă în primele două secțiuni rostirea unor puncte de vedere noi despre Al. Macedonski, O. Goga, Liviu Rebreanu, Arghezi, Al. A. Philippide, Lucian Blaga, Ștefan Aug. Doinaș. Secțiunea secventă conține cronici, iar ultima e dedicată „stării criticii”.

SCRIERI: *Tudor Arghezi. Imaginarul erotic*, București, 1980; *Octavian Goga. Argumentul operei*, I, București, 1987; *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificație și destin*, Sibiu, 1995; ed. îngr. Victoria Murărescu-Guțan, Sibiu, 2011; *Critica și actul lecturii*, Sibiu, 1999; *Octavian Goga. Răsfrângeri în evantai*, Sibiu, 2002; *Caleidoscop. Pagini de critică și istorie literară*, Sibiu, 2003; *Ion Creangă. Treptele receptării operei* (în colaborare cu Victoria Murărescu-Guțan), Sibiu, 2003; *Slavici: de la „România Jună” la „Tribuna”*, îngr. Victoria Murărescu-Guțan, Sibiu, 2012. **Ediții:** Tudor Arghezi, *Ars poetica*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974,

Poeme în proză, postfața edit., București, 1985; Octavian Goga, *În împărăția firii*, pref. edit., București, 2000.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Itinerar*, II, 361–365; I.D. Bălan, *Erotica argheziană*, CNT, 1980, 31; C. Trandafir, *Erotikon-ul arghezian*, TR, 1980, 10; Ion Dur, *Biruința criticului*, „Saeculum”, 1995, 3–4; [Ilie Guțan], „Rostirea românească”, 1997, 1–3 (grupaj special); *Dicț. scriit. rom.*, II, 473–474; Daniel Deleanu, *Intransigența criticii asupra criticii*, VR, 2000, 1–2; Petraș, *Panorama*, 327–328; Grigurcu, *De la un critic*, 339–347; Andrei Terian, *Mai devreme sau mai târziu, totul devine istorie literară...* (interviu cu Ilie Guțan), E, 2009, 9–10; Andrei Terian, *Ilie Guțan. Argumentul operei*, E, 2010, 9–10; *Cântul rotirii fără sfârșit. In memoriam Ilie Guțan*, îngr. Victoria Murărescu, Sibiu, 2011.

I.O.

GUȚIA, Ioan (11.II.1917, Sebeș – 1.I.1998, Roma), romanist. Este fiul Rafilei și al lui Iosif Guția. După ce urmează liceul la Alba Iulia și Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj (absolvită în 1940), se specializează în filologie modernă în Italia, la Universitatea din Cagliari (1941) și la Roma (1942–1945). În țară semnează articole și eseuri în „Curierul literar”. Este membru asociat la Accademia di Romania din Roma și profesor de limba română la Facultatea de Științe Politice a Universității La Sapienza din același oraș (1958–1987). A colaborat la publicații de specialitate, printre care „Convivium” (Torino), „Orbis” (Louvain), „Rivista di letteratura moderna” (Florența), „Acta Philologica” (Roma), „Buletinul Bibliotecii Române” (Freiburg im Breisgau) ș.a. A coordonat colecția de literaturi moderne a Editurii Goliardica din capitala italiană, în cadrul căreia a îngrijit volumul colectiv *Contatti linguistici e mass-media* (1981).

Fondator al învățământului de limbă română la Universitatea La Sapienza, G. se remarcă îndeosebi prin studiile sale despre M. Eminescu și prin cercetările de limbă. Ca specialist în românistică, a alcătuit *Grammatica romena moderna* (1967), multă vreme esențială pentru învățarea limbii române în mediile universitare din Peninsulă. S-a preocupat de îmbogățirea lexicului românesc și de contactele lingvistice româno-italiene în cartea *Storia del nome Dracula e di altre parole d'oggi* (1976), în care reunește studii privind nu numai istoricul acestui nume, unde demonstrează legenda lui Bram Stoker, ci și despre noul lexic postbelic de natură socio-istorico-politică sau despre neologismele pătrunse în italiană ce reflectă realități românești ori despre americanismele intrate în ambele limbi romanice. Pe aceeași linie se înscrie și

volumul *Studi di lingua e letteratura romena* (1992), ce tratează chestiuni generale de românistică. În succinta *Introduzione alla letteratura romena* (1971) jalonează coordonatele epocilor mai însemnate ale literaturii române, tendințele esențiale, raportate la factorii socio-politici care le-au condiționat. În studiul *Sentimentul timpului în poezia lui Eminescu* (1957) autorul pornește de la perceperea specială a timpului de către Eminescu. Cel de-al doilea studiu – fundamental – al lui G., *Significato della Madonna di Raffaello nella poesia di Eminescu* (1982), urmărește motivul idealizării femeii și, deopotrivă, al alterării acestui sentiment în erotica poetului. Pe calea deschisă de W.H. Wackenroder, un reprezentant al romantismului german timpuriu, autorul analizează o serie de poeme (*Luceafărul*, *Scrisoarea V*, „romanțe” ca *Pe lângă plopii*, *S-a dus amorul*, *Nu mă înțelege*, *Atât de fragedă*, *De-or trece anii...* ș.a.), cu numeroase observații de finețe. Ca italianist, G. a publicat în presă remarcabile studii despre lirica italiană contemporană, precum *La mess'in scena in Montale* (1959) și *Il tempo mitico di Quasimodo*, acesta fiind considerat chiar de poet contribuția „cea mai inteligentă și profundă dintre cele încercate asupra dependenței timp-spațiu în poezia mea”. În cartea *Linguaggio di Ungaretti* (1959) G. întreprinde o analiză a limbajului figurat al liricii sale. La limita dintre analiza lingvistică și cea stilistică, dar și cu incursiuni de natură hermeneutică, cercetarea lui G. aduce o rafinată înțelegere asupra semnificației textului ungarettian în chiar contemporaneitatea sa. A mai alcătuit (în colaborare) o bibliografie a traducerilor italienești din literatura română în secolul al XX-lea, a tradus și prefăcut o bună selecție din lirica lui Ion Caraion, sub titlul *Lacrime perpendicolari* (1994). Puțin cunoscut în țară din cauza împrejurărilor istorice, G. aparține și culturii noastre datorită contribuției sale eficiente la promovarea spiritualității românești peste hotare.

SCRIERI: *Sentimentul timpului în poezia lui Eminescu*, Roma, 1957; *Linguaggio di Ungaretti*, Florența, 1959; *Introduzione alla letteratura romena*, Roma, 1971; *Storia del nome Dracula e di altre parole d'oggi*, Roma, 1976; *Significato della Madonna di Raffaello nella poesia di Eminescu*, Roma, 1982; *Le traduzioni d'opere letterarie romene in italiano. 1900–1989* (în colaborare cu Ion Chiriță), Roma, 1990; *Studi di lingua e letteratura romena*, Roma, 1992. **Traduceri:** Ion Caraion, *Lacrime perpendicolari*, pref. trad., Roma, 1994.

Repere bibliografice: Paolo Gonnelli, [„Linguaggio di Ungaretti”], „Convivium”, 1962, 5–6; George Muntean, „Storia del nome Dracula e di altre parole d'oggi”, RITL,

1976, 4; Teodor Capotă, *Caraion în italiană*, ST, 1995, 7–8; Gheorghe Carageani, *Testamentul unui romanist*, RL, 1998, 9; Fulvio del Fabbro, *Receptarea lui Eminescu în Italia*, CNT, 2000, 17; Manolescu, *Enciclopedia*, 383–384. **I.D., G.Dn.**

GUȚU, George (16.III.1944, Galați), germanist, editor, traducător. Este fiul Mariei (n. Irimia) și al lui Parasciv Guțu, forjor. Urmează în orașul natal liceul (1959–1962), apoi un an la Facultatea de Filologie a Universității din București (1962–1963). Obține o bursă de studii în Germania răsăriteană și frecventează mai întâi un an la Institutul „Johann Gottfried Herder” din Leipzig, iar între 1964 și 1969 studiază la Facultatea de Germanistică și Științele Culturii a Universității din același oraș, unde își va pregăti mai târziu și doctoratul în filosofie, susținut în 1977 cu disertația *Die rumänische Koordinate der Lyrik Paul Celans*. Întors în țară, scurtă vreme este referent de relații la Ministerul Afacerilor Externe, iar din 1970 cadru didactic la Facultatea de Limbi Germanice, secția germană, a Universității din București, unde va parcurge toate treptele profesionale, ajungând profesor în 1993 și șef al Catedrei de germanistică (1997–2011). Va fi, de asemenea, profesor invitat la universitățile din Trier, Frankfurt pe Oder, La Sapienza din Roma, Viena ș.a. Debutează în 1969 la „Ramuri” cu un articol despre Ingeborg Bachmann, iar editorial în 1976 cu traducerea romanului *Pe alocuri polei* de Max von der Grün. Fondator și președinte al Societății „Goethe” din România (din 1998), editează publicația bilingvă „Rumänisches Goethe-Jahrbuch – Anuarul românesc Goethe” și își propune o nouă serie critică a operei goetheene în românește, în optsprezece volume. Totodată, întemeiază Centrul de Cercetare și Excelență „Paul Celan” (2004) al Universității din București.

Preocuparea principală a lui G. constă în relevarea contribuției literelor germane de pe teritoriile românești de-a lungul vremii. O foarte utilă panoramă întreprinde germanistul în *Abriß der Geschichte der rumäniendeutschen Literatur. I. Von den Anfängen bis 1918* (1986). Mai întâi se discută noțiunea *rumänien-deutsche Literatur*, care pare să acopere atât aspectul lingvistic și estetic, cât și pe cel spațial, implicând totodată relaționarea ei în timp atât cu literatura germană din celelalte spații germanofone, cât și cu cea română. Altă direcție a studiilor germanistului G. va fi punerea în valoare a coordonatei românești a liricii lui Paul Celan. Reluându-și teza de doctorat, în primul volum al acestei cercetări, *Die Lyrik Paul*

Celans und der geistige Raum Rumäniens (1990), studiază ambianța specifică a creuzetului bucovinean, interferențele etnice, culturale și religios-spirituale ale acelui spațiu, atmosfera de toleranță și înțelegere dintre etnii diferite, pe fundalul, totuși, al unor seisme istorice fără precedent. Chiar parcursul biografic al lui Celan indică disponibilitatea variilor asimilări. Încă în teza sa din 1977 G. a pus cel dintâi la îndemâna cercetătorilor străini un corpus de texte inedite din sejurul bucureștean al lui Paul Celan (poezii și proze în românește, corespondență adresată Ninei Cassian și lui Petre Solomon, însoțindu-le de traducerea în limba germană), ceea ce a făcut ca exegeza să fie și o valoroasă sursă de istorie literară. A doua parte a cercetării, *Die Lyrik Paul Celans und die rumänische Dichtung der Zwischenkriegszeit* (1994), necesară completare la schițarea profilului poetic celanian, abordează, din perspectiva literaturii comparate și a istoriei mentalităților, interferențele și similitudinile cu contextul interbelic românesc, îndeosebi cu lirica lui Al. A. Philippide, Tudor Arghezi și Lucian Blaga. Pe lângă intensă activitate de editor, G. a tradus din clasici ai modernității (Hermann Hesse) și din scriitori contemporani, unii originari din România (precum Hans Bergel), a publicat corespondența lui Emil Cioran adresată eseistului și literatului Wolfgang Kraus, pe care a descoperit-o în arhiva Bibliotecii Naționale Austriece de la Viena, într-o ediție comentată, precum și lucrări ale prelatului romano-catolic Raymund Netzhammer.

SCRIERI: *Die rumänische Koordinate der Lyrik Paul Celans*, I–II, Leipzig, 1977; *Abriß der Geschichte der rumäniendeutschen Literatur*, București, 1986; *Die Lyrik Paul Celans und der geistige Raum Rumäniens*, București, 1990; *Die Lyrik Paul Celans und die rumänische Dichtung der Zwischenkriegszeit*, București, 1994. **Ediții:** Johann Wolfgang Goethe, *Opere alese*, XV, tr. edit. în colaborare cu Mihai Isbășescu, postfața edit. în colaborare cu Benedikt Jeßing, București, 2009. **Traduceri:** Hermann Hesse, *Lupul de stepă. Siddhartha*, pref. trad., București, 1983; Hans Bergel, *Dans în lanțuri*, Brașov, 1994, *Când vin vulturii*, București, 1998; Mathias Butz, *Die Stille nach dem Axthieb – Liniștea de după lovitura de secure*, ed. bilingvă, București, 1998, *Rumänien hinter den Lidern – România dincolo de pleoape*, ed. bilingvă, București, 2009 (în colaborare); Raymund Netzhammer, *Episcop în România. Într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*, I–II, București, 2005, *Antichitățile creștine din Dobrogea*, București, 2005, *Din România. Incursiuni prin această țară și istoria ei*, I–II, București, 2010; Emil Cioran, *Scrisori către Wolfgang Kraus. 1971–1990*, îngr. trad., București, 2009.

Repere bibliografice: Andrei Corbea, [George Guțu], RL, 1991, 38, OC, 2002, 133; Romul Munteanu, *Die Lyrik Paul Celans und die rumänische Dichtung der Zwischenkriegsperiode*, ZGR, 1994, 1–2; Hans Bergel, [George Guțu], SV, 2004, 2, „Spiegelungen” (München), 2009, 4; Dieter Schlesak, *Zeugen an der Grenze unserer Vorstellung. Studien, Essays, Portraits*, München, 2005, 56–79, 273–290; Grete Tartler, *Poezia de limbă germană a evreilor din Bucovina*, RL, 2009, 27; Hannes Schuster, *Editorische Glanzleistung*, SBZ, 2009, 17 octombrie; Alexandru Seres, *Scrisorile regăsite ale lui Cioran*, F, 2009, 10; Cornel Ungureanu, *Surprinzătorul Cioran*, O, 2009, 10; Kyoko Fujita, *Germanistik in Süd-Ost-Europa. Zum Sonderbeitrag von Prof. Dr. George Guțu*, „Zeitschrift der Gesellschaft für Germanistik in Tohoku” (Japonia), 2009, 52. ***

GUȚU, Gheorghe (15.IV.1906, Galați – 15.XII.1994, București), latinist, traducător. Obține licența *magna cum laude* la Facultatea de Litere a Universității din București în 1928 și predă apoi limba latină la licee din Târgoviște, Cluj și București. Conferențiar la Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu” din Capitală, desfășoară aici o activitate didactică meritorie, pentru care în 1966 este distins cu medalia Meritul Științific.

În monografia *Lucius Annaeus Seneca. Viața, timpul și opera morală* (1944) G. așază biografia și creația filosofului latin sub semnul aceluiași conflict tragic: cugetul sesizează contradicțiile din existența predicatorului virtuții, ajuns consilier al tiranului Nero, dar și aparentele inconsecvențe din tratatele de morală, în care idei riguroase și chiar rigide ale doctrinei stoice se atenuează și capătă accente de umană înțelegere. Erudiție și totodată reală capacitate de empatie cu autorul studiat dovedește clasicistul și în *Publius Vergilius Maro* (1970), cea dintâi monografie românească consacrată poetului antic, lucrare pe cât de precisă, pe atât de vie, menită să îl apropie pe cititorul actual de o figură emblematică a clasicismului latin. Autorul se arată interesat cu deosebire de coerența internă a variatei opere vergiliene, pe care o decodează ca încercare progresivă de restabilire a echilibrului în epoca tulbură de trecere convulsivă de la Republică la Principat: refugiarea în armoniosul univers arcadic (*Bucolice*) este urmată în chip firesc de reconcilierea cu natura prin travaliul asiduu (*Georgice*) și, mai târziu, de împăcarea cu istoria prin regăsirea originii latinilor și descoperirea sensului în destinul civilizator al Romei (*Eneida*). În bogata sa activitate de traducător G. se distinge prin rigoare și acribie filologică, dar și prin simț al nuanțelor, intuiție

lingvistică și capacitate de a transpune adecvat spiritul originalului într-o limbă română suplă și firească, oferind astfel versiuni convingătoare din scrierile unor autori atât de diferiți cum sunt Seneca, Tacit, Iuvenal sau Dimitrie Cantemir. Clasicistul mai alcătuiește manuale școlare și culegeri de texte latine, îngrijește cele trei volume ale ediției *Opere alese* din scrierile lui Cicero (1973) și elaborează cel mai amplu *Dicționar latin-român* publicat în România (1983), lucrare lexicografică de referință, care înglobează materialul din edițiile anterioare, mai restrânse (1966, 1969, 1973).

SCRIERI: *Lucius Annaeus Seneca. Viața, timpul și opera morală*, București, 1944; ed. București, 1999; *Publius Vergilius Maro*, București, 1970. **EDIȚII:** Marcus Tullius Cicero, *Opere alese*, I–III, pref. edit., București, 1973. **TRADUCERI:** Lucius Annaeus Seneca, *Scrisori către Lucilius*, introd. Isac Davidsohn, București, 1967; *Arte poetice. Antichitatea*, îngr. D.M. Pippidi, București, 1970 (în colaborare); Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei – Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, ed. bilingvă, introd. Maria Holban, comentariu istoric Nicolae Stoicescu, București, 1973; Iuvenal, *Satire*, pref. trad., București, 1986; Cornelius Tacitus, *Anale*, introd. trad., București, 1995.

Referințe critice: Edgar Papu, *O monografie Vergilius*, RL, 1970, 33; Dragoș Vrâncianu, *Dimitrie Cantemir, „Descrierea Moldovei”*, CNT, 1973, 44; Ioana Costa, *Din nou despre Roma și limba latină*, CL, 2003, 12. A.C.

GYR, Radu
(pseudonim al lui
Radu Șt. Demetrescu;
15.III.1905, Câmpulung
– 29.IV.1975,
București),
poet, memorialist,
publicist.

Tatăl lui G., Ștefan Demetrescu, era fiul unei ardelelence din Șcheii Brașovului și al unui aromân, pe nume Dumitru Mușica. Actor de profesie, Coco Demetrescu (noul prenume i l-a adus primul său rol) cutreieră un timp prin țară cu diverse trupe și, curând după căsătoria cu Eugenia Gherghel (soră a poetului Alexandru Gherghel), se stabilește la Craiova, devenind societar al Teatrului Național din localitate. În casă ori la teatru fiul său cunoaște de la o vârstă fragedă numeroși literați și oameni ai scenei, precum Emil Gârleanu, Liviu Rebreanu, D. Anghel, A. de Herz

ș.a., unii încurajându-i întâile încercări poetice. Trecerea în ciclul secundar, la Liceul „Carol I”, coincide cu intrarea României în Primul Războiul Mondial. Deși nu împlinise doisprezece ani, G., fiind cercetaș, este afectat unui spital și, însoțind o ambulanță pe câmpul de luptă, e surprins de un bombardament din care scapă doar cu o fractură a brațului. Rana, ușoară, îi împiedică totuși familia să se refugieze în Moldova. Primăvara următoare elevul își reia studiile. Preocuparea sa pentru literatură se intensifică treptat, astfel încât, chiar înainte de retragerea ocupanților, compune un poem dramatic intitulat *În munți*, ce va fi pus în scenă de colegii săi în iunie 1919. Tot atunci revista „Tinerimea școlară” îi publică versuri. Adevăratul debut are loc în 1922, când îi apare în „Rampa” o cronică rimată, semnată Radu Gyr. Pseudonimul era anagrama toponimului muscelean Grui, folosit și acesta anterior, pentru a nu contraveni regulamentelor școlare. Gazeta bucureșteană îi găzduiește în continuare poezii, note și o suită de „icoane craiovene”, iar în 1923 „Adevărul literar și artistic” (aflat sub conducerea lui A. de Herz) îi deschide și el coloanele. Cu prestigiul acestor începuturi, liceanul se impune și în cercurile literare craiovene, îndeosebi în acela al Elenei Farago. Scrie astfel la „Năzuința” și la „Suflet românesc”, ce fuzionează nu peste multă vreme în „Năzuința românească”, și la „Flamura”, unde, după trecerea bacalaureatului, este cooptat în redacție. Poezii îi mai apar în „Gândul nostru” de la Iași, „Miorița” de la Galați și în „Cele trei Crișuri” de la Oradea, ai căror redactori aveau strânse legături cu cercurile oltenice. Fără multă zăbavă, G. își strânge versurile în placheta *Liniști de schituri* (1924). Înscrierea la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București nu întrerupe colaborarea la revistele craiovene. Concomitent, iscălește folosind și pseudonimul Ioachim Pușcașul, în „Clipa” (al cărei secretar de redacție este timp de câteva luni), „Universul literar”, „Ritmul vremii”, „Viața literară” (o serie de șapte cronici rimate fiind semnate Tartacot) și în „Falanga”, condusă de Mihail Dragomirescu, profesorul de care studentul se atașează cel mai mult. Peste tot poeziile sunt însoțite de recenzii, note, însemnări și articole, uneori cu puternice accente polemice. Un premiu pentru sonet, ce i se acordă în 1926, precum și apariția altor două plachete – *Plânge Strâmbă-Lemne* (1927) și *Cerbul de lumină* (1928; Premiul Societății Scriitorilor Români) – îi consolidează reputația poetică. Mai scrisese între timp, împreună cu Nicolae Milcu, poemele dramatice *Floarea lui Sânzien* și

Căciulița roșie, acesta din urmă reprezentat de Teatrul Național din Craiova în 1925, apoi și pe alte scene, și tradusese piesa *George Dandin* de Molière. După absolvirea facultății, G. este profesor și subdirector la Liceul „Mihai Eminescu” din București (1928–1930), apoi este numit asistent la Catedra fostului său magistru, M. Dragomirescu. În anii următori activitatea sa publicistică este la fel de intensă și variată. Colaborează la „Pleiada”, „Universul”, „Grai moldovelesc”, „Gând românesc”, „Gândirea” (o poezie îi apăruse aici încă în 1926), „Secolul”, „Linia nouă”, „Generația nouă”, „Abecedar”, „Herald”, „Vremea”, „Familia”, „Litere”, „Luceafărul literar și critic”, „Revista scriitorilor și scriitorilor români”, „Convorbiri literare”, „Pământul”, „Presă”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. Opțiunile politice, în speță angajarea (timpurie) în mișcarea legionară, ceea ce îi aduce arestarea în iarna anului 1933 și internarea într-un lagăr, l-au împiedicat un timp să-și editeze noile scrieri, excepție făcând doar placheta *Stele pentru leagăn*, tipărită în 1936. În 1937–1938 colaborarea la periodicele de extremă dreapta – „Curentul”, „Porunca vremii”, „Buna Vestire”, „Rânduiala”, „Iconar”, „Ideea liberă” ș.a., substanțială, și calitatea de poet „oficial” al mișcării legionare îi aduc condamnarea la domiciliu forțat, apoi din nou internarea în lagăre (Vaslui, Miercurea Ciuc, Râmnicu Sărat). Izbutea totuși, acum, să dea la iveală volumele *Cununi uscate* (1938; Premiul Academiei Române) și *Corabia cu tufănici* (1939; Premiul Societății Scriitorilor Români). În septembrie 1940, când partidul din care făcea parte ajunge la putere, G., ieșit din închisoare, e numit la Direcția Generală a Teatrelor. Anunța acum tipărirea unui volum de „poeme interzise”, ce ar fi cuprins, pe lângă *Sfântă tinerețe legionară*, *Imnul de slavă al eroilor Moța-Marin*, *Mormântul Căpitanului*, *Rugă din temniță pentru Arhanghel*, și „poeme scrise în lagăr”, mai toate republicate frecvent în periodice de mare tiraj. În timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941 ține un discurs, îndemnând la luptă, în piața Teatrului Național din București, fapt pentru care va fi arestat și condamnat, împreună cu alți optzeci și cinci de camarazi, la doisprezece ani de închisoare. Pedepsa îi va fi modificată peste câteva luni, fiind trimis pe front, unde în 1942 este rănit grav. Anterior i se permisesese să-și reia activitatea publicistică la „Gazeta refugiaților” și la alte periodice pentru soldați. După întoarcerea în țară, colaborează la „Viața”, „Capitala”, „Dacia redivivă”, „Săptămâna CFR” ș.a. Tipărește, de asemenea, între 1942 și 1944, povestea în versuri *Mușu Cotoșmanu* și

alte cărțile pentru copii (precum seria avându-i ca „eroi” pe Bimbirică, Sandu, Sanda și Lăbuș, *Poznele Boanței* ș.a.), semnate Nenea Răducu, dar și volumele *Poeme de război* (1942) și *Balade* (1943). Imediat după 23 august 1944 este epurat din presă și din învățământ, arestat și judecat câteva luni mai târziu, în cadrul celui de-al doilea „lot de criminali de război”. Condamnat la doisprezece ani de detenție severă, va fi eliberat în decembrie 1955. În 1958 este din nou arestat și condamnat la moarte pentru instigare contra regimului pentru poezia *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane*. Sentința va fi comutată după un an în detenție pe viață. Grațiat în 1963, i se impune să publice în „Glasul patriei” (redenumită apoi „Tribuna României”), organ de propagandă destinat românilor aflați în afara țării. Scriitorul nu izbuteste să pătrundă în alte reviste literare, iar o antologie alcătuită de Nicolae Manolescu în care sunt cuprinse și câteva dintre poeziile sale antebelice este retrasă, în 1968, din librării. Abia după decembrie 1989 se editează *Poezii* (I–III, 1992–1994), *Anotimpul umbrelor* (1993), *Ultimele poeme* (1994) ș.a., *Calendarul meu* (1996), conținând pagini memorialistice, câteva cărți pentru copii.

Mediul familial a făcut ca G. să-și descopere și să-și cultive vocația lirică de la o vârstă fragedă, încât înainte de a fi împlinit douăzeci de ani el își vede reprezentat un poem dramatic și tipărită o plachetă. În munți dădea glas avânturilor patriotice induse adolescentului de circumstanțele în care trăia, într-o formă mult îndatorată literaturii acestei perioade. *Liniști de schituri*, care apare peste cinci ani, relevă o modificare esențială, ca urmare a frecventării cercului Elenei Farago. Aceasta l-a îndrumat spre Maurice Maeterlinck, Fernand Gregh, Paul Verlaine, Francis Jammes (din ultimii doi G. traduce acum câteva texte) și spre unii poeți români mai noi. Nerăbdător, tânărul și-a publicat prima carte înainte de a fi pătruns esența liricii de care se apropiase. Ca la majoritatea poezilor ce i-au fost recomandați, climatul sufletesc e dominat de o tristețe adâncă, întreruptă din când în când de elanuri vitaliste. Dar expresia e stângace: în loc de simboluri, există echivalențe a căror aglomerare mecanică sfârșește adesea în simplă alegorie. Și peisajele, preponderent autumnale, conțin multe clișee: parcuri și grădini publice sub ploaie, ulițe de oraș provincial, cu flașnetari și cortegii funebre. Se poate distinge și maniera minulesciană (*Disertație despre mine*), agrementată cu elemente din panoplia poezilor „blestemați”. Ulterior

autorul și-a repudiat volumul de debut, reținând doar câteva poezii – *Melodie simplă*, *Silvicultorul*, *Heidelbergul de altădată*, *Domnișoara Lisetta*. Mai mult decât *Liniști de schituri*, întru găsirea propriului drum un rol l-a avut înrăurirea grupului craiovean de la „Năzuința” și „Flamura”, care, de la început, promovează un neotraditionalism opus în egală măsură sămănătorismului cultivat de „Ramuri” și curentelor moderniste. Sâmburele acestuia ar fi „regionalismul cultural”, propus de Simion Mehedinți chiar în primul număr al „Năzuinței”. În această direcție merge și G. după 1924, cel dintâi rezultat fiind volumul *Plânge Strâmbă-Lemne*. Acesta se deschide cu ciclul *Poetul*, de sine stătător, dar având și rol de prefață care ilustrează ideea unei veșnice întoarceri a cântărețului în epoci succesive. Celelalte piese sunt discursuri ale unor personaje de basm, precum Strâmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră, Zmeul, Cosânzeana, Statu-Palmă-Barbă-Cot, Păcală, la care se adaugă și Sfântul Petre. Se întrevăd aici precursori de seamă, precum V. Alecsandri ori autorii unor poeme dramatice (Zaharia Bârsan, Victor Eftimiu), dar, dacă procedeul nu e nou, rezultatul se sustrage epigonismului. Autorul lui *Plânge Strâmbă-Lemne* se proiectează perfect în eroul său, pe care îl recrează, îi dă viață. Trecerea de la „chiot” la „geamăt” de uriaș, apoi la „scâncet” de pitic, la lamentoul de Cosânzeană sau la discursul rațional-vindictiv al Zmeului vădește o largă comprehensiune, posibilități de schimbare a registrului și o știință a versificării ce dă uneori texte de poezie pură. Sunt însușiri ce se regăsesc și în *Cerbul de lumină*. Scrisă în mare parte concomitent cu *Plânge Strâmbă-Lemne*, noua carte reunește patru cicluri – *Chilimuri*, *Povestea vrejului*, *Șarpele din scorbură* și *Robinson Crusoe*. Variate ca modalitate și registru, ele au drept numitor comun o expresie mai directă a trăirilor eului liric. Într-un fel, *Chilimuri* constituie transpunerea artistică a programului grupului din care face parte G., program pe care poetul îl va reformula într-un eseu din 1936, *Sufletul oltenesc în artă*. Există o similitudine între *Chilimuri* și *Pastelurile* lui Alecsandri și *Pe Argeș în sus* al lui Ion Pillat, locul Mirceștilor sau al Floricăi fiind luat de un spațiu delimitat de Amaradia și Olt, văzut și acesta sub rotirea anotimpurilor. Pitorescul este însă mai acuzat, coloritul mai intens, mai crud. Strângând, parțial, poeziile unui deceniu (1928–1938), volumul *Cununi uscate* nu putea pretinde a fi unitar. Cel dintâi ciclu, intitulat *Grădini*, și în parte următoarele două relevă o nouă ipostază, prefigurată întrucâtva în versurile din cartea precedentă, aceea de poet al florilor.

El se prezintă astfel drept „Radu, cneazul gândacilor crăiești,/ Gyr, prințul trist și leneș domnind prin busuioc,/ Măria Sa Voivodul albastrelor răzoare”. Grădina nu e însă spațiul efuziunilor olfactive ori coloristice, precum la D. Anghel. Generoasă, ea oferă mai degrabă un material lexical susceptibil a fi prelucrat în arabescuri metaforice și melodii suave. Intenția ludică persistă și în al doilea ciclu, ce dă titlul volumului. Ajuns „la o margine de tinerețe” sau într-un „amurg de zeu”, poetul contemplă trecutul conservat în „cununi uscate”, dar și viitorul, sumbru, indicat de hârca găsită în lut (*Taină*) sau de o agonie individuală (*Murea un om*) ori colectivă (*Molimă*). O lirică erotică de mare discreție conține ciclul *Bal*, în timp ce *Creion* adună descripții veriste ale unui spațiu citadin, nu fără trimiteri și la estetica urâtului. Experimentarea unor modalități lirice noi, de la maniera minulesciană la factura suprarealistă, însă fără excese, precum și abordarea unor motive exotice caracterizează ciclul *Program cotidian*. Tot aici intră *Celula de decembrie* – expresie a experienței dure a întemnițării, precum și noi încercări de a circumscrie propria artă poetică și propria personalitate (*Poetul*, *Biografie*). Reluarea lor în ultimul ciclu – *Cioplitorul de azur* – aduce o abundență de imagini strălucitoare și de versuri de o muzicalitate desăvârșită, peste care planează când și când umbra manierismului. Același lucru se întâmplă în poemul dramatic *Corabia cu tufănici*, „comedie vegetală” de o calofilie ce sfârșește prin a provoca efecte contrare. Conștient de pericolul ce îl amenință, **G.** caută soluții concomitent în mai multe direcții. Cea mai importantă dintre tentative, mergând spre baladă, nu și-a găsit totuși loc în culegerea *Cununi uscate*. Aceasta va continua, în fond, o alta mai veche, pe aceea din *Strâmbă-Lemne*, acum fiind însă explorat nu fabulosul folcloric, ci eposul eroic. În 1934 **G.** publica în periodice primele sale balade. Preocuparea e vădită și de studierea eposului iugoslav sau a celui albanez. Mai târziu ideile sunt dezvoltate în eseul *Baladă și eroism* (1938, republicat sub titlul *Balada și sufletul național* în 1942). Între timp numărul scrierilor în acest gen îi îngăduie să anunțe în 1937 apariția lor în volum, dar intenția nu se va concretiza, din cauza împrejurărilor, decât peste câțiva ani. Intitulată *Balade*, cartea conține și piese lirice. În fapt, primul ciclu, *Fuga lupului*, include două poeme epice și câteva „inscripții” în nota acelora din *Cerbul de lumină* și din *Cununi uscate*. Cel de-al doilea ciclu, *Țară*, adună cincisprezece „cântece” scrise în tipar folcloric, rafinat la extrem și îmbogățit de nota

personală, ceea ce conduce la o realizare deosebită. Și ciclul următor se distinge astfel, deși autorul reia ideea mai veche, pusă în aplicare și de St.O. Iosif ori de Mateiu I. Caragiale, de a alcătui o galerie de figuri reprezentative, chintesență a istoriei poporului român. În stil propriu, sunt zugrăvite câteva tipuri („dacul”, „descălecătorul”, „ctitorul de mănăstiri”, „tipăritorul de bucoavne”, „moțul”) și câteva personalități (Ștefan Vodă, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Cumplit, Ion Neculce, Gheorghe Șincai ș.a.). Ultimele două cicluri sunt constituite în majoritate din balade. Pe temelia sigură a folclorului, care furnizează matricea speciei și o seamă de subiecte, baladele au o organizare savantă, ce alternează epicul pur cu tabloul de epocă, într-o sugestivă culoare locală, ori cu fragmentul liric, când într-o notă discretă și suavă, când învolburat și patetic. Volumul în totalitate, dar mai ales ciclurile de cântece și balade constituie capodopera lui **G.** Dar evitarea alunecării în manierism și în pură caligrafie nu se produce numai din scrupul estetic, în același sens acționând și experiențele-limită, și anume închisoarea și apoi războiul. *Celula de decembrie*, cuprinsă în *Cununi uscate*, și „poemele scrise în lagăr”, rămase în periodice, relevă, dincolo de suprafața cizelată cu meșteșug, dramatismul unei trăiri, mai puternic în *Poeme de război*, fapt ce conferă cărții un loc proeminent în literatura pe această temă. Fruntaș recunoscut al generației sale, cu numeroși emuli încă de la începutul anilor '40, **G.** ajunge prin ceea ce scrie și publică în 1942–1943 la o maturitate artistică aptă de a da și alte poeme de maximă valoare. Circumstanțele istorice i-au fost însă potrivnice. Poetul a continuat să compună și în anii de detenție dură și, îndeosebi, după eliberarea sa, încât postum, după 1989, s-au putut tipări mai multe volume, structurate în ample cicluri. Astfel, *Sângele temniței. Stigmat* (2003) este o dezvoltare a celor șapte „poeme scrise în lagăr” datând din 1940. Expresia suferințelor îndurate în bolgiile penitenciare este mai simplă și mai directă. Prezentarea lor recurge inevitabil și la cuvântul „nepoetic”, trivial ori aparținând argoului, amintind astfel și arghezienele „flori de mucigai”. Documentul uman, zguduitor, prevalează, însă înălțarea în plan metafizic este în genere rară. Ea se produce mai des în ciclul *Stigmat*, scris probabil după ieșirea din temniță, dar nu într-o deplină libertate de creație. „Stigmatul” personal, efect al vinei, devine echivalent al condiției umane, câștigând astfel în altitudine, nu fără a-și pierde din specificitate. Recursul la metaforă este încă mare, cu toate că, în raport cu

profuziunea de dinainte de 1940, se poate vorbi de o reducere a ornamentelor. Expresia tinde spre esențializare, însă datorită unor reluări (poate inițial simple variante), ciclul suferă de o anume diluție. Întrucâtva și cele șapte balade noi prezintă lungimi, totuși virtuozitatea poetului atinge aici cota cea mai înaltă. Utilizarea versului scurt, de cinci-șapte silabe, determină o economie a mijloacelor, iar muzicalitatea, potențată de laitmotive bine plasate, este impresionantă. Și în planul subiectelor se înregistrează un progres, poetul brodând dezvoltări semnificative pe canavaua din *Miorița* (*Balada unui plai de munte*) ori din legenda Meșterului Manole (*Balada iconarului de lângă rai*) și a lui Iancu Jianu (*Balada codrului fără haiduc*). Poeziile din culegerea *Anotimpul umbrelor* arată un meșteșug desăvârșit în utilizarea formelor fixe (rondel, sonet), dar și o anumită reținere, o autocenzură, o evitare a ceea ce ar contraveni ideologiei la putere. Mai liber se dovedește autorul în cele trei cicluri (*Vioara din pod*, *Cuprindere* și *Pragul de piatră*) ce vor intra în volumul, de asemenea postum, *Ultimele poeme*. Versurile lui G. de după 1945 nu relevă o fizionomie lirică nouă, diferită de cea precedentă, și nici nu-i schimbă poziția în peisajul literar românesc. Subintitulată *Prietenii, momente și atitudini literare*, cartea de memorii *Calendarul meu* aduce mărturisiri interesante, care, din păcate, sunt curmate în pragul deceniului al cincilea din secolul trecut și, atât cât sunt, trec multe lucruri sub tăcere.

Ceea ce-l situează pe poetul Liniștilor de schituri în tradiție e atât peisagiul local, în specie oltean, cât și relativa lui interiorizare în monotone cantilene elegiace, pline de ploaie, de tristeți și de aspectele umile ale orașelului provincial, în care surprindem mai rar influența bacoviană, dar mai consistentă înrâurirea lui Francis Jammes. [...] Dintre tinerii regionaliști olteni, d. Gyr e singurul care, expunându-și în versuri programatice crezul artistic, a reușit să-l și exprime, uneori, cu mijloace demne de a fi luate în considerație.

POMPILIU CONSTANTINESCU

SCRIERI: *Liniști de schituri*, Craiova, 1924; *Căciulița roșie* (în colaborare cu Nicolae Milcu), București, 1926; ed. București, 1937; *Floarea lui Sânzien* (în colaborare cu Nicolae Milcu), București, 1927; *„Învierea” de Tolstoi*, București, 1927; *Plânger Strâmbă-Lemne*, Craiova, 1927; *Cerbul de lumină*, București, 1928; *Eposul popular iugoslav* (în colaborare cu Anton Balotă), București, 1935; *Stele pentru leagăn*, Râmnicu Vâlcea, 1936; *Cununi uscate*, București, 1938; *Corabia cu tufănici*, București, 1939; *Muțu Cotoșmanu*, București, 1942; *Poeme de război*, București, 1942; *Balade*, București, 1943; *Poezii*, I–III, îngr. Simona Popa, Timișoara, 1992–1994; *Anotimpul umbrelor*, îngr. și postfață Barbu Cioculescu, București, 1993; *Ultimele poeme*, îngr. și postfață Barbu Cioculescu, București, 1994; ed. (*Pragul de piatră*), îngr. și postfață Barbu Cioculescu, București, 1998; *Calendarul meu*, îngr. și pref. Ion Popișteanu, Constanța, 1996; *Crucea din stepă*, îngr. Ion Popișteanu, pref. Barbu Cioculescu, Constanța, 1998; *Balade*, îngr. Ion Popișteanu, postfață Adrian Popescu, Constanța, 1999; *Sângele temniței. Stigmat*, București, 2003. **Traduceri:** Joseph Kessel, *Păpușa*, București, f.a.; Jack London, *Când și-aduce omul aminte...*, București, f.a.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, III, 105–115; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 95–96; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 317–319, *passim*; Augustin Pop, *Radu Gyr*, CL, 1936, 1–3; Papadima, *Creatorii*, 483–492; Constantin Fântâneru, *Crucea umbrelor*, Pitești, 2001, 22–25, *passim*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 784, *Ist. lit.* (1982), 868; Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*, București, 1942, 251–253; Pompiliu Constantinescu, „*Poeme de război*”, VRA, 1943, 705; Ion Șugariu, *Viața poeziei*, Timișoara, 1999, 164–167, 221–228; Petre Comarnescu, „*Poeme de război*”, TIL, 1943, 2231; Traian Chelariu, „*Balade*”, U, 1944, 4; Manolescu, *Metamorfozele*, 33–34; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 165–169; Micu, „*Gândirea*”, 570–579; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 59–63; Valeriu Anania, *Ortodoxie și cultură. Câțiva poeți ai curentului ortodoxist*, TR, 1994, 21–24; Adrian Popescu, *Lancea frântă. Lirica lui Radu Gyr*, București, 1995; Munteanu, *Jurnal*, V, 85–89; Ioana Cistelean, *O radiografie a baladei*, CNT, 2000, 49–50; Dicț. esențial, 357–358; Grigurcu, *În pădurea*, 265–274; Cioculescu, *Lecturi*, II, 237–262; Ioana Diaconescu, *Deținut politic sub trei dictaturi*, RL, 2006, 50; Corneliu Crăciun, *Abordări stilistice ale poeziei lui Radu Gyr*, Oradea, 2007; Popa, *Ist. lit.*, I, 856–857. **V.D.**